Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XXI
E
2
NAPOLI

XXI.
E.
2.

Digitized by Google

Digitized by Google

SIGISMVNDI SCACCIÆ
IVRISCONS. ROMANI.
TRACTATVS
DE COMMERCIIS. ET CAMBIO.

IN QVO NON MINVS OPPORTVNE, QVAM IVXTA Occaſionem copioſè tractatur de mora, intereſſe, vſura, ſolemnitate ſcriptura, aſſe in pondere, & valore, de moneta, ſolutionibus, oblatione, depoſito, præſcriptionibus, compenſationibus, iurium ceſſionibus, delegationibus, adiudicatione nominis debitoris, hypotheca, adiecto, manifeſtatione, ceſſione bonorum, legitimatione perſonarum, curatore dando hæreditati, & de modo procedendi in cauſis cambiorum.

ACCESSIT ETIAM INDEX COPIOSISSIMVS.

AD SANCTISSIMAM VIRGINEM
MARIAM MATREM DEI.

VENETIIS. Sumptibus Bertanorum, **M. DC. L.**

SVPERIORVM PERMISSV, ET PRIVILEGIIS.

Digitized by Google

COELI IMPERATRICI
DEI OPTIMI MAXIMI
PARENTI MARIAE.

QVas Commerciorum fruges, AVGVSTISSIMA IMPERATRIX, ex ampliſſimo moralis philoſophiæ campo, non vnius anni vigiliæ, ſed complurium vigiliarum retulere labores; eas vbi tutius vt vigeant, valeantque pretio, ſi fas eſt, etiam apud homines, nunquam interituro, quam in tutiſſimo, atque immortali tui patrocinij horreo aſſeruatas, & conſeruatas velim? Habe igitur meſſem ingenii mei, exiguam illam quidem, mentis tamen tibi deuotæ pignus immortale. Quod vero vnus è tribus, typorum characteribus dudum conſignatis libris, in tuo nomine non apparuit, id fuit in cauſa, vt hic ipſe ſuo longe germano, & fœlicior, & tuo numine glorioſior appareret; neque iniuria quidem; videbatur enim ſibi hanc præ cęteris prærogatiuam abs Te iure quodam peculiari depoſcere Commercii titulo, Quæ vna fauſtiſſimum inter DEVM, hominemque commercium inſtituiſti. Interim quam præclarè mecum in pręſentia actum ſit, ii plane intelligent, qui hiſce meis è floſculis, tuis iam factis, faui ſuccum deguſtabunt. Quod eſt reliquum, clauſulæ neque obſecratione, neque obteſtatione longiore vtar; nam animi ſtudium mei longiſſimam quamuis orationem ſuperaret. Salue Fœliciſſima in Cœlo Imperatrix Diua Virgo, Deipara, meque tuis ſubiectum ſceptris æterno dona ſempiterno.

TOTIVS

Digitized by Google

TOTIVS TRACTATVS ORDO DISTINCTVS IN NOVEM §§.

Primus quorum abſoluitur ſeptem quæſt. principalibus. Secundus decem gloſſis, Tertius quatuor, Quartus vnica, Quintus tribus, Sextus, duabus, Septimus ſeptem, Octauus vnica, Nonus duobus diſcurſibus, & decem Pontificijs Conſtitutionibus.

§. Primus.

QVÆST. 1. Commercia an ſint prohibita. De negotiatione. Mercatura, Sponſio, Ludo, Aſſecuratione, Cenſu, Preſtitis Venetiarum, Monte Florentiæ, Locis comperarum Sancti Georgij Ciuitatis Genuæ; Societate, Societate officij, Mutuo, & Vſura, Monte pietatis, alijſque Montibus, Emptione nominis debitoris, Contractu à godere, à godere, *Emptione cū pactis reſciſſiuis, & Fideiuſſione: Quæ commercia, Quando, Vbi, & Quibus ſint prohibita.* fol. 1.

II. De cambiorum materia qui ſcripſerunt: Eſt materia difficilis, & periculoſa. fol. 98.

III. De nomine cambij, campſoris, campſorij, callybiſtæ, trapezitæ, nummularij, menſularii, ſeu argentarij, & litterarum cambij. 101

IV. Cambium quotupliciter ſumatur: De quo cambio ſit noſter tractatus: Hoc cambium, et recambium quid ſint. 102.

V. Cambiorum genera, & modi quot, & quæ ſint: An ſcriptura, & litteræ ſint de ſubſtantia cambij. Quot modis concipiatur ſcriptura in cōtractu cambij: Quæ ſint formulæ litterarum cambij. 113.

VI. Cambium, quo iure, & quare, & quomodo fuerit inuentum, Reip. quam vtile, & neceſſarium. 131.

VII. Par. I. Cambia an ſit licita, De venditione, pecunia credita & Solutione anticipata. 134.

II. Par. Cambia licita quæ ſint, explicantur viginti ampliationibus. 162.

III. Par. quæ cambia ſint illicita. 299.

§. Secundus.

Gloſſ. I. 1614. 22. Ottobre. fol. 318.

II. In Genoua. 322.

III. Scudi 101. 9. *&* 9. *de marche.* 323.

IV. A pagamenti di fiera proſſima de Santi. 341.

V. Pagate. 346.

VI. Per queſta prima. 410.

VII, A Franceſco. ibid.

VIII. Per la valuta de contanti da lui. 418.

IX. Ponete à noſtro conto. 421.

X. Pietro à Titio, Piacenza. ibidem.

§. Tertius.

Gloſs. I. 1614. à 27. Ottobre, in Genoua, vi rimetto. fol. 423.

II. Per voſtra lettera, ò d'altri ſopra di voi. ibid.

III. Leuandone la voſtra prouiſione Gl. d'vn terzo. ibi.

IV. Et Vndecena di gabella. 435.

§. Quartus.

Gloſ. I. 1614. 27. Ottobre in Genoua, hò tratto in Voi, & con voſtre ſpeſe. fol. 446

§. Quintus.

Gloſs. I. A 24. del preſente, pagate, &c. 436.

II. A ſol. 60. per ſcudo. 437.

III. In Scudi d'argento conforme, &c. ibid.

§. Sextus.

Gloſs. I. A pagamenti, &c. pagate a voi ſteſſo, &c. fol. 438.

II. Ponete a mio conto. 452.

§. Septimus.

Gloſs. I. Statuti Genuæ tenor. fol. 453.

II. De quibus conſtet, &c. 454.

III. Vel de quibus cambijs, &c. 469.

IV. In quibus expreſſe fiat, &c. 474

V. Facere præceptum debitori, &c. ibidem

VI. Si vero Cambium, &c. 495

VII. Declarato quod, &c. 499.

§. Octauus.

Gloſ. I. An prædictis non poſſit, &c. 501.

§. Nonus.

Diſcurſus duo, & Pontificiæ Conſtitutiones decem. 501. 504.

F I N I S.

SIGIS

Digitized by Google

SIGISMVNDI SCACCIAE IVRECONSVLTI ROMANI.

TRACTATVS DE COMMERCIIS, ET CAMBIO.

§. 1. QVÆSTIO I.

ARGVMENTVM.

Commercia an ſint prohibita; de negotiatione, Mercatura, Sponſione, Ludo, Aſſecuratione, Cenſu, Preſtitis Venetiarum, Monte Florentię, Locis comperarum S.Georgij Ciuitatis Genuæ; Societate, Societate officij, Mutuo, & Vſura, Monte pietatis, alijsque Montibus, Emptione nominis debitoris, Contractu **à godere a godere**, Emptione cum pactis reſciſſiuis, & Fideiuſſione; Quę commercia, quando, vbi, & quibus ſint prohibitá.

S V M M A R I A.

Genericæ inſcriptioni quare addatur inſcriptio ſpeciei, nu. 1.
Cæcus cæcum ducens, ambo cadunt, n. 2.
Commercium nomen generale, quid comprehendat, n. 3. Quid ſit, nu. 4. Vnde dicatur, nu. 5.
Negotium quid ſignificet, & vnde dicatur, nu. 6. & 7.
Negotiationis nominis deriuatio, & generalitas, nu. 8.
Negotiatio, & mercatura, negotiator, & mercator ſunt idē n. 9. Et quare negotiationis nomen ſe latius extendat, n. 10. & 11.
Mercator vnde dicatur, nu. 11.
Negotiatio ſeu mercatura, negotiator, ſeu mercator qui dicantur, nu. 12. 14. & ſub nu. 77.
Artificium, & Artifex qui dicantur, nu. 13.
Vſurarius an veniat appellatione mercatoris, nu. 14.
Contractus quid ſit, & eius etymologia, nu. 15.
Contractuum ſpecies, remiſſiue, nu. 16.
Commercia qui damnant, qua ratione moueantur, num. 17. qua illi approbant, nu. 18.
Vſurariorum commerciorum determinatio an ſpectet ad Canoniſtas, vel ad Theologos, nu. 19. & ſ q. & nu. 38.
Theologus in foro conſcientiæ quid debeat obſeruare, n. 28. et ſequent.
Religioſorum conſilium in contractu cenſus ex Pij V. hortatione adhibendum, nu. 38. in fine.

QVia inter commercia, de quibus Ieſu Chriſto Redemptore noſtro duce, acturus ſum, cābii cōmercium eſt magis difficile, & magis periculoſum, per ea, quæ dixi *q. ſeq. nu. 11. & ſeqq.* & vbi maius eſt periculum, ibi cautius eſt agendum, vt ſcripſi *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 1. c. 87. n. 8.* idcirco de cābio plenius, quā de alijs commerciis mihi agendum proſequi, hacque ratione tractatum hūc *de Commercijs, & cambio,* inſcripſi ſacram imitatus ſcripturam, *dicite diſcipulis eius, & Petro,* & Cęſareum ius *in C. de ſeruit. & aqu.* & ibi notauit *Gloſſ.* 1

Et quo rem fundamentaliter, & ex radice ſciamus, aut ne ex ignotis ad ignota procedamus; (quod in omni diſciplinarum genere præcauendū eſt, quia ſi cęcus cęcum ducat, ambo in foueam cadent, *Matth. 15. nu. 15. Luca. 6. nu. 39. c. 5. quæ ipſi, diſt. 38. & c. 11. poſt tranſlationem. de renunt.*) pro verborum, & rerum, de quibus venit agendum, intelligentia, breuiter de eorum ſignificatione nō inutiliter erūt pauca pęmittenda, nempe, quid ſignificet *commercium*, quidue ſit, quid *negotiatio, mercatura, negotiator, mercator, artificium, artifex, & contractus*: quibus permiſſis, duo, quæ vniuerſum reſpicere poſſunt tractatum, adnotabo, & his abſolutis, rem aggrediar. 2

Commercium eſt nomen generale, comprehendens atque commercium terreſtre, et commercium naualem, *cap. vlt. rhodia. diſt. 1.* imo comprehendit etiā cęleſte commercium, quando ſcilicet Creator generis humani, ſumens animatum corpus largitus eſt nobis ſuam deitatem, quod ſancta Mater Eccleſia in repetitis Antiphonis vltimi officii B. Virginis vocet commercium admirabile, & denum comprehendit omnem contractum *Gloſſ. in l. 5. ex hoc iure. ff. de iuſt. et iur. et in §. 1. inſtit. de inutil. ſtipul. vtrobique* 3

in verbo.commercium.Fab.de Mont.tract. de empt.& ven-
dit.quæſt.3.princip.ſub num.1.fol.45.& Stracch.tract.de
proxen.parte 2.num.13.fol.339.vterque inter tract.diuerſ.
tomo 6.parte 1.& probatur ex *d.leg.ex hoc iure.ex d.§.*
3.ex l.34.ſi in emptione.§.omnium rerum.ff.de contrahen.
empt.ex l.3.C.quæ res vend.non poſſ.l.1.C.quę res export.
non poſſ.l.2.C.de eunch.cap.1.de probib.feud.alien.per
Lothar.fol.193.& ex rubr.C.de commer.& mercat. quæ
iuta loquuntur de commercijs, & de captiuis, de-
ductis in commercium,loquitur *text.in c.70.aurum*
4 *12.q.2.* † & proprie loquendo,commercium eſt,vbi
aliquid ſimul cum alio geritur, ſecundum *Alex.in*
5 *l.43.cæter 1.§.ſed & ſi quis.ſub num.3.ff.de leg.1.* † & di-
citur commercium, quaſi mercium commutatio,
Fab.de Mont.d.q.4.nu.1.in fin.

6 Negocium multa ſignificat,modo actum alicu-
ius rei, cuius contrarium eſt otium, & dictum eſt
negotium,id eſt ſine otio,*cap.10.forus.de verb.ſignif.*
ſeu negotium quaſi negans otium.*Gloſ.ibidem, in*
verbo.negotium.Conrad.de contract.q.51.concl.2.ibi,ter-
tio redditur negotiatio illicita.& Sot.de iuſt.& iur.lib.6.q.
7 *2.art.2.verſicul.pro quæſtionis.* † modo vero ſignificat
actionem cauſæ,quod eſt iurgium litis,*dict.cap.forus.*
ſignificat etiam officium,& exercitium,vt *in rubric.*
iuris Canonici,ne cler.vel mon.ſecular.negot.ſe immiſc. &
adeo multa ſignificat,vt definiri non poſſit: nego-
tium enim ſeculare dicitur,mercantia,ſeu negotia-
tio,& omne, quod ſit pro lucro,*Redoan.de ſpol.Eccle-*
ſiaſt.q.2.num.52.tomo 14.fol.220.quid eſt aliud negotium,
niſi quæ poſſis vilius comparari, carius velle diſtrahere,
&c.cap.13.quid eſt.diſtinct.88. Et demum, eſt nomen
adeo generale, vt comprǽhendat multa alia, quo-
rum vocabula non habemus, quia plura ſunt nego-
tia, quàm vocabula,vt dixi in meo *tract.de appell.q.*
1.num.15.

8 Negotiationis nomen deriuatùr à negocio,vt ſa-
tis de ſe patet,& negociatio in commercijs dicitur
vbi aliquid datur,vt maiora lucrentur,*cap.11.forus,*
de verb.ſignif. & eſt nomen generale,comprehendēs
multa, ſed ex circunſtantia tranſit in ſpeciale no-
men, vt dixi infra *num.12.& 13.* quare eſt ſimile illis
nominibus,de quibus dixi in meo *tract.de appellat.q.*
1.nu.9.& ſeqq.

9 Negotiatio,& mercatura, ſeu negotiari, & mer-
cari,ſicque negotiator,& mercator videtur vnum,
& idem;nam de his promiſcue loquuntur *Io.Chry-*
ſoſt.relatus in cap.11.eijciens.diſt.88. cuius verba retuli
infra *ſub num.77.Bart.in l.63.legatis.ſub numero 3.ff.de*
leg.3.Feder.de Sen.conſ.207.in Chriſti nomine.numero 2.ibi
nam negociari.Sot.dicta quæſt.2.art.2.verſ.pro quæſtionis.
& communiter omnes, ne in hoc tempus conteramus,
& quod iuris interpretes hęc nomina ponant tan-
quam ſynonyma, & ijs promiſcue vtantur, ſcribit
Stracch.tract.de mercat.p.1.ſub numero 5.tom.6.part.1.
fol.285.

10 Sed ego,nullo adhibito ſtudio, ex vulgi quadam
opinione ſemper arbitratus ſum,negotiationis, ſeu
negotiatoris nomen latius attendi; quam nomen
mercaturæ, ſeu mercatoris, & poſteà, ſtudio adhi-
bito,firmius ita exiſtimaui, tum per ea,quę dixi ſu-
prà *num.6.& ſeqq.ad eum*, tum quia mercari de ſui
11 propria natura ſignificat emere, † imo mercator
dicitur etiam à merce,in tantum, quod is,qui emit
ſeruos,vel quid aliud, quod non veniat appellatio-
ne mercis,non dicitur mercator, ſed venalitiarius,
lege 205.mercis appellatione, ff.de verb.ſignific.& l.57.
mandatum.ff.mandat. et ſcribunt *Io.de Anan.in capit.6.*
in ciuitate.ſub num.4.de vſur. dicens eſſe vtile propter
ſtatuta,quæ loquuntur de mercatoribus,& mercan-
tijs, & Alex.ad Bart.*in 1.addit.in d.leg.63.legatis ff.de*
legat.3.Strach.dicta parte 1.numero 16.& ſeqq.fol.285.
tum quia poſt hęc à me ſcripta reperi; quod ita te-
nuit etiam *Stracch.dicta parte 1.ſub num.5.43.in fine,&*
num.68.in fine,fol.288. & quod negotiator differat à
mercatore,& negociatio à mercatura, ſcribit *d.nu.*
43.fol.286.

Negotiatio, ſeu mercatura,id eſt,negotiator ſeu
mercator,quando rem, quam cauſa lucrandi emit,
poſteà immutatam reuendit,dicitur proprie nego-
tiatio,ſeu mercatura, id eſt negotiator, ſeu merca-
tor, *cap.11.eiciens.diſt.88.Feder.de Sen.conſ.207.nu.2.*
Abb.in cap.vlt.in fine,ſub num.13.de vit.& honeſt.cler.&
Sot.de iuſt.& iur.lib.6.quæſt.2.artic.2.verſ.pro quæſtionis.
hęcque eſt illa negotiatio,ſeu mercatura,quę diſpli-
cet Deo,vt dixi infra *ſub nu.77.* eſtque prohibita cle-
ricis,iuxta ea,quæ ſcripſi infra *ſub nu.71.& infra q.7.*
p.2.ampl.11.num.7.

Quando vero emit,vt,mutata formā,reuendat, 12
non retinet nomen negotiationis, ſeu mercaturæ,
ſicque is non dicitur negotiator, ſeu mercator, ſed
dicitur artificium,& artifex, vt cū quis emit vimi-
na; & facit caniſtra,emit filum, & facit retia,*Abb.*
in d.cap.vlt.in fin. cum quis emit lanam,& facit pan-
num,emit ferrum infectum, & vendit factum,& hi
dicuntur mechanici,quia exercent artem mechani-
cam,*Sot.vbi ſup.*& ſecundum diuerſas ſpecies artifi-
cij denominantur artifices, vt lanifices, textores,
aurifices, fabri, & ſimiles,*Feder.de Sen.dict.conſil.301.*
ſub num.2. & eiuſmodi negotiatio, ſeu mercatura
dicitur artificium, vt dixi,& eam exercens,dicitur
artifex,& Deo non diſplicet, ſumpto argumento,
à contrario ſenſu ex textu, cuius verba retuli infra
num.77.& adhibitis honeſtis circunſtantiis, non de-
negatur clericis, ſecundum ea, quæ ſcripſi infrà
q.7.p.2.ampl.11.num.7.

Aduerte tamen, quod etſi ſæpe mercatores mer-
ces emant,eaſdemque non ſua opera,ſed aliena ela-
borandas curent,animo forſan quæſtus, & cauſa
tranſmittendi ad extraneas Ciuitates; tamen etiam
in eo ſunt mercatores, vt ſcribit *Stracch.tract.de mer-*
cat.p.1.num.20.tomo 6.p.1.fol.285.

Vſurarius an cōtineantur appellatione mercato- 14
ris,& an appellatione mercatoris comprǽhendatur
is,qui ex vulgi opinione, & communi eius vſu lo-
quendi vocatur mercator, vide *Stracch.d.parte 1.n.27.*
& 12.fol.285.& qui dicatur mercator, vide etiā ali-
qua,quæ ſcripſi in meo *tract.de iudic.cauſ.lib.2.c.9.n.*
183.& *185.*

Contractus eſt vltro, citroque obligatio, vt em- 15
ptio,& venditio conductio,locatio, & ſocietas, *l.*
19.labeo.ff.de verb.ſignif.& late ex Iureconſultis *Sebaſt.*
Medic.tract.de definit.parte 2.defin.43.nu.1.& ſeqq.tomo
18.fol.302. & ex Theologis *Conrad.de contr.quæſt.16.*
vbi diſtinguit triplicem acceptionem contractus,
& poſteà recenſet definitiones.*Franc.Garc.de contrac.*
cap.1.nu.1.& ſeqq.Ludou.Lopez.eod.tract.de contrac.lib.
1.cap.1.Molin.de contract.diſput.252.per totam,tom.2.
Leonar.Leſſ.de iuſt.& iur.lib.2.cap.17.num.1.et ſeq.Mich.
Sal.ad D.Thom.2.2.q.77.art.1.initio,nu.1.& ſeqq.fol.2.
qui late explicant.

Com-

Comprobatur hæc definitio ex etymologia contractus, dicitur enim contractus a verbo, *contrahere*, quod ſignificat ſimul, ſeu in vnum trahere, quaſi ex duabus obligationibus vnus naſcatur contractus, *Sebaſt. Med. d. defin. 43. ſub num. 2.*

16 Contractuum, ſeu commerciorum ſpecies quot ſint, omitto, quia maior eſſet impenſa, quã fructus, præſertim cũ nos acturi nõ ſimus de ſingulis cõtractuũ ſpecieb. ſed ſolum de i js, n quibus maior verſatur difficultas cæterum quot, & quæ ſint ſpecies contractus, ſcripſerunt ex Iureconſultis *Seb. Medic. d. defin. 43. nu. 6.* & ex Theologis *Conrad. de contract. q. 17. verſ. quartus modus.* vbi conatus ſuperare numerum ſpecierum, quas alii, per eum citati, collegerunt, ponit ipſe triginta ſpecies, quarum tamen aliquas bis numerat, & aliquas omiſit, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 9. q. 2. art. 1. col. 3. circa medium, fol. 562.* contra Conradum ponit ſeptem ſpecies. *Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. lib. 6. tit. de contrac. c. 3. per totum. col. 496. & 497.* contra omnes aliter ſpecies contractus colligit, aliter etiám colligit, diuidendo, & ſubdiuidendo *Franc. Garcia tract. de contract. capit. 1. num. 9. & ſeqq. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 77. artic. 1. tit. quotuplex ſit contractus. nu. 1. & ſeq.* impugnitatis prius quibuſdam diuiſionibus, & præſertim ea, quæ eſt Conradi, vtpote, ſumpta ex eo, quod eſt materiale, & nõ ex eo, quod habet rationẽ formæ, prout in diſciplinis ſumi debet, vidẽtur adhærere illi, quod aliqui ſint nominati, aliqui vero innominati, huicque diuiſioni genericæ conſentit, ſubdiuidendo poſtea *Molin. de cõtract. diſput. 253. per totam, tom. 2.* aliter diuidit *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. c. 17. nu. 12. & ſeqq.*

Contractum aliqui ſolo conſenſu, aliqui vero certa verborum formula perficiuntur, vt dicit & latè explicat *Molin. de contract. diſputat. 254. per totam, tom. 2.*

Contractus, vt ſupra diuiſus in ſpecies, diuiditur etiam in tres partes, primæ quarum dicuntur ſubſtantialia, ſine quibus conſiſtere non poteſt, ſecũdæ dicuntur naturália, vt loquũtur Legiſtę, ſeu propria accidentia, aut ſimpliciter propria, & tertiæ, quæ dicuntur accidentia communia, ſeu accidentia ſimpliciter, vt ex Legiſtis declarat *Medic. d. defin. 43. nu. 7. & ſeqq. fol. 303. tomo 18.* & ex Theologis *Garcia d. c. 1. nu. 3. & ſeqq.* quem ſequitur *Lud. Lopez de contr. lib. 1. c. 1. verſus finem, verſ. inſuper.*

His breuiter premiſſis, duo tanquam baſes angulares, ſuper quibus totum noſtri tractatus ædificium conſiſtat, cenſeo eſſe noranda.

17 Primum notabile eſt, quod aliqui nimia ſcrupuloſitate omnia fere commercia formidant, aliqui vero nimia conſcientię craſſitudine omnia fere approbant, vt, loquendo de cambii commercio, ſcribit *Boninſ. quem citaui q. ſeq. nu. 16. verſus finem.*

Qui formidánt (et hi plerique ſunt) duplici mouentur ratione, Prima, quia in re dubiá tutior via eſt eligenda, & tutior eſt dámnare, quam approbare, *Io. de Anan. in cap. 6. in ciuitate numer. 14. in fine, in 7. arg. de vſur.* & eſſe in his, quæ animæ ſalutem reſpiciunt ad vitandos graues remorſus conſcientiæ, partem ſecuriorem tenendam, dicit *clem. 1. exiui. §. item quia de verb. ſignif.* quia tenendum ad certum, & dimittendum incertum, vt dicit *tex. in cap. ſi quis autem. in fine de pœnit. diſtinct. 7.* quare vbi contractus eſt dubius, an ſcilicet contineat in ſe peccatum, vel non, debemus potius ábſtinere a tali contractu, quia in dubio debemus capere partem, magis tutam animæ, etiamſi illa pars videatur durior reſpectu corporis, *Abba. in d. cap. in ciuitate. not. 3. num. 4. et Io. de Anan. nu. 5. verſ. nota quod.* Secunda ratio, quia homines, natura per originale peccatum iam corrupta, valde proni ſunt ad malum, vt ſcripſi *infra numer. 50. & 51.* & præſertim ad auaritiam, quæ eſt radix omnium malorum, vt ſcripſi infra *quæſt. 1. par. 1. num. 40. in 14. argum.* & flexibilia, quæ ad vnam partem ſunt propenſa, vt in rectitudine conſiſtant, non tantum ad rectitudinem reducimus, ſed vlterius ad contrariã partem deflectimus, Ergo, cum hominum commercia ad illicitum lucrum nimis propenſa ſint, nõ tantum ad licitum reduci debent, ſed etiam ád id, quod pluſquam licitum eſt, compellenda ſunt, hacque ratione negotiántium, ac contrahentium adeo nutántes, ac perplexás reddunt conſcientias, vt ii non ſolum mutui, ſed & emptionis, & cuiuſuis alteris negotii cõtractum feneratitium, ac illicitum fore timentes, ab omni cõmercio abſtinere deberent.

Sed neutrá rátio, ſi rigoroſe cuſtodiatur, eſt tuta, tum quiá, ſublatis commerciis, Reipublicæ multa neceſſatiá deficerent, tum quia ex nimia ſcrupuloſitate ſequi poſsent, quæ ſcripſi *num. ſeq.*

18 Qui omnia fere ápprobant commercia, eá adducuntur ratione, quod negociátor, tanta ſcrupuloſitate deterritus, & ad negotiándum neceſſitate cõpulſus, frequentioribus calcaribus amplius non obtemperat, ſed quaſi in perditionis viam inductus, peſſime dicere ſolet quod ex quo ſine animæ periculo ſuam pecuniam traſficare non poteſt, vult ad inferos non pedeſter, ſed equeſter accedere, vnde ſecundum iſtos, qui facile commerciá damnat, credens, exaſperando, animabus proficere contrarium ſæpe operátur, vt, diſputándo articulum de impréſtitis Venetiarum, de quo nos infra *num. 452. & ſeq. in 6. caſu,* admonet *Laur. de Rodulph. in capit. conſuluit, particul. 3. ſub num. 58. de vſur. inter tract. diuerſ. to. 7. fol. 42.* quare non adeo rigide agendum eſt, vt ſummum ius ſumma ſit iniuria, *noli eſſe iuſtus multum neque plus ſapias, quam neceſſe eſt, ne obſtupeſcas.* Eccleſiaſtes *7. num. 17.* nam, *qui vehementer emungit, elicit ſanguinem. Prouer. 30. in fine, & nu. 6. denique d. tract. 4.* prout hæc omnia, loquendo de nimia cõſcientiæ ſcrupuloſitare, conſiderant *Anch. in c. peccatum num. 22. col. 18. de reg. iur. in 6. & Laurent. de Rodulph. vbi ſup.* et ego explicaui infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 59. confir. 2.* vbi videas.

Sed neque hæc ratio, laxás habeár habenas, eſt admittẽda, quia ſicut, prohibitis omnibus commercijs, multa Reip. deeſſent neceſſaria, & ad conſcientię forum omnia cum ſumma ſcrupuloſitate reducere, eſſet negotiorum diſſipatio, ita etiam, omnibus admiſſis, multá in Rep. inſurgeret iniquitas, & conſequenter pleriq. dum merces hic illicitè negotiárentur, animam Diabolo venderent, et dum cõmercia vſuraria admitterentur, omnia mala ſequerentur, vt retuli infra *ſub nu. 403.*

Nos iſtorum periculo edocti, in his, quæ a ſacris Canonibus clare definita forſan non ſunt, non magis ſcrupuloſitatem, quam conſcientiæ craſſitudinẽ fugientes, viam quaſi mediá, quæ nec exaſperet, nec emolliat, ſequemur, ita vt ſi Noſtri Redemptoris exempla propter noſtras fragilitates imitari nõ valemus,

Digitized by Google

mus,ab illis ſaltem non vlterius deuiemus, quã humana fragilitas valeat excuſare,quare eã damnanda ſunt commercia,in quib.animæ,ſalus certo, aut dubio periclitaretur,& ita tutior via eligi debet,ea vero,in quibus tuta eſt animę ſalus,licet tutior eſſet ab illis etiã abſtinere,damnari non debent,quia nõ ſemper eſt neceſſarium, tutiorem partem eligere, cum ſatis ſit ad præcepti implementum, tutam eligere,vt loquendo generaliter,ſcribit Nauar. *in cap. conſideret.in princip.nu.38.de pœnit.diſt.5.& in cap.ſi quis autem nu.34.de pœnit.diſtinct.7.* ad quem locum ſe remittit.in *Man.c.27.nu.281.*

19 Secundum notabile eſt, quod deciſio caſuum queſtionum,& difficultatum,quę emergunt in materia vſurarum,& commerciorum illicitorum,ſpectat principaliter ad Doctores iuris canonici, & ideo eorũ opinio preualet opinioni Theologorum vt diſputato articulo, conclu.lit *Petr. de Anch.in ſua eleganti diſp.incip.antiquis & modernis temporibus, &c.* quem referunt,& ſequũtur *Io.de Anan.in c.6.in ciuitate,nu.13.in fin.ibi,extra gl.et num.17.in fi.verſ.bis ita & nu.18.& 19.de vſur.Alex.conſ.1.circa primum.ſub n. 10.verſ.& ſi aliquis.lib.2.Dec.conſil.111.nu.6.verſ.& in primis.& num.7.conſilio 151.maximi,ſub numer.6. ibi,& nobis ſufficit.conſilio 602.viſo puncto,ſub nu.9.colum.3.ibi venio ad tertium dubium,& in c.5.ne innitaris,in 1.lect.in fine,num.11.de conſtit.Natt.conſil.250. ſuperioribus,n.2. ibi,nam in his quæ pertinent.& Ioan.Bapt.Lup.in c.quamquam.§.1.nu.9. verſ.occurrit nunc,de vſur.tom.7.fol.151.* vbi ex Theologis,qui hoc idem fatentur, citat *Silueſt.& Sot.* Imo Canoniſtarum, & Iuriſconſultorum iudicio ſtandum eſt non ſolum in conuerſijs de vſurã, & contractibus illicitis,*vt citati Doct.*ſcripſerũt, ſed (quod maius eſt) aliqui ex Theologis, & religioſis viris,vt facto oſtenderunt, opinãtur,eorũdẽ Iuriſconſultorum,Canoniſtarũ iudicio ſtandũ eſſe in difficultatibus de vſu Sacramentorum, nã *Beatus Ioan.a Capiſtrano,* qui fuit etiam Theologus famoſus, excitato a nonnullis ſacræ Theologiæ etiã clariſſimis profeſſorib. & magiſtris dubio (vtrũ ſufficiat ad ſalutem ſemel in anno quamuis nõ in Paſchate, Sanctiſſimum Euchariſtię Sacramentum aſſumere) conſuluit celeberrimum Iureconſultum *Marianum Soccinum Senenſem aduocatum Conciſtorialem,* vt in eiuſdem.*ſoc.conſ.80.quoniam lib.5.*& licet ibi *ſub num.13. verſ.profecto*, dicat, quod de neceſſitate aſſumendi hoc ſanctiſſimum Sacramentum deſideraſſet conuenire aliquos doctiſſimos Theologos, tamen hoc deſiderabat,quia Canoniſtæ parum ſcripſerant, vt ſe dicit,quaſi ſi Canoniſtæ ſcripſiſſent,ceſſaſſet eius deſiderium, & quia *Beatus Ioan.a Capiſtrano* erat eiuſdem opinionis cum *Soccino,* adhibuit trium Iuriſcõſultorum de Aquila ſubſcriptiones, quæ habentur poſt dictum *Soccini, conſ.80.* ſimiliter Fratres,& Cõuentus ordinis Seruorũ Sanctę Mariæ ſuper dubio, vtrum licitum,& honeſtum eſſet prædictis Fratrib. impetrare a Pontifice licentiam celebrãdi miſſam in die Sabbathi ſancti in crepuſculo noctis,conſuluerunt eundem *Socc.conſ.81.eod.lib.5.* primum in lucem edito *anno* 1594.& quod monialis non excuſetur a ſuſpenſione, eo quia conſuluerit Theologos, cũ debuiſſet conſulere Canoniſtas,ſcribit,*eod.Anch. citato Mohed.deciſio.3.alias 196.ſub num.2. de ſentent. excomm.* et in hoc notabili, fretus Decij auctoritate *in citato in conſ.111.* reſidet *Caſtrac.tract.de ſociet.c.43. numero 9.in fine,verſiculo ex his.*

Ratio quam iſti Iureconſulti adducunt, eſt, quia 20
ad ſciẽtiam canonicam principaliter ſpectat interpretarius diuinum in caſibus dubijs,pertinentib.ad philoſophiam moralem,ſeu interpretatio iuris naturalis,et diuini, quatenus ſpectat ad moralitatem, quæ dirigit actus noſtros ad Deum,pertinet ad Doctores decretorũ. Ad Theologicam autem ſcientiã pertinet interpretatio iuris diuini,quoad opera Dn. noſtri Ieſu Chriſti, et quatenus ius diuinum tendit ad ſpiritualitatem,et agnitionem veræ fidei contra Iudæos,hæreticos,et alios infideles,ſicque illa,quæ ſupernaturalia ſunt, qualia ſunt ſacramenta Eccleſiæ,et articuli fidei, ad Theologorum doctrinã pertinenti,quę vero ſupernaturalia non ſunt,et moralitatem reſpiciunt,à Canoniſtis cognoſcuntur.

Huic ſecundo notabili non cõſentiunt Theologi,nam.*Conrad.de contract.q.49.verſ.corallium.* prolixe more ſuo,præmiſſis tribus ſuppoſitionibus, et quatuor concluſionibus,ſcribit,*Petri de Anc.ſup. citati,* reſponſionem eſſet irrationabilem,eamve quatuor nititur rationibus ſubuertere,citans etiã pro Theologorum iure,*Ant.de Butr.* quem dicit fuiſſe magnũ decretaliſtam,minuſve conſentit *Sot.* quem idcirco pro Canoniſtis non debuiſſe citare. *Io.Bapt.Lup.vbi ſupra* nam,*Sot.de iuſt.& iur.lib.6.q.1. articul.1. verſ.bis nomine,& verſ.reſpondere,* loquens de Anch.ait, quod is negat,iure naturæ prohibitam eſſe vſurã,et quod ideo forte tenuit,tractate de vſuris nõ pertinere ad Theologos,quia cernebat,perpendere naturæ ius, Theologorum eſſe munus, et poſtea ſubdit negari non poſſe,quin ſit de iure diuino cuius Theologi interpretes ſunt,et demum,quaſi conciliando,concludit,reſpondere de iure exteriori,deq. fęneratorum pęnis decernere, relinqui Iuriſperitis: vſurarũ autem naturam de ſuis principijs enucleare,Theologorum eſſe rurſus *lib.4. q.5. art.3. col.4.ibi,& ſi ego inter Theologos fol.326.* ſcribit,iudicium iuris naturalis,ac potiſſimum conſcientiæ non alij, quã Theologis eſſe deferendum,imo *lib.6.q.1.art.6.col.3.initio fol.558.* hoc amplius auſus ſcribere,quoad Papa, et Concilium,et ſi in eis ſumma cõdendi fidei articulos,et morum leges reſideat poteſtas,tamen cũ cognitio,an contractus ſit vſuratius pertineat ad philoſophiæ diſputationẽ,et ex media, meraq. natura colligatur,et philoſophicæ diſputationes non ex ſacra ſcriptura,ſed ex nuda philoſophia eliciantur,nõ curant falcem ſuam mittere ad definiẽdas has philoſophicas diſputationes, tanquam de fide, et cum hac ſententia,quæ pro Theologis militat,conſentit *Mich.Sal.ad D.Tho.2.2.q.5.de dominio,art.1.concl.2.in fi. verſ.ex his,fol.135.* vbi aperte diſtinguendo inter forum interius,et forum exterius,inquit, quoad alienũ debet eſſe à iuriſperitis mittere falcẽ in ea, quæ ſpectant ad forũ animæ & alienũ a Theologo,quæ fori exterioris ſunt,ſibi aſſumere,et pro Theologis videtur aperte ſtare *Mant.tract.de coniect.vltim.volun. lib.2.tit.14.in fine,n.30. verſ.nouiſſime,* vbi diſcuſſo articulo,an teſtamentum non ſolemne ſit obſeruandũ in foro conſcientię,omnia ſua dicta ſubijcit Theologorum determinationi, prout eumdem latius retuli infra *quaeſt.7.p.2. ampl.19. num.115. verſ.inſero probando,* et Theologorum partes ſępe amplectitur, & defendit *Io.Azor.de inſtit.moral.parte 3.lib.1.c.3.q. 4.colum.16.& 17.* vbi quatuor argumentis nititur oſtendere

ſtendere, quod ſine dubitatione in iure naturali interpretando, maioris ponderis debeat eſſe Theologorum, quam Iuriſconſultorum auctoritas, *& c. 4. in fi. q. 8. col. 23.* vbi, ait in cognoſcendo, & interpretando iure gentiũ, prout eſt ius naturale, potius Theologis, quam Iureconſultis eſſe crededdum, & latius *cap. 5. quæſt. 5. colum. 27. & 28.* vbi in interpretando, & diſcernendo iure diuino plus fidei, & auctoritatis ait tribuendum eſſe Theologis, quàm Iureconſultis.

22 Ratio quę pro Theologis militat, eſt, quia ius canonicum, præſertim vſuræ prohibitiuum, eſt ſumptum a ſacra ſcriptura, diuinoque iure, *cap. 3. quia in omnibus, et c. 10. conſuluit de vſur.* Sed interpretatio ſacræ ſcripturæ, diuinique iuris ſpectat principaliter ad Theologos, qui illius iuris ſcientiã habent, ergo caſus dubios circa vſuram ad Theologos ſpectat decidere, & interpretari.

23 Huic rationi poſſunt Canoniſte reſpondere, cõueniens eſſe, quod Pontifex adhibeat Theologorũ conſilium, dũ legem canonicam condendo, interpretatur ius diuinum, ſed poſtquã legem canonicã condidit, ac ſacram ſcripturam, diuinumq. ius eſt interpretatus, Canoniſtæ, qui iuris canonici ſcientiam habent, interpretationem, vbi opus eſt, exẽplificant, ideoq. publici profeſſores, ac interpretes iuris canonici ſunt non Theologi, ſed Canoniſtæ, & niſi hæc reſponſio admitteretur, & ſtaret ratio adducta, ſequeretur, quod Theologorum munus eſſet interpætari nedum totum ius canonicum, ſed etiã vniuerſum ius ciuile, imo in tota ius humani editione eſſet neceſſaria Theologorum opera, cum ipſi, vt *ex Sot.* retulimus, ſint iuris diuini, & iuris naturalis interpretes, & ius tam canonicum, quam ciuile ſit fundatum in iure naturali, vt ſecutus ſum infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. n. 14. & ſeq.* & ab hac reſponſione nõ põt diſcrepare *idem Conrad.* quem ſecutus ſum infra *num. 37.* quia is ſcribit cognitionem, ac contractus ſit vſurarius, pertinere ad Canoniſtas, quando ille contractus eſt ex illis, ſuper qnibus lex ſinodalis, ſeu prouincialis diſpoſuit, an ſint vſurarii, minuſve ab hac reſponſione videtur diſcerdere *Io. Azor. d. c. 4. q. 8. in fine, colum. 23.* licet perplexe videatur loqui, dicens, quod ſi ius gentium non accipiatur pro iure naturali, ſed accipiatur pro eo, quod auctoritas, & voluntas gentium recipit, magis eſt credendum Iureconſultis, quam Theologis, quia magis verſantur in cognoſcendis legibus, quę in iure ciuili continentur.

Vel aliam ſume in reſponſionem ex dictis ſupra *nu. 20.* in ratione adducta pro Canoniſtis.

Retento ergo notabili, et omiſſa vlteriori diſputatione.

24 Extẽde primo illud, vt maxime procedat quoad forum exterius, cum ad illud abſolutè ſpectet omnis mortalitas, dũ in eo agitur de criminibus, quæ ſi mere Eccleſiaſtica ſint, eorum cognitio, deciſio fieri debet ſecundum canones, *c. 45. ſi quis cum clerico. in fine, 11. q. 1. Conrad. Brun. tract. de hæret. lib. 4. cap. 3. nu. 4. & 5. tomo 11. parte 2. fol. 311.* ſi vero mere ſecularia ſint ſecũdum leges ciuiles punienda ſunt, et ab hac extenſione non videntur diſcedere. *Sot. & Mich. Sal. in locis ſupra proxime citatis.*

25 Confirmatur hæc extenſio, quia Inquiſitor dum agitur de proceſſu, & de penis reorum, debet eſſe Iuriſperitus potius, quam Theologus, dũ vero agitur de cognitione hæreſis, nempe de articulis fidei illorumque diſputatione, & examinatione debet eſſe Theologus, vt ſecutus ſum in meo *tract. de iudic. cauſ. lib. 1. c. 87. nu. 10.*

Extende primo hanc extenſionem, vt proce- 26
dat, non ſolum agatur de criminibus puniendis, vt in extenſione, ſed etiam ſi agatur de iuſtitia, & iniuſtitia contractuum, & de rerum dominio, transferendo ex contractu quare, an quis, ſeruata legis diſpoſitione, contraxerit, & ex illo contractu rei dominium acquiſiuerit, vel non ſpectat in foro fori abſolute ad Iureconſultos, omni prorſus ſemoto Theologorũ iudicio, quia in foro fori ſeruari debet ius Pontificũ, & Cæſareũ, & huic extenſioni cõſentiunt etiam *Sot. & Mich. Sal. in locis ſupr. citatis, & alij communiter,* & ita etiã indiſtincte ſeruatur vbiq.

Subextende ſecundo, vt in tãtum ſpectet ad Ca- 27
noniſtas, vt Theologi, quibus demandata eſt iuriſdictio fori interioris, dũ Confeſſariorũ munere funguntur, debeant ſequi canonum, et legum deciſiones, quas ſi ignorent, à Iureperitis petere debent, vt conſentit *Mich. Sal. in loco ſupra proxime citato,* quare Theologus, (vbi ageretur in foro cõſcientiæ de reſtitutione rei faciẽda, vel non facienda) ſcire tenetur quando lex concedat, aut neget actionem, ſeu repetitionem tantum, quia tunc, qui auctoritate huius legis poſsideret, non eſſet tutus in foro cõſcientiæ, etiamſi ſit tutus, quoad forum contentioſum, ſcire etiam tenetur quã do lex concedat, aut neget rerum dominium trãſferri, quia tunc is, in quem ex legis diſpoſitione transferretur, eſſe tutus in foro conſcientiæ, *Medin. in ſuis tract. tom. 2. de reb. reſtit. q. 1. col. 14. in fi. verſ. nota tamẽ fol. 8. in fi. & fol. 9.* quod idem breuius ſub aliis verbis dixit poſtea *q. 3. cauſ. 7. verſ. tunc autẽ fol. 44.* dicẽs, liberũ eſse a reſtitutione agẽda eum, qui poſsidet auctoritate iuris concedentis, ſecus ſi auctoritate iuris permittentis, aut iuris cõcedentis actionem, aut negantis repetitionem, quia talia, inquit, iura non releuãt in conſcientia debitorem, et cum iſtis concordanda ſunt, quę, loquendo de ludo ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 4. tit de reſtit. c. 21. q. 5. verſ. 2. dicendum. & ſeqq. col. 296.* et quæ nos ſcripſimus infra *n. 116. vſque ad nu. 120. incluſiue,* et conſequenter lex conſcientiæ conformari debet cum lege ſcripta. *Anchar. in c. peccatum nu. 22. col. 18. de reg. iur. in 6.*

Ratio huius extentionis eſt duplex. Prima, quia lex poſitiua nõ debet eſse nutritiua peccati, ſed debet eſse iuſta, et rationabilis, vt oſtendi infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 15. & 16.* si debet eſse talis. Ergo debet eſse conformis legi fori interioris, et conſcientiæ. Secũda, quia in foro interiori ſeruari debet ius naturale, vt ſecutus ſum *eadem ampl. 19. ſub nu. 57. et 73.* Sed lex poſitiua eſt fundata id iure naturali, vt ſecutus ſum *ead. ampl. 19. nu. 14. & ſeq.* Ergo Theologi inforo interiori non debent iudicare contra legem poſitiuam.

Explica hanc ſubextenſionem, eiuſq. rationes, vt vbi lex poſitiua, quod habet in mente, habet etiam in diſpoſitione, Theologus indiſtinctę debeat ſequi diſpoſitionẽ legis, et ita procedant indiſtinctè ſubextenſio, et eius rationes, at vbi lex poſitiua vnum habet in mente, et aliud contra diſponit vel omittit diſponere, Theologus ſequi debeat mentem legis.

Digitized by Google

Infero ex hac explicatione ſequentes ſeptem concluſiones, quib. veritatem totius ſubextenſionis, & explicationis oſtendo.

29 *Prima ſit concluſio*, quod vbi lex, veritate comperta, delictum libere punit, vel impunitum dimittit; aut condemnat ad reſtituendum, vel abſoluit, vel aliter contractum, vti illicitum, reſcindit, Theologus quoque penitentiam dare, vel dimittere, condemnare, vel abſoluere debet, ſequẽdo legis determinationẽ, quare, ſi lex punit homicidium, Theologus pœnitentiam dabit; ſi lex impunitum dimittit, quia licitum decernat; vtputa, quia ad ſui neceſſariam defẽſionem ſit commiſſum, Theologus etiam abſoluet, & cum hac concluſione concordant regula, quam ex Abb. retuli infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub n. 57. Verſ. prima doctrina*, & quæ ſcripſi infra *ſub n. 116*.

30 Ratio huius concluſionis eſt, quia, ſi lex eſt cõdita ab habente poteſtatem, eſt recepta à populo, & habetur, obſeruaturq; pro iuſta, nec Theologi, nec alij, de illa poſſunt iudicare, ſed debent ſecundum illam iudicare, ex quo, cum ſit iuſta, & conſequenter non ſit nutritiua peccati, diſponit illud idẽ, quod diſponere deberet lex conſcientiæ: & obligat in conſcientia, vt ſecutus ſum inf. *q. 7. p. 2. ampl. 19. n. 47*.

31 Aduerte obiter circa hanc concluſionem, quod licet delinquens ſit punitus ſufficienter, & rigoroſe in foro fori, & fecerit omnimodam reſtitutionem; tamen adhuc eſt puniendus in foro penitentiali, ſeu conſcientiæ; quia delinquens læſit tres, nempe, Deũ, Remp. & partem: & pena, impoſita in foro fori, eſt pro ſatisfactione Reip. & partis: ergo debet in foro penitentiali ſatisfacere Deo per contritionẽ, & penitentiam, quia qui fecit te ſine te, non ſaluabit te ſine te; *Io. Andr. in c. peccati Venia. ſub n. 3. & Anch. ſub n. 2. de reg. iur. in 6. & Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſt. q. 37. col. 10. coroll. 2. Verſ. ſequitur amplius*, *f. 260.* & proinde pena vnius fori non tollit penam alterius fori, *Anch. in d. c. peccati Venia. n. 5. Verſ. ſed iuxta*, vbi in fine remiſſiue; an pena mortis temporalis, vel alterius cruciatus tollat æternam, vel purgatorii; pro quo articulo vide etiam *tex. in c. 1. 14. q. 6*.

32 *Secunda ſit concluſio*, quod vbi lex in foro fori condemnat, vel abſoluit coacta ex actis, & probatis, & non condemnaret, vel non abſolueret, ſi veritas appareret; Theologus, cui veritas apparet, non debet condemnare; ſeu non debet abſoluere; quia talis eſſet mens legis, ſi veritatem ex actis haberet, quare ſi, lex condẽnet ex falſis teſtibus, vel abſoluat eo, quia actori deficiat non ius, ſed probatio; Theologus debet abſoluere, & debet condemnare, vt late ſcripſi infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. n. 85. & 86*.

33 *Tertia ſit concluſio*, quod vbi lex ad obuiandũ fraudibus, vel ex quauis alia cauſa, non valens in ſingulis caſibus habere veritatem, coacta iudicat ex præſumptione, & aliter iudicaret ex veritate, Theologus debet iudicare, prout lex iudicaret ex veritate, & non prout iudicat ex preſumptione per ea, quę latius ſecutus ſum *d. ampl. 19. nu. 87. & ſeq.* & ratio eſt eadem cum præcedenti.

34 *Quarta ſit concluſio*, quod vbi lex coacta permittit aliquod malum, indulgendo penam, ſed nõ culpam: vtputa, quia tolerat fornicationem, adulteri homicidium paſſiuum, & ſimilia, ſi quæ ſũt; Theologus, qui remanet iudex culpæ, eam puniet, quia lex eam non remiſit, nec potuiſſet remittere, ſed ſolam pœnam coacta indulget, per ea, quæ ſecutus ſum infr. *q. 7. p. 2. ampl. 10. nu. 41*.

Quinta ſit concluſio, quod vbi lex coacta tolerat minus malum, vt euitetur maius, ſeu tolerat, quia non poteſt illi occurrere propter veritatis difficilem cognitionem; Theologus malũ illud adhuc debet punire, quia in eo ceſſant hęc impedimenta, quę ſi ceſſarent in foro fori, etiam lex illud puniret: quare ſi lex tolerat fornicationem, vt dixi, ad euitandum maius malum, ſi tolerat inter contrahentes læſionem infra dimidiam propter difficultatem cognoſcendi punctualiter iuſtum pretium, & ad euitandas lites, vt dixi infra *q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 1. 2. 41. ſub n. 44. & 46.* Theologus in foro interiori non tolerabit per eã, quæ dixi ſub *d. n. 41. 46. & 49*. 35

Sexta ſit cõcluſio, vt Theologus perquirere debeat, an lex humana diſponat de actione, ſeu repetitione tantum, an vero de tranſlatione dominij, vt ſcripſi ſup. *n. 27*.

Septima ſit concluſio, quod Theologus debet iuris diuini, & naturalis peritiam habere, quia cum ius humanum aliquando, vt dixi *in præcedentibus concluſionibus*, coacte nõ puniat, ſeu aliter iudicet, quam eſſet, remotis impedimentis, iudicandum, caſus, decidendus in foro conſcientiæ, remanet ſub diſpoſitione iuris diuini, & naturalis, vt dixi infra *n. 521*. 36

Intellige hanc concluſionem, vt quamuis ius naturale, & diuinum ſit in cujuslibet etiam mente impreſſum, ideoque illud omnibus ſit notum, vt dixi infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. n. 7. & 9.* & conſequenter ad illius cognitionem opus non ſit Theologia; tamen quia hæc notitia, quæ omnibus eſt communis, eſt generica, & implicita, quæ in arduis, & diſtantibus à primis principijs, non ſufficit, ideo requiritur notitia & ſcientia explicita, quam habent ſolum Theologi & Caſuiſtæ litterarij.

Reliqua, quę circa materiam huius explicationis, harumq; concluſionum tibi occurrent, requiras infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub n. 83. & ſeq*.

Extende ſecundo, vt procedat, quando lex municipalis, prouincialis, aut ſynodalis haberet aliquem contractum pro vſurario, & ideo illum prohiberet tanquam vſurarium, ne ſub illius pallio abſconderentur vſurarum fraudes, quamuis in ſe ille contractus non eſſet vſuratius; vtputa, ſi conſtitutio prohiberet vẽditionem ad terminum pro maiori pretio, quam fieret ſine termino, quia cognitio huius vſurarii contractus pertineret ad Iuriſperitum, *Conrad. tract. de contract. q. 49. in 3. ſuppoſitione, & 4. concl.* & generaliter pertineret ad Iuriſperitum, quoties lex humana ex præſumptionibus ſtatuit, aliquem contractum haberi pro vſurario, vt *in c. nauiganti. de Vſur.* de quo ſcripſi infra *n. 428. & ſeq.* nam in hoc differt lex humana à diuina, quia humana ſepe preſumptionibus mota determinat, at diuina ſemper ſoli veritati innititur, vt ſecutus ſum infra *nu. 461*. quare cum ſit humanum, eius interpretatio non ad Theologos, ſed ad Iuriſperitos pertinet. 37

Declara idem notabile, vt quamuis vſuræ cognitio ſpectet ad Canoniſtas, tamen ſi in arduis adhibeatur conſilium Theologorum, tutius erit, quia vtraq; diſciplina eandem docente ſentẽtiam, temerarium eſſet dubitare, & ita ſeruauit aliquando *Rota Romana*, vt teſtatur *Rot. diuerſ. deciſ. 336. honorius, ſub nu. 6. in Rom. Societatum, Luna 29. Ianuarii* 1601. *coram illuſtriſs. Card.* 38

Digitized by Google

Card. Mellino inter impreſſas Lugduni 1612. recenſens in caſu illarum ſocietatum officij, cum dubitaretur, an eſſent licitæ, fuiſſe adhibitum etiam conſiliũ Theologorum, & poſteà fuiſſe à Papa ad hunc effectum deputatos quinque Cardinales, tres Rotæ Auditores antiquiores, & tres Theologos, eiſdemq; omnibus Rotæ deciſionem placuiſſe.

Confirmatur hæc declaratio ex Pij V. conſtitutione ſuper cenſibus, dum cõtrahentes cenſum hortatur in Domino, vt ſingulos contractus cenſuum bonorum religioſorum ſubijciant, & animarum ſaluti conſulant.

Notabilibus his duobus abſolutis, accedo ad quæſtionem.

S V M M A R I A.

Commercia an ſint prohibita, vel permiſſa, n. 39. & ſeq. nu. 45. & ſeq. & n. 66.
Ius naturæ eſt indiſpenſabile, ſub n. 39.
De iure naturæ omnia ſunt communia, n. 40. & quomodo hoc intelligatur, n. 53. & ſeq.
Meum, & tuum turbarunt quietem humanam, n. 41. ſed quomodo illam reſtituant, n. 57. & turbant, dum in eſſe producuntur, ſed producta confirmant, n. 58.
Commercia quietem producunt, nu. 59.
Actio Chriſti eſt noſtra inſtitutio, n. 42. Declaratur, n. 60. & 65.
Paupertas eſt de iure diuino, n. 43.
Opinionum diuerſitas in terminandis litibus vnde naſcatur, num. 44.
Diuitiæ an & quando ſint malæ, & quãdo bonæ, n. 61. & ſeq. vſque ad n. 65. incluſiue.
Opes cur Italo ſermone vocentur robba, *& Latino* bona, *ſub n. 59. verſ. infero.*
Permiſſa ſunt omnia, quæ per legem non reperiuntur prohibita, num. 45.
Lex vetans derogat legi permittenti, n. 46.
Prohibitio præualet permiſſioni, n. 46.
Negatiua magis negat, quam affirmatiua affirmet, num. 47.
Naturæ ſtatus duplex, n. 48. & 49.
Diuiſio, & dominia rerum vnde proceſſerint, n. 49. & 56.
Vitia, & peccata vnde orta ſint, nu. 50.
Aetas ab adoleſcentia ad malum prona, nu. 51.
Natura humana prona ad diſſentiendum, ibid.
Communio parit diſcordiam, & negligentiam, nu. 52.
Ius naturale eſt duplex nu. 56.

39 QVæro, an commercia ſint regulariter prohibita, vel regulariter permiſſa?

Videtur prima facie dicendum, quod ſint regulariter prohibita ex pluribus.

Primo, quia ius naturæ eſt omnino indiſpenſabile, & nullo alio iure, vel conſuetudine poteſt abrogari, ideoq. non poteſt licere, quod eſt cõtra ius naturæ, per ea, quæ ſecutus ſum infra *nu.* 312. *&* 320.

40 Sed de iure naturæ omnia ſunt communia, & indiuiſa, *c. 7. ius naturale, diſt. 1. c. 2. diſt. 8. c. 2. dilectiſſimis, 12. q. 1. c. 8. ſicut ii. diſt. 47.* cuius verba retuli *infr. n. 43. Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 1. in. 1. & ſeq. arg. Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 3. art. 1. initio, f.* 101. & hoc admittunt communiter Philoſophi, & Theologi, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 4. de dominio, art. 1. verſ. vtebantur hi, f. 124.* & de vno limo Dominus fecit pauperes, & diuites, & pauperes, & diuites vna terra ſupportat, vt admonet Fort. Garc. *in l. 1. §. ius naturale, ſub n. 28. ff. de iuſt. & iur. inter Repet. tom. 1. f. 31.* vnde in primordijs Hieroſolymorum eccleſiæ, quo feruentius omnium amor coaleſceret, in commune viuebant, atque hoc exemplo Monachorum vitæ inſtitutæ ſunt, Sot. *vbi ſup.*

Ergo commercia, quæ tollere nituntur communionem rerum, & inducere diuiſionem earum, vti contra ius naturæ, ſunt illicita, & ideo prohibita.

Secũdo, quia, quod hoc ſit meum, & illud tuum, 41 procedit ab iniquitate, *d. c. 2. dilectiſſimis, 12. q. 1.* vnde ſit, vt hæc duo pronomina, *meum, & tuum,* turbent quietem humanam, quia, vt inquit Senec. lib. de morib. *quietiſſimam vitam agerẽt homines in terris, ſi hæc duo verba à natura omnium rerum tollerent; meum, & tuum;* quod etiam aduerti in meo *tract. de indic. cauſ. lib. 1. c. 51. n. 31.* & his duobus verſibus, relatis à *Sot. d. q. 3. artic. 1.* notauit Poeta ille;

Si duo de noſtris tollas pronomina rebus:
Prælia ceſſarent, pax ſine lite foret.

At quod procedit ab iniquitate, & turbat quietẽ humanam, eſſet prohibendum ratione publicæ vtilitatis, vt, argumentando contra commercium emptionis &; venditionis, quia ſufficeret permutatio, motiuat *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 2. art. 1. paulò poſt initium;* imò amicitia, quæ ad humanæ ſocietatis conſeruationem, & ad Chriſtianam vnionem eſt apprime neceſſaria, emptionis, venditioniſq. commercia abhorret, & proinde emptio rerum, maximè leuiũ, inter amicos leuem arguit amicitiam, hincq; Hiſpani, apud quos antiquæ gentis Romanæ, veræ amicitiæ, nobilitatis, ac fidei permanſere veſtigia, emptionem inter amicos amicitiæ indignam credunt, & quaſi illa aurea prima ætate liberali vtuntur permutatione, ſi credimus *Fortunio Garc. in l. ius gentium, nu. 17. verſus finem, verſ. ideo forſan, ff. de pact. inter Repet. tom. 1. f.* 401. Ergo commercia, quæ ad hoc tendunt, vt faciamus *meum, & tuum,* ſuntq; indigna inter vere amicos, eſſent prohibenda.

Tertio, quia omnis Chriſti actio eſt noſtra inſtitutio, *Anch. in c. 2. ceaturum, nu. 2. verſ. tertio confirmatur, de reg. iur. in 6. Iacob. Zocch. tract. de ieiun. num. 6. tom. 14. fol. 150. Io. Arz. de nobil. Hiſpan. c. 7. num. 9. tom. 16. f. 241. & Beninc. tract. de pauper. q. 2. n. 16. tom. 18. f. 140.* 42

Sed actio Chriſti reſpuit commercia, quibus nos 43 terrena colimus, diuitias cumulamus, & commoda ſectamur, & diligit paupertatem, Luc. 14. in fine; *ſic ergo omnis ex vobis, qui non renunciat omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* & Matth. 19. nu. 21. *Vade, & vende quæ habes, & da pauperibus, &c.* immo etiam de iure naturæ nihil proprium nos hic in mundo habemus, c. ſicut ii. diſt. 47. *O impudens dictum? propria dicis? quæ? ex quibus recõditis in hunc mundum detuliſti? quando in hanc ingreſſus es lucem, quando de vtero matris exiſti, quibus, quæſo facultatibus, quibuſque ſubſidiis, & paratus ingreſſus es? proprium nemo dicat, quod eſt commune, &c.* & vt dicit Eccleſiaſtes 5. nu. 14. *Sicut egreſſus eſt nudus de vtero matris ſuæ, ſic reuertetur, et nihil auferet ſecum de labore ſuo;* quare omnia ſunt Dei, & ſic noſtra paupertas procedit ex iure diuino, Pſal. 23. *Domini eſt terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuerſi qui habitãt in eo;* & 1. ad Corinth. 3. in fine: *Omnia enim veſtra ſunt, vos autem Chriſti; Chriſtus autem Dei;* ergo omnia ſunt Dei; & nihil certi habemus, ſed tempus, & caſus in omnibus, non enim velocium eſt curſus, nec fortium bellum, Eccleſiaſtes 9. n. 11.

Digitized by Google

aliud, & vidi ſub ſole, nec velocium eſſe curſum, nec fortiũ bellum, nec ſapientiũ panem, nec doctorum diuitias, nec ar-
44 *tificum gratiã; ſed tẽpus caſumque in omnibus:* hincque dum mecum aliquãdo cum admiratione cogitarẽ, quid eſſet in cauſa, quod, orta inter aliquos lite de aliquã re, ſtatim vtraque pars eſſet eorum, eam ſuã ſtatim eminentes, ac inſignes inueniunt Iureconſultos, qui eorum cauſam, vti iuſtam, ſibi inuicẽ cõtrarij acerrime defendendã ſuſcipiant, & iudices, quamuis ſinceræ integritatis ſint, pugnãtes in ea ferãt ſentẽtias ac demũ litis exitus, tanquam incertus rei euentus omnino ignoretur, hæc vna mihi cauſa in mẽte venit, quod, cum re vera nihil proprium ſit noſtrũ, niſi per ambages, & magnã cũ difficultate, ſed omnia ſint Dei, & nos, quaſi momentanei conductores tẽporaneo ad nutum Dei potiamur vſu, Iureconſulti quaſi res ad priſtinã redire debeat naturã, & proprium; quaſi non exiſtat, diſcernere nõ poſſunt, aut per ambages, & maximã cum difficultate cognoſcũt, q res ſicut ſe habet ad eſſe, ita ſe habet ad cognoſci.

Ergo nemo poteſt aliquid, vti proprium habere, & preſertim nos Chriſtiani, qui ſumus diſcipuli Chriſti, vt ex *Luc. ſupr. cit.* ita enim Chriſtiani vocabãtur tẽpore Chriſti. Ergo proprijs diuitijs ſtudere nõ debemus: nã ſi Crates ille Thebanus homo quõdam ditiſſimus, cum ad philoſophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit; neque putauit ſe ſimul poſſe & virtutes, & diuitias poſſidere, quomodo nos, ſuffarcinati auro, Chriſtum pauperẽ ſequimur? vt ait *D. Hieron.* relatus *in cap. 71. gloria epiſcopi. 12. q. 2.* alia loca ad oſtendendum, quod non liceat bona tẽporalia appetere, citat *Medin. in ſuis trac. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 27. col. 3. verſ. in his fol. 202.*

45 His non obſtantibus, concludo, contrarium eſſe verum; nempe, commercia eſſe de genere permiſſorum, & ideo licita, præterquam in caſibus, in quibus reperirentur expreſſe prohibita, & moueor hoc argumento; quia omnia ſunt permiſſa per legem, quæ prohibita non inueniuntur, *l. 28. nec non. verſ. quod eis. & ibi Gl. in verbo, non prohibeant. ff. ex quib. cauſ. maior. 25. ann. &c.* & hæc eſt regula ſatis nota, quam, tractando de permiſſa iurium ceſſione, ſæpe repetunt *Io. de Graſſ. tract. de ceſſ. iur. §. 2. num. 1. §. 4. nu. 1. & Iacob. de Aren. eod. tract. nu. 24. & 61. inter tract. diuerſ. tom. 3. par. 2. fol. 73. 75. & 76.* & quod ex regula omnia cenſeantur permiſſa, probatur hac ratione, quia poſteriora derogant prioribus, & ſpecies derogat gene-
46 ri, vulg. iurib. † ſed lex vetans, derogat alteri legi præcipienti, quemadmodum negatio derogat affirmationi, non autem affirmatio derogat negationi. *Steph. de Federic. tract. de interpretat. iur. par. 2. nu. 86. t. 1. fol. 217.* & ſic prohibitio derogat permiſſioni, ita vt, concurrentibus ſimul duabus cauſis, prohibitiua, & permiſſiua; in dubio attendatur prohibitiua, vt ex *Bar. & Vant.* ſecutus ſum in meo *tract. de indic. cauſ. lib. 1. cap. 46. ſub. nu. 18.* hinc, ſtantibus duobus ſtatutis, vno affirmatiuo, & altero negatiuo, ſeu prohibitiuo, præualet prohibitiuum. *Dec. conſ. 3. nu. 4. verſ. ſecundum vero. & Matth. Coler. tract. de proceſſ. execut. par. 4. c. 1. nu. 19.* quia fortior eſt diſpoſitio legis prohibi-
47 tiuæ, quam permiſſiuæ, † & ideo precepta negatiua obligant ſemper, & pro ſemper, affirmatiua autẽ non ita pro ſemper. *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 2. initio, verſ. ad primum. in fine, fol. 12. & Pegn. ad Eymer. direct. par. 1. in q. 9. comment. 24. verſ. his ita poſitis.* & negatiua magis negat, quam affirmatiua affirmet, nam affirmatiua verificatur in primo actu, ſed denegatiua intelligitur in infinitũ, *Dec. in c. 4. nam cõcupiſcentia. not. 3. nu. 4. & ſeqq. de conſtit. in 2. lect.* copioſe Tiraq. *in l. boues. §. hoc ſermone. limit. 7. nu. 1. & ſeq. & n. 4.* & clare declarat *Natt. conſ. 525. fuit lata. nu. 6. in fine, & n. 7. lib. 3.* & ſic potius attendi debet, quod nocet, quam quod prodeſt, late *Tiraq. de retr. lign. §. 30. verſ. & quamuis.*

Ergo in vniuerſum permiſſio eſt vti regula, & tãquam genus, & ſic eſt prior, & prohibitio eſt vti limitatio, & tanquam ſpecies, & ſic eſt poſterior, & prædicto argumento, dum quæritur, an aſſecuratio ſit licita, vſus eſt *Santer. tract. de aſſecurat. par. 1. ſub n. 5. ibi, quoad primum. tom. 6. par. 1. fol. 348.* quem ſecutus ſum infra *exemplific. 2. ſub nu. 129.* & loquendo in cõtractibus, quod, cum ſint iuris permiſſiui, ab omnibus, & de omnibus fieri poſſint, niſi reperiantur prohibiti, ſcribit *Sebaſt. Medic. tract. de definit. par. 2. definit. 43. in fine, tom. 18. fol. 303.*

Imo, relictis emendicatis ſuffragijs, commercia non ſolum ſunt expreſſe prohibita, ſed ſunt expreſſe permiſſa, vt patet ex his, *quæ ſcripſi infra num. 66. & ſeqq.* & nod ſolum ſunt expreſſe permiſſa, ſed prohiberi non poſſunt, quod hac vnica inconcuſſa, & vrgentiſſima oſtenditur ratione.

Quod eſt neceſſarium ad conſeruandam ſocietatem humanam, illud prohiberi non poteſt, per ea, quæ ſcripſi infra *num. 73. & infra q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub n. 44. verſ. veruntamen.*

Sed commercia poſt lapſam naturam ſunt ad ſocietatis humanæ conſeruationem neceſſaria, per ea, quæ ſcripſi *num. ſeq.* & adeo neceſſaria, vt qui ea damnaret, non procul diſtaret ab errore, de quo ſcripſi infra *num. 68.* Ergo, &c.

Reliquum eſt, vt reſpondeamus ad argumenta contraria.

Ad primum, & ſecũdum argumentum de bono- 48
rum poſſeſſione in communi, & de humanæ quietis turbatione, priuſquam formaliter reſpõdeã premitto, quod in natura poteſt conſiderari duplex ſtatus: Primus dicitur ſtatus naturæ incorruptæ; id eſt, innocentiæ, & conſiderato illo ſtatu, omnia poterãt eſſe communia, nã in ſtatu innocentiæ appetitus per donum iuſtitiæ originalis erat ſubiectus rationi, & ratio Deo, & ſic homines ſola ratione, & diuina lege ducebantur, & cõſequenter omnia prætuliſſent proprijs, quia ratio, & lex diuina ita exigunt: item ex eodem iuſtitiæ dono habebãt, vt nullus ſeipſum, & ſua inordinate diligeret, aut nimio ſui ipſius amore afficeretur, ſed quantũ recta ratio, & lex Dei patiũtur, vnde ſequebatur, vt ſummo amore, & charitate ſe inuicem dilexiſſẽt, & proximis ſuis non minus, quã ſibi omnia bona optaſſent, nullaq; inter ipſos aut cupiditas, aut inuidia boni alieni orta eſſet: ſimiliter in illo ſtatu homines veſtibus nõ indiguiſſent, iuſtitia originali, omnium oculos pudore, & ſancta ſimplicitate replente, nec domibus, aut ædificijs, quia nulla fuiſſet in paradiſo terreſtri aeris intẽperies, vel celi iniuria; nec fuiſſent tunc agri arãdi, ſeminãdi, & multo labore colẽdi, quia terra, & arbores ſua ſpõte fruges, & fructus ſapidiſſimos produxiſſẽt, ſolum debuiſſent homines ameno quodã, & placido exercitio, ab omni & labore & moleſtia alieno, illos curare; ſicut nobiles, qui in nemo-

ribus,

moribus,& hortulis ſuis curandis ánimi refocillã-
di grátia ſe exercerent. Geneſ. *c. 2. num. 15. Tulit ergo Do-
minus Deus hominem, & poſuit eũ in paradiſo voluptatis
vt operaretur, et cuſtodiret illũ.* & huc innocentiæ ſtatui
conueniunt verſus illius Ethnici.

Ipſa quoque immunis, raſtroque intacta, nec vllis
Saucia vomeribus per ſe dabat omnia tellus.
Contentique cibis, cogente creatis.

49 † Secundus vero ſtátus dicitur ſtátus naturæ cor-
ruptæ, id eſt, lápſæ, poſtquam homo peccauit, &
conſiderato iſto ſtatu, fuerunt ex neceſſitate á iure
gentium introducta diuiſio et rerum propria domi
nia, quia aliter ſocietas humána nõ ſtabat, cum bo-
ni egerent, & mali omniá raperent, *Arch. in c. ius na
turale, num. 6. & 7. diſt. 1. Card. Alex. in capit. 1. quo iure
verſ. nota quod dominia rerum. diſt. 9. Fortun. Garc. in l. 1. §.
ius naturale, ſub nu. 37. ff. de iuſt. & iur. inter Repet. tomo
1. fol. 32. & Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q.
1. verſ. his tamen. col. 4. fol. 3. & verſ. eſto igitur. col. 9. fol.
6.* & quod poteſt peccatum hæc dominiorũ diuiſio
non ſolũ fuerit licita, ſed etiam ſalutaris generi hu-
máno, ſcribit *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 5. nu.
2.* corrupta enim, ſeu lapſá natura per peccatũ ori-
ginale, amiſſum fuit donũ iuſtitiæ originális, & cõ-
ſequenter omnia prædictá, quę ex illo dono proce-
debánt, ceſſárunt, quáre nec rationális volũtás legi
Dei ſubiecta eſt, nec áppetitus rationi, ſed ſenſu, &
appetitu communiter ducimur, propter quod in ſá-
crá ſcriptura comparamur iumentis, & indigemus
veſtibus & domicilijs, & ágri ſunt árãdi, irrigándi,
ſeminandi, & fructus colligendi, & máximo cum lá-
bore, quia tunc fuimus eiecti de parádiſo voluptátis
vt veſceremur pane in ſudore vultus, Gen. *c. 3. ſub n.
17. 18. 19. & 23. maledicta terra in opere tuo, in laboribus
comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ, in ſudore vultus tui
veſceris pane, &c. & emiſit eum Dominus Deus de paradiſo
50 voluptatis, vt operaretur terram, de qua ſumptus eſt.* † et
multá alia peccáta, et vitia ex illo peccato originali
51 orta sũt, *Gl. pen. in c. 1. in verb. originalia. de pænit. diſt. 4.* †
adeo quod omnis ętas ab ádoloſcentiã in malũ pro-
na eſt, *c. 1. 12. q. 1. Medin. in loco ſup. proxime citato, nõ eſt
enim homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & nõ peccet,* vt
habetur Eccleſiáſte, *7. nu. 21. quod multa malitia homi-
nũ eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad
malũ omni tẽpore. Gen. 6. & nu. 5.* et multa ſimilia ad hoc
ſacræ ſcripturæ teſtimonia adducit *Medin. d. tit. de reb.
reſt. q. 27. in 3. dub. circa tertiũ argumentum, verſ. in tertio.
& ſeqq. col. 8. fol. 205.* et humana natura prona eſt ád
diſſentiendũ, *c. 5. qui diuerſitatẽ de conceſſ. præben. c. 51.
ſicut in ſacramentis. de conſecr. diſt. 4. & l. qua poterat. ff. ad
ſenatuſc. trebell.* et communio párit diſcordiam, qui
omnis conuentus, et communitás hominũ adeo dif-
ficilis eſt, vt quandoq. etiam pro paruis, vilibuſq. re-
bus, et occaſionibus diſſentiant, vlterius hodie, ſub-
láta diuiſione, tolleretur etiám debita diligentia ad
52 res prouocándus, † cũ ea, quæ cõmuniter poſſidentur,
negligi ſoleant, *l. 2. C. quand. & quib. quar. par. deb.* et
tollerentur virtus liberalitátis, et ália de quibus *Card.
Alex. in d. diſt. 8. initio,* et quod ád tollendam conten-
tionum occaſionẽ, et vt homines in rebus curandis
diligentiores ſint introducta ſit dominiorum diſtin-
ctio, ſcribunt etiam *Fortun. Garc. & Medin. in locis ſu-
pr. proxime citatis, Bolog. de leg. iur. et æquit. c. 24. ſub n. 5.
tom. 1. f. 314. & Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. l. 2. c. 5. n. 3. &*
dominiorum diuiſionem fuiſſe neceſſariam latius
oſtendo infra *nu. 57. in reſp. ad ſecundum,* & demũ, ſub-
láto ſtatu innocẽtiæ, & dato ſtatu naturę lapſæ, nihil
humanæ ſocietati pernicioſius, quám deſtruere cõ-
mercia; ſicut, dato morbo, nihil pernicioſius, quám
tollere medicinam, & admiſſa potentia ad offen-
ſionem, nihil iniquius, quam tollere defenſionem.

Hoc pręmiſſo, reſpondeo formáliter ad argumẽ-
tum dupliciter.

Primo, quod etſi maior argumenti propoſitio;
poſitá ſupra *ſub n. 39.* eſſet ſimpliciter, & abſolute ad-
mittenda, in quo nolo inſiſtere, † tamen minor pro- 53
poſitio, in qua dicitur, de iure naturæ omnia eſſe cõ-
munia, recipit triplicem declárationem, & qualiber
earum tollitur argumentum.

Prima declaratio eſt, quod illud ius naturæ eſt lá-
tum ſuper ſtatu innocentiæ; & in eo habet locũ per
ea; quę dixi hic in pręſuppoſito, & ad illum ſtatum
reſtringitur, *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q.
1. verſ. ad rationes. col. 4. in fine, fol. 3.* & ſic eo ſtátu eſt
immutábile, quicquid contra hac declarationem
nitatur dicere *Mich. Sal. ad D. Tho. 2. 2. q. 4. art. 1. concl. 4.
verſ. nunc ad argumenta in fine, fol. 126. & 127.* 54

Secunda declaratio eſt, vt illud naturæ ius, mán-
dans; rerum vſum debere eſſe communẽ, reſtringa-
tur ád perſonas, quę sũt in extrema neceſſitate, quia
naturali iure, & pręcepto tenemur fratri, extreme
indigẽti, ſubuenire, tãquám tunc iterum vſus ſit cõ-
munis, *Gl. in c. 7. ius naturalis. in verbo, communis. diſt. 1.*
& quod in extrema neceſſitáte omnia ſint de iure
naturę communiá, ideoque qui tunc accipit, ſeu oc-
cupat, non teneátur, durante illa extrema neceſſita-
te, reſtituere, quia illud accipit, non vt alienum, ſed
vt ſuum, ſcribit *Medin. d. tit. de reb. reſtit. quæſt. 3. verſ. ſi
ſecundum, & verſ. ſed cõtra. & verſ. eſt alia. fol. 24. & ſeqq.* 55

Tertia declaratio eſt, quod ius naturæ circa rerũ
poſſeſſionem noluit nos obligare, vt poſſeſſio eſſet
communis: duplex enim eſt ius naturę: alterum, quod
diſtricte obligat, modo pręcipiendo, vt puta, quod
veneremur parentes, & modo prohibendo, vt puta,
quod nõ furemur, & hoc ius ex mẽte Theologorũ
dicitur poſitiuum, quia poſitiue præcipit, vel prohi-
bet; alterum vero, quod nõ obligat, ſed relinquit in
hominum arbitrio: vt puta, quod quis ducát, vel non
ducat vxorem, quia in hoc vult, vt quiſque faciat,
quod ſibi videtur expediens; & hoc ius ex mẽte eo-
rundem Theologorum dicitur negatiuum, quia ni-
hil præcipiendo, vel nihil prohibendo, negatiue di-
ſponit, & eiuſmodi eſt ius naturæ, quo dicimus om-
nia eſſe communia, quia natura omnia omnibus in-
differenter conceſſit, & nulli hanc, vel illam rem
priuatim tribuit, & ſicut ipſa nihil diuiſit, neque tri-
buit, ita nec prohibuit, quominus, ſi quando expe-
diret, diuiderentur, ſed relinquit in arbitrio homi-
num, vt iuxta rectæ rationis dictamen diuidant, vel
non diuidant, prout erit expediens, vt ex *D. Thom.*
ſequuntur *Mich. Sal. ad eum. q. 4. art. 1. concl. vlt. verſic.
vnde. & verſ. obſeruemus. fol. 128.* & *Io. Azor. de inſtit. mo-
ral. par. 3. lib. 1. cap. 2. q. 2. in fine, verſ. dicendum itaque. col.
11. & cap. 3. q. 1. verſ. reſpondeo. col. 14.* & breuius, & ne-
mine citato, ſcribunt *Bologn. tract. de leg. iur. & æquit.
cap. 18. nu. 7. tom. 1. fol. 309.* & *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur.
lib. 2. cap. 5. ſub num. 3. verſ. reſpondent.*

Illud obiter, & poſtremo huius reſponſionis ma-
teriæ adnecto, quod illa communio, & æqualitas,
quę erant in ſtatu innocentię, fuiſſent ſolum quoad
exi-

Digitized by Google

exiſtentia extra hominem:non autem quoad ea,quæ intus hominem ſunt;quia horum quiſque habuiſſet, & habet proprium dominium: eiuſmodi ſunt animi dotes,nempe actiones , & operationes propriæ,cũ in his conſiſtat noſtri arbitrij libertas, quæ nunquã fuit ſublata. *Mich.Sal.d.art.1.in fine,fol.* 125.quare licet in ſtatu innocentiæ omnes æqualiter,& pares manſiſſent liberi ab omni malo,ab omni ſeruitute,& ab omni incommodo , tamen non manſiſſent pares in virtute,ſiquidem alij magis,alij minus extitiſſent ſapientes,& prudentes , hacque ratione magis ſapiẽs habuiſſet quodammodo dominium in minus ſapiẽtes;ſed hoc dominium habuiſſet, nõ pro cõmodo ipſius dominantis,nec vt prouidentis,& conſulẽtis illorũ miſerijs,& imbecillitatis , ſed vt conſulentis, & dirigentis illos ad ampliorem virtutem,ac vtẽtis voluntarijs obſequiis illorum obedientium,non ſolum abſq; omnis laboris moleſtia,ſed cũ gaudio, & lætitia,vt ex *Io.Dried.de libert.Chriſtian.lib. 1. pag.8.* ſequitur *Couar.in cap.peccatum.par.2.§.11.ſub nu.5. verſ. octauo principaliter.de reg.iur.in 6.tom.1.fol.658.*

56 Secundo reſpondeo , quod etiam dominiorũ diſtinctio,et rerum diuiſio à iure naturali proceſſerũt: duplex enim eſt ius naturale,primarium ſcilicet , & hoc attento omnia erant communia, & ſecũdariũ, & hoc inſpecto,introducta eſt rerũ diuiſio, vt latius explicaui infra *q.7.par.2.ampl.19.n.23.et 38.declar.1.*

Ad ſecundum argumentum reſpõdeo tripliciter.

57 Primo,quod hęc duo pronomina, *meum & tuum.* quæ à ſtatu innocẽtiæ,ideæ,incorruptæ naturę quietem ademerunt , ſtatui nocentiæ , ideſt, lapſæ naturæ , (quam poſſunt) reſtituunt: ſic bellum, quam ex placido ſtatu pacem adimit,turbato reſtituit : vnde dicimus,(bellum gerimus, vt acquiramus pacem:) ſic arma,quę in pacifico ſtatu læderent, in turbulẽto proſunt:medicamentum quoque,quod frigidum minuit morbum , calidum auget : demum ſic Scorpius,& Achillis haſta,quos læſerunt , ſanare vælent: quare licet illa pronomina , vti peccati originalis conſecutiua ; quietem ſtatus innocentiæ turbauerint, & quæ quietem turbant ; ſint ratione publicæ vtilitatis prohibenda, vt dicitur in maiori argumẽti propoſitione,tamen in ſtatu nocentiæ, in quo locum habent,quietem non turbant , ſed producunt, in tantum, vt ſine dominiorum diuiſione genus humanum citra miraculum neutiquam poſſet longo ſeculo durare, *Sot.de iuſt.& iur.lib.4.q.3.art.1.verſ. reſponſum ergo col.3.fol.* 302. Ergo , retorquendo argumentum,tantum abeſt,vt ſint prohibenda, quod ex neceſſitate ad ſocietatem homanam conſeruandã ſint omnino neceſſaria , hocque adeo eſt verum, vt ſicut qui in ſtatu innocentiæ rerum commune negaret vſum,erraret, ita qui in ſtatu nocentiæ rerum diuiſionem,quæ fit per *meum,& tuum,*prohibendam aſſereret,in hęreſim , de qua infra *nu.66.* laberetur ,

58 Secundo reſpondeo, quod etſi hęc, *meum , & tuũ,* humanam turbarent quietem , etiam in ſtatu nocẽtię, & corruptæ naturę,tamen hoc eſt verum ,dum in eſſe producuntur, at producta , quietem non turbant,ſed inducunt, & ſublato per naturę lapſum cõmuni rerum vſu,ea produci neceſſarium fuit, vt dixi *hic ſupra* , ſic etiam bellum , dum geritur , pacem turbat,geſtum confirmat .

59 Tertio reſpondeo,quod dato etiam , quod quietẽ humanam turbarent , tamen commercia , quibus *meum, & tuum* diſponuntur,quietem producunt: ſic lites , & iurgia Reimpub. infeſtant,at iuris ordines, quibus lites peraguntur, quietem nutriunt .

Infero ex his reſponſionibus , quod opes , quas habemus,recte Italo ſermone vocamus, *robba,*& Latino, *bona:*nam etſi pugnare videantur, cum nomẽ, *robba,*deriuetur a verbo Italo, *robbare,*quod eſt verbũ criminoſum,& peccaminoſum, & cõſequenter opes etiam,quas vocamus, *robba,*videantur criminoſę,quia ſonant in furtum,nomen vero, *robba* , quod ſignificat etiam opes , non ſolum non ſit criminoſum,ſed ſonet in virtutem, tamen vtrunque nomen conuenit:ſi enim inſpiciamus ſtatum innocentię. vt in prima reſponſione , & dum opes in eſſe producuntur,vt in ſecunda,& malum rerum vſum,vt poſſumus intelligere in tertia reſponſione , recte opes vocamus , *robba* , prę ſertim,attento ſtatu innocentię,in quo omnia erant communia , & ſic meum, vel tuum , fuiſſet vti furtum , ſi vero conſideremus ſtatum nocentiæ, in quo diuiſio rerum fuit neceſſaria,vt dixi, & cõſequenter fuit etiã bona ad euitãdã mala,de quibus dixi ſup. *n.49. & ſeqq.* & præſertim *nu.57.*poſſunt iure optimo vocari, *bona.*

Ad tertium reſpondeo,quod etſi Chriſti actio ſit 60
noſtra inſtitutio,conſiderato eo , non prout habuit naturam diuinam , ſeu naturam humanam & diuinam ſimul;quia,prout habuit has naturas, impoſſibile eſt , vt aliquis poſſit eſſe capax illius actionum; ſed conſiderato eo , prout habuit ſimplicem naturam humanam , in qua conſideratione valemus illum imitari ; tamen adhuc quaſdam inſtitutiones voluit eſſe de præcepto;& quaſdam de conſilio: de præcepto voluit eſſe (non homicidium facies : non adulterabis:nõ facies furtum,&c.) *Matt.19.n.18.* de conſilio autem voluit eſſe cęlibatum, ſeu virginitatem: *de virginibus autem Domini non habeo, conſilium autẽ do. 1.ad Corinth.capit.7.nu. 25.* item mutuum , vt dixi infra *ſub num.402.& 405. in ſecunda reſponſ. & infra.q. 7.par.1.num. 72.* & ſimilia , inter quæ eſt paupertas; ideoque *in Matth.d.cap.19.nu.7.* ex quo ſumptum eſt argumentum, Redemptor noſter iuueni , quærenti, quæ ad vitam conſequendam æternam forent neceſſaria,reſpondit, *ſerua mandata,*& nihil amplius iniunxit,ſed deinde *nu.21.* explicans , quid exigatur ad perfectionem,adiecit: *ſi vis perfectus eſſe, vade, & vende omnia,quæ habes,& da pauperibus,*prout aduertit etiã *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.q.4.de dominio,art.1. concl. 3.in fine.fol.126.*& ad illud in *Luc.24. nu.33. niſi quis renuntiauerit omnibus,quæ poſſidet,&c.*reſpond. quod procedi. non de renuntiatione quoad effectum ; ſed quoad affectum,qualiter renuntiant hi, qui nõ adeo bonis temporalibus ſunt affecti,quin parati ſint,quando,& quomodo , & quibus ea oportuerit expendere, *Medin.in ſuis tract.tom.2.tit.de reb.reſtit.q.27. colu.4. verſ. quæ autem fol.* 203. † & quod diuitias habere ſit 61
peccatum,quando propter eas deſeritur iuſtitia, vel cum homo in eis ſuam ſpem ponit, ſecus ſi cum eis adſint opera bona,ſcribit *Gl.in c.5. clericus. in verbo,ſi aurũ.12. q. 1.* imò diuitiæ ſunt de genere bonorum, vt ex Ariſt.ſequitur *Trosl.Maluet.tract.de fortib. par.3. nu.4.tom.11.par.2.fol.401.* ſunt enim bonæ, ſi ad bonum finem dirigantur, quia ſecũdum regulã phyſicam:cuius finis eſt bonis , ipſum quoque bonum eſt; *Maluet.d.par.3.ſub num.2.* nec diuiti obſunt opes, ſi eis bene vtatur, nec pauperem ægeſtas commen-

dabilio-

Digitized by Google

dabiliorem facit,ſi inter ſordes, & inopiam peccata non caucat, *S.Hier.in epiſt.ad Saluinam*, quem citat,& ſequitur *Simanch. de cath.inſtit.tit.45. ſub nu. 30. eod.tom.11.par.2.for.178.& nu.31.* Vbi oſtẽdit diuitiarum vtilitatem,tam pro corpore,quám pro anima; quare diuitiæ ſunt bonæ,dummodo, qui eas habet, noſcat, quod tranſibunt, & ideo de eis non fiat ſuperbus, & miſericordiam faciat cum non habentibus,*cap.5.ſecundum.in fine, 33. q. 5. nam & diuites cum iuſtitia,& operibus bonis non abijcimus.*dicit *tex. in c.16. hæc autem diſt.31.* Omnes ergo homines, quos Deus ditat, diſpenſatores conſtituit dominicæ facultatis, ita vt creditæ illis potius diuitię, quam conceſſæ videantur,vt ex Caiet.refert,& ſequitur *Marſ.de eccleſ.*
62 *redit.c.31.nu.4.tom.15.par.2.fol. 353.*† & quod diuitiæ ſint bonæ,dummodo ex eis fiat miſericordia,& Epiſcopis expediat habere diuites ſubiectos, quia imperium abundat,ſi habeat ſubditos locupletes,& quod,ex quo hodie creuit decus. Eccleſiæ, aliud ſit dicendum hodie, aliud vero ſecundum tempora antiqua,ſcribunt *Gl.in cap.1.clericus.in verbo, neceſſitatem 21.q.1.& Io.de Selu.tract.de benef.par.1.q.5.n. 225.*
63 *& ſeqq.tom.15.par.1.fol. 22.* † & demum,quod diuitię non ſint reprobatę, ſi ſint bonis operibus acquiſitæ,oſtendit *Abb.in cap. 22. ſuper eo,nu. 5. de teſtib. & atteſt.*& quod licitum ſit augere diuitias, ſcribit *Gl.*
64 *in cap.5.militare.23.q.1.*† & ex ſanctiſsimis viris fuiſſe aliquos diuites,oſtendunt *Medin.in ſuis tract.tom.2. tit.de reb.reſtit.q.27.col.3.in fine,Verſ.ab horum.fol.202. & col.4.verſ.quæ autem.fol.203.Simanch.d.tit.45.nu.30.* & latius *Marſil.de redit.eccleſ.c.27.n.28. & 29.fol.461.* quare concludendum eſt,diuitis animam eſſe quidẽ in magno periculo,vt dixi etiam infrà *nu.78.*ſed tamen poſse ſaluari,vt habetur in Eccleſ.31.nu.8. *beatus diues, qui inuentus eſt ſine macula, & qui poſt aurum non abijt,nec ſperauit in pecunia,& theſauris: quis eſt hic, & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua, qui probatus eſt in illo, & perfectus eſt,erit illi gloria æterna, qui potuit tranſgredi,& non eſt tranſgreſſus,facere mala,& non fecit,ideo ſtabilita ſunt bona illius in Domino.*

65 Confirmatur hæc reſponſio, dum dicimus, paupertatem non eſſe de præcepto,ſed de conſilio,quia quæ ſunt de precepto,omnibus expediunt, cuique vtilia ſunt,et eorum tranſgreſsio omnibus nociua, et perniciosã,ideoque ſunt de præcepto,et neceſſaria;quæ autem ſunt de conſilio, erga paucos ſunt optima,et preſtantiſsimã;toti autem generi humano eſsent,nõ dicam,nociua,et pernicioſã, vt inaduertenter loquimur *Michael.Sal.infra citatus,*ſed, vt ſcribit *Medin.d.tit.2.de reb.reſt.q.1.fol.5.col.1.initio*, nõ expedirent,vt puta,vita contemplatiua,et cœlibatus, quæ in paucis optima ſunt, toti generi humano nõ expedirent, quia diſsiparentur matrimonia et exercitia vitæ actiuæ, quæ ad Reip. conſeruationem sũt neceſsaria,*Medin.Vbi ſupra,& Mich. Sal. ad D. Thom.2.2.q.4.de dominio,art.1.concl.4.in reſpõſ.ad 4 argum.Verſ. obſeruemus ſecundo fol.128.*conuenit enim,vt in his dicamus cum Apoſtolo,*omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt.c.34.aliud quidem 11.quæſt. 1.* At paupertas non omnibus expedit, quia eam quilibet non patienter ferret,vt in Prouerb.30.ſub num.8. *mendicitatem,& diuitias ne dederis mihi,tribue tantum Victui meo neceſſaria,ne forte ſatiatus illiciar ad negandum, & dicam, quis eſt Dominus,aut ægeſtate compulſus,furer, & periurem nomen Dei mei.*et ex Salom.refert *Gloſſ. in c. 3. ſi teſtes, in verbo, locuples. 4.q.2.* adde,quæ ſcripſi infra *q.7. par. 1.nu.58.in reſponſ.ad 1.argumentum.*

S V M M A R I A.

Commercia ſunt regulariter permiſſa. Qui contrarium aſſereret, erraret, nu.66. Et ſunt permiſſa de iure gentium, ciuili, & canonico, num. 67. Imo ſunt pro Reip. Vtilitate inuenta, nu.68. Ideoque quo plura reperiri poſſunt, licita tamẽ,eo maior eſt Reip.Vtilitas, nu.70.

Bella captiuitates, & omnes pene contractus introducti ſunt à iure gentium,nu.68.& quotuplex ſit ſeruitus,num.69.

Firmata concluſione, quod commercia regulariter ſint licita, et ideo permiſsa. 66

Amplia I.eam,vt adeo ſint licita, vt qui aſsereret contrarium, non procul diſtaret ab hæreticali illorum errore, qui aſserebant, omnia bona debere eſſe communia,de quorum errore *Sot. de iuſt. & iur. libr.4.quæſt.3.artic.1.concluſ.1.verſus finem, colum.6.ibi, eſt ergo aſſertio fol. 304. & Michael. Sal.ad D. Thom.2.2. quæſt.4.de dominio,artic.1.initio, & Verſ. pater, verſus finem,*et maxime,dum in communione bonorum includebant mulieres,de quorum hæreſi in *c.2.dilectiſſimis.12.q.1.*et conſequenter non diſtaret ab errore eorum, qui poſt naturæ lapſæ peccatum rerum diuiſionem, ac propria earum dominia in fidelibus damnarunt,de quorum errore ſcribunt *Leonard.Leſſ. de iuſt.& iur.lib.2.cap.5.ſub num.2.& idem Mich.Sal.dict. art.1.concl.3.fol.124. & 126.* nam ſi errat, qui rerum diuiſionem,et appropriationem damnat,vt dixi;ergo errat, qui damnat commercia, quibus ad diuiſionem,et appropriationem deueniendum eſt.

Amplia II.vt procedat tam de iure gentium per 67
ea, quę dixi *ampliat ſeq.* quam de iure ciuili. et iure canonico,vt patet *ex tit.de empt.loc.d.p ſ.ima .cenſib. &* alijs,de quibus in *ff.c.& decret.*et in ſpecie de venditione patet certa regula affirmatiuá in *l.3.34. ſi in emptione.§.omnium rerum. ff.de contrah. empt.*

Amplia III.vt nedum ſint permiſsa,ſed ſint etiam 68
ad Reip.vtilitatem,veluti neceſsaria, excogitata,et inuenta; quia corrupta, ſeu lapſa natura, ideoque bonorum communione ſublata,vt dixi *ſup.nu. 49.* orta ſunt de iure gentium bellá, ſecutæ captiuitates, et omnes pene contractus introducti ſunt,vt emptio et venditio;locatio et conductio;ſocietas; depoſitũ; mutuum;et alij innumerabiles, *§. ius autem gentium. Inſt.de iur.nat.gent.& ciuil.*et negotiationes, contractus, et commercia hominum non ſolum non eſse illicita ſed eſse in Rep.ita neceſsaria, vt ſine ijs ſocietas hominum conſiſtere nõ poſsit, ſcribit *Conrad. Bru.tract.de ſeditioſ.lib.5.c.7.n.1.tom.11.part.1.fol.136.* tolle enim humana commercia, et tunc neceſse erit,homines aliena rapere vt ſuſtentari poſsint,aut certe fame, nuditate, aut alias miſerabiliter quamplures perire,*Medin.in ſuis tract.tom.2.tit. de reb. reſtit. q.30.verſ.tertio illud fol.221.col.1.*et certe humanæ ſocietati non minus neceſsaria ſunt commercia, quã ſint artes.

Pro aliquali huius ampliationis intelligentia, dũ 69
dicimus, de iure gẽtium introductas eſse captiuitates,diſtinguo duplex genus ſeruitutis.

Primum genus,ſeu prima ſeruitus eſt illa,quę fuit à primæuo iure naturæ, et idcirco conueniſſet etiã ſtatui innocentiæ, eiuſmodi ſeruitus eſt minus prudenti

dentis ad prudentiorem, iuuenis ad ſenem, vxoris ad virum, & filiorum ad parentes, vt ſcribunt *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 1. verſ. ſi obijcias. col. 13. fol. 8. Couar. & Io. Azor. infra citati*; hæcq. ſeruitus pertinet ad honorem, & reuerẽtiam, vel inſtructionem ſeruientium, ideoque non eſt ad dominantis vtilitatem, ſed ad vtilitatem ſeruientis, quia minus prudens regitur à prudentiori, & inſtruitur perfectiori ſcientia, & prudentia, vt *ex Ariſt. & D. Thom.* ſequuntur *Couar. in cap. peccatum. par. 2. §. 11. ſub num. 5. verſ. octauo principaliter. de reg. iur. in 6. tom. 1. fol. 658. & Io. Azor. de inſtit. moral. par. 8. lib. 1. c. 4. q. 3. verſ. ſciendũ eſt. col. 21.* & de hac ſeruitute locutus ſum etiam ſupra *ſub num. 55.*

Secundũ genus, ſeu ſecunda ſeruitus eſt introducta à iure gẽtium propter bella; hæcque ſeruitus eſt vilis, moleſta, & miſerabilis ſeruientibus, & tota ad dominantis vtilitatem, & de hac ſeruitute loquitur hæc ampliatio, vt ſequitur etiam *Couar. d. verſ. octauo principaliter, in fine*; ſuntque, *vt dixi*, in hac ſeruitute, qui capiuntur in bello, ſed cum diſtinctione quoad Chriſtianos captos: aut enim capiũtur à Saracenis, ſeu Turcis, qui vere ſunt hoſtes; & tunc de iure ciuili Romanorum efficiuntur ſerui, ſed ſecundum *Couar. infra citatum*, non indigent fictione poſtliminij: aut capiuntur à Chriſtianis; & tunc non efficiuntur ſerui, etiamſi in bello iuſtiſſimo capti ſint, *Couar.* qui alios cit. *ſub eod. nu. 5. verſ. illud hoc.*

70 Amplia IV. vt ſicut commercia ſunt Reipub. vtilia ad conſeruandam ſocietatem humanam, vt *dixi*, ita etiam maior commerciorum multitudo maiorem Reip. pariat vtilitatem. tum ad euitandas uſuras, vt dixi infra *ſub nu. 173. verſ. ratio.* tum ad maiorem inducendam hominum ſocietatem; quia ſicut hominum conditiones ſunt variæ, ita etiam varia debent reperiri commercia; aliud n. commercium expedit pupillis, mulieribus, religioſis, impotentibus, debilibus, & paucas habentibus pecunias; aliud vero expedit viris ſagacibus, diuitibus, & ſimilibus, qui negotiatione idonei ſunt.

DE NEGOTIATIONE, Et Mercatura.

SVMMARIA.

Negotiatio & mercatura ſunt permiſſi, & quare num. 71. & 81. Contrarium, nu. 77. Datur diſtinctio. d. num. 81. & 82.

Negotiatio de ſui natura non eſt bona, neque mala; ſed eſt indifferens, nu. 72. Et Reip. eſt vtilis, & neceſſaria, nu. 73. & 74. Ideoque publice exercetur, num. 76.

Actus Rep. vtilis, & neceſſarius, non eſt indiſtincte damnandus. num. 73.

Mercatura, & diuitiæ verſantur in eodem periculo. numer. 75.

Negotiatores abominabiles, qui ſint, n. 71. in fine, & 81.

Mercator eijciendus è templo Dei, qui ſit, num. 77. & 81.

Diuitis anima eſt in magno periculo, num. 78. Omniſque diues aut iniquus, aut hæres iniqui, num. 79. Declaratur num. 82.

Acus portas in Hieruſalem, ſub nu. 82.

Principum animæ etſi propter diuitias videantur magis periculoſæ, nu. 80. Tamen maiorem in cœlo conſequuntur gloriam, ſi Principes virtuoſi ſuo munere functi ſint, ſub nu. 82.

Emptio, & venditio ſine negotiatione eſt licita, nu. 83.

AMplia V. vt habeat locum in cõmercijs, quæ 71
vocamus negotiationẽ, & mercaturam, quæ quid ſint, dixi ſupra *n. 6. 8. & ſeqq. & infra ſub n. 41.* quia etiam negotiatio eſt licita, vt ſcribit *D. Aug.* relatus in *c. 10. fornicari. diſt. 88. negotiari vero aliquando licet, aliquando nõ licet; antequam n. ecclesiaſticis quis ſit, licet ei negotiari, facto non licet.* & in c. 12. quoniam, ead. diſt. 88. *ſed ait mihi negotiator: affero ex longinquo merces, mercedẽ laboris mei, vnde viuam, peto, dignus eſt operarius mercede ſua. de mendacio, de periurio agitur, nõ de negotio: ego non mentior, non negotium.* & paulò pòſt *negotiatio enim meũ non facit malum, ſed iniquitas mea, & mendacium meum.* & à D. Thom. 2. 2. quæſtio. 77. art. 4. verſ. ſed contrà. *negotiator, auidis acquirendi, pro damno blaſphemat, pro pretijs rerum mentitur, & peierat, ſed hæc vitia hominis, nõ ſunt artis, quæ his agi poteſt: ergo negotiari ſecundum ſe non eſt illicitum.* et Caſſiod. ſuper Pſalm. 70. relatus in c. 13. quid eſt. ead. diſt. 88. et à D. Thom. d. art. 4. initio, *negotiatores ergo illi abominabiles exiſtimantur, qui iuſtitiã Dei minime conſiderantes, per immoderatum pecuniæ ambitum polluuntur, merces ſuas plus periurijs onerando, quam pretijs: tales eiecit Dominus de templo*, hancque ampliationem, diſputando, tuetur, et ſequitur *Medin. in ſuis* 72
tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 30. verſ. his non obſtantib. & ſeqq. fol. 220. col. 2.

Confirmatur primo hæc ampliatio, quia negotiatio de ſe, hoc eſt, de ſui intrinſeca natura non eſt bona, vt eſt charitatis virtus, neque eſt mala, ut eſt mendacium, ſed eſt indifferens, vt eſt comedere, quod ſecundum finis, et circumſtantiarum qualitatem poteſt fieri bene, et male, *Sot. de iuſt. & iur. libr. 6. q. 2. art. 2. verſ. pro quæſtionis, concl. 1. & Nauar. in c. 2. qualitas. nu. 10. 11. & 12. verſ. ex quibus. 34. q. 3. de pœnit. diſt. 5.* et idcirco eſt bona, ſi ad bonum conuertatur, & mala, ſi ad malũ; imò et ea, quæ de ſui natura ad malum inclinant, licita ſunt, ſi conuertantur ad bonũ, vt arte campſoria ſecutus ſum infra *q. 7. par. 1. nu. 64. in reſponſ. ad 5. argum.*

Confirmatur ſecundo, quia nullus hominum a- 73
ctus, qui Reip. ſit non ſolum vtilis, ſed neceſſarius, eſt indiſtincte damnandus, tanquam illicitus, quia eſſet implicare iniuſtitiam in lege Dei, et in natura, vt actum, qui eſſet illicitus, feciſſent neceſſarium; ſed negotiatio eſt actus Reip. nedum vtilis, ſed neceſſarius, quia cum in aliquo Regno deficiant res, hominibus illius Regni neceſſariæ, opus eſt, illas aliunde illuc adduci, et adductas induſtrioſe conſeruari, vt, cum eis homines indigeant, inueniant incorruptas, et in promptu: hæcque rerum ex vno in aliud Regnum tranſlatio, et earundem poſteà venditio cum lucro, eſt ipſa negotiatio, et mercatura; pro cuius lucri iuſtificatione plura ſunt conſiderãda, nempe, pretium, quo res ſunt emptæ, expenſæ, ſolicitudines, curæ, et pericula tam rerum, quam aliquando perſonarum, et quandoque damna; vt enim retuli ſupra, dignus eſt operarius mercede ſua; quare inquit Apoſtol. 1. ad Corinth. 9. num. 7. et 9. *quis militat ſuis ſtipendis vnquam? quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? quis paſcit gregem, & de lacte gregis non manducat? &c. ſcriptum eſt enim in lege Moyſi: non alligabis os boui trituranti.* Hæc omnia verſantur in negotiatione, hæcque eadem ſunt neceſſaria, et iuſta: ergo negotiatio eſt licita, *Conrad. de contract. q. 71. concl. 1.* † et quod mercatores, ſeu mercatura ſit Reip. vti- 74
lis, et neceſſaria, patet ex his, quæ ſcribunt *Sot. de iuſt.*

& iur.

Digitized by Google

& iur.lib.6. q.2.art.2.verſ.pro quæſtionis.in 3.concl.Nau. in c.2.qualitas,ſub n.11.34.q.3.de pœnit.diſt.5.Thom.Garzo.in plat.vniuerſ.diſcurſ.65.& broccardice Stracch.tr. de mercat.p.2.tit.de ſtat.mercator.&c.ſub n.16.tom.6.p.1. f.290.imo Bal.in vulg.eius conſ.348.ſeu 349.fictæ fuerũt. lib.1.ait,maſſam mercatorum eſſe ſummum bonũ, & quintum elementum.

75 Confirmatur tertio,quia mercatura & diuitiæ habent analogiam, & videntur quaſi à pari procedere: ſed S.Ambroſ.ſuper Luc.8. admonet diuites, vt diſcant,non in facultatibus crimen haberi,ſed in his, qui vti neſciunt:nam,vt inquit,diuitiæ vt impedimẽtà ſunt improbis,ita bonis ſunt adiumenta virtutis.

76 Confirmatur quarto, quia negotiationem, & mercaturam in omnibus ciuitatibus, bene inſtitutis,videmus palam,et publice exerceri,tanquam licitam et honeſtam; imo Venetiis, Genuæ, Florentiæ, & Lucæ illam etiam nobiles exercent,vt inter alios teſtantur Stracch.d.tit.de ſtat.mercat.ſub num.18.f.290.& Thom.Garz.vbi ſup.

77 Contrariam opinionem,nempe,mercaturam,ſeu negotiationem eſſe illicitam, docuiſſe videtur Saluator Redemptor noſter,Matth.21.nu.12. & intrauit IESVS in templum DEI,& eijciebat omnes vendentes,& ementes in templo,& menſas nummulariorum,& cathedras vendentium columbas euertit,&c.ſuper quo loco Chryſoſt.relatus in c.11.eijciens, diſtinct.88. et à D.Tho. 2.2.q.77.art.4.inquit,quicumque rem comparat, non vt ipſam rem integram & immutatam vendat,ſed vt materia ſibi ſit inde aliquid operandi, ille non eſt negotiator, qui autem comparat rem,vt illam ipſam integram,& immutatam dando,lucretur,ille eſt mercator, qui de templo Dei eijcitur. quod etiam ratione,et alijs ſuadetur auctoritatibus: nam mercatura, et ſic mercator eſt ſuæ ſpiritualis ſalutis negligens;hic enim eſt ſenſus horum verborum,quæ habentur in Eccleſiaſt.25.in fine:duæ ſpecies difficiles, & periculoſæ mihi apparuerunt: difficile exuitur negotians à negligentia, & non iuſtificabitur caupo à peccatis labiorum. vt explicat Medin.in ſuis tract.tom.2. tit.de reb reſtit.q.30.in 2.modo,Verſ.ſecundum eſt,fol.224.col.2. et mercator, vt plurimum, vtitur periurijs, et mendacio,vt patet ex his,quę ſcripſi ſupra n.71.imo qui emit,et uendit, ſine mendacio, et periurio eſſe non poteſt.d.c.11.eijciens.Os autem,quod mentitur,occidit animam,Sapien.1.ſub num.11. unde mercator non poteſt habere lucrum,niſi fraudem fecerit, ſed lucrum eſt eſca, et fraus eſt laqueus; et conſequenter, dum mercator lucratur, fraudis laqueo capitur, ſicque mercator nunquam placere poteſt Deo, qui propterea ementes, et uendentes eiecit de templo, et ex his nullus Chriſtianus deberet eſſe mercator, et qui uult eſſe, deberet proijci de Eccleſia, dicente Propheta Dauid Pſalm.70. num.15. quoniam non cognoui litteraturam, introibo in potentias Domini, ut ex Chryſoſt.habetur etiam d.c.eijciens,diſtinct.88.ubi illud, litteraturam, uertit in negotiationes, et ita aliter ſe habere litteram,ſcribit Nauar.in c.2. qualitas paulò ſupra num.1.34.q.3.de pœnit.diſtinct.5.et ratio uerſionis eſt, quia dictio,ſephorot,Hebræis ſonat,litteraturas, numeros,ſiue negotiationes, Nauar.dict.c.qualitas, ſub num.24. Verſ.ad ſextum.quia difficile eſt inter ementis, Vendentiſque commercium non interuenire peccatum.d.c.qualitas.et quia ex ſubſtantia negotiatorum nihil remanet,niſi peccatum, ut retuli infra q.6. ſub num. 19. nam ſicut in medio compaginis lapidum palus figitur,ſic inter medium Venditionis, & emptionis anguſtiatur peccatum, Eccleſ. 27.num.2.quod aperte oſtendi infra q.7.part.2.ampl. 10.ſub n.44.Verſ.ad Gerſ.nis,et proinde Stracch.tract.it. de mercat.p.2.tit.de ſtat.mercator.&c.num.4. & 5. tom. 6. part.1. fol.290. uerum forſan dicit,dum ait: O quo Vadit anima mercatoris, ſed mendax uerum diceret, cum Bal.in c.cum cauſam de teſtib. quem ita dicentem allegat, nihil tale in meo libro dicat: et adde quæ ſcribunt Salycet.in authent.ad hæc,num.18. verſus finem, C.de Uſur.& Bon.de Curtil.tract.de nobilit.part.3 nu.137. tom.16.f.9.

Comprobatur primo hęc contraria opinio,quia mercatura, et negotiatio anhelant ad cumulandas diuitias per fas,et nefas; nẽpe mendacijs, periurijs, alijſque iniquitatibus,et fraudibus, ut dixi ſupra n. 71.in fine,& ſup.hoc eod.num.

Sed anima cuiuslibet diuitis,etiam iſtis iniquita- 78 tibus in eo non conſideratis,eſt in magno periculo, etenim facilius eſt,camelum per foramen acus tranſire,quã diuitem intrare in regnum cælorum, Matth.19. numero 24.& ſi diues fueris,non eris immunis à delicto, Eccleſ.11. n.10. nam qui volunt diuites fieri,incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli,&c.1.ad Timoth.6.num.9. & ideo dicebat quidam mercator, quod qui timebat Diabolum, non faciebat diuitias, vt referunt Thom. Garz.in plat.vniuerſ.diſcur.65.fol.545. & Marcheſ.tract. de commiſſ.p.tr.1.de commiſſ.ſuper dilat.morat.c.1. ſub n. 48.fol.127.in fine,& in hac vlt.impreſſ ſub n.69. verſ.cuidamque, par.3.f.275. cuius mercatoris dictum & ſi à veritate non diſtet, quia,cum volens fieri diues, incidat in laqueum Diaboli, vt hic dixi, conſequens eſt, vt Diaboli laqueum timere non debeat; tamen, quia iſte mercator,ſic dicendo, eligebat adhuc fieri diues,eſſet ſtygijs nõniſi dignus aquis,vt dixit Poeta ille his duobus verſibus:

Periurata ſuo poſtponit numina lucro
Mercator,ſtygijs nonniſi dignus aquis:

quos referunt Michael.Sal.ad D.Thom.2.2.quæſt.77.art. 3.controu.1. ſub num.20. verſ.quæ carmina,f.89.Garz.& Marcheſ.vbi ſupra,& certe ſi verum eſt,quod hic mercator fuerit Genuenſis, prout fuiſſe ſcribunt Thom. Garz.& Marcheſ.in locis,ſupra proxime citatis,& dicunt alij, ego opinarer, quod hic mercator eſſet ille, cuius animam ſtygijs lachrymis vna cum peiori Romandiolo in inferno cruciari,ſcribit Dant.in ſuo poemate prope finem inferni,cant.33.

†Et denique omnis diues aut eſt iniquus, aut hæ- 79 res iniqui,Hier.epiſt.69.quia omnes diuitiæ iniquitates dicuntur,Vt ex lib.de quæſtion.Euang.refert Soc.trac. de oblat.libel.6.n.20.tom.14.f.125.

†Hacque diuitiarum forſan ratione Boſſ.tract.cri- 80 min.tit.de captura, nu.71. in fine, veritus non eſt ſcribere, quod Principum animæ raro beatas aſcendunt ſedes.

Ergo in maiori periculo eſt anima mercatoris: ergo mercatura ad euitandum hoc periculum eſt prohibenda.

Comprobatur ſecundo iiſdem argumentis, quibus vſus ſum ſupra num.41.42.43.& infra q.7.par.1. num.17.

Non diſcedo ab ampliatione. 81

Ad adducta in contrarium, nu.77. reſpondeo diſtinguendo: Aut loquimur de negotiatione, ſeu mercatura; quæ fit ob lucrum, quod ordinatur ad aliquem effectum neceſſarium, vel honeſtum; puta,

Digitized by Google

ad ſuſtentationē ſuæ domus vel pro pauperibus indigentibus, vel propter publicam vtilitatem, ne ad victum neceſſaria deſint: & iſtis caſibus, ſi negotiator ratione ſui laboris ſuperlucratus eſt: ſic familiæ prouidendo, vel alias ex iuſta cauſa carius vendat; non peccat, poſtquam pretium eſt mutatum, & auctum ratione loci, temporis, vel forte propter periculum, cui ſe expoſitit transferendo rem de loco ad locum: Si vero nō ob cauſam aliquam ex prędictis, ſed ſolum ſpe lucri emit vilius, & vendit carius; & iſto caſu, ſi ſpecies empta non mutatur in ſubſtātia, nec loco, nec tempore; talis negotiator, vendendo carius, peccat, quia fateri oportet, in tali emptione, ſeu venditione iniuſtitiam eſſe in re, vel pretio, & ideo eſt turpe lucrum. *Anch. in c. peccatum, ſub num. 21. verſ & primo. de reg. iur. in 6.* qui tamen, vt fere teſtatus eſt etiam *Franc. de Aret. in c. 42. cum cauſa, ſub n. 27. de teſtib.* prolixe, & perplexe loquitur: quare in ciuſmodi mercatura, ſeu negotiatione ad bonum finem ordinata, vitium non eſt in mercatura, ſeu negotiatione, ſed erit in negotiatore, ſeu mercatore: ut dicunt *auctoritates citatæ ſupra nu. 71. in ampliatione*: Aut loquimur de negotiatione, ſeu mercatura, quæ fit propter ſolum lucrum, non ordinatum in finem bonum: & tunc negotiatio eſt turpis, & illud lucrum ex ſe bonum nō eſt: quare negotiari propter ipſum ſolum, & non propter ſuſtentationem familiæ ſuæ, uel alium bonum finem, peccatum eſt ex ſe ueniale, *Card. Tolet. de inſtr. ſacerd. lib. 8. c. 53. verſ. primo ratione.* & cum hac diſtinctione, reſpondendo ad *D. Chryſoſtom.* ſoluit contrarietatem *D. Thom.* quem refert & ſequitur *Stracch. tract. de mercat. p. 1. n. 23. & 29. tom. 6. par. 1. f. 285.*

Ex qua diſtinctione poteſt ſatis reſponderi ad auctoritates citatas: & ulterius dico, quod illæ auctoritates intelligūtur de negotiatoribus, qui per immoderatum pecuniæ ambitum polluuntur, ut loquuntur *auctoritates citatæ ſup. n. 71. in ampl.*

Fateor tamen, quod negotiatio, & mercatura animarum ſaluti magnum minantur periculum, à quo uolēs liberari abſtineat à negotiatione: ſed iſtud periculum non facit mercaturam illicitam: nam in diuitijs eſt idem periculum, ut dixi ſupra *num. 78* & tamen diuitiæ ex ſe ſunt licitæ, niſi ex earum uſu fiant illicitæ, & ideo nulla lex eas prohibet, eaſque nemo abijcit.

82 Ad adducta in contrarium ſupra *n. 78.* contra diuites, & diuitias, reſpondeo, diſtinguendo triplicem diuitum, & diuitiarum ſpeciem. Primo enim quidā eſt diues, & auarus: & in iſto habet locum quod ſcribit *Matt.* 19. quia eo in loco ſub nomine diuitis intelligitur auarus, & ideo aliqui dixerunt, in Hieruſalem fuiſſe paruam portam, quæ uocabatur *Acus*, ad quam cum ueniebant cameli pro compendio uitæ cum oneribus ſuis, non poterant tranſire ſub ea, ſed exonerati tranſibant, & iterum receptis oneribus, itinerabantur: ut ex hac ſimilitudine intelligamus, quod auarus debet opum amorem dimittere, ſi uult ingredi ad uitam, *Archid. in c. ciicicns, ſub n. 5 diſtinct. 88.* immo eo ipſo, quod eſt auarus eſt in imminenti, & maximo periculo perdendi animam: quia auaritia non ſolum eſt malum, & peccatum mortale, ſed eſt radix omnium malorum, & nihil ſceleſtius auaro, ut retuli infra *q. 7. p. 1. ſub n. 40.* Secundo quidam inordinatè deſiderat, & cum anxietate quęrit, et nititur acquirere diuitias: et iſte non eſt immunis à delicto, et facile incidet in laqueum Diaboli, ut dicunt *auctoritates allegatæ*, quia iſte parum diſtat ab auaro: et iſte, qui eſt diues, non ſolum re, ſed affectu, et ſpiritu, ita ut in diuitijs glorietur, et felicitatem ponat, non poteſt ingredi in regnum cęlorum, *Med. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 27. colum. 4. verſ. quæ autem, f. 203.*

Tertio quidam eſt diues, ſed cum liberalitate, et charitate erga pauperes, et quoad ſui animum eſt pauper, quia etiā paupertatem æquo animo ferret: et iſte, quamuis habeat diuitias, tamen poteſt collocari inter beatos pauperes, et de eiuſmodi diuite, et diuitijs ſcripſi ſup. *n. 61. & ſeq. vſq. ad n. 64.* incluſiue. Et ex his dico etiam, quod, ſi Principes ſint diuites hoc tertio modo, eorum animæ facile beatas aſcendent ſedes: nec omnis Princeps eſt diues, imo conſideratis eorum ſtatu, et dignitate, aliqui ſunt pauperes, ſunt tamen eorum animæ adhuc in maiori periculo, non propter diuitias, ſed quia maioris uillicationis rationem reddere debent: quare ſicut eorum labor eſſe debet maior, et in maiori periculo ſunt poſiti, ita ubi uirtuoſè munere ſuo functi ſint, maiorem in patria cœleſti conſequentur gloriam.

Subamplia hanc ampliationem, ut idcirco multo 83
magis licita ſit ſimplex emptio, et uenditio ſine negotiatione, prouidendo de neceſſarijs ſuę domui, et familiæ: quia etſi emptio, et uenditio ſit materia, ex qua conficitur negotiatio iuxta ea, quæ ſcripſi ſup. *n. 71. in fine, n. 77. & ſeq.* et ipſa negotiatio ſit ualde expoſita periculis animę, ut dixi *d. nu. 77. & ſeq.* tamen ſicut eſt licita negotiatio, vt firmaui *in ampliatione*, ita multo magis eſt licita ſimplex emptio, et uenditio, et emptionis, uenditioniſque commercium eſſe ex regula permiſſum, ſcripſi ſup. *nu. 67. ampl. 2.*

DE SPONSIONE, ET LVDO.

SVMMARIA.

Commercia, conſiſtentia in mera fortuna, ſunt permiſſa, n. 84. & ſeq. Et aliquando neceſſarium eſt ad fortunæ iudicium recurrere, n. 170.

Sponſio, habens cauſam honeſtam, eſt licita, n. 88. & ſeqq. & 94. & ſeq. Extenditur primo, etiam ſi ſponſio eſſet de futura morte, & inde infertur ad aliquos contractus, ſimiles ſocietati officii, nu. 97. & ſeq. Extenditur ſecundo tam ad ſponſionem de re futura, quam ad ſponſionem de re præſenti, & præterita. Extenditur tertio ad ludum, n. 101. Et quæ ſponſiones dicantur inhoneſtæ, & ideo ſint prohibitæ n. 124. & ſeq. vſq. ad n. 128. excluſiuè.

Sponſiones aliquæ, quæ Romæ non admittuntur, num. 125. & ſeq. Declaratur, hoc eſſe verum in ſponſione nuda, ſecus in ſponſione veſtita, quæ tranſeat in aliam ſpeciem contractus, nu. 127.

Fortunæ nomen quomodo ſumatur; ſub nu. 84.

Ludus generaliter eſt prohibitus, & numeratur inter delicta, & quare, n. 85. & ſub qua pœna ſit prohibitus, remiſſiue, nu. 105. in fine.

Fortunæ, & caſui ſe ſupponere ſine neceſſitate, eſt ſtultum, n. 86.

Conditionis euentus habetur pro cauſa legitima in ſponſione, nu. 89. & 90.

Ludus, & ſponſio à pari procedunt, ideoque valet argumentū à ludo ad ſponſionem, n. 91. & 93. In quo tamen differunt, & damnabilis ſit ludus, & non ſponſio, n. 95. & 69.

Mutui

Digitized by Google

Mutui contractus cum periculo perdendi ſortem mutuatam perdit naturam mutui, & aſſumit naturam ſponſionis, ideoque alicubi eſt in vſu, ſub num. 97. 98. & 99. & qua ratione iuſtificetur, num. 100.

Ludus an & quando ſit licitus, num. 101. & ſub num. 105. 122 & 123.

Ludus de iure naturæ non eſt prohibitus, nu. 102. ſecus de iure poſitiuo, n. 103. ſed hæc diſtinctio reijcitur, nu. 104.

Ludorum genera ſunt tria. Primus eſt ludus taxillorum, & ſimilium, in quo fortuna dominatur ſimpliciter. Secundus eſt, in quo fortuna dominatur mixtim; & vterque eſt prohibitus. Tertius eſt, in quo dominantur vires, & ars, & hic eſt licitus, ſub num. 105. & ſeq. in quibus late explicatur an & quando ludus ſit prohibitus.

Ludus, in quo non dominatur fortuna, & ideo eſt licitus, eſt multiplex, & quando ſit licitus, n. 120. & 121. & quando non ſit licitus, num. 122. & 123.

Ludens, & perdens in ludo fortunæ impie ſolet diuino numini iraſci, n. 106.

Ludus quandoque non habet aliud obiectum, quam lucrum, & indeterminatum vſque ad infinitatem, & tunc indiſtinctè eſt prohibitus, nu. 108. Quandoque ex obiecto virtuoſo reſtringitur, & iſte non prohibetur, nu. 109. Quandoque & ex obiecto, & de ſui natura non eſt multiplicabilis, & eo magis eſt licitus, num. 110.

Lotto, *ludi genus, eſt permiſſus, n. 110.*

Luſores efficiuntur mali homines, ſub nu. 85.

Promiſſio ſub conditione, cui dominatur ſola fortuna, valet, nu. 90.

Ludi prohibitio tribuit victo facultatem repetendi, & vincenti denegat actionem, nu. 111. Reſtringitur primo, vt hac facultas non competat, quando ludus à conſuetudine eſſet permiſſus, num. 112. & ſeq. Et an iſto caſu victori detur actio, num. 115. Reſtringitur ſecundo, vt hac facultas repetendi non obliget victorem in conſcientia ad reſtituendum ante ſententiam, numero 116. & ſeqq. in quibus infertur ad aliqua.

84 AMplia VI. vt procedat etiam in illis commercijs, in quibus abſolute, ſeu præcipue fortuna dominatur; quia nihilominus ſunt permiſſa; innumeri enim ſunt contractus, habentes obiectum pecuniarum, expoſitarum fortunæ, qui nihilominus ſunt liciti, & honeſti, & per quos tuta conſcientia transfertur dominium, *Mich. Sal ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio, art. 6. tit. an per ludum pecunia præſenti, &c. concluſ. 1. verſ. ſecundo ſi iure, fol. 166. tom. 1.* & quod multa ſint humana negotia licita, quæ ancipiti fortunæ committuntur, ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 2. col. 5. fol. 322.* & patebit *ex ſeqq. exemplificationibus.*

Aduerte obiter priuſquam vlterius procedamus, quod hoc nomē *fortunæ*, prout erroneè ſignificaret noſtri liberi arbitrij impedimentum, eſt nomen impium, hæreticale, & damnatum, per ea, quæ ſcribit *Albert. de agnoſ. aſſert. cath. quæſt. 16. n. 1. & ſeqq. tom. 11. par. 2. fol. 65.* & in hoc ſenſu procedit, quod ſcribit *ibidem, num. 13. & 14.* ſed prout non ſignificat noſtri liberi arbitrij impedimentum, ſed ſignificat omnimodam futuri euentus incertitudinem, eſt nomen licitum, & irreprehenſibile, nihilque abſurdi ſonat inter Chriſtianos, *Sot. in loco ſupra proxime citato*, & quia in hoc ſenſu ſumitur *à Sot. & alijs*, ideo, ne loquendi nouo genere vtamur, eoſdem in ſententia & verbis citamus.

Contra hāc ampliationem multa adducit argumenta *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 22. verſ. loquor igitur, & ſeq. f. 167.*

Ratio tamen, quæ mihi occurrit, vt de hāc ampliatione poſſit dubitari, eſt triplex.

Prima, quia ludus generaliter eſt prohibitus, *l. vlt. alearum vſus. C. de relig. & ſumpt. fun. & l. 1. & ſeqq. ff. de al. luſ. & aleat. Par. de Put. tract. de lud. num. 1. tom. 7. fol. 151. Clar. recept. ſent. lib. 5. §. ludus, initio, Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 2. initio, fol. 320. & Menoch. tract. de arb. iudic. lib. 2. cent. 4. caſ. 399. num. 1. & ſeqq.* immo hi ſi prohibiti, puta, taxillorum, alearum, & cartarum, ſunt crimina, *Caccialup. tractat. de lud. quæſt. 18. & vlt. num. 82. in vltimis verbis, tom. 7. fol. 161.* & quod alearum vſus ſit adeo reprobatus, quod pro crimine reputetur, & hoc procedat in omni ludo reprobato, & reputetur crimen non leue, ſed graue, ſcribit *Steph. Coſt. tract. de lud. art. 2. princip. num. 37. tom. 7. fol. 166.* licet enim ludus de per ſe non reprobetur, vt dicunt *communiter Doct.* quos ſecutus ſum infra *num. 102.* tamen, quia innumera ſunt mala, quæ ex ludo ſurgunt, & ab *Hoſt. in ſumm. tit. de exceſſ. prælat.* ſunt verſibus deſcripta: ludo illaqueari ſolent adoleſcentes, & à bonis moribus diuerti, & de diuitibus fieri pauperes, de ſtudioſis diſcholi, de gaudentibus lugentes, de catholicis blaſphemi, ſacrilegi, falſarij, fures, raptores, quærentes alios ſpoliare, & honeſte non viuentes, *Par. de Put. d. tract. de lud. num. 1. & Caccialup. eod. tract. in præfat. fol. 155. Sot. d. q. 5. art. 2. col. 1. f. 320. & Mich. Sal. d. art. 6. tit. an liceat ludere. concluſ. 2. initio, fol. 164.* & quod ludentes varijs nectuntur malis, nunc periurijs, rixis, aut etiam blaſphemijs, ſi res ſiniſtre ſuccedat; nunc fraudibus, & deceptionibus, alijſq. iniurijs aduerſus colludentes, interdum conuertendo noctes in dies, & dies in noctes, ſacraque diebus feſtis omittendo, & interdum proprium patrimonium, vxoriſque, ac filiorum bona diſſipando atque cum ingenti familiæ, aliorumque negotiorum diſpendio, longum tempus in eo inſumendo, multiſque alijs modis, ex quibus omnibus varia alia vitia, ac diſpendia in perniciem propriam, Reipublicæque malum oriri ſoleant, ſcribit *Lud. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 511. initio*, & idcirco ludus, qui tot, tantorumque malorum eſt cauſa, prohibetur, vt dicunt *Aug. tract. de maleſ. in verbo, mettitor de mali dadi, ſub num. 2. ibi, ipſe namque ludus. & Dec. conſ. 115. ſub num. 4. & communiter omnes vel expreſſe, vel tacite:* Hæcque ludi prohibitio, & tot mala, abeo procedentia, reſtringuntur ad ludum, in quo dominatur fortuna, vt patet ex his, quæ ſecutus ſum *infra num. 105. verſ. declara.* 85

Secunda ratio, quia ſtultum eſt ſupponere ſe caſui, & fortunæ, vbi poteſt quis aliter ſibi prouidere, 86
Caccialup. d. tract. de lud. ſub n. 10. f. 156. quare omne illud uidetur prohibitum, quod uiribus fortunæ tantum nititur, uel partim fortunæ uiribus, & partim ingenio, ut ſcribit *Par. de Put. d. tract. de lud. num. 37. in fine, f. 153.*

Ergo commercia, in quibus ſors, caſus, & fortuna dominatur, & ſic fraternizant cum ludo, imò loquendo de ſponſione, ſunt ludus, ut dixi infra n. 91. & 93. ſunt prohibita.

Tertia ratio, quia circumſcripta etiam in his cōmercijs ludi, & fortunæ natura, ſunt contra ius diuinum, & Reip. inutilia, cum nutriant otium, ut latius

Digitized by Google

in alia commercij ſpecie ſcripſi infra *n.172.verſ.ratio dubitandi.* quinimo non ſolum ludus, ordinatus ad lucrum, ſed ordinatus ad ludum, iocũ, riſum, & delectationem mundanam, videtur illicitus, & fugiendus, Luc.6.n.25. *væ vobis, qui reditis nunc, quia lugebitis, & flebitis.* ſuper quo *Ambr.lib.1.de offic.* ait, non ſolum ergo profuſos, ſed etiam omnes iocos declinandos arbitror. & Prouer.14.nu.13. *riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudij luctus occupat.* & alia ſimilia, adducta per *Medin.in ſuis tract.tom.2.tit.de reb.reſtit.q.21.f.162.*

87 His non obſtantibus, ampliatio eſt vera, & ſeruatur in praxi; & rationibus, in contrarium adductis, patet reſponſio ex his, quȩ, defendendo ſponſionem ſcripſi infra *num.94 & ſeq.*

88 Exemplifica I. hanc ampliationem in commercio ſponſionis, quæ, licet pendeat à mera fortuna, vt ſcribunt *Medin. Sot. & Mich. Sal.* quos ſecutus ſum infra *num.131.* tamen, ſi ſit honeſta, ſeu habeat cauſam honeſtam, eſt licita, & poteſt vnus ratione incertitudinis, & dubij euentus lucrari, & alius perdere, tanquam in ludo iuxta ea, quæ ſcribunt *Santer. tract.de eſſ.cur.par.2.num.1.& ſeqq.tom.6.par.1.fol.349.& Strach.tract.de ſponſion.par.3.num.1.& ſeqq. eod.tom.fol.304.* & quod contractus ſponſionis ſit licitus ex natura rei, ſcribit *Ioan.Azor.de inſtit.moral.par.3.lib.11.tit.de contract.dub.c.19.dub.1.verſ.ſed dicendum, colum.1024.* & quod licitæ ſint depoſitiones, videlicet, dum certantes pignore aliquid apud arbitrum deponunt, quod illi conſignetur, à quo ſteterit veritas, ideſt, qui erit victor, ſcribunt *Sot.de iuſtit. & iur.lib.4.q.5.art.2.colum.5.fol.312. Mich. Sal.ad D.Thom.2.2.q.5.de dominio.art.6. tit.an per ludum pecunia præſenti, &c.concluſ.1.Verſ.ſecundo ſi iure.fol.166. Ludouic.Molin.in loco, infra proxime citato,* & de hac ſponſione loquitur *tex. in l.19. ſi rem.§.fin.ff.de præſcript.verb.* & ſcribunt *Strach.d.tractat.de ſponſ.par.2. num.2. fol.303. & Caccialup. tract.de lud.quæſt.2.in fine, ſub num.6.tom.7.fol.156.* allegantes illud Virg.in Buccol. *Depono: tu dic, mecum, quo pignore certes.* haſque depoſitiones Hiſpani vocant, *apueſtas, Medin.in ſuis tract.tom.2.tit.de reb.reſtit.q.22.col.6.verſ.de vadiatione, fol.169. Couar.in cap.4.peccatum, par.2.§.4.ſub num.2.& 6.verſ.ſed contrariam. de reg.iur.in 6.tom.1.fol.625. Boninſ.tract.de lud.cap.15.initio, Ludouic. Molin.de inſtit.tom.2.de contract.diſput.508.initio, Mich.Sal.vbi ſupra, & Ioan.Azor.de inſtit.moral.par.3.lib.11.tit.de contract.dubijs, cap.19.in rubr.colum.1023.* & nos dicimus, *metter ſcommeſſe*, & quod iſtæ ſortes, quas vulgo ſcommeſſas appellamus, ſint licitæ, quia dubius fortunæ euentus contractus illicitos non facit, ſequitur ex communi opinione *Clar. recept. ſentent.libr.5.§.ludus, verſ.quæro etiam.* & promiſſionem, inuicem factam, de futuro euentu, vtputa, (promittis mihi decem, ſi talis Dominus morietur hoc anno, & ſi non morietur, ego promitto tibi centum) fuiſſe Florentiæ validam iudicatam, refert, licet ipſe noluerit conſulere; *Paul.de Caſtr.in l.107. à titio, ſub num.3. ff.de verbor.oblig.* & quod aliquando quis, volens ſapere pluſquam oportet, ponat ſponſionem, quod Princeps morietur infra tale tempus, vel perdet terram, & talis ſponſio teneat, ſcribunt *Par.de Put. tract. de lud.ſub numero 35. verſ.an quando, & ſub numero 37. tom.7.fol.153. & Caccialup. eod. tractat. ſub num.21. in 5. caſ. fol.157.* & quod relata ſponſio, & ſimiles ſint validæ, late tuetur, diſpungendo dubia Caſtrenſia, *Stracch.d.tract.de ſponſ. par.4.nu.1.& ſeqq. fol.304.* &, inhærendo prædictis ſponſionibus, & ſponſionis naturam ſequendo, Conſilium determinauit, validam eſſe conuentionem, data fide inter Marinum, & Battinum, quod ſi dictus Marinus oſtenderit quoddam inſtrumentum, factum inter ipſum Battinum, & eius ſororem; Battinus ſolueret Marino certam quantitatem lini, &, ſi non oſtenderit, ipſe Marinus ſoluat dicto Battino certã pecuniȩ quãtitatem, vt teſtatur *Affl.deciſ.389. ſuper dubio. num.1. & ſeqq.* & quod ſponſiones, ſeu vadiationes ſuapte natura damnari non poſſint, & ſuo genere crimina, præſertim mortalia, non ſint, & Chriſtianæ vitæ, ac virtutibus non aduerſentur, & conſequenter acquiſita ex eis non ſint de neceſſitate reſtituenda, aut pauperibus eroganda: licet ob multa annexa facile ex eis oriantur occaſiones ſcandali, & mali, ideoq. reprehendendæ, cauendæq. ſint, & ſanctum, & vere Chriſtianum conſilium eſſet, ſi ex eis acquiſita reſtituerentur, aut pauperibus erogarentur, ſcribit *Boninſ.d.c.15.per totum.*

Ratio, quare hȩc exemplificatio etiam in caſu, te- 89
lato per *Paul.de Caſtr.* videatur vera, eſt, tum quia in ſtipulatione conditionali ſolus euentus conditionis habetur pro cauſa, *Paul.de Caſtr.Par.de Put.Caccialup. & Stracch.in locis, ſupra proxime citatis, & Dec.conſ.115. num.1.verſus finem, ibi, nam conuentio. & numer.2.* tum propter frequentem vſum mercatorum, tã Florentiæ, quàm alibi, vt dicit *Paul.de Caſtr.* nam mercatores conſueuerunt futura pronoſticari, vt dicunt *Par.de Put.& Caccialup.ſup.citati.*

Confirmatur primo hæc exemplificatio eiuſque 90
ratio *ex d.l.107. ſeu.108. à Titio. ff.de verb. oblig.* vbi, quod ſi tu promittis mihi dare decem, ſi aliquis aſcenderit Capitolium, promiſſio tenet; & eueniente conditione, teneris dare decem: Ergo idem dicendũ eſt in ſponſione, ſeu vadiatione, in qua quis promittit dare centum, ſi Imperator Romam venerit, vel quid ſimile.

Confirmatur ſecundo, quia iſte contractus nulla reperitur lege prohibitus: ergo remanet ſub regula permiſſiua, de qua ſupra *n.45.*

Confirmatur tertio, quia valet argumentum à lu- 91
do ad ſponſionem; ſed licitum eſt virtutis cauſa ludere etiam in pecunia, vt puta, ſi quis certat haſta, vel pila, iacendo, vel currendo, ſaliendo, luctando, vel pugnando, vel alio licito modo ludendo. Ergo virtutis cauſa licitum eſt etiam facere ſponſionem, *l.2.& 3.ff.de al.luſ.& aleat.& Gloſ.in l.19.ſi rem. in verbo, victori.ff.de præſcript.Verb.* & è conuerſo in caſibus in quibus non licet ludere, non licet facere ſpõſionem, *Par.de Put.tract. de lud.ſub num. 37. verſus finem, tom. 7. fol. 153.* & quod ludere non ſit aliud, quam ſpecies ſponſionis, ſcribit *Franc.Garc.de contract.c.43. initio*, & quod ludus reducatur ad contractum ſpõſionis, quamuis nonnihil diſcriminis agnoſcatur, quia ludus gratia recreationis aſſumitur, licet cum opere intendatur victoria; ſponſiones autem non gratia recreationis ſint inuentæ, ſcribit *Lud. Lopez tract.de contract.lib.2.cap.21.circa initium:* ſed quid plura? ludere, & ſpondere ſunt unum, & idem, & proinde nos Italo ſermone promiſcue, & paſſim vtimur utroque uerbo, dicendo, *ſcommettiamo, giocamo.*

Contrariam opinionem, nempe, contractum hũc 92
ſponſio-

ſponſionis,ſeu vadiationis,eſſe illicitum,& prohibitum, late nititur defendere *Conrad.de contr.ct.q.71. in 2.concl.vſque ad finem quæſtionis.*

Ratio,qua is mouetur,eſt duplex. Prima,quia vadiantes poſtea incipiunt ſe odire,nempe, victus vincentem,& ſæpe in vadiatione contentioſe agitur,et hic contractus eſt ſimilis ludo fortunæ,factus principaliter ſpe lucri,quę omnia ſunt illicita:Secunda, quia licet vadiationis contractus, poſtquam eſt factus, teneat,& oriatur obligatio, ita vt, conditione impleta,vni eorum competat actio contra alterum, tamen cõtrahendo peccant; nam ſunt & alij cõtractus,qui facti tenẽt,& eos facere fuit illicitum, *Conrad.d.q.71. verſ.contra prædicta.*

93 Comprobatur hæc contraria opinio,quia (& retorqueo tertiam cõfirmationem eiuſdem exemplificationis) ludus,& ſponſio ſunt in ſubſtantia vnum & idem;ideoq.valere argumentum à ludo ad ſponſionem *dixi ſup.n.91.in tertia confirmat.*& hic addo rationem,quia alias facile fieri poſſet fraus legi,prohibẽti ludum alearum, ſeu taxillorum,quia poſſent ludentes taxillis deponere pignora, quod alter altero plura puncta faciet,& ſic facere ſponſionem (ſi tu feceris plura puncta, dabo tibi decem;ſin minus, dabis mihi) quod non eſt dicendum, *Stracch.tract.de ſponſ.4.par.verſ.quæritur,n.2.in fine,& n.3.tom.6.p.1.fol.305.* quia quando non licet ludere , non licet ſponſionem facere, *Par.de Put.quem retuli ſupra num.91. in 3. confirmat.* Ergo ſponſio , & ludus ſunt æqualiter prohibendi.

94 Non diſcedo ab exemplificatione , tum quia communiter tenetur,tum quia contraria facile tolluntur.

Quicquid in cõtrarium titubando dixerint *Paul. de Caſtr.*quem citaui ſuprà *ſub n.88.& Caccialup.tract. de lud.in 6.caſ.ſub n.23.24.25.& 26.*qui *eundem Caſtrẽſ. citat in alio loco.*

Ad primam *Conradi* rationem reſpondeo,quod odium debet ceſſare, quia ; cum vterque æque pecuniam ſuã periculo expoſuerit; fortunæ,ac ſorti ſuccenſendum eſt,non victori. Ad ſecũdam,nego,quod ſit peccatum.

95 Ad comprobationem reſpondeo,ſponſionem eſſe quidem ſpeciem ludi,ſed ludi liciti,& eſſe differẽtem à ludo alearum,& taxillorum,quamuis & ipſa, ſicut ille pendeat omnino ab euentu incerto, &, vt aiunt,à fortuna;nã ludentes nõ recreationis cauſa , lucro abſolute inhiant:& propter illud præcipuè ludunt: item incerta eſt quantitas,quam aleæ committũr:qui enim in eiuſmodi ludo perdit, vt plurimum non ſui iuris efficitur ,ideoque quam in animo decreuit, ludendo,quantitatem non excedere, vix cõtineri poteſt,quin eã excedat,quia dum amiſſum recuperandi ſpe alitur, ad ludum ita inflammatur, vt ab eo diſcedere non valeat, quin prius à ſe propriæ diſceſſerint ſubſtantiæ:hacque dum ſpe luditur fallaci,ad iram accenditur, ex ira ad impiam rapitur rabiem, ex rabie ad blaſphemias: quæ omnia abſunt à ſponſione : plerunque enim ſponſores non propter lucrum,ſed propter aliud,quod deſiderant,ſpondẽt: vt puta,quis ex vxore pręgnante,deſiderat filiũ maſculum ſuſcipere:ſpondet,quod pariet fęminam: & cõcipit pactum(ſi pariet fęminam,dabis mihi quinquaginta,ſeu decem: ſi maſculum,dabo tibi cẽtum, vel decem (quod exemplum ponit *Caccialup.tract.de lud.ſub n.23.in 6.caſ.tom.7.f.157.* quo caſu deſiderabit potius perdere centum,quam vincere quinquaginta , quia non propter lucrum ſpondet , ſed propter deſiderium ſuſcipiendi filium maſculum : huicque ſponſionis caſui, tanquam honeſtæ , adoptatur ſatis viitatus contractus emptionis , & venditionis equi , vel quid ſimilis, pro pretio etiam longe vltra dimidiam iuſti pretij, ſed nunquam ſoluendo, niſi adueniente aliqua conditione, vt ſcripſi infra *num.97.* & quando ſponſores contrario inuicem detinẽtur deſiderio,quilibet libenter perdit: vt puta: ego deſidero,quod N.ſit Dux,quia ſpero,quod me ſublevabit, & tu,quod non ſit,quia times,quod te perſequetur: ideo ego dico,quod non erit,& tu,quod erit:ſpondemus inuicem , vt qui noſtrum veritatem dixerit , habeat ab altero centum: quo caſu quiſque noſtrũ, perdendo , vincit, quia conſequitur deſiderium, ac proinde ſponſio eſt veluti remedium conſolatio, & compenſatio quædam cum caſu ſiniſtro:vlterius nũquam lucri, ſed ſolũ virtutis cauſa oſtendendæ ſpõſio videtur introducta:nam quiſque ſponſorum prętendit oſtendere, ſe altero prudentiorem, ac rerum futurarum,et abſconditarum præuiſorem, ideoque ſpondent : Item eſto , quod ſponderent propter lucrum,tamen certa eſt quantitas,qua contendunt,in eaque contendentes ſui iuris ſunt , et ad maiorem quantitatem fallaci ſpe non alliciuntur , et vna ſoluta ſponſione,alia in illo animi calore non eſt prõpta:quare ludum taxillorum eſſe prohibitum,et ſpõſionem permiſſam,ſcribit *Dec.conſ.115.ſub n.3.ibi,ſecundo non obſtat.*

Ad id,quod dicebamus, quod ſi aleæ ludus nõ eſſet idem, quod ſponſio , poſſet ludens taxillis , fraudando legem,facere ſpõſionem, vt qui plura faciet puncta, habeat ab altero tot. reſpondeo, quod eſſet ſponſio in verbis,ſed in re,quæ attẽditur, eſſet ludus taxillorum , qui eſt prohibitus, *vt ibidem dixi* : quare militante diuerſa ratione inter ludum et ſponſionẽ, nego,quod ſponſio debeat æque prohiberi,ſicut ludus. 96

Ad ea,quæ contra hanc exemplificationem conſiderauit *Paul.de Caſtr.in d.l.à titio.ff.de verb.obl.* dicẽs, quod propterea ipſe noluit illo caſu conſulere , reſpõdet *Stracch.à me citatus ſup.ſub n.88.in poſtremo loco.* 97

Firmata exemplificatione,quod ſponſio ſit licita.

Infero,licitum eſſe contractum,in quo ego do tibi equum , ſeu gemmam valoris ſcutorum centum pro pretio ſcutorum 250. ſeu 300. non tamen mihi vnquam ſoluendorum,niſi cum tu vxorem duxeris, ſi eam non habeas,vel ſi habeas,niſi cum filium maſculum ſuſceperis, vel ſub alia futura, et incerta cõditione, ita vt ſi illa conditio nunquam euenerit, tu lucreris illum equum:huncque contractum ego vidi pluries initum hic Romæ, et ſimilem contractũ, nempe,Titius accipit à Caio 100. ea conditione,vt Titius reddere teneatur 200.ſi poſt duos annos,uiſa Vrbe Roma, ſaluus redierit in patriam, uel ſi uxorẽ duxerit,uel ſi fiat presbyter,fieri ſolere in Flandria, & Francia et eſse contractum licitum, ſcribit *Io.Azor.de inſtit.moral.p.ir.3.lib.11. tit.de contract.dub.c.21. initio,col.1027.*

Extendo primo eandem exemplificationẽ,ut habeat locum etiam ſi ſpõſio eſset de præterita,ſeu futura morte alicuius Principis,ſiue Magnatis,ut ĩ caſu,de quo ſup.*ſub n.88.*uel alterius perſonæ priuatæ,

quiá ſponſio ex ſuo genere eſſet adhuc licita per ea, quæ dixi *d. n. 88. & ſeqq.*

Confirmatur hæc extenſio, quia etſi ex eiuſmodi ſponſione detur occaſio optandi mortem alterius, & ideo videátur contrà bonos mores; tamẽ hoc eſt accidentárium, & ex hominũ malitia, & non ex natura contractus, qui tendit ad lucrum, & ideo talis occaſio non debet habere vim inficiendi ipſum cõtráctum, quod videmus in teſtamentis, legatis, fideicommiſſis, ſubſtitutionibus, donationib. cauſa mortis, & ſocietatibus officij, quæ nulla huius occaſionis habita ratione, valent; hacque rátione validitatẽ contractus aſſecurátionis vitæ hominis defendunt *Lud. Molin. de iuſtit. t. 2. de contract. diſput. 507. verſ. vtrũ autem. d. 2. & Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 11. tit. de contract. dub. capit. 18. dub. 8. verſ. nec obſtat. colum. 1022.* Præterea non datur vni ex ſpondẽtibus occaſio optandi mortem, quin alteri detur occaſio optandi vitam; ſed hęc non eſt tuta ratio, quia magis attenditur cauſa, quæ nocet, vt in álijs terminis ſcripſi ſupra *ſub numer. 47.*

Contraria opinio, quod hæc ſponſio non ſit admittenda, ſuadetur hoc argumento, quia eiuſmodi ſponſio de facili poteſt turbare mentem Principis, & illum mouere ad magnam indignationẽ contra ſpondentes, aut ſaltem contra alterum eorum, ex quo naturale eſt, vt indignetur is, cuius mors, ſeu alius triſtis euentus videtur optatus; & indignatione Principis excitata, periculum vitæ, & rerum imminet illi, contrá quem eſt excitata, ideoque videtur cõtra bonos mores, & in honeſta; hacque rátione prudenter *Stat. Genuæ lib. 4. cap. 17. ſine licentia.* prohibent, fieri vadimonia ſuper vita Principum ſine licentia Senatus, *& Paul. de Caſtr.* noluit conſulere, vt retuli ſupra *ſub nu. 88.* & prudentius facient, qui ab eiuſmodi ſponſionibus, quando ex eis poteſt iraſci Princeps, abſtinebunt.

Concludo, diſtinguendo duos cáſus.

Primus caſus eſt; quándo ex eiuſmodi ſponſione poteſt iráſci animus Principis, ſeu alterius perſonæ etiam priuatæ, & ex illá ira poſſunt ſequi damna, & inconuenientia: & iſto caſu dico, ſponſionem eſſe inhoneſtam, & ideo prohibendam; & quia ſponſio fit ſine iudicis auctoritate, & an ſponſio ſit honeſta, ſpondentes cognoſcere non debẽt, & facta in cáuſa inhoneſta, poſſet parere inconuenientia, quibus lex obuiare debet ne ei dicamus, ꝙ ſero ſapiunt Phryges, ſapienter *ſtatuta Genuæ ſupra citata.* in certis caſibus prohibent eas fieri ſine licentiá Senatus.

Secundus cáſus eſt; quándo ex eiuſmodi ſponſione veriſimiliter præfatá damná, & inconuenientia non ſunt ventura; & tunc dico, ſponſionem eſſe licitám.

Pone exemplum huius ſecundi cáſus, quando Chriſtiáni facerent ſponſionem de morte Turcæ, ſeu álterius Principis, qui nominis Chriſtiani eſſet inimicus:

Retento hoc ſecundo caſu, quando non imminent dámná.

Infero quod hác ſponſionis ratione etiam, quod ex eá detur occáſio optandi mortem, ſubſtinentur contractus, de quibus ſcripſi infra *hoc eod. nu. & ſeqq.* licet enim *Doct. ibidem citati,* de illis cõtráctibus agãt ſub nomine contractus mutui, vel ſub nullo certo nomine; tamen reduci poſſunt ád quandam ſpõſionis naturam, & magná ex párte ſimiles ſunt ſocietatibus officij, quæ contraherentur ſine officio, ſed ſolum ſuper periculo vitæ, & *à Theologis infra citatis* non improbantur; & ideo, vbi vſu recepti, non ſunt condemnandi.

Primus contractus eſt, quando quis mutuat álicui mille aureos eo pacto, vt ſi intra decem annos mortuus fuerit mutuator, vel mutuatárius, illa mille ſint mutuatarij, & eius hæredum, ſi vero vterque ſuperſtes fuerit, teneátur mutuatarius reddere mille, & quingentos; quem mutui contractum eſſe licitum, ſcribunt *Nauar. conſ. 25. quæſt. ſub num. 3. lib. 5. de Vſur. Card. Tolet. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. c. 34. de alijs cauſis exigendi, &c. in fine. ſub nu. 3. verſ. vltima cauſa.* &, nulla de eo facta mentione, *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 5. tit. de vſur. c. 6. q. 2.* & quod ſi mutuator mutuát 100. aureos ea conditione, vt ſi intra decem annos ipſe mutuator moriatur, mutuatarius lucratus ſit illos 100. aureos; ſin vero ſuperuixerit, teneátur mutuatarius reddere illos 100. & vlterius 100. ſeu 120. alios, ad rationem decem, ſeu duodecim ſingulis annis, ſit contractus licitus, qui caret omni vſurá, late tuetur *idem Azor. lib. 7. tit. de mutuo. c. 7. q. 7.* quãuis enim contráctum hunc nominent contractum mutui; tamen ex eius pacto dignoſcitur, ẽſſe contractum ſpõſionis, ſicut eſſe contractum ſocietatis, quando datur pecunia mutuo, vt exponatur negotiationi, cũ communi lucro, & dámno, ſecutus ſum infra *q. 7. par. 2. ampl. 20. num. 4.*

Secundus contractus huic ſimilis eſt, quándo (exempli gratia) Titius dat Cáio centum ea conditione, vt ſi ipſe Titius intra duos annos Romam venerit, & ſaluus in patriam redierit, Caius reddát Titio centum, & vigintiquatuor; ſin minus, Caius lucretur illa centum, & hunc contractum admitti à conſuetudine in Germania, Anglia alijſque Prouincijs, & eſſe cõſuetudinem liberam áb omni vſurá ſequitur *ex Nauar. ſupra citato. Ioan. Azor. de inſtit. moral. parte 3. li. 9. tit. de ſociet. c. 9. verſ. certi iuris. ibi. in Germania.* quod prius dixerat *lib. 7. tit. de mutuo, cap. 7. quæſt. 7. verſ. hic contractus.* 98

Tertius contractus, huic omnino ſimilis eſt, quãdo pater habens duos, vel tres filios impuberes, pręter primogenitum, dat Communitati, ſiue Ciuitáti ducentos, vel trecentos aureos ea conditione, vt ſi illi filij vltra ſeptennium vixerint, Cõmunitas ſiue Ciuitas in ſingulos annos debeat reddere cẽtum, & duodecim pro centenario; ſi vero filij intrá ſeptennium obierint, Communitas, ſeu Ciuitas illos ducẽtos, ſeu trecentos lucretur; & hic cõtractus ſeruatur etiám in Anglia. *Io. Azor. d. c. 9. verſ. certi iuris. & d. c. 7. verſ. hic contractus.* 99

Ratio quare hi contractus non damnẽtur, quãtis eorum exitus pendeat á mera fortuna, & tamẽ damnetur ludus alearum, & taxillorum, eo quia eorum exitus procedat à fortuna; eſt, quia fortuna horũ cõtractuũ differt à fortuna ludi alearum, nã fortuna in iſtis contractibus ligatas habet manus, vt cõtrahẽtium proprias ſubſtantias ſubuertere, ác diſſipáre non poſſit: quo ad eum enim, qui pecunias dat, is eas pro tempore, quo viuit, ſua ſponte, non adhuc victus, dat; illis non indiget, quia alteri non daret; cũ vero moriretur, dicitur quidem tunc victus dediſſe, ſed vincitur in tempore, quo, etiam non victus illas perderet, licet álter eas nõ lucraretur: ſi vero ſuperuixerit; 100

uixerit;

uixerit, ſors vna cũ acceſſionibus ad eũ reſtiturá eſt: quo vero ad eum, qui pecunias accipit; is in primis, dum recipit, vtiliter ágit; ſi qui dedit, moriatur, lucrabitur, ideoque vtilius contraxiſſet: ſi vterque ſuperuixerit, potuit ex pecuniarum negotiatione nedum debitas acceſſiones lucrari, ſed etiám maiores; & ſic neutri poteſt fortuna iniuriã facere: qua fortunæ iniuria remota, ceſſat ĩ eis occaſio blaſphemiæ, & aliorum malorum: at in ludo alearum fortuna laxas, ac ſolutas hábet manus, ideoque ludentes poſſunt eius iniuria proprias ſubſtantias cõcti perdere; quibus perditis, ſurgit blaſphemiæ, aliorumque malorũ occaſio. Nec vſuræ ſuſpitione dãnantur, quia acceſſiones & lucra non à tempore, ſed à periculo procedunt.

Neque hi ſecundus, & tertius contráctus, imò neque primus reddũtur vſurarij, ſeu illiciti ex his, quę contra contractum, ab iſtis prima facie non longo diſtántem, conſuluit *Dec. conſ.* 123. *per lectis. ſub nu.* 1. *& ſeqq.* dicens, mutui vſurám non purgári ex periculo perdendi pecunias capitalis, motus *ex. c. vlt. nauiganti de vſur.*

Quia reſpondeo, quod illud Decij conſilium nititur duobus fundamentis, quorum primum eſt *d. c. nauiganti.* & ſecundum, ſunt coniecturæ, & præſumptiones, quas cumulat in caſu ſuo: & vtrũque fundamentum ruit: nam *dict. c. nauiganti ſecundum communem intellectum,* quem retuli infra *nu.* 498. non improbat mutuũ, in quo ratione periculi accipitur vltra ſortem, niſi quándo mutuator non mutuaſſet, niſi mutuatarius promiſiſſet inire contractum aſſecurationis cum mutuatore; quæ promiſſio cauſat vſurã: & hic caſus eſt lõge diuerſus ab iſtis caſibus: & illas præſumptiones, de quibus poſſet etiam valde dubitari, non ſupponimus in iſtis contractibus.

Extende ſecundo, vt ſponſio poſſit fieri non ſolũ de re incertá futura, ſed etiam de re incerta pręſẽti, vel præterita, vt ſecutus ſum infra *q.* 7. *par.* 2. *ampl.* 10. *num.* 22.

Subextende hás extenſiones, vt ius, acquiſitum ex ſponſione, ſit alienabile, & ideo vendibile, ſicut ius acquiſitum ex quouis alio contractu, quare poteſt ius ſponſionis donari, cedi & vendi, & quidem nõ ſolum pro eodem pretio, ſed pro maiori & minori, prout ſpõſionis ſpes mánet eadem, vel creſcit, ſeu decreſcit, & ſic in ſponſionibus, quę olim fiebãt ſuper electione Pontificis, & creatione Cardinal ũ eiuſdem ſponſionis pretium eodem die per ſingulas horas creſcebat & decreſcebat, prout creſcebat, et decreſcebat ſpes, *Io. Azor. de inſtit moral. p.* 3. *lib.* 11. *tit. de contract. dub. cap.* 20. *dub.* 4. *verſ. item conſuetudo. colu.* 1026.

101 Extende tertio, vt eiuſdem ſponſionis rátione licitus ſit etiám ludus, cum ſponſio, et ludus fraternizent, imò ſponſio ipſa ſit ludus, vt dixi ſupra *nu.* 91. *&* 93.

Huius extenſionis materiam eſſe ampliſſimá, in eaque Doctores inculcaſſe caſus fori fori, & fori poli, ideſt, conſcientiæ, ſcribit *Auguſt. ad Ang. tract. de maleſ. in verbo, mettitor de mali dadi ſub nu.* 21. 22. *&* 23. & conatur dilatare fimbrias, ſed pauca docet; ego conabor claré & diſtincté omnia, quæ noſtro inſtituto inſeruiunt, tradere, & prius refero duas inſpectiones, quæ ex Doctorum mente colliguntur.

102 Prima inſpectio ex iuris naturalis: & in hac inſpectione concludo, extenſionẽ eſſe verám, quia ludus iure naturæ, & ex ſuo genere non eſt peccatũ, ſeu delictum, late, *Medin. in ſuis tract. tom.* 2. *tit. de reb. reſtit. q.* 21. *colu.* 3. *& ſeqq.* & ſpecialiter *verſ. his tamen. & ſeqq fol.* 163. *& ſeq. & q.* 22. *col.* 6. *initio, verſ. his non obſtantibus. fol.* 169. *Sot. de iuſt. & iur. lib.* 4. *q.* 5. *articul.* 2. *col.* 2. *verſ. ad quæſtionem. fol.* 320. *& colu.* 4. *verſus finem, in* 4. *concluſ. fol.* 321. *Luc. Molin. de Iuſti. tom.* 2. *de contract. diſput.* 510. *verſicul. quoad ſecundum. & diſput.* 511. *initio, & Mich. Sal. ad D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 5. *de dominio, articul.* 6. *tit. an per ludum pecunia præſenti, &c. concl.* 1. *verſ primo quia. & ſeqq. fol.* 166. *tom.* 1. & quod ludus taxillorum in ſe non ſit illicitus, ſed ſolum propter prohibitionem iuris poſitiui, ita vt, ceſſante lege poſitiua, talis ludus non dicatur prohibitus, ſequitur ex mente D. Thom. *Steph. Coſt. tract. de lud. art.* 4. *princip. nu.* 5. *tom.* 7. *fol.* 168. et quod ludus fortunæ, puta, taxillorum de ſe non reprobetur, quia ſicut poſſum tibi promittere decem ſub conditione, quæ pendet á fortuna, puta, (ſi nauis ex Aſia venerit) itá poſſum tibi promittere decem, ſi pluta puncta habueris à fortuna, quã ego, vt *ex eod. D. Thom.* ſequitur *Dec. conſ.* 115. *numer.* 3. nam ſi quis poteſt iure naturæ donare, et donando, transferre dominium rei donatæ, à fortiori poteſt, ludendo, transferre dominium, quia ludus non eſt ſimplex donátio, ſed eſt quędã pactio; nempe, meam pecuniám expono periculo, vt tu viciſſim exponas tuam; et tanti æſtimatur periculum vnius, quanti alterius, *Sot. d. conclu.* 4. *colu.* 5. *fol.* 322. *& Mich. Sal. vbi ſup.*

Ad eá, quæ ex ſacrá ſcriptura adduximus etiám contra ludum cauſa ioci, et recreationis, bene reſpondet *Medin. d. q.* 21. *verſicul. his tamen.* et ſpecialiter *verſ. per hæc patet. & fol.* 164.

Secũda inſpectio eſt iuris poſitiui, et in hac *Doct.* 103
quos citaui ſupra *num.* 85. concludunt ex regula ludum, veluti delictum, ſeu rem illicitam, eſſe prohibitum.

Hæ duæ inſpectiones (Doctorum pace dixerim) 104
ſunt vanæ, quare etſi apud Doctores adeo inualuerit hæc diſtinctio inter ius naturale, et ius humanũ vt ab ea recedere ſit durum, tamen recedendum eſt, quia lex poſitiua non poteſt eſſe diuerſa à lege naturæ per ea, quæ late ſcripſi infra *q.* 7. *par.* 2. *ampl.* 19. *num.* 40. *& ſeqq.* conſideratis enim malis, de quibus ſupr. *num.* 83. quæ ſequuntur ex ludo, debet prohiberi tam á lege poſitiua, quam á lege, et rátione naturali; ſicut; remotis malis, ab vtraque permitteretur.

Retenta ergo prohibitione ludi propter triſtes 105
euentus, qui ex eo ſequi ſolent.

Declara, diſtinguẽdo triá ludorum genera, quorum diſtinctione explanatá erit materia fere totius extenſionis.

Primum ludi genus eſt illud, in quo caſus, fortuna, et ſors ſimpliciter dominantur, vt in ludo táxillorum, et ſimilium. Secundum eſt illud, in quo vires: ingenium, et ars præcipue regunt, et eſt ludus paleſtræ, pilæ, ſcacchorum, et ſimilium. Tertium, in quo et ſors, et ars mixtim gubernant. Primum, et Tertiũ genus ſunt prohibita: Secundum vero eſt permiſſum, *Aug. tract. de maleſ. in verbo, mettitor de mali dadi. ſub num.* 2. *Cocci alup. tract. de lud. num.* 26. *tom.* 7. *fol.* 157. *Clar. recept. ſent. lib.* 5. *§. ludus. verſ. hęc autem concluſio. & Sal. ad D. Thom.* 2. 2. *q.* 5. *de dominio, art.* 6. *tit. an per ludum pecunia præſenti. &c. initio, & verſ. ex his. fol.* 165. *c.* ſic

extenſio

Digitized by Google

extenſio de iure poſitiuo procedet ſolum in ludo ſecundi generis, non autem in ludo primi, et tertij generis.

Sub qua pęna ludus aleæ ſit prohibitus à iure cõmuni, vide *l. 1. ff. de aleæ luſu, & aleat. Clar. recept. ſent. lib. 5. §. ludus. verſ. ſed quæro.* et latè *Menoch. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 4. caſ. 399.* et ſub qua pęna, et quibus legibus in Hiſpanijs, vide *Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 512. verſ. in hoc. & ſeqq.*

106 Ratio, quare ludus primi generis, quando ſcilicet fortuna, et ſors dominantur, ſit prohibitus eſt duplex: prima, quia, cum fortuna ſit Deus, vt dicit *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 22. colum. 3. verſ. quinto illa. fol.* 167. ſeu cum ſors diuino attribuatur numini, vt ſecutus ſum in meo *tract. de appell. q. 16. limit. 6. num.* 1. qui in eiuſmodi ludo perdit, diuino numini, quaſi ſibi aduerſo, et ab eo luſus, impie iraſcitur, et iratus ad conuicia, et blaſphemias inſane prorumpit; vt aduertit *Medin. in loco, ſupra proxime citato;* Secunda, quia dum fallaci fortunæ ſpe ludẽdo luditur, omnia non ſobrius perdit: non ſic eſt in ludo in quo ars, et ingenium regunt, quia qui in eo perdit, ignorantiæ non ſorti ſuccenſendum eſſe agnoſcit, ac proprijs artis, et ingenij viribus nõ deceptus à ludo deſiſtendum nõ ignorat: et ratio quare prohibeatur etiam ludus, in quo mixtim ars, et fortuna gubernant, eſt quia vbi concurrunt cauſa permiſſiua, et cauſa prohibitiua, attenditur prohibitiua, vt dixi ſupra *num. 46. & 47.* et ſic vtile per inutile vitiatur: adhuc enim, qui in hoc ludo perdit, non inſcitiæ, ſed ſorti ſuccenſere ſolet, et dum ſpem in ſorte, magis quàm in arte collocaret, à ludo vix ſe continebit; hancq; rationem in ludo mixto *ex Mar. Socc.* ſequitur in ſubſtantia *Par. de Put. tract. de lud. ſub num. 40. verſ. tamen aduerte tom. 7. fol.* 153.

107 Subdeclara primo eandem declarationem, diſtinguentem ludum in tria genera, vt in propoſito noſtro duo tantum ſint conſideranda: alterum, in quo fortuna, ſiue ſola, ſiue mixta dominatur, et hoc diximus eſſe prohibitum: alterum vero, in quo vires, ars, et ingenium ſine fortuna gubernant; et hoc diximus eſſe permiſſum.

Subdeclara ſecundo, dum diximus, ludũ, in quo dominatur fortuna, ſiue ſola, ſiue mixta, eſſe prohibitum, vt hoc recipiat aliam ludi diſtinctionem.

108 Primus ludus ergo eſt ille, qui non habet aliud obiectum, quam lucrum, et indeterminatum, ideoque de ſui natura poteſt in infinitũ procedere, qualis eſt ludus aleæ, ſeu taxillorum ſine particulari obiecto: et in iſto ludo concludo ampliatiue, quod eſt adeo prohibitus, vt dixi ſupra *num.* 83. vt lex, quæ ſub pęna illum prohibet, habeat locum, etiam ſi in illo ludo ceſſaſſent blaſphemiæ, et alia mala, quorum cauſa lex ludum prohibuit; licet enim ceſſaſſent effectus, tamen non ceſſaſſet potentia, aptitudo, et occaſio, quas lex, prohibendo ludum, reſpexit iuxta ea, quæ ſcripſi infrà *ſub num.* 521. concludo etiam, quod habet locum in quauis quantitate ludatur, quia ex parua quantitate itur ad magnam.

109 Secundus ludus eſt ille, qui etſi de ſui natura haberet infinitatem, vt eſt ludus alearum, tamen ex obiecto virtuoſo, ſeu aliter licito reſtringitur ad certam modicam quantitatem, quam excedere non poteſt, et in iſto ludo concludo, quod lex, quæ prohibet ludum, in quo dominatur fortuna, non comprehendit iſtum, qualis eſt ludus, qui fieret conuiuandi gratia, *l. vlt. quod in conuiuio. ff. de al. luſ. & aleat. Salyc. in lib. vlt. alearum. num. 5. verſ. circa iſtam. C. de relig. & ſumpt. fun. Caccialup. tract. de lud. ſub nu. 26. tom. 7. fol.* 157. dicens, non eſſe prohibitum, quando fieret gratia recreationis in conuiuio, vt ludere vnum hedũ, ſeu vnum par caponum, & *Stephan. Coſt. eod. tract. art. 2. princip. nu. 35. in fine, fol.* 166. & ideo ludens modicũ cauſa recreationis, non tenetur illud reſtituere, *Innoc. in cap. 8. quia plerique. nu. 4. in fine, de immunit. eccleſ.* nam in iſto ceſſant non ſolum mala, & ſic effectus, ſed etiam occaſio, & aptitudo ad mala.

Tertius ludus eſt ille, qui non ſolum habet certam modicam quantitatem ex obiecto determinatam, ſed de ſui natura non habet infinitatem, ideoque non eſt multiplicabilis, qualis eſt ludus, quem nos Italo ſermone dicimus, *lotto*, is enim, etſi abſolute ſubiectus ſit incertæ fortunæ voluntati, tamen eſt licitus, quia non poteſt modicam excedere quantitatem, & de hoc forſan ſentit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio, artic. 6. tit. an per ludum pecunia præſenti, &c. concl. 1. verſ. ſecundo ſi iure. fol. 166. in fine,* dum ait, licitas eſſe ſortes, ideſt, Hiſpanice, *las joyas.* & non adeo obſcure *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 2. col. 5. fol.* 322. dum inquit, licitum eſſe ſortium genus, dum pecunia multorum congeſta iocalia coemuntur, quæ inter eos ſors prolata diſtribuit, & clare *Troil. Malu. tract. de ſortib. part. 3. ſub nu. 5. tom. 11. part. 2. fol.* 401. dum concludit, quod in caſu, quo quis indigeret pecunia, nec aliter habere poſſet, vel vellet vendere rem ſuam, nec aliter poſſet, niſi ponendo rem ſuam ſub ſorte, vt Bononiæ, talis, inquit, ſors non eſt prohibita; eſt enim hoc caſu quędam indirecta venditio, dummodo talis non colligat maiorem quantitatem pecuniæ, quam res ipſa valeat, & ceſſet omnis fraus, & clarius *Lud. Molin. de Iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 509. initio, ibi, & fit interdum contributio. & verſ. ſeqq.* in quibus, explicata prius cognitione huius ludi, ſcribit de iniuſtitia, quæ hoc in ludo poteſt committi, & nos tam hic Romæ, quam alibi ſæpe vidimus hanc ſortem, ſeu ludum fit autem eiuſmodi ludus, cum in vrnam multæ paruulæ coniiciuntur ſchedulæ: ſingulæ albæ, exceptis tribus, vel quatuor, in quibus deſcripta ſunt certa premia, & has ſchedulas, beneficiatas propterea vocamus; & in aliam vrnam coniiciuntur itidem aliæ paruulæ ſchedulæ, habentes ſingulæ deſcriptum diuerſum numerum, & aliquâ breuia verba ad ſignificandas perſonas ludentes: & deinde ex vrnis extrahuntur ſingulæ ſchedulæ, & cui contingit, vt cum ſua ſchedula extrahatur aliqua ſchedula beneficiata, debetur premium in ea deſcriptum, & latius explicat *Medin. in loco ſup. proxime citato.* 110

Subdeclara tertio, vt prohibitio ludi, fortunę voluntati ſubiecti, operetur duos effectus: primum, ne victori detur actio: ſecundum, vt victo detur repetitio, *l. vlt. alearum. C. de relig. & ſumpt. fun.* imò actio non ſolum non datur victori contra victum, ſed neque contra tertium promiſſorem, *Par. de Put. tract. de lud. num. 25. tom. 7. fol. 152. & Caccialup. eod. tract. q. 8. ſub num. 35. caſ. 9. & num. 36. fol.* 158. & de hoc ſecundo effectu obſcure, & non diſtinguendo in quo foro loquatur, licet generaliter agat de foro conſcientiæ, *Innoc. in cap. 8. quia plerique. num. 4. verſ. de eo autem. de immun. eccleſ.* ſcribit, quod vincens in ludis, ſi 111

fuit

Digitized by Google

fuit tractus ad ludum, non tenetur reſtituere, quia tunc nihil dolo feciſſe videtur, ſecus, inquit, eſſet, ſi alium traxiſſet, quia tunc reddere tenetur, quaſi dolo fecit, ſed hic forte, inquit, melior erit conditio poſſidentis, ſed ſi aliquid amiſit, poteſt repetere, tu adde quæ ſcripſi infra *nu.* 118. *verſ. alij diſtinguunt*, & an detur actio ei, qui mutuauit ludenti, vide eundē *Par. de Put. d. tract. de lud. num.* 17. *&* 18. *Caccialup. eod. tract. q.* 8. *ſub num.* 32. *&* 33. *eod. tom.* 7. *fol.* 157. *& Steph. Coſt. eod. tract. art.* 6. *princip. num.* 1. *& ſeqq. fol.* 168.

Ratio huius ſubdeclarationis eſt, quia, denegatā victori actione, & conceſſa victo repetitione, ceſſat lucrum, quod eſt cauſa finalis ludi, & conſequenter ceſſabit ludus.

112 Intellige primo ſecundum effectum de repetitione, danda perdenti, vt procedat de iure, ſecus quando extaret conſuetudo quæ permitteret ludum alearum, ſeu ſimilem, prohibitum à iure poſitiuo, quia tunc vinces nec in foro poli, nec in foro fori teneretur reſtituere, *Par. de Put. tract. de lud. nu.* 33. *Verſ. an conſuetudo. & ſub num.* 40. *Verſ. & aduerte. tom.* 7. *fol.* 153. *Caccialup. eod. tract. q.* 9. *ſub numer.* 40. *ibi, quando Vero luſum. fol.* 158. *& Steph. Coſt. eod. tract. art.* 3. *princip. ſub n.* 8. *fol.* 167. et eſſe communem refert, et ſequitur *Clar. recept. ſent. lib.* 5. §. *ludus. verſ. item, vincens &* infra quātum tempus cōcedatur hæc repetitio in Hiſpaniis, et multa alia, ad id pertinētia, ſcribit *Lud. Mol. de inſt. to.* 2 *de contract. diſput.* 512. *verſ. lex* 2. *& verſ. ſeq.*

113 Ratio, qua confirmatur hæc intelligentia, eſt, quia ſtatutum, vel conſuetudo poſſunt facere ludum prohibitum eſſe impunitum, vel ludum de iure illicitū, poſſunt facere licitum, quia omnis pena contra ludentes eſt inducta de iure poſitiuo; ergo contrario ſtatuto, vel conſuetudine poteſt tolli per ea, quæ referunt *Par. de Put. d. tract. de lud. ſub num.* 49. *verſ. vtrū ſtatutum. & num.* 51. *fol.* 154. *Caccialup. eod. tract. q.* 17. *nu.* 71. et reſolute *num.* 76. *&* 79. *fol.* 160. *& Steph. Coſt. eod. tract. art.* 4. *princ. num.* 1. *& ſeqq.* et præſertim *num.* 5. *fol.* 167. quos in occurrenti caſu videas, quia referunt varia dicta, et loquuntur cum multo ſalis grano, miſcendo varias declarationes, et conſiderationes.

114 Ratio rationis, quare ſtatutum, et cōſuetudo poſſint victo repetitionem iuridice denegare, eſt; tum quia victus, repetendo, allegat propriam turpitudinem, nempe, quod, ſpretā lege, contra illius prohibitionem luſerit, tum quia, committendo in lege, indignus videtur legis auxilio, et cum victor, et victus ſint in pari cauſa turpitudinis, potior debet eſſe cauſa poſſidentis, *Steph. Coſt. ſub d. num.* 5. *fol.* 168. quod loquendo de eo, qui dat meretrici, ſeu mathematico, ſcribunt *Innoc. & alij, quos citaui, & ſecutus ſum infra, q.* 7. *par.* 2. *ampl.* 19. *nu.* 98. ubi uideas, quare irrationalis uidetur lex, quæ tendit in fauorem uicti, et in odium uincentis, qui æqualiter cōtra legem cōmiſerunt, et conſequenter rationabilis uidetur conſuetudo contraria.

115 Difficultas, quæ huius intelligentiæ occaſione inſurgit, et à citatis Doct. non uidi excitatam, eſt, nunquid conſuetudo, quæ eo ipſo, quod permittit ludum alearum, ſiue taxillorum, intelligitur denegare uicto repetitionem, intelligatur eodem iure permiſſionis concedere uictori actionem, et ſic corrigere ius in utroque effectu, de quibus ſup. *nu.* 111. *ſub decl.* 3.

Breuiter, et reſolutiue procedēdo, crederē, quod non, etiam ſi uictor uellet agere infra ſummā unius ſolidi, pro qua vincenti in ludo, non prohibito, datur actio, per ea quę dixi infra *n.* 123. et moueor, quia correctio iuris eſt odioſa, et maxime iſta, quæ corrigendo ius, fouet malos mores, et ideo eſt euitanda, et quando euitari non poteſt, debet ita ſtricte intelligi, ut minus corrigat; unde ſi iſta conſuetudo poteſt intelligi, ut corrigat in vtroque effectu, uel in uno, debet intelligi, ut corrigat in uno, ut, loquendo de ſtatuto corrigente, ſecutus ſum in meo *tract. de iudici cauſ. lib.* 2. *c.* 8. *n.* 411. et hoc eſt uerum, quando correctio eſt obſcura; ſecus ſi eſſet clara in utroque effectu, uel clare diſponeret, quod iſte ludus eſſet licitus, quia tunc undique conuenirent ei omnes effectus ludi liciti: et ſuppoſito, quod corrigeret in utroque effectu, certum eſt, quod adhuc denegata eſſet actio ultra ſummam unius ſolidi, quia ultra hanc ſūmam denegatur etiam in ludis, qui de iure ſunt liciti, ut dixi infra *d. num.* 123.

Intellige ſecundo, ut quāmuis uicto detur repetitio, non tamen per hoc ſequitur, quod uictor teneatur in foro conſcientiæ reſtituere, antequam per iudicis ſententiam ſit condemnatus ad reſtituendum, quia cum in uictorem trāſierit dominium, is, donec condemnetur, poteſt tuta conſcientia retinere, per ea, quæ ſcribunt *Medin. in ſuis tract. tom.* 2. *tit. de reb. reſt. quæſt.* 21. *verſic. ad quartam. Verſ. corollarie ſequitur. in fine, & verſ. ſeq. fol.* 174. *&* 176. quem ſequitur *Boniaſ. tract. de lud. cap.* 12. *in fine, num.* 4. *&* 5. *& cap.* 7. *numer.* 4. *Sot. de iuſt. & iur. libro quarto, quæſt.* 5. *art.* 2. *præſertim concluſ.* 4. *colum.* 4. *fol.* 321. *& ſeqq.* late *Couar. in cap.* 4. *peccatum. par.* 2. §. 4. *num. primo, & ſecundo, de reg. iur. in* 6. *tom.* 1. *fol.* 623. et quod omnes recētiores Thomiſtæ ſequantur hanc intelligentiam, teſtatur, eam ſequendo, *Mich. Sal. ad D. Tho.* 2. 2. *q.* 5. *de dominio, art.* 6. *tit. an per ludū pecunia præſēti, &c. Verſ. oppoſitā. & ſeq. f.* 166. *& tit. an quādo luditur pecunia abſente, &c. verſ. vltimo ſi ludens, fol.* 168. quare concedit lex, ut quæ aliquis in ludo amiſit, poſſit in iudicio recuperare, ſed hæc lex nec tribuit pecuniæ dominium illi, qui perdidit in ludo, nec expoliat dominio illum, qui lucratus eſt, ſed ſolum præſtat, ut is, qui perdidit, poſſit apud iudicem repetere, et iudex uictorem compellere ad reſtituendum, *Mich. Sal. d. q.* 5. *de dominio, art.* 1. *concl.* 2. *verſ. hæc duæ, fol.* 135. et quod hæc ſit cōmunis opinio inter Doctor. quod acquiſita per ludum non ſint obnoxia reſtitutioni, antequam feratur ſententia condemnatoria ad reſtituēdum, quāmuis ille ludus ſit iure humano prohibitus, et concedatur repetitio, ſcribit, et ſequitur *Lud. Molin. de inſtit. tom.* 2. *de contract. diſput.* 514. *verſic. dubium eſt vtrum.* et quod hæc opinio ſit uerior, et in praxi ſequenda, reſt. *Ioan. Azor. de inſtit. moral. par.* 3. *lib.* 4. *tit. de reſtit. capite* 21. *quæſt.* 5. *verſ. tota igitur. in fine, colum.* 296.

Contra hāc intelligētiam, nempe, quod acquiſitum ex ludo non retineatur cum bona conſciētia, ſed debeat pauperibus erogari, et non peccaret, ſi uictor reſtitueret uicto, ſcribit *Anton. de Butr. in c.* 1. §. *quia plerique. ſub n.* 7. *ibi, credo quod acquiſitum. d. immunit. eccleſ.* à cuius ſententia non uidetur diſcedere ibidē *Abb. ſub num.* 35. *quæſt.* 11. ubi poſt remiſſiones, formando tres caſus, ait indubitanter repeti lucrum, quando ludus erat prohibitus per legem communem, uel municipalem, et poſtea in fine ſubdit, tenementi opin. *Ant. de Butr.* quæ ſatis eſt tuta in foro 117

animæ.

Digitized by Google

animæ, & qui alij teneant hanc eandem contrariã opinionem, adducit *Mich. Sal. d. tit. an per ludum, &c. verſ. his poſitis, fol. 166.*

118 Alij diſtinguunt, vt ſi vincens fuit tractus ad ludum, non teneatur reſtituere, ſecus ſi ipſe traxerit victum, ſed poſtea dubitando dicunt, quod hic forte melior erit conditio poſſidentis, & confuſe addũt, quod ſi aliquid amiſit, poteſt repetere, ita *Innoc. in d. c. quia plerique numer. 4. verſ. de eo autem.* quem licet referant, & non impugnent, tamen ad alios ſe remittunt, *Ioan. Andr. ibid. ſub num. 4. ibi, quid de eo quod quis, & Anch. num. 13. quæſt. 6.* & Innocentij verba inuertũt, dum in fine ponunt dicta verba, *vel forte melior erit conditio poſſidentis.*

119 Hæc Innocentij diſtinctio eſt non minus breuis, quam confuſa, nec aperit in quo foro loquatur licet in illo cap. generaliter agat de foro animæ, vt aduerti etiam ſupra *num. 111. & infra quæſt. 7. part. 2. ampl. 19. numer. 120.*

Cęterum, ſi vis videre aliquas Theologorum opiniones ſuper hac diſtinctione, vide *Lud. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 516. per totam.*

Quæ pro & contra hanc ſecundam intelligentiã adduci poſſent, ſume ex alio non diſſimili articulo, diſcuſſo infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 98. & ſeqq.*

120 Retenta tamen intelligentia.

Infero primo, ampliando eam, quod in tantum non tenetur reſtituere ante ſentẽtiam iudicis, vt neque illi, qui in ludo amiſit liceat tantundẽ de bonis colluſoris, qui vicit, furari, aut aliter retinere, etiam ſi aliter amiſſum via iudicis non poſſet recuperare, ideoque ſi illud occulte, aut aliter retineret, teneretur reſtituere, *Ludou. Molin. dict. diſput. 514. verſic. ex dictis.*

Niſi quando, qui lucratus eſt, iniuſte impediuiſſet, ferri iuſtam ſententiam, quia tunc poſſet ſibi retinere, *Molin. vbi ſupra.*

Et procedit illatio tàm in foro conſcientiæ, quã foro fori.

Infero ſecundo ampliando etiam, quod huic, qui amiſit in ludo prohibito, & via iudicis recuperare non poteſt, non propterea licet in alio ludo cũ eodem, qui lucratus eſt, vincere, & lucrari tantundem per dolum, & fraudem; & lucrando, tenetur reſtituere, *Molin. d. verſ. ex dictis. in fin.*

Et procedunt iſtæ illationes tam in foro conſciẽtiæ quàm in foro fori.

Niſi is, qui lucratus eſt, iniuſte impediuiſſet, ferri iuſtam ſententiam, quia tunc contra illationes poſſet retinere, *Molin. vbi ſupra.*

Tempera eandem intelligentiam, vt non procedat, quando lex diceret, ludum fore nullum, & irritum tam in iudicio, quàm extra iudicium, quia tũc lucrum ludi etiam in foro conſcientiæ, & ſententię etiam non latâ, non poſſet retinere, cum ſit nullum, etiam extra iudicium, niſi per conſuetudinem eſſet huic legi derogatum per ea, quæ, loquendo de ſponſione, quam Pontificis conſtitutio diceret nullam, & irritam tam in iudicio, quam extra ſcribi. *Ioh. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib. 11. de contract. dub. c. 20. dub. 7. col. 1026.*

Subdeclara quarto, vt ludus, in quo nõ dominatur fortuna, ſed dominantur vires, ars, & ingenium; et diximus eſſe licitum, ſit multiplex, vt recenſendo varios ludos, ſcripſerunt *Caccialup. tract. de lud. n. 7. & 8. tom. 7. fol. 156. & Steph. Coſt. eod. tract. art. 1. §. 1. num. 1. & ſeqq. fol. 162. & Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 21. initio, fol. 162.*

Ratio, quare hi ludi ſint permiſſi, eſt, quia etsi homo, ad laborem natus, in ſudore vultus veſci debeat pane ſuo, vt retuli infra *nu. 172.* tamen cum ſit corruptibilis, non poteſt in labore durare, niſi aliquando animi recreatio laborem temperet, ſudorẽque abſtergat, vt latius hanc rationem probant *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. artic. 2. verſ. ad quæſtionem, colu. 2. fol. 320. & Steph. Coſt. d. §. 1. nu. 3. in fine, 4. 5. & 6. fol. 162. & art. 2. princ. nu. 36. fol. 166.* 121

Excipe primo ab hac ſubdeclaratione, dum dicimus ludum, qui non ſit ſubiectus fortunæ, eſſe licitũ, vt nõ procedat in ludo cruẽto, et ſanguinolẽto, in quo ſanguis ſpargitur, vel ludentium ſtrages ſequi poteſt, quia hi omnes ludi iure nouo prohibiti ſunt, vt citatis iuribus, & auctoritatibus, de luctis et particularibus ludis, explicat *Coſt. tract. de lud. art. 1. §. 2. ſub n. 30. 31. & 32. tom. 7. fol. 164.* 122

Excipe ſecundo, vt quantumuis ludus ſit permiſſus, tamen in eo nõ licet ludere vltra valorem vnius ſolidi, *leg. vltim. alearum. Cod. de relig. et ſumpt. funer. Clar. recept. ſent. libro quinto. §. ludus. verſ. ſcias tamen. & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 5. de dominio, artic. 6. tit. an per ludum pecunia præſenti, &c. verſic. ex his, fol. 165.* et quanti valeat hodie ſolidus, vide, *§. ſeq. gloſſ. 3. numero 13. & ſeqq.* 123

Excipe tertio quàmuis ludum licitum ſiue ex diſpoſitione iuris; ſiue ex conſuetudine, in quo committeretur dolus, vel fraus; quia iſto caſu is, qui in eo fraudulenter, aut doloſe vinceret, teneretur in vtroque foro ad reſtitutionem, *Franc. Garcia de contract. cap. 43. nu. 9. verſ. hora ſi domanda. Ioan. Azor. de inſtit. moral. part. 3. libr. 5. cap. 25. in 2. & 3. notab. column. 439. & communiter omnes,* & ſatis probatur ex his, quæ in contractu emptionis ſecutus ſum infrà *q. 7. par. 2. ampl. 10. nu. 7. & ſeqq.*

Pone caſus huius doli, et fraudis, prout ponunt *Garcia d. c. 43. num. 8. verſ. eſplicaremo. & Azor. in loco ſupra proxime citato.*

Amplia primo hanc exceptionem, vt teneatur reſtituere non ſolum lucrum, quod ipſe fecit, ſed etiã lucrum, quod colluſor deceptus facturus eſſet, *Ioan. Azor. d. c. 25. in 2. not.*

Amplia ſecundo, vt teneatur reſtituere, nõ ſolum, quod adhibito dolo lucratus eſt, ſed etiam quod lucratus eſſet ſine dolo in toto ludo, nam qui vtitur chartis, ſeu taxillis falsis, aut alio ſigno, quod ab eo, qui à tergo uideret chartas, ſibi daretur, diceretur luſiſſe inæqualiter, & cũ exceſſu ſibi cognito, et colluſori ignoto, et conſequenter totus ille ludus eſſet illicitus, quia ſatis eſt, quod alter colluſor fuerit in toto ludo poſitus in maiori periculo perdendi; hacque inæqualitatis, et maioris periculi ratione tenetur reſtituere tàm in foro fori, quam in foro cõſciẽtiæ per ea, quæ in caſu minus ſcrupuloſo ſecutus ſũ infra *quæſt. 7. part. 2. ampl. 10. ſub n. 5. verſic. infero tertio. & ſeqq. & præſertim verſ. ſubinfero ſecundo.* et in foro fori tenetur etiam propter præſumptam fraudem in toto ludo, cum difficile eſſet probare non fraudem.

Tempera primo limitando eandem exceptionẽ, vt non procedat in dolo, qui non repugnat naturę, & moribus ludi, quia iſte dolus eſt licitus, vt expli-

caui

Digitized by Google

caui infrá *q.7.par.2.ampl.10.nu.12.*

Tempera ſecundo, vt ludus ſit nullus, ideoque facienda ſit reſtitutio in odium colluſoris, qui vſus eſt dolo,& ſic: volente colluſore, qui paſſus eſt dolum;ſecus eo nolente; & conſequenter ſi colluſor, qui chartis falſis, vel alio modo doloſo vſus eſt, adhuc perdidiſſet,ei reſtitutio fieri non deberet, quiá nemini proprius dolus, & culpa debet patrocinari.

Excipe quarto quemuis ludum licitũ, in quo eſſet notabilis inæqualitas,quia is,qui vinceret, teneretur reſtituere,vt late explicaui infrá *q.7.par.2.ampl.10.ſub nu.5.Verſ.infero tertio.& ſeqq.*

124 Abſolutis extenſionibus huius primæ exemplificationis poſitæ ſupra *nu.*88.

Reſtringe primo eandem exemplificationem ad ſponſionem licitam,vt locuti ſumus *in ipſa exemplificatione*,& ſponſio dicitur licitá, dummodo ſit honeſta,prout etiam locutus ſum *ſup.in eadem exemplific.n.*88.& quæ ſponſiones dicantur honeſtæ; vides *Stracch.tract.de ſponſ.p.4.per totam,t.6.par.1.fol.304.& ſeq.* & quæ dicantur inhoneſtæ,vide *Io.Azor.de inſtit.moral.par.3.lib.11.tit.de contract.dub.cap.19.dub.6.colum.*1026.ex cuius, & aliorum dictis, & ex nomine ipſo collige regulam, quod inhoneſtæ ſunt omnes illæ, quæ ſunt de re inhoneſta, ſeu contra bonos mores, vt in exẽplis traditis ab *Azor.in loco ſup.proxime citat.* & quæ ſponſiones,ſecuritates,vadimonia,ſeu partita ſint prohibita in Repub. Genuæ, *Genuenſes* habent *in ſtatutis lib.4.cap.17.§.ſine licentia, & §§. ſeqq.*

Reſtringe ſecundo, dummodo à ſponſione abſit læſio,vt dixi infra *quæſt.7.par.2.ampl.10.ſub nu.5.Verſ.infero tertio.& ſeqq.*& ſecutus ſum etiam in meo *tract.de indic.cauſ.libr.2.cap.2.ſub num.476.in 2.caſ.*& dummodo abſit dolus, quia dolus inficit quemuis contractum,per ea,quæ ſecutus ſum *d.ampl.*10.*nu.*7.*& ſeqq.*

Declara primo hãc reſtrictionem,vt ludi,& ſpõſionis iniuſtitia,ex qua cauſatur læſio, & ex læſione obligatio ad reſtituendum, ſit inæqualitas periculi & ſecuritatis;prout latè explicaui infra *q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.5.Verſ.infero tertio, Vſque ad verſ.extende ſecundo*,vbi videas.

Declára ſecundo notabiliter, vt in Vrbe Romá, vbi iuſtitia, & boni mores magis quam alibi debẽt ſplendeſcere,aliquæ ſponſiones,quæ alias ex ſui natura non eſſent illicitæ, partim iure humano, & partim conſuetudinario ſint prohibitæ; Prima quarum eſt,quando, ſede vacante,Cardinales, cõclaue ingreſſi,tractant de eligẽdo futuro Pontifice, quia nec tunc,nec alio tempore poteſt fieri ſpõſio,quod hic,vel ille erit Pontifex,id Pij IV.bulla prohibẽte, de reform.t.conclauis, quod notauit etiã *Io.Azor.de inſtit.moral.par.3.li.11.ti.de contract.dub.c.20.dub.1.colum.*1026.

Secunda eſt,quando agitur de promotione Prælatorum ad Cardinalatum, quiá ſpõſiones, quis eligetur,& quis nõ,receſſerũt ab aula, & credo fuiſſe ſimiliter prohibitas,licet *Ioan.Azor.d.c.20.dub.4.* dicat,non fuiſſe prohibitas. Tertia ſpõſio,quæ in Curia non admittitur,eſt ille contractus; qui per viam ſponſionis haberet eundem effectum,quem haberet ſocietas officij; quare ſocietás officij ſine officio nõ ſuſtinetur per viam ſponſionis;iuxta ea, quæ ſcripſi infrá *numer.305.verſicul.ſecundum eſt forum.*

Declára tertio,vt aliqui contractus,quamuis ſint compoſiti ex naturá ſponſionis,támen,quiá habent veſtem, quæ eos cohoneſtat, & ex qua eorum iuſtitia apertius videri poteſt,ſunt communiter recepti, qui ſine illá veſte in nula ſponſione eſſent ſuſpecti, & ideo diſputabiles;& forſan nõ admiſſibiles, præſertim in Romana curia, huiuſmodi ſunt cenſus vitalitius, ſocietas officij, qui Romæ paſſim fiunt, vt pátet ex his,quæ ſcripſi infrá in diuerſis locis,ſim liter iactus rethis,qui eſt emibilis, *Par.de Put.tract.de lud.ſub num.37.tom.7.fol.153.Caccialup.eod.tract.num.23.in fine,caſ.6.fol.157.& Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.q.5.de domin.articul.6.tit.an per ludum pecunia præſenti,&c.concl.1.verſ.ſecundo de iure,fol.*166.& tamen hi omnes à ſponſione non diſcrepant,quia ſi in cenſu, vel ſocietáte mors euenerit,vnus lucrátur capitale,ſi nõ euenerit,alter lucrátur tot pro cẽtenario,quos fructus vocámus;& qui emit iactũ rethis; ſi iactus erit plenus,lucratur,ſi vacuus, perdit.

Nota pro intelligentia nominum, quod depoſitio,& ſponſio idem ſunt in hac materia,vt patet ex his,quæ dixi ſuprá *num.*88. dicitur namq; depoſitio, eo, quod deponatur pecunia, ſeu quid aliud pecunia æſtimabile;ſoluenda ei,qui vicerit: ſponſio vero dicitur eo,quod vnus ſpondet, ſe ſoluturum alteri, ſi verum fuerit,quod áffirmat, *Io.Azor.de inſtit.moral.par.3.lib.11.tit.de contract.dub.cap.19.not.1.verſ.Vnde huiuſmodi.col.*1023.

Et hæc ſátis: ſi quæ enim tibi plurá de ſponſione occurrat videre,legito,quæ ſcripſit *Stracch.tract.de ſponſ.& de ludo*,quæ ſcripſerunt *Par.de Put.& alij*, qui de eo peculiarem ediderũt tractatum; nobis enim, qui cambij materiã copioſe, & ſpecialiter explicare propoſuimus,in his, quæ generaliter de alijs cõmercijs præmittimus, non licet æqualiter inſiſtere.

DE ASSECVRATIONE.

SVMMARIA.

Aſſecurationis contractus eſt licitus,nu.128.& ſeqq.Quã uis pendeat à mera fortuna, d.nu.128.& 131.

Aſſecuratio an ſit emptio, & venditio,an vero locatio & conductio,ſeu contractus innominatus, num.129.

Aſſecuratio fit in magnam Reip.vtilitatem, ſub num.130.

Sponſio,& aſſecuratio in quo differant,ſub num.131.

Læſio,ideoque reſciſſio habẽt locum etiam in ſponſione,& aſſecuratione,num.132.

Mutuatarius an & quando teneatur ſoluere pretium aſſecurationis,num.133.

Caſus ſiniſter,aduerſus,& fortuitus dicitur ille,quem prouidentia humana præuidere non poteſt. nu.134. Et iſte caſus multipliciter oſtenditur, nu.135.& ſeqq. Et an dicatur humana prouidentia reparari non poſſe, etiam ſi poſt factum poſſet reparari,numer.140.& ſeqq.

Principis factum eſt inter caſus fortuitos,num.136.& 139. Factum iudicis ordinarij.nu.137.Iniuſtitia, & caſus fortuitus æquiparantur,numer.138.

Nauis licet paſſa ſit caſum ſiniſtrum, ſi tamen in priſtinum reduci poteſt intra congruum terminũ, aſſecuratus de caſu ſiniſtro non poteſt agere,num.140.144.& ſeqq.& nu.147.& quomodo hoc practicetur,nu.148.& ſeqq.

Caſus ſiniſter in naui,num.140.

Aſſecurationum formulæ,ſub nu.141.& 142.

Conditionem extitiſſe ſufficit,licet non duret, nu.143.

Nauis capta ab hoſtibus, quando dicatur in eorum dominiũ tranſiſſe,

Digitized by Google

tranſiiſſe, numer. 144. 145. & 146.

Dominium & ſtatus quando dicantur mutari, num. 145.

Ciuis cautus in bello non mutat ſtatum, niſi poſtquam eſt ductus intra præſidia hoſtilia, ſub num. 145.

Declaratio, facienda per Conſulem, quod nauis, ſeu alia res, quæ paſſa eſt caſum ſiniſtrum, non poterat infra menſem reparari, ſi ſit omiſſa, an aſſecuratus poſſit aliter irreparabilitatem probare, num. 148. & ſeqq.

Forma ſubſtantiali omiſſa, actus eſt nullus, nu. 148.

Forma quando importet conditionem, numer. 149. Conditio importat formam, & continet non leuem ſolemnitatem, numer. 150.

Niſi, eſt dictio aduerſatiua orationi præcedenti, & importat cõditionem, ſub num. 149.

Forma non poteſt adimpleri per æquipollens, nu. 151. Fallit, vt in num. 152.

Caſu ſiniſter, ſi euenerit dolo, ſeu culpa aſſecurati, non comprehenditur in aſſecuratione caſus ſiniſtri, num. 154. & quid ſi euenerit culpa miniſtrorum ipſius aſſecurati, num. 155.

Notitia caſus ſiniſtri ante aſſecurationem non poteſt ab aſſecuratore probari per teſtes in iudicio executiuo, & quid ſi fuerit probata, num. 156. Aſſecurator tenetur notitiam probare, non autem aſſecuratus tenetur probare ignorantiam nu. 157. Notitia poteſt probari per coniecturas, & verisimilitudines, facientes probationem, etiam minorem ſemiplena, nu. 159. & 168. Quæ ſint iſtæ coniecturæ, nu. 160. & ſeqq.

Fama probat notitiam caſus ſiniſtri, ſub num. 158. & 166.

Probationes notitiæ caſus ſiniſtri ſunt arbitrariæ, num. 159.

Notitia caſus ſiniſtri probatur ex diſtantia loci, & quantitate temporis, ſub num. 160. Quomodo menſuretur diſtantia loci, & quantitas temporis; num. 161. & ſeqq. Quando ſit difficilis hæc probatio notitiæ ex diſtantia loci, & quantitate temporis, num. 167.

Iter, & tempus aliter conſideranda in citatis, aliter ad præſumendam notitiam caſus ſiniſtri contra aſſecuratum, ſub n. 161. & 162.

Diſtantia inter locum ſecuti caſus ſiniſtri, & locum factæ ſecuritatis, quando caſus ſiniſter eſt ſecutus in mari longinquo, ſumitur à primo loco terræ firmæ, in quem fuerit delata notitia caſus ſiniſtri, ſub num. 162. & 163. & non eſt iſto caſu neceſſaria notitia famoſa, ſed ſufficit nouum, ſub num. 164. verſ. contraria, et num. 165. & 166.

Nouum, & rumor qui dicantur, nu. 165. & 166.

Secuto caſu ſiniſtro in mercibus aſſecuratis, quodnam pretium ſit attendendum, ſub num. 168. verſ. vndecima difficultas.

128 EXemplifica II. in contractu aſſecurationis, quo quis vult aſſecurari à caſu ſiniſtro, cuius cõtractus formulam in aſſecuratione nauis, & in aſſecuratione vitæ hominis poſui infra *num. 141. & 142.* de vitæ hominis aſſecuratione locutus ſum infra *§. gl. 3. num. 51.*

Hic aſſecurationis contractus (ſiue ſit emptio & venditio, vt dixi infra *q. 7. par. 3. limit. 6. num. 5.* ſeu ſimilis emptioni, vt dicam, ſiue ſit locatio, & conductio; vt dicunt *Archiep. Floren. tract. de vſur. cap. 2. §. 46. num. 76. tom. 7. fol. 86. & Conrad. de contract. q. 71. initio.* ſiue ſit contractus innominatus, ſimilis venditioni ad ea, quæ ſcribunt *Santer. tract. de aſſecurat. par. 1. n. 7. to. 6. par. 1. fol. 348. & Stracch. in præfat. nu. 47. verſ. & illud. fol. 360.* ſiue ſit contractus fideiuſſionis vt *ex Albornoz.* ſequitur *Franc. Garc. de contract. c. 39. nu. 3. verſ. hora multo.* & ex eo *Lud. Lopez. de contract. lib. 2. c. 16. in fine initij,* & nemine citato, videtur ſequutus *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 11. tit. de contract. dubijs. cap. 18. dub. 2. col. 1020.* ſiue ſit periculi alieni præſtatio, ſeu contractus, quo quis alienæ rei periculum in ſe ſuſcipit, obligando ſe; vel gratis, vel certo pretio ad eã compenſandam, ſi perierit, & proinde, ſi gratis hanc obligationem ſuſcipiat, ſit promiſſio gratuita, ſi pretio, ſit contractus ſimilis emptioni, & venditioni, quia qui pretio aſſecurat, videtur vendere ſuam obligationem, qua ſe obligat ad ſoluendum rei æſtimationem, in euentum, quo perierit, & alter hanc videtur emere, ut ſcribit *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. c. 28. n. 24.* & demum quicquid ſit eſt cõtractus licitus, quia non reperitur in iure prohibitus; & quod ſit licitus, eſt de mente *Pauli de Caſtr. in leg. in naue ſaupheli. ff. loc. & aliorum,* quos ſequuntur *Par. de Put. tract. de lud. n. 35. verſ. an quando. t. 7. fol. 153. Caccialup. eod. tract. n. 21. caſ. 4. fol. 157. Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. inſtit. quæſt. 38. cauſ. 3. verſ. præterea qui alienarum. fol. 272. col. 1. Santer. d. par. 1. numer. 5. Stracch. in præfat. numer. 44. fol. 360.* idem *Stracch. in tract. de ſponſ. par. 4. verſ. item quærit paul. numer. 1. to. 6. par. 1. fol. 305. Couar. var. reſolut. lib. 3. cap. 2. ſub numer. 5. verſ. conſtat ſiue. & Ioan. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 1. ideſt, poſt præfationem, ſub num. 4. verſ. colligitur modo, et num. 5. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 135.* & eſſe licitum, ſequuntur *Archiep. Floren. & Conrad. vbi ſupra,* & quod iſte contractus aſſecurationis maritimarum mercium ſit licitus, & honeſtus, teſtantur *Medin. d. tit. de reb. reſtit. q. 22. col. 6. in fine, verſ. in quo caſu. fol. 169. & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 5. de dominio, artic. 6. tit. an per ludum pecunia præſenti, &c. concl. 1. verſ. ſecundo ſi iure, fol. 166.* & quod uno Doctorum conſenſu habeatur tanquam licitus, in quo tamen plurimum dominatur fortuna, ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. quæſt. 5. artic. 2. verſ. quamobrem. col. 5. fol. 322.* quod iſte uſus aſſecurandi ſit receptus, idemque tam Theologis, quã Iuriſconſultis probatus, ſcribit *lib. 6. q. 7. art. vnico, in 3. argumen. col. 2. fol. 601.* & quod hic contractus habeat rectitudinẽ, & iuſtitiam, quia ſicut fideiubenti licitũ eſt accipere pretium fideiuſſionis, ita et multo magis licitum ſit aſſecuranti, cum grauioribus ſubiaceat periculis, ſcribunt *Franc. Garc. de contract. c. 39. num. 4. verſ. di queſta. & Lud. Lopez de contract. lib. 2. cap. 16. verſ. ex hac autem.* imo quod iſte contractus aſſecurationis ſit licitus, ſatis probatur *ex cap. nauiganti de vſur.* ubi Papa non prohibet, fieri aſſecurationem, ſed prohibet ſolum, ne in fraudem uſurarum is, qui mutuat, aſſecuret mutuatarium ex obligatione præcedenti, ut retuli infra *num. 498. confirm. 3.* et quod aſſecurans poſſit ob aſſecurationẽ ali- 130
quid accipere, et aſſecurationes fieri in magna Reip. utilitatem, ſcribunt *Sot. & Nauar.* quos ſecutus ſum *d. lim. 6. n. 5.* et quod rebus publicis ſit maxime proficuus, ſcribit *Medin. in loco, ſupra maxime citato. &* hunc contractum aſſecurationis frequentari à Florẽtinis, et Genuẽſib. *ex Alex. et Iaſ. refert. Lup. vbi ſup.*

Et tamẽ huius contractus, ſeu commercij lucrũ, 131
ei damnum pendent à mera ſorte, et fortuna, ut ſcribunt *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. quæſt. 22. verſ. loquor igitur. col. 2. fol. 167. Sot. de iuſt. & iur. libr. 4. quæſt. 5. art. 2. colum. 5. fol. 322. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 5. dominio, art. 6. titul. an per ludum pecunia præſenti, &c. concl. 1. verſ. ſecundo ſi iure. fol. 166. tom. 1. & communiter omnes,* quia id rei euidentiã demonſtrat: nam aſſecurationis natura hæc eſt, ut uolens tranſuehere ſuas merces per mare, uel per terram, et timens

illarum

Digitized by Google

illarum amiſſionem,ſeu aliter periculum, inueniat aliquem,qui prædictum veriſimile mercium periculum ad ſui inſtāriam ſuſcipiat, pro quo periculo poteſt aliquid iuſte ab ipſo mercium domino exigere, eo, quia hic,qui periculū ſuſcipit,res ſuas proprias, quas in tuto habet, periculo eas amittendi exponit, ex quo,ſi merces pereant, ipſe de rebus proprius tenebitur domino earum valorem ſoluere, & mercibus manentibus ſaluis,id, quod pro ſuſcepto periculo accepit,non tenebitur reſtituere, & hanc eſſe cōmunem Doctorum approbatam ſententiam, teſtatur,& ſequitur *Medin.in ſuis tract.tom.2.tit.de reb.reſtit. q.38.cauſ.3.Verſ.præterea qui.fol.272.* & hic contráctus aſſecurationis in ſubſtantia, & iuſtitia pretij nō differt à contractu ſponſionis, differunt autem ſolum in hac qualitate, quod aſſecuratio habet euidentem cauſam,iuſtam, & vtilem,quia aſſecuratus intendit euitare damnum, at ſponſio habet látentem cauſā, cuius vtilitas non apparet,& hac ratione commercium aſſecurationis eſt Reipublicæ vtilius,& iuſtius.

132 Declara primo obiter iſtam exemplificationem vt aſſecurationis commertium, ſicut quoduis aliud reſcindatur, ſi álter ex contrahentibus ſit læſus,quiá etiam in contractu aſſecurátionis datur exceſſus & læſio,vt declárauí infra *q.7.par.2.ampliat.10.ſub nu.5. verſ.infero ſecundo.* vbi explicaui pretium periculi.

Extende hanc declárationem, vt, ſi læſio ſit dolo, vel per fráudem commiſſa, hi contractus,ſicut alij, ſint ipſo iure nulli,vt ſecutus ſum infra *q.7.par.2.ampl.10.num.19.& ſeqq.*

Declára ſecundo, vt áſſecuratio teneat, etiamſi fiat poſt ſecutum caſum ſiniſtrum, dummodo áſſecuratus, de eo notitiam non haberet iuxta ea, quæ ſcripſi infra q.7.par.2.ampl.10. num. 19. & ſeq.

Subdeclara hánc declarationem: cui incumbat onus probándi notitiám, & quomodo probetur ex his,quæ ſcripſi infrá *num.156.& ſeqq.in 6.& ſeqq. difficultatibus.*

Et quid in caſu, quo quis fecit aſſecurari merces in naui,& nullæ aderant merces, *vide in d.ampl. 10.n. 21.& 22.*

133 Declara tertio, an & quándo mutuatori liceat, pretio accepto,aſſecurare mutuatárium ex his, que late explicaui infra *num.498.& ſeqq.& numer. 502.* Et quod fideiuſſor, aſſecurans mutuantem ad inſtantiam mutuátarij, poſſit aſſecurationis pretium exigere à mutuatário,vide infra *ſub nu.493.*

Declara quarto, vt hic aſſecurátionis contractus poſſit fieri,& habeat locum in quauis re,ſeu de qua uis re,que ſubiacere poſſit periculo,et interitui,quare poſſunt áſſecurari merces tā ſi per mare ſint trāſferendæ,quam ſi ſint transferendę per terram, item áſſecurari poſſunt pecuniæ, ex vno in alium locum traijciendæ,poſſunt áſſecurari,naues,áliaque nauigia,vna cum mercibus,& etiam ſeparatim,ſimiliter poteſt áſſecurari alicuius perſonæ tránſitus vt ſit liber, vt puta,ſi Titius tranſiturus ſit per loca hæreticorum,Turcarum,aut latronum,ſeu hoſtium, & demum poteſt áſſecurari vitæ,& ſuperuiuentiá hominis pro certo tempore,vt de his omnibus in diuerſis huius tractatus locis egimus, & ideo ſuperflue *Ioa. Azor.de inſtit.moral.par.3.lib.11. tit. de contract. dubijs, cap.18.dub.6.col.1021.* nititur áſſecurationem reducere ad quátuor modos,ſeu ſpecies.

Nota ex hac declárátione,dum loquitur de áſſecuratione vitæ hominis, & obiter collige ex cautelam pro eo, qui pro ſequēti ſemeſtri ſocietatis officij,ſuper ſuæ,vel alterius vite periculo inite fructus accepit,&,durante illo ſemeſtri,timet mortē, & cōſequenter pecuniarū amiſsionem; & pro eo,qui cū ſit infirmus,non admittitur ad reſignándum,& pro eo,qui fuit ádmiſſus, ſed debet ſuperuiuere per aliquot dies;& pro quouis,qui,si moriatur infrá certū terminum, perdit aliquem pecuniarū ſummā; quiá hi,si sint in Ciuitátibus,vbi frequentantur commercia áſsecurationis, poſſunt per viam contractus aſſecurationis euádere hoc periculum perdendi pecunias;et adde,quæ ſcripsi infra §.3.gl.3. ſub nu. 51.

Quia in Ciuitatibus, in quibus mercatura floreſcit et præcipue in maritimis,hoc áſſecurationis cōmercium eſt valde vsitátum, et de eo plures oriuntur lites,et difficultates,quás nec Theologi,nec Canoniſtæ tetigerunt,ideo earum aliquás,quæ mihi inſigniores, et in vſu forensi frequentiores viſæ ſunt, breuiter proponam,et pro viribus diſſoluam.

Prima difficultas erit: Quis dicetur caſus siniſter? 134

Reſp. caſum siniſtrum dici caſum áduerſum,et obnoxium *Stracch.tract.de aſſecur.gl.24.num.1.tom.6.par. 1.fol.876.* et comprehendit caſum fortuitum, vt patet ex infrá dicendis et caſus fortuitus dicitur ille, quem nullum hominum consilium præuidere poſſ, *leg.2.§. ſi eo tempore.ff.de adminiſtr.rer. ad ciuit.pertin.* ſeu dicitur inopinatæ rei euentus, cui prouideri nō poteſt, *Stracch.d.tract.de aſſecur.par.3.numer. 65.fol.352.* et látius *gl.22. num.1.fol. 376. Beninc. tract.de pauper.&c. q.2.numer.11.tom.18.fol.150.* late *Sebaſt.Medic. tract.de fortuit. caſib.q. 12.numer.1. & ſeqq.tom. 7.fol. 208. Hier. Prauid.tract.de peſt.&c.verſ.ſubſequenter num.5.& ſeqq. tom.18.fol.180. Laur.Silu.tract.de feud.recogn. queſt.109. numer.36.tom.10.par.1.fol.95.* et cum his concordant *Stat.Genua.lib.4.capitul. 17.§. caſus ſiniſter.* quáre caſus fortuiti poſſunt etiám diligentiſsimo patrifamiliás contingere, quia nullum hominum consilium eos præuidere poteſt, *Mantic.tract.de coniect.Vltim.Volunt. lib.11.tit.17.n.3.* et caſus fortuitus dicitur inſolitus, ideoq.ſuſcipiens in ſe caſum fortuitum,tenetur etiā de caſu inſolito, vt, reprobatá contraria opinione, ſequitur *Crot.in cap.nauiganti.ſub num.3.& ſeqq. de vſur. inter Rept.tom.4.fol.373.*

Secūda difficultas. Quādo dicátur,caſui siniſtro prouidentia humaná prouideri non poſſe? 135

Reſpond. quādo procedit a ſuperiore,cui reſiſti nō poteſt,vt puta, si procedát à fortuna, ſeu voluntate diuina; quiá ſuperiorem non habent,iuxta ea, quæ ſcripsi in meo *tract.de appell.q.16. limit.6.num. 1.* huiuſmodi autem caſus,ſeu facta,quibus reſiſti non poteſt, ideoque hominis culpam excludunt, et excuſant,ita vt de eis non teneatur, cū diuinam vim habeant,ſunt violentia ventorum,vis fluminis,aut maris,aut tempeſtatis,aut ruinæ,aut incendij,aut terremotus,horum enim vim nemo ſuſtinere poteſt *l.24. fluminum. §. vitium.verſ.ſeruius quoque.ff. de dam.infect.* valetudo,tempeſtas,et vis fluminis, *l. 2.§.ſi quis in iudicio.ff.ſi quis caut.naufragium,l. 3.Verſ.inde labeo.ff. naut. caup.& ſtabul.* incendia,naufragium, látronum, hoſtiumve incurſus piratárum, quibus reſiſti non poſſit, *l.18. in rebus. ff. commod. & l.1.C. depoſ.* et quod incurſus bannitorum deprædantium merces, reputetur inter caſus fortuitos,ſcribit *Rot. diuerſ. deciſ.208. placuerunt. num. 1. coram R. P. D. Sacrato, in Rom.mercium.*

cium.

ciū, ven. 27. Ianuar.ij 1604. in impr ſſis Romæ 1615. Vis tē-
peſtatis calamitoſæ, fluminum, grandinum, ſturno-
rum, & demum omnis alia vis, cui reſiſti non poſſit,
136 *l. 16. ex conducto. ff. loc.* Idem ſi procedat à Principe,
quia eius factum connumeratur inter caſus fortui-
tos, *l. Lucius. ff. de euict. Alex. conſ. 57. quoniam. numer. 3. in*
fine, lib. 1. Natt. conſ. 181. Viſo. num. 4. Crauet. conſ. 95. Vi-
ſis his. nu. 1. Boſſ. tract. crim. tit. de rem. ſſ. merced. num. 76.
Affl. decis. 54. quidam Caſinus. num. 2. & alij, quos citat
137 *Surd. deciſ. Vlt. cauſa domini, num. 15.* † Imò etiam fa-
ctum iudicis ordinarij, *l. 2. §. fin. ff. ſi quis caut.* & hoc
quodammodo ſiue ſit iuſtum, ſiue iniuſtum, *Bar. &*
Aug. d. §. fin. num. 1. Alex. numer. 2. Fulgoſ. num. 4. Iaſ. num.
2. & Iacob. de S. Georg. numer. 5. Verſ. in ead. gloſ. Ang. in l.
ſed & ſi quis. §. illud ſciendum. ff. ſi quis caut. nam quic-
quid euenit ex iniuſta iudicis ſententia dicitur caſu
fortuito eueniſſe, *l. 51. ſi per imprudentiam. & Bar. ibi,*
dico ergo. ff. de cuſtod. idem Bar. in l. 68. exceptione. num. 4. ff.
de fideiuſſ Bal. in leg. quæ fortuitis. numer. 3. C. de pign. act.
Santer. tract. de aſſ cur. par. 4. numer. 25. in fine, 26. & 27.
138 *tom. 6. par. 1. fol. 354. & par. 5. numer. 8. fol. 357.* † cum
iniuſtitia, & caſus fortuitus æquiparentur, *ca. 1. Verſ.*
& ſi contigerit. vbi Bald. de non. form. fidel. & Silu. tract. de
feud. recogn. quæſt. 109. numer. 36. in fine, tom. 10. par. 1. fol.
139 *65.* † Et quod nauigio iuſſu ſuperioris loci inter-
cepto, aut ſaxito, vel, vt dicitur, de eo facto imbar-
co, ita quod ſit coactum capere aliud viagium, &
merces aſſecuratas exonerare, dicatur caſus ſiniſter,
diſponunt *Stat. Gen. lib. 4. cap. 17. §. caſus ſiniſter.* & quod
relinquatur arbitrio iudicis, quis dicatur caſus inſo-
litus, ſcribit *Surd. d. dec. vlt. nu. 52.*

De his caſibus fortuitis & ſi nemo teneatur, quia
eis reſiſti non poteſt, vnde Procaccius merces, hoc
fortuito caſu deperditas, non tenetur reſtituere, niſi
eius culpa præceſſerit, *Rot. d. dec. 208. ſub n. 1. & 2.* hęc-
que culpa, ſeu non culpa, à quo probari debeat, de-
clarat *ead. Rot. ead. dec. 208. nu. 2. & 3.* tamen de his ca-
ſibus tenebitur, qui ad eos voluerit teneri, ſuſcipiē-
do in ſe riſicū, & periculum, vt dixi *in ſeq. tertia diffic.*
140 *Tertia difficultas.* An caſus ſiniſter, cui prouidentia
humana prouideri non poteſt, dicatur tam ille, cui
nec antequam veniret, nec dum veniebat, nec poſt-
quam venit poterat prouideri, quam ille, cui potuit
prouideri poſtquā venit, & pro abſoluta huius dif-
ficultatis intelligentia fingamus caſū, & ponamus
tenorem aſſecurationis, finge ergo, quod nauis ſit à
piratis Turcis aggreſſa, & bellicis tormentis percuſ-
ſa, vel alias maris tempeſtate ad ſcopulos alliſerit,
ita vt ex hoſtium percuſſione, aut ad ſcopulos alli-
ſione ſit in alueo; vel alia ſui parte facta, indeque a-
quam hauriat, & ideo ſit inhabilis ad nauigandum:
finge vlterius, quod nō ſolum ſit à piratis aggreſſa,
ſed ſit ab eiſdem per ſpatium noctis obſeſſa, & tota
fere die ſequenti eam ante oculos habuiſſe, & po-
ſtea eam ibidem pro derelicta habuiſſe. Finge rurſus,
quod nauicularius, ſeu nauis gubernator potuiſſet
nauis fracturam reſtaurare, illaque reſtaurata, iret
proſequi, ſed reſtaurādi diligentia omiſſa fuiſſe tē-
poris iniuria ità diſceptam, vt nūquam amplius re-
ſtaurari poſſet; nunquid dicetur eueniſſe caſus ſini-
ſter, & cōſequenter agi poſſit cōtra aſſecuratorem
qui in ſe nauis periculum, caſūque omnem aduer-
ſum, & fortuitum ſuſceperat ſub eiuſmodi, vel ſimi-
141 li formula, qua paſſim vtuntur Genuenſes, † *Ieſus,*
1605 die... Nomine D. Baptiſtæ q. Oberti toto infraſcripto
tempore durante ſuper corpore, nauis, corredys, & apparati-
bus nauis, nominatæ Sanctæ Ioſeph, Capitaneatæ per Thomā
Bordonum, vel per quemuis aliū, & deficiente Vna re, riſicū
reſtet ſuper alia, Vel alys, ſpectante riſico dicto Baptiſtæ, vel
alys quibuſuis, incipiendo riſicū die, & hora, qua dicta nauis
rec ſſerit ex præſēti portu Genuæ, & duret per menſes tres,
tūc proximè Vēturos incluſiue, prima, & Vltima die cōpre-
hēſis, et poſſit patronus, & quiſquis cum dicta naui, & alys
prædictis fuerit, toto dicto tēpore durante, vbiq. tangere, ire,
ſtare, & nauigare Vbique, & quocūque in locis, & ad loca
tā infideliū, quā Chriſtianorum, et à dextris, & à ſiniſtris an-
tecedere, & retrocedere, tā intra limites, quam extra onera-
re, exonerare, & reonerare ſemel, & plures portus quoſcūq.
& ſcalas facere, ac Vnum, & plura naugia facere ad qua-
ſuis mundi partes, toto dicto tēpore durāte, viaggio mutato,
Vel nō mutato, prout dicto patrono videbitur, & placuerit:
nec per aliquam onerationē, exonerationem, & reonerationē,
Vbi vis, & per quemuis faciendam, de præſenti riſico aliquid
minuatur; imò ſit, & reſtet ſemper firmum, & integrum ſu-
per reſtantibus; de riſico, valore, ſpectatione, qualitate, &
quantitate prædictorum credatur ſimplici Verbo cum iura-
mento dicti D. Baptiſtę, Vel perſonæ pro eo abſque aliqua alia
fide, ſeu probatione facienda, & demum in cæteris cum om-
nibus, & ſingulis ſuis clauſulis, cautelis, ſolemnitatibus, &
renunciationibus, quæ apponi ſolent in ſimilibus apodixys ſe-
curitatum ad beneficium illorum, qui ſe aſſecurari faciunt,
quæ habeātur hic pro expreſſis de verbo ad verbum ad exi-
gendū caſum ſiniſtrum, (quod abſit) prædictum D. Baptiſtam,
Vel perſonam pro eo legitimum, renuntiantes, &c. dantes,
&c. promittentes, &c. Sub. &c. iurantes, &c. Ieſus, die 16.
Septembris 1615. notata per me Stephanum Canevariū Gub.
Cabellæ ſecuritatum, & per me Ioan. Andream de Andrea
notarium, & dictæ gabellæ ſcribam.

Io N. aſſicuro ſcudi quattrocento, & ſon pagato, Dio la
ſalui, &c.

Io N. aſſicuro ſcudi ducento, & ſon pagato, Dio la ſalui,
&c.

Aliam formulam vulgari ſermone ponit *Stracch.*
tract. de aſſecur. fol. 363. tom. 6. par. 1.

Addo obiter pro curioſis, & connexitatis occa- 142
ſione formulam aſſecurationis vitæ.

Nomine D. Ioan. Baptiſtæ Semini q. D. Hieronymi de ordi-
ne D. Camilli Sebaſtiani Suarez Florentiarum, pro computo
D. Camilli Sebaſtiani Suarez, & Antonij Valderana ſuper
vita, & perſona R. D. Equitis Fratris Ferandi Ruuz de Coral.
Equitis Hieroſolymitani, & Balini nouarum Villarum ſuper
Vita, & perſona d. D. Equitis Fratris Ferandi, incipiendo riſi-
cū in ſolutionibus feriæ augusti præſentis anni milleſimi ſex-
cēteſimi decimi, Florentiæ celebrandis, & duret vſque in ſolu-
tionibus feriæ apparitionis anni proximi Venturi milleſimi
ſexcenteſimi vndecimi Florentiæ celebrandis, & quatenus, di-
cto tempore durante, d. R. Frater Ferandus decederet, ſeu vita
careret ex quauis morte, tam naturali, quam accidentali,
quam etiā quouis alio modo quo dici, imaginari, ſeu cogitari
poſſit, nemine excluſo (quod Deus auertat) tali caſu infraſcri-
pti aſſecuratores ſoluere teneātur d. D. Io. Baptiſtæ ſeu perſonæ
legitime pro eo intra tres dies, proxime Venturos, ſecuturos à
notificatione dictæ mortis, ſi ſequeretur, ſine vlla cōtradictio-
ne, ſummas pecuniarum, per eos infraſcribendarū reſpectiue,
omni exceptione, & cōtradictione remotis. etc. & poſſit d. D.
R. Eques Fernandus toto dicto tempore durante ſtare, ire, &
morari, antecedere, & retrocedere in quauis mundi parte, tā
via terreſtri, quam maritima ad eius libitum, nullum gene-
rando præiudicium præſenti ſecuritati. Nec d. D. Io. Baptiſta
teneatur, nec obligatus ſit ad oſtenſionem, nec ad aliquam
fidem

fidem faciẽdam de præſenti riſico ipſis DD. Camillo, Sebaſtiano, & Antonio ſpectate, ſed quod credatur, et ſtari debeat ſoli verbo d. D. Io. Baptiſtæ, ſeu perſonæ pro eis, quia ita declararũt per præſentẽ appẽdixiã ſecuritatis, quibuſuis in contrarium facientibus non obſtantibus: Et præſens ſecuritas valeat, et teneat, nec contra eam aliquid opponi poſſit, renunciãtes infraſcripti aſſecuratores omnibus, & quibuſuis ſtatutis, in contrarium facientibus, qui quidem infraſcripti aſſecuratores teneantur ſolutioni præſentis ſecuritatis, vt ſupra dictũ eſt d. D. Io. Baptiſtæ Semino, quatenus intra dictum tẽpus ſequeretur dicta mors; de qua morte ſtetur fidei, facienda per teſtes, etiam minus legitime receptos, & ad formam ſtatuti de cauſis breuioribus in §. in exactionibus ſecuritatum, &c. Renũciantes, &c. Dantes, &c. Promittentes, &c. Sub, &c. Iurantes, &c. Acto, quod, adueniente caſu mortis, non poſſint aſſecuratores aliquid dicere, opponere, nec excipere, niſi prius facta integra ſolutione ſummæ, per eos reſpectiue aſſecuratæ, & ita cum iuramento promittunt, & obligant, & abſolutionem à iuramento non petere, nec impetrare, &c. Et declarato ad cautelam quod dictas riſicus incipiat in dictis ſolutionibus feria Auguſti Placentiæ, & finiat in dicto foro apparitionis Placentiæ, quia ſic, &c. & ſeu in ſolutionibus dictæ feriæ apparitionis, &c. nu. 30. Nouembris 1609. die 17. Auguſti, notata per me Iulium Paſqua Gubernatorem Cabellæ ſecuritatum, &c. & per me Io. Stephanum Carderinum notarium, etc. & dictæ Cabellæ ſcribam, &c.

Io N. aſſecuro ſcudi trecento de lire quattro, e ſono pagato à tre, e tre quarti per cento, che Iddio faccia ſaluo. —— ſc. 300.

Io N. aſſecuro ſcudi trecẽto da lire quattro, e ſono pagato à tre, e tre quarti per cento. Noſtro Sigonre lo ſaluis. —— ſc. 300.

Io N. N. N. aſſ curo &c.

Die 24. Septembris 1609. regiſtrata pro ſcutis tribus milibus de 3. & tribus quartis pro centenario, ſoluerunt de numerato, Io. Baptiſta, Laurentius, & Benedictus Vernalia N. Capſerio libras ſexaginta, & prout in mandato C. 11. relat. &c. per me dictum Iulium, & per d. Io. Stephanum. &c.

His præmiſſis, redeo ad difficultatem de caſu ſiniſtro nauis.

143 Prima opinio eſt affirmatiua, quod caſus ſiniſter euenerit, & conſequenter aſſecuratus poſſit agere, quia certi iuris eſt, nauẽ paſſam eſſe caſum ſiniſtrũ, & ſufficit, caſum ſiniſtrum adueniſſe, illiuſq. conditionẽ ſemel extitiſſe, & eſſe impletã, quamuis exinde cõditionis implemẽtum non duret, vt loquendo in vltimis voluntatibus probant *text. in l. 7. ſi quis hæredem, & ibi gl. fin. Bal. in princ. Iaſ. nu. 1. cum ſeqq. & alij C. de inſtit. & ſubſtit. l. cum Vxori. in princ. & ibi Paul. de Caſtr. & Salyc. C. quã. dies leg. l. fi. §. 1. & ibi Bal. not. 2. Paul. de Caſtr. nu. 1. C. de indic. vid. toll. Peregr. tract. de fideicomm. art. 43. nu. 18. verſ. conditionem autem. & art. 11. nu. 120 & ſeqq.* vbi declarat, & ſecutus ſum in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 2. c. 9. nu.* 1217. & in terminis noſtris *Rot. Genuen. deciſ. 101. nu. 2.*

144 Secunda opinio eſt negatiua, quia licet nauis capiatur ab hoſtibus, tamen non ſtatim, atq; capta eſt, tranſit in eorum dominium, & quoſq. non tranſit, non dicitur caſus ſiniſter, quia põt interim recuperari; quare ad hoc, vt nauis, ſeu alia res, capta ab hoſtibus, efficiatur ipſorum hoſtium, requiruntur duo: primum, quod nauis capta ducatur intra præſidia ipſorum hoſtium, id eſt, ad confines: ſecundum, quod ita ſit ducta, vt ſit in tuto, ne à militibus accurrentib. momẽto recuperari poſſet, & ſic debet pernoctaſſe, *Bal.* ſed obſcure *in l. ab hoſtib. la 2. verſus finem*, & clare *Salyc. ibid. n. 2. C. de capt. & poſtlim. reuerſ. Vinc. de Franch. dec. 258. li. 2. et Rot. Rom. cora R. P. D. Orano. in vna Neap. Aromand. ven. 28. Nouembr. 1597. in impreſſis poſt Farinacij conſilia lib. 1. dec. 120. Anton. n. 1.* † quia res, donec 145 nõ eſt deducta intra præſidia, nõ dicitur mutare dominiũ, & conſequenter neq; ſtatũ, *l. 5. poſtliminij ius, ff. de cap. & poſtl. reuerſ.* vbi habetur, quod captus in bello remanet ſemper ciuis, donec non ducitur intra præſidia, ductus autẽ efficitur ſeruus ex quibus ſuadetur, quod non ſufficit, eueniſſe caſum ſiniſtrum, ſed requiritur etiam, quod habeat effectum; quare, ſi ſecuto caſu ſiniſtro in mercibus, quia piratæ, ſeu latrones ceperint nauem, & dominus mercium aſſecuratarum, dato aliquo ipſis piratis, recuperauerit merces, vtiq; aſſecurator tenetur ſolũ ad illud, quod dominus merciũ dediſſet pro recuperatione, & non ad pretium omnium mercium, *Santer. tract. de aſſ cur. par. 4. ſub nu. 27. verſ. quid autem, & num. 28. & ſeqq. tom. 6. par. 1. fol. 354.* quod ego intelligo verum, quando merces nondum tranſiiſſent in dominium hoſtium, per ea, quæ dixi *nu. ſeq.* & ita ſentit *Rot. d. dec. 120. ſub n. 1. & 2.* dum ita diſtinguit: aut quis emit merces ab hoſtibus, poſtquam tranſierant in eorum dominiũ & tunc ſunt irreuocabiliter effectæ ipſius emptoris; ſecus ſi eas emerit priuſquam tranſierint in eorum dominium, quia tũc, reſtituto pretio emptori, tenetur emptor eas reſtituere domino: aut eas emit à latronibus, & tũc tenetur eas reſtituere vero domino reſtituto ſibi pretio, ſi fuerit modicum, ita vt videatur geſſiſſe vtile negotiũ ipſius domini, quia veriſimiliter ipſe dominus eodem pretio redemiſſet, cui deciſioni ego adhæreo in primo caſu, quando res trãſiuit in dominium hoſtium, ſed quando nõ trãſiuit, vel quando eſt capta à latronibus, qui nunquam efficiũtur domini, res habet controuerſiam, an dominus debeat emptori pretium reſtituere; et quidem, ſuppoſitis his, quæ dicit *Rot. ſupra citata, & Couar. in cap. peccatum, par. 3. verſus finem initio, numer. 5. de reg. iur. in 6. tom. 1. fol. 663.* ego non auderem ab ois diſcedere.

Reliqua quædam de reſtitutione rei alienæ, vide infra *q. 7. par. 1. ampl. 19. num. 82. illat. 6.*

At vbi nauis, ſeu triremis capta trãſierit ĩ domi- 146 nium hoſtis, tunc euadit alia triremis, et conſequẽter quæ prius fuit, amplius reparari nõ poteſt, vnde ſi daremus caſum, quod illa triremis rediret in piraticam, et à priori domino recuperaretur infra ſpatium decem, aut ſexdecim dierum, tamẽ triremis diceretur iam paſſa caſum ſiniſtrum, et ideo aſſecurator teneretur, etiamſi ex diſpoſitione ſtatuti daretur terminus ad prouidendum caſui ſiniſtro, vt in *ſtat. Gen. lib. 4. cap. 17. §. caſus ſiniſter.*

Confirmatur hæc opinio apud Genuenſes, quia 147 eorum *Stat. in d. §. caſus ſiniſter.* pinguius, et negatiue diſponitur, vt caſus ſiniſter non intelligitur, niſi nauigium aſſecuratum redactum ſit caſu fortuito in eum ſtatum, qui prouidentia humana reparari non poſſit intra tempus, declarãdum per magiſtratum loci, dummodo dictum tempus non excedat menſem vnum.

Pro ſolida huius tertiæ difficultatis reſolutione conſidero, quod etſi nauis æque dicatur paſſa caſũ ſiniſtrum, quando eſt capta ab hoſtibus, ſicut quãdo eſt capta à latronibus, ſeu aliter eſt impedita, aut

Digitized by Google

fracta,tamen quia non ſufficit caſus ſiniſter, niſi ſit
talis,vt reparari non poſsit infra menſē ad ſummū
ſecundū *Statuta Genuæ in d. §. caſus ſiniſter.* ideo ad co-
gnoſcendum, an & intra quātum tempus poſſit re-
parari, diſtinguo tres facti ſpecies.

Prima facti ſpecies eſt,quādo id,quod in naui re-
paratione indiget,eſt ita manifeſtum,vt Conſul,ſiue
alius magiſtratus poſſit certo cognoſcere quantū
tempus requiratur ad illam reparationem, vt puta,
quia nauis ſit in aliqua ſui parte paſſa fracturā, ſeu
aliud damnum, ſed tamen nauis ſit in poteſtate na-
uarchi,ſeu nautarū, vel quia ſit intercepta, ſeu ali-
ter impedita,ſed tamen ſi nota cauſa interceptionis
& impedimenti, ita vt iudex poſſit de interceptio-
nis,& impedimēti amotione cognoſcere,& in hac
facti ſpecie concludo, caſum ſiniſtrum ad effectum
exigendi pretium nauis aſſecuratæ non dici euenit-
ſe,niſi iudex iudicauerit, nō eſſe locum reparationi
infra congruum terminum, & ita procedat ſecūda
opinio,poſita *ſup.num. 144.*

Secūda facti ſpecies eſt in oppoſito,nempe, quā-
do id, quod reparatione indiget, eſt adeo occultū,
vt iudex de eo cognoſcere non poſſit;vt puta, quia
nauis ſit capta ab hoſtibus,ſeu à latronibus;et igno
retur vbi nauem duxerint: & in hac facti ſpecie cō-
cludo, caſum ſiniſtrum eueniſſe; & ceſſare Statutū
Genuæ,& ita procedat prima opinio, poſita *ſupr.nu.
143.* nam vel nauis tranſiuit in dominium hoſtium,
& acta res eſt,vt dixi ſupra *ſub nu. 145. & 146.* vel nō
tranſiuit,ſeu eſt capta à latronibus,& concludo idē,
quia ſi ignorantur locus,vbi ea ſit,certum eſt,quod
iudex non poteſt declarare,an & infra quantum tē-
pus poſſit recuperari,ſeu reparari,quare ſtatim erit
locus exactioni pretij nauis aſſecuratæ,nulla præce-
dente iudicis declaratoria,quam tamen in Ciuitate
Genuæ vbi ſtant in littera ſtatuti, cenſeo adhuc fore
non ſolum de conſilio, ſed neceſſariam: tamen na-
uis iſto caſu rediret incolumis,& ante menſem,præ-
ſertim nondum exacto pretio,cenſerem,nō eſſe lo-
cū exactioni, quia alter caſus propitius docuit per
rei euidentiam,potuiſse reparari,imò fuiſse repara-
tam infra menſem.

Tertia facti ſpecies eſt, quando nauis fuit capta à
latronibus,*vt ſupra*,ſeu ab hoſtibus, & antequam in
eorū dominium tranſiuerit, redijt ante lapſum mē-
ſem,imò valde cito ad manus nautarum, non tamē
incolumis,ſed fracta:& in hac concludo idem, *quod
ſupra*,ſed addo, requiri omnino iudicis declarato-
riam circa tempus neceſsarium ad reparādam fra-
cturam.

148 *Quarta difficultas*; An,omiſsa hac declaratione, re-
quiſita ex forma ſtatutorum Genuenſium, poſſit aſ-
ſecuratus alium ſe eſtendere, quod illi caſui ſiniſtro
infra menſem prouideri non poterat.

Prima facie videtur,quod non,quia hæc declara-
tio eſt forma ſubſtantialis,ità vt,ea omiſſa, actus ſit
nullus,vt ſecutus ſum in meo *tract. de iudic. cauſ. lib. 2.
cap. 1. nu. 56. & ſtrictius cap. 11. ſub num. 1117.*

149 Et hæc forma in caſu dicti ſtatuti importat condi-
tionem,quia eſt data ſub illa dictione,*niſi*,quæ in ca-
ſu contrario importat conditionem affirmatiuam,
ex quo præcedit oratio negatiua, *caſus ſiniſter non in-
telligatur,niſi*,& virtus huius dictionis,*niſi*,eſt aduerſa-
ri præcedēti orationi negatiuæ,ſicq. ſequitur, quod
ſecuta declaratione,nauem reparari non poſſe infra
menſē,ceſsat prior pars negatiua ſtatuti,vt explicat
Dec. in cap. 60. præterea nu. 1. & ſeqq. de appell. & fuſius
Couar. *ſuper 4. decret. tit. de matrim. cap. 4. §. 1. ſub num.
8. fol. 182.* † & conditio importat nō ſolum formā, 150
ſed continet ſemper non leuem ſolemnitatem,ideo-
que neceſſe eſt,vt ea exiſtat, vt ſecutus ſum *§. ſeq. gl.
5. nu. 22.* & in nihilo,deficiat. *Dec. in cap. 11. de appella-
tionibus. nu. 12. Verſ. ſecundus caſus, de appell.*

Cōtrariam ſententiam in pūcto iuris credo ve- 151
riorem;quia etſi regulariter forma adimpleri non
poſſit per æquipolles, *Tiraq. de retr. lign. §. 1. gl. 21. ſub
num. 11. & Iacob. Nouell. tract. de iur. prothom. §. 3. nu. 21.
tom. 17. fol. 35.*

Tamē hæc regula recipit limitationem,de qua 152
Dec. in l. ſi mater. ſub num. 4. Cod. de inſtit. & ſubſtit dicēs,
quod,ſi forma reſpicit certum effectū, poteſt adim-
pleri in æquipollenti, *Pariſ. conſ. 99. iſte. nu. 16. & 17.
lib. 3. & conſ. 20. gratia. nu. 14. & 17. lib. 4. Rot. Genuen. dec.
210. ſub nu. 2. & ſeqq.* dum ſcribunt,ſatis eſſe, quod ſit
ſeruata effectualiter, & virtualiter, licet non ſuper-
ficialiter, & ſatis eſſe, quod tacite includatur in
actu, qui geritur, quare etſi expreſſio grauaminis
nominatim in appellatione ab interlocutoria ſit de
forma ſubſtantiali,tamē poteſt adimpleri per æqui-
pollens, videlicet per relationem ad certā partem
actorum,vt ſecutus ſum in meo *tract. de appell. q. 4. n.
32.* Itē licet ſolutio ſit appoſita a teſtatore per mo-
dum cōnditionis, tamen poteſt adimpleri per æqui-
pollens;vt ſecutus ſum infra *d. gl. 5. num. 21.*

Verum in praxi difficile eſt iſto caſu inuenire 153
equipollens huic formæ,&, quando adimplementū
non eſt æquipollens, forma per illud non adimple-
tur;quare ſi Hebræo ſit data certa forma, ſeruāda in
eius libro pro deſcribendi pignoribus;ad excluden-
dam fraudem,quæ non ita facile poſſit euitari;ſi nō
obſeruetur illa forma ad vnguem, non poteſt dari
adimplementum æquipollens & conſequenter, ea
ad vnguem non ſeruata,liber non probat, *Rot. diuerſ.
dec. 482. facultas. num. 9. coram Illuſtriſſimo Card. Millino in
Rom. pignorū, ven. 14. Iunij, 1602. in impreſſis Romæ 1615.*
& ita præcipue ſeruaretur Genuæ propter ſtatutū
de extrinſeco intellectu, et ſcio in caſu huius quar-
tæ difficultatis fuiſse ſeruatum.

Quinta difficultas. An aſsecuratores teneantur de 154
caſu ſiniſtro, ſecuto culpa, ſeu dolo aſsecurati, vel
dolo,et culpa nauarchi ſiue nautarum.

Reſp. Si caſus euenit culpa aſsecurati, non tenen-
tur, *Crot. in c. nauiganti. ſub nu. 2. de vſur. inter Repeten. to.
4. fol. 373.* vt puta,ſi merces ſint interceptæ, quia ſint
prohibitæ, vel quia non fuerit ſoluta gabella, vel
quid aliud ſimile culpoſe, aut doloſe commiſsum
ſit, *l. cum proponas. C. de naut. fænor. Santer. tract. de aſſecur.
par. 4. numer. 16. in fine, & numer. 17. & 19. tom. 6. par.
1. fol. 354.* † Si vero euenerit culpa alterius,puta,Gu- 155
bernatoris nauis,ſeu nautarū, aſsecurator tenetur,
Santer. num. 18. in fine, & d. num. 19. Sed contrarium te-
net *Crot. in loco, ſupra proxime citato*, et dubitando, ſub
verbo, *forte*, ſcribit, loquendo de naue exarmata ex
imperitia magiſtri nauis; *Stracch. eod. tract. de aſſecur.
gl. 8. ſub num. 6. fol. 367.*

Sed tu in his,maturius cogitaturus, vide omnino
quæ ſcribit *Stracch. tract. de aſſecurat. gl. 20. num. 2. 3 &
4. & gl. 29. nu. 8. in fine, & num. 9. eod. tom. fol. 375. & 378.*

Sexta difficultas. An notitia caſus ſiniſtri ī aſsecu- 156
rato ante factam aſsecurationem, vt aſsecuratio nō
teneat:

Digitized by Google

teneat: poſſit ab aſſecuratore probari per teſtes in
iudicio executiuo.

Reſp. quod no, & ita practicatur per ea, quæ ſcri-
pſi in meo *tract. de appell. q. 17. lim. 9. n. 52.* ſecus in iu-
dicio ordinario.

Cæterum, ſi ex actis ipſius proceſſus executiui ap-
pareret, aſſecuratum notitiam habuiſſe caſus ſiniſtri
deneganda ei eſſet ſecuritatis exactio, *Stracch. tract.
de aſſ cur. gl. 29. n. 8. in fi. verſ. audiēdusque t. 6. p. 1. fol. 378.*

157 *Septima difficultas.* An onus probandi ignorantiã
caſus ſiniſtri ad validatem aſſecurationis incumbat
aſſecurato, agenti ad exigendum pretium aſſecura-
tionis, vel incumbat aſſecuratori onus probãdi no-
titiam ad infringendam aſſecurationem?

Reſp. quod incumbit aſſecuratori, & ita vidi pra-
cticari etiam in terminis *Statutorum Genuenſium. lib.
4. cap. 17. §. ſecuritates factæ.* tum quia notitia iſto caſu
includit dolũ aſſecurati, & dolus non præſumitur,
*Stracch. tract. de aſſ curat. gl. 27. ſub num. 5. verſ. tertia fa-
cit. ibi. circa ſecundam. fol. 377.* quia in dubio quilibet
præſumitur bonus, vt in alio propoſito retuli infra
num. 499. tum, quia ignorantia vel probatur per aſ-
ſertionem aſſecurati, vel alias habet naturam nega-
tiuæ, quæ eſt improbabilis; vt ſecutus ſum in meo
tract. de indic. cauſ. lib. 2. cap. 7. num. 298.

158 *Octauo difficultas.* An hæc notitia caſus ſiniſtri poſ-
ſit probari per coniecturas, veriſimilitudines, præ-
ſumptiones, & inditia?

Reſp. quod ſic, *Stracch. tract. de aſſ cur. gl. 27. numer. 5.
tom. 6. par. 1. fol. 377.* & quod poſſit probari præſum-
tiue, ſatis patet ex eo, quod in hac notitia includi-
tur dolus aſſecurati, & dolus probatur ex præſum-
ptionibus, veriſimilitudinibus, & coniecturis, & ſuf-
ficiunt leues, & ſemiplenæ probationes, vt ſecutus
ſum in meo *tract. de indic. cauſ. lib. 2. cap. 9. numer. 309.
& ſeq.* Imò ſufficiũt minores, ſemiplena probationẽ
præſertim ſecundum *Stat. Gen. in d. §. ſecuritates factæ.*
dum diſponunt, notitiam caſus ſiniſtri in aſſecura-
to probari præſumptiue, eo ipſo, quod probatur,
famam caſus ſiniſtri ſecuti extitiſſe in loco factæ ſe-
curitatis ante ipſam ſecuritatem, dummodo hæc fa-
ma legitime probetur, nam ſi ipſamet fama legiti-
me probata in ſpecie reſpectu notitiæ ipſius aſſecu-
rati, quod ipſe ſciret, caſum ſiniſtrum eſſe ſecutum,
non faceret ſemiplenam probationem notitiæ, per
eã, quæ, loquendo in criminalibus, ſecutus ſum *d. c.
9. num. 85.* & ſatis patet ex eo, quod fama facit indi-
tium ad inquirendum, ſed nõ ad torquendum, quia
ad torquendum requiritur ſemiplena probatio, vt
ſecutus ſum *eod. tract. de iudic. cauſ. lib. 1. cap. 84. numer.
6. & 7.* ergo multo minus, quam ſemiplene proba-
bit fama notitiæ, probata in genere reſpectu multo-
rum, ſeu maioris partis populi.

159 *Nona difficultas,* An iſtæ probationes de notitia cá-
ſus ſiniſtri ſint arbitrariæ?

Reſp. quod ſic, ad lubitro diſcreto, & regulato iu-
dicio, per ea, quę in his terminis ſcribit *Strac. d. gl. 27.
ſub num. 5. & 6.* & quæ generaliter loquendo, ſecutus
ſum *d. cap. 9. num. 530. & 531.*

160 *Decima difficultas.* An multæ oriri poſſint conie-
cturæ ad coniecturandam notitiam caſus ſiniſtri, &
quæ ſint hæ coniecturę.

Reſp. dari quamplures, quarum vnam, vel alterã,
quę ſunt vſu & praxi receptæ, proſequar.

Prima ergo, & præcipua coniectura eſt illa; quę
ſumitur ex diſtantia loci caſus ſiniſtri ad locũ factæ
ſecuritatis, & ex quantitate intermedij temporis,
quod fuit interpoſitum inter caſum ſiniſtrum, et fa-
ctam aſſecurationem; nam ſi ſecundum potentiam
humanam intra illud tempus nuntius non potuiſſet
ex loco caſus ſiniſtri perueniſſe ad locum factę ſe-
curitatis, præſumitur ignorantia, *Stracch. d. gl. 27. ſub
nu. 2. verſ. prima.* et è conuerſo, ſi ponit perueniſſe,
præſumitur notitia, vt diſponunt etiam *Stat. Genuen.
d. §. ſecuritates factæ.*

Verũ ꝑ huius cõiecturę praxi multa sũt aduertẽdá.

Primo aduertendum eſt, quod iudici, menſuratu- 161
ro diſtantiam iſtorum locorum; et quantitatem tẽ-
poris neceſſarij ad conficiendũ iter ex illo ad illũ
locũ, nõ eſt à iure data certa menſura, niſi recurre-
remus ad eam, qua menſurandum eſt iter terreſtre,
quod conficere debet vocatus ad iudicium, cui da-
tur vna dies pro ſingulis viginti milliaribus, et vlte-
rius vna dies quietis pro qualibet hebdomada, &
pro itinere maritimo vna dies pro ſingulis quinqua
ginta milliaribus, iuxta ea, quæ retuli in meo *tract.
de indic. cauſ. lib. 1. c. 91. ſub n. 32.* Quę tamen menſura
mihi hac in re nõ placet, et multo minus placuit *ſta-
tut. Genuenſib. libr. quarto; cap. 17. §. ſecuritates factæ.* Quæ
propterea mandarunt, vt qualibet hora ſit menſura
duorum milliariorum, & ſtatuendo, vt notitia præ-
ſumatur, quando fuit tranſactum ſpatium tanti tẽ- 162
poris, quo à loco, vbi ſecutus fuerit caſus ſiniſter,
calculatis milliaribus duobus pro qualibet hora, ad
locum, in quo facta eſt ſecuritas, haberi potuiſſet: et
ſi caſus ſecutus eſſet in mare longinquo, adeo quod
notitia deferenda eſſet per mare, antequam perue-
nire poſſet in terram firmam, mandant, calculari tẽ-
pus ad rationem prædictam à loco, in quem primo
venerit notitia, ſeu nouum: quare, vt vides, prædicta
ſtatuta calculant ad rationem 48. milliariorum pro
qualibet die, & conſiderant ſolum iter terreſtre; et
recte, quia iter maritimum ſemper eſt incertum,
niſi concordatis ventis.

Secundo eſt aduertendum (et hoc infertur quaſi 163
ex dictis in præcedenti) quod locus caſus ſiniſtri in
iſta mẽſura nõ eſt locus maris, in quo ſequitur ca-
ſus ſiniſter, ſed eſt terra firma: nam aut caſus ſiniſter
euenit in mare propinquo, puta prope portum Ge-
nuæ, ſeu in ipſo portu; et tũc iter ſumit initium à ter-
ra firma proxima illi mari propinquo, sic a Genua
et proinde si ſecuritas eſſet facta in ciuitate Florẽ-
tiæ, calcularetur iter, vt ſupra, à Genua ad Florentiã:
aut caſus siniſter euenit in mare longinquo, puta in
mare Cypri, et tunc iter, vt ſupra calculandum, ſu-
mit initium ab illa terra firma, in quam prima ve-
nerit notitia dicti caſus siniſtri, vel ab illa, in quam
peruenerit ſecunda, aut vlterior notitia, si inde cele-
rius poſſit peruenire ad locum factæ ſecuritatis.

Tertio eſt aduertendum, quod dubitatur, præſer- 164
tim in *ſtatutis Genueſ. ſupra citatis,* qualis debeat eſſe
illa notitia, delata ad terram firmam quando caſus
siniſter euenit in mare longinquo.

Et prima facie videtur, requiri notitiam famoſã,
id eſt, famã legitime probatam de illo caſu siniſtro,
tum quia *ſtatutum prædictum initio illius §.* loquitur de
notitia, ſaltem per famam, legitime probatam, et in
fine, loquendo de initio itineris, ſumẽdo à terra fir-
ma, ĩ quã primo venerit notitia caſus siniſtri, dicit
(prædicta notitia) tum quia vt notitia prę̃ſumatur in

Digitized by Google

pluribus,ſicque in eo,qui facit ſe aſſecurari,non debet eſſe notitia vnius,ſeu duorum,ſed debet eſſe diuulgata.

Contraria opinio,quam cēſeo veriorem, ſuadetur ex eo,quod aliud eſt,ſcientiam caſus ſiniſtri preſumi ex ſola notitia,aliud præſumi ex notitia, & ex diſtantia loci, & temporis:conuenit enim, vt prior notitiá ſit famoſa, cum aliud nō requiratur ad preſumendam ſcientiam; ſecus eſt in ſecunda notitia, quia vltra ipſam notitiam,requiritur diſtantia loci, & temporis,vt dixi ſupra *nu.162.* & quod in hac ſecūda non requiratur fama, probatur ex eo, quia ſi prope portum Genue ſequatur naufragiū;& ſecuritas reperiatur facta Florentiæ, fiet calculus itineris ex ciuitate Genuæ ad Florētia,& numerabitur tempus ob illo puncto,& hora,qua euenit caſus ſiniſter, ſiue euenerit de die,ſiue de nocte, ſicque ſiue ſit Genuæ diuulgatus,ſiue nō, nulla prorſus habita conſideratione,quod tūc temporis, quando incipit ratio calculi,non potuerit eſſe orta fama;merito, quādo caſus ſiniſter eſt ſecutus in mari longinquo, & ideo notitia illius eſt deferenda per mare ad aliquem locum terræ firmæ, ſtatutum vtitur verbo, *ſeu nouum,*
165 quod eſt diuersū à fama:† ſi quidem in nouo non eſt neceſſarium, quod teſtes dicant, & nominent à quo audierint,quia nouum, & rumor ſubalternantur,ideoque *Dec.conſil.15.ſub num.1.ibi, nam multa.* loquendo de ſponſione, promiſcue loquitur de nouo,
166 & de rumore, † ſed rumor eſt ille, qui procedit ab incerto authore ad differentiā famæ, *Anton. de Butr. tract.de notor.nu.9.tom.4.fol.50.* ergo idem dicendum eſt de nouo,& nos in communi vſu loquendi quotidie dicimus,delatum eſſe nouum de aliqua re, quod tamen nouum pauci ſciunt illa hora, qua eſt delatum, & támen ita dicitur nouum, quando ſcitur à paucis, ſicut quando poſtea magis diuulgatū ſcitur à multisimo quod ſtatutum non poſſit intelligi, vt loquátur de notitia famoſá, probatur ex eo, quia loquitur de notitia, deferenda per mare,quæ nō poteſt eſſe famoſa,quia dum defertur,non eſt, nec potuit eſſe famoſa in mare:ergo quando ſtatutum vtitur verbo,*prædicta notitia,* intelligit de notitia, de qua in proximiori loco locutum eſt, & ex his tolluntur rationes,adductæ pro contraria opinione.

167 Quarto eſt aduertendum, quod vbi ex menſurá, de qua locutus ſum ſupra *numer.162.* multum ſupereſt; vel multum deeſt, ita vt appareat, ſecuritatem fuiſſe factam multo poſt,vel multo ante,quam notitia potuiſſe peruenire; tunc menſura claram reddit coniecturám: ſecus vbi ex menſura non videtur ſupereſse,vel deficere, quia tunc inſurgere poteſt prima controuerſia de momento horæ, & quandoque de ipſa hora,in qua eſt ſecutus caſus ſiniſter, cū horologia in modica temporis quātitate non ſint cōcordantia; ſecunda controuerſia inſurgeret circá menſuram milliarij,an ſit inchoanda a portá ciuitátis,vel ab ædificijs,& burgis propè ciuitatē, per ea, quæ ſcripſi in meo *tract.de indic.cauſ.lib.1.cap.91.ſub nu.32.* &,circumſcripta hac difficultate, poſſet oriri ex diuerſo numero milliariorum,ſi quidem aliquādo non conueniunt homines de numero milliariorum.

168 Infero ex dictis *in hac decima difficultate*, laudabile eſſe præfatum Genuæ ſtatutum dum præſumptiones,& coniecturas ad probandam notitiā, & ignorantiam caſus ſiniſtri,quales eſſe debeant, determinat,& non iudicis arbitrio committit,quia arbitrio iudicis pauciſſima, committenda ſunt, ſecutus ſum in meo *tract.de indic.cauſ.libro ſecundo, capite vndecimo, nu.297.* ſed tamen infero etiā, reprehendēdum non eſſe ſtatutum Florentinum, quod iudicio ſex iudicum mercaturæ committit,vt dirimant, an nuncius potuerit eſse, vel non eſse, nō denegato recurſu, vt refert *Stracch.tract.de aſſecur.gloſſ.27.ſub nu.5.verſ. tertia facti.t.6.par.1.fol.377.* quia,vt ex dictis ī hac quarta aduertentia conſtat,inſurgunt tam ex facto, quā ex iure inexplicabiles difficultates.

Secunda coniectura ad coniecturādam notitiā 169
caſus ſiniſtri eſt fama ipſius caſus ſiniſtri,orta in loco factæ ſecuritatis ánte factam ſecuritatem; hancque coniecturam canonizauit idem *Stat.Genue dict. 5.ſecuritates factæ.* requirit tamen, quod hæc fama ſit legitime probata.

Video me, agendo de itinere, & caſu ſiniſtro in mare diſtanti, ventis quaſi impulſum longe à propoſito itinere diuertiſse,tranſeamus ad alia.

Vndecima difficultas: Aſsecuratis mercibus in numero,& pondere,& contingente caſū ſiniſtro, ita, vt aſsecurator teneatur ſoluere earum valorem; quænam pretium erit attendendum: an pretium loci, in quo merces emptæ,ſeu oneratæ ſunt,vel pretium loci,pro quo ſunt áſsecuratæ, & an tempus,quo emptæ ſunt, vel tempus caſus ſiniſtri.

Reſp. diſtinguendo duos caſus principales.

Primus caſus eſt, quando merces fuerunt eſtimatę ī aſsecuratione;quę eſtimatio tripliciter fieri poteſt; Primus modos eſt, quando dominus mercium dixit(ſi merces meę peribunt,dabis mille)et,ita eſtimatis, dico ſoluenda eſse mille ſine vlla dubitatione, *Santer.in loco,infra proxime citato,& Stracch.tract. de aſſecur.gloſ.6.ſub n.4.verſ.prima ſi,t.6.fol.365.* Secundus modus eſt quando dixit, quod vult aſsecurari ſuás merces,quæ válent mille,et,ita eſtimatis,dico,quod ſi aſsecurator reperitur deceptus,prędicta æſtimátio reſcinditur *Santer.tract.de aſſecur.part.3.nu.43.ibi, quid autem.& numer.44.& 45.& t.6.part.1.fol.352.* et non diſsenit. *Stracch.dict.gloſſ.6.ſub num.4. verſ.tertia facti. & nu.5.* dubitat ſolum ipſe; cui incumbat onus probandi,merces non tanti valuiſse, et videtur inclinare, quod hoc onus incumbat aſsecutáto, quia præfata verba non probent;niſi, vt moris eſt, pártes in inſtrumento aſsecutationis iuráſsent,omnia contēta in inſtrumento eſse vera,quia tūc ſtaretur æſtimationi,relato modo enunciátæ, et ideo áſsecuratori incumberet onus probandi contrarium. Tertius modus eſt, quando eſtimatio eſt facta in hęc verba (ſuper mercibus,quę aſcendent ad ſcutá 2000)et,ita eſtimátis,dico,quod aſsecuráto incumbit onus probandi,merces tanti valuiſse *Stracch.d.gl.6.ſub num.4. verſ.ſecunda facti.*

Secundus caſus eſt,quándo merces fuerunt ſine aliqua eſtimatione áſsecuratę: et in hoc caſu duę ſunt cōſiderandæ ſpecies áſsecurationis: Prima ſpecies eſt quando quis promittit,et áſsecurat, merces ſalua fore in aliquo loco, puta Romę; et tunc dico, Romę inſpiciendám eſse ęſtimationem *l.fin.ff.de condic.trit.Santer.de aſſecur.p.3.n.41.fol.352.& Stracch.eod. tract.gl.6.ſub nu.1.fol.365.* Sed *Stat.Gen.lib.4.c.17.verſ. ſi inter partes.* Rationábiliter, controuerſiám hāc cōponendo, diſponit, vt ſi caſus áduenerit ante medietátem

tátem

Digitized by Google

tatem itineris confecti, conſteum ipſarum cum expenſis vſque ad mercium onerationem ſoluatur; ſi vero vltra medietatem itineris cōfecti caſus occurterit, intelligatur pretiū illud, quo valerent in loco, ad quem fuiſſent deſtinatę; quare ſi quis aſſecuraret tibi ex Cartagena, ſeu Alicantera pro ciuitate Genuæ ſaccos 500. lanarum, & ex his 500. venirēt ſalui 400. ad portum Genuæ, & 100. perirent in itinere, appretiandi eſſent ſolum ſacchi 100. qui perierunt: Secunda aſſecurationis ſpecies eſt, quādo quis promittit, & aſſecurat non merces ipſas, ſed earum ęſtimationem, & ualorem pro tali loco, puta aſſecurat vſque ad ſummam ſcutorum 4000. & in hac ſpecie maxime inſurgit difficultas propoſita, & pręſertim, quando mercium tanta pars ueniſſet ſalua ad locū deſtinatum, illicque tanti illa merces ualeret, ut ex illa ſola haberet totam æſtimationem aſſecuratam: & quia ego in piacentiarum ſum vnus ex iudicibus, qui caſum hunc debent iudicare, nihil pro nūc determino, tu interim conſulas *Santer. d. p. 3. ſub n. 41. & ſeq. & Strach. d. gl. 6. ſub nu. 1. & ſeqq.*

Et hæc ſufficiant, reliqua huius commercij inuenies apud præfatos Doctores *Santer. & Stracch.*

170 Abſolutis exemplificationibus huius ſextæ ampliationis, poſitæ ſup. *n. 84.*

Subamplia eam, vt commercium, in quo dominatur fortuna, ſeu ſors, ſit non ſolum licitum, & vtile; modo ad temperandum dolorem, quo euenientibus, quæ nobis diſplicent, afficimur, prout ad hoc inuentum eſt commercium ſponſionis, per ea, quæ dixi ſupra *ſub n. 95* modo ad euitandos caſus aduerſos, quibus vt obuiemus, inuenta eſt aſſecuratio, de qua ſupra *n. 128. & ſeq.* & modo ad virium reſtaurationē, vt per ludum, de quo ſupra *n. 120. ſubdeclar. 4. & num. 121.* ſed ſit etiam quandoque ex neceſſitate inuentum, *vt in l. 14. ſed cum ambo ff. de iud.* quare cum aliqui conuenire non poſſunt de diuiſione facienda, eam tunc fieri debere per ſortes, ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 2. concl. 4. col. 5. f. 322.* & quod in hæreditate diuidenda, aut diuidendis animalibus, alijſq. rebus, quæ, finita ſocietate, diuidi ſolent, licitum ſit ſortiri, maxime ſi non aliter concordari poſſint, & ſæpe etiam, ſi qua eſt controuerſia in dignitatibus, & honoribus acquirendis, ſorte dirimi ſoleat, quāuis huiuſmodi bona fortunæ exponantur ſcribit *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſt. q. 22. col. 6. Verſ. ſecundum dictum f. 169.* quin & in electione Matthiæ ad ſummum Apoſtolatus munus ſortibus vſi ſunt Apoſtoli. *in actib. Apoſt. cap 1. in fine,* & notant *Boninſ. tract. de lud c. 5. ſub n. 4.* & late *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. c. 43. ſub nu. 59.*

Tiberius etiam, cum cępiſſet infirmari apud Capuam, & oraſſet ad Deum, dubius quem ex duobus ſuis nepotibus, quorum vnus vocabatur Caius, & alter Tiberius, eligeret in Imperatorem poſt mortem ſuam: ſtatuit, vt qui prius ad eum veniret in craſtino, eſſet Imperator, & venit Caius, & fuit Imperator, & ſic per ſortem, vt refert *Neapod. ad conſuet. Neap. de iure congrui. ſub num. 87.* ſortis enim iudicium tollit ambitionis, vel gratiæ ſuſpicionem, & proptetea eſt à lege introductum, *l. 34. generaliter, §. proinde, Verſ. quis ergo, ff. de fideicom. liber.*

Pro huius ſubampliationis clariori intelligentia, & vt occurramus alicui difficultati, aduerte, quod triplex eſt genus ſortium.

Quædam enim ſortes dicuntur diuiſoriæ, & hæ in plerιque rebus, quæ commode diſtribui non poſſunt, & quandoq. etiam in functionibus ubi de honore agitur, licitæ ſunt, ut in caſibus, de quibus locutus ſum *in ſubampliatione*, et etiam ubi agitur de periculo: nam ſi oppidum inuadendum eſt, ſorte inter milites diuerſarum nationum decidi ſolet, quæ natio prior inuadere debeat: et in hoc genere ſortium, quæ licitæ ſunt, intelligimus loca ſacræ Scripturæ, in actib. Apoſtol. 1. in fine, *& cecidit ſors ſuper Matthiā.* Paralipomen. 1. 26. n. 13. *Miſſæ ſunt ergo ſortes ex æquo, & paruis & magnis per familias ſuas in unamquamque portarum: cecidit ergo ſors Orientalis, Selemiæ.* Pſalm. 30. nu. 16. *In manibus tuis ſortes meæ, &c.* et Ioſue 15. n. 1. *igitur ſors filiorum Iudæ per cognationes ſuas iſta fuit*, et multa alia ſimilia, adducta per *Neapod. ad conſuet. Neapol. de iure congrui, ſub nu. 87.* et de his ſortibus ſcripſi aliqua in meo *tract. de appell. q. 16. limit. 6.*

Quædam uero ſortes dicuntur conſultoriæ, et hæ regulariter ſunt illicitæ, niſi quando humanum conſilium non ſuppetit, uel niſi Deus inſpiret illis utendum, ut declarat *Leonar. Leſſ. de inſtit. & iur. lib. 2. c. 43. num. 60.*

Quædam dicuntur diuinatoriæ, et hæ omnino illicitæ ſunt, quia ſunt incantationes, et ſortilegia, ut declarat *Leſ. d. c. 43. n. 61.* et de his ſortilegijs ſcripſimus aliqua in noſtro *tract. de Iud. cauſ. lib. 1. c. 12. n. 19. & ſeqq.*

DE CENSIBVS.

SVMMARIA.

Commercia, in quibus pecunia pecuniam parere videtur, qua ratione videantur illicita, & qua ratione ſint licita, num. 171. 172. & 173.

Cenſus eſt contractus emptionis, & venditionis, & ex quibus complicatis contractibus conficiatur, n. 174. & 209. Et quis ſit iſte cenſus, n. 198. & 200.

Cenſus contractus an eſſet licitus, valde fuit dubitatum, & quare, nu. 175.

Fundo in toto, vel in parte perempto, proportionabiliter perit cenſus, n. 176. Secus ſi pereat culpa vendentis cenſum, nu. 178.

Fundus cenſuarius debet de ſui natura eſſe fructiferus proportionabiliter cenſui, certiſque finibus deſignatus, num. 177. Poteſt tamen cenſus non eſſe proportionabilis fructibus fidi dummodo valor totius cenſus ſit in omnibus fructibus fundi, nu. 192. & ſeqq. Et in qua ſpecie cenſus hæc procedant, nu. 198. & 200.

Fundus debet eſſe vendentis cenſum, alioqui, ſi ſit alterius, cēſus non tenet, n. 179. Et emptor poſſet agere ad reſtitutionem ſortis, n. 182. Nec ſufficit eſſe vendentis quoad utile dominium, n. 148. Qui cenſus, ſuper eo impoſitus, teneret quoad præiudicium vendentis, ſed non quoad præiudicium ementis, n. 185. & 190. Teneret autem vndique accedente conſenſu veri domini, n. 181. Et quando fructus ex cenſu, ſuper alieno fundo impoſito, licite percipiantur, n. 180. 190. & 191.

Emphyteota, imponendo cenſum ſine conſenſu directi domini, incidit in commiſſum, nu. 184. 186. & ſeq.

Emphyteota non poteſt rem emphyteoticam obligare, & tradendo poſſeſſionem, tenetur ſoluere laudemium, n. 187.

Cenſum imponere non poteſt, qui non poteſt alienare, n. 187. et 188.

Empby-

Emphyteota, & fideicommiſſarius poſſint vendere cenſum duraturum quouſq. durabit vtile eorum dominium, n. 191.

Cenſus quare ſic vocetur, n. 195.

Cenſuum plures diuiſiones, n. 196. Alius dicitur reſeruatiuus, n. 197. Alius conſignatiuus n. 198. Alius perſonalis, n. 199. Et de quo cenſu loquatur Pij V. conſtitutio, n. 200.

Cenſus poteſt emi non ſolum iam creatus, ſed etiam qui creatur, n. 201.

Cenſus debet imponi ſuper re immobili, n. 202. An poſſit conſtitui ſuper annuo reditu, ſub n. 204. verſ. declara. Debet imponi ſuper re certa, n. 205. Et hoc ex conſtitutione Pij V. ſecus antea, nu. 206. & 207. Super re fructifera, etiamſi ſit cenſus vitalitius, nu. 208. Et quæ alia ad cenſus validitatem requirantur, n. 209. & ſeq. 236. 240. & 245.

Cenſus perſonalis non tenet, n. 203. Et quid ante Pij V. conſtitutionem, nu. 204.

Pecunia numerata requiritur omnino in contractu cenſus, &c. & quare, n. 209. & ſeq. & n. 228. Vnde fructus, percepti ex cenſu conſtituto ſine pecunia numerata, etiam ſi ſint bona fide conſumpti, ſunt computandi in ſortem, ſub n. 209. illat. 1. Cenſus conſtitutus ex fructibus decurſis, & non ſolutis non tenet, n. 210. Prout neque tenet ſi conſtituatur ex pretio mercium, n. 227. & ſeq. Et quid ante Pij V. cõſtitutionem, n. 234.

Pecunia numerata requiritur in contractu ſocietatis officij, alias ſocietas contracta ſine veræ, & præſentis pecuniæ ſolutione, ſed compenſatiue non tenet, n. 229. & ſeq. Ideoque neque tenet ſi loco pecuniæ detur merx, nu. 230.

Pecunia numerata, quæ requiritur in emptione cenſus, requiritur in ipſo contractu coram notario, & teſtibus, & non ſatis eſt, pretium fuiſſe antea receptum, n. 232. Sufficeret tamen cedula bancaria, n. 233.

Pecunia ſoluta, & ſtatim emptori reddita non facit emptionem cenſus, n. 211. Etiam ſi emptori ſit reddita, quia eſſet creditor venditoris ex alia cauſa, n. 212. Et quid in foro interiori, nu. 213. & 214. Et quamuis emptor eſſet creditor ex cauſa fructuoſa, n. 215. Et quamuis non probetur, præceſſiſſe pactũ de reddenda pecunia, n. 222. & ſeq. Et quamuis non appareat, pecuniam fuiſſe redditam, dummodo emptor eodem tempore, quo emit cenſum, cancellet aliquod debitum venditoris, quod ſit eiuſdem quantitatis, n. 224. Quia ſolutio pretij cenſus cõpenſatiua non admittitur, n. 216. Et quid in cenſibus emptis ante Pij V. conſtitutionem, n. 216. Et qua via poſſit his cenſibus compenſatiue contractis occurri, nu. 225. & 226.

Solutum non dicitur, quod ſtatim ſoluenti redditur, ſub nu. 211.

Mutuum, cui eſt annexa aliqua obligatio extra naturam mutui, quæ ve ſit vtilis mutuanti, eſt vſurarium, nu. 230.

Debitum ex vna cauſa poſſunt partes communi conſenſu conuertere in debitum ex alia, ſub nu. 216. & latius nu. 218. & ſeq. Et quando hæc conuerſio non ſit ſimulata, & quando ſimulata, ideoq. quando teneat, & quando non, n. 220.

Cenſus debet eſſe redimibilis, & non perpetuus, nu. 236. & ſeqq. Huicq. redimibilitati non præſcribitur, n. 237. Qui cenſus non ſint redimibiles, ſub n. 239. reſtrict. 1. & 2. An cenſus debeat redimi in totum, vel redimi poſſit membratim, ſub d. nu. 239. extenſ. 2.

Cenſus pretium debet eſſe iuſtum, n. 240. Præcipue ne in eo lædatur vendens, n. 241. Et dicitur iuſtum etiam ſi fundus reddat fructum ad rationem quinque tantum pro centenario, & cenſus ſit ad rationem octo, dummodo illa octo ſint in vniuerſis fructibus fundi, nu. 242. Hocq. procedit etiam ſi cenſus ſit vitalitius, n. 243. Et iuſtum cenſus pretium, quod dicatur, nu. 244. & remiſſiue, n. 247. verſ. quod ſit, & n. 299.

Prælatio, quæ conceditur cenſuario in re vendenda, an habeat locum etiam ſi res vendenda ſit in vim rei iudicatæ per ſubhaſtationem; An contra habentes ius congrui: Et an per pactum tolli poſſit, ſub numero 245.

Alia requiſita neceſſaria ad cenſum, qui tractent, ſub eod. n. 245. verſ. alia.

Intereſſe ob cenſus non ſolutos an debeatur remiſſiue, n. 246.

Pacta illicita an remoueantur ex contractu cenſus, & remaneant licita, remiſſiuè, nu. 247.

Cenſus vitalitij iuſtitia, & pretium, remiſſiue, n. 248.

Cenſus in quibus differat ab emphyteuſi, &c. ſub n. 248. verſ. pro vberiori.

AMplia VII. vt procedat etiam in illis commercijs, in quibus ex pecunia pecunia, quaſi per modum fetus, ſeu, vt ita loquar, fructificationis procedere videtur ſine vllo acquirentis labore, vel induſtria, quaſi pecunia pecuniam pariat, mediante aliqua approbari contractus velle, *vt in ſeqq. exemplis*, & iuxta ea, quæ ſcripſi infra *q. 7 p. 1. n. 69.*

Ratio dubitandi in hac ampliatione eſt duplex.

Prima, quia huiuſmodi commercia, ſeu contractus nutriunt otium, ita vt homo ex iſtis commercijs quærat victum ſine labore.

Sed hoc eſt contra ius diuinum; nam Geneſ. 3. nu. 19. dicitur, *in ſudore vultus tui veſceris pane*, quę ſententia tranſit nõ modo ſuper perſonam Adæ, ſed ſuper totam naturam humanam, in eo contentam, Eccleſ. 40. num. *iugum graue ſuper filios Adam à die exitus de vẽtre matris eorum vſque ad diem ſepulturæ in matrem omnium* ideſt, in terram, de qua homo formatus fuit, & Iob. 5. num. 7. *homo naſcitur ad laborem, & auis ad volatũ*, ex quibus auctoritatibus Doct. inter alias, quas allegant, rationes, quare contractus vſurarius ſit illicitus, adducunt iſtam, quia ſi permitteretur vſura, homo poſſet licite viuere ſine labore, quod eſt contra naturam hominis, vt patet ex præcitatis auctoritatibus.

Eſt etiam contra rationem ipſam: nam ſicut in corpore naturali nullum membrum deputatur ad actum, niſi ad eũ, qui natus eſt vtilitatem afferre cœteris commembris, vel corpori, ſic etiam in corpore myſtico, ideſt, in Rep. actus hominum debent eſſe nati afferre vtilitatem Reip. Ergo commercia, quibus homo viuit ſine labore, ſunt Reip. pernicioſa, quia ijs homines non inuicem iuuantur.

Secunda ratio eſt, quia eiuſmodi commercia, quibus pecunia paratur pecunia ſine labore, & induſtria, videntur in effectu inuenta pro veſtimento, & pallio mutuorum vſurariorum, cum capitale ſit pecunia, &, illo remanente integro, alia paretur pecunia.

Ratio decidendi in hac ampliatione, ſeu verius in 173
eiuſmodi commercijs, de quibus egi *in ſeq. exemplis.* eſt, quia cum auctæ mirum in modum ſint pecuniæ, & emptionis, & venditionis contractus ſæpe deficiat, & homines naturaliter diuitias, & ideo lucrum appetant, & mutuatariorum fides deficiat, & ideo, qui mutuet, fere amplius non reperiatur, & vice verſa, cum multi opera, & induſtria pollentes, pecunijs adeo indigeant, vt vtilius ſibi fore exiſtimarent, mutuatores ſub moderato fœnore reperire, quàm nullatenus reperire, multa propterea ſunt in dies excogitata, & inuenta commercia, vt dixi ſupra *nu. 68. & 70.* & plura ſi inuenirentur, melius foret, tum vt palliatæ, ac implicitæ uſuræ euitarentur, ſiquidem ex commerciorum defectu negotiantes quandoque contrahunt fœnus ſub ſimulato contractu, quod nõ

contra-

Digitized by Google

contráherent ſub uero aliquo commercio à Pontifice approbato: tum ut multæ euitarentur lites, quæ poſtea ſuper iſtis ſictis commercijs oriuntur, hæcque conſideratio multum conuenit, cum ea, quam ad defendendam ſocietatem, inſtam cum aſſecuratione capitalis, adducit *Leonar. L. ſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. c. 25. ſub n. 32. verſ. nihilominus*, dicens, expediens eſſe, ut talis ſocietas ſuſtineatur, quia ſi non ſuſtineretur, ſequerentur prædicta in conuenientia.

174 Exemplifica I. hanc ampliationem in contractu, ſeu commercio cenſus pecuniarij, in quo emptor uidetur in effectu pecunia pecuniam annuam emere, complicando eodem contextu uirtualiter plures contractus, ordine intellectus diſtinctos: nam iſte emptor emit annuos fructus alicuius prædij, eoſdẽ retrouendit uenditori, & retrouendendo, eoſdem pro ſingulis futuris annis ex tunc æſtimant, & taxãt, ita ut pro quolibet centenario pecuniarum emerit tot fructus, qui ualeant ſex, ſeptem, octo, & uſque in decem annuos, prout fuerint concordes, quia fructus rei ſunt pecunia æſtimabiles: ſicut ergo licet dare fructus, ita etiam licet dare pecunias pro reditu, *Card. Tolet. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. c. 44. ſub n. 1. Verſ. præterea, n. 2. & ſub n. 3. in fine*, & latius *Franc. Garcia de contract. c. 27. ſub n. 2. in 5. concl. Lud. Lopez de contract. lib. 1. c. 56. Verſ. his tamen. & Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 4. q. 1. col. 813.* & quod in contractu cenſus uere non emantur fructus, ſed ematur ius illos percipiendi, optime explicat doctiſſimus *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per Vſur. acquiſit. q. 11. Verſ. ſequitur amplius. il. 1. col. 3. f. 383.* & dixit *Rot. diuerſ. deciſ. 159. cum in Vltima, nu. 6. verſ. non obſtat. coram bon. mem. Card. Pamphilio, in Bonon. cenſus, luna 26. Iunij 1600. in impreſſis Romæ 1615.* & late explicant etiam *Franc. Garcia d. c. 27. ſub n. 2. concl. 5. f. 448 & Lud. Lopez d. c. 56. Verſ. his tamen.* & quod non emantur penſiones, ſed ematur ius ad penſiones, quod communi hominum eſtimatione æquiualeat certæ ſummæ pecuniæ præſentis, ideoque non referat, quod penſiones ſuperent, quia hæ ſunt inſtar fructuum illius iuris, quod primo, & principaliter emitur, & cuius pretium uel lege publica, uel communi hominũ æſtimatione ſtatuitur: alioqui emptio cenſus irredimibilis eſſet ſemper iniuſta, ex quo aliquot annis penſiones ſuperabit pretium, ſcribit *Leonar. L. ſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. c. 22. ſub n. 39* quare cenſus eſt ius percipiendi fructum, ſeu rem aliquam utilem, aut etiam pecuniam de re illa, in qua dicitur cenſus conſtitutus: aut eſt ius percipiendi penſionem aliquam de re ipſa, in qua eſt cenſus; & hæc deſcriptio conuenit cenſui formali, non autem materiali, quia cenſus materialiter ſumptus eſt ipſa penſio, quę ex præfata re percipitur, ut explicat *Medin. in d. q. 11. initio.* & quod contractus cenſus ſit vere contractus emptionis, & venditionis, dixi etiam infra *n. 209.* & ſub iſto inuolucro, ſeu multiplicatione

175 contractuum, † & non alia ratione ſuſtinetur hoc cenſus commercium, quod an eſſet licitum, olim ualde dubitabatur, vt aduertunt *Tiraq. de retr. lignag. §. 1. gl. 6. nu. 15. verſ. ſed dubitari. Nauar. in c. ſi fœneraueris. ſub n. 69. not. 22. & ſub n. 78. 14 q. 3. Franc. Garcia de contract. c. 27. n. 2. Verſ. due coſe, & ſeqq. & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 4. q. 3. & c. 17. q. 1. verſ. ſecundo dicendum.* & rationes dubitandi, quod iſte contractus eſſet illicitus, & vſurarius, breuiter ſub triplici argumento deducit *Sot. de inſt. & iur. lib. 6. q. 5. art. 1. initio, f. 586.* & aliã addit *art. 3. concl. 3. col. 4. f. 595.* & eam retuli infra *n. 238. Verſ. contra.* & ſex adducit argumenta *Lud. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſp. 385.* & ego vltra eos motiuo, quod ex iſto inuolucro, & multiplicitate contractuum inſurgebat ſuſpicio, quia ſi quis rem vili pretio emat, cum pacto retrouendendi, eamve incontinenti, nulla eius poſſeſſione adepta, venditori pro certa annua mercede locet, & ad nullum gabellarum, & vectigalium onus velit teneri, ſimulate, & illicite emit, vt ſcripſi infra *q. 7. part. 2. ampl. 10. n. 31. Verſ. exemplifica.* ſed hæc & ſimulatiora committere videbatur, qui emit annuum cenſum; ſiquidem is partem incertorum annuorum fructuũ alicuius prædij emit, eoſdem eodem contractu taxant, & taxatos venditori retrouendit, vt dixi *hic ſup.* & ad nullum uult teneri onus, ſed uult centum habere liberum ab omni onere, ut dicit *Rot. diuerſ. deciſ. 19. fuit concluſum. n. 2. Verſ. non obſtat. coram R. P. D. Cantuccio in Rom. nullitatis cenſus 4. Febr. 1583. in impreſſis Romæ 1615.* minori pretio illos emit, & maiori retrouendit: nam ſcutis 100. emit quinque, quia prædium non maioris quantitatis fructus reddere ſolet, & tamen eos taxant ſeptem, uel octo, & ita taxatos eidem retrouendit, ac propterea eidem uenditori facultatem ſe ab hoc onere quandocunque redimendi, reſtituta emptori ſorte ſcutorum centum, concedit; qua facultate uenditori conceſſa, cenſus pretium ab iniuſtitia defenditur ex his, quæ ſcripſi infra *q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 37. & 38.* unde ad remouendas omnes dubitationes, ſuſpiciones, & difficultates, quæ ſuper iſto contractu oriebantur, duæ fuerunt editæ extrauagantes inter communes *tit. de emp. & Vend.* quarum prima eſt *Martini V.* & ſecunda *Calixti III.* & deinde aliæ duæ conſtitutiones, quarũ prima eſt *Nicolao V.* & ultima *Pij V.* quæ uberius declarat, & diſponit, & hodie caute attenditur, & licitum eſſe hunc contractum, etiam non conſideratis iſtis conſtitutionibus late oſtendit *Lud. Molin. d. diſput. 385. a ſententia, & ſeq.*

Confirmatur primo hæc exemplificatio; dum di- 176
cimus emi fructus, & hac ratione ſuſtineri hoc cõmercium, quia ſi prædium, ſeu fundus, ſuper quo cẽſus imponitur, ſeu cuius fructus venduntur, caſimate, vel aliter ſine culpa, & dolo venditoris pereat, cẽſus amplius nõ debetur, ita vt ſi fundus integer, uel pro parte pereat, vel aliter in totũ, uel pro parte efficiatur infructuoſus, ad ratam peribit cenſus, ut diſponitur *in conſtitutione Pij V.* & notant *Nauar. in d. c. ſi fœneraueris. n. 95. gl. 12. 14. q. 3. Io. Azor. d. inſt. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 4. q. 2. verſ. item res. & c. 5. q. 3. Verſ. communis, & Rot. diuerſ. deciſ. 227. domini dixerunt. nu. 1. & 3. coram R. P. D. Manzanedo in Rom. cenſus, mercurij 10. Maij 1606. in impreſſis Romæ 1615.* & hoc procedit etiam ſi in contractu cenſus ſit appoſitum pactum, quod uenditor non poſſit petere reductionem, & defalcationem pro quouis caſu, & euẽtu, etiam penitus incogitato, quia illud pactum non intelligitur reſpectu damni, contingentis in ſubſtantia rei; eſſet enim pactum illicitum, ſed intelligitur reſpectu damni, cõtingentis in fructibus rei, *Rot. diuerſ. deciſ. 757 quamuis. n. 3. p. 1.* † & quod hęc confirmatio ſit uera etiã 177
de iure communi, ſequitur *Surd. conſ. 162. memini. nu. 17. lib. 2.* et patet ex his, quæ ſcribit *Leonar. L. ſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. c. 22. ſub nu. 35.* et facit, quod ſcripſi infra *n. 279.* et ideo fundus, ſeu res, ſuper qua cẽſus imponitur,

Digitized by Google

nitur, debet eſse tunc de ſui natura fructifera, et certis finibus deſignata, *Vt in eadem Pij V. conſtitutione*, alias cenſus conſtitutio eſset uſuraria, *Rot. d. deciſ. 227. n. 2. verſ. Vlterius*. et fundus ille debet uere illos fructus reddere; ſi enim non reddit, aut non reddit tot, quot uenduntur, iniuſta eſt uenditio, *Card. Tol. d. libr. 5. c. 45. ſub n. 1. Verſ. ſecundum Vt reddat*. et quod res cēſualis debeat reddere tantum, quantum eſt cenſus, alias emptor ſit ſimilis uſurario, qui emit pecora ab eo, qui ea non habet, et poſtea ea illi locat, ſcribit *Nauar. in c. ſi fœneraueris, ſub nu. 79. verſ. octaua ſcilicet & ſub n. 85. Verſ. octaua. 14. q. 3.* dicens, hoc colligi ex Pij V. conſtit. in illis uerbis, *de ſui natura fructifera*, quamuis enim, inquit, non dicatur, expreſse, quantæ frugis debeat eſse, ſatis tamē, inquit, ſignificatur, quod debeat eſse tantæ, quantus eſt cenſus, *Virg. de Boccat. tract. de cenſib. p. 3. n. 28.* & hanc eſse communem opinionem Canoniſtarum refiatur, et ſequitur *Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 6. q. 1. col. 821.* et ita etiam in terminis iuris communis ſentit *Medin.* quem ſecutus ſum infra *ſub n. 202. V. primo enim.*

178 Dixi in hac confirmatione, non deberi, ſi ſine culpa uenditoris pereat: quia ſecus eſt, ſi periret eius culpa, utputa, ſi molendinum, ſuper quo impoſitus eſt cenſus, deſtrueret: iſto enim caſu uenditor teneretur emptori actione de dolo, uel alia, aut ad minus cogeretur reddere pretium cenſus, aut illum denuo conſtituere ſuper nouo molēdino, uel ſuper alia re, *Nauar. d. c. ſi fœneraueris, n. 118. q. 25. in fine. 14. q. 3.* et hāc culpam conſiderandam eſse in montibus, ſecutus ſū infra *ſub num. 252.*

Explica reſtringendo, quod dixi in hac confirmatione de peremptione cenſus, perempta re, ut non procedat in cenſu uitalitio, quia etſi in eo fundus, et quidem frugiferus, ſit æque neceſsarius, ut dixi infra *ſub n. 202. Verſ. extende, & n. 243.* tamen quoad peremptionem fundi non retinet naturam fundi cenſus perpetui, ſed aſsumit naturā ſocietatis officij; quare ſicut ſocius nō amittit ſortem, ſed debet ſibi reſtitui, quando morte officialis, uel alio caſu perditur officium, quia redeat ad Pontificem, ita etiam, perempto fundo in cenſu vitalitio, debet reddi ſors data, ſed ex ea fructus percipi non poſſunt.

Ratio eſt, quia ſicut ſocius in ſocietate officij non ſe exponit duplici periculo, nempe periculo mortis eius, ſuper cuius vita eſt contracta ſocietas, & periculo amiſſionis officij, ſed ſe exponit vni periculo, nempe mortis eius, ſuper cuius vita contracta eſt ſocietas; ita etiam in cenſu vitalitio emptor ſe exponit ſoli periculo ſuæ mortis, vt tunc perdat ſortem datam.

Infero primo, confirmando magis eandem exemplificationem, quod idcirco ſecunda venditio cenſus, ſtante prima, quæ abſorbeat vniuerſos fructus fundi, non tenet; quia eſt emptum, quod non extat, ſed eſt conſumptum, cum illi fructus ſint iam alteri venditi; & ſimiliter venditio cenſus impoſiti ſuper fundo, alteri hypothecato, non manet firma in præiudicium emptoris, qui hypothecam ignorauit, ſed ſolum in præiudicium venditoris, per ea, quæ dixi infra *num. 190.*

Intellige hanc illationem, vt quamdiu emptor ignorat, fructus eſſe alteri venditos, poſſit eos ſaltem in foro conſcientiæ accipere, cum ſit in ignorantia excuſabili, ideoq. in bona fide, per ea, quę dixi remiſſiue infra n. 180. ſecus cum ſcit, illos eſſe alteri venditos, quia tunc debet repetere ſortem, & agere ad intereſse, iuxta ea, quæ ſcripſi infra *eod. n. 180. 182. & 183.* hancq. excuſabilem, & inexcuſabilem ignorantiam, ſicque bonam, & malam fidem conſideraui etiam in ſocietate officij *infra n. 329. & ſeq. ad eum.* Cęterum, quando fundus eſt ſolum alteri hypothecatus, poteſt licite percipere fructus indiſtincte, & ſic etiam quod ſciuerit illam hypothecā; quia illa ſciētia operatur ſolum, vt emptor non poſſit agere cōtra venditorem ad liberandum fundum ob hypotheca, ad quod poſset agere, ſi illam ignoraſset.

Infero ſecundo, confirmando eandem exempli- 179
ficationem, quod idcirco cenſus, impoſitus ſuper prædio alieno, eſt illicitus, quia fructus, quos vēdit, non ſunt ſui, & imputet ſibi emptor, qui ſcienter emit cēſum, impoſitum ſuper re aliena, ideoque nec ad intereſse poterit agere, & fructus, quos exegiſset, tenetur reſtituere, vel compenſare in ſortem, *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per Vſur. acquiſ. q. 15. V. ſequitur hinc. colum. 13. fol. 408. & ſcripſi infra q. 7. par. 2. ampl. 17. num. 8.*

Declara primo hanc illationem, vt emptor cēſus 180
quamdiu ignorat, cenſum impoſitum eſse ſuper re omnino aliena, & interim bona fide annuos cenſus exigit, ſit tutus in foro conſcientiæ, vt ſecutus ſum infra *q. 7. p. 2. ampl. 17. n. 24. verſ. confirmatur.* ſecus cum exigit, poſtquam reſciuit, impoſitum eſse ſuper re aliena, vt ſecutus ſum *d. ampl. 17. n. 27. verſ. comprobatur.*

Declara ſecundo, vt cenſus impoſitio ſuper re a- 181
liena non teneat, non accedente conſenſu domini illius rei, ſecus ſi accedat, quia tenet impoſitio cenſus, *Lud. Mol. de inſt. tom. 2. de contract. diſput. 394. in fine, verſ. ſeptimum Vtrum. Surd. conſ. 318. pro Antonello, nu. 2. & 7. & Rot. coram R. P. D. Caualerio in Rom. ſeu Sabinen. cenſus, ven. 26. Aprilis, 1612. inter venerabilem Archiconfraternitatem, &c. & Dominos de Matthæis.*

Declara tertio, vt ſi cenſus ſit, emptore ignorān- 182
te, impoſitus ſuper re aliena, poſſit emptor agere cōtra venditorem ad intereſse, tam damni emergentis, quam lucri ceſsantis, ſi quod forte paſsus ſit, *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 15. Verſ. ſequitur hinc. col. 13. in fine f. 408.* & ſic poteſt agere ad reſtitutionem pretij ſi venditor non faciat dominum rei conſentire in illa impoſitione, & præſertim ſi vēditor promiſerit ſoluere omnia damna, & intereſse, quia loco damnorum, & intereſse tenetur reſtituere pretium, quando non adimplet ea, quæ promiſit, ſeu ad quæ tenetur, *Rot. diuerſ. deciſ. 741. domini dixerunt. ſub n. 1. p. 1. & deciſ. 153. dubitaui. n. 1. coram R. P. D. Iuſto in Tudertina cenſus. Ven. 26. Maij, 1600. in impreſſis Romæ 1615.*

Subdeclara hanc declarationem, ut ſi cenſus ſit 183
impoſitus ſuper re quidem propria, ſed cū aſsertione, quod eſt libera ab omni alio cenſu, & onere, & cum iuramento, & promiſſione faciendi conſentire omnes perſonas, ius in dicta re habentes, & poſtea apparuerit, eandem rem eſse pro alijs cenſibus alteri obligatam, & ipſe uenditor hunc alterum non faciat conſentire: nihilominus, ſi illa res ſit tanti ualoris, ut lare omnium cenſuum ſit capax, emptor agere non poteſt ad reſtitutionem ſortis principalis, neque ad faciendum conſentire, quia emptor nullū patitur damnum, quo ceſsante, ceſsat obligatio, & ceſsat periurium, *Rot. diuerſ. deciſ. 126. cum anno. n. 1. &*

ſeq.

Digitized by Google

ſeq. coram R. P. D. Pœnia in Rom. cenſus, Ven. 17. Aprilis 1598. in impreſſis Romæ 1615.

184 Subinfero, ampliando eandem illationem, quod in tantũ res, ſuper qua imponitur cenſus, debet eſſe eius, qui ſuper ea imponit cenſum, ut debeat eſſe etiam res libera: quare ſi maioratus uinculo ſit adſtricta, ſuper ea cenſus imponi non poteſt, *Sot. tract. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 5. art. 1. col. 3. concl. 1. f. 587.* idcoque non ſatis eſt, ſi eius eſſet ſolum, quoad utile dominium, certo, uel incerto tempore, ſeu ætate, uel ex alia cauſa finiendum, & conſolidandum cum dominio directo, & proinde emphyteota non poteſt ſuper re emphyteotica imponere cenſum, *Virgin. de Bocca. tract. de cenſib. p. 2. n. 76.* quem ſequitur *Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 7. q. 4.* quia hic cẽſus (facta conſolidatione) non poteſt durare ultrà uitam emphyteotæ, ſeu emphyteotarum, & ſic non eſt perpetuus, ſed perſonalis, qui eſt prohibitus per conſtitutionem Pij V. ut ſecutus ſum infra *nu. 203. verſ. infero.*

185 Et licet *Foller. tract. de cenſib. in Verbo, cenſus enim. nu. 21. f. 142. Bened. Bon. eod. tract. art. 28. n. 55. f. 169.* uterque *tom. 6. p. 2. & Redoan. de reb. eccleſ. non alien. rub. 16. nu. 24. tom. 15. p. 2. f. 419.* & alij dicant, emphyteotam poſſe conſtituere cenſum duraturum tempore emphyteuſis.

Tamen hoc eſt uerum in præiudicium ipſius emphyteotæ, ut, loquendo de cenſu, impoſito à fideicommiſſario ſuper re, ſubiecta fideicommiſſo, ſecutus ſum ex *Rota infra ſub n. 190.*

186 Vtilitas præcipua huius ſubillationis eſt, quia emphyteota, imponendo annuum cenſum ſine conſenſu domini directi, incidit in commiſſum, ut ex communi opinione ſequitur *Corbul. tract. de cauſ. ex quib. emphyt. &c. tit. de cauſ. priuat. ob alienat. ampl. 49. nu. 1. & ſeq. & præſertim ſub n. 16. Verſ. ſed his non obſtantibus.* nec excuſatur eo, quia ſit ruſticus, mulier, & ſimilis, *Corbul. Vbi ſupra ampl. 45.* & imponendo cum conſenſu domini directi, tenetur ſoluere laudemium, *Surd. dec. 204. ſi pro Venditione, n. 6.* ſicut etiam ſi ſit locus fideicõmiſſo per impoſitionem cenſus; quia ſuper re alienari prohibita non poteſt cenſus imponi *Rot. diuerſ. deciſ. 121. reſolutum ſuit. n. 5. V. præterea. p. 2.*

187 Ratio huius communis opinionis eſt, quia emphyteota non poteſt hypothecare rem emphyteoticam, tradendo poſſeſſionem ſine conſenſu domini directi, & tenetur ſoluere laudemium, *Franc. Solſ. in Lucer. Laudim. in 8. cellul. nu. 4.* & ideo cadit à iure emphyteotico, *Corbul. de cauſ. priuat. ob alien. limit. 33. ſub n. 5. in fine verſ. declaratur.* & multo minus poteſt alienare; ſed imponere cenſum eſt ſpecies alienationis,

188 *Corbul. d. ampl. 49. n. 3.* † quare prohibitus vẽdere res immobiles, eſt prohibitus imponere annuum cenſum, per ea, quæ ſcribunt *Tiraq. de retr. lign. §. 1. gl. 6. ſub n. 6. ibi, nec qui non poteſt, & Foller. tract. de cenſib. in Verbo cenſus enim, n. 24. tom. 6. par. 1. f. 142.* quia etſi cenſus ſit redimibilis, tamen dicitur cenſus perpetuus, *Tiraq. ead. gl. 6. n. 8. in fine,* & latius *in gl. 14. n. 120. & 121.*

Ergo emphyteota, imponendo cenſum, hypothecat, & alienat, & conſequenter incidit in commiſſum.

189 Declara primo, eandem utilitatem procedere, quando cenſus eſt impoſitus ſuper ipſa re emphyteotica, unà cum hypotheca, quia tunc uenditor incidit in commiſſum, ut, loquendo de cenſu impoſito ſuper domo, prohibità alienari, tenuit *Rot. diuerſ. dec. 480. in cauſa. in fine initij, verſ. ſecundo, & ſub n. 1. 2. & 3. p. 1.* ſecus ſi cenſus fuerit impoſitus ſuper fructib. rei prohibitæ alienari, quia tunc non cadit à iure ſibi competente, *Rot. vbi ſup.*

Declara ſecundo, dum diximus, cenſum impoſitũ 190
ſuper re emphyteotica, ſeu ſubiecta fideicommiſſo, non valere, ſit uerum, uolente emptore cenſus, & ita procedant allegata *ſup. n. 184. & ſeq.*

Secus ſi emptor velit valere, quia valebit, etiam inuito venditore, toto tempore vitæ ipſius venditoris; nam ſi venditor in inſtrumento cenſus, vt moris eſt, aſſeruerit, rem eſſe de ſui natura fructiferam, nulli hypothecæ, & fideicommiſſo purificato, vel purificando ſubiectam, ſed liberam, francam, & allodialem, &c. & poſtea non ſit talis, emptor poteſt agere ad reſciſſionem, *Rot. diuerſ. deciſ. 304. impoſuerat nu. 1. in Bononien. cenſus, Iun. 20. Martij 1600. coram R. P. D. Pœna, inter impreſſas Lugduni 1612.* ſed venditor non poteſt, quia ipſe non eſt deceptus, & non debet venire cõtra factum proprium, et allegare aliquando turpitudinem propriam; et non poteſt dare de iure, quod competit tertio, præſertim ipſi emptori, qui poteſt male emere, et pecuniam propriam iactare: immo venditor in tantum non poteſt, quod emptor poteſt contra eum agere ad adimplementum promiſſorũ, alias ad damna, et intereſſe, et venditor nihil replicare poſſet, quia in effectu quo ad præiudiciũ eius, qui cẽſum impoſuit ſuper re, ſubiecta fideicommiſſo, cenſus ſuſtinetur, *Rot. diuerſ. deciſ. 311. pater, nu. 7. in Rom. ſociet. offic. lunæ, 9. May 1588. coram R. P. D. Gypſio in impreſſis Lugduni 1612.*

Infero ex hac declaratione, quod ſicut emptor 191
poteſt emere cenſum vitalitium intuitu ſuæ propriæ vitæ, iuxta ea, quæ ſecutus ſum infra *nu. 294. & ſeq.* ita etiam poteſt eundem emere intuitu vitæ ipſius uenditoris, ſicq. emphyteota, et fideicommiſſarius poſſunt vendere annuum cenſum, durante eorum uita, cum, durante eorum uita, habeant fructus, quos uẽdunt. *Foller. de cenſib. in verbo, cenſus, n. 6. & ſeq. f. 142.* et licet in cenſu uitalitio intuitu uitæ ementis ſupponatur cenſus impoſitio ſuper re fructifera, libera, et franca ipſius uenditoris, et ideo careat hac difficultate; tamen idem eſt dicendum in cenſu uitalitio intuitu uitæ uendentis, impoſito ſuper re emphyteotica, ſeu fideicommiſſo ſubiecta: quia hi cenſus uitalitij ſunt fundati, non in cõſtitutione Pij V. ſed in iure communi, cui in hoc *d. conſtitutio* non derogat. Et hæc de prima confirmatione poſita *ſup. n. 176.*

Confirmatur ſecundo ex his, quæ dixi *in ſeq. exemplificatione n. 249. & ſeq. & n. 252.*

Nec obſtat huic exẽplificationi, et adductis pro 192
ea, quod cenſus ſuſtineatur, etiamſi prædium non reddat tot fructus, ut putà, quia cenſus ſit ad rationẽ octo pro centenario, et tamen fundus reddat ſolum fructus ád rationem quinque, uel ſex, et ſic contra primam confirmationem.

Quia huic obiectioni ſatisfieri poteſt ex his, quæ ſcripſi infra *q. 7. p. 2. ampl. 8. n. 36. reſtrict. 1.*

Pariter non obſtat, quod in cenſu uitalitio longe 193
maior ſoluatur cenſus, quam ſit ualor fructuum prædij, ut ſcripſi infra *n. 294. confirmat. 3.*

Quia reſpondeo, quod ille exceſſus reducitur ad æqualitatem propter periculum, cuius ratione datur etiam lucrum, ultra fructus, ut ſecutus ſum infra *nu. 431.*

Digitized by Google

n.431.& ſeqq.& §.ſ.q.gl.5.nu.150.& alibi ſæpe.

194 Minus obſtat; quod è conuerſo cenſus ſit iuſtus, & licitus, quamuis prędium reddat fructus ad rationem ſex pro centenario, & emptori dentur ſolum quinque.

Quia huic etiam obiectioni ſatisfit ex his, quę ſcripſi infra *q.7.par.2.ampliat.10.num.69.*

195 Pro intelligẽtia huius exemplificationis, & omnium, quæ in ea dicturus ſum, operæpretium eſt, tria breuiter præmonere: *primum* circa nomen cenſus: *ſecundum* circa diuiſionem cenſus: *tertium*, de quo cẽſu loquatur Pij V. conſtitutio.

Quoad primum. *Cenſus* nomen deriuatur à verbo, cenſendo, nam in qualibet regione erant cuiuſq. facultates recenſendæ, & totius populi, ideſt ſingulorũ capita deſcribenda, vt ex facultatibus quiſq; pro earum ratione tributum ſolueret in Regis, ſeu Reip. ſubſidium *l.4. forma. ff.de cenſib.* & ex capite in ſubiectionis ſignũ ſolueret cenſum, ac inde Princeps ſciret quantum eius eſſet imperium, quem cenſum an liceret dare Cæſari, fuit Chriſtus à Iudæis interrogatus, *dic ergo nobis, quid tibi videtur. licet cenſũ dare Cæſari, an non?* quibus Chriſtus reſpondit: *oſtendite mihi numiſma cenſus*: quo ſibi oſtenſo, dixit, *cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio?* & dixerũt ei, *Cæſaris*: tunc Chriſtus dixit: *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.* Matth. 22. quare de naſcentibus terræ ſoluitur tributum, de capite cenſus: at in præſentiarum nomine cenſus nihil aliud cenſetur, quam penſio, quam quis ſuper ſuis bonis conſtituit, vt hæc omnia latius explicat *Sot. de iuſt.& iur.lib.3.q.7.art.7.col.2.& 3.fol. 280.& lib.6.q.5.art.1.verſ.queſtio præſens.col.2.f.487.* &, nulla de eo facta mentione, breuiter *Lud. Lopez de contract.lib.1.cap.53.verſ.igitur.* & multi alij, quos omitto. & citantur à *Lud. Molin. de iuſt.tom.2.de contract. diſput.381. verſ. vt vero. & ſeq.col. 574.* & quomodo cenſus differat à vectigali, & portitorio, ſcripſi infra §.3.gl.4.num.2.

Aduerte igitur, quod cenſus, primo modo ſumptus, ſoluitur ſuperiori in recognitionem, & ſignũ dominij, vt ſcribit *Franc. Garcia de contract.cap.26. initio.* & ſatis patet ex prædictis, ſecundo autem modo ſumptus ſoluitur cuicũque, qui eum ſibi reſeruauerit ex fructibus rei, quam dederit, vel quos pecunia emerit, *Garc. Ubi ſup.* & iſte improprie dicitur cenſus, *Surd.conſ.162.memini.nu.5.lib.2.* & licet cenſum vocemus illam penſionem, quam ſoluimus, *vt dixi ſupra*, et ideo ꝓmiſcue vtamur nomine cẽſus, & pẽſionis, tamen, proprie loquẽdo, pẽſio differt à cenſu, quia penſionem ſoluimus de re aliena, cenſum vero de re noſtra, vt ſecutus ſũ infra *ſub n.248.verſ. reſeruatiuus.*

196 Quoad ſecundum. *Cenſus* habet multas diuiſiones quas colligunt *Conrad. de contract.q.72. in 3. & 4. ſuppoſit. Sot. de iuſt.& iur.lib.6.q.5.art.1.col.2.& 3.fol. 387. Card. Tolet. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. cap.43. Leonar. Leſſ. de iuſt.& iur.lib.2.cap.22.num.4.& Io. Azor. de inſtit.moral. par.3.lib.10.tit.de cenſib. capit. 3.* quidam enim cenſus dicitur reſeruatiuus; quidam conſignatiuus; qui vel eſt pecuniarius, vel fructuarius, conſignatiuus enim æque dicitur ſi conſiſtat in reditu pecuniario, ſicut ſi conſiſtat in reditu alterius rei. *Lud. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 383. Verſ. contractus. col. 581.* quidã dicitur cenſus perſonalis: quidam perpetuus: quidã temporalis: quidam redemibilis, et quidam non redemibilis:

197 Reſeruatiuus dicitur, quando quis in re, quam alteri confert, reſeruat ſibi ius quotannis recipiẽdi aliquam partem, ſeu aliquam certã penſionem, iuxta materiam *legis vlt. C. de rer. permut.* & *cap. 6. conſtitutus. de relig. domib. Sot. & Azor. ſupra citati*, et de hoc cenſu ſcribunt etiam *Crauet. conſ. 217. fuit in rerum. nu. 4. verſ. ſecundo. Foller. tract. de cenſib. in Verbo, cenſus cum. num.5. tom.6. par.2. fol.142. & Redoan. tract. de reb. eccleſ. non alien. rubr. 16. num.2. & ſeqq. tom.15. par. 2. fol. 418.* et loquendo de duplici modo formandi cenſum *Surd. conſ. 162. memini, num.4. lib.2.*

198 Conſignatiuus, pecuniarius dicitur ille, de quo ſupra *num.174. in exemplificatione*; et iſte eſt in frequẽti vſu. *Io. Azor. d. cap.3. verſ. conſignatiuus. iuncto verſicul. ſecundo diuiditur. & cap.4. q.1.* et de hoc loquuntur etiam *Crauet. Foller. Redoan. & Surd. in locis ſupra proxime citatis*, et hic eſt ille cenſus, de quo magnam fuiſſe inter Doct. dubitationem, et controuerſiam, an eſſet licitus, retuli *ſupra num.175.*

199 Perſonalis dicitur ille, qui conſtituitur in aliqua perſona, ex qua, cum artem, induſtriam, operam, aut vires habeat, vtilitas, et commodo percipi poteſt, *Sot. vbi ſupr. & Azor. d. cap.3. verſ. tertio diuiditur. & cap.5. q.1.*

Reliquas diuiſiones, ſeu ſpecies vide apud eoſdẽ; ego enim eas, vti noſtro inſtituto inutiles, cẽſeo omittendas præſertim, quia noſtri inſtituti eſt agere ſolũ de cenſu conſignatiuo, cum is habeat maiorem difficultatem, ideoq; noſtrę conueniat ampliationi, quam poſuimus ſupra *nu.171.* et ſpecialiter omittẽdam cenſeo diuiſionem, quam facit *Garcia de cõtract. c.26. num.2.* dum ſub contractu cenſus comprehendit etiam emphyteoſim, feudum, et liuellũ, quæ improprie dicuntur cenſus, et à noſtro inſtituto maxime diſtant, et ſeparatam, et amplam habent in iure materiam, et differunt etiam à cenſu reſeruatiuo, vt ſecutus ſum infra *ſub n.248. verſ. reſeruatiuus.* & quod contractus cenſus, et contractus emphyteoſis longe inter ſe diuerſi ſint, quamuis interdũ eorum nomina impropriе confundantur; ſcribit *Lud. Molin. de iuſt. tom.2. de contract. diſput.381. verſ. iuxta, col. 574.*

200 Quoad tertius *Conſtitutio Pij V. de cenſibus.* tradendo formam, qua cenſus creari debeat, et diſponẽdo vt, ea non ſeruata, cenſus ſit fœneratitius loquitur ſolum de cenſu conſignatiuo, qui pecunia emitur, quia in eo poterat quodammodo palliari vſura, cui palliationi vt obuiet, dat formam, qua cenſus contrahendus ſit: quare illius conſtitutionis prohibitio, et forma non ſe extendit ad cenſus, qui aliter quã pecunia emuntur, et conſequenter non comprehẽdit cenſum reſignatiuum, de quo locutus ſum ſupra *nu.197.* minuſve comprehendit cenſus conſtitutos gratuito per viam vltimæ voluntatis, & donationis tam cauſa mortis, quam inter viuos ſine interuentu pecuniæ emptricis, *Naua. in c. ſi fœnerau eris. nu.98. gl.17. n.14. q.3.*

Et hic cenſus conſignatiuus eſt duplex, videlicet cenſu, annuus pecuniarius, id eſt, annua pẽſio pecuniaria; et cenſus annuus, conſiſtens in alia re quã in pecunia numerata, nempe in vino, oleo, vel alia re, vt dixi ſupra *nu.196.* et licet dicta Pij V. conſtitutio, concedendo emptionem cenſus conſignatiui ſub forma quam tradit; videatur loqui de cenſu annuo pecuniario, dum prohibet ſolutiones, quas vulgo, anticipatas appellant, tamen ex nulla illius conſtitutio-

tutio-

Digitized by Google

tutiones parte colligi pōt, quod prohibeat cenſum, cōſiſtentem alia in re, quam in pecunia numeratā, & conſequenter cum non ſit prohibitus, remanet ſub diſpoſitione iuris communis; quo attento; eſt licitus, vt ex *Innoc. communiter recepto.* ſequitur *Nauar. d.c. ſi fœneraueris. n. 104. in 3. q.* imò in ea ſum opinione quod iſte cenſus comprehendatur ſub dicta Pij V. conſtitutione, ſicut cenſus, qui conſiſtit in pecunia numerata, & vtriq. forma, & diſpoſitio dictæ cōſtitutionis, æque applicetur, & accommodetur.

201 Extende nunc eandem exemplificationem, poſitam *ſupra ſub n. 174.* & ſic reſtrictam ad cenſum cōſignatiuum, vt procedat non ſolum in cenſu iam creato, ſed ēt in creando de nouo, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 5. art. 1. concl. 1. ibi, verumtamen ſalua. col. 4. fol. 588. Nauar. in c. ſi fœneraueris. ſub nu. 70. ibi tertium eſt. de vſur. Io. Azor. de iuſtit. moral. parte 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 4. q. 4. verſ. ſecunda ſententia. colum. 815.* & hanc eſſe cōmunem, & certam ſententiam teſtatur, et ſequitur *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. c. 25. n. 13.* et non eſſe in opinione contraria multum immorandum, quia illi non tantum communis vſus, et opinio communis, ſed etiam extrauagantes Martini, Calixti, et Pij V. aduerſantur, ſcribit Lud. Lopez. *de contract. lib. 1. c. 57. verſ. his præmiſſis.*

Ratio quare in cenſu creato ſit minor difficultas eſt, tum quia multa facta tenent, quæ ab initio fieri prohiberentur, tum quia cenſus creatus poteſt pro debito dari creditori inſolutum, ſed non poteſt ex debito nouus creari ad fauorem creditoris, per ea, quæ dixi infra *nu. 210. & 212.*

202 Ad huius cenſus conſignatiui validitatem plura requiruntur ex Pij V. conſtitutione, omiſſis in hoc cōſtitutionibus aliarum Pontificum ante Pium V.

Primo enim requiritur, vt cenſus cōſtituatur ſuper re immobili, ſeu quæ pro immobili habeatur, vt colligitur etiam *ex extrauagantibus Martini, et Calixti,* et eſt expreſſum *in conſtitutione Pij V.* et notant *Nau. in c. ſi fœneraueris. ſub nu. 89. verſ. ex quo infertur. 14. q. 3.* Virg. de Bocc. *tract. de cenſib. parte 3. num. 28. verſ. ſexta conditio. Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 5. initio. & q. 4. & cap. 4. initio.* et nulla de his extrauagantibus habita mentione, et ſic in terminis iuris communis, et cenſum inſtitui non poſſe, niſi in re, quæ vſu non conſumatur, et ſit fructifera illius cenſus, ſcribit *Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de rebus per vſur. acquiſ. quæſt. 11. verſ. ſequitur amplius, il 2. colum. 3. fol. 383.*

Extende hoc requiſitum, vt ſit neceſſarium etiam in cenſu uitalitio, qui etſi extinguatur cum vita emptoris, tamen debet cōſtitui, habita relatione ad rē, et ſic in re, vt, loquendo indiſtinctè de cenſu, ſcribit *Laur. de Rodulph. in c. conſuluit. poſt rubr. q. 12. ſub num. 46. verſic. ſoluit. quod. de Vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 20. & communiter omnes,* et loquendo de cenſu vitalitio, ſcribit *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de rebus vſur. acquiſ. q. 14. Verſ. itaque non. colum. 5. fol. 499.* et ita procedunt quæ de eo ſcripſi infra *num. 243. & 294. & ſeq.* et hac ratione iſte cenſus eſt licitus, attenta etiam Pij V. conſtitutione, et paſſim celebratur, ut dixi infra *n. 297. in fine,* et ratio huius extenſionis eſt manifeſta, quia poteſt quis emere certo pretio poſſeſſionem, retinendam toto tempore uitę ſuę, ita vt poſt mortem ſuam redeat ad venditorem, *Laur. de Rodulph. vbi ſupr. nu. 49. q. 15. fol. 20.* qua ratione procedit cenſus vitalitius, vt patet ex his, quæ ſcripſi infra *d. n. 294. & ſeqq. & § ſ. q. gl. 5. nu. 150.*

Secus eſt in cenſu perſonali, quia iſta conſtituitur nulla habita relatione ad rem, ſed ſolum ad perſonam, & in hoc differt à vitalitio, ideoq. eſt illicitus ſecundum eundem *Rodulph. d. num. 46. in fin.* & ſecundum *Pij V. conſtitutionem,* de quo tamen cenſu hābes controuerſiam *nu. ſeq.* præſertim circumſcripta Pij V. conſtitutione.

Pro intelligentia huius extenſionis uide omnino quæ ſcripſi ſupra *ſub n. 178. verſ. explica, & infra n. 305. in fine, verſ. amplia.*

Infero ex hoc requiſito, cenſum perſonalē nō 203 eſſe licitum, *Nauar. in c. ſi fœneraueris, num. 75. & 81. & ſeqq. 14. q. 3. Virg. de Boccat. tract. de cenſib. p. 2. nu. 76. in fi.* & latius *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 5. q. 1. & 2.* vbi quod hic cenſus eſt damnatus, non ſolum *ex conſtitutione. Pij V.* ſed etiam *ex conſtitutionibus Martini V. Calixti III. & Nicolai V.*

Extende hanc illationem, vt ſit uera, etiam cir- 204 cumſcriptis Pontificijs conſtitutionibus, ijs enim non conſideratis, ſeu non cognitis, ita tenet *Laur. de Rodulph. in c. conſuluit. poſt rubr. q. 12. ſub nu. 45. verſicul. ſoluit. de Vſur. inter tract. diuerſ. to. 7. fol. 20.* et latè tuetur *Nauar. dicto num. 81. & 82.* adducendo nouem argumenta, et eſſe communem opinionem, teſtatur, ſed non ſequitur *Couar. Var. reſolut. lib. 3. c. 7. ſub nu. 5. verſ. ego ſane.*

Contrariam opinionem; nempe, quod, circumſcriptis Pontificijs cōſtitutionibus, & præſertim Pij V. cenſus perſonalis de iure naturę poſſit conſtitui, firmat ex veriori ſententia *Io. Azor. d. c. 5. q. 1. Verſ. ſecunda ſententia.* hancque ſententiā, nulla tāmen facta mentione alicuius conſtitutionibus Pontificiæ, latè diſputando firmant ſimpliciter *Conrad. de contract. q. 74. et Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 11. verſ. his tamen iuncto verſ. præcedenti, ſed quæret aliquis, col. 7. fol. 385.* et facta etiam mentionem de illis duabus extrauagātibus, quæ ſunt inter communes, ſequuntur *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 5. art. 1. in tertia concl. poſt tertiam rationem, verſ. verumtamē de cenſu perſonali. & concl. 4. col. 5. & 6. fol. 583. & 589. Couar. d. cap. 7. ſub num. 5. verſ. ego ſane, & ſeq. & præſertim verſ. tertio idem, & verſ. non obſtant.* vbi reſpondet dictis duabus extrauagantibus, *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 22. num. 18. & ſeqq.* et late articulo diſcuſſo, et conſideratis, et non conſideratis præfatis conſtitutionibus, reaſſumpto ſolo iure naturæ, in hac contraria opinione reſidet. *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. de cenſib. controu. 5. num. 6. verſ. ſit prima concluſio. fol. 458.* et pro hac opinione allegari poſſunt Innoc. *in cap. 6. in ciuitate, num. 2. verſ. ex forma in fine, & verſ. finem dicti cap. & Abb. ſub num. 7. verſ. extra gl. de vſur.* vbi tenet, et teſtatur tenere omnes, quod hic contractus ſit licitus, et cum Innoc. tranſire videtur *Anch. in d. cap. in ciuitate. ſub num. 4. not. 5. verſ. quærit hic.* et ita referendo tranſire videtur ibidem *Ioan. de Anan. ſub nu. 22. ibi, ſi vero illa obligatio.*

In hac contrarietate *Abb. in ſuis quæſt. q. 5. augerio. verſus finem,* non diſcedendo in effectu ab hac contraria opinione, pro concordia ita diſtinguit, aut quęrimur, an per eiuſmodi cenſū perſonalē contrahatur emptio, et venditio, et credo, *inquit,* quod non, quia abeſt res, ſine qua venditio non conſiſtit, nam iſte, qui dicitur venditor, non poteſt perſonam ven-

Digitized by Google

dere, cum nemo ſit dominus membrorum ſuorum aut quærimus an poſſit ſe obligare ad dandum annuatim certam quantitatem,& tunc,*inquit*.dubitanter dico,quod ſic.

Quid dicendum in hac queſtione, in qua *Nauar. ſub d.num.81.verſ.ſecundo quod.& Mich.Sal.d.controuerſ.5.num.1.fol.455*.decepti,Innoc.Abb.& alios Canoniſtas allegant pro extenſione, qui tamen tenent contra extenſionem,vt ex noſtra fidei allegatione potes cognoſcere, & deceptus etiam vide doctiſſimus Couar.cum hæc opinio cõtraria, quam etiam ipſe ſequitur,ſi communis,& ipſe dicat, extenſionẽ eſſe communem, & parum ſibi conſtitiſſe videtur *Medin*.quẽ retuli ſupra *ſub nu.202.dum prius ead.q.11. verſ.ſequitur amplius* ſcripſit, cenſum conſtitui non poſſe ſuper re, quæ vſu conſumatur etiam ſi fructifera ſit.

Breuiter diſtinguo,aut admittimus,prout cõmuniter ſolent admittere Doct.dari legem humanam, quȩ non ſit contra legem naturæ,nec ſecundũ legẽ naturæ,ſed ſit præter legem naturȩ,et eiuſmodi eſſe legem,ſeu conſtitutionem Pontificiam,prohibentẽ cenſum perſonalem,& tunc libenter admitto hanc communem contrariam opinionem, quod cenſus perſonalis de iure naturæ ſit licitus, aut nõ admittimus,dari aliam legem humanam;quam eam,quæ ſit ſecundum legem naturæ,prout non dari ſuadẽt ea, quȩ ſcripſimus infra *q.7.p.2. ampl.19.num.14.& ſeqq.* vbi demonſtrauimus,legem poſitiuam nõ poſſe diſponere cõtra legem naturalem,ſed ſolum poſſe illam interpretari,& tũc debemus neceſſario tenere extẽſionem,quod etiam de Iure naturæ ſit illicitus, quia cum Pius V. vti iuſtus legiſlator interpretatus ſit,& diſpoſuerit;eſſe illicitum,et ad ipſum per viam legis condendæ ſpectet interpretari ius naturale, & nemo põt illi dicere,cur ita facis?per ea,quæ ſcripſi infra *q.7.parte 2.ampl.19.numero 39.& 45*.& non videtur licitum,quod dicamus, eius legem eſſe contra legem naturæ, quod ſi ſanxiſſet, poſſe cenſum ét perſonalem conſtitui,dicerem pariter,& libentius, eius ſanctionem eſſe ſecundum legem naturȩ;quia, vt dixi,ad legiſlatorem pertinet, condendo legem, interpretari ius naturæ,& eius interpretationi ſtare debemus, & conuenit nobis in hoc (noli plus ſapere,quam oporteat.)

Declara, inferendo ex eodem primo requiſito, quod cenſus poteſt conſtitui ſuper annuo redditu, quia licet ille non ſit proprie res immobilis;tamen habetur pro re immobili,vt ſecutus ſum in meo *tr. de iudic.cauſ.lib.2. c.2.nu.308.* & conſequenter poſſet conſtitui cenſus ſuper caſu maiore, vel aliquali,iam antea conſtituto,*Nauar.in c.ſi fœnerauerit, numer.87. verſ.ſecundo ſequitur.14.q.3.* nam feudum etiam conſtitui non poteſt,niſi ſuper re immobili, & tamẽ poteſt eadem ratione conſtitui ſuper annuis reditibus, *Bal.in prœludijs feud.nu.20.& Card.Alex.ſub n.19.*quos ſequitur *Tiraq.de retr.lign.§.1.gl.9.ſub nu.6.*

Contra hanc declarationem tenent *Virg. de Bocc. tract.de cenſib.p.1.numer.59.*& in cenſu non perpetuo *Io.Azor.de inſtit.moral.p.3. lib.10. tit.de cenſib.c.7.q.1. col.823.& Leonar.Leſſ.de iuſt.& iur.lib.2.c.22 dubit.12. ſub nu.77.*

Secundo requiritur, vt cenſus imponatur ſuper re certa:*Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.10.tit.de cenſib. cap.7.initio;* & non generatim ſuper omnibus bonis cenſum vendentis,*Nauar.in cap.ſi fœnerauerit.num.86. verſ.ex quo infertur.14.q.3.& Ioan.Azor. d.tit.de cenſib. c.5.q.5.*& ſatis eſt expreſſum in Pij V. conſtitutione,in illis verbis,*et quæ nominatim certis finibus deſignata ſit.*

Ratio huius requiſiti eſt, quia iniuſta videtur emptio,ſi periculum rei emptæ non æque ſpectaret ad emptorem, ſicut ſpectat res empta, cum de natura emptionis ſit;vt res empta pereat emptori, *toto tit. ff.& C.de peric. & comm.rei vend.*at periculum,re certa non deſignata, non ſpectaret ad emptorem, niſi peremptis omnibus bonis venditoris,quod videtur iniuſtum,maxime, quia cenſus hoc pacto videretur accedere magis ad naturam vſuræ, quàm ad naturã emptionis,ſi quidẽ in mutuo ſors perit mutatario, et in emptione res empta perit emptori; Imò ſequeretur hoc aliud forſan abſurdum, quod idẽ annuus cenſus pluris valeret, venditus a diuite,habente plura prædia, quam venditus a paupere,habente pauciora,quia cenſus,conſiſtens in pluribus bonis, videtur magis ſecurus.

Declarà primo,reſtringendo hoc requiſitum,vt 206 procedat in cenſibus, conſtitutis poſt Pij V.conſtitutionem,quæ ita diſponit, ſecus in cẽſibus impoſitis ante Pij V.conſtitutionem,quia de iure cõmuni, & attentis conſtitutionib. Martini V.Calixti III. & Nicolai V.poterat cenſus imponi generaliter ſuper omnib.bonis vendentis cenſum,*Rot.diuerſ.deciſ.286. de anno.in fin.ſub nu.7. coram R.P.D.Litta die 10. Februarij 1597.in Eugubina cenſus.et deciſ.328.dominis initio.coram.R.P.D.Iuſto, die 29. Maij 1600. Ciuitatis Caſtelli cenſus.in impreſſis Lugduni 1612*.quare Sot.*de iuſt.& iur.lib.6.q.5.art.1.coroll.1.col.8.initio,f.590.* qui ſcripſit ante Pij V.conſtitutionem,infert,cenſum conſtitui poſſe ſuper indefinitis,atque incertis,nempe ſuper quibuſcunque quæ venditor cenſus poſſidet, motus,eo quod venditor cenſus obligatur in perſonam.

Ratio iſtius declarationis eſt, quia ſicut quis poteſt emere annum cenſum, qui imponeretur ſuper vno certo predio frugifero, magno ideoq. capaci non ſolum illius cenſus, ſed decem aliorum ſimiliũ cenſum,*Io.Azor.de inſt.moral.p.3.lib.10. tit.de cenſib.c.6.q.2.verſ.in primis.col.821.*ita etiam non videtur inconueniens,quod quis emat cenſum,impoſitum ſuper omnibus bonis venditoris,cum poſſit etiam cõtingere,quod prædium unius uenditoris excederet ualorem omnium bonorum alterius uenditoris.

Retenta hac declaratione in cenſibus, creatis ante Pij V.conſtitutionem.

Inferro,quod in illis cenſib. impoſitis ſuper omnibus bonis uenditori, perempta una re frugifera uenditoris,deberet pro rata illius rei perire cenſus.

Declara ſecundo ex his,quæ ſcripſi infra *quæſt.7. parte 2.ampl.19.nu.12.*

Declara tertio, prout late explicat,& declarat 207 *Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.29. tit.de cenſib.cap.5.q.5.& 6.*

Tertio debet res eſſe fructifera,ut dixi ſupra *nu.* 208 *176.& 177. confir.1.* ideſt,debet eſſe apta ad ferendã fructus,*Io.Azor.de inſtit.moral.p.3. lib.10. tit.de cenſib. c.6.initio*,quamuis etiam fructum non ferret,*Sur,cõſ. 162.memini ſub nu.18.lib.2.*

Extende reſtringe, & declara hoc requiſitum in cẽſu uitalitio,et pſonali ex his quæ ſcripſi *ſup.ſub nu. 202.verſ.extẽde.n.203.& 204.infr.nu.243. 294. & 297.*

Quar-

Digitized by Google

209 Quarto debet pretium cēſus vere ſolui in pecunia numerata, quia contractus cēſus eſt vere cōtractus emptionis, & venditionis, *Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 8. initio*, & quod contractus cenſus conſignatiui habeat in ſe contractum emptionis; & venditionis, firmant *Franch. Garcia de contract. capit. 27. ſub num. 2. concl. 4. & 5. Lud. Lopez de contract. lib. 1. cap. 56. in pluribus locis. & præſertim Verſicul. circa autem. in fine, & Lud. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſputat. 383. initio, & verſ. hoc loco col. 581. & Verſ. ex dictis. col. 586.* & de hoc non debet eſſe controuerſia, cum ſatis pateat ex ſuppoſitis *in exemplificatione, poſita ſupra nu. 274.* at in contractu emptionis, & venditionis pretium in pecunia numerata eſt de ſubſtantia contractus, vt ſcripſi in meo *tract. de iudic. &c. lib. 2. c. 8. nu. 449.* et ideo cenſus, in quo non interueniſſet pecunia numerata, eſſet nullus, *Rot. diuerſ. decis. 343. licet pro verſic. attamen. coram R. P. D. Litta die mercurij 11. Decembris 1602. in impreſſis Lugduni 1612. & deciſion. 189. cum alias. numero 1. coram Reuerendiſſimo D. Sacrato in Rom. cenſus de Matinis. eodem die, & anno, deciſ. 254. quia ſecundum numero 1. coram R. P. D. Decano in Aſſiſien. cenſus, lunæ 5. Maij 1508. in impreſſis Romæ 1615.*

Imò licet cōtractus cenſus ſi contractus emptionis, & venditionis, & hac ratione *Doct.* dicant, requiri in eo pretium in pecunia numerata, tamen in eo videtur adhuc magis neceſſarium, tum quia in emptione aliarum rerum poteſt haberi fides de pretio: ſed cenſus debet emi pretio præſenti pecunia numerata: tum etiam quia ſi contractus emptionis, & venditionis aliarum rerum, non interueniente alia pretij numeratione, quā illa, qua emptor erat prius factus ex quauis cauſa creditor ipſius debitoris: nō eſſet proprie contractus emptionis, & venditionis, erit datio in ſolutum per ea, quæ ad ducendo differentias, & identitates inter dationem in ſolutum, & venditionem, ſcribit *Caball. tract. de euict. §. 4. ſub num. 38. verſic. quid in datione, & num. 39. & ſeqq. tomo 9. parte 1. fol. 93.* & ſic ſolutio pretii poteſt fieri compenſatiue, non ſic eſt in contractu cenſus, quia, ſi is non teneat, vti emptio, & venditio cenſus, eo quia non interuenerit realis numeratio, & exburſatio pretii, quod eſt neceſſarium, vt dixi in requiſito, minus poteſt valere, vti datio inſolutum, quia ſi cenſus nondum fuit creatus, & nō poteſt creari ſine interuentu numerationis pretii, eſt impoſſibile, vt detur inſolutum, cum id, quod nondum eſt in rerum natura, dari non poſſit: ſecus eſt in venditione aliarum rerum iam exiſtentium, quia, cum exiſtant, poſſunt dari inſolutum.

Quicquid ſcripſerit *Surd. conſ. 162. memini, ſub nu. 40. verſ. ſecundo moneor. & num. 41. lib. 2.* vbi exiſtimat, quod etſi in emptione cenſus non ſit præſens pecunia, tamen emptio teneat, ſi præcedens debitum vendentis cenſum verſetur in ſolutionem cenſus, quia datio in ſolutum habeatur pro numeratione, & ſolutione pretii.

Infero primo ex hoc requiſito, quod fructus, percepti ex cēſu cōſtituto ſine pecunia numerata, ſunt reſtituendi, ſeu compenſandi cum ſorte, etiamſi dicerentur bona fide, percepti, & conſumpti: quia Pii V. cōſtitutio inter alia requirit pecunię numerationem, & cenſus ſub alia forma initos, declarat feneratitios, quare ſequitur, quod, tāquā recepti in cauſam vſuræ, nunquam tranſierint in dominium recipientis, & quia in materia vſuraria allegatio bonæ fidei aliquid non operatur, *Rot. d. deciſ. 189. ſub nu. 1. 2. et 3.* et quod vſuratius non acquirat dominium vſuræ, ſcribit *Medin. in ſuis tr. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 4. in difficultate 3. arg. verſ. alij Vero ſol. 348. & ex Clar. & Lud. Molin.* ſecutus ſum infra *q. 7. par. 2. ampl. 16. num. 67.*

Ad maiorem huius illationis intelligentiam vide quæ ſcripſi infra *q. 7. par. 2. ampl. 30. num. 9. & ſeqq. confir. 1.*

Infero ſecundo, quod cēſus, conſtitutus ex fru- 210
ctibus cenſus decurſis, & non ſolutis, eſt nullus, ſic diſponente eadem Pii V. cōſtitutione, & ratio eſt; tū quia requiritur pro forma numeratio actualis pecuniæ, tum quia uſuræ uſurarum ſunt prohibitæ, ut retuli infra *§. 7. gl. 2. n. 39.* adde omnino ad maiorem declarationem, quę ſcripſi infra *d. gl. 2. num. 53. & 54.*

Extende primo idem requiſitum ut non ſolū ſo- 211
lutio pretij debeat fieri in pecunia numerata, ſed debeat fieri, ut pecuniæ ſolutæ dominiū tranſeat in uenditorem cenſus, alioquin ſi ſolutio ita fieret, ut venditor illam pecuniam ſtatim redderet emptori uenditio eſſet nulla, iniuſta, et uſuraria, ſiue iſta ficta ſolutio fiat ex pecunijs ipſius, qui emit cenſum, ſiue ex pecunijs alterius tertij; qui eas adhuc ſolum effectum commodauerit, ſtatim illas rehabiturus, quia pretium non dicitur ſolutum, quod ſtatim redditur *l. 55. qui ſic ſoluit. ff. ſolut. Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. li. 10. tit. de cenſib. c. 8. q. 2. verſ. ſed quid.* et hæc extenſio procedit tam in foro interiori, quam in foro exteriori, cum eiuſmodi cenſus, nullo prorſus ſoluto pretio, maiorem contineret uſuram, quam mutuum cum lucro, quia mutuatarius ſaltem habuit capitale.

Cōfirmatur primo hæc extenſio, quia ad eſſentiā emptionis, et uenditionis requiritur, quod pretium ſit perpetuo manſurum penes uenditorem, alias ſi poſt immediate reſtitueretur per uenditorem emptori, non diceretur uenditio facta, nec dominium translatum, *Fab. de Mont. tract. de empt. & vendit. q. 5. princ. ſub nu. 33. tom. 6. p. 1. fol. 53.* ſed cenſus eſt emptio, et uenditio: *Ergo*.

Confirmatio ſecundo exemplo decreti Senatus Romani, qui militem, qui ficte, et ideo inutiliter, et in fraudem iuratæ promiſſionis redijt in Caſtra Hannibalis, iunctum ad Hannibalem, quia non diceretur rediiſſe, remiſit, ut retuli infra *§. 9. gl. 1. nu. 16. verſ. & demum.*

Subextende primo hanc extēſionem, ut proce- 212
dat etiam ſi uenditor cenſus, pecuniam ſibi ſolutum ideo ſtatim emptori reddat, quia ipſe uenditor eandem pecuniæ quātitatē eidem emptori ex alia cauſa debet ſoluere, quia nihilominus ſi emptor hac cōditione pecuniam numerauerit, ut ſibi incontinenti redderetur, cenſus, uti factus contra formam cōſtitutionis Pij V. eſſet illicitus, *Virg. de Bocc. tract. de ſociet. offic. num. 64. Verſ. quidam, & tract. de cenſib. p. 1. num. 52. & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. cap. 8. q. 1.* & in foro exteriori non diſcedit *Nauar. in c. ſi feneraueris. ſub nu. 88. in gl. 3. 14. q. 3.* hæcque extenſio eſt etiam de mente *Rotæ, quam citaui infra nu. 216. in 3. ſubextenſione.*

Confirmatur primo hæc ſubextenſio, quia contractus cenſus, in quo uenditori, nō ſoluitur iuſtum pretium, eſt illicitus per ea, quæ ſcripſi infra *q. 7. p. 2.*

Digitized by Google

ampl. 10.*n.*91. ſed pretiū abſens non tanti valet quāti valet pretium præſens, & dicitur abſens, quando eſſe exigendum, & ſoluitur compenſatiue: ergo cū venditori detur pretium abſens pro eodem valore; quo valet pretium præſens; pretium eſt iniuſtum, vt ex *Io. Azor. d. q.* 1. *retuli etiam infra q.* 7. *p.* 1. *ſub n.* 80. *comprob.* 3. *in fin.*

Confirmatur ſecundo, quia cenſus conſtitui non poteſt pro pretio antea recepto, etiam ſi fuerit integrum, & iuſtum, ita prohibente conſtitutione Pij V. vt dixi infra *nu.* 232. *in* 3. *extenſ.*

213 Reſtringe hanc ſubextenſionem, vt non procedat in foro interiori, quia in eo eſt licitus, *Nauar. in d. c. ſi fęnerraueris, ſub num.* 88. *verſ. eſt tamen queſtio. & num.* 121. *quæſt.* 31. *& ſub numer.* 105. *in fin.* dicens, quod, attento ſolo iure naturali, & diuino cenſus poſſe iuſte coram Deo conſtitui, ſolo pretio in alia re, quàm pecunia numerata, ſi illa res coram Deo eſſet vēditori cenſus æque vtilis, aut vilior; quàm pecunia numerata.

Confirmatur primo hæc reſtrictio, quia in foro interiori attēditur ius naturale, & non ius poſitiuū, teſtibus his, quos citaui infra *q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 10. *n.* 41. *et ampl.* 9. *ſub nu.* 57. *verſ. prima in fin.*

Sed pretij ſolutio in celebratione cōtractus cenſus eſt neceſſaria ſolum ex lege Pontificia, & ſic ex lege poſitiua, & non ex lege naturæ, ideoq. ante Pōtificiam legem volebat contractus cenſus, etiam ſi ſolutio pretij interueniſſet antea, vt ſcribunt communiter Doct. quo ſecutus ſum infra *n.* 219. 234. Ergo ex cōmuni Doctorum opinione verá eſt reſtrictio.

Confirmatur ſecundo, quia ſi contractus cenſus eſſet fęneratitius ex eo, quod ſolutio pretij non interueniſſet in actu celebrationi contractus, Papá non confirmaret, ſeu non concederet licentiam, vt contractus poſſet celebrari, prout ſæpe, partibus inſtantibus confirmat, ſeu dát licentiam, quando conſtat de vero credito ementis cenſum; vt dixi infra *num.* 225.

Confirmatur tertio, & corroboratur præcedens quia lex Pontificia, declarans eiuſmodi cōtractum fœneratitium ob non interuenientem pretii numerationem in ipſo contractu, intendit obuiáre fraudibus, ideoq; requirit numerationem fieri coram teſtibus, & notario, vt dixi infra *n.* 232.

Sed lex poſitiua, quādo diſponit obuiādo fraudibus, mouetur ex præſumptionibus, & ideo in caſu, quo veritas eſt in contrarium, non obligat in conſcientia per ea, quę dixi infra *n.* 529. *& q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 19. *ſub n.* 83. 85. *et ſeq.* alias ſequeretur, quod etiāſi emptor numeraſſet pretium in contractu, ſed nō corā teſtibus, et notario, cenſus adhuc eſſet fęneratitiuis, quod eſt alienum ab omni ratione.

Contrariam opinionem, quod enim neq. in foro interiori iſte emptor ſit tutus, contra Nauar. tenet *Virg. de Boccat. in locis ſupra proxime citatis*, quem ſequitur *Io. Azor. d. q.* 1. & apertius *quæſ.* 3. & licet Virg. de Boccat. non ſupponat hanc fictam numerationem, tamē *Nauar.* quem ſequitur in foro exteriori, & impugnat in foro interiori, eam ſupponit.

Comprobatur primo hæc contraria opinio, quia lex poſitiua præſertim Eccleſiaſtica, obligát in cōſcientiá, vt ſecutus ſum infra *q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 19. *nu.* 47. *& ſeqq.* ſed lex eccleſiaſtica diſponit, vt in contráctu cenſus interueniat ſolutio prætii in pecunia numerata, & aliter declarat contractum fœneratitium: ergo obligat in conſcientia.

Comprobatur ſecundo, quiá ius Eccleſiaſticum, ſeu Pontificium eſt idem, quod ius naturale, ſeu diuinum, cum ſit interpretatio dicti iuris, & non contra dictum ius, per ea, quę ſecutus ſum inf. *q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 19. *n.* 14. *& ſeq. nu.* 40. 43. *et* 45. ſed ius naturale obligat in foro interiori, in eoq; debet ſeruari, vt dixit ſup. *hoc eod. n. confir.* 1. Ergo, retorquendo primam confirmationem, adductam pro reſtrictione; contráctus cenſus ſine ſolutione pretii in ipſo contráctu, eſt illicitus, etiam in foro interiori.

Comprobatur tertio, quia ſocietas officij cōtracta compenſatiuè ex credito ſine præſenti pecunia numerata, eſt illicitá etiam in foro interiori, vt ex *Ioh. Azor. retuli inf. n.* 216. *&* 231. et tamen numeratio pecuniæ in ſocietate officii non requiritur ex diſpoſitione alicuius legis, ſeu conſtitutionis, ſed ſolū de ſtilo, & ex ratione, vt oſtendi infrá *n.* 229. *&* 230. ergo quanto magis id dicemus in cōtractu cenſus; in quo præſens pecunia numerata requiritur ex diſpoſitione conſtitutionis Pontificiæ.

Non diſcedo a reſtrictione, quicquid contrá cā 214
dicerint *Virg. de Bocc. & Io. Azor. ſupr. citati*.

Ad primam comprobationem reſpondeo, quod obligat in conſcientia, quando diſponit ex veritate; et voluntarie, ſecus quādo diſponit ex præſumptione, ſiue coacte et veritas, liberaque voluntas eſſet in contrariū, vt in caſu noſtro, per ea, quæ ſecutus ſum *in locis citatis nu. præced. verſ. lex poſitiua.* quia tunc eius vires non excedūt forum fori, per eá, quæ dixi *in eiſdem locis*.

Ad ſecundam reſpondeo, vt ad præcedentem: nam ſumendo etiam ius poſitiuum pro iure naturali, vt nos ſumimus, concedo maiorem propoſitionē, ſed diſtinguo minorem, aut enim ius poſitiuū diſponit ſuper re certa, et concedo ſimiliter minorē propoſitionem, aut diſponit ſuper re præſumptá, et tunc ſi res præſumpta eſt vera, cōcedo ſimiliter minorem, ſecus ſi res præſumpta eſt falſá, quia tunc non obligat in foro interiori.

Nec replicetur, ineptam eſſe hanc diſtinctionem, eo, quia ſolum ius poſitiuum diſponat ſuper re præſumpta ius autem naturale habet ſemper notam veritatem, ideoque non diſponit ſuper re præſumpta.

Quia reſpondeo, uerum eſſe, quándo illud exercetur in tribunali Dei, ſecus quando exercetur in tribunali noſtro: Vnde tantū operátur ueritatis in foro interiori, quātū præſumptio in foro exteriori.

Ad tertiam reſpondeo, quod ſicut opinionem Ioannis Azor. reprobamus in cenſu, ita a fortiori reprobare debemus in ſocietate officii.

Remanet, ut reſpondeamus ad pretii iniuſtitiam, quám conſiderát *Azor. citatus ſupra ſub numer.* 213. *in* 1. *confirmatione*; & breuiter dico, hanc pretii iniuſtitiam turpiter allegari ab ipſo debitore; et ideo in non eſſe audiendum, quia debet erubeſcere, nam ad oſtendendum, quod ſua pecunia non valet quanti ualet pecunia ſui creditoris, neceſſe eſt, ut dicát ſe eſſe malum debitorem, quiá ſit rixioſus, litigioſus, cauilloſus, et fidei fragus, aut ſe eſſe impotentem, ſed in prima allegatione debet erubeſcere, et in ſecunda conuincitur mendax, quia ex compenſatione oſtenditur capax: *ergo*.

Subextende ſecundo, ut procedát etiam ſi iden- 215
dens

Digitized by Google

dens cenſum, eſſet emẽtis debitor ex cauſa fructuo-
ſa, vt puta, quia ipſe vendens iã ab eo prius fructuo-
ſam emerit rem, cuius pretium non ſoluerit, ideoq;
ex æquitate legis deberet idem emptori ſoluere fru-
ctus recompenſatiuos, iuxta ea, quæ ſecutus ſum in-
fra *q. 7. p. 2. ampl. 8. num. 155. & ſeqq.* adhuc enim cen-
ſus erit illicitus ob non ſeruatam formam legis; ſed
poterit emptor cenſus agere pro fructibus recõpẽ-
ſatiuis, *Rot. diuerſ. deciſ. 189. cum alias. ſub nu. 3. verſ. hinc
ceſſant. verſus finem, coram Reuerendiſſ. D. Sacratoin Roma-
na cenſus de Mutius. mercurij 11. Decembris 1602. in im-
preſſis Romæ 1615.*

216 Subextende tertio, vt emptor cenſus, etiam ven-
ditore rẽquirente, non poſſit ei per compenſationẽ
ſoluere, ſicq. cõpenſatio, etiam de venditoris vltro-
neo conſenſu facta, non eſt ſolutio, teſtibus *Nauar.
in c. ſi fœnerauerís, num. 89. in gl. 4. 14. q. 3. Io. Azor. de in-
ſtit. moral. part. 3. lib. 10. tit. de cenſib. cap. 8. q. 3. & Virg.
de Boccac. tract. de cenſib. par. 1. num. 52. & tract. de ſociet.
offic. num. 54.* licet ipſi loquantur ſub alijs verbis; &
Virg. de Boccat. citet Nauarrum, qui loquitur, quan-
do interuenit etiam actualis numeratio pecuniæ, ſed
ficta, vt retuli, ſup. *nu. 212. & 213.* hancq. ſubextenſio-
nem, attentá Pij V. conſtitutione, tenet etiam *Rot.
diuerſ. deciſ. 286. de anno. num. 1. & 2. coram R. P. D. Litta
die 10. Februarij 1597. in Eugubina cenſus, & deciſ. 328. do-
minis. nu. 1. coram R. P. D. Iuſto die lunæ 29. Maij. 1600. ci-
uitatis caſtelli. inter expreſſas Lugduni anno 1612.* dum
ſcribit, de iure communi debitum ex vna cauſa, nõ
eſſe prohibitum ex conſenſu partium cõuerti in de-
bitum ex alia cauſa, & ſic ex cauſa cenſus, & ideo
cenſum contractum ante Pij V. cõſtitutionem eſſe
validum, quámuis non interuenerit pecunia nume-
ratá, dummodo vendens cenſum deberet antea em-
ptori pretium, pro quo ei vendit cenſum, ſecus poſt
Pij V. conſtitutionem.

Ratio huius ſubextenſionis eſt triplex. Prima,
quia cõpenſatio non eſt vera, ſed ficta ſolutio, vt ſe-
cutus ſum *§. ſeq. gl. 5. nu. 43.* & in conſtitutione cen-
ſus requirit ſolutio vera. Secunda, quia ſi non ſuffi-
cit ſolutio ficta cum apparenti pecunia, vt in caſu
primæ ſubextenſionis, multo minus debet ſufficere
ſolutio ficta ſine apparenti pecunia. Tertia ratio eſt,
quia quando lex, obuiando fraudibus diſponit, ſeu
dat certam formam, tũc illa diſpoſitio, ſeu forma in
foro exteriori eſt præciſe obſeruãda, etiam in caſu,
in quo in rei veritate fraus ceſſaret per ea, quę con-
trá mutuatorem, aſſecurantem periculum pecuniæ
mutuatæ, ſecutus ſum infra *nu. 507. & ſeq. nu. 521. &
524.* & facit etiam quod ſcripſi infrá *nu. 428.*

217 Confirmátur hęc ſubextenſio, quia etiam ſocie-
tás officij, contracta compẽſatiue, in vtroque foro
reprobatur. quare, qui eſt creditor officialis in ſcu-
tis centũ ex áliqua ália cauſa, puta ex cauſa mutui,
vel ob merces venditas, non poteſt ex illis centum
cõtrahere ſocietatem officij, itá vt officialis habeat
illá centum pro dátis in ſocietáte officii, *Io. Azor. de
inſt. moral. p. 3. lib. 9. tit. de ſociet. c. 10. q. 1. & Verſ. quæres
an valeat.*

218 Contra hanc ſubextenſionem, & magis contra
eius cõnfirmationem facit, quod contra hanc ipsã
confirmationem reſpondit *Hier. Gabr. conſ. 81. in ſpe-
cie lib. 1.* vbi firmat, quod quis certo pretio credito
vendat, & tradat officiali veſtẽ, poſſunt deinde con-
uenire, quod ipſæ officialis debitor admittat ipſum
creditorem in ſocium, & participẽ dicti officii pro
rata pretii in quo eſt creditor, & tális ſocietas ſecũ-
dũ eius reſponſum eſt valida, † & ádita reſpondẽ- 219
dum mouetur ea pręcipua ratione, quia debitum ex
vna cauſa, in aliam conuerti poteſt, *Bar. in l. 15. ſingu-
lari. nu. 20. Verſ. veniamus. ff. ſi cert. pet. & in l. 6 ſi ex pre-
tio. C. ſi cert. pet. Rot. Genuen. deciſ. 1. ſub nu. 3. et ſub num. 7.
verſ. & primo.* vbi de communi, de qua remota ſimu-
latione non eſt dubitandum, quia cõtractus legem
accipiunt ex conuentione partium, & quando eſt
conuerſum in aliam, ex illa alia, & ſic ex ſecundo
contractu & non ex primo agi poteſt, *Rot. Genuen. de-
ciſ. 1. ſub nu. 7.* & † talis conuerſio in effectu non 220
eſt ſimulatio, cũ habeat fomentum ex veritate cau-
ſæ præcedentis, *Bart. in l. ſi ex pretio. C. ſi cert. pet.* quem
ſequitur *Dec. in l. certi condictio. §. fin. nu. 2. ff. eod.* dicens
quod exceptio ſimulationis contra inſtrumentum
guarintigiatum habet locum, quando promiſſio eſt
facta ſimulate ex cauſa non vera, vel non iuſta, &
quod ita loquitur *tit. plus valere quod vere agitur, quã,
&c.* ſecus autem quando debitum in veritate ex vna
cauſa, & in inſtrumento confitetur, vti debitum ex
alia cauſa, quia iſto caſu nõ dicitur ſimulatum, cum
obligationis ſubſtantia non deficiat, & debitum ex
vna cauſa in debitum ex alia conuerti poſſit, & ideo
ſtatutum loquens de ſimulatione, iſto caſu locũ non
haberet, hęcque omnia bene confirmantur ex his,
quæ dixi infra *nu. 234. reſtrict.*

Nec multi facienda videtur *Azorij* authoritás in
iſto puncto, cum is pro illa confirmatione adducat
Sixti, & Pij V. conſtitutiones, quarum neutra loquitur
de ſocietate officii, imo illá Sixti decernit ſolum il-
licitás illas ſocietátes, in quibus ſors non ſubiacet
periculo, & illá Pii V. loquitur de cenſibus.

Contrá eandem ſubextẽſionẽ firmat in terminis
Surd. conſ. 162. nemini. ſub n. 38. & ſeq. quem reprobaui
ſupr. ſub nu. 209. verſ. quicquid. dum contra *Nauar. a no-
bis ſupr. citatum*, ſcribit, quod ſi Titius debitor Meuii
ex cauſa mutui, non habens promptam pecuniam,
conſtituit in re ſua cenſum annuum, quẽ vendit, vel
dat in ſolutum eidem Meuio pro quantitate, quam
ei debet, cẽſus tenet ẽt in terminis *conſtitutionis Pij V.*

Quid dicendum, præſertim in átticulo confir- 221
mationis.

Concludo primo, ſubextenſionem, attenta *Pij V.
conſtitutione*, eſſe veram in foro fori, ſecus in foro
conſcientiæ, per ea, quæ dixi ſupra *nu. 213. et ad Hier.
Gabr.* qui tenet contrárium in foro fori, poteſt abun-
de reſponderi, ex his, quæ ſcripſi infra *num. 229. et
ſeqq.*

Concludo ſecundo, verám eſſe eodem modo cõ-
firmátionem, videlicet in foro fori tantum, & con-
ſequenter diſcedo áb *Azorio*, et qui eã tenet in vtro-
que foro, & maxime diſcedo, quia ipſe in caſu, quo
ſocietas cõtrahitur non pecunia numerata, ſed mer-
cibus æſtimátis loco pecuniæ; reprobát ſocietatem
ſolum in foro fori, non autem in foro conſcientię,
prout eum retuli infrá *n. 231.* & tamen ille caſus eſt
ex eadem ſama, imò magis ſuſpectus in foro con-
ſcientiæ, per eá, quæ ſcripſi infra *nu. 230.*

Subextende quarto, vt procedat etiã ſi venditor 222
non probet, ante cenſus contractũ præceſsiſſe taci-
tum pactum de ſtatim reddendo pecuniã emptori,
quia hoc pactũ, ſeu conuentio, & multo minus eius
probatio non eſt neceſſaria ad inualiditatem cenſus,

Digitized by Google

ſeu alterius cõtractus, in quo ex ſui forma ſit præciſe neceſſaria ſolutio vera: & moueor, quia eo ipſo, quod creditor, & debitor mutāt ſolum cauſam crediti, & debiti, nulla poteſt interuenire ſolutio, niſi ſimulata, & ficta; & ſimulata, ſeu ficta ſolutio dicitur illa, in qua pecuniæ dominium non mutatur; quod autem creditor & debitor mutent ſolū cauſam; patet quiá ſecundo contractu extinguunt primum: ſecus tamē eſſet, quando ſecundo non extinguerent primum.

223 Hinc noto, quod inepte *Nauar. in c. ſi fœneraueris ſub num. 88. gloſſ. 3. 14. q. 3.* dixit, quod ſi emens cenſum erat creditor pretij, quo cenſum emit, & ideo pretij pecuniam; quam ſoluit, ſtatim retrahit, eſt tutus in foro exteriori, niſi probari poſſit, quod ante pretij traditionem fuit conuentum, vt accipiens, illud ſtatim redderet: ſuperflue etiam eadem ratione ſolutionis conditionem conſiderat *Io. Azor.* quem, prout loquitur, ſecutus ſum ſupra *nu. 210. in prima ſubextenſione*, dum dicit, cenſum eſſe nullum, ſi emptor, qui eſt creditor vendentis cenſum, hac conditione pecuniam ſoluat, vt ſibi incontinenti reddatur: nam dico, quod illa conditio de ſe patet; quia res magis quam ſermo loquitur.

224 Imò amplius dico, quod etiam ſi cõſtaret, emptorem cenſus ſoluiſſe pecuniam, & tamen non appareret, ſibi fuiſſe incontinenti redditam, adhuc cenſus eſſet nullus, ſuppoſito, quod cõtractu cenſus annulletur obligatio alterius contractus præcedentis: quia hæc duo ſunt incompatibilia, & non poſſunt ſimul ſtare, quod quis vere ſoluit ſuo creditori id, quod iſte creditor ſibi antea debebat ex alio cõtractu; &, ſolaēdo, extinguat etiam ſuū creditum: nam ſi vere ſolueret, non eſſet compenſatio; ſi non eſſet compenſatio, remaneret primus contractus.

225 Declara primo has ſubextenſiones, vt huic cenſus nullitati poſſit occurri, adita gratiæ Signatura, quæ, citato cenſus venditore, & conſtito ſibi de vero credito, facile diſpenſando ſolet ſanare hanc nullitatem.

226 Declará ſecundo, vt quamuis contractus cenſus ſit nullus, tamen non ſit creditori ſublata via agendi ad intereſſe, quatenus ei debeatur, præſertim *in caſu ſecundæ ſubextenſionis, poſitæ ſup. n. 215.*

227 Extende ſecundo idem quartum requiſitum, *de quo ſup. n. 209.* vt pecuniæ præſentis numeratio actualis adeo ſit neceſſaria, vt alia res, ſeu aliæ merces in eius locum ſupponi non poſſint, quamuis merces iuſto æſtimarentur pretio loco pecuniæ, *Virg. de Boccat. tractat. de cenſibus, part. 2. num. 50.* quem ſequitur *Io. m. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib. 10. tit. de cenſib. cap. 8. q. 2.* & in foro exteriori non diſcedit *Nauar. in c. ſi fœneraueris, ſub n. 88. in gl. 3. 14. q. 3.* hancque extenſionem laudat *Lud. Lopez de contract. lib. 1. c. 59. Verſ. ad hæc.*

228 Confirmatur hæc extenſio, quia in cenſu vera & actualis numeratio pecuniæ videtur magis neceſſaria quam in ſocietate officij, cum in ſocietate officij requiratur ex vſu, & ex ratione, vt dixi *num. ſeqq.* & in cenſu requiratur ex forma tradita per conſtitutionem Pij V. vt dixi ſupra *num. 207. & ſeq. & infr. num. 232.*

229 Sed in cõtractu ſocietatis officij requiritur pecunia numerata, alias ſocietas non tenet, etiam quod merces darentur æſtimatæ loco pecuniæ, *Franc. Caſtrac. tract. de ſociet. offic. cap. 7. ſub nu. 7. verſ. ſed in con-*
230 *trarium & num. 8. & ſeq. iunctis num. 3. & ſeqq.* † & ratio eſt, quia mutuum eo vinculo contractum, vt mutuatarius vel in totum; vel in partem accipiat a mutuatore loco pecuniæ tot merces, quib. mutuatarius non indiget, eſt mutuum vſurarium, cum ex illo mutuo inducatur obligatio mutuatarij ad emendum illas merces, quæ obligatio eſt pecunia æſtimabilis, vt ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2. col. 7. fol. 535.* quem latius ſecutus ſum infra *nu. 570. verſ. ratio quare.*

Sed iſte, qui vult accipere pecunias in ſocietate 230
officij, cogitur accipere merces, et eas quaſi emere, quia non inuenit, qui ei det pecunias quibus, & non mercibus indiget, imo quando loco pecuniæ numeratæ dantur merces, tunc ratio præcipua, ob quam iſte contractus conceditur, ceſſat; ratio enim quare fuerit permiſſus iſte contractus, eſt quia, is, qui volebat emere officium, aliquando nō habebat totam pecuniæ quantitatem, vt dixi infra *n. 262.* Ergo merces loco pecuniæ dari non poſſunt: quia officialis mercibus officium emere non poteſt, niſi mediante aliquo ſtocco, cui facile via aperiretur, vt aduertit *Caſtrac. d. c. 7. in fin.*

Si ergo requiritur pecunia in contractu ſocietatis, à fortiori requiritur in contractu cenſus.

Nec obſtat, quod, conſulēdo contra hanc mino- 231
rem propoſitionem, *Hier. Gabr. conſ. 81. in ſpecie nu. 5. lib. 1.* ſcripſerit, ſocietatem officij contractam, datis mercibus loco pecuniæ, eſſe adhuc validam, eique ſic conſulenti adhæreant in foro conſcientiæ *Virgin. de Boccat. tract. de ſociet. offic. n. 68. Verſus finem, iunctis n. 64. & ſeq. & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 9. tit. de ſociet. c. 10. q. 2. col. 781.*

Quia reſpondeo: quod contra illud conſilium in prima parte, de qua ſcripſi ſupra *num. 218. verſ. contra hanc*, videlicet quando ſocius conuertit creditum in ſocietatem officij, tenuit *Io. Azor.* quem ſecutus ſum ſupra *n. 217. Verſ. confirmatur*, & contra ſecundā partem, de qua in iſta obiectione, videlicet, quando in ipſo ſocietatis contractu ſocius non conuertit creditum præcedens in ſocietatem officij, ſed in ipſo contractu loco pecuniæ numerandæ tradit merces æſtimatas, tenet, reſpondendo Gabrielis rationibus, *Caſtrac. citatus num. præced.*

Declara hanc extenſionem, ut procedat in foro exteriori ad obuiandum fraudibus uſurarum; ſecus in foro interiori, *Nauar. in c. ſi fœneraueris, n. 88. in fine, 14. q. 3.* quia, ſtando in iure naturali, hoc non repugnat, *Lud. Lopez de contract. lib. 1. c. 59. Verſ. ad hæc.* & in foro conſcientiæ attenditur ius naturale, & non poſitiuum, quod fundatum ſit in præſumptione fraudis, quia quando uere ceſſat fraus, illud ius poſitiuū ceſſat in foro conſcientiæ.

Extende tertio, ut actualis pecuniæ uera ſolutio 232
debeat fieri, præſentibus teſtibus, ac notario, & in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoque pretio; ſic diſponente *Pii V. conſtitutione*: uoluit enim ſanctiſſimus ille Pontifex quoad potuit obuiare ſimulationi, & fraudibus, cū iſte contractus uideatur exorbitans, et ideo illum permittendo, exorditur à permiſſione negatiuá, *ſtatuimus, cenſum, ſeu annuum redditum creari, conſtituive nullo modo poſſe, niſi in re immobili, &c.*

Reſtringe primo iſtam extenſionem, ut non pro- 233
cedat in ſolutione per cedulam bancariam, quia ſufficit, ut in actu celebrationis inſtrumenti coram teſtibus,

Digitized by Google

ſtibus, et notario detur cedula bancaria, cuius uigore uera ſolutio poſtea ſequatur, vt ſecutus ſum §. *ſeq. gl. 5. nu. 63. & 64.* et ratio eſt, quia *Pij V. conſtitutio* uidetur prohibitionẽ reſtringere ad pretium prius receptum, et non ad recipiendum, de quo vere conſtet, quia in eo non poteſt conſiderari fraus.

234 Reſtringe ſecundo, vt hoc requiſitum procedat ſolum ex dicta *Pij V. conſtitutione*, et ideo non procedit in cenſibus contractis ante *Pij V. conſtitutionem*, quia ante *Pij V. cõſtitutionem* poterat debitum ex una cauſa conuerti poſtea in debitum ex cauſa cenſus, ut *ex Rot.* ſecutus ſum ſupra *num. 216. in 3. ſubextenſ.* ex quod, circumſcripta hac *Pij V. conſtitutione*, cenſus poſſit conſtitui ex pecunia mutuo datá, ſequuntur *Foller. tract. de cenſib. in verbo, cenſus enim. num. 95. tom. 6. par. 2. fol. 145. Redoan. de reb. eccl. non alien. rubr. 16. num. 61. tom. 15. par. 2. fol. 419. in fine, & communiter omnes*; nam debitum ex una cauſa poteſt conuerti in aliã, ut retuli ſupra *nu. 219.*

235 Declara dupliciter eaſdem extenſiones, prout declaraui ſupra *num. 225. & 226.*

236 Quinto requiritur, ut cenſus ſit redimibilis quandocunq; ad libitum uenditoris, ſic diſponente *Pij V. conſtitutione*, et ſic cenſus quoad uenditorem eſt ad eius libitum reſoluibilis, reſtituto pretio, quo cenſus fuit uenditus, *Rot. diuerſ. dec. 139. fuit reſolutum. numer. 2. coram bon. mem. Card. Pamphilio in Rom. cenſus. 29. Nouembris 1599. in impreſſis Romæ anno 1615.* huicq; facultati redimendi etiam ſpatio centum annorum, et ultra præſcribi non poteſt, quãuis alias præſcriptio reputetur utilis Reip. ad minuendas lites, ideoq. pacto redimendi quandocunq. et ſemper, appoſito à uenditore in uenditione aliarum rerum, præſcribatur ſpatio triginta annorum, ut ſcripſi infra §. 7. *gl. 7. ſub n. 3.* ſed ex parte emptoris eſt ſemper perpetuus *Rot. diuerſ. dec. 206. contractus. nu. 1. in fine, coram eodem, in Forolimen. reſciſſionis cõtractus, ven. 19. Decembris 1603. in eiſdem Romæ impreſſis*, et ita procedit quod ſcripſi ſupra *ſub nu. 188.* et quod circumſcripta etiam Pontificia cõſtitutione, pactum, ut uenditori liceat cenſum redimere quandocunq; ſit licitum, ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 5. art. 3. concl. 2. col. 3. initio, fol. 595.*

Ratio huius requiſiti illa eſſe poteſt, quia cum legiſlator ex una parte cognouiſſet, commerciũ hoc quamplurimis agitari difficultatibus, uſuram reſpicientibus, et ex alia parte commercij neceſſitas urgeret, hoc prudenter inter alia adhibuit temperamentum ut ſuſpecti, ac difficilis commercij uita potius moritura, quam perpetua ſtatueretur.

237 Extende primo hoc requiſitum, ut iſta facultas redimendi cenſũ ſit adeo neceſſaria, ut nullo tẽporis ſpatio, nullóue pacto in contrarium præſcribi, aut tolli poſſit, et proinde cenſus perpetuus non redimibilis, attẽta præſata *Pij V. conſtitutione*, eſt prohibitus, nullus, et uſurarius, *Virg. de Boc. tract. de cenſib. par. 2. n. 37.* et in effectu *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de cenſi. c. 17. q. 1. Verſ. poſtremo cæteræ. & ſeqq.* et præſertim *in verſ. ſecundo dicendum. col. 839.*

238 Contra hanc extenſionem, quod enim cẽſus perpetuus irredimibilis ſit non ſolum licitus, & emitur in aliquibus locis, et refert *Io. Azor. d. q. 1. et verſ. deinde. & verſ. poſtremo cæteræ.* ſed ſit magis licitus, quam redimibilis, ſiquidem redimibilis maiorem effigiẽ preſeferre videtur mutui, ac ſubinde vſuræ; nam quo minus eſt in venditore redimendi facultas, eo maior eſt in contractu ratio emptionis, ac ſubinde minor vſuræ ſuſpitio, & conſequenter minorem habet vſuræ repræſentationem cenſus perpetuus, quam temporalis ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. li. 6. q. 5. art. 3. cõcl. 4. col. 4. fol. 595.* & facit, quod ſcripſi ſupra *ſub nu. 175. ibi. & ego vltra* & quod cenſus irredimibilis ſit de ſui natura illicitus, ſcribunt *Lud. Molin. de iuſt. t. 2. de contract. diſput. 391. clauſ. 9. verſ. arbitror tamen. & Io. Azor. d. c. 17. q. 1. Verſ. in hac re.* et, nulla excitata dubitatione, licitam eſſe emptionem cenſus irredimibilis, teſtatur, et ſequitur communẽ eſſe ſententiam *Leonar. L ff de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 22. num. 34.*

Non obſtat, quod pretium cenſus irredimibilis videatur ſemper iniuſtum, cum certum ſit, quod veniet dies, quo penſiones ſolutæ erunt in tanto numero; vt longe ſortem datam excelſerint, et in dies amplius exceſſuræ ſint.

Quia *reſpondeo*, quod, attenta hac ratione; omnis emptio prędij frugiferi eſſe iniuſta ꝙ eſt abſurdum et contra totam praxim, et vniuerſalẽ obſeruantiã.

Retentá extenſione, quæ ſeruatur in praxi, cũ 239
præfata *Pij V. conſtitutio* clare loquatur, et opinio cõtraria poſſet procedere ſolum, circumſcripta præfata conſtitutione, et in terminis iuris communis, vt aduertit *Azor. d. cap. 17. q. 1. verſ. duo hic. col. 839.*

Subextende eam, vt procedat etiam ſi cenſus irredimibilis emeretur longe maiori pretio, et quaſi duplo, quã cẽſus redimibilis, *Virg. de Bocc. & Io. Azor. in locis ſupra proxime citatis*; quod etiam (ſubobſcure tamen) videtur ſenſiſſe *Lud. Lopez. de contract. lib. 1. c. 59. Verſ. deinde ſuo ordine.* licet enim is dicat, quod vſus acceptat hunc cenſum irredimibilem, ſuppoſito, quod ſoluatur pretium cenſus irredimibilis; tamen poſtea ſubdit, quod lex conſilio valde maturo ſancte ſtatuit, vt venditores cenſuum poſſint illos redimere, et clare *Franc. Garc. de contract. cap. 28. num. 13. & 14. in 7. concluſione.*

Quicquid in contrarium ſcribant *Lud. Molin. d. diſp. 391. clauſ. 9. Verſ. pars tamen. & ſeqq.* et ante eum *Nauar. in cap. ſi fœneraueris. nu. 98. in fine, 14. q. 3.* dicẽs, quod præfata Pij V. conſtitutio non videtur includere cenſum perpetuum, qui lõge maiori pretio, et quaſi duplo, quam redimibilis conſtituitur, quoniam in eo videtur ceſſare ratio præſumẽdi mutuum vſurarium, cum ceſſent facultas redimendi, et paruitas pretij quod illa facultas minuit.

Infero ex eadem extenſione, annuos redditus, qui pretio venduntur à Rege Hiſpaniarum, et peculiari nomine appellantur, *iuros*, non bene forſan emi vti irredimibiles, quia annuorum redituum emptio nõ videtur poſſe iuſtificari, niſi per viam contractus cẽſus, qui ex *Pij. V. conſtitutione* debet eſſe redimibilis; quãuis *Lud. Mol. de iuſt. to. 2. de contr. diſp. 383. verſ. in hoc regno.* ſupponat, eos eſſe etiã irredimibiles, et vti tales late conetur defendere, interpretando, ſeu verius vim inferendo *Pij V. conſtitutioni. diſp. 391. clauſ. 9. verſ. ducor primo. & ſeqq.*

Extende ſecundo, ut hæc facultas redimendi cõpetat tam pro toto cenſu ſimul, quam membratim per partes, *Nauar. in c. ſi fœneraueris. ſub nu 85. in 5. cond. & articulo diſcuſſo, ſub n. 101. & ſeqq. verſ. pro parte. 14. quæſt. 3. Virgin. de Boccat. tract. de cenſib. part. 2. nu. 106.* et quod hoc expreſſum ſit *in conſtitutionibus Martini V. & Calixti III.* licet *Pij V. conſtitutio* nihil de hoc diſponat, ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. libr. 10. tit. de cenſibus cap. 17.*

Digitized by Google

cap. 17. quæſt. 3. verſic. dicendum igitur. col. 840. & 841. & quod de iure naturali poſſit cenſus per partes extingui, nullo etiam ſuper hoc appoſito pacto, ſcribit (ſed confuſe) *Azor. dict. verſ. dicendum igitur.* idque videtur concludendum ex rationibus, quibus *Foller. tract. de cenſib. in Verbo, vt vides. ſub nu. 47. tom. 6. part. 2. fol. 151.* mouetur ad tenendum, quod vnus ex hæredibus vendentis cenſum poſſit cogere emptorem ad retrouendendum ſibi partem ſuam dicti cenſus, dicens, quod propterea in ciuitate Neap. ſtylus notariorum inoleuit, apponere clauſulam (qui nõ poſſit redimi, niſi in totum.)

Confirmatur hęc extenſio, quia licet *Azor. ſupra citatus* dicat hanc extenſionem non colligi ex *Pij V. conſtitutione*, tamen *Nauar. ſupra citatus*, eam colligit ex illis verbis, *poſtremo cenſus, &c.* nam Pontifex in ea conſtitutione, poſtquam dixit, re pe[r]empta in parte, pro eá parte extingui cenſum, ſubdit, poſſe cenſum pro eodem pretio extingui, quaſi vnica ſit illius conſtitutionis determinatio; quæ debeat pariformiter determinare.

Contrariam opinionem, nempe, quod emptor non cogatur retrouendere partem, niſi redimatur totus, tenent *Bened. Bon. tract. de cenſib. nu. 113. art. 90. t. 9. p. 1. fol. 175. & 176. & Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. libr. 2. cap. 22. nu. 73.* hancque eſſe communem opinionem, etiam in caſu, quo vnus ex hæredib. venditoris velit redimere partem ſuam, teſtatur) licet eám non ſequátur) *Foller. in loco ſupra proxime citato.*

Pro huius contrarietatis reſolutione, omiſſis cõcluſionibus, quibus procedunt *Granc. Garc. de contract. c. 28. ſub num. 16. verſ. diciamo à queſta. & verſic. ſeqq.* & poſt eum *Luc. Lopez. de contract. lib. primo, capit. 59. verſic. pro deciſione. & Verſ. ſeqq.* breuiter diſtinguo duos cáſus.

Primus caſus eſt; quándo in contractu cenſus eſt appoſitum páctum affirmatiuum, quod liceat redimere cenſum membrátim, & per partes, vel páctum negatiuum, quod non liceat: & iſto cáſu concludo, ſeruãdum eſſe páctum, quia nec iſtud pactum negatiuum eſt contra naturam cenſus, etiam ſtante conſtitutione, quod cenſus poſſit redimi per partes, hãcque concluſionem tenent *Sot. de iuſt. & iur. libr. 6. qu. 5. art. 3. concl. 4 col. penult. fol. 596. & Franc. d. c. 28. Verſ. diciamo ſecondariamente.*

Quicquid in contrarium ſcribant. *Nauar. in dict. c. ſi feneraueris. ſub num. 85. in 5. condit. & ſub numer. 101. verſic. pro parte 14. quæſt. 3. & Ioan. Azor. d. quæſt. 3.* dicens, quod *conſtitutio Pij V.* de hoc non loquitur, & *aliæ duæ conſtitutiones Martini, & Calixti* hoc pactum non condemnant, & poſtea *Verſ. dicendum igitur. col. 841.* quaſi ſe ipſum corrigendo, dicit, hoc pactum negatiuum fas non eſſe apponere.

Declata primo hanc concluſionem, vt ſi emptor máiori emerit pretio cenſum, quia eſt appoſitũ pactum negatiuum, tunc contractus cenſus non ſolũ nõn ſit vſurarius, ſed neq; iniuſtus in foro conſcientiæ, & ſic de iure naturali, ſecus ſi emptor emerit eodem pretio, quo emit cenſus ſine iſto pacto negatiuo, quia tunc licet cenſus non ſit vſurarius, tamen eſſet iniuſtus, *Sot. d. art. 3. concl. 4.* & de communi teſtatur *Molin. de iuſt. to. 2. diſput. 393. Verſ. cum pius.* & ꝙ ex natura rei, circumſcripto iure poſitiuo, hoc pactum apponi, ſcribit *Azor. d. verſ. dicendum igitur.*

Subdeclara hanc declarationem, dum dixi, pretium eſſe iniuſtum, niſi augeatur pretium, quãdô eſt appoſitum pactum negatiuum, vt non procedat, quando venditor cenſus habet facultates idonea ad redimendum totum cenſum vnica redemptione; ſecus ſi venditor eſſet pauper, quia tunc pretium, niſi fuiſſet auctum, eſſet iniuſtum, *Lud. Lopez. d. c. 59. verſ. quarta concluſio.*

Declata ſecundo, vt ſi in contractu cenſus ſit expreſſum quotã partẽ liceat redimere qualibet vice, tunc illam, & non minorem licebit redimere; ſed ſi non ſit expreſſum, & in redemptione membratim facienda, oriatur diſcordia, tunc ſtandum erit arbitrio prudentis iudicis, quía non debet venditor adeo minuatim velle redimere, vt damnum inferat emptori, præſertim ſi emptor ſit pauper, & venditor diues, vt oſtendunt *Sot. d. concl. 4. verſ. item, Lud. Lopez de contract. lib. 1. c. 59. verſ. ſecunda cõcluſio.* & ita, loquẽdo in foro conſcientiæ, ſcribit intra dentes *Azo. d. verſ. dicendum igitur.*

Secundus caſus eſt; quando in contractu cenſus nullum eſt ex prædictis appoſitum pactum, ſed ſolũ eſt appoſitum pactum ſimplex de retrouẽdendo, ſeu etiam iſtud eſt omiſſum, quia ſatis eſt intellectũ per *conſtitutiones Martini V. & Caliſti III.* & iſto caſu concludo, veram eſſe opinionem contrariam extenſioni, quod emptor cogatur retrouendere totum, ſed non membratim per partes, & ita vbique ſeruatur. *Garc. d. c. 28. verſ. ſi. ſub num. 16. verſ. diciamo ſecondariamente. Lud. Lopez d. c. 59. verſ. verum à nobis. & verſ. inſuper. & Lud. Molin. de iuſtit. to. 2. de contract. diſput. 393. verſ. cum pius. & Verſ. ſeq. ego cum domino.*

Ratio concluſionis in hoc ſecundo caſu eſt, quia præfatæ conſtitutiones, quæ volunt, cẽſum redimibilem poſſe redimi membratim, & per partes, non intendunt cogere emptorem ad retrouendendum membrátim, & per partes, ſed intendunt ſolum diſponere, et declárare, ꝙ contrahentes cenſum, poſſunt paciſci, quod emptor teneatur retrouendere etiã per partes, vt ſcribunt *Garc. d. c. 28. ſub n. 16. verſ. diciamo ſecondariamẽte. ibi, hora la determinatione. & Lud. Lopez d. c. 59. verſ. inſuper.* nam licet in illis cõſtitutionibus approbentur cẽſus, qui proponebantur initi cum pácto de retreuendo etiam per pártes; tamen non ſequitur, omnes cenſus eo pacto eſſe celebrandos, alioqui fore iniuſtos. *Molin. d. diſput. 393. verſicul. ego cum domino.* et ꝙ *Pii V. conſtitutio* non ſtatuerit, ut emptor teneatur retrouendere etiã per partes, ſcribunt idẽ *Lopez d. verſ. inſuper. in fine. & Lud. Molin. d. diſput. 393. verſ. ego cũ domino iũcto verſ. præcedenti. cũ pius.*

Ratio rationis quare cõſtitutiones prædictæ hoc non iuſſerint, ſed ſolum declarauerint, eſt, quia cũ cenſus ſit cõtractus emptionis, et uenditionis, et in áliarum rerum (puta domus) uẽditione hoc pactum retrouendendi etiám membratim ſit forſan parum adaptabile iuſtitiæ, ex quo nulla pars domus, ꝓproportionabiliter, et determinate reſpõdeat partib. pretij; operepretium fuit, declárare, hoc pactum in cenſu eſſe multum adaptabile iuſtitiæ; ſi quidem in cenſu ſemper inuenitur certa, et determinatá proportio inter ſortem cenſus, et eius pẽſionem: etenim ſi ſors principális cẽſus impoſiti ſuper domo ſint ſcuti cẽtũ et penſio ánnua ſint ſcuti quinque, planum eſt, quod unum penſionis, et uiginti ſortis habent, ita certam, et determinatam proportionem, et æqualitatem, ut nulla poſſit alteri contingere læſio; *Lud.*

Lopez.

Digitized by Google

Lopez diſt. capitul. 59. verſicul. ad ſecundum.

Extende tertio, ut procedat tam in annuo cenſu pecuniario, quam in annuo cenſu non pecuniario; quia uterq. dicitur cenſus conſignatiuus, et utique cõuenit diſpoſitio *conſtitutionis Py V.* ut ſcripſi ſuprà *ſub nu.* 200. nulla enim diuerſitatis ratio reddi pot.

Reſtringe primo idem requiſitum, ut non ſit neceſſarium in cenſu reſeruatiuo, neque in cenſu; qui aliter quàm contractu emptionis conſtituerentur, quia *Py V. conſtitutio* hos cenſus non comprehendit, quod etiàm dixi ſuprà *ſub n.* 200. et ſic hi cenſus poſſunt eſſe redimibiles, et perpetui, prout concedens diſpoſuerit.

Reſtringe ſecundo, ut non habeat locum in cẽſu uitalitio, quia iſte ex ſui natura, participante de ſponſione, habet redimibilitatem per mortem eius, ſuper cuius uita emitur, ut dixi ſupra *nu.* 190. *&* 191.

240 Sexto requiritur, ut pretium cenſus ſit iuſtum, *Lud. Lopez de contract. libro primo, cap. 58. initio, & Ioan. Azor. de inſtit. moral. part. 3. libr. 10. tit. de cenſib. c. 8. verſ. ſexta vt pretium.* et licitas eſſe annorum redituum emptiones, ſi modo fraus abſit, et interueniat iuſtũ pretium, late refert, et ſequitur *Tiraq. de retract. lign. §. 1. gl. §§. 6. nu. 15. verſ. ſed dubitari. & num. 16. verſ. verum huiuſmodi, in fine.*

Ratio huius requiſiti eſt clara, quia iuſtitia commutatiua, quæ eſt neceſsària in contractu, oritur principaliter ex iuſtitia pretij.

241 Declara primo hoc requiſitum, ut pretium iuſtũ requiratur magis intuitu uendentis cenſum, ne in eo lædatur, quam intuitu ementis, ut làte declaraui *infr. q. 7. p. 2. ampl.* 10. *nu.* 69. *&* 70.

242 Declara ſecundo, ut quamuis iuſtum cenſus pretium poſſit eſſe maius fructu, quem reddit fundus, ſuper quo cẽſus imponitur, ut puta, quia cenſus ſit ad rationem octo pro centenario, et fundus reddat fructũ ad rationem quinq; et iſte cenſus toleretur eo, quia facultas redimẽdi minuat ualorem, ſeu pretium annui redditus, ut declaraui infra *q. 7. p. 2. ampl. 8. n. 36. & ſ. qq.* Tamen fundus, ſuper quo imponitur cenſus, debet reddere tot fructus, quot capit cenſus, ut ſecutus ſum ſupra *n.* 176. *&* 177. *confirm.* 1. quare ſi annuus cenſus ſit ſcutorum decem pro centenario, et fũdus, ſuper quo imponitur, reddat ſolum quinq; pro centenario, iſte fundus debet ualere, non ſolũ illis centum, ſed debet ualere ducentum: et ſic cenſus eſt ualidus, àlias ſi ualeret ſolum centum, cenſus non poſſet ſuſtineri, niſi pro quinque annuis, et nõ pro decem, per ea, quæ ſcripſi *ſup. d. nu.* 177.

243 Extende hanc declarationem, ut procedat etiam in cenſu uitalitio, quia etiam in eo requiritur, ut res, ſeu bona imponentis illum cenſum ſint àpta ad reddendàm illam annuam penſionem, alias ſi eam non redderent, uel non redderent tantàm, cenſus non teneret, ſeu non teneret pro illa parte: et dato quod cenſus perſonalis ualeret, iuxta ea, quæ ſcripſi ſuprà *num.* 204. procederet hæc extẽſio etiam in eo, quia ſi ex perſona, ſuper quã conſtitutus eſſet cenſus, non poſſet càpi tanta utilitàs, cenſus pro ea parte non teneret.

Ratio omnium ſemper eſt, quia, deficiente fundamento, corruunt ædificatà.

Pro ulteriori explicatione huius extenſionis àdde, quæ ſcripſi ſupra *ſub nu.* 178. *verſ. explica.* et infra *numer.* 305. *in fin. verſ. ampl.*

244 Declara tertio, ut iuſtum pretiũ cenſus, quod dicatur, Doctores quos citaui infra *q. 7. par. 2. amp.* 16. *n.* 80. *&* 81. multum inter ſe diſſentiant: Illud tamen eſt certum, & in praxi communiter receptum, vt pretiu ſummum etiam cenſus extinguibilis ad libitum venditoris excedere non poſſit vnum pro decem, & ſic decem pro centum, etiam in illis locis in quibus magna eſt pecuniæ penuria; & hoc *ex cõſtitutione Martis V. & Nicolai V.* quibus in hoc *Py V. conſtitutio* non derogat, per ea, *quæ ſcripſi d. ampl.* 18. *numer.* 81.

245 Septimũ requiſitum, omiſſis alijs, eſt, vt vbi res cenſualis vendenda ſit, dominus cenſus alijs omnib. præferatur, eique denunciari debeant conditiones, quibus res vendenda ſit, & per menſem expectari, ſic iubente *Py V. conſtitutione de cenſib.* quod requiſitũ habet locum etiam in alienatione rei, quæ habeat vicinos, ſi enim aliqua domus, ſiue fundus, ſiue vinea, aut ſolum, volente ſua ſponte domino, vendendũ erit, tenetur vẽditor perquirere à vicinis quotquot erunt, qui rem aliquam immobilem, illi contiguam, habuerit (etiàm ſi ſe empturos nullo modo antea profeſſi ſint) an aliquis eorum velit rem vendendam emere, eiſque pretium, atque omnia pacta, & conditiones, quibus cum alio vere, omniq; procul fictione contraxit, intimare, &c. ſic diſponente *Gregory XIII. conſtitutione, de ædificys, & iure congrui. verſ. ſed & cum, num. 8.*

Super quo requiſito tres excito difficultates;

Prima eſt. An hæc prælatio ad fauorem domini cenſus habeat locum etiam ſi res ſit vendenda ex neceſſitate in cauſa iudicati plus offerenti per ſubhaſtationem, & adiudicationem, faciendàm creditori, oblatorem non reperto?

Prima ſit opinio, quod nõ habeat locum, & moueor ex tribus.

Primo, quia etſi illa cõſtitutio loquatur indiſtincte, tamẽ debet recipere diſtinctionem; quam recipiunt alia iura, & conſtitutiones etiã municipales, loquentes de ſimili prælatione in re vendenda, qualis eſt, *vt dixi,* conſtitutio in Vrbe, in Regno Neap. & in Regno Franciæ, & alibi, quæ mandat vicinũ, ſeu conſanguineum præferri alijs emptoribus non vicinis, ſeu non conſanguineis, ſuper qua Regni Neap. conſtitutione ſcripſit *Afflict.* & ſuper conſtitutione Regni Franciæ, làte *Tiraq. de tract. lignag.* eadem enim ratio, quæ reſtringit præfatas cõſtitutiones, reſtringit etiam conſtitutionem de cenſibus.

At præfata cõſtitutio de iure congrui, & de retractu admittit hanc reſtrictionem, ſeu diſtinctionem, vt habeat locum in reſponſione alienanda, ſeu vẽdenda; non autem in re, coacte alienanda per dationẽ in ſolutum factam per iudicem, *Afflict. in conſtitut. ſancimus. §. 3. nu. 16. & 26. tom. 17. fol. 11. Fab. de Mont. tract. de empt. & vend. in 14. q. 4. princip. ſub num. 39. to. 6. par. 1. fol. 47.* & late *Tiraq.* qui alios more ſuo congerit *tract. de retract. lign. §. 1. glo. 14. numer. 8. verſ. ſecundo intellige, num. 9. & proprium n. 11. verſ. & generale fol. 144. & 145. Neapod. in conſuet. Neap. de iure congrui, ſi quis emit. nu. 6.* & in datione in ſolutũ neceſſaria, quæ fit per indicem, ſcribunt ibid. *Steph. de Caiet. & Mar. Freccia f.* 327.

Confirmatur hæc ſecũda propoſitio *excitata Gregoriana conſtitutione de ædificijs, & iure congrui.* vbi Pontifex, qui erat etiam Iuriſconſultiſſimus, ideoq. prœuideat fore, vt dubitaretur, an illa conſtitutio haberet locum

ret locum etiam in re coacte vendenda, tollendo dubitationem, & tacite approbando adductam diſtinctionem, locutus eſt aperte de re vendenda, volente ſuá ſpõte domino; quæ tacita approbatio debet eſſe nobis ſolida interpretatio in ſimilibus conſtitutionibus.

Ergo eãdem diſtinctionem, ſeu reſtrictionem debet admittere conſtitutio de cenſibus.

Secundo moueor, quiá, concurrentibus domino cenſus, & vicino, debet præferri vicinus, vt dixi infra *verſic. concludo.* ergo abſurdum eſt, quod in re vẽdita coacte per ſubhaſtationem, excludatur vicinus, & admittatur dominus cẽſus: quia ſi vicinus excludit cenſuatorem, & emptor rei ſubhaſtatæ excludit vicinium, à fortiori excludet cenſuatorem ex regula (ſi vinco vincentem te, à fortiori vinco te) de quá regula *Pariſ. conſ. 47. ſi conſideramus. ſub nu. 18. lib. 3. & & Gabr. in concluſ. lib. 4. tit. de ſucceſſ. ab inteſt. concl.* 4. vbi ponit limitationes.

Tertio moueor, quia præfata cõſtitutio de cẽſibus prius prohibet, ne in contractu cenſus apponantur pacta, adimentia, aut reſtringẽtia facultatẽ alienandi rem, cenſui ſuppoſitam, & loquitur illá cõſtitutio de pactis, adimentibus facultatem alienandi voluntarie, quia quoad alienationem, quæ fieret ex neceſſitate iuris, & ex diſpoſitione legis, vána fuiſſet prouiſio, quod pactá, impedientia hãc alienationẽ; non apponerentur, cũ lex ipſá ſatis illa reijceret; quàre cũ illa cõſtitutio immediate poſtea loquatur de re vendenda, debemus interpretari, vt loquatur etiám in venditione voluntaria; quia in dubio præſumẽdum eſt, vt eo modo, quo ſuperius ſumpſit alienationem, eodem ſumat inferius; præſertim quia in alienatione neceſſária vrgebat ſententiá Doctorũ in contrarium, adeo vt requireretur expreſſio.

Non obſtat, quod *Tiraq. in d. gl. 14. ſub nu. 18. verſ. antequam.* motus ex auctoritate *Baldi in conſ. 300. ſtatuto cauetur. li.* 1. dicat, quod deliberatio facta in ſubhaſtatione plus offerenti, non eſt datio inſolutum, ſed eſt mera venditio.

Quia *reſp.* quod quicquid ſit de hoc, ſicut ſtatutũ loquens de alienatione, non habet locum in alienatione neceſſaria, ſed ſolum in alienatione voluntaria, vt dixi ſuprá *verſ. at præfata.* quámuis alienatio neceſſaria ſit vera, & mera alienatio; ita etiam ſtatutũ, loquens de venditione, non habet locum in vẽditione neceſſaria, quamuis eſſet vera uenditio.

Minus obſtát, quod factum iudicis cenſeatur factum partis, ſicq; paria ſint, quod aliqui ſponte vendant & emant, vel emánt & vendant facto iudicis, rem creditori, vel alteri ultimo licitatori adiudicãtis; & hæc forſán ratione aliquæ cõnſuetudines expreſſe diſponant, vt ius congrui locum habeat etiã in uenditionibus, quæ fiunt à iudice in uim iudicati, ut ſcribit *Tiraq. d. gl. 14. nu. 12. & 13.*

Quia *reſp.* quod adhuc remanet coactio; factũ .n. iudicis cenſetur factum creditoris, ad cuius inſtantiam Iudex cogit debitorem ád uendendum, quare non dicemus, quod iſto caſu factum iudicis ſit factum debitoris, qui uelit ſponte uendere, ſed dicemus, quod ſit factum creditoris, qui uult cogere debitorem ad uendendum.

Secunda opinio, contrária præcedenti, eſt, quod prælatio habeat locum, quia in iure congrui cõtrariam opinionem, nempe, quod ius congrui habeat locũ in uenditione neceſſaria, facta per ſubhaſtationem plus offerenti; imò etiam in datione inſolutũ, facta ipſimet creditori pro pecunia, ei debita, quia eſt ádhuc uera uenditio, tenent ij, quos citat, & ſequitur *Lud. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 370. Verſic. dubium eſt ſi res.* quibus addi poſſunt *Ioan. Ang. Piſanel. & Camil. Saler. in conſuetud. Neap. de iure congrui. ſi quis emit. poſt Neapod. ſub nu. 7.*

Nec obſtat, quod ſtatutum, loquens de alienatione, non habeat locũ in alienatione neceſſaria, quia *reſp.* id poſſe procedere, quando ſtatutum punit, ſeu aliter oneraτ alienantem; puta, quod nõ poſſit alienare ſine conſenſu domini directi, & quod teneatur ſoluere laudemium.

Minus obſtat, quod *Dec. conſ. 222. viſo puncto. ſub nu. 4. Verſ. Vlterius tamen.* & clarius *Verſ. tertio principaliter, & nu. 5.* ſcripſerit, quod iſta denuntiátio non requiritur, quando res uenditur publice ſub haſta.

Quiá *reſpondeo*, diſtinguẽdo etiam ex mente eiuſdem *Decij ibidem.* aut denuntiatio requiritur ſolũ ád inducendam ſcientiam, & tunc procedit, quod ſcribit *Dec.* cum poſſit ſufficere ſcientia, aliunde habita, etiam ſi ſit præſumpta, ut *in conſuetud. Neap de iure cõgrui, ſi quis emit.* ubi datur ánnus à die ſcientiæ, &c. & ita *in ea conſtit. notauit Neapod. nu. 39.* & clarius *Ioa. Ang. Piſanel. in Verbo, idem de ſcientia. fol. 333. in fine;* aut denũtiatio requiritur pro formá, & tũc hæc ſcientia præſumptá non ſufficit, *Dec. vbi ſupra,* & proinde cum denuntiatio in re uendendá ſit de forma, quia conſtitutionis titulus dicit, *ſuper forma creandi cenſus,* cenſuator non excluditur à prælatione, eo quia res fuerit uendita publice ſub haſta.

His nõ obſtantibus, non recederem á primá opinione.

Secunda difficultas eſt: Concurrentibus domino cẽſus, & uicino in re uendendá, quis eorum ſit præferendus.

Concludo, præferendũ eſſe uicinum triplici ratione: Prima, quia ſi diceremus aliter, facile áperiretur uia ad fraudandum uicinos iure congrui; ſi quidem uendens & emens, uolentes excludere uicinũ, prius inirent contractũ cenſus ſuper eadem re uendenda: Secunda, quia hoc ius prælationis in re uendenda uidetur introductum pro pacifice uiuendo, ne coniũctus uicinus detur álicui, eius forte nõ cõnueniens uolũtati, & propterea, ſi rei uendendæ eſt coniũctus dominus utilis, qualis eſt emphyteota, & ad eam emendam concurrant ipſe emphyteota, & dominus directus, emphyteota erit preferẽdus, quiá ipſe poſsidet, & in poſſeſſore eſt conſiderando ratio pacis, & bonæ congruentiæ, ob quas eſt introductũ ius prælationis, hac n. ratione dicitur ius congruũ, quia debeant uicini congruere, id eſt, ſimul gruere, quod eſt concordare, ſeu conuenire, ſicut grues, quæ ſimul bene conueniunt, prout ſcribit *Neapod. in dict. cõſued. ſi quis emit. numer. 33.* hæcque concordiá, ſeu conuenientiá tolleretur, ſi inimicus, uel alius malus homo qui cenſus emiſſet, non poſtponeretur uicino, quiá ut eſt in uulgari prouerbio: *chi ha mal Vicino, hà mal mattino,* & eſſet contra bonum publicum, ſi in re uedendà poſſet ſine alterius damno haberi ratio pacis, et quietis inter ſubditos, et nõ haberetur: Tertiá ratio, quiá ius uicini præcedit ſemper ius ementis cẽſum, ſiquidem vicinitas oritur ex ipſa rerum exiſtentia, át cenſus imponitur deinde, & non eſt veri-

ſimile,

ſimile, quod Pontifex voluerit tollere ius, alteri quæſitum, & ob hanc ipſam tertiam rationem ita tenuerunt *Nauar. in c. ſi fœneraueris. ſub num. 127. q. 44. 14. q. 3. in impreſſus Romæ in ædib. Populi Rom. ann. 1580.* quam impreſſionem aduerto, quia in impreſſione Veneta an. 1588. apud Zenarium deficiunt decem quæſtiones, nempe à 37. vſque ad 45. *& Luc. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſp. 394. Verſus finem. Verſ. ſextum vtrum. col. 648.* & præſertim hæc ratio vrget Romæ. vbi poſt *d. Pij V. conſtitutionem* habemus *conſtitutionẽ, Gregorij XIII. ſub num. 8.* quæ mandat, cæteris excluſis, vicinum eſſe præferendum, & in fine habet ſolitam clauſulã derogatoriam quicquid contra hanc concluſionem, & ſpeciatim contrá hanc tertiam rationem tenuerit *Virg. de Boccat. tract. de cenſib. par. 2. num. 62. & 63. q. 44.*

Tertia difficultas, quàm in praxi nunquam vidi, eſt. Nunquid contractus cenſus, à quo cõtrahentes expreſſe excludunt hoc requiſitum prælationis, ſit validus, vel potius illicitus, & vſurarius?

Concludo, quod eſt validus, & licitus, quia hoc requiſitum, ſeu conditio non videtur ſpectare de ſui natura ad iuſtitiam cenſus, ideoque iuſte potuiſſet omitti, *Nauar. in cap. ſi feneraueris. numer. 92. gl. 7. 14. q. 3.* nam hoc requiſitum non continet ius naturale diuinum, neq. modum præſumendi, cenſum eſſe vſurarium, quamuis ſit æquum, *Nauar. d. cap. ſi fœner ueris. ſub numer. 107. q. 6.* quem ſequuntur *Lud. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract diſput. 391. clauſ. 10. in fine, col. 636. & Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 22. num. 84. in 6. condit. & num. 71.* dicens, poſſe in contractu cenſus apponi eiuſmodi pactum, quia non eſt iniquum, & ſic ſecundum Leſſ. tantum abeſt, vt hæc renuntiatio cõtineat vſuram; ſeu vſuræ ſuſpicionem, vt ſolum firmandum ſit, poſſe licite apponi pactum, quod debitor cenſus non poſſit rem vendere, non requiſito prius illo, qui in re cenſum habet.

Solidatur hæc concluſio ex his, quæ dixi infra, *Verſ. ad primum*.

Nec obſtat, quod *Surd. conſ. 282. conſtituendis. ſub nu. 1. Verſ. mihi vero. & ſeqq. lib. 2.* contrarium firmet, ſeptem adductis argumentis, quia omnia facile ſoluuntur.

Ad primum enim, quod conſtitutionis verba ſint clara, *reſp.* eſſe clara, quoad hoc, quod Põtifex uult, emptorem eſſe præferendum; ſed nõ ſunt clara quoad hoc, ut ſi cõtrahentium pacto huic prælationi renuntiaretur, contractus cenſus ſit nullus, & fœneratitius, eo, quod eſſet contractus contrá formam cõſtitutionis, quæ contractus, ſub alia forma initos, iudicat fœneratitios, quoad hoc enim conſtitutio illa indiget interpretatione, quæ talis eſſe debet, ut conſtitutio appareat iuſta, & ratione muniatur, ne alias uenerit reprehendenda à ſapientibus, & eſſet cadauer legis, non lex, quia ſicut homo, ſpoliatus anima, remanet cadauer, ſic etiam lex, ſublata ratione, remanet cadauer legis per ea, quæ dixi infra *q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub num. 18.*

Sed ſi conſtitutio ob hanc renuntiationem iudicaret cenſum fœneratitium, utique uideretur iniuſta, & ſine ratione, quia conſtitutio intendit remouere uſuram, & ea, quæ ſunt ſuſpecta de uſura, & introducere, quæ nedum uſura, ſed uſuræ ſuſpicione carent, & uſuræ ſuſpicio oritur ex ijs, quæ tendunt in eius damnum, & ad utilitatem uendentis, quia uſura conſiſtit in acceſsione ad mutuum, non in diminutione, quare uſura committitur, quando mutuator recipit ultra ſortem, non autem quando recipit infra eam, & emptor cenſus uidetur induere ueſtem mutuatoris, & uenditor ueſtem mutuatarij, & ideo dato; quod iuſtum cenſus pretium ſint 100. ꝑ quinque annuis, & emptor minori pretio emere non poſsit, tamen uenditor poteſt uendere pro 110. pro 120. 130. & 140. ut ſcripſi infra *q. 7. part. 2. ampl. 10. n. 69.* ſic etiam licet creditor in decem non poſsit ſtipulari, ut debitor teneatur ad undecim, tamẽ debitor poteſt ſtipulari, ut teneatur ſolũ ad nouem, ut ſecutus ſum *ead. ampl. 10. nu. 70. in fine*, & latius *ampl. 8. ſub nu. 292.* Item licet mutuator, cui mutuatarius ſoluit ultra ſortem, committat uſuram, etiãſi mutuatarius ſoluendo diceret, quod illud ultra ſortem, dat titulo donationis, quia præſumeretur coacte datum, & in fraudem uſurarum ut ſecutus infra *q. 7. par. 2. ampliat. 19 nu. 65. & par. 3. lib. 20. nu. 5.* tamẽ ſolutio infra ſortem, ideſt dimiſsio totius, uel partis debiti non ſolum non eſt capax uſuræ, ſed eſt actus uirtutis, & charitatis. Ergo cum hæc duo, nẽpe, prælatio in re uendenda, & denuntiatio facienda tendant ad emptoris utilitatem, & non uenditoris, ſequitur, quod ex huius utilitatis remotione, nec uere, nec præſumptiue conſiderari poſsit uſura, & cõſequenter non potuit conſtitutio diſponere, ut cenſus, in quo emptor remitteret hanc prælationem, præſumatur feneratitius.

Confirmatur primo hæc reſponſio, quia licet *Pij V. conſtitutio* diſponit, cenſum poſſe quandocunque extingui pro eodem pretio, tamen de uoluntate emptoris poſſet ſine ulla uſuræ ſuſpicione extingui etiã pro minori, & hoc nullum admittit dubitationem.

Confirmatur ſecundo, quia non omnia, quæ præcipit illa conſtitutio, ſunt pro forma contractus, ita ut, illis non ſeruatis, contractus ſit nullus, & feneratitius, ſiquidem ſunt aliqua, quæ etſi apponantur cõtra diſpoſitionem illius conſtitutionis, tamen non uitiant contractum, ſed ipſa uitiantur, ut retuli infra *q. 7. par. 2. ampl. 20. nu. 9. & ſeqq.* & præſertim *nu. 11. & 12.* & in hoc uidetur deceptus *Surd. d. conſ. 282. in 5. argum. nu. 6. & ſeqq.* dum cenſet, omnia eſſe de forma.

Confirmatur tertio, quia idcirco cum myſterio illa conſtitutio aliqua diſponit ſub præcepto nullitatis contractus, aliqua ſub præcepto contractus feneratitij, & aliqua ſimpliciter, ut prælationem, & denunciationem in re uendenda: nouerat enim legiſlator, ꝙ quædã præcepta concernebant ſubſtantiam cenſus, quæ iam remotionem uſuræ, ſeu illius ſuſpicionem, quæ iam uero iuſtitiam, & æquitatem contractus, ut ſub alijs uerbis erudite explicauit *Nauar. in cap. ſi fœneraueris num. 105. & ſeqq. in 4. q. 12. q. 3.*

Neque nos deterrere debet, quod uerba dictæ cõſtitutionis, loquentia de prælatione in re uendẽda, ſint clara, ut dicit *Surd.* ideoque uideatur temerariũ illa interpretari, quia dico, quod etiam lex euangelicá in hac ipſa materia uſuræ, *mutuum dantes, nihil inde ſperantes.* ſatis clara uidetur, & tamen admittit omnes interpretationes, quas ſecutus ſum infra *q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 82. & ſeqq.*

Ad ſecundum, tertium, & quartum, quod pluribus copulatiue requiſitis, non ſufficiat unum, & quod clauſula in fine poſita reſpiciat ęqualiter omnia præcedentia: reſpondeo, quod aliter requiritur

Digitized by Google

vnum,& aliter aliud; vnũ enim ita requiritur, vt eo omiſſo, præſumatur fraus vſurariorum, aliud vero non ita:& nego, quod illa clauſula poſita in fine, referatur æqualiter ad omnia præcedentia,& ita in terminis eiuſdem conſtitutionis negat *Rot.diuerſ.* quam ſecutus ſum infra *d.ampl.20.num.17.* conſolidaturque hæc negatio ex his, quæ ſcripſi ſup. *verſ.ſed ſi conſtitutio.& verſ.confirmatur tertio.*

Ad reliqua *Surdi* argumenta patet ſolutio ex his, quę dixi *in præcedentibus;* omnia enim facile tollitur.

Intellige concluſionem huius tertiæ difficultatis, vt procedat in terminis, in quibus loquitur, nẽpe, quando emens cenſum pacto expreſſo remittit hãc prælationem.

Secus quãdo emit ſimpliciter, nullo expreſſo pacto, quia tunc præferretur, etiam ſi emiſſet cenſum in terris, dominio temporali Eccleſiæ nõ ſubiectis; imò arbitror, quod neque dominus, cui illæ terræ ſubiectæ eſſent, auderet aliter ſtatuere, cum iſta prælatio ſit ſatis æqua & iuſta, per ea, quæ ſcribunt *Leonar.Leſſ.de iuſt.& iur.libro ſecundo, capite 22.ſub num.71.& Surd.dict.conſil.282.ſub numer.18.ibi, Pontifex autem.& ſeqq.* & ita procedat caſus, ſuper quo conſuluit *Surd.d.conſil.282.*

Alia requiſita neceſſaria ad cenſus conſignatiui creationem, quæ ſint, omitto, tu ea *colliges ex Pii V. conſtitutione* & apud *Nauar.in cap.ſi fœnerauerit.nu.85.& ſeqq.verſ.quoniam.14.quæſt.3.Bonirſ.tract.de cenſibus, capite quarto,* vbi colligit 16.conditiones, *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.poſt quæſtio 78.articul.1.2.& 3 fol.433.& ſeqq.tom.2.Leonar.Leſſ.tract.de iuſt.& iur.libro ſecundo, cap.22.ſub nu.75.verſ.conditiones.& num.76.& ſeqq.* in quibus ponit 14.conditiones, *Molin.de cõtract.diſput.389.& ſeqq.tom.2.& Ioan.Azor.de inſtit.moral.part.3.libro decimo.titul.de cenſib.cap.5.& ſeqq.vſque ad caput 18.incluſiue,* in quibus colligit ſeu 18.conditiones.

246 An & quomodo intereſſe ob cẽſus non ſolutos, debeatur, vide infra *q.par.2.ampl.8.nu.58.in fine, num.294.& 296.*

247 An ex contractu cenſus amoueatur pactum illicitum,& remaneant licita, vide infra *q.7.par.2.ampl.20.nu.9.& ſeqq.*

Quod ſit iuſtum pretium cenſus perpetui,& cẽſus redimibilis ad libitum venditoris, vide infra *q.7.par.2.ampl.8.numer.38.& 39.& ampl.10.numer.69.80.81.& 82.*

248 De cẽſus vitalitio, eius pretio,& iuſtitia vide quæ ſcripſi ſupra *n.239.in fin.reſtrict.2.& infr.n.294.& ſeq.*

Pro vberiori huius contractus cẽſualis cognitione vtile eſt imponendo finem huic commercio cẽſus, ſcire, quod cenſus differt ab albergamento, locatione perpetua, ſiue emphyteoſi, quæ idem ſunt.

Cenſus enim eſt duplex: reſeruatiuus ſcilicet,& conſignatiuus, vt dixi ſup. *nu.197.& 198.*

Reſeruatiuus differt ab emphyteoſi in pluribus. Primo, quia in iſto cenſu transfertur dominium tã vtile, quam directum, in capientem, ita quod nihil iuris ſuper illa remaneat penes cõcedentem; ſed in emphyteoſi tranſit in emphyteotam vtile tantum dominium; directo remanente apud dominum, *gloſ.in cap.6.conſtitutus.in verbo, iuxta ratam.Verſus finem,& Abb.num.20.not.2.de relig.dom.Cr uet.conſil.20.quod cõtractus.ſub num.2.& conſil.217.fuit in rerum.ſub num.4.Clar.recept.ſent.libro quarto,§.emphyteoſis.quæſtio.1.Verſ. contractus autem.Lud.Molin.de iuſt.to.2.de contract.diſp.381.verſ.differt.colum.574.* & concordant in effectu, quæ ſcribit *Iaſ.in l.1.nu.48.quæſt.4.C.de iur.emphyteot.* & quod non ſit de ratione cenſus; quod is, qui cenſus habet (quem cenſualiſtam aliqui vocãt) habeat dominium directum in re, in qua cenſus eſt cõſtitutus, ſcribit *Medin.in ſuis tract.tom.2.titul.de reb.per vſur.requiſ.quæſtio.11.verſ.ex hac, colu.1.fol.382.* Vnde, proprie loquendo, cẽſum dicimur ſoluere de re noſtra, vt patet in cenſu, debito Imperatori, penſionẽ vero ſoluimus de re aliena,& ſic ex contractu cenſuali ſoluitur cenſus,& ex contractu emphyteotico ſoluitur penſio, quamuis generaliter vtatur promiſcue his nominibus, *Abb.Clar.& Molin.in locis ſupra proxime citatis.*

Secundo differt, quia ex non ſolutione cenſus res non perditur, ſed poteſt ſolum cenſuarius compelli ad ſoluendum; at in contractu emphyteotico, ſi non ſoluatur pẽſio infra biennium Eccleſiæ,& infra triennium priuato, res incidit in commiſſum, *Abb.in dict.c.conſtitutus.nu.21.& Iaſ in d.leg.1.nu.49.verſ.non inter contractum.& Lud.Molin.de inſtit.tom.2.de cõtract.diſput.381.Verſic.ſecundo differunt.colum.575.vbi de communi opinione;* quinimo quod in contractu cenſus nõ poſſit apponi hoc pactum, vt ob non ſolutionẽ cẽſus amittatur res, diſponit *conſtitutio Pij V.* Verum aduerte, quod illa conſtitutio loquitur de cenſu conſignatiuo, non autem de reſeruatiuo, in quo poſſe apponi hoc pactum, ſcribit *Lud.Molin.d.diſput.381.verſ.dubium eſt il 1.colum.575.* quia nihil repugnat, quominus donans, ſiue concedens rem ſuam alteri, non poſſit apponere legem, quam vult. Tertio differt, quia res cenſuaria poteſt alienari ſine ſolutione laudemmij, ſeu quinquageſimæ, ex diſpoſitione *dictæ conſtitutionis Pij V.* ſecus in alienatione rei emphyteoticæ, *Lud.Molin d.diſput.381 verſ.tertio differunt.* et ſcripſi infra *nu.187.*

Conſignatiuus cenſus differt etiam à prædictis contractibus, id eſt, ab emphyteoſi in omnibus, prout ab ea differt reſeruatiuus, differt tamen et ipſe à reſeruatiuo in hoc, quod cenſus reſeruatiuus ſoluitur ex re quidem propria, ſed data ab eo, cui ſoluitur cenſus; at conſignatiuus ſoluitur ex re propria, aliunde acquiſita, ut dixi ſupra *num.197.198.& 200.* hæc ſufficiant.

Reliqua, quæ ad cenſus contractum pertinent, uide apud *Nauar.in cap.ſi fœnerauerit.nu.69.& ſeq.per totum.14.quæſt.3.Lud.Molin.de iuſt.tom.2.de contract.diſput.381.& ſeqq.vſque ad diſput.395.incluſiue, Franc.Garc.& Lud.Lopez de contract.& alios Theologos,* inter quos uide *Ioan.Azor.de inſtit.moral.part.3.libro decimo, tit.de cenſib.c.5.& ſeqq.* et alia, quę in materia poſſunt occurrere, videbis eos, qui de cenſibus particulares ediderunt tractatus.

Cenſualis inſtrumentis formula quæ ſit, eſt ſatis nota, eamque poteſt quilibet legere *in modernioribus inſtrumentorum formularijs.*

DE LOCIS MONTIVM.

SVMMARIA.

Montium loca ſunt licita,& iuſta, quamuis in eis pecunia videatur parere pecuniam, n.249.& 251.

Montis

Digitized by Google

ontis loca qua ratione ſint licita, & quando illicita, numero 251.

ontium conditiones ſunt ſimiles conditionibus cenſus, nu. 252. *&* 254. *Ideoque ſunt redimibilia, n.* 253. *& non vacabilia, niſi, &c. nu.* 255.

Montis nomen in hoc commercio, Vnde procedat, num. 250. *&* 440.

49 EXemplifica II. eandem ſeptimam ampliationē poſitam *ſupra nu.* 171. in emptione locorum montium, quia emptor, *vt dixi in cenſu*, uidetur, effectu in ſpecto pecuniā pecuniā emere, cū is ex pecunia nullo labore, nullave induſtria adhibitis, certā annuam pecuniæ quantitatem acquirat, & capitale ſit ſemper ſaluum, vt patet ex his, quæ ſcripſi infra *nu.* 465. *verſ. confirmatur*.

250 Hoc montis nomen vnde poſſit procedere, dixi infra *nu.* 440. agendo de monte pietatis.

Hæc montiū loca eſſe in Italiā, & præſertim Romæ ualde uſitatā, & quomodo erigantur, ſeu inſtituantur à Principe, ſeu Rep. dixi infra *d. n.* 465. *verſ. confirmatur*.

251 Vt iſta emptio, & venditio locorum montium ſit iuſta, & ualida, requiritur precipuè, ut etiam in cenſu dixi ſupra *nu.* 177. *et ſocietate offi[c]ij infra nu.* 272. *in fine*, *et* 276. quod calculatis reditibus mōtis, tantam mons accipiant pecuniā, quanta ualent illi reditus, quare, ſi mōs habeat in reditu ſcutā 4000. aureos, ex quibus pro ſingulis centum conſtituantur octo, ſupra hunc montem poteſt loco capitalis accipi ſolum tanta pecuniarum ſumma, quanta eſt neceſſaria ad emendū annuum reditum ſcutorum aureorum 4000. ad rationē octo pro cētenario, ita ut erigenti hunc montem, ac vēdenti illius annuum reditum pro quolibet octono ſcutorum, annuatim ſoluendorum, dentur aurei cētum, donec abſorbeatur numerus quatuor millium aureorum, annuatim percipiendorum, quem calculum relinquo calculatorib. & ulterius debet ſi pereſſe aliquid, quod ſoluatur miniſtro, ſeu miniſtris pro eorū labore, quod ſi domino, qui annuum reditum uendit, daretur ſūmā maior, & caperetur reditus eſſet vſura, quia ea quantitas, quam reditus non caperet, haberet rationem mutui, *Card. Tholet. tract. de inſtruct. ſacerd. lib.* 5. *c.* 39. *verſ. ſecunda eſt. et Verſ. tertia eſt*.

252 Et quod conditiones montium debeant eſſe tales quales requiruntur in cenſib. primā ſcilicet, ut mōs inſtituatur in ueris reditibus annuis Principis, nam emptio debet eſſe alicuius rei emptio, ſecunda, ne plura loca, ſiue portiones uendantur, quam mons ipſe contineat: tertia, ut ſi mons fortuito in totum, uel ex parte pereat: ex toto etiam, uel ex eadē parte pereant loca empta, quod eſt uerum, ſi fortuito, *vt dixi*, pereant, ſecus ſi culpa Principis, ſcribit *Io. Azor. de inſt. moral. p.* 3. *lib.* 5. *tit. de vſur. c.* 10. *verſ. de his montib. et lib.* 10. *tit. de cenſib. c.* 23. *q.* 3. hancque culpam cōſiderandam eſſe in cenſu, ſecutus ſum ex *Nauar. ſupr. nu.* 178. *Verſ. dixi in hac*.

253 Requiritur etiam, quod iſta loca montium ſint redimibilia ad beneplacitum domini montis iuxta ea, quæ de preſtitis Venetiarum, aliiſque montibus ſcripſi infra *nu.* 400. *et ſeq.* ubi uideas.

254 Et demum conditiones montis non debent differre à conditionibus cenſus. *Io. Azor.* quem ſecutus ſum ſupra *nu. praeced. in fin.* & cum de conditionibus cēſus ſcripſerim ſupr. *n.* 202. *verſ. ad huius cenſus, et ſeq.* ideo pluribus non inſiſto.

Declara, ut hęc loca montium, quę habent eaſdē conditiones, quas habent cēſus, ſint perpetua ſicut cenſus, i. e. non uacabilia; ſecus eſt in locis montis uacabilibus, quia iſta tranſeunt cum conditionibus officiorum uacabilium, de quibus ſcripſi infra *nu.* 260. *et ſeq.* 255

De monte Pietatis, uide quæ ſcripſi infra *nu.* 440. *et ſeq.*

Obiter nota, dum ſępe loquimur de reditu, quod ſcribentes non conueniunt, an ſit ſcribendus cum unico d. an uero cum duplici, ego non inſiſto, curioſi poſſunt uideri *Tiraq. de retract. lign. §.* 1. *gl.* 6. *nu.* 1.

DE IMPERITIS.

SVMMARIA.

Venetiarum impreſtantiæ, Florentiæ mons, et S. Georgij loca, qua ratione ſint licita, et nu. 256. 452. *et ſeq.*

EXemplifica III. in preſtitis Venetiārum, mōte Florentiæ, & locis comperarū ſancti Georgij Ciuitatis Genuę, quę præſtita, mons, et loca, quā ratione ſint licita; cum maxima de eis ortā eſſet inter Theologos diſputatio; latè, ut in loco congruo, explicaui infra *nu.* 452. *et ſ. q.* & ideo hic non repeto. 256

DE SOCIETATE.

SVMMARIA.

Societas aſſ. curatis capitale, et certa parte lucri, accedente contractu aſſecurationis tenet, nu. 257. *ſi verè, et non ficte contrahatur, nu.* 159. *Et quæ ad huius ſocietatis iuſtitiam requirantur, remiſſiue, nu.* 259.

EXemplifica IV. in ſocietate cū aſſecuratione capitalis, et certi lucri, quam ſocietatem poſſe fieri, et quomodo, et quibus interuenientibus contractibus, ſatis ſcripſi infra *§.* 3. *gl.* 3. *nu.* 36. *declarat.* 2. ideo hic nō repeto, et tamē iſta ſocietas eſt licita, et iuſta, quamuis in ea inſpecta effectu, pecunia annuā reddat pecuniam, ſaluo ſemper capitali, et nullo dātis pecuniam labore, aut induſtria adhibito, pecunia pecuniam parere uideatur. 257

Declara hanc ſocietatem eſſe validam, et licitā, ſi uere cōtrahatur, ſecus ſi ficte, ut puta cum perſonā inhabili ad ſocietatis negotium, ut ſecutus ſum infra *q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 17. *nu.* 9. *confir.* 2. 258

Sed quæ ad huius ſocietatis iuſtitiam requirantur, et an Sixti V. conſtitutio eam tollat, uide infra *d. gl.* 3. *nu.* 36. *et ſeq.* in quibus ſufficienter omnia neceſſaria declaraui. 259

DE SOCIETATE OFFICII.

SVMMARIA.

Societas officij Curię Romanæ quando fuerit inuenta, eſt frequentiſſima, et veteres de ea non ſcripſerunt, nu. 260.

Societas officij origo vnde proceſſerit, nu. 291.

Officij Rom. Curiæ vendibilia, nu. 261. *Eaque Papa vendit ad vitam ementis, nu.* 262. *Et quare non vltra, nu.* 264.

Digitized by Google

Societas officij initur etiam cum priuato, qui non habet neque intendit habere officium, nu. 263.

Pretium officij vacabilis per obitum, & pretium cenſus vitalitij videntur æqualia, nu. 263. Maius tamen debet eſſe pretium officij vacabilis, nu. 356.

Societas officij ad ſuis validitatem requirit, quod officiũ ſit officium Rom. Curiæ, ſub nu. 167. & 269. Et quæ ſit ratio, nu. 268. & 269. Et quando ſocietas officij poſſit contrahi etiam ſuper alijs officijs, quam Romanæ Curiæ, nu. 271.

Societas officij non poterat contrahi, niſi infra medietatem officij, ſed hoc fuit reuocatum, nu. 272. Similiter non poterat iniri, niſi ſignato ſupplicatione per ſignaturam Papæ, & hoc etiam fuit ſublatum, nu. 273.

Officialis contrahendo ſocietatem, tenetur interrogatus dicere, ſi alias in eius officio habeat ſocietates, quot, & cuius ſummæ, ſed hodie, hac interrogatione omiſſa, contrahuntur nu. 274. & 275. Et quare, nu. 330. & 331.

Officium in ſocietate officij eſt præciſe neceſſarium, & debet eſſe capax, alias ſocietas eſt nulla, & quomodo num. 279. & late nu. 321. & ſeqq. vbi diſtinguuntur quatuor caſus, vſq. ad numer. 331. incluſiuè, & 339. & 340. Hocque procedit etiam de iure communi, numero 279. Et eſt nulla, etiamſi ſit contracta ſuper periculo vitæ, numero 280. 281. 282. & 306. Quamuis multa deducuntur in contrarium, numero 273. & ſeq. Non obſtante etiam conſuetudine, numero 306. ſed cum diſtinctione, num. 311. adhibita eadem diſtinctione, numer. 313. & ſeqq. Et non obſtante dolo officialis, & ſocij, num. 336.

Officio ſuper quo ſit inita ſocietas, alienato, reſoluitur ſocietas, & ideo ſocius etiam ignorans alienationem officij non poteſt accipere fructus, n. 332. & 333. Etiamſi ſibi ſponte ſoluerentur, nu. 334. Et vbi acceperit, tenetur eos reſtituere, ideoque multo magis repelleretur, ſi ageret, nu. 335.

Nullitas ſocietatis, officij, quamuis officialis, & ſocij indemnitatem videatur æque reſpicere, tamen fauet magis officiali, num. 337.

Societate officij nulliter contracta, ſeu reſoluta, an pecuniæ remaneant apud officialem, vti mutuo datæ, nu. 277. & 338.

Pactum lucrandi pecunias in ſocietate officij vacabilis per obitum, eſt de ſubſtantia ſocietatis, ſub nu. 282. verſ. aliam.

Societas officij contracta ſine officio, an poſſit ſtare vti cenſus vitalitius, ſeu ſponſio, nu. 281. 283. & ſeq. 301. & ſeq. vſque ad nu. 306. & an propter dolum officialis ſocius poſſit conſequi lucrum ceſſans, num. 342. Et quando dicatur contracta ſine officio, nu. 341.

Periculum ſocij in ſocietate officij eſt maius periculo officialis, nu. 285. Habetque periculum ſocij magis naturam ſponſionis, quam aſſecurationis, nu. 293.

Contractus, qui eo modo, quo eſt geſtus, non poteſt ſubſtineri, ſuſtinetur eo, quo poteſt, nu. 284. Quia ſi quod ago, vt ago, non valet, valet vt valere poteſt, nu. 287.

Commercia potius ſuſtinenda, quam infringenda, nu. 316. Etiam ſi in eis verſetur occaſio deceptionum, nu. 317.

Papa in ſocietate officij diuerſa pactis, quibus officialis emit officium, nu. 286. Et poſſunt in ea apponi quæuis pacta licita, & honeſta, nu. 301.

Fructus in ſocietate officij ad rationem 12. pro centenario vnde originem habere videantur, nu. 288. & ſeq. & 291. & ſeqq. Ex his 12. quot capiantur ratione fructuum, & quot ratione periculi, ſub nu. 305.

Vſura centeſima quæ ſit, & vnde dicatur nu. 288. & ſub num. 289. remiſſiuè.

Pecunia traiectitia quæ, & vnde dicatur, nu. 289. iuncto num. 238.

Fænus nauticum quid, & vnde originem habeat, nu. 260. iunctis, nu. 288. & 289.

Leges de aſſecuratione pecuniæ nauticæ, extenduntur ad aſſecurationem vitæ hominis, nu. 292.

Cẽſus vitalitius ratione maioris periculi reddit maiores fructus, et ratione periculi eſt licitus, nu. 294. & 297. Imò eſt magis licitus, quam cenſus perpetuus, nu. 296. Et in eiuſmodi cenſu ceſſat læſio, quæ contingit ex longitudine vitæ ementis cenſum, nu. 369.

Cenſus vitalitij pretium, ſumitur ex veriſimili longitudine, ſeu breuitate vitæ ementis, nu. 298.

Vſura eſt indiſpenſabilis, nu. 319.

Diſpenſari nõ poteſt, quod eſt cõtra præceptũ naturale, n. 320.

Conſuetudo nihil operatur in vſuris, ſub nu. 306. Diſtinguitur nu. 307.

Papa non diſpenſat ſuper vſuris, nu. 311. Sed cum diſtinctione, nu. 313. & ſeq.

Conſuetudini præſertim mercatorum inhærendum in commercio ſocietatis, ſub nu. 317.

Viduæ licet non debeantur fructus dotis, ideoq. fructus, quos ex pignore capit, computare debeat ſortem, tamen debẽtur vigore ſtatuti confirmati a Papa, nu. 315.

Deceptio toleratur in commercijs, et quare, nu. 317.

Legem debent Princeps, quoad poteſt reducere ad vſum populi, nu. 318.

Fructus ſocietatis officij taxantur ex quantitate, quam illud officium communiter reddere ſolet, ſub nu. 322.

Dolus cum dolo compenſatur, ſub n. 324. verſ. ratio, & n. 33.

Vtile per inutile an vitietur in ſocietate officij, num. 329. & ſeq.

Officialis habet hodie nudum nomen in ſocietate officij, ideoque, &c. nu. 334.

Societas officij, quãuis officialis pro parte ſua non adimpleat, habet ſuos effectus, volente ſocio, qui adimpleuit ex parte ſua, n. 343. et ſeq. Et quomodo declaretur hæc voluntas nu. 376. Et quouſque voluntas non declaratur, ſocietas remanet in ſuſpenſo, nu. 379. Secus ſocio nolente, nu. 350. & ſeqq.

Fideiuſſorum licet officialis dare promiſerit, & non dederit tamen ſocius poteſt agere ad fructus ſocietatis, nu. 343. Etiamſi promiſſio ſit cũ clauſula reſolutiua ſocietatis, nu. 249. & quãuis promiſerit dare duos fideiuſſores, & dederit vnum, nu. 345. Et dum ſocius agit ad fructus, non per hoc renunciat iuri agendi, vt fideiuſſor præſtetur, n. 354. Et cui iuri cenſeatur renũciare, n. 347. Et poteſt agere ad fructus, etiamſi in obligatione præſtandi fideiuſſorẽ nulla ſit appoſita dies, & officialis, non ſit interpellatus, n. 349. E contra, ſocio nolente fructus, officialis lucrari non poteſt pecunias, nu. 350. & n. 361. Reiecta contraria opinione, nu. 360. & 361. Et hoc præcipue procedit quando ſocius nullos recepit fructus, n. 363. Procedit etiam quãdo recepit ſolum fructus primi ſemeſtri, nu. 364. 366. & 367. Et maxime, ſi adſit clauſula reſolutiua, n. 368. Procedit etiam ſi teneretur dare fideiuſſorem infra duos menſes, n. 369. Et quamuis ſocius ſtatim, receptis fructibus primi ſemeſtri moreretur, n. 370. Quos fructus heredes compẽſare tenerentur, nu. 375. Quod ſi receperit fructus ſecundi, aut vlterioris ſemeſtri, officialis pro toto illo tempore poſſet lucrari pecunias, nu. 365. 376. & 377. Et non vltra illud tempus, nu. 478.

Voluntas ſocii ad declarandam ſocietatem initam exprimitur expreſſe, & tacite, n. 376.

Renuncians iuri dicendi ſocietatem non eſſe initam, non renunciat iuri agendi ad alia ſibi promiſſa, nu. 347.

Domi-

Digitized by Google

ominus directus recipiendo cironem ; renunciat caducitati incur ſ., ſed non iuri empyteotico, nu. 248.
ntractus commodum reportare non debet, quia contractum non adimplet, ſub nu. 350.
gere non poteſt ex contractu, qui contractum non adimplet, nu. 351. & ſeq.
nptor non agit ex empto, niſi Venditori pretium offerat. num. 352.
cceptio non adimplementi repellit agendum, nõ obſtante quo- uis inſtrumento, & ſtatuto executio, nu. 353. & ſeq.
atutum, tollens omnes exceptiones non tollit exceptionem non adimplementi, nu. 253. & ſeq.
ceptio (tu non impleuiſti) poteſt opponi etiam per iudicem ex officio, nu. 356.
ns, & cauſa finalis contrahentium attenditur, nu. 358.
cator permittens non expellere conductorem, intelligitur ſi ſoluat, nu. 359.
ra an, & quomodo conſideretur, & contrahatur, nu. 270. et ſeq. & nu. 386. 387. & ſeq.
ra ad excludendum a lucro, & ab actione eum, qui non ad- implet, non eſt neceſſaria, nu. 372. 373. & 374.
erpellatio non eſt neceſſaria, quando obligatus eſt certus de ſua obligatione; & non adimplemento reportaret commo- dum, num. 349. Secus quando non eſt certus, quare, &c. nu. 380. & ſeq. 385. & ſeq. & nu. 389. & 390.
s incerta habetur pro conditione, nu. 382. Et illius aduentus non conſtituit in mora ſine interpellatione, nu. 384.
latiui abſoluti faciunt conditionem, nu. 383.
igatio, & mora eodem momento non naſcuntur, num. 386. & 387.
amentum quando habeat vim conſtituendi in mora, numero 387.
nnia præſens requiritur in contractu ſocietatis. nu. 391.
ſona, ſuper cuius Vitæ periculo contrahitur ſocietas quo- modo debeat nominari, & quid ſi non ſit nominata, nu. 393. & ſeq. Vſque ad num. 398.
s, quæ condemnato infligitur a iuſtitia, dicitur mors natu- ralis, &c. nu. 389.

EXemplifica V. in ſocietate officij Curiæ Romanæ, quod commercium fuit primũ à *Leone* .deinde *Paulo IV.* & poſtea a *Pio IV.* approbatum, & hodie eſt frequentiſſimum in Vrbe; vt ſciunt qui n ea verſantur: in vſu enim eſt Rom. et in multis Ciuitatibus, Eccleſiæ ſubiectis, vt contrahantur ſocietates ad certum tempus, plerumq. ad ſex menſes, einde, ad beneplacitum: cum diſdicta quindecim ierum ſuper officij Romanæ Curiæ, quæ per obitũ acant; in quibus alicui officiali datur nomine ſocietatis certa pecuniæ ſumma, ſuper periculo vitæ iæ, vel cuiuslibet alterius perſonæ certæ: officialis item promittit pro rata pecuniæ ſocium particiem facere fructuum ſui officij, ſocietate durante, uos etiam conducit ad rationem duodecim pro uolibet cẽtenario, & ſocietate finita; promittit reſtituere ſortem, *Hier. Gabr. conſ. 78. in vſu. lib. 2.* ſed quia oc commercium antea erat incognitum, ideo de ficiorum ſocietatibus nihil expreſſe ſcriptores veres tradiderunt, *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 9. tit. ſociet. et mand. c. 8. initio.* ſed poſtea de eius quædam cuiſſime attingit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. ad em*, quem ſecutus eſt *Ioſeph. Angles in ſuis floreb. quæ- onum theologicarum, in q. de contractu ſocietatis. dub. 3. 4.* & paulò exactius *Philiarch. in ſuo man. ſacerd.* cum it de vſuris, *in c. quib. mod. fiat vſura palliata, Nauar. conſ. 25. & 27. lib. 5. de vſur. Card. Tholet. de inſtruc. ſacerd. lib. 5. c. 50.* & in alia impreſſione *c. 40. Rot. diuerſ. in d. diuerſis deciſ.* quas citamus in locis opportunis, & multa ſcripſit *Io. Azor. d. c. 8. & ſeq.* & tractatum ediderunt *Virg. de Bocc. & Franc. Caſtrac.*

Harum ſocietatum origo inde proceſſit, quia cũ 261
Papa habeat in Rom. Curia multa officia, quorum aliqua ſunt gratioſa, & aliqua vendibilia, vt officiũ Camerariatus; Theſaurariæ, Auditoris Cameræ, Clericorum Cameræ, Prothonotariorum, Secretariorum, Cubiculariorum, Cõtradictarum, Summiſtæ, Abbreuiatorum, Correctorum, Preſidentis, Collectorum, Iannizarorum, Plumbi Notariorum, Curſorum, Militum, ſeu Equitum S. Petri, Pij, Gilij, & alia, vt teſtantur *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. in præm. num. 4. & ſeq. & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 9. lit. de*
ſociet. & mand. c. 8. verſ. in Romana. † hæcque officia, 262
quæ vẽndibilia ſunt, Papa vendat vitam ementis, vt ſcribunt *Caſtrac. d. præm. num. 2. in fine, num. ro 3. & 8. in fine, & Ioan. Azor. de Vſur. in Romana,* & iis, qui nolunt eſt emere, aliquando deficiat aliqua pars pretij, Papa concedit eis, vt poſſint eſſe plures vnius officij emptores, dummodo in vno ſolo reſideat titulus, & emptio officij; quare is, qui in emptione officij cõfert proprias pecunias, efficitur pro rata ſocius, & particeps redituum illius officij vna cum officiali, qui illud emit *Card. Tholet. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. c. 50.* alibi *cap. 40. nu. 1. & Caſtrac. d. tract. de ſociet. offic. c. 2. nu. 1. & ſeq.*

Verum, ſuccreſcente commerciorum neceſſita- 263
te, aut potius callida hominum aſtutia, anhelãtium ad lucrum: hæ ſocietates fieri cœperunt etiam cum officiali, qui pecunia non indigeat ad emẽdũ officium, ſiquidem fieri cœperunt cũ officiali, qui officium iam emit, imò cum alio, qui nec emit, nec vult emere, ſed pecuniam quærit pro ſuis neceſſitatibus, ſeu negotijs, aliquo tamen officialis adhibito, qui in ſui officij ſocietatem pecuniam illam accipiat, & conſeruetur indemnis, eum in ea ſocietate ſolũ nomen habeat, vt dixi infra *q. 7. part. 1. nu. 88.* quod idẽ fuit factum in cambio; cum enim eſſet introductum gratia mercaturæ, & peregrinationis, quia poſtea ipſummet factum mercatura, & conuerſum ad negotiationem Lucratoriam, vt ſcripſi infra *q. 6. nu. 8.*

De prædictis officis, & officialibus varij, quorũ aliquos citat *Caſtrac. d. tract. de ſociet. offic. in proœm. nu. 5. & ſeq.* varij in locis ſcripſerunt, & nos de aliquib. in noſtro *tract. de ind. cauſ. lib. 1. c. 21. & ſeq. & lib. 3. c. 2. q. 8. nu. 134. 166. & ſeq.*

Ratio quare Papa hæc officia uendat ad emẽtis 264
uitam, & non ultra, eſt, ut in cuiuſque Põtificis ſede eorum aliqua ſemper ſint uacatura, & ita cuiuſque Pontificatus eoſdem poſſit habere reditus.

Horum officiorum pretium ex communi æſti- 265
matione hodierna à multis iam annis eſt illud, quo quis uitalitium emeret annum reditum, certum, & ſecurum ſcutorum octo circiter pretio ſcutorum cẽtum: itaque ſcutis 1000. emeretur officium, quod reddere ſoleret ſcutos 80. annuatim, comprehenſis omnibus expenſis: cum enim ſit vitalitium, non tãti emitur, quanti emeretur, ſi eſſet perpetuum, tranſitorium ad hæredes, & eum reddat lucrum, ſeu fructus, ad rationem octo pro centenario, maiori emetur pretio, quam ſi redderet ad rationem quinque pro centenario.

256 Et licet pecunia periculo vitę expoſita ſolent reddere non ſolum octo pro centenario, ſed maius lucrum, nempè decem, vel duodecim pro cẽtenario, ſicque ſcutis 1000. poſſet emi officium, quod reddat non ſcutis 80. ſed ſcutis 100. vel 120. annuatim, tamen eſt aduertendum, quod pecunia, qua emuntur hæc officia, non eſt ita præciſe expoſita periculo vitæ ementis, vt is periculum aliquado per viam reſignationis ante mortis euentum non poſſit euadere, recuperando pretium a reſignatario, quare põt officialis cum cõſenſu Papæ per viam reſignationis officium illud alienare in ſingularem ſucceſſorem cum ſua natura vacantiæ per obitum ipſius ſingularis ſucceſſoris, & hac ratione annus reditus, ſeu cenſus omnino vitalitius, minori æſtimari debet pretio quam reditus annus officij vacabilis per obitum, quia pretium ſolutum pro cenſu vitalitio nõ poteſt eximi a periculo amiſſionis, at pretium, ſolutum pro officio vacabili per obitum, poteſt eximi, vt dixi, per viam reſignationis.

267 Ad huius ſocietatis validitatem multa ſunt neceſſaria ex diſpoſitione conſtitutionum editarum, a Pontificibus, de quibus mentionem feci ſupra *nu.* 260.

[illegible] Primo requiritur, quod eiuſmodi ſocietas contrahatur ſuper officium, quod ſit Rom. Curiæ, quia etſi hæc qualitas, nempe, quod ſit Rom. Curiæ, non pertineat ad intrinſecã rationem contractus ſocietatis, ideoque nulla repugnante ratione, poſſet iniri etiam ſuper officijs Regijs: Ducalibus, et ſimilibus, tamen, quia *Paulus IV.* id prohibet, eſſet vſura, ſi ſuper alijs officijs, quam ſuper officijs Romanæ Curię contraheretur. *Card. Tolet. de inſtr. ſacerd. lib. 5. c. 50.* alibi *cap. 40. ſub nu. 1. verſ. prima eſt.* & ideo accurate loquitur *Hier. Gab. conſ. 78. vſu initio, libro. 1.* dicens, in vſu eſſe Romæ, & in multis Ciuitatibus, Eccleſiæ ſubiectionis, vt contrahantur ſocietates ſuper officijs Rom. Curiæ, quæ per obitum vacant.

268 Ratio huius requiſiti, ſeu qualitatis officij potuit eſſe (licet nec iſta undique ſatisfaciat) quia dum *Pauli IV. conſtitutio* diſpenſat, vt, iſte ſocietatis contractus ſuper officij Romanæ Curiæ poſſit fieri, taxata, & ſolutã ab initio certã quantitate pro fructibus, hæc conſtitutio videtur quodammodo vulnerare ius commune, cui eiuſmodi determinatę taxationes, & anticipatæ ſolutiones ſolent eſſe ſuſpectę, vt late explicaui infra *q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 27. & ſeq. & n.* 87. At conſtitutio ſpecialis; vulneratoria iuris communis, eſt intelligenda, vt quo fieri poteſt, minus vulneret, vnde ſicut ſtatutum, quod poteſt intelligi, vt corrigat ius commune in duobus, vel in vno, intelligitur hac ratione, ut corrigat in uno, ut ſecutus ſum in meo *tract. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 8. num. 410. &* 411. ita etiam eadem rationem conſtitutio: quæ poteſt intelligi, ut corrigat in pluribus locis, uel in uno loco, debet intelligi, ut corrigat uno loco.

269 Ratio rationis, quare hęc diſpenſatio reſtringatur officia Rom. Curię, eſt, quia Curia Rom. eſt forum commune, ad quod ex totius Orbis Chriſtiani, partibus gentes confluunt, quę cum ibi diuerſis ex cauſis aliquo tempore, commorentur, hoc ſocietatis commercio ſibi facilius, quam alio ſubuenire poſſunt.

270 Extende hoc requiſitum, vt neceſſariam etiam hodie, quia licet procedat ex *Pauli IV. conſtitutione*, eaque conſtituto cum omnib. in ea appoſitis clauſulis, ſit caſſata, & annullata *per conſtitutionem Pij IV.* tamen illa annullatio non tollit hoc requiſitum, tũ quia omnis conſtitutio Pontificia de ſocietatibus officij loquitur de officijs Curiæ Romanæ, prout de eis loquitur etiã *conſtitutio Pij IV.* quia cum ſint correctorię iuris communis, ut dixi ſupra *ſub numero* 298. non ſunt extendendę ad officia, quę non ſunt Romanę Curię, tum quia illa annullatio, etſi generalis ſit, exprimit quid corrigat, & quid diſponat.

Declara idem requiſitum, ut nõ ſit neceſſarium 271
quando nulla fit lucri, ſeu fructuum taxatio, ſed fit ſimpliciter ſocietas tam in lucro, quam in damno, iuxta iuris cõmunis diſpoſitionem, quia, ſeruata iuris communis diſpoſitione, ſocietas ita poteſt contrahi ſuper officij Romanæ Curię ſicut ſuper alijs.

Secundo requiritur, quod ſocietas nõ contraha 272
tur ultra dimidium ualoris officij, ſic expreſſe diſponente *Pauli IV. conſtitutione*, quod aduertunt etiam *Cardin. Tolet. de inſtruct. ſacerd. libro 5. capit. 40. numero 2. verſ. altera eſt. & num. 9. Verſ. prior eſt. Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. libr. 9. tit. de ſociet. cap. 9. initio, & Rot. diuerſ. deciſ. 336. honorius. ſub nu. 1. coram Illuſtriſſimo Card. Millino, in Rom. ſocietatum. lunæ 29. Ianuarij* 1601. *inter impreſſas Lugduni, anno* 1612.

Hoc requiſitum ex ſocietatis natura non eſt neceſſarium, & fuit expreſſe reuocatum per *conſtitutionem Pij IV.* & in ſocietate officiorum, ſeruata diſpoſitione iuris communis, potuiſſet omitti etiam ſine iſta reuocatione, quare ſocietas tenet uſque ad ualorem officij, ſuper quo cõtrahitur, dummodo ualorem officij non excedat, ſic diſponente *d. Pij IV. conſtitutione*, reuocatoria *dictæ conſtitutionis Pauli IV. Io. Azor. in loco ſupra proximè citato, & Rot. d. deciſ. 336. ſub nu. 1.*

Tertio requiritur, quod fiat, accedẽte ſupplica- 273
tione, ſignata uel manu Papæ, uel in eius Signatura, *vt in conſtitutione Leonis X. & Pauli IV. Cardin. Tolet. d. c. 40. numero 9. verſ. prior eſt. & Rota dict. deciſ. 336. numero 1.*

Hoc etiam requiſitum fuit dictã Pij *IV. conſtitutione* expreſſum ſublatum, *Rot. vbi ſupra, Caſtrac. tract. de ſociet. offic. cap. 5. numer. 1. & ſeqq. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro 9. tit. de ſociet. cap. 8. verſ. prima conditio.*

Quarto requiritur, ut officialis in actu celebra- 274
tionis inſtrumenti, ſeu prius in ipſo ſocietatis cõtractu interrogatus, an in ſuo officio habeat alias ſocietates quot, & cuius ſũmæ, teneatur eas exprimere ſpecialiter, quod ſi falſo eas in totum, uel in parte negauerit, ſeu celauerit, eo ipſo intelligeretur priuatus officios ſuper quo ſocietas cõtracta eſſet, ſine ullo tamen detrimento creditorum, quatenus illis aliunde ſatisfieri nõ poſſit: ſed in primis tenentur ipſe officialis; & fideiuſſores ſatisfacere, *Ut in dicta Pij IV. conſtitutione*, & ſcribunt *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. c. 6. nu. 3. & 4. Virg. de Boccat. eod. tract. nu. 103. Verſ. & in dicta, & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 9. tit. de ſociet. c. 9. in fin. initij.*

Sed hoc requiſitum, quamuis bonę fidei conſonũ eſſet, tamen de conſuetudine, quæ contra bonos mores non eſt, omittitur, nam & requiſitum, & cõſuetudo habent diuerſis reſpectibus iuſtã cauſã, etenim requiſitũ nititur rationi, ne ſocietates fraudolenter.

lenter.

Digitized by Google

lenter,& nulliter contrahantur;conſuetudo autem nititur difficultati,ſeu impoſſibilitati,ut dixi *nu.ſeqq.*
275 Ratio enim,quare hoc requiſitum poſſit omitti, eſt, *Pij IV.conſtitutio* nõ præcipit in ſocio, vt officialẽ interroget,nec officialis,ut etiam non interrogatus exprimat,ſi alias contraxerit ſocietates; ſed ſolum præcipit, vt ad requiſitionem ſecum contrahentis teneatur exprimere.

Ratio rationis potuit eſſe,quia hodie ſi officialis interrogaretur, non poſſet reſpondere,cũ ignoret ſocietates, quæ ſuper eius officio contrahuntur, vt ſcripſi infra *nu.330.* & ideo diuinitus Papa eo modo locutus fuit,non obligando.
276 Quinto requiritur, quod officium Rom. Curiæ, ſuper quo contrahitur ſocietas ad rationẽ duodecim pro centenario, poſſit illum fructuũ conuentũ reddere,alias ſi officium, ſuper quo contraheretur, non haberet tantum fructuum,uel ſi haberet,iam in eo eſſent contractæ aliæ ſocietates, ita vt vltimo ſocio vel nihil,uel nõ vniuerſi fructus ſupereſſent, ſocietas non teneret,vel non teneret pro ea parte, pro qua in eo officio fructus non extant, quia *Pauli,& Pij IV.conſtitutiones* diſponunt,ne ſocietas officij cõtrahatur vltra valorẽ officij, & ratio eſt euidẽs, qa ſicut ſocietas officij,inita ſine officio,eſſet nulla,ita etiam erit nulla,ſi ſit inita ſuper officio,quod ſit penitus inutile, quia omnes illius fructus alteri ſeu alijs debeantur ſocij,vel erit nulla pro ea parte, in qua deficiunt fructus, quia valet argumentum de toto ad partem,*Io.Azor.de inſtit.moral.p.3. lib.9.tit.de ſociet.c.8.q.4.& c.9.Verſ.hac conditio.& Virg.de Boccat. tract.de ſociet.offic.nu.126.& ſub num.* 197.deficit enim materia,ſiue res ſubſtantialis contractus; *Caſtrac. tract.de ſociet.offic.cap.5.ſub numero* 7.cum officium ſit ſubiectum ſocietatis officij; vt dicit *Rot.diuerſ.decif. 287.habebat. verſ.dubitaui. in fine; coram Blanchetto in Rom.ſocietatis,lunæ 28.Ianuarij* 1591.*inter impreſſas Lugduni* 1612.*& decif.336. honorius.numer. 1.in fine,verſ.ſecundo circumſcriptis.coram Illuſtriſſ.Card.Millino in Rom. ſocietatis, lunæ 29.Ianuarij* 1601.*inter eaſdem*, & ideo non poteſt ſtare ſine officio, *Rot.d.decif.336. num.4.* quare requiritur in primis officiũ,& deinde, quod illud officium ſit capax illorum fructuum, alias ſocietas eſſet illicita,iniuſta & vſurariam prauitatem contineret,*Caſtrac.d.c.5.num.5. & Rot.d.decif.336.ſub*
277 *nu.6.* † & quod vſurariam contineat prauitatem, ſatis colligitur ex eo,quod, ſublata ſocietate,remanet mutuum,ut dicit, *Rot.d.decif.287. Verſ.dubitaui in fi.& decif.292.cõcluſum.in Rom.damnorum.3.Iunij 1575. coram R.P.D.Cotta,& decif.338.fuit per dominos. coram d.Illuſtriſſ.Card.Milino, lunæ 20.Maij 1602.in Romana ſocietatis inter eaſdem impreſſas Lugduni.*ex quo mutuo ſi recipiatur vltra ſortem,eſt vſura, ſicut ergo,inquã, ſocietas ſine officio eſt nulla,illicita,et vſuraria,ita etiam nulla,illicita,& vſuraria eſt pro ea parte, in qua deficit officium,*Ioan.Azor.d.cap.9. verſ.hæc con-*
278 *ditio,* † &ideo pro ea parte fructus ſunt computãdi in ſortem,vel reſtituendi,vt colligitur *ex dicta Pij IV.conſtitutione, & ſcribunt Rot.diuerſ.decif.291.d.mini. nu.2.5. & 6. d.decif.338.& d.decif.287.Verſ.dubitaui inter impreſſas Lugduni anno* 1612. *Caſtrac. tract.de ſociet. offic.c.6.nu.7.& ſeqq.Virg.de Boccat.eod.tract.nu.*102. *& Io.Azor.d.c.9.verſ.cum Vero.*

Non obſtat, ſi contra hoc requiſitum, dum pro ſubiecto ſocietatis officij requirit exiſtentiam officij,quod ſit capax fructuum ſoluendorum, dicatur, ſocietates officij,attento hoc ſubiecto, ſemper eſſe validas,etiã ſi ab eodem ſocio contrahantur ſuper eodem officio plures ſocietates, quæ longe officii valorem,et fructus excedant,ſi quidem officium,cũ ſit de regalibus, ideoq.non poſſit obligari,ſemper remanet integrum apud officialem,& remanendo integrũ,nunquã deficit idem ſubiectum ſocietatis.

Prout non obſtat ſecundo,ſi dicamus,quod cum officium non poſſit obligari, videtur exemptum à commercio, & conſequenter ſocietatis ualiditas non erit ſumenda ex capacitate fructuum officii, ſed ex periculo.

Quia reſp. quod nihilominus officium ad effectũ communicandi fructus remanet in communi cõmercio, prout ſoluendo præcedens primum obiectum,reſpondet.*Rot.d.decif.336.nu.5.* quod ſuadetur ex his, quæ, loquendo de cenſu impoſito ſuper re inalienabili,ſcripſi ſupra *nu.* 190.*&* 191.& hoc modo,quo remanet in commercio,debet habere iuſtitiam contractus, quæ eſt,vt ſocietas ſuper fructibus officij poſſit contrahi,ſi fructus extent, alias ſocietas ſit ficta,& quaſi vterq.videatur ſe ipſũ decipere.

Minus obſtat,ſi dicatur,quod ſicut vendens idem prædium duobus tenetur ſecundo emptori,cui tradere non poſſit,ad intereſſe,ita etiam officialis, cõtrahentes ſocietates cum pluribus, teneatur etiam poſterioribus ad intereſſe.

Quia,vltrà reſponſionem *Rot. ad.decif.336. nu.4.* cum forſan tibi videri poſſet,quod nõ tollat omnino illud ſimile,reſpõdeo,quod ſi nos ſupponeremus ſocietates,bona fide contractus cũ diuerſis, vt *in 4. caſu.de quo infra n.329.*admitto oppoſitionem, quod fructus licite recipiantur à ſocijs pro omnib. ſocietatibus,*vt ibi dixi*,ſed ſi ſupponamus,eſſe contractas malà fide,vtputa,cum eodem ſocio,tunc aliæ ſocietates,quæ excedunt,non tenent, per ea,quæ ſecutus ſum *infra nu.525.*quod idem forſan dicerem in ſecũdo emptore, qui ſcienter emit rem,alteri uenditam per ea,quæ de emente ſcienter rem alienam ſcripſi infrà *ſub nu.556. exempl.6.*

Pro abſoluta tamen,& clarà explicatione huius requiſiti,uide omnino caſus, de quibus ſcripſi infra *nu.322.& ſeq.& 329.*

Extende primo hoc requiſitum, dũ dicimus, ſo- 279
cietatem officij,contractã ſine officio,uel ultra ualorem officij,eſſet nullam in totum,uel in ea parte, ut procedat non ſolum de iure dictarum conſtitutionum Põtificiarum, ſed etiam de iure communi, *Rot.diuerſ.d.decif.336.ſub n.1.Verſ.ſecũdo circumſcriptis.* imò etiam de iure naturali, quia deficiente fundamento,quod eſt officium,impoſſibile eſt, naturaliter loquendo,ut cætera ædificata, quæ ſunt ſocietas & fructus non corruant.

Pro maiori explicatione adde omnino quæ ſcripſi infrà *nu.322.& ſeq.*

Extẽde ſecundo,ſeu potius declara,vt procedat 280
etiam quod in ſocietate officij ſit appoſitum pactũ ſolitum,ut,ſocio,uel alio,ab eo nominato, moriente intra ſex menſes,officialis lucretur pecunias,ſibi in ſocietate datas, (quod pactũ ſupponimus ſẽper ex neceſſitate,cum ſit de ſubſtãtia huius ſocietatis, ut dixi infra *ſub nu.282. Verſ. aliam addo.*)quia adhuc ſocietas,contracta ſine officio,uel cũ officio, quod non ſit tanti ualoris,quanti eſt ſumma data in ſocie-

rātē,& ideo non reduat tot fructus, eſt nullā in totum,ſeu in illā parte, *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. cap. 5. num. 5. & cap. 6. nu. 7. & ſeq. Rot. diuerſ. deciſ. 336. honorrius. ſub nu. 4. verſ. quod vero. in Rom. ſocietatum. Lunæ 29. Ianuarij* 1601. *coram Illuſtriſſ. Card. Millino*, quæ deciſio *in dicto verſ. quod vero, & pleræque alia* vitio copiæ, vel impreſſionis nimis corruptę leguntur, hancque eandem extenſionem in foro exteriori ſequitur *Io. Azor. de inſtitut. moral. p. 3. lib. 9. tit. de ſociet. c. 9. verſus finem, verſ. ego ſane.* vbi trepidando, ait, quod ipſę nunquam conſilium dāret, vt ſocietates tali pacto contraherentur, ſi tamen contractæ ſint, ait, quod eas non facile, ſecūdum conſcientiam condemnaret, at eum iudicio res agitur, ſocietātes, inquit, tali pacto contractæ, merito cōdemnantur: quod idem apertius iam dixerat, *c. 8. præced. q. 4. in fin.* & ego ita video ſeruari.

281 Ratio huius extenſionis ex mente *Rotæ in d. deciſ. 336. verſ. quod vero.* (ſuppoſito ex officio, ſed incipaei tot fructuum, ſeu, quod fructus ita pingues, & numeroſos non hābeat, quales dantur ſocio) eſt, quia hoc pactum non poteſt reduci ad aliquam iuſtitiā contractus; non enim poteſt reduci ad iuſtitiā contractus cenſus, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. poſt corollarium. col. penult. in fin. fol.* 600. quia pecunia data pro cenſu, repeti non poteſt, *Nauar. conſ. 25. quæſt. 1. ſub num. 1. lib. 5. titul. de vſur.* immo neque reduci poteſt ad iuſtitiam contractus cēſus vitalitij, quia licet in eo propter vitę periculum licite ſoluātur annuatim certi fructus, vt ſcripſi infra *n. 294. & ſeq. cōfir. 3.* tamen etiam in eo ſtat natura, & iuſtitia emptionis, et venditioni, cum emēs huiuſmodi cenſum, pecuniam amplius repetere non poſſit: āt in iſto contractu remanet natura mutui, cum lāpſo ſemeſtri, poſſit repeti pecunia data, prout in iſtis etiā terminis conſiderauit *Rot. diuerſ. deciſ. 287. habebat, verſ. nec obſtat periculum. in Rom. ſocietatis, Lunæ 28. Ianuarij* 1591. *coram bo. mem. Card. Blanchetto inter eaſdem Lugduni impreſſis*, &, hac mutui natura attenta, fructus accipi non poſſunt, per ea: quæ ſcripſi inf. *nu. 403. & ſeq. &* 408. Vulterius cenſus vitālitius eſt licitus, quia conſtituitur, habita relatione ad rem, vt dixi ſuprā *ſub n. 202. verſ. extende.* at in ſocietate officij, ſublāto officio non remanet relātio ad aliquid.

282 Minus reduci poteſt ad iuſtitiām cōtrāctus ſponſionis, quia in ſponſione periculum lucri, & damni debet eſſe commune cum iuſtitia cōmutātiua proportionali, cum etiam in iſto contractu conſiderētur lęſio, & dolus, vt dixi ſupra *nu. 152. & infra §. 3. gl. 9. num.* 51. ſed in iſto contractu non adeſt hoc periculum cum iuſtitia cōmutatiua, quia officialis pro centum cum periculo vitæ ſuæ habet ab officio Papæ octo circiter, & incerta, & ſocius eiuſdem officialis pro centum, cum periculo ſimiliter vitæ ſuæ, habet ab eodem officio duodecim certa vigore ſocietātis, ſicq. vtrobique eſt equāle periculum; ſeu, vt dicit *Rot. d. v. quod vero.* & clarius *nu. 2 in fin.* periculū cum periculo cōpenſatur, ſed non eſt æquale lucrū Vulterius hic contractus, ſeu ſpōſio reſpectu Papæ, et officialis habet iuſtitiam, quod ille fructus, ſeu lucrum non eſt fundatum in euētu ſortis, & fortunę, h. e. in ſolā ſponſione, ſed eſt fundatum in officio, empto a Papa, quod vere illos fructus reddit, quiā Papa habet illud officium, quod vendit, & alteri illud non obligauit, at reſponſio reſpectu officialis, & ſocij daret iſta iuſtitia, dū ſupponimus, officialē vel nullū habere officiū, vel habere ſine illo fructu.

Aliam addo rationem, nimirum, quia hoc pactū luctādi in caſu mortis officialis, ſeu ſocij reſpectiue operātur, vt pinguior, ac numeroſior conſtituatur reditus in officio, eiuſq. ſocietate, cum ālias ſine iſto pacto Papa non daret officiali, nec officialis, ſocio reditum ita pinguē, & numeroſum, ſed dāret minorem, nempe, ad rationem quinque pro centenario; vnde hoc pactum, cum ſit ſemper de ſubſtantiā, et naturā ſocietatis officij, *Caſtr. de ſociet. off. c. 8. num. 1.* non operatur, vt ſocietas poſſit conſiſtere ſine officio quia implicaret contradictionem, ſed operātur, vt reditus augeatur in ſeptem pro centenario, ita vt in ſocietate quinque capiantur ex officio, et ſeptem ex periculo vitę, ſed vnum non poſſit ſtare ſine altero, et ita ſeruar ſtilus.

Contrariām opinionem, nempe, quod, quãuis 283 iſte cōtractus non poſſit iuſtificari ratione emptionis, uel uenditionis, quia nulla talis ſit, nec ratione mutui, quia mutuans nihil vltra ſortem capere poteſt, neque ſola ratione ſocietates, tū quia capitale remanet ſaluum, quãuis officiālis perdat totām pecuniam, & ſic non adeſt æqualis pārticipatio lucri & damni, tum quia ſi hæc eſt ſocietās officij, et nos ſupponimus, deficere officium, deficit ſubſtantia ſocietatis officij, et nō entis nullę ſunt qualitātes, neque ratione cenſus, tamē ſuſtineri poſſit in vim ſpōſionis, propter periculum vitæ, videntur tenere *Sot. d. q. 6. art. 2. verſ. ſiue m. Nauar. conſ. 25. q. 1. nu. 2. & 3. lib. 6. de vſur. Virg. de Bocc. tract. de ſociet. offic. num.* 196. & 197. vbi ſuppoſita ſocietatis diſdicta, et facto deinde pacto cum eo, qui ſocietātis bonam fidē recognouerat, quod ſi ipſe, qui pecuniās dedit in ſocietatē, moreretur infra ſex menſes, et is, qui bonam fidem recognouerat, ſoluerit fructus ſemeſtris, lucraretur pecunias dātas in ſocietatē; et ſuppoſito caſu mortis ſecutæ intra ſex menſes, articulo examināto, cenſet pro validitate pacti, et factum eſſe locum lucro pecuniarum; *Et Sot. vbi ſupr.* quamuis re vera oſtēdat ſe huius ſocietatis naturam ignorāſſe, cum dubitat ſimpliciter de eius iuſtitia, tamen concludit, hanc ſocietatem iuſtificari ex ſolo periculo, nulla hābitā cōſideratione de officio, vel officij reditu, dum ait, quod illud periculum perdendi illa centum eſt pecunia æſtimabile, ideoque ſicut in ludo, aliiſq. fortuitis videntur pro illo periculo durante per ſemeſtre iuſte recipi ſex pro illis centum.

Cōfirmatur primo hæc contrariā opinio, quiā 284 contractus, qui eo modo, quo eſt geſtus, non poteſt ſuſtineri, debet ſubſtineri eo, quo poteſt, ad euitandū alterius damnum, per ea, quæ ſcripſi infra *q. 7. p. 2. ampl. 20. nu. 3. & ſeqq. vſque ad num. 22. excluſiue*, et ſpecialius *ead. q. 7. p. 3. lim. 7. ſub n.* 11. Sed iſte contractus videtur poſſe ſuſtineri in uim ſponſionis ſuper periculo vitæ, quia ita potuiſſet fieri, nullā accedente ſocietate, vt patet ex his contractibus, de quib. ſcripſi ſuprā *nu. 97. & ſeqq.* quare cum hoc pactum videatur præter naturām & non contra naturam, et ſubſtantiam ſocietati, in foro conſcientiæ ex iure nāturāli non eſt improbādum, imò etiam ſi hoc pactum eſſet contrā nāturam ſocietatis officij, tamē tūc mutat ſocietatem in ālium iuſtum, & licitum cōtractū, quaſi illę pecuniæ ſint datæ eā cōditione, vt ſi is qui eas dedit, obierit infra ſex menſes, ſint officialis, vt,

diſpu-

Digitized by Google

diſputando hanc extenſionem.diſcurrit *Io. Azor.d.c.*
9.verſ.certi iuris,& ideo ſocietates officiorum cau-
tela contrahuntur cum appoſitione huius pacti ,
quia ſi ſocietas non tenebit , vt ſocietas , eo quia
deſit officium ; vel , ſi non deſit, non habeat
tot fructus , ſuſtineatur tanquam contractus ſpon-
ſionis.
285 Non obſtat,quod dicebamus ſupra *num.282.*de æ-
quali periculo,ſeu periculi cum periculo compẽſa-
tione,& inæquali lucro; Quia reſpõdeo dupliciter;
Primo,videtur poſſe negari periculi æqualitatem,
cum ſocius,receptis fructibus ſemeſtris,ſubiaceat ẽt
inuitus periculo per totum illud ſemeſtre , ita vt ab
illo periculo ſe per viam ſalutationis ſocietatis exi-
mere non poſſit,at officialis non ſubiacet tanto pe-
riculo,cum poſsit quandocunque ab illo ſe exime-
re per viam reſignationis , & licet Papa poſſet non
admittere reſignationem, tamen de ſtilo ſolet ad-
mittere, & de facili non obſtantibus, quæ conſide-
rat *Rot.diuerſ.deciſ.288.fel.recor dat.numer.3.coram lon.*
mem.Card Ceraph.in Roman.offic..una 19. Octobris 1598.
inter impreſſas Lugduni anno 1612.& quod eſt de ſtylo,
et ad certa obſeruantia,illud conſideratur,nam niſi
poſſent reſignari,et ita alienari,non ita de facili in-
uenirentur emptores.
286 † Secundo reſpondeo, quod ſocius poteſt cõtra-
here cũ officiali ſub pactis diuerſis ab illis, ſub qui-
bus officialis contrahit cũ Papa,vt patet ex his,quę
ſcripſi infra *num.301.confirm.4* & ideo non videtur
reuelare conſideratio compenſationis periculi cum
periculo; imò videtur non poſſe dici proprie com-
penſationem, quia non eſt de periculo reciproco ,
qualis eſſet ſi officialis,& ſubiacerent inuicem pe-
riculo,vt,præmoriente ſocio,lucraretur officialis ,
& è contra , præmoriente officiali , lucraretur ſo-
cius ; ſed eſt de periculo alieno, cum periculo vitæ
officialis non cedat lucro ſocij, ſed lucro Papæ, ſed
bene periculum vitę ſocij cedit lucro officialis.
Minus obſtat,quod maior ſit iuſtitia in contractu
huius ſponſionis inter Papam , & officialem,quam
in contractu ſponſionis inter officialem, & ſociũ ;
Quia reſpondeo,id eſſe verum,ſed tamen hoc eſt,de
quo dubitatur , an hæc iuſtitia ſit de ſui natura ne-
ceſſaria in contractu ſponſionis,vel ſit neceſſaria ſo-
lum ex Pontificijs conſtitutionibus , & ſtylo Curiæ
Romanę, quæ iuſtitiæ excellentia fulgent , per ea ,
287 quæ dixi infra *ſub n.305.*† Pariter non obſtat,quod
noluerint, quod potuerunt, quod vero voluerunt ,
adimplere nequiuerint ; Quia reſpondeo , quod iſto
caſu,ſi quod ago,vt ago, non valet,valebit, vt vale-
re poteſt,per ea , quę late ſcripſi infra *q.7.p.3.lim.7.*
nu.11.& ſeq.
288 Confirmatur ſecundo ; quia iſte ſtylus ſoluendi
fructus ſocietatis,ad rationem 12.pro centenario,
eſt ſumptus,vt arbitror , *ex l.2.in nautica.& ſeqq.nihil*
*intereſſe.ff.de nau.fæn.*nam ſciendum eſt , quod cum
mercator aliquis mutuo accipiebat pecuniã tran-
ſuehendam per mare , & illius pecuniæ periculum
volebat ſpectare ad mutuantem , eidem mutuanti ,
qui illius pecunię periculũ in ſe ſuſcipiebat,vſuram
centeſimam per ſtipulationem promittebat,vt *in d.*
l.3.& ſeq.& ſcribunt Nauar.*in c.ſi fæneraueris, nu.14.*
et.8.14.q.3.Couar.var.reſol.lib.3.cap.2.numer.5. verſic.
conſtat ſane.Io.Bapt.Lup.in c.nauiganti.in præfat. numero
10.verſ.colligitur modo.de vſur.inter tract.diuerſ.tomo 7.
fol.133. Boninſ.tract.de vendit.ad temp.cap.3. numero 18.
Molin.de iuſt.tom.2.de contract.diſputat.304.Verſ.quoad
ius cæſareum.ibi,maxima namque , & Io. Azor.de inſtit.
moral.par.3.lib.5.tit.de vſur.cap.2.q.3.verſ.notandum eſt
& lib.7.tit.de mutuo,cap.7.q.8.initio, & verſ.verum ali-
ter,quare ſecuto naufragio,et perdita pecunia,mu-
tuatarius non tenebatur eam reſtituere, † hæcque 289
pecunia in iure noſtro ſæpe vocata eſt traiectitia ,
*vt in l.1. & ſeqq. ff.de naut.fæn.*Et an ſine ſtipulatione
debeatur vſura centeſima,*vide Strach.tract.de aſſecur.*
*in præfat.numero 24.et 25.tom.6.parte 1.fol.359.*Et quæ
dicatur hæc vſura centeſima, & quare ſic vocetur ,
*vide infra q.7. parte 2.ampliat.8. numero 53.not.3.*Et an
hæ leges ciuiles , nauticum fœnus permittentes ,
ſint leges Pontificia ſublatæ,vide *ead.ampl.8.num.43.*
not.2.
Ratio huius fœnoris fuit, non ſolum periculũ, 290
quod in ſe ſuſcipiebat mutuator, ſed fuit etiam im-
penſa,quam,tranſmittendo ſeruum , faciebat: nam
creditor,& debitor nautica pecunia conuenire ſo-
lebant,vt ſeruus creditoris nauigare cum debitore
ad locum,ad quem pecunia erat tranſuehenda,illã-
que præſtituto die exactam cuſtodiret, & ad domũ
reduceret,et creditor pro operis,et ſumptibus huius
ſerui aliquid in ſingulos dies ſtipulabatur, quod cẽ-
teſimam uſuram non excedebat , *Gl.in d.l.nihil inte-*
reſt.in verbo pro operis.Stracch. de aſſecur.in præfat.num.
16.verſ.ſed vt traiectitiæ.tom.6.par.1.fol.258.& Io.Bapt.
Lup.in d.c.nauiganti.in præfat.ſub nu.9.de vſur.inter trac.
diuerſ.tom.7.fol.135.
Sic in ſocietate officij,ſtylus,taxãdo fructus ad 291
rationem 12. pro centenario,videtur reſpexiſſe non
ſolum periculum,cui creditor ſe exponit,non in ca-
ſu,quo pereant pecuniæ,ſed in caſu,quo pereat ipſe
creditor,cui forẽt reſtituendę,volens quod,perem-
pto ipſo creditore , pereat creditum,ſed uidetur re-
ſpexiſſe etiam fructus , quos ipſę officialis debitor
capit ex illis pecunijs , mediante officio,et ideo ſi-
cut in nautica pecunia uſura centeſima ratione pe-
riculi excedit operas , et ſumptus ſerui , quorum
cauſa uidetur permiſſa,ita etiam fructus ; ſoluendi
ſocio , poſſunt ratione periculi excedere fructus ,
quos officialis capit ex officio: et ideo licet officiũ,
quod habet officialis , non reddat ultra octo pro
centenario;tamen ratione periculi poteſt ſuper eo
contrahi ſocietas ad rationem 12.pro centenario ,
vt dixi infra.
Et licet prædictæ leges loquantur de ſuſceptio- 292
ne periculi,ideſt,de aſſecuratione pecuniæ nauticæ,
tamen earũ legum diſpoſitio,et materia extenditur
etiam ad aſſecurationem vitæ hominis, iuxta caſũ ,
quem retuli infra §.3.*gl.3.num.51.decl.5.* quare ſi itu-
rus Hieruſalem , uel ad alium longe diſtantem lo-
cum nauigaturus,uellet ſibi uitam per annum aſſe-
curari,poteſt ſuæ uitæ pretium imponere, puta ſcu-
tis decem mille,et pro tanta ſumma ſoluere aſſecu-
ratori pretium aſſecurationis,puta ſcut.1200.ad ra-
tionem 12.pro cẽtenario;, ita ut aſſecurato nõ mo-
riẽte infra annum,aſſecurator lucretur dictos ſcut.
1200.et eo moriente , aſſecurator ſoluat aſſecurati
hæredibus dictos ſcutos decem mille .
Licet etiam periculũ uitæ ſocij,danti pecunias 293
in ſocietate officij,conueniat magis periculo ſpon-
ſionis,quam periculo aſſecurationis , cũ iſte ſocius
non emat ſuæ uitæ periculum , ſed potius uideatur
uen-

Digitized by Google

vendere: cum recipiat 12.pro centenario. Satis ta-
men eſt, quod aſſecuratio, & ſponſio conueniant in
pretio,& ſubſtantia,& differant in hac ſola qualita-
tem , quod aſſecuratio habet certam , & iuſtam
cauſam,ſponſio verbo habet latentem,vt dixi ſupra
num.131.

294 Confirmatur tertio, quia ratione periculi poteſt
quis licite obligari ad ſoluendos maiores fructus
quam percipiat ex re,in cuius fructibus fundata eſt
obligatio ſoluendi illos fructus , vt in cenſu vitali-
tio , cuius fructus poſſunt eſſe decem pro centena-
rio,quamuis fundus,ſeu res,ſuper qua cenſus impo-
nitur , non reddat niſi quinque pro centenario , &
tamen iſte contractus propter dubium euentum ,
quia poteſt diutius viuere,& citius mori,eſt licitus,
vt in annua penſione , quam ex monaſterio S.Dio-
nyſii vendiderunt Abbas,& conuentus dicti mona-
ſterij Epiſcopo Eboracen. ſcribunt *Oldrad.conſ.207.*
vniuerſis.nu.4. verſ.præterea, in fine,& num.ſeqq. Petr.de
Anch.in ſolemni diſput.antiquis.Io.de Anan.in c.6.in ciui-
tate.ſub num.23.Verſ.quartus articulus,de vſur. & alij .
quos ſequuntur *Dec.conſ.123. perlectis,initio, & nu.1.*
& Natt.conſ.498. deductum fuit.num.13. & 14. & ſecu-
295 *tus ſum §. ſiq.gl.3. nu.150.* † & quod cenſus vitalius
poſſit licite emi , & vendi , modo pro eo iuſtum
pretium tradatur,ſcribit *Medin.in ſuis tract.tom.2. tit.*
de reb.per vſur.acquiſ.q.14.verſ.itaque non dubitatur.col.
*5.fol.409.*imò , quod emptio cenſu annui ad vitam
ob incertitudinem lucri,& damni,ſit magis licita ,
quàm emptio cenſus perpetui,ſcribit *Ioan.Bapt.Lud.*
in l.2.§.2.numer.34.verſ.ſimiliter.Cod.de pact.int.empt.&
296 *vendit.tom.7.fol.123.*† & quod Eccleſia,recipiẽs ab
aliquo fundum , valentem mille , cum pacto alendi
eum toto tempore vitæ ſuæ , non dicatur læſa,quã-
uis ille vixerit tanto tempore,vt alimenta lõge ex-
ceſſerint pretiũ fundi,quia ſicut longo tempore vi-
xit,ita etiam ſtatim mori potuiſſet,& ideo iſte con-
tractus non ſit fœneratitius,ſed licitus, refert etiam
& ſequitur Caſtrac.*tract.de ſocietat.offic.cap.2.numer.*
297 *46.* † Et quod ob iſtum incertum euentum iuſtus ,
licitus ſit contractus,quo quis monaſterio religio-
ſorum , vel collegio clericorum dat mille aureos ,
vel res,totidem æſtimatus , ea lege;vt dum vixerit ,
debeat monaſterium , vel collegiam certã pecuniæ
quantitatem quotannis ſoluere,& poſt eius obitum
illa mille ſint monaſterii, & hac conſuetudinem eſ-
ſe approbatam ex communi Doct.ſententia,ſcribit
Io.Azor.de inſt.moral.part.3. lib.9. tit.de ſociet.c.9.Verſ.
certi iuris eſt,in fin.& nos paſſim videmus hic Romæ ,
quod collegia religioſa vendunt hos cenſus vitali-
298 tios ; † & quia in cenſu vitalitio maior , & minor
redinis conſtituitur,non ad rationem fructuum,ſed
ad rationem periculi , & ſpei vitę illius , qui vitali-
tium cenſum emit,pretium ex illius;& valetudine,
& alijs circumſtantijs metiri debemus , adhibito
boni viri prudenti arbitrio, ſi communis deficeret
Prouinciæ æſtimatio,*Conar.var.reſolut.lib.3.c.9.ſub n.*
7.verſ.quamobrem , & quod emens cenſum ad vitam
debeat dare pretium,ſecundum quod eſt veriſimile
quod viuere poſſit , alias; ſi iuuenis homo emeret
milles libras pro centum libris, non procederet ſe-
cure talis contractus,& quod poſſet conditio con-
trahentis cum Eccleſia eſſe naturæ tam debilis , æta-
tiſque tam decrepitæ, vt tunc excedere vltra duplũ,
et triplum,non eſſet peccare in Spiritu ſancto, ſcri-
bit *Laur.de Rodulph.in c.conſuluit.poſt rub.q.15.ſub num.*
49.& q.16.nu.51.in fine,de vſur.inter tract. diuerſ.tom.7.
ſol.20.& 21.& quod debeat attendi quantitas pretij,
& qualitas perſonę , puta an ſit iuuenis , vel ſenex,
vel infirmus , robuſtus, vel debilis , ſequitur *Iona.de*
*Anan.in c.6.in ciuitate.nu.21.de vſur.*alij tamen ſentiũt,
hoc cenſus vitalitij pretium ſumi debere *ex l.68. hę-*
*reditatum.ff.ad l.falcid.*et refert idem.*Conar.ſub eod.nu.*
7. verſ.ſed fortaſſis, cuius d.l.diſpoſitionem retuli , &
ſecutus ſum in meo *tract.de iud.cauſ.lib.2.c.2.ſub num.*
477.verſ.qua reſpondeo,& ſeqq. Vbi uideas : at *Laur.de*
Rodulph.in locis ſupra proxime citatis , id non ſimplici-
ter affirmat,ſed docet,ut eum retuli,*& Conar. d. cap.*
9.numero 8.& præſertim verſ.cæterum quod , expreſſim
tenet,*ex ea leg.*pretium iuſtum deduci non poſſe, &
quod ſit iuſtum pretium late examinat, copioſeque
expendit intellectum,*d.l.hærditatum*,tu poteris eum
uidere,addendo,quæ ſcripſi *d.c.2. ſub nu.477.* & hic
concludo cum doctiſſimo *Medin. infra citando* , qui
uidetur his omnibus melius explicaſſe,dum, relatis
duobus modis taxandi pretium huius cenſus, iiſque
impugnatis, concludit eſſe taxandum ſecundum
conſuetudinem,communiter approbatam à bonis,
& prudentibus,& ubi non extaret hęc conſuetudo,
eſſe attendendã ætatem,qualitatem,officium,atque
complexionem ipſis,qui uitalitium uult emere , ſi-
militer & loci (in quo eſt habitaturus) temperie ,
& cęteris,quæ ſolent uitam prolongare, aut abbre-
uiare , & ulterius,conſtituto ex his conſiderationi-
bus certo pretio, ſi illud tantum ſit , quod ſi homini
prudenti daretur optio ad unum de duobus eligen-
dum, puta, ius percipiendi decem per ſingulos an-
nos uitæ illius emptoris , aut pretium in prõptu da-
tum,& animus illius eſſet ad unum,uel alterum eli-
gendum indifferens,aut ſaltem parum plus , uel mi-
nus , quam ad alterum declinaret , illud diceretur
pretium iuſtum illius uitalitij , quia prẹſumeretur
æqualitas inter pretium,& rem,*Medin.in ſuis tractat.*
tomo 2.titul.de rebus, per vſur.acquiſ.q.14.ſub Verſ.alius
modus. iunctis verſ.prẹcedentibus. colum.6.7.& 8.f.400.
quare iuſta eſſet emptio annui reditus triginta pro
centenatio , ſi emptor eſſet nonagenarius, & infir-
mus, et quamuis prædium cenſuale ſolum quinque
fructificaret, dummodo totidem fructificaret.

Imò maior reditus,quã ſit in fructu, poteſt cõ- 299
ſtitui non ſolum in cenſu uitalitio ratione periculi,
dixi ſupra *nu.294.*ſed etiam in cenſu perpetuo redi-
mibili,ratione facultatis, quam uenditor habet re-
dimendi quandocunque cum cẽſus liber pluris ua-
leat,quam redimibilis,ut latius explicaui infra *q.7.*
p.2.ampl.8.nu.37. verſ.ratio.

Requiritur tamẽ ſemper,quod bona,ſuper qui- 300
bus iſte cenſus imponitur , ſint capacia illius annui
reditus,alias annuus reditus non teneret,niſi pro ea
parte,cuius illa bona eſſent capacia,ut declaraui *ſu-*
pr.nu.242.& 243.declar.2.

Confirmatur quarto,quia pactũ, ſeu cõtractus 301
ſponſionis eſt licitus,vt ſecurus ſum ſupra *num.88.et*
*ſeqq.*et ſocietati officij non repugnat : imò habent
ſymbolum,cum in utroque exponatur lucrũ ſorti ,
et fortunæ;Sed cõtractui ſocietatis poſſunt addi alij
contractus,ideſt,pacta licita,et honeſta , ut diſponi-
tur *in Pij IV.cõſtitutione*, cum omnis cõtractus,etiam
ſocietatis lege accipiat ex partium conuẽtione,*leg.*
contractus,ff.de reg.iur. et ideo in ſocietate officij ſo-
cius

Digitized by Google

eius addit pactum,quod per mortem officialis non ualet perdere pecunias ſocietatis, & tamen de natura ſocietatis deberet illas perdere.Ergo debet etiã ſocietati poſſe addi hoc aliud pactũ, quod ſocietas, ſi non ualet ut ſocietas,ualet vt ſponſio, cum ſponſionis iuſtitiam habeat.

Corroboratur hæc confirmatio,quia,ſicut vnius ſcuti pretio in ſingulos mẽſes officialis a ſocio emit contingentiam mortis ipſius ſocij, qua contingẽte intra ſemeſtre,ſocius perdit centum,& officialis ea lucratur,vt dixi ſuprá *n.280.*ita etiam ſocius eodem ſcuti pretio in ſingulos menſes poteſt á tertio emere eandem contingentiam ſuæ mortis, quá contingente,tertius amittat centum,& ſocius lucretur, ſi enim ſocius,receptis fructibus anticipatis unius ſemeſtris ex officij ſocietate,omnibus numeris abſoluta,timeret intra illud ſemeſtre obire mortem, & ſic perdere capitale ſocietatis, utique poſſet mortis periculum emere, & ita ſe aſſecurare, quod illud capitale non perdet, quia quod perderet officiali, recuperaret cum tertio,hicque cõtractus, qui dicitur aſſecurationis,reputatur ab omnibus licitus, vt dixi ſup.*n.129.& ſub n.133.* Sed contractus inter ſocium & tertiũ fundatur in ſola emptione periculi, & ad ſui validitatem aliquod nõ requirit officium, ergo idem eſſet dicẽdum in contractu inter ſociũ, & officialem, cum inter caſum, & caſum non ſit dare rationem diuerſitatis.

Confirmatur quinto,quia ſi iuſtitiá ſocietatis officij perdere a qualitate reditur officij, & non a ui ſponſionis,ſequeretur,quod omnis ſocietas,contracta ad rationem 12. pro centenario ſuper officio, quod uel certitudinaliter, uel probabiliter reddit ſolum octo pro centenário,eſſet iniuſta,& vſuraria, etiam ſi officium eſſet tanti valoris, vt eius reditus lõge excederet fructus,quos officialis ſoluit ſocio, quia non per hoc tolleretur ſocietatis inæqualitas, quæ ſocietatem facit leoninam,quare nihil intereſt, quod fructus ſoluantur ſocio ex reditibus officii, uel ex aliis reditibus, dummodo ſoluantur cum inæqualitate;& nugatoria eſſet lex,& quaſi verbis, & non rebus impoſita,ſi inæqualitatem ſine cauſa admitteret magis vná via,quam alia;ſequeretur ẽt, quod ex pluribus ſocietatibus officii, contractis a diuerſis ſuper eodem officio capace cuiuslibet ſocietátis de per ſe,ſed in capace plurium, ſocietates poſteriores eſſent nullæ, quia nihil cum eis communicando ſupereſt,& ex his ſequelis daretur alia, quod iudiciorum uſus, qui prædictas ſocietates ádmittit,vt dixi infra *nu.322.329.in primo,& 4. caſu.*nutriret peccatum.

Sed iſtæ ſequele non uidentur concedendæ; ergo nec illarum antecedens, & conſequentur videtur concludendum, iuſtitiam ſocietatis pendere a vi ſponſionis: & ſi pendet a vi ſponſionis,itá debet valere ſocietas in uno cáſu, ſicut in alio, & ſic etiam in caſu, quo fructus officii non adæquarentur fructibus ſocietatis, eo quod ſumma ſocietatis excederet ſummam capitalis officij, imò etiam ſi nullũ extaret officium maxime ſi uerum eſſet, quod officia interponerentur ad colorandum contractum, ut dicit *Rot.diuerſ.quam citaui infra ſub num.322. verſ. trio qua.*

Confirmatur ſexto,quia ex officio,conſiderato eius ualore,poteſt in ſocietate latenter nullitatis uitium,& ſubinde uſuraria prauitas frequenter obrepere,& ſic ſocio citra eius culpam facile damnum, deceptio oriri,hoc modo,quia etſi officia quoad Papam habeant certum ualorem,tamen, quoad alios, qui eadem alijs per uiam reſignationis reuendunt, eſt incertus, & difformis,iuxta fori æſtimationem, ſicque poteſt frequenter oriri, ut dans pecunias in ſocietate,ignoranter credat,illud officium eſſe maioris uáloris,cum in hoc ſtemus proxenetarum dicto, imò qui ſimpliciores ſunt, & huius contractus naturam ignoránt, adeo bona fide contrahunt, ut, nullá habita officialis notitia, officij ualore penitus ignorato,ſocietatis initæ fidem a notário boná fide accipiant,ignorantes,án illa fides; de more ſubſcripta,ſit ab officiali, uel ab ália perſona falſo ſubſcripta, hæcque bona fides adeo creuit in hoc contractu, ut etiam prudentes uiri hac ſimplicitate cõtrahant,quare aut hæ bona fides,& conſuetudo tollendæ ſunt,aut officij uſus,ex quo in dies inſurgũt, multiplicanturque lites,eſſet ita reformandus, ut litium occaſio, quoad fieri poſſet,ceſſaret.

Confirmatur ſeptimo,cæteris confirmationibus præcedentibus omiſſis, quia ipſamet *Rot.Rom.*ſuſtinet aliquando ſocietatem officij ſola ui ſpõſionis, nempe,quando ſuper aliquo officio ſunt cõtractæ tot ſocietates,ut longe excedant officij uálorem,et alius,illis ſocietatibus ignoratis, ſocietatem ſuper eodem officio cõtrahit,quo caſu fructus,ex ea perceptos, non eſſe reſtituendos,quia ſuſtinetur in uim ſponſionis,ſcripſi infra *nu.329. & ſub num.331. verſ. declara.*

Pro reſolutione huius cõtrouerſię diſtinguo duplex forum. 304

Primum eſt forum interis, & in iſto uidetur cõcludendum, poſſe ſuſtineri, dummodo nihil fiat in fraudem legis, & pretium ſcutorum duodecim ſit iuſtum pretium periculi, dicitur autem non fieri in fraudem legis,quando contrahentes habuerunt uere ánimum contrahendi ſponſionaliter ratione periculi,quia in foro interiori inſpicitur ſola ueritas, & non inſpiciuntur præſumptiones, & coniecturæ fraudis,& cum hac concluſione cõcordat *Io.Azor.* quem citaui ſupra *ſub nu.270.*

Secũdum eſt forum exterius,et in iſto diſtinguo; 305
Aut loquimur in Vrbe,& ſtatu eccleſiaſtico,et concludo,ſocietatem officij, contractam ſine officio, uel cum officio,in quo nõ ſit totus reditus, qui debetur ſocio, eſſe nullam, & non poſſe in foro fori ſuſtineri in uim ſponſionis, quia in Vrbe hæc ſponſio non admittitur,& pręſertim in ſocietate officij, niſi habeat conditiones, quas præcipit *conſtitutio Pontificijs,*nempe,ut ſimul cum ſponſione concurrat capacitas officij pro illo reditu, ita ut quinque capiantur ratione fructuum, & ſeptem ratione periculi,ſed omnia 12.ex fructibus,quia in Vrbe,ubi eſt tribunali Vicarij Chriſti reſtringi debent commercia,quæ otio, & quaſi ludo nutriuntur, per ea, quæ dixi ſupra *ſub nu.124. decl.r.2.* & magna poſſent diſputatione conuerti,per eá, quæ dixi ſupra *ſub num. 85. & ſeq.* & ſtrictè prohiberi debet non ſolum uſurá,ſed etiam id,quod uſuræ ſuſpicionem uidetur habere,& ut ab illicito abſtineamus, prudenter quandoque quod uix eſt licitum,nobis denegatur, iuxta ea quæ ſcripſi ſupra *ſub num.17.*& ita in hoc foro, in quo iudicat *Rota* optime procedunt *magiſtralis deciſ.335.*

Digitized by Google

deciſ. 336. coram Illuſtriſſ. Card. Milino, & Azorij doctrina allegata pro extenſione ſupr. nu. 280. Nec obſtat caſus, in contrarium relatus *ſup. ſub nu. 303. in 7. confirm.* quia ille caſus habet ſuam rationem, & quod in eo eſt toleratum, in alijs denegatur, quia, cum in ſocietate officij timeamus latentem vſuram, non licet ex vna tolerantia non irrationali deducere aliam. Aut loquimur extra Vrbem, & extra ſtatum Eccleſiaſticum, & ſic de iure communi, & tunc, ſuppoſita iuſtitia periculi cum lucro, cenſerem, hunc contractum poſſe ſuſtineri, non vti ſocietatem officij, quia vti ſocietas officij illud periculum non æſtimatur 12. pro centenario, niſi concurrat, reditus officij, ſi ſocietatis natura compoſita, ſed cenſeo poſſe ſuſtineri de iure communi in vim ſponſionis, cum ſatis oſtenderimus, ratione periculi poſſe conſtitui aliquod lucrum, nullo conſiderato fructu, vel intereſſe; & ſic materia de ſui natura non repugnat, imò officium ſeruit ad colorandum contractum ſocietatis. *Rot. diuerſ. quam citaui infra q. 7. par. 3. numero 79. in reſponſ. ad 10. argum. & infra ſub num. 322. verſ. optima*, vbi videas.

Amplia obiter, & notabiliter vniuerſam hāc reſolutionem, cum diſtinctione duplicis fori, vt habeat locum etiam in cenſu vitalitio, celebrato ſine fundo, quia omnes conſiderationes ſponſionis, & cætera, dicta ſocietate officij, bene quadrant cenſui vitalitio.

306 Retenta extenſione, poſita ſupr. *numero* 280. quod ſocietas ſine officio, vel pro ea parte, in qua fructus deficiunt in officio, ſit nulla; & ideo fructus ſicut illicitè percepti, iuxta tamen diſtinctionem quatuor caſuum, quos poſui infra *numero 322. & ſeqq. et 329.*

Subextende primo eam, vt procedat, non obſtāte conſuetudine in contrarium, *Rot. diuerſ. deciſ. 291. domini. num. 2. in Rom. ſocietatis. Ven. 23. Iunii 1600. & deciſ. 309. domini. ſub nu. 2. quæ eſt denuò ſuperflue impreſſa, et deciſ. 336. bonorius. in fin. n. 2. in Rom. ſocietatis, lunæ 29. Ianuarij 1601. & dec. 338. fuit per dominos. in Rom. ſociet. lun. 20. Maij 1602. coram illuſtriſſ. Card. Milino inter impreſſas Lugduni 1612. quæ ſuperflue legitur denuò dec. 177. inter impreſſas Romæ anno 1615.* quia conſuetudo nihil operatur in vſuris. *Rot. diuerſ. deciſ. 193. concluſum. nu. 1. p. 1. & in deciſionibus ſupra proxime citatis, & deciſ. 84. fuerat. nu. 1. coram R. P. D. Gypſio. in Vrbeuetana cenſus, lunæ 6. Iunii 1594. & deciſ. 85. fuit reſolutum. num. 2. coram bo. mem. Card. Blanchetto. in Rom. cenſus, lun. 13. Iunij 1594. in impreſſis Romæ 1615. Caſtrac. tract. de ſociet. offic. c. 4. n. 23.* & in alijs terminis *Io. Azor.* quem ſecutus ſum infra *q. 7. p. 1. nu. 88. in fine*.

307 Declara hanc ſubextenſione͂, diſtinguendo conſuetudinem in duas ſpecies.

Prima ſpecies eſt conſuetudo interpretatiua, quæ habet locum dumtaxat in caſu dubio, & in hac rurſus diſtinguo: Aut in ea concurrit ſcientia, ideoque tacitus Pontificis conſenſus, & caſus, ſublata conſuetudine, haberet probabilem dubitationem, & tunc concludo, quod illa conſuetudo habet vim approbandi contractum, & conſequenter erit ſeruanda non ſolum in foro exteriori, ſed tuebitur etiam in foro interiori; Aut non concurrit, & tunc vim non habet; & in hac conſuetudine, in qua ſcientia Principis non concurrit, procedit hæc prima ſubextenſio.

Secunda ſpecies eſt conſuetudo toleratiua, nēpè ad euitandum maius malum, & in hac denuò diſtinguo: Aut loquimur in foro conſcientiæ, & concludo indiſtinctè, non eſſe attendendam, & eum, qui eā ſeruaret, peccaturum per ea, quæ dixi infra *q. 7. p. 2. ampl. 10. ſub num. 45.* Aut loquimur in foro fori; & rurſus diſtinguo: Vel Pontifex non conſentit huic conſuetudini, & non conſentire præſumendum eſt; & iſto etiam caſu procedit hęc prima ſubextenſio: Vel Pontifex conſentit, ideſt, tolerat hanc cōſuetudinem, quod eſt non ſolum creditur, ſed etiam dictu difficile, & tunc dico, quod hæc conſuetudo tolerēda eſt in foro exteriori, de quo loquimur, per ea, quæ dixi *d. ampl. 10. nu. 41.*

Subdeclara vlterius hanc declaratione͂, vt con- 308
ſuetudo interpretatiua dicatur illa, quæ ſublata caſus, ab ea deciſus, remaneret valde dubius, nam tūc, ſi illa conſuetudo habeat ſua requiſita, non poteſt eſſe niſi interpretatiua: præcipuum autem requiſitū illud erit, vt habeat in ſe ſcientiam, et conſequenter tacitum Pontificis conſenſum, quia ad eū, uti Chriſti Vicarium, pertinet iuris diuini interpretatio; Toleratiua uero per oppoſitum dicetur ea, quę toleratur caſus, qui eſt clarus contra apertam iuris diuini, ſeu naturalis diſpoſitionem, qualis eſt caſus fornicationis, læſionis inter ementem, et uendentem, et ipſis uſuræ *iuxta ea*, quæ ſcripſi infra *q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 45. & ſeq.* Et quia eiuſmodi conſuetudo toleratiua eſt dura debet clarè probari.

Infero primo ex hac ſubdeclaratione, quod, dā- 309
ta conſuetudine ineundi ſocietates officij etiam ſuper officijs, quæ non ſint capacia fructuum, promiſſorum pro pecunijs acceptis in ſocietate, ſuppoſito, quod eiuſmodi conſuetudo uideatur nutritiua uſurarum ad iudices, et Rotam pertinet declarare, an hæc conſuetudo ſit interpretatiua, ſeu toleratiua, et ad habeat ſua requiſita, et iſti conſiderationibus, et circumſtantijs adhibitis, intelligo Rotam, quam citauimus ſupra *ſub nu. 306.* dum dixit illas ſocietates non tenere, non obſtante conſuetudine in contrarium.

Infero ſecundo; hac cōſuetudine interpretatiua 310
poſſe ſuſtineri impreſtita Venetiarum, et alios contractus de quibus infra *num. 452.* et Pontificia interpretatione ſublatam eſſe difficultatem, quæ erat in monte Pietatis, & in contractu cenſus, & in ſocietatibus officij, de quibus monte, contractu cenſus, & ſocietatibus officij, ſcripſi infra *nu. 444. ſup. num. 175. & 260. & ſeq.*

Subextende ſecundo, vt procedat etiam ſi quis 311
ſuper eiuſmodi ſocietate officij reſcriptum confirmatorium a Papa extorqueret, quia adhuc non ſuffragaretur, cum vſuræ ſint prohibitæ etiam de iure diuino, & Papa contra illud, & ſuper pacto vſuram ſapiente, non diſpenſet, *Rot. diuerſ. deciſ. 292. concluſum ſub nu. 3. verſ. & ad ſupplicationem, & nu. 4. & 5. in Rom. damnorum, 3. Iunij 1575. coram R. P. D. Cotta inter impreſſas Lugduni 1612. quæ eſt denuò ſuperflue impreſſas deciſ. 397. & latius deciſ. 85. fuit reſolutum. nu. 3. verſ. confirmatio autem Papa, in Romana cenſus, lunæ 13. Iunij 1594. in impreſſis Romæ 1615.* & quod ſuper diuina prohibitione uſuram non diſpenſetur, quoniis etiam fauore militante, ſecutus ſum infra *§. 3. gloſſ. 3. ſub n. 43. Verſ. quia.* † Imò vſura eſt prohibita ēt de iure naturę, vt 312
ſecutus ſum in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 2. c. 9. nu. 55.*

eai

Digitized by Google

qui iuri naturali nullum humanum contrauenire poteſt. *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 3. artic. 1. initio, folio 310.* & ideo eſt omnino indiſpenſabile; & nullo alio iure, aut conſuetudine poteſt abrogari, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 4. de dominio, art. 1. verſ. vtebantur hi fol. 124.* & efficacius Sot. quem, loquentem de indiſpenſabilitate uſuræ, ſecutus ſum infra *nu. 320.* cum ius naturæ ſit immutabile, vt retuli & declarâui infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. num. 11. & 21.* & ratio quare lex poſitiuá non poſſit tollere, ſeu derogare iuri naturæ, eſt euidens, videlicet, quia omnis lex profluit a iure naturæ, ergo non debet deſtruere ſuum principium, per ea, quæ dixi, *d. ampl. 19. nu. 40. & 45.*

3 Hæc ſubextenſio ; quicquid ſit in caſu illius deciſionis) ſuppoſita legitima reſcripti interpretatione, eiuſque clara diſpoſitione, indiget eadem declaratione de qua ſupra *nu. 307.* nám ego ádmitto , quod nec conſuetudo , nec Pápa poſſint derogando iuri diuino, permittere in foro interiori vſuram, & ideo admitto , quod ſi contractus ſit cláre vſuranus, itá vt de eo probabiliter dubitári non poſſit , conſuetudo, mos regionis, & Princeps non poſſit illum approbare, ſed dico , quod tam Papa , quam conſuetudo, accedente eius conſenſu ſaltem tacito poſſunt tolerare vſuram in foro exteriori, ideſt , eã aliquo cáſu non punire, & quãdo caſus eſſet dubius poſſent circá vſuram interpretári ius diuinum etiam quoad forum conſcientiæ , prout explicaui ſupra *d. num. 307.* & late etiam infra *§. 6. gloſſ. 1. nu. 4. & ſeqq.*

Infero ex hac ſubextẽſione, & ſuperius dictis, eos qui dicunt, quod conſuetudo, et lex, præſertim Pontificia poſſunt ex rationabili cauſa aliquo caſu derogáre iuri diuino, vt retuli infra *d. gl. 1. nu. 48. & 49.* aut non vere , aut improprie locutos , quia non eſt derogatio, ſeu interpretátio, et ideo admitto, quod viduæ non debeantur fructus dotis , hocque adeo ſit verum, vt nec pactum, nec ſtatutum in contrariũ valeant , & támen ei debeantur ex ſtatuto confirmato a Papa, vt ſcribit *Hier. Gabr. conſ. 152. iure communi. nu. 3. lib. 2.* & an quando viduæ debeantur fructus dotis, & quid, ſtante ſtátuto, vide quos citaui in meo *tract. de appel. q. 17. lim. 8. nu. 15. verſ. ſed an & verſ. ſed hæc difficultas* , & infra *q. 7. p. 2. ampliat. 8. ſub num. 76. verſ. quinta facti ſpecies*, item admitto, quod ſoluto matrimonio, viduá vſuram committat, ſi ex pignore ſibi áb hæredibus mariti dáto, fructus percipiár , & non computet in ſortem. *Archiep. Florent. tract. de vſur. cap. ſecundo, §. 29. num. 46. tom. 7. fol. 73.* & támen Papa non poſſit confirmare ſtatuta Vrbis *lib. 1. cap. 37.* quæ mandant, vt viduá poſſit loco alimentorũ ex pignore dotali percipere fructus, & eás non cõputare in ſortem, ſed dico , quod Papa nõ facit hoc per viám derogationis, ſed per viam interpretationis, & quando Papa, ſeu lex videntur ex cauſa recedere á lege diuiná ſeu naturali, ſicque videntur eiſdem derogáre , non recedunt, quia lex ipſá naturalis et diuina vidẽtur ex illa cáuſa mutare diſpoſitionem , vt declaraui infrá *quæſt. 7. parte 2. ampliat. 19. nu. 40. & 41.* quáre multo minus vere, aut mágis improprie loquuntur , qui dicunt, hanc, vel aliam legem poſitiuam eſſe contra ius naturale, vt aduerti eodem *nu. 40.*

Declara rurſus notabiliter vtramque ſubextenſionem, vt in dubio ſuſtineri debeãt commercium, et contractus, et proinde videtur dicendum, quod tam Rota, quám ipſimet legislatores proni eſſe non debent ad infrigenda commercia, quæ Populi uius enixe deſiderat, et moueat ex pluribus.

Primo, quia commerciorum uſus eſt adeo Reip. utilis, et neceſſarius, per ea; quæ dixi ſup. *num. 45. & ſeq. & nu. 66. & ſeq.* ut in dies commercia dilatentur , ideoque contractus, alias de uſura ſuſpecti , quales erant cenſus, montes, et ipſa officij ſocietas fuerunt non prohibiti, ſed certa præſcripta forma conceſſi, ut loquendo de cenſu explicaui ſup. *n. 175. & ſeq.* loquendo de monte pietatis, infra *nu. 444. & ſeq.* ut loquendo in ſocietate officij , ſupra *nu. 260. et ſeqq.* ad eum, et conſuetudine ampliati, ut ſcripſi ſupra *num. 263. verſ. verum.* et infra *q. 6. nu. 8. verſ. finem.* cui quidẽ conſuetudini, ob nimiám Curialium neceſſitatem inductæ, etiam ipſá Rota ſolet ádhærere, et in ſocietatibus ut plurimum eſſe adhærendum, a communique obſeruántiá , et indubitata mercatorũ conſuetudine nõ licere recedere, ſcribit, loquẽdo de conſuetudine ſocietatis officij, *Rot. diuerſ. deciſ. 311. pater. ſub num. 5. & 6. in Rom. ſociet. lunæ 9. Maij. 1588. coram R. P. D. Gypſio in impreſſis Lugduni 1612.*

Secundo, quia propter conditiones hominum 317 imperfectorum, in quibus multæ utilitates impedirentur omnia diſtinctè prohiberentur , ius tam Cæſareum, quam Pontificium in commercijs potius tolerat , quám coerceat, qua ratione utrumque ius toleret, ut contráhentes ſe inuicem decipere poſſint uſque ad immedietatem, ut declarándo , ſecutus ſũ infrá *q. 7. p. 2. ampl. 10. nu. 1. ſub nu. 5. extenſ. 3. & nu. 41. et ſeqq. ad eum*, et aliquando conſuetudini indulgendum eſt, ne peiorá committuntur, ut dixi infra *§. 6. gl. 1. nu. 53. verſ. finem* .

Tertio, quia Princeps legem, quám tulit, debet, 318 quoad poteſt , reducere ad uſum populi, cum leges nullá alia ratione adſtringant, niſi quia populi cõſenſui nituntur, ita ut aliquam uim hábere non uideantur, niſi quatenus áb uſu receptæ ſint, *l. 31. de quib. ff. de leg.* in illis uerbis, *nam cum ipſa leges nulla ex alia cauſa nos teneant , quam quod iudicio populi recepti ſunt*, et ſecutus ſum in meo *tract. de ind. cauſ. lib. 2. c. 9 nu. 417.* Et hoc procedit, dummodo conſuetudo illa non ſit talis, quę a Principe indicáretur contraria inconciliabiliter iuri diuino, quia conſuetudo non poteſt tolere ius diuinum , per ea , quæ dixi ſupra *nu. 307.* et dummodo Princeps contra legis in obſeruantiã non inſiſteret , quia hodie princeps poteſt legibus iuſtis pupulum etiám inuitum ligare , quia, ut dicit *Apoſt. ad Rom.* qui poteſtati reſiſtit , Dei ordinatione reſiſtit , *Medin. in ſuis tract. tit. de reb. reſt. q. 37. verſ. ad 5. col. 8. fol. 259. et ad l. de quib. reſp.* quod procedit in legibus, quę condebantur, accedente populi conſenſu, ut ſeruánt hodie Reſpublicę .

Subextende tertio obiter, quod diximus, uſurã 319 eſſe in diſpenſabilem, ut nedum conſuetudo, et Papá, ſeu ius cánonicum non diſpenſent ſuper uſuris, ut iám diximus, ſed neque Deus ipſe, ſeu ius diuinũ , quia uſuræ uitium eſt contrá naturám, ſeu contra præceptum náturale, ut ſecutus ſum infra *nu. 401. et 404.*

Sed quod eſt contrá naturam, ſeu cõtra præce- 320 ptum naturale, neque á Deo ipſo diſpenſatur, *Sot. de iuſt. et iur. lib. 2. q. 3. artic. 8. verſ. et per hæc. colum. 9. ibi, ac perinde potuit. fol. 117. & libr. 6. quæſt. 8. art. 1. verſ. in ſecundo argumento. colum. 11. fol. 529.* tum quia preceptis

natu-

Digitized by Google

naturalibus, quȩ innatam habent iuſtitiam, repugnat ex parte rei diſpenſatio, & ideo quiá Deus eſt ipſiſſima iuſtitia, ſi ſuper præcepto naturali diſpenſaret, ſe ipſum negaret, eo quod ordinem iuſtitiæ ſubuerteret, & crimen, vt ait *Apoſt. 2. ad Timoth. 2. nu. 13.* loquẽdo de Deo; *ille fidelis permanet, negare ſe ipſum non poteſt. Sot. d. art. 8.* tum quia; quod natura, vetat, tã intrinſece malum eſt, quam eſt homini eſſe rationalem, cuius contrarium non eſt factibile, & cádem ratione licere non poteſt, quod natura vetat, *Sot. d. art. 1.*

Hanc eandem ſubextenſionẽ intelligas cum eodem gráno ſalis, quo intelleximus præcedentes duas, vt ſicut ius canonicum ex cauſa videtur derogare, & non derogat, ſed interpretatur ius diuinum: ita etiam ius diuinum non deſtruit, ſed interpretatur præceptá naturaliá, ideoque potuit Iudeis tolerare vſuras, vt declaráui infrá *§. 3. gl. 3. num. 45. & ſeqq.*

321 Subextende quarto, vt procedat etiam ſi officialis haberet officium, & ad illius ſocietatem alium non adſciuerit, & vltrá illius válorem pecunias non acceperit, ſed tamen ſocio promiſerit ſoluere fructus numeroſiores illis, quos ipſe officiális ex officio percipit, quia adhuc hȩc ſocietás quoád illum fructuum exceſſum eſt illicita, *Card. Tholet. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. cap. 40. nu. 4. verſ. tertia enim, & verſic. poſterior etiam.* Vbi multum exclamat contra iſtas ſocietates, quȩ contrahuntur ad rationem duodecim pro centenario ſuper officijs, quæ non fructificant, niſi octo, vel nouem pro centenario, imò etiam ſuper officijs, quæ reddunt ſolum quinque, ſubdens, quod talis contractus eſt peſſimus, obligans ad reſtitutionem, & quod iſti ſocij non excuſantur ignorantia, quin eſt nimis craſſa; neque excuſantur eo, quia fingant locare fructus ſuos officiali pro tanto pretio, & ideo, quamuis deficiant, ubi tamen debeantur.

322 Breuiter agendo pro reſolutione non ſolũ huius quartȩ ſubextenſionis, ſed totius totius quinti requiſiti, de quo ſupra *nu. 276.* & illius extenſionum, & ſubextenſionum, de quibus ſuprá *nu. 279. & ſeqq.* dum in eis egimus de ſocietate officij, quod non eſt capax omnium fructuum promiſsorum ſocio, ſeu ſocijs, conſidero quátuor caſus, & declarátionem, de quo infra *nu. 339.*

Primus caſus eſt, quando officium eſt tánti uálo ris, ut nihilominus tendãt illos fructus, vtputa, quiá officium valeat ſcut. 2000. & ád rátionem octo pro centenário reddat officialis annuos ſcut. 160. & ipſe ſuper hoc officio accipiat in ſocietate ſcut. 1000. ád rationẽ duodecim pro centenário, ita vt ſocio ſoluere debeat ex ſuo officio annuos ſcut. 120. et iſto caſu concludo ſocietatem eſſe ualidam, ut tenuit *Rot. diuerſ. decis. 360. domini dixerunt num. 1. et 2. p. 1.* et ita ſeruatur, *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. c. 10. nu 25. iunctis, nu. 13. & ſeqq.*

Ratio, quá mouetur Rotá, eſt, quiá a cõmuniter áccidentibus ſolent 12. percipi pro centenário, et ad hoc, quod ex communiter accidentibus prouenit, inſpici conſueuit, et non ad officia, quæ ad colorándum contractum, et euitándam vſurariam práuitatem interponuntur.

Optimá eſt rátio, dum inquit, in taxatione fructuum áttendi fructus, qui á communiter áccidẽtibus percipi ſolent, ſed dum dicit officiá interponi ad colorándum contráctum, aduerte, quod Rota non ſumit verbum, colorare, pro ſimuláre, et ſingere, ſed ſumit pro formare, ita ut officia interponantur ad formandum contractum; hęcque ſit formá neceſſaria ad iuſtitiam ſocietatis, vtitur tamen verbo colorare, vt ſignificet, officium non eſſe ádeo neceſſariũ ad taxationẽ fructuum, quin poſſint taxari vberiores ijs, qui percipiũtur ex officio.

Confirmo hanc concluſionem, tum quia hoc idẽ ſeruatur in contráctu cenſus, vt ſcripſi ſupra *nu. 242.* tum quia maius eſt periculum in ſocio, quã in officiali, et ratione illius maioris periculi maius debetur lucrum, ut ſcripſi ſuprá *nu. 285. & 291.*

Nõ obſtát, quod retuli ex *Card. Tolet.* (ſi is fuit, qui illa verba ſcripſit) quiá eius ſententia procederet in ſimplici ſocietate, in qua ſocius ſubiret omnino eandem fortunam cum officiali tam in lucro, quã in dámno, ſecus ſocietate cum pacto, de quo ſuprá *in extenſ. num. 280.* et illud pactum præſupponitur in omnibus ſocietatibus officij.

Secundus caſus eſt, quando officium quidem 323
eſt tánti váloris, ſed nõ reddit tot fructus, quot officialis ſoluit ſocio, vtputa, quiá officium valeat ſcut. 1000. et ád rationem octo pro centenario reddat annuos ſcut. 80. et ipſe in ſocietate officij accipiat ſimiliter ſcut. 1000. et promittat ſoluere duodecim pro centenário, quæ in anno conſtituunt ſcut. 120. et iſto cáſu ſocietatem eſſe nullam, ſcribit *Virg. de Boccat. tract. de ſociet. offic. nu. 102. & 126.* et multo magis *Card. Tolet.* qui hoc tenet *in primo caſu* poſitá ſuprá *nu. præced.* in quo militat maior ratio pro validitate ſocietatis.

Contrárium cenſeo verum, quia etſi hæc ſit durior ſocietas, et, ſi attenderemus naturam cenſus, non teneret quoád illos fructus, qui excedunt fructus officij, per ea, quæ dixi ſupra *nu. 177. & 242.* tamen militant adhuc ratio maioris periculi, ut dixi ſupra et ratio, ꝙ officium non eſt adeo neceſſarium ut taxatio fructuum debeat omnino ſumi ab eo, et poſſe ſufficere ſolá ratio maioris periculi, per eá, quæ dixi ſupra *nu. 291.* et ita practicatur.

Tertius caſus eſt, quando non ſolum in officio 324
nõ ſunt tot fructus, quot officialis promittit ſocio, ſed neque officium ipſum eſt tanti valoris, vtputa, quia officium ſit valoris ſcut. 500. & officialis accipit ab vno in ſocietate ſcutorum 600. et iſto caſu ſocietatem eſſe nullám, ſcribit *Virg. de Boccat. tract. de ſociet. offic. nu. 126.*

Ratio huius concluſionis eſt, quiá etſi officialis ſit in áperto dolo, dum accipit eodem tempore ſuper ſuo officio pecunias ultra illius ualorem, ideoque ex proprio dolo cõmodum reportare non deberet; támen quia ẽt ſocius eſt in ęquali dolo, ſeu latiſſimá culpa, dũ illi dat pecunias, quás ſcit, aut ſcire debet excedere ualorem officij, doli cum dolo, ſeu facta compenſatione, dolus in neutro conſideratur, vt ẽt dixi infra *nu. 536.* vel dicemus, quod vterque voluit ſe ipſum decipere.

Sed quomodo hoc procedat; vide infrá *num. 326. & 327.*

Ampliá primo hunc caſum, vt habeat locum ẽt 325
quando vnus contrahit non vnám ſolam ſocietatẽ officij, excedentem valorem officij, vt in iſto tertio cáſu, ſed contrahit plures ſocietates cum eodem officiali,

Digitized by Google

iciali s,quarum nulla exceedit de per ſe valorem of-ij,ſed vna, vel duę iam abſorbent totum valorem officij, quia aliæ,quas poſtea contrahit ſuper eodē officio,ſunt nullæ,& illicitæ,quia ſciens,& prudens eas contraxit,vt in his terminis loquitur *Rot.diuerſ. dec.287.habebat.initio,& verſ.dubitaui in Rom.ſocietatis, une 28.Ianuarij 1591.coram bon. mem. Card.Blanchetto. & deciſ.336.honorius initio coram Illuſtriſſ. Card.Millino* quas citaui ſupra *nu.276.& 280.in extenſ.*

Ratio huius ampliationis eſt: quam adduxi *num. præcedenti*.

5 Amplia ſecundo, dum diximus, vnicam ſocietatem,excedentem valorem officij eſſe nullam, vt ſit nulla non ſolum in exceſſu,ſed in totum, quia vtile per inutile vitiatur,cū vitium non ſit circa perſonā, ſed circa rē:& officialis ſit in ſolidum obligatus pro tota ſumma fructuū,& extrahendorū ex officio,qui extrahi non poſſunt,& ſit in fraudem legis,ſiue cōtra legem,uel conſuetudinem,*Virg.de Boccat.tract.de ſociet.offic.ſub n.226.*qui hanc eandem ampliationem ponit, ſed dubitatiue ad ſecundum caſum, poſitum ſupra *nu.323.*

7 Cōtrarium mihi uidetur iuſtius,& ęquius ex his, quæ ſecutus ſum infra *q.7.p.2.ampl.20.nu.18.confir.3.* ibi uideas.

Retenta tamen ampliatione,ſi placeret.

8 Reſtringe,declarando eam,ut procedat in unica ſocietate,quia uidetur indiuiſibilis, ſecus in plurib. ſocietatib. ſeparatis,quia in ſeparatis utile per inutile non uitiatur:& ideo ſocietates prius contractæ, quarum officium fuit capax,remanent ualidæ,licet aliæ annullentur,*Rot.diuerſ.d.deciſ.336. quam citaui ſupra num.250. ampl.1.* etiam ſi omnes ſint contractæ cum eodem: quia militat eam ratio ſeparabilitatis.

9 Quartus caſus eſt, quando non unus ſocius, ut in præcedenti tertio caſu, & eius prima ampliatione, ſed plures ſocij ſeparatim, & quilibet pro ſe cōtraxerūt plures ſocietates,quarum prima ſola, uel prima, & ſecunda etiam coniunctæ nō excedunt ualorem officij,ſed ſecundæ & poſteriores excedunt,ſed nulla de per ſe excedit;Et iſto caſu licet uideatur dicendum idem,quod diximus *in 3.caſ.præced.& eius 1. ampl.* propter defectum officij in poſterioribus ſocietatibus, ſicque propter identitatem rationis,tamen aliter,conniuentib. oculis,obſeruat uſus,quia dummodo officium ſit capax cuiuſlibet ſocietatis, prout eſt unica ſocietas,& ſint initæ cū diuerſis perſonis omnes ſocietates tolerantur, & hoc colligimus eſſe etiam de mente *Rot.diuerſ.deciſ.287.habebat, verſ.dubitaui in Rom.ſocietatis lun.28.Ianuar.1591.coram bon.mem.Card.Blanchetto,*dū annullat illas ſocietates, quia is,qui pecunias dederat:ſciens, & prudens ſocietates iniuit, *& deciſ.336.honorius.n.5.uerſus finem, in Romana ſocietatū.lunæ 19.Ianuarij 1601.coram Illuſtr. Card.Millino.*dum reſpondendo,excuſat ſocietatem, quæ allegabatur in contrarium,eo quia aderat probabilis ignorantia dantis pecunias ad ſocietatem,& aperte *deciſ.310.fuit reſolutum, num.5.uerſic.non obſtat. in Rom.ſociet.offic.12.Februar.1601.coram R.P.D.Ortembergho,in impreſſis Lugduni* 1612.dum declarādo nullas ſocietates,ultra ualorem officij cōtractas a procuratore ſuper officio domini, & reſpondendo ſtylo contrario,ſcribit,quod contrarius ſtilus Curię Romanæ, admittens ſocietates lōge ultra ualorem officiorum,toleratur propter ignorantiam contrahentium.

Ratio huius tolerātię poteſt eſſe,quia hi omnes, 330 qui contrahunt, præſumuntur bona fide contraxiſſe,cum ſint ignari aliarum ſocietatum,eaſq.diuinare non teneantur, et inuenire non poſſint:cum nec ipſemet officialis eas ſcire teneatur, quia cū hodie ſocietates officij non amplius contrahantur ad cōmodum,et incommodum officialis, ſed ad cōmodum,et incommodum aliorum, ipſe, habens in eis nudum nomen, eſt ignarus, an illæ ſocietates,quas contrahit,ſint conſenſu,vel per obitum ſolutæ,cum earum fructus, et lucrum ad alios ſpectent, et ideo uanum eſſet interrogare officialē de alijs ſocietatibus, cū hodie ipſe ſtet ad colorandum,*ut dixit Rot.* quam citaui infra *q.7.p.1.n.89.in fi.*et interrogaretur nō amplius de facto proprio,ſed de facto alieno, et cōſequēter lex uideretur indiſcreta,ſi has ſocietates rigoroſe annullaret,quia uideretur obligaſſe ad impoſſibile,et diſſiparetur hoc cōmerciū, quia multi probi uiri in eo remanerēt excepti;quæ ratio ceſſat in eo, qui plures ſocietates contrahit cum eodem officiali ultra ualorem officij, quia in eo nulla poteſt cadere ignorantia.

Nec aduerſus hanc rationem obſtat,quod igno- 331 rantia cum bona fide ſocium, qui poſt alienationē officij exigit fructus,nō excuſet a reſtitutione fructuum, quia reſpondeo, quod illa ignorantia non eſt excuſabilis,ſed eſt culpoſa,ut declaraui infra *nu.333.*ubi uideas.

Declara,extendendo eūdem quartum caſum, ac illius rationē,ut dicta in eis ſuppoſita uere hinc inde ignorantia,procedant non ſolū in foro fori,(ne alias in eo tota die eſſent ſuper hoc lites, quarū euitādarum cauſa idem forum fori tolerat aliqua,quę in foro conſcientiæ non ſunt toleranda,per ea,quę dixi infra *q.7.p.1r.2. ampl.10.num.41.& ſeq.*) ſed procedent etiam in foro poli,quia lex humana,ſeu cōſuetudo hoc caſu uidetur ex neceſſitate contractum hunc reducere ad ſponſionem cum eum ſuſtineat ſine capacitate officij, et quod acquiritur per contractum ſpōſionis,imo etiam in ludo, retinetur etiam in foro conſcientiæ,ut ſecutus ſum ſupr.*ſub n. 88.& 116.*et certe datā præfata ignorantia nō aliter dicendū eſt in contractu ſocietatis officij,quia alias infinitus fere conſcientiarum numerus inuolueretur.

Secus ſi nō ſupponamus hinc inde ignorantiam; ſeu ſaltem in ſocio,quia tūc ex qualitate fori,et qualitate ignorantiæ,ſeu ſcientię,pro abſoluta explicatione formo tres caſus.

Primus caſus eſt,quando uterque,nempe officialis,et ſocius ſciebant incapacitatem officij, et iſto caſu diſtinguo inter forum,et forum.

Aut enim loquimur in foro fori,et cōcludo, ſocietatem eſſe nullam, et cōſequenter a ſocio ſingulos fructus,quos accepiſſent, eſſe reſtituendos, ſeu cōputandos in ſortem,uti illicite captos remanente tamen ſemper debito capitalis,quia ille cōtractus ſocietatis habetur pro non facto, et pecuniæ datæ reſoluuntur in creditū ob cauſam non ſecutam, ſeu vt dicere ſolet *Rot.*in ſimplex mutuum per ea, quæ late ſcripſi infra *q.7.p.2.ampliat.8.num.60.* et clarius *ampliat.20.numer.6.& ſeqq.*et ita dixi etiam infra *nu. 336.*

Digitized by Google

men nudum, vt latius explicaui infra *q.7.p.1.nu.88. & 89.*

342 Declara tertio, vt quamuis ſocietas cõtracta ſine officio, ſit nulla, tamen ſi officialis, ſeu accipiẽs pecunias, doloſe induxerit eum, qui eas dedit fructus licite capientur in foro interiori, & ratione lucri ceſſantis etiam in foro exteriori, prout declaraui infra *q.7.p.2.ampl.8.n.120.illat.4.* vbi videas.

343 Declara quarto, extendendo idem requiſitum, vt ſocietas contracta cum officio capace, ſit valida; ẽt ſi officialis promiſerit ſocio dare fideiuſſorem, & non dederit, quia nihilominus, ſocio volente tenetur officialis ſoluere ei fructus, tum quia negligentia, & culpa officialis debitoris non debet nocere ſocio creditori, & moroſos ex propria mora, & in obſeruantia commodum in alterius præiudicium conſequi; tum quia illa promiſſio dandi fideiuſſorẽ reſpicit fauorem ſocij creditoris, ergo nõ debet retorqueri in eius odium, vt illa promiſſione non adimpleta, fructus conſequi non poſsit, hecque declaratio eſt clara, naturalis, et ſeruatur paſsim in praxi, quia contractus ſocietatis in ſe eſt perfectus, accedente voluntate ſocij.

344 Extende primo hanc declarationem, vt procedat etiamſi in promiſsione dandi fideiuſſorem ſit appoſita certa dies, puta, per totum præſentem menſẽ, & cũ pacto, ſeu clauſula reſolutiua eiuſdem contractus, ita vt fideiuſſore nõ dato, ſit locus reſtitutioni ſortis principalis, perinde ac ſi finita eſſet ſocietas, quia adhuc, ſocio uolente, ſocietas remanet valida, & officialis tenetur ei ſoluere fructus ſocietatis, cũ illud pactum reſolutiuum intelligatur appoſitum fauore contrahẽtis, qui adimplet pro parte ſua, per ea, quę latiſſimè in materia indifferenti, & in certis caſib. ſecutus ſum in meo *tract. de iud. cauſ. &c. lib. 2. c. 2. nu. 283. & ſeq.* iunctis ẽt aliquibus præcedentibus, & in his terminis *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. c. 69. il 1. ſub nu. 10. & nu. 33. & c. 68. in fin. nu. 33.*

345 Subextende hanc extenſionem, vt procedat ẽtſi officialis promiſiſſet dare non vnum, ſed duos fideiuſſores, & dederit vnum tantum, ita vt fideiuſſori dato, & ſoluenti ſocius non poſſit actionem cedere pro rata, ſicque datio alterius fideiuſſoris videatur reſpicere etiam fauorem, & vtilitatem alterius fideiuſſoris, quia adhuc ſocietas tenet, volẽte ſocio, qui adimpleuit pro parte ſuá, & poterit totum exigere a fideiuſſore dato, quia promiſſio facta de dando duos fideiuſſores, fuit ad fauorẽ, & maiorẽ cautelã ſocij, & ideo, ſi ambo non acceſſerint, nõ debet in eius dãnum redundare, & ita, reuocata ſentẽtia, lata in prima inſtantia, fuiſſe in ſecũda bene iudicatũ, refert, & ſequitur *Caſtrac. tract. de ſociet. c. 66. nu. 4. in fine, & ſeq.* alias ſi illa promiſſio dandi duos fideiuſſores reſpiceret æque fauorẽ dati fideiuſſoris, hæc ſubextenſio nõ procederet per ea, quæ ſcripſi in meo *tractat. de iud. cauſ. lib. 2. c. 2. nu. 396.*

346 Extende ſecundo, vt quamuis ſocius agat etiam non preſtito fideiuſſore, ad fructus ſocietatis, tamen non per hoc cẽſetur liberare officialem debitorem ab obligatione dãdi dictum fideiuſſorem, imò poteſt adhuc agere, ut det fideiuſſorem, *Caſtrac. tract. de*
347 *ſociet. c. 69. il 2. n. 8. verſ. ſi.* † quin, agẽdo pro fructib. uidetur tacitè renunciare iuri dicendi, ſocietatẽ, nõ fuiſſe contractum, ſeu facultati annullãdi ſocietatẽ, vt dixi infra *n. 437.* quæ tacita renunciatio nõ debet
extendi, vt cenſeatur renũciaſſe etiam actioni, quã habet ad cogẽdum debitorem, vt det fideiuſſorem, qui ſatis habet, in quo operetur, & renunciatio eſt ſtrictiſſimi iuris, ideoq. ſi ſit dubia, interpretatur in eam partem, quæ renuncianti minus noceat, per ea, quæ ſecutus ſum in meo *tr. de iud. cauſ. lib. 2. c. 5. n. 136.* & hinc videmus, quod ſocius, qui dat pecunias in ſocietate officij, in ipſo cõtractu recipit fructus anticipatos primi ſemeſtri, quamuis officialis nunquã eo tẽpore dederit fideiuſſorem, quem ꝓmiſit dare.

Cõfirmatur hæc extenſio, quia licet dominus di- 348
rectus emphyteoſis, recipiendo canonẽ, ſeu penſionem, cenſeatur remiſiſſe, & renunciaſſe caducitati, ad tradita per *Clar. in §. emphyteoſis. q. 10.* tamen nò cẽſetur renunciaſſe emphytheoſi, & iuri cõſequẽdi in poſterum futuras penſiones, ſicque in reliquis non cenſetur renunciare iuri emphyteotico.

Non recedas ab hac extenſione, quicquid in contrarium ſcripſerint aliqui.

Extende tertio, vt procedat etiã ſi in promiſſio- 349
ne dãdi fideiuſſorem nulla ſit appoſita dies; & officialis ad dandum fideiuſſorem non ſit interpellatus quia adhuc ſocio volẽte tenetur ſoluere ei fructus, & ratio eſt, quia ipſe ſatis eſt certus de obligatione ſua, & ex non adimplemento illius non debet cõſequi hoc commodum, vt propterea non teneatur ad fructus.

Extende quarto eandem declarationem poſitam ſupra *nu. 343.* (dum dixi, quod officialis debitor nõ debet ex propria mora commodum, & lucrum reportare in damnum ſocij, qui adimpleuit pro parte ſua) ut in caſu cõtrario declarationi, quãdo ſocius non agit ad conſequendum fructus ſecundi ſemeſtris, & multo magis quãdo oblatos recuſat, ex quo officialis nondũ dedit fideiuſſorem promiſſum, officialis tunc lucrari nõ poſſit pecunias ſociales, moriẽte perſona, ſuper cuius uitę periculo ſocietas cõtracta eſt, quia nõ debet quis ex contractu, quẽ non adimpleuit, commodum reportare, & ad effectum, ut ex contractu quis actionem, uel exceptionẽ conſequatur, in primis docere debet, ſe pro parte ſuá adimpleuiſſe, & promiſsis ſteliſſe, ut in ſimilib. terminis tenuit *Rot. diuerſ. deciſ. 331. ad tres, nu. 1. verſ. bandinis. in Romana pecuniaria, die lunæ 2. Decẽbris 1596. corã R. P. D. Penia inter impreſſas Lugduni anno* 1612. & apertius in ꝓprijs terminis *ead. Rot. diuerſ.* nemine cõtradicente, *d. c. 329. fuit per dominos*, per totam, *in Romana duorum millium, die 19. Martij 1574. corã bo. me. Card. Seraphino. inter eaſdem Lugduni impreſſas*, quam deciſionem integram refert, & ſequitur *Virg. de Boccat. trac. de contract. & ſociet. offic. n. 143. verſ. ſocietas.* † et quod 350
ubi contractus eſt ultro citroque obligatorius, niſi quis impleat pro parte ſua, non poſsit effectualiter agere, quia quælibet promiſſio habet tacitam conditionẽ: ſi ſibi fides, ſeruetur, ſequitur, *Rol. a Val. conſ. 53. Viſo & diligenter, num. 27. verſ. quibus, & nu. 28. lib. 1.*
† quare emptor, cum ex empto agit uẽditori pre- 351
tium offerre debet, & ideo ſi partem pretij offerat, agere exempto non poteſt, & uenditor rem, quam uendidit quaſi pignus retinere poteſt, hincque eſt, quod ſi emptor partem pretij ſoluiſſet, et res empta euicta ſit tota, emptor agens ex empto, non integrũ pretium conſequetur, ſed illud ſolum, quod enumerauit. *l. 14. Iulianus. §. offerre, ff. de act. empt.* † Vnde ex- 352
ceptio rei non traditæ repellit uenditorem, agentẽ

ad

Digitized by Google

ad pretium, ſi rem non integram, vel non liberam
tradidit, quamuis emptor per publicum inſtrumen-
tum ſoluere promiſerit, & ſtatutum mandet, quod
inſtrumenta publica habeant executionem paratã,
& nulla poſſit aduerſus eã opponi exceptio; & è cõ
uerſo exceptio pretio non ſoluti repellit emptorẽ,
non obſtante prædicto ſtatuto, *Dec. conſ. 119. n. 1. Mat-*
4 *th. Coler. tract. de proceſſ. execut. p. 4. c. 1. n. 78. & 79.* † nã
exceptio (tu non impleuiſti pro parte tua) ſemper
poteſt opponi, licet ſtatutum prohibeat, exceptio-
nes opponi, *Crauet. conſ. 151. neminem, num. 10.* & *Rol. à*
Val. d. conſ. 53. n. 32. & 33. quia hęc oppoſitio fit ex in-
ſtrumento, & opponere ex inſtrumento, nõ eſt op-
5 ponere contra inſtrumentum, *Matth. Coler. d. n. 79.* †
& ideo licet ſtatutum diſponat, quod contra publi-
cum inſtrumentum nõ admittatur aliqua exceptio,
tamen iſtud ſtatutum non habet locum in exceptio-
ne, quæ deſcendit ex ventre illius inſtrumenti, *Canar.*
& Galleſ. quos ſecutus ſum *in meo trac. de iud. cauſ. etc.*
6 *lib. 1. c. 63. ſub n. 1. verſ. ſed nimis.* † imo hæc exceptio
(tu nõ impleuiſti pro parte tua) adeo eſt fauorabilis
quod iudex ex officio; parte nõ opponente, ſupplet,
Crau. in loco ſup. proxime citato, & licet *Rol. à Val. ſub d.*
n. 33. de hoc dubitet, tamen ego cenſeo, id eſſe verũ,
quia Iudex etiam in cauſis ciuilibus poteſt ſupplere
in facto ſine partis inſtantia in notorijs, quæ occur-
runt, poſt intentatam actionem, ideoque poteſt li-
bellum ineptum ex ſe dentibus lacerare, & repelle-
re agentem ſine actione, vt late ſcripſi in meo *tract.*
de iudic. cauſ. &c. lib. 1. c. 68. ſub num. 2. in futura noua im-
preſſione, ſed eiuſmodi exceptio non implementi eſt
notoria ex inſtrumento, vt ſequitur *Matth. Coler. d. c.*
1. ſub n. 74. f. ill. 10. & adde quæ ſecutus ſum infra *§. 7.*
gl. 5. num. 26.

7 Confirmatur primo hæc extẽſio, quia ſocius, ſeu
verius hæredes illius, repetentes ſortem, & capitale,
petunt id, cuius cõtrarium etiam petijſſent: imò hoc
contrarium voluerunt: nam petunt, reddi capitale,
cum non fuerit adimpleta ſocietas, quia voluerunt,
etiam fructus, ſibi non deberi; & nõ deberi fructus,
eſt, non extitiſſe ſocietatem, vnde ceſſat illud abſur-
dum, quod quis admitti non debeat ad petendũ id,
cuius contrarium nollet, iuxta ea, quæ ſecutus ſum,
§. ſeq. gl. 5. n. 149.

8 Confirmatur ſecundo, quia in contractibus atten-
ditur mens, & cauſa finalis contrahentiũ, vt ſecutus
ſum in meo *tract. de iud. cauſ. li. 2. c. 9. n. 1369.* nam non
eſt maior qualitas in mundo, quàm illa, quę impor-
tatur per cauſam finalem, ſine qua quis non aliter e-
rat contracturus, *Bal. in auth. præſente. n. 4. verſ. quæro di-*
9 cit ſtatutum. in fine. C. de fideiuſſ. & mand. & † ideoq. ſi
locator promiſerit ſub certa pęna non expellere cõ
ductorem per certum tempus, & conductor biẽnij
continui penſionem non ſolueret, nihilominus ſine
metu pęnæ poterit eum expellere, quia quamuis ni-
hil expreſſum ſit in pęnali ſtipulatione de ſolutione
penſionum, tamen veroſimile eſt, ita conueniſſe de
non expellendo colono intra tempora præfinita, ſi
penſionibus paruerit, & vt oporteret, coleret, *l. 56.*
quæro, §. inter locatorem. ff. loc. & conduc. Sed mens con-
trahentium, & veroſimile eſt, quod dans pecunias
illi, à quo voluit ſibi preſtari fideiuſſorem, noluerit
ſe exponere duplici periculo, nempe, periculo per-
dendi capitale in caſu mortis, & perdendi capitale,
& fructus in caſu inopiæ debitoris.

Contra hanc extenſionem motiuat *Caſtrac. tract.* 360
de ſociet. c. 69. il 2. ſub n. 3. verſ. in contrariũ. dicens, quod
contractus ſocietatis eſt contractus nominatus, qui
propter inobſeruantiam non reuocatur, ſed agitur
ad implementum, vel ad intereſſe, & pro iſto moti-
uo facit, quod ſcripſi in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 2. c.*
2. n. 391. & ſeq.

Cõprobatur hæc contraria opinio, quia alias pa-
ctum reſolutiuum eſſet ſuperfluum contra non a-
dimplentem, ſi abſque iſto pacto poſſet reſolui.

In hac contrarietate *Caſtrac. d. c. 69. il 2. ſub n. 5. verſ.*
ſed pro reſolutione, & n. ſeq. adhæret in effectu huic opi-
nioni contra extẽſionem, dum diſtinguendo, tenet,
extenſionem eſſe veram, ſi ſit appoſitum pactum re-
ſolutiuum, ſecus ſi non ſit appoſitum; ſed tamen ſe
multum inuoluit, cum *ſub n. 7. verſ. ſi vero.* terminan-
do, ſocietatem eſſe cõtractam, ſe fundet in eo, quod
cum fructus perceperit, videtur voluiſſe ſocietatem
contrahere: nam parcat mihi, ſi ſocietas dicitur cõ-
tracta, manebit contracta, ſiue percipiantur fructus,
ſiue non percipiantur.

Ego non diſcedo ab extenſione, tum quia habet 361
magnam ęquitatem, & iuſtitiam, tum quia adducta
in contrarium bene tolluntur.

Ad motiuum enim, quod ſocietas propter inob- 362
ſeruantiam nõ reuocetur: & ad comprobationem,
quod pactum reſolutiuum eſſet ſuperfluum. Reſp.
diſtinguendo: Aut ſumus in contractu, cuius imple-
mẽtum etiam tardum, & ſiue fiat in ſpecie præciſa,
ſiue in æquipollenti per ſatisfactionẽ eius, quod in-
tereſt, poteſt iuuare, & conſeruare indemnem alte-
rum contrahentem, qui adimpleuit pro parte ſua; et
in eiuſmodi contractu cõcludo, veram eſſe opinio-
nem contra extenſionem, & tunc procedere diſtin-
ctionem, & comprobationem: Aut ſumus in cõtra-
ctu, cuius implementum, ſi ſit tardum, non poteſt iu-
uare, & conſeruare indemnem alterum contrahen-
tem, & ipſe, qui adimplet: nullam penitus ex adim-
plemento ſuſcipit obligationem, nullumq. prorſus
recipit, aut recipere poteſt incõmodum: & in iſto
contractu concludo, veram eſſe extenſionem; ſed e-
iuſmodi eſt cõtractus ſocietatis officij, quia ſi ſocius
q dedit pecunias, nolit accipere fructus, & officialis
nõ dat fideiuſſorem, niſi poſt mortem eius, ſuper cu
ius vitę periculo ſocietas eſt cõtracta, & ſic poſtquã
lucratus eſſet pecunias ſociales, fruſtratoria, & ſtul-
ta eſſet iſta fideiuſſio, quia ſocius, qui dediſſet pecu-
nias, non iuuaretur, & officialis, qui eas lucratus eſ-
ſet, ad nihilũ obligaretur: imputet ergo ſibi officia-
lis, qui ſperabat lucrari pecunias, ſi fideiuſſorẽ ante
caſũ mortis nõ dedit, quia ab ea die, qua fideiuſſorẽ
dediſſet, vtriq. ex cõtrahentibus commodum, & in-
commodum ſocietatis cucurriſſet, nã ſicut officia-
lis non antea poteſt lucrari, ita etiam ſocius non an
tea poteſt exigere fructus, ex quo antea ceſſabat pe
riculum, hocq. vltimum diſtinctionis membrum be-
ne probatur *ex Rot.* quàm ſecutus ſum infra *n. 369.*

Sed pro clariori omnium intelligentia diſtingue 363
adhuc tres caſus.

Primus caſus eſt, quando ſocius, qui dedit pecu-
nias, nullos fructus ſocietatis recepit: & iſto caſu ex
tenſio eſt non ſolum vera, ſed habet minorem diffi-
cultatem, quia ceſſat difficultas, quę ex dictis *per Ca*
ſtrac. poſſet motiuari, quando recepti ſunt fructus
primi ſemeſtris, vt in caſu *ſequẽtis ſubextẽſionis, n. 366.*

tarē,& ideo non redaat tot fructus, eſt nullā in totum, ſeu in illā parte, *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. cap. 5. num. 5. & cap. 6. nu. 7. & ſeq. Rot. diuerſ. deciſ. 336. honorrius. ſub nu. 4. verſ. quod vero. in Rom. ſocietatum. lunæ 29. Ianuarij* 1601. *coram Illuſtriſſ. Card. Millino*, quæ deciſio *in dicto verſ. quod vero*, *& pleraque aliæ* vitio copiæ, vel impreſſionis nimis corruptę leguntur, hancque eandem extenſionem in foro exteriori ſequitur *Io. Azor. de inſtitut. moral. p. 3. lib. 9. tit. de ſociet. c. 9. verſus finem, verſ. ego ſane.* vbi trepidando, ait, quod ipſe nunquam conſilium dāret, vt ſocietates tali pacto contraherentur, ſi tamen contractæ ſint, ait, quod eas non facile, ſecūdum conſcientiam condemnaret, at cum iudicio res agitur, ſocietātes, inquit; tali pacto contractæ, merito cōdemnantur; quod idem apertius iam dixerat, *c. 8. pręced. q. 4. in fin.* & ego ita video ſeruari.

281 Ratio huius extenſionis ex mente *Rotæ in d. deciſ. 336. verſ. quod vero.* (ſuppoſito ex officio, ſed incapaci tot fructuum, ſeu, quod fructus ita pingues, & numeroſos non habeat, quales dantur ſocio) eſt, quia hoc pactum non poteſt reduci ad aliquam iuſtitiā contractus; non enim poteſt reduci ad iuſtitiā contractus cenſus, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 6. art. 2. poſt corollarium. col. penult. in fin. fol.* 600. quia pecunia, data pro cenſu, repeti non poteſt, *Nauar. conſ. 25. quæſt. 1. ſub num. 1. lib. 5. titul. de vſur.* immo neque reduci poteſt ad iuſtitiam contractus cēſus vitalitij, quia licet in eo propter vitę periculum licite ſoluātur annuatim certi fructus, vt ſcripſi infra *n. 294. & ſeq. cōfir. 3.* tamen etiam in eo ſtat natura, & iuſtitia emptionis, et venditioni, cum emēs huiuſmodi cenſum, pecuniām amplius repetere non poſſit; āt in iſto contractu remanet natura mutui, cum lāpſo ſemeſtri, poſſit repeti pecunia data, prout in iſtis etiā terminis conſiderauit *Rot. diuerſ. deciſ. 287. habebat, verſ. nec obſtat periculum. in Rom. ſocietatis, Lunæ 28. Ianuarij 1591. coram bo. mem. Card. Blanchetto inter eaſdem Lugduni impreſſis*, &, hac mutui natura attenta, fructus accipi non poſſunt, per ea, quæ ſcripſi inf. *nu. 403. & ſeq. &* 408. Vulterius cenſus vitalitius eſt licitus, quia conſtituitur, habita relatione ad rem, vt dixi ſupra *ſub n. 202. verſ. extende.* at in ſocietate officij, ſublāto officio non remanet relatio ad aliquid.

282 Minus reduci poteſt ad iuſtitiam cōtractus ſponſionis, quia in ſponſione periculum lucri, & damni debet eſſe commune cum iuſtitia cōmutatiua proportionali, cum etiam in iſto contractu conſiderētur lęſio, & dolus, vt dixi ſupra *nu. 132. & infra §. 3. gl. 9. num.* 51. ſed in iſto contractu non adeſt hoc periculum cum iuſtitia cōmutatiua, quia officialis pro centum cum periculo vitæ ſuæ habet ab officio Papæ octo circiter, & incerta, & ſocius eiuſdem officialis pro centum, cum periculo ſimiliter vitæ ſuæ, habet ab eodem officio duodecim certa vigore ſocietatis, ſicq. vtrobique eſt ęquale periculum; ſeu, vt dicit *Rot. d. v. quod vero.* & clarius *nu. 2 in fin.* periculū cum periculo cōpenſatur, ſed non eſt æquale lucrū Vulterius hic contractus, ſeu ſpōſio reſpectu Papæ, et officialis habet iuſtitiam, quod ille fructus, ſeu lucrum non eſt fundatum in euētu ſortis, & fortunę, h. e. in ſola ſponſione, ſed eſt fundatum in officio, empto a Papa, quod vere illos fructus reddit, quiā Papa habet illud officium, quod vendit, & alteri illud non obligauit, at reſponſio reſpectu officialis, & ſocij dāret iſta iuſtitia, dū ſupponimus, officialē vel nullū habere officiū, vel habere ſine illo fructu.

Aliam addo rationem, nimirum, quia hoc pactū lucrādi in caſu mortis officialis, ſeu ſocij reſpectiue operātur, vt pinguior, ac numeroſior conſtituatur reditus in officio, eiuſq. ſocietate, cum alias ſine iſto pacto Papa non daret officiali, nec officialis, ſocio reditum ita pinguē, & numeroſum, ſed dāret minorem, nempe, ad rationem quinque pro centenario; vnde hoc pactum, cum ſit ſemper de ſubſtantiā, et naturā ſocietatis officij, *Caſtr. de ſociet. off. c. 8. num. 1.* non operatur, vt ſocietas poſſit conſiſtere ſine officio quia implicaret contradictionem, ſed operātur, vt reditus augeatur in ſeptem pro centenario, ita vt in ſocietate quinque capiāntur ex officio, et ſeptem ex periculo vitę, ſed vnum non poſſit ſtare ſine altero, et ita ſeruat ſtilus.

Contrariam opinionem; nempe, quod, quāuis 283 iſte cōtractus non poſſit iuſtificari ratione emptionis, uel uenditionis, quia nulla talis ſit, nec ratione mutui, quia mutuans nihil vltra ſortem capere poteſt, neque ſola ratione ſocietates, tū quia capitale remanet ſaluum, quāuis officiālis perdat totām pecuniam, & ſic non adeſt æqualis participātio lucri & damni, tum quia ſi hæc eſt ſocietās officij, et nos ſupponimus, deficere officium, deficit ſubſtantia ſocietatis officij, et nō entis nullę ſunt qualitates, neque ratione cenſus, tamē ſuſtineri poſſit in vim ſpōſionis, propter periculum vitæ, videntur tenere *Sot. d. q. 6. art. 2. verſ. ſium, Nauar. conſ. 25. q. 1. nu. 2. & 3. lib. 6. de vſur. Virg. de Bocc. tract. de ſociet. offic. num. 196. &* 197. vbi ſuppoſita ſocietatis diſdicta, et facto deinde pacto cum eo, qui ſocietātis bonam fidē recognouerat, quod ſi ipſe, qui pecuniās dedit in ſocietatē, moreretur infra ſex menſes, et is, qui bonām fidem recognouerat, ſolueris fructus ſemeſtris, lucraretur pecunias dātas in ſocietatē; et ſuppoſito caſu mortis ſecutæ intra ſex menſes, articulo examināto, cenſet pro validitate pacti, et factum eſſe locum lucro pecuniarum; *Et Sot. vbi ſupr.* quamuis re vera oſtēdat ſe huius ſocietatis naturam ignorāſſe, cum dubitat ſimpliciter de eius iuſtitiā, tamen concludit, hanc ſocietatem iuſtificari ex ſolo periculo, nulla hābita cōſideratione de officio, vel officij reditu, dum ait, quod illud periculum perdendi illa centum eſt pecunia æſtimabile, ideoque ſicur in ludo, aliiſq. fortuitis videntur pro illo periculo durānte per ſemeſtre iuſte recipi ſex pro illis centum.

Cōfirmatur primo hæc contraria opinio, quiā 284 contractus, qui eo modo, quo eſt geſtus, non poteſt ſuſtineri, debet ſubſtineri eo, quo poteſt, ad euitandū alterius damnum, per ea, quæ ſcripſi infra *q. 7. p. 2. ampl. 20. nu. 3. & ſeqq. vſque ad num. 22. excluſiue*, et ſpecialius *ead. q. 7. p. 3. lim. 7. ſub n.* 11. Sed iſte contractus videtur poſſe ſuſtineri in uim ſponſionis ſuper periculo vitæ, quia ita potuiſſet fieri, nullā accedente ſocietate, vt patet ex his contractibus, de quib. ſcripſi ſuprā *nu. 97. & ſeqq.* quare cum hoc pactum videatur prȩter naturām, & non contra naturam, et ſubſtāntiam ſocietati, in foro conſcientiæ ex iure naturāli non eſt improbādum, imò etiam ſi hoc pāctum eſſet contra nāturam ſocietatis officij, tamē tūc mutāt ſocietatem in ālium iuſtum, & licitum cōtractū, quaſi ille pecuniæ ſint dātæ eā cōditione, vt, ſi is, qui eas dedit, obierit infra ſex menſes, ſint officialis, vt,

diſpu-

Digitized by Google

diſputando hanc extenſionem.diſcurrit *Io.Azor.d.c.9.verſ.certi iuris*,& ideo ſocietates officiorum cautela contrahuntur cum appoſitione huius pacti, quia ſi ſocietas non tenebit, vt ſocietas, eo quia deſit officium; vel, ſi non deſit, non habeat tot fructus, ſuſtineatur tanquam contractus ſponſionis.

85 Non obſtat,quod dicebamus ſupra *num.282.*de æquali periculo,ſeu periculi cum periculo compēſatione,& inæquali lucro; Quia reſpōdeo dupliciter; Primo,videtur poſſe negari periculi æqualitatem, cum ſocius,receptis fructibus ſemeſtris,ſubiaceāt ēt inuitus periculo per totum illud ſemeſtre, ita vt ab illo periculo ſe per viam ſalutationis ſocietatis eximere non poſſit,at officialis non ſubiacet tanto periculo,cum poſſit quandocunque ab illo ſe eximere per viam reſignationis, & licet Papa poſſet non admittere reſignationem, tamen de ſtilo ſolet admittere, & de facili non obſtantibus, quæ conſiderat *Rot.diuerſ.deciſ.288.fol.recor dat.numer.3.coram Conmem.Card Ceraph.in Roman.offic.unæ 19. Octobris 1598. inter impreſſas Lugduni anno* 1612.& quod eſt de ſtylo, et ad certa obſeruantia,illud conſideratur,nam niſi poſſent reſignari,et ita alienari,non ita de facili inuenirentur emptores.

86 † Secundo reſpondeo, quod ſocius poteſt cōtrahere cū officiali ſub pactis diuerſis ab illis, ſub quibus officialis contrahit cū Papa,vt patet ex his,quę ſcripſi infra *num.301.confirm.4* & ideo non videtur reuelare conſideratio compenſationis periculi cum periculo; imò videtur non poſſe dici proprie compenſationem, quia non eſt de periculo reciproco, qualis eſſet ſi officialis,& ſubiacerent inuicem periculo,vt,præmoriente ſocio,lucraretur officialis, & è contra, præmoriente officiali, lucraretur ſocius; ſed eſt de periculo alieno, cum periculo vitæ officialis non cedat lucro ſocij, ſed lucro Papæ, ſed bene periculum vitę ſocij cedit lucro officialis.

Minus obſtat,quod maior ſit iuſtitia in contractu huius ſponſionis inter Papam, & officialem,quam in contractu ſponſionis inter officialem, & ſociū; Quia reſpondeo,id eſſe verum,ſed tamen hoc eſt,de quo dubitatur, an hæc iuſtitia ſit de ſui natura neceſſaria in contractu ſponſionis,vel ſit neceſſaria ſolum ex Pontificijs conſtitutionibus, & ſtylo Curiæ Romanę, quæ iuſtitiæ excellentia fulgent, per ea,
7 quæ dixi infra *ſub n.305.*† Pariter non obſtat,quod noluerint, quod potuerunt, quod vero voluerunt, adimplere nequierint; Quia reſpondeo, quod iſto caſu,ſi quod ago,vt ago, non valet,valebit, vt valere poteſt,per ea, quę late ſcripſi infra *q.7.p.3.lim.7. nu.11.& ſeq.*

8 Confirmatur ſecundo; quia iſte ſtylus ſoluendi fructus ſocietatis,ad rationem 12.pro centenario, eſt ſumptus,vt arbitror, *ex l.2.in nautica.& ſeqq.nihil intereſſ.ff.de nau.fæn.*nam ſciendum eſt, quod cum mercator aliquis mutuo accipiebat pecuniā tranſuehendam per mare, & illius pecuniæ periculum ſolebat ſpectare ad mutuantem, eidem mutuanti, qui illius pecunię periculū in ſe ſuſcipiebat,vſuram centeſimam per ſtipulationem promittebat,vt *in d. l.3.& ſeq.*& ſcribunt Nauar.*in c.ſi fæneraueris, nu.14. not.8.14.q.3.Couar.var.reſol.lib.3.cap.2.numer.5. verſic. conſtat ſane.Io.Bapt.Lup.in c.nauiganti.in præfat. numero 10.verſ.colligitur modo.de vſur.inter tract.diuerſ.tomo 7. fol.133. Boninſ.tract.de vendit.ad temp.cap.3. numero 18. Molin.de iuſt.tom.2.de contract.diſputat.304.Verſ.quoad ius cæſareum.ibi,maxima namque, & Io.Azor.de inſtit. moral.par.3.lib.5.tit.de vſur.cap.2.q.3.verſ.notandum eſt & lib.7.tit.de mutuo,cap.7.q.8.initio, & verſ.verum aliter*,quare ſecuto naufragio,et perdita pecunia,mutuatarius non tenebatur eām reſtituere, † hæcque 289
pecunia in iure noſtro ſæpe vocata eſt traiectitia, *vt in l.1. & ſeqq. ff.de naut.fæn.*Et an ſine ſtipulatione debeatur vſura centeſima, *vide Strach.tract.de aſſecur. in præfat.numero 24.et 25.tom.6.parte 1.fol.359.*Et quæ dicatur hæc vſura centeſima, & quare ſic vocetur, *vide infra q.7. parte 2.ampliat.8. numero 53.not.3.*Et an hæ leges ciuiles, nauticum fœnus permittentes, ſint leges Pontificia ſublatæ,vide *ead.ampl.8.num.43. not.2.*

Ratio huius fœnoris fuit, non ſolum periculū, 290
quod in ſe ſuſcipiebat mutuator, ſed fuit etiam impenſa,quam,tranſmittendo ſeruum, faciebāt: nam creditor,& debitor nauticā pecunia conuenire ſolebant,vt ſeruus creditoris nauigare cum debitore ād locum,ad quem pecunia erat tranſuehenda,illāque præſtituto die exactam cuſtodiret, & ad domū reduceret,et creditor pro operis,et ſumptibus huius ſerui aliquid in ſingulos dies ſtipulabatur, quod cēteſimam uſuram non excedebat, *Gl.in d.l.nihil intereſt.in verbo pro operis.Stracch. de aſſecur.in præfat.num. 16.verſ.ſed vt traiectitiæ.tom.6.par.1.fol.358.& Io.Bapt. Lup.in d.c.nauiganti.in præfat.ſub nu.9.de vſur.inter trac. diuerſ.tom.7.fol.135.*

Sic in ſocietate officij,ſtylus,taxādo fructus ad 291
rationem 12. pro centenario,videtur reſpexiſſe non ſolum periculum,cui creditor ſe exponit,non in caſu,quo pereant pecuniæ,ſed in caſu,quo pereat ipſe creditor,cui forēt reſtituendę,volens quod,peremptо ipſo creditore, pereat creditum,ſed uidetur reſpexiſſe etiam fructus, quos ipſę officialis debitor capit ex illis pecunijs, mediante officio,et ideo ſicut in nautica pecunia uſura centeſima ratione periculi excedit operas, et ſumptus ſerui, quorum cauſa uidetur permiſſa,ita etiam fructus; ſoluendi ſocio, poſſunt ratione periculi excedere fructus, quos officialis capit ex officio: et ideo licet officiū, quod habet officialis, non reddat ultra octo pro centenario;tamen ratione periculi poteſt ſuper eo contrahi ſocietas ad rationem 12.pro centenario, *vt dixi infra.*

Et licet prædictæ leges loquantur de ſuſceptio- 292
ne periculi,ideſt,de aſſecuratione pecuniæ nauticæ, tamen earū legum diſpoſitio,et materia extenditur etiam ad aſſecurationem vitæ hominis, iuxta caſū, quem retuli infra §.3.*gl.3.num.51.decl.5.* quare ſi iturus Hieruſalem, uel ad ālium longe diſtantem locum nauigaturus,uellet ſibi uitam per annum aſſecurari,poteſt ſuæ uitæ pretium imponere, puta ſcutis decem mille,et pro tanta ſumma ſoluere aſſecuratori pretium aſſecurationis,puta ſcut.1200.ad rationem 12.pro cētenario; ita ut aſſecurato nō moriēte infra annum,aſſecurator lucretur dictos ſcut. 1200.et eo moriente, aſſecurator ſoluat aſſecurati hæredibus dictos ſcutos decem mille.

Licet etiam periculū uitæ ſocij,danti pecunias 293
in ſocietate officij,conueniat magis periculo ſponſionis,quam periculo aſſecurationis, cū iſte ſocius non emat ſuæ uitæ periculum, ſed potius uidetur uen-

Digitized by Google

vendere: cum recipiat 12. pro centenario. Satis tamen eſt, quod aſſecuratio, & ſponſio conueniant in pretio, & ſubſtantia, & differant in hac ſola qualitatem, quod aſſecuratio habet certam, & iuſtam cauſam, ſponſio verbo habet latentem, vt dixi ſupra *num. 131.*

294 Confirmatur tertio, quia ratione periculi poteſt quis licite obligari ad ſoluendos maiores fructus quam percipiat ex re, in cuius fructibus fundata eſt obligatio ſoluendi illos fructus, vt in cenſu vitalitio, cuius fructus poſſunt eſſe decem pro centenario, quamuis fundus, ſeu res, ſuper qua cenſus imponitur, non reddat niſi quinque pro centenario, & tamen iſte contractus propter dubium euentum, quia poteſt diutius viuere, & citius mori, eſt licitus, vt in annua penſione, quam ex monaſterio S. Dionyſii vendiderunt Abbas, & conuentus dicti monaſterij Epiſcopo Eboracen. ſcribunt *Oldr. d. conſ. 207. vniuerſis. nu. 4. verſ. præterea, in fine, & num. ſeqq. Petr. de Anch. in ſolemni diſput. antiquis. Io. de Anan. in c. 6. in ciuitate. ſub num. 23. Verſ. quartus articulus, de vſur. & alij.* quos ſequuntur *Dec. conſ. 123. perlectis, initio, & nu. 1. & Natt. conſ. 498. deductum fuit. num. 13. & 14. & ſecu-*
295 *tus ſum §. ſiq. gl. 3. nu. 150.* † & quod cenſus vitalius poſſit licite emi, & vendi, modo pro eo iuſtum pretium tradatur, ſcribit *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 14. verſ. itaque non dubitatur. col. 5. fol. 409.* imò, quod emptio cenſu annui ad vitam ob incertitudinem lucri, & damni, ſit magis licita, quàm emptio cenſus perpetui, ſcribit *Ioan. Bapt. Lud. in l. 2. §. 2. numer. 34. verſ. ſimiliter. Cod. de pact. int. empt. &*
296 *vendit. tom. 7. fol. 123.* † & quod Eccleſia, recipiẽs ab aliquo fundum, valentem mille, cum pacto alendi eum toto tempore vitæ ſuæ, non dicatur læſa, quãuis ille vixerit tanto tempore, vt alimenta lõge exceſſerint pretiũ fundi, quia ſicut longo tempore vixit, ita etiam ſtatim mori potuiſſet. & ideo iſte contractus non ſit fœneratitius, ſed licitus, refert etiam & ſequitur Caſtrac. *tract. de ſocietat. offic. cap. 2. numer.*
297 *46.* † Et quod ob iſtum incertum euentum iuſtus, licitus ſit contractus, quo quis monaſterio religioſorum, vel collegio clericorum dat mille aureos, vel res, totidem æſtimatus, ea lege; vt dum vixerit, debeat monaſterium, vel collegiam certã pecuniæ quantitatem quotannis ſoluere, & poſt eius obitum illa mille ſint monaſterii, & hac conſuetudinem eſſe approbatam ex communi Doct. ſententia, ſcribit *Io. Azor. de inſt. moral. part. 3. lib. 9. tit. de ſociet. c. 9. Verſ. certi iuris eſt, in fin.* & nos paſſim videmus hic Romæ, quod collegia religioſa vendunt hos cenſus vitali-
298 tios; † & quia in cenſu vitalitio maior, & minor reditus conſtituitur, non ad rationem fructuum, ſed ad rationem periculi, & ſpei vitæ illius, qui vitalitium cenſum emit, pretium ex illius; & valetudine, & alijs circumſtantijs metiri debemus, adhibito boni viri prudenti arbitrio, ſi communis deficeret Prouinciæ æſtimatio, *Couar. var. reſolut. lib. 3. c. 9. ſub n. 7. verſ. quamobrem*, & quod emens cenſum ad vitam debeat dare pretium, ſecundum quod eſt veriſimile quod viuere poſſit, alias; ſi iuuenis homo emeret milles libras pro centum libris, non procederet ſecure talis contractus, & quod poſſet conditio contrahentis cum Eccleſia eſſe naturæ tam debilis, ætatiſque tam decrepitæ, vt tunc excedere vltra duplũ, et triplum, non eſſet peccare in Spiritu ſancto, ſcribit *Laur. de Rodulph. in c. conſuluit. poſt rub. q. 15. ſub num. 49. & q. 16. nu. 51. in fine, de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 20. & 21.* & quod debeat attendi quantitas pretij, & qualitas perſonæ, puta an ſit iuuenis, vel ſenex, vel infirmus, robuſtus, vel debilis, ſequitur *Ioan. de Anan. in c. 6. in ciuitate. nu. 21. de vſur.* alij tamen ſentiũt, hoc cenſus vitalitij pretium ſumi debere *ex l. 68. hereditatum. ff. ad l. falcid.* et refert idem *Couar. ſub eod. nu. 7. verſ. ſed fortaſſis*, cuius d. l. diſpoſitionem retuli, & ſecutus ſum in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 2. c. 2. ſub num. 477. verſ. quia reſpondeo, & ſeqq.* vbi uideas: at *Laur. de Rodulph. in locis ſupra proxime citatis*, id non ſimpliciter affirmat, ſed docet, ut eum retuli, & *Couar. d. cap. 9. numero 8. & præſertim verſ. cæterum quod*, expreſſim tenet, *ex ea leg.* pretium iuſtum deduci non poſſe, & quod ſit iuſtum pretium late examinat, copioſeque expendit intellectum, *d. l. hæreditatum*, tu poteris enim uidere, addendo, quæ ſcripſi *d. c. 2. ſub nu. 477.* & hic concludo cum doctiſſimo *Medin. infra citando*, qui uidetur his omnibus melius explicaſſe, dum, relatis duobus modis taxandi pretium huius cenſus, iiſque impugnatis, concludit eſſe taxandum ſecundum conſuetudinem, communiter approbatam à bonis, & prudentibus, & ubi non extaret hęc conſuetudo, eſſe attendendã ætatem, qualitatem, officium, atque complexionem ipſis, qui uitalitium uult emere, ſimiliter & loci (in quo eſt habitaturus) temperie, & cęteris, quæ ſolent uitam prolongare, aut abbreuiare, & ulterius, conſtituto ex his conſiderationibus certo pretio, ſi illud tantum ſit, quod ſi homini prudenti daretur optio ad unum de duobus eligendum, puta, ius percipiendi decem per ſingulos annos uitæ illius emptoris, aut pretium in promptu datum, & animus illius eſſet ad unum, uel alterum eligendum indifferens, aut ſaltem parum plus, uel minus, quam ad alterum declinaret, illud diceretur pretium iuſtum illius uitalitij, quia præſumeretur æqualitas inter pretium, & rem, *Medin. in ſuis tractat. tomo 2. titul. de rebus, per vſur. acquiſ. q. 14. ſub Verſ. alius modus. iunctis verſ. præcedentibus. colum. 6. 7. & 8. f. 400.* quare iuſta eſſet emptio annui reditus triginta pro centenario, ſi emptor eſſet nonagenarius, & infirmus, et quamuis prædium cenſuale ſolum quinque fructificaret, dummodo totidem fructificaret.

Imò maior reditus, qua ſit in fructu, poteſt cõ- 299
ſtitui non ſolum in cenſu uitalitio ratione periculi, dixi ſupra *nu. 294.* ſed etiam in cenſu perpetuo redimibili, ratione facultatis, quam uenditor habet redimendi quandocunque cum cẽſus liber pluris ualeat, quam redimibilis, ut latius explicaui infra *q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 37. verſ. ratio.*

Requiritur tamẽ ſemper, quod bona, ſuper qui- 300
bus iſte cenſus imponitur, ſint capacia illius annui reditus, alias annuus reditus non teneret, niſi pro ea parte, cuius illa bona eſſent capacia, ut declaraui *ſupr. nu. 242. & 243. declar. 2.*

Confirmauit quarto, quia pactũ, ſeu cõtractus 301
ſponſionis eſt licitus, vt ſecutus ſum ſupra *num. 88. et ſeqq.* et ſocietati officij non repugnat: imò habent ſymbolum, cum in utroque exponatur lucrũ ſorti, et fortunæ; Sed cõtractui ſocietatis poſſunt addi alij contractus, id eſt, pacta licita, et honeſta, ut diſponitur *in Pij IV. cõſtitutione*, cum omnis cõtractus, etiam ſocietatis lege accipiat ex partium conuentione *leg. contractus, ff. de reg. iur.* et ideo in ſocietate officij ſo-

cius

Digitized by Google

eius addit pactum,quod per mortem officialis non uult perdere pecunias ſocietatis, & tamen de natura ſocietatis deberet illas perdere. Ergo debet etiã ſocietati poſſe addi hoc aliud pactũ, quod ſocietas, ſi non ualet ut ſocietas,ualet vt ſponſio, cum ſponſionis iuſtitiam habeat.

Corroboratur hæc confirmatio,quia,ſicut vnius ſcuti pretio in ſingulos mẽſes officialis à ſocio emit contingentiam mortis ipſius ſocij, qua contingẽte intra ſemeſtre,ſocius perdit centum,& officialis eã lucratur,vt dixi ſupra *n.*280.ita etiam ſocius eodem ſcuti pretio in ſingulos menſes poteſt à tertio emere eandem contingentiam ſuæ mortis, quã contingente,tertius amittat centum,& ſocius lucretur, ſi enim ſocius,receptis fructibus anticipatis unius ſemeſtris ex officij ſocietate,omnibus numeris abſoluta,timeret intra illud ſemeſtre obire mortem, & ſic perdere capitale ſocietatis, utique poſſet mortis periculum emere, & ita ſe aſſecurare, quod illud capitale non perdet, quia quod perderet officiali, recuperaret cum tertio,hicque cõtractus, qui dicitur aſſecurationis,reputatur ab omnibus licitus, vt dixi ſup.*n.*129.*& ſub n.*133. Sed contractus inter ſocium & tertiũ fundatur in ſola emptione periculi, & ad ſui validitatem aliquod nõ requirit officium, ergo idem eſſet dicẽdum in contractu inter ſociũ, & officialem, cum inter caſum, & caſum non ſit dare rationem diuerſitatis.

Confirmatur quinto,quia ſi iuſtitia ſocietatis officij perdere a qualitate reditur officij, & non a ui ſponſionis,ſequeretur,quod omnis ſocietas,contracta ad rationem 12. pro centenario ſuper officio, quod uel certitudinaliter, uel probabiliter reddit ſolum octo pro centenario,eſſet iniuſta,& vſuraria, etiam ſi officium eſſet tanti valoris, vt eius reditus lõge excederet fructus,quos officialis ſoluit ſocio, quia non per hoc tolleretur ſocietatis inæqualitas, quæ ſocietatem facit leoninam,quare nihil intereſt, quod fructus ſoluantur ſocio ex reditibus officii, vel ex aliis reditibus, dummodo ſoluantur cum inæqualitate;& nugatoria eſſet lex,& quaſi verbis, & non rebus impoſita,ſi inæqualitatem ſine cauſa admitteret magis vnã via,quam alia;ſequeretur et, quod ex pluribus ſocietatibus officii, contractis a diuerſis ſuper eodem officio capace cuiuslibet ſocietatis de per ſe,ſed in capace plurium, ſocietates poſteriores eſſent nullæ, quia nihil cum eis communicando ſupereſt,& ex his ſequelis daretur alia, quod iudiciorum uſus, qui prædictas ſocietates admittit,vt dixi infra *nu.*322.329.*in primo,& 4. caſu*.nutriret peccatum.

Sed iſtæ ſequelę non uidentur concedendæ; ergo nec illarum antecedens, & conſequentur videtur concludendum, iuſtitiam ſocietatis pendere a vi ſponſionis: & ſi pendet a vi ſponſionis,ita debet valere ſocietas in uno caſu, ſicut in alio, & ſic etiam in caſu, quo fructus officii non adæquarentur fructibus ſocietatis, eo quod ſumma ſocietatis excederet ſummam capitalis officij, imò etiam ſi nullũ extaret officium maxime ſi uerum eſſet, quod officia interponerentur ad colorandum contractum, ut dicit *Rot.diuerſ.quam citaui infra ſub num.*322. *verſ. tertio quia*.

Confirmatur ſexto,quia ex officio,conſiderato ſtatu uſ ſore,poteſt in ſocietate latenter nullitatis uitium,& ſubinde uſuraria prauitas frequenter obrepere,& ſic ſocio citra eius culpam facile damnum, deceptio oriri,hoc modo,quia etſi officia quoad papam habeant certum ualorem,tamen, quoad alios, qui eadem aliis per uiam reſignationis reuendunt, eſt incertus, & difformis,iuxta ſori æſtimationem, ſicque poteſt frequenter oriri, ut dans pecunias in ſocietate,ignoranter credat,illud officium eſſe maioris ualoris,cum in hoc ſtemus proxenetarum dicto, imò qui ſimpliciores ſunt, & huius contractus naturam ignorant, adeo bona fide contrahunt, ut, nullã habita officialis notitia, officij ualore penitus ignorato,ſocietatis initæ fidem à notario bonã fide accipiant,ignorantes,an illa fides, de more ſubſcripta,ſit ab officiali, uel ab alia perſona falſo ſubſcripta, hæcque bona fides adeo creuit in hoc contractu, ut etiam prudentes uiri hac ſimplicitate cõtrahant,quare aut hæ bona fides,& conſuetudo tollendæ ſunt,aut officij uſus,ex quo in dies inſurgũt, multiplicanturque lites,eſſet ita reformandus, ut litium occaſio, quod fieri poſſet,ceſſaret.

Confirmatur ſeptimo,cæteris confirmationibus præcedentibus omiſſis, quia ipſamet *Rot.Rom.*ſuſtinet aliquando ſocietatem officij ſola ui ſpõſionis, nempe,quando ſuper aliquo officio ſunt cõtractæ tot ſocietates,ut longe excedant officij ualorem,et alius,illis ſocietatibus ignoratis, ſocietatem ſuper eodem officio cõtrahit,quo caſu fructus,ex ea perceptos, non eſſe reſtituendos,quia ſuſtinetur in uim ſponſionis,ſcripſi infra *nu.*329. *& ſub num.*331. *verſ. declara*.

Pro reſolutione huius cõtrouerſię diſtinguo duplex forum. 304

Primum eſt forum interis, & in iſto uidetur cõcludendum, poſſe ſuſtineri, dummodo nihil fiat in fraudem legis, & pretium ſcutorum duodecim ſit iuſtum pretium periculi, dicitur autem non fieri in fraudem legis,quando contrahentes habuerunt uere animum contrahendi ſponſionaliter ratione periculi,quia in foro interiori inſpicitur ſola ueritas, & non inſpiciuntur præſumptiones, & coniecturæ fraudis,& cum hac concluſione cõcordat *Io. Azor.* quem citaui ſupra *ſub nu.*290.

Secũdum eſt forum exterius,et in iſto diſtinguo; 305
Aut loquimur in Vrbe,& ſtatu eccleſiaſtico,et concludo,ſocietatem officij, contractam ſine officio, uel cum officio,in quo nõ ſit totus reditus, qui debetur ſocio, eſſe nullam, & non poſſe in foro fori ſuſtineri in uim ſponſionis, quia in Vrbe hæc ſponſio non admittitur,& præſertim in ſocietate officij, niſi habeat conditiones, quas præcipit *conſtitutio Pontificijs*,nempe,ut ſimul cum ſponſione concurrat capacitas officij pro illo reditu, ita ut quinque capiantur ratione fructuum, & ſeptem ratione periculi,ſed omnia 12.ex fructibus,quia in Vrbe,ubi eſt tribunali Vicarij Chriſti reſtringi debent commercia,quæ otio, & quaſi ludo nutriuntur, per ea, quæ dixi ſupra *ſub nu.*124. *decl. r.* 2. & magna poſſent diſputatione conuerti,per ea, quæ dixi ſupra *ſub num.* 85. *& ſeq.*& ſtrictè prohiberi debet non ſolum uſura,ſed etiam id,quod uſuræ ſuſpicionem uidetur habere,& ut ab illicito abſtineamus, prudenter quandoque quod uix eſt licitum,nobis denegatur, iuxta ea quæ ſcripſi ſupra *ſub num.* 17.& ita in hoc foro, in quo iudicat *Rota* optimo procedunt *mercurialis deciſ.*335.

Digitized by Google

*decif.336. coram Illuſtriſſ.Card.Milino,& Azorij doctrina allegata pro extenſione ſupr.nu.*280.Nec obſtat caſus,in contrarium relatus *ſup.ſub nu.303.in 7. confirm.*quia ille caſus habet ſuam rationem, & quod in eo eſt toleratum,in alijs denegatur,quia,cum in ſocietate officij timeamus latentem vſuram, non licet ex vna tolerantia non irrationali deducere aliam. Aut loquimur extra Vrbem, & extra ſtatum Eccleſiaſticum, & ſic de iure communi, & tunc, ſuppoſita iuſtitia periculi cum lucro,cenſerem,hunc contractum poſſe ſuſtineri,non vti ſocietatem officij,quia vti ſocietas officij illud periculum non æſtimatur 12.pro centenario,niſi concurrat, reditus officij,ſi ſocietatis natura compoſita, ſed cenſeo poſſe ſuſtineri de iure communi in vim ſponſionis,cum ſatis oſtenderimus, ratione periculi poſſe conſtitui aliquod lucrum,nullo conſiderato fructu,vel intereſſe; & ſic materia de ſui natura non repugnat,imò officium ſeruit ad colorandum contractum ſocietatis.*Rot.diuerſ.quam citaui infra q.7.par.3.numero 79.in reſponſ.ad 10.argum.& infra ſub num.322. verſ.optima,* vbi videas.

Amplia obiter, & notabiliter vniuerſam hāc reſolutionem,cum diſtinctione duplicis fori, vt habear locum etiam in cenſu vitalitio, celebrato ſine fundo, quia omnes conſiderationes ſponſionis, & cætera,dicta ſocietate officij,bene quadrant cenſui vitalitio.

306 Retenta extenſione,poſita ſupr.*numero* 280.quod ſocietas ſine officio;vel pro ea parte,in qua fructus deficiunt in officio,ſit nulla;& ideo fructus ſicut illicitè percepti, iuxta tamen diſtinctionem quatuor caſuum, quos poſui infra *numero 322. & ſeqq. et 329.*

Subextende primo eam, vt procedat,non obſtāte conſuetudine in contrarium, *Rot.diuerſ.decis.291. domini.num.2.in Rom.ſocietatis.Ven.23.Iunii 1600.& decis.309.domini.ſub nu.2. quæ eſt denuò ſuperflue impreſſa, et decis.336.honorius.in fin.n.2.in Rom.ſocietatis,lunæ 29. Ianuarij 1601.& dec.338. fuit per dominos.in Rom.ſociet. lun.20. Maij 1602. coram illuſtriſſ. Card. Milino inter impreſas Lugduni 1612.quæ ſuperflue legitur denuò dec.177. inter impreſſas Romæ anno 1615.*quia conſuetudo nihil operatur in vſuris.*Rot.diuerſ.decis.193. concluſum.nu. 1.p.1. & in deciſionibus ſupra proxime citatis,& decis.84. fuerat.nu.1.coram R.P.D.Gypſio.in Vrbeuetana cenſus, lunæ 6.Iunii 1594.& decis.85. fuit reſolutum.num.2. coram bo.mem.Card.Blanchetto.in Rom.cenſus,lun.13.Iunij 1594. in impreſſis Romæ 1615. Caſtrac.tract. de ſociet. offic.c.4. n.23.* & in alijs terminis *Io.Azor.*quem ſecutus ſum infra *q.7.p.1.nu.88.in fine.*

307 Declara hanc ſubextenſionē, diſtinguendo conſuetudinem in duas ſpecies.

Prima ſpecies eſt conſuetudo interpretatiua,quæ habet locum dumtaxat in caſu dubio,& in hac rurſus diſtinguo: Aut in ea concurrit ſcientia,ideoque tacitus Pontificis conſenſus, & caſus, ſublata conſuetudine, haberet probabilem dubitationem, & tunc concludo,quod illa conſuetudo habet vim approbandi contractum,& conſequenter erit ſeruanda non ſolum in foro exteriori, ſed tuebitur etiam in foro interiori; Aut non concurrit, & tunc vim non habet; & in hac conſuetudine, in qua ſcientia Principis non concurrit, procedit hæc prima ſubextenſio.

Secunda ſpecies eſt conſuetudo toleratiua, nēpè ad euitandum maius malum,& in hac denuò diſtinguo: Aut loquimur in foro conſcientiæ,& concludo indiſtinctè,non eſſe attendendam,& eum,qui eā ſeruaret,peccaturum per ea,quæ dixi infra *q.7.p.2. ampl.10.ſub num.*45. Aut loquimur in foro fori;& rurſus diſtinguo: Vel Pontifex non conſentit huic conſuetudini,& non conſentire præſumendum eſt; & iſto etiam caſu procedit hæc prima ſubextenſio: Vel Pontifex conſentit,ideſt, tolerat hanc cōſuetudinem,quod eſt non ſolum creditur,ſed etiam dictu difficile,& tunc dico, quod hæc conſuetudo tolerēda eſt in foro exteriori, de quo loquimur,per ea, quæ dixi *d.ampl.10. nu.*41.

Subdeclara vlterius hanc declarationē,vt con- 308
ſuetudo interpretatiua dicatur illa, quæ ſublata caſus,ab ea deciſus,remaneret valde dubius,nam tūc, ſi illa conſuetudo habeat ſua requiſita, non poteſt eſſe niſi interpretatiua: præcipuum autem requiſitū illud erit,vt habeat in ſe ſcientiam,et conſequenter tacitum Pontificis conſenſum,quia ad eū, uti Chriſti Vicarium,pertinet iuris diuini interpretatio;Toleratiua uero per oppoſitum dicetur ea,quæ toleratur caſus, qui eſt clarus contra apertam iuris diuini;ſeu naturalis diſpoſitionem, qualis eſt caſus fornicationis,læſionis inter ementem, et uendentem, et ipſis uſuræ *iuxta ea,*quæ ſcripſi infra *q.7.p.2.ampl. 10.n.45.& ſeq.*Et quia eiuſmodi conſuetudo toleratiua eſt dura debet clarè probari.

Infero primo ex hac ſubdeclaratione,quod,dā- 309
ta conſuetudine incundi ſocietates officij etiam ſuper officijs,quæ non ſint capacia fructuum, promiſſorum pro pecunijs acceptis in ſocietate,ſuppoſito,quod eiuſmodi conſuetudo uideatur nutritiua uſurarum ad iudices, et Rotam pertinet declarare, an hæc conſuetudo ſit interpretatiua,ſeu toleratiua, et ad habeat ſua requiſita,et iſti conſiderationibus et circumſtantijs adhibitis,intelligo Rotam, quam citauimus ſupra *ſub nu.306.* dum dixit illas ſocietates non tenere, non obſtante conſuetudine in contrarium.

Infero ſecundo,hac cōſuetudine interpretatiua 310
poſſe ſuſtineri impreſtita Venetiarum, et alios contractus de quibus infra *num.452.*et Pontificia interpretarione ſublatam eſſe difficultatem, quæ erat in monte Pietatis, & in contractu cenſus, & in ſocietatibus officij,de quibus monte, contractu cenſus, & ſocietatibus officij,ſcripſi infra *nu.444. ſup.num. 175.& 260.& ſeq.*

Subextende ſecundo, vt procedat etiam ſi quis 311
ſuper eiuſmodi ſocietate officij reſcriptum confirmatorium a Papa extorqueret,quia adhuc non ſuffragaretur, cum vſuræ ſint prohibitæ etiam de iure diuino,& Papa contra illud, & ſuper pacto vſuram ſapiente,non diſpenſet,*Rot.diuerſ decis.292.concluſum ſub nu.3.verſ. & ad ſupplicationem,& nu.4.& 5. in Rom. damnorum,3.Iunij 1575.coram R.P.D.Cotta inter impreſſas Lugduni 1612. quæ eſt denuò ſuperflue impreſſas decis. 397.& latius decis.85.fuit reſolutum.nu.3.verſ.confirmatio autem Papa, in Romana cenſus,lunæ 13.Iunii 1594.in impreſſis Romæ 1615.* & quod ſuper diuina prohibitione uſuram non diſpenſetur,quouis etiam fauore militante,ſecutus ſum infra *§.3.gloſſ.3.ſub n.43.verſ. quia.* † Imò vſura eſt prohibita et de iure naturæ,vt 312
ſecutus ſum in meo *tract.de ind.cauſ.lib.2.c.9.nu.55.*

cau

Digitized by Google

qui iuri naturali nullum humanum contrauenire poteſt. *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 3. artic. 1. initio, folio* 310. & ideo eſt omnino indiſpenſabile; & nullo alio iure, aut conſuetudine poteſt abrogari, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 4. de dominio, art. 1. verſ. vtebantur hi fol.* 124. & efficacius Sot. quem, loquentem de indiſpenſabilitate uſuræ, ſecutus ſum infra *nu.* 320. cum ius naturæ ſit immutabile, vt retuli & declarâui infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. num. 11. & 21.* & ratio quare lex poſitiua non poſſit tollere, ſeu derogare iuri naturæ, eſt euidens, videlicet, quia omnis lex profluit a iure naturæ, ergo non debet deſtruere ſuum principium, per ea, quæ dixi, *d. ampl. 19. nu. 40. & 45.*

313 Hæc ſubextenſio; quicquid ſit in caſu illius deciſionis) ſuppoſita legitima reſcripti interpretatione, eiuſque clara diſpoſitione, indiget eadem declaratione de qua ſupra *nu.* 307. nam ego admitto, quod nec conſuetudo, nec Papa poſſint derogando iuri diuino, permittere in foro interiori vſuram, & ideo admitto, quod ſi contractus ſit clare vſurarius, ita vt de eo probabiliter dubitari non poſſit, conſuetudo, mos regionis, & Princeps non poſſit illum approbare, ſed dico, quod tam Papa, quam conſuetudo, accedente eius conſenſu ſaltem tacito poſſunt tolerare vſuram in foro exteriori, ideſt, cũ aliquo caſu non punire, & quãdo caſus eſſet dubius poſſent circa vſuram interpretari ius diuinum etiam quoad forum conſcientiæ, prout explicaui ſupra *d. num.* 307. & late etiam infra *§. 6. gloſſ. 1. nu. 4. & ſeqq.*

314 Infero ex hac ſubextẽſione, & ſuperius dictis, eos qui dicunt, quod conſuetudo, et lex, præſertim Pontificia poſſunt ex rationabili cauſa aliquo caſu derogare iuri diuino, vt retuli infra *d. gl. 1. nu. 48. & 49.* aut non vere, aut improprie locutos, quia non eſt

315 derogatio, ſeu interpretatio, et ideo admitto, quod viduæ non debeantur fructus dotis, hocque adeo ſit verum, vt nec pactum, nec ſtatutum in contrariũ valeant, & tamen ei debeantur ex ſtatuto confirmato a Papa, vt ſcribit *Hier. Gabr. conſ.* 152. *iure communi. nu. 3. lib. 2.* & an quando viduæ debeantur fructus dotis, & quid, ſtante ſtatuto, vide quos citaui in meo *tract. de appel. q. 17. lim. 8. nu. 15. verſ. ſed an & verſ. ſed hæc difficultas*, & infra *q. 7. p. 2. ampliat. 8. ſub num. 176. verſ. quinta facti ſpecies*, item admitto, quod ſoluto matrimonio, vidua vſuram committat, ſi ex pignore ſibi ab hæredibus mariti dato, fructus percipiat, & non computet in ſortem. *Archiep. Florent. tract. de vſur. cap. ſecundo, §. 29. num. 46. tom. 7. fol.* 73. & tamen Papa non poſſit confirmare ſtatuta Vrbis *lib. 1. cap.* 137. quæ mandant, vt vidua poſſit loco alimentorũ ex pignore dotali percipere fructus, & eas non cõputare in ſortem, ſed dico, quod Papa nõ facit hoc per viam derogationis, ſed per viam interpretationis, & quando Papa, ſeu lex videntur ex cauſa recedere a lege diuina ſeu naturali, ſicque videntur eiſdem derogare, non recedunt, quia lex ipſa naturalis et diuina videtur ex illa cauſa mutare diſpoſitionem, vt declaraui infra *quæſt. 7. parte 2. ampliat. 19. nu. 40. & 41.* quare multo minus vere, aut magis improprie loquuntur, qui dicunt, hanc, vel aliam legem poſitiuam eſſe contra ius naturale, vt aduerti eodem *nu.* 40.

316 Declara rurſus notabiliter vtramque ſubextenſionem, vt in dubio ſuſtineri debeat commercium, et contractus, et proinde videtur dicendum, quod tam Rota, quam ipſimet legislatores proni eſſe non debent ad infrigenda commercia, quæ Populi uſus enixe deſiderat, et mouear ex pluribus.

Primo, quia commerciorum uſus eſt adeo Reip. utilis, et neceſſarius, per ea; quæ dixi ſup. *num. 45. & ſeq. & nu. 66. & ſeq.* ut in dies commercia dilatentur, ideoque contractus, alias de uſura ſuſpecti, quales erant cenſus, montes, et ipſa officij ſocietas fuerunt non prohibiti, ſed certa præſcripta forma conceſſi, ut loquendo de cenſu explicaui ſup. *n. 175. & ſeq.* loquendo de monte pietatis, infra *nu. 444. & ſeq.* ut loquendo in ſocietate officij, ſupra *nu. 260. et ſeqq.* ad eum, et conſuetudine ampliati, ut ſcripſi ſupra *num. 263. Verſ. verum.* et infra *q. 6. nu. 8. verſ. finem.* cui quidẽ conſuetudini, ob nimiam Curialium neceſſitatem inductæ, etiam ipſa Rota ſolet adhærere, et in ſocietatibus ut plurimum eſſe adhærendum, a communique obſeruantia, et indubitata mercatorũ conſuetudine nõ licere recedere, ſcribit, loquẽdo de conſuetudine ſocietatis officij, *Rot. diuerſ. deciſ. 311. pater. ſub num. 5. & 6. in Rom. ſociet. lunæ 9. May. 1588. coram R. P. D. Gypſio in impreſſis Lugduni* 1612.

Secundo, quia propter conditiones hominum 317
imperfectorum, in quibus multæ utilitates impedirentur omnia diſtinctè prohiberentur, ius tam Cæſareum, quam Pontificium in commercijs potius toleret, quam coerceat, qua ratione utrumque ius toleret, ut contrahentes ſe inuicem decipere poſſint uſque ad immedietatem, ut declarando, ſecutus ſũ infra *q. 7. p. 2. ampl. 10. nu. 1. ſub nu. 5. extenſ. 3. & nu. 41. et ſeqq. ad eum*, et aliquando conſuetudini indulgendum eſt, ne peiora committuntur, ut dixi infra *§. 6. gl. 1. nu. 53. verſ. finem.*

Tertio, quia Princeps legem, quam tulit, debet, 318
quoad poteſt, reducere ad uſum populi, cum leges nulla alia ratione adſtringant, niſi quia populi cõſenſui nituntur, ita ut aliquam uim habere no uideantur, niſi quatenus ab uſu receptæ ſint, *l. 31. de quib. ff. de leg.* in illis uerbis, *nam cum ipſæ leges nulla ex alia cauſa nos teneant, quam quod iudicio populi recepti ſunt*, et ſecutus ſum in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 2. c. 9 nu.* 417. Et hoc procedit, dummodo conſuetudo illa non ſit talis, quę a Principe indicaretur contraria inconciliabiliter iuri diuino, quia conſuetudo non poteſt tolere ius diuinum, per ea, quæ dixi ſupra *nu.* 307. et dummodo Princeps contra legis in obſeruantiã non inſiſteret, quia hodie princeps poteſt legibus iuſtis pupulum etiam inuitum ligare, quia, ut dicit *Apoſt. ad Rom.* qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinatione reſiſtit, *Medin. in ſuis tract. tit. de reb. reſt. q. 37. verſ. ad 5. col. 8. fol. 259. et ad l. de quib. reſp.* quod procedit in legibus, quę condebantur, accedente populi conſenſu, ut ſeruant hodie Reſpublicę.

Subextende tertio obiter, quod diximus, uſurã 319
eſſe in diſpenſabilem, ut nedum conſuetudo, et Papa, ſeu ius canonicum non diſpenſent ſuper uſuris, ut iam diximus, ſed neque Deus ipſe, ſeu ius diuinũ, quia uſuræ uitium eſt contra naturam, ſeu contra præceptum naturale, ut ſecutus ſum infra *nu. 401. et* 404.

Sed quod eſt contra naturam, ſeu cõtra præce- 320
ptum naturale, neque a Deo ipſo diſpenſatur, *Sot. de iuſt. et iur. lib. 2. q. 3. artic. 8. verſ. et per hæc. colum. 9. ibi, ac perinde potuit. fol. 117. & libr. 6. quæſt. 8. art. 1. verſ. in ſecundo argumento. colum. 11. fol.* 529. tum quia præceptis natu-

naturalibus, quę innatam habent iuſtitiam, repugnat ex parte rei diſpenſatio, & ideo quia Deus eſt ipſiſſima iuſtitia, ſi ſuper præcepto naturali diſpenſaret, ſe ipſum negaret, eo quod ordinem iuſtitiæ ſubuerteret, & tamen, vt ait *Apoſt. 2. ad Timoth. 2. nu. 13.* loquēdo de Deo; *ille fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt. Sot. d. art. 8.* tum quia; quod natura, vetat, tā intrinſece malum eſt, quam eſt homini eſſe rationalem, cuius contrarium non eſt factibile, & eadem ratione licere non poteſt, quod natura vetat, *Sot. d. art. 1.*

Hanc eandem ſubextenſionē intelligas cum eodem grano ſalis, quo intelleximus præcedentes duas, vt ſicut ius canonicum ex cauſa videtur derogare, & non derogat, ſed interpretatur ius diuinum: ita etiam ius diuinum non deſtruit, ſed interpretatur præcepta naturalia, ideoque potuit Iudęis tolerare vſuras, vt declarâui infra *§. 3. gl. 3. num. 45. & ſeqq.*

321 Subextende quarto, vt procedat etiam ſi officialis haberet officium, & ad illius ſocietatem alium non adſciuerit, & vltra illius valorem pecunias non acceperit, ſed tamen ſocio promiſerit ſoluere fructus numeroſiores illis, quos ipſe officialis ex officio percipit, quia adhuc hęc ſocietas quoad illum fructuum exceſſum eſt illicita, *Card. Tholet. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. cap. 40. nu. 4. verſ. tertia enim, & verſic. poſterior etiam.* Vbi multum exclamat contra iſtas ſocietates, quę contrahuntur ad rationem duodecim pro centenario ſuper officijs, quæ non fructificant, niſi octo, vel nouem pro centenario, imò etiam ſuper officijs, quæ reddunt ſolum quinque, ſubdens, quod talis contractus eſt peſſimus, obligans ad reſtitutionem, & quod iſti ſocij non excuſantur ignorantia, quin eſt nimis craſſa; neque excuſantur eo, quia fingant locare fructus ſuos officiali pro tanto pretio, & ideo, quamuis deficiant, ubi tamen debeantur.

322 Breuiter agendo pro reſolutione non ſolū huius quartę ſubextenſionis, ſed totius totius quinti requiſiti, de quo ſupra *nu. 276.* & illius extenſionum, & ſubextenſionum, de quibus ſupra *nu. 279. & ſeqq.* dum in eis egimus de ſocietate officij, quod non eſt capax omnium fructuum promiſſorum ſocio, ſeu ſocijs, conſidero quatuor caſus, & declarationem, de quo infra *nu. 339.*

Primus caſus eſt, quando officium eſt tanti ualoris, ut nihilominus tendāt illos fructus, vtputa, quiá officium valeat ſcut. 2000. & ád rationem octo pro centenário reddat officialis ánnuos ſcut. 160. & ipſe ſuper hoc officio accipiát in ſocietate ſcut. 1000. ád rationē duodecim pro centenário, ita vt ſocio ſoluere debeat ex ſuo officio annuos ſcut. 120. et iſto caſu concludo ſocietatem eſſe ualidam, ut tenuit *Rot. diuerſ. deciſ. 360. domini dixerunt num. 1. et 2. p. 1.* et ita ſeruatur, *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. c. 10. nu 25. innectis, nu. 13. & ſeqq.*

Ratio, quá mouetur Rotá, eſt, quiá a cōmuniter áccidentibus ſolent 12. percipi pro centenário, et ád hoc, quod ex communiter accidentibus prouenit, inſpici conſueuit, et non ad officia, quæ ad colorándum contráctum, et euitándam vſurariam práuitatem interponuntur.

Optima eſt rátio, dum inquit, in taxatione fructuum áttendi fructus, qui á communiter áccidētibus percipi ſolent, ſed dum dicit officiá interponi ad colorandum contráctum, áduerte, quod Rota non ſumit verbum, colorare, pro ſimulare, et fingere, ſed ſumit pro formare, ita ut officia interponantur ad formándum contractum; hęcque ſit formá neceſſaria ad iuſtitiam ſocietátis, vtitur tamen verbo colorare, vt ſignificet, officium non eſſe ádeo neceſſariū ad taxationē fructuum, quin poſſint taxari vberiores iis, qui percipiūtur ex officio.

Confirmo hanc concluſionem, tum quiá hoc idē ſeruatur in contráctu cenſus, vt ſcripſi ſuprá *nu. 242.* tum quiá maius eſt periculum in ſocio, quā in officiali, et ratione illius maioris periculi maius debetur lucrum, ut ſcripſi ſuprá *nu. 285. & 291.*

Nō obſtát, quod retuli ex *Card. Tolet.* (ſi is ſuit, qui illa verba ſcripſit) quiá eius ſententia procederet in ſimplici ſocietate, in qua ſócius ſubiret omnino eandem fortunam cum officiali tam in lucro, quā in dámno, ſecus ſocietate cum pacto, de quo ſuprá *in extenſ. num. 280.* et illud pactum præſupponitur in omnibus ſocietatibus officij.

Secundus caſus eſt, quando officium quidem 323 eſt tánti váloris, ſed nō reddit tot fructus, quot officialis ſoluit ſocio, vtputa, quiá officium valeat ſcut. 1000. et ád rationem octo pro centenario reddat annuos ſcut. 80. et ipſe in ſocietate officij accipiat ſimiliter ſcut. 1000. et promittat ſoluere duodecim pro centenário, quæ in anno conſtituunt ſcut. 120. et iſto cáſu ſocietatem eſſe nullam, ſcribit *Virg. de Boccat. tract. de ſociet. offic. nu. 102. & 126.* et multo magis *Card. Tolet.* qui hoc tenet *in primo caſu* poſitá ſuprá *nu. præced.* in quo militat maior ratio pro validitate ſocietatis.

Contrárium cenſeo verum, quia etſi hæc ſit durior ſocietas, et, ſi attenderemus naturam cenſus, non teneret quoád illos fructus, qui excedunt fructus officij, per ea, quæ dixi ſupra *nu. 177. & 242.* tamen militant adhuc ratio maioris periculi, ut dixi ſupra et ratio, ꝙ officium non eſt adeo neceſſarium ut taxatio fructuum debeat omnino ſumi ab eo, et poſſe ſufficere ſolá ratio maioris periculi, per eá, quæ dixi ſupra *nu. 291.* et itá practicatur.

Tertius caſus eſt, quando non ſolum in officio 324 nō ſunt tot fructus, quot officialis promittit ſocio, ſed neque officium ipſum eſt tanti valoris, vtputa, quia officium ſit váloris ſcut. 500. & officialis accipit ab vno in ſocietáte ſcutorum 600. et iſto cáſu ſocietátem eſſe nullám, ſcribit *Virg. de Boccat. tract. de ſociet. offic. nu. 126.*

Ratio huius concluſionis eſt, quiá etſi officialis ſit in áperto dolo, dum accipit eodem tempore ſuper ſuo officio pecunias ultra illius ualorem, ideoque ex proprio dolo cōmodum reportare non deberet; támen quia ēt ſocius eſt in ęquali dolo, ſeu latiſſima culpá, dū illi dat pecunias, quás ſcit, aut ſcire debet excedere ualorem officij, doli cum dolo, ſeu facta compenſatione, dolus in neutro conſideratur, vt ēt dixi infra *nu. 536.* vel dicemus, quod vterque voluit ſe ipſum decipere.

Sed quomodo hoc procedat; vide infrá *num. 326. & 327.*

Ampliá primo hunc caſum, vt habeát locum ēt 325 quando vnus contrahit non vnám ſolam ſocietatē officij, excedentem valorem officij, vt in iſto tertio cáſu, ſed contrahit plures ſocietates cum eodem officiali,

ficiali s,quarum nulla exceder de per ſe valorem officij,ſed vna, vel duę iam abſorbent totum valorem officij , quia aliæ,quas poſtea contrahit ſuper codē officio,ſunt nullæ,& illicitæ,quia ſciens,& prudens eas contraxit,vt in his terminis loquitur *Rot.diuerſ. dec.287.habebat.initio,& verſ.dubitaui in Rom.ſocietatis, lunæ 28.Ianuarij* 1591.*coram bon. mem. Card.Blanchetto. & deciſ.336.honorius initio coram Illuſtriſſ. Card.Millino* quas citaui ſupra *nu.276.& 280.in extenſ.*

Ratio huius ampliationis eſt, quam adduxi *num. præcedenti*.

326 Amplia ſecundo , dum diximus, vnicam ſocietatem,excedentem valorem officij eſſe nullam , vt ſit nulla non ſolum in exceſſu,ſed in totum , quia vtile per inutile vitiatur,cū vitium non ſit circa perſonā, ſed circa rē:& officialis ſit in ſolidum obligatus pro tota ſumma fructuū,& extrahendorū ex officio,qui extrahi non poſſunt,& ſit in fraudem legis,ſiue cōtra legem,uel conſuetudinem,*Virg.de Boccat.tract.de ſociet.offic.ſub n.*226.qui hanc eandem ampliationem ponit , ſed dubitatiue ad ſecundum caſum, poſitum ſupra *nu.323.*

327 Cōtrarium mihi uidetur iuſtius,& ęquius ex his, quæ ſecutus ſum infra *q.7.p.2.ampl.20.nu.18.confir.3.* ubi uideas.

Retenta tamen ampliatione,ſi placeret.

328 Reſtringe,declarando eam,ut procedat in unica ſocietate,quia uidetur indiuiſibilis, ſecus in plurib. ſocietatib. ſeparatis,quia in ſeparatis utile per inutile non uitiatur:& ideo ſocietates prius contractæ, quarum officium fuit capax,remanent ualidæ, licet aliæ annullentur,*Rot.diuerſ.d.deciſ.336. quam citaui ſupra num.250. ampl.1.* etiam ſi omnes ſint contractæ cum eodem : quia militat eam ratio ſeparabilitatis.

329 Quartus caſus eſt, quando non unus ſocius, ut in præcedenti tertio caſu, & eius prima ampliatione, ſed plures ſocij ſeparatim, & quilibet pro ſe cōtraxerit plures ſocietates,quarum prima ſola, uel prima, & ſecunda etiam coniunctæ nō excedunt ualorem officij,ſed ſecundæ & poſteriores excedunt,ſed nulla de per ſe excedit;Et iſto caſu licet uideatur dicendum idem,quod diximus *in 3.caſ.præced.& eius 1. ampl.* propter defectum officij in poſterioribus ſocietatibus , ſicque propter identitatem rationis,tamen aliter,conniuentib. oculis,obſeruat uſus,quia dummodo officium ſit capax cuiuslibet ſocietatis , prout eſt unica ſocietas,& ſint initæ cū diuerſis perſonis omnes ſocietates tolerantur , & hoc colligimus eſſe etiam de mente *Rot.diuerſ.deciſ.287.habebat, verſ.dubitaui in Rom.ſocietatis lun.28.Ianuar.*1591.*coram bon.mem.Card.Blanchetto*,dū annullat illas ſocietates, quia is,qui pecunias dederat:ſciens, & prudens ſocietates iniuit , *& deciſ.336.honorius.n.5.uerſus finem, in Romana ſocietatū.lunæ 19.Ianuarij* 1601.*coram Illuſtr. Card.Millino*.dum reſpondendo,excuſat ſocietatem , quæ allegabatur in contrarium,eo quia aderat probabilis ignorantia dantis pecunias ad ſocietatem,& aperte *deciſ.310. fuit reſolutum, num.5.uerſic.non obſtat. in Rom.ſociet.offic.12.Februar.*1601.*coram R.P.D.Ortembergho,in impreſſis Lugduni* 1612.dum declarādo nullas ſocietates,ultra ualorem officij cōtractas a procuratore ſuper officio domini, & reſpondendo ſtylo contrario,ſcribit,quod contrarius ſtilus Curię Romanæ, admittens ſocietates lōge ultra ualorem officiorum,toleratur propter ignorantiam contrahentium.

Ratio huius tolerātię poteſt eſſe, quia hi omnes, 330
qui contrahunt, præſumuntur bona fide contraxiſſe,cum ſint ignari aliarum ſocietatum,eaſq.diuinare non teneantur, et inuenire non poſſint:cum nec ipſemet officialis eas ſcire teneatur , quia cū hodie ſocietates officij non amplius contrahantur ad cōmodum,et incommodum officialis , ſed ad cōmodum,et incommodum aliorum , ipſe, habens in eis nudum nomen , eſt ignarus, an illæ ſocietates,quas contrahit,ſint conſenſu,vel per obitum ſolutæ,cum earum fructus , et lucrum ad alios ſpectent , et ideo uanum eſſet interrogare officialē de alijs ſocietatibus , cū hodie ipſe ſtet ad colorandum,*ut dixit Rot.* quam citaui infra *q.7.p.1.n.89.in fi.*et interrogaretur nō amplius de facto proprio,ſed de facto alieno , et cōſequēter lex uideretur indiſcreta,ſi has ſocietates rigoroſe annullaret,quia uideretur obligaſſe ad impoſſibile,et diſſiparetur hoc cōmerciū , quia multi probi uiri in eo remanerēt excepti;quæ ratio ceſſat in eo , qui plures ſocietates contrahit cum eodem officiali ultra ualorem officij , quia in eo nulla poteſt cadere ignorantia.

Nec aduerſus hanc rationem obſtat,quod Igno- 331
rantia cum bona fide ſocium, qui poſt alienationē officij exigit fructus,nō excuſet a reſtitutione fructuum , quia reſpondeo , quod illa ignorantia non eſt excuſabilis,ſed eſt culpoſa,ut declaraui infra *nu.* 333.ubi uideas.

Declara,extendendo eūdem quartum caſum , ac illius rationē,ut dicta in eis ſuppoſita uere hinc inde ignorantia,procedant non ſolū in foro fori,(ne alias in eo tota die eſſent ſuper hoc lites, quarū euitādarum cauſa idem forum fori tolerat aliqua,quę in foro conſcientiæ non ſunt toleranda,per ea,quę dixi infra *q.7.p.r.2. ampl.10.num.41.& ſeq.*) ſed procedent etiam in foro poli,quia lex humana,ſeu cōſuetudo hoc caſu uidetur ex neceſſitate contractum hunc reducere ad ſponſionem cum eum ſuſtineat ſine capacitate officij, et quod acquiritur per contractum ſpōſionis,imo etiam in ludo, retinetur etiam in foro conſcientiæ,ut ſecutus ſum ſupr.*ſub n.* 88.& 116.et certe data præfata ignorantia nō aliter dicendū eſt in contractu ſocietatis officij,quia alias infinitus fere conſcientiarum numerus inuolueretur.

Secus ſi nō ſupponamus hinc inde ignorantiam; ſeu ſaltem in ſocio,quia tūc ex qualitate fori,et qualitate ignorantiæ,ſeu ſcientię,pro abſoluta explicatione formo tres caſus.

Primus caſus eſt,quando uterque,nempe officialis,et ſocius ſciebant incapacitatem officij , et iſto caſu diſtinguo inter forum,et forum.

Aut enim loquimur in foro fori,et cōcludo, ſocietatem eſſe nullam, et cōſequenter a ſocio ſingulos fructus,quos accepiſſent, eſſe reſtituendos, ſeu cōputandos in ſortem,uti illicite captos remanente tamen ſemper debito capitalis,quia ille cōtractus ſocietatis habetur pro non facto , et pecuniæ datæ reſoluuntur in creditū ob cauſam non ſecutam, ſeu vt dicere ſolet *Rot.*in ſimplex mutuum per ea , quæ late ſcripſi infra *q.7.p.2.ampliat.8.num.60.* et clarius *ampliat.20.numer.6.& ſeqq.*et ita dixi etiam infra *nu.* 336.

Digitized by Google

Contra hanc concluſionem oppono, quia, cum iſto caſu uterq; ſit in dolo,& ſic in turpi cauſa,& in pari cauſa turpitudinis melior ſit cōditio poſſidentis, ut ſecutus ſum infra *q.7.p.2.ampl.19. ſub nu.98.& nu.102.verſ.finem*, ſocius, qui eſt in poſſeſsione fructuū, quos exegit, non deberet cogi ad illorum reſtitutionem.

Reſpondeo, quod adhuc tenetur reſtituere, nam; aut ſocius erat paratus inire eiuſmodi ſocietates,& tunc in materia uſurarum turpitudo verſatur ſolum ex parte recipiētis vſuras, is.n. ſolus peccat,& committit uſuram, non autem is; qui ſoluit per ea, quæ ſcripſi infra *ſub nu.407.verſ.vna circa hoc.*& ſic ceſſat omnino oppoſitio, aut nō erat paratus, ſed ad ita cōtrahēdum fuit inductus,& perſuaſus ab officiali,& tunc ob prędictam rationē paris turpitudinis videtur vrgere oppoſitio, cū vterq. ſit in peccato vſuræ, vt ſcripſi infra *ſub d.n.407.verſ.ſecundus.* ſed tamē adhuc eſt dicendum, quod teneatur reſtituere tam in foro poli, quā in foro fori, quia nego, eſſe vtriuſque parem cauſā turpitudinis: maior enim eſt turpitudo ex parte recipientis vſuram, quia etſi vterque ſit in pari cauſa quoad peccatum uſurę, tamen, ſi uſura eſt, ſtat ſemper alia cōcluſio, quod ex parte recipiētis ſit rapina, ut ſecutus ſum infra *q.7.p.2.ampl.19. ſub n.64.*& prout rapina reducitur ad actū, implicat contradictionem, ut dicamus, eam committi de cōſenſu ſoluentis uſuras, cum rapina ſit, quæ committitur, inuito domino,& ſic non eſt par ratio.

Aut loquimur in foro poli,& ſimiliter diſtinguo inter intentionem & intentionem. Vel non uterq. tendebat contrahere ſponſionem, ſed ad euitandas lites, quas ſuper contractu ſponſionis poterat timere in foro fori, per ea, quæ dixi ſupra *nu.305.* ſiue ad alium bonum finem, ſponſionem ueſtiuerunt ſocietatis cōtractu, & tūc dico in foro poli cōtractū eſſe ualidum, & non eſſe faciēdā reſtitutionem fructuū, cum de iure communi eiuſmodi contractum ſponſionis eſſe licitum dixerim ſup. *ſub d.n.305.* & partes ſupponamus intētionaliter contraxiſſe, inſpecto iure communi, expedit tamē, ut deinde inter ſe publicum de hac intentione documentum habeat, ne ijs, uel eorum altero uita functo, & controuerſia inter hæredes, uel cum hærede mortui orta, alter eorum contra defuncti conſcientiam ageret; ut dixi infra *in 3.caſu, in fi.* Vel uterq; intendebat inire uere ſocietatem officij,& ſic in contemptum Pontificię conſtitutionis eaq; ſpreta, uoluerunt eam inire ſine officio,& tunc in primis concludo, quod, cōtemnendo Pontificis conſtitutionem, peccat, non tamen auderem affirmare, quod teneantur reſtituere, ſaltē ante latāa iudice ſententiam, quia ſic etiam dicimus de eo, qui ludit alea, quia etſi is, ludendo, cōdemnat legem, tamen non tenetur acquiſitum ex ludo reſtituere ante latam a iudice ſententiam per ea, quæ ſcripſi ſupra *nu.116.*

Secūdus caſus eſt, quādo ſocius, qui ponit pecunias in ſocietate officij, ignorat incapacitatē officij, ſed officialis bene ſcit incapacitatē; & iſto caſu concludo eadē, quæ concluſi in præcedenti, quia cū uſura non conſideretur in officiali, ſeu debitore, qui ſoluit fructus, ſed cōſideretur in ſocio, q ex pecunijs quas dedit in ſocietatē, recipit fructus, ut ſcripſi infra *ſub nu.407.verſ Una circa hoc.*& ignorantia ſoluet contractum ſocietatis, mutando quaſi illum in contractum ſponſionis, ut dixi ſupr. *verſ.declara*, ſatis eſt, quod ignorātia ſit in ipſo ſocio, qā medicina datur infirmis, non autem ſanis, *Matth.9.n.12.& Marc.2.nu.17.non eſt opus Valentibus medicus, ſed male habentibus.*

Amplia hanc concluſionem, ut procedat etiamſi ſocius poſtea nouerit incapacitatē officij, quia, ēt ſcientia ſuperueniente, non tenetur reſtituere fructus, cum, data hac ignorantia, iſte contractus aſſūmat naturam ſponſionis, ut dixi ſupra *v.declara.* quā naturam non perdit per ſuperuenientiam ſcientię.

Non obſtat, quod ſi unus ex contrahentibus lędat alterū ignoranter in pretio, ſit tutus in foro cōſcientię, durante illa ignorantia, ſed poſtea, ſuperueniente ſcientia læſionis, teneatur ad reſtitutionem ſecundum communem,& tutiorem opinionē, quā ſecutus ſum infra *q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.52.Verſic.contra.*

Quia reſp. quod in caſu noſtro ſocietas tranſit in ſponſionē, ut dixi in qua cū non requiratur officiū, nil reuelat, quod ſocius poſtea ſciat, ſocietatē fuiſſe initam ſine capacitate officij, et iſte trāſitus eſt fundatus in iuſtitia commutatiua, et ęqualitate, quia ſicut officialis iſto caſu potuiſſet, moriēte ſocio lucrari pecunias poſitas in ſocietate, ēt quod in ſocio ſuperueniſſet ſciētia incapacitatis officij ante ipſius ſocij mortem, ita etiā conuenit, ut ſocius poſſit tuta conſcientia retinere lucrum, quod mediāte periculo perdendi capitale, acquiſiuit.

Tertius caſus eſt è conuerſo, quando ignorantia incapacitatis officij eſt ſolū in officiali, quæ ignorātia videtur impoſsibilis, niſi ꝑ officiali ſumamus eum, pro quo inſeruiūt pecuniæ, cum alioqui officialis ipſe ſemper,& nulla adhibita induſtria, ſeu opera ſciat quāti ualeat, et quot fructus parere ſoleat ſuum officium, et an plures ſocietates ſuper eo cōtraxerit: et iſto caſu, in quo ignorātiā ſupponimus ſolum ex parte ſoluentis fructus, et ſcientiā ſupponimus in ſocio, qui fructus recipit, ſimiliter cōſidero forū fori, et forum poli. Si .n. loquimur in foro fori, concludo ſine difficultate; quod ſocius tenetur reſtituere fructus, ſeu compenſare in ſorte, per ea, quæ dixi ſupr. *n.324.*& apertius *n.325.* Si vero loquimur in foro poli, tunc videtur dicendū idē, quia etiā ſi iſte ſocius intētionaliter uoluiſſet inire ſpōſionē, tamen extrema non coniungebatur, iuxta ea, quæ ſcripſi infr. *q.7.p.2.ampl.10.ſub n.33.verſ.prima*,& dato, quod ſine extremorū coniunctione hic cōtractus ſtaret tanquam ſponſio, adhuc iſte ſocius non videtur tutus in conſcientia, niſi prius per ſcripturā publicam apud officialem, ſeu debitorem declaraſſet hanc ſuam intētionē, ne alioqui, ipſo ſocio mortuo ſuus hæres, ignorata defuncti cōſcientia, allegaret, hanc ſocietatem fuiſſe nulliter contractam, ex quo fuit cōtracta ſine officio, vel cum officio incapaci, & ſic debitor, ſeu officialis excluderetur a lucro pecuniarū datarum in ſocietatem, quamuis hæres teneretur reſtituere fructus perceptos, qui poſſent eſſe longe minores, & hæc de ſecunda extenſ. poſita *ſupr.nu.280.*

Extēde tertio idem quintum requiſitū, poſitum 323
ſupra *nu.276.* ut in tantum procedat, quod ſi officiū deſit eo, quia ſit alienatū,& ideo per eius alienationē ſit ſoluta ſocietas, ſocius (quamuis ignarus alienationis,& conſequenter ſolutionis ſocietatis) non poſſit amplius exigere fructus,& exigendo, quāuis

bona

Digitized by Google

bona fide exigeret, teneretur illos reſtituere; vel cõputare ſortẽ, quia ignorantia venditioni officij nõ operatur, quod ſocietas duret. *Rot. diuerſ. dec. 291. domini. n. 2. in fi. & n. 3. in Romana ſociet. Ven. 23. Iunij 1600. coram Illuſtriſſ. Card. Milino. inter impreſſas Lugduni* 1612.

Nec obſtat, quod eiuſmodi ſocietatum lex, ſeu conſuetudo videatur iniuſta, aut ſaltem inæqualis, cum; dato duplici ignorãtiæ caſu, eam in vno excuſet; & in alio cõdemnet: Primus caſus, in quo ignorantiam excuſat, eſt, quando ſocius contraxit ſocietatem ſuper officio, ſuper quo iam tũc tot aliæ erãt contractæ ſocietates, vt nihil ſupereſſet cõmunicandum cum ipſo ſocio, quo caſu ipſum ſocium, ignorantẽ alias ſocietates, & ideo fructus bona fide exigentem, excuſat, ne teneãtur illos reſtituere, nec cõputare in ſortẽ, per eá; quæ dixi ſupra *n. 329. & 330.* Secundus caſus, in quo ignorantiã non excuſat, eſt, quando ſocius poſt alienationem officij exigit fructus ſocietatis; quo caſu ſocium, officij alienationẽ ignorantem, ideoque bona fide fructus exigẽtem, non excuſat, & ideo ad illorum reſtitutionem condemnat, vt in caſu huius extẽſionis; & tamen ignorãtia hoc ſecundo caſu excuſabilior videtur, quam in primo: ſatis enim (loquẽdo de primo caſu) notũ eſt, quod hodie aliqui pauci officiales, quorũ officium non excedit valorem ſcutorum octocentum, ſeu duorum millium, contrahunt indiſtincte ſuper eorum officijs tantum ſocietatum numerum, vt earũ ſumma longe in maxima quantitate excedat officiorum ualorẽ; vnde uidetur ignorantia effectata: notum etiam eſt (loquendo de ſecundo caſu) quod multi ſocij, preſertim abſentes ab Vrbe, officij alienationem ignorantes, fructus bona fide exigunt.

333 Quia reſpondeo, diuerſam eſſe rationem inter ignorantiam primi caſus, & ignorantiã ſecundi, ex duab. cauſis: Prima cauſa eſt; quia ignorãtia in primo caſu eſt iuſta, & omnino excuſabilis, vt oſtendi ſupra *nu. 330.* at in ſecundo caſu eſt iniuſta, & culpabilis, quia ſocius poteſt facile ſcire, an ille officialis exerceat illud officium, & ſic an duret ſocietas; vt dixit etiã *Rot. d. deciſ. 291. domini. in fine*, quare debet ſaltẽ ſemel in mẽſe de hoc interrogare notarios in banchis, alias ignorantia erit culpabilis, & forſan affectata, & ideo nõ debet ei prodeſſe: Secũda cauſa eſt, quia, ſi ignorantiã nõ excuſaret in primo caſu, ſocietatis officij commercium, quod degentibus in Vrbe extimatur ualde expediẽs, facile diſſiparetur cũ, non tolerata hac ignorantiã, ex mille ſocietatibus, quæ contrahuntur, non contraherentur duæ, hacq. ratione, ne iſtud commercium diſſipetur, contra officialem procedi non ſolet; nõ ſic eſt in ſecũdo caſu, quia licet ignorantia non toleretur, huius tamen commercij frequentia non deficit, quod experientia docet.

334 Subextende primo hanc extenſionem, vt procedat etiã ſi ſocio fructus ſint ſponte ſoluti, & à ſciente illos eſſe indebitos, quia adhuc reperi poſſunt, ſeu computari debent in ſortẽ, cũ vſuræ poſſint repeti etiam ſi fuerint ſcienter, & ſponte ſolutæ, *Rot. diuerſ. d. deciſ. 219. nu. 5. & 6. verſ. non obſtat.*

335 Subextẽde ſecũdo: vt quemadmodũ ſocius, id eſt, creditor, in caſib. prædictis teneretur reſtituere fructus exactos, ita a fortiori repelleretur in p̃dictis caſib. ſi ageret ad eos exigendos, quia quẽ de euictione teneret actio, eundem agẽtem repellit exceptio.

Confirmatur hæc ſubextenſio, quia in fortiorib. 336
terminis licet officialis ſciuerit, ſuper eius officio initas iam eſſe cũ eodem ſocio alias ſocietates; quæ officij valorẽ adæquent; vel forſan ſuperent, & proinde aliam ſocietatem, quam cõtrahit, ſcit eſſe nullam, & conſequenter, contrahendo, eſt in dolo, vt in caſu, de quo ſupra *nu. 325.* nihilominus, quia etiam ſocius eſt in æquali dolo, cum vterq. ſciat nullitatẽ ſocietatis, dolus cum dolo compenſatur, ideoque officialis, dolo hoc non obſtante, poteſt recuſare ſoluere fructus, quia non extat ſocietas, *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. c. 6. nu. 11. in fin. ibi, verum quia. iunctis numero 7. & ſeq.*

Infero ex eodem quinto requiſito, eiuſque extẽ- 337
ſionibus poſitis ſupra *nu. 279. 250. & ſeq.* quod nullitas ſocietatis non magis reſpicit fauorẽ accipiẽtis, quã dantis pecunias in ſocietate, quia ſi is, qui accepit, liberatur à ſolutione fructuum, is, qui dedit, liberatur à periculo eas amittendi, quia, ſocietate ceſſante, ceſſat omnis effectus ſocietatis, *Tiraq. de cauſ. ceſſan. nu. 241. in verb. ſocietate ceſſante.*

Verum, re ad vſum deducta non æque vtriuſque fauorem reſpicit; quia raro is, qui dedit perderet, & è contra qui accipit, vt plurimum ſolueret fructus: ſicque hęc annullatio poteſt reputari damnoſa dantibus pecunias.

Subinferro, quod ceſsãte, ſeu reſoluta, vel annul- 338
lata ſocietate pecunię datæ reſoluuntur in creditũ cauſæ non ſecuta, ſicq: competit conditio cauſa data, cauſa non ſecuta. *tot. tit. ff. de cond. ob. cau. d. t.* & nõ reſoluũtur forſan in ſimplex mutuum abſolute, per eá, quæ latè ſcripſi infra *q. 7. p. 2. ampl. 8. n. 207. & ſeqq.*

Declara primo nũc reſtringendo idem quintũ 339
requiſitum, poſitum *ſupra numero 276.* dum dixi, ſocietatem inęqualem fructib. officij eſſe nullam, ſaltem in ea parte, in quã eſt inęqualis, vt poſsit procedere in ſocietate officij vacabilis per mortem officialis, cum amiſsione capitalis, adhibita conſideratione illorum quatuor caſuum, quos poſui ſupra *nu. 322. & ſeq. & 329.*

Secus eſt de ſocietate officij nõ vacabilis, & cõtracta cum periculo vitæ ſocij, dantis pecunias, quia huic ſocio debentur non ſolum fructus, qui percipiũtur ex officio ad ratam, ſed debetur pretium periculi vitæ, quod poteſt valere quinq. vel ſex, vel ſeptem pro cẽtenario, & ceſſat in hac ſocietate compenſatio illa periculi cum periculo quam retuli ſuprã *n. 282.* quare iniuſta eſt ſocietas, in qua officialis percipere ex officio ſine periculo quinq; & ſocius ipſius officialis quinque cum periculo.

Hæc declaratio in ſecunda parte, ideſt hæc ſocietas ſuper officio non vacabili cum certo lucro propter periculum, quamuis iuridica videatur, Romæ tamen, vbi ſponſionis contractus vſu receptus non uidetur nunquam poſſet obtineri per ea, quæ dixi etiam ſupra *ſub nu. 124. d. clar. 2. in fin.*

Si tamẽ admitteretur, & daremus in hoc cõtra- 340
ctu ſeparabilitatem inter fructus officij & lucrum propter periculum, ſocietas quoad lucrum, procedens a periculum, ſempèr ualeret.

Declarã ſecundo, ut ſocietas nõ dicatur contra- 341
cta: ſine officio quamuis is, qui pecunias accipit, nõ habeat officiũ & propterea recognoſcat bonam fidẽ, officialis, qui accepit eius precib. ſuper ſuo officio, & declaret, officialem habere in ea ſolum no-

F 2 men

Digitized by Google

men nudum, vt latius explicaui infra *q.7.p.1.nu.88. & 89.*

342 Declara tertio, vt quamuis ſocietas cõtracta ſine
officio, ſit nulla, tamen ſi officialis, ſeu accipiẽs pe-
cunias, doloſe induxerit eum, qui eas dedit fructus
licite capientur in foro interiori, & ratione lucri
ceſſantis etiam in foro exteriori, prout declaraui
infra *q.7.p.2.ampl.8.n.120.illat.4.* vbi videas.

343 Declara quarto, extendendo idem requiſitum, vt
ſocietas contracta cum officio capace, ſit valida; et
ſi officialis promiſerit ſocio dare fideiuſſorem, &
non dederit, quia nihilominus, ſocio volente tene-
tur officialis ſoluere ei fructus, tum quia negligen-
tia, & culpa officialis debitoris non debet nocere
ſocio creditori, & moroſos ex propria mora, & in
obſeruantia commodum in alterius præiudicium
conſequi; tum quia illa promiſſio dandi fideiuſſorẽ
reſpicit fauorem ſocij creditoris, ergo nõ debet re-
torqueri in eius odium, vt illa promiſſione non ad-
impleta, fructus conſequi non poſsit, hecque decla-
ratio eſt clara, naturalis, et ſeruatur paſsim in praxi,
quia contractus ſocietatis in ſe eſt perfectus, acce-
dente voluntate ſocij.

344 Extende primo hanc declarationem, vt procedat
etiamſi in promiſſione dandi fideiuſſorem ſit appo-
ſita certa dies, puta, per totum præſentem menſẽ,
& cũ pacto, ſeu clauſula reſolutiua eiuſdem contra-
ctus, ita vt fideiuſſore nõ dato, ſit locus reſtitutioni
ſortis principalis, perinde ac ſi finita eſſet ſocietas,
quia adhuc, ſocio uolente, ſocietas remanet valida,
& officialis tenetur ei ſoluere fructus ſocietatis, cũ
illud pactum reſolutiuum intelligatur appoſitum
fauore contrahẽtis, qui adimplet pro parte ſua, per
ea, que latiſſimè in materia indifferenti, & in certis
caſib. ſecutus ſum in meo *tract. de iud. cauſ. &c. lib. 2. c.
2. nu. 383. & ſeq.* iunctis ẽt aliquibus præcedentibus,
& in his terminis *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. c. 69. il 1.
ſub nu. 10. & nu. 33. & c. 68. in fin. nu. 33.*

345 Subextende hanc extenſionem, vt procedat ẽtſi
officialis promiſiſſet dare non vnum, ſed duos fide-
iuſſores: & dederit vnum tantum, ita vt fideiuſſori
dato, & ſoluenti ſocius non poſſit actionem cedere
pro rata, ſicque datio alterius fideiuſſoris videatur
reſpicere etiam fauorem, & vtilitatem alterius fide-
iuſſoris, quia adhuc ſocietas tenet, volẽte ſocio, qui
adimpleuit pro parte ſua, & poterit totum exigere
a fideiuſſore dato, quia promiſſio facta de dando
duos fideiuſſores, fuit ad fauorẽ, & maiorẽ cautelã
ſocij, & ideo, ſi ambo non acceſſerint, nõ debet in
eius dãnum redundare, & ita, reuocata ſentẽtia, lata
in prima inſtantia, fuiſſe in ſecũda bene iudicatũ, re-
fert, & ſequitur *Caſtrac. tract. de ſociet. c. 66. nu. 4. in fine,
& ſeq.* alias ſi illa promiſſio dandi duos fideiuſſores
reſpiceret æque fauorẽ dati fideiuſſoris, hæc ſubex-
tenſio nõ procederet per ea, quæ ſcripſi in meo *tra-
ctat. de iud. cauſ. lib. 2. c. 2. nu. 396.*

346 Extende ſecundo, vt quamuis ſocius agat etiam
non præſtito fideiuſſore, ad fructus ſocietatis, tamen
non per hoc cẽſetur liberare officialem debitorem
ab obligatione dãdi dictum fideiuſſorem, imò po-
teſt adhuc agere, ut det fideiuſſorem, *Caſtrac. tract. de
347 ſociet. c. 69. il 2. n. 8. verſ. ſi.* † quia, agẽdo pro fructib.
uidetur tacitè renunciare iuri dicendi, ſocietatẽ, nõ
fuiſſe contractam, ſeu facultati annullãdi ſocietatẽ,
vt dixi infra *n. 437.* quæ tacita renunciatio nõ debet
extendi, vt cenſeatur renũciaſſe etiam actioni, quã
habet ad cogẽdum debitorem, vt det fideiuſſorem,
qui ſatis habet, in quo operetur, & renunciatio eſt
ſtrictiſſimi iuris, ideoq. ſi ſit dubia, interpretatur in
eam partem, quæ renuncianti minus noceat, per ea,
quæ ſecutus ſum in meo *tr. de iud. cauſ. lib. 2. c. 5. n. 136.*
& hinc videmus, quod ſocius: qui dat pecunias in
ſocietate officij, in ipſo cõtractu recipit fructus an-
ticipatos primi ſemeſtri, quamuis officialis nunquã
eo tẽpore dederit fideiuſſorem, quem ꝓmiſit dare.

Cõfirmatur hæc extenſio, quia licet dominus di- 348
rectus emphyteoſis, recipiendo canonẽ, ſeu penſio-
nem, cenſeatur remiſiſſe, & renunciaſſe caducitati,
ad tradita per *Clar. in §. emphyteoſis. q. 10.* tamen nõ cẽ-
ſetur renunciaſſe emphytheoſi, & iuri cõſequẽdi in
poſterum futuras penſiones, ſicque in reliquis non
cenſetur renunciare iuri emphyteotico.

Non recedas ab hac extenſione, quicquid in con-
trarium ſcripſerint aliqui.

Extende tertio, vt procedat etiã ſi in promiſſio- 349
ne dãdi fideiuſſorem nulla ſit appoſita dies; & offi-
cialis ad dandum fideiuſſorem non ſit interpellatus
quia adhuc ſocio volẽte tenetur ſoluere ei fructus,
& ratio eſt, quia ipſe ſatis eſt certus de obligatione
ſua, & ex non adimplemento illius non debet cõ-
ſequi hoc commodum, vt propterea non teneatur
ad fructus.

Extende quarto eandem declarationem poſitam
ſupra *nu. 343.* (dum dixi, quod officialis debitor nõ
debet ex propria mora commodum, & lucrum re-
portare in damnum ſocij, qui adimpleuit pro parte
ſua) ut in caſu cõtrario declarationi, quãdo ſocius
non agit ad conſequendum fructus ſecundi ſeme-
ſtris, & multo magis quãdo oblatos recuſat, ex quo
officialis non dũ dedit fideiuſſorem promiſſum, of-
ficialis tunc lucrari nõ poſſit pecunias ſociales, mo-
riẽte perſona, ſuper cuius uitę periculo ſocietas cõ-
tracta eſt, quia nõ debet quis ex contractu, quẽ non
adimpleuit, commodum reportare, & ad effectum,
ut ex contractu quis actionem, uel exceptionẽ con-
ſequatur, in primis docere debet, ſe pro parte ſua
adimpleuiſſe, & promiſsis ſtetiſſe, ut in ſimilib. ter-
minis tenuit *Rot. diuerſ. deciſ. 331. ad tres, nu. 1. verſ. ban-
dinis. in Romana pecuniaria, die lunæ 2. Decẽbris 1596. corã
R. P. D. Penia inter impreſſas Lugduni anno 1612.* & aper-
tius in ꝓprijs terminis *ead. Rot. diuerſ.* nemine cõtra-
dicente, *dec. 329. fuit per dominos,* per totam, *in Romana
duorum millium, die 19. Martij 1574. corã bo. me. Card. Se-
raphino. inter eaſdem Lugduni impreſſas,* quam deciſio-
nem integram refert, & ſequitur *Virg. de Boccat. trac.
de contract. & ſociet. offic. n. 143. verſ. ſocietas.* † et quod 350
ubi contractus eſt ultro citroque obligatorius, niſi
quis impleat pro parte ſua, non poſſit effectualiter
agere, quia quælibet promiſſo habet tacitam con-
ditionẽ: ſi ſibi fides, ſeruetur, ſequitur, *Rol. a Val. conſ.
53. Viſo & diligenter, num. 27. verſ. quibus, & nu. 28. lib. 1.*
† quare emptor, cum ex empto agit uẽditori pre- 351
tium offerre debet, & ideo ſi partem pretij offerat,
agere exempto non poteſt, & uenditor rem, quam
uendidit quaſi pignus retinere poteſt, hincque eſt,
quod ſi emptor partem pretij ſoluiſſet, et res empta
euicta ſit tota, emptor agens ex empto, non integrũ
pretium conſequetur, ſed illud ſolum, quod enume-
rauit *l. 14. Iulianus. §. offerre, ff. de act. empt.* † Vnde ex- 352
ceptio rei non traditæ repellit uenditorem, agentẽ

ad

Digitized by Google

ad pretium, ſi rem non integram, vel non liberam
tradidit, quamuis emptor per publicum inſtrumen-
tum ſoluere promiſerit, & ſtatutum mandet, quod
inſtrumenta publica habeant executionem paratã,
& nullã poſſit aduerſus eã opponi exceptio; & è cõ
uerſo exceptio pretio non ſoluti repellit emptorẽ,
non obſtante prædicto ſtatuto, *Dec. conſ.* 119. *n.* 1. *Mat-*
354 *th. Coler. tract. de proceſſ. execut. p.* 4. *c.* 1. *n.* 78. *&* 79. † nã
exceptio (tu non impleuiſti pro parte tua) ſemper
poteſt opponi, licet ſtatutum prohibeat, exceptio-
nes opponi, *Crauet. conſ.* 151. *neminem, num.* 10. & *Rol. à
Val. d. conſ.* 53. *n.* 32. *&* 33. quia hęc oppoſitio fit ex in-
ſtrumento, & opponere ex inſtrumento, nõ eſt op-
355 ponere contra inſtrumentum, *Matth. Coler. d. n.* 79. †
& ideo licet ſtatutum diſponat, quod contra publi-
cum inſtrumentum nõ admittatur aliqua exceptio,
tamen iſtud ſtatutum non habet locum in exceptio-
ne, quæ deſcendit ex ventre illius inſtrumenti, *Canar.
& Galleſ.* quos ſecutus ſum *in meo trac. de iud. cauſ. etc.*
356 *lib.* 1. *c.* 63. *ſub n.* 1. *verſ. ſed nimis.* † imo hæc exceptio
(tu nõ impleuiſti pro parte tua) adeo eſt fauorabilis
quod iudex ex officio; parte nõ opponente, ſupplet,
Crau. in loco ſup. proxime citato. & licet *Rol. à Val. ſub d.
n.* 33. de hoc dubitet, tamen ego cenſeo, id eſſe verũ,
quia Iudex etiam in cauſis ciuilibus poteſt ſupplere
in facto ſine partis inſtantia in notorijs, quæ occur-
runt, poſt intentatam actionem, ideoque poteſt li-
bellum ineptum ex ſe dentibus lacerare, & repelle-
re agentem ſine actione, vt late ſcripſi in meo *tract.
de iudic. cauſ. &c. lib.* 1. *c.* 68. *ſub num.* 2. *in futura noua im-
preſſione*, ſed eiuſmodi exceptio non implementi eſt
notoria ex inſtrumento, vt ſequitur *Matth. Coler. d. c.
1. ſub n.* 74. *f. ll.* 10. & adde quæ ſecutus ſum infra §. 7.
gl. 5. *num.* 26.

357 Confirmatur primo hæc extẽſio, quia ſocius, ſeu
verius hæredes illius, repetentes ſortem, & capitale,
petunt id, cuius cõtrarium etiam peti ſllent: imò hoc
contrarium voluerunt: nam petunt, reddi capitale,
cum non fuerit adimpleta ſocietas, quia voluerunt,
etiam fructus, ſibi non deberi; & nõ deberi fructus,
eſt, non extitiſſe ſocietatem, vnde ceſſat illud abſur-
dum, quod quis admitti non debeat ad petendũ id,
cuius contrarium nollet, iuxta ea, quæ ſecutus ſum,
§. *ſeq. gl.* 5. *n.* 149.

358 Confirmatur ſecundo, quia in contractibus atten-
ditur mens, & cauſa finalis contrahentiũ, vt ſecutus
ſum in meo *tract. de iud. cauſ. li.* 2. *c.* 9. *n.* 1369. nam non
eſt maior qualitas in mundo, quam illa, quę impor-
tatur per cauſam finalem, ſine qua quis non aliter e-
rat contracturus, *Bal. in auth. præſente. n.* 4. *verſ. quæro di*
359 *cit ſtatutum. in fine. C. de fideiuſſ. & mand.* & † ideoq. ſi
locator promiſerit ſub certa pęna non expellere cõ
ductorem per certum tempus, & conductor bienij
continui penſionem non ſolueret, nihilominus ſine
metu pęnæ poterit eum expellere, quia quamuis ni-
hil expreſſum ſit in penali ſtipulatione de ſolutione
penſionum, tamen veroſimile eſt, ita conueniſſe de
non expellendo colono intra tempora præfinita, ſi
penſionibus paruerit, & vt oporteret, coleret, *l.* 56.
quæro, §. inter locatorem. ff. loc. & conduc. Sed mens con-
trahentium, & veroſimile eſt, quod dans pecunias
illi, à quo voluit ſibi pręſtari fideiuſſorem, noluerit
ſe exponere duplici periculo, nempe, periculo per-
dendi capitale in caſu mortis, & perdendi capitale,
& fructus in caſu inopiæ debitoris.

Contra hanc extenſionem motiuat *Caſtrac. tract.* 360
de ſociet. c. 69. *il* 2. *ſub n.* 3. *verſ. in contrariũ.* dicens, quod
contractus ſocietatis eſt contractus nominatus, qui
propter inobſeruantiam non reuocatur, ſed agitur
ad implementum, vel ad intereſſe, & pro iſto moti-
uo facit, quod ſcripſi in meo *tract. de ind. cauſ. lib.* 2. *c.*
2. *n.* 391. *& ſeq.*

Cõprobatur hæc contraria opinio, quia alias pa-
ctum reſolutiuum eſſet ſuperfluum contra non a-
dimplentem, ſi abſque iſto pacto poſſet reſolui.

In hac contrarietate *Caſtrac. d. c.* 69. *il* 2. *ſub n.* 5. *Verſ.
ſed pro reſolutione, & n. ſeq.* adhæret in effectu huic opi-
nioni contra extẽſionem, dum diſtinguendo, tenet,
extenſionem eſſe veram, ſi ſit appoſitum pactum re-
ſolutiuum, ſecus ſi non ſit appoſitum; ſed tamen ſe
multum inuoluit, cum *ſub n.* 7. *Verſ. ſi vero.* terminan-
do, ſocietatem eſſe cõtractam, ſe fundet in eo, quod
cum fructus perceperit, videtur voluiſſe ſocietatem
contrahere: nam parcat mihi, ſi ſocietas dicitur cõ-
tracta, manebit contracta, ſiue percipiantur fructus,
ſiue non percipiantur.

Ego non diſcedo ab extenſione, tum quia habet 361
magnam ęquitatem, & iuſtitiam, tum quia adducta
in contrarium bene tolluntur.

Ad motiuum enim, quod ſocietas propter inob- 362
ſeruantiam nõ reuocetur: & ad comprobationem,
quod pactum reſolutiuum eſſet ſuperfluum. Reſp.
diſtinguendo: Aut ſumus in contractu, cuius imple-
mẽtum etiam tardum, & ſiue fiat in ſpecie præciſa,
ſiue in æquipollenti per ſatisfactionẽ eius, quod in-
tereſt, poteſt iuuare, & conſeruare indemnem alte-
rum contrahentem, qui adimpleuit pro parte ſua; et
in eiuſmodi contractu cõcludo, veram eſſe opinio-
nem contra extenſionem, & tunc procedere diſtin-
ctionem, & comprobationem: Aut ſumus in cõtra-
ctu, cuius implementum, ſi ſit tardum, non poteſt iu-
uare, & conſeruare indemnem alterum contrahen-
tem, & ipſe, qui adimplet: nullam penitus ex adim-
plemento ſuſcipit obligationem, nullumq. prorſus
recipit, aut recipere poteſt incõmodum: & in iſto
contractu concludo, veram eſſe extenſionem; ſed e-
iuſmodi eſt cõtractus ſocietatis officij, q̃a ſi ſocius
q̃ dedit pecunias, nolit accipere fructus, & officialis
nõ dat fideiuſſorem, niſi poſt mortem eius, ſuper cu
ius vitę periculo ſocietas eſt cõtracta, & ſic poſtquã
lucratus eſſet pecunias ſociales, fruſtratoria, & ſtul-
ta eſſet iſta fideiuſſio, quã ſocius, qui dediſſet pecu-
nias, non iuuaretur, & officialis, qui eas lucratus eſ-
ſet, ad nihilũ obligaretur: imputet ergo ſibi officia-
lis, qui ſperabat lucrari pecunias, ſi fideiuſſorẽ ante
caſũ mortis nõ dedit, quia ab ea die, qua fideiuſſorẽ
dediſſet, vtriq. ex cõtrahentibus commodum, & in-
commodum ſocietatis cucurriſſet, nã ſicut officia-
lis non antea poteſt lucrari, ita etiam ſocius non an
tea poteſt exigere fructus, ex quo antea ceſſabat pe
riculum: hocq. vltimum diſtinctionis membrum be-
ne probatur *ex Rot.* quam ſecutus ſum infra *n.* 369.

Sed pro clariori omnium intelligentia diſtinguo 363
adhuc tres caſus.

Primus caſus eſt, quando ſocius, qui dedit pecu-
nias, nullos fructus ſocietatis recepit: & iſto caſu ex
tenſio eſt non ſolum vera, ſed habet minorem diffi-
cultatem, quia ceſſat difficultas, quę ex dictis *per Ca
ſtrac.* poſſet motiuari, quando recepti ſunt fructus
primi ſemeſtris, vt in caſu *ſequẽtis ſubextẽſionis, n.* 366.

Digitized by Google

364 Secundus caſus eſt, quãdo recepit ſolum fructus primi ſemeſtris,& iſto etiam caſu vera eſt extenſio, quia illa prima receptio potuit fieri citra approbationem ſocietatis ſine fideiuſſore, vt dici *in ſequenti ſubextenſione*.

365 Tertius caſus eſt, quando ſocius recepit fructus ſecundi, aut vlterioris ſemeſtris,& iſto caſu extẽſio non procedit, quia officialis poterit lucrari pecunias ſociales, vt dixi infra *nu.379.ſubdeclar.1.& num.377.explicat.1.*

366 Subextende primo ergo eandem quartam extẽſionem, poſitam ſupra *nu.250.* vt procedat etiam ſi ſocius acceperit fructus primi ſemeſtri, quia adhuc officialis, ſi fideiuſſorem non dederit, non poſſe lucrari pecunias,& ita videtur de mente *Rot.diuerſ.deciſ.332. certum eſt, in fin.coram bon.mem. Card.Seraphin. inter impreſſas Lugduni anno* 1612. dũ facit vim in exactione fructuum ſecundi ſemeſtris, & ita in terminis, *citata Rot.diuerſ. deciſ.329.* quam nos citauimus ſupra *in extenſione ſub nu.350.* firmat *Vig.de Bocc.tract. de contract.et ſociet.offic.nu.143.& tenuit Rot.in Rom.ſociet.offic.lunæ 2.Iunij 1608. coram Illuſtriſſimo Card.Lancellotto.*

367 Ratio huius ſubextenſionis eſt, quia ſocio, qui dat pecunias, competit ius dicendi, ſocietatem non eſſe initam, quando officialis, qui accepit pecunias, nõ dat fideiuſſorem, quem promiſit dare, ſicq; quando eſt in mora adimplendi, et huic iuri poteſt ſocius tacite renunciare, recipiendo fuctus: ſed in receptione fructuum primi ſemeſtris, anticipatæ in ipſo contractu ſocietatis nondum eſt orta mora officialis, quia impoſſibile eſt, vt eodem momento detur promiſſio,& mora, vt dixi infra *n.386.*& conſequenter ſocio nondum eſt ortum ius dicendi; ſocietatem nõ eſſe contractam; Ergo impoſſibile eſt, vt iuri nondũ nato, dicatur tacite renunciatum per illam fructuũ anticipatam receptionem.

Quicquid contra hanc ſubextenſionem videatur ſentire *Caſtrac.* quem citaui ſupra *ſub num.360. verſic. in hac.*

368 Hæc ſubextenſio facilius procedit, ſi promiſſio dandi fideiuſſorem haberet clauſulam reſolutiuam, quia in caſu, quo aderat pactum reſolutiuum, loquitur *Rot.in citata deciſ.332. v.in caſu propoſito.*

369 Subextende ſecundo vt procedat etiam ſi officialis promiſiſſet dare infra duos menſes fideiuſſorem pro fructibus ſoluendis, & fructus primi ſemeſtris eſſent iam ſoluti, ita vt illa promiſſio videatur reſpicere duos menſes ſecundi ſemeſtris, cum fructus ſoluendi reſpiciant ſecundum ſemeſtre, & fideiuſſio ſit pręſtanda pro fructibus ſoluendis, quia nihilominus ſi officialis non dederit fideiuſſorem infra duos menſes primi ſemeſtris, non lucratur pecunias ſociales, dando illum infra duos menſes ſecundi ſemeſtris, ſecuta iam morte ſocij. *Rota in Rom.ſocietat. offic.lunæ 2.Iunij 1608.coram Illuſtriſſ.Cardin.Lancellotto.* citata etiam *in præced.ſubextenſione*; et facit, quod nos in noſtra diſtinctione aduerſus *Caſtrac.* diximus ſupra *ſub nu.362.*

370 Subextende tertio, vt procedat, etiam ſi ſocius, qui pecuniam dedit, ſtatim moreretur,& recepiſſet fructus primi ſemeſtris, vt *in præcedẽti ſubextenſione*,& officialis intra tam breue tempus arbitrio recti iudicis nõ poſſet dici moroſus in non dando fideiuſſorem, quia adhuc officialis, ex quo fideiuſſorẽ non
dediſſet, non lucraretur pecunias ſociales; † nam 371
licet, qui promittit, ſeu tenetur ſtatim aliquid facere, intelligatur cum aliquo temperamento temporis, *l.105.quod dicimus.et ibi gl.in verbo, intelligendum, ff. de ſolut.*& ideo non ſtatim atque quis interpellatur conſtituitur in mora, ſed neceſſe eſt, quod labatur tantum temporis, infra quod commode id, ſuper quo interpellatur, explicari poſſit, quod tempus veniet arbitrio iudicis moderandum. *M. Ant. Bauer. tract.de mor.parte 3.numero 1.tomo 8.p.2. folio* 410. nam intra quantum temporis ſpatium fieri debeat id. quod incontinenti,& ſtatim fieri debet, relinquitur arbitrio iudicis, vt cumulate videbis, ſi Deo placuerit, in fortuna impreſſione noſtri *2.li.de iud.cauſ.c.7.ſub nu.674.*

Tamen eſt aduertendum, quod officialis exclu- 372
ditur principaliter a lucro, quia nõ adimpleuit pro parte ſua,& commodum percipere non debet ex contractu, quem non adimpleuit, mora autem venit conſiderata acceſſorie, et non principaliter, quare ſiue dicatur in mora, ſiue non, lucrũ conſequi non debet, *Rot.diuerſ.deciſ.329.* quam ſecutus ſum ſupra *nu.350.in 4.extenſione*,& latius infra *q.7. p.2. ampliat.*
9. num. 158. † & in omnem caſum, quando ſecun- 373
dum Doctores eſſet cõſideranda mora, dicũt, quod mora eſſet neceſſaria contra eũ, qui ob non adimplementum incideret in pœnam, quia in eo vltra non implementum requireretur mora, ſine qua nõ incederet in pęnam, ſecus contra eum; qui ob non adimplementũ excluderetur a lucro, quia iſte licet non ſit in mora, tamen ſi non adimpleuit, adhuc; ob non adimplementum excluderetur a lucro, *Rot.d. deciſ.329.* quæ hoc deducit ex ſententia *Dec.in l.cum proponas, la 2.n.4.C.de pact.* dum ait, quod fidem frangenti, fides obſeruari non debet etiam ſi fidem fregerit ex neceſſitate, quia; inquit, neceſſitas, & impedimentum excuſat a pœna, vel mora, ſed non facit, quod impedito competat actio, ex quo pro par-
te ſua nõ impleuit, † quaſi dixerit Decius, licet im- 374
peditus aliqua neceſſitate excuſetur a mora, ſicque non ſit mora, tamen ex quo non adimpleuit pro parte ſua non habet actionem, quod idem apertius videtur dixiſſe *Rip.in l. quod te.num.48. in 7.declar.ff ſi cert.pet.* dicens quod difficultas, quæ excuſat a mora prodeſt ad euitãdũ damnũ, ſed nõ ad lucrũ cõſequẽdũ, quod etiã ſcripſit *Steph.Forcat.tract.de mora.p.3. n.2.verſ.ſane vero.tom.6.p.2.fol.*429. dicẽs, quod in præmijs,& lucris difficultate remiſsio nõ quæritur, quia non ſic fauemus lucro inhiantibus, vt damna morę vitantibus.

Sed quod *Rot.Dec.& alij hic citati*, dicunt, non procedit, quando agens, caſu fortuito, impeditus, non adimpleuit in forma ſpecifica, vult adimplere in equipollenti poſsibili, quia is adhuc conſequitur lucrum, *leg.vlt.cum quidam. Cod.de condict.inſer.&c.*

Aduerte, quod in caſu huius ſecundæ & tertiæ 376
ſubextenſionis poſitarum ſupra *numero 369.& 370.* hæredes ſocij defuncti tenerentur reſtituere illos fructus primi ſemeſtris, ideſt, tenerentur illos computare in ſorte, ſibi reſtituenda ab officiali.

Subdeclara primo eandem quartam declarationem poſitam ſupra *nu.373.*(dum dixi, quod volente ſocio, cuius fauore eſt præſtãdus fideiuſſor, ſocietas remanet contracta, etiam fideiuſſore non pręſtito)

vt

vt hæc voluntas poſſit declarari, non ſolum uerbis
expreſſis, ſed tacite per receptionem fructuum ſe-
cundi, aut vlterioris ſemeſtris, *Rot. diuerſ. deciſ.* 331. *ad
tres. in fine, verſ. poſtremo non obſtat. in Roman. pecuniaria,
lunæ 2 Decemb.* 1596. *coram R. P. D. Penia inter impreſſas
Lugduni anno* 1612. & clarius *deciſ.* 332. *certum eſt. in
fin. ibi, verum quia, inter eaſdem Lugduni impreſſas, & Ca-
ſtrac. tract. de ſociet. c.* 66. *il* 1. *nu.* 11. *& c.* 69. *il* 2. *num.* 7.
in fin. & nu. 8.

377 Explica primo illatiue hãc ſubdeclarationem, vt
eo ipſo, quod ſocius recipit fructus ſecundi, aut vl-
terioris ſemeſtris, ex tunc pro toto illo tẽpore, pro
quo percipit fructus, perdat ius dicendi ſocietatem
non eſſe initam ob non præſtitum fideiuſſorem, per
ea, quo dixi ſuprá *num.* 346. *&* 347. *extenſ.* 2. & conſe-
quenter ex tunc ipſe ſubit periculum perdendi pe-
cunias ſociales, & officialis acquirit potentiam lu-
crandi in caſu mortis, quia alias non poſſet recipere
fructus ſine vſuraria prauitate, cum is, qui non ſub-
iacet periculo mortis, non poſſit lucrari fructus ſo-
cietatis officij ad rationem 12. pro centenario, *Rot.
diuerſ. d. deciſ.* 332. *& in alia Romana fructuum, et intereſſ.,
mercurij* 19. *Decembris* 1614. *coram R. P. D. Pamphilio*:
Vnde ille fauor, quod poſſit vti, vel ſuſpendere ſo-
cietatem, non poteſt in eo, quod elegit, operari effe-
ctus contrarios.

Secus ſi receperit ſolum fructus primi ſemeſtris,
vt dixi ſuprá *nu.* 366. *in prima ſubextenſione*.

378 Explica ſecundo, vt ſocietas, quam, non obſtante
non adimplemento, diximus intelligi contractam
propter receptam fructuum ſolutionem, non extẽ-
datur vltra illud ſemeſtre, ſeu tempus, pro quo rece-
pta eſt ſolutio, quare ſi contingat mors in alio ſe-
meſtri, ſeu tempore, pro quo fructus ſoluti nõ ſunt,
non erit locus pecuniarum lucro, *Rot. d. deciſ.* 331. *ad
tres. in fin. ſub num.* 3. *verſ. poſtremo non obſtat.* & ratio eſt
euidens, quia ille tacitus ſocij conſenſus, qui, reci-
piendo fructus velit ſocietatem ſtare, non ſe exten-
dit latius, quam ſe extendat ipſa fructuum receptio,
per ea, quę in alijs terminis ſecutus in meo *tract.
de appell. q.* 12. *nu.* 87. ideoque qui vult poſſe lucrari
ſocietatem, vel adimpleat parte ſua, vel ſaltem fru-
ctus ſoluat.

379 Explica tertio, vt quamuis, officialis, non dando
fideiuſſorem, non adimpleuerit pro parte ſua, tamẽ
ſocius, qui dedit pecunias, quo uſque non declara-
uerit altero ex prædictis modis, de quibus ſupra *nu.*
376. *in ſubdeclaratione*, ſe velle uti ſocietate non pote-
rit percipere fructus, & ideo non poteſt prætende-
re fructus; pro tempore præterito, quando non ſũ
ſubierat periculum, & ſibi imputet, ſi prius non de-
clarauit, *Rot. d. deciſ.* 332. *verſ. iure itaque*, quia ſocietas
interim remanet in ſuſpenſo.

380 Subdeclara ſecundo in caſu, quo officiales dede-
rit fideiuſſores, cum hoc pacto, quod eiſdem fide-
iuſſoribus, ſeu aliquo eorum deficiente, moriẽte, ex
Vrbe recedente, aut conditione deteriorante, aliũ,
ſeu alios fideiuſſores idoneos intra dies 15. ad bene-
placitum ſocij, qui pecunias dedit, loco deficientis,
ſeu deficientium dabit, alias ſit locus reſtitutioni pe-
cuniarum ſocialium, vt quãuis iſto etiam caſu poſ-
ſit ſocius, exigere fructus, non aliter adimpleto pa-
cto renouandi fideiuſſione per eadem, quæ ſcripſi
ſup. *nu.* 342. *in* 4. *declar. & nu.* 344. *&* 349. *in* 1. *&* 3. *ex-
tenſione*, remanente tamen eidẽ ſalua facultate agen-
di ad adimplementum, per ea, quæ dixi ſuprá *nu.* 349. *in*
2. *extenſ.* & recipiendo fructus, agnito non adimple-
mento, tacite renunciet iuri dicendi, ſocietatem no
eſſe initam, & conſequenter ſe ſubijciat periculo
perdendi pecunias ſociales in caſu mortis, & offi-
ciali naſcatur ius in potẽtia lucrãdi eas, per ea, quæ
dixi ſup *n.* 377. & in terminis ſentit *Rot. diuer. dec.* 331.
ad tres in fine, in Romana pecuniaria, die lunæ, 2. *Decembris*
1596. *coram R. P. D. Penia in impreſſis Lugduni* 1612. & è
conuerſo non recipiendo eos; ſeu non agendo ad
illos, & officiale conſtituto in mora, euitet periculũ
perdendi, & officialis amittat potentiam lucrandi,
per ea, quę dixi ſupra *nu.* 350. *in* 4. *extenſ. & eadem de-
ciſ.* 331. *nu.* 1. *& in fine*, et demum licet promiſſio re-
nouandi, ſeu ſubrogandi fideiuſſores, deficientibus
primis, conueniat in omnibus cum promiſſione
præſtandi fideiuſſores.

Tamen deficit in hoc, quod permittens dare fi- 381
deiuſſorem, tenetur illum dare etiam abſque alia
interpellatione, per ea, quæ ſecutus ſum infra *q.* 7. *p.*
2. *ampl.* 8. *nu.* 156. ſed promittens renouare, ſeu ſubro-
gare, in caſu, quo datus deficiat, non cogitur, niſi ſit
interpellatus ab homine, et conſequenter, euenien-
te interim ante interpellationem caſu mortis eius
ſuper cuius vitæ periculo contracta eſt ſocietas, of-
ficialis lucraretur pecunias, et pactum reſolutiuum,
in eo appoſitum non operatur, niſi poſtquam is, ad
cuius fauorem fuit appoſitum, declaraſſet, velle uti
illo pacto, per ea quæ ſcripſi ſupra *numer.* 344. *in* 1.
extenſ. in terminis noſtris *Caſtrac. tract. de ſociet. c.* 69.
il 1. *num.* 10. Vnde cum ſupponamus, caſum mortis
eueniſſe, antequam ſocius, qui dedit pecunias, inter-
pellauerit officialem pro renouatione fideiuſſoris,
et ſic ante officialis moram, et multo magis ante-
quam declarauerit, ſe velle vti reſolutione con-
tractus, dicimus, caſum eueniſſe, durante ſo-
cietate.

Ratio quare promittens, deficiente fideiuſsione 382
præſtita, dare aliam, debeat interpellari, alias non
teneatur, eſt tum quia hæc promiſsio continet diem
incertam; quæ habetur pro conditione. *leg.* 74. *dies
incertus. ff. de condit. & d. monſtrat. & l.* 38. *ſtipulatio iſta
§. inter certam. ff. de Verb. oblig. Alex. conſ.* 55. *viſo titulo.
nu.* 1. *in fin. & nu.* 2. *lib.* 2. *Corn. conſ.* 156. *videtur dicendum.
nu.* 1. *lib.* 1. præſertim quando eſt incerta omnino,
nẽpe; an, et quando, vt loquitur *Bar. in l.* 155. *ita ſtipu-
latus, nu.* 42. *q.* 2. *ff. de verb. oblig.* prout omnino eſt in-
certa in caſu noſtro, † tum quia illi ablatiui abſo- 383
luti, *deficiente, moriente, &c.* ſecundum grammaticos
reſoluuntur in *ſi*, vel *poſtquam*, ideoque faciunt con-
ditionem, *Corn. vbi ſupra*, † Sed nec aduentus diei 384
incertæ conſtituit promiſſorem in mora ſine inter-
pellatione, *Bar. in d. l.* 115. *ita ſtipulatus. nu.* 44. nec euẽ-
tus conditionis ſecundum communem opinionem
de qua teſtatur, et ſequitur *Dec. conſ.* 2. *ſub nu.* 5. *ibi, nã
quando obligatio*, † imo aliquando non ſolum eſt ne- 385
ceſſaria interpellatio, ſed eſt neceſſaria notificatio
per inſtrumẽtum, vel ſaltem per teſtes, *M. Ant. Bauer.
tract. de moral. p.* 1. *nu.* 25. *Verſ. ſecundo tempera. tomo* 6. *p.*
2. *fol.* 407.

Ratio rationis eſt; quia repugnat, vt quis eodẽ 386
tempore, ſeu momento obligetur, et cõſtituatur in
mora, ſeu contrahatur obligatio, et mora, *Bart. in d.
l. ita ſtipulatus. ſub nu.* 41. *Verſ. ſi quæratur, nu.* 44 *& ſub
num.* 51. *ff. de Verb. oblig. Dec. in loco ſupra proxime citato*,

Caſtrac.

Digitized by Google

Caſtrac.tract.de ſociet.c.69.il 1.ſub numer.22.25.& 26. & Rot.diuerſ.quam citaui infra q.7.p.2.ampl.9.nu.104.
387 *verſ.ratio.* † ideo licet iuramentum, præſtitum ſe-
paratim poſt contractum debitū habeat uim interpellandi, & conſtituendi in mora, tamen ſecus eſt, ſi debitum non præceſſerit iuramētum, quia iſto caſu iuramentum nō habet vim interpellationis, & ideo debitorem in mora non conſtituit, cum ſit incōueniens, vt eodem tempore quis obligetur, & conſtituatur in mora, *Bart.in l.30.cum qui.§. ſi iurauero. verſ. finem, ff.de iureiur.* quem notabiliter ſequitur *M. Ant. Bauer.tract.de mora.par.2.ſub nu.21. & 22. fall.12. tomo 6.par.2.fol.409.* hæcque ratio fundatur in *l.105.quod dicimus, ff.de ſolut.* quam clarius adduxi ſupra *numero 371.*

388 Sed ſi veritatem amamus, hęc ratio, quamuis ſit communis, & videatur vndique iuridica, non eſt bona, quia in contractu vltro citroque obligatorio, in quo vnus adimpleuerit pro parte ſua, alter, qui non adimplet, ſtatim ſine alia interpellatione, loquendo more noſtrorum Doctorum, dicetur cōſtitutus in mora, ſicque officialis, qui recipit pecunias, & promittit dare fideiuſſorem, eodem momēto obligatur, & cōnſtituitur in mora, ergo hęc ratio non eſt bona.

389 Ratio ergo differentię erit, quia promittens ſimpliciter dare fideiuſſorem, eſt certus de ſua obligatione, ideoq; nullo alio requiſito, tenetur illam adimplere, at is, qui eſt obligatus conditionaliter, & poteſt ignorare euentum conditionis, non obligatur illam adimplere, quin prius is, cuius fauore adimplenda eſt, obligetur conditionis euentum notificare, *Rip.in l.quod te.ſub nu.64.& 65.in 6.concluſ.ff.ſi*
390 *cer.petat.* † & ideo vbi quis tenetur non ex obliga-
tione propria, ſed ex obligatione alterius, cui ſucceſſerit, debet ob iuſtam ignorantiam non ſolum interpellari, ſed debet fieri eidem fides obligationis, vt ſcribunt *Alex.conſilio 135.Viſo proceſſu inter paſquitium verſus finem, ſub numer.4.Verſ.nec obſtat.libro 7.et Iaſ.in l.ſi ex legati cauſa.in fine, & verſiculo vltimo Bar. ff.de verbor.obligat.* quare ſibi imputet, ſi non notificet.

Et hæc ſatis de quinto requiſito, poſito ſupra *numer.276.*

391 Sexto requiritur, quod ſocietas contrahatur pecunias preſenti, et numerata, et non pecunia debita, quare ſi officialis eſſe debitor Petri ſcutis 100. ex alia cauſa, et Petrus ex iſtis ſocietatem contraheret, ſocietas eſſe valida, vt ſecutus ſum ſupra *numero 217. & ſub numero 221. concluſ.2. & numero 229. & ſeqq.*

Quamuis contra hoc requiſitum tenuerit *Hier. Cab.* quem citaui ſupra *nu.218.* ſed tu vide diſtinctionem *d.nu.221.concl.2.*

392 Extende hoc requiſitum, vt ſocius non poſſit loco pecuniæ tradere merces, quia requiritur pecunia vera, et actualis, vt ſecutus ſum ſupra *num.229. & 230.*

393 Septimo requiritur, quod perſona, ſuper cuius vitę periculo ſocietas contrahitur, ſit certa, et nominatim expreſſa, alias ſocius nō ſubiret periculū, quod eſt pars ſubſtātialis ſocietatis officij, vt ſcripſi ſupr.*n.280.& ſeq.nu.291.293.301.377.& aliis in locis.*

Pro integra huius requiſiti explicatione conſidero quatuor caſus.

Primus caſus eſt, quando in contractu ſocietatis officij non nominatur perſona, ſuper cuius vitę periculo ſocietas contrahitur, ſed facultas eam nominandi reſeruatur ei, qui dat pecunias, ſub pacto, vt, ſi ſocius, dans pecunias, obierit ante alterius cominationem, officialis lucretur pecunias, et hoc caſu concludo, ſocietatem eſſe validam, ideoque officialem poſſe pecunias lucrari, *Io. Azor.de inſtit.moral.p.3.libro 9.tit.de ſociet.c.11.q.1.* quod pactum ſolet hac clauſula concipi, (quod moriente perſona nominanda, et interim ipſo N. qui pecunias dedit, morte naturali, etc. officialis lucretur ſortem (nam pecuniæ ante nominationem ſtant ſub periculo vitæ ipſius nominati, et ſic ſemper adeſt periculum, et conſequenter quoad periculum ſocietas ſemper tenet, *Caſtrac.tract.de ſociet.c.8.ſub num.13.verſ.vnde, & num.14.*

Secundus caſus eſt, quādo tam facultas nomi- 394
nādi certam perſonam, quā ipſa nominatio ſuę perſonę non eſt ſimplex, ſed videtur reſtricta ad certū terminum, puta, quindecim dierum incluſa ſub hoc pacto: quod pecuniæ ſtent riſico vitę, et perſonæ, ab ipſo, qui dat pecunias, nominandæ infra 15. dies, et interim riſico ipſius, qui pecunias dedit. Et hoc caſu videtur dicendum, quod ſocietas, non facta nominatione infra dictos quindecim dies, et illis elapſis, reſoluatur, ita vt ſi is, qui pecunias dedit moriatur poſt dictos 15. dies, officialis non lucretur pecunias, quia non fuit adimpleta conditio ſocietatis, *Caſtrac.tract.de ſociet.c.8.ſub nu.24 verſ.aliquando, & nu. 25.& ſeqq.*

Cōtrarium, nempè, quod ſocietas remaneat valida, et non ſit reſoluta, tenuit *Rot.coram R. P. D. meo Caualerio, lunæ 9. Aprilis 1612.in Rom.ſociet.officij* dicēs, quod ſi ſocius reſeruet ſibi facultatem nominandi perſonam infra 15. dies, et interim, etc. ideſt, et interim velit eſſe nominatam propriam ipſius ſocij perſonam, et poſtea, alia perſona infra illos 15. dies nō nominata, continuaret ſocietatem, cenſeretur expreſſim, nominata propria perſona, ideoque eius morte contingente ante diſdictam ſocietatem, officialis lucraretur ſortem principalem.

Tertius caſus eſt, quando in hoc ſecundo caſu 395
adderetur clauſula, (alias, etc.) pacto ita concepto (ſuper periculo vitæ, etc. infra quindecim dies proximos nominandæ, alias et interim, etc. ipſius N.) et in hoc caſu nulla remanet difficultas, quod ſocietas tenet, et ideo eſt ſtilus hodiernus, quo paſſim conficiuntur inſtrumenta ſocietatis cum facultate nominandi.

Quartus caſu eſt, quādo notarij culpa eiuſmo- 396
di pacta, ſeu clauſula eſſent prætermiſſa; et iſto caſu cōcludo, quod ſocietas adhuc teneret, ac ſi prędictū pactum fuiſſet appoſitum, quia ſocij contrahere videntur prout moris eſt, et quæ moris ſunt, quamuis expreſſa non ſint, habentur pro expreſsis, *Io. Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.9.tit.de ſociet.c.11.quæſt.1.in fine.* Et poſſet Notarius hoc pactum prætermiſſum etiam ex interuallo adijcere, ut contra *Caſtrac. d.c.8.* tenet *Azor.eod.c.11.in fin.q.2.*

Mors, quæ condēnato propter ſua ſcelera infli- 397
gitur per manus iuſtitiæ, dicitur naturalis, et nō violenta, quare ſtante pacto ſolito, quod moriēte ſocio morte naturali, et nō violētā, illata ab homine ferro, veneno, aqua, igne, vel alias quomodolibet violenter,

Digitized by Google

ſenter, officialis lucretur pecunias, ſocio mortuo, vt ſupra per manus iuſtitiæ, officialis lucretur pecunias, *Rot. diuerſ. deciſ. 358. quidam ſub nu. : . & ſeqq. coram Reuerendiſſ. D. Sacrato, Ven. 15. Apr. 1612. in Romana ſociet. inter impreſſas Romæ anno 1615.*

Inſtrumentum ſocietatis officij, ſub qua cõficiatur formula habes apud moderniora inſtrumentorum formularia, & breuem formulam ponũt *Virg. de Boccat. tract. de ſociet. officij, inuctio, num. 2. & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 9. tit. de ſociet. & c. c. 8. q. 1. verſic. in nomine.*

DE MVTVO, VSVRA, EMPTIONE; & venditione reſciſſibili, & vt dicitur *à godere à godere.*

S V M M A R I A.

Mutuata pecunia diceretur pecuniam parere, ſi Vltra ſortem reſtituatur, nu. 398. Et quibus caſibus poſſit in mutuo licite Vltra ſortem recipi, nu. 409. 415. 422. 439. 440. 452. 493. 531. & ſeq.

Etymologia vſuræ, nu. 399.

Definitio vſuræ, remiſſiue, nu. 400.

Vſura eſt omni iure damnata, nu. 401. & ſeq. & num. 407. & 408. Imò eſt contra naturam, contra præceptum, naturale ideoque indiſpenſabilis, n. 404. Et aſſerere ipſam non eſſe peccatum mortale, eſt hæreſis, nu. 405.

Mutuare eſt de conſilio, non ſperare autem vltra ſortem eſt de præcepto, ſub nu. 405. & 407. Reiecta opinione, quod lex euangelica, mutuum date, &c. *tota ſit de conſilio, nu. 402. iuncto, nu. 403.*

Mutuatorem non poſſe aliquid vltra ſortem accipere, naturales oſtendaunt rationes, nu. 403.

Mutuans, ſi ei reſtituatur quando pluris valeat, recipit plus ſed non vltra ſortem, num. 409. & ſeq. & 415. Declaratur vt non procedit, quando mutuum tranſiuit in emptionem, quia tunc mutuator non poteſt recipere plus quam pretium, quo valebat res mutuata tempore mutui, nu. 417. Item non procedit in mutuo, cuius Valorem mutuans probabiliter ſcit fore maiorem tempore reſtitutionis, & mutuatariũ obligat, vt ante reſtituere non poſſit, nu. 419. Secus ſi caſus tempore debitæ reſtitutionis pluris valeat, nec mutuans hac lucri ſpem habuit, nu. 420. Similiter non procedit quando mutuãs obligat mutuatarium, vt non poſſit reſtituere, niſi eo tempore, quo ipſe petet, ſub num. 416. & 421. Sed ſi ipſum non obligat, expectat tamen tempus, quo pluris valet, & tunc petit; non eſt vſurarius, ſed facit contra charitatem, eod. nu. 421.

Mutuum monetæ cum pacto; quod mutuatarius teneatur eam reſtituere ſecundum æſtimationem, quàm habet tempore mutui, an ſit licitum, quando mutuans probabiliter credebat, illius monetæ valorem Principis auctoritate eſſe minuendã, nu. 412. & ſeq.

Mutuator ſicut poteſt licite plus recipere, dummodo non recipiat vltra ſortem, num. 409. & ſeqq. Ita tenetur minus recipere, dummodo non recipiat infra ſortem, ſub num. 415. 420. & 410.

Monetæ mutuatę valor creſcit, & decreſcit mutuanti, numero 410.

Mutuum monetæ, & mutuum aliarum rerum a pari procedunt, nu. 411.

Mutuans, ſeu dans pecunias cambio, recepturus mutuum alio in loco, poteſt ratione expenſarum, laborum, operarum, officij, & ratione copiæ, vel inopiæ pluſquàm dederit recipere, nu. 422. & ſeq. & 429. & ſeq.

Campſor, ſeu nummularius, ſiue prius det, ſiue prius recipiat, ſemper poteſt licite pretium accipere n. 425. et ſeq. Etiam ſi quandoque tranſuehat pecunias ſine labore, & ſine impenſis, num. 428.

Moneta præſens pluris Valet, quam abſens, & quare, n. 424. & 427.

Pretiũ cambij realis, quod dicitur, il coſto, *ſolet eſſe quinque pro centenario, nu. 428. in fin.*

Nomen debitoris, præſertim non idonei, poteſt emi minori pretio, & quare, nu. 430. 432. 434. & 435.

Ceſſio actionis ex pretij modicitate præſumitur ſimulata, ſub nu. 430. & ſeq.

Litium redemptiones inter laicos quando licito, ſub numer. 430.

Periculi ratione res minoris æſtimatur, nu. 431.

Actio minus valet, quam res, nu. 433.

Pretium iuſtum cuiuſq. rei quando dicatur, nu. 436.

Nummulario an ratione cambij debeatur intereſſe lucri ceſſantis, nu. 437. & ſeq.

Mutuans poteſt a mutuatario moroſo conſequi intereſſe, num 439.

Mons pietatis quid ſit, nu. 440. Quomodo mutuet, quæve ſint eius capitula, num. 441. & ſeqq. Eiuſque mutuum non ſolum eſt licitum, ſed pium, num. 444. & ſeqq. Quave ratione mons iſte a pauperibus mutuatarijs aliquid vltra ſortem exigat, numer. 448 Quomodove pecuniæ, quam mutuat, ſit ipſorummet pauperum mutuatariorum, nu. 449. & ſeqq.

Epiſcopi debent viſitare montem pietatis, nu. 446.

Montis pietatis adminiſtratorib. an liceat pecunias accipere ea lege, vt ijs, qui eas in montẽ conferunt, debeatur aliquis modicus annuus reditus, ſoluendus a pauperibus, quibus adminiſtratores mutuant, nu. 451.

Societatis corpus, & ſinguli ſocij de per ſe ſunt diuerſa, ideoque compenſatio eius, quod ſocius debet habere ab vno ex ſocijs, non fit cum eo, quod ipſe debet ſocietati, nu. 450.

Venetiarum impreſtita, Florentiæ mons, & S. Georgij loca non dant, ſed accipiunt mutuo a ciuibus, nu. 452. Magna tamen fuit olim controuerſia, et multæ extiterunt opiniones, quæ referuntur, an mutua iſtorum locorum eſſent licita, nu. 453. & ſeqq. Sed concluditur, eſſe licita, dummodo ſequantur naturam emptionis redituum, ſeu cenſus, nu. 450. & ſeq. 467. & 469. Et quando non ſint licita, num. 464.

Ciues propter Principis, ſeu Reip. neceſſitatem cogi poſſunt ad conferendum pecunias in montem, numero 450. Verſus finem.

Statutum licet concedat, vt mutuans poſſit accipere vltra ſortem, tamen ſic mutuans eſt vſurarius, ſub numero 454.

Montium loca quomodo conſtituantur idque commercijs genus eſſe Romæ vſitatiſſimum, nu. 465.

Difficultate aliquę circa montium loca, remiſſiue, numero 466.

Vis non poteſt facere Vſuram licitam, nu. 468.

Pactum reſolutiuum in commutatione rei cum pecunia ad beneplacitum, an ſit licitum, numero 470. & ſeqq.

Contractus à godere, à godere, *quid ſit, & in quo differat a contractu emptionis reſciſſibilis, numero 470. & ſeq. Et aliquando in quo differat a contractu cenſus, numero 474. Et an, & quando ſit licitus, numero 473. & ſequent.*

Venditio-

Digitized by Google

Venditionis contractus cum pacto, quod venditor, teneatur redimere ad libitum emptoris, an ſit licitus, numero 475. & ſeqq. & num. 479. & ſeqq. & late diſtinguitur, numero 481. & ſeq. Et ad quem interim ſpectet periculum rei, num. 478. Et an ſit licitus, ſi reſciſſo contractus conferatur in Voluntatem vtriuſque, emptoris, ſcilicet, & venditoris, num. 491. & 492.

Fructus, percepti ab emptore, reſciſſa venditione, an, & quando ſint computandi in ſortem, nu. 581. & ſeq.

Mutuans an ratione periculi perdendi mutuum poſſit Vltra ſortem exigere, num. 493. & ſeq. Reſolutio cum diſtinctione, nu. 504 & ſeq.

Mutuans cum aſſecuratione ſortis poteſt propter illam aſſecurationem exigere Vltra ſortem, ſub nu. 495. Quia non Videtur plus recipere, nu. 497. Sed an, & quando hoc ſit verum, late diſcutitur, nu. 498. & ſeqq. Et reſoluitur cum diſtinctione, nu. 504. & ſeq.

Pecunia periculis expoſita, minoris valet, quam pecunia ſine periculo, nu. 497.

Cap. nauiganti. intellectus late explicatur, nu. 498. & ſeq.

Bonus quiſque præſumitur in dubio, nu. 499.

Periculi ratione toleratur lucrum, quod ſine periculo eſſet illicitum. nu. 501.

Aſſecuratio periculi, facta a mutuante, eſt illicita, non autem facta ab alio, nu. 503. & 546.

Mutuans, recepto pretio aſſecurationis, eſt vſurarius in foro fori, etiam ſi fuiſſet mutuaturus ſine aſſecuratione, num. 507. & ſeq. Quia in foro fori non admittitur ad probandum contractum, num. 524. & ſeq. Non tamen eſt vſurarius in foro conſcientiæ, nu. 528. & ſeq. & nu. 541. & ſeq.

Ratione legis ceſſante, an, & quando ceſſet lex, nu. 507. verſ. ratio, & ſeq. Quid enim ſi ratio ceſſet in aliquo caſu ſingulariſſimo, & non in communi, nu. 510. & ſeqq. Quid ſi dirigitur in finem particularem, nu. 513. Quid ſi non ſit expreſſa, num. 514. Et quid ſi ſit generalior lege, vel lex ſit generalior ratione, nu. 516. & 517.

Iurari non debet ſine cauſa, etiamſi abfuturum ſit periurium, n. 508. 518. & ſub nu. 512.

Ieiunium præcipitur etiam ſi ceſſet carnis tentatio, nu. 508. Et quare præcipiatur, nu. 519.

Matrimonium licet propter iuſtam cauſam poſſit contrahi in gradu probibito, tamen non poteſt contrahi ſine eccleſiæ diſpenſatione, nu. 508. & 519.

Contractus minoris eſt nullus, minore volente, etiam ſi minor læſus non ſit, nu. 508. ſub nu. 520. & 521. & ſub n. 529. confirmat. 6.

Carnium eſus feria ſexta probibitus etiam infirmis ſine Eccleſiæ diſpenſatione, nu. 520.

Cauſæ finalis, & cauſa impulſiua differunt; num. 516. Et quomodo cognoſcatur, finalis, remiſſiue, nu. 523.

Manumiſſio ſeruorum prohibetur mulieri propter accuſationem adulterij, numer. 507. Verſ. ratio. ſub num. 509. & ſub num. 521.

Correctio fraterna non eſt facienda, ſi emendatio non ſperetur, nu. 512. & ſub nu. 521.

Legis diſpoſitio quando ceſſet, & quando non, nu. 521.

Lex iuſta ligat etiam in foro animæ, ſub numero 535. & 541.

Iudex iudicat auctoritate diuina, nu. 536. & 542.

Actus conſiſtit in Voluntate, & potentia, numero 539. & 545.

Legata vera relicta, ſed in teſtamento minus ſolemni, an debeantur in foro conſcientiæ, num. 538. 544. & ſub num. 533. confirmat. 6.

Lex diuina ſemper innititur Veritati, numero 529. Poſitiuæ autem ſæpe Veriſimilitudinib. ideoque quandoque fallitur, nu. 525.

Lex etiam Eccleſiaſtica fundata ſuper præſumptionibus non ligat in foro conſcientiæ, ſi veritas ſit in contrarium, num. 529.

Lex humana, fundata in falſa præſumptione, non dat, nec adimit ius in foro animæ, nu. 530.

Lege poſitiua ceſſante, caſus, ab ea antea deciſus, remanet ſub diſpoſitione iuris naturalis, nu. 531.

Conſtitutio generalis an reſtringatur ad illum ſolum caſum, in quo eſt iuſta, nu. 532. & 540.

Forum eſt duplex, nu. 534.

Contractus vſurarius nullum transfert dominium, num. 537. & 543.

Lex humana, ſeu Papa non noſcit ſecreta cordis, numero 525.

Debitum naturaliter ſolui debet in foro animæ, nu. 533.

Vſura probatur per argumenta, & præſumptiones, numero 526.

Mutuatarius licet ſoluat fideiuſſori pretium aſſecurationis, tamen mutuum non eſt vſurarium, nu. 546. Declaratur, nu. 447. & ſeq.

Mutuum ſub quincuncibus, vſuris in Ducatu Turingiæ, qua ratione poſſit forſan ſuſtineri, nu. 551.

EXemplifica VI. eandem ſeptimam ampliatio- 398
nem; poſitam ſupra *nu. 171.* in commercio, ſeu
contractu mutui, in quo, & ſi pecunia pecuniam parere non poſſit, tamen multi ſunt in mutuo caſus: in quibus ex pecunia maior pecunię quantitas procedit, & non ſolum in mutuo pecuniæ, ſed etiam in mutuo aliarum rerum.

Pro abſoluta, & faciliori huius exemplificationis introductione præmitto ſex.

Primum; quid ſit mutuum, & in quibus conſiſtat rebus, & de his uide, quæ ſcripſi infra *nu. 403. & q. 7. p. 1. nu. 21. 25. & 26.*

Secundum, quod uſura non committitur in alio contractu, quam mutui expliciti; uel impliciti, ut declaraui *ſub d. num. 25.* vbi uideas,

Tertiū; quod omiſsis uſuræ etymologijs, ſeu al- 399
luſionibus, quas tradunt *Sot. de iuſt. & iur. libro 6. q. 1. art. 1. verſ. in capite. Nauar. in c. ſi fœneraueris, num. 2. not. 2. 14. q. 3. Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 5. titul. de vſur. c. 1. initio, col. 451.* et alij *in diuerſis locis*, cum ſit indagatio magis curioſa, quam utilis, uſura dicitur quaſi uſus æris, id eſt, pecuniæ quia propter uſum pecuniæ datur pecunia, *Laur. de Rodulph. in c. conſuluit. in princ. num. 9. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 15.* uſura enim idem ſignificat, quod uſus, nā ſicut a cultu dicta eſt cultura, ſic ab uſu dicta eſt uſura, quę ex cōmuni loquēdi uſu eſt, quicquid ex rei uſu accreſcit, uti fructus rei, & in hac ſignificatione nō eſt nomē uitij, ex accommodatione tamen uſus ſumptum eſt ad ſignificandum lucrum ex mutuo, *Molin. de iuſt. to. 2. de contract. diſput. 303. initio, et verſ. iuxta hac. col. 225. & 226.* & nuncupatur etiam fœnus a fœtu, quaſi ſit partus, & fructus pecuniæ.

Quartū, quod uſuræ definitio uarie traditur, de 400
qua poſt alios *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. artic. 1. verſ. tunc enim. fol. 525. Nauar. in man. conf. ſſ cap. 17. de Vſura circa cambia, num. 206. verſ. in quinto. & latè in c. ſi fœneraueris. num. 1. et ſeqq.* & præſertim *nu. 6. not. 5. 14. q. 3. Io. Bapt. Lup. in l. curabit. §. 1. per totum. C. de act. empt. inter tract. diuerſ. tomo 2. folio 114. Molin. de iuſt. tomo 2. de contract.*

Digitized by Google

tract.diſput.303. verſ.vſurá pro obiecto, et verſ.vſura pro vitio colum.227. & 228. & Io.Azor. de inſtit.moral.p.3. lib.5.tit.de vſur.cap.1. verſ.vſura. & verſicul.cæterum. col.452.

Quintum, quod vſura habet multas diuiſiones, quas tradunt *Molin.d.diſput.303. verſ.diuiditur vſura, col.229.*& methodice ſub quadruplici diuiſione *Io. Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.5.tit.de Vſura.c.3.verſ.3.diuidi ſolet.col.457.*& de vſura formali, & virtuali locutus ſum infra *q.7.p.1.ſub nu.25.*

401 Sextum, quod & ſi aliqua ſint loca in ſacra ſcriptura, ex quibus diſpoſitionis gratia; & pro ſolidiori reſolutione argumentari poſſit, vſurã non eſſe illicitã, quæ loca, & argumẽta deducit *Lud.Mol.de inſt. tom.2.de contract.diſp.304.initio,col.229.& 230.* & poſtea ſoluit *ibidem verſ.ſatisfaciendum. & ſeqq. col.237.* nos tamen, quaſi nefas ſit quoquomodo dubitare, omiſsa penitus diſputatione, vti ſuperflua, & temeraria, dicimus, vſurã eſse omni iure prohibitã, vt ſecutus ſum in meo *tract.de iudic.&c.lib.2. c.9. nu.554.* & ſic eſt prohibita etiam iure naturali, ſeu à natura ipſa, vt ſcribit, et oſtendit idem *Lud.Molin.d.diſp.304. Verſ.vſuram tamen. & verſ. ex natura rei, & ſeq.* et dixi ſupra *nu.312.* et ex communi omnium Theologorũ et Iuriſconſultorum ſententia teſtatur, et ſequitur *Io.Azor.d.lib.5.tit.de Vſur.c.2. q.4.col.355.* et oſtendo infra *ſub nu.404.* eſt etiam prohibita iure noui teſtamenti, ſeu lege euangelica, *Luc.6.nu.335. mutuum date, nihil inde ſperantes*, quem Euangelij locum ſic interpretatã eſt ſancta mater Eccleſia, *in c.10.conſuluit. de vſur.* ideoque etiam *in capit.3.quia in omnibus. & c.4.ſuper eodem tit.* dicit, vſuram vtriuſque teſtamenti pagina eſse damnatam, et de communi Theologorum, et Canoniſtarum ſententia teſtatur, et ſequitur *Io.Azor.d.cap.2. q.2.col.453. & 454.* et explicaui infra *q.7.part.2.ampl.19.num.64.& ſequent.* et quod vſurę non ſint permiſſę inſpecto etiam iure ciuili, et eſſet hæreticale, ſi quis aſseteret, à iure ciuili permitti vſuras, tanquam licitas, retuli infra *q.7.p.2.ampl.10. ſub n.45.* et nihilominus leges ipſas ciuiles, quę tolerabant vſuras, vt dixi *ſub d.nu.45.* eſse correctas à iure canonico, ſcripſi infrà *d.q.7. p.2. ampl.8. num.43. & 44.* imò eſse correctas ab eodem iure ciuili ſcripſi *d. ampl.10.ſub nu.45.verſ.aduerte.*

402 Non obſtat, quod *Carol.Molin.* in quodam ſuo opere, ad ignem damnato *n.11.& 12.* ſentiendo cõtra hoc præmiſsum diſtingueret duplicem vſurã, quarum alteram dicebat eſse ſua natura malam, ideoq. prohibitam, alteram vero licitam, et meritoriam, dicens, ſua natura malam, iniquam, ideoq. prohibitam eſse eam, quę eſt cõtra charitatem, quando ſcilicet mutuator ex pecunia, mutuo data maximum exigit lucrum ẽt ſi mutuatarius nihil ex ea pecunia lucraretur, vt accidebat in vſuris vſurarũ, vel vſuris vltra centeſimam, quæ idcirco etiam iure ciuili prohibẽtur, ſiquidem perſpicuum eſt, has eſse proximo pernicioſas, eam vero eſse licitam, et meritoriam dicebat, quæ charitati eſt conſona cum ſcilic. mutuator dat mercatori, ſeu pauperi pecuniã, vt ex eã aliquod exerceat negotium lucratiuũ, et ex illo lucro, quod fecerit, partem aliquam una cum ſorte ipſi mutuatori reſtituat, ſiquidẽ dicebat, huiuſmodi uſurã eſse honeſtam, tam quia dicta ratio; vt qui cum mea pecunia facit lucrum, quod aliàs nullo modo feciſset, in recompenſam tãti beneficij partem aliquam illius mihi exhibeat, tum quià vſura hoc modo a iure diuino non eſt prohibita, cum ius diuinum in contractibus id tãtum prohibeat, quod rectę rationi, et charitati repugnat; dicente Chriſto in *Matth.7.n.12. omnia ergo quæcunque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* Sed certum eſt, quod mutuãs pecuniã pauperi ad negotiãdũ, ſi ipſe eam ſibi vice verſa indigeret mutuari; vellet aliquod modicum ex lucro quod faceret, dare mutuatori, ergo poteſt hoc idem velle ipſe ab eo, cui mutuat.

Quia reſp. Molineum ob hoc ipſum fuiſse hæreſeos notatum, vt ſcribunt *Nauar.in capit.ſi fœneraueris. nu.11.14.q.3.& Io.Azor.d.cap.2.q.4.col.455.* quam ob cauſam nobis illum legere non licuit, ſed eius dicta late in hoc, & alijs vſurarum articulis refert, et dãnat *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.q.78.art.1.cont.1.initio, ante nu.1.fol.191.& art.2.contr.1.ſub nu.2.verſ.primum igitur f.223.& contr.9.ſub nu.1.verſ.his poſitis.verſ.caballinus, et ſeq.fol.256.et 259.et ſub num.22.verſ.iam ad argumenta, et ſeqq.fol.269.et ſub num.27.in 1.condit.verſic.qua ratione.fol.271. et contr.11. ſub num.4. verſ.Molineus. et ſeq.fol.281.et contr.14.ſub nu.3.verſ.Carolus Molineus, et ſeq.fol.293.tom.2.*

Minus obſtat, quod cõtra idem præmiſſum, dum dicimus lege euangelica *Luc.6.* uſuram eſse prohibitam, ſentiant: *Medin.in ſuis tract. tom.2.tit.de rebus per vſur.acquiſ.q.2.verſ.quod autem.et verſ.ſeq.col.5.fol.304.* dicens, in eo Euangelio dari conſilium, & non præceptum, ſubdens tamen poſtea *in reſp.ad ſecundum argumentum verſ.quando ſecundo.colum.15.fol.309.* quod quicquid ſit de apparentia rationis in appoſitum; captiuandus eſt intellectus, et declarationi Sanctæ Matris Eccleſiæ humiliter ſubijcendus, et poſtea ſubdit, quod quantum attinet ad vim, et efficaciam, quam ille locus Euangelij ad probandam prauitatem vſuræ habet (ſeclaſa Eccleſia declaratione; ſeu interpretatione) ex textu ipſo nõ aliud colligi, quã quod fructuoſa ſit mutuatio, et non meritoria, ſi propter ſpem ſimiliter recipiendi fiat, ſicut, inquit, et cętera officia charitatis propter reſtitutionẽ, à homine ſperatã, ficta, gratiam, et mercedem apud dominum non merentur, quod idem, nulla Medinæ facta mentione, audẽtius proſequitur *Sot.de iuſt. et iur.lib.6.q.1.art.1.verſ.qua propter.fol.526.* dicens, in eo Euangelio non prohiberi vſuram, ſed dari conſilium mutuandi ſine ſpe humanæ compenſationis, et Chriſtũ eo loci non præcipere, ne aliquid ex mutuo recipiatur, ſed præciſe conſulere, vt mutuetur, nihil inde ſperãdo quaſi tota illa lex euangelica ſit de cõſilio commẽdatio. Chriſtus illic dilectionem, quam non amicis ſolum, ſed etiam inimicis debemus, admonetq. ſubinde, ne ob fauorem humanum, & gratiam, quam homines rependunt charitatis beneficia prętemus, ſed ſolum diuinam intuentes mercedem, et ideo ait. *ſi benefeceritis his, qui vobis benefaciunt, quæ Vobis eſt gratia, ſi quidẽ et peccatores hoc faciunt, et ſi mutuum dederitis his, a quib. ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis: nam et peccatores peccatoribus fœnerantur: vt recipiant æqualia*: ex quibus verbis Sot. infert, quod ſi Chriſtus loqueretur de vſura, non dixiſset, *æqualia*, quia non eſt in more, vt fœneratori lucrũ ſit ſorti æquale, ſed dixit, *æqualia*, hoc eſt paria bona gratuito refuſa; idem eſt, inquit, quod ſubdit: *Verumtamen diligite inimicos Veſtres, benefacite, et mutuum date nihil inde ſperantes*, ideſt, nullam ab hominibus gratiam: ſed à

Deo

Digitized by Google

Deo, quare ſubdit: *erit merces veſtras multa, & eritis filij altiſſimi*, & ex his Sot. concludit, ineptam eſſe gloſſam, quæ hunc Euangelij locũ: *mutuum date, nihil inde ſperantes*; exponit, vt prima pars, *mutuum date*, ſit conſilium, poſterior vero pars, *nihil inde ſperantes*, ſit preceptum: Vlterius Sot. ne videatur in hoc diſſentire ab Eccleſiæ interpretatione, de qua *in iuribus citatis, num. præcedenti*, ait; verum eſſe, vt dicitur *in dd. cap. quia in omnibus, & cap. ſuper vtraque teſtamenti pagina* prohibitam eſſe vſuram, quia de teſtamento veteri patet in pluribus locis; de quibus mentionem faciunt ijs, *quos citaui* in meo *tract. de iud. &c. lib. 3. c. 9. nu. 554.* & de teſtamento nouo patet, inquit, in ſeptimo Decalogi precepto, *non furtum facies*, quod eſt noua lege confirmatum, *Matth. 19. num. 18. & ad cap. conſuluit*, reſpondet, quod Papa non vbicunque citat teſtimonia ſacre paginæ in aliquo ſenſu intendit canonizare eundẽ ſenſum, tanquã de fide, ſed ſitat quandoq; illum ſecundum Doctorum opinionem: Præterea, inquit, illa euangelica ſententia ſubminiſtrat vim argumẽto per locum a maiori, nempe, quod ſi Chriſtus conſuluit, vt neq. ſperemus illud donum, quod eſt gratuitum, ideoq. ſeparatum ab vſura, a fortiori ſignificat, non eſſe expectandũ lucrũ vſurarium: huicq. Soti interpretationi cõſenſit omnino *Boninſ. tract. de vendit. ad temp. c. 3. nu. 29. & ſeq.* & ab ea diſcedere non videtur *Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſp. 304. verſ. ex nouo. col. 235.* & quod vſura ſatis ſit prohibita in teſtamẽto nouo, nempe in ſeptimo Decalogi præcepto, vt dicit *Sot.* conſiderat etiã *Nauar. in c. ſi fœnerauerit. numer. 7. 14. q. 3.* cum vſura ſit furtum, & rapina, vt late oſtendit infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 64.*

Quia his omnibus ſigillatim reſpondeo.

Quoad Medin. reſpond. quod etſi eius intellectus ſentiat repugnantiã in eo ſenſu, vt prohibeatur illic vſura, tamen illum captiuat, & Eccleſiæ declarationi ſubijcit.

Quo vero ad Sot. & Boninſ. qui non ita vt *Medina*, captiuatunt eorum intellectum: reſpondeo dupliciter.

403 Primo, quod tam *Medin.* quam *Sot. Boninſ. & cæteri communiter* (quod ad rem principaliter attinet) profitentur, vſuram eſſe prohibitam, & multis quidem rationibus, quas referunt *Io. Andr. in cap. peccatum ſub num. 12. q. 2. de reg. iur. in 6.* cuius repetitionem ipſe ponit per appendicem, *ad cap. poſſeſſor. Calder. in cap. nauiganti. numero 23. & ſeqq. de vſur. inter Repeten. tomo 4. fol. 371. & Laur. de Rodulph. in dict. cap. conſuluit. in princ. num. 13. & ſeqq. de vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 16.* & omiſſa illa generica, quod, ſi vſura eſſet licita, ſequerentur omnia mala, quia plus intenderetur fœnori, quam agriculturę, vnde homines, maxime pauperes famæ perirent, & quia ſoluentẽ ducũt ad paupertatem, & alia producit mala, vt referunt *Calder. et Laur. de Rodulph. in locis proxime citatis*; omiſſa etiam illa, quod vſus pecuniæ etſi nõ ſit ipſius pecuniæ conſumptio, ſed ſit diſtractio, tamen pecunia eſt ſimilis vino, alijsq. rebus, quæ vſu conſumantur; & ideo ſicut qui vellet vendere ſeorſum vinũ, & ſeorſum illius vſum, bis eandem rem vendere videretur, & ſic venderet id, quod nõ eſt, ita etiam qui mutuat pecuniam, non poteſt vſum pecunię ſperare ab ipſa pecunia, & conſequenter non poteſt duas recõpẽſationes petere, nempe reſtitutionem rei æqualis, & pretium vſus, quæ ratio placet *D. Thom.* vt refert *Calder. in dicto cap. nauiganti. ſub nu. 24.* omiſſis inquam his rationibus, et alijs tribus, quas idem *Laur. de Rodulph.* adducit *num. 14.* ad oſtendendum, vſuram eſſe contra naturã, ratio, quam Iuriſtæ communiter adducunt, & ipſe eam ſequitur *nu. 15. verſus finem*, & mihi cæteris efficacior, & clarior videtur, eſt, quia mutuator reciperet lucrũ ex eo, quod nõ eſt ſuum: mutuum enim eſt, quod de meo fit tuũ, ſicq. cũ mutuatarius efficiatur dominus pecuniæ mutuatæ, nõ debet ſoluere vſuras rei ſuæ, *Dec. conſ. 119. ſub nu. 4.* imo efficitur dominus, et poſſeſſor. Ergo impoſſibile eſt, quod res pariat fructuum non domino, & nõ poſſeſſori, *Anc. in cap. peccati. ſub n. 9. verſ. ad quintam rationem de regul. iur. in 6. & Dec.* remouendo aliquas difficultates, *in l. 2. §. creditum, nu. 3. not. 3. in 2. lect. ff. ſi cert. pet. & Nauar. in d. cap. ſi fœnerauerit numer. 7. verſ. finem*, & de his rationibus late etiam *Couar. Var. reſol. lib. 3. c. 1. n. 5. verſ. ſuper eſt.* † ſicque vſura habet malitiam 404 in ſe ex inæqualitate, quæ iuſtitię aduerſatur, *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 2. verſ. iam argumenta. colum. 11. in fin. fol. 307.* & conſequenter ex natura rei eſt illicitã, quia ex natura rei eſt illicitũ, & contra iuſtitiam commutatiuam, in vnius rei cõmutatione pro alia plus exigere, aut accipere, quã res, quę datur, valeat, ſed accipere aliquid vltra ſortem pro mutuo, eſt pro cõmutatione rei mutuo datæ accipere eius quã valeat, ergo eſt contra naturã, *Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſp. 304. verſ. ex natura rei. col. 230.* ideoque vſura eſt peccatum, quod originem nõ ducit a prohibitione legis, ſed a ſe ipſa, quia ex ſui natura eſt vitioſa, & habet malitiam conuolutam, & uirtuti contrariatur, et quia ex ſui natura eſt peccatum, ideo eſt prohibita, nõ autem eſt peccatum, quia ſit prohibita. *Medin. in loco ſupra proxime citato. & Io. Andr. in d. cap. peccatum. ſub n. 12. q. 2.* quod eo potiſſimo oſtendit argumento, quia *Ariſt. lib. 1. polit. c. 7.* quem citaui etiam infra *q. 7. par. 1. ſub nu. 68.* nulla lege dictatus, uel edoctus, ſed ſola naturali ratione ductus, uſurã deteſtatus eſt, dicens, quod monſtruoſe tẽpus ex nulla præexiſtente materia pareret pecuniam, et eſſet contra naturam, ut nũmus pareret nummum, quod Ariſt. dicere non potuiſſet, niſi uſura ex ſui natura eſſet uitioſa, quo codẽ argumento utuntur *Boninſ. d. tract. de uendit. ad temp. c. 3. ſub nu. 27. & 28. & Molin. d. diſput. 304. verſ. confirmare etiam. col. 235.* et adde quę ſcripſi infra *q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 64.* et proinde uſuræ peccatum eſt contra præceptũ naturale, ſeu, inquam, uſura eſt prohibitam etiam de iure naturali, ut dixi hic ſupra *nu. 401.* ideoque uſuram eſſe indiſpẽſabilem ſcribit *Sot. d. art. 1. verſ. in ſecundo argumento. col. 11. & 15. fol. 529.* quem ſecutus ſum ſupra *nu. 320. ſubext. 3.* † Adeoque uſuram cõ- 405 mittere eſt peccatum mortale, ut aſſerere contrarium ſit hęreſis *clem. vnica, in fine de vſur. Sot. eod. art. 1. uerſ. qua propter. in fine, Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. de vſura circa mutua, nu. 207. uerſ. habetur ſecundo, & in cap. ſi fęnerauerit. num. 14. not. 8. 14. q. 3. Molin. d. diſput. 304. uerſ. iam uero. col. 236.* Hocque uſurę peccatum eſt punibile non ſolum in foro interiori, cum ſit peccatũ mortale, ut dixi, ſed eſt punibile etiam in foro exteriori, & ſęculari, ut ſecutus ſum infra *q. 7. par. 2. ampl. 20. in fin. numero 30.* quare concludendo dico, quod communiter omnes conueniunt in hoc, quod uſura ſit omni iure prohibita, et tolerãtia iuris ciuilis eſt

ſublatã,

Digitized by Google

nblata,vt ſcripſi infra *q.7.p.2.ampl.10.ſub n.45.verſ.*
aduerte.

Secundo reſp.particulariter, ad Sot. quod etſi ex
illo textu *Luc.6.* poſſet ſumi ille intellectus,aut loque-
retur de conſilio,eo modo,quo explicant *Med.Sot.*
& Boniuſ.& non præcepto,tamen quia poteſt etiam
intelligi eo modo,quo explicat *Gl.*nempe, vt prior
pars,*mutuum date*,ſit de conſilio,& poſterior,*nihil in-*
de ſperantes,ſit de præcepto, vt contra Sot. ſcribunt
Nauar.d.cap.ſi fœneraueris.num.8. in fine, & Io. Azor.de
inſtit.moral.p.3.libro 5.tit.de Vſur.cap.2.q.2.colum.454.
vbi de communi Theologorum, & Canoniſtarum
opinione,de qua communi etiam ante eum teſtatus
eſt *Couar.d.cap.1. ſub numer.5. verſ.iure diuino*,& hunc
intellectum iam approbauit Eccleſia *in d. cap.conſul-*
uit.debet Sot. ex duabus præcipuis rationibus huic
406 intellectui acquieſcere; † Prima ratio eſt,quia te-
merarium eſt reuocare in dubium interpretationem
Sanctæ Matris Eccleſię, de quo eā diſputare eſt illi
inferre iniuriam, ſiquidem, vbi habemus caſum le-
gis,ceſſat diſputatio, alias fieret iniuria legumlato-
ri,vt ſcripſi in meo *tract.de ind.&c.lib.1.c.63.ſub num.*
1.Verſ.ſed nimis. Neque dicat Sot. quod ipſe non cō-
tendit contra Eccleſiæ interpretationem,ſed contē-
dit, Eccleſiam in illo *cap. conſuluit.* non approbaſſe
illum ſenſum, quem allegat, quia (ſit Soti pace di-
ctum) hic videretur error peior priori, vt Eccleſia
non approbet dictum,in quo diſpoſitionem fundat.
407 Secunda ratio quare Sot. debeat acquieſcere, eſt,
quia hæc interpretatio admittit, quod Chriſtus lo-
quatur illic conſultiue etiam quoad mutui dationē,
cum datio mutui ponatur inter conſilia, ideoq.ho-
mo non ſemper teneatur dare,mutuo. *D. Thom.2.2.*
q.78.art.1.in 7.argum.& in reſponſ.ad illud. & ſic ſatis
eſt,quod inter alia opera charitatis conſulat etiam
mutuationem,ad quam ex precepto non tenemur,
ſed velle,quod illic etiam conſulat,retributionem,
quantumuis licitam, non eſſe ſperandam, & ſic o-
mittat prohibere uſuram: quæ committitur,ſperan-
do retributionem illicitam,eſt quaſi redarguere le-
giſlatoris prudentiam,vt maiorem habuerit curam
de conſulendis,quam de præcipiendis,ſed nos debe-
mus euitare interpretationem, quę prudentum di-
cta tacite reprehenderet,ut ſecutus ſum in meo *trac.*
de apell.q.2.ſub num.28. ergo,Nec dicat Sot.legiſlato-
ris prudentiam non redargui,quia uſura,ut ipſe ait,
ſatis fuit prohibita in illo præcepto,*furtum non facies*,
Quia reſp.quod cū uſura ſit peccatum graue, qua-
ſi non inferius homicidio,ſicq.potius maius furto,
ut ſcripſi infra *q.7.p.2.ampl.19.ſub num.64.* ideoq; in
lege ueteri de ea nominatim,& repetita ſit facta ꝓ-
hibitio,quaſi ea, quæ includeretur ſub prohibitione
furti non ſufficeret, debuit etiam lex noua eam no-
minatim prohibere,ne de illius prohibitione dare-
tur anſa dubitādi,etſi n.ſub illis præceptis,quaſi pri-
mis principijs,*facere bonū,& declinare a malo.*includā-
tur,ac declucantur omnia,tamen lex prudēter cęte-
tera explicat,& proinde ſicut ſub præcepto, *nec rem*
cupies alienā,includitur prohibitio furti, & tamē lex
nominatim prohibet furtum,ita etiā fuit expediens,
ut quamuis uſuræ prohibitio poſſet contineri ſub
prohibitione furti,tamē nominatim prohiberetur.

Vna circa hoc ſextum præmiſſum ſupereſt addē-
da declaratio,quod etſi committere uſuram ſit pec-
catum contra naturam,ut oſtendi ſupra *ſub nu.404.*
tamen eam committere dicitur is ſolus,qui eam re-
cipit,non autem is,qui eam ſoluit: licet enim is,qui
eam ſoluit,uideatur conſentire,imò occaſionē pre-
bere,tamen is non peccat. *Nauar.in man.conſ. ſſ.c.17.*
nu.246.verſ.non obſtat. & articulo diſcuſſo, Sot.de iuſt.&
& iur.lib.6.q.1.art.2.fol.553. et ratio eſt, quia is, qui
eam ſoluit,cēſetur per vim ſoluere,et ideo, qui uſu-
ram accipit,dicitur rapinam,et furtum cōmittere,
ut ſecutus ſum infra *q.7. p.2.ampliat.19.nu.64.*ergo ſi-
cut in rapina, et furto peccat, et punitur raptor,et
fur,et non is,qui rapinam, et furtum patitur, ita &
peccat,et punitur,qui uſurā recipit,et nō qui ſoluit.

Subdeclara adhuc cum *Sot.*ubi ſupra, *& Mich.Sal.*
ad D.Thom.2.2.q.78.art.4.contr.1. & 2.fol.420.et ſeqq.
*tom.2.*diſtinguendo duos caſus.

Primus caſus eſt,quando qui dedit pecuniam ad
ferandam, & inde uſuras recepit, erat paratus pe-
cuniā dare ſub uſuris,et iſto caſu procedit declara-
tio,et in his terminis loquuntur *Sot.et Mich.Sal.ſupra*
citati:hincq. eſt, quod accipere pecunias ſub uſuris
a Iudæis, qui ſunt parati ad fęnerandum nō eſt pec-
catum,ſiue Iudæi,dando eas,peccent cōtra naturā,
per ea,quæ ſcripſi infra *§.3.gl.num.45.et ſeq.* ſiue non
peccēt,alias Chriſtiani, accipiendo ab eis pecunias
ſub uſuris,peccarent,quod eſt falſum,quia Eccleſia
hoc non toleraret.

Secundus caſu eſt, quando qui dedit pecunias
ſub uſuris,non erat paratus,ſed fuit inductus,et per-
ſuaſus ad fęnerandum ab eo, qui pecunias accepit
ſub uſuris,et iſto caſu cōcludo, utrumque peccare,
teſtibus *Sot.et Mic.Sal.in locis ſupra proximè citatis*,quia
ut loquendo generaliter de facientibus malum, in-
quit Apoſt.ad Rom.1.in fine:*qui talia agunt,digni ſunt*
morte,et non ſolum qui ea faciunt,ſed etiam qui conſentiunt
facientibus.

Et nunquid iſto caſu,cum ſint in pari cauſa turpi-
tudinis, teneatur qui uſuras accepit, eas reſtituere
dixi ſupr. *ſub num.331. verſ. r ſp.*

Reſtringe concluſionem huius ſecundi caſus, ut
tunc qui inducit ad mutuādū ſub uſuris peccet,quā-
do nō erat in extrema neceſſitate,ſed ſi erat in extre-
ma neceſſitate, *Nauar.in man.conf ſſ.cap.17.num.263.*
nulla adducta controuerſia, tranſit cū opinione ne-
gatiua,quod non peccet,pro qua bene militāt, quę
ſcripſi infra *q.7.p.2. ampl.19. ſub num.67. verſ.non ob-*
*ſtat.*Verum,quia articulus eſt ſatis dubius, tum pro-
pter opinionum contrarietatem, tum propter ar-
gumenta hincinde militātia,tu maturius cogitabis,
et interim conſulas *Sot. d.art 2. et Mich.Sal.d contr.1.*
qui late examinant, et mihi diutius non licet inſi-
ſtere.

His præmiſſis,concludo,quod etſi mutuans,qui 408
ratione temporis,recipit aliquid ultra quantitatem
mutuo datam,faciat contra præcepta naturalia,et
diuina,vt oſtēdi,et ideo committat uſuram,*Spec.tit.*
*de uſur.ſub num.6.uerſ ſed pone.lib.4 fol.288.*et late *Ioan.*
Bapt. Lup.in c.nauiganti.§.1.numer 1. de uſur. inter tract.
diuerſ.tom.7.fol.137. et communiter omnes *in diuerſis*
locis.

Tamen extant plures caſus, in quibus poteſt in
mutuo ſine uſura aliquid recipi ultra ſortem, non
tamen ratione ſolius temporis.

Primus caſus principalis eſt, quādo ego mutuo 409
ſolidum,qui mutuo ualet unum modium,et poſt ua-
lebit duos,quia licet iſto caſu plus recipiam,quā de-

G dedim

derim, tamen non eſt vſura, *Archid. in cap. 5. ſi quis clericus, verſus finem, 14. q. 4. Lauren. de Rodulp. in cap. conſuluit. par. 2. q. 28. nu. 10. in fi. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 22.* & latius *par. 5. ſub num. 1. & 2. fol. 37. Alex. cōſ. 61. viſo proceſſu. ſub num. 13. verſ. nec obſtat. lib. 2.* dicens, quod ſi mercator Bononiæ recipit à te centum ſex florenos auri, & facit tibi dari in ciuitate libras decem groſſorum: iſtud, inquit, poteſt eſſe cambium licitum, quia poterit eſſe, quod libræ decem groſſorum tempore, quo ſoluuntur, valebunt vltra dictos centum ſex florenos, & poterit etiam eſſe, quod valebunt minus, & hoc licet ſit plus accipere, tamen non eſt vltra ſortem accipere, quod idem ſcribit *Laur. de Rodulph. in d. cap. conſuluit. par. 2. q. 26. ſub numer. 8. verſus finem, tom. 7. fol. 22.* dicens, quod Florentiæ tantum valent centum ſex, vel ſeptem floreni, quantum Venetijs centum ducati, vel plus, vel minus, & ideo, inquit, non plus ſoluitur, ſed tantumdem, & ex eo ſequitur *Archiep. Florent. tract. de vſur. cap. 2. §. 48. n. 76. tom. 7. fol. 86.*

410 Ratio huius primi caſus eſt, quia valor monetæ mutuo datæ, creſcit, & decreſcit mutuanti, *Laur. de Rodulph. d. par. 3. numer. 2. & 3. fol. 37. & Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. de Vſura circa cambia, num. 294. verſus finē. & in cap. nauiganti. verſ. decimonono. num. 48. Verſ. ſequitur ſecundo. de vſur.* vbi loquitur, quando moneta creſcit, & mutuans erat illam ſeruaturus, vel alias feciſſet pactum, vt redderetur eiuſdem ſpeciei; ſed de his vide quæ latius ſecutus ſum *§. ſeq. gl. 5. numero 148. & ſeqq.*

411 Confirmatur hæc ratio, quia in hoc valet argumentum à mutuo aliarum rerum ad mutuum pecuniæ, vt dicit etiam *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 7. q. 2. verſ. duæ ſunt. & verſ. ſeq.* ſed in alijs rebus valor creſcit, & decreſcit mutuanti, ut ſecutus ſum *caſ. ſeq. num. 415.* ergo.

Quicquid dicant *Sot. & Card. Tolet.* quos citaui *§. ſeq. gl. 5. num. 152.*

412 Reſtringe hanc rationem, ſeu potius caſum, vt non procedat, quando mutuans faceret pactum cū mutuatario, quod teneatur reſtituere eandem ſpeciem monetæ ſecundum æſtimationem, quam habet tempore mutui, & procedit hæc reſtrictio, etiā ſi mutuans probabiliter credat, valorem illius monetæ Principis auctoritate eſſe minuēdum, ideoque faciat prædictum pactum; quia dummodo mutuatarius velit eam monetam in ſuos vſus impendere, antequam minuatur, hoc mutuum eſt licitum, & nō poteſt argui de vſura, *Io. Azor. de inſtitut. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 7. Verſ. quæres an qui.* quia mutuans non intendit lucrari, & ſic recipere vltra ſortē, ſed intendit euitare damnum, & ſic ſe defendere, quæ defenſio conceditur, etiam ſi ex ea ſequatur damnum alterius, quia prima charitas incipit à ſeipſo, vt ſecutus ſum infra *q. 7. par. 1. nu. 73.*

413 Contra hanc reſtrictionem in eo, quod mutuans ſcit, illam monetam eſſe minuendam, obſtat, quia licet ſciat etiam, mutuatarium illam expenſurum, antequam minuatur, tamen ex hoc conuincitur, quod ſcit etiam hoc, quod recepturus illam monetā, à mutuatario, remanebit deceptus; & ſic tam mutuans, quam mutuatarius, ſi ipſe quoque diminutionem futuram ſciret, erunt in mala fide, ideoq; contra eos poſſet dubitari ex his, quæ ſcripſi *par. ſeq. amplıat. 10. nu. 16. exempl. 3.*

Contra eādem reſtrictionem obſtat, quia credi- 414
tor non tenetur accipere monetam, cuius valor eſt de proximo minuendus, per ea, quæ ſcripſi *§. ſeq. gl. 3. nu. 117. verſ. confirmatur.* ſi non tenetur, & dolo aduerſarij inducitur in damnum ipſius creditoris ad accipiendum, hæc inductio erit contra bonos mores.

Secundus caſus principalis eſt in mutuo alia- 415
rum rerum, vt puta, cum ego mutuo tres corbes frumenti, & tempore, quo reddi debet, efficitur carius, tamen mihi reddi debent tres corbes, & hoc non eſt vſura, quia ſi efficeretur vilius, nihilominus mihi tres corbes frumenti eſſent reddendæ, & non plures, *Archid. in d. c. 5. ſi quis clericus. Salyc. in auth. ad hæc. num. 17. q. 19. C. de vſur. Laur. de Rodulph. in d. cap. conſuluit. par. 2. q. 27. nu. 9. fol. 22.* & exaggerat *par. 3. numer. 2. & 3. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 37. Archiep. Florent. tract. de vſur. cap. 2. §. 49. numer. 79. & 80. eod. tom. 7. fol. 86. & Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2. in 2. conditione vſurarij contractus, col. 9. fol. 537. & q. 12. art. 1. concluſ. 2. in fine, fol. 614.* † quare qui mutuat vnam cor- 416
bem, quæ nunc valet vnum aureum, & quando recipit valet duos, dicitur recipere plus, quam dederit, ſed non vltra ſortem, *Alex. d. conſ. 61. ſub nu. 13.* & ita etiam (excepto caſu, quo mutuans paciſceretur, vt debitor non poſſet reſtituere, niſi eo tempore, quo mutuans peteret, quia iſte caſus eſt vſurarius) concludit *Auch. in cap. peccati. q. 7. ſub num. 11. de reg. iur. in 6.* Quinimo iſte ſecundus caſus eſt verus, etiam ſi oretium creuiſſet ſolum poſt moram, quia adhuc mutuator poteſt licite recipere illud plus, tanquam intereſſe, *Salyc. Vbi ſupra,* adde quæ ſcripſi *§. ſeq. gl. 5. ſub num. 147. & ſeqq.*

Declara hunc caſum mutui in certa ſpecie rerū, 417
vt procedat cum hac intelligentia: quis mutuat rem tempore, quo minus valet, quam valeat tempore, quo reſtituitur, nullo tamen exiſtente pacto, nullave exigente probabilitate illius maioris valoris, nec illius gratia mutuum factum eſt, vt puta mutuat vinum, vel frumentum, vel aliquid aliud tempore, quo minus valet, accidit poſtea, vt cum iſta reddi debēt, plus valeant; in tali caſu poteſt aliquando eſſe vſura, aliquando non: Aut enim non mutuauit, ſed vendidit, & tunc non poteſt plus accipere, quam pretiū, quo illa valebant tempore, quo vendita ſunt. *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2. in 2. conditione vſurarij contractus, colum. 8. in fine, & colum. 9. fol. 536. & 537. Card. Tolet. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. cap. 34. de alijs cauſis, &c. num. 1. initio, & Nauar. in man. confeſ. capitul. 17. numer. 225. ibi, quia non eſt etiam.* & in hac venditione potuerunt dupliciter conuenire: vel enim conuenerunt, quod emptor ſoluat pretium in pecunia numerata, & ſoluet: vel conuenerunt, quod det ei in ſolutum tantam quantitatem eiuſdem ſpeciei mutuatæ, & dabit, vt putà, uendidit decem modios frumenti, pecunia credita, pro pretio ſcutorum decem ad rationem unius ſcuti pro modio; tempore ſolutionis modius ualet ſolum medietatem unius ſcuti; & ſic pro ſcutis decem debet dare modios uiginti, *Sot. & Nauar. vbi ſupra.* & adde quæ ſcripſi infra *q. 7. par. 1. num. 56.* Et hæc de uenditione: † Aut non ſunt uendita, ſed mu- 418
tuata: & iſto caſu debet reſtitui eadem quātitas ſpeciei mutuatæ in ipſa ſpecie, uel in pretio, quo ualet res mutuata; quare ſi mutuati ſunt decē modij frumenti, & tempore, quo reſtitui debent, quilibet modius ualet quinque iulijs & quādo fuerint mutuati,

Digitized by Google

tuati, quilibet modius ualebat decem iulijs, debet
mutuatarius reſtituere precise decem modios, vel
quinquaginta iulios, vt ſecutus ſum ſupra *num.415.*
419 † Sed iſtud mutuum poſſet ex tempore, adiecto ſo-
lutioni; cōſideratoque probabili valore rei mutua-
tæ, & intentione mutuatoris, effici, vel non effici
uſurariū; Vel enim mutuator ſciebat probabiliter,
tempore, quo illa erant reſtituēda, plus valitura, ob-
ligauitque mutuatarium, vt non antea ſolueret, ſpe
lucri, & tunc plus accipere, quam erat pretium tē-
pore mutui, eſt vſura. *Sot. d. art. 2. col. 10. initio fol. 537.*
Card. Tolet. vbi ſupra, & Nauar. quem ſecutus ſum in-
420 fra *q. 7. p. 1. num. 32.* † Vel ignorabat, nec tali inten-
tione mutuauit, ſed caſu plus illo tēpore res valuit,
ſeu ipſe non mutuauit lucri intentione, & tunc pōt
exigere frumentum, vinum, vel oleum ſibi dari, etiā
in pretio quo valet tempore reſtitutionis, vt ex cō-
muni opinione ſequitur *Car. Tolet. d. c. 34. de alijs cau-
ſis, &c. n. 1. initio,* & adhoc facit, quod ex *Nauar.* ſecu-
tus ſum *d. nu. 32. ibi,* ſecus tamen ſi veriſimiliter quia
ſi valeret minus, idem dicendum eſſet in damnum
mutuatoris, ſiquidem debet reciperet tot in mēſura
quot dedit, licet minus valeant. *Card. Tolet. d. c. 34. in
fine initij.*
421 Subdeclara, vt ſi quis mutuaret alicui non præ-
ſcripto tempore reſtituēdi mutuum, & tamen, quā-
do videret, talem rem vilius valere, non peteret, ex-
pectando tempus; quo carius valeret, talis eſſet aua-
rus, & peccaret contra charitatem, non tamen eſſet
vſurarius, niſi impediret mutuatarium, quo minus
reſtitueret, cum vilius valeret res mutuata, aliter nō
facit contra iuſtitiam, non enim tenetur debitorem
aduerte, nam ille debebat hoc conſiderare, *Sot. d. q. 1.
art. 2. col. 9. ibi, quæris autem quid ſi mutuo, fol. 537. et Car.
Tolet. d. c. 34. nu. 2. Verſ. primum eſt.*
422 Tertius caſus principalis eſt, quando qui pecu-
niam mutuo, ſeu cambio accepit, eſt eam dāri reſti-
turus in alio loco, in quo poteſt duabus ex cauſis
minoris eſtimari, et conſequenter debetur intereſſe,
Prima, quia loci ad locum eſt dare intereſſe propter
onera expenſarū, quæ fiunt, conducendo inſtitores
ad illa loca, vt recipiant pecunias. *Io. de Anan. in cap.
19. nauiganti ſub num. 46. de Vſur.* & ibidem *Ioan. Bapt.
Lup. §. 2. ſub nu. 34. verſ. infertur quinto. inter tract. diuerſ.*
423 *to. 7. f. 140.* † & quod in puro mutuo mutuans poſ-
ſit vltra ſortē recipere lucrum, non ratione mutua-
tionis, ſeu dilationis ſolutionis, ſed ratione loci, eo
quia mutuans eſt ſolutionem receptutus in diſtanti
loco, pro qua receptione, & reductione pecuniæ ad
domum requirantur labores, impenſæ, & operæ,
ſcribit *Conrad. de contract. q. 99. in 4. ſuppoſit. in fine, &
in 4. concluſio. in quarto modo. ibi, in ſecundo autem ſeruit ei
in loco,* & probatur ex his, quæ ſecutus ſum *infra q. 7.*
424 *p. 1. numer. 74.* † quare moneta preſens regulariter
pluris valet, quam moneta abſens, quia emens mo-
netam abſentem, debet maiora onera, & pericula
ſubire in eam conducendo, *Laur. de Rodulph. in cap.
conſuluit, parte 2. q. 26. ſub numer. 8. de Vſur. inter tract. di-
uerſ. tomo 7. fol. 22. Archiep. Florent.* quem copioſe ſe-
cutus ſum *infra q. 7. p. 1. numero 42. in fine, & ſub numer.
43. Ioan. Capiſtr. tract. de Vſur. par. 2. ſecundæ part. nu. 146.
com. 7 folio 111. Io. de Anan. in cap. vlt. 19. nauiganti. ſub
num. 50. Nauar. verſ. decimotertio. num. 15. & verſ. vigeſi-
mo primo num. 62. de vſur.* quem latius ſecutus ſum in-
frā *q. 7 p. 1. nu. 45.* idem *Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. de
Vſura circa cambia. ſub n. 295. ibi, & ſic qui mutuat. et con-
ſil. 31. reuerend. ſſ. verſ. tertium notabile, lib. 5. de vſur. Hier.
de Luc. tract. de camb. in verbo. pro deciſione, num. 21. tomo
6. parte 1. fol. 409. Fabian. Genuen. tractat. de camb. capit. 4.
ſub num. 53. tomo 6. parte 1. fol. 416. & clarius cap. 9. ini-
tio, & num. 61. fol. 417. Io. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib.
10. tit. de camb. cap. 6. quæſt. 3. verſ. Caietanus, & Romuald.
Coli Lucen. tract. de camb. c. 17. & cap. 25. Verſ. Franceſco.*
† & quod cāpſor ex cambio de loco ad locū, ſiue 425
prius recipiat, vt alibi reddat, ſiue prius det, vt alibi
recipiat, poſſit licite pretiū accipere, ſuadetur; quia
poſſet agaſo, & nauta, vt trāſportaret pecuniā, pre-
tium perinde, atque ob aliarum rerū vecturam re-
cipere, & qui hic dat pecuniam, vt alibi recipiat, idē
efficit, ſiquidem transfert pecuniam aliunde huc, ſi-
cut & qui hic recipit, vt alibi reddat, transfert eam
hinc illuc; ergo id poteſt pretio æſtimari, accedit,
quod pecuniarū traductio, maxime ab vno Regno
in alterum, multis ſubijcitur periculis, tam bellorū,
quam latronum, atque etiam ſubmerſionis, ſi mari,
& ventis committatur, imo aliquando inhibitū eſt,
pecunias a Regno extrahi, ideoque hac ratione ſola
campſori pretium debetur, hisque demum de cauſis
expedientiſſimum eſſe, vt campſores exiſtant, qui in
diuerſis prouincijs pecuniam habeant; aut ſi ſe pol-
leant, &, ut aiunt, creditum habeant, quo abſque
auri, & æris tranſportatione pecuniam per litteras
tranſmittant, ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 10. artic.
1. rat. 2. col. 3. initio fol. 609.* quod per alias verba ante
eum ſcripſit *Conrad. de contract. d. q. 99. in 4. concluſ. in
4. & 5. modo ſeruiendi.* & poſt hos. & breuius nemine
ex his citato, *Romoal. Col. d. cap. 17. Verſ. la ſecunda, ibi, la
terza è.* † & quod nummularius ratione obſequij, 426
quod alteri præſtat, cum fungātur officio illius, qui
tunc pecuniam hinc alio deferret, itē ratione peri-
culorum, & laborū impenſarum, quas ſubſtinet, vt
in alio pecuniam ſoluat, & demum ratione publici
officij, quod facit in gratiam, & utilitatem multo-
rū, congerendo, aſſeuerando, & parando pecunias,
& famulos, & miniſtros conducendo, debeat ſem-
per ex hoc cambio lucrum accipere, ſcribit *Io. Azor.
de inſt. moral. parte 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 5. q. 3. & cad.
repetit. cap. 6. q. 3. verſ. Caietanus, & verſ. ſeqq. & cap. 7.
Verſ. in primis, et verſ. ſeq.* † & in ſumma non conue- 427
nit, vt mercator, qui dat pecuniam præſentem pro
pecunia abſenti recipienda in alio loco, perdat ex-
penſas, operam, et ſudorem ad aliorū vtilitatem, *Hier.
de Luc. in loco ſupra proximo citato, & Archiepiſc. Florent.*
quem ſecutus ſum *infra q. 7. p. 1. numer. 43.* & quod in
cābijs eo maius exigatur lucrum, quod diſtantio-
rem locum cambitur cum maior diſtantia maiores
exigat labores, et impenſas, quam minor, ſcribit *Me-
din. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 8. ini-
tio, & verſ. & dicendum, in fine, col. 2. fol. 360.* Et demum
habendam eſſe in cambijs rationem longinquitatis,
vicinitatis locorum, in quibus ſolutio deſtinatur,
ſtatuit *Pius V. in conſtit. ſuper cambijs in fine, edita anno
1566. Kal. Februarij,* quam habes *infra §. 9. n. 52.* † et in 428
hac pecuniarū translatione nō conſideratur, quod
campſor, aliquādo conſequit ſine labore, et ſine ex-
penſis, et quod imò vt plurimum lucratur, quia ni-
hilominus ei debetur merces, ſeu aliquod lucrum
honeſtum, tum quia non eſt verum, quod tradat ſi-
ne labore, et expenſis, ſiquidem conficit litteras cā-
bij, litteras, vt vocant, *de auiſo,* et curam ponit in hac

Digitized by Google

negotiatione, tenendo famulos, & ſcriptores, cuius
curæ, & officij ratione conuenit, vt habeat remune-
rationem, tum quia hoc eſt per accidens, vt latius
hæc omnia conſideraui *infra ead. q. 7. p. 2. ampl. 6. num.*
1. bene verum eſt, quod iſta merces, ſeu remuneratio
non debet habere vllam proportionem cum illa,
quę daretur agaſoni, ſeu nautę, qui propriè ſine alio
negotio realiter tranſportaret, ſic videmus, tabella-
rijs publicis pro litterarũ redditione dari quid mi-
nimum reſpectu eius, quod dari deberet illi, qui lit-
teras ſine alio negotio afferret, & ita intelligas, quod
non apertè ſcribit *Romoal. Col. tract. de camp. cap. 5. in
fine principij*, & iſta merces, ſeu lucrum ſolet eſſe
quinque pro centenario, & vulgariter dici ſolet, *il
coſto*.

438 Secunda cauſa eſt propter copiam, vel inopiam
pecuniarum, quia etiam ratione copiæ, vel inopiæ
datur intereſſe de vno ad alium locum, ſicque põt
ſine vſura plus, minuſve recipi, quam ſit datum, vt
ſecutus ſum *infra q. 7. par. 1. num. 48.*

430 Cõfirmatur primo iſte caſus in prima cauſa; quia
propter eandem expenſarum, & riſici rationẽ po-
teſt quis nomen debitoris, præſertim non idonei, e-
mere tanto minori pretio, quantum poſſunt impor-
tare impenſę, & labores, qui erunt neceſſarij ad illud
nomen debitoris, ideſt, debitum exigendum, vt puta
ſi debitum ſit ſcutorũ mille, & impenſæ, & labores;
neceſſarij ad conſequendum dictos ſcutos mille,
poſſint aſcendere ad ſcutos tercentum, pretium cõ-
petens erunt ſcuti ſeptingenti, quia tot remanent,
deductis expenſis, & labore, *Bar. in l. 22. per diuerſas.
num. 6. & 7. C. mand. & Bal. in l. 2. num. 3. in fine, C. ne lic.
in potent. al.* quod idem ſentire viſus eſt *Innoc. in cap. 2.
ex parte. num. 3. Verſ. & eſt ſciendum. de alien. iud. mut. ca.
fac.* dicens, quod redemptiones litium inter laicos
non potentiores ſatis licitæ ſunt, & eis datur actio
vſque ad quantitatem datam, & *ſub nu. 2.* ait ſimulatã
præſumi actionis ceſſionem, ſi pro modico pretio
vendatur actio, & ita videntur communiter ſentire
Doct. quod actio non poſſit emi pro minori pretio,
quam ſit in ea, niſi habito reſpectu ad expẽſas, & la-
bores, prout de hac communi teſtantur *Abb. in d. c.
ex parte. ſub nu. 6.* & loquendo de emptione certi, li-
quidi, & exigibilis crediti, ſoluẽdi infra certum ter-
minum, quod non poſſit, eo quod ematur præſenti
pecunia, emi minori pretio, ſcribũt *Fra. Garcia tract.
de contract. c. 19. ſub num. 2. verſ. ma il contrario. Lud. Lo-
pez de contract. li. 1. cap. 3. verſ. porro. & ſeqq. Mich. Sal. ad
D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. controu. 17. ſub numer. 4. verſ. op-
poſitum docent. & num. 5. verſ. ex his. fol. 308. & 309. Io.
Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 8. tit. de empt. & vend. cap.
10. q. 5. verſ. in hac controuerſia. col. 654. & lib. 10. tit. de
camb. cap. 7. q. 3. verſ. in hac quæſtione. iuncto verſ. duæ ſũt.
col. 877.* quam opinionem ſecutus eſt etiam *Boninſ.
tract. de dimin. pretij, &c. cap. 4. per totum*, & ex his *Gar-
cia, & Lopez* teſtantur, & ſequuntur hanc eſſe verio-
rem, & ſecuriorem opin. & reliqui, eſſe communẽ
contra tertiam comprobationem, quam poſui *infra
q. 7. par. 1. ſub num. 80.* ſuppoſito tamen debito liqui-
do, certo, & exigibili ſine vlla difficultate, ita vt ha-
bita ſit ratio ſolius ſolutionis anticipatæ, & ſic ſolus
temporis.

431 Quinimo ratione periculi, ſeu riſici poteſt etiam
impenſis, & laboribus deductis, adhuc minori pre-
tio, emi vt ſcribunt, *Abb. vbi ſup. Sot. de iuſt. & iur. lib.
6. q. 12. art. 2. column. 4. ibi, falli enim. fol. 617.* dicens, æs
alienum, quod à debitore propter paupertatem, vel
fidei tenuitatem non eſt recuperatu facile, minoris
vendi poſſe, quam ſit eius quantitas, quia, inquit, ne-
que merces, inſanis ventis commiſſæ, tanti emeren-
tur, quanti, ſi eſſent in portu, *Garcia d. cap. 19. circa i-
nitium, ſub num. 1. Io. Azor. d. q. 3. Verſ. cæterum.* et non
diſcrepat *Lopez d. cap. 3. verſ. igitur concluſio.* dum em-
ptionẽ pro minori pretio impugnat quando abſunt
pericula, etc. et ab hac opinione non videtur diſce-
dere *Archiepiſc. Florent. tract. de vſur. cap. 3. §. 12. nu. 23.
tom. 7. fol. 88.* dicens, quod eſt vſura, ſi emptor vult
diminuere pretium ſolum propter hoc, quia nunc
ſoluit, ſecus ſi propter alias cauſas iuſtas, quem late
ſequitur *Boninſ. tract. de diminut. pretij, &c. cap. 4. numer.
1. in fine, & 2.* et ſatis comprobatur ex his, quæ ſcripſi
infra q. 7. par. 1. numer. 80. præſertim *comprob. 3.* et hæc
ſimiliter eſt communis opinio; quicquid dixerit in
contrarium *Crot. in cap. 6. in ciuitate numer. 43. & ſeqq.
de vſur. inter Repet. tom. 4. fol. 367.* † et quod quis poſ- 232
ſit à creditore emere ius crediti minori pretio, etiã
ob anticipatam ſolutionem, licet debitor minori
pretio redimere non poſſit, ſcribit *Io. Azor.* quem ci-
taui *infra q. 7. par. 2. ampl. 3. ſub num.* 13. et quod ratio-
ne periculi pecunia minus valeat, et periculo dica-
tur expoſita, etiam quando eſt abſens, ſcribit *Medin.
in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 7. col. penul.
verſ. inde fit. fol. 308.* dicens, quod licitum eſt pro mul-
tã pecunia, in naui tempore tempeſtatis exiſtente,
longe minorem dare, et pro centum ducatis, Hi-
ſpali, aut alio in loco diſtanti ſoluendis, licitum, in-
quit, eſt aliquod minus dare.

Ratio eſt, quia minus valet actio, quam res, ad 453
quam datur actio, tum propter dubium litis euen-
tum, cum poſſet perdere cauſam, etiam iuſtam pro-
pter iudicis defectum, tum quia debitor poſſet inte-
rim effici inops, ideoq; cum quis emat quaſi ſpem, et
euentum iudicij futuri, ridiculum eſt dicere, quod
pretium de neceſſitate debeat eſſe tantum, quantum
eſt in actione, *Abb. vbi ſupra*, pro qua ratione adde
quę ſcripſi *infra q. 7. par. 1. ſub num. 80. comprob. 3.* quic-
quid contra *Abb.* ſcripſerit. *Crot. in loco ſupra proxime
citato.* † Imò, ſi debitor ſit valde potẽtior, creditum 434
poteſt minori pretio vltra dimidiam emi, quia eſt
quaſi perditum, vt ſcripſi *infra q. 7. par. 2. ampl. 10. num.
75. in fine.* † et quod ratione dubij, quantum res ſit 435
valitura, contractus ſit licitus, ſcribit *Innoc. in cap. 6.
in ciuitate. verſus finem, de vſur.* et quod propter timo-
rem vexationis, et futuræ inopiæ, et malignitatis de-
bitoris poſſit venditor ad credentiam carius vende-
re, ſecutus ſum ex *B. Io. à Capiſtr. & Medin. infra q. 7. par.
1. nu. 78.* ſicque periculum habet vim vndique mu-
tandi pretium.

Alio ergò pretio emi poteſt nomen debitoris po-
tentis, et rixoſi, ſeu difficilis, alio nomen debitoris
facilis, alio nomen debitoris diuitis, alio nomen de-
bitoris inopis, alio nomen certum, et ſine periculo,
alio nomen dubium, litigioſum, et cum periculo vt
ſcripſi etiam *infra q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub d. num. 75.*

Confirmatur ſecundo, attenta utraque cauſa, de 436
quibus *ſupra num. 522. & 429.* quia pretium iuſtum
cuiuſque rei dicitur illud, in quo æſtimantur, et con-
ſiderantur bonitas intrinſeca ipſius rei; copia, et in-
opia, impenſa, et labor, qui in tranſportatione de
uno ad alium locum requirũtur, item ſolicitudo, et

impenſa,

Digitized by Google

impenſa, quæ in eius conſeruatione ſunt adhibendæ, & demum conſiderari debet periculum, quod vendens in illius rei acquiſitione & tranſportatione ſubijt; prout conſiderat *Sot.* quem ſecutus ſum *s. ſeq. gl. 3. numero* 140. & latius hæc omnia; nulla de Soto facta mentione, *Nauar. in man. conf. §. apit.* 23. *ſub num.* 78.

437 Infero ex adductis in iſto tertio caſu, quod nummularius ex hoc cambio ſeu mutuo lucrum conſequi non poteſt ratione lucri ceſſantis, quamuis ſit nummularius, ſeu mercator, *Io. Azor. d. tit. de camb. c.* 6. *q.* 3.

438 Contra hanc illationem, quod enim nummulario mutuanti, ſeu campſanti, poſſit hoc lucrum deberi, etiam ratione lucri ceſſantis, & nulla habita ratione prædictorum laborum, periculorum, et impenſarũ; ſuadetur ea ratione, quia mutuanti debetur intereſſe lucri ceſſantis, ſi eo pacto mutuauerit, vt ſecutus ſum *infra q.* 7. *p.* 2. *ampliat.* 8. *numero* 1. *& ſeqq.* ſed nũmularius, cum eius officium, & exercitiũ, ex quo ſe, ſuamq. familiam ſuſtentat, verſetur, in campſando, ſeu mutuando, videtur virtualiter, & ex natura negotij paciſci de lucro ceſſante; quia non eſt veroſimile, quod velit illud officium; ex quo forſan viuere debet, gratis in aliorum vtilitatem exercere, & pecunia mercatoris pluris valet, quam pecuniaria non mercatoris, vt ſecutus ſum infra *q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 8. *ſub nu.* 225.

Nec obſtat reſponſio, ſeu conſideratio, quam facit *Sot. de iuſt. et iur. lib.* 6. *q.* 10. *art.* 2. *col. vlt. in reſponſ. ad ſecundum arg. fol.* 611. *& q.* 12. *art.* 5. *col.* 5. *fol.* 625. & de eo nulla facta mentione, *Io. Azor. in loco ſupr. proxime citato*, dum dicit, quod nummularius ſuas pecunias in hanc, non in aliam negotiationem contulit; ideoq. in eo conſiderari lucrum ceſſans.

Quia replicando, diſtinguo, Aut conſideramus aliam negotiationem, ſeu mercaturã, quam nummularius non exercet, neque erat paratus exercere, & dico, quod lucrum ceſſans reſpectu illius negotiationis ſibi non debetur, quia vere ab illo lucro propter illud cambium, ſeu mutuum non ceſſauit; Aut conſideramus negotiationem aliam, a qua ceſſauit propter illud cambium, & tunc deberetur; Aut conſideramus cambium uerum, & licitum, a quo ceſſauit propter mutuum, ſeu cambium fictum; & dico ſimiliter, ei deberi intereſſe lucri ceſſantis ueri cambi, vt ſecutus ſum infra, *q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 8. *numer.* 1. *& ſeq.*

439 Quartus caſus principalis eſt, quando is, qui mutuo dat, patitur intereſſe ob illud mutuum, ideoque de illo intereſſe in ipſa mutuatione paciſcitur cum mutuatario, uel alter, pacto non facto ex mora, mutuatarij patitur intereſſe, quo caſu mutuatarius ratione intereſſe tenetur reſtituere non ſolum, quod mutuo accepit, ſed etiam totum illud amplius quod mutuatori intereſt, & quia huius caſus materia eſt ampla, & extenditur ad quodlibet creditũ, idcirco eũ late in opportuniori loco examinamus infra *q.* 7. *p.* 2. *ampl.* 8. *nu.* 1. *& ſeqq. num.* 98. *& ſeqq. & 9. ſeq. gl.* 5. *ſub nu.* 147.

440 Quintus caſus principalis, et formalis eſt in mutuo montis pietatis, ſed prius quam ulterius loquar de iſto quinto caſu, premitto, quod mon pietatis, ſubſtan[illegible] loquendo, eſt quædam ſummã pecuniæ, aut rerum, pecunia æſtimabilium, quæ in pauperum refugium, uel a diuite uno, uel multis, aut Principe, uel Rep. aut aliqua Communitate repoſita eſt, ex qua ſolet pauperibus mutuari gratis, *Med. in ſuis tract. tomo* 2. *tit. de reb. per vſur. acquiſ. q.* 10. *initio, fol.* 376. *Io. Bapt. de Lup. in cap. nauiganti. §.* 3. *nu.* 2. *de vſur. inter tract. diuerſ. tomo* 7. *fol.* 141. *Card. Tolet. tract. de inſtr. ſacerd. lib.* 5. *cap.* 38. *de monte pietatis. Lud. Molin. de iuſt. tomo* 2. *de contract. diſput.* 325. *initio, col.* 300. uel dicitur mõs per metaphoram, quia eſt pecunia in aceruum congeſta, ut ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. part.* 3. *lib.* 10. *tit. de cenſib. cap.* 22. *verſ. primo itaque, in fine, & cap.* 23. *initio*, et ante eum *Sot. d. inſt. & iur. libr.* 6. *q.* 1. *art.* 6. *initio*, et quod mons pietatis cõſtituatur modo prædicto, ſcribit idem *Azor. d. verſ. primo itaque.* † hoc 441 præmiſſo, dico, quod mons pietatis mutuat, accepto pignore, et poſtea recipit mutuum, et aliquid ultra, ut eſt notum omnibus, et Romæ, et in alijs quibuſdam Italiæ Ciuitatibus, habet enim mons pietatis tria capitula; Primum, quod miniſtri dicti montis cuſtodiant pecuniam, poſitam in dicto mõte, et ſtent parati ad mutuandum ægentibus tot aureos, putat tres ad ſummum; † Secundum, quod ab 442 accipientib. mutuo capiant pignora, et ſuo periculo cuſtodiant in domo, ad hoc conducta, et pignora reddentibus mutuum intra annum reſtituant, alias, elapſo anno, ſeu ſeſquianno, publicè uendant, et deducto prius pretio, quod monte debetur, quod ſupereſt reſtituãt domino rei pignoratæ, et omnium, et totalis ſuæ adminiſtrationis rationes ſcribant, et reddant. † Tertium, quod ultra pecuniam mutua- 443 tam exigant duo, uel tria denaria pro quolibet ſcuto, et menſe, ut recenſet etiam *Thom. de Vio. Card. Caetan. tract. de mont. piet. cap.* 1. *numero* 2. *tom.* 7. *part.* 1. *fol.* 419. *Io. Azor. d. cap.* 21. *verſ. primo itaque. & verſ. tres. & ſeqq. Vſque ad verſ. his poſitis. & Card. Tolet. d. c.* 38. dicens, dari mutuum ad breue tempus, ut poſſit pecunia multis mutuari, et per eam multis ſubueniri, item mutuari ſub pignore, ne pauperes in ſoluendo ſint negligentes, et mons conſumetur, et elapſo tempore, uendi pignus, ut detur mõti, quod ei debetur, et in alijs poſſit ſubueniri, et mutuatarium debere ſingulis menſibus aliquam breuem ſummam erogare, pro expenſis, quas miniſtris faciunt, hæcq. fere omnia breuiter dixit *Nauar. in manu. confeſſ. c.* 7. *n.* 213. *Ver. in notabili* 20. et quod ratione operum miniſtrorũ poſſit ex iſto mutuo aliquid accipi, ſcribit etiam *Medin. in ſuis tract. to.* 2. *tit. de reb. per vſur. acquiſ. q.* 10. *verſ. oppoſitum. fol.* 377.

Et licet *Cot. de iuſt. & iur. lib.* 6. *q.* 1. *art.* 9. & *alij* etiã 444 poſt Lateranenſe Concilium, *de quo infra*, adhuc controuerterint, an illud mutuum montis pietatis ſit licitum, vt recenſent. *Io. Bapt. Lup. in d. cap. nauiganti. §.* 3. *num.* 1. *de vſur. inter tract. diuerſ. tom.* 7. *fol.* 141. & *Bonuſ. tract. de montib. cap.* 3. *num.* 1. *in fin. &* 2. & olim ante Lateranenſe Concilium ſub Leone X. magna fuerit controuerſia inter Doctores tam Theologos quam Iuriſtas, an iſte mons eſſet licitus, cum pro mutuo aliquid accipiatur, *Medin. d. q.* 10. *verſ. facit, fol.* 379. *Card. Tholet. d. c.* 38. *verſ. quarto, vt cui Azor. d. cap.* 22. *verſ. his poſitis, & verſ. ſeqq. & Card. Caiet. in toto illo tract.* varias recenſeat opiniones, & tandem *in c. vlt.* 15. concludat, montem pietatis eſſe approbatum a Sede Apoſtolica, non autem eius capitula, niſi cum clauſula (quatenus non ſint ſacris canonibus contraria) & tertium capitulũ ipſe impugnet, & dicat,

peccatum fuiſſe facere imprimi illam conſtitutio-
nem intet bullas, truncata dicta clauſula, quam ip-
ſe oretenus audiuit, & vidit in copia bullæ Mantuá-
næ, & *in 2.2. q.1.art.12.* referar, ſe interfuiſſe Conci-
lio Lateranenſi ſub Leone *X.ſeſſ.10.* quo fuit decla-
ratum, mutuationem montis pietatis non eſſe uſu-
rariam.
445 Tamen, quicquid iſti dicánt, nos de hoc nullum
habemus ſcrupulum, tum quia ita in Vrbe, ſciente
Pontifice, ſeruátur, & ideo nullus penitentiarius;
ſeu confeſſarius ſuper hoc audiuit, & ſcientia Papæ
446 probatur, † quia *in Concilio Tridcnt.c.8. ſeſſ 22. de re-
format.* diſponitur, vt Epiſcopi viſitent montem pie-
tatis. Ergo Papa, qui eſt Epiſcopus Vrbis, debet ha-
bere notitiam, quid fiat, & ſeruetur in illo monte,
tum quia hodie ita, nulla conſideráta dubitatione,
ſcribunt *Virg.de Boccat.tract.de interd.cap.18.num.160.
tom.3.p.2.fol.316.& alij moderniores*, & mutua montis
pietatis, vti licita, contra *Caiet.* defendunt late *Med.
in ſuis tract.tomo 2.tit.de reb.per vſur.acquiſ.q.10.col.4.
Verſ.oppoſitum.& ſeq. fol.337.* & contrá eundem *Ca-
iet. & Sot.Nauar.in man.confeſſ.capit.17. de vſura. circa
cambia.num.288.* quem retuli infrá *q.7.p.2.ampliat.1.
ſub num.1.&* defendit etiam *in cap.nauiganti.poſt verſ.
decimotertio,& ibi, ſeptimo quia,nu.15.de vſur.* & latius
*in cap.ſi fœneraueris.not.20.num.50.& ſeqq.14.q.3. Card.
Tolet.tract. de inſtr.ſacerd.c.38 lib.5. verſ.quarto vt cui.
& ſeqq.Molin.de iuſt.tom.2. de contract.diſput.325. verſ.
contrarium ſententiam.col.301. & 302.* & late *Io.Azor.
de inſt.moral.p.3.lib.10.tit.de cenſib.cap.2. verſic.ſecunda
ſententia.& verſ ſeqq.* & ad Caietánum, dum dicit,
in illa bulla fuiſſe appoſitã præfatam clauſulã (qua-
tenus non ſint ſacris canonibus contraria) láte re-
ſpondet *Boninſ.d.c.3. num.2. verſ.finem.& ſeqq.* & ego
addo, quod cum magna eſſet cõtrouerſia ſuper hoc
puncto, vt dixi ſupra *num.444.* non eſt veriſimile,
quod in bulla apponeretur eiuſmodi clauſula, qua
difficultas, & controuerſia denuo reuiuiſceret, vel
montis pietátis approbatio fuiſſet ſuperflua, quia
mutuare, & nil recipere vltra ſortẽ a mutuatario, nõ
habet controuerſiã, ideoque non indiget approba-
447 tione. † imò hodie hæc ſententiá nõ ſolum eſt cõ-
muniter receptá, vt teſtatur, & ſequitur *Io.Azor.d.
Verſ.ſecunda ſententia*, ſed vt ſcribit *Lup.d.§.3.nu.3.in fi.
& numero 4.fol.141.* hodie eſt temerarium de hoc di-
ſputare, &, vt áit *Azor.d.cap.22.Verſ.accedit.in fine.* ne-
mo poteſt ábſque periculo contrarium aſſirmare,
cum in dicto *Concilio* Lateranẽſi excommunicátio-
nis lata ſentẽtia conſtringátur, qui oppoſitum præ-
dicáre, & diſputare verbo, vel ſcripto auſus fuerit;
quod præmouit etiám *Lud.Molin.d.diſput.325. verſ.in
confirmationem.col.302.* vbi ex hoc miratur, *Gaietanum,
& Sotum*, viros doctiſſimos, ác de Theologia, Chri-
ſtianaque religione benemeritos, parum reuerenter
nimiſq. audácter circa Summi Põtificis, ác genera-
lis Concilij definitionem, ád mores pertinentem,
locutos, & plus iuſto poteſtátem, quæ in Eccleſia
eſt ád definiendum, & declárandum, quæ ad fidem,
& mores ſpectãt, voluiſſe coarctare: ſed licet Caiet.
& Sot. cuius ſententiam retuli ſuprá *ſub num.21.* vi-
deantur nimis audácter locuti de áuctoritate Põti-
ficis, eamque uoluiſſe coárctáre, tamen eſt aduertẽ-
dum, quod non ſint audácter locuti de poteſtate,
ſed de voluntáte Papę; de quá datur licentia dubitã-
di, ſed, omiſſis prolixis, varijſque diſputationib. cõ-
cludendum eſt, ordinationem dicti monti pietatis
non ſolum eſſe licitam, ſed eſſe etiam piam, *Lup.d.
num.4.* imo Leo X. ſub quo fuit celebratum Coucí-
lium Lateranenſe, quod approbauit montem pietá-
tis, edidit bullám, qua gratias, & indulgentias con-
ceſſit multas his, qui prefato mõti adiutrices porre-
xerint manus, cuius bullæ tenorem poſuit *Medin.in
ſuis tract.tom.2.tit.de reb.per vſur.acquiſ.q.10.verſ.bulla.
& ſeq fol.380.*
Quare ſi mõs pietatis, qui fungitur iure, ſeu ha- 448
bet effigiem perſonæ pię, mutuando pauperibus in
caſu præſumptę neceſſitatis, qui mutuát paruam sũ-
mam, poteſt ratione damni, nempe, ſalariorum, &
expenſarum, ſe conſeruare indemnem, et ſic aliquid
vltra ſortem accipere, non video quare idem nõ li-
ceat alteri perſonæ, mutuanti diuiti, qui ex mutuo
vult augere diuitias, et is, qui mutuat, indiget opib.
ad ſe, ſuamque familiam alendam, ideoq non põt
intendere mutuare, tum quia charitas ordinata de-
bet incipere a ſe ipſo, vt ſecutus ſum infra *q.7.par.1.
nu.73.* tum quia eſſet contra naturam, vt cadens ni-
tátur ſubleuare ſtantem, ergo ex iſto mutuo mõtis
pietatis conſtat, quod, ſuadente ratione, et æquita-
te, poteſt vltrá ſortem ex mutuo accipi, ſine vſuræ
prauitate.
Nec replices quod pecunias montis pietátis, quę 445
mutuo datur pauperibus, eſt ipſorum pauperum,
cum is; qui montem inſtituit, et erexit, et in eo pe-
cuniam contulit, eam abſolute donauerit, et am-
plius repetere non poſſit, *Boninſ.in tract. de montib. c.3.
num.9.& Io.Azor.d.cap.22.Verſ.ad ſecundum*, et conſe-
quenter videtur inepte uocari mutuum, cum nemo
poſſit ſibi mutuare rem ſuam.
Quia reſpõdeo, quod ſicut aliud eſt corpus vni- 494
us ſocietatis, et aliud eſt quilibet ſocius ipſius ſocie-
tatis, vnde ſi ſocij ſocietatis cãbij faciant burſã com-
munem, et vnum ex ſocijs conſtituant, qui præſit il-
li burſæ communi, et hic præpoſitus petat ab vno
ex ſocijs, quod debet conferre in burſam commu-
nem, et iſte ſocius reſpondeat præpoſito, tu debes
mihi tantundem, compenſo tecum, non eſt audiẽ-
dus, quiá, quod debet ſocietati non poteſt cõpenſá-
re cum eo, quod debet habere ab vno ex ſocijs, cum
ſocietas non teneatur ſoluere debitum alienum,
*Cyn.in l.3.in ea.in fin.Bal.in l.9.eius.nu.3.Verſ.extra quæ-
ritur, et Sal.numer.3. uerſ.quæro cum.C.de compenſ.Socc.
Sen.conſ 75.concluſio.in fine, Verſ.poſtremo, libro 4. Rota
Genuen.deciſ.26.in cauſa. numero 30. & Rot.coram R.P.
D.Caualerio in Rom. pecuniaria, ven.16.Iunij 1609.* et itá
diſponunt etiam *Reip.Genuen.ſtat.lib.4. c.14. §.ſi vnus
habet.* vt retuli etiam infra §.6.*gloſſ.1.numer.95.* ideo-
que etiam vnus ex ſocijs, durante ſocietate, non
poteſt quicquam ex ea extrahere, niſi nomine pro-
prio fiat debitor ſocietatis, † ſic dico in noſtro 451
propoſito, quod, cum illę pecunię ſint vniuerſitatis
pauperũ, nõ poſſunt pauperes in particulari, duran-
te illa vniuerſitate, quicquã ab ea accipere, niſi pro
eo, quod accipiunt, fiant nomine proprio debitores
ipſius vniuerſitatis, et ſic ab ea mutuo accipient, ſi-
quidem aliud eſt nomen Petri, Ioannis, et Mar-
tini pauperum, aliud nomen vniuerſitatis paupe-
rum.
Hic mons pietatis aliquo in loco alterauit ſuam
naturám, quia licet in eo maximá deponatur pecu-
nię quantitas, tamen modica eſt illa, quę pauperum
uſui

uſui inſeruit, ideoq. hunc montẽ vocant montẽ de-
poſitariũ, inſpecto pecuniariũ uſu, qui inſeruit ne-
gotio lucratorio, & intereſſe lucri ceſsãtis, vt expli-
cabo; & mõs in iſto vſu partim videtur ſimilis mõ-
tibus, de quibus *num. proxime ſeqq.* dum ipſe accipit
prius à ciuibus ſiue voluntarijs, ſiue coactis magnas
pecuniarum quantitates, ſoluendo illis certum fru-
ctum, partim videtur ſimilis monti pietatis, dum
poſtea alijs mutuat, recipiẽdo vltra ſortem mutua-
tam, nam pro intelligentia huius montis eſt ſcien-
dum, quod iſte mons accipit, vt dixi, a ciuibus ma-
gnam pecuniariam quantitatem, & ſoluit illis ad
rationem quinque pro centenario, ſaluo capitali, et
in hoc eſt, ut dixi in ſimilis montib. *de quibus d. nume-
ris proxime ſeq.* & poſtea mõs partẽ ex illis pecunijs
negotiatur in cambijs, alijſque negotijs, & partem
mutuat non pauperibus, ſed alijs, & mutuat ad ra-
tionem ſex pro centenario, ſic lucratur unum pro
centenario, & de hoc monte late ſcripſit *Boninſ. trac.
de montib. c. 4. & ſeq.* inueſtigando huius montis iuſti-
tiam, et defenſionem.

Ego, omiſſo longo Boninſignij diſcurſu, conclu-
do, illa quinque, quæ ciues mutuantes monti reci-
piunt ſingulis annis, nõ poſſe alia ratione defendi,
quam ſocietatis cum aſſecuratione capitalis, et cer-
ti lucri, iuxta ea, quæ dixi infra §. 3. *gl. numero 36.* quia
iſti ciues non dicentur mutuare monti, ſed dare illi
pecunias in ſocietatem ad negotiadum, et illa ſex,
quę poſtea mons accipit a mutuatarijs, iuſtificatur
ratione lucri ceſſantis, quod mons patitur, ceſſan-
do a negotiatione illarum pecuniarum, ut eas mu-
tuet, licet hæc eadem ratio poſſet tueri mutuantes
monti; ſi eſſent negotiatores, et, ut mutuarent ceſſa-
rent a negocio: Vide de his *Boninſ. trac. de montib. c. 8.
ſub nu. 1. & ſeq. & capit. 9. numero 1. & ſeq.* quia multa
poſſent diſputando dici de iuſtitia, uel iniuſtitia hu-
ius montis, quę omitto.

Et hæc ſufficiant de iſto quinto caſu; omitto enim
nõnullas quæſtiones in hac materia, quas ponit *A-
zor. d. c. 22.* quia non faciunt ad rem noſtram.

452 Sextus caſus principalis eſt per oppoſitum in
mutuis, ſeu preſtitis Venetianum, Monte Florentiæ,
et locis comperarum Banchi S. Gregorij Ciuitatis
Genuæ, de quo banco, et locis locutus ſum infra §. 7.
gl. 3. num. 3. quæ loca, mons, et præſtita non dant mu-
tuo; prout dat mons pietatis, ſed ipſa uidentur ca-
pere mutuo à ciuibus coactis, qui propterea uocari
ſolent creditores montis; et eis poſtea ſoluũtur ſin-
gulis annis ſeptem quinque, uel minus pro cẽtena-
rio, donec reſtituant eis capitale, prout originẽ ha-
rum preſtantiarum, ſeu montium enarrant *Salic. in
auth. ad hæc num. 10. q. vlt. C. de vſur. & Ambr. de Vignat
in cap. ſalubriter. poſt rubr. in textu ſub num. 49. Verſ. item
quod de Vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 54.* et huius
mutui formulam cum clauſulis ponit *Laur. de Rodul.
in c. conſuluit. in 3. partic. numer. 12. de Vſur. inter tract. di-
uerſ. tomo 7. fol. 35.* et aliqua ſcribit *Io. Azor. de inſtit.
moral. parte 3. lib. 5. de vſur. cap. 10. lib. 10. de cenſib. c. 24.
per totum.*

453 Nam licet circa iſtas impreſtantias, et montes, an
ſint liciti, maxima olim fuerit Florentiæ altercatio
inter magiſtros Theologos ordinis Prædicatorum,
et Minorum ex una parte, et huius Heremitarũ ex
alia parte, vt refert *Boninſ. tract. de montib. c. 2. num. 1.* et
uariæ fuerint Doctorum; et Theologorum opinio-
nes ſcribit *Io. de Anan. in cap. 6. in ciuitate, ſub num. 24.
& 25. de Vſur.* quas opiniones refert *Laur. de Rodulph.
in d. 3. partic. num. 13. et ſeq.* et poſt *dictam 3. partic. num.
1. & ſeqq. fol. 38. & ſeq. folio 43. et ſeqq. vſque ad folio 50.
et ipſe d. num. 12.* pro examinatione huius controuer-
ſiæ eliciat octo dubia: inquorum reſolutione con-
ſumat totam illam 3. partic. et *Petr. de Anch. in ſua ſo-
lemni diſputatione,* quem refert *Io. de Anan. in d. c. in ci-
uitate, num. 13. in fin. et numer. 14. et ſeqq. et numer. 19.* la-
te eandem controuerſiam examinet, et diſtinguat
quatuor caſus, et ſimiliter *Magiſter Gregorius de Arimi-
no ordinis Heremitarum,* et ijdem *Salic. in d. auth. ad hæc.
q. vlt. num. 21. et ſeqq. et Ambr. de Vign. in d. cap. ſalubri-
ter. poſt rubr. in textu, ſub numer. 52. verſ. et hoc. et numer.
ſeqq. fol. 55.* qui eum, et eius dicta referunt, et ſequun-
tur, diſputando an hi montes, et impreſtantiæ ſint
liciti, ſub tot multiplicibus conſiderationibus, et
circumſtantijs diſcurrant, ut cerebrum potius inuo-
luant, quam difficultatem tollant, imò difficultates
multiplicant, et ita nutanter loquuntur, ut, quam
quiſq. uoluerint ſententiam ſecuti uideantur, † Li- 454
cet pariter *B. Io. a Capiſtr. tract. de vſur. num. 157. tom. 7.
fol. 110.* diſputato articulo, teneat indiſtincte, vſuram
committi, ſiue mutuum ſit ſpontaneum, ſiue coa-
ctum. † Licet etiam *Io. Bapt. Lup. in cap. nauigãti, §. 3.* 455
*ſub num. 2. de Vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. folio 141. &
in l. curabit. §. 6. ſub numer. 11. C. de act. empt. eod. tomo 7.
fol. 121. & Virg. de Boccat. tract. de interd. vti poſſid. etc. cap.
18. numero 161. tomo 6. p. 2. fol. 316.* loquuntur reſtri-
ctiue, vt iſta ſolutio quinque, ſeu alia ſimilis pro cẽ-
tenario ſit licita, ſolum quando ciues coacti mu-
tuent, ſecus ſi ſponte, ob rationem, quam adducunt,
& ita in ciuibus, coacte mutuantibus, bene, facile, &
reſolute ex communi opinione determinat *Abb. in
d. c. in ciuitate. in fine, nu. 8.* † Licet pariter *Nauar. Io.* 456
Bapt. Lup. quos ſecutus ſum *parte ſ. q. ampl. 8. num. 114.
reſtr. 1. & Card. Tolet. tract. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. cap. 33.
verſ. conueniunt ſecundo,* dicant quod is, qui inuitus, vi,
vel fraude cogitur pecuniam expoſitam mutuare,
poſſit licite paciſci de lucro ceſſante, & vltra ſortẽ
recipere, & ita cõueniant Doct. † Licet etiam *Ar-* 457
*chiepiſc. Florent. tract. de vſur. in fin. c. 5. nu. 54. tom. 7. folio
91.* quem additionator *ad Abb. in d. cap. in ciuitate. in
fine, in 1. caſu* citat, & ſequitur ſub nomine Summæ
Piſanellæ, dicat, quod ciuis, coacte mutuãs, & ob id
mutuum multam forte incommoditatem patiens,
nõ committat vſuram, ſi aliquod lucrum accipiat.
† Licet etiam *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 5. tit. de* 458
Vſur. c. 10. Verſ. de his montibus. loquendo de iſto ge-
nere montium, dicat adhuc, vt hi montes ſint liciti,
requiri, quod ciues pecunia, quas dant, non mutuo
dent. Licetq. cũ horum doctrina concordent, quæ
ſcripſi *d. ampliat. 8. nu. 114. Verſ. reſtringe primo.* † Et de- 459
mum licet in eiuſmodi articulis quot ſunt homi-
nes, tot fuerint ſententiæ, vt ex *Per. de Anc.* vocando
eum dominum ſuum, refert *Io. de Anan. in cap. in ciui-
tate ſub num. 25.* Et quicquid dixerint illi magiſtri ſa-
crę Theologiæ in tribus diſputationibus ſuper iſto
articulo, quia huius dubij deciſio ad eos nõ ſpectat,
cum loquãtur ſine ullis allegationibus iuris diuini
canonici, vel ciuilis, & erubeſcimus ſine iuribus lo-
qui, *Io. de Anan. ſub d. nu. 24.*

Tu tamen dicas indiſtincte, iſtas præſtantias Ve- 460
netorum, montem Florentiæ, & loca Genuę a Re-
publica ſeu principe licite inſtitui, & ciues ẽi cogi,
neceſ-

neceſſitate vrgente dummodo eiuſmodi montes,
ſeu impreſtantiæ habeant rationem, & naturã em-
ptionis redituum communitas, quare ſiue coacte,
ſiue ſponte ciues pecunias dederint licite reditum
percipiũt, quia ſortem nunquam repetere poſſunt,
ut poſt multa, concludit *Petr. de Anch.* quem vocan-
do eum dominum ſuum, refert, & ſequitur *Io. de A-
nan. ſæpe citatus in d. cap. in ciuitate. ſub numero 24.* & ita
ex eod. *Anch.* refert *ibidem*, tenuiſſe *Magiſtrum Franch.
de Empoli ordinis Minorum*, *Nicolaum de Angli z ordinis
Prædicatorũ*, & fuiſſe cõſilium per duodecim vtriuſ-
que iuris Doctores, *Iaſ.* etiam *in leg. 1. in 1. & 2. lectur.
numer. 61. & 40. C. de ſum. trim. &c.* poſt alios, quos ci-
tat, ſimpliciter, dicit; licite pecuniã percipi ex re-
ditu dictorum montium, & ita ſub multiloquio, &
ſibimet non conſtans reſidet *Ambr. de Vigu. ſub num.
77. & ſeqq. & numer. 80. fol. 56.* vbi de communi opi-
nione, & ſatis manifeſtam eſſe horum montium iu-
ſtitiam, ſiue ciues ſponte, ſiue coacte pecuniam in
monte conferant, quia eſt contractus cenſualis, ſcri-
bit *Boninſ. tract. de montib. cap. 2. initio. & num. 2. & 3.* &
inter Theologos fuiſſe olim in Italia magnam al-
tercationem, an eiuſmodi montium erectio eſſet li-
cita, ſed communem eſſe opinionem hunc contra-
ctum eſſe licitum, quia eſt cenſualis emptio, & ven-
ditio, & ciues, ſiue ſubditos licite cogi ad conferẽ-
dum pecunias in montem propter Reip. ſeu Prin-
cipis neceſſitatem, in qua verſetur vtilitas publica,
ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib.
cap. 24. quod eſt vlt. q. 1. et 3.* † *et eod. libr. 10. tit. de cenſib.
cap. 22. verſ. quarto quæritur.* in fortioribus terminis
format dubium, an montium pietatis admininiſtra-
toribus liceat pecunias ab ijs, qui eas in montem
conferunt, ea lege accipere, vt, qui conferunt, reci-
piant quatuor, vel quinque quotãnis, & deinde ad-
miniſtratores dent mutuum pauperibus ea cõditio-
ne, vt aliquid preter ſortem reddant, vnde ſatisfiat
his, qui pecuniæ ſummas in montem contulerunt;
quare qui poſtea mutuo accipit a monte teneatur
vltra capitale ad rationẽ ſeptem pro centenario, ex
quibus ſeptem, duo; vel tria accipiat mons, vt mini-
ſtris debitum ſalarium ſoluat, & quatuor, vel quin-
que reddat ei, qui mutuauit: quo dubio ita formato,
præmittit, de hac re magnam fuiſſe controuerſiã in-
ter Theologos Dominicanæ, & Frãciſcanæ familiæ
& Theologos ordinis Auguſtiani: & poſtea refert,
& ſequitur, fuiſſe communi conſenſu receptam ſẽ-
tẽtiam affirmatiuam, quod erat licitum, quoties il-
li, qui pecunias conferunt in montem, ita dederũt,
ut amplius repetere non poſſint quamuis librum ſit
mõtium adminiſtratoribus eas pecuniarum ſũmas
reddere: imo *Boninſ. tract. de montib. cap. 4. num. 3.* vide-
tur punctum melius definire, dicens, quod mõs pie-
tatis aliqua neceſſitate compulſus, vt pauperibus
ſubueniat, poteſt mutuo ab aliquibus accipere, et ij,
qui charitate moti, ut indigentijs, & ſummæ neceſ-
ſitati montis concurrant, mutuant, et ea tali mutuo
damnum ſiue emergens, ſiue lucri ceſſantis ſentiũt,
eo, quia pecuniam ſuam ab actuali negotiatione di-
uertunt, poſſunt aliquid ultra ſortem arbitrio boni
uiri accipere.

462 Sed (non diſcedendo tamẽ a firmata indiſtincta
reſolutione) pro uberiori doctrina conſidero tres
caſus, Primus eſt, quando iſto cenſus, ſeu reditus ha-
bet cauſam neceſſariam, ideſt, quando ciues coacti
mutuant Ciuitati, quæ eis conſtituit certum reditũ,
vt loquuntur plures, quos citaui ſupra *nu. 455. et ſeq.*
& iſto caſu committitur uſura, quia non eſt pro-
prie mutuum, cum nõ poſſit repeti, ſed eſt emptio,
et uenditio cenſus, ſeu reditus, ut ſcribunt Addition.
*ad Abb. in d. cap. in ciuitate, in fin. de Uſur. & Azor. in d.
cap. 22. verſ. quarto quæritur.* & clarius *in cap. 24. initio,
& q. 2.* & ante eos *Abb. in d. c. in ciuitate, numer. 8.* nam
non ſunt attendenda uerba cõtractus, ſed pacta, &
conditiones contractus, ut ſecutus ſum in meo *trac.
de ind. cauſ. &c. libro 2. cap. 9. numero 1347. & 1352.* &
infra *quæſt. 7. parte 2. ampl. 20. ſub num. 4.* licet ergo ci-
uitas, ſeu mons capiat ſub nomine mutui, quia tamẽ
capit ea lege; ut reſtituere nõ cogatur, perdit natu-
ram mutui, & tranſit in emptionem, et uenditionẽ,
ut dicunt citati Doct. † Secundus caſus eſt, quando 463
iſte reditus habet cauſam uoluntariam, ut, ſi quis
ſponte dat certam pecuniam ciuitati: puta, mille, &
ciuitas pro iſtis mille conſtituit ei perpetuũ cenſum
quinquaginta ſingulis annis, et iſto etiam caſu non
eſt uſura, quia non eſt proprie contractus mutui, ſed
uenditionis. † Tertius caſus eſt, quando eſt uerum 464
mutuum; et iſto caſu id, quod accipitur ultra ſor-
tem, regulariter eſt illicitum, et uſurarium, quare
ſi ſtatutum diſponeret, quod, qui vult mutuare ciui-
tati, habeat tantũ pro centenario ſingulis annis, &
quod vltra annum poſſit repetere capitale, & tu ita
mutuares, committeres vſuram, *Alex. de Neuo. in vlt.
addit. ad Abb. in d. cap. in ciuitate. in fine, de vſur.* & cum
hac triplicis caſus diſtinctione bene accõmodatur
doctrina *Bal. in l. iuſiurandum. colum. 31. 32. & 33. in fin.
verſ. ſed quid ſi reus. ibi, ſed iuxta premiſſa quęritur. ff. de
iureiur.* vbi format quæſtionem de muto, coacto,
vel ſponte facto Regi Angliæ, qui legem conſtituit,
quod quicunque mutuaret ſibi, haberet ad ratio-
nem quinque pro centenario, an dictum mutuum
ſint licitum, & poſt multa ad vtramque partem di-
ſputatiue adducta, *d. colum. 33. Verſ. finem*, diſtinguit
tres caſus, aut, inquit: qui mutuat, mutuat nunquam
recepturus ſortem, ſed ſolum annuum fructum
promiſſum in æternum, & tunc, inquit, iſte contra-
ctus iure diuino, & humano eſt licitus, quia non eſt
mutuum: aut qui mutuat; recepturus, quando debi-
tor voluerit; et concludit idem; aut qui mutuat, mu-
tuat recepturus, quando ipſe mutuator voluerit, vel
poſt certum diem, & iſto caſu, inquit, hoc mutuum
non eſt licitũ, ſed eſt vſura, etiam ſi iſte fructus, ſeu
intereſſe accederet ex prouiſione legis, ſeparata ab
ipſo contractu, vt quia dictaret ſtatutum, quod cui-
libet mutuanti detur ſine vllo pacto tantum de pro-
uiſione.

Cõfirmatur, quod dixi in ſecundo caſu, quia in 465
Italia, & preſertim Romæ vſitatum eſt genus mon-
rium, quos Princeps, ſeu Reſpublica inſtituit, & eri-
git, vendendo vni, vel multis ſponte ementibus, re-
ditus, qui minutãtim a ſubditis ſoluuntur: nam, cum
Princeps habet exempli gratia 30. millia ſcutos an-
nuos ex gabellis Dohanæ, ſeu alio vectigale, poteſt
vendere illos reditus ad rationem quinque pro cẽ-
tenario, ita vt, qui dat Principi ſcotos 100. Princeps
ſoluet ei ſingulis annis ſcut. quinq. ſicque ex predi-
ctis ſcut. 30. millibus redituum conſtituit montẽ v-
num, ideſt, aceruum pecuniæ, ſcendentem ad ſcu-
tos 600000. ex quib. conſtituuntur 6000. loca mon-
tis, ita vt quilibet locus valeat ſcut. 100. quibus locis
ven-

Digitized by Google

venditis, Princeps mandat ſuis conductorib. ſeu affictuarijs dictæ Dohanæ, vt ſoluant emptoribus dicta ſcuta 30. milia ſingulis annis, prout latius tu videre poteris in conſtitutionibus, quas Pontifices ſuper erectione diuerſorum motium ediderunt, & explicat *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. libro* 10. *tit. de cenſib. c. 23. initio*, & patet ex conſtitutione, quam poſui infra *§. 9. num.* 50.

Et tamen iſta loca uenduntur ſponte ementibus, et nulla interuenit vis, ſeu coactio.

466 Quot ſint huiuſmodi montium genera: An emptores locorū montium poſſint ius ſuum alteri vēdere, An, vendēdo alteri minori pretio, & Principe redimere volente, teneatur nihilominus Princeps huic ſecundo emptori reſtituere integrum pretiū, quod habuit à primo, vide *Azor. d. c.* 23.

467 Non obſtat, quod *B. Ioan. à Capiſtr.* quem citaui ſupra *nu.* 454. teneat quod fructus, quos ciues accipiunt ex mutuo, quod coacte fecerunt communitati, eſt vſura.

Quia reſpondeo multipliciter.

468 Primo reſp. quod etſi vis non poſſit vſuram licitam facere; cū illa iure diuino, & naturali prohibita ſit, vt contra *Sot.* quem citaui infra *q. 7. p. 2. ampliat. 8. nu.* 93. arguit *Nauar. in c. ſi fœneraueris. not.* 13. *numero* 44. *verſ. ſecunda quod* 14. *q.* 3. *& ſub num.* 48. *Verſ. duodecima.* dum: inquit: virtuti potius fauendum eſſe, quā uitio, & mutuare coacte non eſſe actū uirtutis, prout eſt mutuare ex amore, & charitate.

Tamen ex illa ui inducuntur mora, & pena, ob quas intereſſe debetur, ut ſecutus ſum *d. ampl. 8. num.* 14. *verſ. reſtringe primo. & verſ. ratio.*

Secundo reſpondeo, quod ſi pecunia, mutuo data, erat expoſita negotiationi, debetur intereſſe lucri ceſſantis, ſiue mutuum ſit coactum, ſiue ſit uolūtarium, ut late firmaui *d. ampl. 8. nu. 1. & ſeq.*

Tertio reſpondeo, quod mutuum, de quo agimus in iſto ſexto caſu, non eſt mutuum, ſed tranſit in emptionem, & uenditionem fructuum, ſeu redituum, ut ſatis oſtendi ſupra *n. 460. Verſ. tu tamen. et nu. 462. verſ. ſed non diſcedendo, & ſeq.* & ſic ceſſant omnia eorum argumenta, & rationes.

469 Firmata concluſione, quod iſte reditus licite percipi poſſint ex iſtis impreſtantijs, montibus, & locis.

Extende eam, ut procedat non ſolum quoad ſingulares ſucceſſores, & cum titulo oneroſo, ut putà, cum hi raditus fuerint prius gratis cōſtituti, & donati alicui, & deinde iſte donatarius hoc ius rediuū uendit alteri, ſeu quando unus iam emerat hos reditus, & deinde uendit alteri, quibus caſibus multi, ſic materiam reſtringentes, ſcripſerunt, hos ſingulares ſucceſſores poſſe licite percipere eiuſmodi reditus; ſed procedit etiā quoad ipſos primos acquirentes, quia ut dixi ſupra *nu. 490. & ſeq.* hæc loca, & impreſtantiæ ſunt adæquatá cenſibus, ſed hęc reſtrictio in cenſu, quia reditus poteſt licitę percipi tam ex cenſu iam creato, quam ex cenſu de nouo creando, ut, reprobatá contraria opinione, firmant *Sot. et alij*, quos ſecutus ſupra *nu.* 201.

470 Infero notabiliter ex his omnibus, quod contractus, quem uulgariter uocant, *à godere, à godere*, & quem in Italia eſſe uſitatum ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro 9. tit. de ſociet. capite* 20. eſt licitus, quatenus non diſcedat a contractu emptionis cenſus, & locorum montium:

Sed quia iſte contractus habet magnam difficultatem, ideo pro illius plena intelligentia, et explicatione tria ſunt uidenda:

Primum, quid ſit iſte contractus. 471

Secundum, in quo differat ab alijs contractibus emptionis, & uenditionis reſciſſibilibus.

Tertium (deueniendo ad illationem) an, & quando iſte contractus ſit licitus.

Circa primū concludo (non definiendo, ſed aliqualiter deſcribendo) eſſe commutationē uſus rei cum pecunia: qua commutatione reſciſſa, quiſq. eorum reſtituat, quod habuit.

Circa ſecūdum concludo, contractum emptio- 472
nis, & uenditionis reſciſibilem differre ab iſto contractu *à godere, à godere*, in eo, ꝙ reſciſſibilitás aliorum contractuum pendet a uoluntate uenditoris, qui habet facultatem redimēdi ad ſui beneplacitū; at reſciſſibilitas iſtius pendet a uoluntate emptoris, uel utriuſq. prout late explicamus infra *num. 475. & ſeq. & nu.* 591.

Circa tertium, an, & quando hic cōtractus ſit li- 473
citus, adhibeo tres inſpectiones.

Primá inſpectio eſt, quando is, qui dat pecuniam dat eam libere, et reſeruat uenditori facultatem redimendi, quandocunque; ut in uenditione cenſus, et aliarum rerum cum pacto retrouendendi; Et in hac inſpectione concludo duo: Primo, quod hæc inſpectio non reſpicit contractum *à godere a godere*, cū in eo facultas non detur uenditori, ſed emptori, ut dixi *nu. præcedenti*. Secundo ſuppoſita iuſtitia commutatiuá contractus, ſicq; ceſſante ſuſpicione, et fraude uſurarum, concludo hunc contractum eſſe abſolute iuſtum, et licitum, quia iſte contractus diſcedit a natura mutui, cum is, qui dat pecuniam, ea repetere non poſſit; et ſic eſt uera uēditio, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 5. art. 3. concl. 2. ibi, at Vero cum emptor. col. 3. fol.* 595. et periculum rei emptę tránſit in emptorem, ut loquēdo generaliter de contractu emptionis, late explicat *Mol. de inſt. tom. 2. de contract. diſp. 366. initio, et per tot. col. 482 & ſeq*; qua ratione ſuſtinentur impreſtantiæ Venetiarum, et locá montium, ut ſcripſi ſupr. *nu. 460. et ſeq.*

Contra ſecundā concluſionem huius primæ in- 474
ſpectionis adhuc oppono, quia uel iſte contractus differt ab alijs emptionib. et uenditionib. eo quod in alijs emptionibus dominiū rei trāſeat in emptorem, ideoq; ad eundem pertineat periculum rei emptę, et conſequenter, qui rem emit, non pōt eo protextu pretium recuperáre, quod re empta amplius frui non poſſit, at in iſto contractu dominium non tranſeat, ideoq; periculum rei emptæ ſpectet ad uenditorem, ita ut cum emptor re, ſibi cōceſſa, amplius frui non poſſit, uenditor pretiū reſtituere teneatur, quamuis emptor rem reſtituere non poſſit, et quāuis uenditor, in cuius facultate ſtāt, contráctum reſcindere, reſcindere nolit, et ſuppoſita iſtá differentia hic contractus claudiceret, eſſetq; inæqualis, et conſequēter iniuſtus, et illicitus, ut tacite per alia uerba et obſcuris ſentit etiam *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. l. 9. tit. de ſociet. c. 20. verſ. pretere a ſi quis.* quia haberet naturā mutui lucratorij cum pignore, quod cōtinet uſuram, ut ſecutus ſum infrá *q. 7. p. 2. ampl. 12. ſub n* 4. uel hæc differentia non eſt uera, quia ſemper dominium tranſeat in emptorem, et tunc contractus non

eſſet

eſſet *à godere à godere*: ſed eſſet mera venditio cum pacto retrouendendi.

Huic oppoſitioni (non diſcedẽdo à concluſione) reſpondeo, quod hic contractus non differt ab emptione cenſus, ſeu locorum montium in alio, quam in hoc, quod emens cenſum, ſeu locum mõtis, emit certam, & taxatam annuam penſionem, & vt plurimum pecuniariam, quæ nunquam emptori perire poteſt, niſi pereat ipſa res in totũ, ſeu pro parte, iuxta ea, quæ ſcripſi ſupra *nu.* 176. *&* 252. at in iſto contractu *à godere à godere*, emitur incerta pars fructuum peribilis, etiam non perempta re, vtputa quando eſt ſterilitas: & forſan differt etiam in hoc à uera emptione fructuum, quod accipiens *à godere, a godere*, non habeat illam liberam facultatem vendendi, & locandi eoſdem fructus, prout habet is, qui eos emit, ſed poſſit ſolum ipſemet vti ſuis, quam tamen differentiam hic nullatenus firmo, & data hac ſola differentia, an hic contractus recte vocetur, *a godere a godere*: eſt quæſtio verbalis, & ideo inutilis.

475 Secunda inſpectio eſt: quando hic contractus eſt reſciſſibilis ad beneplacitum emptoris, qui dedit pecunias, Et in hac inſpectione promptior, & acrior poteſt eſſe diſputatio.

Prima enim opinio erit affirmatiua pro validitate, quia contractus emptionis, & venditionis cum pacto, quod venditor teneatur rem, quam vendit, redimere ad libitum emptoris, eſt licitus, *Imol. in c. 4. illos vos. nu.* 18. *de pign. Alexand. conſil.* 54. *circa primũ ſub numero primo lib.* 6. *Medin. & Ioh. Maior.* quos citat & ſequitur *Couar. var. reſolut. lib.* 3. *cap.* 9. *initio, & nu.* 2. *prope finem.* & de validitate non dubitata *Anton. de Burg. in c. ad noſtram. ſub nu.* 33. *verſ. primus eſt. ibi pro reſolutio-*

476 *ne. de empt. & vendit. inter Repeten. to.* 4. *fol.* 253. hæcque opinio probatur *ex dict. c. illos vos.* vbi, vt venditionis contractus præſumatur fœneratitius, requiruntur hæc tria, quorum duo non ſufficerent: primo requiritur hoc pactum redimendi ad libitum emptoris; ſecundo requiritur conuentio, vt in caſu retrouenditionis fructus computentur in ſortem: tertio, quod reuenditio fiat maiori pretio, ſicque primis venditor plus reddat, quã acceperit, *Imol & Alex. in locis ſupra proxime citatis*, & hunc eſſe communem intellectum, ſeu ſententiam teſtatur, et ſequitur *Couar. d. c.* 9. *ſub num.* 3. *verſ. tertio ex prænotatis.* quare ſi requiruntur hęc tria, et duo non ſufficiunt, neceſſario ſequitur; quod ſolum pactum redimendi ad libitum emptoris non ſufficiat ad faciendũ hunc contractum eſſe illicitum.

477 Cõfirmatur primo hæc opinio, quia ſicut res poteſt vendi libere, vt emptor nunquam ſit obligatus retrouendere, ita etiam, vt æqualia ſint contrahentium iura, debet poſſe adſtringi venditor, vt eam redimere teneatur, item ſicut quis poteſt obligari ad emendam rem Titij, ita quoque poteſt obligari ad emendam rem, quam vendit Titio, dummodo ſemper interueniat iuſtitia pretij, *Couar. d. capit.* 9. *ſub numero* 3.

478 Confirmatur ſecundo, quia, ſi interim priuſquã emptor declaret, ſe velle reuendere, res empta pereat, damnum et periculum erit ipſius emptoris, ita vt cum ipſe rem tradere non poſſit, venditor pretiũ reſtituere non teneatur, cum periculum rei emptæ ſpectet ad emptorem, quia qui rem habet, is eã perdere poteſt, & per hanc confirmationem videtur probare hunc contractum *Ioan. Azor. de inſtit. moral. part.* 3. *libro* 8. *tit. de empt. & vendit. c.* 12. *quæſt.* 8. *verſ. alij tamen. col.* 663. quem latius retuli infra *nu.* 490. *verſ. reſtringe.*

Imo perit emptori etiam poſt denunciationem, et quandocunque, remanente re in ſuo dominio, et excluſa mora venditoris, ſecus ſi venditor eſſet moroſus: res enim perit domino, quouſque is, cui res debetur, non ſit in mora, per ea, quę dixi *§. ſeq. gl.* 5. *nu.* 191. *& ſub nu.* 242. quare ſi conſanguineos denunciet emptori, ſe iure vicinitatis, ſeu cõſanguinitatis velle rẽ emptam retrahere, et interim pereat res, peribit emptori, non autem cõſanguineo, quia vel emptor non eſt in mora, et ſic nondum eſt facta reuẽditio, et ceſſio, et tunc perit ipſi, quia ipſe adhuc eſt dominus; vel eſt in mora, et tunc tanto magis perit eidem vt contra *Ferr.* concludit *Tiraq. de retract. lign. in fine, in verbo ad finem tituli. ſub nu.* 32. *fol.* 399. *&* 400. ſed mancus eſt *Tiraq. in* 1. *memb. diſtinctionis*, illud enim procedit, quando neuter eſt in mora, cæterum ſi emptor interpellatus, ſtatim rem conſanguineo offerret, et conſanguineus eſſet moroſus in non deponendo pretio, et res interim periret, utique periret conſanguineo.

Secunda opinio cõtraria huic primę eſt, quod 479 iſte cõtractus ſit vſurarius à parte emptoris, qui dat pecunias, ut ſequitur *Io. Azor. de inſtit. moral. p.* 3. *lib.* 9. *tit. de societ. c.* 20. *verſ. quæritur. verſ. meo iudicio. & verſ. ex his.* et in hac opinione, quia eam ultimo ponit loco, dicemus ſtetiſſe etiam *d. c.* 12. *q.* 8. *verſ. alij tamen. in fine.*

Comprobatur primo hæc opinio, quia is, qui dat pecuniam, videtur in effectu non emere, ſed mutuare, accepto pignore, et lucraturus pignoris fructus, quod eſt uſura, ut dixi ſupr. *ſub nu.* 474.

Cõprobatur ſecundo, quia hæc uerba, *a godere a* 480 *godere*, excludunt emptionem, et uenditionem, et ſic ruit utraque cõfirmatio contrariæ opinionis, et includunt potius permutationem, ſeu locationem reciprocam temporaneam, quæ locatio pecuniæ nõ continet eam iuſtitiam, quam continet locatio alterius rei, cuius uſus eſt utilis, remanente eadem re, licet deterioretur, quare pecunia non poteſt locari, *Archid. Anc. & B. Io. a Capiſtr.* quos citaui infra *q.* 4. *ſub num.* 23. quia dominium rei locatæ nõ transfertur in conductorẽ, prout transfertur dominium pecuniæ niſi locetur ad pompam pro aliqua penſione, quæ erit modica, ut retuli ubi ſupra, eſt etiam pecunia incapax locationis, quia locator recipit mercedem rei locatæ tam propter commodum: quod conductor ex illa recipit, quam propter rei locatæ deteriorationem, at pecunia deterioratur.

Non diſcedendo ab hac ſecũda opinione, et, o- 481 miſſis alijs, quæ adduci poſſent, pro reſolutione omnium, et abſoluta intelligentia diſtinguo duo membra.

Primum eſt; quando is, qui dat pecunias; vult in reſciſſione contractus compenſare in ſortẽ fructus quos ex re, ſibi tradita, percipit, et iſto caſu contractus eſt quidem licitus, ut ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib.* 6. *q.* 5. *art.* 3. *concl.* 1. ubi idem bis repetit, *fol.* 594. *et in fi. articuli in reſp. ad* 1. *argum. fol.* 596. et ita, nulla excitata dubitatione, an hic contractus ſit licitus, tranſit *Ant. de Burg. in cap. ad noſtram ſub nu.* 33. *verſ. primus eſt.*

de

de empt.& vend.inter Repeten.tom.4. ſol.263. et probatur ex eo, quia quamuis iſte cōtractus reſolueretur in ſimplex mutuum cum pignore, tamē eſſet licitus per ea, quæ ſecutus ſum infra *q.7.p.2.ampl.12.numer.2.Verſ.confirmatur & numer.4.* ſed tunc non ſumus in contractu, *a godere a godere,* quia iſte non ſibi gaudet id eſt, non fruitur re, qui enim alieno nomine poſſidet, non poſſidet, ſed poſſidet ille, cuius nomine poſſidetur.

482 Secundum membrum eſt, quando iſte, qui pecunias dedit, nō uult fructus compenſare, ſed vult eos ſibi acquiſiuiſſe. Et quia huius membri materia non eſt vniformis: conſidero plures articulos.

Primus articulus eſt: quando venditio diſſoluitur ex cauſa de præterito, quæ inerat iā a tempore uenditionis, et iſto articulo dico, quod fructus, ab emptore percepti, ſunt vēditori reſtituēdi, ut in actione redhibitoria, quando res vēdita erat tēpore uēditionis uitioſa, et ideo reſcinditur, *l.23. cū aūt.§.cū redhiberetur.ff.de ædilit.edic.Tiraq. in l.ſi vnquā.in Verb.reuertatur num.286.verſ.quod autem.C.de reuoc.don.Couar.var.reſol.lib.2.cap.3.ſub nu.9.verſ.eſt, & aliud.& lib.3.c.9.ſub num.1.ibi, tandem his diſtinctionibus.* et latius *Copin.tract.de fruct.lib.4.tit.1.cap.14.num.1.& ſeq.tom.17.fol.255.* et loquendo de reſciſſione vēditionis ob enormem læſionem, retuli infra *q.7.p.2.ampl.10.ſub n.38.* ſecus eſt, ſi non ex cauſa de præterito, ſed ex cauſa, quæ ſuperuenerit poſtea, *Tiraq.vbi ſupr.*

483 Secundus articulus eſt, quando uenditio diſſoluitur ratione pacti legis commiſſoriç, vt quia emptor defecit adimplere id, ad quod tenebatur ex pacto, de qua lege commiſſoria loquuntur *ll.1.& ſeq.ff.de leg.commiſſ.* et ſcripſi in meo *tract.de ind.cauſ.lib.2.cap.2.ſub num.384.* et infra *q.7.p.2.ampl.12.ſub num 4.verſ.primus.* et in iſto etiam articulo concludo, quod fructus ſunt reſtituendi uenditori, quia nihil penes emptorem reſidere debet ex re, in qua is fidem ſefellerit, *l.5 lege fundo.ff.de leg.commiſſ.Copin.tract.de fruct.lib.4.tit.1.c.12.nu.1.& 2.tom.17.fol.254.Tiraq.de retr.conuent.§.5.gloſſ 2.nu.3.& Conrad.var.reſolut.lib.3.c.9.ſub num.2.*

Extende hanc concluſionem, ut procedat non ſolum ſi pactum legis commiſſoriæ ſit conceptum uerbis directis, quo caſu dominium transfertur ipſo iure in uēditorem abſque alia retraditione, et ideo, conditione adueniente, agi poteſt reiuendicatione, ſed procedat etiam ſi ſit cōceptum uerbis obliquis, ſeu inflexis, quo caſu dominium nō tranſit ipſo iure, ſed agitur actione ex uēdito, uel præſcriptis uerbis ad obſeruantiam contractus, licet etiam primo caſu, quando trāſfertur dominium ipſo iure, poſſit uenditor agere ex uendito ad retradendum, et dicuntur uerba directa, quando eſt dictum; quod ſi emptor infra tot dies nō ſoluerit, uel melior cōditio ſit allata, res ſit empta, ſeu ab emptione recedatur; obliqua uero dicuntur, quando eſt dictum, ut, non ſoluto pretio, res reuertatur ad uēditorem, ut hæc omnia ſcribit *Fab.de Mont.tract.de empt.& Vend.quæſt.7.princip.ſub num.12.& 13.q.2.tomo 6.parte 1.fol.64.* Et moueor ad hanc extenſionem, quia licet *Fab.de Mont.* nullum proferat uerbum de fructibus reſtituendis, tamen ſatis utroque caſu militat ratio; de qua hic ſupra *Verſ ſecundus.* et præſertim teneretur reſtituere fructus, quos percepiſſet poſt exiſtentiam conditionis, et pactum eſſet conceptum uerbis directis, cum tunc ipſo iure tranſeat dominium in venditorem, ut dixi.

Tertius articulus eſt, quando uenditio cōtrahi- 484
tur ſub conditione, quæ impedit natiuitatem venditionis, utputa, uendo tibi, niſi mihi infra tantum tēpus offeratur melior conditio, et in iſto articulo dico, quod, eueniente conditione, fructus ſunt uenditori, reſtituendi; *Couar.vbi ſupr.*

Quartus articulus eſt, quando uēditio cōtrahi- 485
tur ſub conditione, ſeu pacto, quod inficit uēditionem iam ortam, et perfectam, utputa, uēdo tibi hac lege, quod ſi alter meliorem offeret conditionem, res ſit empta, et in iſto articulo concludo, quod fructus ſunt emptoris, et ideo non ſunt reſtituendi, ſeu compenſandi, *Couar.Vbi ſupra.*

Quintus articulus eſt, quando reſciſſio uēditio- 486
nis contractç, pendet a uoluntate uenditoris, et in hoc articulo, qui eſt extra noſtrum propoſitum cōcludo, fructus non eſſe reſtituendos, ſeu compēſandos in ſorte, quia diſtat a mutuo, et uenditio uera; et licita, ut ſcripſi ſupra *nu.473.in 1.inſpectione,* ubi uideas.

Sextus articulus eſt quādo reſciſſio pendet a uo- 487
luntate emptoris, et hoc articulo concludo, fructus interim perceptos non effici emptoris; ſed eſſe reſtituendos, ſeu compenſandos in ſortem, *Abb.in c.4.illos vos.ſub num.6. ibi quandoque apponitur pactum.& ibi, nam facio magnam vim.de pign. Anton.Burg. in cap.ad noſtram, ſub num.33.Verſ primus eſt, de empt.& vend.inter Repeten.tom.4.fol.263. Tiraq.de retr.conuent.§.5.gloſſ.2.num.3.verſ.ex quibus.* et eſſe communem reſtatur, ſed non ſequitur *Couar.var.reſolut.lib.3.capit.9.ſub numero 1.* et quod ubi facultas reſoluendi contractum, ſeu redimendi rem uenditam, eſt collata in arbitrium emptoris, aut tertij cuiuſpiam, puta, offerētis meliorem conditionem, emptor (quaſi nihil poſſit uēditori obijci, cur contractum reſoluat) rē cū fructibus reſtituat, ſequitur *Franc.Zoan.tract.de empt.et vendit.ſub pact.retrouen.numero 44.concl.2.tom.6.p.1.fol.71.* et conſequenter ſi emptor aliter contraxerit, ut non teneatur reſtituere, ſeu compenſare fructus, contractus eſt illicitus, et uſurarius, ut firmiter tenent *Sot.de iuſt.& iur.libro ſexto, quæſtio.5.art.3.concl.1.fol.594.* dicens eſſe manifeſte uſurarium, *et Ioan.Azor.de inſtit.moral.parte 3.libro decimo, tit.de cenſib.capit.17.quæſtio.4.*

Ratio huius, cōcluſionis eſt, quia ſicut in reſciſ- 488
ſione, procedente a uenditore, ceſſat mutuum, et ineſt uera uenditio, ut dixi in art.præced.& ſupra *num.473.* et ideo fructus non computātur in ſortem, ſed ſunt ipſius emptoris, ita è conuerſo, in iſta, procedēte ab emptore, ceſſat uenditio, et ineſt mutuum cum pignore, cuius fructus, niſi reſtituantur, mutuum eſt uſurarium, *iuxta ea quæ ſcripſi ſupra n.464. verſ.fin.ibi, aut qui mutuat.*

Quicquid ſcripſerint *Couar.et alij,* cum et ipſemet *Couar.d.c.9.n.3.in fin.verſ.quarto eſt.* aſſerat, procul dubio maiorem ſubeſſe uſuræ ſuſpicionem, ſi reſciſſio procedat ab emptore cum retentionem fructuum, quam ſi procedat a uenditore.

Non obſtant adducta ſupra *num.475. et ſeq.* pro 489
prima opinione, quia reſpondeo, quo *tex.in cap.illos vos.* facit pro hac ſecūda opinione, quia ideo reſciſſio procedens ab emptore cū reſtitutione fructuū, non facit cōtractum illicitū, quia illa reſtitutio fru-

ctuum

Digitized by Google

ctuum purgat vſuram,& labem illius reſciſſionis,et ſic labem mutui,& ideo vult textus,ut,niſi interueniat argumentum pretij in reſciſſione,cōtractus ſit licitus,ergo a contrario,niſi reſtituerentur fructus, remaneret mutuum labefactatum vitio vſurarum; & hoc eſt clarum.

Ad primam,& ſecundam confirmationem patet reſponſio ex his,quæ dixi ſupra *n.480.* et vlterius dico,quod proceſſit,data reſtitutione fructuum:quia reſciſsio,procedens ab emptore,eſt licita, & iuſta, quoties fructus reſtituuntur.

490 Retenta ergo ſecunda opinione, de qua ſupra *n.479.* quod reſciſsio emptionis, procedēs ab emptore ſine reſtitutione fructuum faciat emptionem vſurariam.

Amplia eam,vt maxime procedat, quando non emitur res aliqua ſtabilis,neque fructus incertus alicuius rei,ſed emitur annus reditus pecuniarius:quia iſto caſu etiam ipſemet Couar.qui,vt dixi, eſt contrariȩ opinionis in emptione aliarum rerū, admittit eſſe contractum ſuſpectum,et illicitum:*Couar.var. reſolut. libro tertio, capit.9.numero 4. Verſic. Verum in ſpetie*.

Reſtringe eandem opinionem, vt dempto caſu huius ampliationis,illa ſecūda opinio de conſuetudine Italiæ,Germaniæ,aliorumq.locorum non procedat, quia id genus pacti eſſe per Italiam, Germaniam,alibique paſsim vſitatum,et frequens,teſtatur *Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.8.tit.de empt.et Vendit.c.12.q.8.verſ.alij.tamē.col.663.* qua conſuetudo ea fundatur ratione,quod periculum rei traditȩ ſpectat ad eum,qui eam recipit pro pecunia,quam dat, & cōſequenter ſi iſte emptor,qui dat pecuniam, vult ſibi reſtitui pecuniam,debet poſſe reſtituere rem,alias ſi eam non poteſt reſtituere, nō poteſt repetere pecuniam, teſte *Azor. Ubi ſupra*,quem citaui etiam ſupra *nu. 78.*

Et hæc de ſecunda inſpectione.

491 Tertia inſpectio eſt, quando reſciſsio contractus emptionis,ſeu,vt, aiūt,*a godere a godere*,confertur in uoluntatem vtriuſque venditoris,ſcilicet,& emptoris, vt cuilibet eorum ſit licitū recedere à cōtractu; & in hac inſpectione licet *Io.Azor.de inſt. moral.p.3. libr.9.cap.20.* concludat ſimpliciter,eſſe contractum illicitum, tamen,quia hic articulus maiori indiget explicatione,tu diſtingue, faciendo duas conſiderationes,iuxtá ea,quæ ſcripſi ſupra *nu.287. & ſeqq.in 6.artic.*

Prima conſideratio eſt, quando reſciſsione veniunt reſtituendi fructus,& tunc concludo contractum eſſe licitum,& iuſtum per ea,quæ dixi ſup. *nu.481.verſ.primum eſt*. & hæc conclusio procedit de plano ſine difficultate.

492 Secunda conſideratio eſt,quando emptor nō intēdit reſtituere, nec compenſare,& in hac conſideratione oritur maior difficultas,quam in ſecūda inſpectione de qua ſupra *nu.475.* quia quando reſciſſio uendet a ſola emptoris volūtate,vt loquebamur *in ſecunda inſpectione*,nihil imputari poteſt uenditori,ſi non redimat,ne emptor fructus percipiat,ſecus eſt, quando pendet etiam a uoluntate uenditoris, quia tunc ei imputari poteſt,prout hanc non imputationem,& imputationem conſiderāt *Abb.in c.4.illo vos. ſub num.3.ibi, ratio diuerſitatis.de pign.& Conar.var.reſolut.libr.3.cap.9.ſub nu.1.* quare in hac conſideratione non militat tanta ratio mutui, & tanta ſuſpicio uſuræ.

Concludo adhuc contrarium, nempe, contractū eſſe illicitū,& uſurarium,quia hic concurrunt duæ cauſę,una permiſsiua,quę reſpicit reſciſsionem collatam in uoluntatem uēditoris, & altera prohibitiua,quæ reſpicit reſsionem collatam in uoluntatem emptoris, ideoque hæc prohibitiua debet attendi, ut dixi ſupra *nu.46.*

Et hæc ſufficiant de ſexto caſu.

Septimus caſus principalis eſt in quouis mutuo, 493
quod periculo ſit expoſitū, quia mutuator ratione illius periculi pōt à mutuatario aliquid ultra ſortē accipere ſecundum communem opinionem,cuius eſt teſtis,& aſsecla *Io.Azor.de de inſtit.moral.p.3. libr.5.tit. de Uſur.c.6.q.1. col.462.* quam communem ſequitur,tam ſi periculum procedat ex fato,& fortuna,ſeu facto tertij,ut in pecunia nautica,& in pecunia itineratitia per loca inſidioſa, in quibus commorantur hoſtes,& latrones,quā ſi procedat ex facto,ex parte mutuatarij,cum poſsit is facile uergere ád inopiam,aut ſoleant eſſe fraudulentus,uel malæ fidei,haneq;opinionem in effectu tenuit *Med. in ſuis tract.tom.2.tit.de reb.reſtit.q.38.cauſ.3.Verſ.in oppoſitū, & ſeq.fol.271.* & tenet in uenditione,credito pretio, *cauſ.4.verſ.his tamen.fol.274.* & ratio ſecundū eos,eſt, tum quia periculum,cuius ratione Doct. admittūt, poſse aliquid exigi ultra ſortē, ſemper æque militat:t cū quia quęlibet res,periculo expoſita,eſt ob- 494
illud periculum ſemper minoris æſtimationis,quare mutuator poteſt mutuatario dicere mutabo libenter, & gratis,ſi dederis mihi pignus,aut idoneū fideiuſsorē: & ubi mutuatarius adiuerit, et requiſiuerit aliquem,ut uelit pro eo fideiubere,ut cautū reddere mutuatorem de mutuo,ſi fideiuſsor timeat,poterit ei iure dicere,nolle ſe gratis exponere huic periculo, ideoque mutuatarius tenebitur fideiuſſori aliquid dare pro pretio periculi,quod in ſe ſuſcipit, vt ſcribunt *Medin.d.verſ.in oppoſitum, & Azor.d.q.1. verſ.altera opinio.* & poſſe fideiuſſorem hoc pretium exigere,ſecutus ſum infra *§.3.gl.3.num.7. verſ.ſed ſi fideiuſſor.* & periculum in eo,qui remittit, ſeu ſoluit tractum periculo ſuo de mādato alterius,eſſe pecuniā æſtimabile,& ita practicari in negotijs cambiorum,ſcripſi infra *dict.gloſſ.3.nu.29. & ſeq. verſ.primus. & ſeq.*

Ergo ſicut fideiuſſor,qui ſe periculo exponit,po- 495
teſt illius periculi pretium exigere,ita etiā,ſi illi periculo ſe exponat ipſe mutuator,mutuando ſine fideiuſſore poterit illud enim pretium, ſeu lucrum conſequi, quia mutuator lucrum illud non accipit vi mutui, & ſic non ratione vſus pecuniæ,quo caſu ſi acciperet,eſſet uſura,ſed accipit ratione periculi, quia mutuatarius poteſt redigi ad inopiam, vel ſortem ipſam poteſt fraudibus omnino denegáre,*Med. & Azor.in locis ſupra citatis*.

Cōfirmatur primo hęc opinio,quia mutuans nō 496
dicitur recipere vltra ſortē, quando recipit aliquid pro periculo,nam eſt aduertendum, quod pecunia reddenda à mutuatário eſt periculoſa,ut dixi,& cū ſit periculoſa, non tanti valet, quanti valet ea,quam certo habuit à mutuato: unde valebit tantundem, ſi addatur,quod eiſ adeſt propter illud periculū; & quod non tanti uáleat propter periculum futuræ litis,& inopiæ debitoris,ſecutus ſum infra *q.7. par.1. nu.78.*

Digitized by Google

nu.78.in ſecunda cauſa.& n.79.in 3.cauſa, et ſatis patet, ex eo, quia creditor, ſi de ea ſe velit aſſecurare ſoluit fideiuſſori ſeu aſſecuratori aliquod iuſtum pretium, et ſic totum illud iuſtum pretium deeſt in pecunia reddenda: Ergo mutuatarius vere non reddit vltra ſortem, quare eſſet uſura ſi mutuatarius eſſet idoneus, et ſecurus debitor, et nihilominus mutuator aliquid acciperet, quia illud non poſſet tunc ob aliam cauſam accipere, quam ob uſum pecuniæ, ſeu dilationem temporis.

497 Confirmatur ſecundo ultra omnes, quia mutuator poteſt cum mutuatario inire contractum ſponſionis, nempe, ſi centum mutuata, quæ uis tranſuehere, erunt ſalua, dabis mihi decem, ſi perierint, dabo tibi centum, quem contractum eſſe licitum, ſecutus ſum ſupra *num.88.& ſeqq.* et contra hunc contractum non urget illa repugnantia, quam urgere in aſſecuratione, oſtendi infra *ſub nu.503. verſ.comprobatur ſecundo*, huicque confirmationi applicatur, quod ſcribit *Io. Azor. de inſt.mor.p.3.lib.5.tit.de Vſur.c.6.q.1. verſ. alter opinio in fine*, dicens, nullam eſſe uſuram, ſi ego mutuem tibi hac conditione, ſi mutuum perierit ex quouis caſu fortuito, nihil tenearis mihi reddere: ſi uero ſaluum fuerit, tenearis mihi ſortem reddere cum tanta lucri portione.

498 Confirmatur tertio, (et intro hic, et infrà *nu.502.* materiam textus *in cap.nauiganti.de vſur.* a quo pendere uidetur reſolutio huius ſeptimi caſus) quia *tex.in dict. cap.nauiganti*, ſecundum communem intellectum admittit, ut mutuans libere pecuniam nauiganti, ſeu eunti ad nundinas, poſſit pecuniæ mutuatæ periculum in ſe ſuſcipere, et periculi ſuſcepti pretium a mutuatario exigere, dummodo mutuatarius ſponte ſua nullaque cum mutuatore ad id obligatione præcedente, aſſecurationis contractum ineat. ſecus autem ſi aſſecurauerit, præcedente obligatione mutuatarij, qui, contrahendo mutuum, ſe obligauerit, pro eodem mutuo inire contractum aſſecurationis cum ipſo mutuatore: cum alias noluiſſet mutuare, quia iſto caſu mutuator eſſet vſurarius, et exigendo aliquid ultra ſortem, teneretur reſtituere; ut, ita interpretando dictum *cap.vlt.de Vſur.* ſcribit *Straccha tract. de aſſecur.part.1.num.10.& ſeqq.* et hunc eſſe uerum, et communem intellectum teſtatur poſtea *ſub num.18. verſ.circa quod.tom.6.p.tr.1.fol.348.* et hunc eſſe *dicti cap. nauiganti*, ſenſum uere proprium, et frequentiori Theologorum iudicio probatum, ſcribunt *Couar. var. reſolut.libro tertio, capite ſecundo, ſub numer.5.verſic.2. text.& Ioan.Bapt.Lup.in dict.cap.nauiganti.§.1. id eſt, poſt præfationem,ſub num.3. verſ.vnde & tertio. & ſub num.4. verſ.tu autem:inter trac.diuerſ.tom.7.fol.135.* et uerum, et crebriorem interpretationem eſſe, ut mutuans nauiganti, ſeu eunti ad nundinas eo propoſito, atque animo ſuſcipiendi periculum in ſe, et recipiendi aliquid ultra ſortem, non aliter mutuaturus, ſit cenſendus uſurarius, ſcribit *Stracch.tract.de aſſecur.in præfat.nu.30. verſ.prima facti ſpecies.tom.6.p.1.fol.359.* et quod hoc ſit indubitatum, ſcribit *Nauar.citatus infra n.502.* et hanc opinionem eſſe communiter receptam, et ueriorem eo, qui illa obligatio ad ineundum mecum contractum aſſecurationis eſt pretio æſtimabilis, et conſequenter mutuator lucrum quærit ex mutuo, et uſuram committit, ſcribit *Ludou. Molin. de iuſt.tomo 2. de contr.diſput. 318.verſ.hac de re.col.283.& verſ.præcipuè. col.284.* ubi de communiori Doctorum expoſitione *ad d.cap.nauiganti, et Io. Azor. ad d.c.6.q.3.verſ.ſecunda opinio,& verſ.verus ergo.& lib.7.tit.de mutuo.c.7. q.8. verſ. dubitandum.non eſt.& verſ.dices quomodo.col.555.* & ita intelligas eundem, dum *in loco infra citato* dicit, communem eſſe opinionem, quod ſit contractus vſurarius, quando mutuans dicit mutuatario, tu eſſes daturus ſex, vel quinque alicui, qui me aſſecuraret, cū ego nolim mutuare ſine aſſecuratore, da mihi eoſdē ſex, vel quinque, et non curo de alio periculo, ſeu illius aſſecuratione, *Io. Azor. d.p.3. libro 11. titulo de contract.dub.cap.18.dub.7.colum. 1021.* nam ſicut vſurariū eſt mutuū, quo mutuatarius obligatur accedere ad molendinum, ſeu ad emendum in officina mutuatoris, vt ſecutus ſum *infra q.7.parte 2.amplat. 10.numero 89. & 91. in 4.& 6. exemplific.* ita etiam vſurarium eſt iſtud mutuum, quo mutuatarius obligatur accipere aſſecurationem a mutuatore. *Io. Azor. d.cap.7.quæſt.8. verſ.dubitandum non eſt.* & iſto caſu *decretalis in d. c. nauiganti*, loquitur etiam in foro conſcientiæ, quia iſte mutuator eſt vſurarius etiam in tribunali Dei, *Conrad.de contract.quæſt.39.in 1.concl.* Secus autem ſi quis, vt amico morem gerat, ex charitate mutuauit abſq; intentione ſuſcipiendi periculum, & ex eo pretium vltra ſortem mutuatam, & deinde ab eo, qui mutuo dedit pecunias, rogatus vt aſſecurationem faceret, certo iuſto pretio aſſecurationis recepto, aſſecurat, idque conſtat ex circumſtantijs, quia tunc non eſſe cenſendum vſurarius ex communi interpretatione, ſequitur idem *Stracch. vbi ſupr.nu.31. verſ.ſecunda facti ſpecies.* & quod de iure cæſareo ſit permiſſum, quod mutuans pecuniam nauticam, cuius periculum in ſe ſuſcipit, poſſit periculi ſuſcepti iuſtū pretium a mutuatario accipere, tum quia quod vltra ſortē accipit, non datur ratione mutui, nec propter vſum pecuniæ, nec propter nullum intereſſe interuſurij temporis, ſed propter aliam iuſtiſſimam cauſam, nempe, periculi contra naturam mutui ſpectantis ad creditorem, tum quia ſicut valet pactum cū tertio a mercatore factum, quo ſi pecunia, aut merces aliæ ſaluæ venerint ad portum, habebit is certam ſummam in pretiū periculi ſuſcepti, ſi vero perierint, tenebitur emendare damnum; ita etiam debeat valere, ſi fiat cum creditore, dummodo abſit fraus, ſcribit *Couar. d.cap.3.nu.5. verſ.conſtat fane.* & quod ſi mutuans nauiganti, vel eunti ad nundinas, aliquid ultra ſortem recipiat ratione mutui tantum, ſit uſura non obſtāte, quod in ſe periculum ſuſcipiat, & idem recipiat partim ratione periculi, & partim ratione mutui: quantum ad id, quod plus recipit ratione mutui; ſecus ſi recipiat præciſe ratione periculi, vt pretiū periculi, quia tunc non eſt vſura; ſed eſt licitum, ſum etiamſi non mutuaret, & periculū nauigantis in ſe vellet recipere, licite poſſet recipere pretiū periculi, nec propter hoc, quod ei ſeruitium faciat in mutuando, efficitur deterioris conditionis ſequitur *Archiep.Florent.tract.de vſur.c.21.num.38.tomo 7.fol.82.* & ita relatiue ad plures Doct. ſequitur *Molin.d diſputat. 318.in ſecunda concluſ.* & cum hoc communi intellectu, et diſtinctione concordat tacite etiam *Medin. in ſuis tract.tomo 2.tit.de reb.reſtit.quæſt.38.cauſ.3.in argum.* & in ſolut. illius *fol.171.& 173.* & expreſſe *tit.de reb. per vſur.acquiſ.quæſt.4.corol.1.verſ.inde ſequitur.fol. 340.* dicens quod ſi pactū de periculo ſuſcipiendo apponitur ex parte mutuantis contractus non excuſatur á uitio uſuræ, quamuis merces, pro periculo exacta,

H ſit

ſit iuſta:ſecus,inquit, ſi pactum apponatur ex parte
mutuatarij.
499 Corroboratur iſte communis intellectus in eo,
quod,non apparente de præcedenti mutuatarij ob-
ligatione capiendi aſſecurationem a mutuatore,in
dubio præſumantur libera mutuum,& aſſecuratio,
& conſequenter mutuator non ſit cenſendus uſura-
rius,quia *Papa in d.cap.nauiganti.* cenſet,illum mutua-
torem fuiſſe vſurarium,quia erat certum,quod mu-
tuauerat, vt mutuatarius ſecus iniret contractũ aſ-
ſecurationis,ſecus ſi eſſet dubium, quia tunc Papa
non præſumeret eum vſurarium,& hunc eſſe verũ,
& communem intellectum illius cap. teſtatur,& ſe-
quitur *Santer.tract. de aſſecur.part.1.ſub n.18.verſ.circa
& quod ſub num.23.* reprobatio intellectu Cornei,*ſub
num.17.tomo 6.parte 1.fol.348.* qui tenebat, in dubio
500 præſumi vſurariũ, † & ratio huius cõmunis intel-
lectus,eſt,quia in dubio quilibet præſumitur bonus,
ut dixi in meo *tract.de iudic.cauſ.&c.libro primo,capite
12.ſub nu.6.* nam vt exponendo verba illa, *nolite iudi-
care.Matth.7.& Luc.6.numero 37.* inquit *tex.in cap.2.de
reg.iur.* nolite iudicare: *hoc loco nihil aliud nobis præcipi
exiſtimo,niſi Vt ea facta,quæ dubium eſt,quo animo fiant,in
meliorem partem interpretemur.* & expedit, vt quis ſæ-
pius fallatur, habens bonam opinionem de malo
homine, quam, quod raro decipiatur, habens ma-
lam de bono, quia ex hoc alteri fit iniuria, non au-
tem ex illo, *D.Thom.2.2.q.70.art.4.* quem citat *Nauar.
conſilio 31, reuerendiſſ verſic, ſed contra.libro quinto, de
vſur.* &, vt inquit *Ariſt.* dubijs in eam partem verge-
re debemus,in quã ſi fuerit erratũ,leuius peccetur,
ideoque dicimus, melius eſſe nocentem abſoluere,
quam innocentem condemnare,quia,vt ait *Io.Chry-
ſoſt.* tutius eſt,chordas laxentius remittere,quam pro-
tendi,rem-iſtarum namque intenſio artificis opera
conualeſcit,at ubi chorda ſemel rupta eſt,nullo ar-
tificio reparari poteſt, & aliqua pro hac corrobo-
ratione adducit, ſed non tenet *Stracch. vbi ſupr. ſub
num.32.*

Ergo ſicut *in cap. nauiganti*, mutuans poſſet pro aſ-
ſecuratione periculi exigere vltra mutuatum, ita in
hoc ſeptimo caſu, de quo *ſupra num.493.* ratione pe-
riculi,cui mutuam exponit pecuniam,dum ob mu-
tuatarij impotentiam,ſeu malitiam contingere po-
teſt,vt totam amittat ſortem,debet propter illud pe-
riculum aliquid vltra ſortem mutuatam poſſe exi-
gere.
501 Confirmatur quarto,quia omnis negotiatio lici-
ta põt ratione periculi ex iuſtitia eſſe lucroſa,per ea
quæ ſcripſi *ſupra num.193.424.425.426.430.431.432.
436.& inf.§.6.gl.1.n.14.* & ideo ratione ſolius pericu-
li tolerantur lucra,& acceptiones in multis contra-
ctibus, qui aliter eſſent illiciti: Primus eſt contra-
ctus aſſecurationis,in quo aſſecurans ratione peri-
culi,cui ſe exponit pro aſſecurato poteſt iuſtã mer-
cedem,ſeu periculi pretium accipere,iuxta ea, quæ
de vſu huius contractus ſcripſi *ſupr.nu.128.& ſeq.* &
particulariter etiam *infra q.7.p.3.limit.6.nu.5.& infra
§.3.gloſſa 3.numer.51.* Secundus eſt contractus ſpon-
ſionis,qui fraternizat cũ contractu aſſecurationis,
nam in ſponſione honeſta, ſeu quę habeat cauſam
honeſtam,poteſt unus ratione incertitudinis,& du-
bij euentus lucrari,& alius perdere,tanquam in lu-
do,iuxta ea,quæ ex *Santer.& Stracc.* ſecutus ſum *ſup.
nu.88.* & aſſecurationem,& uadiationem, ſeu ſpon-
ſionem fraternizare, imò, ſemota locatione,& cõ-
ductione ab aſſecuratione, eſſe vnum,& idem,latè,
hinc aſſecurationẽ tunc impugnãdo, nititur oſten-
dere *Conrad.de contract.q.71. concl.2.* Tertius eſt con-
tractus cenſus vitalitij,vt ſcripſi *ſupra num.294. & §.
ſeq.gl.5.num.150.* Quartus eſt contractus ſocietatis
officij,in quo ratione periculi toleratur, ut lucrum
excedat fructum ſocietatis,vt ſecutus ſum *ſupr.num.
280.& ſeqq.& num.291. & ſeqq.* Alios contractus, in
quibus ſola ratione periculi licet ultra ſortem capi-
talis accipere,vide *ſupra ſub num.97.98. & 99. in 1.2.
& 3.contract.*

Contrariam opinionem aduerſus hunc ſeptimũ 502
caſum,nempe,quod mutuãs,neque ratione periculi
poſſit aliquid ultra ſortẽ exigere,ſuadent illa qua-
tuor argumenta, quæ contra uenditionem ad tem-
pus cariori pretio ratione periculi expenſarum, &
laborum in exigendo pretio, adducit *Medin. in ſuis
tract.tomo 2.tit.de rebus reſtit.q.38. cauſ.3. verſ.hanc ter-
tiam cauſam, & ſeqq.fol.270. & 271.* dicens etiam,
quod præcedens opinio communiter non tenetur;
& tenet ſibimet contrarius *Io.Azor.* quem citaui,&
ideo improbaui *infra quæſt.7.p.1 ſub numer.79. in fine,
verſ.quia huius.* & in ſpecie contra tertiam confirma-
tionem adductam *ſupra num.408.* de mutuante, qui
aſſecurãdo mutuatarium, exigit pretium aſſecura-
tionis,uidetur tenere, reprehendendo communem
intellectum,de quo *ſupra d.numer.498. Nauar.in cap.
nauiganti. nu.1.& ſeqq.de vſur. & in man. confeſſ.cap.17.
de vſura circa cambia,initio,& numer.284.* dicens, *text.in
d.cap.nauiganti*, non diſponere in eo,qui mutuat pe-
cuniã ea lege expreſſa, ut mutuatarius teneatur fa-
cere illam pecuniam aſſecurari ab ipſo mutuatore,
ſoluto iuſto aſſecurationis pretio,quia inquit,quod
iſto caſu mutuãti ultra ſortem acquiratur prędicta
obligatio mutuatarij,& ideo ſit uſura: erat indubi-
tatum,ideoque indignum,ut tanta opera à Grego-
rio IX.declararetur *in d.cap.nauiganti*, & ſic Nauar.
reijciendo hunc intellectum, quem Doct.citati *ſu-
pra numer.498.* uti communem ſequuntur, addi ſe-
cundum intellectum,ut illud *cap.* diſponat,eum,qui
mutuat pecuniam,traijciendam per loca periculo-
ſa;ſuſpiciendo periculum in ſe ob aliquod pretium,
eſſe cenſendum uſurarium, *& ex Nauar.* ſequuntur
in effectu *Franch.Garc.de contract.cap.39.ſub numer.12.
verſ.ma due.* & copioſius *Lud.Lopez. de contract. libro
2. c.16.verſ.porro illa quæſtio. & verſ.ſeqq.* & præſertim
verſ. quartum denique. quod idem in effectu tenet e-
tiam *Stracch.tract.de aſſecur.in præfatione,ſub numer.32.
verſ.ſed Vt in quæſtione.tomo 6.part.1.fol.339.* ubi poſ-
quam *ſupra eodem num.32.verſ. tertia facti ſpecies.* pro-
poſuit difficultatem,an mutuator ſit cenſendus vſu-
rarius;quando ſuſpicit in ſe periculum pecunię mu-
tuatæ,nulla expreſſa ad hoc lege: ſeu conuentione
aſſecurandi,& ideo non conſtat, quo animo, qua-
ue intentione mutuauerit,& an alias fuiſſet mutua-
turus ſine aſſecuratione, reſoluit affirmatiue,in du-
bio cenſendum eſſe uſurarium ex diſpoſitione *d.c.
nauiganti.de vſur.* hũcque uideri ſenſum uerum,& ger-
manum *illius cap.* ſcribit *ſub nu.33.* & ſic de diametro
contra corroborationem poſitam *ſupra num.499. &
500.* quod idem tenet *Corn.in l.ſi paciſcendo, numer.15.
verſ.in dubio autem,C de pact.* ut refert, ſed non ſequi-
tur *Santer.tract.de aſſecur.parte 1. num.13.tomo 7.par.1.
fol.348.* et licet *Ludou.Molin.de iuſtit.tomo 2.de contract.
diſp.318.*

diſput. 318. *verſ. præcipuè* ſcribant, intellectum, de quo *ſupra nu.* 498. eſſe communiorem, neque eſſe improbabilem, quicquid dicat Nauar. tamen poſtea hanc Nauari expoſitionem nedum non impugnat, ſed ait æque eligibilem eſſe, ſicut alias duas, nempe communem, & aliam, quam adducit, aliaſque expoſitiones ſeu intellectus. *ad d. cap. nauiganti* . retuli *infra q.* 7. *parte* 2. *ampl.* 8. *numer.* 45. 46. *& ſub numero* 50. *in* 5. *intellectu* .

503 Comprobatur primo hic intellectus ad *dictum c. nauiganti.* quia *Couar.* & multo magis *Io. Azor.* ab aſſecuratione, facta a tertio, ad aſſecurationem factam ab ipſo mutuante, ſeu creditore, non bene inferunt, vt contra *Nauar.* notat etiam *Strach. d. tract. de aſſecurat. in præfat. ſub num.* 27. *verſus finem. verſ. tertio, & vltimo.* cum in tertio non militet illa ſuſpicio uſuræ, quæ militat in mutuante; ſiquidem in tertio non datur terminus neceſſarius, & præambulus ad vſuram, nempe, mutuum quod idem in áſſecuratione capitalis poſiti in ſocietate, nẽpe, quod eſſecuratio non poſſit fieri a ſocio, qui recipit capitale, & tamen poſſit fieri a tertio, ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. libr.* 6. *q.* 6. *art.* 2. *col.* 4. *in fine. & col.* 5. *fol.* 600. nam in caſu mutui tertius aſſecurans, cum non mutuet, eſt alienus ab vſura, quare ſi fideiuſſor eſt fictus, quia ſcilicet ipſe eſt mutuator, & fingit, vt alius mutuet, & pro fideiuſſione illa vnũ, vel duos ducatos accipit pro quolibet centenario, vſuram committit, ſi vero eſt verus fideiuſſor, quia alius mutuat, tunc an ſit vſura, ſi fideiuſſor, fideiuſſionis pretium accipiat, eſt punctus diſputabilis, in quo poteſt teneri, quod non ſit vſura, *Archiep. Florent. tract. de vſur. cap.* 2. *§.* 45. *num.* 74. *&* 75. *tom.* 7. *fol.* 85. immo differentiam eſſe, quod pactio contracta ut inter creditorem & debitorem; vel inter fideiuſſorem & debitorẽ, oſtendunt in alio propoſito ipſimet *Couar. eod. cap.* 2. *num.* 7. in pacto legis commiſſoriæ, dicẽs, quod licet in pignorib. pactum legis commiſſoriæ ſit illicitum, & improbatũ inter debitorem, & creditorem, accipientem pignora, tamẽ eſt licitum, & permiſſum inter debitorem, & fideiuſſorem, *Abb. in cap.* 7. *ſignificatione. ſub num.* 6. *de pignor. Fab. de Mont. tract. de ampl. & Vendit. q.* 7. *princ. ſub num.* 11. *fallent.* 3. *tomo* 6. *parte* 1. *fol.* 64. *& alij.* quos, teſtando de communi opinione, *citat. Couar. ſub nu.* 7. licet ipſe nullam in caſu legis commiſſoriæ conſtituendam eſſe differentiam credat, *& Io. Azor.* quem citaui *verſ. ſeq.*

Comprobatur ſecundo, quia contractus aſſecurationis in ſubſtãtia eſt contractus fideiuſſionis, ſeu illius habet naturam, vt ſcribunt ij, quos citaui *ſup. n.* 29. & in contractu fideiuſſionis is, qui aſſecurat, ſeu fideiubet, ſemper ſtat a parte debitoris, eumq; repræſentat, induendo eius obligationem ad fauorẽ creditoris; ſed hoc repugnat, vt idem, eodemq. reſpectu ſit creditor, & fideiuſſor pecuniarum, ſibi debitarum aſſecurando, quod eũnt ſaluæ, quia eſſent duo contraria in eodem ſub ecto, vt latius explicãt *Franch. Garc. de contract. cap.* 39. *ſub numer.* 12. *verſ. ma due ibi, noi dirbiar immo di ſupra,* & reprehendendo, & ſaluando eundem *Garciam* cum diſtinctione. *Lud. Lopez. de contract. lib.* 2. *cap.* 16. *Verſ. in oppoſitum. & verſ. igitur ad argumẽtum.* & in alio propoſito latius ſcripſi *infra q.* 7. *parte* 1. *num.* 15. *& infra §.* 7. *gloſſ.* 1. *numero* 24. quod idem ſcribunt *Io. Azor. de inſtit. moral. p.* 3. *libro* 11. *tit. de contract. dubijs, cap.* 18. *dub.* 7. *verſ. obijcias. colum.* 1021. dicens, mutuatorem ex natura rei eſſe perſonam diſtinctam a fideiuſſore, & áſſecuratore, quia iſti ſe habent ex parte debitoris, ſeu mutuatarij, & ideo repugnat, ut mutuator ſit ẽt ſibimet fideiuſſor, & conſequenter diſpar, inquit, eſt ratio, quod fideiubeat extraneus, vel ipſemet mutuator, quod etiã in effectu concludit *Franc. Garc. tract. de contract. cap.* 23. *propè finem, & dict. c.* 39. *ſub numer.* 12. *verſ. da quanto. & verſ. ſeq.* et ex huius confirmationis viſceribus oritur ille concluſio, de qua *in d. §.* 6. *gl. ſſ.* 1. *ſub numer.* 12. quo iuſtitia, et debitum non eſt ad ſe ipſum, ſed ad alterum.

Ergo mutuator nũquam poteſt pro pretio áſſecurationis, ſeu periculi aliquid vltra ſortem mutuo datam accipere, etiamſi a mutuatario rogaretur ad aſſecurandum, quia vere vellet, ſe áſſecurari.

Quid dicendum in iſto ſeptimo caſu, nã, ſi vera 504 eſt opinio, de qua ſupra *nu.* 493. quod mutuatori liceat aliquid vltra ſortem exigere a mutuatario, eo quod mutuatarius poſſet redigi ad inopiam, vel aliter fieri malæ fidei, et quia ſicut mutuatarius teneretur ſoluere pretium ſecuritatis fideiuſſori, áſſecuranti mutuatorem, ita ẽt teneatur ſoluere mutuatori, qui vult fungi eodem officio fideiuſſoris, duæ ſequerẽtur concluſiones, quæ videntur exorbitãtes primas, quod vix reperirẽtur mutuum, pro quo ſaltem in foro fori non poſſet aliquid exigi vltra ſortem; ſecũda, quod mutuum, quod magis detur pauperum indigentijs, quam diuitum negotiationibus; pauperibus ipſis magis onerosũm eſſet, quam diuitibus, cum maius ſit periculum in mutuatario paupere quam in diuite.

Pro abſoluta totius controuerſię intelligentia, et clariori eiuſdem reſolutione, diſtinguo treſcaſus.

Primus caſus eſt, quando periculi aſſecuratio fieri deberet ad utilitatem mutuatoris formidantis damnũ, et iacturam mutui, et hic eſt proprius caſus controuerſiæ, de qua principaliter egimus ſupra *n.* 493. *& ſeq.* et iſto caſu diſtinguo duplex forum; Primum eſt forum interius, et in iſto concludo cum *Medin et Io. Azor. citatis ſub d. nu.* 493. quod ratione illius periculi, et ſemota omni fraude uſurarũ poſſit mutuator vltra ſortẽ exigere aliquid, quod arbitrio boni uiri ſit iuſtum pretium illius periculi, dummodo non ſimulate, ſed uere exigat propter illud periculum, et non propter mutuum, ſeu uſum pecuniæ, hancq; concluſionem amplio, ut procedat etiam ſi periculum euanuerit, quia nihilominus illud pretiũ non teneatur remittere, ſiquidem ſicut potuiſſet uериſimiliter perdere totum capitalem; vel partem illius: ita etiã debet potuiſſe aliquid lucrari, cum ſe expoſuerit illi periculo, ſicut neq. aſſecurator, teneatur aſſecuratario reſtituere pretiũ aſſcurationis: cũ ſi eueniſſet caſus ſiniſter, aſſecurator fuiſſet coactus ſoluere ſortẽ áſſecuratam, ut aduertit etiam *Med. in ſuis tract. tomo* 2. *tit. de reb. reſtit. q.* 38. *cauſ.* 3. *verſ. præterea, qui fol.* 272. et ita, loquẽdo de eo, qui propter uериſimilẽ timorẽ litium, et impenſarum in exigendo capitale rei uẽdendæ, eam uendit cariori pretio, pecunia credita ſcribit idem *Medin.* quem ſecutus ſum infra *q.* 7. *p.* 1. *ſub nu.* 81. Secundum eſt forum exterius, et in iſto, ne aperiatur uia fraudibus uſurarum, ego ualde dubito de iſta concluſione, quam poſui hic ſupra in foro interiori, per ea, quæ adduxi ſup. *n.* 205. *&* 503.

Digitized by Google

505 Secundus caſus eſt; quando periculi aſſecuratio eſt ad euitandum damnum, & iacturam, quam pati poſſet mutuatarius in re mutuata, & iſto caſu reaſſumo illas duas difficultates, de quibus ſupra *n.409. & 502.*

Prima difficultas eſt, quādo mutuator ea mutuat conditione, quod mutuatarius teneatur facere ſe aſſecurari ab ipſo mutuatore, et in hac difficultate cōcludo, mutuum eſſe vſurariū in vtroq. foro, per ea, quæ latè ſecutus ſum ſup. *nu.*498. hæcque concluſio tranſit ſine controuerſia.

Declara primo, reſtringendo hanc concluſionem, vt non procedat, quando mutuator pecuniam, quā mutuat, paraſſet ſuo periculo trāſmittere ad negotiandum, puta, in Indias: ſed precibus mutuatarij, vt ei eas mutuet, a propoſita tranſmiſſione, et negotiatione deſiſtit, quia iſto caſu poteſt mutuator nolle mutuare ſine contractu aſſecurationis; cum enim iſto caſu mutuator mutuaturi caſu ceſſet à ludo ſuæ pecuniæ, ei denegari non debet, vt remanente mutuo, adhuc ſuam pecuniam fortunæ ludo per viā periculoſæ aſſecurationis exponere poſſit, *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſput. 318. verſ. dixi in concluſione, col. 283.*

Subdeclara, vt hec declaratio poſſit procedere in foro conſcientiæ, ſed in foro exteriori, ad euitandas fraudes valde dubito, & inclino in contrarium.

Declara ſecundo, vt quamuis mutuator, exigens pretium aſſecurationis a mutuatario, ſit cenſendus vſurarius, vt dixi ſupra, tamē vſura iſta ciuiliter agēdo; nō operatur, vt mutuator teneatur reſtituere aliquid, de pretio aſſecurationis, ſi ſit iuſtū, & moderatū pretium, ſed ſolum operatur, vt teneatur reſtituere id, in quo fuiſſet iniuſtum, & teneatur etiā ad id, quanti arbitrio boni viri æſtimabituronus illud aſſecurationis ineundæ cum mutuatore, *Mol. d. diſp. 318. verſ. tertio concluſio. col. 284.* & latius & apertius *d. ſo. 309. verſ. illud aduerſus. col. 253.*

Ratio huius declarationis, quare teneatur ad æſtimationem huius oneris eſt quia hoc onus eſt pecunia æſtimabile, alias non eſſet vſura, per ea, quæ dixi infra *q. 7. p. 2. ampl. 10. ſub nu.* 82. vnde cum ſit æſtimabile poteſt æſtimari.

Subdeclara, vt tunc mutuator teneatur reſtituere quanti fuerit æſtimatum, quando illud onus fuerit executioni mandatū, ſecus ſi non fuerit executioni mādatum, quia tunc mutuator tenetur ſolum liberare mutuatarium ab illo onere iniuncto, *Mol. d. diſp. 309. verſ. Caiet.*

506 Secunda difficultas eſt, quando mutuator aſſecurat mutuatarium a periculo nullā ad ineundū aſſecurationis contractum obligatione præcedente, & in hac difficultate, in qua militant opiniones, quas adduxi ſupra *nu.* 498. *& ſeq. & nu.* 502, *&* 503. ego diſtinguo duplex forum.

Primum eſt forum exterius, & in hoc, ſequendo opinionem, de qua ſup. *nu.* 502. *et* 503. cōcludo quod mutuās pecuniam cum aſſecuratione, eſt vſurarius propter illam aſſecurationē, & ab hac concluſione non videtur diſcedere *Molin. diſput. 318. verſ. fin. verſ. præcipue. col.* 285. referēdo opinionem, ſeu expoſitionem Nauarri de qua ſupra *nu.* 502.

507 Extende primo hanc concluſionem, vt mutuans, recepto pretio aſſecurationis, ſit vſurarius, etiam ſi fuiſſet ſine aſſecuratione mutuaturus.

Ratio, quā defendi poteſt hæc extenſio, eſt vnica, quæ ſi deficeret, rueret extenſio, & quia eſt ratio, de qua Doct. acerrime contendunt, & quā paſſim vtūtur, cum ſit veluti anima legum, operepretium eſt, ſumpta occaſione ab hac extenſione, vt eam late, & diligenter examinemus: eſt igitur ratio huius extēſionis, quia aliquando, ceſſante etiam ratione legis, ſeu diſpoſitionis, non ceſſat lex, ſeu diſpoſitio, quare licet mulieri, quę ob adulterium à marito deuerterit, prohibitum ſit, ne, pendente termino 60. dierum qui datur marito ad eam accuſandam, poſſit ſeruos ſuos manumittere, ne illa manumiſſio fiat in fraudem euitandæ torturæ, cui ſerui ſubijci debent, *l. 3. verba, C. ad l. Iul. de adult.* tamen illa prohibitio manumiſſionis habet locum etiam in ſeruis, qui moram traxerint in alia prouincia, nūquam verſati in miniſterio mulieris, quo caſu ceſſat ratio prohibitionis, & tamē non ceſſat prohitio, *l. 12. proſpexit. ff. qui. & a quibus manum.* hæcque ratio eſt amica Ciuitatibus & ſtatuentibus, qui ſtatuunt, ut eorum ſtatuta ſeruentur ad litteram, & prout iacent, ut in Ciuitate Genuæ *lib. 1. c. 16.*

Ratio rationis in lege, condita ad obuiandum fraudibus, ſecundum *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. in ſolut. ſecunda rat. col. 6. fol.* 327. eſt, quia, alioqui leges ſcrupulos puſillorum cōſcientijs inijcerent, ſæpe enim, inquit, obſcurum, & ambiguum eſſet, utrum tanta eſſet fraus, ut ſufficeret ad parendum in ciuili legi, an uero tam parua, vt preponendum eſſet ius naturæ.

Sed ego clarius explicando, dico, quod lex, quæ vult particulariter obulare fraudi, debet non ſolum annullare actum, geſtum cum fraude, quia fraus ex ſui natura habet hanc annullationem, ſed debet annullare actum, in quo fraus pōt committi, et commiſſa difficile cognoſci, vt puta, ſi lex velit obuiare fraudi eorum, qui, habita notitia, caſum ſiniſtrum eſſe ſecutum, faciunt ſe aſſecurari, debet declarare ſimpliciter aſſecurationem, factam poſt ſecutū caſum ſiniſtrum, eſſe nullam, et ſic comprehendere etiā aſſecurationem factam, ignorato caſu ſiniſtro, quia lex ſic remouet omnem occaſionem fraudis, cum alioqui homines eadem aſtutia, qua fraudem committere nouerunt; commiſſam tegere non ignorent.

Ergo licet in eo, qui fuiſſet mutuaturus ſine aſſecuratione, ceſſet dolus, et ſuſpicio fraudis uſurarum, et ſic ceſſet ratio, qua ius *in d. cap. nauiganti de vſur,* mutuantem cum aſſecuratione iudicat uſurariū per ea, quæ *ex. Nauar.* retuli infra *numer.* 524. tamen illud ius non ceſſat, et ſic adhuc eum iudicat vſurarium, quia lex, quamuis dura ſit, ſeruari debet, vt ſcripſi in meo *tract. de appell. q. 17. limit. 48. nu. 11.*

Corroboratur hec ratio, quia licet lex prohibeat, 508
ut quis ſine cauſa nō iuret, ne ex incauta iuratione ſequatur periurium, tamen hæc lex habet locum etiam in eo, qui veritatem iuramento aſſereret, et ſic etiam ſi ex illa iuratione periurium non ſequatur; ſimiliter licet lex prohibeat, matrimonium cōtrahi in gradu humana lege prohibito, et ex cauſa iuſta ceſſet ratio legis prohibentis, tamen requiritur diſpenſatio, vt hæc omnia deducit *Couar. in decret. tit. de matrim. cap. 6. §. 9. nu. 8. tom. 1. fol.* 207. licet etiam ieiunium præcipiatur ad reprimendam carnis tētationem, tamen et is, in quo illud tentationis periculū

ceſſat,

ceſsat,tenetur ieiunare, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. ratio 2. in ſolut. col. 6. fol. 327. & Couar. vbi ſupra, & Rodriq. in ſum. p. 1. cap. 196. concluſ. 3.* licet pariter contractus,cum minore initos, ſit,minor volente, nullus, quia minor propter iudicij imbecilitatẽ facile decipi poteſt ; tamen, minore volente erit nullus, etiamſi non ſit deceptus;neque læſus, imò etiamſi vtilem inierit contractum, & ab hoc exemplo non videntur diſtare *Sot. d. art. 3. in ſolut. ad ſecundam rationem. col. 6. fol. 327. & Mich. Sal.* nulla de co facta mentione, *ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio. art. 4. tit. an per contractum, verſ. quarto ex fol. 145.* dicens quod : etſi finis legis prohibentis,ne pueri poſſint ſua propria ſponte bona ſua alienare,ſit, ne per eorum imprudentiã male diſſipentur , tamen , inquit, ſi contingat,eſſe puerum decem,vel duodecim annorum,qui ſapienter , & in rem ſuam poſſit de ſuis bonis diſponere , et faciat contractum,inconſulto tutore , talis contractus, inquit, in conſcientia non tenebit,et fundamentum recipit à *l. 1. ff. de min. 25. ann. in fine , nec ante rei ſuę adminiſtratio eis committi debebit,quamuis bene rem ſuam gerentibus.* et quod quamuis finis conſtitutionis non lædatur , tamen pęna , in ea contenta, habeat locum;ſi talis conſtitutio nõ ſeruetur: videtur in effectu concludere in foro fori: *Franc. Niconit. in c. quoniam contra. num. 681. in fine , ibi , concludo igitur. iuncto præced. num. 677. & ſeqq. de probat. inter Repeten. tomo 3. fol. 311.*

509 Obijcitur contra hanc rationem , et ſic contra ipſam extenſionem;quod imo totum oppoſitum eſt verum,nempę,quod , ceſſante fine , ſeu ratione legis ceſsat lex,quia;ceſsãte cauſa,ceſsat effectus, *l. 6. adigere, §. quamuis. ff. de iure patr. cap. 60. cum ceſſante. de appell.* et dixi in meo *tract. de appell. q. 5. n. 117.* et quod vbi cõſtitutio continet aliquid nõ propter ſe principaliter,ſed ad finem alicuius mali euitandi, tranſgreſsores non illaqueet ad pęnam, ſi finis, ad quem principaliter conſtitutio tendit, nõ violetur, ſcribit loquendo in vtroque foro, *Abb. in d. cap. 11. quoniam contra, nu. 6. not. vlt. de probat.* et quo hæc regula (ceſſante ratione legis,ceſsat lex) ſit regula trita,omnibus nota,et in naturalib. manifeſta,a qua nullus ferme caſus excipiendus ſit,putat *Coraſ. trac. de iur. ciuil. etc. p. 4. c. 9. tom. 1. fol. 76. vbi dicta leg. proſpexit.* ea quæ ſumi videtur exceptio,ſecutus *Oldr. Plumb. et Fulg.* reſpondet,etiam in illis ſeruis non ceſsare rationẽ legis, quia inquit,potuit ſeruis, qui vel abſens,uel extra mulieris miniſterium adulterij tẽpore fuerit, ex domina ipſa,vel ex conſeruis aliquid poſtea audire, aut de antiquis dominæ moribus atteſtari,quæ poterunt animum iudicis informare, eidemque viam ab certius iudicium pręſtruere,et pro hac eadem obiectione faciunt,quæ ſcripſi *infra q. 7. p. 2. limit. 17. nu. 9. 11. & 12.*

510 At quamplures alij noſtri Doct. huius obiectionis timore multas prædictæ regulæ (quod ceſsante ratione,ſeu cauſa, ceſset lex,ſeu effectus) afferũt limitationes,ſeu declarationes,quibus,vel aliqua earum poſſit extenſio,eiuſq. ratio defendi .

Prima limitatio eſt,quod hæc obiectio,ſeu regula nõ eſt vera,quãdo ratio legis ceſsat in aliquo caſu ſingulariſſimo,quia non propterea reſtringitur lex, ratio enim legis debet attendi in ſua generalitate, ideſt, in generibus ſingulorum, non in ſingulis generum, *Bal. in l. non dubium. ſub nu. 7. verſ. ſequitur videre. C. de legib. Alex. conſilio 32. clariſſime. num. 7. lib. 7. Sot. de iuſt. & iur. libro 4. q. 6. art. 3. prope finem verſ. argumenta , fol. 330.* requiritur ergo , quod ratio legis ceſset in communi, & vniuerſaliter, et non ſufficit , quod ceſset in caſu particulari , quia leges , quarum ratio continua eſt,& vniuerſalis, non ceſſant, licet in particulari caſu finis,per eas intẽtus, non ſequatur,vt adducendo caſus,a me relatos ſupra *nu. 508.* ſcribit *Couar. ibid. a me citatus, & in cap. cum eſſes, num. 9. de teſtam. tom. 1. fol. 55.* & per ſimilia verba *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio. art. 4. titul. an per contractum. &c. verſ. quarto tex. fol. 145.* & ideo *Rol. diuerſ. deciſ. 182. facultas, verſ. finem. coram Illuſtriſſimo Card. Millino in Romana pignorum , veu. 14. Iunij 1602. in fine , in impreſſis Romæ 1615.* ait, quod etſi in eo caſu,de quo *in d. deciſ* non eſſet commiſſa fraus ab Hebræo in deſcriptione in libro, tamen debebat obſeruare , formam , quam cum non obſeruaſſet , liber eius non probabat,quia licet ceſſet ratio legis in cauſa particulari,tamẽ non ceſſat legis diſpoſitio,quæ eſt inducta ratione euitandæ fraudis, hancque limitationem quidam, vt refert *Innoc.* tenent, etiam ſi lex eſſet contra ius naturale,ſed lata ex iuſta cauſa;vt horum ſententiam retuli infra *in 6. argumento num. 540. verſ. ſexto quia .*

Hæc limitatio,ſeu declaratio videtur ex plurib. 511 impugnanda;Primo,quia non videtur declaratio , ſed deſtructio,dicere,enim hoc, quod dicit hæc declaratio,eſt dicere,quod,ceſſante ratione legis, non ceſſat lex,nam quãdo ceſſaret in ſua generalitate,vt dicit declaratio,tunc lex nõ ſolum ceſſaret in vno , ſed ceſſaret in omnibus,ſicq. illa lex redduceretur ad non legẽ,quaſi tunc eſset correcta ratio legis,& ſic ipſa lex;Vnde *Euerar. de loc. argument. in loc. a ceſſat. ration. num. 2.* tacite hac limitatione reiecta,inquit,ceſſante ratione legis,ceſsaret legem,ſiue hoc contingat ex eo,quod ratio leg. ſ ceſsat in caſu,de quo eſt quęſtio,quia tũc vtiq. ceſsat diſpoſitio,ſiue hoc proueniat ex eo,quod ratio legis,eſt correcta,quia,correcta ratione legis,cẽſetur etiam correcta ipſa lex ; eandem limitationem reijcit *Mant. tract. de coniect. vlt. volunt. lib. 2. tit. 14. ſub nu. 11. verſ. ſed hæc ſolutio.* vbi contra *Couar. ſupra citatum,* inquit,verum eſſe, quod non ſatis eſt , ceſsare rationem legis in aliquo caſu particulari, vt ceſset ipſa lex, ſed requiri ; vt ceſset ratio ipſius legis in cõmuni, & vniuerſaliter,at ſubdit *Mant.* debet ceſsare legẽ in caſu,in quo ceſsat ratio ipſius legis, & ſic *Mant.* videtur negare in effectu hanc limitationem,ſed,loquendo in foro cõtentioſo, non figit pedes, cum loquatur cum formidine , & inconſtanter. Secundo (& cõfirmo idem) quia valet argumentum de toto ad partem, ſed quando ratio ceſsat in totum,in totũ ceſsat etiam lex: ergo quando ratio ceſsat in partem,in partem etiam ceſſabit lex, *l. quæ de tota. ff. de rei vendicat.* Tertio,quia in Ciuitate Genuæ , & Ciuitate Lucæ extat lex prohibitiua delationis armorum,cuius legis prohibitiuę, ratio eſt,ne ſequantur homicidia , & vulnera, & tamen eiſdem Ciuitatibus videmus enſes , & pugiones impune defert ab eo,qui eos defert vendendos, quia in eo,ceſsat prædicta ratio.† Quarto,quia;vt 512 dicunt *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. quæſt. 5. art. 3. circa initium, col. 2. fol. 325. Couar. in d. tit. de matr. cap. 6. §. 9. ſub nu. 8. fol. 207. & Mich. Sal. ad Thom. 2. 2. q. 5. de dominio. artic. 4. tit. an per contractum, &c. verſ. probatur hæc ſententia.*

*fol.*146.licet lex præcipiat correctionem fraternam, tamē ſi in aliquo particulari ceſſet ſpes futuræ correctionis, ceſſabit in eo præceptum legis præcipiētis correctionem,quod & nos ſcripſimus in noſtro *tract.de iud:cauſ.lib.*1*.cap.*56*. nu.*2*. in fine*, & probatur *ex c.*4*.ſi quis.* 33*.q.*3*.de penitent. diſt.*7. (*nam ideo do tibi pœnitentiam, quia neſcio.nam ſi ſcirem, tibi nihil.prodeſſe. non tibi darem , item ſi ſcirem,non tibi prodeſſe , non te admonerem , non te terrerem*) cum hac enim negatiua legendus eſt ille textus, prout eum legis *Sot.ſupr.citatus*.

Poſſet tamen hæc limitatio procedere, quatenus conglutinetur cum his,quæ ſcripſi *infra ſub nu.*521*. ibi,hinc demum eſt*.

Vel poſſet procedere , (loquendo more noſtrorū Doctorum) quando lex non eſſet contra ius naturæ,ſecus ſi eſſet contra ius naturæ,vt ſentiūt *Innoc.* quem remiſſiue citaui ſupr.*num.*510*. in fine* , *& Sot.de iuſt.i ur.lib.*4*.q.*5*.& art.*3*.ſolut.*2*. ration.col.*6*. ibi , noluit ergo legiſlator.fol.*327.

513 Secunda declaratio, ſeu limitatio eſt, quod ſi ratio legis dirigitur in finē particularem,lex ceſſat eo caſu,quo ceſſat ille finis, ut loquendo in correctione fraterna,ſcribunt *Sot.de iuſt.& iur.libr.*4*.q.*5*.art.*3*. prope finem.Verſ.argumenta.ibi, quod autem.f.*330*. & Couar.*quam retuli *num.præcedenti*.

Hæc limitatio, ſalua eorum pace , uidetur uana, quia omnis lex principaliter reſpicit bonum publicum, & ſecundario finem particularem:quare hæc limitatio poſſet ſingulis caſibus adaptari .

514 Tertio limitatio eſt,ut non procedat,quando ratio non eſt expreſſa, ſeu ſcripta in lege ſeu ſtatuto , quia tunc attenduntur uerba legis,et nō ratio,ideoque nihil reuelat an ratio ceſſet, uel non ceſſet, & idem eſſet,quando ratio eſſet dubia, uel ea congrue reddi non poſſet,quia tunc ex tali ratione non poſſemus arguere,quia tūc eſt ſolum ratio magiſtralis, ſed non neceſſaria , *Alex.conſ.*32*. clariſſime. ſub nu.*5*. verſ.quarto probatur.lib.*7 .

515 Limitatio hæc nō uidetur tuta,quia ſupponimus non plures,ſed unicam tātum rationem probabiliter reddi poſſe,quo caſu illa habetur pro expreſſa , *Felin.in cap.*5*.ſi quando.ſub num.*12*.Verſ.ſed certe licet.de reſcript.Coraſ.tract.de iure ciuil.&c.parte* 4*.cap.*5 *.tomo* 1*. fol.*76.& ideo ſicut ceſſāte ratione expreſſa in lege, ceſſat lex in caſu particulari,in quo ceſſat ratio,ita etiam ceſſante ratione non expreſſa, ſi unica tantū ratio reddi poteſt,*Abb.in cap.*8*. quia plerique.ſub num.*39*.verſ.ego latius.de immun.eccleſ.*& in dubio non debemus præſumere legiſlatorem uarijs rationibus motum; quia tu actionibus hominum pluralitas nō præſumitur,*Coraſ.vbi ſup.*cæterum ſi plures rationes reddi poſſent,res eſſet incerta, niſi appareret,quod omnes ceſſarent .

516 Quarta limitatio , omiſſis alijs , quas tu colligere potes ex traditis per Bal.*in d.l.non dubium. ſub num.*5*. verſ.contra legem.& ſeqq.C.de legib. & Felin.in d.capit.ſi quando ſub nu.*11*.&* 12.& late ex congeſtis per *Tiraq. in toto tract.ceſſante cauſ.*eſt, vt nō procedat in ratione , quæ non eſt generalior lege , ſeu non eſt æque generalis ſicut eſt lex; aut enim lex eſt generalior ratione & tunc licet ceſſet ratio,tamen non ceſſat lex,quia quando lex eſt generalior ratione,ſeu cauſa,illa cauſa dicitur impulſiua, quā ceſſāte non ceſſat lex,aut ratio eſt generalior lege,ſeu æque generalis,& tunc ceſſāte ratione, ceſſat lex,quia quādo ratio,ſeu cauſa eſt generalior lege, ſeu æque generalis,tunc illa cauſa dicitur finalis,qua ceſſante,ceſſat lex,vt ſequuntur *Euer.de loc.argum.in loco a ceſſatione rationis nu.*4*. &* 5*. in* 1*. limit.Tiraq.in tractat.ceſſante cauſa.limit.*1*. numero* 62*. verſ.tertium quod cum lex* ad quem locum ſe remittit,*limit.*9*. in fine numer.*2*.* declarando illam obiectionem; de qua *ſupra numero* 509*. verſ.obijcitur.* & ab hac limitatione poſt multa nō videtur diſcedere *Felin.in d.c.ſi quando ſub num.*12*.ibi,ſed non eſt inferendum,de reſcript.*

Verum,et hæc limitatio licet communiter teneatur,et ſit etiam vera nobis tamen nihil , aut parum explicat,quia ignota per æque ignota docet,nam æque eſt ignotum , quando ratio ſit generalior, vel non generalior lege,item quādo cauſa ſit finalis, et quando impulſiua , ſicut eſt ignotum, quando,ceſſante ratione,ceſſet,vel non ceſſet lex; nam ego admitto,quod,ſi ratio ſit generalior lege,ſeu cauſa ſit finalis,ceſſat lex , ceſſante illa ratione , ſeu cauſa;& è conuerſo , ſi lex ſit generalior ratione , ſeu cauſa ſit impulſiua,lex non ceſſat , quamuis ceſſat illa ratio,ſed dico,quod ego certe ſcio ,rationem eſſe generaliorem,vel non generaliorem lege,ſeu cauſam eſſe finalem,uel impulſiuam ex eo, quod lex ceſſat , vel non ceſſat,illa ratione ceſſante:vel non ceſſante,& ſic ex ceſſatione,vel non ceſſatione legis diſco qualitatem cauſæ, & non ex qualitate cauſæ diſco ceſſationem legis .

His limitationibus,ſeu declarationibus conceſ- 518
ſis,remanet ſolida diſcordia inter obiectionem , & rationem,cuius etiam corroborationi facile poteſt reſpōderi, nam licet iuramentum ſine cauſa præſtari non debeat , ad ea, quæ dixi in meo *tract.de iudic. cauſ.lib.*2*.c.*8*.ſub nu.*660.ne ex incauta iuratione periurium contingat, *c.*26*. etſi Chriſtus: de iureiur.* tamen etiam ſi quis velit iurare veritatem , non debet eam ſine neceſſaria cauſa iurare,quia lex intendit obuiare occaſioni, & ſic non ſolum actui, ſed potentiæ actus,vt explicaui infra,addo, quod prohibetur iuramentum propter nominis Dei reuerentiam,quæ nō exhiberetur , ſi eius nomine ſine vrgenti cauſa , & ſine adorationis actu vteremur : quare , vt habetur *Eccleſ.*23*.n.*10*.&* 12*. nominatio Vero Dei non ſit aſſidua in ore tuo.Vir multū iurans implebitur iniquitate.* † Neque 519
eſt verum , quod ieiunium iniungatur principaliter ad compeſcēdam carnis tentationem: ſed iniungitur ad peragendam pœnitentiam , & ad imitationem Redemptoris noſtri,*c.*8*. ſ. ire debet. diſt.*76. ſimiliter non eſt bona illa argumentatio , quod ex iuſta cauſa requiritur diſpenſatio pro cōtrahendo matrimonio in gradu prohibito, quia illa iuſta cauſa nō facit,penitus ceſſare rationē legis,& ideo dico, requiri diſpenſationē; † Eccleſia enim prohibet , ne 520
feria ſexta carnem edamus, *cap.de eſu carnium,de conſecr. diſt.*3*.* non quia non ſumus infirmi, ſed quia illa die Redemptor noſter pro noſtris culpis fuit crucifixus, *cap.*13*. ſabbato ead.diſt.*3*.de conſecrat.* ſed tamen diſpenſat,ſi iuſtam viderit cauſam diſpenſandi,vt puta,quia ex atteſtatione medici cōſtet de infirmitate, ſed ſine diſpenſatione Eccleſiæ quis eam , etiā ſi infirmus eſſet,non poteſt commedere,& ita corruūt fundamenta *Couarruuia , adducta ſupra n.*508*.verſ.corroboratur.* Minus obſtat,quod nos conſiderauimus in contractus minoris:quia *reſpondeo*,quod lex contra-

ctum

Digitized by Google

ctum minoris declarat nullum, minore volente, nō eo, quod minor ſit deceptus, ſed eo, quia potuiſſet decipi, & ſic ceſſant omnia adducta pro corroboratione, & conſequenter dubia remanet extenſio, cū non ſit ex his probatum, quod, ceſſante ratione legis in caſu particulari, non ceſſet lex.

521 Quid in re ſic perplexa dicendum? & quomodo adductam contrarietatem euitabimus, cum in iure nihil contrarium debeat admitti, *§. quibus C. de nou. cod. facien. & l. Vlt. §. contrarium. C. de vet. iur. enucl.*

Concludo duo; primo, extenſionem eſſe veram: ſecundo, rationem, pro ea adductam, non eſſe bonam, & ideo admitto obiectionem, quod, ceſſante ratione legis, indiſtincte ceſſet lex; ſed, retorquendo hanc obiectionem, dico, quod, cum in eo qui mutuat cum aſſecuratione, non ceſſet ratio legis, etiā ſi fuiſſe mutuaturus ſine aſſecuratione, non ceſſabit lex, & ſic extēſio eſt vera: & quod ratio, qua lex pꝛhibet mutuanti, ne aſſecuret, non ceſſet etiam in eo, qui fuiſſet mutuaturus ſine aſſecuratione, oſtendo diſtinguendo: aut enim cauſa, ſeu ratio legis eſt potentia; aut eſt ipſe actus: declaro vberius; Aut lex intendit remouere non ſolum actum, ſeu effectum, ſed etiam illud, per quod poteſt ad illum actum deueniri, & ſic lex intentius agit; & iſto caſu non ſufficit ceſſatio ipſius actus, ſeu effectus, vt ceſſet lex, ſed requiritur ceſſatio illius, per quod deueniri poteſt ad illum actum, alias, ſi illud etiam nō ceſſet, non ceſſat lex; quia iſto caſu parificantur actus, & potentia, & hoc non eſt nouum, quia etiā in definitionibus potentia habetur pro actu; ſiquidem dicimus, quod genus predicatur de pluribus differētibus ſpecie, quāuis plures ſpecies non actu, ſed potentia habeat, vt ſcripſi in meo *tract. de indic. cauſ. lib. 1. cap. 2. numer. 18.* quare, cum lex intendat non ſolum prohibere actum periurij, ſed etiam id, quo peruenitur ad periuriū, prohibet ēt iuramentum veritatis, quod ſine cauſa neceſſaria præſtatur, vt dixi *ſupr. ſub n. 508.* quia actus, qui non eſt neceſſarius, & ex eo poteſt ſequi malum, non eſt faciendus: non tamen prohibet iuramentū, quod ex cauſa neceſſaria adhibetur, quia neceſſitas lege non ligatur: hine quoq; eſt quod cū lex intendat non ſolum actum læſiuum, à minore geſtum, deſtruere, ſed etiam illud, per quod ad illum actum læſiuum poteſt deueniri, irritat, minore volente, omnem contractum, initum cum ipſo minore, etiam ſi minor ex eo non læſionem, ſed vtilitatē conſequatur, vt dixi *ſub eod. n. 508.* & ſic ex ceſſatione actus nō ceſſat lex; hinc etiā eſt, quod dato quod quis detineat librum prohibitū, & damnatum, & illum nunquā legerit, & quod quis illum ēt legerit, ſed ex illius lectione nullū fidei, aut bonis moribus damnū ortū ſit; & iſte ſit præcipuus finis legis prohibentis illum librum, tamen quia lex intendit prohibere etiam potentiā, & occaſionem ad legendum & ad damnum, idcirco etiam is, qui librum detinet & multo magis qui eum legit, committit in legem, etiamſi ex detentione orta non ſit lectio, neq; ex lectione proceſſerit damnū, hinc quoq; eſt, quod cum lex intendat prohibere non ſolum vulnera, & iniurias, ſed etiā arma, quibus ad hæc deuenitur; prohibet armorum delationem, etiamſi ex illa delatione vulnus, & iniuria nō proceſſerint: quare in Ciuitate Genuæ, & Lucæ puniuntur deferentes arma, etiā ſi cum illis non fuerint apprehenſi, & quamuis ex illorum delatione nullum ſit ſecutum malum, & ſimiliter Romæ, & vbiq; puniuntur apprehenſi cum armis, etiam ſi armis illis neminem offenderint, nec conſtet, quod vellent offendere, quia ex ceſſatione actus non ceſſat lex, ceſſaret autem lex, ſi ceſſaret ipſa potentia, & ideo ſi deferens arma eſſet infans, uel eſſet illorum armorum venditor, in quibus præſumeretur ceſſatio potētiæ ad offendendum ceſſaret lex; & ab hoc exēplo non diſcedit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. in ſolutione ſecunda rationis. col. 6. fol. 327.* dicēs, quod, prohibita nocturna armorum delatione etiam pacificus illa deferre non poteſt, hinc quoq; procedit, quod etſi cauſa, qua alearum ludum Princeps prohibet, ſit, ne ex eo ſequatur propriæ ſubſtantiæ amiſſio, lachrymæ, blaſphemiæ, & ſimilia mala, vt in *l. Vlt. C. de relig. & ſumpt. fun.* & ludens puniri debeat pena arbitraria, *Clar. recept. ſent. lib. 5. §. ludens. verſ. ſed quæro.* & late *Menoch. de arbitr. iud. caſ. 399.* tamen qui ſine blaſphemia, & ſine amiſſione luderet, vt putà, quia neuter perdiderit, adhuc legis pœnam non euaderet, quia lex imponit pænam occaſioni, & periculo, cui quis ſe exponit quamuis illius occaſionis, & periculi effectus nō ſequatur, hincque oritur, quod cum lex intendat prohibere non ſolum fraudem, quæ committitur in occultatione veritatis, ſed etiam id, quo ad illam committēdam deuenitur, prohibet ſeruorum manumiſſionem, ſine verſati fuerint in mulieris miniſterio, ſiue non, quia ex ſeruorū manumiſſione euitatur torturā, qua ex ſeruorum ore veritas emitur, vt dixi ſupra *nu. 507.* & omiſſis alijs ſimilibus, quæ eſſent infinita, hinc demū eſt, quod licet numulario debeatur pretiū cambij propter impenſas & labores in tranſuehendis pecunijs, tamen debetur ei, etiam ſi tranſlationem faceret ſine impenſis, et ſine labore, quia lex conſiderat expenſas, et labores in potentia, et quod eueniat caſus, in quo illa potentia nō reducatur ad actum, ſit accidens, quod à lege non habetur in cōſideratione per ea, quę ſcripſi ſupra *ſub. n. 428.* et infra *q. 7. par. 2. ampl. 6. num. 1. & ſeqq.* Lex ergo cōſiderat effectus, qui ſequūter a ſuis cauſis procedere ſolent, non autem effectuum ceſſationem, quæ raro ſolet euenire, *l. 5. nam ad ea. ff. de legib.* & eſt ſolemniſſimum Doctorum axioma, quod lex accidentatios caſus nō reſpicit ſed ea, quæ vt plurimum cōtingunt, quia iura conſtitui debent his, quæ accidūt, et vſu uenire poſſunt, non autem in his, quæ preter opinionem, et inſperato contingunt, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. in ſecunda ratione, col. 5. in fine, fol. 372.* et latius *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. qu. 5. de dominio, art. 4. tit. an per contractum, &c. verſ. quarto lex. fol. 145.* Aut lex intendit ſolum diſponere ſuper actu, et tunc dico, quod ſufficit ceſſatio illius actus, licet non ceſſauerit potētia, quare, cum lex intēdat tollere grauamen, quod iudex, procedendo, ſeu iudicando, infert, concedit appellationem ſolum, quando prætenditur grauamen illatum, non autem antequam adſit grauamen, et ſic non conceditur appellatio ex eo, quod iudex poſſet grauare, et ideo ſufficit ceſſatio grauaminis actualis, quamuis nō ceſſet id, per quod poterat deueniri ad illud grauamen, hinc quoq. eſt, quod cum lex, quæ præcipit fieri correctionem fraternā, intendat, vt ex ea ſequatur emendatio corrigendi, ceſſat iſta lex, ſi ceſſatura ſit ipſa emendatio, et ſic, ſi emendatio non ſperetur, correctio nō eſt neceſſaria

ceſſaria ad eá, quę dixi ſupra *nu.* 512. quamuis non ceſſet illa aptitudo, quám correctio de ſui natura habet ad emendandum.

Ex hac diſtinctione appáret, verá ſemper eſſe regulam, quod, ceſsante ratione legis, ceſſat lex, & è conuerſo, non ceſsánte, nō ceſſare: nam ſi lex pro ratione habet ipſa potentiam, & occáſionem, requiritur ceſsatio ipſius potentiæ, & ceſsatio actus non ſufficit, & in hoc decipiuntur Doctores, qui credūt, rationem legis ceſsare in particulari, & ideo non ceſſare legem, non aduertentes, quod in particulari ceſſat actus, in quo non eſt fundata ratio legis, & nō ceſsat potentia, in quá fundatur legis ratio.

Nec obſtat, quod hæc noſtra diſtinctio videátur pati eandem reprehenſionem, qua nos ſupra *nu.* 517. arguimus quartam limitationem, cum æque ignotum ſit, quando lex diſponat ſolum ſuper actu, vel etiam ſuper potentia ad illum actum, ſicut eſt ignotum, quando ratio legis fuerit finalis, vel impulſiua.

Quia *reſpondeo*, aduertendum eſse, quod fácilius forſan cognoſcimus, an lex diſponat ſuper actu & potentiá, vel ſuper actu tantum, quám cognoſcamus, an rátio, quá diſponit, ſit finális, vel impulſiua: fateor támen, vtrumque eſse difficile.

522 Cum ergo lex canonica *in cap. nauiganti.* prohibēdo voluerit obuiare non ſolum vſuræ commiſſioni, ſed etiam committendi occaſioni, intelligitur prohibuiſſe ſimpliciter mutuatori, ne, recepto pretio, aſſecuret, & ſic etiam ſi ſine áſsecuratione fuiſset mutuaturus; quia hoc ſemper eſt occultum, & ſic ideo non ceſsat lex, quiá non ceſsát ratio.

523 Suppoſitá autem illa quarta limitatione, de quá ſupra *nu.* 516. ſupereſſet, vt dicerem, quomodo cognoſcatur cauſa finalis, ſeu mens legis, ſed tu apud plures hoc inuenies, & præſertim ápud *Bal. tract. de ſtatut. in verbo, proœmium. nu. 2. & 3. tom. 2. fol.* 139. *Brun. eod. tract. art. 5. nu. 96. fol. 173. & Stracch. tract. de decoctor. par. 4. num. 3. tom. 6. par. 1. fol.* 319. Et hæc ſufficiánt de prima extenſione, poſita ſup. *nu.* 507.

524 Extende ſecundo illatiue, vt, cum in foro fori iudicetur vſurárius, etiam ſi fuiſset mutuaturus ſine aſſecuratione, vt dixi ſupra *d. nu. 507. in præcedenti extēſione*, idcirco non ádmittátur ad probandum coniecturas, & præſumptiones, quibus tolli poſſit vſuræ pręſumptio, *Santer. tract. de aſſecur. par. 1. ſub nu. 17. tom. 6. par. 1. fol.* 348. dicens, quod ideo non ádmitteretur probatio in contrarium, *Nauar. in man. conf. ſſ. cap. 17. de vſura circa cambia, ſub num.* 284. dicens, quod Pontificis ánimus *in d. cap. nauiganti*. fuit obuiandi quamplurimis vſuris palliatis, quæ fiebant, mutuando cū aſsecuratione, ſuſcepto pro ea pretio, quamplures enim, qui volentes ſibi mutuari, & non inueniētes, qui grátis mutuarent, fingebant, ſe velle traijcere pecuniam in alias terrás, & velle ſibi cūm aſsecurari addito pretio iuſto, quo inuenirent mutuatores, & obuiáuit, inquit, inducendo pręſumptionem iuris, & de iure, quiá non dixit, talem mutuatorem eſſe vſurárium, ſed, cenſendum vſurarium, hoc eſt, pręſumendum, & ex *Nauar.* videtur ſecutus *Lud. Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 318. verſus finem, verſ. præcipuè col.* 285.

525 Ratio huius extenſionis eſt, quia *Papa* non noſcit ſecreta cordis, nec poteſt de occultis diuinare, *capit. Vnico. Vt Eccleſ. benef. ſine diminut. confer.* & ideo iudicat ex veriſimilitudinibus, & à communiter accidentibus, in quibus poteſt ſępe falli, & conſequenter poteſt euenire, vt Eccleſia iudicet aliquem, vſurarium, qui non ſit vſurarius, & è contra, iudicet, non eſse vſurarium, qui eſt vſurarius, per eá, quę latius adduxi infra *ſub nu.* 529.

Confirmatur hęc rátio, quiá in foro fori vſura 526
poteſt probári per argumenta, coniecturas, & pręſumptiones, vt ex *Ioan. Andr. Laur. de Rodulph. Afflict., Dec. & Stracch.* & eſse communem opinionem, ſecutus ſum in meo *tract. de iudic. cauſ. &c. lib. 2. cap. 9. num. 305. & ſeqq.* in quibus huius confirmationis rationes late deduxi.

Contra hanc extenſionem, quod enim hęc vſu- 527
rę præſumptio, reſultans ex aſſecuratione, recipiat probationem in contrariū, cum ſit præſumptio iuris tantum, quia Pontifex *in d. cap. nauiganti*. non decernit, mutuantem, recepto aſsecurationis pretio eſſe vſurarium, ſed ſolum pręſumit, quaſi dicat, alio in cōtrarium non demōſtrato, quare, ſi probetur, mutuantem eſse virum probum, & ab vſurária prauitate alienum, ſolitumq; grátis mutuare, & mutuaſse amiciſſimo, & ſimiles probentur circunſtantiæ; tolleretur præſumptio vſuræ, quia vna præſumptio tollit aliam, ſcribit *Stracch. tract. de aſſecur. in præfat. num. 40. Verſ. nunc & illud. & nu. 41. tom. 6. p. 1. fol.* 360.

Non diſcedo ab extenſione, quæ eſt neceſsáriá, ádmiſsá extenſione pręcedenti. Et hęc ſatis de primo foro, nempe de exteriori, de quo egimus *ſupra nu. 506. & ſeqq.*

Secundum eſt forum interius, ideſt, conſcientiæ: 528
& in iſto concludo, quod mutuator, qui ſine vlla fraude, ſed requiſitus á mutuatário, aſsecurát, & aſsecurationis pretium exigit, non eſt vſurarius, ideoque poteſt tuta conſcientia retinere pretium, quod habuit ex aſsecurátione, *Nauar. in man. confeſ. c. 17. de vſura circa cambia, ſub nu.* 284. & proinde cōfitentē, ſe mutuaſse cum aſsecuratione ſine vlla fraude, non debet confeſsarius condemnare ad reſtitutionem, *Nauar. eod. cap. 17. nu.* 285. & quod mutuatio iſto caſu non ſit vſuráriá de lege diuiná, vel naturali, et hic mutuator in foro conſcientiæ nō ſit iudicandus vſurarius, firmauit ante eum *Conrad. tract. de contract. qu. 39. in 2. concluſ. & Nauarrum.* tollendo difficultates, late ſequitur *Lud. Lopez de contract. libro 2. cap. 16. verſ. quartum denique. & ſeqq. vſque ad verſ. iam illa hic.* excluſiue, et quod tex. *in dict. capit. nauiganti.* non habeat locum in foro conſcientiæ, ex *Nauar.* videtur ſecutus *Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 318. Verſus finem, verſic. præcipue, colum.* 285.

Ratio huius cōncluſionis eſt, quia in foro conſcientiæ non eſt peioris conditionis mutuator ád aſsecurandum, quam ſit alius tertius, ſi re uerá mutuatarius hanc ſecuritatem (quiá ea indigebat) erat petiturus á tertio, mutuator enim non eo, quod, mutuādo, exercet actum charitatis erga mutuatarium, debet eſse peioris conditionis, tertio non exercente hunc actum cháritátis, *Nauar. in d. c. nauiganti ſub nu. 5. de Vſur.* quem ſequitur *Lud. Lopez. d. c. 16. verſ. porro illa. & verſ. quartum denique*.

Cōfirmatur primo hęc cōcluſio, quia ſicut pręs- 529
ſumptio cedit ueritati, ita lex poſitiuá, quándo iudicat ex præſumptionibus; cedit legi diuinę, quę ſemper innititur ueritati, ideoque in foro cōſcientię, in quo iudicat Deus, ſeu lex diuina, attenditur ueritas,

Abb.

Digitized by Google

*Abb.in cap.8.quia plerique.ſub num.18.& 20.de immun. eccleſ.*loquens in caſu;de quo *infra quaſt.7.parte 2.ampliat.19.ſub nu.93.verſic.infero primo probando.*et quando canon,vel lex fundatur ſuper præſũptis, ſi in foro animæ centum ſit, præſumptionem illam nõ eſſe veram,preualet ibi veritas, *Felin.in cap.1. fallent.6. ſub n.40.verſ.hæc fallentia.de conſt.*et nulla lex, fundata in præſumptionib. ligat quem in foro conſcientiæ,ſi contrarium eius,quod præſumitur, eſt verum coram Deo,*Nauar.in c.ſi fœneraueris, numero 106.in fi. verſ. quarto quod 4. quæſtio.3.* et quod lex ciuilis,quæ præſumptionem præfefert;in animæ iudicio locum ſibi non vendicet,quia in eo conſtat veritas, ſcribit *Couar.in cap.cum eſſes.verſ.ſed eſt quæſtio. num.4. in fine, de teſtam.*et ſtare communem concluſionem Theologorum, Legiſtarum, et Canoniſtarum, quod lex poſitiua,fundans ſe in præſumptione, non ſit ſeruãda in foro cõſcientię,et animę,ſequitur *Ioh.de Anan. in cap.6. in ciuitate,n.9.verſ.quædam.eſt deceptio.de vſur.* et quod lex,ſeu forum conſcientiæ, quæ non ſit erronea,ſemper nitatur ueritati, et rei exiſtentiæ, at lex humana diſponat;et iudicet ex his,quæ apparẽt, et non de occultis,ideoque iudex ſecundũ probata, et non ſecundum conſcientiam iudicare debeat, et in foro conſcientiæ attendatur veritas, et non præſumptio,vel fictio,ſcribit motiuãdo, quod hæres, etiam inuentario non confecto,nõ teneatur nec in foro conſcientiæ, nec in foro fori vltra vires hæreditarias ad reſtitutionem vſuram, ad quam tenebatur teſtator,*Fed.de Sen.conſ.21. nunquid hæres. ſub nu.2. quem Anch.in cap. poſſeſſor mala fidei.num.12. verſus fin. de reg.iur.in 6.* ſequitur in puncto reſtitutionis vſurarum,et vlterius *ſub nu.13.*contra eum tenet in diſtincte, quod hæres in foro conſcientiæ non teneatur ultra vires hæreditarias,citãs ad hoc *Bar.& Bal.*quare Papa,cũ neſciat ſecretã cordis, nec poſſit de occultis diuinare *c.vnico.v. eccleſiaſt.benef.ſine domin.confer.*iudicat ex veriſimilitudinibus,et ã cõmuniter accidentibus,et quandoque fallitur, et ideo Eccleſia ligat quandoque eum,qui apud Deum eſt ſolutus,et ſoluit,qui apud Deum eſt ligatus, vt, loquendo de decedente in excommunicatione dicit *text. in c.28. a nobis,de ſenten.excom.iudicium Dei Veritati,quæ non fallit,neo fallitur.ſemper initiatur.iudicium autem Eccleſię non nunquam opinionem ſequitur,quam et fallere ſæpe contingit, & falli, propter quod contingit interdum, vt qui ligatus eſt apud Deum,apud Eccleſiam ſit ſolutus,& qui liber eſt apud Deum, eccleſiaſtica ſit ſententia innodatus.* Vnde non ſequitur,Eccleſia iudicat hũc vſurarium, ergo eſt vſurarius;neque è conuerſo;iudicat,non eſſe vſurariũ: ergo non eſt vſurarius.

530 Confirmatur ſecundo,ſeu verius corroboro hãc primam,quia lex humana,cũ fundatur in falſa præſumptione neque dat,neque adimit ius,in foro animæ,quare licet uere debitor,et cõuentus in iudicio abſoluatur,eo quia creditori defecerit probatio,nihilominus in foro cõſcientiæ remanet adhuc obligatus, et condemnatus ad ſoluendum,*Bal.*quem ſecutus ſum *infra q.7. parte 2.ampliat. 19. ſub numero 43. ibi aut lex humana eſt fundata ſuper præſumptione. Mich. Sal.ad D.Thom.2.2 quæſt.5.de dominio,art.4.tit.an per cõtractum,etc.&c. ſ.quarto leges.fol.146.*et hoc fortaſſis eſt, quod confuſe,et corrupte habet in libro meo *Ant. de Brun.in capite octauo,quia plerique,numer.nono,& 2.ibi, nam verus debitor.de immun.eccl.*et ſimiliter non debitor, et tamen iniuſte condemnatus per ſententiam iudicis,in foro conſcientię non tenetur ſoluere,et teſtibus *Innoc.& alijs* quos ſecutus ſum *infra quæſtione 7. parte 2.ampl.19.numer.84.& ſeqq.verſ.ſubinfero generaliter.*

Confirmatur tertio,quia ſicut,ceſſãte cauſa ceſſat effectus,ita etiam ceſſante fine, et ratione legis poſitiuæ,debet ceſſare ipſa lex poſitiua,ut dixi *ſupr. num.509.*et ceſſante lege poſitiua,caſus,qui erat ab eã deciſus,remanet ſub diſpoſitione iuris naturalis, et iuriſgentium,*Sot.de iuſt.& iur.libro quarto, quæſt.5. art.3.intio,colum.2.fol.325.*et *Mich.Sal.dict.artic.4.tit, an per contractum,etc.verſ.probatur hæc ſententia.fol.146.* ſicut etiam dicimus, quod caſus omiſſus à ſtatuto remanet ſub diſpoſitione iuris communis, et ſecutus ſum in meo *tract.de iudic.cauſ.libro ſecundo,capit.2. num.696.* 531

At ratio,et finis legis poſitiuę prohibentis,ne mutuator poſſit,recepto pretio,aſſecurare mutuatariũ, eſt,ne ſub hoc colore aſſecurationis mutuatores recipiant ultra ſortem,ut dixi *ſupr.nu.524.*Ergo;quando ceſſat iſta fraus,quia mutuator non ſub hoc colore mutuauit, cũ fuiſſet mutuaturus ſine aſſecuratione,et aſſecurauit,quia uere fuit requiſitus, et nemutuatarius uoluit ſe aſſecurari,tunc tale mutuũ non ſubeſt illi legi poſitiuę,prohibenti aſſecurationem, et ideo remanet ſub diſpoſitione iuris naturæ, et gentium,quod hanc aſſecurationem,uere factã, non improbat.

Corroborãtur primo hęc confirmatio,quia licet cenſus emptus ex uero credito ſine pecuniæ numeratione ſit inualidus in foro exteriori, tamẽ eſt validus in foro interiori, ſecundum Nauar. quem retuli *ſupra nu.213.*

Corroboratur ſecundo generaliter,quia eſto, quod in foro fori ceſſante cauſa legis,non ceſſaret lex poſitiua, quæ retuli *ſupra nu.507.*quando lex ſe fundat in potentia,vt dixi *ſupra ſub nu.521.* & in præſumptione,vt dixi *ſupra num.524.& 525.*tamen in foro conſcientiæ verã eſt concluſio, quod,ceſſante cauſa,ſeu fine legis,ceſſat lex,quare quoties nõ læditur finis, propter quem facta eſt lex,pœna, contenta in lege, non habet locum, quamuis lex non ſit ſeruata, *Franc.Nicomit.in c.11.quoniam contra.nu.177.*& reſolute *nu.681.in fin.de prob.inter Repet.tom.3.f.l.311.* quod eſt de mente *Abb.ibid.nu.6.not.vlt.*licet *Abb.*videatur loqui in vtroque foro,& in hoc non bene: Veruntamen eſt,quod etſi finis,non lædatur,tamen ſi lex cõtemneretur, adhuc peccaret in foro conſcientiæ, *Abb.& Nicomit.Vbi ſupr.*

Confirmatur quarto (& tendit ad idẽ) quia cõſtitutio facta etiam ex iuſta cauſa,ſed contra ius naturale,reſtringi debet ad illum tãtum caſum in quo eſt iuſta, & ideo in alio caſu, in quo conſtitutionis iuſtitia ceſſaret, conſtitutio ſeruari non debet,præſertim in foro conſcientiæ, & proinde conſtitutio, quæ dat, exceptionem macedonianam propter iſtam cauſam,ſi certum eſſet, quod illa cauſa nõ ſubeſſet, vtputa, ſi in neceſſitate mutuaſſet, peccaret, qui macedoniana exceptione ſe defenderet, *Innoc.in cap.8.quia plerique,ſub nu.5.verſ.ſed ad hoc.de immun.eccleſ* quem ibid.notabiliter referunt *Io.Andr. ſub nu.4. verſ.finem.verſ.quid ſi imperator.Ant.de Butr. ſub nu.11. verſ.finem,ibi,plus dicit quod ſi conſtitutio.Anc.nu.16.ibi, ſed pone.quod conſtitutio.q.7.& Abb.q.13.nu.38.* 532

Con-

Digitized by Google

533 Confirmatur quinto, quia in foro conſcientiæ
ſoluendum eſt, quod de iure naturæ debetur, licet
de iure poſitiuo ſit indebitum, & ideo promiſſum
ſeruo, vti ſeruo, ſolui debet in foro animę, licet non
in foro fori, teſtibus his, quos ſecutus ſum *infra q.7.*
parte 2. ampl. 16. numero 95. extenſ. 2. nam vbicunque
inter legem poſitiuam, & legem naturalem datur
diſcrepantia, ſeruari debet ęquitas legis naturalis in
foro animæ. *Abb. in d. c. quia plerique ſub numer. 7. in 2.*
regula, quem retuli etiam *d. ampl. 19. nu. 57. verſ. prima*
doctrina. verſ. finem. & quod in foro animæ ſolui de-
beat, quod naturaliter debetur, referunt *Couar. in d. c.*
cum eſſ. 1. verſ. ſed eſt queſtio. num. 5. de teſtam. fol. 45. tom.
1. & Mant. de coniect. vlt. Volun. lib. 2. tit. 14. ſub n. 16. verſ.
tertio adducitur, et facit ad hoc, quod ſcripſi *ead. ampl.*
19. ſub nu. 83. & 112. verſ. infero primo probando. & verſ.
extende quinto.

Confirmatur ſexto (et tendit, ad idem) ex cotũ
ſententia, qui tenent, quod legatarius, cui imper-
fecto, ſeu minus ſolemni teſtamento relictum eſt
legatum, & is, in quem ex contractu nullo trãſlata
eſt res, poſſint tuta conſcientia legatum, & rem re-
tinere, quia etſi eis non debeantur de iure poſitiuo,
tamen debentur de iure naturæ, quorum ſententiã
retuli *infra q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub nu. 114. extenſ. 6. verſ. in-*
fero. & nu. 71. Verſ. contra hanc. & ſeq.

Confirmatur ſeptimo (& tendit etiam ad idem,
ſed ſtrictius) quia licet ludus ſit a iure poſitiuo pro-
hibitus, tamẽ quia in eo transfertur naturaliter do-
minium rei, quę in ludo amittitur, vincens poteſt il-
lam rem tutã conſcientiã retinere; donec per ſentẽ-
tiam iudicis condemnetur ad eam reſtituendam, vt
ſecutus ſum ſuprã *nu. 116.* ergo ſic etiam in caſu no-
ſtro poteſt mutuator retinere tuta conſcientia pre-
tium aſſecurationis, quia ex mutuo conſenſu illius
dominium eſt in ſe naturaliter translatum.

Aduerte obiter circa has quartam, quintam, ſex-
tam, & ſeptimam cõfirmationes, quod etſi verę ſint
earum concluſiones, tamen earum locutio non eſt
recta, dum contrarietatem conſtituunt inter ius na-
turale, & ius poſitiuum per ea, quæ dixi *infra q. 7. p. 2.*
ampl. 19. num. 14. & ſeqq. ad eum.

534 Confirmatur octauo (& hæc eſt etiam corrobo-
ratio omniũ præcedentium) quia notiſſima, & viu
indubitãter recepta eſt regula apud vniuerſũ Chri-
ſtianorum orbem, quod duplex ſit forum, ſeu tribu-
nal, vnum terreſtre, in quo iudicãt homines, & nos
vocamus forum fori, ſeu forum exterius; & alterũ
diuinum, in quo iudicat Deus, & vocamus forum
poli, ſeu forum interius, animæ, & conſcientiæ, et
huius duplicis fori diſtinctionem, et diuerſam diſpo-
ſitionẽ latè oſtendit *Feder. de Sen. conſ. 21. nunquid hæres*
ſub num. 2. quem ſequitur *Petr. de Anch. in cap. poſſeſſor*
malæ fidei, nu. 12. verſus finem, ibi, aduerte latius, *de reg.*
iur. in 6. et ſub hãc duplicis fori diſtinctione paſſim
loquuntur *Doct.* vt patet ex hucuſque dictis in hac
concluſione poſita *ſub nu. 528. & ex alijs* alibi in hoc
noſtro tractatu, et præſertim *infra q. 7. par. 2. ampl. 19.*
nu. 1. & ſeqq. nu. 33. & ſeqq. Imò eſſe differentiam inter
forum cõtentioſum eccleſiaſticum, et conſcientiæ,
ſequitur, et oſtendit *Felin. in cap. 1. fallent. 6. ſub nu. 41.*
verſ. quibus rationibus de conſtit. et patet ex his, quæ ſe-
cutus ſum *infra d. q. 7. part. 2. ampl. 10. num. 41. 52. & 53.*
et quod forus contentioſus diſcrepet à pœnitentia-
li, quia in contentioſo cauſa non expeditur ſine li-
te, ſecus in pœnitentiali, ſcribit *Ant. de Butr. in cap. 8.*
quia plerique ſub num. 9. il 1. verſ. ex his patet. de immun.
eccleſ. et nemo eſt, qui ignoret, hoc Dei tribunal eſſe
nõ ſolum maius, ſeu omnium ſupremum; At, quan-
do infimum tribunal diſcreparet a ſupremo, ridicu-
lum eſſet, ſi infimo, et non ſupremo eſſet parẽdum:
quinimo ſtatim atque ſupremũ tribunal manũ ap-
ponit, ceſſat nimium. Ergo nemini in dubium ve-
nire poteſt, quin lex Dei, et naturæ ſit proponenda
legi humanæ, ſiquidem lex Dei dicitur lex priuata,
quæ inſtincta ſancti Spiritu in corde ſcribitur, quã-
re, inquit *text. in c. 2. duæ ſunt 19. q. 2. dignior eſt enim lex*
priuata quam publica, Spiritus quidem Dei lex eſt, & qui
Spiritu Dei aguntur, lege Dei ducuntur, & quis eſt, qui Spi-
ritui ſancto poſſit digne reſiſtere? quiſquis igitur, hoc Spiritu
ducitur etiam Epiſcopo ſuo contradicente, eat liber noſtra
auctoritate iuſto enim lex non eſt poſita, &c. et loquẽdo de
conſcientiæ, *Apoſt. 2. Corinth. 1. numer. 12.* ſcribit, *nam*
gloria noſtra hęc eſt, teſtimonium conſcientia noſtra. Ergo,
quod eſt debitum, vel indebitum de iure diuino, et
naturali, debet attendi, et non quod eſt debitum, vel
indebitum de iure humano, et poſitiuo.

Contraria opinio nempe, quod mutuans cũ aſ- 535
ſecuratione, ſit vſurarius, etiam in foro conſciẽtiæ,
quamuis ſine fraude mutuauerit, et conſequenter
pretium, quod ex aſſecuratione habuit, teneatur re-
ſtituere, et cõfeſſarius ad illud reſtituendum debeat
condemnare in foro pęnitentiali, ſuadetur alijs ar-
gumentis.

Primo, quia lex poſitiua, quæ ſit iuſta, obligat etiã
in foro animæ, vt late explicaui infra *q. 7. p. 2. ampl.*
19. nu. 47. Verſ. quoad ſecundum.

At lex Pontificia *in c. nauiganti de vſur.* diſponens, vt
mutuator, qui ratione ſuſcepti periculi aliquid vltra
ſortem exigit, cenſeatur vſurarius, eſt lex iuſta, tum
quia eſt condita ab habente poteſtatem, nam non
ſolum Pontifex, qui habet vniuerſalem iuriſdictio-
nẽ, ſed etiam alij inferiores Prælati, qui municipa-
lem tantum, prouincialem, et ſynodalem legem fe-
runt, poſſunt aliquem contractum declarare vſura-
rium, et uti talem illum prohibere, ut dixi ſup *ſub nu.*
37. extenſ. 2. tum quia hæc lex cõtinet bonum publi-
cum morale, quia obuiat fraudi, et malis moribus,
ut dixi *nu. ſ q.*

Ergo obligat etiam in conſcientia: ergo eſt cen-
ſendus vſurarius etiam in foro animæ, ergo debet
etiam in foro animę reſtituere, quod accepit vltrà
ſortem.

Secundo ſuadetur, (& cõfirmo præcedens) quia 536
iudex, iudiciali ordine veritate cõperta, iudicat au-
ctoritate diuina, vt dixi in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 1.*
c. 11. n. 3. ſed iudex hoc ordine iudicabit aſſecuratio-
nis pretium non deberi; ergo eius iudicium, & ſẽ-
tentia habebit auctoritatem etiã in foro animæ; re-
pugnare enim, quod iudex, ueritate cõperta (nẽpe
aſſecurationem eſſe factam a mutuatore, et proinde
contra bonos mores, cũ mali moris ſit agere, quod
eſt ſuſpectum, & ideo vti ſcandaloſum à lege prohi-
bitum) iuſte iudicaret, pretium aſſecurationis non
deberi, et mutuator illud poſſet tuta conſcientia ac-
cipere, nam ſequeretur ex hoc, quod leges, quibus
ſubijcimur, eſſent incertæ, quoad animarum ſalutẽ,
vt in alijs terminis conſiderat *Couar. in c. cum eſſes. nu.*
8. verſ. ſecundo ead. de teſt.

Tertio ſuadetur, quia contractus vſurarius eſt nõ 537
ſolum

Digitized by Google

537 Tertio ſuádetur, quiá contráctus uſurarius eſt nō ſolum nullus, ſed eſt adeo à iure condemnatus, ut ex eo nullum transferri poſſit dominium, teſtibus his, quos ſecutus ſum ſupra *ſub numer.209. illat.1.* et quia uſura eſt furtum, ſeu rapina, ut dixi ſup. *ſub n.407.* et latius infra *q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.64.* ſed fur, ſeu rapiens nullū acquirit dominium, ergo ſemper tenetur reſtituere, imò poteſt lex poſitiua ád obuiandū dolo, et fraudibus, et ſic ex iuſta cauſa impedire dominij translationem, annullando contráctum, et, ſublata dominij translatione, tenetur omnino reſtituere.

538 Quarto, (et rēdit ad idem) ſuádetur ex ſentētia comun. qui tenent, quod legatarius, cui in imperfecto, ſeu minus ſolemni teſtamēto relictum eſt legatum, et is in quem ex contráctu nullo translata eſt res, non poſſint tuta conſcientia legatum, et rem retinere, quiá poſſident ſine titulo, et nullo in eos trāslato dominio, quorum ſententiam retuli infra *q.7.p.2.ampl.19.n.116. extenſ.6. verſ.contrarium, & nu. 68.illat.2.*

539 Quinto (et ádhuc confirmo eadem (quia omnis actus perficitur ex duobus, uoluntate ſcilicet, et poteſtate, ut refert *Bal.in l.1.in 2.repet.n.55.Verſ.Unde ego. C.de ſacroſanct.eccl.* et ex eo *Couar.in c.cum eſſ.s.num.7. in fi.verſ.tertio his.de teſtam.* et quando uoluntas á poteſtate, et poteſtas a uolūtate diſcordat, nihil agitur et inanis eſt uolunt.s, ubi deficit poteſtas, ut refert, et ſequitur *Mant. tract.de coniect.vlt.volunt.libro 2. tit. 14.nu.3. verſ. tertio hæc.* ergo cum ius cánonicum remoueat a mutuatore potentiam aſſecurandi, ſolá uoluntas non ſufficit, et hoc argumento in terminis teſtamenti imperfecti utuntur *Bal.& Couar.ſupra citati.*

540 Sexto, quiá conſtitutio, etiam ſi ſit contra ius naturále, dummodo iuxtá cauſa fuerit conſtitutionē illam faciendi, licet poſtea ueniat caſus, ubi ceſsat cauſá iuſtá, tamen conſtitutio eſset ſeruanda, quæ generaliter fuit fáctá; non enim potuit, nec ēt fuit expediens omnes articulos ſigillatim comprehendere, ſic ex áliquorum ſentētia referentib. *Innoc.in c. 8.quia plerique.in fine.nu.6.Io.Andr.num.4. in fin. Ant.de Butr.nu.11.in fin. Anc.& ſub num.16.q.7.& Abb.ſub nu. 38.q.13.de imm.eccl.* hocque argumentum probatur *ex l.12.proſpexit, ff.qui & a quib.manum.* et uſus ſum eo ſuprá *num.507.* et confirmatur *ex limit.* quam ex *Bal. Alex.Sot.Couar.Mich.Sal.& Rot.* retuli ſuprá *nu.510. in 1.limit.*

Ergo licet ueniát caſus, ut mutuator ſine fráude aſsecuret mutuatarium, támen non ceſsat diſpoſitio legis, quæ ad obuiandum fráudi diſponit, ut mutuator, aſsecurans mutuatarium, cenſeatur uſurárius.

Septimo, quia eſt impoſſibile, ideoque repugnās naturæ ut mutuator poſſit eſse fideiuſsor pecuniæ, cuius ipſe eſt creditor, teſte *Garcia;* quem retuli ſupr. *ſub numer.503. verſ.comprobatur ſecundo*, ſed quod repugnat naturæ, repugnat etiam conſcientiæ; quia lex naturæ obligat in conſcientia, et ex iſto argumēto *Lud.Lopez.de contract.lib.2.cap.16.verſ.quartum denique. & verſ.igitur ad argumentum*, colligit, quod *Garcia* tenuerit contra *Nauar.* hanc contrariam opinionem, quod neque in foro conſcientiæ mutuator poſſit aſsecurare.

541 His non obſtantibus, non recedo a concluſione; firmata ſuprá *nu.528.* et ád hæc árgumenta, contrá eam adducta *reſpondeo.*

Ad primum *reſpondeo*, negándo conſequentiám; nám licet lex iuſtá obliget in conſcientia, & ſic ad culpam mortalem, vel venialem, quia non obedire legi iuſte eſt peccatum, vt dictum eſt in prima argumenti propoſitione, *nu.535.* támen non ſequitur ſequela, quod in foro animæ fieri debeat reſtitutio; quia poteſt quis eſſe obligatus in cōſcientia párere legi, &, non parendo, fieri reus culpæ, & peccare, et tamē in foro conſcientię non teneri ad reſtituendū, quod ex trāſgreſſione legis, & ſic, peccándo, ácquiſiuit, vt in meretrice, máthematico, et luſore, ſecutus ſum infrá *q.7.p.2.ampl.19.num.98.extenſ.4.* quare poſſunt ſimul ſtare, quod quis ex dānáta negotiatione habeat rem, ſed legitimo cōſenſu domini, & ideo illam tuta conſcientiá acquirát, & ſic eſto, quod áſſecuratio ſit prohibita, tamen poteſt eſſe, quod pretiū illius tuta conſcientia retineátur.

Reſpondeo etiam, quod etſi mutuans, áſſecurándo cenſeatur vſurarius, vt dictum eſt in ſecunda árgumenti propoſitione: tamen nego ſimiliter conſequentiam, quia cēſetur uſurarius in foro fori, & nō in foro conſcientiæ, in quo licet lex poſitiua obliget vt dixi ſupra: obligatio tamen reſtringitur ad ea, ſupra quibus lex non præſumptiuè, ſed certitudinaliter diſponit, ut explicaui infra *num.543. in reſponſione ad tertium.*

Ad ſecūdum *reſpondeo*, ádhibendo duás inſpectiones; Prima inſpectio eſt circá iudicis conſcientiam & in hac inſpectione concedo argumentum, quod iudex iudiciali ordine ueritáte comperta, iuſte iudicat, etiám in foro animę, quo ad ſuam conſcientiā; Secunda inſpectio eſt circá conſcientiam litigātiū, quorum álteri iniuſte datur, quod ab altero iniuſte ádimitur, quæ iniuſta datio, & ádēptio poteſt multipliciter euenire, & diuerſam habere diſpoſitionē in foro fori, á foro cōſcientię, & in hác inſpectione uide quę ſcripſi *infra q.7.p.2.ampl.19.num.83. & ſeq. verſ.infero primo probando, & ſeq.* 542

Ad tertium *reſpondeo* diſtinguendo: Aut contractus eſt uere uſurarius, et tūc concedo totum argumentum, tum quia uſurá eſt prohibita etiam de iure naturæ, et de iure diuino, ut remiſſiue dixi ſuprá *nu. 401.* et in conſcientiá non poteſt retineri, quod cōtra ius naturale, et diuinum accipitur, tum quia in uſurárium, tanquam in raptorem, non transfertur dominium, cum eius translationi reſiſtāt omnia iurá, Ergo, non tránslato dominio, conſcientia nō habet in quo poſſit retentionem fundare, ergo tenetur omnino reſtituere: Aut eſt uſurarius preſumptiue, ſed in veritate eſt álienus ab omni uſuræ labe, & tunc dico, quod licet in foro fori ſit uſurarius, & iuſte contra eum ſequi poſſit condēnatio ad reſtituēdum, & is, cui ex condemnatione fieri debet reſtitutio, poſsit reſtitutum tuta conſcientia retinere, niſi ſciat in conſcientia ſua, præſumptionē, qua lex mota eſt, ceſſáte in eo, & legem non alia ratione eſſe motam, quam propter illā præſumptionem, quiá, ſi hæc ſciat, & ideo ſibi conſcientia remordeat, nō debet illud recipere, & receptum debet reſtituere; quia iuſtitia foro interioris eſt æqualis utriq. & ratio quare in foro fori ſit uſurarius, eſt, quia in iſto foro preſumptio eadēs, ēt, quod poſsit eſse erronea, præuálet ueritati occultæ: tamen in foro conſcientiæ 543

non

Digitized by Google

nō erit vſurarius, quia in iſto foro veritas etiam occulta præualet cuius præſumptioni erroneę, vt oſtendi *ſupra nu.539. confirm.1.*

544 Ad quartum reſpondeo, opinionem communem eſſe in contrarium, & ſufficere, quod contraria opinio ſit in equali dubitatione, ad hoc ut non poſſit ad cauſarum deciſionem allegari.

545 Ad quintum reſpondeo negando, inſpecto iure naturę, deficere poteſtatem, dummodo ius poſitiuū ex aliqua iuſta cauſa non tollat expreſſe illam poteſtatem quam habet a iure naturæ, quod poſſet facere, vt ex *Abb.* retuli *infra q.7.p.2.ampl.19.ſub n.57.verſ. prima doctrina, in fin.*

Ad ſextum reſpōdeo, quod poteſt procedere in foro fori, & tamen argumentum adhuc eſt tutum, quia poteſt illi reſpōderi ex iiſdem, quę contra hoc idem argumentum ſcripſi *ſupra num.509. vſque ad nu. 513.* excluſiuè, & in terminis *ſupra nu.532. confirm.4.* ſecus in foro conſcientiæ, de quo loquimur, quia in iſto non attenditur lex, quę mouetur ex præſumptione, ſi contra illam præſumptionem ſtet veritas, vt ſecutus ſum *ſup. num.525. & ſeqq.*

Ad ſeptimum late reſpondit *Lud. Lopez. de contract. lib.2.cap.16. verſ. igitur ad argumentum.* dicens, quod mutuator, dum aſſecurat, non ſit ſimpliciter debitor mutuatarij in illa pecunia aſſecurata, ſed ſit debitor ex ſuppoſitione, quatenus ſcilicet pecunia aſſecurata perdatur ex aliquo caſu fortuito; ſed ut, clarius ſoluendo, dic, quod nedum non repugnat, ſed neque eſt inconueniens, quod mutuator aſſecuret pecuniam, à ſe mutuatam, quia tunc illa pecunia non eſt amplius mutuatoris, ſed mutuatarij, cum mutuum ſit, quod de meo ſit tuum. vt dixi *ſupra ſub num.503.* neque illa pecunia ſibi debetur, quia de natura mutui ad differentiam commodati, & locati eſt, vt eadem quantitas mutuata reſtituatur non in indiuiduo, ſed in ſpecie, & conſequenter non eſt verum, quod mutuator aſſecuret pecuniam, quæ ſibi debetur, imò aſſecurat eam, quę ſibi non debetur, & ſic ruit tota *Garciæ* argumentatio, quam retuli etiam *ſupra ſub nu. 503. verſ. comprobatur ſecundo.*

Et hæc ſufficiant de ſecundo caſu, poſito *ſupr. nu. 505. & ſeqq.*

545 Tertius caſus eſt; quando mutuans non uult aliquid amplius ratione periculi, neq; aſſecurat mutuatariū, ſeu non ſuſcipit in ſe periculum rei mutuatæ, ut in duobus præcedentibus caſibus, ſed vult ipſe aſſecurari à mutuatario, qui propterea debet dare idoneum fideiuſſorem, & iſto caſu concluſio, nulli dubium eſſe, quod mutuans nullam vſuræ labem committit, & ille fideiuſſor poteſt à mutuatario debitore pretium fideiuſſionis exigere, vt ſecutus ſum *ſupra ſub numero 493. verſus finem, & infra §.3.gl.4.numer. 7.*

547 Declara primo reſtringendo hanc concluſionem, vt nō procedat, quando mutuans obligaret mutuatarium ad dandum fideiuſſorem illum, quem ipſe mutuans offert, ſeu offeret, quia hoc mutuum adhuc eſſet fœneratitium, ſiquidem illa obligatio eſt vltra ſortem, & eſt pretio æſtimabilis, & ideo ſuccedunt, quæ ſcripſi *ſupra ſub nu.497.* nam mutuator potuiſſet, ſeu poſſet cum eo, quem offert, conuenire, vt pretiū ex fideiuſſione accipiendum, diuidatur inter eos ſeu poſſet conuenire, vt totum illud pretium tradat ipſi mutuanti, qui illum à fideiuſſione liberabit; item poſſet non mutuare, ſed offerre fratrem, vel alium mutuaturum, cui pecunias miſerit, ut mutuet cum pacto, ut ipſe, qui pecunias, miſit fideiubeat, *Nauar. in man.c.17 §. de vſura circa cambia, ſub nu.285.* licet is, titubando, dicat poſtea, quod poſſet etiam teneri, his caſibus nō ineſſe uſuram, cum nihil ui mutui tacitè, uel expreſſi accipiatur, ſed ſolum ui alterius contractus, ſed parcat mihi *Nauar.* eſt ſibi parum conſtans per ea, quæ ſcripſi *infra q.7.p.2.ampl.10.nu.89. et 91.in 4. & 6.exemplific.*

Declara ſecundo reſtringendo, *dū dixi*, fideiuſſo- 548 ri licere aliquid accipere pro pretio, ſeu mercede fideiuſſionis, ut non procedat, quando, inſpectâ qualitate, & conditione debitoris, nullum fideiuſſori immineret periculum, qui tunc fideiuſſor non poſſet de aliqua mercede paciſci, & illud periculum ſimularetur in fraudem vſurarum, quare ſicut creditor pro officio mutui nihil poteſt à mutuatore exigere, ita multo minus is, qui pro mutuatario intercedit, quia is minus officij impendit, quàm mutuator, *Couar. var. reſolut. libro 3. capit.2. ſub numer.6. verſ. finem, verſ. quarto hinc. Stracch. tract. de aſſecur. in præfat. ſub nu. 23. tom.6.p.1 fol.360. & Io. Bapt. Lup. in c. nauiganti, §.1. id eſt, poſt præfationem, n.8. in fi. de vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol.136.*

Contra hanc declarationem ſcripſi *infra §.3. gl.3. num.12. in fin. verſ. infero.*

Declara tertio, ut nō procedat, quando mutua- 549 tor, nullo mutuatarij ad id obligatione accedēte, faceret ſe aſſecurari, & aſſecuratori aſſecurationis pretiū ſolueret, quia non poſſet illud à mutuatario loco intereſſe repetere, quia ſine mora, aut pacto nemo tenetur ad intereſſe, iuxta ea, quæ latè ſcripſi *infr. q.8. p.2. ampl.8. n.100. et ſeq. et 221. et ſeq.* & potuiſſet mutuatarius mutuum cum aſſecuratione faciendà recuſare.

Secus tamen eſſet, ſi de voluntate mutuatarij ſe 550 feciſſet aſſecurari, & multo magis ſi ita conueniſſet in mutuo, dummodo abſit fraus, de qua *ſupr. in 1. declarat. nu.547.* ſed ſola ſcientia mutuatarij, quod mutuator fecit ſe aſſecurari, non ſufficeret, quia ſola ſcientia neque moram, neque pactum inducit, & hęc ſufficiant de ſeptimo caſu principali poſito *ſupra num. 493.*

Octauus caſus principalis ſit in Ducatu Turin- 551 giæ, ubi ex illius conſuetudine pecunia datur mutuo ſub uſuris quincuncibus, idest, ſub intereſſe quinque pro cētenario, quam conſuetudinem refert, & iuridicam arbitratur *Matth. Coler. tract. de proceſſ. execut. p. 1. c.10. num.74.81. & 83.* quę conſuetudo non alijs rationibus, ibi forſan ſuſtineri poteſt, quàm his tribus; prima propter inopiam frugiferorum cōmerciorum, ſed hæc non ſufficit, imò eſſet deteſtanda; ſecunda ad euitandas lites, quibus partes ad probandum intereſſe conuentum, ſed non taxatum, diu ſub incertiſſimo euentu magnis laboribus, & impenſis defatigarentur, quaſi illa conſuetudo, nullo alio requiſito adhibito, ſic intereſſe cuiuſque mutui taxet; Tertia, quia homines illius prouinciæ ſint mercatores, & pecunias nunquam ſoleant otioſas tenere, & occaſiones negotiandi eis vtiliter non deficiant, nam hæc conſuetudo non diſponit, vt ſoluatur vſura de mutuo, ſed diſponit ſuper probatione veriſimilis intereſſe: Sed quicquid ſit de illa conſuetudine, Matthias Colerius, dū in ea Lutheri doctrinam,

nam, vti puriorem laudat, erroris complicem ſe demonſtrat.

552 Nonus caſus principalis, & alij in vlteriori numero in quibus mutuator põt licite accipere, vltra ſortem, ſunt illi, de quibus egi *infra q. 7. par. 2. amplia. 10. ſub nu. 81. verſ. primus. & ſeqq.* quos poteris tu ibi legere.

553 Decimus caſus principalis, & ſi qui ſunt vltrà eos quos collegimus, in quibus ex mutuo implicito, vel explicito aliquid ultrà ſortem licite exigi poſſit, cõgeſti ſunt *ab Hoſtien. in ſumm. tit. de vſur. §. an aliquo caſu.* ponendo eos per treſdecim fallentiás, quas poſtea in fine contineri ait his verſibus.

Feuda, fideiuſſor, pro dote ſtipendia cleri.
Venditio fructus, cui velles iure nocere.
Vendens ſub dubio: pretium poſt tempore ſoluens à
Pœna nec in fraudem; lex commiſſoria gratis.
Dans ſocij pompa plus ſorte modis datur iſtis.

eoſdemque treſdecim caſus ſequendo horum uerſuum ordinem, explicat etiam *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 7. tit. de mutuo c. 8. per tot.*

554 Si, ijs non contentus, plures caſus habere deſideras, collige, ſi potes, ex congeſtis à *Soc. in reg. 3. in verbo accipere*, vbi conatur cumulare 37. caſus, in quibus licitum eſt accipere aliquid ultrà ſortẽ, licet *Soc. Iun. nepos conſil. 24. ſub nu. 4. libro 3.* quem refert Clar. *recept. ſent. lib. 3. §. teſtamentum. q. 6. verſ. ſecundo infertur*, dicat, ex ore ipſius *Soccini* patrui habuiſſe, librum illum non eſſe ſuum. Et hæc ſatis de ſexta exemplificatione, poſita ſupra *nu. 398.*

DE CAMBIO.

SVMMARIA.

Cambij pecunia etſi pecuniam parere videatur; tamen eſt commercium licitum, niſi aliunde fœdetur, remiſſiuè num. 555.

555 EXemplifica VII. eandem ſeptimám ampliationem, poſitam *ſup. n. 171. in commercio, ſeu contractu cambij*, in quo etſi nummus, ſeu pecunia pecuniam mirum in modum etiam per anatociſmum, & ſuperſectationem parere videatur, támen hoc cõmercium eſt in vtroque foro permiſſum, dummodo ſeruetur iuſtitia commutatiuá: & in foro fori ſeruetur etiám ſine fraude diſpoſitio legis poſitiuæ.

Verum; quia in hoc commercio conſiſtit principális pars huius tractatus, vt ex eius inſcriptione liquet habet enim prę cæteris difficultates, ut ſatis oſtendi *q. ſeqq.* idcirco copioſam illi dote conſtituentes, quę omnium difficultatum onerá ſuſtinere váleat illud ſeparatá, ác integrá quæſtione vltima *huius primi §.* in tres partes diuiſa, congrue, vt ſpero, dotabimus.

DE COMMERCIIS PROHIBITIS.

SVMMARIA.

Concluſio permiſſiua commerciorum multas recipit limitationes, nu. 556.

Limitatur primo ratione rerum, quæ commercio ſubiecta non ſunt, eod. num. 556. hęcque limitatio exemplificatur multipliciter. Primo in re feudali. Secundo in libero homine, hæcque exemplificatio reſtringitur multipliciter. Tertia in re ſacra religioſa, & republica, & cum duplici extenſione. Quarto in veneno malo, &c. Quinto in ſeruo, e vo publici caſtorus, et cum extenſione. Sexto in re aliena, ſed cum diſtinctione, & declaratione. Septimo in quauis re, quæ vel natura ſua, vel lege prohibente ſit inuendibilis, ſub eod. nu. 556.

Limitatur ſecundo ratione perſonarũ, hæcque limitatio exẽplificatur multipliciter. Primo inter Chriſtianos, et hoſtes Populi Romani. Secundo in priuato, cui prohibitũ eſt vendere vellus muricis, etc. Tertio in perſonis religioſis, et nobilibus, quibus prohibetur negotiatio, et mercatura. Quarto in ius dicente, et officiali. Quinto in aduocato, et medico, quibus prohibitum eſt contrahere cum cliente, et infirmo. Sexto in impubere, minore, alijſque perſonis inhabilibus ad contrahendum. num. 557.

Limitatur tertio ratione tẽporis feſtiui, & ſolemnis, nu. 558.

Limitatur quarto ratione loci ſacri puta Eccleſiæ, num. 559.

Limitatur quinto ratione qualitatum, & pactorum illicitorum n. 560. Hacque limitatio exemplificatur multipliciter. Prima in monopolio, num. 561. Secundo in venditione doloſa, etc. num. 562. et 563. Tertio in mutuo cum obligatione reſtituendi vltra ſortem, &c. n. 564. & 565. Quarto in commercijs fictis, & circularibus, quæ vocãtur ſtocchi, baroccoli, rompicolli, retrangoli, & ciauanze, nu. 566. & ſeqq. vſque ad num. 576. incluſiue in quibus agitur de his commercijs extendendo, declarando, inferendo, & ſubdeclarando.

Limitatur ſexto ratione fraudis commiſſi in legem, nu. 577. hæcque limitatio exemplificatur in commercio cenſus, et in mutuo aliarum rerum, quam pecuniæ, facto filiofamilias, nu. 676. & 578.

Limitatur ſeptimo ratione defectus ſubſtantialium, ſeu formæ, nu. 580.

ABſolutus ſeptem ámpliationibus, reliquũ eſt, 556 vt aggrediamur limitationes, quas eodẽ ſeptenario proſequemur numero, ſed compendioſe, & breuiter.

Limita I. eandem concluſionem, firmatám *ſup. nu. 45. & ſequẽt.* vt non procedat ratione rerum, nempe quiá res noſtro commercio aut nullatenus, áut non omnino ſit ſubiecta, quiá tunc de eá eodem modo eſt prohibitum commercium, ut in *ſeqq. exemplific.*

Exemplifica primo hanc limitationem in re feudali, cuius alienatio eſt prohibita, *cap. de probib. feud. alien. per Loth. et tit. de probib. feud. alien. per Fed.* et ſcripſi in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 5. c. 9. num. 1577. & ſeqq.* & quia de materia huius exemplificationis extant copioſæ Doctorum explicationes inter tractatus, quos de feudis ediderunt, & nos de eiſdem aliquá ſcripſimus *d. c. 9. nu. 1334. et plurib. ſeq.* hic non inſiſto, hacque eándem ratione, quod ſit materia árdua, & grandis, tranſit remiſſiue *Fab. de Mont. tract. de empt. & vend. q. 7. 4. q. princ. nu. 12. in fine. tomo 6. p. 1. fol. 46.*

Extende hanc exemplificationem, ut procedat in re emphyteotica, per ea, quę ſcripſi *ſupr. nu. 184. & 186.*

Exemplifica ſecundo in homine libero, quia is nec ſub ea lege vẽdi poteſt, cum erit ſeruus, *l. 34 ſi in emptione, §. omnium rerum. ff. de contrah. empt. Fab. de Mont. de empt. & vend. q. 4. princip. ſub num. 2. Medin. in ſuis tractat. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 30. verſ. ſecundo modo, col. 5. folio 222. Lud. Lopez. de contr. lib. 1. c. 4. verſ. præterea quia in fi. & verſ. ſecunda concluſio, & Lud. Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſp. 340. verſ. homo liber.*

Reſtringe primo declarando hanc exemplificationem; vt filius poſſit a patre vendi,donari,aut alio titulo alienari,vrgente famis neceſſitate.*l.g.1.et 2.C. de patr.qui fil.diſtrax.Medin. in loco ſupra proxime citato, Franc.Garcia.de contract.capite decimo ſeptimo in numero 1. in 1.concluſ.& Lud. Lopez. dict.capit.4.verſ. inſt.ius*,qui duo poſtremi adſunt hanc reſtrictionem eſſe viſu receptam ſolum apud Barbaros, & Mauros, & nunquam apud Chriſtianos:et temperari eius rigorem, conceſſa ab eadem lege facultate, vt ſe poſſit quandocunque redimere,& redemptus manoat liber,& non libertus.

Reſtringe ſecundo,vt non procedat, quando homo liber,excedens ſuæ ætatis annum vigeſimum; ad pretium participandum ſe venundari patitur, *§.penult.ſerui autem, in fine.Inſtit. de iur. perſon.* & ſcribunt *Franc.Garcia de contract. cap.12.ſub numero 2.concl.2.ibi. vnde veggiamo.& Lud.Lopez.de contract.libro primo, c.4. verſ.ſecunda concluſio.& cap.5.initio*,vbi eandem reſtrictionem ponit ex *ll.Hiſpanieis* in excedente annum vigeſimum quintum.

Confirmatur hæc reſtrictio ex ſacra ſcriptura *Gen. 47.ſub num.19. & ſeqq. eme nos in ſeruitutem regiam, etc. emit igitur Ioſeph omnem terram Ægypti,& c.Exod.21.et Leuit.25.*

Infero,confirmando eandem reſtrictionem,quod homo liber poteſt ſe vendere pro remigando in triremibus,quæ venditio eſt genus ſeruitutis.*Franc.Gar. in loco ſupr.proxime citato.& Lud.Lopez.d.c.4.verſ.ſecunda concluſio.in fin.*

Reſtringo tertio,vt non procedat in ijs, quos Indi, & Barbari capiunt,vt eos impinguent,& impinguatos comedant, quia hi poſſunt legitime emi, & empti (quamuis emptoris ſerui remaneant) eidem, qui eos a morte eripit, gratias agere debent, ſecundum *Nauarri* opinionem.*in man.confeſſ.capite 23.num. 9?.* ſed de hac reſtrictione, & *Nauarri* opinione late diſputant *Franc.Garc.de contract.cap.17. num.2. concl.2. & Lud.Lopez.de contract.libro primo, capit.4.verſ.inſuper item.& verſ ſeqq.& capite 5. verſ.igitur. & verſ.ſeq.* nos tamen huius diſputationis veritatem in ſuo loco relinquimus, quia huius reſtrictionis caſus adeo apud nos eſt inſolutus,vt in eo poſſimus dicere cum *Eccleſiaſt.11.numero nono, de ea re , quæ te non moleſtat,ne certeris*.

Exemplifica tertio in re ſacra,aut religioſa,re publica,vt forum,uel theatrum , quia harum omnium rerum inutilis eſt ſtipulatio , *§.1.Inſtit. de inutil. ſtipul. Fab.de Mont.tract.de empt. & vendit. quaeſt.4. princip.ſub num.2.4. & 5.tomo 6.par.1.fol.45. & Lud.Molin.de inſtit. tomo 2.de contract.diſput.304.verſ.item res ſacra*.vbi explicat,quæ ſint iſtæ res.

Extende primo hanc exemplificationem, vt procedat etiam ſi eiuſmodi res venderentur in tempus, quo tales non fuerint, *Molin.vbi ſupra*.

Extende ſecundo,vt rei ſacræ; vel religioſæ venditio adeo ſit prohibita,ut illas diſtrahens incidat in crimen læſæ religionis,*Fabian.de Mont.dicta q.4.princ. numero 5.*

Reſtrictiones, & declarationes quaſdam ad hanc exemplificationem collige ex his,quæ ſcribunt *Fab. de Mont.d.q.4.princ.nu.10.q.5.& Lud.Molin.d.diſput.340. verſ.item res ſacræ*.

Exemplifica quarto in veneno malo,quia id vendi non poteſt, niſi id, admixtum alijs materij,adeo nocendi naturam deponat,ut ex eo antidota,& alia quædam ſalubria medicamenta conficiantur,*leg.35. quod ſæpe,§.1.ff.de contrab.empt.Medin.in ſuis tract.tom.2. tit.de reb.reſtit.q.30.verſ.ſecundo modo.fol.222.*imò ſi ſolam nocendi vim haberet,conterendum, annihilandumque eſſet,quæ enim nocíua ſunt , de medio tolli debent;hacque ratione libellus famoſus,tanquā occultum venenum conteri, lacerarique debet, ita vt ſi quis publice contumelioſam ſcripturam in alterius famam confectam prius inuenerit, eamve ſtatim nō lacerauerit, auctoris facti cauſam incurret , vt dicit *tex.in c.1.5.q.1.* quod etiam ſapienter *Domini Lucenſes inter decreta ſeparata* decreuerunt *de anno 1551.in decreto de libelli famoſi. verſus fin.*ne enim ſiunt, optimum remedium eſt ſtatuere, vt qui libellum famoſum viderit,eumque illico lacerauerit, ita vt à nemine legi poſſit acri puniatur pena: ſublata namque libelli famoſi lectio ; ceſſat finis libellantis, & conſequenter ceſſabit libelli confectio,vt de ludo dixi *ſupra ſub nu. 111.verſ.ratio*.

Exemplifica quinto in frumēto publicis canonis, qui enim emunt , aut vendunt eiuſmodi frumenta, ſubduntur capitali pena,& commercia in fraudem publicam contracta damnantur *l.3.C.quæ res vend.non poſſ.*

Extende hanc exemplificationem , vt habeat locum in frumēto,quod deuotiſſimo exercitui miniſtratur,qui enim in eo fuerint mercatoris honeſtiores ſint ſtylū proſcriptionis, & omnium bonorum amiſſionem incurrunt , inferiores autem viliores perſonæ capitali ſupplicio ſubiacent,*leg.vlt.C.quæ res vend.non poſſ.*

Exemplifica ſexto in re aliena,quæ uendi non poteſt;ſed cum diſtinctione , & declaratione duorum caſuum principalium .

Primus caſus eſt,quando res aliena,quæ uenditor, eſt mobilis;et iſto caſu diſtinguo:aut uenditio fit inter ſcientes,rē illam eſſe alienam, & concludo, uenditionem non ualere,quia uergit ad crimen, uendēs enim ſcienter rem alienam,committit furtum,et ſimiliter emens ſcienter rem furtiuam , incidit in criminis ſuſpicionem, *Fab.de Mont.tract.de empt.& vend. q.4. princip.num.3. q.1.& num.7. q.4. tomo 7.part.1.folio 45.*imo ipſe quoque eſt fur,vt reſolui *infra q.7. parte 2. ampliat.19.ſub num.82. verſ.extende.* & conſequenter ex hac uenditionem nullum transfertur dominium in emptorem,neq; uſucapiēdi conditio,*Fab.de Mont. ſub d. num.3.* qui emptor idcirco tenetur illam reſtituere domino,ſi res extat,ſin minus ualorem eius, ut late explicaui *d.ampl.19.ſub numer.82. illat.6.per totam*,& an emptor poſſit iſto caſu repetere pretium a uenditore, maxime re euicta , uide eundem *Fabian. Mont.d.q.4. ſub num.7. 8. & 9. & Lud.Molin.de inſt.tomo 2.de contract. diſputat.327. verſ.obſeruandum tamen , & diſputat.240.verſie.res aliena,* & quid de eo,qui emit a piratis,latronibus,& hoſtibus ; uide *d.ampliat.19. ſub num.82.verſ.reſtringe ſecundo*,& de pœnis, quas imponunt leges Hiſpanicæ contra ementes ſcienter rem alienam,& contra eos, qui uerifimiliter ſuſpicari, & præſumere debebant , quod res erat aliena , attenta qualitate uenditoris,& rei,quæ uenditur , uide eundem *Molin.d.diſputat.540.verſie.res aliena,& ſeqq.*aut emens ignorat,rem eſſe alienam, ideoque emit bona fide,& concludo , uenditionem eſſe nullam, quoad præiudicium domini,quia nullū transfertur dominium

nium in emptorem, neq; vſucapiendi conditio, *Fab. de mont. d. q. 4. princip. ſub num. 4. & numer. 7.* ſed quoad præiudicium vendentis tenet venditio, ideoq; venditor obligatur ex empto, tanquam ſi propriam rẽ vendidiſſet, & tenetur de euictione, *Fab. d. num. 7. &* hoc eſt, quod dicimus: poſſe vendi rem alienam, *l. 28. rem alienam, ff. de contrah. empt. rem alienam diſtrahe-re quem poſſe nulla dubitatio eſt: nam emptio eſt, et venditio, ſed res emptoris auferri poteſt*, quicquid motiuando cõtra cambium dixerit *Nauar. conſ. 31. reuerendiſſ. Verſ. in-iuſtitia, lib. 5. de vſur.* dicens ſimpliciter, venditionem rei alienæ non valere, allegando text. *in l. 2. ff. eod.* qui hoc non dicit.

Secundus caſus eſt, quando res aliena, quę venditur, eſt immobilis, et iſto caſu pręmitto, ceſſare furtum, quia in re immobili non committitur furtum, & conſequenter licet non trãferatur dominium in emptorem, quia nemo dat, quod non habet, tamen poteſt in eum transferri præſcribendi conditio hoc præmiſſo, diſtinguo: aut loquimur de validitate alienationis in præiudicium domini, & concludo, alienationem eſſe nullam, & inualidam, quia non debet quis poſſe diſponere de re aliena; *Fab. de Mont. d. q. 4. princip. nu. 7.* aut loquimur de validitate quoad vendentem, et ementem, & rurſus diſtinguo; vel emptor emit ſciens, rem eſſe alienam, & concludo idem in effectu, in tantum, quod etſi dubitetur, an venditor iſto caſu teneatur de euictione, ac ſi contractus fuiſſet validus, per ea quæ diſputando ſcribit *Fab. de Mõt. d. q. 4. ſub nu. 7. & ſeqq.* tamen eum non teneri de euictione, niſi de ea emptor expreſſę ſibi cauerit, dicit *l. 27. ſi fundum, C. de euict.* & pro nullitate contractus contra emptorem facit, quod, loquendo de cenſu, ſcripſi *ſupr. nu. 179.* & de ſocietate officij, *ſub nu. 331. verſ. primus. & ſeq. & verſ. tertius:* & hęc hac nullitate infero etiam, quod nec vẽditor poſſet agere ad pretium contra emptorem, qui illud non ſoluiſſet, quia venditor non poſſet in eum transferre dominiũ, vel emit ignorans rem eſſe alienam, & dico, emptionẽ eſſe validam, & proinde venditorem teneri emptori ad damna, & intereſſe, & de euictione, *d. leg. ſi fũdum.*

Exemplifica ſeptimo demum (colligendo regulam) in quauis re, quæ vel natura ſua ſit inuẽdibilis, vel lege ſit prohibita vendi.

Res ſua natura inuendibiles ſunt, ſacramentum, aut ſacerdotium, quæ cum gratis accipiũtur, gratis dari debent; *Conrad. de contract. q. 51. in prima concluſion. & in primo exemplo. Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 30. verſ. primo quia. & ſeq. fol. 222. col. 1. & Sot. de iuſt. & iur. libr. 6. q. 2. art. 2. colum. 4. in 5. concl. fol. 565.* Item Iudicis ſententia, & teſtium ferẽda teſtimonia, per ea, quæ retuli infra *q. 7. par. 2. ampl. 19. numer. 100. & ſeqq.* licet aliquando his pro labore, & ſimilibus iuſta merces debeatur, & demum ex ſui natura inuẽdibile eſt omne opus peccaminoſũ per ea, quæ ſcripſi infra *q. 7. par. 2. ampl. 19. num. 99. 101. & 103.* et non ſolum quod eſt certo peccaminoſum, ſed & id quod æque ſe habet ad bonum, et ad peccatum, quare res quæ æqualiter ſe habet ad bonum, et ad malum, ſi vendatur indiſtincte, venditor peccat, qua ratione ars balliſtariorum, et ſagittariorum prohibetur, et ſpecialiter, quando hæc inſtrumenta venderentur iis, qui eis vſuri eſſent aduerſus Chriſtianos in bello iniuſto, *cap. vnico, de ſagitt. Medin. d. q. 30. verſ. eſt tamen. & Verſ. ad aliud. fol. 222. & 223.* et in his rebus, regula conſtituitur, ut res fiat inuendibilis, ſi emptor eius ſit qualitatis, ut uenditor poſſit ueriſimiliter credere, emptorem re illa uſurum eſſe ad malum, ſecus ſi eius nõ ſit conditionis, quod late, adductis etiam exemplis, proſequitur, *Med. d. verſ. eſt tamen. & ſeq.* et latius *in tertio modo, fol. 225. col. 2.*

Res uero, quarum alienatio prohibita eſt lege, ſunt eæ, de quibus in antecedentibus exemplis, et de quibus late tractat *Fab. de Mont. tract. de empt. et vendit. q. 4. princip. per tot. tomo 6. p. 1. fol. 45.*

Limita II. ratione perſonarũ, quia ſæpe ob qua- 557
litatem perſonę prohibetur commercium.

Exemplifica primo hanc limitationem in Chriſtianis, quibus prohibitum eſt, ne uendant, aut aliter tradant hoſtibus populi Romani merces, etc. ut ſecutus ſum *infra q. 7. p. 3. limit. 17. nu. 24. exempl. 3.*

Exemplifica ſecundo in priuato, quia is uendere non poteſt uellus muricis, quo fucatur, ſeu tingitur purpura, cuilibet enim priuato prohibitum eſt ſub pęna capitis; et diſcriminis annorum ſuorum, ne illud uendat, quare tale uellus non eſt res ſimpliciter exempta a commercio, ſed eſt exempta quo ad priuatum, qui illud uendere non poteſt, *leg. 1. C. quę res vend. non poſſ.*

Exemplifica tertio in ſacerdote, vel alia perſona religioſa, quia iſtis negotiatio, et mercatura prohibetur, vt ſecutus ſum *infra q. 7. p. 2. ampl. 11. nu. 7. verſ. confirmatur, & d. limit. 17. nu. 23. exempl. 22.* ubi uideas. Similiter ſi eſſet perſona nobilis, quia iſtis prohibetur mercatura, ſeu negotiatio, ut declaraui *ead. limit. 17. nu. 20. & ſeq.* ubi videas.

Exemplifica quarto in Iuſdicente, ſeu officialis, ut explicaui *ead. limit. 17. nu. 16. et ſeq.*

Exemplifica quinto in aduocato, qui prohibitum eſt, ne contractum, aut pactionem aliquam ineat cũ eo litigatore, quem in propria recepit fide, *l. 6. quiſquis. Verſ. pręterea nullum, et ibi Gl. in verbo, nullum, C. de poſtul.* quod idem dicimus de medico, cui prohibitũ eſt, ne contrahat cum infirmo, vt dixi *infra q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 124.* ubi omnino videas.

Exemplifica ſexto in impubere, minori, muliere, furioſo, et ſimilibus perſonis inhabilibus ad contrahendum, vt late explicaui *ead. limit. 17. nu. 25. et ſeq.*

Limita III. ratione temporis, ut ſi in die Domi- 558
nica, uel in alio feſto ſolemni negotiatio exercere-
tur; quia prohibetur etiam ratione temporis, *Conrad. de contract. quæſt. 51. concl. 2. ibi, tertij redditur negotiatio illicita. et Sot. de iuſt. et iur. libro 6. quæſt. 2. art. 2. in 5. concluſ. col. 4. fol. 565. in fine,* et dixi aliqua in meo *tractat. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 5. numero 108. et ſeqq. et 112.* nec pluribus inſiſto, quia limitationem hanc latiſſime proſecutus eſt *Conrad. vbi ſupr.* et quod cambia non poſſint exerceri in tempore feſtiuo, notat etiam *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 5. col. 4. verſ. verum, fol. 361.*

Limita IV. ratione loci, ut ſi negotiatio fieret in 559
Eccleſia, vel alio loco ſacro, quia eſt prohibita, vt ſecutus ſum *infr. q. 7. p. 1. nu. 60.*

Limita V. ratione qualitatum, circumſtantiarũ, 560
et pactorum, quia quod uis commercium, et quantumuis licitum, poteſt circumſtantijs, et pacti illicitis fœdari, vt patet ex ſeq. exempl.

Exemplifica primo hãc limitationem in merca- 561
tura, ſeu negotiatione, quam etſi licitã eſſe dixerim *ſupra numer. 71. ampl. 5.* tamen, ſi in ea adſit qualitas

Digitized by Google

monopoli, eſt illicita, prohibita, et punibilis, ut, lo-
quendo de negotiatione cambij cum monopolio,
ſecutus ſum *infra q.7.p.3.lim.10.n.1.et ſeq.* vbi videas.

562 Exemplifica ſecundo in cõmercio emptionis, &
venditionis, quod etſi nedum eſſe licitum, ſed etiam
neceſſarium; dixerim *ſupra num.83. verſ.ſubamplia, &*
infra q.6.num.6. tamen, ſi in eo ſit fraus, deceptio, ſeu
dolus ex propoſito, efficitur iniuſtum, & illicitum,
vt ſecutus ſum *infra q.7. parte 2. ampl. 10.num.7.& ſeq.*
ſub decl.1. vbi late explicaui. agendo etiam de venditio-
ne frumenti, ágnito futuro edicto, promulgándo, et
de cõtractu aſſecurationis, habitá notitia caſus ſini-
ſtri; Imò eſt iniuſtum, etiam ſi deceptio, & dolus non
inſit ex propoſito, ſed re ipſa tãtum, nempe, quia in-
ſit in eo læſio vltra dimidium iuſti pretij, quo caſu
læſus poteſt agere pro indemnitate ad reſciſſionem,
vel ſupplendum iuſtum pretium alternatiue ad ele-
ctionem rei conuenti, vt ſecutus ſum *ead.ampl.10.nu.*
3.& ſeqq.verſ.ſecus.

563 Et quod dicatur iuſtum pretium, vide quæ ſcripſi
ead.ampl.10.nu.56.& ſeq.

564 Exemplifica tertio in commercio mutui, quod etſi
non ſolum ſit licitum, ſed ſit pietate, & charitate
Chriſtiana dignum, per ea, quæ ſcripſi *ſupra ſub num.*
402. verſ.minus obſtat. tamen ſi in eo mutuatarius ta-
cite, aut expreſſe obligetur ratione temporis ad ali-
quid vltra ſortem, efficitur nedum illegitimum, ſed
conuertitur in furtum, & uſuram, ut ſcripſi *ſupra nu.*
408. Verſ.bis præmiſſis.& late infra q.7. p.2. ampl.19.ſub
nu.64.& in pluribus alij locis ſparſim.

565 Extende hanc exemplificationem, ut procedat
etiam in mutuo implicito, ſeu palliato ſub ueſte alte-
rius contractus, ut puta, ſub ueſte emptionis, & uen-
ditionis, uendendo carius propter dilatam ſolutionẽ
ſeu emẽdo uilius propter anticipatam ſolutionem;
ut declaraui *infra q.7.p.1.nu.24. & ſeq.* ſeu uendendo
cum pacto retrouendendi, iuncta modicitáte pretij,
et áliqua alia coniectura, ut ſecutus ſum *ead.q.7. p.2.*
ampl.10.nu.23.& ſeq.& nu.31.

566 Exemplifica quarto in commercijs, in quibus pe-
cuniæ egeſtate, ſeu inopia preſſi coacte, damnoſe,
ficte, ac circulariter contrahunt, ut cum quis rem
uendit ſummo pretio, eius ſolutione dilata, ſed cum
pacto tacito reemendi ſtatim, eandem infimo pre-
tio, ſed pecunia præſenti, quia huiuſmodi commer-
cia ſunt illicita, contra bonos mores, & ideo pro-
hibita, & uocantur *flocchi*, ſeu *ſtoccoli*, *baroccoli*, *rom-*
picolli, *retrangoli*, *& ciauanze*, quorum contractuum
natura eſt, ut tu, uerbi gratiá, qui es mercator, pau-
peri indigenti pecuniá, uendis mercem cariori pre-
rio, dilata, ut dixi, ſolutione, & poſtea ab eodem pe-
cunia præſenti reemis minori pretio, ſcis enim, quod
ille pauper non emit illam mercem, ut eam habeat,
ſed ut ex ea pecunias acquirat, & ſic eſt, ac ſi tu ei
pecuniám mutuares, & (quod peius eſt) pauperem
duplici gladiu iugulares, uno dum a te emit plus iu-
ſto pretio, alio dũ reuendit tibi minori preti o, quaſi
liceát tibi uiliori pretio emere, eo quia ſoluis de cõ-
tanti in pecuniá numeratá, & conſequenter cáriori
pretio liceret uendere, quando uenditur ad certam
diem, quam contractum damnant *Couar. Var. reſolut.*
libro 2.cap.3.num.6.in fine, uocans latrocinij genus,
maxime execrandum, *Nauar.in man.confeſſ.cap.17. de*
peccato Vſuræ circa mutua, num.241.verſ.centeſimo ſexto.
& hos eſſe contractu de *ſtoccoli*, *baroccoli*, *& ciauanze*
refert, & ſequitur *Virgin. de Boccat. tract. de interdict.*
vti poſſid.cap.18.ſub num.189.verſ.ſed quia, tomo 6.parte
2.fol.317. huncque contractus ab Italis, & Summi-
ſtis uocari *ſtoccolam*, & ab Hiſpanis, *mohatra.* ſcribit
Mich.Sal.ad D.Thom.2. 2. q.78. artic.2. contr.7.numer.1.
& 2.fol.243. tomo 2. & legibus Caſtellę eſſe omnino
prohibitum ſub pœna perditionis officiorum, &
5000. dupondiorum, recenſendo formaliá uerba le-
gis, ſcribit *ſub d.num.2.Verſ.tertio quia.fol.244.* † et de 567
baroccolis, *ſeu retrangolis*, quando ſcilicet laniſex uen-
dit retrangulátori decem pannos ad terminum u-
nius anni pro pretio quingentum florenorum, et
ex tranſuerſo uenit Titius, egens pecuniá, et conue-
nit cum retrangulatore, quod de pręſenti ſibi tradat
florenos quadringentos quinquaginta, et ipſe con-
tentabit lanificem de florenis quingentum in die
termini, an, et quándo, et reſpectu cuius ſint liciti,
uel illiciti, uide *Laur. de Rodulph. in cap.conſuluit, p.3.*
num.6.verſ.nunc ſecundo de vſur.inter tract.diuerſ.tomo 7.
fol.38. quem formáliter refert, et ſequitur *Archiepiſc.*
Florent.tract.de vſur.cap.3.§.5.numer.13.14.& 15.tomo
7.fol.87. ſed aliter hunc deſignat contractum *Mich.*
Sal.d.controu.7.ſub num.1.verſ.ſecundo quando, & ſub nu.
2. verſ.circa ſecundum, fol.243.et 245. dicens contra-
ctum, quem Itáli uocánt *baracolam*, et Hiſpani, *ba-*
rattam, eſſe, cum quis emit merces a mercatore, pe-
cunia credita, eaſque ſtatim non eidem mercatori,
ut in præcedenti contractu *mohatræ*, ſed alijs reuen-
dit, quem contráctum ſcribit non eſſe illicitum ſer-
uata in eo latitudine iuſti pretij, et remota omni
fraude, et deinde ſub *eod.numer.1.Verſ.tertio, modo, &*
ſub num.2. verſ.in tertio, tertium deſignát his duobus
iniquiorem contractum; cum quis indigens adit
proxenetã, qui ei de pecunijs aliqua uia prouideat,
promittens ipſe indigens, quod ſe obligauit, et cæ-
tera neceſſaria faciet, tunc proxeneta, intentus ad
lucrandum, et cognoſcens, indigentem eſſe idoneũ
debitorem, adit mercatorẽ, et ab eo proprio nomi-
ne merces pecunia credita carius emit cum pácto, ut
cum primum alius, qui ſit idoneus, ſe eidem merca-
catori obligáuerit ſoluturum pretium dictarũ mer-
cium, ipſe proxeneta ſit a debito omnino liberatus,
quibus mercibus ſic emptis, iſte, qui pecunijs indi-
get eaſdẽ carius emit pecunia credita ab ipſo pro-
xeneta, ſeq. pro ſolutione obligat mercatori; et ſic
proxeneta liberatur, qui deinde eaſdem uiliori emit
pretio ab iſto indigente, et ſtatim eaſdem cum álio
lucro uendit pecuniá præſenti alicui alteri, ex illo
pretio ſoluit indigenti, adeo; quod miſer indigens
læditur in primo, ſecundo, et tertio cõtractu, et pro-
xenetá lucratur in ſingulis, quia etiam a mercatore,
a quo in primis emit, hábet aliquod lucrũ cũ ipſius
proxenetæ opera hac viá ſuas merces vendat. † & 568
contractus de *ſtocco*, fuit in Vrbe á Rom. Pontif. pro-
hibitus ſub pœna perditionis bonorum, & quãtita-
tis pecuniarum, in contractu contentarum, et aliarũ
penarum, contentarum in corpore iuris, vt in pro-
clamatibus Reuerendiſſimi Gubernatoris Vrbis, ſi-
cut refert etiam *Virg.de Boccat.d.cap.18.n.188.fol.317.*
Et in Vrbe habemus ſtatutum *lib.1.c.153.de contract.*
illicitis, & ciauantijs nuncupatis, quo ſimiliter non ſolũ
omnes contractus, qui vulgo, *Ciauanza*, *rompiccoli*, ſeu
ſtoccho, nuncupantur, prohibentur, & annullantur,
ſed contrahentes puniuntur.

Et qui contractus dicantur *ciauantiæ*, vide *Virg.de* 569
Boccat

Digitized by Google

*Boccat.eod.cap.*18.*num.*199. Et ſtatutum urbis *d.capit.* 153.declarans, quod ubicunque res mobiles, ſeu ſe mouentes, uendantur ad tempus ultra tertiam partem iuſti pretij, aut ſi eædem res in toto, uel parte remaneant penes uenditorem, aut interpoſitam perſonam, aut ab ipſo uenditore, uel per interpoſitam perſonam redimantur, uel ſi cum bonis pecuniæ ſint admixtæ, præſumantur contractus *ciuanciæ, & ſtocchi*.

570 Ratio, quare hi, et ſimiles contractus ſit illiciti, & prohibiti, et his deformibus nuncupentur nominibus, eſt, quia habent quandam ſpeciem mutui, uſurarij; nã pauper, qui indiget mutuo pecuniæ, et, qui eam ſibi gratis mutuet, non inuenit, conuenit cum mercatore mercium, ut ei uendat tot merces, credito pretio, mercator, quamuis non ignoret, pauperem illam non indigeret illis mercibus, tamẽ ei eas uendit, quaſi eas tradat loco mutui, et (quod peius eſt) tradit merces peiores, et corruptas, et pretio rigido, ita ut pauper in earundẽ reuenditione, ut inde pecuniam extrahat, enormiter, et multipliciter lædatur, et mutuator magno cum lucro per uiã uenditionis ſatisfecerit intentioni pauperis indigentis mutuo; eſt ergo hęc uenditio ſimilis, imo quaſi eadẽ cum mutuo uſurario de quo ſcribit *Sot. de iuſt.& iur. lib.*6. *q.*1. *colum.*6. *ibi atque eandem ob cauſam, folio* 535. dicens, quod ſi mercator ſub eo uinculo mutuet, ut mutuatarios totum mutuum, uel partem in mercibus accipiat, mutuum eſt uſurarium; etiam ſi iuſto pretio merces illas uendat, dummodo re uera mutuatarius illis mercibus non indigeat, ſed ratione mutui ſe adſtrinxit ad illas emendum, quia illa adſtrictio eſt pecunia ęſtimabilis, et maxime, quia mercator hac uia magnam mercium copiam uendit, et pro maiori intelligentia, et ulteriori explicatione, et cõfirmatione horũ, quæ in hac ratione dixi, uide omnino quæ ſcripſi *infra q.*7. *p.*2. *ampl.*19. *num.*82.*& ſeq. verſ.primus caſus.& ſeq.*

571 Extende hanc exemplificationem, loquentem in mercatores mercium, ut habeat locum etiam in artifice; ut puta, cum Titius, egẽs pecunijs, adit Caium aurificem, a quo tradita pecunia emit uas aureum, ſeu argenteum, et in pretio computatur non ſolum pondus auri, ſeu argenti, ſed etiam labor, induſtria, et ars aurificis, ideſt, ut aiunt, *la manofattura*, et poſtea Titius reuendit eidem aurifici idem vas pecunia præſenti, æſtimato ſolo auro, vel argento, ſine manufactura, quia eſt contractus illicitus ſub diſtinctione tamen, de qua *Nauar. & Io.Azor.citati numero ſeq.*

572 Declarã, reſtringẽdo eandem exemplificationẽ, vt procedat, quando prædicti contractus ſunt facti mala fide, vtputa, inito expreſſe, vel tacite pacto retrouenditionis pro maiori pretio, vel quia vendit ſcit, emptorem eſſe ſtatim reuenditurum, quia indiget pecunia: ſecus ſi iſti contractus fierent bona fide; non excedendo ſummum, & infimum pretium intra eius latitudinem, quia tunc iſti contractus poſſunt eſſe validi, & liciti, vt puta quãdo mercator, vel quiuis, vendendo rem pretio iuſto, quamuis ſummo, vendit eam ſimpliciter ſine pacto, & ſine intentione reemendi ſtatim eam ab eodem, ſed poſtea, ipſo emptore volente illam reuendere, & non inueniente alium, qui emat, idem venditor iterum pretio iuſto, quamuis infimo, & ſic longe minori primo, reemit, *Nauar.d.cap.*17.*ſub d.num.*241. *& Io.Azor. de inſtit.moral.par.*3.*lib.*8.*tit.de empt.& vend. c.*11. *verſ.arbitror.iuncto verſ.præcedenti, oportet.col.*656. et cum hac declaratione concordat in effectu diſtinctio, quam *ex ſum.Syluestr.* refert, & exornat *Mich.Sal.ad D.Thom.* 2.2.*q.*78. *art.*2. *controu.*7.*ſub numero* 3. *verſ.ſilueſtr.folio* 224.*tom.*2. Et pro intelligentia iſtorum pretiorum, de quibus loquuntur *Nauar. & Azor.* aduerte, quod ſupponũt extare triplex pretium eiuſdem rei, vnum maius, aliud magnum, et aliud minus, & ſingula iſta pretia ſupponunt eſſe iuſta, de quibus dixi *infra q.*7. *p.*2.*ampl.*10.*num.*101. ſed *Nauar.* adhuc conſulit mercatori, vt pro honore ſuæ famæ caueat, ne reemat, niſi in caſu, quo ille emptor non reperiret alium, qui etiam infimo pretio reemeret.

Infero primo ex prima declarationis parte, & 573
magis explicando exẽplificationẽ, quod mercator, qui mala fide vendit, & emit, vt ſupra, & habet intẽtionem mutuandi, ſed a mutuo formali abſtinet timore pęnæ temporalis, & hac via venditionis, & reemptionis conſequitur lucrum, quod intendit conſequi ex mutuo, eſt animo, & voluntate re vera vſurarius. *Io.Azor.d.cap.*11.*verſ.quarto ſi mercator.col.*657.

Infero ſecũdo ex ſecũda declarationis parte, li- 574
citum eſſe contractum, quando tu mercator bona fide vendes mihi merces pecunia credita, quas poſtea ego trado præconi, ſub haſta in publico foro vẽdendas pecunia præſenti, & tu, id ſciens, offers illi pretium, quo alius maius in publico foro nõ offert, vel quando ego alium, qui præſenti pecunia emat, nõ inuenio, te ieo ad te, vt emas, & tu emis, *Io.Azor. d.cap.*11.*verſ.arbitror.col.*656.

Infero tertio, quod aurifices, & ſimiles artifices, 575
qui bona fide vendunt, & emunt in caſu, de quo *ſupra nu.*571. non tenentur ad aliquam reſtitutionem, imò nec peccant, quia horum artificiũ talis eſt mos, vt vendendo, vendant etiam manufacturam, ſed emendo, illam non emant, et ſic non ſoluant, *Io.Azor. d.c.*11.*in fine*.

Subdeclara eandẽ declarationẽ in ſecunda par- 576
te, vt ſi lex municipalis prohiberet eiuſmodi cõtractũ etiam, quod alias de iure communi eſſet licitus eo, quia poſſet dici bona fide factus, conſideranda ſint tunc verba legis prohibentis, vel enim, prohibendo, ne quis emat minori pretio ab eodem eaſdem merces, quas paulò ante vendidiſſet, annullat, et irritat ipſo facto contractum, et tunc contractus erit irritus, et nullus non ſolum in foro fori, ſed is, qui reemit minori pretio, tenetur ad reſtitutionem in foro conſcientiæ ante ſententiam iudicis, vel nõ irritat, ſed vult, vt poſſit irritari, et reſcindi, et tunc, qui ita reemit, peccat quidem, faciendo contra prohibitionem legis, ſed in foro conſcientiæ non tenetur reſtituere ante reſciſſionem per ſententiam iudicis. *Io.Azo.d.c.*11.*verſ.tertio humanis*.

Limita VI. ratione fraudis commiſſæ in legẽ, 577
ſeruando verba legis, et offendendo eius mentem, *l.*5.*non dubium.C.de legib.* et patebit in ſeq.exemplific.

Exemplifica primo hãc limitationem, in com- 578
mercio cenſus, in quo apparenti pecunia, ſed nõ ſoluta, emitur cenſus, ideſt annus reditus in fraudem legis, requirentis vt emptio fiat vere in pecunia numerata, quia hæc emptio, ſeu contractus cenſus eſt illicitus, et ideo nullus, vt ſecutus ſum *ſupr.num.*209. *& ſeq.& nu.*211.

379 Exemplifica ſecundo in mutuo aliarum rerum, quam pecuniæ, facto filiofamilias, quia cum ſit factum in fraudem legis, eſt nullum, vt ſecutus ſum *infra q.7.p.2. ampl.10. nu.35.caſ.2.*

580 Limita VII. ratione defectus ſubſtantialium, ſeu formæ, quia quantumuis contractus ſit licitus, tamen, ſi in eo deficiat aliquod ſubſtantiale, ruit, ſeu non tenet, vtputa, ſi in contractu emptionis, & venditionis deficeret pretium, quod eſt de ſubſtantia emptionis, vt ſcripſi *ſupra num.209. Verſ.quarto debet.* idem ſi deficeret forma tradita a lege, vtputa, ſi contractus cenſus fieret ſuper re mobili, & nõ fructifera, neque certis finibus deſignata contra formam conſtitutionis Pij V.

Hæc ſeparatim dixiſſe ſufficiat de commercijs, ceterum *in ſeqq. qq. & §§.* prout opportune obuiam factus eſt locus, multa de eiſdem ſcripſimus vt *in præcedentibus limitationibus, & ſupra alibi, locis citatis, & nu.* indicauimus.

Explicita prima queſtione de pluribus commercijs, tranſeo ad quæſtionem *de commercio cambij*.

§.1. QVÆSTIO II.

ARGVMENTVM.

De cambiorum materia qui ſcripſerint: Eſt materia difficilis, & periculoſa.

SVMMARIA.

Cambiorum materiam ſcripſerunt multi, nu.1. ſed cambium nõ liberum antiqui non agnouerunt, nu.2.

Auctores, qui de cambij ſcripſerunt in iure cæſareo, nu.3. In iure pontificio, nu.4. In conſilijs, nu.5. In tractatibus nu.6. In deciſ. nu.7. Inter diuerſos tract. num.8. In ſummis, nu.9. In peculiari tract. de camb. nu.10.

Materia cambij obſcura, difficilis, & intricata, nu.11. & ſeqq. & num.18. & ſeq. & periculoſa propter Vſuram, nu.26.

Cambia ſunt mutata ab antiqua forma, nu.12.

Cambiorum negotiationem mercatores intricant, num.13.

Cambiorum controuerſiæ non frequentes, nu.14.

Fictiones in cambijs ſunt plures, nu.15.

Termini, quibus mercatores vtuntur in negotiatione cambiorũ, ſunt conciſi, nu.16.

Nauarr. didicit practicam cambij a mercatoribus, ſub numero 17.

Confeſſarij, Prælati, Concionatores, & alij ſunt perplexi in materia cambiorum, &c. nu.18.

Cambiorum declaratio quare ſit difficilior, quam declaratum, num.20.

Litteratis difficilis eſt materia cambiorum, nu.21.

Alchymia dantium cambio vtilior alchymia alchymiſtarum. nu.22. & 23. & quæ ſit Vera alchymia, nu.25.

Alchymiſtæ ſunt ſuſpecti de hæreſi, & negotiatores cambiorum de Vſura, nu.24.

Methodus huius tractatus cambij, nu.27.

1 CAmbiorum materiam, vt mox oſtendam, non pauci, ſed quamplures, tam ex Iure conſultis, quam ex Theologis tractarunt, & licet *Io.Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §.2. numer.22. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol.138.* dicat, quod quamplures Doctores noſtri in vtraque ſchola hanc cambiorum ſeriem non ſolum non deguſtarunt, ſed ne primoribus quidem labijs attigerunt, † hoc tamen, quod ipſe ſcribit, eſt verum, quoad cambium non liberum, 2 quod veteres Theologi non agnouerunt, et propterea illius iuſtitia, vel iniuſtitia non ſcripſerunt, ita, loquendo de cambio, quod mercatores vulgariter vocant, *con le contationi*, teſtatur grauis vir apud *Nauar. conſ.31. reuerendiſſ. verſ. & poſtremo. libro 5. de Vſur.* & loquẽdo de cambio, in quo idem campſor curat, debitum campſuarij ex bonis ſuis in loco nundinarum perſolui, ac ſibi deinde cũ lucro remitti (quod mercatores vulgariter vocant: *cambio con la ricorſa*) teſtatur *Mich. Sal. ad D. Thom. 2.2. poſt quæſt.68. in diſput. de camb. q.4. artic.2. controu.12. numer.4. in fine, verſic. hoc genus. tomo 2. fol.587.* poteſt etiam eſſe verum quo ad cambium Berzenzonenſe, quod non fit gratia mercaturæ, ſed fit gratia ſui ipſius, vt ipſummet cambiũ ſit negotiatio lucratoria, nam cum hoc cambium non ſit multum antiquum, teſte *Boninſ. trac. de camb. cap.7. verſus finem, verſ. reſta à conſiderare.* antiquiores illud noſcere non potuerunt, ceterum cambium liberum, et præſertim cambium gratiæ mercaturæ veteres Theologi agnouerunt, & de eo ſcripſerunt, & de cambio cum recurſa, & cambio Berzenzonenſe multi ex recentioribus, vt in contextu operis videbimus, late egerunt, & nos poſt eos egimus *infr. q.5. nu.83. & ſeq. & infr. §.6. gl.1. per tot.*

Ex Iureconſultis (vt ab eis exordiar) qui ſcripſerunt de cambijs, aliqui ſcripſerunt in lecturis tã iuris cæſarei, quam iuris pontificij, aliqui in conſilijs, aliqui in tractatibus de vſur. aliqui in deciſionibus, aliqui inter diuerſos tractatus, plerique; in ſummis, & aliqui peculiares ediderunt tractatus.

In lecturis iuris cæſarei ſcripſerunt aliquid *Bald. in l.2. num.2. C. de vſur. rei iudic. idem Bald. & Salyc. in l. inſtitoria in fi. C. de exerc. & inſtit. act. Iaſ. in leg.1. in 1. lect. q.6. num.64. & in 2. lect. num.39. C. de ſum. trin. & fid. cath.* 3

In lecturis iuris pontificij, *Io. de Anan. in c. vlt. nauiganti. num.46. & ſeq. Nauar. num.8. & ſeq. per totum, & Io. Bapt. Lup. §.2. de vſur. Laur. de Rodulph. in cap.10. conſuluit. de Vſur. in pluribus locis*, prout nos eum citauimus *q. præced. nu.424. & infra q.4. num.26. & q.7. p.1. nu.20. & 41. & Ambr. de Vig. in c. ſalubriter. num.268. 282. & 288. eod. tit. de vſur.* 4

In conſilijs, *Bal. conſ.348. factæ fuerunt. libro 1. & conſ. 190. Sempronius. libr.2. Calder. conſ.11. mercator Ianuenſis, tit. de vſur. Alexand. conſilio 61. viſo proceſſu. ſub numero 13. libr.2. Nauar. conſ.1. in impreſſione Rom.* & latius *conſ. 31. reuerendiſſ. in impreſſ. Veneta, lib.5. de Vſur. et alij moderniores*, quos opportune, vbi opus fuit, citauimus. 5

In tract. de vſur. *B. Ioan. a Capiſtr. in 2. par. ſecundæ par. num.145. Archiep. Florent. c.2. §.47. 48. & 49. num.77. & ſeqq. & in Nauar. confeſſ. cap.17. de Vſur. circa cambia. in 126. pecc.* 6

In deciſionibus, *Rot. diuerſ. deciſ. 811. dubitaui, parte 1. & deciſ.315. diu fuit. nu.6. par.2. & in multis alijs.* quas in contextu operis videbis citatas, *Affl. dec.353. dubia, et alij*, quos in ſuis peculiaribus locis citabimus. 7

Inter diuerſos tractatus ex iureconſultis, *Petr. de Vbal. trac. de duob. fratr. p.8. princip. num.33. Maran. in ſuo ſpec. p.6. act.6. nu.49. verſ. ſed perpulchrum. & ſeqq. Sebaſt. Medin. tract. de fortuit. caſib. q.10. nu.79. Virg. de Boccat. tr. de interd. vti poſſid. c.18. n.167. 172. & 174. tom.3. p.2. fol. 326. Conar. tract. de vet. collat. numiſ. c.7. ſub nu.4. Strac. tr. de mercat. p.1. n.67. & 68.* 8

Ex

Ex Theologis *Conrad.de contract.quæſt.99. Io.Medin. trac.de reb.per vſur.acquiſ.quæſt.5.Sot.trac.de iuſt.& iur. lib.6.q.8.& ſeqq.Vſque ad lib.7. excluſiue, Franch.Garcia tractat.de contract.cap.30.Vſque ad capit.38.excluſiue, in impreſſis Brixiæ 1596. Lud.Lopez.de contract.lib.2.cap.1. Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.poſt q.78.in diſp.de camb.tom 2. fol.523.Ludou.Molin.de iuſt.tomo 2.de contract. diſp.398. & ſeq.vſque ad 410.incluſiue, Leonar.Leſſ. de iuſt.& iur. lib.2.c.23.& Io.Azor.de inſt.moral.p.3.li.10.tit.de camb. c.1.& ſeq.col.860.& ſeq.*

9 In ſummis; *Angel.vſura 1. numer.51. Roſel. eod.Verbo, 6. Silueſter eod.4.Tabien.vſura 15. Armil.verbo campſor.Rodriquez parte 2.cap.104.& ſeq. vſque ad cap.107. incluſiue, & alij*, quos citat *Azor.in loco ſupra proxime citato*.

10 Peculiares ex Iureconſultis ediderunt tractatus *Alex.Rauden.breue opuſculum, ſuper bancho S.Ambroſ.& Ioan.Bapt.Cauar.* Ex Theologis, *Card.Caiet.alias Thom. de Vio, Hier.de Luca, Fabian.Genuenſis, Boninſeg. Senenſ. Romoald. Coli Lucenſ. & alij*, à nobis in contextu operis citati.

Ex omnibus, qui de hoc commercio ſcripſerunt, volui hos multos nominatim hic recenſere, vt hinc argumentum ſumamus, quod niſi huius negotiationis cognitio eſſet nedum vtilis, ſed etiam neceſſaria, tot celeberrimi viri in eâ non inſudaſſent, quãuis enim cambiorum vſus non ſit vbique frequens, tamen in dies dilatatur, & arduas circa iuſtitiam, & iniuſtitiam contractus habet difficultates, quarum reſolutio non magis ad forenſes controuerſias decidendas, quam ad animarum ſalutem; eſt omnino neceſſaria.

11 Hæc cambij materia apud omnes Theologos, & Iureconſultos reputatur obſcura, difficilis, & intricata, Habet duas partes, prima reſpicit factum ipſius artis campſoriæ: ſecunda repicit diſpoſitionem iuris: & ex vtraque parte innumeræ inſurgunt difficultates, quibus mirum in modum ſcriptores torquentur.

Inſpecta enim prima parte, quæ reſpicit factum, & negotiationem difficultates ſcatent ex pluribus.

12 Primo, quia cambiá, quibus hodie vtimur, valde ſunt mutata ab antiqua formâ, vt ex ipſorum mercatorum confeſſione teſtatur *Boninſeg.tract.de camb. cap.1.*

13 Secundo, quia mercatores nouis, quotidianiſque inuentis negotiationem iſtam intricant, ut teſtatur *Sot.tract.de iuſt.& iur.lib.6.q.8. art.1. initio*, adeo quod (loquendo de iſto campo, barathroq; cambiorum) præter ipſos negotiatores rari ſint, etiã inter ſcholaſticos, qui facta ipſa itelligant, ut teſtatur idem *Sot.eod.lib.6.q.11.art.Vnico, verſ.poſtquam.fol.612.* quem ſequitur *Io.Bapt.Lup. in cap.nauiganti.§.2. numero 11.in fine, de Vſur. inter tractat. diuerſ.tomo 7. fol.138.* & quod plerique campſorum, diuinæ refugientes legis præcepta; quotidie uarios adinueniant contractus, quibus, euangelicæ doctrinæ uerbis ſolummodo obſeruatis, ipſi ſatisfeciſſe arbitrentur, ſed an illius mẽtem offendant, non current, quiue adeo cauilloſe, & ſubtiliter ſint adinuenti, ut etiam apud doctiſſimos Theologos, & iuris canonici doctores peritiſſimos plerunque dubitari contingat, an tales contractus preſertim quos moderni cambia nominant, liciti, an fęneratitij ſint cenſendi, ſcribit *Ant.de Roſel.tract. de vſur.initio, tomo 7.fol.67.* & ab is minime diſcedunt, *Mich. Sal. ad D.Thom.2.2. poſt q.78. in diſputat.de camb. quæſt.4.artic.2.controuerſ.10. verſ.humana induſtria, folio 583. tomo 2.* dicens quod cupiditas excogitauit tot artes lucrandi in contractu cambij, ut illæ artes ſuperent aciem, & acumen ingenij cuiuſuis, qui cambij controuerſias uelit definire, *Romoald. Coli Lucenſ. tract.de camb.in epiſt. ad lectores*, addicens difficultatem cambiorum, etiam in aſtutijs, & ſubtilitatibus mercatorum.

Tertio, quia ut dixi *ſupra numer.10.* controuerſiæ 14
cambiorum non ſunt ubique, ſicut aliæ, frequentes, & ideo minus intellectę.

Quarto, quia in hac negotiatione plures interue- 15
niunt perſonarum, & ſolutionum fictiones, quas aliqui cenſet fuiſſe a cambientibus excogitatas ad fraudandam *conſtitutionem Pij V.* aliasq; leges, contra uſurarios editas, cum, iſtis adhibitis fictionibus, legem ſeruare uideantur, & illius mentem in foro fori impune offendant, uerum, quia ficta diu conſiſtere nequeunt: fictiones hæ ſe ipſas implicitis contradictionibus conquaſſare uidentur: nam pecunia, quę ſeruit pro pretio rei emendę, ſeruit etiã pro re ipſa emenda; item eiuſdem monetæ ualor modo ſumitur in una æſtimatione, & modo in alia, & contrahentium cambium quis ſit uenditor, & qui emptor confunditur, & unus & idem fungitur uice debitoris, & uice creditoris; & proinde ſequitur, quod negotiatio ille uideatur paradoxica, labyrinthus quidam, & perplexitas inextricabilis, & quæ ſint iſtæ fictiones, & complicationes, ſcripſi *infra §.6. gloſſ.1.nu. 23.& ſeq.* ulterius mercatores, iſtis fictionibus adhibitis, ſub una breui uerborum ſtructura tot complicant contractus, ut uix diſcerni poſſint; et in hoc ſibi leges confingere uidentur.

Quinto propter conciſos, & noſtris Iureconſul- 16
tis incognitos terminos, quibus negotiatio hæc breuiſſimis conficitur literis, adeo quod materiã iſtam cambij eſſe in ſe difficilem intellectu, & intellectam expreſſe, ſcribit *Lud.Lopez.tract.de contract. libro 2.cap.1.in princ.* & eſſe difficilem propter extraneos terminos, quibus mercatores vtuntur, conſiderauit etiam *Romoald.Coli Lucenſis tract. de camb. in epiſtola ad lectores*, hancque difficultatem ſatis cognoſcemus nos ex his, quę ſcripſimus *infra q.5.numer.17.41. 42.72.& ſeqq.* & præſertim *numer.88.& ſeqq.& §.6. gl.1.ſub num.2.& ſeqq.* imò poſſet quis probabiliter dubitare, cambiorũ negotiatores de induſtria hunc conciſum, abſtruſum, & perplexum loquendi, contrahendique modum excogitare, vt Iureconſulti, aliique docti viri, ignotatis cambiorum terminis; eã damnare neſciant.

Ex his omnibus, cum iſte cambij contractus ſit 17
partim fictus, & varie laruatus, & partim ob conciſum, & extraneum loquẽdi modũ incognitus, non mirum, ſi vndique ſit difficillimus; in tantum vt *Nauar.conſ.31. reuerend.ſſ.circa initium, Verſ.inter de vſur.lib.5.* vir alioqui, vt omnes ſciunt, præſertim in hoc genere doctiſſimus fateatur, ſe cãbiorum praxim, de quá ibidem tractat, didiciſſe a primoribus Vrbis mercatoribus.

Inſpecta etiam ſecundá parte, quæ reſpicit diſpo- 18
ſitionem iuris, renáſcuntur difficultates, tum quia ex facto ius oritur, ideoque ignorato facto, nulla ſuper

Digitized by Google

per eo dari poteſt reſponſio, quod innuit etiam Sot.
de iuſt. & iur. lib. 6. q. 11. art. 1. verſ. poſtquam. col. 1. folio
612. vbi, ſuppoſita difficultate intelligendi facta
cambiorum, ſubdit, ideo non poſſe circa ius ipſum
non allucinari, tum quia mercatores, & campſores
multas excogitant ſubtilitates ad palliandũ vſuras,
Io. Bapt. Cauat. tract. de camb. in proœm. verſ. cum autem.
fol. 211. & talia contrahunt cambia, vt & confeſſa-
rios teneāt perplexos, & Doctores reddāt obſcu-
ros, & varios, Sot. tract. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. artic. 2. in
fine. & cambij materiam eſſe ſcrupuloſam, in eaque
tam ipſos contrahentes, quam Prælatos, Conciona-
tores, & alios Patres ſpirituales eſſe perplexos, &
conſequenter in ea aut conſcientiæ craſſitudine, aut
nimia ſcrupuloſitate labi, etiamſi litterati ſint, cum,
theoricam practicæ applicare neſcientes, nimis ri-
goroſe totam fere mercaturam illicite damnent,
ſcribit Bonin. tract. de camb. capit. 5. tum quia doctio-
res Theologi habent diuerſas opiniones, vt ſcribit
Romoald. Coli Lucenſ. tract. de camb. in epiſtol. ad lectores:
19 † quare in vniuerſum eſſe materiam abſtruſiſſimā,
intricatiſſimam, & Doctorum opinionibus plu ri-
mum offuſcatam, & ſcribunt Sot. d. q. 8. art. 1. in princ.
& Ioan. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 2. numer. 2. in fine. de
vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. folio 137. In ſcholis non
eſſe tractatum, & qui de ea ſcripſerunt, partim ieiu-
ne; partim confuſe, & incerte locutus, ita vt uix di-
ſcerni poſſit, quid ſibi hac in re voluerint, ſcribit idē
Lup. d. §. 2. ſub numer. 3. & de ea parum nos doctos eſſe
a Iaſ. in l. 1. in 1. lectura num. 64. q. 6. & vlt. & in 2. lectu-
ra num. 39. C. de ſum. trin. & fid. cath. Io. de Anan. in in dic.
cap. vlt. nauiganti. numer. 46. & ſeqq. Ambr. de Vign. in
cap. ſalubriter. num. 282. de Vſur. cum eorum traditio-
nes ſint defectiuæ, certamque regulam nobis tradi-
tam non eſſe a Laur. de Rodulph. D. Ant. Florent. Caiet.
Hier. de Luca, Sylueſt. Ioan. Medin. & quamplurimis Theolo-
gis, qui ex profeſſo ſcripſerunt de natura cambij, te-
ſtatur idem Lup. d. §. 2. ſub numero 22. & demum cam-
bij naturam nunquam fuiſſe intellectum, ſcribit
Sot. d. libro 6. quæſt. 12. art. 2. verſ. peruentum nobis fol. 616.
& ex eo Nauar. d. cap. nauiganti, numero 34. in fine, & ex
vtroque Io. Bapt. Lup. d. §. 2. numero 22. verſus finem. fol.
139. & eſſe a paucis ſcriptoribus intellectam, ſcribit
Boninſeg. tract. de camb. in epiſtola, & cap. 4. initio, & ver-
ſus finem, & a paucis eſſe intellectam, ſubſtantiam,
& materiam huius contractus cambij, & ideo eli-
gendos eſſe confeſſarios, qui huius negotiationis
ſint peritiſſimi, ſcribit Io. Bapt. Cauat. tractat. de camb.
tit. de cambio ſicco. verſ. quæro quomodo folio 222. totam-
que hanc rem, obſcuram eſſe, & difficiles habere
explicatus, ſcribit in rei veritate Io. Azor. de inſtit. mo-
20 ral. part. 3. lib. 10. tit. de camb. initio. † quare huic cam-
biorum commercio apprime conuenit, quod dicit
Eccleſiaſtes 1. num. 8. cunctæ res difficiles, non poteſt eas ho-
mo explicare ſermone. & nonnulli, volentes difficul-
tatem, & obſcuritatem huius negotiationis explica-
re tanta verborum multiplicitate vtuntur, vt eam
obſcuriorem reddiderint, vt ſcribit Medin. in ſuis trac.
tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 5. initio. quod etiam
aduertit Romoal. Lucenſ. trac. de camb. in epiſt. ad lectores.
nam Iureconſulti, & Theologi cum ipſa negotiatio-
nis facta a principio pro maiori parte nō intellexe-
rint, ideoq. ex ignoto ad ignotius proceſſerint, dif-
ficilior facta fuit eorum declaratio, quam declaratũ
cum non ſolum remāſerit eadem difficultates intel-
ligendi factum, et negotiationem ipſam cambiorũ,
ſed ſuperaddita fuerit difficultas intelligendi, & in-
tellecta diſpungendi multas, quę ſuperflues, & per-
plexe ſcripſerunt, hi namque volentes ſoluere no-
dum, cuius ligamē ignorarunt; quo magis diſſolue-
re nixi ſunt, eo magis ſtrinxerunt, vel nodos multi-
plicarunt. Vnde cum Theologi ſint omnino ignari
vſus, et conſuetudinis mercatorum; et mercatores
ſint illius peritiſſimi, vt teſtatur Mich. Sal. ad D. Thom.
2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 4. art. 2. contr. 5. num. 4.
verſ. vſus. tomo 2. fol. 568. plerique ex ipſis mercatorib.
vt ab eis aliquando audiui, ſuomet iudicio magis,
quam Iuriſconſultorum, et Theologorum ſententię
acquieſcendum arbitrantur.

Ego quandoque mecum cogitans, quid eſset in 21
cauſa, vt Doctores celeberrimi, et ingenio ſublimes
materiam iſtam non apprehenderint, has duas arbi-
tratus ſum, primam, quia negotiorum, foriq. expe-
rientia caruerunt; ſecundum, quia contractus cam-
biorũ pro maiori parte conſiſtit in pluribus ratioci-
nijs, vt patet ex his, quæ ſcripſi infra q. 5. ſed inutile,
et valde laborioſum eſt, hominem litteratum in ra-
tiociniorum cauſis occupari, c. 8. inutile, diſt. 88. † et 22
dulce, et leue eſt mercatoribus, cũ ex illis occupa-
tionibus, et ratiocinijs lucrum, quęſtumq. hauriant,
cuius lucrari cauſa cambiorum negotiationem tā-
quam noui alchymiſtæ inuenerunt: alij enim alchy-
miſtæ, mendacem, et damnoſam ſequuntur alchy-
miam, hi vero mercatores verum, et vtilem ſectan-
tur, nam illi ſunt pauperes, vt in extrauag. Io. XXII.
incipientis ſpondent, quas non exhibent diuitias pauperes
alchymiſtæ, iſti fiunt diuites, præſertim quando Regi-
bus, et Principibus noxio ſubditorum caſu Mars ar-
ma miniſtrat.

Illi croſolis, furnis, follibus, alijſq; fallacibus in- 23
ſtrumentis ex vero auro, et argento fumum, vẽtum,
et flatum colligunt, ibi breuiſsimis circularibus lit-
teris ex fictis marcharum ſcutis veros aureos ſcutos
conficiunt.

Illi de dæmonum inuocatione, et ideo de hereſi 24
ſuſpecti redduntur, Eymer. in direc. inquiſ. part. 3. titul. de
ſignis, quibus necromantici hæretici cognoſcantur. ſub n. 115.
& ibi Pegn. Verſ. ſed donec. fol. 477. & p. 2. comm. 36. verſ.
quidam magnus. fol. 285. iſti vero ſuſpecti ſunt de vſura,
per ea quę dixi infra nu. 26. & infra q. 7. p. 1. n. 21. & ſeq.
in ſeptimo argumento.

Sed quid diximus, illam, vel iſtam eſse vtilem: et 25
ueram alchymiam, utraq. eſt falſa; uera eſt illa, qua
iſtis terrenis acquirimus cœleſtia, iſtud eſt uerũ rea-
le, et lucroſum cambium, quo terrena cum cęleſti-
bus permutamus, et centumplus accipimus, ut dixi
infra q. 7. p. 2. ampl. 10. num. 83. exemplificat. 1. et hæc de
difficultate cambiorum.

Eſt pariter hęc materia cambiorum periculoſa, 26
Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſput. de camb.
q. 1. artic. 2. ſub nu. 1. verſ. quinto vſque ad num. 2. excluſi-
ue, & num. 9. tomo 2. fol. 530. quia agitur in ea de pe-
riculo animarum propter uſuram, ad quam facile
deuenitur ex cambijs, ut ſcribunt Ioan. Bapt. Lup. in c.
nauiganti. §. 2. ſub numer. 11. de Vſur. inter trac. diuerſ. tomo
7. fol. 138. et idem Sal. d. art. 2. nu. 2. verſus finem, verſicul.
alteram partem fol. 527. ſub numer. 5. verſ. habet tertio, ſub
numero 6. verſ. tertio hæc. fol. 529. quare cambiorum di-
ſputatio, ad uſurę tractatum attinet, Sot. de iuſt. & iur.
libro 6. q. 8. art. 1. initio. fol. 603. et, loquendo contra
cam-

ćambia, quæ exceſsiue contrahebantur Romæ, innuit Pius IX. in motu proptio, in illis verbis, *auaritiam omnium malorum, &c. & nimis exceſſiuam, penituſq. vſurariam. &c.* et generalius *Pius V. conſtitutione de cambijs*, in illis verbis. *ſæpenumero ob illiciti quæſtus cupiditatem ſic deprauari, vt ſub illius prætextu vſuraria prauitas a nõnullis exerceatur, &c.* et difficulter ab euidenti, aperto, et appetibili lucro, etiam uſuræ admixto; abſtinebit mercator, quia, vt eſt in prouerbio Hiſpano, *en arca abierta el iuſto pecca*, relato *Mich. Sal. ſub dicto verſ. habet tertio*, et in Italo *la commodità fà l'huomo ladro*, et ideo cautius præcauendum eſt, ne ſub colore, et prætextu honeſti cambij, appetibili circũliti lucro non dantur venena, niſi melle circumlita, demum, vt difficultatem, et periculum ex eorum ſentẽtia, paucis perſtringam, cambiũ uidetur labyrintus conſciẽtiarum, pręcipitium ſalutis, conflictus ſine concordiam, pelagus ſine portu, et ædificium ſine fundamento, quamobrem *Sot. tr. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. art. 2. initio, & art. 2. in fine, & Io. Bapt. Lup. d. c. nauiganti. §. 2. ſub numero 3.* cum formidine, et timore de eo ſcripſerunt, titubantes, ne ipſi quoque in difficultate deficiant.

Hęc cum ita ſint ſatius forſan uideri potuiſſet ſilere, quam ueluti anſerẽ, inter tot olores obſtreperunt, et tunc agerem actum, vel non ſuperarunt, et nimis de me præſumere uideret: Verum: utcumque ſit neutra conſideratio a ſcribendi propoſito me deterruit, quinimo iſtæmet conſiderationes, quæ deterrendi uim habere uidebatur; me animoſiorem reddiderunt acturus enim, quæ an animarum ſalutem ſpectant, ſpero, ut Redemptor noſter pro ſua clementia me inſtruat, et quod ſapientibus abſcondidiſſet: paruulo ſit forſan aliquando reuelanturus, *cap. eſto. diſt. 96.* quia *& linguas infantium fecit diſertas* Sapient. 10. in fine.

27 Et ne forſan nimia rerum mole, aut confuſione lectorũ ingenia prius obruantur, aut defatigentur, quam quæ ſcripturi ſumus, intelligere valeant, hac methodo (ueluti Theſei filo) ſinuoſiſſimum hunc labyrinthum ingrediemur, et commode penetrabimus, in hoc primo §. proſequat quinque alias queſtiones, quæ facilem ad totam materiam præbebunt aditum, deinde ſequentibus §§. ſuper uniuerſo cambij negotio ſcribam gloſſema, ut ſic materiam, quæ omnium iudicio eſt ualde intricata, obſcura, et difficilis, nos, ſi Dei benignitas largiatur, ordine diſtincto, dicendi facilitate, caſibus, et Doctrinis in ſuis ſedibus repoſitis, æquiuocationibus ſemotis, uerioribus, in praxique receptis opinionibus ſelectis; explicitam, claram, et facilem, quantum in nobis eſt, reddamus, uel ſaltem doctioribus, ſuperioribusque, ad quos pertinet, anſam, ut explicent, et determinent, præbeamus: quorum alterum ſi aſſequar, non parum me animarum ſaluti conſuluiſſe credam, ſolique Deo laudem, et gratias referam.

§. 1. QVAESTIO III.

ARGVMENTVM.

De nomine cambij, campſoris, campſuatij, collybiſtę, trapezitæ, nummularij, menſulatij, ſeu argentarii, & litterarum cambii.

SVMMARIA.

Vox cambij non eſt latina. nu. 1. contrarium, nu. 2. Qua reperitur. &c. num. 3. Diſtinguitur nu. 4.

Campſores qui dicantur, nu. 5. & 8. Vnde dicantur, n. 6. & in quo differant a Trapezitis, &c. nu. 9.

Sampſuarij qui dici poſſint, nu. 7.

Collybiſtæ, & Collybus, qui dicantur. nu. 8.

Trapezitæ, Nummularij, Menſularij & Argentarij. } *idem ſignificant, & in quo differant a campſoribus, nu. 9.*

Argentarij qui ſint. num. 10. Et quomodo eligerentur, nu. 12.

Foro cedere decoctores cur dicantur. nu. 11.

Litteræ cambij vnde dicantur. nu. 13. Et qua ratione videantur meliores, quam litteræ ſcientiarum, nu. 14.

CAmbium eſſe vocem non vſu receptam apud 1
latinos, ſcripſerunt *Couar. tract. de vet. collat. numiſm. cap. 7. ſub nu. 4. Verſ. hac ſane ratione, vol. 1. fol. 705. & Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 2. ſub numer. 5. de Vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol. 137.* & ab iſta ſententia non videtur diſcrepaſſe *Tiraq. de retract. lignag. §. 30. nu. 1.* dum ait cum latine loqui uolumus, *cambium*, appelamus permutationem, ſubiens, eſſe verbum non tam barbarum, quam quibuſdam videtur.

Contra eſſe uocem latinam, ſentiunt *Sot. tractat. de* 2
iuſt. et iur. lib. 6. q. 8. artic. 1. verſ. primum omnium. Stracch. tract. de mercat. parte 1. num. 67. & 68. tom. 6. parte 1. folio 288. & Io. Bapt. Cauat. tract. de camb. in prælud. Verſ. primo igitur. fol. 111.

Confirmatur hæc opinio, quia verbum *cambio*, re- 3
peritur apud *Priſcianum lib. 10. cap. 2.* vt notat *Tiraq. vbi ſup. & ex Tiraq.* referunt *Couar. Io. Bapt. Lup. et Strac. in locis ſupra proxime citatis*, & ideo hoc nomine cambij, vſus eſt Compilator libri feudorum, *tit. quo. temp. miles. cap. ſi quis dominum. fol. 276. (ſi quis dominus fecerit inueſtituram, vel cambium de beneficio ſui militis. &c.) & tit. ſi de inueſtit. feud. contr. fuer. §. cum autem. fol. 172.*

In hac controuerſia *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q.* 4
78. in diſput. de camb. q. 1. art. 1. num. 1. fol. 523. tomo 2. diſtinguit, vt hæc vox non ſit vſitata apud Ciceronem Quintilianum: & alios candoris, & elegantię latinę ſtudioſos, ſed tamen eam habeant alij auctores, latini quoque ſermonis periti.

Quicquid ſit, tranſeamus ad alia.

Campſores vocantur ij, qui paratas habebant pe- 5
cunias ad permutandum, minores pro minoribus, et uice uerſa, maiores pro minorib. ſeruata permutationis ęqualitate, *Couar. d. cap. 7. ſub numero 4. Verſ. hac ſane ratione, & ex eo Io. Bapt. Lup. d. §. 2. num. 5. fol. 137.* ſed *Medin. in ſuis tract. tom. 2. titulo de reb. per vſur. acquiſ. q. 5. col. penult. in fin. Verſ. verum. Verſus finem. fol. 361.* explicat. *campſorem* proprie dici, qui ex officio habet, cambire.

Dicun-

Digitized by Google

Dicuntur *campſores* a uerbo antiquo: *campſo campſas*, quod hodie dicimus cambio, ſeu permuto, *Couar. et Io. Bapt. Lup. in locis proxime citatis*, *Cambire*, enim eſt unum pro altero permutare, *Card. Tolet. tract. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. c. 50.*

7 *Campſuarij* uero dici poſsunt illi: qui requirunt pro cambio, nam campſores ſunt illi, qui requiruntur, et hi campſores dicuntur cambire; non autem dicuntur cambire campſuarij, qui requirunt, *Conrad. de contract. q. 99. in 2. ſuppoſit.*

Hæc omnium differentiam poteſt recte procedere non ſolum inter priuatum; et eum, qui publica auctoritate electus, ſeu confirmatus habet publicam tabernam ad cambiendum, vt is dicatur campſor, quia nomen verbale, deſinens in or, requirit pluralitatem, et frequentiam actuum, ſeu auctoritatem publicam, vt retuli in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 3. cap. 9. nu. 179. et ſeqq.* ſeu requirit ſtudioſam applicationem, vt in hoc ipſo propoſito ſcribit idem *Conrad. ead. q. 99. in 6. ſuppoſ.* ſed poteſt procedere etiam inter priuatum, et priuatum, qui faciant contractum cābij pro nundinis, ut is, cui datur pecunia cambio, uocetur campſuarius, et ille, qui dat, uocetur campſor, ſicut is, cui datur mutuo, dicitur mutuatarius, et qui dat mutuo, dicitur mutuator, item cui donatur dicitur donatarius, et qui donat, dicitur donator, ſed in hoc non inſiſto, voca, ut placet, quia lex imponitur rebus, non uerbis.

8 *Collybiſtæ* idem ſunt, quod campſores, quia dicuntur a *collybo*, qui eſt illa merces, quę datur campſori pro illa permutatione, *Couar. d. tract. de vet. collat. numiſm. cap. 7. ſub numer. 4. verſ. hac ſane ratione. ſol. 705. & Io. Bapt. Lup. dict. cap. nauiganti. §. 2. numer. 6. de vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 137. Boninſeg. tractat. de camb. cap. 7. verſ. della prouiſione. in reſponſione ad nonam difficultatem*, ſed datur pro detrimento pecuniæ, & dicitur vulgariter *perdita de laggi*, *Stracch. tract. de mercat. part. 1. nu. 68. tomo 6. p. 1. fol. 288.*

9 *Trapezitæ*, *nummularij*, *menſularij*, *& argentarij*, qui idem ſignificant, differunt a campſoribus, in eo, quod non ſolum, maiorē operam pecuniarum permutationi dabant, ſed exercebant etiam ſimul negotiationem, accipiendo cuſtodiendas pecunias, dandoque, & proprias, & alienas ſub iuſto fęnore, *Couar. vbi ſupra, & Io. Bapt. Lup. d. §. 2. ſub numer. 7. Verſ. erant præterea.*

10 Hi *argentarij*, ſunt illi, quibus ad longum tempus
locabantur publicę Tabernæ, de quibus *in l. 32. qui*
tabernas. ff. de contrah. empt. quare dicebantur *Tabernæ*
argentarię, non eo, quia in eis argentum venderetur,
vt exiſtimat *Gloſ. in d. l. qui tabernas*, ſed ex eo, quia illas
conducebantur argentarij, vt bene aduertit *Couar.*
vbi ſupra, & refert Io. Bapt. Lup. d. §. 1. ſub numero 7. verſ.
vbi veteres. Et hæ Tabernæ, in quibus argentarij, &
nummularij habebant menſas, conſtructę fuerant
Romæ a L. Tarquinio Priſco in foro propè Caſto-
11 ris ædē, vnde cum argentarij cedebant tabernis, &
menſis, alioque fugiebant, & creditores fallebant,
dicebantur foro cedere, vt *ex Budeo* referunt, & ſequuntur *Couar. & Io. Bap. in locis, ſupra proxime citatis.*

12 *Argentarij* iſti quomodo eligerentur auctoritate publica, quam fidem facerent eorum libri, & an bancherij noſtri temporis retineant qualitatem argentariorum, vide quæ ſcripſi in meo *tract. de indic. cauſ. &c. lib. 2. cap. 11. nu. 104. & ſeq.*

Litteræ cambij dicuntur ex eo, quia cambitur pe- 13
cunia pro litteris, *Ioan. Bapt. Lup. in capit. nauiganti, §. 2.*
num. 20. Verſ. quæ litteræ, de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo
7. fol. 138. cambium enim fit de ſpecie ad genus, vt
dixi *q. ſeqq. num. 1.* & licet mercator, dando pecunias
pro litteris, videatur prodigus, ne dicam ſtultus, tamen non eſt ita, ſi is, a quo recipit litteras, ſit ſoluēdo, quia tunc illę litteræ reſtituunt poſteà eaſdem
pecunias cum lucro, & ſuperfętatione, iuxta ea, quæ
ſcripſi *q. præced. numer. 21. 23. & infra in diuerſis locis*, 14
qua ratione iſtę *litteræ cambij*, videntur meliores litteræ quam litteræ ſcientiarum, nempe philoſophicæ, legales, medicæ, et ſimiles, ideoque cum in quodam grauium virorum familiari colloquio vnus ex ipſis diceret, quod expectabatur ciro venturus vir, omnium fere litterarum genere imbutus, alius ex ipſis interrogauit, quas litteras haberet, & cum varia litterarum genera ſibi recenſerētur, ipſe, ea omnia quaſi paruifaciens, denuo interrogauit, an alias haberet litteras, et fuit incontinenti pro reſponſione idem interrogatus, quas alias litteras poſſet habere, litteras cambij reſpondit ille, quia niſi iſtas habeat, meliores, ei deficient.

Hæc ſatis circa voces, et nomina, accedamus ad res.

§. I. QVÆSTIO IV.

ARGVMENTVM.

Cambium quotupliciter ſumatur; De quo cambio ſit noſter tractatus: Hoc cambium, & recambium quid ſit.

SVMMARIA.

Cambium generice ſumptum quid ſit, & in quo differat á permutatione, nu. 1. Et quando retineat nomen ſpecificum, numer. 2.

Cambium, large ſumptum, includit triplicem permutationem, nu. 2.

Permutatio in quo differat a cambio. numer. 1. Et quotuplex ſit, & quando tranſeat in aliam ſpeciem contractus, nu. 2. & 19.

Permutatio, quæ eſt cambium ſpecifice ſumptum, eſt materiæ pręſentis tractatus. nu. 3.

Cambium an ſit mutuum, nu. 4. & ſeqq. vſque ad numer. 16. incluſiue. An ſit contractus innominatus, n. 17. An ſit permutatio pecuniæ cum pecunia, num. 18. et 19. An ſit in eo admixtus contractus locationis, nu. 20. An ſit emptio, & venditio, nu. 21. et ſeq. nu. 34. 35. & ſub n. 37. verſ. tamen. Et quod nihil referat, qualis ex his ſit, nu. 36.

Mutuum, in quot, & quibus differat a cambio, nu. 6. & ſeqq. vſque ad nu. 17. excluſiue.

Mutuum in quo differat a contractu innominato, nu. 8. Et in quo a commodato, & depoſito, nu. 10.

Mutuum eſt, licet ex accidenti mutuatori reddatur eadem res, nu. 9.

Cambij contractus aliquando non eſt frugiferus, ſed damnoſus, num. 11.

Mutuatæ rei interitus ſpectat ad mutuatarium, nu. 12.

Dilactio temporis a ſoluendum in cambio, non conſideratur, cum procedat ex accidenti, nu. 13.

Mutui reſtitutio fit in eodem loco, nu. 14.

Cambij

Digitized by Google

Cambij ſolutio ſit in alio loco eod.nu. 14.

Mutuum conſiſtit in omnibus vſu conſumptibilibus, quæ pondere, numero, menſuraue conſtant, nu. 15.

Permutatio an potius venditio ſit, quando cum rerum permutatione interuenit etiam pecunia, nu. 19.

Pecunia an poſſit locari, nu. 22. & ſub nu. 23.

Locabile eſt vendibile, nu. 23. Non tamen quod eſt vendibile, eſt locabile, nu. 24.

Commutabile eſt vendibile, nu. 31.

Aeſtimabile pecunia, ergo vendibile, nu. 32.

Pecunia poteſt emi. nu. 22. et ſeq. Ideoque poteſt contractari, nu. 30. Contrarium, quod non poſſit emi. nu. 34.

Pecuniæ æſtimatio creſcit, & decreſcit, nu. 25. Eſtque variabilis, nu. 27. Nam propter curſum plus valet vno loco, quam alio, num. 26. Item propter copiam vel inopiam monetæ, ſub num. 28.

Monetæ vnius valor poteſt alterius monetæ valoris eſſe maior, vel minor octo ex cauſis, nu. 28.

Pecunia continetur appellatione mercis, nu. 29.

Pecunia eſt menſura rerum comparandarum, nu. 32.

Pecunia vnius generis, æſtimatur alia alterius generis, ſub num. 32.

Bonitas intrinſeca, & extrinſeca reperitur in pecunia, ſicut in alia merce. nu. 33.

Recambium eſt ſecundum cambium, procedens a primo, nu. 38. Fit cum eodem debitore, ideoque cum intereſſe alterius intereſſe, nu. 42.

Recambium triplici modo conſideratur. ſub nu. 38. & ſeq.

CAmbium, generice ſumptum, eſt permutatio, vel quælibet commutatio, etiam ſpeciei ad genus, puta domus cum frumento, at permutatio eſt proprie ſpeciei ad ſpeciem, *Bald. in feud. tit. de contron. inueſt. §. cum autem. nu. 1. in fine, Bero. conſ. 194. in præſenti, ſub numer. 14. libro 1. Tiraq. de retract. lignag. §. 30. num. 1. in fine, Couar. de vet. collat. numiſm. capit. 7. ſub numero 4. verſ. hac ſane ratione, tomo 1. fol. 705. Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti, §. 2. ſub numero 5. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 137. Iacobut. de Franch. poſt. deciſ. Vincentij de Franch. q. 12. nu. 9.* Item *cambium* eſt etiam generis ad genus, & tunc eſt contractus innominatus ſecundum ea, quę ſcribunt *Bal. & Bero. in locis ſupra proxime citatis. Iaſ. in l. 1. num. 10. verſicul. in fine, gl. ff. de r. r. permut.* quem ſequuntur *Tiraq. Couar. et Lup. in locis ſupra proxi-*
2 *me citatis.* † Et quod cambium, large ſumpto vocabulo; includat, & comprehendat triplicem permutationem, prima quarum eſt permutatio vnius rei pro alia re differenti, ſed in valore æquales, & iſta proprie dicitur permutatio, & vulgo, *baratto*, ſecunda eſt permutatio pecuniæ cum re, et iſta proprie dicitur emptio, & uenditio, tertia, & ultima eſt pecuniæ cum pecunia, & iſte proprie dicitur cambium ſcribunt *Card. Caiet. tractat. de camb. cap. 4. num. 1. tom. 6. part. 1. fol. 405. Card. Tolet. tractat. de inſtruct. ſacerd. libro 5. c. 50. quid ſit cambium. verſ. prima eſt antiquiſſima. Hier. de Luc. tract. de camb. in verbo, pro deciſione, nu. 12. tomo 6. parte 1. fol. 409. Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 1. & Romoal. Coli Lucenſ. eod. tract. de camb. cap. 1. & 2.* & quod quamuis rerum permutatio poſſit dici cambium, tamen appropriato uocabulo ſolum permutatio numiſmatum dicatur cambium, ſcribit *Conrad. de contract. q. 99. initio, num. 2. ſuppoſitione*, & adde quæ ſcripſi *infra ſub num. 19.* ſed permutatio in primo modo, quandoque dicta eſt emptio, legitur enim, quod Iacob. centum agnis emit agrum, *Geneſ. 33. nu. 19.* Prima permutatio rei cum re, vt oleum pro vino, & ſimilia, eſt omnino naturalis, & ſimpliciter neceſſaria. Secunda deflectit aliquantulum a ſinceritate naturæ, nec eſt ad vſum vitæ ſimpliciter neceſſaria, ſed ſecundario, eſt tamen licita, niſi aliunde uitietur. Tertia eſt minus naturalis, & traxit originē a varietate numiſmatum; & a varijs eorum pretijs in diuerſis regionibus, cumq; eius vſus excreuerit, factum eſt, vt hæc ſola permutatio nomē cambij ſortiretur, prout hęc omnia colliges *ex Ariſt. 5. polit. capit. 6.* quare permutatio eſt antiquior emptione, quæ cœpit ſolum poſt inuentam pecuniam numeratam, quæ pecunia fuit inuēta, vt eſſet pretium, quo neceſſaria vitæ emerentur; & vt rerum venalium eſſet menſura quædam publica, & poſtea fuit inuenta permutatio pecuniæ, quæ permutatio dicitur cambium. *Nauar. in man. conf. cap. 17. de vſura circa cambia. num. 287.*

De cambio ergo, ſpecifice ſumpto, prout eſt commutatio, ſeu negotiatio pecuniæ cum pecunia erit præcipuus tractatus *in ſeq. qq. & §§.* 3

Hoc cambium, ſpecifice ſumptum, quid ſit, variæ ſunt opiniones. 4

Prima opinio eſt, quod ſit mutuum, quam opinionem, eiuſque rationem late adduxi *infra q. 7. parte 1. num. 21. & ſeqq. in 7. argum.* & ideo hic non repeto, hancque opinionem ſecuti ſunt omnes ij, qui hac ipſa de cauſa deteſtantur cambia, tanquam illicita, & vſuraria.

Contrariam opinionem, nempe, quod non ſit mutuum, tenent *Bal.* quem ſecutus ſum *infra d. quæſ. 7. p. 1. num. 41. verſi. ſecunda. Card. Caiet. tract. de camb. capit. 2. num. 3. in fine, ibi, primæ enim fundamentum. iuncto numer. 2. & capit. 3. num. 1. & ſeqq.* vbi adducit differentias, *tomo 6. parte 1. fol. 405. Medin. in ſuis tractat. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 5. col. 1. verſ. corolarie. folio 359. Sot. tractat. de iuſt. & iur. libr. 6. q. 8. art. 2. in tertia concl. col. 2. fol. 605. & q. 10. art. 1. in ſecunda ratione. colum. 2. fol. 609. Nauar. in cap. nauiganti, num. 9. verſ. vnde primum. & ſub num. 21. verſ. hic contractus*, dicens non eſſe talem mutuum, quod mutuum proprie dicitur: *Boninſ. tract. de camb. capit. 6. verſ. ma chi andra. folio 14. Fabian. Gennen. tract. de camb. parte 2. cap. 5. numero 55. verſ. nec etiam, & numero. 56. tomo 6. parte 1. folio 416. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 1. art. 1. ſub num. 4. verſ. denique, & art. 2. ſub nu. 2. verſ. ſecundo quo folio 527. &* quod, proprie loquendo, non ſit mutuum, habes in quadam cambij diſputatione, a me relata *infra §. 9. nu. 5.* & loquendo de cambio per litteras, quo nummularius pecunias prius recipit, vt in alio loco ſoluat, *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 5. q. 1.* & poſtea *in c. 6. q. 1.* loquendo de cambio oppoſito, quando nummularius prius dat, & poſtea per litteras ſoluit, & hi omnes vel expreſſe, vel ſaltem tacite loquuntur de cambio per litteras.

Confirmatur primo hæc cōtraria opinio ex pluribus differentijs, quas aliqui nixi ſunt inter mutuum, & cambium conſtituere.

Prima differentia eſt, quia, ſi conſideremus perſonam accipientis ad cābium, differentia eſt manifeſta, quia mutuans prius dat, & poſtea recipit: ſed accipiens ad cambium facit oppoſitū, primo recipit, & poſtea dat, et ſic ex parte ipſius accipientis nō eſt mutuum, *Boninſeg. vbi ſupra, Fabian. d. nu. 55. & Ioan. Azor. d. cap. 5. q. 1. Vbi de communi.* Si vero conſideremus

Digitized by Google

mus perſonam dantis ad cambium, tunc etſi dubitetur, vt ſcribit *Io. Azor. in loco ſupra proxime citato*, & videatur dicendum, quod non differant, ſed conueniant, quia ſicut mutuans prius dat, et poſtea recipit, ita etiam dās cambio nundinali, prius dat, & poſtea recipit, *Hieronym. de Luca tractat. de camb. in verbo, pro deciſione, ſub numero 24. tomo 6. parte 1. fol. 409.* & ipſemet *Fabian. dicta parte 2. cap. 7. ſub numero 92. ibi, campſor enim, fol. 417.* & è conuerſo, ſicut accipiens mutuo prius accipit, & poſtea reſtituit, ita etiam accipiens cambio, prius accipit, & poſtea reſtituit, tamē adhuc remanet differentiá, quia dilatio temporis ad reſtituendum in mutuo eſt de eſſentia mutui, at in cámbio eſt ex accidenti, vt *ex Sot. Boninſ. Mich. Sal. & Io. Azor. ſecutus ſum infra num. 13. in 5. differentia, Verſus finem*, Imò ego do aliam manifeſtam differentiam inter mutuum, & cambium, quia mutuum redditur vſurarium eo, quod mutuatárius reſtituit ultrá ſortem, non áutem eo, quod reſtituát minus, at cambium per litteras ſine nundinis redditur illicitū per oppoſitum, nempe eo, quod nummularius, qui accipit pecuniám, ut illā álio inloco reſtituat, minus quam acceperit, reſtituit, ut dixi *infra q. 7. p. 1. num. 43.*

Illud circa prædictam primam differentiam monebo, quod dum præfati Theologi ad oſtendendū, cámbium non eſſe mutuum ex parte accipientis cābio, hanc adducunt rátionem, quod is prius accipit, & poſtea reddit, non bene diſcurrunt, quia hæc ratio poteſt ſolum concludere, ex parte eius non eſſe mutuum áctiue, ſed non poteſt concludere, non eſſe mutuum paſſiue; nam & in mutuo is, qui accipit mutuo, non mutuat, ſed interuenit paſſiue in mutuo, ideoque vocatus mutuátarius, & qui dat mutuo, interuenit actiue, ideoque dicitur mutuator, ſed licet in hoc non bene diſcurránt, tamen remanet differētia, conſiderata in dilatione temporis.

7 Secundá differentiá, quia in mutuo res mutuátá reddi debet in eadem ſpecie, nempe uinum pro uino moneta argentea pro árgentea, et aureá pro áurea, *lege 99. paulus. ff. de ſolut.* at in cambio reddi debet res alterius ſpeciei, ut pecunia argentea pro aurea, et ſimiliá, *Card. Caiet. tract. de camb. cap. 4. ſub numer. 2. in 2. differ. tomo 6. part. 1. folio 405. Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de rebus per vſur. acquiſ. q. 5. colum. 1. & 2. verſ. corollarie. fol. 319. & 360. & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. dict. art. 2. ſub numero 1. Verſ. ſecundo quo in 3. differentia, folio 527.* et loquendo de cambio per litteras, quándo nummularius pecunias recipit, ut ſoluat in alio loco, *Io. Azor. de inſtit. moral. part. 3. libro 50. tit. de camb. capit. 5. q. 1. Verſicul. accedit.* et è conuerſo quando nummularius dat primum, ut in alio loco recipiat, *cap. 6. q. 1.*
8 *in fine*; † Imò in tántum eſt uera hæc differentiá inter mutuum, et cambium, ut mutuatarius teneatur reſtituere non ſolum in eándem ſpecie, nempe uinū pro uino, ut dixi, ſed teneantur reſtituere uinum in eadem qualitate, quare ſi mutuo accipit uinum netus, non debet reſtituere nouum, *Molin. de iuſtit. tomo 2. de contract. diſputat. 399. Verſiculo in definitione, col. 213.* & adeo tenetur reſtituere in eádem ſpecie, ſeu genere, ut ſi partes conuenirentur, ut redderetur diuerſis generis, uel aliud genus, putá pro pecuniá uenum non eſſet mutuum, ſed contractus innominatus, *Fabian. d. capit. 5. ſub numero 55. ibi, ſecundo non eſt.* licet iurá, quæ allegat, nihil probent: E conuerſo cámbium debet neceſſario fieri inter res, actu, et re uera diuerſás, adeo ut quo magis fuerint diuerſæ perfectius inter illas cámbij ratio inueniatur, quia cambium eſt unius rei cum aliá diuerſa, ac differenti permutatio: † Verum tamen eſt; quod in mutuo 9
non eſt de ratione mutui, quod non reſtituatur id numero, quod mutuo acceptum eſt, ſed quod mutuatarius non teneatur reſtituere idem numero, hoc eſt de ratione mutui, *Molin. d. diſputat. 299. Verſ. in definitione.* poteſt igitur in áliquo euentu, ſeruata uera ratione mutui, eadem res numero, quę fuerat accepta, reſtitui, non enim deſinet eſſe uerum mutuum ut cum mutuatarius, re, mutuo accepta, non indiguerit, *Mich. Sal. d. artic. 1. ſub nu. 4. verſicul. denique. folio*
524. † licet alias in hoc differat mutuum a commo- 10
dato, et depoſito, quod in his recipimus eandem ſpeciem, ſecus in mutuo, *l. 2. mutuum, ff. ſi cert. petat.* hæcque ſecunda differentiá bene procedit inter mutuum, et cambium minutum, quiá in eo datur ſemper moneta unius ſpeciei pro moneta alterius ſpeciei. *Io. Azor. d. tit. de camb. cap. 4. q. 9. verſ. primo quia.* et hoc ſciunt omnes.

Tertia differentia, quiá capitale mutui minui 11
non poteſt, *Fab. Gen. quem ſecutus ſum infra q. 7. parte 1. numero 94. Verſus finem*, et patet ex his, quæ ex *Ioan. Chryſoſt.* ſecutus ſum *ead. queſt. 6. part. 1. ſub num. 71.* ſecus eſt in cámbio, quia poteſt euenire, ut dans cambio detrimentum pátiatur in ſorte, quámuis hoc ſit de raro contingentibus, *Card. Caiet. Fabian. Genuen. & Rot. diuerſ. quos ſecutus ſum. d. q. 7. parte 1. num. 94. verſus finem, & numero 95.* et quod mutuum hac ratione differat a cambio, quia mutui periculum ſpectet ad mutuatarium, diminutio uero ſortis, datæ ad cámbium, ſpectet ad campſorem ſcribit idem *Caiet. eodem tract. de camb. cap. 3. num. 2. in 2. differentia, tomo 9. part. 1. fol. 405.*

Quarta differentiá, quia mutui periculum ſpectat 12
ad mutuátarium, cum res mutuáta efficiatur ſua: ſed cámbij periculum pertinet ad cámpſorem: quare ſi campſor det mihi litterás cámbij, ſoluēdus a Titio, et ego eas Titio deferam, isque decoquat, et fugiát, campſor adhuc remanet mihi debitor, *Mich. Sal. dicto art. 2. ſub n. 2. in ſecunda differentia. verſ. ſecundo quo.* & adde quæ ſcripſi *§. ſeq. gl. 5. nu. 247.*

Hæc differentia, ſalua Salonis pace, non procedit, quia campſor, qui prius accepit, alibi reſtituturus eſt, veluti mutuatarius, vt ſcripſi *ſupra numer. 1. & infr. num. 5. Verſus finem*, & conſequenter ad cámpſorem ſpectát periculum, non quia differát á mutuatario, ſed imò quia eſt veluti mutuatarius.

Quinta differentiá, quia mutuans ſine termini 13
præfixione, poteſt pecuniam mutuatam ad ſui libitum repetere, & mutuátarius ſtatim átque mutuator repetit, tenetur illam reſtituere, modo tamen non ſtatim repetat, quia ſi repeteret ſtatim, videretur dolo mutuauiſſe, vt mutuatariū deciperet damnumq; illi inferret, quare iſto caſu iudex debet recto arbitrio ſtatuere infra quantum tempus poſſit non reſtituere, & in Caſtellæ regno de hoc extát lex regia infrá quantum tempus repeti non poſſit, ſed ſi mutuatori ſuperueniret ſufficiens cáuſá, quæ cogat ſtatim repetere, vtique poterit ſtatim repetere *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſp. 299. verſ. quando ſolutioni. col. 214. & diſput. 315. Verſ. ratio eſt. col. 272. & Fabian. infra citatus:* ſecus eſt in cambijs, quiá qui pecuniam cámbio dedit, non poteſt eam repetere ante tempus deſigna-

Digitized by Google

ſignatum ad ſolutionem cambiorum, *Fabian.tract.de camb.nu.55.in fine,ſol.416.*

Hec differentia videtur forſan procedere in cambio Lugdunenſi, ſeu nundinali, de quo dixi *q.ſeq.nu.5.& 45.& q.7.parte 1.ſub nu.22.& in pluribus alijs locis*, ſed in cambio non nundinali,de quo ſcripſi *d.q.ſeqq. ſub numer.4.verſ.primum.& ſub num.29. verſ.cambium.& ſeqq.* hæc differentia non ſolum non procedit, ſed retorquetur tota in contrarium, quia in mutuo exigitur neceſſario diſtantia temporis, nam cum mutuum fiat eo fine, vt mutuatarius re mutuata vtatur,non debet cogi;vt ſtatim reſtituat, alioqui non eſſet mutuum, ſed eſſet quaſi permutatio, *Lud.Molin. dict.diſput.299.Verſic.in definitione.* at de propria natura cambij non eſt temporis diſtantia, quare ſi fieri poſſet,vt pecuniam, quam dedi Valentię, recipiendam Romæ, eodem die, quo illam dedi, reciperem, non deſineret eſſe uerum, & reale cambium interuenit enim tempus trium, quatuor, uel plurimum menſium iuxta diſtantiam loci, in quo facienda eſt ſolutio, quia exigitur illud ad tranſmittendas litteras,quarum uirtute fieri debet ſolutio, & ſic dilatio ſeu diſtantia temporis in cambio procedit ex accidenti,ut ſcribunt *Medin.in ſuis tract.tomo 2. tit.de rebus per vſur.acquiſ.q.5.col.1.& 2.verſic.corollarie.in fine,folio 360.Sot.de iuſt.& iur.lib.6.q.10.art.1. in ſecunda ratione, colum.2.folio 609.& q.12.art.2. colum.6. in confirmatione folio 618. Boninſ.tract.de camb.cap.6. verſic.ma chi andrà Mich.Sal.ad D.Thom.2.2. poſt quæſt.78. in diſput.de camb. q.1. art.1. ſub numer.4. verſic.denique in 3.differentia, folio 525.et Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.10.tit.de camb.cap. 5.q.1.& cap.6.q.1.* hæcque differentię retorcutio pręſertim,et euidenter procedit inter mutuum,et cambium minutum: in quo nullus requiritur temporis lapſus, prout neceſſario requiritur in mutuo, *Ioann. Azor.d.tit.de camb.cap.4.q.9. Verſ.ſecundo cambium.* et hoc ſciunt omnes. Imò hæc differentia nec in cambio nundinali procedit, ſed retorquetur, quia etiam in eo lapſus temporis interuenit ex accidenti ſecundum *Ioann.Azor.d.tit.de camb.cap.9.q.1.in fine, verſ.nec impedit.* et ideo qui pretium chirographo ſuo apud campſorem conſignat,ſoluendum proximis nundinis,dicitur præſenti pecunia ſoluere,ut ex Sot.retuli *§.ſeq.gl.5.nu.63.in fine*, quamuis cum his non concordent,quæ motiuaui *infra q.7.parte 1.ſub numero 23. ibi, tertio quia.*

14 Sexta differentia, quia in cambio ſaltem reali, et uero,quod fit ratione loci, et per litteras,neceſſe eſt vt commutetur pecunia unius loci pro pecunia alterius loci,at mutuo reſtitutio fit in eodem loco, ubi fuit acceptum,*Card.Caiet.tract.de camb.cap.3. ſub num. 2.in 2.differentia,tomo 6.part.1. folio 405. & Mich.Sal.in loco mox citando.* et hoc eſt regulare, licet poſſit contingere,quod ad utriuſque utilitatem reſtituatur alibi, ut conſiderat *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.poſt quæſtione 78.de camb.q.1.artic.1.ſub num.4. Verſ.denique.in 2.differentia, folio 524.* vel dictu melius; differentiam inter mutuum,et cambium eſſe, quia mutuum datur, ut reddatur alio tempore,ſed cambium fit,ut reddatur alio loco; *Sot.de iuſtit.& iur.lib.6.q.11.art.1.ad primum argumentum.colum.4.folio 615.* et quod mutui reſtitutio fieri debeat eodem in loco, patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra q.1.nu.423. & infra q.7.p.3. limit.4.ſub nu.8.*

15 Septima differentia, quia cambium de quo eſt ſermo noſter: uerſatur ſolum circa pecuniarum permutationem,ut dixi *ſupra num.3.* at mutuum uerſatur circa omnia,quæ uſu conſumuntur, et numero, pondere,uel menſura conſiſtunt,*l.2.§.mutui datio,ff.ſi cert.petat.* utputa, in pecunia numerata, uino, oleo, pane,tritico,et id genus alijs,quæ uſu conſumuntur, *Medin.in ſuis tractat.tom.1. tit.de reb.per vſur.acquiſ.q.5 col.1.verſ.corollarie,& col.2.fol.359. Nauarr.in man.confeſſ.cap.17.de Vſura circa mutua, ſub numero 206.poſt 85. peccat.verſ.ſumma ergo.in fine, & Mich.Sal.d.Verſ.denique poſt tertiam differentiam;* hancque differentiam inter cambium minutum, et mutuum conſiderat *Ioan. Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.10.tit.de camb.c.4. q.9.verſ. quarto quia.col.867.*

Octaua differentia,quia in mutuo transfertur dominium ſimpliciter in mutuatarium, ut ſecutus ſum *infra q.6.parte 1.nu.21.* ſed in cambio non transfertur ſimpliciter,hoc eſt,ut ſors ſimplex reſtituatur,ſed nõ lucro et fenore aut pretio,*Sot.de inſtit.& iur.lib.6.q.8. art.2.concl.3. in fine.fol.605.* et quod in mutuo nullum poſſit exigi,aut expectari lucrum ultra ſortem, ſed teneatur mutuatarius reddere in eodẽ pondere mẽſura, et numero, in cambio autem pecuniarum, de quo agimus, poſſit amplius exigi, et recipi, ſcribit *Mich.Sal.d.Verſ.denique.ibi, quibus differentijs,* et in cambio minuto *Ioan.Azor.de inſtit.moral.p.3.libro 10. tit.de camb.c.4.q.9.verſ.tertio cambium.* 16

Has differentias ego retuli,non quia eas cenſeam eſſe ueras, et reales, loquendo præſertim in cambio litterarum nundinalium, imò cenſeo iſtas differentias facili negotio ſubuerti poſſe, cũ ſint ſolum coloratæ ad palliandum mutuum, ſeu uerius uſuram, quæ latere poteſt in hoc genere contractus, nam, ut unum uerbum tantum dicam de iſta octaua differentia,hoc ipſum in ea ſupponitur,de quo eſt controuerſia,diſputant enim omnes, an cambium ſit uſura,eo quia in eo tãquam in mutuo nihil poſſit accipi ultra ſortem,ſentientes,qui improbant eiuſmodi cambium, eſſe mutuum palliatum ſub nomine cambij,per ea,quæ dixi *infra q.7.part.1.num.21.& ſeq.* nolui tamen omnes has differentias recenſere, ut ex eis certius cambij naturam indagare poſſimus.

Confirmatur ſecundo; quia mutuum, uenditio differunt, ut cuique notum eſt, ſed cambium eſt uenditio,ut oſtendi *infra num.21.et ſeq.in 4.opin.* ergo non poteſt eſſe mutuum.

Secunda opinio, quod ſit contractus innominatus,do,ut des, *Card.Caiet.tract.de camb.cap.3. numero 1. tomo 6.part.1.fol.405.Io.de Anan.in cap.vlt.naviganti.ſub numer.47.* et ibidem *Nauar.ſub numero 9. verſ.Unde primum,&* latius *ſub numer.21.verſic.hic contractus,et num. 22.de Vſur.* quem uti optime docentem, citat etiam *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.poſt q.78. in diſputat. de camb.q. 1.art.1.ſub num.4.verſ.denique.in fine,tomo 2.fol.515. &* ſcribit *art.2.ſub num.7.verſ.ad ſecundum.folio 529.* licet non ſequatur,*et Io.Bapt.Cauat.tract. de camb.in prælud. verſ.ſed permutatio.fol.212.* et de hac opinione mentionem habes infra in quadam terminorum cambij inſtructione,quam retuli *infra §.9.ſub num.32.* et hanc eſſe magis communem opin. teſtatur, et ſequitur *Bero. conſ.194.in preſenti nu.14.lib.1.* 17

Tertia opinio eſt, quod ſit permutatio pecuniæ pro pecunia,*Card.Caiet.dict.tract.de camb.capit.4.& 5. vtrobique num.1.fol.405. Medin.in ſuis tract.tomo 2. tit. de reb.per vſur.acquiſ.q.5.col.1. verſ.dicendum, ergo.folio 359.Fabian.Genuen.eodem tractat.de camb.num.1.fol.411.* 18

Digitized by Google

monopoli, eſt illicita, prohibita, et punibilis, ut, lo-
quendo de negotiatione cambij cum monopolio,
ſecutus ſum *infra q.7.p.3.lim.10.n.1.et ſeq.* vbi videas.
562 Exemplifica ſecundo in cōmercio emptionis, &
venditionis, quod etſi nedum eſſe licitum, ſed etiam
neceſſarium; dixerim *ſupra num.83. verſ.ſubamplia, &*
infra q.6.num.6. tamen, ſi in eo ſit fraus, deceptio, ſeu
dolus ex propoſito, efficitur iniuſtum, & illicitum,
vt ſecutus ſum *infra q.7. parte 2. ampl.10.num.7.& ſeq.*
ſubdecl.1. vbi late explicaui. agendo etiam de venditio-
ne frumenti, ágnito futuro edicto, promulgándo, et
de cōtractu aſſecurationis, habitá notitia caſus ſini-
ſtri; Imò eſt iniuſtum, etiam ſi deceptio, & dolus non
inſit ex propoſito, ſed re ipſa tātum, nempe, quia in-
ſit in eo læſio vltra dimidium iuſti pretij, quo caſu
læſus poteſt agere pro indemnitate ad reſciſſionem,
vel ſupplendum iuſtum pretium alternatiue ad ele-
ctionem rei conuenti, vt ſecutus ſum *ead.ampl.10.nu.*
3.& ſeqq.verſ.ſecus.
563 Et quod dicatur iuſtum pretium, vide quæ ſcripſi
ead.ampl.10.nu.56.& ſeq.
564 Exemplifica tertio in commercio mutui, quod etſi
non ſolum ſit licitum, ſed ſit pietate, & charitate
Chriſtiana dignum, per ea, quæ ſcripſi *ſupra ſub num.*
402. verſ.minus obſtat. támen ſi in eo mutuatarius ta-
cite, aut expreſſe obligetur ratione temporis ad ali-
quid vltra ſortem, efficitur nedum illegitimum, ſed
conuertitur in furtum, & uſurám, ut ſcripſi *ſupra nu.*
408. Verſ.his præmiſſis.& late infra q.7. p.2. ampl.19.ſub
nu.64.& in pluribus alij locis ſparſim.
565 Extende hanc exemplificationem, ut procedát
etiam in mutuo implicito, ſeu palliáto ſub ueſte alte-
rius contractus, ut puta, ſub ueſte emptionis, & uen-
ditionis, uendendo cárius propter dilatam ſolutionē
ſeu emēdo uilius propter anticipatam ſolutionem;
ut declaraui *infra q.7.p.1.nu.24. & ſeq.* ſeu uendendo
cum pacto retrouendendi, iuncta modicitáte pretij,
et áliqua alia coniectura, ut ſecutus ſum *ead.q.7. p.2.*
ampl.10.nu.23.& ſeq.& nu.31.
566 Exemplifica quarto in commercijs, in quibus pe-
cuniæ egeſtate, ſeu inopia preſſi coacte, damnoſe,
ficte, ac circulariter contrahunt, ut cum quis rem
uendit ſummo pretio, eius ſolutione dilata, ſed cum
pacto tacito reemendi ſtatim, eandem infimo pre-
tio, ſed pecunia præſenti, quia huiuſmodi commer-
cia ſunt illicita, contra bonos mores, & ideo pro-
hibitá, & uocantur *flocchi, ſeu ſtoccoli, baroccoli, rom-*
picolli, retrangoli, & cianánze, quorum contractuum
natura eſt, ut tu, uerbi gratiá, qui es mercator, pau-
peri indigenti pecuniá, uendis mercem cariori pre-
tio, dilata, ut dixi, ſolutione, & poſtea ab eodem pe-
cunia præſenti reemis minori pretio, ſcis enim, quod
ille pauper non emit illam mercem; ut eam habeat,
ſed ut ex ea pecunias acquirat, & ſic eſt, ac ſi tu ei
pecuniám mutuares, & (quod peius eſt) pauperem
duplici gladiu iugulares, uno dum a te emit plus iu-
ſto pretio, alio dū reuendit tibi minori pretio, quaſi
liceát tibi uiliori pretio emere, eo quia ſoluis de cō-
tanti in pecuniá numeratá, & conſequenter cariori
pretio liceret uendere, quando uenditur ad certam
diem, quam contractum damnant *Couar. Var. reſolut.*
libro 2.cap.3.num.6.in fine, uocans latrocinij genus,
maxime execrandum, *Nauar.in man.confeſſ cap.17. de*
peccato Vſuræ circa mutua, num.241. verſ.centeſimo ſexto.
& hos eſſe contractu de *floccoli, baroccoli, & cianánze*
refert, & ſequitur *Virgin. de Boccat. tract. de interdict.*
vti poſſid.cap.18. ſub num.189. verſ.ſed quia, tomo 6.parte
2.fol.317. huncque contractus ab Italis, & Summi-
ſtis uocari *floccolam*, & ab Hiſpanis, *moharra.* ſcribit
Mich.Sal.ad D.Thom.2. 2. q.78. artic.2. contr.7.numer.1.
& 2.fol.243. tomo 2. & legibus Caſtellę eſſe omnino
prohibitum ſub pœna perditionis officiorum, &
5000. dupondiorum, recenſendo formaliá uerba le-
gis, ſcribit *ſub d.num.2.Verſ.tertio quia.fol.244.* † et de 567
baroccolis, ſeu retrangolis, quando ſcilicet lanifex uen-
dit retrangulátori decem pannos ad terminum u-
nius anni pro pretio quingentum florenorum, et
ex tranſuerſo uenit Titius, egens pecuniá, et conue-
nit cum retrangulátore, quod de preſenti ſibi tradat
florenos quadringentos quinquaginta, et ipſe con-
tentabit lanificem de florenis quingentum in die
termini, an, et quándo, et reſpectu cuius ſint liciti,
uel illiciti, uide *Laur. de Rodulph. in cap.conſuluit, p.3.*
num.6.verſ.nunc ſecundo de vſur.inter tract.diuerſ.tomo 7.
fol.38. quem formáliter refert, et ſequitur *Archiepiſc.*
Florent.tract.de vſur.cap.3.§.5.numer.13.14. & 15.tomo
7.fol.87. ſed aliter hunc deſignat contractum *Mich.*
Sal.d.controu.7.ſub num.1.verſ.ſecundo quando, & ſub nu.
2. verſ.circa ſecundum, fol.243. et 245. dicens contra-
ctum, quem Itali uocánt, *baracolam*, et Hiſpani, *ba-*
rattam, eſſe, cum quis emit merces a mercatore, pe-
cunia credita, eaſque ſtatim non eidem mercatori,
ut in præcedenti contractu *moharræ*, ſed alijs reuen-
dit, quem contráctum ſcribit non eſſe illicitum ſer-
uata in eo latitudine iuſti pretij, et remota omni
fraude, et deinde ſub *eod.numer.1.Verſ.tertio, modo, &*
ſub num.2. verſ.in tertio, tertium deſignát his duobus
iniquiorem contractum; cum quis indigens adit
proxenetā, qui ei de pecunijs aliqua uia prouideat,
promittens ipſe indigens, quod ſe obligauit, et cæ-
terá neceſſaria faciet, tunc proxenetá, intentus ad
lucrandum, et cognoſcens, indigentem eſſe idoneū
debitorem, adit mercatorē, et ab eo proprio nomi-
ne merces pecunia credita cárius emit cum pacto, ut
cum primum alius, qui ſit idoneus, ſe eidem merca-
cátori obligáuerit ſoluturum pretium dictatū mer-
cium, ipſe proxeneta ſit a debito omnino liberatus,
quibus mercibus ſic emptis, iſte, qui pecunijs indi-
get eaſdē carius emit pecunia credita ab ipſo pro-
xeneta, ſeq. pro ſolutione obligat mercatori; et ſic
proxeneta liberátur, qui deinde eaſdem uiliori emit
pretio ab iſto indigente, et ſtatim eaſdem cum alio
lucro uendit pecunia præſenti alicui alteri, ex illo
pretio ſoluit indigenti, adeo; quod miſer indigens
læditur in primo, ſecundo, et tertio cōtractu, et pro-
xenetá lucratur in ſingulis, quia etiam a mercatore,
á quo in primis emit, hábet aliquod lucrū cū ipſius
proxenetæ opera hac via ſuas merces vendat. † & 568
contractus de *flocco*, fuit in Vrbe á Rom. Pontif. pro-
hibitus ſub pœna perditionis bonorum, & quātita-
tis pecuniarum, in contractu contentarum, et aliarū
penarum, contentarum in corpore iuris, vt in pro-
clamatibus Reuerendiſſimi Gubernatoris Vrbis, ſi-
cut refert etiam *Virg.de Boccat.d.cap.18.n.188.fol.317.*
Et in Vrbe habemus ſtatutum *lib.1.c.153.de contract.*
illicitis, & cianantijs nuncupatis, quo ſimiliter non ſolū
omnes contractus, qui vulgo, *Cianánza, rompiccoli*, ſeu
ſtoccho, nuncupantur, prohibentur, & annullántur,
ſed contrahentes puniuntur.
Et qui contráctus dicantur *cianantiæ*, vide *Virg.de* 569
Boccat

Boccat.eod.cap.18.num.199. Et ſtatutum urbis *d.capit.* 153.declarans, quod ubicunque res mobiles, ſeu ſe mouentes, uendantur ad tempus ultra tertiam partem iuſti pretij, aut ſi eæ leni res in roto, uel parte remaneant penes uenditorem, aut interpoſitum perſonam, aut ab ipſo uenditore, uel per interpoſitam perſonam redimantur, uel ſi cum bonis pecuniæ ſint admixtæ, præſumantur contractus *ciuanciæ*, & *ſtocchi*.

570 Ratio, quare hi, et ſimiles contractus ſit illiciti, & prohibiti, et his deformibus nuncupentur nominibus, eſt, quia habent quandam ſpeciem mutui, uſurarij, nã pauper, qui indiget mutuo pecuniæ, et, qui eam ſibi gratis mutuet, non inuenit, conuenit cum mercatore mercium, ut ei uendat tot merces, credito pretio, mercator, quamuis non ignoret, pauperem illam non indigeret illis mercibus, tamẽ ei eas uendit, quaſi eas tradat loco mutui, et (quod peius eſt) tradit merces peiores, et corruptas, et pretio rigido, ita ut pauper in earumdẽ reuenditione, ut inde pecuniam extrahat, enorm ter, et multipliciter lædatur, et mutuator magno cum lucro per uiã uenditionis ſatisfecerit intentioni pauperis indigentis mutuo, eſt ergo hęc uenditio ſimiliſsima quaſi eadẽ cum mutuo uſurário de quo ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib.6. q.1. colum.6. ibi atque eandem ob cauſam, folio* 535. dicens, quod ſi mercator ſub eo uinculo mutuet, ut mutuatarios totum mutuum, uel partem in mercibus accipiat, mutuum eſt uſurarium; etiam ſi iuſto pretio merces illas uendat, dummodo re uera mutuatarius illis mercibus non indigeat, ſed ratione mutui ſe adſtrinxit ad illas emendum, quia illa adſtrictio eſt pecuniã æſtimabilis, et maximè, quia mercator hac uiá magnam mercium copiam uendit, et pro maiori intelligentia, et ulteriori explicatione, et cõfirmatione horũ, qua in hac ratione dixi, uide omnino q uæ ſcripſi *infra q.7. p.2. ampl. 19. num.82.& ſeq. v rſ.primus caſus.& ſeq.*

571 Extende hanc exemplificationem, loquentem in mercatores mercium, ut habeat locum etiam in artifice; ut puta, cum Titius, egẽs pecunijs, adit Caium aurificem, a quo tradita pecunia emit uas aureum, ſeu argenteum, et in pretio computauit non ſolum pondus auri, ſeu argenti, ſed etiam laborem, induſtria, et ars aurificis, idest, ut aiunt, *la manofattura*, et poſteá Titius reuendit eidem aurifici idem vas pecunia præſenti, æſtimato ſolo auro, vel argento, ſine manufactura, quia eſt contractus illicitus ſub diſtinctione tamen, de qua *Nauar. & Io. Azor. citati numero ſ. q.*

572 Declará, reſtringẽdo eandem exemplificationẽ, vt procedat, quando prædicti contractus ſunt facti mala fide, vt puta, inito expreſſo, vel tacite pacto retrouenditionis pro maiori pretio, vel quia vendit ſcit, emptorem eſſe ſtatim reuenditurum, quia indiget pecunia: ſecus ſi iſti contractus fierent bona fide; non excedendo ſummum, & infimum pretium intrá eius latitudinem, quia tunc iſti contractus poſſunt eſſe validi, & liciti, vt puta quãdo mercator, vel quiuis, vendendo rem pretio iuſto, quãmuis ſummo, vendit eam ſimpliciter ſine pacto, & ſine intentione reemendi ſtatim eam ab eodem, ſed poſtea, ipſo emptore volente illam reuendere, & non inueniente alium, qui emat, idem venditor iterum pretio iuſto, quamuis infimo, & ſic longe minori primo, reemit, *Nauar. d.cap.17. ſub d.num.241. & Io. Azor. de inſtit. moral. par.3. lib.8. tit. de empt. & vend. c.11. verſ. arbitror. iuncto verſ. præcedenti, oportet. col.656.* et cum hac declaratione concordat in effectu diſtinctio, quam *ex ſum. Sylu. ſtr.* refert, & exornat *Mich. Sal. ad D. Thom. 2.2.q.78. art.2. controu.7. ſub numero 3. verſ. ſilueſtr. folio 224. tom.2.* Et pro intelligentia iſtorum pretiorum, de quibus loquuntur *Nauar. & Azor.* aduerte, quod ſupponũt extare triplex pretium eiuſdem rei, vnum maius, aliud magnum, et aliud minus, & ſingula iſta pretia ſupponunt eſſe iuſta, de quibus dixi *infra q.7. p.2. ampl.10. num.101.* ſed *Nauar.* adhuc conſulit mercatori, vt pro honore ſuæ famæ caueat, ne re emat, niſi in caſu, quo ille empror non reperiret alium, qui etiam infimo pretio reemeret.

Infero primo ex prima declarationis parte, & magis explicando exẽplificationẽ, quod mercator, 573 qui mala fide vendit, & emit, vt ſupra, & habet intentionem mutuandi, ſed a mutuo formali abſtinet timore penæ temporalis, & hac via venditionis, & reemptionis conſequitur lucrum, quod intendit conſequi ex mutuo, eſt animo, & voluntate re vera vſurarius. *Io. Azor. d.cap.11. verſ. quarto ſi mercator. col.657.*

Infero ſecũdo ex ſecũda declarationis parte, licitum eſſe contractum, quando tu mercator bona 574 fide vendes mihi merces pecunia eredita, quas poſtea ego trado præconi, ſub haſtá in publico foro vẽdendas pecunias præſenti, & tu, id ſciens, offers illi pretium, quo alius maius in publico foro nõ offert, vel quando ego alium, qui præſenti pecunia emat, nõ inuenio, re ſeo ad te, vt emas, & tu emis. *Io. Azor. d.cap.11. verſ. arbitror. col.656.*

Infero tertio, quod aurifices, & ſimiles artifices, 575 qui bona fide vendunt, & emunt in caſu, de quo *ſupra nu.571.* non tenentur ad aliquam reſtitutionem, imò nec peccant, quia horum artificiũ talis eſt mos, vt vendendo, vendant etiam manufacturam, ſed emendo, illam non emant, et ſic non ſoluant. *Io. Azor. d.c.11. in fine.*

Subdeclara eandẽ declaratiõnẽ in ſecunda parte, vt ſi lex municipalis prohiberet eiuſmodi cõtractũ etiam, quod alias de iure communi eſſet licitus 576 eo, quia poſſet dici bona fide factus, conſideranda ſunt tunc verba legis prohibentis, vel enim, prohibendo, ne quis emat minori pretio ab eodem eaſdem merces, quas paulò ante vendidiſſet, annullat, et irritat ipſo facto contractum, et tunc contractus erit irritus, et nullus non ſolum in foro fori, ſed is, qui reemit minori pretio, tenetur ad reſtitutionem in foro conſcientiæ ante ſententiam iudicis, vel nõ irritat, ſed vult, vt poſſit irritari, et reſcindi, et tunc, qui ita reemit, peccat quidem, faciendo contra prohibitionem legis, ſed in foro conſcientiæ non tenetur reſtituere ante reſciſſionem per ſentẽtiam iudicis. *Io. Azo. d.c.11. verſ. tertio humanis.*

Limita VI. ratione fraudis commiſſæ in legẽ, 577 ſeruando verbá legis, et offendendo eius mentem, *l.5. non dubium. C. de legib.* et patebit in ſeq. exemplific.

Exemplifica primo hãc limitationem, in com- 578 mercio cenſus, in quo apparenti pecunia, ſed nõ ſoluta, emitur cenſus, idest annus reditus in fraudem legis, requirentis vt emptio fiat vere in pecuniá numerata, quia hæc emptio, ſeu contractus cenſus eſt illicitus, et ideo nullus, vt ſecutus ſum *ſupr. num.209. & ſeq. & nu.211.*

579 Exemplifica ſecundo in mutuo aliarum rerum, quam pecuniæ, facto filiofamilias, quia cum ſit factum in fraudem legis, eſt nullum, vt ſecutus ſum *infra q.7.p.2. ampl.10. nu.35.caſ.2.*

580 Limita VII. ratione defectus ſubſtantialium, ſeu formæ, quia quantumuis contractus ſit licitus, tamen, ſi in eo deficiat aliquod ſubſtantiale, ruit, ſeu non tenet, vtputa, ſi in contractu emptionis, & venditionis deficeret pretium, quod eſt de ſubſtantia emptionis, vt ſcripſi *ſupra num.209. Verſ.quarto debet.* idem ſi deficeret forma tradita a lege, vtputa, ſi contractus cenſus fieret ſuper re mobili, & nõ fructifera, neque certis finibus deſignata contra formam conſtitutionis Pij V.

Hæc ſeparatim dixiſſe ſufficiat de commercijs, ceterum *in ſeqq. qq. & §§.* prout opportune obuiam factus eſt locus, multa de eiſdem ſcripſimus vt *in præcedentibus limitationibus, & ſupra alibi, locis citatis, & nu.* indicauimus.

Explicita prima queſtione de pluribus commercijs, tranſeo ad quæſtionem *de commercio cambij.*

§.1. QVÆSTIO II.

ARGVMENTVM.

De cambiorum materia qui ſcripſerint: Eſt materia difficilis, & periculoſa.

SVMMARIA.

Cambiorum materiam ſcripſerunt multi, nu.1. ſed cambium nõ liberum antiqui non agnouerunt, nu.2.

Auctores, qui de cambij ſcripſerunt in iure cæſareo, nu.3. In iure pontificio, nu.4. In conſilijs, nu.5. In tractatibus nu.6. In deciſ. nu.7. Inter diuerſos tract. num.8. In ſummis, nu.9. In peculiari tract. de camb. nu.10.

Materia cambij obſcura, difficilis, & intricata. nu.11. & ſeqq. & num.18. & ſeq. & periculoſa propter Vſuram, nu.26.

Cambia ſunt mutata ab antiqua forma. nu.12.

Cambiorum negotiationem mercatores intricant, num.13.

Cambiorum controuerſiæ non frequentes, nu.14.

Fictiones in cambijs ſunt plures, nu.15.

Termini, quibus mercatores vtuntur in negotiatione cambiorũ, ſunt concisi, nu.16.

Nauarr. didicit practicam cambij a mercatoribus, ſub numero 17.

Confeſſarij, Prælati, Concionatores, & alij ſunt perplexi in materia cambiorum, &c. nu.18.

Cambiorum declaratio quare ſit difficilior, quam declaratum, num.20.

Litteratis difficilis eſt materia cambiorum, nu.21.

Alchymia dantium cambio vtilior alchymia alchymiſtarum. nu.22. & 23. & quæ ſit Vera alchymia, nu.25.

Alchymiſtæ ſunt ſuſpecti de hæreſi, & negotiatores cambiorum de Vſura, nu.24.

Methodus huius tractatus cambij, nu.27.

1 Cambiorum materiam, vt mox oſtendam, non pauci, ſed quamplures, tam ex Iure conſultis, quam ex Theologis tractarunt, & licet *Io.Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §.2. numer.22. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol.138.* dicat, quod quamplures Doctores noſtri in vtraque ſchola hanc cambiorum ſeriem non ſolum non deguſtarunt, ſed ne primoribus quidem labijs attigerunt, † hoc tamen, quod ipſe ſcribit, eſt verum, quoad cambium non liberum, 2
quod veteres Theologi non agnouerunt, et propterea illius iuſtitia, vel iniuſtitia non ſcripſerunt, ita, loquendo de cambio, quod mercatores vulgariter vocant, *con le contationi*, teſtatur grauis vir apud *Nauar. conſ.31. reuerendiſſ. verſ. & poſtremo. libro 5. de Vſur.* & loquẽdo de cambio, in quo idem campſor curat, debitum campſuarij ex bonis ſuis in loco nundinarum perſolui, ac ſibi deinde cũ lucro remitti (quod mercatores vulgariter vocant: *cambio con la ricorſa*) teſtatur *Mich.Sal. ad D.Thom. 2.2. poſt quæſt.68. in diſput. de camb. q.4. artic.2. controu.12. numer.4. in fine, verſic. hoc genus. tomo 2. fol.587.* poteſt etiam eſſe verum quo ad cambium Berzenzonenſe, quod non fit gratia mercaturę, ſed fit gratia ſui ipſius, vt ipſummet cambiũ ſit negotiatio lucratoria, nam cum hoc cambium non ſit multum antiquum, teſte *Boniuſ. trac. de camb. cap.7. verſus finem, verſ. reſta à conſiderare.* antiquiores illud noſcere non potuerunt, ceterum cambium liberum, et preſertim cambium gratię mercaturæ veteres Theologi agnouerunt, & de eo ſcripſerunt, & de cambio cum recurſa, & cambio Berzenzonenſe multi ex recentioribus, vt in contextu operis videbimus, late egerunt, & nos poſt eos egimus *infr. q.5. nu. 83. & ſeq. & infr. §.6. gl.1. per tot.*

Ex Iureconſultis (vt ab eis exordiar) qui ſcripſerunt de cambijs, aliqui ſcripſerunt in lecturis tã iuris cæſarei, quam iuris pontificij, aliqui in conſilijs, aliqui in tractatibus de vſur. aliqui in deciſionibus, aliqui inter diuerſos tractatus, plerique in ſummis, & aliqui peculiares ediderunt tractatus.

In lecturis iuris cæſarei ſcripſerunt aliquid *Bald. in l.2. num.2. C. de de vſur. rei iudic. idem Bald. & Salyc. in l. inſtitoria in fi. C. de exerc. & inſtit. act. Iaſ. in leg.1. in 1. lect. q.6. num.64. & in 2. lect. num.39. C. de ſum. trin. & fid. cath.* 3

In lecturis iuris pontificij, *Io. de Anan. in c. vlt. nauiganti. num.46. & ſeq. Nauar. num.8. & ſeq. per totum, & Io. Bapt. Lup. §.2. de vſur. Laur. de Rodulph. in cap.10. conſuluit. de Vſur. in pluribus locis*, prout nos eum citauimus *q. præced. nu.424. & infra q.4. num.26. & q.7. p.1. nu.20. & 41. & Ambr. de Vig. in c. ſalubriter. num.268. 282. & 288. eod. tit. de vſur.* 4

In conſilijs, *Bal. conſ.348. facta fuerunt. libro 1. & conſ. 190. Sempronius. libr.2. Calder. conſ.11. mercator Ianuenſis, tit. de vſur. Alexand. conſilio 61. viſo proceſſu. ſub numero 13. libr.2. Nauar. conſ.1. in impreſſione Rom.* & latius *conſ. 31. reuerendiſſ. in impreſſ. Veneta, lib.5. de Vſur. et alij moderniores*, quos opportune, vbi opus fuit, citauimus. 5

In tract. de vſur. *B. Ioan. a Capiſtr. in 2. par. ſecundæ par. num.146. Archiep. Florent. c.2. §.47.48. & 49. num.77. & ſeqq. & in Nauar. conf. ſſ. cap.17. de Vſur. circa cambia. in 126. pecc.* 6

In deciſionibus, *Rot. diuerſ. deciſ. 811. dubitaui, parte 1. & deciſ.315. diu fuit. nu.6. p.2. & in multis alijs.* quas in contextu operis videbis citatas, *Affl. dec.353. dubia, et alij*, quos in ſuis peculiaribus locis citabimus. 7

Inter diuerſos tractatus ex iureconſultis, *Petr. de Vbal. trac. de duob. fratr. p.8. princip. num.33. Maran. in ſuo ſpec. p.6. act.6. nu.49. verſ. ſed perpulchrum. & ſeqq. Sebaſt. Medin. tract. de fortuit. caſib. q.10. nu.79. Virg. de Boccat. tr. de interd. vti poſſid. c.18. n.167.172. & 174. tom.3. p.2. fol. 326. Conar. tract. de vet. collat. numiſ. c.7. ſub nu.4. Strac. tr. de mercat. p.1. n.67. & 68.* 8

Ex

Ex Theologis *Conrad. de contract. quæſt. 99. Io. Medin. trac. de reb. per vſur. acquiſ. quæſt. 5. Sot. trac. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. & ſeqq. vſque ad lib. 7. excluſiue, Franch. Garcia tractat. de contract. cap. 30. vſque ad capit. 38. excluſiue, in impreſſis Brixiæ* 1596. *Lud. Lopez. de contract. lib. 2. cap. 1. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſp. de camb. tom 2. fol. 523. Ludou. Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſp. 398. & ſeq. vſque ad 410. incluſiue, Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. c. 23. & Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. li. 10. tit. de camb. c. 1. & ſeq. col. 860. & ſeq.*

9 In ſummis; *Angel. vſura 1. numer. 51. Roſel. eod. verbo, 6. Silueſter eod. 4. Tabien. vſura 15. Armil. verbo campſor. Rodriquez parte 2. cap. 104. & ſeq. vſque ad cap. 107. incluſiue, & alij*, quos citat *Azor. in loco ſupra proxime citato*.

10 Peculiares ex Iureconſultis ediderunt tractatus *Alex. Rauden. breue opuſculum, ſuper bancho S. Ambroſ. & Ioan. Bapt. Cauar.* Ex Theologis, *Card. Caiet. alias Thom. de Vio, Hier. de Luca, Fabian. Genuenſis, Boninſeg. Senenſ. Romoald. Coli Lucenſ. & alij*, a nobis in contextu operis citati.

Ex omnibus, qui de hoc commercio ſcripſerunt, volui hos multos nominatim hic recenſere, vt hinc argumentum ſumamus, quod niſi huius negotiationis cognitio eſſet nedum vtilis, ſed etiam neceſſaria, tot celeberrimi viri in ea non inſudaſſent, quã uis enim cambiorum vſus non ſit vbique frequens, tamen in dies dilatatur, & arduas circa iuſtitiam, & iniuſtitiam contractus habet difficultates, quarum reſolutio non magis ad forenſes controuerſias decidendas, quam ad animarum ſalutem; eſt omnino neceſſaria.

11 Hæc cambij materia apud omnes Theologos, & Iureconſultos reputatur obſcura, difficilis, & intricata, Habet duas partes, prima reſpicit factum ipſius artis campſoriæ: ſecunda repicit diſpoſitionem iuris: & ex vtraque parte innumeræ inſurgunt difficultates, quibus mirum in modum ſcriptores torquentur.

Inſpecta enim prima parte, quæ reſpicit factum, & negotiationem difficultates ſcatent ex pluribus.

12 Primo, quia cambia, quibus hodie vtimur, valde ſunt mutata ab antiqua forma, vt ex ipſorum mercatorum confeſſione teſtatur *Boninſeg. tract. de camb. cap. 1.*

13 Secundo, quia mercatores nouis, quotidianiſque inuentis negotiationem iſtam intricant, ut teſtatur *Sot. tract. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. art. 1. initio*, adeo quod (loquendo de iſto campo, barathroq; cambiorum) præter ipſos negotiatores rari ſint, etiã inter ſcholaſticos, qui facta ipſa itelligant, ut teſtatur idem *Sot. eod. lib. 6. q. 11. art. vnico, verſ. poſtquam, fol.* 612. quem ſequitur *Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 2. numero 11. in fine, de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol.* 138. & quod plerique campſorum, diuinæ refugientes legis præcepta; quotidie uarios adinueniant contractus, quibus, euangelicæ doctrinæ uerbis ſolummodo obſeruatis, ipſi ſatisfeciſſe arbitrentur, ſed an illius mẽtem offendant, non curent, quiue adeo cauilloſe, & ſubtiliter ſint adinuenti, ut etiam apud doctiſſimos Theologos, & iuris canonici doctores peritiſſimos plerunque dubitari contingat, an tales contractus preſertim quos moderni cambia nominant, liciti, an fęneratitij ſint cenſendi, ſcribit *Ant. de Roſel. tract. de vſur. initio, tomo 7. fol.* 67. & ab is minime diſcedunt, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſputat. de camb. quæſt. 4. artic. 2. controuerſ. 10. verſ. humana induſtria, folio 583. tomo 2.* dicens quod cupiditas excogitauit tot artes lucrandi in contractu cambij, ut ille artes ſuperent aciem, & acumen ingenij cuiuſuis, qui cambij controuerſias uelit definire, *Romoald. Coli Lucenſ. tract. de camb. in epiſt. ad lectores*, adducens difficultatem cambiorum, etiam in aſtutijs, & ſubtilitatibus mercatorum.

14 Tertio, quia, ut dixi *ſupra numer.* 10. controuerſiæ cambiorum non ſunt ubique, ſicut aliæ, frequentes, & ideo minus intellectę.

15 Quarto, quia in hac negotiatione plures interueniunt perſonarum, & ſolutionum fictiones, quas aliqui cenſet fuiſſe a cambientibus excogitatas ad fraudandam *conſtitutionem Pij V.* aliaſq; leges, contra uſurarios editas, cum, iſtis adhibitis fictionibus, legem ſeruare uideantur, & illius mentem in foro fori impune offendant, uerum, quia fictã diu conſiſtere nequeunt: fictiones hæ ſe ipſa implicitis contradictionibus conquaſſare uidentur: nam pecunia, que ſeruit pro pretio rei emendę, ſeruit etiã pro re ipſa emenda; item euſdem monetæ ualor modo ſumitur in una æſtimatione, & modo in alia, & contrahentium cambium quis ſit uenditor, & qui emptor confunditur, & unus & idem fungitur uice debitoris, & uice creditoris; & proinde ſequitur, quod negotiatio iſte uideatur paradoxica, labyrinthus quidam, & perplexitas inextricabilis, & quæ ſint illæ fictiones, & complicationes, ſcripſi *infra §. 6. gloſſ. 1. nu. 23. & ſeq.* ulterius mercatores, iſtis fictionibus adhibitis, ſub una breui uerborum ſtructura tot complicant contractus, ut uix diſcerni poſſint; et in hoc ſibi leges confingere uidentur.

16 Quinto propter conciſos, & noſtris Iureconſultis incognitos terminos: quibus negotiatio hæc breuiſſimis conficitur litteris, adeo quod materiã iſtam cambij eſſe in ſe difficilem intellectu, & intellectam expreſſe, ſcribit *Lud. Lopez. tract. de contract. libro 2. cap. 1. in princ.* & eſſe difficilem propter extraneos terminos, quibus mercatores vtuntur, conſiderauit etiam *Romoald. Coli Lucenſis tract. de camb. in epiſtola ad lectores*, hancque difficultatem ſatis cognoſcemus nos ex his, quę ſcripſimus *infra q. 5. numer. 17. 41. 42. 72. & ſeqq.* & præſertim *numer. 88. & ſeqq. & §. 6. gl. 1. ſub num. 2. & ſeqq.* imò poſſet quis probabiliter dubitare, cambiorũ negotiatores de induſtria hunc conciſum, abſtruſum, & perplexum loquendi, contrahendique modum excogitare, vt Iureconſulti, alijque docti viri, ignoratis cambiorum terminis; eã damnare neſciant.

17 Ex his omnibus, cum iſte cambij contractus ſit partim fictus, & varie laruatus, & partim ob conciſum, & extraneum loquẽdi modũ incognitus, non mirum, ſi vndique ſit difficillimus; in tantum vt *Nauar. conſ. 31. reuerend. ff. circa initium, verſ. inter de vſur. lib. 5.* vir alioqui, vt omnes ſciunt, præſertim in hoc genere doctiſſimus fateatur, ſe cãbiorum praxim, de qua ibidem tractat, didiciſſe à primoribus Vrbis mercatoribus.

18 Inſpecta etiam ſecunda parte, quæ reſpicit diſpoſitionem iuris, renaſcuntur difficultates, tum quia ex facto ius oritur, ideoque ignorato facto, nulla ſuper

per eo dati poteſt reſponſio, quod innuit etiam *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 11. art. 1. verſ. poſtquam. col. 1. folio* 612. vbi, ſuppoſita difficultate intelligendi facta cambiorum, ſubdit, ideo non poſſe circa ius ipſum non allucinari, tum quia mercatores, & campſores multas excogitant ſubtilitates ad palliandũ vſuras, *Io. Bapt. Cauat. tract. de camb. in proœm. verſ. cum autem. fol.* 211. & talia contrahunt cambia, vt & confeſſarios, teneãt perplexos, & Doctores reddãt obſcuros, & varios, *Sot. tract. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. artic. 2. in fine.* & cambij materiam eſſe ſcrupuloſam, in eaque tam ipſos contrahentes, quam Prælatos, Concionatores, & alios Patres ſpirituales eſſe perplexos, & conſequenter in ea aut conſcientiæ craſſitudine, aut nimia ſcrupuloſitate labi, etiamſi litterati ſint, cum, theoricam practicæ applicare neſcientes, nimis rigoroſe totam fere mercaturam illicite damnent, ſcribit *Bonin. tract. de camb. capit. 5.* tum quia doctiores Theologi habent diuerſas opiniones, vt ſcribit *Romoald. Coli Lucenſ. tract. de camb. in epiſtol. ad lectores:*
19 † quare in vniuerſum eſſe materiam abſtruſiſſimã, intricatiſſimam, & Doctorum opinionibus plurimum offuſcatam, & ſcribunt *Sot. d. q. 8. art. 1. in princ. & Ioan. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 2. numer. 2. in fine. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. folio* 137. In ſcholis non eſſe tractatum, & qui de ea ſcripſerunt, partim ieiune; partim confuſe, & incerte locutus, ita vt uix diſcerni poſſit, quid ſibi hac in re voluerint, ſcribit idẽ *Lup. d. §. 2. ſub numer. 3.* & de ea parum nos doctos eſſe a Iaſ. *in l. 1. in 1. lectura num. 64. q. 6. & vlt. & in 2. lectura num. 39. C. de ſum. trin. & fid. cath. Io. de Anan. in in dic. cap. vlt. nauiganti. numer. 46. & ſeqq. Ambr. de Vign. in cap. ſalubriter. num. 282. de Vſur.* cum eorum traditiones ſint defectiuæ, certamque regulam nobis traditam non eſſe a *Laur. de Rodulph. D. Ant. Florent. Caiet. Hier. de Luca, Syluest. Ioan. Medin. & quamplurimis Theologis*, qui ex profeſſo ſcripſerunt de natura cambij, teſtatur idem *Lup. d. §. 2. ſub numero 22.* & demum cambij naturam nunquam fuiſſe intellectum, ſcribit *Sot. d. libro 6. quæſt. 12. art. 2. verſ. peruentum nobis fol.* 616. & ex eo *Nauar. d. cap. nauiganti, numero 34. in fine*, & ex vtroque *Io. Bapt. Lup. d. §. 2. numero 22. verſus finem. fol.* 139. & eſſe a paucis ſcriptoribus intellectam, ſcribit *Boninſeg. tract. de camb. in epiſtola, & cap. 4. initio, & verſus finem*, & a paucis eſſe intellectam, ſubſtantiam, & materiam huius contractus cambij, & ideo eligendos eſſe confeſſarios, qui huius negotiationis ſint peritiſſimi, ſcribit *Io. Bapt. Cauat. tractat. de camb. tit. de cambio ſicco. verſ. quęro quomodo folio* 222. totamque hanc rem, obſcuram eſſe, & difficiles habere explicatus, ſcribit in rei veritate *Io. Azor. de inſtit. mo-*
20 *ral. part. 3. lib. 10. tit. de camb. initio.* † quare huic cambiorum commercio apprime conuenit, quod dicit *Eccleſiaſtes 1. num. 8. cunctæ res difficiles, non poteſt eas homo explicare ſermone.* & nonnulli, volentes difficultatem, & obſcuritatem huius negotiationis explicare tanta verborum multiplicitate vtuntur, vt eam obſcuriorem reddiderint, vt ſcribit *Medin. in ſuis trac. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 5. in initio.* quod etiam aduertit *Romoal. Lucenſ. trac. de camb. in epiſt. ad lectores.* nam Iurecõſulti, & Theologi cum ipſa negotiationis facta a principio pro maiori parte nõ intellexerint, ideoq. ex ignoto ad ignotius proceſſerint, difficilior facta fuit eorum declaratio, quam declaratũ cum non ſolum remãſerit eadem difficultates intelligendi factum, et negotiationem ipſam cambiorũ; ſed ſuperaddita fuerit difficultas intelligendi, & intellecta diſpungendi multas, quę ſuperflues, & perplexe ſcripſerunt, hi namque volentes ſoluere nodum, cuius ligamẽ ignorarunt; quo magis diſſoluere nixi ſunt, eo magis ſtrinxerunt, vel nodos multiplicarunt. Vnde cum Theologi ſint omnino ignari vſus, et conſuetudinis mercatorum; et mercatores ſint illius peritiſſimi, vt teſtatur *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 4. art. 2. contr. 5. num. 4. verſ. vſus. tomo 2. fol.* 568. plerique ex ipſis mercatorib. vt ab eis aliquando audiui, ſuomet iudicio magis, quam Iuriſconſultorum, et Theologorum ſententię acquieſcendum arbitrantur.

Ego quandoque mecum cogitans, quid eſset in 21
cauſa, vt Doctores celeberrimi, et ingenio ſublimes materiam iſtam non apprehenderint, his duas arbitratus ſum, primam, quia negotiorum, foriq. experientia caruerunt; ſecundum, quia contractus cambiorũ pro maiori parte conſiſtit in pluribus ratiocinijs, vt patet ex his, quæ ſcripſi *infra q. 5.* ſed inutile, et valde laborioſum eſt, hominem litteratum in ratiociniorum cauſis occupari, *c. 8. inutile, diſt.* 88. † et 22
dulce, et leue eſt mercatoribus, cũ ex illis occupationibus, et ratiocinijs lucrum, quęſtumq. hauriant, cuius lucrari cauſa cambiorum negotiationem tãquam noui alchymiſtæ inuenerunt: alij enim alchymiſtæ, mendacem, et damnoſam ſequuntur alchymiam, hi vero mercatores veram, et vtilem ſectantur, nam illi ſunt pauperes, vt in extrauag. Io. XXII. incipientis *ſpondent, quas non exhibent diuitias pauperes alchymiſtæ*, iſti fiunt diuites, præſertim quando Regibus, et Principibus noxio ſubditorum caſu Mars arma miniſtrat.

Illi croſolis, furnis, follibus, alijſq; fallacibus in- 23
ſtrumentis ex vero auro, et argento fumum, vẽtum, et flatum colligunt, ibi breuiſsimis circularibus litteris ex fictis marcharum ſcutis veros aureos ſcutos conficiunt.

Illi de dæmonum inuocatione, et ideo de hęreſi 24
ſuſpecti redduntur, *Eymer. in direc. inquiſ. part. 3. titul. de ſignis, quibus necromantici hæretici cognoſcantur. ſub n. 115. & ibi Pegn. verſ. ſed donec. fol. 477. & p. 2. comm. 36. verſ. quidam magnus. fol.* 285. iſti vero ſuſpecti ſunt de vſura, per ea quę dixi *infra nu. 26. & infra q. 7. p. 1. n. 21. & ſeq. in ſeptimo argumento.*

Sed quid diximus, illam, vel iſtam eſse vtilem: et 25
ueram alchymiam, utraq. eſt falſa; uera eſt illa, qua iſtis terrenis acquirimus cœleſtia, iſtud eſt uerũ reale, et lucroſum cambium, quo terrena cum cęleſtibus permutamus, et centumplus accipimus, ut dixi *infra q. 7. p. 2. ampl. 10. num. 83. exemplificat. 1.* et hæc de difficultate cambiorum.

Eſt pariter hęc materia cambiorum periculoſa, 26
Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſput. de camb. q. 1. artic. 2. ſub nu. 1. verſ. quinto vſque ad num. 2. excluſiue, & num. 9. tomo 2. fol. 530. quia agitur in ea de periculo animarum propter uſuram, ad quam facile deuenitur ex cambijs, ut ſcribunt *Ioan. Bapt. Lup. in c. nauiganti. §. 2. ſub numer. 11. de Vſur. inter trac. diuerſ. tomo 7. fol.* 138. et idem *Sal. d. art. 2. nu. 2. verſus finem, verſicul. alteram partem fol. 527. ſub numer. 5. verſ. habet tertio, ſub numero 6. verſ. tertio hæc. fol.* 509. quare cambiorum diſputatio, ad uſurę tractatum attinet, *Sot. de iuſt. & iur. libro 6. q. 8. art. 1. initio. fol.* 603. et, loquendo contra

cam-

cambia, quæ exceſsiue contrahebantur Romæ, innuit Pius IX. in motu proprio, in illis verbis, *auaritiam omnium malorum, &c. & nimis exceſſiuam, penituſq. vſurariam. &c.* et generalius *Pius V. conſtitutione de cambijs*, in illis verbis. *ſæpenumero ob illiciti quæſtus cupiditatem ſic deprauari, vt ſub illius prætextu vſuraria prauitas a nonnullis exerceatur, &c.* et difficulter ab euidenti, aperto, et appetibili lucro, etiam uſuræ admixto; abſtinebit mercator, quia, vt eſt in prouerbio Hiſpano, *en arca abierta el iuſto pecca*, relato *Mich. Sal. ſub dicto verſ. habet tertio*, et in Italo *la commodità fà l'huomo ladro*, et ideo cautius præcauendum eſt, ne ſub colore, et prætextu honeſti cambij, appetibili circũliti lucro non dantur venena, niſi melle circumlita, demum, vt difficultatem, et periculum ex eorum ſententia, paucis perſtringam, cambiũ uidetur labyrintus conſciẽtiarum, pręcipitium ſalutis, conflictus ſine concordiam, pelagus ſine portu, et ædificium ſine fundamento, quamobrem *Sot. tr. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. art. 1. initio, & art. 2. in fine, & Io. Bapt. Lup. d. c. nauiganti. §. 2. ſub numero 3.* cum formidine, et timore de eo ſcripſerunt, titubantes, ne ipſi quoque in difficultate deficiant.

Hęc cum ita ſint ſatius forſan uideri potuiſſet ſilere, quam ueluti anſerẽ, inter tot olores obſtreperunt, et tunc agerem actum, vel non ſuperarunt, et nimis de me præſumere uideret: Verum: utcumque ſit neutra conſideratio a ſcribendi propoſito me deterruit, quinimo iſtæmet conſiderationes, quæ deterrendi uim habere uidebatur; me animoſiorem reddiderunt acturus enim, quæ an animarum ſalutem ſpectant, ſpero, ut Redemptor noſter pro ſua clementia me inſtruat, et quod ſapientibus abſcondidiſſet; paruulo ſit forſan aliquando reuelanturus, *cap. eſto. diſt. 96.* quia *& linguas infantium fecit diſertas* Sapient. 10. in fine.

27 Et ne forſan nimia rerum mole, aut confuſione lectorũ ingenia prius obruantur, aut defatigentur, quam quæ ſcripturi ſumus, intelligere valeant, hac methodo (ueluti Theſei filo) ſinuoſiſſimum hunc labyrinthum ingrediemur, et commode penetrabimus, in hoc primo §. proſequar quinque alias queſtiones, quæ facilem ad totam materiam præbebunt aditum, deinde ſequentibus §§. ſuper uniuerſo cambij negotio ſcribam gloſſema, ut ſic materiam, quæ omnium iudicio eſt ualde intricata, obſcura, et difficilis, nos, ſi Dei benignitas largiatur, ordine diſtincto, dicendi facilitate, caſibus, et Doctrinis in ſuis ſedibus repoſitis, æquiuocationibus ſemotis, uerioribus, in praxique receptis opinionibus ſelectis; explicitam, claram, et facilem, quantum in nobis eſt, reddamus, uel ſaltem doctioribus, ſuperioribusque, ad quos pertinet, anſam, ut explicent, et determinent, præbeamus: quorum alterum ſi aſſequar, non parum me animarum ſaluti conſuluiſſe credam, ſolique Deo laudem, et gratias referam.

§. 1. QVAESTIO III.

ARGVMENTVM.

De nomine cambij, campſoris, campſuarij, collybiſtę, trapezitæ, nummularij, menſularij, ſeu argentarij, & litterarum cambij.

SVMMARIA.

Vox cambij non eſt latina. nu. 1. contrarium, nu. 2. Qua reperitur. &c. num. 3. Diſtinguitur nu. 4.

Campſores qui dicantur, nu. 5. & 8. Vnde dicantur, n. 6. & in quo differant a Trapezitis, &c. nu. 9.

Sampſuarij qui dici poſſint, nu. 7.

Collybiſtæ, & Collybus, qui dicantur. nu. 8.

Trapezitæ, Nummularij, Menſularij & Argentarij. } idem ſignificant, & in quo differant a campſoribus, nu. 9.

Argentarij qui ſint. num. 10. Et quomodo eligerentur, nu. 12.

Foro cedere decoctores cur dicantur. nu. 11.

Litteræ cambij vnde dicantur, nu. 13. Et qua ratione videantur meliores, quam litteræ ſcientiarum, nu. 14.

1 CAmbium eſſe vocem non vſu receptam apud latinos, ſcripſerunt *Couar. tract. de vet. coll it. numiſm. cap. 7. ſub nu. 4. Verſ. hac ſane ratione, vol. 1. fol. 705. & Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 2. ſub numer. 5. de Vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol. 137.* & ab iſta ſententia non videtur diſcrepaſſe *Tiraq. de retract. lignag. §. 30. nu. 1.* dum ait cum latine loqui uolumus. *cambium*, appelamus permutationem, ſubdens, eſſe verbum non tam barbarum, quam quibuſdam videtur.

2 Contra eſſe uocem latinam, ſentiunt *Sot. tractat. de iuſt. et iur. lib. 6. q. 8. artic. 1. verſ. primum omnium. Straccb. tract. de mercat. parte 1. num. 67. & 68. tom. 6. parte 1. folio 288. & Io. Bapt. Cauat. tract. de camb. in prælud. Verſ. primo igitur. fol. 111.*

3 Confirmatur hæc opinio, quia verbum *cambio*, reperitur apud *Priſcianum lib. 10. cap. 2.* vt notat *Tiraq. vbi ſup. & ex Tiraq.* referunt *Couar. Io. Bapt. Lup. et Strac. in locis ſupra proxime citatis*, & ideo hoc nomine cambij, vſus eſt Compilator libri feudorum, *tit. quo. temp. miles. cap. ſi quis dominum. fol. 276. (ſi quis dominus fecerit inueſtituram, vel cambium de beneficio ſui militis. &c.) & tit. ſi de inueſtit. feud. contr. fuer. §. cum autem. fol. 172.*

4 In hac controuerſia *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 1. art. 1. num. 5. fol. 523. tomo 2.* diſtinguit, vt hæc vox non ſit vſitata apud Ciceronem Quintilianum: & alios candoris, & elegantię latinę ſtudioſos, ſed tamen eam habeant alij auctores, latini quoque ſermonis periti.

Quicquid ſit, tranſeamus ad alia.

5 *Campſores* vocantur ij, qui paratas habebant pecunias ad permutandum, minores pro minoribus, et uice ueſa, maiores pro minorib. ſeruata permutationis ęqualitate, *Couar. d. cap. 7. ſub numero 4. Verſ. hac ſane ratione, & ex eo Io. Bapt. Lup. d. §. 2. num. 5. fol. 137.* ſed *Medin. in ſuis tr ict. tom. 2. titulo de reb. per vſur. acquiſ. q. 5. col. penult. in fin. Verſ. verum. Verſus finem. fol. 361.* explicat. *campſorem* proprie dici, qui ex officio habet, cambire.

Dicun-

Digitized by Google

Dicuntur *campſores* a uerbo antiquo: *campſo campſas*, quod hodie dicimus cambio, ſeu permuto, *Couar. et Io. Bapt. Lup. in locis proxime citatis*, *Cambire*, enim eſt unum pro altero permutare, *Card. Tolet. tract. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. c. 50.*

7 *Campſuarij* uero dici poſſunt illi: qui requirunt pro cambio, nam campſores ſunt illi, qui requiruntur, et hi campſores dicuntur cambire; non autem dicuntur cambire campſuarij, qui requirunt, *Conrad. de contract. q. 99. in 2. ſuppoſit.*

Hæc omnium differentiam poteſt recte procedere non ſolum inter priuatum; et eum, qui publica auctoritate electus, ſeu confirmatus habet publicam tabernam ad cambiendum, vt is dicatur campſor, quia nomen verbale, deſinens in or, requirit pluralitatem, et frequentiam actuum, ſeu auctoritatem publicam, vt retuli in meo *tract. de iud. cauſ. lib. 3. cap. 9. nu. 179. et ſeqq.* ſeu requirit ſtudioſam applicationem, vt in hoc ipſo propoſito ſcribit idem *Conrad. ead. q. 99. in 6. ſuppoſ.* ſed poteſt procedere etiam inter priuatum, et priuatum, qui faciant contractum cābij pro nundinis, ut is, cui datur pecunia cambio, uocetur campſuarius, et ille, qui dat, uocetur campſor, ſicut is, cui datur mutuo, dicitur mutuarius, et qui dat mutuo, dicitur mutuator, item cui donatur dicitur donatarius, et qui donat, dicitur donator, ſed in hoc non inſiſto, voca, ut placet, quia lex imponitur rebus, non uerbis.

8 *Collybiſtæ* idem ſunt, quod campſores, quia dicuntur à *collybo*, qui eſt illa merces, quę datur campſori pro illa permutatione, *Couar. d. tract. de vet. collat. numiſm. cap. 7. ſub numer. 4. verſ. hac ſane ratione. fol. 705. & Io. Bapt. Lup. dict. cap. nauiganti. §. 2. numer. 6. de vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 137. Boninſeg. tractat. de camb. cap. 7. verſ. della prouiſione. in reſponſione ad nonam difficultatem*, ſed datur pro detrimento pecuniæ, & dicitur vulgariter *perdita de laggi*, *Stracch. tract. de mercat. part. 1. nu. 68. tomo 6. p. 1. fol. 288.*

9 *Trapezitæ, nummularij, menſularij, & argentarij*, qui idem ſignificant, differunt a campſoribus, in eo, quod non ſolum, maiorē operam pecuniarum permutationi dabant, ſed exercebant etiam ſimul negotiationem, accipiendo cuſtodiendas pecunias, dandoque, & proprias, & alienas ſub iuſto fęnore, *Couar. vbi ſupra, & Io. Bapt. Lup. d. §. 2. ſub numer. 7. Verſ. erant præterea.*

10 Hi *argentarij*, ſunt illi, quibus ad longum tempus locabantur publicę Tabernæ, de quibus *in l. 32. qui tabernas. ff. de contrah. empt.* quare dicebantur *Tabernæ argentarię*, non eo, quia in eis argentum venderetur, vt exiſtimat *Gloſ. in d. l. qui tabernas*, ſed ex eo, quia illas conducebantur argentarij, vt bene aduertit *Couar. vbi ſupra, & refert Io. Bapt. Lup. d. §. 1. ſub numero 7. verſ. vbi veteres.* Et hæ Tabernæ, in quibus argentarij, & nummularij habebant menſas, constructę fuerant Romæ a L. Tarquinio Priſco in foro propè Caſto-
11 ris ædē, vnde cum argentarij cedebant tabernis, & menſis, alioque fugiebant, & creditores fallebant, dicebantur foro cedere, vt *ex Budeo* referunt, & ſequuntur *Couar. & Io. Bap. in locis, ſupra proxime citatis.*

12 *Argentarij* iſti quomodo eligerentur auctoritate publica, quam fidem facerent eorum libri, & an bancherij noſtri temporis retineant qualitatem argentariorum, vide quæ ſcripſi in meo *tract. de iudic. cauſ. &c. lib. 2. cap. 11. nu. 104. & ſeq.*

Litteræ cambij dicuntur ex eo, quia cambitur pe- 13
cunia pro litteris, *Ioan. Bapt. Lup. in capit. nauiganti, §. 2. num. 20. Verſ. quæ litteræ, de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 138.* cambium enim fit de ſpecie ad genus, vt dixi *q. ſeqq. num. 1.* & licet mercator, dando pecunias pro litteris, videatur prodigus, ne dicam ſtultus, tamen non eſt ita, ſi is, a quo recipit litteras, ſit ſoluendo, quia tunc illę litteræ teſtituunt poſtea eaſdem pecunias cum lucro, & ſuperſetatione, iuxta ea, quæ ſcripſi *q. præced. numer. 21. 23. & infra in diuerſis locis*, 14
qua ratione iſtę *litteræ cambij*, videntur meliores litteræ quam litteræ ſcientiarum, nempe philoſophicæ, legales, medicæ, et ſimiles, ideoque cum in quodam grauium virorum familiari colloquio vnus ex ipſis diceret, quod expectabatur cito venturus vir, omnium fere litterarum genere imbutus, alius ex ipſis interrogauit, quas litteras haberet, & cum varia litterarum genera ſibi recenſerētur, ipſe, ea omnia quaſi paruifaciens, denuo interrogauit, an alias haberet litteras, et fuit incontinenti pro reſponſione idem interrogatus, quas alias litteras poſſet habere, litteras cambij reſpondit ille, quia niſi iſtas habeat, meliores ei deficient.

Hæc ſatis circa voces, et nomina, accedamus ad res.

§. 1. QVÆSTIO IV.

ARGVMENTVM.

Cambium quotupliciter ſumatur; De quo cambio ſit noſter tractatus: Hoc cambium, & recambium quid ſit.

SVMMARIA.

Cambium generice ſumptum quid ſit, & in quo differat à permutatione, nu. 1. Et quando retineat nomen ſpecificum, numer. 2.

Cambium, large ſumptum, includit triplicem permutationem, nu. 2.

Permutatio in quo differat a cambio. numer. 1. Et quotuplex ſit, & quando tranſeat in aliam ſpeciem contractus, nu. 2. & 19.

Permutatio, quæ eſt cambium ſpecifice ſumptum, eſt materia preſentis tractatus. nu. 3.

Cambium an ſit mutuum, nu. 4. & ſeqq. vſque ad numer. 16. incluſiue. An ſit contractus innominatus, n. 17. An ſit permutatio pecuniæ cum pecunia, num. 18. et 19. An ſit in eo admixtus contractus locationis, nu. 20. An ſit emptio, & venditio, nu. 21. et ſeq. nu. 34. 35. & ſub n. 37. verſ. tamen. Et quod nihil referat, qualis ex his ſit, nu. 36.

Mutuum, in quot, & quibus differat a cambio, nu. 6. & ſeqq. vſque ad nu. 17. excluſiue.

Mutuum in quo differat a contractu innominato, nu. 8. Et in quo a commodato, & depoſito, nu. 10.

Mutuum eſt, licet ex accidenti mutuatori reddatur eadem res, nu. 9.

Cambij contractus aliquando non eſt frugiferus, ſed damnoſus, num. 11.

Mutuatæ rei interitus ſpectat ad mutuatarium, nu. 12.

Dilatio temporis a ſoluendum in cambio, non conſideratur, cum procedat ex accidenti, nu. 13.

Mutui reſtitutio fit in eodem loco, nu. 14.

Cambij

Digitized by Google

Cambij ſolutio fit in alio loco eod.nu.14.

Mutuum conſiſtit in omnibus vſu conſumptibilibus,quæ pondere,numero,menſuraue conſtant,nu.15.

Permutatio an potius venditio ſit,quando cum rerum permutatione interuenit etiam pecunia,nu.19.

Pecunia an poſſit locari,nu.22. & ſub nu.23.

Locabile eſt vendibile,nu.23.Non tamen quod eſt vendibile,eſt locabile,nu.24.

Commutabile eſt vendibile,nu.31.

Aeſtimabile pecunia.ergo vendibile,nu.32.

Pecunia poteſt emi.nu.22.et ſeq.Ideoque poteſt contractari,nu.30.Contrarium,quod non poſſit emi.nu.34.

Pecuniæ æſtimatio creſcit, & decreſcit,nu.25. Eſtque variabilis,nu.27.Nam propter curſum plus valet vno loco, quam alio,num.26. Item propter copiam vel inopiam monetæ,ſub num.28.

Monetæ vnius valor poteſt alterius monetæ valoris eſſe maior, vel minor ob 2 ex cauſis,nu.28.

Pecunia continetur appellatione mercis,nu.29.

Pecunia eſt menſura rerum comparandarum,nu.32.

Pecunia vnius generis, æſtimatur alia alterius generis, ſub num.32.

Bonitas intrinſeca, & extrinſeca reperitur in pecunia, ſicut in alia merce.nu.33.

Recambium eſt ſecundum cambium, procedens a primo,nu.38. Fit cum eodem debitore,ideoque cum intereſſe alterius intereſſe,nu.42.

Recambium triplici modo conſideratur.ſub nu.38.& ſeq.

CAmbium,generice ſumptum, eſt permutatio, vel quælibet commutatio,etiam ſpeciei ad genus, puta domus cum frumento, at permutatio eſt proprie ſpeciei ad ſpeciem, *Bald.in feud.tit.de controu.inueſt.§.cum autem.nu.1.in fine,Bero.conſ.194. in præſenti, ſub numer.14.libro 1.Tiraq.de retr act.lignag.§.30. num.1. in fine, Couar.de vet.collat. numiſm.capit.7. ſub numero 4. verſ.hac ſane ratione,tomo 1.fol.705. Io.Bapt. Lup. in cap. nauiganti, §.2. ſub numero 5.de vſur.inter tractat. diuerſ. tomo 7.fol.137. Iacobut.de Franch. poſt.deciſ. Vincentij de Franch.q.12.nu.9.* Item *cambium* eſt etiam generis ad genus,& tunc eſt contractus innominatus ſecundũ ea,quæ ſcribunt *Bal.& Bero.in locis ſupra proxime citatis.Iaſ.in l.1.num.10.verſicul. in fine, gl.ff.de rer. permut.* quem ſequuntur *Tiraq.Couar.et Lup.in locis ſupra proxi-*
2 *me citatis.* † Et quod cambium, large ſumpto vocabulo, includat, & comprehendat triplicem permutationem, prima quarum eſt permutatio vnius rei pro alia re differenti, ſed in valore æquales, & iſta proprie dicitur permutatio, & vulgo, *baratto*, ſecunda eſt permutatio pecuniæ cum re,et iſta proprie dicitur emptio,& venditio, tertia, & ultima eſt pecuniæ cum pecunia, & iſte proprie dicitur cambium ſcribunt *Card.Caiet.tractat.de camb.cap.4. num.1.tom.6. part.1.fol.405. Card.Tolet.tractat. de inſtruct.ſacerd.libro 5.c.50.quid ſit cambium.verſ. prima eſt antiquiſſima. Hier. de Luc.tract.de camb.in verbo,pro deciſione,nu.12.tomo 6. parte 1.fol.409. Io.Azor. de inſtit.moral.p.3.lib.10. tit.de camb.cap.1.& Romoal.Coli Lucenſ.eod.tract.de camb.cap. 1.& 2.* & quod quamuis rerum permutatio poſſit dici cambium, tamen appropriato uocabulo ſolum permutatio numiſmatum dicatur cambium, ſcribit *Conrad.de contract.q.99.initio,num.2. ſuppoſitione*, & adde quæ ſcripſi *infra ſub num.19.* ſed permutatio in primo modo, quandoque dicta eſt emptio, legitur enim, quod Iacob. centum agnis emit agrum, *Geneſ. 33.nu.19.* Prima permutatio rei cum re, vt oleum pro vino & ſimilia, eſt omnino naturalis, & ſimpliciter neceſſaria. Secunda deflectit aliquantulum a ſinceritate naturæ, nec eſt ad vſum uitæ ſimpliciter neceſſaria, ſed ſecundario, eſt tamen licita, niſi aliunde uitietur. Tertia eſt minus naturalis, & traxit originē a varietate numiſmatum; & a varijs eorum pretijs in diuerſis regionibus, cumq; eius vſus excreuerit, factum eſt, vt hæc ſola permutatio nomē cambij ſortiretur, prout hæc omnia colliges *ex Ariſt.5.polit. capit.6.* quare permutatio eſt antiquior emptione, quæ cœpit ſolum poſt inuentam pecuniam numeratam, quæ pecunia fuit inuēta, vt eſſet pretium, quo neceſſaria vitæ emerentur; & vt rerum venalium eſſet menſura quæ iam publica, & poſtea fuit inuenta permutatio pecuniæ, quæ permutatio dicitur cambium. *Nauar.in man.conf.cap.17. de vſura circa cambia. num.287.*

De cambio ergo, ſpecifice ſumpto, prout eſt com- 3
mutatio, ſeu negotiatio pecuniæ cum pecunia erit præcipue tractatus *in ſeq.qq.& §§.*

Hoc cambium, ſpecifice ſumptum, quid ſit, variæ 4
ſunt opiniones.

Prima opinio eſt, quod ſit mutuum, quam opinionem, eiuſque rationem late adduxi *infra q.7. parte 1. num.21. & ſeqq. in 7. argum.* & ideo hic non repeto, hancque opinionem ſecuti ſunt omnes ij, qui hac ipſa de cauſa deteſtantur cambia, tanquam illicita, & vſuraria.

Contrariam opinionem, nempe, quod non ſit 5
mutuum, tenent *Bal.* quem ſecutus ſum *infra d.quæſ.7. p.1.num.41.verſi.ſecunda.Card.Caiet.tract. de camb.capit. 2.num.3.in fine,ibi,primæ enim fundamentum. iuncto numer. 2. & capit.3. num.1. & ſeqq.* vbi adducit differentias, *tomo 6.parte 1.fol.405. Medin.in ſuis tractat.tomo 2. tit.de reb.per vſur.acquiſ q.5.col.1.verſ.corolaric. folio 359. Sot. tractat.de iuſt. & iur.libr.6. q.8.art.2.in tertia concl.col.2. fol.605.& q.10.art.1.in ſecunda ratione.colum.2. fol.609. Nauar.in cap.nauiganti, num.9. verſ.vnde primum. & ſub num.21.verſ.hic contractus*, dicens non eſſe talem mutuum, quod mutuum proprie dicitur: *Boninſ. tract.de camb. capit.6. verſ.ma chi andra. folio 14. Fabian.Genuen. tract.de camb.parte 2.cap.5. numero 55.verſ.nec etiam,& numero.56.tomo 6.parte 1.folio 416.Mich.Sal.ad D.Thom. 2.2.poſt q.78. in diſput.de camb.q.1.art.1.ſub num.4.verſ. denique, & art.2. ſub nu.2. verſ.ſecundo quo folio 527.* & quod, proprie loquendo, non ſit mutuum, habes in quadam cambij diſputatione, a me relata *infra §.9. nu.5.*& loquendo de cambio per litteras, quo nummularius pecunias prius recipit, vt in alio loco ſoluat, *Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.10. tit.de camb.cap.5. q.1.*& poſtea *in c.6.q.1.* loquendo de cambio oppoſito, quando nummularius prius dat, & poſtea per litteras ſoluit, & hi omnes vel expreſſe, vel ſaltem tacite loquuntur de cambio per litteras.

Confirmatur primo hæc cōtraria opinio ex pluribus differentijs, quas aliqui nixi ſunt inter mutuum, & cambium conſtituere.

Prima differentia eſt, quia, ſi conſideremus perſonam accipientis ad cābium, differentia eſt manifeſta, quia mutuans prius dat, & poſtea recipit: ſed accipiens ad cambium facit oppoſitū, primo recipit, & poſtea dat, et ſic ex parte ipſius accipientis nō eſt mutuum, *Boninſeg.vbi ſupra, Fabian.d.nu.55. & Ioan. Azor.d.cap.5.q.1. Ubi de communi.* Si vero conſideremus

mus

Digitized by Google

ſignátum ad ſolutionem cambiorum, *Fabian.tract.de camb.nu.55.in fine,fol.*416.

Hec differentia videtur forſan procedere in cambio Lugdunenſi, ſeu nundinali, de quo dixi *q.ſeq.nu.* 5.*& 45.& q.7.parte 1.ſub nu.22.& in pluribus alijs locis*, ſed in cambio non nundinali, de quo ſcripſi *d.q.ſeqq. ſub numer.4.verſ.primum. & ſub num.29. verſ.cambium. & ſeqq.* hæc differentia non ſolum non procedit, ſed retorquetur tota in contrarium, quia in mutuo exigitur neceſſario diſtantia temporis, nam cum mutuum fiat eo fine, vt mutuatarius re mutuata vtatur, non debet cogi, vt ſtatim reſtituat, alioqui non eſſet mutuum, ſed eſſet quaſi permutatio, *Lud.Molin. dict.diſput.299.verſic.in definitione.* at de propria natura cambij non eſt temporis diſtantia, quare ſi fieri poſſet, vt pecuniam, quam dedi Valentię, recipiendam Romæ, eodem die, quo illam dedi, reciperem, non deſineret eſſe uerum, & reale cambium interuenit enim tempus trium, quatuor, uel plurimum menſium iuxta diſtantiam loci, in quo facienda eſt ſolutio, quia exigitur illud ad tranſmittendas litteras, quarum uirtute fieri debet ſolutio, & ſic dilatio ſeu diſtantia temporis in cambio procedit ex accidenti, ut ſcribunt *Medin.in ſuis tract.tomo 2. tit.de rebus per vſur.acquiſ.q.5.col.1.& 2.verſic.corollarie.in fine,folio 360.Sot.de iuſt.& iur.lib.6.q.10.art.1. in ſecunda ratione, colum.2.folio 609.& q.12.art.2. colum.6. in confirmatione folio 618. Boninſ.tract.de camb.cap.6. verſic.ma thi andrá Mich.Sal.ad D.Thom.2.2. poſt quæſt.78. in diſput.de camb. q.1. art.1. ſub numer.4. verſic.denique in 3.differentia, folio 525.et Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.10.tit.de camb.cap. 5.q.1.& cap.6.q.1.* hæcque differentię retorcutio preſertim, et euidenter procedit inter mutuum, et cambium minutum: in quo nullus requiritur temporis lapſus, prout neceſſario requiritur in mutuo, *Ioann. Azor.d.tit.de camb.cap.4.q.9. verſ.ſecundo cambium.* et hoc ſciunt omnes. Imò hæc differentia nec in cambio nundinali procedit, ſed retorquetur, quia etiam in eo lapſus temporis interuenit ex accidenti ſecundum *Ioann. Azor.d.tit.de camb.cap.9.q.1.in fine, verſ.nec impedit.* et ideo qui pretium chirographo ſuo apud campſorem conſignat, ſoluendum proximis nundinis, dicitur præſenti pecunia ſoluere, ut ex Sot. retuli *§.ſeq.gl.5.nu.63.in fine,* quamuis cum his non concordent, quæ motiuaui *infra q.7.parte 1.ſub numero 23. ibi, tertio quia.*

14 Sexta differentia, quia in cambio ſaltem reali, et uero, quod fit ratione loci, et per litteras, neceſſe eſt vt commutetur pecunia unius loci pro pecunia alterius loci, at mutuo reſtitutio fit in eodem loco, ubi fuit acceptum, *Card.Caiet.tract.de camb.cap.3. ſub num. 2.in 2.differentia,tomo 6. part.1. folio 405. & Mich.Sal.in loco mox citando.* et hoc eſt regulare, licet poſſit contingere, quod ad utriuſque utilitatem reſtituatur alibi, ut conſiderat *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.poſt quæſtione 78.de camb.q.1.artic.1.ſub num.4. verſ.denique.in 2.differentia, folio 524.* vel dictu melius; differentiam inter mutuum, et cambium eſſe, quia mutuum datur, ut reddatur alio tempore, ſed cambium fit, ut reddatur alio loco; *Sot.de inſtit.& iur.lib.6.q.11.art.1.ad primum argumentum.colum.4.folio 615.* et quod mutui reſtitutio fieri debeat eodem in loco, patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra q.1.nu.423. & infra q.7.p.3. limit.4.ſub nu.8.*

15 Septima differentia, quia cambium de quo eſt ſermo noſter: uerſatur ſolum circa pecuniarum permutationem, ut dixi *ſupra num.3.* at mutuum uerſatur circa omnia, quæ uſu conſumuntur, et numero, pondere, uel menſura conſiſtunt, *l.2. §.mutui datio,ff.ſi cert.petat.* utputa, in pecunia numerata, uino, oleo, panc, tritico, et id genus alijs, quæ uſu conſumuntur, *Medin.in ſuis tract.at.tom.1. tit.de reb.per vſur.acquiſ.q.5 col.1.verſ.corollarie,& col.2.fol.359. Nauar.in man.conf. ſeſſ.cap.17.de Vſura circa mutua, ſub numero 206.poſt 85. peccat.verſ.ſumma ergo.in fine, & Mich.Sal.d.verſ.de iique poſt tertiam differentiam:* hancque differentiam inter cambium minutum, et mutuum conſiderat *Ioan. Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.10.tit.de camb.c.4. q.9.verſ. quarto quia.col.867.*

Octaua differentia, quia in mutuo transfertur dominium ſimpliciter in mutuatarium, ut ſecutus ſum *infra q.6.parte 1.nu.21.* ſed in cambio non transfertur ſimpliciter, hoc eſt, ut ſors ſimplex reſtituatur, ſed nõ lucro et fenore cũ pretio, *Sot.de inſtit.& iur.lib.6.q.8. art.2.concl.3. in fine.fol.605.* et quod in mutuo nullum poſſit exigi, aut expectari lucrum ultra ſortem, ſed teneatur mutuatarius reddere in eodẽ pondere mẽſura, et numero, in cambio autem pecuniarum, de quo agimus, poſſit amplius exigi, et recipi, ſcribit *Mich.Sal.d.verſ.denique.ibi, quibus differentijs,* et in cambio minuto *Ioan. Azor.de inſtit.moral.p.3.libro 10. tit.de camb.c.4.q.9.verſ.tertio cambium.* 16

Has differentias ego retuli, non quia eas cenſeam eſſe ueras, et reales, loquendo præſertim in cambio litterarum nundinalium, imò cenſeo iſtas differentias facili negotio ſubuerti poſſe, cũ ſint ſolum colorata ad palliandum mutuum, ſeu uerius uſuram, quæ latere poteſt in hoc genere contractus, nam, ut unum uerbum tantum dicam de iſtá octaua differentia, hoc ipſum in ea ſupponitur, de quo eſt controuerſia, diſputant enim omnes, an cambium ſit uſura, eo quia in eo tãquam in mutuo nihil poſſit accipi ultra ſortem, ſentientes, qui improbant eiuſmodi cambium, eſſe mutuum palliatum ſub nomine cambij, per ea, quæ dixi *infra q.7.part.1.num.21. & ſeq.* nolui tamen omnes has differentias recenſere, ut ex eis certius cambij naturam indagare poſſimus.

Confirmatur ſecundo; quia mutuum, uenditio differunt, ut cuique notum eſt, ſed cambium eſt uenditio, ut oſtendi *infra num.21.et ſeq.in 4.opin.* ergo non poteſt eſſe mutuum.

Secunda opinio, quod ſit contractus innominatus, do, ut des, *Card.Caiet.tract.de camb.cap.3. numero 1. tomo 6.part.1.fol.405.Io.de Anan.in cap.vlt.nauiganti.ſub numer.47.* et ibidem *Nauar.ſub numero 9. verſ.Unde primum,&* latius *ſub numer.21.verſic.hic contractus,et num. 22.de Vſur.* quem uti optime docentem, citat etiam *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.poſt q.78. in diſputat. de camb.q. 1.art.1.ſub num.4.verſ.denique.in fine,tomo 2. fol.515. &* ſcribit *art.2.ſub num.7.verſ.ad ſecundum.folio 529.* licet non ſequatur, *et Io.Bapt.Cauat.tract. de camb.in prælud. verſ.ſed permutatio.fol.212.* et de hac opinione mentionem habes infra in quadam terminorum cambij inſtructione, quam retuli *infra §.9.ſub num.32.* et hanc eſſe magis communem opin. teſtatur, et ſequitur *Bero. conſ. 194.in preſenti nu.14.lib.1.* 17

Tertia opinio eſt, quod ſit permutatio pecuniæ pro pecunia, *Card.Caiet.dict.tract.de camb.capit.4. & 5. vtrobique num.1.fol.405. Medin.in ſuis tract.tomo 2. tit. de reb.per vſur.acquiſ.q.5.col.1. verſ.dicendum. ergo.folio 359.Fabian.Genuen.eodem tractat.de camb.num.1.fol.411.* 18

Digitized by Google

Card. Tolet. tractat. de instruct. ſacerd. libro 5. c. 50. quid ſit cambium, Mich. Sal. d. artic. 1. ſub num. 1. Verſic. denique. Io. Bapt. Conat. eod. tract. in præludys, verſic. ad hoc, et Verſiculo cambium, fol. 212. & loquendo de cambio per litteras loquendo nummularius pecunias recipit, vt in alio loco ſoluat, *Io. Azor. de instit. moral. part. 3. libr. 10. tit. de camb. cap. 1. & cap. 5. q. 7. verſic. accedit. & q. 2. verſ. verum, &*, loquendo de cambio oppoſito, quando nũmularius prius dat, & deinde recipit per litteras, *cap. 6. quæstione 2.* & quod cambium monetæ ſit commutatio vnius monetę pro alia diuerſa, ſed æqualis valoris, ſcribit, & declarat *Romoal. Coli Lucenſ. tractat. de camb. cap. 2.* & ita ab omnibus eſſe ſcriptum: teſtatur *Boninſeg. eod. tract. cap. 5. Verſic. in oltra.* hancque etiam opin. citaro eodem *Caietan.* habes infra in quadam cambij diſputatione, quam retuli *infra §. 9. ſub numer. 4.* & ab hac tertia opinione non videtur tantum, quantum ab alijs diſcrepare *Sot. de iust. & iur. libr. 6. q. 8. artic. 2. concluſ. 3. colum. 3. folio 605.* dum, neſciens quid ſit cambium, vt eum retuli *infra ſub nu. 37. verſ. hanc ſcribit*, cambium dici nihilominus negotiationem, quia eſt nummorum permutatio gratia lucri.

19 Confirmatur hæc opinio, quia omnis contractus, in quo hinc inde transfertur dominium rerum, reducitur ad triplicem ſpeciem, vel enim datur pecunia pro pecunia, & eſt permutatio, quæ dicitur *cambium*, vel datur pecunia, pro re, et dicitur *emptio*, vel datur res pro re, et proprie dicitur *permutatio*, et uulgo, *baratto*, vt dixi *ſupr. nu. 2.* ſeu datur res pro re; interueniente tamen aliqua pecunię quantitate pro ęquiualentia rerum, et tunc, ſi quantitas pecuniæ eſt maior pars valoris rei, dicitur emptio, alias dicitur permutatio, ſeu barattum, quia contractus conſiſtit in eo, in quo præualet, vt latius declarat *Fab. de Mont. tract. de empt. & vendit. q. 1. princ. num. 23. & ſub num. 30. tom. 6. p. 1. fol. 40. & 41.*

20 In hac tertia opinione ſuboritur difficultas, an in hoc cambio præter permutationem ſit admixtus contractus locationis, cum nummularius, ideſt, campſor locet operam ſuam ad portandam, transferendamve pecuniam ad alium locum, quam difficultatem adducit, ſed non firmiter reſoluit *Io. Azor. d. c. 5. q. 2.* ſed ego dicerem, unicum eſſe contractum, nempe, permutationis.

21 Quarta opinio eſt, quod ſit contractus emptionis, et uenditionis, *Io. de Anan. in cap. Ult. naniganti: ſub num. 46. & 47. de vſur. Boninſeg. tractat. de camb. capit. 6. verſic. ne anco, & verſ. preſuppoſto. Fabian. eod. tract. part. 2. cap. 5. num. 55. fol. 461.* dicens, cambium eſſe contractum emptionis ex parte campſoris, & venditionis ex parte accipientis cambio, & ſic pecunia eius, qui dat cambio, eſt pretium, & pecunia, conſignanda poſtea in Ciuitate Placentiæ, ſeu Romæ ab eo, qui cambio accepit, eſt res empta, & vendita, & ita concludit *ead. parte 2. cap. 7. numer. 62.* & quod cambium differat a venditione ſola materia: quia non verſatur, niſi circa pecunias, ſcribit *parte 1. numer. 1. in fine, fol. 411.* & quod contractus cambij habeat eaſdem differentias, & qualitates, quas habet contractus emptionis, & venditionis, ſcribit *Io. Nid. tract. de contract. de mercat. capit. 1. ſub numer. 4. tomo 6. par. 1. f. 188.* qui enim dat ad cambium, emit pecuniam abſentem currenti pretio fori, et ille, qui accipit ad cambium, uendit pecuniam abſentem pro preſenti, iuxta fori æſtimationem, *Cardin. Caietan. tractat. de camb. cap. 7. ſub num. 2. 3. & 4. tomo 9. part. 1. fol. 407.* & quod *cambium* ex ſui euidenti forma ſit venditio tot ſcutorum de marche, ſoluendorum cum dilatione temporis in foro, ſeu alio loco, diſtāti a loco, in quo celebratur contractus, ſoluto pretio anticipate in eodem loco celebrati contractus, cum quiuis contractus, in quo fiat mentio pretij, & non habeat conditiones, repugnantes venditionis, reputetur contractus venditionis; habes in quadam breui terminorum, & naturę cambij instructione, a me relata *infra §. 9. ſub nu. 35.* & quod aliqui cambium reducant ad emptionẽ pecuniæ abſentis, habes ex quadam cambij diſputatione, a me relata *eod. §. 9. ſub nu. 4.* & quod *cambium* ſit contractus emptionis & venditionis, patet, quia in litteris cambij dicitur, *per la valuta di eſſi*, hoc eſt, pro pretio ipſorum, & vbicunque ſit mentio de pretio, in dubio intelligitur celebratus contractus venditionis, etiam ſi actum eſſet, quod daretur res, ſeu ſpecies ex altera parte: ſcribit *Bero. conſ. 194. in præſenti numer. 10. in fine, & num. 11. lib. 1.* licet ipſe loquatur in conſtanter, ſentiens, eſſe contractum innominatum, vt eam retuli *ſupr. nu. 17.*

22 Comprobatur hæc opinio, quia pecunia poteſt emi, quod ſeptem ſequentibus oſtendo argumentis,

Primo, quia pecunia poteſt locari pro certo pretio; vtputa; alicui campſori ad pompam in bancho, *Abb. in rubr. num. 3. ibi, & ex his infertur. de vſur. Laur. de Rodulph. in cap. conſuluit. part. 1. q. 32. num. 14. in fine, de vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 21. Sot. de iuſt. & iur. libro 6. q. 1. art. 1. Verſ. tunc enim. Fabian. Genuenſ. tract. de camb. part. 2. cap. 5. num. 59. in fine, ibi, quarto ſic. tomo 6. parte 1. fol. 416.* & quod pecuniæ argenteæ ſecundarius vſus (vtputa ſi quis concederet pecunium ſignatam ad oſtentationem, vel ad ponendum loco pignoris) poſſit locari: cum nec trasferatur dominium, nec de natura locationis ſit; quod contractus debeat eſſe gratuitus, ideoque in eo non cadat vſura, ſcribit *B. Io. à Capiſtr. tract. de vſur. in 1. par. 2. p. princip. nu. 72. in fine, tomo 2. folio 103.* licet loco verbi, *locare*, ſit ibi per errorem ſcriptum, *Vend re*, & quod ſi locaui pecuniā, vt retinetes ad pompam; & ex hoc aliquid recipi, non ſit vſura, quia pro pecunia conceſſa, non tranſlato pecunię dominio, poteſt recipi aliqua compẽſatio, ſcribit *Ant. de Roſel. tract. de vſur. num. 33. tomo 7. fol. 68.* & quod pecunia ſecundario vſu ſit res quædam per ſe, quæ inſtar aliarum rerum poſſit locari, uendi, permutari, & commodari, ſcribit *Io. Azor. de instit. moral. parte 3. libr. 10. tit. de camb. cap. 1. q. 2. & cap. 3. in fine principy*, & quod pecunia emi, & vendi poſſit, ſcribit ſimpliciter, adducendo caſus, *capite 4. quæſt. 9. in fine, Verſ. præterea cambium.* 23 † Sed quod poteſt certo pretio locari, poteſt de ſui natura etiam emi, & vendi, *Fabian. in loco ſupra proxime citato*: Ergo pecunia poteſt emi, & vendi: Aduerte quod maior propoſitio huius argumenti nõ videtur tuta, quia pecuniam non poſſe locari, tenent *Archid. in cap. 1. ſi fœneraueris. num. 5. 14. q. 3. Anchar. in capit. 5. peccati, ſub num. 8. Verſic. ſed hic quæro de reg. iur. in 6. & B. Ioann. a Capiſtr. tractat. de vſur. in 2. parte 2. part. numero 83. tomo 7. folio 108.*

24 Verum dato; quod hæc maior propoſitio non eſſet vera, tamen poſſet eſſe vera concluſio, quia conuerſa conſequentia (pecunia non poteſt locari, ergo neque poteſt emi) non tenet; nam periculũ, ſeu

caſus

Digitized by Google

caſus ſiniſter pecunię vehendæ, item nauis, mercium vitæ hominis, & ſimilium poteſt emi, & vend. per viam contractus aſſecurationis, in quo aſſecuratus vendit periculum rei aſſecuratæ, & aſſecuratur emit, ideoque ſoluit aſſecuranti certum pretium, vt ſecutus ſum *infra q.7.p.3.limit.6.nu.5.*

Et tamen hoc periculum non eſt locabile; vnde poſſunt hæc duo ſimul ſtare, quod pecunia non ſit locabilis, & ſit emibilis.

25 Secundo, quia pecuniæ æſtimatio creſcit, et decreſcit *cap.20.olim cauſam. & c.26. cum canonicis. de cenſib.* ſed ea, quorum pretium creſcit, & decreſcit, ſunt vendibilia, vt experientia patet. *Ergo. &c. Fabian. d.c.5. ſub nu.60. Verſ. quinto ſic.*

26 Tertio, (& redit ad idem) quia vna pecunia propter curſum valet plus vno loco, quam alio, licet ſit eiuſdem ponderis, & menſuræ, *Laur. de Rodulph. in d.c. conſuluit. parte 1. q.26. ſub numer.8. & parte 2. ſub num.5. Verſ. ad ſciendum. de Vſur. tomo 7. folio 22. & 37. Ioan. de Anan. in d. cap. vlt. naniganti. num.47. Verſ. conſtat ergo, & Io. Bapt. Lup. 6.2. ſub num.34. de vſur. inter tractat. diuerſ. d. tomo 7. fol. 140.* cuius verba retuli *infra quæſt.7. part.1. num.48.* quare florenus aureus, vel ducatus Venetus propter ſuum curſum valet plus, quam aureus Bononienſi, vel ducatus Romanus: item propter auri bonitatem plus valet Florentinus, G quam enuenſis: item ratione ponderis plus ualet florenos nouus, quam florenus ſigilli, vel bullæ, item ratione temporis plus, vel minus valet florenos, vel ducatus, ſicut plus, vel minus aliquando valet aurum, *Laur. de Rodulph. in loco ſupra proxime citato,* & paucis mutatis,
27 *Ioan. de Anan. d. cap. nauiganti. ſub numer.52.* Et quod curſus monetæ ſit uariabilis, ſcribit *Io. a Capiſtr. tract. de vſu. part.2. ſecunda part. numer.146. tomo 7. fol.111.* & quod in nonnullis locis, & Ciuitatibus Italiæ, & Flādrię valor pecunię non ſit certus, & determinatus, ſed ſit uarius, prout aliarum rerum uenalium pretiū uariari ſolet, ſcribit *Medin. in ſuis tractat. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q.7. col. antepenult. Verſ. hæc dixerim, fol.363.* & nos Romæ & alijs in locis ſæpe uidemus, uariari ualorem ſcuti aurei, et Genuæ ualorem ſcuti argentei, et fieri nouas crida circa monetarum ualorem, et demum licet Romanorum tempore moneta eſſet uniformis, & immutabilis, cū Romani, fere totius Orbis Dominis, unica uterentur ſpecie monetæ, iuſto pondere, proba materia, & ſua forma, tamen hodie monetæ ubique, et præſertim in Italia diuerſimode extimātur, prout cuiuſque Principis moneta, ſiue argentea, que aurea expenditur, *Theſ. Iun. tract.*
28 *de augm. mon. parte 2. num.21.* et hic pecuniæ ualor, prout eſt pretium, et menſura rerum, uocatur ualor legalis, eſtque inuariabilis, donec eum non uariat lex, ſeu princeps, ſed, conſiderata ipſius monetæ qualitate, et non conſiderato illo legali ualore: una moneta poteſt eſſe maioris, uel minoris ualoris, quam alia, etiam ſi earum ualor legalis ſit idem, ut puta, plus ualent cētum ducati in auro, quam in argento, ſeu metalo inferiori, id patet comparando aurum ad argenteum, nam aurum ualet ad deaurādum, ualet ad certo modo medēdum, ualet, quia diuturnius eſt, et incorruptibilibus, ualet quia moneta aurea facilius poteſt de loco in locum portari, quā argentea, aut ærea, quia minus ponderoſa, ualet etiam quia melius conſeruatur domi aurea, quā aliæ monetæ, ualet etiam quia uniuerſalius eſt diſtrahibilis, quia in pluribus regnis, et locis currit, ualet etiā quia nō ita facile ualor legalis bonæ pecuniæ uariatur, ſicut ualor aliarum pecuniarum inferiorum, ut latius explicat *Medin. in ſuis tract. tomo 2. titul. de reb. per vſur. acquiſ. q.9. initio,* et quod una moneta poſſit eſſe maioris, uel minoris ualoris, quam alia, ex octo cauſis, prima quarum eſt ex eo, quod non eſt eiſdem metali, ſecunda ex inæquali metali bonitate, tertia ex inæquali figura, et pondere, quarta ex diuerſitate loci, in quo eſt; quinta ex reprobatione, aut ex dubio reprobationis, ex incremento, aut diminutione alterius, ſexta ex temporis diuerſitate, ſeptima ex inopia, et eiuſdem neceſſitate; octaua ex huius abſentia: et alterius preſentia, ſcribit *Nauarr. in man. confeſſ. capit.17. numero 294. & in conſ.31. reuerendiſſ. Verſicul. tertium notabile. in fine. libro 5. de Vſur. & in capit. nauigant. verſic. decimonono. ſub num.45. verſ. ſequitur quinto. de vſur.* quas octo cauſas ex eo refert, et ſequitur *Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro 10. tit. de camb. cap.3. q.2.* nam octauam enumerat in ſeptima, ibi, ad extremum, earumque pręcipuas eſſe quatuor ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. l.6. q.12. art.1. Verſ. in ingreſſu. not.2. col.2. et 3. f l.613. & 614.* primam enumerans cauſam in ratione puritatis materiæ, ſeu metalli, utputa, ſi ſit argentum Anglicum, quod eſſe pretioſiſſimum, ſcribit *Sot. Vbi ſupr.* ſecundam, ratione maiori inopiæ auri, uel argenti, nā pecuniæ, quæ in metallo cuditur, duplici ratione habetur in pretio; prima propter metallum ipſum: ſecunda propter ſigillum publicum impreſſum, quod ſtat, vti teſtimonium ualoris illius pecuniæ, ſed tamē ualor metalli ſemper remanet, & illo ſigillo nō mutatur, et conſequēter ſi aliqua prouincia plus auro, quam argenteo abundaret, aurum illic minori æſtimaretur pretio, quam in alia prouincia, quæ abundaret magis argento, quam auro, *Sot. d. lib.6. q.9. art. Vnico, colum.1. Verſ. ad intelligentiam. fol.607.* tertiam, quia Princeps augeat ualorem monetæ, quartam ex alijs accidentibus, ut ex copia, uel inopia pecuniæ, mercium ex qualitate numiſmatum, ut ſi ſint abraſa, uel propter bella, adde quæ ſcripſi *infra q.7. parte 1. num.28. & ſ qq. & 5. ſeq. gl.3. numer.72. & gl.5. ſub num.117.* Si recipit uarias æſtimationes, ergo eſt emibilis, et quod aliquando Romæ, et alibi aurum uendatur maiori, et minori pretio prout penuria, uel abundantia pecuniarum currit in die Veneris, uel in die cambiorum, et ideo cadat in pecunijs æſtimatio quanti plurimi, prout cadere ſolet in grano, uino, oleo, et ſimilibus, conſiſtentibus numero, pondere; et menſura, quæ quolibet mercato maiori, et minori pretio emi ſolent, ſcribit *Virg. de Boccat. tract. de interd. vti poſſid. cap.18. num.81. verſ. nec deberetur. tomo 3. p.2. fol.324.*

Quinto, quia pecunia continetur appellatione 29
mercis, *vt ex Bal.* ſequitur *Stracch. tract. de mercat. parte 1. num.75. tomo 6. part.1. folio 288. Nauar. in cap. nauiganti infra citatm:* ſed merx poteſt emi, et uendi, ut quotidie emitur, et uenditur. Ergo pecunia etiam, tan- 30
quam merx, contractari poteſt, *Nauar. conſ.31. reuerendiſſ. verſ. tertium notabile, lib.5. de Vſur. et in c. nauiganti, verſ. vigeſimo dicimus. nu.51. de Vſur.*

Quinto quia quicquid eſt commutabile, eſt etiam 31
uendibile præſertim in Regno Hiſpaniarum ex lege partiarum, *lib.2. tit.6. parte 5.* ut refert *Nauar. in capit. nauiganti, numero 22 in fine. verſicul. quamquam, de vſur.* et ideo triticum, quod poteſt commutari cum uino,

calceus cum ueſte, & ſimilia, poſſunt emi, ſed pecunia eſt commutabilis cum pecunia, vt dixi *ſupra num.* 18. & latius explicaui *numero* 1. *&* 2. Ergo eſt vendibilis.

32 Sexto omnia illud eſt vendibile, quod pecunia eſt æſtimabile. fuit enim pecuniæ vſus inuentus pro pretio, & menſura rerum comparandarum, vt ſecutus ſum *infra q.6. parte 1. nu. 13. in 3. argumen.* ſed vna pecunia, ſeu moneta æſtimatur alia, vt puta grosſa per minutam: & è conuerſo, *Ant. de Butr. in cap. 18. quanto. ſub num. 12. circa medium, ibi, nam bononenus valet.* quem ibidem ſequitur *Abb. num. 12. verſus finem, ibi, hæc ratio, de iureiur. & Matth. Coler. tract. de proceſſ. execut. parte 1. c. 10. num. 15. & Gaſp. Ant. Theſ. tract. de augm. mon. parte 1. numero* 18. & quod moneta groſſa poſſit æſtimari per minutam, ſcribunt *Bart. in l. 99. paulus. numero* 8. *& Caſtren. ſub num. 4. in 3. q. ff. de ſolut.* Ergo moneta poteſt emi, & vendi.

33 Septimo, quia merx vendibilis habet duplicem bonitatem intrinſecam ſcilicet, & extrinſecā, & ab iſta duplici bonitate ſumitur iuſtitia pretij, quo merx illa vendi debet, ut ſciunt omnes, ſed iſta duplex bonitas reperitur etiam in pecunia, vt dixi §. *ſeq. gl. 5. n. 177. & ſeqq.* & præſertim *n.* 18. Ergo etiam pecunia, ſicut alia merx eſt vendibilis.

Firmata hac concluſione, quod pecunia poſſit emi, & vendi, ſequitur hęc alia concluſio, quod contractus cambij, in quo emitur, & venditur pecunia, ſit contractus emptionis, & venditionis.

34 Contrarium, quod enim non ſit contractus venditionis; eo quia pecunia ſit inuendibilis, ſcribit *Laur. de Rodulph. in capit. conſuluit. 1. parte q. 32. numero 14. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. folio* 23. & quod pecunia vendi, & emi non poſſit, deducit argumentando in alia q. *Ioann. Azor. de inſtitut. moral. parte 5. libro 16. titulo de camb. capitulo 3. quæſtione* 1. & non eſſe contractum venditionis, ſcribunt *Medin. in ſuis tractat. tomo 2. tit. de reb. per Vſur. acquiſ. quæſtione 5. colum. 1. verſic. corollarie. folio 359. & q. 8. verſiculo illud tamen. colum. penult. folio 372. Sot. tract. de iuſtit. & iur. libro 6. q. 8. artic. 2. in 3. concluſ. folio 605. Nauar. in capite nauiganti ſub numero 9. verſus vnde primum. & ſub numero 21. verſ. hic contractus de Vſur. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 79. in diſputat. de camb. quæſtione 1. art. 1. numero 4. verſ. ex his. tomo 2. fol. 524. & artic. 2. ſub numero 9. verſic. denique. folio* 530. & ita reprehendendo *Fabian. ſupra citatum, & Bernardum,* tenet *Ioann. Bapt. Cauat. tractat. de camb. in prælud. verſiculo ſed eſt permutatio in fine, folio* 212. & cambium minutum non eſſe contractum venditionis, ſcribit *Io. Azor. d. titulo de camb. capitulo 4. quæſtione 9. in fine, Verſiculo prętcrea*, et cambium per litteras, in quo nummularius prius dat, et poſtea recipit: non eſſe contractum venditionis ſcribit *s. 6. q. 2.*

Confirmatur hæc opinio, quia quando hinc inde pręſtatur pecunia, ibi non videtur poſſe eſſe venditio, quia quę earum ſit merx, ſeu res vendita, et quę ipſarum ſit pretium, diſcerni non poteſt, cum par aptitudo ſit in vtráque pecunia, nec ex partium voluntate immutari poſſint, *Anton. de Roſel. tractat. de vſur. numero 43. verſicul. tertio probatur. tomo 7. folio* 68. ſed in cambio datur numiſma, et accipitur numiſma; ergo.

35 Non diſcedo à precedenti quarta opinione, quia licet, attento ſubiecto, pecunia ſit inuendibilis, vt ſcribit *Laur. de Rodulph. ſupra citatus*, tamen hoc fallit propter curſum monetæ, et propter exceſſum in valore; propter curſum, vt in ducato Veneto, qui propter ſolum curſum valet plus quàm Romanus: item propter auri bonitatem plus valet florenus Florentinus, quam Ianuenſis, vt *ex Lauren. de Rodul. & Io. de Anan.* retuli *ſupra numer.* 25. Nec multi faciendum videtur dictum *Laurentij de Rodulph.* cum is *in eodem capitulo conſuluit parte 3. numero 2. in fine, num. 4. & & ſub num. 6. fol.* 37. titubando, adhęreat, quod in effectu ſit emptio.

Quinta opinio ſit, quod quælibet opinio ex prædictis ſit probabilis, quia multi, agendo de cambijs, promiſcue loquuntur de commutatione, ſeu permutatione, et venditione, *Bald. conſ. 343. facta ſunt. numero 7. verſ. ſed quis contractus. libro 1. Ioann. a Capiſtr. tractat. de vſur. in 2. part. 2. parte numero 146. tomo 7. folio 211. Fabian. tractat. de camb. parte 1. ſub numer. 1. tomo 6. part. 1. fol.* 411. et aperte *Leon. tr. Leſſ. tractat. de iuſtit. & iur. libr. 2. capit. 23. num. 4. verſic. reſpondeo.* et quod contractus cambij nundinalis ſit aut permutatio pecuniæ pręſentis, quam nummularius dat cum pecunia abſenti, ſoluenda in loco deſtinato nundinis; aut ſit vera emptio, quia nummularius dat pecuniam, tanquam pretium, quo emit pecuniam, ſibi tradendam in loco, in quo nundinæ celebrantur: aut ſit contractus innominatus, quo nummularius dat pecuniam in vno loco, vt ſibi in alio pecunia alia reddatur, ſcribit *Ioann. Azor. de inſtitut. moral. parte 3. libro 10. tit. de camb. cap. 9. quęſt. 1. verſ. ad argumentum*, et quod nihil referat quis ſit iſte contractus, et ſolum ſit inquirendum, an in eo adſit iuſtitia commutatiua, et ęqualitas, quę requiritur tam in contractu nominato, quàm in contractu innominato, conſiderat *Nauar. in man. confeſſ. capit. 17. de vſura circa cambia, ſub numero 294. et in capit. nauiganti. ſub num. 41. Verſic. decimononó, et ſub num. 42. verſic. ſequitur. de vſur.* habes etiam in quadam cambij diſputatione, et terminorum cambij inſtructione, quas retuli *infra* §. *9. num. 4. et 32. in fine*. 36

Hæc opinio, et ſi vera ſit in eo, quod dicit, in quolibet cōtractu inſpici oportere, an adſit iuſtitia cōtractus, tamen non ſatisfacit, quia adhoc inſpiciendum, oportet pręcognoſcere ſpeciem, et qualitatem contractus, quare cum reſolutio articuli, an contractus cambij vt licitus, magna ex parte pendeat á ſolutione, quis ſit cambij contractus omnino eligenda eſt vna ex prędictis opinionibus. 37

Hanc electionem etſi difficilem exiſtiment *Sot. de inſtit. et iur. libro 5. quæſtione 6. artic. 2. conclu. 3. columna 3. folio* 605. vbi confuſus, ac perplexus dicit, quod neſcit, an cambium ſit propria ſpecies negotiationis, cum non ſit, inquit, emptio, neque locatio; aut accommodatio, neque mutuatio, et a relictis contractibus diſtet, et ante eum *Conrad. de contract. quæſtione 99 in 3. concluſ.* vbi nititur oſtendere, cambium eſſe contractum diſtinctum ab alijs, ideoque non eſſe mutuationem, neque emptionem, et venditionem.

Tamen ego eligendam eſſe exiſtimo quartam opinionem, quod cambium ſit emptio, et venditio, vt dixi *ſupra numero 21. et ſequentibus.* tum quiá efficaciter probatur, tum quiá videtur magis communis.

Quic-

Digitized by Google

Quicquid ſcripſerit *Bero. citatus ſupra num. 17. in fin.* dicens, illam ſecundam opinionem eſſe magis communem, hi enim, quos allegat non probant. Et hæc de cambio.

38 *Recambium* eſt ſecundum, ſeu nouum cambium, procedens ab antecedenti cambio, pro alia ſumma, pro alio tempore, et pro alio loco, et hoc recambiū inſpecto intereſſe, quod ab ipſo procedit, conſideratur triplici modo, & ſemper in eo venit intereſſe alterius intereſſe ſuper eodem debitore.

39 Primus modus eſt, quando debitor cambij non ſoluit debitum, ideoque creditor, in vim etiam pacti, appoſiti in contractu cambij, pecunias, ſibi debitas accipit ad cambium ab alio, & iſte alius poſtea ab alio; do exemplum, ego ſum tui creditor in ſcut. 100. ex litteris cambij, & quia tu eos mihi non ſoluis, ego totidem 100. accipio cambio a Titio pro proximis futuris nundinis, & facię litteras cambij, quibus mando tibi, vt eos ſoluas eidem Titio; tu eos non ſoluis, vnde Titius eoſdem ſcut. 100. & vltra pro lucro cambij accipit cābio a Petro, et facit litteras, quib. mandat mihi, vt eos ſoluam Petro, et quia ego nō ſoluo, Petrus accipit cambio a Seio, et facit litteras, quibus mandat Titio, qui eſt ſuus debitor, vt ſoluat Seio, et quia Titius non ſoluit, Seius accipit cābio a Sempronio, et facit litteras cambij, quibus mandat Petro, qui eſt ſuus debitor, vt ſoluat Seio, et quia nec Petrus ſoluit, cauſantur per viam vlteriorum cambiorum noua interuſuria, donec ſequatur ſolutio vltimi cambij, quod comprehendit etiam intereſſe omnium cambiorum pręcedentium, et ad hanc ſolutionem, quam feciſſet, qui vltimo accepi cambio, tu maneres obligatus, quia omnia interuſuria ſunt cauſata ex tua non ſolutione, ad quam tenebaris, et qui cauſam damni dat, damnum dediſſe videtur; ſed quia hoc exemplum uidetur habere duritiem, et ideo diſcordat a praxi, pono, retento eodem debiti caſu, exemplum facilius, breuius, et praxi congruum; ego ſum creditor tui in ſcut. 100. ex cauſa cambij, vt dixi, et cum facultate, ut, te non ſoluente, poſſim eandem ſummam accipere ad cambium, et recambium, eamue trahere in te ipſum, donec mihi ſit ſatisfactum, et quia tu nō ſoluis, ego accipio eandem ſummam cambio a Titio, et facio litteras cambij, quibus mando tibi, vt eam ſummam ſoluas ipſi Titio, et quia tu non ſoluis, litterę cambij redeunt cum proteſtatione, quas, vt ſoluam, accipio cambio eandem peritiam, vna cum intereſſe cambij, et ſimiliter ſcribo tibi, vt ſoluas, et quia tu non ſoluis, et litteræ redeunt cum proteſtatione, ego contraho nouum debitum cambij, vt ſoluam præcedens, et ſic deinceps: hæc dicuntur recambia, quia in eis lucrū, ſeu intereſſe cambij ſemper conuertitur in capitale, augendo creditum contra eundem debitorem.

40 Secundus modus eſt, ut cum debitor litterarum cambij non ſoluat, continuet recambiare, et cambiare cum eodem creditore uſque ad integram ſatisfactionem, quam continuationem mercatores uocant cambium, *con la ricorſa*, de quo ſcripſi *q. ſeq. num. 83. et 84. verſ. cambium. & infra §. 6. gloſſ. 1. numer. 2. & ſeqq.* huiuſque recambij exemplum, quod ponit *Ioann. Azor. de inſtitut. moral. parte 3. lib. 10. tit. de camb. capit. 11. q. 6.* eſt; tu das Principi pecunias in Hiſpania, ſoluturo eas in Belgio, ſed, miſſis litteris Principis in Belgium pro ſolutione, litteræ non ſoluuntur, et ideo de Belgio remittuntur inanes in Hiſpaniam, vbi propterea Princeps tenetur eas ſoluere cum lucro cambij, et recambij; in quo includitur lucrum lucri, quod ſi Princeps adhuc non ſoluit in Hiſpania, facient nouum cambium tam ſortis quam lucrorum, et ſic deinceps reiterabuntur cambia, et recambia, donec Princeps integrum ſoluerit debitum.

Tertius modus, his duobus facilior, breuior eſt, ut ſine formali cambiorum, et recambiorum continuatione creditor, qui tamen ſit ſolitus negotiari et tenere ſuas pecunias in cambijs, et recambijs, cōſtituat debitorem in mora, eoque in mora conſtituto, doceat, extitiſſe ſemper certas, et in promptu occaſiones dandi, et accipiendi ad cambium, ut eſt Genuenſium praxis, de qua ſcripſi *infra q. 7. p. 2. ampl. 7. nu. 224. & ſ. qq.*

Nota ex his tribus modis, *recambium* dici illud, quod fit ſemper ſuper eodem debitore, conuertendo intereſſe in ſortem, et non illud, quod ex pecunijs, uere ſolutis a debitore, fit cum alia perſona, ſoluendum in loco, ubi fuerat contractum cambium, et uocatur de reditu nundinarum, uel in nundinis proxime futuris, et dicitur nouum cambium pro nundinis. 41

Poſſet etiam probabiliter dubitari, quod recambium dicatur illud, quod habet in ſe negotiationem cambij, nempe cum quis nulla alia occaſione, quam negotiandi pecunias dat ad cambium pro nundinis et eaſdem pecunias ex nundinis pro alio loco, et rurſus ex illo loco pro nundinis, et ſic deinceps, faciendo cambia, et recambia; quia etſi vere, et realiter fiant hæc cambia, et recambia, et cum diuerſis perſonis, tamen cum illa fiant ſine intuitu, ſine neceſſitate alterius mercaturæ, ſiue negotiationis, et qui ea facit non ſit campſor, ſeu mercator, qui habeat ad id publicum munus, ſed ea facit, uti priuatus: utique ſunt magis ſuſpecta, et magis odioſa, et horum cambiorum, et recambiorum caſus habes *q. ſeq. nu. 51. & 52.* 42

---

§. 1. QVÆSTIO V.

ARGVMENTVM.

Cambiorum genera, & modi quot, & quæ ſint; An ſcriptura, & litteræ ſint de ſubſtantia cambii: Quot modis concipiatur ſcriptura in contractu cambii; Quę ſint formulæ litterarum cambii.

SVMMARIA.

Diuiſio cambiorum eſt multiplex, numero 1. Quæ ſit noſtra diuiſio, numero 2. & ſeqq. & numero 7. & ſeqq. & numero 53.

Nundinale cambium fit ex loco ad nundinas, et è conuerſo, et ex nundinis ad nundinas, nu. 7.

Cambium per litteras quod ſit, nu. 10.

Litteræ in contractu cambij non ſunt de ſubſtantia cambij, ſub od. nu. 10. & nu. 13.

Scripturam in contractu cambij poteſt varijs modis concipi, ſub nu. 11. & ſeq. vſque ad nu. 18. incluſiue.

Inſtrumenti formula pro contractu cambij, numero 12. & 14.

Apodiſſæ priuatæ formulæ pro contractu cambij, numer. 15. & ſeqq.

Cambium minutum quod ſit, numer. 19. & 28. Qui de eo ſcripſerint, num. 21. Fuit ipſum ſolum in vſu apud antiquos, & habuit originem ab initio, quo fuit inuenta moneta, num. 22. Dicitur ſine litteris, & reale, & quare vocetur minutum. num. 23. Eſt valde vtile Reip. numero 31. interueniunt in eo perſonæ vere, & realiter, nu. 32. Et in quibus conueniat cum cambio per litteras non nundinali, ſub n. 29. & ſeq. Et in quibus differat, n. 33. & ſeq.

Minuti cambij exempla, nu. 25. & ſeq.

Numerare in cambio minuto quis prius debeat, nu. 20.

ancherotti qui dicantur, nu. 24.

Cambium non nundinale per litteras, & cambium minutum conueniunt in multis, ſub nu. 29. & ſeq. Vtrumque eſt verum, reale, iuſtum, & licitum, num. 30. Eſtque Reip. neceſſarium & vtile, nu. 31. Et in eo interueniunt perſonæ realiter, n. 32. Differunt in aliquibus, num. 33. & ſeq. In cambio per litteras non nundinali plures interueniunt perſonæ, nu. 35. Huius cambij exempla, nu. 36. & ſeq.

Litterarum cambij non nundinalis formulæ, num. 40. & ſeqq. & 41.

Dilatio ad ſoluendum poteſt dari etiam in cambio per litteras non nundinali, nu. 43.

Cambium nundinale, & cambium non nundinale in quot, & quibus conueniant, num. 45. Et in quo differant, numer. 46. Cambij nundinali caſus, nu. 47. & ſeq. Quando hoc cambium dicatur fieri ſuimet gratia, ideoque ſit negotiatio, n. 52. Quod dicatur, al conto, *nu. 53. Eius praxis. n. 54. & ſeq. Cambium* al prezzo corrente, *nu. 70.*

Cambium nundinale liberum quod ſit, num. 71. Et eius litteræ, num. 72. & 73. Et quare multiplicentur, numero 74. Et quot perſonæ interueniant in hoc cambio, numero 65. Si litteræ ſint ſoluendæ, non adiecto in litteris, requiritur mandatum ſpeciale, nu. 76.

Litteræ cambij nundinarij liberi, nu. 72. Litteræ de auuiſo, *nu. 77. & 78. Litteræ reſponſiuæ ad debitorem, nu. 79.*

Cambium nundinarium pro reditu ex foro Placentiæ, & eius litteræ, numero 80. Et litteræ de auuiſo *ad creditorem, num. 81.*

Liber creditoris, & liber debitoris quo ordine contineat cambiorum negotiationem, & ſcripturam, nu. 82. & 92.

Cambium con ricapitar le lettere ſopra il datore, *cambium* con le contationi, *& cambium* con la ricorſa, *quæ dicantur, n. 83. & ſeqq. Vnde cambium cum recurſa nomen ſumpſerit, num. 85. Et quomodo ſit in frequenti vſu, ſub nu. 86. Et eius negotiatio per extenſum, nu. 98.*

Literarum cambij cum recurſſa formula duplex, numero 86. & 87. Prima formula litterarum directarum ipſimet creditori, nu. 88. Litteræ d'auiſo *ad creditorem, nu. 89. Reſponſiuæ ad debitorem, num. 90. Litterarum recambij formula ex foro Placentiæ directarum debitori, num. 91. Formula alterius recambij ex Ciuitate Genuæ, num. 93. Secunda formula litterarum cambij cum recurſa directarum ipſimet debitori, nu. 94. Litteræ* d'auiſo, *n. 95. Et reſponſiuæ, nu. 96. Et litteræ recambij, nu. 97.*

Cambium licitum, & iuſtum quod dicatur, numero 99. & 100.

Cambium illicitum, & ſiccum, & iniuſtum quod dicatur, num. 101.

Scutus aureus Genuæ, qui in ratione cambiorum ſemper valet ſoldi 68. eſt ſcutus fictus, numero 55.

Scutus de marche habet pretium incertum in ratione cambiorum, nu. 56. Genuæ calculatur pro ſol. 20. aureis, nu. 57. Nil refert ad eius valor ſit mobilis, vel immobilis, num. 68.

Scutus de marche denuò appretiatur in foro nundinarum pro Ciuitatibus, & locis, nu. 58.

Scutus de marche quanti valeat in Gallia, nu. 59.

Marcha quanti valeat Lugduni. nu. 60. & 68.

Romæ non fit cambium ad rationem ſolidorum, nu. 61.

Neapoli quomodo fiat cambium, nu. 62.

Venetiarum, numer. 63. Et alijs quibuſdam in locis, ſub num. 64.

Aurei Ludunenſes ſunt maioris valoris, &c. nu. 64.

Pretium in contractu emptionis, & venditionis quandoque ſuſpenditur ad certum futurum tempus, quandoq. vero ponitur tunc determinatum, nu. 65. & 66.

Lucrum negotiationis eſt incertum donec pecunia redeat ad capſam, nu. 67. & 68.

Campſor dum emit ſcut. de marche ſoluit anticipate, quando reuendit recipit poſticipate, nu. 69.

CAmbium pecuniæ cum pecunia, de quo eſt ſermo noſter, *Card. Caietan. tractat. de camb. capit. 1. nu. 1. 4. & 6. tomo 6. p. 1. fol. 406.* diuidit in tria genera, quoddam enim dicit eſſe cambium, cuius iuſtitia eſt aperta, & ex hoc exemplificat, quoddam vero dicit habere iniuſtitiam ſimiliter apertam, & hoc etiam exemplificat, & quoddam dicit eſſe medium, quod an ſit iuſtum, vel iniuſtum, in dubium inter *Doctor.* vertitur: de primo genere agit, *nu. 1. 2. et 3.* de ſecundo, *nu. 4. & 5.* & de tertio, *nu. 6. & 7. Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. quæſt. 5. colum. 2. verſic. pro quo aduertendum. fol.* 360. diuidit in duplex genus: quoddam dicit eſſe purum, quoddam vero impurum, ſeu mixtum; purum vocat in effectu, quod nos vocamus minutum, prout aperte explicat poſtea *quæſt. 9. initio, fol. 373. colum. 1.* cum ſcilicet fit ſimplex permutatio pecuniæ pro alia pecunia diſſimili, ſtatim tradenda, impurum vero, ſeu mixtum vocat, quando interuenit diuerſitas loci, aut temporis, ex qua diuerſitate oritur mixtura contractus: nempe mutui taciti, prout idem contractus mutui taciti interuenit, inquit, in contractu emptionis, & venditionis ad terminum; hoc autem tacimm mutuum quandoque, inquit, interuenit in cambio ex parte campſoris, cum ſcilicet campſor prius ſua numiſmata tradit, ſolutionem poſtea recepturus: quandoque vero interuenit ex parte campſuarij, quando ſcilicet campſor prius pecuniam a campſuario recipit, ſolutionem alio in loco, ſeu tempore facturus; & poſtea *in fine dicti verſ. pro quo aduertendum*. hoc duplex genus reducit in triplex: primum conſiderat ſolum ratione diuerſorum numiſmatum, quod eſt cambium minutum; ſecundum conſiderat ratione diuerſitatis loci, et tertium ratione diuerſitatis temporis, et poſtea *verſ. quibus præmiſſis*. concludit, tam cambium purum, quam impurum, ſeu mixtum ſecundum ſe eſſe licita; deinde eandem diſtinctionem, ſeu conſiderationem, an campſor prius det, et poſtea recipiat, vel prius recipiat, et poſteà det, facit *in quæſtione 9. col. 9. verſic. dicitur aliud*. et de hoc cambio puro, et impuro, dicendo eadem, loquitur *dicta q. 9. initio, & verſ. dicitur. Sot. de iuſt. & iur. libro 6. quæſt. 8. art. 2.* 1

Digitized by Google

Artic.2. concluſ.4.& 5. fol.605. & 606. diuiſit prius in duas ſpecies, quoddam dicit eſſe æquum; quoddam vero iniquum, ſeu (quod idem eſt) quoddam reale, quoddam vero ſiccum; æquum, ſeu reale explicat eſſe illud, quod eſt legitimum, habens iuſtam commutationis rationem, ſiccum vero explicat eſſe illud, quod eſt merum, ac nudum, fœnebreque mutuum: poſtea *in 5. concluſ.5.* nulla facta Caietani mentione, omnia cambia reducit ad illa tria genera, quę nos ſupra ex ipſo Caietano retulimus: demum, nulla facta etiam Medinæ mentione, cambium diſtinguit in illa duo genera, nempe in purum, & impurum, ſeu mixtum, vt ex *Medin. retuli ſupr.* explicans aperte, purum eſſe illud, quod dicimus minutum; Aliter diuidunt *Nauarr. in capitulo nauiganti. ſub numer. 10. verſic. cambium. de Uſur. & in man. confeſſ. cap. 17. in expoſitione eiuſdem capit. nauiganti. ſub numero 286. Ioann. Bapt. Lup. in eodem capit. nauiganti. §.2. ſub numer. 11. inter tractat. diuerſ. tomo 7. folio 138. Leonar. Leſ. tractat. de iuſtit. & iur. libro 2. capitulo 23. numer. 5. & 6. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſputat. de camb. quæſt. 2. artic. vnico, ſub num. 1. verſ. angelus, tomo 2. folio 532. Ioann. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro 10. tit. de camb. capit. 2. col. 861. & cap. 5. q. 1. & Romoal. Coli Lucenſ. tractat. de camb. cap. 3.* quorum diuiſiones non aliter recenſeo, ſed omitto, tum quia tot diuiſiones ſunt magis confuſionis, quam vtilitatis, ut dicit *Ioan. Bapt. Lup. in loco ſupra proxime citato*, ſeu modicam continent vtilitatem, & magnam confuſione, vt exiſtimat *Nauar. in loco ſupra proxime citato*, tum quia diuiſionis natura hæc videtur eſſe, vt quilibet diuidat, prout conſiderat diuidendum; tu ta-
2 men, ſi vis poteris eas videre. Ego duo in præſentiarum conſtituo genera cambiorum, quia omnis bona diuiſio debet eſſe bimembris.

Primum genus cambij eſt de pecunia præſenti cum pecunia præſenti, quod ideo ſolet fieri in vno eodemque loco, & regulariter fit pro non magna ſumma, & ideo vocant cambium minutum, ſeu manualo, vt dixi *infra nu. 23.*

3 Secundum genus eſt cambium, quod fit de pecunia præſenti cum pecunia abſenti, ideoque cum fiat de loco ad locum, fit per litteras, & hinc vocatur cambium per litteras, vt latius explicaui *infra numero 10.*

4 Ruſus hoc cambium per litteras, conſiderato loco, pro quo, et ex quo fit, eſt duplex.

Primum eſt *cambium ſimplex*, ſine nundinis, quo propterea uocabimus non nundinale, quia non fit ex loco ad nundinas, nec ex nundinis ad locum, ſed fit ex vno loco pro alio loco, puta, fit in Ciuitate Lucæ pro Mediolano, ſeu pro Roma, ut notat etiam *Romoal. Coli Lucenſ. tract. de camb. cap. 7. in fin.* & de hoc cambium locutus ſum *infr. nu. 29. & ſeq.*

5 Secundum eſt *cambium*, quod fit pro nundinis, ſeu ex nundinis, quia eius ſolutio deſtinatur uel ex loco ad nundinas, vel ex nundinis ad locum, vel ex nundinis ad nundinas; & ideo ſubiacet dilationibus, & ordinationibus nundinatij, de cuius cambij formulis nunc *in hac quæſt.* ſum acturus, & de eius iuſtitia, et iniuſtitia late ſcripſi *infra q. 7. parte 1. numero 6. & ſeqq. verſ. tapio cambium.* & quia iſtæ nundinæ fiebant olim Lugduni, & poſtea in Ciuitate Beſanzon; multi hoc cambium vocant Lugdunenſe: Bezenzonum, ſeu Beſuntium, qua ratione hodie poſſet vocari cambium Placentinum, ex quo nundinæ fiunt Placentiæ, vt aduertit etiam *Leonar. Leſſ de iuſtit. & iur. libro 2. cap. 23. numer. 59.* ſed melius meo iudicio poteſt vniuerſaliori nomine vocari cambium nundinale, hocque ſecundum genus, nempe quando nummularius idest, campſor dat, ſiue recipit pecunias ad nundinas, inter mercatores fieri ſolitas ponit in tertio membro diuiſionis, quam facit, *Io. Azor. tract. de inſtit. moral. parte 3. libro 10. titul. de camb. cap. 5. initio. colum. 868.*

Vtrumque hoc cambium per litteras tam primũ, quod diximus eſſe ſimplex, quam ſecundum, quod diximus eſſe nundinale, poteſt continere mutuum ex parte campſoris, et mutuum ex parte campſuarij, ut *ex Medin.* retuli *ſupra ſub numero 1.* nam qui in loco prius numerat campſor, recepturus poſtea ſolutionem, tunc *Ut dicit Medin.* eſt mutuum ex parte campſoris; & hoc eſt, quod in ſecundo membro diuiſionis ponit *Ioann. Azor. in loco ſupra proxime citato*, dicens; quod nummularius dat alicubi pecunias, eas in alio loco recepturus, *& Romoal. Coli Lucenſ. tractat. de camb. c. 3.* ſimiliter in ſecundo membro diuiſionis, dicens, quod aliquando capſetius dat prius, et poſtea per litteras recipit in alio loco: Quãdo uero campſuatius prius dat pecunias campſori, eas recepturus alibi, tunc mutuum eſt ex parte campſuarij, *ſecundum Medin. quem retuli ſub eodem numer. 1.* & infra *num. 36. in fin.* & hoc eſt quod *Azor. d. c. 5. in memb. diuiſionis*, ait, quod nummularius pecunias alicuius recipit, eas alibi ſoluturus, & *Romoal. Coli d. c. ſimiliter in 1. membro*, dicens, quod aliquando capſer us accipit prius, & poſtea per litteras reſtituit alio in loco.

Contingit autem, hoc cambium nundinale tripliciter fieri, ſi attendamus locum, ubi initiatur, & locum, ubi diſſoluitur, ſeu deſinit: Primo enim fit in Ciuitate, puta, Romæ pro aliquibus nundinis, puta, Placentinis, Secundo fit è conuerſo in nundinis, puta, Placentiæ pro Roma; Tertio fit in nundinis pro nundinis, & hoc dupliciter; aut enim fit pro nundinis eiuſdem loci, utputa in nundinis Placentiæ pro ſequentibus nundinis Placentiæ; aut in nundinis unius loci pro nundinis alterius loci, puta, in nundinis ſanctorum Placentiæ pro nundinis apparitionis Lugduni, *Romoal. Lucen. trac. de camb. capit. 7.*

Denuò ſicut hoc utrumque cambium poteſt habere plures qualitates, & accidentia, ita ab eiſdem qualitatibus, & accidentibus ſumit alias diſtinctiones, ſeu diuerſa nomina. 7

Si enim conſideremus pretium cambij, unum uocamus cambium, *al conto*, vt explicaui *infra num. 53. & ſeq.* & aliud uocamus cambium, *al prezzo corrente*, ut explicaui *infra nu. 23.*

Si uero conſideremus modum, quo extinguitur cambium, idest, ſi conſideremus perſonam, quæ ſoluit pro debitore, unum dicimus cambium liberum, ut explicaui *infra nu. 71.* & aliud cambium non liberum, ſed, ut dicunt, *con recapitar le lettere ſopra il dattore con le contatiom, & con la ricorſa*, ut explicaui *infra n. 85. & ſeq.* 8

Si conſideremus ius, & iuſtitiam contractus, omne cambium diuidendus in cambium licitum, ſeu iuſtum, et cambium iniuſtum, ut explicaui *infra, numero 99. & ſeqq.* et ad hanc bimembrem diuiſionem de licito, et illicito, ſeu de iuſto, et iniuſto reducuntur 9

cuntur non ſolum cœtera præcedentia cambia, ſeu cæteræ cambiorum diuiſiones, ſed reducuntur omnes contractus totius mundi.

10 Nunc priuſquam ad horum omnium cambiorum explicationem deueniam, eſt aduertendum, quod hoc ſecundum genus cambij de pecunia præſenti cum pecunia abſenti, quod regulariter fieri per litteras dixi *ſupra numero* 3. hacque ratione frequentis vſus litterarum vocatur per litteras, *Nauarr. in man. confeſſ. cap. 17. de vſura circa cambia numero 289. & in capit. nauiganti. num. 21. verſ. 16. de vſur.* poteſt fieri etiam ſine litteris, quando fides haberetur mercatori ſine litteris, ſeu fieret per nuntium, quia; quod fiat per litteras, vel ſine, nõ pertinet ad iuſtitiam cambij, *Nauar. d. numer. 289. & d. numer. 21. verſ. 15.* ideoque dixi, regulariter fieri per litteras, quare pro abſoluta intelligentia duo ſcienda ſunt. Primum, quod in contractu cambij de pecunia præſenti cum pecunia abſenti, (ſiue ſit cambium non nundinale, ſiue ſit cambium nundinale) ſcriptura non eſt de eſſentia cõtractus cambij, præſertim ſi loquamur in foro interiori, ſed requiritur ſolum ad probationem, & celerem contractus executionem in foro exteriori.

11 † Secundum ſciendum eſt, quod ſcriptura cambij non habet certam præſcriptam formam, ideoq; poteſt diuerſis modis concipi.

Primus modus concipiendi ſcripturam in cõtractu cambij eſt per inſtrumẽtum publicum; cum ſcilicet accipiens cambio (ſiue nundinario, ſiue non nundinario) promittit pretium cambij conuentum ſoluere (intra tempus conuentum, ſi non eſt nundinarium, & in nundinis, ſi eſt nundinarium) alicui certę perſonæ, in ipſo inſtrumento a creditore nominatę, quæ ſolet eſſe correſpondens ipſius creditoris, qui dat pecuniam cambio, & vlterius promittit ſolutionis, quam faciet, tranſmittere publicum, & authenticum teſtimonium, ſeu fidem infra certum alium terminum eidem, qui dedit cambio, in tali loco, alias, ſi defecerit in non ſoluẽdo, & in ſolutionis teſtimonium non tranſmittendo, promittit ſoluere in loco contractus eidem creditori, vna cum intereſſe.

Et vt omnia, quoad poſſumus, facilius explicemus, ponam nonnullorum inſtrumentorum exemplaria, ſeu formulas.

12 Prima ergo formula, quam ex Reuerendiſſimi A. C. tribunali relatam vidi, eſt iſta.

D. Gundiſaluus Ximenez fatetur, habuiſſe ad cambium a DD. Iulio Boſco, & Paulo Canotto mercatoribus, Romæ negotiantibus, ducatos centum auri Cameræ veteris valoris, quos ſoluere, ſeu ſolui facere promittit in Oppido Madriti D. N. mercatorum prædictorum correſponſali ad rationem quadringentorum ſeptuaginta maraperinorum monetæ illarum partium pro ſingulis ducati infra tres menſes proximos, & infra alium immediate ſequentem menſem certificare ipſos mercatore in curia de ſolutione huiuſmodi, in partib. factæ alias ſoluere hic Romæ, Vna cum cambij, & intereſſe, pro quibus omnibus, &c.

Hac eadem inſtrumenti formula, mutatis mutandis accidentibus cambij, poſſent vti ij, qui contrahunt cambium pro nundinis, quia poſſet debitor cambij per ſolemne inſtrumentum, & etiam, vt aiunt Genuæ, per debitum confeſſum, ſe obligare ad ſoluendum in futuris proximis nundinis perſonæ, ab ipſo creditore in inſtrumento nominatę, & vlterius infra alios dies decem certiorare ipſum creditorem per publica documenta de ſolutione facta, & caſu, quo in his, vel eorum aliquo deficiat, dare facultatem ipſi creditori accipiendi eandem partem cambijs, & recambijs ab vna, & pluribus perſonis, ad damnum, expẽſas, & intereſſe ipſius debitoris, vſque ad integram ſatisfactionem.

Quare, cum litteræ cambij in hoc primo modo 13
non ſint de ſubſtantia cambij, debitor tenetur ſoluere cambium; nullis etiam litteris ſibi preſentatis, & forſan etiam non requiſitus, cum debeat ſoluere perſonæ illic commoranti, & non perſonæ, quæ illuc ſic acceſſura, quo caſu intraret difficultas, de qua ſcripſi *§. ſequent. gl. 5. numer. 201. & ſeqq.* & vlterius tenetur certum reddere creditorem de ſolutione facta, vt dixi.

Secunda inſtrumenti formula, quam, iudican- 14
do, vidi Genuæ, eſt iſta; *Titius ſponte, &c. & omni meliori modo, &c. ſciens, Scium eius præcibus, & requiſitione feciſſe litteras cãbij pro Ciuitate Neap. pro ſcut. 1000. auri in auro Italiæ, pro eis ſoluendis Sempronio, directas Meuio, cum ordine, quod ſolutis dictis ſcut. 1000. ſe prouideat Beʒenʒoni, Lugduni, ſeu ailbi pro illorum ſolutione & volens dictus Titius cautelare dictum Seium, confitetur recognoſcit, & promittit dicto Seio præſenti, &c. ſoluere, & exburſare ad omnem eius voluntatem, & ſimplicem requiſitionẽ dictos ſcutos 1000. Item vna cum omnibus cambijs, & recambijs, expenſis, & intereſſe ſuper eis ſecuturis, etiam ad rationem cambiorum, & recambiorum, donec dicti ſcutos 1000. auri in auro Italiæ, & damna, & intereſſ, ſuper eis ſecuta, ſint ſoluta, & cum pacto, quod ſine alia litterarum confectione teneatur ad cambia, & recambia, caſu quo non ſoluerit in primo foro conuento, & cum pacto, quod intereſſe conuertatur capitale, & ex intereſſe, conuerſo in capitale, ſoluatur illud intereſſe, & ſic deinceps, ita quod pecunia, data ad cambium, poſſint chiuuire, & rechiuuire, & poſſit ipſe accipere pecunias cambio, nomine ipſius debitoris, imò poſſit in ſeipſo cambire pro qualibet mundi parte, & pro quouis foro, & pro ſingulis prædictis poſſit habere licentiam expeditam, & ſic ſtatutus eſt terminus, & quo termino elapſo, &c. ſub, &c. renunciant, &c. & cum iuramento, &c. & omni alteri iuri, &c. quæ omnia, &c. ratis, &c. & proinde, &c. de quibus omnibus, &c. & pro eo fideiuſſit, promiſit, vt principalis principaliter, & inſolidũ N. renuncians iuri de principali, &c.*

Actum in Ciuitate Genuæ, &c. per me, &c. N. &c.

Nota primo ex iſta ſecunda inſtrumenti formula, quod, etſi hæc obligatio futurorum cambiorum fiat occaſione litterarum cambij, iam factarum, tamen ipſa obligatio pro futuris cambijs, ſecutus ob non ſoluta prima cambia litterarum, eſt ſine litteris cambij, ſed an hæc obligatio ſit iuſta, nunc non diſcutio.

Nota ſecundo, quod iſtud inſtrumentum continet principaliter reuelationem indemnitatis eius, qui fecit litteras contemplatione reuelantis, & ſecundario obligationem eiuſdem reuelantis ad cambia, & recambia, ſecutura vſque ad integram ſolutionem, & ſatisfactionem debiti, pro quo promiſſa eſt reuelatio indemnitatis.

De debito ex cauſa cambij adde, ſi placet, formulã inſtrumenti, quam ponit *Petr. Dominic. de Muſis in formulario inſtrument. 27.*

Secundus modus concipiendi ſcripturam in con- 15
tractu

Digitized by Google

tractu cambij eſt per apodiſſam priuatam, & de iſto modo adduco etiam duo exemplaria ex ſtylo Genuenſium.

Primum exemplar. 1612. *a di 13. di Settembre in Genoua.*

Noi Tomaſo, & Alfonſo Franſoni inſolidum in virtù di queſta diciamo hauer riceuuto in cartulario d'argẽto da voi Sig. Domenico N. ſcudi doimilla, quali promettemo, & ci obligamo negotiar ſopra cambij nelle fiere di Piacenza, ò di quel luogo, ò luoghi, doue per la nation noſtra ſi faranno dette fiere per Milano ad vtile voſtro, ſotto noſtro nome, & a noſtro proprio riſico, periculo, & ſpeſe per Un'anno, comminciato in pagamenti d'Agoſto di detto anno, & da finire in pagamenti d'Agoſto dell'anno 1613. al qual tempo promettemo, & ci obligamo reſtituire detti ſcudi doimilla, con tutti li guadagni, & beneficij, che ſopra eſſi ſaranno ſtati, il qual pagamento però hauemo da fare di quella qualità di moneta d'argento, ò d'oro, che all'hora ſi pagheranno li cambij di dette fiere, obligando perciò noſtre perſone, &c. & beni ſotto hippoteca. Dichiarãdo, che per il ſuddetto tẽpo, & quello di più reſteſſero detti denari appreſſo di noi, habbiamo da pagar a voi Signor. Domenico N. per conto di detti guadagni, & vtili ſolamente a ragione di cinque per cento l'anno eſſendoſi coſi conuenuti, & che tutto quello, che poteſſero eſſer di più li ſuddeti cambij delli detti cinque per cento netti d'ogni ſpeſa, ſpetti a noi per la ſudetta promeſſa, che facciamo di negotiarli, ò farli negotiare ſopra cambij a detto noſtro riſico, & pericolo, & ſpeſe, & quando rendeſſero meno delli detti cinque per cento l'anno ſenza contarli ſpeſa alcuna, ragionando li cambij, come ſaranno li conti, cioè a Milano per fiera, & in fiera per Milano, ſe intenda che noi ſoddetti Tomaſo, & Alfonſo Franſoni inſolidum non habbiamo a pagare, ſe non quel tanto haueſſero riſpoſi, ò riſpondeſſero, che coſi habbiamo accordato, & per fede ſarà la preſente firmata in mano del noſtro Alfonſo.

Noi Tomaſo, & Alfonſo Franſoni promettemo, & ci obligamo a quanto di ſopra ſi contiene di mano propria del noſtro Alfonſo.

De huiuſmodi contractu, ſeu ſyngrapha, quod ſit licitus, vide quę ſcripſi *infr. S. 3. gl. 3. n. 36. & ſeq. decl. 2.*

16 Secundum exemplar.

Io Gio. Battiſta Scotto cõfeſſo hauer riceuuto dal magnifico Tomaſo di Negro del q. ſpettabile Giouanni lire quatuordecimilla, ducento di moneta d'oro nel cartulario di S. Giorgio valuta di ſcudi quattro milla, & ducento d'oro in oro delle cinque ſtampe, de iuſto peſo, & valore, li quali prometto, & mi obligo di pagare, et reſtituire al detto magnifico Thomaſo ad ogni ſua ſemplice richieſta, & volontà, inſieme con gli intereſſi de cambij, & recambij, & ſpeſe decorſe, & che decorrerãno ſin'all'intiera ſodisfatione, & pagamento, ſenza dilatione, ne contraditione alcuna, dichiarando, che reſtino aſſegnati per fiera promiſſa d'Agoſto, che ſi farà in Piacenza, cioè ſcudi mille ducento a ſoldi ſeſſantaſei, e denari tre, & ſcudi tre mille a ſoldi ſeſſantaſette, di qual fiera di Agoſto mi contento, che poſſa trarli, farli trare, ò aſſegnare per quà, & de quà nelle ſeguenti fiere, che ſi faranno in detto luogo, ò altroue per la noſtra natione, volgarmente chiamate di Bezenzone, ò per quella piazza, ò piazze, che più gli accommoderà, de quali intereſſi, & ſpeſe mi contento ſtarne al ſuo ſemplice iuramento, ò di perſona per lui legitima, ſenza altra proua, ne Verificatione alcuna, perche facendomi il detto magnifico Tomaſo queſto commodo per farmi piacere, & eſſendo perſona negotiante, & che ſuole trattare ſuoi effetti coſi in cambij, come in merci, non voglio, ne è conueniente, che patiſca del ſuo, & che di queſto commodo, che mi fà di accomodarmi di ſuddetta partita nella maniera, detta di ſopra, poſſa riceuerne danno, ne pregiuditio alcuno di lucro ceſſante, ne di danno emergente, ne in qualſi Voglia altro modo: & ſe per eſtintione del detto debito, gli occorrerà trarlo ò farlo trarre in tutto, ò in parte a Napoli dalle fiere di Piacenza, ò altre piazze a noſtri Gio. Battiſta Scotto, Lorenzo, & Veſpaſianõ de Marini, mi contento che poſſa farlo, & mi obligo, che quanto per eſſo conto li trarrà, ò ſarà tratto di ſuo ordine ſarà prontamẽte pagato, & di ſodisfarli prontamente tutto quel dãno, & intereſſe, che, altrimente ſeguendo, gli ne poteſſe venire, del quale mi contento ſtarne al ſuo ſemplice giuramẽto, ò di perſona per lui legitima ſenz'altra proua, ne verificatione alcuna, come di ſopra ſi è detto, & per coſi oſſeruare, & compire obligo mia perſona, & beni preſenti, & da venire ſotto hipoteca, &c. renunciando, &c. & particolarmente ad ogni lege, decreto, ordine, ſtatuto, & canone coſi eccleſiaſtico, come ſecolare, che ſia, poſſa eſſer in mio fauore, & voglio che queſta poliza medeſima habbia quella iſteſſa forza, come ſe foſſe inſtrumẽto publico, rogato da publico ſcriuano cõ le clauſule ſolite a porſi in ſimili inſtrumenti, & giuro di non contrauenire in modo alcuno a quanto di ſopra ſi è detto, & di non domãdare aſſolutione di eſſo giuramento, ma tutto il contenuto in queſta poliza ſarà da me inuiolabilmente oſſeruato, ſenza oppoſitione, ne contraditione alcuna, & in fede della verità la preſente poliza ſarà ſottoſcritta di mia mano propria in preſenza del Sig. Stefano Canuaro, Gio. Battiſta Alfieri, & Pier Franceſco Mari, li quali di mia volontà, & per fede del vero ſi ſottoſcriueranno di loro propria mano; in Genoua li 15. di Luglio 1597.

N. N. N. N.

Et ab iſta formula in effectu non videtur diſcrepare negotiatio, de qua loquitur, & dicit eſſe in frequenti vſu *Boninſ. tract. de camb. c. 4. verſ. coſi anco. verſus finem, fol. 9.*

Quomodo ſuper iſto contractu hic poſito inter Scottum, & magnificum de Nigro procedatur per litteras cambij ad intereſſe cambiorum, & recambiorum, iuxta pactum appoſitum in ipſo contractu, habes per extenſum infra *numero* 98. & concordat ille modus, & formula litterarum cum litteris, quas ponit *Boninſ g. dicto c. 4. verſ. pagate, fol. 9.*

Tertium addo exemplar cambij, quod propriè 17 non conuenit inſtrumento publico manu notarij confecto, neque ſcripturæ priuatæ, ſed conuenit ſcripture, et libro argentarij, nummulariique, publicà auctoritate deputati, qui liber plene probat, cum argentarij libro præſtetur maxima fides contra ſcribentem, quam pro ſcribente, per ea, quæ ſecutus ſum in meo *tract. de ind. cauſ. &c. lib. 2. c. 11. ſub nu. 105. & ſeqq.* hæcque fides inuiolabiliter præſtatur libris, ſeu cartularijs Banchi S. Georgij in Ciuitate Genuæ, tum quia illud Banchum eſt publica auctoritate erectum, tum quia illius ſcripturæ præſunt notarij publici, tum quia iſta fides inconcuſſa de conſuetudine ab immemorabili tempore fuit ſemper præſtita, & preſtatur, tum demum, quia ſic mandant *ſtatuta Genuenſia*, præſertim in materia noſtra, quæ retuli *infra S. 6. gl. 1.* & exemplum, quod inter multa, quæ ex illis cartularijs aliquando vidi, & de quo vidi tractari, eſt ſequens.

MDCI. die 18. Septembris.

Tiberius Cazaretus, pro Ioann. Baptiſta N. Iano, & Ioanne Baptiſta N. ad cambium pro Bizunzij foro proximo

A

Sancto-

Sanctorum ad ſolidos 65. 6. ſingulo ſcuto mercatorum, videlicet in auro libras decem ſeptem mille treſdecim, ſol. 14. 9. ——————— *libr. 17013. ſol. 14. d. 9.*

Ioan. Baptiſta N. Ianus, & Ioan. Baptiſta N. pro dicto Tiberio Cazareto pro numerato in auro libras decem ſeptem mille treſdecim, ſol. 14. 9. ——————— *libr. 17013. ſol. 14. d. 9.*

B *Io. Baptiſta N. quon. N. Ianus, & Ioann. Baptiſta N. ſocij pro Tiberio Cazareto pro valuta de ſcutis octo millibus octingentis quinquaginta vno ſol. 8. ad ſol. ſexaginta nouem litterarum dictorum Io. Baptiſtæ N. Iani & Io. Baptiſtæ N. proxime præteritæ feriæ Auguſti Placentiæ in ſe cambiatis, valent in auro libras triginta mille quingentas triginta ſeptem. ſold. 6. 7.* ——————— *libr.* .....

Tiberius Cazaretus pro Ioann. Baptiſta N. quon. N. Iano, & Ioann. Baptiſta N. ſocij, & quolibet eorum inſolidum pro valuta de ſcutis octo millibus noningentis quadraginta octo, ſol. 13. 4. mercarum ad cambium pro ferijs proxime ventura Sanctorum Bizuntij ad ſolidos ſexaginta octo, & denarios tres ſingulo ſcuto mercarum, valet in auro libras triginta mille quingentas, triginta ſeptem,

D. *ſol. 6. 7.* ——————— *lib.* .....

Aduerte obiter, quod hæ litteræ numerales, quib. Genuenſes vtuntur in calculis, et ratiocinijs, ſcriptis in libris publicis, ſunt litteræ Imperiales, quibus deſcribant præfatas libras, & ſolidos.

Pro intelligentia huius ſcripturæ cartularij cambiorum, & praxi forenſi, vide quæ ſcripſi *infra §. 7. gl. 3. nu. 31. & 32.*

Aduerte etiam, quod etſi ex cartularijs prædictis pleniſſime probetur debitum, & creditum cambij contracti, & executiue procedi poſſit contra debitorem, tamen ſi cambia, in dictis cartularijs contracta ſit continuandà pro nundinis, fiunt de eis ſolitæ litteræ cambiorum, prout ego eas inter præfatos contrahentes vidi, quas hic tranſcribere, exiſtimaui inutile.

18 Tertius modus concipiendi ſcripturam in contractu cambij eſt per litteras cambij, & iſte eſt frequens, & communiter receptus, ſed prius quàm harum litterarum exemplaria ponamus, neceſſarium, vel ſaltem valde vtile erit, præmittere cognitionem cambiorum, quæ ſuprà diuidendo, adduximus.

19 Cambium minutum, de quo *ſuprà ſub n. 2.* eſt illud, quod fit eodem in loco, & fit de moneta vnius generis cum moneta alterius generis, nempe alterius formæ vel metali, commutando pretioſiora numiſmata cum minus pretioſis, vel è conuerſo, vt patet ex his, quæ ſcribunt *Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 9. initio*, & alij communiter in locis citatis *infra nu. 21.* & in hoc cambio non conſideratur quis ex cambientibus prius numeret, ſeu accipiat, quia fit incontinenti hinc inde mutuà numeratio, ſeruata æqualitate, & detracto collybo, qui debetur nummulario, cum inſeruiat vtilitati, & commoditati publicæ, de quo collybo ſcripſi aliquid *§. ſeqq. 20 gl. 3. num. 97. verſ. infero. & num. 123. & ſeqq.* † Quod ſi indagaremus, quis eorum de iure deberet prius numerare, & poſtea recipere, diceremus, quod prius numerare deberet priuatus, qui accedit ad nummularium pro cambio, & moueor, quia cambium eſt emptio, & venditio, vt ſecutus ſum *quæſtione præced. vlt. numer. 21. & ſequent.* & in venditione emptor debet prius ſoluere pretium, & poſtea venditor tradere rem, *Bal. in cap. 1. ſub num. 4. de ſequeſtr. poſſ. et fruct. Cart. Sen. in l. vnica, in princip. num. 13. C. de prohib. ſequeſtr. pecun. inter tract. diuerſ. tomo 3. par. 2. fol. 144.* ſed nummularius, ſeu collybiſta tenet locum venditoris, cum habeat publicam officinam nummulariam ad vendendum diuerſas monetas, & priuati ad eam, vt eas emant, accedunt, *Ergo, &c.*

De hoc cambio minuto ſcripſerunt *Card. Caietan. tractat. de camb. cap. 1. num. 1. tomo 9. par. 1. fol. 105. Med. d. q. 9. Sot. tract. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. artic. 2. col. penult. in 1. gen. cambiorum, & q. 9. art. vnico, Couar. tract. de vet. coll. numiſm. cap. 7. ſub numero 4. tomo 1. fol. 704. Nauar. in man. conf. ſſ. cap. 17. de vſur. circa camb. ſub num. 288. Ioan. Azor. de inſtit. moral. p. 3. libro 12. tit. de camb. capit. 4. & alij infra citati*, ſed de eo, vti admodum noto, & in quo non adſit multa difficultas, omiſit ſcribere. *Boninſega. tract. de camb. cap. 7. in fine*, † & hoc ſolum cambium fuiſſe in vſu apud antiquos, ſcribit *Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 3. num. 4. & 5. de vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 137.* & eſſe antiquiſſimum, et habuiſſe originem ab initio, quo fuit inuenta moneta, ſcribit *Romoal. Coli Lucenſ. tract. de camb. c. 4.* 21 22

Hoc cambium eſt verum, & proprium cambium in quo nulla poteſt cadere vſura, cum in eo mutuum nec explicitum, nec implicitum conſiderari poſſit, ſiquidem nulla interuenit temporis dilatio, poteſt tamen in eo cadere iniuſtitia, ſi non ſeruetur æqualitas, *Medin. in ſuis trac. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 9. initio, fol. 372. in fine, & 273.* & fit cum interuentu duarum perſonarum tantum, vt patet ex caſu, quem ponit *Medin. ibidem.* & quem poſuimus nos *infra n. 25.* † Et dicitur cambium ſine litteris, & reale. *Fabian. tract. de camb. in 1. parte numero 23. & 4. & part. 2. cap. 4. numer. 53. verſus finem, tom. 6. parte 1. fol. 411. & 416.* & quod fiat abſque vllo litterarum adminiculo, notat etiam *Io. Azor. d. cap. 4. q. 1. in fine*, & dicitur cambium minutum eo, quod, vt plurimum minutiores nummi pro pretioſioribus, aut è contra commutantur, & poteſt etiam vari manuale ad differentiam cambij, quod fit per litteras *Sot. et Io. Azor. in locis ſupra proxime citatis*, ſeu dicitur cambium minutum, quia, vt plurimum, & reſpectu cambij per literas fit ad minutum, id eſt, in parua quantitate, † & ideo ij, qui huic arti cambiendi ad minutum inſeruiunt, vocantur *Bancherotti*, et non *Bancherij*, *Fabian. d. tr. ct. de camb. in princ. nu. 4. tom. 2. parte 1. fol. 211.* Dixi (*vt plurimum*) quia etiam ſi permutatio fieret in magna quantitate adhuc diceretur cambium minutum, inſpecta ſui origine. 23 24

Pro iſto cambio minuto an poſſit campſor aliquid accipere a campſuario, dixi *§. ſ. qq. gloſſ. 3. num. 37. & ſeqq.* 25

Pono exemplum huius cambii minuti. Tu debes ſoluere mercatori Genuenſi libr. 400. monetæ Genuenſis: vis ei dare ſcutos 100. argenteos, quorum valor ſecundum currentem curſum eſt maior, quam ſit ſecundum tariffam, et publicam cridam, cum ſcutus argenteus hodie in currenti curſu valeat vſque ad libras 4. & ſol. 14. & ſecundum tariffam valeat ſolum libras 4. & ſol. 10. mutuator vult ſcutos accipere, non ſecundum curſum currentem, ſecundum quem prædicti ſcut. 100. conſtituerent prædicta libras

Digitized by Google

bras 470. rationato quolibet in ſcuto argenteo pro lib. 4. & ſol. 14. ſed vult eos accipere ſecundum ualorem cridę, ſecundum quem conſtituunt ſolum libras 450. et quia pro maiori pretio non cogitur eos accipere, cum ſtandum ſit pretio cridę, vt dixi §. *ſeq. gl. 5. nu. 109. ſub declar. 1.* tu adis aliquem campſorem, cum quo cambis dictos ſcut. 100. argenteos in tot cauallottis, calculato quolibet ſcuto argenteo pro lib. 4. & ſol. 11. quia ſic capſores hodie cambire, ſeu emere ſolent ſcurum argenteum, & cauallori ſunt moneta Genuenſis, quam mercato creditor recuſare non poteſt; vnde in toto iſto cambio minuto lucraris libras quinque, quia lucraris ſolidum unum pro quolibet ſcuto, & ſolidi centum faciunt lib. 5.

26 Vel pone exemplum in eo, qui debet ſcut. 100. argenteos, quos cum non habeat, ſed habeat eorum valorem in alia moneta, puta in tot realibus Hiſpanicis, & creditor monetam hanc recuſet accipere, cogitur debitor dictos ſcut. 100. argenteos emere per viam cambij minuti, permurando reales cum ſcutis argenteis.

27 Pone etiam exemplum in eo, qui uult proficiſci ad loca remota, vult ſecũ pecuniam deferre pro ſuis neceſſitatibus, habet ſolum monetas æneas, ſeu argenteas, quarum põdere nimis oneraretur, et in locis exteris aut non expeterentur, aut minoris valerent; ideo eas permutat cum moneta aurea: quæ eſt minoris ponderis, et vbique valet, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 9. art. vnico, concl. 32. col. 3. fol. 608.*

Alia exempla collige ex *Sot. Vbi ſupr.*

28 Dicimus hucuſque: cambium minutum fieri in eodem loco, et ideo ſine litteris, quia fit pecunia præſenti, uerum *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 3. art. Unico, ſub numer. 1. tomo 2. fol. 534.* conſiderat, hoc cambium minutum poſſe fieri etiam pro alio loco, et ſic pro pecunia abſenti tanquam præſenti.

Reliqua de cambio minuto, nempe, in quibus conueniant, et in quibus differat a cambio non nundinario per litteras, et quam vtile ſit Reip. et nonnulla alia habes *infra numer. 30. & ſeqq.* et in diuerſis locis tractatus, quando ſe obtulit occaſio agendi de eo.

Et hæc pro cognitione cambij minuti.

29 Cambium pecuniæ preſentis cum pecunia abſenti, quod, vt dixi *ſupra nu. 3. & 10.* regulariter fit per litteras, eſt duplex; cambium ſcilicet non nundinale, et cambium nundinale, et quare dicatur cambium per litteras, dixi *ſupra d. nu. 10.*

30 Cambium primum, uidelicet, non nundinale conuenit ſubſtantialiter in multis cum cambio minuto, de quo loquutus ſum *ſupra nu. 19. & ſeqq. vſque huc.*

Primo enim conueniunt in hoc, quod utrumque eſt reale, et fieret etiam in iſto non nundinali hinc inde mutua numeratio incontinenti, niſi ſe intraponeret diſtantia loci, ad quem ſunt deferendæ litteræ, ut dixi *quæſt. præced ſub num. 13.* et infra *nu. 34.* et quod hoc cambium non nundinale ſit uerum, reale, et iuſtum, ſcribunt *Medin. in ſuis tractat. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 5. Verſ. quibus præmiſſis, col. 3. in fine. fol. 360. & q. 9. verſ. dicitur aliud. col. 2. fol. 373. Sot. tract. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 8. art. 2. poſt 5. concluſionem fol. 606. Fabian. tract. de camb. part. 1. num. 5. & part. 2. cap. 4. num. 53. in fi. tomo 6. parte 1. fol. 411. & 416.* et hunc cambij contractum eſſe licitum, et iuſtum, ſentiunt *Bald. Laurent. de Rodulph. Salyc. Io. de Anan. Iaſ. Nauar. & alij*, quos ſecutus ſum *infr. q. 7. p. 1. nu. 41. & ſeq.*

Secundo conuenit, quia ſicut cambium minutum 31
tum eſt ualde utile Reip. ut patet ex exemplis, quæ poſui *ſupra num. 25. & ſeqq.* et ſcribunt *Nauar. Couarr. Io. Baptiſta Lup. & alij*, quos citaui *q. ſeq. num. 14.* ita etiam hoc cambium per litteras eſſe Reip. ualde neceſſarium; ſcribunt ijdem *Nauar. & alij*, quos ſecutus ſum *eod. n. 14.* et de neceſſitate, et utilitate huius cambij patet etiam his, quæ ſcripſi *infra nu. 36. & ſeq. & q. ſeq. nu. 7. verſ. cambium vero.*

Tertio conuenit, quia ſicut in cambio minuto in- 32
teruenìunt perſonæ uere, et realiter, ut patet ex his, quę ſcripſi *ſupra nu. 25.* ita etiam in iſto interueniunt uere, et realiter an differentiam cambii de quo ſcripſi *infr. nu. 83. & ſeq.* et latius *infra §. 6. gl. 1.* præſertim *n. 12. 13. & ſeq.*

Differunt autem in aliquibus non eſſentialibus.

Primo differunt, quia cambium minutum fit in- 33
continenti, et ideo ſine litteris, et in eodem loco, ut patet ex his, quæ ſcripſi *ſupr. num. 19. & 23.* iſtud uero fit cum aliqua mora per litteras, et ad alium locum, ut patet ex his, quæ ſcripſi *q. præcedenti ſub nu. 13. & nu. ſeq.* et conſequenter ſicut in cambio minuto non poteſt interuenire mutuũ, ideoque neque uſura, quia fit ſine diuerſitate temporis; ut dixi *ſupra ſub num. 19.* et ideo dicitur cambium purum: ut retuli *ſupra ſub n. 1.* ita è contra cambium per litteras propter diuerſitatem temporis, quæ in eo interuenit, habet admixtũ mutuum, et ideo dicitur cambium impurum, ut retuli *ſupra ſub nu. 1.*

Secundo differunt, quia in cambio minuto cam- 34
pſor, ideſt, nummularius, ſed capſerius prius recipit monetam a campſuario, et poſtea dat ęquiualentem, uel ſaltem ita incontinenti fit hoc cambium, ut non conſideretur quis prius numeraret, ut dixi *ſupr. ſub num. 19.* at in iſto per litteras, cum non poſſit hinc inde incõtinenti cambiri, et fieri mutua numeratio, ſed interponatur tota illa mora, quouſque litterę deferantur, ut dixi *q. præced. ſub num. 13.* oritur neceſſario quoddam creditum, nam qui prius dat, ut poſtea recipiat in alio loco, efficitur creditor, et conſtituitur loco emptoris, et alius, qui eſt ſoluturus poſtea in alio loco, remanet debitor, et ueluti uenditor, quia, dum ego quęro remittere ad Vrbem ſcut. 100. ſequor naturam emptoris, cum uelim emere ſcut. 100. Romæ, unde tanquam emptor debeo prius ſoluere pretium, et poſtea recipere rem emptam, ut in cambio minuto conſideraui *ſupra num. 20.*

Tertio differunt, quia cambium minutum fit in- 35
teruentu duarum perſonarum, ut dixi *ſupra num. 19. in fine*, hoc uero cambium expleri ſolet interuentu trium; et quandoque quatuor perſonarum, prout ſolutio uenit facienda illimet, cui debetur, uel alteri perſonæ de mandato illius, nam ſi ſolutio eſt facienda illimet, qui pecunia dedit, et cui propterea debetur in primo exemplo, poſito *num. ſeqq.* tunc interueniunt ſolum tres perſonę, unus enim eſt ille, qui de mandato eius, qui accipit, et tertius eſt is, qui dat. Si uero ſolutio ſit facienda alteri, quam ei, qui dedit, tunc interueniunt quatuor perſonæ, quia quartus eſt ille, cui ſolutio fieri debet de mandato eius, qui pecunias dedit, & ſic in iſto cambio ſunt

duo

Digitized by Google

duo mandantes,& duo mandatarij,vt patet in ſecũdo exemplo poſito *infra nu.37.*

36 Pono primum exemplum huius cambij ſimplicis non nundinalis, de quo *ſupr.ſub numer.4. verſ.primum eſt*. Titius habet Romæ 100. aureos, quos Lugdunum iturus ad negotiandum, vellet ſecum portare, ſed ne eos periculis,laboribus,et impenſas ſubijciat, dat Romæ Caio nummulario, vt ei ſoluat Lugduni, *Io.Azor.de inſtit.moral.part.3.lib.10.tit.de camb.cap.5.q.1.Verſic.accedit.* ſeu Hiſpanus, acturus litem in ſacra Rota Romana,vbi lites, vt plurimum, non ſunt breues, vult Romam ire,& ſecum pecunias deferre. Item Genuenſis, iturus Conſtantinopolim, ſeu ad aliam quamuis Orbis remotiſſimam partem (prout eſt proprium Genuenſium) ad emendas merces,eaſque tranſuehendas ad Ciuitatem Genuæ: debet magnam pecuniarum quãtitatem ſecum portare;quilibet iſtorum tum ad euitanda pericula, incommoda,& grauiores expenſas,quæ fierent pro actuali pecuniarum tranſportatione,vt dixi *infra q.7.part.1.ſub num.44.& ſeqq.& numer.47.* tum etiam ad euitandam iacturam, & damnum valoris monetæ, quæ in aliquibus locis aut non expenditur, aut minoris valet, adeunt in propria patria, ſeu loco, vnde diſceſſuri ſunt campſorem, qui negotiatur in illis locis,et illi dant valorem pecuniarum, quas volunt ſibi ſolui in locis,ad quę ituris ſunt,et capiunt litteras cambij,et hoc exemplum, loquendo de clerico Toletano,ituro Romam,qui propterea dat campſori Toleti exiſtenti centum ducatos, recepturus eorum ſolutionem Romę, ponit *Medin.in ſuis tract.tomo 2. tit.de reb. per vſur.acquiſ.q.5.colum.4.verſ.pro quo aduertendum.fol.*360. adens, quod iſto caſu ex parte campſoris, quia prius accipit, nullum eſt mutuum, et conſequenter nec eſt eius parte reperiri poteſt vſura.

37 Pono ſecundum exemplum. Tu habes Genuę ſcut.115. argenteos, ſeu auri in auro,vis illos Romã remittere, ſoluendos Titio, adis Io.Franciſcum N. mercatorem Genuenſem, eique numeras dictos ſcut.115. vt eorum valorem, qui ſunt ſcut.110. dum dimidio auri in auro ſtamparum, ſolui faciat Romæ prædicto Titio a Franciſco N.

38 Ponas tertium exemplum; Florentinus onuſta naui multis ſericis mercibus, iuit Luſitaniam; et, uenditis illic mercibus redditurus Florentiam, ubi moneta Luſitana non ualet, et dato; quod ualeret. multa in eius tranſportatione ſubiret pericula, incommoda, et expenſas, deſiderat illas cambire, pro Florentia; Luſitanus è conuerſo, multis iam allatis mercibus ad Ciuitatem Florentiæ, illiſque uenditis, ob eaſdem ratione deſiderat pretium cambire, et remittere ad Luſitaniam; vterque iſtorum, audito reciproco deſiderio, et agnita communi utilitate, campſat inuicem, dando Florentinus in Luſitania pecuniam Luſitanam illi, cui Luſitanus per litteras ſubebit, et Luſitanus in Ciuitate Florentiæ pecuniam Florentinam illi, cui Fiorentinus mandabit, ſeruata commutationis ęqualitate:uel aliter fiat iſta commutatio; prout inter ipſos cambientes fuerit conuentum, et non diſſimile exemplum ad oſtendendum uerum, reale, iuſtum, utile, et neceſſarium cambium,tradit *Boninſ.tract.de camb.c.2.*

39 Pone quartum exemplum non minus campſori lucroſum,quam ex pecuniarum ſumma,et ex re,cui inſeruit, magnificum.

Hiſpaniarum Rex pro militari expeditione aduerſus Belgas indiget duodenis decies centenis millibus nummorum aureorum, qui ſunt, ut aliter loquuntur, duodecim milliones; duo, uel tres ex primarijs Genuenſibus negotiatoribus, audita Regis intentione, adeunt eius miniſtros, eiſque offerunt, ſe prædictam totam ſummam Regi in certis locis,et tertis temporibus ſoluturos, & è conuerſo Rex eiſdem Genuenſibus promittit certis temporibus, & locis Hiſpaniarum, & Luſitanię ſoluere pretium dictorum nummorum aureorum,& pro promiſſionis adimplemento, eiſdem dat litteras, quibus mandat officialibus dictorum locorum, vt eis aſſignent, & ſolui ſuis temporibus faciant ſummam dictorum nummorum aureorum, vt in alio propoſito de hoc ipſo cambio mentionem feci *§.ſeqq.gloſſ.5.num.269.& ſeq.* iſtud enim eſt cambium reale, & ſine nundinis, qui fere fiunt litteræ, & negotiatores Genuenſes habent lucra cambiorum, conſideratis tam expenſis in tranſportatione pecuniarum, quam periculo tranſportationis,& quod idcirco moneta abſens valet minoris,quã præſens,et conſideratis omnibus his, de quibus dixi *infra q.7.parte 1.numero 44.& ſeqq.*& quia iſti duo,vel tres negotiatores non habẽt tantam pecuniarum quantitatem, ipſi magnam eius partem ſumunt cambio nundinali a particularibus perſonis; quibus ex eodem lucro, quod ipſi faciunt cum Rege, ſoluunt intereſſe cambiorum: Verum hoc eſt ex illis cambijs,in quibus nummularius prius dat,& poſtea recipit,ideoque eſt magis ſuſpectum ſecundum *Nauar.& Io.Bap.Lup.*quos citaui *inf. quæſtione 7. parte 3. limitat. 11. numero 10. verſic. ſubextende.*

Declara hoc exemplum, vt iſte contractus,quem Itali vocant, *partitum*, & Hiſpani, *aſſientos*,& celebratur a ditiſſimis quibuſdam mercatoribus, maxime Genuenſibus cum Rege Hiſpaniarum, vt ſcribit *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.q.78.artic.2.controu.9.ſub num.11.verſ.ex hac.fol.263.tom.2.* ſit iuſtus,habita recta ratione expenſarum, laboris, & periculi, iuxta communem fori æſtimationem, vt dixi.

Secus ſi iſte contractus ea e clebretur lege, vt Rex pro quolibet centenario ſoluat 20. aut 15.ſub titulo lucri ceſſantis vltra capitale, quia tunc Genuenſes vſurarie agerent *Mich.Sal.in loco ſupra proxime citato.*

Præmiſſa aliquali cognitione huius cambij ſimplicis non nundinalis,& adductis de eo exemplis, in quibus hoc cambium fiat reliquum eſt, vt formulam litterarum ponamus.

Formula litterarum cambij,in quo interueniunt 40
tres perſonæ iuxta eã, quæ ſcripſi *ſupra numero 35. in*
tertia differentia, poteſt eſſe iſta. *Payate per me al porta-*
tor di queſta ducati cento per altri tãti hauuti; quã formu-
lam ponit *Marant.in ſuo ſpec.parte 6.act.6.numero* 46.
*verſ.hoc in loco,fol.*385. † et non diſſimilem formu- 41
lam, loquendo de cambio, in quo nummularius
prius recipit pecunias, ut in alio loco ſoluat, ponit
Io.Azor.de inſtit.moral.parte 2.libro 10.tit.de camb.cap.5.
q.4. (*Hiſce primis litteris viſis, & perlectis, ſoluas Titio,*
Vel Iulio eius filio, Vel procuratori centum aureos, quia hic
Romæ ab eo totidem accepi,) quas litteras Caius num-
mularius Romæ ſcribit Seio ad Lugdunum: &, lo-
quendo in caſu oppoſito, quando nummularius
primum dat pecunias, vt eas in alio loco recipiat,
eandem formulam ponit *in cap.6.*

Fonau-

Digitized by Google

42 Formula vero litterarum, quando interueniunt quatuor perſonæ, poteſt eſſe iſta, ſuper qua ſcripſit *Bal. conſ. 348. factæ fuerunt. lib. 1.* et ex eo refert *Stracch. tract. de adiect. par. 4. in fine, quæſt. 16. num. 1. tom. 6. par. 1. fol. 403.* (*Pagate per queſta prima lettera à dì 9. Ottobre à Luca di Goro lib. 45. ſono per la valuta, quì da Miſſio Rena, al tempo li pagate, & ponete à mio conto, & R. che Chriſto vi guardi. Bonromeo de Bonromei ſalute di Milano à dì 9. di Marzo 1325.* à tergo. *Aleſſandro de Bonromei, & Domenico d'Andrea Inurea prima de lib. 45.*)

Et licet in hac formula videantur latere duo defectus: Primus, quia illa dilatio ſolutionis vſque ad ſeptem menſes, nempe, à die 9. Martij, vſque ad diem 9. Octobris videtur contra naturam litterarum cambij, cum litteræ cambij regulariter ſtatim ſolui debeant, ſiquidem earum ſolutio committitur Bancherijs, qui ſtatim ſoluunt, neque hæc dilatio conuenire poteſt cambio nundinali, quia vltra quod cambiorum nundinalium ſolutio fiat infra tres menſes, exprimuntur nundinæ in ipſis litteris, puta pro foro Sanctorum Auguſti, et ſimilibus. Secundus, quia hæc
43 formula caret loco, ad quem litteræ mittuntur; † Tamen ceſſat vterque defectus: nam quoad primum eſt aduertendum, quod cambium non nundinale poteſt contrahi dupliciter, videlicet, vt ſolutio fiat ſtatim, quod dicitur, *à littera viſta*, de qua ſolutione ſcripſi *§. ſeq. gloſ. 5. num. 5. caſ. 2.* vel vt ſolutio fiat in aliquo certo termino, quia ſic mutuo partium conſenſu contrahitur, vt aduertunt etiam *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 4. art. 2. controuer. 18. num. 2. tom. 2. fol. 609. & Romoal. Colt Lucen. tract. de camb. cap. 9.* et quod ex pacto poſſit aſſignari certus terminus in litteris ad ſoluendum, ſcribit etiam *Io. Azor. de inſtitut. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 5. q. 4.* et forſan etiam in caſu dictarum litterarum altera pars non antea illas volebat; ſeu verius, quia is, cui litteræ ſoluendę mittebantur, erat debitor cum illa dilatione: et quoad ſecundum dico, non eſſe conſiderabilem, quia locus, ad quem, non faciebat difficultatem in lite, ideoque fuit omiſſus in conſilio, quamuis eſſet poſitus in litteris.

44 Formula, quę eſt expedita, poteſt eſſe illa, quam ex *Io. Azor. poſui ſupra ſub num. 40.* dum ſcribens mandat, vt ſoluat procuratori; ſeu iſta, quę hodie eſt in frequenti uſu.

1613. à 18. di Ottobre in Genoua. ſcudi 110. e mezo delle ſtampe.

Magnifico Signore, ſarete contento pagare ad ogni ſuo piacere al Signor Marco N. ſcudi cento diece & mezzo d'oro in oro delle ſtampe, per la valuta hauuta in contanti da Meſſer Tullio Vareſe, notandoli à conto mio.

Sono ſcudi cento d'oro in oro ſtampe, & più diece & mezzo, in tutto ſcudi 110. & mezo.

Gio. Franceſco N.

A tergo. *Al Mag. Sig. Franceſco N.*

Roma.

Has litteras Io. Franciſcus N. dat eidem Tullio, qui mittit ad Marcum N. qui, illis habitis, requirit Franciſcum N. ut eas ſoluat; et ſecuta earum ſolutione, tam Io. Franciſcus N. quam Franciſcus N. notat iſtam partitam in eorum libris, ut, loquendo de cambio nundinali, poſui exemplum ſcripturę mercatorum *inf. n. 82.* Quod ſi Franciſcus N. litteras non acceptaret, tunc Marcus N. faceret proteſtum coram notario iuxta formam, de qua ſcripſi infra, quod nō fuerunt acceptatę, et illis redditis eidem Io. Franciſco N. teneretur ipſe Io. Franciſcus aliter eidem Tullio ſatisfacere, etc.

Aduerte primo nunc, quod idem Ioan. Franciſcus, datis Tullio prædictis litteris cambij, poſtea de illis certiorat Franciſcum N. per litteras, quas vocant, *d'auiſo*, ſeu *de ſpaccio*, quarum formulam in ſequenti modo cambiendi, videlicet pro nundinis, poſui *infra n. 77.*

Aduerte ſecundo, quod Tullius poſſet non acquieſcere vnicis litteris, ſed poſſet duas, vel tres petere, vt dixi *infra num. 73. & 74.* cum poſſet euenire caſus, vt primæ, vel ſecundæ amitterentur, vt dixi etiam *§. ſeq. gl. 6. nu. 2. & 3.*

Aduerte tertio, quod Ioan. Franciſcus N. qui in prædicta formula mandat Franciſco N. vt ſoluat Marco, *ad ogni ſuo piacere*, poſſet etiam dicere, *à viſta*, & idem ſignificaret, vel, *ad vſo*, ſed iſta verba, *ad vſo*, importarent, vt Franciſcus N. ſolueret poſt aliquot dies a die, qua ei litteræ conſignarentur, prout latius hæc omnia ſcripſi *§. ſeq. gloſ. 5. num. 5. & ſeqq. & num. 8. & ſeqq.*

In hac litterarum formula, quam poſui *hic ſupra*, illæ quatuor perſonæ apparent realiter, & diſtinctæ, nunc pono formulam, in qua tres tantum perſonę apparent realiter, & diſtinctę, ſed uirtualiter ſunt etiam quatuor, nempe, quando una, eademque perſona gerit negotium remittentis, & trahentis, ſoluendo ſibi ipſi; huicque formulę congruit litterarum formula, de qua *Bald. conſ. 190. Sempronius lib. 2.* quæ formula in meo libro nimis corrupte legitur, & à me ſic reſtituitur.

Al nome de Dio. Amen. à dì 1. di Febraro 1381.

Pagate per queſta prima lettera ad vſanza à voi medeſimo libre 43. de groſſi, ſono per cambio de ducati 440. c'hò riceuuto da Scio.

Sempronio

A Titio.

Et hæc de cambio in prima qualitate litterarum, nempe, de cambio non nundinali.

Cambium ſecundum, quod poſui *ſup. n. 5.* uideli- 45
cet, nundinale, conuenit cum precedenti cambio nō nundinali in tribus.

Primo, quia ſicut illud eſt reale, ut dixi *ſup. n. 30.* ita etiam reale eſt iſtud, ideoque licitum, & diſputando firmaui *infr. q. 7. par. 1. num. 50.* præſertim cum à *Pio V.* ſit permiſſum, ut patet ex eius conſtitutione, quam habes *infr. §. 9. num. 52.*

Secundo, quia ſicut in illo is, qui tradit pecuniam alteri, recepturus poſtea alibi ſolutionem, habetur pro emptore, ut, loquendo in cambio minuto, dixi *ſup. n. 20.* ita etiam in iſto mercator, qui dat ſuis pecunias cambio, dicitur emptor, quia emit ſcutos marcharum, & qui accipit, dicitur uenditor, quia eos uendit, ut latius explicaui *quæſt. præceden. num. 21. & infra quæſt. 7. part. 2. ampl. 10. num. 67. & ſeqq. & alibi ſparſim.*

Tertio, quia in utroque requiritur iuſtitia pretij, cum in utroque conſideretur, ut dixi hic ſupra, emptio & uenditio, in qua requiritur iuſtitia pretij, ut late declaraui *infra quæſt. 7. par. 2. ampliat. 10. num. 67. & ſeqq.* & de imponendo pretio ſcutis marcharum, ſcripſi *§. ſeq. gl. 4. n. 14. & 15.*

Differunt autem ſemper in hoc uno, quod illud 46

Digitized by Google

fit,nullo termino,ſeu dilatione data ad ſoluendum, ut dixi *q.præcedenti in 6.differentia ſub num.* 13. iſtud vero cum dilatione ad nundinas, *Fabian.tractat.de camb. parte 2. capite primo ſub numero* 51. *verſiculo & ſimiliter. tomo ſexto, parte prima, folio* 416. & dixi *ſupra ſub numero* 13.

47 Quia Doct.communiter ſcribunt, artem campſoriam eſſe Reip.ualde utilem,& neceſſariam, ſiue loquamur de cambio minuto, ſiue de cambio per litteras,ut patet ex his,quæ ſcripſi *q. ſeq.ſub numer.* 14. nunc in hoc ipſo cambio nundinali vtilitatem hanc euidenter oſtendendam, ponendo caſus ad praxis uſum.

Primus caſus eſt, quando tu, habes Genuæ ſcut. 200. uis illos Neapolim remittere, et quia per uiam cambij non nundinalis ex illis ſcut.200. quos dares campſori in Ciuitate Genuæ, non haberes in Ciuitate Neapol.niſi ſcut.190. tu eos in Ciuitate Genuæ das cambio pro proximis futuris nundinis Placentię, ubi deinde eoſdem denuò das cambio (quod uocant de reditu nundinarum) pro Ciuitate Neap. ex quibus duobus cambijs tu in Ciuitate Neap. habebis non ſolum ſcut.200.ſed aliquid amplius.

48 Secundus caſus eſt, quando tu Romæ de mandato Genuenſis, habentis litem in Sacre Rotæ tribunali, ſoluis de ſuis proprijs pecunijs ſcutos centum ſollicitatoribus, procuratoribus, aduocatis, ſcriptoribus, et pro alijs expenſis, quibus ſcut 100. ſolutis,tu ſtatim, totidem indigens, Romæ eoſdem accipis cambio pro proximis nundinis Placentiæ, præcedente ordine eiuſdem Genuenſis ab initio: ut de eis te reualeres per uiam cambij, cũ ſolutio hac uia nundinarum tibi ſit prompta, & Genuenſi utilis, quia eam ſiciet cum minori intereſſe,et cum maiori commoditate,te,his ſcut.100. una cum intereſſe acceptis cambio,tu Genuenſem certiorem reddis de cambio,ut illud in nundinis ſoluat.

49 Tertius caſus eſt, mercator Genuenſis ex Ciuitate Genuæ uult remittere ſcut.10000. ad Ciuitatem Meſſanæ,ut illic mercaturam ſericam exerceat,non inuenit Genuę,qui trahat,uel inuenit qui trahet,ſed cum nimio remittentis damno, ideſt dat illos cambio pro proximis futuris nundinis Placentię, ut inde facilius, et ſine damno ex reditu nundinarum campſet pro Ciuitate Meſſanę,et quia cambium iſto caſu inſeruit mercaturæ, iuxta eá, quę ſcripſi *q.ſeqq. num.7.verſ.cambium vero*,ideo eſt cęteris minus ſuſpectum,et Reip.magis utile.

50 Quartus caſus eſt; Mediolanenſis dedit cambio ſcutos 2000.pro fututis ptoximis nundinis Placentiæ, interim indiget ſcut.2500. in Ciuitate Neapoli pro mercatura, quam illic exercet, ideo capit dictos ſcut.1500. cambio pro futuris proximis nundinis Placentiæ, ubi ex ſcut.2000. per eum cambio datis ſoluet ſcut.1500. per eundem cambio acceptos.

51 Quintus caſus eſt, quando Genuenſis, habens Genuæ ſcut.1000. in capſa, quos non uult ponere in mercibus; neque in ſtabilium, aut redituum emptione, neque uult eos tenere otioſos ſine fructu, et ideo date os cambio pro nundinis Placentiæ,cum ordine, quod ex nundinis remittantur,ſibi ad Genouam, ſeu ad alium locum cum illo intereſſe, ſeu beneficio, quod reſpondebunt cambia, prout caſum hunc habes in quaddam cambij diſputatione, quam retuli *infra* §.9. *num.*1.*& ſeqq.* et quod regulariter cambia pro foro Placẽtiæ non fiant ad effectũ ut pecuniæ,illic ſoluendę, inueſtiantur in Ciuitate Placentiæ,ſed vt ex eiuſdem foro ad alias mundi partes; ſeu ad eundem locum in quo contractum eſt cambium,remittantur per uiam noui cambij habes in quadam cambij terminorum inſtructione, quam retuli *eodem* §.9.*numer.*42. et iſto quinto caſu hic Genuenſis nó exercet cambium cauſa mercaturæ, iuxta ea,quæ de uero cambio ſcripſi *q.ſeqq.ſub num.*7. et hic in caſu præcedenti,ſed exercet ſolum pro negotiatione lucratoria.

Et de iſto,qui ita exercet cambium,contingit du- 52
bitare,an dicatur mercator, vel negotiator per ea, quæ diſcutiendo,an negotiari,et mercari ſint idem, et an dantes mutuas fęnebres pecunias, et campſores dicantur mercatores, uel potius negotiatores, ſcribit *Stracch.tract.de mercatur.parte* 1.*num.*5.43.67.*et ſub num.*68.*tomo* 6.*parte* 1.*fol.*285.*& ſeqq.* et ad id facit, quod ſcribit *Boninſ. tract.de camb.capit.*7. *verſus finem*, *Verſiculo reſt a àconſiderare*. Quæ dubitatio eſt utilis etiam pro intelligentia legum, et ſtatutorum, prohibentium officialibus, ne negotientur, ut in *ſtatutis Genuenſibus libro* 1. *capit.*14. *de ordine ſeruando, &c.* §.*nequeant poteſtates*. nam huiuſmodi leges, et ſtatuta habebunt locum in cambijs huius quinti caſus, cum negotiari ſit emere,et emptum reuendere cauſa lucri,per ea, quæ dixi *infra q.*7.*parte* 2.*amplat.*11.*nu.*7.*Verſiculo confirmatur*, *& parte* 3.*limitat.*17.*numer.*19. *& ſeq.* & cambij huius quinti caſus, an ſit licitum, propoſui in capite difficultatis *infra quæſtione* 7.*part.*1. *initio*, et de eodem diſcutitur particulariter in quadam diſputatione, à me relata *infra d.*§.9. *numero* 1.*& ſeqq.*

Hoc cambium nundinale, attentis eius qualitati- 53
bus, eſt multiplex; quoddam enim dicitur, *al conto*, quoddam, *al prezzo corrente*, quoddã liberum, quoddam non liberum, prout eſt cambium, *con la ricorſa*, quoddam licitum,ſeu iuſtum, quoddam vero illicitum,et iniuſtum,ut dixi *ſupr.nu.*8.*& ſeq.*

Cambium, *al conto*, dicitur illud, quot fit pretio, quo initio celebrandarum nundinarum imponitur ſcuto *de marche*,ut ſcribit etiam *Io.Bapt.Cauat. tract.de camb.in præludiis, verſ.reſpondeo,& Verſ.ſeq.fol.*215. hocque pretium imponitur à magiſtratu mercatorum, qui magiſtratus eſt in duplici loco,eſt enim in Ciuitatibus: in quibus contrahuntur cãbia pro nundinis, et pro alijs locis, utputa in Vrbe Venetijs, Florentiæ, Genuæ,et ſimilibus,et eſt in nundinis, in quibus pretium imponitur ſcuto *de marche* pro cambijs, quæ contrahuntur ibi, et dicuntur de reditu nundinarum, vt ſcribit etiam *Romoal. Coli Lucenſ. tractat.de camb.cap.*16.*& dixi latius infra q.*7.*p.*1. *nu.*93.*&* §.*ſeq.gl.*3.*nu.*70.*& gl.*4.*nu.*71. *&* 14.ubi uideas, quæ tu forſan hic deſideraſſes.

Sed quo clarior res fiát in praxi, do exemplum 54
huius cambii, *al conto*, contrahendi in Ciuitate pro
nundinis;tu de menſe Octobris uis in Ciuitate Ge-
nuæ dare mihi ad cambium ſcut.100. auri pro pro-
ximo futuro foro Sanctorum, id eſt,vis a me emere
ſcutos *de marche* uſque ad centum ſcutos auri, unde 55
in primis tu calculas ſcutum auri in lib.3.et ſol.8.ſic-
que in ſol.68.quia Genuæ in ratione cambii ſemper
tanti æſtimatur, ut habes in quadam terminorum
cambij inſtructione, à me relata *infra* §.9. *num.* 26.

et ſcribit

Digitized by Google

ut ſcribit *Romál. Coli tráctat. de camb. capit.* 11. et dixi etiam *infra* §. 5. *gl.* 2. *num.* 1. quod tamen eſt pretium fictum, quia Genuæ non reperitur ſcutus huius valo-
56 ris, † deinde calculas ſcutum *de marche* in ſol. 67. quia tanti pro foro Sanctorum eſt æſtimatus a magiſtratu, ſeu conſulatu mercatorum, cum iſte ſcutus in ratione cambij non habeat aliud pretium; quam illud, quod ei ſingulis nundinis imponitur à mercatoribus, de quo ſcuto *de marche*, ſi plura hic ſcire deſideras, vide quę ſcripſi §. *ſeq. gl.* 3. *numer.* 67. calculo ita facto, tu reperies, quot ſcut. 101. 9. & 9. marcharum, ſoluendi Placentiæ in foro Sanctorum, valent ſcut. 100. auri, ſoluendis Genuæ de menſe Octobris, & proinde ego, acceptis à te dictis ſcut. 100. facio tibi litteras cámbij pro ſcut. 101. 9. & 9. *de marche*, ſoluendis in proximo foro Sanctorum.

57 Aduertas hic, quod etſi ego, attento dicto pretio ſol. 67. ſcuti *de marche*, ſim debitor ſcutorum *de marche* 101. a ſol. 33. tamen iſti ſol. 33. ſunt in moneta vſuáli, & non in moneta aurea, quia ſcutus *de marche*, vti ſcutus aureus, rationatur Genuæ pro ſol. 20. aureis, vt látius notaui §. *ſeqq. gl.* 3. *num.* 16. *verſ. aut loquimur*, & §. 5. *gl.* 2. *numer.* 1. ideoque illi ſolidi 33. reducti ad ſol. aureos, erunt ſol. 9. & d. 9. auri, & hoc dicitur cambium, *al conto*, quia eſt factum iuxta pretium impoſitum a magiſtratu.

58 Et quia poſtea in nundinis Sanctorum magiſtratus, vt dixi *ſupra ſub nu.* 54. & §. *ſeqq. gl.* 2. *ſub numero* 7. & *gl.* 4. *ſub num.* 13. imponit denuò aliud pretium ſcuto *de marche* pro quálibet Ciuitate, in qua negotiantur cámbiá, & iſtud pretium dicitur pro reditu fori; ideo ſi eoſdem ſcutos 101. 9. 9. velis remittere per viam noui cámbij ád áliquam ciuitatem; tu ex illis ſcutis marcharum habebit pretium, impoſitum pro cambio ex nundinis ád illam Ciuitatem, pro qua das cambio, receptis ab eo, cui das, litteris cambij, & ſimiliter hoc dicitur cambium, *al conto*, quia continetur finibus pretij, impoſiti a magiſtrátu in foro nundináli.

Hoc, quod dixi de certo valore ſcuti aurei, nempe ſol. 68. & de incerto válore ſcut. *de marche*, procedit, vt dixi, in Ciuitáte Genuæ: ceterum in alijs Ciuitátibus mos cuiuſque Ciuitatis debet áttendi.

59 In Gállia enim válor ſcut. *de marche* ſunt 44. ſolidi Turrenenſes; vt ſcribit *Romoald. Coli tract. de camb. cap.* 11. *in fine*, qui tám in Lugduno, quám in Ciuitate Genuæ rationantur in ſol. 67. & den. 4. Iureconſult. Genuenſ. quem ſuppreſſo nomine, refert *Fabian. Genuenſ. tract. de camb. cap.* 7. *ſub num.* 68. *verſ. reuerend ſſi ne, verſus finem, tom.* 6. *p.* 1. *fol.* 418.

60 Lugduni marcha válet immobiliter ſcut. 65. vt dixi *infr. nu.* 68.

In alijs locis, vt partim vidi, partim audiui, & partim legi apud alios, cámbiá álio monetárum genere contráhuntur.

61 Romæ enim non cambitur ad rationem ſolidorum, ſed ad rationem ſcutorum aureorum, vt putá, dantur ſcut. 98. plures, pauciores ve pro ſcut. 100. *de marche*, in foro Placentiæ.

62 In Regno Neap. dantur duc. 130. plures, pauciores ve pro ſcut. 100. *de marche*.

63 In Ciuitate Venetiarum pro Lugduno dantur ducát. 120. pauló plures, ſeu pauciores, iuxtá fori æſtimationem pro quolibet centenário ſcutorum áureo-
64 rum Solis, ſoluendorum Lugduni, † quiá aurei Lugdunenſes, qui dicuntur, *del Sole*, ſunt maioris valoris, quam ducati Veneti, ſic etiam ſcuti márcharum ſunt maioris valoris, quám ducati Neapolitani; quantum enim attinet ad valorem accidentalem ratione, vt loquuntur, látitudinis, ſeu ſtrictitudinis, id eſt, copiæ, vel inopiæ monetæ, non ſolet eſſe differentiá, niſi in duobus, vel tribus ſcutis pro centenario pro quolibet foro.

Antuerpiæ quomodo fiant cambiá, quo nempe monetę genere, quo pretio, & ad quæ loca, videlicet Flandriam, Venetias, Mediolanum, Madritum; Vliſſiponem, Veſuntium, Lugdunum, Pariſios, Rotomagum, & Francofurtum, *vide Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib.* 2. *cap.* 23. *num.* 51.

Sed pro veriori intelligentia eorum, quæ reſpiciunt modum contrahendi cambium, ſunt aliqua aduertenda.

Primo, quod res ad vitam humanam neceſſariæ, 55
vt ſunt frumentum, vinum, láná, & ſimilia, dupliciter venduntur: Aut enim venduntur pretio imponendo, & ideo incerto, vt puta, ſi tu Romæ de Menſe Máij emas ab Anagnino tantam quãtitatem frumenti, quod valeat ſcut. 100. quos ei tunc anticipatè ſoluis, cum pacto; quod illud emis pro pretio, imponendo a Reu. Cam. Apoſtolica, & quod teneatur illud frumentum tibi conſignare per totum ſequentem menſem Septembris, & quamuis Cam. Apoſtolica vt plurimum imponat pretium minus eo, quo vendebatur de menſe Maii; quando tu dediſti ſcut. 100. & minus eo, quo vendi ſolet in cæteris fututis menſibus autumnalibus, & hyemalibus, cum omnis res minoris valeát, quando eius rei eſt copia, vt, loquendo de quauis merce, ſcribunt *Couar. var. reſolut. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 5. *Verſ. ſexto hinc*, & *Nauar. in man. confeſ. cap.* 17. *de Vſur. circa cambia numero* 294. *in fine*, & *in capit. nauiganti, verſ. vigeſimo dicimus num.* 51. *de vſur.* & *ſcripſi infra q.* 7. *par.* 2. *ampl.* 6. *ſub numer.* 7. et dicitur adeſſe copia álicuius mercis, quando adeſt copia vendentium illam mercem, et inopia ementium, et è conuerſo dicitur eſſe inopia mercis, quando adeſt inopia venditorum, et copia emptorum, *Couar. Vbi ſupra*, & *Nauar. in man. confeſſ. cap* 23. *de empt.* & *vendit. num.* 85. *verſ. admonemus*, et loquendo in caſu noſtro, *dict. cap.* 17. *ſub numero* 295. et quod paucitas, aut pluralitas emptorum conducat ad taxando pretium iuſtum rerum venalium. ita ut cum abundant emptores, cœteris paribus, merces pluris ualeant: è contra uero, ſi deficiunt, ſcribit *Medin. in ſuis tract. tom.* 2. *tit. de reb. reſtitut. q.* 38. *cauſ.* 6. *in* 2. *argum. fol.* 284. *column.* 2. et quod lanarum Hiſpanicarum pretium creſcat, et decreſcat ex copia, et inopia commiſſionum, a Genuenſibus emanantium, quia, ſi multæ, átque amplę ſint commiſſiones Genuenſium ad emendas lanas, accreſcit lánarum pretium, ſi uero ſint paucæ, minuſque amplę, decreſcit pretium, deficientibus præcipuis emptoribus, merceque abundante, et proinde lanarum pretium multum illis in locis pendeat á Genuenſium uoluntate, ſcribit *Ludou. Molin. de iuſtit. tom.* 2. *de contract. diſput.* 359. *verſ. quia vero.* & *uerſ. ſeq. colum.* 445. & 446. et, loquendo in pretio cambiorum, ſcripſi *infra q.* 7. *p.* 1. *num.* 76. *in fine*, tamen hęc emptio eſt licitá, ut ſecutus ſum *d. q.* 7. *part.* 1. *num.* 56. *confirmat.* 2. et iſte primus modus uendendi, et emendi pro pretio incerto regulariter eſt diſſimilis á uenditione, et emptione ſcutorum *de marche*, cum ſcutus, *de marche* ue-

datur appretiatus, vt dixi *num. ſeqq.* dixi autem, regulariter eſſe diſſimilem, quia aliquando eſt ſimilis, cum etiam cambium poſſit contrahi pro pretio incerto, & ſic pro pretio imponendo, vt dixi *infra q. 7. parte 2. ampl. 14. num. 1.* † Aut venduntur pretio certo, & præſenti, vt puta; tu Romæ de menſe Septembris dâ Anagnino ſcut. 100. pro 20. rub. frumenti, tibi conſignandi de menſe Mâij proxime futuri, appretiato quolibet rub. ſcut. 5. & huiuſmodi venditio cõuenit cum cambio, nam ſicut emptor emit certam quantitatem grani, conſignandi in certo futuro tẽpore, ita etiam dans cambio emit certum numerum ſcutorum marcharum, cõſignandorum in proximo futuro foro, & ideo obſeruâuis, quod litteræ cambij continent certum numerum ſcutorũ marcharum emptorum, & pro cambio contracto in nundinis continent certum numerum pecuniæ, ſeu monetæ ſoluendæ in Ciuitate pro ſcutis *de marche*,
67 venditis in nundinis: † Item ſicut ſi tibi liceret dictum granum emere câuſa negotiationis, nunquã eſſes certus, an & quantũ in tâli negotiatione lucratus eſſes, niſi cum, dicto grano reuenditio, pretium reduxiſſes ad capſam, cum poſſet euenire, quod antequam illud reuenderes ſuperueniret tanta copia grani, vt rubrum, quod tu emiſti ſcutis quinque, ualeret ſcutis quatuor, ſic etiam in negotiatione, cambij, qui emit ſcutos *de marche*, non eſt vnquam certus de lucro, vel damno, nec de quantitâte, niſi cum pretium reduxerit âd capſam, qui licet in primo câmbio ſit incertus de lucro, cum plures ſit receptus ſcutos *de marche* in nundinis, quâm dederit vt patet exemplo, de quo *ſupra num. 54. & ſeqq.* tamen lucrum cognoſcetur in ſecũdo cambio, ſeu recambio, quod faciet ex nũdinis, vt aduertit etiam *Boninſ. tract. de camb. c. 7. verſ. non deue*.

68 Secundo aduertendum eſt, quod nihil referet, in valor ſcuti *de marche*, dicatur immobilis, prout in Ciuitate Lugduni, vbi marcha valet ſemper immobiliter ſcut. 65. vt ſcribit *Boninſg. tract. de camb. cap. 5. verſic. ſono ancora. & cap. 7. Verſ. non deue. in reſponſ. ad quintam difficultatem*; vel conſideretur tânquam mobilis, vt in Ciuitate Genuæ, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra num. 55.* quia in ratione cambiandi patia ſunt, quod ſcutus *de marche* ſit certi valoris ſemper, & ideo longe ante tempus futurarum nundinârum, vel ſit certi valoris ſolum, approximantibus nundinis, ſiquidem vtroque caſu contrahentes ſunt certi pretio, & ſic de lucro, ſed ſunt incerti pro ſecundo cambio reditus fori, vt conſideetat etiam *Boninſegn. d. Verſ. non deue*, & ſatis patet ex his, quę ſcripſi *ſupra numero 67.* & in câmbio pro Lugduno addit *Boninſeg.* quod etſi dans câmbio ſit certus de certo lucro, tamen illud lucrum redditur incertum, & vârium, ex hoc moneta in Lugduno propter varia accidentia creſcit, & decreſcit.

69 Tertio aduertendum (quod ſatis colligitur etiâm ex prædictis,) eſt, quod is, qui dât cambio; ſemper dat anncip ite, ſiue emat, ſiue vendat, nam ſi dat pro nundinis, ſoluit ânticipate pretium ſcutorum marchârum, vt ſcripſi *ſupra numero 35. in 2. differentia*: ſi uero dat in nundinis, quaſi reuendendo eoſdem ſcutos mârcharum, ſimiliter eos dat ânticipatè, & poſtea recipit illorum pretium; & hæc de cambio, *al conto*.

70 Cambium *al prezzo corrente*, dicitur illud, de quo partes cambientes conueniunt poſt pretium â Magiſtratu initio nundinarum impoſitum, *Ioan. Bapt. Cauat. tract. de camb. in præludijs, Verſ. reſpondeo. ſol. 215.* habito tamen ſemper reſpectu âd pretium, quod eſt impoſitum â Magiſtratu, cum in iſto pretio currenti non liceat diſcedere â pretio impoſito, niſi in âliquo minimo, vt putâ, in vno, duobus, vel tribus denarijs pro ſcuto, quia mercatores diuites, quos negotiatores vocant, *Dette bone*, erubeſcerent accipere câmbio, *al conto*; eo enim ipſo non viderentur diuites; quare ſi Mâgiſtratus âppretiaret ſcutum *de marche* ſol. 67. mercator diues, & magni crediti vendet illum ſold. 67. d. 4. quia vtilius eſt habere debitorem ſecurum in ſcut. 100. quam non ſecurum in ſcut. 101. vt latius ſcripſi *infra q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub n. 68. & ſeq.*

Cambium nundinale liberum dicitur illud, in 71
quo venditor ſcutorum *de marche*, id eſt, qui accipit cambio committit per litterâs cambij ſuo correſpõdenti, vel alteri mandatario, vt ſoluat, & proinde is, qui ei dat cambio veriſimiliter ſperat ſolutionem cambij in nundinis.

Huius cambij nundinâli liberi, ſiue ſit, *al conto*, ſiue *al prezzo corrente*, pono câſum, & litterâs cambij, Petrus, qui negotiatur in foro Placentiæ, & communiter reputatur idoneus ad ſoluendum illo foro ſcut. 101. 9. & 9. *de marche*, & longe mâiorem ſummam, requirit Franciſcum, an velit ſibi dâre ad câmbium ſcutos centum auri pro proximis nundinis Sanctorum, dat ei Franciſcus, râtionato quolibet ſcuto mârchatum pro ſol. 67. vt in exemplo, de quo ſatis ſcripſi *ſupra num. 54. & ſeqq.* Petrus, acceptis his, ſcut. 100. facit Frâciſco litteras cambij, quârum litterarum tenor eſt infraſcriptus, & in ſubſtantia câſum ſimilem in cambio ex Florentia pro Lugduno format *Ioan. Baptiſta Lup. in capit. nauiganti. §. 2. ſub nu. 19. de Vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. ſol. 138.*

1614. 21. Ottobre, in Genoua. 72
ſcut. 101. 9. 9. de marche.

A pagamenti di fiera proſſima di Santi, pagate per queſta prima di cambio a Seio ſcudi 101. 9. & 9. de marche per la Valuta, hauuta di contanti da Franceſco; ponete a noſtro conto. â Dio.

Tietro.

A Titio.

Piacenza per fiera de Sauti.

Nota, quod illi ſol. 9. & d. 9. ſunt auri, & ſunt loco illorum ſol. 33. vſualium, qui in ſol. 100. ex quibus conficitur ſcutus, ſol. 67. ſuperſunt, vt declarâui *§. ſeq. gl. 3. nu. 16. & 17.* & dixi *ſupra nu. 57.*

Hanc litterarum formulam, paucis mutatis, ponunt in ſubſtantiâ *Boninſ. tract. de camb. c. 4. verſ. pagate in fiera. ſol. 8. & Io. Bapt. Cauat. tr. de camb. in prælud. verſ. alio autem modo. ſol. 213.*

Aduerte primo, quod huiuſmodi litteræ dupli- 73
câtur, ſeu triplicantur, & ſingulæ habent eadem formalia verba, preterquam quod in vna dicitur, *per queſta prima*, in alia, *per queſta ſeconda*, & in alia, *per queſta terza*, & ſic deinceps, ſi plures fierent, vt aduertit etiam *Ioan. Bapt. Cauat. tract. de camb. in prælud. verſic. huiuſmodi litteræ, ſol. 213. col. 1.* vel poſſet in omnibus dici; *pagate per Vna volta ſola*, vt latius explicaui *§. ſeq. gl. 6. ſub nu. 2.*

Aduerte ſecundo, quod iſtæ litterę, quotquot 74
fiant, dantur eidem Franciſco, qui dat cambio, vt ca-

ſu.

ſu, quo primæ dependetentur, vt contingere poteſt, poſſit præſentare alias, vt dixi *d.gl.6.numer.1. & 2.&* loquendo de cambio nonnundinali, monui etiam *ſupr.ſub nu.44.*

75 Aduerte tertio, quod in iſto, ſicut in ceteris cambijs nundinalibus, poſſunt interuenire tres perſonæ, vt ſcribit *Romoal.Coli tract.de camb.cap.10.* Item poſſunt interuenire quatuor perſonæ, prout admonet idem *Romoal.Vbi ſupra*, & loquendo de cambio non nundinali, ſcripſi *ſupra numer. 35.40.42. & 44. in fine*, & hoc ſciunt omnes, & vſus quotidie docet; duo enim interueniunt in loco; vbi fit contractus cambij, nempe ille, qui dat ad cambium, & ille, qui accipit, & duo interueniunt in loco, ad quem deſtinatur ſolutio, quorum vnus eſt ille, cui debitor committit, vt ſoluat, & alter eſt ille; cui creditor ſcribit, vt recipiat ſolutionem, vnde & in litteris, quarum formulam poſui ſupra *numero 72.* prima perſona eſt Franciſcus, ſecunda Petrus: Tertia Titius, quarta eſt Seius, & hoc cambium, in quo interueniunt quatuor perſonę, eſſe licitum, ſcribit *Nauar.conſil. 31.reuerend.ſſ.Verſicul.quartum notabile.libro 5.de vſur.* in caſu tamen, quo Petrus debitor vellet ad nundinas accedere, & ipſemet ſoluere, tunc mutarentur litteræ, quod perſonam, quæ deberet ſoluere, quia Petrus debitor ſcriberet non Titio, vt in præcedenti formula litterarum, ſed ſcriberet ſibimetipſi, vt aduertit etiam *Ioan.Baptiſta Cauat.d.verſ.alio autem modo fol.213.* Similiter caſu, quo Franciſcus creditor vellet accedere ad nundinas, & ipſemet exigere litterę cambij mandarent, ſolutionem fieri non Seio, vt in præcedenti formula, ſed ipſi Franciſco, & hoc cambium nundinale poſſe fieri ſolo duarum perſonarum interuentu, notat etiam *Romoald. d.c.10.* quare cum vterque, nempe, is, qui dat cambio, & is qui accipit, vult eſſe in nundinis, tunc debitor ſoluit creditori, & extinguitur cambium, *Romoald.in loco ſupra proxime citato.*

Aduerte quarto, quod ſi litterę prędictæ cambij fieri ſint conceptæ, vt earum ſolutio ſit facienda non Seio mandatario Franciſci, ſed ipſi Franciſco, & Franciſcus nolit accedere ad nundinas, ſed velit litterarum ſolutionem fieri Seio, qui non eſt poſitus in litteris cambij, tunc Franciſcus, aduenientibus nundinis, & die ſpacci, mittet eidem Seio ad nundinas Placentię prædictas litteras vna cum ſufficienti mandato ad exigendum, & inſimul ſcribet idem litteras *d'auiſo*, ſeu *de ſpacio*, quarum formula erit iſta.

Iſtæ ſunt litteræ, vt vocant *de auuiſo*, ſeu, *de ſpacio*, quas Franciſcus, qui dat cambio, ſcribit Seio, cui remittit, & vna cum iſtis litteris, *d'auiſo*, mittit eidem litteras cambii, factas a Petro, & ſoluendas a Titio.

1614. à 27. Ottobre in Genoua

77 *Mag.hon. In coteſta fiera di Santi vi rimetto per mio conto ſcudi 101.9. & 9. ad Titio per lettera di Pietro, ne procurarete accettatione, & pagamento, dandomene credito, & facendomene rimeſſa qua per Voſtra lettera, ò d'altri ſopra di voi, leuandone la voſtra prouiſione d'vn terzo, & Vndecena de gabella. A Dio.*

Franceſco.

A Scio.

Piacenza.

Et hæc formula bene colligitur ex his, quæ ſcribunt *Boninſeg.tract.de camb.cap.4. verſ.pagate in fiera, in fine, et Io.Bapt.Lup.in capit.nauiganti.§.2.ſub numer.16.* & apertius *ſub num.19. & 20.verſ.quæ littera de vſur. inter tractat.diuerſ.tom.7.fol.138.*

Similiter, retenta formula prædictarum litterarum cambij, quibus mandatur Titio, vt ſoluat; Petrus debitor mandans, in die ſpacij ſcribit eidem Titio litteras *d'auiſo*, ſeu *de ſpaccio*, ſub iſta formula.

Iſtæ ſunt etiam litteræ, *d'auiſo*, quas Petrus qui accipit cambio, ſcribit Titio, in quem trahit.

1614. à 27. Ottobre, in Genoua. 78

Mag.hon. come Vedrete per mie di cābio, vi hò tratto ſcudi 101.9. & 9. in Seio contini da Franceſco, ſarete contento pagarli, darmene debito, et con voſtre ſpeſe valeruene qua da me, che li compirò. Dio vi guardi.

Pietro.

A Titio.

Piacenza.

Haſque litteras vocari *d'auiſo*, ſeu *de ſpaccio*, ſcribunt *Rot.Genuenſ.decıſ.142.cauſa mota.num.2. in fine, & Ioan. Baptiſta Cauat.tractat.de camb.in præludijs. verſ.poſt prædictas.fol.214.* & de his litteris, ſcriptis a debitore, loquitur etiam *Ioann.Bapt.Lup.in capit.nauiganti.§.2.ſub numero 19.ibi, vnde Titius litteras, de vſur.inter tracta. diuerſ.tomo 7. fol.138.* & ab Hiſpanicis vocari, *cartas d'auiſo*, ſcribit *Ant.de Gamma deciſ.336.aduerſus, ſub nu. 2.* & ab his litteris non diſſimilem ponit formulam *Io.Bapt.Cauat.d.tract.de camb.in prælud.Verſ.tenor litterarum, fol.214.*

Iſtæ ſunt litterę reſponſiuę, quas Titius mittit ad Petrum

1614. à 8. Nouembre, in Piacenza.

Mag.hon. per riſpoſta del voſtro ſpaccio, hauuto in queſta fiera de Santi, dirò hauermi dato debito de ſcudi 101.9.9. che mi hauete tratto da Seio per la valuta di Franceſco, e più ſcudi 0.6. per mia prouiſione, & ſcudi 0.2. di gabella de cambij, che in tutto ſono ſcudi 101.18.5. li quali vi ho tratto à ſol.69. in lo mio Titio de coſti per li 24. di queſto, che pagarete, ſaldandone il conto.

Titio.

A Pietro.

Genoua.

Iſtis peractis, Seius mandatarius Franciſci, habitis a Titio dictis ſcut. *101.9.* & *9. de marche*, & detracta ex eis ſua prouiſione, & gabella, vt in formula litterarum *d'auiſo*, de quibus *ſupra nu.77.* dat in nundinis Placentię ad Cambium Antonio ſcut. 101. 1. & 1. *de marche*, ad ſol.69. pro ſcuto, pro Ciuitate Genuę, et iſte Antonius facit litteras cambij, ſoluendas dicto Franciſco a Meuio, quarum litterarum formula erit iſta. 80

1614. à 5. di Nouembre, in Piacenza.

ſcudi 101.1. & 1.

A 24. del preſente pagate per queſta prima di cambio à Franceſco ſcudi 101.1. & 1. a ſol.69. per ſcudo in ſcudi d'argento, conforme al decreto de Sereniſſimo Senato, per la valuta hauuta da Sei, & ponete, come s'auiſa. A Dio.

Antonio.

A Meuio.

Genoua.

Succeſſiue in proximo futuro die ſpacij idem 81

Seius mittit eidem Franciſco prædictas litteras cambij cum alijs *d'auiſo*, quas, reſpondendo, ſcribit eidē ſub iſta formula.

1614. a 9. di Nouembre, in Piacenza.

Mag. hon. Hò riſcoſſo li ſcudi 101. 9. & 9. che per voſtro conto mi hauete rimeſſi, datouene credito, & contra debito di ſcudi 101. 1. & 1. a ſol. 69. ve li rimetto da Menio per lettera di Antonio, procuratene pagamento, eſtinguēdone il conto, che con la prouiſione, & gabella trouarete ſtar giuſto.

A Dio.

Seio.

A Franceſco.

Genoua.

Franciſcus, receptis dictis litteris, exiget vt vim earum dicto ſcut. 101. 1. & 1. ſicque Franciſcus ex iſto cambio, & recambio lucratur in totum ſcutos duos argenteos 10. & 10. & totum hunc ordinem ſub diuerſa ſumma ponunt *Boninſ tract. de camb. capit. 4. verſ. coſi anco. fol. 8.* & apertius *Io. Bapt. Lup. in c. nauiganti §. 2. ſub numer. 19. & 20. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 138.*

82 Aduerte quinto, (continuando) ea de quibus *ſup. numer. 72.* quod dum prędicti Franciſcus creditor, & Petrus debitor ſcribunt prædictas litteras *d'auiſo*, vterque eorum notat in libro computorum hoc ordine, quem habui aperitiſſimo campſore.

Nel libro di Franceſco.

Pietro per ſcudi 101. 9. 9. de marche datili a cambio per Piacenza fera proſſima de Santi a ſoldi 67. valeno per caſſa, ouero qualcheduno de cattularij, doue ſi fuſſe girata.————*lib.* .....

Seio in Piacenza fera de Santi per ſcudi 101. 9. 9. de marche, remeſſi da Titio per lettera di Pietro. conti a ſoldi .... valeno per eſſo Pietro ————*lib.* .....

In li ritorni di fera.

Menio per ſcudi 101. 1. 1. a ſoldi 69. in lui rimeſſimi da Seio in Piacenza fera paſſata de Santi per lettera di Antonio per li 24. di queſto valleno per eſſo Seio di fera di Santi ————*lib.* .....

Far buono a detto Seio di Piacenza ſcudi 0. 8. 8. per prouigione, è gabella ſopra detta partita ſenza referire————*lib.* ....

Nel libro di Pietro.

Caſſa per Franceſco ſcudi 100. dattami a cambio per fera de Santi a ſol. 67. valeno per eſſo Franceſco ———— *lib.* .....

Frāceſco per ſcudi 101. 9. 9. de marche, che li hò data lettera per Piacenza fera proſſima de Santi in Titio, pagabili à Seio, valeno per eſſo Titio di fera————*lib.* .....

Quia modus ſcribendi has partitas in libris eſt ad beneplacitum, dummodo ſcribantur omnia clare, & non confuſè, ideo poteris tu videre modos, quos ſcribunt *Boninſ. tract. de camb. cap. 4. Verſ. pagate in fiera. fol. 8. & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 4. art. 2. controuerſ. 12. ſub num. 1. verſ. receptis, & ſeqq. folio 585. tomo 2.* Et hæc pro cognitione cambij liberi.

Cambium non liberum ex relatis per *Nauarr. in-* 83
fra citatum, poteſt exemplificari in triplici cambio, primum dicitur: *con recapitar le lettere ſopra il datore*, ſecundum *con le contationi*, tertium, *con la ricorſa* primum eſt, quando accipiens cambio rogat dantem, vt committat correſpondenti ipſius dantis. quod ſoluat ſibi ipſi litteras cambij, ſecundum, *con le contationi*, differt à præcedenti in ea ſolà qualitate, quod in primo is, qui accipit cambio, ſoluit vnā prouiſionem dicto correſpondenti, at in iſto ſecundo ſoluit duas prouiſiones, vnam ſcilicet correſpondenti prædicto, & alteram illi, qui dedit ei ad cambium, tertium, *con la ricorſa*; differt etiam primo in hoc ſolo, quod in primo is, qui accipit cambio, rogat dantem: vt ipſemet ſupra ſe compleri faciat litteras cambij, at in hoc is, qui dat cambio, non uult dare cambio, niſi is, cui dat, ſe obliget trahere in correſpondentem dantis, *Nauar. ſeu quemuis apud eum conſ. 31. reuerendiſſ. poſt initium, in figuratione caſus cambiorum, lib. 5. de vſur.* vbi teſtatur, ſe praxim hāc didiciſſe a mercatoribus, prout eundem, ſic teſtantē, retuli *ſupr. q. 2. nu. 17.*

Sed tota hęc doctrina, & praxis (ſit Nauarti, & mercatorum, a quibus eam ipſe accepi, pace dictam) partium eſt confuſa, preſertim dum nititur declarare qua ratione ex cambio, *con le contationi*, poſſit accipi duplex prouiſio, partim eſt damnabilis, quia mercatores ipſi damnant illam duplicem prouiſionem, vt patet ex his, quę ſcripſi *infra §. 3. gl. 3. numer. 15. 17. & ſeqq.* vbi habes, an & quando ſolui debeat prouiſio, & quando duplex. & ſimiliter *Doct. communiter* damnant cambium, *con la ricorſa*, quo accipiētis obligatur trahere in dantem, ſeu eius correſpondentem, vt ſcripſi *in q. 7. part. 3. limitat. 15. nu. 1.* & partim eſt ſuperflua, quia ſolutio vnius, vel duplicis prouiſionis, nullam habet vim mutandi ſpeciem cambij, prout minus alteratur natura cambij, *con la ricorſa*, eo quia dans cambio, ſoluat ſibi ipſi, vel ſibi ipſi ſoluat accipiens; vtrouis enim modo fiat ſolutio ſemper dicitur cambium, *con la ricorſa*, quare, habita in primis pro ſuperflua relata triplici ſpecie cambij non liberi, & ſuppoſita vna tantum, quæ dicitur, *con la ricorſa*, pro faciliori intelligentia pono vtrumque modum huius cambij.

Primus modus eſt, vt creditor ſoluat ſibimetipſi, mediante ſuo correſpondente, prout admonent etiam *Nauarr. d. conſil. 31. reuerendiſſ. initio, & verſiculo inter omnia. libro 5. de Vſur. Mich. Sal. ad D. Thom 2. 2. poſt q. 77. in diſputat. de camb. quæſtione 4. art. 2. controuerſ. 12. numer. 1. tom. 2. fol. 585. Alex. Rand. in opuſculo ſuper banc. S. Amb. num. 27. in fine. & numer. 38. & Ioann. Bapt. Cauat. tractat. de camb. in prælud. quæſt. 3. fol. 213.* & quod quis poſſit exigere a ſeipſo: ſecutus ſum *infra §. 6. gloſſa 1. num. 25.* & cambium cum recurſa in iſto primo modo eſſe in frequenti vſu, teſtantur *Nauar. d. verſ. inter omnia, & Boninſeg. tractat. de camb. capite 3. verſ. coſi anco. verſus fin.* & omnia fere cambia, quæ in Italia exercentur, hoc modo fieri, ſcribit *Mich. Sal. in loco ſupra proxime citato*, quinimo vbique terrarum et fere ab omnibus exerceri, ſcribunt *Nauar. vbi ſupra, & Mich. Sal. d. controuerſ. 12. numero 2. & 3. in fine, verſicul. hoc genus. folio 587.* et exerceri publice ab omnibus mercatoribus Italiæ ex quocunque loco ſcribit poſtea *ſub numero 16. verſ. me in banc. & num. 7. fol. 591.* et ſępe fieri eiuſmodi cābia in Ciuitate Genuæ habes in quadam

Digitized by Google

dam terminorum cambij inſtructione, à me relata *infra §.9. num.43.* et in hoc cambio verſari totam fere nummulariorum artem, et negotiationem, quæ non gratia mercium fit, ſed quæſtus, et lucri, ſcribit, loquendo de hoc cambio; *Ioann. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro* 10. *tit. de camb. cap. 8. verſ. hæc conditio. & initio illius capitis*, et eſſe noſtro ſæculo inter nummularios vſitatiſſimum, et ab Italis vocari cambum, *con la ricorſa*, ſcribit *capite 9. quæſt. 2. Verſic. hoc cambium.*

Hic modus ſoluendi ſibi ipſi, qui nihil aliud importat, quam cambire in ſeipſo, eſt ita frequens, quia eſt vtilis, maxime Genuenſibus, tum propter prouiſiones, tum propter expeditionem, et celerem executionem, datam à ſtatuto, et non eſt admodum diſſimilis iuri communi, *Rot. Genuenſ. deciſ. 32. cum alias. n. 3. verſ. finem, & nu. 4.*

84 Secundus modus eſt, vt debitor ſoluat ſibimetipſi debitori, vt facilius intelliges ex formulis litterarum in vtroque modo *infra num. 88. & numer. 94. verſ. 1. & Verſ. 2.*

85 Cambium hoc recurſa ſumpſit, vt arbitror, nomen à re ipſa, nam cum eueniret, quod aliquando campſuarius bona fide acciperet cambio ſcut. 1000. pro proximis futuris nundinis, eoſque ſperaret ſe facile ſoluturum, quàm haberet credita, mobile, effectus, et ſocios, qui negotiabantur in nundinis, in quos propterea trahebat ſolutionem litterarum cãbij, et ij litteras nollent acceptare, is ad eundem, à quo acceperat cambio, recurrebat, rogando eundem, vt ſecum nouum contraheret cambium, quo ei primum ſolueret, et is daret; numerando, ſoluendoque ſibi ipſi; ab hac facti ſpecies negotiatores cautelam ſumpſerunt faciẽdi ab initio litteras cambij, quibus mandetur vel eidem creditori, ſeu eius agenti, vt ſolueret ſibi ipſi, vel ipſimet debitoris, vt ſolueret ſibi ipſi; concipiendo duplicem litterarum formulam.

86 Prima formulà igitur eſt, quando debitor, accipiẽs cambio, ſcribit litteras directas ipſimet, qui dedit cambio ſibimetipſi.

87 Secunda formula eſt, quando debitor, qui accipit cambio, ſcribit litteras directas ſibimet debitori, vt ipſe ſoluat ſibimetipſi.

Primæ formulæ exemplum. 88

Iſtæ ſunt litteræ cambij *con la ricorſa*, quas Petrus, qui Genuæ accipit cambio à Francisco, ſcribit eidem Franciſco Placentiæ, ſed dantur ei Genuæ, tunc vna cum litteris *de auuiſo*. de quibus *infra num. 89.*

1613. *à 20. Nouembre, in Genua, ſcudi* 101. 9. *&* 9. *de marche.*

A pagamenti di fiera proſſima di apparitione pagate per queſta prima di cambio à Voi ſteſſo ſcudi cento vno, 9. & 9. de marche, per la valuta, hauuta di contanti dal Voſtro Franceſco, ponete à mio conto. A Dio.

Subſcriptio, *Pietro.*

Inſcriptio à tergo, *A Franceſco.*

Piacenza.

Cum hac literarum fomulà concordant ſubſtantialiter litteræ cambij inter Petrum debitorem, et Antonium creditorem, formatæ apud *Nauar. conſ. 31.* *reuerendiſſ. verſic. forma de Vſur. lib. 5.* et ſunt iſtæ.

Pagate per queſta prima di cambio in fiera proſſima de tutti Santi à Voi medeſimo 500. ſcudi del Sole per la valuta quì da Antonio, & ponete come per la d'auiſo.

Et ab iſto modo, et formulà litterarum nõ diſcrepant in effectu contractus, et formula, quos idiomate Hiſpano format *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. q. 4. art. 2. controuerſ. 12. ſub num. 1. fol. 585.* nam is format contractum, vt tam debitor, quam creditor ſcribant verã litteram creditoris reſponſali, qui de proprijs pecunijs creditoris ſoluat ſibimet reſponſali, et litterarum formula eſt ſequens, ſuppoſitis Petro pro debitore, Ioanne pro creditore, et Andrea pro reſponſali dicti Ioannis.

Pagareis por eſta primera de cambio en la primera feria que viene d'Agoſto, à vos miſmo mil eſcudos de oro, à razon onze reales y medio cada vno, y pueſtos à mi cuenta, hareys creedor dellos à Ioan. &c.

Pedro.

Pagareis por eſta primera de cambio en la primera feria, que Viene de Agoſto, à Vos miſmo mil eſcudos de oro al iuſto Valor, y aſſentaldos à cuenta de Pedro ſobre mi. De Valentia, &c.

Ioan.

Et has litteras mittunt ad Andream in nundinis Placentiæ.

Super hac ipſa ſpecie cambij, et in hac prima formula videntur factæ litteræ cambij, quas ex *Bal.* ſuper eis conſulente, retuli *ſupr. nu. 44. in fine.*

Iſtæ ſunt litteræ, vt vocant *de auuiſo*, quas idem Petrus, qui accipit cambio Genuę, ſcribit eidem Franciſco, qui dat cambio pro nundinis apparitionis.

1613. *à 20. Nouembre, in Genua.* 89

Mag. hon. come vedrete per mie di cambio Vi hò tratto ſcudi 101. 99. *de marche in voi, conti co il voſtro Franceſco: ſarete contento pagarli, darmene debito, & con voſtre ſpeſe valeruene di qua da me, che li comprirò. Dio vi guardi.*

Pietro.

A Franceſco.

Piacenza.

Et non diſſimilem litterarum formulam ponit *Io. Bapt. Cauat. tractat. de camb. prælud. verſic. tenor vero. folio* 214.

Iſtæ ſunt litteræ reſponſiuę ad proxime præcedentes, quibus reſponſiuis Franciſcus, qui dedit cambio, & ſoluit ſibimetipſi, mandat nunc eidem Petro debitori, vt ſoluat ſibimet Franciſco, exiſtenti Genuę, vt in ſequentibus litteris cambii.

1614. *à 8. Febraro, In Piacenza.*

Mag. hon. Per riſpoſta della voſtra, hauuta in queſta fiera d'apparitione, dico hauer pagato li ſcudi 101. 9. 9. *che mi hauete tratto, dattouene debito, et cõtra credito de ſcudi* 101. 18. 5. *che vi hò tratto à ſoldi* 68. *nel noſtro Franceſco, li pagarete, ſaldandone il conto, che con le ſpeſe trouarete ſtar giuſto. A Dio.* 90

Franceſco.

A Pietro.

Genoua.

Iſtæ ſunt litteræ cambio, quas Franciſcus in vim ordinis, ſibi dati, à Petro, pro quo ſolui ſibimetipſi

bimeipſi ſcribit eidem Petro, vt ſol-
uat ipſimet Franciſco exiſtenti Genuę
& has litteras non dat petro, ſed dat ſibi-
metipſi Genuæ, qui preſentat petro
vt ſoluat.

91 *1614. a 5. Febraro, In Piacenza.*

A 26. di Febraro pagate per queſta prima di cambio al noſtro Franceſco ſcudi 101. 18. & 5. a ſol. 68. in ſcudi d'argento, conforme al decreto del Sereniſſimo Senato, valuta contami, & ponete a conto voſtro. A Dio.

Franceſco.

A Pietro.

Genoua.

Ne forſan decipiaris in calculo huius cambij aduerte, quod in eo Genuenſes calculant ſolidos 6. d. 8. prouiſione vnius tertię partis ſcuti pro centenario, & ſol. 2. pro gabella.

Similem litterarum formulam in ſubſtantialibus apud *Nauarr. dicto conſilio 31. reuerendiſſ. verſiculo pagate*, quas litteras ſcribit Franciſcus Petro debitori pro quo iſte Franciſcus ſoluit eius tractam ſibiipſi, debitum Antonio, vt habes ſupra *ſub numero 88. verſ. cum hac*.

Pagate per queſta prima di cambio a 15. di Decembre ſcudi 501. & dui terzi di Sole a ſcudi 102. & mezzo d'oro per cento ad Antonio per la valuta contami, et ponete a Voſtro conto ſopra detto Antonio.

92 His peractis; Aut Petrus ſoluit ipſi Franciſco dictos ſcut. 101. 18. & 5. & tunc totum debitum eſt ſolutum & pecunia, quam Franciſcus die 20. Nouembris extraxerat a capſa, vt in litteris, de quibus *ſupra nu. 88.* reuerſa eſt cum augmento ad ipſam capſam, & Franciſcus in ſuo libro ſic ſcribit.

Pietro per ſcudi 101. 18. 5. a ſoldi 68. lettera del noſtro Franceſco.

Caſſa per Pietro ſcudi 101. 18. 5. a credito ſuo.

93 Aut Petrus non ſoluit, et volunt continuare cambia, & tunc facient nouum cambium, et nouas litteras cambij, vt in ſeq. formula, & ex hoc nono cambio, ſeu recambio ſemper extinguitur antecedens, vt aduertit etiam *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſput. de camb. q. 4. artic. 2. controu. 12. ſub num. 2. verſ. ſecundo vt duplex, tom. 2. fol. 586.* et, loquendo in ſolutione reali cambij liberi, ſcribit *Boninſ. tract. de camb. cap. 4. verſ. coſi anco, ibi la ragione è.*

Iſtæ ſunt litteræ cambii, *con la ricorſa*, quas Petrus,
ex Genoua ſcribit franciſco placentiæ.
vt ſoluat ſibi ipſi.

1614. a 10. Marzo, In Genoua
ſcudi 1038. & 10. di marche.

A pagamenti di fiera proſſima di Paſqua pagate per queſta prima di cãbio a voi ſteſſo ſcudi 103. 8. & 10. di marche per la Valuta, hauuta di contanti dal voſtro Franceſco, ponete a mio conto. A Dio.

Pietro

A Franceſco.

Piacenza.

Et fiunt aliæ litteræ omnino ſimiles præcedentibus, de quibus ſupra *num. 88. & ſeqq.* mutatis ſolum temporibus, & ſumma, ſicque orbicularis litteris fit orbicum cambio redeundo ſemper ad initium: Et hęc de prima formula.

Secundæ formulæ, de qua *ſupra numero 87.* exem- 94
plum conuenit omnino cum exemplo primæ præcedentis, præterquam in perſona; cui committitur ſolutio litterarum cambij, dum in prima, vt vidiſtis, committatur ipſemet creditori, & in hac ſecunda ipſimet debitori, vnde ſuperfluum videtur ponere huius ſecundę formulæ exemplum, tamen, vt in praxi omnis dubitãdi occaſio remoueatur, ſuperfluitas iſto caſu multis forſan non diſplicebit.

Iſtę ſunt litteræ cambij, quas petrus, qui accipit cam-
bio Genuæ a franceſco, ſcribit ſibimet.
Petrus pro tempore nundinarum appa-
ritionis commoranti placentiæ, haſque
litteras tradit franciſco creditori.

1613. 21. *Nouembre, in Genoua, ſcudi* 101. 9. 9. *de marche.*

A pagamenti di fiera proſſima di apparitione pagate per queſta prima di cambio a voi ſteſſo ſcudi 101. 9. 9. de marche, la Valuta, hauutà a contanti da Franceſco, & ponete a conto mio. A Dio.

Subſcriptio. *Petro.*

Inſcriptio a tergo. *A Pietro.*

Piacenza.

Iſtæ ſunt litteræ, vt vocant, *d'auiſo*, ſeu *di ſpaccio*, quas
franciſcus, qui dat cambio, petro Ge-
nuæ, vt patet ex ſupra ſcriptis litteris,
ſcribit eidem petro, tempore, nundina-
rum commoranti placentiæ.

1614. a 26. Genaro, in Genouà.

Mag. Sig. Vi rimetto per conto mio ſcudi 101. 9. 9. da voi ſteſſo per lettera del voſtro di quà, datemene credito, & con debitori ſopra di Voi ſatemene rimeſſa quà. Dio vi guardi. 95

Franceſco.

A Pietro.

Piacenza.

Iſtæ ſunt litteræ reſponſiuæ ad præcedentes, quibus
reſponſiuis petrus certiorat Franciſcum,
ſe executioni mandaſſet, quæ ſibi in præ-
cedentibus litteris fuere commiſſa.

1614. à 12. Febraro, in Piacenza. 96

Mag. Sig. in queſta fiera di apparitione vi hò dato credito di ſcudi 101. 9. 9. che mi hauete rimeſſo per conto voſtro, contra quali Vi rimetto ſcudi 101. 18. & 5. a ſol. 68. dal noſtro Pietro per mia lettera, procuratene pagamento, extinguendone il conto, che con la prouigione ad Un terzo per cento, & gabella ad vndi cena trouarete ſtar giuſto. A Dio.

Pietro.

A Franceſco.

Genoua.

Iſtæ ſunt litteræ cambij, quas petrus debitor mittit incluſas in præcedentibus reſponſiuis ad
Franciſcum.

1614. a 5. Febraro, In Piacenza.

A 26. del preſente pagate per queſta prima di cambio, a 97
Franceſco ſcudi 101. 18. a ſol. 68. per ſcudo in ſcudi d'argento, conforme al decreto del Sereniſſimo Senato, la Valuta contami, & ponete, come ſe auiſa. A Dio.

Pietro.

A Pietro.

Genoua.

Iſtis abſolutis; Vel Petrus ſoluit litteras cambij, & tunc eſt extinctum debitum cambij: Vel non ſoluit & volunt continuare cambia, & tunc faciem nouum cambium, & nouas litteras cambij, donec ſequatur ſolutio, ſeu ſatisfactio, notando interim quiſ-

quiſque eorum creditum, & debitum in proprio libro.

Et hæc de ſecunda formula.

98 Pono nunc ſeriem negotiationis, & litterarum, quæ interueniunt ſuper cambij apodiſſa, de qua ſcripſi *ſupra num. 16.* & cuius occaſione vidi dubitari, an Ioan. Baptiſta Scottus deberet condemnari ad unam, an uero, ad duas prouiſiones.

Giouan Battiſta Scotto in Genoua l'anno 1594. domanda al Mag. Tomaſo, che il facci piacere di pigliare a cambio per li ſcudi 4200. che dal detto Tomaſo li furono pagati nel cartolario di S. Giorgio, & che ne debba far tratta in fiera d'Agoſto di Piacenza, per quale di conformità furno aſſegnati, e tratti a N. & O. cioè ſcud. 1200. a fol. 66. 3. & ſcudi 3000. a fol. 67. & il detto Giouan Baptiſta Scotto promette al detto Tomaſo per ſua poliza di douerli pagare ad ogni ſua richieſta le dette due partite inſieme con gli intereſſi de cambij, & recambij, & ſpeſe, per le quali ſpeſe trà mercanti s'intendono le prouiggioni, & gabella, decorſi, e che decorreranno fino all'intiero pagamento, e ſi contenta, che di eſſa fiera d'Agoſto poſſa trarli, ò farli trare per Genoua, & di Genoua nelle ſeguenti fiere, che ſi faranno, come chiaramẽte ſi Vede per la ſuddetta poliza, la quale è ſtata da noi poſta ſopra nu. 16.

In oſſeruatione della quale poliza Tomaſo fà tratta in fiera d'Agoſto del 1597. a ſuddeti N. & O. delle ſudette due partite, cioè de ſcudi 1242. 15. 4. per la ſudetta partita de ſcudi 1200. aſſegnata a fol. 66. 3. & de ſcudi 3033. 24. 2. per la ſudetta partita di ſcudi 3000. aſſignata a fol. 67. per conto di detto Giouan Battiſta Scotto, & ſcriue in detta fiera d'Agoſto a detti N. & O. la ſeguente lettera con mãdarli le ſolite lettere di cambio pagabili a ſe ſteſſi a conto del detto Scotto, & ſopra di eſſo Tomaſo.

1597. a 27. di Luglio, In Genoua.

Magnifici Signori, In queſta fiera d'Agoſto vi hò tratto in Voi ſteſſi ſcudi 1241. 15. 4. & ſcudi 3033. 14. 2. per conto di Gio. Battiſta Scotto, del quale non eſſendo ſodisfatti, gli ne darete debito ſopra di me con rifletterli quà a me inſieme con voſtre ſpeſe, che ſe li darà la douuta ſodisfattione, Iddio vi guardi.

Tomaſo.

In riſpoſta, li ſudetti N. & O. di Placenza riſpondono a Tomaſo a Genoua, come in appreſſo.

Mag. Sig. per riſpoſta del Voſtro ſpaccio hauuto in queſta fiera d'Agoſto, diremo hauer dato debito a Giouan Battiſta Scotto di voſtro ordine, & ſopra di voi delli ſcudi 1242. 15. 4. e ſcudi 3033. 14. 2. che ci hauete tratto per ſuo conto, e per eſtintione di eſſi vi habbiamo rifletto ſcudi 4295. 0. 2. a fol. 67. 8. e con Voſtra prouiſione, e ſcudi 4. 5. 6. di gabella de cambij, annullando il conto, ne farette ſcrittura. Iddio vi guardi.

N. & O.

Non hauendo poi nelli ritorni di fiera d'Agoſto in Genoua dato ſodisfattione Giouan Battiſta Scotto alle dette partite tratte di detta fiera d'Agoſto in Genoua per ſuo conto, Tomaſo in virtù della facoltà, datali per la ſua poliza, li paga lui, & li piglia di nuouo a cambio per fiera de Santi, & inſieme con la prouiſione quì in Genoua douutali per la ſua fatica di prenderli a cambio, & farne continuatione della ſcrittura, ne fà di nuouo tratta in detta fiera de'Santi a detti N. & O. & per conto del detto Gio. Battiſta Scotto, & li ſcriue la ſeguente lettera.

1597. a 26. d'Ottobre, In Genoua per N. & O. di fiera de Santi.

Magnifici Signori. Per riſpoſta della voſtra de fiera paſſata di Agoſto, dico hauer pagato le partite trattemi per conto di Giouan Battiſta Scotto, all'incontro de quali vi ho tratto in voi ſteſſi in queſta fiera de Santi ſcudi 1361. 19. 2. e ſcudi 3039. 10. 3. per conto di eſſo Giouan Battiſta, le quali non eſſendo da lui pagate, lo farete voi ſopra di me, con reualeruene de quì da me, che ſe li darà compimento. Dio vi guardi.

Tomaſſo.

Li detti N. & O. di Piacenza fiera de Santi riſpondono a Tomaſo a Genoua.

Magnifico Signore. Per riſpoſta della cara voſtra, hauuta in queſta fiera de Santi, diremo hauer dato debito a Gio. Battiſta Scotto ſopra di voi delli ſcudi 1361. 19. 1. & ſcudi 3039. 10. 3. che ci hauete tratto per ſuo conto credito, contra de ſcudi 4426. 10. 9. a 67. 9. trattoui per le ſudette due partite, che vi piacerà pagarli, e con le ſolite ſpeſe eſtinguerne il conto. Dio Vi guardi.

N. & O.

Non hauendo poi ne anche in ritorni di detta fiera de Santi pagato Giouan Battiſta Scotto le ſuddete partite, Tomaſo li piglia di nuouo a cambio, & inſieme con la ſua prouiſione douutali quì in Genoua per le cauſe ſuddete, ne fà tratta nella ſeguente fiera d'apparitione alli ſuddetti N. & O. per conto del detto Gio. Battiſta Scotto, & li ſcriue la ſeguente lettera.

1498. a 22. di Gennaro, in Genoua per N. & O. da Piacenza fiera d'apparitione.

Magnifici Signori. Per riſpoſta del voſtro ſpaccio di fiera paſſata de Santi ſeruirà, che hò fatto ſcrittura del continuato per conto de Gio. Battiſta Scotto ſopra di me, & hò pagato quì la tratto, che per ſuo conto mi hauete fatto, all'incontro de quali vi ho tratto in queſta di apparitione ſcudi 2294. 2. 3. & ſcudi 2224. 10. 8. per conto del detto Scotto, farete contenti compirli ſopra di me con reualeruene di quà da me, che a ſuo luogo ſe li darà ſodisfattione. Iddio vi guardi.

Tomaſo.

Riſpoſta di N. & O.

1596. a 12. di Febraro, in Piacenza per Tomaſo di Genoua.

Mag. Sign. per riſpoſta della voſtra, hauuta in queſta fiera di apparitione, diremo, che conforme l'ordine dato, & ſopra di Voi habbiamo dato debito a Gio. Battiſta Scotto de ſcudi 2294. 2. 3. e ſcudi 2224. 10. 8. che ci hauete tratto per ſuo conto, & contra eſſi Vi habbiamo reflettato in voi ſteſſo, & in voſtri conti con noi ſcudi 2563. 18. 10. e ſcudi 2974. 5. 7. a fol. 68. in Piacenza, Vi piacerà pagarli, e con noſtra prouiſion, e ſcudi 4. 10. 3. di gabella di cambij, ne ſaldarete il conto. Iddio Vi guardi.

N. & O.

Et non pagando detto Gio. Battiſta Scotto ne anco in detti ritorni di fiera d'apparitione, ſi V à nelmo do, detto di ſopra continuando per altre fiere, ſin che fra di loro ſegua la ſodisfatione.

Ex tota hac facti ſerie, mercatorum ſtylo relatá, & ab eis ita accepta, apparent cambia, quibus negotiatores hodie vtuntur, & volui eam diligenter, & vulgari ſermone referre, vt in occurenti caſu certius de iſtis cambij feramus iudicium.

Et hæc de cambio, *con la ricorſa,* de quo cœpi ſcribere *ſupra nu. 83.*

Cam-

Google

99 Cambium licitum, & iuſtum dicitur illud, quod habet undique iuſtitiam commutatiuam, nam contractus cambij pertinet ad iuſtitiam commutatiuã, ſicut ad eandem pertinent contractus emptionis, & uenditionis, & ſimiles, ideoque neceſſe eſt, vt in eo ſeruetur æqualitas dati, & accepti, *Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 6. verſ. verum. col. 4. initio, fol. 361. & dixi infra q. 7. parte 1. num. 50.* & quod in omnibus commercijs; & contractibus ſeruari debet iuſtitia commutatiua; ſcribit *Ioan. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 2. ſub numero 34. verſ. infertur quinto de vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 140. citatis Ariſt. D. Auguſt. D. Thom. & Scot.* hæcque iuſtitia commutatiua conſiſtit, vt dixi in æquali commutatione, ita vt non habeat exceſſum, quo alter contrahentium læderetur, de quo exceſſu, & læſione ſcripſi *infra quæſt. 7. parte 2. ampl. 10. num. 3. & ſeq. & nu. 67. & ſeqq.* alias ſi in cambio non ſeruetur hæc æqualitas: cambium erit iniuſtum, ſi ſit cambium purum, in quo non contineatur tacitum mutuum, alias, ſi ſit cambium impurum in quo continetur tacitum mutuum, tunc cambium erit vſurarium, *Med. in loco ſupra proxime citato,* & hæc ſit reſolutio.

100 Declara hanc reſolutionem, vt iuſtitia commutatiua contractus cambij conſtet ex pluribus, nempe ex numiſmatibus in numero, pondere, & bonitate, tam intrinſeca, quam extrinſeca, ex labore, impenſis, periculo, & induſtria, ita vt omnium ſit habenda ratio, & omnibus hinc inde compenſatis, remaneat æqualitas, et vtriuſque excludatur damnum, quare licet cambium monetȩ minoris valoris ratione materiæ imperfectioris cum moneta, quȩ ſit maioris valoris ob materiam puriorem ſine compenſatione, habeat iniuſtitiam, quia non ſeruatur iuſtitiæ æqualitas, tamen, ſi aliqua ratione compenſaretur ille exceſſus, ut labore, ſeu induſtria campſoris, tunc inæqualitas toleretur, *Conrad. tractat. de contract. q. 99. concl. 5.*

Pro Pinguiori huius reſolutionis explicatione diſtingue duplex forum.

Primum forum eſt forum interius, id eſt, penitentiale, & in iſto foro concludo, veram eſſe reſolutionem, & declarationem, quia in iſto foro iuſtitia contractus conſiſtit in vno tantum, nempe in æqualitate, vt dixi ſupra, ita vt vnus non ſit in damno, et alter cum alterius iactura in lucro, vnde in iſto foro, ſeruata hac ȩqualitate, contractus non damnatur, etiam ſi forma legis non ſit ſeruata, ſiquidem in iſto foro attenditur ſola veritas, vt dixi *ſupr. q. 1. nu. 529.*

Secundum eſt forum exterius, & in iſto concludo, iuſtitiam contractus conſiſtere in duobus: Primo conſiſtit in ȩqualitate, & ȩqualitas intereſſe, damno, labore, expenſis, periculo, copia vel inopia monetæ, & ſic in maiori, vel minori valore, vt ſcripſi *infra q. 7. part. 1. numero 42. & ſeqq.* Secundo conſiſtit in obſeruatione formæ, traditæ à lege poſitiua, ſicque à conſtitutionibus Pontificijs, alias, illa forma non ſeruata, contractus erit nullus, vel illicitus, prout lex expreſſerit, quia lex poſitiua, vt obuiet fraudibus, mouetur ex præſumptionibus, vt retuli, & ſecutus ſum *d. q. 1. ſub nu. 213. confir. 3.* quibus legis prȩſumptionibus, et formæ omnino eſt ſtandum, per ea, quæ dixi *ead. q. 1. ſub nu. 524. & ſub nu. 148.*

101 Cambium illicitum & iniuſtum eſt per oppoſitũ, quando habet inæqualitatem, et ſic iniuſtitiam cõmutationis, et exceſſum, & ſub iſto comprehenditur etiam cambium ſiccum, prohibitum *in conſtitutione Pij V.* et de quo nos locuti ſumus *infra q. 7. p. 1. nu. 19. in 6. arg. & p. 3. limit. 5. nu. 1.*

Declara primo, vt hæc iniuſtitia poſſit in cambio dupliciter committi.

Primo, quando mutuum palliaretur cambio; quo caſu eſſet mutuum, & non cambium, ideoque quicquid campſuarius ſolueret pro illo cambio ultra ſortem, eſſet uſura, hacque ratione eſſet cambiũ illicitum, & uſurarium, & conſequenter deficeret in eo iuſtitia commutatiua, et campſor uti uſurarius teneretur ad reſtrictionem.

Exemplifica hanc iniuſtitiam, quando Creſus, qui non eſt mercator, neque negotiator, ſed, uti diues, tenet otioſas magnas pecuniarum ſummas in capſa, ad nullam negotiationem, ſeu mercaturam, aut quid aliud deſtinatus: ex illis dat ſcut. 100. Iro egeno, & inopi ſub nomine cambij, ab eoque promiſſionem extorquet, quod ratione iſtius cambij ſoluet ipſi Creſo ſingulis nundinis tres ſcutos uſque quo ei, ultra iſtud intereſſe conuentum, reſtituerit etiam integrum capitale ſcutorum centum in eodem loco, ubi pecunia data eſt, et ulterius facit eidem Creſo litteras cambij, quæ tamen non mittuntur; et hoc eſt clarum exemplum, quia cum iſtud augmentum, ultra ſortem procedat ſolum ratione temporis, utique eſt uſura, per ea, quæ dixi *ſup. q. 1. ſub num. 404. & infra q. 7. p. 1. num. 28.*

Exemplifica rurſus, quando quis deponit pecuniam apud mercatorem, ſibi ſine vllo periculo reddendam, et ulterius in ſingulis nundinis iuxta illarum æſtimationem aliquod lucrum, non tamen ratione lucri ceſſantis, uel damni emergentis, ſed ſolum ratione dilationis.

Alia exempla ſumere poteris ex his, quæ dixi infra *q. 7. p. 3. in limitationibus.*

Secundo committitur iniuſtitia, quando campſor excedit pretium, quod tamen non ſit de forma legis, latæ ſuper cambio, utputa, quia ultra dimidiam excedat pretium, impoſitum a magiſtratu, de quo pretio locutus ſum ſupra *ſub n. 53. verſ. cambium* iſto enim caſu excluſo mutuo explicito, et implicito, adeſſet ſolum iuſtitia, ut declaraui ſupra *ſub nu. 99.*

Declara ſecundo: vt quicquid acceptum fuerit ultra diſpoſitionem legis, ſeu toleratæ conſuetudinis ex contractu, cuius fructus, uel reditus pendet ab aliquo capitali pecuuiarum, et a certi temporis dilatione, ſit reſtituendum, vel computandum in extinctionem capitalis, tanquam illicite acceptum; cuiuſmodi eſt id, quod indebite exigitur ex cenſu, ex ſocietate officij, et ex ſimilibus, ſi qui ſunt contractus, ut late eeplicaui *infr. q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 56. & ſeq. & num. 72. & 76.* in alijs autem contractibus toleratur aliqua læſio, dummodo non ſit enormis, quæ excedat medietatem, ut late declaraui *infra q. 6. eadem ampl. 10. nu. 1. 3. & ſeq.*

Et hæc ſufficiant pro generali cognitione praxis, & terminorum, quibus conficitur negotiatio cambiorum, ut hac cognitione præmiſſa, de eorum iuſtitia, et iniuſtitia magis expedite agere poſſimus *infra q. 7.*

§. 1. Quæſtio 6.

§.1. Quæſtio 6.

ARGVMENTVM.

Cambium quo iure, quare, & quomodo fuerit inuentum, Reipublicę quam vtile, & neceſſarium.

SVMMARIVM.

Cambium pecuniæ cum pecunia introductum a iure gentium; n. 1.3.& ſeqq. Quare introductum, num.7. Ad quem vſum ſit poſtea conuerſum, numero 8.& 10. Ab initio accidentaliter fuit inuentum, nu.11. Tranſiuit deinde in artem artificioſiſſimam, num.12.& 13.

Cambiorum negotiatio, eſt vtilis, & neceſſaria Reipub. numero 14.& 15.

Pecunia inuenta de iure gentium, ſub n.3.

Permutatio rei cum re fuit primus contractus, num.2. quare fuerit inuenta permutatio, nu.6.

Emptio, & Venditio eſt de iure gentium, nu.3.

Ius gentium quod dicatur, nu.4.

Mercatura eſt de iure gentium, n.5. iuncto nu.4.

Permutatio pecuniæ cum re, vel è contra eſt emptio, & Venditio, nu.6.

Leges quando mutari debeant, nu.9.

Diuitiæ ſint caducæ, ſub nu.16. Caduciores autem quare ſint diuitiæ campſorum, & mercatorum, num.17. & ſeqq. & præſertim mercatorum maritimorum, nu.18.

Cambiorum negotiatores in hoc ſęculo puniuntur a Deo in eo, propter quod peccarunt, nu.16.

QVO iure fuerit introductum cambiũ pecuniæ cum pecunia, non vidi apud eos, qui de cãbij ſcripſerunt, examinatum: Verum fuiſſe introductum de iure gentium, pluribus ſuaderi poteſt rationibus.

2 Prima, quia permutatio eſt de iure gentium, immo eſt omnium primus contractus, ſecundum ea, quę ſcribit *Ariſtot. 1. politic. capitul. ſeptimo*, & ex eo, notant *Pet. Andr. Gamb. in capit. vnico, in princip. numero 12. de rerum permutat. in ſexto inter tractat. diuerſ. tom. 15. parte 1. fol. 209. & Chriſt. Ruffin. tractat. de benefic. capitulo 31. numero primo, tomo 15. part. 2. fol. 282.* & quod permutatio, ſeu cambium vnius rei cum alia habuerit originem ab initio mundi: nempe, vt vnus daret domum pro agro, granum pro oleo, mantellum pro vitulo, & demum daret id, quod ſibi ſupererat, pro eo, quod ſibi deficiebat, & quod Abraham dederit ſeptem agnas, pro puteo, & Iacob centum agnos pro parte agri, *ex Geneſ. cap. 21. numero 30. & capitulo 33. numero 19.* notat *Romald. Coli tractat. de camb. capit. 1.* & quod ſit de iure gentium patet manifeſtiſſime, quia emptio, & venditio fuit inuenta poſt permutationem, vt dixi *ſupra q.4. num.2. in fine, & infra numer.6.* immo permutatio fuit omnium primus contractus, vt dixi *hic ſupra*: ſed emptio & venditio eſt de iure gentium, vt dixi *numero ſeqq.* ergo multo magis de iure gentium eſt permutatio.

3 Item emptio, & venditio eſt de iure gentium, *§. ius autem gentium Inſtitut. de iur. natur. gent. & ciuil.* & patet ex his, quę ſcripſi *num.6.* & conſequenter pecunia, ſeu nummus, quo conficitur emptio, & venditio, fuit inuentus de iure gentium, vt ex Bar. ſequitur *Fabian. de Mont. tract. de empt. & vend. in 1. q. princ. in fine, nu.5. to.6. par.1. fol.39.*

Sed cambium vel eſt emptio, & venditio pecuniæ, vt ſecutus ſum *ſupra q.4. num.21.* vel eſt permutatio vnius pecuniæ cum alia, vt dicunt alij, quos citaui *eadem q.4. numer.18. verſ. tertia opinio.* Ergo cambium, ſeu commutatio pecuniæ cum pecunia vndiq. procedit à iure gentium.

Secunda, quia illud dicitur de iure gentium, quod ęque apud omnes gentes ſeruatur, *§. ius autem ciuile. Inſtit. de iure natur. gent. & ciuil.* Sed cambium in omnibus Regnis, & Prouincijs, & vbique terrarum exercetur, veluti Reipubl. & hominum commerciis neceſſarium, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2.2. poſt q.78. in diſputat. de camb. q.1. art.2. ſub num.2. verſ. ſecundo quod tom.2. fol. 527.* Item quod Romanus egeat commutatione monetę, quam Venetus habet Romæ, et Venetus egeat commutatione monetæ, quam Romanus habet Venetiis, et ſic etiam alij diuerſorum locorum ſimili indigeant commutatione, eſt naturaliter ex uariis caſibus contingibile, et hæc commutatio fieret inter eos ex naturali ratione. Ergo cambium eſt de iure gentium. 3

Tertia, (et tendit ad idem) quia negotiatio, et mercatura ſunt de iure gentium: ſiquidem apud omnes gentes uiget negotiatio, et mercatura: Sed cambium eſt quid annexum mercaturæ, et mercaturæ gratia inuentum, ut dixi *infra num.7.* Ergo cambium ipſum ſeruabitur apud omnes gentes, et ſic de iure gentium. 4

Quarta, (et hæc reſpicit iuſtitiam lucri) quia quod is, qui in cambio ſubit pericula, ſuſtinet onera, et labores, et facit expenſas, accipiat aliquid ultra id, quod ipſe dat, eſt de iure gentium, et apud omnes ex naturali ratione ſeruaretur. Ergo cambium eſt de iure gentium, etiam conſiderata iſta inæqualitate.

Cambium, id eſt, permutatio pecunię cum re, ſeu rei cum pecunia, fuit inuentum ex neceſſitate, *Ariſt. polit. libr. 1. capit. 6. verſ. ex hac. & verſ. reperto igitur, & Sot. de iuſt. & iur. lib.6. q.2. in fine principij, et quæſtion. 8. artic. 1. verſ. primum omnium, ibi, quæ quidem cambitio*, et pręſertim eſt neceſſarium ad habendas res ex partibus remotis, vt ad *Ariſt. vbi ſupra* explicat *in 7. lect. D. Thom. et ex Sot.* retuli *ſub numer. ſeqq.* nam, cum illa rerum mutua permutatio, de qua dixi ſupra *q. 4. ſub n.16.* et ſupra hac ipſa *q. numero 2.* non eſſet ſufficiens indigentij humanis, fuit inuenta pecunia, quę eſſet menſura, norma ęquitatis, et pretium omnium rerum emendarum, *Sot. in locis ſuperius citatis*, et hoc cãbium tranſiuit in ſpeciale nomen emptionis, et uenditionis, *vt ex Cardin. Caiet. et alijs* ſecutus ſum *ſupr. q. 4. num 2.* 5

Cambium uero pecunię cum pecunia fuit ab initio inuentum, quoniam numiſmata ſunt inter ſe diuerſa, nec omnia ubique reperiuntur, et quæ reperiuntur uno loco, non expenduntur quandoque in alio, et ideo inſeruiunt ad res uno loco comparandas, et non in alio, ſicque hęc numiſmatum uarietas induxit neceſſitatem cambiendi, hoc eſt, pecuniam pro pecunia permutandi: nam ſicut nobis neceſſarium eſt panem, uinum, et ueſtitum, aliaque ne- 6

ceſſaria

Digitized by Google

ceſſaria quærere, ſi ea non habemus, nec ea ſine pecunia poterimus inuenire, ita ex conſequenti neceſſarium nobis eſt, pecuniam, quæ ad id nobis deſeruiat, quærere, hanc autem inuenimus, vel res noſtras pro pecunia vendendo, vel pecunias noſtras, quæ non ita ad neceſſaria emenda nobis deſeruiunt, pro alia commodiori nobis pecunia permutando, *Medin. in ſuis tractat. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 7. verſ. verum quoniam. col. 3. fol. 366.* deinde hoc cambium pecuniæ cum pecunia cœpit fieri etiam per literas, & retinere proprium nomen cambij, & inſeruire non ſolum ſimplici permutationi ad emenda, quæ domui, & familiæ neceſſaria ſunt, vt dixi, ſed etiam pro faciliori mercaturæ, & peregrinationis vſu, vt ſcribunt *Ioan. Bapt. Lup. in capit. nauiganti, §. 2. numero 12. de vſur. inter tractat. diuerſor. tom. 7. fol. 138. & Boninſ. tract. de camb. capit. 2.* & quod fuerit inuentum gratia mercaturæ ſcribit *Mich. Sal. in loco infra proxime citato, & dixi q. ſeqq. part. 1. numero 39.* & ſatis conſtat ex his, quæ ſcripſi *q. præced. ſub numero 49. & ſeq.* & quod ſicut merces, aliaque rerum genera expedit ſæpe ad diuerſa loca tranſuehere, ſic etiam expediat pecuniam traducere, tum ad alia transigenda negotia, tum præcipue ad coemendas merces, quę ab vna in alteram prouinciam neceſſarium eſt aſportari, ſcribit *Sot. de iuſtit. & iur. lib. 6. q. 10. in concluſ. reſponſiua, col. 2. fol. 609.* & quod, ſublata negotiatione cambiorum ę medio; tollerentur omnes mercaturæ, & nundinæ, ſcribit *Io. Azor. de inſtitut. mor. part. 3. libro 10. tit. de camb. cap. 3. quæſt. 1.* &, quod ſicut cęterę res ex vno loco ad alium transferuntur: aliquando enim aliunde huc aduehuntur: aliquando hinc alio deportantur, ſic etiam aliquando neceſſe ſit, vt pecunię, quas habemus, alio deferantur, quia illis alibi, non hic indigemus, & aliquando oporteat, vt aliunde huc inuehantur, quia eas alibi, non hic habemus, & ex his cauſis introduci cœperit ſecundus pecunię vſus, quo vna pecunia cum alia commutatur, & inuenta ſit cambiorum, & negotiationis ars, ſcribit *Ioan. Azor. d. capit. 3. verſus finem initij*, & qua occaſione cambium fuerit introductum in Hiſpanijs in quatuor nundinis quolibet anno, ſcribit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 76. in diſputat. de camb. q. 4. artic. 2. controu. 6. ſub numero 1. ibi, hac enim occaſione. tom. 2. fol. 569.* & ſic cambium fuit ſemper ordinatum ad fugiendos ſumptus, qui fuiſſent neceſſarij pro pecuniarum tranſportatione, vt patet ex exemplis, a me adductis *d. q. præcedent. nu. 47. & ſeq.* & non ad faciendum lucrum.

8 Poſtea autem ipſum cambium, ordinatum, vt dixi, pro mercatura, cœpit ordinari, & conuerti in mercaturam, & negotiationem lucratoriam ad faciendum quęſtum, vt oſtendi *q. præcedenti numero 51. et 52. in quinto caſu*: quare hodie campſores non exercent cambiorum negotiationem, eo, quia ipſi pro vſu mercaturę indigeant reſtitutione pecuniarum in loco, pro quo dant cambio, ſed quia ex eo loco volunt facere alia cambia, ex quibus lucrum maius, quam ex alio negotio faciant: ſimiliter, qui pecunies cambio accipiunt, vt plurimum, non accipiunt, vt mercaturam exerceant, neque ad euitandos labores, pericula, & expenſas tranſuehendarum pecuniarum, ſed ſolum vt pecunijs vtantur pro ſuis indigentijs, reſtitutori eodem in loco per viam recambij.

Verum fuiſſe cambium conuerſum in negotiationem, ſeu mercaturam lucratoriam non videtur improbandum; imo videtur fuiſſe expediens, quia etſi cambia ab initio fuerint inuenta, & ordinata pro peregrinatione, & mercatura, vt dixi *numero præcedenti* tamen, inſtitutis ex neceſſitate nundinis, per ea, quę ſcripſi *§. ſequentib. gl. ſſ. 4. numero 6.* cambium in neceſſariam conſequentiam, et in euidentem Reipublic. utilitatem, fuit in negotiationem lucratoriam pro ſe ipſo conuerſum, hęcque neceſſaria conſequentia, et utilitas pluribus ſuadetur rationibus.

Prima, quia ſublata inter mercatores recipocra cambiendi neceſſitate, deficiebat cambium, ut ſcripſi *d. gl. 4. ſub num. 6.* et, deficiente cambio, mercatura, et negotia, quę eo hodie maxime indigent, cum uſq. ad remotiſſimas orbis partes ſint dilatatę, ut dixi *ead. gloſſ. 4. ſub numero 6.* diſſiparentur, ut ſecutus ſum *infra ſub numer. 14.* hęcque diſſipatio eſſet multum Republic. pernicioſa: quamobrem fuit expediens, inſtituere cambij negotiationem, ne cambiendi occaſio unquam deficeret, hęcque cambij negotiatio non poterat aliter inſtitui, niſi ex ſe ipſa quęſtum faceret, quia homines eā aliter non exercerent: quotquot enim artes ſunt, omnes ab hominibus ob proprium bonum exercētur, licet ad Reip. utilitatem ſint principaliter inſtitutę.

Infero ex hac ratione, non eſſe attendenda ea, quę contra cambium, quod campſores cauſa lucri exercent, ſcribunt *Fabian. tract. de camb. numero 9. tom. 6. part. 1. fol. 411.* et excl. mando *Ioann. Baptiſt. Lup. in capite nauiganti, §. 2. num. 13. tom. 7. fol. 138. et alij in diuerſis locis.*

Secunda, quia, ſublato recambio ex nundinis, quod in negotiatione lucrum includit, cambia cum maiori fierent intereſſe, ut dixi *§. ſeqq. gl. 4. ſub num. 6. comprob. 2.*

Tertia, quia ſicut ſocietas officij Curię Rom. fuit ab initio inuenta, ut officia poſſent emi, ut dixi *ſupr. quæſt. 1. numer. 261. et ſeqq.* et deinde conſuetudo paulatim, commerciorum neceſſitate urgente, ampliauit, ut ſocietas poſſit iniri, etiam ſine cauſā emendi officium, ut ſcripſi *q. ſeqq. par. 1. numero 88. et 89.* et proinde ſocietas poſſit iniri contemplatione ſolius lucri; ita etiam cambium quod ab initio fuerat introductum gratia mercaturæ, & peregrinationis, potuit ex vrgenti cauſa ampliari ad negotiationem lucratoriam.

Quarta, (& hæc eſt confirmatio præcedentium) 9
quia natura quotidie nouas deproperat edere formas, vt retuli in meo *tractat. de iudic. cauſ. libr. 2. capit. 9. numero 473.* & mutatis rerum occaſionibus, leges mutandæ ſunt, vt ex *Auguſt. lib. de ciuit. Dei;* dicit *text. in capit. 1. 35. diſtin. 1.* in alijs verbis, *quod profecto quanto eſt antiquius, compellente neceſſitate, tanto poſtea factum eſt damnabilius:* ergo cambium, quod fuerat mercaturæ gratia ordinatum, potuit, vtilitate commerciorum exigente, ad negotiationem lucratoriam conuerti retenta tamen etiam priori natura inſeruiendi omnibus alijs mercaturis, tanquam mercatura mercaturarum, quia verſatur in nummis, vt dixi *quæſt. ſeqq. parte 2. ampliat. 11. numero 4.* ſic etiam nummus, qui fuerat inuentus pro pretio, & menſura rei vendendæ, vt dixi *ead. q. ſeqq. parte 1. numero 13.* fuit poſtea ipſemet vtiliter factus res vendendā, & menſuranda

Digitized by Google

randa,vt dixi infra §. 6.*gloſſ.* 1. *num.* 23.*in fine,* & *nu.* 24. retenta tamen etiam priori naturâ pretij, & menſuræ,quaſi ſit menſura,& menſurarum,vt dixi *q. ſeq. p.* 1. *num.* 15.

10 Infero ex iſtis rationibus, & præſertim ex quarta quod cambiorum vſus; præſertim in nundinis multipliciter eſt hodie dilatatus; nam cum ad emendas merces multis opus ſit pecunijs, multi aut in locis proprijs, aut in locis alienis dant pecunias cambio pro nundinis, vt illis pecunijs emant merces, aut denuò dant eas cambio illis, qui eis indigent,q iam ob cauſam ad eaſdem nundinas accedunt multi campſerij nummati, à quibus mercatores accipiunt cambio,& accedunt etiam aliqui bancherij depoſitarij,qui depoſito accipiunt pecunias mercatorum; & campſeriorum,eaſque ſoluunt ex mandato eorum, qui eas depoſuerunt; *Romoald. Coli tractat. de camb. cap.* 8.

11 Huius cambij pecuniæ cum pecunia ergo proceſſit à caſu accidentaliter, nam accidit forſan, aliquem habuiſſe numiſmata aliqua: quæ in eius propria patria: ſeu regione non appretiabantur,eo quod non erant numiſmata ſuę regionis, ſed erant alterius regionis, puta, Saracenorum: accidit poſtea,quod Saraceni aliqui venerunt in eius patriam, & illa numiſmata habuerunt pro vili pretio, eaque ad eorum patriam portarunt,vbi maiori pretio,eſtimabantur,quia quodlibet numiſma pluris valet per ſe, loquendo in propria regione, vnde ille caſus docuit initium cambiendi pecunias, vt in ſubſtantia *ex Ariſt. polit. libr.* 1. *capit.* 6. colligunt *D. Thom. ad eum ibidem lect.* 7. *verſicul. reperto igitur. Cardin. Caietan. tractat. de camb. cap.* 5. *ſub numer.* 3. *ibi lucrum autem tomo* 6. *part.* 1. *fol.* 406. & fuſius *B. Ioann. à Capiſtr. tractat. de vſur. in* 2. *parte* 2. *ſub numero* 146. *in* 3. *ſpecie tomo* 7. *folio* 111. *Ambr. de Vign. in capitulo ſalubriter, numero* 270. *de Vſur. eodem tomo* 7. *folio* 65. *Mich. Sal. ad D. Thom.* 2. 2. *poſt quaeſt.* 78. *in diſput. de camb. q.* 1. *art.* 1. *numero* 3. *Verſ. hanc commutationem. fol.* 524. *tom.* 2. & *Romoal. Coli Lucenſ. tract. de camb. c.* 1. *in fin.*

12 Poſtea ex hac accidentali cambiendi cognitione deducta eſt ars campſoria artificior, vt dixi *Ariſt. loco citato,*& ex eo *D. Thom.* & *aliqui ex citatis num. præ-*
13 *cedenti*, quia † vbi lucrum facile reperitur, ibi hominum vires,& ingenia maxime exercentur.

14 Hanc artem campſoriam eſſe nedum vtilem, ſed neceſſariam Reipub. quiſquis eius artis habet cognitionem, facile concedit: ſiue eam conſideremus in cambio minuto,in quo eam eſſe valde vtilem Reip. ſcribunt *Nauar. in cap. nauiganti. numer.* 19. *verſic. decimoquarto,* & *Ioann. Bapt. Lup. in* §. 2. *numero* 10. *Verſus finem, de vſur. Couar. tractat. de vet. collat. numiſm. capitulo ſeptimo ſub numero* 4. *tomo* 1. *folio* 704. *Ioann. Azor. de Inſtitut. moral. parte* 3. *libro* 10. *tit. de camb. capitulo* 3. *queſt.* 1. *in littera g,* etiam propter eleemoſynas, pauperibus faciendas cambiendo monetam groſſam,pro minuta: ſcribit *Romoald. Coli trac. de camb. cap.* 4. ſiue conſideremus cambia per litteras,in quibus explicite loquuntur *Nauar. in manu. confeſſ. capite* 17. *de vſura circa cambia. numero* 289. *Romoal. Coli vbi ſupra. capit.* 5. *in fine,* & habes in quadam cambii diſputatione, quam retuli *infra* §. 9. *numero* 6.& implicite, & virtualiter omnes *infra citati,* ſiue conſideremus artem campſoriam in genere,de qua ita ſcribunt *Ambr. de Vign. in dict. capit. ſalubriter. numero* 271. & *ſeqq. fol.* 65. *Ioann. Bapt. Lup. in d.* §. 2. *ſub numero* 10. & *num.* 12. *inter tract. at. diuerſ. tomo* 7. *folio* 138. *Boninſeg. tract. de camb. cap.* 3. & *Mich. Sal. ad D. Thom.* 2. 2. *poſt quaeſtione* 78. *in diſputat. de camb. quaeſtione* 1. *artic.* 2. *ſub numero* 2. *verſ. probatur,* & *Verſiculo alii vero, tomo* 2. *folio* 527. & *quaeſtione* 4. *artic.* 2. *controu.* 6. *ſub numero* 1. *ibi, hac enim. folio* 569. & *ſub numero* 4. *verſ. obſeruemus vltimo, folio* 527.& quod cambium quantum eſt genere ſuo ſit contractus vtilis Reipub. & hoc ſiue cambium ſit purum, ſiue mixtum ex minuto, late oſtendit *Conrad de contract. quaeſtione* 99. *in* 3. *concluſ.* & innuit etiam *Pii V. conſtitutio,* in illis verbis *Si cambiorum vſus, quem neceſſitas, publica vtilitas induxit,* quam conſtitutionem habes infra §. 9. *numero* 52. & ſatis patet ex his, quæ de vſu cambij ſcripſi ſupra *nu.* 7. & 8. & *queſtione præcedenti numero* 48. & *ſequentibus,* & eſſe propterea expedientiſſimum, quod extent campſores ſecutus ſum *ſupra quaeſtion. prima ſub numer.* 425.

Quinimo cambia adeo ſunt Reip. vtilia, & neceſſaria,vt ſi cambia ceſſarent, omnia pene mercaturæ officia diſſiparentur, ac deſtituerentur, vt ſcribit *Nauar. conſil.* 31. *reuerendiſ. verſiculo tertium notabile, verſus finem, lib.* 6. *de vſur.* & *in man. confeſſ. capit.* 17. *de vſur. circa cambia. num.* 296. *in fine,*& quod totus mundus pateretur, videtur dixiſſe *Cal. tit. de vſur. conſ.* 11. *mercator Iannenſis prope finem*, licet in libro meo legatur corrupte.

Non obſtat, ſi diceres, artem campſoriam videri potius Reipub. pernicioſam, tum quia accipientes cambio videntur tendere ad dilapidandum: & proinde verum videtur illud dictum: *chi ſi cambia non è il medeſimo, & chi ſi marca, reſta ſignato,* tum quia dantes cambio, verſentur in periculo ſalutis animarum, cum aliquando ſub colore cambij uſurariam exerceant prauitatem, per ea, quę ſcripſi *ſupra q.* 2. *ſub numero* 26. & *q. ſeq. p.* 1. *nu.* 21. & *ſeqq.* vel ſaltem actum exerceant aliter periculoſum, vt late diſputando dixi *d. q. ſeq. p.* 1. *n.* 1. & *ſeq.* ita vt ſuccreſcente hominum malitia,quod eſſet prouiſum ad remedium, tenderet ad noxam.

Quia *reſp.* prædicta vitia non eſſe in arte campſo- 15
ria, ſed eſſe in ijs, qui accipiũt cambio ad prodigalitatem,& luxum in explendis propriis voluptatibus, & in ijs, qui dant cambio illicito ad augendas diuitias, ſed vitia, quæ non ſunt artis, ſed artificis, non habentur in conſideratione: per ea, quæ loquendo de negotiatione, ſcripſi ſupra *quaeſtione* 1. *ſub num.* 71. & 81.

Vlterius qui ad cumulandas opes artem hanc vſu- 16
rarie exercerẽtur, ſciant, quod iuſtitia Dei exigente, in hoc ipſo, propter quod peccaſſent, etiam infernali pœna non expectata, ſæpe in hoc ſeculo punirentur; quia dum, anhelantes ad augendas in infinitum opes, iniquum exercent cambium, vt duo vel tria pro centenario lucrentur, tria & centenarium ſępe perdunt, vt iacturam hanc, quam ad malorum campſorum pœnam nos hic conſideramus, ad cambiorum iuſtitiam, et defenſionem adducit *Nauar. conſilio* 31. *reuerendiſſ. Verſic. ad ſextum. libro* 5. *de vſur.* hancque iacturã experientia docet, quia etſi eorũ quoq. qui campſores non ſunt, caducæ ſint diuitiæ (caduca enim,& fragilia, puerillibuſque cõſentanea crepundijs ſunt iſta, quæ vires; atque opes humanæ vocantur, effluunt ſubito, repente dilabuntur nullo in loco, nulla in perſona ſtabilibus nixa radicibus

conſiſtunt,ſed incertiſſimo flatu fortunę huc, atque illuc acta,quos in ſublime extulerunt, improuiſo recurſu deſtitutos in profundo cladium miſerabiliter immergunt, *Valer.Max.lib.6.de Varietate caſuum,cap.de Syphace Rege (Cum omnis noſter ſtatus ſub perpetuo motu conſiſtat.) §.Ut autem lex.Auth.de non alien.aut permutat.reb.eccl.(multi enim caſus rebus incidunt mortalibus) l.15.inter antiquam.C.de vſufruct.& hab.*

Nempe dat, & quandocunque iubet fortuna, rapitque.
Irus & eſt ſubito,qui modo Cræſus erat.

Ouid.)

17 Tamen campſorum diuitiæ ex quadruplici cauſa caduciores ſunt.

Prima, quia eorum diuitiæ, vt plurimum, conſiſtunt in nummis,quos alijs credunt, & poſtea non valent exigere. Secunda, quia cambia, quæ campſores exercent,ſunt mercaturæ gratia principaliter ordinata,vt dixi *ſupra ſub numero 7.* & conſequenter mercatores ab eis ſæpe cambio accipiunt:at mercatores facile incidunt in paupertatem, vt, loquendo de mercatoris conditione, eleganter dixit domina illa de Calumna.

E quand'hà d'arrichir più certa ſpeme
Perde la vita, & la ſperanza inſieme.

Eſt enim ars mercaturæ plurimum fortunæ euentibus patula,& ipſi mercatores, lucro inhiantes,ſunt in hoc nimirum aleatoribus ſimillimi, *Sot.de iuſt.& iur.lib.6.quæſt.2.art.2.col.penult.paulò ſupra medium,folio*
18 *566.* † & preſertim in paupertatem incidunt mercatores maritimi,quia eorum merces, dũ per mare traijciũtur,maiori exponuntur periculo. *Senec.epiſt.4.lib.1.*quem refert etiam *Bal.in l.2. Cod.de naut.fœnur.mare momẽto euertitur,eodem die,vbi luſerunt nauigia ſorbentur.* additque *Bald.vbi ſupra.*& ex eo *Santer.tract.de aſſecur.parte 4.numero 12.tomo 6. parte 1. fol.354.* quod mare æquiparantur homini potenti, & crudeli, & quod aduerſæ procellæ nemini profunt,& inexorabiles ſunt,& quod in mari pericula magis reperiantur notat *Nauar.in capit.nauiganti.ſub numero 2. de vſur.(qui nauigant mare, enarrent pericula eius.) Eccl.43.num.26.* & quam ſit proximus morti, qui ſe exponit nauigationi,vide, quæ ſcripſi, in meo *tractat.de indic.cauſ.libro 2.capit.8. num.292.& 293.* vnde campſorum debitoribus factis non ſoluendo, eorundem campſorum credita euaneſcunt: Tertia, quia ipſimet negotiatores cambiorum ſolent æque negotiari in mercantijs,vnde tranſeant etiam ſub nomine mercatorum,per ea,quæ ſcripſi,*quæſt.præcedent ſub nu.52.* & ita eos vocat *Nauar.conſ.31.reuerend ſſ verſ.ad ſextũ lib.5.de Vſur.* imò et ipſi negotiatores cambiorum mercatores vocant, vt patet ex his, quę retuli *ead.quæſt.præced.ſub num.98.ibi,per le quali ſpeſe tra mercanti,* & conſequenter,quæ diximus *de caducitate diuitiarum mercatorum*, habent locum in diuitijs campſorum
19 † Quarta cauſa (hæc quadrat, & ſatisfacit propoſito noſtro) eſt, quia diuitiæ,ſi eas illicita, ſupponamus facile dilabuntur, vt enim habetur *Eccleſ.14.num.4.qui aceruat ex animo ſuo iniuſte,alijs, congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur, & Prouerb.28.numer.8.qui coaceruat diuitias Vſuris,& fœnore, liberali in pauperes congreget eas,*& loquendo de negotiatorum, & mercatorum facultatibus,bene expreſſit *Ioan.Chryſoſtomus ſuper Matth.relatus in capitulo 11. eiciens diſtinct.88.* dicens: *ſed eſt nec ſtabilis ſubſtantia eorum, neque ad bonũ proficit, quoddo malo congregatur, quemadmodum enim ſi triticum, aut aliud tale cernes in cribro, dum huc, & illuc iactatur, grana omnia paulatim deorſum cadunt, & eandem in cribro nihil remanente, niſi ſtercus ſolum, ſic de ſubſtantia negotiatorum nil remanet, niſi ſolum peccatum.*

Et ex his, imponendo finem huic queſtioni, monitos velim cambiorum negotiatores, ne lucri auiditate excęcati ad illicita trahantur cambia, qui a vltra,quod male patra,male dilabuntur,peccati penitentiam agere debet.

---

§. 1. Quæſtio 7. Part. 1.

ARGVMENTVM.

Cambia an ſit licita, & de venditione, pecunia credita,& de ſolutione antipata.

SVMMARIA.

Ars campſoria an ſit licita,ſub nu.7. & ſeqq.& nu.13. & ſeq. Ars campſoria non habet finem,&c.numer.18 Et inclinata potius in vituperium,quam in honeſtatem,nu.18.Declaratur, nu.63.& 64.

Cambium, præſertim ſi fiat ad negotiationem lucratoriam per ſeipſum,an ſit prohibitum,nu.1.& ſeqq.Cambium minutum eſt licitum,num.4.Item cambium per litteras ſine nundinis, ſub num.4. Quid in cambio per litteras ad nundinas, num.6. & ſeqq.numer.41.& ſeqq.& præſertim nu.50.& ſeq.vſque ad finem.

Lex ex ſola ſuſpicione poteſt prohibere contractum,nu.2.

Cambium,nulla lege reperitur prohibitum, niſi,&c.nu.3.

Actio Chriſti, & etiam Apoſtolica eſt noſtra inſtructio,num.8. Declaratur,ſub n.58. Chriſtus nummulariorum menſas euertit,nu.12.Declaratur,nu.60.

Petrus Apoſtolus conuerſus redijt ad piſcationem. } numero 9. & ſub numero 58.
Matthæus Vero non ad telonei negotium, & quare. }

Cambia exercentur a mercatoribus, & negotiatoribus,num.10. Qui ea exercent, male audiunt apud populum, & quare, num.11.

Mercatores diſplicent Deo, nu.11. Non tamen diſplicet mercatura,ſub nu.59.

Pecunia ex proprio eius Vſu eſt menſura, & pretium rerum,n.13.Significat omnem rem,& quare nu.14.Ab arte campſoria inuertitur iſte vſus,n.15.Declaratur duplex,et multiplex vſus pecuniæ,nu.61.& 62.

Procurator ad Vendendum, item creditor,habens a debitor,facultatem Vendendi pignus, non poſſunt ſibi ipſis vendere ſub num.15.

Negotium, quod poteſt ſe habere æque ad bonum,ſicut ad malum,debet prohiberi, nu.17.

Actionum genera quot,& quæ, ſub nu.17.

Cambium ſiccum eſt illicitum,nu.19.Quod ſit,& eſſe per litteras ad nundinas,nu.20.Contrarium nu.66.

Cambium per litteras ad nundinas videtur vſurarium, & quare,nu.21.& ſeqq.Contrarium,nu.41.& ſeq.

Mutuare pecuniam,quid ſit,& de natura mutui,ſub nu.21.

Cambium qua ratione videatur mutuum, & cum vſura, preſertim ſi fiat ad nundinas,numero 22.& 28.Contrarium, nu.41.& ſeqq. Et ſignanter, numerò 67.& ſeqq. Etiamſi eſſet

mutuum

Digitized by Google

mutuum, tamen eius lucrum poteſt iuſtificari, nu. 74.

Cambia ad nundinas quomodo pluribus adhibitis fictionibus, videătur inuenta ad palliandum mutuum, & Vſuram, num. 23. Contrarium, nu. 41. & ſeq.

Mutuum formale licet non interueniat in cambio, tamen poteſt interuenire Velatum, nu. 24. 26. & ſeq.

Mutuum, & Vſura quomodo interueniant in emptione, & venditione, alijſque contractibus, ſub nu. 24. & 27.

Vſura non verſatur in alio contractu, quam in contractum mutui, ſiue ſit mutuum explicitum, ſeu implicitum, ſub n. 25.

Habitus non facit monachum, nu. 27.

Iniuſtitia pretij toleratur in iure, quando res, & pretium ſunt de præſenti, ſecus, &c. nu. 29.

Mercatores non dant cambio, quia indigeant pecunijs eo in loco, ſed, &c. num. 30. Tamen cambium eſt licitum, ſub num. 85. verſ. ad octauum.

Emptio frumenti, conſignandi tempore, quo verſimiliter pluris valet, eſt vſuraria, numero 31. 34. Niſi vendens fuiſſet illud ſeruaturus, numer. 32. & 33. Diuerſa tamen eſt ratio inter emptionem frumenti, & emptionem marcharum, nu. 86.

Mutuum, reddendum quando mutuatum veriſimiliter pluris valet, eſt vſurarium, ſub num. 31. & 33. Si non erat ſeruandum, &c. num. 32.

Fructus ex ſocietate officij, vel alio contractu ficto non debentur, n. 35. Fictiones tamen, quæ tolerentur in contractibus, nu. 88.

Cambium ad nundinas videtur iniuſtum, ex quo nummularius lucratur, & tamen tranſportatio, fit a campſuario, numer. 36. Contrarium, numer. 41. & ſeqq. & ſignanter num. 90.

Cambij natura eſt, vt fiat inter monetas ſpecie differentes, num. 37. Non tamen eſt de intrinſeca natura cambij, &c. num. 92.

Cambij pretium imponitur a mercatoribus intereſſatis, ideoque ſemper lucrantur in cambio, num. 33. Eſt tamen iuſtum, num. 93. & 94.

Cambium non videtur amplius gratia mercaturæ, ſed explendæ inſatiabilis ſitis cumulandi diuitias, ideoque videtur illicitum, num. 39. & 40.

Contrarium, nu. 41. & ſeq. & ſignanter, nu. 96.

Auaritia damnatur, ſub nu. 40.

Cambij lucrum vnde iuſtificetur, nu. 42. & ſeq.

Cāpſores pro exercendis cambijs faciunt expenſas, et ſubeunt pericula, nu. 42. & ſeq. & nu. 47.

Pecunię copia, & inopia conſideratur in cambij. nu. 48. et 49. Et quomodo, ſub num. 75. verſ. primo nego, et ſub numer. 76. confirm. 2.

Pecunia præſens pluris valet, quam abſens, ſub nu. 49. & num. 80. initio, & comprob. 3. & 4.

Pecuniæ abſentia conſideratur ſemper ex parte campſuarij, & præſentia ex parte campſoris, ſub nu. 49.

Emi vili pretio, & vendi cariori ob locorum mutationem eſt licitum, nu. 51.

Campſores, & cambia tolerantur ab Eccleſia, &c. numer. 53. & 55.

Pretium rerum venalium, cęterarumque negotiationum, vt iuſtum ſit, ad Eccleſiam pertinet, ideoque Papa declarat, quod ſit pretium iuſtum ſocietatis officij, cenſus, &c. num. 54.

Cambiorum intereſſe in Vrbe quomodo aliquando taxatum, num. 55.

Mutuato frumento, quando eſt cariſſimum, eoque currenti tunc pretio æſtimato cum pacto, quod tempore reſtitutionis reddatur tanta quantitas frumenti, quanta emi tunc poſſet illo pretio æſtimato, dicitur mutuum, ſeu venditio licita, num. 56.

Emptio frumenti, nondum recollecti, pecunia præſenti pro pretio, quo valebit in recollectionibus, eſt licita, ſub n. 56.

Actiones omnes ex fine, circumſtantijs, & vſu recipiunt honeſtatem, & inhoneſtatem, ſub nu. 62.

Genuenſes cuiuſuis conditionis ſint, negotiantur in cambijs, n. 65. Quid ſentiant de pecunia, ſub n. 68.

Peccet an & quando, qui ſe peccandi periculo exponit, ſub num. 65. in ſecunda, & tertia reſponſione.

Nummus non parit nummum, ſub n. 68. Declaratur, n. 69.

Lucrum, ſeu merces habet vim mutandi ſpeciem cōtractus gratuiti, n. 70.

Mutuare non proprie dicitur, qui vult ob mutuum conſequi intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, ſub n. 70.

Mutuum, ex quo accipitur vltra ſortem, quando ſit vſurarium, & quando non, n. 71. & ſeqq.

Vſurarius quare ſuper omnes mercatores ſit plus maledictus, ſub num. 71.

Mutuum quando poſſit eſſe de præcepto, ſub n. 72.

Proximum diligens, adimplet omnem legem, ſub n. 72.

Eleemoſyna an ſit de præcepto, ſub n. 72.

Charitas ordinata incipit à ſeipſo, n. 73.

Cambij lucrum videtur procedere à ſola dilatione temporis, ſub n. 28. Contrarium, ſub n. 75. verſ. primo nego, & numero ſequent.

Pretium mercium tunc ob copiam emptorum augetur, quando copia eſt cum pecunia præſenti, ſub nu. 75. verſ. nec huic. & ſeqq.

Scuti marcharum à campſoribus communiter minoris æſtimantur in tempore diſtanti, quam in tempore propinquo, ſub n. 76.

Tarditas minuit datum, & celeritas auget, ſub n. 76.

Petit plus, petens ante tempus, ſub n. 76.

Intereſſe ratione temporis debetur, ſicut intereſſe ratione loci, ſub n. 76. verſ. ſed in mercatoribus.

Pretium emptionis, & venditionis poteſt ob dilatam, vel anticipatam ſolutionem iuſte augeri, & minui ex pluribus cauſis, & quæ ſint hæ cauſæ, ſub n. 77. & ſeqq. Et quando non poſſit augeri, n. 81. & ſub nu. 84. verſ. primus, & ſeqq. & nu. 85. Et quid in lanis, emptis minori pretio ob anticipatam ſolutionē, ſub n. 80. in fine.

Pretium cuiuſque rei, periculo expoſitæ, minus eſt, quam pretiū rei, quæ eſt ſine periculo, n. 78. & 79. & ſub n. 80. comprob. prima.

Actionem habere minus eſt, quam habere rem, ſub nu. 80. comprob. 3.

Creditum, ſoluendum cum dilatione, venditur præſenti pecunia minori pretio. &c. ibidem.

Poſſidere melius eſt, quam in perſonam experiri, ibidem.

Dilatio ſolutionis eſt diminutio, & pars pretij, ſub nu. 80. comprob. 4.

Paghæ acerbæ Genuenſium qua ratione emi poſſint minori pretio, ſub n. 80. verſ. his etiam, & ſeqq.

Intereſſe, ob quod poteſt pretium augeri, licet ſit à partibus taxatum, tamen poteſt illa taxatio impugnari, & denuò fieri in iudicio, num. 85.

Societas officij poteſt iniri etiam ſuper officio commodato, nu. 88. Etiam ſi commodans officium, ſit reſignatarius, n. 89.

Campſores poſſunt etiam perdere in cambijs, ſub n. 94. & 95.

Cambium, con la ricorſa, *non eſt illicitum, ideoque non prohibitum, n. 97.*

Recambium an ſit illicitum, n. 98. & ſeqq.

Digitized by Google

EXplicatis in ſuperioribus quæſtionibus, & præſertim in quinta, ijs, quæ omnino neceſſaria erant ad cognitionem terminorum cambij, & ad intelligentiam facti, cum ſine hac cognitione, & intelligentia erraret, qui cambij materiam tractandam aſſumeret; reliquum eſt, vt examinemus ea, quæ ad iuſtitiam cambij pertinent, & quo commodius id faciamus, quæſtionem hanc, in qua ea examinabimus, diuidemus in tres partes principales.

Prima pars continebit diſputationem: an cambij commercium ſit prohibitum, & diſputationis concluſionem.

Secunda continebit concluſionis ampliationes, quibus explicabimus principaliores caſus cambiorum licitorum.

Tertia continebit eiuſdem concluſionis limitationes, quibus videbimus caſus cambiorum illicitorum.

1 Capio primam partem, & quero, an cambij commercium ſit prohibitum, ſaltem quando non fit gratia alterius commercij, ſed fit, vti negotiatio ad ſe ipſum, quale eſt cambium, cuius caſum poſui ſupra *q.5 num.51.*

Ratio quare hanc quæſtionem formemus magis dubiam, quando cambium fit vti negotiatio ad ſeipſum, eſt, quia ſicut mercatura, ſeu negotiatio cuiuſuis generis eſt ſemper ualde periculoſa in foro interiori, ut *ex Chryſoſt. & D. Thom.* ſecutus ſum ſupra *quæſtione prima, numero 77.* & aliqua negotiatio, utputa, frumentaria poteſt eſſe prohibita etiam in foro exteriori, & quibuſdam perſonis qualibet mercatura prohibetur, ut ſecutus ſum *par. ſeq. ampl. 11. numero 7. & limitat. 17. numero 16. 20. & ſequent.* Et uice uerſa emptio & uenditio ſine negotiatione regulariter nec in foro interiori eſt adeo periculoſa, nec in exteriori prohibetur: ita etiam cambium cum negotiatione ad ſe ipſum maiorem habet rationem prohibitionis, quam cambium ſine negotiatione, quod fit gratia alterius commercij, per ea, quæ dixi *inf. nu. 39. in 14. argumento.*

Priuſquam ad diſputationem accedamus; præmitto duo.

2 Primum, quod lex poteſt ſola præſumptione, ſeu ſuſpicione uſurariæ prauitatis prohibere contractũ, ut *in c. nauiganti. de vſur.* de quo ſcripſi ſuprà *q. 1. n. 498. 502. & ſ. q. & n. 524.* & infra *hac ead. q. ſub n. 84. verſ. ſecundum.*

3 Secundum, quod cambij commercium nulla lege, uel conſtitutione Cæſarea, aut Pontificia reperitur prohibitum, niſi limitatiue certis modis, ſeu formis, de quibus *in conſtitutione Pij Quinti*, et conſequenter ſicut caſus, omiſſus à ſtatuto, cenſetur relictus ſub diſpoſitione iuris communis: ita quamplures caſus cambij hodierni, qui in iure non ſunt determinati, neceſſario ſub uariarum opinionum conflictu agitantur: quæ opiniones etſi in conſtituendo concluſionem ſint contrariæ, cum una dicat affirmatiue, cambium eſſe prohibitum, et alia dicat negatiue, non eſſe prohibitum, ſed permiſſum: tamen poſtea conueniunt, quia illa, quæ dicit, eſſe prohibitum, admittit, ut poſſit aliquo fine bono honeſtari, et ſic erit permiſſum; et ſimiliter illa, quæ dicit, non eſſe prohibitum, admittit, ut pactis illicitis poſſit fœdari, et ſic erit prohibitum, ut explicaui *infra numero 62. & 64.* et bene probatur ex his, quæ ſecutus ſum *infra numero 50. verſ. demum.* et ideo non mirabimur, ſi unum, eundemque auctorem pro utraque opinione reperiremus citatum: cum utraque opinio conueniat in hoc, quod cambium, pactionibus illicitis, ſeu inhoneſto fine non corruptum, eſt permiſſum, et è conuerſo, quod pactis illicitis, ſeu inhoneſto fine eſt deprauatum, eſt prohibitum: et proinde tota controuerſia conſiſtit in determinando, quæ pactiones, ſeu conditiones cambiorum ſint licitæ, quæue illicitæ, quiſue ſit finis honeſtans, et quis inhoneſtans: unde conflictus in genere, an cambium ſit permiſſum, ſeu ſit licitum, uel ſit prohibitum, et illicitum, de quo *Doct.* acerrime certant, uidetur ſuperfluus: Cæterum, ne uideamur quaſi nouum dogma inuenire, ut eo nos ab iſto conflictu ſubtrahamus, articuli diſcuſſionem, antiquorum ueſtigia calcantes, late amplectimur.

Pro clara huius quæſtionis reſolutione, et ad ſe mouendam omnem æquiuocationem, diuido cambium principaliter in illa duo genera: uidelicet in cambium minutum, et cambium per litteras, rurſus ſubdiuidam, ſequendo in ſubſtantia diuiſionem cambiorum, de qua *ſupra quæſt. 5. nu. 2.*

4 In cambio minuto concludo, abſque ultra difficultate, contractum cambij, ſeu artem ipſam campſoriam non eſſe prohibitam, ſed eſſe licitam, hancque cõcluſionem habes etiam opportuno loco *part. ſeq. ampl. 4. nu. 1.* et ſatis remanet firma ex ſimili concluſione firmata *infra in cambio*, magis ſuſpecto, nempe in cambio per litteras.

5 In cambio per litteras (omiſſa illa diſtinctione, ſeu differentia, an campſor prius ſoluat, et poſtea accipiat, uel è conuerſo prius accipiat, et poſtea ſoluat, de qua differentia locutus ſum ſupra *quæſt. 5. ſub numero 1. & ſub num. 5. verſ. vtrumque.* quia uere eſt differentia inutilis, cum utroque caſu liceat campſori lucrum honeſtum facere, quicquid aliter aliqui dixerint, ut ſuo loco uidebimus infra *ſub numero 20. 36. ſub nu. 39. & 90.*) ego diſtinguo rurſus duas qualitates litterarum, ſeu uerius duas ſpecies cambij; uidelicet, cambium per litteras ſimplices, quod dicitur cambium ſine nundinis, cuius formam poſui ſupra *quæſtione 5. numero 40. & ſequent.* et cambium per litteras nundinales, quod et ipſum à qualitate litterarum uoco nundinale, prout declaraui *d. q. 5. num. 5. Verſ. ſecundum eſt.*

Capio cambium primum, uidelicet per litteras ſimplices ſine nundinis: et in iſto cambio poteſt eſſe aliqua controuerſia.

Primam enim opinionem affirmatiuam: quod hoc cambium per litteras ſit prohibitum, uti illicitum, probant argumenta, et rationes, quibus uſi ſumus ad probandam eandem concluſionem in cambio per litteras nundinarias, *infra n. 8. 12. & 13. in 1. 2. & 3. argumento.*

Contrariam opinionem negatiuam, nempe, non eſſe illicitum, ſed licitum, probant, et urgentius eà, quæ ad probandam eandem opinionem negatiuam in cambio per litteras nundinarias ſcripſi infra *num. 41. & ſeqq.* et in ſpecie hanc opinionem poſui ampliando *par. ſeq. ampl. 7. nu. 1.*

6 Capio cambium ſecundum, uidelicet, per litteras nundinales: et iſtud cambium ſubdiuido in duas ſpecies.

Prima ſpecies eſt cambij, ut uocant, liberi.

Secunda

Secunda ſpecies eſt cambij non liberi, quod vocant, *con la ricorſa*, de qua ſpecie cambij egi infra §.6. *gl.*1. vt admonui etiam *infra num.*96.

Venio ad primam, in qua ſunt opiniones, de quibus, diſcurrendo per omnes ſpecies cambiorum, *Car. Caietan. tractat. de camb. cap. 1. 2. 3. & 4. tom. 6. par. 1. fol.* 405.

7 Prima opinio eſt affirmatiua, quod hoc cambium nundinale liberum ſit prohibitum, vti illicitum: ſiquidem cambia ad nundinas, tanquam vſuraria, improbant *Goffr. Hoſtien. & alij*, vt ſcribit, ſed non ſequitur *Ioann. Azor. tractat. de institution. moral. part. 3. lib. 10. titul. de camb. capitul. 9. in fine initij, column.* 881. & ita regulam, non in cambio ad nundinas, ſed (quod eſt minus dubium) in cambio in vniuerſum conſtituunt *Sot. de iuſtit. & iur. lib. 6. quæſt. 8. articul. 1. in concluſion. reſponſiua, colum. penult. fol.* 604. & *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſputat. de camb. artic. 2. numero 6. tom. 2. fol.* 528. dum concludunt, artem campſoriam per ſe ſonare in malum, hæcque opinio videtur de mente ſolemnium Theologorum, publice prædicantium, & affirmantium indiſtincte, quod campſores non poſſunt ſine peccato exercere artem ſuam, vt refert *Ioann. de Anan. in capitul. 19. nauiganti. numero 53. de vſur.* & quod ſit de mente nonnullorum grauiſſimorum ſcriptorum, quia ſimpliciter reprobant cambia, & quod quotquot ſunt Sancti, & prudentes viri, ab iſta nummularia, quæſtuariaque arte deterreant homines, ſcribunt *Sot. de iuſtit. & iur. libro ſexto, quæſtione 12. articulo 5. colum. 7. paulò ſupra primam aſſertionem, folio 627. & Ioann. Baptiſt. Lup. in capitul. nauiganti, §. 2. ſub numero 13. de vſur. inter tractat. diuerſor. tom 7. folio* 138. eſt etiam de mente *Ariſtotelis 1. politic. capitulo* 6. quem ſequitur *D Thom. 2. 2. quæſt. 77. articul. 4. verſ. reſpondeo.* dicens, hanc negotiationem commutandi pecunias, ſecundum ſe conſideratam, habere quandam turpitudinem, in quantum de ſui ratione non importat finem honeſtum, vel neceſſarium, prout latius retuli *infra ſub numero* 62. vbi videas: hæcque opinio quatuordecim ſuadetur argumentis; quorum primum, & ſequentia vſque ad quintum incluſiue arguunt ipſam artem, & negotiationem campſoriam in vniuerſum: & ſextum arguit in ſpecie hoc cambium, quod ſit ſiccum: ſeptimum vero, & ſequentia vſque ad decimum incluſiue arguunt, quod ſit vſurarium, & reliqua arguunt, quod ſaltem ſit illicitum.

8 Primo ſuadetur hæc opinio, quia ſicut omnis Chriſti actio eſt noſtra inſtitutio, vt dixi ſuprà *queſt. 1. numer.* 42. & expedit, vt exemplum, ſumamus etiam ab actionibus Apoſtolorum, & proborum virorum, quia nos cum dubitamus, an aliqua actio, ſeu aliquod exercitium ſit honeſtum, ſeu iuſtum, inſpicimus qualitatem eorum, qui talem actionem, ſeu exercitium faciunt, quia, ſi ij ſint honeſti, & probi viri, honeſtum, & iuſtum arbitramur illud exercitium, vt ſecutus ſum infra §.6. *gloſſ. 1. numero 54. in 7. argumento*: ita per oppoſitum actio, ſeu exercitium eorum, qui timoratæ conſcientiæ non æſtimantur, noſtra debet eſſe admonitio, vt ab illo caueamus exercitio.

9 Sed nos videmus, quod Petrus, poſtquam fuit conuerſus, redijt ad piſcationem, Matthæus vero, qui fuit teloneatius, non redijt ad telonei negotium, quia ad ea, quæ ad peccatum implicant, non debet conuerſus redire: quod nobis argumento eſt, quod Petrus potuit piſcationem ſine peccato exercere; Matthæus autem vix ſine peccato ad teloneum poterat redire, *S. Gregor. homil. 24. ſuper 21. Euang. Ioann.* quod legitur feria iv. poſt Dominicam Reſurrectionis, & citatur *in c. penult. de pœnit. diſt.* 5.

10 E conuerſo videmus, quod exercentes cambij negotiationem, ſunt mercatores, & negotiatores.

11 Sed mercatores non placent Deo, per ea, quæ ſcripſi ſupra *quæſt. 1. num.* 77. quia ſicut hi fortunæ periculis ſunt aſſueti, ut dixi *quæſt. præcedent. ſub numero 17. & 18.* ita etiam æternæ ſalutis ſperata lucra periculoſis naufragijs perdere ſolent, per ea, quę ſcripſi ſupra *quæſt. 1. num. 77. & ſub numero* 80. & proinde, qui huic cambiorum negotiationi ſe dederunt, male audiunt apud Populum, ut teſtantur *Sot. de iuſtit. & iur. lib. 6. quæſt. 12. art. 5. colum. 7. paulò ſupra primam aſſertionem, fol. 627. & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſputat. de camb. quæſt. 1. art. 2. numero 2. Verſus finem, verſ. alteram. fol.* 527. indeque etiam apud homines odium contrahunt, eo quod contra naturam ſit, ut per artem campſoriam fiat, ut ſterilis pecunia fructuoſior ſit, quam terra ipſa, & quod homines, fere ſedentarij & ocioſe uiuentes, plus lucri corradant, quam alij actuoſi, labore manuum ſuarum inſudantes, ut dicit idem *Sot. eod. lib. 6. q. 8. articul. 1. verſus finem initij, col. 1. in fine, fol.* 603.

Ergo ſi inſpiciamus Matthæum, debemus abſtinere à cambijs, eo, quod ipſe conuerſus abſtinuit: Si inſpiciamus mercatores, alioſque campſores, debemus ea fugere, quia ipſi ea ſequuntur; certum enim eſt, quod cambiorum negotiatio nimium ad augendas in infinitum opes anxia, ita animæ ſaluti inſidiatur, ſicut iratiſſimum mare naui, pretioſis mercibus onuſtæ, calamitoſum minari ſolet naufragium.

12 Secundo, quia Chriſtus menſas nummulariorum euertit, *Mat. 21. ſub numero* 12. cuius uerba retuli *ſupra q. 1. num.* 77. & habentur *in cap. 11. eijciens, verſus finem, diſt. 88. Sot. tract. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. art. 1. circa initium, in fine 2. argumenti, & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 1. art. 2. ſub nu. 1. verſ. quarto Chriſtus. fol.* 526.

13 Tertio quia proprius pecuniæ vſus eſt, vt ipſa ſit menſura, regula, & pretium omnium rerum neceſſariarum ad vitam humanam, *l. 1. ff. de contrahend. emp. l. 3. nummis, ff. de in lit. iur. l. 42. ſi ita, ff. de fideiuſſ. D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. Ver. reſpondeo dicendum. Card. Caiet. tract. de camb. cap. 4. num. 2. & cap. 5. num. 3. tom. 6. part. 1. fol. 405. Ant. de Roſel. tract. de vſur. num. 43. verſ. tertio probatur. tom. 7. fol. 68. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 2. artic. 1. in fine principij, q. 8. artic. 2. in 2. concluſ. col. 2. fol. 605. & q. 9. artic. Vnico, initio in 1. argumento. fol. 607. Couar. tract. de Veter. coll. numiſm. cap. 7. num. 4. in tertia concl. fol. 704. Hier. de Luc. tract. de camb. in princip. num. 6. tom. 6. part. 1. fol. 408. Nauar. conſ. 31. Reuerendiſſ. verſ. tertium notabile. lib. 5. de Vſur. idem Nauarr.* quem formaliter ſecutus ſum *ſup. q. 4. num. 2. in fine, Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 1. ſub nu. 1. Verſ. obſeruemus ſecundo, fol. 524. & art. 2. ſub num. 1. verſ ducuntur, fol. 526. & ſub num. 4. verſ. obſeruemus ſecundo, fol. 528. & ſub num. 7. verſ. quod ſecundo, fol. 529. Io. Azor. de inſtit. mor. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 1. q. 2. & cap. 3. initio, Theſ. Iun. tractat. de augm. monet. part. 1. numero 32. in fine, & Romoald Coli tractat. de camb. capitul. primo & quarto,* 1
& in tan- 14

Digitized by Google

tum eſt menſura omnium rerum, vt rem ſignificet, *l.4. pecuniæ appellatione, ff. de verbor. ſign.* & ideo ſignificat omnia corpora: *l.176. pecuniæ verſum. ff. eod.* & ſic omnes res tam ſoli, quam mobiles, & tam corpora, quam iura, *l.220. pecuniæ nomine, ff. eod.* & ſignificat totum quicquid homines poſſident in terra, *capite 6. totum 1. quæſt. 3. & l.94. quiſquis, ff. de legat. 3.* & propterea eſſe verbum generaliſſimum, ſcribit *Lud. Bologuin. in rubr. num. 52. ff. ſi cert. petat.* & pecuniæ nomine comprehendi equum hominem, veſtem, & quodcumque in patrimonio conſiſtens, ſcribit *Fort. Garc. in l. iuriſgentium num. 17. ff. ſi cert. petat.* & ideo in ſe includit frumentum, vinum, & alia omnia, quæ numero ponderari poſſunt, *Surd. deciſion. 35. ciues numero 17.* hocque pecuniæ nomen merito communis loquendi vſus ſumit in ſpecie pro pecunia numerata; quia hæc pecunia numerata in virtute continet omnem rem, & proinde *Eccleſiaſtes 10. numero 19.* ait, *pecuniæ obediunt omnia,* vt aduertit *Sot. de iuſtit. & iur. lib. 6. quæſtion. 2. art. 1. colu. 6. paulò ſupra medium, fol. 563.* & quod nomen pecuniȩ ſpecialiter ſignificet nummos ſcribit *Nauar. in capit. nauiganti. ſub numero 6. verſicul. ſequitur de vſur.* & de pecuniæ vſu, inuento ad neceſſitatem vitæ humanæ, ſcribunt *Ayma Rinal. tractat. de hiſtor. iur. ciuil. lib. 1. numero 13. tomo 1. fol. 3. & Romoald. Goli tract. de camb. capitul. primo, & ſecundo & alij, quos citat Menoch. tractat. de arbitrar. iudic. caſu 316. numero 48. lib. 2. centur. 4.* & licet pecunia non eſſet ſignata, tamen idem pondus, ſicque maſſa ipſa non monetata habebatur pro pretio rerum, quia antequam ſignaretur, pondere æſtimabatur, vt ex Ariſtot. ſequitur *Sot. d. quæſtion. 9. artic. vnico verſ. ad intelligentiam. colu. 2. fol. 607.* immo pecunia hoc ipſo quod eſt menſura rerum; eſt etiam coniectura contractuum, & mentis contrahentium, *Valaſc. tractat. de iure emphyteut. quæſt. 1. numer. 10.* & quod pecunia, non ad aliquem vſum diſpoſita ſit, niſi ad emendum, ſcribit *Io. Chryſoſt. relatus in capitul. vndecim. eyciens ibi, primum quidem. diſtinct. 88.*

15 Sed ars campſoria vtitur pecunia in vſu oppoſito, & contrario, nempe vt ipſa emamus ipſam, & ſic ſit menſura, & menſuratum, & in eodem ſubiecto concurrat actio, & paſſio, quod reputatur impoſſibile, vt dixi infra §.6. *gloſ. 1. num. 23. in fine, & num. 24.* ideoque procurator conſtitutus ad vendendum cuicunque velit, non poteſt ſibimet vendere, quia non poteſt eſſe emptor, & venditor, *Rota Genuenſ. deciſion. 4. dum iudicauit. num. 3.* qua etiam ratione creditor, habens facultatem a debitore vendendi pignus, non poteſt ſibi ipſi vendere; *Neguſant. tract. de pignor. in 1. membr. 6. par. princip. ſub nu. 26. tomo 6. par. 1. fol. 242. & Menoch. conſil. 396. cum interrogatus, numero 20.* & quod ars campſoria ſit vituperabilis, eo quod non vtitur pecunia in ſuo proprio vſu, *ex Ariſt. lib. 1. polit. cap. 6.* deducunt *Card. Caiet. tractat. de camb. capitul. 5. numer. 4. tom. 6. part. 1. fol. 406. Boninſ. tractat. de camb. capitulo 3. Fab. tract. de camb. numero 9. eod. tom. et part. fol. 411. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſp. de camb. q. 1. art. 2. ſub nu. 1. Verſ. ducuntur, et communiter omnes.*

16 Quarto, quia ars campſoria non habet finem, cum ſit ordinata ad lucrum, & diuitias, quæ ſunt ſine fine, *Ariſt. eod. cap. 9. lib. 1. polit. D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 4. verſ. reſpondeo dicendum, ibi ſecunda autem Caietan. loco ſupra proxime citato, et Ioann. Azor. de inſtitution. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. capit. 3. q. 1.* & tamen temporalia deſideria modum habere debent: quam ob cauſam contra campſoriam artem, vti Reip. peſtiferam, argumentatur *Sot. de iuſt. et iur. lib. 6. quæſt. 8. art. 1. arg. 2. fol. 603.*

Quinto, quia negoriatio, ars, ſeu quiduis aliud, 17
quod æque ſe habeat ad bonum, & malum, debet prohiberi potius, quam permitti, vt ex Bar. & Abb. ſecutus ſum in meo *tract. de iudic. cauſ. etc. libro 1. cap. 12. num. 49.* & multo magis prohiberi debet, quando a communiter accidentibus tendit ad malum, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſputation. de camb. quæſt. 1. art. 2. ſub numer. 1. in 5. argument. tomo 2. fol. 326. et Ioan. Bapt. Canat. tract. de camb. tit. de cambio ſicco, verſ. quæro an ſimilis in fine, fol. 222.* quia vbi adeſt periculum, debet euitari, alias non euitando, videretur illud amare, *et qui amat periculum, peribit in illo, Eccleſ. 3. numer. 27.* Et pro maiori huius argumenti intelligentia ſciendum eſt, quod quatuor ſunt genera actionum: quædam enim ſunt bona in ſe, quæ nulla intentione poſſunt fieri mala, vt laudare Deum: quædam ſunt in ſe ita mala, vt nulla intentionem fieri poſſint bona, vt blaſphemare Deum: quædam ſunt de genere bonorum, vt dare eleemoſynam, & iſta ex circuſtantijs poſſunt fieri mala: quędam vero ſunt indifferentiæ et hec intentione poſſunt fieri bona, vel mala, vt leuare lapidem de terra, poſſum enim illũ leuare, vt offendam proximum, et tunc eſt malum, et poſſum leuare vt ędificem, et tunc eſt bonum, *Abb. in cap. 10. cum ab omni, numero 2. de vit. et honeſt. cleric.* uel (et magis in propoſito) quædam ſunt de genere ſuo bona, vt actus virtutum: quædam intrinſece mala, vt mentiri: quædam indifferenter, vt legere: quædam vero, ſi ſecundum ſe conſiderentur, inclinant in malum, et uituperium: nihil tamen prohibet, aliqua honeſta circumſtantia et fine bono per ſe fieri licita, ut habere plura beneficia Eccleſiaſtica. *Sot. de iuſt. et iur. lib. 6. q. 8. art. 1. in concluſione reſponſiua. col. penult. fol. 604.*

Sed ars campſoria eſt huius quarti generis: incli- 18
nat enim potius in uituperium, quam in honeſtatem, ut docet *Ariſt. d. lib. 1. pol. cap. 6. et 7.* quia eſt preter naturam pecuniæ, ut quis primarium eius uſum deſerens, unam pecuniam cum alia commutet, et finis ipſius non reſpiciat neceſſitatem uitæ, ſed lucrum, quod in malum inclinat. *Sot. d. quæſt. 8. art. 1.* & mercatoribus, et campſoribus, qui eam exercent non eſt tanta ſuæ ſalutis cura, quanta eſt ijs, qui timoratæ ſunt conſcientię, ut, loquendo de cambio ſine pecuniæ tranſmiſſione, ſcribit idem *Sot. d. libr. 6. quæſt. 10. art. 1. in docum. poſt 2. corollar. colum. penult. fol. 610.* et demum; quod ars campſoria, et negotiatio cambiorum magis ſe habeat ad malum, patet ex his, quę ſcripſi ſupra *quęſt. 1. nu. 77. et 78.* Ergo debet prohiberi.

Sexto, quia (quicquid ſit de ipſa arte campſoria 19
in uniuerſum) cambium ſiccum eſt illicitum, et prohibitum, ut conſentiunt communiter omnes *Nauar. in cap. nauiganti, Verſ. decimoquinto, numero 25. Verſ. ſequitur, et Ioann. Bapt. Lup. §.2. num. 25. de vſur. inter tractatu diuerſor. tomo 7. fol. 139. Boninſ. tract. de camb. capit. 5. in 2. difficul. verſ. dipoi fol. 11. Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 8. verſ. at videndum. et Verſ. ſequent.* hecque prohibitio continetur expreſſe in conſtitutione Pij V. et conſtitutionibus aliorum Principum ſecularium in multis locis.

Sed

Digitized by Google

20 Sed cambia iſta per litteras nundinales ſunt ſicci, ſecundum ea quę ſcribunt *Lauren. de Rodulph. in c. pit. conſuluit par. 3. num. 1. de vſur. inter tract. diuerſor. tom. 7. fol. 37. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. art. 2. col. penultim. in 3. genere, fol. 606.* quia cambium ſiccum generaliter dicitur illud, ex quo lucrum exigitur, & accipitur ratione ſolutionis ad tempus dilatæ, ideoq. re vera eſt mutuum, licet habeat nomen cambij, *Ioan. Azor. de inſtitut. mor. par. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 10. initio:* & quod omne cambium, in quo nummularis dat pecunias, recepturus alibi eas, ſit ſiccum, refert, ſed non ſequitur *Io. Azor. d. tit. de camb. cap. 9. in fine initij*, & quod ſit ſiccum, dixi etiam infra *ſub nu. 28.*

21 Septimo, quia hoc cambium per litteras nundinarias (ſiue vocetur ſiccum, ſiue non) eſt ſemper vſurarium, quia mutare pecuniam eſt dare illam cum dilatione temporis ad reſtituendam aliam in eiſdem numero, & ſpecie, transferēdo dominium pecunię in eum, cui mutuatur, *l. 2. mutuum §. appellata. & §. creditum. & ibi Doctor. ff. ſi cert. pet.* & quod trāſferatur dominium ſimpliciter in mutuatarium, ſcribunt *Medin. in ſuis tractat. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. quæſt. 1. col. 1. verſ. differunt, fol. 295. & Sot. de iuſtit. & iure libro 6. quæſt. 8. art. 2. concl. 3. in fine, colu. 3.* dixi etiam infra *§. 3. gloſſ. 3. numer. 33.* & conſequenter, translato in mutuatarium dominio, poteſt ipſe pecuniam in vſus, quos voluerit, impendere, quia iam ad ipſum ſpectat periculum pecuniæ mutuatæ; vt ſcribit *Io. Azor. de inſti. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 5. quæſt. 1.* ſiue pereat ex culpa ipſius mutuatarij, ſiue non, *Medin. d. q. 1. verſ. differunt.*

22 At dare pecuniam cambio ratione loci non eſt in effectu aliud, quàm dare pecuniam cum translatione dominij in eum, cui datur cambio, & cum dilatione temporis ad reſtituendum: prout motiuant etiam *Cardin. Caiet. tractat. de camb. cap. 2. numer. 2. tomo 6. par. 1. fol. 405. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſtion. 10. art. 1. in 2. arg. col. 1. fol. 608. & Ioan. Baptiſt. Lup. in capit. nauiganti. §. 2. num. 1. & 2. de vſur. inter tract. diuerſor. tom. 7. fol. 137.* hocque argumentum ex mente *Iuriſconſulti Genuenſis*, dicens, quod anticipata ſolutione emitur minori pretio res maioris pretij adducit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſtion. 78. in diſputat. de camb. q. 1. artic. 2. ſub numero 1 verſ. denique, tom 2. fol. 526.* & ita tenere Gofred. & Hoſtienſ. refert *Boninſ. tract. de camb. cap. 6. verſ. furono in fine.* & ita in cambio per litteras, in quo nummularius prius recipit, & deinde ſoluit; arguit etiam *Ioann. Azor. in loco ſupra proxime citato*, & loquendo in cambio oppoſito, nempe, quando nummularius prius dat, & deinde per litteras recipit, ita tenere *Goff. Hoſtien. & alios in cap. Vlt. & in cap. 6. in ciuitate de vſur.* refert, ſed non ſequitur idem *Azor. eodem tit. de camb. capit. 6. quæſt. 1.* &, loquendo de cambio nundinario, ita arguit *eod. tit. de camb. cap. 8. verſ. his poſitis*, & quod cambium ſit mutuum, ſcribit *Hier. de Luc.* quem retuli *par. ſeqq. ampl. 11. ſub numer. 2. confirm. 4.* & hanc opinionem in cambio ſicco, eo, quia ſit mutuum palliatum ſub veſte cambij, declarando, quando ſit cambium ſiccum, admittit *Boninſ. d. tract. de camb. cap. 7. verſ. ma quanto, fol. 19.* & quod in cambio impuro, in quo ſcilicet interuenit diuerſitas temporis, vel loci, ſemper contineatur mutuum tacitum, ſcibit *Medin. quem citaui ſupra q. 5. ſub numer. 1.* & quod cambium ſit mutuum, ſuadetur etiam ex eo, quia procurator, conſtitutus ad accipiendam mutuam pecuniam; poteſt eam accipere ſub cambijs, et recambijs, vt moris eſt, *Mantic. tractat. de tac. & ambig. conuent. lib. 3. tit. 9. num. 63. tom. 1.* quare multi, vt *Laurent. de Rodulpho.* quem citaui ſupra *quæſtio. 1. num. 424. in 3. caſ. Nauar.* quem citaui *par. ſeq. ampliat. 1. num. 1.* et *Hier. de Luc.* quem retuli *ead. part. ſeqq. ampliat. 13. ſub numero 1. Verſ. quicquid, in fine*, promiſcue, & æque loquuntur de cambio, et de mutuo, et caſum: in quo accipiens mutuo, fecerat tunc literas cambij mutuanti non improbauit *Rot. Genuenſ. deciſ. 50. Antonius Maria initio*, et quod cambium ſit mutuum; late examinat idem *Medin. in ſuis tractat. tom. 2. titul. de rebus per vſur. acquiſ. quæſt. 6. fol. 362.* et ita ipſe ſemper ſupponit, et loquitur, et quod cambium Lugdunenſe, Bezenzonenſe, ſeu Placentinum, ſit mutuum fere explicitum, latens ſub pallio cambij, oſtendo euidenter, patefactis eius fictionibus, nam in effectu in illo cambio dantur in Ciuitate Genuæ ſcut. 100. auri in auro, ſeu illorum valor, vt Placentiæ cum dilatione vſque ad nundinas proximas reſtituantur ſcut. 102. ſeu 103. auri in auro, vel illorum valor, et ibidem dantur poſtea ijdem, vt in eadem Ciuitate Genuæ reddantur ſcut. 104. Sed quia eiuſmodi contractus, ſi ita fieret ſine alia palliatione, haberet faciem apertam mutui, in quo illud plus ſine vſura accipi non poſſet, per ea, quæ dixi ſupra *quæſt. 1. num. 408.* † idcir- 23
co iſti negotiatores, vt illud plus non ex mutuo accipere videantur, ſimulant contractum cambij, ad quem contractum ſimulandum multa alia fingunt: Primo enim fingunt emere ſcutos marcharum, tamquam monetam diuerſæ ſpeciei ab ea, quam loco pretij dant, vt hac monetarum diuerſitate includant emptionem, et venditionem, per ea, quæ dixi ſupra *quæſt. 4. num. 21.* et excludant mutuum, in quo reddi debet pecunia eiuſdem ſpeciei, vt ſecutus ſum ſupra *ead. q. 4. numero 7. in 2. differentia:* et tamen iſti ſcuti marcharum non reperiuntur, ideoque in diſtractu, ideſt, in ſolutione ſunt ſcut. auri in auro, cum pro ſcutis 101. marcharum ſint ſoluendi ſcut. 100. aurei in auro, veri, et reales, ſeu illorum valor, et quia ſunt, vt dixi, ſcuti ficti, ideo Principi iniuriam non faciunt, dum ipſi eis pretium imponunt, vt dixi *§. ſeq. gloſſ. 3. numer. 107.* Secundo fingunt, illos ſcutos marcharum ſibi conſignandos eſſe Placentię in nundinis; vt ex hac fictione dupliciter excludant mutuum; primo quia in mutuo ſolet dari, vel expreſſe, vel tacite ſemper aliqua dilatio ad reſtituendum, at in cambio nulla videtur dari dilatio, ſed potius videtur ſtatui locus, nempe in nundinis Placentinis, ita vt dilatio in mutuo ſit ex natura neceſſaria mutui, at in cambio per litteras ſic ex accidenti, nempe pro trāſmittendis litteris, vt dixi *ead. q. 4. num. 13. in 5. differentia:* et tamen in effectu dare pecuniam ad primas nūdinas Placentinas non eſt aliud, quàm dare eam, vt ſibi reddatur poſt tres, vel duos, vel vnum menſem, prout nundinæ plus, minuſue diſtant: et ſic iſtæ nundinæ videntur inuentæ ad obſcurandam, tegendamque reſtitutionis dilationem, quæ locum habet in mutuo; ſecundo, quia reſtitutio eſt facienda in diuerſo loco, at in mutuo debet fieri in eodem, vt dixi ſupra *q. 4. num. 14. in 6. differentia:* et tamen in effectu qui dant cambio in Ciuitate Genuæ non indigent pecunia in ciuitate Placentiæ, ſed habent intentionem, vt ſibi reſtituatur Genuę, et ita per viam recambij in effectu conſequuntur: ut latius ſcripſi infra num.

Digitized by Google

fra *num. 30. in 8. argumento*. Tertio ád excludendum
mutuum fingunt mercatores cambiorum aliquan-
do perdere in cambio,& ſic fortem integram non
recuperáre, *Caiet. Fab. Genuenſ. & Rot. diuerſ.* quos ſecu-
tus ſum infra *numero 94. in fine, & num. 95. ad differentiã*
mutui, in quo ſors reſtituitur ſemper integra, vt re-
tuli ſupra *quæſt. 4. numer. 11. in 3. differentia*, & tamen
eſt fictio, tum quia etiam in mutuo poteſt dári caſus
vt mutuanti non reſtituatur in effectu, ideſt, vtiliter
quantum mutuauit, per ea, quæ ſcripſi ſuprá *q. 1. nu-*
mero 410. 415. 420. tum quia, quod mercator cam-
biorum perdat de ſorte, eſt de raro contingentibus,
vt ſcribit *idem Fabian. in loco ſupra citato*: & vnus flos
non facit ver: & ex his nundinę illæ videntur inuen-
tæ a mercatoribus, ut ex mutuo lucrum conſequan-
tur: ſæpe interueniunt aliæ fictiones, de quibus fu-
ſe ſcripſi infra *§. 6. gloſſa 1. numero 23. & ſeqq.* & inter
eas eſt fictio littarum cambij, quas mercatores fa-
ciunt, non pro cambio, ſed pro lucro prouiſio-
num: & ideo campſuário, qui cambio accipit, ſunt
damnoſæ, vt ſcripſi infra *par. 3. limit. 5. num. 3.* & ratio,
quare tot multiplicentur fictiones eſt, quia fictio,
& mendacium fraternizant: vnde ſicut mendacium
mendacium trahit, ita fictio fictionem: his ergo fi-
ctionibus patefactis, conſtat nullam in ſubſtantia
remanere differentiam inter mutuum, & eiuſmodi
cambium, niſi hanc, quod negotiator non intendit
mutuare gratis: vnde, ſublato illo gratis, ceſſaret
hoc nomen cambi, & omnia fierent aperte ſub pro-
prio, & reáli contráctu mutui, & proinde nundinę
cambionum videntur nundinæ uſurarum: ſed ſi non
quod vere agitur, ſed quod ſimulate concipitur, de-
beret attendi, poſſent ſine tanto circuitu, quando
mutuant, dicere, quod emunt, ſeu permutant pe-
cuniam tanto pretio: quia, vt vnico verbo conclu-
dam, hæ fictiones aut non releuant, aut non ſunt ne-
ceſſariæ: quia volunt iſtis fictionibus conſcientiam
deprauatam fingere bonam, ſed errant, quia con-
ſcientia iudicatur a Deo, cui omnia ſunt aperta.

24 Et quamuis cambium non eſſet mutuum forma-
le, per ea, quę dixi ſupra *quæſt. 4. numero 5. & ſequen.* ſed
eſſet alius contractus, tamen eſſet mutuum velatum,
ſiue palliatum, quia mutuum pálliatum eſt, quod
ſecundum ſuam formam apertam, & verbá contra-
hentium eſt alius contractus, quam mutui; ſecun-
dum vero formam latentem, et mentem contra-
hentium veram, vel præſumptam eſt mutuum, qua-
le eſt omnis alius contractus, in quo aliquis minoris
iuſto pretio infimo quærit aliquid propter anticipá-
tam ſolutionem: & è conuerſo vendit alij pretio
maiori iuſto ſupremo propter dilatam ſolutionem:
quare qui rem, quę ad minus, attento infimo pre-
tio, válet 12. emit pro 10. eo: quia anticipate eam ſol-
uit, videtur in effectu mutuare pretium, quod dat,
nempe illa 10. & illud minus, videlicet, illa duo, quæ
non ſoluit, videtur áccipere pro uſura: qui uero
contra rem, quæ ualet 10. ad ſummum, attento pre-
tio rigoroſo, uen dit 12. eo quod ementi facit tempus
ad ſoluendum pretium, uidetur illi mutuáre pretium
rei, & pro iſto mutuo accipit illa duo, quę excedunt
iuſtum pretium, *c. 6. in ciuit. & ibi Abb. & alij de vſur.*
D. Tho. 2. 2. q. 78. art. 2. verſ. ad ſeptimum, dicẽs quod má
niſeſte uſurá committitur; quia eiuſmodi expectatio
pretij ſoluẽdi, ſeu anticipatio ſolutionis habet mutui
rationem, *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. ac-*
quiſ. quæſt. 1. col. 1. in fine, verſic. eſt autem. fol. 295. & verſ.
primum, fol. 296. Sot. de iuſt. & iur. libr. 6. quæſt. 1. artic. 1.
verſ. in cap. verſus finem, fol. 525. col. 1. & clarius Nauar. in
man. confeſſ. r. cap. 17. de vſura circa mutua ſub num. 206.
verſ. dixi verum. et ita in uenditione rei, conſiſtentis
in pondere; numero, uel menſura, ſcribit Bal. quem
citaui *par. ſeqq. ampl. 8. numero 162. confirmat. 2.* Vnde 25
licet omnis uſura uerſetur in ſolo contractu mutui,
tamen quiá conttáctus mutui eſt duplex: uerus, et
palliatus, ita etiam duplex eſt uſura, uera ſcilicet,
quæ conſiſtit in uero mutuo, et palliatá, quæ uerſa-
tur in mutuo palliato, *Medin. in loco ſupra proxime cita-*
to, Nauar. d. verſ. dixi verum in fine, et ita in effectu do-
cet etiam *Abb. d. capitul. in ciuitate. num. 2.* et realem u-
ſuram eſse duplicem: formalem ſcilicet, in qua mu
tuum cum lucro formaliter interuenit: et uirtualem
in qua mutuum interuenit ſolum uirtute: cum ſci-
licet merces, credita pecunia, cárius uenduntur,
ſeu anticipata ſolutione, uilius emuntur, ſcribit
Ioann. Azor. de inſtitut. moral. par. 3. libro quinto, tit. de vſu-
ra, cap. 3. verſ. tertio diuidi ſolet, et quod uſura commit-
tátur ſolum in mutuo uero, uel ficto, ſcribit etiám
Cald. conſil. 13. mercator Ianuenſis, ſub numero primo, de v-
ſur. et quod committátur ſolum in mutuo, ſcribit
Innocent. in d. cap. in ciuitate, ſub numero 1. verſ. ex forma
huiuſmodi de vſur. et quod ſedes, et fundamentum uſu-
ræ ſit mutuam, ſcribunt *Medin. d. q. 1. uerſ. primum in fine,*
colum. 3. fol. 296. & Molin. de iuſtit. tomo ſecundo de contra-
ctu diſputation. 303. initio colum. 225. et quod uſuá non
cádat, niſi in mutuo uero, uel palliato, ſcribunt *Rot.*
diuerſ. deciſ. 197. in cauſa, numero 3. part. 2. & coram Illu-
ſtriſſim. Card. Lancelloto, in Lucana penſioni, uen. 18. Martij,
& 29. Aprilis 1611. deciſ. 325. dubium erat, numero 10. uer-
ſicul. ultra quod in impreſſis Romę 1615. et habes in quá-
dam terminorum cambij inſtructione, á me relata
infra §. 9. num. 33.

Ergo ſicut eſt prohibitum mutuum: in quo áli-
quid ratione temporis áccipitur ultrá ſortem, quiá
tunc continet uſuram, quę omni iure eſt prohibita,
ut dixi *ſupra quæſt. 1. num. 401. & ſequent.* ita etiám pro-
hibitum eſt cambium, in quo ratione temporis acci-
pitur aliquid vltrá ſummam datam, per ea, quæ latius
explicaui infra *num. 28.*

Nec dicatur, quod cambium, cum ſit permutátio,
ſeu emptio, & venditio pecuniæ, vt dixi *ſup. q. 4. nu. 18.*
& 21. non poteſt eſſe mutuum, per ea, quæ ſcripſi *ead.*
q. 4. nu. 5 & ſeqq.

Quiá reſpondeo, mutuum eſſe duplex; verum 26
ſcilicet, & palliatum, vt dixi etiam ſuprá, & huiuſ-
modi eſt cambium, cuius ſorti accedit aliquid ratio-
ne temporis, quia licet habeát pallium, ſeu habitum
cambij, tamen eſt mutuum, nam ſicut pallium, ſeu 27
habitus non facit monachum, *cap. 13. porrectum, de re-*
gular. & tranſ. &c. cap. 4. conſuluit, qui cler. vel vouen. &c.
Philip. Franc. tract. de diſput. petit. in 3. dub. nu. 2. tom. 3. par.
2. fol. 330. itá pállium, ſeu habitus cambij, quo indui-
tur mutuum, non facit, vt ſit cambium, ſed remanet
mutuum: quáre dato etiam, quod cámbium eſſet ve-
ra emptio, & venditio: támen adhuc in eo ſtat mu-
tuum implicitum, quiá campſor emit à campſuario
ſcutos *de marche* viliori pretio propter anticipátam
ſolutionem, itá vt quo magis anticipate ſoluit, eo vi-
liori pretio emát, & conſequenter eſt vſurarius: & è
conuerſo peccat etiam venditor, qui ob dilátam ſo-
lutionem vendit rem maioris iuſto pretio maximo,
vnde

Digitized by Google

vnde peccare etiam videntur, qui emunt, vel conducunt reditus Epiſcopatuum, beneficiorum, magiſtratuum; prouinciarum, dominiorum, oppidorum, tributorum vendibilium exactiones, & aliorum priuatorum, neceſſitate preſſorum, multo minori iuſto pretio infimo ob ſolutionem anticipatam vnius anni, & minori ob duorum, & multo minori ob triũ. *Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. de vſura circa mutua, n. 210. verſ. in duodec. not. n. 228. verſ. idem de eo.* & dixi *ſup. n. 24. verſ. & quamuis*, & quod mercator, vendens rem aliquam ad tempus, non poſſit vendere plus communi pretio ex hoc, quod pecunias ſuas mortuas tanto tẽpore tenebit, & ſi hoc licitum diceretur, iam vſura non eſſet damnatá in uenditione ad tempus, ſcribit *D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. verſ. ad ſeptimum*, quem ſequitur *Card. Caiet. tract. de camb. capit. 6. verſus finem, num. 12. tom. 6. par. 1. ſol. 407.* cuius formalia verba habes *infra §. 9. ſub num. 15.* & quod conſtans ſit opinio omnium Theologorum, Summiſtarum, & Iuriſconſultorum, quod quis non poſſit tuta conſcientia, vendendo ad tempus expectata ſolutione, augere pretium hoc ſolo nomine, expectatæ ſolutionis, ſcribit, & ſequitur *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 8. tit. de empt. & vend. c. 8. initio, verſ. uis igitur, col. 642.* demum, quod quoties augetur pretium rei venditæ ob dilatam ſolutionem, vt puta, quia venditor vendit pretio maximo, quo valebit vſq. ad tale tempus, ad quod differtur ſolutio, ſit peccatum vſuræ, ſcribit *Nauar. d. cap. 17. peccato uſuræ circa mutua, nu. 240. uerſic. centeſimoquinto*, et hãc eſſe communem omnium opinionem, quia eiuſmodi venditio continet tacitum, & implicitum mutuũ, teſtatur, & ſequitur *Io. Azor. d. cap. 8. circa initium, uerſ. dicitur hoc col. 642.* & ſic erit cõcluſio generalis, quod dilatio ad ſoluendum, vel anticipata ſolutio non debet augere, ſeu minuere pretium, ut campſorem his rationibus, plus accipere, quam dederit, patet ex his, quæ ſcripſi *num. ſ. qq.*

28 Confirmatur totum hoc ſeptimum argumentum, quia iſtud lucrum, quod campſores exigunt ex cambio nundinario, non poteſt referri ad aliam cauſam, quam ad commoditatem reſtituendi, ſeu dilationem ſoluendi, quam habent qui accipiunt cambio; nam quanto tardius eſt agenda ſolutio, eo plus augent lucrum, quod nonnullum argumentum eſt intentionis vſurariæ: *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de rebus per uſur. acquiſ. q. 6. uerſ. ſiunt etiam in fine, col. pen. fol. 365.* & proinde videmus, quod dantes cambio pro proximo foro, quanto diſtantiori tempore à foro dant pecunias, tanto minus dant, quia longiori tempore carebunt pecunijs, cambio datis, & accipiens longiori vſurus eſt dilatione; vt conſiderant *Iureconſ. Genuen.* quem citaui *infra hoc eod. nu. & Io. Azor. de Inſtitut. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 8. uerſ. accedit quod.* & latius *cap. 9. q. 4. & alij communiter*: hincq. primo menſe pro centum aureis, Lugduni accipiendis, campſor dat Venetijs 118. duc. ſecundo vero menſe dabit 119. & tertio dabit 120. & in cambio Francofurtenſi hanc ſeruari rationẽ, vt ſi Antuerpiæ campſor quinto menſe ante nundinas pecuniam numeret, det ſolũ, verbi gratia, 73. groſſos pro floreno Germanico, ſi quarto menſe numeret, det ſolum 74. ſi tertio, 75. ſi ſecundo, 76. ſi vno duntaxat ante nundinas, 77. & ideo pretium variari pro maiori, vel minori temporis intercapedine, teſtatur *Leon. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 23. nu. 53.* ſicq. huic cambio, ineſt mutuum interpretatiuum, quia pretium cambij non poteſt uariari ob ſolam rationem longioris vel breuioris temporis, cum in cambio requiratur ſola illa dilatio, quę eſt neceſſaria ad transmiſſionem litterarum, & præparationem ſolutionis, & proinde ſi plus temporis concedatur ad ſolutionem, id non fiet ex vi contractus cambij, ſed taciti cuiuſdam mutui, in quo aliquid exigere ultra ſortem ratione tempõris longioris eſt uſura, *Leon. Leſſ. dict. cap. 23. numer. 54.* idque bene etiam colligitur ex Pij V. cõſtitutione, in qua diſponendo, ut tempus ſolutionis faciẽdæ ſit proportionatum diſtãntiæ loci, reddit cauſam, ne fœnerãdi detur occaſio, in illis verbis: *cauendum autem erit in termini, ut ratio habeatur longinquitatis, & uicinitatis locorum in quibus ſolutio deſtinatur; ne dum longiores præfiguntur, quam loca deſtinatæ ſolutionis deſiderant, fœnerandi detur occaſio*, &, quod ubi aliqua ſe ingeſſerit ratio expectati temporis, cambium ſit ſiccum, & uſurarium, ſcribit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 8. artic. 2. uerſus finem colum. ultim. fol. 606.* & quod is, qui dat pecuniam nũc ut poſt duos, uel tres menſes maiorem recipiat, faciat iniuſtitiam, uel committat uſuram, ſcribit *Nauar. in manual. confeſſ. cap. 17. numero 287.* et, quod propter anticipationem, uel dilationem ſolutionis iuſtum rei pretium non ſit augendum, nec minuendũ, ſcribit *ibidem num. 289 uerſ. ſecundo quod, & uerſ. quare, ibi, excuſatur*, et quod pretium cambiorum, quæ fiunt Genuæ pro Placentia, non poſſit ratione temporis augeri, ſeu minui, niſi reſpectu veri intereſſe, ſcribit ibidem *nu. 297.* quod ſatis ãnte eos ãperte dixit *Caiet. tract. de camb. cap. 7. ſub numero 4. tom. 6. part. 1. fol. 407.* in illis uerbis, *nec temporis prolixitas, aut breuitas penſabitur, ſed ſemper in ueri pretij æſtimatione ſtabitur ſiue cito, ſiue tarde pecunia aſſignanda ſit; ſi enim hoc deſuerit, uſura eſt ratione impliciti mutui, ſicut in uenditione plus iuſto pretio ad tempus*: et hæc bene comprobantur ex Doctorum auctoritatibus, quas adduxi *infra parte 3. limitat. 1. num. 1.* et quod cambium cum termino reſtituendi pecunias ad primas nundinas, una cum lucro ad rationem illius temporis, ac prout ſecerit cambium, ſit cambium ſiccum, prohibitum illicitum, et uſurarium ſcribit *Burſat. conſ. 399. breuiter ſub numero 26. uerſic. primo quia. & num. 27. lib. 4.* et ita, articulo per multa argumenta late examinato, concludit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. post q. 78. in diſputat. de cambiis, q. 4. art. 2. contrcuerſ. 18. num. 2 & ſ. qq.* et præſertim, *num. 5. verſ. ex his ſequitur. tomo 2. fol. 611.* et quod propterea non liceat dare ad maius pretium, quando cambitur, *à poliza viſta*, quam quando cambitur, *ad vſo*, refert, et ſequitur *Ioann. Baptiſt. Cauæ. tractat. de camb. tit. de litteris, verſ. quæro an liceat, fol. 224.* et ex iſtis, adductis in hoc ſeptimo argumento, et præſertim id eius comprobatione *Nicolaus Senareg. Iuriſc. Genuen. in quadam epiſtola*, quam habes impreſſam apud Hilarionem Genuen. *tractat. de latiſſ. auar. domin. in fin. & Fabian. Genueſ. tractat. de camb. verſus finem, ſub nu. 68. tomo. 6. par. 1. fol. 418.* ex ueriori, et tutiori opinione firmat, cambia, quę fiunt in Ciuitate Genuę, eſſe illicita, quia, ut inquit, cum emant per anticipatam pretij exburſationem rem minori pretio, alio tempore conſignandam, cadunt in contractum mutui, qui propterea cenſetur illicitus, ſubdens, quod, ſi ueritatem intueri uelimus, mercatores inuenerunt huiuſmodi contractum ad euitandum nomen uſuræ.

Demum lex iſtud lucrum, ſeu maius pretium, 29

proce-

Digitized by Google

procedens ex dilata ſolutione, adeo odio habet, ut tolerer deceptionem vſque ad dimidium iuſti pretij, quando res et pretium ſunt de pręſenti, ſecus quādo differtur ſolutio pretij, quia tunc id, quod eſt vltra verum pretium, videtur conſtitutum propter illam dilationem pretij, & nō quod res valeat tantū, *Abb. in cap. in ciuitate, nnmer. 6. de vſur.* quàre emptor deceptus, rem, quæ valet quinque, poteſt emere pecunia præſenti nouem, ſeu decem, per ea, quæ dixi *par. ſeqq. ampl. 10. num. 1. & 3.* ſed non deceptus, non poteſt emere octo propter dilationem, ſibi datam ad ſoluendum: contra vero venditor deceptus, rem, quæ ualet decem, poteſt nendere ſex, vel quinq. pro pretio de præſenti, ſed non deceptus, non poteſt vēdere ſeptem propter anticipatam ſolutionem: & ſic lex tolerat læſionem, procedentem a deceptione, ſed non tolerat læſionem, procedentem a dilata, ſeu anticipata ſolutione, & in ſimili videmus, quod tolerat modicitàtem pretii, ſeu aliquàm læſionem in uēditione libera, ſed non tolerat in vendirione cum pacto de retrouendendo, quia tunc habet eam ſuſpectam de vſura, vt ex communi opin. ſequitur *Crauett. conſ. 156. Iacobus num. 4.* quem refert, & non inpugnat *Menoch. tract. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 1. caſ. 13.* & quando hoc pactum retrouendendi iudicetur illicitum, vide *par. ſeq. ampl. 10. num. 31.*

30 Octauo, quia mercatores in iſto càmbio dànt ſuas pecunias, non quia egeant, vt illæ ſibi alio in loco ſoluàntur, ſed vt illas poſtmodum cum aliquo lucro in eodem recipiant, & è conuerſo, multi illas cambio accipiunt, non illas alibi reſtituant, ſed ſolum, vt eas per aliquod tempus in ſuis indigentijs habeāt, & poſtmodum cum lucro ibidem reſtituant ad rationem, prout fecerit cambium, quæ negotiatio in effectu nihil aliud eſt, quam vſura lucratoria, *Ioan. Bapt. Lup. in cap. nauiganti, §. 2. ſub numer. 13. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 138.* & dicitur cambium ſiccum, cum re verà pecunia non tranſmittatur, *Lup. d. §. 2. nu. 23. & Virgin. de Boccat. tract. de interd. Uti poſſi. l. c. 18. num. 165. & ſeqq. tom. 3. part. 2. fol. 316.*

31 Nono, quia ſi quis emat iuſto pretio frumentum tempore abſolutarum meſſium, quando eſt impoſitum certum pretium, & obliget venditorem ad illud ſibi conſignandum tempore Paſchatis, cōtractus eſt uſurarius, quia veriſimiliter tempore Paſchatis valebit, pluris, iuxta mentem, quę elicitur per contrariū ſenſum *ex cap. nauiganti, de Uſur.* & non habetur in cōſideratione, quod poſſet valere minoris, quia hoc eſt de ràro contingentibus, & lex ſe accomodat ad ea, quæ frequenter occurrunt; *Hoſtienſ. in ſum. tit. de Uſur. §. an aliquo caſu. verſic. quarto quando. ibi, item quid ſi dant Laur. de Rodulph. in c. conſuluit. par. 2. ſub n. 9. verſ. quidam, ibi, aut veriſimile, & nu. 11. q. 29. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 22. Amb. de Vign. in c. ſalubriter. poſt rub. an textu nu. 83. eod. tit. inter tract. diuerſ. eod. tom. 7. fol. 56.* & quod is, qui mutat monetam, triticum, àut quid aliud eo pacto, ut ſibi reddatur tēpore, quo veriſimiliter creditur eius pretiū auctum iri, ſit vſura, ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 7. Verſ. idem quoq.*

32 † & quos iſto caſu is, qui mutuat triticum, vt ſibi reddatur tempore, quo veriſimiliter pluris æſtimabitur, ſi vſq. ad illud tempus non erat ſeruaturus, peccet, & ideo, quod ex aucto pretio ſuperlucràtur; ſit obligatus reſtituere, quia illud lucrum procedit a mutuo; ſecus tamen ſi veriſimiliter dubitabàt, àn tunc pluris, vel minoris eſſet valiturum: ſecus etiàm ſi vſq. ad illud tempus erat ſeruaturus, & mutuatario libertatem non adimit, quin etiam antea reddere poſſit, ſcribit *Nauar. in man. confeſſ. capit. 17. de peccato vſuræ circa mutua, numero 219. verſ. nonageſimo peccat,* & concordant, quæ ſcribunt *Laurent. de Rodulph. d. par. 2. ſub numero 9. Verſ. quidam. & Cardin. Tolet.* quem ſecutus ſum *ſupra quæſt. 1. num. 420.* & ita loquendo de mutuo pecuniæ, ſcribit etiam *Ioann. Azor. d. cap. 7. verſic. deinde quæri poſſet,* & ſicut mutuator poteſt licite paciſci, rē mutuatam ſibi reſtitui certo futuro tempore, quo rei mutuatę pretium ſperatur auctum iri; quia ipſe vſque ad illud tempus erat rem mutuatam ſeruaturus, vt dixi: ità etiàm poteſt quis vendere ad credentiam; recepturus pretium in tempore, quo res vendita ſperatur plus valitura, ſi uenditor erat eam ſeruaturus vſque ad illud tempus, *B. Ioan. à Capiſtr. tractat. de Uſur. part. 1. part. princip. ſub numer. 46. tom. 7. fol. 106.* hancque eſſe communem omnium ſententiàm, vt mercator, qui ſuas merces erat ſeruaturus àd tempus, quo erant plus æſtimandæ, & eas precibus emptoris vendit pecunia credita, poſſit vendere eo pretio, quo eſſet venditurus eo tempore, ad quod erat ſeruaturus, deductis pretio, quo æſtimantur pericula, labores, & impenſæ, quas feciſſet in ſeruandis illis mercibus vſque ad illud tempus, ſcribit, declarando, tripliciter conſtitui pretium, & alia contingentia in hac materia, *Ioan. Azor. de inſtitut. moral. p. 3. lib. 8. tit. de empt. & vendit. cap. 9. initio, verſ ſeqq. colum.*
647. † alias, ſi non erat ſeruaturus, & quod ſibi de- 33
betur, non vult recipere vſque ad tempus, quo eius pretium creſcat, peccaret, cum debitor illud tempus expectare non teneatur, & ipſe velit lucrari impenſàm, quam in cuſtodiendo faceret, & periculum àmiſſionis vitàre, *Nauar. d. cap. 17. num. 225. verſic. nonageſimo ſexto, & Laurent. de Rodulph. in loco ſupra proximè citato.*

Ràtio poteſt eſſe multiplex: Prima in contràctu 34
emptionis, quia emptor non ſolum habebit rem emptam, ſed interim habet ipſum venditorem cuſtodem rei emptæ, & euitabit periculum, vt dixi: Secundà ratio, & melior eſt, quia emptor intendit potius mutuare, & ex mutuo quæſtum facere: nam, ex quo ſoluit anticipatè, vult vt venditor tràdat vltra debitum, quàſi emptor mutuauerit ſub pallio emptionis, *Ambr. de Vign. in cap. ſalubriter. poſt rubr. in text. ſub num. 82. de vſur. fol. 56.* & bene Nauar. quem retuli *ſupra num. 27. in 7. argumen.* Tertia ratio in contractu mutui formalis eſt, quia illa obligatio, qua mutuatarius adſtringitur reſtituere in tempore, quo res mutuata pluris veriſimiliter valebit, eſt pecunia æſtimabilis, & quicquid pecunia æſtimabile imponitur mutuatàrio vltra reſtitutionem mutui, eſt vſuràrium, vt ſecutus ſum *par. ſeq. ampl. 10. num. 82. verſus fin. verſ. primus caſus.*

Et licet non ſit vſurà formalis, quia non eſt mutuum formale; tamen eſt vſurà quantum ad intentionem deprauatam, quia ius fingit, ac ſi emptor illam pecuniam venditori mutuaret, vt in alio non diſſimili càſu ſcribit *Abſi. in cap. vlt. nauiganti: ſub num. 6. de vſur.* & nulla de eo facta mentione, *Ambr. de Vign. vbi ſupra, num. 82. fol. 56.*

Si iſte contractus emptionis: & mutuationis frumenti eſt illicitus, & vſurarius, ex eo ſolo, quod veriſimiliter pretium augetur: Ergo quanto màgis erit illici-

Digitized by Google

illicitus,& vſurarius contractus cambij, in quo ſcutus *de marche* emitur minori pretio, & venit conſignandus in proximis nundinis maiori, & certo pretio, per ea, quæ ſcripſi *ſupr. num.* 28.

35 Decimo, quia ſicut fructus ſocietatis officij Cur. Rom. non debentur, quando ſocietas officij eſt ficta, eo quia ſit contracta ſine officio, vel illud officium, ſuper quo contrahitur, non habet illum fructum, vt late ſcripſi *ſupra quæſt.* 1. *num.* 276. 324. *&* 331. quod idem de alijs ſocietatibus fictis ſcripſi *par. ſeqq. ampl.* 17. *numero* 9. *confirmat.* 2. & de cenſibus, & locis montium, quando exiguntur fructus, quos cenſus, & loca montium non habent, quo caſu illi fructus illicite percipiuntur, & ideo ſunt reſtituendi per ea, quæ ſecutus ſum *ſupra q.* 1. *num.* 177. *&* 208. ita etiam non debentur prouentus cambiorum, quando cambium contrahitur per litteras fictas, de quibus ſcripſi *infra par.* 3. *limit.* 5. *nu.* 1. *&* 3. *&* *infra* §. 6. *gl.* 1. *ſub n.* 2. *verſ. ſecundo quia, &* *n.* 11.

36 Vndecimo, quia hoc cambium nundinarium ſiue ſit vſurarium, ſiue non, videtur ſaltem illicitum ex eo, quod campſor, ſeu nummularius, quando dat cambio pro foro Placentiæ, non accipit, vt alibi ſoluat, & ſic non eſt tranſlaturus, ſed ipſe ſoluit, ut alibi accipiat: vnde tantum abeſt, vt in eo conſiderentur tranſuehendi pecunias labor, & impenſæ; quibus iuſtificatur lucrum cambij, per ea, quæ ſecutus ſum *ſupra quæſt.* 1. *numer.* 422. *& ſeqq.* & infra *num.* 44. vt potius hi labores, & impenſæ conſiderandi ſint in eo, qui pecunias accipit, vt ſoluat alibi, videlicet in nundinis, et tamen nummularius adhuc ex illo cambio lucrum conſequitur: quare nummularij ſiue accipiant prius, alibi ſoluturi, ſiue prius ſoluant, alibi accepturi, ſemper quæſtum faciunt: addo etiam, cambij commercium videri iniquum, tum quia, circumſcriptis etiam impenſis, & laboribus, adhuc ex eo accipitur lucrum, ſit ſcripſi *par. ſeq. ampliat.* 6. *nu.* 1. tum quia nummularius, etiamſi pecunia pluris valeat in loco, vbi eam accipit, quam vbi ſoluit, tamen lucrum conſequitur; non ſeruata æquiualentia numiſmatum, vt retuli *par. ſeqq. ampl.* 10. *num.* 107. *declar.* 6.

37 Duodecimo, quia de natura cambij eſt, vt moneta vnius ſpeciei commutetur cum altera diuerſæ ſpeciei, per ea, quæ dixi *ſupra quæſt.* 4. *nu.* 7. *& ſeqq.* & reddatur alio in loco, ad differentiam mutui, cum alias iſta commutatio eſſet ſuperflua: Sed in iſto cambio nundinali nulla in effectu habetur conſideratio, quod moneta ſit diuerſa: et in cambio cum recurſa redditur eodem in loco: nam Genuæ datur cambio pro Placentia, & poſtea in reditu fori Placentini reſtituitur Genuæ: ergo eſt illicitum.

38 Decimotertio, quia ijdem mercatores, qui dant, et accipiunt cambio, interueniunt pretio, quod imponitur pro cambijs, ut latius ſcripſi §. *ſeq. gl.* §§ 4. *numero* 13. Ergo illud pretium eſt ſuſpectum de iniuſtitia, quia ipſi dicunt ius in cauſa propria: Vnde ſequitur poſtea, quod dantes cambio fere ſemper lucrentur, ut patet ex exemplo cambij, quod poſui *ſupra q.* 5. *num.* 54. *& ſeqq.* ſiue dent pro certo pretio impoſito, ſiue pro incerto imponendo, de quo duplici pretio, ſe■ modo ſcripſi *ead. quæſt.* 5. *num.* 65. *&* 66. et conſequenter cambium hac ratione eſt illicitum, vt ſcribit Sot. quem retuli *part. ſeq. ampliat.* 14. *numero* 3. *reſtr.* 2. et licet aliquando poſſint perdere, tamen quod frequenter euenit, non quod raro contingit, debet attendi, per ea, quæ ſecutus ſum *ſupra num.* 31. *in* 9. *argumento*.

Decimoquarto, quia iſtud cambium non habet 39 illum finem vtilem, et neceſſarium Reip. uidelicet, pro commodo mercaturæ, et beneficio peregrinantium, ad quem finem fuiſſe ordinatum cambij uſum dixi *q. præced. num.* 7. et ad quem finem eſt permiſſus, et declaratus neceſſarius, et utilis Republ. *a Pio V. in eius conſtitutione de cambijs*. † Sed habet finem tur- 40 pem, et illicitum, uidelicet, ut ſeruiat inexhauſtę auiditati, inexplebilique deſiderio, et inſatiabili auaritię cumulandi thezauros, nulla admixta publicæ ſocietatis utilitate: quæ auaritia de ſui ratione eſt peccatum mortale: nihil enim intulimus in hunc mundum, ideo non dubium, quod nec auferre quid poſſumus: habentes autem alimenta, et quibus tegamur, his contenti ſimus: nam qui nolunt diuites fieri, incidunt in tentationem, et laqueum diaboli: eſtque auaritia radix omnium malorum, quia ſacrilegia committit, et furta: rapinas exercet et prædas: bella gerit, et homicidia, ſimoniace emit, et uendit: iniuſte petit, et accipit, iniqne negotiatur, et fœneratur: inſiat dolis, imminet fraudibus: diſſoluit pactum, uiolat iuramentum: corrumpit teſtimonium, et peruertit iudicium, ut ex Innocen. V. refert *B. Ioan. a Capiſtr. tract. de Vſur. ſub num.* 6. *tom.* 7. *fol.* 92. et ut habetur *Eccleſ.* 10. *num.* 9. *&* 10. *auaro nihil eſt ſceleſtius, & c. nihil eſt iniquius, quam amare pecuniam*, auarus enim ex potu ſitim auget, quia, ut ait Senec. lib. de moribus, *pecunia non ſatiat auaritiam, ſed irritat*, et S. Ambroſ. relatus in cap. 8. ſicut ii, diſtinct. 47. contra aurum, inquit, *ſicut ii, qui per inſaniam mente tranſlati ſunt, non iam res ipſas, ſed paſſionis ſuæ phantaſias vident, ita etiam mens auari, ſimul vinculis cupiditatis adſtricta ſemper aurum, ſemper argentum videt, ſemper reditus computat, gratius aurum intuetur, quam ſolem: ipſa eius oratio, et ſupplicatio ad dominum aurum quærit, et cæter. Interdum etiam Vſura arte nequiſſima ex ipſo auro aurum naſcitur*.

Ergo cum cambia ſint inuenta, et ordinata propter publicam utilitatem, ut dixi *q. præceden. num.* 14. et iſtud cambium non tendat ad hanc publicam utilitatem, non dicitur de cambijs inuentis, et ordinatis, et ideo remanet excluſum, quia tendit ad malum et hoc argumento utuntur plures, inter quos ſunt, *Rainſ. tract. de camb. cap.* 5. *Verſ. tra l'altre, et Fabian. eod. tract. de camb. num.* 9. *tom.* 6. *par.* 1. *fol.* 411.

Secunda opinio, contraria primæ, eſt negatiua, 41 quod eiuſmodi cambia non ſint prohibita, neque ſint illicita, ſeu uſuraria, quia campſor non eſt certus de lucro, ſed eſt loci commercium, et fortuna, et non eſt contractus mutui, *Bal. in l.* 2. *num.* 3. *verſ. item cambia, C. de Vſur.* rei iud. et ideo cambia eſſe licita, tenent idem *Bald. et Salyc. in leg. inſtitoria, in fine, Cod. t. de exercit. et inſtitut. act. idem Salyc. in authen. ad hæc num.* 10. *quæſt.* 11. *Cod. de vſur. Iaſ. in l.* 1. *in* 1. *lect. numero* 64. *quæſt.* 6. *et in* 2. *lect. num.* 39. *verſ. nunquid autem Codic. de ſumm. trin. et fide cath. Laur. de Rodulph. in cap. conſuluit, parte* 2. *quæſt.* 26. *numero* 8. *et par.* 3. *numero* 1. *et ſeqq. de Vſur inter tract. diuerſ. tom.* 7. *fol.* 22. *et* 37. *Ioan. de Anan. in cap. nauiganti numer.* 46. *de vſur. B. Ioan. à Capiſtr. tractat. de Vſur. in* 2. *par.* 3. *par. princip. num.* 146. *tomo* 7. *fol.* 111. † et propterea mercator poteſt recipere 100. in uno loco, puta Venetijs, et reſtituere in alio, puta Florentiæ,

105. uel

Digitized by Google

106. uel 107. Florenos, prout plus, vel minus ua-
lent : nam tanti ualet alicubi florenus cum vno de-
nario, quanti alibi ſine denario, quia curſus mone-
tæ operatur exceſſum in valore ſecundum locorum
diuerſitatem, plus enim valet florenus Florentinus
Florentiæ, quem alibi, & pluris ducatus Romanus
Romæ, quam alibi, operatur hoc, & monetarum di-
uerſitas : quare quandoque tanti valent Venetijs
centum ducati, quanti Florentinæ centum ſex, vel
centum ſeptem floreni : non enim plus ſoluitur, ſed
tantundem: eſt & alia ratio, videlicet, periculi, &c.
Archiep. Floren. tractat. de vſur. capit. 2. §. 48. nu. 78. tom. 7.
43 *folio* 86. quem, & alios citaui *numero ſeqq.* † ideo
etiam mercator poteſt in Ciuitate Peruſij accipere
110. occaſione cambij: & ſoluere in Ciuitate Neap.
ſolum 95. dummodo ita ſit conſuetudo generalis
mercatorum, & non excedat nimis modum, *Bal. in
rubr. numero 1. Cod. de conſtitut. pecun. & tractat. de conſtit.
numero 1. tomo 6. parte 1. fol. 38. Ioann. de Anan. in d. capit.
nauiganti. numer. 46. & Petr. de Vbal. tract. de duob. fratr.
part. 5. princip. numero 34. tomo 6. p. 1. folio* 148. huncque
contractu laudat *Bald. in capit 1. ſub numero 9. de plus
petit.* quem ſequitur *Nauar. in d. cap. nauiganti, ſub nu-*
44 *mero 21. de vſur.* † Item poteſt campſor cambiendo
recipere denarium pro floreno, *B. Ioan. à Capiſtr. num.*
146. id eſt, cum campſor pro floreno dat tibi mone-
tam, & retinet vnum denarium: vel è contra, dat tibi
florenum, & recipit monetam : quia non eſt mu-
tuum : nam non retinetur pecunia, neque habetur
reſpectus ad pecuniam, ſed ad intereſſe campſoris
ratione laboris, operarum, penſionum, ſalariorum,
factorum, & diſcipulorum, quæ ſubit campſor pro
exercenda iſta arte : cum non ſit decens, vt debeat
proprijs impenſis operari in aliorum vtilitatem, *Ioa.
de Lign.* quem ſequi videtur *Archiep. Florent. tractat. de
uſur. cap. 2. §. 47. numero 77. & §. 48. numer. 78. tomo 7. fol.*
86. idem per alia verba ſcribit *Ioan. Azor. de inſtit. mor.
p. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 4. q. 8.* licet in eo cap. agat
de cambio minuto: & quod cambia artificialia, ſeu
ars campſoria poſſit quatuor rationibus eſſe licita,
ſequitur ex *Sancto Bern. Ambr. de Vign. in c. ſalubriter, nu-
mero 274. & ſeqq. iuncto numero 269. de vſur. inter tractat.
diuerſor. tomo 7. fol. 66. & ſcribunt Laur. de Rodulph. Io. de
Anan. Nauar. Hieron. de Luc. Ioann. Azor. & alij : in locis,*
45 *qua citaui ſupra quæſtion. 1. numero* 424. † &, quod cam-
pſor poſſit ex duabus cauſis in genere lucrari, & plus
quam dederit recipere, videlicet, propter obſe-
quium, quod præſtat campſuarijs, & propter inte-
reſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis, quod ex
cambio patitur, ſcribit, & latius enarrat *Medin. in ſuis
tract. at. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. quæſt. 5. col. penul.
verſ. Verum fol. 361. & quæſt. 9. verſ. dicitur aliud, fol. 373.
colum. 2.* & quod uerus campſor tenendo famulos,
& factores, ſeu miniſtros in diuerſis locis, ideoque
non ſine proprijs impenſis, & ita, obſequium præ-
ſtando egentibus pecuniarum commutatione, poſ-
ſit lucrari & quod onera, quæ campſor, ut artem
campſoriam exerceat, ſubit, ſint in triplici differen-
tia: quia quædam antecedunt, nempe, cum campſor
diuerſorum generum pecunias congregat, & mini-
ſtros tenet : quædam vero concomitantur, quando
ſcilicet campſor numerat pecunias, quas permutat,
& in libris, quando dat, & exigit, ſcribit: & quædam
ſubſequuntur, quando videlicet patitur inde inte-
reſſe, timorem iuſtum, anxietatem de recuperandis
pecunijs, & patitur quandoq. expenſas litis, et ſimi-
lia, ſcribit idem *Medin. vbi ſup. q. 6. col. 2. verſ. ſi dicas. &
col. 7. corol. 1. fol. 362. in fine, 363. & 365.* Et quod mutua-
tor, ſeu permutator poſſit non ob mutuationem, ſed
propter labores, quibus ſe offert, et propter indu-
ſtriam, quam ponit, in quærendo, habendo, et ſer-
uando multas pecunias; aliquid accipere arbitrio
boni uiri, late ſcribit *Nauar. in cap. nauiganti. numer. 15.
verſ. decimotertio, de vſur.* et in hoc concordant omnes
quia eſt de iure naturæ, quod omnes intelligunt,
et faciunt, quæ ſcripſi *infra §. 3. gloſſ. 3. numero 3.* † Et 46
certe ſi iſta cambia non forent licita, multi damna-
rentur, vt ſcibit *Laurent. de Rodulph. ſupra citatus, quem
ſequitur Archiepiſc. Floren. d. §. 47. numer. 77.* et quod ab-
ſurdum eſſet, tot, tot bonos mercatores, qui quoti-
die contractus cambij ineunt, taliter damnari, ſcri-
bit *Cald. conſil. 11. mercator Lucenſis ſub numero 2. titul. de
uſur.*

Et, quod cambium poſſit eſſe licitum, tum ratio- 47
ne periculi pecuniæ, quam mercator facit ſolui alio
in loco, tum quia pecunia in vno loco pluris valet,
quam in alio, ſcribunt *Alex. conſ. 61. viſo proceſſ., ſub n.
13. Verſ. nec obſtat, libro 2. et alij, quos ſecutus ſum ſupra q.
4. num. 26. verſ. tertio et tendit, et ſcripſi ſupra q. 1. nu. 422.
et 429.*

Et quod ratione maioris copię, et inopiæ pecu- 48
niæ in vno loco, quam in alio, poſſit plus, vel minus
dari, et plus, uel minus accipi, patet in cambijs, quæ
fiunt ex Italia ad Galliam, ſeu è contra: nam, cum in
Gallia propter illa continua bella ciuilia adſit maxi-
ma pecuniarium inopia, et in Italia adſit copia, qui
daret pecuniam in Gallia, ſibi reſtituendam in Ita-
lia, vtique maiorem ſummam ea, quam dedit, reci-
peret, et e contra, qui daret in Italia, recipiendam in
Gallia, minorem ea, quam dedit, reciperet, et tamen
non eſſet vſura, quia una ſumma correſpondet alte-
ri, conſiderata inopia, et copia, *Nauar. in cap. nauigan-
ti, verſ. vigeſimo dicimus, numero 51. et ibidem Ioan. Baptiſ.
Lup. §. 2. numero 34. de Vſur. inter tractat. diuerſor. tomo 7.
fol. 140. idem Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. numero 295.*
et quod ſi Flandriæ modo propter bella, quæ illic
geruntur, multo ſit ſtrictior moneta, id eſt, maior
inopia numeratę pecuniæ, quam in Hiſpania, ideo-
que in Flandria ducatus pluris æſtimetur, quam in
Hiſpania, liceat propterea pro ſcutis, qui numerán-
tur in Flandria, plus in Hiſpania recipere ſcribit *Sot.
de iuſtit. et iur. lib. 6. quæſt. 12. art. 3. in fine initij, fol. 616.*
quare eo tempore, quo Cæſar propter continua bel
la, pluribus indigebat apud Flandriam talentis, et
ideo raritas erat pecuniæ illic maxima, minor pecu-
nia tanti habebatur in Flandria, quanti maior in Hi-
ſpania; ſicut vbi caritas eſſet tritici, vnius modius
tanti valet, quanti alibi duo, vt late ſcribit *idem Sot.
eod. art. 2. colum. 3. ibi, his circa practicam intellectis,* et rur-
ſus, ſed cum formidine poſt argumenta *colum. 7. ini-
tio, in concluſ. reſponſiua, fol.* 618. hincque etiam eſt,
quod dans cambio Hiſpali pro Roma facit paruum
lucrum, et recipit paucos nummos, ſed dans cam-
bio Romæ pro Hiſpali, lucratur multum, et multos
recipit nummos, quia Hiſpali plures ſunt nummi,
quam Romæ, et ſucceſſiue nummus pluris ęſtima
tur Romæ, quam Hiſpali, quare nonaginta ſcuti Ro-
mę ualebunt Hiſpali centum, et proinde qui daret
Romæ ſcuti 90. poſſet Hiſpali recipere centum, et
qui in Ciuitate Lucæ daret cambio vnum modium,

frumenti pro Roma, vbi duo modij frumenti tantum valerent, quantum Lucæ vnus, cum Romæ ſit maior copia frumenti, iuſte Romæ reciperet duos modios, *Romoal.Coli tract.de camb.cap.17. in fine*, quicquid dicat *Io.Azor.* à me relatus *part.ſ.qq.ampliat.10.49.nu.107.*† patet etiam ex eo, quod mercator Genuenſis poreſt Genuæ ab alio mercatore Genuenſi emere 100. bizantros, ſibi ſoluendos in Alexandria, & pro dictis centum bizantijs, ſibi ſoluendis Alexandriæ; ſoluere in Ciuitate Genuæ 110. dictos mercatori vendenti, & iſte non erit contractus vſurarius, *Cald. conſil.11. mercator Genuenſis titul.de vſur.* quem ſequitur *Ioan.de Anan.in loco, citato ſupr.ſub num.41.* hacque ratione, quod moneta propter cuſum, ſeu copiam, & inopiam pluris, minoriſue valeat, ſuſtineri hoc *Calderini* conſilium, cum alias, dempta iſta ratione, & attenta ea, quod moneta præſens ualeat pluris, quam moneta abſens, *Calderinus* male conſuluiſſet, hincque *Nauarrum in cap.nauiganti, numero 64. de vſur.& in man.confeſſ.cap.17.de vſura circa cambia ſub numer.295.* conſiderato maiori pecuniæ præſentis valore, non fideliter, ſed inuerſo caſu, citaſſet *Calderinum*, nempe, quod Genuæ dabantur ſcuti, non 110. *vt loquitur Calder.* ſed 100. vt Alexandriæ ſoluerentur 106. ſeu 110. quia tanti valeant 100. pecunia præſenti, quanti ualent 110. pecunia abſenti, ſcribit *Io.Bapt.Lup. in eodem capit.nauiganti, §.2. ſub num.34. inter tract.diuerſor. tom.7. fol.140.* Verum aduerte obiter, quod conſiderata etiam ſola ratione, quod pecunia præſens pluris valet, *Calderinus* adhuc non male conſuluiſſet; quicquid dixerit *Lup. vbi ſupr.& Nauar.* etiam in caſu conuerſo uerum ſcripſit, & ratio eſt, quia præſentia, et abſentia pecuniæ non conſideratur ex loco ſoluendæ pecuniæ, vt arbitrantur, ſed ex perſona, quæ ſoluit, nam pecunia campſoris, ideſt, nummularij ſemper habetur pro præſenti, et pecunia illius, qui cum eo permutat, ſemper habetur, pro abſenti, et ratio rationis eſt: quia in campſore conſiderantur labores, et impenſæ pro translatione pecuniarum, dum prius recipit a campſuario, vt faciat poſtea illi alibi ſolui, et ſimiliter in eo conſiderantur iſti labores, et impenſæ pro reductione pecuniarum ad domum, quando prius ipſe ſoluit, vt poſtea alibi recipiat, et ſic abſentia pecuniæ ſemper conſideratur ad damnum eius, qui cambit cum campſore, quia is uidetur eo in loco habere miniſtros, et famulos, qui vel ſoluant, uel recipiant illic ſolutionem, unde campſor hac ratione ſemper debet lucrari, per eá, quæ ſcripſi *infra numero 90. & ſeqq. ampl.6. numero 1. in 1.caſu & ampl.10. ſub num.109. verſ.infero*, quare iuſtificando *Calderini* conſilium, dico, quod is, qui dabat 110. in Ciuitate Genuæ, vt ſoluerentur ſibi 100. Alexandriæ erát campſuarius, & qui faciebat ſolui illa 100. Alexandriæ, erat campſor, qui negotiabatur Alexandriæ, ibique propterea tenebat miniſtros, & famulos ſeu correſpondentes: & iuſtificando *Nauarri* inuerſionem, dico, quod ille, qui dabat 100. Genuæ, & recipiebat 110. Alexandriæ erát campſor, & qui recipiebat illa 100. Genuæ, & ſoluebat 110. Alexãdriȩ erat campſuarius, in quo ob rationes adductas non conſiderantur labores; & impenſæ: quare mutata perſona campſoris in campſuarium, mutari debet factum; et licet ex his in hoc *Calderini* conſilio conſideretur non copia, vel inopia pecuniæ, ſed abſentia, & præſentia pecuniarum, tamen vera eſt concluſio, quod válor monetȩ in cambijs, & permutationibus pecuniarum pendet etiam à copia, & inopia monetæ, prout dixi etiam *infra num.75.* quia tunc monetæ non ſumitur in valore legali: ſibi a lege, ſeu Principe impoſito: quo caſu copia, & inopia nihil poſſunt operari, ſed ſumitur in valore, ác ſi illa pecunia eſſet merx; cuius ȩſtimatio creſcit, & decreſcit, prout creſcit, & decreſcit copia: vt dixi *ſupra q.5. ſub numer.65.* & quod in mutuo, ſeu cámbio ratione diſtantiæ loci, & conſequenter laborum, & impenſarum, licite plus exigatur, & iuſtum ſit lucrum, late ſecutus ſum *ſupra q.1. num.422. & ſeqq. vſque ad numer. 428. excluſiue.*

Quicquid in contrarium ſcripſerit, puncto non exacte forſan conſiderato, *Medin.in ſuis tractat.tomo 2. tit.de reb.per vſur.acquiſ.q.8. verſ.illud tamen.col.penult. fol.372.* dicens, quod copia; & inopia poſſet conſiderari, ſi pecunia venderetur, ſed quia non videtur non poteſt, inquit, conſiderari, & in hoc ipſe decipitur, quia vel venditur, vt late oſtendi *ſupr.quæſt.4. num.21. & ſeq.* vel táltem permutatur ſecundum eos, quos citaui *ead.quæſt.4. num.18.* & permutatio habet etiam in hoc naturám vẽditionis, quia permutatio, vt ſit iuſta, debet habere iuſtitiám commutatiuam, quam non haberet, ſi vnus daret tantum in loco, in quo eſſet mágna copia, quántum reciperet in alio, in quo eſſet magna penuria, & inopia, per ea, quæ, loquendo de cámbio, & de mutuo, ſcripſi *infra part.3. limit.4. nu.4. & 5.*

Demùm, quod cambium ſit contráctus ex gene- 50
re ſuo licitus, ſiue ſit cambium purum, ſiue impurum per admixtionem mutui, & quod cambium, tam purum, quam mixtum poſſit taliter veſtiri omnibus debitis circumſtantijs, quod erit contractus ſimpliciter licitus, ſcribunt *Conrad.de contract.quæſtione 99. in 7.& 8. concluſ.& Medin.in ſuis tractat.tomo 2. tit.de rebus per vſur.acquiſ.quæſt.5. colum.3. verſ.quibus præmiſſis.fol.360.* quem retuli etiam *ſupra quæſt.5. ſub numero 1.* & quod cambium de per ſe ſit licitum, niſi aliunde fœdetur; firmat etiam ex ſententia D. Thomæ, relatis eius formalibus verbis, *Hieron.de Luca tractat. de camb.in Verb.pro decisione, numero 7. & ſeqq.numero 22. 26.& 27. tomo 6. parte 1. fol.409.* quæ verba D. Thomæ, retuli etiam *infra ſub numero 62.* & quia, ut hic vides, D.Thom. ex eodem loco citatur pro vtraque opinione (nam pro prima contraria citáuimus eum *ſupra numero 7. Verſus finem*,) videtur ſibi contrarius, aut ſaltem ita implicitus, vt pro neutra poſſit allegari opinione, ideo eum ab hac contrarietate defendit, *idem Hier.de Luc. Vbi ſupra ſub numero 10.* & quod ars campſoria poſſit eſſe licitá, & honeſté exerceri ſine peccato; & ſit approbata de iure ciuili, & cãbia verá ſint licita, dummodo in eis non interueniat fraus, vel dolus, aut nimis exceſſus lucri, concludit *Anton. de Roſel.tractat.de vſur.numero 68. & 69. tom.7. folio 69.* & quod ars campſoria non habeat ſic penitus intrinſecam malitiam, quin bono fine, & circumſtantijs fieri poſſit licita, ſcribit *Sot.de iuſt. & iur.lib.6. q.8. art.1. in concluſ.reſponſ.colum.penult.fol.64.* & quod vſus cambiendi ex campſoris fine, ſicut & quȩlibet alia negotiatio ex adiunctis, poſſit eſſe licitus, & laudabilis, ſecutus ſum *infra numer.62.* & quod cambium, ſeruata iuſtitiæ commutatiuæ æqualitate, & ſublátis fraudibus, ſit licitum, firmant *Medin.d.quæſt.5. column. 5. verſ.Verum.fol.361. colum.1. Nauar.in capit.nauiganti,*

Digitized by Google

Verſ.decimoquinto, nu.23. in verſ.& quamquam, & latius
num.72.verſ.his tamen,& num.ſeqq.& præſertim *numer.
76. verſ.concludimus,junctis præcedentibus, de Vſur.Fabian.
Genuenſ. eod.tractat.de camb.cap.7. num.62. fol.417. dict.
tom.6.par.1.fol.417.& Boninſ.tractat.de camb.cap.6.verſ.
queſtia reſolutione*, & adde quæ ſcripſi *infra* §. *6. gloſſ.1.
ſub numero 41. verſ. ſed in cambio* , & quod communi
conſenſu recepta ſit opinio , negotiationem cam-
biorum per ſe quidem bonam, aut certe malam non
eſſe, ſed ex bono fine licitam, & bonam reddi, & ex
accidenti aliquando vitiari, quia fraudes in ea fiunt,
& vſuras ipſi negotiatores accipiunt, ſcribit *Ioann.
Azor.de inſtit.moral.par.3.lib.10. tit.de camb.cap.3. verſ.
tota igitur* , & quod cambia, quæ fiebant Genuæ pro
Lugduno,& Bezenzono,& hodie pro Ciuitate Pla
centiæ,ſint licita, reiecta opinione innominati *Iuriſ-
conſulti Genuenſis*,à nobis nominati *ſupra numero 28.ver-
ſus finem*, tuentur, & firmant *Fabian.dict.cap.7.ſub nu-
mer.68.verſ.hæc ſunt,fol.418.& Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.
poſt quaſt.78. diſput.de camb.quaſt.1. articul.2. in princip.
& numero 9. verſ. denique, tom.2. fol* 530. et quod cam-
bia nundinalia , quæ fiunt pro nundinis Lugdunen-
ſibus , ſeu Placentinis, non ſint vſuraria, vel iniqua ,
vel ſicca,iure naturali,vel communi ſcripto, ſi citra
fraudem , et dolum fiant vere , re ipſa litteræ de vno
loco in alium mittantur , et virtute litterarum fiat
ſolutio pecuniæ, receptæ in álio loco, quam in eo,
ubi ſoluitur , ſcribit *Ioann.Azor.dict.tit.de camb.cap.8.
verſ.dicendum eſt* , et cambium Biſuntinum , ſeu Pla-
centinum eſſe licitum,remotis aliquibus,quæ aduer-
ſantur iuſtitiæ, tuetur, et ſequitur *Leonar. Leſſ.de iuſtit.
& iur. lib.2. cap.23. numero 59. & ſeqq. Vſque ad numero
72. incluſiue* , et hanc opinionem eſſe communem ,
quod cambia ſint licita , teſtatur , et ſequitur *Iaſ.in
dict.2.loct.numero 39.* quem ſequitur *Boninſ in loco ſupra
proxime citato, & Romoald.Colt tractat.de camb.cap.6. &*
18.pro qua uide quæ late ſcribit *Mich.Salycet.dict.art.
2.numero 2.* et præſertim *numero 3. & ſequent. ſolio 526.*
et,quod cambium nundinale ex Ciuitate Genuæ ad
Placentiam pro ſui ipſius negotiatione, etiam ſine
alterius mercaturæ ſeruitio , ſit licitum ; dummodo
cambij lucrum non procedat à ratione longioris ,
aut breuioris temporis , et fiat reale , et ſine fraude ,
habes in quadam diſputatione cambij , à me relata
infra §.*9.num.1. & ſeqq.* et præſertim *num.6.* et omiſſis
Theologorum, et Iuriſconſultorum auctoritatibus ,
cambij contractum eſſe licitum,ſatis declaratum eſt
in Pij V.conſtitutione , et conſuetudo totius orbis Chri-
ſtiani obſeruat.

Non obſtat , quod , exceptis *Hier.de Luc. Boninſ.Fa-
bian.Genuen.Mich.Salycet.Leonar.Leſſ.& Romoald.citatis* ,
ceteri Doctores ſuperius adducti , nempe *Bald.Salyc.
Iaſ.Laur.de Rodulph.Io.de Anan.B.Io.à Capiſtr.Archiepiſc.
Florent.& Calder.* non loquantur explicitè de cambio
Lugdunenſi,ſeu nundinario,et præſertim de cambio
ſine ſeruitio mercaturæ , in quo adduximus confli-
ctum opinionum, ſed loqui uideantur de cambio ſi-
ne nundinis,et per litteras ſimplices,in quo ſatis mi-
nor eſt controuerſia.

Quia *reſpondeo* dupliciter , Primo , quod etiam ſi
præfati excepti non loquerentur de hoc cambio,ta-
men ceſſat omnis difficultas, quia habemus legem ,
nempe *Pij V. conſtitutionem* , quæ approbat hoc cam-
bium, et ubi eſt caſus legis,ceſſat diſputatio. Secun-
do reſpondeo, quod *Bal.& Salyc.& reliqui* ſatis de eo
uidentur locuti,dum ratio,qua defendunt cambium,
militat etiam in cambio nundinario, prima enim, et
præcipua ratio, qua cambium Doctores iuſtificant ,
eſt , quia moneta præſens ualet pluris,quam abſens ,
cum abſens ſit ſubiecta periculo , laboribus , et im-
penſis,ut ſæpe dictum eſt: ſed hæc ratio poteſt conſi-
derari etiam in cambio nundinario , quia is, qui dat
Genuæ,pro nundinis,debet ex nundinis reducere ad
domum;hæcque reductio ſubijcitur præfatis incom-
modis: ſecunda ratio eſt , quia in cambio conſidera-
tur emptio , et uenditio, ut ſecutus ſum *ſupra quaſt.4.
num.31.* et in emptione , et uenditione datur lucrum
etiam propter copiam, et inopiam,procedentem e-
tiam à ſola mutatione loci , ut patet ex his, quæ dixi
ſupra nu.84. † quare licet alias uendens carius, quam 51
emerit , peccaret ; tamen non peccaret , ſi uende-
ret carius ratione mutationis loci , puta , emit fru-
mentum in Apulia , ubi eſt uile , et uendit Bononiæ
multo pluris propter penuriam præſentis anni ; nam
iſtud plus poteſt dici quæſitum ex opera , induſtria,
labore , et periculo , et hoc eſt licitum , *Anch.in cap.
peccatum,ſub num.21.verſ.& primo Vtrum peccet, col.18.
de reg.iur.in 6.*

Minus obſtat , quod *Ioan.Bapt.Lup.in cap.nauiganti* ; §.*2. ſub numero 22. de vſur. inter tractat. diuerſ.tom.7.
fol.* 138. citato *Alex.conſil.61. viſo proceſſu , numero 12.
lib.2.* ſcribat, ducatos Ciuitatis Neap.longe minoris
æſtimationis eſſe , quam illos Romanos , Florenti-
nos, et alios Italiæ, et ideo eſſe plusquam iniuſtum ,
quod tenet *Bald.citatus ſupra numero 43.* ſcilicet, lice-
re mercatori accipere centum florenos, ut Neapol.
ſoluantur 95.

Quia *reſpondeo* , quod *Bald.* non exprimit , quod il-
li 95. ſoluendi in Ciuitate Neapol.ſint ducati de illa
moneta , et ideo poteſt intelligi , quod uirtualiter
ſint de eadem moneta,de qua ſoluuntur centum Pe-
ruſij , uel Florentiæ , quaſi ſentiat *Bald.*quod liceat
mercatori accipere quinque pro centenario ; et de-
mum bene loquitur *Bald.* quia uult , ut mercator
non poſſit excedere modum , et generalem conſue-
tudinem : et parcat mihi *Lup.*dum allegat *Alex.con-
tra Bald.* quia immo *Alex.ibi numer.13. ſequitur Bald.et
num.12.* loquitur in alio caſu, de quo nos *ſupra queſt.
1.num.409.*

Demum non obſtabit , quod ſcribunt *Sot.*quem 52
citaui *infra par.3.poſt limit.20.in extenſion.general.extenſ.
1.num.1. Ant.de Roſel.tract.de vſur.num.57. verſ.quid im,
tom.7.fol.68.*et,nulla de eo facta mentione, *Ioan.Bapt.
Lup.in cap.nauiganti* , §.*2.num.26. in fine , verſ.ſed aduer-
tendum.de vſur.inter tract.diuerſ.tom.7.fol.139.* dum,im-
probando laborum , et impenſarum rationem , qua
cābij contractus à Doctoribus defenditur,inquiunt.
quod, ſi iſti contractus ſunt illiciti, ut ipſi præſuppo-
nere videntur , expenſæ inſtitorum, miniſtrorum, et
ſumptus penſionum non excuſant à peccato ; cum
alias ſequeretur, quod fœneratores publici , qui te-
nent inſtitores,et miniſtros,eſſent excuſati.

Quia *reſpondeo*, negando , quod *Doct.* ſupponant ,
contractum cambij eſſe illicitum abſolute , prout
abſolute eſt illicita ars fœnerandi , ſed ſupponunt ,
eſſe illicitum , quatenus illud lucrum referretur ſo-
lum ad dilationem temporis, iuxta ea , quæ ſcripſi
ſupra numero 28. unde, cum referatur ad impenſas, et
labores, remanet licitus : ceterum, ſi actus in ſe eſſet
iniuſtus , et illicitus, prout eſt cambium ſiccum , ad-
mitto,

Digitized by Google

mitto, quod impenſæ, & labores miniſtrorum non excuſarent.

53 Confirmatur primo hæc ſecunda opinio negatiua, quia Eccleſia, quæ damnat vſurarios, ſuſtinet campſores, vt patet vbicunque Romana Curia ſedeat, *Ioan. à Capiſtr. tractat. de Vſur. in 2. parte 2. part. ſub num. 146. tomo 7. folio* 111. Ergo non eſt vlterius diſputandum.

54 Conſolidatur hæc confirmatio, quia cum ad Eccleſiam, nempe ad Epiſcopum pertinoat, vt venalia, & ceteræ negotiationes iuſto pretio vendantur, & exerceantur, *l. 18. munerum, §. item epiſcopi, ff. de mun. & honor. & l. 1. C. de epiſc. aud. & cap. 1. & 2. de empt. & vend. Anchar. conſil. 157. ſumma, num. 1. & Stracch. tractat. de mercat. par. 1. num. 20. tom. 6. par. 1. fol.* 285. & ideo ad Papam ſpectet ſtatuere ſuper iuſtitia pretij cenſuum, & ſocietatis officiorum, vt patet ex pluribus, ad id editis conſtitutionibus; & ad eundem ſpectaret cognoſcere de iuſtitia pretij cambiorum, vtique ſi cambia, quæ hoc lucro tanquam iuſto eorum pretio exercentur, non eſſent licita, Eccleſia ea non toleraret.

55 Immo Eccleſia non ſolum tolerat cambia, & eorum pretia, vt dixi, ſed admittit etiam, vt, cambijs nō ſolutis, debitor teneatur ad intereſſe, quod, vt audiui, fuit, ſedente Pio IV. taxatum ad ſcut. 18. pro quolibet centenario, & pro primo anno, & pro ſequentibus annis ad ſcut. 13. ſed poſtea, re, ſedente Pio V. maturius conſiderata, fuit moderatum ad ſcut. 13. pro primo anno, & pro ſequentibus ad ſcut. 7.

56 Confirmatur ſecundo, (& hæc confirmatio propinquius reſpicit cambium per litteras nūdinarias) quia in mutuo, ſeu alijs contractibus videmus ex anticipata traditione, ſeu ſolutione poſſe datum, ſeu emptum augeri: quare, ſi frumentum hoc menſe Aprilis eſt cariſſimum, et ego hoc menſe certam frumenti quantitatem tibi mutuo, æſtimati pretio, quo hoc menſe venditur, cum pacto, vt tempore reſtitutionis tenearis mihi reddere tantum triticum, quantum emi poſſet toto eo pretio, quo hoc menſe fuit æſtimatum; iſtud mutuum non eſt vſura, quia in effectu eſt vendere triticum, et dilationem ſolutionis concedere, *Sot. Card. Tolet. & Nauar.* quos ſecutus ſum *ſupra q. 1. num. 417. verſ. declara.* Similiter, ſi ego certam pecuniarum quantitatem tibi darem, cum pacto, quod certo tempore reddas mihi tantum frumentum, quantum poterit tunc habere pro illa pecunia, poſſem licite recipere frumentum, iuxta hoc pactū, quamuis mihi daretur frumentum in maiori quantitate, quam ſi tempore, quo dedi pecuniam, emiſſem, *Archid. in cap. 5. ſi quis clericus, verſus finem, 14. q. 4. & Laur. de Rodulph in c. conſuluit. in 2. par. q. 28. nu. 10. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. f. 22.* et probatur ex *tex. in d. cap. ſi quis clericus*, et ita, ponendo exemplum de eo, qui hyeme emit lanas, aſſignandas ſibi in vere, quia veriſimiliter tempore veris creduntur minus valituræ, ſcribit *Card. Caiet. tract. de camb. cap. 4. ſub num. 3. tom. 6. par. 1. fol.* 405. et frequentiſſime contingit, quod ruſtici, egentes pecunijs ad ſuos fructus colligendos, à diuitibus mutuas pecunias accipiunt, et illis ſe obligant ad eas ſoluēdas in fructibus iuſto pretio, quo tunc valebunt. et talis contractus eſt licitus, quia non eſt mutuum, ſed emptio, et venditio anticipata ſolutione iuſti pretij; ſecus tamen ſi eſſet mutuum, quo mutuatarius obligaretur pro illo mutuo vendere fructus, quia eſset mutuum vſurarium, *Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 7. tit. de mutuo, cap. 7. q. 2.* et hinc Romæ, et alibi in ſtatu Eccleſiaſtico fit ſimilis contractus emptionis frumenti, vt dixi *ſupra q. 5. num. 65.* Imò vidi, quod is, qui accepit pecunias cum obligatione tradendi tantum frumentum tali tempore, ut in caſu, de quo *d. num. 65.* et non dedit, fuit coactus reſtituere eandem pecuniam, ſibi datam, et amplius totam illam quantitatem, quæ, aucto pretio, erat neceſsaria ad emendum tantum frumētum, quantum tunc temporis emi potuiſset illa pecunia, data ſecundum pretium impoſitum, licet ſi eſsemus non in emptione, ſed in mutuo, et debitor non haberet frumentum, uideretur aliud forſan dicendum *ex allegato textu in c. ſi quis clericus.*

Ergo in commutata proportione per ſimilitudinem in cambio ad nundinas, licebit mihi die 1 1. Auguſti emere ſcutos marcharum, conſignandos mihi in Sanctorum nundinis, quibus approximantibus, maiori ualebunt pretio, quam eo, quo emi, quia quo diſtantius eſt tempus nundinarum, eo minoris ualent ſcuti marcharum, et quo eſt propinquius, eo pluris ualent, per ea, quæ dixi *infra ſub numero 77.*

Confirmatur tertio, quia ubi probabilis eſt dubi- 57
tatio, utrum contractus ſit licitus, uel uſurarius, tunc ſi contractus eſt ſolitus fieri publice, et palam inter bonos, et legales uiros, talis contractus iudicatur licitus, ut ſecutus ſum *infra §. 6. gl. 1. num. 45. & 48. verſ. ſexto quia.*

Sed contractus cambij publice fiunt tanquam liciti, etc. ergo.

Retenta hac ſecunda opinione, quam mercatores 58
ſeruant, et ego, loquendo in genere, non in ſpecie, puto ueriorem, ſoluo contraria, quæ adduximus pro prima opinione.

Ad primum argumentum de Matthæo, qui non redijt ad teloneum, reſpondeo, quod etſi omnis Chriſti actio ſit noſtra inſtitutio, tamen illa inſtitutio non eſt ſemper obligatoria ſub præcepto peccati; nam Chriſtus profeſsus eſt paupertatem, et tamen paupertas non eſt de præcepto obligatorio, per ea, quæ dixi *ſupra q. 1. num. 60. & ſeqq.* ſic dico de Matthæo, quod etſi eius non reuerſio ad telonium ſit noſtra inſtitutio; tamen non eſt obligatoria ſub præcepto peccati; ſed ſolum habet magnam uim monendi, ut caueamus ab omni eo, quod facilem præbet occaſionem peccandi, prout eſt negotiatio banchorum et cambiorum, quare S. Gregorius loquitur alternatiue, *nullatenus, aut vix poteſt exerceri ſine peccato*, id eſt, cum difficultate, et ſic innuit, poſſe exerceri ſine peccato, *Ioann. de Anan. in cap. vltim. nauiganti, num. 59. de vſur.* et ſolue ulterius ex ijs, quæ dixi *infra ſub num. 65. in 2. & 3. reſponſione ad quintum argumentum.*

Ad id, quod dicimus de metiendo in dubio actio- 59
nem ex qualitate agentis; reſpondeo dupliciter. Primo nego, rem eſse dubiam, cum et rationibus, et auctoritatibus ſatis ſuperque demonſtretur, cambij negotiationem eſse licitam. Secundo reſpondeo, quod etſi mercatores non ſoleant placere Deo, tamen hoc non concludit, etiam mercaturam ei diſplicere, quia mercatores diſplicent ei propter eorum uitia, quæ non ſunt uitia mercaturæ, per ea, quæ dixi *q. præced. ſub num. 15.* et eodem modo reſponde-

mus de odio populi contra mercatores, odit enim eos, quia dum lucri cauſa exponunt animas ſuas tot periculis, videntur homines malæ conſcientiæ; ſed nõ odit mercaturam, quæ ex ſe caret his vitijs, vt dixi *ſup. q. 1. ſub n. 71.* immo populus diligit eam, quia eſt vtilis, & neceſſaria Reip. vt dixi *q. præced. n. 14. & q. 1. n. 73. & 74.*

60 Ad ſecundum, quod Chriſtus euerterit menſas nummulariorum, reſpondeo, quod euertit, quia Eccleſia non eſt locus ad exercendam artem nummulariam, *Anton. de Roſel. tractat. de Vſur. numero 50. in fine, tom. 7. fol. 68. Medin. in ſuis tractat. tom. 2. tit. de reb. reſtit. quaeſt. 30. verſ. per hęc, fol. 321. colum. 1. in fine,* & quod in loco ſacro non ſint facienda cambia, notat *Medin. eod. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. quaeſt. 5. colum. 4. verſ. verum, fol. 361.* quare eiecit de templo ementes, & vendentes, & æs nummulariorum effudit ob reuerentiam templi, & ad deteſtationem auaritię, *B. Ioan. à Capiſtr. tractat. de Vſur. in 2. par. 2. par. princip. num. 146. in Vltimis Verbis, tom. 7. fol. 411. Sot. de iuſtit. & iur. lib. 6. quaeſt. 2. art. 2. in 5. concluſ. colum. 4. fol. 565. in fine,* & copioſius *Mich. Salyc. ad D. Thom. 2. 2. poſt quaeſt. 78. in diſput. de camb. quaeſtione 1. articul. 2. numer. 8. verſ. ad quartum, fol. 530.* nam negotiatio prohibetur etiam ratione loci, & ideo non poteſt exerceri in templis, & in alijs locis ſacris, quare Saluator Redemptor noſter, euertendo menſas nummulariorum, vt habetur *Matth. 21. ſub numero 12. & 13.* inquit: *ſcriptum eſt: domus mea, domus orationis vocabitur: Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum,* quod habetur etiam in cap. 13. quid eſt in fine, diſtinct. 88. *nolite facere domum patris mei, domum negotiationis,* & cap. 2. decet domum, in fine, de immunit. eccleſ. in 6. ibi, *ceſſent in eccleſijs, earumque cœmeterijs negotiationes, & præcipue nundinarum, &c. Sot. Vbi ſupra, Conrad. de contract. q. 51. concluſ. 2. & Conrad. Brun. tract. de ſeditioſ. lib. 5. cap. 7. numero 2. tom. 11. par. 1. folio 136.* in tantum, vt ſi eſſent nundinæ, & aliæ negotiationes nummulariæ, eſſet mortale in templo negotiari, alias eſſet veniale, *Cardin. Tolet. de inſtruct. ſacerdot. lib. 8. c. 53. de negotiatione, verſ. quanto ratione,* & ampliando latius explicat *Conrad. d. q. 51. concluſ. 2.*

61 Ad tertium de vſu pecuniæ, reſpondeo, quod vſus pecuniæ eſt duplex, proprius ſcilicet, & improprius; ſeu primarius, & ſecundarius, prout & iſte duplex vſus eſt in cæteris rebus: Proprius enim, ſeu primarius vſus dicitur ille, ad quem res ipſa ex ſui natura eſt deſtinata, vt veſtis ad veſtiendum, panis ad eſum, & vinum ad potum: Secundarius vero vſus iſtarum rerum eſt permutatio earum cum alijs; item pignoratio, venditio, & ſimilia, vt poſt *Ariſtot. 1. polit. cap. 6.* ſcribunt *D. Thom. lib. 2. de regim. princip. cap. 14. Card. Caietan. tractat. de camb. cap. 4. & 5. numero 2. tom. 6. par. 1. fol. 406. Sot. de iuſtit. & iur. lib. 6. quaeſtione 8. articul. 1. Verſus finem, fol. 604. Nauar. in manual. confeſſ. cap. 17. numero 294. & in cap. nauiganti, verſ. vigeſimo dicimus, numero 55. verſ. ad tertium, de Vſur. Couar. tractat. de veter. coll. numiſ. capit. 7. numero 4. verſ. tertia concluſio, tom. 1. fol. 704. Boninſ. tractat. de camb. capit. 3. Mich. Salycet. ad D. Thom. 2. 2. poſt quaeſt. 78. diſput. de camb. quaeſt. 1. art. 2. ſub numer. 4. tom. 2. fol. 528. & ſub numer. 7. verſ. quod ſecundo, fol. 529. & Romoald. Coli tractat. de camb. cap. 4. verſ dubitatio,* & de triplici pecuniæ vſu vide *Ioan. à Capiſtr. tractat. de Vſur. 2. 2. part. princip. numero 146. tom. 7. folio 111.* & de multiplici vſu, & vtilitate pecuniæ, vide *Sot. eod. lib. 6. quaeſt 9. artic. vnico, concluſ. 1. colum. 2. folio 607. Mich. Salycet. dict. diſputat. de camb. quaeſt 3. artic. Vnico, numero 6. & 7. obſeruat. 2. & 3. fol. 538. & Nauar. dict. cap. 17. ſub numer. 287.* qui enumerat ſeptem ſecundarios vſus pecuniæ, quos ex eis retuli *ſupra quaeſt. 4. numero 28.* † Et 62
licet pecuniæ ſecundarius, & improprius vſus vituperetur ab *Ariſtot. Vbi ſupra,* & prout in argumento, tamen ſi iſte vſus ex campſoris fine honeſtetur, vt puta, ad familiæ, & ſtatus ſui decentem ſuſtentationem, non eſt vituperandus, ſed laudabilis, & licitus, *Nauar. in loco ſupra proxime citato;* poteſt enim id, quod, ſolitarie conſideratum, non videtur conſonum, fieri ex adiuncto honeſtum, vt patet de hominis occiſione, quæ abſolute repellenda eſt; ſi tamen addatur propter iuſtitiam, &c. præcipienda eſt: è conuerſo medicina ex ſe habet honeſtiſſimum finem, nempe, ſanitatem: vituperabilis tamen redditur ex fine medicantium, qui cauſa lucri medentur: cum ergo experientia compertum ſit, quod multa pluribus deeſſent Ciuitatibus, eaq. omnia mercatorũ induſtria, & cambijs mediantibus, vtiliter comparantur, neceſſario dicemus, cambia eſſe nedum licita, ſed etiam neceſſaria Reip. non quatenus pecuniæ uſus de per ſe ſolus conſideratur, ſed quatenus œconomice, politiceq. miniſter eſt, & conſequenter campſores poſſunt nedum ſeruare ſe indemnes, ſed etiã lucrari, & induſtriæ rationem habere, *Card. Caiet. d. c. 5. n. 5. fol. 406. Boninſ. d. cap. 3. & Mich. Sal. d. q. 1. art. 2. ſub n. 6.* præſertim *verſ. probatur, fol. 529. & in fine dicti art. in admonitione ad campſores fol. 530.* idem ſentit *D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 4. verſ. reſpondeo, Verſus finem,* dum, loquendo de negotiatione nummorum, ait: *lucrum tamen, quod eſt negotiationis finis, etſi in ſui ratione non importet aliquod honeſtum, vel neceſſarium, nihil tamen importat de ſui ratione vitioſum, vel virtuti contrarium: vnde nihil probibet lucrum ordinari ad aliquem finem neceſſarium, vel etiam honeſtum, & ſic negotiatio licita reddetur,* & ita ex communi ſententia ſecutus ſum *ſupra num. 50.* è conuerſo multa in genere ęqua ſunt, quę in ſpecie ſunt iniqua, ut multipliciter oſtendit *Ant. de Butr. in cap. vlt. nu. 9. & ſeq. verſ. nam hoc eſt æquum, de conſuetud.* quare licet depoſitum reſtituere ſit æquum, ut dicit *Ant. de Butr. Vbi ſup.* & ſcripſi *par. ſeq. ampl. 19. nu. 24.* tamen aliquando reſtituere eſt iniquum, et peccatum, ut ſecutus ſum *d. ampl. 19. n. 28. & 29.*

Nec obſtat, quod in eadem re cadat per repræſentationem actio, et paſſio.

Quia dico, hoc non eſſe impoſſibile, neque abſurdum, et præſertim in cambio, ut dixi *infra §. 6. gl. 1. nu. 24. & ſeqq.*

Ad quartum de infinitate reſpondeo, quod iſta 63
infinitas, et inſatiabilis auaritia non procedit ex natura cambij, quia poſſumus eo uti ad honeſtum finẽ, ut dixi *num. præcedenti, & num. 50. & num. ſeq.* ſed procedit ex deprauato deſiderio, et malo uſu campſoris, prout et alia quæuis legitima negotiatio, ſeu ars poteſt conuerti ab artifice ad iſtum uituperabilem uſum, ut de medicina dixi *num. præced.* quare tam ars campſoria, quam alię omnes negotiationes, et mercaturæ poſſunt forſan uideri illicitæ, quando exercentur principaliter propter priuatam utilitatem, et priuatam commoditatem, *Ant. de Roſel. tract. de Vſur. num. 47. verſ. ad contraria, tom. 7. fol. 68.* Sed ex ſe non ſunt illicitæ, imo ſi fiant cum bona conſcientia, tanto magis licitæ ſunt, et ita etiam dicemus de arte campſoria, et ſic intelligas, quæ paulò aliter uidetur di-

Digitized by Google

dixiſſe *Ant. de Roſel. d. n. 47. & ſub n. 68. verſ. primo quod, f. 69.* & quod ars campſoria ſit licita, quando fit propter bonum publicum principaliter, non autem principaliter propter priuatam vtilitatem, vel cupiditatem, & ſit licita etiam ſi campſor hanc artem faciat propter priuatum commodum, vt ſubueniat ſibi, & ſuæ familiæ, ſcribit etiam *ſub n. 50. f. 68.* & ſic vitium, & damnabilitas non erit in cambio, ſed in cambiente, vt, loquendo in negotiatione, ſcripſi *de negotiatore, ſup. q. 1. n. 71. & 75.* erit igitur concludendum quoad campſorem, quod intentio diſtinguit peccatum, vt in alio propoſito ſequitur *Lauren. de Rodulph. in c. conſuluit. p. 2. ſub n. 9. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. f. 22.* & in proprijs terminis *Ant. de Roſel. vbi ſupra n. 45. Verſ. ad iſta, tom. 7. f. 68.*

64 Ad quintum, de prohibenda negotiatione, quæ æque ſe habet ad bonum, & malum, reſpondeo dupliciter: Primo, quod dato ſine veri præiudicio, quod ars campſoria, & negotiatio cambiorum de per ſe inclinet ad malum: nihilominus poteſt ab extrinſeco laudabilis fieri; cum enim in ſe nihil includat, quod omnino virtuti repugnet, poteſt bono fine honeſtari, *D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 4. & Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 8. art. 1. colum. penult. ibi, quarta vero*, quare ars campſoria non eſt ſimpliciter damnanda, nec vlli facile concedenda, ſic etiam uidemus in uſu armorum, quæ etſi ſint de genere prohibitorum, tamen, ſi eorum uſus bono fine honeſtetur: utputa ad defenſionem, permittitur, & ſit neceſſarius: & demum quęlibet negotiatio, quæ non ſit de ſui natura intrinſece mala, poteſt ex bono fine et uſu eſſe licita, et ex malo fine, et uſu eſſe illicita, ut ſecutus ſum *ſup. q. 1. num. 72. & 81.* è conuerſo, ea, quæ de ſui natura ſunt bona, ut dare eleemoſynam, ieiunare, et ſimilia, quæ propterea ſunt laudabilia, et de præcepto, poſſunt ex malis circunſtantijs fieri mala, utputa, ſi eleemoſyna daretur ad pompam, *Abb. in c. 10. cum ab omni ſub n. 2. de vit. & hon. cler.* quem ſecutus ſum in meo *tract. de appell. q. 17. n. 3.* quare licet ars campſoria inclinet uehementer ad malum, tamen adhibitis honeſtis, laudabilibuſq; circumſtantijs, ſit licita, et bona. Secundo reſpondeo, negando, eſſe malam, imo dico, hodie de ſui natura eſſe bonam, quia eſt ueluti anteſignana negotiationum, quæ neceſſitatibus humanis neceſſarię ſunt, per ea, quæ ſcripſi *p. ſeq. ampl. 11. n. 4.* Ergo non eſt prohibenda.

Nec obſtat, quod cāpſorū animæ ſint in magno periculo propter artem campſoriam, quā exercent.

Quia reſpondeo multipliciter.

Primo dico, in eodem periculo uerſari etiam animas mercatorum, et negotiatorum, et cuiuslibet diuitis, et tamen mercatura, et diuitiæ non ſunt prohibitæ, per ea, quæ ſecutus ſum *ſupra q. 1. ampl. 5. n. 71. & ſeqq.* immo ſicut propterea mercatura publice, et palam exercetur, ut dixi *ead. q. 1. n. 76.* ita etiam publice exercetur ars campſoria, et negotiatio cambiorū,
65 † et non ſolum Genuæ, ubi omnes fere ciues: ſiue nobiles, ſiue plebei, ſiue diuites, ſiue pauperes, ſiue magiſtratum gerentes, ſiue priuatam uitam agentes, ſiue in dignitate cōſtituti, ut Doctores, ſiue alius quiſque adeo negotijs cambiorum, et mercium incumbunt, ut res etiam ad mulieres peruenerit, et nemo ex his momento temporis ſuas pecunias otioſas tenet, *Rot. Genuen. deciſ. 139. Paulus, n. 9. in fine*, ſed etiam in alijs Ciuitatibus, et quamplurimi diuites, infimates, mediocres, ſummares, et etiam eccleſiaſtici utuntur hac arte campſoria, ut ſcribit *Nauar. in man confeſſ. c. 17. ſub n. 296. Verſ. pro affirmatiua.*

Secundo reſpondeo, tunc illum, qui ſe exponit periculo peccandi mortaliter, peccare mortaliter, et illum, qui ſe exponit periculo peccandi uenialiter, peccare uenialiter, quando ſe exponit periculo in aliquo caſu particulari, ſecus ſi ſe exponat in genere, et uniuerſaliter, ſiue in aliquo uniuerſo id contingat, alioqui et qui Epiſcopatum, et qui Regnum, et qui officium quodlibet Reip. adminiſtrandæ, imo et quamlibet artem priuatam, et qui monachiſmum, rē à peccatis maxime alienam, acciperet, peccaret, *Nauar. in c. 2. qualitas, n. 18. & 19. 34. q. 3. de penit. diſt. 5.*

Tertio reſpondeo formalius, duplex eſſe periculum: alterum, quod uires humanas, humanamq; prudentiam, et conſtantiam ſternit, et ſuperat, quale eſt periculum fornicationis, cum iuuenis manet ſolus cum pulchra meretrice, et huic periculo nemo ſe debet exponere, quamuis firmiſſime ſtatuat non fornicari, et eo ipſo, quod ſe huic periculo exponit, peccat: alterum uero eſt periculum, quod quis firmo propoſito non peccandi poteſt ſuperare, quale eſt periculum ludi; et in iſto dico, quod exponēs ſe huic periculo, non peccat, dummodo ſeruet propoſitum, et huiuſmodi eſt periculum artis campſoriæ: ſufficit enim, quod campſor, alijque mercatores firmiter ſtatuant exercere ſola cambia realia, et licita, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. diſputat. de camb. q. 1. art. 2. verſ. ad quintum, num. 9. fol. 530. tom. 2.* quam ſolutionem ante eum tradidit doctiſſimus *Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtitut. quæſt. 30. Verſ. ad illud, folio 221. column. 2.* dicens, quod, qui ſe exponit periculo, peccat, quando eſt periculum obruens, et dicitur, inquit, obruens, quando tale eſt, quod non eſt in poteſtate eius, qui ſe illi exponit, illud euitare, aut ſaltem non ſine magna difficultate, et ponit exempla, ſecus quando periculum eſt eueniens, ſeu accidens, quod periculi genus ponit in mendacijs, periurijs, et ſimilibus, quæ emens, et uendens facile committit, ſed poteſt tamen ſine notabili difficultate illa euadere, et ſuperare.

Ad ſextum de cambio ſicco reſpondeo, negando 66
minorem propoſitionem, quod cambia per litteras ſint ſicca; hoc enim eſt illud, de quo diſputamus, et licet *Medin. in argum. citatus*, dicat in cambio, in quo interuenit diuerſitas temporis, uel loci, contineri ſemper mutuum, et conſequenter inferamus in quolibet cambio per litteras contineri mutuum, tamen *idem Medin.* quem retuli *ſup. q. 5. ſub n. 1.* aſſerit, ei uſmodi cambium eſſe legitimum; quod nos latius probamus *infra n. 68. 71. & 74.*

Ad ſeptimum, quod cambium ſit mutuum, etc. 67
reſpondeo dupliciter.

Primo, nego hoc aſſumptum, et ſic minorem propoſitionem argumenti, quia cambium non eſt mutuum uerum, neque palliatum, cum in pluribus differant, ut oſtendi *ſup. q. 4. n. 5. & ſeqq.* quinimo cambium eſt uerus contractus uenditionis, ut dixi *d. q. 4. n. 21.* et in eo ſeruatur iuſtitia commutatiua, ideoq; uerum non eſt, quod ematur, ſeu uendatur minori, uel maiori pretio ob dilatam, ſeu anticipatam ſolutionem, quod late oſtendi *infra n. 75. & ſeqq.* ubi uideas.

Secundo reſpondeo, quod, etſi uideantur in cam- 68

Digitized by Google

bio in eſſe mutuum, & verum ſit, uſuram committi in mutuo, ſi ultra ſortem accipiatur: cum in mutuo ſit contra naturam, ut nummus pariat nummum, & ſit etiam contra præceptum euangelicum, vt citato Ariſt. & citata ſacra ſcriptura, ſecutus ſum *ſupr. q. 1. ſub n. 404.* tamen duplex datur ſolutio.

Prima ſolutio eſt, quod ex cambij mixtura mutarentur natura mutui, per ea, quę dixi *n. ſeq.* & mutaretur natura pecuniæ: ita vt quamuis pecunia ex ſe immediatè, prout eſt otioſa, & nuda, non poſſit parere pecuniam, ſeu fructum, et ſic debemus intelligere Ariſtotelicam ſententiam, et euangelicum
69 præceptum. Tamen pecunia, iuncta cum hominis
operatione, poteſt pecuniam parere, vt in eo, de quo habetur *Matth. 25. numer. 14. & ſeqq. & vni dedit quinque talenta, alij duo, alij vero Vnum, vnicuique ſecundum propriam, virtutem, & profectus eſt ſtatim; abijt autem, qui quinque talenta acceperat, & operatus eſt in eis, & lucratus eſt alia quinque, &c.* admitto tamen, quod Redemptor noſter utitur metaphoricè illa parabola; vt ſignificet, quod Deus ab his, quibus gratiam aliquam præſtat, exigit, vt illam non ſub ſudario, aut modio reponat, ſed vt illa ad ſui, & proximorum ſalutem ſpiritualem vtantur, aut ob eam Deo debitam gratitudinem, aliaque ſpiritualia obſequia rependant, vt explicat *Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de rebus per vſur. acquiſ. quæſt. 2. col. 18. initio, verſ. ad aliud. fol. 311.* prout, et metaphoricè locutum eſſe, ſcribit, et explicat *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſputat. 304. verſ. ad tertium. col. 238.* et proinde pecunia mediatè, et veſtitia, ſeu, inquam, in aliquem frugiferum, et licitum contractum conuerſa, poteſt fructum, et lucrum licitè parere; vt puta, conuertatur in contractum cenſus, locorum montium, ſocietatis officij, et alterius negotiationis cum aſſecuratione tam capitalis, quam certi lucri, ſoluto aſſecurationis iuſto pretio, vt declaraui *infra §. 3. gl. 3. numero 36. declar. 2.* & magis mediatè pariet, ſi ea domos, agros, et prædia emimus: quæ deinde locemus, ſicque pecunia, quæ de per ſe parere non poteſt fructum, emimus rem, ex qua licitè fructum percipimus, et ita ſaluatur, ſeu excuſatur Genuenſium vulgare illud contra Ariſtotelicam doctrinam dictum, *dend ſa dend*, ſaluari enim poteſt in nummo, ſeu pecunia, negotiationi expoſita, quod idem fere videmus in naturalibus, nam, vt inquit *Senec. epiſt. 85. libro 12.* cuius uerba formalia retuli etiam in meo *tractat. de appell. q. 17. limit. 4. numero 7. Verſus finem,* (*natura ſiue ulla opera noſtra facit, vt alimenta, quæ accipimus, quamdiu in ſua qualitate perdurant, & ſolida innatant ſtomaco, onera ſint: at cum ex eo, quod erant, mutata ſunt, tunc demum in vires, & in ſanguinem tranſeunt:*) ſic etiam dicimus de pecunia, quæ etſi ſimpliciter conſiderata, ſeu prout eſt mutuo data, non poſſit lucrum parere, quia mutuum eſt contractus infrugiferus, et ſiccus, tamen, cum tranſit in contractum frugiferum, tunc non eſt amplius pecunia, que lucrum pariat, ſed eſt ille contractus frugiferus; Videmus etiam, quod frumentum, (in quo etiam mutuum conſiſtere poteſt; et ideo nihil vltra quantitatem frumenti, mutuo datam, accipi poteſt, *capit. ſi fenor ueris. 14. queſt. 3.*) ex ſe aliud frumentum non parit, et tamen, ſi congruo tempore, et feraci feratur agro, pariet, quia, ut inquit *Cicer. in libr. de ſenect.* quem etiam citat *Molin. de inſtit. tom. 2. de contract. diſputat. 303. initio, col. 226.* (*terra nunquam ſine vſura reddit quod accepit,*) imo non ſolum pecunia, conuerſa in contractum frugiferum, parit lucrum, ſed etiam pecunia, expoſita, aut deſtinata negotiationi, ſeu contractui frugifero, quia & ipſa; ſi debitoris impedimento, ſeu mora non pareret, ad eam, quam peperiſſet, & ſic ad lucrum ceſſans tenebitur ipſe debitor, etiam ſi eſset debitor ex cauſa mutui, vt late dixi *par. ſeq. ampl. 8. num. 100. & ſeqq.* Cum ergo pecunia conuertitur in contractum cambij, qui eſt frugiferus, & lege, & vſu receptus, poteſt tunc lucrum et pecuniã parere, quia non eſt amplius pecunia, quæ pecuniam parit, ſed eſt ille contractus cambij, quod autem contractus cambij ſit lege, et moribus, vti neceſsarius, et iuſtus, approbatus, patet ex his, quæ hoc ipſo articulo late diſcuſſo, firmamus *in hac prima parte huius ſeptimæ quæſtionis.*

Confirmatur hæc ſolutio, quia ſunt etiam alij 70
contractus, in quibus merces, ſeu lucrum eſt prohibitum, et tamen illud idem lucrum non eſt prohibitum in alio contractu, qui ipſo conſtituitur lucro: eiuſmodi ſunt commodatum, et depoſitum, quare ſicut nemo cogitur commodare gratis, ſed commodando, res commodata nullum lucrum, nullamque mercedem parere poteſt, quia, cum ſit commodata gratis, implicaret contradictionem, ideoque commodando non gratis, ſed certo conſtituto pretio, ſiue mercede, non diceretur commodare, ſed locare, ſicque pretium, ſeu merces mutat de commodato in locatum; vnde iſti equorum, et lecticarum commodatores, male tabellam ante eorum tabernas ponunt cum inſcriptione, *quaſi preſtano caualli, & letiche*: cum non commodent, ſed locent pro certa mercede, et proinde inſcriptio deberet eſſe, *quaſi locano*, etc. prout et merces mutat depoſitum in locationem, vt dixi *par. ſeq. ampl. 3. num. 25.* ita etiam nemo cogitur mutuare gratis; ſed mutuando, res mutuata nullum lucrum, vel fructum parere poteſt, at mutando non gratis, ſed pro intereſse lucri, à quo ceſsat, ſeu pro intereſſe damni, quod patitur propter illud mutuum, non dicitur mutuare, quia illud intereſſe lucri ceſsantis, et damni emergentis mutat contractum mutui in contractum innominatum, videlicet, do tibi pecunias, vt tu eas mihi reſtituas cum conſeruatione meæ indemnitatis, quia ratione adiuncti alteratur prima diſpoſitio, *l. vbi ita donatur. ff. de donat. cauſ. mort.* adde quæ ſcripſi *par. ſeq. ampl. 8. ſub num. 20. verſ. neque.*

Secunda ſolutio (et hæc radicitus tollit argumen- 71
tum) eſt, quod cambium ſit vere mutuum, et in nullum aliud conuerteretur contractum, tamen diſtinguo duplex genus mutui.

Primum ſit mutuum, quod mutuator facit ex pecunia otioſa, et nulli operationi adiuncta, ſeu negotiationi expoſita, et nullis, vt mutuet, adhibitis impenſis, et labore, et nulla data inæquiualentia numiſmatum; et in hoc mutuo concludo, quod eiuſmodi pecunia, mutuo data, nullum poteſt mutuatori parere incrementum, ſeu augmentum, quia eſset incrementum vſurarium, et quare mutuator huius pecuniæ, recipiendo ex ea lucrum, ſit maledictus à Deo, explicat Ioan. Chryſoſtom. relatus in cap. 11. eijciens, diſt. 88. *ſuper omnes mercatores plus eſt maledictus vſurarius: ipſe namque rem, datam à Deo, vendit, non comparatam, Vt mercator, & poſt fœnus rem ſuam repetit,*

tollens

Digitized by Google

tollens aliena cum ſuis, mercator autem non repetit rem venditam, &c. ex pecunia repoſita nullum vſum capis: ager, vel domus, vtendo, vetraſcit, pecunia autem, cum fuerit mutuata, nec minuitur, nec veteraſcit; & hoc eſt illud mutuũ, de quo Chriſtus Saluator noſter, dixit, *mutuum date, nihil inde ſperantes.*

72 Aduertendum tamen obiter eſt: quod etſi Redemptor noſter dixerit (mutuum date, nihil inde ſperantes) tamen non præcepit nobis, vt mutuemus, ſed id poſuit inter conſilia, vt late ſecutus ſum *ſupra q. 1. ſub num. 402. verſ. minus, & ſub num. 405. verſ. ſecundo reſpondeo.*

Cœterum hoc conſilium poteſt tranſire in præceptum quãdo mutuum exigeretur ex magna mutuatarij neceſſitate; nam ſicut in magna neceſſitate tenemur ad charitatem, quę nobis præcipit, vt proximum diligamus, ſicut nos ipſos, *Matth. 22. num. 39.* & qui præceptum hoc obſeruat, legem impleuit, inquit enim Apoſtolus ad Rom. cap. 3. numer. 8. *que enim diligit proximum, legem impleuit*, & ad Galat. 5. nu. 14. *omnis enim lex in vno ſermone impletur: diliges proximum tuum ſicut te ipſum:* & ſicut eleemoſyna eſt de genere bonorum, non autem in præcepto, ideoque in ea ceſſat compulſio, præſertim in laicis, *Abb. in cap. 1. num. 8. in fine, de empt. & vendition.* & tamen efficitur de præcepto, quando eſt maxima neceſſitas ex parte proximi, ita vt laicus, qui conſtituto in neceſſitate non ſubueniret, peccaret, ideoq. poſſet per excommunicationem compelli ad ſubueniendum, *Abb. ſub d. numero 8. ibi ſecundo caſu*, & in alio propoſito dixi in meo *tractat. de appellat. q. 15. numero 52.* ita etiam licet ad mutuandum teneamur ſolum de conſilio, tamen ſi quis in neceſſitate cõſtitutus, cogimur ei mutuare de præcepto, imo ſi maxima ſit neceſſitas, cogimur, non mutuare, ſed donare, & eleemoſynam facere, vt dixi *hic ſupra.*

73 Verum, quia charitas ordinata incipere debet a ſe ipſo, vt ſcripſi in meo *tract. de iudic. cauſ. libro 2. cap. 9. ſub numero 334. verſic. ratio.* dico, quod qui hoc ipſo mutuo indigeret, ſi pecuniam non haberet, non teneretur alij quantumuis indigenti mutuare, quia, vt ex *D. Thom. 2. 2. q. 78. artic. 2. ad primum, & q. 77. artic. 1.* ſequitur *Io. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib. 5. tit. de Vſur. cap. 4. verſ. communis*, non tenemur alteri ſubuenire cum damno notabili noſtro, vt inquit Senec. libr. 2. de benefic. cap. primo *dabo egenti, ſed non vt ipſe egeam item ſecuram perituro, ſed non vt ipſe peream*: immo, vt meas ſaluem merces, poſſum alienas proijcere in mare, *l. 15. qui ſeruandarum. ff. de præſcipt. verbis*, & bene ad hoc faciunt, quæ ſcripſi in meo *tractat. de indic. cauſar. &c. libr. 1. capit. 75. num. 1. & tract. de appell. q. 16. num. 13. verſicul. ratio.* & adde quod ſcripſi *ſupra q. 1. num. 448.*

74 Secundum mutuum eſt, quando mutuator, vt mutet, facit ſumptus, & impenſas, ſubit pericula, & ſuſtinet labores: & in hoc mutuo concludo, quod mutuator poteſt licite, & iuſte ſe conſeruare indemnem ab illis expenſis, & laboribus, quia poſſunt hæc duo ſimul ſtare, quod tu tenearis aliquid gratis facere, & ex illo quod gratis teneris facere, poſſis expenſas, & labores deducere, & ex illis pretium, vt iure debitum, conſequi: nam non minus gratuito ferendum eſt teſtimonium, quam ſit gratuito mutuandum, ſed ſi teſtis, vt teſtimonium ferat, opus habet facere expenſas, aut aliqua onera ſubire, de loco ad locum eundo: poterit non ſolum expenſas exigere, ſed & mercedem, oneribus per eũ ſuſceptis condignam, recipere, eſto, quod pro teſtificando nihil poſsit recipere: ſimiliter licet præcipuum iudicis officium in Reipubl. ſit facere iuſtitiã, quod quidem officium de ſe venale non eſt, ſed eſt gratuitum, ſicut & mutuum, & tamen iudex propter laborem, & curam: & cætera onera tali officio annexa, poteſt licite mercedem exigere, & recipere: idem patet in ſacerdote, qui, ſi in eccleſia aliqua eſt per menſem, ſeu annum, illi ſeruiendo, miſſam celebraturus, quamuis ipſum ſpirituale miniſterium venale non ſit, ſed gratuito agendum, tamen laboris, & operæ, aliorumque onerum, ad præfatum miniſterium requiſitorum, mercedem dignam poterit iuſte recipere: quare igitur campſor id eſt, mutuator, qui ex officio aſſumit hoc onus mutuandi, non poterit onerum, ad id requiſitorum, & laboris, induſtriæ dignam accipere mercedem, dum tamen pro ipſa mutuatione, ſiue ad menſem fiat, ſiue ad annum, nihil penitus lucrari intendant, *Medin. in ſuis tractat. tom. 2. titul. de reb. per vſur. acquiſit. q. 6. colum. 4. verſ. præterea fol. 363.* & cum his concordat, quæ ſcribit *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſput. 325. verſ. contrariam ſententiam, col. 301.* dicens, quod licitum eſt a mutuatarijs accipere expenſas omnes, quæ fiunt, vt mutuum in eorum gratiam ſemper præparatum habeatur, eiſq. quando voluerint, detur, & quod mutuatarij ad has expenſas tenentur ex iuſtitia commutatiua, non quidem vi mutui, ſed vi alterius iuſti contractus.

Hæcque concluſio in hoc ſecundo mutuo valide confirmatur ex his, quæ dixi *ſup. q. 1. num. 423. & ſeqq.* & particulariter *nu. 443. in fin. & nu. 448.*

Nec aduerſus concluſionem hanc obſtat, quod campſor exerceat artem campſoriam, non vt ſe conſeruet indemnem, ſed vt lucretur, prout fatentur ipſimet campſores, & refert *Card. Caiet. tract. de camb. c. 2. num. 3. in fine, et num. 4. tom. 6. par. 1. fol. 405.*

Quia reſp. ſub conſeruatione indemnitatis contineri non ſolum euitationem damnorum, et expenſarum, ſed etiam conſecutionem mercedis, tum quia non eſt decens, vt campſor ſuis propriis impenſis debeat in aliorum vtilitatem operari, vt ſcripſi ſupra *ſub n. 44.* tum quia dignus eſt operarius mercede ſua, ſcripſi *ſupra q. 1. ſub num. 73.*

Minus obſtat, ſi diceres, quod concluſio poteſt procedere in mutuo, quod fieret ex obligatione officij ſuſcepti ad mutuandum cuique, iuxta ea, quæ ſcripſi *par. ſeq. ampl. 1. nu. 1. et 5.*

Secus in mutuo, quod fiat ſine obligatione mutuandi cuique, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſputat. de camb. q. 4. art. 3. contr. 1. ſub num. 5. verſ. ſecundo licet, et verſ. ſeq. iuncto num. 4. in fine, verſ. nos vero. fol. 626. tomo 2.*

Quia reſpondeo diſtinguendo: Aut mutuator, dũ mutuat, ſignificat mutuatario pericula, impenſas, & labores, pecunia æſtimabiles, & ex illa ſignificatione expreſſe, vel tacite conueniunt, vt mutuator conſeruetur indemnis: et iſto caſu, quamuis mutuator non mutuet ex obligatione, poteſt tamen tam in foro conſcientię, quam in foro fori iuſte exigere impenſam, & laborem, quicquid dicat Mich. Sal. et ita procedit concluſio: Aut mutuator hanc impenſam; et laborem non ſignificauit mutuatario: et

iſto

iſto caſu in foro fori certum eſt, quod mutuatarius ad impenſam non tenetur: at in foro conſcientiȩ tenebitur forſan, ſi mutuator habebat intentionem conſequendi expenſam, & mutuatarius ad eam ſe obligaſſet, ſi ſciuiſſet.

75 Et licet hæc ſoluant argumentum, & poſſent etiã plene ſatisfacere pro integra quæſtionis reſolutione, nihilominus ſoluam ſpeciatim adducta pro confirmatione argumenti, & ſoluendo, declarabo generatim cauſas, ex quibus uenditori liceat cariori pretio uendere ad tempus: quam pecunia præſenti, & deinde proſequar ſolutiones aliorum argumentorum.

Ad argumenti igitur confirmationem de relatione lucri ad ſolam temporis dilationem, in qua Doct. torquentur, reſpondeo tripliciter.

Primo nego, quod campſor, qui dat ad cambium det ſemper minus initio nundinarum, quam in medio, & minus in medio, quam in fine: ſicque nego, quod marcha ſemper minori ematur pretio initio nundinarum, quam verſus finem: immo dico, poſſe ex aliquo accidenti contingere totum oppoſitum, nempe, quod campſor det plus initio nundinarum, quam in medio, & fine, vt ex innominato Theologiȩ Doctores refert *Card. Caiet. tract. de camb. cap. 4. ſub num. 4. verſic. ſignum autem, tom. 6. part. 1. fol.* 406. & licet hoc ſit de raro, tamen contingere aliquando, uel propter copiam, vel inopiam pecuniarum, habes in quadam cambij diſputatione, & terminorum inſtructione, à me relata *infra* §. *9. num. 3. & ſub num. 39.* & in terminis, reſpondendo huic difficultati, ſcribit *Bonínſ. tract. de camb. capit. 7. verſ. aſſai più, in reſponſione ad octauam difficultatem, & in latine reddito ſub numer. 15. & ſeqq. Verſ. at magis*, ſed dum ipſe ſubdit, quod hoc accidens poteſt contingere, quando verſus finem nundinarum appareret magna pecuniarum copia, videtur deceptus, cum ex magna copia pecuniarum augeretur valor marcharum, & conſequenter dans cambio, non ſolum non daret minus, ſed daret plus, tum quia, approximantibus nundinis, marcha pluris venditur, tum quia ex magna pecuniarum copia oritur raritas marcharũ, & ex raritate valor: vnde dicerem totum oppoſitum, nempe, hoc accidens poſſe contingere, ſi ſuperueniret magna raritas, ſeu inopia pecuniarum, & creſceret copie marcharum, quia tunc vileſceret marcha, ideoque dans cambio, emeret eam viliori pretio, & ſic daret minus: quare ſuper hoc conſtituo regulam, quod ex inopia pecuniarum, & copia marcharum vileſcit marcha et è conuerſo ex copia pecuniarum, et inopia marcharum pretioſior fit marcha, et, circumſcripta contingentia huius accidentis, dico, quod ratio: quare marcha vendatur minoris initio nundinarũ, quam poſtea, non eſt longior, breuior temporis dilatio, ſed copia, et inopia pecuniarum, et marcharum: ideſt, ementum, et vendentium, vt ſecutus ſum ſub *nu. ſeq. confir. 2.*

Nec huic reſponſioni obſtat replicatio, quam faciunt *Medin. in ſuis tractat. tom. 2. tit. de reb. reſtituen. q. 38. cauſ. 6. in reſponſion. ad ſecundum argum. Verſ. ad ſecundum. folio* 285. *& ſpecialiter Ioan. Azor. de Inſtit. moral. part. 3. libro 10. tit. de camb. cap. 9. q. 4. in fine, Verſic. ſed certe*, dicens, quod pretia mercium legitime augentur, vel minuuntur ob penuriam, uel copiam venditorum, ſeu emptorum, quando emptio fit præſenti, et numerata pecunia, non autem quando fit pecunia credita, et dilata ſolutione; ſed in cambijs, inquit, ſemper eſt dilatio, et ratione ſolius dilationis alteratur pretium.

Quia reſpondeo, mercem dupliciter eſſe vendibilem: aut enim inueniuntur, qui eam emant pecunia præſenti, et tunc eſto, quod emptorum copia, quæ oriretur ex eo, quod illa merx uenderetur pecunia credita; non poſset pretium iuſte augere, cum illa pretij auctio tribui debeat ſolutionis dilationi; et non emptorum copiæ, quia quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati, ſed ſolutionis dilatio eſt cauſa copiæ emptorum, et copia emptorum eſt cauſa auctionis pretij: ergo ſolutionis dilatio eſt cauſa auctionis pretij, aut non inueniuntur, qui mercem emant aliter, quam pecunia credita, vt ſcripſi *infra ſub nu.* 81. et tunc dico, quod ſicut copia emptorum, ementium præſenti pecunia, poteſt iuſte augere pretium vt admittũt *Medin. & Azor. ſupra citati*: ita etiam poteſt augere copia ementium pecunia credita, ſi merx non aliter, quam pecunia credita ſit uendibilis; ſed marcharum merx non aliter emitur, quam dilata earum ſolutione, vt expreſſe fatetur Azor. ipſe ſupra citatus ergo, etc.

Minus obſtabit, quod eidem *Medinæ eodem tomo 2. tit. de rebus per Vſur. acquiſ. q. 8. Verſ. illud tamen. col. penul. fol.* 372. non placeat, quod lucrum, ſeu pretium cambij referatur ad copiam, vel inopiam pecuniæ, eo quia non ematur, ſeu vendatur pecunia, ideoque velit referri ad copiam, et inopiam operarum, et obſequiorum tocandorum, prout ex eo retuli *n. ſeq. in fine.*

Quia reſpondeo dupliciter. Primo, opinionem probabiliorem, quam ſecutus ſum *ſupra q. 4. numer. 21. & ſeqq.* eſſe, quod contractus cambij ſit emptio, et venditio, quia pecunia poteſt emi, et vendi. Secundo reſpondeo in caſu, et ad effectum, de quo agimus, nihil referre, quod pretium augeatur, ſeu minuatur ex multitudine, ſeu paucitate locantium operas ſuas, vt dicit Medin. uel ex copia, et inopia pecuniarum, quia ſufficit nobis, quod lucrum, ſeu pretium non referatur ad quantitatem temporis, ſicq. remaneat iuſtitia lucri, ſeu pretij.

Secundo reſpondeo, campſores non dare minus, 76 ſeu plus accipere ratione dilati temporis, ſed ratione marcharum, in dilato tempore conſideratarum, vt puta, marcha auri: ſoluenda in nundinis Paſchatis Reſurrectionis, non ideo minoris emitur a campſoribus Mediolani de menſe Octobris, quam de menſe Nouembris, quia longius diſtet menſis Octobris, ſed quia marcha illa, conſiderata in tali tempore, communiter a campſoribus minoris æſtimatur, quam in tempore proximiori, quia cum finis campſoris, negotiantis ſuas pecunias, ſit commutaneo lucrari, nec marchas emat, vt emptas habeat, ſed vt iterum commutet, cum lucro, ideo licitum eſt ei conſiderare quanto tempore pecuniam occupatam in marchis emptis tenere oporteat, quare carius emitur, quod cito diſtrahitur, quam quod longo oportet tempore retinere, ne mortuæ teneãtur pecuniæ ita ille innominatus Theologiæ doctor de quo *Caiet. dicto cap. 4. ſub numer. 3.* ſimiliter inopi beneficium bis dat, qui celeriter dat, ſeu bis dat, qui cito dat, vt dicit Senec. in prouerb. quia maius, et minus fit: quamuis idem ſit, tempore, loco, cauſa, ſæpe

enim

Digitized by Google

enim hoc non potuere diuitiæ, in domum infuſæ, quod opportune mille denarij *Senec. in epiſt. libr. 11. epiſt. 82. ibi maius enim, & Paul. de Caſtr. in l. 75. ſolidum. n. 2. ff. de ſolut.* & eſt in prouerbio, melius eſſe habere hodie ouum, quam cras gallinam, de quo prouerbio, referendo Caietani argumentum, cui reſpondet in ea q. an creditum alterius poſſit emi minori pretio, meminit etiam *Garcia de contract. capit. 19. ſub num. 2. verſ. horà la. verſus finem.* Vnde & qui ante tempus ſoluit: plus ſoluit, *Tiraq. de retract. lign. §. 1. gloſ. 18. numero 35. verſic. ex quibus*, & qui tarde dat, minus dat, *Paul. de Caſtr. vbi ſupra numero primo, Tiraquel. dicto numero trigeſimo quinto, & Surd. conſil. 345. cum Ioannes, n. 9. libro 3.*

Confirmatur primo hæc reſponſio, quia in contractu cambij conſideratur principaliter intereſſe contrahentium, ideoque quo maiores requiruntur expenſæ in tranſportatione pecuniarum propter loci diſtantiam, eo maius debetur intereſſe transportãri, vt ſecutus ſum *ſupr. q. 1. n. 432. & ſeq.*

Sed in mercatoribus conſideratur intereſſe etiam propter diſtantiam temporis, vt argumentatur *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſput. de camb. quæſt. 4. art. 2. controuer. 18. nu. 3. fol. 610. to. 2.* & licet ipſe hoc non ſequatur, ſed conetur impugnare, tamen in fortioribus terminis: nempe, in mutuo formali ſequitur *Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 325. verſic. quo loco, colu. 201.* vbi intereſse lucri ceſſantis, & aliarum expenſarum metitur, & rectè à quantitate temporis, dicens, quod ſicut qui maiori tempore mutuum detinet, plus ſoluere ſolet pro lucro ceſſante, eo quod maiori tempore maius lucrum mutuenti ceſſare ſolet, ſic etiam, inquit, poſtulat æquitas, vt qui pluribus menſibus æqualem pecuniæ quantitatem ex mente pietatis mutuo detinet, plus contribuat, pro temporis ratâ, ad eaſdem communes montis expenſas, quatenus impedimento eſt, ne alij illis menſibus eam accipiant, qui ad eaſdem expenſas contribuerent, ſi illis menſibus mutuo eis illa daretur, & omiſso Theologorum teſtimonio, quod in intereſſe ita licitum ſit argumentari à tempore ad locum, vt quaſi plus debeatur intereſſe ratione temporis, quàm loci probatur *ex l. vlt. ff. de condict. tritic.* vbi intereſſe debetur tam ratione temporis, quam loci, vel ſaltem dicemus, quod ſicut in intereſſe valet argumentum à tempore ad locum, ita etiam valeat a loco ad tempus, & conſequẽter ſicut intereſſe poteſt deberi ratione loci, itá etiam poteſt deberi ratione temporis, & valere in intereſſe argumentum de tempore ad locum, ſicut de loco ad tempus, ſcribunt *Hieron. Buttig. in l. vinum. numero 5. 6. & 17. Io. Ant. Rub. n. 81. 83. & ſeq. ff. ſi cert. pet. inter repet. tom. 2. fol. 80. 81. & 89.* nam pecunia abſens eâ ratione minoris valet, quam pecunia præſens, quia præſens eſt in promptu, & in manibus, ita vt cuilibet indigentię poſſit ſtatim occurrere, quod non eſt in pecunia abſenti, *Romoald. Coli tract. de camb. cap. 17. initio.* Ad hæc ratio ita militat, ſi pecunia ſit abſens loco, ſicut ſi ſit abſens tempore: ergo militabit eadem diſpoſitio, ſed quid egemus teſtibus, iuribus, & auctoritatibus, ſi hoc ratio naturalis docet quemlibet etiam ruſticum nam ſi ita eſt damnum illud, quod creditor patitur ratione temporis, ſicut illud, quod patitur ratione loci, & vtrumque æqualiter cauſatur a debitore: cur debitor tenebitur ad vnũ, et nõ ad alterũ.

Neque nunc primæ confirmationi, fundatæ in argumento à diſtantia loci ad longitudinem temporis, obſtat, quod in contrarium ſentit *Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de cenſibus cap. 17. verſus finem*, dum fatetur, pecuniam præſentem pluris æſtimari, quam pecuniam loco diſtantem, ſed negat, pluris valere pecuniám præſentem, quam abſentem tempore, & quod expreſſe, & fuſe ſcribit *idem Mich. Sal. d. controuer. 8. ſub nu. 3. verſ. oppoſitum, & ſub n. 4. verſ. probatur autem, & ſeqq. fol. 610. & 611.* ſequens ex Sot. virtute cambij nihil aliud eſſe recipiendum, quam illud, quod reciperetur, ſi eodem die, quo vna datur pecunia, puta in Hiſpania, alia, ſi fieri poſſet, reſtitueretur in Flandria, & proinde *ſub eodem numer. 4. verſic. tertio, ſi quæ*, aperte negat, eandem rationem haberi in diſtantia temporis, quæ habetur in diſtantiá loci.

Quia reſpondeo, quod admiſſá arte cãpſoria pro licita, neceſſario ſequitur, vt campſori liceat ex ipſa arte ſe conſeruare indemnem, non ſolum ratione laborum, & expenſarum, quæ vti neceſſariæ conſiderantur loci diſtantiam, & vlterius liceat ei aliquid lucrari, quia omnis labor optat præmium, ſed etiam ratione diuturnioris carentiæ ſuæ merc is, qua mediante, ars ipſi lucrredditum, vnde cum ex diuturniori pecuniæ abſentia grauius patiatur intereſſe lucri ceſſantis, conuenit iuſtitiæ commutatiuæ, ut illud intereſſe ei ſoluatur; nam & qui equum conducit, eo maiorem debet locatori mercedem, quo longiori tempore eſt vſurus equo, quia eo interim locator non poteſt alteri locare, ſed campſor facit ex pecunia lucrum, quod locator equi facit ex equo, & quia hoc patet ad ſenſum, & experientia docet, non oportet diſputare, ſecus autem eſt in priuato, qui ex pecuniæ negotiatione quæſtum non facit: vlterius ad Ioan. Azor. reſpondeo particulariter, quod videtur ſibi parum conſtans, cum alio in loco, quem retuli *ſupra q. 1. ſub num. 212. confirm. 1. & infra ſub n. 80. in 3. comprobat.* dixerit, in contractu cenſus pluris valere pecuniam præſentem, quam abſentem tempore adde pro tota hac reſponſione, quæ dixi *infra par. 3. limit. 1. num. 2. & 3.*

Confirmatur ſecundo, quia regulariter quo diſtantius eſt tempus nundinarum, eo plures reperiuntur venditores marcharum, quia venditores ſunt tũc longiori tempore vſuri pretio, id eſt, pecunia venditarum marcharum, & ex longiori uſu vtilior erit eis negotiatio pretij marcharum, & ex venditorum copia, quæ cauſatur ab vtilitate, quam ſentiunt, negotiando longiori tempore illas pecunias, marcha viliori venditur pretio, ſicque campſores, dantes cambio initio nundinarum, minus dant, ſed poſtea, approximantibus nundinis, oppoſita ratione creſcit copia emptorum, & deficit copia venditorum, quia eis non eſt ita vtile vendere tũc temporis: ideoque carius vendunt marcham, et campſor plus dat, *Cardin. Caiet. tractat. de camb. cap. 7. num. 6. & ſeqq. verſic. nota tamen, to. 6. par. 1. fol. 407. Boninſ. in loco infra proxim. citato, & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſputat. de camb. quæſt. 1. artic. 2. num. 10. verſic. ad ſecundum, fol. 530. & quæſt. 4. artic. 2. contro. 18. ſub num. 3. verſ. ſecundo ſtant. fol. 610. tomo 2.* quáre diſtantia temporis non eſt cauſa immediata, vt marcha minori ematur pretio, ſed eſt quædam cauſa remota, *Caiet. vbi ſup. & Boninſ. tract. camb. c. 7. verſ. aſſai più, et in latinitato, n. 16. in fine, & 17.*

Cauſa

Cauſa enim immediata, et proxima eſt copia, et inopia emptorum, vt dixi, ſed attendi debet non cauſa remota, ſed proxima, vt in alio propoſito ſcripſi in meo *tract. de indic. cauſ. libr. 2. capit. 2. num. 484. &* 485. vel ſummatim dicas, diſtantibus ſolutionibus marcharum, eas viliori vendi pretio, quàm, approximantibus: quia maior eſt copia marcharum, ſi dilata ſit earum ſolutio, quam ſi non ſit dilata, & quo maior eſt copia mercis, eo minus eſt illius pretium, vt dixi *ſupra quæſtio 15. ſub numer. 65.* & ita in effectu ex Reuer. Generali refert, & non diſſentit *Hieron. de Luc. tractat. de camb. in verbo pro deciſione, ſub numer. 23. et 24. tom. 6. part. 1. fol. 409.* & quod paucitas, aut pluralitas campſorum, ſicut, & paucitas, ac pluralitas campſuariorum conferat ad iuſte augendum, & diminuendum lucrum, quia campſoribus, vti locantibus operam, & obſequium ſuum campſuarijs, ſolui debet merces locationis, & quando plures ſunt, qui operam ſuam alicubi locãt, minor ſolet illis merces exhiberi, maior aũt quando eſt penuria eorum, qui tàlem operam locent, ſicq. conſiderando abundantiã, & penuriam, non in pecunia, ſed in operarijs, ſcribit *Med. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 8. verſ. aduerte etiam. fol. 371.*

Quamuis contra hanc confirmationem, & ſpeciatim contra Caiet. ſupra citatum, ſcripſerit *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 13. art. 2. verſ. hunc.*

77 Tertio *reſpondeo*: Eſto, quod campſores in emptione, ſeu venditione ſcutorum marcharum haberent rationem, & intuitum ad tempus, id eſt, haberent rationem dilatæ ſolutionis, ita vt carius emant, non dilata traditione marcharum, & venditores vilius vendant anticipatiori ſolutione, tamen tam cambium, quam alius quiuis contractus emptionis, & venditionis, cuius pretium ex dilatâ ſolutione, creditaque pecunia augeatur, poteſt ex extrinſecis cauſis iuſtificari, & eſſe licitus, vt, loquendo in ipſomet cambio, cuius pretium varietur ratione longioris aut breuiorij temporis, & de quo locutus ſum ſupra *ſub num. 28.* ſcribit *Leonar. Leſſ de iuſt. & iur. libro ſecundo, cap. 23. num. 55. & ſeqq.* dicens, pretium cambij ob alias cauſas iuſte variari, & valde probabile eſſe, vt iſtæ cauſæ in hoc cambio inſint, & ex illis mercatores iuſte pretium varient, & proinde cambium eſſe licitum, & non damnandum, præſertim, cum omnes paſſim eo vtantur, & quia nunquam obtineri poſſet, vt mercatores non pluris æſtiment conceſſionem longi temporis, quam breuis, & loquendo generaliter de venditione ad tempus cariori pretio, late proſequuntur *Dec. conſil. 111. pro tenui, numer. 8. verſic. bit præm. ſſi., & numer. 9. & ſeqq. & præſertim ſub numero* 12. vbi colligit quinque cauſas, ſeu caſus, quos tamen contra morem ſuum non bene explicat, *& Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſt. queſt. 38. Verſ. pro prima, et ſeqq. fol. 169. et ſeqq.* vbi ponit ſex cauſas, propter quas licet vendenti pecunia credita carius vendere, & *Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 8. tit. de emption. et vendit. cap. 8. circa initium, verſic. dicitur hoc: colum. 642. et ſequent.*

Prima cauſa: omiſſo earum ordine, quo vſi ſunt Dec. & Med. eſt propter intereſſe lucri ceſſantis, vt puta, quia venditor, ſi haberet pretium preſens, illud inueſtiret in alijs mercantijs, vt ex Sal. ſequitur *Dec. dict. conſil. 111. ſub numer. 9. et ſub numero duodecimo, caſ. 3.* & quod intereſſe lucri ceſſantis ſit iuſta cauſa, vt venditor poſſit carius vendere pecunia credita, quàm pecunia præſenti, & vt aiunt, *de contanti*, ſcribunt *Medin. dict. quaſtion. 38. cauſ. 2. verſicul. pro ſecunda, et Verſic. ſed videtur, et cauſ. 6. verſicul. hac dixerim, folio 270. et 286. Couar. var. reſolut. libro ſecundo, capite tertio, ſub numero ſexto, verſic. tertio eadem, et communiter omnes,* & quod ratione intereſſe poſſit licite vendi carius, non propter tempus, ſed propter damnum, quod vendenti videtur ex dilatione ſolutionis recipiendæ, ſeu propter vexationem ſuam redimendam, quam probabiliter timet ſibi futuram in repetitione ſui debiti, & intentio venditoris, vendentis carius propter damnum, quod ſibi videtur, apparet, ſi ipſe daret pecunia præſenti pro minori pretio, ſcribit *B. Io. d Capiſtr. tract. de vſur. 2. par. 2. par. princ. ſub n. 46. tom. 7. fol. 106.*

Et quod ſi campſor, ſeu mutuator, expectando per maius tempus ſolutionem, patiantur aliquod verum intereſſe, ſeu damnum emergens, poſſint licite ratione huius intereſſe aliquid vltra ſortem exigere, & lucrum augere, ſcribit *Medin. in ſuis tractat. to. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. quaſtio. 8. verſic. de alia. colum. 2. fol. 369.*

Et quod qui maiori tempore mutuum detinet, plus ſoluere ſoleat pro lucro ceſſante, eo, quod maiori tempore maius lucrum mutuãti ceſſare ſoleat, ſcribit *Molin. de iuſt. tom. 2 de contr. diſp. 325. verſ. quo loc. col. 301.* & adde quæ ſcripſi *infr. par. 3. limit. 1. nu. 2.* & ſatis, ſuperq. probatur ex his, quæ ſcripſi *par. ſeq. ampl. 8. n. 1. et ſeqq.* Quod ratione lucri ceſſantis, aut damni emergentis liceat anticipatâ ſolutione emere nomen debitoris minori pretio, conſentiunt *Franc. Garcia de contract. c. 19. n. 2. verſ. hora. et Lud. Lopez, de contract. libr. 1. c. 3. verſ. igitur concl.*

Non obſtat, quod contra hanc cauſam teneant, multis rationibus adductis, *Archiepiſc. Florent. tract. de vſur. cap. 3. S. 2. ſub num. 5. ibi, ſecundo etiam dicunt, to. 7. f. 87.* & cum formidine ſcribendo, *Sot. de iuſtit. et iur. lib. 6. q. 4. art. 1. Verſ. at quia, ibi de alio vero membro. colu. 3. fol. 580. et Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. libr. 8. titul. de empt. et vendit. cap. 8. q. 5. iuncto verſ. deinde, et ſeq. col. 644. et 645.*

Quia ſolutio per viam conciliationis patet *infra num. 85.* & hic in ſpecie reſpondeo ad *Archiepiſc. Florent.* quem retuli *ſupra q. 1. ſub num. 431.* quod in hoc non eſt ſibi conſtans, cum poſtea *eod. cap. 3. numer. 23.* dicat, poſſe haberi rationem intereſſe, & tanto minoris emi nomen debitoris, qui debet ſoluere ad certum terminum, & ad Azor. reſp. quod etiam ipſe non audet affirmare, quod non poſſit carius vendi propter intereſſe, prout eum retuli *infra Verſicul. quicquid.*

Extende primo hanc cauſam, vt procedat non ſolum quando vendens ad tempus, habet certos emptores, qui emerent præſenti, et numerata pecunia, et pecuniam ſolutam ſtatim in frugiferis commercijs vtiliter negotiaretur, eo quia eſt mercator ſolitus negotiari, et lucrum facere, quo caſu quia habet certos emptores *de contanti*, poteſt carius uendere ad tempus, ut loquitur *Couar. d. verſ. tertio eadem*, ſed procedat etiam quando incœpit vendere pecunia præſenti, et non aliter intendit vendere, et veriſimiliter emptores ita empturos inueniet, quia licet eos non habeat hodie, habebit cras, uel altera non diſtanti die, et demum illa veriſimilis ſpes, et po-

tentia

Digitized by Google

tentia eſt pretio æſtimabilis, quia ſi vendiderit ad tēpus: non poterit deinde vendere pecunia præſenti: cenſeo tamen aliquantulo cariori pretio poſſe vendi, quando actu adſunt emptores *de contanti*, & ipſe rogatus uendit alteri ad tempus.

Quamuis in contrarium adducat aliqua *Io. Azor. dict. q. 5.*

Infero ex hac prima cauſa, & extenſione, probabilem eſſe opinionem, vt mercator, & negotiator; qui pecunias non tenent otioſas, poſſint propter intereſſe lucri ceſſantis carius vendere ad tempus, quā præſenti pecunia, quia non debent propter alterius commoditatem ſe ipſos lædere.

Quicquid in contrarium affirmet *Ioan. Azor. d. cap. 8. q. 3. verſ. ſed hac ſententia. col. 643. & q. 5.* vbi ſe multū inuoluit, & tandem *verſicul. quarto dicendum*, non diſcedit ab opinione, quod, probato re vera lucro ceſſante, debeatur, ſed ait, difficile eſſe, vt probetur.

Extende ſecundo, ut vendens cariori pretio ob dilatam ſolutionem ſatis ſit tutus in foro conſcientiæ, quando mallet minori pretio vendere pecunia præſenti & numerata, quam illo maiori, pecunia credita, & in hoc cōſcientia erit ſibi teſtis: ſicq. cognoſcetur quando venditor non gratia lucri, nec in fraudem vſurarum auget pretium ob dilatam ſolutionem, *Io. a Capiſtr. vbi ſupra*, & latius *Medin. d. q. 38. cauſ. 3. verſ. cognoſcitur autem, fol. 273.*

78 Secunda cauſa, ob quam licet carius vendere pecunia credita, quam numerata, & vilius emere anticipata ſolutione, eſt propter iuſtum timorem futuræ litis, cum pecuniam, ſeu mercem creditam conſequi voluerit a debitore, qui ſit talis conditionis: taleſque habeat mores, vt ſoluere, ſeu ſatisfacere non ſoleat, niſi per ſententias, & res iudicata, ſicque venditor, ſeu creditor cogatur ſubire labores, & expenſas; quo caſu licite poteſt illi maiori pretio vendere ad tempus, quam præſenti pecunia, *Medin. d. quæſtion. 38. cauſ. 4. verſicul. his tamen. fol. 274. & B. Ioann. a Capiſtr. in loco proxime citato numer. præcedent.* & faciunt, quæ ſcripſi *in ſeq. cauſa*: Imò etiam ſi emptor, cui venditur ad tempus, non ſit in hac malæ conditionis opinione, adhuc poſſet ei carius uendi ad tempus, quiá facile eſt, vt tempore debito non ſoluat: vt enim habetur *Eccleſ. 29. numer. 5. & ſeqq.* hi quibus pecunia, ſeu merces creduntur, *donec accipiant, oſculantur manus dantis, & in promiſſionibus humiliant vocem ſuam, & in tempore redditionis poſtulabit tempus, & loquetur verba tędij, et murmurationum, et tempus cauſabitur, ſi autem potuerit reddere, aduerſabitur, ſolidi vix reddet dimidium, et computabit illud: ſin autem fraudabit illum pecunia ſua, et poſſidebit illum inimicum gratis, et conuitia, et maledicta reddet illi, et pro honore, et beneficio reddet illi contumeliam*

Non obſtat, quod hanc cauſam, & ſequentem tertiam impugnent *Sot. de iuſt. et iur. libr. 6. q. 4. artic. 1. verſ. at quia, ibi, multo vero improbabilius, colu. 4. fol. 580. Nauar. in man. confeſſ. cap. 23. num. 81. Io. Azor. de inſtitut. moral. par. 3. lib. 8. tit. de empt. et vend. cap. 8. q. 7. verſicul. at enim. colum. 646.* & illa diſputatio ſuper cambio; quam retuli *infra §. 9. num. 16.* & ante eos Caiet. *tract. de camb. capit. 6. numero 10. et 11. tom. 6. part. 1. fol. 406.* dicens, eiuſmodi pericula in commutationibus pro nihilo reputari, eiuſque formalia verba: et D. Thom. ab eo citati, habes *infra d. §. 9. num. 16. et Archiep. Floren. tract. de vſur. cap. 3. §. 2. numer. 6. verſ. tertio quoque tomo 7. fol. 87.*

Quia reſp. huius cauſæ veritatem ſatis confirmari ex prima, et ſeq. comprobationibus, quas adduxi *inf. ſub numer. 80.* et ex diſtinctione; qua vſus ſum *infra ſub num. 84. et ad Io. Azor.* qui tenet contra hanc ſecundā, et ſequentem tertiam cauſam, reſpondeo, quod ſe ipſum conquaſsat ex his, quæ loquendo de mutuo, ex ipſo retuli ſupra *q. 1. nu. 493.*

Extende hāc cauſam, vt procedat etiam ſi emptor tempore debito ſoluerit ſponte, ſine lite, et ſine aliquo venditoris incommodo, quia nihilominus venditori debetur integrum pretium, et ſic non tenetur ex illo defalcare, ſeu ſubtrahere illud pretij incrementum, quod exceſſit pretium, quo vendidiſset præſenti pecunia, et ratio eſt, quia illud incrementum potuit addi pro timore futuræ litis, *Medin. dict. quæſt. 38. cauſ. 3. uerſ. poſtremò, Conradus: in fine, et verſ. ſequentib. colum. 2. folio 272.* vnde licet ceſsauerit lis, tamen non ceſsauit periculum litis, et ideo licet merces, quas tu aſſecuraſti, recepto pretio aſſecurationis, venerint ſaluæ, tu tamen non teneris reſtituere illud pretium, quia, ſi fuiſsent perditæ, tenebaris earum valorem ſoluere, vt ſcripſi *ſupra quæſtion. prima, numero 131.*

Subextende hanc extenſionem, vt procedat etiam de rigore conſcientiæ, in his enim terminis loquitur *Medin. in loco ſupra proxime citato*.

Tertia cauſa eſt, quando venditor probabiliter 79
timet, ne emptor fiat interim inops, uel aliter impotens ad ſoluendum pretium, ſeu tradendam mercē, quo caſu uenditor poteſt carius vendere ad tempus: quam præſenti pecunia, quiá nemo tenetur rem ſuā periculo exponere extra caſum neceſſitatis, *Medin. dict. quæſt. 38. cauſ. 3. initio, et uerſ. in oppoſitum, folio 270. et 271.* illud enim periculum poteſt pretio æſtimari, faciuntque pro hac cauſa, quæ ſcripſi *ſupra q. 1. num. 493. et ſeq.*

Confirmatur primo hęc tertia cauſa, quia ſicut is, qui aſſecurat merces ad inſtantiam domini merciū, ſicq. exponit periculo res ſuas, quia, ſi merces, quas aſſecurat, pereāt, ipſe de reb. proprijs tenebitur earū valorem domino ſoluere, poteſt propterea licite ab eo aſſecurationis pretium recipere, ut ex *Medin. ſecutus ſum ſupra quæſt. 1. ſub nu. 131.* ita etiam, qui ad inſtantiam alterius, nempe, emptoris, exponit ſuas merces periculo perditionis, credendo earum pretium ipſi emptori, qui an poterit ſoluere, nec ne, eſt caſus incertus, poterit illius periculi pretium iuſtè exigere, *Medin. d. q. 38. cauſ. 3. verſicul. præterea qui fol. 272.* et facit, quod, loquendo de mutuo, ſcripſi *d. q. 1. n. 493. et ſeq.*

Confirmatur ſecundo, quia ſicut merces, inſanis ventis commiſsæ, non tanti emerentur, quanti, ſi eſsent in portu, ut ex Sot. ſecutus ſum *ſup. q. 1. nu. 431.* ita etiam pecunia in archa, ſeu præſens, et merx in domo pluris ualent, quam ſi ſint in credito periculoſo, ideoque iuſtè poterit uenditor carius uendere ad tempus emptori, de cuius fide probabiliter poſſit dubitari, quam præſenti pecunia, quia præſens pecunia pluris ualet, ſicq. uendit non carius, ſed tantundem.

Nec obſtat, quod contra hanc cauſam ſimiliter teneant *Caiet. Archiep. Florent. Sot. Nauar. et Azor. citati ſup. verſ. non obſtat*.

Quia

Digitized by Google

Quia huius etiam cauſæ ueritas confirmari poteſt ex his, quæ dixi *ſub nu. ſ. q. in prima, et ſequentib. comprobationibus*, et ex diſtinctione, quâ uſus ſum *infra ſub num. 84. et ad Azor. reſpon.* quod eſt ſibimet contrarius, ut patet ex his, quæ ex eo retuli *ſupra quæſt. 1. num. 493.*

80 Quarta cauſa eſt, quia merx uendita ad tempus pluris ualet, quam uendita præſenti pecunia, ſeu, et facilius, quia pecunia præſens pluris ualet, quam abſens, ut dixi *ſupra ſub num. 76. et infra in 3. comprobation.* hæcque cauſa eatenus eſt vera, quatenus habet in ſe virtualiter præcedentes, ſicque eſt generalis, vti collectanea virtualiter præcedentium, quare communis & receptiſſima mercatorum fere omnium conſuetudo eſt, vt maiori pretio vendant merces dilata ſolutione, quam præſenti pecunia, *Boninſeg. tractat. de vendit. ad temp. cap. 2. numer. 5. iuncto num. 1.* & lanæ poſſunt emi minoris iuſto pretio propter anticipatam ſolutionem, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 4. artic. 1. colum. penult. ibi, de ſecundo etiam membro fol. 583.* quia ſicut emptor, tarde, & cum dilatione ſoluens, minus ſoluit, per ea, quæ dixi *ſupra ſub numer. 76. & infra comprob. 4.* ita per oppoſitum emptor, anticipate ſoluens, plus ſoluit, per ea, quæ dixi *ſub d. nu. 76.* huncque inoleuiſſe morem, & conſuetudinem inter mercatores, vt propterea quod ſoluunt nunc conſtitutum pretium mercium pro tempore emptarum, pretium illud minuant, retinentes ſibi octo pro quolibet centenario, ſcribit, de eo anceps, *Boninſ. tractat. de diminution. pretij, &c. cap. 1. initio,* licet poſtea aperte impugnet cap. 4. & adeo forſan dicere, nullum eſſe, qui pecuniam præſentem non maioris æſtimet, quam tempore abſentem, ideoque mercium venditores vno vocant pretio *de contanti*, & alio dilata ſolutione: ſemper enim inſunt rationes intereſſe lucri ceſſantis, & periculi.

Comprobatur primo hæc quarta cauſa (& ſic oſtendo, pecuniam præſentem pluris valere, quam abſentem) quia donec venditor imburſet pecuniam creditam, ſeu emptor conſequatur mercem, anticipate ſolutam, poteſt euenire caſus, vt venditor nunquam imburſet, & emptor mercem nunquam conſequatur; nempe, ſi debitores fiant non ſoluendo, ſi moriantur, ære alieno, & anteriori grauati, ſi eorum bona fideicommiſſi reſtitutioni ſint ſubiecta, & ſimilia: ex quibus ſolutio, & conſignatio redduntur periculoſæ, & proinde viliores, ita vt centum aurei, hiſce ſubiecti periculis, non æſtimentur octuaginta, ſeu nonaginta, & periculum futuræ inopiæ, in quam debitor poteſt incidere, minuat nomen debitoris, ideſt, illud creditum reddat vilius, vt, loquendo de emptione nominis debitoris, ſecutus ſum *ſupra q. 1. n. 431.* vbi multa, ad hoc facientia, notaui, cum periculum cuiuſque rei minuat pretium ipſius rei, in tantum, vt ſi creditor volens facere ſe aſſecurari de vita, ſeu ſuperuiuentia ſui debitoris per aliquod tempus, emeret illud vitæ periculum, iuſta eſſet emptio, per ea, quæ *ex Santer. Siracch. & Nauar.* ſecutus ſum infra *parte 3. limit. 6. numer. 5.* & caſum in facto retuli infra *§. 3. gloſ. 3. num. 51.* quare cum eiuſmodi periculum ſit pecunia æſtimabile, erit plus pretij.

Comprobatur ſecundo (& tendit ad idem) quia qui citò dat, bis dat, & qui tardè dat, minus dat, vt latius ſcripſi ſuprà *n. 76. in 2. reſp.* vbi videas.

Comprobatur tertio (& ſimiliter tendit ad idem, quia debitum, non ſoluendum vſque ad annum ſecundum, ſeu tertium, poteſt iuſte emi minori pretio, quiam ſi præſenti die eſſet ſoluendum, tum quia minus eſt habere actionem, quam rem, tum quia hoc iuſ, quod vno anno eſt inutile, minoris valet, quam ſi eſſet ſtatim vtile, vt verius exiſtimant *Caiet. in ſumm. verb. Vſura, cap. Vlt. & Nauar. in man. confeſſor. cap. 17. numer. 231. verſic. nobis tamen*, & quod creditores, præſenti pecunia egentes, credita, quæ ſibi ad annum, vel alium terminum ſunt ſoluenda, vendant alicui tertio, qui illa octo minus pro centenario, aut minori pretio emat præſenti pecunia, huncque contrahendi modum vulgares appellent *tagliar la detta*, ſcribit, ſed non approbat *Boninſ. tractat. de diminution. pretij, &c. cap. 1. initio, & capit. 3.* & quod creditor poſſit uendere debitum, quod uocant pagam acerbam, uti rem pretio æſtimabilem, & alter emere, et ſit uera uenditio, et emptio, in qua (ſicut in quacumq. alia uenditione licet conſidere uitia, & defectus rei venditæ, et ratione illorum minuere pretium) conſideranda cur damna, pericula, labores, et expenſæ, quæ requiruntur in illius debiti exactione, hacque ratione ſcutis 90. præſenti pecunia liceat emere ſcut. 100. quæ debentur poſt annum, ſcribit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. controuerſ. 1. ſub num. 12. verſ. ad quartum, fol. 202.* quod late, et bene diſtinguendo, explicat poſtea *artic. 2. controu. 17. numero 2. & 3. fol. 307.* et quod multum interſit, an apud te habeas pretium, an uero actionem tantum, et latius ſit, ſuam ſibi rem ſaluam fore, quam tabulas cautionis habere, atque incertum illius euentum ſpectare, et melius ſit poſſidere, quam in perſonam experiri, ideoque non ſatis ſit, ſi conſanguineus, uolens retrahere, offerat ei, qui emit, ſoluere tunc id tantum pretium, quod ipſe ſoluit, et promittat ſoluere ei reſiduum, cum ceſſerit dies, quo ipſe emptor tenetur uenditori, ſed teneatur totum pretium offerre, ſequitur *Tiraq. de retr. lign. §. 1. gloſ. 18. numer. 32. & 33.* et quod pretium actionis uenditæ non debeat æſtimari, quanti res ipſa, ſed minoris, computato dubio litis euentu, et difficultate, quæ aliquando in exigendo oritur, dixerunt aliqui ex Dominis Auditoribus, *Rota diuerſ. deciſ. 340. in quæſtione, numero 5. part. 1.* et facit quæ ſcripſi *ſupra q. 1. numer. 431.* et quod ſola præſentia, ſeu abſentia pecuniæ ſit pretio æſtimabilis, et conſequenter emibilis, patet, quia pecunia poteſt locari, ut ſecutus ſum *ſupra q. 4. ſub num. 22. Verſ. primo quia*, et quod contractus cenſus, in quo uenditor non recipit pretium præſens, ſed compenſat cum eo, quod ipſe debet illi emptori, ſit illicitus, quia illud pretium, uti abſens, quia fuiſſet exigendum, non ualet, quanti ualet pretium præſens, ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. libro 10. tit. de cenſib. cap. 8. q. 1.* et quod ad commoditatem, et uſum humanum plus ualeant, præſertim homini negotiatori, centum aurei in promptu, atq. præſentes, quam centum ſoluendi per partes ad decem annos, ſcribit *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſputation. 386. verſicul. ſecundo quoniam, & verſiculo ad ſecundum, column. 601. & 605.*

Comprobatur quarto (et omnia tendunt ad unum) quia mora ſolutionis eſt ueluti quædam diminutio pretij, ideoq. uendere rem nō præſenti pecunia, ſed ſolutione pretij in tempus dilata, eſt uendere minori

minori pretio : *Corn.conſilio 258. in hac conſultatione. ſub numer. 3. ibi, nec prohibito emanat emere fauore prohibitio lib. 1. & Tiraq. d. gloſſ. 18. numero 34. & 35.* quia dilatio eſt pars pretij, vt ſequitur *ibidem numero 38.* eſt enim conſiderabile interuſurium medij temporis, *l. 25. ſi conſtante §. quoties. ff. ſolut. matrimon.* quare tempus eſt pars ſolutionis. *l. 5. §. editiones. ff. de eden. & Corn. in loco ſupra proxime citato.*

His etiam comprobationibus inniti poteſt priuilegium, Genuenſibus *a Calixto III. & Sixto IV.* conceſſum, vt paghas acerbas banchi Sancti Gregorij ſolidorum 20. emere poſſint ſolidis 15. pretio anticipate ſoluto, vt poſt alios quos citant, referunt *Boninſeg. tract. de dimin. pretij, &c. cap. 4. num. 7. in fine, & num. 8. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. controuer. 17. num. 6. in fine, verſ. in quibuſdam, & num. 7. fol. 312. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. libro 8. tit. de empt. & vendit. cap. 10. quæſt. 5. verſ. ex his. & ſeq. col. 654.* licet *Boninſeg.* ex hoc ipſo priuilegio nitatur ſternere has comprobationes.

Circa harum pagharum acerbarum emptionem obiter moueo, quod præfati, & alij Theologi valde torquentur in indaganda ratione, quia eiuſmodi emptio, ſeu verius pontificia conceſſio iuſtificetur, *& Mich. Sal. ſub d. num. 7. verſic. ſyneſtr. ſenſit. fol. 312.* reiectis alijs, eam approbat, nempe, quod Reſp. Genuẽſis potuerit tanti æſtimare illas paghas acerbas, quæ ratio omnibus deterior videtur, quia, ſi ea eſſet vera, ſequeretur, quo Reſpub. potuiſſet etiam pluris æſtimare pecuniam mutuatoris, quam pecuniam mutuatarij, & ſic gignere vſuram; ratio igitur vera & ſolida eſt, quia cum hodie nemo velit tenere pecunias ſine aliquo frugifero commercio, aut ſaltem ſine frugiferi negotij ſpe, & præſertim Genuenſes, per ea, quæ dixi *par. ſeqq. ampl. 8. num. 236.* potuit Pontifex veriſimiliter credere, & credendo præſumere, quod ſoluentes anticipate illas paghas; ceſſent ab alio lucro, & ita præſumendo, & taxato lucro, iuſta fuit conceſſio, etiam in foro conſcientiæ, qui tãtum ualet probatio quantum præſumptio legis, ſed, probato vere tanto intereſſe lucri ceſſantis, iuſta eſſet emptio: ergo erit etiam iuſta, probato ex præſũptione legis.

Neque his comprobationibus, præſertim tertiæ (dum dicimus creditum ad tempus poſſe præſenti pecunia emi minori pretio) obſtat, quod verior, & communis opinio, quam contra *Caiet. & Nauar.* ſequuntur *Boninſ. Lopez, Garcia, Mich. Sal. & Ioann. Azor.* quos citaui *ſupr. q. 1. nu. 430. in fine,* teneat contrarium, ſi creditum ſit certum, liquidum, & exigibile, & poſſe ſolum emi minori pretio, ſi ſit cum periculo, & exigendi difficultate.

Quia etſi *Caietani*, & *Nauarri* opinio ſit probabilis, vt teſtantur *Mich. Sal. & Ioann. Azor. citati d. quæſt. 1. ſub num. 430.* & mihi videatur verior, tamen, admiſſa hac contraria communi opinione, dico, nunquam dari eiuſmodi creditum exigendum infra certum terminum, quod ſit undique ſecurum ſiquidem multa accidere poſſunt, ſicque periculum inſeparabiliter ineſt, & propterea bene iura, & Doct. dicunt, minus eſſe habere actionem, quam rem, & ſic, conciliando opiniones: communis opinio procedit in potentia, ſi poſſet dari caſus, altera vero opinio procedit in actu, quia non datur caſus. Vlterius dico, in foro fori ſatis eſſe, quod veriſimiliter, & probabili ſpe probetur præſumptiue lucrum ceſſans, ſeu damnum emergens, qua ratione, vt dixi, poſſunt hæ confirmationes procedere in foro fori, per ea, quæ dixi *ſupr. ſub nu. 77. verſ. prima cauſa.*

Nec obſtat etiam, quod contra hanc quartam cauſam teneat *Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de rebus reſtit. q. 38 cauſ. 6. verſ. reſpondetur. his. & ſeqq. folio 285.* & multo magis teneant *Archiep. Florent. Sot. & Ioann. Azor.* quos citaui *ſupra ſub numero 78. verſic. non obſtat.* dum tenent, hanc cauſam non eſſe veram, etiam conſideratis periculis, de quibus *in præcedentibus ſecunda, & tertia cauſis.*

Quia *reſpondeo;* hanc cauſam habere fomentum à præcedentibus, vt dixi, & ideo contrarietas iſta conciliabitur ex iiſdem, quibus *infr. n. 84.* conciliaui contrarietatem cum præcedentibus.

Minus obſtat, quod, reiecta Soti opinione, tenentis, lanas anticipata ſolutione poſſe emi minori pretio contrarium firment *Medin. d. q. 38. cauſ. 6. coroll. 4. verſ. ſequitur amplius. fol. 289. Nauar. in man. confeſſ. capit. 23. nu. 82. & alij,* quos ſequitur *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 8. tit. de empt. & vendit. cap. 10. q. 2. verſ. altera ſententia. col. 651.* dicens, hanc ſententiam magis accedere ad veritatem.

Quia *reſpondeo,* Soti opinionem poſſe eſſe veram, ſi aliqua ex præcedentibus iuſta cauſa veſtiatur, & Soti opinionem, præmiſſo longo apparatu *in diſput. 359.* in effectu, ſed titubans, intricate, & per multas circumſtantiarum ambages defendit *Molin. de iuſti. tom. 2. de contract. diſput. 360. verſ. Sotus, & ſeq.* & præſertim *verſ. hinc ego col. 451. & 453.*

Quinta cauſa eſt; quando venditor non inuenit, 81
qui mercem amant præſenti pecunia, quia iſto caſu poteſt maiori pretio vendere ad tempus, *Dec. conſ. 111. ſub num. 8. verſic. & primo.* & non eſſe damnandos mercatores, qui in nundinis merces, quæ frequentius vendi ſolent pecunia credita, quam numerata, vendunt carius pecunia credita, quam ſi ſtatim numerarentur, quia cum pretii iuſtitia pendeat à communi hominum æſtimatione, ſatis eſt, quod ſecundum communem æſtimationem propter hominum conuictum, & mutuam permutationem merces tanti vendantur pretio credito, ſcribit *Conar. var. reſolut. libro 2. cap. 3. num. 6. verſ. ſeptimo ſi communis,* quem ſequitur *Boninſeg. tract. de vendit. ad tempus capitul. 8. nu. 2.*

Contra hanc cauſam tenent *Ant. Burg. in capitulo ad noſtram. n. 20. & 21. in 3. limit. de empt. & vend. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib. 8. tit. de empt. & vend. c. 8. q. 2. col. 643.*

Et hoc, quod Azor. tenet, quando non reperitur, qui emat *de contanti,* tenet etiam quando merces, quæ venduntur, ſunt eius qualitatis, vt vendi ſoleant ſolum pecunia credita, uide eundem *d. c. 8. verſic. ſed in hac. col. 642.*

Sexta cauſa eſt, quia mercator, qui vendit, pro 82
communi vtilitate ſe laboribus, impenſis, & periculis multipliciter expoſuit, & ideo æquum eſt, ut inde reportet lucrum, competens officio ſuo: reportare autem non poteſt, niſi, in uendendo merces ſuas, pretium ſic taxet, quod, penſatis omnibus laboribus, periculis, et expenſis circa merces ſuas factis et faciendis, lucretur 10. pro centenario, et niſi pro expectatione ſolutionis adhuc pretium augeat.

Hanc cauſam impugnant *Medin. d. quæſt. 38. cauſ. 1. verſ. hac tamen. & ſeqq. col. 2. folio 269. & Archiep. Floren.*

Digitized by Google

tract.de vſur.c.3.§.2.verſ.ſecundum tempus,nu.4.et 5.tom.7.fol.87.& communiter omnes.

83 Septima, et vltima cauſa eſt propter dubietatem valoris mercis venditæ, an tempore ſolutionis faciendæ ſit maiori pretio valitura, quam tempore venditionis, quia tunc æquilibre dubium de valore pretij tempore ſolutionis poteſt ſaluare contractum; prout late diſcurrendo, examinat *Medin.d.q.38. cauſ.5.per totam*, & præſertim *in verſ.primus caſus. folio* 280. vbi colligit duos contractus ad iuſtificandam iſtam cauſam, & breuiter *Couar.Variar.reſolut.libro 2.c.3. nu.6.verſus finem,verſ tertio eadem*, & breuiter *Dec.d.conſil.111.num.10.Verſ.quarto pro iſta parte*. hæcque cauſa videtur ad litteram probari *ex c.6.in ciuitate, & c.vlt.de vſur.* & præſertim procedit hæc cauſa, quando venditor erat mercem ſeruaturus vſque ad tempus dilatæ ſolutionis, quo merx veriſimiliter pluris valitura erat, vt in *d.cap.vlt.de vſur.* & concordant quæ ſcripſi *ſupr.ſub nu.*22.

84 Non obſtat, quod contra hanc tertiam reſponſionem, allatam *ſupr.nu.*77. urgeant *text.in c.10.conſulnit.de vſur.* vbi uendens cariori pretio ad tempus, æquipatantur mutuanti cum uſura, & *tex.in d.c.in ciuitate,& c. vlt.eod.tit.* quibus improbatur uenditio, quæ ſit cariori pretio propter dilatam ſolutionem, & uidentur improbari etiam omnes iſtæ cauſæ præter hanc ſeptimam.

Quia *reſpondeo*, conſiderando duos caſus principales,

Primus caſus eſt, quando venditor ex dilata ſolutione nullum patitur in ieteresse lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis, & iſto caſu concludo indiſtincte tam in foro exteriori, quam in foro interiori uenditionem, quæ ob dilatam ſolutionẽ fieret cariori pretio, eſſe uſurariam, & pariter uſurariam eſſe emptionem, quæ ob anticipatam ſolutionem fieret uiliori pretio, quia hoc modo uenderetur tempus, *Innoc.in d.cap.in ciuitate.ſub nu.2.verſ.ſolutio licet*, et pecunia pecuniam pareret, cum eſſet implicite mutuata, ut explicaui *ſupr.numero 24.& 26.* & procedit hæc concluſio, etiam ſi emptor, ſeu uenditor ex dilata ſolutione pretij, ſeu dilata conſignatione mercium utilitatem conſequeretur, retinendo rem, & pretium, quia adhuc eſſet uſuraria, cum pretium detur propter rẽ uendentis, ſed utilitas, quæ prouenit emptori ex perſona ſua, non poteſt dici res uenditoris, neque tradita a uenditore, ergo illius pretium non debetur, per ea, quæ dixi *part.ſeq.ampl.10. num.60. ſubdeclar.4.* & iſto caſu procedant iura canonica, in cõtrarium adducta.

Secundus caſus eſt, quando uenditor ex illa dilationem patitur intereſſe, actu, uel potentia proxima: & iſto caſu diſtinguo duplex forum.

Primum eſt forum interius, & in iſto foro facio duas concluſiones. Prima eſt, quod uendens cariori pretio, & emens uiliori, ut ſe conſeruent indemnes, licite uendunt, & emunt, ideoque ad aliquam reſtitutionem non tenentur, etiam ſi lex humana huiuſmodi contractum pro cariori pretio ob dilatam ſolutionem prohiberet etiam in caſu, quo illud plus iuſto pretio eſſet damni compenſatiuum, quia iſta lex, uti fundata in præſumptione fraudis, et ad remouendas fraudes uſurarum, haberet locum in foro exteriori, non autem in foro interiori, ubi iudicatur non ex præſumptione, ſed ex ueritate, ut late declaraui *ſupr.q.1. num.529. confirm.1. & par.ſeq.ampliat.19.ſub num.83. illat.1.* alias ſi iſta lex fondata, non in fraudis ſuſpicione, ſed, ſuppoſita veritate (quod uenditor augeret pretium, quia uere tanti eius intersit) diſponeret, contractum eſſe uſurarium: lex eſſet irrationabilis, et ideo non eſſet lex, per ea, quæ dixi *dict.ampliat.19.numer.16.& 51.* Secunda concluſio eſt, quod dato, quod iſte emptor, ſeu uenditor, contrahendo contra diſpoſitionem legis fori exterioris, peccaret, de quo puncto non tracto, tamen confeſſarius deberet illum aqua benedicta abſoluere quia in foro interiori ſatis eſt, quod paruerit legi ipſius fori interioris.

Secundum eſt forum exterius, & iſto facio tres concluſiones.

Prima concluſio eſt, quod lex poſitiua, ad obuiandum fraudibus, poteſt damnare etiam contractum iuſtum, qui in rei ueritate non eſſet damnandus; ſunt enim aliqui contractus, qui ſemper habent faciem iuſtitiæ, ſed tamen eorum aliqui ueram habent faciem, aliqui uero habẽt laruatam, et ſimulatam, et quia hi in damnum Reipub. tranſeunt ſub illis, qui ſunt uere iuſti, et à lege uix diſcerni poſſent, ideirco lex poteſt omnes indiſtincte prohibere, quare, ſi lex ad obuiandum fraudibus uſurarum expreſſe irritaret, et declararet uſurariam uenditionẽ, in qua eſſet exceſſus pretij ob dilatam ſolutionem, ſtandum eſſet legi in foro exteriori.

Secunda concluſio eſt, quod lex poſitiua non dã- 85
nat hanc uenditionem, quod dubium erat, an merx eſſet tanti ualitura tempore ſolutionis, ſaltem ſi uẽditor erat eam ſeruaturus uſque ad illud tempus, *vt in d.c.in ciuitate.& c.vlt.de vſur.*

Tertia concluſio eſt, quod in alijs caſibus, in quibus lex poſitiua clare non diſponit, factus eſt locus controuerſiæ Doctorum, qui, ut uidimus *ſupra* habent pugnantes opiniones, quarum mihi ea probabilior uidetur, quæ tenet, eiuſmodi uenditionem non eſſe uſurariam, ſed licitam, quando illud plus; quod exigitur iuſto pretio, non eſt propter nudam dilationem, ſed propter tantundem intereſſe, uel propter iuſtum pretium periculi; nam ſi in mutuo, in quo accipere ultra ſortem, eſt uſura formalis, lex poſitiua concedit etiam in foro exteriori, ut poſſit licite accipi ratione lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis, ut late ſecutus ſum *parte ſeq. ampl.8.num.1.& ſeqq.* quanto magis id permittet in contractu uenditionis, in qua con committitur uſura formalis, ſed ſolum interpretatiua, iuxta ea, quę declaraui *ſupr.nu.24.& 26.* Similiter ſi lex permittit, ut mutuatarius ratione periculi aliquando ſoluat ultra ſortem, iuxta ea, quæ late ſcripſi *ſupra q.1.nu.492.& ſeqq.* quare id non permittet in uenditione? hæcque opinio eſt eo magis amplectenda, quia habet ualidas rationes, quas adduxi *ſupra in 2. 3.& 4. cauſa*, & quia ſic iura iuribus, et opiniones opinionibus concordant.

Declara hanc tertiam concluſionem, ſeu uerius hanc opinionem, ut uendens ad tempus, et emens anticipate non poſſint, etiam eorum mutuo cõſenſu accedente, taxare illud intereſſe, et periculum, et ſimiles, ſi quæ ſunt, iuſtas cauſas excedendi iuſtum pretium arbitrari, et ita procedant ea, quæ contra primam, et ſequentes cauſas adducta ſunt ſupra, quare, pretij exceſſu in iudicium deducto, debent inte-

Intereſſe quantitatem,et periculi pretium aliter,quã
per eorum ſpontaneam,& mutuam taxationem fa-
ctam probare, ne alias, ſimulato intereſſe, & ficto
periculo, via aperiretur fraudibus uſurarum, per ea,
quæ, loquendo de mutuo formali, ſcripſi *parte ſeqq.*
ampl. 8. num. 27. & ſeqq. & nu. 55. & ſeqq. et ſufficit pro-
batio per coniecturas, ut dixi *ead. ampliat. 8. num. 61. &*
hæ coniecturæ ſumi debẽt ex regionis more, ex per-
ſonarum qualitate, alijsque ſimilibus veriſimilitudi-
nibus, et probato intereſſe, ſeu periculi pretio per
eiuſmodi coniecturas, manebit rata venditio, et em-
ptio uſque ad quantitatem probatã, et ita procedant
tertia reſponſio, adducta *ſupra ſub nu. 77.* et hæc tertia
concluſio ſeu verius opinio, in ea retenta.

Subdeclará hanc declarationem, vt quamuis ven-
ditor exceſſerit iuſtum intereſſe, ſeu iuſtum periculi
pretium, ideoque iudex illud ad iuſtitiam reduxerit,
tamen contractus nec propterea erit vſurarius, ſecus
tamen forſan eſſet dicendum in puncto iuris, quan-
do venditor nullum penitus probaret intereſſe, ſeu
periculum, ita vt intereſſe, et periculum videren-
tur ſimulata, quia iſto caſu videretur vſurarius con-
tractus, ſed in praxi vix eſt dare iuſtũ caſum, quia sẽ-
per venditor poteſt prætendere aliquod intereſſe, ſeu
periculum, et ideo numquam vidi in praxi hunc ca-
ſum; adde quæ ſcripſi *p. ſeq. ampl. 20. ſub nu. 32.*

Ad octauum de peruerſo uſu cambij reſpondeo,
quod licet exercentes cambium pro nundinis exer-
ceant cauſa lucri, et nõ quia in nundinis ex alia cau-
ſa pecunia indigeãt, vt conſideraui *in illo quinto caſu*,
de quo *ſupr. q. 5. numer. 51. & 52.* tamen hoc cambium
hodie eſſe licitum patet ex his, quę ſcripſi *q. præceden-*
ti, numer. 8. & 9. et ad id de fictione litterarum, pa-
tet reſponſio ex his, quæ, defendendo cambium cum
recurſa, late ſcripſi *infra §. 6. gl. 1. numero 40. & ſeqq. &*
numero 75. & ſeqq. vbi videas, ne idem inutiliter repe-
tamus.

86 Ad nonum de emptione frumenti, reſpondeo dif-
ferentiam eſſe inter emptionem frumẽti, et emptio-
nem marcharum, nam ſicut emptio frumenti, con-
ſignandi in tempore; quo á communiter accidenti-
bus carius valet, habet in ſe rationem uſuræ pro-
pter rationes, adductas in argumento, ita per oppo-
ſitum emptio marcharum, conſignandarum in nun-
dinis, caret ſuſpicione vſuræ, ſi quidem emens fru-
mentum, duo ex tarda illius conſignatione conſe-
quitur lucra, primum, quia pretium interim auge-
tur, ſecundum, quia toto illo tempore lucratur im-
penſam, quam faceret pro illius cuſtodia, et ſimul e-
uitat periculum, at emens marchas, nihil horum ex
tarda earũ traditione conſequitur, non enim differ-
tur ſolutio, quia emptor ſperet pretiũ auctum iri, et
ideo eſſet non ſolum tunc paratus recipere, ſed etiam
gratias ageret, ſi tunc ei ſoluerentur, nullãue lucra-
tur impenſam, nec aliquod in marchis euitat pericu-
lum, imò poteſt incurrere periculum, cum debitor
poſſit effici non ſoluendo, et non idoneus, quare tar-
ditas illa tota eſt ad uendentis, non ad ementis, utili-
tatem.

87 Ad decimum, de non ſoluendis fructibus ſocietá-
tum, quæ ficte contrahuntur, etc. reſpondeo, ne-
gando, cambium eſſe fictum, imò dico litteras, quæ
ſuper eo fiunt, eſſe ueras, et reales, quia illę dicuntur
litterę ueræ, quæ ſolui debent in nundinis pro pecu-
nijs habitis cambio, et niſi ſoluantur; poſſunt redire
cum proteſtatione, et habere executionem: ſed ta-
les ſunt litteræ cambij, etiam ſi debitor eas ſcribat i-
pſi creditori, ut ſoluat ſibimetipſi, quia poteſt credi-
tor in nundinis illas non acceptare, et facere prote-
ſtum, et demum illæ litteræ in omnibus, et per omnia
conſequuntur effectus litterarum cambij ueri, et
realis, vt larius habes *infra §. 6. gl. 1. ſub nu. 63. & ſub nu.*
69. 70. 97. & 98.

Cõfirmatur hæc reſponſio, quia tolerantur fictio- 88
nes, ſeu cumulationes contractum, quando non
grauant, et habent iuſtitiam, et finem honeſtum, ut
in fictionibus, & cumulationibus contractuum,
ſuper cenſu, de quibus ſcripſi *ſupra quæſt. 1. numer. 174.*
exempl. 1. et patet etiã in ſocietate officij; nam, ſi Pe-
trus uelit accipere pecunias in ſocietate officij, et,
quia non habeat officium, non poſſit eas accipere,
poteſt Paulus, qui habet officium rogatus a Petro,
in gratiam, et pro commodo dicti Petri, ſocietatem
ſuper ſuo officio contrahere, et ordinare, quod pe-
cuniæ, quæ ſibi dantur in ſocietate ſui officij, ſoluan-
tur dicto Petro, qui propterea in eodem ſocietatis
contractu declarabit, ſocietatem eſſe cõtractum in-
tuitu, et ad inſtantiam ipſius Petri, et Paulum in ea
habere ſolum nudum nomen officialis, et officij, de
quo ſibi inſeruiuit, ideoque ſe ſuſcipiet omne com-
modum, et incommodum dictæ ſocietatis, promit-
tetque eundem Paulum conſeruare indemnem, etc.
confitendo, ſe habuiſſe, et recepiſſe pecunias, dicto
Paulo in ſocietatem datas: prout totam hanc ſeriem
habes extenſam *in formulis inſtrumentorum ſocietatum*
officij.

Et licet ille, qui dat pecunias Paulo in ſocietate
officij, ſciat ex tunc, Paulum habere in ea ſolum nu-
dum nomen, etc. tamen hæc ſocietas non eſt illici-
ta, ut, multis argumentis adductis, illicitam nititur
oſtendere, *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. cap. 5. ſub numer. 5.*
& ſeqq. ſed eſt licita; et ualida, et nullam habet ſpe-
ciem uſuræ, non quidem uigore cõſuetudinis Curiæ
Romanæ, ut arbitratur, *Caſtrac. d. cap. 5. ſub num. 21. &*
ſeqq. verſ. ſed quia. nam, ſi ſocietas iſta eſſet uſuraria,
non poſſet conſuetudine aliqua excuſari, per ea,
quæ dixi *ſupra q. 1. ſub num. 306. ſub extenſ. 1.* ſed eſt ua-
lida ex diſpoſitione iuris, ut contra *Caſtrac. ſupra ci-*
tatum probant Io. Azor. dicto cap. 8. quæſt. 3. Imò (quod 89
poterat uideri magis dubium) toleratur ſocietas of-
ficij nõ ſolum ſuper officio alieno commodato, ſed
toleratur, etiam ſi officialis, qui illud commodat,
ſit reſignatarius, qui officij fructus non habeat, *Rot.*
diuerſ. deciſ. 311. pater. numero 1. & ſequent. in Rom. ſociet.
lunę 9. Maij 1588. coram R. P. D. Gypſio, in impreſſis
Lugduni 1612. et quid plura, ſi in officij ſocietati-
bus officia interponi ad colorandum contractum,
dixit *Rot. diuerſorum deciſ. 300. domini dixerunt, in fine, nu-*
mero 2. p. 1. & deciſ. 336. honorius. numer. 5. in fine, inter im-
preſas Lugduni anno 1612. qua ratione ſcribunt, ma-
gis inſpici fideiuſſionem, quæ præſtatur in contra-
ctu ſocietatis de ſoluendis 12. pro centenario, quàm
fructus procedentes pro quolibet centenario ex of-
ficio, ſed de his deciſionibus, vide quod ſcripſi *ſupra*
q. 1. ſub nu. 322. Ergo fictiones (ſi fictiones ſint) tole-
randæ ſunt etiam in cambio, ſi tales ſint, vt eis *Pij V.*
conſtitutio de cambijs non magis violaretur, quã viola-
retur cenſuum, et ſocietatum conſtitutio cenſibus, &
ſocietate officij, contractis ſub forma, & modo, *de*
quibus ſupra.

O 2 Ad

Digitized by Google

90 Ad vndecimum de iniuſtitia lucri quod nummu-
larius facit, tam ſi recipiat alibi ſoluturus, quam ſi
det, alibi recepturus, reſpondeo lucrum vtroque cá-
ſu iuſte deberi, quia in nummulario, ſiue is prius re-
cipiat, ſiue prius det, æque conſiderantur labor, im-
penſe, & induſtria, nam, quando prius dat, conſi-
derantur iſta pro reducenda ad domum pecunia,
quam alibi eſt recepturus, vt aduertunt *Sot.* quem ſe-
cutus ſum *ſupra q.1.num.425.in fine, & 426.& Ioan. A-
zor.* quem citaui *infra par 2.ampl.10.declar.6.num.107.*
& late patet ex his, quæ ſecutus ſum ſupra *num.42. &
ſeq.* & quod in cambio locali, quando campſor pri-
or accipit, vt alibi reſtituat, ſeu dat prior, vt alibi re-
cipiat, poſſit licite lucrari, teſtatur, & ſequitur com-
munem opinionem eſſe *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2.
cap. 23. num. 19. & ſeqq. & nu. 27. & ſeqq.* & in cambio
nundinario vltrà prædictam rationem, addo, quod
lucrum procedit ex emptione, & venditione ſcuto-
rum *de marche*.

Ad alias duas conſideratas iniuſtitias patet reſpō-
ſio in eiſdem locis, *citatis in argumento*.

91 Ad duodecimum de ſolutione facienda in diuer-
ſa moneta, & pro diuerſis locis, reſpondeo tripilici-
ter. Primo, quod in cambio per litteras nundinarias,
ſemper datur hæc monetarum diuerſitas, quia ſcuti
de marche, qui venduntur in nundinis, ſemper emun-
tur ſcutis alterius generis, vt, recenſendo diuerſorum
locorum ſcutos, quibus emuntur ſcuti marcharum,
ſcribit *Boninſ. tract. de camb. cap. 7. verſ. alla quarta*, & pa-
tet ex his: quæ ſcripſi *ſupra q.5.num.59. & ſeqq.* ſeu &
breuius dico, quod moneta empta ſemper ſunt ſcu-
ti *de marche*, & moneta emens eſt illa, quæ currit in
loco, vbi initiatur cambium, & in qua contrahen-
tes conſentiunt. Secundo reſpondeo, quod cam-
bium per litteras ſimplices ſine nundinis, vt pluri-
mum fit inter diuerſas monetas, nam Hiſpanus itu-
rus Romam, dat campſori in Hiſpania marabote-
nos, ſeu maráuedinos, aut reales, vel ſimilem mone-
tam Hiſpanam pro ſcutis argenteis, ſeu aureis Ro-
mæ, & Genuenſis dat Genuæ monetam Genuenſem
pro Bizantijs in Alexandria, iuxta ea, que ſcripſi *ſu-*
92 *pra num.49.* † Tertio reſpondeo, hoc, quod cambium
fiat pro moneta diuerſi generis, non eſſe de intrin-
ſeca natura cambij, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. queſt. 10. art.
1. col. 3. ibi Vnde fit notum. fol. 609. & q. 12. art. 2. colum. 4.
in fine, fol. 617.* ſed eſſe quid accidens, quod nihil fa-
cit ad iuſtitiam, nam, quid releuat, quod fiat pro mo-
neta eiuſdem generis, vel diuerſi, loquendo de cam-
bio per litteras ſine nundinis, utputa, cum iturus ad
loca eiuſdem Principis, & volens euitare pericula,
& onus, ſeu expenſas facit ſibi fieri litteras cambii?
Ad id, quod cambium fiat pro Placentia, & deinde
in reditu pro Genua, reſpondeo, quod iſta ſunt cam-
bia pro diuerſis locis, & hoc eſt clarum, *Boninſ. d. c. 7.
verſ. la terza*.

93 Ad decimumtertium de præſumpta iniuſtitia ob
æſtimationem faciendum a mercatoribus intereſ-
ſatis, reſpondeo, quod ceſſat ſuſpicio iniuſtitiæ æſti-
mationis, ex eo, quod illi eſtimationi interueniunt
æque ij, qui dant cambio, ſicut ij, qui accipiunt,
& proinde eorum intereſſe eſt contrapoſitum, ideſt,
inuicem contrarium, cum aliqui ſint intereſſati, eo
quia debent remittere, et hi nituntur augere pretium
cambii, cum ſint daturi cambio, aliqui vero ſint
intereſſati, quia debent trahere, & hi nituntur mi-
nuere pretium, cum ſint accepturi cambio, & ob
hanc contrarietatem, nec iu ſupremo, nec in infimo
pretio poſſint conuenire, ſed ſolum in medio, quod
eſt iuſtum, ut bene aduertunt *Boninſ. tract. de camb. c. 7.
Verſicul. che li mercanti. & Romoal. Coli. eodem tractat. cap.
16. in fin.*

Et licet, qui dant cambio, vt plurimum lucren- 94
tur, & raro perdant, tamē hoc non inficit cambium,
quia, dummodo pecunia ematur, & vendatur iuſto
pretio, ſicque cōtractus ſit iuſtus, nil refert, an em-
ptor, vel venditor in illo contractu lucretur, *Card.
Caiet. tractat. de camb. cap. 7. numer. 8. Verſic. quia dummo-
do. tomo 6. part. 1. fol. 407. Boninſeg. tract. de camb. capitulo
7. verſic. che anco quegli.* hoc enim euenit etiam in a-
lijs negotiationibus, & mercaturis, vt mercator cau-
tus, vt plurimum lucretur: Imò dato, quod negotia-
rio cambiorum, ſeu alia negotiatio, vel mercatura,
eſſet ſemper certa cum lucro, tamen non ex hoc eſ-
ſet illicita, dummodo illud lucrum procedat ex iu-
ſtis cauſis, nempe, ex labore, induſtria, & ſimilibus:
quare decepti ſunt *Sot. & alij*, qui arbitrati ſunt, cam-
bium eſſe illicitum, eo quia campſor, vt plurimum
lucratur; nam Sot. æquiuocat, dum contractum
ſponſionis, ſeu vadiationis, quo requiritur æqui-
libre dubium, ſumit pro contractu cambij, qui eſt
contractus emptionis, et vēditionis, ſeu permutatio-
nis, cum mixtura locationis: æquiuocant etiam alij,
dum contractum mutui, in quo loquuntur citati *ſu-
pra num. 31. in 9. argumento*, & in quo tempus reſtitu-
endi mutuum debet eſſe æquilibre ad augmentum,
& diminutionem valoris rei mutuatæ, vt dixi *ſupra
d. nu. 31.* ſumunt pro contractu cambij, ſuntque de-
cepti etiam ſi loquantur in cambio nūdinario, quia
etiam in eo lucrum non procedit ratione temporis,
ſed ex alia iuſta cauſa, vt oſtendi *ſupra nu. 74. & ſeqq. in
reſponſ. ad 7. argum.* quinimo etiam in cambio nundi-
nario poſſunt conſiderari labor, et induſtria, dum,
dans cambio, ſoluit, vt alibi recipiat, nempe, in nun-
dinis, & inde debeat domum reducere; Et demum,
qui dat quouis cambio, licito, tamen, non mutuat
neque facit ſponſionem, ſe facit contractum de ſui,
natura lucratorum.

At demus, quod negotiatio cambij non poſset eſ-
ſe licita, niſi ſubiaceret aliquando periculo perden-
di, tunc do caſum, in quo hæc negotiatio fit non
cum lucro, ſed cum iactura: caſus eſt, quando in nun-
dinis ſolutiones pro maiori parte fierent pecunia
præſenti, ideſt *de contanti*, et vlterius magna num-
morum, quantitas eſset à campſoribus portata, ita vt
magna eſset in nundinis nummorum copia, ſicque
campſorum, daturorum cambio, et è conuerſo pau-
ci extarent, qui vellent accipere cambio, nec ex re-
ditu fori pro pretio impoſito, nec pro ſequentibus
nundinis pretio imponendo, et proinde campſores
vt pecunias ad alias trasferant loca ſeu ad ſuas redu-
cant domos, darent cambio etiam cum iactura, vt
conſiderant etiam *Card. Caietan. d. capit. 7. ſub num. 8. &
Fabian. tractat. de camb. part. 2 cap. 5. num. 55. verſus finem,
tomo 6. part. 1. folio 416.* et ex hoc, notando differen-
tiam inter cambium, et mutuum; in quo reſtituitur
res mutuata ſine diminutione, ſcribent rurſus *idem
Caiet. cap. 3. num. 2.* quem retuli *ſupra queſt. 4. ſub numer.
11.* et ratio, quare aliquando poſſint perdere, eſt eui-
dens, quia ſicut alij aliarum rerum mercatores pro-
pter ſuperuenientem copiam, et abundantiam illa-
rum

Digitized by Google

rum rerum quas emerunt, poſſunt in earum mercatura, & pretio perdere; ita etiam propter ſuperuenientem copiam, & abundantiam marcharum poſſunt campſores in marchis, quas emerunt, perdere, donec enim pretium mercium emptarum non eſt reductum ad capſam, non poteſt dici, quod mercator lucratus ſit, etiam ſi uili pretio merces emerit, quia multa poſſunt interuenire, vt ſcripſi *ſupra q. 5. numero*
95 † *67.* & demum, quod cambia nunquam ſint vniformia, ſed modo plus: modo minus, nonnunquam nihil lucri, & quandoque etiam damnum afferant, ſcribit *Rot. diuerſ. deciſ. 315. diu fuit ſub numero 6. verſicul. quod idem part. 2.* & quia non ſunt vniformia, ſed, vt dixi, variantur propter copiam, & inopiam, ideo ijdem mercatores, qui hoc anno de menſe Septembris proxime preteriti dederunt cambio pro nundinis Sanctorum, emendo marchas pretio medioc[r]i, nunc in fine menſis Octobris, approximantibus nundinis Sanctorum, & diuulgato rumore, quod adeſt magna copia mercatorum, dātium cambio, eaſdem marchas, quas in earū copia mediocri emerunt pretio, nunc, accipiendo ipſi ad cambium, in earumdem penuria, maiori reuendunt pretio, æſtimantes, ſatius eſſe habere illud certum paruum lucrum, quā ſubire periculum perdendi in remittendo pecunias ſtante earum magna copia, *Boninſ. dict. cap. 7. verſ. aſſai più in fine, in reſponſione ad 8. difficultatem*; & ſic, qui dedit cambio ad ſol. 66. accipit ipſe ad ſol. 67. lucrādo in quolibet ſcuto ſolidum vnum, quia emit 66. & vendit 67.

96 Ad decimumquartum de illicito huius cambij fine, & vſu, reſpondeo, quod malus finis non procedit a natura cambij, ſed ex mala intentione eius, qui exercet cambium, prout reſpondendo ad quartum, & quintum argumentum; dixi *ſup. nu. 63 & 64.* et licet iſta cambiorum negotiatio hodie non reſpiciat principaliter commodum mercaturæ, tamen mercaturæ, et Reip. non parum prodeſt, cum multi, opibus deſtituti, et ſagacitate, ac induſtria pollentes, cambio accipiant pecunias, quas vtiliter negotiantes, ſatis vltra cambij interuſurium, quod ſoluunt, lucrantur, fateor tamen, quod utilior Reip. foret, ſi ciues uacarent mercaturæ: et non cambijs, quia mercaturæ utilitas latius pateret, cum ex cambijs pauci aliqui mirum in modum diteſcant, et populi multitudo ſit in maxima egeſtate, *Boninſ. tract. de camb. cap. 7. Verſ. & quanto*, ſint teſtes Genuenſes.

Et hæc de cambio in prima ſpecie, uidelicet, de cambio libero per litteras nundinarias.

97 Venio nunc ad ſecundam ſpeciem cambij per litteras nundinarias, quod uocant cambium non liberum, ſeu cambium, *con la ricorſa*; et quia de iſto cambio late agemus *infra §. 6. gloſ. 1. num. 2.* in illis uerbis, *'a voi ſteſſo*, quæ ſunt de intrinſeca natura huius cambij, expedit, ut illic, ubi eius naturam abſolute explicabimus, difficultatem hanc reſeruemus, quia ſuper hac difficultate extat magnus opinionum cōflictus, de quarum ueritate non bene poteſt cognoſci, niſi præcedat cognitio, de qua illic neceſſario agimus, ſed ne interim deſiderium torqueat donec illuc perueniemus, dico, quod illic firmabimus eandem ſecūdam opinionem negatiuam, quod cambiū, *con la ricorſa*, non ſit prohibitum, ſeu illicitum.

Et hæc de cambio, uidendum modo eſt de recambio.

Recambium ex omnium fere Thologorum com- 98
muni ſententia damnari, tanquam iniquum, eo quod per uim a miſeris campſuarij, qui accipiunt cambio, extorqueatur, ſcribit, et ſequitur *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſputat. de camb. q. 4. artic. 3. controu. 14. numer. 2. & ſeqq. tomo 2. fol. 595.* eandemque ſententiam, perplexus tamen, ſecutus uidetur *Ioann. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. capit. 11. queſt. 8. in fin.* dicens, quod, ſi recambia moderate fiant, iure naturali non damnantur, ſed quia, inquit, modum excedunt, et uſuræ ſpeciem habent, et plurimarum fraudum præbent occaſionem, eatenus merito damnantur: *At Io. Bapt. Cauat tr. de camb. tit. de cambio ſicco. verſ. quaro an ſimilis. fol. 222.* ulterius procedens, addit, fore ſalubre, et bonum, ſi recambia ſimpliciter prohiberentur ſub grauiſſimis pœnis.

Prima ratio, qua *Mich. Sal. vbi ſupra* mouetur, eſt, quia campſor uel ſciebat, aut ſaltem ſuſpicabatur, campſuarium nec pecuniam, neque creditum habere, neque habiturum in loco ſolutioni deſignato et conſequenter ſciebat eius litteras eſſe inde remittendas uacuas, et inanes, quo caſu cambium ipſum eſſe illicitum, tenent *communiter Doctor.* quos citaui *par. ſi qq. ampl. 17. numer. 7. verſ. contra.* et multo iniquius eſt cambium, quod ob non ſolutionem primi literatur, cum eodem debitore, *Nauarr. in c. nauiganti. ſub n. 25. de vſur.*

Secundam, et ulteriores rationes, quas *Mich. Sal.* adducit, omitto, quia aliquæ earum cōueniunt cum hac prima, et aliquæ ſunt illæmet, quas contra cambium adduximus *ſupr. nu. 8. & ſeq.*

Confirmatur hæc opinio, quia eiuſmodi recambio intereſſe conuertitur in capitale, et conuertitur infinitum, ita ut tractu temporis intereſſe longe excedat capitale, iuxta ea, quæ ſcripſi *infra §. 7. gloſ. 2. numer. 39. & 63.* ſoluendo intereſſe alterius intereſſe, quæ ſolutio alterius intereſſe eſt anatociſmus, ſeu ſuperfœtatio, quæ cum ſit uſura uſuræ, eſt prohibita, ut *ex Rot. diuerſ. & alij* retuli *d. gl. 2. nu. 39. & 40.* & non alia ratione, ut arbitror, ſedente *Pio IV.* & poſteá *Pio V.* fuit in Vrbe intereſſe cambij non ſoluti taxatum vniformiter, vt retuli *ſupr. nu. 55.*

Contraria opinio eſt vera, communis, & ſerua- 99
tur, quia recambium in effectu eſt cambium literatum cum eodem debitore, aucta ſemper ex intereſſe ſorte, vt latius explicaui *ſupr. q. 4. nu. 38. & ſeq.* ita vt recambium ſit etiam cambium recurſæ, vt dixi *d. q. 4. num. 40.*

Sed cambium recurſæ eſt licitum, vt, articuló diſcuſſo, firmaui *infra §. 6. gloſſ. 1. nu. 21. & ſeq.* & admittit etiam ipſe *Mich. Sal.* quem citaui *d. gl. 1. nu. 43.*

Comprobatur hæc opinio contraria, quia obligās ſe ad intereſſe cambiorum, ſemper ſe obligat etiam ad intereſſe recambiorum, & eiuſmodi obligationes paſſim producuntur in iudicijs, & productæ admittuntur ſine difficultate, & ideo *Rota diuerſor. deciſ. 168. poſt factam. ſub numero 2. in Roman. cambiorum. lun. 26. Octobris 1601. coram Illuſtriſſimo Card. Lancellotto. & deciſ. 173. dubitatum fuit. ſub numero 1. & 2. in Mediolanen. pecuniaria. mercur. 27. Martij 1602. coram R. P. D. Lita, in impreſſis Romæ anno 1615. quæ in impreſſ. Lugduni 612. eſt deciſ. 775.* nulla motiuata difficultate, ſæpe loquitur de recambijs.

Ad eos, qui damnant recambia, & ſpeciatim *ad* 100
Mich. Sal. reſponſ. quod rationes, quibus mouentur,

Digitized by Google

ſunt ineſſicaces. Prima enim ratio ſupponit, campſorem, quando dat cambio, eſſe certum, quod campſuarius non poterit ſoluere litteras cambij, ſed hoc non eſt ſupponendum; quia non eſt de ſubſtantia recambij, vt patet ex his, quæ ſcripſi *ſupr. q. 4. num. 38. & ſeqq.* imò hoc ſuppoſitum videtur ſemper falſum, per ea, quæ ſcripſi *part. ſeq. ampl. 17. numer. 3. & ſeqq.* & videtur falſum etiam in cambio cum recurſa, per ea quæ ſcripſi *infra §. 6. gloſ. 1. ſub numer. 2. verſ. ſecundo quia & ſub num. 64.* eo, ſublato ſuppoſitio rationis, fuit ratio, & poſt eam opinio.

Imò admiſſo etiam ſuppoſito pro vero, tamen in caſu, in quo campſor, vt ita cambiret, ceſſaret a cãbio vero, adhuc cambium, & conſequenter recambium eſſet licitum, per ea, quæ ſcripſi *part. ſeq. ampl. 8. num. 22.* Et vlterius eſt aduertendum, quod nec *Sot.* nec *Nauar.* quos *Mich. Sal.* citat loquuntur de recambio, ſed loquuntur de cambio ſimpliciter cum prefato ſuppoſito, imò *Sot.* de eo loquitur non *in artic. 2. citato a Sal. ſed in art. 1.* quem citauimus nos *d. ampl. 17. nu. 7.* Secunda vero, et aliæ rationes, adductæ *a Mich. Sal.* ſatis tolluntur ex his, quæ, defendendo cambio, ſcripſimus *ſupr. nu. 41. & ſeq. nu. 58. & ſeq.*

Ad confirmationem de conuerſione interuſurij in capitale, etiam ſi excedat capitale, et de anatociſmo, patet ſolutio ex his, quæ ſuper eiuſmodi articulis late ſcripſimus *infra §. 7. gl. 2. num. 49. & ſeqq. & ſub numer. 73. verſ. tertia, & numer. 83. & ſeqq.* et ſpeciatim *num. 101.*

Firmatâ in hac prima parte concluſione, quod cambia, et recambia ſint licitâ, reliquum eſt, vt pro eiuſdem concluſionis maiori explicatione, et ad magis oſtendendam eius veritatem, procedamus *in ſeqq. ſecunda parte ad ampliationes.*

§. 1. QVÆSTIO VII. PAR. II.

ARGVMENTVM.

Cambia licita quę ſint, explicantur viginti ampliationibus.

AMPLIATIO I.

SVMMARIA.

Mutuum ex ſuſcepto officio ad mutuandum eſt licitum, quamuis mutuatori ſoluatur aliquid pro expenſis, labore, &c. num. 1. & 3. Quoad conſequendas expenſas, & pretium laboris eſt licitum, etiam ſi ſi fiat, nulla precedente obligatione ad mutuandum, nu. 4.

Cambium ex præcedenti obligatione ad cambiendum, poteſt fieri etiam pro maiori pretio, nu. 5.

Mutuans, ſeu cambiens ex ſuſcepto officio, mutuans, & cambit, accepto pignore, vel fideiuſſione, nu. 6.

AMplia Lİgitur concluſionem, firmatam *par. præcedent. numer. 41. & ſeqq. & numer. 99.* vt licitum ſit etiam cambium, quod vocant, *per officium*, cum ſcilicet Reipub. conſtituit officium mutuandi egẽtibus cum ſalario, de publico conſtituto, imò et præſtituto aliquo paruo lucro, reddendo a mutuatarijs vltra ſortẽ pro labore officiarij, inſtar montiũ pietatis, *Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. de Vſura circa cambia, nu. 288.* et latius, et clarius *in cap. nauiganti, num. 16. & 17. Verſ. ſeptimo quia, ibi, quarto quia de vſur.* hancque *Nauarri* opinionem, articulo diſcuſſo, amplexus eſt *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſputat. de camb. q. 4. art. 3. controu. 1. nu. 3. verſ. ex his tamen, & num. 5. verſ. ſit prima. fol. 625. & 626. tomo 2.* et faciunt quæ ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 440. & ſeq.*

Ratio huius ampliationis eſt, quia in hoc mutuo 1
interueniunt mutuum, et obligatio præcedens ad mutuandum, conſiderato mutuum ſimplici, dico, nullum poſſe dari lucrum, ſtipendium, aut aliter acceſſionem, quia eſſet vſuraria, conſiderata vero obligatione præcedenti ad mutuandum, quæ ſit pretio æſtimabilis, dico, poſſe dari acceſſionem licitam, et iuſtam, quæ correſpondeat pretio illius obligationis, et laboris; et ita procedit ampliatio, quia augmentum non datur propter mutuum, ſed propter obligationem e labore, quę eſt pretio æſtimabilis, ut *ex Sot.* retuli *p. ſeq. ampl. 10. nu. 96. in fine.*

Hęc ampliatio etſi vera ſit, tamen non videtur fa- 2
cere ad propoſitum, quia illud eſt dare mutuo, vt loquitur ampliatio, aliud dare cambio, de quo loquitur concluſio amplianda.

Retenta ampliatione. 3

Non obſtat eidem ampliationi, quod *Caiet. tract. de camb. cap. 2. ſub nu. 4. tomo 6. part. 1. fol. 405.* ſcribat, non eſſe licitum, artem mutuatiuam in ciuitatibus erigere, et miniſtros ſtatuere, et laborum, induſtriæque ratione habita, inde etiam ſuſtentatorium lucrum quærere, quoniam hoc eſſet vſurariam artem facere moderatam.

Quia *reſpondeo*, quod ſicut ſi hæc ars mutuatoria introduceretur in vniuerſum, ideſt, indiſtincte, aperiretur via vſuris, eſſetque ars, quaſi in fraudem legis prohibentis vſuram, et conſequenter magnum in Rep. Chriſtiana pareret ſcandalum, quaſi uilipenderetur lex diuina, ita etiam ſi certo, ſiue certis caſibus ex iuſta introducatur cauſa, non tamen ad ſuſtentatorium lucrum quærendum, eſt Reip. utilis, et neceſſaria, prout eſt mons pietatis cauſa pauperum pro certa modica ſumma, et uſque ad certum honeſtum terminum.

Minus obſtat, ſi obijceres, quod *Sot. & alij*, quos citaui *par. præced. num. 52.* exclamant, nullam laborum mercede deberi pro negotio illicito, et ſic pro mutuo, ex quo accipitur aliquid ratione temporis, quia eſt uſurarium.

Quoniam *reſpondeo*, quod hæc obiectio aſſumeret tanquam certum id, quod eſt in quæſtione; ſumit enim, eſſe officium iniuſtum, et iniquum exigere aliquid pro officio, et obligatione mutuandi, cuius contrarium nos aſſerimus in ampliatione, illudque etiam ex eiuſdem *Soti* auctoritate corroborauimus *ſupra num. 1. in fine*, dum admittit hanc obligationem mutuandi eſſe pecunia æſtimabilem: hancque reſponſionem ante nos tradidit *Nauarr. in d. capitul. nauiganti, ſub numer. 17. verſ. ſemper tamen de Vſur.* et, de eo nulla facta mentione, *Mich. Sal. d. contrauerſ. 1. numero 3. & Verſic. præterea iſta. fol. 625.* ultra quod *Sot.* loquitur quando accipitur ratione temporis, quo caſu bene loquitur.

Remotis obiectionibus.

Subamplia primo eandem ampliationem, ut pro- 4
cedat nõ ſolum cum mutuatarius accipit mutuo ab eo, qui ex obligatione præcedenti, tenetur mutuare cuique, ut loquitur ampliatio, ſed etiam quando accipit

Digitized by Google

accipit ab eo, qui non eſt obligatus mutuare, quia etſi ille mutuator non poſſit accipere pretium obligationis, quia non eſt obligatus, tamen poteſt accipere pretium laboris, & impenſas, quas faceret, vt mutuaret, ſi ita cum mutuatario expreſſe, vel tacite cōuenerit, vt explicaui *par. præced. ſub num. 74. verſ. quia reſp.* vbi videas.

5 Subamplia ſecundo, (& eſt ſubampliatio propria) ut procedat quando aliqui negotiatores ſe obligant alicui Reipub. ſeu magiſtratui, vel aliquibus particularibus mercatoribus illius ciuitatis, ſeu loci ad dandū cambio illis, qui habent pecunias, ſeu credita in loco: pro quo fit cambium; quia, cum iſti remaneat ita obligati, poſſunt cambire non ſolum pro pretio impoſito, ſed etiā pro maiori in aliqua & moderata quantitate, taxata a Rep. vel diſcretis, & peritis viris, cum illa obligatio ſit pretio æſtimabilis, ſecus ſi non adeſſet obligatio, quia tunc non poſſet excedere, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2.2. poſt quæſt. 78. in diſputat. de camb. q. 4. artic. 3. contron. 1. nu. 5. verſ. ſit prima iuncto numero quarto in fine, Verſ. nos vero, fol. 626. tom. 2. & Romoald. Coli Lucenſ. tract. de camb. capite 28.*

Verum *Nauar. in d. c. 17. num. 286. in fin.* ſcribit hoc cambij genus non eſſe in vſu.

6 Declara eandem ampliationem, & hanc ſecundam ſubampliationem, vt illa obligatio generaliter iniuncta, ſeu ſuſcepta ad mutuandum, & cambiendum cuique, intelligatur, dato pignore, vel idoneo fideiuſſore, quia alias eſſet inſtitutio, & obligatio potius ad perdendum, quam ad mutuandum, & cambiendum: multi enim, & plerique mutuo, & cambio acciperent, qui non poſſent reſtituere.

AMPLIATIO II.

SVMMARIA.

Cambium, quod vocant, forzoſo, *& quod vocant, arbitrium, ſunt licita, n. 1. & 2.*

1 AMplia II. vt habeat locum tam in cambio coacto, quod mercatores vocant, *forzoſo*, & eſt illud, quod fit ex loco ad nundinas, quando clauduntur nundinæ, & vt plurimum fit, ſoluendo ſcut. 100. auri in auro in loco pro ſcut. 100. marcharum, ſoluendis in nundinis, vt habes in terminorum cambij

2 inſtructione, de qua *infra §. 9. ſub num. 36.* † quam in cambio, per viam commiſſionum, quod vocant, arbitrium, cum ſcilicet quis, nulla alterius negotij occaſione, ſed ſolius lucri cauſa ſuas pecunias negotiatur in cambijs, committendo, quod ex nundinis, & locis remittantur per viā nouorum cambiorum ad ea loca, & plateas, in quibus cambia maius reddent lucrum: vtrumque enim cambium eſt licitum, quia in cambio, *forzoſo*, nulla poteſt haberi ratio dilationis temporis, ſed ſolum loci, & in cambio per viam cōmiſſionum, admiſſa negotiatione cambiorum pro licita, iuxta ea, quæ ſcripſi *q. præcedent. n. 8.* ſufficit, quod hoc cambium exerceatur pro pretijs iuſtis, realiter, & ſine fraude, & poſſunt huic cambio adaptari, quæ ſcribit *Nauar. in man. conſ. c. 17. ſub n. 296.* & quæ ſcripſi *q. præced. ſub nu. 85. in reſp. ad 8. arg.*

AMPLIATIO III.

SVMMARIA.

Debitor cambii cum depoſito ſoluit non ſolum intereſſe, ſed etiā depoſitarij mercedem, & quare vocetur depoſitum: & quare cambiū, nu. 1. & 2. Depoſitarij merces quanta ſit, nu. 3. Depoſitariorum duplex ſpecies, n. 4. & 5.

Bancherij, qui a priuatis ſunt electi depoſitarij, an, & à quo debeatur merces; cum ſoluunt litteras cambij, vel alia mandata, ſub num. 5. verſic. prima, & num. ſeqq. & num. 22. in quibus late per concluſiones, & caſus tota reſoluitur materia.

Depoſitario ſoluenti, an, & à quo debeatur merces, ſub nu. 5. & ſequent.

Debitor ad tempus an poſſit ſicut alius tertius præſenti pecunia emere minori pretio illud creditum, nu. 13.

Depoſitum conſiſtit in rebus mobilibus, ſeu ſe mouentibus, numero 20.

Depoſitum rei mutuabilis cum tranſlatione dominii in depoſitarium, tranſit in mutuum, num. 20. Et in quo differat a mutuo, ſub nu. 23. verſ. ratio vero.

Depoſitum rei non mutuabilis, interueniente mercede, tranſit in locationem operarum, n. 21. Ideoq. depoſitarius conuenitur, ex conducto, n. 25.

Depoſitum irregulare, & depoſitum regulare quæ ſint, numer. 20. & 21.

Depoſitum de ſui natura eſt contractus gratuitus, ſub numero 24.

Depoſitum proprium, & depoſitum improprium quæ dicantur, nu. 24. & 25.

Mutuator non tenetur mutuatario ſoluere aliquid pro mercede, &c. nu. 23.

Depoſitarius ſine mercede tenetur ſolum de dolo, ſed cum mercede tenetur etiam de culpa ex conducto, n. 26.

AMplia III. in cambio, cum depoſito, quo augetur pretium cambij, quia depoſitarius ratione 1 cuſtodiæ pecuniarum poteſt licite lucrum aliquod honeſtum conſequi, prout ſimile lucrum conſequi ſolent argentarij, ſiue bancherij, auctoritate publica conſtituti ad cuſtodiendas pecunias: horum enim depoſitariorum officium eſt vtile Reip. & dignum ſalario, vel publico, vel priuato, quia in effectu eſt contractus locationis ex parte depoſitarij, & conductionis ex parte deponentis, *Nauar. in man. conf. ſſ cap. 17. de Vſura circa cambia, nu. 293. & in cap. nauiganti. verſ. decimooctauo, nu. 36. de vſur. & Romoald. Coli tract. de cāb. cap. 33. et 34.*

Contra hanc ampliationem oppono dupliciter. 2

Primo, eam non eſſe veram, quia depoſitum de ſui natura eſt contractus gratuitus, & non mercenarius alioqui ſi interueniat merces, tranſit in locationem, vt dixi *infra nu. 24. & 25.*

Huic primæ oppoſitioni reſpondeo, quod depoſitarius non tenetur gratis cuſtodiam ſuſcipere, & licet depoſitum cum mercede participet de natura locationis tamen includitur ſub genere depoſiti, & quamuis tranſeat in ſpeciem locationis, & verba ſumi debeant in ſpecie; tamen, quando, vt in caſu noſtro, ſubiecta materia ſuadeat, ſumi debent in genere.

Secundo oppono, ineptam eſſe hanc ampliationem, quia, ſi eſt depoſitum, non eſt cambium, de

quo

Digitized by Google

quo loquitur concluſio ampliãnda.

Reſpondeo, quod etſi depoſitum ſit diuerſum a cambio, hæcq. ratione ampliatio videatur impropriá: tamen poteſt tolerari, quia depoſitum habet connexitatem cum cambio, dum bancherij, veluti depoſitarij ſcribentium literas cambij, ſoluunt literas illas cambij, & ſoluendo lucrantur quinque, vel ſex pro ſingulis mille, vt dixi *infra n.5. & ſub n.10. verſ. primus caſus*, vnde, quia huius cambij pretium augetur eo, quod ſoluitur per manus bancherij, vti depoſitarij, vocatum eſt cambium depoſito.

Retenta igitur ampliatione.

3 Declara primo eam, vt iſtud lucrum, ſeu merces in iure quanta eſſe debeat, non ſit præfinita, *Nauar. d. c. nauiganti, nu. 37. verſ. huius tamen de Uſur.* & ideo erit determinanda arbitrio boni viri, *Nauar. ibid. num. 39. verſ. quare dicimus*.

4 Declara ſecundo, vt depoſitarij ſint in duplici ſpecie: Quidam enim conſtituuntur a Principe, ſeu Republica, quales ſunt Mons pietatis in Vrbe pro depoſitis iudicialibus, & Banchum S. Georgij pro quouis depoſito in Ciuitate Genuæ, hæcq. loca, quæ publica auctoritate deſtinantur pro depoſitis: vocari ſolent ædes ſacrá, & iſtis depoſitarijs an debeatur, vel non debeatur merces, ſeu ſtipendium, ſtandum eſt legi, ſeu conſuetudini, nã Romę, & Genuæ nulla ſoluitur merces, ſi tamen a lege, vel conſuetudine decerneretur, iuſte exigeretur per ea, quę dixi in ampliatione: † Quidam v. eliguntur depoſitarij a pri-
5 uatis perſonis ad libitum cuiuſque eligentis, qui ſolẽt eſſe Bancherij, & iſtis depoſitarijs an, & a quo debeatur merces, ſeu ſtipendium, circumferuntur opiniones, quas operæ pretium eſt, recenſere, ijſque relatis, quędam generalia contra eas breuiter notare, & inde reſolutionem afferre.

Prima opinio ſit *Sot. de inſtit. et iur. lib. 6. q. 11. artic. 1. fol. 612.* qui concludit, ſeruandam eſſe receptiſſimam conſuetudinem, qua campſori permittitur, vt, ſoluendo pecuniam, poſſit pretium aliquod accipere, & ita Principum lege reſtatur eſſe cautum: huicque opinioni aſſentitur *Io. Azor. citatus infra in 3. opinione.*

6 Secundam opinionem contrariam tenent *Nauar. in man. confeſſ. c. 17. ſub nu. 293. in fin. & in c. nauiganti. ſub n. 37. & 38. de vſur. & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 4. art. 4. controu. 1. n. 1. in fine, verſ. oppoſitum, fol. 633. tomo 2.*

7 Tertiam opinionem, veluti harum duarum conciliatricem, vt prima opinio procedat, vbi talis extat conſuetudo: ſecunda vero, veluti verior in puncto iuris, procedat, circumducta conſuetudine, tenet *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. libro 10. tit. de camb. c. 11. quæſt. 9. col. 891.*

8 Aduerſus has opiniones, & præſertim aduerſus primam noto, quod loquuntur non in depoſitario, qui habeat pecuniam depoſitam, ſed in campſore, qui poſſit ſoluere per chirographum, & ſoluat *de contanti*, & ſic non ſumus in depoſito, ſed in caſu, de quo *infra ſub nu. 10. verſ. primus caſus*, Noto etiam, quod Sot. & Azor. ſecundam opinionem tribuunt Caietano, qui tamen non loquitur in depoſitario, ſed in priuato pecuniæ permutatore, prout eum nos fideliter retulimus, *§. ſeqq. gloſſ. 3. ſub numer. 100. & 101. ſub reſtrict. 1.*

9 Pro vera, & clara reſolutione huius ſecundę declarationis in ſecunda ſpecie depoſitariorũ procedo cum duabus concluſionibus.

Concludo primo contra *Sot. & Azor. vbi ſup. et Romoal. Coli Lucenſ. tract. de camb. cap. 34.* inique depoſitarium exigere à creditore quinque, vel ſex pro ſingulis mille, ſiquidem creditor, cui depoſitarius ſoluit de mandato depoſitoris, ad nullã tenetur mercedem tum quia depoſitarius gerit negotium depoſitoris debitoris, & ſicut creditor pro illa numeratione nullam teneretur debitori numeranti ſoluere mercedẽ, ita etiam non tenetur alteri, ſoluenti pro debitore: tum ob alias rationes, quas motiuando conſiderat *Sot. d. art. 1. colum. 2. ibi, ſed re vera argumentum, fol. 612.* et approbat *Mich. Sal. dict. controu. 1. ſub num. 1. verſic. quã tamen, fol. 632.* hancque concluſionem firmant *Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. ſub num. 293. & in cap. nauiganti, ſub nu. 37. & 38. de vſur. & Mich. Sal. dict. controuerſ. 1. num. 1. in fine, verſ. oppoſitum, fol. 633.* vnde iniuſta, & furti nutritiua, ideoque non ſeruanda eſſet lex, ſeu conſuetudo, quę permitteret, vt depoſitarius exigeret ab eo, cui ſoluit: hęcque concluſio ſeruatur hic Romę, nũquam enim eſt auditum, quod mons pietatis, ſeu alia Bancha depoſitaria exigant aliquid ab eo, cui ſoluunt.

Reſtringe, ſeu uerius declara hanc concluſionem 10
ut depoſitarius, ſeu ſoluens debitum alterius poſſit aliquibus caſibus a creditore, cui ſoluit, aliquid exigere, non pro actu numerationis, ſed alijs iuſtis de cauſis, ut dicemus.

Primus caſus eſt, quando depoſitarius, ſeu, ut loquimur, Banchum, cui tuus debitor mandat, ut ſoluat tibi ſcut. 1000. non habet illa in depoſito à tuo debitore mandante, ideoque non tenetur illa ſoluere *de contanti*, ſed uult ea ſoluere, quaſi debitor delegatus, hocque nomine uult te referre inter creditores ipſius Banchi, et tecum etiam compenſare, ſi tu itidem eſſes debitor Banchi: uel ult per chirographum remittere te ad alium, qui ſoluat in fine nundinarum, uel alio certo tempore, et per eiuſmodi chirographariam ſolutionem integram ſummam tibi ſoluit, de qua ſpecie ſolutionis loquuntur *Sot. dict. quæſt. 11. artic. 1. col. 2. ibi, at rurſus ſciendum, fol. 612. Nauar. in locis citatis num. præced. Mich. Sal. dict. quæſt. 4. art. 4. controu. 2. ſub num. 1. verſic. qua ratione. fol. 635. & Romoald. Coli Lucenſ. tract. de camb. cap. 34.* et ſcripſimus nos *§. ſeqq. gl. 5. num. 55. & ſeqq.* ſed tu rogas Banchum, ut ſoluat tibi *de contanti*, et ſibi ex illi mille, quæ ſoluet, retineat quinque, uel ſex: et iſto caſu firmarem opinionẽ, quod Banchum poſſit tuta conſcientia retinere, ſi uere tãti ipſius Banchi interſit ſoluere de numerato, et etiam in foro fori, ſi clare, uel præſumptiue arbitrio prudentum, et bonorum uirorum illud intereſſe probetur: ſed remoto intereſſe, campſor, ſeu Banchũ nullo alio iure, quàm iure furti poſſet illa quinque, aut alium quantitatem retinere.

Infero ex hac opinione, illas leges Hiſpanicas, qui 11
bus Sot. ubi ſupra inuit permiſſum eſſe campſori, ut retineat dicta quinque, uel ſex, fuiſſe iure optimo reuocatas, et amplius non extare, ut teſtantur *Nauar. in locis ſupra proxime citatis; et Mich. Sal. d. contr. 1. ſub n. 5. verſ. ad tertium fol. 634.*

Non oſtat huic opinioni, firmatæ in hoc primo 12
caſu, quod lucrum ceſſans ex mutuo non poſſit ſtatim exigi teſtibus his, quo citaui *infra ampl. 8. n. 87.* quia debet mutuator prius illud eſſe paſſus, ut ſecutus

Digitized by Google

citus ſum *ead.amp.1.n.83.* & ideo inique retineat ante paſſum damnum.

Quia reſpondeo, quod nos non ſumus in mutuo, ſed in ſolutione anticipata eius, quod debetur, quo caſu ſoluens poteſt ex iuſta cauſa retinere, vt paret ex his, quæ ſcripſi *par. præced. ſub num. 18. comprob. 3. & Verſ. minus obſtat.*

13 Non etiam obſtat, ſi replicares, quod creditum ad tempus poteſt minori pretio emi a tertio, ſed non ab ipſomet debitore, & proinde qui ex cambio debet centum in proximis nundinis, non poteſt illa 100. redimere pretio 90. ſcutorum, eo quia hæc 90. ſoluar ante nundinas, licet hoc minori pretio poſſet alius emere a creditore, *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 11. q. 3. col.* 888.

Nam reſpondeo diſtinguendo: Aut debitor vult redimere minori pretio propter intereſſe, quod paritur ex anticipata ſolutione, & tunc dico, quod non magis conceditur alteri, quam ipſimet debitori, vt, ſoluendo anticipare, poſſit minus ſoluere, quia non magis in vno, quam in alio habenda eſt ratio imminentis intereſſe, quicquid, hac conſideratione intereſſe non adhibita ſcripſerint *Io. Azor. vbi ſupr.* & latiſſime *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſp. de camb. q. 4. art. 4. controuerſ. 2. fol. 635. tomo* 2. Aut debitor vult redimere minori pretio eo, quia creditum eſt litigioſum, & ideo pro illius liquidatione requiruntur impenſæ & labor: & debitor eſſet in bona fide litigandi, & iſto etiam caſu dico quod tam alius, quam debitor ipſe poſset minori pretio emere, ſeu redimere reſpectiue, non quia fiet ſolutio anticipata, ſed quia fiat tranſactio: Aut debitor vult redimere minori pretio, non quia debitum ſit re ſui natura, & ex ſe ipſo litigioſum, ſed quia poſſit eſſe litigioſum, & periculoſum ex mala natura, & malis moribus ipſius debitoris, qui ſit rixoſus, litigioſus, & vergens ad inopiam; & iſto caſu dico, quod alij licet emere minori pretio, ſed non licet ipſi debitori, & ita procedat, quod ſcribit *Io. Azor. in loco ſupr. prox. cit.* & ratio eſt, quia debitor niteretur propriæ turpitudini, & ſe ipſum proderet.

14 Secundus caſus eſt, quando tam creditor, quam debitor ſolitus eſſet deponere ſuas pecunias penes eumdem campſorem, ſeu Banchum, & iſte eſſet etiam mos mercatorum deponendi pecunias, & credita apud campſores: et iſto caſu, data mercaturæ æqualitate inter eoſdem mercatores non in indiuiduo, quia hoc eſſet difficile, ſed in ſpecie, in ea ſum opinione, quod prædicta conſuetudo inter mercatorem, et mercatorem, vt creditor exigens ſoluat, poteſt tolerari, quia ſi ego ſoluo hodie, quod tu ſoluere deberes, tu ſolues cras, quod ego ſoluere deberem, et ſic in effectu reddit ad idem, et nulla remanet iniuſtitia, ſecus tamen eſſet inter mercatorem, et non mercatorem, qui pecunias depoſitas non haberet apud cãpſores, quia, ſi iſti ſolutio fieri debeat, vtique iſte ad aliquam mercedem depoſitario ſoluenti non tenetur, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. d. controuer. 1. ſub numer. 2. Verſ. præter hos. & num. 3. fol.* 633. vbi licet ipſe addat requiri, vt menſularius, id eſt, depoſitarius, qui exigit a creditore, intelligat, ſi iuſte, ac ſine ſcrupulo poſſe exigere, alias ſi exigere contra conſcientiam etiam erroneam, illa exactio eſſet cũ peccato, tamen videtur additio de in dubitato, quia nunquam agendum contra conſcientiam, per ea, quæ late declaraui *infra ampl. 19. ſub num. 59.*

Tertius caſus eſt, quando vendens, et emens 15 merces, habent uterque penes eundem depoſitarium pecunias, proprio nomine depoſitas, et emens remittit venditorem pro ſolutione pretij mercium ad eundem depoſitarium, et iſto etiam caſu dico, quod Banchum, ſi retineat ex ſolutione aliquod ſtipendium, uidetur retinere non tantum, quia ei ſoluit, quantum quia habet cuſtodiam ſuarum pecuniarum, vt ſcribit *Nauar. in cap. nauiganti, ſub numero 38. Verſicul. Vnde ſequitur, de vſur.* et clarius *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſput. de camb. q. 4. art. 4. controu. 1. num. 2. verſ. primas fol. 633. tomo* 2. et iſte caſus corroborat præcedentem.

Quartus caſus eſt, quando venditor rem, valentem 16 100. vendit 105. præſciens, ſe exacturum a depoſitario ſolum 100. quæ ſunt iuſtum pretium *Nauar. & Mich. Sal. in 2. caſu in locis ſupra proxime citatis*, et licet tacite Nauar. et aperte Sal. eam ſentiant eſſe rationem: quod nulla ſit iniuria emptori; quia ratione cuſtodiæ, quam depoſitarius habet in pecunijs emptoris: teneretur emptor ſoluere illa quinque ipſi depoſitario, tamen ego, clarius loquendo, dicerem, rationem eſſe, quia ſi emptor non remitteret venditorem ad depoſitarium, ſed ipſemet emptor ſolueret, vtique venditor haberet integra 100. vnde cum ipſe emptor cauſam damni velis dare, remittendi ſolutionem ad depoſitarium, tenetur ad damni emendationem, quam venditor prudenter euitat, augendo tantum pretij, quantum pateretur damni, et hoc conuenit iuri naturæ, ut charitas ordinata incipiat a ſe ipſo, ideoque licet cuique alienas merces in mare proijcere, vt ſaluet ſuas, vt dixi *part. præced. nu. 73.*

Quintus caſus eſt, quando ſponte ſua creditor da- 17 ret, quod raro poteſt contingere, *Nauar. & Mich. Sal. in tertio caſu in locis ſupra citatis.*

Sextus caſus eſt, quando depoſitum procederet 18 a natura, ſeu qualitate crediti, et etiam ad creditoris fauorem, ita vt creditor in eo genere contractus ſcire teneatur, extare depoſitarium, qui ſingulo menſe ſeu ſingulis bimeſtribus ſoluat ſtatim fructus, illique depoſitario ſemel, aut bis in anno in principalioribus feſtiuitatibus conceſſum eſſe, vt aliquod exiguũ retineat ex ſolutione fructuum potius iure gratitudinis, quam obligationis, huiuſmodi ſunt depoſitarij montis fidei, et aliorum montium: hi namque iure exigunt, ſi illa exactio non infringat iuſtitiam cõmutatiuam, vt puta, quia ille locus montis tanti valeat cum illo onere ſoluendi depoſitario illud exiguum, alias ſi infringat iuſtitiam commutatiuam, eſſet extorſio, quæ obligaret ad reſtitutionem, et a Principe non toleraretur, hocque prædictum onus ſoluendi aliquid exiguum depoſitario eſt huic commercio adeo annexum, vt emptor, qui illo onere ignorato, emiſſet, ideoque ex defectu conſenſus vellet commercium reſcindere, non audiretur, quia contrahens tenetur ſcire, quæ ſunt de natura illius contractus, et paria ſunt, quod quis ſciat; vel ſcire teneatur.

Et hæc de prima concluſ. poſita *ſup. nu. 9.*

Concludo ſecundo, depoſitarium licite cuſtodiæ 19 mercedem exigere a depoſitore, ſeu alio, cuius gratia cuſtodiuit pecuniam, ſeu aliam rem depoſitam, ſiue ſit depoſitarius publicus, ſiue priuatus, quia dignus

Digitized by Google

dignus eſt operarius mercede ſua, vt dixi *ſupr. num. 1. in ampl. & declaraui infr. nu. 25. & 26.*

20 Extende concluſionem hanc, vt procedat in omni genere depoſiti, ſicque tam in depoſito irregulari; quàm in depoſito regulari: ſed pro clariori explicatione, præmitto depoſitum regulariter conſiſtere ſolum in rebus mobilibus, ſeu ſe mouentibus, vt dicit *Gl. in capit. 2. bona fides, in Verbo, de culpa, Verſus finem, verſ. 63. de depoſit.* quam ſequuntur *Ioan. Azor. de inſtitut. moral. part. 3. lib. 7. tit. de depoſit. cap. 4. colum. 578. & Caroc. tract. de depoſ. par. 1. q. 3. numer. 26. fol. 9.* hoc præmiſſo, oſtendo veritatem extenſionis in vtroque genere depoſiti; Vel enim eſt depoſitum pecuniæ cum translatione dominij in depoſitarium (quod depoſiti genus dicitur depoſitum irregulare, vt ſequuntur *Rol. a Val. conſ. 17. in cauſa, ſub numero 6. Verſ. quibus, libro 1. & Caroc. dict. part. 1. q. 2. numer. 21. fol. 4.* dominium enim pecuniæ numeratæ depoſitæ ſemper tranſit in depoſitarium, *Caroc. d. q. 3. numer. 4. fol. 6.*) & tunc, quia eiuſmodi depoſitum habet naturam mutui, *Bart. in l. 4. ſi quis nec cauſam, num. 3. & 4. ff. ſi cert. petat.* ſeu incipit eſſe mutuum, *Nauar. in manual. confeſſor. cap. 17. de peccato circa depoſita, num. 180. in fine, verſicul. ſexto quod*, & latius *Dec. in l. certi condictio. §. vltim. numero 14. ff. ſi cert. petat.* & depoſitarius tenetur tantundem reſtituere, & per interitum pecuniæ depoſitæ non liberatur, quia genus perire non poteſt, & ſic in eum tranſit periculum, ſicut tranſit mutuatarium, *Dec. vbi ſupra*, ideo cũ ſuſcipiat in ſe periculum, pecuniæ depoſitæ, dignus eſt mercede, ſeu pretio illius periculi, quia aſſecurãti periculum pecuniæ traiectitiæ, debetur pretium, vt ſecutus ſum *ſupra quæſt. 1. numero 130. 498. & 501.* hæcque omnia, quæ dixi de depoſito pecuniæ numeratę, non obſignatæ, dico etiam depoſito cuiuſuis rei mutuabilis non obſignatæ, quæ conſiſtat in pondere,

21 & menſura: † Vel eſt depoſitum rei non mutuabilis qualis eſt veſtis, equus ſeruus, & ſimilia, quorum dominium nunquam tranſit in depoſitarium (& hoc ad differentiam pręcedentis vocare ſolent Doctor. depoſitum regulare) & tunc depoſitarius poteſt aliquid recipere pro mercede, & eam recipiendo, tenebitur de culpa, *d. cap. bona fides. de depoſit. & ibi Barbat. num. 3.* & quidem de culpa leui, *Io. Azor. lib. 7. tit. de depoſit. cap. 7. q. 2. col. 579.* videtur enim depoſitarius propter illam mercedem locare operas ſuas, & ideo æquiparatur locatori, qui dignus eſt mercede, *l. 5. ſi vt certo, §. nunc videndum, & ibi Gloſ. in verbo, merces, ff. cõmod.* immo eo ipſo, quod datur merces, depoſitum tranſit in locationem, & conductionem, ideoque depoſitarius tenetur ex conducto, vt dixi *ſupra ſub numero 2.* & hęc omnia, quæ dixi depoſito rei nõ mutuabilis, procedunt etiam in depoſito rei mutuabilis, ſi obſignata deponatur, quia tunc depoſitarius eavti non poteſt.

22 Reſtringe hanc concluſionem, de ſoluenda mercede pro depoſito rei mutuabilis, non obſignatæ, cuius dominium, & periculum tranſeat in depoſitariũ, vt non procedat in Vrbe, vbi Bancherij depoſitarij non ſolum non accipiunt aliquam mercedem, ſed vlterius gratias habent deponenti, ex quo, vtendo pecunia depoſita, lucrantur, vt teſtatur *Nauar. in manu. confeſſ. cap. 17. ſub num. 293. & expreſſius nu. 242. verſ. centeſimoſeptimo.*

32 Ratio huius laudabilis reſtrictionis, quam ſeruant Bancherij in Vrbe eſt, quia hoc depoſitum accipit naturam mutui, vt dixi *ſub numer. 20.* ſed in mutuo tantum abeſt, quod mutuator debeat ſoluere mercedẽ mutuatario, vt ſatis ſit, quod ipſe á mutuatario nihil ex mutuo ſperet, iuxta naturalem, & Chriſtianam legem, de qua ſupra *q. 1. num. 401.* et dato etiam quod in hoc depoſito poſſet conſiderari aliqua obligatio mercedis, ex quo non habet omnimodam naturam depoſiti, per ea, quæ adducit *Io. Azor. de inſtitut. moral. par. 3. lib. 7. tit. depoſ. cap. 7. q. 7. Verſ. altera ſententia. col. 580.* tamẽ maius eſt lucrum, quod depoſitarius facit, negotiando illam pecuniam, quam merces, quã ex depoſito ſperaret, & non debet duplicem mercedem conſequi.

Ratio vero, qua Bancherij alibi accipiunt mercedem, eſt, quia mutuatarius non tenetur ſtatim reſtituere, per ea, quæ dixi *ſupra q. 4. ſub nu. 13.* & ideo mutuum dicitur factum gratia mutuatarij; ſecus eſt in depoſito, quod cum fiat gratia deponentis, tenetur depoſitarius ſemper ſtare paratus ad reſtituendum depoſitum, veluti cuſtos cui propterea debetur cuſtodiæ merces: vnde licet depoſitum irregulare habeat naturam mutui, vt dicunt *Doct. quos citaui ſupra ſub numero 20.* tamen differt a mutuo in hoc, quod de natura mutui eſt, vt mutuum non poſſit ſtatim repeti, at de natura depoſiti eſt, vt poſſit ſtatim repeti.

Declara tertio eandem ampliationem, & concluſiones, in quibus dixi, depoſitario ſoluendam eſſe mercedẽ, vt procedant in depoſito improprio, quod eſt potius locatio, & conductio: duplex enim eſt depoſitum: Quoddam eſt depoſitum proprium: & in iſto falſæ ſunt ampliatio, & concluſiones predictę, quia depoſitum proprium de ſui natura eſt contractus gratuitus, & non mercenarius, *l. 1. §. ſi veſtimenta, ff. depoſ.* idque adeo verum eſt, vt ſi depoſitarius noluerit reſtituere depoſitum, quin prius ei ſoluatur merces, poterit ſoluta repeti actione depoſiti, & cõdictionem ob turpem cauſam, *l. vlt. ff. depoſ. & l. vlt. & ibi Iaſ. ff. de condict. ob turp. cauſ.* † Quoddam vero eſt depoſitum improprium, nimirum, quod non eſt gratuitum, ſed mercenarium: & in iſto depoſito procedunt ampliatio, & concluſiones, ſed hoc impropríe dicitur depoſitum, cum ſit potius locatio, & conductio, ideoque depoſitarius cum mercede conuenitur ex conducto, *d. §. ſi veſtimenta, ff. depoſit. & dixi ſupra ſub num. 21.* quod idem dicimus de commodato, & mutuo, quæ cum ſint contractus gratuiti, ſi commodator, & mutuator aliquid commodando, & mutuando velint, dicitur contractus locationis, & cõtractus innominatus, vt ſcripſi *p. præced. n. 70. Verſ. confirmatur*, quare hi contractus, de quorum ſubſtantia eſt, vt ſint gratuiti, & ideo ſine lucro, & ſine mercede, poſſunt fieri etiam pro mercede, & lucro, ſed tunc tranſeũt in aliam ſpeciem contractus. 24 25

Infero ex hac declaratione in prima ſpecie depoſiti, quod depoſitarius ſine mercede tenetur ſolum de dolo, *l. 1. §. ſi veſtimenta, ff. depoſ.* ſed depoſitarius mercenarius, qui eſt veluti locator operarum ſuarum, tenetur etiam de culpa ex conducto, *d. §. ſi veſtimenta.* & apertius *in cap. 2. bona fides de depoſ.* & idem ſi depoſitarius ſe depoſito obtulerit, d. cap. bona fides, quaſi tunc fiat gratia ipſius depoſitarij, ſicut fit illud, quod eſt cum mercede. 26

AMPLIATIO IV.

SVMMARIA.

Cambium minutum eſt licitum, num. 1. Etiam ſi fiat inter priuatos, &c. num. 2.

1 AMplia IV. in cambio minuto, *Sot. de iuſtit. & iur. li. 6 q. 9. art. vnico, initio, fol. 607. Nauar. in man. conf. capit. 17. ſub numer. 288. verſ. in* 19. & ita tenere omnes ſcribit *in cap. nauiganti, n. 19. verſ. decimoquarto, de vſur.* & ratio eſt euidens, tum qui eſt cambium reale, & nihil habet, quod repugnet iuri diuino, vel naturali, aut poſitiuo, tum quia eſt ualde vtile, & neceſſarium Reip. per ea, quæ ſcripſi *q. præced. n. 14. & §. ſeq. gl. 3. nu. 123. & ſub nu. 125.*

2 Subamplia hanc ampliationem, vt procedat non ſolum in cambio minuto, quod fiat cum eo: qui tenetur cambire ex ſuſcepto officio, & ſic ex obligatione, ſed etiam in cambio minuto, quod fiat cum eo, qui cambit ex proprio arbitrio, & libera voluntate: hæcq. ſubampliatio nullam poteſt admittere cõtrouerſiam, ſi cambium fiat hinc inde æqualiter ſine lucro, aut mercede, ſed difficultas remanet, an tam is qui cambit ex officio, quam priuatus, qui cambij ex arbitrio, poſſit accipere mercedem, de qua difficultate vide quæ ſcripſi *§. ſeqq. gl. 3. nu. 99. & ſeqq. & n. 123. & ſeqq.*

AMPLIATIO V.

SVMMARIA.

Cambium, quod fit per tranſportationem realem, eſt licitum.

1 AMplia V. in cambio per translationem realem, quod fit, prius emendo, vendendo, permutando: aut per alium contractum innominatum, quærendo pecuniam valentem minoris in aliqua Prouincia, quam in alia, eo, quod ibi non recipitur, vel eius materia non tanti ibi, quanti alibi eſtimatur, aut quia eſt deformata, fracta, raſa, reſecta, aut iniuſti ponderis, & poſtea realiter transfertur in aliam Prouinciam, ubi aliquo reſpectu pluris valet, ibique eam cum alia, que pluris valeat, commutatur; *Nauar. in manual. confeſſ. cap. 17. de vſura circa cambia, numero 291. & latius in capit. nauiganti, numero 31. de Vſur.* adde quod ſcripſi *q. præced. numero 11. verſicul. huius.*

Ratio huius ampliationis eſt, quia in tota iſta acquiſitione, & permutatione; ſiue fiat per viam venditionis, & emptionis; ſiue per viam alterius contractus, poteſt ſemper ſeruari equalitas, & iuſtitia.

AMPLIATIO VI.

SVMMARIA.

Cambij lucrum eſt iuſtum, etiam ſi non iuſtificetur in particulari, dummodo iuſtificetur in vniuerſali, numer. 1. 7. & 14.
Exemplificatur, quando aliquo caſu inter cambientes ceſſarent impenſæ, & labores, num. 2. Ratio redditur, n. 3. Confirmatur, num. 4. & 5.
Subampliatur primo hæc ampliatio, vt lucrum debeatur illi, qui fuit ab altero requiſitus pro cambio, ſub numero 7. & 8.
Subampliatur ſecundo, Vt debeatur etiam illi, qui requirit alium ad cambiendum, nu. 9. & 10.
Subampliatur tertio, etiam ſi aliquo caſu circumſcriberentur impenſæ, & labores campſoris, &c. num. 11. & 12.
Subampliatur quarto, vt lucrum debeatur in Vtroque foro, nu. 13. & 14.
Reſtringitur eadem ampliatio, vt non procedat quando cambium fieret ſine nomine campſorio, num. 16.
Locatori debetur merces locationis, etiam ſi is conductoris operibus indiguiſſet tanquam conductor, & æqua fuiſſet mutua compenſatio, num. 10.
Accidentia, & reliqua, quæ ſunt extra naturam, & qualitatem rei, non conſiderantur circa iuſtitiam contractus, num. 3. 5. 11. & 14.

AMplia VI. vt cambium, ideſt: lucri cambium ſit 1 iuſtum; etiam ſi non iuſtificetur in ipſo cambio particulari, ſed iuſtificetur ſolum in cambio in vniuerſali, vt puta, quia campſor lucretur ex cambio, pro quo non ſolum non faciat expenſas ad tranſuehendam pecuniam pro campſuario ad locum, ſed feciſſet impenſas ad tranſuehendam ex illo loco pro ſe ipſo (ſi cambium illud defeciſſet.)

Exemplifico, & oſtendo veritatem huius amplia- 2 tionis: ego, habens Genuę ſcutos 1100. & indigens Romę ſcutis 1000. adeo campſorem, commorantem Genuę; qui Romæ habet eandem, & maiorem ſummam, eique ſoluo Genuæ ſcut. 1030. vt faciat mihi ſolui dictos ſcut. 1000. Romæ, iſque campſor libenter id facit, quia is adeo indigebat Genuæ iſtis ſcut. 1000. vt ſi ego ei eos non ſoluiſſem, commiſiſſet, ſuo correſpondenti Romæ, vt ſolueret alicui dictos ſcut. 1030. qui Genuę faceret ſibi ſolui ſcuto 1000. etenim, etſi campſor in iſto cambio nõ faciat expenſas, & ſtante æquali indigentia, potuiſſet ſine lucro vtiliter cambire, tamen lucrum prædictum nõ eſt illicitum: *Sot. de iuſt. & iur. libro 6. quæſt. 10. art. 1. poſt ſecundam rationem; in dubitatione, colum. 3. Verſus finem, fol. 609. Hier. de Luc. tract. de camb. in verbo pro deciſione, ſub nu. 45. tomo 6. part. 1. fol. 410. & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſputation. de camb. q. 4. artic. 2. controuerſiar. 2. numero 2. verſ. dominicus, & ſequentib. fol. 560. tomo 2.* hancque opinionem eſſe probabilem, & non damnandam ſcribit *Romoald. Coli de camb. capit. 32. in fine.*

Ratio huius ampliationis, ſic exemplificatæ, eſt, 3 tum quia iſte caſus, quod campſor ex iſto cambio non ſolum euitet damnum, ſed conſequatur lucrum, eſt quid accidens, quod non habetur in conſideratione, Sot. vbi ſupra, tum quia ex hoc nulla fit iniuſtitia campſuario, qui illud idem lucrum iuſte ſoluiſſet alteri campſori, qui iſta commutatione non indiguiſſet, tum demum quia lucrum iſto caſu procedit à ſorte, & fortuna, quæ etiam fuit equalis, & communis vtrique, vt dixi *infra num. 10. verſ. comprobatur in fin.*

Confirmatur primo hæc ampliatio, ſic exemplificata, quia accidentia, minuentia laborem, vel expenſas campſoris, non mutuant naturam, & lucrum cambij, teſtibus *Caiet. & alijs*, quos ſecutus ſum *infra numer. 11.* & ſcripſi *ſupra quæſt. 1. num. 428. & ſub numero 521.*

Con-

4 Confirmatur ſecundo, quia pecunia campſoris ſiue ſoluatur prius in loco cambij, ſiue recipiatur poſteà alibi, ſemper reputatur pręſens, & pecunia campſuarij ſemper repetatur abſens, & pluris valet pecunia pręſens, quam abſens, vt ſecutus ſum parte præcedenti *num.49.*

Confirmatur tertio, quia ad faciendum illud lucrum, æqualem habebamus conditionem, cum potuiſſem, ego requiſitus a campſore, nolle cambire, niſi cum lucro, pro quo cambiret campſor requiſitus à me: & quando æqualis eſt conditio, lucrum eſt licitum, vt in ludo ſecutus ſum *infra ampl.10. ſub nu.5. ſub illat.1.& 2.*

5 Confirmatur quarto, quia pretium rei conſideratur ex qualitate rei, & non ex qualitate temptoris, & proinde licet res, quæ communi pretio valet 100. ſit alicui emptori tantum vtilis, quantum alteri eſſet vtilis res, quæ valeret 300. tamen non poteſt illi vendi maiori pretio, quam communi, per ea, quæ ſecutus ſum *infra ampl.10. numero 60.* ergo licet campſori ex ſua qualitate, quia indiget illa commutatione, ſit valde vtile illud cambium, tamen ſtandum eſt communi pretio cambij.

Confirmatur quinto ex his, quæ ſcripſi infra *numero 15.*

6 Contrà hanc ampliationem, ſic exemplificatam, ſuppoſita æquiualentià numiſmatum, & reciproca neceſſitate commutandi, quod tunc neuter debeat lucrum pretendere, cum aliter alteri inſeruiat, tenent *Mercat. tract. de camb. cap.2. Garcia de contractu capit.33. nu.3. verſ. riſpondiamo a queſta, & verſ. ſeqq. iuncto numero præcedenti, verſ. la ſeconda difficoltà, & Ludou. Lopez. eod. tract. de contract. libr.2. capit.3. in 2. concluſ. verſ. ſecunda ſtatuitur. & verſ. ſeqq.* hancque opin. eſſe magis honeſtam, iuſtam, & ſecuram, ſcribit *Romoald. Coli tractat. de camb. c.32. in fin.*

7 Retenta ampliatione, & illius exemplo, tum quia eſt communis, & validis fulcita rationibus, vt patet ex adductis *ſupra num.7. & ſeqq. & in ſeqq. ſubampliat.* tum quia à contrarijs facile defenditur, vt patet ex his, quę ſcribit *Mich. Sal. ſub d. nu.2. Verſ. reſpondet quidam, & ſeqq.*

Subamplia primo eam, vt præcipue procedat quãdo is, qui lucrum facit, eſt præuentus, ideſt, requiſitus ab altero pro cambio, ut in exemplificatione, & vt loquuntur Sot. & alij, in ea citati *ſupra num.2.* quo caſu militat duplex ratio particularis: Prima, quia ille tenetur ad expenſas actus cuius gratia fit actus, vt in alijs terminis ſecutus ſum in meo *tractat. de iudic. cauſ. lib.2. cap.7. num.506. & capit.8. numero 851. & ſeqq.* ſed cambium fit ad inſtantiam requirentis, er-
8 go † Secunda ratio eſt, quia merx, quærens emptorem, vileſcit: minuitur enim pretium, quando venditor quærit emptorem, ideoque in ſubhaſtationibus res vilius emuntur, *Couar. Variar. reſolut. lib.2. cap.3. nu.5. verſ. ſexto hinc*, & quod vltroneę merces vileſcant pro tertia parte, ſequitur *Nauar. in cap.2. qualitas, ſub numer.37.34. q.3. de pęnit. diſt.5.* hincque rationabiles ſunt leges municipales, de quibus in meo *tract. de iudic. cauſar. libr.1. capit.96. numer.29.* dum res ſubhaſtatas, non reperto emptore; mandant dari in ſolutum creditori cum lucro tertię partis: & huius ſecundę rationis ratio poteſt eſſe, quia copia minuit pretium, vt ſecutus ſum *ſupra quæſtion.5. ſub numero 65.* & magna videtur copia mercis, quando non reperit emptorem: ergo pecunia quęrentis campſorem: non tanti valet, quanti valet pecunia campſoris requiſiti, ergo lucrum debet eſſe à parte campſoris.

Subamplia ſecundo, vt procedat etiam ſi lucrum 9
daretur illi, qui non eſt pręuentus, ſed daretur illi, qui pręuenit, quęrendo cambium, et ſic contra Sotum, et eius ſequaces, dummodo is, qui quęrit cambium, quęrat tanquam campſor, & is, qui requiritur requiratur vti campſuarius: ſecus è conuerſo, quãdo quærens, quæreret uti campſuarius, et ita procedat doctrina Soti, et aliorum, et cum hac ſubampliatione concordant, quæ ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro 10. tit. de camb. capit.5. quæſt.7. in fine. colum. 871.* dicens, quod ſi mihi opus eſſet pecuniam meã ex Hiſpania Romam inuehere, Titius in Hiſpania peteret à me eam pecuniam, reſtituturus mihi eandem Romæ: Titius, qui eà pecunià indigebat in Hiſpania, poteſt nihilominus a me lucrum exigere, quia, inquit, facit officium nummularij, ſubdit tamen, quod non poteſt tantum lucrum exigere, quantum nummularius, et moueor ad hanc ampliationem: quia lucrum, quod inter campſorem, et campſuarium debetur ex iuſtitia commutatiua, ſemper debetur campſori, et dicitur campſor in hoc propoſito, qui vult ſolitum lucrum ex cambio, et campſuarius, qui vult illud ſoluere, quia campſor videtur aſſumere onus tranſportandi, et faciẽdi impenſas pro illa commutatione, diſcedo tamen à dictis *Azorij* in duobus: primo, quia citat *Sotum*, expreſſo loco, et tamen nos *Sotum* allegamus pro contrària parte: ſecundo, quia nulla ratione oſtendit, quare non poſſit Titius exigere integrum lucrum cambij.

Ratio huius ſubampliationis eſt, quia ad cõtractus iuſtitiam tria requiruntur; primum, vt contractus ſit de ſui natura licitus, ſecundum, quod ineatur ſine dolo, et fraude, tertium, quod habeat iuſtitiam commutatiuam, et hæc tria ſunt in contractu huius cambij, nam cambium de ſui natura ſupponimus eſſe contractum licitum: ſupponimus etiam fieri ſine fraude, quia unus ex cambientibus vult cambire, vti campſor, et ſic vult lucrum cambii, alias non vult cambire, et alter conſentit ita cambire, et lucrum ſupponimus eſſe moderatum, et iuſtum.

Comprobantur primo hæc ſubampliatio, eiuſque ratio exemplo, quia licet iſti locatores equorum, et mulatum, tam tabellis ante tabernam de more cũ inſcriptione poſitis, quam etiam oretenus requirãt equitaturos, an velint equos ad aliquam ciuitatem, et aliquando exprimant habere equos de reditu, et quandoque priuſquam inueniant conductores, totam mercedem locationis faciendæ, et eo amplius conſumant in alendis equis, ita vt fuiſſet expediens ab initio remiſiſſe ſine mercede, tamen ſẽper iuſte exigunt mercedem locationis, quia illa neceſſitas remittendi ad euitandas impenſas alimentorum non conſideratur, prout non attenditur, quod locator requirat conductorem, an velit conducere.

Comprobantur ſecundo: quia etſi Tuſculanus, 10
redituтus ex Vrbe ad Tuſculum, conducat equum ad rationem trium iuliorum pro quolibet die, donec equum ad Vrbem non remiſerit, locatorique non

Digitized by Google

non reſtituerit, & poſtea, vbi peruenerit ad Tuſculum, ad euitandum impenſam iuliorum trium pro qualibet die, quærat, & inueniat Romanum, qui, ad Vrbem iturus, equum conducat pro Iulijs quinque, quo Romano conductore non reperto, ipſe cõduxiſſet aliquem, cui ſoluiſſet eoſdem iulios quinque vt equum ad Vrbem reduceret, tamen locatio equi erit iuſta, & licite poterit ex locatione illos iulios quinque recipere, quamuis vterque eorum mutua locatione, & conductione æqualiter indiguiſſet, potuit enim Tuſculanus, non faciendo iniuſtitiam, faceret ſuam conditionem meliorem, & imputet ſibi conductor, ſi potuiſſet locatione locationem compenſare, & voluit eſſe ſolum conductor, imò imputet ſibi, quod cum fuerit in æquali ludo, ſeu fortunà potuiſſet ſe offerre ſolum pro conductore, & ſic habuiſſet equum gratis, & vlterius mercedem conductionis.

11 Subamplia tertio (hæcque ſubampliatio infertur ex ampliatione, & ſubampliationibus præcedentibus, & confirmat eaſdem) vt procedat etiam ſi campſor Mediolani accipiat 1000. ſoluendos poſtea campſuario Lugduni, vbi campſor habeat fratrem, vel amicum, qui ſoluat, ideoque nullas faciat expenſas pro illorum tranſportatione, & ſolutione in Ciuitate Lugduni, imò etiam ſi voluiſſet alias 1000. Lugdunum remittere pro alijs ſuis negotijs, quia nihilominus cambium, eiuſque lucrum erit licitum, tum quia iſta ſunt accidentia, quę non mutant naturam cambij, ideoque non conſiderantur, *Card. Caiet. tract. de camb. capit. 6. ſub numer. 8. ibi, nec obſtat quod campſor. tomo 6. parte 1. fol. 406. Nauar. in man. confeſſ. capit. 17. de vſura circa cambia. num. 295. & in cap. nauiganti ſub numero 62. verſic. vigeſimo primo. de vſur. Bonínſ. tractat. de camb. capit. 6. verſic. preſuppoſto. Fabian. Genuen. eodem tract. d. cap. 6. ſub numero 61. tomo 6. part. 1. fol. 417. & Ioann. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro 10. tit. de camb. cap. 5. q. 3. verſ. obijcies, in caſu,* quem retuli *numero ſeqq. & quæſt. 7. in fine,* vbi loquitur in caſu, quem ex eo retuli *ſupra ſub num. 9.* & dixi *ſupr. q. 1. ſub numero* 521. tum quia, vt addunt aliqui, campſor amico, gerenti Lugduni ſuum negotium in ſoluendo campſuario, manebit ad ſimilia obligatus.

12 Comprobatur hæc ſubampliatio ex his, quæ ſcribit *Io. Azor. de inſt. moral. parte 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 5. q. 3. colum.* 870. dicens, quod etiam ſi nummularius aliquando accipiat pretioſiorem, commodiorem, & vtiliorem pecuniam, quam ſoluat, & aliquando recipiat pecuniam maioris pretij, & ſoluat eam, quæ maioris æſtimatur, & aliquando nulla pericula ſuſcipiat, neque labores perferat, nec impẽſas faciat, quia in eo loco, vbi ſoluit, habet fratrem, vel filium, vel procuratorem, vel ſocium, & familiarem, qui nummularij litteras ſoluit abſque labore periculo, et impenſis, tamen, inquit, poteſt is tuta conſcientia lucrum cambij accipere, quia hæc ex accidenti contingunt, cum res ipſa per ſe ijs incommodis ſubbijciatur, quæ nummularius ſua induſtria, cura, et diligentia deuitat.

13 Subamplia quarto; ut tam ampliatio, quàm ſubampliationes procedant tam in foro exteriori, quã in foro interioris, hancque ſubampliationem probo, tum quia Doct. in eis citatis, loquuntur indiſtincte, et preſertim in foro interiori, in quo maior poterat oriri dubitatio, tum quia rationes à nobis adductæ, concludũt in utroque foro, tum etiam quia ſoluo, quæ uiderentur obſtare.

Non obſtat igitur, quod campſori debeatur lucrum propter pericula, labores, et impenſas, ut ſcripſi *par. præcedent. num. 45. & 46.* et hæc omnia ceſſent in permutatione æquali, et reciproca neceſſitate permutandi, et præſertim, ut dictum eſt *ſupra ſub n. 11.* et ceſſante ratione legis, ceſſet ipſa lex præſertim in foro interiori, per ea, quæ ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 509. ſub nu. 521. & ſub nu. 531. & corrobor. 2.*

Quia reſpondeo dupliciter. Primo, quod licet ceſſet ratio legis in aliquo caſu ſingulariſsimo, tamen non ceſſat in eo lex ſecundum eos, quos citaui *ead. q. 1. ſub num.* 510. et hæc reſponſio ſatis faceret in foro interiori, non autem in foro interiori, per ea, quæ dixi *ſub d. numer. 53. corrobor. 2. & ſeqq.* † Secundo 14 reſpondeo, rationem quare lucrum, quod datur campſori, et merces, quæ datur artifici, ſeu locatori, ſint licita etiam in foro interiori, non eſſe propter laborem, et impenſas, quas hi faciunt, ſed eſſe, quia ad faciendum illud negotium, ſeu illud opus communiter ex natura negotij, ſeu operis requiruntur ille labor, et illæ impenſæ, et propterea debetur campſori lucrum, et artifici, ſeu locatori merces, quamuis hi ex propria induſtria, et peritia illud negotium, ſeu opus quandoque facerent ſine labore, et ſine impenſis, ſeu cum minori labore, et paucioribus impenſis, quam faceret alius, in pretijs enim attenditur qualitas rerum, et non qualitas contrahentium, per ea, quæ in alijs terminis ſecutus ſum *inf. ampl. 10. nu. 60.* et quia hæc ratio non ceſsat, ideo non ceſſat legis diſpoſitio. Præterea in campſore, uti campſore, nunquam ceſsant pericula, quibus exponit ſuas pecunias, dum illas hinc inde colligit, cum dat, et detinet in diuerſis locis pro cambijs.

Infero ex hac ampliatione, multipliciter ſubampliata, quod etſi ego haberem Romæ ſeu ſcut. 100. auri, et tu haberes in proximo foro Placentiæ ſcut. 101. marcharum, qui æquiualent ſcut. 100. auri in actuali ſolutione, ut dixi *part. præced. ſub num.* 23. et explicaui *infra ampl. 10. ſub num. 69.* et indigeres Romæ meis ſcutis 100. et ego in foro Placentiæ tuis 101. marcharum, tamen poſsem ego cambire tecum meos 101. pro tuis 102. marcharum, ſi hoc eſset pretium impoſitum ſcutis *de marche*, quia, qui dat cambio pro nundinis, ſemper lucratur in primo cambio, cum ſcutus marcharum in negotio cambij ſemper ematur pro maiori pretio, eo quo ualet, ut latius explicaui *d. ampl. 10. nu. 69.* et ita ſeruatur paſſim, et ſine ullo ſcrupolo, nulla habita ratione, quod mutua eſset inter nos neceſſitas, et utilitas permutandi. 15

Reſtinge eandem ampliationem, ut non procedat, quando permutatio fieret ſine nomine campſorio, quia tunc ſeruaretur ſola numiſmatum æqualitas, et neutri deberetur lucrum: ſicut enim in caſu de quo *ſup. nu.* 10. neque remittenti equum ad Vrbẽ, neque reducenti illum, debita fuiſſet merces, ſi inter eos ceſſaſſet titulus locationis, et conductionis, vtputa, quia vterque, patefacta mutua neceſſitate, & vtilitate, locationem locatione compenſaſſet, ſic etiam eſt dicendum in permutatione pecuniarum, quæ ex mutua neceſſitate, fieret ſeruata æqualitate numiſmatum, ſine nomine campſoris, et campſuarij. 16

AMPLIATIO VII.

S V M M A R I A.

Cambium per litteras eſt licitum.

1 **A**Mplia VII. vt ſit uera in cambio per litteras, *Nauar. in man. conſ. ſſ. capit. 17. de vſura circa cambia num. 289.* &, quod ita teneant omnes, teſtatur *in cap. nauiganti, numer. 21. Verſic. decimoquinto de vſur.* et quod hoc cambium omnes auctores, ut iuſtum approbauerint, quia re uera nummularius lucrum meretur, eo, quod pecunias, ſibi datas, litteris hinc alio deportet, ideoque multi hoc cambium uocent cambium traiectitium, ſiue translatitium, ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 5. q. 3. in fine*, & certe hæc ampliatio nunc reuocanda indubium non eſt, tum quia *part. præced. ſub numer. 5. verſic. contrariam*, firm. uimus concluſionem quod hoc cambium ſit licitum, imò eandem firmauimus etiam in cambio per litteras nundinarias, ut late articulo diſcuſſo, ſecutus ſum *eadem p. præced. num. 41. & ſeqq.* & ſpecialitim *ſub numer. 50. Verſ. non obſtat. & ſeqq.* tum quia de cambio per litteras loquuntur aperte *Laur. de Rodulph. in cap. conſuluit par. 3. ſub nu. 1. de Vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 37. Archiep. Florent. eod. tract. de vſur. §. 48. nu. 78. eod. tomo folio 86. Hieron. de Luc. Boninſ. Fabian. Genuenſ. Mich. Sal. & Ioan. Azor.* quos citauimus *part. præcedent. ſub num. 50.* tum quia, circumſcripta omni Iuriſconſultorum auctoritate, habemus *Pij V. conſtitutionem*: ideoque ceſſare debet omnis diſputatio, ut dixi *ſub num. 50. Verſic. quia reſpondeo.*

AMPLIATIO VIII.

S V M M A R I A.

Mutuum cum pacto, vt mutuatarius ſoluat mutuanti lucrum cambij, a quo ceſſat cauſa mutui eſt licitum, numero 1. & ſeqq. & num. 18. & 19. Reiectis contrarijs adductis num. 8. & ſeqq.

Subampliatur primo hac ampliatio, vt ſit licitum, etiam cum pacto, quod mutuatarius teneatur ad aliud quoduis intereſſe, quod mutuator pateretur propter illud cambium, & ſtante intereſſe lucri ceſſantis a vero cambio, debetur etiam ſi ficte cambirent, nu. 22.

Subampliatur ſecundo, vt maxime procedat, quando pecunia, qua mutuator, extrahitur a negotio lucratorio, &c. num. 23. & ſeq.

Subampliatur tertio, Ut illud intereſſe lucri ceſſantis, de quo poſſunt mutuator, & mutuatarius paciſci, poſſit ab eiſdem in contractu mutui taxari, nu. 35. Contrarium, quod non poſſit ab eis taxari, nu. 27. & ſeqq. Reſoluitur cum diſtinctione, nu. 32. & ſeq. & nu. 55. & ſeqq.

Subampliatur quarto, Ut mutuator poſſit paciſci non ſolum de intereſſe præſenti, ſeu omnino proximo, ſed etiam de intereſſe, non ita propinquo, nu. 62. & ſeq. Contrarium nu. 64. Reſoluitur cum diſtinctione duplicis mutui, nu. 65. 66. & ſeqq. & nu. 71. & ſeqq. Declaratur hæc ſubampliatio, num. 76. & ſeq. & num. 95.

Subampliatur quinto, vt intereſſe debeatur omni iure, nu. 96.

Subampliatur ſexto, vt debeatur in foro conſcientiæ, numero 97.

Subampliatur ſeptimo, vt debeatur tam mutuatori, quam cuiuis alteri creditori, etiam ſine pacto, ſed interueniente mora, num. 98. & ſeqq. Non tamen ſufficit ſola mora, num. 99.

Pecunia, deſtinata ad aliquid, reputatur pro eo, ad quod eſt deſtinata, nu. 3.

Mutuanti qui erat paratus ire ad nundinas, et negotiari pecunias. debet intereſſe lucri ceſſantis, conuentum, nu. 41. Quamuis alij teneant contrarium, nu. 9. & 10.

Venditio rei pro maiori pretio, eo quia tanti venderetur in loco, ad quem venditor erat paratus accedere, & rogatus non accedat, & vendat in loco, vbi non tanti valeat, eſt licita, dummodo fiat præſenti pecunia, num. 6. & 14. Et dummodo ceſſet fraus, nu. 15. Quamuis alij affirment indiſtincte, eſſe illicitam, num. 13.

Mutuum ſub intereſſe lucri ceſſantis, an ſit mutuum, num. 17. 20. & 21.

Vſurarum fraudibus via aperiri non debet, num. 10.

Preparatio ad actum differt ab actum materiæ ſuſpecta de fraude vſurarum, nu. 24.

Fructus ſocietatis officij taxantur inter ſocios ad rationem 12. pro centenario, num. 26. Et quare taxentur vltra fructus officij, nu. 41. & ſeqq.

Cambium taxato certo lucro in caſu, quo debitor non ſoluat debitum cambij, eſt illicitum, nu. 30. Debetur tamen intereſſe quod vere probaretur, nu. 58.

Societas officij cum pacto, quod diſdicta ſocietate, & debitor non ſoluat, teneatur ad fructus, ſicut ſi ſocietas ſtaret non eſt licita, ſub num. 30.

Intereſſe ob moram debitoris non poteſt a partibus taxari, præſertim in mutuo, nu. 27. & ſeq. & nu. 55. & ſeqq. Quando poſſit taxari, nu. 32. & ſeqq. nu. 54. & ſub num. 61. declar. 2. Quando taxatio aliunde probetur, remanet valida pro quantitate probata, nu. 57. 59. & 60.

Intereſſe taxatur, habita ratione fructuum, num. 33. & ſeqq. Contrarium tamen eſt in contractu cenſus, et quare, num. 36. 37. & 39.

Intereſſe poteſt taxari per coniecturas, nu. 61.

Intereſſe ſolet eſſe incertum, & varium, nu. 31.

Pactum retrouendendi minuit pretium rei vendendæ, nu. 37. Et quantum minuat, nu. 38. Et è conuerſo pactum reemendi ad libitum ementis auget pretium, nu. 40.

Fœnus nauticum, conceſſum a legibus ciuilibus, an ſit ſublatum iure pontificio, nu. 43. & ſeq. & nu. 52.

Cap. nauiganti de vſur. intellectus, nu. 45. & ſeq.

Vſura centeſima eſt omnibus maior, & quare dicatur centeſima, nu. 53.

Vſura nautica quanta ſit, & quando concedebatur, numero 53.

Vſurarum variæ ſpecies, & nomina, ſub eodem nu. 53. verſ. hæc nautica.

Confeſſio partis ſuper intereſſe, & eius quantitate non probat, num. 56.

Vtile per inutile non vitiatur in iuſtitia commutatiua, numero 59.

Licitum per illicitum non vitiatur, nu. 60.

Superfluitas non vitiat, eod. nu. 60.

Intereſſe mutui coacti, etiam ſi non ſit valde proximum, debetur etiã nulla alia expectata mora, nu. 66. 68. & 59. Idem dicitur in mutuo voluntario nu. 71. 73. & ſeq.

Mutuatori vt ex pacto debeatur intereſſe, quot, & quæ conditiones requirantur, n. 76. & ſeq. Confutantur nu. 94. & 95.

Intereſſe debeatur requiruntur mora, et alia, de quibus num. 99. & ſeqq.

Am.

1 AMpliá VIII. vt quemadmodum eſt licitum dare cambio, per eá, quæ dixi par. præced. numer. 41. & ſeqq. ita etiam ſit licitum dare mutuo, & paciſci, ut mutuatárius teneátur ultra ſortem ſoluere tur intereſſe totum illud lucrum: quod mutuator ex cambio, a quo propter mutuum ceſſauit, conſecutus fuiſſet, quare ſi ego ſim paratus dáre cambio ſcut. 200. tu me inſtanter rogátus, vt illos ſcut. 200. tibi mutuem, & ego dico, mutuábo, dummodo, cõſerues me indemnem, tuque promittis conſeruare, & ego mutuo, iſto caſu ego poſſum ex iſto mutuo licite capere lucrum, quod feciſſem ex cambio, quod habebam pręmanibus, Card. Caietan. tractat. de camb. cap. 1 ſub numero 5. verſ. ſecundo, etiam idem in fin. ibi, nec poteſt. tomo 6. part. 1. fol. 405. Nauar. in manu. confeſſ. capit. 17. de Vſur. circa cambia. num. 292. verſ. in n. 34. & in cap. nauiganti. num. 26. & nu. 34. verſic. decimoſi primo, de vſur. Boninſ. tractat. de camb. cap. 2. verſ. ſono alcuni verſus finem, ibi, & a chi diceſſe. & in latine, eddito, eod. cap. 7. ſub num. 8. & 9. Fabian. Genuen. tract. de camb. ſub numero 38. d. tomo 6. parte 1. fol. 414. & Ioann. Azor. de inſt. moral. part. 3. libro 10. tit. de camb. cap. 9. q. 3. Verſ. deinde in fine, quem retuli etiam parte ſeqq. limit. 7. nu. 3. Verſic. contraria, et ita idem Azor. ſecutus Caietanum, & Nauarrum articulo diſcuſſo, firmát eod. tit. de camb. cap. 11. q. 2. verſic. poſtremo. p. 1. ibi at Caietanus, & uerſ. ad ſecundum; prout eundem ſecutus ſum infra ampl. 20. numer. 3. in fine, et quod mutuans pacto adiecto, ut mutuatárius ſoluát aliquid ratione intereſse, quod ipſo mutuator ob illud mutuum patitur, non dicatur lucrari, et ideo eiuſmodi mutuum, non ſit uſurárium, dummodo uériſimile ſit, intereſse alioqui euenturum fore tantum, aut maius, ſcribit Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reſtit. quæſt. 38. in ſecunda cauſa, Verſ. ſed videtur. folio 270. & titul. de rebus per vſur. acquiſ. q. 1. col. 9. coroll. 2. verſicul. inde etiam eſt. fol. 299. et ab hac ampliatione in effectu non diſcedit Boninſ. tractat. de vendit. ad temp. capit. 4. ſub numero 4. dicens, quod ſi eatenus lucrum ceſsans iuſte petitur, quia mutuans quoddammodo cogitur, ut alteri mutuet, pecuniam ſuám a ſtatu negotiationis diuertere, in quo erat lucrum fere certum, et in proxima potentia, hoc certe, inquit, eſt dámnum pati, ratione cuius poteſt creditor paciſci de intereſse lucri ceſsántis.

2 Ratio huius ampliátionis eſt duplex.

Prima, quia charitas ordinata, incipit á ſe ipſo, et ideo in primis non debet quis, ut alterum iuuet, perdere lucrum, quo ipſe indiget, per ea, quæ ſecutus ſum p. præced. nu. 73.

3 Secunda, quiá de pecuniá, deſtinata ad emptionem rei, iudicatur ſicut de illa re, Rebuff. tract. de priuil. ſcholar. priuil. 55. num. 5. tomo 18. folio 44. ideoque pecunia, deſtinatá ád emptionem prædiorum, computatur inter immobilia, Rebuff. vbi ſup. Peck. tract. de teſtam. coniug. cap. 15. numero 4. Verſ. maior. tomo 8. parte 1. fol. 173. Ant. Piag. tractat de tut. & cur. q. 15. num. 63. tom. 8. par. 2. fol. 331. et dixi in meo tractat. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 2. num. 307. in vltimis verbis, et eſt communis, quia de proximo áccingendus habetur pro accincto.

4 Confirmatur primo hæc ampliátio: quia poteſt quis mutuare, non ſolum ſub intereſse cambij, quando uere erat párátus dare cãbio, ut dixi hic in ampliatione, ſed poteſt etiam mutuare ſub intereſse cuiuſuis alterius negotiationis, cui pecuniam, quam mutuat, paraſset, quare ſi ego, qui ſum mercator, et conſueui ſequi mercata, & nundinas, & ibi multa lucrari, tibi, multum indigenti: ex charitate mutuo pecuniam, cum quá negotiaturus erám, tu exinde ad meum intereſſe remanes obligatus, dummodo mihi fiat in fraudem vſurarum: & dummodo ego non conſueuerim pecuniam meam taliter tradere ád vſuram, Hoſt. in cap. 16. ſalubriter ſub numero 4. verſic. ideo puto ex mente. de Vſur. & quod, ſi ego erám parátus ire ad nundinás cum pecunia, quam indigens recipit mutuo, promittens quid certum reddere pro lucro ſperáto poſſim excuſari ab vſura (quamuis Dominus noſter Papa Innocentius ſcripſerit, quod eſt uſura, & quod neſcit me excuſare) dicit rurſus Hoſt. in cap. Vlt. ſub numer. 5. ibi, quid ergo ſi quis paratus. eod. titul. de vſur. hancque Hoſtienſis opinionem ſequuntur Ioann. a Capiſtr. tractat. de vſur. ſub numero 88. ibi, ſed certe iſta limitatio. tomo 7. fol. 108. ubi opinionem iſtám concordat cum opinione contraria, de qua infra numer. 9. & confirmat Archiep. Florent. eodem tract. de Vſur. cap. 2. §. 15. num. 28. & 29. eodem tom. 7. folio 82. allegans Io. de Lign. dicentem, quod, etſi opinio cõtraria teneátur cõmuniter, tamẽ credidor opinionem Hoſtienſis ueram, cæterum ipſe Archiepiſcopus loquitur multum temperate, & cũ hac opinione tranſit Nauar. in man. confeſſ. capit. 17. ſub numer. 211. verſ. & quod inter. & reſtando eſse receptiorem in c. ſi fœneraueris. not. 14. ſub numer. 43. verſic. pro contraria 14. q. 3. & conſ. 6. mercator. ſub numero 1. verſicul. reſpondetur, lib. 5. de vſur. & eandem opinionem, vti communem & magis communem pluribus citatis, teſtantur, & ſequuntur Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſputat. 315. verſ. Innocentius, & Verſ. contraria tamen, col. 274. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. part. 3. libr. 5. tit. de vſur. cap. 5. initio, Verſ. ſecunda. & verſ. hæc ſecunda, & uti magis communem, pluribus allegatis, & re ſæpius diſcuſsa, ſecuta eſt Rot. diuerſ. deciſ. 331. ſententiam. num. 15. in Iannen. pecuniaria, primo coram Illuſtriſſimo Card. Lancellotto, lunæ 6. Iunij 1611. verſicul. nihilominus contraria, & deinde, quintá uice. eadem, cauſa propoſita, ſecuta eſt deciſ. 372. domini cenſuerunt. ſub numero 2. coram R. P. D. Vbaldo, Veneris 1. Maij, ſiue Martij 1613. inter impreſſas Romæ anno 1615. &, quod hæc opinio Hoſtienſis uideatur uera, remota fraude, et ita teneánt Abb. Ioann. Andr. & Laur. de Rodulph. et quod conſtito, quod fraus non fieret, hoc non negent Innoc. & et alij, qui uolunt contrarium, ſed tantum faciant uim in fraude, quæ committi poteſt, ſcribit Dec. in conſ. 111. ſub num. 9. ibi, & quamuis, et quod uolens emere aliquod præcium, aut domum, quæ ſibi aliquid annuatim redderet, et pecuniam, qua id, uel eam empturus erat, mutuat alteri, præſertim promittenti recompenſationem, poſſit ultra pecuniam, mutuo datám, petere á mutuátario prouentum, quem ex illo prædio, ſeu domo erat percepturus, quoad pecunia reddita fuerit, ſequitur, et teſtatur eſse communem Nauar. in dict. cap. ſi fœneraueris. numero 56. notat. 18. et, quod ſi quis pecuniam habeat paratám ád emendum annuos reditus, et alius eam petat mutuo, impedimẽtoque ſit, ne eos emat, poſſit paciſci de lucro ceſsánte eorum annuorum redituum, quanti æſtimabuntur iuxta probabilitátem, ſcribit eſse communem Doctorum opinionem, et proculdubio amplectendam Molin. d. diſput. 315. verſicul. quod potiſſimum. & verſic. contraria tamen. colum. 272. & 273. et quod non peccet, qui pecuniam, quá uult emere

aliquid frugiferum, mutuata alteri, cũ pacto, vt ſoluat tantum quotannis, quantum fructus rei frugiferæ, quam emiſſet, deductis impenſis quotannis, valerent, ſcribit *Nauar. in d. capit. 17. nu. 28. verſic. centeſimotertio. in fine*, & ante eum *B. Ioan. a Capiſtr. tract. de Vſur. numer. 89. tomo 7. fol.* 108. &, quod mutuans poſſit a principio conuenire cum mutuatario de ſoluendo damno, ſcribit idem *Nauar. d. cap. 17. ſub num. 211. Verſic. & quod inter omnes. ibi tertio cum.* & quod, ſi dum ego eram paratus emere certas merces de pecunia mea, & tu propter nimiam inſtantiam feciſti me ceſſare a tali emptione, vt tibi mutuarem, & ego mutuaui cum pacto, quod tu tenearis mihi reddere pecuniam mutuatam, & vlterius totum id, quod fuiſſem lucraturus, ſi merces illas emiſſem, & vendidiſſem, tale pactum non ſit vſurarium, & mihi debeatur hoc intereſſe, ſcribit nulla tamen citata auctoritate, *Guid. Pap. tract. de Vſur. num. 20. verſ. ſed quęro. tomo 7. fol. 72.* & quod ſi quis pecuniam, quam depoſuit in monte pietatis, erat negotiaturus, & ex negotiatione lucraturus, poſſit lucrum, ſibi a montis adminiſtratoribus promiſſum, licite percipere, ſecus ſi eam pecuniam non erat negotiaturus, ſcribit *Io. Azor. d. p. 3. lib. 10. tit. de cenſib. c. 22. verſ. ſecundo quaritur an montis.*

5 Ergo ſi hoc intereſſe lucri ceſſantis debetur mutuanti, quia pecuniam, quam mutuauit, erat paratus negotiari in emptione mercium, debebitur etiã mutuanti, qui erat paratus negotiari in cambijs: cum vtramque negotiationem ſupponamus licitam, alias ſine iſto ſuppoſito non præſupponeremus terminos habiles, et cum hoc ſuppoſito loquuntur *Caiet. & alij citati, ſupr. nu. 1.*

6 Cõfirmatur ſecundo, quia ſi ego habeo mala granata in ripa maris, ſeu poma granata, vt loquuntur alij, in Ciuitate Riparia, vbi eſt magna copia, et propono illa vendere Pariſijs, vbi ſunt cariora, & venis tu, & rogas me, vt vendam tibi dicta poma in Ciuitate Riparia, offerens mihi illud idem pretium, quo eſſem venditurus Pariſijs, detractis tamen expenſis itineris, quas ego facerem, itinerando Pariſium, & detracto aliquo pro periculo, quod itinerando ſubirem, poſſum licite tibi vendere, & pretiũ accipere, quia non eſt uſura, dummodo emptor ſoluat ſtatim pretium; alias, ſi non ſtatim ſolueret, non eſt veriſimile, quod talem emptionem faceret, niſi multum egeret, ſicque daretur via figmentis, & viderentur approbari vſurarum barattariæ, vt, concordando opiniones, ſequitur *Io. Andr. in cap. vlt. num. 7. verſ. quid ſi non erat Venditurus. de Vſur.* quem ſequitur *Calder.* eius filius adoptiuus *ibidem numero 37. q. 7. Laur. de Rodulph. in cap. conſuluit. par. 2. q. 31. numer. 13. de vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. folio 23. & Salyc. in auth. ad hæc. ſub numero 17. q. 20. C. de vſur.* & ita ſentit *Innocent. in d. cap. Vlt. in fine*, quia loquitur in emptore, qui ſtatim dat ei, & ſic ſeipſum conciliaret cum opinione contraria, de qua infra.

Ratio, quã mouetur *Innoc.* eſt, quia, inquit, quã ratione temporis poterit carius vendere, eadem ratione poterit ratione loci.

7 Ergo, ſi ego ſcutos marcharum, quos in nundinis Placentiæ parauerám vendere, ſeu cambire per litteras cambij ad Vrbem, & rogatus, vendo tibi illomet pretio, quo venditurus eram Romæ, licite vẽdo.

Pro hac ampliatione, eiuſque confirmationibus adde quæ ſecutus ſum *infra numero 178.*

Contra iſtam ampliationem tenet apertè *Io. Bapt. Lup. in capit. nauiganti. §. 2 ſub numer. 27. verſ. atque ex his. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 139.* vbi ait, cambium ſiccum, ſeu fictum non eſſe licitum, quando campſor exerceret illud cauſa ſubueniendi aliquem in ſuis indigentijs, omiſso cambio vero quod præmanibus haberet, ex quo tantum lucratus fuiſset, dicens iſtum campſorem non excuſari a pœna reatus, & ab obligatione reſtituendi, reprobata *Caietani, & Nauarri*, contraria opinione, quam ego retuli ſupra *num. 1. in ampl.* contra eandem ampliationem videntur poſse allegare Innocentij et alij, quos citaui *num. ſeqq.* dum tenent contra duas adductas confirmationes, quibus nititur ampliatio, nam, tenendo, non eſse veras confirmationes, poſsunt allegari contra confirmatum, & ſic contra ampliationem; argumenta igitur huius contrarię opinionis erunt ſequentia, quorum primum, ſecundum, tertium, & quartum tendunt a ſuperuerſionem confirmationũ, et reliqua duo contra ipſam ampliationem.

9 Primum, quia illa prima confirmatio, poſita *ſupra numer. 4.* cui inititur ampliatio, non videtur vera, nam quod mutuans pecunias, quibus erat paratus ita ad emendas merces in nundinis, non poſſit ex illo mutuo accipere lucrum, quod ſperabat conſequi emptione mercium, tenet *Innoc. in cap. vltim. nauiganti, in verbo, periculum, de Vſur.* & hanc opinionem Innocentij contra Hoſt. ſequitur, et veriorem exiſtimat ibidem *Ioan. Andr. numero 5. verſiculo quid ſi habens* quem ſequitur ibidem eius filius *Calder. nu. 32. q. 2. inter reper. tomo 4. fol. 372.* et in effectu ſequitur etiam *Salic. in auth. ad hæc. numer. 13. q. 15. Cod. de vſur.* et ſecutus eſt *Sot. de iuſt. & iur. lib. 9. q. 1. artic. 3. concluſ. 4. fol. 532.* ubi eam etiam ratione nititur confirmare, eandem ſecutus uidetur *Stracc. tractat. de aſſecuratione in præfat. numero 29. tomo ſexto parte 1. folio 349:* & hanc *Innocentij* opinionem eſse communem refert, et ſequitur *Laurent. de Rodulph. in cap. conſuluit. c. 2. quæſt. 24. numero 6. de Vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol. 22.* et eſſe opinionem communem teſtatur, et tanquam veriſsimam indubitanter tenet *Ambr. de Vign. in capitul. ſalubriter. poſt præfationem, ſub numero 47. de vſur. inter tract. diuerſ. eodem tom. 7. folio 54.* et quod hæc opinio teneatur communiter, teſtatur etiam *Ioann. de Lign.* quem citat *Archiep. Florent.* licet ipſe eam non ſequatur, ut retuli *ſupra ſub num. 4.* et in hac opinione reſidet in effectu *Petr. de Anch. in capit. peccatum. q. 6. ſub numero 11. ibi, ego credo contrarium, de regul. iur. in 6.* et hanc eſse opinionem communem patet ex his, quæ ſcribit *Io. de Anan. in d. cap. nauiganti. ſub num. 16. Verſicul. quæro quid è contra.* et licet ipſe in ultimis uerbis referat *Laur. de Rodulph.* dicentem, quod contrariam opinionem credit de iure ueriorem, tamen adhuc contra regulam cenſeo, quod ipſe *Io. de Anan.* omnino adhæreat huic opinioni Innocentij, et pro hac eadem opinione uidetur poſſe allegari *D. Thom. quæſt. 13. de malo. art. 4. ad 14. & 2. 2. quæſt. 78. art. 2. ad primum*, dum concedens: mutuantem poſse licite paciſci de damno emergenti ob mutuum, ſubiungit paciſci non poſse de lucro ceſsãte, redditque rationem, quia nondum illud habet, et poteſt multipliciter impediri, et ita *D. Thomam* pro hac opinione, quem tamen non ſequuntur, citant *Card. Tolet. tract. de inſtruct. ſacerdot. libro 5. capit. 33. verſic. conueniunt tertio, & Ioann.*

Azor.

Digitized by Google

Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 5. tit. de vſur. capit. 1. initio, & Molin. de inſt. tomo 2. de contract. diſputat. 315. verſ. Innocentius. colum. 274. &, quod contraria Hoſtienſis opinio, quam adduxi *ſupra num. 4.* non careat contradictoribus, ſcribit *Rot. diuerſ. deciſion. 372. domini cenſuerunt. numero 2. in Ianuen. pecuniaria, Veneris 1. Martij 113. coram R. P. D. Vbaldo, inter impreſſas Romæ 1614.*

10 Ratio huius opinionis eſt, quia alias facile aperiretur uia ad fœnerandum; ſtaret enim vſurarius paratus cum capello ocreis, calcularibus, & mantello ad modum Foroliuienſium, dicens, ſe uelle ire ad nundinas, ſi ſub hoc colore ſperati lucri liceret ſibi aliquid vltra ſortem ſtipulari, vt ſcribunt *Ioann. Azor. Laur. de Rodulph. Calder. Salyc. Ioann. de Anan. & Ambroſ. de Vign in locis citatis num. præced.* licet hi quatuor poſtremi nullum verbum faciant de iſto Foroliuienſiũ more, de quo tamen mentionem, facit etiam *Io. a Capiſtr. ſub nu.* 88. quem citaui *ſupr. ſub nu. 4.*

11 Vel melior ratio *ſecundum Ambr. de Vign. vbi ſupra* eſt, quia mutuans, qui erat paratus ire ad nundinas ſciebat, vel ſcire debebat, quod lucrum, quod ſperabat ſe facturum, non erat certum, nec an faceret lucrum.

Ergo ſublata confirmatione, in qua videtur fundata ampliatio, ruet ipſa ampliatio.

12 Ex iſto argumento nota obiter, quod Decius, quem retuli *ſupra ſub num. 4.* inepte videtur conciliaſſe *Hoſtienſem* cum *Innocentio*, quod vterque ſentiat; contractum illius mutui eſſe licitum, conſtito de non fraude, nam, ſalua reuerentia tanti Doctoris, non poſſunt conciliari, tum quia *Hoſtien.* quem retuli *d. numer. 4.* ſatis ſe declarat diſſentire ab Innocentio, tum quia diſſentio eſt manifeſte in conciliabilis quia *Innocentius* reprobat illud mutuum, ne aperiatur via fraudi, & ſic præſumptione iuris, & de iure cenſet illud illicitum, & *Hoſt.* cenſet licitum, dummodo non ſit in fraudem; vltra quod non docet *Dec.* cui incumbat onus probandi fraudem, vel nõ fraudem, neque aperit modum, quo probetur, & ſic omnia remanent obſcuriora. Item nota, quod *idem Dec.* male, & erroneè allegat *Laur. de Rodulph.* male, quia allegat eum pro Hoſtien. & tamen tenet contrà, erroneè, quia eum allegat *in q. 38.* vbi tamen de hoc non agi in libro meo, ſe *in q. 24.* prout eum citaui hic *ſupra num. 9.*

13 Secundum, quia illa ſecunda confirmatio, adducta *ſupra numero 6.* quæ originaliter tribuitur *Innocentio*, non eſt vera ſecundum *Hoſtien. in eodem cap. Vlt. verſus finem, ibi, quid ſi non erat hic venditurus. de Vſur.* ubi, relata prius ſententia *Innocentij*, quem ibi appellat (dominum, noſtrum) ſubdit, illam rationem, quodquo iure poteſt carius vendere ratione dubij temporis, eodem iure poteſt ratione dubij loci, non eſſe bonum ſimile, ſalua eius reuerentia; tum, quia, inquit, non eſt veriſimile, quod aliquis talem emptionem faceret, niſi multum ageret, ſicque hac *Innocentij* opinione daretur via figmentis, & uiderentur approbari uſurariorum baratte, tum quia, & laboris, & expenſarum itineris ratio eſt habenda.

14 Tertium, quia hæc *Innocentij* opinio (attenta opinionum concordia, quam adducit *Io. Andr. in d. capite vlt. num. 7. Verſ. quid ſi non erat venditurus.* quem ſequuntur *Laur. de Rodulph. in capit. conſuluit. par. 2. quæſt. 31. num. 13. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 23. Salic. in auth. ad hæc. ſub numero 17. quæſt. 20. Cod. de vſur.* & in effectu *Petr. de Anch. in cap. peccatum. quæſt. 6. ſub numero 11. ibi, quid è conuerſo in futuro venditore, & ibi, ego credo contrarium. de reg. iur. in 6. & Ioann. de Anan. in dict. capit. vlt. ſub num. 14. 15. & 16.*) non uidetur uera, quando illa poma non emuntur pecunia præſenti, ſed emuntur poſticipata ſolutione.

Ergo ſicut iſto caſu ſuſpecta eſt uenditio pomorum, eo quia illa præparatio ad uendendum maiori pretio in loco diſtanti, poteſt eſſe ſimulata ad augendum pretium, & ne, emens cum dilatione, uideatur emiſſe maiori pretio propter illam dilationem ideoque hæc ſuſpicio ceſſat, ſi emptio fieret pecunia præſenti, ita etiam & multo magis eſt ſuſpectum intereſſe mutui, quia mutuator ad illud conſequendum poſſet fingere præparationem ad negotiandum pecunias, ne mutuatarius uideatur illud ſoluere propter mutui commoditatem.

15 Quartum, quia prædicta opinio Innocentij poteſt procedere ſolum ubi ceſſaret fraus ſuppoſita uenditione cum dilatione temporis, ſecundum *Abb. in d. c. vlt. nu. 13. verſ. circa hoc in fine, de vſur.*

Ergo illicitum eſt mutuum, niſi appareat, quod ceſſet fraus.

16 Quintum, quia lucrum ceſſans non debetur, niſi præcedat mora, ſeu culpa debitoris, ut late ſecutus ſum *infra numer. 100. verſ. accedo.* ſed in mutuo ſponte facto, etiam de pecunia deſtinata negotiationem frugiferam, ceſſant mora, et culpa, ut argumentatur *Nauarr. in c. ſi fæneraueris. not. 15. ſub num. 42. verſ. quarto quod in fine, 14. q. 3.* pro quo argumento facit opinio, quam tenent *Sot. Io. Bapt. Lup. & Archiep. Florent.* et eam ex eis retuli *infra nu. 149.*

17 Sextum, quia lex Euangelica, de qua *ſupra quæſt. 1. numero 401. & 450. in fine*, præcipit ſimpliciter, ut ex mutuo nihil ſperetur, immò hoc idem præcipit ius naturale, quia eſſet uſura, quæ eſt contra ius naturale, ut dixi *ſupr. d. quæſt. 1. num. 403. & 404.* ergo impoſſibile eſt, ut is, qui mutuat, uelit non ſolum ſperare, ſed paciſci de lucro ceſſante: debet enim aut non mutuare, aut mutuando, debet abſtinere etiam a lucro ceſſante, quia licet ab initio ſit in eius poteſtate non mutuare, cum mutuum non ſit de præcepto, per ea, quæ dixi *ſupra*: tamen, ubi mutuet, non eſt in eius poteſtate paciſci, de lucro, per ea, quæ dixi *d. num. 407.* & ita dixerunt aliqui, ut refert *Medin. in ſuis tract. tomo 1. titulo de rebus per vſur. acquiſ. quæſtione tertia verſiculo ſecunda cauſa. columna 2. in fine, & tertio. initio. fol. 318. & 319.*

Pro hac opinione contra ampliationem adde, quę retuli infra *ſub nu. 167. verſ. prima.*

18 Quid dicendum in tanta quaſi licentioſa varietate opinionum, conciliationum, & diſtinctionum, contentatum in adductis confirmationibus, & argumentis, quam uarietatem uolui fideliter, ſed ſuccincte referre, ut cognoſcere poſſimus, Doctores, ita uarie, uoluntarijſque coniecturis, conciſe perplexe, & obſcure locutos eſſe, ut eis, ueluti teſtibus contrarijs, aut obſtinatiue ſingularib. quorum minus probant mille quam unus, ut ſcripſi *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. libr. 2. cap. 9. numero 375. & 553.* nulla poſſit adhiberi fides; etenim *Hoſtienſ. citatus ſupra num. 4. in prima confirmatione*, modo loquitur de mutuatario promittente quid certum lucri, modo loquitur de intereſſe, ſimpliciter debito ex mutuo; *Ioann.* citatus

Digitized by Google

in primo argumento num.9. contra Hoſtienſ. non loquitur in ijſdem prorſus terminis; rurſus *idem Innoc.* citatus *ſupra in ſecunda confir. ſub nu.6.* loquitur perplexe, & confuſe, & Hoſtien. qui contra eum tenet, & alij, qui conciliando, diſtinguunt, quos citauimus ſupra *nu.* 13.14.35. in 2.3. et 4. *argumento*, confuſionem non tollunt, ſed diſtinctionum varietate multiplicant.

19 Non diſcedo ab ampliatione, tum quia nititur validis rationibus, quas adduxi ſup. *n.2.* & 3. tum quia illa ſimulatio, malitia, fraus, & ſuſpicio, adductæ ſup. *numero* 10. contra ampliationem (ſit pace tantorum patrum dictum) ſunt (ſaltem hodie) inueriſimiles: quis enim noſtrum ignorat, innumera hodie, neceſſitate vrgente, eſſe inuenta commercia, & modos negotiandi ſuas pecunias, vt patet ex his, quæ ſcripſi ſupra *q.1. num.68. & ſeq.* quia commerciorum copia data, quis ſuæ pecuniæ fructum potius ex ſimulato, & vſurario mutuo: quam ex licito commercio volet acquirere, præſertim cum debitum ex mutuo non ſit magis ſecurum, quam debitum ex alio contractu?

20 Tota difficultas videtur remanere in ſexto argumento, cui tamen facile poteſt reſponderi, quod ſicut commodatum, dum gratis fit, eſt quidem commodatum, ſed ſi fiat pretio, deſinit eſſe commodatũ, & tranſit in contractum licitæ locationis, ſimiliter depoſitum ſi fiat pretio tranſit in contractum locationis, ſeu licitæ cuſtodiæ, ita etiam mutuum, ſi gratis fit, remanet mutuum, ſed ſi fiat non gratis, tranſibit in aliam ſpeciem contractus liciti, dummodo in eo adſit iuſtitia commutatiua, *Io. Azor. de inſtitut. moral. par.3. lib.5. tit. de vſur. cap.2. q.4. fol.455.* vel dic (& eſt idem) quod lex euangelica, & natura ipſa prohibentes, ne ex mutuo accipiatur vltra ſortem, reſpiciunt mutuum ſimplex, non autem mutuum, quod habeat qualitatem, quæ poſſit ſimplicis mutui naturam alterare: iuxta ea, quæ ſcripſi *par. præced. nu.69. et 70.* licet *Medin. d.q.3. Verſ. nec obſtat. & ſeqq. fol.320. & ſeqq.* nulla adhibita conſideratione, an eiuſmodi mutuum aſſumat potius naturã alterius contractus, ſed, inſiſtendo in terminis puri mutui, & ad hoc pluribus adductis exemplis, & ſolutionibus ad cõtraria, prius adducta, late oſtendat, licite ex mutuo exigi intereſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis.

Neque aduerſus reſponſionem hanc obſtat replicatio, quam faceret *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſputat.304. verſ. illud in primis, col.230.* dicens, quod mutuum in hoc eſt poſitum, vt detur aliquid ad vſum, quod datum fiat ſtatim accipientis, qui reſtituat poſtea tantundem in ſpecie, & bonitate, addens, quod pactum, vt inſuper aliquid reddatur, non deſtruit illud aliud, in quo mutui natura conſiſtat.

21 Quia huic replicationi reſpondeo, diſtinguendo: aut illud aliquid vltra ſortem, ex pacto reſtituendum debetur propter verum intereſſe lucri ceſſantis, ſiue damni emergenti, & tunc Molin. non videtur bene locutus, quia tunc natura mutui tranſit in naturam contractus innominati, ſeu locationis, inſtar commodati, cui ſi adijciatur certa merces, tranſit in locationem, per ea, quæ ſcripſi *hic ſupra.* & latius *part. præced. ſub num.70. & in hoc Molin.* videretur ſibi parum conſtitiſſe, cum ali dixerit, lucrum ceſſans, & expenſas deberi ex mutuo, non vi mutui, ſed vi alterius iuſti contractus, vt ſecutus ſum *par. præced. num.74.* aut non debetur propter verum intereſſe, & tunc denuò diſtinguo: aut ſupponimus, pactum eſſe contra ſubſtantiam, & formam mutui, & tunc vitiaret, & non vitiaretur, & ſic faceret ſimiliter, vt in præcedenti membro; contractum tranſire in aliam ſpeciem, nẽpe, in contractum fœneratitium, & vſurarium, per ea quæ ſcripſi *infra ampliatiom.20. numer.15.* aut ſupponimus, præfatum pactum poſſe eſſe contra naturam mutui, & tunc bene loqueretur Molin. quia non vitiaret, ſed vitiaretur, prout latius explicaui *d. ampliat. 20. nu.7. & 14.*

Firmata ampliatione, quod mutuatarius teneatur ex pacto ad intereſſe lucri ceſſantis, reliquum eſt, vt pro abſoluta explicatione interuſurij, & intereſſe procedamus ad ſubampliationes, ſiquidem materia eſt frequens, & veluti refugium, & ſacra anchora, ad quam mercatores ſæpe confugiunt.

Retenta ergo ampliatione. 22

Subamplia primo eã, vt ſicut quis poteſt mutuare ſub intereſſe cambij, ſi vere ad faciendum cambium parauerat pecuniam, quam mutuauit, vt dixi *ſupra in ampl. num.1. & ſeqq.* & etiam ſub intereſſe alterius negotiationis, pro qua vere pecuniam parauiſſet, vt dixi ſupra *nu.4.* ita etiam poſſit ficte cambire, id eſt, dare cambio ficto, ſub intereſſe cambij veri, ſi vere erat paratus dare cãbio vero, vt in his terminis loquuntur *Caiet. Nauar. Fabian. & Azor. quos ſecutus ſum ſupra d. num.1. in ampliatione, & pan. ſeqq. limit.7. num.3.* et ratio eſt euidens, quia cambium fictum, ſeu ſiccum ea ratione damnatur, quia eſt mutuum, at hæc ſubampliatio procedit in mutuo: ergo nihil refert, quod cambiũ ſit ſiccum.

Subamplia ſecundo, vt præſertim procedat, quando mutuans, vt mutuet, extrahit pecuniam a negotiatione, ſeu contractu, ex quo certum habebat lucrum, vt puta, quia illas pecunias tenebat ſuper cambijs, & cum bonis debitoribus, & vt rem vtilem, & gratam faciat amico, qui rogat, eas ſibi mutuo dari, extrahit a cambijs, & mutuat pro intereſſe, ſeu lucro nõ maiori, ſed minori eo, quod habebat ex cambijs; & mutuatarius ex mutuo conſequitur vtilitatem, quia ſe liberat a maiori intereſſe, nam, quicquid ſit de illo articulo (quando mercator erat paratus ire ad nundinas, & mutuat, de quo articulo ſcripſi *ſupra nu.4. in prima confirmatione, & nu.9. in primo argumento*, articulus huius ſubampliationis eſt citra controuerſiam, quia in illo articulo de mercatore, ituro ad nundinas, mercator non expoſuerat pecunias in negotiatione, ſed erat paratus exponere, & pactus eſt de lucro, quod in negotiatione forſan feciſſet, at in caſu huius ſubampliationis mercator, ſiue non mercator habebat pecunias, actu implicatas in cambijs, ex quibus maius lucrum percipiebat, quam ſit ſumma, quã deduxit in pactum cum mutuatario pro intereſſe lucri ceſſantis, † & diuerſum ſit iudicium inter actum, 24
et præparationem ad ipſum actum, per ea, quæ in alijs terminis notant *Rip. in rubr. n.11. cum pluribus ſeq. de iudic. extra late Dec. Cagn. & alij in rubric. C. de edend.* vnde ſicut in caſu, quo mercator præparatas ſolum habet pecunias ad negotiandum, vrget ſuſpicio fraudis uſurarum, cum facile mercator poſſit fingere, ſe iturũ ad nundinas, vt latius retuli *ſup. n.10. verſ. ratio.* ita per oppoſitum, quando eas habet iam implicatas, ceſſat ſuſpicio fraudis, et ceſſat etiam illa Incertitudo, an eſſet lucraturus, et demum magna debet eſſe differentia, an lucrum ſit in potẽtia proxima, ſeu in actu,

aut

Digitized by Google

ãut in potenria remota, ut poſt *D.Thom.* firm:t *Molin. de iuſt.tom.2. de contract.diſput.315. in fine, verſ.D.Thom. & diſp.ſeq.316.initio. col.276. & 277.* & ob iſtas rationes, orta lite in caſu huius ſubampliationis inter DD. Simonem, & Carolum ex vna, & D. Iacobum ex altera, omnes ab Auria, & Genuenſes ſuper ſumma ſcutorum 15. millium, quos Caſtellinus tenebat implicatos ſuper cambijs, & rogatus ab Odoardo, mutuauit eidem Odoardo cum pacto, quod pro intereſſe teneretur ſoluere eidem Caſtellino ſcutos ſex quolibet anno pro centenario. *Rot.diuerſ.deciſ.331. ſententiam, & deciſ. 372.domini conſuerunt.in impreſſis Romæ 1615.* quas citaui *ſup.ſub n.4.* cauſa iſta per quinque vices propoſitas, præſertim *Lunæ 6.Iunij 1611.coram Illuſtriſſimo Card.Lancellotto, & Vener. 1.Martij 1613.coram R. P. D. Vbaldo*, tenuit contractum huius mutui non fuiſſe vſurarium, ſed licitum.

Comprobatur hæc ſubampliatio, quia licet mutuator non poſſit paciſci de intereſſe lucri ceſſantis, ne facile aperiatur uia vſuris palliatis, tamen poteſt paciſci ad intereſſe damni emergentis, quia in eo nõ ita facile poteſt aperiri via fraudibus vſurarum, ſed caſus huius ſubampliationis eſt in pacto de intereſſe damni emergentis, ergo eſt licitus, *Boninſeg.tractat.de vend.ad temp.c.4.ſub n.2.3. & ſeq.*

25 Subampliatio tertio; vt in tãtum debeatur intereſſe, tam damni, quam lucri, vt mutuator, & mutuatarius poſſint ab initio cõtractus mutui paciſci, & cõuenire de certo intereſſe, fundato in veriſimili quantitates, vt ex communi omnium ſententia ſequitur *Nauar.in capit.ſi fœneraueris.not.15. ſub num.42. Verſiculo 3.inter in fine, 14.quæſtione* 3. & pro hac ſubampliatione adde quos ſecutus ſum *infra ſub numero 79. in tertio requinto*.

26 Confirmatur hæc ſubampliatio, quia etſi fructus officij vacabilis in Curia Romana ſint incerti, tamẽ officialis, qui accipit pecuniam in ſocietate officij, ſolet promittere ad rationem duodecim pro centenario quolibet anno, quia veriſimiliter ad eandem rationem officia reddunt, *Caſtrac.tractat.de ſociet.offic. cap. 3.ſub un.6. & 7. & cap.4.ſub num.52.* & latius *in cap. 10.ſub nu.7. & ſeq. Verſ.mos. & Vſus.* & ita inualuit vſus & ſeruatur quotidie in ſocietatibus officij, prout de hac conſuetudine, & vſu teſtantur *R.P.D. Acorãbonus Rotæ Decanus in quodã ſuo Voto impreſſo inter cõſilia Proſp. Farinacci conſ.15.nu.84.lib.1. et Hier.Gabr.* quem ſecutus ſum *ſupr.q.1.nu.260.*

27 Contrá hanc ſubampliationem, quod enim taxatio certi intereſſe ab initio ſit illicita, tenent *Sot.conſ. 230.circa præſentem.ſub num.9.ibi, nam licet ille. libro 4. Dec. in capit.1. cum venerabilis.num.64. ibi, taxatio Vero & conuentio.de except.idem Dec.conſilio 111. num.5. Verſ. ſecundo quia, & numero 14. verſ.ſecundo non obſtat. conſilio 116.in cauſa Aloyſii. ſub numero 6.ibi, iſta concluſio comprobatur & conſilio 119.numero 9.verſic.quinto pro iſta. & ſub num.10. verſ.negari non poteſt, Cagn.in l.curabit.numero 54.verſiculo ſed reſtat.et verſ. & generaliter. & Ioann.Bapt. Lup.§.6.numero 21. verſic.quæritur etiam.Cod.de act.empt. inter tractat.diuerſ.tomo 7.fol.121. Caſtrac. dicto capit. 10. numero 3. & ſeqq. vſque ad numero 7.incluſiue, Verſ.non tamen.* & loquendo de intereſſe taxato in contractu ſocietatis officij in caſu ſolutæ ſocietatis; & non reſtitutarum pecuniarum, *Rot. diuerſ.deciſ.192. circumſcript.numer.1. part.1.* & loquendo de intereſſe cambiorum, *Rot.diuerſ.deciſ.315.diu fuit.numer.7. parte 2.Ceſ. de Graſſ.deciſ.1.numer.2.de vſur.ead.Rot.diuerſ.deciſ.331. ſententiam.num.1.verſ.ex quibus.in Ianuen.pecuniaria, Lunæ 6.Iunij 1611. coram Illuſtriſſ.Card.Lancellotto, & deciſ. 371.domini cenſuerunt.numero 7.verſic. circa ſecundum. in eadem cauſa, Veneris 1. Martij 1613. coram R.P.D. Vbaldo*, &, loquendo de intereſſe generaliter, & ſimpliciter, *deciſ.325. dubium erat.ſub numer.1. Verſ. & in primis. coram eodem Illuſtriſſimo Card.Lancellotto, in Lucana locationis.Vener.18.Martij, & 29.Aprilis 1611. inter impreſſas Romæ anno 1615.* & ita tenent *communiter omnes*, moti ex doctrina *Baldi in l.11.rogaſti.§.ſi tibi.columna 2. Verſus finem, verſ.extra nota.ibi, quid ergo ſi mutuo.ff.ſi certpet.* dum ſcribit, quod ſi ego mutuo tibi decem, quæ tu promittis mihi reddere in nundinis, et caſu, quo non reddas, promittis mihi quindecim, et ex nunc, prout ex tunc, confiteris tantum mea intereſſe, et motiuato prius, quod talis promiſſio valeat, poſtea dicit, contrarium eſſe verum, quod eiuſmodi mutuatarij confeſſio de certa quantitate intereſſe non valeat, quia videtur fieri in fraudem, niſi probetur tale intereſſe per alias coniecturas; hancque *Baldi* doctrinam ſequuntur *Ioan.de Anan.in capit.vltim.nauiganti.ſub num.62.verſ.quærit etiam ibi.de Vſur. Alex.conſ. 27.viſo themate.verſus finem, numero 11.lib.4. Natt.conſ. 417.communitas.numero 5. & conſil.490 quamuis.numero 4.Couar.var.reſolut.libr.3.cap.4. ſub numero 5. verſ.ſeptimo eadem.Dec.et Rot.in locis ſupra proxime citatis*, et cum hac eadem doctrina concordant ea, quæ idem *Bald.* ſcribit *in leg.15.cum allegat.numero 6. in 4. oppoſitione, &
numer.10.verſ.ſed pone ſtatuto.Cod.de Vſur. & ex doctrina* 28
Anton.de Butrig. & aliorum, quos citaui *infra ſub num. 174.Verſ contrariam*. dum ſcribunt, pactum, factum cum genero, vt donec ſibi ſoluatur dos, recipiat certos denarios pro libra, eſſe licitum, † et generali-
ter, quod pœna, adiecta dationi quantitatis, præſu- 26
matur appoſita in fraudem vſurarum, et ob id non debeatur, vt pura, ſi non dederis centum, quæ mutuaui, promittis decem in ſingulos annos, ſecutus ſum *infra §.7.gloſſ.2.numero 46.extenſ.3.* † et quod cam-
bium taxato certo lucro in caſu, quo cambij ſolu- 30
tio non ſequatur, ſit illicitum, et contra *conſtitutionem Pij V.* ſcribit *Ioan. Azor.de inſtit.moral.part.3.lib.10. tit.de camb.c.8.verſic. quarta conditio.* et ſatis eſt expreſſum ib ipſa conſtitutione, quam ad hoc retuli *infra ſub numero 58. & numero 296. Verſ. confirmatur ſecundo*, et quod pactum, appoſitum in contractu ſocietatis officij, vt, diſſoluta ſocietate, currant fructus, ſicut, durãte ſocietate, loco damnorum, et intereſſe vſque ad integram ſatisfactionem ſortis principalis, non valeat, ſcribit *Nauar.conſil.25.quæſt.1.ſub num.4.verſ, ſecundo quod non valet.libro 5.titul.de Vſur.* et quod hæc ſit communis, et magis communis opinio tam Legiſtarum, quam Canoniſtarum, et Theologorum, relatis etiam formalibus uerbis *Diui Thomæ* in hac materia, teſtantur *R.P.D. Acorambonus Rotæ Decanus in quodam ſuo voto, impreſſo inter conſilia Proſperi Farinacci conſil.15. ſub nu.84. 85. & 86. lib.1.* et ab hac opinione in effectu non recedit *Caſtrac.tract.de ſociet.c.43. nu.4. & ſeq. & ſub nu.10.*

Ratio huius contrariæ ſententiæ eſt, tum quia in-
tereſſe ſolet eſſe uarium, et incertum, et propterea 31
uniformis præſtatio non poteſt attendi, *Natt. dicto conſil.417.numero 5.ſupra proxime citato, Rot.diuerſ.dicto deciſ.315.ſub numero 6.Verſ.quod idem par.2.* tum quia ſi pro certo pecuniæ quantitate taxaretur certum intereſſe,

Digitized by Google

tereſſe, utique in taxatione conſideraretur quantitas pecuniæ, quæ ſemper eſt certa, & eadem, & non diceretur conſideratum intereſſe, cum ſit varium, & incertum, & conſequenter pecunia videretur parere pecuniam, vt, motiuando, adducit *Caſ. de Graſſ. dec. 1. nu. 2. de Vſur.*

32 Pro reſolutione diſtinguo duas ſpecies taxationis.

Prima ſpecies eſt, quando taxatio venit fundanda ſuper certo intereſſe, quod ſit correſpectiuum alicui certo lucro, vt in caſu ſecundæ ſubampliationis, poſitæ *ſupra numero* 23. ſeu ſit correſpectiuum fructui, quem creditor ex re, ſeu pecunia, quam debitori daret, ſeu crederet, certo perciperet, vt in caſibus, de quibus *num. ſeqq.* et in hac prima ſpecie concludo, veram eſſe ſubampliationem, vt taxatio de certo intereſſe poſſit fieri ab initio.

33 Infero primo, confirmando hanc concluſionem, quod promiſſio certa, & taxata eſt licita, quando concurrit cum veriſimilitudine, et proportione fructuum, ita vt fructus veriſimiliter aſcendant ad intereſſe taxatum, *Rot. diuerſ. decıſ. 340. in quæſtione, ſub numero 2. parte 1.* quare, ſi emptor rei fructiferæ, puta, prædij, promittat venditori ſoluere ei certam annuam quantitatem pecuniæ numeratæ pro intereſſe, donec ſoluat pretium rei emptæ, et illa annua ſolutio taxata, ſit correſpectiua fructibus rei venditæ, vtique, concurrente iſta veriſimitudine, et proportione, illa taxatio certi intereſſe vniformis habetur pro probata, et attenditur, ut ex pluribus refert, et ſequitur *Caſ. de Graſſ decıſ. 1. alias 187. numero 3. 4. & 5. de vſur.* quem *Rot. Rom.* ſequitur tam in terminis huius illationis, *iuxta l. curabit. Cod. de act. empt.* quam in taxatione, habito reſpectu ad cambia, *vt in Rot. diuerſ. decıſ. 331. ſententiam. num. 5. Verſ. ideo etiam, & numer. 12. Verſ. ex quibus non obſtant. in Ianuen. pecuniaria Lunæ 6. Iunij 1611. coram Illuſtriſſimo Card. Lancellotto, inter impreſſas Romæ 1615.*

34 Nec obſtat, quod etiam fructus modo ſint maiores, et modo minores, et ideo taxatio non poſſit eſſe vniformis, etiam habito reſpectu ad fructus.

Quia huic obiectioni ſatisfeci *infr. ſub nu. 241.*

35 Subinfero, quod ſi fructus rei venditæ communiter accidentibus non ſoleant excedere quinque, vel ſex pro centenario, et tamen venditor, emptor loco intereſſe; et pro recompenſatione fructuum taxauerint ad rationem decem pro centenario, et ita emptor venditori ſoluere promiſerit, talis taxatio, vti nimis exceſſiua, et promiſſio non tenent, cum debeat fieri iuxta fructuum percipiendorum quantitatem, et non ſecundum rationem eius, quod intereſt uenditoris, ut, reprobata ſententia *Pauli de Caſtr.* ſequitur *Caſtrac. tract. de ſociet. offic. capit. 10. nu. 13. in fine, 4. & ſeq.*

36 Reſtringe primo eandem illationem, eiuſque ſubillationem, de taxatione facienda, iuxta quantitatem fructuum percipiendorum, ut non procedat in contractu cenſus, quia vt ſi ſtabilia, ſuper quibus imponitur, et uenditur cenſus, non ſoleant reddere ultra quinque pro centenario, ad hancque rationem taxari ſoleant fructus rerum ſtabilium, *Rot. diuerſ. decıſ. 651. propoſui numer. 2. p. 1.* et ita communiter ſeruetur, tamen annus cenſus, conſtituitur ad rationem ſex, aut ſeptem, uel octo, et quandoque uſque ad decem pro centenario, et ita cenſus conſtitui, et ſeruari ſcribunt *Io. Bapt. Lup. in l. 2. §. 2. ſub num. 60. C. de pact. int. empt. & Vendit. comment. 2. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 130. Virg. de Boccat. tract. de cenſib. parte 3. numer. 52. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. part. 3. libro 10. tit. de cenſib. cap. 21. verſ. quarto quia. & verſ. ad vltimum.* et quod cenſus ad rationem octo pro centenario, et cum pacto retrouendendi quandocunque ſit ualide impoſitus, et ſit licitus, et nullam contineat uſurariam prauitatem, tenuit *Rot. diuerſ. dec. 19. fuit concluſum. coram R. P. D. Cantuccio. in Rom. nullitatis cenſus 4. Februar. 1583. in impreſſis Romæ 1515.*

Ratio poteſt eſſe duplex.

Prima, quia contrahentibus licitum eſt ſe decipere uſque ad medietatem iuſti pretij, ut ſecutus ſum *infra ampl. 10. nu. 1. et 3.* ergo reditus, qui ualet quinque, poteſt emi, et uendi uſque in decem, quia nō excedit medietatem iuſti pretij.

Secunda ratio (et hæc uidetur iuſtior) poteſt eſſe, 37 quia, uendens cenſum, habet facultatem illum redimendi quandocunque, quæ facultas minuit pretium cenſus uenditi, ut referunt, et ſequuntur *Foller. tractat de cenſib. in verbo, vt vides. num. 6. verſ. & eſt aduertendum. tomo 6. parte 2. fol. 149. Nauar. in man. confeſſ. cap. 23. num. 86. Verſ. admonemus. & Io. Bapt. Lup. in d. l. 2. §. 3. num. 14. fol. 133. et communiter omnes in diuerſis locis;* quia grauamen illud, quod emptor ſibi imponit iterato uendendi quoties alteri libuerit, eſt pecunia æſtimabile, et ideo minoris emit, quam ſi emeret in perpetuum *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 5. art. 3. colum. 4. verſus finem, in confirmatione, fol. 595.* ſeu quia ſex ſubrogat hanc facultatem redimendi, ſeu pactum retrouendendi in partem pretij, *Franc. Zoannet. tract. de empt. & Vend. ſub pact. retrouend. num. 80. verſ. ſecunda illud. tomo 6. p. 1. folio 72. & Franc. Solſon. in lucr. laudem. cell. 10. ſub numero 32. tomo 10. part. 2. fol. 225. colum. 2. circa initium;* et quod ſit huius cenſus redimibilis iuſtum pretium, late ſcribit, recitando uarios diuerſarum Prouinciarum uſus, *Couar. var. reſol. libro 3. cap. 10. num. 2. & ſeq.* et quod pactum de retrouendendo domum, faciat, domum non poſſe tanti æſtimari, quanti ſi fuiſſet libere uendita, quia illud pactum dicitur pars pretij, ſequuntur late *Didac. Couar. d. cap. 10. numero 1. & Rot. diuerſ. decıſ. 746. in cauſa, nu. 5. in Rom. domus, Ven. 15. Ianuarij, 1588. coram R. P. D. Orano, inter impreſſas Lugduni 1612. folio 411.* et ampliatiue etiam in terminis *ad cap. ad noſtram de empt. & vendit. Rot. diuerſ. decıſ. 240. domini ſteterunt. n. 2. & 3. Verſ. & in conſtituenda, & Verſ. ideoque non obſtat. coram Reuerendiſſ. Marchiomontio, in Bononien. de Ballis, Ven. 8. Iun. 1607. in impreſſis Romæ 1615. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib. 8. tit. de empt. & vend. cap. 12. q. 3. verſ. de hac. col. 659.*

Et quod res, quæ ualet centum ſine pacto retro- 38 uendendi, ualeant ſolum ſeptuaginta, ſi uendatur cū pacto retrouendendi, refert, et ſequitur *Tiraquell. de retract. conuent. in præfat. num. 20. verſ. quartum, & ex eo Franc. Sol. vbi ſupr.* et quod pactum de retrouendendo in perpetuum facit, æſtimationem minui paulò minus quam in tertia parte, ſequitur *Rot. diuerſ. d. decıſ. 756. ſub numer. 5.* et quod tale pactum frequenter minuat quartam partem, uel ampliorem pretij, ſcribit *Nauar. hic ſupra proxime citatus,* et communiorem eſſe opinionem, quod pretium poſſit decreſcere uſque ad quartam partem, et non citra, ita ut res, quæ ualeret ſimpliciter duodecim, cum hoc pacto valeat nouem ſcribit *Io. Azor. in loco ſupra proxime citato,* et quod

aliqui

Digitized by Google

aliqui opinati ſint, ob hāc pactionem, integram tertiam partem iuſti pretij non eſſe diminuendam, ſed paulo minus, vel ſaltem minuendām non eſſe vltra tertiam, aut vtrumque vtamur benigna eſtimatione, quod pactum redimendi annuos reditus non poſſit iuſte diminuere reditus perpetui pretium vltra dimidiām eius partem, ſequitur *Conar. d. cap. 10. ſub num. 1.* & quod onus, impoſitum rei, minuat pretium illius rei, dixi *infra num. 154.*

39 Ergo ille reditus annuos ſcutorum ſeptem, vel octo, qui ſi libere venderetur, valet ſcutis centum quadraginta, poteſt ob facultatem, venditori conceſſam redimendi quandocumque, æſtimari ſolum ſcutis cētis cētum, & conſequenter iuſta eſt táxatio, quamuis excedat reditum precij.

40 E conuerſo infertur, quod res, vendita cum pacto eam redimendi ad emptoris libitum, pluris valebit, *Conar. var. reſol. lib. 3. cap. 9. ſub n. 3. verſicul. in hac denique, in fine.*

41 Reſtringe ſecundo, vt non procedat in contractu ſocietatis officij, quia etſi aliqua officia hábeant fructus certos, & vniformes, qui numquam aſcendant ad 12. pro centenário, ut ſunt officia equitum piorū, & liliorum, tamen ſocietas contrahitur ſuper dictis officijs ad rationem 12. pro centenario, vt ſecutus ſū *ſupra n. 26.*

42 Nota primo obiter ex hac reſtrictione, illiuſque ratione, quod iſte ſtylus ſoluendi fructus ad rationem 12. pro centenario in ſocietate officij, videtur ſumptus ex ll. ciuilibus, quas citaui, & explicaui *ſupr. q. 1. num. 288.* Sed diſſidet iſte ſtylus, ab illis ll. quia ſtylus nutrit lucrum ex iuſto ſocietatis contractus ll. vero, illæ nutriebant lucrum ex mutuo, & ſic vſurām.

43 Nota ſecundo, quod præfatę ll. ciuiles, nauticum fęnus permittentes, non ſunt *a cap. nauiganti, de Vſur.* neque ab alia Pontificia lege ſublatæ, *Conar. var. reſol. lib. 3. cap. 2. ſub n. 5. Verſ. ſecundo conſtat. & Io. Bapt. Lup. in d. cap. nauiganti, §. 1.* id eſt, poſt præfationem, *nu. 4. inter tract. diuerſ. to. 7. fol. 136.*

44 Contra hoc notabile, quod enim vſuræ nauticę ſint iure Canonico prohibitę, tenent *Salyc. in auth. ad hæc, ſub numero 25. in reſponſione ad quintum argumentū. Cod. de vſur. Stracch. tract. de aſſecurat. in præfat. ſub numero 26. & ſeqq. tomo 6. part. 1. fol. 359.* &, quod communiter receptū ſit, vſuras nauticas eſſe prohibitas per ius Pontificium *in d. c. nauiganti*, tam quoad forum exterius, quam quo ad forum interius, ſcribit *Nauar. in manual. confeſſ. cap. 17. de vſura circa cambia, ſub num. 285.* & quod leges ciuiles, veram vſuram permittentes, eſſent iniquæ, ideoque præter alia iura canonica merito abrogatæ ſint etiam per *Clem. vnicam. de Vſur. in Concilio Viennenſi*, ſcribit *Molin. de iuſtit. tom. 2. de contract. diſput. 304. verſ. erant vero iniqua, col. 237.* &, quod prædictæ ll. ciuiles de fęnore nautico ſint *per dict. capit. nauiganti*, abrogatæ non quidem quatenus ratione periculi concedebant aliquid accipere, ſed quatenus ratione etiam mutui incrementum aliquod permittebant, ſcribunt *Nauar. in loco ſupra proxime citato, & idem Molin. diſput. 318. in fine col. 285.*

45 Pro huius controuerſia notabilis (quod attinet *ad cap. nauiganti*) maiori intelligentia reminiſci oportet quod intellectus *dict. cap. nauiganti*, quo fęnus nauticū videtur prohibitum, ſunt quinque.

Primus intellectus eſt, vt illius cap. prohibitio habeat locum, quando deficit probabile periculum, cuius cauſa iuſte aliquid recipiatur, ſed tamen vani periculi ſuſceptio prętexitur, vt, hoc colore quæſito, creditor, qui nullum damni iuſtum metum habet, nec periculum aliquod vere ſubit, certus ſit de lucro vltra ſortem.

46 Secundus intellectus eſt, vt damnetur aſſecurationis contractus inter mutuatorem, & mutuatarium, quando pretium aſſecurationis eſt iniuſtum; ſecus ſi ſit iuſtum, etiam ſi obligatio de ineundo cōtractum aſſecurationis cum ipſo mutuatore præceſſerit.

47 Hi duo intellectus, quos referunt *Conar. d. cap. 2. ſub numero 5. verſ. primum equidem. & Verſ. tertio tamen. Stracc. vbi ſupra in prefat. numero 27. Ioann. Bap. Lup. in d. §. 1. numer. 1. 2. & 3. fol. 135. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 5. tit. de vſur. cap. 6. quæſt. 3. verſ. ſequitur ex dictis*, tenciuntur ab ijſdem in eiſdem locis, & à cæteris communiter.

48 Tertius intellectus eſt, vt damnetur aſſecuratio facta ex precedenti obligatione, ſecus ſi ſit facta libere, & iſte eſt intellectus communis, quem late retuli *ſupr. quæſt. 1. numer. 498. in tertia confirmatione*, vbi videas.

49 Quartus intellectus eſt, vt *in d. cap. nauiganti*, prohibeatur ſimpliciter mutuanti, ne aſſecuret mutuum, ita vt ſi aſſecurauerit, cenſeatur præſumptione iuris, & de iure vſurarius in foro exteriori ſine aliqua diſtinctione, quem intellectum retuli *ſup. d. q. 1. numer. 502.*

50 Quintus intellectus, qui à præcedenti quarto videtur differre ſolum in ratione prohibitionis, eſt, vt Papa eo textu prohibuerit mutuatori, ne poſſit aſſecurationis contractum cum mutuatario inire, non ea ratione, qua mouetur quartus intellectus, videlicet, vt obuiet fraudibus uſurarum, nempe, ſimulationibus aſſecurationum, cum mutuator ea mutuaret intentione, quatenus mutuatarius initurus foret ſecum aſſecurationis contractum, ſed prohibuerit hac alia ratione, quia ll. ciuiles de fęnore nautico, permittebant, aſſecurationis pretium augeri ratione mutui, quas ll. Papa in hoc uoluit corrigere, ut ex Molin. retuli *ſup. num. 44. in fine.*

51 His intellectibus relatis, duæ colligendæ ſunt reſolutiones.

Prima reſolutio eſt, quod, ſi leges ciuiles, quę permittebant uſuras, non eſſent alijs legibus ſublatæ, uirtualiter, & ſecundario ſatis ſublatę intelligerentur a conſtitutione pontificia *in d. cap. nauiganti*, ut patet ex allegatis *ſup. ſub num. 44. & 50.*

52 Secunda reſolutio eſt, quod *conſtitutio dicti cap. nauiganti*, non fuit edita ad tollendas uſuras à iure ciuili permiſſas, ſeu toleratas, quia uſura ſatis, & apertius eſt prohibita alijs iuribus, quę citaui *ſupr. q. 1. num. 401.* et uſurarum tolerantia ſatis eſt reuocata etiam ab eodem iure ciuili, ut ſcripſi *infr. ampliat. 10. ſub num. 45. Verſ. aduerte ſecundo.* neque fuit edita ad tollendas aſſecurationes, illarumque pretium, quia aſſecuratio, cum eius pretio, un utilis Reip. et licita, eſt omni iure permiſſa, ut ſecutus ſum *ſupr. quæſt. 1. num. 129. & 130.* ſed fuit ſolum edita ad obuiandam, & tollendas uſurarum fraudes, quæ in mutuo ſub fictis aſſecurationibus committebantur, et conſequenter fuit edita ad abrogandas ll. de fenore nautico, quia una cū pretio periculi permittebāt mutuatori ut aliquid exigere, ēt ratione mutui, ut retuli *ſup. n. 44. in fin.*

Reli-

Digitized by Google

Reliqua nonnulla pertinentia ad materiam huius notabilis, vide *ſupra quæſtione 1. num. 493. & ſeq. in 7. caſu.*

53 Nota tertio, quod vſura nautica duodecim pro cẽtenario, qua maior in iure ciuil. non permittitur, dicitur vſura centeſima, *l. nihil intereſt. ff. de naut. fæn.* & dicitur centeſima, quia quolibet menſe ſoluitur vnum pro centenario, ſicque in anno, qui duodecim conſtat menſibus, ſoluuntur duodecim pro centenario, & in centeſimo menſe ſoluuntur centum, quæ faciunt totum capitale; vnde centum nummi pariunt duodenos nummos annuos fęnoris, ſingulos vero menſtruos, & conſequenter vſura in centeſimo menſe, quo explentur anni octo, & menſes quatuor, adęquat ſortem, *Hier. Groslot. in l. lecta. initio, & num. 5. 8. 20. & 25. ff. ſi cert. pet. inter Repet. tom. 2. fol. 117. & 118. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 1. verſ. permiſſio autem. col. 15. fol. 531. Nauar. in capit. ſi fæneraueris, num. 14. not. 8. 14. quæſt. 3. Ioan. Bapt. Lup. in l. currabit. comment. 1. §. 3. numer. 21. Cod. de act. empt. inter tractat. diuerſor. tomo 7. folio 116. Boninſ. tract. de Vendit. ad temp. capit. 3. numer. 19. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 5. tit. de vſur. cap. 2. quæſt. 3. verſ. ſed vera.* & late etiam *Stracch. tract. de aſſecurat. in præfat. num. 18. & ſeqq. Verſ. vſura autem centeſima. tom. 6. p. 1. fol. 358.*

Quicquid in hoc decepti ſcribant *Gloſſ. 1. in capitul. 2. quoniam. diſtinct. 47. & Calder. in capit. nauiganti. ſub numero 7. de vſur.* dicentes, quod vſura centeſima in anno æquatur ſorti, *Accur. Azor. & Io. de Turrec.* quos impugnatiue citant *Stracch. dict. nu. 18. et Lup. d. §. 3. n. 30.*

Hæc nautica vſura, ſeu nauticum fœnus ita graue, aſcendens ad 12. pro centenario, concedebatur ſolum pro ſuſcepto periculo pecuniæ traiectitiæ, vt dixi ſup. *q. 1. n. 288.* ſed pro alijs commercijs minus graue permittebatur fœnus; nam mercatori, ſeu negotiatori non permittebantur, niſi vſuræ beſſes, ideſt, octo pro centenario, alijs vero indifferenter permittebantur ſemiſſes, ideſt, ſex pro centenario, & in contractibus Illuſtrium virorum trientes, ideſt, quatuor pro centenario fuerunt taxatę; *l. 26. eos. §. ſuper vſurarum Cod. de vſur.* Et ab hac centeſima, quę erat as, denominantur reliquæ vſuræ, nempe, vſura deunx, quæ eſt vndecim pro centenario, dextans, decem, dodrãs, nouem, bes, octo, ſeptunx, ſeptem, ſemis, ſex, quincunx, quinque, triens, quatuor, quadrans, tria, ſextãs, duo; vncia, vnum, vt refert, & ſequitur *Boninſ. d. cap. 3. ſub num. 18. & 19.* hæ enim ſunt partes libræ, vt ſcripſi *§. ſeq. gl. 3. ſub num. 33.* de quibus vſuræ ſpeciebus ſcribunt etiam *Hier. Groslot. d. l. lecta n. 3.* nempe de ſemiſſe, *nu. 25. 26. & 28.* de quincunce, *eod. nu. 28. de triente num. 29.* de beſſalis, *nu. 34.* de unciaria, & ſemiunciaria, *nu. 33. & Lup. d. §. 3. n. 20.* ubi de uſura menſtrua, & de beſſe, & alijs, *nu. 24. & ſeq.*

54 Infero ſecundo, confirmando eandem concluſionem, poſitam *ſup. n. 32.* quod ſi quis, ut mutuet, accipit ab alio ſub uſuris, uel minoris uendit agrum, & quid ſimile, poteſt ſtatim licite paciſci de damno, quia eſt præſens, & certum, *Card. Tolet. tract. de inſtr. ſacerd. lib. 5. c. 32. nu. 4. verſ. vno modo.* quare ſi quis ut mutuet a iudęo ſub uſuris, dato pignore, pignore, poteſt obligare mutuatarium ad ſoluendum 18. pro centenario in anno: item ſi mutuans erat paratus extinguere cenſum, ut in caſu, quem ſecutus ſum *infr. num. 276.* tunc nulli dubium, quod taxatio tenet, et eſt iuridica, ex quo damni emergentijs quantitas eſt omnino certa.

Extende nunc eandem concluſionem, poſitam *ſupra numer. 32.* de ualiditate taxationis, ut procedat nõ ſolum in foro fori, ut hucuſque uidemur locuti, ſed etiam, & multo magis in foro conſcientiæ, dummodo taxatio careat dolo, & fraude, per ea, quæ dixi *infra ſub nu. 61. declar. 2.*

Et hęc de prima ſpecie taxationis, poſita *ſupra nu. 32.* accedamus ad ſecundam.

55 Secunda ſpecies eſt, quando taxatio fundaretur ſuper incerto, & vario intereſſe, habito reſpectu ad quantitatem pecuniæ creditæ, & in hac ſecunda ſpecie concludo, veram eſſe opinionem, de qua *ſupr. nu. 27.* contra ſubampliationem, ut taxatio certi intereſſe ab initio ſit illicita.

56 Infero ex hac concluſione, (& inferendo confirmo eam) quod iſto caſu confeſſio partis nõ probat, quia eſt ſuſpecta de ſimulatione, et fraude uſuratum, *Bald. & Ioann. de Anan.* qui eum ſequitur de uerbo ad uerbum in locis citatis *ſupra ſub d. numero 27. Dec. conſ. 119. numero 9. verſus finem, ibi, quia videtur facta. Matth. Coler. tractat. de proceſſ. execut. part. 1. cap. 10. numero 96. Rot. diuerſ. deciſ. 325. numero 3. verſ. quod procedit. in Lucan. locationis, & deciſ. 331. ſententiam numero 1. verſ. ex quibus. & numero 3. verſ. nihilominus. in Ianuen. pecuniaria, coram Illuſtriſſimo Card. Lancellotto,* etiam ſi confeſſio ſit iurata, *eadem Rot. diuerſ. deciſ. 371. domini cenſuerunt. ſub numero 8. Verſ. tamen in ead. cauſa, Vener. 1. Martij 1613. coram R. P. D. Vbaldo, inter impreſſas Romæ 1615.* & etiam ſi ſit confeſſio utriuſque partis, & rationem reddat, utputa, quia aſſeruerint, quod ille creditor, requiſitus a multis, deſtinauerat illas pecunias conuertere in cenſibus, &, ſi in eis conuertiſſet, habuiſſet ſummam illius intereſſe, quam ipſi taxarunt; quia adhuc taxatio reiiceretur *Rot. d. deciſ. 325. num. 3. verſ. quod procedit.*

57 Declara primo eandem concluſionem, ut quamuis taxatio certi intereſſe, facta ab initio inter partes & confeſſio ſuper quantitate intereſſe non probent & non ſint attendendæ, tamen ſi illa taxatio, ſeu, confeſſio intereſſe aliunde probetur, utique illud intereſſe uſque ad quantitatem probatam erit debitum, *Bald. in l. 11. rogaſti. §. ſi. tibi. ibi, niſi probetur tale intereſſe, &c. ff. ſi cert. pet. Ioann. de Anan. in cap. fin. ſub num. 62. verſ. quęrit etiam. de vſur. Dec. conſilio 111. prope finem, ſub numer. 14. Verſ. ſecundo non obſtat.* & latius *conſilio 119. numero 10. in fine, & ſub numero 11. verſ. vnde ipſe concludit. Cagn. in l. 1. ſub numer. 51. C. de ſentent. quæ pro eo, &c. Matth. Coler. de proceſſ. execut. part. 1. capit. 10. ſub numero 95. & Rot. diuerſ. dictis deciſ. 331. num. 4. verſicul. amplius & deciſ. 372. numer. 8. verſic. tamen.* & quod taxatio certi lucri, quamuis a principio fuerit illicita, attamen per probationem poſtumodum ſubſecutam ſuſtineatur in uim probationis, ex communi Theologorum, & Iuriſconſultorum opinione ſcribit, et ſequitur *Ioan. Bapt. Lup. in l. currabit. §. 6. ſub nu. 26. & verſic. & quod dictum eſt. Cod. de act. empt. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 121.* & quod taxatio lucri in caſu non ſolutionis 58 cambij, prohibita *in conſtitutione Pij V.* reſtringatur ad taxationem, quam facerẽt campſor, & campſuarius, & non comprehendat taxationem, faciendã, a iudice, & ideo, prout ueniet facienda a iudice, ſeu arbitrio boni uiri, poſſit deduci in pactum, ſcribit tam in contractu cenſus, quam; in contractu cambij *Ioan. Azor.* quem ſecutus ſum *infra num. 294. & 296. verſ. declara, & verſ. confirmatur ſecundo.*

Infe-

59 Infero primo ex hac declaratione, quod in hac iuſtitia commutatiua, vt cuique ius ſuum tribuatur, vtile per inutile non uitiatur, *l. 15. cum allegas, & ibi Bald. ſub num. 1. in 3. & vlt. not. Codic. de Vſur.* & ideo licet non debeatur intereſſe, taxatum à partibus, ſeu intereſſe, quod debitor confeſſus eſt in contractu debiti tamen detur, ſi fuerit aliter probatum, ſeu debetur totum illud, quod erit probatum, per ea, quæ ſecutus ſum ſupra *nu. 57.*

Confirmatur hæc illatio ex his, quæ ſecutus ſum *infr. ampl. 20. num. 6. & ſeqq.* & *§. ſeq. gloſ. 7. num. 34. & 35.* vbi videas.

60 Infero ſecundo; quod ſuperfluitas: ſeu illicitum non vitiant licitum, ſed ipſa vitiantur, ideoque illicita intereſſe taxatio, facta a partibus, habetur pro non facta, *Crauett. conſil. 189. quando fœmina, ſub num. 8. verſ. circa ſecundum*, dicens, quod taxatio non reddit contractum illicitum, ſed reddit illicitam exactionem, & ideo, inquit, ſi creditor non exigat, quantum eſt taxatum, ſed quantum ſua interfuit, contractus non erit illicitus, ſed taxatio habebitur pro non facta, vnde non obſeruabitur, *Surd. conſil. 327. Rota Lucenſis. ſub numero 55. lib. 3.* dicens, quod etſi pactio de certo intereſſe ab initio non iuſtificetur; tamen, ſi iudici illud intereſſe conuentum, vel aliud minoris ſummæ videretur deberi poterit creditor illud exigere, non tanquam conuentum, ſed tamquam vere debitum, *Rot. diuerſ. in Iannenſ. pecuniaria, in ſæpe ſupra citatis deciſion. 331. ſententiam numer. 4. Verſ. amplius, & in fine deciſionis, coram Illuſtriſſimo Card. Lancellotto,* ſequens ex Crauett. ſupra citato, quod taxatio certi lucri non reddit contractum illicitum, ſed exactio, & *deciſ. 372. numer. 8. verſ. tamen. coram R. P. D. Vbaldo, inter impreſſis Romæ* 1615. dicens, quod taxatio per ſe non vitiat & ſuperflua, cum totum pendeat a probationibus, & ſuperflua, cum totum pendeat a probationibus, poſtea faciendis, ideoque, inquit, videtur habere implicitam conditionem, ſi probetur, ad tantam ſummam aſcendere intereſſe taxatum, ſicut, inquit, in ſimili videmus, quod confeſſio illorum, quibus de iure non creditur, minime vitiat contractum, quia ſuperfluitas regulariter non vitiat.

Confirmatur hæc illatio in eo, quod dicimus, ſuperfluitatem nō vitiare, ſed vitiari, quia, licet in cenſu apponatur aliquod pactum iniuſtum, tamen illud non vitiat cenſum, ſed vitiatur, vt patet ex his, quæ ſcripſi *infr. ampl. 20. nu. 9. & ſeq. confir.*

61 Subdeclara eandem declarationem poſitam ſupr. *n. 57.* vt probatio intereſſe taxati, vel nō taxati, poſſit fieri etiā per coniecturas, vt ex *Bald. & Couar. & alijs ſecutus ſum infr. num. 241.*

Declara ſecundo eandem concluſionem, poſitam ſupra *nu. 55.* vt procedat in foro fori, quia ius humanum, prohibendo taxationem, mouetur propter ſuſpicionem fraudis, & ad eam remouendam: & ita procedunt, quæ ſcripſi ſupra *num. 27.* hæcq. prohibitio tenet etiam in caſu particulari, in quo ceſſaret fraus, per ea, quæ dixi *ſupr. q. 1. num. 507. & 508. & ſub num. 531. corrobor. 2. q. 5. num. 100. in fin. & infr. ampl. 19. ſub nu. 2.*

Secus eſt in foro conſcientiæ, quod reſpicit non ſuſpicionem, & occaſionem fraudis, ſed reſpicit veritatem, & ſic dolum, & fraudem re ipſa, per ea, quæ ſcripſi *d. queſt. 1. num. 529. & ſub d. nu. 531. corroboratio. 2. & d. quæſtion. 5. ſub num. 100. verſ. primum, in fine, & infra ampliat. 29. num. 13. 36. & 37.* quare, ceſſante dolo, & fraude, tenet taxatio, prout declaraui *infra ſub numero 79.* & ita procedit, quod ſcripſi ſupra *nu. 25.* hancque totam declarationem cum ratione differentiæ habes etiam *infra num. 71. & 72. extenſ. 4. & 5. & ſub nu. 95. verſ. infero.*

Et hæc de tertia ſubampliatione, poſita *ſupra n. 25.* tranſeamus ad alias.

62 Subamplia quarto, vt mutuator poſſit paciſci non ſolum de intereſſe præſenti, ideſt, omnino proximo tempore mutui, vt in caſu huius octaue ampliationis, de quo *ſupra num. 1.* & in caſu magis claro, poſito *ſupra num. 23.* ſed poſſit etiam paciſci de intereſſe non in proximo, quia Doct. quos ſecutus ſum *ſupra num. 4. & 6. in 1. & 2.* confirmat. dum ſcribunt, licitū eſſe mutuum cum pacto, quod mutuatarius teneatur mutuatori ad intereſſe lucri ceſſantis, nullam faciunt vim in hoc, quod intereſſe eſſet magis, vel minus proximum, & ſtante hoc pacto, mutuatarius tenebitur ad intereſſe ſine alia mora, dummodo vere poſtea conſtet de intereſſe, quod mutuator paſſus eſt propter illud mutuum, & ita tenent virtualiter ij, quos citaui *infra num. 178. in 2. opin.* quam ſecutus ſum *nu. 183. verſ. finem.*

63 Confirmatur hæc ſubampliatio, quia in intereſſe, ſiue cito, ſiue tarde veniat, ſemper ineſt eadem iuſtitia, vt quandocunque euenerit, debeat emendari, ſi ex pacto, vel ex mora debeatur, & nulla poteſt excogitari ratio, vt debeat mendari, quod eſt proximum, & non quod eſt remotum.

64 Contra hanc ſubampliationem poſſent adduci ea, quę argumentando ſcripſi *ſupr. nu. 9. & ſeqq.* & virtualiter tenent ij, quos citaui *infra ſub numer. 177. in prima opinione, & Benunſ.* quem citaui *ſupra num. 24. in fine, verſ. comprobatur.*

65 Pro clara huius ſubampliationis, eiuſque materiæ reſolutione, & intelligentia diſtinguo duplex genus mutui.

Primum eſt mutuum cum pacto de emendando intereſſe totum, & quantum mutuator ob mutuum paſſus erit: & in hoc genere concludo, ſubampliationem eſſe veram, tum per ea, quæ dixi in ipſa ſubampliatione, tum quia etſi intereſſe remoto inſit maior ſuſpicio, & præſumptio fraudis vſurarum, tamen ſubāmpliatio loquitur, quando intereſſe clare probatur, & in claris ceſſant ſuſpiciones, & coniecturæ fraudis.

66 Extende primo hanc concluſionem, vt habeat locum in mutuo voluntario, quia etſi hæc extenſio ſit multum controuerſa, vt patet ex pugnantibus opinionibus, quas adduxi *infra numero 177. & ſequentibus*, tamen verior viſa nobis eſt opinio, quod intereſſe promiſſum debeatur etiam in mutuo uoluntario, & facit pro hac extenſione, quod ſcripſi infra *numer. 88.*

67 Subextende hanc extenſionem, ut præcipue habeat locum, quoad intereſſe damni emergentis, per ea, quæ ſcripſi inſr. n. 181.

68 Extende ſecundo, ut multum magis habeat locum in mutuo coacto; quia in eo maior ineſt ratio, ut intereſſe debeatur, tum quia in mutuatore coacto excluditur mutuandi uoluntas, quæ eſt primum inſtrumentum ad committendam fraudem uſurarum, & ad omnes actus: tum quia mutuatarius, qui per uim extorquet mutuum, ſemper eſt in mora: per ea, quæ ſcri-

Digitized by Google

78 *requiſ.* † Secundum requiſitum eſt, ut iſtud intereſſe
emergat ex illo mutuo, *Medin.d.q.3. verſic.primum. in
quarto requiſito,fol.329.* & non ob aliam cauſam, pu-
ta, ob propriam negligentiam, vel in curiam, vel ma-
litiam, *Conrad.in 4 requiſito, Mich.Sal.d.q.78. articulo 2.
controu.8.ſub num. 14.Verſ.quarta conditio, & numero 15.
verſ.ſequitur ſecundo.tomo 2.fol.251.& d.contr.9.ſub num.*
27. in ſecunda *conditione,folio 271.* & ſub al.js verbis
Card.Tolet.d.cap.32.numero 3.verſ.ſecundo etiam in fi. de-
clarans, ex mutuo procedere, quando, niſi mutoator
mutuaſſet, damnum non fuiſſet, ſeu lucrum non ceſ-
ſaſſet; & in hoc requiſito concordant omnes, *Nauar.
vbi ſupra in 3.conditione*, dicens, quod mutuatio, vel non
ſolutio debet eſſe cauſa amiſſionis lucri, decla-
rans, mutuationem non eſſe cauſam ceſſationis lu-
cri, quando mutuans habet aliam pecuniam, qua
poteſt negotiari, hęcque declaratio eſt etiam *Cardin.
Toleti de inſtr.ſacerdot.lib.5.capitulo 33.de lucro c.ſſ inte;
ſub numer.1 in ſecunda conditione*, quę tamen declaratio
non procedit, ſi aliam pecuniam, quam habet, deſti-
naſſet ad alios fines, veluti ad fortuitas neceſſitates,
nolletque negotiationi committere, *Nauar.vbi ſupr.
& Io.Azor.d.cap.5.not.2.il 1.* qui loquitur ſimplicius,
& minus ſtricte, dicens, poſſe lucrum exigi ex pecu-
nia mutuata, ſi erat parata negotiationi etiam ſi mu-
tuator habeat aliam pecuniam otioſam, quia mu-
tuator non tenetur hanc paratam extrahere a nego-
tiatione, vel mutuare otioſam, *& Mich.Sal.d.contrȣ.
9.ſub num.27.verſ.dixi autem fol.271.* dicens, quod om-
nes recentiores in hoc ſubſcribunt *Nauarro vbi ſupra*
quia pecunia parata, neceſſitati domeſticæ, & immi-
nenti non dicitur otioſa: ſed idem *Azor.dict.capit.5.
verſ.queres deinde, & Mich.Sal.d.controu.9.ſub nu.26.in 3.
conditione, in fine, verſ.ad hanc fol.272.* reſtringunt hanc
declarationem, vt ſi mutuator poſt mutuatam pecu
niam, quam parauerat negotiationi, mutauerit ani-
mum negotiandi illam pecuniam, ex tunc, quando
mutuat animum, nō poſſit pro tempore futuro præ-
tendere lucrum ceſſans, durante animo mutato.
79 † Tertium, quod exactum non excedat damnum,
*Conrad.in ſecundo requiſito. Mich.Sal.d.controu.8. verſic.3.
conditio,folio 251.* & hoc ſimiliter omnes, vel expreſſe
dicunt, vel ſupponunt, vt patet *infra numero 86.* Ve-
rum pro declaratione duo aduertenda ſunt: Pri-
mum, quod ſi inter mutuatorem, & mutuatarium
non eſt taxatum certum intereſſe; hoc requiſitum
nullam admittit difficultatem, ſecus ſi periculum
damni imminebat, & illud fuerit iuſto pretio inter
eos taxatum: quia tunc, ſicut damnum poteſt exce-
dere intereſſe taxatum, & tamen mutuatarius tene-
tur ſolum ad taxatum; ita etiam è conuerſo, ſi inter-
eſſe taxatum excedere damnum, ad taxatum tamen
debet teneri, cum vterque æque ſe expoſuerit fortu-
næ, prout dicimus in contractu aſſecurationis, *Me-
din.d.q.3.verſic.& in hoc. & verſ.ſecunda.fol.325.& 326.
Card.Tolet.de inſtruct.ſacerd.lib.5.cap.32 ſub num.4. verſ.
vno modo.* & latius, teſtando, hanc ſententiam eſſe
probabiliorem, & magis receptam tam inter Doct.
quam in ſcholis, *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.quæſtione 78.
art.2.controu.8.ſub numer.14. verſicul.ſecunda eſt. & ſeqq.
tomo 2.folio 250.* quod ſecutus ſum etiam *infra ſub nu-
mero 95.Verſic.infra.* Secundo aduertendum eſt, quod
iſta taxatio poteſt procedere in foro interiori, ſecus
in foro exteriori, vt declaraui *ſupra num.61.declarat.2.*
80 † Quartum, quod mercator potius expetat, ſuam pe-
cuniam negotiatione, quā mutuo augere, ſeu, quod
mutuans maluiſſet, ſibi ſortem retinuiſſet, et ſic vitaſ-
ſe damnum emergens, quam mutuare: et ſic recipere
aliquid vltra ſortem, *Conrad.in 3.requiſito*, & per alia
uerba *Rebuff.in d.gloſſ.Vlt.ſub num.14.in 2.requiſito*, licēs
requiri quod creditor non habuerit intentionem lu-
crandi per hanc uiam; ſed per uiam alterius contra-
ctus frugiferi: ſed à *Conrad.* diſcedit aliquantulum *Me-
din.d.quæſt.3.Verſ.tertia conditio.* dicens non eſſe neceſ-
ſarium, quod expeteret potius pecuniam ſub incerto
lucro negotiari, quā ſub aliquo certo mutuare, ſed
ſatis eſt, inquit, data ei prefata optione, eſſe in æqua
lance, ut magis unum, quàm alterum optet, quod
repetit etiam poſtea, *verſ.primum quod in 3.requiſito.fol.
329.col.2.* at *Sot.de iuſt.& iur.lib.6.q.1.art.3.poſt quartam
concluſionem,col.antepenult ibi.circumulant enim.folio 544.
Nauar.Vbi ſupra ſub num.53.in 1.condition.& Io.Azor.d.
c.5.Verſ.quæres an præterea.* longius diſcedētes, reijciūt
hoc requiſitum, & aiunt, non eſſe neceſſarium, quia
iuſtum, et iniuſtum, non in bonitate, aut prauitate
animorum, et intentionum, ſed in rerum, et operum
externorum æqualitate, et inæqualitate conſiſtit.
† Quintum, quod mutuum fuerit conſilij, et non 81
præcepti, quia ſi mutuatarius ſit in tanta, extremaq.
neceſſitate, ut mutuator teneatur ex præcepto cha-
ritatis illi ſubuenire, non debet ex illo mutuo exigē-
re damnum paſſum, uel lucrum ceſſans, *Conrad.in 5.
requiſ.* et per alia uerba *Rebuff.in d.gloſſ. vlt.ſub num.13.
in 4.requiſito*, dicens requiri, quod ille cui mutuatur,
non ſit in tam arcta neceſſitate, et mutuator in tanta
opulentia, ut gratis ei mutuare teneatur hoc requi-
ſitum impugnant *Medin.d.q.3. verſ.quinta conditio, &
ſeq.folio 326.& 327.Nau.vbi ſup.in 6.conditione, & Mich.
Sal.ad D.Thom.2.2.q.78. controuer.8. ſub num. 15. verſ.ap-
ponit.& hanc tomo 2.folio 252.* inquit *Nauar.* hanc non
extremam egeſtatem non eſſe neceſſariam, quia, e-
tiam ſi ſit extrema, non tenetur ex præcepto illi gra-
tis ſubuenire, imò, inquit, ſatisfacit, mutando, ut, cum
potuerit, ſoluat, et mutuare ſine intereſſe, eſſet do-
nare: et idem ſequitur *Ioann.Azor.d.capit.5.verſ.quæres
etiam*, quod exemplis oſtendit *Medin.d.quæſt.3.verſicul.
tertio videtur folio 327.* Verum poſſunt diſtinctione
concordari, aut enim neceſſitas, ſeu egeſtas eſt ta-
lis, vt exigat non mutuum, ſed eleemoſynam, ut pu-
ta, quia egens fame pereat; et tunc bene loquitur
Conrad. per ea, quæ ſcripſi *part. præcedenti ſub numer.72.*
aut neceſſitas non eſt eiuſmodi, ut puta, quia diues
ad ſaluandas merces, uel ad reparandam domum,
quæ imminentem minatur ruinam, indiget, ut ſibi
mutuentur ſcuti 200. et tunc bene loquuntur *Medin.
& alij*. † Sextum, quod exactio non infamet, 82
nec ſcandalizet aliquem, *Conrad.in 6.requiſito*, ſed
Nauar.in 7.conditione admittit iſtud requiſitum, quo-
ad euitandum peccatum ſcandali, non tamen ad e-
uitandā vſuram, quia vſura non oritur ex ſcandalo,
ſed ex iniuſtitia, quod idem per alia verba dixerat
*Medin.d.quæſtion.3.col.14.Verſ.conditiones.in 6. conditione.
fol.324.& verſ.primum quod.in primo requiſito, folio 329.*
† Septimum, quod iam paſſus fuerit intereſſe, quia 83
pro eo, quod non eſt paſſus, non poteſt agere, *Con-
rat.in 7. requiſito*, & per alia verba *Nauar.in 5. condi-
tione*, dicens, quod non debet recipere intereſſe pri-
uſquam conſtet, quod veriſimiliter lucratus fuiſſet,
& Card.Tolet.d.capit.33. numero 1.in fine,in 2. conditione,
dicens lucrum debere eſſe probabile, quia non ſuf-

Q ficit,

Digitized by Google

ficit, poſſe eſſe lucrum, ſed oportet, probabiles eſſe
rationes, & coniecturas, ipſum futurum eſſe, ſi fiat
negotiatio, & in hanc ſententiam poſſunt cumulá-
ri, quæ ſecutus ſum *infra numero 225. in 2. opinione, &*
numer.241. & in hoc etiam vel expreſſe, vel ex ſuppo-
ſito conueniunt omnes, & in fortioribus terminis
patet *infra numer.87. ex vndecimo requiſito*, & licet *Me-*
din.d.quaſt.3.verſicul.ſeptima conditio.folio 327. non deſi-
nat tentare etiam ab ea diſcedere, tamen poſtea *verſ.*
Verum quicquid.fol.328. & verſ.primum quod.in 6. requi-
84 *ſito, fol.329. col.2.* eam ſequitur. † Octauum, quod
mutuator non ſit vſuris aſſuetus, quia ex tali conſue-
tudine præſumeretur voluntas exercendi vſuras, &
pro hoc requiſito facit, quod ſcripſi *ſupra numero 4.*
hocque requiſitum excitat, & iure deſtruit *Nauar.in*
4.conditione, ſub numero 54. dicens in foro conſcientiæ
veritatem prȩualere præſumptioni, & ideo in eo fo-
85 ro neceſſarium non eſſe. † Nonum, ſit cauſa princi-
palis mutuandi ſit ſubſidium neceſſitatis, vitæ, ſalu-
tis, honoris, aut bonorum proximi, hocque etiam
requiſitum excitat, & reijcit *Nauar.in 8.conditione*,
æquiparans id primo requiſito, quod nos poſuimus
pro quarto *ſupra numer.80.* vt non ſit neceſſarium, ſed
86 tamen honeſtiſſimum. † Decimum, vt non capiat,
neque paciſcatur totum intereſſe, quod veriſimili-
ter expectatur, ſed ſolum tantum, quantum valet il-
la veriſimilis expectatio, *Nauar.in nona conditione*, &
ſub alijs verbis *Medin.in ſuis tractat.tomo 2. tit.de rebus*
per vſur. acquiſ.verſ.primum quod in 7. requiſito, folio 329.
col.2. Rebuff. in d.gloſſ.vlt.ſub numer.14. verſ.& in foro.in
primo requiſito, dicens, quod ex ſumma totius intereſ-
ſe dettahitur ſumma periculorum, & expenſarum,
quia lucrum intelligitur, deductis expenſis, labori-
bus, & periculis, *Menoch.tractat.de arbitr. iudic. libro 2.*
cent.2.caſu 119.num.5. Verſ.tertia eſt opinio. Ioann.Azor.
de inſtitut.moral.part.3.lib.5.tit.de vſur.capit.5.in 3.condi-
tione, quod retuli *lib.7. tit.de mutuo, capit.7. quaſt.6. in*
fine, verſic. quæres quando. Conrad.in ſecundo requiſito, di-
cens, quod exactum non debet excedere illud bo-
num, cuius perditio dicitur intereſſe, & *Card.Tolet.*
d.cap.33.num.4.verſ.alterum eſt.& ſeqq. qui hoc requi-
ſitum explicat ſub triplici deductione, prima eſt, vt
deducantur expenſæ, quas erat facturus in negotia-
tione, quæ aliquando maiores, aliquando mino-
res ſunt, aliquando fere nullæ, vt quando áliquis
ex eo, quod mutuat, relinquit emere rem, ſtatim
paratam minimo pretio, quam ſtatim abſque ex-
penſis venderet ſummo pretio, ſecunda eſt, vt de-
ducatur labor, ſi ſponte mutuat, ſecus ſi coacte,
quia tunc illum laborem, quem erat paratus exhi-
bere non deducit, ſicut operarius, qui cogitur ab
aliquo non operare, non tenetur a mercede operæ
deducere pretium, ſed integrum conſequitur, ſecus,
ſi non coactus ceſsáuit a labore, tertia eſt, vt de lu-
catur periculum, quia cum lucrum non ſit præſens,
ſed dubium, minoris ualet, quam centum, & iſtud
periculum non eſt æquale in omnibus, & debet ar-
bitrio boni, & timorati uiri penſari ad menſuram;
& dum iſtud periculum æſtimatur, multum cõducet
examinare, quanti alius aſſecuraſſet tale lucrum,
quibus omnibus penſatis, profecto uix tertiam par-
tem aliquándo lucri ſperáre poſſet; (*hæc Tolet.vbi*
ſupr.) & cum iſtis ſatis concordant, quæ ſecutus ſum
87 *ſupra numer.6. in 2.confirmat.* † Vndecimum, quod ex
pecunijs mutuatis non ſtatim exigat lucrum ceſſãs,
vt puta; ſi mutuauit álicui centum, non debet ſtatim
exigere lucrum ceſſans dando nonaginta, ſi forte lu-
crum erat decem, ſed debet mutuum dare integrum,
et expectare, ut ille det intra aliquod tempus; *Cardin.*
Tolet.d.cap.33.ſub nu.3.Verſ.primum eſt, et hoc eſt, quod
ſub alijs uerbis expreſse dicunt *Conrad.in ſeptimo requi-*
ſito, Medin.in 7.& 6. & Nauarr.in 5. conditione, quos re-
tuli ſupra numero 83. in 7. requiſito: quare idem *Azor.*
eadem parte 3.lib.9.tit.de ſociet.& c.c.14. ſcribit, ſpeciali-
ter, et quaſi contra æquitatem receptum eſſe, ut ſo-
cius ev ſocietate officij accipiat anticipatam ſolutio
nem fructuum, cum alioqui lucrum ex ſocietate non
deducatur, niſi ſocietate finitá, ſed tandem ipſe *dict.*
capit.5. verſ.dubium eſt.& quaſt.3. diſtinguit, ut ſi ſolu-
tio anticipata illius intereſſe fiat ex illumet mutuo,
ut dixi *ſupra*, ſit uſura; ſecus ſi fiat aliunde, et ſic mu-
tuum ſoluanit integrum, et integrum remaneat
apud mutuatarium, quia tunc illa ſolutio anticipa-
ta ſecundum ipſum non eſt illicitas huius *Azorii* di-
ſtinctioni non ácquieſco, quia uitium anticipatæ ſo-
lutionis non tollitur ex eo, quod ſolutio fiat non ex
re mutuata, ſed aliunde, neque anticipata ſolutio
in ſocietate officij eſt contra æquitatem, ut ipſe ait,
quia ſocietas officij eſt compoſita etiam ex ſponſio-
ne ſeu accedit illius naturæ, per ea, quȩ ſcripſi *ſupra*
quaſt.1. ſub num.301. & ſeqq.& 305. verſus finem, et de
natura ſponſionis eſt, vt ſpondens modicum pro ma-
gno, ſoluat anticipate illud modicum. † Duodeci- 88
mum requiſitum, quod rogatus mutuet pecuniam,
expoſitam negotiationi, ſecus ſi non coactus, nec
rogatus, ſed ſponte obtulit, nec pro mutuatarij uti-
litate a negotiatione pecunias extrahit, ſed ante mu-
tui contractum extraxerit, quia iſto caſu non poteſt
paciſci de lucro futuro abſque uſura, quámuis tales
pecuniæ ſint uere expoſitæ negotiationibus, et lu-
crum ſit probabile, et ipſe mutuator non habeat
alias expendendas, *Card Tolet.dict.cap.33.de lucro ceſ-*
ſante.ſub numero 2.verſ.conueniunt tertio. et cum hoc re-
quiſito concordat in ſubſtantia *Ioann.Azor.* quem in-
tegraliter retuli *infra num.179.in 3.opinione.* et concor-
dare uidentur huius 8. ampliationis termini, de qui-
bus *ſupra num.1.* alias facile aperiretur uia ad fœne-
randum, quæ claudi debet, per ea, quæ ſcripſi *ſupra*
num.10.& ſupr.queſtione 1. num.502. & ſub numero 524.
Sed hoc duodecimum requiſitum impugnant *Na-*
uar.in prima conditione in fine, dicens, nihil referre, an
mutuans ſit rogatus, et quæſitus a mutuatario, an
ultro mutuet, dummodo, quod ad' iuſtitiam com-
mutatiuam pertinet, ſeruetur, et *Mich.Sal.ad D.Thom.*
2.2.poſt quaſt.78.art.2.controu.8.ſub nu.15.verſ.apponunt
aliqui tomo 2.fol.252. dicens, hanc conditionem non
eſse neceſsariam, quia quamuis ex communi con-
tingentia nemo mutuet, niſi ſit rogatus, tamen ac-
cidit quandoque, ut amicus, intelligens neceſſita-
tem amici ſui, prȩueniat illum, offeratque illi mu-
tuum, imò inuitet, expliceteque ſe ex defectu illius
pecuniȩ poſse aliqua damna ſubire, et uelle ea lege
mutuare, ut ſi damna formidata euenerint, teneatur
præter ſortem illa ſibi compenſáre. † Decimumter- 89
tium, quod pecunia, quȩ mutuator, ſit expoſitá ne-
gotiationi, alias ſi mutuator non erat illam nego-
tiaturus, mutuator, accipiendo aliquid ultrá ſortem,
committeret uſuram, *Card.Tolet.d.capit.33.ſub num.1.*
Verſ.prima eſt. et cum hoc requiſito concordant *Mic.*
Sal.ad D.Thom.2.2.quaſt.78. art.2. controu.9. ſub num.26.

in

*in 3.conditione.fol.271.*dicens, mutuatarium non teneri ad lucrum ceſſans, niſi mutuator pecuniā, quā mutuat voluiſſet exercere negotia lucratiua, quare, inquit, non ſufficit illa potentia naturalis, & remotā, quæ omni conuenit pecuniæ, ſed requiritur potentia proxima, vt mutuātor velit, & poſſit, & *Ioann. Azor.d.cap.5.verſ.ſecundo notandum. col.460.* declarans hoc eſſe verū etiamſi alias pecunias teneret otioſas, quia ſatis, inquit, eſt, quod illas, quas mutuat, paraſſet negotiationi, prout latius eundem retuli *ſupra*
90 *ſub numer.78. in ſecundo requiſ.* † Decimumquartum, quod tempore contractus ſit veriſimile præfatum intereſſe, etſi omnino certum non ſit, *Medin. in ſuis tract.tomo 2.titul.de reb.per Vſur.ac quiſ.quæſt.3. verſ.primum quod. folio 329. colum.2.* & quod lucrum debeat eſſe probabile, quia non ſufficiat poſſe eſſe lucrum, ſed oporteat, probabiles eſſe rationes, & coniecturas, ipſum lucrum futurum eſſe, ſi fiat negotiatio quāmuis in hac probabilitate ſint gradus; quiā quędam lucrā certiora ſunt alijs: alias eſſe vſuram, ſcribit *Card.Tolet. dicto capitulo 33. in 3.conditione, & Ioann. Azor.dict.cap.5.Verſic.ſecunda.conditio.* & hoc etiam requiſitum ſatis continetur *in eiſdem, 1. 2. & ſeqq.* qua-
91 re eſt potius eorum declarātio. † decimumquintum, quod id, quod ratione intereſſe exigitur, ſit ita moderātum, vt tempore mutui ſit veriſimile dubium, lucrum futurum, cui creditur, fore plus, minuſue, quam id, quod exigitur, vt æqua ſit vtrinſque conditio, *Medin.in ſuis tractat.tomo 2.quæſtion.3. verſic. primum quod. in 2. requiſito.fol.329. colum.2.* ſed hoc etiam requiſitum ſatis videtur comprehenſum *in 2.*
92 *& 3.* † Decimumſextum, vt mutuatarius moneatur in mutuo de ſoluendo lucrum ceſſans, *Ioan. Azor. dict.capit.5.in quarta conditio. verſ.tertia conditio, in fine*, ſed hoc ſtat in ſuppoſito ſubampliationis, de qua
93 *ſupra numero 92.* † Decimumſeptimum, quod mutuator mutuet coactus vi, vel fraude: quia tunc vim, atque quaſi rapinæ iniuriām patitur, *Sot.lib.6. de iuſt. & iur. quæſt.1.artic.3.concl.1.verſ.reſpondetur ergo.col.2. & in 2. concluſ.folio 541. Menoch. de arbitr. iudic.libr.2. centur.2.caſ.119.numero 3. verſ.primo quidem. & Cardin. Tolet.de inſtruct.ſacerd.libro 5.capit.33. numer.2.verſ conueniunt ſecundo*, dicens, quod is, qui inuitus vi, vel fraude cogitur mutuare pecuniam, expoſitām negotiationi, poteſt licite paciſci de lucro ceſſante, ſed hoc requiſitum ſiue loquantur in foro interiori, ſiue in foro exteriori, non eſt neceſſarium, nam quia ij, qui firmant ampliationem, & ego illos ſecutus ſum *ſupra numero 1. & ſeqq.* nullām vim requirunt: nam quia ſi intereſſe, vti vſura, eſſet prohibitum, vis eam non redderet licitam: ideoque, tām mutuanti ſua ſponte, quam mutuanti coacte, vel eſt prohibitum, vel vtrique æque permiſſum, vt contra eundem *Sot.* quem citat *Menoch*, arguit *Nauar.* quem retuli *ſupra q.1.num.468.* quare intereſſe debetur non ſolum mutuanti coacte, ſed etiam rogato, & etiam mutuanti ſuo motu, & ſponte ſine rogatione, vt ſecutus ſum *ſupr.nu.88.in 12.requiſito.*

94 Hæc multiloqua, & varia Doctorum theorica circa conditiones neceſſarias ad iuſtitiam mutui, vt ex eo debeatur intereſſe conuentum, eſt reijcienda ex duobus.

Primum, quiā vnum requiſitum ſæpe conculcant in alio; ſicque multā ſuperflue repetunt, vt ſępe in eis notauimus; hæcque ſuperfluitas: poſtquam eſt cognita, non habet alius malum, quam ipſam ſuperfluitatem, ſed donec cognoſcatur habet hoc aliud malum, quod multum obſtat intelligentiæ.

Secundo reijcienda eſt, quia Doct.) ſalua ſemper corū pace, & reuerentia) in his requiſitis ſe, & alios nimis intricārunt; partim enim obſcure, partim ieiune, & partim non vere ſcripſerunt *Sot.de iuſt.& iur. lib.6.quæſt.1. artic.3.fol.540. & ſeqq. & Ioann.Bapt.Lup. in l.currabit.§.6. ſub num.12. verſ. ſed quoad intereſſe. & num.13. C.de act.empt.inter tract.diuerſ.tomo 7. folio 121.* dum arbitrati ſunt neceſſāriam eſſe moram, quorum opinionem confutauimus *infra numero 149.* obſcurius declārarunt *Nauar.Card.Tolet. & Ioann. Azor.* quia hi nec expreſſerunt in quo ſoro loquāntur; ab hacque obſcuritate non diſtare videtur prolixitas, qua vſus eſt *Mich.Sal.licet is d.contr.9.ſub nu.19.verſicul. qua vero,folio 262.* dicat, quod cum ipſe ſcribat theologice, non ſcribit, de probādo lucro ceſſante in foro iudiciali, cum hoc ſit munus Iuriſconſultorum: & non minori obſcuritate laborat *Menoc. tractat.de arb. iudic.libro 2.centur.2.Caſ.119. num.2. in fine, & numero 3. verſ.primo quidem.* & in alia impreſſione *num.7. cent.6.* quia etſi is loquatur de ſoro temporali, id eſt, de ſoro exteriori, & in eo dicat debere concurrere quinque. Primum, quod mutuātor mutuet inuitus, & a negotio, cui pecuniam deſtinauerat, abſtineat. Secundum, quod ille debitor moram in ſoluendo fecerit. Tertium, quod ipſe creditor ſit ſolitus negotiari, & lucrari. Quartum, quod debitor ſi ita diues, vt poſſit ſoluere debitum, alioquin ſi eſſet adeo pauper, ut non poſſet ſoluere, non tenetur ad hoc intereſſe lucri ceſſantis. Quintum: quod lucrum fuerit certum, utputā, quia habuerit præ manibus frugiferum contractum, &c. Tamen partim eſt obſcurus, & partim uidetur deceptus; eſt obſcurus, quiā non explicat, in quo genere mutui loquatur, & dato, quod loquatur de mutuo ſine pacto lucri ceſſantis, quamuis ab eo ceſſaret propter mutuum nihilominus adhuc eſt obſcurſu, quia in primo requiſito non explicat, ān inuitum, & compulſum intelligāt illum, qui ui, uel metu fuit compulſus: an uero intelligāt illum, qui nolebāt pecuniam negotiari, & deinde contra uolūtatem propriam deſiſtit a negotiatione, ut mutuet, & ſic ſibi ipſi uim facit, ac ſeipſū inuitum cogit, quaſi ille dicatur non inuitus, et non compulſus mutuare, qui pecuniam, quam mutuat, nulli parauerat negotiationi. Videtur etiām deceptus in pluribus. Primo, quiā ſi intelligebat inuitum, et compulſum hoc ſecundo modo, male ſequendo *Sotum*, retuliſſet, inuitum mutuare, quando eſt metu compulſus ā mutuatario. Secundo deceptus eſt, quia quod quis ſponte, uel coacte mutuet, non pertinet abſolute ad iuſtitiam lucri ceſſantis, quod debetur propter moram, et culpam mutuatarij, teſte *Nauar.* quem ſecutus ſum *ſupra q.1. nu.468.* et latius *hac eadem ampliatione ſupra numero 88. & ſub numero præcedenti in 12.& 17.requiſito.* Tertio eſt deceptus, quia ſi mutuat coacte, non eſt neceſſaria ulterior mora teſtibus his, quos ſecutus ſum *ſupra num. 114.reſtrict.1.& numer.117.* Quarto eſt deceptus, quia ſi mutuator habuit præ manibus contractum frugiferum, ut requirit quinto loco, ſuperflue requirit tertio loco, quod ſit ſolitus negotiari, et lucrari; cum ei, qui deſiſtit a contractu frugifero propter moram debitoris, non ſoluentis, debeatur intereſſe, etiam ſi

Digitized by Google

non ſit ſolitus negotiari, vt puta, quia eſſet mulier, per eá quæ dixi *infra ſub nu.268.*

95 Reiecta ergo tam varia, & tanta requiſitorum multitudine, concludo, quatuor conditiones eſſe neceſſarias, Prima conditio eſt, vt intereſſe ſit in ſpe vera, probabili, & veriſimili, & non ficta, & ſimulata per ea, quæ dixi *ſupra num.77.* Secunda quod hoc intereſse vere cauſetur ex illo mutuo, vt ſecutus ſum *ſupra num.78.* Tertia, quod ſit moderatum procedens a veriſimilitudine, vt dixi *ſupra numer.90.& 79.* & deductis deducendis, vt dixi, *numero 86.* Quarta, quod ſoluatur non in mutuo, ſed poſteá congruo tempore, vt dixi *ſupra numero 87.* Reliquas conditiones, a Doctoribus traditas cenſeo non eſse neceſsarias: & ſi quæ aliæ neceſsariæ viderentur, ad has quatuor reducuntur.

Et hæc de prima declaratione poſitá *ſupra num. 76.*

Declara ſecundo, vt procedat in táxatione factá ſine fraude, & cum bona fide; alias taxatio eſset iniuſta, & illicita, non ſolum in foro conſcientiæ, in quo loquimur, ſed etiam in foro fori, vt dixi *ſup. ſub nu.61. declar. 2.* & per ea, quæ ſcripſi *infra ampl.10. ſub num.5.*

Infero ſubdeclarando, quod taxatio debet eſse veriſimilis, & conformis communi euentui, & in adhuc moderata, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra ſub nu.83. 86.& 90.* ita vt ſi aliqua læſio contingat, eá tribui debeat fortunæ, et caſui, et non taxationis iniuſtitiæ, aduertendo etiam propterea, an intereſse lucri ceſsantis, ſeu damni emergentis formidati ſit præſens, vel remotum, quia pluris æſtimari debet intereſse præſens, quam futurum, iuxtá ea, quę ſcribit etiam *Card. Tolet. de inſtruct. ſacerdot. lib.5. cap.32. num.4. verſ. Vno modo. in fine*, cum magna ſit differentia an lucrum ſit in potentia proxima, vel in potentia remota, vt ſecutus ſum *ſupra ſub num.24.* & pluris ęſtimari debet intereſſe magis contingibile, quam non æque contingibile, & ſic etiam omnes caſus futuri, & incerti tam lucri, quam damni; & periculi, quando emuntur, & venduntur, æſtimantur pluris, et minoris, prout magis, & minus contingibiles, & propinpinquiores, et remotiores, quod idem ſeruatur in quauis ſpei uenditione, alias iſtis non conſideratis, illa taxatio eſſet iniqua.

96 Subamplia quinto, ut intereſse debeatur etiám de iure diuino, de iure naturali, de iure gentium, de iure canonico, et de iure ciuili, *Rebuff. in l. vnica in præfatione, numer.3. & ſeqq. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* et, quod ſit permiſsum omni iure etiám pontificio ſcribit *Ioann. Baptiſt. Lup. in leg. currabit. §.6. numero 1. Codic. de act. empt. inter tract. et. diuerſor. tomo 7. folio* 120. et quod debeatur de iure canonico, *Gabriel. in concluſ. lib.3. titulo de ſolut. concluſ.10. numero ſecundo, ampliat.1.* et, quod hęc concluſio, ut ſolito mercari, et negotiari debeatur intereſse lucri ceſsantis omni iure, humano, et diuino, et ſit canonizatá in ſcholis, et palatijs, ſcribit *Cagnol. in dict. leg. vnica, numero 37.* et, quod debeatur omni iure, ſcribit etiam *Rum. conſilio 103. quamuis ſub numero 4. verſicul. non obſtat. ibi, ſed aliud eſt, lib.1.*

Ratio, quare intereſse debeatur etiám de iure diuino, eſt, quia intereſse eſt damnum, *d. leg. Vnica. Cod. de ſen. quæ pro eo, &c.* et qui dat læſionem, ſeu damnū, debet illud emendare, etiam ex diſpoſitione iuris diuini, *Exod. c.22. num.5. ſi læſerit quiſpiam agrum, vel vineam, & dimiſerit iumentum ſuum, vt depaſcatur aliena: quicquid optimum habuerit in agro ſuo, vel in vinea, pro damni æſtimatione reſtituet.* quod habetur *in cap.4. ſi læſerit de iniur. & damn. dat. Rebuff. in d. præfat. numero 3. C. de ſentent. quæ pro eo, &c.* Et qui rem, ſeu pecuniam retinet, inuito Domino, dat cauſam, ut ille Dominus patiatur dānum lucri ceſsantis, ſeu damnum emergens: et qui cauſam damni dat, damnum dediſse uidetur, *Exod. d. capit.22. numero 6. ſi egreſſus ignis inuenerit ſpicas, &c. reddet damnum, qui ignem ſuccenderit.* quod habetur *in c.5. ſi egreſſus. eod. tit. de iniur. & damn. dat.* Ergo de iure diuino tenetur ad intereſse.

Ratio rationis eſt: quia prima, et originalia iuſtitiæ iura, quibus tam ſuperiora, quam inferiora reguntur, et ſtant, quaſi baſes, fundamenta, et fontes, in quibus cætera ædificantur, et á quibus cætera profluunt, ſunt tria nempe, *honeſte viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere, §. iuris præcepta. Inſtitut. de iuſt. & iur.*

Subampliatio ſexto (hæcque ampliatio infertur 97
ex præcedenti (ut mutuatarius teneatur mutuatori ad intereſse et in foro conſcientiæ, quia intereſse debetur etiam in foro conſcientię; *Rebuff. in l. vnica, gloſſ. vlt. numero 6. ampliat. 3. & Cagnol. ſub num. 46. verſ. 3. quia, C. de ſent. quæ pro eo,* etc. et ratio eſt: quia debetur etiam de iure diuino, ut ſecutus ſum *num. præcedenti*, et ius diuinum obligat in conſcientia, per ea, quæ dixi *infra ampl.19. nu.47.*

Imò, extendendo hanc ſubampliationem, mutuatarius, non ſoluens mutuum prefixo termino, adeo tenetur in foro conſcientiæ ſoluere intereſse, ut ad illud teneatur, nulla expectata ſententia, *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſput. 315. verſ. ratio eſt. col. 272.*

Subamplia ſeptimo, ut mutuanti debeatur inte- 98
reſse, non ſolum uigore pacti, uidelicet, quia tempore mutui erat paratus negotiari pecunias in commercio fructifero, et feceri pactum de intereſse lucri ceſsantis propter illud mutuum, ut hucuſque locuti ſumus in ampliatione, et ſubampliationibus *numero 1. & ſeqq.* ſed debeatur etiam ſine alio pacto tam mutuánti, quam cuiuis alteri creditori, ex quauis cauſa uigore ſolius moræ, ſi ob eam paſſus ſit intereſse lucri ceſsantis, ſeu damni emergentis, quia mora, et pactum in hoc æquiparantur, ut patet ex dictis *infra nu.151.*

Ratio ſecundum *Molin. de iuſt. tom.2. de contract. diſp. 315. Verſ. ratio col.272.* loquentem in debitore ex cauſa mutui eſt, quia in ipſa mora uirtualiter ineſt pactum; nam, inquit, eo ipſo, quod ſolutioni mutui præfigitur terminus, tacite et uirtualiter cenſetur interuenire pactum, quod mutuatarius teneatur ad intereſſe lucri, quo mutuantem priuat: ex quo non ſolui, in termino præfixo: nam terminus interpellat, et conſtituit in mora, ut dixi *infra numero 106.*

Meliorem nos rationem cenſemus eſse, quam adduximus *infra nu.100. Verſ. ratio.*

Extenſiones, et reſtrictiones *huius ſeptimæ ſubampliationis*, ſcripſi *infr. nu.268. & ſeq.*

Declara hanc ſubampliationem, ut mora ſola non 99
ſufficiat ad cauſandum intereſse lucri ceſsantis, ſeu dámni emergentis, niſi concurrant aliqua requiſita, in quibus Doct. non ſecus, ac in alijs articulis uidentur,

Digitized by Google

tur varij,& diſcordes; nam *Menoch.* intricate requirit quinque, vt, eum impugnando, retuli *ſupra num. 94. Paul. de Caſtr. in leg. 3. §. final. in fine, ff. de eo, quod cert. loc.* quem formaliter ſequuntur *Iaſon. in eod. §. in fine, ſub numero 8. Ioann. Bapt. Lup. in l. currabit §. 8. ſub numero 19. verſiculo ſed quoad lucrum. C. de act. empt. inter tractat. diuerſ. tomo 7. folio 121. Afflict. deciſion. 20. quidam nobilis. numero 2. Mohed. deciſ. 3. alias 208. de vſur. & eadem Rota Rom. ſæpiſſime, & alij communiter in diuerſis locis, dum in dict. §. fin. numero 3.* ſcribit debitorem moroſum tener ad intereſſe, quando certum eſt, quod fuiſſet lucratus ſi pecuniam habuiſſet, vt quia probatur, quod habuit præ manibus mercantiam, de qua fuiſſet lucratus, &, quia pecuniam non habuit, non potuit emere: videtur ex relatis verbis ſe reſtringere ad tria requiſita. Primum quorum eſt mora debitoris; Secundum eſt occaſio, ſeu merx parata negotiationi: Tertium eſt quantitas lucri, quod creditor negotiando feciſſet. Verum Rota ſecundum varias caſuum qualitates, his tribus requiſitis non contenta, plura videtur deſideraſſe, vnde cum articulus ſit controuerſus, frequens, neceſſarius, male forſan in iure intellectus, & difformiter in praxi receptus; agemus in primis de præfatis tribus requiſitis, inchoando hic *num. ſeqq.* a mora, deinde *num. 221.* agemus de occaſione, poſteà *numer. 238.* de quantitate lucri, et poſtremo loco *nu. 244. & ſeq. vſque ad nu. 268.* excluſiue diſcutiemus particulariter, an præfata tria requiſita ſufficiant, deducendo quæ alia deſideret Rota.

DE MORA DEBITORIS.

S V M M A R I A.

Mora debitoris, vt is teneatur ad intereſſe, ex communi concluſione eſt neceſſaria, nu. 100. Quæ ſit ratio, eod. nu. 100. in fine, & nu. 104. & 105.

Ampliatur primo, vt mora debeat eſſe inexcuſabilis, num. 101. Dantur duæ intelligentiæ reſtrictiuæ, ibid.

Ampliatur ſecundo, vt debeat probari concludenter, numero 102.

Ampliatur tertio, vt pactum in contrarium non valeat, n. 103. Quę ſit ratio, nu. 104. & 105.

Declaratur primo eadem concluſio, vt mora inducatur tam per interpellationem hominis, quam diei, num. 106. Subdeclaratur primo, vt ſufficiat interpellatio extraiudicialis, ibidem. Subdeclaratur ſecundo, an et quando ſit neceſſaria litis conteſtatio, nu. 107. & ſeq. Subdeclaratur tertio, quando interpellatio diei non ſufficiat, nu. 110. Subdeclaratur quarto, vbi debeat fieri interpellatio, nu. 111.

Declaratur ſecundo, vt mora ſit neceſſaria, etiam in caſibus, in quibus interpellatio non eſt neceſſaria, nu. 112. & 113.

Reſtringitur primo eadem concluſio, vt mora ſit neceſſaria in mutuo coacto, num. 114. Extenditur primo, præcipue ſi interuenerint etiam pactum de ſoluendo intereſſe, n. 115. Extenditur ſecundo, præſertim quoad damnum emergens, num. 116. Infertur primo, furem, ſeu alium illicitum exactorem teneri ad duplum pro intereſſe, &c. num. 117. Infertur ſecundo, quod mutuatarius doloſus poteſt teneri ad intereſſe, nu. 118. Infertur tertio, quod etiam alius doloſus debitor tenetur, numero 119. Infertur quarto, quod ſocius doloſus tenetur ad intereſſe ſocietatis officij, numer. 120. & ſeqq. Et quid, ſi ſocius eſſet particeps in dolo, numero 124. Et quid, ſocietate diſſoluta, num. 125. Explicatur hæc illatio, numero 126. & 127. Extenditur tertio, etiam ſi coactio fuerit iuſta, num. 128. & 129.

Reſtringitur ſecundo, quando creditor metu reuerentiali non interpellat, nu. 130. & 131.

Reſtringitur tertio in foro conſcientiæ, quando mutuatoris bona quia factus eſt impotens ad ſoluendum ſuo creditori, ſunt vili pretio diſtracta, num. 132. Contrarium, nu. 134. Diſtinguitur nu. 135. & 136.

Reſtringitur quarto in ſocio inuadente pecuniam communem, nu. 137. Extenditur hæc reſtrictio in negotiorum geſtore, num. 138. In inſtitore, n. 139. Et in quolibet inuaſore, n. 140. Infertur ex hac reſtrictione contra officialem, quod ſi ſoluta ſocietate officij, non reſtituit pecunias, tenetur interim ad intereſſe, 141. & ſeqq.

Reſtringitur quinto, quando intereſſe debetur ex pacto, & apparet de intereſſe, quia tunc, &c. nu. 148. Reiecta contraria opinione, nu. 149.

Reſtringitur ſexto, quando creditor facit debitori dilationem ad ſoluendum cum pacto, quod, finita dilatione, ſoluat debitum vna cum intereſſe decurſo, numer. 150. & 151. Primus caſus huius reſtrictionis eſt, quando venditor facit dilationem emptori, numer. 152. & ſeqq. & numer. 164. Reiecta opinione contraria, numero 163. Extenditur primo iſte caſus, præcipue quando venditor ſibi reſeruat dominium, &c. num. 154. & ſeqq. Extenditur ſecundo, etiam ſi non ſit data dilatio, ſed, &c. num. 167. & 178. Extenditur tertio etiam ſi res vendita ſit ſterilis, nu. 169. Contrarium, num. 170. Extenduntur dicta contra emptorem, non ſoluentem pretium, vt procedant contra venditorem, non tradentem rem venditam, num. 171. & 172. Secundus caſus eſt, quando gener facit dilationem ſocero ad ſoluendam dotem, &c. numero 174. & 176. Reiecta contraria opinione, de qua numero 175. Declarantur plures ſpecies huius ſecundi caſus ſub numero 176. Tertius caſus eſt, quando mutuator facit cum præfato pacto dilationem mutuatario, num. 177. & ſeqq. in quibus iſte caſus, adductis opinionibus; late examinatur, & firmatur, quod pactum ſit licitum, num. 183. in fine extenditur multipliciter, n. 184. et ſeq.

Reſtringitur ſeptimo, vt non procedat in eo, quia ex diſtractis alienam pecuniam retinet ſcienter ſine titulo, nu. 194. & ſeq. Infertur, quod, data nullitate ſocietatis officij, ſeu alterius contractus, pecunia, data pro illo contractu, nõ reſoluitur abſolute in ſimplex mutuum, nu. 207. & ſeq. Contraria opinio adducitur, & diſputatur, nu. 217. & ſeq.

Venditor, qui recipit pretium, & non conſignauit rem tenetur ad vſuras, ſeu intereſſe, quod emptor ſoluit pro pretio ſoluto, etiã receſſet infructifera, nu. 172.

Leg. currabit. habet locum in omni contractu correſpectiuo, nu. 173. in fin.

Coactus ſemper interpellat, nu. 114. in fin.

Fur ſemper dicitur debitor moroſus, nu. 117.

Reſciſſionem contractus petens, & non reſtituens accepta illo contractu, non auditur, quia requiritur actus retroſimilis, num. 142. An accepta debeat realiter offerre, nu. 143. Et an hæc oblatio debeat fieri, etiam parte non petente num. 144.

Cenſus vt extinguitur, requiritur actus retroſimilis, numer. 142.

Pretij pars dicitur onus appoſitum in contractu venditionis num. 154.

Mora non eſt neceſſaria in contractu vltro, citroque obligatorio, num. 157. & 158.

Fructus pignoris dotalis non computantur in ſortem, ſub numer. 174. confir. 1.

Vidua poteſt a parte, qui ei nondum ſoluit dotem, & ab hære-

dibus meriti, ſi non reſtituant, fructus pro ſe alenda accipere, & quid ex forma ſtatutorum Vrbis, ſub nu. 174. confirmatione 2.

Gener an, & quando poſſit conuenire, & accipere fructus dotis, explicatur quinque factis ſpeciebus. ſub nu. 176. verſ. pro pinguiori, & ſeq.

Pupilli debitor ſemper dicitur in mora, nu. 195.

Reſtituere rem alienam tenetur, qui eam inuenit, alias dicitur rapere, nu. 200.

Poſſeſſor malæ fidei tenetur etiam ad fructus, quos dominus frui potuiſſet, nu. 201. Qui dicatur malæ fidei poſſeſſor, numer. 202.

Soluta ſocietate officij per mortem officialis, hæredes non reſtituendo pecunias, dicuntur mora, ſecus ſi ſoluta ſit per mortem ſocij, nu. 196. & ſeq.

Fructus rei alienatæ a minore ſine ſolemnitate, &c. ſunt minori reſtituendi, reſſa alienatione, nu. 203.

Fructus data nullitate, contractus ipſo iure, ſunt, non expectata petitione reſtituendi, nu. 204. 205. & 214.

100 ACcedo ad primum de mora debitoris, & concludo, eã eſſe neceſſariam, alias intereſſe non deberi *l. 40. lecta. ibi, nec ante ſortis non ſolutæ Vſuras, &c. ff. ſi cert. pet. Rebuff. in l. vnica, in præfatione. num. 23. in fine, C. de ſentent. quæ pro eo &c. Hier. Gabr. conſilio 78. in vſu eſt numero 4. lib. 1. Rot. coram R. P. D. meo Cauaglerio, in Leodien. pecuniaria, Lun. 30. Martij 1615. verſiculo item quod, & in fine*; vbi loquitur tam in lucro ceſſante, quam in damno emergente, &, loquendo tam in intereſſe, quam in damno, *Rot. diuerſ. deciſ. 771. mandatum. numero 1. in Rom. cambiorum, Lunæ 17. Decembris 1584. coram R. P. D. Gypſio, in impreſſis Lugduni anno* 1612. &, loquendo tam in lucro, quam in damno, *Ioann. Bapt. Lup. in l. currabit. §. 6. numero 9. verſic. prima quod Cod. de act. empt. inter tractat. diuerſ. tomo 7. folio 120.* & tam in lucro, quam in damno, & intereſſe, *Rot. diuerſ. deciſ. 289. domini dixerunt. numero 1. in Rom. ſocietatum, coram Reuerendiſſ. Sacrato, in impreſſis Lugduni anno 1612. quæ eſt iterato impreſſa Romæ 1615. in ordine deciſ. 362.* & in lucro ceſſante, *Scacch. tractat. de mercatur. part. 4. titul. de contract. mercat. num. 3. tomo 6. parte 1. folio 298. & Rot. diuerſ. deciſ. 331. ſententiam. numero 9. verſicul. nec facit quod hic. in Iauuen. pecuniaria, 6. Iunij 1611. coram Illuſtriſſimo Cardin. Lancillotto, & deciſ. 372. domini conſuerunt. num. 6. Verſ. non obſtat. in eadem cauſa, Vener. 1. Martij 1613. coram R. P. D. Vbaldo, inter impreſſas Romæ 1615.* & loquendo in damno emergenti ex mutuo, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſtione 78. artic. 2. contron. 8. numero 17. tomo 2 folio 252.* & ita ſentiunt communiter *omnes*: nam *Paul. de Caſtr. in leg. 3. fin. numero 3. verſus finem, ſub nu. 4. & ſub numero 6. ff. de eo, quod cert. lo. Affl. deciſion. 20. quidam nobilis. numero 1. Mobed. deciſ. 3. alias 208. dux Seſſæ. initio, de vſur.* & latiſſime *Gabr. in concluſ. lib. 3. tit. de ſolut. concl. 10. numer. 1. & alij, quotquot ſunt in diverſis locis*, dum quærunt an debitor teneatur ad intereſſe, loquuntur aperte de debitore moroſo, qui non ſoluerit in tempore, quare hoc requiſitum nemo ignorat.

Ratio huius concluſionis, quare mora ſit neceſſaria, eſt, quia mora æquiparatur furto, ſicque moroſus debitor æquiparatur furi, vnde ſicut fur tenetur non ſolum rem furtiuam reſtituere, ſed etiam ſatiſfaceret pro intereſſe lucri ceſſantis, *Medin. in ſuis tractat. tomo 2. tit. de rebus per vſur. acquiſ. verſicul. maius dubium. folio 320*, quia retinet rem, inuito domino: ſecus, ſi eam acciperet, & retineret, domino conſentiente, quia tunc non teneretur ad intereſſe lucri ceſſantis: ita etiam ſi debitor retineat pecuniam poſt moram, dicitur eam retinere quaſi fur, inuito domino, ſed ſi eum retineat ſine mora, dicitur retinere de voluntate domini.

Amplia primo hanc concluſionem, vt mora debeat eſſe inexcuſabilis, quia difficultas, ſeu quiuis caſus aduerſus, qui impediat obligatum, ne adimpleat obligationem, excuſet eum a mora, & tarditate, vt late cumulat, et ſequitur *Forcat. tractat. de mora, part. 3. numer. 1. tomo 6. part. 2. fol. 437.* et ideo ſi mutuatarius ſine culpa ſua factus eſt pauper, ſeu aliter impotens ad ſoluendum, non tenetur ad pœnam, neque ad intereſſe lucri ceſſantis, *Archiepiſc. Florent. tractat. de vſur. capitulo 2. §. 22. numero 39. tomo 7. folio 83. Rota Genuen. deciſ. 99. in cauſa. numero 2. in fine, & numero 3.* et quod ita velint Theologi, refert, et ſequitur *Afflict. deciſ. 20. quidam nobilis, num. 3.* et quod non ſit exigenda pœna, ſcribit *Cardin. Tolet. de inſtruct. ſacerd. libro 5. capitulo 33. numero 2. verſ. tertia eſt.* et, quod ſi mutuatarius tempore accepti mutui erat potens ad reſtituendam ſortem, adueniente tempore ſolutioni præfixo, et deinde morbo, infortunio, vel alio quocunque caſu ad eam redactus ſit egeſtatem, qua compulſus ſit eſſe in mora, non teneatur ad damna, quæ ex illa mora mutuanti contingerint, niſi a principio ita conuenerint, ſcribit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 78. artic. 2. controu. 8. ſub numero 17. verſicul. dico ſecundo, folio 253. in fine*, imò ſi mutuator probabiliter cognoſcat, ſeu ſciat, mutuatarium non poſſe ſoluere tempore ſtatuto, et pœnam apponat animo eam exigendi, eſſet vſurarius, *Card. Tolet. d. c. 32. ſub nu. 1. Verſ. ſecunda vt.*

Intellige primo hanc ampliationem, vt debitor, ſeu mutuatarius, qui ſine ſua culpa non potuit tempore præfixo ſatisfacere, ſit excuſatus quoad pœnam, et quoad lucrum ceſſans; vt in his terminis loquuntur *Forcat. Archiepiſ. Florent. Rot. Genuen. & Affl. ſupra citatis.*

Secus quoad lucrum, quod debitor poteſt conſequi, adimplendo, et ſatisfaciendo, quia, ſi ſit in mora, et non adimpleat, non poteſt illud conſequi, etiam ſi mora ſit excuſabilis, ideſt, etiam ſi caſo aduerſo fuerit impeditus, quominus potuerit adimplere, vt ſecutus ſum *ſupra quæſtione 1. num. 372. & ſeq. Verſ. tamen*, quare ſi emptor domus, tempore præfixo non ſoluerit pretium, eo quia ſine vlla ſua culpa inciderit in magnam paupertatem, ita vt illud ſoluere non potuerit, tamen tenetur ad intereſſe, quod eſt habito reſpectu ad penſiones domus, vt per omnes de Conſilio fuiſſe tentum teſtatur *Affl. d. deciſ. 20. numero 4.* quia iſto caſu debitor lucratur, et aliud eſt, quod euitet pœnam, et damnum, aliud, quod conſequatur lucrum.

Secus etiam quoad damnum, quod mutuatori, ſeu alteri creditori emergit propter moram debitoris: quare licet debitor ob magnam paupertatem, in quam ſine ſua culpa incidit, fuerit in mora ſoluendi, tamen ſi creditor ob eius moram, creditoribus eum cogentibus, paſſus ſit ſubhaſtari domum valentem ſcutis 1000. et diſtrahi pro ſcutis 800. tenebitur debitor ad illos 200. quia Doctor. quando excuſant a mora, loquuntur ſolum quoad euadendam pœnam, et obligationem ad intereſſe lucri ceſ-

ſantis:

ſantis: & ratio differentiæ eſt, quia damnum emergens efficacius debetur, quam lucrum ceſſans, vt patet ex his, quæ late ſcripſi *infr. nu. 270. & ſeqq. & numer. 275. & num. 132.* quare facilius poteſt abdicari ius quærendum, quam ius quęſitum, vt ſecutus ſum in *meo tract. de indic. cauſ. lib. 2. cap. 2. ſub n. 290. & ſeqq. & dixi etiam infr. ſub nu. 272.* ſed lucrum ceſſans eſt ius quærendum; & damnum emergens eſt ius quæſitum, quia minuit patrimonium, vt patet ex his, quæ ſcripſi infra *num. 272.*

Intellige ſecundo, vt debitor, qui ſine ſua culpa factus impotens non ſoluit, & ideo excuſatur a pœna, & ab obligatione ad intereſſe, vt dixi ſupr. in ampliatione, remaneat excuſatus, etiam quod poſtea efficiatur diues, & potens, quia ſemper remanet excuſatus ab illa mora, ſed non ab alia: ſicut enim in obligationibus conditionalibus ſufficit, ſemel extitiſſe conditionem, vt inducatur obligatio, licet conditio non duret, ut ſecutus ſum ſupra *q. 1. n. 143.* ita etiā ſufficit, ſemel extitiſſe legitimum impedimentum: quicquid prolixe ſcripſerit *Mich. Sal. d. controuerſ. 8. nu. 17. verſ. refert, & ſeq.*

102 Amplia ſecundo, vt mora debeat probari concludenter, cum ſonet in culpam, *Rot. diuerſ. deciſ. 539. fuit reſolutum, num. 1. parte 1. & coram R. P. D. Caualerio, domino meo, in Leodien. pecuniaria, Lun. 30. Marty 1615. in verſ. item quod:* immo ſonat in furtum, vt dixi ſupra *n. 100. verſ. ratio.*

103 Amplia tertio, vt in tantum requiratur mora, vt pactum, quod intereſſe debeatur, etiam mora ceſſante, non valeat, *Aret. conſ. 151. viſo themate. colum. fin. verſ. ad ſecundum dubium. & Crauet. conſil. 320. Thomas. numero 2. quos ſequitur Rot. diuerſ. deciſion. 771. mandatum, numero 1. in Romana cambiorum, Lun. 17. Decembris, 1584. coram R. P. D. Gypſio, inter impreſſas Lugduni 1612.*

104 Ratio huius ampliationis eſt, quia valde iniquum videtur, quod vno, eodemque tempore quis obligetur, & conſtituatur in mora, *Rot. d. deciſ. 771. ſub numer. 3. & verſ. & interpellationem, & ſcripſi ſupra q. 1. nu. 386. & 387.* imò, tantum abeſt, ut mora oriatur cum ipſa obligatione, vt neque oriatur ex interuallo ſtatim atque obligatus interpellatur, cum adhuc poſt interpellationem requiratur tantum temporis ſpatium, ut obligatus poſſit commode obligationem adimplere, vt ſcripſi *eadem queſt. 1. num. 371. & ſ. ſeq. gl. 5. num. 9.*

105. Ratio clarior meo iudicio eſt, quia, ſemota mora debitoris, ſi creditor aliquod intereſſe, ſeu damnum patitur, eo qui debitor non ſoluit, eicitur uolutarie, ſeu ex ſuāmet culpa illud pati; imo, (*quod quis ex culpa ſua damnum ſentit, non intelligitur damnum ſentire,*) *leg. 203. quod quis, et leg. 130. is damnum, ff. de regul. iurium,* cum ſimilibus in ſimili articulo adductis per *Bereng. Paul. in l. vnica nu. 20. et 21. C. de ſent. quæ pro eo, etc. inter Repeten. tom. 8. fol. 485.* prout neque volenti infertur iniuria.

Intellige hanc ampliationem, vt procedat quando inter creditorem, & debitorem non eſſet initum pactum, quod debitor teneatur ad intereſſe: quia tunc circumſcripto hoc pacto, & circumſcripta mora, eſt impoſſibile, vt debitor teneatur ad intereſſe, & ita procedit ampliatio, & ratio pro ea adducta.

Secus quando creditor, & debitor in contractu crediti paciſcerentur de intereſſe: Quia tunc aliud pactum ſuperadditum, quod teneatur ad intereſſe, etiam mora ceſſante, intelligitur de mora per interpellationem hominis.

106 Declara primo extenſiue eandem cōcluſionem, vt debitor ita dicatur moroſus, quando eſt interpellatus ab homine, quia regulariter per interpellationem quis conſtituitur in mora, *M. Ant. Bauer. tractatu de mora, part. 1. numer. 1. et ſeqq. tomo 6. parte 2. fol. 405.* ſicut quando eſt interpellatus à die, quia dies interpellat pro homine, vt ex regula, multipliciter eam ampliando, & limitando; firmat *Gabr. in concluſ. lib. 3. tit. de ſolut. concl. 9. numero 9. et ſeqq. et Marc. Anton. Bauer. d. tract. de mora, par. 2. numero 1. et ſequent. fol. 408.* et quod ad inducendam moram, non ſit neceſſarium, ut creditor interpellet debitorem, vt ſoluat, quando in contractu debiti eſt appoſita dies ſolutionis, ſequitur ex communi *Iaſ. in l. Vinum notation. 3. numero 9. ff. ſi cer. petatur,* qui etiam ampliat, et limitat; quare qui ſua ſponte dat mutuo ad certum terminum, aut diem, poteſt licite paciſci non ſolum de damno emergente, ſed etiam de lucro, a quo ceſſaret, eo, quia mutuatarius præfixo termino non ſolueret, quia mutuator tunc uidetur mutuatario ſignificare, ſe inuito, mutuū illud vltra terminum retineri, *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſput. 315. verſ. ſecunda concluſio, et ſeqq. colu. 271. et 272.*

Subdeclara primo, extendendo hanc declarationē, ut ſufficiat interpellatio extraiudicialis, *Iaſ. in d. l. Vinū num. 15.* vbi bene declarat, *et M. Ant. Bauer. tract. de mora, p. 1. n. 19. ampl. 3. in pr.*

107 Subdeclara ſecundum, ut ad inducēdam moram non ſit neceſſaria conteſtatio litis, ſiue ſimus in contractu bonæ fidei, ſiue in contractu ſtricti iuris, ſequitur ex communi opinione *Io. Bapt. Lup. in d. l. curabit. §. 6. ſub nu. 10. verſ. et licet, C. de act. empt.*

108 Tempera hanc ſubdeclarationem, ut procedat in eo, quod debetur iure actionis, quia tunc non ſolum non eſt neceſſaria conteſtatio litis, ſed ſufficit interpellatio extraiudicialis *M. Ant. Bauer. d. par. 1. numer. 19. fol. 406.* et in eo, quod debetur officio iudicis mercenario, *Bauer. dict. par. 1. ſub numer. 20. ibi, prædicta tamen limita, fol. 407.* † ſecus in eo, quod petitur officio iu- 109 dicis nobili, quia in ea non committitur mora, niſi à die litis conteſtatę, *Bauer. in loco ſupra proxime citato,* quare cum hæres cogatur adire, et reſtituere hæreditatem officio iudicis nobili, non dicetur conſtitutus in mora, niſi cum fuerit factum præceptum de adeundo, *Bauer. d. par. 1. num. 20. folio 407. et ita intell. gas Ruin. conſil. 55. de obligatione, numero 5. ibi, quia ergo, libro 5.* hinc poſſeſſor bonæ fidei condemnatus tenetur reſtituere fructus extante tempore conteſtatæ litis, et uniuerſos poſt litis conteſtationem, *lege certum, C. de rei Vendic. et ibi Gloſſ. in cap. grauis, in Verbo, fructus, de reſtit. ſpol.* quia poſt litis conteſtationem incipit habere malam fidem, et ideo ex tunc non facit fructus ſuos, ad quos propterea venit condemnandus, Rota *deciſ. 4. alias 24. de reſtit. ſpol. in nou. et Caputaq. deciſio. 27. par. 2.*

Quod debeatur iure actionis, et quod officio iudicis, uide *inf. n. 298. et ſeq. et n. 312. in fine.*

110 Subdeclara tertio, dum diximus, debitorem cōſtitui in mora, tam per interpellationem hominis, quam per interpellationem diei, ut non ſit uera in caſu, quo dies reſoluitur in conditionem, ut puta, quia ſit dies incerta, quia tunc, ueniente illa die, requiritur interpellatio hominis, ut explicaui *ſupr. q. 1. num. 381.*

Digitized by Google

numer. 381. *& ſeqq. & numer.* 389. *&* 390. *& infra numero* 197. neque ſit vera in multis caſibus, in quibus interpellatio, vti intempeſtiua, vel aliter defectiuà non conſtituit in mora, hosq. caſus late per decem, & ſeptem temperamenta proſequitur *M. Ant. Bauer. tract. de mora, p.* 3. *per totam, to.* 6. *p.* 2. *fol.* 410.

111 Subdeclara quarto, vt creditor debeat regulariter interpellare debitorem in domicilio ipſius debitoris, *Bar. in l.* 18. *item illa, num.* 8. *& Paul. de Caſtr. num.* 12. *in fine, ff. de conſtit. pecun. & Ant. de Butr. in capitulo* 7. *ſignificante, q.* 3. *num.* 12. *in fine, de pign.* ſeu clàris, debitor, conſtituendus in mora per interpellationem, debet interpellari in loco, in quo ipſe debitor poſſit conueniri, vt ſoluat, *Io. Ant. Rub. in l. Vinum. numero* 3. *ff. ſi cert. pet. inter Repet. tom.* 2. *fol.* 86. & ſic procedit regula, quod actor debet ſequi forum rei.

112 Declara ſecundo extenſiue, quod & ſi in multis caſibus, quos ad vendecim fallentias reduxit *Socc. in fallent. ad regul.* 269. mora committatur; ſine inter-
113 pellatione tamen ſupponitur mora, & nihil intereſt, quod mora commiſſa ſit vno, vel altero modo, ſeu, quod mora ſit regularis, quæ committitur per interpellationem hominis, ſeu diei, uel ſit irregularis, quæ committitur ex natura negotij: mediante ratione, & legis diſpoſitione, quia vtraque eſt mora, & de hac mora irregulari ſecundum pleroſq. Doctor. habes exemplum *infr. nu.* 155. *&* 156. *confirm.* 1. *et in ſeq. reſtrict.*

114 Suppoſita concluſione, quod mora, ſine committatur per interpellationem hominis, ſiue diei, ſit neceſſariá, vt dixi.

Reſtringe primo eandem concluſionem, vt eiuſmodi mora non ſit neceſſaria, quando quis coacte mutuaſſet, quia tunc mutuatarius ſine alia morá tenetur ad intereſſe damni, & lucri, *Nauar. in cap. ſi fæneraueris, num.* 42. *verſ. ſecundo dicimus, ibi, poſterior autem,* 14. *quæſt.* 3. & ex communi omnium ſententia ſequitur *Ioann. Bapt. Lup. in l. curabit, §.* 6. *ſub numero* 11. *Codic. de act. empt. inter tract. diuerſor. tom.* 7. *fol.* 121. quos in intereſſe damni emergentis ſequitur *Menoch. tract. de arbitrar. iudic. libr.* 2. *cent.* 2. *caſ.* 119. *numero* 12. *ibi, primus eſt.* dicens, mutuatori coacto deberi intereſſe damni emergentis ſine alia mora, & cum tota hac reſtrictione mihi videntur ſtetiſſe *Sot. de inſt. et iur. libr.* 6. *quæſtion.* 1. *art.* 3. *in* 2. *concluſion.* quem etiam retuli *ſupra ſub num.* 93. *Card. Tolet.* quem retuli *ſupra q.* 1. *numero* 456. *et Ioann. Azor. de inſtitution. moral. par.* 3. *lib.* 5. *tit. de vſur. cap.* 5. *verſic. notandum eſt,* dicens, conuenire inter omnes auctores, poſſe lucrum ceſſans exigi quandocunque quis mutuat inuitus, vt puta, cum quis mutuat mutuatario, minanti ei interitum, vel alia grauia mala, licèt morte minora, vel quia Rex, aut Princeps vult, vt mutuet, alioquin is probabiliter timet Regis, ſeu Principis ingnationem: in hæcque exempla conſentit *Molin. de inſt. tom.* 2. *de contract. diſp.* 315 *Verſ. exempla ſunt, col.* 271.

Ratio, qua moneor, omiſſá, quam adducit *Lup. ſub d. num.* 11. quæ non placet, eſt duplex. Prima, quia coactus, ſemper videtur interpellare, cum numquam conſenſerit. Secunda, quia per inuaſionem illicitam committitur mora ipſo iure, & quidem maior, ac durior illa, quæ committitur per interpellationem, late *Beron. conſ.* 93. *ex facti ſerie, numero* 13. *et ſequen. lib.* 1. nam morá, quæ committitur ex delicto eſt maior, & ideo in ea non requiritur interpellatio, nec appoſitio diei, neque loci, *Beron. eodem conſilio numero trigeſimo,* adde, quod ſcripſi *ſupra numero* 101. *Verſicul. ratio,* ſed qui cogit ad mutuandum, inuadit. ergo.

Nec obſtat, quod prius idem *Sot. eodem art.* 3. *concluſ.* 1. *Verſ. reſpondetur,* loquendo etiam in mutuatore inuito, qui videatur rapinæ iniuriam paſſus adhuc videatur requirere moram mutuatarij, dum ſupponit, eum non ſoluere ſtato die, qui interpellat pro homine, & conſequenter conſtituit in mora: dicens, quod mutuator, & mutuatarius poſſunt ab initio cõuenire, vt ſi mutuatarius non ſoluerit ſtato die, teneatur deinceps certum nummum uſurarum ſoluere. & ſubdit: loquendo in mercatore, quod poteſt is bona fide mutuare uſque ad certum diem, & ex tunc in mutui datione admonere mutuatarium, quod deinceps inuitus cohibetur a ſuis negotijs.

Quia respondeo, quod etſi non poſſit negari, Sotũ (virum alioqui perſpicacis ingenij) ita in eo articulo perplexum, & cõfuſum eſſe, vt vix allegari poſſit, tamen, eius auctoritate circumſcripta, remanent ratio, & auctoritas aliorum.

Confirmatur hæc reſtrictio, quia licet vidua illicite perciperet fructus ex pignore dotali, non computando eos in ſortem, vt ſcripſi *ſupra quæſt.* 1. *ſub numero* 315. tamen vbi violenter detineretur dos ab hæredibus mariti, qui illam reſtituere tenentur, nec poteſt ſe iuuare, quia illi non fieret iuſtitia propter potentiam hæredum, licite tunc reciperet fructus pignoris, vel pecuniam ſine extenuatione dotis, *Arch. Florent. tract. de vſur. cap.* 2. *§.* 29. *ſub numero* 46. *to.* 7. *fol.* 83. *in fine.*

Extende primo hanc reſtrictionem, vt multo má- 115
gis procedat, ſi mutuator, dum cogitur mutuare, ineat pactum cum mutuatario de intereſſe lucri ceſſantis, vt retuli *ſupra quæſt.* 1. *num.* 456. & ex communi Theologorum ſententia tenent *Lup. in d. §.* 6. *numero* 21. *in fine, et* 22. *verſ. ſed huiuſmodi, et Ioann. Azor.* quem retuli *infra numer.* 179. *in* 3. *opin.* et clarius *Molin. de iuſtit. tomo* 2. *de contract. diſputat.* 315. *verſ. prima eſt, et ſequent. col.* 271. dicens, quod quando quis mutuo dat inuitus, exigere licite poteſt intereſſe lucri ceſſantis ante terminum, ſolutioni deſtinatum, atque ideo de eo paciſci, & quod mutuatarius eſto, quod non fuerit deductum in pacto, tenetur ad intereſſe lucri ceſſantis, non ſecus atque is, qui a mercatore furatur pecuniam, quam mercator habebat paratam ad negotiandum.

Quicquid in contrarium dicat *Crauett. conſil.* 189. *quando fæmina, ſub num.* 7. *verſ videamus, in fine, ibi, amplius dico,* dum ſcribit, quod mutuans coactus Ciuitati, non poteſt paciſci de intereſſe lucri ceſſantis ante morã, cum enim in hoc reprobat *Io. Bapt. vbi ſupra.*

Extende ſecundo, vt multo mágis procedat quo- 116
ad intereſſe damni emergentis, promiſſum ab initio ex pacto, *Crauett. et Ioann. Bapt. in locis ſupra proxime citatis.* quod etiam ſentiunt *Menoch. tractat. de arbitrar. iudic. lib.* 2. *cent.* 2. *caſ.* 119. *numero* 12. *verſicul. primus eſt, et Cardin. Tolet. de inſtruct. ſacerdot. lib.* 5. *cap.* 32. *nu.* 5. *verſ. de damno.* dicens, mutuatori coacto deberi intereſſe dãni emergentis etiam ſine pacto.

Suppoſitá hac iniuſta, illicitaq. coactione

Infero primo, confirmando reſtrictionem, et ex- 117
tenſiones, quod ſi tu mihi furto ſubtraxeris ſcut. 50. vel aliter eos, me inuito, a meo debitore exegeris,

poſſum

poſsum contra te agere, non ſolum ad ſcutos 50. ſub-
tractos, ſeu exactos, quod eſt ſimplum, ſed etiam ad
ſcutos 100. pro intereſſe, & ſic ad duplum actione
furti, *§. omnes autem actiones. & §. in duplum. Inſtitution. de
act. & explicat. Iaſ. in §. quadrupli, numer. 38. Inſtitution. eod.*
quia fur ſemper eſt moroſus, *Iaſ. in §. ſic itaque, num. 22.
in fine, Inſtitution. eod.* &, quod ex delicto, puta furti,
committatur mora ipſo iure, & grauior, ea, quæ cō-
mittitur per interpellationem, ſcribit *Beron. conſ. 93. ex
facti ſerie, num. 13. libr. 1.* & æque dicitur moroſus, qui
rem furto ſubtrahit, & eam non reſtituit, ſicut & is,
qui à fure rem illam, ſciens eſſe alienam, emit, uel
aliter accipit: & non reſtituit, *Medin. in ſuis tractat. tom.
2. tit. de reb. reſtit. quæſt. 10. verſus finem initu, colu. 2. fol. 94.*
& quod is, qui mala fide habuit, ſeu retinet rem alie-
nam, teneatur in primis eam reſtituere, ſi poteſt, ſin
minus, teneatur reſtituere tantum, quanto pluris va-
luit a tempore iniuſtæ acceptionis, vel retentionis,
quamuis ſine ſuá culpa perierit, quia qui mala fide
contrectat, & retinet rem alienam, ſemper eſt in mo-
ra, & ſuo damno perit, ſcribit *Nauar. in man. confeſſor.
cap. 17. num. 10. verſ. qui autem, & ex Leonar. Leſſ.* ſecutus
ſum etiam *infra ampliation. 19. ſub num. 82. Verſ. extende.*
quare debetur a fure hoc intereſſe loco pœnæ, &
ideo, etiam non probatis requiſitis ad conſequen-
dum intereſſe, de quibus *ſupra num. 99.* &, quod inſti-
tor, deputatus, mediante contractu locationis cum
certa mercede annua, ſi pecuniam domini inuaſerit,
atque rapuerit, illam in ſuos uſus conuertendo, poſ-
ſit etiam ultra intereſſe conueniri, in quadruplum to-
tius veræ ſortis, ſcribit *Bero. d. conſ. 93. ſub num. 24. motus,
ex l. 31. ſi negotia, ff. mand.*

118 Infero ſecundo, quod ſi ego aſtutia ſubducerem
te, qui es mercator, ad mutuandum mihi ſub inter-
eſſe, perſuadendo tibi, quod hoc eſt permiſſum, &
quod nullum eſt peccatum adducendo auctoritates,
& rationes perſuaſiuas, per quas te ad meum inten-
tum induco, ego ex dolo meo teneor tibi ad intereſ-
ſe, *Salycet. in authen. ad hæc, quæſtion. 15. numero 13. in fine,
C. de vſur.* & faciunt, quæ ſequitur *Matth. Brun. tractat.
de ceſſ. bonor. quæſt. 31. q. 4. princip. numero 3. & 4. tomo 3.
parte 2. folio* 192. quem retuli etiam numero 123. &,
quæ de muliere decepta ſecutus ſum infra *amplia. 17.
ſub num. 24.*

119 Infero tertio, quod ſi tu, me circumueniendo, in-
duxeris ad credendum tibi pecunias meas, perſua-
dendo mihi, quod tu habes præ manibus negotia-
tionem adeo vtilem, vt in ea ſis lucraturus 20. pro
centenario, & ideo promittis mihi 8. pro centena-
rio, & ego, qui ſum mercator & pecunias negotior
vtiliter precibus vrgentibus, & perſuaſiuis vtilitatis
rationibus adductis, tibi pecunias credo; & tu me
poſtea decipis, aſſerendo, calculo oſtenſo, negotia-
tionem fuiſse dãnoſam, teneberis nihilominus abſq;
alia mora ad intereſſe.

120 Infero quarto, quod ſi Titius dederit Seio pecu-
nias in ſocietatem officij, quia Seius aſſerebat,
ſe eſſe paratum ad emendum officium, ſi inueni-
ret ſocium, qui pecunias contribueret ad illud emen-
dum: ſeu dederit pecunias in ſocietate officij, quia
credebat, quod Seius haberet officium, cum ita aſ-
ſeret; & Titius ei crederet: & poſtea Seius officium
non emerit, ſeu appareat, quod officium non habe-
bat, poterit Titius, quamdiu erit in bona fide, quod
Titius emerit officium, ſeu illud haberet iam emptũ,
tuta conſcientia accipere fructus: eoſque retinere,
per ea, quæ de exigente fructus cenſuales, impoſi-
tos ſuper re aliena, ſcripſi *infra ampliat. 17. num. 24.*

Secus in foro fori, quia ſi non extat officium, 121
impoſſibile eſt, extare fructus officij: cum non entis
dari non poſſint qualitates: poſset tamen recte age-
re ad intereſſe, ad quod Seius rigoroſe eſſet cōdem-
nandus, cum ſit in dolo vero, per ea, quæ in caſu
cenſus ſcripſi *ſupra quæſt. 1. numer. 182.* † & licet loco 122
damnorum, & intereſſe non poſſet condemnari ad
fructus ſocietatis, qui ſunt duodecim pro centenario
quia ſicut Seius eueniente caſu periculi, nempe mor-
te Titij, non potuiſſet lucrari pecunias, ſibi datas,
quia deficiebat ſocietas, ita neque Titius poterit ha-
bere illud intereſſe, quod habuiſſet propter pericu-
lum: tamen poſſet condemnari ad fructus ſocieta-
tis non periculoſæ, vt arbitratus eſt etiam *Ioann. Azor.
de inſtit. moral. par. 3. libro 9. tit. de ſocietat. offic. cap. 8. quæſt.
3. Ver. ex his, Verſus finem, ibi, rurſus lucrum ceſſans. col. 778.*
hique fructus, ſeu intereſſe poſſent aſcendere vſque
in ſeptem, ſeu octo pro centenario, quia dans pecu-
nias in ſocietate officij ſuper periculo vitæ iuuenis,
qui ſit ſanus, habitet in bono aere, & viuat ordinate,
facile inueniet, qui eum ab amiſſione pecuniarum aſ-
ſecuret pretio quatuor pro centenario, ſicque detra-
ctis quatuor ex ſcutis duodecim, remanent octo: iux-
ta ea, quæ de capitale ſocietatis aſſecurato ſcripſi
ſupra *quæſtion. 1. numero 257.* et de pretio ſoluendo fide-
iuſſori, qui aſſecurat infra *§. 3. gloſſa 3. numero ſeptimo.
& 8.*

Ratio iſtarum quatuor illationum eſt, tum quia 123
is, qui dolo circumuenitus, alteri ſuas credit pecu-
nias, non dicitur conſentire in credito, multoque mi
nus in detentione pecuniarum, et conſequenter de-
bitor detinens, ſemper eſt in mora, per ea, quæ dixi
ſupra numer. 101. Verſ. ratio, et moroſus ſemper tenetur
ad intereſſe, vt dixi *ſupra num. 100.* et hoc intereſſe
poteſt eſſe maius, et minus, iuxta qualitates, et cir-
cumſtantias caſus, tum quia iura deceptis, et non
decipientibus debent ſubuenire, per eá, quæ de de-
bitore doloſo, non admittendo ad ceſſionem bo-
norum, ſcribit *Matt. Brun. tract. de ceſſ. bon. q. 31. 4. quæſt.
princip. ſub nu. 3. & 4. tom. 3. par. 2. fol. 192.*

Subinfero primo ex hac illatione, quod ſi Titius 124
ſciuiſſet, Seium non eſſe empturum, ſeu non habere
officium, eſſet etiam ipſe in mala fide, et conſequen-
ter, dolo cum dolo compenſato non poſſet fructus
accipere, neque agere ad intereſſe, per ea, quę ſcripſi
*ſupra quæſt. 1. numero 324. & 336. & hac ead. q. par. præced.
num. 35.*

Subinfero ſecundo, quod id, quod ſcribit *Virg. de* 125
Boccat. de contract. & ſociet. offic. num. 178. & ſeqq. (dum
recenſet; in Signat. Sanctiſſimi fuiſſe reſolutum,
quod, diſſolicta ſocietate offici, ſocio adhuc in vim
pacti deberentur duodecim pro centenario, non
obſtante, quod ceſſet periculum: ſecus autem, ſi ſo-
cietas eſſet finita per venditionem officij, aut per
mortem officialis, quia iſto caſu recenſet, fuiſſet re-
ſolutum, vt intereſſe taxaretur ad rationem quinque
pro centenario) hoc inquam, quod recenſet, de ſol-
uendis 12. quando ſocietas fuit diſſolicta, poteſt pro-
cedere, quando debitor diſſolicit, et creditor diſſentit
diſſolictæ, donec ei non reſtituuntur pecuniæ, ideo-
que vult locum eſſe periculo, per ea, quæ dixi infra
num. 141.

Expli-

Digitized by Google

126 Explica vlterius hanc quartam illationem, vt officialis, qui accipit pecunias in ſocietate officij, tunc teneatur non ad fructus ſocietatis, ſed ad intereſſe, quando deficit officium, & conſequenter ſocietas, vt locutus ſum ſupra *num. 120. & 121. in ipſa illatione*: ſecus quando non deficit officium, ſicque adeſt ſocietas, ſed deficiunt acceſſoria ad ſocietatem officij, vt puta, quia officialis non dederit fideiuſſorem, quem dare promiſerat in contractu ſocietatis, quia tunc ſocius poteſt licite exigere fructus ſociatis, etiam quod officialis non adimpleuerit: illa enim obligatio acceſſoria dandi fideiuſſorem eſt reſolutiua ſocietatis, volente ſocio, cuius fauore eſt appoſita, quare, volente ſocio, tenetur officialis ſoluere fructus, etiam fideiuſsore non præſtito, tum quia negligentia, & culpa officialis debitoris non debet nocere ſocio, & moroſus ex propria mora, & inobſeruantia commodum in alterius præiudicium conſequi: tum quia illa promiſſio dandi fideiuſſorem reſpicit fauorem ſocij: ergo non debet retorqueri in eius odium, vt illa promiſſione non adimpleta, fructus, & lucrum conſequi non poſſit: & hæc explicatio eſt clara, naturalis, & ſeruatur in practica, quia contractus ſocietatis in ſe perfectus eſt, accedente tamen poſtea voluntate ſocij.

127 Proſequere materiam huius explicationis, prout late explicando proſecutus ſum ſupra *quæſt. 1. nu. 344. & ſeqq.*

128 Extende tertio eandem primam reſtrictionem, vt procedat non ſolum in coactione iniuſta, quando mutuator iniuſte eſt coactus ad mutuandum, vt hucuſque locutus ſum, ſed etiam quando eſt iuſte coactus, vt ſi Rex, imminente bello, omninoque id poſtulante bono publico, ſumeret mutuo pecunias à mercatoribus inuitis, quia aliter ſubuenire non poſſet Reip. quia tunc Rex tenetur ad intereſſe, ſiue id fuerit illis ex pacto promiſſum, ſiue non, *Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſpu. 315. Verſ. conſentit. colu. 271.* ubi, & illud addit, quod ſi Rex non eſſet ſoluendo, teneretur eogere reliquas Reipub. partes, vt contribuerent ad ſoluendum.

129 De materia huius extenſionis, nempe de mutuantibus coacte Principi, ſeu Reip. ob publicam neceſſitatem, vide *ſup. q. 1. nu. 452. & ſeqq. in 6. caſ.*

130 Reſtringe ſecundo, vt ſi creditor metu reuerentiali non audeat debitorem interpellare, quia debitor ſit talis, vt creditor ei reuerentiam debeat, tunc in foro conſcientiæ debitor eſt obligatus ad damna, & intereſſe: præſertim, ſi creditor aliquibus verbis reuerentialibus aliquo modo creditori ſuam indigentiam, & egeſtatem indicaſſet, vt ſequuntur idem *Lup. d. num. 11. verſ. illud autem. & Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 78 art. 2. controu. 8. ſub numero 17. verſ. Unde iuriſperici, tomo 2. fol. 252. in fine, & 253.* licet ipſe ſupponat aduenisse tempus ſolutionis, quod tamen ego non cenſeo neceſſarium in foro conſcientiæ, & ſuppoſito, quo creditor ex ſignis in ſua conſcientia teneat, quod creditor ob quandam reuerentiam deſinat creditum petere.

131 Ratio eſt, quia tunc debitor ſine vlla monitione eſt in mora ſoluendi, *Ioann. Azor. de inſtit. mor. parte 3. lib. 4. tit. de reſtit. cap. 35. quæſt. 2. col. 326.* naturali enim ratione, & æquitate videtur tunc moneri, vt indigenti pecuniam reſtituat: quia res magis, quam ſermo loquitur.

Reſtringe tertio, vt non procedat in foro con- 132
ſcientiæ, quando mutuator: quia ante tempus promiſſæ reſtitutionis factus eſt impotens ad ſoluendum ſuo creditori, coactus diſtraxit ſua bona vili pretio, vel accepit ſub uſuris: quia iſto caſu, quamuis mutuatarius debitor non fuerit in mora, ideoque mutuans damnus paſſus non ſit propter moram debitoris: tamen paſſus eſt damnum cauſa ipſius mutuatarij, ideoque maxima æquitas eſt, vt illud reſtituat, vt *ex Ioann. a Turrecrem.* ſequitur *Rebuff. in l. vnica, in præfat. ſub num. 25. alibi num. 13. C. de ſentent. quæ pro eo, &c.* & rationem vlterius reddit, quia mutuator non
dicitur damnum pati ſuamet culpa, † *ſæpe enim de fa-* 133
cultatibus ſuis amplius, quam in his eſt, ſperant homines, §. in fraudem. Inſtit. quib. ex cauſ. manum. non lic.

Contra hanc reſtrictionem tenent *Couar. var. reſo-* 134
lut. libro 3. capit. 4. ſub numero 5. Verſ. ſexto ex his in fine, ſicuti, inquit, nec donatarius tenetur donatori rependere damnum ei contingens propter domum, & *Berengh. Paul. in d. l. Unica, num. 19. 20. & 21. C. de ſentent. quæ pro eo, &c. inter repet. tom. 8. fol. 405.* vbi adducit rationes.

Alij diſtinguunt, vt reſtrictio ſit vera, ſi mutuans, 135
damnum præuiderit, & mutuatario in mutuo formidauerit, monueritque, quaſi tunc liceat mutuatori ſe indemnem conſeruare, vt ſecutus ſum infra
num. 181. in 4. opinione. † Opinio vero contraria ſit ve- 136
ra, quando mutuauit ſponte abſque dicta præuiſione, & admonitione, *Menoch. de arbitrar. iud. libro 2. centur. 2. caſu 119. ſub num. 12. in 2. & 3. caſu, Ioann. Baptiſt. Lup. in l. curabit. §. 6. num. 12. C. de act. emption. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 121.* ubi ita explicat *Ioan. a Turrecrem. ſupra citatum.*

Reſtringe quarto, vt non procedat in ſocio, qui 137
communem pecuniam inuaſerit, vel in ſuos conuerterit vſus, quia is omni modo, etiam mora non interueniente, præſtabit vſuras, *l. 1. §. ſocius, ff. de vſur. Sot. de iuſtit. & iur. libr. 6. quæſt. 1. art. 3. verſ. reſpondetur. colum. 2. concluſ. 1. fol. 541.* quod idem clarius diſponunt *Statut. Genuenſ. lib. 4. cap. 12. de ſocietat. &c. §. quilibet ſocius, &* præſtabit vſuras uſuræ, vt ſcripſi *infr. §. 7. gl. 2. num. 34. confirmat. 1.*

Extende primo hanc reſtrictionem, vt procedat 138
etiam in negotiorum geſtore, qui domini pecuniam inuaſit, ac in ſuo vſus conuertit, *Beron. conſ. 93. ex facti ſerie, num. 14. in fine, & num. 15. & ſub num. 22. verſicul. rurſus lib. 1.*

Extende ſecundo, vt procedat etiam in inſtitore, 139
quia negociorum geſtor, & inſtitor in hoc non differunt, *Bero. d. conſ. 93. nu. 23. Verſ. vltimo inſtitores. iunctis præcedentibus.*

Extende tertio, vt procedat in quolibet inuaſore, 140
quia in quolibet inuaſore ineſt inuaſionis delictum, ex quo oritur ipſo iure mora legalis contra inuaſorem, per ea, quæ ſcribit *Bero. d. conſ. 93. num. 11. & ſeqq. Verſ. præterea, lib. 1.*

Infero ex hac reſtrictione, quod, ſoluta officij ſo- 141
cietate, officialis, ſeu is, qui bonam fidem recognonit, ſine alia mora tenetur ſocio creditori ad intereſſe, donec integrum non ſoluerit debitum: quare ſi ego contraxerim officij ſocietatem, & officialis: finito ſemeſtri, ſocietatem diſdicat, & declaret, ſe nolle in ea amplius continuare, & mihi diſdictam intimet, ſed pecunias, quas in ſocietate habuit, mihi non reſtituat; ego poſſum replicare, & proteſtari,

quod,

Digitized by Google

quod, donec ceſſauerit reſtituere mihi pecunias, volo ſocietatem durare, & intendo currere periculum ſocietatis: hæcq. mea declaratio præualebit.

Ratio huius illationis eſt multiplex, Prima, quia is, retinendo meas pecunias, conuertit eas in proprios vſus, ſicq. ſumus in caſu, de quo ſupr. *nu.* 137. Secunda, quia ſocietas officij cōtrahitur ſub pacto expreſſo, vt duret ad ſex menſes, & deinde ad beneplacitum, & ſub pacto tacito, intellecto a lege, mediante ratione, vt duret vlterius, donec pecuniæ ſociales non reſtituuntur, & ſocius, cui reſtitui debent, velit remanere in ſocietate: nam ſicut ſocius, qui recipit fructus ſecundi ſemeſtris, inutiliter diſdiceret ſocietatem, ſic etiam ſocius retinendo pecunias ſociales, inuito ſocio domino pecuniarum, inutiliter diſſolueret ſocietatē, quia facta præualent verbis, ſeu res, magis quam ſermo loquitur. Tertia, quia non debet officiales percipere lucrum officij ex meis pecunijs ſi vult me excludere à ſocietate. Quarta, quia ſicut quis non poteſt inhærere contractui, niſi ex parte ſua adimpleta promiſſa in contractu, iuxta ea, quę ſecutus ſum ſup. *q. 1. nu. 350. & ſeqq.* ita ēt non debet poſſe inhærere, & agere ex diſtractu, niſi ex parte ſua adimpleat promiſſa in caſu diſtractus, cum nihil tā naturale, quam vnumquodque diſſolui eo modo, quo ligatum eſt, ſeu, & clarius: quemadmodum quando agitur ex contractu, is, qui agit, debet prius implere pro parte ſuá, alias repellitur ita etiam in diſtractu, qui vult reſcindere contractū, debet prius reſtituere, quod accepit: vt idem operetur propoſitum in propoſito, quod oppoſitum in oppoſito, vt ſequitur Rot. *diuerſ. deciſ.* 810. *dubitaui ſub n. 3. verſ. tertio ex dictis, & ſub nu. 4. & 5. par. 1.* & quod venditor agēs ad reſciſſionem venditionis, etiam ſi vēditio fuiſſet nulla, quia eſſet facta, iuris ſolemnitate non ſeruata, teneatur in primis pretium, quod habuit, & in ſuam conuerſum eſt rem, reſtituere, & prius audiri non debeat, etiam ſi ſit minor, qui reſciſſionē petat, firmat ex regula *Fab. de Mont. tract. de empt. & vend. q. 8. princ. q. 2. nu. 2. to. 6. p. 1. fol. 64. & latius ſcripſi inf. n. 193. & ſeqq.*
142 vbi vide, † quare, vt extinguatur cenſus in eſſe deductus, & perfectus, requiritur actus retroſimilis, *l. 1. C. quando lic. ab empt. diſced.* qui actus retroſimilis eſt reſtitutio pretij cenſus, cuius pretij traditio vltra partiū conſenſum ſicut debuit interuenire pro perfectione conſtitutionis cenſus, ita ēt reſtitutio illius eſt neceſſaria pro diſſolutione cenſus, vt in fortioribus terminis tenuit *Rot. diuerſor. deciſion. 158. fuit concluſum, num. 1. & ſeqq. coram R. D. P. Litta, in Rom. ſalu. interdict. 23. Iunij*
143 1600. *in impreſſis Romæ* 1615. † Quinimo volens reſcindere contractum, in tantum tenetur prius reſtituere, quod accepit ex illo contractu: vt dubium ſit, an teneatur illud offerre non ſolum verbaliter; ſed realiter ad tradita per *Natt. conſ. 631. ſuper controuerſia nu. 1. & ſeqq.*

144 Extende primo eandem illationem, vt ſit verá, etiam ſi ego nō opponerem, & non proteſtaret, tum quia in primis dubium eſt, an volens reſcindere, debeat ex ſe offerre, etiam parte non opponente, ad tradita per *Rot. diuerſ. deciſ. 103. concluſum, ſub numer. 3. verſ. non obſtat, num. 4. & 5. deciſ. 440. domini concluſerunt, num. 1. & dicta deciſ. 810. n. 1. & ſeqq. p. 1.* tum quia, etiam oppoſitione circumſcripta, militat reſtrictio, de qua ſupra *nu.* 137.

145 Vtilis tamen eſt praxis opponendi, ne alias videatur conſentire, & conſenſus præiudicare, per ea, quæ in alijs terminis ſcripſi infra *n.* 301.

Et ubi; mea oppoſitione non obſtante, iudex ſuper hac controuerſia aditus pronuntiaret pro diſdicta, ego deberem appellare, alia pronuntiatio teneret, & tranſiret in iudicatum, *Rot. dictis deciſ. 102. ſub n. 5. & 810. ſub nu. 8.* 146

Extende ſecundo declarando, vt dato etiam, 147 quod ſocietas intelligeretur diſdicta, tamen officialis ratione moræ, in non reſtituendo pecunias, teneretur ad intereſſe lucri ceſſantis, iuxta notiſſimum Auditoris Cameræ ſtylus de quo ſcripſi ſupra num. 251. quia concurrunt omnia neceſſaria: conſtat enim in primis de mora debitoris non ſoluentis, conſtat ex ipſa ſocietate officij, quod ſocius eſt ſolitus negotiari, & lucrari, cum ſocietates officij ſint negotium lucratorium, inſuper conſtat, quod, non reſtituēdo, impedit ſocium, ne poſſit ſuas pecunias negotiari.

Reſtringe quinto, vt non procedat in caſu huius 148 octauæ ampliationis, & primæ, & ſecundæ ſubampliationis, poſitarum ſupra *num.* 1. 22. & 23. quia in earum caſu ſemper videtur adeſſe quædam mora irregularis, cum mutuatarius eo ipſo, quod ſcit, mutuatorem ceſſare à lucro propter mutuum, & obligat ſe ad illud intereſſe, non eſt conſideranda alia mora: quia debitor eatenus tenetur ad intereſſe propter moram, quatenus mora eſt cauſa, vt creditor ceſſet a lucro, ſed in caſu huius reſtrictionis ſatis cōſtat, quod mutuatarius eo ipſo quod accipit mutuo, eſt cauſa, vt mutuator ceſſet a lucro: ergo non eſt neceſſaria alia mora.

Confirmatur primo hec reſtrictio, quia obligatus ſine aliqua dilatione, eſt obligatus abſque mora: ſed nos ſupponimus mutuatarium obligari ad intereſſe lucri ceſſantis tempore mutui ſine vlla dilatione, ergo eſt obligatus abſq. mora.

Confirmatur ſecundo, quia Doct. dum indagant quot, & quæ conditiones requirantur ad hoc, vt mutuatarius teneatur ex pacto ad intereſſe lucri ceſſantis, non enumerant moram, vt patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra numer. 77. & ſeqq. vſque ad numer.* 94. excluſiue.

Confirmatur tertio ex his, quæ ſcripſi infra *numero* 151.

Infero ex hac reſtrictione, veram nō eſſe opinio- 149 nem *Soti de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 1. art. 3. poſt 4. concl. col. 5. fol. 542.* dum inquit, inter antiquos, graueſq. ſeu iuris, ſeu Theologiæ Doctores neminem inueniri, qui explicitis verbis aſſerat, lucrum ceſſans poſſe in pactum deduci, niſi ratione moræ, aut alterius culpæ debitoris, & *Ioann. Bapt. ſl. Lup. in l. curabit, §. 6. ſub numer. 13. verſ. ſed rectius, Codic. de actio. empt. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 121. & in cap. nauiganti §. 2. numer. 26. in fine, & numer. 27. de Vſur. eod. tom. 7. fol. 130.* dum in caſu prædictæ octauæ ampliationis, & primæ ſubampliationis, de quibus ſupra *num.* 1. & 22. arbitratur, intereſſe non deberi, quia nondum adeſt mora, ſine qua, inquit, non poteſt paciſci de intereſſe, & hāc illationem contra Ioan. Bapt. vbi ſupra, tenet in ſpecie *Ioann. Azor. de inſtit. moral. par. 3. libr. 10. tit. de camb. cap. 11. quæſt. 2. verſ. reliquum eſt,* & pariter infero, veram non eſſe doctrinam *Archiepiſcopi Florent. tract. de vſur. cap. 2. §. 27. ſub num. 44. tomo 7. fol. 83.* dum, ad opinandum, genero non deberi fructus dotis, pendente

dilatio-

Digitized by Google

dilatione, data ſocero ad ſoluendam dotem, quamuis conuenerint, vt interim ſoluantur fructus, eâ mouetur ratione, quod ſocer non ſit in mora, cum ex conuentione differatur ſolutio, & ideo, inquit, non credere, quod poſſit paciſci de intereſſe ſoluendo; quia (replicando idem) inquit, tale intereſſe debetur propter moram, quæ hic ceſſat propter temporis dilationem; hæc enim doctrina, & opinio Lupi ſatis confutâtur ex auctoritate etiam Rotæ, quam ſecutus ſum infra *numero* 151. & ab Archiepiſcopi Florent. opinione in ſpecie diſceſſimus infra *ſub numero* 174.

150 Reſtringe ſexto, vt non procedat quando creditor in contractu debiti facit dilationem debitori ad ſoluendum, cum pacto, quod ipſe debitor teneatur; finita dilatione; ſoluere debitum, vna cum intereſſe decurſo tempore dilationis, quia iſto caſu debitor tenetur ad intereſſe ex conuentione, nulla præcedente mora, ſi quidem non dicitur in mora, qui habet dilationem, ſeu quando nondum venit dies ſolutionis: hanc reſtrictionem probant, & ſequuntur, non tamen vniformiter Doct. infra citati in certis caſibus, quos mox referemus.

151 Ratio huius reſtrictionis eſt, quia, ſuppoſito caſu, in quo debeatur intereſſe, tantum operatur partium conſenſus, quantum operatur mora, vt alijs Rotæ deciſionibus citatis, ſecuta eſt *Rot. diuerſ. deciſ. 372. domini cenſuerunt. num. 6. verſ. non obſtat quod, in fine, Vener. 1. Martij 1613. in Ianuenſ. pecuniaria. coram R. P. D. Vbaldo.*

152 Primus caſus, in quo procedit hæc reſtrictio, eſt, quando emptor habet a venditore dilationem ad ſoluendum pretium rei emptæ, quæ eſt de ſui natura fructifera; quia ſi venditor ſtipulatus ſit, ſibi deberi intereſſe, pendente dilatione, vtique debetur; *Paul. de Caſtr. in l. 14. Iulianus, §. ex vendito. ſub numero 3. ibi, intellige tamen quod teneatur. ff. de act. emption. Alexan. conſil. 121. viſis, & ponderatis, ſub numero 4. ibi, ad hoc benefaciunt. libro 4. Dec. in cap. 6. cum venerabilis, ſub numer. 65. ibi, putarem tamen quod etiam certa quantitas. de except. & conſil. 111. ſub numer. 13. ibi, non obſtant quędam reſponſiones. Couar. var. reſolut. lib. 3. cap. 4. ſub num. 5. verſic. ſexto ex his, ibi, ſic tandem poſſe,* vbi alios citat, & iſtã eſſe communem, & ueram ſententiam, teſtatur, & ſequitur *Ioan. Bapt. Lup. in l. curabit. §. 7. ſub numer. 15. Verſ. Verum quod. Codic. de act. empt. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 123.* quia tunc non videtur data dilatio ad ſoluendum *Gabr. in concluſ. lib. 3. tit. de empt. & Vendit. conclu. 4. num. 25. in 3. intelligentia*: hancque ſententiam, nulla excitata difficultate, ſequitur Rot. diuerſ. quam ſecutus ſum ſupra *nu. 33.*

153 Secus ſi uenditor dediſſet emptori dilationem ad ſoluendum pretium ſine prædicto pacto, quia tunc quamuis res vendita eſſet fructifera de ſui natura, tamen venditor nullum prætendere poſset intereſse, neque lucri ceſsantis, neque damni emergentis, niſi poſt fluxam dilationem datam, quia, pendente dilatione, intereſse non deberetur ex ſtipulatione, cum non fuerit in ſtipulatione deductum, neque ex mora, quia, pendente dilatione, excluditur mora, tam regularis, quam irregularis, *Couar. dict. cap. 4. ſub numer. 5. ibi, ego ſane non diffiteor. Gabr. dicta concluſ. 4. numer. 20. limit. 1. Virgin. de Boccat. tractat. de interdict. vti poſſid. cap. 18. ſub num. 80. Verſic. & ſimiliter, to. 3. p. 2. fol. 314. & Ioan. Bapt. Lup. in d. §. 7. numero 13. in fine, & numer. 14. fol. 122.* & in hoc puncto nullam difficultatem fecit Conſilium Neap. cum in caſu venditionis cum termino ad ſoluendum, reſoluit, nemine diſcrepante, quod poſt lapſum terminum emptor tenetur tam de iure ciuili, quam canonico ad intereſse ratione pretij non ſoluti, habito reſpectu ad fructus rei emptæ, vt per Afflict. *deciſ. 20. quidam nobilis, numer. 1. et 4.* &, quod ceſsante pacto, omnes conueniant, intereſse non deberi ante moram, etiamſi creditor eſſet mercator, teſtatur, lôquendo in alijs terminis. *Crauet. conſil. 87. Sempronius in fine,* & hæc ſententia eſt de mente *Gloſſ. in cap. conqueſtus. de Vſur.* quam Gloſs. totus mundus approbat, vt dicit *Socc. conſilio 88.* abunde & eleganter, *ſub numero 9. verſ. tertio hoc idem, libr. 4.* & certe hæc ſententia non ſolum eſt communis, ſed tranſit etiam ſine difficultate, tum quia controuerſia inter Doct. an, pendente dilatione, debeatur intereſse, procedit ſolum propter pactum, quo partes de tali intereſse conuenerunt, & tamen non deſunt aliqui, qui adhuc dicant, intereſse non deberi, vt retuli infra numero 163. ergo, remoto pacto,
ceſsat controuerſia, tum quia vbicunq. onus ali- 154
quod apponitur in contractu uenditionis, illud æſtimatur pars pretij, & ideo emptor, in quem transfertur dominium, cum dilatione ad ſoluendum, & cum pacto, quod pendente dilatione, ſoluat aliquid venditori, tenetur illud ſoluere, tamquam partem pretij, vt ſcribit *Abb. conſil. 66. duo ad claram. nu. 3. verſ. ſecundo probatur, libr. 1.* quodlibet enim onus, impoſitum rei minuit valorem illius rei, & eſt pars pretij, *Couar. var. reſolut. lib. 3. cap. 10. num. 1. & Surd. conſil. 181. inſpecto, num. 20. libr. 2.* & in pacto de retrouendendo ſcripſi *ſupra num. 37. & ſeqq.* Ergo per oppoſitum dilatio, data emptori ad ſoluendum, cenſetur etiam pars pretij; id eſt, minuit pretium, ut ſecutus ſum *par. præced. ſub numero 80. comprob. 4.* quia tantum operatur propoſitum in propoſito, quantum oppoſitum in oppoſito, *l. ſi vt proponis. C. de nupt. & cap. hoſpitiolum diſt. 32.*

Confirmatur primo diſtinctio huius primi caſus 155
in prima parte, quia emptor, cui venditor non facit dilationem ad ſoluendum, tenetur in rei traditione ſoluere pretium, et, non ſoluendo, tenetur ad vſuras recompenſatiuas, licet nulla mora interceſserit, vt dicit text. *in l. 5. curabit, C. de act. empt.*

Ratio huius confirmationis, ſeu verius *d. l. curabit,* 156
poteſt conſiderari duplex.

Prima ratio eſt, quia traditio poſſeſſionis rei venditæ videtur interpellare emptorem ad ſoluendum pretium, et interpellando conſtituit eum in mora irregulari, quia etſi text. *in d. l. curabit,* in illis verbis, *licet nulla mora interceſſerit,* loquatur negatiua generali, tamen debet reſtringi ad moram regularem, et ſic non comprehendit moram irregularem, quia hæc mora ineſt naturaliter per implementum traditionis rei, vt explicat *Socc. d. conſil. 88.* abunde, et eleganter, *ſub num. 7. ibi, nam d. l. curabit, & conſil. 130. circa præſentem, num. 6. ibi, nec ſub ratione, libr. 4.* nam emptio, et venditio eſt contractus vltro citroque obligatorius,
vt ex ſe patet, et in contractibus ultro citroque o- 157
bligatorijs mora contrahitur abſque alia interpellatione, quando alter adimpleuit, *idem Soc. ad reg. 269. fal. 6.* et ſi dies appoſita nõ ſit, *Caſtr. tract. de ſoc. c. 69. il 1. nu. 3. verſ. nec officialis,* ſicq. Soc. reſtringit *d. l. curabit,* ut loquatur de mora per interpellationem.

Hæc

158 Hæc Soccini ratio,ſeu verius explicatio (ſit eius pace dictum) non eſt bona:per ea,quæ dixi in ſequẽti ratione.

Secunda ratio (& hæc vera) eſt, quia, quando quis non adimplet contractum pro parte ſua, non poteſt ex illo contractu commodum conſequi, nulla habita conſideratione, an is fuerit in mora, quia non ſumus in caſu, in quo requiratur mora, nec regularis,nec irregularis,ſic in alio propoſito dixit,& bene *Rot.diuerſ.decis.329.fuit per dominos,ſub numero 1. in Rom.duorum millium,19.Martij* 1574. *coram bon. mem. Cardin. Seraphino, inter impreſſas Lugduni anno* 1612.& conſequenter optimo iure lex illa loquitur verbis generalibus,licet nulla mora,& male Soccin. ea reſtringit ad moram regularem; & quod reſponſum Imperatorium *in d.l.curabit*, rationem non habeat à mora regulari,vel irregulari,ſcribit *Couar.var.reſolut. lib.3.cap.4.ſub nu.5.verſ.ſexto ex his*.

159 Fateor tamen,quod emptor,non adimplendo pro parte ſua,eſt in mora:ſed dico,quod illius moræ non eſt habenda ratio, quia venit in conſequentiam, tãquam acceſſorium conſecutiuum, & inſeparabile, & regula eſt,quod in diſpoſitione attenditur, quod principaliter agitur, & non quod venit in conſequentiam, per ea, quæ in alijs terminis ſcripſi in meo *tract.de indic.cauſ.lib.2.cap.2.numer.173.& ſub numero 296.*

160 Conſolidatur hæc ſecunda ratio, quia licet uenditor in rei venditione promiſerit emptori dare vnũ fideiuſſorem,ſeu poſſeſſionem rei uenditæ liberam, & hoc non adimpleat, ideoque emptor non ſit in mora,ſeu perfidia ſoluendi; tamen adhuc emptor tenetur ad vſuras recompenſatiuas,quę veniunt potius ex quadam æquitate,quam ratione moræ,*Bald.in l.2. vſuras,nu.4.quæſt.10.Cod.de vſur.* quem ſequitur *Io.de Anan.in cap.8.conqueſtus,num.2.in fine,de vſur.* addens ipſe, deberi etiam,quia per tale non implementum non minuitur vſus rei.

161 Ratio rationis eſt,quia,& æquitati,& iuſtitiæ cõmutatiuæ,quę in ęqualitate conſiſtit, valde repugnat vt emptor lucretur fructus rei,cuius pretium promiſit ſoluere,& non ſoluit,*Couar.Var.reſol.lib.3.cap.4.nu. 1.verſus finem,& nu.2.*

Ergo ſi hoc Intereſſe recompenſatiuum debetur emptori ex diſpoſitione legis nulla ratione ſuaderi poteſt,quin eadem legis diſpoſito poſſit inter partes pacto exprimi,vt argumentatus eſt *Dec. conſ.119.ſub numer.3.in primo argumento,ibi,nam prima facie*,ſeu,vt dicit *Couarru.dict.cap.4.ſub numer.5.* non video,cur venditor non poſſit ſtipulari ſibi vſuras, vel intereſſe, data dilatione,& habita fide pretij, quas conſequi poſſet æquiſſime, ſi eam gratiam emptori non feciſſet.

162 Confirmatur ſecundo, quia licet venditio rei, conſiſtentis pondere, numero, vel menſura, facta pro maiori pretio ob dilatam pretij ſolutionem, ſit vſuraria, tamen ſecus eſt in uenditione domus, vel prędij: ex quibus præſertim emptor interim percipit vtilitatem,*Bald.in rub.n.4.verſ.ſecundo quæritur. C.de vſur.& alij*, quos, tuendo hanc Baldi opin. ſequitur *Ant.Burg.in cap.ad noſtram,ſub nu.18.& 19.in 2. limit. de empt.& vend.inter Repet.tom.4.fol.262.*

Neque huic confirmationi obſtat, quod contrariam opinionem teneant alij,quos citant,et ſequuntur *Socc.d.conſil.88.ſub num.15.Verſ.prima difficultas.lib.4.& Dec.d.conſil.119.num.13.verſ.quarto non obſtat.* hæcque contraria opinio ſit communis,vt teſtatur *Ant. Burg.vbi ſupra*.

Quia reſpondeo, opinionem Baldi procedere, quando pretium, auctum ob dilationem datam, æquiualet fructibus, quos emptor illo medio tempore percipit, ita vt ſit æqualis recompenſatio:opinio vero contraria poteſt procedere, quando pretium auctum excedere fructus.

Contrariam ſententiam, nempe, quod hoc pa- 163
ctum, vt emptor teneatur ſoluere vſuras, pendente termino ad ſoluendum,ſit illicitum, & ideo emptor ad illas non teneatur, amplexi ſunt *Socc. d. conſil.88. ſub numer.18.in quinta difficultate,conſil.103.præſens conſultatio. numero 26.verſic. quinta difficultas*, & ſub multiplici uariatione idem ſequi videtur *conſil.130. circa præſentem, ſub num.5. ibi,tamen quando concurrunt.& ſub num.8.9.et 10.libr.4.* quod conſilium eſt ſuperflue repetitum *in conſilio 179.libr.2.* et cum Socc.tranſit *Crauett.conſil.189.quando fęmina.ſub numero 7.verſ.tertius caſus*, et hanc opinionem eſſe communiorem,et tutiorem,refert,& ſequitur *Socc. dict.conſil.88.numero 18.in fine*,et tu poteris videre reliquos nonnullos, citatos a *Couar.dict.cap.4.ſub num.5. et Ioan.Bapt.Lup.d.§.7.numer.15.*

Retenta priori ſententia,quæ eſt verior,et magis 164
communis,nempe,emptorem teneri ex pacto ad intereſſe,dilatione pendente.

Extende primo eam,vt præcipue procedat, ſi venditor, tradendo emptori poſſeſſionem rei uenditæ, retinuerit penes ſe dominium, quia tunc illa venditio,donec ſoluatur pretium,habet naturam locationis,cum venditor,retinendo, penes ſe dominium, poſſit cum eo,cui tradit poſſeſſionem,conuenire de certa mercede, et affictu, ut ſcribunt *Abb. conſil.66. duo ad claram,numer.1.et ſeqq.*et præſertim *in fine, ibi, et primo ad primum, lib.1. Socc. dictis conſil.88. numero 14. Verſ.octauo.et conſil.103.numero 27.verſ.ſexta,libro 4. Alex.conſil.121.Viſis,et ponderatis,numero 2. et ſeqq. libro 5. Dec.conſil.119.ſub numero 3.et 4.verſ.ſecundo hoc. Couar. variar.reſolut.libro 3.capit.4.ſub numero 4.verſicul. quinto ex eadem et Ioann.Bapt.Lup.in l.curabit.§.7.ſub numer.13. verſ. et quamuis, et clarius ſub numero 17. Verſicul. illud tamen.et numero 18.Cod. de act. empt.inter tractat. diuerſ. tom.7.fol.122.et 123.*et in hac extenſione conueniunt omnes.

Non obliuiſcaris vnquam iſtam extenſionem,et 165
illa tu,qui vendis,ſemper vtaris,quia ſi tu, habita fide de pretio, reſerues tibi dominium, et poſſeſſionem rei uenditæ,donec,et quouſque tibi ſolutum ſit integre pretium, poteris non ſolum conuenire de certa mercede, vt dixi in hac extenſione, ſed etiam præfereris in illa re omnibus creditoribus,quantumuis ſint anteriores,et priuilegiati,*Neguſan.tract.de pignor.in ſecundo membr.5.part.ſub num.18.Verſ.et etiam to.6.p.1.fol.227.et latius Matth.Brun.tract.de ceſſion. bon. 4. p.q.11.princ.nu.18.et 19.tom.3.p.2.fol.197.et Stracch. tractat.de decoct.tit.qui pot.in bon.decoct.habean.nu.7.tom. 6. par.1.fol.327.*

Subextende hanc extenſionem,ut quamuis uen- 166
ditor ſibi expreſſe dominium non reſeruet, tamen poterit paciſci cum emptore;ut ipſe emptor,dilatione pendente,habeat rem titulo locationis a uenditore pro certa,et moderata penſione,*Couar. d.c.4. ſub nu.6.verſ.nono plane*.

167 Extende ſecundo, vt procedat etiam quando nulla eſt à venditore datá emptori certa dilatio ad ſoluendum, ſed ſimpliciter inter eos eſt conuentum, vt, donec emptor ſoluerit pretium, teneatur ſoluere venditori ſingulis annis intereſſe, quia iſto caſu nulla videtur data dilatio, quæ poſſit excuſare debitorem à mora, & conſequenter magis tenetur ad intereſſe, per ea, quæ adducit, licet non firmet *Socc. in citatis conſ. 88. ſub num. 18. & conſ. 103. num. 25. Verſ. quarta difficultas, lib. 4. & firmant Couar. d. cap. 4. num. 6. verſ. octauo infertur, & Io. Bap. Lup. d. §. 7. numer. 16. verſ. reſultabit.*
168 *C. de act. emp. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 123.* † & de ſolito negotiari, quod poſſit ab initio contractus paciſci, non tantum de intereſſe damni emergentis, ſed etiam lucri ceſſantis, ſcribit, loquendo non in contractu venditionis, & emptionis, ſed in genere, *Ioan. Gutier. tract. de contract. iurat. cap. 2. ſub n. 5. ibi, immo, & à principio tom. 6. p. 2. fol. 43.*

169 Extende tertio, vt hoc intereſſe recompenſatiuum, quod diximus loco fructuum deberi venditori, ideoque poſſe deduci in pactum, iuxta ea, quæ ſcripſi ſuprà *num. 152. & ſeqq. Verſ. primus*, procedat etiam ſi res ſit ſterilis, ita quod emptor ex poſſeſſione ſibi tradita, nullum conſequatur fructum, vt puta, quia ſit ſilua non cædua, cuius fructus differatur ad plures annos, quia adhuc emptor, ex quo eſt in perfidia in non ſoluendo pretium, tenetur venditori ad intereſſe, *Bal. in l. 2. Vſuras, num. 3. verſ. quæro quid ſi reus. C. de vſur.*

170 Contrarium ſuadetur ex his, quæ ſcribit *Paul. de Caſtr. in l. 5. de diuiſione, ſub num. 10. ff. ſol. matrim.* dicens, quod mora irregularis, quæ contrahitur re ipſa ex eo, quia contractus impletur ex altera parte, facit moroſum teneri de fructibus perceptis, non autem de non perceptis, & ex his, quæ ſcripſi *ſupra d. nu. 152. verſ. primus, & ſeq.* dum Doct. quos ibi citaui, loquuntur in re fructifera, & ita credo verius, quia non adeſſet æquitas, qua mouetur *l. curabit*, & faciunt, quæ ſcripſi infra *n. 292. verſ. 1.*

171 Extende hæc omnia, quæ dixi de emptore; condemnando ad intereſſe pretij non ſoluti, vt procedant etiam in venditore, non conſignante rem venditam, cuius pretium fuit ſibi ſolutum ab emptore, quia & ipſe venditor tenebitur emptori ad intereſſe recompenſatiuum ad rationem fructuum rei venditæ, ſi ſit in mora regulari, & etiam ad intereſſe ipſius emptoris, ſi ſit in mora irregulari, *Ioan. Bapt. Lup. in l. curabit, §. 7. num. 25. verſ. vnde Venditor. C. de act. empt. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol. 123.* & quod ſicut reſpectu emptoris, qui tradit pretium, & non habet rem, non eſt contractus vſurarius, ſi ſibi promittatur iuſtum, & veriſimile intereſſe recompenſatiuum, ita etiam non debeat dici contractus vſurarius reſpectu venditoris, qui tradit rem, & non habet pretium, ſi ei ſoluatur iuſtum, & veriſimile intereſſe recompenſatiuū ſcribit *Rot. diuerſ. deciſ. 340. in quæſtione, ſub num. 5. & 6. par. 1.*

172 Subextende hanc extenſionem, ut in caſu, quo emptor pretium, quod ſoluit, accepiſſet ſub uſuris, venditor, qui rem venditam non conſignauit, teneatur ad illas vſuras, etiam ſi res, quam vendidit, eſſet infructifera, *Bal. in l. 2. vſuras, num. 6. verſ. vltimo pone, C. de vſur. Laur. de Rodulph. in cap. conſuluit. par. 2. q. 110. nu. 30. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 33. Ioan. de Anan. in cap. 8. conqueſtus, num. 3. Verſ. quærit, & de vſur. & alij,* quos citat *Gabr. in concluſ. lib. 3. tit. de empt. & vend. conc. 4. num. 19. ampl. 14.* & hæc ſubextenſio procedit etiam in ſimilibus contractibus, puta in locatione, & conductione, *Bal. Laur. de Rodulph. & Ioann. de Anan. in locis ſupra proxime citatis.*

Quamuis Salyc. quem citant Io. de Anan. & Gabr. teneat contrarium.

Quia huius primi caſus materia eſt ita ampla, vt ſi eam vndique percurrere vellem, nimis à propoſito itinere deflecterem, idcirco duas tantum addam declarationes, et aggrediar ſecundum caſum.

Prima declaratio eſt, quod partes paciſcentes de intereſſe racompenſatiuo, et illud taxantes, debent moderate taxare, habito reſpectu ad fructus rei venditæ, alias ſi excederent fructus taxatio eſſet illicita, vt declaraui ſupra *n. 33. et 35.*

Secunda declaratio eſt, quod æquitas *dicta l. cura-* 173
bit. habet locum in omni contractu correſpectiuo, tam nominato, quàm innominato, *Rot. diuerſ. deciſion. 340. in quæſtione, num. 6. par. 1.* et ideo habet locum etiam in venditione rerum mobilium, ſi fructiferæ ſint, vt patet ex caſu, de quo *Rot. diuerſ. deciſ. 189. cum alias, num. 3. in fine, in Rom. cenſus de Mutinis, Mercurij 11. Decembris 1602. coram Reuerendiſſ. D. Sacrato inter impreſſas Romæ 1615.*

Secundus caſus; in quo procedit eadem ſexta re- 174
ſtrictio; poſita ſupra *num. 150.* eſt, quando gener facit dilationem ſocero ad ſoluendam dotem, quia poteſt ſtipulari, vt, pendente dilatione, ſoluatur ſibi quid annuum pro alimentis, inſtar venditoris, de quo ſcripſi ſupra *numero 152. in primo caſu præcedenti*: nam quod hæc ſtipulatio, ſeu pactum ſit licitum, ſecuti videntur *Abb. in cap. 16. ſalubriter. numer. 3. Ambroſ. de Vign. ſub numer. 13. verſ. ſecundo caſu, & numer. 14. de Vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol. 13. Dec. in capit. 7. cum venerabilis. ſub numero 63. 64. & 65. de exception.* & clarius *Bald. Nouel. tractat. de dot. par. 7. priuil. 3. num. 4. tom. 9. fol. 220. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 1. art. 2. colu. antepenult. ibi, ſed quid ſi gener. fol. 559. Nauar. in man. confeſ. capit. 17. numer. 213. verſus finem, Verſ. ex qua. ibi, ſecundum poſſe. Couar. Var. reſolut. lib. 3. cap. 1. ſub numer. 3. verſicul. quarto hinc, & verſ. quinto eodem iure, & Virg. de Boccat. tractat. de interdict. vti poſſid. cap. 18. numer. 83. tomo 3. par. 2. fol. 314.* & eſſe veriorem, & communem ſequitur *Couar. vbi ſupr.*

Confirmatur primo hæc opinio (& confirmando, vtilia cumulamus) quia gener: recipiendo à ſocero fundum, vel domum pro pignore, ſeu loco dotis, ſibi promiſſæ, & non ſolutæ, non cogitur fructus, quos ex illo fūdo, ſeu domo percipit; computare in ſortem, *cap. 16. ſalubriter, & ibi Canoniſtæ de Vſur. Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. quæſt. 2. verſ. ad cap. ſalubriter, fol. 312. & ſeqq. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 1. art. 2. colum. 13. initio, ibi, grauius tamen. folio 539. Lud. Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſput. 321. initio, & per totam, colum. 288. & Mich. Salyc. ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 78. art. 2. contr. 14. num. 1. 2. & 3.* qui late inſiſtunt de ratione, *Nauar. in cap. ſi fœneraueris. num. 64. not. 20. 14. quæſt. 3. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 7. tit. de mutuo, cap. 8. in 3. caſ.* hæcque confirmatio ex diſpoſitione *ſtatutorum Vrbis lib. 1. cap. 137.* procedit, etiam ſoluto matrimonio per mortem alterius coniugis, cum hac conditione, (quando eſt mortua vxor) ſi ex ea extent communes filij.

Confirmatur ſecundo, quia eadem ratione, ut

mulier

Digitized by Google

mulier dotata alatur, ex dote, vidua, mortuo marito, poteſt a patre, qui dotem nondum ſoluit, vel a mariti hæredibus, qui dotem ſolutam non reſtituunt, accipere fructus pro ſe alenda, *Sot. d. art. 2. col. penul. circa initium, ibi, atqui ex eadem radice, fol. 540.*

Et licet hoc, quod ſcribit Sot. de ſoluendis fructibus viduæ ab hæredibus mariti, non ſit verum poſt annum a morte viri, inſpecto iure communi, per ea, quæ ſequitur *Hieron. Gabr. conſ. 152. iure communi, num. 1. & 2. libr. 2.* & in Vrbe, & diſtructu procedat ſolum vigore ſtatutorum *d. cap. 137.* confirmatorum a Papa, quę fructos dotis taxant, & mandant, ſolui poſt moram non ſolutæ dotis, marito promiſſæ, & poſt iudicialem interpellationem, per viduā factam pro illius reſtitutione, tamen hoc ſtatutum, vti correctorium iuris communis, non extenditur vltra perſonam viduæ, & ideo non habet locum in filijs, & hæredibus viduæ *Hier. Gabr. d. conſ. 152. nu. 3. & ſeq.*

175 Contrariam opinionem, nempe, hoc pactum eſſe illicitum, & ideo non tenere, videntur poſt varias diſtinctione ſecuti in effectu *Ant. de Buth. in dic. cap. ſalubriter, num. 6. Archiepiſc. Floren. tract. de vſur. cap. 2. S. 27. num. 44. tom. 7. fol. 83.* & tenent aperte *Ioan. And. in d. c. ſalubriter num. 1. Socc. conſil. 88. abunde, numer. 10. verſicul. quarto ad idem, & numer. 11. lib. 4. Dec. conſil. 116. in cauſa Aloyſii, ſub numer. 6. Crauet. conſil. 189. quando fœmina, ſub num. 7. verſ. quintus caſus, & ſub num. 8. verſ. circa ſecundū,* & eſſe veriorem, & ſecuriorem, ſequitur Socc. vbi ſup. et eſſe communem tutiorem, ideoque tenendam ſcribit *Crot. d. c. ſalubriter. n. 25. Verſ. circa ſecundum. inter repet. tom. 4. fol. 370.*

176 Retenta prima opinione, quod pactum de ſoluendo aliquid annuatim pro alimentis, ſeu fructibus, ſit licitum, tum ob rationem, quam adduxi infr. *Verſ. ratio*, tum quia ſeruatur in praxi.

Declaram eam, vt præcipue debeantur, quando maritus, cui debetur dos, eſt eius conditionis, vt, ſi pecuniam dotalem habuiſſet, veriſimiliter illos fructus conuentos lucratus eſſet, ex quo eſt ſolitus negotiari, & lucrari, prout in his terminis loquuntur *Abb. & Nauar. in locis citatis ſupra nu. 174. & Bal. Nouel. d. priuil. 3. num. 4. Verſ. & ex prædictis, fol. 220.*

Pro pinguiori intelligentia, & praxi huius ſecundi caſus, ſic declarati, & eorum, quæ in hac fructuum dotalium materia ſolent occurrere, ſunt conſiderādæ plures facti ſpecies.

Prima facti ſpecies eſt, quando gener facit dilationem ad ſoluendam dotem, & in hac facti ſpecie concludo fructus non deberi, *Abb. in cap. 16. ſalubriter, ſub num. 3. Io. de Anan. ſub num. 6. ibi, aut dicit quod iſta materia, &c. & num. 8. & Ambr. de Vign. ſub num. 14. de vſur. inter tract. diuerſor. tomo 7. fol. 13.* quia ſicut maritus poteſt vxorem ducere abſque dote; ita multo magis poteſt ducere cum dote ſoluenda ad tempus, & hoc procedit etiam in terminis *ſtatutorum Vrbis, lib. 1. cap. 137.* quia loquuntur in caſu morę, vt dixi infr. *in quarta facti ſpecie.*

Extende hanc concluſionem, vt procedat etiam ſi ſocer, nulla facta conuentione de tradendo pignore, illud poſtea ex ſua liberalitate daret genero, & eſſet pignus fructiferum, quia illud cenſeretur dediſſe ſolum pro cautela, & non in præiudicium dilationis, vt interim lucraretur fructus ex illo pignore, ſecus ſi ſocer ab initio dilationis daret pignus, quia tunc cenſeretur dediſſe, vt fructus lucretur, *Abb. in d. cap. ſalubriter, nu. 3. Verſus finem.* quem ibidem refert, et in hoc non impugnat *Io. de Anan. ſub n. 6.*

Infero, magis declarando hanc extenſionem, quod vbicumque appareret ex expreſſa, vel tacita conuentione: quod pignus daretur ſolum pro cautela, & ſecuritate, fructus, ex pignore percepti, eſſent ſemper reſtituendi, vel computandi in debitum dotis, ſiue pignus eſſet datum poſt contractum matrimonium, ſiue in ipſius matrimonij contractu, & cū hac illatione concordat *Lud. Molin. de inſt. tom. 2. de cōtract. diſp. 321. verſ. quinto colligo, col. 292.*

Secunda facti ſpecies eſt, quando gener nullam verbis facit dilationem ad ſoluendam dotem; ſed tamen eam facit re ipſa, tacendo, & eam non petendo: & in hac facti ſpecie dicendum eſt idem prorſus, quod in præcedenti, quia donec maritus dotem nō petit, facit dilationem, & conſequenter ceſſat mora ſine qua intereſſe non debetur ēt in cauſa dotis, per ea, quæ dixi ſupra *num. 100.*

Nec dicatur, quod imò eo ipſo, quod maritus adimplet pro parte ſua, ſuſtinēdo onera matrimonij, ſocer eſt in mora, non ſoluendo dotem, quia hoc idem adduxi, et ſolui *infra verſ. non obſtat, & verſ. ſeqq. ad illum.*

Tertia facti ſpecies eſt, quando gener facit dilationem ad ſoluendam dotem, ſed cum pacto, cum ſibi interim debeantur fructus, ſeu quid annuum pro alimentis, & oneribus matrimonij, et in hac facti ſpecie ſunt hinc inde opiniones communes, de quibus per *Couar. var. reſolut. libro 3. capit. 1. ſub numero 3. verſ. quarto hinc, & ego ſupra ſub numero 174. & ſequen.* ſecutus ſum affirmatiuam, et rationem adduxi infra *verſ. ratio.*

Quarta facti ſpecies eſt: quando debitor dotis eſt moroſus, quia fuerit a die, uel ab homine interpellatus: et in hac facti ſpecie ego cōcluderem cum Abb. *in d. c. ſalubriter, ſub num. 3. de vſur.* quod fructus dotis debeantur ſi maritus ſit ſolitus negotiari: ſecus ſi non ſit ſolitus negotiari, aut aliter non doceat de intereſſe lucri ceſſantis, niſi eſſemus in loco, vbi ſeruarentur ſtatuta Vrbis, quæ, nulla habita conſideratione, an maritus ſit ſolitus negotiari, mandant, ſolui fructus dotis poſt moram non ſolutæ dotis, marito promiſſę.

Quinta facti ſpecies eſt, quando debitor dotis eſt moroſus poſt mortem mulieris, et in hac ſpecie etiam ſi eſſemus *in dict. Vrbis ſtat. 137.* fructus dotis adhuc non debentur ſecundum *Hier. Gabr. conſ. 152. iure communi, nu. 3. & ſeqq. libr. 2.* quia ſtatutum prædictum non loquitur in caſu ſoluti matrimonij per mortem mulieris, ſed per mortem viri, et quia eſt ſtatutū correctorium iuris communis, non debet extendi vltra perſonam, in qua loquitur.

Sexta, et vltima facti ſpecies eſt quando genero datur pignus, detinendum donec ſoluatur dos, et in hac ſpecie concludo, fructus pignoris non computari in ſortem, per *tex. in d. cap. ſalubriter, & ſcripſi n. 174.* et declaraui, *ſup. hoc eod. nu. verſ. extende.*

Ratio huius concluſionis, ſeu verius *dicti cap. ſalubriter.* (omiſſis rationibus quas Canoniſtæ, et Theologi citati *ſupra ſub num. 174.* excogitarunt, quia non ſunt ſolidæ) poteſt eſſe, quia certi iuris eſt, quod pater tenetur alternatiue, filiam vel alere, vel ei congruam aſſignare portionem, ex cuius fructibus poſſit ſe alere, et licet ſi eam nuptui tradat, videatur ſe

eximere ab hac obligatione, etiam ſi dotem non conſignauerit: quia obligatio alendi tunc pertineat ad maritum, tamen diſtinguo duos caſus. Primus caſus eſt, quando ſocer, & gener in contractu matrimonij conueniunt, quod pater, cum dotem non ſoluat, non ſit exemptus ab obligatione alendi filiam, ſed teneatur propterea loco alimentorum quid annuum ſoluere, donec non ſoluerit dotem, & idem eſt, quando ſine alia expreſſa conuentione daret loco alimentorum pignus fructiferum: & hoc caſu, ſeu caſibus eiuſmodi conuentio eſt licita; quia illi fructus, qui ſoluuntur, ſeu percipiuntur ex pignore pro alimentis, non percipiuntur ea ratione, quod illa tẽporis dilatio ex ſe ipſa immediate pariat illud lucrũ, neque ratione alicuius lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis, & in hoc communiter decepti ſunt Doct. & præſertim Theologi, ſed percipiuntur ex obligatione primæua patris, & proinde ſiue maritus ceſſet à lucro, ſiue non ceſſet ob non ſolutam dotem, licite percipiuntur: nam ſicut pater fuiſſet obligatus alere filiam, ſi eam nuptui non tradidiſſet, nulla habita conſideratione, an pater ex portione, ſeu dote, quam debet filiæ, lucrum faciat, vel non faciat, ita etiam in caſu iſto, cum natura ſuę obligationis ſubſtantialiter non ſit alterata, debentur alimenta, & loco alimentorum debentur fructus, nulla habita conſideratione lucri, ſeu damni. Secundus caſus eſt, quando pater filiam maritauit, dote non conſignata, & ſine prædicta conuentione, ſeu pignoris traditione, & iſto caſu dico, quod gener non poteſt à ſocero exigere aliud, quam dotem, quia vel vult exigere alimenta, & dico quod non poteſt, quia ipſe maritus tenetur eam alere, etiam ſi dotem non habuerit, et ideo, eam alendo non inita prædicta conuentione, ſeu non accepto pignore, videtur voluiſſe alere ex propria ſui mariti obligatione, vel vult exigere fructus ratione intereſſe lucri ceſſantis, & dico, quod non poteſt, niſi probatis requiſitis neceſſarijs ad conſequendum intereſſe.

Extende hanc concluſionem, eiuſque rationem, vt habeat locum non ſolum in pignore, dato a ſocero: ſed etiam in pignore, doto a quouis alio, qui dotẽ promiſerit, & pro dote pignus dederit, quia quicumque mulierem dotat, aſſumit in eo officio munus paternum, & conſequenter tenetur ſicut pater, & ita ſeruatur in omnibus tribunalibus, *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. controu. 14. ſub num. 2. Verſ. ſed hac explicatio & verſ. ſeq. fol. 292. tom. 2.*

De fructibus dotis viduæ, non reſtitutæ; & de fructibus pignoris, dati viduæ ab hæredibus mariti, vide *ſupra q. 1. ſub num. 315. & hac ead. ampl. ſub num.* 174. *confirm. 2.*

Non obſtat, quod *Alex. conſ. 147. perſpectis, numero 1. & ſeqq. libr. 5. & multi alii*, qui poſſent allegari, voluerint indiſtincte vſuras, id eſt, fructus dotis eſſe ſoluẽdos a die conſumati matrimonij, & quo maritus cœpit ſuſtinere onera matrimonij, quaſi ſit probata mora, quia cum contractus matrimonij ſit vltro, citroque obligatorius, ſtatim atque maritus conſummauit matrimonium, & incœpit ſuſtinere onera matrimonij, & ſic adimpleuit pro parte ſua, ſocer, non ſoluendo dotem, eſt in mora abſque alia interpellatione, & ante biẽnium, vt conſiderat *Alex.* vbi ſupra, & faciunt quę ſcripſi *ſupra q. 1. num. 372. & 373. & ſupra hac ead. ampliat. num. 158.* & quaſi ſit etiam probatum intereſſe damni emergentis, cum maritus ſuſtineat omnia onera matrimonij.

Quia reſpondeo diſtinguendo duo membra principalia. Primum membrum eſt, quando fructus dotis peterentur, vti vſuræ, et in hoc membro diſtinguo inter ius ciuile, et ius canonicum: ſi enim loquimur de iure ciuili, admitto ſine veri preiudicio, quod vſuræ dotis poſſint deberi, ſiquidem ius ciuile permittebat, ſeu tolerabat vſuras ſaltem moderatas, non ſolum in cauſa dotis, ſed indifferenter in omnibus, *vt ex D. Thom. Medin. Ioan. Andr. & alijs retuli infra ampl. 10. ſub numer. 45.* et, loquendo de hoc iure ciuili, poſſent procedere quæ ſcribunt *Alex. & alii Legiſtæ*: ſi vero loquimur de iure canonico, dico, vſuras dotis nullo modo poſſe peti, quia ius canonicum diſtricte prohibet vſuras, vt ſcripſi ſupra *q. 1. numer. 401.* et quia ius canonicum præualet iſto caſu iuri ciuili, ex quo agitur de materia peccati, attendendum eſt quid ſit diſpoſitum a iure canonico, et quid dicant Canoniſtæ, quibus in hoc ſtandum eſt, et non Legiſtis: ſed Canoniſtæ in *d. c. ſalubriter de vſur.* negant in ſpecie, deberi vſuras dotis, quia etſi dos ſit cauſa pia, et quantumuis priuilegiata, tamen vſura non debet admitti, per ea, quæ ſecutus ſum *infra §. 3. gloſſ. 3. ſub num.* 43. ſiquidem pecunia pecuniam numquam parere poteſt. Secundum membrum eſt, quando fructus peterentur, non vti vſura, ſed vti intereſſe lucri ceſſantis, et damni emergentis, et in hoc membro concludo deberi ſi probentur requiſita, de quibus *Paul. de Caſtr. in l. 3. §. fin. num. 3 ff. de eo, quod cert. loc.* quem ſequitur in hoc totus mundus, et paſſim Rot. Rom. ut retuli infra *ſub nu. 254.*

Et quatenus *Alex. ſupra citatus: & alii Doct.* qui ſcripſerunt, fructus dotis deberi, loquerentur in hoc membro, nego cõſtare de mora, et de intereſſe damni emergentis, quia quoad moram, reſultantem ex adimplemento pro parte mariti, dico, quod haberet locum, quando dos promiſſa conſiſteret in re fructifera, puta in domo, cuius penſiones ſocer exigeret; vel in cenſu, cuius exigeret fructus, quia tunc ex æquitate *l. curabit*, marito deberentur illi fructus, quos ſocer indebite perciperet, ſecus quando dos debetur in pecunia numerata, quia tunc requiritur mora per interpellationem, hocque moræ requiſitum viſum fuit neceſſarium conditoribus *ſtatutorum Vrbis lib. 1. cap. 137.* cum mora per implementum factum ab altera parte, et æquitas *d. l. curabit*, non habeat locum ob multas rationes, quas ſcite: articulo diſcuſſo, adducit *Bald. in l. vlt. cum quidam, §. preterea, ſub nu. 9. Verſ. ſed hic renoco. Cod. de iur. dot.* quem ſequitur *Ioan. de Anan. in cap. 16. ſalubriter. nu. 5. ibi, modo maritus Vult agere, de Vſur.* et dato, quod, etiam promiſſa dote in pecunia numerata, eſſet commiſſa mora, tamen nego, conſtare de damno emergente, quia eiuſmodi damnum emergens, conſideratum in alimentis, alijſque oneribus matrimonialibus, reſarcitur ſolutione dotis, ideo enim datur dos ante, uel poſt, vt ſuſtineãtur iſta onera, quare dum maritus ea proprijs ſuſtinet pecunijs, conſeruat dotales, dum vero ſuſtinet dotalibus, conſeruat ſuas: unde aliunde probandum eſt damnum emergens, ſeu lucrum ceſſans: quicquid in contrarium videantur ſcripſiſſe *Ioann. de Anan. ind. cap. ſalubriter, ſub num. 8. verſ. ſed forte, Verſus finem, & Crot. ſub num. 23.* dum ſcribunt, quod maritus agit de intereſſe conſiſtente in dãno, cum expendat de ſuo alendo uxorem.

Inſe-

Infero ex dictis in ſecundo membro huius reſponſionis, laudabilem eſſe cautelam, vt creditor dotis faciat in iudicium vocari ſocerum, alioſque dotis promiſſores ad ſoluendam dotem, & iudex eos cõdemnet ad ſoluendum infra decem, ſeu viginti dies, alioqui poſt eam diem conſtituant ſuper proprio patrimonio annuum redirum redimibilem, quia hac cautela in loco, vbi adeſt frequẽs commercium emendi hos annuos reditus, iuſtificantur fructus dotis, accedunt enim magna mora, nempe; cum ſententia, & exiſtentia occaſionis lucrandi, quare hãc cautelam, ſeu praxim, vti iuſtam ſeruari ſępiſſime in Curia Granatenſi, ſcribit *Couar. Var. reſolut. lib. 3. cap. 1. ſub num. 3. Verſ. octauo hinc*.

Firmata concluſione, quod fructus, ſeu intereſſe ex dote, debita in pecunia numerata, non debeantur, niſi probatis mora, & intereſſe lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis.

Extende primo eandem concluſionem, vt procedat etiam ſtante ſtatuto, quod fructus dotis ſoluantur, quia eiuſmodi ſtatutum non valeret ſecundum ea, quæ ſcribit *Hier. Gabr. conſil. 152. iure communi, ſub numer. 2. lib. 2.* & uidetur ſentire *Couar. Var. reſolut. libro 3. c. 1. ſub nu. 3. verſ. octauo hinc*.

Contrarium tenent *Caiet. 2. 2. q. 78. art. 2. & Molin. de iuſt. tom. 2. de contract. diſp. 321. in fine*, & ſecutus ſum *ex Iaſ. infr. §. 6. q. 1. ſub nu. 49.* vbi videas.

Retenta tamen, ſi placeret, extenſione, *Gabr. vbi ſupra* eam reſtringit, vt non procedat, ſi ſtatutum ſit confirmatum a Papa, & Couar. vt non procedat, ſi in loco ſoluendæ dotis ſit frequens commercium vendendi, & emendi annuos redimibiles cenſus: & ita concordat Caietani opinionem, ſed de vtraque reſtrictione poſset dubitari: nam, ſuppoſito, quod hæc annua fructuum præſtatio eſset uſura, Papa non diſpenſaret, per ea, quæ ſecutus ſum, *ſupra q. 1. nu. 311. & 314.* nec certe fuiſſet eius intentionis diſpenſare, & confirmare, niſi dicamus, quod Papa non diſpenſat, ſed, vbi eſt dubitatio, interpretatur, quod vtique poteſt, & eſt eius proprium, qui ad eum ſpectat, & ita teneo abſque vlla difficultate, quod ſtatutum valeat, & ita indubitanter ſeruatur: cæterum in ſtatutis, non confirmatis à Papa, & ſuppoſita uſuræ dubitatione; illa commercij frequentia emendi reditus annuos, qua ſaluat opinionem Caietani, non ſufficeret, niſi ſtricte conſtaret de intereſſe lucri ceſsantis ſeu damni emergentis, prout requirit Paul. de Caſtr. & ſtritius Rot. Rom. quos ſecutus ſum ſupra *num. 99. & infra num. 223. & 246. & ſeqq.* & tunc ſtatutum ſeruiret de uento, quia etiam ſtatuto circumſcripto, probatis requiſitis, deberentur ex diſpoſitione iuris communis, & ſic non ex ſtatuto.

Extende ſecundo, ut multo magis procedat poſt ſolutum matrimonium per mortem alterius ex coniugibus, quia alteri ſuperſtiti coniugi, etiam extantibus filij communibus fructus, non debentur.

Nec obſtat, quod contrarium ſcripſerint *Ioſ. Cumia in ritib. Sicil. cap. 94. de interuſurio dotis, num. 22. Verſ. ampliatur, & Borgnin. deciſ. 26. ſub numero 25. parte 3.* & remiſſiue ad hanc, *in deciſion. 22. numero 18. in fine, par. 4.*

Nam reſpondeo dupliciter. Primo, quod *Ioſ. Cumia loquitur in terminis ritus Ciciliæ*, quod diſponitur, ut debeatur interuſurium dotis, ad rationem quinque pro centenario, *& Borgnin. d. deciſion. 26. ſub numero 25.* loquitur, in caſu, in quo conuenerant de ſoluendo certo, & taxato intereſſe, quo caſu fructus eſſe ſoluendos, dixi ſupra *num. 174.* Cæterum, circumſcripto ritu *Cumia in eo eod. ritu num. 1. & ſeq. Vſque ad n. 6. in terminis iuris communis*, dicit contrarium. Secundo reſpondeo quod Borgnin. ſupponit, fructus dotis eſſe ſoluendos, conſtante matrimonio, & in hoc decipitur per ea, quæ ſcripſi *ſup. Verſ. quia reſpondeo*, unde ſi non ſunt ſoluendi, conſtante matrimonio, ruit eius fundamentum, & ad Cumiam reſpondeo, quod ipſe tenet, ritum illum, loquentem de interuſurio dotis, ſoluendo uiduæ, mortuo marito, extendi etiam ad caſum, quo uxor ſit mortua, & ſuperſtes ſit maritus, quod negat *Gabr. d. conſil. 152. lib. 2.* a nobis relatus *ſupra verſ. quinta facti ſpecies*, & iure; quia iſte ritus eſt correctorius iuris communis, & ideo non debet extendi.

Minus obſtat *Rotæ deciſio coram R. P. D. Pamphilio in Senogalien. de anno 1606.* quam uidi allegari contra caſum huius extenſionis, quia etſi illa deciſio dicat, ſtatum dotis non mutari propter mortem uxoris, ideoque competere adhuc uiam executiuam ad exigendam dotem, ac ſi uxor uiueret, (quod certe eſt uerißimum) tamen non facit ad rem, cum oſtenderim; fructus non deberi, etiam conſtante matrimonio, ultra quod facilius eſt extendere uiam executiuam, quam debitum fructum, qui habent uſuræ rationem.

Et hæc ſufficiant de ſecundo caſu, poſito ſupra *num. 174.*

Tertius caſus, in quo poteſt procedere eadem 177
ſexta reſtrictio, poſita ſupra *num. 150.* eſt in mutuo: ſed iſte caſus uirtualiter eſt idem cum ſubampliatione quarta, de qua ſupra *num. 62.* quare Doct. qui loquendo in illa ſubampliatione, dicunt, quod intereſſe lucri ceſsantis, conuentum in contractu mutui, debetur, ſeu, quod poteſt de eo paciſci ab initio, nos citabimus hic, dum agimus an facta mutuatario dilatione cum prædicto pacto, requiratur alia mora.

Prima opinio eſt negatiua, quod mutuans non poſſit mutuatario facere certam dilationem ad reſtituendum mutuum cum pacto, quod interim, pendente dilatione, debeat eidem mutuanti ſoluere intereſſe, ſeu, quod finita dilatione, debeat reſtituere tam capitale, quam intereſſe decurſum tempore dilationis, *Crauet. conſil. 87. Sempronius ſub num. 5. Verſic. circa ſecundum, et fuſius conſil. 189. quando fœmina, ſub num. 7. verſic. videamus*, dicens, quod ſi talis conuentio ualeret, de facili mercatores applicarent animum ad ita mutuandum: quia lucrum eſset tutius, & frequentius, & pecunia pecuniam acquireret, &, quod non liceat ab initio mutui paciſci de intereſſe lucri ceſsantis ſine mora, ſcribit *Ioan. Bapt. Lup. in l. curabit. §. 6. num. 23. verſ. ſed rectius, iuncto toto numer. 22.* et apertius *numer. 21. verſ. quæritur etiam, & num. 25. verſ. quamobrem, C. de act. empt. inter tractat. diuerſ. tomo 7. folio 121.* & quod non liceat ab initio contractus mutui paciſci de intereſſe lucri ceſsantis, ſequitur eſſe ueram, et receptam opin. *Menoch. tract. de arbitr. iud. lib. 2. centur. 2. caſ. 119. num. 11. verſ. cæterum dubitari*, et in alia impreſſione *cent. 6. caſu 119. numer. 18.* et quod is, qui ſua ſponte, hoc eſt, abſque ui, et fraude ſuam à ſua induſtria alienat pecuniam, non poſſit ante moram ſolutionis de lucro ceſsante paciſci, ſcribit *Sot. de iuſt. et iur. lib. 6. q. 1. art. 2. colum. vltim. circa mutuum, fol. 611.*

Digitized by Google

& cum hac opinione forſan reſidet *Gabr. in concluſ. libro 3. tit. de ſolut. concl.* 10. *num. 4. in fine, limit. 1.* dum cõcluſionem, in qua dixerat, creditorem poſſe petere intereſſe poſt moram debitoris, limitat, dummodo non fiat ante mora ex conuentione, & poſtea contrariam adducit opinionem, & cum hac opinione concordat prima opinio quam adducit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 78. art. 2. contr. 9. ſub nu. 1. verſ. his poſitis, fol. 256.* vbi, propoſita controuerſia, an mutuanti liceat io pactum ducere lucra ceſſantia: eamque nimis prolixe examinans, inquit, primam opinionem eſſe Innocentij, & nonnullorum Canoniſtarum, qui dixerunt, quod ſicut damnum emergens, ita, & lucrum ceſſans non poteſt exigi, niſi mutuatarius fuerit in mora: & certe hæc opinio videtur eſſe de mente *Innocenty, Ioann. Andr. Calder. Salycet. Stracch. & aliorum*, qui teſtantur etiam, eſſe communem, prout eos ſigillatim, & fideliter citaui *ſupra num. 9. Verſ. primum*, vbi videas.

Immo *D. Thom. quem retuli infra numero 270. in fine*, videtur, loquendo de lucro ceſſante, tenere hanc opinionem negatiuam abſolute, & ſimpliciter; & ſic etiam ſi interueniſſet mora, prout aduertit, formando opinionem diſtinctam pro ſecunda opinione, *Mich. Salyc. d. contr. 9. ſub numer. 1. verſ. ſecunda opinio. fol. 256.* vbi pro ea alias adducit auctoritates, eamve decem nititur confirmare argumentis: Verum ego opinionem hanc non numero, tum quia contrariam opinionem, ſuppoſita mora, ſuppono indubitabilem *infra ſub numero 183. Verſ. primo concludo*, tum quia *Mich. Salic. poſtea ead. contr. 9. ſub num. 18. verſ. ad argumenta, & ſeqq. folio 267.* explicat ſententiam Diui Thomæ, vt admittat, etiam ex pacto poſſe deberi lucrum ceſſans.

178 Secunda opinio eſt affirmatiua, quòd mutuans poſſit paciſci de intereſſe, vt conſeruetur indemnis & hanc opinionem expreſſe ſecuti ſunt *Nauar. in c. ſi fœneraueris, not. 15. ſub num. 40. verſ. tertio inter omnes, 14. quæſt. 3. & in conſil. 6. mercator, ſub numero 1. verſic. reſpondetur, lib. 5. de vſur. Couar. var. reſolut. libr. 3. cap. 4. ſub num. 5. verſ. ſexto ex his ibi, item, & illud. Cardin. Tolet. de inſtruct. ſacerd. lib. 5. cap. 33. ſub numer. 2. verſic. conueniunt tertio, in fine*, & eandem opinionem videtur ſecutus *Coler. tract. de proceſſ. execut. par. 1. cap. 10. ſub num. 105. ibi, alij vero*, dum hanc opinionem refert poſtremo loco & eſſe communem teſtantur *Nauar. & Couarru. in locis ſupra proxime citatis*, & pro hac opinione multi alij allegantur, quorum aliqui non loquuntur in terminis, & aliqui tenent oppoſitum, vt contra Couar. qui eos citauit, admonet *Ioan. Bapt. Lup. d. §. 6. nu. 25.* & contra Couar. & Nauar. admonuit etiam *ſub num.* 13. Sed quicquid ſit de vera, vel non vera horum allegatione, poſſunt pro hac opinione allegari Hoſt. vti anteſignanus, *Ioan. a Capiſtr. & multi alij*, loquentes ſub varijs terminis, quos late ſecutus ſum ſupra *num. 4.* & 6. & aperte, re ſæpius diſcuſſa, hanc ſecundam opinione ſecuta eſt *Rot. diuerſ. deciſ. 391. ſententiam, numero 9. verſ. nec facit quod. in Ianuen. pecuniaria, coram Illuſtriſſ. Card. Lancelloto, Luna 6. Iunij 1611. & rurſus deciſion. 372. domini cenſuerunt, numero 6. verſicul. non obſtat quod, coram R. P. D. Vbaldo, Veneris 1. Martij 1613. in impreſſis Romæ 1615.* &, quod qui ſua ſponte mutuatario roganti mutuat, poſſit licite cum eo paciſci de lucro, quod ſibi ceſſat intra terminum, ad quem mutuum exigitur, et antequam mutuatarius ſit in mora ſoluendi mutuum, ſcribit *Molin. de iuſtit. tomo 2. de contract. diſput. 315. Verſ. quod potiſſimum, colu. 273.* et, quod mutuans poſſit paciſci cum mutuatario, vt ſine alia mora teneatur ſoluere mutuatori damnum emergens, ſecutus ſum ex communi opinione infra *numero 181. in 4. opinion.* et etiam teneatur ſoluere intereſſe lucri ceſſantis, ſequitur ex probabiliori, et veriori ſententia, citatis multis, *Ioan. Azor. de inſtitut. moral. par. 3. lib. 7. tit. de mutuo, capit. 7. quæſt. 6. Verſ. verum dubia, & verſ. ſecunda eſt ſententia*, et quod Doct. tam ex Theologis, quam ex Summiſtis, et Iuriſperitis amplectantur communiter hanc opinionem, vt mutuanti, qui ſuas habet pecunias, expoſitas negotijs, et lucris, ducere liceat in pactum lucrum, ſibi ceſſans, ſeruatis quibuſdam conditionibus, ſcribit *Mich. Sal. d. contr. 9. ſub num. 1. verſ. tertia opinio, fol. 257.* vbi multos citat Doct. et quæ conditiones ſeruari debeant, ſcripſi ſupra *num. 76. & ſeqq. vſque ad num. 93. incluſiue*.

Tertia opinio diſtinguit: Aut mutuator ſponte 179
offert mutuare pecunias, et tunc nullo modo poteſt paciſci de lucro ceſſante, et paciſcendo committit vſuram, quamuis pecuniæ, quas mutuat, ſint vere expoſitæ negotiationi, et lucrum ſit probabile, et ipſe mutuator non habeat alias pecunias exponendas: Aut mutuator mutuat rogatus pecunias, quas habet negotiationi expoſitas: et iſto caſu oritur diſcordia prædicta inter grauiſſimos Doctores, in qua diſcordia poteſt quis probabilem ſententiam ſecure amplecti, *Card. Tolet. de inſtruct. ſacerdot. lib. 5. capite 33. ſub num. 2. verſ. conueniunt tertio*, et ipſe amplexus eſt opinionem affirmatiuam, vt eum retuli *num. præced. in ſecunda opinione*, et cum hac tertia opinione diſtinguente concordant in effectu, et per alia verba *Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. libr. 7. tit. de mutuo, cap. 7. quæſtion. 6. verſ. quares quando colum. 592.* dicens ex communi ſententia, quod ſi damus mutuo pecunias, vel rogati, vel indigentis neceſſitate permoti, vel alterius auctoritate, et iuſſu coacti, eamve pecuniam in negotiatione poſitam habebamus, ex qua certo, uel probabiliter lucrum erat nobis venturum, tunc nobis lucrum ceſſans, deductum in pactum, debetur ſine alia mora; ſecus, inquit, ſi ſponte noſtra mutuum alteri damus, et a lucrando vltro deſiſtimus, uel ſi ea pecunia nulli erat expoſita negotiationi, quia ſupererat, cum altera ad negotiationem ſufficeret, vel lucrum futurum non erat, ſed tantum contingere poterat.

Pro, et contra primum membrum huius opinio- 180
nis uide ſupra *nu. 88. in 12. requiſ.*

Quarta opinio uidetur conciliando diſtinguere, 81
vt reſpectu lucri ceſſantis, ſit uera prima opinio negatiua: reſpectu uero damni euitandi ſit uera ſecunda affirmatiua, *Ioan. Bapt. Lup. in d. l. cum abit, §. 6. ſub nu. 11. 13. 24. & 25.* et in hac opinione reſidet in effectu *Menoch. d. caſu 119. numer. 11. verſ. cæterum dubitari*, quem retuli *ſupra num. 177. in prima opinione, et infra hoc eodem numer.* et, quod mutuans poſſit damnum emergens conſequi, quando tempore, quo mutuauit, de illo pactus eſt, præueniendo, ac monendo mutuatarium de damno, quod ipſi mutuanti poterat euenire, ut puta domus ruinam, annonæ penuriam, et ſimilia, ſcribunt *Sot. de iuſt. et iur. lib. 6. q. 1. art. 3. concl. 3. colum. 4. fol. 542. Menoch. tract. de arbitr. iud. libr. 2. cent. 2. caſ. 119. ſub numero 12. verſ. ſecundus eſt caſus*, et in alia impreſſione

ſione *caſ.119.ſub num.20.Verſ.& primo.cent.6. & Cardin. Tolet.tractat.de inſtruct.ſacerd.libr.5. cap.32. num.4. & 5. verſ.Uno modo.& verſic.de damno.*& in hoc omnes conuenite ſcribit *Nauar.in cap.ſi fœneraueris ſub numero 42.*
182 *verſ.tertio inter omnes.14.q.3.* & quod mutuator, qui, ut mutuet centum amico accipit illa centum mutuo ab alio ſub uſuris de mandato, ſeu conſenſu dicti amici, & propterea de illis centum uſuras ſoluit, poſſit ab amico repetere centum, & uſuras, quia ſufficit, quod amicus dixerit ei, quod ſe indemnem conſeruet, refert, & ſequitur *Io. Azor. de inſtit.mor. p.3.lib.7.tit.de mutuo,capit.6.in 2.caſ.Verſ.ſed quid de eo.* & quod ab initio contractus mutui non liceat paciſci de intereſse lucri ceſsãtis, licet aliud ſit in damno emergente, ſcribit *Boninſeg.* quem retuli *ſupra num.24. in fine,Verſ.comprobatur.* & hanc eſse ueram, et receptam opinionem, ſequitur *Menoch.d.caſu 119. num.11.* et in alia impreſſione *nu.18.centur.6.*et, quod mutuatarius ex pacto, appoſito in mutuo, teneatur ad omnia damna, ex illo mutuo ſubſecuta, tam ante moram quam poſt moram, ſcribit *Mic.Sal.ad D.Thom.2. 2.q.78.art.2.controu.8.num.17.* et, quod, exceptis paucis, omnes tam Iureſconſulti, quam Summiſtæ, et Theologi communi conſenſu tradiderint, poſſe exigi intereſse damni emergentis etiam abſque mora debitoris, quando intereſse fuit deductum in pactum mutui, ſcribit *Io.Azor.de inſtit.moral.p.3. libro 6. titul.de mut.cap.7.q.6.Verſ.de damno.* et quod mutuatarius teneatur ſatisfacere de damno emergente tam poſt moram, quam ante, ſcribit *Io. Medin.in ſuis tract.tomo 2.tit.de reb.per uſur.acquiſ.q.3.verſ.ſi dicas hoc fol.320.*

183 Quid dicendum iſto caſu, qui eſt vnus ex difficilioribus, et grauioribus, qui poſſunt occurrere, in diſputatione de uſuris, ut in controuerſia, an mutuanti liceat in pactum deducere lucra ceſſantia, exorditur *Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.quaeſt.78.art.2.controu.9.tom.2. fol.255.* et ideo tanto opinionum conflictu agitatur, et in eo Doctores non ſolum diſſident inter ſe, et varie alios citãt, ſed aliqui allegantur pro vtraque parte, ut contra *Nauar.& Couar.* ſcribit *Lup.d.§.6.ſub num. 13.& numero 25.* ut retuli *ſupra numer.178.in ſecunda opinione.*

Breuiter duas ſtatuo concluſiones.

Concludo primo, quod huius tertij caſus diſputatio non habet locum, quando ultra pactum lucri ceſſantis in mutuo appoſitum mutuatarius conſtituitur in mora per interpellationem hominis, uel diei, quia tunc omnes Doctores concordant, quod a tempore moræ debeatur intereſſe, & ratio eſt euidens, tum quia mutuatarius poſt moram tenetur ad intereſſe, etiam circumſcripto pacto, & hoc non videtur poſſe reuocare in dubium, cum ſolum dubitetur, an mutuum cum intereſſe, iuſte exigendo, tranſeat in aliam ſpeciem contractus, vt patet ex his, quæ ſcripſi *hac eadem q.par.preced.num.70.& ſeq.& hac ead. ampl.ſupr.num.20.* tum quia emendatio damni debetur etiam de iure diuino, vt ſecutus ſum *ſupra nu.96. & 97.*& nullo iure excipitur emendatio damni dati a mutuatario, imò illa magis includitur, quia valde iniquum eſſet, vt mutuatarius, qui tenetur mutuatori gratias agere de mutuo, poſſet loco gratiarum damnum dare, ſed emendatio intereſſe eſt emendatio damni, quia intereſſe eſt damnum, vt ſcripſi *ſupra d. num.96.* ergo,

Concludo ſecundo illatiue ex præcedenti, quod diſputatio remanet ſolum, quando adeſt pactum, non requiſita alia mora: et in hac diſputatione concludo, adhuc non eſse recedendum a ſecunda opinione affirmatiua, quod pactum ſit licitum, per ea, quæ ſecutus ſum *in tota hac ampliatione numero primo, et ſeqq.*& præſertim *numero 62. & 69.* ex quibus ſatis apparere poteſt, opinionem hanc eſſe veram, & communem.

Extende primo hanc concluſionem, ſeu ſecun- 184
dam opinionem, vt in foro interiori poſſit procedere, non ſolum in intereſſe lucri ceſsãtis, in quo locuti ſumus, ſed etiam in pœna conuentionali, vt puta, mutuo cum pacto, quod tenearis mihi mutuatum reddere infra annum, alias, ſi non reddideris, tenearis reſtituere ſortem, & vlterius decem, hancque extenſionem ſine diſtinctione fori teneat *Soto de iuſt. & iur.libr.6.q.1.art.3.concluſ.1.in ſolutione dubitationis, folio 541. Card.Tolet.de inſtruct.ſacerd.lib.5. cap.32.nu.1.*& de communi opinione *Io.Azor.de inſtitut.moral.p.3.lib.5. tit.de vſur.c.6.q.5.*

Secus in foro exteriori, quia in eo pena conuen- 185
tionalis, adiecta mutuo, eſt ſuſpecta de vſura, & ideo non tenet, per ea, quæ ſecutus ſum *ſupr.num.27.& 29.* Imò pœna conuentionalis exigi non poteſt, non ſolum in contractu mutui, ſed neque in alijs contractibus, niſi prout declaraui *in meo tractat.de iud.cauſ.lib.2. c.2.nu.377.& 378.& c.8.nu.520.*

Retenta hac extenſione in foro interiori. 186

Declara, vt procedat, ſi interueniant quatuor conditiones. Prima eſt, vt mutuans penam adijciat principaliter ad effectum, vt debitor ſatisfaciat de capitali, & hoc deſideret magis, quam penam, alias ſi mallet ſibi in termino non ſatisfieri, vt conſequatur penam, tunc committit uſuram mentalem. Secunda, vt mutuans probabiliter ignoret, mutuatarium non valiturum ſoluere tempore ſtatuto, alias ſi probabiliter cognoſcit, non valiturum ſoluere, committit vſuram ſecus ſi timeret, & ideo pœnam imponeret, quia tunc ratio impoſitionis penæ eſt, ut ſoluat capitale. Tertia, ut ſi deinde mutuatarius ſine ſua culpa factus eſt impotens ad ſoluendum, mutuator penam non exigat. Quarta, ut ſi pars debiti ſit ſoluta, non exigatur pœna, niſi pro rata partis non ſolutæ, *Card.Tolet.d.capit.32.numer.1.& 2.* cum tertia conditione concordant, quæ ſcripſi *ſupra ſub numer.101.Verſic.amplia primo.*& cum hac quarta cõditione concordat *Ioan.Azor.d.capit.6.in fine,verſ.quares tertio.*

Extende ſecundo, ut maxime procedat, quoad 187
intereſſe damni emergentis, in hoc enim conueniũt omnes, ut dixi hic *ſupr.ſub nu.181.*

Subextende hanc extenſionem, ut poſſit paciſci 188
non ſolum de damno, quod eſt præſens, & certum, ut ſecutus ſum *ſupra nu.54.* ſed etiam de damno, quod probabiliter timetur, & formidatur, quia quamuis non ſit omnino certum, & ideo nondum euenerit, et ſit minus quam preſens, tamen ſiue eueniat, ſiue non dũmodo non paciſcatur de toto damno formidato, pactum erit licitum, ut ſcribit *Card.Tolet.* quem ſecutus ſum *ſupr.ſub nu.79.*

Intellige hãc ſub extenſionem, dum loquitur de 189
damno futuro, ut in damno ſine taxatione habeat locum tam in foro interiori, quam in foro exteriori, per ea, quæ dixi *ſupra nu.1. & ſeq.* ſed in damno ta-

xato

Digitized by Google

xato procedat ſolum in foro interiori, per ea, quæ ſecutus ſum *ſupr. nu. 75. & ſeq.*

191 Tempore eandem ſecundam extenſionem, vt de damno non probabili paciſci non poſſit certo modo, quia eſſet de vſura; ſed poterit paciſci ſolum ſub conditione, nempe, mutuo tibi hac lege, vt, ſi quid damni mihi ex mutuo acciderit, tu reſarcias: ſi vero nihil acciderit, ad nihilum vltra ſortem tenearis, *Card. Tolet. d. c. 32. nu. 5. verſ. de damno.* hocque temperamento eſt veriſſimum, per ea, quæ ſecutus ſum *infra nu. 292.* vbi videas.

192 Extende tertio, vt procedat indiſtincte tam in mutuo coacto; per ea, quæ ex communi omnium ſententia ſecutus ſum *ſupr. nu. 114. & ſeqq. ad eum, in 1. reſtrict.* quàm in mutuo non coacto, & ita ſine diſtinctione loquitur ſecunda opinio, poſita *ſupr. num. 178.* quam ſecutus ſum *ſupr. ſub nu. 183.*

193 Reſtringe ſeptimo, vt non procedat in eo, qui ſcienter, & ſine titulo alienas retinet pecunias; quia licet is, qui eſt debitor ſimpliciter ex contractu, vel quaſi contractu: & non ſoluit, non dicatur in mora, niſi ſit monitus ad ſoluendum, quia creditor: cum ſciat, debitum eſſe purum, ideoque illud ad ſui libitum petere poſſit, & non petat eatenus videtur debitori facere dilationem, quatenus differt petere, *Io. Azor. de inſtitut. mor. part. 3. lib. 4. tit. de reſtit. cap. 35. q. 2. col. 326.*

194 Tamen ſecus eſt in eo, qui eſt obligatus reſtituere ex diſtractu, quia is, reſcindendo, ſeu reſoluendo contractum, reſoluit etiam contractus titulum, quo reſoluto, reſoluitur bona fides circa non reſtitutionem, & reſoluta, id eſt, remota bona fide debitor abſque alia montione ſemper eſt in mora reſtituendi, & conſequenter nulla alia requiritur mora per hominis, vel diei interpellationem, cum regula firma ſit, quod mora cauſatur, quando aliquis ſcit, vel ſcire debet ſe debere. *Curt. Iun. conſil. 28. in cauſa vertente, ſub num. 5.* & ſtatim debeatur, quod abſque termini prefixione debetur, *Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de req. reſt. q. 2. in ſolutione quarti dub., verſic. ad aliud fol. 19.* quare ſi alter ex contrahentibus ab altero pecuniam accipiat vigore contractus, qui ſit nullus, ſeu ſit reſolutus, & is, qui pecuniam dedit nihil ex parte ſua debeat adimplere, facere, ſeu reſtituire, vtique is; qui pecuniam habuit, & tenetur reſtituere, ſemper eſt in mora, donec non reſtituit præſertim, ſi ipſe nullitatem, ſeu reſciſſionem procurauerit, ſeu ijs nitatur, per ea, quæ loquendo de contractu nullo, & vſurario, cuius uigore contrahens retinebat pecunias pupillares ſcribit *Rot. diuerſ. deciſ. 195. in vltima num. 1. &*

195 *paulò ſupr. par. 1.* Et licet Rota loquatur in pecunijs pupillaribus, in quibus videtur ſpecialiter receptum, vt debitor dicatur in mora re ipſa, *l. 7. in minorum. C. in quibus cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ.* et ſcribit *Socc. conſ. 2. ſequendo num. 17. lib. 1.* tamen ratio, in qua ſe fundat Rota, non eſt ſpecialitas pecuniarum, ſed eſt detentio pecuniarum ſine titulo, data nullitate contractus.

196 Confirmatur primo hæc reſtrictio, quia, ſoluta ſocietate officij per mortem ſocij, qui pecunias dedit ſuper periculo vite alterius, officialis non tenetur ad fructus officij, quos promiſit, quia promiſit eos, durante ſocietate, quæ per mortem ſocij expirauit, & conſequenter ceſſauit periculum amiſsionis pecuniarum, cuius ratione debebantur fructus; minus tenetur ad damna, & intereſſe ob non reſtitutas pecunias, quia licet promiſerit, finita ſocietate, reſtituere ſortem, & niſi reſtituerit; loco damnorum, & intereſſe, quid certum promiſerit, tamen, cum ipſe ignorauerit mortem ſocij, neque eam ſcire teneretur non fuit in mora, & conſequenter non poteſt teneri ad intereſſe: ſed ſecus eſſet, quando eſſet ſoluta ſocietas, per mortem officialis, quia tunc eius hæredes, licet amplius non teneantur ad fructus ſocietatis ob eaſdem præcedentes rationes; tamen tenerentur ad damna, & intereſſe, quia ipſi ſciuerunt, mortuum eſſe eum, cuius hæredes ſunt ideoque, non reſtituendo pecunias, eſſent in mora, vt conſuluit *Hier. Gabr. conſ. 78. in vſu eſt. nu. 2. & ſeqq. & nu. 5.* vbi notat hanc differentiam, *lib. 1.*

Nec dicatur, hoc Gabrielis conſilium *in ſecunda parte numero 5.* dum ſcribit, ſocio deberi intereſſe, quando ſocietas finitur ex parte officialis, defendi hac alia ratione, quod dies finitæ ſocietatis interpellauit, quia reſpondeo, hoc fundamentum deficere, cum debitor ſub conditione debeat; etiam adueniente conditione, interpellari ſecundum communem opinionem, quam retuli *ſupr. q. 1. nu. 384. & ſeqq. & nu. 389.* et iſte officialis erat debitor ſortis ſub conditione. 197

Minus replicetur, eius conſilium fundari in eo, quod officialis obligauerat ſe reſtituturũ pecunias, finita ſocietate: quia reſpondeo, quod, data nullitate ſocietatis officij, vt nos loquimur in reſtrictione, officialis remanet debitor obligatus ea obligatione, quæ re contrahitur ad reſtitutionem pecuniarum, vt bene explicat *Rot. diuerſ. deciſione 195. in vltima nu. 1. parte 2.* Quare eius conſilij fundamentum erit, quia non debet quis ſcienter, & ſine titulo retinere alienas pecunias, alioquin tanquam moroſus tenebitur ad intereſſe. 198

Confirmatur ſecundo, quia retinens mala fide, & ſine titulo pecuniam alienam, adhæret naturæ furis, qui ſemper dicitur moroſus, vt ſecutus ſum *ſupra nu. 117.* At iſte retinet mala fide, et ſine titulo, per ea; quæ ſcripſi *ſupr. nu. 193. & 194.* ergo. 199

Confirmatur tertio (& tendit ad idem) quia ſi quid inueniſti, & non reddiſti, rapuiſti, *capit. 6. ſi quid 14. quæſt. 5.* quare, ſi quis rem inueniat alienam, & ſciat illius rei dominium, eumque rem illam non habere pro derelicta, imò animum habere eam recuperandi debet eam reſtituere, etiam ſi dominus tardet illam repetere, et donec non reſtituit, peccat et utendo ea, eatenus rapinam, ſeu furtum committit, quia uult lucrari uſum illius rei, quem ſcit eſſe alienum. Ergo a ſimili, qui, reſciſſo contractu, pecuniam retinet alienam, et ſcit illius dominum, et eum non habere illam pro derelicta, ſed imò uelle eam recuperare, quia ex quo dedit eam ob cauſam, et illa cauſa ceſſauit, ceſſat etiam datio, et ſic præſumitur uelle eam recuperare; et conſequenter qui pecuniã illam retinet, et in ea utitur, eatenus rapinam quo ad illum uſum committit, donec non reſtituat: ſi rapinã commitit: ergo eſt in mora. 200

Cofirmatur quarto, quia male fidei poſſeſſor tenetur, reſtituere non ſolum fructus, quibus ipſe fruitus eſt, ſed fructus, quibus petitor frui potuiſſet, ſi ei poſſidere licuiſſet, *l. 62. ſi nauis. §. generaliter. ff. de rei vendic.* & hanc eſſe communem opinionem teſtatur, & ſequitur *Copin. tractat. de fruct. lib. 2. tit. 4. capitulo 1. nu. 2.* 201

Digitized by Google

numero 2. verſus finem, tomo 17. folio 244. & malæ fidei
poſſeſſor dicitur non ſolum is, qui eſt prædo, qui nul-
lo titulo poſſidet, ſed etiam is, qui, non obſeruatis
contractus ſolemnibus, titulo, mala fide acquiſito,
poſſidet *l. 1. in fine, Cod. de fid. inſtr. & iur. has. fiſc. libro 10.*
& qui in fraudem creditorum res debitoris emit, *leg.
10. ait prætor. §. per hanc actionem. ff. quæ in fraud. cred.* qui
propterea tenentur ſimiliter ad fructus perceptos,
& qui percipi potuerunt, vt dictis iuribus, & no-
203 tat *Copin. d. tit. 4. cap. 2. num. 1. & 2. fol. 244.* † &, quod,
reſciſſo contractu alienationis rei minoris, eo quod
fuerit facta abſque iuris debita ſolemnitate, fructus
vniuerſi minori reddantur, ſi emptor non bona fi-
de emerit, dicit *text. in leg. 2. ſi contra. Cod. ſi quis ign. rem
min. &c.* & notat *Couar. var. reſolut. lib. 1. capit. 3. ſub nu-*
204 *mero 6. in 3. concluſ.* † & quod, data nullitate contra-
ctus ipſo iure, ſtatim ex eo tempore debeant reſtitui
fructus, non expectata petitione, aut litis conteſta-
tione, ſcribit, pluribus citatis, *Tiraquel. in l. ſi Unquam,
in verbo reuertatur, numero 268. verſ. primum igitur. Codic.
de reuocand. donat.* quem ſequitur *Lancell. Gall. tractat. de
ſtat. in Verbo, non poſſit. quæſtione 6. numer. 5. tom. 2. fol. 307.*
quia tunc ab initio contractus eſt in mora, *Rot. diuer.
deciſ. 195. in vltima. paulò ſuprà numero 1. part. 1.* &, quod
fructus rei veniant in reſtitutionem ſine mora, & ſi-
ne mala fide, & quoties actione perſonali datur re-
ſtitutio rei ex iuſtitia, ſcribit *Couar. var. reſol. lib. 2. c. 3.
ſub num. 9. verſ. eſt & aliud.* † &, quod ſi res, contra le-
205 gum præcepta alienata, reuocetur; fructus etiam in
reſtitutionem veniant, ſcribit, citatis iuribus, *Copin.
tract. de fruct. lib. 4. tit. 1. capit. 7. num. 1. & ſeqq. tomo* 17.
folio 254. &, quod, diſſoluta venditione ex cauſa de
præterito, quæ inerat iam a tempore venditionis,
fructus, ab emptore percepti, ſint venditori reſti-
tuendi, vt in actione redhibitoria, retuli, & ſecutus
ſum *ſupra quæſtio. 1. num. 482.* &, quod reſciſſa, ſeu an-
nullata venditione, etiam ad inſtantiam venditoris,
emptor teneatur reſtituere fructus, ſcribit *Fabiat. de
Mant.* quem retuli *infra ampl. 10. ſub num. 39. Verſic. pri-
ma opinio.*

206 At qui alienas pecunias ſcienter, mala fide, & ſine
titulo detinet, eſt omnino ſimilis malæ fidei poſſeſ-
ſori, & in nihilo ab eo diſcrepat. Ergo is ſine alia mo-
ra tenetur reſtituere omne lucrum ceſſans, quod do-
minus pecuniarum, & creditor facere potuiſſet, ſi il-
las pecunias habuiſſet, & reſarcire omne damnum,
quod eſt paſſus, & paſſus non eſſet, ſi ſuas habuiſſet
pecunias.

207 Infero ex hac reſtrictione, quod, data nullitate
cambij, ſocietatis officij, ſeu alterius contractus, &
ſuppoſito, quod is, qui ex illo contractu pecuniam
accepit, ſciat, vel ſcire debeat nullitatem, ideoque
pecuniam acceptam mala fide retineat: ille contra-
ctus non ſoluitur in ſimplex mutuum, ſed reſoluitur
in creditum ob cauſam non ſecutam, & hoc multi
refert, per ea, quæ ſecutus ſum *in tota hac reſtrictione, &
infra nu. 213. in 5. argumento*, & quod non reſoluatur in
mutuum, oſtendo multipliciter.

208 Primo, quia hoc ipſo, quod quis dat pecunias in
ſocietate officij, conſtat, quod noluit mutuare,
quia ſocietas eſt contractus lucratorius, et mutuatio
eſt contractus gratuitus: ergo, ſi illa ſocietas reſolue-
retur in ſimplex mutuum, reſolutio fieret ſine con-
ſenſu contrahentis, imò fieret contra eius mentem,
nihil autem magis repugnat contractui, quam defe-
ctus conſenſus, cum contractus conſenſu, et volun-
tate contrahentium perficiatur, et lex contrahentiũ
menti non reſiſtit, ſed eam ſequitur.

Confirmatur hoc argumentum, quia ſicut ſi tu 209
perſonæ, inhabili ad contrahendum, locares domum
pro certa mercede, et illa perſona eam ad ſui vtilita-
tem, et neceſſitatem habitaret, teneretur ſoluere ti-
bi mercedem condignam arbitrio iudicis, quia etſi
contractus locationis eſſet nullus ex inhabilitate cõ-
trahentis, tamen non reſolueretur in commodatum,
quia locando conſtat, quod noluiſti commodare, et
locatarius non debet locupletari cum alterius ia-
ctura, ideoque tibi locatori daretur remedium *ex
lege ſi mi. & Titius. ff. de præſcrip. verb.* vel officium iudi-
cis; aut actio præſcriptis verbis, iuxta ea, quæ ſcripſi
part. ſeq. limit. 17. ſub num. 26. ita etiam licet ſocietas of-
ficij, ſeu alius contractus non teneat, tamen non re-
ſoluitur in mutuum gratuitum, ita vt is locupletetur
cum alterius iactura, quia ſatis conſtat, quod noluit
mutuare, et pro hac cõfirmatione addo, quod ſcripſi
infr. nu. 216.

Secundo, quia ſi lex pecunias, datas pro ſocie- 210
tate officij, reſolueret in mutuum contra volunta-
tem eius, qui eas dedit, ſubuerteret naturam mutui,
ſiquidem natura mutui eſt, vt fiat de conſilio, vt ſe-
cutus ſum *ſupra q. 1. ſub num. 402. verſ. minus, & ſub num.
405. in ſecunda reſponſione*, et iſtud fieret ex violentia
legis.

Tertio, quia pecuniæ in caſu huius illationis re- 211
manent penes debitorem ſine titulo, & cum mora,
vt patet ex his, quæ ſecutus ſum *ſupr. nu. 193. & ſeqq.
in reſtrict.* ſed ſi reſoluerentur in mutuum, remanerent
penes debitorem et cum titulo, et iuſto titulo, nempè
mutui, et ſine mora, ergo non videtur verum, quod
reſoluatur in ſimplex mutuum:

Quarto, quia ea eſt mutui natura, ut pecunia, ſeu 212
alia res mutuata, non illico repeti poſsit, ſed cum ali-
qua diſcreta dilatione arbitrio iudicis, quia alia vi-
deretur doloſè mutuata, vt ſecutus ſum *ſupra quæſt. 4.
num. 13.* ſed reſciſſo contractu, reſtitutio pecuniæ da-
tæ pro illo contractu, non eſſet regulanda à natura
mutui, et conſequenter ceſſat in ea conſideratio
doli, et arbitraria iudicis dilatio, maximè ſi reſciſ-
ſio proceſſerit ab eo, qui pecuniam tenetur
reſtituere; ergo non uidetur reſolui in ſimplex mu-
tuam.

Quinto, quia, ſuppoſito, quod officialis ex pecu- 213
nia, quam accipit in ſocietate officij, emerit partem
officij, ſeu cenſum, aut aliud fructiferum egerit ne-
gotium, ex quo fructus, lucrumue perceperit, ſi ſo-
cietas illa officij, data eius nullitate, ſeu diſſolutione,
reſolueretur in ſimplex mutuum: ſequeretur, quod
officialis teneretur reſtituere ſolam ſortem, per ea,
quæ ſcripſi *ſupra quæſt. 1. num. 408.* et nihil teneretur
ſoluere ratione fructuum, vt dixi *ead. quæſt. 1. nu. 332.*
quare non teneretur reſtituere fructus ſeu acceſſio-
nes, quas, uti mutuatarius, ex re mutuata accepiſſet.
*Copin. tract. de fructib. lib. 3. tit. 1. capit. 3. num. 1. & 2. tomo
17. fol. 247.*

Sed hoc conſequens videtur falſum, quia, data 214
nullitate ſeu reſciſsione contractus, reſtitui debent
fructus, ex illo nullo, ſeu reſciſſo contractu percepti,
vt ſecutus ſum *ſupra num. 201. in 4. confirm.* et, quod
moroſus dicatur is, qui intelligit, vel intelligere de-
bet ſe debitorem fore, ideoque quis ſine alia inter-
pel-

Digitized by Google

pellatione conſtituatur in morâ quo ad fructus, vbi ſcit, eos ad ſe non ſpectare ſcribit *Io. Ant. Rub. in l. vinum. num. 9. verſ. ſubijcitur, ff. ſi cert. pet. inter Repet. tom. 2. folio* 86. & ſapienter ſentit *Rot. diuerſ. decis.* 195. *in vltima, numero 1. part. 1.* vbi loquendo contra debitores, dataque nullitate contractus, ait, viſum fuiſſe optima ratione deberi lucrum ceſſans ſtantibus probationibus, ex quibus conſtiterat Rotæ, debitores feciſſe lucrum in genere, & loquendo generaliter, quod res datá, ob cauſam, eá non ſecuta, reuocari poſſit res datá, & cum re veniant reſtituendi fructus, ſcribit, citatis iuribus, *Copin. ecd. tractat. de fruct. libro 4. tit. 1. capit. 10. numer. 1. & ſeqq. fol.* 254. &, quod, reſciſſo contractu, debeant reſtitui fructus percepti poſt reſciſſionem de hoc nulla eſt dubitatio, quia dubitatur ſolum de fructibus perceptis ante reſciſſionem, vt late explicaui *ſupra quæſt. 1. numero 482. & ſeqq.* vbi videas.

Ergo falſum videtur antecedens, quod ſocietas reſoluatur in ſimplex mutuum, & conſequenter officialis, reſoluta ſocietate in creditum ob cáuſam non ſecutam, tenetur reſtituere ſortem, vna cum fructibus, quos ex ea percepit a tempore inite ſocietatis, ſi fuerit nulliter inita, & a tempore reſciſſionis citra: ſi fuerit reſciſſa.

Nec dicatur, quod fructus, quos officiális percipit eſt officio, non tantum percipit ratione pecuniarum ſocialium, quantum percipit ratione periculi perdendi cápitále totius ſocietatis, in caſu mortis, quod periculum non eſt communem cum ſocio, data nullitate, ſeu reſciſſione ſocietatis: & ſic ſocius perciperet fructus ex re non ſua, ſed ex periculo alterius.

Quia reſpondeo, quod ſocio debentur fructus, qui perciperentur ex officio ſine periculo vitæ poſtquam admittimus, quod officialis eám ſummam percipit partim ratione officij, & partim ratione periculi, vt explicaui *ſupra quæſtione 1. numer. 282. in fine, & 291.* quare ſiue ex ipſa ſocietate, ſiue ex alio contractu perceperit, tenetur reſtituere, quos percepit.

215 Sexto, quia ſi reſolueretur in ſimplex mutuum, ſequeretur, quod ágens ad nullitatem, ſeu reſciſſionem ſocietatis officij, nõ teneretur, etiam parte opponente, reſtituere prius, quod ex ſocietate habuiſſet, quia, ſi data nullitate, ſeu reſciſſione, ſocietas debet reſolui in mutuum: mutuatario non eſſet deneganda áctio, quamuis mutuum non reſtituát, quia ipſe non impugnat mutuum, ſed ſocietátem.

Sed hoc etiam conſequens videtur falſum, quia ágens ad nullitatem, ſeu reſciſſionem contráctus, debet prius reſtituere, quod ex illo contractu accepit, vt ſecutus ſum *ſupr. ſub nu. 141. 142. & ſeq.*

Ergo falſum videtur antecedens.

216 Septimo, quia ſicut locátarius, qui agit ád inualiditátem contractus locationis, non poteſt prætendere locationem fuiſſe reſolutam in commodatum, ideoque tenetur in primis offerre mercedem locatori, & deponere, *Caputaq. decis. 118. iudicium nullum, numer. 4. par. 2.* ita etiam qui agit ad nullitatem ſocietatis officij, vel alterius contractus non debet prætendere ſocietatem eſſe reſolutam in mutuum, ſed debet in primis reſtituere quicquid ex illo contractu accepit.

217 Contrá hanc illationem tenet de diámetro *Rotá diuerſ. decis. 192. circumſcripta, numer. 1. parte 1. decis. 287. habebat. verſ. dubitaui, in fine, 291. domini numero 1. 336. Honorius ſub num. 5. & 338. fuit per dominos. numero 1. inter impreſſas Lugduni anno 1612. & alibi paſſim,* dicens, quod ſocietas officij quando eſt nulla, ſeu eſt finita, reſoluitur in ſimplex mutuum: quod ex eiſdẽ deciſ. retuli *ſupra quæſt. 1. n. 277.* † & ideo *Rot. diuerſ. dec.* 10. 218
fuit reſolutum. ſub numero 1. in Rom. turris bubalariæ, Iun. 7. Nouẽbris 1575. *coram bon. memor. Cardin. Seraphino inter impreſſas Romæ anno* 1615. dixit, quod, initio contractu cenſus cum pacto, ut venditor teneatur cenſum infra certum terminum redimere, contrahentes videntur voluiſſe facere actum eluſorium, vel potius contractum fœneratitium cum pignore, à iure reprobatum.

Comprobatur primo hæc Rotæ ſententia, quia mutuare pecuniam, vel ex álio contractu datam nõ repetere eſt idem, quiá dum non repetitur remánet, vti mutuum tacitum.

Comprobatur ſecundo, quiá ex contractu lucratorio, qui ſit nullus, non poteſt lucrum percipi, quia ſi lucrum procederet á contractu neceſſario ſequitur, quod ceſſante illo contractu, ceſſet lucrum; ſed lucrum ex mutuo percipi non poteſt: ergo recte inquit Rot. quod reſoluitur in ſimplex mutuum.

Retenta illatione, ſi placet, in puncto iuris. 219

Non obſtat áuctoritas Rotȩ, quæ tenet contra illationem, quiá reſpondeo tripliciter. Primo *reſpon.* quod ipſamet Rota videtur quandoque tenuiſſe cum noſtra illatione, ut patet ex *deciſ.* quam citaui *ſupra num. 194. & 214.* Secundo *reſp.* quod ſit reſolutio in mutuum non omnino ſimplex, ſed in mutuum moroſum, & ita intelligerem Rotam. Tertio *reſp.* quod, etſi Rotæ áuctoritas ſit magná, præſertim ápud me per ea, quȩ ſcripſi *in meo tract. de iudic. cauſ. libr. 1. capit. 26. num. 4.* & adeo magná, ut inter Rotæ ſententiam, et alterius Iureconſulti opinionem, ea uideatur differentia, quȩ ſolet eſſe inter uerba diuitis, & uerba pauperis: *diues locutus eſt, et omnes tacuerunt, & verbum illius vſque ad nubem perducent: pauper locutus eſt, & dicunt, quis eſt hic?* Eccleſ. 13. *num.* 28. † ta- 220
men non eſt tantá, ut legi, et rationi non ſit poſtponendá; Rotæ enim opiniones, non ut legem habemus: ſed eas ex lege, et rátione conſiderámus, et quod in eis legis áuctoritati congruit, cum Rotæ laude accipimus, quod vero non congrueret, cum pace eius reſpueremus, ac per hoc tantorum Reuerendorum Patrum, quonim laudem conſequi non ualeo, quorum multis litteris mea hæc exigua ſcripta non comparo, quorum ingenium diligo, quorum ore delector; quorum prudentiam miror, et integritatem ueneror opinionem hánc, ſi iure non probaretur, ea libertate, ád quam nos uocauit Dominus, non ácciperem, quiá lex eam non ácciperet.

Et hæc de primo requiſito, poſito *ſupr. nu.* 100.

DE NEGOTIATIONE,

ſeu merce paratá.

SVMMARIVM.

Intereſſe lucri ceſſantis Vt debeatur, debet ex communi concluſione clare cõſtare, quod creditor habuit paratam negotia-

Digitized by Google

tionem lucratoriam: numero 221.

Primus caſus huius communis concluſionis eſt, quando creditor non eſt mercator, ſeu non eſt ſolitus negotiari, & in iſto procedit concluſio, nu. 222. Etiam ſi creditor habitaret in locis, vbi eiuſmodi negotiatio non deficit, nu. 223.

Secundus caſus eſt, quando creditor eſt ſolitus negotiari, & in iſto licet ſint opiniones, tamen concluditur idem, quod in primo nu. 224. 225. & 226.

Reſtringitur primo concluſio in hoc ſecundo caſu, vt non procedat in negotiante in Ciuitate Genuæ pecunias ſuper cambijs, eod. n. 226. 227. & 230. Quid in hoc videtur iudicaſſe Rota Rom. nu. 228. & 229. Extenditur hæc reſtrictio, nu. 232. Subreſtringitur. nu. 233.

Reſtringitur ſecundo, vt non procedat quoad aliquale intereſſe arbitrio iudicis. nu. 234.

Ienuenſibus qua ratione facilius debeatur intereſſe, nu. 226. 231. & 235.

Genuenſis, ergo mercator, nu. 236.

Genuæ rigoroſe agitur pro intereſſe, nu. 231.

Pupillares pecuniæ niſi ponantur ad honeſtum lucrum, tutor condemnatur, nu. 127.

Prouincia abundat in ſuo ſenſu. nu. 231.

221 VEnio ad ſecundum, de exiſtentia occaſionis, id eſt, de negotiatione, ſeu merce parata, & cōcludo ſimiliter, eſſe neceſſariam: alias lucri ceſſantis intereſſe non debetur. *Paul. de Caſtr. in lege 3. §. final. nu. 3. ff de eo. quod cert. loc.* quem ſequuntur *Afflic. deciſ. 20. quidam nobilis. numero 2. Mohed. deciſ. 3. alias 208. Dux Seſſæ. de Uſur.* vbi hoc bis dicit, *& Rot. diuerſ. deciſ. 202. die 24. ſub numero 2. 3. & 4. in Rom. bonoram de Cenlis, Ven. 13. Ianuarij 1600. coram R. P. D. Penia, & deciſ. 291. domini circumſcripſerunt. numero 4. in Rom. ſocietatis, Ven. 23. Iunij 1600. coram Illuſtriſſimo Card. Millino. deciſion. 289. domini dixerunt. numero 2. & 3. & deciſ. 774. poſt obitum numero 2. in Bononienſis dotis. Mercur. 4. Maij 1600. coram Illuſtriſſimo Card. Lancellot. in impreſſis Lugduni anno 1612. & deciſ. 325. dubium erat. num. 7. verſ. de intereſſ. in Lucana locationis, Ven. 18. Martij. & 29. Aprilis 1611. coram eodem in impreſſis Romæ 1615. & in Rom. fructuum, & intereſſe coram R. P. D. Pamphilio, die 10. Decembris 1641. in fine illius deciſionis*, vbi quod Rota ita ſemper voluit, *Stracch. tractat. de mercat. par. 4. tit. de contract. mercat. ſub numero 3. tom. 6. part. 1. fol. 298.* & videtur ſequi etiam *Gab. in concluſ. lib. 3. tit. de ſolut. concluſ. 10. ſub num. 3. verſ. contrariam, & alij*, quos citat, & ſequitur, teſtans hanc concluſionem eſſe magis receptam, & tenendam *Menoch. tract. de arbitr. iudic. caſ. 119. ſub num. 9. verſic. hanc primam in fine, cent. 6.* & in alia impreſſ. *lib. 2. cent. 2. caſu 119. ſub numero 3. verſ. præterea. ibi, hanc primam.* & bene hæc concluſio probatur *ex d. leg. 3.* in illis vltimis verbis, *quod ſi merces ſolebant comparere, &c. puto & lucri habendam rationem*, ex quibus verbis clare conſtat, quod ex parte creditoris requiritur facultas, & voluntas propinqua, & veriſimilitudo lucrādi, quę pendet ab exiſtentia occaſionis.

222 Declara primo hanc concluſionem, diſtinguendo duos caſus.

Primus caſus eſt in creditore, qui non eſt ſolitus negotiari, qualis eſt nobilis, & iſto caſu dico, concluſionem, ſupra firmatam, & eſſe communiter receptam, & practicari, quia iſte habet præſumptionem excluſiuam lucri contra ſe, & ideo debet probare, quod habuerit prę manibus cenſum, vel quid fructiferum emendum, & quia non habuit pecunias, non potuit emere, & ita, concordando hunc, & ſequentem caſum, ſequitur *Io. Bapt. Lup. in l. curabit. §. 6. numer. 17. verſus finem, verſ. non per hoc. C. de act. empt. inter trac. diuerſ. tom. 7. fol. 121.* & certe hæc eſt opinio communis, quia controuerſia reducitur ſolum ad creditorem, qui eſt ſolitus negotiari.

Extende hanc communem opinionem, vt procedat etiam in Ciuitatibus, & locis, in quibus ſunt loca montium, & non deficiunt occaſiones, imò ſunt frequentes, ineundi ſocietates officiorum, & emendi annuos redditus cenſuáles, et ſimiles, et etiam ſi creditor ſit vir ſagax, et prudentes, et alias emerit loca montium, & annuos cenſus, et contraxerit ſocietates officiorū, quia adhuc, niſi probet in ſpecie, ſe habuiſſe, et voluiſſe emere, nō debet obtinere, *Rota diuerſ. d. deciſ. 289. domini dixerunt. nu. 3. & 4. in Rom. ſocietatum, & deciſ. 774. poſt obitum. numer. 2. in Bononienſ. dotis, Mercurij 24. Maij 1600. coram illuſtriſſimo Cardin. Lancello. in impreſſis Lugduni anno 1611.* quare ſecundum Rota in citatis deciſionibus lucri ceſſantis intereſſe, quod probari debet ex potentia proquinqua lucrandi, nō cenſetur probatum ex qualitate loci, in quo paſſim inueniuntur occaſiones collocandi pecunias ad lucrum. 223

Secundus caſus eſt in creditore, ſolito negotiari, et lucrari, et iſto caſu oritur diſcordia inter Doctores. 224

Prima enim opinio eſt affirmatiua, quod etiam iſto caſu procedat concluſio, vt creditor teneatur probare; hancque opinionem ſequuntur *Caſtrenſ. Afflict. Mohed. Rot. diuerſ. & Gabr.* quos citaui *ſupra numero 221.* loquuntur enim ij in creditore ſolito negotiari, et lucrari, et ita videtur manifeſte ſentire *Rot. dict. deciſ. 774. numero 2.* dum loquitur in ſolito non tenere ſuas pecunias otioſas, et ab hac opinione in puncto iuris non videtur diſcedere *Menoch. dict. caſu 119. numero 6. in fine, ibi conſtare itaque debet*, et qui tenuerint hanc opinionem, et eſſe communem recenſet, licet non ſequatur: *Rot. Genuenſ. deciſ. 136. Paulus ſub num. 8.*

Secunda opinio contraria eſt negatiua, quod concluſio firmata *ſupra num. 221.* non procedat in mercatore, et in eo, qui eſt ſolitus negotiari, et lucrari, quia in iſto ſufficit hæc veriſimilis probatio, vel ſaltem non requiritur tanta probatio, ſecundum ea, quæ ſcribunt *Abb. in capit. 7. per veſtras. numero 6. de don. inter vir. & vxor. & in cap. 7. conqueſtus, numer. 6. de Uſur.* dicens, quod ſolitus mercari ex pecunia, poteſt agere contra debitorem moroſum, vt ſoluat loco intereſſe id, quod fuiſſet veriſimiliter lucratus ex pecunia, *Ioann. Bapt. Lup. in dict. lex. curabit. §. 6. ſub numero 17.* præſertim *verſus finem, verſ. non per hoc fol. 121. & Sur d. conſ. 327. Rotæ Lucenſis. ſub num. 53. verſ iuſtificatur, & nu. 54. libro 3.* et uidetur ſentire *Nauar. in capit. ſi feneraueris not. 15. num. 49. verſ. quinta quod. 14. q. 3.* dum conſtituit differentiam inter creditorem mercatorem, qui negotiatur pecunias, vt is poſſit recipere intereſſe lucri, et creditorem, non mercatorem, ita ut pluris ualeat, pecunia mercatoris, quam dicit eſſe paratam ad negotiandum, quam pecunia nonmercatoris, ex quo non eſt parata ad negotiandum, et pro hac opinione poſſunt uideri Doct. quos citant *Gabr. d. lib. 3. tit. d. ſolut. concl. 10. num. 1. & Surd. ubi ſupra*, et quod ſufficiat probare, petentem intereſſe fuiſſe mercatorem talis conditionis, et exercitij, et ſimiles mercatores, 225

tores,

Digitized by Google

tores, prout eſt ipſe petens conſueuiſse lucrari communiuer decem pio centenario ſingulis annis, deducta omni impenſa, quia ſatis eſt, quod probatio concludat à communiter accidentibus, ſiquidem in probatione intereſſe ſufficiunt iuſtificationes coniecturales, nec requiritur, lucrum fuiſſe in potentia propinqua, ſcribit *Cagn. in d. leg. currabit. num. 66. et 68. & in l. Unica, num. 42. & 43. C. de ſent. quæ pro eo. &c.* vbi contra Caſtrenſ. et alios ſequitur, ita ſeruari in practica, & ſecundum hanc meliorem, & tutiorem practicam, inquit, intereſſe lucri ceſſantis petetur ſemper vniforme ad rationem ſeptem, vel decem pro centenario, quod ſi, inquit, teneremus primam opinionem Caſtrenſ. et aliorum, eſset multum difficile iuſtificare intereſse; & qui alij tenuerint hanc opinionem, citat *Menoch. caſu 119. ſub num. 9. alibi, ſub nu. 4. verſ. ſecunda eſt opinio,* qui etſi in puncto iuris videatur ſequi primam opinionem, vt retuli *ſub num. præceden. verſ. prima,* tamen poſtea *numer. 7. in fine,* ait, ſe audire, praxim obſeruare, quod ſatis ſit probaſse, ſe mercatorem: & hæc ſecunda opinio videtur probari *ex l. 3.* in illis vltimis verbis: *quod ſi merces ſolebat comparare, &c. ff. de eo, quod cert. loc.* & facit etiã, quod habetur in Matth. 25. *num. 72. oportuit ergo te committere pecuniam meam nummularijs, &c.*

226 Retenta tamen, ſi placet, prima opinione, vti tutiori in practica.

Reſtringe primo eam, vt non procedat in mercatore, negotiante pecunias ſuper cambijs in Ciuitate Genuæ, quia in iſta Ciuitate forus cambiorum ſemper eſt paratus volentibus dare, vel accipere pecunias cambio quolibet die, & hora in platea banchorum, & nunquam deſunt, qui accipiant, & dent quamuis ſummam, etiam magnam, vt ſatis videtur fuiſse probatum *in Rot. coram Illuſtriſſimo Cardinali Lancellotto, Lunæ 7. Iunij* 1610. & ruiſus coram eodem *in Rot. diuerſ. deciſ. 331. ſententiam initio, verſicul. quint o, quod in ciuitate, in Ianuen. pecuniaria, Lunæ 6. Iunij* 1611. prout iſte forus eſt notorius, & ideo non eſt neceſsarium, ut creditor mercator Genuẽſis probet hoc ſecundum requiſitum, hincque *Rot. Genuenſ. deciſ. 1. ſub nu. 43. 44. & 45. deciſ. 139. Paulus, ſub nu. 8. verſic. altera vero. & ſub nu. 9. verſ. quibus hinc inde. & deciſ. 19. nos auditores, nu. 9. in fin. et nu.* 10. tranſit ſemper ſine iſta probatione: ſolent tamen Genuenſes adhuc ad cautelam articulare generaliter, quod potuiſsent illas pecunias negotiari in cambijs, ut in forma articuli, quem poſui *infra nu. 244.*

227 Confirmatur hæc reſtrictio, quia in Ciuitatibus inſignibus, in quibus ſunt mercaturæ, negotiationes, & conſequenter patent occaſiones lucrandi: & emendi loca fructifera, nempe, cenſus, loca montium, & ſimilia, tutor, qui non poſuit pecunias pupillares ad honeſtum lucrum; condemnatur, non aliter contra eum probato, quod habuerit occaſionem præ manibus, & potuerit ex illis pecunijs lucrum acquirere. *Ioſ. Lud. in Peruſ. deciſ. 67. tutor quidam, nu. 15. 16. & 20.*

228 Contra hanc reſtrictionem videtur tenuiſse *Rot. Rom.* de qua *Mohed. deciſ. 3.* alias 208. *Dux Seſſa. de Vſur.* nam Grimaldus, & Centurionus, contra quos Rota reſoluit, ut eis non deberetur intereſſe, quia nõ probauerant, appàruiſse, qui uellent pecunias ad cãbiũ, erant Genuẽſes, & ideo mercatores, ut dixi *inf. n. 236.*

229 Comprobatur hæc *Rota Rom.* ſententia contra hanc reſtrictionem, quia in Vrbe eſt ſimilis forus paratus ad negotiationem cambiorum, ad ineundas ſocietates officiorum, ad emenda loca montium, & cenſus: & tamen creditor, qui etiam eſſet ſolitus inire ſocietates officiorum, ſeu emere loca montiũ pecunias otioſas non tenet, adhuc non obtineret intereſſe iſtarum ſocietatum, ſeu locorum montiũ, niſi ſpecie probaret, vt dixi *ſup. n. 223. verſ. extẽde hãc.*

Ego non diſcedo a reſtrictione; & Rotæ Rom. 230
deciſioni reſpondeo: quod ille de Grimaldis mercator Genuenſis commorabatur forſan alibi, quam Genuȩ ideoque debebat probare, alioquin ſi ille mercator commoratus eſset Genuæ, illa deciſ. Rotæ Rom. non ſatisfaceret Genuenſibus, & ideo eam in eorũ tribunali non ſeruarent, quia Curia Genuenſis contenta eſt hac probatione, quod creditor ſit ſolitus negotiari in cambijs, &c. ut patet ex titulorum formula quam poſui *infr. nu. 244.*

Ad comprobationem reſpondeo dupliciter. Pri- 231
mo, Romæ non ita frequentem, & promptam eſse negotiationem cambiorum, ſocietatum officij, cẽſuum, & locorum montium, prout eſt frequens, & prompta negotiatio cambiorum in Ciuitate Genuȩ Secundo reſpondeo, quod quælibet prouincia abundat in ſuo ſenſu, *capit. penult. vtinam. diſt. 76. & c. c. 1. diſt. 41. Zocch. tract. de ieiun. numer. 109. tomo 14. folio 161.* quare licet pecuniarum uideatur una, & eadem poteſtas ubique eſse, tamen in alijs locis facilius, & leuioribus vſuris inueniuntur, alijs difficilius, & grauioribus uſuris, *l. 4. ideo in arbitrarijs. ff. de eo, quod cert. loc.* Genuæ contra debitores moroſos rigoroſe agitur: omnis ratio, quæ pro intereſse concludit, diligenter attenditur, iuraque, interuſurijs fauentia, inuiolabiliter ſeruantur, interuſurij enim materia reputatur: fauorabilis, quia, ſublatis interuſurijs, mercatores, et mercatura facile ruerent, et Genuenſes ſunt fere omnes mercatores, et degunt, ut aiunt, in ſcopulis, ita ut deficientibus agris, prȩdijs, lociſque fructiferis, omnis eorum cultura uerſari debeat in pecunia, et propterea ſunt ualde prompti ad condemnandum ad intereſso, et ad intereſse alterius intereſse: at Romæ, alijſque Ciuitatibus, in quibus non ita uiget mercatura, vt uiuunt ex prȩdiorum reditibus, odioſum eſt interuſurij, et intereſse nomen, ideoque in eo remiſse, ac magna æquitate proceditur, et ſæpe contra intereſse petentes reſponderi, iudicatique ſolet, per ea, quȩ ſcripſi *infra nu. 246. & ſeq.* et præſertim *nu. 253.*

Extende hãc reſtrictionem: ut procedat non ſo- 232
lum in negotiante per ſe ipſum, ſed etiam in alio quouis, etiam ſi ſit mulier, quæ ſolita ſit dare ſuas pecunias mercatoribus ad honeſtum lucrum, et illas tenere non otioſas in arca, quia iſto caſu debetur ei intereſse, ſicut debetur ei, qui per ſe ipſum negotiaretur, licet plus, et minus, *Cagn. in l. Unica, ſub nu. 37. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* et pro maiori intelligentia huius extenſionis, adde quæ ſcripſi *ampl. ſeq. n. 1. & 3. et ampl. 11. nu. 7. & 9.*

Subreſtringe hanc reſtrictionem, ut procedat, 233
ſuppoſito, quod probetur, creditorem eſse ſolitum negotiari in cãbijs, quorum dixi paratum eſse ſemper forum: ſecus autem ſi non probetur, eſse ſolitum negotiari in cambiis, quia poſsunt hec ſimul ſtare, quod adſit parata occaſio negotiandi in cambiis, & quis nolit in eis negotiari: ſecus etiam quod

ad

Digitized by Google

ad mercaturám aliarum mercium, quia ſi mercàtor Genuenſis non eſset ſolitus negotiari in cambij, ſed in alijs mercibus, tunc procederet prima opinio, quod deberet probàre, habuiſse præ manibus occáſionem præciſam talis, ſeu talium mercium, etc. cum de iſtis alijs mercibus nō ſit itá paratus forus, et certus de quántitate intereſse.

234 Reſtringe ſecundo, vt non procedat quo ad áliquale intereſse arbitrio iudicis, quiá quámuis ſolitus negotiari, non probet in ſpecie, ſe præ manibus habuiſse certam occaſionem: tamen, ſi iudici conſtet, hunc creditore eſse virum ſagácem, et ſolitum negotiari, et lucrari, et in genere non defuiſse occáſionem negotiandi, et lucrándi, poterit iuxta loci conſuetudinem taxáre moderátum intereſse, vt ſequitur *Surd. in conſ. 327. Rotæ Lucenſis. nu. 53. in fine, Verſic. iuſtificatur num. 54. & 55. lib. 3.* quia probationes ſunt arbitrariæ, & quod mercatori ſolito negotiári concedatur non ſolum intereſse damni emergentis, ſed etiám lucri ceſsantis, dixit *Rot. diuerſ. deciſ. 69. domini in iſta, nu. 2. in fine, verſ. præterea, coram Illuſtriſſ. Card. Milino, in Mediolanen. pecuniaria, Mercurij, 9. Decembris* 1592. *in impreſſis Romæ anno* 1615.

245 Remedium, vt probatio huius ſecundi requiſiti, páratæ ſcilicet negotiationis, de quo *ſupra num.* 221. nunquam deficiat, et conſequenter pecunia ſemper pariát intereſse, habent magna ex parte Genuenſes: ſiquidem ſunt ipſi præ cæteris ſoliti negotiári in cābij, vt teſtatur *Rota Genuenſ.* quám retuli *hac ead. quæſt. parte præced. nu. 65. & hic num. ſeqq.* adeo quod quiſque eorum qualitatem hanc facile probat, qua probata, agendo de intereſse cámbiorum, ſuccedit, quod ſcripſi *ſupra ſub n. 226. in præced. prima reſtrictione*, vel ſaltem ſunt negotiatores, et mercatores aliarum mercium, ideoque agendo de intereſse lucri ceſsātis, procedente á mercatura ſuccedit hæc ſecundá reſtrictio:

236† quiá omnes Genuenſes ſunt mercátores, in tantū, vt uáleat conſequentia: eſt Genuenſis; ergo mercátor, *Rot. Genuen. deciſ. 139. Paulus num.* 10.

Verum licet Genuenſis ex hoc uideatur releuatus áb onere probándi, ſe eſse mercatorem, et ſolitum negotiari; et lucrari: tamen, niſi hoc probet, non obtineret, *Rota Genuenſ. deciſ. 50. Antonius Maria ſub num. 2.* licet in ea deciſ. non conſtet, an eſſet Genuenſis ille Auguſtinus Gentilis Coſta, cui denegauit intereſse, quia non probauerat hanc qualitatem, quod eſset ſolitus mercari, & *Rot. diuerſ. deciſ. 331. ſententiam, poſt initium, Verſic. quarto quod ipſe, in Ianuen. pecuniaria, Lunæ 6. Iunij* 1611. *coram Illuſtriſſimo Cardin. Lancellotto, in impreſſis Romæ anno* 1615. inter aliá fundamenta, quibus approbat intereſse conuentum in mutuo, eſt etiam iſtud, quod mutuátor, qui erat Genuenſis probauerat, ſe eſse ſolitum ſuas pecunias negotiári in cambijs, et ita ſeruant Genuenſes, formant enim, et facile probant eiuſmodi titulum, quem uocare ſolēt, *il titulo del commune*, cuius formulam ſecundum Genuenſium ſtylum poſui *infra nu.* 244.

Abſoluta prima declaratione, poſita *ſupra nu.* 222. Declara ſecundo eandem concluſionem, ut quemadmodum ad conſequendum lucrum ceſsans, debet probari exiſtētia occaſionis lucrandi uel quod creditor erat ſolitus negotiari, itá ad conſequendum damnum emergens, ſufficit probare extitiſse, dānū.

Et hæc de ſecundo requiſito, poſito *ſupra nu.* 221.

DE QVANTITATE INTERESSE.

SVMMARIA.

Intereſſe debeatur, debet probari quantitas. nu. 238. Declaratur duplex ſpecies probationis. nu. 240. & 241. Subdeclaratur primo, vt probato intereſſe & non probata quantitate, fieri debeat condemnatio ad intereſſe nu. 242. Subdeclaratur ſecundo, vt iudex poſſit æſtimare, & condemnare, ibid.

Probatio a ſolitis in materia lucri non concludit, ſub numero 238.

Probatio lucri ceſſantis eſt difficilis. nu. 239.

Probatio veriſimilis, & coniecturalis ſufficit in intereſſe, nu. 241.

Genuenſes facile liquidant quantitatem lucri cambiorum, nu. 243.

TRanſeo ad tertium, de quantitate lucri ceſsántis: et concludo, fore neceſsarium, ut creditor, 238
agens ad intereſſe lucri ceſsantis, probet quantitatem lucri, quod feciſset, etiam ſi iſte creditor eſset mercator, et ſolitus lucrari, quiá non ſequitur: eſt conſuetus aliquando lucrari, ergo, ſi habuiſset, fuiſſet lucratus, quia poſſibile eſt, quod non fuiſset lucrátus, cum multa potuiſsent euenire in contrarium: quare non teneretur probare, quando lucrum fuiſſet certum, ſecus, quando dubium, *Paul. de Caſtr. in l. 3. §. fin. num. 3. initio, & in fine, ff. de eo, quod cert. loc.* quem ſequuntur *Affl. Mohed. & alij communiter*, ut retuli *ſupr. ſub numer. 99. & numer. 231.* et ratio eſt euidens, quia condemnatio non poteſt ferri ſuper re incerta: requiritur enim ſemper liquidatio certa ante executionem facti, vt ſecutus ſum *in meo tract. de appel. q. 17. lim. 9. nu. 28.*

Infero ex hác concluſione, lucri ceſsántis proba- 239
tionem eſse difficilem, quia lucrum ceſsans eſt non ens, et non entis nullæ ſunt cauſæ, *Iaſ. in l. 3. non vtique §. fin. nu. 7. ff. de eo, quod cert. loc.*

Declara eandem concluſionem, ut intereſse, id eſt, 240
quantitas lucri poſſit duplici probationis ſpecie liquidari.

Prima probátio eſt, quæ dicitur certá, clara, et indubitata, qualis eſt probatio cambiorum, et recābiorum, et locorum montium, et loquendo de hac probatione, nulla eſt difficultas: quod hæc concludentiſſime probat, et ſufficiat ád condemnandum.

Secunda probatio (et hæc uidetur deſtruere con- 241
cluſionem) dicitur ueriſimilis, et coniecturalis, qualis eſt illa, quæ uerſatur ſuper mercibus, et hæc etiam ſufficit ad condemnandum, ut pátet ex his, quę ſcribunt *Gl. in l. 3. §. vlt. in verb. ſolebat. ff. de eo quod cert. loco Bal. in l. 11. rogaſti, §. ſi tibi. ff. ſi cert. pet.* quem retuli, et ſecutus ſum *hac ead. quæſt. parte præced. ſub numer. 27. Iaſ. in d. l. 3. non Vtique. §. Vltimo. ſub num. 7. verſiculo ſecundo not. Couar. var. reſolut. lib. 3. cap. 4. ſub numero 5. verſicul. ſeptimo eadem.* dum ſcribant, quántitatem intereſse probari per coniecturas, ſeu veriſimiles coniecturas, & *Cagn. in leg. curabit. numero 58. 59. & 60. B. de act. empt.* dum ſcribit, táxationem ad intereſse ad certam quantitatem, habita ratione fructuum ſecundum communem contingentiám, et curſum, non eſſe re-

Primus eſt ſimplex,& generalis tam in lucro ceſſante, quam in damno emergente: in iſto Rota & nonnulli alij requirunt duo.

Primum eſt probatio negatiua, vt, agens ad intereſſe, probet, quod ex quo non habuit pecuniam non potuit emere, ſeu damnum euitare, alias, hoc non probato, non poteſt obtinere, *Rot. in Rom. fructuum, & intereſſe, die 10. Decembris 1614. coram R. P. D. Pamphilio, verſ. præterea*, mota ex doctrina *Pauli de Caſtr.* quam formaliter, citatis ijs, qui eum ſequuntur, retuli *ſupr. num. 99. uerſ. declara.* & in multis alijs cauſis, de quibus *deciſ. 325. dubium erat, num. 5. uerſ. non obſtat. in Lucana locationis, uen. 18. Martij, & 29. Aprilis 1611. coram Illuſtriſſim. Card. Lancellotto, in impreſſis Romæ anno* 1615. vbi, quod licet conductor, ære alieno grauatus, ſoluat fructus, & intereſſe, & ipſe anticipate ſoluerit locatori ſcut. 1500. cum pacto, quod locator teneatur ei ad lucrum ceſſans, & damnum emergens, tamen conſequitur intereſſe damni emergentis, niſi probet in indiuiduo, quod ex defectu dictorum ſcut. 1500. quos locatori anticipate ſoluit, non extinxit æs alienum, pro quo ſoluit intereſſe, & quod, ſi dictos ſcutos 1500. habuiſſet, extinxiſſet debitum ſeu debiti feneratitij partem, quia poſſet alias contingere, quod debitor vnius in ſcut. 100. cum intereſſe 12. pro quolibet anno, creditor decem debitorum ſeparatim, & cuiuſque eorum pro ſimili ſumma, exigeret a quolibet eorum ſcut. 12. pro centenario, quos ipſe ſoluit ſuo creditori, ſicque pro 12. conſequeretur 120. cum nemo eorum decem debitorum ſciret ſolutionem, factam ab altero, prout obſcurioribus verbis conſiderat *Rot. d. deciſion. 325. numero 5. in fine*: huicque aliqui ex DD. Rotæ dicebant, quod etſi creditor, finita ſocietate officij, contrahat ſimilem ſocietatem, cum declaratione, quod pecunias accipit ad commodum, & incommodum debitoris moroſi, hæcque ſocietas, & declaratio ad claram, & certam debitoris notitiam deducantur, ſuppoſita etiam prius omnimodā mora debitoris, tamen debitor non teneretur ad fructus ſocietatis, quia creditor debet probare, quod niſi illas pecunias accepiſſet in ſocietate officij, ceſſaſſet ab aliquo lucro, vel non euitaſſet aliquod damnum, *Rot. coram Illuſtriſſim. Card. Millino; Lunæ 3. Decemb.* 1601. *in Romana de Perottis*.

Ratio huius requiſiti in lucro ceſſante eſt, quia quamuis aliquis habeat præ manibus vtilem occaſionem emendi, ſeu negotiandi, & habeat etiam pecunias, tamen multa poſſent euenire, vt occaſionem illam deſerat: primo enim poteſt euenire, vt diſſentiat in pretio, vel in alia conditione, & ita deſerat, quod ſæpe in facto experimur: ſecundo poteſt euenire, vt, illas pecunias in alios conuerteret vſus non vtiles, & tamen, vt intereſſe conſequatur, malitioſe fingeret ſe velle emere.

Confirmatur hoc requiſitum, quia poſſet eſſe, quod iſte creditor haberet alias pecunias otioſas, quibus poſſet, ſi vellet emere: quo caſu non deberetur intereſſe, per ea, quæ in intereſſe ex mutuo ſcribit Card. Tolet. quem retuli ſup. ſub *num. 78. in ſecundo requiſito*. quare cum probatio ſit vndique obſcura, & incerta non releuat.

Ratio vero in damno emergenti poteſt eſſe illa fraus, quam creditor poſſet committere, vt ex mente Rotæ deduxi hic ſupra.

Secundum eſt, vt ſi ſit creditor, ex cauſa ſocietatis officij, et dictæ, et velit conſequi lucrum ceſſans, oſtendat, ſe non ſolum interpellaſſe debitorem, ſed etiam feciſſe diligentias conſequendi ſolutionem, et debitorem fuiſſe moroſum, quia tunc ex quadam æquitate poteſt creditor aliquod honeſtum lucrum exigere arbitrio iudicis ſecundum qualitatem perſonarum, et negotiorum, vt ex ſententia D. Thomæ, referendo eiuſdem formalia verba, firmat *R. P. D. Acorambonus, Rotæ Decanus in quodam eius uoto, impreſſo inter conſilia Proſperi Farin. conſ. 15. num. 87. lib. 1.* quinimo debet oſtendere, ſe feciſſe omnes diligentias pro exigendā ſorte ſocietatis, et non ſufficerent aliquæ diligentię: quare debet obtinuiſſe mandatum executiuum, et procuraſſe illius executionem, et tunc etiam ex Rotæ iudicio debetur creditori intereſſe, *Caſtrac. tract. de ſociet. cap. 49. per totum*, hocque intereſſe ex eiuſdem Rotæ Decani uoto *num. 88. ſupr. citato*, non debet excedere quinque, vel ſex pro centenario, quia tot reddere ſolent bona ſtabilia; et pecuniæ ſine periculo: huncque ſtylum ſeruat ſæpe Auditor Cameræ, ceſſat enim tunc ſuſpicio contra creditorem, ne differat conſequi creditum, vt ex eo conſequeretur etiam intereſſe.

Secundus caſus eſt, quando creditor ex quo ſibi 247
debitor non ſoluit pecunias debitas, fuit compulſus eas accipere ab alijs ſub intereſſe, et iſto caſu, vt creditor conſequatur illud intereſſe, debet plura probare.

Primo enim debet probare, ſe pecunias accepiſſe ſub intereſſe, eo quia debitor ſibi non ſoluit in termino præfixo, et maxime ſi creditori fuerit a debitore data hęc facultas, vt ipſo debitore non ſoluente in termino, poſſet accipere cambio, et recambio, alias ſi non probet, ſe accepiſſe cambio, non poteſt obtinere intereſſe, *Rot. diuerſ. deciſ. 775. dubitatum, ſub nu. 1. in Mediolanenſ. pecuniaria, Mercurij 27. Martij* 1602. *coram R. P. D. Litta, in impreſſis Lugduni* 1612. hocque requiſitum ſatis probatur ex allegatis in primo primi caſus, quia in effectu eſt idem.

Secundo vbi probauerit, ſe pecunias cambio ac- 248
cepiſſe, debet probare etiam fuiſſe in eam cauſam expreſſim acceptas, quia qui tenetur probare, debet clare probare, cum probatio obſcura non releuet: Rot. vbi ſupra, et enixius *Mohed. deciſ. 1. & 2. tit. de uſur. alias* 102. & 103. quare eſt neceſſaria probatio in indiuiduo, quod ideo acceperit cambio, quia pecunia ſibi a debitore non fuit reſtituta, cum poſſit eſſe, quod acceperit pecunias ad cambium ob alias cauſas, *Rot. in Roman. cambiorum de Grandis, uen. 15. Maij* 1592. *num. 1. coram Illuſtriſſimo Cardinal. Millino, in impreſſa apud Marcheſ. de commiſſ. par. 1. §. 2. numero* 52. *folio* 875. et ſic debet probare, quod ex illis pecunijs, cambio acceptis, ſoluit aliquod debitum, et quod non poterat illud aliter ſoluere: nam poſſet eſſe, quod creditor acciperet cambio, vt debitorem ſuum ſibi obliget ad maius lucrum per uiam intereſſe damni emergentis, quod eſt in ſique multiplicabile, per ea, quæ retuli infrà §. 7. *gloſſ. 2. numero* 60. imò poſſet eſſe, quod pecuniæ, quas creditor ſub interuſuriis accipit, eſſent ipſiuſmet creditoris, et faceret apparere, quod eſſent alterius, qui eſſet confidens amicus; ideoque ad obuiandum his fraudibus, quę committi poſſunt requiritur probatio concludentiſſima, quod neceſſitate vrgente, et propter damnum emergens acce-

perit cambio, et non ut negotiaretur ad lucrandum.
349 Tertio requirit, vt in caſu, quo creditori data non eſt facultas a debitore capiendi pecunias ſub intereſſe, & debitor eſt moroſus in non ſoluendo, creditor priuſquam pecunias ſub intereſſe accipiat, denuntiet debitori, & proteſtetur, ſe illas accepturum *Rot. dict. deciſ. 775. ſub numero* 3. contra moroſum enim debitorem requiritur hęc proteſtatio, iuxta ea, quæ ſcripſi *infra* §. 6. *gloſſ.* 1. *numer.* 97. & §. 7. *gloſ.* 2. *numer.* 16. & , quod ſola mora non ſufficiat, ſed requiratur denuntiatio cum proteſtatione, vt mutuatarius teneatur ad damna, ſcribit *Mich. ſal. ad D. Thom.* 2. 2. *q.* 78. *articul.* 2. *controu.* 8. *ſub numero* 17. *verſ. fauet. tomo* 2. *folio* 252. & ita citati *S. Bero. conſ.* 195. *num.* 2. *lib.* 1. *Anch. conſ.* 376. *nu.* 2. *in fine*, & *Mohed. deciſ.* 3. *de renunt.* ſcribit *Rot. in Rom. ſubhaſ. bon. coram Illuſtriſſ. Card. Lancellotto, Lunæ* 7. *Iunij* 1597. *verſ. non obſtat.* dicens, fuiſſe eo caſu neceſſariam proteſtationem, quod pecunias accipiebat in ſocietate officij ad commodum et in incommodum ſui debitoris: ad hoc, vt ille ſuus debitor teneretur ad fructus dictę ſocietatis.

Et dato hoc alio caſu, quod creditor nolit accipere pecunias ſub vſuris, neque vti mercator intendat conſequi lucrum ceſſans mercaturæ, ſed uelit inire aliquod commercium frugiferum, puta, quia uelit emere annuum reditum, vtique ſicut volens accipere ſub vſuris, tenetur debitori futuram acceptionem denunciare, vt dixi *hic ſupra*, ita etiam volens emere annuum reditum debet futuram emptionem, ſicque exiſtentiam occaſionis denunciare, prout aliqui in praxi obſeruant.

Confirmatur primo hoc tertium requiſitum, quia quando credendum eſſet, fore, vt debitor moroſus, puta, mutuatarius, monitus, ſoluat debitum cum ſuo minori ſumptu, de creditor, puta, mutuator teneretur illum monere, ſe accepturum eſſe pecunias ſub vſuris, ſi illum commode monere poſſit, *Molin. de iuſtit. tomo* 2. *de contract. diſput.* 325. *verſ. illud eſt, ibi quando, idem col.* 273. & ratio poteſt eſſe, tum quia quod nobis non nocet, & alteri prodeſt, eſt agendum: ſed hęc denunciatio creditori non nocet, & debitori prodeſt, vt dixi, ergo, tum quia hoc ipſo, quod creditori data eſſet facultas a debitore: vel a lege, vt poſſet pecunias ſub vſuris accipere nomine, ipſius debitoris, videretur in hoc procurator ipſius debitoris, ſed procurator debet vtiliter gerere negotium domini: ergo tenetur prius requirere ipſum debitorem, an uellet ſoluere.

Confirmatur ſecundo, quia creditor quando potuiſſet aliter cum minori debitoris diſpendio ſe conſeruare indemnem, quam, ſumendo ſub uſuris, tunc debitor tenetur ſolum ad id, quo cum minori diſpendio potuiſſet ſe conſeruare indemnem, & non ad illud plus, *Molin. vbi ſupra*, ſed potuiſſet ſe forſan conſeruare indemnem denunciando, quia debitor ſoluiſſet. Ergo.

250 Quarto requiritur, quod, facta iſta notificatione cum proteſtatione, & ſecuta reali pecuniarum acceptione ſub intereſſe, rurſus notificetur debitori, ad effectum, ut certo ſciat, debitum ſuum iam eſſe ſub uſuris, ſicque poſſit, ſi uelit, ab illis ſe liberare, ſoluendo debitum. *Rot. d. dec.* 775. *ſub n.* 1. *citata ſup. ſub n.* 246.

251 Quinto requiritur, quod (ſi creditor acceperit pecunia in ſocietate officij) declarauerit, quod illam ſocietatem contrahebat ad commodum, & incommodum debitoris, *Rot.* quem citaui *ſupra ſub nu.* 249. *in* 3. *requiſ.* & *coram R. P. D. Caualerio, in Roman. pecuniaria, Lunæ* 23. *Iunij* 1608. ubi facta a creditore in cōtractu ſocietatis declaratione, quod pecunias accipit in ſocietate officij animo ſe reualendi contra ſuum debitorem, ad quem propterea omne commodum, & incommodum ſpectare declarat, tranſit ſuper hoc nulla excitata dubitatione.

Ratio huius requiſitis eſt, ne alias, ſecuto lucro 252 ſocietatis, creditor, reuoluto mantello, diceret quod illam contraxit ad commodum, & incommodum proprium; & propterea ſi creditor ſocietatis officij, finita ſocietate, proteſtetur contra debitorem moroſum ſe uelle accipere pecunias in ſocietate officij a Titio, & illinc ad tres dies accipiat, hæc proteſtatio non eſt ſufficiens, quia eſſet neceſſaria declaratio tempore initi inſtrumēti ſocietatis, quod pecunias accipit ad commodum, & incommodum ipſius debitoris, vt debitor ſit certus de contractu ſocietatis, & ſuccedente caſu mortis, poſſit pecunias lucrari: ſiquidem alias eſſet in poteſtate creditoris iuxta euentum rei dicere, ſocietatem fuiſſe cōtractam ad commodum, & incommodum debitoris, uel ſui ipſius, & ulterius debet hęc proteſtatio continere per acta, cuius notarij accipiat pecunias, ut debitor poſſit ſcire ſub cuius uitæ periculo contracta ſit ſocietas, ad effectum, ut poſſit innoteſcere euentus lucri, *Rota coram Illuſtr. ſſ Cardin. Milino Lunæ* 3. *Decembris* 1601. *in Rom. de Perottis*.

Ratio tot requiſitorum eſt duplex. Prima, quia, 253 admiſſo intereſſe ſcabroſiores inſurgerent difficultates, nempe, quantum intereſſe ſit probatum: rurſus, an debeatur primum tantum, uel etiam ſecundum intereſſe, & an debeatur intereſſe alterius intereſſe, quæ ſunt difficultates pene inextricabiles, de quibus egimus infra §. 7. *gl.* 2. *num.* 18. & *ſeqq.* & *nu.* 33. & *ſeq.* unde boni Iudices, quorum cordi eſt obuiare litibus omni conatu ſtudent, quomodo poſſint iugulare intereſſe, ueluti radicem, iuxta illud Ouidianum,

Principiis obſta, ſero medicina paratur.

Secunda ratio eſt, quia etſi intereſſe, & uſura longe inter ſe diſtent, cum intereſſe ſit omni iure cōceſſum, ut dixi *ſupra num.* 96. uſura uero omni iure prohibita, ut dixi ſupra *quæſt.* 1. *nu.* 401. tamen uſura ſæpe intereſſe ueſte indura, difficile diſcernitur, & proinde Iudices Romanæ Curiæ, et præſertim Rota, quę eſt & religioſiſſima, & prudentiſſima, ne in eorum tribunali ſub ſpecie intereſſe tranſeat palliata, & perſonata uſura, ita caute procedunt, ut potius iuſtum excludant intereſſe, quam damnatam admittant uſuram, hincque agentem ad intereſſe crediti reſoluti, ut loquuntur, in mutuum, multis, difficilibuſque onerant probationibus, eaſque ſi faceret, aliam tunc forſan adderent, ut, quaſi Hydræ uno auulſo capite, alterum conſurgat, ſicque, qui conſcientia, ac virtutis amore, a luxuriis non obſtinerent uſuris, tot requiſitorum difficultate deterriti, arceantur.

Hæc etſi bono zelo, pie, ac religioſe, ad arcendam 245 uſuram exigi uidentur, tamen quæ eorum occulta ſunt, ideoque directo probari non poſſunt, ad forum interius pro initiuenda conſcientia remitti debent, non autem ad forum externus, de quo agimus, quia in eo ea tantum probari debent, quæ occulta non ſunt, hæcque ad illa tria reducuntur, quæ ſummatim

inatim numerauimus *ſupra ſub num.99.verſ.declara*, et copioſe de eidem egimus *ſupra nu.100. & ſeq.nu.221. & ſeq.238. & ſeqq.* nam quod illa tria ſufficiant, duplici poteſt argumento probari.

Primo, quia ipſamet Rota, quæ plura requirit, ſæpiſſime doctrinam citat Pauli de Caſt. vt dixi etiam *ſupr.d.num.99.* & quod Rota ſequatur in hoc Paulum de Caſtr. ſunt deciſiones uulgatę, ut dicit *Rot.diuerſ. deciſ.139.fuit reſolutum. numero 1. coram bon. mem. Cardin. Pamphilio, in Rom. cenſus, Lunæ 29. Nouembris 1599. in impreſſis Romæ 1615.* & tamen Paul. de Caſtr. pauciora requirit, vt patet ex eius doctrina, quam retuli *ſub d. nu.99. verſ. declara*.

Secundo, quia hæc omnia alia requiſita præter quintum: de quo *ſupra nu.151.* urgentes pati uidentur difficultates.

255 Contra enim primum primi caſus requiſitum, quo creditor arctatur ad probandum negatiuam, quod ideo non emerit, ſeu non ſoluerit æs alienum quia pecunias non habuit, vrgent duo.

Vrget primo praxis, quâ vtuntur mercatores, qui proteſtatis litteris, conſequuntur non ſolum intereſſe damni emergentis, accipiendo ad cambium, & recambium eandem partitam, vt in proteſtationis formula, quam poſui *infra §.6.gloſſa 1. num.98. & §.7. gl.2. ſub n.16.* nulla vnquam facta probatione, quod ideo cambio, & recambio acceperint, quia non fuit ſibi ſoluta partita cambijs, ſed conſequuntur etiam intereſſe lucri ceſſantis, non aliter illa partita ad cambium accepta, dummodo ſint ſoliti negotiari, dando, & accipiendo ad cambium, vt in titulorum formulâ, de qua *ſupr.nu.244.*

256 Vrget ſecundo, quia hoc requiſitum, vel eſt improbabile, & tunc nemo cogitur illud probare, quia ad impoſſibile nemo tenetur: imò ſi quis vellet illud probare; eſſet repellendus, vt ſecutus ſum *in meo tract. de indic.cauſ.lib.2.cap.7.num.224. & 225.* Vel eſt aliquo modo probabile, & tunc eo modo: quo eſt probabile, dico eſſe probatum: dum dico, eſſe improbabile, loquor de probatione directa, & certa, quia, quod creditor haberet animum, & voluntatem emendi, ſi habuiſſet pecunias, & non emerit, quia non habuit: hoc reſidet in animo, & corde, ideoque directo probari non poteſt, quia ſolius Deus eſt ſcrutator cordium, vt ſecutus ſum *d.lib.2.capit.9.num.210, & ſeqq.* poſset enim eſſe; quod adeſſet occaſio emendi, ſeu faciendi alium contractum lucratium, et creditor, vt conſequatur intereſſe, fingeret, quod vellet facere illum contractum, ſi haberet pecunias, et tamen in rei veritate illum contractum non faceret; imò poſſet creditor reperire ſimulatum venditorem, qui minime vendere; Et dum dixi poſteâ, eo modo quo eſt probabile, eſſe probatum, locutus ſum de probatione coniecturali, et reſultante ex aliqua probatione directa antecedenti, vt puta, creditor probat directo, ſe habuiſse præ manibus occaſionem emendi annuum cenſum, ſeu quid ſimile, et requiſiuiſse ſuum debitorem, vt ei ſolueret, eique notificâſse, ſe empturum eſse illum annuum cenſum: et conſtat, quod debitor non ſoluit, et quod creditor non emit: certe ex his, directo probatis, ſatis dicetur probatum, quod creditor non emerit, quia non habuit pecunias, ſeu oritur pro creditore præſumptio, quæ transfert onus probandi contrarium in debitorem, et admitti has coniecturales, et veri- ſimiles probationes, ſecutus ſum etiam *ſupra nu.223. in 2. opinion.* quare debitori incumbet onus probandi contrarium, videlicet, quod creditor habuit ſemper alias pecunias otioſas, quibus potuiſset emere, vel, quod non potuit ſe concordare cum venditore, alioqui ſi creditor teneretur ipſe aliter hanc negatiuam probare, quod non habuerit alias pecunias, quibus emeret, intolerabili grauaretur onere, quia multa ſunt loca, in quibus quis poteſt ſecreto habere pecunias, et nullus teſtis poſset deponere, quod uiderit omnia loca.

Ad doctrinam Pauli de Caſtr. citatam *ſupra ſub n.* 257
246. et latius *ſub numer.99.* reſpondeo, quod illa ultima eius uerba: *& quia pecuniam non habuit, non potuit emere.* non ſunt uerba articuli probandi, ſed ſunt uerba, quæ ex probatione pręcedentium infert Caſtrenſis, quem ita interpretari debemus, ne alia ex allegatis *nu.præced.* reprehenſionem mereretur.

Ad rationem adductam reſpondeo: quod ſi cre- 258
ditori denegandum eſset intereſse quouſque poteſt conſiderari caſus, ut non emiſset, et quouſque cõſiderari põt ſuſpicio fraudis, iura, de intereſse loquentia, eſsent abroganda, quia ſemper poteſt conſiderari aliqua ſuſpicio fraudis, ut patet ex his, quæ ſcripſi *infr.nu.267.* et conſequenter, dum Princeps, et iudex ſuſpicionem fraudis tanto proſequerentur odio, debitoribus nimis fauerent, quod eſt contra iuſtitiam, quia debitorib. ita in iuſtitia debitores ſumus, ut creditoribus iuſtitiam facere non debeamus.

Ad confirmationem reſpondeo, quod aliam pe- 259
cuniam, quam habet otioſam, poteſt emere pro futuris neceſſitatibus, quo caſu illa pecunia non habetur tanquam otioſa, *Nauar. & Io. Azor.* quos ſecutus ſum *ſupra ſub nu.78.*

Intellige hæc, quæ dixi contra hoc requiſitum, ut 260
procedant in foro exteriori, ſecus in foro interiori quia in foro interiori hoc requiſitum eſt neceſsariũ, et ideo, ſi uere creditor non fuiſset empturus, et conſequeretur intereſse, peccaret, et teneretur ad reſtitutionem.

Hæc omnia, quæ dixi contra hoc primum requiſitum in lucro ceſsante, habent locum contra idem requiſitum in damno emergente, quando creditor dicit, ſe non ſoluiſse debitum fœneratitium, quia ſuus debitor non ſoluit ſibi.

Contra ſecundum primis caſus requiſitum, quo creditor ſocietatis diſdicte arctatur ad faciẽdas oẽs diligentias; urget duplex difficultas. Prima, quia, ſi, nullo probato intereſſe, debitor ad illud condemnatur præter illas diligentias, quibus creditor vſus eſt ad conſequendã ſortẽ, condemnatio eſt iniuſta; & vſuraria: nam vtatur creditor mille diligentijs, & non doceat de intereſſe lucri ceſſantis, ſeu dãni emergẽtis, impoſſibile eſt, vt debitor ad illud condemnetur, per ea, quæ ſecutus ſum *inf.nu.292.reſt.1.* & ita, reprobato, contrario Auditoris Cameræ ſtylo, ſcite dixit *Rot.in Rom.fructuũ, & intereſſe mercur. 10. Decẽbris 1614. corã R.P.D. Pamphilio*, quod ſi dicamus intereſſe lucri ceſsãtis probari ex eo, quod in Vrbe ſũt multę occaſiones negotiandi, emẽdi vtiliter, replico, quod eiuſmodi occaſiones in Vrbe non ſufficiunt, per ea, quæ dixi *ſupr.num.229. iuncto nu.223.* Secunda difficultas, quæ vrget eſt, quia ſi creditor ceſſauit a lucro, vel damnum eſt paſſus propter moram debitoris, poteſt illud conſequi, omiſſis tot diligentijs, per ea, quæ di-

xi *num.ſequentibus*, nam illæ diligentiæ oſtendunt cul-
pabiliorem moram, ſed non inducunt nouam mo-
ram obligantem.
Cæterum, vt meam dicam ſen tentiam, Auditoris,
Cameræ ſtylus, dum officialem,debitorem,ex cau-
ſa ſocietatis officij,condẽnat ad quinque vel ſex pro
centenario,iuridice defendi poteſt,non ratione prę-
dictarum diligentiarum, ſed ea ratione, quod pecu-
nia ſocialis habet hoc ſpeciale, vt ſocius, qui pecu-
niam ſecialem inuaſit,teneatur ad intereſſe, per ea,
quæ dixi *ſupr.num.*137.*reſtr.*4. ſicque poteſt condem-
nari ad rationem ſocietatis officij non periculoſę,vt
ſcripſi *ſupra nu.*120.*& ſeq.illat.*4.& maxime iuridicus
eſt hic ſtylus,quando ipſe officialis,ſeu qui bonam fi-
dem recognouit,diſdixiſſet ſocietatem, & pecunias
non reſtitueret,quia tunc hic ſtylus clare iuſtificatur
ex his,quæ ſcripſi *ſupr.nu.*141.*& ſeq.* quare illæ diligẽ-
tiæ videntur ſeruire potius pro notarij,vt mandato-
rum emolumẽta acquirant,in damnnm debitorum,
& quandoque creditorum, ſi ab ea inope debitore
recuperare non poſſint, vnde (ſi ita eſſet) conſultis
ſuperioribus,abolendæ eſſent.
261 Contra,primum ſecundi caſus requiſitum, quo
creditor arctatur ad probandum, ſe,pecunias acce-
piſſe cambio,ſeu ſub alio intereſſe moueor: quia fa-
cultas a debitore data creditori,vt, ipſo debitore nõ
ſoluente in termino,poſſit creditor accipere cãbio,
& recambio non reſtringit obligationem debitoris
ad intereſſe damni emergentis tantum, ita vt ſi cre-
ditor non acceperit cambio, debitor ad nullum te-
neatur intereſſe, vt arbitratæ ſunt illę deciſiones,
quia hoc eſt contra intentionem ipſorum contrahẽ-
tium,qui voluerunt,vt creditor non teneretur acci-
pere,ſed eſſet in eius libero arbitrio, ergo ſi creditor
poterat, & noluit debitorem obligare ad iſtud gra-
uius intereſſe,non debet ex hoc perdere lucrum ceſ-
ſans, quod debitori eſt minus graue, & pro maiori
intelligentia eſt ſciendum,quod mercatores accipiũt
cambio, non ſolum, vt damno emergenti occur-
rant, ſed etiam,vt lucrum faciant; ſiquidem ipſi ean-
dem ſummam, quam cambio ab alio accipiunt,
cum lucro dant alteri,& ſic traficant pecunias: imò,
ne damnum lucri ceſſantis patiantur, accipiunt cã-
bio, vt plurimum a ſe ipſi,& hoc eſt,quod mercato-
res dicunt,*cambiar in ſe ſteſſi*, per ea quæ ſcripſi §.*ſeqq.*
*gl.*8.*n.*17.& dicitur cambiũ recurſæ, de quo latæ ſcri-
pſi *inf.*§.6.*gl.*1.*nu.*2.*& ſeqq.* Sed quia hæc omnia reſpi-
ciunt creditorem, qui ſit mercator, ſolitus lucrari,
ideo eſt diſtinguendum: Aut agens ad intereſſe, eſt
talis,vt in eo cadat lucrum,& nunc concludo, quod
hæc probatio non videtur neceſſaria, quia intereſſe
lucri ceſſantis debetur, non ex eo, quia creditor ac-
ceperit pecunias ſub fœnore, ſed ex eo, quia ceſſa-
uerit à lucro, quod feciſset, ſi debitor ſoluiſset, qua-
re,ſi creditor erat mercator, ſolitus negotiari,& lu-
crari,non video quomodo ex eo, quod non accepe-
rit cambio,debeat perdere lucrum ceſsans, quod ſi-
bi de iure debetur,iuxta ea, quæ ſecutus ſum *ſupr n.*
235. quia hoc eſset lapidare eum de bono opere, cũ
is potuiſset cambio accipere, vt fructuoſius ageret
negotium,ſed deſiit accipere, ne debitor grauiori
oneraretur intereſse,ſoluendo prouiſiones,gabellas;
& ſimilia,ſed,ut clarius hanc oſtendamus veritatem
fingamus, quod iſte creditor fuerit cum ſuo damno
coactus dare creditoribus bona in ſolutum ad cui-
tandos carceres,certe debitor moroſus non poterit
dicere, ſe non teneri ad hoc damnum emergens,
quia creditor debuiſse accipere cambio, & ſoluere
creditoribus;nam creditor replicaret, quod ſi acce-
piſset cambio,ſoluiſset grauius intereſse,& in omnẽ
caſum, quod non tenebatur accipere, ſed erat in e-
eius facultate,vt poſset accipere,ſicque illas facultas
accipiendi cambio reſpiciebat fauorem creditoris,
Nec dicatur, quod ſi non acceperit cambio, ceſsat
damnum emergens, pro quo debetur intereſse, tam
immediatum, quam mediatum, multiplicatum, &
quomodocunque calculatum, vt dicit *Rot.Genuenſ.*
quam citaui *infra* §.7. *gl.*2. *num.*60. *verſ.venio ad ſecun-*
dum.& remanet intereſse lucri ceſsantis, quod debe-
tur primum duntaxat, vt dicit *ead. Rot. Genuenſ.* quam
alios citaui *eod.*§.7.*gl.*2.*ſub num.*20. Quia reſpondeo,
illam deciſionem, dum loquitur in intereſse lucri
ceſsantis, eſse ſibimet contrariam, & inconſtantem
ut notaui *eadem gloſſa* 2. *ſub num.*33.*& num.*39. & non
ſeruatur per ea, quæ dixi *ibidem ſub d.num.*33. Aut a-
gens ad intereſse eſt talis, in quem cadere non po-
teſt lucrum ceſsãs,ſed ſolum damnum emergens, &
tunc dico,quod ſi inter creditorem, & debitorem
conuentum eſset, ut creditor pro aliquo formidato
damno futuro acciperet pecunias ſub intereſse cã-
bij, & ita in conuentione ſe reſtrinxeriſſet.& creditor
oſtenderet, damnum emerſiſse, ſed non probaret,ſe
pecunias cambio accepiſse,& tunc dico, quod debi-
tor ad aliquod intereſse non teneretur, quia credi-
tor,ne damnum emergeret, debebat accipere cam-
bio contractus enim ex partium conuentione legẽ
accipiunt, ſecus tamen ſi conuentio creditorem ad
accipiendũ non obligaſset,ſed facultatem dediſset.
Contra ſecundum (quo creditor, qui pecunias 262
ſub fœnore accepiſset, arctatur ad probandum,fuiſ-
ſe expreſsum acceptas in eam cauſam: ideſt,quia,de-
bitore non ſoluente, et imminente damno,fuerit,vt
illi occurreret, coactus accipere cambio, vt loqui-
tur;et ſentit aperte Rota (moueor,quia debitor, qui
promiſit ſoluere omnia damna, et intereſse, vt in
caſu deciſioni Mohedani, quam etiam Rota moder-
na vſque ad præſentem diem ſequitur, non intelligi-
tur promiſiſse ſolum damnum emergens: vt credit
Rota,ſed promiſit etiam intereſse, cuius appellatio-
ne uenit etiam lucrum ceſsans,ut ſecutus ſum *infr.n.*
269.*extenſ.*2. et hoc inter mercatores tranſit ſine
difficultate, quare,cum promiſerit etiam intereſse
lucri ceſsantis,non eſt neceſſaria probatio damni e-
mergentis,& ſic videtur ruere totum fundamentum
deciſionum Rotæ, & ideo cenſerem, quod Rota
melius iudicauerit in deciſione contraria, de qua
*idem Mohed.deciſ.*1.*de vſur.*& ſatis totum hoc conpro-
batur ex his,quę dixi *ſupra contra primum requiſitum*,
& ita ſeruant Genuenſes,qui hoc requiſitum non at-
tendunt.
Contra tertiũ, quod creditor arctatur ad notifi- 263
candum debitori,et proteſtandum, ſe accepturũ pe-
cunias cambio, ſeu ſub alio intereſse, obſtat in pri-
mis eadem oppoſitio,quam adduxi contra primum,
quia ſi non eſt neceſsaria acceptio peconiarum, eaſ-
que propterea non accipit: non poteſt requiri hęc
denunciatio,et proteſtatio, et dato, quod creditor
uelit eas accipere, agatur de damno emergente,
tamen adhuc recenſerem, eſſe ſuperfluas,quia quod
ego patiar,uel non patiar damnum, non procedit a
pro-

Digitized by Google

proteſtatione, quam facere, ſed procedit a mora mei debitoris, & damno, inde ſecuto, & mihi damni emendatio non magis debetur, quia fuerim proteſtatus, quàm ſi non fuerim proteſtatus, cum illa proteſtatio poſſit ſolum iuuare ad declarandum animū patientis damnum, quod non intendit illum remittere, & non poteſt cauſare obligationem damnificātis, qui alias non eſſet obligatus: quare ſi creditor acciperet ſub exceſſiuo, ſeu ſimulato intereſſe pecunias debitor ad illud non teneretur, quamuis millies ei creditor denunciaſſet, ac proteſtatus eſſet, & è conuerſo, ſi ſub moderato fœnore acciperet ad emendā annonam, priuſquam eius pretium augeretur, debitor teneretur ad illud, quamuis creditor omiſiſſet proteſtari, quia non debet creditor ex mora debitoris pati illud damnū, & intereſſe, et debitor ex mora propria lucrum conſequi, ſi pecunijs creditoris annonam viliori emiſſet pretio, aut emiſſet forſan aliquod prædium frugiferum, vel annuum reditum, indeq. lucrum annuum perciperet, & demum, debitorem moroſum teneri ad emendationem huius dāni emergentis ſcribunt nullā facta mentione de hac proteſtatione, *Petr. de Anchar. & Io. Azor.* quos ſecutus infrá *num. 282. ibi, ſeptimo quia, licet Azor. poſt Ang.* quem citat, requirat, monendum eſſe debitorem, quia monitus forſan ſolueret, vel aliter prouideret, ſed neq. monitionem hanc eſſe neceſſariam patet ex his, quæ ſcripſi *nu. ſeq.*

Nō obſtat illas praxis proteſtandi litteras cambij quia reſpondeo, quod creditor ex cambijs ad conſtituendum debitorem in mora, debet oſtendere, ſe tempore ſolutionis fuiſſe in loco deſtinatæ ſolutionis, iuxta ea, quæ ſcripſi *§. ſeq. gl. 5. num. 201.* & vt ibidem dixi *ſub numer. 204. & 205.* praxis illa docendi, ſe fuiſſe in loco, vt reciperet ſolutionem, addit ad cautelam proteſtationem, quæ tamen neceſſaria nō eſſet.

Minus obſtat Rota deciſio, quia procedit quo ad caſum, de quo ſupra *num. 251.*

Similiter non obſtat, quod aliqui creditores denuncient debitori exiſtentiam occaſionis frugiferę quam habent, quia reſpondeo, quod qui denunciationem hanc faceret, abundaret in cautela, ſed non eſſet neceſſaria.

Minus etiam obſtant duæ illę confirmationes.

Ad primam enim reſpondeo, quod denunciationis omiſſio poteſt forſan eſſe contra charitatem, ſed non contra iuſtitiam, quia de iure creditor non tenetur denunciare, & monere debitorem moroſum de eo, quod debitor tenetur ſcire, & præcauere alias ſequi poſſet, quod creditor debitori moroſo deberet etiam notificare, quā parte iuris cautum ſit, quod debitor moroſus teneatur creditori ad lucrum ceſſans, quia ſi debitor de hoc moneretur, forſan inueniret modum ſoluendi, vt euitaret emendationem lucri ceſſantis, ſed hæc ſequela eſt falſa. Er-
266 go † Neque obſtante illæ duæ rationes, quia admitto ex regula concedendam eſſe quod alteri prodeſt & tibi non nocet, ſed dico, quod credito hæc denunciatio nocet, quia requirit curam, & expenſas denunciationis, & ideo illa regula obligat, vt concedat, ſi ſit requiſitus, ſed non obligat iniuſtitia, ut etiam non requiſitus concedat, immo faciat, & altera regula, quod procurator debeat negotium debitoris vtiliter gerere, magis obligat, vt vtiliter gerat negotium proprium, cum illud mandatum non ſit factum ad vtilitatem debitoris, ſed ad vtilitatem creditoris.

Ad ſecundam confirmationem reſpodeo, quod eſt vera, ſuppoſitis æquali indemnitatis conſeruatione, & æquali incommodo creditoris: quę æqualitas incommodi ceſsat, vt dixi:

Contra quartum, quo arctauit ad denuò denunciandum poſt contractum debitū ſub intereſse, obſtant, quæ dixi in præcedenti, & quod ſi fideiuſsor accipiat pecunias ſub intereſse, & declaret, quod eas accipit eo, quia cogitur ſoluere debitum fideiuſſionis cum ſimili intereſse, debitor, pro quo ſoluit, teneatur ad illud debitum, & intereſse, licet fideiuſſor debitori non intimauerit præfatam declarationem, cum nullum nouum inferat grauamen debitori, qui iam erat obligatus ad tantundem intereſse, ſi illud debitum non fuiſset ſolutum, dixit *Rot. in Roman. ſocietatis officij, die 21. Octobris 1580. coram bon. memor. Cardin. Blanchetto*, admitto enim, quod iſtæ denunciationes: & proteſtationes laudabiliter fierent, & debitorem in maiori conſtituerent mora, & contumacem redderent minus excuſabilem, ſed tamen non ſunt neceſsariæ, quia mora iam cauſauit obligationem.

Ad rationes, quibus requiſita videntur defendi 267
reſpondeo, admittendo, quod Iudex, motus bono zelo, ne ex lite lites oriātur, & ne aperiatur via fraudibus vſurarum, iuxta ea, quæ ſcripſi ſupra *hac ead. ampliat. nu. 9. & 10.* debet omni conatu principijs obſtare, & multa indagare, & indagando requirere: tamē in primis cauere debet, dum iſta conatur facere, ne alteri iniuſtitiam faciat: deinde debet aduertere, quod etſi multa, & plura requirat, tamen ſemper remanebit aliqua ſuſpicio fraudis, quæ in foro exteriori detegi non poteſt, quid enim, ſi creditor, agens ad lucrum ceſsans, non probet, quod non potuiſset euenire caſus, quod non fuiſset lucratus, cum potuiſset contingere, quod non ſolum non eſset lucratus, ſed quod perdidiſset, capitale, immo potuiſset euenire, caſus, vt aliquis pecunias, ſibi ſolutas, ſtatim furatus eſset, & (quod peius eſt) propter illas pecunias inſidiatus eſset ipſius vitæ; prout caſum hunc poſse euenire, experientia quandoq. docuit, &, quod ſi creditor habuiſset alias pecunias otioſas, & omnino abſconditas, & incognitas, quibus potuiſset emere, & lucrari; quid ſi creditor agens ad emendationem damni emergentis, iiſdem pecunijs ſecretis, & in arca abſconditis, ac otioſis potiſset ſoluere æs alienum, & tamen in deſpectum ſui debitoris acciperet ſub intereſse, & quid ſi pecunias, quas accipit, eſsent ſuę propriæ, iuxta ea, quæ ſcripſi ſupra *ſub nu. 248.* in tertio requiſito; quid ſi ad conſequendum uſuras a ſuis debitoribus, ficte contraheret plura debita ſub intereſse; et quid ſi fuiſset in aliqua culpa, ſeu negligentia damni emergētis, dicemus ne, quod ſingulis iſtis fictionibus non eliſis, non poteſt obtinere lucrum ceſsans? certe non; quia tam exacta probatio, quę excludat omnem fraudis ſuſpicionē, cum ſit impoſſibilis, & contineat infinitatem, non eſt requirenda, cū nemo debeat obligari ad impoſſibile, per ea, quæ dixi *§. ſeqq. gloſ. 3. ſub num. 114.* & quæ infinitatem continent reijcienda ſint, vt in alio propoſito ſcripſi infra *§. 7. gloſ. 2. num. 10.* & non requiri tam exactam probationem patet, quia ſi fideiuſsor

in ſo-

in ſocietate officij, coactus ſoluere, accipiat ab alio in ſocietate officij, cum declaratione, quod accipit ad commodum, & incommodum ſui debitoris, & ſoluat, poteſt illud intereſſe conſequi, vt, conſtituendo differentiam inter fideiuſſorem, qui poſſit accipere, *vt ſupr.* & creditorem, qui non poſſit accipere, niſi, probatis requiſitis neceſſarijs, dixit *Rot.* quā citaui *ſupra ſub num. 246. verſ. primum, & nu. 251. vtrobique, in fine*, & tamen poſſet eſſe, quod fideiuſſor poſſet ſine ullo incommodo ſoluere de proprijs pecunijs, quas haberet otioſas, & certe ſi hæc tam exacta probatio requireretur, vana et eluſoria redderentur iura, quæ mandant, vt debitor moroſus teneatur ad intereſſe lucri ceſſantis, et damni emergentis, et conſequenter lites ſuper intereſſe admitti non deberent.

Vtile tamen admodum fore arbitror, ſi (conſiderata qualitate creditoris, an ſit mercator, et ſolitus negotiari, vel non ſolitus negotiari) difformis, vel vniformis, ſed certa ferretur lex, qua iudicibus arbitrium, et varietas opinionum circa probationem interuſuriorum amputaretur, creditoribus ad committendas fraudes vſurarum via clauderetur, et debitoribus occaſio lucrandi cum creditorum iactura, aut ſaltem eos damnificandi occaſio tolleretur.

INTERESSE, PROBATIS REQVISITIS
Debetur omnibus.

S V M M A R I V M.

Debitor moroſus tenetur creditori ad intereſſe, nu. 268.

Extenditur primo, Vt teneatur Viduæ, ſi ei dotem non reſtituat, & nobili, & etiam in foro conſcientiæ, ibid.

Extenditur ſecundo, vt teneatur etiam ad intereſſe damni emergentis, n. 269. Subextenditur primo, Vt magis teneatur ad intereſſe damni emergentis, quam ad intereſſe lucri ceſſantis, nu. 270. & ſeqq. Subextenditur ſecundo reſpectu probationis faciendæ, nu. 283.

Extenditur tertio, vt teneatur ad intereſſe cambiorum, quamuis ſit ruſticus, &c. nu. 284. & ſeq.

Extenditur quarto, Vt teneatur non ſolum ipſe debitor, ſed etiam fideiuſſor, cum diſtinctione; numero 271. & 288.

Lucrum ceſſans, & Damnum emergens { quæ dicantur, numero 289. & ſeqq. Et in quibus differant, numero 271. & ſeqq.

Intereſſe appellatione continetur lucrum ceſſans, & damnum emergens, nu. 269.

Damni emendatio debetur magis, quam lucrum ceſſans, num. 273.

Lucrum radicatum, & damnum non differunt, numero 274.

Damnum euitare eſt minus propinquum Vſuræ, quam facere lucrum, nu. 275.

Mutuare cum pacto, vt mutuatarius reſtituat etiam aliam rem mutuatoris, quam indebite tenet, non eſt vſura, num. 275. Neque cum pacto, quod ſingrapham etiam alterius mutui ſubſcribat. nu. 276.

Damni infecti promittens poteſt extollere ſuas ædes, quamuis, extollendo, officiat lumini ædium vicini, ſub numer. 272.

Actione bonæ fidei intētata, poteſt peti intereſſe dāni emergentis, non autem lucri ceſſantis, nu. 273.

Vſuras, quas fideiuſſor ſoluit pro debito proprio, Vt ſolueret fideiuſſorium, poteſt in foro interiori repetere a principali debitore, nu. 277.

Mutuatarius teneatur ſoluere Vſuras, ad quas teneretur mutuator, ſi ea lege mutuauerit, nu. 281.

Debitor tenetur ſoluere vſuras, quas ſoluit creditor, eo quia ipſe debitor non ſoluit ei in termino, nu. 282.

Firmata, ac plene declarata ſeptima ſubamplia- 268
tione, poſita *ſupr. nu. 98.* quod cuilibet creditori, probatis mora, et alijs requiſitis, de quibus *ſupr. num. 99. & ſeq.* debeatur intereſſe lucri ceſſantis etiam non conuentum.

Extende primo eandem ſubampliationem, vt procedat etiam in vidua, quia ſi erat parata emere prædia eſt pecunia dotali, & propter moram hæredis mariti, non reſtituentis dotem, non potuit emere, debebitur ei intereſſe, *Paul. de Caſtrac. in l. diuortio, ſub numer. 6. ff. ſolut. matr. & alij*, quos in diuerſis locis ſequitur *Surd. tract. de aliment. tit. 1. q. 45. ſub numer. 40. verſ. ſed quod. & num. 41.* quibus addo *Ioan. Guter. tract. de contract. iur. cap. 2. num. 6. verſ. adde idem. tom. 6. parte 2. folio 43.* vbi de communi opinione, et, quod viduę, quæ erat emptura annuum redituum, debeatur intereſſe, etiam ſi ipſa diues ſit, ſcribit *Couar. Var. reſol. ſolut. lib. 3. cap. 1. ſub numer. 3. Verſ. ſexto, in fine*, et bene iſta extenſio procedat ex his, quæ ſcribit *Surd. d. quæſt. 45. nu. 27. verſ. limita & nu. ſeq.* quod hæc extenſio procedat in quocūque, etiam nobili, qui emiſſet prædia, ex quibus fructus percepiſſet, ſi pecunias habuiſſet, & procedat etiam in via Theologorum, et in conſcientia, ſcribit *Cagn. in l. vnica, ſub nu. 37. & 44. C. de ſent. quæ pro eo, &c.*

Secus ſi non erat parata, niſi extaret conſuetudo, vel ſtatutum, ſeu pactum: iuxta ea, quæ ſecutus ſum *infr. §. 6. gl. 1. nu. 49.*

Extende ſecundo in eo, quod dixi; eſſe condem- 269
nandum ad intereſſe lucri ceſſantis, vt procedat etiam in intereſſe damni emergentis, probata mora, et probato damno, quod emerſit ex mora, quia ſub nomine intereſſe, ad quod tenetur debitor moroſus, continetur lucrum ceſſans, et damnum emergens, *l. 3. §. Vlt. in vltimis Verbis, ff. de eo. quod cert. loc.* cuius verbis retuli *ſub nu. ſeq. Gl. in l. vnica, in verbo, poſſibile, & ibi Rebuff. in præfat. num. 47. verſ. ſecundo quæro: & in gl. prout. ſub num. 11. verſ. quinto. C. de ſenten. quæ pro eo, &c. Alex. conſ. 168. requiſitus numero 4. libro 2. Matth. Coler. tractat. de proceſſ. execut. part. 1. cap. 10. numero 100. 102. & 104. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 78. articulo 2. controu. 9. ſub numero 1. Verſ. explicatur idem. ibi, vtrumque autem. tomo 2. fol. 255.* late *Menoch. tract. de arbitrar. iud. lib. 2. centur. 2. caſu 119. num. 1. in alia impreſſione, caſu 119 numer. 4. cent. 6.* vbi alios citat tam ex Iureconſultis, quam ex Theologis.

Subextende primo hanc extenſionem, vt non 270
ſolum habet locum in damno emergente, ſed magis in eo, quam in lucro ceſſante, quia, agendo de condemnando debitorem moroſum ad intereſſe, appellatione intereſſe magis comprehenditur damnum emergens, quam lucrum ceſſans, prout bene colligitur *ex d. l. 3. §. fin.* in illis vltimis verbis, *quod ſi merces ſolebat comparare, an & lucri ratio habeatur non ſolius damni, puto & lucri habendam rationem*, hancque ſub-

extenſ-

Digitized by Google

extenſionem ſentiunt aperte *Bald.in l.iuſiurandum, col.*
mihi 32.ibi,& intereſſe tam damni emergentis , quam lucri
ceſſantis peti poteſt.ff.de iureiur.Dec.in cap.6. cum venera-
bilis.numero 58.de except.Stracch.tract. de mercat.parte 4.
titulo de contract.mercatur.numero 2. tomo 6. parte 1.folio
298.& Rot.Genuen.deciſ.134. in Dei nomine.verſus finem ,
numero 3.in fine. dum dicunt, quod intereſſe, quod
debetur, conſideratur non ſolum ratione damni e-
mergentis ſed etiam reſpectu lucri ceſſantis, & ſic
includunt caſum magis dubium, per ea, quæ ſcripſi
infrà §.7.gloſſa 3.numero 18.et in terminis claris *Matth.*
Coler.tractat.de proceſſ.execut.parte 1.cap.10.nu.91.Mich.
Sal.d.controu.9.ſub num.1. verſ.explicatur idem.ibi,quem-
nis,autem,& melius *D.Thom.2.2. q.78. articul.2. ad pri-*
mum.quem citant Io. Azor.de inſtit.moral.parte 3. libro 5.
tit.de vſur.capit.4. Verſ.communis. & cap.5. in fine initij,
& Mich.Sal.ad D.Thom.2.2. quæſt.78. art.2.initio,numero
9.in 4.concluſ.iuncto,numer.5.in fine, Verſ.bis poſitis.tomo
2.fol.218. dicens , licere mutuanti, ratione damni
emergentis lucrum accipere,non tamen ratione lu-
cri ceſſantis,& explicat *Nauarr.in capit.ſi fœneraueris .*
numer.50. verſ.ad ſecundum 14.q.3.& eſſe communem
omnium Theologorum , & Canoniſtarum ſenten-
tiam, vt ratione damni emergentis poſſit ex mutuo
lucrum exigi,teſtatur,& ſequitur *Io.Azor.d.c.4.verſic.*
communis.

271 Ratio eſt,quia lucri, & damni diſpar eſt ratio, *l.*
26. Porculus. ff.de damn.infect. Oſaſch.deciſione 95. anno
ſub num.42. Verſ.non obſtant. Ioan.Bapt.Lup.in l.curabit.
§.6.numer.3.in fine, C.de act.empt.inter tractat.diuerſ.tomo
7.folio 125.Matt.Coler.d.capit.10.num.92.& 93.& Mich.
Sal.d.controu.9. ſub num.1. verſiculo explicatur idem.folio
255.& adeo differunt,perdere lucrum, & pati dam-
num,vt ſi ego ædes meas altius tollam, & ex earum
altitudine tu, qui habes ædes vicinas, prohibearis
proprio lucro luminum, quia ædes meæ luminibus
tuarum officiunt, & ego tibi damni infecti promi-
ſerim,tu ex mea promiſſione agere non potes, quia
damnum non infero, ſed prohibeo lucrum, *d.l.Pro-*
272 *culus.* † id enim proprie damnum dici videtur, vbi
aliqua fit patrimonij diminutio, at vbi quis re,non-
dum quęſita, priuatur, non dicitur pati damnum ,
Palcot.tract.de noth.cap.9.numero 9. tomo 8.part.2.fol.49.
& Mich.Sal.in loco ſupra proxime citato, & quod, ſi ia-
ctura intereſſe ſit in bonis acquiſitis , ſaltem quia in
futurum de bonis, quæ tunc habuerit , cogetur ali-
quid plus inſumere, quam alioquin inſumpſiſſet,
aut aliquid ſuorum bonorū deterius reddi,aut om-
nino deſtrui, appelletur damnum emergens,ſi vero
iactura intereſſe ſit, quod acquirere omittet , dica-
tur lucrum ceſſans, quia, quod quis de nouo ſua in-
duſtria acquirit,lucrum nuncupatur, & quando ab
eo acquirendo deſiſtit, dicitur ab eo ceſſare, ſcribit
Molin.de inſtit.tomo 2.de contract.diſput.314.initio fol.267.
idque eſt notum omnibus, hincque videmus; quod
debitor,cui bonorū alienatio eſt prohibita in frau-
dem creditorum , non poteſt alienare bona quæſi-
ta,poteſt tamen repudiare acquirenda , vt ſecutus
ſum *in meo tract.de indic.cauſ.&c.lib.2. cap.2. ſub numer.*
290. iura enim, prohibentia alienationem, ſeu do-
nationem, conſiderant alienationem, ex qua alie-
nans fit pauperior,& diminuitur patrimonium , vt
ſecutus ſum *d.cap.2.num.291.Verſus finem, & ſeqq.*vbi
273 multa alia habes ſimilia: † quare in actione bonę fi-
dei poſſe damni emergentis intereſſe ſemper peti,
non autem lucri ceſſantis; ſcribit *Gail.in pract.obſeru.*
libro 2.obſeruat.6.numero 2. quem ſequitur *Rener.Bud.*
tract.de mont.cap.26.nu.13. & ideo obſeruabis, quod
omnes auctoritates ſacræ ſcripturæ, citatæ à *Rebuff.*
in d.l.vnica,in præf.n.3.& ſeq.C.de ſen.quæ pro eo quod,etc.
loquuntur non in lucro ceſſante, ſed in damno,quo
res diminuitur, & maius damnum facit: qui dam-
num infert, quam qui lucrandi occaſionem tollit,
& conſequenter ſicut maius infert damnum,ita effi-
cacius tenetur.

Verum tamen eſt,quod damnum,& lucrum non 274
differunt, quando lucrum eſt radicatum, *Iaſ.in l.re-*
prehendenda,in fine, num.10.C.de inſtit.& ſubſtit.& Rebuff.
in d.l.vnica,poſt notab.in gl.prout.ſub nu.20.verſ.oppono,&
promiſſio,ſeu ſtipulatio damni infecti habet locum
etiam in caſu, quem *ex l.Proculus.* retuli *ſupr.nu.271.*
ſi lumina deberentur iure ſeruitutis: *Oſaſch.d.deciſ.95.*
num.42.

Infero confirmando, et exempificando eandem 275
ſubextenſionem, et attingendo materiam, de qua
principaliter agimus,quod euitare damnum, minus
propinquum eſt vſuræ, quam ſit facere lucrum,*Spec.*
*tit.de vſur.nu.7.Verſ.nec eſt vſura.libro 4.folio 188.*quod
multis oſtendo exemplis. Primo, quia ſi potens ali-
quis detineat rem meam,eamve nolit mihi reſtituere
niſi ego ei mutuem centum , et ego mutuo , et i-
pſe rem meam mihi reſtituat , et poſtea tempore
conuento reddat mutuum, ego non facio vſuram ,
neque peccatum *Laurens.de Rodulph. in capit.conſuluit.*
*par.2.poſt q.41.verſ.ſupradictæ.*vbi ponit *q.42.numero 3.*
& ſeqq. de vſur.inter tractat.diuerſ.tomo 7.folio 24. Medin.
in ſuis tractat.tomo 2.tit.de reb.per vſur.acquiſ.q.1.verſ.ſe-
cundum inquirendum.in fine,& Verſ.ac proinde,& verſiculo
ſeqq.fol.269.Sot.de iuſtit.& iur.lib.6.q.1.artic.1. verſiculo
tunc enim.ibi,præterea ſi id fol.525. in fine, Anton.de Roſel.
tractat.de Vſur.numero 29.tomo 7.folio 67.Nauar.in man.
confeſſ.cap.17.de vſura circa mutua.ſub numer.209.Verſic.
addimus.& Card.Tolet.tr.de inſtr.ſacerdot.libro 5. capitulo
34.de alijs cauſis,&c.nu.3.Verſ.alia quinta. et hoc exem-
plum declara ex his, quę ſcripſi *infra amplia.10. ſub* 276
num.90. † Vel ſi alicui mutuauerim decem in ſecre-
to,et ſine vlla cautione,ita vt is poſſit ea in iudicio
negare,poſſum ei alia decem mutuare ea lege, vt
coram tabellario ſyngrapham omnium viginti mi-
hi ſubſcribat: quia licet illa obligatio ſit pecunia æ-
ſtimabilis,tamen illam mihi debebat , *Sot.de iuſti.&*
iur.libro 6. q.1.art.2. col.8. in ſecunda conditione,fol.536.

Secundo, quia, quicquid ſit in foro exteriori, in 277
foro interiori, fideiuſſor coactus eſt accipere pecu-
nias vſuris,vt ſolueret creditori,cui fideiuſſit,et ideo
ſoluit vſuras, poteſt illas et ſortem , quam ſoluit a
debitore repetere, *Io.Azor.de inſtit.moral.parte 3.lib.5.*
tit.de vſur.c.4.q.2.& lib.7.tit.de mutuo,c.8.verſ.ſecundus
caſus.

Tertio, quia licet ab initio contractus mutui non 278
liceat paciſci de intereſſe lucri ceſſantis, ſecundum
eos,quos citaui *ſupra num.177. in prima opinione* , ta-
men aliud eſt in damno emergenti, *Menoch.& alij* ,
quos citaui *ſupr.nu.181.*

Quarto,quia intereſſe damni emergentis debetur 279
non ſolum immediatum,ſed etiam mediatum, multi-
plicatum,et calculatum quomodocunque, ſecus in
intereſſe lucri ceſſantis , quia debetur ſolum pri-
mum , vt tenet *Rot.Genuen.* quam remiſſiue retuli,
ſed non ſequor *ſupr.nu.361. verſ.contra primum.*

Quin-

Digitized by Google

280 Quinto intereſſe lucri ceſſanti; nō debet debitor, qui per impotentiam non ſoluit, ſecus eſt in intereſſe damni emergentis, quia illud adhuc debet ſoluere, ut ſecutus ſum *ſupr. ſub nu.* 101.

281 Sexto, quia ſi debitor vſurarij mutuauit ſocio pecuniam hoc pacto, quod ipſe reſtitueret vſurario ſortem, & vſuras, non eſt iſte mutuans vſurarius, ſi intendebat omnino ſatisfacere vſurario de illa pecunia, quam mutuauit: ſequitur *Anch. conſilio* 376. *ſecundo dubitatur. numero* 2. *Verſic. ad materiam.* & quod ſi ego habeam paratam pecuniam, quam volo ſoluere creditori meo, & tu me rogas, vt illam tibi mutuem, & ego mutuo, hoc pacto, inter nos inito, quod tu tenearis creditori meo ſoluere vſuras, ad quas me poſſet cogere, non faciam vſuram, ſcribunt *Anton. de Roſel. Vbi ſupr.* et diſtinctius, & vberius *Salyc. in auth. ad hæc. numero* 14. *q.* 16. *C. de Vſur. Laur. de Rodulph. in cap. conſuluit. in* 2. *parte numero* 16. *quæſtione* 34. *de vſur. inter tractat. diuerſ. d. tomo* 7. *fol.* 23. quem ſequitur *Archiepiſc. Florent. eodem tractat. de vſur. capit.* 2. §. 14. *numero* 26. & 27. *eodem tomo* 7. *fol.* 82. & nemine citato ſequitur *Ioan. Azor. de inſtit. moral. parte* 3. *libro* 10. *tit. de cenſib. c.* 22. *quæſt. verſus finem. ibi, reſpondeo poſſe.* quod etiam dixit antea *c.* 22. *q.* 4. & ita, reiectis opinione contraria, & opinione diſtinguente, ait eſſe tenendam ſimpliciter *eadem parte* 3. *lib.* 5. *tit. de vſur. cap.* 4. *q.* 1. *Verſ. ſed dicendum.*

282 Septimo, quia ſi tu teneris mihi ad certam diem ſoluere, & quia non ſoluiſti, recepi ab alio ſub vſuris, vſuras, quas alias ſolui, reſtituere teneris: *Petr. de Anchar. d. conſilio* 376. *numero* 2. *in fine*, dummodo ego acceperim in cauſam neceſſariam, & monuerim te, quod ego eram propterea accepturus ab alio ſub vſuris, quia tu forſan monitus ſolueres, *Io. Azor. d. cap.* 4. *q.* 3.

Et tamen ſi in prædictis 1. 2. 6. & 7. exemplis tractaretur non de damno euitando, ſed de acquirendo lucrum, eſſet vſura, & ſic magis periculoſum, ſeu ſuſpectum de vſura eſt lucrum ceſſans, quam damnum emergens, quia qui euitat damnum, nihil ſibi accreſcit, & pecunia nihil ſibi germinat, & non tenetur quis cum ſuo damno alteri ſubuenire, *Anch. vbi ſupr.*

283 Subextende ſecundo, vt etiam reſpectu probationis videatur magis deberi intereſſe damni emergentis, quam lucri ceſſantis, quia creditor, volens conſequi lucrum ceſſans, tenetur probare, ſe eſſe mercatorem, ſolitum lucrari ſecundum vnam opinionem, ſeu ſe habuiſſe certam occaſionem lucrandi, vt retuli *ſupra ſub num.* 224. & 225. ſed volens conſequi intereſſe damni emergentis, non tenetur hoc probare, *Ioan. Bapt. Lup. in l. curabit. §.* 6. *num.* 3. *C. de act. empt. inter tract. diuerſor. tomo* 7. *fol.* 120. & *Gail. in practic. obſeruat. libro* 2. *obſeruat.* 6. *nu.* 6. & ideo ſat erit probare damnum ſecutum ex mora, vt dixi *ſupr. initio extenſionis, num.* 269.

284 Extende tertio, vt procedat etiam ſi intereſſe oriatur ex cambijs, contractis cum ruſtico, vel ſimili perſona, quam is, qui ei cambio pecuniam dedit, veriſimiliter præſumere, ſeu credere debuiſſet, non indigere cambio, & conſequenter, dando illi cambio, videatur verſatus in mala fide, iuxta ea, quæ ſcripſi *infr. ampl.* 17. *nu.* 1. & *ſeq.* quia adhuc, ſi vt ei daret, ceſſauit a vero cābio, debetur ei intereſſe cābij.

Ratio huius extenſionis eſt, quia, quicquid ſit de illo articulo, an cambium cum ruſtico ſit licitum quem diſcuſſi *infra d. ampl.* 17. quando creditor cambi erat pecunias illas daturus mercatori, ſeu ſimili, qui vere, et proprie cambium contraxiſſet, & ceſſauit illi dare, quia rogatus dedit, ruſtico, tunc debetur ſibi intereſſe lucri ceſſantis, per ea, quæ latius ſcripſi *ſupr. hac eadem ampl. nu.* 1. & *ſeq.*

Infero propterea, quod ſi talis creditor fuiſſet paratus dare cambio perſonæ, cum qua non potuiſſet facere contractum cambij, tunc iſte, cui mutuaſſet, non teneretur ad intereſſe cambiorum. 285

Ratio iſtarum omnium extenſionum, in quibus diximus, deberi intereſſe tam damni emergentis, quam lucri ceſſantis, eſt, quia iſtud intereſſe non eſt vſura lucratoria, ſed reſtauratoria, ſeu recompenſatoria damni illati, vel vtilitatis non acceptæ, *Matth. Coler. tractat. de proceſſ. execut. parte* 1. *cap.* 10. *ſub numero* 104. & lucratoria dicitur illa, quæ ſola eſt propter lucrum, ex mutuo: reſtauratoria vero dicitur illa, quæ debetur propter damnum, quod emerſit, ſeu propter lucrum, quod ceſſauit, *Io. Azor. de inſtit. moral. parte* 3. *lib.* 5. *tit. de Vſur. capit.* 3. *in fine, in* 4. *deciſione*, quare lucratoria eſt prohibita, reſtauratoria vero permiſſa. 286

Extende quarto, vt ad intereſſe teneatur non ſolum debitor principalis, vt hucuſque locutus ſum, ſed etiam illius fideiuſſor, tam in cambio, quam in cæteris contractibus bonæ fidei: ſiquidem cambium eſt emptio, & venditio, vt ſecutus ſum *ſupra quæſtione* 4. *numero* 21. *in* 4. *opinione*, & emptio, & venditio eſt contractus bonæ fidei, per ea, quæ ſcripſi *infra ampl.* 10. *numer.* 5. 8. & 9. ſed in contractibus bonæ fidei ueniunt uſuræ officio iudicis, *Bart. in l.* 56. *quæro, numer.* 2. *ff. loc. & conduct.* quia licet iſtę uſuræ non ſint in obligatione, ideoque officium iudicis obligationem non præſupponat, *Bart. vbi ſupra*, tamen quia ueniunt ex natura actionis principalis, fideiuſſor, ſimpliciter accedens, uidetur ſe ad illas obligaſſe, *Paul. de Caſtr. in l.* 9. *centum. capuæ. ſub numero* 5. *ff. de eo quod cert. loc.* et hanc eſſe ueram concluſionem, quod fideiuſſor ſimpliciter intercedens: teneatur etiam pro acceſſionibus, et uſuris, quæ ueniunt officio iudicis mercennario ſecundum naturam actionis bonæ fidei ſequitur *Neguſ. tract. de pign. in* 4. *memb.* 2. *parte princip. numer.* 56. *tomo* 6. *parte* 1. *fol.* 204. & quod fideiubens pro eo, qui obligatur ex contractu, teneatur etiam ad damnum uſurarum, ex quo obligatio eſt fauorabilior, ſcribit *Paul. de Caſtr. in d. l.* 56. *quæro. ſub numero* 4. *ff. locat. & conduct.* et, quod fideiuſſor teneatur ad intereſſe lucrum ceſſantis, cauſatum a mora debitoris principalis, eo quia mora principalis noceat ipſi principali, et fideiuſſori, et maxime quando fideiuſſor acceſſit uti principalis, ſcribit *Rot. diuerſ. deciſione* 195. *in vlt. nu.* 2. *p.* 1. 287

Secus tamen eſſet in actione ſtricti iuris, ut, quando condemnato ad reſtitutionem rei non parente ſententiæ condemnatoriæ, defertur actori iuramentum in litem propter dolum condemnati, nam iſto caſu fideiuſſor, qui promiſit iudicatum ſoluere, tenetur ſolum ad ueram rei æſtimationem, et non ad id, quod iuratur in litem, *Bart. in l.* 1. *ſub numero* 2. & *Paul. de Caſtr. ſub numero primo ff. de in lit. iur.* rurſus *idem Caſtr. in d. lege centum capuæ. ſub numero* 8. & *Neguſ. vbi ſupr.* 288

Quia huius extenſionis materia multum pendet

a d. l.

ad l. centum capuæ, quæ eſt ſubtilis, & difficilis: & Doct. adeo intricate locuti ſunt, vt hodie difficultas appareat magis laborioſa, & veritas magis occulta quia ſicut eius, quod multipliciter exponitur, veritas ignoratur: ita quo maior eſt expoſitionum multitudo, maior eſt veritatis incertitudo, ideo hæc ego animaduertens, ſatius eſſe iudicaui, extenſionem in terminis, in quibus facilior, & vera videtur ſimpliciter firmare: quam numeroſa diſtinctione varias, & difficiles gignere opiniones, in quarum relatione, & diſcuſſione longior etiam requireretur oratio, quam præſens locutus poſſet admittere; hancque intricationem, & opinionum, ac diſtinctionum varietatem, vt cognoſcas, ex eis aliquas indicabo, & aliquas breuiter referam, non tamen diſcutiam.

Prima igitur doctrina, ſeu diſtinctio ſit, quam tradit *Gloſſ. in d. l. centum capuę, in Verbo nec oportebit, & in Verbo augeri*, quam tu poteris videre.

Secunda eſt *Bart. in leg. fin. ff. de fideiuſſ.* quam ſimiliter relinquo videndam.

Tertia declaratio, ſeu diſtinctio eſt; Aut fideiuſſor intercedit pro certa ſumma; & tunc fideiuſſor tenetur ſolum pro illa, & hoc caret difficultate: Aut intercedit ſimpliciter, & tunc aut augmentum eſt principale, & venit naturaliter, & iſto caſu fideiuſſor tenetur: aut illud non venit naturaliter, ſed venit ex aliquo accidenti, puta, propter factum principalis, & tunc aut illud argumentum ſubrogatur loco primi, & tenebitur fideiuſſor: aut illud augmentum non ſubrogatur loco primi, ſed adiungitur, & tunc fideiuſſor non tenetur; aut illud augmentum non eſt principale, ſed reputatur acceſſio, & tunc aut venit extra naturam actionis, & rurſus aut conuentione expreſſa, & fideiuſſor tenetur, aut tacite, & non tenetur, aut illud augmentum venit ſecundum naturam actionis, & tunc denuo diſtinguendum cum *Gl. 4. in dict. leg. centum capuæ.* & cum *Azor. in ſumm. C. loc. in fine.* ita diſtinguit *Rayn. de Foroliu. in dic. l. centum capuæ, in fine, numer. 4.* inter *Repet. tomo 2. folio 283.*

Et quod is fideiuſſor, qui non ſe ſimpliciter obligat ad dotem, ſed expreſſa quantitate: non teneatur ad fructus, ſeu intereſſe, ſed ſolum ad quantitatem, quam expreſſit, ſecus forſan quando ſimpliciter ſe obligat pro reſtitutione dotis, ſcribit *Gabr. in conſ. 152. iure communi. nu. 7. & 8. lib. 2.*

Quarta doctrina eſt, quod, in actionibus arbitrariis, quæ proponuntur propter debitum certo loco, ex mora rei augetur obligatio ad intereſſe contra ipſum reum; ex mora fideiuſſoris contra fideiuſſorem: ex mora vero rei non augetur cõtra fideiuſſorem, cum hoc intereſſe non ſit a reo debitum; ergo nec a fideiuſſore promiſſum, ſecus in vſuris per ſtipulationem a reo debitis, & ideo peti poſſunt, forte non ſoluta, ſecus in intereſſe, *Rayn. in eadem l. centum Capuæ, nu. 1.*

Quinta doctrina concipi poteſt, ſed non minus confuſa, quam præcedẽtes, ex his, quę refert *Io. Ant. Rub. in l. vinum ſub nu. 147. & ſeqq. & nu. 154. & ſeqq. ff. ſi cert. pet. eod. tomo 2. fol. 91.*

Aliam doctrinam refert *Petr. Stell. in l. qui Romæ. §. duo fratres. nu. 108. 109. & 110. ff. de Verb. oblig. inter R p. tomo 6. fol. 489.*

289 Exemplifica eaſdem extenſiones, declarando terminos, vt lucrum ceſſans dicatur: quando mercator, ſeu alius creditor auxiſſet patrimonium, facultates, ſeu lucratus eſſet: vt puta, mercator, habens pecunias, paratas ad emendas merces, mutuat tibi illas pecunias, & tu die præfixo non reſtituis, & ideo ceſſat lucrum facere, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 3. Verſic. quæſtio hæc. in fine, Menoc. tract. de arbit. iudic. libr. 2. cent. 2. caſu 119. renocauit. num. 1. Card. Tolet. de inſtr. ſacerd. lib. 5. c. 32. nu. 3. verſ. 2. etiam Nauar. inſt. cit. Molin. de iuſt. to. 2. de contr. diſp. 314. verſ. ſi vero pecunias, fol. 269.* & in hoc concordant omnes.

Damnum vero emergens dicatur, quando diminuitur patrimonium, vt puta, tu habes pecunias, 290
paratas ad ſoluendum debitum pœnale, ſeu pignoratitium, vel ad emendum fœnum, vel ad ſoluendum debitum fiſcale, mutuas illas pecunias Titio cum pacto, quod die decima ſequentis menſis eas tibi reſtituat, non reſtituit; vnde diſtracta ſunt pignora, vel pœna eſt commiſſa, vel mortua ſunt animalia, uel res ad ſoluendum fiſco vi diſtracta eſt viliſſimo pretio, *lege 3. §. final. ff. de eo, quod cert. loc.* item ſi mutuaſti pecunias paratas ad reficiendum domum, aut emendum æſtate triticum, ſeu fœnum, vel ad ſoluendum æs alienum, & quia mutuatarius fuit moroſus in reſtituendo, tu propterea domum non potuiſti reparare, & ideo corruit, tritium duplo carius emiſti, pecora fame perierant, & quia creditoribus non ſoluiſti, magno fœnore ab aliis mutuo accepiſti, ut ſolueres, uel bona tua pro modico fuiſti coactus diſtrahere, *Sot. d. art. 3. Verſ. quęſtio hæc. fol. 541.* & latius *Nauar. in man. confeſſ. capit. 17. de vſura circa mutua. ſub numero 211. verſicul. in decimo quinto & num. 212. in fine, verſ. in 16. Menot. tract. de arbitr. iud. lib. 2. cent. 2. caſ. 119. num. 16. Verſ. præterea.* in alia uero impreſſione eſt, *in cent. 6. caſ. 119. nu. 27. & 28. Matth. Coler. tract. de proceſſ. execut. p. 1. c. 10. nu. 102. Molin. d. diſput. 314. verſ. ſi quis pecunias. Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. lib. 5. tit. de Vſur. c. 4. initio*, & ante hos breuius *Paul. de Caſtr. in leg. 5. quod ſi ephesi, in fine, numero 3. ff. de eo quod cert. loc. & Rebuff. in l. vnica, in præfatione. ſub numero 25. verſiculo imò licet. Cod. de ſentent. quæ pro eo, quod. &c. n. 12* in effectu pauciſſimis uerbis declarat; quid ſit damnum emergens, & quid lucrum ceſſans, *Medin. in ſuis tractat. tomo 2. tit. de reb. per vſur. acquiſit. quæſtio. 3. collat. 2. in fine, verſ. ſecundæ cauſæ. fol. 318.* Titius ergo tenetur tibi ad iſta damna, quæ eius culpa tibi emerſerunt, *Rebuff. vbi ſupra, & Nauar. in locis ſupra proxime citatis*, & latius *in capit. ſi fœnerauerit. not. 15. numero 41. 42. & 55. 14. quæſt. 3. & Ioann. Bapt. Lup. in leg. curabit. §. 6. num. 1. 2. 3. & 16. C. de act. empt. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 120.*

Declara eandem exemplicationem, ut debitor moroſus non teneatur ſimpliciter, & abſolute, prout ſimpliciter, & abſolute locuti uideantur *Rebuff. & Sot. Nauar. Io. Bapt. in ea citati*, ſed teneatur, prout declaraui *infra §. 7. gloſſ. 2. num. 98. & 101. exempl. 5. & 6.*

INTERESSE QVIBVS CASIBVS non debeatur.

S V M M A R I A.

Intereſſe etſi communi concluſione ſolui debeat a debitore moroſo, tamen multi ſunt caſus, in quibus hac concluſio venit reſtringenda.

Reſtringitur primo, Ut non procedat, quando intereſſe non probetur, & quid in foro interiori, nu. 292.

Reſtringitur ſecundo in debito ex cauſa cenſuum, num. 293. Declaratur, ſubreſtringendo, nu. 294. & ſeqq.

Reſtringitur tertio, Ut intereſſe alterius intereſſe in infinitum non debeatur, ſed cum declarationibus, remiſſiuè, numero 297.

Reſtringitur quarto cum diſtinctione, quando intereſſe peteretur poſt ſententiam, ſeu receptam ſortem, numero 298. & ſeqq.

Intereſſe ex diſpoſitione iuris per ſententiam Iudicis, & non ex pacto partium, debetur etiam in cenſibus, nu. 294. Sic etiam debetur in cambijs, nu. 296.

Intereſſe, quod debetur iure actionis, poteſt peti etiam poſt ſententiam, & poſt receptum capitale, nu. 298. Secus ſi debeatur officio iudicis mercennario, quia hoc poſt receptum capitale amplius non debetur, numero 299. Etiamſi creditor cum proteſtatione illud ſibi reſeruaret, numero 300. Et etiam quod recipiendo capitale, non dixerit, quod eum liberabat a capitali, numero 306. Dummodo debitor contradicat proteſtationis, numero 301. Et quando dicatur contradicere, & quando conſentire, numero 304. & 305. Et dummodo ſolutio fiat creditori principali, ſecus ſi fieret adiecto alibi quam in loco deſtinatæ ſolutionis, numer. 207. Et dummodo ſit receptum etiam capitale, ſecus ſi ſolum lata ſit ſententia quia, & c. n. 309. & 310. Declaratur, nu. 311.

Intereſſe, & pœna an remaneant, ſoluta ſorte, numero 308. & 312.

292 RESTRINGE I. nunc illatiue eandem ſeptimam ſubamplationem, poſitam ſupra n. 98. loquentem de intereſſe mutui, & conſequenter eius extenſiones, poſitas, ſupra *nu. 268. & ſeq.* vt non procedant, quando mercator, ſeu alius creditor aliquod damnum, ſeu intereſſe lucri ceſſantis, uel damni emergentis paſſus non eſt, quia tunc remanet mutuum naturale, in quo re ipſa contrahitur obligatio, & quando re ipſa contrahitur non poteſt in plus contrahi, quam re ſit datum, etiam ſi ſit actum expreſſe, quod in plus contrahatur, vt qui dicunt Doctores potius caderent ſydera quam obligatio contrahatur in plus, quam ſit datum, *Iaſ. in lege vndecima, rogaſti, §. tibi. ſub num. 4. verſ. vltimo nota, ff. ſi cert. petat. & Matth. Coler. tract. de proceſſ. executiuo par. 1. cap. 10. num. 95.* & ſatis probatur *ex dict. §. ſi tibi,* quem citaui, *infra ampl. 10. num. 70. in fine,* & cum hac reſtrictione concordant, quæ ſecutus ſum *infra c. 7. gloſ. 2. ſub numer. 93. Verſ. in prima.*

Intellige hanc reſtrictionem, vt procedat in foro exteriori; ſed in foro interiori, vide quæ ſcripſi *ſupra numero 75. & ſequentibus, & præſertim, ſub numero 79. ſub numer. 95. verſ. infero, ſub numero 61. in fine, & numer. 188.*

293 Reſtringe ſecundo, ut non procedat contra moroſum debitorem cenſuum, qui pacto ſe obligauerit ad intereſſe lucri ceſſantis, quia pacta, continentia moroſum cenſuum debitori teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, vel ad cambium, ſeu certas expenſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris liquidandas, ex toto irrita ſunt & nulla, *vt in Pij V. conſtitutionem ſuper cenſibus, ſcribit Virg. de Boccat. tract. de cenſib. part. 1. num. 9.* cuius tamen doctrina eo loci videtur obſcura.

Declara, ſubreſtringendo hanc reſtrictionem, vt 294
procedat, quoad intereſſe vigore pacti, ſecus quoad intereſſe vigore iuris ſine pacto, quare Pontifex in ea conſtitutione prohibuit eiuſmodi pacta ad euitandas fraudes, & præcidendam omnem vſuræ occaſionem, ſed non prohibuit intereſſe, quod procedet ex diſpoſitione iuris, & per ſententiam iudicis, *Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de cenſib. cap. 13. q. 1.* quod idem, ſed obſcurius ante eum ſcripſit *Nauar. in cap. ſi fœneraueris, ſub num. 93. uerſ. tertium quod, & uerſ. an autem, 14. q. 3.*

Confirmatur primo hæc declaratio, quia emens 295
cenſum poteſt paciſci, quod venditor teneatur certo tempore, puta de triennio in triennium renouare cedulam bancariam, ſeu dare nouos fideiuſſores, & alia pacta licita, & honeſta opponere, quæ ſi venditor non obſeruauerit, poterit emptor petere loco damnorum, & intereſſe ſortem principalem, *Rot. diuerſor. deciſ. 741. domini dixerunt, ſub numer. 1. uerſ. ſecundo dicimus, par. 3.*

Sed circa hanc confirmationem aduerte obiter, ne emptor cenſus obliget venditorem ad dandum fideiuſſorem ad contentamentum ipſius emptoris, vt emptor hac uia in fraudem conſtitutionis Pij V. repetat ſortem, non contentus vnquam fideiuſſore oblato, nam iudices hic in Vrbe, timentes poſſe vexari quandocunque, non reperto idoneo fideiuſſore, perfidiæ, & malitiæ iniqui creditoris, recuſantis etiam idoneos fideiuſſores, numquam occurrunt: & alibi prudenter particularem magiſtratum diſcretorum virorũ, qui nullo eius riſico fideiuſſores, quos idoneos æſtimat, approbet, ſcio eſſe conſtitutum.

Confirmatur ſecũdo, quia licet idem Pius V. in 296
alia conſtitutione ſuper cambijs, prohibeat, ne quiſpiam audeat ſiue a principio, ſiue alias certum, et determinatum intereſſe, etiam in caſu non ſolutionis, paciſci, neque realia cambia aliter, quam pro primis nundinis, ubi illæ celebrantur, vbi vero non celebrãtur pro primis terminis, iuxta receptum locorum vſum exercere tamen non prohibet, ne fiat pactum de certo lucro, taxando per iudicem, vel alterius prudentis viri arbitrio; quia Pontifex voluit ſolum prohibere, ne is, qui dat cambio, taxet in cauſa propria, *Io. Azor. ecd. lib. 10. tit. de camb. cap. 11. q. 2. uerſic. ad tertium, col. 888.* quare, ſi ego, indigens pecunijs hic Romæ, accipio cambio a te centum aureos, ſoluturus eos Toleti in Hiſpania ad tres menſes, eo pacto, quod ſi ſolui non fuerint prædicto tempore, teneár tibi ſoluere hic Romę dictos centum aureos vna cũ lucro, quod tu perceptiſſes, ſi tempore conſtituto Toleti deduſſet cambio alteri, ſoluturo hic Romę, et hoc lucrum dicam, taxandum eſſe hic Romę ſententia iudicis, et eueniat caſus, vt Toleti non ſoluantur, ego tenebor ad ſoluendũ hic Romę, non ſolum centum, ſed etiã lucrũ, quod tu perceptiſſes, ſi ſolui fuiſſent, & ſi nec ſoluero hic Romę, poſſum, à te hic Romę, denuò cãbio accipere pro Toleto, adiecto pacto

quod

Digitized by Google

quod ſi Toleti non ſoluentur, tenear hic Romæ ſoluere capitale; & etiam ſeptem; ſententia, & decreto iudicis, *Ioannes Azorius dict. capitulo 11. quæſt. 4. colum. 889.*

Quare ſuppoſito in caſu huius declarationis, quod intereſſe debeatur, quia vere probetur, tunc certe ceſſat conſtitutio Pij V. & (quicquid nimis ſimpliciter videatur dixiſſe Azor.) dico, quod deberetur intereſſe vbique, & forſan intereſſe alterius intereſſe, conſideratis his, quæ ſcripſi *infra §. 7. gloſſa 2. numero 21. & ſeqq. numero 33. & ſeqq. numero 63. & ſequentibus*, & his, quæ ſcripſi *eadem gloſſ. 2. numero 53.*

297 Reſtringe tertio, vt illud intereſſe, quod diximus deberi ratione lucri ceſſantis, non debeat extendi ad intereſſe alterius intereſſe, & ſic in infinitum, ſed debeat reſtringi ad primum intereſſe, vel ſaltem non debeat excedere capitale, ſecundum vnam opinionem.

De huius reſtrictionis reſolutione vide, quæ loquendo de intereſſibus cambiorum, late ſcripſi, *d. gl. 2. nu. 33. & ſeq. & nu. 63. & ſeq.*

Declara tamen hic, ut, ſi obligatio debitoris moroſi, ſeu culpoſi habeat certum ſpecificum obiectum ad rem, deductam in contractu, & aliud obiectum non habeat, tunc intereſſe non poſſit excedere duplum eius, quod debebatur, nulla habita conſideratione quantitatis damni, quod creditor paſſus eſt, quod poſſet longe excedere duplum debiti, vide *in eadem gloſſ. 2. ſub numero 73. verſ. tertia quando, & ſub numero 83. verſ. exemplifica primo. & ſeqq. & nu. 88 verſ. exemplifica quinto.*

Secus quando obligatio habet aliud ſpecificum obiectum, quia tunc poteſt excedere duplum, vt declaraui *eadem gloſſa 2. ſub numer. 94. verſic. exemplifica primo.*

298 Reſtringe quarto, diſtinguendo duas ſpecies intereſſe.

Prima ſpecies eſt, quando intereſſe debetur iure actionis, & iſtud intereſſe in tantum debetur, vt poſſit peti etiam poſt ſententiam, qua debitor ſit condemnatus ſimpliciter ad capitale, nulla facta mentione de intereſſe, etiam petito, vt probant *ex leg. 1. C. de iudic.* & ibi bene declarat *Iaſ. numer. 3. Bar. in l. fin. ſub num. 3. ibi, circa quod debes. ff. de eo quod cert. loc.* & hæc eſt communis opinio, quæ confirmatur ex his, quæ de expenſis, & fructibus debitis iure actionis, ideſt, vigore inſtrumenti, &c. ſcripſi *in meo tract. de appell. q. 17. limit. 21. num. 45.* & poteſt hoc intereſſe peti, etiam ſi creditor receperit capitale, *Iaſ. in d. l. 1. ſub num. 3. verſ. hinc infero.*

299 Secunda ſpecies eſt, quando debetur ſolum officio iudicis mercennario, utputa, propter moram ſeu aliam inobſeruantiam contractus, & non ex ſtipulatione, & in hac ſpecie concludo, quod creditor, recepto capitali, non poteſt vlterius petere intereſſe, *Doct. in l. fin. vbi Bart. numer. 3. Paul. de Caſtr. ſub numero 1. & ſequentibus. ff. de eo quod cert. loc.* & quod emptor non debeat ſoluere vſuras quando ſoluit ſortem pretij poſt moram, & vſuræ non ſint promiſſæ, ſed venirent præſtandæ officio iudicis, ſcribit *Virg. de Boccat. tractat. de interd. Vti poſſid. capit. 18. numero 80. verſic. vſura non debentur, tomo 3. parte 2. folio 314.* & quod maritus, recipiendo ſortem dotis ſine intereſſe, non poſſit illud amplius petere, ſcribit *Alciat. tract. de præſumpt. parte 3. præſumpt. 32. numero 7. tomo 4. folio 34.*

Extende hanc concluſionem, vt procedat etiam 300
ſi creditor, recipiendo ſortem, ideoque liberando debitorem a ſorte, proteſtatus eſſet, quod reſeruabat ſibi ius petendi intereſſe, quod intendebat ſibi ſaluum eſſe, & illud velle conſequi, quia, hac proteſtatione non obſtante, non poteſt amplius petere intereſſe, & ratio eſt, quia illa proteſtatio eſt apta ad tollendam interuſurij, ſiue intereſſe remiſſionem, quæ poſſet procedere à tacito conſenſu creditoris, dum reciperet ſimpliciter ſortem principalem, ſed non eſt apta ad tollendam remiſſionem, quæ procedit ex iuris neceſſitate, cum officium iudicis mercenariam non poſſit ſubſtinere, principali actione ſublata, *Bart. in d. l. fin. ſub num. 2. & Paul. de Caſtr. n. 6. ff. de eo quod cert. loc.* & proteſtatio nihil, operatur contra illud quod lex ex neceſſitate inducit, *Iaſ. in ead. l. fin. ſub num. 4.* & proteſtatio non prodeſt in his, quæ a poteſtate proteſtantis non dependent, *Paul. de Caſtr. & Iaſ. in locis ſupra proxime citatis*, & hanc extenſionem ſequitur *Flam. Cart. deciſ. 38. quidam petijt. nu. 12. & ſeqq. & nu. 17.*

Declara hanc extenſionem eſſe veram, quando 301
debitor, ſoluens; non acquieſcit, ſed diſſentit huic proteſtationi, quia tunc procedunt omnia adducta in extenſione, & non poteſt dici, quod agatur quaſi ex nouo contractu innominato, *Paul. de Caſtr. in d. l. fin. in fine, & Iaſ. ſub numer. 5. ibi, in alio caſu, quando debitor. ff. de eo quod cert. loc.* & hæc eſt opinio communis.

Secus ſi debitor conſentiat huic proteſtationi, quia tunc creditor uigore illius proteſtationis, acceptatæ a debitore, poſſet agere, & conſequi intereſſe non vigore officij iudicis, uel primæ actionis ſublatæ, ſed noua actione præſcriptis verbis, quæ oritur ex quodam contractu innominato, tempore ſolutionis celebrato, ſcilicet, libero te, hoc acto, quod habeam intereſſe, *Bart. & Paul. de Caſtr. & Iaſ. in locis ſupra proxime citatis.*

Contra primum membrum huius declarationis 302
quod enim creditor poſſit conſequi intereſſe, etiam ſi debitor ſoluens non conſentiat proteſtationi, ſcribit, ſibi parum conſtans, *Bart. in d. leg. fin. verſus finem. ff. de eo quod cert. loc.* dicens, quod apparet, quod creditor liberat debitorem ſoluentem, non liberaturus ſi crederet, ſe non poſſe petere intereſſe, & ſic inquit, cum ab intereſſe ſit liberatus ſine cauſa, poteſt agi condictione ſine cauſa, vt debitor reponatur in priſtinam obligationem, ſicque creditor poſſit petere intereſſe, hancque opinionem non aduertens, quod eam tenuit *Bart.* ſequitur; loquendo ſine auctoritate, *Rot. Genuenſ. deciſ. 87. Ioannes Stephanus ſub numero 7.* dicens hoc primum declarationis membrum eſſe periculoſum, & propterea ab eo cauendum, quia proteſtatio ſemper eſſet ſuperflua, cum omnis debitor ſemper contradiceret proteſtationi creditoris, & ita, inquit, per ſolam contradictionem creditor excluderetur à iuſtiſſima intereſſe prætenſione.

Quicquid dixerit *Bartol.* contra quem tenen in 303
hoc *Paul. de Caſtr. & Iaſ ſupra citati*, non recedo a declaratione tam in ſecundo; quam in primo membro. Et ad Rotæ Genuenſis rationem reſpondeo, quod ſi creditor non vult ſibi præiudicare, abſtineat

Digitized by Google

a receptione ſolutionis, & faciat debitorem condemnar, ad vtrumque, alias ſibi imputet.

304 Subdeclara primo ampliando ſecundum membrum huius declarationis, vt debitor ſatis dicatur conſentire, & acceptare proteſtationem, quando eſt præſens, & non contradicit, ita colligo ex mente *Pauli de Caſtr. & Iaſ. in locis ſupra proxime citatis*, dum dicunt, proteſtationem creditoris recipientis ſolutionem non iuuare, quando debitor ſoluens expreſſe contradicit ſecus, inquiunt, ſi debitor ſit preſens, & non contradicat, aut expreſſe conſentiat,

305 Subdeclara ſecundo, ampliando idem ſecundum membrum, ut procedat etiam ſi debitor fuiſſet abſens, ideoque non poſſet dici, quod conſenſerit proteſtationi, vt puta, ſi creditori ſoluiſſet debitor debitoris, cenſus dicto creditori, quia adhuc creditor in uim proteſtationis non contradictę poſſet conſequi intereſſe, *Rot. Genuen. d. deciſ. 87. ſub num. 7.* nam debitor ſibi imputet, ſi non fuit præſens, vel non elegerit perſonam, quæ in ſolutione contradiceret proteſtationi de intereſſe: ſatis enim eſt, quod is, qui ſoluit pro debitore, non contradixerit proteſtationi de intereſſe.

306 Subextende eandem extenſionem, & dicta in ea, vt procedant etiam ſi creditor ſimpliciter reciperet ſortem, nullo facto verbo, quod liberaret debitorem a ſorte, quia adhuc, proteſtatione non obſtante, non poteſt petere intereſſe, niſi in caſu, quo poſſet, etiam ſi liberaſſet à ſorte, ſicque nulla eſt conſtituendia differentia, an liberauerit à ſorte, vel receperit ſimpliciter, nullo facto verbo de liberatione, *Paul. de Caſtr. in d. l. fin. Verſus finem, ſub nu. 7.* quem ſequitur *Iaſ. ſub nu. 4. ff. de eo, quod cert. loc.*

Nec obſtat, quod *Bar. ibid.* quem ſequitur *Flam. Cartar. deciſ. 38. quidam pretij in fine, nu. 17.* conſtituat differentiam, motus *ex leg. 3. §. item Iulianus. ff. eod.* vbi ſolutio facta adiecto non liberat ab intereſſe.

Quia bene *Paul. de Caſtr. & Iaſ. vbi ſupr.* reſpondent, *vt in num. ſeq.*

307 Tempera primo eandem concluſionem, poſitam *ſupr. num. 299.* vt non procedat, quando ſolutio eſt facta adiecto alibi, quam in loco, vbi erat facienda, quia ſi creditor ob hoc, quod ſolutio eſt facta alio in loco, patitur intereſſe, illa ſolutio, facta adiecto, liberat quidem ipſum debitorem a debito ſortis, ſed non liberat ab illo intereſſe; Verum ſi creditor ipſe recepiſſet ſolutionem in illo alio loco, videretur remiſiſſe illud intereſſe, & conſequenter debitor eſſet liberatus tam a ſorte, quam ab intereſſe, quia creditor potuiſſet ſibi præiudicare, & remittere, tam expreſſe, quam tacite illud intereſſe, quod non poteſt facere adiectus, *l. 3. non Vtique, §. item, Iulianus, & ibi Bart. Paul. de Caſtr. & Iaſ. ff. de eo quod cert. loc.*

308 Sed quia, ſublata ſorte, peti non poteſt intereſſe, quod eſt ſorti acceſſorium, et de per ſe ſtare non poteſt, cum non debeatur iure actionis, ſed officio iudicis mercenario, ideo iſto caſu, quo ſoluta eſt ſors adiecto debet creditor, quaſi ſoluta non ſit ſors, petere denuò ſortem integram, & intereſſe, ſed in effectu debet conſequi ſolum intereſſe, *Bart. Paul. de Caſtr. & Iaſ. vbi ſupr.*

Confirmatur hoc ex ſequenti temperamento.

309 Tempera ſecundo, vt non procedat, quando non eſt facta ſolutio, ſed ſolum lata eſt ſententia condemnatoria ad ſortem, omiſſo intereſſe, quia tunc actor poteſt omiſſa hac ſententia, iterum agere actione primo, & petere iteratam condemnationem fieri tam in ſorte, quam in intereſſe, *Bal. conſ. 166. ſtatuto. q. 3. lib. 1.* & clarius *Paul. de Caſtr. leg. 4. Cod. depoſ. & Rot. Genuen. deciſ. 87. Ioannes Stephanus. nu. 5.*

Intellige hoc temperamentum, vt non procedat, quando actor vigore illius ſententiæ recepiſſet ſolutionem, quia tunc non poſſet amplius petere intereſſe, etiam ſi vellet iterato petere totam ſummā, omiſſa ſententia, *Bal. & Paul. de Caſt. in locis ſup. proxime citatis in Vltimis Verbis illius legis.*

Declara limitando eandē intelligentiam, vt non 310
ſit vera, quando creditor, recipiendo ſolutionem, proteſtatus eſſe ſaluum ſibi ius conſequendi intereſſe, quia uigore huius proteſtationis preſeruatiuæ poſſe iterato petere integram ſummam ad effectum conſequendi ſolum intereſſe, vt dictum eſt *ſup. nu. 308. Rot. Genuenſ. deciſ. 99. in cauſa. ſub nu. 2. ibi ſecundo non procedit, & clarius dec. 87. ſub n. 5.* vbi ita ſe defendit *a Bald. & Paul. de Caſtr. citatis num. præced.* vt eorum doctrina procedat in receptione ſolutionis ſine hac proteſtatione.

Si hęc declaratio, de quà dubito, eſſe vera, oporteret eam denuo diſtinguere, & intelligere ex his, quæ dixi *ſupra nu. 301. verſ. declara. & ſeq.*

Soluta ſorte, an remaneat pœna, ſeu peritio pœnæ, uide *Bal. & Alex. in add. ad eum, in l. fin. nu. 2. & 3. verſ. Vlt. oppono. ff. de eo, quod cert. loc.*

Reliqua nonnulla, quæ poſſunt inſeruite huic materie, collige ex his, quæ loquendo de expenſis omiſſis in ſententia, ſcripſi *in meo tract. de appell. q. 17. limit. 21.* quia hæc octaua ampliatio iam habuit ſatis congruam dotem.

Locutus ſum *ſupra n. 299. de officio iudicis*, ſi vis ſcire differentiam inter officium iudicis, quod dicitur nobile, & officium, quod dicitur mercennarium uide *in meo tract. de iudic. cauſ. libr. 1. cap. 68. num. 2. in fin.* & quando ex conditione legis, ſeu canonis naſcatur actio, et quando officium iudicis, vide *Abb.* quem citaui *in meo tract. de appell. q. 17. limit. 6. membr. 6. n. 36. fine*, & quando officium iudicis poſſit implorari, vide *in eodem noſtro tractat. de appell. q. 16. limit. 1. num. 47. & 49. & q. 17. limit. 6. memb. 3. num. 13. & 68. & memb. 4. nu. 11. & 12.*

AMPLIATIO IX.

SVMMARIVM.

Deponere pecunias penes campſorem, vt illas negotietur in cambijs, ſeu penes mercatorem, vt illas negotietur in mercibus, & lucri participem faciat deponentem, eſt licitum & hac eſt ampliatio, nu. 1.

Subampliatur primo, vt ſit licitum, etiamſi addatur pactum, quod capitale ſit ſaluum, nu. 3. & 5. Declaratur, nu. 5. & 6.

Subampliatur ſecundo, etiam ſi taxetur certum & ſecurum lucrum, initio tamen triplici contractu, nu. 7.

Subampliatur tertio, vt depoſitarius in hac negotiatione poſſit dare pecunias Vnius, & ſibimet ſoluere ex pecunijs alterius, &c. nu. 8.

Reſtringitur eadem ampliatio, Vt procedat, ſi deponens credat, depoſitarium negotiatum iri in cambijs licitis, ſecus ſi in illicitis, nu. 9.

Am-

Digitized by Google

1 AMplia IX. vt ſicut eſt licitum dare cãbio, & honeſtum ex eo lucrum facere, ita etiam licitum ſit deponere pecunias penes aliquem campſorem, qui eas negotietur in cambijs, & deponentem faciat lucri participem, ſicque ex pecunia cum miniſterio alterius poteſt perueniri ad honeſtum lucrum prout de lucro in genere, & non de lucro cambiorum: loquitur *Abb. in cap. 7. per Veſtras. numer. 6. & ſeq. de donat. inter vir. & Uxor. & in capitulo Ultim. numer. 12. de vſur.*

Et quod viduæ, & alii non idonei mercaturę poſſunt licite dare ſuas pecunias idoneis campſoribus, & Bancheriis, vt eas negotientur in cambijs, ſoluendo ipſis Bãcherijs ſolitas prouiſiones, ſcribunt *Boninſ. tract. de camb. cap. 7. verſ. non Uggo. fol. 23. & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 11. q. 1. ibi, ſi ſecundo*, & ita paſſim practicant Genuenſes, & hoc dicitur, *cambiar per terza perſona*.

2 Ratio huius ampliationis eſt, quia ſicut coiri poteſt ſocietas, qua vnus conferat plus operæ, & induſtriæ; & alius plus pecuniæ, *leg. 5. & 6. ſocietas, ff. pro ſoc.* & ſicut coiri etiam poteſt, vt vnus ponat operam, & alius pecuniam, & lucrum, & damnum in mercibus ſit commune, quia ſæpe vnius ex ſocijs diligentia tantum præſtat, quantum pecunia ab alijs colata, vt late explicat *Petr. de Vbal. tract. de duobus fratr. parte 4. num. 2. & ſeqq. & q. 2. nu. 7. to. 6. p. 1. fol. 138.* & breuiter *Couar. Var. reſol. lib. 3. c. 2. nu. 2. verſic. prima concluſio.* ita etiam in cambij negotiatione inſtar ſocietatis poteſt vnus ponere pecuniam, & alter operam, & induſtriam.

3 Subamplia primo hanc ampliationem, vt procedat, etiam ſi pecunia deponatur cum pacto, quod capitale ſit ſemper ſaluum, ita vt deponens aliquod in eo damnum non ſentiat, *Hoſt. in ſumm. titul. de vſur §. an aliquid.* & multi huius negotij expertes practicant hanc ſubampliationem, cum qua videtur tranſire. *Io. Bapt. Lup. in c. nauiganti. §. 2. n. 20. in fin. de Uſur. inter tr. diuer. to. 7. f. 138.* & multa parum clare refert in hoc articulo *Anch. in capit. peccati q. 5. numero 11. de reg. iur. in 6.*

Videtur tamen ſe remittere ad Hoſt. hic a nobis citatum, quare in Ciuitate Genuæ, iuxta hanc ſubampliationem mulieres ſolent dare pecunias alicui negotiatori ſuper cambijs veris & realibus ex Genua ad Placentiam, & ex Placentia ad Genuam, aut vbi celebrabuntur feriæ cambiorum per magnificam nationem Genuenſem, & vlterius promittit, mulierem, dantem pecunias, non grauare aliqua expenſa: & ad quæ ſcripſi *hac ead. q. p. præced. nu. 65. & infr. §. 2. gl. 2. nu. 41. & ſeq.*

Ratio huius ſubampliationis: omiſſis alijs, poteſt eſſe quia hoc genus cambij eſt veluti quidam contractus ſocietatis, in qua deponens ponit pecuniã, & depoſitarius operam, & periculum, & non videtur damnanda, quia eſt neceſſaria ad obuiandum, ne depoſitarius de facili deponenti fraudem faciat, nam depoſitarius, dans etiam proprias pecunias cambio, quando aliquis ex illis, quibus dediſſet, rũperet, ſemper diceret, quod ille eſt, cui dederat pecunias depoſitas, vel demum poſſet illas dare perſonis parum ſecuris, ideo hoc pacto obuiatur huic fraudi, adde quæ ſcripſi *infra §. 3. gl. 3. nu. 36. & ſeq. declar. 2.*

4 Contra hanc ſubampliationem tenent *Abb. in d. c. per veſtras, ſub nu. 8. & in d. c. vlt. ſub nu. 12.* qui loquitur etiam in pecunia dotali, *& Io. a Capiſt. tract. de vſur. nu. 90. Verſ. dicit etiam, & nu. 91. tom. 7. fol. 108.*

Qui vult, periculum non pertinere ad ſolum deponentem, ſed debere eſſe commune, motus quaſi retorta ratione, nempe, quia, cum iſta ſit quædam ſocietas, communia debeãt eſſe periculum, lucrum, & damnum, alias eſſet, inquit, ſocietas leonina, *Couar. var. reſol. li. 3. c. 2. num. 2. Verſ. ſecunda concluſio. & ſeqq. & & Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 1. id eſt, poſt præfationem, nu. 12. verſ. quinimo in caſu. de Uſur. tom. 7. fol. 136.* dicens ſocietatem videri cõtractam in fraudem vſurarum, & ob id illicitam reputari, & ſocium per talem actũ cenſeri vſurarium, quando conuenit, ad ſe nullum periculum pertinere, ſed capitale eſſe ſaluum, et finita ſocietate, ad ſe reſtitui; hancque refert, et ſequitur eſſe communem, & hæc opinio contraria videtur canonizata *per Sixti V. conſtitutionem.*

Retenta ſubampliatione, prę̃ſertim, quia *Sixti V.* 5
conſtitutioni, reſpondemus *infra §. 3. gl. 3. nu. 37.*

Declara eam, vt procedat, adhibitis duabus conditionibus.

Prima, dummodo hoc genus cambij tranſeat in ſocietatem, vt dixi in ratione, alias, ſi non adſit iſta ſocietas, periculum abſolute ſpectaret ad dominum pecuniarum, *Io. Azor. de inſt. mor. p. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 11. q. 1.*

Secunda conditio eſt, & dummodo deponens 6
pecuniam, ſoluat iuſtum pretium aſſecurationis, id eſt, ſoluat depoſitario iuſtas prouiſiones, quæ ſibi debentur, tum quia ipſe, negotiando pecunias ſuo periculo: eſt veluti fideiuſſor ad fauorem deponentis pro his, quibus ipſe depoſitarius dabit pecunias depoſitas ad cambium, tum quia adhibet laborem, induſtriam, vt aduertit etiam *Io. Bapt. Lup. d. §. 2. n. 20. in fin.* ſecus ſi non ſolueret iſtas prouiſiones, quia iſto caſu procederet opinio contraria, poſita *ſupr. nu. 4.* prout latius explicaui *infr. §. 3. gloſ. 3. num. 36. & ſeqq.* vbi uideas.

Subamplia ſecundo, vt poſſit non ſolum paciſci 7
de conſeruando capitale integro, ſed etiam de certo lucro, dummodo ſoluat pretium tam aſſecurationis capitalis, quam aſſecurationis certi lucri, faciendo propterea tres contractus; primum ſocietatis, ſecundũ aſſecurationis capitalis, & tertiũ aſſecurationis certi lucri, ut declaraui *inf. d. gl. 3. nu. 36. et ſeqq.*

Suamplia tertio, (et eſt potius unum exemplum) 8
ut depoſitarius, habens ſcutos quatuor mille, depoſitos, ut eos negotietur in cambijs nundinarijs, quorum mille ſint Caij, mille Seij, mille Meuij, & mille Titij, poſſit mille Caij dare ad cambium Petro, qui eos uult tenere in cambijs per annum integrum, et ijs datis, et aduenientibus proximis nundinis, poſſit depoſitarius ſibi ipſi ſoluere ex pecunijs alterius, et aduenientibus ſecundis, et ſic deinceps quouſque labatur annus, poſſit ſoluere ſibi ex pecunijs aliorum, et hunc negotiandi modum eſſe frequentem, et licitum, quia unus poſſit dare pecunias accipere, ſcribere litteras, ſoluere, et exigere pecunias a ſeipſo, repreſentante perſonas multorum, ſcribit *Io. Azor. de inſt. moral. parte 3. lib. 10. tit. de camb. c. 9. in fine q. 6. col. 886.* et poſſe unum plurium perſonam gerere, et a ſeipſo exigere, ſcripſi *infra §. 6. gloſ. 1. numero 25.*

Cęterum ex iſto exemplo non colligitur, quod ſinguli ſcuti mille ſint in ſingulis nundinis dati ad

cambium , & et conſequenter videntur ex ijs aliqui in aliquibus nundinis remanere otioſi ; ideoque, conſultis de facto mercatoribus, vberius eſſet explicanda huiuſmodi negotiato, cum ita explicatá non pariat eam vtilitatem, quam cambiorum negotiatio deponentibus, & depoſitarij parere ſolet.

9 Reſtringe eandem ampliationem cum hac diſtinctione: Aut deponens pecuniam ad negotiãdum, ſcit probabiliter, depoſitarium non facere cambia licita, & tunc non poteſt, & ſic ampliatio non procedit *Boninſ. tractat. de camb. c. Vlt. Io. Bapt. Canat. de camb. tit. de dante. verſ. aut Antonius. fol. 234.*

Et quod ſi deponens ſciat, nummularium non negotiari, & tamen lucrum reddat, ac ſi eſſet ex negotiatione acquiſitum, deponens iſto caſu illud lucrũ retinere non poſsit, niſi quatenus ſua intereſt, ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 11. q. 1. in fine. verſ. item ſi.*

Aut ſcit, quod depoſitarius facit aliquá cambia licita, & aliqua illicita, & deponens dat cum pacto, vt exerceat illas in cambijs licitis, & tunc rurſus diſtinguo; Aut deponens credit, depoſitarium ita facturũ, & iſto caſu deponens poteſt licite lucrum recipere; Aut credit, illum non ita facturum, & tunc non poteſt lucrum recipere, *Io. Canat. Vbi ſupr.*

AMPLIATIO X.

SVMMARIA.

Cambium ex pretij iniuſtitia non redditur illicitum, cum contrahentibus liceat ſe decipere in pretio, & hac eſt ampliatio, num. 1.

Declaratur primo, Vt deceptio, ſeu læſio toleretur vſque ad dimidium in omni contractu, & præſertim emptionis, numero 2. Secus vltra dimidium, quare læſo daretur tunc remedium ex lege 2. Codic. de reſcindend. vendit. Et quecunque dicuntur de læſione vltra, & infra dimidiam ſecundum ius commune, habent locum in læſione ſtatutaria, numero 3. Infertur contra aliquos, deceptionem tolerabilem non reſtringi ad eam, quæ eſt intra latitudinem pretij, numero 4. Extenditur primo hæc declaratio. Vt habeat locum in omnibus contractibus, numero 5. Infertur primo ad venditionem ſpei. Infertur ſecundo ad aſſecurationem periculi, & explicatur pretium periculi quod ſit. Infertur tertio ad ludum, & ſponſionem, & ſubinfertur cum reſtrictionibus ad æqualitatem, & iniuſtitiam ludis & ſponſionis, ita vt reſcindi poſſint, ibidem. Extenditur ſecundo, etiam ſi exceſſus Vltra dimidium eſſet in vno nummo, numero 6. Extenditur tertio, vt læſio, ſeu deceptio infra dimidium toleretur, etiam de iure canonico, ibid. Extenditur quarto, vt læſus vltra dimidium poſſit reſcindere, etiam ſi renunciaſſet generaliter omnibus legibus, ibidem. Extenditur quinto, explicando quando contractus propter læſionem ſit ſolum iniuſtus, ſed non illicitus, ibidem Extenditur ſexto, vt remedium dict. leg. 2. ita competat emptori, ſicut Venditori, & quomodo calculetur læſio in emptore, & quomodo in venditore, ibidem. Subdeclaratur primo eadem declaratio, vt procedat in læſione ſimplici, ſecus in læſione admixta dolo, quia reſcinditur pro quauis minima læſione, numero 7. & ſequentibus. Huic ſubdeclarationi multa dantur intelligentia circa dolum, numero 10. & ſequentibus Exemplificatur, ſeu explicatur multipliciter eadem ſubdeclaratio, quando dicatur adeſſe dolus, numero decimoquarto & ſequentibus. Subdeclaratur ſecundo, vt quando cum læſione infra, Vel vltra dimidium concurret aliquid aliud, quod poſſet inducere ſimulationem, tunc contractus ſit illicitus, &c. numero 23. Infertur, & ſubinfertur ad multa, declarando, quando ex contractu ſimulato oriatur vſuras, numero 27. 29. & ſequentibus. Subdeclaratur tertio, an, reſciſſo contractu ex capite læſionis, ſint reſtituendi fructus, numero trigeſimo octauo & ſequentibus. Subdeclaratur quarto, Vt ad cognoſcendam læſionem, data latitudine pretij, attendi debeat medium pretium, numero 40.

Declaratur ſecundo, vt deceptio infra dimidium toleretur in foro exteriori, ſecus in foro interiori numero 41. & 44. Infertur hinc, in foro exteriori tolerari a lege humana vſuras, & Vſuras Iudæorum, meretrices, & præſcriptiones, quamuis hæc omnia prohibita, ſint in foro interiori, numero 45. & ſequentibus Subdeclaratur primo, quando læſio, ſeu deceptio toleretur in foro exteriori, cum diſtinctione quatuor caſuum, numero 51. & ſequentibus, Subdeclaratur ſecundo, quos modis dicatur pretium iuſtum, numero 56. & ſequentibus Subdeclaratur tertio, vt pretium iuſtum poſſit eſſe triplex, numero 59. Subdeclaratur quarto, an ad cognoſcendum pretij iuſtitiam habenda ſit ratio vtilitatis, quam emptor ex re empta eſt percepturus præter naturam rei, numero 60. & ſequentib.

Declaratur tertio, in quibus contractibus non ſit permiſſa læſio etiam infra dimidium, & etiam in foro exteriori, nu. 64. & ſeq.

Declaratur quarto, quod ſit pretium cambij, numero 67. Subdeclaratur late in quo ex cambientibus nullus ſit tolerandus exceſſus, numero 68. & ſequentibus Is, qui in cambio, cenſu, & ſimilis lædi poteſt in pretij iuſtitia, ſi ſit læſus vltra dimidium, an poſſit agere ad reſciſſionem, &c. ſub numero 79. Et campſori, & mutuanti quid licitum ſit recipere vltra iuſtitiam pretij, & vltra ſortem, numero 82. & ſeq.

Declaratur quinto, quanta læſio ſufficiat ad reſciſſionem actus, quando procedit ex facto tertij, numero 104. & ſequentib.

Declaratur ſexto, Vnde cognoſcatur iuſtitia pretij in cambijs, nu. 107. & ſeq.

Declaratur ſeptimo, Vt deceptio inter contrahentes toleretur circa pretium rerum, ſecus circa numerum, menſuram, & quantitatem, & circa Vitium rerum, numero centeſimodecimo

Ludi dolus qualis toleretur, nu. 12.

Ludi & Sponſionis } æqualitas, & inæqualitas quomodo conſiderentur, ſub nu. 5. Verſ. tertio, et ſeq.

Aſſecuratio poteſt fieri etiam poſt ſecutum euentum rei dummodo fiat bona fide, nu. 19. & ſeq.

Venditio & Aſſecuratio } quando dicantur doloſe facta, numero 19. & ſeq.

Dolus, ob quam reſcinditur contractus, qualis eſſe debeat, ſub nu. 7. 11. & 14.

Dolus ſi cauſam contractui dederit, an & quando contractus ſit ipſo iure nullus, & an dolus dans cauſa, & dolus incidens, differunt, nu. 8. & 9.

Contractus omnes an ſint bonæ fidei, nu. 5. & 9.

Mutuator quæ poſſit licite accipere a mutuatario Vltra ſortem; nu. 82. & ſeq.

Emens, & Vendens } plus, minuſue iuſto pretio, credens, pretium eſſe iuſtum, eſt tutus in Vtriuſque foro, ſi iniuſtitia pretij non excedat dimidium, & indiſtincte in foro interiori, quamdiu dura credulitas, ſed ſuperueniente ſciente-

de

Digitized by Google

de pretij iniuſtitia, etiam ſi ſit infra dimidium tenetur ad reſtitutionem, ſub nu. 14. & nu. 52. Verſ. contra.

Pretium, impoſitum a lege, an & quomodo poſſit excedi, ſub nu. 5. Verſ. ſubintellige ſecundo. nu. 56. 68. & ſeq.

1 AMpliaX. vt cambium non reddatur illicitum ex eo, quia eius pretium ſit iniuſtum, & cambientes in eo ſe deceperint, & moueor, quia cambiũ eſt emptio, & venditio, ut dixi *ſupra q. 4. nu. 21.* & in emptione, & venditione licitum eſt naturaliter contrahentibus ſe decipere in pretio, *l. 17. in cauſa. §. idem Pomponius. ff. de minor. 25. ann. & l. 26. item ſi pretio. §. fin. ff. loc. & cond.* & ſcribunt *Bal. & alij in l. 2. nu. 1. C. de reſcin. vendit. Ioan. Andr. in capit. 6. in ciuitate. ſub num. 2. de vſur. Capol. tract. de ſimul. contr. num. 47. tomo 7. fol. 5. Fab. da Mont. tract. de empt. & vendit. q. 8. princip. ſub nu. 8. tom. 6. par. 1. folio 65.* quod ſecundum leges ciuiles licitum ſit emptori, & venditori, vt ſe inuicem decipiant, ſcribunt *D. Thom. 2. 2. q. 77. artic. 1. initio. & Mich. Sal. ad ipſum d. art. 1. controuerſ. 17. initio, Verſiculo in primis. folio 65. Medin. ſuis tractat. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 3. in 7. cauſa, verſic. oppoſitum, fol. 44. & q. 32. col. 3. verſ. nec obſtat. fol. 238. & alij.* quos ſecutus ſum *infra num. 41. declar. 2.* & hęc concluſio communis, in qua pluribus non inſiſto, tum quia ſatis innoteſcet ex ſequentibus declarationibus, tum quia quotidie practicatur, &, loquẽdo, in cambijs, hanc ampliationem tenent *Calder. conſ. 11. mercator Ianuenſis, ibi, & poſito quod. tit. de vſur. Io. de Anan. in capit. vlt. nauiganti, nu. 47. Verſ. conſtat ergo. de Vſur. & Ant. de Roſel. tract. de Vſur. ſub nu. 49. & 50. Verſ. non obſtat. tom. 7. fol. 68.*

Contra hanc ampliationem in contractu cambij tenẽt ij, quos citaui *infr. nu. 72. verſ. capio ſecundam.*

2 Retenta ampliationem, &, loquendo generaliter in omnibus contractibus, & præcipue in contractu emptionis.

Declara primo eam, vt procedat, ſi læſio, ſeu deceptio non excedat medietatem iuſti pretij, quia vſque ad dimidium poſſint contrahentes ſe decipere in pretio. *d. leg. 2. & ibi Bal. nu. 1. & alij Doct. C. de reſcind. vend. Ant. Burg. in c. cum dilecti, nu. 15. de empt. & vendit. inter Repet. tomo 4. fol. 254. Capol. d. tractat. de ſimulat. contract. ſub numero 233. verſicul. verum quia. tom. 7. fol. 14. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 2. art. 3. col. 3. ibi, ſequitur ſecundo. folio 568. Mich. Sal. d. verſ. in primis. in fine, Leonard. Leſſ. de iuſt. & iur. libro 2. capit. 21. num. 20. & communiter omnes,* & ita in terminis cambij loquuntur *Calder. & Ioan. de Anan. ſupra citati.*

3 Secus ſi excedat dimidium iuſti pretij, quia tunc deceptus poteſt agere ad reſciſſionem contractus, lex enim humana cogit ad reſtituendum, ſi aliquis ſit deceptus vltra dimidiam iuſti pretij quantitatem *D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. verſ. ad primum ergo,* & ita ſcribunt *Doct. infra allegati, & communiter omnes.* & probant iura citata *in ſeq. Verſ.*

Ratio huius declarationis eſt ea, quam adduxi *inf. nu. 78.*

Verum aduerte, quod deceptus, ideſt læſus, agendo ad reſciſſionem debet alternatiuum concipere libellum, petendo ſcilicet reſciſſionem contractus, vel id, quod deeſt, ad decipientis, ideſt, lædentis electionem, *vt d. l. 2. C. de reſcind. vendit. & c. 2. cum dilecti. de empt. & vend. Gabr. in ſuis concl. lib. 3. tit. d. empt. & Vend. concl. 1. nu. 1. & ſeq.* & dixi in meo *trac. de iud. cauſ. lib. 1. c. 50. n. 10.* & late declarando proſequitur *Ant. Burg. in d. c. cum dilecti, nu. 12. 33. & ſub nu. 59. & ſeqq. inter Repet. tom. 4. fol. 254. & 258.*

Quicquid in contrarium deceptus (inaduertenter forſan (ſcripſerit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. controu. 17. initio. verſ. oppoſitum docenc. in fine folio 66.* dicens, quod ſi decepti, quam contrahens patitur, excedat vltra medietatem iuſti pretij, erit in facultate decepti, vel reſcindere contractum, vel recipere æqualitatem.

Aduerte priuſquam vlterius procedam, quod tam tota hæc declaratio, eiuſque extenſiones, & ſubdeclarationes, quam cæteræ declarationes, de quibus acturus ſum, & demùm cætera omnia, quæ de leſione infra, & vltra dimidium iuſti pretij dicturus ſum in terminis iuris communis, procedent etiam, et habebunt locum infra, et vltra minorem læſionẽ ſtatutariam, ſub municipalem cuiuſque loci, quare quicquid diſponit ius commune tam in foro fori, quam in foro poli in læſione infra, et vltra dimidiã, *ſtatuta Vrbis lib. 1. c. 154.* intelliguntur diſpone e in læſione infra, et vltra tertiam iuſti pretij, quia hæc læſio, vti ſubrogata in locum læſionis iuris communis recipit, et admittit omnes et ſingulos interpretationes, et diſpoſitiones, quas admittit læſio in terminis iuris communis, cum ſtatutum, corrigens ius commune in re principali, corrigat etiam in acceſſorijs ſi ius commune etiam correxiſſet in illis acceſſorijs, vt ſecutus ſum *in meo tractat. de iud. cauſ. lib. 2. cap. 2. nu. 536. & 540.*

4 Infero ex prima huius declarationis parte, decipi *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 21. num. 23.* & aliquos alios, dum arbitrarentur, ſenſum legum, *citatarum ſupra nu. 1.* quæ dicunt, naturaliter licere contrahentibus, ſe inuicem decipere, reſtringi ad deceptionem, quæ eſt intra latitudinem iuſti pretij, et ratio quare deciperentur, eſt, quia intra hos cancellos nulla dicitur deceptio, cum tota latitudo ſit iuſta, et ideo earum legum ſenſus eſt, vt poſſint ſe decipere vſque ad dimidium iuſti pretij, *Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 2. art. 3. col. 3. in ſecunda deductione, fol. 568.* et latius poſtea *q. 3. art. 1. col. 5. Verſ. primum igitur. fol. 571. & 572. &* ita videtur ſentire etiam *Couar. var. reſol. libro 2. cap. 3. num. 2. verſ. primum.* dum ſecundo loco adducit hunc ſenſum, vt contrahentes videantur naturaliter inuicem ſibi donare hanc modicam lęſionem.

5 Extende primo hanc totam declarationem, vt habeat locum in omnibus contractibus, et moneor quia hodie omnes contractus ſunt bonæ fidei, vt dixi *infra num. 9. ſed remedium d. l. 2.* extenditur ad contractus bonæ fidei, *Gabr. in concl. lib. 3. tit. de empt. & vend. concl. 1. num. 19. & 20. ampl. 6. ergo. &c.*

Infero primo ex hac extenſione, quod eadem declaratio habet locum in venditione ſpei, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 2. cap. 2. ſub nu. 476. Verſ. quartus caſus.*

Infero ſecundo, quod procedit in contractu aſſecurationis cum aſſecuratione ſubſtantialiter inſit emptio, et uenditio, ut ſecutus ſum *ſupra q. 1. nu. 129. & infra hac ead. q. part. 3. limit. 6. nu. 5.* et in emptione, et uenditione etiam periculi requiratur æqualitas in inter pretium, et periculum, quod pretio emitur, ut ſecutus ſum *infra §. 3. gl. 3. nu. 51.*

Explica iſtas illationes, diſtinguendo duos caſus.

Primus caſus eſt, quando periculum, puta, maritinum eſt longe, uel prudentiam uirorum commun

æſtimatione ſine vlla diſtinctione taxatum : & iſto caſu læſio, commiſſa ſine dolo, & ſine fraude, toleratur infra dimidium pretij taxati, non autem vltra dimidium; non habita conſideratione, an vnum periculum ſit maius altero; per ea, quæ ſcripſi *infra* §. 3. *gl.* 3. *ſub n.* 12. *Verſ. extende, & Verſ. ſeq.* vbi videas.

Non obſtat, ſi diceres, quod ſicut aliarum rerum pretium ſumitur à quantitate rei venalis, ita vt maius debeatur pretium pro duabus vlnis panni, quam pro vna, & minus pro vno cado vini, quam pro duobus, ita etiam maius debeatur pretium pro maiori periculo, quam pro minori.

Quia reſpondeo, periculi magnitudinem iſto caſu non ſumi ex maiori, vel minori veriſimilitudine futuri, imminentiſque periculi, ſed ſumi ex maiori, & minori quantitate rerum, quę periculo ſe exponuntur; quare ex hac reſponſione duas firmo concluſiones: prima quarum eſt, quod ita æſtimatur periculum nauis nauigantis in mari magis procelloſo, ſicut nauigantis in mari minus procelloſo: ſecunda eſt, quod maius debetur pretium aſſecuranti merces pro ſcutis 1000. quam aſſecuranti pro ſcutis 500. etiam ſi aſſecuratæ pro ſcutis 1000. ſint in mari minus procelloſo.

Minus obſtat, ſi inſtares, quod ſicut aliarum rerum pretium metimur ex maiori, & minori bonitate rei venalis, ita vt pluris valeat aurum obryzum, quam aurum non puriſſimum, & pluris valeat vinum eiuſdem ſpeciei magis bonum, quam minus bonum, ita quoque ex maioritate, & minoritate periculi metiri debeamus pretium periculi.

Quia reſpondeo, *vt ſupra*, maiorem, & minorem bonitatem in eadem ſpecie à lege non conſiderari quoad iuſtitiam pretij.

Intellige quæ dixi *in hoc primo caſu*, vt procedant tam in foro exteriori, quam in foro interiori, quia cum difficile foret, qualitates periculi, & bonitatis æquare pretijs, guſtis, iudicijs, & opinionibus contrahentium, tota illa maioritas, & minoritas periculi, & bonitatis rei venalis cenſetur quædam bonitatis, & periculi latitudo, intra quam, ſicut intra latitudinem pretij ſit licitum contrahentibus meliorare ſuam conditionem, & ſibi imputet, qui ſuam meliorem non facit.

Subintellige primo, vt hæc latitudo periculi, & bonitatis rei venalis ſe extendat vſque quo Magiſtratus, qui rerum venalium pretium taxat, permittit, rem illam eſſe venalem in ea ſpecie, cuius indiuidua indiſtincte taxauit; quare ſi Magiſtratus vini Romani pretium taxet in ſex quatrinis pro qualibet, vt vocant, foglietta, intelligitur eodem pretio taxaſſe tam bonum, quam non bonum, ſicque licitum eſt eodem pretio vendere vtrumque; ſed ſi, quod bonum non eſt, ita bonum non ſit, vt venale eſſe non debeat, Magiſtratus venditionem illius interdicere debet; & ſic latitudo ad illud ſe amplius non extēdet.

Subintellige ſecundo, vt quemadmodum latitudo bonitatis, & periculi remanet ad fauorem venditoris, vt propterea poſſit eodem pretio vendere magis bonum, & minus bonum, ita è conuerſo latitudo pretij, qualis qualis toleranda ſit, intelligatur adeſſe in fauorem emptoris, vt propterea poſſit rem etiam ſumme bonam minori pretio emere, ſed venditor nunquam maiori pretio, ſed ſolum minori, dummodo læſio non ſit vltra dimidiam.

Secundus caſus eſt: quando periculum eſt à lege, vel communi æſtimatione taxatum cum diſtinctione, vt *in l.* 68. *hæreditatum, ff. ad l. falc.* de qua vide quæ in hoc propoſito ſcripſi *in meo tract. de iudic. cauſ. libr.* 2. *c.* 2. *nu.* 477. *præſertim in futura impreſſione*: & iſto caſu dico, pretium conſiderari ex maioritate, & minoritate periculi, prout eſt conſideratum à lege, & ita procedant quæ ſcripſi *infra* §. 3. *gloſ.* 3. *num.* 51.

Infero tertio notabiliter, quod etſi in ludi, & ſpōſionis commercio non interueniant pretium, & res; ideoque reduci non poſſit ad commercium emptionis & venditionis, & proinde inapplicabile videatur remedium *l.* 2. *C. de reſcind. vend.* tamen poteſt etiam in eo conſiderari iniquitas, iniuſtitia, & læſio, & ſubinde, eadem iuſtitia, & æquitate ſuadente, fieri locus reſciſſioni, & reſtitutioni, quia communis omnium commerciorum conditio eſt, vt ſeruetur æqualitas, vt dixi *infra* §. 6. *gloſ.* 1. *ſub num.* 41. & quod communis conditio tam ludi, quam ſponſionis æqualitatem expoſcat, ſcribunt *Franc. Garc. de contract. c.* 43. *n.* 4. *Ludou. Lopez de contract. lib.* 2. *cap.* 21. *verſus finem initij, & communiter omnes*; qua æqualitate non ſeruata, alter ex colluſoribus, ſeu ſponſoribus neceſſario læditur, & proinde recte *Lud. Molin. de iuſt. tom.* 2. *de contract. diſp.* 507. *verſ. paucis dicam*, damnando quemdam contractum ſcribit, iniquas, & ideo cum obligatione ad reſtituendum eſſe ſponſiones, in quibus vna pars longe probabilior eſt, quam altera, & tamen æqualiter ſpondent; quod clarius poſtea explicat *diſp. ſeq.* 508. *initio*.

Subinfero primo, quod ſi colluſorum, ſeu ſponſorum alter habeat pecuniam, (ſi pecunia ludatur) vel ſaltem poſſibilitatem ſoluendi, alter vero ſit inops, quia nec pecuniam, nec bona habeat, uel, ſi non ſit inops, ius non habeat alienandi bona, quia ſit filiusfamilias, minor, uel pupillus, utique hic, qui non habet unde ſoluat, ſeu ſi haberet, non habet ius alienandi, licet uincat, non poteſt lucrari, & conſequenter lucrum, quod acciperet, teneretur reſtituere, ut in filiofam. loquitur *Sot. de iuſt. & iur. lib.* 4. *q.* 5. *art.* 2. *col.* 8. *in fine. ibi, aliud dubium, & col.* 9. *fol.* 323. *&* 324. & late declarat *Io. Azor. in infra cit. cap.* 26. *q.* 2. 3. 4. 5. 6. *&* 7. *col.* 444. *&* 445. & in inope, minore & pupillo, *Franc. Garc. d. cap.* 43. *ſub n.* 4. *& Lopez d. c.* 21. *in fine, initij*, et in filiofam. religioſo profeſſo, depoſitario, ſeruo, fure, fęmina coniugata, et prodigo bonorum, *Ioan. Azor. de inſt. moral. p.* 3. *lib.* 5. *c.* 26. *col.* 443.

Ratio huius ſubillationis eſt, quia ſi colluſor, habens unde ſoluat, uinceret, non poſſet lucrari, et ſi quid à pupillo, ſeu minore, uincendo, acciperet, teneretur reſtituere, *Medin. in ſuis tract. tom.* 2. *tit. de reb. reſt. q.* 22. *col.* 21. *in fine, verſ. Vt igitur. f.* 176. *&* 177. et, teſtando de magis communi opinione ſcribit *Garcia d. cap.* 43. *ſub n.* 4. *Verſ, ma tutto il punto, & verſ. ſeq.* ergo neque ipſe, ludendo cum iſtis, poteſt perdere, quia alias ſequeretur, quod is, qui non habet unde poſſit ſoluere, eſſet in tuto, ſiquidem poſſet uincere, et non perdere, quod eſt contra naturam ludi, in quo periculum perdendi debet eſſe commune, *Garcia d. c.* 43. *n.* 4. *& communiter omnes*, et quod dico in ludo, habeas pro repetito in ſponſione.

Nec obſtat, quod commercium, ſeu contractus, initus cum minore, ſeu pupillo poſſit claudicare ad fauorem ipſis minoris, & pupilli, ita ut poſſint ex eo lucrari, & non perdere, quia ſit nullus, ipſis nolen-

Digitized by Google

tibus ualere, et ualidus, ſi uoluerint ualere, ut ſecutus ſum *part. ſequentib. limit. 17. num. 9. & in primo enſu ſequentis ſecundæ intelligentiæ* adducit pro argumento *Lud. Lopez. d. c. 21. verſ. at patet*.

Quia reſpondeo, diſtinguendo duplicem nullitatem, ſeu iniuſtitiam contractus. Prima eſt illa, quæ procedit a ſola contrahentis inhabilitate, non adhibitis ſolemnitatibus, ſed in reliquis contractus habet ſua ſubſtantialia, & iuſtitiam contractus, & in iſta habet locum claudicatio: Secunda eſt illa, quæ procedit à defectu ſubſtantiæ contractus, ſeu ab iniuſtitiâ contractus: qualis eſt illa, quando in emptione deficeret pretium, aut alter eſſet enormiſſime læſus ultra dimidium, aut dolo deceptus: et quando in ludo, ſeu ſponſione deficeret commune periculum, et adeſſet manifeſta, et enormis inæqualitas, ut in caſu ſubillationis: et in iſta nullitate, ſeu iniuſtitia dico, quod claudicatio non toleratur, quia nec pro minori, aut pupillo, neq. pro alia quauis perſona tolerari debet iniuſtitia.

Intellige primo hanc ſubillationem, ut procedat quando colluſor, qui eſt ſoluendo ignorat impotentiam colluſoris, et ita procedat ſubillatio, ſed ſi eam ſciat, et nihilominus, non coactus, neque ſeductus ludat, ſubillatio redditur dubia, ſubillationem enim adhuc tenent *Sot. in loco, ſupra proxime citato, & Alcozer. tract. de iudic. capit. 16.* et loquendo in ſponſione, tenet etiam *Lud. Molin. de iuſtit. tom. 2. de contract. diſput. 508. paulo poſt initium*. Contrariã opinionem, reſtringendo ſubillationem, tenent *Nauar. in man. conf. ſſ. cap. 19. n. 12. & Garcia d. cap. 43. nu. 5. verſ. circa il primo*. et ante eos, loquendo de eo, qui ſcit, ſe inferiorem in ludo, et tamen ludit, dicens, ſuperiorem uincentem iſto caſu non teneri ad reſtituendum, quaſi uoluerit donare, ſcribit *Medin. d. q. 22. verſ. corollarie ſequitur, in fi. col. 21. fol. 177.* et, ſuppoſito caſu, quod tu me inuites ad uadiandum, quod Turca eſt mortuus, et ego dicam tibi, quo ſcio certe, non eſſe mortuum, et tu tamen, credens eſſe mortuum; uis uadiare, et uadiamus, ideſt, ſponſionem facimus, et conſequenter ego lucror, me in conſcientia non teneri de rigore ad reſtituendum, quamuis tutius eſſet reſtituere, ſcribit *Medin. d. q. 22. col. penult. verſic. ſi obijcias, in fin. fol. 178.* et hanc contrariam opinionem eſſe ueriorem, ſcribit *Ioan. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib. 5. capit. 25. quæſt. 5. verſ. ſecunda, col. 442.* quia ſcienti, et uolenti non fit iniuria. Hanc controuerſiam, diſtinguendo, ut opinio Soti procedat, quando quantitas, quam colluſor amittit, eſt tanta, ut uetiſimilis præſumptio ſit, ut eam donare noluerit, opinio uero contraria procedat iñ quantitate, in qua, conſideratis circumſtantijs, cadat ueriſimilis præſumptio donationis, nititur componere *Lud. Lopez de contract. lib. 2. cap. 21. verſ. cæterum*, ſed hanc compoſitionem euertit *Ludou. Molin. d. diſp. 508. verſus finem initij* dicens, quod colluſor, ſeu ſponſor non credit, ideoque remanet deceptus, et cum ſit deceptus, non dicitur plena libertate donare, ſed inuoluntarie mixte. Hæc Doctorum diſſenſio in hoc articulo poteſt nutriri ex opinionũ contrarietate, quam in articulo, an ementi ſcienter rem ultra dimidium iuſti pretij, competat remedium, *l. 2. C. de reſcind. uen.* adduxi *ſupr. reſtr. 1.*

Intellige ſecundo eandem primam ſubillationem, ut procedat in terminis, in quibus loquitur, nempe quando æqualitas deficit omnino in re ludenda, ita vt alter ex colluſoribus habeat multum, ſeu aliquid ludendum, & alter nihil.

Secus quando æqualitas non deficit omnino, ſed adeſt aliqua ex parte, quia tunc ſunt diſtinguendi tres caſus. Primus caſus eſt, quando æqualitas deficit ſolum in hoc, quod vnus habet pecuniam præſentem, alter vero abſentem, ſed quia eſt diues, & fide dignus, ideo qui habet præſentem, vult adhuc cum eo ludere pecunia præſenti pro pecunia credita, cum vtramque pecuniam tanti exiſtimet valere: & in hoc caſu concludo, ludum eſſe iuſtum, eamve inequalitatem non eſſe attendendam, tum quia eſt modica, ſuppoſitis diuitijs, & fide colluſoris, tum quia vnus ex colluſoribus poteſt tacite, vel expreſſe aliquid omnimoda equalitate remittere alteri colluſori; *Lud. Molin. de iuſtit. tomo 2. de contractu diſputat. 515. verſus finem, verſic. ad tertium*, & proinde licet alia remaneat inequalitas reſpectu repetitionis, & actionis, quia ſi habens pecuniam præſentem, amittat, & ſoluat, non poteſt eum, qui eam lucratus eſt, cogere ad reſtituendum, niſi per uiam ſententiæ ferendæ à iudice, quod ſi lucretur pecuniam abſentem, & creditam denegatur ei actio, ut dixi ſupra *quæſt. 1. nu. 111.* tamen hæc eſt inequalitas tolerabilis, quæ modice lædit, cum in effectu paria ſint; dare repetitionem amittenti, & denegare actionem vincenti. Secundus caſus eſt, quando vnus colluſor habet ſolum quinque, & ideo plura perdere non poteſt; ſed ea omnia in primo iactu exponit ludo, & alter habet 100. ex quibus totidem quinque ludo in illo primo iactu exponit, ſicque in primo iactu ſunt pares, & is, qui habet ſolum quinque expoſita, uincit illa alia quinque, expoſita a colluſore; vnde ex tunc habet decem, quæ omnia exponit ſimiliter ludo in ſecundo iactu, aliaque decem exponit colluſor, ſicque etiam in ſecundo iactu ſunt pares, & demum is, qui cœpit ludere, habens ſolum quinque, quoties vincit, duplicat iactum, donec vincit omnia 100. colluſoris, & iſto caſu concludo, quod iure potuit vincere illa 100. & eo amplius, quia ſemper in ludo expoſuit æqualem quantitatem, & hoc ſufficit, licet ab initio non haberet tantam pecuniæ quantitatem, quantam habebat colluſor, *Franc. Garc. tract. de contract. cap. 43. ſub numer. 6. verſ. ma qui viene, & verſ. ſeqq. Lud. Lopez de contractu libro ſecundo cap. vigeſimo primo, verſic. ſuccedit, & ſ. quent.* & præſertim, *verſic. at patet, & Ioan. Azor. de inſtitut. moral. parte 3. libro 5. cap. 25. q. 6. col. 442.* & hæc concluſio fortius procedit, ſi in primo iactu ludi non omnia quinque exponantur, ſed pauciora. Tertius caſus eſt, quando vterque colluſor in progreſſu ludi habet in ludo pecuniam coram ſe expoſitam, ſed alter altero in maiori quantitate, & qui in maiori habet quantitate, ſperans ſe uictorum vel fore, ut aduerſarium uertat in fugam, & ſic lucretur primam ſponſionem, auget eam in tota quantitate pecuniæ, quam coram ſe habet, & alter acceptata ſponſione, uincit: & iſto caſu concludo, quod is, qui uincit, non poteſt uincere niſi pro ea quantitate, quam ipſe habet ludo expoſitam, ſic *poſt Alcozer. de ludo cap. decimoſexto, ſequuntur Franc. Garc. de contract. capit. 43. numero ſeptimo, verſicul. ma vna. & Ludou. Lopez de contract. lib. libr. 2. cap. 21. verſicul. hinc corollarie, l. 2.* & credo ſeruari de conſuetudine. Nec placent diſtinctiones, ſeu conſiderationes, quibus præfati reſtringunt hanc concluſionem, multoque minus placet, quod ſcribit *Azor. d. c. 25. q. 7.* quare indiſtincte procedet, niſi in caſu, in quo colluſores aliter expreſſis uerbis cõtraherent, vt puta,

Digitized by Google

putá,ſi habẽs minorẽ quantitatem,diceret,quod ſoluet quantitatem: quæ deficeret caſu,quo perderet, quod Itali dicunt, *far bomno*, item ſi habens maiorem quantitatem,diceret,quod vult itá ſpondere,ſeu ludere, vt, vincendo, lucretur minorem quantitatem, quam hábet colluſor, & perdendo,perdat maiorem quantitatem, quam lucretur colluſor,qui habet minorem.

Subinfero ſecundo, quod ſi colludentes non ſunt páres in ludo,quiá alter alterum ſuperet in arte ludendi is,qui excellentior eſt,tenebitur,ſi quid ſuperlucratus ſit, amittenti reſtituere:quia non eſt vtriuſque çqua conditio, imò alter eſt in tuto, vel quaſi alter vero, vt plurimum, eſt in periculo: & conſequenter ludus eſt illicitus, *Medin.in ſuis tractat.tom.2. tit.de reb.reſtit.q.32. Verſ.corollarie ſequitur.il 2. col.22.ſ. 177.Franc.Garcia de contract.c.43.nu.8.verſ.eſplicaremo. Lud.Lopez de contract.lib.2. cap.21.verſ.patet autem.iunctis verſ.præced.prima propoſitio.et verſ.notanter.Io.Azor. de inſtit.moral.p.3.lib.5. c.25. q.4.col.441. & communiter omnes.*

Explica ampliándo hanc ſubillationem; vt procedat,etiám iudicis ſententia non expectata, *Medin. in loco ſupra proxime citato.*

Reſtringe primo eandem ſubillationem, vt procedat ſolum in ludo,qui conſiſteret in viribus,aut in peritia arte, & ingenio,ſecus in ludo, qui ſine peritia conſiſteret in mera fortuna,& caſu, *Medin.d.q.22. verſ.corollarie ſequitur.il 2.fol.*177.quia iſto caſu ceſsãt termini hábiles.

Reſtringe ſecundo, vt ſit vera, quando exceſſus adeo notabilis,vt arbitrio boni viri poſſet dici, quod habret peritiam duplo, & vltra, maiorem ea, quám haberet alter colluſor, ſecus ſi non videretur maior vltra duplum,et conſequenter eſſet maior in eo gradu, vt adhuc is perdere poſſet, & ita in effectu per alia verba ſentiunt, *Franc.Garcia de contract.c.43. nu.9. verſ.hora ſi domanda Lud.Lopez de contract.lib.2.capit.21. verſ.prima conditio,& Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.5.c. 25.q.4.col.441.* dum requirunt peritiam adeo maiorem, vt ludens ſit certus de victoria,& ratio eſt,quia ſi exceſſus eſt ita notabilis, poteſt ſemper apparere, & conſequenter eſt inexcuſabilis, vt in exceſſu vltrá dimidium in contractu emptionis ſcripſi *infra nu.78.* ſed ſi non ſit ita notabilis, poteſt excuſári, quia eſſet impoſſibile dáre omnimodam çqualem paritiam,& dátam cognoſcere.

Reſtringe tertio eandem ſubillationem, vt non procedát, quándo colluſor, qui habet inſeriorem peritiám, certus eſſet de ſua inferioritate,& inæqualitate, quia tunc, ſi perderet, non cogeretur colluſor,qui haberet maiorem peritiám & vinceret,reſtituere,*Medin.*quem citaui *ſupr.hoc eod. nu. verſ.intelli ge primo Garcia de contract.c.43. ſub nu.9. Verſ.la terza concluſione,& Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.5.c.25.q.4.verſ. quæres,col.441.*

Sed pro & contrá hánc reſtrictionem poſſunt adduci ij,quos citaui *ſupr.hoc eodem nu. verſ.intellige primo*,& eandem diſtinctionem, quam *ibidem* retuli, fácit *Lud.Lopez.de contr.lib.2. cap.21. verſ.ſecunda concluſio,& ſeq.*hæcque eádem diſcordia poteſt, vt *ibidem* dixi,nutriri ex ijs, quç in articulo emptionis ſcripſi *nu.ſeq.reſtr.1.*

Reſtringe quarto, vt non procedat, quando iſta inæquálitas excellentiori erat incognita, & ea durante, lucratur eſt in dolo, quia donec ei cognita non ſit,licitus eſt ludus: ſecus poſtquam innoteſcit & non alteri colluſori, quia tunc debet abſtinere a ludo, aut de ſua maiori peritia certum facere colluſorem, ita, articulo diſputato, firmat *Medin.in ſuis tract.tom.2.tit.de reb.reſtitut.q.32. verſic.quid autem. & ſeqq.* & præſertim *verſ.ſi obijcias. col.penult. & anterioribus,fol.177.* & tenent *Franc.Carc.de contract.capit. 43.ſub numero 9. verſicul.hora ſi domanda.verſus finem,& Ludou. Lopez de contract.libro 2. cap.21. verſicul.præterea duo.*

Confirmátur hæc reſtrictio in primá parte, quia in ſponſione ſuper euentu præterito dicimus, quod licet,euentu manifeſtato, appareat, alterum ex ſpõdentibus fuiſſe ſecutum in lucro ex parte rei, ſuper qua ſiebát ſponſio, tamen quia ille rei euentus tempore ſponſionis erát incognitus,poteſt is,qui vicit, lucrum tuta conſcientia retinere, *Medin.d.q.32.col. penult.Verſ.ſi obycias.fol.178.* Ergo ſic etiám dicendum eſt in eo, qui erat incertus, an perditurus,vel victurus eſſet in ludo, vt donec fuit incertus de victoria licite potuerit lucrari in ludo.

Contraria opinio, quod is, qui vicit in ludo, teneatur reſtituere, ſuadetur hoc argumento, quia emens rem minori pretio bona fide, ignorans, eam pluris valere, tenetur in foro conſcientiæ ſupplere iuſtum pretium,ſeu reſtituere, cum primum cognouerit, eam rem pluris ualuiſſe, vt ſecutus ſum *infra ſub numero 52. in 2. caſu Verſic.contra hanc*. Ergo etiam is, qui bona fide uicit, ignorans ſuum notabilem exceſſum in peritia ludendi, tenebitur lucrum reſtituere,cum primum cognouerit illum notabilem exceſſum.

Comprobátur hæc opinio, quiá ſicut in emptione, & venditione requiritur æqualitas inter acceptum, & datum,ita etiam in ludo requiritur, æqualitas inter periculum & uictoriam, quicquid dicat *Medin.d.q.22.col.antepen.verſ.reſpondetur in fine*,dum conatur ádducere differentiam: cum nullám in effectu adduxerit.

Retenta hac opinione contraria,quç mihi uidetur uerior.

6 Non obſtat confirmátio, adducta pro reſtrictione, quia *reſpondeo*, quod de naturá ſponſionis ſuper euentu prçterito eſt, vt unus ex ſpondentibus ſit tunc ab initio ſponſionis in ſecuro, ſed ignorato lucro,& alter in certá,ſed ignota amiſſione:at in ludo non eſt de eius natura, ut láte ex colluſoribus ſit in certo notábili exceſsu, ſed ignoto, & ideo, quiá eſt ignotus,ſit licitus.

Extende ſecundo, ut hábeat locum etiám ſi exceſsus ultra dimidiam ſit in uno denario, ſeu nummo, *Capoll.tract.de ſimulat.contract.nu.70. tomo 7.fol.6. Ant.de Burg.in cap.cum dilecti.num.14.de empt.& vendit. & Gabr.in ſuis concluſ.libr.3.eodem tit.concluſ.1. numer.6. ampl.2.*

Extende tertio, eandem declárationem in primá parte,ut procedat non ſolum de iure ciuili,ſed etiám de iure canonico, quare ſit læſio non excedat dimidiám iuſti pretij, contráctus remanet ualidus,& licitus in foro contentioſo tàm ſeculári, quám eccleſiaſtico, quia nec a iure ciuili, nec á iure canonico ex ſola pretii paruitate citra dimidium, iuſti pretij prçſumitur fraus uel dolus, áut ſimulatio, & ideo læſus neutro iure admittitur ad agendum, *Abbas*

in

Digitized by Google

in capit. 4. per tuas, nu.4. de donat. Anc. in capit. peccatum. num. 21. verſ. & primo verum peccet. de regul. iur. in 6. Capol. de ſimul. contract. num. 47. & 223. Oſaſtb. deciſione 95. ann. num. 1. Stracch. tractat. de mercatur. parte 2. tit. de ſtat. mercatur. &c. numer. 6. tomo 6. parte 1. folio 290. Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de rebus reſtit. q. 32. col. 4. Verſ. ſecundo opponunt. folio 238. Sot. de iuſtit. & iur. libro 6. quaeſt. 3. art. 1. col. 5. Verſ primum igitur. fol. 571. in vltimis verbis, et Boninſ. tractat. de vendit. ad temp. cap. 5. ſub numer. 1. & ita ſeruatur.

Confirmatur hæc extenſio, quia Papa confirmat ſtatuta Vrbis lib. 1. capit. 154. de læſione, quæ tolerant læſionem infra tertiam partem: ergo apparet, quod neque lex Pontificia dat remedium in foro fori, ſed imò eam in eo tolerat.

Quicquid contra hanc extenſionem dicat Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. contr. 17. nu. 7. Verſic. nunc iam. fol. 69. dicens, quod in c. cum dilecti. reſeruatur remedium agendi.

Extende quarto in ſecunda parte, dum diximus, remedium d. l. 2. C. de reſcin. vend. competere, quando læſio excedit dimidium iuſti pretij, vt procedat, etiam ſi læſus generaliter in inſtrumento emptionis renunciauerit generaliter omnibus legibus, auxilijs & beneficijs, &c. Bald. in d. l. 2. q. 5. numer. 8. Fabian. de Mont. tract. de empt. & vendit. q. 8. princ. numero 16. in fine. tomo 6. parte 1 folio 65. & ita ex traditis per Tiraq. in l. ſi vnquam. in præfat. nu. 123. C. de reuocand. donat. exiſtimat communem eſſe opin. Couar. var. reſolut. libro 2. capit. 4. num. 1.

Reſtringe primo hanc extenſionem, ut non procedat, quando quis ſcienter emit rem vltra dimidium iuſti pretii, ſeu quis ſcienter vendidit minori pretio dimidio iuſti pretii, quia iſti non competit remedium dicta l. 2. quia ſcienti, & volenti non fit iniuria, non infertur dolus, nec decipitur, imò is cenſetur renunciare iuri ſuo, Spec. tit. de empt. & vendit. rubric. de reſcind. vendit. §. nunc dicendum. numer. 12. verſic. quid ſi aliquis. libro 4. fol. 94. Abb. in capit. 6. cum cauſa. ſub numero 4. ibi, aut vero quis. & Ant. de Burg. ſub numero 19. ibi, ſoluit. & bene. de empt. & vendit. Salicet. in d. leg. 2. numero 11. q. 7. C. de reſcind. vendit. et eſſe opinionem communem teſtantur Ant. de Bur. in d. capit. cum cauſa numero 20. & alij in diuerſis locis, quos citat Couar. dict. cap. 4. nu. 2. et facit quod ſecutus ſum infra num. 54. & ampl. 19. num. 78.

Contra hanc communem reſtrictionem, quod enim adhuc competat remedium d. leg. 2. tenet Arius Pinel in d. leg. 2. part. 1. cap. 2. num. 18. & ſeqq. verſ. ſed ea ſcribentium. quem ſequitur Couar. in loco ſupra proxime citato, et illius opinionem, vti Reip. utilem, humaniter recipiendam ſcribit in add. ad eundem, Arius Eman. Soarez.

Reſtringe ſecundo eandem extenſionem, ut non procedat, quando deceptus, ideſt, læſus renunciaſſet ſpecialiter auxilio d. l. 2. quia talis renunciatio eſt ualida, et ideo, qui renunciauit, non poteſt ex capite illius legis uenire contra uenditionem. Paul. de Caſtr. in d. l. 2. nu. 9. in 4. concl.

Verum quia materia huius reſtrictiones admittit uarias conſiderationes, ſeu diſtinctiones, quas docent Bal. in ead. l. 2. q. 7. nu. 10. & Salic. numero 13. Abbas in capit. 6. cum cauſa. ſub num. 4. & Ant. de Burg. numero 21. & 22. de empt. & vendit. et magis cumulate, et firmius Fabian. de Mont. tractat. de empt. & vendit. q. 8. princip. q. 4. per totam, num. 17. & ſeqq. tomo 6. parte 1. folio 65. & Couar. dict. capit. 4. ſub numero 1. & ſequentib. vſque ad nu. 5. incluſiue, et ego propoſui non uniuerſam huius l. materiam proſequi, ſed ſolum quædam magis neceſſaria, idcirco in occurenti caſu huius reſtrictionis ad eos tu recurras.

Extende quinto, ſed explicando eandem declarationem in ſecunda parte, vt quamuis alter ex contrahentibus ſit deceptus, ſeu læſus vltra dimidium iuſti pretij, tamen, ſuppoſito caſu, in quo vere conſtet, vtrumque contrahentem habuiſſe animum faciendi contractum emptionis, & venditionis, talis contractus poſſit dici ſolum iniuſtus; & ex hoc capite poterit agi ad reſciſſionem, vel ad ſupplementum iuſti pretij alternatiue, vt d. x. ſed nõ poterit dici contractus ſimulatus, aut pignoratitius, ſeu vſurarius, etiamſi in contractus adeſſet pactum de retrouendendo, & emptor eſſet ſolitos fœnerari, vel ſimiles contractus facere, quia etiam vſurarij poſſunt celebrare contractus veros, & quandoque vere, et non ſimulato celebrant, & in certis ceſſant coniecturæ, Capol. tractat. de ſimulat. contract. ſub numer. 201. & 203. tom. 7. fol. 11. & hæ coniecturæ facerent fidem in foro exteriori, non ſuppoſita certitudine voluntatis contrahentium: quod voluerint emere, & vendere per ea quæ dixi infra num. 23. ſecus autem ſuppoſita, vt dixi, certitudine voluntatis, & conſequenter, ſuppoſita hac certitudine, non poſſet agi ad nullitatem contractus, quamuis cum læſione concurrerent prædictæ coniecturæ.

Extende ſexto, vt remedium d. l. 2. ita detur emptori, ſicut creditori Ant. de Burg. in c. cum dilecti nu. 14. de empt. & vendit. & Gabr. in concluſ. libr. 3. tit. de empt. & vend. concl. 1. nu. 31. ampl. 13. & ideo ſicut licitum eſt emptori lædere venditorem citra dimidium, & non vltra dimidium, ita etiam licitum eſt venditori lædere emptorem citra dimidium, & non vltra dimidium, tum quia ampliatio iſta, eiuſque declaratio loquuntur de contrahentibus, et ſic tam in uno, quam in altero, tum quia in correlatiuis idem ius ſtatui debet, tum demum quia in omnibus contractib. ſeruãda eſt æqualitas.

Reſtringe primo hanc extenſionem, ut non procedat in contractibus, in quibus is, qui habet naturam emptoris: acquirit aliquam certam annuam, ſeu ſemeſtrem, aut trimeſtrem acceſſionem pecuniariam, et pro eiuſmodi contractibus eſt a lege determinatum certum pretium, quia in his uenditori licet lædere emptorem in pretio, non autem emptori licet lædere uenditorem, per ea, quæ ſcripſi infr. ſub nu. 68. verſ. ſubdeclara. & ſeq.

Reſtringe ſecundo, et ſubdeclarando eandem 6
declarationem, poſitam ſupra nu. 2. ut aliter ſumatur deceptio, ideſt, læſio, qua læditur uenditor, et aliter læſio, qua læditur emptor: in læſione enim paſſiua venditoris conueniunt omnes, cum tunc dici læſum vltra dimidium iuſti pretij, quando rem, quæ iuſtiſſimo pretio valebat 10. vendidit infra quinque, vtputa, vendidit quatuor, vt ſcribunt Arius Pinel. in leg. 2. parte 1. capit. 2. numero 4. verſicul. ſed quod. C. de reſcind. vendit. Couar. var. reſolut. libro 2. capitulo 3. numero 8. Verſ. his fine. & Leonard. L. ff. de inſtit. & iur. libro 2. capit. 21. numero 20. & hoc tranſit ſine difficultate: At in læſione paſſiua emptoris ſurgit difficultas: Vna enim opinio tenet, emptorem dici læſum, quando

do rem emerit pretio, excedente plus, duplo iuſtum rei valorem, vtputa rem, quæ iuſto valore valebat 10. emit 21. quia læſio conſideratur ex inæquali commutatione, & idcirco ſicut venditor læditur, quando dat 10. in re, & recipit quatuor in pretio, ita è conuerſo dicetur læſus emptor, quando is dabit 21. in pretio, & recipiet 10. in re, hancque opinionem tenent ij, quos citant *Couar. in loco ſupra proxime citato, ibi, alij diuerſum, & Arius Pinel. d. capit. 2. num 6. verſic. ſed quamuis, & numero ſeqq.* vbi, ipſe hanc eandem in puncto iuris exiſtimat veriorem, ſed nimis obſcure ſe explicat; Altera vero opinio tenet, emptorem tunc dici deceptum, ideſt leſum vltra dimidium iuſti pretii, ideoque poſſet ad reſciſſionem alternatiue agere, quod ſoluit non ſolum iuſtum pretium rei, quam emit, ſed vltra illud ſoluit etiam vltra illius medietatem, vtputa, ſi rem, quę iuſto pretio valebat 10. ad ſummum, emerit 16. *Anton. Burg. in capit. cum dilecti. num. 14. not. 2. de empt. & vendit. Fab. de Mont. tractat. de empt. & vendit. q. 8. princip. ſub numero 7. q. 1. tomo 6. parte 1. fol. 65. Leonar. Leſſ. in loco ſupra proxime citato, & alij, quos omitto.* hancque opinionem, vti receptiorem apud forenſia tribunalia, amplexus eſt *Couar. in loco ſupra proxime citato*, motus duabus conſiderationibus: prima, quia venditio non eſt iudicanda ab eo, quod hinc inde commutatiue datur, cum venditio non ſit vera commutatio pecuniæ cum re, ſed ſit æſtimatio rei per pecuniam, & conſequenter conſiderandum eſt ſolum pretium, quod emptor ſoluit, in quo ſi dederit vltra medietatem eius, quod iuſtum erat, dicetur læſus, vt puta, cum deberet dare 10. dederit 16. ſecunda conſideratio eſt, quia ſi eſſet conſideranda illa hinc inde commutatio, vt conſiderat altera præcedēs opinio, ſequeretur hoc abſurdum, vt in venditione vnius, eiuſdemq. rei, cuius æqua et exacta æſtimatio ſint 10. difformis haberetur ratio, cum uenditor læderetur ultra dimidium, ſi ex his decem deficerent ei ſex, & emptor non læderetur ultra dimidium, niſi his decem ſuperadderet undecim, hancque alterā opinionem eſſe communem, & receptiſſimam, & in Luſitania, alijſque Prouincijs patrijs conſtitutionibus, de hac læſione loquentibus, ita exemplum tradi, ſcribit, ſed in puncto iuris non ſequitur *Arius Pinel. d. c. 2. nu. 5. & 6.*

7 Subdeclara primo, reſtringendo eandem declarationem, dum dixi, contrahentibus licitum eſſe ſe decipere vſque ad medietatem iuſti pretii, ut procedat in læſione, & ſimplici deceptione, ſecus ſi in læſione ſit admixtus dolus ex propoſito: quia tunc dolo malo deceptus poteſt reſcindere contractum pro quauis minima læſione, *Calder. in capitul. vlt. nauiganti, num. 17. de Uſur. Abb. in capit. 6. in Ciuitate, ſub num. 6. eod. & capit. 42. cum cauſa. verſus finem, ſub numero 4. ibi, item ex alio. & ibi, aut interuenit deceptio re ipſa. & Franc. de Aret. ſub num. 24. de teſtib.* quos ſecutus ſum etiam *infra numero 55. in 4. caſu Capol. tract. de ſimul. contract. num. 49. verſ. nam contractus Venditionis, tomo 7. folio 5. Stracch. tract. de ſponſ. parte 3. in verbo, item quaro Vincentius num. 3. ibi, nec in præmiſſis, tom. 6. parte 1. folio 306. & Boninſ. tractat. de vendit. ad temp. cap. 5. numer. 10. in fine, & numero 11.* & ſic venditor poſſet præciſe rem recuperare, *Gabr. in concluſ. libro 3. tit. de empt. & vendit. concl. 1. numer. 109. limit. 17.* hancque eandem doctrinam ſub alijs verbis docet *Bal. in d. leg. 2. ſub nu. 1. in 3. oppoſit. C. de reſcind. vendit.* quem ſequuntur *Ioan. de Anan. in d. cap. 6. in ciuitate. numero 8. in fine*, & uti ſingulariter declarantem, *Ant. Burg. in cap. cum cauſa, numero 61. in 23. limit. de empt. & Vend.* diſtinguens inter deceptionem, prouenientem ex induſtria deceptiua, ut tunc pro quauis etiam minima deceptione detur remedium decepto, & inter deceptionem, prouenientem ex induſtria negotiatiua, ut tunc non detur remediū, niſi excedat dimidium iuſti pretii, adde quæ ſcripſi *infra num. 55.*

Confirmatur hæc ſubdeclaratio auctoritate ſacrę ſcripturę 1. ad Theſſalonicen. 4. numero 6. *ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negotio fratrem ſuū, quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus. Fabian. de Mont. tract. de empt. & vendit. q. 8. princip. ſub num. 8. tomo 6. p. 1. fol. 65. & Boninſ. tractat. de vendit. ad temp. cap. 5. numer. 4. in fine.*

Ratio, qua vberius explicamus hanc ſubdeclara- 8
tionem, eſt; quia fides bona eſt contraria dolo, *l. 3. §. fin. ff. pro ſoc.* & ideo quoties contractui ineſt dolus contractus non tenet, ſeu reſcinditur ſub hac diſtinctione: aut enim ſumus in contractu bonæ fidei, & tunc, quicquid ſentiant *Petr. de Bellaper. & Cyn.* qui eum uidetur ſequi *in l. 5. dolo, C. de inutil. ſtipul.* uolentes, quod ſiue dolus cauſam dederit, ſiue inciderit in contractu bonæ fidei, contractus non ſit nullus, ſed poſſit reſcindi, ego nunc, articulo non aliter diſcuſſo, ſequor contrariam opinionem: quod contractus bonæ fidei, cui dolus malus cauſam dedit, ſit ipſo iure nullus, *l. 7.* & eleganter *in princ. ff. de dolo mal. & d. l. 3. §. fin. Capol. vbi ſupra Bolan. tract. de reſtit. in integr. cap. 177. in fine, numero 17. tom. 5. fol. 182.* quod latius declarat *Iaſ. in §. actionum. ſub numer. 30. ibi, contrariam opinionem, numero 31. & ſequentib. Inſtitut. de action.* eſſe communem ſententiam, quod contractus bonę fidei non valeat, quando contrahentes ipſi contractui dolum faciendo cauſam dederunt, ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. lib. 6. tit. de contract. capit. 10. q. 2. colum. 518.* etiamſi contractus ſit iuratus, quia ſtante dolo deficit conſenſus, *Guter. tract. de contract. iurat. capitulo 37. numero 12. tom. 6. parte 1. fol. 83.* Aut ſumus in contractu ſtricti iuris: & tunc ex ijſdem, quos *in praecedenti membro Iaſ.* citat ſed non ſequitur refert, quod agitur actione de dolo ad reſcindendum, vel etiam excipitur, & ita tenet *Io. Azor. d. capit. 10. quaſt. 2.* quando dolus eſt commiſſus ab altero ex contrahentibus: hancque diſtinctionem inter contractum bonæ fidei, & contractum ſtricti iuris communiter teneri teſtatur, & ſequitur *Anton. Burg. in c. cum dilecti. ſub num. 45. 46. & 47. de empt. & vendit. inter Repeten. tomo 4. folio 257.* ſed quando non ipſi contrahentes; ſed alius tertius, vtputa, proxeneta dolum adhibuit, tunc ſiue contractus ſit bonę fidei, ſiue ſtricti iuris, contractus tenet indiſtincte, *Ant. Burg. in d. cap. cum dilecti. ſub nu. 52. eod. fol. 257. & Ioann. Azor. in loco infra proxime citato*, & tunc agendum eſſe contra illum tertium actione de dolo, quo tertio non exiſtente ſoluendo, teneri eum cuius gratia dolus fuit commiſſus, ſcribit *Ioann. Azor. d. capit. 10. quaſt. 2.*

Cæterum (ſi vera eſſet opinio, quod hodie de 9
æquitate canonica omnes contractus mundi ſunt bonæ fidei, vt dicit *Iaſ. in §. quadruplici autem, in fine, num. 90. de inſtitut. d. action.* ſeu quod de iure canonico ſint bonæ fidei quantum ad effectum, ideoque quilibet

Digitized by Google

libet cõtractus, cui dolus cauſam dederit ſi nullus, vt ſcribit *Ant. de Burg. d. cap. cum dilecti, numer. 53. & 54.*) vana, & ſuperflua eſſet diſtinctio, de qua num. præcedenti inter contractum bonæ fidei, & contractum ſtricti iuris.

Supereſt alia difficultas circa dictà huius rationis, nunquid dolus, qui cauſam dat contractui bonæ fidei, inficiat contractum magis, quàm dolus incidens, et *ex gloſſ.* refert *Cyn. in d. l. dolo.* quę tamen hoc non aperit, & motiuando ex aliarum dictis, ſcribit *Iaſ. in d. §. actionum. ſub num. 30.* & aperte tenet *Cæpol. de ſimulat. contract. num. 49. & 50. tomo 7. folio 5.* dicens, quod ſi dolus cauſam dedit contractui bonæ fidei, contractus ipſo iure non tenet, ſed ſi incidat in contractum, poſſet ſolum agi ad ſupplementum iuſti pretij.

Ego, huius difficultatis diſcuſſione omiſſa, video, quod de dolo, dante cauſam contractui, & de dolo incidenti, promiſcue, & ſine aliqua differentia locuti ſunt *Abb. in cap. 6. in ciuitate. ſub numero 6. de Vſur. & in capit. 42. cum cauſa verſus finem, ſub num. 4. ibi item ex alio. de teſtib. & Franc. de Aret.* qui eum ſequitur *ibidem, ſub numer. 24.* dicens, quod quando dolus dat cauſam contractui, vel incidit contractui emptionis, & venditionis, contractus ſine dubio reſcinditur, vel reducitur res ad ęquum in foro contentioſo, & multo fortius in foro animæ, & *Ant. Burg. in d. cap. cum dilecti, numer. 21. in 2. caſu princip. de empt. & vend.* dicens, quod, ſi dolus daret cauſam deceptioni, vel incideret, competeret remedium *d. l.* & eleganter.

10 Intellige primo hanc ſubdeclarationem, dum dicimus, quod contractus reſcinditur, ſeu eſt nullus ipſo iure, ut hoc ſit verum, uolente decepto, aliàs ſecus quia ſi voluerit ſtare contractui, tunc ille, qui commiſit dolum, non poſſet proprium dolum allegare, *Iaſ. in §. actionum. num. 41. Inſtitut. de action.* & *Ant. Burg. in d. cap. cum dilecti, ſub nu. 21. & 58.* & faciunt quæ ſcripſi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 2. nu 390.*

11 Intellige ſecundo, vt procedat, quando dolus eſt talis, vt caperet etiam prudentiſſimum uirum, alias contractus remanet validus, vt in ſimili dicimus de metu, qui requiritur talis, vt cadat in conſtantem virum, *Iaſ. in d. §. actionum numero 40. verſiculo unum tamen.* & faciunt quæ loquendo de metu, ſecutus ſum *infra ampl. 19. ſub numer. 67. verſic. ſubinfero ſecundo.*

Explica hanc intelligentiam, vt procedat in foro exteriori, ſecus in foro interiori, per ea, quæ de metu ſecutus ſum *dict. ampl. 19. ſub nu. 67. verſiculo explica primo.*

12 Intellige tertio, vt procedat, quando dolus repugnat naturæ, & moribus contractus, quia tunc contractus poteſt reſcindi, vt dixi *ſupra numero 7.* ſecus quando dolus, & deceptio non repugnant, naturæ, & moribus contractus, quia tunc non reſcinditur, ideſt, non eſt neceſſaria aliqua reſtitutio, quare, ſi tu ludens, videnſque certiſſimo te lucraturum, augeas ſponſionem, &, vt uulgo dicunt, *inuiti del reſto*, vel contra videns, te non poſſe lucrari, auges ſimiliter ſponſionem, vt alios terreas, & ita lucraris, vtrique lucratá reſtituere non teneris, quia quamuis hoc videatur quædam deceptio, tamen eſt licita, quia ita fert lex ludi, & ludentes ex eo ipſo, quod cõueniunt ludere, tacite conſentiunt in eiuſmodi dolos, quos ludi leges admittunt, & qui dicuntur potius cautelæ, quam doli, *Medin. in ſuis tractat. tomo 2. de rebus reſtit. q. 22. in fine, Couar. in cap. 4. peccatum parte 2. §. 4. ſub numer. 6. verſ. ſed contrariam.* iuncto *numero 5. verſ. hinc pulchra. de reg. iur. in 6. tomo 1. fol. 625. Bonin ſeg. tractat. de lud. c. 14. num. 1. & ſeq. Garcia de contract. c. 43. ſub nu. 9. verſ. la quarta concluſione, Lud. Lopez de contract. cap. 21. Verſus finem, Verſ. tertia propoſitio. Ludou. Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſput. 517. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio, artic. 6. tit. an per ludum pecunia præſenti, &c. verſ. in actu autem, fol. 165. & Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. lib. 5. tit. de delict. ex quib. orit. reſt. in part. capit. 25. q. 2. col. 440. & ſeq.* qui explicant per exempla, & cum hac, & præcedenti intelligentia procedit forſan; quod ſentit *Bald. citatus ſupra ſub d. num. 7. verſ. ſubdeclara. in fine.*

Pone caſum huius intelligentiæ in ludo chartarum, vnus ex colluſoribus certo ſcit, ſe in qualitate chartarum, aut punctorum quantitate alterum excedere, alter tamen id neſcit, & qui de lucro certus eſt, ſummam pecuniæ, quam coram ſe habet, in ſortem mittit, ideſt, auget ſponſionem, ſiue ludum (quod Hiſpani dicunt, *embidar el reſto*) alter vero, ex ignorantia hoc ipſum acceptans, quicquid coram habet, amittit: pone etiam caſum in ludo ſcaccorum, quem Hiſpani vocant *del axedrez*, alter colluſor aduertit, quod aduerſario, in ſuo iure latrunculum mouendi, ſubripiet ineuitabiliter latrunculum, vocatum, *dama*, & quia, ſubtracto tali latrunculo, certus eſt de lucro, auget ludum, & aduerſarius, non præuiſa futura latrunculi ſubtractione, acceptat auctionem, & perdit: his certe caſibus vincens non tenetur reſtituere, *Medin. Garcia, Lud. Lopez Molin. & Io. Azor. in locis ſupra proxime citatis.*

Intellige quarto, vt procedat in dolo, commiſſo 13
a contrahente, ſed ſi ſit commiſſus a proxeneta, ſeu alio tertio, aliter forſan eſſet dicendum, *Iaſ. in d. §. actionum. n. 44. verſ. an autem.* Cæterũ iſte proxeneta tenetur de dolo, vt ſcripſi *ſupr. nu. 8. verſ. finem.*

Exemplifica primo, ſeu explica terminos eiuſdem 14
ſubdeclarationis, vt ſimplex deceptio, ſeu deceptio proueniens ex induſtria negotiatiua, qua contractus non reſcinditur, niſi excedat dimidium iuſti pretij, dicatur, quando dolus non ineſt contractui, ſed vendens credit, ſe uendere iuſto pretio, & emens ita ſe credit emere, quia iſto caſu decipiens re ipſa, in primis non peccat, &, durante credulitate, non eſt tractandum, an in foro conſcientiæ teneatur ad aliquam reſtitutionem, cum ignoret læſionem, &, ſuperueniente ſcientia de non iuſto pretio; adhuc eſt tutus in foro fori tam inſpecto iure ciuili, quam inſpecto iure canonico, per ea, quę ſcripſi *ſupra ſub num. 5. extenſ. 3.* ſed in foro conſcientię, an ſit tutus, ſunt opiniones, quarum communis, & magis ſecura eſt negatiua, quod non ſit tutus, & quod propterea teneatur reſtituere, ut ſecutus ſum *infra ſub numer. 52. verſ. contra.*

Exemplifica ſecundo, ſeu explica terminos eiuſ- 15
dem ſubdeclarationis, eiuſque rationis, ut dolus ex parte emptoris dicatur, quando is induxit uenditorem ad uendendum minus iuſto pretio, quia tunc competit uenditori remedium etiam citra dimidium iuſti pretij, *Abb. in c. 42. cum cauſa, verſus finem, ſub nu. 3. in 2. membro diſtinctionis, de teſt.* quem retuli etiam *infra num. 55. in 4. caſ.* Et ex parte uenditoris, quando is, uendere-

Digitized by Google

dendo, mentitur de qualitate rei uendendæ, uel tacet & occultat aliquid circa rem, propter, quod res pluris uenditur, *Farnc. de Aret. in eod. cauſa, ſub nu. 24. ibi, dicitur autem dolus*.

16 Exemplifica tertio; Præſes quidam prouinciæ in interiorem familiaritatem magnum admiſerat mercatorem; iſte mercator præſenſit decretum, à Preſide factum, biduo, aut triduo publicandum, eoque uilius imponendum pretium frumento; ſtatim frumentum, quod habebat, uendidit, nec emptorem certiorem fecit de decreto publicando: certe iſto caſu emptor poteſt contra mercatorem agere ad id, quod intereſt: neque iſto caſu quærendum eſt, an deceptio ſit ultra dimidium iuſti pretij, quia ubi dolus dat cauſam contractui, ſuccurrendum eſt decepto pro quauis, læſione. *Bart. in leg. 40. quæro, ff. de act. empt. Fel. in capitulo 2. cognoſcentes. ſub numero 7. limit. 2. in fine, de conſtitut. Neuiz. conſil. 49. ex Ducali numero 17. verſicul. quarto principaliter. Stracc. tract. de ſponſ. parte 3. in Verbo, item quæro Vincentius. numero 2. & ſeqq. verſ. putoque. tomo 6. parte 1. fol. 306. & Menoch. tractac. de arbitr. indic. lib. 2. cent. 2. caſu 185. ſub num. 20. 21. & 22.* & quod uẽditor teneatur non ſolum ad reſtitutionem, ſed etiam ad intereſſe, ſcribit *Brun. tractat. de ceſſ. bon. q. 30. q. 4. princip. ſub numero 1. tomo. 3. par. 2. fol. 192.* & idem contra eum, qui prohibitionem monetarum futuram ſciebat, & ideo illas ſtatim expendit, uel de illi creditori ſatisfecit: quod inquam, illas recipere teneatur, & bonas ac expendibiles loco earum reſtituere, ſequitur *Brun. d. q. 30. q. 4. prin. nu. 2. tomo 3. part. 2. fol. 192.* adde quę ſcripſi *§. ſeq. gl. ſſ. 5. num. 299. lim. 2. & num. 339. & infra §. 7. gl. 5. nu. 152. & ſeq.* & uide quæ ſcribit *M. Ant. Cucch. de inſtit. maior. libr. 1. tit. 3. ſub num. 21. fol. 7.*

17 Imò ſecundum *Stracch. d. verb. item quæro Vincentius, nu. 3. in fin. & tract. d. aſſ cur. gl. 27. ſub nu. 4. verſ. ſecunda facti ſpecies. eod. tom. fol. 377.* dolus iſto caſu poſſet forſan puniri, uti crimen ſtellionatus.

18 Infero ex hac exemplificatione, tutam non eſſe reſolutionem, quam *ex Io. Azor.* retuli *ſupra q. 1. num. 412. & 413.*

19 Exemplifica quarto in aſſecuratione nauis, mercium, uitæ hominis, & ſimilium poſt ſecutum in eis caſum ſiniſtrum, quia, et ſi aſſecuratio, facta etiam poſt ſecutum caſum ſiniſtrum, teneat, dummodo qui facit ſe aſſecurari, ignoret, eſſe ſecutum, *Stracch. tractat. de aſſecur. gloſſ. 27. ſub numer. 2. Verſ. prima quando tomo 6. part. 1. fol. 377. Gam. in Luſit. deciſ. 181. in princip.* & uidetur admiſſum *a Stat. Gen. lib. 4. cap. 17. §. ſecuritates factæ*.

20 Tamen ſecus eſt, quando is, qui fecit, ſe aſſecurari iam nouerat, ſeu præſumitur nouiſſe, caſum ſiniſtrum eſſe ſecutum, quia tunc aſſecuratio eſt doloſa, ideoque nullatenus tenet, *Stracch. d. gl. 27. numero 4. & ſeq. verſ. ſecunda Leonar. Leſſ. de inſtit. & iur. lib. 2. c. 28. nu. 25. verſ. ſequitur.* & de hoc nemo dubitat, *& in Stat. Genuenſ. in d. §. ſecuritates factæ*, ſatis eſt expreſſum, & quod iſta ſit fraus aſſecurati, notat *Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 11. tit. de contract. dubijs. cap. 18. dub. 9. verſic. prima ſi quando. col. 1022.*

21 Contraria opinio in prima parte exemplificationis: nempe, quod aſſecuratio poſt ſecutum caſum ſiniſtrum, ſit nulla, etiam ſi aſſecuratus ignoraſſet, caſum ſiniſtrum eſſe antea ſecutum, ſuadetur hoc argumento, quia aſſecuratio eſt emptio, & venditio periculi, ut ſcripſi *ſupra q. 1. num. 129.* ſed emptio, & uenditio rei, in rerum natura non exiſtentis, non tenet per ea, quæ *poſt Santer.* late deducit *Stracc. trac. de aſſecurat. gl. 6. n. 6. to. 6. parte 1. folio 365.* et ideo *in Stat. Genuen. eod. cap. 17. §. ſecuritates non poſſint*, diſponitur, ut ſecuritates fieri non poſſint, niſi extet riſicum in re aſſecurata. Ergo etc.

Confirmatur hæc contraria opinio; quia aſſecuratio non ſolum eſt nulla, quando aſſecuratur res, non exiſtens, ut dixi, ſed eſt nulla etiam, quando exiſtit, ſed nulli ſubeſt periculo, quare ſicut aſſecurato non debentur merces aſſecuratæ, quando is ſciebat caſum ſiniſtrum in eis iam ſecutum, ut dixi *num. precedent.* ita è conuerſo neque aſſecuratori debetur pretium aſſecurationis, ſi is ſciebat, merces eſſe in tuto, quia cum hoc caſu nullum ſubeat periculum: non poteſt periculi pretium habere, *Io. Azor. d. cap. 18. dub. 5. verſ. in hac re. col. 1021.* et quod idcirco, aſſecurator, ſi certus ſit, rem ante cõtractum perueniſſe ad terminum, uerbi gratia, in portum in quem illã aſſecurat, nõ poſſit pretium exigere, tum quia obligatio, quam in ſe ſuſpicit, nullius eſt pretij, tum quia adeſt dolus, ſcribit *Leonar. Leſſ. d. cap. 28. ſub nu. 24. Verſ. hinc ſequitur*.

Non diſcedo ab exemplificatione, et moueor hac unica ratione, quia aſſecuratio, et ſponſio in ſubſtantia conueniunt, ut ſcripſi *ſupra q. 1. nu. 131.*

Sed ſponſio poteſt fieri de re incerta, et dubia, tam ſi ſit de re dubia futura, per ea, quę ſcripſi *d. q. 1. ſub nu. 88. 90. 95. & 97.* quam ſi ſit de re dubia præſenti, uel præterita, *Io. Azor. de inſtit. moral. part. 3. libro 11. tit. de contract dub. cap. 19. not. 3. colum. 1023.* et quod, ſponſio fieri poſſit tam de re præterita, quam de pręſenti, et futura, ſcribit *Franc. Garcia de contrac. cap. 43. ſub nu. 3. verſ. vn'altra.* et in re præterita ſcribit *Medin. in ſuis trac. tomo 2. tit. de reb. reſtit. quæſt. 22. Verſ. ſi obijcias. col. penul. fol. 178.* et ratio eſt euidens, quia ſponſio eſt ſpecies ludi, ut ſcripſi *d. q. 1. ſub num. 86. verſicul. ergo commercia*, ſed ludus ex ſui natura ita poteſt eſſe de re futura, ſicut de re præterita, admitto tamen quod in ſponſione de re præterita, vel preſenti facilius committi poteſt fraus, quam in ſponſione de re futura.

Ergo etiam aſſecuratio poteſt fieri de re preterita, et ita ſeruatur, quia ſufficit, riſicum ſemel extitiſſe.

Non obſtant adducta in contrarium num. præcedenti, quia *reſpondeo* dupliciter. 22

Primo aliud eſſe, aſſecurari rem, cuius ſalus, uel interitus potuerit ante aſſecurationem, uel poſt eueniſſe, ſed ignoretur; ut eſt caſus, in quo loquimur aliquid, aſſecurari rem, quę tam ante, quam poſt aſſecurationem, nec ſalutem, nec interitum potuerit habere, quia nõ extiterit res, ut in caſu oppoſitionis,

Secundo *reſpondeo*, admittendo, quod, ſi quis, nullas habens merces in naui, ſed fingens eas habere, et ualere decem millibus aureorum, fecerit eas aſſecurari ad Hiſpalim, uel Genuam datis quingentis aureis; et nauis pereat, aſſecuratio non tenet *ex diſpoſitione dicti Stat. Genua*, et quod hoc idem de iure communi ſcribunt *Santer. & Stracch. citati ſup. nu. 21.* tamen in iure communi, poſſet forſan ſic diſtingui, aut aſſecurator ſciebat, ſeu ſuſpicabatur, nullas extare merces, uel extare non tanti ualoris, et licetẽ quod aſſecuratio adhuc tenet, in uim ſponſionis, ut

ſi na-

Digitized by Google

ſi nauis venerit ſalua, aſſecurator lucretur 500. ſin minus perdat 1000. vt ex *Sot.* ſequitur *Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 28. ſub nu. 28.* aut ignorabat, & bona fide contraxit, putans, extare merces, quel tanti valoris, & iſto caſu ſimiliter tenet aſſecuratio: ſi contraxiſſet, etiam ſi ſciuiſſet, ſecus ſi non contraxiſſet, *Leonar. Leſſ. vbi ſupra*

Verum hæc diſtinctio Leſſij poſſet forſan adaptari in foro interiori, non autem in foro exteriori, quia ſi in eo attenderetur hæc diſtinctio, facile poſſet committi fraus, nam ſi nauis valeret ſcut. 1000. & aſſecuratio fictarum mercium fieret pro ſcut. 8000. caſus ſiniſter nauis poſſet ab aſſecurator ſtudioſe procurari, vt, ſubmerſa naue, lucraretur pretium fictarum mercium, ideo in foro exteriori, ad obuiandum huic fraudi, tenendum eſt indiſtincte *cum Santer. Stracch. & Stat. Genua.* quod aſſecuratio non teneat.

Pro vlteriori intelligentia huius ampliſic. vide quæ ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 128. & ſeq.*

Exemplifica quinto in ludo, de quo ſcripſi *ſupr. q. 1. ſub nu. 123. verſ. excipe 1. & ſeq.*

23 Subdeclara ſecundo, reſtringendo eandem primam declarationem poſitam *ſupra nu. 2.* vt non procedat quando cum paruitate pretij concurreret aliquid aliud, ex quo, iuncta paruitate, ſeu exceſſu pretij, poſſet præſumi ſimulatio contractus in fraudem vſurarum, ut in caſu, de quo *infra num. 31. verſic. exemplifica.* quia tunc, nulla habita conſideratione quantitatis læſionis, contractus eſſet non ſolum iniuſtus, ſed eſſet etiam illicitus, & ideo nullus, dummodo præſumatur ſimulatus in fraudem vſurarum: & iſto caſu, quando agitur de ſimulatione contractus, quantitas paruitatis, ſeu exceſſus pretij quanta eſſe debeat, relinquitur arbitrio iudicis, vt, poſt relatas in hoc articulo opiniones, reſidet *Capol. tractat. de ſimulat. contract. num. 236. verſic. ſexta, & num. ſeqq.* in quibus probat, & declarat, ex quibus debeat moueri iudex ad arbitrandum, & ita etiam ſentit *ſub nu. 202. ibi difficile tamē. to. 7. f. 14.* & ſentit *Io. And. in c. 6. in ciuitate, ſub n. 2. ibi & dummodo in fraudem vſurarum nihil fiat. de vſur.* &, quod ubi ex iniuſtitia pretij oriatur ſuſpicio ſimulationis contractus, ſtetur arbitrio iudicis, an pretium ſit iuſtum, uel iniuſtum, ſequitur *Affl. deciſ. 40. caſus eſt, nu. 19*

24 Infero ex hac ſubdeclaratione, quod quamuis ex ſola pretij iniuſtitia, ſeu læſione, etiam medietatem iuſti pretij excedente, contractus emptionis, & venditionis non committatur de uſura: *dicto cap. 6. in ciuitate, & ibi Abb. num. 5. verſic. nota ex de vſur.* tamen quando ultra iniuſtitiam pretij concurrit ſuſpicio fraudis, & ſimulationis in fraudem uſurarum, aliud eſſet dicendum, vt patet ex his, quæ dixi *infra num. 31. verſ. exemplifica.*

26 Subinfero, explicando hanc illationem pro abſoluta totius rei intelligentia, triplicem deceptionem, ſeu dolum poſſe conſiderari in contractu.

Prima deceptio, ſeu dolus eſt, quoad rei pretium ſine uitio rei, ſe qua fit contractus.

Secunda deceptio eſt, non in pretio, ſeu in uitio rei, quæ uen litur.

Tertia eſt deceptio, quo ad ſpeciem contractus, & hæc ſpeciali nomine vocatur ſimulatio.

In prima deceptione, ſeu dolo, qui conſiſtit circa pretium, ſunt conſtituen li tres caſus.

Primus caſus eſt, quando deceptio eſt ſimplex ultra dimidium, & iſto caſu concludo, contractum poſſe reſcindi, vel reduci ad iuſtum pretium, reſeruata electione ei, qui decepit, vt dixi *ſupra num. 10. 2. & 3. verſicul. ſecus*, quia iſto caſu dolus, ſeu deceptio dicitur re ipſa, vt dicunt *Doct. in leg. 2. C. de reſciſ. vend.*

Secundus caſus eſt, quando deceptio eſt ſimplex, ſed non eſt ultra dimidium iuſti pretij; et iſto caſu concludo, deceptionē, ſeu dolum non attendi, ideoque contractus remanet omnino ualidus, vt dixi *ſupr. nu. 1. & 2.* 26

Ratio utriuſque concluſionis in utroque caſu eſt, quia nec modicitas pretij, nec exceſſus pretij, de per ſe ſoli faciunt contractum illicitum.

Tertius caſus eſt, quando modicitas, ſeu exceſſus pretij non eſt ſimplex, ſed habet admixtam aliam qualitatem, ſeu coniecturam, quæ arguat fraudem contractus, & iſto caſu ſiue læſio ſit magna, ſiue parua, concludo, eſſe examinandas iſtas coniecturas, & vbi præſumptiue probent fraudem, contractus erit illicitus, vel uſurarius, vt dixi etiam *ſupr. nu. 23. in ſecunda ſubdeclaratione.* 27

Tempera iſtam concluſionem, ut hæ qualitates ſeu coniecturæ fraudis uſurarum ceſſent, quando conſtat de certa contrahentium voluntate, quod uolebant uendere, et emere, quia in certis ceſſant coniecturæ, vt ſecutus ſum *ſupra ſub num. 5. verſ. ſ.* ſed hic ſtat difficultas, quam non uidi a Doctoribus tactam quando dicatur conſtare de certa eorum voluntate, quia difficile eſt eam probare in foro contentioſo, ut dicit *Capol. tract. de ſimula. contract. ſub nu. 202. tom. 7. fol. 11.*

In ſecunda deceptione concludo non ſolum non tolerari læſionem, aſcendentem ad dimidium iuſti pretij, ſed neque aliam inferiorem niſi ſit minima, quæ non tranſeat ad notabilem quantitatem, per ea, quæ ſcripſi *infr. ſub n. 10. verſ. ſecus.* 28

In tertia deceptione, ſeu dolo, quo ſimulatur contractus conſidero duas ſpecies ſimulationis. 29

Prima ſimulatio eſt, quando fit de contractu licito ad contractum licitum, et quia hæc ſimulatio eſt licita, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. & c. lib. ſecundo, capit. 8. num. 529. & 531.* Concludo contractum ſimulatum eſſe ualidum, etiam in ea forma, in qua eſt ſimulatus, utputa, ego, a te rogatus, uolo tibi mutuare pecuniam, & tu uis mihi reſarcire lucrum cambij, ex quo ceſſo, ut tibi mutuem, et ideo de motuo fingimus cambium, utique iſta fictio eſt iuſta, ut ſecutus ſum *ſupr. ampl. 8. num. 1. & 22.* idem, ſi ego uolo tibi mutuare, ſed, quo celeriorem habeam executionem in repetitione, ſimulamus eſſe depoſitum, ut *ex Capol. cau. 243.* ſecutus ſum *d. c. 8. num. 531.* uel ſi ego uolo tibi donare, ſed ad efficaciorem donationis ualiditatem ſimulamus emptionem, nulla admixta turpitudine, ſeu fraude, nam ſicut, mutuando, poſſem adiicere legem, quod tenearis mihi in forma depoſiti, ita etiam poſſumus integrum depoſitum ſimulare, et iſtis caſibus magis ualebit, quod ſimulate agitur, quam, quod uere concipitur, et erit limitatio regulæ de qua *nu. ſeq.*

Secunda ſimulatio eſt, quæ fit de contractu illicito ad licitum, et in hac conſidero duos caſus.

Primus caſus eſt in contractu mutui uirtualis, ſeu implicit, dum contrahentes intentionaliter contrahant mutuum lucratorium, et ideo illi extrinſece ſimulant uenditionem, emptionem, locationem, 30

ſocietatem, vel alium contr. ctum licitum, ex quo mutuans c. piat lucrum, pecuniæ æſtimabile, quod ex contr. ctu mutui capere non poteſt, & ſic neuter habet animum contrahendi illum contractũ, quem ſimulate gerunt, & iſto caſu concludo, contr. ctum eſſe illicitum, & uſurarium, *Capol. tract. de ſimulat. contract. q. 4. n. 191. 192. & 193. tom. 7. fol. 11. & ſub num. 202. verſ. ſecundo caſu*, quia plus valet quod uere agitur, quam quod ſimulate concipitur, *vt in rubr. & nigro, C. plus valere quod agitur. Calder. conſil. 11. mercator Genuenſis, de vſur. Abb. in cap. 6. in ciuitate, ſub num. 2. de vſur. & Capol. d. num. 191.* & pro maiori huius caſus intelligentia vide omnino, quod ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 579. verſicul. ratio quare*.

Ratio huius concluſionis eſt, quia lex loquens contra vſurarios, procedit contra fictos emptores, qui in veritate ſunt vſurarij, *Ant. Burg. in c. ad noſtram, numero 6. not. 1. de empt. & vend. inter Repeten. tomo 4. folio 261.*

31 Exemplifica hunc caſum, quando emptor emit vili pretio, & incontinenti rem emptam locat eidẽ venditori pro certa annua penſione, & pro tanto tẽpore, cum pacto retrouendendi, durante illo tempore locationis, quia hic re uera non eſt contractus emptionis, & uenditionis, neque locationis, ſed eſt contractus mutui lucratorij cũ pignore, ſeu eſt contractus pignoratitius, ſimulatus, & illicitus, vt tenuit *Rot. diuerſ. deciſ. 801. in vna initio, & nu. 1. 2. & 3. in Imolen. bonorum, Ven. 16. Iunij 1595. coram R. P. D. Orano in impreſſis Lugduni ann. 1612.* hæcque ſimulatio augeretur quando emptor poſſeſſionem rei emptę nũquam eſſet adeptus, ſed in ea remanſiſſet ſemper venditor, *Capol. d. tract. de ſimulat. contract. præſumpt. 24. nu. 164. & Affl. deciſ. 40. caſus eſt ſub nu. 18.* & clauſula precarij, & conſtituti in contractu ſimulato nihil operatur, *Capol. vbi ſupra nu. 166. & ſeqq. & Affl. d. deciſ. 40. n. 17.* rurſus augeretur ſimulatio, quando venditor teneretur ad omnia onera, ita quod emptor rem haberet liberam tam a ſolutione gabellarum, quam collectarũ, & vectigalium, ſoluendorum, & præcipue ſi adderetur pactum, quod in caſu redemptionis venditor teneretur emptori reficere omnes impenſas factas per emptorem in inſtrumentis, etiam cõcernentibus commodum ipſius, *Rot. vbi ſupra ſub num. 3. verſ. nec habenda, & nu. 4.* hæc enim ſunt contra naturam venditionis, ideoque, inducunt præſumptionem, uſurarũ *Rot. diuerſ. deciſ. 9. fuit concluſum ſub num. 2. coram R. P. D. Cantuccio, in Rom. null. cenſ. 4. Febr. 1583. in impreſſ. Roman. 1515.* augeretur etiam fortius ſimulatio, qu. ndo emptor in ſtricte arctaret venditorem ad redimendum infra certum tempus, per ea, quæ ſecutus ſum *ſupra q. 1. nu. 479. & ſeq. iuncto numero 475.* vt puta, quando in caſu non redemptionis obligaret eundem ad dandos nouos fideiuſſores de euictione ad contentamentum ipſius emptoris, quod certe nihil aliud eſſet; quam cogere eum ad redimendum, ſi placuerit ipſi emptori, quia ſemper poſſet dicere fideiuſſores, qui offerentur, non eſſe in ſui ſatisfactione, & conſequenter poſſet agere ad reſtitutionem pretij loco damnorum, & intereſſe, & hincque alias cũ viuis ratam partem ſcripturarum ſeu officij notariatus capitolini non vocabilem emiſſet prętio ſcutorum 900. eandemque incontinenti locaſſet uenditori pro annua penſione, ſcutorum 67. cum dimidio alterius, & pro toto tempore dato ad redimendum, reſpondebam de iure, prædictum contractum eſſe illicitum, quia in eo concurrebat modicitas pretij, cum officia non uocabilia in curia uendantur ad rationem quinque pro centenario, & iſte emerat ad rationem ſeptem, & concurrebant alia prædicta.

Aduerte obiter circa iſtud exemplum, ſumptum ex pacto retrouendendi, quod diuerſæ ſunt coniecturæ, quibus pactum cenſetur vſurarium, & eas omitto, quia non pertinent ad noſtrum inſtitutum; tu poteris in occurenti caſu uidere aliquos *ex Doctoribus ſupra citatis*, & eos, quos citat *Io. Azor. de inſtitut. moral. p. 3. lib. 8. tit. de empt. & vend. cap. 11. q. 7. per totam, col. 661. & ſeq.*

32 Extende eandem concluſionem, ut procedat etiam ſi pretium contractum ſit iuſtum, ita ut nulla in contractu poſſit conſiderari læſio, quia contractus adhuc erit uſurarius, ideoque reſcindi poterit, tam de iure canonico, quam de iure ciuili, *Capol. d. tract. de ſimul. contract. num. 191. & ſub num. 202. verſ. ſecundo caſu fol. 11.* & facit quod ſcripſi *ſupra num. 23. in 2. ſubdeclaratione.*

33 Reſtringe per oppoſitum, declarando duas facti ſpecies, quando non uterque, ut in hoc primo caſu, de quo *ſup. ſub n. 30.* ſed alter tamẽ eorum geſſit fraudem in animo.

Prima facti ſpecies eſt, quando uenditor nõ habebat animum uendendi, emptor tamen habebat animum emendi, & iſto caſu diſtinguendo, Aut emptor ſciebat animum uenditoris, & tunc in foro contentioſo concluſio huius primi caſus nõ procedit, quia non poteſt dici contractus ſimulatus, ſeu uſurarius cum extrema, nempe mala intentio venditoris, & non m. la intentio emptoris ſimul non concurrant ſecus tamen eſt in foro conſcientiæ, quia emptor adhuc tenebitur, *Capol. d. tract. de ſimul. contract. ſub numero 193. ibi, nec interuenit, & ſub numero 202. verſic. tertio caſu*, Aut emptor ignorabat animum venditoris, & tunc ſi emptor fuit in lata culpa ignorantiæ non excuſatur in foro conſcientiæ, & ideo tenebitur, ac ſi ſciuiſſet, *vt in præcedenti membro diſtinctionis, Capol. vbi ſupra num. 95. in fine, & 196. & ſub num. 202. verſic. tertio caſu*, & ſi fuit in leui, uel leuiſſima culpa, quia tunc in nihilo tenetur creditori, ſed debet ei a conſilio in urgi pœnitentia pro modo negligentiæ, & non pro modo damni, *Capol. in locis ſupra proxime citatis*, quod ſi emptor in nulla fuit culpa, ſeu negligentia, tunc eſt in omnibus & per omnia excuſatus in foro ciuili, & canonico, & conſcientiæ, *Capol. vbi ſupra ſub numero 197. & ſub numero 202. verſicul. tertio caſu.*

34 Secunda facti ſpecies eſt oppoſita, quando emptor non habebat animum emendi, ſed intendebat accipere pro pignore, uenditor tamen habebat animum uendendi, et iſto caſu referendo breuiter eandem doctrinam *Capollæ*, qui diſcedit, ut ipſe dicit, *ab Hoſtien. Ioann. Andr. & Lauren. de Rodulph.* diſtinguo; Aut uenditor ignorauit malam intentionem emptoris, et iſto caſu contractus remanet illicitus, vel licitus, prout ualuerit ipſe uenditor, quia quoad uenditorem eſt licitus, et contra eum agi non poteſt, ſed ipſe agere poterit contra emptorem ad reſciſſionem contractus: Aut uenditor ſciuit animum emptoris, & tunc quia ipſe uenditor fuit in culpa, vterque caret actione in foro contentioſo, ſed in foro con-

conſcientiæ emptor indiſtincte tenetur. *Capol. vbi ſupr. nu. 199. & ſub nu. 202. verſ. tertio caſu.* & hæc de primo caſu poſito. *ſup. nu. 30.*

35 Secundus caſus eſt in alio contractu, quam mutui, vel etiam mutui, ſed ſine lucro, & concludo, contractum non eſſe vſurarium, quia vſura non conſiſtit in alio contractu, quam in contractui mutui lucratorij, veri, vel palliati per eã, quæ ſecutus ſum *hac ead. q. par. præced. nu. 25. & 26.* dico tamen contractum eſſe nullum: quare, cum lex prohibeat, ne filiofamilias mutuetur pecunia, & tu ei mutuas frumentum, vel aliam rem, ex cuius venditione filiusfamilias conſequatur pecuniam, vtique tu non facis contra verba legis, ſed facis contra mentem, *Bal. in l.*
36 *non dubium in princip. Iaſ. numero 2. C. de legib.* † item lex prohibet officiali, ne accipiat munera, preter eſculenta, & poculenta, ſi officialis accipiat eſculenta, & poculenta in magna quantitate, non facit contra uerba legis, ſed facit contra mentem, & ideo facit fraudem legi *Iaſ. vbi ſupra*, & ita punitur, qui facit contra ſolam mentem legis, ſicut qui facit contra mentem, et uerba, *Bald. in d. leg. non dubium. nu. 1. Iaſ. nu. 4.* te adde quę ſcripſi *infra §. 6. gl. 1. nu. 11. Verſ. quia replicatur. & nu. 16. Verſ. & demum.*

37 Infero ex concluſione huius ſecundi caſus, aliud eſſe, contractum eſſe uſurarium, et aliud, contractum eſſe illicitum.

38 Subdeclarã tertio eandem primam declarationem, poſitam *ſupra num. 3. in ſecunda parte*, dum dixi, quod, data læſione ultra dimidium iuſti pretij: poteſt læſus agere alternatiue, ut iſto caſu emptor, qui emit, teneatur non ſolum reſtituere rem, vel ſupplere pretium, ut dixi, ſed teneatur etiam reſtituere fructus, quos percepit, ſecundum ea, quæ ſcribunt *Bal. in l. 2. ſub num. 3. verſ. tertij dicunt, & ibidem Salyc. ſub numero 5. Verſ. venio ad quæſtionem. ibi, confirmat etiam. C. de reſcind. Vend.* dum ſcribunt, quod læſio vltra dimidium iuſti pretij non datur condictio ex illa lege, quia condictio ex lege ſtricti iuris, ideoque in ea non venirent fructus, niſi poſt moram, ſed in caſu noſtro inquiunt, veniunt fructus. Ergo inferunt, datur actio ex uendito, in qua veniũt etiam ea, de quibus non eſt actum.

Confirmatur hæc ſubdeclaratio, quia, reſciſſa venditione ex cauſa de præterito, quæ ineſſet a tempore venditionis; debentur etiam fructus, ut ex veriori opinione de iure ſcribit *Couar. Var. reſol. libr. 2. capit. 3. ſub numer. 9. Verſ. eſt aliud.* quem in alio caſu ſecutus ſum *ſupra q. 1. nu. 482.* & ſcripſi *ſupr. ampl. 8. num. 205.* ſed læſio, ob quam contractus venditionis reſcinditur, fuit cauſata in ipſo contractu venditionis: ergo.

39 Contra hanc ſubdeclaratationem, nempe, quod emptor fecerit fructus ſuos, ideoque eos non teneatur reſtituere, neque cõputare in ſortem, tenent *Capol. tract. de ſimulat. contract. ſub num. 37. in fine, & numero 18. verſ. & multo magis. tomo 7. fol. 4. Ant. Burg. in capit. ad noſtram. ſub numer. 36. de empt. & Vend. inter Repeten. tomo 4. fol. 263.* et ita uidetur tranſire *Gab. in ſuis conclu. lib. 3. tit. de empt. & vend. concluſ. 1. nu. 14. in fine, ampl. 4.* dum hanc opinionem ultimo loco refert, et quod praxis receperit hanc contrariam opinionem, quamuis ſubdeclaratio ſit uerior de iure, teſtatur *Couar. in loco ſupra proxime citato.*

Ratio poteſt eſſe duplex: Prima, quia *d. l. 2.* prouidet leſo ſolum, vt lædens teneatur uel reſtituere rem, vel ſupplere iuſtum pretium, et ſic ſupponit ualiditatem uenditionis, ſi eſt ualida: ergo, inquit, emptor percipit, fructus ex re ſua, *Capol. Vbi ſupra.* Secunda (& hæc uidetur melior) quia res empta habetur ex titulo oneroſo, quo caſu, reſoluto titulo, non reſtituuntur fructus, medio tempore percepti, quia imputatur agenti ad reſciſſionem, quod non egerit incontinenti, quære cum ipſe fuerit negligens, et in culpa ſibi imputet, ut latius explicat *Ant. Burg. in loco ſup. proxime citato:* et ad corroborationem addo, quod inuitum eſſet; ut emptor ſtaret periculo perdendi rem ex aliquo caſu ſiniſtro, et uenditor in tuto conſequeretur fructus illius rei.

Pro clariori reſolutione, loquendo in contractu emptionis, et uenditionis, conſidero duos caſus.

Primus caſus eſt, quaddo emptor cõuentus uult ſupplere iuſtum pretium, et iſto caſu, quamuis nondum viderim, qui eum tetigerit, et uideatur concludendum ſine controuerſia, fructus non eſſe reſtituendos, tum quia, cum non reſcindatur contractus, fructus, ex eo percepti, remanent; tum quia ratio reſtituendi fructus, de qua *in ſeq. caſu*, militat, quãdo reſoluitur contractus; tamen ego diſtinguendo, concludo, quod hęc opinio contra ſubdeclarationem poteſt procedere in foro fori, ſed in foro conſcientiæ dicerem, emptorem adhuc teneri ad reſtitutionem fructuum pro rata iuſti pretij non ſoluti, prout cenſuit etiam *Capol. d. tract. de ſimul. contract. ſub nu. 18. & 19.*

Secundus caſus eſt, quando, emptore nolente ſupplere iuſtum pretium, reſcinditur contractus uenditionis, et iſto caſu militant opiniones, quas adducit *Couar. Var. reſolut. libr. 2. cap. 3. numero 9. verſicul. eſt & aliud.*

Prima opinio eſt affirmatiua, quod fructus ſint reſtituendi, et ita procedat ſubdeclaratio, quæ duobus præcipuis nititur fundamentis; Primo, quia, quando reſcinditur uenditio, acceſſiones hinc inde reſtitui debent, ut nihil amplius quicquam conſequatur alteruter ipſorum reſcindentium, quam ſi uenditio facta non eſſet; reſoluta namque uenditione perinde habetur, ac ſi facta non eſſet, ſicque: ea reſoluta, res in preſtinam cauſam reddit, et omne ius rei eſt ſaluum, et integrum, ac ſi nunquam interueniſſet uenditio, et in his acceſſionibus fructus continentur, *Fab. de Mont. tractat. de empt. & vendit. quæſt. princip. in 2. eff. Eu. nu. 3.* Secundo, quia, reſciſſa uenditione ex cauſa de præterito, fructus ſunt reſtituendi, et dixi *nu. præced. in fin.*

Secunda opinio eſt neganua, quod fructus non ſint reſtituendi, et ita procedat opinio, quę eſt contraria ſubdeclaratationi, hancque ſecundam opinionem ſeruari retuli, *ſupr. Verſ. contra.*

Tertia opinio eſt, quod emptor, ſi fuerit in bona fide, reſtituet rem cum fructibus perceptis non conſumptis, et quos percipit poſt litis conteſtationem, atque etiam conſumptos prius, ſi ex eis fuerit factus locupletior, ſecus ſi ex eis non fuerit factus locupletior ſimiliter uenditor, ſi quid certum ex pretio perceperit illud emptori reſtituet, ut puta, ſi ab emptore loco pretij non ſoluti certum, quid annuum habuerit *Couar. d. verſ. eſt & aliud. in fine.* ego addo, quod nõ ſolum reſtituet, ſi habuit ab emptore, ſed etiam

Digitized by Google

ſi habuerit aliunde; puta, quia ex pretio,ſibi ab emptore ſoluto,emerit annuum cenſum, vel aliud frugiferum commercium contraxerit: quia non conuenit vt habeat fructus rei, & pretij: hæcque tertia opinio maxime procedet in foro conſcientiæ.

40 Subdeclara quarto, ut data pretij latitudine, in qua tam ſummum, quam medium,& infimum pretium ſit iuſtum,iuxta ea, quæ ſecutus ſum infra *num. 101. reſtrict. 2.* tunc ad cognoſcendum, an læſio ſit infra,uel ultra medietatem iuſti pretij,debet medietas ſumi non a ſummo, uel infimo pretio,ſed a medio, & moueor, quia in dubio media uia eligi debet,ut ſecutus ſum *in meo tract.de indic.cauſ.lib.7. capit. 11. ſub n.380. Verſic.tertio quia*, quare, ſi res, quæ uendi ſoleat 12.11. uel 10.& quodlibet iſtorum pretium ſit iuſtum,& uendita ſit quinque,dicerem,probatam eſſe læſionem.

Subdeclara quinto;ut, ad cognoſcendam læſionẽ contractus,non ſit inſpiciendum ſolum pretium,ſed debeat conſiderari totus contractus, ut oſtendit *Sur. conſ.217.* ad quod ſe remittit *deciſ.150.honorantia.num. 6.& 7.*

Et hæc de prima declaratione, poſita *ſupr. num. 1. & 2.*

41 Declara ſecundo, reſtringendo hanc eandem decimam ampliationem,ut quamuis de iure ciuili, & canonico liceat contrahentibus ſe decipere in pretio uſque ad dimidium,ut dixi *ſupr.num. 1.& ſub numero 5. extenſion. 3.* tamen ſecus eſt in foro conſcientiæ coram Deo, quia in iſto foro ſeruanda eſt lex naturę & diuina, quæ mandat; ne quis ſupergrediatur, neque circumueniant in negotio fratrem, ut retuli *ſupra num. 7. in fine*, et conſequenter mandat, ut in contractibus ſeruatur iuſtitia commutatiua, ut aduertit *Mich.Sal.ad D.Thom. 2.2.q.77.art.1. controuerſiar. 17.ſub nu.1.Verſ.hac adeo fol.66.* et mandat, ut quod tibi fieri uelles,tu alteri facias, *Matth.7. num. 12. & D. Thom.2.2.q.77.art.1.verſ.ſed contra*, ſed nemo uellet, ab alio decipi,etiam in parua quantitate, ergo nec ipſe debet alium decipere: Item hæc deceptio quãuis toleretur a iure,tamen non conuenit uiro bono, ſed in foro conſcientiæ quilibet debet eſſe bonus, ergo in foro conſcientię deceptio non eſt toleranda,*Cæpol.tract.de ſimul.contract.nu.55. verſ.de iure ciuili, & numer.56.tom.7.fol.5.* et quod quamuis contrahentibus liceat ſe decipere, tamen non conueniat bono uiro,ſcribit *Gloſ. vnica in lege 58. ſemper, ff. de regul. iur.* et ideo cautelam eſſe, et conſuluiſſe in Ciuitate Ferrariæ,quod emptor,læſus in emptione,faciat poſitionem,quod uenditor eſt bonus uir,quia ſi uenditor id fatebitur, emptor habebit intentum, quamuis læſio ſit citra dimidium, ſcribit *Ioann. de Anan. in cap.5.in ciuitate,ſub num.11.verſ.vltimo pro iſta parte, de vſur.* uerumtamen eſt,quod hæc cautela non ſatisfacit, quia etiam Chriſtiano non conuenit et alium decipere,ultra, quod huic poſitioni reſpondendum non eſſe, reijciendo propterea hanc cautelam contra Io.de Anan.ſcribunt *Felyn.in capitul.16. dudum, ſub numer.13.de præſumption.& Ant.Burg.in cap.cum dilecti, ſub numero 15.de emptio.& uendit. inter Repetend.tomo 4. fol.255.* et,quod dicitur,licitum eſſe contrahentibus ſe decipere uſque ad dimidiam iuſti pretij,illud procedat de iure fori, non de iure poli,quia ius poſitiuũ noluit pro modica læſione dare actionem in odium litium, & quia homines omni die ſuper hoc litigarent,ſcribit *Abb.in cap.8.quiaplerique, numero 28.in ultimis uerbis, de immun. eccleſiaſt.* immo commercia ipſa impedirentur,ſi ſemper exacta illa, et mathematica pretii æqualitas foret anxie, et nimia ſcrupuloſitate conſideranda,ut ſcribit *Cuar.variar.reſolut. lib.2. cap.3.ſub num.2.verſ.primum,* et quod in foro conſciẽtiæ omnis exceſſus iuſti pretij reijciantur,et reputetur iniuſtus,ſcribit *Ioan.Bapt.Lup.in leg.2. comment.2.§. 2.num.51.in fine,C.de pact. inter emption.& vendit. tom.7. fol.129.* quare peccat contrahens,qui alium decipit, licet citra dimidiam iuſti pretij, ut ex Calder.ſequitur *Abb.in capit.1.ſub num.2.ibi,& pro hoc. de emption. & uend.* et quod uenditor non ſit tutus in conſcientia retinendo exceſſum iuſti pretij,quamuis in foro exteriori ſit tutus,ſi exceſſus eſt citra dimidium ſcribũt *Medin.in ſuis tractat.tomo 2.q.3.cauſa 7.uerſicul.oppoſitum, fol.44. & clarius quæſt.32. col.2. uerſicul.quod autem, & col.3.& 4.uerſ.nec obſtant,& verſic.ſecundo opponunt, fol. 237.& 238.& Bouinſ.tractatu de vendit.ad tempus capit. 5.num.8.& 9.& late Nauar. in capit.ſecundo qualitas,ſub numero 26.verſicul. his tamen,& numero 27. & ſequentib. 34.quæſt.3.diſt.5.de peniten.* et quod lex,quæ uenditori, decepto infra medietatem iuſti pretij negat actionem in iudicio, non præcipiat,rem illam eſſe emptoris,nec liberet eum a debito reſtituendi, ſed ſolũ permittat, illam uenditionem exterius haberi tanquam ualidam,ad tollendas lites, ſcribit *Michael. Sal. ad D.Thom.2.2.q.5.de dominio art.1.concluſ.2.verſ.hæ duæ fotio 135.* et,quod ideo in foro conſcientiæ teneatur illum exceſſum reſtituere, teſtatur eſſe communem Theologorum conſenſum, *articul.7. verſicul. probatur hac fol.172.* et eſſe communem Doctorum ſententiam,ut fraudator,qui citra dimidium decepit, non excuſetur a reſtitutione eius,in quo alterum circumuenit, ſiue emendo, ſiue uendendo, teſtatur,et ſequitur *Leonar.Leſſ.de iuſtitia,& iur.libr.2. capit.21. num. 21.* et hanc eſſe omnium Doctorum ac bonorum uirorum ſententiam,ſcribit *Iodoc.tractat.de ſubhaſt. cap. 5.ſub num.34.tom.6.part.1.fol.82.* hincque eſt,quod Eccleſia, ſi uult uendere rem ſuam, et reperit aliquid plus,quam ualeat communiter non debet illud ultra accipere, *Gl.in capit.2.ea enim §.hoc ius in verbo, vt plus. 10.quæſtion.2.Abb.in capit.42.cum cauſa, ſub numero tertio ibi,nec ſequitur,de teſtibus,& in dicto capite primo, num. 2.de empt.& vendit.* quem in utroque loco citat *Franc. de Aret.in cap.cum cauſa.num.15.* quia Eccleſia dicitur cultrix iuſtitiæ, ut ſcripſi *in meo tractat. de appell. q.7. numer.49.* et in ſuis contractibus obſeruat ius poli, nõ ius fori,per ea, quæ loquendo de Epiſcopo Aurelio Carthaginenſi,D. Auguſt. relatus *in cap.vlt.quicumque 17. quæſtion.4.* ſcribit his uerbis, *quidam enim cum filios non haberet, nec ſperaret, res ſuas omnes (retento ſibi vſufructu) donauit Eccleſia: natiſunt ei filij poſtea, & reddit Epiſcopus, nec etiam opinanti illi, quæ donauerat, in poteſtate habebat Epiſcopus non reddere,ſed iure fori,non iure poli.*

Confirmatur magis hęc declaratio, quia lex humana poteſt coacta indulgere ſolum pœnam temporalem tranſgreſſionis legis diuinę, et naturalis, ſed numquam poteſt indulgere culpam,et pęnam in foro Dei, per ea,quę dixi *infra ſub num.45.& 49.* quia naturalia, et diuina tolli lege humana non poſſunt per ea,quę dixi *infra ampliat.19. ſub num.40.* ſed de iure diuino eſt prohibita deceptio, et defraudatio in menſura, Deuter.25.numer.13. et ſeqq. *non habebis in*

ſaccu-

Digitized by Google

ſacculo diverſa pondera, maius, & minus, nec erit in domo tua modius maior, & minor, pondus habebis iuſtum, & verum, & modius æqualis, & verus erit tibi. Ergo de iure diuino prohibita eſt etiam deceptio in pretio, quia pretium, & pecunia ſunt menſura rerum, ut ſecutus ſum *hac ead q.p.præcedent.nu.13.* & ideo inter pretium rei emptę & rem emptam debet eſſe æqualis commutatio, per ea, quę de iuſtitia commutatiua, ſeruanda in quolibet contractu, ſcripſi *infra §.6.gloſ.1. ſub numero 41.*

Hanc declarationem non auſus eſt firmare *Innoc. in cap. 6. in ciuitate ſub num. 1. de Vſur.* dicens dubitatiue, quod iſta deceptio forſan non procedit de iure poli.

43 Contra hanc declarationem, nempè, quod non ſit peccatum, tenet *Anch. in cap. peccatum. numero 21. verſ. & primo vtrum peccet. initio, & in fine, de reg. iur. in 6.* quem ſequitur *Fran. de Aret. in d. cap. 42. cum cauſa, ſub numer. 27. Verſicul. quarta, & vltima concluſio,* dicens, quod non peccat, quia facit, lege permittente, & conſequenter nihil tenetur reſtituere, quia in dubio poteſt adhærere legi in foro conſcientiæ, maximè, quia, ſi aliter diceremus, intricarētur multi & valde impedirentur commercia: tenet etiam Abb. quem retuli *infra nu. 52. verſ. ſecundus.* dum ait, quod lex canonica daret remedium, ſi eo caſu adeſſet peccatum, vnde ſibi non eſt conſtans, & videtur ex profeſſo tenere. *Ioann. Andr. in capit. peccatum, ſub numero 25. ibi. nam ſicut, & num. 29. de regul. iur. in 6.* cuius repetitionem ponit per appendicem *poſt cap. poſſeſſor.* dum, conſtituendo differentiam inter ius ciuile, & ius canonicum, inquit, quod etſi utrunque ius intendat inducere homines ad bonum commune; tamen diuerſo, inquit, modo intendunt inducere: nam ius ciuile intendit dirigere in bonum commune, ſecundum quod congruit humanæ ſocietati ciuiliter viuenti, ſecundum quem modum commune bonum debet promoueri, & conſeruari per legalem iuſtitiam, & per ciuilem amicitiam, at ius canonicum, inquit, intendit dirigere in bonum commune, nō ſolum, prout intendit ius ciuile, ſed vlterius ſecundum fidem, in Deum tenendo, & vitam aliam expectando, quia cum ius canonicum ſit quædam explicatio iuris diuini oportet, quod ab vtroque idem finis intendatur, bonum autem commune hoc modo conceptum requirit etiam quandam cęleſtem amicitiam, & ideo ius canonicū debet prohibere omnia peccata.

Comprobatur hęc contraria opinio, quia, quod eſt licitum ſecundum naturam non eſt peccatum, per ea, quæ argumentando contra eandem declarationem, adducit *Nauar. in d. cap. qualitas, num. 26. Verſ. ex hac.*

Sed hæc deceptio eſt naturaliter licita contrahentibus, vt dicit text. quem citaui ſupra numero primo & tenent cōmuniter Doct. ibidem a me citati. *Ergo.*

In hac cōtrarietate poſſet pro concordia recurri ad opinionem, quam ex Io. Gerſone refert, & impugnat *Leonar. Leſſ. d. c. 21. n. 21.* opinabatur Gerſon. quod is peccaret, & teneretur confiteri, ſed non teneretur ad reſtitutionem.

44 Non diſcedo a declaratione, & reſpondeo ad adducta contra eam.

Ad id, quod lex humana admittit deceptionem inter contrahentes reſpondeo, quod tolerat, ſed non approbat, niſi quoad validitatem contractus, immo eam inhoneſtam eſſe declarat, ideoq. non poteſt dici, hanc deceptionem fieri, lege permittente, & conſequenter non eſſe peccaminoſam; & dato, ſed non conceſſo, quod lex humana approbaret hanc deceptionem, tamen decipiens peccaret, quia dum dicitur, iuſte fieri, quod legis fit auctoritate, intelligitur non de lege humana, ſed de lege diuina, ut exponit *Medin. d. q. 32. col. 5. in fine principii, verſ. ſecundo opponunt. in fine, fol. 239.* quem ſequitur *Boninſ. tractat. de venditio. ad temp. c. 5. n. 7.* vel intelligitur, iuſte fieri quoad forum exterius.

Ad illud, quod dicitur, ius canonicum dirigere ad cœleſtem ſocietatem, reſpondeo, quod etſi ita ſit; tamen in foro fori cogitur aliquando ob rationem, de qua infra, tolerare, quæ a cęleſti ſocietate deuiāt, ſicque ut dicit *Chryſoſt.* relatus *a Boninſ. ſub d. n. 7.* quod permittuntur, nolentes pręcipimus, quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non poſſumus.

Ad comprobationem, in cuius ſolutione multum ſe torſit *Nauar. in d. cap. qualitas, ſub num. 42. 43. 44. & 45.* reſpondeo dupliciter. Primo, licere ſe naturaliter decipere ſumendo, licere, pro, permiſſum eſſe, & naturaliter, pro naturali corrupto; ſi quidem dupliciter conſideratur natura, nempe, incorrupta, & corrupta; ut explicaui *ſupr. q. 1. num. 48. & 49.* eſt ergo ſenſus illius legis, vt quilibet, natura iam corrupta, naturaliter appetat vili emere, & care vendere, vnde habetur Prou. 20. num. 14. *malum eſt, malum eſt, dicis omni emptor, & cum receſſerit, tunc gloriabitur,* huicque appetitui lex poſitiua occurrere non poteſt, niſi deſtruat commercia, ſine quibus tamen humana ſocietas non conſiſtit, per ea, quæ dixi *ead. quęſt. 1. numer. 68.* quia propter lex cogitur permittere, vt homines ſe naturaliter decipiant, ut dixi *num ſeq. verſ. ratio.* hæcque reſponſio in effectu eſt doctiſſimi *Medin. in ſuis tract. to. 2. tit. de reb. reſt. q. 32 verſ nec obſtat col. 3. fol. 238.* Secundo reſpondeo, quod ille text. intelligitur de circumuentione intra latitudinem pretij, vt citato *Couar.* reſpon. Leon. Leſſ *d. c. 21. nu. 23.* ſed hæc reſponſio reprobatur, & male pro ea citatur *Couar.* vt patet ex his, quæ ſcripſi *ſup nu. 4.* vbi videre.

Ad Gerſon. opinion. reſpondeo, quod etſi aliquib. caſibus, de quibus *infra ampl. 19. nu. 98. & 100.* poſſit tuta conſcientia retineri etiam acquiſitum cum peccato, tamen id eſt uel propter reciprocam turpitudinem, uel propter aſſiſtentiam conſenſus, quod non eſt in caſu noſtro, qui exceſſus inter pretium, & rem uenditam non habet turpitudinem ex parte læſi, minuſue eius conſenſum, quia non intelligitur donatus, ſed datus titulo emptionis, & uenditionis, & qui dat eiuſmodi titulo, intelligitur dare, ſeruata, equalitate inter pretium, & rem, per ea, quę dixi *infra §. 3. gl. 3 n. 51.* ideoq. ille exceſſus cenſetur contra dātis voluntatem exortus.

Et quia hæc æqualitas, vt plurimum, non ſeruatur, hinc ementes, & vendentes facile peccant, ut ex ſacra ſcriptura dedixi *ſupr. q. 2. ſub numer. 77.* quia rari inueniuntur, qui ſuam conditionem, dum contrahunt meliorem facere ſtudioſe non curent, & ea facta, non glorientur, ut retuli *ſup. Verſ. ad comprobationem.* & rariores inueniuntur, qui reſtituant, unde cogor admonere nos, vt, quantum poſſumus, abſtineamus a negotiatione, & ab emptione, & uenditione,

& vbi ſocietatis humanæ neceſſitate compulſi cogimur emere, et vendere, ſuadeo, vt omnino caueamus ne ltero lædamus.

Verum, quia iniuſta videretur lex, quæ ſocietatem humanam ſine venditionis, & emptionis commercio conſiſtere non poſſe videret, & tamen hoc commercium ſub incuitabili anguſtaret peccato, per ea, quæ ſcripſi *ſupra q. 1. n. 73.* ideo illud, etiam interueniente læſione, ſub duplici conditione ſine vllo ſalutis eternæ diſpendio concedit, prima eſt, quādo leſio ignoranter interuenit, vt dixi *infra numer. 52.* ſecunda eſt, quando res venalis haberet incertum pretium ideoque varium, & difforme, quod euenire ſolet, vel ex qualitate rei, vel ex qualitate temporis, aut loci, vel ex copia, & inopia, & ideo vſus, et conſuetudo videretur admittere, quandocūque pretium, dummodo non ſit notorie, iniuſtum ita vt pretij latitudo ſe vſque ad notoriam iniuſtitiam excluſiue extendat, quaſi, excluſa notoria pretij iniuſtitia, res tanti valeat, quanti vendi poteſt: hoc enim cauſa arbitraret, quod quamuis emptor crederet, venditorem eſſe leſum, vel è conuerſo venditor crederet, læſum eſſe emptorem, (ſi læſio dicenda ſit) tamen eſſet tutus etiam in foro conſcientiæ dummodo abſit omnis dolus, et fraus, et conſcientia non remordeat, quia ob prædictas qualitates, et pretij difformitatem hanc credat eſſe ueluti iuſtam pretij latitudinem.

Ratio diuerſitatis, quāre tam lex ciuilis quam canonica toleret leſionem, quam non tolerat lex conſcientiæ, id eſt, lex Dei, eſt, quia lex humana datur populo, in quo ſunt multi, qui deficiunt a uirtute, ideoque ſatis eſt eos temperare, et coercere a vitij, et malis, quæ exteriora apparent, et ad ſocietatis humanæ perniciem tendunt, at lex conſcientiæ datus uiris uirtuoſis, ideoque reſpicit tam extra, quam intra: Vnde lex humana tolerat læſionem uſque ad certum modum, et in qua non appareat de fraude, et dolo, non iudicans de occultis, quæ ad humanæ ſocietatis perniciem non apparent, at lex diuina, reſpiciens etiam occulta, et uirtutem, nullam tolerat leſionem, *D. Thom. 2. 2. q. 77. art. 1. Verſ. ad primum ergo.* quem ſequuntur *Capol. vbi ſupra. numero 57. B. Ioann. a Capiſtr. tract. de vſur. part. 2. ſecundæ partis princip. numero 39. tomo 7. fol. 105. & Iodoc. d. tract. de ſubhaſt. capit. 5. ſub nu. 32. tom. 6. p. 1. fol. 83.* et quod lex humana non omnia prohibeat, quæ ſunt contra uirtutem, neque perfectum faciat hominem, prout facit lex diuina, quia legi humanæ ſat eſt quietem, et tranquillam hominum ſocietatem conſeruare, cætera uero iuſtiſſimo Dei iudicio referat, ſcribit *Boninſ. trac de vendit. ad Temp. c. 5. nu. 10.*

Retenta ergo declāratione.

45 Infero ex ea, et ſimul corroboro rationem, quod lex humana dimittit aliqua peccata impunita propter conditiones hominum imperfectorum, in quibus multæ utilitates impedirentur, ſi omnia peccatá, pœnis adhibitis, diſtricte prohiberentur, ut dicit *D. Thom. infra citatus.*

Primo ergo lex ciuilis permiſit, ſeu conceſſit uſuras non quaſi exiſtimans, eas eſſe ſecundum iuſtitiam, ſed, ne impedirentur utilitates multorum, *D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 1. verſ. ad tertium. Cardin. de Turrecrem. in capit. cum quid dicam. ſub nu. 1. & 2. in reſponſ. 14. quæſt. 4. Io. a Capiſtr. Vbi ſupr. Medin. d. q. 32. col. 4. verſic. ſecundo opponunt. Verſus finem, fol. 238. & Boninſ. trac. de Vendition. ad temp. cap. 3. num. 2. in fine, & nu. 3. & 4. & numero 11. in fine,* ſed promiſit ſolum, dimittendo, ſeu indulgendo pœnam, non culpam, quia culpam indulgere non poteſt; aliquando enim minus malum toleratur, ut euitetur maior, ſed tamen tolerantia indulget ſolum ueniam pœnæ, non autem culpæ, *cap. 6. denique diſt. 4.* et ita bene declarat *Io. Andr. in cap. peccatum. num. 17. q. 3. & ſub num. 19. & 23. de reg. iur. in 6.* quod repetit per appendicem, *ad cap. poſſeſſor.* et latius *Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſputat. 304. Verſic. quoad ius cæſareum. col. 236.* dicens, quod ius cæſareum non ſolum permittebat uſuras in hoc ſenſu, quod crimen illud non puniebat (eo pacto, quo inter Chriſtianos meretricium ad maiora mala uitanda permittitur) ſed etiam in hoc, quod quarundam uſurarum, ſemel ſolutarum, repetitionem non concedebat, atque item in hoc, quod ad exigendas uſuras quaſdam, lege conceſſas, actionem concedebat. Sed *Boninſ. d. cap. 3. nu. 4. & 10.* conſentiat quidem in hoc, quod ius ciuile non approbet uſuras, dicens: quod imò eſſet hæreſis, ſi diceremus, quod leges ciuile permittunt uſuras, tanquam licitas: et poſtea *num. 5. 6. & ſeqq.* diſſentit in reliquis, dicens, quod lex ciuilis permittit uſuras, quia eas non punit, neque in uſurarium animaduertit, et actionem in iudicio ad repetendum non deneget, neque etiam ad ſoluendas iniquas uſuras cogit. Sed hoc Boninſignij poſtremū dictum, quod non deneget actionem ad repetendum, et non cogat ad ſoluendum uſurás, quas permittit, non approbo, nec inſiſto, tu uide *text. in l. 3. C. de vſur. & Doct.* et quod conſuetudo nutritiua uſurarum non ſit conſuetudo, ſed corruptelá, quæ quamuis in iudicio non puniātur, tamen ſecundum conſcientiam ſit iniqua, uſuraria, et ideo deteſtabilis, et ideo licet aliquis contractus, qui ſit uſurarius, et, quia fuerit uſitatus in prouincia, admittatur in iudicio tanquam licitus, tamen quoad Deum, & in foro conſcientiæ remaneat vſurarius, quia leges, & iura non omnia peccata puniunt, & aliquando mitius plectunt grāuiora, quam leuiora delicta, ſcribit *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 4. tit. de empt. & Vend. c. 8. q. 6. col. 645.*

Aduerte primo, vlterius declarando, quod Doct. tractando, ān vſuræ ſint de iure ciuili prohibitæ, varijs, & differentibus loquuntur terminis: aliqui enim dicunt, eſſe de iure ciuili permiſſas: aliqui, modeſtius loquendo, dicunt non eſſe prohibitas, tametſi deberent omnino prohiberi: aliqui vero dicunt, prohibitas eſſe etiam de iure ciuili, vt refert *Couar. Var. reſo. lib. 3. cap. 1. numer. 6. Verſ. quod Vero,* quod dixi etiam *in ſeqq. ſecunda ad ertentia,* aliqui uero dicunt, eas a iure ciuili non ſolum eſſe permiſſas, ſed etiam, uti licitas, eſſe approbatas, & hoc tenet *Couar. ſub d. num. 6. verſic. ego ſane,* haſque vārias opiniones recenſet etiam, & confutat *Io. Bapt. Lup. in l. curabit. in 1. comment. §. 3. nu. 16. 17. & 18. C. de act. empt. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 115.*

Aduerte ſecundo, quod hæc vſurarum conceſſio, ſeu tolerantia, quæ procedebat legibus Imperatoris, fuit ab eodem Imperatore virtualiter reuocata *in Auth. de eccleſ. tit. & priuil. coll. 9. initio,* vbi Imperātor māndat ſeruari omnia ſtatuta in Concilio Nicæno, ſed Concilium Nicæn. prohibet ſub pæna vſuras, *cap. 3. quoniam. diſt. 47. et cap. 8. quoniam. 14. quæſt. 4.*

hanc-

Digitized by Google

hancque aduertentiam tradit *Gloſſ.1. in cap.11. quid dicam d.14.q.4.*& late, articulo explanato, *Ioann.de Anan.in c.3.quia in omnibus. ſub numero 16.* præſertim *ibi, patet ergo ex prædictis de vſur.*& ideo vſuram eſſe prohibitam etiam de iure ciuili, reiecta conſideratione an vſura ſit, vel non ſit infra legitimum modum, ſequitur ex communi opinione, reiecta contraria opinione etiam communi.*Clar.recept.ſentent.lib.5.§.vſura, verſ.difficultas eſt.*Contra hanc aduertentiam ſequitur *Molin.de iuſt.tomo 2.de contract.diſput.304.verſ.doctores, col.237.*

Sed quicquid ſit de veritate huius aduertentiæ, certum eſt hodie, quod hæc tolerantia ceſſat, quia iure pontificio abrogatæ ſunt leges ciuiles, quę vſuram permittebant, vt retuli *ſupr.ampl.8.num.44.* ideo. que hodie etiam in foro ſæculari datur actio ad repetendas vſuras ſolutas, *Molin.d.diſput.304. verſ.erant vero col.327.* & dari in praxi ſine ulla dubitatione actionum ad repetendum, patet ex his, quę ſcripſi *ſupra q.1.num.332.& 334.& alibi ſæpe*, & ita, remota omni controuerſia, conſuetudo vlterius vſurarium punit etiam in foro ſeculari, vt ſecutus ſum *infra ampliat.20.numero 30.* quod non eſſet, ſi vigeret tolerantia.

Quicquid in contrarium dixerit *Couar.dict.cap.1. ſub nu.6. verſ.ego ſane*, dicens contra communem Doctorum ſententiam, quod ex admiſſione Concilij Nicæni vſura non eſt reprobata.

46 Secundo permittit, ſeu tolerat proſtibula, & meretrices, vt *ex Sot.*retuli *infra §.3. gl.3.ſub nu.46.*& oſtendit conſuetudo, quare adulterium, cum cauponæ miniſtra commiſſum, non punit, l.29. quæ adulterium. in fine, C. ad l.iul.de adult. *hæ autem immunes a iudiciaria ſeueritate, & ſtupri, & adulterij præſtentur, quas vide Vtilitas dignas legum obſeruatione non credidit*, & proinde Loth, volentibus ſodomæ vitium committere, fornicationis proprias filias obtulit, vt ita maius euitaret malum, ut habetur *Geneſ.19. & in c.1.quod ait, diſtinct.14. parte 1. & in cap.12. offerebat, 32. quæſt.7.* hancque ratione ſimplicem fornicationem non eſſe de iure ciuili prohibitam, ſequitur, multis allegatis, *Clar.recept.ſentent.lib.4. §.fornicatio initio, & verſic.in primis*, & tamen fornicatio eſt peccatum mortale, ut retuli *infra ampliat.19.ſub numero 98. & Medin.in loco ſupra proxime citato*, qui loquitur de concubinatu.

Infero ex hac tolerantia, quod locans domum meretrici, non peccat, ſi eam locat in ciuitate, & loco, in quo meretrices tolerantur, *Nauar.in man.confeſſ.cap.17.ſub num.195.Verſ.ponimus quarto, ibi, contrarium*, quem ſequitur *Lud.Lopez tract.de contrac.libro 2. cap.28. verſus finem, in 4.dicto*, & moueor hac ratione, quia alias ſequeretur, quod etiam Papa, & Respub. qui meretrices tolerant: et a ciuitate non expellunt, ſed imò illis ciuitatem locare uidentur, peccarent: ſecus eſt, ſi locaret, in ea parte ciuitatis, in qua ciuitas non permittit meretrices habitare, quia ſic locans, legem, & conſuetudinem iuſtam trangreditur *Lopez.d.c.27.verſus fin.in 3.dicto.*

47 Tertio permittit præſcriptionem cum mala fide & tamen eſt peccatum ſecundum ea, quæ ſcribunt *Io.Andr.in cap.poſſeſſor.nu.35.in fin.& nu.36. de reg.iur.in 6.Medin.in loco, ſupra proxime citato, & alij communiter in diuerſis locis.*

48 Quarto tolerat uſuras iudæorum, ut dixi *infra §.3.gl.3.nu.44.45.& 46.*et tamen uſura non eſt omni iure prohibita, ut dixi *ſupra q.1.num.451.* ſed hæc omnia permittit, ut dixi, quoad ueniam pęnę, non autem culpæ unde in iure humano nunquam datur pęna ſine delicto, ſed datur aliquando delictum ſine pęna, ut ſcripſi *in meo trac.de iudic.cauſ.lib.1. c.71. ſub nu.3.*

Cæterum hæc omnia punientur a lege diuina, ut dicit *D.Auguſt.lib.1.de liber.arbit.* quem referunt *Ioan.Andr.in d.cap.poſſeſſor.ſub numero 36.& in capit.peccatum ſeu appendice ad d.cap.poſſeſſor, num.28. in fin.de regul.iur. in 6.& Sot.de iuſt.& iur.libr.1.quæſt.6. artic.3.in fine initij, col.1.fol.43.(lex iſta, quæ regendis ciuitatibus, fertur, multa concedit, & impunita relinquit, quæ per diuinam prouidentiam Vindicantur.)* 49

Verum, et lex diuina, ideſt, Deus, qui ergà nos charitate miſericordia, et amore exardet, pœnitentiam expectans, punitionem differt, alias, ſi ſtatim noſtra peccata ex iuſtitia puniret, quis noſtrum uiueret, iuxta illud Ouid.triſt.lib.2.egl.1. 50

Si quoties peccant homines ſua, fulmina mittat.
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.

Subdeclara primo eandem ſecundam declarationem, diſtinguendo quatuor caſus. 51

Primus caſus eſt, quando interuenit deceptio ex re ipſa, et ex propoſito, non tamen interuenit dolus partis, et iſto caſu procedit declaratio, ut hæc deceptio toleretur in foro contentioſo, ſed non in foro conſcientiæ: quia in foro conſcientiæ non debebat pati proximum decipi, quem debet diligere, ſicut ſe ipſum *Abb.in dic.cap.42.cum cauſa.verſus finem, ſub num.4.in vltimo membro diſtinctionis, de teſtib.*ubi ſic declarat *Innocentium*, a nobis *ſupra cit.nu.42.& Abbatem.* refert *Franc.de Aret.in d.c.cum cauſa.ſub numer.24. ibi, aliquando ille*, ubi declarando hunc caſum, in quo interuenit receptio re ipſa, et ex propoſito, ſed ſine dolo, inquit, quod ſi uendens ſcit rem ualere minus tempore uenditionis, et emptor ignorat uenditor non eſt tutus in foro conſcientiæ, ſed typographi errore legitur, *plus*, cum legi debeat ualere, *minus*, ut hic legimus nos.

Secundus caſus eſt, quando ceſſat non ſolum dolus, ſed ceſſat etiam deceptio ex propoſito, licet remaneat deceptio re ipſa, et iſto caſu concludo, non dari aliquod remedium circa dimidium iuſti pretij nec ſubeſſe aliquod peccatū, quia ſi nutriretur peccatum, ius canonicum daret remedium etiam in foro contentioſo. *Abb.ſub d.num.4.in 1.membro diſtinctionis, ibi, ſed dic clarius* quem refert *ibidem Franc.de Aret. ſub num.24. ibi aliquando dolus non ineſt.* dicens propterea, quod ſi vendens, credit, ſe vendere iuſto pretio, et emptor ſimiliter credit ſe emere iuſto pretio uterque eſt tutus etiam in foro conſcientiæ, licet alter eorum ſit læſus, ſed deceptus re ipſa. Et, quod ſi dolus non ex propoſito, aut ex intentione inciderit, ſed quia contrahentes ipſi ignoranter decepti ſunt exiſtimantes, illud eſſe iuſtum pretium obſeruari tunc debeat *l.2.C.de reſcind.vend* hæcque concluſio ſatis iuſtitiæ etiam in foro Dei accedat, refert *Boninſ.trac.de vend.ad temp.c.5.ſub num.11.* 52

Aduerte, quod etſi concluſio huius ſecundi caſus eſſet uera, illius tamen ratio, quam *Abb.*adducit uidelicet, quia ſi adeſſet peccatum, ius canonicum daret remedium etiam in foro contentioſo, quam rationem in alio propoſito adducit etiam *in* 53

Digitized by Google

cap.8.quia plerique.ſub num.25. q.7.de immunit.eccleſ. eſt falſa,vt patet ex his,quæ ſecutus ſum *ſupra ſub numero 5.extenſ.3.*& ſe conquaſſat cum his,quæ *ex eod.Abb.* & *alijs* ſecutus ſum *ſupra numero 42.declarat.2.*& his *in præcedenti caſu*, in quibus locis apparet, quod ius canonicum non dat remedium in foro contentioſo.

Extende hanc concluſionem,vt ſit tutus non ſolum durante ignorantia læſionis,quia hoc non habet dubium cum deficiat voluntas,ſed ſit tutus, etiam ſuperueniente ſcientia læſionis,quia licet ſuperuenerit tamen non tenetur nec in foro fori, nec in foro cõſcientiæ ad aliquam reſtitutionem, *Franc.de Aret.vbi ſupr.*quem ſequitur *Ant.Burg.in c.cum dilecti, ſub num.22.in 3.caſu princ.de empt.& Vend.inter Repet.tom.4. folio 255.*& hoc idem tenet *Io.Crot.in c.in ciuitate.nu.24.& ſeq.de vſur.eod.tom.fol.366.*

Ratio huius extenſionis eſt, quia ſicut, completa præſcriptione cum bona fide, & iuſto titulo, qui preſcripſit,eſt tutus etiam in foro conſcientiæ,quãuis deinde ſuperueniat ſcientia rei alienæ, vt ſecutus ſum *infra ampl.17.ſub num.26.* ita etiam poſt quam lex ex contractu:bona fide inito, tranſtulit in cõtrahentem dominium rei,contrahens tuta conſcientia retinebit illud dominium,quamuis ſuperueniat ſciẽtia,quę ſi fuiſſet ab initio,dominium non fuiſſet trãslatum cum pace conſcientię.

Contra hanc extenſionem; nempe, quod ſtatim atque contrahens agnouerit, ſe pluris vendidiſſe, ſeu minoris iuſto pretio emiſſe, etiã citra dimidium iuſti pretij, teneatur ſupplere, ſeu reſtituere, ſcribunt *Medin.in ſuis tractat.tomo 2. tit.de reb.reſt.quæſt.22. verſ.è contra,& verſ.ſeqq.col.antepenult.folio 177. Nauar. in c.2.qualitas,nu.31. verſ.infertur tertio 34. q.3. de pœnit. dist.6.Mich.Sal.ad D.Thom.2.2.q.77.art.1.controu.18.ſub nu.1.Verſic.primo cum fol.70.* & teſtando de communi opinione ſcribit *Couar.var.reſol.lib.2. cap.4. ſub nu.11. verſic.quinto,quod verſus finem*, & quod non reſtituendo,peccet venaliter, ſeu mortaliter, iuxta quantitatem læſionis,tenent omnes Theologi, ut reſtatur; & ſequitur *Mich.Sal.d.art.1.controu.17. num.2. verſ.ſequitur.iuncto Verſic.præced.fol.67.* hancque opinionem in effectu tenet ipſemet *Abb.* in hoc propterea ſibi parum conſtans,*in c.8. quia plerique q.9.n.28.& 30.de immun.eccleſ.* quem ſecutus ſum *infra ampliat.19. numero 78.*& ita cum, firmando contra *Franc.de Aret.Ant.de Burg.& Gomez* citat *Couar.in loco ſup.prox.citato*,& ita, reprehendendo eoſdem *Fran.de Aret.& Ant.de Burg.* tenet *Nauar. in cap.nouit.num.53. de iudic.*quem ſequitur *Mich.Sal.dict.controu.17.ſub num.2.verſ.qua de cauſa.* & pro hac contraria opinione adde quæ ſcripſi *dict. ampl.19.nu.78.*

Ratio huius contrariæ opinionis eſt, quia in eo, quod deeſt iuſto pretio, deficit conſenſus veri domini, cum ſupponamus ignorantiam, quę excludit conſenſum,quo excluſo retentio eſt iniqua, vt dicit *Couar.in loco ſupra proxime citato*, ſeu eſt ſimilis furto, vt ſcribit *Salon.dict.controuerſ.17. numero 2. verſicul.ſequitur.*

54 Tertius caſus eſt, quando vterque ſciebat valorem rei venditæ,& tunc ſimiliter nullum eſt peccatum,licet res ſit vendita maiori, vel minori pretio, quia illud plus videtur donatum, *Abb.in d.capit.cum cauſa,in fine,& Franc.de Aret.numer.24.in fine,de teſtibus,* & quod iſto caſu volens venire contra voluntatem, non audiatur: quia illud cenſetur donatum, ſcribit *Ant.Burg.in c.cum dilecti.numer.18.Verſic.primus caſus.de empt.& Vend.*& confirmatur hoc ex his, quę ſcripſi *ſupr.ſub nu.5.verſ.reſtringe primo il 1.*

Quartus caſus eſt, quando interuenit deceptio re ipſa dolo partis,quia induxit doloſe ad vendendum pro minus iuſto pretio, & iſto quarto caſu concludo,quod competit remedium etiam in foro contentioſo pro deceptione etiam citra dimidium iuſti pretij, *Abb.in d.cap.cum cauſa verſus finem, ſub numero 4.ibi, item ex alio, & in ſecundo membro distinctionis*, & latius *Franc.de Aret.ſub numero 24.* vbi declarando hunc caſum, inquit, quod dolus dicitur dare cauſam contractui,ſeu incidere contractui, & ideo tam in foro contentioſo, quam in foro conſcientiæ contractum eſſe reſcindendum, ſeu ſatisfaciendum parti læſæ, quando vendens decepit emptorem, mentiendo de qualitate rei, vel tacendo aliquid, & occultando circa rem,propter quod res pluris venditur,et idem, teſtando de communi, ſcribit, & ſequitur. *Couar.var. reſolut.libro 2.capit.4.ſub num.11. verſ.quinto quod, in fine,* dicens,quod omnes conueniunt etiam in foro exteriori, contractum eſſe reſcindendum, vel læſionem tollendam, etiam intra dimidium, ſi dolo ex propoſito contigerit, & quod in hoc nullá contingit dubitatio; & huius quarti caſus concluſionem latius firmaui *ſupr.nu.7.& 8.ſubdecl.1.*

Subdeclara ſecundo eandem declarationem, vt 55
ad cognoſcendam pretij iuſtitiam, ſeu iniuſtitiam etiam in foro conſcientiæ, duos habeamus modos: Primus modus eſt,vt perquiramus, an pretium, de quo ageretur,ſit a lege,vel ſtatuto taxatum; quia ſi eſt taxatum, illud dicitur iuſtum, & ita iuſtum, vt nec modicum vltra illud liceat accipere, *Capol.tract. de ſimulat.contract.numero 69.verſ.dubitatur, tomo 7.folio 5.*&, quod vbi pretium lege poſitum eſt, vt puta, quod modius aut tritici, aut vini, aut vlna panni vendatur decem, tunc nec vnius oboli acceſſio licita ſit,ſed ſit peccatum mortale, ſi exceſſus notabilis augeatur,obnoxiumque reſtitutioni, &, ſic exceſſus ſit perexiguus,ſit veniale, ſcribit *Sot.de iuſtit.& iur.lib.6.q.2.art.3.col.2.in fine, fol.567.*& æquipararem taxationem, factam a lege, & factam a conſuetudine,quia conſuetudo eſt lex non ſcripta, & ideo ſicut arbitrium iudicis ceſſat in deciſis a lege, ita etiã ceſſat in deciſis a conſuetudine,ut ſecutus ſum *in meo tractat.de iudic.cauſ.libro 1.cap.12.ſub numero 86.*Secundus modus eſt, vt, non reperta taxatione legis, attendamus,aut agatur de pretio rei mobili vel de pretio rei immobilis,nam in re mobili iuſtum pretium dicitur illud, quod communiter a non conſtituto in egeſtate reperitur ſimilis rei, & ſic res tanti valeat, quanti communiter vendi poteſt non conſtituto in egeſtate,& intelligenti, & ſcienti conditionem rei, & habenti ætatem perfectam, & plenum iudicium, vt late declarat *Capol.vbi ſup.num.71.& ſeqq.*& eſt attendendum pretium loci,in quo agitur,quia ſcimus quam uaria ſint pretia rerum per ſingulas ciuitates, regionesque,maxime vini, olei, frumenti, & ſimilium,*l.4.ideo in arbitrium,ff de eo.quod cert.loc.* In re vero immobili nõ poteſt dari certa doctrina,qua cognoſci poſſit punctualiter iuſtum,& iniuſtum pretium: unde erit recurrendum ad pretium, quo eo in loco ſolet vendi pertica illius terræ,vel canna parietis, & ſiti, ſi ſit domus,& ad fructus, qui inde percipi ſolet, de-

Digitized by Google

demùm aduertendum eſt; quod vbi a lege pretium non ſit taxatum, iniuſtitia pretij cognoſci non poteſt, niſi ſit in magno exceſſu, quia in parua quantitate non poteſt dari certus ordo, & vnus æſtimaret pluris, & alius minoris, & pretia rerum variantur, & ab iſtis in ſubſtantia non videtur diſcedere, *Capol. d.tract. de ſimulat. contract. numero* 78. & quod iuſtum pretium rerum non ſit punctualiter determinatum, ſed magis in quādam eſtimatione conſiſtat, ita quod modica additio, uel minutio non uideatur tollere æqualitatem iuſtitiæ, & ſecundum legem diuinam teneatur ille, qui plus habet, recompenſare ei, qui damnificatus eſt, ſi ſit notabile damnum, ſcribit *D.Thom.2.2. q.77. art.1. verſicul.ad primum ergo Iodoc. tract.de ſubhaſt.c.5.ſub num.33.& 34. tom.6.p.1.folio* 82.

58 † ſed quomodo probetur ualor rei immobilis, late proſequitur *Io.Bapt.Lup.in l.2.§.5.per totum, C.de pact. inter emption. & vendition.inter tract.at. diuerſor.tomo 7. folio* 132.

Infero ex hac ſubdeclaratione, quod in hac iuſti pretij difficili cognitione relinquendum eſt hoc negotium contrahentium conſcientiæ, vt qui eorum remordentem habeat conſcientiam de alterius læſione conſideratis laboribus, & impenſis, teneatur omnino reſtituere, quia eū nec lex ciuilis, nec canonicā tuetur, *Iodoc.tract.de ſubhaſt.c.5.ſub nu.34. verſus finem tom.6. p.1.fol.*82.

Explica vlterius eandem ſecundam ſubdeclarationem in primo modo, vt taxato a lege pretio rei mobilis, ad uictum, & veſtitum neceſſariæ, venditori non liceat vendere carius, teſtibus his, quos, loquēdo in foro conſcientiæ, ſecutus ſum *ſupr.nu.*56.&, loquendo indiſtincte, *Fab.de Mont.tract.de empt.& vendit. q.5.princip.num.31.tom.6.p.1.fol.*53. ſed vilius licet ei uendere, ut, citatis iuribus, quæ tu poteris uidere, ſcribit *idem Fab.cod.nu.*31.

Sed ſi lex aliquo caſu ſtatueret, ut venditori liceret, carius uendere, ſed emptori non liceret uilius emere, ſeruanda eſſet lex, ut in contractu cenſus ſcripſi *infra num.69.70.& 81.*

59 Subdeclara tertio, ut pretium iuſtum poſſit eſſe triplex, nempe, ſummum medium, & infimum, ut ſecutus ſum *infra num.*101.*reſtrict.*2.

60 Subdeclara quarto, ut pretium iuſtum cuiuſq. rei ſit illud, quod correſpondet bonitati rei, impenſis, laboris, periculi, & induſtriæ venditoris, de alijs de quibus ſcripſi *ſup.q.1.n.*436. nulla habita conſideratione futuræ utilitatis, quam pecunialiter percepturus eſt emptor propter aliquam particularem qualitatem, quam habet: quia etſi reſpectu ipſius emptoris res valeret pluris, quàm ſit æſtimatio communis, tamen debet ei uendi æſtimatione communis, et non pluris, alius pretium maius eſſet illicitum *ex D.Thom.* ſequuntur *B.Ioann.a Capiſtr.tract.de Vſur.in 2. part.ſecundæ part.princ.ſub nu.38.tom.7.folio 105. & Franc.de Aret.in cap.42.cum cauſa.ſub nu.27.ibi, ſi Vero aliquis Vendit.de teſtib.* quod etiām aduertunt *Sot.de iuſt.& iur.lib.6.q.3. artic.1.col.4.concluſ.4.folio 571. & Nauar.in man.conf.ſſ. cap.23.ſub numer.78. verſ.ſecundo quod.ibi, ſecundum quos vtilitas,* quia pretium datur propter rem uendentis, non autem propter utilitatem, quæ emptori prouenit ex perſonā, et conditione ſuā, quia illa utilitas non dicitur res venditoris, neque tradita a venditore, quia non erat penes eum, *Aret.& B.Io.a Capiſtr. vbi ſup.* et in alio propoſito *ex Mich. Sal.* ſecutus ſum *§.ſeq.gl.3.ſub num.101. verſ.ſecus.* venditor igitur non poteſt augere pretium ex rei vendendæ vtilitate, quæ procedat qualitate emptoris, & proinde vendens in maſſa vnam vnicam auri aurifici, qui ex eo facit aliquod ornamentum, & aliam vnciam auri alchymiſtæ, qui ueram ſciat alchymiam, non poteſt carius vendere alchymiſtę, quam aurifici, licet illa vncia auri longe vilior ſit alchymiſtæ, quam aurifici.

Verum tamen eſt, quod iſte emptor, qui multum 61 iuuaretur, & emeret ab eo, qui non cogebatur vendere; poſſet propria ſponte aliquid vendenti ſupererogare, quod pertinet ad eius honeſtatem, quia in amicitia vtilis recompenſatio debet fieri ſecundum vtilitatem, quam conſecutus eſt ille, qui beneficium ſuſcepit, quę quidem quandoque excedit valorem rei datæ, *vt ex Ariſt.* ſequitur *B.Io.a Capiſtr.d.tractat.de vſur.in 2.part.ſecundæ par.princip.num.38. in fine, tomo 7. fol.105.* & breuius *ex D.Thom.* adducit *Cardin.de Turrecrem.in capit.ſi quis vſuram.Verſ.ad ſecundum, in fine, num. 4.14. quæſt.4.* dicens, quod emens, qui ex re empta multum iuuatur, poteſt propria ſponte aliquid venditori ſupererogare, quod pertinet ad eius honeſtatem, *& Sot.concluſ.4.* dicens, vrbanum eſſe, vt eiuſmodi emptor gratias venditori rependat, quia etſi commutatiua iuſtitia rerum tantum æqualitas penſetur, tamen in amicitia vtilitas per donum gratificum rependitur.

Reſtringe hanc ſubdeclarationem, vt non proce- 62 dat, quando venditor non erat aliàs pro iuſto pretio venditurus, vtputa, ego codicem, in quo a pueritia ſtudui, & memoriæ collocaui, emo propter ſingularem affectionem plus iuſto pretio, & venditor non erat illud venditurus, quia forſan non peccat, *Anch.in cap.peccatum.num.21.in fine, de regul.iur.in 6.* & quod ſi res, quę venditur, cedat in detrimentum venditoris, qui multum illa re indigeat, tunc poſſit illa res vendi maiori pretio, quam valeat, quia tali caſu iuſtum pretium erit, ut non ſolum reſpiciatur ad rem, quæ uenditur, ſed ad damnum, quod uenditor ex uenditione incurrit, ſcribit *B.Ioan.a Cap iſtr d p. 2. ſecundæ partis princip.ſub nu.38.* & in alio propoſito *ex Caiet.* ſecutus ſum *§.ſeqq.gloſ.3.ſub num.101. verſ.ſubreſtringe primo.*

Extende nunc dicta *ſupra numer.*60.ut quemadmodum pretium rei uendēdæ non debet augeri ex qualitate emptoris, ita etiam non minuatur ex qualitate uenditoris, & proinde alchymiſta, qui ueram conficeret alchimiam, non tenetur aurum uerum, & bonum uendere viliori pretio.

Sed quid dicendum de damno paſſo, nunquid & eius ratio habenda ſit, utputa, cum mercator ſine ſua culpa iactum fecit, aut nauem ad quam onuſtam perdidit, uel incendio caſuali pretioſa amiſit.

Reſpondeo, habendam eſſe rationem, quia ſi ne- 63 gotiator conduceret a Repub. licite poſſet in conductione omnia talia metiri, & ſecundum illa omnia exigere mercedem ab ea. Igitur cum mercatori, ſeu negotiatori non ſatisfaciat Reſp. poterit ipſe ſibi prouidere ſecundum condignum, *Conrad.q.51. concl.1.in fin.*

Contrarium eſt uerum, quia inter circunſtantias, ob quas mercator poteſt augere pretium mercium una eſt periculum, quod ſubit in illis mercibus erāſuehendis, ſeu conſeruandis, unde ſi periculum tuenìar,

Digitized by Google

niat, non debet redundare contra Remp. ſed contra ſe ipſum, qui periculo eas expoſuit, *Card. a Turrecrem. in cap. canonum, verſic. ſecundo, hic ſurgunt. num. 9. 14. q. 4.* & ita ſeruatur, quia ſicut mercator poteſt lucrari vltra expenſa, labores, & pericula, ita etiam debet poſſe perdere.

Er hęc de ſecunda declaratioue, poſita *ſupra numer:* 41.

64 Declara tertio, reſtringendo, ut non procedat, quando eſſemus in contractu cenſus, ſocietatis officij, & ſimilibus, quos Princeps declaraſſet illicitos quoties dans pecuniam ad emendum, ſeu contrahendam ſocietatem, daret, ſed inquam, ſolueret minus pretio, taxato per Principem, ſeu Remp. quia iſto caſu nulla remanet difficulas, quod, cenſus ematur, ſeu ſocietas contrahatur pro minori pretio in quauis quantitate, etiam pro vno quadrante, contractus eſſet illicitus, quia ubi habemus caſum legis, non oportet diſputare, & ceſſant argumenta, ut ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. c. 63. ſub num. 1. verſ. ſed nimis*

65 Confirmatur hæc declaratio, quia ubi pretium a lege poſitum eſt, tunc nec unius oboli acceſſio licita eſt, teſtibus his, quos ſecutus ſum *ſupr. nu.* 56.

Infero ex hac declaratione, ſic confirmata, quod ubi habemus pretium legale, ceſſat illa latitudo pretij in qua continetur triplex pretium, vt declaraui *infr. nu.* 101.

66 Subdeclara hanc declarationem, ut illa minor iuſto pretio ſolutio annullet contractum, & reddat illicitum, uolente contrahente, cum maior ſolutio erat facienda, ſecus eo nolente, quia illa nullitas eſt inducta eius fauore, cui, ſi vult, poteſt renunciare, per ea, quæ in æqualentibus terminis ſecutus ſum *ſupra nu.* 10.

67 Declara quarto (& accedo ad terminos huius decimę ampliationis) vt pretium cambij nundinarij, in quo *ſupr. num.* 1. diximus, licere dummodo læſio non excedat medietatem iuſti pretij, non dicatur pretium ſeu ualor, quo emitur, & uenditur ſcutus marcharum; ita ut ſi ſcutus marcharum ſit pro proximo foro appretiatus ſol. 66. liceat eum uendere pro ſol. 130. neque è conuerſo emere pro ſol. 32. quia hoc reſpicit pretium totius ſcuti, & non cambij, ſed pretium dicatur illa pars, quæ in communi foro, & æſtimatione minuitur de ualore ordinario totius ſcuti, utputa, ſcutus marcharum ex ſuo ualore ordinario in ratione contrahendi cambium pro nundinis ualet more cambiorum Genuenſium ſol. 68. ſed quando uenditor, & emitur, ualet minoris, utputa ſol. 66. d. 8. uel alio pretio, prout fuerit in communi foro æſtimatum, licet in actuali ſolutione cambiorum ſemper valeat ſol. 67. d. 4. monetę aureæ, & ſic d. 8. minus quam ualeat ſcutus auri in auro quiuque ſtamparum, prout hos omnes ualores, & pretia, ſcuti *de marche*, clatius, & latius explicaui *infra* §. *ſeq. gloſſa 3. numer.* 69. finge nunc, quod in Ciuitate Genuæ ſcutus marcharum in ratione cambiorum in communi foro ſit appretiatus ſol. 66. d. 8. & ſic appretiatus ſit ſolido uno, & denarijs quatuor minus quã ualeat: vtique pretium cambij dicentur hi ſolidus unus, et denarij quatuor, qui detrahuntur, et ſunt 16. denarij, et proinde lęſionem in cambio metientes ex ſolido uno, et denarijs quatuor in quolibet ſcuto marcharum, ſi ſcutus marcharum vendatur ſol. 66. den. 8. et adhuc denarijs 9. minus, ideſt in totum ſol. 2. et den. 1. minus dicatur uẽditor lęſus ultra dimidium iuſti pretij.

Subdeclara, diſtinguendo duplicem ſpeciem læ- 68
ſionis.

Prima ſpecies eſt, quando læditur is, qui emit ſcutos marcharum, ideſt, is, qui dat pecunias ad cambium.

Secunda ſpecies eſt, quando læditur is, qui uendit ſcutos marcharum, ideſt is, qui accipit cambio.

Capio primam ſpeciem: et concludo indubitanter, quod emptor, ideſt, is, qui dat ad cambium, poteſt a uenditore licite tam in foro fori, quam in foro poli lædi in pretio cambij, uendendo illi carius iuſto pretio, ita ut, ſi iuſtum ſcuti marcharum pretium ſint ſol. 66. den. 8. poſſit ei uendi pro ſol. 67. ſiue 67. et 4. et ita practicatur paſſim, quando emptor emi a debitore idoneo, qui ſit, ut loquuntur, *bona detta*, ſeu, *bona lettera*, quia is, ut habes in diſcurſu, quem retuli *infra* §. 9. *numero* 40. ſcutum marcharum ſemper rationatur uno, vel duobus denarijs pluris, quam ſit iuſtum pretium, et ſic uendit ſuum ſcutum marcharum pluris iuſto pretio, et erubeſcerent *bone lettere*, vt audiui ab ipſis mercatoribus, accipere ad cambium pretio, quod uocant *al conto*, quia ſemper pluris ualeat pecunia, debita ab idoneo debitore, quam ualeat pecunia, debita a malo debitore; vt oſtendi *hac eadem q. part. præcedenti. ſub nu. 77. verſ. prima, num. 78. 79. &* 80.

Ratio huius concluſionis, quare emptor poſſit licite lædi in pretio a uenditore, eſt, quia dans ad cambium, et ſic emptor, uidetur quoadmodo habere perſonam mutuantis, hacque de cauſa, cum is ſit creditor in capitali, et ulterius in aliqua acceſſione; cambij contractus inter Doct. et Theologos innumeri agitatur controuerſijs, et conſequenter ſicut in contractu mutui non conſideratur, ſed toleratur lęſio ſpontanea paſſiua in mutuatore, ita ut nulla inde reſultet iniquitas, quia mutuum eſt contractus gratuitus, ita etiam non conſideratur læſio paſſiua ſpontanea in eo, qui dat ad cambium.

Confirmatur hæc concluſio, quia hoc idẽ paſſim 69
ſeruatur in contractu cenſus: nam etſi a lege permiſſum ſit emi cenſum ad rationem decem pro centenario, uti iuſtum pretium, tamen poteſt uenditor, lędendo emptorem, carius uendere, nempe ad rationem octo ſeptem, ſex, et quinque iuxta idoneitatem ipſius, qui uendit cenſum, ſi enim is habeat opes magnas, & tutas, & facile ab eo cenſus exigi poſſit, puta, quia et aliqui vniuerſitas, vel aliud undique idoneus futurus debitor, vtique is carius vendit, nẽpe, cenſum quinque ſcutorum vendet pretio ſcutorum centum, & ſic emptor carius emet, ſecus ſi vendens non ſit ita idoneus, quia vilius vendet, nempe, cenſum octo ſcutorum vendet pro pretio ſcutorum cẽtum, quod idem videmus aliquando ſeruari in contractus ſocietatis officij, quia his, qui uult accipere pecunias ad ſocietatem officij, ſit facultatib. idoneus, inueniet eas ad rationem vndecim, & eo minus pro centenario, quaſi lex in eiuſmodi contractibus ſtatuerit latitudinem pretij ad fauorem ſolum vendentis cenſum, ſeu accipientis pecuniam in ſocietatẽ, ita ut quantumuis magna eſſet læſio contra ementẽ cenſum, ſeu dantem pecuniam in ſocietatem, non

pro-

Digitized by Google

propterea vnquam decernát contractū illicitū proin decernit, quando læſio etiam modica eſſet contra vendentem, ſeu accipientem pecunias; quare *Nicolaus V. in conſtitutione ſuper cenſibus*, annuendo Regis ſupplicationi, permittit Regnicolis in Sicilia cōtractum cenſus, dummodo annuus cenſus decimam partem principalis recepti, ſeu pretij, non excedat, idest, dummodo pretium non excedat decem pro centenario, quod idem *Martinus V. & Caliſtus III.* prædeceſſores diſpoſuerant *in eorum conſtitutionibus, quæ reperiuntur inter extrauagantes in titul. de empt. & vend.* inter quas tamen non adeſt præfatā *Nicolai V. conſtitutio*: diſpoſuit ergo *Martinus V.* vt validus ſit cenſus ad rationem, & pro qualibet marchá annui cenſus decem, vndecim, tredecim, quatuordecim marchæ, aut plus, vel minus ſecundum temporis qualitatem, prout ipſi contrahentes inter ſe conuenerant, cuius Martinianæ conſtitutionis verba hunc habent ſenſum, vt marchá vna cenſus annui poſſit emi decem, vndecim, duodecim, tredecim, & quatuordecim marchis, quod idem eſt, ac ſi diceretur, annuum cenſum vnius aurei poſſe emi decem, vndecim, duodecim, tredecim, vel quatuordecim aureis, ac proinde annuum cenſum decem aureorū iuſte emi centum aureis, vel centum & decem vſque in centum, & quadraginta aureos, vt, horum verborum mala quorundam interpretatione adnotata, aduertit *Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de cenſib. capit. 8. quæſt. 4.* hæc conſtitutiones quoad pretium ſeruantur: & quod pretium decem pro centenario ſit iuſtum; ſequitur *Pariſ. conſil. 75. omnis difficultas. numer. 29. & 30. libr. 4.* & poſt eum *Surd. conſ. 162. memini. numer. 34. lib. 2.* ſed in Hiſpania legale, ideoque indiuiſibile cenſus redimibilis pretium *ex Recompilatione noua legum Caſtellæ lib. 3.* ita computandum eſſe, vt ſorti 14. millium duponſiorum mille dipondia quotannis in penſione reſpondeant, ſcribit *Lud. Lopez de contract. lib. 1. cap. 58. Verſ. circa hunc* ſicque pretium legale ſecundum pragmaticam illius Regni ſunt 14. pro vno, vt aduertit idem *Lopez d. cap. 58. verſ. porro quia.* & conſequenter vna annua marcha auri

70 non poſſet emi minori pretio, quam marchis 14. † vnde ſequitur, quod ſimiles cōſtitutiones, dum prohibent, ne emptor poſſit cenſum emere minori pretio, & venditori permittunt, vt poſſit quouis maiori pretio vendere, venditori ſoli, & non emptori proſpexerint, quod etiam aduertit *Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. art. 3. tit. de cenſib. contr. 11. initio, fol. 473.* & ſic emptor in eiuſmodi contractibus ſemper poteſt; vt dixi, in vtroque foro lædi.

Ratio eſt, quia, quanto maius eſt pretium, quo emptor emit cenſum, eo magis emptio diſtat ab vſura, ſiquidem vſura conſiſtit in acceſſione ad capitale pecuniæ datæ, vnde quo minor eſt acceſſio, eo maior eſt diſtantia ab vſura; hincque lex tolerat ſtipulationem pro minori quantitate, ſed nō pro maiori, & proinde, ſi tibi dedero decem, ſic vt nouem debeas, non amplius ipſo iure debes, quam nouem, ſed ſi dedero decem ſic, vt vndecim debeas, amplius quam decem condicere non poſſum, *leg. 11. rogaſti verſ. ſi tibi dedero. ff. ſi cert. pet.*

71 Sed in hac confirmatione illud obiter aduertam quod etſi conſtitutionis mens hæc videatur, & ita ſuadeat ratio, vt emptor cenſus poſſit in pretio lædi, & non lædere, tamen in effectu, & attento vſu, videmus quaſi totum oppoſitum, nempe, quod emptor nunquam læditur, ſed potius læditur venditor, quamuis pro ſcutis 100. vendatur annuus cenſus ſcutorū ſex; ſiquidem emptor in effectu emit fructus fundi, qui, deductis deducendis, vix ſolet reddere quinque pro centenario, & nihilominus emptor, complicatis contractibus, eoſdem fructus retrouendit eidem venditori, taxato eorum valore ad rationem non quinque pro centenario, ſed ad rationem ſex, & vltra uſque in decem, ut explicaui *ſupra quæſt. 1. numer. 174. & 242.* ſed qua tamen ratione eiuſmodi exceſſus in taxatione poſſit tolerari, explicaui *ſupra ampl. 8. num. 36. & 37.*

Capio ſecundam ſpeciem læſionis, quando læditur uenditor, ideſt, accipiens cambio: & in hac ſpecie concludo, læſionem non uideri de iure tolerandam, quia in eiuſmodi contractibus, nempe, cambij, cenſus, ſocietatis officij, & ſi qui ſunt ſimiles, pretiū legale intelligitur ſemper & adeo appoſitum fauore debitoris, ut creditori illud nunquam minuere liceat, per ea, quæ ſecutus ſum *infra num. 70.* & eiuſmodi læſioni applicari poſſunt quę ſcribunt *Nauar. in capit. nauiganti. verſ. decimoquinto. numer. 24. verſ. vnde ſequitur. & ſub numer. 76. verſ. concludimus. ibi, ſecunda vt pro pecunia. de vſur.* dicens, iniuſta eſſe, & adeo mortifera, & iniqua, ut ad reſtitutionem obligent illa cābia, in quibus plus iuſta mercede, campſor accipit, & eo iniquiora, quo plus ob tēporis præfiniti productionē ad ſoluendum conceſſam, recipit, & plus, & minus iuſto pretio declarat, ſumendo quoad hoc ſummum, ſeu rigidum, & infimum, & *Io. Bapt. Lup. eod. capit. nauiganti. §. 2. ſub numer. 24. ibi, ad vnum tamen aduertas. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 140. vbi quod ita tenent omnes.* 72

Confirmatur primo hæc concluſio, quia idem dicimus in contractu cenſus; & ſocietatis officij; in quibus etſi uenditor, ſeu accipiens pecunias in ſocietate poſsint in pretio lædere ementem, ſeu dantem pecunias, ut dixi *ſup. ſub numer. 69.* tamen ipſe emens, ſiue dans pecunias non poteſt lædere uenditorem, emendo minori pretio annuum cenſum, puta ſcutorum 11. pretio ſcutorū 100. quod ſatis colligitur *ex conſtitutionibus citatis ſupra ſub d. nu. 69.* nec is, qui dat pecunias ad ſocietatē officij poteſt excedere uſurā centeſimā, ideſt, annua 12. pro cētenario.

Confirmatur ſecundo, quia in cambio, in quo interuenit diuerſitas loci, aut temporis, ſemper ineſt tacitum mutuum, vt *ex Medin. retuli ſupra q. 5. ſub num. 1.* & conſequenter exceſſus pretij in eiuſmodi cābio ſemper videtur vſurarius ratione mutui taciti, quare licet in aliarum rerum contractu, vt puta, in contractu emptionis, & locationis domorum, & prædiorum in permutatione, in cōmodato, & ſimilibus, læſio, & exceſſus ſimplex non inducat vſurā, ſed remaneat in puris terminis ſimplicis læſionis, præſertim quando in contractu fit ſine temporis dilatione hinc inde mutuum adimplementum; ſecus tamen eſt in contractu cambij, cenſus, ſocietatis officij, & ſimilium, in quibus pecunia pecuniam negotiatur, capitali ſemper ſaluo, quia in iſtis reperitur materia apta ad vſuram, nempè pecunia pro pecunia, in qua mutuum præcipuam habet ſe ſem, & in mutuo vſura, quare poteſt lex hos contractus ob ſolam læſionem declarare fœneratitios ad obuiandum vſurarum fraudibus.

Contra

Digitized by Google

mali debitoris, & nomen boni debitoris, & imputet ſibi is, qui malo credidit debitori, & in hoc foro poteſt procedere, quod ſcribunt *Nauar. & Lup.* citati pro concluſione.

77 Secundus caſus eſt, quando res, quæ venditur, non poteſt eſſe melior, ſeu deterior, ſed neceſſario eſt æqualis bonitatis, & pretium eſt impoſitum a lege certum, & determinatum, ut in cambio minuto, quod fit de pecunia pręſenti, cum pecunia præſenti, æſtimata a Prencipe, & iſto caſu dico, indiſtincte pretium illud ad unguem eſſe ſeruandum, & quemlibet exceſſum, quantumuis minimum, non eſſe tolerandum, et ideo nummularium, excedentem teneri tam in foro fori, quam in foro poli ad reſtitutionem non tamen eſt vſura, per ea, quæ dixi *ſupr. &* præſerſertim quia hoc caſu nullum interuenit mutuũ nec explicitum, nec implicitum.

78 Ratio in vniuerſum, cur in alijs venditionibus, pro quibus non habemus pretium, à lege taxatum toleretur in foro fori læſio, non áſcendens ultra dimidiam, ut dixi *ſupra num.* 1. et non toleretur in venditione, pro qua habemus pretium: taxatum a lege, eſt, quia in illis pretium habet latitudinem, ideoque difficile eſſet inuenire punctualiter iuſtitiam pretij, et conſequenter de facili orirentur lites, et difficile terminarentur, hacque ratione illis toleratur exceſſus, quaſi certitudinaliter non poſſit de eo apparere, et propterea etiam in illis non toleratur, ſi excedat vltra dimidiam, quod tunc poſſit de eo apparere: at è conuerſo, quia quando pretium eſt taxatum a lege, poteſt ſemper de illo certitudinaliter apparere, et conſequenter facile tunc eſſet dirimere litem, ideo nulla tunc toleratur læſio.

79 Retentis concluſionibus, ſuperius firmatis, prima nempe, vt campſuario, accipienti pecunias ad cambium, liceat carius vendere ſcutos marcharum campſori, ſicque eum lędere in pretio, ut explicaui *ſupra ſub numer. 68. Verſ. capio primam*, retenta etiam ſecunda, nempe, vt campſori, danti ad cambium, non liceat vilius emere ſcutos marcharum, niſi prout explicaui *ſupr. nu. 72. & 73.*

Reſtringe eandem primam concluſionem, ut procedat, inſpecta læſione infra dimidiam, ita ut, ſi ſcutus marcharum ſit appretiatus pro ſequenti proximo foro ſolidis 66. ſicque ſit appretiatus duobus ſolidis minus, quam ualeat ſcutus marcharum, non ęſtimatus pro cambijs, cum non ęſtimatus pro cambijs valeat ſol. 68. vt dixi *ſupr. ſub num. 67.* campſuario licitum ſit lædere campſorem, vendendo illi ſcutum marcharum ſol. 67. et ita procedat concluſio, firmata *ſupr. ſub nu. 68.*

Secus inſpecta lęſione ultra dimidiam, quia pro eiuſmodi læſione competeret campſori remedium *d. l. 2. C. de reſcind. Vend.* et proinde ſi campſuarius venderet ei ſcutum marcharum ſol. 67. et d. 8. campſor, ut dixi, uti læſus ultra dimidium iuſti pretij, poſſet agere ad reſciſsionem, ſeu ſupplementum, per ea, quæ, loquendo generaliter de quouis contractu, ſcripſi *ſupr. nu. 3. & nu. 5. extenſ. 1.*

Confirmatur hæc reſtrictio, quia etſi uẽdens annuũ cenſum, poſſet carius uendendo, lædere emptorem in pretio, ut explicaui *ſupra ſub num. 69. & 70.* tamen ſi carius uenderet ultra dimidium iuſti pretij, poſſet emptor ex remedio *eiuſdem l. 2.* agere alternatiue ad reſciſſionem contractus, uel ad ſupplementum iuſti pretij, non enim reperio iure cautum, quod prefatum remedium emptori, ſi ſit læſus ultra dimidiam, ſit in contractus cenſus ſublatum.

Verum, quando emptor cenſus dicatur læſus ultra dimidiam cognoſci non poteſt, niſi prius cognoſcatur, quod ſit iuſtum pretium cenſus, cum non poſsit cognoſci quanta ſit pars ad totum, niſi cognoſcatur totum, & licet hæc cognitio non pertineat ad id, de quo modo agimus, tamen quia *ſupra ſub numero 69. & ſeqq.* aliqua de cenſu opportune ſcripſimus, cenſeo continuatiue ad materiam utile fore, ut obiter de pretio cenſus, parum ab itinere diſcedendo, breuiſsime ſcribamus, et in primis diſtinguẽdum eſt inter cenſum redimibilem, et cenſum perpetuum, cum cenſus redimibilis pretium propter illam redimibilitatem ſemper minuatur, ut ſecutus ſum *ſupra amplia. 8. numero 37. & ſeqq.* et conſequenter eius pretium eſt minus, quam ſit pretium cenſus perpetui, quare ſi cenſus annuus unius aurei redimibilis ualeat 14. aureis, ſi erit perpetuus, ualebit 28. ſeu 30. aureis, quia pretium caſus perpetuus communi æſtimatione ſolet eſſe duplo magis, quã pretium cenſus redimibilis, ut ſcribit *Io. Azor. de inſtitut. moral. p. 3. libro 10. titulo de cenſibus c. 17. q. 1. verſ. & in hac re col. 839.* ſed decipitur *Io. Azor.* quia redimibilitas non minuit medietatem, ſed ſolum tertiam partem, ut ſecutus ſum *ſup. ampl. 8. num. 38.* 80

Cenſus perpetui pretium iuſtum quod ſit, Doctor. uarie loquuntur, ex eorum tamen uarijs dictis duas, quæ certiores, et ueriores uidentur, collegi concluſiones. Prima concluſio eſt, quod pretium iuſtum cenſus perpetui eſt illud, quod impenderetur pro comparando fundo: uel poſſeſſione, quæ (defalcatis expenſis, et laboribus pro cultura, et cura) redderet tot fructus, uel redditus, quorum ualor æquiualeret, annuę penſioni pecuniarię, quę cenſus pretio emenda eſt, *vt ex Conrad.* ſequuntur *Franc. Garcia de contract. capit. 28. ſub numero 10. verſic. alcuni dottori & Lud. Lopez. de contract. lib. 1. cap. 58. Verſic. regula. &* hanc eſſe communem regulam ad cognoſcendum ualorem reditus, vt pretium, pro reditu datum, ſic tantum, quo poſsit quis in patria illa poſſeſſionem aliquam emere, quæ deductis laboribus, et expenſis poſsit tantam poſsidenti commoditatem dare, quãtus eſt reditus, cum illa pecunia emptus teſtatur, ſed dicit, non eſſe omnino firmam, et certam regulam *Medin. in ſuis tractat. tomo 2. tit. de rebus per Vſur. acquiſit. quæſt. 12. Verſic. ad ſecundum. col. antepenult. fol. 401.* & licet annui reditus perpetui iuſta æſtimatio non ſit ſimilis prædiorum æſtimationi, quæ ex fructibus eorum deducitur, uerumtamen negari non poſſe, aptimam eſſe rationem deijudicandi iuſtum pretium reditus perpetui per ſimilitudinem, et proportionem iuſti pretij fundi, ſimilem reditum communiter (deductis expenſis) ex fructibus afferentis, ſcribit *Couar. variar. reſolut. libr. 3. capitulo 9. ſub num.* Secunda concluſio eſt, quod, cum prædicta regula, etſi rationabilis ſit, non ſit tuta, per ea, quæ adducunt *Medin. & Couar. in locis ſupra proxime citatis*, iuſtum pretium æſtimabatur illud, quod regionis moribus communiter eſt receptum, *Medin. vbi ſupr.* Extra autem has duas concluſiones uarię ſunt circa iuſtitiam prætij cenſus perpetui opiniones, quas late, et diſtincte recenſent *Couar. dict. capit. 9. numero 5. & ſeqq. & Ioan. Bapt. Lup. in leg. 2. §. 2. ſub numero 44. & 45. &*

ſeqq. verſ. anfertur. Codic. u. pact. inter empt. & Vendit. com-mun. 2. inter tract. diuerſor. tomo 7. folio 129. & confuſe, non diſtinguendo inter cenſum perpetuum, & redimibilem. *Tiraq. de retr. lign. §. 1. gloſſa 6. numero 17. & ſequent. verſ. quod autem & Foller. tract. de cenſibus in verbo, Vidiſtis enim. numero 1. & ſeqq. tomo 6. p. 2. folio* 153. uide eos.

81 Cenſus autem redimibilis iuſtum pretium duplex ſtatuitur: negatiuum ſcilicet, & affirmatiuum: negatiuum eſt certum, & determinatum, quod ſi non obſeruaretur, contractus cenſus non teneret; & hoc pretium ſunt decem pro vno, ita vt annuus cenſus vnius, ſi emeretur minori pretio, quam decem, cenſus non teneret, quia *Nicolai V. conſtitutio* conceſſit contractum cenſus, dummodo annuus cenſus decimam partem principalis recepti non excedat, vt retuli *ſupra ſub numer. 69.* & illa dictio, *dummodo*, qua præfata conſtitutio iterato vtitur, importat conditionem, ſeu formam, per ea, quæ ſcribit *Tiraq. de retr. lignag. §. 8. gl. 8. numer. 1.* ita ut ſi id, quod illa dictione adijcitur, non ſeruetur, actus ruat, *Stracch. tract. de mercatur. parte 4. tit. mand. numer. 8. tomo 6. part. 1. folio 300. & Tu V. conſtitutio de cenſibus*, quam hodie ſeruamus, nihil circa cenſus pretium diſponit, vt aduertit etiam *Nauar. cap. ſi fœnerauerit. ſub numer. 104. in 3. q. 14. quæſt. 3.* ergo præfatà *Nicolai conſtitutio* circà pretium remanſit, pretium affirmatiuum habet latitudinem: poteſt enim cenſus annuus vnius emi, non ſolum decem, ut dixi, ſed vndecim, duodecim, treſdecim, & quatuordecim, & plus, & minus, ſecundum temporis qualitatem, & prout partes fuerint concordes, & ſic ſcuti 10. annui redimis non poſſunt emi minori pretio, quam ſcut. 100 ſed bene poſſunt emi maiori, nempe ſcut. 110. vſque ad ſcut. 150. vt ſcripſi *ſupra ſub d. numer. 69.* & ita in effectu conſentiunt *Virg. de Boccat. tract. de cenſibus p. 3. num. 50. Verſ. iuſtum. & Ioan. Azor. d. tit. de cenſibus capit. 21. verſ. quarto quia. & ſeqq. col. 850. & c. 8. q. 4. col.* 82*.

Et ita pretio cenſus conſtituto, tres elicio opiniones, quanta debeat eſſe læſio in pretio cenſus, vt dicatur ultra dimidium. Prima ſit opinio, quod emptor cenſus dicatur læſus ultra dimidium iuſti pretij, quando annuum cenſum ſcutorum 10. emeret ſcutis 151. ſeu annuum cenſum ſcutorum quinque emeret ſcutis 76. & huius opinionis fundamentum eſt, quia læſio vltra dimidium iuſti pretij in emptore conſideratur, quando iuſto pretio additur medietas illius pretij iuſti, & aliquid vltra, utputa, ſi pretium iuſtum ſint 10. & emptor ſoluat 16 & ſic ſoluat vltra tertiam iuſti pretij, vt ex communi opinione ſecutus ſum *ſupra numero 6. reſtrict. 2. in fine*, vnde cenſendum eſt, quod *Nicolai V. in citata conſtitutione* non alia ratione ſtatuerit, annuum cenſum ſcutorum decem poſſe emi ſcut. 100. vſque ad ſcut. 140. & pluris, (quod ego intelligo vſque ad ſcut. 150. & non vltra) quià ſi expreſſiſſet, quod poſſet emi etiam ultra ſcut. 150. videbat, quod quodammodo erat emptio cum læſione vltra dimidium, & ſic *Nicolaus V.* videtur ſecutus opinionem, quam vltimo loco *retuli d. numer. 6. in fine*. Secunda ſit opinio, quod vltra dimidium dicatur, quando cenſus, ſcutorum quatuor emeretur ſcutis 100. quia cum annuus cenſus ſcutorum 10. poſſit emi, vti iuſto pretio, ſcutis 100. ſequitur, quod ſi emptor eodem pretio ſcutorum 100. emerit cenſum ſcutorum quinque, diceretur læſus ſolum vſque ad dimidium, & non ultra, ſecus autem ſi emerit cenſum ſcutorum quatuor, quia tunc eſſet læſus ultra dimidium iuſti prætij, quia quia ſoluiſſet duplicatum pretium, & ultra, ſi enim ſcutis 100. poteſt emi cenſus ſcutorum decem utique ſcutis 50. poteſt emi cenſus ſcutorum quinque: ergo ſi pro cenſu ſcutorum quatuor ſoluit ſcut. 100. ſoluit ultra duplum, hæcque ſecunda opinio procedit, attenta illa prima opinione, quam retuli *ſub d. numero 6. in fine*. Tertia ſit opinio, quod dicatur ultra dimidium, quando annuus cenſus ſcutorum duorum, & iuliorum quatuor emeretur ſcutis 100. quia ſi annuus cenſus ſcutorum quinque poteſt emi ſcut. 100. vti iuſto pretio: ergo tunc dicetur emptus cum læſione vltra dimidium, quando eodem pretio ſcutorum 100. erit emptus annuus reditus ſcutorum duorum iuliorum quatuor, quia læſio ultra dimidium ſtabit in vno iulio.

Sed tria ſunt adnotanda, & ſum expeditus a tota reſtrictione.

Primum, quod quicquid ſit de ueritate harum triũ opinionum, ſecunda (nempe, quod, empto annuo reditu ſcutorum quinque maiori pretio, quam ſcutis 100. & ſic, empto cenſu ſcutorum quatuor pretio ſcutorum 100. emptor dicatur læſus ultra dimidium) videtur amica praxi, & uſui, quia uidemus, cenſum ſcutorum quinque non emi maiori pretio, quam ſcutis 100.

Secundum; quod ego nondam uidi in praxi, quod emptor egerit ad reſciſſionem cenſus, ſeu ſupplementum iuſti pretij ex capite enormiſſimæ læſionis.

Tertium, quod dato, quod emptori competeret remedium *d. l. 2.* tamen quia pretium cenſus ſemper eſt notum omnibus, emptor diceretur ſcienter emiſſe, et conſequenter denegaretur ei hoc remedium, ſi uera eſt prima reſtrictio, quam *poſt 4. extenſ.* poſui *ſupr. ſub nu. 5.*

Reſtringe primo nunc ſecundam concluſionem 82 dum *ſupr. ſub nu. 72. & 76.* diximus, quod campſori, danti ad cambium, et emptori cenſus, non licet lædere in pretio campſuarium, & uenditorem, ut, loquendo de emente cenſum: hec concluſio paruam habeat partem in praxi, ut oſtendi *ſupra num. 71. verſ. ſed in hac* et loquendo in campſore, dum diximus, quod ei non licet emere ſcutos marcharum minori pretio, quam pro pretio taxato, ita ut ultra illud ei non liceat aliquid lucrari, reſtringe, inquam, formaliter, ut procedat ſequentibus caſibus, quia in his illud ultra eſſet licitum, etiam in mutuo, et conſequenter dat, quod in cambio ineſſet mutuum, erit licitum etiam in cambio.

Primus caſus eſt, quando id, in quo læditur campſuarius, qui accipit cambio, id eſt, quando id, quod campſor recipit ultra pretium iuſtum, non eſt pecunia æſtimabile, quia eiuſmodi lucrum poteſt ſine uitio uſuræ accipi, etiam ex mutuo, ut declarant *Card. de Turrecrem in cap. putant. ſub numero 2. in 3. concluſione 14. quæſt. 3. Ioan. de Anan. in cap. nauiganti ſub numero 20. Verſic. quærit etiam de Vſur. Medin. in ſuis tract. tom. 2. titulo de reb. per vſur. acquiſ. q. 1. col. 3. in fine, & 4. verſic. ſecundum inquirendum fol. 296. Sot. de iuſt. & iur. libro 6. quæſt. 1. art. 2. Verſic. ad hanc quæſtionem. concluſ. 3. colum. 2. fol. 533. Nauar. in man. confeſſ. capit. 17. de Vſura circa mutua. ſub nu. 206.*

Digitized by Google

numero 286. verſiculo dixi lucrum.& verſ.ſeq. nam Abb. dict.capitul.nauiganti.numero 2. 16. & 17.Ioann.de Anan. ſub numer.18.quæſt.4.& Ioan.Bapt.Lup.§.1.ideſt poſt præfationem,ſub numero 30.verſicul.ſed aduertendum. de vſur. inter tract.diuerſ.tomo 7.folio 137. Medin.dict.Verſicul.ſecundum inquirendum.Sot.d.artic.2.concluſ.1.colum.2. folio 533.& Nauar.d.cap.17.ſub numero 220.& ſeq.& quotquot ſunt ſcribunt, vſuram eſſe, quando id, quod ex pacto ultra ſortem accipitur, eſt pecunia æſtimabile, quia quod poteſt pecunia æſtimari, habetur pro pecunia,ut ex Ariſt. ſequuntur Laur.de Rodulph.in c.conſuluit.p.2.q.35.num.18.de vſur.inter tract.diuerſ.tom. 7.fol.23.& Io.de Anan.d.q.4.ſub nu.18.ſecus ergo,ſi id, quod ultra ſortem datur non ſit pecunia æſtimabile, & ita procedit iſte caſus.

83 Exemplifica primo hunc caſum, ſeu verius eiuſmodi lucrum,pecunia non exſtimabile,in lucro ſpirituale meriti, & gratiæ, iuxta illud in Euang. Matth. 19.in fine, centuplum accipiet. quod proprie non eſt uſura,licet aliquando metaphorice ſic dicatur, Nauar. ſub d.nu.206. ibi,dixi lucrum. & quod mutuans poſſit propter mutuum ſperare bona cęleſtia, & ſpiritualib ſcribit Medin.in ſuis trac.tom.2.tit.de reb.per vſur.acquiſ.d.uerſ.ſecundum inquirendum.fol.296.

84 Exemplifica ſecundo in lucro præſentationis, electionis,ſeu collationis beneficij, quia ſi quis mutuaret, et præſentetur, eligatur ad beneficium vel ut illud ſibi conferatur,committeret peccatum ſimoniç, quod eſt grauius uſura:non tamen committeret uſuram,Nauar. vbi ſupr.& hoc eſt, quod ſub alijs uerbis generalioribus dixit Sot.de iuſt.& iur.lib.9. q.1. artic. 2. poſt concluſionem tertiam.col.3.ibi,contra tertiam vero concluſionem.fol.534.

85 Ratio eſſet, quia delictum minus confunditur cũ maiori,ſi unum non poſſit committi ſine altero, Vital.tract.crim.tit.de inſult.percuſſ.defenſ.&c.n.22.& Clar. recept.ſent.lib.5.q.84.verſ.alius eſt caſus.

Exemplifica tertio in lucro beneuolentię, & amicitię,vtputa,cum quis mutuat,ſeu dat cambio,vt mutuatarij,ſeu campſuarij amicitiam, & beneuolentiam acquirat,quia cum amicitia ſuapte natura pecunia æſtimari non poſſit, licet aliqui pluris æſtimarent amicitiam, quam, mediante mutuo,acquirunt quam lucrum, quod vſurarius ex mutuo quæreret, Laur.de Rodulph.in capit.conſuluit par.2.q.35. numero 19. Vſur.inter tract.diuerſ. tomo 7.folio 23.Ioan.de Anan.in c. nauiganti.ſub num.20.verſic.quærit etiam.de vſur.Medin.d. q.1.verſ.ſecundum inquirendum,colum.3.& 4. Sot.d.art.2. col.3.ibi ſecundum æſtimationem humanam.fol.534.& Nauar.in man.conf.ſſ.c.17.ſub num.206. Verſ.dixi lucrum. & ſub nu.209.Io.Azor.de inſtit.moral.p.3.lib.5.tit.de vſur.c. 7.q.13.

86 Extende hanc exemplificationem, vt procedat etiam ſi mutuator mutuet eo pacto, ut mutuatarius ſit ei amicus,gratus,vel beneuolus,imò etiam ſi mutuatarium obliget ad exhibendum mutuatori ſigna amoris,et beneuolentiæ,inter amicos debita,et conſueta,ut ex Sot.in loco ſupra proxime citato, ſequitur Io. Azor.d.c.7.q.13.in fin.

Contra hanc extenſionem facit, quod de antidorali,naturalique obligatione non reducenda in obligationem ciuilem,ſcripſi infra nu.96.verſ.declara tu cogitabis,quia utraque opinio eſt probabilis.

87 Tempera eandem exemplificationem facit: vt ſit uera,dummodo mutuanti,præcipua intentio ſit mutuaret, vt acquirat beneuolẽtiam,et amicitiam ſimpliciter,licet ſecundario ex illa beneuolentia,& amicitia,aliquid ultra ſperet habere,quia hoc eſt licitũ, ſecus ſi precipua intentio ſit mutuandi, ut ex amicitia,et beneuolentia acquirat aliquid temporale, pecunia æſtimabile,utputa,ſi cuperem habere beneuolentiam, gratiam,& amorem Papæ,vel Imperatoris, vel alterius domini,ut poſſim conſequi caſtrum, beneficium, officium, et quid ſimile, ſi cuperem beneuolentiam alicuius aduocati famoſi,ut me defenderet, et ſimilia,et ideo iſtis mutuo, quia hoc non liceret,et eſſet peccatum,Laur.de Rodulph.Io.de Anan.& Nauar.in locis ſup.proxime citatis, et ideo,ſi iſte mutuatur aliquod lucrum faceret, teneretur illud reſtituere,ſed ſi lucrum non conſequitur, non poteſt teneri ad reſtitutionem, ſe remanet ſolum peccatum, quod ſola contritione deletur Laur.de Rodulph.& Io. de Anan.ibidem.Et dicitur mutuator ex amicitia,et beneuolentia lucrum principaliter ſperare, quando ſine iſta ſpe non mutuaret,et è conuerſo dicitur ſperare ſecundario, quando adhuc eſſet mutuaturus, Laur.de Rodulp.vbi ſupr.et tota hæc explanatio facilior eſt illa,quam tradit Sot.d.art.3.col.3. in fin.& col.4.fol. 534. et quando in caſu prædicto mutuator tenetur ad reſtitutionem, an etiam facere debeat mutuatario,uel pauperibus,ex quo mutuator non extorſit, uide Abb.in d.cap.nauiganti.ſub n.7.& alios, quos citaui infra nu 93.

Exemplifica quarto in eo, qui mutuat ruſtico, ut 88
eius poſſeſſionem colat,ſed ſoluit ei culturæ iuſtam mercedem,quia quamuis non eſſet mutuaturus, niſi ruſticus coleret, et ruſticus non coleret, niſi haberet mutuum, tamen non eſt vſura,Bald.in leg.rogaſti.§. ſi tibi col.2.ibi,ponamus ergo.ff.ſi cert.petat.Laur.de Rodul. in c.conſuluit.p.2.q.42.num.3.& ſeqq.de vſur.inter tractat. diuerſ.tomo 7.fol.24.& Io.de Anan.in c.nauiganti, ſub nu. 21.ibi ex prædictis.& num.22. de Vſur.Petr.de Vbal.tract. de duob.frat.p.4. ſub nu.8.q.3. ibi,& non de mercede quam dat.tomo 6.p.1.fol.139.in fin.Ant.de Roſel.tractat.de vſur. ſub nu.30.& 31.tomo 7.fol.67.imò mutuator hoc caſu nihil ultra ſortem recipit, cum ſoluat iuſtam mercedem,ſecus ſi ob mutuum nõ ſolueret iuſtam mercedem.

Contra hanc exemplificationis concluſionem te- 89
nent Nauar.d.c.17.num.220.Ioann.Bapt.Lup.in capit.nauiganti,§.1.id eſt,poſt prefationem.ſub num.30. Verſiculo,ſed aduertendum.iuncto,verſ.redeundo. in d.num.30. & plures alij,quos citat, & ſequitur Couar.Variar.reſolut.libro 3. capitulo 2.ſub numero 5. verſic.tertio tamen.ibi verum aduerſus,vbi in fine refert,& ſequitur, hanc eſſe communem opinionem,& veriorem, & ab hac contraria opinione non diſcedit Molin.de inſtit.tom.2.de contract.diſput.309. verſ circa mutuum.iuncto.verſ.communis tamen.col.254.et 253.Verum dicto verſ.circa mutuum, dat conſilium ad euitandam vſuram,ut non fiat mutuum ſed,fiat locatio operarum,ſoluta mercede anticipate.

Retenta hac communi contraria opinione,et ſuppoſito caſu locationis vineæ pro certa, & iuſta annua mercede ad annos 12. cum pacto, quod conductor teneatur locatori mutuare ſcut.800. reſtituendos conductori mutuanti in fine locationis, alias nõ reſtitutis, cenſeatur facta relocatio ad alios annos ſex,& ſic deinceps.

Infero huius caſus materiam, & quæ ſuper eo

ſcripſerunt conſulentes, congeſti *a Proſp. Farinac. conſ. 181. facti ſpecies. lib. 2.* defendentes hoc pactum ab uſura, eſſe reſoluenda cum hac diſtinctione.

Aut loquimur de primo pacto, quo conductor obligatur mutuare locatori, & concludo, pactum eſſe licitum, & conſequenter, mutuum non eſſe vſurarium, quia hoc mutuum eſt ad augendam mercedem locationis contra ipſum mutuantem, & non ad eam minuendam, ſicque obligatio ad mutuandum non eſt ad aliquam mutuantis utilitatem, ſed ad vtilitatem mutuatarij, quare locator locat, ut conductor ultra iuſtam mercedem mutuet, non autem conductor mutuat, ut locare locet pro minori mercede, quo caſu eſſet uſura, per ea, quæ dixi *ſupr. q. 1. nu. 401. & 408. & hic ſupra ſub nu. 82. verſ. finem*, quia mutuum non admittit lucrum pecunia æſtimabile, ideoque ſi in rei veritate præceſſiſſet inter eos tractatus de mutuo cum obligatione ad locandum, &, vt occultaretur vſura, conficerent contractum locationis, & adderent pactum prædictum de mutuando, attenderetur tractatus, & rei veritas, & non ſcripturæ ordo, ſed in dubio, & in foro exteriori: & ſuppoſito iuſto pretio mercedis, ſtandum eſt ſcripturæ, qua, vt dixi, excluditur vſura.

Aut loquimur de ſecundo pacto, quo locator non reſtituendo mutuum, obligatur relocare, donec reſtituerit mutuum, & in hoc membro diſtinctionis vrget difficultas.

Prima enim opinio erit, quod hoc pactum ſit uſurarium, quia obligat mutuatarium ad ineundum cum mutuatore alium contractum, quam contractũ ſimplicis pignoris, ſeu aſſecurationis, nam obligat ad contractũ locationis, qui habet manifeſtam differentiam cum contractu pignoris, ſi quidem de natura pignoris, ſeu alterius ſimplici aſſecurationis eſt, vt mutuator ex pignore, ſeu aſſecuratione non conſequatur aliam utilitatem, quam cautionem ſui crediti; at de natura locationis eſt, ut ex illo contractu oriatur vtilitas, & lucrum, hac enim ſpe uterque contrahens contrahi: imò ipſa obligatio ad locandum eſt pretio æſtimabilis, & conſequenter mutuum eſt vſurarium ex mente communis opinionis, quam retinui *ſupr. verſ. contra*.

Confirmatur hæc opinio, quia etſi pactum legis commiſſoriæ ſit reprobatum inter debitorem, & creditorem, ut dixi *ſupra quæſt. 1. ſub numer. 503.* & ſecundum communem opinionem ſit licitum, quando paciſcitur, vt, mutuatario non ſoluente mutuum infra tempus conuentum, pignus datum cedere debeat in ſolutum, ſeu uendi pro iuſto pretio ipſi mutuatori, tamen opinio contraria, quod adhuc non ſit licitum, uidetur probabilior, cum illud ius vendendi, & acquirendi rem debitoris etiam ob iuſtum pretium, ſit ipſi creditori lucrum conſiderabile, quamuis hanc opinionem, retenta contraria communi, reprobet *Couar. Var. reſolut. libr. 3. c. 2. nu. 7. verſus finem*.

Secunda opinio contraria, quod hoc pactum ſit licitum, ſuadetur ex communi opinione, adducta in præcedenti confirmatione, nam ſi mutuator poteſt obligare mutuatarium ad reluendum pignus infra certum tempus, ita vt, ſi illud non reluerit, teneatur ei pignus uendere pro iuſto pretio; ergo poteſt etiam eum obligare ad relocandum pro iuſta mercede.

Corroboratur primo hæc ſecunda opinio, quia illa obligatio non eſt ad acquirendum aliquid vltra ſortem mutuatam, ſed eſt ad facilitandam exactionem mutui, & reddendum ſecuriorem mutuatorem, ſed eiuſmodi obligatio eſt licita, vt uidentur ſentire, *Bal. in l. 11. rogaſti, §. ſi tibi. in fine, Salyc. ſub nu. 6. et 7. Iaſ. nu. 10. & alij ff. ſi cert. pet. Io. de Anan. in c. vlt. ſub nu. 19. ibi, aliquando apponitur aliquod pactum. nu. 20. de vſur. & Couar. d. c. 2. nu. 7. in fin.*

Corroboratur ſecundo (& tendit ad maiorem huius primæ explicationem) quia obligatio ad uendendum pignus, ſeu relocandum contrahitur principaliter ad effectum, ut mutuator ſit ſecurus, & cautus de futura reſtitutionem mutui, & licet in cõſequentiam ſequatur illa acquiſitio, ſeu lucrum: tamẽ intentio mutuatoris, et mutuatarij eſt ſolum circa aſſecurationem, hæcque intentio principalis, quæ in iuſta, & licita, debet attendi, & non id, quod neceſſario inde uenit in conſequentiam, per ea, quæ in alio propoſito ſecutus ſum *in meo tr. de iud. cauſ. libr. 2. c. 2. nu. 173. & 296. verſ. ratio*, ideoque licet vulnera, et homicidium ſint ſtrictiſſime prohibita, tamen ſi veniant in neceſſariam conſequentiam permiſſæ defenſionis, non conſiderantur.

Pro faciliori intelligentia, & ſolutione diſtinguo duos caſus.

Primus eſt, quando contrahitur principaliter mutuum, et in eo mutuator obligat mutuatarium ſimpliciter ad aliquem contractum diuerſum ab aſſecuratione mutui, utputa, obligat ad uendendum, ſeu locandum ipſi mutuatori et iſto caſu dico, mutuum eſſe vſurarium, quamuis venditio, et locatio fieri debeat pro iuſto pretio, per ea, quæ ſcripſi *ſupr. exemplificatione*, et ita procedat prima opinio.

Secundus caſus eſt, quando mutuator non obligat ſimpliciter mutuatarium, ſed obligat in caſu nõ reſtitutionis mutui; & iſte caſus eſt ille idem, de quo *ſupra in ſecundo membro diſtinctionis, verſ. aut loquimur de ſecundo pacto* ideoque militant hic illæ eædem duæ pugnantes opiniones, quarum, ut hic tutiorem eligamus, diſtinguo.

Vel loquimur in foro interiori, et dico, quod ſi intentio mutuatoris verſatur ſolum circa aſſecurationem mutui, vt dicebam ſupra in 2. corroboratione, pactum eſt licitum; ſecus ſi intentio mutuatoris uerſabatur ſolum circa acquiſitionem iuris, ad emẽdum pignus, ſed ſimulabat, quod intendebat ſolum aſſecurationem, quia tunc coram Deo eſſet uſura.

Vel loquimur in foro exteriori, et dico, inhærendum eſſe ſecundæ opinioni, quod pactum ſit licitum, quia etſi adducta pro ea in prima, & ſecunda corroboratione facile euerti poſſint, ſiquidem *Doct. citati* pro prima corroboratione loquuntur in ſimplici aſſecuratione, nempe, quando mutuatarius obligatur ad præſtationem fideiuſſoris, vel dationem pignoris, vel ad ueniendum ad iudicium, et recipiendum in ſe præceptum de ſoluendo, & caſus noſter habet mixturam acquiſitionis, vt dixi, & ratio adducta pro ſecunda confirmatione non uidetur bona, quia facile mutuatores traherentur ad ſimulandam obligationem pro aſſecuratione, ſicque aperiretur uia uſurarum fraudibus, quibus lex poſitiua obuiat, prohibendo quandoque etiam contractum, qui remota fraude, eſſet licitus, quare ſicut ſub ſimulata defenſione non licet uulnerare, & interficere,

re, & debet lex, ſi poſſet omni conatu ſimulationi obſtáte itá etiam non licet mutuare cum obligatione ad aliam lucratoriam acquiſitionem ſub ſimulata aſſecuratione mutui, huicque ſimulatę aſſecurationi debet lex radicitus ſe opponere.

Tamen, ijs euerſis, remanet hoc aliud fundamentum, quia pactum, quod ſi mutuatárius infra certũ tempus conuentum non reſtituat mutuum, res mutuatori data pro pignore, ſeu hypotheca, efficiatur ipſius mutuatoris, et cedat in ſolutum pro debito, eſt pactum legis commiſſoriæ, vt declarant *Nic. Vall. trac. de reb. dub. rubr. inter pign. d tionem, &c. numero 15. tomo 18. folio 332. Ioann. Guter. tractat. de contro. iur. cap. 32. numero 1. tomo 6. par. 2. folio 78. & communiter omnes*, et hoc pactum eſt licitum, quando adijcitur, quod cedat in ſolutum pro iuſto pretio, ut ex communi opinione referunt, et ſequuntur *Couar. d. c. 2. n. 7. verſus finem Io. Bapt. Lup. in l. 2. comment. 2. in præfat. n. 21. C. de pact. int. empt. & vendit. inter trac. diuerſ. tomo 7. fol. 126. & Io. Gut. d. c. 32. nu. 4.* reprobatá contrária *Caroli Molinei* opinione, et hoc pactum, quod in caſu non reſtitutionis mutui cenſeatur facta relocatio, in effectu eſt idem dum pacto legis commiſſoriæ, et ſupponimus mercedem locationis eſſe iuſtam. *Ergo &c.*

Ratio differentiæ inter primum, et ſecundum caſum, de quibus *ſupra verſ. primus, & verſ. ſecundus.* eſt euidens, tum quia in primo caſu mutuatarius obligatur abſolute, et ſimpliciter ad uendendum mutuatori, át in ſecundo remanet in facultate mutuatárij elidere obligationem, reſtituendo mutuum, tum quia euidentia primi caſus ſe habet ad nouám ácquiſitionem, at euidentia ſecundi caſus ſe habet, ut, completo tempore mutui, mutuator conſequatur ſolutionem, quaſi per viam compenſationis, ſine alio labore.

Firmatá communi opinione, quod páctum legis commiſſoriæ ſit licitum, quando pignus non remanet emptum, ſeu datum in ſolutum pro ſumma mutuata, ſed pro iuſto pretio, quo pignus æſtimabitur, cum plerumque mutuatores accipiant pignus maioris ualoris, quam ſit mutuum.

Intellige primo eam, ut procedát de plano de iure ciuili, quod inuitum toleтabat aliquando uſuras vt dixi *ſupr. nu. 45.* ſed de iure diuino, et canonico poſſet adhuc de ea dubitari, quia in effectu non ſolum prouidetur aſſecurationi, cui ſatis dicitur prouiſum per donationem pignoris, ſed ſit alius contractu acquiſitiuus, ſine quo bene poſſet ſtáre mutuum etiam aſſecuratum, cum mutuatori pateat via ád ágendum pro ſolutione, et interim poſſet incumbere pignori.

Intellige ſecundo, quod etſi poſſit procedere in pacto legis commiſſoriæ, cum obligatione tamen, ut mutuator ſoluat iuſtum pretium, vt dixi, tamen ſi eſſet ſimplex pactum legis commiſſoriæ, nempe, vt pignus remaneat mutuatori emptum pro pecunia mutuatá, eſſet illicitum, etiam ſi pecunia mutuata aſcenderet ád iuſtum pretium, quod tunc non eſſet definitum, imò etiam ſi pecunia mutuata excederet iuſtum pretium, et moueor, quia licet lex, quę prohibet hoc pactum pro ſumma mutuata, fundetur in eo, quod fere ſemper contingat, ut pignoris ualor excedat ſummam mutuatam, et hoc fundamẽtum ceſſet in caſu, quo ſupponimus, mutuum eſſe æquale: vel maius iuſto pretio pignoris: tamen virtus legis, cum ſit ad obuiandum uſurarum fraudibus, habet locum, inſpecto foro exteriori, etiam in cá ſu in quo ceſsat ratio legis, ſecundum ea, quæ ſcribunt *Doct.* quos in alijs propoſui et *qui ſupra q. 1. ſub num. 510. verſic. prima, & numer. 540. in ſexto argumento*, lex enim ad ea, quæ frequentet, et facile, non ad ea, quæ raro eueniunt aptatur, quia quę ſemel, aut bis accidunt, contemnunt legiſlatores. *l. 5. nam, ad ca. ff. de leg.*

Et conſequenter ex his poſset motiuari, quod illud pactum relocándi pro eadem mercede niſi locator reſtitueret mutuum, non ſit licitum, cum deberet cõpactum relocándi, pro ea mercede, quæ á peritis æſtimabitur iuſta.

Declara nunc eándem contrariam opinionem quam retinui *ſupr. verſ. contra*, vt mutuator ex hac uſura non perdat mutuum, neque teneatur ad aliud, quam ad reſtitutionem illius, quod arbitrio boni uiri æſtimábitur illus onus iniuſtum, ſi fuerit executioni mandatum, alias teneretur ſolum ab illo onere liberare ipſum mutuatatarium, prout declaraui *ſupra q. 1. ſub nu. 505. declar. 2.*

Exemplifica quinto, quándo mutuátor mutuat cum pacto, quod mutuatárius reſtituat non ſolum mutuatum, ſed reddat eidem mutuatori aliud, quod mutuatarius ei debebát ex alia cauſa, vt explicaui *ſup. ampl. 8. num. 275. & 276. & infra ampl. 19. ſub nu. 119. Verſic. ſubinfero.* 90

Declara hanc exemplificátionem, ut procedat, cõcurrentibus duobus requiſitis, et non álias, primo enim requiritur, quod debitum ſit liquidum, ſecundo, quod ſit debitum ex iuſtitia, alias eſſet uſura, *Molin. de iuſt. tom. 2. de contrac. diſp. 309. verſ. primum, & verſ. ſecundum. col. 252.*

Exemplifica ſexto in eo, qui mutuat, ut mutuatátius inſtruat ipſum mutuantem, vel eius filium, aut intercedat pro eo apud Deum, vel pro eo erat Romam, item in domino molendini, ſeu furni, qui mutuat, ut mutuatarius eat ád eius molendinum, ſeu furnum, idem in doctore, qui mutuat ſcolaribus, ut intrent ſecum ſcholas, indeque dominus molendini, ſeu furni aliquod lucrum conſequuntur, cum & alij ad illud propterea accedant, & Doctor famam maiorem conſequitur, & ex fámá maius ſalarium, quia etſi iſti non eſſent alias mutuaturi, tamen cum mutuatárij et hoc damnum non conſequantur non videtur uſura, ſecundum eos, quos citant, ſed non ſequuntur *Nauar. in man. conf. ſſ. c. 17. ſub n. 220. verſ. 91. & Io. Bapt. Lup. in c. nauiganti. §. 1. idest, poſt præfationem, ſub nu. 30. verſ. ſimiliter de Vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 137.* 91

Contra hanc exemplificátionem tenent *Abb. in d. cap. nauiganti, num. 16. & 17. Cald. r. ſub numero 34. quæſt. 5. ibi, & per prædicta. Ioan. de Anan. ſub num. 18. ibi, ex prædictis ſoluitur. & Ioann. Bapt. Lup. d. §. 1. ſub numero 30. verſ. ſ d aduertendũ. de vſur. Petr. de Vbal. tractat. de duobus fratr. part. 4. q. 3. num. 8. Sot. de iuſt. & iur. libro 6. quæſt. 1. artic. 2. colum. 7. initio, folio 536. Nauar. vbi ſupra*, & ante hos *Laur. de Rodulph. in c. conſuluit, par. 2. quæſ. 35. numero 17. & 18. & q. 38. numero 21. de Vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 23.* & quod mutuans cum pacto, quod mutuatárius emat de officina ipſius mutuatoris, acquirendo ex hoc mutuo hanc nouám obligationem, committat uſuram, ſcribit *Medin. in ſuis tractat. tomo 2. tit. de rebus per vſur. at quiſ. q. 1. Verſicul. ſed contra col. 5.* 92

*col.5.in fine,fol.*297.et l.cius *q.4.verſic.tum etiam colum.* 9. *fol.*339. & quod ſi dominus alicuius molendini mutuauerit piſtori, vel alteri, vt molat in ſuo molendino,ſit mutuum uſurarium, quia accipit vltra ſortem,auferendo libertatem mutuatario molendi alibi;ſed ſi mutuatarius ex hoc non ſit læſus, mutuator non reneatur ad reſtitutionem, &c. ſcribit *Guid. Pap.tract.de vſur.numero* 14. *tomo* 7. *folio* 72. &, quod uſurarium ſit mutuum: quo obligatur medicus ad curandum ægrotos mutuatoris temporibus debitis iuſto pretio, & mercede, tanta videlicet, quanta alij medici ægrotos curare conſueuerunt, ſimiliterque vſurarium ſit mutuum, quo ruſticus mutuatarius obligatur reſtituere mutuum; metendo mutuatoris, ſegetes, aut putando vites, aut denique colendo agros iuſta, & debita mercede, compenſata mercede cum mutuo, ſcribit *Io.Azor.de inſtitut. moral.parte* 3. *libro* 7. *titulo de mutuo.capitulo* 7. *quæſtione* 1.*verſiculo dicendum exiſtimo.*& quod miſeri Doctores, qui pecuniam mutuant ſcholaribus, vt ſecum intrent, vt ipſe Doctor maiorem famam acquirat cõmittanr vſuram,& maxime quando faciunt in detrimentum famæ Doctoris,ſecus concurrentis, ſcribit *Ant.de Roſel.trac.de vſur.nu.*27.*tom.*7.*fol.*66.& pro hac opinione contra iſtam ſextam exemplificationem facit,quod in difficilioribus caſibus ſcribit *Sot.d.art.* 2.*col.*6.*ibi,imò vero,neque in pactum ducere, vt mutuatarius faciat eleemoſynas,fol.*535.

93 Et quando dominus molendini, ſeu furni, & doctor tenerentur in caſu prędicto ad reſtitutionem, an eam facere debeant mutuatarijs,vel pauperibus, vide *Lau.de Rodulph.in cap.conſuluit.p.*2.*q.*40.*&* 41. *nu.* 1.*de vſur.inter tractat. diuerſ.tomo* 7. *folio* 23. *Abb.in cap. nauiganti.ſub num.*17.*& Io.de Anan.ſub nu.*18.*&* 19. *eod. & Nauar.in man.confeſſ.cap.*17.*nu.*220.*nonageſimo primo,* & late *Io.Azor.de inſtit.moral.p.*3.*libro* 7.*tit.de mutuo,c.* 7.*q.*3.*&* 4.

Declara hanc contrariam ſententiam, prout declaraui *ſupr.q.*1.*ſub nu.*505.*declar.*2.

94 Et hæc de primo caſu poſito *ſupr.ſub nu.*82.

Secundus caſus eſt, quando id, in quo læditiur campſuarius, ideſt, quando id, quod campſor accipit vltra iuſtum pretium, non uenit principaliter, neque expectatur tanquam iure debitum ex cambio; ſed uenit tanquam anridorale, & remuneratorium de gratia, & non de iuſtitia debitum, vt, loquendo in mutuo, ſcribunt *Gloſſ in cap.*10. *conſuluit in verbo, ſperantes de vſur.Cardin.de Turrecrem.in capit.putant.ſub num.*3. *in* 2. *concl.*14.*q.*3. *Nauar.in manual.confeſſ.capit.*17. *de vſura circa mutua.ſub numero* 209. *verſ.in decimo,& vndecimo.& communiter omnes in diuerſis locis,* quare ſi mutuator ducatur ad mutuandum ſine aliqua ſpe lucri, & ex ſola charitate proximi, vt fieri debet, ſi poſtea mutuatarius hac contemplatione aliquid mutuatori donabit, & ipſe recipiat credens, illum pure donare: nec apparet, vnde oppoſitum credere debuiſſet, certe, his concurrentibus, hoc lucrum donatum non eſt uſura, *Anton.de Roſel.tractat. de vſur.numero* 20.*verſ.rurſus.tomo* 7. *folio* 67. &, quod mutuator poſſit ſine pacto a mutuatario gratis oblatum capere vltra ſortem, ſed cauere debeat mutuator a parua intentione, quia, ſi eam mutuando habuiſſet, teneretur in foro penitentiali illud reſtituere, ſcribit *Hoſt.in ſumm.tit.de vſur.*§.*an aliquo caſu, verſicul.tertio quando fall.*3. & hanc eſſe communem opinionem, quod mutuator poſſit a mutuatario aliquid gratis, & liberaliter ſibi donatum accipere, teſtatur,& ſequitur *Io.Azor.de inſtit.moral.par.*9. *libro* 7.*tit.de mutuo,capit.*8.*caſu* 11. & probatur ex eo,quia liceat non deceat Epiſcopum, manum, quam ordinando imponit, vendere,tamen ſi is, qui fuerit ordinatus, non ex placito, neque exactus neque petitus aliquid gratiæ tantummodo cauſa dare uoluerit, hoc poteſt licite accipi, cum eiuſmodi donatio non ex ambientis petitione proceſſerit *c.*4. *ſicut epiſcopum,*1.*q.*2.

Ratio eſt,quia lex Euangelica in illis uerbis, *nihil* 95
*inde ſperantes,*prohibet ſperari, ſeu expectari lucrum: ſicque,vt committatur uſura, opus eſt,quod mutuator ſperet ſiue ab initio mutui, ſiue poſt, Ant.de Roſel.*d.tract.de vſur.nu.*39.Ergo, vbi mutuatarius donat ſine ſpe mutuatoris,non eſt vſura.

Declara reſtringendo, quod dixi in hoc ſecundo 96
caſu ut non procedat, quando mutuator hanc antidotalem, naturalemque obligationem reduceret in obligationem ciuilem, quia eſſet vſura, Cardin. de Turrecrem.*in capit.ſi fœnerauerit.numero* 5.*verſus fin. ibi,inſuper ſi mutuans paciſcatur &c.*14.*quæſtione* 3. *Medin. in ſuis tract.tomo* 2. *tit.de reb.per vſur.acquiſ.quæſtione* 1. *verſ.ſed contra.col.*5.*in fine, folio* 297. & latius *verſicul.reſpondetur, Sot.de iuſt.& iur.lib.*6.*quæſt.*1. *artic.*2. *verſiculo reſtat ergo, ibi, ad quartum ergo.colum.*11. *folio* 538. *Ioann. Bapt.Lup.in capit.nauigant.*§.1.*ideſt, poſt præfationem, in fine,ſub numer.*30. *verſ.ex quibus de vſur.inter tractat.diuerſor.tomo* 7.*folio* 137. *&, alijs citatis*, hanc eſſe communiter receptam,& multo uerio rem, quia illa obligatio ciuilis ad remunerandum eſt pecunia æſtimabilis,ſcribit Ioan. Azor.*de inſtitut. moral.parte* 3.*lib.* 5.*tit.de vſur.cap.*7.*quæſt.*1.*verſ.altera eſt opinio*, & quod ideireo ſi mutuator obliget mutuatarium ad ſibi remutuandum,ſit mutuum uſurarium ex quo iſta obligatio eſt pecunia æſtimabilis ſcribit Sot.*in loco ſupra prox.citato.*

Subdeclara hanc declarationem, ut, ſecluſo pa- 97
cto, ſeu obligatione ciuili, liceat mutuatori petere mutuatario, ut iure gratitudinis,& honeſtatis in caſu occurrenti, cum ipſe indiguerit, velit ſibi remutuare, Couar.*var.reſol.libro* 3.*cap.*2.*ſub num.*5.*verſiculo tertio tamen.circa medium,& Ioan.Azor.in loco ſupra proxime citato.*

Tertius caſus eſt, quando mutuatarius nihil pe- 98
nitus mutuatori reſtitui ultra ſortem, ſibi mutuo datam,ſicque mutuum eſt undique gratis, & abſolutam continet charitatem ex parte mutuatarij, & ex parte mandantis mutuo dari, licet mutuator aliunde propter illud mutuum lucrum, et quidem magnum conſequatur, vt puta, cum teſtatur legat alicui campſori domum, ſi hęredi mutuauerit centum,quia iſto caſu campſor poteſt licite mutuare illa centum, vt conſequatur domum, Anton.de Roſel.*tractat.de vſur.numero* 19. *verſ.alius vero, & num.* 41 *tractat.de vſur.inter tractat.diuerſor. tomo* 7. *folio* 67. *&* 68. quare a fortiori ſi quis donaret, uel legaret alicui mille ſub iſta conditione, ſeu hoc onere adiecto, vt iſte donatarius, legatarius teneatur ſingulis annis mutuare gratis, et amore centum pauperibus, nulli dubium erit, quod iſte poterit acceptare donationem, ſeu legatum,et mutuare ſine ullo ſerupulo vſuræ ineſt enim in hoc mutuo utilitas mutuatarij,et qui mandauit mutuum, bene exercet

cha-

charitatem: & in hoc eſt fun lata lex Euangelica.

99 Quarto caſus eſt, quando id, quod à mutuatario accipit mutuator vltra ſortem, non læ lit mutuatarium, & mutuatorem conſeruat indemnem, vt in caſu, quem poſui *ſupra ampl.8. ſub num.275. & 276.*

100 Quintus caſus eſt, quando id, quod mutuator accipit vltra ſortem, procedit ex re ipſa mutuo data, & ſic mutuator recipit plus, ſed non vltra ſortem, vt in primo, ſecundo, & tertio caſu, quos poſui *ſupra q.1.num.409.415.422. & ſeqq.*

Reliquos caſus, ſi qui ſunt, collige, ſi potes, ex his, quæ ſcripſi *d.q.1.numer.439. & ſeqq. in 4. & ſequentibus caſibus.*

101 Reſtringe ſecundo, vt non procedat, quando in cambio eſſent tria pretia: nempe ſummum, medium, & infimum, quia tunc campſor poteſt excedere infimum, & medium, dummodo non excedat ſummum, quia quodlibet iſtorum dicitur pretium iuſtum, vt in re vendendá ſcribunt Sot. *de iuſtit. & iure lib.6.quæſt.2.artic.3.col.3.initio.fol.568. Couar. var. reſol. lib.2.cap.3.num.1. Nauar.in man.confeſ.cap.17.de peccato vſuræ circa mutua.num.228. Verſ. idem de eo. & num.241. verſ. centeſimoſexto. & capit.23.de auaritia, &c. num.79. verſ. tertio quod. & in cap. ſi fœnerau eris. initio. num.5. Verſ. quarto notc. verſus finem, 14. quæſt.3. & alij*, quos citat, & ſequitur Boninſ. *tractat. de Vendit. ad temp. capit.7. ſub num.2.3. & ſeqq.* & dixi *ſupra quæſt.1. num.566.* & quod vendens ad tempus cariori pretio, quam præſenti pecunia, non dicatur illicite vendere, dummodo nó excedat ſummum pretium intra iuſtum pretij latitudinē, tenent omnes, vt ſequitur Ioan. Azor. *de inſtitut. moral. par.3 lib.8.tit.de empt. & vend. capit.8. initio. verſ. in primis. col.642.* quare iniuſtum pretiū diceretur, quando excederet ſummum, vel infimum.

102 Ratio huius reſtrictionis eſt, quia hoc pretium, quod non eſt lege poſitum, non eſt indiuiſibile, ſed habet latitudinem; cum iuſtitia & prudentia humana illas omnes circunſtantias, & qualitates rei vendendæ non valeat ita metiri, vt pretij metam poſſit inde punctualiter attingere. Sot. *de iuſt. & iur. lib.6. q.2. artic.3. colum.3. circa initium. fol.568.* Imò addo, individua eiuſdem ſpeciei eſſe varia in bonitate et in intrinſeca, & illas circunſtantias, à quibus ſumi debet iuſtitia, eſſe inſtabiles, & inter ſe multum aliquādo differre; & adde quæ ſcripſi *ſupra ſub nu.56.*

Sed horum pretium quod attendi debeat, quando agitur de læſione, vide *ſupra numero 40. ſub declar. 4.*

103 Infero extendendo hanc reſtrictionem, non ſolum non iniuſte cambire eos, qui, pretio, à lege non taxato, cambiunt pro maiori, uel minori pretio intra latitudinem, ſed neque eos, qui, etiam taxato pretio, excedunt ſupra, uel infra, eſſeque tutos etiam in foro conſcientiæ, in terminis tamen, in quibus locutus ſum *ſup. ſub num.67. & 68. & ſub num. 75. verſ. in foro.* ubi uideas.

Et hæc de quarta declaratione, poſita *ſupra nu.67.*

104 Declará quintò (& in hac declaratione attingo læſionem, procedentem ex facto tertij; ſiquidem hueuſque egi de læſione, procedente ex facto partium,) ut læſio, procedens ex facto tertij, ſufficiat ad reſcindendum contractum, ſeu actum, etiam ſi ſit infra dimidiam, quia hæc non eſt ita tolerabilis, ſicut illa, quæ procedit ex facto ipſorum principaliū.

Quære quantá ſuffi iat læſio, proce lens ex laudo ſeu arbitramento arbitri, & arbitratoris, & quá petí poſſit reductio ad arbitrium boni uiri, uide *in meo tractat. de iudic. cauſ. & c. lib.2. cap.2. nu.449. & ſeqq.*

Et quid in uenditione, facta per procuratorem, 105 uide Ant. Burg. *in c. cum cauſa. ſub num.24. de empt. & vend. & Gabr. in concluſ. lib.3. tit. de empt. & vend. concl. 1. nu.26. & ſeqq. ampl.11.*

Et quid in datione in ſolutum, factá per iu lice, 106 uide eoſdem Ant. Burg. *in d. cap. cum cauſa. numer. 45. & Gabr. d. concl.1. in limit.5. num.64. & 65. verſ. declara tamen.* & de datione nominis debitoris in ſolutum, adde quæ ſcripſi *s. ſeq. gloſ.5. num.280. & ſeqq.* & præſertim *num.282.*

Declara ſexto, ut iuſtitiá pretij cambij, in quo 107 nummularius pecuniam accipit, alibi reſtituturus, ſeu dat, alibi recepturus, non reguletur ab æquiualentia numiſmatum, quæ commutantur, ſed ab impenſis, laboribus, et periculis, quæ nummularius ſubit; et proinde nummularius lucrum accipit, etiam ſi pluris ualeat pecunias in loco, ubi accipit, quam in loco, ubi reſtituit, quia quamuis recipiat plus, quam ſit ſolututus alibi, tamen ſuo periculo, labore, et impenſis pecuniam alterius ex uno loco in alium portat, et obſequium præſtat, et Reipub. utile negotium gerit: item lucrum accipit, etiam ſi minoris ualeat pecunia in loco, ubi dat, quam in loco, ubi recipit, quia licet minus det, quam ſit recepturus, tamen ipſe inſeruit in dandis pecunijs, ubi ille in liget, ſuamque operam, et induſtriam ponit, in obeūdo officio, et ſuam pecuniam præſentem dat pro longe diſtanti, quæ ſolet minoris æſtimari, unde quando prius accipit, lucratur, quia ſuſcipit onus portatoris, quando uero prius dat, lucratur, quia pecuniam præſentem pluris æſtimat, quam abſentem, ex quo illā poſtea reducere intendit, et conſequenter in impoſitione pretij nulla habetur ratio inæqualitatis numiſmatum: ſicut in ſimili, ſi Hiſpanus, commorans in Sicilia, daret Siculo in Sicilia centū tritici modios, et Siculus ille daret Hiſpano totidē modios tritici, quos habet in Hiſpania, æqua eſſet permutatio, quia Siculus labore, impenſis, et periculo triticum, quod habet in Hiſpania, in Siciliam ueheret, et Hiſpanus in Hiſpaniam, quod haber in Sicilia, et ideo nulla habetur ratio, quod triticum pluris in Hiſpania, quam in Sicilia æſtimetur. Ioann. Azor. *de inſtitut. moral. par.3. lib.10. tit. de camb. capit.7. verſ. at cæteri.* & *verſ. ſeqq. colum.874.* et quare campſori, ſiue prius recipiat, debeatur merces, uide etiam *ſup. q.1. ſub numer.425. in fine. & 426. & hac eadem q. par. præced. ſub num.49. & 90.*

Contra hanc declarationem, in eo, quod ait, nu- 108 miſmatum æquiualentiam non attendi, oppono, quia quod cambitio debeat regulari etiam ab æquiualentia numiſmatum, aliás cambitio ſit iniuſta, et uſuraria, tenet Sot. *de iuſt. & iur. lib.6. quæſt.12. art.1. concl.3. colum.3. & 4. in reſponſione ad 1. argumentum. fol. 614 & 615. & articul.2.* ubi pluribus in locis oſtendit, in cambio habendam eſſe rationem copiæ, et inopiæ monetæ loci, et ſecutus ſum *par. præced. nu.48.*

Confirmatur primo hæc contraria opinio, quia cambium, ſiue ſit emptio, & venditio, ſiue ſit permutatio iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra quæſt.4. num.21. & 18. in 4. & 3. opin.* debet ſemper in ſe habere iuſtitiam commutatiuam, per ea, quæ dixi *infra §.6. gl. ff. 1. ſub num 41.* & eam non haberet, ſi haberetur ſolum ratio laborum, & impenſarum, & non haberetur ratio

tio inæqualitatis nimiſmatum ratione locorũ. Ergo.

109 Confirmatur ſecũdo, quia Azor. pro declaratione, quam ipſe ſequitur, citat quidem auctores, ſed non loca, & ſimile quod adducit de commutatione tritici Hiſpaniam, & Siciliam, non exiſtimo verum: finge enim, quod modius tritici in Sicilia valeat ſcuto vno, & in Hiſpania ſcutis tribus: certe abſurdum eſt dicere, quod inter Siculum, & Hiſpanum eſſet æqua commutatio, ſi vnus eorum daret centum modios alteri in Hiſpania, & alter alteri centum in Sicilia, imò hoc eſt de diametro contra doctrinam Soti, & aliorum, quos ſecutus ſum *par. præceden. ſub numer.* 48. dum dicunt, iuſtam eſſe commutationem, ſi vbi adeſt inopia detur vnus, vt vbi adeſt copia recipiantur duo, ſi in loco dationis tanti valeat vnus, quanti in loco receptionis duo: neq. conſiderandi ſunt labores, & ſumptus in tranſportatione formali, & reali, quam quiſque eorum faceret, vt conſiderat Azor. ſed alia via procedendum eſt, quia, habens centum modios tritici in Hiſpania, poſſet illud vendere, & ex parte pretij emere centũ modios in Sicilia, ſuppoſito commercio inter vnũ, & aliud Regnum, quare non eſt conſideranda tranſportatio vera, & realis, quia illa non fieret, ſed eſt conſideranda venditio tritici in Hiſpania, & emptio in Sicilia, quia ita fieret: Abſurdum proinde nõ exiſtimo, quod nummularius poſſit in Belgio dare ſcut. 25. vt recipiat ſcut. 100. in Indijs: hoc enim admitto, quia poſſet ratione copiæ, et inopiæ inter vnum, et alterum locum eſſe æqua commutatio: ſed quod deinde nummularius det in Indijs ſcut. 100. vt totidem habeat in Belgio, et quod vlterius pro vtroque cambio habeat idem lucrum ratione impenſarum, et laborum, hoc exiſtimo abſurdum.

Infero magis explicando, et quaſi conciliando, quod etſi campſori debeatur merces laboris, et debeantur expenſæ, et periculi pretium, ſiue moneta ſit æqualis, ſiue inæqualis, et ſiue nummularius prius accipiat, ſiue prius det, quia ſemper in eo conſiderantur labor, et impenſe, vt dixi *par. præced. ſub numer.* 49. *& hac ead. par. ampl.* 6. *numer.* 9. et ita procedat declaratio.

Tamen quando nummularius mercedem illam retinet, ſemper obſeruat monetæ valorem, currentem in plateis, pro quibus fit cambium, et ualor ille ſumitur ex æqualitate, et inequalitate copiæ, et inopiæ pecuniæ, et ex æqualitate, et inequalitate bonitatis nimiſmatum, quo valore conſiderato, ſeruari debet iuſtitia commutatiua permutationis pecuniarum, & inde ſumi iuſtitia mercedis nummularij, & ita procedit opinio contra declarationem.

110 Declara ſeptimo, reſtringendo eandem ampliationem, poſitam *ſupra numer.* 1. dum diximus, licitum eſſe contrahentibus ſe decipere, eo tamen modo, quo declarauimus poſtea *num.* 2. *& ſeqq.* vt procedat circa valorem, & pretium rei, vt hucuſque locuti ſumus, ſecus circa numerum, menſuram, & quantitatem rei, quia in his nec in foro conſcientiæ, nec in foro exteriori toleratur aliqua læſio, quamuis parua, quare deceptus in quantitate rei, etiam citra dimidiam, poteſt agere iure communi ad ſupplementum, Abb. *in capit.* 5. *per tuas. nu.* 4. *verſ nota & tene menti. de donat. Anton. Burg. in cap. cum cauſa. num.* 50. *limit.* 25. *de empt. & vendit. inter Repet. tom.* 4. *fol.* 270. vt puta, ſi vendatur fundus, expreſſo certo numero iugerum, ſeu expreſſa menſura, quod reperiretur plus, non intelligitur venditum, & ſi reperitur minus, agitur ad ſupplementum, Abb. *d. cap. per tuas. ſub num.* 8. *& Burg. d. limit.* 15. *nu.* 50. & hoc eſt, quod ſub alijs verbis tradit Mich. Sal. *ad D. Thom.* 2. 2. *q.* 77. *artic.* 3. *controu.* 1. *nu.* 4. *in fine, verſ. obſeruemus tertio. & num.* 5. *fol.* 82.

Secus etiam, quando deceptio eſſet circa vitium rei vẽditæ, *l.* 1. *§. proinde. ff. de æd. edict.* cum venditor teneretur illud exprimere, & non expreſſerit, iuxta ea, quæ ſcribunt Gloſſ. *in l.* 14. *Iulianus. in §. item qui furem. ff. de act. empt. Bal. in l.* 2. *num.* 4. *quæſt.* 2. *per totam. & ibidem Salyc. ſub numer.* 4. *in* 6. *oppoſit. C. de reſcind. Vendit. Fab. de Mont. tractat. de empt. & vend. quæſt.* 8. *princip. num.* 8. *in fine, tom.* 6. *par.* 1. *fol.* 65. & latiſſime tractat Mich. Sal. *d. articul.* 3. *controu.* 1. *ſub num.* 10. *& ſeqq. verſ. his poſitis. fol.* 83. *& ſeqq.* et ſcripſi aliquid *ſup. n.* 15. *in fine*, et faciunt quæ ſcripſi *ſupra q.* 1. *num.* 482. *verſ. primus, & infra §.* 7. *gloſſ.* 2. *num.* 74. *& ſeqq.*

Confirmatur hæc declaratio in eo, quod dixi, læſionem circa quantitatem rei non tolerari, etiam ſi ſit infra dimidium ex Deuteron. auctoritate, cuius verba formalia retuli *ſupra numer.* 41. *Verſus finem.* vbi videas.

AMPLIATIO XI.

SVMMARIVM.

Cambium eſt licitum etiam inter eos, qui nõ ſunt mercatores, nu. 1. *& ſeqq. Imo poteſt exerceri etiam à muliere, & à quauis perſona habili ad contrahendum, num.* 9. *&* 10.

Prohibitum vna via, non debet alia concedi, nu. 2.

Cambiorum negotiatio eſt mercatura, & Veluti regina mercaturarum, nu. 4.

Pecuniæ omnia obediunt, includit omnia, & protegit ſicut ſapientia, ſub n. 4.

Mercator diues poteſt, omiſſis mercium mercaturis, totam pecuniam negotiari in cambijs, & à fortiori poteſt aliquã pecuniam tenere otioſam pro cambijs, num. 4. *&* 5.

Clerici ſeculares paupertatem non profeſſi, poſſunt miniſterio laicorum dare pecunias ad cambium, & c. numero 6. *&* 9.

Clericis etſi prohibita ſit negotiatio, & mercatura in genere, tamẽ aliqua negotiationis ſpecies permittitur, & quæ ſint prohibita, & quæ permiſſa, num. 7.

Clerici debent abſtinere non ſolum ab his, quæ ſunt mala, ſed etiam ab his, quæ habent ſpeciem mali, ſub num. 7. *&* 8.

Epiſcopi gloria eſt pauperum inopiæ prouidere, ſub num. 8.

Sacerdotis, religioſique Viri ignominia eſt proprijs ſtudere diuitijs, ſub eod. nume. 8.

AMplia XI. ut cambium ſit licitum etiam inter 1
eos, qui non ſunt mercatores, Boninſ. *tract. de camb. capit.* 7. *verſ. non veggo. fol.* 23. *Fabian. Genuen.* quem citaui *infra numer.* 6. *verſ. infero ſecundo.* et quod etiam priuato homini, qui nummularij officium non facit, lucrum percipere liceat ex cambio per litteras, dando prius ipſe pecunias, ut alio in loco recipiat, ſcribit Ioann. Azor. *de inſtitut. moral. par.* 3. *lib.* 10. *titul. de camb. cap.* 6. *in fine, quæſt.* 5. ſubdens, ei tamen non deberi tantum lucri, quantum nummulario publico permittitur: quod idem in campſore publico cambij minuti ex eodem retuli *§. ſeq. gloſſ.* 3. *num.* 101. *verſ. contra.* et quod etiam is, qui non eſt mercator, poſſit etiam ſine aliquo obiecto mercaturæ tenere ſuas pecunias in continuis cambijs, ſcribit Boninſ. *dict. tract. z.*

tractat. de camb. capit. 4. initio, et poſui caſum *ſup. q. 5. numer. 51.*

Confirmatur primo hæc ampliatio, quia cambiũ minutum poteſt fieri etiam inter eos, qui non ſunt mercatores, ut ſecutus ſum *diſt. num* 101. ergo poſsũt inter eos fieri etiam alia cambia cum ratio in contrarium non appareat.

Confirmatur ſecundo, ſeu uerius oſtenditur ueritas huius primæ, quia etſi uſus nundinarius cambiorum fuerit primum inuentus pro ſeruitio mercaturæ: et ideo cambia fierent ſolum inter mercatores, tamen poſtea, neceſſitate compellente, fuit uſus iſte, ut dixi *q. præceden. num.* 8. ampliatus, itá ut cambitio eſſet mercatura, et negotiatio, et pro ſe ipſa, quia mercaturá, et negotiatione admiſſa pro licita, et honeſta, eſſet iniuſtum, et damnoſum Reipub. quod nõ mercatores non poſsent in illis nundinis emere, et uendere, et ſic cambire pro ſuis neceſsitatibus.

2 Confirmatur tertio, quia ſi cambiorum negotiatio eſſet licitá ſolum inter mercatores, ſequeretur, quod uidua, aliæque ſimiles perſonæ, ad mercaturã, et negotiationem inhabiles, non poſsent dare ſuas pecunias Bancherijs, qui illas negotiarentur in cãbiis, quia quod una uia á lege prohibetur, non debet alia concedi in fraudem legis, *Iacob. de Aren. tract. depoſit. §. 3. num.* 10. *tom. 4. fol. 6.* ſed hæc ſequela eſt falſa de iure, et de conſuetudine, per ea, quę dixi *ſup. ampl. 9. numer. 1. & ſeqq.*

Confirmatur quarto, quiá rationes, quę contra iſtam ampliationem adducuntur, ſunt falſæ, et friuolę, illa enim precipua ratio (quod ideo ſoli mercatori liceat lucrum capere ex cambio, quia cambium ſit mutuum, in quo nõ liceat lucrari, niſi mercatori ratione intereſse, quod patitur) eſt falſa, quia non eſt mutuum, per ea, quę dixi *ſupra quæſt. 4. num. 5. & ſeqq.* eſt etiã falſá, quia in mutuo non ſolum mercatori, ſed cuilibet alij licitum eſt conſequi intereſſe lucri ceſſantis, & damni emergentis, vt, loquendo in quouis creditore, ſecutus ſum *ſup. ampl. 8. n. 222. in primo caſu, & n. 258. extẽſ.* 1. & patet ex his, quæ ſcripſi *in ead. ampliat. 8. ſub numer. 76. & ſeqq.* vbi inter conditiones, neceſſarias ad conſequendum intereſſe ex mutuo, non numeratur qualitas, quod mutuator debeat eſſe mercator: reliquæ etiam rationes, ſi quæ adducuntur, ſunt friuolæ, & parui ponderis: hacque de cauſa eas conſulto prætereo.

Contra iſtam ampliationem tenet Hier. de Luc. *tractat. de camb. in verbo, pro deciſione. numer. 30. & ſeqq. & numer. 36. tom. 6. par. 1. fol.* 410. & forſan idem ſentit Medin. *in ſuis tractat. tom. 2. art. de reb. per Uſur. acquiſ. quæſt. 5. col. 4. verſ. verum quemadmodum. fol.* 361. dum ſimpliciter ſcribit, quod non omnibus licet cambire, non explicando qui ſint illi, quibus non conuenit cambire.

3 Non recedas ab ampliatione, licet aliqui timore huius ampliationis ſoleant cambij negotium facere ſub nominibus, quod ipſi ſunt mercatores, ſoliti dare, & accipere cambio, vt patet ex formula, quam poſui *ſupra quæſt. 5. ſub num. 16. ibi, & eſſendo perſona, & ſupra hac ead. quæſt. 7. ampl. 8. ſub nu. 244.*

4 Infero primo, corroborando eandem ampliationem, quod etſi homo diues, & pecunioſus poſſet pecunias implicare in mercatura rerum, & ex illa lucrum honeſtum acquirere: tamen poteſt, illam certam mercatura omiſſa, ſolam negotiationem cambiorum nundinalium licite exercere; quia iſta etiã dicitur mercatura; imò dicitur mercatura mercaturarum, & quaſi regina aliarum negotiationum, vt dixi *quæſt. præcedenti, ſub num.* 8. cum iſta diſponat de pecunia, *& pecuniæ omnia obediunt, Eccleſiaſtes* 10. *nu.* 19. vnde ipſa includit omnia, vt ſcripſi *hac ead. quæſt. par. præcedenti, num.* 14. imò videtur quodammodo æquiparari ſapientiæ, quia, vt ait idem Eccleſiaſtes 7. *num.* 13. *ſicut protegit ſapientia, ſic protegit pecunia,* quare non temere dixit Horat.

O ciues, ciues, quærenda pecunia primum:
Virtus poſt nummos, &c. & in lib. 3. morum medicorum,
Nummus honoratur, ſine nummis nullus amatur:
Nummus Ubi loquitur, Tullius ipſe tacet.

ſequitur hinc, quod cum ab iſta cæteræ pendeant negotiationes, & mercaturæ, & ad iſtam in indigẽtijs recurrant, iſtá hoc ipſo videatur cæteris alijs Reipub. vtilior, cum habeat rationem regendi, & ſuſtinendi alias, quæ Reip. vtiles ſunt.

Quicquid cõtra hanc illationem ſcripſerit Hier. de Luc. *d. tractat. de camb. num. 39. tom. 6. par. 1. fol.* 410. licet enim is ea moueatur ratione, quod iſte, qui nõ pro mercatura, ſed ad lucrandum hanc artem exercet, ſibi theſaurizet ad gehennam, cum non pro bono Reipubl. ſed ſuo, tale exercitium ſumat ad augẽdas ſuas iniuſtas opes, & in damnum aliorum mercatorum: tamen hæc ratio dupliciter confutatur, primo, quia ſi hac ratione damnaremus mercaturas, quod mercator ſuæ magis, quàm Reip. ſtudeat vtilitati, omnes damnabimus mercaturas: ſecundo, quiá licet mercator, ſeu artifex male verſetur, & animam in mercatura, & arte perdat, tamen illa mercatura, & ars poſſunt in ſe ipſis eſſe licitæ, & vtiles Reipub. prout dixi etiam *ſupra quæſt. 1. nu. 71. & ſeqq.*

Temperanda tamen ſunt quæ in hac illatione ad huius negotiationis cambiorum, ſeu verius pecuniarum, & diuitiarum exaltationem videmur dixiſſe, ex his, quæ ſcripſimus *q. præceden. nu.* 16. *&* 18. *& ſupra quæſt. 1. n. 77. et* 78. in quibus locis omnino videas.

Subinfero ex iſta illatione, quod ſicut homo pecunioſus poteſt omnes pecunias implicare in cambijs, vt dixi, itá à fortiori mercator ditiſſimus, quamuis multam negotietur pecuniam in mercibus, poteſt aliquam pecuniarum partem tenere otioſam ordinatam pro cambijs, ita vt eam non expenderet etiã ſi quæuis vtiles, & bona occaſio ei contingeret negotiandi ſuper mercibus illam pecuniam, quia iſte non peccat. 5

Quicquid in contrarium ſcripſerit idem Hier. de Luc. *d. tract. de camb. num. 41. fol.* 410.

Infero ſecundo, quod clerici ſæculares, qui paupertatem profeſſi non ſunt, poſſunt, mediante aliquo laico, dare ſuas pecunias ad cambium, non pro ſe ditando, ſed pro ſua, vel ſuorum neceſſitate; & dummodo non dent ſcandalum, neque à cultu diuino diſtrahantur, Fabian Genuen. *tractat. de camb. initio, num. 45. verſus finem, & num. 46. tom. 6. par. 1. fol.* 415. quem, & alios, loquendo de conſuetudine, ſequitur Io. Bapt. Cauat. *tractat. de camb. tit. le dante. in princ. fol.* 224. 6

Confirmatur hæc illatio, quia etſi *nemo, militans Deo, implicat ſe negotijs ſæcularibus, Apoſt. 2. ad Timoth. 2. numero* 4. ideoque clericis mercatura, & negotiatio ſit prohibitá, *capit. 10. fornicari. diſtinct.* 88. & pluribus alijs ſacrorum canonum locis, & Doctorum auctori- 7

Digitized by Google

ctoritatibus citatis, ſequitur Straech. *tract. de mercatur parte 3. num. 4. tomo 6. pa. 1. folio 295. & citata d. diſtinct. 88. per tot.* tenebant Sot. *de iuſtit. & iur. libro 6. q. 2. artic. 3. in 5. con. luſ. col. 4. fol. 565. in fin.* & Cardin. Tolet. *de instruct. ſacerd. lib. 8. c. 53. de negotiatione, verſ. ſecundo ratione*, & multas etiam auctoritates adducit, ſed ſequitur cum diſtinctione Conrad. *de contra. q. 52. in 2. & 4. concluſione*: nam clericus debet abſtinere non ſolum ab his, quæ ſunt mala ſecundum ſe, ſed etiam ab his, quæ habent ſpeciem mali, quod in negotiatione contingit propter tria; primo quia eſt ordinata ad lucrum terrenum, cuius clericus debet eſſe contemptor; ſecundo, propter frequentia negotiatorum vitia, quia difficulter negotiator exuitur a peccatis labiorum: tertio quia nimis implicaret animum curis ſecularibus, et conſequens retraheretur à ſpiritualibus, vt ex D. Thom. refert, & ſequitur Gard. a Turrecrem. *in c. canonum. n. 11. verſ. ad ſecũdum. 14. q. 4.*

Tamen diſtinguenda eſt negotiatio in triplicem ſpeciem. Prima enim dicitur negotiatio œconomica, quæ fit ad ſuſtentandum ſe, & domum ſuam, prout neceſſitas poſtulauerit. Secunda dicitur negotiatio politica, cuius finis eſt publicis populi neceſſitatibus ſuccurrere, & hæc Ciuitatum Gubernatoribus conuenit: Tertia dicitur negotiatio lucratiua, qua ſcilicet quis aliquid emit, vt illud poſtea cárius vendat, hæcque tertia negotiatio fit duplici modo: primus modus eſt, quando emptor rem, quam emit, artificio, & induſtria mutuat, & meliorat, ideoque carius uendit; hæcque non tam dicitur negotiatio, quã artificium; ſecundus modus eſt, quando quis emit, vt carius vendát nullo artificio adhibito, nullaque addita meliorante, hæque propriè dicitur negotiatio, Medin. *in ſuis tractat. tomo 2. titulo de rebus. reſtitut. quæſt. 30. in 2. modo. vſque ad Verſic. eſſet. folio 223. colum. 1. in fine, & ſequentibus*, ex quibus tribus negotiationis ſpeciebus clericis prohibentur ſolum ſecunda ſpecies, videlicet negotiatio politica; Medin. *in dict. 2. modo, verſic. alia eſt. il 1. folio 235.* in hác enim intelligendum eſt Apoſtoli dictum ád Timoth. *ſupra* relatum, & tertiá ſpecies in ſecundo modo, uidelicet, negotiatio lucrátiua, ſine artificio, et melioratione, Medin. *vbi ſupra, verſiculo alio modo. folio 224. colum. 1.* reliquæ autem ſpecies, nempe, prima, quæ dicitur negotiatio œconomica, ác tertia in primo modo ſunt eis licitæ, Medin. *in dict. 2. modo, initio, & verſiculo alia eſt. il 2. folio 223. columna prima, in fine, & 2.* & ſunt licite non ſolum clericis, ſed etiam ei, qui eſſet monáchus, cui licent eá omniá, de quibus in *capitulo 33. nunquam de conſecrat. diſtinc. 5.* & late explicat Conrad. *dicta quæſtione 52. in 3. concluſ.* quare licitum eſt clerico emere ea, quæ neceſſaria ſint in domo pro vſu ſuo, & familiæ ſuæ, ſimiliter ſi clerici de prædijs eccleſiaſticis, vel patrimonialibus, vel dona hábeant aliqua, quibus non indigent, poſſunt illa vendere, Conrád. *dict. concluſ. 3. & Medin. d. q. 30. in ſecundo modo, folio 223. colum. 1. in fine*, et quod clericus victum et ueſtimentum ſibi artificiolo, vel agricultura abſque officij ſui detrimento debeat præparare, licit text. *in capitulo 3. clericus, diſtinct. 91.* et quod clericus: quantumlibet verbo Deo eruditus, debeat nihilominus artificiolo uictum quærere; omnes enim clerici, qui ad operandum ualidi ſunt, & artificiola, et litteras diſcant, dicit text. *in cap. ſequent. clericus eadem diſtinctione 91.* quare, vt habetur *in Apoſtolorum actib. 18.* Apoſtolus Paulus, etiam cum eſſet Epiſcopus, exercuit artificium artis ſcęnofactoriæ: idest fuit funifex, vel tabernaculorum; ſeu tenoriorum factor, et *1. ad Corint. 4. numero 12.* ipſe pro ſe, et alijs dicit, *laboramus operantes manibus noſtris, & 2. ad Teſſalon. 3. numero 8. neque gratis panem manducauimus ab aliquo, ſed in labore, & fatigatione, nocte, & die operantes, ne quem quem veſtrum grauaremus, & dicto capitulo 33. nunquam de conſecrat. diſtinct. 5. ſi apoſtoli habentes poteſtatem de Euangelio viuere, laborabãt manibus ſuis, &c. cur tu, &c.* et quod clericus, peractis horis et viſitatis infirmis, poſſit, ſi uoluerit, exire ad opus rurale, ut neceſſitatibus peregrinorum: et hoſpitum, ſiue diuerſorum commeantium, infirmorum, atque defunctorum ſuccurrere ualeat, dicit tex. *in capitulo ſecundo præsbyter. diſtinctione 91. & in capitulo 1. de celebr. miſſ.* imò neque tertia ſpecies negotiationis in 2. modo uidetur abſolutè clericis prohibita: nam clerici poſſunt emere, et uendere ex iuſta cauſa, puta, vt victum quærant, ſeu domum ſuam ſuſtentent, vel indigentibus ſubueniant, vel Reipub. vtilitati, et neceſſitati conſulant, D. Thom. *2. 2. quæſtione 77. articulo 4.* láte deducit Salyc. *in auth. ad hæc, ſub numero 18. quæſtione 21. ibi, & in clericis res videtur clara. Cod. de vſur.* et quod clericus poſſit habere tabernam, id eſt; apothecam ad res uendendas propter honeſtám, et neceſſariam negotiationem, ſcribit Præpoſ. *in capit. nono negotiatorem*, & ante eum Gloſſ. *ibidem in diſtinct. 88.* et pro iſtis facit, quod ſecutus ſum *part. præcedent. num. 64. verſic. ad quintum.* Item qui emit rem, non vt vendat, ſed vt retineat: et poſtea propter aliquám cauſam velit eam vendere, non eſt negotiatio, et quamuis carius vendet, eſt licitum, vel quia eam rem in aliquo melioraverit, vel quia eſt mutatum pretium ſecundum diuerſitatem loci, uel temporis, uel propter periculum, cui ſe expoſuit, transferendo rem de loco ad locum, vel eam rem fieri faciendo, puta, ex ſeto infecto factum, Saly. *ſub dict. numero 18. quæſt. 21.* quod etiam ſub alio modo ſcribit Anchar. *in cap. peccatum ſub numer. 21. verſ. & primo. colum. 18. de reg. iur. in ſexto*, et quod clerici, quibus prohibitum eſt exercere tabernam, poſſint illam per alium exercere ſine amiſſione priuilegij clericatus, ſequitur Rebuff. *ad conſtitut. Franciæ trac. de mercat. articulo 1. gl. 14. tomo 2. fol. 205.* et late oſtendit, et declarat Medin. *d. q. 30. in 2. modo, verſic. hæc tamen non obſtant. iunctis præcedentib. fol. 224.*

In huius confirmationis materia non licet diutius inſiſtere, quia nimis confirmationis limités excederemus, ſed quę negotiationes, et commercia ſint prohibita clericis, et quæ permiſſa, uide Spec. *tit. de cler. coniug. num. ſexto & ſeqq. verſic. ſed quam dies honeſtam. lib. 4. fol. 75. Medin. d. q. 30. Verſ. alia eſt negotiatio politica, & verſ. alio modo. f. 223. & 224.* & latius *Redoan. de ſpol. eccleſ. q. 2. nu. 1. & ſeq. vſque ad num. 59.* & án iſte articulus æqua comprehendat omnes ſpecies clericorum, tractat *ibidem, num. 35. in fine. verſ. ego vltra, & reſolute d. num. 59. & ſeq. vſque ad num. 66.* & qua pena puniantur clerici, qui exercent negotiátiones illicitas, ſcribit *nu. 66. & ſeq. tom. 14. fol. 217. & ſeq.* lege eum quia copioſe ſcripſit, &, quod clerici exercentes negotiátionem, ſibi prohitam, peccent mortaliter vide Medin. *d. q. 30. Verſic. nota tamen. fol. 205. colum. 1. in fine.* 8

Illud ſolum generaliter moneobo omnes religioſos

Digitized by Google

ſos,& ſacerdotes, ne in his commercijs, & exerci-
tiis, quæ ad ſui, ſuæque familiæ ſuſtenrationem ſibi
permittuntur,proprijs ſtudeant diuitiás, quia ſicut
gloria Epiſcopi eſt pauperum inopiæ prouidere, ita
ignominia ſacerdotis eſt proprijs ſtudere diuitijs,
vt ex D.Hieron.refert *text.in capit.71. gloria Epiſcopi.
12.queſt. 2.*

Contra hanc illationem, & præſertim contra vl-
timum dictum confirmationis facit, quod ſcribit
Mich.Sal.*ad D.Thom.2.2.q.78.in diſputat.de camb.queſt.
4.articul.2.controu. 12. ſub numer. 3. verſicul. alterum eſt.
tom. 2. fol. 587.* dicens in caſu, de quo ipſe loquitur,
quod etiam is,qui pecuniam dat campſori, ſeu mer-
catori, vt illam negotietur in cambijs, cenſetur
campſor,ſeu mercator,nō immediate, ſed mediate.

9 Retenta illatione: Infero tertio, quod etſi mulie-
res non ſint mercatrices,& non negotientur:tamen
poſsunt ſuás pecunias dare alicui campſori, qui eas
negotietur in cambijs pro ipſis mulieribus, vt dixi
ſupra ampl.9.num.1.& ſeqq.

10 Infero quarto generaliter, quod omnis perſona,
quæ eſt habilis ad emendum, & vendendum, poteſt
inire contractum cambij,quia cambium eſt contra-
ctus emptionis,& venditionis, vt firmaui *ſupra q. 4.
nu.21.& infra q.17.nu.1.& ſeq.*

AMPLIATIO XII.

SVMMARIVM.

*Cambium eſt licitum,etiam dato pignore,ſeu fideiuſſore,num.1.
Declaratur,num.4.*

*Mutuum non eſt illicitum, quamuis mutuator mutuet cum pi-
gnore,num.2.*

*Pignoris fructus debet campſor computare in ſortem, alias cā-
bium eſſet illicitum,ſub num.4.Extenditur primo, vt maxi-
me eos computare debeat mutuator. Subextenditur, etiamſi
mutuatarius iure donationis fructus remitteret. Extenditur
ſecundo,etiamſi dominus pignoris alias,non dato pignore,fru-
ctus illos non collegiſſet,ſub eodem num.4.*

*Pignoris fructus non computantur in ſortem,quando pignus mu-
tatur in venditionem, ſub eod.num.4. reſtrict. 1. Multi ſunt
caſus,in quibus non computantur in ſortem, num.5.*

*Fructus reſtitui debent venditori, reſciſſa venditione, eo quia
emptor non ſoluerit in termino,ſub nu.4. verſ. primus.*

*Pactum legis commiſſoriæ reprobatur in pignore,ſub numer.4.
verſ.ſecundus.*

1 AMpliâ XII. vt cambium licite contrahi poſſit,
etiam accepto pignore, ſeu dáto fideiuſsore,
Boninſ.*tract.de camb.cap.7. verſ. & quantunque.* Mich.
Sal.*ad D.Thom.2.2.poſt q.78.in diſputat.de camb.q. 4. art.
2.controuer.1.numer.17.verſ.ad Vltimum. fol.558. tom.2.
Ioann.Azor.de inſtitut.moral.par.3.lib.10.tit. de camb.ca.
11.q.11.& Romoald.Coli tractat.de camb.capit. 28.* & ita
tenent omnes ſine difficultate,& ſuper cambijs, dá-
to creditoribus pignore,conſuluerunt, nulla in hoc
excitata difficultate,Iurecōſulti Florentini,& Curt.
Iun.*conſ.123.habita diligenti.ſub numer. 1. verſ.omiſſis.&
numer.ſeqq.*

2 Confirmatur hæc ampliatio, quia ſi quis, mutu-
ando,recipit pignus mobile, vel immobile ad ſui ſe-
curitatem, & nullum fructum intendit habere ex il-
lo pignore,mutuum cum eiuſmodi pignore eſt lici-
tum, Archiepiſcop.Flor.*tractat.de vſur.cap.2.§. 25.nu.
42.tom.7.fol.83.& Conrad.tractat.de contract.q.31. in 1.
concluſ.*vbi tamen ponit fallentiam, quando mutuá-
tarius ita indiget illo pignore,vt mutuator ex debi-
to charitatis,deberet illud mutuatário concedere.

Ergo, ſi pignus toleratur in mutuo, multo magis
tolerabitur in alijs contractibus, in quibus non alia
ratione fuiſſet pignus prohibitum, quam ratione
mutui impliciti.

Quicquid contra hanc ampliationem ſcripſerit 3
Hier.de Luc.*tractat.de camb. Verſ. pro deciſione. numero
42.tom.6.par. 1.fol.*410.dicens,quod etſi ille, qui dat
cambio,pignore accepto,ſit in tuto de cambio, tá-
men ſecundum Doct. inquit, ſtabit in periculo ani-
mæ,quia ponere ſe ita in tuto,non eſt abſque diſcri-
mine conſcientiæ, ex quo exit limites mercatorios;
& quicquid, diſtinguendo,ſcripſerit Ioann. Bapt.
Cauat.*tractat.de camb.tit.de vſura.verſ.quaro Antonius.
& ſeqq.fol.*241.dicens, quod ſi dans cambio, accepit
pignus eo,quia probabiliter credidit, eum non poſ-
ſe ſoluere in nundinis, tunc vſura eſt manifeſta,&
hanc dicit eſse communem opinionem:ſecus, in-
quit,ſi credat,eum ſoluturum,ſed tamen voluerit ſe
cautiorem reddere,quia tunc,inquit, contractus eſt
licitus.

Nam Hieron.loquitur ſine auctoritate, & rátio,
quam adducit,non eſt bona, quia ſe reddere ſecu-
rum non eſt damnabile,& quilibet,qui dat cambio,
quærit dare debitori ſecuro,& ſtulte ageret,qui ali-
ter faceret;& quod debitor cambij ſit idoneus,ma-
gis idoneus,& non idoneus, non eſt de ſubſtantia
cambij:& ad Ioan.Bapt. reſpondeo dupliciter; pri-
mo,quod dato etiam eius dicto pro vero, tamen nō
pignus, ſed credulitas impotentiæ inficeret cambiū:
ſecundo reſpondeo,quod eius dictum quoad credu-
litatem impotentiæ debitoris, etſi videatur commu-
ne,tamen eſt impracticabile, & cōquaſsatur ex his
quæ ſcripſi *infra ampl.17.nu. 1. & ſeqq.*

Declara hanc ampliationem,vt in pignore infru- 4
ctifero procedat de plano.

Sed in pignore fructifero eſt diſtinguendum; Aut
enim campſor, cui datum eſt pignus, vult compen-
ſare fructus pignoris in ſortem, ſiue eos reſtituere:
et tūc vtique contractus cambij, etiam cum pigno-
re,eſt licitus, per ea,quæ in alijs terminis ſecutus ſū
ſupra quæſt.1. num.481. et in contractu mutui hic *ſup.
numer.2.* Aut campſor non vult eos compenſare,ſed
vult lucrari: & tunc contractus cambij eſt illicitus
per ea,quæ, loquendo de contractu venditionis,re-
ſciſſo ex cauſa de præterito, & vigore pacti legis
commiſſoriæ,& conditionis, impedientis natiuita-
tem uenditionis,ſcripſi *quæſt.1.num.482.483. & 484.*
nam,generatim loquendo, fructus pignoris eſſe re-
ſtituendos,ſeu computandos in ſortem, alias cōtra-
ctum eſſe uſurarium, ſeu illicitum probatur *ex capi-
tul.1.& 2.& capitul.8.conqueſtus, de vſur. cum ſimilibus,*
& ſcribunt Laur.de Rodulph.*in capitul.conſuluit.in 3.
partic.princip.numero 49 de vſur.inter tractat. diuerſ.tom.
7.fol.41.Ioan.de Anan.in d.capitul.1.num.1. in fine, Ar-
chiepiſc.Florent.tractat.de vſur.capitulo 2.§.25. numer.42.
tom.7.fol.83. Sot.de iuſt.& iur.lib.6. quæſt. 1. articulo 2.
ad ſecundum, ſeu ſextum argumentum. colum. 12.fol.538.
Nauar.in man.confeſſ.capitul.17.numero 216.verſicul.83.
Molin. de iuſtit.tom.2. de contract. diſputat. 320. initio.
fol.286.& 287.& Mich. Sal. ad D. Thom.2.2.quæſtione.
78.articul.2.controu.12.initio,& numer.1.tom.2.fol.287.
& 288.*

Digitized by Google

& 288. dicens, hanc eſſe veram, certam, & communem ſententiam inter Summiſtas, & rationē reddit.

Extende primo hanc declarationem in ſecunda parte, vt maxime procedat, ſi creditor cum pignore ſit creditor ex mutuo, quia tunc eſt vſura formalis, cum ſimus in mutuo, in quo vſuram formalem committit, quando mutuator recipit vltra ſortem, diximus *hac ead. quæſt. par. præced. ſub num.* 25. & vſurā eſſe prohibitam omni iure, late oſtendi *ſupra q.* 1. *nu.* 401. *&* 404.

Subextende hanc extenſionem, vt procedat etiam ſi debitor in contractu mutui iure donationis irreuocabilis remiſerit, & donauerit fructus pignoris ipſi mutuatori, quia adhuc non dicitur ſpontanea donatio, & ideo tenetur eos reſtituere, per ea, quæ ſecutus ſum *infra ampl.* 19. *num.* 65.

Extende ſecundo, vt procedat etiam ſi alias debitor illos fructus non colligebat, nec colligere cogitabat, vt puta, quia datus erat in pignore ager ſterilis, & debitor illum colere non intendebat; adhuc enim creditor tenetur illos fructus reſtituere, vel computare in ſortem, deductis expenſis, & laboribus, tum quia ſufficit, eſſe fructus bonorum debitoris, & eos nullo iuſto titulo à creditore retineri poſſe, tum quia alias ſequeretur, quod ſi creditor ex pignore ſua ſolerti induſtria longe plures colligeret fructus, quam debitor cogitaret, non teneretur illā maiorem ſummam reſtituere, quod eſt abſurdum: hancque extenſionem contra Sotum tenent Nauar. *d. capitul.* 17. *ſub num.* 2.6. *& Molin. d. diſputat.* 320. *verſic. ſolus. col.* 287.

Reſtringe primo eandem declarationem in ſecunda parte, vt non procedat in pignore, quod licite mutatur in venditionem, quia ſtatim atque mutatur in eam, dominium tranſit in creditorem, & conſequenter in eundem tranſit periculum pignoris, & debitor liberatur à debito, & proinde ad eundem creditorem pertinent fructus, tum quia fructus ſequuntur dominium, tum quia, qui ſubit periculum, debet habere vtilitatem periculi, per ea, quæ, loquēdo de venditione cum pacto retrouendendi, latius ſub multiplici conſideratione ſcripſi *ſupra q.* 1. *numer.* 473. 474. *&* 478.

Pro huius reſtrictionis maiori intelligentia diſtinguo breuiter duos caſus.

Primus caſus eſt quando venditur res cum pacto, quod, ſi emptor non ſoluerit pretium intra certum terminum, res ſit inempta, id eſt, venditio ſit nullá: & iſto caſu dico, quod iſtud pactum eſt validum, et iuſtum, Fab. de Mont. *tract. de empt. & vendit. quæſt.* 7. *princip. num.* 10. *verſ. reſtat Videre.* et intelligitur appoſitum fauore venditoris, quia is adimpleuit pro parte ſua, et dicitur pactum legis commiſſoriæ, vt ſecutus ſum *in meo tract. tit. de iudic. cauſ. lib.* 2. *cap.* 2. *ſub num.* 384. et dixi *ſupra q.* 1 *num.* 483. et, reſciſſa venditione, tenetur emptor reſtituere fructus, quos percepit, vt ſecutus ſum *d. num.* 483.

Secundus caſus eſt, quando mutuatarius, ſiue alius debitor dat mutuatori, ſiue creditori pignus cū pacto, quod, ſi infra certum terminum non ſoluerit debitum, pignus intelligitur emptum a creditore pro illo debito, ſeu mutuo, et iſto caſu dico, quod eiuſmodi pactum dicitur etiam legis commiſſoriæ, ſed eſt reprobatum in pignoribus *l.* 1. *& Vlt. C. de pact. pign. Bald. in d. l.* 1. *nu.* 2. *Salyc. num.* 1. *& ſeqq. & in d. l. Vlt. ſub nu.* 2. *verſ. conclude ergo. Fab. de Mont. d. q.* 7. *princip. ſub n.* 10. *verſ. reſtat videre. & n.* 12. *& ſub n.* 14. *& Molin. de iuſt. tom.* 2. *de contract. diſput.* 324. *verſ. in pignorib. & ſeqq. col.* 299. *vbi declarant.*

Et quando pactum legis commiſſoriæ valeat etiā in pignore, vide eundem Fab. de Monte *d. q.* 7. *nu.* 11. *fol.* 64. vbi ponit quatuor fallentias.

Reſtringe ſecundo, vt multi ſint caſus, in quibus fructus pignoris non computantur in ſortem, ego eos non proſequor, quia non eſt noſtra materia, vide tu Hoſtien. *in ſum. tit. de Vſur. §. an aliquo caſu. Verſ. primo. quando. in prima fallen. Sot. de iuſt. & iur. lib.* 6. *q.* 1. *art.* 2. *ad* 2 *ſeu* 6. *argumentum. col.* 12. *fol.* 538 *Io. Azor. de inſtit. moral. par.* 3. *lib.* 7. *tit. de mutuo. c.* 8. *in* 1. *caſu. col.* 557. & late Conrad. *de contract. q.* 32. *concluſ.* 2. *& ſeqq.* et de fructibus pignoris dati ī cauſa dotis, vide quę ſcripſi *ſupra ampl.* 8. *nu.* 175. *& ſeqq.* et de fructibus pignoris feudalis, vide Mich. Sal. *ad D. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 78. *art.* 2. *controu.* 13. *fol.* 289. *tom.* 2. 5

AMPLIATIO XIII.

SVMMARIVM.

Cambium poteſt licite contrahi cum debitore idoneo pro minori lucro, vt is pro maiori contrahat cū non idoneo, nu. 1.

AMPLIA XIII. vt ego poſſim licite dare cambio alicui mercatori facultatibus idoneo ad rationem ſolidorum 66. et 8. pro ſcuto marcharum, cum hac intentione, vt ipſe poſſit poſtea dare ad rationem ſolidorum 66. et 3. alteri, cui ego nolui dare, quia non habui eum pro idoneo, hocq. exemplum in hac ratione congruit pro cambijs, quæ contrahuntur Genuæ, nam ſi alius uult ſe ponere in periculo, in quo ego nolui ſtare, et pro illo periculo ille vult aliquid lucrari, ego licite potui nolle, et alius potuit uelle; quia quilibet eſt ſuæ rei moderator, et arbiter. 1

Confirmatur hæc ampliatio ex his, quæ ſcripſi *ſupra hac ead. q. ampl.* 10. *ſub n.* 68. *et* 69. ubi dixi, marcham alio pretio æſtimari in diuite, et alio in non diuite, et ſimiliter cenſum maiori pretio emi à venditore diuite, quam à uenditore inope.

Quicquid ſcripſerit Hier. de Luc. *trac. de camb. verbo, pro deciſione. nu.* 40. *tom.* 6. *par.* 1. *fol.* 410. vbi, ponendo hoc aliud exemplum; (mercator diues, requiſitus ab alio mercatore non diuite, negat ei mutuare, ſeu dare cambio, ſed clandeſtine, proxeneta mediante, inuenit alium mercatorem, cui credit, et mutuat illi marcham ad 54. pro marcha, vt iſte poſſit mutuare eidem mercatori non diuiti ad 54. 2. 3. et ſic vterque lucretur) quærit an iſte modus cambiendi ſit licitus: et reſpondet, quod non, quia ille mercator diues non habet æquitatem, quia facit alteri, quod ſibi fieri nollet, ponendo illum alterum in periculo, vt ipſe tutus euadat: quo in loco uerbo, *mutui*, utitur pro uerbo, *cambij.*

AMPLIATIO XIV.

SVMMARIA.

Cambium poteſt contrahi etiam ſub incerto, & futuro pretio imponendo, num. 1. *Et etiam pro aliquo modico minus, ſub*

Digitized by Google

eodem num. 1. ſubampliat. 2. Reſtringitur, vt non ſit licitum, quando campſor interim poſtea procuraret, cambium augeri, nu. 2.

Cambium poteſt contrahi ſub certo pretio, ita vt tunc lucrum ſit euidens, reiecta Soti opinione, ſub num. 1. ſub ampliat. 1. & nu. 3.

1 AMpliatio XIV. vt cambium ſit licitum, non ſolum quando fit pro certo pretio, iam a conſulatu mercatorum impoſito, ſeu inter cãbientes taxato, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupr. q. 5. ſub nu. 53. & 54.* ſed ſit etiam licitum, ſi fiat pro pretio imponendo, ideoque incerto, quod contingit, quando ſolutis, ſeu aliter expeditis litteris cambiorum in nundinis, fiunt tunc ibidem pro certo pretio, imponendo a mercatorum conſulatu, ſeu magiſtratu in Ciuitatibus, et locis poſt reditum ex nundinis, per ea, quæ, ſcribit Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 12. art. 4. verſ. ad quæſtionem col. 1. fol. 623.* & apertius Romoal. Coli *tract. de camb. c. 23.*

Confirmatur hæc ampliatio, quia cambium eſt emptio, & venditio pecuniæ, vt dixi *ſupr. q. 4. num. 21.* Sed ceteræ res, quæ emuntur, & venduntur, poſſunt emi, & uendi, pro pretio imponendo, vt dixi *d. q. 5. n. 65. & hac ead. q. p. præced. nu. 56.* Ergo, &c.

Subamplia primo hanc ampliationem, vt hoc ſolum cambium, pro pretio imponendo ſit licitum, & non illud, quod fit pretio determinato, ſecundum Sot. *in loco ſupra proxime citato.*

Quicquid dicat Sot. vtrumque eſt licitum. & Sot. hoc ipſo oſtendit, ſe expertem fuiſſe huius negotij, ſeu contractus, tum quia cambia regulariter ita contrahuntur pro pretio certo, & raro pro pretio imponendo, vt ſcripſi *ſupra dict. q. 5. num. 65. & 66.* tum quia, quod fit pretio certo, non fit pretio abſolute taxato a nummulario, ſeu campſore, ſed fit pretio, impoſito a conſulatu.

Subamplia ſecundo, ut cambium poſſit fieri, non ſolum pro pretio imponendo, ſed etiam pro aliquo modico pluri, vt puta pro vno, vel duobus denarijs ultra pretium imponendum, ita, vt ſi accipiens cambio ſit bona littera, poſſit expreſſe conuenire, quod ſcutus marcharum ſibi ſoluatur vno, vel duobus denarijs ultra valorem, qui imponetur, per ea, que ſcripſi *d. q. 5. nu. 70.*

2 Reſtringe primo hanc ampliationem, ut non procedat, quãdo campſor, qui eas cambio, & et ſic emit ſcutos marcharum, procuraret deinde, malitioſe efficeret, vt pretia cambiorum eſſent in magna æſtimatione, ideſt, quod valor ſcuti marcharum uileſceret, quia tunc cambium eſſe illicitum, & campſor mortiferè peccaret, Sot. & Romoal. *in locis ſupra proxime citatis.*

3 Reſtringe ſecundo, vt non procedat, quando non eſt æquilibre dubium, pluris, minoriſue ducatum æſtimatum iri, quia hoc cambium eſt ueluti uadiatio, id eſt, poſitio pecuniæ periculo futuri euentus; accipe centum hac lege, vt ſi cambiorum pretia aucta fuerint, ſoluas mihi plus, ſin vero, minus, uel equale hoc enim caſu, ſi utraque pars æqualiter ſubeſſet aleæ, eſſetque æquilibre dubium, cambium erit licitum, Sot. *vbi ſupra,* ſed quia per quam rariſſime, imo poſſumus dicere, nunquam, dum eiuſmodi cambia fiunt timetur minus pretium, ſed ſemper eſt certum, auctum iri, ſicque non fiunt, niſi ad perſonandas vſuras, tutum non eſt, facere huiuſmodi cambia ad incertam ſolutionis quantitatem, cum ſemper illic lateat anguis, Sot. *d. art. 4. col. Vlt. in documento, ibi ex his hoc colligamus documentum.*

Hæc reſtrictio, ſalua Soti reuerentia, non eſt vera, quia cambia contrahuntur pretio certo, & terminato, vt ſcripſi hic ſupra num. 1. & patet ex litterarum formulis, quas poſui *ſupr. q. 5.* & ideo, vt dixi *ſub d. n. 1. verſ. quicquid.* & apertius *ſupra hac ead. q. p. præced. nu. 94* deceptus eſt in hoc Sotus.

AMPLIATIO XV.

SVMMARIA.

Campſor ſuppoſita triplici ſcutorum marcharum æſtimatione, poteſt viliori a campſuario indigentes emere, n. 1.

AMplia XV. vt ſi ſcutus marcharum uendatur nunc pro proximo foro ſub triplici pretio, nempe ſol. 65. 66. & 67. tu poſſis ab indigente emere ſol. 65. & ſic minori pretio tum quia licitum eſt contrahentibus ſe decipere in pretio, ut ſcripſi *ſupra ampliat. 10. nu. 1.* tum quia quodlibet iſtorum pretium dicitur iuſtum, ut ex Nauar. ſecutus ſum *ſupr. ead. ampliat. 10. nu. 101. reſtrict. 2.* & ideo ſub iſtis pretijs contrahentes poſſunt licite contrahere, & ratio, quare ſoleat quandoque in rebus dari triplex pretium, eſt, quia etiam rerum bonitas eſt inæqualis, & ſicut in rebus eſt inæqualitas bonitatis, ita etiam inęquales ſunt debitores, qui uendunt ſcutus marcharum, ita vt vnus ſit minus idoneus, quam alius, & conſequenter pluris æſtimetur nomen magis idonei debitoris quam nomen minus idonei. 1

Quicquid ſcripſerit Gier. de Luc. *tr. de camb. verſic. pro deciſione nu. 44. q. 7. tom. 6. p. 1. fol. 410.* dicens, quod Doct. ſcribunt, quod non eſſet ſine periculo ponere ſe in extremo uitioſo in detrimentum proximi indigentis, & præcipue, cum non ſit fas lucrari de alterius commodo.

AMPLIATIO XVI.

SVMMARIVM.

Cambium cum recurſa eſt licitum, nu. 1.
Recambium eſt licitum, nu. 2.

AMplia XVI. vt ſit licitum cambium, quod uocant *con la ricorſa,* cum tu ſcilicet, das mihi ad cambium ſcut. 100. & ego facio tibi litteras cambij, ſoluendas uel a teipſo tibimetipſi, vel a me mihimetipſi, iuxta formulam litterarum, de quibus *ſupr. q. 5. n. 88. verſ. prima, & n. 94. ver. ſecunda.* hoc enim cambiũ eſſe licitum, re late diſputata, firmaui *infr. 5. 6. gl. 1. n. 2. & ſeq. Verſ. ſecunda, & n. 63. Verſ. retenta, & ſeq.* ad illum vbi videas. 1

Subamplia hanc ampliationem explicando potius eam, ut ideo ſit licitum etiam recãbium, per ea, quæ dixi *hac ead. q. p. præced. nu. 99. iunctis nu. 97. & 98.* 2

AMPLIATIO XVII.

SVMMARIA.

Cambium contractum cum campſuario, quem camp

dantem eſſe ſoluturum litteris cambij, adhuc licitum, numero 1. & ſeqq. Contrarium, nu. 7. & ſeqq. Reſolutio cum diſtinctione, num. 15. & ſeqq. Retinetur ampliatio cum diſtinctionibus, nu. 22.

Subampliatur primo, Vt procedat quando campſor dubitat, an ſit ſoluturus, eod. num. 22.

Subampliatur ſecundo, quando firmiter tenet, campſuarium ſoluturum eſſe, nu. 23. & ſeqq. Et quid ſi ſuperueniat ſcientia in contrarium, num. 26. & 27.

Cambiorum ſiccorum multi caſus, num. 10. & ſeqq.

Emptio, & venditio non habet pro ſubſtantia, quod emptor debeat credere, venditorem traditurum eſſe rem emptam, nu. 2. Nec, quod debeat ſcire, an Venditor habeat rem, quam vendit, num. 4.

Campſor non dat ad cambium illi, à quo non ſperet ſolutionem litterarum cambij, &c. num. 3.

Cambij capitale, & intereſſe vere probatum debentur etiam ex cambio nullo, num. 5.

Pauper, & ſimiles, qui videntur inhabiles ad accipiendum cambio, quomodo poſſint accipere, num. 6.

Cenſus ſcienter emptus ſuper re non venditoris, eſt illicitus, n. 8.

Societas ſimulata, & ficta eſt illicita, nu. 9.

Conſtitutionis Pij V. de cambijs intellectus, nu. 16.

Cenſus impoſito ſuper re aliena, ignorante emptore, ideoque fructos exigente bona fide, an illi fructus ſint reſtituendi, &c. nu. 24. & ſeq.

1 AMpliã XVIII. vt cambium ſit licitum, quamuis, accipiens cambio, ſit ruſticus, mechanicus, pauper, vel ſimilis, quem is, qui ei dat cambio, veriſimiliter credere debeat, non habiturum in nundinis, ſeu loco, pro quo accipit cambio, facultatem ſoluendi, Boninſ. *tract. de camb. cap. 7. verſ. ſono alcuni, folio 39. & Io. Azor. de inſt. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 11. q. 6. col. 890.* hæcque ampliatio pluribus comprobatur argumentis.

2 Primo, quia cambium eſt emptio, & uenditio nũmorum, vt ſecutus ſum *ſupr. q. 4. nu. 21. & ſeqq.* ſed ad emptionis, & venditionis iuſtitiam, non eſt neceſſarium, quod venditor, qui promittit rem tradere, ſit talis conditionis, vt emptor eius promiſſioni probabiliter debeat credere, ſufficit enim, quod poſſit credere, illum volentem, vel inuitũ iuſtitia cogente, poſſe ſatisfacere obligatione tradendi rem.

3 Secundo (& tendit ad idem) quia huius ampliationis termini uidentur implicare contradictionem, ſeu ligare arenam ſine cæmento, cum ſupponant, campſorem credere pecunias campſuario, cui ſciat, non eſſe credendas, quod certe ſaperet fatuitatem, & omnimodam inueriſimilitudinem, ne dicam, impoſſibilitatem cum campſores, timentes campſuariorum inopiam, ſeu impotentiam, priuſquam ſuas pecunias illis credant, ſe diligenter informent de eorum idoneitate, & facultatibus, & vbi bonam non habeant informationem, abſtinent a cambijs; nec ruſticitas, ſeu ars mechanica, imò neque apparens paupertas ſunt tutum inditium impotentiæ, & inopiæ, & experimur, nos ab his, quos facultatibus valde idoneos exiſtimamus, ſæpius falli, & decipi, quam ab alijs infimis, quibus poteſt propterea quadrare Ouidianum.

Quo minime credis, gurgite, piſci erit.

& ſatisfaciunt, quæ ſcripſi *infra §. 6. gl. 1. nu. 64.*

4 Tertio, quia in emptionem aliatum rerum non tenetur emptor ſcire, an ille, qui uendit, habeat, ſeu ſit habiturus rem, quam vendit, per ea quæ dixi *d. gl. 1. nu. 64. verſus finem*, ſeu tollitur omnis difficultas, quia in cambio cum recurſa nummularius iam oſtendit, ſe ſcire eum, cui dat ad cambium, non eſſe ſoluturum in nundinis, niſi per uiam recurſus ad eundem nummulatium, & tamen iſtud cambium toleratur, vt, late articulo diſputato: ſcripſi *infra d. gl. 1. nu. 21. & ſeqq.* in ſecũda opinione; ergo nihil refert, quod nummularius credat, eum, cui dat cambio, non eſſe habiturum effectum, ſeu creditum in nundinis, quo poſſit ſatisfacere litteris cambijs.

Quarto, quia hæc diſputatio videtur fruſtratoria, cum, dato etiam, quod eiuſmodi cambium eſſet illicitum, tamen capitale cambij, et illius intereſſe, quod creditor vere paſſus eſſet, adhuc ei deberetur ſaltem in foro conſcientiæ Nauar. *in cap. nauiganti. numero 26. verſ. in ſolo vno. de vſur.* et quod in omnem caſum iſte ruſticus teneretur ad intereſſe damni emergentis, et lucri ceſſantis, ſcribit Ioan. Bapt. Cauat. *tract. de camb. tit. de dante, verſic. quæro in caſu. fol. 234.* quod ſatis etiam probatur ex his, quæ ſcripſi *ſupra ampl. 8. ſub num. 1. & infra ampl. 20. ſub num. 3.* et quod ex pecuniis, nulliter datis in ſocietatem officij, debeatur intereſſe, probatis requiſitis neceſſarijs, dixit Rota quam citaui *infra eadem ampliat. 20. num. 27.* et cum hoc argumento concordat eadem Rota *diuerſ. deciſ. 195. in vltima num. 1. part. 1.* dicens, quod licet contractus ſit nullus, et vſurarius, tamen non ſequitur, quod debitores non remanſerint obligati ea obligatione, quæ re contrahitur ad reſtitutionem pecuniarum, et per conſequens, non reſtituendo eas, ad intereſſe lucri ceſſantis, ad quod faciunt, quę ſcripſi *ſupra d. ampliat. 8. num. 193. & ſeqq. reſtr. 7.* et quod pactum uſurárium in mutuo uitietur, et non uitiet, ſecutus ſum *infra d. ampliat. 30. numer. 7.* et quod taxatio certi intereſſe non uitiet mutuum, quamuis ſit reprobata, ſecutus ſum *ſupra d. ampl. 8. nu. 80.* 5

Quinto, quia in omnem caſum facile eludi poteſt hoc requiſitum, ſeu qualitas, cum poſſet iſte ruſticus, ſeu pauper, qui indiget mutuo, et non cambio, inuenire mercatorem, qui pro paupere acciperet cambio, et pauper promitteret de conſeruando indemnem ipſum mercatorem, Nauat. *in cap. Nauiganti. nu. 29. verſ. vtile, tamen de vſur.* et hac uia omnes eſſent tuti tam in foro exteriori, quam in foro interiori; ergo non eſt dicendum, quod lex voluerit diſponere id, in quo, ſi diſpoſuiſſet, redderetur ludibrio, et fruſtratoria in vtroque foro. 6

Contra hanc ampliationem, nempe, quod cambium ſit illicitum, tenent Syluestr. *in verbo, Vſura. 4. §. 9. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 13. artic. 1. concl. 3. colum. 3. initio. folio 629. Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. ſub nu. 301. not. 2. & in cap. nauiganti, nu. 25. de vſur. Hier. de Luc. tractat. de camb. in verbo decisione. nu. 43. tomo 6. parte 1. folio 410.* dicens, quod is, qui dat cambio, peccat, quia ſcit, quod, ſi litterę illius ruſtici præſentabuntur, redibunt cum proteſtatione, et ſi non præſentantur, ſit in fraudem vſurarum, Fabian. Genuen. *eod. tractat. initio, ſub num. 46. Verſ. decima, fol. 415.* dicens, eſſe uſuram Io. Bapt. Cauat. *tract. de camb. tit. de dante, verſ. quæro an campſor f. 234.* et quod ſit cambium eſſe licitum, ſcridit Romoal. Col. *tract. de camb. capit. 19. intorno in fine*, dicens cambium eſſe licitum, quando mercator, qui habet creditum, ſubſcribit litteras pauperis, qui non inuenirent dantem: dummodo habeat in foro pecu- 7

nias,

nias,ſeu creditum, ut poſſit ſoluere, quia alias eſſet cambium fictum contra conſtitutionem Pij V. quod idem formalius, citatis auctoribus, latius ſequitur *cap. 22. in 2. concluſ.* hæc neque opinionem contra ampliationem eſſe etiam de mente Ioannis Azor. *de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 9. q. 2. verſ. in hac re*, patet, quia ſcribit, cābium cum recurſu eſſe licitum, quamuis is, qui dat cambio, iam ſciat, accipientem non habere aliquem, qui pro eo ſoluat in nundinis, dummodo tamen probabili ſpe, uel poteſtate habeat, & ſic ſecundum eum, niſi adeſset probabilis ſpecies, ſeu poteſtas, vt habeat, qui ſoluat, non eſſet licitum, quod expreſſe aſſerit poſtea, *cap. 10. verſ. tertio quando*, quod idem ſentit *ibidem in fine, verſi. præterea, quando, & verſic. ſecundo quando*, ſcribens, eſſe cambium vſuratum, ſeu ſiccum, quando reipſa mittuntur litteræ ad locum, vel pecuniæ ſunt ſoluendæ, ſed remittuntur inanes, & ſcripſi *infra §. 6. gl. 1. ſub n. 2. & 3. verſ. ſecundo quia*, & ſatis uidetur probari ex Pij X. conſtitutione, in illis verbis, *neque quiſquam eſt, qui in nundinis, aut locis ſupradictis, huiuſmodi litteris receptis, ſolutionem faciat*.

8 Confirmatur primo hæc opinio contraria, quia ſicut ſocietas officij eſt licita, & vſuraria, quando is, qui pecunias accipit in ſocietate, nullum habet officium, ut dixi *hac eadem q. p. præcedent. num. 35. in 10. argum. & ſupr. q. 1. nu. 276. & 275. in 5. requiſ.* & ſimiliter illicita eſt cenſus exactio, quando emptor ceu ſis ſciebat cenſum imponi ſuper re aliena, ſed ſimulabat ignorantiam, vt declarant Nauar. *in capit. ſi fœneraueris, numer. 119. 14. q. 3. Virg. de Boccat. tractat. de cenſibus part. 2. numer. 44. 45. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. parte 3. lib. 10. tit. de cenſib. cap. 7. q. 7.* ita etiam illicitum, ac vſurarium eſt cambium, quando is, qui accipit cambio pro nundinis, non eſt talis, qui indigeat illo cambio pro nundinis, & non habeat in illis effectus: ſeu creditum, quo poſſit ſoluere litteras cambij, quas facit. Ita enim ſi habet ad iuſtitiam cambij facultas, & poſſibilitas veriſimilis in campſuario, vt poſſit ſoluere litteras cambij in nūdinis, ſiue alio in loco, in quo promiſerit ſoluere, ſicut ſe habet officium in ſocietate officij, & fundus in cenſu ad iuſtitiam ſocietatis, & cenſus.

9 Confirmatur ſecundo, quia dans pecuniam in ſocietatem illi, quem ſcit non eſſe eam negotiaturum, ut militi, vel clerico indigentiuus, committit vſuram, ſeu peccat, quia non eſt vera, ſed ſimulata ſocietas, quæ mutuum velat, ſiue palliat, quamuis pecunias det pro certo, & iuſto lucro, & ſeruatis illis tribus contractibus, de quibus ſcripſi *infra §. 4. gl. 3. nu. 36. declar. 2.* contentis uirtualiter in contractu ſocietatis, Nauar. *in man. confeſſ. c. 17. de vſura in ſocietate, num 258. verſ. 112.* & dixi *p. praced. n. 35.* Ergo idē dicendū eſt in cābio, quāuis in eo ſit ſeruata forma cōtractus cābij.

10 Confirmatur tertio, quia ſi nummularius det tibi Romę pecunias cambio, & quærat a te, vbi tu ſis eas ſoluturus, et tu reſpondeas, ſoluam tibi, ubi uolueris, hoc cambium eſt ſiccum, quia tu in effectu videris pecunias mutuas petere, vt tuis commodis proſpicias Io. Azor. *de inſtit. moral. p. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 10. verſ. item ſuſpecta.*

11 Confirmatur quarto, quia ſi nummmularius probabiliter ſcit, eum, cui dat cambio, neceſſitate compulſum accipere, eſſeque ibi ſoluturum, vbi accipit, cambium eſt ſiccum, Io. Azor. *d. cap. 10. verſ. item cum.*

Confirmatur quinto, quia ſi tu dares cambio ſcutos 100. Caio, iſque diceret, ſe eos ſoluturum Venetiis, et tu diceres, volo, ut mihi ſoluas, Neapoli, vbi tu ſcis Caium nullam pecuniam habere, nec aliū quempiam, qui pro eo ſoluat, cambium eſſe ſiccum, Ioan. Azor. *d. c. 10. in fine*. 12

Confirmatur ſexto, quia ſi quis emat boues a ruſtico, et eidem eoſdē locet pro certa annua penſione, et ſciat ruſticū illum non habere boues, talis emptio, et locatio ſunt iniuſtæ, ut ſecutus ſum *inf. §. 6. gloſſ. 1. numer. 3.*

Iuxta hanc contrariam opinionem Nauar. *in capit. nauiganti. verſicul. 15. nu. 24. verſ. ſequitur Io. Bap. Lup. §. 2. nu. 23. in fine, de Vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 139. & Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 15. q. 7.* inferunt, ſiccum eſſe cambium, quod quotidie fit cum Regibus, qui pecunias accipiunt a campſorib. et illis dant chirographos, per quos Romæ, Lugduni et Venetiis ad certum tempus, uel nundinas, mandāt ſolui conſciis tamen et campſoribus, et Regibus, qui accipiunt, quod pecunias illic non habent, neque ſunt habituri, ſed intendunt earum reſtitutionem faciendam in eodem loco. 13

Et maxime procedit ſecundum Nauar. et Io. Azor. *vbi ſupr.* hęc opinio, ſeu illatio, quando Rex, ſeu alius, accipiens cambio, ſe obligat ad recambia, niſi ſoluerit cambium, ſeu ſe obligat (quod idem eſt) in caſu non ſolutionis ſoluere omnia lucra, quæ nummularius eſſet in nundinis ex repetitis identidem cambiis, donec ipſe Rex ſoluerit, percepturus. 14

Quid dicendum? Duplex uidetur poſſe excogitari diſtinctio. 15

Primo namque diſtingui poteſt inter forum, et forum. In foro exteriori concluderem ampliationē eſſe ueram, quia quando emptor, & ſit dans cambio habet animum emendi: ſed venditor, et ne accipiens nō habet tunc animum, et emptori notus eſt hic animus venditoris, extrema non coniuguntur ad faciendum contractum ſimulatum, cum intentiones non coniungantur, ideoque in foro exteriori contractus remanet ualidus, ſecus in foro interiori, ut, loquendo in contractu emptionis, & uenditionis, ſcribit Cæpol. quem retuli *ſup. ampl. 10. nu. 33.*

Secundo diſtinguerem. Aut dans cambio, ut daret cambio, imò ut mutuaret ceſſauit a uero cambio, & iſto caſu, poteſt in vtroque foro conſequi illud lucrum ceſſans: aut non ceſſauit a uero cambio, et ſumus, poſſumus redire ad primam diſtinctionem.

Retentis his diſtinctionibus, reſpondeo ad ea, quæ ſunt adducta contra ampliationem:

Ad Pii V. conſtitutionem, in qua conſiſtit neruus huius contrariæ opinionis, reſpondeo, diſtinguendo vt ſupra, inter forum, & forum: Aut enim loquimur in foro conſcientiæ, & ſupponimus, campſorem, qui eas cambio, eſſe conſciū, quod litteræ, quas campſuario accipit pro nundinis, ſunt inanes, et fictę, quia tacite vterque intendit contrahere mutuum, et ideo pecunias reſtituere in loco, vbi ſunt datæ, et ita ſequitur etiam in effectu, & iſto caſu vera eſt opinio contra ampliationem, quia in rei veritate, quæ attenditur in iſto foro, per ea, quę ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 529. et infra ampl. 19. numer. 13. 36. & 38.* hoc cambium eſt mutuum lucratorium, & ita procedit illa Pii V. ſancta, diuinique iuris amica conſtitutio. Aut loquimur in foro exteriori, et dicerem, ampliationem eſſe ueram, 16

quia lex, fori exterioris non iudicat de iſtis, quæ ſunt occulta, & reſident in corde, ſemper enim campſor poteſt dicere, quod ipſe ſperabat, & credebat, campſuarium ſoluturam eſſe in nundinis, & quod, niſi ita ſperaſſet, ei non dediſſet cambio.

17 Ad primam confirmationem reſpondeo, quod ſocietas officij, & cenſus habent diuerſam ratione a cambio, nam in ſocietate officij poteſt oculariter aut ſaltem per notorietatem apparere de officio, & ſimiliter in cenſu poteſt apparere de fundo, vnde, qui ignorato officio, & ignorato fundo, daret pecuniã ad ſocietatem, vel emeret cenſum, eſſet in euidenti, & latiſſima culpa, & diceretur ignorantia craſſa, & forſan affectata, ideoque inexcuſabilis, quo caſu paria ſunt ſcire, vel ſcire debere, & lex fori, quæ in his iudicat, non dicitur iudicare de occultis, ſed de parẽtibus, non ſic eſt in eo, qui dat pecunias ad cambiũ, quia ſi is ignoret, an ille, cui dat, indigeat, nec ne cambio pro illo loco, & an illic habere poſſit modũ ſoluendi litteras cambij, poteſt eſſe ignorantia excuſabilis, cum hæc indigentia, & modus ſoluendi litteras ſint occulta, de quibus lex fori non iudicat, ſed iudicium reſeruat Deo, cui hæ fraudes occultæ ſunt patentes, & faciunt, quæ ſcripſi *ſupr. ampl. 10. ſub num. 44. verſ. verum. & verſ. ratio & nu. 78.*

18 Ad ſecundam confirmationem reſpondeo ſimiliter diuerſam habere rationem, quia qui dat clerico, uel militi ad negotiandum, eſt in euidenti, & inexcuſabili culpa, cum ex manifeſtá clerici, et militis inhabilitatem excludatur omnis ignorantia.

19 Ad tertiam reſpondeo, quod ex illá reſponſione ſoluendi, vbi nummularius, voluerit, clare conſtát, quod is nõ indigebat cambio, ſed mutuo, et ideo qui ei dát, eſt in latiſſima culpa, ſeu dolo, quia iam ſcit, quod ille uult contrahere mutuum.

20 Ad quartam reſpondeo, quod illa procedit in foro interiori, in quo ſemper apparet veritas, ſecus in foro exteriori, in qua illa ſciẽtia dát is eſſet occultá.

21 Ad quintam reſpondeo, ut ad tertiam, quod tunc cláre, apparet, quod is, qui petit cãbium, quærit mutuũ, vnde qui ei dat, eſt in latiſſima culpa, quare in eo foro, in quo apparet iſta ueritas, in eo punietur.

22 Ad ſextam reſpondi *in eod. §. 6. gl. 1. nu. 65.*

Retenta ergo ampliatione cum diſtinctionibus, ſupra adductis.

Subamplia primo eandem ampliationem, vt firmius, procedát, quando dans cambio, non firmiter arbitratur, ruſticum, cui dat cambio, eſſe non ſoluturum, ſed ſolum dubitát, an ſit ſoluturus, quiá dubitãs et ignorans æquiparantur, *l. 22. manifeſt. ſſimi, §. ſi autem noſcius & dubitans. & ibi* notat pro ſingulari Bart. *in §. ſed quærebatur. ſub nu. 2. verſ. nota etiam, C. de furt. & Ioann. Hannib. de Canon. in l. naturaliter. nu. 92. & 94. ff. de vſucap. inter Repeten. tom. 5. fol. 347.* vbi alios citat, ſed hæc regula, quod dubitáns, et ignoráns, et æquiparetur, án et quándo procedát, vide eos, quos allegat Pariſ. *in addit. ad Bart. in loco ſupra citato.*

Quicquid ſcripſerit Fab. Genuen. *d. tract. de camb. initio, nu. 47. tomo 6. p. 1. fol. 415.* dicens quod in dubio debet ábſtinere, et quicquid dicat Nauar. *in man. conſeſſ. c. 17. nu. 299.* dicens quod ignorántia facti, quod quis tenetur ſcire, non excuſat.

23 Subamplia ſecundo, vt multo firmius procedát, quando cámpſor qui dat, cambio, non ſolum non eſt conſcius in potentiæ campſuárij, et de ea non ſolum non eſt dubius, ſed firmiter tenet, eum eſſe ſoluturum litteras cambij, quia quamdiu eſt in iſta bona fide, cambium remanet licitum, et poteſt licite lucrum percipere, Fabian. *d. tra. de camb. ſub nu. 46. verſic. decima, ibi ſi vero campſor,* nec diſſentiunt Nauar. *in loco ſupra proxime citato, & Io. Bapt. Lup. in c. nauiganti. §. 2. ſub n. 23. de Vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 139.*

Confirmatur hæc ſubampliatio, quia ſi Cáius i- 24
gnoranter, et boná fide emerit cẽſum, impoſitum ſuper re aliena, et annuás penſiones eadem bona fide acceperit, et conſumpſerit, non tenetur eas reſtituere Medin. *in ſuis tract. tom. 2. titul. de reb. per vſur. acquiſ. quæſt. 5. verſ. ſequitur. hinc, in fin. col. 14. fol. 408.* et quod, penſiones, quas bona fide áccepit, poſſit tuta conſcientia retinere, eaſque non debeat reſtituere neque computare in ſortem, ſcribunt Nauar. *in c. ſi fœnerauerís ſub nu. 118. q. 26. 14. q. 3.* Virg. de Boccat. *tract. de cenſib. part. 2. num. 44. verſ. 26. Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de cenſib. cap. 7. q. 7. ibi quæres, quid dicendum. col. 825.* et late Lud. Molin. *de inſt. tom. 2. de contract. diſput. 394. Verſ. quartum eſt.* et procedit hæc confirmatio ſiue venditor ſciuerit, rem eſſe alienam, aut non liberam, ſiue ignorauerit, Molin. in loco ſupra proxime citato, & quod ſi mulier paraſſet emere cenſum, et ideo pecuniam daret álicui, a quo decipiatur, quia is, recipiendo pecuniam, dicat, quod pecuniam illam accipit ſub cenſus, aſſerendo eidem mulieri, quod cenſus, poteſt ita ſecure contrahi, et cenſum aliter non conſtituat: imò neque aliquam de pecuniarum datione faciat ſcripturam, et mulier, fraudum ignara, illi ſimpliciter credát, poſſit dictá mulier cenſus penſiones, quas bona fide ab eo reciperet, tutá conſcientiá ſibi retinere pro ſuo intereſſe lucri ceſſantis, ſequitur Lud. Lopez *de contract. lib. 1. c. 4. verſ. hinc plane,* et facit quod ſcripſi *ſupr. ampl. 8. nu. 118. & ſeq.*

Conſolidatur hæc confirmatio, quiá licet ſocietas officij fuerit inita ſuper officio, cuius fructus iam ab alis ſocietatibus, ántea contráctis, erant abſorpti, et ideo uideátur inita ſine officio, tamẽ ſi is, qui poſtremo ſocietatem iniuit, ignórauerit ánteriores ſocietates, & bona fide exegerit fructus ſine ſocietatis, nõ tenebitur neque in foro interiori, neque in foro exteriori illos reſtituere, ſeu computare in ſortem, per ea, quæ, loquendo in foro exteriori, ſecutus ſum *ſupr. q. 1. nu. 329. & 330.*

Siſtamus quæſo tántiſper gradum ſuper hac cõ- 25
firmatione, & eius conſolidatione, quiá eſt paſſus difficilis; & contrá eas obſtat Rot. *diuerſ. in deciſ.* quás ſecutus ſum *ead. q. 1. ſub n. 209. verſ. infero. & n. 332.* dum dixit, fructus perceptos ex cenſu, creato ſine pecuniá numeráta, & fructus, perceptos ex ſocietate officij poſt alienatũ ipſum, officiũ eſſe reſtituendos, ſeu cõputandos in ſortem, quamuis ſint percepti bona fide.

Pro huius ancipitis confirmationis reſolutione diſtinguo: Aut loquimur in ſoro intériori; & dico, ueram eſſe confirmationem, per ea, quæ dixi *in confirmatione, & ſupra quæſtione 1. ſub num. 178. verſic. intellige,* & clarius *numero 180.* Aut loquimur in foro exteriori, & facio duas concluſiones. Prima concludo eſt contra confirmationem, quod fructus ſint reſtituendi, ſeu computandi in ſortem, quia pariá ſunt, emere cenſum ſine fundo, et emere cenſum ſuper fundo alieno, inſcio domino fundi, ſed qui perciperet fructus ex cenſu creáto ſine fundo, imò ex fundo infructifero, áut aliás incapace, ſeu poſteá peremp-

pro,

Digitized by Google

pto teneretur illos reſtituere, vt ſecutus ſum *ſupra q. 1.num.176.& ſeq.num.202. 205. & 208.* ergo tenetur etiam reſtituere is, qui emit cenſum, impoſitum ſuper fundo alieno; neque debet audiri, allegando ignorantiam, quia etſi ſit ueriſimilis, cũ quilibet emptor deſideret, & ſtudeat emere utiliter, & ſecure, & tunc emat utiliter, & ſecure, quando fundus eſt venditoris, liber & idoneus, & ideo, ſi cenſus reperiretur impoſitus ſuper fundo alieno, pluſquam veriſimile eſt, quod emptor ignorauerit, tamen hæc ignorantia in foro exteriori reputatur inexcuſabilis, vt in ijſdem fere terminis dixi *ſupra nu. 17.* quia debebat ſe aſſecurare, quod venditor cenſus haberet illum fundum, de quo ſi ſe non aſſecurauerit, contentus ſit, quod illa ignorantia proſit ſibi ad agendum ad intereſſe, ut dixi *in ſeq. concluſione*, Secunda concluſio eſt, quod ſi emerit ignoranter, ut dixi, poterit, cum reſciuerit fundum eſſe alienum, agere ad reſtitutionem ſortis, & ad damna, & intereſſe, quorum damnorum, & intereſſe emendationem poteſt obtinere, probatis requiſitis, de quibus uide, quæ late ſcripſi *ſupra ampl. 8. nu. 99. & ſeq.* quod ſi ſcienter emiſſet, tunc nec ad intereſſe agere poſſet, teſte Medin. quem ſecutus ſum *d. q. 1. nu. 179.*

Hac reſolutione firmatá cum duplicis fori diſtinctione, & duabus adhibitis concluſionibus, ad ea, quæ pro conſolidatione confirmationis adduximus ſupra uerſ. conſolidatur, reſpondeo, diſtinguendo inter ignorantiam iuris, & inter ignorantiam facti: ea enim, quæ iuris eſt, non excuſat, præſertim in foro exteriori, per ea, quę ſcripſi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 8. nu. 511. & 512.* & talis eſt ignorantia eius, qui exigit fructus ex cenſu, empto ſine pręſenti pecuniæ numeratione, cum ius conſtitutionis Pij V. de cenſibus hanc requirát numerationem; talis etiam & longe maior eſt ignorantia eius, qui emeret cenſum, ſuper nullo fundo impoſitum, quia iſte erraret in iure gentium, imò in iure naturali, cum non poſſit emi cenſus fundi ſine fundo. Ignorantia vero facti eſt duplex, quædam non reputatur culpoſa, & ideo eſt excuſabilis, qualis eſt ignorantia, de qua ſupra d. verſ. conſolidatur, quędã autẽ eſt culpoſa, ſeu craſſa, & hæc eſt inexcuſabilis, & in hac dicimus, paria eſſe, ſcire, vel ſcire debere, & talis eſt ignorantia eius, qui exigeret fructus ſocietatis officij, poſt alienatum officium, vt ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 333.* & eius, qui exigeret fructus cenſus, impoſiti ſuper re aliena, domino rei inſcio, tranſeo ad alia.

26 Extende hanc ſubmapliationẽ, ut procedat etiam ſi poſtea campſor ſciat, campſuarium non indiguiſſe cambio illudque ſoluere non poſſe, quia cambium remanebit ad huc licitum, etiam pro tempore futuro, tum per ea, quę dixi *ſupra num. 1. & ſeqq. & num. 15. & ſeq.* tum quia, qui bona fide præſcripſit, non obligatur in foro conſcientiæ ex ſcientiá poſtea ſuperuenienti, Bal. quem ſecutus ſum *infra ampl. 19. nu. 48. in fine. Petr. de Vbal. in cap. ſi diligenti, num. 102. de præſcrip. inter Repeten. tomo 4. fol. 157. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 7. art. 2. ſub 4. concluſ. ibi exceperim præterea. colum. 3. verſus finem. fol. 378.* & alijs, quos citat, & ſequitur Tira. *in reg. ceſſante cauſa, limit. 12. nu. 16. verſ. id quod*, & eſſe communem opinionem ſcribũt, & ſequuntur *Abb. in cap. 8. quia plerique. num. 25. q. 7. de immun. eccleſ.* quem retuli *infra ampl. 19. num. 127. in fine, Franc. Aret. in c. 42. cum cauſa ſub nu. 27. de teſtib.* & latius, & ordinate articulo diſcuſſo, *Io. Andr. in c. poſſeſſor. quæſt. 6. numer. 39. & ſeqq. & in ſpecie num. 43. verſ. concludo igitur. & ſeq. de reg. iur. in 6.* & de communi teſtatur etiam Imol. quem citát, & ſequitur Tiraquel. *in loco ſupra proxime citato*, hanque communem eſſe teſtatur, & ſequitur, ſuccincte adductis rationibus, & citatis multis, Balb. *tract. de præſcript. in 2. part. 3. par. princip. q. 9. per totam. tomo 17. fol. 66.* & conſentiunt etiam Theologi, nempe Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 18. verſ. his tamen & verſ. in hoc igitur. col. 3. & 4. fol. 145. & 146.* vbi articulo diſcuſſo, firmat, præſcribentem poſſe tuta conſcientiá retinere, non obſtante ſuperuenientia ſcientiæ, dummodo in præſcriptione interuenerint omnia neceſſaria, & Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 77. artic. 1. contr. 16. initio, verſ. ſecundo quod. & nu. 8. verſ. ad ſecundum. fol. 65. & 69.* quia etſi articulum hunc incidenter tangat, argumentando ex eo in alia quæſt. tamen nullam in eo mouet controuerſiam, nullamq; ſentit difficultatem; quicquid ſcripſerit Petr. de Anchar. *in c. 7. quia plerique, nu. 10. q. 3. de immun. eccleſ. & in cap. peccatum. ſub nu. 15. col. 11. in fin. de reg. iur. in 6.* vbi de contraria teſtatur Theologorum opinione, licet ipſe eam non ſequatur, ſed teneat iſtam, hancque communem opinionem, quod qui legitime præſcripſit, ſit tutus etiam in foro conſcientiæ, tenet, etiam ſi mala fides oriretur poſt completam pręſcriptionem ſtatutariam, dato quod non eſſet completa, ſecundum tempora, præfixa iure communi: Fel. *in cap. vlt. quoniam. ſub nu. 7. in 2. ſaluat. de præſcrip.* ita etiam ius contractus, ſemel bona fide acquiſitum ad lucrandum fructus, et intereſſe, non debet ex ſcientia ſuperuenienti irritari, et adde, quę ſcripſi *ſup. ampl. 10. nu. 14. verſ. exemplifica primo.*

Contra hanc extenſionem in caſu cambij tenet 27
Fabian. *vbi ſupra.*

Comprobatur primo hæc contraria opinio, quia etiam is, qui ignorãter, et bona fide emerit cenſum, impoſitum ſuper re aliena, debet poſtea, cum hoc reſciuerit, contractum reſcindere, repetito pretio, Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſus. acquiſ. q. 15. verſ. ſequitur hinc col. 13. & 14. fol. 408. Nauar. in loco ſup. proxime citato Virg. de Bocc. d. p. 2. nu. 45. & Io. Azor. d. c. 7. q. 7. verſus finem*, et quod ſi emptor conſcius fuerit, rem eſſe talem, id qua cenſus collocari non poterat, tunc accipere non poſſit penſiones, et accipiendo teneatur in partem pretij computare, ſcribit Ludod. Molin. *de iuſt. tomo 2. de contract. lib. diſput. 394. verſ. quartum eſt in fine.*

Comprobatur ſecundo ex his quæ ſcripſi, et ſecutus ſum *ſupra ampl. 10. ſub nu. 52. verſ. contra.*

AMPLIATIO XVIII.

SVMMARIVM.

Cambium cuius intereſſe, ſeu acceſſiones conuertuntur in capitale, eſt licitum, nu. 1.

Cambium cum recurſa, recambium, & cambium cum conuerſione acceſſionum in capitale ſunt ſynonyma, nu. 2.

AMplia XVIII. ut licitum ſit etiam cambium 1
cuius intereſſe, et acceſſiones multis vicibus, conuertuntur in capitale cambij, ita ut cambium primum impinguetur, et creſcat per renouationem, iuxta ea, quæ ſcripſi *infra §. 6. gloſſ. 1. nu. 28. verſ. ad ſeptimum.*

Digitized by Google

mum. imò ſit licitum etiam quod intereſſe alterius intereſſe, id eſt acceſſio acceſſionis, conuertatur ſemper in capitale, donec cambium ſic auctum, non ſoluatur, per ea, quæ ſcripſi *infra §.4. gl.2. nu.33. & ſeq. & nu. 41. & ſeq.* quia eiuſmodi cambium cum conuerſione acceſſionum, & intereſſe in capitale eſt idem cum cambio cum recurſa, & recambio, quæ propterea ſunt ſynonyma, ſed hæc omnia, nempe cambium cum recurſa, & recambium ſæpe firmauimus eſſe ex ſe licita, ideo de eiuſmodi cambio, cum intereſſe conuertitur in capitale, non eſt pluribus agendum.

AMPLIATIO XIX.

SVMMARIA.

Forum interius, & forum exterius diſformiter quandoque diſponunt. nu.1. & ſeq.

Forum politicum differt aliquando à foro chriſtiano, nu.5.

Lex eſt ratio continua æterna, & ſemper. eod nu.19.

Iuſtitia, & ius conſiſtunt in rectitudine.

Lex diuina eſt eadem cum lege naturæ, ſub nu.14.

Lex naturæ vnde proficiſcitur, nu.7. Eſt eadem apud omnes, & in cuiuſque corde eſt ſcripta, nu.9. Eſt immutabiles, nu.11. Declaratur, num.22. & ſeqq. Aliter procedit in iudicando, quam lex humana, nu.12 & 13. Et quare, nu.33. & ſeq. Eſt eadem cum lege diuina, nu.14.

Lex poſitiua, ſeu humana à lege iure naturali, & diuina ſub nu. 9. Contrarium, nu.14. & ſeqq. nu.38.42. & ſeqq. Errant propterea, aut nõ bene loquuntur, quid dicunt, hanc, vel illam legem eſſe contra ius naturale, nu.40. & ſeq.

Lex humana quid ſit, ſub nu.6. verſ prima. Profluit à lege naturali tanquã riuus à fonte, n.14. Ideoque legi naturali, ſeu diuinæ derogare non poteſt, nu.45. Sed poteſt, ſolum illas interpretari, nu.10. & ſeq.

Lex humana non eſt eadem apud omnes, nu.8. Et quomodo non eadem apud omnes, nu.19. eſt variabilis, nu.10. Quomodo non varietur, nu.19. & 21. Declaratur, nu.39. Iudicando quomodo differat à lege diuina, nu.12. & 13.

Lex eſt contractus inter Principem, & ſubditos, nu.138.

Lex omnis conſtat ex ratione naturali, nu.19. debet eſſe iuſta, et honeſta, nu.16. Alias non eſt lex, nu.18. & 51.

Naturale iudicium in iuriſprudentia multi videt, nu.46.

Ius naturale, & Diuinum } eſt explicitum, et implicitum, ſub nu.38.

Matrimonium apud Perſas, Medos, & Parthos inter ſanguine coniunctos, n.8. Cur inter ſanguine coniuncto prohibeatur. numer.41.

Vxor, vnica inter conſanguineos, apud Arabas, ſub n.8.

Medicinæ ars eſt immutabilis, licet variet medicamenta, nu.20.

Vim vi repellere. Parentibus, Patriæ, & Magiſtratibus obtemperare, Fidem ſeruare, Iuſiurandum adimplere, & Depoſitum reddere } Sunt de iure naturali, num.24. Ex iuſta tamen cauſa licitum eſt ab hoc iure recedere, nu.25. & ſeq.

Condemnato ad mortem non licet ſe per vim defendere, nu.25.

Parentibus, & Magiſtratibus quando parendum non ſit, nu.26.

Fides cui ſeruanda non ſit, nu.27.

Depoſita prædoni quando reſtitui non debeat, nu.28. & 29.

Hoſtes, & patriæ proditores trucidare, glorioſum eſt, n.30.

Cauſa ceſſante, ceſſat effectus, nu.32.

Iudex in iudicio ciuili quare non petenti, non impertiatur officium, ſub num.33. Et in iudicio criminali quare ſine manifeſto accuſare non procedat, nu.34. Quare iudicet ex actis, & non propria conſcientia, nu.35.

Deus, eiusque loco confeſſarius iudicat ſine inſtantia partis, ſine accuſatore, & ex ſcientia, ſibi priuatim nota, num.36.

Membrum præcidendum, ne totum pereat corpus, ſub nu.40.

Lex humana, & iuſta obligat in conſcientia, ſub reatu peccati mortalis, nu.47. & ſeq. Etiam ſi eſſet lex pœnalis, num.52. Declaratur, nu.51. & 52. qui aliter diceret de lege pontificia, erraret in fide, & quando excuſet in foro conſcientiæ, n.48. Et an obliget ad culpã, etiam ſi legiſlator expreſſerit nolle, quod obliget, nu.53 & 54.

Lex conſultoria, etiam ſi diuina ſit, non obligat, &c. ſub n.54.

Legi poſitiuæ parendum eſt, etiam ſi præciperet, intermitti aliquod bonum. Nunquam tamen per obedientiam fieri debet peccatum, nu.49.

Peccatum, quia prohibitum, & quandoque prohibitum, quia peccatum, ſub nu.49.

Lex ſi non fuiſſet, homo non peccaſſet, explicatur ibid.

Principum poteſtas procedit à Deo, nu.50.

Peccatum exiſtit, quicquid eſt malum in moribus, ſub num.50.

Lex poſitiua an naturalis attendi debeat, vbi agitur de reſtitutione facienda, nu.57. & 58.

Reſtitutio rei an, & quando ſit facienda, referuntur varia doctrinæ. nu.58. & ſeq.

Conſcientia etiam erronea ideoq. eſt ligat, deponenda, n.59. vbi la e declaratur.

Minus malum eligi quando debeat. ſub nu.59. confir.2.

Reſtituere tenetur, quis ſcienter retinet rem alienam. nu.60. & ſeq.

Raptor, & Fur } tenentur reſtituere, et pœnitere de peccato, nõ ſufficit ſi habeant facultatẽ reſtituendi, n.63.

Mutuator, exigens vltra mutuum, tenetur reſtituere, nu.64. & ſeq.

Contrahens, incuſſo metu, tenetur reſtituere, ſub n.67. ſub illat. 2. In foro interiori tenetur etiam ſi fuerit metus reuerentialis, vel alius, non cadens in conſtantem virum, ſub eodem nu.67. explic.1.

Contrahens cum pupillo ſine tutore, tenetur reſtituere, nu.68. & ſeq. Declaratur, n.74. & 75.

Contrahens cum furioſo, tenetur reſtituere, nu.76.

Contrahens cum errante, tenetur reſtituere, n.77. & ſeq.

Hypocrita, quæ ſub nomine boni chriſtiani acquiſiuit, tenetur reſtituere, nu.79. & 80.

Contrahens cum Eccleſia ſine ſuperioris aſſenſu, tenetur reſtituere, nu.81.

Legatarius, ſoluto ſibi legato, & per errorem facti non detracta falcidia tenetur illam reſtituere, nu.82. & 113. Secus ſi errorem iuris, nu.112. Declaratur ſub eod nu.113.

Contrahens de re aliena ſine conſenſu veri domini, tenetur reſtituere, ſub nu.82. illat.6. vbi latiſſime hoc extenditur, reſtringitur, & declaratur.

Reſtituere, quando quis teneatur in foro conſcientiæ, quamuis ſit tutus in foro fori, ſub n.83. illat.1 & quando non teneatur in foro conſcientiæ, quamuis obligetur in foro fori, nu. 84. & ſeq.

Vſura eſt rapina, videturque maius delictum, quam furtum, & quaſi æquale homicidio, & quomodo diſtinguatur à furto, & rapina, nu.64.

Mutuatarius dicitur coacte ſoluere, etiam ſi diceret, quod illud plus ſponte ſoluit, nu.65. & ſeq.

Metus, cadens in conſtantem virum, qui dicatur remittitur arbitrio iudicis, ſub nu.67. explic.2.

Metum cadentem in conſtantem virum, quando metiamur ex qualitate perſonarum metuentium, & quando non, ſub n. 67. verſ. & prima. & ſeq.

Mors

Mors potius obeunda eſt, quam, quæ fœda ſunt, committere, ſub num. 67. verſ. ſecunda.
Honor in foro morali cæteris rebus anteponendus eſt, ſub nu. 67. confirm. 3.
Peccatum non voluntarium quando ſit peccatum, & quando non, declaratur ſub nu. 67. verſ. non obſtat. & ſeqq.
Impuberis ætas quod videt, ignorat. nu. 70.
Impubes obligatur naturaliter, nu. 73.
Sententia, lata ex falſis probationibus, vel ex defectu probationum, licet ſit iuſta in foro fori, tamen eſt iniuſtam foro conſcientiæ, ideoque in hoc foro non tuetur, nu. 83. & ſeqq. vbi multa adducuntur exempla.
Reſtituere non tenetur, qui rē habet cum conſenſu veri domini, num. 92. & ſeqq. Et quid, ſi ſit turpiter acquiſita, numer. 98. & ſeqq.
Incapax acquiſitionis, an rem, quam tenet de conſenſu domini, debeat dimittere, nu. 93. & ſeqq.
Meretrix an teneatur reſtituere acquiſita ex meretricio, num. 98. & 99.
Mathematicus, qui ſuaſionibus inducit ad ſibi credendum, & inde acquirit, an teneatur reſtituere, nu. 98. & 99.
Iudex an teneatur reſtituere, quod ſibi ob iuſtam, vel iniuſtam ferendam ſententiam eſt datum, nu. 100. & ſeqq.
Teſtis an teneatur reſtituere, quod ob ferendum verum, vel falſum teſtimonium ſibi datur, num. 100. & ſeqq.
Aduocatus an teneatur reſtituere, quæ ex iniuſto acquiſiuit patrocinio, nu. 103.
Poſſidentis melior conditio in pari cauſa turpitudinis, ſub numer. 102.
Reſtituere an teneatur, quæ ſibi data ſunt, ne faciat aliquod malum, num. 104. & ſeqq.
Hæres an teneatur ſoluere legata, relicta in teſtamento minus ſolemni, ſub numer. 114. verſ. infero. & ſeqq. in quibus declaratur.
Hæres ab inteſtato an teneatur reſtituere hæreditatem hæredi ex teſtamento minus ſolemni, num. 115. in fin. 116. & 117.
Electus, ſi electio non ſit nulla, ſed veniat annullanda, an interim poſſit ſine peccato retinere beneficium, nu. 121.
Reſtituere an teneatur, qui doloſe, & ex malitia rem habuit à vero domino, nu. 122.
Aduocatus, Medicus, Curſor, & Iudex { *an teneantur reſtituere, quod vltra iuſtum ſine dolo receperunt, nu. 124. & ſeqq.*
Præſcribens an teneatur reſtituere, nu. 127. & ſeqq.
Præſcribere an poſſit, qui tenetur ex propria obligatione, & quid, ſi ſtatutum præſumat ſolutionem, ſeu ſatisfactionem, ſub num. 133. illat. 4.
Præſcriptio ſtatutaria an habeat locum in debito iurato, ſub num. 133. not. 4.
Præſcriptio cum mala fide an poſſit induci à ſtatuto, ſub num. 133. illat. 4.
Præſcriptio, quantumuis iuridica, an ſit allegãda, ſub numer. 133. not. 3.
Confiſcata bona à lege poteſt delinquenti tuta conſcientia retinere, donec non ſit condemnatus per ſententiam iudicis, numero 139.

1 AMPLIA XIX. ut tàm contractus cambijs, quã
alterius negotij poſſunt eſſe liciti in foro exteriori, id eſt, in foro fori, ſeu contentioſo, qui in foro interiori, i. e. in foro poli, penitẽtiali, ſeu conſciẽtiæ ſint illiciti, prout aduertunt Io. de Anan. *in c. vlt. nauiganti. nu. 48. de vſur.* dicens, quod mens contrahentium cambia, poſſet eſſe corrupta, ſed illa, inquit, habet ſolum Deum ultorem, non Eccleſiam, & Salyc. *in auth. ad hæc. ſub num. 18. q. 21. C. de vſur.* dicens, quod textus, & leges, quæ dicunt, rem poſſe carius, ſeu minori pretio vendi, dummodo non excedatur medietas iuſti pretij, loquuntur in foro iudiciario, non in foro penitentiali, & ſic quoad peccatum, de
qua re láte egi *ſupr. ampl. 10. nu. 41. & ſeqq.* † & è con- 2
uerſo, poteſt dari contractus, qui ſit licitus in foro conſcientię, & illicitus in foro fori, quia in foro cõſcientiæ attenditur veritas, Nauar. *in cap. ſi fœneraueris. not. 16. ſub nu. 54. Verſ. aduertendum,* ibi. *quarta vt mutuãs. 14. q. 3. & in c. nauiganti, nu. 26. Verſ. in ſolo Uno, de Vſur.* Similiter quis ratione damni illati poteſt teneri in foro contentioſo, & non in foro conſcientiæ, quando damnum fuit illarũ, non ex propoſito, nec ex lata culpa; quo caſu ſufficit in foro conſcientiæ reddere penitentiam, ſecundum Fely. *in c. 1. fallen. 6. caſ. 3. ſub n. 41. de conſtit.* Idem dicimus de creditore, qui debitori furto ſubtrahit tantundẽ; & de eo, qui rẽ propriam, vel æquiualentem detentori furatur, is enim licet in foro conſcientiæ tutus ſit, ſeruatis aliquibus conditionibus, de quibus Couar. *var. reſolut. lib. 1. ca. 2. ſub nu. 14. verſ. quarto ex principali. & n. 15. per totum.* & latius Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 11. col. 4. initio, verſ. quibus non obſtantibus. fol. 102.* & excuſetur etiam à pena furti, *Clar. accept. ſent. libr. 5. furtum. verſ. excuſatur autem,* tamen non eſt forſan ab omni pena tutus in foro fori, & ſine (forſan) quando non eſſent ſeruatæ omnes conditiones requiſitæ, quia, ſi creditori daretur hæc facultas, vt in recompenſam poſſet clàm rem ſui debitoris accipere, facile daretur occaſio iniurijs, furtis, infamiæ, & ſcandalis, eo, quod multi fingerent, rem ſibi debitam eſſe: multi etiam putarent, debitum ſuum liquidum eſſe, cum nõ ſit liquidũ, multi ſe de iuſtitia deſperare dicerẽt, aliaq. multa poſsẽt vel fingere, vel obijcere, per quę furta vellent defendere, quibus omnibus lex vt obuiet, prohibet, ne quis authoritate propria ſibi ius dicat, Medin. *d. q. 11. col. 6. verſ. reſpondetur. fol. 103.* & licet dato caſo, in quo hæc omnia ceſſarent, ideoq. ceſſare deberet in eo legis prohibitio ſecundũ Medin. *in loco, ſupra proximè citato,* tamen quod adhuc legis prohibitio non ceſset, ſuadetur ex his, quæ ſcripſi *ſupra q. 1. ſub nu. 507. & 508.* & quod ſit differentia inter vnum, & alterum forum, ſcripſi formaliter *ſupra q. 1. nu. 534.* & ſatis patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra ead. q. 1. nu. 528. & ſeqq. iuncto num. 506. & ſeqq.* & apertius ex his, quæ ſcripſi *infra ſub nu. 83. & ſeqq. ad illum.*

Confirmatur primo hæc ampliatio in ſecunda 3
parte, quia vſura nautica, i. e. illud, quod mutuator recipit vltra ſortem mutuatam, eſt à iure pontificio vetita, quoad forum exterius, & etiam quoad forũ interius, ſi propter pecuniæ, aut alterius rei mutuationem accipiatur, ſecus ſi ob ſolam ſecuritatẽ præſtitam recipiatur, quia iſto caſu in foro interiori licite percipitur, ſed pro intelligentia huius differentiæ inter vnum, & alterum forum in iſto caſu, vide quæ ſcripſi *ſupra q. 1. ſub nu. 506. verſ. primum eſt forum. & nu. 528. & q. 5. ſub nu. 100.* & adde caſum, quem poſui *§. ſeq. gl. 5. ſub num. 109.*

Confirmatur ſecundo, ex caſu, quem ſecutus ſum 4
ſupra ampl. 8. nu. 120. illat. 4.

Confirmatur tertio, quia licet beneficiarius, alienans rem eccleſiaſticam contra tenorem extrauagantis Pauli II. vel inconſulto Romano Pontifice,

peccet

Digitized by Google

peccet mortaliter, & multas, graueſq. pœnas, & etiā excommunicationem incurrat, vt admonet Nauar. *in cap. non liceat Papæ. nu. 13. verſ. ſeptimo deniq. & nu. 15. in comment. de alien. rer. eccleſ.* tamē, ſi alienatio fiat ob iuſtam cauſam, ſine dolo, vel contemptu, ſed bona fide, & præſertim ſi foret eccleſiæ vtilis, non peccat mortaliter, neque præfatas pœnas incurrit in foro conſcientiæ, cum Papæ conſiliū requiratur quoad forum exterius, ſecus quoad forum internum, in quo ſufficit ſeruare ius naturale, & diuinum abſque contemptu legis humanæ, Nauar. *in d. c. non liceat Papæ. nu. 16. & ſeqq.*

5 Confirmatur quarto, quia etiam inter forum politicum, & forum chriſtianum reperitur in hac materia diuerſitas: nam cambiorum negotiatio in ſe eſt turpis, & iniuſta, ſi loquamur politicè, & œconomicè, ſi vero loquamur chriſtianè, eſt licita, quia multa politicè ſunt abhorrenda, quæ chriſtianè iuſta ſunt, & è conuerſo, vt, concordando D. Thomam, quem vti contrariam citaui *par. præcedenti, ſub nu. 50. verſ. demum.* explicat Hier. de Luc. *tract. de camb. in Verbo, pro deciſione, ſub numer. 10. & 11. tom. 6. part. 1. fol. 409.* hæcq. inter forum, & forū diuerſitas videtur etiam de mente Apoſtoli, in illis verbis, quę retuli *ſupra q. 1. ſub nu. 65. omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt.*

6 Vt huius ampliationis veritatem à radice cognoſcamus, & pro vniuerſali totius materiæ intelligentia, explicando eſſe cenſeo quatuor articulos, nedū vtiles, ſed valde neceſſarios ad reſolutionem quamplurium difficultatū, quæ in foro animæ occurrunt.

Primus articulus eſt: An lex poſitiua, i. e. humana, & lex naturalis, ſeu diuina differant.

Secundus articulus: An lex poſitiua obliget etiam in foro interiori, i. e. in foro animæ, ſiue conſcientię.

Tertius articulus, ſuppoſito, quod obliget: An obliget in conſequentiam ad reſtituendum, quod ex actu, contra eius prohibitionem geſto, fuerit acceptum.

Quartus articulus, ſuppoſito, quod non obliget: An detur aliqua certa regula ad cognoſcendum, quando quis teneatur reſtituere, & quando non, præſertim in foro conſcientiæ.

Quoad primum articulum. Videtur prima facie dicendum, quod plures habeant inter ſe inuicem differentias.

Prima quarum eſt, quod lex poſitiua, omiſſis varijs eius definitionibus, ſeu deſcriptionibus, quas colligitur Sot. *de iuſt. & iur. lib. 1. q. 1. art. 1. initio. fol. 3. Bologn. de leg. iur. & æquit. c. 3. nu. 25. & 28. tom. 1. fol. 292. Fortun. Garc. de Vlt. fin. iur. can. & ciuil. num. 7. eod. tom. fol. 107.* & alij in diuerſ. locis, & omiſſis deſcriptionibus, de quibus *in c. 1. diſt. 2. & cap. 2. diſt. 4.* in effectu eſt placitum Principis, quod ipſi Principi, vel populo eſt vtile, vt dixit Traſymachus *apud Platonem*, relatus à Coraſ. *de iur. ciuil. &c. par. 1. c. 3. fol. 55. & à Bolog. dict. tract. de leg. &c. c. 9. ſub n. 6. fol. 299. vterque to. 1.* & probatur *ex l. 1. ff. de conſt. princ. quod principi placuit, legis habet vigorem*, & ſic lex poſitiua procedit ab opinione Principis, & non à certa ratione, quare Iurecōſ. *in l. 12. proſpexit. ff. qui & à quib. manum.* ait, legem, quāuis duram, eſſe ſeruandam.

7 At lex naturalis, non ab hominis, id eſt, Principis ſeu Populi opinione, ſed ab ipſa natura proficiſcitur Coraſ. in loco, *ſupra proxime citato, cum enim gentes, quę legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, eiuſmodi legem non habentes, ipſi ſibi ſunt lex, ad Rom. 2. nu. 14.* & apertius differentiam docet text. *in cap. 2. duæ ſunt. 19. q. 2.* in illis verbis: *duæ ſunt, inquit, legis: vna publica, altera priuata, publica lex eſt, quæ à ſāctis Patribus, ſcriptis eſt confirmata, vt eſt lex canonum, &c. lex vero priuata eſt, quæ inſtinctu ſancti Spiritus in corde ſcribitur, &c.* et expreſſe differentiam argumentatiue adducit Bologn. *d. c. 9. nu. 4. in fine, & n. 5. fol. 299.* dicens, quod leges humanę nullis naturæ fundamentis ſubnixæ ſunt, ſed ab hominum potius opinione pendent: at ea omnia, inquit, quæ rationi, atque honeſtati conueniunt, ad legem naturalem ſpectant, & non ad leges humanas. 8

Secunda differentia, qua huius etiam primæ veritas explicatur, eſt; quod lex humana non eſt eadem apud omnes, ſed diuerſa, et inuicem oppoſita, et cōſequenter non apud omnes eſt idem bonum, et æquum poſitiuum: apud nos enim lege noſtra matrimonium inter conſanguineos, uel affines maxime improbatur: apud Perſas vero, Medos, et Parthos eorum lege ſolemniſſimum, ac iuſtum habetur matrimonium, quod cum matre, ſorore, alijſq. conſanguineis contrahitur: apud totum Chriſtianum orbem diſtinctæ ſunt ſingulorum vxores: apud Arabas vero vnam aiunt eſſe omnibus conſanguineis vxorem, aliaſq. habent barbaras, irrationales, et beſtiales leges, quas referunt Coraſ. *d. c. 3. fol. 59. & Bologn. d. c. 9. ſub n. 6. fol. 292.* et quod apud Perſas, Aſſyrios, Parthos, Medos, Aethiopes, Indos et Scotos inter aſcendentes, et deſcendentes in primo gradu lineæ rectæ admitterētur connubia, ſcribunt ij, quos citat Thom. Sanch. *in diſp. de ſanct. matrim. ſacram. lib. 7. diſp. 51. ſub n. 6. Verſ. difficultas.* et de prædictis, alijſq. varijs gentium moribus, et legibus in ducendis vxoribus, vide Tiraq. *de leg. connub. in l. 7.* vbi latiſſime. Quinimo et inter nos Chriſtianos, et Catholicos extant leges municipales inter ſe pugnantes; vt puta, quod filia fęmina ſuccedat æqualiter cum maſculo, et quod nō ſuccedat, et ſimiles, quas longum eſſet recenſere.

9 Sed lex naturæ eſt eadem apud omnes, quod enim a natura procedit, eſt conſtans, æternum, ſemperque idem, et vbiq. idem, ſicut ignis, qui apud omnes per æque populos, et omni tempore eſt calidus, et vrit, et rerum bene olentium odor ab omni æuo cunctis fuit mortalibus gratus, et ideo ius naturale dicitur immutabile, vt dixi *in ſeq. differentia.* et quia lex naturalis ſcribitur in corde cuiuslibet, vt ſcripſi *hic ſup. ſub nu. 7. in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 8. n. 505.* non ſolum eſt eandem apud omnes, ſed cuilibet eſt nota, ita vt illius ignorantia neminem excuſet, etiamſi ſit ruſticus, ſilueſter, paganus, mulier, et ſimiles, ut ſecutus ſum *d. c. 8. nu. 500. & ſeqq.*

Tertia differentia (et infertur ex præcedenti) quia lex humana eſt variabilis, et mutabilis, videmus enim in eadem Republica, aut Ciuitate leges ipſas frequenter, ac perbreui tempore mutari, corrigi, et abbreuiari, Coraſ. *eod. cap. 3. fol. 59.* 10

At ius naturæ eſt immutabile Ariſt. *Ethic. lib. 5. c. 7. Coraſ. d. c. 3. fol. 59. Bologn d. tract. de leg. iur. & æquit. c. 26. nu. 2. verſus finem. fol. 315 & Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 5. ſub n. 3. verſ. reſpondent.* et habetur *in §. penul. ſed naturalia. Inſt. de iur. nat. &c. & in cap. 3. non eſt peccatum. diſt. 6.* 11

Quarta differentia eſt, quia nos, qui iudicamus ſecundum leges humanas in foro exteriori, ſi cauſa ſit 12

ciuilis,

ciuilis, non iudicamus ſine actore, per ea, quæ dixi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. c. 2. nu. 5. & 23. c. 68. nu. 2. ſub nu. 8. verſ. ſi de conſuetudine*, & ſi ſit criminalis, nō ſine accuſatore, aut legitima inquiſitione, ut, loquendo de accuſatore, & de iure, ſcripſi *d. c. 68. nu. 2.* & loquendo de inquiſitione, ſcripſi *c. 8. n. 1. 2. 3. & 4. & d. cap. 68. ſub nu. 8. verſ. ſi de conſuetudine*, quam inquiſitionem præcedere debet diffamatio; ut dixi *cap. 84. n. 11. & ſeqq.* quæ ſuccedat in locū accuſatoris, ut dixi *eod. lib. 1. c. 2. nu. 8.* Similiter nos non iudicamus ex ueritate, nobis priuatim nota, ſed ex actis, & probatis, ut ſecutus ſum *eod. lib. 1. c. 80. nu. 1.* & ſepiſſime indicamus ex teſtium depoſitionibus: Item leges humanæ, ſeu ius poſitiuum multa mala dimittant impunita, ut patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra ampl. 10. n. 44. & ſeqq. & nu. 49.* & multa non mala puniunt, quando nituntur præſumptionibus ad obuiandum fraudibus, ut patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra q. 1. ſub nu. 529. iuncto nu. 507. & ſeqq. ad illum, & infra nu. 37.*

13 At Deus, & Confeſſarius eius loco hic in terra, qui iudicant ſecundum ius naturale, & diuinum in foro interiori, iudicant, & condemnant ſine actore, ſine accuſatore, & ſine inquiſitione, & ex veritate, non ex actis, & probatis, & nunquam ex teſtium depoſitionibus, ſed ſemper ex infallibili veritate corā Deo, & ex rei confeſſione coram confeſſario, corā quo ipſe reus eſt etiam accuſator, & teſtis: Similiter ius naturæ, ſeu diuinum nullum malum dimittit impunitum, & nullum bonum irremuneratum.

Demum lex poſitiua, & ius gentium non ſolum differunt a iure naturali, ſed multa, quæ fuerant iuris naturalis, ſunt à iure gentium, & poſitiuo ſublata, vt argumentando deducit Io. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 1. c. 3. q. 1. verſ. verum. col. 14.*

14 Contrarium, his non obſtantibus, eſt verū, nempe, quod lex humana non differt a lege naturæ, niſi prout differunt pars à toto, riuus à fonte, genitum à generante, fundatum à fundamento, quare non ab hominum opinione, ſed à naturæ decreto profluit vt rectiſſime poſt Stoicos, & Cicer. ſcribunt Coraſ. *de iur. ciu. &c. par. 1. cap. 3. ibi, cæterum hęc qualemqualem. tom. 1. fol. 59. & Bologn. de leg. iur. & æquit. cap. 3. n. 11. fol.* 291. & quod tam lex canonica, quā ciuilis deriuentur, & profluant à lege naturæ, oſtendit Fort. Garc. *de Vlt. fin. iur. &c. nu. 11. & ſeqq. eod. tom. 1. fol.* 108. & quod ius ciuile, & canonicum preſupponāt ius naturale, tanquam fundamentum, à quo ſumunt originem, refert, & declarat ex Fratre Gerardo de Senis diſputante, Io. Andr. *in cap. peccatum. ſub nu. 24. & 25. q. 5. de reg. iur. in 6.* cuius repetitionem poſuit per appendicem ad cap. poſſeſſor. & de lege canonica, quod nō differat à lege naturæ, patet, quia procedit ex auctoritate Noui, et Veteris Teſtamēti, *c. 24. qualiter. de accuſ.* et ſic ex lege diuina, vt dixi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. c. 85. n. 6. Verſus finem*; quę lex diuina eſt eandem cum lege naturæ *cap. 1. diſt. 1. diuinę natura. &c.* et ſic vna pro altera promiſcue ſumi poteſt, et proinde præcepta Decalogi in lege veteri, tradit à Deo, dicuntur legis naturalis, vt ſequitur Io. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 1. c. 2. q. 2. col. 5.* et latius *ca. 3. q. 2. col. 15.* vbi de communi Theologorum opinione, et conſequenter emptiones, locationes, ſocietates, et reliqua huius generis, de quibus extant leges humanæ, a iure naturæ deducuntur, Bologn. *d. tract. de leg. iur. et æquit. c. 24. nu. 4. in fine, fol.* 313. et conuenit legi humane, quod habetur in *Matth. 5. nu. 17. nolite putare quoniam veni ſoluere legem, aut prophetas, non veni ſoluere, ſed adimplere.* hæcque ſententia contraria quatuor cōcluſionibus explicata eſt à Sot. *de iuſt. et iur. lib. 1. q. 5. art. 2. Verſ. ad quæſtionem. col. 2. et ſeqq. fol. 36.*

Confirmatur primo, quia omnis lex conſtat ex ratione, *cap. 5. conſuetudo. diſt. 1.* et ex ratione naturali, *c. 2. erit. et ibi Gl. in Verbo naturam. diſt. 4.* Ergo omnis lex profluit a natura, et ſic a lege naturæ. 15

Confirmatur ſecundo (et tendit ad idem) quia vbi cōtingat dubitari de intellectu alicuius legis, recurrendam eſt ad rationem naturalem, imo vbi eam habemus, ſuperfluum eſt quærere legem poſitiuam, vt ſecutus ſum *infra §. 7. gl. 2. nu. 35.*

Confirmatur tertio, quia omnis lex eſt honeſta, 16 iuſta, etc. *d. c. erit. diſt. 4.* et in tantum hoc eſt verum, vt niſi fuerit iuſta, non erit lex, *Sot. d. art. 2. concl. 1. et Nich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 60. art. 5. concluſ. 3. verſ. primus eſt. fol.* 80. ſed lex, quæ non deriuetur a natura, eiuſque ratione, non poteſt eſſe honeſta, neque iuſta. Ergo.

Confirmatur quarto, quia iuſtitia non eſt aliud, 17 quam quædam rectitudo: ergo ius, ſiue naturale, ſiue legale, in quadam rectitudine conſiſtit, et ſic quāuis ius naturale, et ius legale ſint diſtincta, tamen diſtincta non eſt eorum rectitudo, quare, ſi bene cōſideremus, ius legale, i. e. ius poſitiuum, non addit ſuper ius naturale aliam rectitudinem, ſed ſpecificat illam eandem, ita vt verum ſit dicere, ius legale, ſiue poſitiuum eſſe quandam ſpecificationem expreſſiuā naturalis rectitudinis, vt late docet Ioan. Andr. *in c. poſſeſſ. ſub num. 12. de reg. iur. in* 6. et proinde ius legale, ſeu poſitiuum nunquam contrariatur, ſed ſemper concordat cum iure naturali, vt ex eod. Io. Andr. ſecutus ſum *infra num. 43. verſ. confirmatur tertio.* nam ſicut aqua capitolina, aqua S. Ioannis Lateranenſis et plurium viridariorum, et domorū hic in Vrbe ſitæ diſtinctæ, et habent diſtinctas functiones, et proprios vſus, et nihilominus omnes, et quælibet earum ſunt de aqua fœlici, ideoq. habent eundem ſaporem, eaſdemq. qualitates, ita etiam tam ius Pontificium quam Cęſareum, et quodlibet aliud ius habent eandem qualitatem cum iure naturali, a quo procedūt.

Non obſtant differentię adductę. 18

Ad primam enim reſpondeo, quod Principis placitum, procedens ab opinione, et non a ratione, non eſt lex, Bologn. *de leg. iur. et æquit. cap. 3. ſub nu. 20. et 21. tom. 1. fol.* 201. hocq. bene probatur *ex d. cap. conſuetudo. diſt. 1.* in illis verbis, *porro, ſi ratione lex conſtat, lex erit omne, iam quod ratione conſtiterit dumtaxat, etc.* et dixi *infra nu. 51.* et quod legis nomine indignā ſint, quæ rationem non habent, ſcribit Coraſ. *de iur. ciuil. etc. cap. 3. verſus finem, ibi, neque enim negat iureconſultus. eod. tom. 1. fol.* 59. quare leges Tyranni, leges appellari nō poſſunt, quia deeſt illis legis ſubſtantia, quę eſt ratio.

Ad ſecundam reſpondeo, quod etſi leges humanę non ſint eędem apud omnes, ſed diuerſę, imò ſint variabiles, vt dicimus in tertia differentia, tamen (quod tibi paradoxum videbitur) ſunt apud omnes ſemper eædem, et nunquam mutantur, quia ſicut ſpeculum, quamuis in eo diuerſę figurę inſpiciantur, ac ex diuerſis obiectis varientur, ſemper manet idem, et nunquam mutatur, ſed quia variantur obiecta, variantur ſpeculi repræſentationes, ita quoq. omnis lex ſemper eſt iuſta, et in hoc adeo eſt eadem 19

apud

Digitized by Google

apud omnes, atq. in hoc inuariabilis, vt ſi aliter foret, non eſſet lex, per ea, quæ dixi *ſup. n. 15. & ſeqq.* ſed quia varij ſunt populorum mores, & variantur cauſæ, variatur legis diſpoſitio, ſed nõ mutuatur lex, quę eſt ratio continua, æterna, & ſemper eadem: & data hac morum varietate, & cauſarũ variatione, variatur legis diſpoſitio, ſiue lex ſit humana, ſiue ſit naturalis, & diuina, vt inferius oſtendam, non tamen lex vnquam mutatur, ſed mutantur res, quæ lege indigent: vel aliter, & breuius reſponſionem formando, dico, quod immobilitatem in lege intelligimus, durante eadem cauſa legis, quia tunc, ſuppoſita iuſtitia legis, & ſic erit lex, nõ poteſt mutuari, quia fieret iniuſta, & ſic nõ eſſet lex, & proinde implicaretur cõtradictio, at è conuerſo, data cauſæ mutatione, lex, quæ in oppoſita cauſa erat iuſta, non eſſet amplius iuſta, mutata cauſa, & ideo non eſſet amplius lex, & conſequenter alia opus eſt lege, ſiue loquamur de lege humana, ſiue de lege naturali, & diuina, vt aperte oſtendi in ſequenti reſponſione.

Quicquid aliter quoad ius poſitiuũ docuerit Leonar. Leſſ. *de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 5. ſub numer. 3. verſus finem*, dum ſcribit, quod ſemper manet ius naturale, & illud dictamen, etiam ſi defectu materiæ hic, & nunc non me obliget actu, & ſemper vim habet, manentibus iiſdem circumſtantijs materię, ad differentiam, inquit, iuris poſitiui, quod, inquit, poteſt tolli, etiam ſi nulla fiat mutatio circa materiam, egregie enim cum nobis ſentit de iure naturali, ſed diſſentit de iure poſitiuo.

20 Corroboratur hæc reſponſio, quia medicinalis regula eſt, vinum eſſe hominibus congruum, & huic regulæ non derogatur, dum infirmo vini potus interdicitur, ſed mutatio fit in homine, cui perpetua illa regula non congruit, D. Auguſt. *lib. 1. confeſſ.* quẽ ſequitur *Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 3. art. 1. col. penult. verſus finem, fol.* 306. quare licet medicinę ars medicamenta variet ſecũdum varias morborum cauſas, & infirmorum complexiones: calida enim frigidis, & frigida calidis curat; exilibus, pueris, ſenibus, & nõ robuſtis iuuenibus helleborum negat, per ea, quæ ſcripſi *in meo tract. de indic. cauſ. lib. 1. cap. 56. nu. 2. verſus finem*; tamen nemo ſanæ mentis dicet, propterea medicinę artem eſſe mutabilem, & variam, ſic & Dominus Redemptor noſter contraria oppoſuit medicamenta peccatis, vt lubricis continentiam, tenacibus largitatem, iracundis manſuetudinem & elatis pręciperet humilitatem.

21 Ad tertiam differentiam, (quę eſt fere eadem cũ ſecũda præcedenti, et ideo vberius ſoluam eandem ſecundam) reſpondeo, negando differentiam, quia, data variatione, ſeu mutatione cauſæ, ob quam variari, ſeu mutari debeat lex, mutanda eſt, ſiue ſit lex humana, ſiue ſit naturalis, et diuina, per ea, quæ dixi in præcedenti reſponſione, et hic, exemplis rem explicando, multipliciter oſtendo.

22 Primo, quia lex diuina, ſeu naturę poſuerat hominem in paradiſo uoluptatis, ut cuſtodiret illum, quia homo erat innocens, et nõ peccauerat, at poſtquam homo fuit factus nocens, et peccator, et ſic uariata, ſeu mutata fuit cauſa, eiecit eum de paradiſo; ſimiliter ante peccatum originale, et dum natura erat innocens, terra ſine cultura, et ſine labore producebat fructus, at, commiſſo peccato originali, et lapſa natura, terra non ſine cultura, et non ſine labore fructificauit, et hæc omnia facta ſunt per legẽ naturæ et Dei, vt latius oſtendi *ſupra q. 1. nu. 48. & 49.* Ergo, mutata cauſa, mutatur etiam lex naturæ.

Secundo, quia communis rerum poſſeſſio erat 23
quidem de iure naturę incorruptę ante commiſſum originale peccatum, vt ſecutus ſum *ſupra q. 1. nu. 40. & 48.* ſed lapſa natura, commiſſoq. originali peccato, et ſic, variata cauſa, eodem iure naturali introducta eſt rerum diuiſio, hęcque diſtinctio probatur, quia, alias, ſublata hac duplicis naturæ diſtinctione, aperte ſibi ipſi contradiceret *text. in c. 7. ius naturale. diſt. 1.* dum aſſerit, de iure naturali, communem omnium eſſe poſſeſſionem et poſtea ſubdit, de eodem etiam iure naturali reſtitui debere depoſitum pecuniæ, et commodatum, quę quidem duo pugnarent, quia, data omnium communi, et indiuiſa rerum poſſeſſione, depoſitum pecunię, et commodatum non poſſent habere locum, quod ante nos conſiderauit Fortun. Garc. *in l. ius naturale. nu. 28. & ſeqq. ff. de iuſt. & iur. inter Repeten. tom. 1. fol.* 31. et quod corrupta natura, naturali ratione, et ſic de iure naturali factum ſit, vt rerum dominia diſtinguerentur, ſcribunt Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 1. verſ. eſto igitur. col. 9. & verſ. de iure. col. 11. fol. 6. & 7. & Bologn. de leg. iur. & æquit. c. 24. ſub nu. 5. tom. 1. fol.* 314. et dixi ſupra *q. 1. n. 49.* et, quod diuiſio rerum procedat a iure naturali, alio medio ex Scot. deducit Io. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 1. capit. 2. verſ. contra. col. 11.* dicens, preceptum naturale, quo omnia debebãt eſſe communia, obligaſſe ad tempus, ſcilicet, donec genus humanum cœpiſſet augeri, et multiplicari. Rurſus, diſtinctis rerum dominijs, et data in aliquo extrema neceſſitate, eadem naturę lex illi communem rerum uſum ad neceſſitati ſubueniendum denuò concedit, ut ex Medin. ſecutus ſum *ſupra q. 1. nu. 54.*

Tertio, quia uim ui repellere, eſt de iure naturę, 24
c. 7. ius naturale. diſt. 1. et notatur *in l. 4. vt vim. ff. de iuſt. & iur.* ſimiliter, parentibus obtemperare, patrię, et magiſtratib. parere, et fidem ſeruare, ſunt, ſeu procedũt immediate et ex iure naturę, Bolog. *de l. iur. et ęqui. c. 24. n. 1. et 2. tom. 1. fol.* 313. et ab eodem naturę fonte procedit, vt depoſitum reddamus, *d. cap. ius naturale. diſt. 1.* iuſiurandum adimpleamus, *Exod. 20. nu. 7.* in die feſto non agamus, & deſiſtamus operari, *Geneſ. 2. nu. 2. & benedixit diei ſeptimo, & ſanctificauit illum, quia in ipſo ceſſauerat ab omni opere ſuo & Exod. 20. n. 8. & ſeqq. memento, vt diem ſabbati ſanctifices, &c.* homicidium, & furtum nunquam committamus, & his ſimilia, *Exod. 20. nu. 14. & 16.*

Et tamen, ſi quis iuſte ſit à iudice ad mortem con- 25
demnatus, non licet ei per vim ſe defendere, Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 69. artic. 4. concluſ. 1. fol.* 475. quia *qui ſuperioris poteſtati*, iuſte iudicantis, *reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*, ut ex Apoſt. retuli *infra ſub nu. 50. verſ. ſed quare.* imò etiã ſi iniuſte ſit cõdemnatus ad mortem, quia ſit innocens, eſt quęſtio inter Doct. an poſſit ſe ita defendere, ut inferat mortem, de qua q. idem Mich. Sal. *d. art. 4. poſt 3. concluſ. controu. 1. fol.* 476. nam illud certum eſt, quod qui iure publico utitur, non uidetur iniuriæ faciendę cauſa hoc facere: iuris enim executio non habet iniuriam, *l. 13. iniuriarum.*
§. 1. ff. de iniur. etc. † Item parentibus, et magiſtratibus 26
imperantibus, ut quis diuinam, aut humanam lędat maieſtatem, parendum non eſt, *cap. 98. imperatores. et*
cap. 101. ſi is qui præeſt. 11. q. 3. † Fides ei, qui poſtea 27

de Rep.

de Rep. male meritus eſt, nõ eſt ſeruanda, Bologn. *d.*
28 *tractat. de leg. iur. & aquit. cap. 26. nu. 5. fol.* 315. † Depo-
ſitum prædoni, apparente uero domino, reſtituere,
æquum non eſt, *Coraſ. de iur. ciuil. &c. par. 4. cap. 17. to.*
1. fol. 79. & notorio prædoni denegatur reſtitutio, *Io.*
Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 4. tit. de reſtit. cap. 3. Verſ.
ad argumentum. col. 247. & latius Medin. *in ſuis tract.*
tom. 2. q. 2. col. 7. verſ. de eo quod. fol. 14. & 15. Gladius ei,
qui eum ſana mente depoſuit, furenti reſtitui non
debet, teſtibus his, quos ſecutus ſum *par. ſeq. limit. 18.*
29 *ſub numer. 4.* † Ei, qui pecuniam apud te depoſuit, ſi
bellum patriæ inferat, reſtituere peccatum eſt, &
non reddere iuſtum: Si aliquid turpe, flagitioſumue
iureiurando decretum ſit, violari poteſt fides, imò
præcipitur: Iudicem, ſeu miniſtrum, occidedo reos,
non peccare, late diſputando firmat Card. de Turre-
crem. *cap. 1. nu. 1. et 2. 23. q. 5.* imò, non ſolum non pec-
care, ſed mereri, ſi zelo iuſtitiæ, omni rãcore, & ma-
lo affectu depoſito, et ſeruatis iuris regulis, peccato-
30 ris occidat, ſcribit *n. 3. Verſ. ſecunda concluſio.* † Hoſtes,
et patriæ proditores trucidare, glorioſum eſſe, ſcri-
bit Coraſ. *d. cap. 17. fol. 79.* Lattrones, viarum graſſato-
res, aſſaſſinos, ſicarios, alioſque id genus ſceleratos
homines ſuſpendi, ac de medio truncari, iura vbiq.
mandant: Ad neceſſariam vitæ defenſionem, inua-
ſorem occidere non prohibemur, per ea, quæ ſecu-
tus ſum *in meo tract. de appell. q. 16. num. 3.* Aliena bona
capere, ſeu furtum committere, propter extremam
neceſſitatem, permittitur, quia tunc omnia ſunt cõ-
munia; et ſic non aliena, ſed ſua capit, per ea, quæ ad-
ducit Medin. *de reb. reſtit. q. 3.* quem retuli, *ſup. q. 1. nu.*
31 54. Et in neceſſitatis caſu operari in die feſto non
denegatur, *Luc. 14. n. 5. cuius Veſtrum aſinus, aut bos in*
puteum cadet, et non continuo extrahet illum die ſabbati? et
late hoc vltimum proſecutus ſum *in meo tract. de iu-*
dic. cauſ. lib. 2. cap. 5. nu. 17. & ſeqq. et his ſimilia.
32 Quarto, quia in naturalibus quoque nulla eſt fe-
re notior apud omnes propoſitio, quam, quod, ceſ-
ſante cauſa, ceſſat effectus, et, quod non ceſſante,
non ceſſat, et ideo, ceſſante ſole ſuper terram, ceſſat
lux, et quia in igne manet eadem cauſa vrendi, ſiue
ignis ſit Romæ, ſiue ſit Conſtantinopoli, ideo æque
vtrobique vrit.
33 Ad quartam reſpondeo, quod etſi vere ſint diffe-
rentiæ adductæ, tamen ex illis non ſequitur, quod
lex humana non deriuetur, et non profluat a iure
naturæ, et non ſit illius pars; et hoc eſt, quod nos aſ-
ſeruimus: imò illaſmet differentias, quas conſidera-
uimus, aſſerimus eſſe à iure naturali, et diuino, ex
notiſſimis, iuſtiſſimiſque cauſis conſtitutas: nam pro
rebus ciuilibus iudex ideo ex ſe, et ſine partis inſtã-
tia moueri nõ poteſt, quia ſibi non conſtat, an pars,
ex quo non inſtat, velit ius ſuum dimittere, et, dimit-
tendo, donare; vnde dicimus, quod iudex, non pe-
tenti, non impertitur officium, ſeu, quod ſine partis
inſtantia eius officium conquieſcit, vt ſcripſi *in meo*
34 *tractat. de iudic. cauſ. lib. 1. cap. 68. nu. 2.* † pro rebus quo-
que criminalibus ſine accuſatore, aut famoſa inſi-
nuatione moueri non debet, ne poſſit, ad vindican-
da ſua priuata odia, et iniurias, procedere, vt aduer-
tit etiam Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 67. art. 3. verſic. ad*
primum. in fine, et verſ. ex his fol. 429. & 430. quare Ie-
ſus, vt iudicibus exemplum daret, mulierem, quam-
uis eſſet adultera, tamen, quia nemo eam accuſabat,
dimiſit, *Ioan. 8. n. 10. & 11. mulier vbi ſunt, qui te accuſa-*
bant, nemo te condemnauit? quia dixit: nemo, Domine, dixit
autem Ieſus, nec ego te condemnabo. quod etiam retuli
in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. c. 68. ſub n. 2. & cap. 80. ſub
nu. 1. Nec ſecreta petitio, aut accuſatio ſufficeret, ita
ut iudex occulte ſciret voluntatem partis, tum quia
iudici non eſt credendum, per ea, quæ dixi *nu. ſeq.* tũ
quia propter hominum calumnias, & fraudes, quæ
inſurrexerunt ex peccato originali, vt ſcripſi *ſup. q. 1.*
n. 49. & 50. ſi deficeret iſte ordo proceſſus, tollere-
tur iuſta defenſio, ac multa, quæ longum eſſet recẽ-
ſere, ſequerẽtur mala: † Requiritur etiam in fori ex- 35
terioris iudice ſcientia publica, & priuata non ſuffi-
cit, ne ſub priuatæ ſciẽtiæ prætextu, & colore vindi-
ctas proprias ſumat, & iniuſtitias faciat, vt conſide-
rat etiam Mich. Sal. *d. q. 67. art. 2. poſt concl. 4. tit. debeat*
ne iudex ſecundum, &c. fol. 423. & ideo in Dan. *cap. 13.*
dct certo ſciret falſitatem illorum duorum ſenum,
qui falſum tulerant teſtimonium adulterij contra
Suſannam, tamen pro iudicis fori exterioris inſtru-
ctione interrogauit eos, & poſtquã de falſo fuerunt
conuicti, tunc eos, & non prius condemnauit. † At 36
Deus, & Confeſſarius eius loco, qui iudicant in foro
interiori, & ideo ſciunt cordis ſecreta, quæ Cõfeſſa-
rio à reo reuelantur, iudicant, & condemnant ſine
partis inſtantia, ſine accuſatore, & ſine famoſa inſi-
nuatione, & ex ſcientia ſibi priuatim nota, tum quia
eſt certa, tum quia ceſſant prædicta; nam Deus eſt
ſummum bonum, & ſumma iuſtitia, & Confeſſarius
non poteſt ad propriam vindictam agere, ſeu con-
demnare: † ſimiliter, quia iudices fori exterioris ſæ- 37
pe latet veritas, multa impunita dimittunt, & multa
non punienda puniunt, dum nocentem ob proba-
tionum inopiam abſoluunt, & innocentem ex falſis
teſtibus, uel fallacibus præſumptionibus recte, & iu-
ſte condemnant in foro exteriori, iniuſte tamen, in-
ſpecto foro interiori, ſed Deus, qui ueritati infallibi-
liter innititur, iniquum ſemper punit, & bonũ ſem-
per remunerat: quare ſicut eadem lex, ſeu Princeps
poteſt cauſam, ſeu executionem diuerſis iudicibus
diuerſimode cõmittere pro eorum imperio, & vni
maiorem, quam alteri facultatem dare, nempe, vt v-
nus procedat ſummarie, & manu regia, & alius or-
dinarie, & tamẽ vtrique eadem lex, idemque Prin-
ceps committit, ita etiam in caſu iſto eadem lex na-
turalis, & diuina poteſt diuerſos dare modos.
Ad id, quod per ius gentium, & poſitiuum ſint
ſublata aliqua iuris naturalis, patet reſponſio ex his,
quę dixi *infra nu. 40. & ſeqq.*
Retenta igitur hac contraria opinione, quod lex 38
humana profluat à iure naturæ, et à iure diuino, vt
dixi *ſupra n. 14. & ſeqq.*
Declara primo, vt ius naturale, ſeu diuinum du-
pliciter conſiderari poſſit: primo, prout eſt ex ſe ex-
plicitum ſine vllo hominum miniſterio, et hoc ius
comprehendit prima, et indubitata principia, item
præcepta, quæ ſunt ſcripta in lege diuina: ſecundum
vero ius naturale dicitur illud, quod eſt implicitum,
et ratione naturali explicatur, et hoc ius compre-
hendit totum ius gentium, et ius ciuile.
Declara ſecundo, vt conſideratio, quam circa im- 39
mutabilitatem huius ſecundi iuris naturalis fecimus
ſupra nu. 19. Verſ. ad ſecundum. reddatur eluſoria in cõ-
creto, id eſt, in actu, ſiquidem licet Princeps debeat
legem condere, ſeu mutare ex iuſta ratione, et pro-
pter cauſæ mutationem, tamen ipſe et non alius ha-
bet

Digitized by Google

bet poteſtatem cognoſcendi de iuſta ratione, et cauſæ mutatione, et quando cognoſcit, ei contradici non poteſt, quia, ut dicit Eccleſiaſtes 8. n. 4. *ſermo illius poteſtate plenus eſt, nec dicere ei quiſquā poteſt, quare ita facis?* quod aduertit etiam *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. cap. 97. ſub n. 88. verſ. iuxta hæc l. 12. proſpexit. ff. qui & à quib. manum. &c. quod quidem per quam durum eſt. ſed ita lex ſcripta eſt.* quod latius retuli *ſupra q. 1. ſub nu.* 507. Cæterum quamuis illa conſideratio ad vſum praxis reddatur eluſoria, tamē conducit ad multatum difficultatem reſolutionem, et in rationis diſcurſu plurimum valet.

40 Infero primo, quod erraſſe videntur; aut ſaltem non recte locuti Innoc. *in cap. 8. quia plerique. ſub nu. 3. verſ. quidam tamen. ibi, & principium eſt aliquando contra naturalem æquitatem ſtatuere. & in fine, numer. 6. Ant. de Butr. ſub num. 9. il 2. caſ. 4. Anchar. num. 15. q. 7. & Abb. n. 7. & num. 37. quæſt. 13. de immun. eccleſ. Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. col. penult. 2. argum. fol.* 329. et alij paſſim in diuerſis locis, et forſan aliquando nos, eorum loquendi morem inaduertenter ſecuti, dum ſupponunt legem poſitiuam contra ius naturale, nam hoc etiám improbaui *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. ca. 53. ſub nu. 35. & ſup. q. 1. n. 104. verſ. hæ duæ.* et ratio eſt euidens, quia repugnat, et implicat contradictionem, vt lex poſitiua deſcendat, et profluat à iure naturæ, vt late oſtendi *ſupra nu. 4. & ſeqq.* et ſit contra ius naturæ, per eá, quæ dixi in ſeq. illatione. numer. 45. poteſt autem iſte loquendi vſus eatenus tolerari, quatenus ius poſitiuum interpretatur, vt diſpoſitio iuris naturalis non habeat locum in aliquo caſu; Verum, licet tunc videatur contrá ius naturale, tamen conſonat cum iure naturali, quia interpretatur ex iuſtiſſima, et rationabili cauſa ab eodem iure naturali approbata, puta, lex naturalis, ſeu Dei mandat, vt non occidas, *Exod. 20. n. 14. et Matth. 5. nu. 21. et c. 19. num. 18.* ius poſitiuum interpretatur hoc mandatum, vt non habeat locum in iudice contrá malefactorem, qui ſit legitime conuictus, vel confeſſus coram iudice, quia tūc iuſtum eſt, vt huic ex iuſſu iudicis adimatur uita, nā omnis pars eſt facta propter totum, & proinde ſicut ad hominis ſalutem ſecatur membrū putridum, ne contagione totum pereat corpus; *expedit enim tibi, vt pereat vnum membrum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam, Matth. 5. nu. 30.* & alijs verbis dixi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. ca. 10. nu. 41. in fine*, ſic Reipublicæ corporis ſaluti expedit malefactores ciues, vti membra putrida truncari, ne tota Reſpublica inficiatur, *quia modicum fermentum totam maſſam corrumpit.* vt ex *Apoſt. 1. ad Corinth. cap. 5. n. 6.* retuli *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. cap. 59. ſub n. 1.* & hæc interpretátio approbatur ab ipſo iure naturali, ſeu diuino, *Exod. 21. nu. 12. qui percuſſerit hominem, volens occidere, morte moriatur, Leuit. 24. nu. 17. Deut. 19. numer. 11. alijsque in locis.* & late docuit Magiſter Sot. *de iuſt. & iur. lib. 5. q. 1. art. 2. per totum. fol. 369. & ſeqq.*

41 Confirmatur primo hæc illatio, quia cum genus humanum poſt primam Adæ & Euæ noſtrorum primorum párentum copulam, márium, fœminarumque coniunctione opus haberet, vt, gignendo, multiplicaretur, nec vlli eſſent homines, niſi qui ex illis duobus naſcerentur, viri ſorores ſuas coniuges ex præcepto legis Dei, & naturæ acceperūt, quiá Deus illis creatis dixerat: *creſcite, et multiplicamini*, vt in *Geneſ. 1. nu. 22.* & licet poſtea humaná, religioſaque lex, humáno genere creſcente, fraterná damnabiliter prohibuerint cōnubia, tamen Dei, & naturæ legi nō aduerſatur, cum hęc eadem prohibitio à Dei lege dicatur emanare, ſic humana, religioſaq. lege illā rationabiliter interpretánte, quaſi lex naturæ fráterna connubia permiſerit ad tempus, donec genus humanum non erát multiplicatum, vt ex D. Thom. ſequitur *Io. Azor. de iuſtit. moral. par. 3. li. 1. cap. 2. q. 2. verſ. contra hoc. col.* 11. & ratio huius interpretationis eſt, quia illá permiſſio procedebát, à neceſſitate, qua ceſſante, lex humana, dum & ſobolis procreationi, & humani generis concordiæ ſtudere debet, mátrimonia inter ſanguine coniunctos, nempe, inter aſcendentes, & deſcendentes in infinitum, & inter tranſuerſales vſq. in quartum gradum, damnauit, & inter alios, ſic ſanguine non coniunctos, prudenter admiſit, vt qui ſanguine in concordia, & neceſſitudine non coniungerentur, matrimonij nexibus colligarentur, *c. 1. 35. q. 1.* & quod ad augendas neceſſitudines, & propinquos adiungēdos, & ad augendas concordias, matrimonia inter ſanguine coniunctos ſint prohibita, ſcribunt Tiraq. *de legib. connub. in l. 7. n. 45. verſ. quare autem. et Thom. Sanch. in diſp. de ſanct. matrim. ſacram. lib. 7. diſp. 53 ſub n. 3. verſ nihilominus* quare fecit lex humana, quod lex Dei, & naturæ feciſset, ſi neceſsitas tunc aliter non coegiſset.

42 Confirmatur ſecundo, quia lex diuina, ſeu naturalis, quæ mandat veritatem duobus, aut tribus teſtibus probari, *Deut. 17. n. 6. et cap. 19. nu. 15. Matth. 18. nu. 16. et Ioan. 8. n. 17. et cap. 4. in omni negotio. de teſtib. ca. 10. cum eſſes. et c. 11. relatum. de teſtam.* et lex ciuilis, quę teſtatoris voluntatem mandat probari ſeptem teſtibus, *l. hac conſultiſſi 21. C. de teſtam. et Inſtit. de teſtam. ordin.* et lex canonica, quæ mandat, vt párochiani vltima voluntas probetur coram duobus teſtibus, & pręsbytero ſuo, *d. c. cum eſſes.* non diſcordant, nec cōtrariantur, quia lex humana nō diſcedit à lege diuina, ſed eam ſequitur, explicando, et interpretando, habentes eandem rectitudinem, vt ſcripſi etiam *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. ca. 53. ſub num. 35.* & deduxi *ſupra num.* 17. nam vbi homines naturali ſinceritate viuerent, ille numerus teſtium ſufficeret, at cum in Rempub. humanæ fraudulentiæ ſerperent, et in teſtamentis maior oriretur ſuſpicio falſitatis, naturali ratione maior teſtium numerus in teſtamentis exactus eſt, quiá vbi maius periculum, ibi cautius agēdum, prout videtur conſideraſſe etiam Sot. *de iuſt. et iur. lib. 4. quæſt. 5. artic. 3. col. penult. verſ. ſi quis autem. f.* 329. nec obſtat, quod áliter interpretetur lex ciuilis, et aliter lex canonica, quia reſpondeo, quod vtraque recte interpretatur, nec diſſentiunt, lex namque ciuilis reſpexit maiorem falſitatis ſuſpicionem, quā lex canonica; et licet text. *in d. cap. cum eſſes*, dicat, tantum teſtium numerum eſſe alienum á lege diuina, tamen bene, et vere loquitur, ſuppoſita fidei ſinceritate, et non magna falſitatis ſuſpicione, quę forſan in eo loco, pro quo Papa reſcribebat, non imminebat.

43 Confirmatur tertio, quiá lex poſitiua, quæ præſcriptionem inducit, non eſt contra ius naturale, vt aliqui arbitrati ſunt, ſed cōcordat cum iure naturali pluribus rationibus: Prima, quia quando leges, ſeu iura habent eándem rectitudinem, tunc vnum eorum non poteſt alteri contrariari; ſed ius naturale, & ius poſitiuum de præſcriptionibus habent

eandem

Digitized by Google

eandem rectitudinem : ergo. Secunda, ius, habens
congruam, & rationabilem cauſam, concordat cũ
iure naturali; ſed ius de præſcriptionibus eſt huiuſ-
modi, per ea, quæ dixi infra in ſeqq. rationibus: er-
go. Tertia, quia ius poſitiuum, colligens ex negligẽ-
tia conſenſum, & ſic puniens eam ob bonum publi-
cum, concordat cum iure naturali, quod vult puniri
peccata, & negligentias; ſed ius poſitiuum de præ-
ſcriptionibus facit hoc: ergo. Quarta, quia hoc ius
imponit finem litibus, quæ impediunt bonum pu-
blicum. ergo, &c. Io. Andr. *in capit. poſſ. ſſor. numer.* 15.
verſ declaratis. de reg. iur. in 6. quare in vniuerſum lex
poſitiua habet eandem rectitudinem cum lege na-
44 turali, vt dixi *ſupra numero* 17. *confir.* 3. † ſed lex poſi-
tiua explicat ſæpe rectitudinem, quam non explica-
uit ipſa lex naturalis, vt puta, lex naturalis vult, puni-
ri delinquentem; ſed non explicat punitionis mo-
dos, quos ideo explicat lex poſitiua, vtendo rectitu-
dine legis naturalis, videlicet, ſecundum qualitatem
delicti: item lex naturalis prohibet, aliena ſubtrahi,
ſed non diſtinguit modos ſubtractionis, eos expli-
cat lex poſitiua, videlicet, actum furandi, rapiendi,
& ſimiles, prohibet etiam lex naturalis, alterum lo-
cupletari, cum alterius iactura, ſed non explicat ca-
ſum, qui poteſt euenire, vt quis etiam cum legis na-
turalis rectitudine poſſit locupletari cum alterius
iactura, & iſte eſt caſus vſucapionis, & præſcriptio-
nis, quem explicat lex poſitiua, & eius rectitudinem
iam oſtendi in præcedentibus rationibus: ſic docuit
Ioann. Andr. *in dict. capit. poſſeſſor. ſub numero* 12. hanc-
que eandem doctrinam per alia verba, & nemine ci-
tato, latius quatuor concluſionibus ſecutum eſt Sot.
de iuſt. & iur. lib. 1. *quæſt.* 5. *articul.* 2. *verſ. ad quæſtionem.*
col. 2. *& ſeqq. fol.* 36. &, quod licet ius poſitiuum ſit
fundatum in iure naturali, tamen alia ſit prohibitio
iuris naturalis, & alia prohibitio iuris poſitiui, ſiqui-
dem prohibitio iuris naturalis oritur immediate ex
ſola vitij cognitione, quia ius naturale docet vbi ſit
vitium cognoſcendum, & inclinat ad ipſum dete-
ſtandum, prohibitio autem iuris poſitiui fit per pœ-
næ comminationem, & ſic per additionem ad pro-
hibitionem iuris naturalis, ſcribit Ioann. Andr. *in*
capitul. peccatum. num. 24. *in fine, &* 25. *de reg. iur. in* 6. cu-
ius repetitionem poſuit per appendicem poſt *d. cap.*
poſſeſſor.
45 Infero ſecundo, (& virtualiter continetur, in præ-
cedenti) quod ius humanum non poteſt derogare
iuri naturali, ſeu diuino, tum quia cum profluat à
iure naturali, & diuino, ſi illud poſſet tollere, ſeu de-
rogare, deſtrueret ſuum principium, & tanquam æ-
dificium, deſtruendo ſuum fundamentum, ſe ipſum
demoliretur, tum quia ius humanum, vti inferius,
non poteſt tollere, quod diſponit ius diuinum, & na-
turale, quod eſt ſuperius argumento textus *in leg.* 4.
nam magiſtratus, ff. de recept. arbitr. non eſt diſcipulus ſuper
magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum, ſufficit diſcipu-
lo, vt ſit ſicut magiſter eius, et ſeruo ſicut dominus eius, Mat.
10. *numero* 24. tum quia Deus; qui Principi dedit po-
teſtatem condendi legem, non intelligitur ei man-
daſse, vt quicquam faceret contra ſe, Bal. quem ſe-
cutus ſum *infra ſub numero* 48. & ideo erraſse, aut
impropriè locuti videntur Doct. vt aduerti *ſupra*
quæſt. 1. *num.* 314. non enim derogat, ſed explicat, vt
dixi *hic ſupra*, & conuenit Principis iuſtitiæ, & ho-
neſtati, ut, quod facit, explicando, non dicamus,
quod facit, derogando: ſic enim Principis iuſtitiam
videremur lædere, cum Princeps ſit iuris naturalis
cuſtos, & interpres, non autem ablator, & abolitor:
quare cum differentia remaneat non in re, ſed in
uerbis, quia Doct. dum dicunt, quod derogat,
non intendunt dicere, quod corrigit, ſed quod ex-
plicat, debemus vti uerbo proprio explicationis, &
non derogationis, quod non ſolum eſt impropriũ,
ſed eſt etiam odioſum, quia legum correctio eſt
odioſa, corrigi enim nõ debet lex, niſi ſit iniuſta, qua-
re, ſi corrigitur iuſta, non eſt corrigere, ſed eſt expli-
care, ſeu facere aliam ex iuſta cauſa, ut late explica-
ui *ſup. num.* 19. *in reſponſione ad ſecundam.*
Infero tertio, corroborando eandem contrariam
opinionem, hinc eſse, quod doctrina, & opiniones 46
Iureconſulti, qui plurimum iudicio abundet natu-
rali, ſunt firmiores, & iuri magis amicæ, quam do-
ctrina, & opiniones alterius, qui tanto naturali lu-
mine non ſit dotatus, etiam ſi iſte alter uberiori le-
ctione ſit refertus: multi enim naturale iudicium va-
let in iuriſprudentia, quia tota profluit à iure natu-
rali, ut dixi.

Et hæc de primo articulo.

Quoad ſecundum, de quo *ſupra numer.* 6. conclu-
do affirmatiue, quod lex humana, ſeu poſitiua, quæ 47
ſit iuſta, obligat in conſciẽtia, & ſic in foro interio-
ri, id eſt, animæ; Abb. *in cap.* 1. *ſub numer.* 9. *Dec. ſub nume-*
ro 62. *in* 2. *concluſ. & ſub numer.* 72. *concluſ.* 5. *de conſtit.*
Mantic. tract. de coniect. vlt. Volunt. libr. 2. *tit.* 14. *num.* 1. *&*
18. *Sot. de iuſt. & iur. lib.* 4. *quæſt.* 5. *articul.* 3. *in fine initij.*
col. 2. *fol.* 325. *& late lib.* 1. *quæſt.* 6. *art.* 4. *in fine initij, poſt*
5. *argu. & verſ. quæſtio eſt. & ſeqq. fol.* 46. *& ſeqq. Nauar.*
in man. confeſſ. cap. 23. *nu.* 40. *verſ. dicendum ſecundo. Mich.*
Sal. ad D. Thom. 2. 2. *quæſtio.* 5. *de dominio, articul.* 6. *titulo*
an per ludum pecunia præſenti, &c. Verſicul. bis poſitis, fol.
166. *& tit. an quando luditur pecunia abſenti, &c. in fine,*
verſ. obſeruemus. fol. 169. & hoc eſse omnium conſenſu
receptum, ſcribit *articul.* 4. *titul. an per contractum, &c.*
verſ. probatur efficaciſſimis. in fine. fol. 145. et eſse com-
munem ſententiam, quod leges, et canones obli-
gent in foro conſcientiæ, teſtatur, ſequitur Fort.
Garc. *tractat. de Vlt. final. iur. canon. & ciuil. numero* 260.
illat. 16. *tom.* 1. *fol.* 120. et, quod lex ciuilis iuſta ſit ad-
mittenda etiam in foro animæ, pulchre conſuluit
Fed. de Sen. *conſ.* 21. *numquid hæres. numer.* 2. *in fine, Verſic.*
in contrarium. & numer. 3. quem ſequitur Anch. *in cap.*
poſſeſſor malæ fidei. num. 12. *verſus finem. de reg. iur. in* 6.
et ſcribit etiam Couar. *in capit. cum eſſes. numero* 6. *de*
teſtament. tom. 1. *fol.* 55. † et (loquendo de lege Pon- 48
tificia) ſicut qui aſsereret, quod eccleſiaſticæ, ſan-
ctæq. leges non obligant in foro conſcientiæ, gene-
re ſuo ſub reatu mortalis maculæ, erraret in fide Ca-
tholica, Sot. *d. art.* 4. *concluſ.* 4. *col.* 4. *fol.* 47. ità (loquẽdo
de lege Principis ſecularis) is, qui aſsereret, quod
ex lege ciuili non poteſt oriri obligatio in conſcie-
tia, erraret in temeritate, Sot. *eod. artic.* 4. *col.* 7. *initio,*
ibi, colligamus ergo. fol. 48. imò, quod ſit de fide, ut ad-
mittamus, quod lex humana iuſta obliget in con-
ſcientia, ſcribit Mich. Sal. *ad D. Thom.* 2. 2. *q.* 62. *articul.*
3. *tit. an lex pœnalis obliget, &c. concl.* 1. *verſ. tertio lex hu-*
mana. fol. 223. et proinde dum lex poſitiua obligat
in conſcientia, illi nõ obedire, eſt peccatum morta-
le: Reſp. enim habet auctoritatem ad prohibenda
opera nociua, cui non obedire, cum leges humanæ
iuſtè obligent in conſcientia, eſt peccatum morta-

le, Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio, articul. 6. titul. an liceat ludere, concluſ. 2. initio fol. 164. &*, quod faciens contra præceptum legis, peccet mortaliter, ſcribit Gemin. *in capit. 35. commiſſa. §. fin. num. 2. de elect. in 6.* &, quod facere contra legem ſit peccatum, & faciens ſit redarguendus, et puniendus à ſuperiore, ſcribit Rebuff. ad conſtit. Fr. *in tract. de ſenten. execut. artic. 11. gl. Unica, num. 4. verſ. item peccatum. to. 1. fol. 406.* et, quod lex ciuilis, et canonica ſeruanda ſit in foro conſcientiæ, quando eſt iuſte facta ab habente poteſtatem, et fundata ſuper certo, ſequitur Felin. *in capitul. 1. numer. 47. Verſ. extra prædictos. de conſtit.* hæcque concluſio probatur *ex capit. Vlt. 14. q. 1.* et ab hac concluſione non diſcrepat in effectu reſponſio, qua Boniæ, propoſita, et diſputata quæſtione in ſcholis Fratrum Prædicatorum (an lex poſitiua excuſet, vel obliget in foro pœnitentiæ) D. P. de Vltramon. Auditor D. Card. Raynaldi Apoſtolicę Sedis Legati publice coram Doct. et ſcholaribus vniuerſis, hunc in modum diſtinxit: Aut lex humana, dicit, contra legem diuinam, et tunc non excuſat in foro pœnitentiæ, et poſuit exemplum in vſuris, nam ſi aliqua lege permitterentur, dicit, illam legem non valere, tum quia conditor legis humanæ non poteſt tollere legem ſuperioris, tum quia conditor legis humanæ, ſiue ſit Papa ſiue Imperator, eſt conſtitutus à Deo, et ab eo habet poteſtatem condendi legem, ſed ille, qui mandat alicui, non intelligitur mandare, vt quicquam fiat contra ſe. Aut lex humana eſt ſecundum legem diuinam, et tunc ligat, et excuſat etiam in foro conſcientiæ, imò tranſgreſſor debet tunc magis puniri, quam ſi eſſet ſimplex lex diuina, vel humana, quia duplex funiculus difficilius rumpitur; Aut lex humana eſt condita præter legem diuinam, et tunc ſubdiſtinxit: aut lex humana eſt fundata ſuper præſumptione: et iſto caſu non excuſat, quare ſi teneo fundum alienum, quem ſcio eſſe alienum, et petitur a me in iudicio, et propter defectum probationum, vel aliam ob cauſam abſoluor, in foro conſcientiæ nõ excuſor, quamuis iſta abſolutio faciat ius in foro fori, vt non tenear reſtituere; aut lex humana eſt fundata ſuper veritate, vel certo, et tunc excuſat in foro penitentiæ, quare qui auctoritate legis præſcribit cum bona fide, et iuſto titulo, eſt tutus etiam in foro conſcientiæ, etiã ſi poſt completam præſcriptionem ſciar, rem eſſe alienam, prout totam hanc diſtinctionem retulit Bal. *in l. cum quis, numer. 14. verſ. poſt hoc ſciatis. C. de iur. & fact. ignor.*

Ratio huius concluſionis eſt, quia obedientia
49 debetur legi, in tantum, vt etiam ſi aliquando præciperet, intermitti aliquod bonum, eſſet adhuc ei obediendum, quia per obedientiam creſcit obediẽtis uirtus, et ex uirtute meritum, et è conuerſo per inobedientiam oritur peccatum, nam edere de arbore uetita in Paradiſo ex ſe non erat peccatũ, quia arbor in Paradiſo non erat mala, ſed fuit peccatũ, quia prohibitum erat de illa edere, *c. apit. 99. quid ergo. 11. q. 3. & Geneſ. 2. numer. 16. & 17. præcepitque ei, dicens: ex omni ligno Paradiſi comede, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas, in quocũque enim die comederis ex eo, morte morieris*. quędam enim peccata ſunt, quia prohibita, ut *in d. cap. quid ergo*. et quędam prohibita, quia peccata, ut *Exod. 22* Io. Andr. *in cap. peccatum. in appendice, ſub numer. 4. poſt cap. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. fol. 62. &* Medin. *in ſuis tract. to. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 3. initio fol. 302.* quæ ex ſui natura ſunt peccata, vitioſa, & habent malitiam conuolutam, ſunt vſura, vt dixi *ſupra q. 1. numer. 404.* & iſta, quia ex ſui natura ſũt talia, ideo à lege naturæ ſunt prohibita, huiuſmodi etiam ſunt homicidum, adulterium, mendacium, & ſimilia, quæ Ariſt. *3. Ethic.* ſolo lumine naturali interius ductus, aſſeruit, eſſe peccata, morte digna, & de ſe talia, vt pro eis vitandis mors eſſet ſuſtinenda, vt ex eo refert Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. 19. Verſi. Verum ſalua. col. 7. fol. 150.* quare in his, quæ ideo mala ſunt, quia ſunt prohibita; recte dicimus, ſi lex non fuiſſet, homo non peccaſſet, *ad Rom. capit. 3. n. 20. per legem enim cognitio peccati. & capit. 4. nu. 15. vbi enim non eſt lex, nec prævaricatio. & cap. 15. numer. 13. peccatum autem non imputabatur, cum lex non eſſet.* Sed tamen per obedientiam fieri nunquam debet malum. *d. capitul. quid ergo*.

Sed quare etiam lex Principis ſecularis obliget in conſcientia, colligo triplicem rationem: Prima ra- 50
tio eſt, quia poteſtas Principis, legem condentis, procedit à Deo, vt oſtendi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. cap. 11. num. 3.* Vnde Imperatoris, ſeu Principis leges non ſine ratione diuinæ dicuntur, *l. 1. §. ſed & ſi quid. & à noſtro diuino fuerint ore profuſa. C. de Vet. iur. enucl. cap. 1. diſt. 8. quia ipſa iura humana per Imperatores, & Reges ſæculi Deum diſtribuit generi humano. & c. vlt. 16. q. 3. ſed & venerandæ Romanæ leges diuinitus per ora Principũ promulgatæ.* quod idem, alijs iuribus, & Doctoribus citatis, ſcripſi *in meo tractat. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 11. numer. 379. in fine. verſ. primo quia.* & facit, quod ex *Apoſt.* retuli *infra hoc eod. num.* Ergo ſicut lex Dei obligat in conſcientia, ita etiam leges Principis, quæ à Dei lege profluunt. Secunda, quia lex naturalis obligat in conſcientia, & hoc eſt clarum, ſed ratio naturalis exigit, vt ad regimen orbis, & rectum ordinem inferiora per ſuperiora regantur, & regi ſine poteſtate non poſſunt, & ſicut omnia cęleſtia à primo motore regũtur, & ordinem ſumunt, ita ad regimen humani generis Principibus, qui a Deo ſumpſerunt imperium, obedire decet, Fortun. Garc. *tract. de vlt. fin. iur. canon. & ciuil. ſub num. 260. illat. 16. tom. 1. fol. 120.* & conſequenter qui non obedit, peccat, *itaque qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit*, Apoſtol. *ad Rom. 13. num. 2.* tum quia facere contra iuſtã Principis legem eſt malum morale, & conſequenter apud Deum eſt peccatum, quoniam lex iuſta eſt regula rationis, cujus lineam trãſgredi eſt obliquitas, quæ eſt peccatum, tum quia quicquid mali in moribus eſt, peccatum exiſtit, vt ex D. Thom. ſequitur Sot. *d. art. 4. col. 6. in fine, ibi, conſequens nihilominus. fol. 48.* Tertia, quia lex poſitiua eſt pars iuris naturæ, ſeu profluit ab eo, vt oſtendi *ſup. num. 14. & ſeqq.* ergo ſicut ius naturæ obligat in conſcientia, ita etiam obligat ius poſitiuum.

Infero, extendendo hanc concluſionem, quod, etſi lex humana ſit lata à Principe laico, tamen, ſi ſit ordinata ad bonum commune, & ſit iuſta, ligat etiã clericos, vnde clerici non poſſunt, vendendo frumentum, excedere pretium, taxatum à Principe, quamuis laico, Rodriq. *in ſum. part. 1. cap. 196. concluſ. primo*.

Sed quia hæc illatio pendet ab illo articulo, an leges, & ſtatuta laicorũ ligent clericos, & perſonas eccleſiaſticas, videnda ſunt, quæ ſcribunt Doct. *in*

locis,

Digitized by Google

locis,a me citatis *in meo tract.de iudic.cauſ.lib.2.capit.2.*
*ſub nu.*204.& ego nihil firmo.

51 Aduertenda ſunt quinque circa hanc concluſio-
nem: Primum, quod illa conditio, vt lex ſit iuſta,
veluti ſuperflua,exprimit id, quod eſſennaliter ineſt
legi,quia,ſi non eſſet iuſta, non eſſet lex, *c.2.erit lex.*
*diſt.*4.& dixi *ſupra num.16.confirmatione 3. & num.19.*
Verſ.ad ſecundam. vnde ſequitur,quod gabellam,quæ
nō eſt licite impoſita,vt puta, quia ſit impoſita à nō
habente poteſtatem, vel ſit impoſita nimis barbari-
ca,vel ceſſet cauſa,propter quam fuit impoſita, po-
teſt licite fraudari,ſecundum ea, quæ refert & ſequi-
tur Felyn. *in cap.1.fallen.6.numer.41.Verſ. ex quibus. de*
*conſtit.*ſed an, & quando hæc ſequela de gabella poſ-
ſit procedere, eſſet longiori oratione tractandum,
idcirco hic nihil de hoc firmo; et quæ ſint leges in-
iuſtæ, repugnantes legi diuinæ, vide Summ. Piſan.
ad quam ſe remittit Felyn.*d.capit.1.num.* 49. Secun-
dū, quod lex eccleſiaſtica poteſt expreſſe ſub reatu
peccati mortalis obligare, at lex ſecularis nunquā
ſub hoc reatu expreſſe obligat, ſed ex natura legis
hæc obligatio poteſt conſequi,Sot.*de iuſt.& iur.d.art.*
4.col.5.fol.47.in vltimis verbis,& col.9. in reſponſ. ad po-
ſtremum argumentum, *fol.49.* quia facultas obligandi
expreſſe ſub pęna peccati pertinet priuatiue ad iu-
52 riſdictionem eccleſiaſticam.† Tertium, quod tranſ-
greſſio legis,an inducat peccatum mortale, vel ve-
niale,ex grauitate, uel leuitate rei eſt examinandū,
Sot.*vbi ſup.& Mich.Sal.d.q.62.art.3.titul. an lex pęnalis*
obliget,&c.concl.1.verſ.tertio lex humana. fol. 223. hæc-
que leuitas, uel grauitas ex qualitate pœnę, à lege
impoſitæ,cognoſci poteſt, vt puta,ſi mortis pęna ſit
impoſita,mortale eſt peccatum, prout hanc pęnam
comedenti de ligno ſcientiæ boni, et mali impoſuit
Deus:*de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas, in*
quocunque enim die comederis ex eo,morte morieris, Gen.2.
53 *numer.* 17. † Quartum, quod etſi omiſſio, ſeu tranſ-
greſſio legis induat reatum culpæ,ideſt,peccatum,
ut dixi, quia omnis lex, quæ abſolute fertur, ideſt,
quæ contrarium non explicat, obligat ad culpam,
uel uenialem, uel mortalem, ſecundum qualitatem
operis,quia lex ſecum affert obedientię præceptum,
quæ obedientia per ſe eſt uirtus, et inobedientia
peccatum,tamen poteſt lex exprimere,quod illa lex
non obliget ad culpam, quo fit, ut quicunque le-
gem ferre uoluerint,ſiue ſæculares,ſiue eccleſiaſtici
Principes fuerint,quæ non obliget ad culpam, illud
debent exprimere, prout in Religionibus, et præ-
ſertim Dominicana, exprimunt aliquæ conſtitutio-
nes, in quarum capite adeſt, quod non obligent ad
culpā m,teſtibus Io.Andr. *in cap.7. relatum. ſub num.2.*
ibi,commendatur per hoc regula prædicatorum. ne cler. vel
mon.&c.Sot.d.artic.4.in poſtremo argumen.col.6.fol. 48.
initio,& col.10.fol.50.Nauar.in man.confeſſar. capitul.23.
numer. 49. *Verſ. ſecundo quod.* et in Auguſtiana, teſte
Mich.Sal.*ad D.Thom.2.2.quæſt.62.articul.3.titul. an lex*
pęnalis obliget, &c. concluſ. 1. initio, fol. 223. Ex his ſe-
quitur, quod lex, quantumuis pœnalis ſit, obliget
etiam ad culpam,Gemin.*in cap.35.commiſſa.§.fin.n.2.*
*de elect.in 6.*quia illa pœna ponitur in lege,ut lex ob-
ſeruantius cuſtodiatur, non ut tranſgreſſor ſit uacu-
us a culpa,Medin.*in ſuis tract.tom.2.titul. de reb. reſtit.*
quæſt.37.in reſponſ.ad 6.rationem,Verſ. ad ſextam. f. 259.
*in fine,Sot.d.art.4.col.10.*et ſpeculariter *articul. 5. Verſ.*
quæſtio hæc.colum.2.fol.52.Mich. Sal. ad D. Thom. 2.2. d.
*concl.1.per totam,fol.*223.& late Couar.*in capit.pecca-*
tum.par.2.§.5.ſub numer.2.verſ.hæc Vero. de reg.iur.in 6.
tom.1.fol. 627. niſi contrarium ſit in ea expreſſum,
vt dicunt Sot.& Mich.Sal.*in locis ſupra proxime citatis.*
†Verum in hac quarta aduertentia non parum du- 54
bitari poteſt, an hoc ſit verum, quod lex nō oblige,
ad culpam, quādo initio legis hęc obligatio eximi-
tur ab ipſa lege,& dubitatio oritur,quia hæc obliga-
tio procedit à natura legis, vt ipſemet Sot. citatus
*ſupra in 2.aduertentia.*adducit pro fundamento, dum
ſcribit,quod lex ſæcularis obligat ad culpam: quare
hæc contraria conditio,quod non obliget, aut eſt
cōtra ſubſtantiam legis,& tunc viriat, & non vitia-
tur,& ſic reſoluit legem in nō legem, quia illam in-
ficit, aut non eſt contra ſubſtantiam, ſed eſt contra
naturam,& tunc vitiatur,& non vitiat; & ſic habe-
tur pro non adiectæ, vt,loquendo in contractibus
ſcribunt generaliter Doctores, quos citaui *amplia-*
tione ſequenti, *numer.* 15. & 16. Neque hoc dubium
tollitur eo,quia lex conſultoria, quamuis diuina ſit,
non obliget etiam ad veniale,*capitul. vlt.14. quæſt.1.*
quia reſpondeo,quod aliud eſt conſilium, vbi offe-
rentis eſt arbitrium,aliud præceptum, vbi neceſſitas
eſt ſeruientis,*d.cap.vlt.*quare,cum lex, maxime pœ-
nalis,habeat ſemper in ſe præceptum, ruit hæc con-
ſideratio, quam fecit Nauar.*in loco ſupra proxime cit.*
Rurſus id limitandum eſſet,vt non procederet in his,
quæ per ſe mortalia ſunt, quia in his ſemper manet
obligatio ſub reatu peccati mortalis,quare pocede-
ret in his,quæ per ſe mortalia non ſunt, Ioan. Andr.
in loco proxime citato. Quintum, quod licet lex pęna-
lis obliget,vt dixi, in conſcientia, & ideo non obe-
diens peccet, tamen non obligat in conſcientia ad
ſoluendam pœnam,quā imponit, niſi præceſſerit ſē-
tentia iudicis,vt ſecutus ſum *infr.nu.139.verſ. declara.*
Quoad tertium articulum,de quo *ſupra nu.* 6.con- 55
cludo negatiue, quod lex ex eo ſolo, quod actus ſit
geſtus contra eius prohibitionem, non obligat in
conſequentiam ad reſtitutionem,quare poſſunt hęc
duo ſimul ſtare, quod quis ſit prohibitus gerere a-
liquem actum,& non teneatur reſtituere, quod ha-
buit,gerendo illum actum,vt patet ex his,quæ ſcrip-
ſi *infra num.98.& ſeq.vſque ad nu.*111. *incluſiue*, in qui-
bus iſte articulus magis congrue,quam hic late exa-
minatur,& reſoluitur. 56
Quoad quartum articulum, in cuius explicatio-
ne,tractando ſubtilem materiam reſtitutionis, fa-
ciendæ in foro pęnitentiali, multum laborarunt In-
noc.& alij Canoniſtæ *in cap.8. quia plerique. de immu-*
nit. eccleſ.& Couar.in capit.4.peccatum.de reg.iur.in 6. &
poſt D.Thomam ex Theolog.*Medin.in ſuis tract. tom.*
2.per plures qq.Sot.de iuſt.& iur.libr.4.q.6. & 7.Nauar.
in man.confeſſ.capitul.17.numer.6.& ſeqq.Mich.Sal.ad D.
Thom.2.2.quæſtion.62. articul.1. & ſeqq.& Ioann.Azor.de
inſtit.moral. par. 3. libr.4. & 5.de reſtit.& alij vetuſtio-
res; ſed eorum pace (præſertim Canoniſtarum) di-
xerim, nullam certam dederunt doctrinam, & ideo
confuſe docuerunt: nam Ant.de Butr. qui in *eod.*
capitul. materiam hanc reduxit ad ſex caſus,proceſ-
ſit quidem ſubtiliter, ſed eam intricauit, vt ſcribit
Abb. *ibidem, numero 7. Verſic. extra materiam* & ipſe
Abb. quamuis materiam *d. numer. 7. ſeqq.* conetur
explicare per tredecim qq. quarum deciſio eius iu-
dicio pendet à duabus regulis, quas præmittit,ta-
men eſt in eadem intricatione, & non minus cōfu-

57 ſè ſcripſerunt Sot. & Mich. Sal. † nos, vt ordinatè, & clarè materiam iſtam, à cæteris hucuſq. confusè tractatam explicemus, referemus prius regulas, & generales doctrinas, quibus ipſi vſi ſunt.

Prima doctrina continetur his duabus regulis: Prima regula eſt, quod vbicunque lex poſitiua, habens concurſum legis, ſeu æquitatis naturalis, diſponit ſuper reſtitutione, vel retentione, ſeruanda eſt illa lex poſitiua, etiam in foro conſcientiæ, quia lex poſitiua, non nutritiua peccati ſeruari debet, etiam in foro conſcientiæ, ex quo nulla alia lex diſtinguit illo caſu inter forum pœnitentiale, & forum contentioſum, nec ſubeſt cauſa diſtinguendi, & ſic ſeruandæ ſunt leges poſitiuæ, quando non occurrit æquitas naturalis in contrarium. Secunda regula: vbicunque inter legem poſitiuam, & legem naturalem datur diſcrepantia, ſeruanda eſt lex, ſeu æquitas naturalis in foro conſcientiæ, niſi lex poſitiua ex aliqua iuſta, & vera cauſa diſponat contra illam legem naturalem, quia tunc eſt ſeruanda lex poſitiua, Abb. *in d. cap. 8. quia plerique. num. 7.*

Contra hanc doctrinam obſtant duo; Primum, quia ſecunda regula admittit & quidem pro fundamento diſcrepantiam inter ius naturale, & ius poſitiuum, & tamen inter ea non extare diſcrepantiam, firmauimus *ſupra num. 14. & ſeqq.* Secundum, quia dato, vt in prima regula, quod lex poſitiua conueniat cum naturali, tamen ex hoc non ſequitur concluſio, quod reſtitutio fieri debeat per ea, quæ dixi *in præcedenti articulo.*

58 Secunda doctrina habet hanc diſtinctionem: Aut nullitas contractus procedit ex inhabilitate perſonæ contrahentis, vt puta, quia contrahens eſt pupillus: & tunc fieri debet reſtitutio etiam in foro animæ, quia per eiuſmodi contractum non fuit tranſlatum dominium; Aut non procedit ex inhabilitate perſonæ, ſed ex defectu alicuius ſolemnitatis, requiſitæ à iure poſitiuo ad obuiandum fraudibus: & tunc poteſt quiſque contrahentium bona conſcientia vti beneficio iuris poſitiui, & ſic qui retinet, in foro conſcientiæ non tenetur reſtituere, et qui repetit, et repetendo recuperat, tuta conſcientia recuperat, Sot. *de iuſt. & iur. lib. 4. quæſt. 5. art. 3. col. 3. ibi, ad cuius explicationem. fol. 326.* quare poſſidens aliquam hæreditatem, vel legatum ex teſtamento imperfecto, non tenetur hæredi ab inteſtato reſtituere, donec iudex non præcipiat, et heres ab inteſtato poteſt illa repetere, et vterque eſt tutus in conſcientia, vt defendit etiam, referendo Soti opinionē, Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio art. 4. tit. an per contractū. &c. verſ. ex hac ſententia. iuncto verſ. præced. tertia opinio. fol. 147.*

Contra primum membrum huius diſtinctionis tenuit Ant. de Butr. *in cap. 8. quia plerique numer. 12. de immun. eccleſ.* quem retuli, et confirmaui *infra numer. 71. & 72.*

Contra ſecundum membrum, dum in eo dicitur, vtrunque contrahentem eſſe tutum in conſcientia, opponit Mich. Sal. *d. artic. 4. tit. an per contractum, &c. verſus finem. verſ. tertio falſum eſt. fol. 148.* dicens, quod ſic darentur duo domini eiuſdem rei ſimul, et eodē tempore, quod eſt impoſſibile, et totam Soti opinionem multipliciter carpit *eod. titul. an per contractum, &c. Verſ. falſum tamen. & ſeqq. fol. 148.*

Tertiam doctrina habet duas regulas: Quarum prima eſt, vt quis teneatur ablatum eſt reſtituere ratione iniuſtę acceptionis, ſiue ea ſit iniuſta in iniuriam proximi, ſiue quia lege prohibita, quam primā regulam ponit, lateque examinat Couar. *in capitul. peccatum. par. 2. ante primum §. & §. 1. & ſeqq. de regul. iur. in 6. tom. 1. fol. 609.* Secunda regula eſt, quod quis tenetur ad reſtitutionem ratione rei, quæ aliena eſt, quam regulam ponit, et examinat idem Couar. *in d. cap. peccatum. par. 3. ante primum §. & §. 1. & ſeq. fol. 66. & ſeqq.*

Sed vtraque regula eſt fundata in principijs adeo generalibus, ut nos parum doceant.

Quarta doctrina habet hanc vnicam concluſionem, quod, data vtriuſque opinionis probabilitate, quiſque eam ſequi debet, in qua conſcientia ſibi non repugnat, quia quicquid eſt contra conſcientiam, eſt peccatum, *ad Roman. 14. numer. 23. in fine, omne autem, quod non eſt ex fide, peccatum eſt, & capit. 20. quoniam omne. de præſcript. Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. quæſt. 5. articul. 3. verſ. ſi quis autem. colum. 9. fol. 329.* et ab hac reſolutione non diſcedit Mich. Sal. *dict. titul. an per contractum, &c. in fine, verſ. obſeruemus. fol. 148. & conclu. 4. fol. 149. & concluſ. vltim. Verſ. ad vltimum. fol. 151. &* quidem agere contra conſcientiam in re graui, peccatum eſt mortale, Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 67. artic. 2. tit. debeat ne iudex, &c. verſic. primo agere fol. 423.* 59

Corroboratur hæc doctrina, quia conſcientia etiam erronea ligat, vt ſecutus ſum *infra §. 6. gloſſ. 1. ſub numer. 53.* et ſatis patet ex prædictis, et infra dicendis, quare iurans licitum, quod credit illicitum, et iurans verum, quod credit falſum, eſt periurus quoad Deum, et ſimiliter credens uenire contra iuramentum, et non venit, ut ſi credebat, iuramento non eſſe ſatisfactum, cui tamen erat ſatisfactum, quia Deus reſpicit animum hominis, Abb. *in capitul. 18. quanto. numer. 3. not. vlt. de iureiur.* et proindę faciens contra conſcientiam, ædificat ad gehennam, ideſt, ad ignem infernalem, *Gl. vnica, diſtinct. 13. & Capol. de ſimul. contract. numer. 193. tom. 7. fol. 11.* quinimo, qui facit aliquid dubitans, an illud ſit peccatum mortale, nec ne, faciendo, peccat mortaliter, iuxta illud *Eccleſiaſt. 3. numer. 27. qui amat periculum, in illo peribit,* vt admonet Nauar. *in capitul. conſideret. in princip. ſub numer. 38. de penit. diſt. 5.* vbi declarat, aliud eſſe, dubitare, aliud, credere aliqua rationabili ratione, et auctoritate Illuſt. Doctoris admonente.

Contra hanc doctrinam (etſi communis ſit) obſtat, quia ſicut pauciſſima iudicis arbitrio relinquenda ſunt, ut dixi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 11. ſub numer. 297. & quare, num. 380.* ſic etiam in propria cauſa nihil propriæ committi deberet conſcientiæ, quando veritas, quæ eſt vna, ſciri poteſt, ideoque non bene meo iudicio ſentiunt Doct. dum in aliquo articulo, præſertim in foro conſcientiæ, aiunt, vtrumq. opinionem eſſe probabilem, niſi hanc duplicem probabilitatem expreſſe ſancta Mater Eccleſia, quę non mouetur, niſi ex iuſtiſſimis cauſis, admitteret.

Confirmatur primo hæc contraria opinio, quia is, quem conſcientia remordet, debet eam purgare. Ioan. de Anan. *in cap. 6. in ciuitate. ſub numer. 15. Verſ. ſed Hoſtien. de vſur.* quare ſi conſcientia dictat, fieri aliquid, quod non eſt contra legem Dei, debet illud fieri, vel debet deponi conſcientia: ſi vero dictaret aliquid, quod eſſet contra Deum, vel eius legē, licet

non

non liget ad faciendum, ex quo, ſi faceret, peccaret mortaliter, quia faceret contra legem Dei; tamen ligat ad deponendum talem conſcientiam, in qua quis errat, &, ſi non deponit, peccat etiam, non faciendo, quia, non faciendo, facit in contemptum, dum credit, dictante conſcientiâ, hoc non fieri, diſplicere Deo, & ideo talis conſcientia omnino deponenda eſt, alias peccatur mortaliter, vt explicat Pariſ. *in d. capit. quoniam omne. num. 2. de præſcript. inter Repet. tom. 4. fol.* 161. quare Iudæi, quibus conſcientia dictabat, quod Chriſtus eſſet crucifigendus, quia habebant legem, quod quicunque ſe faceret filium Dei, morte moreretur; crucifigendo, peccarunt mortaliter, quia fecerunt contra legem Diuinam, committendo crimen læſæ diuinæ maieſtatis in primo, & ſupremo capite, &, non crucifigendo, debuiſſent deponere illam conſcientiam, cum conſcientia etiam erronea liget, vt dixi *hic ſupra*.

Confirmatur ſecundo, quia vbi conſcientia ſit ita perplexa, vt ab vtraque parte remordeat, ideoque, vti conſtituta inter duo mala, neſciat ſe purgare, duo tunc debet obſeruare: primum, an vere ſit inter duo mala, quorum alterum neceſſario ſequi debeat, & alterum electiue euitari poſſit, & tunc maius euitari debet, *cap. 1. diſtinct.* 13. & ſcripſi *ſupra ampl. 10. ſub numer.* 46. ſecundum, vt, ſi conſcientia poſſit, eligendo, errare, peritiores conſulat, alias cõſcientiæ perplexitate non excuſaretur, vnde etſi Iudæi haberent præfatam legem, quod quicunque ſe faceret filium Dei, morte moreretur, ideoque, ſi CHRISTVM non crucifixiſſent, potuiſſent credere, quod mortaliter peccaſſent, tamen occidendo, mortaliter peccarunt, nec à conſcientię dictamine excuſantur, quia debebant cõſulere peritiores, nempe, Apoſtolos, & ſacram ſcripturam, vt dicit *Gloſſ. Unica diſt.* 13. Et poſtquam perplexus peritiores, vel ſanctorum virorum, aut peritorum libros conſuluerit, & ab ijs certus factus eſſet, quod illud non eſſet peccatum, neq. contra legem, & tamen ipſe non deponeret conſcientiam, ſi illud faceret contra conſcientiam, adhuc peccaret, quod ſi reluctante adhuc conſcientia, non faceret, is, veluti obſtupeſcens efficeretur inutilis; non enim faceret mala, quia mala, nec faceret bona, quia ageret contra conſcientiam, & ſic vt ſtupidus nihil ageret in mundo; & hoc eſt illud, quod ſacra ſcriptura, quam citaui *ſup. q. 1. ſub n.* 18. ait: *noli eſſe iuſtus multũ, neq. plus ſapias, quã neceſſe eſt, ne obſtupeſcas*.

Patet ergo ex his omnibus, quod nec poteſt eligere opinionem, quam vult, nec abſolute tenetur ſequi eam, in qua ſibi conſcientia non repugnat, ſed adhibendæ ſunt circunſtantiæ, *ſuperius* adductæ.

Declara incidenter, ſed vtiliter has duas confirmationes, quod etſi faciens actum iuſtum, & licitum, &, faciendo, credit, eſſe illicitum, peccet contra conſcientiam, vt dixi, tamen ſi ex illo actu aliquid acquirat, non tenetur illud reſtituere, quare ſi quis, ſpondendo, arbitraretur, rem ita ſe certiſſimo habere, prout ipſe dicit in ſponſione, & ita in effectu res ſe habuerit, & proinde lucratus fuerit, & poſtca comperiat, falſum omnino fuiſſe fundamentum, ex quo ita arbitrabatur, ideoque ſe expoſuiſſe periculo amittendi, nõ tenetur reſtituere, quod ex illa ſpõſione lucratur eſt, ſicut et is, qui lucratur ex cõtractu, qui eſt licitus, & ipſe credit eſſe vſurarium, peccat quidem, ſed non tenetur reſtituere, Lud. Molin. *de iuſt. tom. 2. de contract. diſp. 508. in fine, verſ. illud eſt*.

60 His relatis, conſtituo duas concluſiones, ex quibus per illationes caſus omnes facile decidemus.

Prima concluſio eſt, quod retinens ſcienter, ideoq. mala fide rem alienã, tenetur indiſtincte in foro interiori eam reſtituere, & ẽt in foro exteriori, ſi in eo ex actis legitime conſtet, rem eſſe alienam, vt late, & clare patet ex *ſequenti declaratione, & eius illationibus*.

61 Ratio huius concluſionis eſt duplex: Prima, quia ius naturæ obligat ẽt in foro interiori, i. eſt, in cõſcientia, vt dixi ẽt *ſup. n. 47. & ſeqq. & ſub n.* 50. ſed ius naturæ diſponit, vt ꝙ tibi non vis fieri, alteri ne facias, *Mat. 7. n. 12. omnia ergo quæcũq. vultis, vt faciãt vobis hões, & vos facite illis: hæc eſt n. lex*. & habetur diſt. 1. initio, & nemo vellet, rẽ ſuã ab alio occupari, &, ſe inuito, retineri, ſed ſibi reſtitui: ergo de iure naturæ retinẽs ſcienter rẽ alienã, tenetur eam reſtituere. Secũda ratio eſt, quia quicũq. habet vltra id, ꝙ ſuũ eſt, debet illi reddere, cuius eſt, hoc n. ratio commutatiuæ iuſtitiæ exigit, quippe cuius officiũ eſt æqualitatẽ conſtituere inter eũ, qui minus habet, et eũ, qui plus, Sot. *de iuſt. & iur. lib. 4. q. 7. art. 2. Verſ. quæſt. hæc. col. 1. fol.* 377.

62 Declara primo hanc concluſionem, vt ſcicpter rem alienam accipere, ſeu detinere dicatur, qui eam accipit, ſeu retinet ſine conſenſu veri domini, ſiue, inuito domino.

63 Infero primo (& ſimul probo hãc declarationẽ) ꝙ ſi quis ex furto, rapina, oppreſſione, dolo, fraude, vel calumnia rẽ acceperit, tenetur in foro animæ ad reſtitutionẽ, & pęnitere de peccato nõ ſufficit, Inn. *in c. 8. quia plerique. n. 1. Io. And. & Ant. de Butr. vterque n. 3. & Abb. n. 8. de immunit. eccleſ.* nec aliter ſ..luari põt, niſi reſtituat, *c. 4. peccatum. & ibi Doct. de reg. iur. in 6. & Ant. de Butr. Ubi ſup.* hancq. illationẽ, q. tenent omnes ſine controuerſia, late probant Me-lin. Sot. & alij. quos citaui *infra ſub num.* 82. vbi habes extenſiones.

Ratio huius illationis, & ſequentiũ eſt, quia fur, & oppreſſor retinẽt rẽ alienã, inuito domino, Cou. *in d. c. peccatum. par. 2. §. 1. nu. 1. de reg. iur. in 6. tom. 1. fol.* 61 r.

Declarãt hanc illationem, dũ dicunt, pęnitentiam de peccato non ſufficere, & nõ poſſe ſaluari, niſi reſtituat, vt procedat quando habet facultatẽ reſtituẽdi, alias, ſi nõ poſſit reſtituere, ſufficit pęnitentia de peccato, *c. 1. 14. q. 6. & Gl. 1. verſ. Vel n. & Verſ. vtrũ ſit, verum in c. 4. peccatũ. de reg. iur. in 6.* & cõmuniter omnes, ratio aũt quare pęnitentia de peccato non ſufficiat, quando habet facultatẽ reſtituendi, & non reſtituit, eſt, quia eſt ficta pœnitentia, & non vera, *d. cap. 1. 14. q. 6.* Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 2. col. 3. verſ. quibus non obſtantibus, fol.* 12.

94 Subinfero primo, quod mutuator, accipiens à mutuatario vltra ſortem, & ſic cum vſura, tenetur illud vltra omnino reſtituere, non ſolum in foro interiori, ſed etiam in foro exteriori.

Ratio huius ſubillationis eſt, quia vſura eſt rapina, *cap. 10. 14. q. 4. ſi quis vſuram acceperit, rapinam facit, vita non viuit*, imò vſura videtur grauius delictum, quam furtum. *capit. 11. quod dicam. ead. 14. q. 4. an crudelior eſt, qui ſubtrahit aliquid, vel eripit diuiti, quã qui trucidat pauperem fœnorem*, quaſi vſura ſit homicidium: nam fenerari, id eſt, dare ſub vſuris, eſt hominẽ occidere, Cic. *lib. 2. offic.* quem referunt, & ſequuntur Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 1. verſ. qua propter. verſus finẽ col. 10. initio, fol. 528. & Couar. var. reſol. lib. 3. cap. 1. ſub num. 5. verſ. ſupereſt. verſus finẽ*; ſed homicidiũ eſt grauius delictũ,

quam furtum; ergo etiam vſura, cum ſit ęqualis homicidio, & quod vſura comprrhendantur ſub furto, ſentiunt Sot. & Nauar. quos ſecutus ſum *ſupra* §. 1. *q.* 1. *num.* 402. *verſus finem*, ſed quomodo uſurá ſit rapina, & furtum, & quomodo differant, explico; ſciendum igitur eſt, quod præſata tria ſe habent per ordinem: furtum ſe habet in plus, quam rapina, rápina in plus, quam vſura, nam de ratione furti ſunt duo, primum, quod vſurpetur res aliena: ſecundum, quod hæc vſurpatio ſit occulta. attento primo, furtum extenditur ad rapinam, attento vero ſecundo, diſtinguitur ab eá: de ratione autem rapinæ ſunt tria, primum, quod uſurpetur res aliena, & hoc attenro, participat de furto ſecundum, quod dicta uſurpatio ſit manifeſtá; & hoc attento, diſtinguitur a furto, & extenditur ad vſuram, & ſic uſura eſt rapina; tertium, quod iſta uſurpatio ſit penitus uiolenta, &, hoc attento, diſtinguitur ab uſura: de ratione autem vſuræ ſunt alia tria primū, ꝙ per ipſam uſurpetur res aliena, &, hoc attenro, participat de furto, & de rapina, & ideo uſurá dicitur rapina, & dicitur furtum: ſecundū, quod vſurpatio ſit manifeſtá, & hoc attento, participat de rapina, & diſtinguitur a furto; tertium, quod hæc vſurpatio fiat per conſenſum coactum, & extortum ratione mutui, quo ſoluens timet carere, & per conſequens hęc manifeſta uſurpatio non eſt pænitus voluntaria, nec penitus uiolenta, & hoc tertio attento, vſurá diſtinguitut & a furto, & rapiná, vt poſt Frátrem Getardum de Senis docet Io. And. *in cap. poſſeſſor. nu.* 34. *de reg. iur. in* 6. & quod vſura dicatur rapiná, large ſumpta, prout qualibet illicita vſurpatio rei alienæ dicitur rapina, & ſic accipiatur pars pro toto, ſcribit Card. de Turrecrem. *in d. c. ſi quis vſuram. nu.* 2. *verſ. reſpondeo.* et quod uoluntas mutuatárij, vſuras ſoluentis; habeat uoluntarium admixtum, quia non daret niſi quodammodo coactus, eo ſcilicet, quod non poteſt aliter mutuum reciperet, ſcribit Medin. *in ſuis tract. tom.* 2. *tit. de reb. per vſur. acquiſ. q.* 4. *in difficultate tertij argumenti, verſic. alij vero, fol.* 348. et quas idētitates, et differētias habeant furtum, et rapina, poteris etiam, ſi placet, colligere ex his, quæ ſcribit Co
65 uar. *in cap. peccatum, part.* 2. §. 1. *nu.* 1. *& ſeqq. de reg. iur. in* 6. *to.* 1. *f.* 612. *&* 613. † quare ſi tu mutuas mihi decem, et ego promitto tibi reſtituere illá decem ex cauſá mutui, et ulterius promitto unum ex cauſa donationij, et ſic promitto reſtituere vndecim, talis promiſſio, et donatio, uti facta fraudū vſurárū, non tenetur in contractu mutui, *Bald. in l. rogaſti, § ſi tibi, circa principium, ff. ſi cert. pet. et Io. de Anan. in cap. vlt. nauiganti. num.* 19. *in fine, & nu.* 20. *de vſur.* et fructus quos Ciuitas, ſeu Rex ſoluit ſubditis, qui ei mutuant pecunias, et dicunt, ſe eos ſoluere ex merá liberalitate, illicite percipiuntur, quia Rex non eſſet álias donaturus, et ſic iſta largitas, cum incipiat a mutuo præcedenti, debet reputari captioſa, Bald. in l. iusiurandum *colum. mihi*
66 *33. ibi præterea. cum rex. & ibi, non obſtant argumentum, ff. de iurei. in* 6. † Imò mutuatarij uoluntas adeo cenſetur fuiſſe coactá, ut, ſi uſuras ſolutas mutuator remittat, remiſſio non teneat, niſi mutuator prius actualiter obtulerit reſtitutionem, uel niſi remiſſio ſit omnino liberá, ut ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib.* 2. *cap.*
67 9. *ſub numer.* 348 *&* 349. *Ubi vide.* † Ergo cum mutuator vſurarius vſupet rem alienam, coacto, et extorto domini conſenſu, dominium rerum, quas extorquet ex cauſa uſurarum; non tranſit in ipſum uſurarium, Clar. *recept. ſent. lib.* 5. §. *vſura. verſ. præterea dominium*, et, quod uſurarius non compararet dominium rei, per vſurám acquiſitæ, late tuetur, et ſequitur poſt álios, quos citat Lud. Molin. *de iuſt. tomo* 2. *de contract. diſput.* 326. *verſ. contraria ſententia, & ſeq. col.* 304. *& ſeqq.* et quod idcirco fructus, percepti ex cenſu, inito contra formam conſtitutionis Pij V. quamuis bona fide eſſent percepti, nunquam tranſeunt in dominium recipientis, et vſurarius non acquirat dominium vſuræ, ſecutus ſum *ſupr. q.* 1. *ſub num.* 209. *verſ. finem, illat.* 1. Ergo tenetur omnino reſtituere, quia ſicut conſenſus coactus non eximeret raptorem ab obligatione reſtituendi, ita etiam non eximet uſurarium.

Ex hac ratione nota duo. Primum, quod in vſuris etiam Rex eſt capax coactionis paſſiuę, quamuis ipſe et uiribus, et potentia longe uſurarium cogentem excederet, et conſequenter in foro fori minus malum uiſum eſſe, quod uſurarius cogat Regem ad ſoluendum iniuſtas uſuras, quam, ut Rex iniuſta ui cogat uſurarium ad mutuandum ſibi ſine uſuris. Secūdum, quod ruit argumentum, quod refert Io. Andr. *in capit. peccatum. in appendice poſt cap. poſſeſſor ſub nu.* 4. *de reg. iur. in* 6. ad oſtendendum, vſurarium contractum eſſe licitum, argumentum eſt hoc, vnuſquiſque poteſt licite accipere, quod ſibi uolontarie donatur, ſed, quod recipit fœnerator per contractum uſurarium, ſibi uoluntarie donatur, quia datur per pactum in contractu mutui.

Amplia hanc ſubillationem, ut procedat etiam ſi mutuátor fuerit a mutuatario inductus ád mutuandum, quia licet hoc ipſo mutuatarius ſit inæquali peccato, tamen mutuator non inducitur a mutuatario ad recipiendam uſurám, imò ipſe dum recipit, committit rapinam, ut dixi *ſupr. q.* 1. *ſub nu.* 331. *verſic. reſpondeo.*

Subinfero ſecundo, quod, is qui, adhibito iniuſto metu, contraxit, ſeu donationem habuit, tenetur in vtroque foro reſtituere, quia iniuſtus metus, ſeu qui in conſtantem uirum cadit, excludit conſenſum, prout declarat Nauar. *in man. confeſſ. capit.* 17. *num.* 15. vbi de communi, et late materiam huius ſubillationis explicat Io. Azor. *de inſtit. moral. p.* 3. *lib.* 4. *tit. de reſtit. cap.* 23. *per totum, col.* 303. *& ſeq. & lib.* 6. *tit. de contr. c.* 7. *per totum. col.* 510. *& ſeqq.* de iure naturali, quando in contractu, ſeu obligatione deficit conſenſus in conſcientiá huiuſmodi contractus, ſeu obligatio non ualet, nec Eccleſia poteſt facere, ut ualeat, quia, ubi in contractu abeſt conſenſus, tollitur ſubſtantia contractus, *Io. Azor. eod. lib.* 4. *tit. de reſt. c.* 24. *q.* 1. *verſ. in hac re col.* 308.

Explica primo hanc ſubillationem, vt in foro interiori non ſolum metus, cádens in conſtantem uirum, obliget, ut dixi ad reſtituendum, ſed etiam metus reuerentiális, & álius quiuis minor eo, qui cádit in conſtantem uirum, dummodo is fuerit talis, ut fuerit cauſa, ſine qua non ideſt, quod alias non fuiſſet patum, etc. ſecus eſt in foro exteriori, vt dixi, quia ſi in foro exteriori daretur reſciſſio actuum ob leuē metum, omnium fere repeteretur reſciſſio, & itá Reſp. litibus moleſtaretur, Nauar. *d. cap.* 17. *ſub nu.* 30. *verſ. hactenus.*

Explica ſecundo, vt qui dicátur metus, cádens in conſtantem uirum remittátur arbitrio boni uiri, id eſt iudicis. Fran. de Plat. *tract. de excomm.* §. 46. *numero* 10. *tomo* 14. *fol.* 360. *& Mar. Salom. in l.* 1. *ſub numero* 11. *ff. de reg.*

legib. inter Repeten. tomo 1. folio 168.

Pro ulteriori huius ſecundæ explicationis, ſeu uerius arbitrij intelligentia, diſtinguo duplicem ſpeciē actionis meticuloſæ.

Prima ſpecies actionis meticuloſę eſt illa, qua agens, contrahendo, & diſtrahendo diſponit de re temporali, & in hac prima ſpecie, in qua agitur de validitate, & inualiditate contractus, conſideranda eſt qualitas perſonæ metuentis, quia minor metus exigitur in muliere, quam in homine, in muliere enim ſufficit metus, qui poſſit cadere in conſtantem mulierem, at in homine requiritur metus, qui cadat in conſtantem uirum, Abbas *in capit. 14. cum locum, ſub nu. 6. de ſponſ.* minor etiam requiritur in homine meticuloſo, timido, quiue ſit puſilli animi, quam in forti, & audace uiro, maior in muliere viragine, quam in verecunda & timida, ſic etiam uenditor de mancipio, ſi affirmet emptori, eſſe conſtantem, non exacta conſtātia, quaſi à philoſopho deſideratur, *l. 18. ſi quid Venditor, ff. de ædil. edict.* & in hac ſpecie, actionis meticuloſæ procedit *præcedens ſecunda ſubillatio*.

Secunda ſpecies actionis meticuloſæ eſt illa, qua quis, metu adductus, agit turpiter, nempe, contra legem naturæ, ſeu Dei, & in hac ſpecie, nullā habita differentia qualitatis agentium, an is ſit mulier, an uir, an fortis, an meticoloſus; nullove habito diſcrimine qualitatis metus: an ſit magnus, an talis, qui cadat in conſtantem uirum, ſeu non cadat, concludo, omnes, facientes contra huiuſmodi legem, mortifere peccare, quouis metu fuerint impulſi: metus enim in his, qualis qualis ſit: operationem a peccato non excuſat, cum ſit omnino mala, & nō excuſanda, quia debet quis potius mortem uiolentam pati, quam aliquod peccatum committere *cap. 5. ſacris, & ibi Abb. num. 1. & ſub nu. 5. de his quæ ui. met. cap. finis. &* ſatius eſt, mori fame, quam idolothytis veſci, *capit. 8. ſicut ſatius 32. q. 4.* quod explicat Alber. *de agnoſc. aſſert. cathol. q. 30. numer. 11. verſ. quia potius. tom. 11. part. 2. folio* 102. unde qui mortis metu fidem abnegat, mortaliter peccat, Albert. *dict. q. 30. num. 8. verſ. circa tamen. Simanch. de cathol. inſtit. tit. 17. nu. 35. verſ. ſed inter hæreſim. in fine, eod. tom. fol.* 140. *& Pegn. ad Eymer. direct. p. 1. in q. 9. comment. 24. Verſ. ac primum quidem in fine,* & eſt apud omnes, tam philoſophos, quam theologos, ac iuriſprudentes comprobatum, mortem, ac extrema omnia ſubeunda, prius quam quicquam eorum, quæ natura fœda ſunt facere, & generalius ſecundum canones, quam mortaliter peccare, Mar. Salom. *in leg. 1. numero 8. Verſiculo in hoc iure, & numero 9. ff. de l gib. inter Repeten. tom. 1. folio* 168. hincque egregium illud, *malo mori, quam fœdari*, & pro huius concluſionis diſtincta intelligentia, & ueritate adde omnino, quæ, diluendo aliqua, quæ uidebantur obſtare, ſcripſi *infr. verſic. quia reſpondeo, & verſicul. Voluntarium vero, ibi, ſecundus caſus*.

Confirmatur primo hæc concluſio, quia magis timere debemus eum, qui minatur, & poteſt occidere corpus, & animam, quam, eum, qui minatur, & poteſt occidere ſolum corpus, *Matth. 10. numer. 28. & nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere, ſed potius timete eum, qui poteſt & animam, & corpus perdere in gehennam.* ergo is, cui non peccādo, imminet mors corporis; et, peccādo, immittet mors corporis, et animę, debet non peccare.

Confirmatur ſecundo: quia etiam in foro militaris, terrenęque diſciplinæ potius mors obeunda eſt, quam non ſeruare præceptum Ducis beli, in hoc enim foro nihilo ſeuere minus uendicantur, quę metu, aut maioris uis metu admittuntur, quare locum in acie deſerere, ſtationem irruentibus hoſtib. relinquere foſſa, uel muros non implere, fuga ſe tueri, & arma abijcere, quouis metu urgente, ſeuere puniuntur, *Mar. Salom. in d. leg. 1. ſub num. 13. & 14.* Quinimo in re militari non ſeruans mandatum Ducis belli, capite punitur, etiam ſi fœliciter rem geſſerit, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. cap. 97. ſub numer.* 181. & 182. Ergo cur in ſoro interiori militaris cęleſtis diſciplinæ non itidem obeunda eſt potius mors, quam facere contra præceptum Dei?

Confirmatur tertio, quia ab honore, ad animam, uti à minori ad maius ualet argumentum, quia quę apud Illuſtres gentiles erat olim honoris æſtimatio, eadem & maior apud religioſiſſimos Chriſtianos eſt hodie animæ; cum utrique uirtus inſeparabiliter ſit cōiūctā, ſed apud graues, alioſque honeſtos uiros honor cæteris rebus eſt præferendus, *l. 26. Iulianus. ff. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam. & l. 5. reprehendend. C. de inſtit. & ſubſtit.* imò honor æquiparatur uitę, *leg. 9. iuſta cauſa. de manum. vind.* & ſecundum commmunem ſcribentium ſententiam uitæ præferri debet, vnde quæ dehoneſtant, & famam, honoremque lædunt magis quā mors timendā ſunt, hinc ſtupri metus maior, quam mortis eſſe debet, adeo quod potius mors eligi debet, quam pati ſtuprum, & ideo, qui ad euitandum ſtuprum quid dederit, actione quod metus cauſa recuperat. *l. 8. iſti quidem, ff. de eo, quod met. cauſ.* & mulier potius famis neceſſitatem pati, quam turpem uitam eligere debet *l. 43. palam, & ff. de rit. nupt.* hinc nobilis Lucretia Romana, Collatini vxor, & caſtitatis exēplum, fœdi in ſe commiſſi, quamuis uiolenter, ægra, atque impatiens ſe peremit, ut narrant Liu. *lib. 1. ad finem,* & Auguſt. relatus *in cap. 4. propoſito, §. Lucretiam 32. quæſt. 5.*

Ergo, ſi pro honoris, & famæ defenſione mortem & cætera omnia mala fortiter pati, ac contemnere debemus, à maiori eadem omnia fortius contemnere, & pati debemus pro animæ ſalute, quia anima eſt multo pretioſior corpore *capitulo 13. in fine, de pœnit. & remiſſ.* et quouis honore, et fama mundana.

Non obſtat firmatę concluſioni, quod Deus reſpiciat animum, ut ex Abb. retuli *ſupra ſub numer. 59. verſ. corroboratur.* et, quod peccatum ſine uoluntate peccandi non ſit peccatum, adeo quod nullo modo peccatum ſit, ſi non ſit uoluntarium, ut ex D. Auguſ. *de vera religione, capit. 14.* refert *text. 15. quæſt. 1. initio,* et ideo, qui fame conficitur, ſi ab excommunicato cibum petat, qui in puteum cecidit, et a prætereunte excommunicato opem implorat, qui lege, aut ex profeſſo religionis carnes manducare, prohibetur, & in eum locum uenit, vbi, cum nulla alia re cibari poſſit, carnibus veſcitur, non peccat, Mar. Salom. *in d. leg. 1. ſub numero 8. ff. de legib.* quæ ſingula comprobantur, quia neque Dauidi Regi imputatum eſt peccatum, quod eſuriens, ipſe, & qui cum eo erant, comederunt panes propoſitionis, quos Sacerdotibus tantum edere licebat, *1. reg. 21. numero 3. & ſeqq. & Matth. 12. numero 3. & ſequentibus*, & qui coacte ad ſui defenſionem, & metu ſuæ mortis aggreſſorem

occi-

Digitized by Google

occidit, caret culpa, & nulla eſt dignus pœna.

Quia reſpondeo, diſtinguendo inuoluntarium, & uoluntarium, & utrumque eſt duplex, eſt enim inuoluntarium purum, et quod dicitur per uim præciſam, & abſolutam, quando ſcilicet in nobis nō eſt, vtrum agamus, vel non agamus, ſed extrinſecus prouenit, ut ſi uentus nos aliquo deferat, quia tunc non ſubijcimur legi, loquenti de euentibus illuc, *l. 15. Cæſar. & l. ſeq. §. ſi propter. ff. de publ. & vectig.* alterum inuoluntarium eſt illud, quod faciunt ignorantes, & dementes ſine ipſorum culpa, vt *in d. cauſ. 15. q. 1. initio,* qui enim demens agit ignoranter agit, & qui ignoranter agit, errat, & qui errat, non conſentit, & vbi conſenſus nullatenus concurrit, id omnino inuoluntarium eſt, & eiuſmodi inuoluntarijs procedit obiectio, quare, ſi quis in primo genere inuoluntarij ligatus, & retinens circumcidatur, vel eius genua per uim ab aliis ante idola, vel Mahometum flectantur, vtique talis non abnegat Chriſtum, quia dicitur potius pati quam agere ideoque non peccat, ſicut et is, qui inuitus reclamans, & retinens a fontem baptiſmatis feratur, & cum uerborum prolatione immergatur non reſpicit ſacramentum batpiſmatis, Alber. *de agnoſc. aſſert. cath. q. 30. nu. 7. Verſic. ſecundus caſus, tomo 11. parte 2. fol. 102. Simanch. de cath. inſtit. tit. 17. nu. 29. Verſ. qui autem vi coacti, fol. 140. & Pegn. ad Eymer. direct. part. 1. in q. 9. comment. 24. verſic. primum,* & hinc in Concilio Anchiritano agitatum fuiſſe de illis ſacerdotibus, quorum manus uiolenter idolorum ſacrificijs admotæ fuerunt, ſcribunt Simanch. *in loco proxime citato, & Mar. Salom. in d. leg. 1. ſub num. 2. ff. de legib.* cuius concilij verba formaliter refert Pegn. *d. commen. 24. verſ. de coacti, & Verſicul. ſeq.* & mulier, quę per eiuſmodi uim ſtuprum, ſeu adulterium paſſa eſt, nulla pęna tenetur, *l. 30. fœdiſſimam. C. ad l. Iul. de adult.* et agregie Abb. *conſ. 4. fallit contingentia, nu. 1. & ſeq. lib. 1.* poſt D. Auguſtinum, relatum *in cap. 4. propoſito. §. Lucretiam, 32. q. 5.* Similiter ſi quis in ſecundo inuoluntarij genere ignoranter bis baptizatus fuerit, non indiget pro eo pęnitere, *c. 117. qui bis, de conſecr. diſt. 4.* ſi quis filium occidat, putās hoſtem occidere, ſi magiſter gladiatorius, docendi cauſa, percutit, vnde mors ſequitur, venia digni ſunt, quia ignoranter fecerunt, Mar. Salom. *in d. l. 1. ſub nu. 17. ff. de leg.* & ne-ſcientium non ſunt peccata, *c. 1. merito. & ibi Gl. vlt. 15. q. 1.* vbi late declarat, cum non omnis ignorantia excuſet, et ideo de quibuſdam ignorantibus dictum eſt; *ſi quis ignorat; ignorabitur. d. cauſ. 15. q. 1. initio,* et hæc de inuoluntario.

Voluntarium etiam eſt duplex; alterum dicitur liberum, ſeu ſpontaneum, alterum uero non liberum, ſed coactum: liberum dicitur proprie uoluntarium, quia uoluntas eſt animi motus cogente nullo ad aliquid non faciendum, uel faciendum, ut ex D. Aug. *libro 1. retract. capit. 15.* refert *text. in 15. q. 1. initio,* et peccatum ita voluntarium in hoc primo genere eſt proprie peccatum, venia omnino indignum, quia ex uoluntate peccata procedunt, quæ libero mentis arbitrio, et delinquentis propoſito committuntur, *d. cauſ. 15. q. 1. initio.*

Voluntarium uero coactum dicitur, quando qui aliquid contra uoluntatem facit, ſed tamen uult facere, propter quod facit, et in hoc, an peccet, ſi, quod facit, eſt contra legem Dei, ſeu naturæ, diſtinguo duos caſus. Primus caſus eſt, quando quis, ita faciendo, obtemperat ſoli naturæ, præcipienti vitæ defenſionem, et iſto caſu non peccat, quia eadem lex naturæ, et Dei iſto caſu non intendit illum obligare ad parendum, et ita procedunt exempla, adducta in obiectione, de eo, qui ne fame conficiatur, cibum petit ab excommunicato: de eo, qui cecidit in puteū, et opem ab excommunicato implorat: de eo, qui præter carnes alium non habet cibum, de eo, qui ad ſuæ uitę neceſſariam defenſionem aggreſſorem occidit, in his enim dicimus etiam, ut in obiectione, quod Deus animum reſpicit: Secundus caſus eſt, quando quis obtemperando Tyranno, facit contra legem Dei, & iſto caſu quomis mortis metu imminente, faciens contra legem Dei mortaliter peccat: quare iuſſus a Tyranno occidi, niſi innocētem occidas, aut quid aliud turpe facias, debes potius mori, quā facere, et in his terminis procedit concluſio, poſita *ſupra Verſic. ſecunda ſpecies*: quæ concluſio confirmatur ex eo, quod Eleazar annorum nonaginta, ſeni venerabili, et ſeptem Machabæis fratribus ab Antiochæ rege iuſſis carnēs porcinas edere, glorioſum fuit, diua tormenta, et cruciatus perpeti maluiſſe, quam contra patrias leges facere, ut legitur *2. Machab. cap. 6. num. 36. & ſeqq. & capit. 7. numero 1. & ſeqq.* et alij illuſtratur exemplis, nam Æmilius Papinianus, cui in iuriſprudentia parem ſecula non tulerūt, occidi maluit, quam iuſſus ab Imperatore Caracalla parricidium excuſare, et Mutius Scænola truculento Syllæ in hæc verba reſpondit: *licet mihi agmina militum, quibus curiam circumſediſti, oſtentes, licet mortem identidem miniteris, nunquam tamen efficies, vt, propter exiguum, ſimulemque ſanguinem meum, C. Marium, a quo Vrbs, & Italia ſeruata eſt, hoſtem iudicem.* O memoratu digna exempla, quibus vtinam noſtri ſeculi iudices tenerentur.

Ratio quare hoc ſecundo caſu metus cadens etiā in conſtantiſſimum uirum, non excuſet a peccato, eſt duplex.

Prima, quia adhuc eſt peccatum uoluntarium, hi namque actus, etſi mixti ſint ex uoluntario, et inuoluntario: tamen uoluntarijs magis ſimiles ſunt, ut ex Ariſt. ſequuntur Mar. Salom. *in l. 1. ſub numero 3. verſ. vti. vti ſunt. ff. de legib. inter Repeten. tom. 1. folio 168.* et *Alber. de agnoſc. aſſert. cath. q. 30. ſub numero 8. tomo 11. parte 2. fol. 102. & in rub. q. 13. ſub numero 68. verſic. & dixi peccaſſe. de hæret. in 6. inter Repeten. tomo 5. folio 377.* nam eſt in agentis electione, quid agere uelit, et proinde ſi quis alteri mortem minetur, ſi noluerit peierare, et ipſe peieret, vtique etſi non ſponte dicatur peieraſſe, tamen dicitur uoluiſſe peierare, quia uoluit uiuere, ut dicit tex. *in cap. 1. merito 15. q. 1.* ſicut ille, qui leuandæ nauis cauſam iactum in mare facit impellente neceſſitate, facit, tamen uolens facit pro ſua ſalute contra uim tempeſtatis, ſimiliter in eo, qui torquetur, fateri, et non fateri in eius poteſtate eſt, hincque multi noxij obſtinatis animis omnes tormentorum cruciatus ſuperant, præeligentes, ut nedum cōmiſſa, ſed etiam non perpetrata ſcelera fateri uelint potius, quam pati tormenta, unde qui tormentorum cruciatu fatetur, quamuis ſponte non fateatur, tamen uolens dicitur fateri, abſtringiturque ea confeſſione, legitima modo præcedant inditia; et ideo notarius non debet ſcribere, quod reus tortus confeſſus eſt ſponte, quia falſum ſcriberet, ſed debet ſcriberet, quod eſt uoluntarie confeſſus, vt hæc omnia admo-

admonet Salom. *in d. l. 1. ſub n. 3. & 4.* eſt tamē uerum, quod in ratificatione ad bancum iuris notarius de ſtylo permiſſo ſcribit, quod ſponte ratificat, ut ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. libro 2. cap. 8. numero 9.* hincque adiens hæreditatem per metum, heres efficitur *l. 21. ſi mulier. §. ſi metu. ff. quod met. cauſ.* ex quo textu notant communiter, quod uoluntas coacta, uoluntas eſt.

Secunda ratio, & elegantior eſt, quia, vt, loquendo de idolatria, & apoſtaſia à fide, & per conſequens de hæreſi, ſcribit Eymer. *in direct. inquiſ. parte 2. q. 41. de blaſphemijs. nu. 8. verſ. nec excuſatur.* metus mortis pro fidei defenſione, & confeſſione, quantum ad uerum catholicum, non eſt metus, cadens inconſtantem uirum: quinimo nec metus mortis pro peccato mortali etiam minimo perpetrando.

Tria circa præmiſſa breuiter notanda ſunt.

Primum, quod etſi metus, qui cadat in conſtantiſſimum virum, a peccato mortali non excuſet, per ea, quæ dixi *ſupra verſicul. ſecunda ſpecies*, tamen minuit pœnam tam in huius, quam alterius uitæ tribunali, & ita in noſtro foro quotidie uidemus practicari, ſiquidem peccato, quo magis uoluntarium eſt, eo magis malum eſt, & proinde ſicut ille, qui nullo, uel leui metu ductus, magis uoluntarie peccat, quam hic, qui metu mortis peccat, ita ille magis, quam hic puniri debet.

Secundum notandum eſt, quod hi, qui mortis metu, ſeu alio maioris uis impetu peccant, aut a uirtute deficiunt, non æqualiter excuſantur, *cap. 118. eos quos. de conſecr. diſt. 4.* vbi grauius puniuntur Epiſcopi, ſacerdotes, et diaconi, quam inferioris ordinis clerici, idque ſuadetur ratione, quia non eadem deſideratur conſtantia in mancipio, quę deſideratur in philoſopho, *leg. 18. ſi quid venditor, ff. de ędil. edict.* & ſicut maior exigitur uirtus in ſapiente, & in nobili, quam in humili, & plebeo, ita etiam uirtutis defectus maior eſt in illo, quam in iſto.

Tertium notandum eſt: quod in crimine hęreſis metus, cadens inconſtantem uirum, adeo excuſat a pœna, ut ſi captus ab infidelibus, vel hæreticis mortis metu Mahometum adorauerit, ſeu ad Iudæorum ritum tranſierit, vel aliter fidem abnegauerit, hæreticus cenſendus non ſit, Alber. *de agnoſc. aſſert. cath. quæſt. 30. numero 6. & 8. tomo 11. par. 2. fol. 102. & in rubr. q. 13. numer. 67. de hæret. in 6. inter Repet. tom. 5. fol. 377. Simanc. de cath. inſtit. tit. 17. numer. 35. & 36. fol. 140. Conrad. Brun. tract. de heret. cap. 4. num. 9. & ſeq. fol. 273. & Pegn. ad Eymer. direct. parte 1. in q. 9. com. 24. Verſic. rurſus animaduertendum.*

Ratio eſt, quia ſicut coacta veræ fidei confeſſio non facit catholicum: ſpontanea enim, non compulſa debet eſſe fidei profeſſio; dicente *Apoſt. ad Rom. 10. num. 10. corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem*, ita nec coacta erroris aſſertio facit hæreticum: *de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ, hæc ſunt, quę coinquinant hominem, Matth. 15. numero 19.* hæreſis ergo non ante perficitur, quam pertinax conſenſus accedat, quia non in factis, aut dictis, ſed in intellectu, & uoluntate conſiſtit, cum credere non ſit, niſi in volente, ut eleganter exprimit Simanch. *d. tit. 17. nu. 35.*

Tempera hoc tertium notandum, ut excuſetur omnino in foro exteriori, ſi appareant ſigna, & geſta de diſſenſu, et de non ratificatione, at in foro interiori adhuc non omnino excuſatur, per ea, quę dixi *ſupr. verſ. ſecunda, & ſeq.*

68 Infero ſecundo, quod ſi tu ex contractu, geſto cum pupillo ſine tutore, aliquid habuetis, teneris in foro interiori illud reſtituere, quia, cum deficiat cōſenſus domini, contractus eſt ipſo iure nullus, Innoc. *in capit. 8. quia plerique. ſub numer. 3. verſic. ſed quid dices, in eo. Io. Andr. ſub num. 4. verſ. quid ſi quis tutus, ibi, ſed quid dices. in eo. Anch. num. 11. in fine. & num. 12. q. 5. de immun. eccleſ. Sot. de iuſt. & iur. lib. 4. q. 5. art. 3. col. 3. ibi, ad cuius explicationem. fol. 326. & col. 6. in ſolutione ſecundæ rationis, ibi, contingit eſſe puerum. fol. 327.* et ita, generalius formato dubio, poſt longam diſputationem concludit in effectu Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio, art. 4. tit. an per contractum, &c. concluſ. 1. fol. 148.* et huius illationis argumenta, generaliter formato dubio, adducit Sot. et *d. artic. 3. initio, &* latius Mic. Sal. *d. art. 4. tit. an per contractum, verſic. in hac quæſtione, & ſeq. fol. 145.* et quod lex poſitiua, quæ inhabilitat perſonā ad contrahendum, obliget in foro pœnitentiæ, et conſcientiæ, et in nullo foro ex tali conſenſu reprobato à iure poſitiuo oriatur obligatio, cum lex poſitiua diſponat ſuper ueritatē, et non ex præſumptione, ſequitur Petr. de Anchar. *in capitulo peccatum, num. 11. in fine, & ſub numer. 12. de reg. iur. in 6.* hæcque illatio eſt communis, pro qua adduci poſſunt Bald. Sot. et Couar. dum tenent, quod hæres non teneatur ſoluere legata, relicta in teſtamento minus ſolemni, ut ex eis retuli *infra ſub numero 114. verſic. infero*: et conſequenter tacite ſentiunt, quod legatarius, ſeu hæres, qui hæc legata, ſeu hęreditatem accepiſſent de manu non hęredis, teneantur etiam in foro conſcientiæ reſtituere.

69 Ratio huius illationis non eſt illa, quam Innocen. Io. Andr. Sot. Mich. Sal. *ſupra citati*, et cęteri uidentur conſideraſſe, nempe, quia deficiant ſolemnitates, requiſitæ a iure, ſiquidem hac ratio non concludit in teſtamento, quod etſi minus ſolemne ſit, obligat tamen hæredem in conſcientia, vt ſecutus ſum *infra ſub d. num. 114. verſ. infero.* nec concludit in contractu, quia contractus mulieris, factus ſine fraude, valet in foro conſcientiæ, etiam non ſeruata forma ſtatuti, loquentis de conſenſu propinquorum, Felyn. *in c. 1. fallen. 6. ſub num. 40. de conſtit.* nam in foro conſcientiæ attenditur ueritas, et non ſolemnitas, † 70 ratio igitur eſt, quia minor 14. annis æquiparatur furioſo, ut ſcripſi *part. ſeqq. limit. 17. num. 6.* vel quia impuberis ætas, quod uidet, ignorat, ut *ex l. 1. verſus finem, C. de falſ. mon.* retuli *in meo trac. de iudic. cauſ. lib. 2. capit. 1. numero 238.* et conſequenter, ſi ignorat, non poteſt conſentire, deeſt igitur in pupillo conſenſus perfectus, cum habeat imbecille, et infirmum iudicium, *ex l. 1. ff. de min. 25. ann.* quod eſt pars ſubſtantialis conſenſus, et paria ſunt, non adeſſe conſenſum, vel adeſſe inutilē, infirmum, et imperfectum, unde et ille titulus habetur pro non titulo, et conſequenter deeſt etiam bona fides, quia contra iure tu eſt mercatus.

71 Contra hanc illationem ſentit Ant. de Butr. *in dict. cap. quia plerique, num. 12.* dicens, quod emens a pupillo, vel ab eccleſia ſine ſolemnitatibus legitimis, cum uero tamen pretio, et cauſa legitima ſubſiſtente, poteſt bona empta retinere cum bona conſcientia, et facit, quod ſcripſi *ſup. ſub nu. 4.*

72 Confirmatur primo hæc opinio contraria, quia

con-

contractus, initus cum pupillo, eſt nullus ipſo iure, uolente pupillo, ſecus, eo nolente, utputa, quia utiliter contraxerit, pe e , quæ ſecutus ſum *in meo tract. de d. iudic. cauſ. lib. 2. c. 2. nu. 320.* ergo qui m diu pupillus non reclamat de illo contractu, is, qui ſecum cōtraxit, eſt tutus in foro conſcientiæ.

73 Confirmatur ſecundo, quia pupillus obligatur naturaliter, ut ſecutus ſum *d. cap. 2. num. 344.* & in foro conſcientiæ attenditur ius naturale, ut ex Abb. retuli *ſupra ſub num. 57.* & ſolui debet, quod naturaliter debetur, ut ſecutus ſum *infr. num. 95. extenſ. 2.* ergo qui rem à pupillo habuit, non tenetur in foro conſcientiæ reſtituere.

74 Retenta illatione, & pro ſolutione contrariorum.

Declara primo eam, ut procedat, quando contrahens cum pupillo, uidebat, quod pupillus ex illo contractu lædebatur, quia tunc habuit infectam conſcientiam, & dicitur lædi, etiam ſi ei uenienti ſoluatur iuſtum pretium, ſi pretium illud probabiliter diſſipaturus ſit: ſecus ſi uidebat pupillum rem utilem gerere, quia iſto caſu non habuit infectam conſcientiam, & damnum non inferebat, & ideo in foro conſcientiæ ceſſat reſtitutio.

75 Declara ſecundo illatiue ex præcedenti, ut obligatio pupilli ſit naturalis quando illa obligatio eum non lædit, & ita procedunt, quæ ſcripſi *in citato cap. 2. numer. 344.* ſecus quando illa obligatio ipſum lædit, quia tunc nec ciuiliter, nec naturaliter debet obligari, cum æquitas naturalis, & ius naturale velint, minores, et pupillos conſeruari indemnes *l. 1. ſ. ff. de min. 25. ann. hoc edict. im prætor, naturalem æquitatem ſecutus, propoſuit, quo tutelam minorum ſuſcepit, &c. & §. ult. Inſt. de attil. tut. impuberes autem in tutela eſſe iuri naturali conueniens eſt.*

76 Subinfero, confirmando eandem illationem, quod multo magis ſine conſenſu domini dicitur retinere, qui rem à furioſo habuit, & propterea tanto magis tenetur etiam in foro conſcientiæ reſtituere.

77 Infero tertio, quod ſi tu ex contractu, quem tecū per errorem quis iniuit, aliquid habuiſti, teneris illud reſtituere, quia error excludit conſenſum, & excluſo conſenſu, dominium non tranſfertur, & non tranſlato dominio, tu detinens rem alienam, quam iure utriuſque fori teneris reſtituere.

78 Subinfero primo, confirmando, & declarando, quod ſi is, qui in re rem alienauit, eſt prudens, & ſagax, qui uerisimiliter ſciat, rem pluris valere, ſet uoluerit, illud plus, ſeu reſiduum habere pro derelicto, tu non teneris illud reſtituere, nec in foro exteriori, nec in foro interiori, ſecus ſi non ſit prudens, & ſagax, quia tunc quamuis parua ſit læſio, teneris in foro conſcientiæ ad reſtitutionem, Ant. de Butr. *in d. ſ. capit. quia plerique. ſub num. 12. caſu 5.* hancque ſubillationem late explicat ibidem Abb. *ſub numer. 18.* & ita ſecutus ſum *ſupra ampl. 10. nu. 54. 51. & ſub num. 53. verſic. contra.*

79 Subinfero ſecundo, quod hypocrita, qui multa bona acquiſiuit ſub nomine boni chriſtiani, tenetur in foro conſcientiæ illa reſtituere, Innc. *in d. capit. quia plerique, num. 5. verſ. de quæſitis in bello. Io. Andr. ſub num. 4. verſ. de quæſitis autem. Anchar. num. 12. verſ. quid de hypocrita. Abb. num. 36. q. 12. & Ant. de Butr. ſub numere 12. caſu 6. in fine,* ubi hanc ſubillationem extendit ad eremitas, & ad eos, qui fingunt ſe eſſe infirmos, & Abb. ubi ſupra addit, quod etiam in foro iudiciali poſſunt hæc bona ab eo extorqueri, quia non ſunt ſua, ſed ſunt Eccleſiæ uniuerſalis, ſicut cætera bona eccleſiaſtica, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de rebus per uſur. acquiſ. q. 4. col. 3. in fine, verſic. uſura autem. fol. 338.* dicens, quod qui, ſimulata paupertate, eleemoſynam accepit, cum uere pauper non ſit, tenetur eam reſtituere, ex cōmuni doctrina, *& in tit. de reb. reſtit. q. 23. & verſ. ad quintum. fol. 190.*

Verum hæc reſtitutio facienda forſan non eſt illis, qui bona dederunt, quia illi receperunt mercedē ſuam à Deo, ſed eſt facienda ipſi Deo in eleemoſynam, Abb. *ubi ſupr.*

Ratio huius ſubillationis eſt, tum quia illi, qui dederunt, errarunt, credentes dare bono Chriſtiano, & non hypocritæ, & ſic errando, deficit conſenſus, per ea, quæ dixi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. capit. 8. num. 489.* & quod inter omnes conueniat, ut quoties error eſt in perſona, tunc accepta per errorem ſint reſtituenda, quia quod per errorem in perſona datur, non eſt uoluntarie datum, ſcribit Io. Azor. *de inſtit. moral. p. 3. libr. 4. tit. de reſtit. c. 22. verſ. his poſitis. col. 302.* tum quia iſte hypocrita per fraudem quæſiuit, ut dicunt præfati Doct. quæ fraus includit non ſolum dātis errorem, ſed accipiens malitiam, & fraudem, quæ errorem cauſauit. 80

Ab hac ſubillationem non diſcedo, quia licet circumferantur opiniones, quas refert Io. Azor. *d. tit. de reſtit. capit. 21. q. 8. col. 298. & ſeqq.* adhærendo opinioni Medinæ *d. tomo 2. tit. de reb. reſt. q. 23. verſ. quinto arguitur & verſ. ſeqq. fol. 186. & verſic. ad quintum. fol. 190.* ubi ſic diſtinguit: aut cauſa illa, quæ deficit in donatario, fuit cauſa finalis donationis, & tunc, quod ei fuit donatum, eſt reſtituendum, aut fuit impulſiua, et tunc non eſt reſtituendum, et ex hac diſtinctione infert Azor. ad malam.

Tamen hæc Medinæ opinio concordat cum ſubillatione, quia in ſubillatione præſupponimus cauſas donationis, et eleemoſynarum fuiſſe cauſas finales.

Infero quarto, ex eodem conſenſus defectu, acceptum ab eccleſia ſine ſuperioris aſſenſu, eſſe utriuſq. fori iure reſtituendum, et ex aſſenſus defectu inſurgere malam fidem, quia, qui contra iura mercatur, eſt in mala fide *r. 82 qui contra de reg. iur. in 6.* et ideo emptor, qui iuſto pretio emerit à rectore res eccleſiæ, cuius habet liberam adminiſtrationem, tenetur iure utriuſque fori reſtituere, non ſolum res, ſed etiā fructus, quos percepit, Anc. *in c. p. ſſ ſſor malæ fidei, nu. 11. in fin. de reg. iur. in 6.* 81

Infero quinto, quos ſi hæres per errorem fact iſoluerit tibi integrum legatum, non detracta eius falcidia, tu in utroque foro teneris reſtituere, ſemel tamē, ut explicaui *infra nu. 113. iuncto nu. præced.*

Infero ſexto (conſtituendo regulam ampliatiuā) quod quiſquis rem alienam habet contra voluntatē domini, tenetur eam domino reſtituere, per ea, quæ ſcripſi *ſupra ſub nu. 60. & ſeq.* 82

Extende hanc illationem, ſeu regulam: ut procedat non ſolum in eo, qui accipit rem, quam ſciebat eſſe alienam, et ideſt ſciebat, quod eam accipiebat à fure, ſed etiam in eo, qui hoc ignorabat, quando eā accepit, ſed ſcit poſtea, dum eam retinet, quia uterq. dicitur eam retinere contra uoluntatem domini, et conſequenter eſſe in mala fide, et ideo tenetur ad reſti-

Digitized by Google

reſtitutionem, per eadem, quæ dixi *d. num. 60. & ſeqq.* quantauis enim optima fide quis rem alienam accipiat, tamen ſtatim atque cognouerit eſſe alienam, tenetur eã prima opportunitate reſtituere, quia non poteſt retinere rem alienam, inuito domino, hincque ex lex ciuilis, vbicunque res fuerit, concedit domino, ut, etiam nullo reſtituto pretio, poſſit eam vindicare; quod ſi prima opportunitate, poſtquam cognouit eſſe alienam, non reſtituat, ex tunc incipit eſſe poſſeſſor malæ fidei, & conſequenter obligatur reſtituere non ſolum ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione iniquæ detentionis, & proinde ſi res interim periret, ſibi non reſtituẽti periret, quia fuiſſet in mora, Leonar. Leſſ. *de iuſt. & iur. lib. 2. cap. 14. numer. 1. & 2.* imò ſecundus detentor, ſi ſciat, rem eſſe alienam, ſibi ipſi accipiendo furtum committit, re alienam inuite contrectando, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtitut. quæſt. 10. initio, fol. 94.* & bene ſolidatur ex his, quæ ſcripſi *ſup. ampl. 8. nu. 200.* & aduerte, quod loquor de re mobili.

Subextendo primo hanc extenſionem, ut, ſi res extet, teneatur rem ipſam reſtituere, ſi uero non extet, quia conſumpta ſit, teneatur ſoluere ualorem, Medin. in loco ſupra proxime citato, vel, ſi extet, ſed non penes ſe, quia ſit ei furto ſubtracta, & moueor, quia ita tenetur ipſe fur, Sot. *de iuſt. & iur. libro 4. q. 7. art. 2. verſ. quæſtio hæc, paulò poſt initium, concluſ. 2. col. 2. fol. 378.* cum fuit ſit ſemper moroſus, ut ſecutus ſum *ſupra ampl. 8. num. 117.* & is, qui retinet ſcienter rem alienam, reputatur fur, vt ex Medin. retuli *ſupra in extenſione*, & dicitur non minus moroſus, quam ipſe fur, ex eodem Medin. ſecutus ſum *d. ampliat. & numero 117.* & quod quilibet, qui mala fide retinet rem alienam, teneatur eam reſtituere, et ipſi, & non domino pereat, & ideo, ea perempta, teneatur ſoluere illius pretium quanti plurimi, ſecutus ſum ex Nauarr. *d. ampl. 8. ſub nu. 117.*

Subextende ſecundo, ut teneatur reſtituere, etiam ſi nullam ex ea re utilitatem acceperit, & moueor, quia ita tenetur ipſe fur, Sot. *in loco ſupra proxime citato*, ergo ita etiam teneri debet, qui eam retinet, ſciens eſſe alienam, ratio eſt, quia vterque eſt in mora.

Subextende tertio, ut ſi eam ipſe iniurioſe contra uoluntatem Domini acceperit, nempe, rapiendo per vim, vel per furtum, tunc teneatur reſtituere, non ſolum, prout dixi *ſupra num. 63.* ſed teneatur etiam ad duplum, ſeu quadruplum, vt dixi *ſupra dicta ampl. 8. num. 117.* & forſan, ut credo, hæc ſubextenſio procedet etiam in eo, qui rem illam, ſcienter emit, vel aliter habet à fure, quia fit particeps delicti, ſed eſt aduertendum, quod nec in foro interiori tenetur ad duplum, ſeu quadruplum, niſi ſit per iudicem ad illud condemnatus, cum illud intereſſe habeat naturam pœnæ, quam nec in foro interiori quis ſoluere tenetur, niſi ſit ad eam condemnatus, per ea, quæ dixi *infra nu. 139.*

Intellige, dum locutus ſum de accipiente ſcienter rem à fure, ut in foro interiori paria ſint, accipere ſcienter, uel dubie, quia dubitans, & adhuc faciens, uidetur contemnere animæ ſalutem, quapropterea indignus eſt, & hoc eſt, quod dicitur, qui amat periculum, peribit in illo quia quicquid non eſt, ex fidei, id eſt, ex conſcientia, peccatum eſt, per ea, quæ generatim loquendo, explicaui *ſupra ſub numero 59.* & in his terminis motiuat Medin. *in loco infr. prox. citato.*

Neque obſtat, quod *ſupra ampl. 17. ſub numero 22.* dixerim totum oppoſitum, nempe, dubitantem æquiparari ignoranti, quia reſpondeo, quod cum hæc æquiparatio procedat, & non procedat ſecundum ſubiectam materiam, ego, generatim loquendo, nihil de ea illic firmaui; ſed, loquendo ſpeciatim de debitoris idoneitate, libuit æquiparare, ignoranti, quia hæc æquiparatio firmiorem reddebat illam ſubampliationem, & procedit æquiparatio, quia de debitoris idoneitate poteſt ſemper dubitari, præſertim propter futuro euentus, & alias, ſi dato dubio de idoneitate, prohiberetur contractus, diſſiparetur tota illa negotiatio, ceterum ſi materia poſſit conſiſtere ſine dubitatione, & loquamur in foro interiori, indubitanter, dico, quod dubitans æquiparatur ſcienti, per ea, quæ dixi *ſub d. nu. 59.*

Pro abſoluta tamen reſolutione huius intelligentiæ uide multas concluſiones, quas tradit Medin. *d. q. 10. verſ. ſi vero rem, & ſeq. fol. 96.*

Reſtringe primo nunc eandem regulam, eiuſque extenſionem, et ſubextenſiones, de quibus ſupra hoc eodem num. illatione 6. vt non procedant; quando is, qui rem habet alienam, eam habet iuris auctoritate, fundata ſuper veritate, utputa, quia rem præſcriptione acquiſieris, Sot. *de iuſt. & iur. lib. 4. q. 7. art. 2. concl. 4. ibi, vt ſi ab illegitimo poſſeſſore. col. 3. fol. 378.* vel eam acquiſierit in bello iuſto, de qua tamen acquiſitione, & de tota materia rerum captarum in bello iuſto, cui acquirantur, & an reſtitui debeant, et an, recepto prius pretio, uel ſine, vide Couar. *in cap. peccatum, par. 2. §. 11. ſub num. 6. verſ. res autem, & nu. ſeqq. de reg. iur. in 6. tomo 1. fol. 658.* et proinde qui rem emit ab hoſte, poſtquam in hoſtis dominium tranſierit, res efficitur ipſius emptoris irreuocabiliter, ut ſecutus ſum *ſupra q. 1. ſub nu. 145.*

Ratio huius reſtrictionis eſt: quia ſi rem à fundamento inſpiciamus, dicitur habita ea conſenſu domini, et non contra uoluntatem domini, cum legi transferenti dominium in præſcribentem, populus conſenſerit, ut dixi *infra nu. 127. & ſeq.* et belli lex, cui bellatores ſe ſponte ſupponunt, hæc fit, ut res, in bello iuſto capta, efficiatur capientis.

Reſtringe ſecundo, ut non procedat in eo, qui a piratis, et latronibus emit rem, cuius dominum ignorat; uel, ſi non ignorat, emit; quaſi dominus eam amplius recuperare non poſſit, aut ea intentione, & pretio emit, vt qua utile domini negotium geſſerit; quia hic emptor non ſolum non participat de furto, ſed neque eam tenetur reſtituere, niſi reddito ſibi pretio a domino, vt ſecutus ſum *ſupra q. 1. ſub numer. 145.*

Reſtringe tertio declarando, ut cui rem bona fide emerit ab eo, quem credebat eſſe dominum illius rei et poſtea certam habet notitiam, eum, qui ſibi vendidit, eam furto ſubtraxiſſe poſſit eandem rem eidem furi tuta cõſcientia reſtituere, vt ab eo recuperet pretium, quo ſe cõſeruet indemnem in eo in quo culpam non habet ſe indemnem conſeruare non poſſet, ſi rem vero domino reſtitueret, quia amitteret pretium. Nauar. et alij; quos citat, et ſequitur Leonar. Leſſ. *de iuſt. & iur. lib. 2. c. 14. nu. 14.*

Confirmatur hæc reſtrictio, quia charitas ordinata incipit a ſe ipſo, in tantũ, quod liceret mihi alienas merces proijcere in mare, ut ſaluarem meas, ut ſcripſi *ſupr. hac ead. q. p. præced. ſub nu. 73.*

Con-

Digitized by Google

Contrariam opinionem (nempe, quod emptor non poſſit rem furi reſtituere, ſed debeat eam reſtituere domino, etiam ſi amittat pretium (tenet, tutiorem eſſe rigore conſcientiæ, & ita agendum eſſe, ſi iſte emptor credat, quod ſi rem furi reſtituat, ea nunquam amplius perueniet ad dominum, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 10. verſic. ſi autem. col. 3.* & fuſius *in verſ. Verum quamuis. col. 5. f. 96.* & ſimpliciter ius tenet Sot. *de iuſt. & iur. li. 4. q. 7. art. 2. poſt 4. concl. ibi, quo fit rurſus. col. 3 f. 378.* dicens, quod ſi reddiderit illegitimo poſſeſſori, reſtitutioni manet obnoxius, quia de iuſtitia tenebatur reſtituere domino; loquitur tamen Sot. cum hoc grano ſalis, dummodo reſtituere potuerit domino ſine ſuo magno detrimento, magnumque detrimentum intelligerem infamiam, & apertius hoc aſſerit *eod. artic. 2. col. 5. ibi, ob hoc forte non deerit. fol. 379.* & qui alij hanc contrariam tenuerint opinionem, citat Io. Azor. *de inſt. moral. p. 3. lib. 4. tit. de reſt. c. 3. initio.*

In hac controuerſia Azor. *d. cap. 3. q. 1. verſic. quare dicendum.* concludit, emptorem ſecundum conſciẽtiam teneri domino reſtituere debere, quando pretium a fure repetere non poteſt, uel quia in longinquá loca diſceſſerit, & conueniri non poſſit, vel quia mortuus ſit, vel quia non compareat pretiũ, uel reddere renuat, uel nequeat, tũc enim, inquit, cum res adhuc extet, domino ſuo debetur, & emptor, ſi non reddat, incipit eſſe poſſeſſor malæ fidei.

Hæc Azorij concluſio eſt confuſa, quia non aperit, an reſtitutio ſit facienda domino in caſu, quo ipſe dominus non poſſit recuperare pretium a fure, uel caſu, quo illud recuperare non poſſit ipſe emptor, eſt etiam inepta, dum uidetur reſtitutionem reſtringere ſub conditione (quando pretium a fure repetere non poteſt, &c.) & licet eam concluſionẽ mutuo uideatur accepiſſe a Sot. *d. art. 2. poſt 4. concl. col. 5. ibi, & confirmatur hæc veritas fol. 379.* tamen Sot. ab ipſo in hac concluſione non citatus, loquitur ſine conditione, quia ex illa impotentia recuperandi pretium a fure, non reſtringit concluſionem, vt reſtringit Azor. ſed probat concluſionem, dicens, quod ſi latro diſparuiſſet, emptor in foro iudiciali compelleretur, tanquam debitor, rem cum iactura pretij exhibere, quod inquit, ſignum eſt, emptorem teneri de iuſtitia ergo, inquit, ob id, quod reperiri poſſit latro dominus nullum ius amittit, ergo tunc etiam tenetur domino. Sed neque Sot. ſatisfacit, & clarius, argumentando locutus eſt Medin *d. q. 10. verſ. tum ẽt il 2. col. 5. fol. 96.* dicens, quod ſi emptor poſſet furi rẽ reſtituere, ut pretium ab eo recuperaret, ſequeretur, quod ſi fur eſſet mortuus, uel eſſet abſens, aut omnino pauper factus, poſſet emptor rem apud ſe retinere, aut eam alijs vendere, ne ſcilicet pretium amittat quod ipſe ſupponit eſſe falſum.

Ego non diſcedo a reſtrictione, quam bene probat, & ualide tuetur Leonar. Leſſ. *dict. cap. 14. num. 14. & ſeqq.*

Reſtringe quarto, ut non procedat, quando rem habuit, & retinet bona fide, quia, durante hac bona fide ignorãtia inuincibilis excuſat eum etiam a peccato ideoque neque in foro fori, neque in foro cõſcientiæ tenetur eam reſtituere, licet enim rem illã emerit a fure, & conſequenter habuerit, & retineat contra uoluntatem domini, tamen quia hæc omnia ſibi ſunt ignota, non habentur in conſideratione, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 10. verſ. ſi autem, col. 3. fol. 95.* et hoc tranſit ſine controuerſia, quia eſt impoſſibile, ut quis obligetur reſtituere id quod iuſte ignorat eſſe alienum, et conſequenter, ſi interim, durante bona fide, emptor rem deſtruxit, ſeu alienáuit, et poſtea ſcit rem illam fuiſſe furtiuam, & ſic tunc incipiat ceſſare bona fides, tenetur vero domino reſtituere, quantum ipſe factus eſt locupletior; ſi enim nullum lucrum ſibi acquiſiuit, utputa, quia tantum dederit pretium furi, quantum poſtea ipſe rem vendidit, aut ſi per viam donationis rem illam a fure accepiſſet, & ipſe ſimiliter eandem alteri donaſſet, aut res ipſa in ipſius poteſtate, nullo inde commodo percepto, perijt, nihil tenetur reſtituere: è contra; ſi factus eſt locupletior, vel inde commoditatem aliquam aſſecutus, ut, ſi tãtundem de ſuis bonis erat conſumpturus (ſi rem illam conſumpſit) aut alteri eam pro maiori pretio vendiderit, & ſimilia, tenetur id ipſum domino reſtituere, Medin. *d. verſic. ſi autem. verſus finem* Nauar. *in manu. confeſſor. capitulo 17. ſub numer. 7. & 8. & Sot. de iuſt. & iur. libr. 4. q. 7. art. 2. poſt 4. concluſ. ibi emi fundum a latrone, colum. 3. in fin. & 4. fol. 378. & 379.* vbi ponit regulam ſolemnem, quod quicunque tenetur reſtituere ſolum ratione rei acceptæ, tenetur reſtituere rem, ſi eam habeat, & ſolum id in quo ditior factus eſt, ſed non tenetur reſtituere id, quod bona fide conſumpſit, per quod non eſt factus locupletior, hacque regulam multis illuſtrát exemplis, quæ tu apud eum leges, et regula iſta aperte probatur *ex l. 22. item veniunt. §. prætor hac verſus finem, verſ. cui autem, ff. de petit. hæret.* vbi Gloſſ. *in verbo, facti eſſent.* dicit eſſe optimam regulam, quia nullá uerior in iure.

Intellige hanc reſtrictionem, dum dixi, reſtitui debere incrementum, quo factus eſt locupletior, vt hoc ſit uerum, ſi incrementum proceſſerit ex re ipſá, ſecus ſi proceſſiſſet ex labore, diligentia, & induſtria emptoris, qui poſtea maiori pretio reuenderit, ut declarant Sot. *de iuſt. & iur. d. q. 8. art. 2. poſt 4. concl. ibi, intellige autem ſi factus eſt locupletior. col. 4. in fine. fol. 379. & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 4. tit. de reſtit. c. 3. q. 2. verſ. in hac re col. 248.*

Reſtringe quinto, ut quoád reſtitutionem faciendam remaneat aliqua differentia inter forum exterius, & forum interius, & idcirco pro utriuſque fori cognitione quoad hanc reſtrictionẽ diſtinguo duos caſus: quibus uniuerſám fere reſtitutionis materiam compendioſe explicabo.

Primus caſus eſt, quando quis tenetur reſtituere ſola ratione rei acceptæ, poſtquam ſcit, rem, quam detinet, eſſe alienam, & iſto caſu diſtinguo, aut rem adhuc detinet, aut non detinet, ſi detinet, dico, quod in utroque foro, vnica reſtitutione ſufficiente, tenetur reſtituere non ſolum ratione rei acceptæ, ſed etiam ratione iniquæ detentionis, ſi non detinet, rurſus inſpici oportet, an eam alienáuerit, ſeu conſumpſerit bona fide, an uero cũ dolo, & in fraudem domini, ſi bona fide, dico, quod in foro conſcientiæ tenetur ſolum reſtituere id, in quo factus eſt locupletior, ut dixi *in proxima præcedenti reſtrictione*, ſecus in foro exteriori, quia in hoc foro non poteſt ciuiliter quis aliter conueniri, quam áctione perſonali, aut reali, vel ſaltem ad æquitate legis *32. ſi me & Titium. ff. ſi cert. pet.* ſed nulla ex his competit domino rei: non enim habet actionem perſonalem, rei non contraxit

traxit

Digitized by Google

traxit cum eo, qui rem aliunde bona fide: & iuſto titulo habuit, neque habet realem, quia actio realis ſequitur rem penes quemcumque poſſeſſorem, vt declarat Maran. *in ſuo ſpecul. parte 4. diſtinct. 3. princ. nu. 1. fol. 73.* neque competit ei aquitas dictæ l. ſi me & Titium, quia hæc æquitas non datur, niſi inter actorem, & reum ſit geſtum aliquod negotium, per ea, quæ ſecutus ſum *in meo tract. de appell. q. 17. limitat. 6. membr. 6. num. 19. in fine*, neque dicatur, quod ſi is, qui rem alienauit, conſecutus eſt pretium ex illa alienatione, illud pretium ſuccedat loco rei, & conſequẽter adhuc poſſit conueniri, tanquam ſi rem detineret, quia replico, quod æſtimatio, ſeu pretium ſuccedit loco rei in iudicijs vniuerſalibus, ut in petitione hæreditatis, Bal. *in l. 3. mater tua ſub num. 6. Verſiculo non obſtat hac lex. C. de rei vend.* Neguſ. *tractat. de pign. in 1. membr. 5. parte numero 58. tomo 5. parte 1. folio 225. Vrſil. in annot. ad Afflict. deciſio. 369. Alphonſus. ſub num. 10. & latius Tiraquel. de retr. lignag. §. 32. gloſſ. vnica, nu. 21. & 22. folio 346.* quare, ſi quis, accepto pretio, vendat res hæreditarias, & deinde interrogatus reſpondeat, ſe nihil hereditarium poſſidere, iſte erit mendax, quia pretium ſuccedit loco rei, M. Anton. Cucch. *de ment. circ. poſſeſſ. numero 15. tomo 3. parte 1. folio 295.* ſecus in iudicijs ſingularibus, Neguſ. *vbi ſupr. Tiraq. d. l. vnica, n. 20. Affl. d. deciſ. 369. nu. 4. et M. Ant. Cucch. vbi ſupr. nu. 329. fol. 298.* quia in iſtis pretium non ſuccedit loco rei, niſi in quibuſdam caſibus ſpecialibus, Vrſil. ad Affl, *vbi ſup.* & in caſu, quo res preſtari non poſſit, Bald. vbi ſupr. & dicitur res preſtari non poſſe, & ideo poſſe agi ad pretium contra eum, qui eam habuit titulo lucratiuo, quando eſt perempta, ſeu præſcripta, Neguſ. *vbi ſup.* ſeu quando non poteſt recuperari ſine magna difficultate, vt quia poſſidetur a magno barone, vel tyranno, vel eq uus, cum quo ſtipendiarius receſſit, Bald. *in d. l. mater tua, nu. 17. verſ. deinde quaro,* vnde cum non ſimus in iudicijs vniuerſalibus, neque in caſu ſpeciali, non poteſt ratione pretij conueniri, & ratio prædictę diuerſitatis inter forum conſcientię, & forum exterius eſt, quia in foro conſcientiæ nulla toleratur iniuſtitia, ſecus eſt in foro exteriori, quia in eo, ad euitandas lites, et, ne tollantur commercia neceſſaria, toleratur quandoque iniuſtitia, vt dixi *ſupr. ampl. 10. num. 45. & ſeqq.* quare lex poſitiua domino rei ſatis conſultum iudicat, reſeruando ei facultatem agendi contra furem, & contra poſſeſſorem rei, & hęc quando rem bona fide conſumpſit, ſeu alienauit, ſi autem alienauit cũ dolo, & in fraudem domini, dico in vtroque foro, vnica ſolutione ſufficiente, teneri ad reſtituendum, & quoad forum interius dicitur alienare cũ dolo, & in fraudem, eo ipſo, quod poſt habitam notitiam rem alienat, niſi aliqua iuſta, & vrgens cauſa alienationem excuſaret, at in foro exteriori dicitur alienare cum dolo, & in fraudem, quãdo timore euictionis alienat in potentiorem cauſa mutandi iudicium *ff. & C. de alien. iud. mut. cauſ. & Affl. ad conſtit. Neap. in conſtit. eorum fraudib. ſub nu. 2. lib. 2.* item dicitur alienare doloſe, quando, lite pendente, ſeu conteſtata, alienat, quia dicitur dolo deſinere poſſidere, & qui dolo deſinit poſſidere, pro poſſeſſore damnatur, quia pro poſſeſſore dolus eſt, *l. 174. qui dolo. ff. de reg. iur.*

Secundus caſus eſt, quando quis tenetur reſtituere ratione iniurioſę acceptionis, & iſto caſu dico, quod eque tenetur reſtituere in vtroque foro vnica reſtitutione, ſeu ſolutione ſufficiente, ſiue rem poſſideat, ſiue non, ſiue ſit factus locupletior, ſiue non, ſiue res perierit, ſiue non.

Reſtringe ſexto, diſtinguendo tres caſus principales, in re, non ex alicuius manibus accepta, ſeu habita, ſed inuenta, et a nemine tunc occupata, ſeu poſſeſſa.

Primus caſus eſt; quando res inuenta nunquam fuit in alicuius bonis, cuiuſmodi ſunt gemmæ, lapilli, & cetera, quę inueniuntur in littore maris, & eiuſmodi res occupanti conceduntur, *l. 3. item lapilli, ff. de rer. diuiſ. & §. item lapilli, Inſtit. eod.* & ex D. Thom. ſequuntur Card. de Turrecrem. *in c. ſi quid ſub n. 1. 14. q. 5. et Mich. Sal.* qui alios citat *ad D. Thom. 2. 2. q. 66. art. 5. rub. de reb. inuent. Verſ. de reb. primi. fol. 394.* item feræ beſtię, et ſimilia, de quibus *eod. tit. de rer. diuiſ. §. feræ, & Nauar. in man. confeſſ. c. 17. ſub nu.* 170. & conſequenter ſumus extra terminos habiles, quia res iſtę non ſubiacent alicui reſtitutioni.

Secundus caſus eſt in theſauris antiquo tempore occultatis, qui ab aliquo non poſſidentur, et in his rurſus diſtinguo, aut enim inueniuntur in loco ipſius inuentoris, et tunc ſunt ipſius inuentoris, *§. theſauros Inſtitut. de rer. diuiſ.* D. Thom. Card. de Turrecrem. & Mich. Sal. *in locis ſupra proxime citatis:* aut inueniuntur in agro alieno, et non data opera, ſed fortuito, et tunc diuiduntur inter dominium agri, et inuentorẽ pro equali portione, vt in eod. §. theſauros, et ſcribunt ſupracitati: quod ſi theſaurus ſit inuentus in agro alieno, data opera, ſunt opiniones, an diuidatur, vt ſupra, vel ſit integer domini agri de quibus opinionibus Mich. Sal. *d. q. 66. art. 5. concl. 4. verſ. in prima parte, fol. 395.* quare ſi inuentor in agro alieno, dimidium non reſtitueret domino agri peccaret, Nauar. *d. c. 17. ſub nu. 172.*

Ceterum Principium legibus hodie theſaurum, ſiue inueniatur in agro alieno, ſiue in proprio ſpectare ad Principem, huneque eſſe iam uſum apud omnes fere nationes, et hinc Hiſpaniarum Regem, cum primum nouerit theſaurum eſſe inuentum, ſibi illum applicare, data inuentori, vel domino agri quinta parte, ſcribit, defendendo vſum hunc, tanquam licitum, et iuſtum, Mich. Sal. *d. q. 66. art. 5. concl. 6. verſic. ſed nihilominus.* Et adeo iſtę uſus inualuit, vt contra inuentores precedentibus legitimis iudicijs de inuentione eaque negata, ſeu integro theſauro non patefacto, procedant ad torturam, ſed quicquid ſit de iuſtitia harum legum, et vſus, non eſt hic locus, ut ſuper materiam theſauri vlterius immoremur.

Tertius caſus eſt, quando inuenitur res, quæ de propinquo erat in bonis alicuius, et tunc denuò diſtinguo inter qualitates rerum.

Aut enim res inuenta eſt vilis, ſeu modici momẽti, et tunc inueniens, ſi eam non reſtituat, non peccat mortaliter, Nauar. *in man. confeſſ. cap. 17. ſub numer. 170. verſiculo diximus.* ego intelligo hoc eſſe verum, quando is, qui eam inuenit, veriſimiliter poteſt credere, eam haberi pro derelicta, quod ſi non credat haberi pro derelicta, cenſeo adhuc, quod inueniens non teneatur vti diligentia ad ſciendum dominium, cum illa diligentia poſſet pluris eſtimari, quam res ipſa, ſed ſi, nulla adhibita diligentia, certo ſciret dominum, conſulerem ſemper pro reſtitutione.

Aut res inuenta eſt notabilis eſtimationis. & tunc

Digitized by Google

denuò diſtinguo. Vel inuentor rem illam accipit animo eam retinendi, & tunc eo ipſo committit furtum, Card. de Turrecrem. *dict. cap. ſi quid ſub num. 1.* & ideo licet non appareat dominus, cui ſit facienda reſtitutio, tamen peccat mortaliter. Vel rem inuentam accipit non animo retinendi, ſed reſtituendi domino, qui eam pro derelicta non habet, & tunc non committit furtum, Card. de Turrecrem. *in loco, ſupra proxime citato*, & omnes communiter. Verum ſicut fides ſine opere eſt mortua, ita iſte animus, non facta alia diligentia pro reſtitutione facienda, non ſufficit; quare, ſi cognoſcit dominum rei inuentæ, debet illi quam citò, cum commodè poterit, reſtituere, alioquin, ſi eum non cognoſcat, debet diligenter inquirere, vt eum ſciat, & his concordant communiter omnes, quod ſi, facta diligenti inquiſitione, eum non inueniat, tunc ſunt opiniones, aliqui enim tenent, quod teneatur pauperibus diſtribuere, Nauar. *d. cap. 17. num. 171.* & de communi inter Canoniſtas teſtatur Mich. Sal. *de arb. 5. contr. 1. initio, fol. 398. in fin. & 399.* alij vero tenent, inuentorem poſſe ſibi retinere, & vtramque opinionem eſſe probabilem, & hanc probabiliorem teſtatur, & ſequitur Mich. Sal. *d. controu. 1. verſic. oppoſitum, & in fine. verſ. ſi vtraque*, ſed ſi ipſe inuentor ſit pauper, conueniunt omnes, quod poſſit in toto, uel pro parte ſibi retinere, adhibito conſilio confeſſarij, Mich. Sal. *d. contr. 1. initio, & Nauar. d. c. 17. nu. 171.* addens, ut caueat inuentor, ne à cupiditate ſeductus, negligenter dominum inquirat, & ſibi ſeipſum pauperiorem, quam ſit perſuadeat.

Reliqua quædam, quæ pertinent ad huius ſextæ illationis materiam in foro conteſioſo, habes *ſupr. q. 1. ſub nu. 456. exemplific. 6.*

Et hæc ſatis circa primam declarationem, poſitam *ſupr. nu. 62.*

83 Declara ſecundo, extendendo eaſdem concluſionem, & declarationem, poſitas *ſupra ſub nu. 60. & 82.* vt detinere rem alienam ſcienter ſine conſenſu domini, dicatur, etiam ſi dominus rei egerit in iudicio, & ſuccubuerit, quia illa ſuccumbentia non inducit conſenſum, nec tollit obligationem reſtituendi in foro conſcientiæ.

Infero primo, probando hanc declarationem, quod ſi contra inſtrumentum mutui aliquando non poſſit excipi de iure poſitiuo, tamen non excuſor de iure, & in foro conſcientiæ, & pœnitentiæ quoad Deum, et hoc ea ratione, quia iſtud ius humanum eſt fundatum ſuper præſumptione, & incerto, Bal. *in l. ſi quis. nu. 14. verſus fin. ibi. item poſuit exemplum. C. de iur. & fact. ign.* quare ſi tu ſpe futuræ numerationis confeſſus es in ſcriptura, te habuiſſe mutuo à me centum, quæ re vera nunquam tibi dederim, &, elapſo biennio, tu à me conuentus, & à iudice condẽnatus, quia non potuiſti probare exceptionem non numeratæ pecuniæ, ea mihi coactus per ſententiam ſoluiſti ego in foro conſcientiæ teneor tibi ea reſtituere, licet in foro fori ſim rei iudicatæ exceptione tutus, & ratio eſt, quia illa 100. habeo à te ſine tuo conſenſu, ſiquidem ſub ſpe futuræ numerationis uoluiſti ad eorum ſolutionem obligari, ſed, non ſecuta numeratione, noluiſti; vnde licet ſententia iudicis ſit rite, & recte lata ex diſpoſitione legis, præſumentis numerationem, et ſic conſenſum, tamen in foro conſcientiæ eſt iniuſta, & ideo in eo non obligat, per ea, quæ dixi *infra n. 87.* & cum tota hac illatione concordant in effectu, quæ ſcribit Abb. *in c. 8. quia plerique, nu. 18. 19. & 30. de immun. eccl.*

Et quia ego teneor reſtituere in foro conſcientiæ, vt dixi, ideo multo minus teneris tu in foro conſcientiæ ſoluere, quamuis lapſum ſit biennium, attenditur enim in foro conſcientiæ veritas, & non præſumptio, Innoc. *in d. cap. quia plerique. num. 1. in fine, de immunit. eccleſ.* quem ibidem ſequitur Io. Andr. *ſub nu. 4. Ant. de Butr. ſub nu. 9. caſu 4. Anch. nu. 8. q. 2. et Abb. num. 18.*

Subinfero generaliter, quod condemnatus iniuſte per ſententiam iudicis (dico iniuſte, inſpecto foro interiori, ſed inſpecto exteriori eſt iuſta) non tenetur in foro conſcientiæ ſatisfacere condemnationi, Innoc. *in eod. c. quia plerique, nu. 3. verſ. idem eſt etiam Io. Andr. ſub num. 4. et latius Ant. de Butr. nu. 9. ll. 2. ibi, ex hoc patet. Anch. ſub num. 8. ibi, idem dicit Inno, & Abb. num. 19. & ſeq.* vbi quatuor colligit concluſiones, & Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtitue. q. 3. cauſ. 7. verſ. de ſententia, & ſeqq. vſque ad octauam cauſ. fol. 44. & 45.* & quod conuentus rei vendicatione, & iniuſte condẽnatus cum præcepto de reſtituendo, poſſit retinere, nec rem reſtituere, & in foro conſcientiæ non peccet, ſequitur Franc. Niconitan. *c. quoniam contra. q. 1. n. 080. de prob. tomo 3. fol. 312.* 84

Explica obiter hanc ſubillationem, vt ſententia poſſit multis modis eſſe iniuſta in foro interiori, quamuis ſit iuſta in foro exteriori. 85

Primo erit iniuſta, quando reus eſt abſolutus, quia actori defecerit non ius, ſed probatio, hic enim reus, et ſi in foro exteriori ſit abſolutus, tamen in foro interiori eſt condemnatus, ideoque in eo foro tenetur ſatisfacere, et reſtituere actori, ac ſi ab eo rapuiſſet, quia coram Deo habet infectam conſcientiam, ſicut raptor; nam Deus plus ad affectum reſpicit, quam ad actum, & ideo vt dicit text. *in c. 6. ſi quid inuenisti, 14. q. 5. qui alienum negat, ſi poſſet, tolleret: Deus enim cor interrogat, non manum,* adde quæ ſecutus ſum *ſupr. q. 1. nu. 530.*

Secundo dicitur iniuſta, quando quis ex falſis teſtibus, ſeu ſcripturis fuit condemnatus, quare is in foro conſcientiæ non tenetur huic ſententiæ parere, & aduerſarius, qui ex hac ſententia aliquid conſequeretur, teneretur in foro conſcientiæ illud reſtituere, quamuis in foro fori eſſet tutus, Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio, art. 1. concl. 2. verſ. porro. in fine, fol. 135.* & hæc ſunt clara, & nemo ex Chriſtianis poſſet habere conſcientiam ita peruerſam, vt ſibi contrarium dictaret. 86

Tertio diceretur iniuſta, quando lex præſumeret præſumptione iuris, & ex hac præſumptione ferretur ſententia in caſu, in quo ueritas eſſet in contrarium, & ideo, uti fundata in falſa præſumptione, uim non habet in foro animæ, Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 5. de dominio, art. 1. concl. 2. verſ. porro in fine, fol. 135.* & patet ex his, quæ dixi *ſupr. ſub nu. 83. illat. 1.* & proinde quando debitor non ſoluit, licet fuerit à iudice abſolutus, eo, quia lex, ſeu ſtatutum mandet, ut, lapſo certo tempore, præſumatur ſolutio, ſeu ſatisfactio, prout hanc præſumptam ſolutionem mandant ſtatuta Vrbis *lib. 1. c. 158. & 159.* tamen in foro conſcientiæ debet à confeſſario condemnari ad ſoluendum. 87

Quarto diceretur iniuſta, etiam ſi eſſet lata ex præſumptione iuris, & de iure, ſed ueritas eſſet in contrarium, nam etſi ſit iuſta in foro fori, ita ut contra illã 88

præ-

præſumptionem non admittatur probatio in contrarium, niſi per confeſſionem partis, cuius fauore præſumptio inducitur: tamen in foro interiori eſt iniuſta, quia eiuſmodi lex, quæ præſumit præſumptione iuris, & de iure, nō debet in foro conſcientiæ ſeruari, ſuppoſita veritate contra præſumptionem, ſic in effectu ſenſit Abb. *in c. 8. quia plerique, num. 39. verſic. ego latius. de immun. eccleſ. Felin. in cap. 1. fall. 6. ſub numero 40. verſic. hanc fallentiam. de conſtit.* & rationem adduxi *ſupra q. 1. num. 529. verſ. confirmatur primo*, & proinde ſi ratio, quare hæres, non confecto inuētario, teneatur ultra vires hæreditarias, eſſet, quia præſumeretur contra eum dolus, & ſubtractio bonorum, ſeu præſumeretur hæreditas ſoluendo, niſi contrarium probaretur per ea, quæ refert Brun. *tract. de ceſſ. bon. q. 6. 4. quæſt. princip. num. 1. & ſub num. 7. tomo 3. p. 2. fol. 184.* vtique hæres, non confecto inuentario, iuſte condemnaretur ad integrum, ſed in foro penitentiali nō teneretur vltra vires hæreditarias, Brun. *d. q. 6. num. 10. in fine, & nu. 11.* ſiue eſſet præſumptio iuris, ſiue præſumptio iuris, & de iure: verum an præfata ratio ſit vera, vide *text. in §. ſi vero non fecerit inuentarium. Auth. de hæred. & Falc.*

89 Quinto dicitur iniuſta, quando ſententia non eſt lata ex lege præſumente, ſed ex lege diſponente, expreſſa cauſa, quæ ceſſet in caſu ſententiæ, quia tunc eo caſu ſententia in foro interiori eſt indiſtincte iniuſta, at in foro exteriori non eſſet iniuſta, niſi iudicialiter conſtaret, quod ceſſat ratio, Abb. *in loco ſupra proxime citato*.

Exemplifica hunc quintum modum in ſententia lata, contra repetentem mutuum a filiofamiliás nā licet Senatoſconſul. Macedon. ad obuiandum, ne filius procuret, ſeu anhelet ad mortem patris deneget mutuatori actionem, ſeu filio mutuatario det exceptionem, *l. 1. ff. ad Senatuſconſult. Maced.* tamen filiusfamilias, cui quis mutuauerit propter charitatem, vtputa, quia uiderit eum in aliquo periculo, propter quod indigebat pecunia, ſeu mutuauerit ad neceſſarios ſumptus, quos patris pietas non recuſaſſet, teneatur in foro conſcientiæ reſtituere, ut late explicant Ant. de Butr. *in d. c. quia plerique ſub nu. 7. ibi, ex hoc patet, & nu. 8.* & latius *Abb. nu. 26. & 27. q. 8. & Mant. de tac. et ambig. conuent. lib. 8. tit. 7. n. 33. & ſeq. tom. 1.* & dixi latius *ſupr. q. 1. nu. 532.*

Quinimo iſto caſu, & multis alijs caſibus, non ſolum filiumfamilias teneri in foro conſcientiæ, ſed & in foro exteriori, probata qualitate mutui, quia in illis caſibus Senatuſconſultum Macedonianum non habeat locum, ſcribunt Molin. *de iuſt. tom. 2. de contrac. diſp. 301. in caſ. 8. & caſ. 1. & ſeq. verſ. in ſeq. col. 220. et 221.* vbi enumerat alios nouem caſus, & Mantic. *d. tit. 7. nu. 16. & ſeq.* vbi per uiam reſtrictionum ponit alios viginti duos caſus.

Quare extra hos caſus procedit, quod in d. capit. quia plerique, ſcribunt ſimpliciter Innocent. *ſub nu. 3. verſ. quidam tamen dicunt Ioan. Andr. ſub nu. 4. ibi, quid in eo qui tutus eſt, & Petr. de Anch. num. 11. q. 4.* dum ſcribunt, quod exceptio Macedoniana non eſt inducta ſolum in odium mutuatoris, ſed propter bonum publicum, ut euitentur mortes parentum, & quod propterea nec in foro conſcientiæ filius familias teneatur reſtituere.

Contra hunc modum vrgent, quæ ſcripſi *ſupra q. 2. ſub nu. 510. in 1. limit.*

Sexto diceretur iniuſta, quando cauſa, quamuis, in lege non ſit expreſſa, poſſet vnica tantum reddi; quia tunc haberetur pro expreſſa, & ideo concludendum eſt idem prorſus, quod in præcedenti, Abb. *vbi ſupr.* quem & alios citaui *ſupra q. 1. nu. 515. verſ. limitatio*.

Secus quando cauſa non eſt expreſſa, & poteſt nō vnica tantum reddi, ſed multiplex, quia iſto caſu non poſſet dici, quod cauſa ceſſaret, ideoque ſententia remaneret iuſta in utroque foro, per ea, quæ dixi *d. nu. 515. & 514. in 3. limit.*

Reſtringe eandem concluſionem, eiuſque illationes, poſitas *ſup. nu. 60. & ſeq.* prout erunt applicabiles, ut quoties is, qui reſtituere debet aliquid commutatiue, & vtiliter dederit, non teneatur reſtituere, niſi ſibi commutatum reddatur. 91

Infero, probando, & extendendo, quod ſi quis ſit iuſte condemnatus ad reſtituendum, id, quod furto alicui ſubtraxit, & iſte condemnatus in rei veritate debeat tantundem conſequi ab eodem, cui ideo furatus, ſit & quia aliter ab eo conſequi non poteſt, cum ſibi deficiat probatio, non tenetur reſtituere, nec aliter parere ſententiæ in foro interiori, licet teneatur in foro fori, per ea, quæ in his terminis reſpondet Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 11. col. 5. in fine, & 6. verſ. quid tamen. fol. 102. & 103.* & pro maiori huius illationis intelligentia adde quę ſcripſi *ſupr. nu. 2*.

Et hęc ſatis de prima concluſione, poſita *ſupra nu. 60.*

Secunda concluſio eſt quod nemo tenetur alteri dare, ſeu reſtituere rem propriam, quam iuſte poſſidet, ut late, & efficaciter patet *ex ſeqq. extenſionibus*. 92

Declara hanc concluſionem, vt res propria dicatur illa, quam habuit cum legitimo conſenſu veri domini ſine dolo, & ſine fraude, quia per conſenſum tranſferuntur res, & earum dominia, *l. 9. qua ratione, §. hæ quoque. ff. de acquir. rer. dom. & §. per traditionem. Inſtit. de rer. diuiſ.* imò, vt dicitur in d. §. hę quoque. nihil tam conueniens naturali æquitati, quam uoluntatem domini volentis, rem ſuam in alium transferri, ratam haberi, quod notat etiam Ioann. Andr. *in cap. poſſeſſor. ſub num. 26. & ſub num. 28. verſus finem, de reg. iur. in 6.* quare generaliter conſenſu fiunt obligationes, *leg. 2. conſenſu. ff. de act. & obligat.* & ideo poteſt quis a rei ſuæ dominio cadere per uoluntatem propriam, ut per uiam donationis, aut alterius contractus, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. quæſt. 1. verſ. poteſt tertio, colum. antepenult. fol. 10.* & nullus peccat, alienum detinendo, ſi de conſenſu elicito ipſius domini detineat, Med. *d. tit. de reb. reſt. q. 2. verſic. ſecundo nullus. colum. 2. & verſ. tertio quia. colum. 5. fol. 13.* vbi declarat.

Extende primo, probando eandem declarationem, ut procedat etiam ſi is, qui eam habuit, eſſet, ex culpa, & delicto proprio incapax acquiſitionis, utputa, quia ſit perpetuus hoſtis, et inimicus fidei quia iſte, ſi non eſſet mortuus in fide, poſſet tuta conſcientia retinere, ſed quia mortuo ſtulte daretur medicina, ideo fruſtra de hoc quærimus, ſi uero non eſt infidelis, ſed eſt hoſtis Reipublicæ, tunc pro foro exteriori conſule, quę ſcripſi *in meo tract. de indic. cauſ. libr. 2. cap. 9. num. 1068. & ſeqq. vſque ad numero 1097.* vbi egi an poſſit acquirere, in foro autem in- 93

teriori crederem quod non teneatur reſtituere, quia ius humanum facit eum incapacem, ut non poſſit agere iudicialiter, & in foro, contentioſo cogitur laxare, ſed non præcipit, quod ex ſe, & non coactus reſtituat, ſeu relaxet, ſiquidem illa retentio eſt iuris naturalis, quod in hac parte ſibi ademptum non eſt, & poſſunt hæc duo ſimul ſtare, quod ego ſim incapax acquiſitionis ciuilis, & capax acquiſitionis naturalis, cui ius ciuile non uoluit, nec poteſt derogare, item aliud eſt, quod ego non poſſim acquirere, & aliud, quod ego tenear reſtituere, quare imò a fortiori etiam ille, cui iſte incapax daret bona conſcientia poſſet retinere.

94 Reſtringe hanc extenſionem, ut quamuis hoſtis Reipublicæ poſſit tuta conſcientia retinere, tamen qui ei, & ſi ei inimico promiſiſſet dare, non ſolum in foro interiori, & exteriori non teneretur obſeruare promiſſum, ſed in utroque foro eſſet obligatus nõ obſeruare, quia turpem rem promiſerit, iuxta ea, quę ſcripſi *ſupra nu. 29.*

95 Extende ſecundo, ut multo magis procedat, ſi eſſet incapax ſine culpa, & ſine dolo, utputa, quia ſit ſeruus, qui licet de iure ciuili ſit incapax ad agendum, et ad retinendum in foro contentioſo, tamen in foro interiori, & ſic non contentioſo eſt capax ad acquirendum, & retinendum naturaliter, ideoque qui ei aliquid promiſerit, erit in hoc foro naturaliter obligatus, ita ut, ſi non obſeruet, peccet, & de tali promiſſo nõ poſſit facere eleemoſynam, Innocen. *in capite octauo quia plerique numero 1. in fine. Ioan. Andr. num. 3. in fine. Anch. ſub num. 6.* & declarant Ant. de Butr. *ſub num. 8. caſu 2. & Abb. n. 9. & ſeqq. tit. de immun. eccleſ.*

96 Infero ex hac extenſione, quod ſi tu promiſeris dare pecuniam Fratri ordinis Capuccinorum, duo oriuntur dubia; Primum, an tu in foro conſcientiæ tenearis illi volenti accipere, dare, & licet prima facie uideatur forſan aliquid, quod ſic, ex quo peccaret Capuccinus, accipiendo contra regulam, & non tu, quia tu dares non in contemptum regulæ, ſed pro obſeruatione promiſſionis ad quam te obligat ius naturale, ſicut etiam in uſura non peccat qui e mutuat, ſed qui eam recipit, ut dixi *ſupra q. 1. ſub num. 407. verſ. vna* tamen contrarium eſt uerum, quia uel tu ignorabas incapacitatem Capuccini, & promiſſio, eſt erronea, non tenet, uel ſciebas, & tunc promiſſio, eſt illicita, contemnenda eſt, ſicut & is, qui promiſit reſtituere depoſitum, non debet illud reſtituere, in caſibus, in quibus reſtitutio pernicioſe operatur, ut dixi *ſupra num. 28. & 29.* Secundum dubium eſt, an Capuccinus, ſi accepiſſet, teneretur illi qui dedit, reſtituere, & dico, quod non ſed in alios pios uſus eſſet arbitrio ſuperioris conuertendum.

97 Extende tertio, ut multo magis procedat, quando is cui datur, non eſt incapax acquiſitionis, ut in præced. extenſione, ſed eſt ſolum inhabilis ad contrahendum cum ſuo damno, quia iſte poteſt non ſolum retinere in foro conſcientiæ, ſed etiam in foro contentioſo, id eſt, in foro exteriori, non enim deficit conſenſus transferentis dominium, cuius tranſlationem lex humana non impedit, niſi reſpectu transferentis, quando careret pleno iudicio, non autem reſpectu, eius, in quem transfertur, nam lex ſolet iſtis in aduerſis ſubuenire, non in proſpere geſtis obſtare.

Extende quarto, ut procedat etiam ſi habuerit propter illicitum, ſeu inhoneſtum exercitium, utputa, quia ſit meretrix, quæ etſi fornicando, faciat contra legem naturæ. Sot. *de iuſt. & iur. lib. 5. q. 3. art. 3. in reſponſ. ad primum. Martin argumentum, colum. 3. fol. 434. paulò poſt initium. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. q. 4. de dominio, articulo 1. concluſione 1. verſiculo, & confirmatur folio 125.* & communiter omnes Theologi, & ſic etiam contra ius Diuinum, Clar. *recept. ſentent. libro 5. § fornicatio initio* et conſequenter eſt peccatum mortale, ita ut, qui aſſereret contrarium, eſſet hæreticus Sot. et Mich. Sal. *in locis ſupra citatis, & Clar. d. § fornicatio, initio, & § hæreſis paulò poſt initium*, et, quod fornicatio ſit peccatum mortale, lege non ſolum humana, ſed diuina et naturali prohibitum, articulo de more ſuo diſputato, firmat Medin. *in ſuis tractat. tomo 2. titul. de reb. reſtit. q. 19.* tamen meretrix poteſt in conſcientia, et in foro fori, retinere, quod ex meretricio acquiſiuit, ſimiliter mathematicus, licet dolo, uel fraude, et ſuaſionibus aliquem induxerit ad ſibi credendum, tamen non tenetur reſtituere, nec in foro exteriori, neque in foro interiori. Innoc. *in capitulo 8. quia plerique num. ro 2. verſiculo ſi autem.* quem ibidem ſequuntur Io. Andr. *numero 4. Ant. de. Burg. numero 5. verſiculo ſi, finem, & numero 6. Anch. ſub numero 12. quæſt. 5. ibi, ſi autem ex negotiatione, & Abb. in 3. q. num. 12. & 13.* et communiter omnes, de immun. eccleſ. dicens, quod ſi meretrix, vel mathematicus dolo, fraude, et ſuaſionibus aliquem induxerit ad ſibi credendum, et hic ſuaſionibus in ſuctus pecuniam dedit, non competit ei repetitio, cum utrobique verſetur turpitudo, in qua potior eſt cauſa poſſidentis, et ſubdit, et cum ſit hæc iuſta, conſcientia, in foro pœnitentiali eſt ſeruanda, quod expreſſius dicunt Ant. de Butr. et Abb. *ſupra citatis* dicendo, quod neque in foro animæ iſti tenentur reſtituere, eſſe tamen utrique pœnitentiam in foro conſcientiæ iniungendam, ſcribunt Io. Andr. et iidem Ant. de Butr. et Abb. *ſupra citati*, et quod ei, qui dedit meretrici propter actum venereum meretricalem, denegetur repetitio, et reſtitutio, late firmant Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reſtitut. quæſt. 10. colum. 4. verſic. ſi vero turpi, ud. & ſeqq. fol. 54. in fine, & ſeqq. &* largius Sot. *de iuſt. & iur. lib. 4. quæſt. 7. artic. 1. in reſponſ. ad ſecundum argumentum, column. 7. ibi, quapropter mulier fol. 369. & Mich. Sal. ad D. Th. m. 2. 2. quæſt. 62. articulo 5. controu. 1. initio, & concluſ. 1. per totam, folio 241. & 242. & Addit. ad Abb. in d. cap. 8. quia plerique ſub numer. 13. in verbo, meretrici*, et hanc eſſe tam Iuriſconſultorum, quam Canoniſtarum, & Theologorum communem opinionem teſtatur, ſed non ſequitur, Nauar. *in man. conf. cap. 17. ſub num. 24. verſic. dico quarto*, et teſtatur, et ſequitur Io. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 4. tit. de reſtitut. cap. 2. quæſt. 1. verſ. difficultas & ſeq. colum. 290.* et probatur ex textu *in leg. 4. idem eſt, ff. de condict. ob turpem cauſ. in illis verbis, ſed quod meretrici datur, repeti non poteſt, & c. ſed noua ratione, non ea, quia vtriuſque turpitudo verſatur, ſed ſolius dantis; illa enim turpiter faceret, quod ſit meretrix, ſed non turpiter acciperet, cum ſit meretrix*, et in huius extenſionis ſententiam, loquendo de dato meretrici, profecto iuit Couar. *in cap. 4. peccatum. part. 2. § ſub num. 1. & ſeqq. de reg. iur. in 6. tomo 1. fol. 16.* conſideratis rationibus, quibus late diſputat, et firmat, meretricem poſſe in foro exteriori agere ad mercedem fornicationis promiſſam, vel non promiſſam, et apertius Ioan. Azor. *d. cap. 2. q. 2. Verſ.* 98

Verſiculo. cæterum dicens, quod is, qui propter fornicationem commiſſam cum meretrice promiſit ei mercedem, tenetur ei eam ſoluere in conſcientia.

99 Contraria opinio, nempe, quod tam mathematicus, & meretrix, quam alius quiuis, cui turpiter detur debeat reſtituere tam in foro interiori, quam in foro exteriori, ſuadetur hoc vnico argumento, quia pro opere peccaminoſo, id eſt, criminoſo, ſeu quod habet turpem cauſam, non eſt licitum pretium accipere, nec acceptum retinere, quare quicquid eſt acquiſitum per actum peccaminoſum, debet reſtitui, vt argumentatur Medin. *d. q. 20. initio & verſiculo vniuerſalius fol. 153. & 154. col. 1 & verſ. aliquando mihi fol.* 156. & ita, niſi ex alia circunſtantia poſſit hoc lucrũ iuſtificari, firmat, *verſ. & per hæc col. 10. fol. 157.* & huius argumenti, ſeu concluſionis ueritas ex multis patet exemplis.

100 Primo, quia quod datur iudici, ut iuſtam ferat ſententiam, & teſti, ut uerum perhibeat teſtimoniũ, debet ſecundum ius canonicum reſtitui, *capitulo 15. non ſane 14. quæſt. 5. Medin. d. q. 20. verſic. in oppoſitum folio 154. col. 2. & q. 25. colum. 10. verſ. iam de eo, fol. 197. initio. Nauar. in man. confeſſ. capit. 17. num. 33. Verſic. tertio principaliter & ſub num. 34. verſ. ſeptimo quod in fin. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſt. 62. art. 5. controu. 3. concluſ. 3. verſ. tertio ſi iudex fol. 238. Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. lib. 4. tit. de reſtit. capit. 21. quæſt. 4. verſ. quæres an aliqua in fin. col. 295.* & hanc opinionem, ut danti detur repetitio, eſſe frequentiori iudicio, & interpretum ſuffragio receptam, ſcribit eam declarando, Couar. *in c. 4. peccatum p. 2. §. 3. ſub nu. 1. & 2. de reg. iur. in 6. tom. 1. f. 620. et* 621. Sed an hæc opinio procedat etiam ſecundum ius ciuile eſt ualde dubium ex obſcuriſſimo textu *in l. 2. ff. de condict. ob turp. cauſ. ibi, ſed & ſi dedi, vt ſecundum me in bona cauſa iudex pronunciaret, eſt quidem relatum, dictioni locum eſſe, ſed hic quoque crimen contrahit, iudicem enim corrumpere videtur, & ita pridem Imperator noſter conſtituit, litem eum perdere.*

Contra hoc exemplum, & pro eius intelligentia & explicatione *dicta l. 2.* vide omnino *infr. n. 107. verſ. ad primum.*

101 Secundo, quia quod datur iudici, ut iniuſtam ferat ſententiam, & teſti, ut falſum dicat teſtimonium, debet reſtitui, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtitut. quæſt. 20. initio, & in reſp. ad rationes, Verſ. ad primam fol. 159. col. 1. in fine,* & hanc eſſe opinionem communem inter Theologos, Iureconſultos, & Canoniſtas bis teſtatur, licet eam non ſequatur, Io. Azor. *d. cap. 21. quæſt. 4. & verſ. quæres an aliqua colum. 295.* nam cum iudicia, & teſtimonia, (quæ nec iuſta, nec vera vendenda ſint (iniqua, et falſa uenduntur, multo ſceleratius vtique pecunia ſumitur, *d. cap. non ſane, 14. q. 5.* ſi ergo reſtitui debet pretium ſententiæ iuſtæ, & teſtimonij ueri, quia illius acceptio fuit peccatum, multo magis reſtitui debet pretium ſententiæ iniuſtæ, & teſtimonij non ueri, cum illius acceptio ſit maius peccatum, ut argumentatur etiam Medin. *eadem quæſtione 20. colum. 7. in fine. verſic. 2. idem, fol. 156.*

Contra hanc ſecundam, reiecta communi opinione, tenent Mich. Sal. ad D. Thom. *d. artic. 5. controu. 3. concl. 5. Verſus finem, verſic. quod ſi quæras fol. 240. colum. 2. initio, & Ioan. Azor. d. q. 4. verſ. quæres an aliqua* & bene probatur *ex l. 3. Vbi autem et dantis, et accipientis turpitudo verſatur, non poſſe Repeti dicimus, veluti ſi pecunia detur, Ut male iudicetur. ff. de condict. ob turp. cauſ. & l. ſeqq. idem etſi. ff. eod. item ſi dederit fur, ne proderetur, quoniam vtriuſque turpitudo verſatur, repetitio ceſſat.*

Ratio diuerſitatis inter primum, & ſecũdum ca- 102
ſum poteſt eſſe varia, & ideo multiplex. Prima enim ratio eſt, quia cum ſententia ſit de ſui natura, & ex iuſtitia, exque proprio officio iuſte, & gratis ferenda, non eſt uendibilis, neque pretio æſtimabilis: at ſententia iniuſta, etſi nullo modo ferenda ſit, ſi tamen feratur, eſt actio pretio æſtimabilis, & uendibilis ſecundum leſita *Mich. Sal. ſupra proxime citatus.* Secunda, quia iudex pro ſententijs iuſte ferendis habet ſtipendium publicum, & ideo ſi quid aliud accipit, tenetur reſtituere, quia pro obeundo officio ſuo duplex exigeret ſtipendium, at pro ſententijs iniuſte ferendis non habet ſtipendium publicum, ergo, licet, iniuſtam ferendo ſententiam, grauiſſime peccet, tamen non iniuſte accipit pretium, ſibi oblatum: ita Ioan. Azor. *in loco ſupra proxime citato.* Tertia ratio eſt quia in primo caſu verſatur ſolum turpitudo ex parte recipientis, nempe, iudicis, & teſtis, quia accipiunt pretium eius, quod gratis dare debent, ideoque eſt inuendibile, non autem ex parte dantis, merito qui turpiter, & peccaminoſe recipit, debet puniri, ut reſtituat, & qui non turpiter dedit, cum dederit in cauſam bonam, non debet puniri in eo, ut ei denegetur repetitio, at in ſecundo caſu uerſatur etiam turpitudo dantis, & ſic turpitudo vtriuſque, *vt in d. l. 3.* et in pari cauſa poſſeſſoris conditio melior habetur, *leg. 2. cum te Codic. de condict. ob turp. cauſ.* ita ſentire communiter Doct. ſcribit *Medin. dict. quæſtione 20. columu. 4. Verſiculo in oppoſitum. folio* 154. licet ipſe aliam excogitet generalem in hac materia rationem, de qua nos *infra numero 105. Verſiculo confirmatur ſecundo.* hæcque tertia ratio eſt non ſolum communis, ſed aperta iuris diſtinctione probatur, nam quod datur ob turpem cauſam, aut datur, vt dantis ſit turpitudo, non accipientis; aut vt accipientis duntaxat, non etiam dantis: aut ut vtriuſque, *lege 1. ff. de condict. ob turp. cauſ.* Si in primo caſu, vt dantis ſit turpitudo, non accipientis, tunc non datur repetitio, et ideo quod quis turpiter dat meretrici, et meretrix non turpiter recipit, non tenetur reſtituere, meretrix namque turpiter agit in eo, quod efficitur meretrix, ſed poſtquam eſt meretrix, non turpiter agit, recipiendo mercedem, *dict. lege 4.* cuius uerba retuli *ſupra ſub numero 98. in extenſione:* imò, ſi turpiter danti non datur repetitio, etiam, quando interuenit turpitudo recipientis, cum in pari cauſa melior ſit conditio poſſidentis, ut dixi hic ſupra, quando minus ei dari debet, quando deeſt turpitudo recipientis; Si in ſecundo caſu, quando accipientis tantum uerſatur turpitudo, tunc datur repetitio, vt in primo exemplo, quando iudex, ſeu teſtis pro iuſte obeundo eorum officio accipiunt, et dicitur uerſari turpitudo ex parte accipientis, quando accipit aliquid, ut faciat id, quod ſine illo dato tenetur facere, Nauar. *in manual. confeſſor. capitulo 17. ſub numero 34. verſiculo ſecundo infertur.* et ratio eſt euidens, quia a contraria ratione, ſi dans turpiter, non repetit ab eo, qui turpiter non recipit, ergo a contrario, dans non turpiter, repetit ab eo, qui turpiter recepit: Si in tertio caſu, quando vtriuſque uerſatur turpitudo, tunc denegatur repetitio, quia, ut dixi in pari cauſa melior eſt cõditio poſſidentis, ſicut denegatetur actio ob eandem regulam, quod in pari turpitudinis cau-

Digitized by Google

ſa melior ſit conditio poſſidentis, & ideo iudex, cui ob ſententiam iniuſte latam eſſet quid promiſſum, non poſſet agere, quia ſunt in pari cauſa turpitudinis, Couar. *in c. peccatum p. 2. §. 2. ſub nu. 6. verſ. ſecunda in pari de reg. iur. in 6 tom. 1. f. 618.* & quod acceptum iniuſte de uoluntate dantis, ita ut uerſetur ex utraque parte turpitudo, non ſit reſtituendum, ſaltem regulariter de præcepto, probat Nauar *d. c. 17. ſub nu. 30. verſ. 2. dico, & verſ. ſeqq.*

103 Tertio, quia ſi Aduocato datur: ut iniuſtum præbeat patrocinium, ſeu Iuriſconſulto, ut iniuſtum ſubſcribat conſilium, poteſt qui dedit, ei dicere: redde quod accepiſti, quando in iudicio contra ueritatem, ſtetiſti, iudicem fefelliſti, & iniuſtam cauſam uiciſti, & iuſtius ſic ei diceret, quam, ſi, redde, diceret, illi, qui ex ſui officij debito, iudice iubente, hominem uinxit, in iudicium adduxit, &, ne fugeret, tenuit, D. Auguſt. *in epiſt. 54. ad Macedonianum*, quare, ſi iuſtum eſt, ut miniſter iudicis reſtituat, quod accepit pro accipiendo homine nefario, & carceri tradendo, quia actus non fuit malus, ſed iuſtus, quanto iuſtius erit, vt aduocatus reſtituat, quæ accepit pro iniuſto patrocinio? niſi, inquit D. Auguſtinus, reſtituendum forte ſit alienum, quod per per furtum clanculum aufertur, & non alienum, quod in ipſo foro, vbi peccata puniuntur, decepto iudice, & circumuentis legibus obtinetur? quare à parte dicit, pretium pro iniuſto patrocinio, & pro iniqua ſententia receptum, eſſe reſtituendum: nec a reſtitutione liberari in foro conſcientiæ, quamuis leges actionem ad repetendum denegent, ſic ex eo referunt Medin. *in ſuis tractat. tomo 1. titulo de rebus reſtitu. quæſt. 20. columna 7. in fine, verſiculo ſecundo idem. folio 156.* et breuius Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. quæſtione 62. artic. 5. contro. 3. concluſ. 5. verſ. ſed contra. & verſ. reſpondeo. folio 240.*

104 Quarto, quia ſi quis dederit alicui, ne homicidiũ, aut aliam iniuriam committat, uel ut ab alio malo opere deſiſtat, et ille deſiſtit, poteſt adhuc repetere *leg. 2. imputa, ff. de condict. ob turp. cauſ.* et hanc eſſe communem opinionem in foro conſcientię, teſtatur Io. Azor. *de inſtit. moral. p. 3. lib. 4. tit. de reſtit. c. 21. q. 6. col. 297.* nam pro opere, ad quod quis de præcepto tenetur, non eſt licitum aliquid recipere, Med. *d. q. 20. col. 5. initio, verſ. quarto idem fol. 157.*

Confirmatur primo idem argumentum, adductũ *ſupra num. 99. Verſ. contraria.* quia ſi actus uti peccaminioſus, ſeu criminoſus eſt illicitus, et ideo prohibitus a lege, ergo vti peccaminoſum, & criminoſum erit etiam prohibitum lucrum ab illo procedens, Medin. *d. q. 20. col. 3. verſ. vniuerſalius. fol. 154.* quia ſicut *ſi radix ſancta & rami, ad Rom. 11. numero 16.* ita ſi radix mala, et rami erunt mali, nam ut habetur *Matth. 7. nu. 18. & Luc. 6. num. 43. arbor mala non poteſt bonos fructus facere*, quare et iniquitatis mercedem retineri nõ poſſe argumento nobis eſt reſtitutio pretii, quam fecit Iudas, ut conſiderat Medin. *d. q. 20. verſ. aliquando mihi in fine, col. 7. fol. 156.*

Confirmatur ſecundo, quia opus peccaminoſum non eſt uenale, ſicut neque uenalis eſt res ſpiritualis, hæc, quia excedit omnem ualorem, et nullum pretiũ poteſt ei correſpondere, illud uero, quia nullius eſt ualoris, ſed omnino tanquam uile, et turpe ſugiendum, Medin. *eadem q. 20. colum. 7. verſic. aliquando mihi. fol. 156.*

Confirmatur tertio, quia recipiens rem contrà legis prohibitionem, non poteſt illam retinere cum bona conſcientia, ſed tenetur illam reſtituere, Gem. *in c. vnico, §. qui vero. nu. 2. in fine, de cler. non reſid. in 6.*

Confirmatur quarto, quia ſi quid ex actu, nulliter geſto, ſeu contractu nullo àcquiratur, illud in conſcientia retineri non poteſt, per ea, quæ ſcripſi ſupra *num. 68. & ſeqq.* ergo multo minus retineri poteſt, quod acquiritur ex actus, qui eſt peior, quam actus nullus.

His non obſtantibus, extenſio poſita *ſupra num. 98.* eſt uerá, et tenetur communiter tam in foro fori, quam in foro conſcientiæ.

Ratio autem huius extenſionis ſecundum Nauar. *infra* citatum, non eſt ea, quam ex lege ipſa retuli *ſupra ſub d. num. 98.* uidelicet, quia meretrix turpiter faciat, eo, quod ſit meretrix, non tamen turpiter accipiat, cum ſit meretrix, ſiquidẽ hęc ratio pugnat contra ſeipſam, cum uelit, meretricari eſſe turpe, et non eſſe turpe lucrum meretricium, ſi enim turpe eſt, aliquem lucrum acccipere, vt homicidium committat, quia turpe eſt commitere homicidium, non uideo, quomodo lucrum meretricium non ſit turpe, et ſit turpe meretricari, Nauar. *in man. confeſſ. c. 17. ſub nu. 34. verſ. dico quarto.*

Sed ratio eſt, quia acceptum de uoluntate dantis, ita ut ab utraque parte admittatur turpitudo; nulli eſt de præcepto reſtituendum, Nauar. *d. c. 17. ſub n. 36. verſ. ſecundum quod.*

Verum licet motiuum, quo Nauar. rationem, ab ipſa lege expreſſam, impugnat, ſit ſatis conſiderabile, ratio tamen, quam ipſe poſtea adducit, nõ ſatisfacit, ſiquidem etiam in aſſaſſinio adeſt hinc inde turpitudo, et tamen datum vt committatur aſſaſsinium, tuta conſcientia non retinetur, per ea, quæ dixi *infra ſub nu. 108. in fine.*

Erit igitur meo iudicio probabilior ratio, quam adduxi *infra ſub d. num. 108. ibi tertius actus eſt.*

Ad argumentum contrarium reſpondeo, negãdo illud quia actus meretricius eſt peccaminoſus, ut tamen lucrum poteſt in utroque foro retinere ut oſtendi *ſupr. nu. 98.*

Ad primum exemplum de pretio pro iuſta ſen- 107
tentia, et pro uero teſtimonio reſpondeo dupliciter, Primo dico, contrariam opinionem (nempe, quod hodie ſecundum ius ciuile, iudex non teneatur reſtituere) eſſe ueriorem, quia, ut habetur *in l. 2. ff. de condict. ob turp. cauſ.* cuius verba retuli *ſupra ſub num. 100. in primo exemplo*, etiam qui dat pro iuſtitia, crimẽ committit cum uideatur corrumpere iudicem, alias enim, ſi in foro fori daretur iſte caſus, ut liceret dare pro obtinenda iuſta ſententia, & ad redimendas indebitas uexationes, utique, palliato iſto caſu multæ fierent corruptiones, cum quiſque in propria cauſa iniquus ſit iudex, cuique enim uideretur habere ius certum, Sot. *de iuſt. & iur. lib. 4. q. 7. art. 1. colum. 2. initio, fol. 372. initio*, & ſic, data utriuſque turpitudine, iudex ſecundum opinionem eorum, quos citaui *ſupra ſub numer. 101. & 102.* contra ſecundum exemplum, non tenetur reſtituere. Secundo reſpondeo, quod etſi admitteremus opinionem, quod iudex teneretur reſtituere, tamen dico, diuerſam eſſe rationem inter datum meretrici, & datum iudici, ita ut meretrix non teneatur reſtituere, & teneatur reſtituere iudex; ratio enim, quare meretrix non teneatur reſtituere,

tuere,

Digitized by Google

tuere, omiſſa ea, quam adducit *l. 4. ff. de condict. ob turp. cauſ.* cuius uerba retuli *ſup. ſub numer. 98. in extenſ. ine;* eſt, quia in dato meretrici concurrit libera uoluntas, & ſpontaneus conſenſus dantis, qui colligitur ex iuſtitia commutatiua, ſicut innuit Molin. *d. q. 20. col. 9. verſ. dixi notanter fol. 157.* at in dato judici pro iuſtitia non concurrit libera uoluntas, ſed potius furtum, & rapina, vt ex D. Auguſt. refert Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 5. controu. 3. concl. 3. verſ. tertio ſi iudex fol. 238.* nã ſi actus militiç debetur litigatori, tanquam quid proprium, & ideo ſine pretio, vt dixi *ſupra numer. 102.* & ipſe ſoluit pretium eius, quod eſt ſuum, ſeu ſibi ſine pretio debetur, alterum neceſſario ſequitur, uel quod ignoranter ſoluerit, & ſic per errorem, vel cõpulſus ad redimendas indebitas vexationes, nemo enim uult iactare ſuum, non eſt in meretrice, quia copia, & locatio eius corporis non eſt ſcortatoris, & non debetur ſine pretio.

108 Ad ſecundum exemplum, de pretio dato pro iniuſta ſententia, ſeu pro falſo teſtimonio priuſquam reſpondeam præmitto, articulum eſſe admodum difficilem, & Theologos, & Iureconſultos, qui de eo ſcripſerunt, difficultati non ſatisfeciſſe, nam admittunt, vt dixi *ſupra ſub numero 98. in extenſ.* meretricem poſſe tuta conſcientia retinere acquiſitum ex meretricio, & poſtea ſe ita torquent, diſputando, an acquiſita ex actu, qui ex ſuo genere ſit malus, poſſint tuta conſcientia retineri, vt ad quaſdam ambiguas, & verbales confugiant diſtinctiones, prout confugiunt Couar. *in cap. 4. peccatum. p. 2. §. 2. ſub numero 6. & 7. de reg. iur. in 6. tomo 1. fol. 618. & Ioan. Azor. de inſt. moral. p. 3. libr. 4. titul. de reſtit. cap. 21. q. 4. & ſeqq. colum. 294.* Hoc præmiſſo, reſpondeo dupliciter. Primo dico, attento præſertim iure ciuili, ueriorem eſſe opinionẽ contra communem, nempe, quod non teneatur reſtituere, ſic clare diſponente lege ciuili, cuius verba in eadem opinione contraria retuli *ſupra ſub nu. 101.* hæcque reſponſio procedit, etiam ſi datio ſit iniuſta ex parte vtriuſque, dantis ſcilicet, & recipientis, habeatque annexam iniuriam cõtra iuſtitiam, vt in ipſo ſecundo exemplo, in quo iudex in iniuriam alterius profert ſententiam contra iuſtitiam, & tamen non tenetur reſtituere, quicquid, diſtinguendo, aliter dixerit Sot. *de iuſtit. & iur. lib. 4. q. 7. art. 1. col. 10. in fin. & col. 11. initio, fol. 372. colum. 1. in fine, & columna 2. initio.* Secundo, admiſſa communi opinione, a qua ſaltem in foro conſcientiæ, recedendum non eſt propter auctoritatem S. Auguſtini, citatam *ſupra numero 103.* reſpondeo, diſtinguendo quadruplicem actum peccaminioſum, ſeu criminoſum; Primus eſt, qui ex ſuo genere, ſeu intrinſeca natura non eſt malus, ſed ſolum, quia eſt a lege humana prohibitus ad euitandas mali occaſiones, quæ ex illo ſolent procedere, cuiuſmodi eſt ludus, & in eiuſmodi actu dico, acquiſitum ex eo non eſſe reſtituendum, niſi prout declaraui *ſupra quæſtione 1. numero 116.* Secundus actus eſt, qui ex ſuo genere eſt malus, qualis eſt fornicatio, ſed tamen lex humana eam tolerat ad euitandum peiorem actum, ut dixi *ſupra ampl. 10. numero 46.* & in iſto actu dico, quod acquiſitum ex eo poteſt retineri tam in foro fori, quam in foro poli. Tertius actus eſt, qui ex ſuo genere eſt malus, & a lege humana propterea prohibitus, & nunquam toleratur, ſed punitur, qualis eſt corruptela iuſtitiæ, homicidium, aſſaſſinium, vulnera, & ſimilia, & in iſto actu, in quo extat opinionum conflictus, de quo Couar. *in cap. peccatum. parte 2. §. 2. ſub numero 6. & ſeptimo de reg. iur. in 6. & Ioann. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro quarto titulo de reſtit. capit. 21. q. 4. col. 294.* ego, ſequendo opinionem communem, dicerem, locum omnino eſſe reſtitutioni, & rationi, & ratio differentias: quare in hoc tertio actu ſit facienda reſtitutio, ſeu ſit prohibita acquiſitio, & non in ſecundo actu precedenti, eſt, quia acquiſitio ex ſui natura, & ſuppoſitis legitimis conſenſibus, dantis ſcilicet, & recipientis, non prohibetur, etiam ſi procedat ex actu peccaminoſo, ſed ſolum prohibetur, a iuriſprudentia, ueluti acquiſitio ſit cauſa ipſius actus peccaminoſi, quia ceſſante actus peccaminoſi mercede, & lucro, quo improbitatis illud committendum ducuntur, itique ceſſabunt etiam mercenarij, & mandatarij illius actus peccaminoſi; quare, cum iſte actus peccaminoſus non fiat, niſi ob lucri, & pretij auiditatem, debet legiſlator uolens omnino impedire, & nullatenus tolerare illum actum, remouere etiam omnino cauſam, quia, remota cauſa, remouetur effectus; non vt eſt in actu peccaminoſo, quem iuriſprudentia tolerat, quia in eo remanet in primis permiſſionis acquiſitionis ex ſui natura, ut dixi, & promiſſionem iuriſprudentia non perimit, quia, cum permittat actum, non cenſetur prohibere ea, quibus ad illum actum deuentur, imò cenſetur ea permittere, *l. 56. ad rem mobilem. ff. de procur.* late Carc. *in cap. cum quid prohibetur parte 2. per totam, de regul. iur. in 6. inter Repeten. tomo 5. fol. 462.* & aduerte, quod in hac diſtinctione ſuppono, quod lex poſitiua poteſt ex iuſta cauſa impedire acquiſitionem dominij, & quia lex eſt contractus cum ſubditis, ut dixi *infra numero 138.* ideo ex conſenſu ſubditorum impeditur. Quartus (quem addo) eſt, qui ex ſe eſt iuſtus, & licitus, ideoque a lege eſt approbatus, ſed tamen fit peccaminoſus in eo, qui illum facit contra conſcientiam, exiſtimans eſſe actum illicitum, & peccaminoſum, & in iſto actu dico: acquiſitum ex illo actu, non eſſe reſtituendum, per ea, quæ ſcripſi *ſupra numero 59. in fine, verſic. declara.*

Ad tertium reſpondeo, vt ad præcedens.

Ad quartum reſpondeo dupliciter. Primo dico, 109
illam communem opinionem admitti cum hac diſtinctione, aut enim pretium datur alicui, ne is peccet contra iuſtitiam in damnum ipſius dantis, vt puta, ne occidat, ne uulneret, aut ne ſpoliet ipſum, qui dat, prout dari ſolet publicis latronibus, et uiarum graſſatoribus, et tunc nulli dubium, quod tenetur iure utriuſque fori reſtituere, quia committit furtum, et rapinam, aut datur pretium, ne peccet contra iuſtitiam in damnum alterius, vt puta, Titius dat Caio, ne occidat Seium, & tunc probabilis eſt opinio, vt Caius non teneatur reſtituere, Sot. *de iuſt. & iur. libro quarto quæſtione 7. artic. 1. columna 10. verſus finem, ibi, aut inquam Vitium. fol. 371. colum. 1.* quem ſequitur Io. Azor. *de inſtit. moral. part. 3. lib. quarto titulo de reſtit. cap. 21. quæſt. 6. in 2. opin. colum. 297.* aut datur, nec peccet, non contra iuſtitiam, ſed neque contra alias uirtutes, & tunc uide opin. de quibus Azor. *d. quæſtione 6. verſiculo ſecundo dicendum.* Secundo, admiſſa communi opinione pro uera in diſtincte, quod datum debeat reſtitui, reſpondeo, rationem eſſe, quia dans iſto caſu, non dat libera uoluntate, ſiquidem dat metu euitandi malum, ſiue illud malum

lum

Digitized by Google

ſum reſpiciat perſonam propriam dantis, ſiue alterius perſonæ, ipſi danti ſanguine coniunctæ, ſiue alterius non coniuncti, quia, etſi, quando reſpicit perſonas, ſibi ſanguine non coniunctas, non videantur metus, cadens in conſtantem virum, tamen eſt metus iuſtus, prius, & adeo viro chriſtiano dignus, vt haberi debeat pro metu, cadente etiam in conſtantiſſimum virum.

Ad primam confirmationem patet ſolutio ex his, quæ dixi *ſupra in reſponſione ad ſecundum exemplum.*

100 Ad ſecundam confirmationem, ſumptam ex dicto Medinæ, reſpondet Sot. *tractat. de iuſt. & iur. libro quarto. quæſt. 7. articul. 1. colum. 6. verſic. ad ſecundum. fol.* 369. vbi, non multum honorifice citando, vocans eum quendam nuperrimum auctorem Complutenſem, ſcribit, ſpiritualia eſſe inuendibilia, non ea ratione; quam adducat Medin. nempe, quia excedant omnem valorem bonorum temporalium, ſiquidem, inquit Sot. quoad humanos vſus attinet, homines illa emerent quanto poſſent pretio, ſed eſſe inuendibilia, quia gratis ſunt diuinitus collata, & ſimiliter negat, actum peccaminoſum eſſe inuẽdibilem, hancque negationem probat in actu meretricio, qui, vt inquit, adeo eſt pretio æſtimabilis, vt Reſpublica miſeris feminis quandoque certum taxet pretium, ſimiliter contra Medin. in hoc late firmat Couar. *in capite quarto peccatum. par. 2. 5. ſub numero primo.* & particulariter *numer. 3. in fine verſicul. item. & numer. 4. de reg. iur. in 6. tom. 1. fol.* 618. & probari poteſt etiam ex pretio, dato iudici, vt iniuſtam ferat ſententiam.

Ad tertiam reſpondeo, quod poteſt procedere, quando non adeſt hinc inde turpitudo, ſed ſolum ex parte recipientis.

Secundo reſpondeo, negando hoc argumentum, & veritas huius negationis patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra q. 1. ſub numer.* 541.

Ad quartam confirmationem dico in primis, magnam eſſe controuerſiam, an tranſlatum per contractum nullum, poſſit tuta conſcientia retineri, de qua controuerſia ſcripſi *ſupra numer. 63. & ſeqq. & infra numer. 120. & ſeqq.* & dato, quod non poſſit, id erit verum, quia deficit conſenſus dantis, non autem quia actus ſit nullus: at in actu peccaminoſo, quamuis peior ſit, ſupponimus adeſſe mutuum conſenſum, qui præcipuum obtinet locum ad trãſferenda bona.

111 Retenta igitur extenſione, poſita *ſupra numer.* 98.

Infero confirmando eandem, quod vinces in ludo prohibito, non tenetur reſtituere antequam ſit condemnatus per iudicis ſententiam, reſtibus his, quos ſecutus ſum *ſupra q. 1. n. 116. verſ. intellige ſecundo.*

Reſtringe tamen eandem extenſionem, loquentem de lucro meretricio, ſeu mathematico, acquiſito doloſe, & per fraudem, ut procedat, ſi dolus, vel fraus non exceſſerit terminos ordinarios, nam certum eſt, quod meretrices, & mathematici vtuntur ſuaſionibus, & illecebris, & iſtæ tolerantur, quaſi naturalia huius exercitij, vt de quodam dolo in ludo ſcripſi *ſupra ampl. 10. numer.* 12. ſecus dolus, & fraus exceſſiſſent modum, quia tunc meretrix, et mathematicus tenerentur reſtituere, et ita intelligas Medin. *in ſuis tractat. tom. 2. titul. de reb. reſt. quæſt. 20. colum. 13. verſic. ſequitur amplius. fol. 159. & Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 4. tit. de reſtit. c. 21. q. 3. colum.* 292. dum ſcribunt, extorta doloſe, et per fraudem eſſe reſtituẽda.

112 Extende quinto, vt procedat etiam ſi in conſenſu inſit error iuris, & error excludat conſenſum: quia nihilominus remanet conſenſus facti, qui ſufficit, ſi in eo non ſit error, quare ſi legatarius ab hærede, non errante in facto, receperit integrum legatum ſine detractione Falcidiæ, poteſt illud retinere, & falcidiam hæredi non reſtituere, Innocen. *in capite octauo quia plerique. ſub num. 2. Ioan. Andr. ſub numer. 4. Anton. de Butr. numer. 10. Anchar. numer. 6. verſus finem, & Abb. numer. 15. & ſeqq. de immun. eccleſ.* & dixi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 7. num.* 638.

Secus ſi hæres erraſſet ĩ facto, quia iſte error om- 113
nino conſenſum exeluderet, ideoque legatarius ex iure vtriuſque fori teneretur reſtituere Falcidiam, Ioan. Andr. Anton. de Butr. Anch. & Abb. *ſupra citati* & dicitur error in facto, quando hæres ſoluit integrum legatum, credens, in hæreditate remanere adhuc falcidiam, Medin. *in ſuis tract. tom. 2. titul. de reb. reſtit. quæſt. 23. colum. antepen. verſic. inde patet. fol.* 184. error vero iuris dicitur, quando ſciebat, in hæreditate falcidiam non remanere, ſed ignorabat, ſe poſſe illam ſibi retinere.

Ratio eſt, quia error iuris iſto caſu eſt iniuſtus, & ideo non conſideratur, & cum non conſideretur, non excludit conſenſum.

Declarat hanc extenſionem in prima parte, vt procedat in foro fori, ſed in foro conſcientiæ diſtingue aliter; aut enim teſtator, qui legauit, erat iuriſperitus, ſeu alias ſciebat, ex legato detrahi Falcidiam, & tunc legatarius, cui hæres ſoluit integrum legatum, tenetur hæredi in foro conſcientiæ falcidiam reſtituere, licet in foro fori, ſi hæres ſoluerit per ignorantiam iuris, non teneatur; aut teſtator erat ruſticus, ſeu aliter ignarus huius falcidiæ, & tunc, ſi heres integrum ſoluit legatum, legatarius falcidiam reſtituere nõ tenetur: ratio in primo caſu eſt, quia uoluntas teſtatoris præſumitur talis, qualis eſt diſpoſitio iuris, quam ſciebat, & non prohibuit falcidiæ detractionem, quam prohibere potuiſſet: in ſecundo uero caſu, uoluntas teſtatoris non præſumitur talis, qualis eſt diſpoſitio iuris, quia non potuit velle id, quod ignorauit, Medin. *in loco ſupra proxime citato.*

Extende ſexto, vt procedat etiam ſi cõſenſus nõ 114
ſit ſolemniter expreſſus in actu, ex quo acquiſitio rei debet procedere, ideoque ille actus ſit nullus; quia iſto caſu, licet obligatus ex tali actu non teneatur in foro exteriori tradere, &, ſi dederit, teneatur qui habuit, reſtituere, tamen in foro interiori, nullitate hac non attenta, obligatus tenetur tradere, & qui habuit, non tenetur reſtituere.

Confirmatut hæc extenſio, quia qui habuit rem, interueniente conſenſu illorum, qui habent conſentire, eſt tutus in foro conſcientiæ, quamuis illam habuerit ſine debita ſolemnitate, Abb. *in capitul. 1. in fine numer. 19. de in integr. reſtit. & Felyn. in capite primo fallent. 6. numer. 39. de conſtit.* hancque confirmationẽ, oſtendendo generaliter, & in multis caſibus, quod forum conſcientiæ ligat, & validat actum, in quo eſt prætermiſſa forma, tradita à iure, dummodo non interueniat dolus, ſequitur Franc. Niconit. *in capitul. quoniam contra part. 1. numer. 682. de probat. inter Repet. tom. 3. fol.* 311.

Infero, probando hanc extenſionem, quod quamuis hæres in foro exteriori non teneatur ſoluere legata, relicta in teſtamento minus ſolemni, tamen, quando ipſe hæres certo ſciat, hanc fuiſſe teſtato-

ris

ris voluntatem, & conſenſum, vt prædicta legata ſoluerentur, tenebitur in foro conſcientiæ, & ſic ſuppono, quod hæres iſto caſu ſuccedere velit ab inteſtato, Abb. *in capite octauo quia plerique. ſub numer. 43. verſicul. hæc quæſtio. de immun. eccleſ.* & hanc eſſe magis communem opin. teſtantur, ſed non ſequuntur Sot. *de iuſt. & iur. libro quarto quæſt. 5. articulo tertio. Verſicul. quæſtio præſens. colum. 3. fol. 326. initio. & Couar. in capitul. cum eſſes. ſub numer. 4. & 5. Verſicul. ſed eſt quæſtio. in fine, de teſtam. fol. 54. tom. 1.* Et, quod pro legato relicto in minus ſolemni voluntate, oriatur obligatio naturalis ſcribunt Abb. *vbi ſup.* & Alexand. *in l. 58. nemo poteſt. ſub n. 33. Verſic. item in quantum. ff. de leg. 1.*

115 Quinimo, quod legatarij, quibus relicta ſunt legata in teſtamento minus ſolemni, poſſint in curia Epiſcopali petere, & conſequi dicta legata per denunciationem Euangelicam, dicit eſſe verum Iaſ. *in leg. cum quis, n. 34. Verſicul. & etiam adde. C. de iur. & fact. ignor.* & huius opinionis rationes habes *infra numer. 118. & ſub numer. 119.* Et conſequenter, cum hæres teneatur ſoluere, vt dixi, legatarius, ſi habuit, poteſt retinere, Alexand. *vbi ſup.* Item ſequitur, quod ſicut hæres tenetur in foro conſcientiæ ſoluere legata, ita etiam hæres ab inteſtato tenetur dimittere, ſeu reſtituere hæreditatem hæredi ſcripto in teſtamento minus ſolemni, vt argumentando infert, ſed non tenet Couar. *d. numero quarto.* &, quod hæres ex teſtamento, carente ſolemnitatibus, & habens puram conſenſum teſtatoris, licite teneat in conſcientia, ceſſante fraude, ſequuntur Felyn. *in cap. 1. fallen. 6. ſub numer. 40. de conſtit. & Franc. Niconit. in capitul. quoniam contra. par. 1. numer. 688. de probat. tom. 3. fol. 312.* et, diſputata ad vtramque partem quæſtione, vtrum teſtamentum, quod non habet iuris ſolemnitates, debeat in foro conſcientiæ obſeruari, affirmatiuam, concordando cum hac illatione, teſtatur eſſe magis cõmunem, veriorem, et tutiorem, ſequẽdo eam, Mantic. *tract. de coniect. vltim. volunt. libro ſecundo titul. 14. ſub numer. 19. Verſicul. ad contrarias. iuncto. numer. 9. & ſeqq.* vbi citat eos, qui hanc ſequuntur opinionem adducit quatuor argumenta, et ſoluit contraria, licet ipſe *fine illius titul. numer. 30.* hanc opinionem, et cætera, quæ in illa quæſt. dixit, ſubijciat ſapientiſſimorum Theologorum iudicio, à quo profitetur, neque in hoc, neque in quouis alio articulo diſſentire, et ab hac affirmatiua in effectu non diſceſſit Medin. quem retuli, et ſecutus ſum *infra ſub numer. 119. Verſi. ſub infero.* dum tenet, legatarium iſto caſu poſſe ſine vitio viſuræ mutuare hæredi, adiecto hoc pacto, quod hæres ei ſoluat legatum.

116 Contrariam opinionem negatiuam, nempe, quod ex teſtamento minus ſolemni (exceptis legatis pijs) non oriatur obligatio naturalis, quæ pariat ius excipiendi, et quandoque officium iudicis, imò volũtatem non ſolemnem haberi pro nulla, et quod eſt nullum, non parere naturalem obligationem, ſequitur Bal. *in l. 1. in 4. lect. numer. 55. verſicul. vnde ego dico. Cod. de ſacroſanct. eccl.* et ita in effectu ſub varijs declarationibus, et multiplici diſtinctione tenet etiam *in l. poſt diuiſionem in fine numero quinto. & in l. cum quis. numero ſexto. Verſicul. decimo & vltimo Cod. de iur. & fact. ign.* et hanc opin. quod hæres, nec in foro conſcientiæ teneatur ſoluere legata, relicta in teſtamento minus ſolemni, quamuis ſciat, voluntatem defuncti fuiſſe, ut ſoluerentur, minusve eum, qui ſucceſſit ab inteſtato, teneri reſtituere hæreditatem illi, qui in minus ſolemni teſtamento fuit ſcriptus hæres, tenet Sot. *dicta quæſtion. 5. articul. 3. colum. 3. in fine, & colum. 4. ibi, Vbi frater meus liberis. fol. 326.* et ita poſt longam concertationem concludit in effectu Mich. *Sal. ad D. Thom. 2. 2. quæſtio. 5. de dominio, articulo quarto titul. an per contractum, &c. concluſ. vltim. fol. 149.* et eſſe veriorem opinionem ſcribit Couar. *d. capitul. cum eſſes. numer. 5. in fine, Verſic. ego Vero. & ſeqq. de teſtam.* et rurſus hãc eandem contrariam opinionem ſequitur *in cap. peccatum. par. 2. §. 3. numero octauo in fine, verſiculo nono hinc, & numer. 9. de reg. iur. in 6. tom. 1. fol. 613.* hancque Couarruuiæ opinionem, ſi caſus contingeret, facile poſſe ſuſtineri, ſcribit Clar. *recept. ſent. lib. 3. §. teſtamentum, verſiculo ſecundo infertur.* et aperte eam ſequitur quoad hæreditatem, relictam in teſtamento minus ſolemni, dicens, eam neque naturaliter deberi hæredi ſcripto, idem Clar. *d. quæſt. 90. verſic. cæterum*, quod apertius ſcribit poſtea, verſ. ſed quid ſi, dicens, quod hæres ſcriptus in teſtamento minus ſolemni, et poſſidens hereditatem, nulla etiam ſibi moleſtia ab herede, cui debetur ab inteſtato, illata, adhuc non eſt tutus in conſcientia, quia ſibi neque ciuiliter, neque naturaliter debetur, ſed hęc inconſtanter, et formidoloſe ſcribit, et qui hanc ſecuti ſint opinionem, refert etiam Mantic. *d. titul. 14. ſub numero octauo. Verſicul. octauo & vltimo.* pro qua etiam colligit ſeptem argumenta *num. primo, & ſeqq.* et cum hac contraria opinione, quod teſtamentum, ſiue contractus ſit nullus, non ſolum in foro exteriori, ſed etiam in foro interiori, tranſit. Ioan. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 6. tit. de contract. cap. 9. q. 1. Verſ. tota igitur iuncto verſ. præcedenti, ſunt autem. col. 414. & 513.*

Confirmatur hęc contraria opinio, quia et is, qui rem habet ex contractu, qui ipſo iure ſit nullus, tenetur eam reſtituere, vt dixi *ſupra num. 68. illat. 2.* ergo etiam legatarius, qui ex teſtamento nullo legatum conſecutus eſſet, teneretur illud reſtituere etiã in foro conſcientię: ergo multo minus heres tenetur illud ſoluere.

Retenta illatione, quę eſt communis, et vera. 117

Declara primo eam, vt heres tunc dicatur certo ſcire, voluntatem teſtatoris fuiſſe, quod legata ſoluerentur, quando vltra teſtamentum fidei heredis oretenus poſtea commiſiſſet, vt ſolueret legata, vt videtur conſideraſſe Abb. *in d. capit. quia plerique. num. 43.* et multo magis, quando ei commiſiſſet, ut, non obſtante nullitate, qua teſtamentum laboraret, ea ſolueret: ſed ſi hæres ſimpliciter audiuiſſet ab ipſo teſtatore ante conditum teſtamentum, quod volebat facere dicta legata, ego iſto caſu dubitarẽ, quia, faciendo poſtea minus ſolemne teſtamentum, potuiſſet vel mutare uoluntatem, uel illam ſimulaſſe, ſiquidem quãdoque teſtatores ex diuerſis cauſis coguntur ſimulare, et aliud ore exprimere, quam habeant in corde, et proinde poſſet teſtator, ut ſuccederet proximior ab inteſtato, quem corde diligit, condere teſtamentum minus ſolemne, et in eo inſtituere extraneum, qui hæreditatem certo ſperaret, ut ſic illius odium non excitet, uel ut eius beneuolentiam cõſeruet; quare heres, ſi ex iuſtis, ſeu probabilibus cauſis poſſit dubitare de certa defuncti voluntate, vtique in conſcientia non tenetur ſatisfacere teſtamento minus ſolemni.

Declara ſecundo, concordando opiniones cum 118 diſtinctio-

diſtinctione: Aut enim ſupponimus, hæredem eſſe certum de voluntate defuncti aliunde, quam ex teſtamento imperfecto, carente numero ſeptem teſtium: & iſto caſu procedit, & vera eſt illatio, quia in foro conſcientiæ attenditur veritas, & non ſuſpitio, & præſumptio, & in his terminis loquitur illatio, quæ efficaciter confirmatur ex his, quæ ſcripſi *ſupra num. 7. 84. & ſeqq. verſicul. ſubiungo generaliter. & numer.* 88. Aut ſupponimus, hæredem non eſſe certum de voluntate defuncti aliunde, quam ex teſtamento imperfecto: & iſto caſu procedit, & vera eſt opinio contraria, & ſic reiicienda eſt opinio Manticæ, & aliorum, qui non ſupponunt certam ſcientiam in hærede aliunde, quam ex teſtamento imperfecto, & ratio quare ſit vera hæc contraria opinio contra Mantic. & alios eſt, quia, licet in teſtamento ſupponamus numerum trium teſtium, & hic numerus de iure naturali, & diuino ſufficiat regulariter ad probandam veritatem, quia de iure diuino in ore duorum, vel trium ſtat omne verbum, & licet in foro conſcientiæ attendi debeat ius diuinum, ſeu naturale, tamen, his omnibus admiſſis, nego, in teſtamento ſufficere de iure naturalis, ſeu diuino, hunc numerum, quia hoc modo daremus contrarietatem inter ius diuinum, & ius poſitiuum, quod eſt falſum, vt oſtendi *ſupra nu. 42. & ſeq. confirm.* 2. & ſic ruit fundamentum ipſorum, qui dicunt, teſtatoris voluntatem de iure diuino ſeu naturali probari dicto duorum teſtium, quaſi hæc iura diſcordent, & contrarientur, vnde ſublata ueritate teſtamenti, ceſſa omnis difficultas, quia niſi hæredi aliter in ſua conſcientia conſtet de voluntate defuncti, ex teſtamento non conſtat.

119 Ad adducta pro contraria opinione, reſpondeo, quod non oritur obligatio naturalis quoad forum exterius.

Ad confirmationem reſpondeo diſtinguendo, aut nullitas eſt fundata in defectu conſenſus, vt eſt nullitas obligationis pupilli, de qua locutus ſum *ſupr. nu.* 68. & tunc confirmatio procedit: aut nullitas eſt fundata in defectu alterius ſolemnitatis, introductæ ad euitandas fraudes, vt in caſu noſtro, & tunc confirmatio in foro conſcientiæ non procedit, quia veritas præualet præſumptioni.

Subinfero ex eadem illatione, quod legatarius ex teſtamento minus ſolemni poteſt mutuare hæredi ſine vitio vſuræ: hoc pacto adiecto, quod hæres mutuatarius teneatur reſtituere mutuum, & ſoluere eidem legatum, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. titulo de reb. per vſur. acquiſ. quæſt. 1. Verſic. ſequitur ex dictis, & Verſic. ſeqq. col. 5. fol. 297. & quæſt. 4. Verſ. ad rationes. col. 4. in fine, fol.* 388.

120 Extende ſeptimo, vt procedat etiam ſi conſenſus, quo rei dominiũ in te transfertur, ſit reſciſſibilis, ita vt is, qui rem in te tranſtulit, poſſit eadem a te auocare, petita reſtitutione in integrum iure ſpeciali, vel generali, quia nihilominus tu eam rem reſtituere non teneris, nec in foro fori, nec in foro animæ, donec non ſit petita reſtitutio, & ſecuta ſententia, quæ te ad reſtitutionem condemnet, Innoc. *in c. 8. quia plerique, ſub num. 3. verſ. ſed quid dices in eo. Io. And. ſub num. 4. verſ. quid ſi quis tutus. ibi ſed quid dices in eo. Anchar. num. 11. in fine. & 12. q. 5. & Abb. nu. 28. q. 9. de immun. eccleſ.* & licet Innoc. & Ioan. Andr. non uideantur expreſſe locuti in foro animæ, tamen in eo loquuntur, quia in toto illo cap. ſcribunt de reſtitutione in foro conſcientiæ, ut notaui etiam *ſupr. q. 1. ſub num.* 111. & Admonet *ibi Abb. num. 7.* qui propterea *d. nu. 28.* expreſſe loquitur in iſto foro.

Ratio ſecundum Anchar. hic citatum, eſt, quia tu habes iuſtum titulum, & dominium antequam à te auocetur.

Confirmatur hęc extenſio, quia electus, ſi electio non ſit nulla, ſed veniat annullanda, poteſt retinere beneficium ſic quæſitum, & retinendo, non peccat, niſi prohibeatur a iudice ſecundum aliqua, quæ adducit Innoc. *in cap. 28. quod ſicut. ſub nu. 8. ver. & argumentum eſt de elect.* quem refert, & ſequitur Abb. *in d. c. quia plerique. ſub nu. 31. verſ. quoad ſecundum, ibi, & nota,* & quod quamuis in electione non fuerit ſeruata forma, data a canonibus, dummodo interuenerit purus conſenſus intelligentium, electio teneat in foro conſcientiæ, ſequitur Felyn. *in c. 1. fall. 6. nu. 39. de conſtit.* 121

Reſtringe primo hanc extenſionem, ut non procedat, quando tu, qui ex contractu rem habuiſti, vſus es malitia in illo contractu, & ſic malitioſe conſenſum extorſiſti, quia, ſi læſio proceſſerit ex tua malitia, teneris reſtituere in foro conſcientiæ etiam reſtitutione non petita, Innoc. & alij *in locis ſupr. citatis.* Imò poteris condemnari etiam in foro exteriori, per ea, quæ de læſione cum dolo ſcripſi *ſupr. ampl. 10. nu. 7. & ſeq.* 122

Ratio eſt euidens, quia malitia, & dolus fraternizant, ſed contractus, cui dolus cauſam dedit, eſt ipſo iure nullus, vt dixi *d. ampliat. 10. numer. 8.* cum ex dolo excludatur conſenſus, & ſic ſemper inſiſto in fundamento conſenſus, & non conſenſus.

Reſtringe ſecundo, ut non procedat, quando alter contrahentium rem alterius cum læſione habuerit, quia tunc quamuis habuerit ex ſpontaneo, & ſimultaneo contractu, & dominus agere non poſſit ad reſtitutionem, eo quia modica ſit læſio, tamen in foro interiori tenetur emendare illam læſionem, vt declaraui *ſupra nu. 78. ſub illat. 1.* & ratio eſt, quia ceſſat conſenſus in ea parte, in qua adeſt lęſio, licet conſenſus adſit in toto contractu, & ideo, ne teneatur reſtituere in foro animæ, debet habere conſenſum contrahentis, qui fuit læſus. 123

Explica vberius hanc reſtrictionem ex his, quæ copioſe ſcripſi *ſupr. ampl. 10. num. 41. & ſeq.* ne eadem hic repetamus.

Reſtringe tertio, ſeu potius declara materiam eiuſdem extenſionis, adhibendo tres concluſiones; Primo quarum eſt, qui ex ſuo exercitio licito aliquid ultra debitum ſine dolo malo extorſit, exegit, vel recepit ab aliquo, ſeu lucratus eſt, nullam tamen habens iuriſdictionem puniendi, vt puta, quia ſit aduocatus, curſor, medicus, & ſimilis, nõ tenetur illud reſtituere, niſi illud vltra eſſet immoderatum, ad quod reſtituendum iudex ex officio ſuo deberet cogere, prudenter tamen, faciet, etiam in caſu, quo arctari non poteſt ad reſtitutionem, ſi in eleemoſynam illud largiatur, ſed medicus, & aduocatus magis cogendi ſunt, quia ſi infirmus, durante infirmitate, ei quid vendat, quaſi compulſus contra bonam fidem vendiderit, ad reſtituendum medicus coerceri debet, *l. 3. medicus. ff. de var. & extraord. cognit. Gl. in leg. 6. quiſquis in verbo nullum. Cod. de poſtulat.* quare venditio, facta medico ab infirmo pro minori pretio, reſcinditur 124

dimit officio iudicis, Ant. Butr. *in cap. cum cauſa, num. 52. de empt. & vendit. inter Repeten. tomo 4. folio 270.* qua ratione prohibitum eſt etiam aduocato, ne, durante lite, emat a cliente, ſeu aliter cum eo contrahat, quia facile cliens omnia daret propter timorem litis, *d. leg. quiſquis. verſiculo præterea nullum, & ibi Gloſſ.* ſicut enim qui laborat febre, vel alio morbo corporali, eſt infirmus corpore, ita etiam qui litigat, eſt infirmus mente, & proinde etiam ſicut medicus ipſe, dum eſt infirmus, indiget medico, quia ipſe ab æſtu ſitis, ab appetitu nocumentorum, & alijs corporis paſſionibus victus, ſe ipſum non recte curaret, ſic quoque aduocato in cauſa propria, dicimus, quod aduocatum quærat, quia multis agitatus paſſionibus, in ſuo ſalutari deficeret, & ex his ego in ſicum palatia, in quibus aguntur lites, & magna adeſt litigantium multitudo, ſoleo vulgariter appellare, in-

125 firmariam ſanorum. † Secunda concluſio: ſi habens officium cum iuriſdictione, aliquid eo amplius quod ratione iuriſdictionis exigere poterat, exe-

126 git, tenetur illud reſtituere. † Tertia concluſio exercens illicitas negotiationes; vel iniuſte acquirens, ſi conſcientia repulſat, ſeu remordet in eo, quod immoderate eſt exactum, purganda eſt conſcientia, ſi autem conſcientia non remordeat, conſideret, an is, qui ſibi dedit ultra debitum, eſſet ſagax, et diſcretus, ita ut veriſimiliter ſciret, quod donabat, & tunc reſtituere non tenetur, niſi illud ultra eſſet immoderatum, ut dixi in prima concluſione: an vero eſſet ignarus, aut prodigus, vel alias iuuenis parum prudens, & tunc quod ultra debitum habuit, tenetur in foro animæ reſtituere, Innoc. *in d. cap. quia plerique ſub nu. 3. verſic. ſi autem qui poteſtatem. Io. Andr. ſub nu. 4. verſ. quid ſi quis qui poteſtatem. Anch. ſub nu. 12. q. 5. ibi, in alijs exemplis.* & latius Ant. de Butr. *ſub n. 12. caſ. 6.* & copioſius, clarius, & ordinate Abb. *nu. 32. & ſeq. q. 10. de immun. eccl.*

127 Extende octauo, ut procedat non ſolum, ſi res ſit effecta tua ex conſenſu expreſſo illius, qui erat dominus rei, vt hucuſque locuti ſumus, ſed procedat etiam ſi ſit effecta tua ex conſenſu tacito, ſeu interpretatiuo, quia tu iſto caſu non teneris eam reſtituere nec in foro fori, nec in foro poli.

Exemplifica primo, probando hanc extenſionem, quando tu pacifice poſſediſti rem Titij ſpacio triginta, uel quadraginta annorum, ipſo Titio præſente, & non contradicente, ita, quod ex eius diuturna taciturnitate poſſit præſumi, quod voluerit rem illam habere pro derelicta, & tacite conſenſerit, quod efficeretur tua, quia iſto caſu tu eam iuſte retineres in utroque foro, nec Titius poſſet, mutata voluntate, te in ea uexare, quia quod ſemel placuit, amplius diſplicere non poteſt, & hoc acquiſitionis genus, procedens ex iſto tacito domini conſenſu, uocatur in iure præſcriptio, & reputatur iuſta, & licita acquiſitio in utroque iure, ciuili ſcilicet, & canonico, quia, ſuppoſito hoc tacito conſenſu, ceſſaret ſemper mala fides præſcribentis, cum mala fides in præſcribente non oriatur abſolute ex eo, quod poſſidet ſcienter rem alienam, ſed ex eo, quod eam poſſidet ſine conſenſu domini illius rei, ut late patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra num. 62. & ſeq.* & ſic, ceſſante mala fide, ius canonicum non habuiſſet, cur corrigeret ius ciuile in eo, quod admittebat præſcriptionem ſine bona fide, & conſequenter ſuperſtitio etiam redderetur diſceptatio, an tutus exceptione præſcriptionis, ſit tutus in foro animæ, vel potius teneatur facere ſibi conſcientiam, in qua diſceptatione noſtri Doctor. nimis obſcure loquentes de ſcientia rei alienę, ſicque de mala fide, ſuperueniente poſt completam præſcriptionem (quem articulum clare definiuimus *ſupra amplific. 17. num. 26.*) intricatas formarunt diſtinctiones, an, et quando res præſcripta ſit reſtituenda: nam Innoc. *in d. capit. quia plerique ſub numero 3. verſicul. item ſi tutus* dicit, ſe credere, quod ſi præſcriptio eſt odioſa, in qua nullus requiritur titulus, nec bona fides, teneatur reſtituere, et poſtea recenſet, quod quidam alij dicunt, quod dummodo præſcriptio ſit cum bona fide, licet ſit ſine titulo, non tenetur reſtituere, ſecus, inquit, in præſcriptione, quæ non eſt inducta contra naturalem æquitatem, ſed propter bonum, et æquum, quia tunc qui præſcripſit non tenetur reſtituere, et alia ſubdit, quæ refert, et ſequitur Io. Andr. *ibidem, ſub numero 4. verſiculo quid ſi quis tutus,* fuſe, et perplexius Ant. de Butr. *ibidem ſub nu. 9. il 1. verſ. ex his patet,* et breuius Anchar. *num. 10. quæſt. 3.* hanc uidentur firmare diſtinctionem, quod ſi præſcriptio eſt odioſa, quæ procedit cum mala fide, teneatur reſtituere, ſi vero eſt fauorabilis, quæ procedit cum titulo, et bona fide, non teneatur reſtituere, et hanc eſſe communem Canoniſtarum opinionem, teſtantur Ant. de Butr. *vbi ſupra,* et Abb. *infra citatus,* licet Theologi dicant, quod vtroque caſu præſcribens tenetur reſtituere in foro conſcientiæ, ut teſtantur ijdem Ant. de Butr. Anchar. et Abb. quibus Theologis uidetur adhærere Anton. de Butr. *loco ſupra citato,* vbi loquitur, et contra Innoc. et multis adhibitis conſiderationibus; quæ hunc paſſum reddunt confuſum, ſed Abb. *ibidem, numero 25. quæſt. 7.* accurate, et facile relata tota Antonij de Butrio diſtinctione, eaque expreſſe impugnata, in eo, quod etiam de iure canonico facit differentiam inter forum penitentiale, et forum contentioſum, concludit, inquam, Abb. indiſtincte, quod tutus iuris diſpoſitione, quod potuit ex cauſa rem unius dare alteri, ſit tutus in vtroque foro, et ideo non teneatur reſtituere, etiam ſuperueniente ſcientia rei alienæ.

Ratio huius exemplificationis fundatur in duabus regulis. Prima eſt, quod diuturna, et aperta negligentia æquiparatur uoluntati, *Gloſſ. in cap. vltim. in verbo, dum negligentur. 11. quæſt. 3.* et facientis culpam habet, qui, quod poteſt corrigere, negligit emendare, et non caret ſcrupulo conſenſionis occultę, qui manifeſto facinori deſiſtit obuiare, *capit. 3. error. diſt. 85. c. 1. facientis, diſtinct. 86. & c. 55. negligere. 2. quæſtion. 7.* et maxime procedit hæc regula, quando negligens eſt monitus à iure vel ab homine, prout a iure monetur is, contra quem præſcribitur, dum ei præfigitur tempus. † Secunda regula, et participat de hac prima, eſt, quod tacens habetur pro conſentiente ſecundum regulam generalem, quam et citaui *in meo tract. de iudic. cauſ. libr. 2. c. 8. nu. 592. in fin.* hancque regulam in noſtris terminis, dicens, quod tacens, tanto tempore præſumitur conſentire, conſiderauit Ioan. Andr. *in capit. poſſeſſor. nu. 36. verſic. tertia ratio, & ſub nu. 43. verſ. concludo igitur de reg. iur. in 6.* et quod ex tacito conſenſu poſſit oriri præſcriptio, ſcribit Alex. *in leg. 117. filiusfamilias. §. diui. ſub numer. 28. verſiculo tetigit hic. verſus finem, ff. de leg. 1.* quem ſequitur Balb. 128 129

tract.

Digitized by Google

tractat. de præſcript. parte 1. *q.* 5. *princ. nu.* 5. *tom.* 17. *f. l.* 53. dicens, quod interueniente ſcientia eorum, contra quos præſcribitur, videntur tacite conſentire, ſecus ſi ignorent, & addit Bal. *vbi ſupra num.* 6. quod præſcriptio contra ſcientem habet in ſe tacitam renuntiationem, & Ant. de Butr. *in d. cap. quia plerique, nu.* 9. *il* 1. *verſus finem*, dicens, quod non eſt tantus ſtimulus conſcientiæ, quando præſcribitur contra ſcientem, quia tunc uidetur habere illius conſenſu; ſed omiſſis Doctorum ſuffragijs, probatur, quia alienante ſemper ineſt conſenſus, & hoc eſt indubitabile, ſed qui patitur vſucapi, videtur alienare, ideoque alienationis verbum vſucapionem etiam continet, *lege* 28. *alienationis verbum. ff. de verbor. ſignificat.* ergo qui patitur vſucapi, ſeu præſcribi, dicitur conſentire.

Ratio rationis, quare colligatur, & præſumatur hic conſenſus, eſt, quia cum Reipublicæ valde interſit, ne rerum dominia maneant incerta, & litium materia inde augeatur, & ex litibus magnæ inſurgant diſcordiæ, & ex diſcordijs alia grauia conſequantur damna, potuit, & debuit Reſpublica ad his obuiandum, legem ferre de præſcriptionibus, eliciendo conſenſum eius, contra quem præſcribitur.

Contra hanc exemplificationem, cuiſque rationem obijciet aliquis, hæc duo pugnare, & ſimul conuenire non poſſe, nempe, quod quis ingrediatur ſcienter rem alienam, & quod poſſideat eam bona fide, cum is, qui retinet ſcienter rem alienam, non ſolum non poſſit eſſe in bona fide, ſed ſit quoad Deum fur raptor, niſi eam reſtituat, *cap.* 6. *ſi quid.* 14. *q.* 5. *ſi quid inuenisti.* & *non reddidisti, rapuisti, etc.* & ſic is dicatur malæ fidei poſſeſſor, qui habet ſcientiam rei, alienę, ſequitur Balb. *tractat. de præſcript. tertiæ partis princip. part.* 2. *quæſt.* 1. *numero* 1. *verſicul. malæ fidei. tom.* 17. *fol.* 62. Et dicere, quod bona fides poſſet poſtea oriri, & confici per taciturnitatem, & patientiam domini, quem præſcriptor credat habere rem illam pro derelicta, & ſic conſentire, vt illius dominium transeat in occupantem, eſſet vanum dictum: ſiquidem bona fides requiritur omni tempore, capit. vlt. de præſcript. maxime autem ab initio, ut ſequitur Balb. *d.* 2. *part.* 3. *par. princip. quæſt.* 7. *num.* 1. & 2. & 3. *p.* 6. *princip. quæſt.* 2. *princip. numero* 1. *fol.* 64. & 106. præterea hæc credulitas non poteſt eſſe, niſi ſimulata, cum res ſuas, præſertim non parui ualoris, nemo ſanæ mentis uelit habere pro derelictis, quare interrogarem hunc, qui rem ex iſto tacito conſenſu vult præſcripſiſſe, an ipſe, ſi fuiſſet ſua, voluiſſet eam habere pro derelicta.

Huic obiectioni reſpondeo, quod ante conditam præſcriptionis legem obiectio iſta vrgeret, ſed poſt notam præſcriptionis legem nō vrget, quia cum lex declaret, tacentem, & negligentem tanto tempore, præſumi conſentire, poteſt præſcribens bona fide credere, quod tacens toto illo tempore, conſentiat, quia ſicut bona fide poteſt quis credere illi, qui ſponte verbis expreſſis conſentiret, & geſtis annueret, quamuis in corde ſuo aliter ſentiret, ita etiam poteſt credere, quod conſentiat ille, cui a lege eſt declaratum, quod niſi infra tantum tempus contradixerit, intelligatur conſenſiſſe.

131 Nec dicatur, quod præſumptus conſenſus non appellantis infra tempus à ſententia non excuſat eum, qui illius ſententiæ uigore rem alienam ſcienter haberet, iuxta ea, quæ ſcribunt Medin. *in ſuis tractat. tom.* 2. *tit. de reb. reſtit. q.* 3. *cauſ.* 7. *verſ. e coroll. rie ſequitur. fol.* 45. & *Mich. Sal. ad D. Thom.* 2. 2. *q.* 60. *art.* 5. *tit. an per ſententia iniuſta, & c. concluſ.* 1. & 2. & *ſeqq. fol.* 83. & 84. quod etiam uidetur, aperte ſentire Fel. *in c.* 1. *fall.* 6. *ſub nu.* 40. *de conſtit.*

Quia reſpondeo, diuerſam eſſe rationem; nam non appellans iam expreſſe diſſentit in tota lite, & ſic ſic manifeſte apparet de non conſenſu, & appellationis omiſſio non tollit illum diſſenſum, ſed ſolum inducit præſumptionem iuris, & de iure pro iuſtitia ſententiæ, quamuis ſupponeremus diſſenſum: ſecus ergo ſi omittens appellare conſentiret in ſententia, Medin. *in loco ſupra proxime citato*: & quod lex præſumat pro ſententia, non ſuſpenſa per appellationem, ſcribit Felyn. *in loco ſupr. proxime citato*, at in præſcriptione ſupponimus, nunquam conſtare, ſeu conſtitiſſe de diſſenſu.

Quo alio conſenſu poſſit hæc exemplificatio defendi, vide *infr. nu.* 138. *extenſ.* 9.

Retenta hac ratione. Infero primo ex ea, quod 132 decipiuntur Anton. de Butr. *in c.* 8. *quia plerique, nu.* 9. *il* 1. *verſ. ex his, de imm. eccl.* & alij Doct. dum rationem hanc quam aſſignauimus nos, non conſiderantes, communiter dicunt, præſcriptionem eſſe in odium negligentis, & in pœnam negligentiæ inductam, & ne rerum dominia maneant incerta, & moueor contra eos ex pluribus: Primo, quia pœna non debet eſſe grauior delicto, ſed priuatio rei, præſertim magni ualoris eſt pena grauis, & negligentia rei ſuę eſt culpa leuis, vt aduertit etiam Mic. Sal. *ad D. Thom.* 2. 2. *q.* 5. *de domino, artic.* 7. *verſicul. quinto, & vltimo, folio* 172. Secundo, quia ſi præſcriptio eſſet inducta ex negligentia non liberaret eum a mala fide, ſecus ſi ſit inducta ex tacito conſenſu, vt deduxi etiam *infra nu.* 135. Tertio quia negligentia ſola ex ſe non eſt ira apta ad dominij tranſlationem, prout eſt aptus conſenſus, ſiue expreſſus, ſiue tacitus, ergo materia immediata, ex qua conficitur præſcriptio, non eſt negligentia, ſed erit conſenſus, qui proficiſcitur ab ipſa negligentia: & ſic ratio, fundata in negligentia, vti infirma debet cedere rationi, fundatæ in conſenſu, quæ eſt firma.

Infero ſecundo, declarando exemplificationē, 133 quod eſt vera, quando negligentia eſt omni ſui parte abſoluta, ita ut ex ea uerisimiliter colligi poſſit tacitus conſenſu, ſecus autem ſi negligentia ſit in aliqua ſui parte vulnerata, et non abſoluta; ut puta, quia præſcribens, poſſeſſionem ab initio uiolenter inuaſerit, aut is, contra quem præſcribit, ſit infans, furioſus, mentecaptus, ignorans, & ſimilis, in quibus deficit conſenſus, item ſi ſit infirmus, aut ſeruus apud hoſtes, vel aliter impeditus, ita vt excludatur negligentia, et conſequenter conſenſus, vnde dicimus, quod non ualenti agere non currit præſcriptio.

Subinfero, longius tempus requiri ad præſcriben- 134 dum contra abſentem, quam contra præſentem, quia maior eſt negligentia præſentis, quam abſentis et ſic facilius poteſt præſumi conſenſus in præſente, quam in abſente.

Infero tertio, eandem exemplificationem, eiuſ- 135 que rationem fore valde vtiles, ſi pro ueris ſuſtineri poſſent, quia, dato conſenſu pro fundamento præſcri-

ſcriptionis, ceſſaret diuerſitas inter forum, & forum; ſuperflua redderetur Doctorum diſceptatio de iuſto titulo, & bona fide, & de ſuperueniente ſcientia rei alienæ poſt completam præſcriptionem, de quo articulo ſcripſi *ſupra ampl. 17. ſub numero 26.* & demum conciliarentur ius canonicum, & ius ciuile ſed dato, quod preſcriptionis fundamentum ſit negligentia, omnia iſta magna cum diſenſione inſurgunt.

Infero quarto, quod ſublata ratione taciti conſenſus, ex quo poſſit oriri bona fides præſcribentis ut explicaui *ſupra ſub numero 127. & 128.* &, retenta communi Doctorum ratione, de qua *ſupra numero 132.* is, qui propria teneretur obligatione ſoluere, uel quid aliud facere, nulla temporis præſcriptione poſſet ſe tueri, quia propria obligatio habet ſemper in ſe ſcientiam, & ſcientiam malam fidem, & mala fides inficit præſcriptionem de iure canonico, *capite 2. poſſeſſor de reg. iur. in 6. et capit. vlt. de præſcript.* & quod ſcientia ſola impediat præſcriptionem, ſcribit Ciputaq. *d. deciſio. 124. ſeu 1. in mala numero 5. part. 2.* & conſequenter qui per inſtrumentum, uel apocham, aut aliter ſe obligaſſet ad ſoluendum, non poſſet, repugnantibus mala fide, et iuſti tituli defectu preſcribere, et ſublata præſcriptione, litium materia nõ amputaretur, quod ij, qui Vrbis ſtat. *libro 1. cap. 158.* condiderunt aduertentes, ſapienter præſumptionis remedium induxerunt, ſtatuentes, ut fluxo ſexdecim, ſeu decem annorum tempore, cum creditoris taciturnitate, præſumatur ſolutio, ſeu ſatisfacio, quod ſtatutum nititur concluſioni, quod ex temporis diuturnitate debitum non petitum preſumatur ſolutum, ut tenent ij, quos citat Rota *diuerſ. deciſ. 788. dubitaui ſub numer. 1. & 2. p. 1.* hocque ſtatutum ſapienter imitati uidentur Genuenſes in eorum ſtatut. *capitulo 5. S. qui per annos quinque, libro 6.* ſtatuentes, ut ſi locator per quinquennium penſionem locationis non petierit, et conductor iurauerit, ſe ſoluiſse, et preſumptio non extet in contrarium, ſolutio dicatur probata, quorum ſtatutorum diſpoſitio comprobatur, quia in fortioribus terminis, ſciens ſe debitorem, poteſt præſcribere liberationem contra creditoris actionem præſcriptione ſtatutaria, dummodo ſtatutum præſumat contractum ſimulatum ex lapſu certi temporis cum ſilentio creditoris, ut refert Felyn. *in cap. vlt. quoniam, numero quinto. in 4. declar. de præſcript.* et licet ipſe poſtea *ſub num. 7. limit. 3.* teneat, quod ſtatutum non poſſit inducere præſcriptionem cum mala fide, etiam præſumendo ſimulationem, tamen nos hoc admittimus, ſed ſtatut. Vrbis, de quo loquor, non inducit, nec intendit inducere preſcriptionem cum mala fide, ſed inducit ex iuſta veriſimilitudine præſumptionem in foro fori, remanente idcirco iudicio ſuper veritate in foro conſcientię, vt dixi *ſupra ſub num. 87.*

Ratio, quare ſtatutum poſſit inducere præſumptionem ſolutionis, & non præſcriptionem, eſt, quia lex, quæ in occultis ſtatuit id, quod ex veroſimili præſumitur, iuſte agit, quia, cum pro bono publico lites terminandæ ſint, & veritas non appareat, neceſſario ad uериſimilia recurrendum eſt, *cap. 2. afferte de præſump.* hæcque lex, quia præſumit, non tollit ius parti, ſi veritatem in contrarium oſtendat, & dato, quod omnino tolleret in foro fori, tamen non tollit in foro conſcientię, per ea, quæ dixi *ſupra ſub num. 83.* *& ſeqq.* & preſertim numer. 88. & illud certiſſimum eſt, quod lex humana poteſt ſe fundare in præſumtionibus, etiam, quod fallatur, vt ſcripſi *ſupra quæſt. 1. numero 529.* quia non ſe fundat in præſumptionibus, niſi ex iuſta, & neceſſaria cauſa, videlicet, aut quia veritas non appareat: aut quia præſumendo, obuiet fraudibus, & occaſioni delinquendi, at lex, quæ præſumptionem cum mala fide induceret, nutriret peccatum, & partis ius omnino perimeret, ideoque iniuſte ageret, Balb. *tract. de preſcript. in 2. part. tertiæ part. princip. quæſt. 14. num. 1. & ſeqq. tomo 7. fol. 68.* quia præſcriptionis lex hanc deberet habere naturam, vt præſcribentem tueretur etiam in foro conſcientiæ, ut ſecutus ſum *ſupr. ampliat. 17. ſub nu. 26.* cum feratus non ſuper re præſumpta, ſed ſuper re certa, in qua propterea debet ſtatuere, quod peccatum non continet.

Sed quando mala fides non conſideretur in præſcriptione, vide *infra S. 7. gl. 7. nu. 2. & 3.*

Nota primo obiter circa prædicta ſtatuta Vrbis, quod rubrica de præſcriptione, videtur inepte poſita, cum aliud ſit præſcriptio, aliud preſumptio, & difficilius inducatur præſcriptio, quam preſumptio, de qua in dicto ſtatuto.

Nota ſecundo, quod prædictum Vrbis ſtatutum a prædicta preſumptione ſolutionis excludit quædam debitorum genera, inter quæ eſt debitum ſortis cenſuum, quia ſors cenſus non præſumitur ſoluta, & ratio in ea eſt euidens, quia creditor non poteſt illam exigere, cum quoad ſe cenſus ſit perpetuus, ſicque non poteſt dici, quod taceat is, qui caret ore, & lingua, & conſequenter deficit in eo fundamentum præſumptionis, & in quibus caſibus præſcriptio ſtatutaria non habeat locum, vide Balb. *tract. de præſcr. in 2. p. 3. par. princ. q. 14. nu. 10. tomo 17. fol. 69. Io. Bapt. Bou. de ſtat. Vrb. præſcript. gl. 19. tomo 17. fol. 184. & Rot. diuerſ. deciſ. 727. Camillus, nu. 5. p. 1. & deciſ. 298. agebat nu. 4. & 5. in Rom. cenſus de Caſarellis, mercurij 9. Decembris 1587. in impreſſis Lugduni 1612.*

Nota tertio, quod etſi preſumptio, quantumuis iuridica, & rationabilis ſit, debeat a parte allegari, alias iudex ex officio in ea fundamentum facere non debeat, Magon. *in Lucenſ. deciſ. 27. n. 18. & ſeq. & Menoc. trac. de præſumpt. libr. 1. q. 8. nu. 36.* et late *q. 48. cum ſeqq.* vbi late diſtinguendo, declarat, an, et in qua præſumptione hoc ſit uerum.

Tamen ſecus eſt in præſumptione, quæ excludat actorem, et conſtet de ea ex actis, quia ſicut iudex poteſt ex officio repellere eum, cui obſtat præſcriptio, apparens ex actis, vt ſequitur Balb. *tract. de præſcript. part. 1. q. 8. num. 1. & ſeqq. tomo 17. fol. 54.* ita videtur dicendum, quod poſſit repellere eum, cui obſtat præſumptio, inducta ad hunc effectum a ſtatuto.

Nota quarto, quod prædictum ſtatutum Vrbis non habet locum in contractu iurato, quare obligatus ſoluere, ex contractu iurato, tenetur ſoluere, etiam quod lapſi ſint ſexdecim anni, & creditor nunquam petierit ſolutionem, Rot. *diuerſ. deciſ. 199. ſtatutum, numer. 1. & ſeqq. in Rom. penſionis domus. 16. Ianuarij 1598. coram Illuſtriſſ. Card. Lancelloto, in impreſſis Lugduni, anno 1612.*

Ratio huius notabilis eſt, quia debitum iuratum non tollitur præſcriptione ſtatutaria, quamuis ſtatutum præſumat poſt tempus fraudem, ſiue contra-

ctum ſimulatum, tum quia iuramentum habet uim litis conteſtationis,quę perpetuat actionem ad 40. annos, Felin. *in cap. vlt. quoniam. numer. 7. limit. 2. de præſcript. Balb. tract. de præſcript. in 2. part. tertiæ par. princip. q. 14. num. 11. verſ. & eund. limitat. tom. 17. fol. 69. Rot. d. deciſ. 199. numer. 3.* & latius, & de opinione communi Gabr. in concl. *ibi lib. 6. tit. de ſtat. concl. 11. numer. 1. & ſeqq.* & quod iuramentum habeat uim litis conteſtationis,quæ perpetuat actionem ad 40. annos, probatur *ex l. 9. nam poſtea. §. ſi is qui. & ibi Bar. ff. de iureiur.* tum quia ſtatutum, vel aliæ dispoſitio,ſimpliciter loquens, nunquam trahitur ad actum iuratum, niſi de iuramento faciat expreſſam mentionem, *Bal. d. q. 14. n. 12. eod. fol. 69. Gabr. d. concl. 11. num. 4. verſ. ſed contrarium Rot. d. deciſ. 199. nu. 2.*

Contra iſtud notabile tenuerat prius Rota vt teſtatur Mohed. *deciſ. 5. alias 277. in ead. de præſcr.* dicens, quod prædictum ſtatutum habet locum etiam in inſtrumento iurato, quia illud ſtatutum tollebat probationem inſtrumenti,et proinde non conſtabat de debito,neque de iuramento.

In hac contrarietate Io. Bapt. Bon. *tract. de ſtat. vrb. præſcript. gloſſ. 19. ampl. 30. num. 125. & ſeq. vſque ad num. 135. excluſiue. & gl. 29. num. 1. in fine. & ſeqq. tomo 17. fol. 187. & 199.* varias recenſet opiniones, & diſtinctiones, ſed inconſtanter,& ſine certa reſolutione: At Rota *d. deciſione 199. numer. 4. & ſeqq.* concordat diſtinguendo, ut opinio, quam ipſa tenet, procedat, quando ſtatutum non admittit fidem inſtrumento: opinio vero contraria,quando ſtatutum admittit fidem.

Verum,ſit Rotæ pace dictum,& ſalua ſemper eius prudentiori ſententiam, hæc diſtinctio non uidetur omnino ſatisfacere, quia ratio, quare ſtatutum adimat fidem,eſt,quia creditor non petit debitum infra illud tempus, ſed Rota dicit,quod iuramentum habet uim litis conteſtationis, quæ per neceſſe includit interpellationem,& petitionem, ergo vbi adeſt iuramentum,ceſſat ratio ſtatuti,et conſequenter ceſſat ſtatutum.

Et eo minus videtur *d. deciſ. 199.* ſatisfacere,quia facit differentiam inter ſtatutum, præſumens ſolutionem,& ſtatutum,adimens fidem inſtrumento,vt primum ſtatutum non habeat locum in contractu iurato, & ſecundum habeat locum, & tamen hæc differentia non uidetur admittenda,cum iuramentū neque vtriuſque ſtatuti rationem eneruet, vtroque enim caſu virtute iuramenti adeſt petitio creditoris, & conſequenter vtroque caſu ceſſat ſilentium creditoris, & ſic non ceſſat inſtrumentum,neq. iuramentum.

Quare, retenta Rotæ diſtinctione, ſequerentur, quod ſtatutum *d. c. 150.* præſumens ſolutionem ex lapſu 16. annorum, haberet locum etiam in contractu iurato,quia ſtatutum adimit fidem ſcripturæ cætera vero ſtatuta præſumentia ſolutionem ex lapſu decem annorum,non haberent locum, quia non adimunt fidem.

Ego concluderem, prædictam differentiam non eſſe admittendam,per ea quæ dixi,& propterea concluderem indiſtincte, ſtatutum, ſiue adimat fidem, ſiue non adimat fidem, non habere locum in contractu iurato,per ea, quæ dixi *ſupra verſ. ratio*, quam tamen concluſionem limitarem non procedere, quando ſtatutum expreſſe requireret interpellationem iudicialem,vel extraiudicialem, prout requirit prædictum ſtatutum Vrbis, quia interpellatio debet intelligi in proprio ſignificatu.

Firmata hac noſtra concluſione,remanet ut diluamus duo,quæ concluſioni, & in primæ opinioni uidentur obſtare.

Non obſtat ergo primum, quod iuramentum ſequatur naturam actus, ſuper quo interponitur, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. libr. 2. cap. 2. numero 141. 423. & 424.* & conſequenter actus, qui de ſui natura eſt præſcriptibilis, ſit præſcriptibilis, etiam ſi ſit iuratus, vt videtur ſequi Bal. *tract. de præſcript. in 3. part. quinta part. princip. quæſtio. 3. numero 1. & 2. tomo 17. fol. 96.*

Quia reſpondeo, quod ſequitur naturam contractus, quoad conſenſum, ita, vt deficiente conſenſu in contractu deficiat etiam iuramentum, ſecus quoad efficaciorem obligationem,vt declarant Franch. Zoan. *tract. de empt. & vendit. ſub num. 40. tomo 6. parte 1. folio 70.* & alij quos ſecutus ſum *dict. capitul. 2. numero 424.*

Non obſtat ſecundum, nempe, quod poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribat, *cap. 2. poſſeſſor. de reg. iur. in 6. & c. vlt. de præſcript.* & litis conteſtatio faciat, poſſeſſorem eſſe malæ fide, *Rota deciſ. 4. alias 24. fuit dubitatum in nou. & Caputaq. deciſ. 27. ſiu 1. fructuum, num. 5 & 6. parte 2.* & tamen nec iuramentum, quod habeat vim litis conteſtationis, nec ipſa litis conteſtatio perpetuant actionem vltra 40. annos, vt dixi *ſupra verſ. ratio huius.*

Quoniam reſpondeo, diſtinguendo duplicem malam fidem: Prima mala fides eſt illa, quæ cauſatur a ſola litis conteſtatione, & dico, quod iſta operatur duo. Primo vt poſſeſſor teneatur reſtituere fructus, quos percipit poſt conteſtationem litis, ut loquuntur Rota & Caputaq. *in locis ſupra citatis*, quare bonæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere fructus, extantes tempore litis conteſtatę, & poſt conteſtationem litis, vniuerſos *leg. 22. certum, C. de rei vendic. & ibi Gl. ſſ. in cap. grauis. in verbo fructus. de reſtit. ſpol.* Secundo operatur perpetuationem actionis vſque ad 40. annos, vt dixi. Secunda mala fides eſt illa, quę cauſatur a certa ſcientia rei alienæ,& iſta operatur non ſolum, quod poſſeſſor teneatur indiſtincte ad reſtitutionem fructuum, & actio perpetuetur ad 42. annos, ſed operatur vlterius de iure canonico, quod poſſeſſor nunquam præſcribat, & ſic actioni nunquam præſcribatur,& ratio differentiæ eſt, quia poteſt quis conteſtari litem, & eam proſequi bona fide, credendo ſe iuſte poſſidere, & ſic poteſt præſcribere, licet non minori ſpacio, quam 40. annis, vt dixi ſupra; ſed qui certo ſcit rem eſſe alienam, nunquam poteſt præſcribere, quia ſemper eſt in mala fide ſecundum communem Doctorum opinionem, vt ſupra *numero 132. & 135. & ſub eodem numer. verſ. infero quarto.*

Nota vltimo, quod illa concluſio, de qua *ſupr. verſ. infero quarto* (quod ex ſola temporis diuturnitate præſumatur ſolutio) non eſt vera de iure communi; quia ſi eſſet vera, fruſtra lex induceret præſcriptionem, *Rot. diuerſ. deciſ. 788. dubitaui. nu. 12. & 13. inno. nu. 1. & 2. par. 1.* & ideo eſt vera ſolum ex diſpoſitione ſtaturorum.

Extende hoc notandum, vt de iure communi habeat locum etiam in fructibus, ſeu intereſſe dotis

non

Digitized by Google

non ſolutę, quid ex diuturnitate temporis non preſumuntur ſoluti, idest, donati, ſeu remiſſi, Corn. *conſil. vlt. quod eſt 250. numer. 13. & 14. libr. 2. Iaſ. & aly in l. quæ dotis. ſub num. 19. ff. ſolut. matr. Alc. tract. de præſump. præſumpt. 32. ſub num. 6. verſ. contrarium, tomo 4. fol. 314.* & maxime, ſi fructus, conſtante matrimonio, fuerint petiti, & ſuper eis conteſtata lis, & lata ſententia pro ſolutione, quia iſto caſu ceſſat præſumptio, quamuis poſtea maritus longo tempore taceat ad illos conſequendos.

Nec obſtat text. *in l. 17. cum quidam. §. diuus. ff. de vſur. & in l. 55. vir. Vſuras. ff. de donat. inter Vir. & vxor.*

Quia reſpondetur, quod illa iura loquuntur in vſuris dotis, quę ſunt odioſe, quę ve deberentur officio iudicis, & quando non fuerunt petitæ, conſtante matrimonio, ſeu debitor probat, quod creditor ideo non petebat, quia aliquam ſperabat gratiam ab ipſo debitore, vt reſpondent Doctor. *ſupra citati*; At fructus dotis non ſunt vſurę, ideoque nec odioſi, & debentur iure actionis ex ſtatuto, & ita paſſim ſeruatur.

Sed de iure municipali Vrbis ſeruanda eſſet diſpoſitio ſtatutorum *d. lib. 1. c. 158.*

Extende nunc, quod ſupra verſ. infero quarto dixi de mala fide, inficiente præſcriptionem, vt maxime procedat in foro interiori, nam licet debens aliquid in genere actione perſonali, ſuum ſit quod debet, vel nullius, neque poſſideatur ab aliquo, antequam ſoluat, & ideo poſſit illud de iuris ſubtilitate, & ex legali diſpoſitione præſcribere, non obſtante mala fide, tamen ſecus eſt de ęquitate conſcientiali, quia debitor tenetur agnoſcere bonam fidem, & præſcriptio ſcientis ſe teneri, non tollit obligationem naturalem, Bal. *conſ. 319. quæritur an ſciens, num. 1. libr. 1.*

Et hęc de prima exemplificatione, poſita *ſupra ſub nu. 127.*

136 Exemplica ſecundo, in hæreditate, quæ ab inteſtato defertur proximioribus defuncti, ex diſpoſitione legis, ut patet *ex Varijs tit. in ff. C. & inſtit.* preſertim *tit. de hæred. quæ ab inteſt. defer.* ut dixi etiam *in meo tract.*
137 *de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 9. num. 1682. in fine*, quia lex ſequitur uoluntatem defuncti, *leg. 19. ff. de condit. & demonſ. &* & late Mant. *de coniect. vlt. volunt. lib. 3. tit. 7. nu. 1. & ſeq.* & eius uoluntatem hanc eſſe interpretantur, quia naturale eſt, ut diligamus proximos, incipiendo a nobis ipſis ſecundum charitatem ordinatam, ut dixi *d. c. 9. ſub nu. 1688. verſ. finem*, & ex charitate ordinata colligi defuncti uoluntatem, ſcribit etiam Mantic. *d. tract. de coniect. vlt. volunt. lib. 6. tit. 11. ſub num. 2. & nu. 5.* et probatur *ex l. 30. cum acutiſſimi, in fine, C. de fideicomm.* et ſic proximioribus uenientibus ab inteſtato acquiritur hæreditas defuncti ad eius interpretatiuo, et præſumpto conſenſu.

138 Extende nono, ut habeat locum in conſenſu uirtuali, quo ſubditi per legem Principis uirtualiter, et efficaciter colligantur, lex enim eſt contractus inter ſubditos, et Principem, qui tanquam omnium pater, et legitimus adminiſtrator, legem inter ſubditos quaſi contractum conſtituit, et ſubditi in eo cōtractu, id eſt, lege effectualiter conſentiunt, ex quo enim populus ſuam authoritatem, et iuriſdictionem Regibus, et Principibus conceſſit, conſenſum ſuum legibus, iuſtis a Principe condendis, prębuit, ac proinde ſi lex ob iuſtā cauſam aliquem re ſua priuat, et alteri eandem confert, in hoc ipſo totus populus conſentit, ſicut et conſentire debet, in quo populi conſenſu includitur conſenſus ipſius domini particularis, ac proinde in caſu nulla illi iniuria fit, ſi per legem eiuſmodi dominio rei ſuæ priuetur, Medin. *in ſuis tractat. tom. 2. tit. de rebus reſtit. quæſt. 1. verſiculo confirmatur. colum. 14. & verſic. ſi contra. col. 15. fol. 8. & 9.*

Exemplifica primo hanc extenſionem in confiſcatione bonorum, ſeu alia pęna pecuniaria, impoſita per legem Principis, quia, cum lex ſit cōtractus inter Principem, et ſubditos, vt dixi, ſubditus, qui contrauenit legi, dicitur contrauenire proprio contractui, et, controueniendo incurrit pœnam de eorum conſenſu appoſitam, et conſequēter cum fiſcus, uel pars apprehendit bona, ſeu pecunias contrauenientis, id eſt, delinquentis, ea retinet tuta conſcientia, quia ea habet ex contractu, et conſenſu.

Nec dicatur, quod delinquens ſoluit illam pęnam coactus, et non ſponte, quia reſpondeo, inſpici obligationem, quæ fuit ſpontanea, nā quando Princeps facit legem iuſtam, proſpiciendo publicę utilitati, et ideo ſubditi illam legem recipiunt, dicuntur ſponte in ea conſentire, quod autem poſtea coacti ſoluant hoc non conſideratur, quia et multi ſponte ſe obligant, et tamen obligationi inuiti per ſententias, et mandata executiua coguntur parere.

Declara notabiliter limitando hanc exēplificationem, ut quamuis lex pęnalis obliget in conſcientia, ut ſecutus ſum *ſupr. ſub nu. 53.* & lex ſit contractus inter Principem, et ſubditos, ut dixi *ſup. n. 138.* et ideo obligatus ex lege, dicatur obligatus, ex contractu, et ex proprio conſenſu, et qui eſt obligatus ex contractu, et conſenſu, teneatur in foro interiori adimplere contractum, ſeu promiſſum, per ea, quæ ſecutus ſum *ſupr. nu. 95. & 114. extenſ. 2. & 6.* 139

Tamen, qui delinquendo, incurrit pęnam, ſeu confiſcationem bonorum, nō tenetur in foro conſcientiæ illam ſoluere, ſed ſatis eſt, quod ſacerdos imponat pęnitentiam pro delicto, quia pœna imponitur per iudicem in foro contentioſo, *Gloſſ. in cap. 11. fraternitas in Verbo, cum augmento in ſi. 12. q. 2. Gemin. in c. 35. §. fin. ſub nu. 2. verſ. nota bene. de elect. in 6. Alex. in l. ſi pænæ, ſub nu. 3. verſ. extra gl. ff. de condict. indeb. Fel. in c. 1. fall. 6. caſu 3. ſub numer. 41. de conſtitut. Medin. & Mic. Sal. infra citati.*

Reſtringe primo hanc ſecundam partem huius declarationis, ut non procedat, quando lex imponeret pœnam ipſo facto, quia tunc condemnatus teneretur eam ſoluere etiam ante ſententiam, ſeu declarationem iudicis, ut late, reſpondendo contrarijs firmat Felyn. *in d. c. 1. fallent. 6. limit. 1. num. 43. in fin. 44. & 45.*

Contrarium tenet Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 3. tit. an lex pænalis &c. concl. 3. per totam. folio 244.* et reſtanbo de communi opin. pulchre Simanc. *de cath. inſtit. tit. 9. num. 212. & ſeq.* et ſpeciatim *nu. 251. tom. 11. p. a. fol. 132.*

Reſtringe ſecundo, ut non procedat, quando delinquens eſt condemnatus per ſententiam iudicis ad illam pęnam, quia ex tunc illam tuta conſcientia retinere non poteſt, ſed ſolum poteſt retinere, donec ſit a iudice condemnatus per ſententiam, Felin. *in d. cap. 1. fallen. 6. limit. 2. num. 46. de conſtit. & Mich. Sal. vbi ſup.* et ex communi opin. ſequitur Medin. *in ſuis tract.*

tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 37. col. 2. in fi. verſ. 6. eſto. & col. 8. in fin. verſ. ad ſextam. fol. 256. & 259.

Reſtringe tertio, vt non procedat, quando pena non diſcedit a lege, ſed ex partium conuentione, quia tunc pars ex arbitrio magis libero, & ſpõtaneo ſe obligat, & ideo tenetur ſoluere in foro conſcientiæ, eſt enim perinde ac ſi condemnatio interueniſſet, poſtquam pacto quis ſe alteri obligauit, Fel. *in d. c. 1. lim. 3. ſub nu. 46.*

Reſtringe quarto, niſi pena legalis, applicanda parti, eſſet ſubrogata loco ineſtimabilis, intereſſe, et impoſſibilis reſtitutionis, puta pro membro truncato, vel debilitato, Felyn. *d. cap. 2. ſub numer. 46. limit. 3. de conſtit.*

Sed ſuperflue Fel. colligit hanc reſtrictionem, cũ ſatis contineatur *in ſeqq.*

Reſtringe quinto, ut non procedat quando lex iniungit delinquenti, ut ſatisfaciat leſo de damno ſecuto propter eius delictum, quia iſta ſatisfactio quoad leſum, qui eam recipit, non eſt pena, licet ſit pœna quoad ſoluentem, qui eam tenetur ſoluere etiam in foro pœnitentiali, Gemin. *in c. 35. commiſſa. §. fin. ſub nu. 2. verſ. nota bene de elect. in 6.* quem, uti pulchre declarantem, ſequitur Fel. *in d. c. 1. fall. 6. limit. 5. nu. 46. verſ. finem, de conſtit.*

140 Exemplifica ſecundo, quando Princeps, ne rerum dominia maneant incerta, facit legem, ut res præſcribitur tanto tempore contra negligentem, ut dicebã *ſupr. nu. 127. & ſeq.* quia iſto caſu præſcribens uidetur præſcribere ex contractu facto à Principe inter ſubditos per legem, & ſic negligens dicitur conſentire ut præſcribatur.

141 Declara primo, temperando eandem extenſionem, ut procedat ſolum, quando lex eſt iuſta, ſecus ſi eſſet iniuſta, quia tunc non eſſet lex, & conſequenter ceſſaret fundamentum, per ea, quæ dixi *ſup. nu. 16. & 51.* & diceretur iniuſta, uerbi gratia, quando eſſet nutritiuá peccati, & ideo ſi in ſecundæ exemplificationis, de qua *hic num. præced.* ſupponeremus malam fidem præſcribentis, illa lex forſan eſſe nutritiua peccati, & ideo iniuſta, quod tamen non firmo, quiá quando, lex poſitiua permittit, ſeu tolerat minus malum, ut obuiet maiori, quod alias neceſſario ſequeretur, dicitur adhuc iuſta, & ſeruari debet in foro fori, qua rátione lex poſitiuá permitti contrahentibus, ut poſſint ſe decipere inſt. dimidium, ut ſecutus ſum *ſup. ampl. 10. nu. 1. & 3.*

142 Declara ſecundo, ut procedát, quando lex innititur ueritati, ſecus ſi innitatur præſumptioni, quæ in aliquo caſu particulari eſſet erronea, ſicq. præſumeret unum, & in ueritate eſſet cõtrarium, quare, ſi lex diſponat, ut abſolutus per rem iudicatã, ulterius non ſit obligatus, & tamen in rei ueritate, quã actor non potuit probare, ſit obligatus, procedit lex iſta in foro fori, in quo nõ apparet de errore, præſumptionis, ſecus in foro poli, in quo cõſtet de errore, quia in iſto foro ceſſat conſenſus, & contractus legis, lex enimque mandat abſolutum per rem iudicatam non eſſe amplius obligatum, præſumit abſolutionis ſententiã eſſe iuſtam, quia re uera abſolutus non ſit debitor, quod ſi conſtaret eſſe obligatum, utique non mandaſſet abſolutionem, quia lex iniuſta, et ſic non eſſet lex, & conſequenter lex iſto caſu non conſentit, & ſic ceſſat contractus.

AMPLIATIO XX.

SVMMARIA.

Cambio etiam nulliter, ſicque vſurari è contracto, campſor non perdit pecunias datas cambio, nec excluditur a conſecutione intereſſe, nu. 1. & ſeq. et nu. 26. Reiectis motiuis, de quibus nu. 22. & ſeq.

Reſtringitur primo hæc ampliatio, diſtinguendo duos caſus, et quatuor ſpecies contractuum, nu. 28. & ſeq.

Reſtringitur ſecundo, Vt intereſſe cambiorum ſit indebitum, Vbi cambia non exercerentur, nu. 35.

Procurator ad accipiendum mutuas pecunias, poteſt accipere cambio nu. 36.

Locupletatio vnius cum alterius iactura eſt contra naturam, ſub nu. 1. verſ. ratio.

Cambij intereſſe, probatis requiſitis, debetur etiam nulla cambij forma ſeruata, nu. 3.

Mutuum in verbis, & in re ſocietas, dicitur ſocietas, nu. 4.

Mutuum poteſt in parte valere, & in parte non, nu. 6.

Pactum Vſurarium vitiatur, & non Vitiat mutuum, n. 7.

Cenſus contractus, in quo venditor promittit in retrouenditione dare aliquid amplius, non Vitiat, ſed Vitiatur illa promiſſio, n. 9. Vitiatur etiam, & non Vitiat pactum, quo venditor cogitur indirecte ad redimendum cenſum, nu. 10. Vitiatur etiam, & non vitiat pactum de ſoluendo anticipate, nu. 11. Vitiatur ſimiliter, & non vitiat impoſitio generalis cenſus ſuper omnibus bonis, quando eſt impoſitus etiam ſuper certa re, nu. 12.

Proteſtatio contrahentium cauſum, quod inſtrumentum cenſus intelligatur celebratum iuxta forma conſtitutionis Pij V. &c. & coadiuuat multum ad reijcienda pacta iniuſta ſine vulneratione cenſus, ſub nu. 12.

Pacta, quæ Vitiantur, & non vitiat cenſum, n. 9. & ſeq. & n. 14. & ſeq. Vbi declarantur.

Pacta accidentalia, ſeu contra naturalia actus vitiantur, & non vitiant, nu. 14. ſed ea, quæ verſantur circa ſubſtantiã, ſeu formam ſubſtantialem, vitiant, & non uitiantur, numer. 15.

Pij V. conſtitutio de cenſibus, dum declarat fœneratitios cenſus, initos ſub alia forma, non æqualiter declarat, &c. num. 17.

Conditio impoſſibilis, & Conditio turpis { *habentur pro non appoſitis, num. 13. Declaratur. nu. 16.*

Societas officij ſuſtinetur pro ea ſumma, pro qua ſuſtineri poteſt, nu. 18. Et fructus indebite exacti non computantur in ſortem, ſi probatis requiſitis cederent loco damnorum, & intereſſ. lucri ceſſantis, nu. 27.

Donatio non inſinuata ſuſtinetur in ea ſumma, in qua inſinuatio non requiritur, nu. 19.

Vſurarius contractus an & quando puniatur, nu. 18. & ſeqq. Et quando contractus vſurarius, & quando non, nu. 31. & ſeqq.

AMplia XX. vt quamuis contractus cambij ſit nullus, ideoque reduci videatur ád ſpeciem contractus vſurarij, tamẽ campſor, qui pecunias dedit cambio, illas non perdit. 1

Ratio eſt, quia alias vnus locupletáretur cum alterius iactura, quod eſt contrá naturam, *l. 14. nam hoc natura. ff. de condict. indeb.* vnde, ſi contractus eo modo, quo eſt geſtus, ſit inualidus, & ex illa inualiditate oriretur

retur locupletior vnus cum iactura alterius, debet lex contractum ſuſtinere eo modo, quo remaneat validus, & quo æqualitas inter vtrumque ſeruetur, per ea, quæ ſecutus ſum *par. ſeqq. limit. 7. ſub num. 11. &* 12. & conſequenter, ſi contractus cambij cum lucro cambij ſit inualidus, & vſurarius, debet duci ad contractum mutui cum intereſſe lucri ceſſantis, & damni emergentis.

2 Pro faciliori huius ampliationis, eiusque rationis intelligentia, & firmiori reſolutione duo præmittenda ſunt.

Primum, quod tam contractus cambij, quam qui vis alius contractus, vt ſit vſurarius, debet neceſſario habere mutuum explicitum, vel ad illud implicite reduci cum vſura non cõmittatur in alia ſpecie contractus, quam in contractu mutui, vt ſecutus ſum *par. præced. ſub nu.* 25.

Secundum, quod etſi omnis contractus uſurarius ſit contractus mutui, vt dixi, tamen non è conuerſo omnis contractus mutui eſt uſurarius; aut enim pro ſorte mutata redditur ſola ſors, & tunc nedum non eſt vſurarius, ſed eſt pius, aut redditur ſors cum acceſſione, & tunc illa acceſſio vel datur pro intereſſe lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis, & ſimiliter non eſt vſurarius, per ea quæ late ſcripſi *ead. p. præced. n. 74. & ſeq.* vel datur non pro aliquo intereſſe, ſed ex eo ſolo, quod mutuatarius fuit in hoc beneficiatus a mutuatore, & tunc eſt uſurarius, prout hæc latius explicaui *d. p. præced. nu.* 71.

3 His duobus præmiſſis huius ampliationis, eiusque rationis ueritatem quinque oſtendo argumentis.

Primo, quia licet contractus cambij reſolueretur in mutuum, imò eſto quod eſſet contractus mutui, & mutui expliciti, tamen ſi mutuator ultrà ſortem mutuatam intendat aliquid aliud rehabere, mutuum ſumi non debet in ea ſpecie mutui, in quo acceſſio eſſet vſuraria, ſed debet reduci ad illud mutuum, in quo acceſſio non eſt vſuraria, vt puta, ſi mutuator vere, & iuridice probet, illam acceſſionem ſibi deberi ratione lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis, per ea, quæ ſcribunt Nauar. *in man. confeſſ. cap. 17. de vſur. circa cambia, ſub num. 297. ibi, tertia dico.* vbi formato prius *nu.* 296. cambio in ſui eſſentia iniuſto, ait, illud cambium non poſſe defendi, niſi ratione veri intereſſe, ut puta, quia is, qui dedit cambio, deſtinaſſet illas pecunias mercaturæ, vel rebus frugiferis emẽdis, ita quod cauſa principalis, quare ceſſauerit ab illis, ſit datio pecuniarum ad cambium, & demum ſentit, illud cãbium eſſe reducendum ad eam ſpeciem cambij, ſeu cõtractus in qua, vt euitetur damnum, poſſit ſuſtineri, & licet ipſe addat conditionem, (dũmodo ſeruentur ſeruãda ex extrauag. Pij V.) quam conditionem tacite videntur ſentire idem Nauar. & Io. Bapt. Cau. quos, loquendo de pecuniis datis ad cambium ruſtico, cuius litteræ ſunt redditu iæ inanes, ſecutus ſum *ſupra ampl. 17. num. 5. verſ. quarto quia & Io. Azor. de inſt. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 11. q. 2. verſ. ad ſecundum,* vbi ait quod nõ refert, ſi illud mutuum nomine cambii ſimuletur, quia cambium eſt ſiccum, & nummularius a vero cambio ceſſas, vt ſuas pecunias in ſiccũ cambium, hoc eſt, in mutuum det, (quo caſu, inquit, debet habere intereſſe cãbii, a quo ceſſauit, vt ex eodem & aliis ſecutus ſum *ſupra ampl. 8. nu. 1.* & ſic ſupponunt ſemper formam cambii, tamẽ (parcat mihi Nauar.) hæc conditio eſt fruſtratoria, quia aliud eſt lucrum cambii, quod vt debeatur neceſſarium eſt, ut vere, & realiter ſeruetur forma, tradita in conſtitutione de cambiis, & aliud eſt intereſſe lucri cãbii, a quo quis vere ceſſauerit, dum rogatus mutuaſſet, vel debitor fuiſſet moroſus in non ſoluendo quia iſtud intereſſe lucri ceſſantis deberetur eo ipſo, quod creditor inuitus ceſſaſſet a cambio vero, et reali, ſeu ab alio negotio, cuius intereſſe pateretur, unde tantum abeſt, ut pro iſto intereſſe ſit neceſſariũ, ſeruaſſe formam conſtitutionis cambij, vt ideo debeatur intereſſe cambii, quia gratia ipſius mutuatarii, ſed culpa debitoris cambium nullatenus fuerit contractum, iuxta ea, quæ ſcripſi *d. ampliat. 8. num. 1. & ſeqq. & numer.* 245. vbi late firmauimus, ex mutuo deberi intereſſe cambiorum, ſeruata ſolum forma mutui, & non cambii.

Secundo, quia etiam contractus mutui reſoluitur in eum contractum, cui pacta, & conuentiones conueniant, quare ſi tu mutuo dares alicui pecuniam, vt mercatoriam artem exerceret, laborem, & induſtriã ſubituro, & lucrum, & damnum æqualiter diuiſuro, contractus non eſſet vſurarius, cum ex pactis appoſitis appareat, potius initam fuiſſe ſocietatem, quam contractum mutui, Guid. Pap. *deciſ. 186. ſi quis mutuat.* quem ſequitur Couar. *var. reſolut. lib. 3. cap. 2. num. 2. in fine, verſ. quin & pecunia.* ſimiliter pecunia, mutuo coacte data, reſoluitur in emptionem annui redditus, vt ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 452. & ſeq. 460. & 462. verſ. ſi d non.* in contractu enim non verborum ſonus, & conceptio ſunt attendenda, ſed pacta, & conuentiones, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. l. 2. c. 9. nu.* 1347. & 1352. 4

Tertio, quia ſi mutuator poteſt, explicite mutuando, paciſci de lucro ceſſante, vt ſecutus ſum ſupra ampl. 8. n. 1. & ſeq. ergo, reſoluto cambio in mutuum, non repugnat iuſtitiæ, quod campſor probatis requiſitis, conſequatur lucrum ceſſantis, & euitet damnum emergens, vt late hanc materiam pro ſecutus ſum *d. ampl. 8. nu. 1. & ſeq.* 5

Quarto quia contractus mutui poteſt in parte valere, & in parte non valere, prout in parte contineret iuſtitiam, & in parte non contineret, quare, ſi Titius mutuat tibi centum, & uult ſibi fieri inſtrumentum guarintigiatum de duplo, id eſt, de ducentum, tale inſtrumentum et quo ad Deum, et quo ad mundum eſt licitum uſque ad dicta centum, quia nec in certis, nec in incertis licitum pati debet ob illicitum, ut, articulo late per argumenta ad utramque partem diſcuſſo, firmat Laur. de Rodulph. *in cap. conſuluit p. 2. q. 135. nu. 29. 30. & 31. & ſub nu. 33. in 6. argumento, ibi, credo de iuris rigore. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol.* 35. et pactum uſurarium, mutuo adiectum, uitiatur, et non uitiat, quia cõtractus mutui de ſe eſt licitus, et debet infirmari, quatenus cõtinet uſuras, et uſurarum promiſſio uitiatur in quantum excedit legitimum modum. *l. 14. Iulianus §. idem Papinianus, & ibi Gl. ff. ſ. de a&. empt. l. 29. placuit. ff. de vſur. & l. 26. eos. § ſuper vſurarum & ibi, ſi quis autem, C. cod. Laur. de Rodulph. d. q. 135. ſub num. 30. & Surd. conſ. 327. Rotæ Lucenſis ſub num. 17. & 18. libro* 3. quem etiam in diuerſo caſu facientem tamen ad hæc, ſecutus ſum *ſupra ampl. 8. nu. 60.* et quod pactum lucri, appoſitum in mutuo, non trahat mutuationem in alius genus contractus, ſed maneat mutuatio, ac ſi pactum non eſſet appoſitum, ſcribit Molin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. per Vſur. acquiſ. q. 2. in reſponſ. ad tertium, verſ. ad tertium. colum. 12. fol.* 308. et in effectu conſentit 6 7

Molin. quem retuli d. ampliat. 8. ſub num. 20. verſ. neque
&, quod pactum vſurarium, adiectum contractui
mutui uitietur, & non uitietur mutuum, quod de per
ſe eſt licitum, fuiſſe concluſum in Cameta Imperiali,
quamuis conſtitutiones Imperij caſſarent, & irrita-
rent contractus vſurarios, teſtatur Andr. Gail. in prae.
obſeru. il 1. obſeru. 4. conſtitutiones, numer. 6. & ſeqq. iunctis
8 alijs num. precedent. libr. 1. † ſimiliter ſi mutuans naui-
ganti, aliquid vltra ſortem recipiat, partim ratione
periculi, quod in ſe ſuſceperit, & partim ratione
mutui, committit vſuram ſolum quod ad id, quod
plus recipit ratione mutui, & non quo ad illud plus,
quod recipit ratione periculi. Archiepiſcop. Florent.
quem ſecutus ſum ſupra quaeſt. 1. numer. 498. confirm. 3.
verſ. finem.

9 Confirmatur primo hoc quartum argumentum,
quia licet contractus cenſualis, in quo uenditor pro-
mittit emptori in retrouenditione dare aliquid am-
plius vltra ſortē, ſit inualidus in ea parte, in qua hoc
promittitur, tamen remanet validus in ea, vt articulo
diſcuſſo, firmat Foller. tract. de cenſib. in verbo, vt vides,
ſub num. 22. ibi, quid igitur dicendum, iunctis, num. 4. & ſeqq.
& num. 14. in fine, ibi, ſed iſtis non obſtantibus, & num. ſeqq.
10 tomo 6. parte 2. folio 156. † licet etiam, pactum, appoſi-
tum in contractu cenſus, quod emptor, qui domū,
ſuper qua cenſus eſt impoſitus, conduxit, non poſſit
expelli, etiam, finita locatione, niſi prius redempto, &
extincto cenſu, videatur pactum inhoneſtum, cum
ex eo per quandam vim indirectam compellatur vē-
ditor ad redimendum, quod eſt contra naturam cē-
ſus, tamen illud pactum non vitiat contractum cen-
ſus, ſed ipſum vitiatur, Rot. diuerſ. deciſ. 19. fuit. conclu-
ſum, num. 4. coram R. P. D. Cantuccio, in Rom. nullit. cenſus 4.
11 Februarij 1583. in impreſſis Romæ 1615. † licet etiam pa-
ctum de ſoluendo anticipate, appoſitum in contra
ctu cenſus, ſit reprobatum ex conſtitutione Pij V. de
cenſibus, tamen vitiatur, & non vitiat cenſum, Rotæ
diuerſ. deciſ. 326. ſententiam, numero 4. verſ. alia nullitas, co-
ram Illuſtriſſ. Card. Lancellotto, in Bononien. cenſus, veneris,
12 10. Iunij 1611. in impreſſis Romæ 1615. † Licet pariter
cenſus impoſitus generaliter ſuper omnibus bonis,
ut nullus ex conſtitutione Pij V. tamen, ſi fuerit im-
poſitus ſuper certa re frugifera, & proportionabili
cenſui, & vlterius ſuper omnibus bonis, cenſus eſt
validus, quia illa ſuperfluitas eijcitur, Rot. diuerſ. deciſ.
285. dixerunt, in fine, num. 12. coram bon. mem. Card. Pam-
philio, in Beneuentana cenſus, 29. Martij 1595. in impreſſis
Lugduni 1612. Et maxime procedit hæc confirmatio,
quando contrahentes in contractu cenſus proteſta-
ti ſunt, quod inſtrumentum intelligatur initum, fa-
ctum, & ſtipulatum iuxta formam conſtitutionis Pij
V. ita quod, ſi in eo contra dictam formam eſſet ali-
quid appoſitum, illud habeatur pro non appoſito,
pro non ſcripto, & pro non ſtipulato; ſed reduca-
tur, & reductum cenſeatur iuxta illius tenorem, cum
eorum intentio fuerit, & ſit ita contrahere, & non
alio modo, Rota diuerſor. deciſion. 285. dixerunt domini,
numero 1. coram eodem bon. mem. Cardin. Pamphilio, in d.
Beneuentana cenſus, 29. Martij 1595. ſeu 1598. in impreſſis
Lugduni 1612. quæ eſt ſuperflue iterum impreſſa in deciſione
124. inter impreſſas Romę 1615. eadem Rota. diuerſorum.
deciſion. 43. fuit concluſum. ſub numero 2. verſicul. tanto au-
tem coram R. P. D. Orano in Forolinien. cenſus lunæ 13. No-
uembris 1589. & deciſion. 89. placuit, in fine, numer. 7. co-
ram eodem bon. memor. Cardin. Pamphilio, in Beneuentana
cenſus, Veneris 16. Decembris 1594. in eiſdem Romæ im-
preſſis.

Corroboratur hæc confirmatio, quia hęc pacta, 13
quæ ſunt contra naturam actus, ſunt ueluti conditio
impoſſibilis, quæ, ſiue ſit impoſſibilis de facto, ſiue de
iure, ſemper reijcitur, & ſimiliter conditio turpis ha-
betur pro non adiecta, vt ſecutus ſum in meo tractat. de
iudic. cauſ. libr. 1. cap. 57. numer. 6. & ſic uitiatur, & non
uitiat.

Intellige tamen hanc confirmationem cum hac 14
diſtinctione; Aut pacta illicita, appoſita in contractu
cenſus, ſeu alia, in eo omiſſa, non ſunt circa ea, quæ
ſunt de forma ſubſtantiali contractus cēſus, ſed ſunt
accidentalia, ſeu contra naturalia, & quia eiuſmodi
pacta, ſeu omiſsiones non remouent conſenſum cō-
trahentium a contractu cenſus, ne faciunt, illum
contractum tranſire in aliam diuerſam ſpeciem, id-
eoque ſunt quid accidentale, quod poteſt ineſſe, &
abeſſe a contractu cenſus, contractus cenſus ex illo-
rum appoſitione, ſeu amiſsione non uitiatur, ſed ui
tiantur ipſa pacta, & ita procedunt adducta in con-
firmatione, Rot. diuerſ. deciſ. 176. fuit propoſita, num. 2. in
fine, verſic. examinatis, & ſeqq. coram bon. mem. Card. Sera-
phino, in Calaguritana cenſus, lunæ 29. Aprilis 1602. vbi,
quod pactum, vt uenditor cenſus teneatur reſtituere
pretium cenſus, vel illos cariores ſoluere, ad electio-
nem emptoris, ſi cenſus ex lege Regia in poſterum
cariores fierent, vitiatur, & non vitiat contractum
cenſus, ideoque fructus, ex eiuſmodi cēſus percepti,
non computantur in ſortem, & deciſ. 159. cum in Vlti-
ma, ſub nu. 1. coram bon. mem. Card. Pamphilio, in Bononien.
cenſus, lunæ 26. Iunij 1600. vbi, quod pactum de ſolu-
tione anticipata non vitiat cenſum, ſed uitiatur: † 15
Aut pacta, & omiſſa verſantur circa ſubſtantiam, ſeu
formam ſubſtantialem cenſus, & iſto caſu, quia eiuſ-
modi pacta, ſeu omiſsiones impediunt ipſius cenſus
creationem, faciendo, contractum tranſire in aliam
ſpeciem contractus, dico, quod vitiant contractum
cenſus, vt tacite ſentit Rota d. deciſion. 159. ſub num. 1. et
declarant expreſſe d. deciſ. 176. ſub numer. 2. & deciſ. 10.
fuit reſolutum. num. 1. & ſeqq. coram bon. mem. Card. Sera-
phino, in Romana, turris bubalariæ. lunæ 7. Nouembris 1575.
vbi, quod pactum in contractum cenſus, appoſitum,
quod venditor teneatur infra quatuor annos redi-
mere cenſum, vitiat contractum cenſus, quia tendit
quod uenditor teneatur infra quatuor annos redi-
mere cenſum, uitiat contractum cenſus, quia tendit
ad perimendum ipſum actum, cum ſit contra ipſius
actus ſubſtantiam, qua remota, remouetur ipſe, actus,
& facit, vt contractus tranſeat in aliam ſpeciem, nē-
pe, in contractum pignoris fœneratitij, & deciſ. 825.
dubium. ſub num. 10. verſ. vltra quod coram Illuſtr. Cardin.
Lancellotto, in Lucana locationis, Veneris 18. Martij, & 29.
Aprili, 1611. vbi, quod pactum illicitum de ſoluendo
certo intereſſe pro anticipata locationis ſolutione
facit, illam ſolutionem tranſire in mutuum palliatū,
quas deciſiones habes inter impreſſas Romæ anno 1615.
&, quod ea, quæ ſunt de propria eſſentia, & ſubſtan-
tia alicuius actus remitti nō poſsint, quoniam actus
conſiſtere non poſſet, ſcribit loquendo de nō remit-
tenda cautione vſufructuario, Peregr. tract. de fideicom.
art. 40. num. 13. verſ. qua autem. & cum hac diſtinctione
concordat Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. l. 4. tit. de reſtit.
c. 24. verſ. his poſitis. col. 307. in fine, dicens, quod ſi con-
ditio appoſita in contractu eſt contra ſubſtantiam
con-

Digitized by Google

contractus,tunc uitiat contractum,ſecus,inquit,ſi ſit contra accidentia,contractus,quia tunc non uitiat, cum, ſublatis,ſeu mutatis accidentibus, ſubſtantia adhuc maneat.

16 Cum hac eadem diſtinctione procedit corroboratio adducta *ſupra numer. 13. de conditione impoſſibili*; Aut enim impoſſibilitas eſt circa accidentalia,et tunc uitiatur,& ita procedit corroboratio: Aut eſt circa ſubſtantialia, & tunc non uitiatur,ſed vitiat, *Addit. 1. ad Gloſſ. 1. in §. impoſſibilis Inſtitut. de hæred. inſtit. Abb. in cap. vltimo,ſi conditiones,in 1. & 2. rig. num. 2. 3. & 4. de condit. appoſ.*

17 Nec huius intelligentiæ diſtinctioni, contractui cenſus applicatæ,obſtat dictâ Pij V. conſtitutio in illis verbis, *contractusque ſub alia forma, &c.* vbi cenſus contractus, qui ſub alia forma, quàm ſub illa, illic tradita, celebrarentur, declarat fœneratitios; & tamen à forma illic tradita excludit indiſtincte, & æqualiter tam pacta,quæ ſecundum Rotã *ſupra citatam*, ſunt contra ſubſtantiam, & formam contractus, quam pacta, quæ ſunt contra naturalia contractus.

Quia reſpondeo negando, quod æqualiter excludat vtriuſque generis pacta,imò illa declaratio contractus feneratitij,& annullatio refertur nõ ad omnia,quę dixit ſupra, ſed refertur tantum ad ea, quę ſubſtantialem contractus formam reſpiciunt: nam cum Papa improbauerit nõnulla pacta particularia, *vt in §. pacta contingentia,& in §. ſicuti etiam*, & illa tantũ pacta ſpecialiter annulauerit, non autem totum cõtractum propter illa damnauerit,colligitur, quod eius intentio fuerit,quod reſecatis illis pactis,contractus in reliquis remaneret in ſuo robore, *Rot. d. deciſ. 159. nu. 2. & ſeq.* vbi alias adducit rationes,quas tu poteris videre.

Multa mihi dicenda ſupereſſent tam circa hanc obiectionem,& eius reſponſionem,quam circa cognitionem,quæ pacta dicantur ſubſtantialia contractus,& quę naturalia,hoc enim opus, hic labor eſt; ſed locus non conſentit, tranſeamus ad alia, & interim collige aliqua pro iſtorum pactorum declaratione ex his, quæ ſcribit Ioann. Azor. *de inſtitut. moral. parte 3. l. 6. tit. de contract. c. 13. Verſ. pacta igitur. & ſeq. col. 520.*

Confirmatur ſecundo, quia licet ex pecunia, datã in ſocietate officij,contracta ſine officio,quis fructus ſocietatis conſequi non poſſit, per ea, quæ ſcripſi *p. præced. nu. 35.* tamen an illos conſequi poſſit in uim pacti,& contractus innominati, do, vt des,vallati periculo perdendi pecuniam in caſu mortis, eſt articulus controuerſus,in quo extant opiniones, quàs adduxi *ſupr. q. 1. nu. 280. & 283.*

18 Confirmatur tertio, quia licet pariter ſocietatis contrahatur pro maiori quantitate fructuum, quam illud officium reddat,ſiue pro maiori ſumma, quam valeat illud officium iuxta eã quæ ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 326. & hac eadem p. præcedenti, num. 35.* & quoad illam maiorem quantitatem ſit nulla, tamen remanet valida, quoad illam quantitatem, cuius officium eſt capax, *Rota diuerſ. deciſ. 336. Honor ius, initio, verſ. dubitaui. in Romana ſocietatum, lunæ 29. Ianuarij 1601. coram Illuſtriſſ. Cardin. Millino inter impreſſas Lugduni 1612.* vbi dicit, Dominos de Rota fuiſſe concordes, quod ſocietates officij, initæ cum eadem perſona ſuper eodem officio,ſuſtinerentur ſolum uſque ad valorem officij,& non ultra,& ſentit etiam *in deciſ. 237. habebat. Verſ. dubitaui in Rom. ſociet. lunæ 28. Ianuarij 1591. coram bon. mem. Cardin. Blanchetto*, dicens, fructus perceptos non deberi vltra ſummam, excedentem valorem officiorum,& tamen primam ſocietas excedebat ualorem officiorum, *& deciſ. 289. domini dixerunt, in fine. inter eaſdem Lugduni impreſſas*, dicens, quod Domini cenſuerunt, pro rata, per quam ſocietates ſuſtineri non potuerunt, fructus exactos cohærere extinctioni ſortis principalis,& idem ſentiunt Caſtrac. *trac. de ſociet. offic. c. 6. ſub nu. 7. Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. lib. 9. tit. de ſociet. c. 9. verſ. hęc conditio, col. 779.* & ita cenſeo tenendum.

Quicquid de iſta validitate dubitet ratione indi- 19
uiduitatis Virg. de Boccat. *tract. de ſoc. offic. nu. 102.* & pro tota inualiditate affirmet *ſub nu. 126.*

Confirmatur quarto, quia licet donatio non inſinuata,non teneat in tota ſumma, tamen tenet in reliqua ſumma,pro quâ inſinuatio nõ erat neceſſaria, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iudit. cauſ. &c. libr. 2. c. 11. num. 311.* & ſic ſuſtinetur contractus eo modo, quo ſuſtineri poteſt.

Confirmatur quinto, quia licet litteræ cambij fi- 20
ctæ,non habeant executionem paratam, tamen habent eam pro ea parte,pro qua ſunt veræ, vt ex Nauar. vt ſecutus ſum *infra §. 7. gl. ſſ. 5. nu. 10. verſ. ſubreſtringe.* Ergo.

Quinto,quia vel conſideramus reſolutionem cã- 21
bij in mutuum,& tunc ſuccedunt quæ ſcripſi: vel conſideramus ſimplicem reſolutionem contractus, & tunc is,qui accepit pecunias cambio,remanet debitor obligatus ad reſtituendas pecunias,& non reſtituendo,tenetur ad intereſſe, vt ex Rot. diuerſ. ſecutus ſum *ſupr. ampl. 8. nu. 194. in fine, in 7. reſtr.*

Quare in ſumma, vel iſte mutuator, mutuando, non ceſſauit à cambio, & tunc poterit conſequi ſolum intereſſe,quod vere paſſus eſt, cum re uera ipſe noluerit mutuare,ideoq. mutuatarius tenebatur ſtatim pecunias reddere, cum apud eum remanſerint ſine titulo, vt ex Rot. ſecutus ſum *d. ampl. 8. nu. 194.* uel mutuando ceſſauit à vero cambio, & tunc debetur ei intereſſe veri cambij, per ea, quę late ſecutus ſum *ead. ampl. 8. nu. 1. & ſeq.*

Contra hanc ampliationem ſentire videntur ij, 22
qui cambia ficta,ſimulata,ſeu aliter ſicca paſſim tanquam vſuraria damnant, &, damnando, nullum faciunt verbum de ſoluendo aliquo intereſſe lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis,vt patet ex his,quæ ſcripſi *p. ſeq. lim. 7. nu. 1.* & alijs in locis,in quibus egerim de cambio uſurario.

Comprobatur primo hæc opinio contra amplia- 23
tionem,quia in his,quæ dependent à voluntate duorum,& agitur de obligatione contrahenda, ſi actus non ualet,vt ſit,nec valebit vt fieri potuiſſet, per eà, quæ allegaui *p. ſeq. limit. 7. nu. 4. verſ. minuſue, & in meo tract. de iudic. cauſ. etc. lib. 2. c. 11. ſub nu. 1123.* quia in indiuiduis utile per inutile vitiatur, vt ſecutus ſum *d. c. 11. nu. 312. 313. 1121. & ſeqq. & cap. 7. nu. 701. 702. & 706.* vbi habes plura exempla, quę uidentur infringere hanc ampliationem.

Comprobatur ſecundo,quia ſi rationes, adductæ 24
pro ampliatione,eſſent veræ, ſequeretur quod quamuis contractus cenſus eſſet factus ſine fundo, ſeu ſine fundo fructifero,& emptor exegiſſet cẽſus annuos, ſeu is, qui dedit pecunias ad ſocietatem officiorum,

exe-

exegiſſet fructus,etiam mortuo officiali , ſeu uendito officio,poſſet illos annuos cenſus, & illos fructus non computare in ſortem,ſed retinere loco intereſſe,quia mens contrahentium non fuit , vt pecuniæ ſtatent orioſe , & quia intereſſe debetur, tam de iure naturali,quàm de iure diuino , & tamen non eſt ita ; quia ille cenſus,ſeu ſocietas officij reſoluitur in ſimplex mutuum,& ideo fructus exacti computantur in ſortem , vt tenuit ſæpe Rot.quàm citaui *ſupr.ampl.8. nu.217.verſ.contra hanc.* ergo ex hoc apparet illas rationes eſſe infirmas.

25 Comprobatur tertio ex ſex argumentis , quę contra hanc ampliationem adducit *Laur.de Rodulph.in c. conſuluit p.2.q.135.ſub nu.131.verſ.in contrarium.nu.132. & 133.de vſur.inter tract.diuerſ.tom.7.fol.35.*

26 Retenta ampliatione : Reſpondeo ad adducta in contrarium,& primo dico,quod licet illi Theologi, qui damnant cambium vſurarum, non faciant verbum de ſoluendo intereſſe, tamen non ſequitur, ergo ſentiunt ; intereſſe non eſſe ſoluendum,nam alibi dixerunt eſſe ſoluendum pro cambio ſicco , vt retuli *ſupr.ampl.8.nu.1.*

Ad primam comprobationem patet ſolutio ex his quæ ſcripſi *p.ſeq.lim.7.ſub nu.11.& 12.& in meo tract.de iud.cauſ.lib.2.c.11.ſub nu.112.in futura impreſſione.*

27 Ad ſecundam reſpondeo , quod pecuniæ, exactę pro fructibus ſocietatis officij,non computantur in ſortem,ſed cedunt loco damnorum , & intereſſe ratione lucri ceſſantis,probatis requiſitis de quib.*ſupr. ampl.8.nu.99.& ſeq.Rot.diuerſ.deciſ.287. habebat in fine, coram bon.mem.Card.Blanchetto, Iun.28.Ianuarij 1591. in Rom.ſociet.inter impreſſas Lugduni,1612.*& ſic illa confirmatio torquetur.

Ad tertiam ſufficiat pro reſponſione , quod idem Laur.de Rodul.qui illa argumenta adducit , firmat hanc ampliationem contra illa argumenta.

28 Reſtringe primo , explicando eandem ampliationem,vt hæc omnia,quę dixi de ſoluendo capitale,& intereſſe legitime probatum,reſecatis vſuris, procedant, quando creditor in iudicio non egerit ad conſequendas vſuras , ſed egerit ſolum ad conſequendum capitale , ſeu etiam intereſſe, de iure legitime debitum , quia tunc fieret hæc ſeparatio liciti ab illicito,vt creditor conſequeretur licitum, ſecus ſi in iudicio egiſſet ad vſuras , puta , ad duplum promiſſum ex mutuo , & pro iſto duplo eſſet uſus inſtrumento ſine penitentia , quia tunc perdit etiam capitale. Laur.de Rodul.*in d.c.conſuluit p.2.q.135.in fine.ſub num.34. Verſ.Unum tamen de vſur.inter trac.diuerſ.tom.7. fol.35.*

29 Quicquid dicat Laur.de Rodul.tu diſtingue duos caſus.Primus caſus eſt, quando contentio eſt coram iudice ciuili,ciuiliter agendo , & iſto caſu procedit ampliatio,ſiue creditor vſus ſit inſtrumento, ſiue nō, & ſiue cum pœnitentia,ſiue non, & ideo Rota in cōtrouerſiis ſuper ſorte, & fructibus ſocietatis officii , nulla facta mentione de crimine vſuræ, ſemper condemnat ad fructus pro rata, pro qua liciti ſunt , & abſoluit a fructibus illicitis, & vſurariis, vt patet ex dictis *ſupr.nu.18.in 3.confirmatione.*

30 Secundus caſus eſt , quando contentio eſt coram iudice cauſarum criminalium,criminaliter agendo; & iſto caſu,ſuppoſita opinione,quæ ſeruatur in praxi , ut pro crimine vſurarum poſſit procedi criminaliter (de hoc enim non diſputo) concludo,quod licet creditor poſſit obtinere in eo , quod remanet licitum,per ea , quæ dixi *ſupr.nu.6.& ſeq.in 4. argum.& infr.ſ.7.gl.5.nu.76. Verſ.ex unde:*tamen in eo, quod remanet illicitum,& vſurarium, punitur extraordinarie arbitrio iudicis,ad traſ.ita per *Clar.recept.ſent.libro 5.ſ.Vſur.Verſ.& ex hoc.& Menoc.de arbitr.iud.lib.2.cent. 4.caſ.398.per totum,*& quod vſuraria prauitas ſit de iure punibilis,dixit Rot.*diuerſ.deciſ.332.n.3. inter impreſſas Lugduni,anno 1612.*

Extende concluſionem huius ſecundi caſus , ut procedat indiſtincte, ſiue mutuator exegerit vſuras , quia tunc vſuræ delictum eſt omnino conſummatū, ideoque punitur in primis criminaliter, & ſecundario condemnatur ciuiliter ad reſtitutionem vſurarū exactarum,ſiue non exegerit , minusue inſtrumento vſus ſit in iudicio,quia adhuc puniri debet,cum vſuræ delictum conſummetur ſola ſpe recipiendi ultra ſortem,hæcque ſpes, ſi ſit occulta,punitur in foro interiori, iuxta ea,quæ ſcripſi *ſupr.ampl.10.ſub num.87.* ſi vero ſit manifeſta iudicialiter,punitur etiam in foro exteriori;exactio enim eſſet neceſſaria ſolum , vt poſſet condemnari etiam ad reſtitutionem, ut dixi *ſub eod.nu.87.*ſic dicimus in furto,et rapina,quibus aſſimilatur vſura, vt dixi *ampl.præced.nu.64.* fur enim,ſi rem abſtulerit , condemnatur etiam ad illius reſtitutionem , ſed ſi non abſtulerit , ſed ſolum fregerit oſtium,ſeu ſcrinium,& impeditus non obſtiulerit, adhuc eſt puniendus ſaltem pœna mitiori ; quia deuenit ad actum proximum , & immediatum ipſi maleficio Clar.*recept.ſent.lib.5. q.92. verſ.ſcias tamen.verſus finem.*

Declara etiam pro abſoluta intelligentia quando 31 contrahens poſſit puniri pro contractu, diſtinguendo contractus iniuſtos in quatuor ſpecies.

Prima ſpecies eſt contractus explicite vſurarius ; & in hac ſpecie concludo, non ſolum cōtractum eſſe iniuſtum cum obligatione reſtituendi acceptum vltra ſortem,tam iure fori interioris,quàm iure fori exterioris , ſed etiam accipientem puniendum eſſe criminaliter,vt dixi hic *ſupra*,quia vſura eſt rapina, & furtum,vt dixi *ampl.præced.nu.64.*

Secunda ſpecies eſt contractus implicite vſurarius, nempe , quando in rei veritate eſt contractus 32 mutui,ſed eſt fictus, & ſimulatus alius contractus , & ſic eſt mutuum palliatum,de quo ſcripſi *parte præced. numero 24.* & in hac ſpecie conſidero duos caſus : Primus eſt,quando certo conſtat de mutuo palliato, utputa,quia celebratur contractus venditionis cum pacto,ut venditor teneatur redimere quandocunque ad uoluntatem emptoris , cuius lucro cedant fructus rei emptę,de quo contractu locutus ſum *ſup.q.1. num. 479.& ſeqq.487.iuncto num.475.*& iſto caſu concludo idem , quod concluſi in precedenti prima ſpecie , nempe , quod non ſolum iſte emptor tenetur reſtituere fructus perceptos,ſeu illos computare in ſortem,ſed poſſet etiam extraordinarie puniri ; Secundus caſus eſt , quando non certo conſtat de mutuo palliato , ſed poteſt ſolum de eo dubitari , vtputa , quia reſcatori vendatur pretio pecunia abſenti , quàm præſenti, & non conſtet de certo uenditoris intereſſe propter dilatam ſolutionem, ideoque non poſſint contrahentes illud taxare , ne aperiatur uia fraudibus vſurarum, iuxta ea, quę ſcripſi *par.præced. num.85.* quia poſſet uenditor mutuum palliare hoc modo,vt, quaſi recepto pretio *de cont.mti*, illud dein-

de

de mutuet vſque ad tempus dilationis conuentæ, ſimulato intereſſe, & è conuerſo poſſet eſſe, quod re vera venditor peteretur illud intereſſe, quod ſibi, ſi probaretur, iuſte deberetur, ſimiliter poſſet illė exceſſus non eſſe exceſſus, conſiderato forſan mali debitoris nomine, item conſiderata incertitudine futuri pretij, quia tempore ſolutionis faciendæ poſſet eo pretio vendi, & iſto caſu in foro fori ob iſtas cauſas, & incertitudines concludo, venditorem non ſolum non puniri, ſed tolerari etiam validitatem contractus, per ea, quæ ſcripſi *d. p. preced. nu. 77. et Stracch.* & ita ſeruat vſus, pro cuius ratione facit quod ſcribunt Doct. quos ſecutus ſum, *d. nu. 77. & Stracc. tr. de mercat. p. 1. num. 37. tom. 6. p. 1. fol. 286.* & quod ſcripſi *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 2. c. 9. nu. 216. & 217.* In foro tamen interiori caſtigabitur conſcientia iniqui.

33 Tertia ſpecies eſt contractus, qui nec explicite, nec implicite apparet vſurarius, ſed tamen de euitandam vſuram, quæ in eo poſſet facile committi, eſt a iure damnatus, nulla tamen contrahentibus eſt impoſita certa pœna, qualis eſt contractus aſſecurationis, initus inter mutuatorem, & mutuararij qui cenſetur contractus vſurarius, *d. c. vlt. de vſur.* & in hac ſpecie concludo, annullari contractum, tanquã illicitum, reſtitutis hinc inde datis, & acceptis, nulli tamen alteri pœnæ, præter contractus nullitatem, cenſeo eſſe locum, quia, quando iudicium fertur ex præſumptionibus, pena criminalis debet ceſſare, *c. 2. affer te, de præſumpt.* etiamſi talis contractus ſit damnatus tanquam fœneratitius, ideoque Pontifex *in d. cap. Vlt.* non dixit, illum contractum eſſe vſurarium, ſed dixit eſſe cenſendum.

34 Quarta ſpecies eſt contractus, qui non ſolum nõ eſt explicite, vel implicite vſurarius, ſed neque eſt damnatus propter aliquam vſuræ ſuſpicionem, eſt tamen iniuſtus, quia nimis altera pars læditur, & in hac ſpecie in foro fori concludo contractum eſſe validum, ut late declaraui *ſupr. ampl. 10. num. 1. & ſeqq.* in quib. habet totam materiam huius quartæ ſpeciei.

35 Reſtringe ſecundo eandem ampliationem, (dum dixi, quod mutuatori, qui, vt mutuet, ceſſat a cambio vero debetur intereſſe cambij veri, a quo ceſſauit,) vt hoc dictum non procedat, quando veniret tempus, vt iſta cãbia nundinaria per litteras amplius non fierent, quia tunc impoſſibile eſſet, vt intereſſe penderet a lucro cambiorum, quæ eſſent ſublata.

Infero ex hac reſtrictione, quod ſi perſonæ contrahentes eſſent in locis, inquibus cambia non fierent, tunc non poſſet inter eas deberi intereſſe cambiorũ.

36 Subamplia omnes ampliationes, in quib. diximus, aliquam perſonam poſſe accipere cambio, vt etiam procurator illius, conſtitutus ad accipiendam mutuã pecuniam, poſſit eam accipere cambijs, et recambijs vt ſecutus ſum *p. præced. ſub num. 22.*

Abſolutis in hac ſecũda parte ampliationib. aggredior tertiam, in qua agendum erit de limitationibus.

§. 1. Quæſtio 7. Pars 3.

ARGVMENTVM.

Quæ cambia ſint illicita.

LIMITATIO I.

SVMMARIA.

Cambium, cuius lucrum augetur propter auctam dilationem ad ſoluendum an ſit licitum, numero 1. & ſeqq.

Cambij lucrum poteſt referri ad varias cauſas, & ſub diuerſis contractibus ſub nu. 4.

Cambij lucrum qua ex cauſa accipiatur, non a mercatoribus, ſed a iuriſperitis, informatis de facto, eſt decidendum, ſub eod. nu. 4.

Cambij intereſſe debetur, & quomodo ex diſpoſitione iuris communis, & quomodo ſit prohibitum a Pij V. conſtitutione, ſub nu. 5.

Cambij intereſſe debetur in foro conſcientiæ non obſtante lege poſitiua, &c. nu. 6.

Limitatio I. eandem concluſionem, firmatam *ſu-* 1
pr. hac ead. quæſt. p. 1. nu. 41. 50. & ampliatam *part. 2. ampl. 1. & ſeqq.* vt non procedat in cambio, quod propter dilatam ſolutionem ſcutorum marcharum, fit pro maiori lucro, utputa, tu das in cambio in ciuitate Lucenſis ſcutos 100. pro inſtantibus nundinis Placentinis ad rationem ſolidorum 65. pro ſcuto marcharum, deinde, cui dediſti cambio, prorogas tempus ſolutionis uſque ad alias ſequentes nundinas, cum pacto, quod cambium intelligatur, non ad rationem conuentam ſol. 65. ſed ſol. 64. quia hoc cambium non eſt licitum, ex quo lucrum unius ſolidi pro ſcuto marcharum fũdatur in ſolo tempore, Hier. de Luc. *tract. de camb. in verbo pro deciſione, & ſub numer. 45. verſ. non ſolet. & nu. 46. fol. 410. & Io. Azor. de inſtitut. moral. part. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 8. Verſ. tertia conditio.* & quod cambium ratione temporis neutiquam poſſit eſſe licitum, quippe quod manifeſtam habet rationem mutui, cuius ideo pretium apertam habet vſuræ iniquitatem, firmat *Sot. de iuſt. & iur. libr. 6. q. 10. art. 2. in concl. reſponſiua, colum. 2. fol. 611. & q. 12 artic. 5. in fine initij, et per totum, fol. 625.* quod emens marcham auri minori pretio, eo quia uendenti facit dilationem ad ſoluendum marcham, vt puta, debet uenditor tradere in nundinis apparitionis, & emptor dat ei terminum, ut tradat in nundinis Paſcatis, contrahat cambium iniuſtum, & uſurarium, ſcribit Fabian. Gennen. *tract. de camb. initio, ſub nu. 15. tom. 6. part. 1. fol. 412.* &, quod non ſit contractus cambij, ſed ſit contractus mutui palliati ſub nomine cambij, quando quis dat cambio, & poſtea tempore ſoluendi litteras cambij, requiſitus ab eo, qui accepit, prorogat ei tempus ad ſoluendum uſque ad ſequentes proximas nundinas, cum pacto, quod ſibi detur id, quod reſpondebunt uera cambia in illis ſequentibus nundinis, & quod lucrum, proueniens de cambio, computetur in capitale, ac ſi ipſi fuiſſet uere exburſata pecunia capitalis cum lucro, & poſtea iterum illam una cum lucro eidem dediſſet cambio, ſcribit Fab. Genuen. *d. tractat. de camb. initio, numer. 19. fol. 412.* quia ſi mercator emeret marcham auri minori pretio, eo quia anticipate eam ſolueret, eſſet emptio, i. e. cambium illicitum, quia lucrum eſſet fundatum in ſolo tempore, Fabian. Genuen. *vbi ſupr. nu. 14. verſ. ſecunda fol. 411.* &, quod non liceat plus iuſto pretio accipere ob expectationem, & dilationem ad ſequentes nundinas, & accipiens peccet mortifere, cum obligatione reſtituendi, ſcribit Nauar. *in cap. nauiganti nu. 75. verſ. ſexto, quod hanc. in fine, & numero 76. verſic. concedimus ibi. quarta quæ de vſur* & quod non poſſit augeri, ſeu minui pretium cambij, eo quod ſolutio cambij manderur *ad vſ.* vel *a polizza viſta*, ſcribit Io. Bapt. Cau. *tract. de camb. tit. de litter. verſ. quæro an liceat. f. 224.*

&

& quod omnia cambia, quibus accedit lucrum ſolum ratione temporis, ſint ſicca, ideoque prohibita tanquam vſuraria, ſcribit Sot. *d. libr. 6. q. 8. art. 2. colum. vlt. initio. fol. 656.* &, quod illicita ſit prorogatio cum lucro, ſequitur Hier. Gab. *conſil. 158. conſtitutio, num. 3. libr. 2.* & hęc eſt doctrina communis in quouis contractu emptionis, & venditionis, vt ſcripſi *ſupr. parte 1. ſub nu. 24. verſ. & quamuis & num. 27.* & cum hac limitatione bene concordant, quę ſcribunt Boninſ. & Virg. de Boccat. quos ſecutus ſum lim. ſed quid egemus Doctorum auctoritate, ſi habemus Pij V. conſtitutionem, qua duobus in locis, nempè, ibi, *ſed, & in ipſis cambys,* & ibi, *curandum autem, etc.* expreſſe damnantur cambia, quorum lucrum ſumitur ex diſtantia, & proquinquitate temporis, & habemus etiam rationem naturalem euidentem, quia tempus non poteſt parere pecuniam.

2 Contraria opinio, nempè, hoc cambium eſſe licitum, ſuaderi videtur ex eo, quia illud lucrum, ſeu intereſſe non conſideratur ratione temporis, vt dicitur in limitatione, ſed conſideratur ratione valoris marchæ, quia marcha, ſeu alia res, quo tardius venit conſignanda emptori, eo minoris æſtimatur, quia ſicut dilatio data emptori ad ſoluendum pretium, facit; vt pretium æſtimetur minus, vt ſecutus ſum *ſupr. p. 1. nu. 80. verſ. quarta cauſa, & Verſ. comprobatur quarto,* ita etiam dilatio data venditori ad tradendam rem, poteſt eam reddere viliorem, cum finis mercatoris ſit, commutando, lucrari, & marchas non emat, vt illas habeat, ſed vt iterum commutet, prout latius dixi *ſupr. p. 1. nu. 76.* quare videtur iuri, & æquitati cõſonum, vt ſi venditor uult tardius conſignare rem venditã, emptor poſſit minori pretio emere, loquendo de mercatore, qui emit ad finem reuendendi, tũc enim inſpicitur mercatoris intereſſe, quod ratione temporis augetur, & dato, quod debeatur intereſſe, neceſſe eſt, vt habeatur ratio temporis, ſicut & in reliquis contractibus lucratoris, ſeu frugiferis, ut in cenſu, ſocietate officij, & ſimilibus, cum tempus ſit menſura ipſius intereſſe, ideoque plus debeatur pro vno anno, quam pro vno ſemeſtri.

Comprobatur hæc opinio, quia illud, quod datur loco intereſſe, eſt licitum, etiam ſi daretur pro mutuo formali, vt late dixi *par. præced. ampl. 8. nu. 1. & ſeq.* & quamuis correſpectiuaretur temporis quantitati, vt ſecutus ſum *ſupr. part. 1. ſub num. 76. verſ. ſed in ſub 77. verſ. prima.*

Ad id, quod datur propter dilatam ſolutionẽ, ſuccedit loco intereſſe, quando creditor eſt mercator, et oſtendit iudici intereſſe, quod eſt paſſus, ergo.

3 Fulcitur hæc comprobatio decreto quorundam Pariſienſium anno Domini 1517. qui cenſuerunt, vt mercatores ratione temporis poſſent pretium recipere propter lucrum ceſſans, laborem, et induſtriam, ita ut ſi, intercalatis nundinis, ſolutio cambij in alias differatur, tunc quo longius fuerit tempus, plus recipi poſſit.

Nec obſtat, quod contra hoc decretum ſcribit Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 12. art. 5. col. 3. fol. 526.* Quia reſpondeo, quod Sot. non impugnat: quod intereſſe lucri ceſſantis, cauſatum debeatur, ſed impugnat, ſeu verius negat, intereſſe cauſari, ſeu deberi ratione ſolius temporis, & in hos ſumus concordes, quod tempus de per ſe ſolum non ſit aptum producere intereſſe, ſed tempus cum alio, puta labore, induſtria, et occaſione ſemper eſt menſura ipſius intereſſe, quod debetur, et certe valde miror, quod Doct. ita varie, et acceerime contendant de eo, in quo ſunt concordes, nam nemo eorum eſt, qui neget, intereſſe promiſſum, et etiam non promiſſum, quando debitor eſt moroſus, deberi, dummodo intereſſe concludẽter probetur, ſiquidem intereſſe debetur omni iure, vt ſecutus ſum *p. pręced. ampl. 8. n. 96. ſub ampl. 5.* nemo etiam eſt, qui dicat, intereſſe deberi ex ſolo curſu temporis, cum tempus non generet, ſed menſuret intereſſe, et propterea, ubi intereſſe non extat, tempus non poteſt illud menſurare, controuerſia igitur inter Doctor. debet eſſe circa ipſius intereſſe probationem: nunquid ſcilicet probatio præſumptiua ſufficiat, quando petens intereſſe eſt mercator, ſolitus negotiari, et lucrari, de qua re ſcripſimus *hac ead. q. p. præced. ampl. 8. nu. 224. et ſeq.*

Pro concordia, et maiori intelligentia firmo duas breues concluſiones, faciles in iure, ſed difficiles cũ applicantur facto, et ab his pendet ſuprema cognitio, an negotiatio cambiorum ſit uſuraria.

4 Prima concluſio eſt, quod cambium, ex quo campſor lucraretur ratione ſolius temporis, eſſet vſurarium, et ita procedit limitatio, quę eſt ueriſſima, et admittitur ab omnibus ſine controuerſia.

Ex hac concluſione grauiter ab aliquibus dubitatum eſt, an negotiatio cambij ſit in uniuerſum damnanda, et ratio dubitandi procedit non ex iure, ſed ex facto, quia dum dantes cambio, eo plus lucri percipiunt, quo diſtantius a nundinis dant, uidendum eſt ex qua cauſa plus percipiant: nam ſi percipiant eo, quia diuturniores ſuſtineant labores, et maiores faciant impenſas, aut ſaltem grauius patiantur intereſſe lucri ceſſantis, admittunt etiam ipſi, licitam eſſe negotiationem, & iuſtum fore lucrũ; at ſi lucrũ non ex alia percipiant cauſa, niſi ob diſtantiam temporis, negotiationem, et lucrum abſolute, et recte damnant, huiuſque dubitationis reſolutionem petendam eſſe aiunt non a iuriſperitis, ſed ab ipſis mercatoribus, negotiatoribusque cambiorum, cum ſit quæſtio facti, ad quam Iureconſultos non reſpondet, ſed reſpondent negotiatores, cum ipſi ſciant ex qua cauſa lucrum accipiant:

Dubitatio hæc (certe colorata) etſi a nobis ſatis ſublata uideatur ex his, quę ſcripſimus *hac ead. q. parte 1. num. 75. & ſeqq.* tamen ut hic formaliter reſpondeamus dico, cambij lucrum poſſe diuerſimode referri; uel enim refertur ad mercedem laborum, & impenſarum, quas facit campſor, et tunc cambium eſt ueluti contractus locationis, et conductionis, ut dicebamus *ſupra q. 4. num. 20.* uel refertur ad pretium, quo emuntur, et uenduntur ſcuti marcharum, et tunc eſt emptio et uenditio, ut dicebamus *eadem q. 4. num. 21.* uel refertur ad intereſſe lucri ceſſantis, et damni emergentis, et tunc eſt contractus innominatus, ut dicebamus *eadem q. 4. nu. 17.* ſeu eſt mutuum, pro quo deberi etiam intereſſe lucri ceſſantis, dicebamus *hac ead q. par. pręced. ampl. 8. num. 1. & ſeqq. in pluribus locis,* uel refertur ad inęqualem ualorem monetarum, quę commutantur, et tunc dicitur permutatio, ut dicebamus *d. q. 4. num. 18.* et quiſquis ſit ex his contractibus lucrum poteſt non a diſtantia temporis procedere, ſed a natura prædictorum contractum, et licet locans carius locet emptor, utilius emat, patiens intereſſe, pluris illud æſtimet, et permutans, inæqualiter

Digitized by Google

li ter æſtimet, tamen iniuſtitiam, non vſuram dicuntur committere: demus etiam, quod pretij, ſeu lucri quantitas videretur quandoque temporis diſtantię & propinquitati correſpectiuari; tamen ſi cambium ſumatur pro locatione, & conductione, poſſet illa correſpectiuitas iuſtificari a maiori, & minori labore, & impenſa, ſimiliter ſi ſumatur vt emptio, & venditio, poſſet iuſtificari à maiori, & minori copia marcharum, ſeu emptorum, & venditorum, quod ſi ſumatur, vt contractus innominatus, ſeu ut mutuum, poſſet iuſtificari a maiori, & minori intereſſe, vt dicebamus *ſupra hac ead. q. p. 1. ſub nu. 75. & ſeqq.* vbi abunde ſatisfecimus, ſicque hæc ſingula poſſent habere proportionem cum tempore; &, quod dicimus de intereſſe, poteſt conuenire etiam in permutatione, ſi ex tarditate permutantis in non tradendo alter permutans, qui dedit, pateretur intereſſe, proceditque maxime hæc iuſtificatio, accedente prudentum virorum approbatione, licet etiam lucrum cambij quandoque excedat laborum, expenſarum, & ſimilium quantitatem, ideoque videatur inæquale, tamen hæc inæqualitas, vti accidentalis, non conſideratur, per ea, quæ late ſcripſi *part. præced. ampliat. 6. nu. 1. & ſeqq. num. 13. & 14.* Et quia eiuſmodi cauſæ, a quibus pendet iuſtitia cambij, eiuſque lucri, ſunt occultæ, cognitu non faciles, & admixtam habent iuris diſpoſitionem; non a mercatoribus, ſed a peritiſſimis iuris, informatis de facto, petenda eſt propoſitæ dubitationis reſolutio, & interim cambiorum negotiatio, quæ ex prædictis cauſis communiter eſt recepta, licita reputatur, & mercatores, alijque negotiatores, qui propterea ſub bona, & publica fide negotiantur, non tenentur vlterius de huius negotiationis iuſtitia inquirere, quia eſſet plus ſapere, quam oporteat, debent tamen diligenter obſeruare, vt cōtrahant iuxta receptum, & approbatum morem contrahendi, pretia iuſta non excedant a fraude, & dolo ſint vacui, & conſcientiam repugnantem purgent.

5 Secunda concluſio eſt, quod cambium, ex quo campſor propter diſtantiam, ſeu prorogationem temporis auget lucrum ratione lucri ceſſantis, vel damni emergentis, eſt iuſtum non in ratione cambij, ſed in ratione intereſſe, quod debetur pro quouis credito, etiam ſi ſit mutuum, vt dixi *p. præced. ampl. 8. n. 1. & ſeq.* & debetur etiam de iure diuino, ut ſecutus ſum *ead. ampl. 8. nu. 96.* & ita poteſt procedere opinio contra limitationem.

Infero primo ex hac concluſione, cambii intereſſe deberi, non in vim promiſſionis, & taxationis factæ inter ipſos cambientes, quia obſtat Pii V. conſtitutio de cambiis, ſed deberi in vim diſpoſitionis iuris communis, quādo intereſſe vere, et iudicialiter probetur, vt ſecutus ſum *ſupr. q. 1. nu. 57. & 58. & hac ead. q. 7. part. præced. ampl. 8. nu. 296.*

De taxatione huius intereſſe vide quę ſcripſi *ead. ampliat. 8. numero 23. 25. & ſequent. 99. & ſequent. 221. & ſeqq.*

Infero ſecundo, quod etſi lex poſitiua, ad obuiandum fraudibus vſurarum, poſſet indiſtincte prohibere, ne cambiorum intereſſe debeatur, tamen hæc prohibitio (quam hucuſque non habemus, niſi reſpectu cambientium, quibus prohibitum eſt, nec de certo taxatoque intereſſe conueniant in contractu cambij) non haberet locum in foro interiori, quia in eo ceſſat lex poſitiua, fundata in prę ſumptionibus ad obiuandum fraudibus, & attenditur veritas, vt *multis diximus in locis.*

LIMITATIO II.

SVMMARIVM.

Cambium pro pluribus nundinis ſimul eſt illicitum, numer. 1.

Maxime ſi haberet pactum, quod campſuarius antea ſoluere non poſſit, nu. 2.

Limita II. vt non procedat in cambio, inito pro duabus, aut tribus nundinis ſimul, quia eſſet vſura, Fabian. Genuen. *tract. de camb. initio, ſub nu. 15. ibi, & multo magis. tom. 6. p. 1. folio 412. Boninſ. tract. de camb. c. 7. Verſ. il cambiare. fol. 23.* dicens quod cambium duabus nundinis, ſeu ad longius tempus, emendo marchas minori pretio, eſt omnino illicitum, & iniuſtum, quia emitur tempus, & ſic eſt vſura, Virgin. de Boccat. *tract. de interd. vti poſſid. c. 18. nu. 178. & 179. tom. 3. parte 2. fol. 317. & Io. Azor. de inſtitut. moral. part. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 8. verſ. quinta conditio*, ſed hæc limitatio ſatis continetur in prima præcedenti, eiuſque ueritatem fruſtra Doctorum auctoritatibus conamur oſtendere, cum illam habeamus expreſſam in Pii V. conſtitutione, quam habes impreſſam apud Nauar. *in man. confeſſ. c. 17. nu. 300. Io. Bapt. Lup. in c. nauiganti, §. 2. nu. 26. de Vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 139. & infr. §. 9. nu. 52.* 1

Extende hanc limitationem, vt præcipue procedat quando campſor, qui dat cambio, apponit pactum, quod campſuarius, qui accipit, non poſſit antea ſoluere, ſeu, vt aiunt, *rimetterui ſopra*, ideſt, quod neque per litteras ſuas, neque per litteras alterius poſſit in nundinis ſequi ſolutio, quia eiuſmodi pactum facit cambium ſiccum, et ideo vſurarium, Alex. Raud. *in opuſculo ſuper hanc. S. Ambr. nu. 45.* 2

Declara hanc limitationem ex his, quę late ſcripſi *in limitatione præcedenti*, & prę ſertim *nu. 4. & ſeqq.*

LIMITATIO III.

SVMMARIVM.

Cambium pro pluribus terminis ad rationem tot pro centenario, &c. eſt licitum, nu. 1.

Limita III. quando mercator dat pecunias nomine cambii pro tribus, ſeu quatuor terminis, ſibi in alia Ciuitate ſoluendas ad rationem trium, ſeu quatuor pro centenario, iuxta numerum menſium, ſuperaddendo ſingulum pro ſingulo menſe, vt faciunt in Hiſpanijs, quia eiuſmodi cambium eſt illicitum, Fabian. Genuen. *tract. de camb. initio, nu. 17. tom. 6. par. 1. folio 412.* & quod ſi mercator hic Romæ det clerico mille florenos ſub nomine cambii pro expeditione bullarum, ſibi reſtituendos Pariſiis inde ad ſex menſes in moneta, ibi currenti, & cum pacto, quod uult quinque pro centenario, ſit vſura, ſcribit Archiepiſc. Florent. *tractat. de vſur. capit. 2. §. vlt. nu. 83. & 84. tom. 7. fol. 86.* 1

Et quia hæc limitatio eſt eiuſdem ſpeciei, cuius ſunt prima, & ſecunda præcedentes, quę inter ſe non differunt, niſi reſpectu accidentium, & indiuiduorum:

rum idcirco quæ dixi circa primam limitationem, ſuperfluum eſt hic repetere.

LIMITATIO IV.

SVMMARIA.

Cambium reſtituendum in eodem loco, &c. ideſt, cambium per Venetias, & ad libras groſſorum, & ſiccum, & illicitum, nu. 1. & ſeq. Et quando ſit illicitum etiam pro alio loco, ſub nu. 4. confir. 1.

Cambium, quo campſuarius obligatus remittere ad campſorem totum cambium in loco, vbi eſt initiatum, eſt illicitum, num. 3.

Cambium pro Placentia, cum pacto, quod campſuarius ſoluat id quod ſolueret, ſi fuiſſet cambium pro Indys eſt illicitum, num. 4.

Cambium, quando ſit vſurarium, cognoſci poteſt ex regula mutui, ſub nu. 4. confir. 2. & nu. 5.

Mutuum eſt Vſurarium, ſi mutuatarius gratia mutuatoris obligetur reſtituere alio in loco, Vbi mutuatum pluris valeat, num. 5.

Argumentum de tempore ad locum Valeat, nu. 6.

Cambium ex loco ad locum, inter quæ ſit inæqualitas valoris monetæ, eſt illicitum, ſi fieret non habita inæqualitatis ratione, nu. 7. & 8. Vbi hoc idem declaratur in mutuo.

1 LImita IV. vt non procedat in cambio, cuius pretium ſumatur non ex loco, vbi deſtinatur ſolutio, ſed ex alio, vbi cambij pretium veriſimiliter ſit maius, & præſertim ſi ſolutio directe, vel indirecte deſtinetur pro eodem loco, vbi contractum eſt cambium.

Exemplifica hanc limitationem, ego, egens Florentiæ decem libris groſſorum (& libra groſſorum ſunt decem ducati) recipio a cãpſore in eadem ciuitate Florentiæ 106. florenos, vel plus minuſue, ſicut tunc currunt cambia, & valent 10. libre groſſorum in dicta ciuitate Florentiæ, cum pacto, quod inde ad vnum menſem tenear eidem campſori reſtituere in eadem ciuitate Florentiæ tantum quantum iura decem dies computandos à die initi cambij, valebunt 10. libræ groſſorum in ciuitate Venetiarum, quæ aliquando valent plus, aliquando minus, & ſic campſor aliquando perdit, aliquando lucratur, licet ut plurimum lucretur, certe eiuſmodi cambium, quod vocant per Venetias, ſeu cambium ſiccum, vel ad libras groſſorum, eſt illicitum, Card. de Turrecrem. *in c. nec hoc quoque. nu. 8. Verſ. alius modus. 14. q. 4. Archiep. Florent. tract. de Vſur. c. 2. §. 49. nu. 81. tomo 7. fol. 86. Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per Vſur. acquiſ. q. 9. verſ. campſor. col. 6. fol. 375. & Fab. Genuen. tract. de camb. initio, nu. 18. tom. 6. p. 1. fol. 412.* & conſequenter eſt etiam illicitum, ſi adderetur pactum, quod ego, volens tenere dictas libras groſſorum poſſim, ſed cum, eodem pa-
2 cto, vt *ſupra*. † & ratio, quare hoc cambium ſit illicitum, eſt, quia etſi dictæ libre poſſint Venetijs valere plus, & minus, & ſic mercator poſſit perdere, & lucrari, tamen; quia vt plurimum valent plus, & ſic cõtractus eſt inæqualis, cum ſe habeat probabilius ad lucrum quam ad damnum, & hoc procedit ex ſolo tempore, quod conceditur ad reſtituendam pecuniam, contractus eſt de mutuo, & ideo eſt vſurarius, Cardin. de Turrecrem. & Medin. & Fab. *in locis ſupra proxime citatis.*

Infero primo, explicando hanc limitationem, 3
quod illicitum eſſet cambium, ſi Titius daret mihi cambio ſcutos 1000. pro foro Placentiæ cum pacto, quod ego ex illo foro eoſdem ſcutos marcharum, quos illic debeo, tenear meis expenſis remittere ad eundem locum, in quo accepi cambio, Mic. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſp. de camb. q. 4. artic. 2. contr. 14. ſub nu. 10. verſ. ſequitur ſecundo. to. 2. fol. 599.*

Infero ſecundo, explicando eandem limitatio- 4
nem, quod ſi tu hic Romæ dares cambio pro proximo foro Placentiæ, cum pacto, quod in eo foro ſoluatur tibi ualor cambij ſi dediſſes cambio pro Indijs vbi vnus ſcutus, datus hic Romæ, pluris valet, quam Placentiæ, cambium eſſet illicitum.

Confirmatur primo extenſiue eadem limitatio, & hæc illatio, quia ſi nũmularius det in ciuitate Genuæ centum aureos eâ conditione, vt is, cui dat, teneatur totidem reſtituere, vbi certo vel probabili ratione ſunt plus valituri cambium, eſt ſiccum, Medin. *d. q. 9. verſic. eſt aliud tertium, col. 6. fol. 375. & Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. libro 10. tit. de camb. cap. 10. verſic. quinto, cum col. 887.*

Confirmatur ſecundo, quia illud augmẽtum vltra ſortem, quod facit, mutuum eſſe vſurarium, illud idẽ augmentum ultra iuſta pretium cambij facit, cambium eſſe illicitum, cum mutuum, et cambium multum ſimbolizarẽt, ideoque cambium ſit valde ſuſpectum de vſura, vt patet ex his, quæ ſcripſi *ſupr. hac ead. q. p. 1. nu. 22. & ſeqq.* ſicque ex regula mutui cognoſci poteſt, an cambium ſit vſurarium.

Sed mutuum ita eſt vſurarium, quando mutuator 5
obligat mutuatarium ad reſtituendum in tempore, quo res mutuata pluris valet, vt ſecutus ſum *ead. p. 1. num. 31. in fine, & nu. 32.* ſicut quando obligat ad reſtituendum in loco, in quo pluris valet, ut puta, ſi tu mutuas frumentum in Apulia, vt tibi eadem quantitas reſtituatur Lucæ, vbi frumentum eſt carius, per ea, quæ ſcribunt Medin. quem ſecutus ſum *infra nu. 8. Molin. de iuſt. tomo 2. de contract. diſput. 310. Verſ. quod attinet ad quartum. col. 259 & Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libr. 4. tit. de reſtit. c. 33. verſ. tertio dicimus in mutuo, col. 324.* dicens ex Nauar. iniuſtum eſſe mutuum in quo mutuatarius obligatur mutuum reſtituere in loco, in quo ſibi eſt damnoſum, & contra æqualitatem iuſtitiæ, & conſequenter contractus non eſt ex vtraque parte ęqualis. Ergo.

Comprobatur hæc minor propoſitio, quia valet 6
argumentũ de tempore ad locum, *l. ult. & de condict. tr. tic.* & late Euer. *de locis, argumen. in loc. a temp. ad loc.* quod in materia intereſſe copioſe ſecuti ſumus *ſupra hoc ead. q. p. 1. ſub nu. 76. verſ. ſed in mercatoribus:* & ratio huius minoris propoſitionis, eſt, quia obligatio reſtituendi in certo tempore, vel certo loco æque acceſſionem, & augmentum poteſt veriſimiliter parere: quod profecto pecunia æſtimari poteſt, quare ſi tu, cui ego mutuo, eſſes reſtiturus in loco diſtanti, ita ut ad reducendũ mutuatum ad domum meam, requirentur impenſæ, poſſem ſine uſuræ labe ratione illarum impenſarum ultra ſortem accipere, ut ſecutus ſum *ſupr. q. 1. num. 423.*

Ergo idem dicendum eſt in cambio, cuius iuſtum 7
pretium ratione temporis, uel loci alteraretur.

Nec obſtat, quod Ioan. Azor. *d. cap. 33. verſiculo hinc conſequitur, colum. 324.* loquendo de mutuo, dixerit, quod, ſi Titius in India mille aureos mutuo dederit

Caio

Digitized by Google

Caio hac conditione, ut poſſit eos exigere ab eodem Caio in India, vel vbicunque Caius poſtea extiterit, tunc, ſi Caius Romæ fuerit, poſſit Titius eos integros mille aureos Romę a Caio exigere: nec, inquit, tenetur Titius ſoluere cambia, vel expenſas, quibus Caius pecuniam ex India in Vrbem deportauit, quia initio contractus fuit talis conditio adhibita, inquitque nihil referre, quod Romę pluris æſtimentur aurei, cum potuerit euenire, quod Caius ſolueret alibi, vbi minoris æſtimarentur, & ſic conuentio appoſita, quia potuit credere in bonum, & in damnum ex æquo vtriuſque, ideo eſt ſeruanda.

3 Quia reſpondeo, Azorium videri deceptum in duobus: Primo, quia Nauar. *in m m. confeſſ. cap. 17. ſub num. 43. verſ. quæſtionis*, quem allegat pro ſua opinione, tenet contrarium, videlicet, quod mutuatarius videatur liberandus, ſoluendo illa integra mille in India, aut etiam in Vrbe deductis cambijs. Secundo uidetur deceptus, dum approbat illam conditionem appoſitam in mutuo: nam illa conditio, prout obligat mutuatarium etiam pro locis, vbi veriſimiliter pluris ualituri ſunt, quam in India, eſt obligatio inæqualis, cum non obliget etiam pro locis, in quibus veriſimiliter minoris valituri ſunt, ideoque eſt iniuſta, & vſuraria: vnde Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 9. verſic. eſt aliud tertium. fol. 375.* bene diſtinguit, an hoc pactum de reſtituendo mutuum alio in loco apponatur mutuante, ut iſto caſu mutuatio non ſit gratuita, ſed cum onere mutuatario iniuncto ad quod cum ratione mutui minime teneatur, contractus, inquit, ad vſurarius, an vero hoc pactum ſit appoſitum per mutuatarium, & tūc, inquit mutuatarius imponit mutuanti onus mittendi famulum in illum alium locum, vbi ſolutionem recipiat, & hac ratione, inquit, mutuator poteſt pro iſto intereſſe aliquid proportionatum exigere vltra ſortem.

Minus obſtat, quod ſcribit Molin. *d. diſp. 310. verſic. quod attinet ad quartum, col. 259.* dicens, quod ſi mutuatarius indigeret tritico in alio loco, quod poſtea facile hic perſolueret, neque eſſet incrementum in maiori ualore inter unum, & alterum locum, tunc non eſſet uſura mutuare in illo alio loco, cum pacto, ut ſolueretur poſtea hic, quamuis contractus cederet in commodum mutuatoris, quoniam re uera iſte contractus eſſet potius permutatio, quam mutuum, & licet inquit, cederet in commodum mutuatoris, tamen non redundaret in damnum, & grauamen mutuatarii, & hoc ſufficit ad iuſtitiam contractus, & ad excludendam uſuram.

Quia reſpondeo, quæſtionem pendere ex facto, non ex iure, nam excluſo grauamine mutuatarij, & data permutatione æquali, nulli dubium eſſe debet contractum eſſe licitum, & è conuerſo, ſuppoſito aliquo mutuatarii onere ſibi damnoſo, mutuum eſſet uſurarium, attendendæ propterea ſunt facti circumſtantię.

LIMITATIO V.

SVMMARIVM.

Cambium ſine litteris cum pacto, quod ſoluatur lucrum cambij veri, & realis, eſt vſurarium, nu. 1. 2. 5. & 6. Reiecta conſideratione contraria, de qua, nu. 3. & 4.

Declaratur hac limitatio, quomodo litterę ſint neceſſariæ, ſub num. 6.

Intentio contrahentium non tollit iuſtitiam cōtractus, in quo ſeruant ſit æqualitas iuſtitiæ commutatiuæ. nu. 7.

1 LImita. V. in cambio ſine litteris, inito pacto, quod accipiens cambio, teneatur ſoluere lucrum ueri cambii, prout ſoluitur Placentiæ, aut alio in loco, ubi cambiorum nundinę haberentur, eundo, & redeundo, quia eiuſmodi cambium eſt fictum, ſiccum, & ideo uſurarium, Boninſ. *tractat. de camb. cap. 7. verſ. ma quanto poi*, & in latino reddito, *ſub numero 2. verſic: quo vero, nu. 3. 4. & ſeqq. Rot. diuerſ. deciſ. 775. dubitatum, fuit numer. 1. in fin. in Mediolanen. pecuniaria, mercurij 27. Martij 1602. coram R. P. D. Litta in impreſſis Lugduni anno 1612.* & eſſe cambium ſiccum, quando nullæ ex loco ad locum mittuntur litteræ, ſed nummularius fingit, ſe litteras miſiſſe, ſcribit Ioann. Azor. *de inſtit. moral. p. 3. libro 10. tit. de camb. cap. 10. verſ. primo quando, col. 886.* & quod conuentio, quod debitor, non ſoluens intra terminum conuentum, teneatur ad cambium, & nomine cambii veri, & realis ſuper nundinis Benzezoni, Lugduni, & Mediolani, et teneatur ſtare circa dicta cambia, & recambia, ac expenſas ad ſimplex dictum ipſius creditoris, ſit cambium ſiccum, quia non apparet, quod litteræ fuerint miſſę ad dictas nundinas, nec quod ibi cambia, & recambia, fuerint decurſa, nec quod aliquę expenſæ ob id factæ fuerint, licet in libro ipſius creditoris fuerit deſcriptus curſus cambiorum, & recambiorum dictorum locorum, & expenſæ ſolitæ fieri in dictis nundinis, et ideo, cum non fuerit reale cambium, et expenſæ uere factæ non fuerint, non poſſit peti intereſſe, et cambium, nec expenſæ, quia cambia, et expenſas reciperet abſque aliquo periculo, et dum ſtaret ad menſam, et in lecto, et in domo ſua, et eſſet contra naturam conuentionis, in qua cautum eſt, ut ipſe debitor ſoluat pecunias cum cambiis, recambiis, damnis, expenſis, et prouiſionibus ſuperinde curſuris, et ſic erant tranſmittendæ litteræ ad loca nundinarum, et ibi per receptorem, vel agentes eius ſoluenda erat pecunia, alias dicitur cambium ſiccum, et iniuſtum, ſcribit Borgn. *deciſione 2. ſupra in proxima, ſub numer. 23. verſ. & circa parte 2.* et quod cambia pro quibus non tranſmittuntur litteræ, ſint illicita, tam de iure communi, quam ex conſtitutionibus Pontificiis, ſcribit Burſ. *conſ. 399. breuiter dicam, ſub n. 27. verſ. ſecundo non apparet, & numer. 29. in fine, libro 4.* et quod cambia ſimulata ſint reprobata per conſtitutionem Pii V. quando ſcilicet datur alicui pecunia Barchinoni litteris acceptis a recipiente, ut ei ſoluantur tot marchæ Lugduni, quæ litterę uel non mittuntur, uel inanes redeunt, pecuniaſque, tranſacto tempore nundinarum, eadem perſona, quę eas accepit, ſoluit cum lucro illarum nundinarum in eadem ciuitate Barchinonenſi, ſcribit Hier. Gabr. *conſ. 158. conſtitutio, num. 1. lib. 2.* et ratio eſt, quia re uera eſt mutuum et ideo, qui talia lucra accipit, tenetur ad reſtitutionem, Fab. Genuen. *tract. de camb. initio, num. 22. tomo 6. p. 1. fol. 412.* Et demum eiuſmodi cambium ſine litteris eſſe ſiccum, dicit, et damnat Pii V. conſtitutio, de cambiis.

2 Imò non ſolum ſunt neceſſariæ litterę, et earum tranſmiſſio, ſed requiritur, ut is, qui dat cambio, opinetur, ſeu ſperet illas non reuerſuras inanes, aliàs ſi

litterę, ita mittantur, vt eo, unde proceſſerunt, inanes referantur, contrahentes eſſent in mala fide, & ideo haberent conſcientiam maculatam, & conſequenter contrauenirent menti conſtitutionis Pij V. vt aduertit etiam Io. Azor. *de institut. moral. parte 3. libr. 10. tit. de camb. c. 8. Verſ. primum. colum.* 880. & faciunt quæ retuli *ſupr. ampl. 17. num. 7. & ſeqq.* & quando ita mittantur, ut inanes redire debeant, dixi etiam *infra* §. *6. gloſ. 1. ſub nu. 20.*

Ratio videtur manifeſta, quia litteris mandatur, vt ſolutio fiat alio in loco, quam vbi campſore at pecunias cambio, ergo ſi litteræ non mittantur, euidēs eſt, quod intendunt, ſolutionem, ſeu reſtitutionem pecuniarum faciendam eſſe eodem in loco, vbi pecuniæ datę ſunt, & conſequenter eſt mutuum, vt ex Caiet. & Sot. ſecutus ſum *infr. lim. 7. nu. 1.*

3 Contra hanc limitationem oppono, quod illa litterarum miſſio ad Placentiam, Lugdunum, Bezenzonum, & ſimilia nundinarum loca nullum bonum operetur effectum, imò cauſet damnum expenſarum pro prouiſionibus, & gabellis, & quandoque etiam pro proxenetis, & quoad contractus iuſtitiam, & iniuſtitiam, quę principaliter attendi debet, eſt miſſio inanis, & inutilis, prout dicunt, & ſeruant campſores, & referunt, ſed damnant Boninſ. *tract. de camb. capit. 5. verſ. dipoi queſta. folio* 11. & in latine redito *ſub num. 3. verſ. præterea, & num 4.* Nauar. *conſil. 31. reuerendiſſ. verſic. præter iniuſtitiam, libr. 5. de vſur.* Fabian. Genuenſ. *ſub A. nu. 22. &* Io. Bapt. Lup *in cap. nauiganti.* §. *2. ſub num. 29. verſ. ſequitur de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. folio 139.*

4 Neque huic oppoſitioni ſatisfacere videtur Boninſ. *eod. tract. de camb. c. 7. Verſ. ma quanto poi. folio* 19 & in latine reſtituto *ſub num. 3. & 4.* dum ad oſtendendum, litterarum miſſionem eſſe omnino neceſſariā, & reſpondendo huic oppoſitioni, hanc dat inſtantiam: idem effectus lucri poteſt procedere a negotiatione licita, & negotiatione uſuraria, & tamen non tenet conſequentia, quod vtrumque lucrum ſit licitum: item, inquit, in cambio per litteras cum diuerſis, qui dat cambio, non vnius, ſed plurium decoctioni, & fallimēto ſe exponit, & vbi uerſatur maius periculum, ibi lucrum eſt magis licitum, & ex cambio cum diuerſis perſonis reſultat certior vtilitas mercaturæ.

5 Non diſcedo a limitatione, quia etſi Boninſignij reſponſio non uideatur ſatisfactoria, ſiquidem, oſtendendo, non tenere conſequentiam hanc (ex contractu licito poteſt accipi hoc lucrum, ergo poteſt accipi etiam ex contractu illicito) non deſtruit oppoſitionem, quæ oſtendit, litterarum miſſionem eſſe damnoſam debitoris, & utilem creditori, tamen limitatio eſt ueriſſima, & oppoſitioni reſpōdeo ego, quod etſi ex cambio uero, & reali ad rationem sex pro centenario, plus, minusue, prout erit curſus cambiorum, campſuarius maius ſuſtineat onus, quam mutuatarius, qui ſolueret ad rationem duorum pro cētenario, nihilominus cambium eſt licitum, & mutuum eſt illicitum.

9 Retenta limitationem; Declara eam, ut litteræ non ſint præciſe, & ſimpliciter neceſſariæ, ſed ſolum requirantur, prout patefaciunt, cambium fieri nō pro eodem loco, ſed pro alio diſtanti, et ad oſtendendum, ſolutionem uere faciendam eſſe tempore nundinarum proximarum, ita ut, cum, litteris non confectis, hæc non appareant, ideo cambium ſine litteris dicatur ſiccum, et ita procedit limitatio; cæterum ſi litteris etiam non confectis, appareret, cambium uere, et realiter fieri pro alio diſtanti loco, et cum ſincera cambientium intentione, vt ſequatur ſolutio in proximis nundinis, tunc nihil referrat, an fieret cum litteris, uel ſine litteris, quod ſcripſi etiam *ſupra quæſt. 5. numero 10. & 13.* et præſertim in foro interiori, quia litteræ nō ſunt de iuſtitia cambij, ſed ſolum ſunt ad oſtendendam iuſtitiam cambii: quæ ſi aliter, quam per litteras, appareat, ſuperfluæ ſunt litteræ.

Subdeclara obiter hanc declarationem, ut ſinceritas intentionis cambientium circa ſperatam ſolutionem in proximis nundinis, non ſit neceſſaria ad iuſtitiam cambii, quare licet campſor, et campſuarius unanimiter ſperarent, & deſiderarent petendi ſolutionem, ſaluo intereſſe campſoris, et poſtea fieri debere eodem in loco, tamen remanet iuſtitia cambii, quia iuſtum, et iniuſtum non conſiſtit in bonitate, aut prauitate animorum, et intentionem, ſed conſiſtit in rerum, et operum externorum æqualitate, et inęqualitate, ut ex Ariſt. et S. Thom. ſequitur Nauar. *in c. ſi fœneraueris, not. 16. nu. 53. verſ. nam vt ſupra 14. q. 3.* quare, ſeruata æqualitate iuſtitiæ commutatiuæ, intentio deprauata contrahentis non tollit iuſtitiam contractus, ſed poterit eſſe contra charitatem, et ideo eatenus peccaminoſa.

LIMITATIO VI.

SVMMARIVM.

Cambium eſt illicitum cum obligatione ad reſtituendum, ſi campſor plus iuſto pretio exigat; eo quia campſuarius ſit in neceſſitate accipiendi cambio, nu. 1. & ſeqq. Secus ſi plus iuſto pretio exigat, quia ſe exponit periculo perdendi etiā capitale, nu. 2. 4. & 5.

Vendere carius, & Emere vilius } *propter neceſſitatem emptoris, ſeu venditoris eſt illicitum, nu. 3.*

Periculum eſt pretio æſtimabile, & nemo tenetur ſe illi exponere, num. 4.

Aſſecuratio eſt contractus emptionis, & Venditionis, num. quinto.

Limit. VI. vt non procedat quando campſor emit marchas minori pretio eo, quod eſt impoſitum, ſeu quod currit, quod poteſt contingere duplici caſu: Primo, quando campſuarius, imminente negotio, ſeu caſu, cui illico occurrendum ſit, urgetur accipere ad cambium eo pretio, quo poteſt. Secundo, quando campſuarius non eſt, ut loquuntur, *bona littera*, ideoque qui daret ei cambio, ſtaret in periculo; unde nueniat campſorem cogitur marchas uendere uiliori pretio. 1

Declara iſtam limitationem, ut in primo caſu, quando campſor, qui dat cambio, emat marcha minori pretio propter urgentem neceſſitatem uenditoris, cambium ſit illicitum in foro conſcientię, Fabian. Genuen. *tract. de camb. initio, ſub num. 38. verſ. ſeptima. tomo 6 par. 1. folio* 414. ideoque tenebitur campſor ad reſtitutionem, et forſan ad eam cogi poſſet etiam in foro exteriori, quaſi cambium ſit etiā nullum, quia neceſſitas habet uim cogendi, et conſequen- 2

Digitized by Google

quenter excludendi conſenſum, iuxta ea, quę de contractu infirmi, & clientis cum medico, & aduocato ſcripſi *p. pręced. ampl. 19. ſub nu. 124.*

Secus in ſecundo caſu, quando emit minori pretio propter modicum creditum venditoris, quia iſto caſu videtur concludendum, quod non teneatur in foro exteriori, neque in foro conſcientiæ, quia res quo magis eſt periculoſa; eo minoris valet, ut dixi *ſupra quæſt. 1. nu. 431.* ſed periculoſius exigitur creditum à paupere impotenti, quam à diuite, per ea, quæ retuli *ead. q. 1. nu. 494. & hac ead. q. ſupr. par. 1. nu. 79. ergo minoris valet.*

3 Confirmatur primo hæc declaratio primo caſu, quia in oppoſito ſi quis vendat alicui, qui propter magnam neceſſitatem, vel propter vitandum magnum ſcandalum carius emat, tenetur venditor ad reſtitutionem, & illicite facit, & idem è contra, ſi aliquis vendit rem ſuam vilius, vt redimat ſe, vel ſuos ex captiuitate, aut vt ſuſtentet ſe, & familiam in magna penuria, tunc is, qui ab eo vilius emit tenetur in foro conſcientię, quia vendens carius, & emens vilius in caſibus prędictis, non conſentit ſimpliciter, ſed quodammodo extorquetur ſibi propter neceſſitatem; vnde non videtur illud plus quaſi donare, Anch. *in cap. peccatum ſub num. 21. verſic. & primo. colum. 18. de reg. iur. in 6.* quem ſequitur Franc. de Aret. *in cap. 42. cum cauſa. ſub nu. 27. in 2. concl. de teſt.*

4 Confirmatur ſecundo eadem declaratio in ſecundo caſu, quia ſi pauper propter ſuam paupertatem non inueniat, qui uelit ei dare ad cambium pro nundinis, ſicque non extet, qui uelit acceptare ſuas litteras, & ideo coactus recurrat ad aliquem mercatorem, cuius litteras acceptentur, eumque roget, vt ſubſcribat ipſius pauperis litteras, poteſt ipſe mercator ſubſcribendo litteras, licite ab iſto paupere accipere tertiam partem unius ſcuti pro centenario, quia ipſe ſe exponit periculo ſoluendi pecunias, caſu quo ipſe pauper ex quouis euentu non ſolueret, & nemo tenetur ſe exponere periculo pro alterius beneficio, & vbi ſe exponat, illa expoſitio eſt ęſtimabilis, & digna mercede, quam periti arbitrari ſunt vſque ad tertiam partem vnius ſcuti, Romoald. Coli *tractat. de camb. capitulo 19. in torno*, quem latius retuli *infra §. 3. gloſſa 3. ſub numero 12. verſic. ſubextende.* & quod fideiuſſor, eo, quod ſe periculo exponit, poſſit aliud accipere, ſecutus ſum *ead. gloſſ. 3. num. 6. & ſeqq.*

5 Augetur hæc confirmatio, quia pericula nauis, mercium vitæ hominis, & ſimilium paſſim uenduntur, & emuntur, qui enim in prædictis timet caſum ſiniſtrum, & de eo vult ſe aſſecurare, emit periculum ab eo, qui ipſum aſſecurat, ſoluendo illi, aſſecuranti, quinque, ſex, decem, plus, minuſue pro centenario: nam aſſecuratio eſt contractus emptionis, & venditionis, in quo aſſecuratus emit periculum, & aſſecurans illud vendit, ut patet ex his, quę ſcribunt Santer. *tractat. de aſſecurat. parte 5. ſub numero 3. & ſequent.* & magis in ſpecie *ſub num. 7. tomo 6. parte 1. folio 357.* et Straccħ. *eod. tractat. gloſſ. 27. ſub numero 4. verſ. ſecunda facti eodem tomo 6. parte 1. folio 377.* et probatur ex leg. 5. periculi pretium. ff. de naut. fœn. ſeu eſt ſimilis emptioni, et uenditioni, vt dixi *ſupra quæſt. 1. numero 129.* et quod aſſecuratus aliquem poſſit ob illam aſſecurationem aliquid accipere, ſcribit Nauar. *in manual. confeſſ. cap. 17. ſub numer. 285.* et aſſecurationis contractum eſſe Reipub. non infime neceſſarium, ſeu has aſſecurationes fieri in magnam Reip. vtilitatem ſcribunt Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 7. articulo unico. in ſecunda ratione, col. 2. fol. 601. & Nauar. eod. cap. 17. ſub numer. 284. verſi cul. ſumma igitur. ibi, cuius ſtatuendi ratio.*

Moderata tamen concluſionem huius ſecundi caſus ex his, quæ ſcripſi *part. præced. ampl. 10. nu. 73. & 75.* ubi omnino uideas.

LIMITATIO VII.

SVMMARIVM.

Cambium pro ficto loco eſt ſiccum, & Vſurarium, nu. 1. & 2.
Declaratur hæc limitatio, vt hoc cambium poſſit ſuſtineri pro mutuo cum intereſſe lucri ceſſantis, nu. 3. et ſeq. Subdeclaratur, nu. 15. & ſeq.
Simulatum minus Valet, quam vere geſtum, nu. 4.
Simulatio in contractibus quando ſit licita, ſub nu. 4.
Actus, qui, vt geritur, non valet, an valeat, vt valere poſſet, nu. 5. & ſeq. & nu. 11. & ſeqq.
Procurator, habens ſufficiens, & inſufficiens mandatum, & agens ex inſufficienti, nulliter agit, nu. 6. & 7.
Maritus agens vti procurator ex inſufficienti mandato, nulliter agit, licet potuiſſet Valide agere tanquam maritus ſine mandato, nu. 7.
Forma non ſeruata, actus non valet, etiam ſi agens dixerit, quod volebat, illum valere, prout valere potuiſſet. num. 9.
Obligatio nec ciuilis, nec naturalis oritur ex actu, cui lex reſiſtit, nu. 10.
Matrimonij contractus, celebratus per verba de præſenti inter ætate inhabiles, Valet vti contractus ſponſalium, ſub nu. 11.
Proceſſus nulliter factus habet vim interpellationis extraiudicialis, ſub nu. 12.
Confeſſio, quæ vno modo non valet, valet alio, ſub eodem nu. 12.
Mutuum contractum ſub cambio ficto non habet executionem paratam litterarum cambij, nu. 18.

Limita VII. in cambio pro ficto loco, utputa, cum 1
campſor Petro, egenti Mediolani, dat certam
ſummam pecuniæ ſub nomine cambij de Lugnuno, vel Londres, et tamen ſecundum ueritatem ibidem reſtitutio facienda vtrinque ſcitur, ſiue fiant litterę cambij, et non præſententur, ſiue non fiant litteræ, interuenit ſiquidem hic manifeſte ſolo nomine cambium, et ſecundum rem mutuum cum lucro, Cardin. Caiet. *tract. de camb. capitul. 1. num. 4. verſicul. iniuſta tomo 6. parte 1. fol. 405. & Sot. de iuſtit. & iur. libr. 6. quæſt. 13. artic. 1. concluſ. 3. col. 3. initio, folio 629.* et quod nummularij ſint vſurarij, quando dant pecunias cambio pro aliquo vicino loco, quem ficto nomine uocant Lugdunum, ſeu Placentiam, ubi fiunt nundinæ cambiorum, et deinde, aduentente tempore nundinarum in ciuitate Lugduni, ſeu Placentiæ, ubi nunc fiunt ſolutiones, ipſi ſe conferunt ad illum fictum locum, repræſentantem uerum locum nundinarum, et in illo ficto loco ſolutionem recipiant prout ſi eam reciperent in foro Placentiæ, ſcribit Fabian. *tract. de camb. initio, ſub num. 44. verſ. octaua.*
tomo 6. part. 1. folio 415. † imò ſi Titius det Caio in ciui- 2
tate Genuę centum aureos, ut in alio loco, ubi nul-

læ celebrantur nundinæ, totidem aureos cum tanto
lucro ſoluat ad tres menſes, cum quanto lucro toti-
dem aurei ſoluerem ad primas nundinas in loco
conſueto, adhuc cambium vel eſt manifeſte vſura-
rium, vel ſaltem redolet vſuram, Io. Azor. *de inſtitut.
moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 9. q. 3.* vbi adducit ra-
tiones.
3 Declará hanc limitationem, vt quámuis hoc cám-
bium ſit ſiccum, ideoque damnatum, vt dictum eſt,
tamen ſi campſor, rogatus, vt faciat hoc cambium
ſiccum deſiſtat a vero cambio, vel ab alio frugifero
negotio, quod erat paratus facere, & non fecit, quia
mutuauit ſub nomine cambij, poterit a mutuatario
licite recipere ſortem, & lucrũ, a quo ceſſauit. Card.
Caiet. Nauar. Fab. Genuen. & Io. Azor. quos ſecutus
ſum *p. rt. praecd. ampl. 8. ſub numer. 1. & 22. ſub ampl. 1.* &
ſcripſi *ſupra ampl. 20. num. 1. & ſeq. & hac ead. par. limit. 1.
num. 5.*
4 Non obſtát huic declarationi, quod ſimulauerint
cambium in fraudem conſtitutionis; quia reſpon-
deo, plus valere, quod vere agitur, quám quod ſimu-
late concipitur, C. plus valere, &c. & ſimulatio de
contractu licito ad contractum licitum eſt permiſſa,
vt ſecutus ſum *par. praecd. ampl. 10. ſub nu. 29.* dummo-
do enim ex ſimulatione non emergat iniquitas con-
tractus, ideſt, læſio alterius contrahentis, ſimulatio
toleratur: ſic in propoſito, licet iſti re vera mutuum
contraxerint cum intereſſe lucri ceſſantis, tamen cũ
contractus mutui cum dicto intereſſe ſit æque lici-
tus, ſicut contractus cambij, potuit verus ſimulari
ſub alio, præſertim, quia ſimulatio proceſſit ex iuſta
cauſa æſtimantes, quod intereſſe ad rationem cam-
bij, non aliter poſſet deberi, quam ſi mutui contra-
ctus fieret ſub ſimulato contractu cambij, & certe
iniquum videretur iſto caſu, vt vterque ſit ſimulator,
& nihilominus vnus ex eis eſſet in lucro, & alter in
damno.
5 Minusve obſtat, ſi huic reſponſioni replices, quod
regula illa (plus valere, quod vere agitur, quã quod
ſimulate concipitur) poteſt forſan procedere, quã-
do contractus ſimulatus habet ſuam formam, ſecus
ſi eam non habeat, ut in caſu noſtro; quia tunc in-
trabit concluſio aduerſa, quod, vbi agitur de obliga-
tione contrahenda, ſi non ualet, quod ago, vt ago,
non ualet etiam, ut ualere poteſt, *Bart. in l. 1. §. ſi quis
ita, nu. 2. Iaſ. in 6. not. nu. 6. & alij communiter, ff. de verbor.
oblig. Io. Guter. tract. de contract. iur. cap. 51. num. 31. tom. 6.
p. 2. fol. 98. M. Ant. Cucch. de inſtit. maior. libr. 5. tit. 10. de
ſponſ. ſub nu. 14.* & hanc eſſe communem opinionem,
reſtatur, & ſequitur Couar. *in epit. lib. 4. decretal. tit. de
ſponſal. cap. 3. ſub num. 2. folio mihi 138. tom. 1. & var. reſol.
lib. 2. capit. 16. ſub num. 5. verſ. deinde fol. 199. tomo 2.* quem
ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 2. capit. 11. ſub nu-
mero 1123.* & eſſe tritum, & vulgo percelebratum
axioma, ſcribit Ant. Guber. Conſtan. *tract. de ſponſ. &
matr. &c. tit. quibus mod. ſponſ. contrah. ſub n. 3. Verſ. atque e.*
6 *tomo 9. folio 48.* † quare ex iſta concluſione dicimus,
quod ſi procurator gerat actum ex mandato inſuffi-
cienti, et potuiſſet illum gerere ex mandato ſufficien-
ti, quod etiam habebat ille actus, non ſuſtinetur, *Rota
diuerſ. deciſ. 397. die 23. num. 2. part. 1.* ſeu geſta procurá-
torio nomine a non habente mandatum, non vá-
lent, etiam ſi ille erat coniuncta perſona, ſicque non
ſuſtinentur coniunctorio nomine, *Rip. in l. 1. §. ſi quis
7. ita num. 31. Verſ. hinc eſt quod geſta. ff. de Verb. oblig.* † ſimi-
liter ſi maritus egerit, tanquam procurator vxoris, et
in rei ueritate non fuit procurator, proceſſus eſt nul-
lus dato quod potuiſſet valide agere, tanquam ma-
ritus, & legitimus adminiſtrator, nec ſaluatur pro-
ceſſus illa uia, quia ſi maritus, imputatur enim ſibi,
quod elegerit aliam uiam, Marant. *in ſuo ſpec. p. 4. diſt.
16. numero 29. fol. 213.* & quamuis maritus admittatur
cum cautione de rato ad egendum pro vxore, imò
poſſit conſtituere procuratorem, Gail. *in pract. obſer-* 8
uat. lib. 1. obſeruat. 133. tamen, ſi egerit ipſe uti procu-
rátor, proceſſus adhuc erit nullus, vt dixi, † & de-
mum ſi donatio, ſeu alius actus non valeat, vti tális,
eo quia in eo non ſint ſeruatæ ſolemnitates legis, vel
ſtatuti, tunc talis actus non poteſt valere alio modo 9
propter reſiſtentiam legis, *Rot. diuerſ. deciſ. 366. quam-
uis. numer. 31. par. 1.* † Imo vbi exigitur certa forma, ſi
ea non ſeruatur, non valet, etiam ſi dicát, quod vult,
ut ualeat, prout melius ualere poteſt, & ſic ſi non uá-
let, quod ago, vt ago, non ualet vt ualere poteſt, quã-
do defectus eſt in forma, *Gemin. in cap. 1. numer. 3. de po-
ſtulat. prælat. in 6.* quem ſequitur Felyn. *in cap. 23. cum
ſuper Verſus finem, num. 14. verſ. tertio vbi de off. deleg.* † & 10
vbi lex reſiſtit ſtatui, tunc ex illo actu nulla oritur
obligatio ciuilis, nec naturalis, Caſſad. *deciſ. 5. erat a
patrono. num. 2. de iurepatron.* vel forma aliter conclu-
ſionem, vbi offenderetur mens agentium, ſi actus
valeret eo modo, quo poteſt, uoluntate, & poteſtate
ſibi mutuo aduerſantibus, tunc ille actus nullátenus
valet, & in iſtis terminis procedit illa regula (quod
potui, nolui, quod uolui, adimplere nequiui) *Rip. dict.
§. ſi quis ita numer. 30. fal. 5.* ubi uideas, cum inferat ad
multa.
Quia huic replicationi rurſus reſpondeo, quod 11
licet communis concluſio ſit, ut actus non ualens eo
modo, quo eſt factus, non ualeat eo, quo potuiſſet
fieri, ſi agatur de obligatione contrahenda: tamen
iſta communis concluſio, tãquam ſuper re brochar-
dica, habet tot declarationes, & diſtinctione, ut non
ſolum non ſit ſemper uera, ſed imò extet, & alia con-
cluſio communis in contrarium, quod actus ualeat
eo modo, quo valere potuiſſet, & ideo neutra con-
cluſio, ſimpliciter conſiderata, uidetur allegabilis
ad deciſionem cauſarum, quod enim ualeat eo mo-
do, quo potuiſſet fieri, probatur *ex capit. vnico, §. 1. de
ſponſ. impub. in 6.* cum ſimilibus, allegatis a Couár. &
alijs, *infra citatis*: in illo enim §. licet matrimonij
contractus celebratus uerbis ſolemnibus de præſen-
ti, requiſitis ad ſubſtantiam contractus matrimo-
niali, nõ ualeat ob defectum ætatis contrahentium,
tamen ualeat, ut contractus ſponſalium, qui inter eos
fieri potuiſſet, Anton. Guber. *dict. titulo quibus mod.
ſponſ. contrah. num. 2. & 3. & Couar. dict. cap. 3. ſub num. 2.
& 3. Io. Gut. d. cap. 51. numer. 28. fol. 98. & num. 35. folio 99.
Iaſ. in dicto §. ſi quis ita. ſub numero 19. verſicul. quarto prin-
cipaliter. ibi adde in primis.* & ita concordi conſenſu
omnes Doctores tradidiſſe, teſtatur M. Ant. Cucch.
de inſtitut. maior. libro 5. tit. 10. de ſponſal. numero 14. imò
Iaſ. in d. §. ſi quis ita. nu. 23. verſic. expedita doctrina. & poſt
cum Rip. *nu. 17. verſ. ego autem ſubycio regulam*, firmant
concluſionem affirmatiuam generalem, quod ſi non
ualet, quod ágo, ut ago, ſemper ualet, ut ualere po-
teſt: hæcque regulá ſecundum Iaſ. procedit ſemper
& in omni materia, uno caſu excepto, licet ipſi ua-
rias, & multas poſtea colligant limitationes, quæ
materiam magis brocardicham reddunt, & confu-
ſio-

Digitized by Google

ſionem inexplicabilem pariunt, & cum hac concluſione affirmatiua tranſit in caſu ſuo Stracch. quem ſecutus ſum §. ſeqq. gl. 7. numer. 35. in fine, tedeamus ad
12 ſolutionem replicationis, † & omiſſa illa diſputatione, an iſta ſecunda concluſio, contraria præcedenti, procedat ſolum quando defectus eſt in cauſa efficienti, vt in caſu dicti contractus matrimonii, & prima concluſio procedat quando defectus eſt in cauſa formali, vt in caſu, de quo agimus, & ſequendo nos veras reſtrictiones ad illam primam concluſionem adductam in replicatione, reſpondeo, quod, admiſſa illa communi concluſione pro vera, tamen declaratur, vt non procedat duobus caſibus: Primus eſt, quando ſub contractu, nulliter facta, potuit uirtualiter comprehendi contractus non geſtus, quia tunc ſi non valuit eo modo, quo fuit factus valebit, vt fieri potuiſſet, *l. 13. ſi tam auguſti. et ibi Alber. Aug. Flor. & communiter, ff. de ſeruit. Couar. in d. c. 3. verſus finem, & Gut. d. n. 28. Ant. de Roſel. tract. de indulg. nu. 408. & 409. tomo 14. fol. 145. & M. Ant. Cucch. vbi ſupra.* quare cum ſponſalia de futuro includantur ſub contractu matrimoniali, Ioann. Gut. *dicto capitulo 51. numero 28. & ſub numero 35. verſiculo ſecundo modo Couar. dicto capitulo 3. ſub numero tertio verſus finem, in tertio intellectu,* Anton. Gubert. *dicto titulo quibus mod. ſponſ. numero 3.*
13 merito remanet contractus ſponſalium. † Hac etiam ratione iuuari forſan poteſt illa opinio, quod proceſſus nulliter factus habeat uim interpellationis extraiudicialis, & ſimiliter confeſſio, quę coram notario actorum non valeat uti iudicialis, ualeat uti extraiudicialis, & idem in confeſſione facta coram iudice incompetenti, de quibus opinion. M. Ant. Bauer. *tract. de mora, part. 1. ſub num. 21. ibi ſubleu. tamen vnum, & ſub numero 22. ibi cogitandum tamen. tomo ſexto parte ſeconda, folio 407.* huiuſque primi caſus doctrina uidetur etiam de mente Rotæ *diuerſor. deciſ. 336. honorius. ſub numer. 4. verſ. quod vero. coram illuſtriſſimo Cardin. Millino in Rom. ſocietatum, luna 29. Ianuarij, 1601. inter impreſſas Lugduni, anno 1612.* dum ſocietatis contractum de quo agebatur, impugnat, oſtendendo, quod non poterat ſuſtineri in uim contractus cenſus uitalitij, neque contractus ſponſionis, quaſi ſentiat, quod eſſet ſuſtinenda in alia forma contractus, in qua ſuſtineri poſſet, hancque deciſionem, loquendo de contractu ſponſionis, retuli
14 *ſupra quæſtion. 1. num. 280. & 281.* † Secundus caſus eſt quando materia eſt fauorabilis, Ant. Guber. & Couar. *in locis ſupra proxime citatis,* & Gemin. quem citat Iaſ. *in d. §. ſi quis ita. ſub numer. 19.* vt puta, quia agatur de ualiditate contractus matrimonij, ut per Doctor. *ſupra* citatos, uel quia agatur de diſſoluenda obligatione peccatorum. Anton. de Roſel. *vbi ſupr.* ſed uterque caſus bene applicatur caſui noſtro, ſiquidem mutuum, & cambium eque continetur ſub credito, imò magna eſt inter Doctores contentio, an cambium ſit mutuum, & de mutuo, & cambio promiſcue loquuntur, ut patet ex his, quæ ſcripſi *ſupra q. 1. num. 422. in tertio caſu, & hac ead. q. part. 1. ſub numero 23.* & ſimiliter eſt materia fauorabilis, tum quia euitatur ſuſpicio vſurę, quæ eſt odioſa, tum quia conſeruatur iuſtitia naturalis, ſeu commutatiua, ut unus non locupletetur cum detrimento alterius, in qua iuſtitia commutatiua debet iudex omni conatu inſiſtere, ut dixi *p. præced. ampl. 20. ſub nu. 1. verſ. ratio.* ergo iſte contractus debet ualere, ut ualere potuiſſet, & ſic in forma ſimplicis mutui, ex quo poſſit licite percipi intereſſe.

Confirmatur hæc reſponſio ex his, quæ ſcripſi *par. præced. ampl. 8. nu. 59.*

Retenta declaratione. Subdeclarã pro clariori ex- 15
plicatione, diſtinguendo duos caſus.

Primus caſus eſt, quando, qui dedit cambio ficto, deſiſſet indubitanter cambio uero, uel aliter uerſimiliter ex alio negotio lucratus eſſet, quia habebat certam, & paratam occaſionem, & contrahentes de hoc lucro ceſſante intendebat paciſci, ſed credentes, ſibi conſulti uſeſſe, finxerunt cambium; Et iſto caſu concludo, quod procedit declaratio.

Extende hanc concluſionem, ut in foro conſcien- 16
tiæ debeatur etiam ſi hoc intereſſe non concludenter, ſeu nullatenus probari poſſet, dummodo debitor ſciret, quod creditor illud uere paſſus eſt, & eſt ratio, quia in tribunali Dei attenditur non quod probatur, ſeu poteſt probari, ſed attenditur ueritas, & nullitatem ob non ſeruatam formam, ſeu ob inordinatum proceſſum reiectã, fertur ſententia, per ea, quæ ſecutus ſum *ſupra q. 1. numer. 529. & late hac ead. q. part. præced. ampl. 19. a numer. 33. vſque ad num. 38. excluſiue, & nu. 83.*

Explica ulterius eandem concluſionem, vt in foro 17
exteriori iſtud intereſſe non debeatur uigore contractus cambij, quia nullum eſt cambium, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra limit. 1. num. 4. in primo caſu:* ſed debeatur uigore contractus mutui, cum illud cambium reſoluatur in mutuum, ut dixi *d. limit. 1. num. 5.* & in alium contractum magnis præiudicialem reſolui non poſſit.

Infero notabiliter ex hac explicatione, quod, 18
ſtante ſtatuto, quod contractus cambii habeat executionem paratam, hic contractus mutui, ueſtitus cambio ficto, eam non poterit habere, quia litteræ fictæ cambii non habent executionem, Io. de Anan. & Nauar. quos ſecutus ſum *infra §. 7. gloſſ. 5. nu. 8. verſ. reſtringe.*

Secus eſſet quando contractus eſſet mutui, et mutuatarius ſe obligaſſet reſtituere in forma litterarum cambii, quia forſan poſſet pati executionem paratam.

Secundus caſus eſt oppoſitus, quando is, qui de- 19
dit cambio ficto, nolebat negotiari pecuniam alio contractu cambii, et non inueniebat, qui uellet accipere eam, ideoque abſtinebat, unde cambio ficto dedit idoneo debitori, qui non indigebat cambio, ſed mutuo, et ſe obligauit ad intereſſe ueri cambii, et iſto caſu concludo, hoc cambium eſſe illicitum, et cum obligatione reſtituendi totam acceſſionem, quia re uerá non eſt paſſus intereſſe, et ita procedit limitatio tam in foro exteriori, quàm in foro interiori, quod idem ſcripſi *ſupr. limit. 1. nu. 1.*

LIMITATIO VIII.

SVMMARIA.

Cambium ad rationẽ certi annui lucri eſt vſurarium. nu. 1. & ſeq. Extenditur primo hæc limitatio ad quemlibet contractum, qui certum lucrum aliter parere non poſſit, quam per viam vſuræ, & qui ſint hi contractus. num. 3.

Extenditur ſecundo, etiam ſi is, a quo hoc lucrum exigeretur eſſet diues, & Princeps, nu. 4.

Lucrum, ſeu Intereſſe { *non poteſt taxari a partibus*, &c. *numero* 2.

1 LImita VIII. in cambio, cum pacto, quod campſuarius, qui accipit cambio, ſit obligatus quolibet anno ſoluere ad rationem ſex, uel ſeptem pro cẽtenario, & capitale ſit ſaluum, quia iſte eſt contractu uſurarius, Fab. *tract. de camb. initio, nu.* 36. *il* 1. *in fi. to.* 6. *p.* 1. *fol.* 414.

2 Ratio huius limitationis eſt euidens, quia cambiẽtes non poſſunt taxare lucra futura cambij, neque intereſſe in caſu ſolutionis: ſiquidẽ taxatio ab initio pro tempore futuro poſſet aperire viam fraudibus uſurarum, vt ſecutus ſum *infr. limit.* 13. *nu.* 1. & 2. hęcque ratio fortius procedit, ſi diceremus, quod hoc cambium reſoluitur in mutuum, quia taxatio in mutuo eſt magis ſuſpecta.

3 Extende primo hanc limitationẽ, vt ſit vera in quouis contractu, & quouis nomine nuncupetur, qui certum lucrum ſeu intereſſe parere non poſſit, niſi per uiam vſuræ, vtputa, ſi ſit depoſitum, quod, cum regulariter fiat gratia deponentis, iniquum, & vſurarium eſſet, ſi depoſitario reſtituendum eſſet cum lucro, Fabian. Genuen. *dict. numero* 36. *il* 2. idem dico, ſi eſſet contractus ex illis, quos uocant cenſum firmum, partium, negotium, traficum, commodum ſeruitium, cambium de Baſilea, conuentionem, fidãtiam, pignus, & ſimiles, Fabian. vbi *ſupra num.* 37. *fol.* 414.

4 Extende ſecundo, vt ſit vera, etiam ſi campſuarius, qui ſe obligaret ad iſta certa, taxataque lucra, & intereſſe, eſſet diues, & princeps magnus, qui, verbigratia, promitteret, quod, elapſis ſex, vel octo menſibus, reſtituet alibi ſortem, vna cum quindecim, ſeu duodecim pro centenario, vſque ad tale tempus, & adueniente tempore ſolutionis, ſi non ſoluerit, ab eo tempore vltra vſque ad integram ſatisfactionem ſingulis annis dabit decem ſupra ſortem: nam iſte contractus eſt vndique vſurarius, Fab. *vbi ſupr. nu.* 38. *verſ. ſeptima ibi, hoc idem dicendum.* & *nu. ſeq. fol.* 414. cum uſura, vt ſupra, ita committatur, ſi accipiatur a paupere, ſicut ſi accipiatur a diuite, a Principe, & quouis, per ea, quæ dixi, *infr. limit.* 20. *nu.* 3.

LIMITATIO IX.

SVMMARIVM.

Cambium pro pretio currente cum pacto, quod pretium poſſit augeri, & non minui, eſt vſurarium, num. 1.

Vendens granum cum prędicto pacto, eſt vſurarius. nu. 2.

1 LImita IX. vt non procedat in cambio, inito pretio currenti pro proximis nundinis: cum pacto, quod ſi interim cambij pretium augeatur, tenentur campſuarius illud plus ſoluere campſori, ſi uero minuatur, non teneatur campſor minuere campſuario, ſed ſtetur pretio iam conuento, quia iſte eſt contractus vſurarius, cum claudicet, ſitque inęqualis.

2 Ratio, qua moueor, eſt patens, quia ſi quis vendat granum pro pretio, quod inſtanti currit, ſed ſi plus valebit ad Paſcha, uult, quod illud plus, ſibi detur: ſi vero minus, non uult, quod pretium minuatur, vſurarius iudicandus eſt ſecundum Hoſtienſ. & Archid. quos citaui, & ſequitur Laur. de Rodulp. *in c. conſuluit, p.* 2. *q.* 30. *nu.* 12. *de vſur. inter trac. diuerſ. tomo* 7. *folio* 22.

LIMITATIO X.

SVMMARIVM.

Cambium, factum cum fraude, ſeu monopolio, eſt illicitum, nu. 1. & 2. *Exemplificatur hæc limitatio multipliciter, & n.* 5. & *ſeq. Extenditur eadem limitatio, nu.* 10. & *ſeqq. Subdeclaratur eadem limitatio, nu.* 15. & *ſeq.*

Monopolium quid ſit, remiſſiue, nu. 3. *Vnde dicatur, ibidem Decius pęnis, n.* 14. *Et committitur in quauis merce, & exercitio, nu.* 12.

Negotiatio qualibet, tendens in communitatis detrimentum, eſt illicita, nu. 2.

Campſores vt lucrentur, ſupponunt camſuarios, et deindẽ campſores, ſicque accipiunt pecunias cambio pro paruo fænore, quas poſtea dant ipſi pro magno, num. 5. *Et quandoque accipiunt cambio paruam ſummam ſub magno fænore, vt ſub eodem dent ipſi copioſam, nu.* 9.

Campſores quomodo conueniant de monopolio, numer. 6. & *ſeqq.*

Monopolium ita eſt damnabile in cambio, quod faciunt ij, qui monopolium committunt, ſicut in cambio, quod faciunt alij, qui ſcienter contrahunt ſub eodem pretio, per monopolium inducto, nu. 10.

Monopolium habet non ſolum inualiditatem cambij, ſed etiam punitur, nu. 11.

Monopolium committunt venditores, et quandoque emptores, nu. 12.

Monopolium, quod fit auctoritate Principis, eſt licitum, quia tendit ad vtilitatem publicam, nu. 15. & *ſeq.*

Monopolium contra monopolium non eſt licitum, ſub numer. 13.

Librorum impreſſoribus iuſto conceditur priuilegium, ne alius poſſit eos vendere, &c. nu. 16.

Fructus ſi eorum magna ſit copia, poſſunt emi, vt reuendantur, &c. nu. 18.

Aeſtimatio facta ab artificibus, eſt ſuſpecta de monopolio, ſub nu. 12. *Verſ. infero.*

LImita X. vt non procedat in cambijs, factis cum colluſione, fraude, ſeu monopolio, quia eiuſmodi cambia ſunt iniuſta, illicita, tanquam diabolica extirpanda, Boninſ. *tractat. de camb. capite* 7. *verſ. che li mercanti.* *Fabian. tractat. de camb. initio, numero* 20. & 21. *verſiculo quarta. tom.* 6. *par.* 1. *fol.* 412. *Ioann. Azor. de inſtitut. moral. parte* 2. *libro* 10. *titulo de camb. capitulo* 11. *in fine, quæſtione* 13. & habes *infra* §. 9. *numero* 9. & ſunt expreſſe damnata in conſtitutione Pij V. nam quælibet negotiatio, quæ tendit in communitatis detrimentum eſt illicita, vtputa, cum aliqui ex frumento, aut vino, vel oleo, & ſimilibus ad communitatis vſum neceſſarijs emunt ad conſeruandum, ut alio tempore uendant, quia hæc emptio cauſat inopiam, & pretij augmentum in damnum pauperum, qui non inueniunt vnde emant ad ſui ſuſtentationẽ; ideoque talis negotiatio eſt Reip. pernicioſiſſima, Card. Tolet. *de inſtruct. ſacerdot. libr.* 8. *cap.* 53. *de negotiatione. verſ. ſexto eſt illicita.* 1 2

Pro huius limitationis intelligentia vide quid ſit monopolium, *in lege vnica. C. de monop.* et dicitur monopolium, quaſi ſingularis, ac penes vnum vendi- 3

tio,

Digitized by Google

tio, Iodoc. *in pract. crimin. cap. 132. initio*, ſiue, et melius, dicitur monopolium quaſi ſingularis negotiatio in ciuitate a uoce græca (monos) quę ſignificat vnū, et (polā) quod eſt vēditor, uel (poliū) quod eſt uenditio gl. vnica, in rubr. C. vbi ſupra, ſeu dicitur à uerbo græco (poleome) ideſt vendo, quaſi monopoliū ſit vnica uenditio, & monpola, vnicus venditor, Mic. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. tit. de his qui monop. exerc. n. 1. fol. 699. tomo 2.*

4 De monopolijs in genere, & quot modis committantur, uide Medin. *in ſuis tractat. tomo 2. titulo de reb. reſtit. q. 30. in 6. modo. verſ. deinde ex monopolio. col. 2. folio 229. initio, Mich. Sal. d. articul. de his, qui monop. exerc. ſub nu. 1. verſ. eſt autem. folio 699. tomo 2. Iodoc. dicto capit. 132. per totum, & Decian. tractat. criminal. tomo 2. libro 7. cap. 21.*

5 Exemplifica primo iſtam limitationem: ſunt duo, uel tres ditiſſimi mercatores, qui cum miniſtris Catholicę Maieſtatis numeroſum pecuniarum partitum tractant, & quia hi mercatores non habent tam numeroſum ſummam pecuniarum, accipiunt cambio ab alijs, ut poſtea ipſi dent Regis, utque loquendo campſorio more, uendunt ipſi prius proprias marchas, ut poſtea emant marchas Regis, utque lucrentur, hac uterentur machinatione; ipſi namque ſupponerentur fictos campſuarios, quibus ſub paruo fœnore darent cambio, ut, cambii ualore hac arte extenuato, ipſi deinde uili acciperent cambio ab aliis, poſtea ſub modico fœnore conflata pecunia, quam Regis miniſtri eſſent ab ipſis cambio accepturi, facerent totum oppoſitum, ſupponendo fictos campſores, a quibus ipſi magno fœnore acciperent cambio, ut & Rex eodem fœnore accepturus eſſet ab ipſi, ſiquidem partitum faciendum regulam ſumeret a cambij, quæ hi mercatores hiſce artibus minuerent, & augerent, uendendo prius proprias marchas magno pretio, ſimulata earum penuria, & poſtea emendo uili pretio eas, quę Regis ſunt ſimulata copia: unde non mirum, ſi magnas, ſed iniuſtas augerent diuitias.

9 Exemplifica ſecundo, aliqui mercatores conueniunt totam fori pecuniam accipere cambio, ut, foro ita reſtrictio, pretium cambiorum augeant, eoque aucto, dent ipſi ad cambium eandem pecuniam cum maximo lucro: idem eſt, ſi mercatores diuites, pecunijs abundantes, accipiendo ad cambium, & per uiam aliarum negotiationum, procurarent reſtringere in eorum facultatib. cæteras pecunias, quæ ſunt in Prouincia, ut alii, pecunia indigentes, cogantur ab ipſi cambio accipere, nam cum ipſi omnem pecuniam hinc inde corraderent, & penes ſe congererent magna proinde conſequeretur nummorum penuria, qua inducta, indigentes pecunia, cogerentur ab ipſis cambio accipere, ſicque facto monopolio, omnes pecuniæ exirent, & redirent cum augmēto in crumenam iſtorum mercatorum, ſicut omnis aqua fluit, & refluit ad mare.

7 Exemplifica tertio, quando mercatores diuites ſcientes, extare Principes, qui pro aliqua urgenti neceſſitate quærunt pecunias ad cambium, conueniunt de non dando illis, niſi pro tanto pretio, quod eſſe iniuſtum, & exceſſiuum.

8 Exemplifica quarto, quā do mercatores, ad quos ex decreto ſuperiorum ſpectat appretiare ſcutos marcharum, illos minus iſte appretiant propter proprium intereſſe, quia uel dederunt cambio, ſicque ſcutos marcharum emerunt, uel acceperunt cambio, ſicque uendiderunt, quia eiuſmodi cambia eſſent illicita, & iniuſt., Fabian. *tract. de camb. initio, num. 21. Verſ. quinta. tomo 6. part. 1. fol. 412.* & de iuſtitia huius pretii, & de pœna contra imponentes iniuſtum pretium, unde §. *ſeq. gl. 4. ſub nu. 13.*

Exemplifica demum, quando mercator uult dare cambio ſcutos 12. mille, et ut cambii pretium augeat ad ſuam utilitatem, ipſe prius accipit cambio ſcutos mille ſub magno fœnore, ut ſub eodem alii accipiat ab ipſo ſcutos 12. mille, ſicque damnum patitur in uno, ut utilitatem conſequatur in duodecim, nam huiuſmodi negotiatio dicitur cum fraude, ideoque eſt illicita, ut habes *infr. §. 9. nu. 9.* & eſt ſimilis fraudi de qua *ſupr. nu. 5.* 9

Extende primo iſtam limitationem, ut habeat locum non ſolum aduerſus illoſmet mercatores, quorum dolo, fraude, et monopolio fiunt iſta cambia illicita, ſed etiam aduerſus eos, qui ſciunt, uel probabiliter credunt iſtas fraudes, dolos, et monopolia, quia ſi iſti contrahant cambia ſub illis pretiis, ſunt in pari cauſa, ut cambia, quę contrahunt, ſint illicita, et iniuſta, Fabian. *d. tract. de camb. ſub nu. 20. verſ. hoc idem fol. 412.* ſunt tamen illi in maiori culpa, et tenentur ad maiorem ſatisfactionem, quia damnum inferunt uniuerſæ negotiationi. 10

Extende ſecundo, ut non ſolum cōtractus cambii ſit nullus, ſed et ipſi contrahentes ſint iuris pœnis, cōtra exercentes monopolia impoſitis, puniendi, ut in dicta Pii V. conſtitutione. 11

Extende tertio eandem limitationem, loquentem in monopolio cambiorum; ut procedat in monopolio cuiuslibet alterius mercis, imò etiam exercitii, ut explicat Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de rebus reſtit. q. 30. in 6. modo, verſic. deinde ex monopolio, folio 229.* quem ſequitur Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. titul. de his qui monop. exercent. ſub nu. 1. verſ. eſt autem. fol. 699. tom. 2.* quare monopolium eſt, cum quis emit a Principe priuilegium, ut ſolus ipſe vendat, uel duo, aut tres, uel quam mercatorum multitudinem anteuertentes, mercium aceruum coemunt, ut uniuerſi ad ipſos confluere cogantur, uel iurata fide conſtituunt, ut nullus eorum, niſi tanti, uendat: hinc enim raritate uenditorum pretium creſcit, et oritur monopoliorum iniquitas, Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 2. art. 3. col. 5. folio 569.* 12

Infero obiter hinc ualde iniuſtam eſſe æſtimationem, quam hic Vrbe, orta differentia ſuper pretio mercedis, & rei fabrefactæ faciunt eius artis artifices, hi namque, ut experientia compertum eſt, ſuper pretio rerum, quas fabre faciunt, quaſi monopolium contrahunt, quia quod fit hodie mihi, fiet cras tibi.

Extende quarto, vt quemadmodum uenditores mercium monopoliis augent pretium merciū, ita è conuerſo (licet non tam crebro accidere conſueſcat) emptores pretium mercium minuunt, et eſt monopolium etiam iniquum, utputa, ſi in portu, cui pretioſiſſima nauis applicuit, illi, qui emere poſſent, ſibi mutuo promitterent, non emere, niſi tanti, aut ſi in ſubhaſtatione alios ego, ne licitarentur, auerterem, ut minoris ego emerē, peccatum profecto eſt, quod ante reſtitutionem non remitteretur, et hoc eſt, quod ait Cic. *libr. de offic.* non licitatorem uenditor, 13

Digitized by Google

tor, nec qui contra ſe licitetur emptor apponat; Quando vero venditores monopolium facerent, tunc iuſte emptores, quaſi vim ui repellentes, poſſent conuenire inter ſe, vt nullus, niſi certo pretio emeret Sot. *de iuſt. & iur. libr. 6. q. 2. artic. 3. colum. 5. in fine. fol. 569.*

14 Quiá pęnę ſint impoſitæ á iure contra exercentes monopolium, vide *in l. vnica, C. de monopol. & Iodoc. in pract. crimin. c. 132. nu. 3. & 14.* & quod illi negotiatores, ementes frumentum, & ſimilia, de quibus *ſupra num. 2.* eſſent relegandi, ſcribit Cardin. Tolet. ibi citatus.

15 Sublimitá primo eándem limitationem, extenſam *ſupra numer. 12.* ut non procedat; in monopolio, auctoritate Principis, ſiue Reipub. contracto, quia ſicut monopolia, de quibus in limitatione, & extenſionibus, priuata auctoritate, contracta, Reipub. pernicioſa ſunt, ita hęc, quæ legis auctoritate ex iuſtá contrahuntur cauſa, Reip. valde vtilia ſunt, Medin. *d. q. 30. in 6. modo, verſic. procedunt, & ſeqq. fol. 229. colum. 1. in fine.*

16 Exemplifica primo (et notabiliter) in his, qui ſuis faciunt impenſis libros imprimi, & Principe in corũ priuilegium decernunt, ne alij eoſdem infra certum tempus imprimere valeant, quia ex hoc priuilegio animantur docti ad imprimendum libros, vt ſic eorum doctrina multis communicetur, quod in publicam redundat vtilitatem, Med. *d. q. 30. in 6. modo. verſic. de vtilitate fol. 229. col. 2.*

17 Exemplifica ſecundo cum eodem Medin. *in eod mo 6. do, verſ. de publica, fol. 229. col. 2. & Mic. Sal. ad D. Tho. 2. 2. poſt q. 78. tit. de his, qui monop. exercent. nu. 2. 3. & 4. fol. 699. & 700.*

18 Sub limita ſecundo, vt non procedat in fructuum monopolio, priuata etiam auctoritate contracto, quando tanta illorum fructuum eſſet abundantia, vt etiam poſt cuiuſque ſatisfactionem magna adhuc illorum fructuum ſupereſſet copia, quia tunc poſſet vnus, vel duo ſimul conuenire, & emere illos fructus ſuperabundantes, Card. Tolet. *de instruct. ſacerd. libr. 8. c. 53.* de negotiatione, verſ. ſexto eſt illicita, qua ratione totius Aegypti inopię, & fami, quæ poſt lapſos ſeptem vbertatis annos ſuperuenit laudabiliter, vtiliterque occurrit Ioſeph, aperiendo tunc orrea, quæ fertilitatis annis repleuerat, vt habetur *Geneſ. 41. num. 47. & ſeqq.*

AMPLIATIO XI.

SVMMARIVM.

Cambium, cuius ſolutio fieri debeat eodem in loco, eſt illicitum, nu. 1. & 3. Reiecta oppoſitione, de qua nu. 2. Extenditur, nu. 4. & ſeq. Declaratur. nu. 13.

Cambium inter loca, exiſtentia intra idem Regnum, ſeu intra eandem Prouinciam, eſt licitum, ſub n. 7. & ſeq. Reiecta contraria doctrina de qua nu. 6.

Cambium, cuius ſolutio fiat eadem in loco per viam recambij, eſt iuſtum, nu. 13.

1 Limita XI. vt non habeat locum in cambio, quod non ſit pro diuerſo loco, ſed pro eodem, ita vt vbi pecunia datur, ibi reddenda ſit vna cum collybo ſeu intereſſe cambij, & recambij, vt puta, cum Petrus acciperet ad cambium Venetijs mille aureos eoſdemque ſoluturus ibidem poſt annum vna cum intereſſe quatuor nundinarum, quæ interim fierent, iuxta fori æſtimationem, nam cambia, quorum ſolutiones fiunt in eodem loco, damnantur in Pii V. conſtitutione, vt admonet etiam Nauar. *conſil. 31. reuerendiſſ. verſ. omnia cambia lib. 5. de Vſur. & in man. confeſſ. capit. 17. de Vſura circa cambia, ſub nu. 290. verſic. quare. & in cap. nauiganti num. 76. concludimus, ibi, prima ne cambium. de vſur.* & nos ſæpe in diuerſis diximus locis, hicque repetimus, vt explicemus, quæ diſtantia requiratur.

2 Contra hanc limitationem oppono, quiá cambium eſt emptio, & venditio, ut ſecutus ſum *ſupr. q. 4. nu. 1.* & pecunia connumeratur inter merces, ut retuli *ead. q. 4. n. 29. & 30.* ſed licitum eſt emere frumentũ, & alias merces anticipata ſolutione tradendas eodem in loco, iuxta futuram fori æſtimationem, vt ſecutus ſum *ſupr. p. 1. num. 56.* ergo licebit etiam emere ſcutus marcharum, ſoluendos eodem in loco, iuxta cambiorum ęſtimationem.

3 Retenta limitatione, tum quia hábemus conſtitutionem cláram, tum quia hæc emptio eſt eius naturæ, ut iuſtitia pretij conſiſtat ex diſtantia locorum ratione laborum, impenſarum, periculorum, & ſimilium, ut diximus *in pluribus locis.*

Infero ex hac limitatione, quod ſi tu Lugduni dares Petro centum auro in nundinis Appáritionis, ut eoſdem tibi reſtituat ibidem in ſequentibus nundinis Paſchatis cũ lucro cambii, iuxta fori ęſtimationem, eſſet cambium uſurarium, quia non ſit de loco ad locum, & conſequenter lucrum non poteſt prouenire aliunde, quam ratione temporis, Romoald. Col. *tract. de camb. c. 27.*

4 Extende primo hanc limitationem, ut cambium ſit ſiccum, & iniquum, præcipuè quando non ſolum ſit pro eodem loco, ſed addditur, quod reſtituatur cum lucro, ſeu ad rationem cambii Lugdunenſi, Bezenzonenſis, uel álterius loci, ubi probabiliter creditur, lucrum fore maius, Io. Bapt. Lup. *in c. nauiganti, §. 2. nu. 24. in fin. verſ. ex quo ſequitur de Vſur. inter tract. diuerſ. to. 7. fol. 139.*

5 Extende ſecundo, ut procedat etiam ſi nulla adſit conuentio de reſtituendo in eodem locō, dummodo is, qui dat cambio, ſciat, vel credat, ibidem, & non alibi eſſe ſibi ſoluendum, Io. Azor. *de inſtitut. moral. parte 3. libro 10. titul. de camb. capitulo 10. verſic. quarto cum.* & adde quæ ſcripſi *parte præcedenti, ampliat. 17. num. 7.*

Contra hanc extenſionem uide que ſcripſi *d. ampl. 17. n. 1. & ſeq.* ex quibus colligi poteſt etiam inaduertentia Io. Azor. ultra quod Nauar. quem citat, nullum uerbum in libro meo.

6 Extende tertio, ut procedat etiam ſi cámbium fieret pro diuerſo loco, ſed intrá idem Regnum; quia adhuc eſſet illicitum, cum requiratur tanta locorum diſtantia, ut intra idem Regnum fieri non poſſit, Sot. *de iuſt. & iur. libr. 6. q. 10. art. 1. ad finem. folio 610.* & apertius *q. 13. art. 1. concluſ. 2.* & quod cambium, factum per loca eiuſdem Prouinciæ, & Regni, ſi ſimuletur fieri per loca diuerſarum Prouinciarum ad augendum lucrum, ſit ſiccum, & uſurarium, ſequitur Io. Bapt. Lup. *in cap. nauiganti. §. 2. numero 28. verſic. ſimiliter. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 139.* & quod cambium uerum conſtet ex duobus locis diuerſarũ Prouinciarum, ut Italiæ, & Galliæ, & intra duo loca eiuſ-

Digitized by Google

eiuſdem Prouinciæ, & Regni, vtputa, inter Florentiam, & Romam, Neapolim, Venetias, Genuam, Mediolanum, & ſimilia, a mercatoribus non frequentetur, neque vſu receptum ſit, & ideo ſit illicitum, & apud viros probos reputetur vſurarium, ſcribit *in eodem §.2. num. 30. verſ. infertur. fol.* 140. & quod neceſſarium ſit, vt locus, in quo eſt ſoluenda pecunia longe diſtet a loco in quo dantur litteræ, alioqui eſſet cambium de tempore ad tempus, quod non licet, & non de loco ad locum, quod licet, ſcribit Nauar. *in man. confeſſ. cap. 18. ſub nu. 289. verſ. quare in fine, ibi, addo nunc quarto.*

7 Quicquid pro hac extenſione ſcripſerit Sot. Nauar. & Io. Bapt. Lup. qui inconſtanter, ac quaſi confuſe locuti ſunt, vt uidebis ex infra dicendis, tu firma regulam in contrarium, nempe, cambium licite fieri poſſe etiam intra loca eiuſdem Prouinciæ, ſeu Regni, & etiam per litteras ad nundinas, ut mox declarabimus, & pro clara explicatione ſunt diſtinguendi duos caſus.

Primus caſus eſt, quando cambium eſt verum, & reale, & pretium eſt iuſtum, quia eſt proportionatum loci diſtantiæ, & ſic habet iuſtitiam commutatiuam, & iſto caſu concludo indiſtincte, cambium rum ſeu diu erſorum Regnorum, ut in hoc concordant Sot. Nauar. Ioan. Bapt. Lup. & omnes, ſiue ſit inter loca diuerſarum Prouinciaeſſe licitum, ſiue ſit inter loca eiuſdem Regni, ſe Prouinciæ, Nauar. *d. cap. 17. nu. 190. verſ. & quod attento, & in cap. nauiganti. nu. 28. de vſur.* quem ſequitur ibidem Io. Bapt. Lup. §.2. *ſub n. 30. verſ. ſed aduertendum, folio* 140. & quod ita ſentiant prædicti Doctor. teſtatur, & ſequitur, loquendo de cambio per litteras, in quo nummularius prius recipit, Io. Azor. *de inſtit. moral. p. 3. libr. 10. tit. de camb. c. 5. q. 6.* & loquendo in cambio oppoſito, quando nummularius prius dat, ſcribit *c. 6. q. 4.*

8 Confirmatur hæc concluſio, tum quia in cambio minuto nulla eſt locorum diſtantia, cum fiat in eodem loco, vt ſcripſi *ſupra q. 5. ſub numer. 2. verſ. primum,* & late explicaui *ibidem numer. 19. & ſeqq.* & tamen iuſte datur in eo pretium cambij, vt ſecutus ſum *§. ſeqq. gloſſ. 3. num. 97. & ſeqq. verſ. infero.* tum quia nummularius pręſtat obſequium, tranſportando pecunias, tum quia facit officium vtile Reip. in conquirendis: parandiſque pecunijs, & omnis labor optat præmium, ergo difficultas remanet in tanto, & quanto pretio ſed non in pretio.

9 Extende primo hanc concluſionem, ut procedat in cambio per litteras non nundinarias, quando nummularius prius recipit, & poſtea dat, de quo cãbio ſcripſi *ſupra q. 5. ſub nu. 1. & 5. verſ. vtrunque, & ſub num. 34.* quia in iſto cambio vix vſuræ fraus exerceri poteſt Ioan. Bapt. Lup. *in d. §. 2. ſub num. 30. verſic. infertur in fine, & verſ. & licet,* & ante eum Nauarr. citatus *num. ſeqq.* & in iſto cambio loquitur Ioan. Azor. citatus *ſupra num. 7.* ut patet ex titulo *illius c. 5.* quare hoc cambium exercetur ubique, & paſſim in Italia ex vna ciuitate ad aliam, et inter loca eiuſdem Regni ſine ullo ſcrupulo, imò ſic neceſſitate, et utilitate Reipublicæ exigere.

10 Subextende hanc etenſionem, ſit procedat etiam ſi lex in aliquo Regno prohiberet, pretium accipi ex cambiis intra loca eiuſdem Regni, ſeu Prouincię, quia hęc lex comprehenderet cambium, in quo nũmularius, ſeu campſor prius dat, et poſtea recipit, quia in eiuſmodi cambio frequenter vſura ſolet palliari, Nauar. *in man. confeſſ. cap. 17. ſub nu. 290. verſ. & quod.* non autem comprehenderet cambium, in quo nummularius prius recipit, et poſtea dat, cum in eo ceſſet omnis vſuræ ſuſpicio, Nauar. *in d. cap. 17. nu. 290 & Io. Bapt. Lup. d. §. 2. ſub nu. 30. verſ. infertur tertio in fine & verſ. & licet.* 11

Extende ſecundo, vt habeat locum etiam in cambio per litteras nundinarias, et illud publicè exercet Genuenſes ex ciuitate Genuę ad ciuitatem Placentię, et alii mercatores ex aliis locis, nempe ex Florentia, Mediolano, et ſimilibus ad eandem ciuitatem Placentiæ, et nulla habita differentia, an nummularius prius accipiat, vel prius det. 12

Secundus caſus eſt, quando pretium cambii eſt iniuſtum, quia non eſt proportionatum loci diſtantiæ, et multo magis quando ſimulatur loci diſtantia ad augendum pretium, quia iſto caſu cambium eſt illicitum, etiam ſi fieret inter loca diuerſorum Regnorum, ſeu Prouinciarum, tum quia militat ratio poſita, quæ militat in primo caſu, poſito *ſupra ſub num. 7.* et oppoſitorum oppoſita eſſet debet determinatio, cum tantum operetur propoſitum in propoſito, quantum oppoſitum in oppoſito; tum quia habundam eſſe rationem diſtantiæ locorum expreſſit Pii V. conſtitutio in uerbis, quæ retuli ſupra *hac ead. q. p. 1. ſub num. 28.* et in cambio, in quo ſimulatur diſtantia, ſcribit Io. Bapt. Lup. quem retuli ſupra *ſub n. 6. ibi. & quod cambium.*

Pro intelligentia iuſtitię pretii cambii nundinarii, vide quæ ſcripſi *parte praeceden. ampliat. 10. numer. 67. & ſeqq.* 13

Declara nunc, reſtringendo eãdem limitationem, ut non procedat, quando ſolutio uenit facienda per uiam iuſti, et realis cambii in eodem loco, et hic eſt caſus pro quo conſuluit, ſed non bene ſe explicauit Gier. Gabr. *conſ. 158. conſtitutio. num. 5. & ſeqq. libro 2.* ut puta; Titius mercator dat vere pecuniam ad cambium Sempronio mercatori Barchinonenſi, qui Sempronius propterea ſcribit litteras ſolitas cambii et ordinat in eis, vt perſonæ, nominatæ ab ipſo Titio ſoluantur Lugduni in nundinis tot marchæ: eaſque litteras de more conſignat eidem Titio, qui Titius, rogatus poſtea á Caio mercatore etiam in Ciuitate Barchinonenſi, ordinat eidem perſonæ, quam nominauerat in litteris Sempronii, et eaſdem marchas ſoluat Lugduni dicto Caio, uel perſonæ, ab eo nominatæ, in eiſdem nundinis, et Caius promittit eidem Titio ſoluere in Ciuitate Barchinonenſi pretium illarum marcharum, iuxta communem eſtimationem faciendam ex nundinis pro Ciuitate Barchinonenſi, nam hoc cambium eſt licitum, quia realiter fit, et ſolutio in Ciuitate Barchinonenſi procedit ex recambio reali, et ſic ceſſant difficultates, quibus ſe torquet Hier. Gabr. *ſup. cit.*

LIMITATIO XII.

SVMMARIVM.

Cambium pretium non poteſt alterari eo, quia dicatur factum gratia, & commoditate alterius, nu. 1. & 2. Et quomodo a mercatoribus vocetur hoc cambium, nu. 1.

Cambij pretium quando propter lucrum ceſſans, ſeu damnum emergens poſſit alterari, nu. 2.

Limi-

1 LImita XII. in cambio, quod mercatores, vt à religioſo viro audiui, vocant, *dell'agio*, ſeu alio ſimili nomine, quod cambium ab alijs cambijs, ut ab eodem audiui, differt ſolum in hoc, quod alia cambia fiunt vtilitate, et uoluntate reciproca vtriuſque cambientis, nempe, campſoris, & campſuarij; ideoque pretium non alteratur: hoc vero, etſi fiat vtriuſque vtilitate, tamen fit gratia, & commoditate vnius tantum ex cambientibus, & propterea alteretur pretium, quaſi commoditas illa ſit pretio æſtimabilis, illudque pretium vltra iuſtum cambij pretium debeatur illi, qui in gratiam, & commoditatem alterius cambit, cum alias non eſſet cambiturus ab alio tamen religioſo uiro aliam accepi differentiam, ſed hæc, quam retuli veriſimilior mihi uiſa eſt, ideo illam aliam non refero, & licet de eiuſmodi cambio nihil vnquam a mercatoribus audiuerim, nec apud alios, qui ſcripſerunt de cambii legerim, religioſo tamen uiro, credidi, tū quia eſt fide dignus quia eiuſmodi cambium non uidetur carere, ratione, nam quemadmodum campſoribus, fungentibus etiam officio fideiuſſorius, licitum eſt fideiuſſionibus, ſeu uerius periculi pretium exigere, ut dixi *infr. §. 3. gl. 3. num. 7. verſic. ſed fideiuſſor.* ita etiam arbitrantur forſan, ſibi licere commoditatis pretium exigere, cum & in aliarum mercium, & rerum uenditione hæc gratia vendendi contra uoluntatē venditoris uideatur habere vim augendi pretium rei vēdendæ, per ea, quæ dixi *parte præcedent. ampl.* 10. *numero* 62. ſimiliter Bancherotti ex cambio minuto aliquod exiguum lucrum faciunt, & iam non multis ab hinc annis ille collybus, ſeu illud modicum lucrū, quod accipiebant, vocabatur hic in Vrbe, *l'agio*, quod ſignificat apud nos illam commoditatem permutandi monetas.

2 Verum, quicquid dixerint mercatores, iniuſtum eſt hoc cambium, ſi ex hac prætexta gratia alteretur pretium a lege impoſitum, & ſe alia non doceatur intereſſe; cæterum, dato caſu, quod campſor, importunè rogatus, cogatur dare cambio, & inde maius intereſſe lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis pateretur, quam eſſet lucrum cambii crederem, iuſte illud intereſſe exigi, ſi de eo cum campſuario conuenerit, quia poſſet isto caſu non cambire: ſed mutuare, & formidatum intereſſe mutuatario notificare, et de eo paciſci, iuxta ea, quæ ſcripſi *p. præced. ampl. 8. nu. 1. & ſeqq.*

Aduerte, quod etſi exceſſus pretii ſit iniuſtus, & non tolerandus, tamen illo reſecato, remaneret cambium pro pretio iuſto.

LIMITATIO XIII.

SVMMARIVM.

Cambii intereſſe non poteſt determinari ex conuentione cambientium, nu. 1 & 2.

Declara remiſſiue, nu. 3.

1 LImita XIII. in cambio, cuius intereſſe determinaretur certum ſimpliciter a principio, ſeu in caſu non ſolutionis, quia eſſet cambium uſurarium, Nauarr. *in manual. confeſſor. capitul. 17. numero 292. & in capit. nauiganti. numero 77. de vſur. & Ioann. Azor. de inſtitut. moral. parte 3. libro 10. titulo de camb. capit. 10. verſicul. ſexto cum pecuniæ.* & ſatis habetur in Pii V. conſtitutione.

2 Ratio huius limitationis eſt, quia taxatio ab initio pro tempore futuro poſſet aperire uiam fraudibus vſurarum, vt ſcripſi *part. præcedent. ampl. 8. num. 27. & ſeqq.*

Declara hanc limitationem ex his, quę ſcripſi *ead. ampl. 8. ſub num. 294. & 296.* & hac eadem *par. lim. 1. ſub nu. 5. illat. 1.* 3

AMPLIATIO XIV.

SVMMARIVM.

Cambium nundinis intercalatis, eſt illicitum, nu. 1. Reſtringitur dupliciter, nu. 3. & 4.

Intercalares nundinæ quæ dicantur, nu. 2.

Cambium intelligeretur pro ſecundis nundinis, quando litteræ eſſent datæ adeo prope nundinas præſentes, vt tempore acceptationum ferri non poſſent, nu. 4.

LImita XIV. in cambio pro nundinis intercalaribus, ſeu intercalantibus, id eſt, non pro primis, ſed pro ſecundis, & vlterioribus nundinis, ſeu terminis, quia in iſto cambio pretium augetur ratione temporis, & ideo eſt cambium vſurarium, Sot. *de iuſt. & iur. libro 6. quæſt. 12. art. 5. in fin. initij, & in concl. reſponſiua, colum. 3. fol. 624. et 625. Io. Azor. de inſtitut. moral. parte 3. libro 10. tit. de camb. cap. 10. verſ. ſeptimo cum, & Romoald. Col. tract. de camb. c. 26.* & eſt declaratum in conſtitutione Pii V. & mercatores vocant, *caualcar le fiere.* 1

Declara, nundinas intercalares dici ſecundas, ſeu ulteriores nundinas, ut puta, nos ſumus initio Ianuarii, ideo prima proxima feria erit feria apparitionis, quæ fit initio ſequenti menſis Februarii, vt declaraui *§. ſeq. gl. 4. nu. 3.* ſi ergo tu dares cambio pro feria Paſchatis, ſeu pro feria Auguſti, dicereris dediſſe pro feriis intercalaribus, quia inter eas ferias, id eſt, ante iſtas eſt feria apparitionis. 2

Reſtringe primo hanc limitationem, vt non ſit vera quando hæc intercalatio eſſet gratuita: quare eſt prohibita, quando ratione ipſius intercalationis augeretur pretium, Nauar. *in man. confeſſ. c. 17. ſub nu. 301. not. 5.* 3

Reſtringe ſecundo, ut ſi quis daret pecuniam cambio adeo prope nundinas præſentes, ut litteræ cambii tempore acceptationum, ſeu ſolutionum ferri non poſſent, tunc cambium intelligeretur contractum pro aliis ſequentibus immediate nundinis, & non diceretur feria intercalaris, *Romoal. Col. tract. de camb. c. 26. in fine, verſ. nota.* 4

LIMITATIO XV.

SVMMARIVM.

Cambium quo campſuarius obligatur, vt ſolutionem trahat in campſorem, ſeu eius agentem, eſt illicitum, nu. 1. & 2. Extenditur, nu. 3. 4. & 5.

Cambium, quo campſuarius obligatur remittere cambium campſori ad eundem locum, eſt illicitum, nu. 4.

Cambium, quo dans obligatur committere procuratori nummularij accipientis, vt ſolutionem recipiat, an ſit illicitum, num. 6.

Cam-

Digitized by Google

Cambium in quo accipitur vltra iuſtum pretium, an & quando ſit vſurarium, vel illicitm, nu. 7.

1 LImita XV. in cambio, quo campſor obligat cāpſuarium, vt litterarum ſolutionem committat ipſi campſori, ſeu eius agenti, vel alteri ex voluntate ipſius campſoris, hoc eſt, campſuarius trahat debitum aliqnem ad uoluntatem campſoris, quia ſic vult in effectu luctari, ſeu nominare perſonam, quæ lucretur prouiſionem, nam hoc cambium, aucupans lucrum prouiſionis, addenſque propterea præfactam oblig itionem, eſſe impudens, & illicitum, ſcribunt Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 13. articul. 1. concl. 3. col. 3. fol. 629. Nauar. conſil. 31. reuerendiſſ. verſic. deinde ipſum, & verſ. ad ſecundum. vbi declarat. libr. 5. de vſur. Leonar. Leſſ. de iuſt. & iur. libr. 2. capit. 23. ſub numer. 62. Ioann. Azor. de inſtit. moral. part. 3. libr. 10. tit. de camb. cap. 9. q. 5. Romoal. Coli tract. de camb. cap. 21. verſus finem,* & habes *infr. §. 9. num.* 10.

2 Ratio eſt, quia ſicut in mutuo non additur onus, quod ſit pecunia æſtimabile, quia eſſet uſura, *cap. vlt. de vſur. Nauar. ubi ſupra,* & diximus *in pluribus locis,* & præſertim *ſupra q. 1. numero 498.* ita etiam non debet addi in cambio, quia eſt valde ſuſpectum de uſuram propter multam familiaritatem, quam habet cum mutuo, vt patet ex his, quæ ſcripſi *ſupr. hac ead. q. parte 1. numer. 22. & 23.* vnde niſi pretium huius cambij minuatur iniquum eſt cambium, quia ultra iuſtum pretium aliquid accipitur, *Io.* Azor. *d. quæſt. 5. verſ. quæritur itaque.*

3 Extende primo hanc limitationem, vt eadem ratione procedat, ſi campſor obligaret campſuarium ad recambiendum pro aliquo foro, vt habes *infr. §. 9. num.* 10.

4 Extende ſecundo, ut procedat quando campſor obligaret campſuarium, vt ſcriberet ad ſuum procuratorem, ſeu correſpondentem, qui ſuis litteris remitteret ex nundinis cambium una cum lucro ad ipſum campſorem in loco, vbi dedit cambio, quia hoc cambium eſſet illicitum, tum propter onus ſuperadditum, tum propter qualitatem oneris, vt remittat ad eundem locum, quaſi ſolutio ſit facienda in eodem loco, quod ſapit mutuum cum vſura, hocque obſcure expreſſit Ioan. Azor. *d. q. 5. Verſ. quæres an Titius.*

5 Extende tertio, ut procedat etiam ſi campſor ob hanc obligationem, de qua ſupra in limitatione, remitteret campſuario octauam partem pretij cambii quia adhuc poteſt eſſe iniuſtum.

Quicquid in contrarium ſcripſerit Nauar. *d. conſ. 31. Verſ. ad ſeptimum.* & quicquid ſentiat *Io. Azor. d. c. 9. q. 5. verſ. quæritur itaque.* nam ſi tantũ minuunt, quantũ ſumunt ex prouiſione, bene loquerentur, ſed ad quid perditio hæc? ſi vero plus ſumunt, vt arbitror, remanet iniuſtitia.

6 Extende quarto, ut idem iuris ſit, quando nummularius, qui accipit cambio pro loco, vbi ipſe, & non is, qui ei dat cambio, habet miniſtrum, ſeu procuratorem, vnde, ſumpta hac occaſione, obligat eum, qui ſibi dat, vt committat ipſius nummularij procuratori, vt exigat, & ſolutionem recipiat: quia hoc cambium eſt iniquum, *Io. Azor. ead. q. 5. verſ. pari etiam.*

Sed quicquid dicat Azor. qui intricate loquitur, et ſe non clare explicat; dico, quod ſi lucrum cambij ſit eius, qui dat nummulario, cambiũm eſt ęquum et licitum, quia is, qui ex cambio ſumit quæſtum, æquiparatur mutuatori, et propterea ſicut mutuum, in quo mutuator obligatur ad aliquod onus, non eſt uſurarium, ita etiam non eſt cambium iniquum, ſi onus paſſiue ſit ex parte eius, qui lucratur ex cambio per ea, quæ ſcripſi *p. præced. ampl. 10. ſub num. 68. & 70.* ſecus ſi lucrum adhuc eſſet nummularij, qui accipit cambio, quia tunc procederet extenſio.

Sublimitia, declarando limitationē, et extenſiones, 7
vt præfata onera addita, quæ habent vim augendi pretium cambij, non faciant, cambium eſſe vſurariũ, ſed faciant, eſſe iniuſtum, aut nullum, ſi in cambio non inſit mutuũ implicitum, per ea, quæ ſcripſi *part. præced. ampl. 10. nu. 37. iuncto nu. 35. & hac ead. p. ſupr. limit. 1. ſub numer. 4. Verſ. dubitatio,* ſicque ſentiunt ii, quos citauimus *ſupr. nu. 1.* et ſpeciatim Io. Azor. *d. q. 5. verſ. deinde videtur.*

Secus, ſi in cambio ineſſet mutuum implicitum, et diceretur ineſſe quoties pretium cambii augeretur ratione ſolius temporis, quia tunc eſſet uſurarium, quare in dubio, quando de hoc non conſtaret, bene loqueretur, qui altereatiue diceret, eſſe iniuſtũ, aut uſurarium, ut habes *infr. §. 9. nu.* 10.

LIMITATIO XVI.

SVMMARIVM.

Cambium ad rationem lucri, quod campſor facere potuiſſet in mercatura, quam prius ſua ſponte dimiſerit, eſt illicitum, nu. 1.

LImita XVI. quando quis, relicta motu proprio 1
mercatura, et negotiatione, quas exercebat, extrahit ab eis omnem pecuniam, quam in eis habebat implicitam, eamque exponit negotiationi campſoriæ, dando eam cambio ab unis nundinis in alias, cum pacto, ut ii, quibus dat, ſoluant ei tantum quantum lucrantur, ſeu verſimiliter lucrari poſſunt ii, qui uerſantur in mercatura, et negotiatione, quas ipſe exercebat, quia eiuſmodi cambia ſunt illicita, et mortiferum habent peccatum, cum obligatione reſtituendi, nam, cum iſte nullum deinceps lucrum conſequi potuiſſet ex mercatura, quam iam prius ſua ſponte dimiſerit, iniquum eſt, ut illud intereſſe velit conſequi, ſiquidem illud minime patitur, Nauar. *in capit. naviganti. numero 35. Verſic. in hoc cambio, de vſur.*

LIMITATIO VXII.

SVMMARIVM.

Cambium, contractum a perſona inhabili, eſt nullum numero 1. Exemplificatur, extenditur, & declaratur, numero 3. & ſeq.

Furioſus non poteſt contrahere cambium, nu. 3.

Minor habens, ſeu non habens curatorem, an poſſit contrahere cambium, nu. 4. & ſeq. & an poſſit exercere mercaturam, ibidem.

Minor 14. annis an poſſit contrahere cambium, numero 6. & ſequent.

Adminiſtratione rerum ſuarum alicui interdicta, is mercaturam exercere non poteſt, nu. 2. & 4.

Mulier

Digitized by Google

M... r an poſſit contrahere cambium, nu. 7 & ſeq.

F. d. i ſſ. r in contractu cambij tenetur in ciuitate Genuæ, licet nõ teneatur principalis, nu. 8.

Inhabilis ad contractum ob ætatis d fectum, ſeu iudicij imbecillitatem, eſt inhabilis, ſi contractus ſit ei damnoſus, ſecus ſi ei ſit vtilis, nu. 9. & ſeq. & nu. 14. Non obſtante ſtatuto, de quo num. 11.

Mulier inhabilis ad contrahendum, an ſit habilis ad contrahendum curatorio nomine remiſſiue, nu. 10.

Statutum, quod debeat intelligi ad litteram prout iacet, excluſa, quacunq; extrinſeca interpretatione, adhuc admittit eam, ſine qua ſtatutum contineret abſurdum, & quando contineret hoc abſurdum, nu. 11. & ſeq.

Statutum, puniens extrahentem ſanguinem in Palatio, non habet locum in Chirurgo, qui, medendo, & ad ſalutem extrahit, num. 12.

Statutum iniquum non eſt ſtatutum, & eo minus eſt ſtatutum, ſi probibeat, dici de eius iniquitate, ſub nu. 13.

Inhabilis ad contrahendum, quia ſit incapax, non poteſt contrahere cambium, numer. 15. Exemplificatur, numer. 16. 23. & 24.

Ius dicens & Officialis temporalis { *probibentur negotiari, &c. nu. 16. Declaratur, nu. 17. & ſeq.*

Contractus initus cum eo, cui probibitum eſt contrahere ratione iuſtitiæ, & decoris, tenet in eius damnum, ſed non in eius Utilitatem, nu. 18.

Nobilibus interdicta eſt mercatura, et quare, nu. 20. Declaratur, nu. 21. & 22.

Religioſis probibetur mercatura, & negotiatio, nu. 23.

Negotiatio cum Saracenis, & hoſtibus populi Romani, eſt probibita, num. 24.

Mulieribus, & Minoribus { *in ciuitate Genuæ an ſit probibitum contrahere indiſtincte, etiam ſi vti. te contraherent, numero 25.*

1 LImita XVII. vt non habeat locum, ſi campſor,
uel campſuarius ſit inhabilis ad contrahendum,
quia cambium non tenet, per ea, quæ in his termi-
nis ſcribit Fabian. *tract. de camb. initio, ſub num. 49. Verſ.
hoc idem, tomo 6. p. 1. fol. 415.* ſed hæc limitatio, licet ſit
uera, tamen non eſt neceſſaria, quia nihil maioris
inhabilitatis ineſt in contractu cambii, quam in con-
tractu mutui, ceteriſque contractibus, eſt enim inha-
bilis ad contrahendum cambium, quia eſt inhabilis
generatim ad contrahendum, & à quo remouetur
2 genus, intelligitur remota ſpecies: † hincque eſt, quod
perſona, quæ ſuarum rerum adminiſtrationem non
habet mercaturam exercere non poteſt, Stracch.
*tract. de mercat. p. 3. nu. 17. in fin. verſ. ſunt & perſona. tom.
6. part. 1. fol. 295.*

3 Exemplifica primo iſtam limitationem in furio-
ſo, & inſano, in quibus loquitur Fabian. *in loco ſupra
proxime citato,* &, loquendo de mercatura, Stracc. *d. p.
3. nu. 18.*

4 Exemplifica ſecundo in minore, curatorem habẽ-
te, & in quolibet, cui interdicta eſt adminiſtratio bo-
norum, prout, loquendo in eiſdem terminis merca-
turæ, ſcribit Stracch. *d. p. 3. num. 19. & ſeq.* nam mino-
ri, habenti curatorem, eſt prohibita adminiſtratio
etiam rerum mobilium, ut ex Ant. de But. Simoncel.
& Paul. de Caſtr. ſecutus ſum *in meo trac. de iudic. cauſ.
&c. libr. 2 cap. 2. nu. 311.* quia cenſetur ei interdicta ad-
miniſtratio rerum ſuarum, ut ex eodem Simoncel.
ibidem ſum ſecutus.

5 Extende primo hanc exemplificationem, ut ha-
beat locum etiam in minore, non habente curato-
rem, quando per iuſtum contractum cambii obligaſ-
ſet bona ſtabilia, ita vt creditor uellet ea uendere, &
diſtrahere, uel capere in ſolutum, quia eiuſmodi
obligatio, & hypotheca non teneret, neque ad ullã
ſpeciem alienationis poſſet deueniri, per ea, quæ ge-
neraliter loquendo de alienatione, citatis Io. Andr.
Ant. de Butr. Iaſ. & aliis, ſecutus ſum *d. c. 2. numer. 276.
286.* ubi, quod requireretur decretum Iudicis, etiam
ſi haberet curatorem: Et idem credo quoad obliga-
tionem perſonæ, ut ſcilicet non poſſit detineri per-
ſonaliter, teſtibus his, quos citaui *in dict. tract. de indic.
cauſ. libr. 1. c. 46. num. 16.* ſed poſſint capi mobilia, quæ
ſeruando ſeruari non poſſunt, per ea, quæ dixi *d. c. 2.
ſub nu. 264. & ſeqq.*

Extende ſecundo, vt multo magis procedat in mi- 6
nore quatuordecim annis, quia is non poteſt con-
trahere ſine tutore, & æquiparatur furioſo, ut ſecutus
ſum *d. c. 2. nu. 319. et 334.* ſiue habeat tutorem, ſiue non,
& ſiue ſequatur alienatio rei immobilis, ſiue mobi-
lis, per ea, quę loquendo de compromiſſo, ſcripſi *eod.
cap. 2. nu. 333.* & faciunt, quæ ſcripſi *p. præced. ampl. 19.
nu. 68. & 70.*

Extende tertio, ut procedat in muliere, & in qua- 7
uis alia perſona, quæ uel de iure communi, uel de iure
municipali eſſet uel in totum, uel ſine certa ſolemni-
tate inhabilis ad contrahendum, quia ſi iſtæ accipe-
rent cambio, contractus cambii non teneret, per ea,
quæ loquendo de compromiſſo, ſecutus ſum *eod. c. 2.
nu. 493. & ſeq.*

Declara primo, ſublimitando hanc limitationem 8
in Reip. Genuenſi, ut hæc perſonæ inhabilitas, quæ
inficit cambium, contractum ab ipſa perſona inhabi-
li, non ſe extendet ad fideiuſſorem, ſeu mandatorem
habilem, quia is intelligitur obligatus, vti principalis
& in ſolidum, quare ſi quis ſupra ſe pro alio, ſeu cõ-
puto alterius tractant aliquam fecerit, uel quid ſol-
ui, aut credi mandauerit, uel debitum alicui pro alio
dari mandauerit, uel ordinem aliquem obſeruari or-
dinauerit, aut litteras aliquas ſubſcripſerit, exceptio-
nem aliqua, uel defenſionem ex perſona ipſius prin-
cipalis allegare non poterit, utputa, quod principa-
lis eſſet minor, vel fœmina, aut alias, quoquomodo
inhabilis, ſic diſponentibus ſtatut. Genuę *libr. 4. cap. 12.
§. vltim.*

Declara ſecundo, ſublimitando eandem limita- 9
tionem, eiuſdemque extenſiones, ut procedant in
cambio damnoſo, et in iſtis perſonis, quæ inhabiles
ſunt nolentibus cambium eſſe nullum: ſecus in cam-
bio utili, et ideo ipſis uolentibus, ut ualeat, quia iſto
caſu cambium teneret, ut loquendo generaliter de
contractu citatis pluribus, ſecutus ſum *d. cap. 2. numer.
320. & ſeqq. & 382. verſ. confirmatur. & numer. 514.* et de
contractu mulierum, Minſing. *in ſing. obſeru. cent. 2. ob-
ſeru. 34. ſtatut.* et late Flam. Cart. *d. cõſ. 49.* fuit facta *ſub
num. 12.* et probatur ex his quæ ſcripſi *eod. cap. 2. num.
384. & ſeq.*

Et quid ſi mulier contrahat curatorio nomine, 10
uide quæ ſcripſi *eod. cap. 2. nu. 502. & 504.*

Extende hanc declarationem, ut procedat etiam 11
ſi in ſtatutis præciperetur, quod ipſa, et ſingula ſtatu-
ta eſſent intelligenda ad litteram, reiecta omni, et
quacunque interpretatione, quia nihilominus ſtatu-
tũ, quod in eodem uolumine ſtatutorum annullat e
ipſo iure contractum, factum a minore, [illegible] muliere
ſine

Digitized by Google

ſine ſolemnitatibus ſtatutarijs, intelligendum eſſet de contractu damnoſo, & nō de contractu vtili, quia licet ſtatutum, mandando ſeruari ſuam diſpoſitionē ad litteram, excludat quantumuis omnem, & quamcumq. interpretationem, tamen nunquam excludit interpretationem, ſine qua ſtatutum induceret abſurdum, Teſſ. Foſſan. *deciſ. 269. foſſanum, nu. 5.* & in terminis huius extenſionis procedit deciſio apud Flamin. Cart. *ſup. citata*, quia loquitur de ſtatuto Genuæ, quod prohibet extrinſecum intellectum, *vt in libr. 1. ſtatut. cap. 16.* & pro hac extenſione faciunt, quæ diſputando ſuper eiuſmodi ſtatutis, ſcribit Alber. Brun. *tract. de ſtatut. art. 5. q. 29. ſub nu. 108. & ſeqq. & num. 115. tom. 2. fol. 173. & ſeq.*

Sed ſi hoc ſtatutum intelligeretur etiam de contractu qui eſſet utilis ipſi minori, & mulieri induceret abſurdum, quia ſi mulier ob non ſolutum canonem incidiſſet in commiſſum, & ipſa a domino directo impetraret nouā inueſtituram ſeu remiſſionem caducitatis, item ſi minor poſſet ex contractu hæreditario ſolum infra annum redimere aliquam rem, ipſi minori valde utilē, & elapſo anno, ulterius non poſſet, & ipſe redimeret, uel aliter a poſſeſſore longiorē dilationem impetraret, vel quid aliud ad ſui vtilitatem contraheret ad euitandam fluxionē temporis, & iſtæ impetrationes, redemptio, ſeu contractus nō tenerent, magnam vtique paterentur damnū, quod eſt abſurdiſſimū, quia ſicut natura, uti mater prudentiſſima, occurrit, & ſubuenit parti debiliori, ita etiam facere debet lex, quæ eſt ipſius naturę imitatrix, at hic faceret totum oppoſitum, quia non ſolum non ſubueniret parti debili, ſed illam, ſi ſe ſubleuaret, opprimeret, & ſic ſtatutum, tendens ad ſubleuandam ætatis, & ſextus imbecillitatem, & infirmum iudiciū ea opprimeret.

12 Confirmatur hęc extenſio, quia, ſuppoſito, quod ſtatutum diſponat, quod quicunque extraxerit ſanguinem in palatio, capite puniatur, barbetius, qui phleboto mauit officialem, ſeu eius miniſtrum in palatio non erit puniendus, Bar. *in lege 9. omnes populi, q. principali, nu. 54. verſus finem, ff. de inſt. & iure.* et hoc eſt verum, etiam ſuppoſito alio ſtatuto, quod uerba ſtatutorū intelligantur præciſe, & ad litterā ſine alia interpretatione, Euerar. *de loc. argum. in loc. a rat. leg. ſtric. ſeu limit. etc. ſub n. 6. Verſ. hinc dicit.* nam adhuc interpretari debemus ſtatutum, ut loquatur de eo, qui extrahit ad iniuriam; & non de eo, qui extrahit, medendo ad ſalutem, alias ſtatutum, volens obuiare iniurijs, obuiaret tunc ſaluti, quare iſto caſu recte dicemus cum Apoſt. *2. ad Corint. 3. nu. 6. littera enim occidit ſpiritus autem viuificat.* nec crederem, quod Genuenſes, ſi haberent hoc ſtatutū cōtra exercentem ſanguinem in palatio, eſſent aliter iudicaturi, quamuis ipſi ſtatutum, quod habent, ut dixi, de extrinſeco intellectu, diligenter ſeruent, & ad illud ſemper recurrant, qui enim eiuſmodi interpretationem non admitteret, eſſet nimis crudelis, & quaſi ſine verecundia, quare Bal. *in auth. preſente. ſub n. 4. verſ. quaro dicit ſtatutum. C. de fideiuſſ.* quem ſequuntur Dec. *conſ. 27. pro virili, num. 1. conſ. 104. nu. 3. Bened de Barz. tract. de guarintig. par. 3. q. 8. & Bertaz. de clauſ. clauſ. 40. gloſſ. 4. ſub nu. 8.* & alij communiter, diabolus appellat eos, qui ſtatutum, diſponens, quod contra executionem inſtrumenti non admittatur aliqua defenſio, interpretātur, vt fideiuſſos conuentus non poſſit ſe defendere, petendo, ſibi fieri ceſſionem iurium.

Ratio huius confirmationis eſt, quia, non admiſſa hac interpretatione, ſtatutum redderetur iniquum. 13

Subextende hanc extenſionem, & præſertim confirmationem, ut procedat etiam ſi extaret aliud ſtatutum, quod prohiberet, dici, ſeu allegari ſtatutum eſſe iniquum, prout prohibet idem ſtatutum Genuen. *d. c. 16. §. nullus.*

Ratio huius ſubextenſionis eſt, quia ſi ſtatutum 14 redditur iniquum, non eſt ſtatutum, per ea, quæ dixi *p. præced. ampl. 19. n. 16. & 51.* & eo minus eſt ſtatutum illud quod prohibet dici, ſeu allegari eſſe iniquum, quod enim de iure non tenet, nequit pœnę uinculo alligari, per ea, quæ dixi *in meo tract. de indic. cauſ. lib. 1. cap. 57. ſub nu. 6.*

Infero, magis extendendo eandem declarationē 15 quod, uolente perſona inhabili, contractus cambij remanet validus, tam ſi ipſa acceperit, quam ſi dederit cambio.

Reſtringe eandem declarationem, vt procedat, 16 quando inhabilitas procedit ex imbecillitate intellectus, ſeu prudentiæ, & ſic contractus annullatur fauore ętatis, uel ſextus, ut in perſonis, de quibus ſuprà in limitatione, exemplificationibus, & extenſionibus, ſecus quando inhabilitas non procedit ex imbecillitate iudicijs, ſed ex eo: quia perſona eſt facta penitus incapax, vel quia ſit indecens perſonæ, ut cōtrahat, quia iſto caſu contractus indiſtincte cenſetur prohibitus, ſiue ſit damnoſus, ſiue utilis, ut in exemplis, de quibus nu. ſeq.

Exemplifica primo hanc reſtrictionem in Iuſdicentibus, & Officialibus temporalibus initiatæ; quibus quia eſt prohibita negotiatio in loco, ubi ius dicunt *l. 33. principalibus. ff. ſi cert. Stracc. de mercat. p. 3. nu. 17. tomo 6. p. 1. fol. 295.* & in Luſitan. et in Regno Caſtellę extant leges, quibus aſſiſtentibus, gubernatoribus, correctoribus, atque eorum miniſtris, in quib. *Alcades maiores*, quos uocant, & cæteri inferiores miniſtri comprehenduntur, interdictum eſt, ne, durante eorum officio, negotiationē in loco ſuę iuriſdictionis exerceant, Lud. Molin. *de iuſt. tomo 3. de contrac. diſp. 343. initio:* & in Rep. Genuenſi ex eius ſtatut. *lib. 1. c. 14. §. nequeant poteſtates*, et in Regno Franciæ ex illius Regni conſtitutionibus prohibetur iudicibus mercatura ſub publici pęna, prima eſt amiſſionis mercaturę, ſecunda eſt, ut puniantur arbitrio Regis. Rebuff. *ad illas conſtit. tract. de mercat. art. 1. gl. 16. iuncta gl. 14. tomo 2. fol. 105. & 206.* et ideo etiam prohibitum accipere cambio per modum negotiationis.

Imò Prouincias moderantes non debent emere, ſeu uendere alia, quæ excedunt uictum, et ueſtitum pro illo tempore, quo durat eorum officium, quare iudices, eorumque officiales, ac miniſtri, quin & domeſtici, de iure communi, nec per ſe, nec per interpoſitam perſonam ædificare poſſunt domos de nouo, neque conficere naues, neque quicquam emere in loco, in quo iuriſdictionem exercent, preter neceſſaria ad uictum, et veſtitum, uſumue quotidianum, neque permutare, aut mutuo a ſubditis, vel donationes ullas accipere poſſent, et ſi quid emerint, vel alium ſimilem contractum, eis prohibitum, fecerint, contractus erit nullus, etiam ſi poſt finitam adminiſtrationem accedat conſenſus eorū, qui vendiderunt, vel donarunt *l. vnica. Cod. de contract. iud. & leg. 62. qui officij. ff. de contrahend. empt.* et pro illo

contractu puniuntur in quadruplo *lege 46. non licet. ff. eodem*, & ſcribit Ludou. Molin. *dict. diſput. 343. initio*.

Secus eſt, ſi non ſint officiales temporales, ſed ſint perpetui, quia ij, qui perpetui ſunt, poſſunt emere, vendere, & alios contractus facere, *lege 34. præſidis. ff. ſi cert. pet. & Ludou. Molin. in loco ſupra proxime citato*, & nos locuti ſumus in officialibus temporalibus.

17 Declara primo hanc exemplificationem, vt procedat in Rectoribus, & officialibus iudicantibus in patria aliena, ſecus ſi in propria, quia in propria poſſunt contrahere, Stracch. *d. numer. 17. in fine*, & ideo prædicta exemplificatio, prout loquitur, & comprehendit contractus citra nomen mercaturæ, & negotiationis, non ſeruatur Romæ, ubi, quia eſt patria communis, iudices poſſunt emere, vendere, & contrahere, dummodo tamen emant, & vendant, tanquam patresfamilias ſine negotiatione, quia mercatura ſeu negotiatio dehoneſtaret eorũ maieſtatẽ, ipſoſque redderet ſuſpectos, & ſcãdalizaret Principem, & populum, quare ſi Aud. Cam. Clerici Cam. Aud. Rotę, Gubernator, Senator, & ſimiles mercaturam exercerent, iuſte auctoritate Summi Pont. monerentur, ac coercerentur, vt abſtinerent à mercatura, & niſi parerent, poſſet Princeps illos amouere ab officio, dico hoc per modum loquendi ad magis oſtendendam veritatem huius declarationis, cum alias exploratum omnibus ſit, & ego bene ſciam, quod caſus hinc in iſtis Sedis Apoſtolicæ miniſtris nunquam datur, cum omnimodam ſemper in qualibet actione maieſtatem, & decorem ſeruent.

Subdeclara eandem declarationem, ut procedat, quando is, cum quo iudex contrahit, non litigat coram illo iudice, ſecus ſi litigaret coram eo, quia tũc & Romæ, & vbique contractus eſſet inualidus, per ea, quæ de contractu inter Aduocatum, & clientem, & inter medicum, & infirmum, ſecutus ſum *ſupra q. 1. ſub numero 557. & hac ead. q. p. præced. ampl. 19. ſub num. 124.*

18 Declara ſecundo eandem exemplificationem, ut iſta inhabilitas, ſeu prohibitio non dirimat contractum, quem feciſſent, quando eſſet ei damnoſus, & ipſi vellent illum reſcindere, ſecus ſi eis foret utilis, quia tunc deberet reſcindi, per ea, quę de nullitate contractus initi inter Aduocatum, et clientem, & inter medicum, & infirmum ſcripſi ſupra; uel ſaltem propter illum contractum debent aliqua pœna puniri, uel, & melius, vt arbitror, officio priuari, per ea, quæ de nobili exercente mercaturam, ſcripſi *infra nu. 21.*

19 Declara tertio eandem exemplificationem, quatenus loquitur de negotiatione, ſeu mercatura prohibita iudicibus, vt negotiari, ſeu mercari dicatur is, qui comparat rem, ut illam ipſam integram, & immutata dando lucretur, ſed is: qui rem comparat, non ut ipſam rem integram, & immutatam vendat, ſed ut materia ſibi ſit inde aliquid operandi, nõ dicitur negotiari, vtputa, cum quis emit ferrum, & uendit clauos, emit lignum, & vendit ſcamna. *c. eijciens. diſt. 88. Card. Tolet. de inſtruct. ſacerd. lib. 8. c. 53. de negotiatione*, et ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 12. 19. & 77.*

Negotiationis prohibitio, ſeu reſtrictio quem non comprehendat, vide Crauet. *conſilio 6. num. 115. & 116.*

Extende eandem exemplificationem cum eius declarationibus, ut magna ex parte habeant locum in nobilibus, quibus eſt prohibita mercatura, & cõſequenter negotiatio ſcambiendi, ut oſtendit Stracc. *tract. de mercat. part. 2. ſub nu. 17. ibi, ego vero puto. tomo 6. p. 1. fol. 290.*

20 Ratio quare nobilibus mercatura, et negotiatio non conueniant, ideoquo eis prohibitæ ſint, non eſt illa, quæ eſt in clericis, et iuſdicentibus; in clericis enim non ratio eſt, quia clericus debet habere uitam exemplarem, ſed exemplarem non haberet, ſi ſe in his, quæ annexam habeant peccãdi occaſionem, immiſceret, prout occaſionem hanc inſeparabilem habent mercatura, et negotiatio, ut ſcripſi etiam *parte præced. ampl. 12. ſub nu. 7.* et in iuriſdicentibus ratio eſt, quia, ſi mercaturam, et negotiationem exercerent, ultra quod in populi ſcandalum publicam læderent maieſtatem, eorum iudicium ſuſpectum redderetur; at in nobilibus ratio eſt, quia negotiatio et mercatura habent magnam propinquitatem cum arte, et artificio, a qua arte, et artificio deriuantur artifices, et plebei, vt ſcripſi *ſupra q. 1. nu. 12. & 13.* Ergo ſicut nobiles uolunt diſtare a plebeis in honore, et dignitate, ita etiam diſtare debent ab exercitio, quod quẽ facit plebeium.

21 Verum hęc extenſio recipit eaſdem duas declarationes; Primam, vt poſsint contrahere, tanquam patresfamilias ſine nomine mercaturæ, et negotiationis, ut in officialibus Romanę Curiæ dixi *ſupra nu. 17. in prima declaratione*, Secundam, ut prohibitio non dirimat contractus, quos faciunt occaſione mercaturæ, ſed operetur, vt, negotiando, et mercando, priuentur, id eſt, amittant nobilitatem, et amplius inter nobiles reputari non poſſint, ut ex Bal. referunt, et ſequuntur Stracch. *vbi ſupra*, et Garzon. *in Plat. Uniuerſ. diſc. 16.*

22 Tempera iſtam extenſionem, ut non ſit uera in ciuitate Genuæ, Venetiarum, Lucæ, Anconæ, et Florentiæ, quia in iſtis etiam nobiles poſſunt exercere, et exercent mercaturam, et negotiationem cambiendi ſine ullo detrimento nobilitatis, ut ſecutus ſum *ſupra q. 1. nu. 76.*

23 Exemplifica ſecundo in uiris religioſis, qui uitam communem, ſeu paupertatem profeſsi ſunt, quia iſtis ſunt omnino actiuę, et paſsiue prohibitæ negotiationes mundanæ, et conſequenter non poſſunt accipere, neque dare cambio, quamuis contractum facerent cambij veri, et realis, Fab. *tractat. de camb. initio. numero 45. verſ. nona. tom. 6. par. 1. fol. 415.* et in materia in differenti, Ioan. a Capiſtr. *tract. de uſur. num. 147. tomo 7. folio 111.* et adde quæ ſcripſi *ſupra q. 1. numer. 42. & 43.* ſed in clericis, qui non profitentur paupertatem, vide quę ſcripſi, *part. præced. ampl. 11. num. 6. & 7. illat. 2.*

24 Exemplifica tertio in Sarracenis, et hoſtibus Populi Romani, quia cum iſtis eſt prohibitum commercium, et in eorum odium Chriſtianus, qui cum eis negotiaretur tranſportãdo ad illos merces, eſſet excommunicatus, et eius bona publicarentur, et efficeretur ſeruus illius, qui eum caperet. *c. ita quorundam. & ibi late Nauar. notat. 1. & 2. de Iud. & Sarrac. Conrad. de contract. quæſt. 51. concluſ. 1. ibi, primum vt ſi chriſtianus. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 2. art. 1. col. 4. fol. 555. in fine, & Stracch. tractat. de mercat. par. 3. numer. 40. & ſeqq. tomo 6. part. 1. fol. 291.* imò qui Turcis et fidei inimicis

uen-

Digitized by Google

ven.lere arma, ferrum, puluerem, ligna, & alia eiuſmodi, quæ ad bellum neceſſaria ſunt, peccaret mortaliter, & eſſet excommunicatus in bulla Cœnæ Domini, Contad. *d.q.51.* vbi ſupra late Nauar. *in d.c. ita quorundam, not. 1. num. 5. Verſ. octauus eſt proceſſus, & Card. Tolet. de inſtruct. ſacerd. lib. 8. cap. 53. de negotiatione, Verſ. tertio ratione*, & conſequenter cauere deberet Chriſtianus, ne illis daret cambio.

Pro abſoluta intelligentia, & explicatione materię huius exemplificationis multa nedum vtilia, ſed neceſſaria eſſent dicenda, circa dictum cap. ita quorundam, & alia iura, & dictam bullam in Cœna domini, ſed quia tetigit Contad. *d.q.51. concl. 1.* & late explicauit Nauar. *in d.c. ita quorundam, per tot.* & hunc non exiſtimo locum idoneum, cum nimis diuerterer pluribus non inſiſto.

25 Exemplifica quarto in minoribus, & mulieribus Genuenſibus, quorum contractus eſt ipſo iure nullus, quaſi ſint incapaces contractuum, eo quia ſit indecens, ut eiuſmodi perſonę poſſint contrahere, & ſic prohibitio contractus reſpicit non imbecillitatem, ſed indecentiam, & alia inconuenientia, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupr. ſub nu. 14.*

Contraria opinionem cenſeo veram nam iſtę perſonæ non ſunt incapaces contractuũ, imò ſunt capaces, ſicut aliæ, dummodo adhibeant ſolemnitates, ergo prohibitio non eſt fundata in eorum incapacitate, ſed in eorum imbecillitate.

26 Retenta tamen, ſi placeret, exemplificatione, quam ego non tenerem: Declara eam, ut quamuis ex contractu, inito cum minore, vel muliere, denegetur hinc inde actio, tendens ad obſeruantiam cõtractus, tamen datur hinc inde facultas dicendi, & excipiendi de nullitate contractus, & conſequenter repetendi hinc inde datum, & acceptum, quia hęc veniunt in neceſſariam conſequentiam nullitatis cõtractus, & ne vnus locupletetur cum alterius iactura, deficientibus proprijs actionibus, daretur remediũ *ex l. ſi me & Titium. ff. ſi cert. pet.* de quo remedio ſcripſi *in meo tract. de appell. q. 17. limit. 6. membr. 6. num. 15.* vel officium iudicis, de quo etiam ſcripſi *eod. tract. q. 16. limit. 1. num. 48. & 49.* vel daretur actio præſcriptis verbis, *l. 3. ff. de præſcript. verb. Rot. diuer. dec. 88. nu. 4. part. 2.*

LIMITATIO XVIII.

SVMMARIVM.

Cambium, quo campſor dat pecunias Principi, quem ſcit ijs pecunijs vſurum pro bello iniuſto, eſt illicitum, nu. 1. & ſeq. Similiter ſi dat prodigo, &c. nu. 3.

Arma non venduntur ſine peccato ei, quem venditor ſcit emere ad nocendum, nu. 2.

Reſtitutio fieri non debet ex reſtitutione ſequi debeat damnum corporis, vel animæ, nu. 4.

Depoſita pecunia reſtitui non debet, ſi is, qui depoſuit, ea pro actu illicito vſurus, ſit ſub nu. 4.

Depoſitus enſis furioſo reſtitui non debet, ſub nu. 4.

1 LImita XVIII. quando daretur ad cambium Principi, ſeu alteri, quem dans ſcit, vel probabiliter credit, pecunijs, datis pro cambio, vſurum eſſe pro aliquo iniuſto bello, quia hoc cambium eſſet inhoneſtum, & illicitum, Fabian. Genuen. *tractat. de camb. initio, nu. 50. verſ. duodecima tomo 6. part. 1. folio 415.* imò quocunque nomine contractus illi darentur pecunię ad iſtum iniuſtum uſum, contractus ſemper eſſet illicitus, & quo magis gratis, & liberali mutuo darentur eo magis illicite darentur, et ſic iſta limitatio non eſt propria contractus cambij, ſed eſt communis omnium contractuum, qui huic improbo fini inſeruirent.

Confirmatur primo hæc limitatio; quia mortali- 2
ter peccat, qui vendit arma ei, quem ſcit emere ad nocendum iniuſte, aut ad bellum, quod ſcit eſſe iniuſtum, vt ſequitur Naua. *in man. confeſſ. c. 23. n. 90. verſ. quinto peccat.* ergo peccat etiam qui dat pecunias cãbio in caſu huius limitationis.

Confirmatur ſecundo, quia nummularius, dans 3
ſuas pecunias ad cambium ei, quem ſcit eſſe prodigum, ideoque pecunijs abuſurum in ludis, laſciuiis aliiſque enormibus, male agit, Fabian. Genuen. *tract. camb. nu. 49.*

Confirmatur tertio, et forius, quia etſi quis, non 4
reſtituendo, quod indebite tenet peccet, tamen non peccat, et non debet reſtituere, quando ex reſtitutione, quæ fieret, ſtatim reſultaret damnum, corporis, aut animæ eius, cui reſtitutio fieri deberet, quare, pecunia depoſita domino reddi non debet, ut emat Cardinalatum. Sot. *de iuſt. & iur. li. 4. quæſt. 7. art. 1. in reſponſ. ad primum argumentum. fol. 368. col. 2.* ſimiliter volenti bellum facere, aut iniuſte litigare, pecunia, qua id faciat, reſtitui non debet, ſicut & furioſo, vel irato enſis depoſitus, quo creditur, ſe, vel alium percuſſurum reſtitui non debet, *cap. 14. ne quis. in fine, 22. q. 2. Io. Andr. in cap. 2. poſſeſſor. num. 13. ibi videmus enim. de reg. iur. in 6. Ant. de Butr. in cap. vlt. nu. 9. verſ. nam hoc æquum, de conſuet. Coraſ. de iudic. ciuil. &c. p. 4. cap. 17. tomo 1. folio 79. Med. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſt. q. 2. in reſponſ. al. ad 4. dubium, Verſ. exemplum, fol. 19. Sot. d. q. 7. art. 1. colum. 4. in fine, Verſ. ad primum, fol. 368. & Molin. de iuſt. tomo 2. de contrac. diſput. 272. Verſ. D. Thom. col. 82. Io. Azor. de inſtit. moral. p. 3. libr. 1. cap. 3. q. 1. col. 14. initio, & Nauar. in man. confeſſ. c. 17. de reſtitutione quando reſtituendam, nu. 63.* vbi declarat.

Ergo, ſi reſtituendo peccaret, multo magis peccaret, dando.

LIMITATIO XIX.

SVMMARIVM.

Cambium, datis campſuario mercibus, pro pecunia numerata, non eſt licitum, nu. 1.

LImita XIX. cãpſor nõ poſſit dare cãpſuario mer- 1
ces, & accipere ab eo litteras cãbij de pecunia numerata, & moueor ꝑ hac limitatione ex plurib.

Primo, quia cambium vel eſt emptio, ut venditio, dixi *ſupr. q. 4. nu. 21.* vel eſt permutatio pecuniæ cum pecunia, vt dixi *ibid. nu. 18.* et quiduis ex his ſit, requiritur pecunia numerata, nam ſi emptio, pretium debet eſſe in pecunia numerata, ut loquẽdo de emptione cenſus, ſcripſi *ſupra q. 1. nu. 209.* et ſi eſt permutatio pecunię cum pecunia non poteſt fieri cum mercib. quia non eſſet pecuniæ cum pecunia.

Secundo, quia cambium habet magnam familiaritatem cum mutuo, per ea, quæ ſcripſi *ſupr. hac eadem q. part. 1. num. 21. 22. & 23.* et ideo lucrum eius eſt ſu-

Digitized by Google

ſpectum de vſuris, & conſequenter, ſicut in mutuo reijcitur onus, quod ſi adderetur mutuatario, ita etiam ex cambio reijci debet onus accipienti merces pro pecunia numerata, alias cambium redoleret iniquitatem, de qua in alijs contractibus ſcripſi *ſupr. q. 1. n. 579. verſ. 2. in quare*.

Tertio, quia ſi in cenſu, & ſocietate officij non poſſunt dari merces loco pecuniæ numeratæ, per ea, quæ ſcripſi *ead. q. 1. nu. 229. verſ. ſed in contractu*, a fortiori non poſſunt dari in cambio, cum ſit commercium magis ſuſpectum, magiſque exorbitans a commercijs naturalibus.

LIMITATIO XX.

SVMMARIVM.

Cambia exerceri non poſſunt in eccleſia, neque in tempore feriato in honorem Dei, nu. 1.

Cambij lucrum ſi non debetur, quia cambium ſit illicitum, an debeatur impenſæ, & c. nu. 2.

Vſura, ita committitur exigendo eam a divite, ſicut, exigendo a paupere, nu. 3 Et etiam a Iudæo nu. 4.

Vſura committitur etiam, ſi is, qui eam promiſit, dixerit, ſe eam ſoluere ſponte, & mera liberalitate, nu. 5.

Reſtitui debet in foro conſcientiæ quicquid illicite eſt acceptum, nu. 6.

1 Limita XX. vt non procedat in negotiatione cambiorum, quæ fieret in eccleſia, vel loco ſimili, quia eſt prohibita, & hos negotiatores Deus eiecit de templo, vt ſcripſi *ſupr. p. 1. nu. 60.* Idem dico, ſi fieret tempore feriato in honorem Dei, vt ſcripſi *ſupr. q. 1. nu. 558. limit. 3.* & adde quæ ſcripſi *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. c. 5. nu. 108. & ſeq.*

EXTENSIONES GENERALES.

2 Extende primo nunc ſingulas præcedentes limitationes, in quibus dixi, cambia eſſe illicita, & vſuraria, vt ſicut propterea talium cambiorum lucra non deberentur, ita etiam non deberentur ſumptus, mercedes laborum, & expenſæ, quas mercator feciſſet pro eiuſmodi cambio illicito, quia, dato actu illicito, acceſſoria etiam erunt illicita, Anton. de Roſell. *tract. de vſur. num. 57. verſ. quidam. tom. 7. fol. 66. Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti. §. 2. ſub nu. 26. de Vſur. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 139.* etenim ut labores, & ſumptus, in aliquam functionem impenſi, mercede digni æſtimentur, perſpiciendum prius eſt, an functio ipſa, & negotium genere ſuo & obiecto iuſtitiæ munus ſit, non alias neque labores, neque ſumptus vlla digni ſint retributione; imò ſupplicio, alioqui latrones ipſi publici, qui improbas latrocinijs exercedis operas nauant, digni eſſent mercede, & vniuerſos vſurarios haberemus excuſatos: quare cum mutuum ſit indiſpenſabiliter prohibitum, ſi ex eo ratione temporis aliquis vltra ſortem perciperet, minus mercedes aliquā ratione laborum accipi poteſt. Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 10 art. 2. in concl. reſponſiua. col. 2. fol. 611.*

Pro declaratione huius extenſionis conſidera, quæ ſcripſi *parte præced. ampl. 20. per tot.* ſed præſertim *nu. 6. & ſeq.*

3 Extende ſecundo, ut vſura, quæ committitur in cambio, vniformiter committatur, tam cum paupere, quam cum diuite, & Rege, & ideo mercator, qui dat cambio vſurario pecunias Regi, non excuſatur Fabian. *tract. de camb. initio, ſub nu. 28. verſ. ſimiliter, et nu. 29. & ſeqq. tom. 6. par. 1. fol. 413.* & facit ad hoc, quæ ex Bald. ſecutus ſum *ſupr. q. 1. ſub numero 464. et hac eadem quæſt. part. præced. ampl. 19. num. 65. & ſub nu. 67. verſ. ex hac.*

Subextende hanc extenſionem, ut neque contra Iudæum poſſit exerceri cambium vſurarium, quia Iudæi tolerantur ab Eccleſia, vt uidemus, imo tolerantur eorum ritus, vt teſtantur Eymer. *in direct. inquiſit. par. 2. q. 46. numer. 13. verſ. hi autem & ibi Pign. comment. 71. verſ. & ideo litt. g.* quinimo Papa prohibet, quod in eorum celebritatibus, & feſtiuitatibus, Chriſtianis nullatenus perturbentur, *cap. ſicut Iudæi de iud. & Sarrac. & Eym. vbi ſup.* & tolerantiæ rationem reddit D. Aug. quem ſequitur Io. Andr. *poſt c. poſſeſſor. in cap. peccatum. num. 5. de reg. iur. in 6.* quare, cum tolerentur ab Eccleſia, non poſſunt contra eos arma iuſte moueri, cum non reputentur hoſtes Imperij Romani, & vſura exigi non poteſt, niſi ab hoſte, contra quem, vti occupatorem iniuſtum rerum noſtrarum, arma licite moueri poſſunt: *c. vlt. ab illo. & ibi Archid. 14. q. 4. Laur. de Rodulp. in cap. conſuluit. par. 2. quæſt. 55. nu. 40. & ſeqq. de vſur. inter tractat. diuerſ. tomo 7. fol. 26.* & ideo etiam vſura exigi poteſt, vt ſecutus ſum *infra §. 3. gloſſ. 3. ſub numer. 46. in 3. opinione.* in hac ratione in hac ſubextenſione reſidet Archid. *vbi ſup.* loquens ſimpliciter de vſura. 4

Extende tertio, vt cambium non excuſetur ab vſura, eo, quia accipiens cambio ſit diues, ſeu Rex, qui aſſerant, ſe illa lucra dare ſponte, & mera liberalitate, quia adhuc erit cambium vſurarium, Fabian. *d. tract. de camb. nu. 33. fol. 414 & Io. Azor. de inſtit. moral. part. 3. lib. 10. tit. d. camb. cap. 11. q. 7. Vt ſi quæres an poſſit.* nam ſuppoſito, quod in cambio ſit mutuum explicitum, vel implicitum, quia non alia ratione poteſt dici vſurarium; per ea, quæ dixi *ſupr. parte 1. quæſtione 7. numero 35.* dans cambio non ex donatione, ſeu liberalit. te ac plenis cambio dicitur illud plus recipere, ſed per vſurpationem, & coacto conſenſu debitoris, vt late explicaui *par. præcedent. ampl. 19. nu. 64. & ſeq.* 5

Extende quarto declarando, vt quicquid in cambiis, ſeu vlterius negotij contractu illicite fuerit, inſpecto foro conſcientiæ, perceptum, ſit omnino in eodem foro, & etiam in foro exteriori, veritate comperta, reſtituendum, & hoc caret difficultate. 6

Ratio huius extenſionis eſt, quia damnum eſt reſarciendum de iure naturali, diuino gentium, & poſitiuo, vt ſecutus ſum *ead. p. præced. ampl. 8. nu. 96.*

Sed mala lucra ſunt æqualia damnis, ut ex Heſiodo refert Matt. Coler. *tract. de proceſſ. execut. p. 1. c. 10. nu. 35. in fine.* Ergo.

---

§. 2. Gloſſ. 1.

Hoc cambium nundinarium, ſed liberum ad differentiam cambij nundinarij, quod vocant con la ricorſa.

1614. 21. Ottobre, in Genua, ſcudi 101. 9. & 9. de marche.

A pagamenti di fiera proſſima de Santi pagate per queſta prima di cambio a Franceſco ſcudi cento, & Vno & 9. & 9. de marche per la valuta di contanti da lui ponete a noſtro conto. A Dio.

Pietro

A Titio

Digitized by Google

A Titio.

Piacenza.

1614. 21.Ottobre.

S V M M A R I V M.

Crucis ſignum quare apponatur initio litterarum cambij, nu.1. Eo non appoſito, remanet nihilominus Validitas litterarum, num. 2.

Nominis Domini noſtri inuocatio an ſit neceſſaria in inſtrumentis, nu.1.

Annus Domini noſtri an de neceſſitate ſit apponendus in ſcripturis, &c. nu. 3. & 4.

Annus Domini noſtri vnde ſumat initium, & vnde ſumeret antea, nu.5.

Annus quot menſibus, & diebus conſtet, n.6. & 30.

Annus naturalis, vſualis. &c. qui dicantur, nu.7.

Dies an de neceſſitate ſit apponendus in ſcriptura, &c. num.8. & ſeq. nu.19. & ſeqq. & nu.22. Quotuplex ſit, nu.23. Quomodo ſumatur, nu.24. Eius partes, num.25. Cœptus an habeatur pro completo, nu.26. ſemper remiſſiue.

Litteræ cambij ſunt ſoluendæ, quamuis careant tempore, numer. 10. & 11.

Error in tempore, commiſſus in litteris cambij, an & quando vitiet, nu.12.33. & ſeqq. Vitiat minus, quam omiſſio, nu.16.

Error in tempore licet vitiaret ſcripturam, tamen actus geſtus remanet, nu.35.

Error probatur per euidentiam rei, nu.37.

Errore oſtenſo, attenditur Veritas, nu.37.

Veritas ſemper prævalet errori, ſub nu.37.

Actus bene, an male fiat, nihil refert, vbi actus non eſt neceſſarius, ſub nu.12.

Libellus ineptus non reijcitur, ſi non eſt neceſſarius, nu.13.

Citatio, ſi ſolemnis non requiratur, nihil refert, quod non ſit legitima, nu.14.

Concluſio petitionis admittitur etiam inepta, ſi non eſt neceſſaria, nu.15.

Indictionis error an poſſit corrigi a notario, nu.17. Unde dicatur indictio, & quomodo computetur, nu.18.

Teſtes an probent, ſi non deponant de tempore, &c. nu.19. et ſeq. & nu.28.

Temporis probatio quando ſit omnino neceſſaria, nu.22. Et qualis requiratur, nu.28.

Menſis an requiratur de neceſſitate in ſcriptura, nu.27. Ex quot diebus, & horis conſtet, nu.29. Menſis emergens qui dicatur, nu.31. October quare ita Vocetur, nu.32.

1 QVæro primo ad quid apponatur, & initio ſignum ſanctæ Crucis, & an eius appoſitio ſit neceſſaria. Reſp. Ego credo, eam apponi loco inuocationis Domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius nominis inuocationem eſſe in publico inſtrumento, & initio ponendam, ſcribunt Gl. Spec. Io. de Graſſ. Ioan. Fab. & Aret. quos citaui *in meo tract. de indic. cauſ. &c. lib.2. cap.11. ſub nu.1175. verſ. quantum.* & hanc opinionem, loquendo de conſuetudine, firmaui ibidem, *ſub num. 1179. verſ. ſi loquimur*, & rationes adduxi *num.1176. & 1177.* ſecus, loquendo de iure, quia non eſſe neceſſariam, tenuerunt Paul. de Caſtr. Abb. Alex. & Felyn. quos ſecutus ſum *eod. cap.11. nu.1178.* ſed quicquid ſit de iure, præualet conſuetudo in tantum vt omiſſio inuocationis vitiaret inſtrumentum, Abb. Fel. Marq. de Graſſ. Aret. & Balb. quos ſecutus ſum *eod. cap.11. nu. 1181. & ſeqq.* in quibus declaraui nonnulla pertinentia adhuc articulum, & appoſitionem ſigni ſanctæ Crucis fuiſſe vſu receptam arbitror, ad maiorem breuitatem, cum in apodixis, præſertim mercatorum, pauciſſimi agatur verbis.

Quicquid ſit de neceſſitate apponendi inuocationem nominis Domini noſtri in publico inſtrumento, & licet ſignum ſanctæ Crucis loco illius credamus apponi, & ideo deberet ſapere naturam eius, in cuius locum ſubrogatur, in tantum quod ſicut omiſſio inuocationis nominis vitiaret inſtrumentum, ita etiam deberet vitiare omiſſio ſigni ſanctæ Crucis; tamē dico, quod iſta appoſitio ſigni ſanctæ Crucis non eſt de ſubſtantia, & ideo nunquam vidi, nec audiui fuiſſe de validitate apodixarum, & litterarum cambij dubitatum, eo, quia eſſet omiſſa oppoſitio ſigni ſanctæ Crucis, eſt tamen laudabilis mos, & ſtylus, vt apponatur, tum vt inde appareat, contrahentes eſſe Chriſtianos, tum vt bono initientur principio.

Quæro ſecundo, an annus currens Domini noſtri 2
Ieſu Chriſti ſit de neceſsitate apponendus, ita vt, eo
non appoſito, ſcriptura reddatur nulla?

Reſpondeo cum diſtinctione. Aut loquimur de 3
inſtrumentis publicis, manu notarij confectis, & tunc apponendum eſſe, ſcribunt, Spec. Gloſſ. Ant. de Butr. Abb. Felyn. & Io. de Graſſ. & de conſuetudine, & in Italia eſſe initio apponendum, teſtantur ijdem & Mandoſ. quamuis de iure non eſſe neceſſario apponendum, ſcribunt alij, quos ſingulos citaui *in meo tract. de iud. cauſ. &c. lib.2. cap.11. num.1186. & 1187. in ſecundo requiſito*, & demum, quicquid ſit de iure, adeo neceſſario apponi debere de conſuetudine, vt eius omiſſio vitiaret inſtrumentum, ſecutus ſum *ibidem num.1189.*

At loquimur in ſcriptura priuata, & tunc firmo 4
regulam negatiuam, quod non ſit de neceſsitate apponendus, & moueor, quia vel tempus non eſt de ſubſtantia contractus, de quo fit ſcriptura, & tunc
hoc ipſo non eſt neceſſarium, quod apponatur an- 1
nus ad deſignandum tempus, ut patet ex his, quæ ſcripſi *infra nu.9.* vel eſt de ſubſtantia, & tunc ſufficit, quod aliter etiam poſsit apparere de tempore, puta, anno tali ab Vrbe condita, vel anno tali a creatione tali Papę, vel ab anno, quo fuit captum imperium Turcharum.

Annus Domini noſtri an ſumat initium ab incar- 5
natione, an a natiuitate, an vero a circumciſione, vide quæ ſcripſi *in meo trac. de indic. cauſ. &c. lib.2. cap.11. num.1190. 1191. & 1192.* & quando ante aduentum Chriſti inciperet annus, dixi *ibidem, numer.1193.* & quando apud Aſtrologos, dixi *numer.1194.* et qui ex Chriſtianis numerent annum initiantem, et qui annum finitum, dixi *ibidem num.1195.*

Annus ex quot menſibus, diebus, et horis conſtet 6
ſecundum Chriſtianam conſuetudinem, dixi *eodem lib.2. cap.3. num.296.* et ex quot menſibus conſtaret antea, et diuerſimode apud diuerſos, dixi *ibidem nu.297. & ſeqq.*

Annus naturalis, vſualis legitimus, cerimonialis, 7
et emergens qui dicantur, et conſequenter quod initium habeant, dixi *eod. c.3. nu.361.*

Quæro tertio, an dies ſit de neceſsitate apponen- 8
dus in ſcriptura priuata, et ſic in litteris cambij?

Reſpondeo diſtinguendo. Aut loquimur de ſcri-

ptura, facta manu contrahentis, & tunc uidetur dicendum, quod ſic, ut loquendo de libro rationum, poſt Io. Andr. Balb. Abb. Alex. Crauett. Rolan. à Vall. & Stracch. ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. libr. 2. c. 11. num. 281.* quibus adde Rebuff. *tractat. de chirogr. & ſched. recogn. in præfat. fall. 2. nu. 5. 90. & 93. tomo 1. fol. 194.* & hæc ſit regula.

9 Declara primo, reſtringendo hanc regulam, ut ſit vera, ſi ſcriptura, ſeu litteræ deberent probare pro ſcribente, quia tunc inter alia debet continere diem contractus, & ſic tempus, ſecus ſi deberet probare contra ſcribentem, quia tunc dies, id eſt tempus non eſt neceſſarium, Abb. Iaſ. Crauet. Ant. de Butr. Ioann. Andr. & Alex. quos ſecutus ſum *d. cap. 11. num. 282. & 284.* quibus adde Marſ. *ſing. 429.* liber rationum, et Rebuff. *d. tract. de chirogr. & ſched. in præfat. numer. 88. & 95. tom. 1. fol. 193. & 195.* vbi, loquendo de prima parte, huius declarationis, dicit non eſſe neceſſariam appoſitionem diei, & anni, neque loci, quia, quantum ad diem, imputet ſibi ſcribens, qui diem non appoſuit ſi uellet oſtendere præſcriptionem ex tempore ipſius ſcripturæ, & non poteſt, quia tempus nō fuit appoſitum.

10 Infero ex hac declaratione, quod is, qui accipit cambio, & ſcribit litteras ſine die, & anno, non poteſt, cum ſibi poſtea præſentantur illæ litteræ, uel cum redeunt cum proteſtatione, & petitur in iudicio earum executio, recuſare ſolutionem, eo, quia careant tempore; ſimiliter ille, cui eſt mandata dictarum litterarum ſolutio in nundinis, non poteſt hoc prætextu, quod carent tempore, allegare, non eſſe ſoluendas; vnde ſi eas non acceptet, poſſunt redire cum proteſtatione, non aliter, ac ſi in eis tempus omni ex parte eſſet expreſſum, item notarius, coram quo dictæ litteræ proteſtantur, debet proteſtationem recipere quamuis careant tempore.

11 Extende hanc illationem, ut procedat in quouis cambio per litteras, ſiue ſit nundinarium, ſiue nō nundinarium, quia quoad hoc nulla cōſideratur differentia.

12 Declara ſecundo, ut quemadmodum omiſſio temporis vitiat contra ſcribentem, ne in eius fauorem probet, & non vitiat pro ſcribente, quia contra eum adhuc probat, vt dixi in præcedenti declaratione, ita etiam error, qui committeretur in tempore, poſſet vitiare contra ipſum ſcribentem, ne in eius fauorem probaret, ſed non pro ipſo ſcribente, quia adhuc contra eum probaret, & moueor ex duobus fundamentis: Primo, quia eſt regula generalis, quod vbi actus non eſt neceſſarius, nihil refert, an bene, vel male ſit factus, per ea quæ ſcripſi *in meo tract. de iudic. cauſ. libr. 1. etc. c. 50. num. 16. in fin. & licet Iaſ. in leg. 1. num. 46. verſ. quarto, & fortius, ff. de eden.* impugnet hoc fundamentum, tamen fatetur, quod omnes ab eo condiro, uſque in præſens ita tenuerunt, hocque fundamentum aduerſus Iaſ. probatur multis modis. †

13 primo, quia libellus obſcurus, ſeu ineptus non reijcitur, quando libellus non eſt neceſſarius, Abb. *in c. 23. bonæ memoria, num. 9. & ibi addit de elect. Bald ſing. 33. Volum. 2. Mtrant. in ſuo ſpec. parte 4 diſtinct. 9. numero 208, Gail. in pract. obſeruat. libro 1. obſeru. 66. num. 15. & Rot. diuerſ. deciſ. 257. nu. 6. par. 1.* & ſecutus ſum *d. cap. 50. n. 16.*

14 † ſecundo, quia vbi non requiritur ſolemnis citatio, nihil refert, ſi non legitime interuenerit, Rom. *conſil. 497. num. 5.* & hanc eſſe communem opinionem, teſtatur, & ſequitur Nicell. *tract. de concord. gloſſ. ſub num. 377. verſ. quarto de vna, concord. 52. fall. 155. tom. 18. fol. 213.*

† tertio, quia vbi non requiritur concluſio petitionis, nihil refert an male, uel bene facta ſit, Bartol. *in extrau. ad reprimendum. in verbo, & figura, ſub numero 8.* alios modos, quibus probatur prædicta regula, ponit Aret. *in cap. 15. examinata, numer. 28. & ſeqq. de iudic.* 15

Cæterum modos, & argumenta, quibus impugnatur hæc regula, ponunt *Iaſ. in d. l. 1. nu. 47. & ſeqq. ff. de eden. & Nicel. ſub dict. numero 377. ibi, ſed vt dixit. fol. 213.*

† Secundo moueor, quia maius vitium videtur, omitteret tempus, quam errare in tempore, nam uidemus in indictione, quod cum de neceſſitate ſit apponenda in inſtrumento, vt ex Gloſſ. Spec. Io. Andr. Io. de Graſſ. & ex opinione communi ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. & c. lib. 2. c. 11. nu. 1196.* eius omiſſio uitiat inſtrumentum, vt ex Dyn. Bart. Balb. Rom. & aliis, & ex communi opinione ſecutus ſum *eod. c. nu. 1197.* niſi extaret conſuetudo eam non apponendi, ut dixi *in d. cap. 11. num. 1199.* & tamen erroneo numero appoſita non uitiat, quia maior defectus eſt, nullo modo apponere, quam apponere erronee, ut ex eiſdem Dyn. Bart. & alij, & ex communi ſecutus ſum *d. c. 11. nu. 1200. & 1201.* & ratio in indictione eſt, quia eius error corrigitur præſumptione legis, ut dixi *eod. cap. 11. nu. 1209.* & latius *ſub nu. 1204. & 1216. verſ. nam huic.* 16

An notarius poſſit corrigere errorem indictionis dixi & declaraui *eod. c. 11. nu. 1202. & ſeq.* 17

Indictio, vnde dicatur, & quomodo computetur, dixi *eod. c. 11. nu. 1230 & ſeq.* 18

Et hæc de primo membro diſtinctionis, poſito *ſup. num. 8.*

Aut loquimur de ſcriptura, facta manu tertij, & tunc firmo regulam negatiuam, quod ſine die, & anno non probat, & moueor, quia non plus creditur uoci mortuæ, quam uiuæ, teſtibus his, quos ſecutus ſum *d. capit. 11. num. 90. et 1072.* & ideo ualet argumentum de teſte ad ſcripturam, ſed uox uiua illius tertij, & aliorum teſtium non probaret, niſi deponerent de tempore, præſert m quando de eo interrogarentur, quare poſſunt teſtes interrogari de tempore ut ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. & c. libr. 2. capit. 8. nume. 905.* et interrogati deberent de eo deponere, Bald. *in l. 4. teſtium, num. 13. verſ. circa ſecundas. Cod. de teſtibus,* tum quia, ſi teſtes non concordent in tempore, remanent ſingulares, et conſequenter repelluntur, et ſic deficit probatio, ut late ſecutus ſum *d. lib. 2. cap. 9. num 523. & ſeqq.* et ſi diceremus aliter, tolleretur aduerſario defenſio, per ea, quæ de tempore, exprimendo in querela ad inſtantiam querelati, ſecutus ſum *eod. tract. de iudic. cauſ. & c. libro 1. cap. 51. num. 35. & 30.* qua ratione, et ex primo inſtrumenti edendam eſſe cū tempore, ſi pars dicat, velle redarguere inſtrumentum de falſo, et alias non eſſe edendum diem contractus ne detur materia fabricandi falſum, ſecutus ſum *eod. tract. et libr. 2. capit. 11. numer. 285.* hacque eadem ratione poſitionis de mutuo ſine tēpore quis, tanquam impertinenti, non cogitur reſpondere, et non reſpondendo, non poteſt haberi pro confeſſo, Bal. et Franc. Crement. quos ſecutus ſum *d. lib 2. cap. 7. numer. 18.* vbi videas; † tum quia aliās teſtes poſſent malitioſe premeditato ſermone deponere, ne non reconciliari de tempore, ut poſtea reprobari non poſſent ad quod iudicem cauere debere ex Hoſt. refert, et ſequitur Abb. *in cap. 10. cum Ioannes. ſub numer. 15. verſ.* 19 20

oppo-

oppono videtur. de fide inſtrum. imò, ſi teſtes ſint ſuſpecti, poſſunt interro g ari etiam de nullitate temporis, an eſſet nebuloſum, vel clarum, vt ſecutus ſum *eod. libr. 2.*
21 *cap. 8. n. 794.* † & licet teſtis non interrogatus de tempore, non teneatu r de eo deponere, vbi aſſerat, ſe de eo non recordari, & ſit notæ fidei, adhuc ei eſſet credendum, cum facilius perdatur memoria temporis, quàm ſubſtantię negotij, & loci; ſecus ſi non ſit notę fidei, quia tunc ei fides adhibenda non eſt, vt bene declarat Cyn. *in d. l. teſtium, verſus finem, q. 6. num. 10. C. de teſtib.* & iuxta hanc Cyni doctrinam intelligas, quę ſcribunt Canoniſtæ *in d. cap. cum Joannes, et Legiſtæ in d. l. teſtium.* & præſertim Paul. de Caſtr. *num. 13. Verſ. item quæro*, quia tota iſta doctrina practicatur, ergo ſicut in teſtibus, qui deponerent voce uiua, requiritur, ut deponant de tempore, ita etiam requiritur in teſtibus, qui deponunt uoce mortua, nempe per ſcripturam.

Confirmatur hoc requiſitum temporis, diei et horæ, quia ratione ſolius diei, ſeu horæ poteſt naſci dubitatio, Vital. *de clauſul. Verſ. reſtat videdum an notarius. num. 51. tom. 18. fol. 409.*

22 Caſus tamen in quo temporis probatio eſt omnino neceſſaria, eſt, quando quis fundat ſuam intentionem in tempore certo, & præciſo, per ea, quæ citat, & ſequitur Sard. *deciſ. 75. pater nu. 9. in fine, & 10.*

23 Dies quotuplex ſit, ſeu quot modis ſumatur, & eſſe duplicem, naturalē ſcilicet, & artificialem, ſcripſi & declaraui *d. libr. 2. cap. 3. num. 294. & ſeqq. & num. 308. & ſeqq.* & quot horis expleatur dies naturalis, & quando incipiat, & finiat & ſcripſi *ibid. nu. 295. & 303. & ſeqq.* & quod quartus dies a die acceptarum litterarum cambii, intra quos datur facultas ſoluendi in pecunia numerata in nundinis Italicis, finiat in media nocte, diſponunt capitula fetiarum Genuenſium *n. 11.* & quando incipiat, & quātum duret dies artificialis, dixi *eod. cap. 3. nu. 308. & 309.* & qui dicatur dies vniformis, & qui emergens, dixi *ibid. nu. 312. & ſeqq.* Et quibus nominibus vocentur ſinguli dies, dixi *ibid. nu. 315. & ſeqq.*

24 Dies quomodo ſit ſumēdus, tam in lege, ſeu ſtatuto, loquente de die, quam in exercitio iuriſdictionis contentioſæ, & int contactibus, explicaui *eod. c. 3. nu. 318. & ſeqq. & nu. 345. & ſeqq. & nu. 357.*

25 Dies naturalis quas habeat partes, dixi *eod. c. 3. nu. 156.*

26 Dies cœptus an, et quando habeatur pro completo vide Rota *diuerſ. deciſ. 75. Steph. num. 17. & ſeqq. parte 2.*

27 Quæro quarto, an menſis ſit apponendis in ſcripturis, tam publicis, quam priuatis.

Reſpondeo diſtinguendo, prout diſtinxi *ſupra num. 8. & ſeqq.* in præcedenti tertio queſito, quia vbi requiritur certa ſcientia temporis, requiritur ſcientia diei, mēſis, et anni, ſicut ubi requiritur certa ſcientia loci, vbi quid fuerit factum, non ſufficit ſcire fuiſſe factum in mundo, in Italia, Gallia, Romæ, vel in ſimili loco; ſed requiritur ſcientia loci, alias tolleretur defenſio, vt de loco loci ſcripſi *Gloſſ. ſeq. nu. 3.* quare inſtrumentis non ſolum apponitur locus Ciuitatis, Terræ, Caſtri, ſed locus contradę, et domus, & aliqui apponunt locum, ſeu Cameram domus; et ſic valet regulariter argumentum de tempore ad locum, prout in aliis diuerſis terminis oſtēdit Euer. *tract. de loc. argum. in loco a temp. ad loc.* et ego in alio nō diſſimili propoſitio ſcripſi *in meo tractat. de indic. cauſ. &c. libro 1. capit. 51. ſub numer. 5. verſ. contraria tamen.* et quod requiratur menſis, ſcribit Io. de Graſſ. *tractat. de ſubſtant. procur. in Verbo die 21. in 4. requiſ. nu. 1. tom. 3. p. 1. fol. 367.*

Declarā omnia prædicta, dum dixi, quod tam in 28
ſcriptura, quam in depoſitione teſtium requiritur expreſſio temporis per diem, menſem et annum, ut relinquatur adhuc arbitrio iudicis, præſertim in teſtibus, qualis, quantaq. requiratur expreſſio, conſideratis qualitate perſonarum teſtium, et negotijs, alijſque circumſtātijs, habito ſemper intuitu, ne ob inſufficientem temporis expreſſionem tollatur defenſio, iuxta ea, quę de expreſſione diei in libello ſcribit Rot. quām retuli, et ſecutus ſum *in meo tractat. de indic. cauſ. etc. lib. 1. cap. 51. ſub num. 5. verſ. contraria. & Verſ. quinimo.* omnes enim probationes tandem relinquuntur prudenti, ac diſcreto iudicis arbitrio, vt ſecutus ſum *in meo tract. de ind. cauſ. &c. lib. 2. c. 9. n. 530. & 531.*

Menſis ex quot diebus, et horis conſtet, dixi *in* 29
meo tract. de indic. cauſ, &c. libro 2. capit. 3. numero 302. & 360.

Ex quot menſibus apud diuerſos olim conſtitue- 30
retur annus, dixi *eodem capit. 3. numero 297. & ſeqq.* et a quo fuerit diuiſus in duodecim menſes, dici *infra ſub num. 32.*

Menſis emergens qui dicatur, declaraui *eod. cap. 3.* 31
nu. 359. & ſeq.

Quæro quinto, quare menſis, qui in ordine alio- 32
rum eſt decimus, vocetur October: primum enim anni menſem numeramus a Ianuario, qui ideo ſic vocatur, quia eſt ueluti ianua anni, vt ſcripſi *in meo tract. de indic. cauſ. libro 2. c. 3. num. 361. et cap. 11. nu. 1192. & 1193.*

Reſpondeo, quia ſecundum Romuli conſtitutionem, annus explebatur ſpacio decem menſium, quorum primus erat Martius, et ultimus December, et retuli *d. cap. 3. nu. 297.* menſes autem Ianuarius, et Februarius fuerunt additi a Numa Pompilio, vt retuli *eod. c. 3. nu. 301.* et aſtrologi reſpicientes conſtitutionem decem menſium, adhuc initiant annum a menſe Martij, vt retuli *d. num. 297. & d. cap. 11. ſub nu. 1194.* et ita initiato, dicitur October, quia in ordine erat octauus, unde menſis Auguſti dicebatur ſextilis, ut ſcripſi *eod. nu. 1194.*

Quæro ſexto: Dixi *ſupra numero 12.* quod error 33
commiſſus in tempore, non vitiat litteras cambij (finge modo caſum, quod hodie die 23. Septembris 1617. ex ciuitate Placentiæ ſcribam litteras Petro ad Vrbem, eique mandem, ut, uiſis his litteris, ſoluat tibi ſcutos 300. pro ualore a me Placentiæ habito *de contanti*; finge etiam, quod ex ſcriptura legatur, litteras eſſe ſcriptas non ſub die 23. Septembris, ſed ſub die 23. Octobris, ſicque errauerim in menſe: finge demum; quod tu, acceptis his litteris, ſtatim diſcedas a Ciuitate Placentię; & die decima Octobris præſentes litteras Petro in Vrbe, qui viſo litterarum dato ſub die 23. Octobris, ſubſiſtat neſciens, an, ſtantiæ errore litterarum, poſſit tuto ſoluere, et ſoluendo, quomodo poſſit ſcribere in libris ante ordinem, et dubitet, quod menſis Octobris, non per errorem, ſed artificioſe ſit appoſitus, ne ſcilicet ſoluantur litterę, ante lapſos dies 23. Octobris, et decurſis etiam deinde tot diebus, qui ſunt neceſsarii ad conficien-

Digitized by Google

…endum iter ex Placentia ad Vrbem: et ex alia parte torqueatur, quia habeat mecum contractum de ſoluendo quamcunque tractam, à me in ipſum faciendam, viſis meis litteris vſque ad ſummam ſcutorum 1000. ſub certa pęna) quæro quid iſto caſu debeat facere Petrus.

Reſpondeo. Ego crederem, quod Petrus poſsit non ſolum tuto ſoluere, ſed teneatur ſoluere ad euadendam pęnam, & moueor duplici ratione, † Prima, quia error, quem non poſſem ego allegare, minus poteſt allegari à Petro, qui in hoc repræſentat meam perſonam; ſed ego non poſſem euadere ſolutionem, etiā ſi menſis eſſet erronee appoſitus, quia quoad me ſcribentem, tempus non eſt de ſubſtantia, ſeu de ſolemnitate actus: neque de ſolemnitate ſcripturæ, per ea, quæ dixi *ſupra numero 9. & 12.* & conſequenter iſte error non uitiaret, per ea, quæ ſcribit Vital. *tract. de clauſ. in verbo de errore notarij, nu. 9. tom. 18.*
35 *fol. 408.* † Secunda, quia dato etiam, quod iſte eſſet error circa ſolemnitatē ſcripturæ per ea, quæ ſcripſi *infra ſub numero 37.* tamen, conſtito de errore, vitiaretur ſola ſcriptura, ſed actus remaneret validus, vt diſtinguendo, declarat Vital. *in loco ſupra proxime citato.*
36 † Error autem ſatis euidens eſt iſto caſu, quia impoſſibile eſt, quod litteræ dentur alicui ad Vrbem die 23. Octobris, & deferantur die 10. eiuſdem, & ſic per 12. dies antequam ſint datæ: contingitque eiuſmodi error, dum ſcribendo, intenſam aliquam ha-
37 bemus cogitationem, † & quod euidentia rei oſtendatur error, ſcribit Pariſ. *conſ. 89. rationes num. 38. lib. 1.* & probatur etiam eo ipſo, quod oſtenditur quouis alio modo, rem aliter ſe habere, Pariſ. *vbi ſupra num. 37.* & , oſtenſo errore debet attendi veritas, quia veritas non debet geſtorum erroribus vitiari, *l. illicitas, §. veritas. ff. de offic. præſid. Innocen. in cap. cum venerabilis, verſ. item licet. de except. & Bald. conſil. 307. proponitur ſub nu. 1. lib. 5.* quos ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 2. cap. 11. nu. 436.* veritas enim, quandocunque appareat, ſemper vireſcit, *Rot. Auinion. deciſ. 1. poſita, ſub n. 6.* & error eam non immutat, Corn. *conſ. 33 viſa copid. ſub nu. 15. lib. 2.* præſertim quando error verſatur non non in ſolemnitate contractus, ſed in ſolemnitate ſcripturæ, cuius ſolemnitas ſunt dies, Conſul, indictio, et ſimilia, quę requiruntur, & apponuntur, non vt res geſta, & contracta, dicatur rite, et recte geſta, ſed vt probetur veritas rei geſtę, vt ſcripſi *d. c. 11. num. 418.* quare, cum ab impoſsibili conſtet, litteras eſſe ſcriptas ante diem decimam Octobris, conſequenter conſtat fuiſſe per errorem ſcriptum (datum die 23. Octobris, et cum iſte temporis error in caſu iſto nihil poſsit importare, tenetur ſoluere.

38 Infero ex tota hac reſponſione, quod ſi hodie, qui eſt vigeſimus dies menſis Nouembris, ego accipio cambio a te ſcutos 200. et facio tibi litteras, tempore datarum litterarum per errorem omiſſo, ſcribo tamen pro proximis nundinis Sanctorum, et tu præſentas litteras in nundinis, Apparitionis, præſumetur error in ſcriptura, vt pro nundinis Apparitionis fuerit ſcriptum (pro nundinis Sanctorum) vel præſumetur tarda pręſentatio litterarum, et hoc in dubio eſt veriſimilis, ſed vtcunque ſit, ſiue pręſumatur error in ſcriptura, ſiue præſumatur tarda earum præſentatio, nihilominus ego teneor illas ſoluere in illis nundinis, in quibus tu eas mihi pręſentas.

§. 2. *Gloſſ. 2.*

In Genoua.

SVMMARIVM.

Locus, & locus loci an, & quando exprimi debeat in ſcriptura, nu. 1. & ſeq. Et quid in ſcriptura manu eius, qui ſe obligat, confecta, nu. 5.

Locus loci exprimi debet ad obuiandum falſitati, numero 1. & ſeqq.

Loci expreſſio qualis, quantave ſit neceſſaria, relinquitur arbitrio iudicis, nu. 4.

Suſanna iudicio Danielis, deprehenſis teſtibus in falſitate, liberatur, nu. 3.

Teſtes quomodo conuincantur de falſo, &c. nu. 3.

Genua ciuitas inſignis, &c. nu. 6.

Cambiorum negotiatio in quibus ciuitatibus exerceatur, num. 7.

QVæro primo an locus ſit exprimendus de neceſsitate. 1

Reſpondeo diſtinguendo; Aut loquimur de inſtrumento publico, ſeu alia ſcriptura, facta manu tertij, et tunc firmo regulam affirmatiuam, et dico, locum exprimendum eſſe in inſtrumento, vt ex Pet. ſequitur Cyn. *in l. 14. teſtium, numer. 19. q. 9. C. de teſtib.* imò dico, exprimendum eſſe non ſolum locum, ſed etiam locum loci, hoc modo. *Actum Viterbij in domo Ioannis quondam Gerardi Sanichanioni ſartoris in Camera ſuperiori eiuſdem domus in Parochia S. Silueſtri,* vel, *ſub porticu talis domus spec. tit. de inſtrum. edit. §. breuiter, num. 9. verſic. poſt nomen lib. 2. fol. 209. & Io. de Graſſ. tractat. de ſubſtant. procur. in verbo actum, &c. in 5. requiſ. num. 1. tomo 3. parte 1. fol. 367.* quos ſecutus ſum *in meo tractat. de iudic. cauſ. li. 2. cap. 11. ſub num. 1231. verſ. quantum.* quia per hanc loci ſpecialem expreſsionem obuiatur, ne committatur falſitas; cum ex hac loci expreſsione facile deprehenderetur, et præſertim requiritur hæc expreſsio in rebus arduis, et periculoſis, vbi agitur de magno præiudicio, vt ſunt ultimæ voluntates, veruntamen pauci ſeruant iſtam exactam ſpecificationem, Io. de Graſſ. *vbi ſupra.*

Confirmatur hęc regula, quia valet argumentum de tempore ad locum, vt ſcripſi *in gl. præced. numer. 27.* cum in vtroque militet eadem ratio; ſed tempus eſt ſpecifice exprimendum, ita vt non ſufficiat exprimere annum, vel annum, et menſem, ſed debeat exprimi etiam dies, et aliquando hora, vt ſcripſi *gl. præced. num. 19. 20. & 21. in fine*, quia alias poſſet committi falſitas, hęcque ratio militat etiam pro expreſsione loci, vt patet ad ſenſum: † Vnde ex expreſsione loci fuerunt Danielis iudicio deprehenſi in falſitate duo teſtes, qui de adulterio depoſuerant contra Suſannam, deponebant enim de vno, eodemque adulterio in indiuiduo, ſed vnus dicebat, quod adulterium commiſerat ſub ſchino, et alter ſub pino, vt ex totius facti hiſtoria late habetur in *Daniel. 13.* et licet in ea hiſtoria nihil expreſsim legatur de vnitate adulterij, tamen iſta vnitas eſt ſupponenda, prout, loquendo de his teſtibus, ſcripſi *d. libr. 2. cap. 9. num. 542.* et ratio quare iſta vnitas, ſeu identitas ſit ſupponenda, eſt, quia in actibus hominum non preſumitur pluralitas, niſi probetur, Bal. *in l. neque natales, num. 3. verſ. cir-*

ca

Digitized by Google

ea hoc. verſus finem, C. de probat. & non preſumi pluralitatem, ſcribit *in l. 2. ſub num. 5. C. de error. aduoc.* & rerum pluralitatē non præſumi, ſcribit Alex. *conſ. 53. in cauſa nu n. 2. Verſus finem, verſ. nec ad hoc. lib. 1.* & hęc eſt regula, & licet hęc regula videatur limitanda, quando agitur de delicto, quia tunc ad illud excludendum non preſumitur ſingularitas, ſed potius pluralitas, per ea, quę ſcribunt Abb. *in cap. 10. cum Ioannes. nu. 16. de fid. inſtrum. Corn. conſ. 233. conſtat. in fine, libr. 3. Crauet. conſ. 244. in cauſa. numer. 2.* & communiter omnes, ideoque ad euitandum falſitatem teſtium videretur præſumenda pluralitas adulteriorum, tamen obſtant iſto caſu duo, ne admittatur limitatio, primum, quod pluralitas in caſu prædictorum teſtium excludebatur, quia deponebant de eadem hora, vt ſcripſi *d. cap. 9. ſub numer. 542.* ſecundum, quod non habet locum limitatio, quando ad excludendam falſitatem teſtiū includeretur probatio delicti contra inquiſitum, ſic ſuadente eadem limitatione, quare concludendum eſt, quod eadem ratione, qua requiritur expreſſio temporis, requiritur etiam expreſſio loci, & ideo Bal. *in d. l. teſtium. numer. 13. verſ. circa ſecundas. C. de teſtib.* dicit, teſtem interrogari de tempore, & loco, & ita ego locutus ſum *d. lib. 2. cap. 8. numer. 905.* & hoc eſt notum omnibus.

4 Declara hanc regulam, vt relinquatur arbitrio iudicis, qualis, quantaque expreſſio loci requiratur in ſcriptura, & in teſte, nam prudens iudex debet aduertere, ne locus adeo obſcure, & generaliter ſit expreſſus, vt parti ſit anguſtata via defenſionis, & è conuerſo, ne adeo exactam, & angularem requirat expreſſionem, vt ſit ſuperflua, inutilis, ac onerosa partibus, prout in alio propoſito ſentiunt Simanc. *de cathol. inſtit. tit. 4. nu. 9. & Rot. diuerſ. 431. par. 1.* quos ego in illis terminis, in quibus loquuntur, ſecutus ſum *in d. meo tractat. de indic. cauſ. lib. 1. cap. 51. ſub numer. 5. Verſ. contraria. & Verſ. quinimo.*

5 Aut loquimur de ſcriptura, facta manu contrahentis, qui ſe obligauit in ea: et tunc illa omnia, quæ *in gloſ. praeceden. num. 8. & ſeqq.* dixi de tempore, videlicet de die, dico de loco, videas ergo illa, ne inutili replicatione membranas occupem: et ideo concludo, quod ſicut expreſſio loci non eſt neceſſaria ad effectum, vt litterę probent, et habeant executionem contra ſcribentem, ita multo minus eſt neceſſaria expreſſio loci loci, et locum Genuæ dico exprimi ex laudabili ſtylo, et ad maiorem cautelam.

6 Quęro ſecundo, quę, et vbi ſit ciuitas Genuæ, et quare ea magis, quam alia, ſit à nobis poſita in hac litterarum cambij formula? Reſpondeo, Genuam eſſe caput Ligurię, et eſſe Ciuitatem inſignem in Italia, et licet eius mare, et territorium ſint ſterilia, tamen aliunde rerum omnium, quæ victui neceſſariæ ſunt, magnam habet copiam, quia eſt pecunioſa, et pecuniæ omnia obediunt, vt dixi *§. praeced. q. 7. par. 2. ampl. 11. ſub nu. 8.* et multas, preſertim tēpore hyemali, habet in proprio territorio delicias, quę & primarijs deficiunt ciuitatibus, eſt inſuper locus ſanus, ac mare, et montibus tutiſſimus, à Iano Italiæ Rege conſtructus, ſi credimus inſcriptioni, quę his verbis ſculpta legitur intus Eccleſiam S. Laurentij, cathedralē dictę ciuitatis. *Ianus, Princeps Troianus, aſtrologia peritus, nauigando, ad habitandum locum quærens ſanum, dominabilem, & ſecurum, Ianuam, iam fundatam à Iano, Rege Italiæ, pronepote Noe, venit, & eam cernens, mare, & montibus tutiſſimam, ampliauit nomine, & poſſe.* Sed, quicquid ſit de origine, ſitu, alijsque huius ciuitatis qualitatibus, ſatisfaciendo ſecundæ parti noſtri quæſiti, dico in litterarum formula ideo poſitam eſſe ciuitatem Genuæ, quia cum abundet, vt dixi, pecunijs, illic, magis quam alibi in tota Italia, cambiorum negotiatio exercetur, iuxta ea, quæ ſcripſi *infra gloſ. 4. ſub numer. 3. & 7.*

Quęro tertio ex quibus aliis locis ſcribantur litteræ cambiorum pro nundinis ad ciuitatem Placentiæ. 7

Reſpondeo, quod in omnibus ciuitatibus, et locis, in quibus fit negotiatio cambiorum, ex illis omnibus ſcribi poſſunt litteræ cambij pro nundinis, et ex nundinis Placentię. Ciuitates autem, in quibus fit hodie negotiatio cambiorum, ſunt illæ, Genuę, Mediolanum, Bergomum, Florentia, Roma, Venetiæ, Luca, Bononia, Neapolis, Valentia, Barcelona, Saragoſa, Anuerſa, Colonia, Leccia, Bari, Panormum, Meſſana, Arcali, Sibilia, Lisbona, Metina Campi, Lugdunum, et Francofurtum, vt habetur *in capitulis nundinarum, num. 2.* conditis à Sereniſſimis Collegiis, et impreſsis Genuę anno 1612.

§. 2. Gloſ. 3.

ſcut. 101. 9. & 9. de marche.

SVMMARIVM.

Scutus quare ſignificetur pyramidato hierogliphyco inuerſo, numer. 1.

Scutus vnde dicatur, & quomodo latine, num. 2. & 8. Eſt ſexageſimaquinta pars Vnius marchæ, numer. 11. 17. & ſeq.

Scutus, & Nummus aureus } ſunt idem, num. 8.

Scutus aureus quanti valeat in Hiſpanijs. num. 73. Ex quot marauidinis conſtet. num. 76. Quanti valeat Romæ, num. 74. & 77. Genuæ, num. 75.

Scuti quinque ſtamparum qui ſint, quive ponderis veteris, numer. 75.

Scuti diuerſorum locorum, num. 78.

Scutus marcharum eſt aureus, num. 12. Eſt fictus, numer. 67. Eius pretium quomodo ſit incertum, & quomodo certū, nu. 69. Ex quot ſolidis aureis conficiatur in ratione cambiorū, ſub nu. 16. In qua moneta ſoluatur in ratione cambiorum, num. 26. & 79.

Marcha quod nomen ſit, quidVe ſignificet, nu. 28. Quota pars ſit aſſis, nu. 29. Eius origo, & vſus, num. 30. Marcha argenti, num. 31. Differentia inter marchas diuerſorum Regnorum, nu. 45. & ſeq.

Marchum aureum ex quot ſcutis conſtituatur, num. 8.

Solidus Vnde dicatur, nu. 3. Quibus alijs vocetur nominibus, num. 10. Semper intelligitur aureus, num. 9. & 13. Eſt ſexta pars vnciæ, num. 14. Quot ſolidi conficiant libram, num. 15. Expendibiles qui ſint, & eorum valor, num. [illegible] & 54. Solidorum moneta eſt antiqua, numer. 19. Quot ſolidi aurei requirantur pro vno ſcuto aureo in ratione cambiorum, numero 16.

Solidus, & Nummus aureus } ſunt idem. ſub nu. 13.

Denarij nomen vnde deriuetur, nu. 5. Quid ſit, & quot denarij requirantur pro Vno ſcuto nu. 20. et 25. Qui in Hiſpanijs, numer. 22. Quot Genuæ in ratione cambiorum, numer. 24.

Florenus, &

Digitized by Google

Floreans, & Ducatus — *quare ita vocentur, rem ſſi ie, num. 6.*
Ducati, & Floreni aurei — *idem ſunt, quod ſolidi, numer. 10.*
Ducatus eſt dracomalis, &c. num. 41.
As quanti valuerit, num. 21. & ſeq.
Regalis Hiſpanus quanti valeat, num. 22.
Marauedini valor, ſub num. 22.
Obulus quid ſit, num. 37.
Moneta vnde dicatur, num. 7 Eius vſus quando incœperit, num. 81. De eius varijs ſpeciebus, numer. 80. Monetæ ficta, & imaginariæ. num. 67. & ſeq.
Monetam an Princeps teneatur in conſcientia ſcudi facere de materia perfecta, & iuſti ponderis, num. 82. & ſeq. in quibus late declaratur. Quare Principis effigiē habere debeat. n. 89.
Monetæ pretium imponi debet a Principe, numer. 90. & ſeqq. in quibus late diſtinguitur, & declaratur. Pretium, à Principe impoſitum, an poſſit ſubditorum vſu variari, num. 95. & ſeq. in quibus late declaratur.
Valor monetæ, impoſitus à lege, quando attendatur, etiam ſi ab vſu ſit mutatus, numer. 48. & late hęc materia diſcutitur ſub 111. & ſeq. verſ. infero.
Monetam ſi quis falſam fabricauerit, vel expenderit, vel receptauerit fabricantes, qua pęna puniatur, & ad quid teneatur, num. 127. & ſeq.
Nomina debent conuenire rebus, num. 4.
Numiſmatum variæ ſpecies, num. 27.
Libra, & eius partes, num 32.
Vncia ex quot drachmis, Drachma ex quot ſcrupulis, Scrupulus ex quot ſiliquis, Siliqua ex quot granis — *conſtet, num. 32. & ſeqq.*
Sextans, Quadrans, Triens, Quincunx, Semis, Septunx, Bes, Dodrans, Dextans, Deunx, — *ſunt partes libræ, num. 33.*
Libra auri quot ſcutos aureos conficiat, numer. 38. & ſeqq. Et quot ſcutos conficiat libra argenti, num. 51. Et libra æris, nu. 53. & ſeq.
Vncia auri quot ſcutos aureos conficiat, ſub numer. 38. & 40.
Inſinuatio donationis hodie requiritur, ſi excedat ſcutos aureos 668. num. 47.
Aurum obriziatum eſt vigintiquatuor caractorum, & ex iſto conficitur libra auri, num. 50.
Auri bonitas cognoſcitur ex numero caractorum, & quilatum, numer. 57. & ſeq.
Argenti bonitas cognoſcitur ex numero denariorum, id eſt ligæ, &c. num. 61. & ſeq.
Aurum & Argentum — *quam habeant differentiam in valore, nu. 52.*
Auri & Argenti — *mixtura cognoſcitur ex vſu lydij, num. 57. & 60.*
Alchimia an detur, numer. 66. Data, aurum, ſeu argentum per eam confectum, ſi ſit verum, æſtimatur ſicut illud, quod eſt ſine alchimia, num. 65.
Cambia qua moneta contrahantur, num. 79.
Campſor cambij minuti quid poſſit accipere pro cambio, num. 97. & ſeq. 123. & ſeq.
Stipendum militis quantum eſſet, num. 23.
Principe dicuntur publici ſtatus tutores, num. 103.
Pretium rerum venalium imponitur à Principe, num. 104.
Pretium ſcuti marcharum debet imponi à Principe, præſertim eccleſiaſtico, nu. 107. & ſeq.
Pretium monetæ aureæ variatur à communi vſu propter iuſtam cauſam. nu. 110. & ſeq.
Valor, impoſitus a Principe, ſi ſit alteratus ab vſu, qualis attendatur in ſolutione, ſub nu. 111. & ſeq. verſ. infero.
Solutio an fieri poſſit in moneta æquiualenti illi, quam debitor teneretur ſoluere, nu. 112. & ſeqq.

QVero primo quare in ſcripturis, & ratiociniis, 1
ad ſignificandum ſcutum nummorum vtamur pyrāmidato hierogl phyco inuerſo?

Reſpondeo, quia eiuſmodi hieroglіphycū continet figurām parmæ, ſeu breuis ſcuti, quo pedites vtebantur, erat enim iſte ſcutus quaſi triangularis, vt videmus adhuc in multis familiarum antiquis inſignibus, licet hodie, ut plurimū, fiat ouatus, in hocq. ſcuto familię inſignia imprimuntur, quare cum ſine litterarum characteribus breuius ſcutum nummorum exprimere volumus, cōgrue utimur figura hieroglyphica, quę ſcutum ſignificat.

Quęro ſecundo qua ratione nos Itali hanc numiſ- 2
matis ſpeciem uocemus ſcutum, & quomodo dicatur Latine, & quanti ualeat?

Reſpondeo, uocari ſcutum, quia ſicut ſcutum, ſeu clypeus militaris tegit, defenditq. militem à uulneribus, ita ſcutus nummorum protegit, & defendit à neceſſitatibus humanis, cum nummus ſit fideiuſſor futuræ neceſſitatis, ut ex Ariſt. refert. Hier. de Luc.
tract. de camb. in princ. numer. 7. tom. 6. par. 1. fol. 408. † et- 3
enim ſicut ſolidus, de quo dicemus *infra numer. 13. & ſeqq.* fuit ſic vocatus, eo, quod erat integer, & nil illi deerat, Lancell. Gall. *tract. d. ſtat. in verbo, Vltra. q. 5. nu. 10. tom. 2. fol. 330. & Couar. tract. de veter. collat. numiſm. cap. 3. num. 4. verſ. ſolidus autem. tom. 1. fol. 677.* & in alio propoſito Rot. *d. uerſ. d. ciſ. 132. licet agentes. nu. 24. par. 2.* ſeu ob cauſas de quibus Eguin. Baron. *tractat. de diuid. & indiuid. oblig. lib. 1. num. 3. tom. 6. par. 2. fol. 366.* ſic potuit vocari ſcutus, eo, quod, tanquam ſcutum militā protegat, & defendat: † omnia enim nomina de- 4
bent, quantum fieri poteſt, conueuire rebus, *§. eſt & aliud. Inſtit. de donat.* † hinc denarij nomen à numero 5
decem, vt ſecutus ſum infra ſub num. 20. † hinc eſt 6
etiam, quod florenus, & ducatus habent propiias rationes, & cauſas, cur ita vocentur, de quibus Sarnen. *de regul. cancell. in reg. de val. exprim. &c. q. 9. verſ. conſequenter. & verſ. ſequitur in text.* † hincq. & monetam ſic 7
vocari, eo, quod ſigni impreſſione, & auctoris, & valoris nos moneat, ſcribit. Io. Ferrar. *in vſib. feud. lib. 5. c. 7. inter regalia, &c. verſ. monetam dicimus. tom. 10. par. 2. f. 116. col. 1. in fine,* ſeu monetam dicimus, eo quod moneat, in eo metallo ſignato nullā eſſe fraudem, Teſſ. Iun. *tract. de augm. & variat. mon. par. 1. ſub num. 8.* & ideo ſcutatum vocare poſſemus hominem pecuniorū.

Iſtum ſcutū Latine vocabimus nummum aureū, 8
nam, omiſſis multis, quæ de varijs numiſmatum ſpeciebus, tam argenteorum, quam aureorum, & ęneorum, ſcribit Couar. *d. tract. de veter. collat. numiſm.* cum noſtro inſtituto aut nihil, aut pārum inſeruiant, &, omiſſis ambagimus, id euidenti ratione oſtendo, nam nummi aurei 65. & tertia alterius nummi pars in Regnis Hiſpaniarum, ſeu nummi aurei 64. conſtituunt vnum marchum, vt refert. Couar. *d. cap. 3. n. . fol. 676.*

& cum

Digitized by Google

& ſcuti conſtituunt ſimiliter vnum marchum, vt
ſcribunt Hier. de Luc. *tractat. de camb. in verbo. marcha.*
numer. 4. tom. 6. parte prima fol. 408. & Alexand. Randen.
in expoſit. banch. S. Ambr. numer. 52. & ſciunt omnes cã-
pſores, & mercatores: ergo nummus aureus, & ſcu-
9 tus idem ſunt, † & quod appellatione ſolidorum lex
intelligat de aureis, notat Henr. Bott. *tract. de ſynod.*
10 *epiſc. parte 3. num. 81. tom. 13. parte 2. fol. 386.* † & quod
aureum, ſeu ſolidum nos hodie vocemus ducatum,
ſcribunt Brun. *tract. de monet. augm. in princ. ſub n. 8. tom.*
12. fol. 207. & quod ius ducatos aureos, ſeu florenos
aureos, appellet ſolidos, ſcribit ante prędictam par-
tem in *2. pręſuppoſit. ſub num. 18. fol. 210.* & quod ſoli-
dus ſit aureus, ſcribit Feder. Schen. *tract. de teſtib. n. 72.*
to. 4. fol. 78. & bene Lancell. Gall. *tract. de ſtat. in verbo,*
ſolidos in princ. nu. 2. & ſeq. tom. 2. fol. 330. quem videas,
Ant. de Canar. *tract. de inſinuat. verſus finem, q. 31. n. 60.*
tom. 6. par. 2. fol. 280. Thom. Act. tract. de lud. ſcacch. q. 11.
princip. nu. 45. tom. 7. fol. 190. & Caccialup. tract. de lud. q. 6.
ſub num. 28. d. tom. 7. fol. 157.

11 Scutus ergo, de quo loquimur, vt apparet ex prę-
dictis, eſt ſexageſimaquinta pars vnius marchæ, ſeu
beſſis aureæ; vt declarando, quid ſit marcha, & quid
ſit ſcutus marcharum, & ſcutus aureus, explicaui *in-*
fra num. 67. & ſeqq.

12 Quæro tertio, quid ſignificent illi duo numeri 9.
& 9. poſiti in litteris cambiorum?

Reſpondeo, quod primus numerus ſignificat no-
uem ſolidos aureos, & ſecundus ſignificat nouem
denarios aureos, et ſunt aurei, quia ſicut valor ſcuti
marcharum æſtimatur ſcuto aureo, per ea, quę dixi
infra num. 71. ità etiam hi ſol. 9. et den. 9. cum ſint par-
tes ipſius ſcuti marcharum, debent eſſe aurei, ſed qua
ratione ſint nouem, cum in ratione ſolidorum 68.
quibus conficitur ſcutus aureus Genuenſis, ad emẽ-
dum ſcutum marcharum ſuperſint ſolidi 13. vt dixi
§. præced. q. 5. num. 57. vide *infra §. 5. gloſ. 2.*

13 Quęro quarto ſucceſſiue, quot ſolidi aurei faciãt
vnum ſcutum marcharum, et quot denarij ſolidum
aureum?

Reſpondeo declarando, et diſtinguendo: Aut lo-
quimur de ſolido antiquo, quo vtebantur Romani,
et tunc dico, quæſtionem reddi fere ineptam; quia
et ſi inter Doctores ſit cõtrouerſia, an ſolidus, et au-
reus fuerint eiuſdem ponderis, et valoris, vt recenſet
Couar. *tract. de Veter. collat. numiſm. cap. 3. n. 3. verſ. olim.*
tom. 1. fol. 676. cuius controuerſiæ argumenta pro v-
traque parte adducit *eod. cap. 3. §. 1, nu. 1. & ſeq. & po-*
ſtea §. 2. num. 1. & ſeq. fol. 677. & ſeqq. concludit vtram-
que partem, habita ratione temporum, poſſe defen-
di, quæ argumenta referre omitto, quia (ſit doctiſſi-
mi Couar. pace dictum) rem quanto maiori diligen-
tia voluit extricare, inextricabiliorem reddidiſſe vi-
detur, prout aduertit etiam Ioan. Arz. *tract. de nobilit.*
Hiſpan. &c. par. 2. princip. cap. 4. ſub numer. 13. verſ. tandem
difficultatem, tom. 16. fol. 22. col. 1. nos tamen omiſſis,
quantum poſſumus, ſuperfluis controuerſijs, quę
noſtris temporibus non inſeruiunt, et ſequentes opi-
niones, vſu receptas, dicimus, nummum aureum, et
ſolidum aureum non differre, teſtibus his, quos ſecu-
tus ſum *ſupra numer. 9. & 10.* et ſcribit Rol. à Vall. qui
alios citat *tract. de dot. q. 53. numer. 7. tom. 9. fol. 372.* et
hanc eſſe communem opinionem arbitratur, et ſe-
quitur Io. Arz. *d. capit. 4. ſub num. 13. verſ. illud. & verſ.*
ſeq. to. 16. fol. 221. col. 1. ſaltem inſpectis poſterioribus
temporibus, iuxta conciliationem, quam adhibet
Couar. ſupra citatus, hancq. opinionem hoc vnico
probo argumento, † quia ſolidus aureus eſt ſexta 14
pars vnciæ, vt ſine controuerſia teſtatur Couar. *dict.*
c. 3. ſub nu. 3. verſ. primum. † et ſic vna libra, quæ habet 15
12. vncias, facit 72. ſolidos aureos, quia quęlibet vn-
cia reddit ſex ſolidos aureos, ergo 12. vnciæ, facto
calculo, faciunt 72. ſolidos, et hoc idem dicimus de
nummo aureo, ſeu ſcuto, qui idem eſt, vt dixi *ſupra n.*
8. in fine, nam quælibet uncia continet ſex aureos, ut
oſtendi, et ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. li.*
1. cap. 99. ſub n. 9. ibi, & ſcias quod. et ideo tam 72. ſolidi,
quam 72. nummi aurei faciunt unam libram Roma-
nam 12. unciarum, ut, promiſcue loquendo, ſcribunt
Felyn. *in cap. 16. conquerente. ſub n. 3. & ibi Addit. de offic.*
indic. ordin. & Couar. tract. de vet. collat. numiſ. c. 4. num. 2.
tom. 1. fol. 687. et loquendo de aureis, ſecutus ſum *d.*
cap. 99. ſub num. 2. et, quod ſolidus, et aureus ſint idem,
ſcribit Brun. *tract. de monet. augm. in princ. ſub nu. 8. tom.*
12. fol. 207.

Aut loquimur de ſolido aureo, quo hodie utimur 16
pro calculo, et diuiſione ſcuti marcharum, et tunc
dico, hunc ſolidum non eſſe idem, quod aureus, ſeu
nummus aureus, et ſcutus, ſed dico, hunc ſolidum
non reperiri, niſi imaginarie, et eſſe uigeſimam par-
tem unius ſcuti aurei, quia unus ſcutus aureus in ra-
tione calculi eſt idẽ, quod libra auri uiginti ſolido-
rum, qua negotiatores utuntur in calculis, ut dixi et-
iam *infra num. 25.* Vnde ſatisfaciendo quęſito, dico,
ſolidi aurei 20. faciunt unum ſcutum marcharum,
ſeu unam libram auri, et denarij duodecim faciunt
unum ſolidum aureum, † ſed, ne confundamur ex 17
his, quæ ſcripſimus *§. præcedenti. quæſt. 5. num. 55. & 57.*
& alijs in locis, ubi diximus, ſcutum aureum æſtimari
in ſolidis 68. aureis, ſicque in tribus libris aureis, et
ſol. 8. etiam aureis, admonendi ſumus, quod illa ua-
lutatio, ſeu demenſio ſcuti aurei in ſol. 68. fit à nego-
tiatoribus in Ciuitate Genuę, ubi fingũt unum ſcu-
tum ſolidorum 68. et cũ iſto emunt, et uendunt ſcu-
tum fictum marcharum, cui imponunt pretium ſoli-
dorum 66. paulò plus, uel paulò minus, ità ut nun-
quam aſcendat ad ſol. 68. at ualutatio, ſeu demenſio
ſcuti in ſol. 20. ſeu in librà auri eſt ualutatio, et demẽ-
ſio communis omnibus, ut latius declaraui *infra §. 5.*
gl. 2. ubi uideas.

Aut loquimur de ſolidis non aureis, quibus uti- 18
mur, emendo, et uendendo, quaſuis merces, et uictua-
lia in Italia, et dico, quod Genuæ ſol. 90. faciunt unũ
ſcutum quinq. ſtamparum, ut habes infra n. 71. et hi
ſolidi non habent forſan uniformem ęſtimationem,
nam Bononiæ, Ferrariæ, et Mutinæ, in quibus libra
conſtat etiam ex 20. ſolidis bononcnorum, quilibet
bononenus ualet Ferrariæ ſex quatrenos, Bertaz. *de*
clauſ. clauſ. 30. gl. 5. ſub num. 1. et Genuę, ubi etiam libra
conficitur ex 20. ſolidis, ut dixi *inf. n. 54.* ſolidus uſua-
lis ualet 12. denarios, ut refert, et ſequitur Lancell.
Gall. *tract. de ſtatut. ſub n. 7. & 9. & n. 1. to. 2. fol. 330.* ubi
una cum Io. An. quem citat, irridet iudicem Mõtis
politiani, qui donationem non inſinuatam, declarà-
uerat nullam in ea quantitate, quæ excedebat lib. 25.
credens, quod de iſtis ſolidis loqueretur *l. ſi quis in fi-*
ne. C. de don. de qua uide quæ ſcripſi *infra num. 47.*

Illud obiter admoneo, quod ſolidorum moneta 19
fuit antiqua, quia ſecundum Gig. *tract. de crim. læſ. ma-*
ieſt. rub. qualiter et à quib. crim. læſ. maieſt. commit. q. 62. n. 7.
tom. 11.

Digitized by Google

tom. 11.*p.*1.*fol.*47.de ea fit mentio *in Gen.*23. *num.* 16.*in*
fine,ſed male Gig. refert verba Geneſis, quia non de
ſolidis,ſed de ſiclis loquitur, *quadraginta ſiclos argenti*
probata moneta publica. hicq. ſiclus habet viginti obo-
los,*c.*23.*iudices.*1.*q.*1. & notat *Gl.in c.*87. *quis aliquando.*
*in Verbo,niſi ſiclo.de pœn.d.*1.quæ ponit verſus, quos re-
tuli *inf.ſub nu.* 37. quam Gl. & verſus impugnat Co-
uar.*tract.de vet.coll.numiſ.c.*2.*nu.*10.*fol.*675.*tom.*1.
20 Quæro quinto, quid ſit denarius, & quot denarij
faciant vnum ſcutum aureum?
Reſpondeo diſtinguendo: Aut loquimur more
antiquo Romano de denario, qui fuit ſemper argē-
teus,& tunc dico, quod denarius valebat decem aſ-
ſes,vt ſcribit Cou.*tract.de vet.collat.numiſ.c.*1.*n.*3.*verſ.*
*octano ex hac.& c.*2.*ſub nu.*7.*verſus finem, verſ.latinus.to.*
1.*fol.*673.*Pet.Bellin.tract.de re milit.tit.*2.*nu.*1. *&* 6.*tom.*
16.*fol.*353. & alij paſſim, & videtur ſatis probari e-
thymologiá,ſeu potius alluſione,et deriuatione, dici
tur enim denarius, quia valebat decem aſſes,ut ex
Geor.Agric.refert,& ſequitur Bellin.*d.tit.*2.*n.*7. ſeu
decem nummos uſuales, ut ex Hier.*ſuper Matth.* 22.
refert *Io.Hug.tract.de offic.quat.præl.tit.de quarto prælato.*
*p.*4.*rubr.tributi imperialis etc.n.*2.*in fine,to.*13.*p.*2.*f.*296.
21 Erát autem as numiſma, ualens quatuor quadran-
tes,ut ſcribit Cou.*d.c.*1.*n.*3. & ſic quadrās eſt quarta
pàrs aſſis,ut ſcribit Io.Garſ.*tract.de expenſ.& meliorat.*
*ca.*21.*ſub numer.*12.*verſ.vides.to.*17.*fol.*329.& ſentiunt
communiter omnes infra citati,dum ſcribunt, quod
denarius ualebat 40.quadrantes,ſeu unum regalem,
ſeu decem aſſes, uel unum iulium, & quod decem
denarii faciunt unum coronatum,ſeu ſcutum, nam,
iſtis ſingulis calculatis,inuenies,quod as erat, ut lo-
quimur Romæ, *vn baiocco*,qui conſtabat ex quatuor
quadrantibus,ſeu nummis æreis, licet hodie conſtet
ex quinq. quadrantib. & ſic denarius argenteus ho-
22 die ualet quinquaginta quadrantes, † quare Couar.
*d.cap.*2. *ſub nu.*7.*verſ.primum omnium.fol.*672.ſcribit, in
Hiſpaniis denarium Romanum,attento pondere, &
ualore,eſſe fere ſimilem nummo argenteo Caſtella-
no,qui dicitur regalis,quia denarius apud Romanos
ualebat quadraginta quadrantes,id eſt, decem aſſes,
& apud Hiſpanos ęſtimatur 34.marauedinis,& pau-
lò pluris, & ſic æreus marauedinus in Hiſpaniis, in-
quit,æſtimatur pluris,quam quadrans Romæ, ſed Io.
Garſ.*vbi ſup.ſub nu.*13.*verſ.quarenta marauedis.* re forsā
non ita diligenter examinata, ut per Couar. ſcribit
ſimpliciter, denarium confici ex quadraginta mara-
23 uedinis,uideant Hiſpani. † & Bellin.*d.tit.*2.*ſub num.* 1.
ex Tabito refert, quod ſtipendium militis Romani
erant decem aſſes diurni,eandemq;ſummam, inquit
ipſe, accipiūt in præſentiarum pedites Germani, tres
uidelicet coronatos ſingulis mēſibus, cum,ut refert,
& ſequitur, decem denarii ualeant uno coronato,
quem,inquit,nos ſcutum appellamus; & poſtea *nu.*6.
ex Leonar.Port.Iuriſconſ.Vicent.refert, decem aſ-
ſes eſſe unum denarium,& triginta denarios eſſe tri-
ginta iulios,ſeu triginta ſex marcellos.
Ex quibus liquido conſtat,quod quatuor quadrā-
tes Romani, ſeu marauedini Hiſpani faciunt unum
as, qui Romæ uocatur uulgariter *baiocco*, et decem
aſſes faciebant quadraginta, et hodie quinquaginta
quadrantes,qui faciunt unum regalem in Hiſpaniis,
et Romæ unum iulium, qui dicebatur denarius.
Vidimus quid ſit, ſeu quāti ualeret denarius,nūc,
ſatisfaciendo ſecundę parti huius quæſiti,dico,quod
ualor ſcuti aurei eſt uariabilis, et ſemper æſtimatur
denariis argenteis, quare aliquādo ualet duodecim
iuliis Romæ,et duodecim regalib. in Hiſpaniis, ali-
quando undecim, et quandoq. pluris,et quandoq.
minoris,ſemper tamen ultra decem iulios,ſeu rega-
les:nam decem iulii, ſeu regales faciunt unum ſcutū
argenteum Romanum,ſeu coronatum in Germania
et una pars auri ſemper ualet ultra decem partes ar-
genti,iuxta eá,quæ ſcripſi *infra num.*52.
Aut loquimur de denario æreo minuto, quem ha- 24
bent hodie in uſu aliquę Prouincię, et concludo,
denarius eſſe duodecimam partem unius ſolidi æ-
rei, qui ſimiliter eſt in uſu expendibili apud eaſdem
Prouincias, nam duodecim denarii faciunt unū ſo-
lidum,ut refert,et ſequitur Lancel.Gal.*tract.de ſtatut.*
*in Verbo,ſolidos.in prin.nu.*9.*tom.*2.*fol.*330. et ita ſeruari
in communi teſtatur Ant.de Canar. *tract. de inſinuat.*
*verſus finem,q.*31.*ſub num.*60.*tom.*6.*par.*2.*fol.* 280.et ſic
in Gallia teſtatur Rebuff.*de litter.oblig.art.*5.*gl.*1.*nu.*3.
*verſus finem,tom.*1.*fol.*125. et hęc concluſio eſt nota e-
tiam cuilibet ignaro, ubi tamen ſolidus conſtaret ex
ſex denariis,ut in Rep.Lucenſi,tūc illic eſt ſexta pars
ſolidi,huiusq. denarii ærei ualor introductus uidetur
à ſimilitudine denarii argentei, quia uériſimile eſt,
ꝙ duodecim denarii argentei faceret ſolidū aureū,
& itá etiam duodecim denarij ærei faciāt vnum ſo-
lidum æneum, & ſatisfaciendo eidem quæſito, di-
co, facile eſſe ſcire ex quot denārijs cōſtituatur ſcu-
tus aureus, dummodo prius firmemus ex quot ſoli-
dis:nam ſi ſcutus aureus valeret ſol. 68. tunc denarij
816.cōſtituerent ſcutum,ſi uero ualeret ſol.90. pro-
ut in crida Reip. Genuenſis ſuper ualore monetarū,
tunc denārij 1080.conſtituerent ſcutum aureum.
Aut loquimur de denariis aureis,quibus negotia- 25
tores utuntur pro calculo,& partitione ſcuti aurei,
& dico, denárium aureum eſſe ducenteſimam qua-
drageſimam partem ſcuti aurei, quia ſcutus aureus
eſt idem, quod librá ſolidorum 20. ſed denarius eſt,
vt dixi,duodecima pars ſolidi: ergo denarius, facto
calculo ſolidorum 20.erit,ut dixi,ducenteſima qua-
drageſima pars ſcuti aurei, ſicque 240. denarii aurei
faciunt vnum ſcutum aureum, ſeu unam libram,ſed
ſicut hęc libra eſt imáginaria,& non reperitur,ita e-
tiam non reperiuntur hi denarij, niſi imaginarū.
Et hæc ſufficiant,reliqua habes *infr.§.*5.*gl.*2.
Quęro ſexto, qua monetæ ſpecie emátur ſcutus 26
marcharum,id eſt, eius valor? Reſpondeo,quod emi-
tur ſcutis aureis, vel alia moneta, de qua contra-
hentes conuenerint,et ut plurimum moneta argen-
tea,quæ ſit in vſu eo in loco,vbi emitur, vt explicaui
*infra num.*79.*& §.præcedenti quæſt.*5.*numer.*61.*& ſeqq.*&
ſimiliter, quando ſcuti marcharum venduntur in
nundinis,& eorum pretium ſolui debet in Ciuitatib.
& locis ex reditu nundinarum, ſolutio fit in mone-
tis illius loci currentibus: Sed in nundinis ſolutio a-
ctualis ſcutorum marcharum non poteſt fieri, niſi
in ſcutis aureis;In ciuitate tamen Genuæ diſpenſatū
eſt, vt in cambijs poſſint ſolui ſcuti argentei illius
Reip. vt dixi *infra §.*5.*gl.*3.*initio*.
De alijs numiſmatum, & monetarum ſpeciebus 27
nempe, de quadrante,& aſſe,vide quod ſcripſi *ſupra*
*num.*21.*& ſeqq.*deq. dupondio, aſſario,ſemi, triente
ſextula,ſemiuncia,uide Couar.*tract.de veter.collat. nu-*
*miſm.cap.*1.*ſub num.*2.*verſ.primum.& num.*3.*in fine, verſ.*
*dupondius.& num.*4.*tom.*1.*fol.* 669. *&* 670.de quinario,
qui

Digitized by Google

qui & victoriatus dictus eſt,& valet quinque aſſibus & nos Romę vocamus,groſſum,de ſeſtertio,libella, obolo,ſiclo, libra, & talento, vide Couar.qui alios citat,*d.tract.de veter.coll.numiſm.cap.2.nu.7. in fine,verſ. quinarius. & verſ.ſeſtertius,& ſub nu.8.verſ.erat.& verſ. obolus,& ſub nu.9.verſ.apud.& ſeq.& c.4.nu.3.verſ.quandoque,& nu.4.& 5. tom.1.fol.673. & ſeq.* nos enim,ſi de his plura, quam fecimus,faceremus verba,nimis extra materiam vagaremur.

28 Quæro ſeptimo quid eſt marcha.

Reſpondeo, præmittendo prius,hoc nomen marchę apud petitos linguæ Latinæ non inueniri,ſed eſſe recens,& uulgare nomen,quo vtitur text.*in c.12. conſtitutus.ibi,vnam marcham ſterlinguorum.de procurat.et in cap.2.de arbitr.in cap.4.cum pridem.de pact.in capit.16. quanto,de cenſib. & in reg.cancell.de vall.exprim. in impetr.beneſ.* vt admonet Sarnen.*in dict.reg.q.9. initio.* quare marchum, ſeu marcha eſt nomen Germanicum, vt ſequitur Couar.*tract.de vet. collat.numiſm.cap.2.ſub nu. 4.verſ.noſtri vero.tom.1.fol.671.* & marcha apud Germanos ſignificare limen ſcribit, Io.Garſ.*tr.de expenſ. & meliorat.c.12.nu.37.tom.17.fol.301.* vel dicitur marcha,eo quod eſſet inſtrumentum mercandi, vt dicit Hier. de Luc.*tract.de camb.in verbo, marcha,nu.1.tom.6. p.1.fol.408.*

29 Sed quicquid ſit de origine nominis; accedendo ad quæſtionem, dico, marcham eſſe partem aſſis, id eſt libræ, quæ pars conſtat pondere octo vnciarum auri,haſque octo uncias noſtræ leges vocāt beſſem, cum bes ſit bis triens aſſis, id eſt, libræ, quæ conſtat duodecim vncijs,ſicque libra diuiditur in triplicem trientem, ideſt, in triplicatas quatuor vncias, ut ſint ter quatuor vnciæ,quarum oīs quatuor proprio nomine dicuntur bes: quare marcha ſunt octo vnciæ auri vnius libræ Romanę,Iaſ.*in §.omnes autem.nu.7.Inſtit.de act.& in l.2.§.ex his.nu.16. ff.de verb.oblig.Alber. in rubr.de hæret.quæſt.5.ſub nu.6.Sarnen.d.q.9. verſ.ſolutio Couar.d.cap.2.nu.3. & 4. & Hier.de Luc.in d.verbo, marcha,nu.1.* quem ſequitur Romoal. Coli *tract.de camb. c.11.* ſed decipitur,dū dicit,marcham eſſe idem quod ſelibra,nam ſi marcha ſunt octo vncię,vt ipſemet teſtatur,& ſelibra ſunt ſex unciæ, non uideo quomodo dicat,marcham eſſe ſelibram.

30 Marcharum uſus non fuit introductus,niſi vt marchæ uenderentur,ſicut aliæ merces, nam cum nundinæ primum celebrarentur Genuæ, ſeu alio in loco,(in hoc enim non inſiſto, nec reperio quid certū apud ſcriptores) veniebāt illuc mercatores ex omnibus mundi partibus, & plerique ex Germania,qui uendebant aurum in maſſa ad pondus octo unciarū, quam maſſam uocabant marcham, & multi mercatores Itali,qui ad eaſdem nundinas deferebant uarias merces,uenditis illis, ex eorum pretio emebant illas marchas,quibus delatis in Italiam ad eorum ciuitates ex illo auro conficiebantur pecuniæ ſculptæ, & ſic aliquid lucri faciebant,Hier.de Luc.*in d.verbo, marcha, n.3. Alex.Raud.in expoſ.bauch.S.Ambr.num.50. & 51.& Io.Bapt.Cauat.trac.de camb.in prælud.verſ.pro intelligentia.fol.213.* ſed poſtea, deſtitutis illis nundinis in ciuitate Genuæ, cœperunt nundina fieri Lugduni,quæ eſt ciuitas in Gallia, & poſtea Bezenzoni, & demum hodie in ciuitate Placentię, ut latius recenſui *gloſſ.ſeq.nu.3.& 4.* & in iſtis non amplius fuit continuatus uſus ille uendendi, & emendi dictas marchas, quia Germani illas forſan non deferebant, & dato,quod illas deferrent,tamen,auctis negotijs,cognitum fuit, quod pro uſu mercaturę,& negotiationis expediebat, ut in illis nundinis deferentur ſcuti ſculpti,& fieret negotiatio cambiorum, ut latius explicaui *§.præced.q.6.nu.7.& 8.* quare fuit introductus uſus,ut loco unius marchę auri uenderētur, & emerent ut ſine ſtatera ſcuti 65.ſculpti,excuſſi,& impreſſi,qui retinerent nomen ſcuturum marcharum, poſt quam in illarum locum fuerant ſubrogati, Hier.de Luc.*in d.verbo,marcha,ſub nu.4.& Alex.Raud.vbi ſupra n.52.* & ſic 65.ſcuti aurei ualent unam marcham,Romoald.Coli *tract de camb.cap.11.* & ita dicunt omnes mercatores, nam cambium eſt emptio, & uenditio pecunię,ut explicaui *d.§.præced.q.4.nu.21.*

Habemus eadem ratione marcham agenti, con- 31
ſtantem ſimiliter ex octo uncijs,ſed ſicut argentum eſt longe inferioris ualoris auro, ita ut una drachma auro ualeat undecim drachmas circiter argenti, ut ſcripſi *infr.ſub n.52.* ita etiam marcha argenti puri valebit ſex ducatos aureos, & in Anglia ducatos quatuor, ſecundum Sarnen.*in reg.de val.exprim. &c.q.9. verſ.ſolutio,in fin.*

Præmiſſa hac cognitione, quod marcha conſtet 32
ex octo uncijs unius libræ,ut dixi ſup.nu.29.ſucceſſiue explicatur ſumus, quid & cuius ualoris ſit ſcutus marcharum, ſed expedit, ut pro abſoluta intelligentia explicemus prius ipſam libram, eiuſque partes,tam in pondere, quam in ualore, poſtquam & marcha,& ſcutus ſunt portiones libræ,& libra in pōdere inchoabimus.

Quęro octauo ex quot uncijs cōſtet libra, & quæ partes conſtituantur ex uncijs: Item uncia ex quot drachmis, drachma ex quot ſcrupulis, ſcrupulus ex quot ſiliquis,et ſiliqua ex quot granis.

Reſpondeo, omnes ſciunt, quod libra Romana, de qua aginius,conſtat ex duodecim vncijs, Afflict. *in conſtit.Neap.libr.1.rubr.97.in conſtit.pœnam.numero 2. Lancell.Gall.tract.de ſtat.in verbo.ſolidos.q.1.nu.17.tomo 2.fol.330.Cou.tract.de veter.collat.numiſm.cap.2.numer.3. verſ.Romanorum.tom.1.fol.671. & Bertaz.de clauſ.clauſ. 30.gl.5.ſub num.4.* et hoc ſciunt omnes; † quarum 33
duodecim unciarum uncia dicitur ab uno, duę uncię dicuntur ſextans,quaſi ſexta pars aſſis, nam, factis ſex partibus 12. vnciarum, duæ uncię ſunt ſexta pars,quę dicitur ſextans, tres unciæ dicuntur quadrans quatuor uncie dicuntur triens, quinque uncię dicuntur quincux, ſex uncię dicuntur ſemis, id eſt dimidia aſſis,ſeptem unciæ dicuntur ſeptunx, octo unciæ dicuntur bes, quem etiam marcham diximus *ſupr.nu.29.* nouem unciæ dicuntur dodrans, decem unciæ dicuntur dextans,undecim unciæ dicuntur deunx,et duodecim conſtituunt libram, et hiſce iiſdem libræ partibus Doctores conſtituunt,et uocāt uſuras,de quibus dixi *§.præced.q.7.p.2.ampl.8.ſub num. 53.verſ.hac nautica.*

Vncia conſiſtat ex octo drachmis,Couar.in loco 34
ſupra proxime citato, Vulp.*tract.de treg.& pac.q.51.n. 9.tomo 11.parte.1.fol.411.Romoald.Coli tractat.de camb. capit.11.* et ſic libra conſtat drachmis 96. cumulatis duodecim per octo uices Couer.*d.c.3.ſub nu.2.verſic. reges,fol.676.*

Drachma diuiditur in diuerſas partes, eius autem 35
minutiores partes ſunt ſeptuaginta duo grana, Romoald.Coli *tract.de camb.cap.11.* et diſtincte Couar. *infra citatus:* † nā drachma conficitur ex tribus ſcru- 34

Digitized by Google

puli; ſcrupulus ex ſex ſiliquis, ſiliqua ex quatuor gra
nis, & ſic 24. grana faciunt vnum ſcrupulum, quia
ter 24. faciunt 72. quare tres ſcrupuli faciunt dra-
chmam, id eſt, 72. grana, Couar. *tract. de Veter. collat.*
numiſm. cap. 2. nu. 3. Verſ. Romanorum, et verſ. hinc denique,
vbi notat, vſum granorum in pondere ſcutorum nō
eſſe tutum pondus, cum ex granis alia ſint robuſta,
alia recentia, ideoque hæc minoris pōderis, alia uero
inania, & vetuſta, ideoq; leuiora, quare, inquit, regia
pragmatica ſtatutum eſſe, ut grana frumenti prorſus
ab vſu ponderum abijciantur, atque grani pōdus æ-
quale, iuxta rationem vnciæ ex oricalco conficia-
37 tur, ut legitima, certaque ſit iuſti ponderis ratio. †
Datur etiam obolus, qui eſt ponderis genus, cōtinēs
ſex ſiliquas, & medietates ſcrupuli, & ſic quadrage-
ſimooctaua pars vnciæ, Cott. *in memor. in Verbo, obolus,*
ſed Cott. attentis prædictis, eſſet ſibi contrarius, quia
nos diximus, quod ſcrupulus conſtat ex ſex ſiliquis,
& totidem ſecundū Cot. continet obolus; & poſtea
dicit, quod obolus eſt medietas ſcrupuli; vnde obo-
lus contineret non ſex aliquas, ſed tres ſiliquas. Gl. *in*
c. 87. quis in Verb. niſi ſilico. de pe. diſt. 1. ponit hos verſus,
Tres ſiclos obolus, obolos tres drachma, ſed octo
Vnica fert drachmas, duodena dat vncia libram,
Siclus habet ſeptem drachmas obolo minus Vno.
Et hæc de libra in pondere, ſi plura deſideras, vide
Couar. *d. c. 2. ſub nu. 3. verſ. duella, & ſeq.*
38 Quæro nono de libra in ualore ad vſum pecuniā-
rium, ſeu nummarium, & tam de libra aurea, quam
argentea, & ærea.
Reſpondeo, quod libra auri monetata, quæ ſimi-
liter conſtat duodecim vncijs, ut dixi *ſupra ſub num.*
32. conficit ſeptuaginta duos ſcutos nummos, ſeu
ſolidos aureos, *l. quoties, C. de ſuſcept. præpoſ. & arch. libr.*
11. Socc. conſ. 48. in præſenti conſultatione, nu. 8. lib. 1. Alex.
conſ. 35. viſo themate. ſub num. 5. libr. 2. Iaſ. in l. puniri, nu. 2.
C. ſi contr. ius. Vel. Vtil. publ. Felin. in cap. 16. conquerente. ſub
num. 2. licet corrupte legatur alias errasse, *& ibi Ad-*
dit. de offic. ordin. Affl. in conſtit. Neap. libr. 1. rubr. 97. in con-
ſtit. penam. nu. 1. Vulpel. tract. de treg. & pac. q. 51. n. 9. tom.
11. part. 1. fol. 411. Brun. tract. de monet. augm. num. 8. tomo
12. fol. 207. Henr. Bott. tract. de ſynd. epiſc. part. 3. numer. 82.
num. 13. part. 2. fol. 386. Feder. Schenc. tract. de teſtib. numer.
61. tomo 4. fol. 78. Lancel. Gall. tract. de ſtatut. in verbo, ſoli-
dos. in princ. num. 5. tomo 2. fol. 330. Fabian. de Mont. tract. de
empt. & vendit. q. 5. princip. ſub num. 3. tom. 6. par. 1. fol. 51.
Sarnen. ad reg. cancel. in reg. de Val. exprim. q. 9. verſ. ab iſtis.
Couar. tract. de veter. collat. numiſm. cap. 4. num. 2. verſic. ex
his etiam. tom. 1. fol. 687. Bertaz. de clauſ. clauſ. 30. gl. 5. ſub
num. 5. Teſſaur. tract. de monet. augm. part. 1. ſub numero 18.
& dixi in meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib. 1. cap. 99. ſub nu.
2. q. 2. & hoc tranſit ſine controuerſia, inſpecto tem-
pore antiquo, & ſic perneceſſe quælibet vncia confi-
ciebat ſex aureos, Alex. *Vbi ſupra*, quem ſecutus ſum
d. cap. 99. ſub nu. 2. quia, cumulatis 12. per ſex vices, ſeu
ſex per duodecim, cōflatur ſumma ſeptuaginta duo-
rum, hincque arbitror, Rebuffum, ſeu potius typo-
graphum ad conſtit. Franciæ, *trac. de litt. oblig. art. 5. gl.*
1. nu. 3 in fin. tom. 1. fol. 125. erraſſe, dum ſcribit; quod li-
bra valet 70. aureos.
39 Sed hodie libra auri conficit 96. ducatos Venetos,
ſeu Florentinos, prout teſtantur Iaſ. Fab. de Mont. et
Sarnen. *in locis ſup. proxime citatis, et dixi d. cap. 99. ſub n.*
40 2. † quia hodie vncia non ſex aureos tantum, ut antea
ſed octo conficitur aureos, ſeu ducatos, Sarnenſ. *d.*
reg. de vall. exprim. q. 9. verſ. ſolutio. ibi, & qualibet vncia,
& aduertit etiam Fab. de Mont. *d. q. 5. nu. 3. in vltimis,*
verbis, & hac ratione ex libra conficiuntur 96. aurei,
quia, calculatis octo aureis per duodecim vices, cō-
ſtituuntur 96. aurei: † vnde & illud ſequitur, quod 41
quilibet ducatus eſt drachmali, ideſt, pendet dra-
chmam vnam, ut ſcribit etiam Sarnenſ. *d. q. 9. Verſ. au-*
rum etiam. verſus finem, quare cum quælibet drachma
cōficiat vnum ducatum aureum, ut notat etiam Ro-
moal. Coli *tract. de camb. cap. 11.* ſeu vnum aureum; &
libra conſtet ex 96. drachmis, ut dixi *ſupr. nu. 34.* dice-
tur conſtare ex 96. ducatis: et cōficitur libra hoc nu-
mero 96. ducatorum, non ſolum ſi ſint ducati Vnga-
rici, ut ſcribit Sarnen. *in loco ſupra proxime citato,* ſeu
Veneti, ſeu Florentini, ut loquuntur idem Sarn. Iaſ.
& alij, ſed etiam ſi ſint ducati Senēſes, vt ſcribit Soc.
d. conſ. 47. ſub numer. 8. quem ſequitur Addit. *ad Felyn. in*
loco ſup. proxim. citato, & etiam ſi ſint alii noſtrates au-
rei, ut loquuntur, Vulp. *tract. de treg. & pac. q. 51. num. 9.*
tomo 11. parte 1. folio 411. & Lancellot. Gall. tract. de ſtatut.
verbo, ſolidos in princ. nu. 6. tom. 2. fol. 330. & hoc tranſit
ſine dubio, quia ſunt & aliæ ciuitates; in quibus cu-
duntur ſcuti aurei eiuſdem valoris, cuius ſunt ducati
Veneti, & Florentini, & præſertim illi, quos uulgo
dicimus, *delle cinque ſtampe:* † ſed quicquid iſti ſcripſe- 42
rint de ducatis 96. qui forſan conficiebantur eo tem
pore, de quo ipſi ſcripſerunt, hodie Genuæ, Florentiæ
& Venetiorum ex vna libra auri cōficiuntur ſolum
aurei 94. & vna quarta pars alterius ſcuti aurei.
Ratio autem cur hodie ex libra conficiantur plu-
res aurei, quā antea, eſt, quia ducatus hodiernus non
eſt tanti ponderis, quanti erat ille Romanus ſiquidē
vncia faciebat ſex tantum, & hodie facit octo, ut di
xi, & ſic ducatus erat ſexta pars vnciæ, & hodie eſt
octaua pars, & hanc rationem reddit Iaſ. *in loco ſupra*
proxime citato.
Sunt alii, qui dicunt, libram auri ſin hodie valere 43
centum aureis, vt Theſſ. Iun. *tract. de monet. aug. p. 1. ſub*
nu. 18. ibi, & hodie.
Alii vero dicunt, valere 86. ducatos, Felyn. et 44
Henr. Bott. *in locis ſupr. proxime citatis,* quorum tamen
impreſſionem arbitror facile corruptam, prout et
corrupte lego in libro meo, Sarnen. *in reg. de Valor ex*
prim. q. 9. verſ. aurum etiam. dum ait libram conſtare ex
66. ducatis, quod oſtendit, ratiocinando, qui libra
continet 96. drachma, quæ, inquit, conſtituunt toti-
dem ducatos.
Et demum marchus vnius Prouinciæ, ſeu Regni 45
differt a marcho alterius, ita ut plures ducati fiant ex
vno, quam ex alio, vt uidere poteris, ex his, quæ ſcri-
bit Brun. *tract. de monet. augm. in princ. ſub num. 7. tom. 12.*
fol. 207. et notat Sarnen. *in d. q. 9. verſ. ſolutio, ibi, nam æſti-*
matio marchæ legalis eſt informis, et hæc difformitas mar
chæ ſecundum varia loca reperitur etiam in marcha
argenti, ſcribit Sarnen. *d. verſ. ſolutio. in fin.*
Hinc eſt, quod ſi dicamus, marcham æſtimari 65. 46
aureis, vt dixi ſupra *num. 30. verſus finem,* falſa uide-
tur communis ſententia, quæ tenet libram auri con-
fici 96. aureis, quia ſi marcha, quæ conſtat ex octo
vnciis, ut dixi *ſupra num. 92.* æſtimatur 65. aureis, ut di-
xi, ergo libra, quæ conſtat 12. vnciis, ut dixi *ſup. ſub nu.*
34. cōficitur aureis 97. dimidio alterius ſcuti, quia
ſi octo vnciæ faciunt ſcutos 65. et quatuor vnciæ fa-
ciunt ſcutos 32. et dimidium, ſummatis ſcutis 32.
cū dimidio per tres uices, oritur ſumma ſcutorū 97.
cum

cum dimidio, vnde Couar. *tract. de veter. coll. numiſm. c. 3. ſub 2. tom. 1. fol. 676.* ratiocinatur, libram confici aureis 98. ſtante regia iuſſione, ut ex qualibet marcha percuterentur aurei 65. & tertia alterius nummi pars, ſed dum ratiocinatur, marcham confici 62 drachmis, tunc ait, libram confici 96.

47 Infero ex his omnibus, quod *l. penult. ſi quis. in fine, C. de donat.* quæ donationem non inſinuatam annullat in ea ſola quantitate, quę excedit ſummam quingentorum ſolidorum, hodie non annullat eam, niſi in ea ſumma, quæ excederet ſolidos, id eſt, ſcutos aureos 668. & ratio eſt, quia hodie tantum ineſt auri in ſcutis 668. quantum inerat olim in ſcutis 500. cum hodie ſcuti ſint minoris ponderis, quam eſſent olim, ut dixi *ſupra ſub num. 42.* quare cum olim libra auri conſtaret ex ſcutis aureis 72. ſeptem libræ auri conficiebant ſcutos aureos 504. & ſic donatio valebat uſque ad ſeptem libras auri, demptis ſcutis quatuor ex tota ſumma omnium ſeptem librarum, at cũ hodie librã auri conſtet ex ſcutis 96. quia hodie ſcuti ſint minoris ponderis, ſequitur, quod donatio non inſinuata valebit, ut dixi vſque ad ſcut. 668. quia hodie ſeptem libræ faciunt ſcutos 672. ex quibus, demptis ſcutis quatuor, remanent prędicti ſcuti 668. & vnde non video quomodo Socc. *d. conſ. 48. ſub numero octauo Iaſ. in l. 2. S. ex his. ſub num. 16. ff. de verb. oblig. & Fel. in d. cap. 16. conquerente. ſub nu. 2. de offic. ord.* ratiocinentur libram auri pro ſcutis 96. ſeu 86. & poſtea dicant, quod hodie donatio non inſinuatã ualet uſque ad ſummam ſcutorum aureorum octingentorum, cum attenta ratiocinatione aureorum 96. non reſultet maior ſumma, quam aureorum 668. ut dixi, & ſumma 800.

Corroboratur hęc illatio, eiuſque ratio, tum quia attenditur tempus legis conditæ, vt ſcribit Albert. Brun. *tract. de monet. & c. partic. 12. nu. 7. tom. 12. fol. 215.* tum quia non donatur amplius.

48 Nota ex iſta illatione, quod licet uſus mutet valorem, conſtitutum a lege, tamen, veniente caſu illius legis loquentis de valore, eſt attendendus valor, impoſitus a lege, et non valor, impoſitus ab uſu Sarnen. *ad reg. cancell. in leg. de val. exprim. & c. q. 9. verſic. ſolut io* hæcque omnia, quæ dixi in hac illatione, bene confirmantur ex his, quæ dixi *infra gloſſ. 5. numero 178. & ſeqq.*

Declara obiter hoc notandum, vt ſit verum, quando eſt mutata bonitas intrinſeca, ut in caſu illationis, in quo eſt diminuta quantitas auri in ſcuto, & quando eſt mutata bonitas intrinſeca, loquitur Oldr. *conſ. 252. factum. num. 2.* quem Sarnen. citat, ſecus ſi eſſet mutata bonitas extrinſeca, ut latius declaraui *inf. d. gl. 5. num. 178. & ſeqq.*

49 Hæc maior ſumma ſcutorum aureorum, quem dicimus hodie confici ex libra auri, forſan non procedit in Regno Siciliæ, ſi verum dicit Addit. ad Felyn. *in d. capit. conquerente. ſub numero ſecundo in littera b.* ſcribens, quod in Sicilia vncia auri intelligitur de ſex aureis. & ſic libra auri erit ibi, prout fuit librã legalis ſcutorum ſeptuaginta duorum, ut oſtendi *ſupra num. 38.*

50 Et eſt aduertendum, quod iſti aurei 96. quibus, ut dixi *ſupra num. 29.* conſtituitur libra auri, ſunt 24. caractorum, ideſt ſunt ex aurõ puro ſine ullã mixturã argumento textus *in l. 1. ff. de contrah. emp. in illis verbis, electa materia, & l. 1. ibi, ſpeciei probæ, et in l. fin. ibi obrizia-torum omnium ſolidorum, C. de vet. numiſm. poteſt. lib. 12.* et de hoc uon eſt dubitandum.

Libra argenti monetari conſtat etiam, ipſa duodecim vncijs, & ſicut illa auri conſtituitur ex 96. nummis aureis, ita iſta conſtituitur ex 96. nummis argenteis iuſti ponderis, nempe vnius drachmæ pro quolibet nummo argenteo, quia denarius: qui idem eſt; quod nummus argenteus, eſt octaua pars vnicæ, & ſic qualibet unicã facit octo denarios, ſeu nummos argenteos, & libra habet, vt dixi, 12. vncias Couar. *tract. de veter. collac. numiſm. c. 2. nu. 7. tom. 1. fol. 672.* & in loco *infra citato*, & qualibet unica habet octo drachmas, ut dixi *ſupra num. 34.* & conſequenter ſicut in libra in ſunt 96. drachmę, ur dixi *eod. nu. 34.* itaex ea cõſiciuntur 96. nummi argentei, & ſicut illos 96. auri dixi *ſupra num. 50.* eſſe ex puriſſimo auro, ita etiam iſti argentei debent eſſe expuriſſimo argento, Couar. *tract. de veter. collat. numiſm. cap. 4. num. 1. tomo 1. fol. 686. & 687.* & quod Imperatores poſt Claudium Cæſarem ex libra ſignauerint 96. denarios, quorum quilibet erat æqualis drachmæ, refert, ex alijs idem Couar. *vbi ſupr. capit. 2. ſub numer. 7. verſ. ſed & illud. fol. 673.*

Libra tamen auri, & librã argenti longe inter ſe 52 differunt in ualore, & eſtimatione, ſiquidem, ſi credimus Plinio, quem citat Couar. *in tract. de veter. coll. numiſ. c. 3. §. 1. ſub num. 3. verſic. quarto ad hanc. tom. 1. folio 678.* Romę olim, cum eſſet ãuri penuria, eã fuit proportio auri ad argentum, quæ eſt quindecim ad vnum, drachma enim vnum auri eſtimabatur quindecim drachmis argenti, & ſic auri ad argẽtum erat quindecuplex analogia, ſeu æſtimationis proportio, ſed poſtea, vt teſtis eſt Liuius li. 38. quem ſimiliter refert Couar. *ſub d. n. 3. verſ. deinde* vna pars auri fuit decem partibus argenti eſtimãta, & demum varie varij temporibus, ita tamẽ ut una pars auri nunquam fuerit æſtimata pluris, quam quindecim argenti, neque minoris, quam decem agenti, & hodie eſtimãtur vndecim, aut duodecim partibus argenteis, paulo pluris, vel minoris, Couar. *d. c. 3. §. 1. ſub numero 3. verſus finem, verſ. quod ſi ibi, noſtra vero ætate, tom. 1. fol. 679.* vna enim vnica auri in puri valet duodecim, & librãm argenti puri, vel paulò minus, Teſſ. Iuo. *tract. de augm. monet. part. 1. num. 18. verſus finem*, & quod etiam olim decem aurei valerent libram argenti, ſcribunt Brun. *tract at. de monet. aug. in princip. ſub nu. 8. tom. 12. folio 207. & Sarn. ad reg. cancell. in reg. ad Val. exprim. & c. q. 9. verſ. ab iſtis.*

Libra æris conſtat & ipſa ex duodecim vncijs, & 53 iſta ſatis longius diſtat in ualore libra auri ſiquidem text. *in leg. vnica, Cod. de collat. æris lib. 10.* ſcribit, quod pro 20. libris æris poteſt ſolui vnus ſolius auri, ſed hęc libra æris ex quot aſſibus, ſeu quadrantibus, aut æris denariis conficeretur, & ex quot conficiatur hodie, nondum legi, dico tamen, quod hodie, attenta varietate quadrantum, & denariolorũ, quibus vtuntur ſtatus eccleſiaſticus, Regnum vtriuſque Siciliæ, Genua, Etruria, et aliæ innumeratæ ciuitates, non poteſt dari reſolutio vniformis, verum facile eſt cuique experimentum facere.

Libra tamen qua ſignificamus non pondus, ſed 54 certum pretium, quod non reperitur in certã moneta excuſſa, quæ vocetur libra, ſed reperitur in ualore aliarum monetarum, ideoque poteſt dici ficta, & imaginaria, conſtat ex 20. ſolidis, qui 20. ſolidi ſunt

246. denarij, quia quilibet ſolidus conficitur ex 12. denarijs, vt dixi *ſupra numer. 18.* vnde pariter ſunt, dicere libram, 20. ſolidos, ſeu 240. denarios, Lancellott. Gall. *tractat. de ſta. in Verbo, ſolidos, in princ. ſub num. 7. et 9. tomo 2. fol. 330.* & ita ſeruatur Genue, vbi habent ſolidos, & denarios, qui conficiunt libram, ſed libram monetatam de per ſe non habent, teſtibus Alber. Brun. *tract. de monet. &c. partic. 6. ſub num. 1. tomo 12. folio 212. & Teſſ. Iun. tract. de augment. monet. ſub numero 80. parte 1.* & quod iſta libra 20. ſolidorum ſit imaginaria, tam Mediolani, quam alibi, ſcribit *ſub numero 24. ead. par. 1.* & quod libra Ferrarienſis, Bononienſis, & Mutinenſis conſtet ex 20. ſolidis monetæ, ſeu ſolidis bononenorum, ſcribit Bertaz. *trac. de clauſ. clauſ. 30. gl. 5. ſub num. 1.*

55 Minus etiam reperitur libra Turonenſi, quæ ſit de per ſe monetata, ſed conſtituitur duodecim turonenſibus, qui conſtituunt vnum ducatum de Camera, de qua re vide, quæ late ſcribit Sarnenſ. *ad reg. cancell. in reg. de val. exprim. quæſtione 9. verſ. libra turonenſium.*

56 De multis alijs libris diuerſorum locorum vide Sarnen. *ibid.*

57 Cognita libra in pondere, & ualore, ſi tam aurum quam argentum eſſet purum, nihil dicendum ſupereſſet, ſed quia tam aurum, quam argentum quandoque habet æris mixturam, et tunc pretium rei aureæ, et pretium rei argenteæ, non ex pondere, et ualore cognoſci poteſt, ideo aurifices, fabrique argentarij tam in demenſione marchæ auri, de qua locutus ſum *ſupra num. 28. 30. & ſeqq.* et vnciæ auri, de qua etiam locutus ſum *ſupra num. 34. & 40.* quam in demenſione libræ argenti, de qua etiam locutus ſum *ſupra nu. 51.* ad agnoſcendam auri, & argenti, que quantitatem non recurrunt ſimpliciter ad prædicta pondera, de quibus locuti ſumus, ſed recurrunt etiam ad caracta, et quilates in auro, et ad denarios in argento, quæ caracta, quilates, et denarios non pondere cognoſcere valent, ſed ſolum uſu lydij lapidis, quo mi-
58 xtura metallorum, diſcernitur, † aurifices ergo auri marcham, quod conſtat octo vncijs, vt dixi *ſupra nu. 29.* diuidunt in 24. caracta, que uulgo quilates uocamus, vnde qualibet vncia conſtat ex tribus caractis hocque aurum 24. caractorum Græci vocant aurum purum, et obrizum, vt ſcribit Saren. *ad reg. cancell. in reg. de Val. exprim. q. 9. verſ. aurum etiam,* nullam enim habet mixturam alterius metalli, nec argenti, nec æris, et ſic Imp. *in l. fin. Cod. de Vet. numiſ. poteſt.* ſolidos de optimo auro vocat, obriziatos, et proinde quando dicimus, *oro de 24. caratti,* intelligimus de auro, quo melius non reperitur, quia eſt puriſſimum
59 ſine ulla mixtura, † quod ſi in marchæ auri admixta ſit vigeſimaquarta pars æris, vel argenti, tunc iſtud aurum dicetur uiginti trium caractorum, quia ei deficit vnum caractum, ſi uero auri marche ſit mixtura argenti, vel æris duodecima pars marchæ dicetur auru uiginti duorum caractorum cum deficiant duo caracta, quot enim remanent caracta auri in marcha, tot caractorum dicitur illud aurum, et in ſumma omnis res aurea, puta, ſcutus, anulus, cathena, aut ſimilia aurea conſtant ex certo, et non fallaci pondere, ſed tota illa maſſa, ſeu res, quæ appareat aurea, uel eſt ex auro puro, et dicitur de auro 24. caractorum, uel non eſt ex auro puro, ſed habet admixtam aliud metallum, et tunc non dicitur 24. caractorum ideoque eſt inferioris ualoris, iuxta numerum caractorum, Couar. *tract. de vet. collat. numiſ. cap. 2. §. 1. ſub num. 4. verſic. hec autem. tom. 1. fol. 679.* et quod aurum diſtinguamus in 24. gradus, quos caracteres, ſeu caractos appellamus, ita quod aurum pretioſius dicamus in liga 24. caractorum, prout ſunt communiter floreni, ſeu ducati aurei, ſcribit Brun. *tract. de monet. augm. in prin. nu. 11. tom. 12. f. 207.* & quod aurum & argentum diſtinguantur, vt ſupra, ſcribit etiam Teſſ. Iun. *tr. de monet. augm. p. 1. nu. 16. in fin.*

Hancque auri bonitatem, id eſt, puritatem, et mi- 60
xturam aurifices, auro ipſo in lidio lapide perfricato, recte diſcernunt, etiam uſque ad vnum ſcrupulum, nulla ratione decepti, ſic redimus Plinio, dum *lib. 33. nat. hiſt. cap. 8.* ſic inquit, *ſed eadem fraus, quæ in omni vitæ parte ingenioſiſſima eſt, viliorem excogitauit materiam, vt docuimus. Auri, argentique mentionem comitatur lapis, quē coticulam appellant, quondam non ſolitus inueniri, niſi in flumine Imolo, vt auctor eſt Theophraſtus, nunc vero paſſim, quem alij heraclium, alij lydium vocant, ſunt autem modici, quaternas vncias longitudinis, binaſque latitudinis non excedentes, quod a ſole fuit in his, melius, quam quod a terra. His coticulis periti, cum è vena vt lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri ſit in ea, quantum argenti, vel æris, ſcrupulari differentia mirabili ratione non fallente,* prout ex eodem Plinio refert, Couar. *ſub d. num. 4.*

At argumentum non per caracta, ſed per denari- 61
os demetiuntur, ita ut puritatem, quam in auro numerant caracta, & conſtituunt ex 24. caractis, in argento numerent per denarios, eamue conſtituant duodecim denarijs, ut ſcribunt Couar. *infra citatus, & Teſſ. Iun. tract. de augm. monet. par. 1. num. 16. in vltimis. verbis;* † Quod ſi argentum, ſeu marchus argenti ha- 62
buerit duodecimam partem mixtam æris, tunc eiuſmodi argentum dicetur vndecim denariorum & ſic deinceps, ita quot remanent denarij argenti, totidem denariorum dicetur illud argentum, nulla in hoc remanente differentia inter modum æſtimandi puritatem argenti, & puritatem auri, niſi in hoc, quod ſummam puritatem auri, quam Latini obruſſam uocant, et inde de re ſummæ perfectionis extat prouerbium (ad obruſſam) conſtituunt per numerum 24. caractorum, et ſummam puritatem argenti per numerum 12. denariorum, prout hæc omnia docet Couar. *tractat. de veter. collat. numiſm. capite tertio §. 1. primo numero ſexto verſ. argenti. & ſub num. quinto circa medium, tomo 1. fol. 668.* † ſeu, ut alii lo- 63
quuntur argentum pretioſum diſtinguitur per duodecim gradus, quos vocant 12. ligas, ita ut argentum, magis pretioſum, ſeu copulatum dicatur eſſe liga 12. denariorum, et ſi ex vna libra talis argenti adimamus dimidiam vnciam argenti, et eius loco ponamus dimidiam unicam æris, dicetur eſſe in liga 11. denariorum cum dimidio, ſi uero loco unius vnciæ argenti ſubrogemus vnicam æris, dicetur eſſe ligne 11. denariorum, ſi adimamus duas vncias argenti ex libra, et ſubmittamus duas æris, dicetur eſſe decem denariorum, vt latius explicat Brun. *tractat. de monet. augmen. in princip. numero nono tomo 12. folio 207.* † ſed uulgus, argentum purum 64
quod eſt ligæ 12. denariorum, uocat argentum de copella, ſeu copellatum, et Latini puſilatum, ſeu puſtulatum, vt ſcribit Sarnen. *in regul. de Val. exprim. q. 9. verſ. ab iſtis.*

Ex-

65 Extende hæc omnia, quę dixi de auro puro 24. caractorum, & de argento 12. denariorum, exquibus conſici debet moneta, ut eiuſmodi aurum, & argéntum poſſit reperiri etiam in alchimia, ideoque poterit cudi monetá etiam ex alchimia, dummodo in ea cõficeretur verum aurum, & verum argentum, & conſequenter alchimia eſt ſcientia vera, & permiſſa, ſecundum ea, quæ notant Oldrad. Ioan. Andr. & alij, quos ſequuntur Fabian. de Mont. *tract. de emption. & vend. queſt. 5. princip. numero octauo tom. 6. p. 1. fol. 52 & . Brun. tract. de monet. augm. in prin. n. 13. tom. 12. fol. 208.*

66 Sed an uerum, argentum, & arum conſici poſſit, & ideo uera ſit iſta ſcientia, ego hic non audeo aliquid affirmare, nam licet Eymer. *in direct. inquiſ. numer. 1115.* non uideatur improbare alchimiam, dum ſolum exercentes eam iudicat poſſe haberi pro ſuſpectis, ut retuli *§. præcedenti, quæſtione 2. numero 24.* Tamen Pegn. *in comment. ad eundem Eymer. commentar. 26. verſiculo ſententia. in fine. folio 477.* dicit, tutiorem, & veriorem eſſe ſententiam in eorum, qui ſcribunt, alchimiam eſſe inulilem, & pernicioſam Reipublicę & certe ita cenſeo, quia hucuſque iſta alchimiæ ſciẽtia non fuit tot ſeculis reperta, & ſemper fuit illuſoria, nam magiſter Arnaldus de Villa noua, quem dicunt fuiſſe ſummum Medicum, & Theologum, & magnum Alchimiſtam, compoſuit vnum librum de alchimio facienda, qui liber mille homines depauperauit, ut ſcribit Brun. *vbi ſup.* & ego non credo, quod ipſe Arnaldus, neque ullus alius habuerit iſtam ſcientiam, & cenſeo, omnia eſſe ſomnia, & illuſiones, quare & Brun. *vbi ſupra* refert, ſe in diſciplina legali habuiſſe quendam ſocium, qui multum inſudauerat in alchimię profeſſione, & habuiſſe ſecum antiquum Alchimiſtam, pauperrimũ tamen, qui, ipſo Bruno, & ſocio, præſentibus, reduxit vnam vnciam vrgenti pretioſiſſimi ad inſtar auri in pondere, fuſione, & malleatione, ſaluo colore: qui non erat croceus, ſed mutatus ad inſtar quaſi plumbei coloris, & ait, dictum ſuum ſocium habuiſſe modum dandi colorem croceum, & ſubdit, quod admixta illa vncia, redacta ad inſtar auri, cum vncia auri, uidebatur aurum 20. caractorum, & plus, et minus, prout illá materiá erat melius diſpoſita, & quod quidam magnus. Prælatus, ac multi antiqui Alchimiſtæ mirati fuerunt de illo experimento, quod vnus antiquus Alchimiſta putabat, ſe reducturum illam materiam ad ueram ſpeciem auri, & non potuit, putauitque propterea tunc, ipſe Brun. illam artem eſſe illuſoriam, maxime ex quo tot uiri in 40. & 50. annis non viderant tam mirabile experimentum, quod inquit, erat nihilominus ſophiſticum, et ideo aliud experimentum ipſe amplius uidere noluit.

67 QVAERO decimo, qoid eſt ſcutus marcharum.

Reſpondeo, ſcutum marcharum eſſe ſcutum fictum, & imaginarium, Aldxand. Rauden. *in expoſit. ſup. ban. C. Ambr. numero 53. & dixi §. præcedenti, quæſtione 2. numero 23. quæſtione 7. parte 1. ſub numero 23. & habes infra §. 9. numero 1. & 25.* & hæc eſt vera concluſio, quæ apud verſatos in facto non habet difficultatem.

Quicquid dixerit Io. Bapt. Cauat. *tract. de camb. in præl ud. verſ. tertio ſciendum. fol. 213.*

Confirmatur hęc concluſio, quia ſunt et alię mo- 68
netæ imaginariæ, & fictę, quę non ſunt monetatę,
ſed habent ualorem ex alijs monetis, huiuſmodi
monetę ſunt in Vrbe baioccus, carolenus, libra, du-
catus, et ſcutus argenteus, baioccus enim conflatur
hodie ex quinque quadrantibus, & olim ex qua-
tuor, carolenus ex baiocchis ſeptem cum dimidio
altertus baiocchi, libre ex duobus carolenis, ſicque
ex quindecim baiocchis, ducatus ox Iulijs ſeptem
cum dimidio altenus Iulij, et ſcutus argenteus ex
Iulijs decem, ſed vnicá maſſa monetara, quæ habeat
prædictos ualores, non reperitur: Genuæ, & ali-
bi eiuſmodi monetę ſunt libra, quæ eſt in frequen-
ti vſu ad emendum, et uendendum quaſuis mer-
ces, et non reperitur, niſi uirtualiter in 20. ſolidis,
in quauis monetá calculatis, item ſcutus aureus ſo-
lidorum 68. et libræ aureæ ſolidorum 20. aureorum
quæ ſunt fictæ, et imaginariæ, inuentæ a Genuenſibus
pro particulari negotiatione cambiorum in Re-
publica Genuenſi, vbi volutant ſcutum aureum in
ſolidis 68. ex quo etiam conficiunt imaginarias li-
bras tres, et ſolidos octo aureas, ut latius ſcripſi *inf.
5. gloſſ. 2.*

Declara primo eandem concluſionem, vt iſte 69
ſcutus marcharum, dum emitur, & venditur, & ſic
in contráctu, habeat pretium variabile, quia in quo-
liber foro illud imponitur á magiſtratu mercato-
rum, habitá ratione copiæ, & inopiæ pecuniarum:
hoc tamen pretium, quod imponitur, eſt ſemper in-
ferius pretio ſcuti aurei, ut paret ex his, quæ ſcripſi *§.
præcedent. quæſt. 5. num. 55. & 56.* ſed poſtea in diſtra- 70
ctu, dum ſoluitur, habet ſemper certum, & inuaria-
bile pretium, ſed etiam inferius pretio ſcuti aurei,
quia tántum valent ſcuti 101. marcharum, quan-
tum ualent ſcuti 100. aurei, ſicque Genuenſes, qui
Genuæ æſtimant ſcutum aureum in ſolidis 68. ſcu-
tum marcharum, qui actualiter de contanti ſoluatur
in nundinis, ęſtimant ſol. 67. & den. 4. & ſic 8. den.
minus pro ſingulo ſcuto, qui 8. denarij centies con-
iuncti conſtituunt ſol. 68. qui faciunt vnum ſcutum
in ciuitate Genuæ.

Declara ſecundo, ut ſolutio ſcutorum marcharũ, 71
qui non reperiuntur, vt dixi, fieri debeat ſecundum
valorem ſcuti auri in auro, ligæ, & ponderis ſcuto-
rum quinq. ſtamparum, quæ ſunt Hiſpania, Genua,
Venetiæ, Florentia, & Neapolis, & pro ſolutione in
nundinis additus eſt hodie ſcutos aureus Placentiæ,
ut habetur *in capitulis nundinarum Genuenſium, nu. 10.*

Declara tertio, ut etiam pretium ſcuti aurei, veri, 72
& realis, quem habemus in diuerſis Regnis, & Pro-
uincijs excuſſum, ſępe alteretur, & varietur, hæcque
variatio a duabus procedere ſolet cauſis, prima eſt
propter auri copiam, & inopiam, ſecunda propter
auri bonitatem, ideſt, puritatem maiorem, & mi-
norem, ut áduertit Couar. *tractat. de veter. collat. nu-
miſm. capitulo 3. §. numero 3. in fine, verſ. quod ſi & num. 4.
tomo 1. folio 679.* hancque mixturæ cauſam (dam-
nando propterea mixturam ipſam) dicens, quod,
ſublata iſta mixtura, remouerentur ille augmenti, &
diminutionis controuerſiæ, nec tam facilis uia falſi-
ficandi monetas introduceretur, conſiderat Teſſ.
Iun. *tract. de monet. augm. part. 1. ſub num. 10. & ſub numer.
16. in 2. concluſ.* alias plures cauſas cumulauit Brun.
*tract. de monet. aug. in princip. num. 2. in fine, & num. 3. tomo
12. fol. 207.* hæcque auri inopia, & copia, de qua dixi

72 cognoſcitur ex plateis in quibus pecunia negotiatur, adde omnino quæ ſcripſi *infra numero 110. reſtrict. 1.*

73. In Hiſpanijs ſcutus, ſeu nummus aureus ex Regis Hiſpaniarum conſtitutione reddit in æſtimatione decem regales argenteos nummos, & decem æreos marauedinos, ut refert Couar. *d. cap. 3. ſub num. 2. verſ. ſus finem, Verſ. demum, tom. 1. fol. 676.* ſeu loquendo de ducatis, quos lex Regia vocat excellentes, nummos aureus reddit undecim regales argenteos, & ultra vnum marauedinum aureum, idem Couar. *ſub eod. nu. 2. Verſ. reges in fine.*

74 Romæ ſcutus aureus non reddit in æſtimatione pauciores Iulios vndecim, & eo amplius aliquot obolos vſque ad vndecim cum dimidio, prout aduertit etiam Nauar. *in man. confeſſ. capit. 17.* de vſura circa cambia, *ſub nu. 195.* dicens, quod pretium ſcuti aurei, ſtatutum expreſſe a Principe, ſunt undecim Iulij, et tacite per conſuetudinem aſcendit ad vndecim cum dimidio.

75 Genuæ ex illius Reip. crida, ſeu publico monetarum edicto ſcutus aureus Hiſpaniarum, Reip. Genuenſis, Venetiarum, Neapolis, et Florentiæ, ſolet equaliter æſtimari, quia ſunt ſcuti de quinque ſtampis, et uidi æſtimatos lib. 4. et ſol. 10. et quod ſcuti Genuenſes, quia fabricantur ex dupla Hiſpania æſtimentur eodem fere pretio, ſcribit Teſſ. Iun. infra citatus: ſcutus vero aureos aliorum locorum, nempe Mediolani, Sabaudiæ, Parmę, Mantuę, et Placentiæ, qui dicuntur ponderis ueteris, et non ſunt de quinque ſtampis, vidi in eodem edicto Reip. Genuēſis æſtimatos inferiori pretio uidelicet lib. 4. ſol. 7. de monetæ Genuenſis et vocantur ſcuti auri in auro ... Item ſcutus argenti æſtimatur Genuæ, ſicut ſcutus quinque ſtamparum, videlicet lib. 4. ſol. 10. vt in eodem Reip. edicto. ſed hæc pretia in currenti curſu, et ualore non ſeruantur, et Romę etiam in dies augetur pretium ſcuti auri, et quandoque minuitur.

76 Item in Hiſpania nummus aureus ex illis, de quib. Couar. *ſup.* citatus conficit 350. ſeu 375. marauedinos aureos ... per eundem Couar. *ubi ſupr.* Sunt et alia genera nummorum aureorum Hiſpanorum, quorum valor eſt 485. marauedinorum, Couar. *eod. c. 3. ſub nu. 2. verſ. expendebatur.*

77 Romæ ſcutus aureus, ſi ualeat Iul. 11. reddit in ęſtimatione 500. quadrantes.

78 Demum ſcutorum aureorum aliqui ſunt ducati Veneti, quos uulgo vocant, *zecchini*, aliqui Vngarici Itali, et Sabaudi, qui ſunt in pretio, et ualore æquales, vt etiam Turcici, ſunt et aurei Franciæ, qui dicuntur, *del Sole.* ſcuti Hiſpani, qui dicuntur, piſtoletti: Duplarum et iam quædam duorum ſcutorum, quædam quatuor, et pluris, vſque ad decem et octo, et uſque ad uiginti, et inter iſtas duplæ antiquę Aragonenſes, quę uulgo dicuntur duorum capitum, ęſtimantur maiori valore, & poſt iſtas eſt dupla Angliæ, quæ noblerosa dicitur, tertia eſt Hiſpania, ultima eſt Itala, ut has omnes ſpecies recenſet Teſſ. Iun. *tr act. de aug. monet. ſub n. 22. p. 1.*

Vlterius eſt aduertendum, quod cambia contrahuntur diuerſis monetis, iuxta diuerſitatem locorum: nam Romę cambia contrahuntur ducatis de Camera, quorum centum valent centum et duos cum dimidio de auro, iuxta aurum monetæ Florentinæ: In ciuitate Neapoli contrahuntur ducatis de carolenis, quorum centum viginti valent centum ſcutos Florentinos: In Hiſpanis contrahuntur marauedinis æris, quorum 500. valent vnum ſcutum: In Gallia, Belgica, ſeu Flandria contrahuntur groſſis, quorum octuaginta ualent ſcutum: In Britannia contrahuntur ſtallinis, quorum ſeptuaginta ualent ſcutum; In Gallia contrahuntur marchis, quarum una ualet ſcutos ſexaginta quinque illius monetæ, ſi credimus Ioan. Bapt. Lup. *in cap. nauiganti. §. 2. numero 17. verſ. aliqua modo, de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 8. fol. 138.* et quod cambia contrahuntur monetis currentibus in loco, in quo initiatur cambium, hoc eſt, quod ſcutus marcharum ſoluatur ea moneta, quæ currit in loco, vbi fit emptio, et uenditio, habes *infra §. 9. numer. 25.* et dixi *ſupr. nu. 27.* et adde quę ſcripſi *§. præced. q. 5. nu. 61. & ſeq.*

De omnium fere monetarum nominibus uide Garzon. *in plat. vniuerſ. diſcuſ. 142. verſus fin.* De moneta ſterlingorum, eorūque nomine, et origine uide Sarnenſ. *ad reg. cancell. in reg. de val. exprim. &c. q. 9. verſicul. ſolutio. in fin. & verſ. vt ſcias.* De moneta floreni, de eius nomine, et origine uide eūdem Sarnen. *ead. q. 9. verſ. conſequenter* et de multiplici librarum ſpecie uide eūdem *eandem q. 9. verſ. libra turronenſium.* 80

Monetæ uſus quando inceperit, quis fuerit primus, cuius nomē fuerit in moneta deſcriptum, quod moneta fuerit etiam tempore antiquæ legis, et quod prima moneta mundi fuerit fabricata a Thare patre Abrahæ ad requiſitionem Regis Nini, ſcribit Gig. *tractat. de crim. læſæ maieſt. rubr. qualiter & a quib. crimin. læſ. maieſt. commit. q. 62. num. 6. 7. & 8. tomo 11. par. 1. folio 47.* et, quod primum numiſma æreum fuerit a Iano percuſſum, quod Lydij omnium primi nummum aureum, et argenteum percuſſerint, et aureus nummus Romæ fuerit percuſſus anno Vrbis 642. et dictus fuerit ducatus a Ducatu Rumano, et argentum numiſma omniū primus ſignari docuerit Phedon, et Romę argēteus nummus fuerit ſignatus circiter annum 483. breuiter refert, et ſequitur Gig. *d. q. 62. num 9. & ſeqq.* et quod multa ſecula abſque nummorum uſu tranſierint, citato Ariſt. ſcribit Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 2. art. 1. initio.* et quod Seruius Romanorum Rex, primus ſignauerit æs nota pecudum, vnde pecunia dicta eſt, et poſtea fuiſſe ſignatum argentum anno Vrbis 585. citato Plin. ſcribit ibidem, ſed in his non inſiſto, hac breui hoc conciſa relatione contentus, quia noſtro inſtituto non ſeruirent. 81

Quero undecimo, an Princeps, cudens monetam, teneatur in foro conſcientiæ cudere de materia perfecta, in iuſto pondere, et ſub propria non aliena effigie. 82

Reſpondeo, quod tenetur in foro conſcientię, *ex capitul. 18. quanto, & ibi not. de iureiur.* nam moneta pro ſui eſſentia requirit tria; Primum, quod conſiſtat in materia electa, et proba, *l. 1. ff. de contrahen. empt. & l. 1. C. de vet. numiſ. pot. libr. 11. ibi, probæ ſpeciei.* ſecundum, quod habeat iuſtum pondus, *dict. leg. 1. Cod. ibi, debiti ponderis*, tertium, quod habeat formam, ut ſcribunt Abb. *in d cap. 18. quanto, numero nono, ibi. ſicut enim Fab. de Mont. tractat. de empt. & Vendit. quæſt. 5. principali ſub num. 2. & 3. tomo 6. parte 1. fol. 51. Martin. Laudenſ. tractat. de monet. ſub numero 9. quæſt. 10. & ſub num. 11. q. 14. tomo 12. fol. 203. Alber. Brun. tract. de monet. augm. in prima præſupp. nu. 13. verſ. iuxta prædicta tom. 12. folio 208.*

T: ſſ.

Digitized by Google

Teſſ. Iun. eodem tractat. par. 1. ſub num. 5. & hæc eſt concluſio communis.

83 Declara primo hanc communem concluſionem, vt materia perfecta, & proba dicatur, quando moneta aurea cuditur de auro, argentea de argento, & ærea de ære, ſecus ſi cuderetur de alchimia, vel alio metallo, quia tunc Princeps damnificaret ſubditos, & alios, ad quos talis moneta perueniret, Alber. Brun. *d. num.* 13. & diceretur eam fraudare, per ea, quæ poſt alios in fortioribus terminis ſcribit Abb. *in d. cap. quanto. numer.* 11. *ibi, & primo quæro. de iureiur.* & hoc non poteſt recipere controuerſiam.

84 Subdeclara primo hanc declarationem, et ſit vera, quando Princeps monetam non auream, ſed alterius metalli, quod ſit minoris, inferiorisque pretij, & æſtimationis, vellet expendi pro moneta aurea, ſeu monetam auream, mixtam argento, vel alio ære, vellet expendi tanquam monetam auream puram, quia tunc peccaret, & teneretur in foro conſcientiæ, per ea, quæ poſt alios notat Abb. *in loco ſupra proxime citato*; ſecus quando vellet eam expendi pro tanto, quanti iuſti valeret, & ſic tantum pro tanto, quia hoc poſſet fieri, vt, loquendo de alchimia, ſcribit Fabian. de Mon. *tractat. de empt. & vendit. quæſt. 5. princip. numer.* 8. *tom.* 6. *par.* 1. *fol.* 52. & quod nummi ex corio, ex carta, ſimilique vili materia poſſunt fabricari, & publico caractere inſigniti reijci non poſſint, refert, & ſequitur Teſſ. Iun. *tract. de augm. monet. numer.* 13. *par.* 2.

85 Subdeclara ſecundo, vt non ſit vera quando Princeps ex aliqua iuſta, & vrgenti cauſa cuderet monetam æream pro moneta argentea, vt puta, occaſione belli, & dummodo Princeps extinguat illam monetam ſine damno populi, quia iſte diceretur caſus neceſſitatis, quæ non habet legem, & ideo in Inſul. Melitana tempore obſeſſionis, & belli cum infideliſſimo hoſte fuit percuſſa moneta ærea, quæ expenderetur, non tanquam ærea, ſed tanquam argentea, ſignato in ea valore, & cum iſtis verbis *non æs, ſed fides*.

86 Declara ſecundo, vt iuſtum pondus in moneta dicatur, quãdo aurum, ſeu argentum monetatum non pluris ualet in moneta, quam in maſſa, ſed tantum valet in maſſa, quãtum in moneta, quia expenſa monetationis debet fieri de publico, vt referunt, & ſequuntur Fab. de Mont. *d. q. 5. ſub numer. 2. ibi, ſecundo in pondere. to. 6. par. 1. fol.* 51. & *Teſſ. Iun. tract. de augm. mon. n. 20. par.* 1. & hanc eſſe communem opinionem Legiſtarum, ſcribunt Martin. Lauden. *tract. de monet. nu.* 8. *tom.* 12. *fol.* 203. & Curt. Iun. quem refert Moder. *tract. de proceſſ. ex. cut. par. 1. cap.* 10. *ſub num.* 10.

87 Contra iſtam declarationem, quod enim expenſa non ſit ſoluenda de publico, et ideo moneta non debeat eſſe tanta in pondere monetæ, quanta in pondere maſſe non monetæ, ſed debeant detrahi expenſæ, tenent communiter Canoniſtæ *in c. a.* 18. *quanto.* vbi Abb. *ſub numer.* 11. *de iureiur.* eorumque opinionem ſeruari de conſuetudine, ſcribit Martin. Laud. *vbi ſup.* et hanc eſſe communem opinionem Canoniſtarum, et declarationem contrariam male ſeruari, ſcribit Alber. Brun. *tract. de monet. augment. in prima præſuppoſit. ſub numero primo tom.* 12 *fol.* 207. et hanc opinionem uidetur ſecutus Curt. Sen. *tract. de monet. num.* 2. *tom.* 12. *fol.* 205. hancque expenſam, quæ pro fabricatione monetæ requiritur, Principes deducunt, miſcendo certam paruam quantitatem inferioris metalli, tam in moneta aurea, quam argentea, et ſic imponunt ligam, idque iuſta conſcientia fieri poſſe, tradunt Canoniſtæ, vbi ſupra, eorumque opinionem eſſe communem, refert Teſſ. Iun. *dict. parte prima numer.* 10. et denique hanc contrariam opinionem, et plene diſcuſſa, et multorum iurium interpretatione adhibita, bene tuetur Couar. *tract. de Veter. collat. numiſm. capite ſeptimo. ſub numero quinto. ibi, nihilominus, iunctis numer. 4. & ſeqq. tom.* 1. *f. l.* 705. 703. & 704. quem ſequitur idem Moder. *dict. capitul.* 10. *ſub numer.* 10. et ab hac contraria opinione non diſcedit Io. n. Azor. *de inſtit. moral. par.* 3 *libr.* 10. *tit. de camb. cap.* 4. *q.* 5. *verſ. at enim dubitandum*, et hodie in hoc nulla extat controuerſia, quia nemo ex officio debet habere damnum, Abb. *vbi ſup.* et in alio propoſito ſcripſi §. *præced. nu.* 61. *num.* 73.

Declara tertio, vt iſta communis concluſio poſita *ſupra ſub num.* 82. et duæ declarationes poſitæ poſt eam, *numer.* 83. & 86. ſint ueræ ex tribus cauſis: Prima propter uniuerſale commercium expendendi, et emendi etiam cum exteris, et inter exteros, et exteros ſub diuerſis Principibus. Secunda, ut tollatur occaſio falſificandi monetam, quæ occaſio tolletur, ſi moneta cudatur de proba materia, et in pondere iuſto, alias ſi moneta cuderetur de pelle, ligno, ſtanno, ſeu ære, et in ualore longe ultra materiam, multis daretur occaſio cudendi monetã ſub imagine Principis: Tertia propter uariationem monetarum in earum augmento, et diminutione, quæ uariatio procedit à pondere, et qualitate auri, et argenti, ſed circumſcriptis iſtis cauſis, quia ſcilicet ſupponamus commercium cum exteris non fore neceſſarium, ideoque monetam unius Principis non eſſe neceſſariam in territorio alterius Principis, etiam uicini; remota etiam ſuſpicione falſificandi monetam, et ſuppoſita inuariabilitate monetarum, ceſſarent omnia, quæ diximus in concluſione, et declarationibus, et ideo poſſet moneta cudi in materia, et pondere pro uoluntate, et pretio ad beneplacitum Principis, quia eſſet idem, ac ſi cuderetur cum omnibus requiſitis, et qualitatibus, de quibus *ſupra ſub numer.* 82. nam licet uſus monetarum ſit de genere, tamen ualor, et materia monetę eſt de iure mere poſitiuo, ut in effectu ſcribit Couar. *tract. de Veter. collat. numiſm. cap.* 7. *ſub num.* 1. *verſ. cæterum. tom.* 1. *fol.* 703. unde ſi quiſque ualor conſtitueretur à Principe, remotis prædictis, et ſimilibus cauſis, quę excogitari poſſunt, eſſet iuſtus. 88

Nota, ex hac declaratione poſſe conciliari contrarietatem, quam ſentit Couar. *d. c.* 7. *ſub nu.* 1. *verſ. cæterum iunctis verſ. præced.*

Declara quarto, ut forma monetæ dicatur impreſſio effigiei Principis, ſeu inſigniorum Principis cum ſolita inſcriptione nominis, quia tunc illa forma in primis declaret cuius Principis ſit illa moneta, vnde Chriſtus, ut retulit §. *præcedent. quæſt.* 1. *ſub numero* 195. interrogatus de illa ſuperſcriptione monetæ, reſpõdit, *reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari*, &c. Abb. *in cap.* 18. *quanto ſub num.* 9. *de iureiur.* & de hac forma loquitur etiam Alber. Brun. *tract. de monet. augm. in princip. numero* 15. *tom.* 12. *folio* 208. & iſta forma monetam authenticat, & publicam facit fidem, quod eſt probæ materiæ, et iuſti ponderis, & tunc ſub iſta publica fide in alia experientia recipitur, & expenditur, & ideo 89

ideo ſi quis illam falſificaret in materia , pondere, vel f[illegible]ma, incideret in crimen læſæ maieſtatis, ſi eſſet ſubditus illius Principis, & non ſubditus committeret f[illegible]ſum, & furtum graue, ſed vlterius officinæ nummariæ aliorum Principum faciunt experimentum illorum nummorum, tam aureorum, quam argenteorum, & poſteà in eorum edictis illos appretiant in eorum dominio, iuxta quantitatem, & qualitatem auri, & argenti.

90 Quæro duodecimo, ad quem ſpectet imponere pretium monetis? Reſpondeo, diſtinguendo duplicē vſum, ſeu functionem pecuniæ. Primus vſus eſt emptio actiua, quando pecunia emimus alias res, & iſte dicitur vſus proprius. Secundus eſt emptio paſſiua, quando pecunia ipſa emitur alia ſpecie pecuniæ, & iſte dicitur vſus improprius.

In primo vſu, nempe in moneta actiua emente, concludo ſine controuerſia, eius pretium, & valorem imponendum eſſe à lege, ſeu Principe, cuius iuſſu, & auctoritate moneta cuditur, vt aperte ſentiunt Card. Caiet. *tract. de camb. capite ſexto ſub numero tertio ibi, nec obſtat. tom. 6. part. 1. fol. 406. Couar. tract. de veter. collat. numiſm. capite ſeptimo ſub numero tertio concluſ. 2. & ſub nu. 4. & 5. ibi, idcirco poterit. tom. 6. fol. 704. & 705. Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſput. de camb. quæſt. 3. art. 1. ſub numer. 3. & 4. tom. 2. fol. 534. Io. Azor. de iuſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 3. in vltimis verbis*, & ſcribit clare Teſſ. Iun. *tract. de monet. par. 1. ſub num. 16. concl. 2. & ſub numer. 68.* & apertius *par. 2. num. 13.* & communiter omnes, & ab his non diſcrepat Romoal. Coli. *tract. de camb. ca. 17. verſ. per intendere* quem retuli *infra ſub num. 94.* & ſatis patet, quia eius auctoritate promulgantur vbique cridæ, & edicta de monetis.

91 Declara primo hanc concluſionem, ut Princeps, uolens imponere iuſtum pretium, debeat ex generali conſuetudine, & ex his, quæ dixi *ſupra ſub numer. 82. & ſeqq.* æſtimare monetam iuxta copiam metalli, in quo cuditur moneta, ita ut, dempta etiam Principis æſtimatione, id eſt, dempto publico ſigno, Principis auctoritate impreſſo, adhuc illa moneta in maſſa eſſet eiuſdem ualoris, detracto aliquo modico pro impenſa, quæ ad cudendam monetam requiritur, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſup. ſub numer. 87. verſicul. contra.* quare tempore, quo ſcripſit Sot. infra citatus, ducatus in Hiſpaniis ualebat undecim regalibus argēteis, quia, conſiderata copia utriuſque metalli, quæ illicerat, hæc fuit legitima æſtimatio: at in Italia æſtimatur duodecim carolenis, Sot. *de iuſt. & iur. lib. ſexto quæſt. 9. articul. vnico, colum. 2. initio. fol. 607.* quod ſi Princeps, hac ratione non ſeruata, monetæ imponeret ualorē, excedentem pretium metalli, tunc eius moneta, quia non eſſet iuſti ponderis, uel non eſſet probæ materiæ iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra numer. 82.* careret commercio, per ea, quæ dixi *ſupra numer. 88.*

92 Declara ſecundo, ut Principis edictum, ſeu lex, imponens pretium monetæ, quæ eiuſdem Principis iuſſu cuditur, liget ſubditos ipſius Principis, aliosque in ſuo dominio monetam illam contractantes, nō autem eos, qui in alterius Principis dominio monetā illam negotiantur, quia illi ligantur lege condita ab illo Principe, in cuius dominio monetam ſoluſit, uel recipiunt, quare uidemus, quod Princeps, & Reſpublica imponit pretium non tantum monetæ propriæ, ſed etiam monetis alienis, ſicque cuiuſque Principis iuſſio uirex non extendit ultra Principis iubentis ſtatutum.

Declara tertio, ut populus aliquando ex uſu mu- 93
tet monetæ ualorem, à Principe impoſitum, hancque mutationem ſæpe faciunt Genuenſes in ſcutis argenteis, & ubi populus, ſciente, & tolerante Principe, mutat, attenditur ualor mutatus, aliàs āttēditur ualor impoſitus à Principe, ut dixi *ſup. numer. 48.*

Et hæc de primo uſu, de quo *ſup. ſub numer. 90.*

In ſecundo uſu, nempe in moneta paſſiua, ideſt, 94
moneta emenda, Doctores communiter concludūt. quod Princeps, imponendo ualorem monetæ, non ſe intromittit de ualore in hoc ſecūdo uſu, aut enim præſenti moneta emitur moneta abſens per uiam cambii de uno ad alium locum per literas, præſertim nundinarias, de quo cambio, & litteris nundinariis ſatis egi *S. præced. quæſt. 5. numer. 45. & ſeqq. & quæſt. 7. par. 1. nu. 6. & ſeqq.* fere per totam, et tunc eiuſmodi cambij, ſeu commutationis pretium uidetur ſpectare ad arbitrium ſapientum, qui conſiderent qualitatem, et abundantiam numiſmatum, ut ſcribit Card. Caiet. *tractat. de camb. cap. 6. numer. 3. in fine, tom. 6. par. 1. fol. 406.* & latius explicaui *gl. ſeq. numer. 13. & 14.* quaſi ualor pecuniæ abſentis quantus ſit propter expenſas, et pericula, committatur arbitrio ſapientum, ideſt, bonorum uirorum, qui omnia recte cōſiderent: aut emitur moneta præſens, tāquam merx, cum moneta præſenti, et tunc numiſma poterit uendi, et emi ultra, et citra pretium taxatum a lege, dummodo id, in quo receditur a pretio per legem, ſeu per Principem impoſito, ſit exiguum, Couar. *tractat. de vet. collat. numiſ. cap. 7. ſub num. 3. in 2. concl.* quia numiſma habet taxatum pretium in ſui primo uſu, de quo ſcripſi *S. præcedenti quæſt. 7. par. 1. num. 61.* et quoad hunc uſum nulli licet tranſgredi eius æſtimationem à lege taxatam, ſed in hoc altero eius uſu improprio, de quo etiam dixi *eod. num. 61. & 62.* non habet taxatum certum ualorem, Couar. *eod. capite ſeptimo numer. quarto in 3. concluſ. tom. 1. fol. 704.* et quod aliud ſit ualor nummi, et aliud æſtimatio accidentalis nummi, ſiquidem ualor nummi datur à lege Principis, qui taxat pretiū monetarum, ſed æſtimatio accidentalis, quæ oritur ab occaſionibus, et accidentibus temporis, eſt illa, quæ iudicatur à prudentibus, et peritis in arte negotiandi, hancque accidentalem æſtimationem obſeruent negotiatores cambiorum, ſcribit Romoal. Coli *tract. de camb. cap. 17. verſ. per intendere.* et, quod habēs nummos auri obryzi, poſſit eos uendere, aut permutare, ueluti nummos, et fragmenta auri, et plus aliquid, quam ualeant accipere ab eo, qui eis indiget ad inaurandum, curandum, et ſimilia, ſi illud plus ex materiæ ſuæ bonitate reuerà ualeant, aut eo, quia uēditor, uendendo, amittit aliquam commoditatem, ſcribit, loquendo de lege, quæ prohibeat mutationē pretii pecuniæ, Nauar. *in cap. nauiganti numer. 20. verſ. credimus. poſt verſicul. decimoquarto. de vſur.* et idem in effectu, ſi illud plus iuſto pretio ſit exiguum, ſcribit Sot. *de iuſt. & iur. libro ſexto q. 9. artic. vnico, concl. 1. col. 2. fol. 607.* reprobans argumentum Ioannis Metinenſis de non excedendo pretio, quo taxatum eſt frumentum, et ſcribit etiam Couar. *d. capite ſeptimo ſub num. 3. in 2. concluſ.* et adde, quæ loquendo de cambio minuto, ſcripſi *infra num. 124. verſic. declara.* Et quod negotiator cambiorum poſſit commutare aureum cum quatuordecim, ſeu tredecim Iuliis Italiæ, uel regalibus Hiſpanicis, quamuis Principis, ſeu Reipublicæ

Digitized by Google

blicæ auctoritate ualeat ſolum duodecim Iuliis, ſeu regalibus, quia lex Principis, uel communis eſtimatio, taxando pecunię eſtimationem, taxat illam, vt eſt pretium rerum uenaſium, non autem vt ipſa eſt res quędam per ſe vtilis, et commoda ad multa, ſcribit, ſoluēdo hac diſtinctione quaſdam obiectiones. Ioā. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. libr. 10. titul. de camb. capit. 4. quæſt. 4. in ſecunda opinione*. Et quod nemo cogi poſſit ad dandum maius pretium, quam ſit taxatum à Republica pro moneta, loquendo de moneta in ſuo vſu principali, et tamen propter alium ſecundarium vſum, et ſingulare intereſſe iuſte poſſit aliquid amplius accipi, ſcribit idem Nauar. *in man. confeſſ. capitul. 17. numer. 288. verſus finem*, et quod aurei eo reſpectu, quo ſunt merx, et campſibiles, ſeu commutabiles, et quoad effectum uendendi uolenti eos emere, præſertim data eorum penuria, poſſint uendi maiori pretio, quam ſit à Republica ſtatutum, et quod in Vrbe, quamuis pretium ſcuti aurei, à Principe expreſſe ſtatutum, ſint vndecim Iulii, et tacite per conſuetudinem aſcenderit ad vndecim cum dimidio, tamen propter penuriam ſoleat cum quærente ſcutos aureos in auro commutari, additis uno, duobus, uel tribus obolis, ſiue baiocchis, licet nemo cogatur illo pretio accipere, ſcribit idem Nauar. *eod. capite decimoſeptimo. numer. 295. verſicul. in numer. 63. & in d. c. nauiganti. numer. 58. verſicul. quare non*, et ſic impoſitio pretii, facta a Principe, eſſet forſan etiam quoad hunc ſecundum uſum obſeruanda poſt factam commutationem, ſeu emptionem, nullo inter contrahentes conuento pretio, et, ipſis contrahentibus diſcordantibus, ita, quod emens nolit monetam emere maiori pretio, quam ſit a Principe taxata, ſecus, ipſis contrahentibus concordibus, ſicque pretium monetæ in iſto ſecūdo uſu uidetur, ſicut aliarum rerum, & mercium, ſpectare ad ipſos contrahentes, & in hoc uidentur Doctores communiter conuenire, unde nos in ſimili uidemus, quod etſi pretium ſcuti marchatum imponatur a magiſtratu, ad id deputato, ut dixi *gloſſ. ſeq. num. 13. & 14.* & illud pretium dicitur *al conto*, & illi pretio ſtare debent, qui, nullo inter ſe pretio conuento, cambirent, ſeu cambiorum intereſſe pretenderent, tamen poſſunt contrahentes ne certo pretio ultra, & citra impoſitum conuenire, ut dixi *§. præced. q. 5. nu. 70. & q. 7. p. 2. ampl. 10. nu. 60. & ſeq.*

95 Ego, aliquantulum diſcedendo ab hac communi traditione, diſtinguo duos caſus.

Primus caſus eſt, an Princeps, imponendo valorē, & pretium monetę, cenſeatur illum impoſuiſſe tam monetæ actiuæ, ideſt, in primo vſu, prout eſt ordinata ad emendum res, & merces, quam monetæ paſſiuæ in ſecundo, vſu, prout, ut merx, poteſt emi, & vendi.

Secundus caſus eſt, an Princeps poſſit, ſi uelit, imponere pretium monetę etiam paſſiuę, id eſt, in eius ſecundo uſu, prout eſt merx, & pretium impoſitum excedi non poſſit.

In primo caſu concludo cum communi opinione Doctorum ſupra citatorum, quod Princeps, imponendo ſimpliciter pretium monetæ, cenſetur illud imponere ſolum quoad primum uſum, prout moneta illa eſt ordinata ad emendum actiue, & non quoad ſecundum vſum, prout ipſa tanquam merx emi poteſt, ideoque prohibitio, quam Princeps faceret, ne illa moneta poſſit expendi ultra taxationem, neque poſſit recuſari pro illa taxatione, non habet locum in moneta, conſiderata in ſecundo uſu.

Amplia hanc concluſionem, ut procedat etiam ſi 96
Principis lex ſeu edictum poſt volutationem monetarū vteretur eiuſmodi generalibus uerbis prohibitiuis, in edicto Genuenſi, *ordinando & commandando, che ogni perſona, di che ſtato, grado, qualità, & conditione ſi ſia debbia oſſeruare le valutationi delle monete, di ſopra dichiarate, ne accedere in qualſiuoglia modo il prezzo, ad eſſe come ſopra ſtatuito, ſotto pena della perdita della moneta, che ſi fuſſe data, ò ſpeſa, preſa, ò riceuuta, contrattata, ò negotiata, ò della valuta di eſſa moneta*, quia moneta adhuc poſſet emi, & vendi pro maiori pretio, ideo- 97
que licet hoc edictum nummarium videatur prohibere, ne ſcutus auri in auro Italię poſſit contractari, & negotiari pro alio valore, quam pro libr. 4. ſol. 7. d. 6. monetæ Genuenſis, tamen poterit vendi, & emi maiori pretio, quia etſi illa verba: *contrattata, ò negotiata*, ſint generalia, & comprehendant monetam etiam quoad ſecundum uſum, prout eſt merx, tamen dicta verba non ſunt poſita inter verba diſpoſitiua, ſed inter executiua, ideoque non operantur, & ſic non alterant diſpoſitionem, quę eſt circa monetam in primo uſu, uidelicet monetam ementem, in qua loquitur diſpoſitio illius edicti, & verba diſpoſitiua debent attendi per ea, quę in aliis terminis ſcribunt Natt. *conſ. 372. in quæſtione numer. 14. & 16. & latius conſ. 582. verba numer. 1. & ſeqq. Bec. conſ. 24. cum magnificus, nu. 21. & conſ. 111. etſi perlectis, num. 25.* & conſequenter toleranda eſt potius ſuperfluitas dictorum uerborum, quam diſpoſitio in ſuppoſito, Surd. *deciſ. 195. admiſſo. ſub numero 9. verſic. & non obſtat, & dixi in meo tractat. de iudic. cauſ. &c. libro ſecundo cap. ſecundo ſub num. 632.* quare dum illud edictum mandat, quod monetæ non poſſint expendi alio pretio, quam ſtatuto in edicto, tunc diſponit, & poſtea, dum contrafacienti imponit pęnam, tunc reſpicit executionem, ſed predicta verba, *contrattata ò negotiatata*, ſunt inter verba pœnalia, ergo non operantur in ſuppoſito.

Infero ex hac concluſione, ſic ampliata, quod 98
campſor cambij minutis, vendendo pecuniam campſuario, poteſt illam pluris æſtimare, quam ſit æſtimata à Principe, hoc eſt, poteſt pro ſuo obſequio, & opera, quam campſuarius in illo miniſterio locat, quam mercedem iuſtam, & honeſtam, ſeu lucrum accipere, ut loquendo in campſore publico, ſeu Reipublicæ miniſtro, ſcribunt Conrad. *tract. de contract. quæſt. 99. concl. 12. in 2. probatione, Silueſt. in verbo, Vſura 4. 5. 7. Medic. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 6. verſ. dicas. col. 3. ibi confirmatur hoc. ſolio 363. & q. 9. initio, folio 373. Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. ſub num. 288. Verſ. in 19. et 20. Couar. tract. de Vet. coll. numiſm. cap. 7. ſub num. 4. verſ. præſertim. ſol. 704. tomo 1.* & in hoc nemo diſſentit, &, loquendo in campſore priuato, ideſt, non deputato a Rep. ſcribunt idem Conrad. *ead. concluſ. 12. & concluſ. 5. Medic. vbi ſup. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 9. art. vnico, concluſ. 2. verſus finem. fol. 608. Nauar. & Couar. in locis ſupra proxime citatis.* idem Nauar. *in cap. nauiganti ſub nu. 19. verſic. decimoquarto, de vſur.* & in iſto campſore intelligo, vt loquantur etiam Card. Caietan. *tractat. de camb. part. 1. ſub num. 1. tom. 6. part. 2. folio 205. Card. de Turrecr. in cap. nec hoc. num. 3. & 4. 14. q. 4. & Io.*

Azor.

Digitized by Google

Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 4. q. 2. dum Caietan. loquitur in campſore ad differentiam ſingularium hominum non campſorum, Cardin. de Turrecrem. dum loquitur ſimpliciter de campſore, & Ioan. Azor. ſimpliciter in negotiatore cambiorum, quicquid dixerint Sot. & Couar. *vbi ſupra*, ſcribentes, quod Caietanus tenet, licere ſolum illis, qui à Republica ad id munus ſunt electi; nam Caietan. non ſe reſtringit ad campſorem, electum à Republica, ſed loquitur ſimpliciter in campſore, qui exercet artem campſoriam, Reipublicæ miniſtrando, cuius campſoris duplicem nos conſtituimus ſpeciem: & in hoc ſtat fallacia Soti, & Couarruuias, qui campſoris nomine intelligunt ſolum illum, qui conſtituitur à Republica & quod dicunt Sot. & Couar. procedit in terminis extenſionis, de qua *infra ſub nu. 101. verſ. extende.*

Rationes, quare liceat campſoribus plus videre, ſeu accipere, ſunt illæ, quas addnxi, & ſecutus ſum *§. præcedenti, q. 1. nu. 424. & ſeqq. & q. 7. par. 1. n. 44. & ſeqq.* et in noſtris terminis Caiet. Conrad. Sot. et Azor. *ſupra proxime citati.*

98 Quanto pluris campſores vendere poſſint monetam, vide *infra nu. 123. & ſeqq.*

99 Reſtringe primo hanc illationem, vt non procedat in campſore, ſalariato à Republica. Romald. Coli, *tract. de camb. capit. 4. verſ. nota ſecundo.* et expedire Reipublicæ vt ex publicis reditibus ſoluatur aliqua merces ei, qui tale munus exercet, et in Regnis, Hiſpaniæ ſancitum eſse, quid pro permutatione pecuniarum accipi poſſit, ſcribit Nauar. *in capit. nauiganti. num. 19. verſ. decimoquarto. de Vſur.*

100 Reſtringe ſecundo, vt non procedat in perſonà priuata, quæ non ſit campſor, ſeu negotiator cum taberna, ſed faciat aliud exercitium, quia ſi contingat, ut is aliquando commutet, vtique, cum pro illa commutatione nullam faciat impenſam, nullumve ſuſcipiat laborē, iuſte aliquid exigere non poteſt, Cardin. Caietan. *vbi ſupra*, quem ſequitur Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſput. de camb. quæſt. 3. artic. Vnico. ſub num. 11. Verſ. hac perſpicua. & Verſ. ſeq. fol. 539. tom. 2.*

Ratio huius reſtrictionis eſt, quia in campſore ſūt labor, et induſtria, pro quibus debetur ei merces, at in priuato remanet ſolum actus numerandi, qui non eſt mercenarius, ſed gratuitus, et ideo non conſideratur, quia contingit ſæpe, minus numerare campſorem, quàm accipientem: vnde potius accipienti, quam campſori deberetur merces, ſi attenderetur iſte actus numerandi, Card. Caiet. *tract. de camb. capit. 1. ſub num. 1. tom. 6. par. 2. fol. 405.*

101 Contra hanc reſtrictionem tenent Conrad. et alii, quos citaui *ſupra nnmer. 97. verſ. infero.* et citat etiam Ioan. Azor. *d. capite quarto. quæſt. 6. verſ. ſecunda ſententia*, ſed ipſe fœdere diſtinctionis nititur conciliare hanc contrarietatem, vt reſtrictio procedat quoad illam mercedem, ſeu lucrum, quod debetur ratione publici officii, ſicque non poſſit priuatus capere tātum, quantum poteſt publicus, rationibus ab eo adductis: contraria vero opinio procedat reſpectu pretioſioris, cōmodioris, et vtilioris pecuniæ, quàm priuatus daret, et reſpectu alicuius laboris, quem in hoc ſuſciperet, quod idem reperit in priuato, qui cambit per litteras, *capitul. 5. quæſtion. 7. & capitul. 6. in fine. quæſt. 5.* hocque idem in effectu antedixerunt Conrad. *de contract. quæſt. 99. in 5. cōcluſ. & Medin. in ſuis tract. tom. 2. titul. de reb. per vſur. acquiſ. q. 6. in fine, corol. 3. verſ. ſequitur etiam. f. l. 365.*

Adde quæ ſcripſi *infra num. 106. verſ. infero. & §. ſeq. gloſ. 3. num. 3.*

Retenta, ſi placet, reſtrictione: Extende eam, vt, attentis Ciuitatum ordinibus, qui ſolent mandare etiam ſub pena, ne artes, et alia quædam exercitia fiant in Ciuitate, niſi ab iis, quos ſuperior, ſeu Conſulatus artis admiſerit ad illam artem, ſeu exercitium, inter quas artes, ſeu exercitia connumeratur ars campſoria, etiam ad minutum, et proinde Romæ, vbi ſunt eiuſmodi ordines, ſoli Bancherotti, qui ſunt admiſſi, poſſunt exercere artem cambiendi ad minutum, et alii non admiſſi, ſi eam quoquomodo exercerent, non ſolum non deberent aliquid accipere, ſed vlterius inciderent in pœnas ſtatutas a Ciuitate, ſeu Superiore.

Circumſcripta autem hac extenſione. Subſtringe primo eandem reſtrictionem, vt non procedat, quando commutans numiſmata, minus dat, eo, quia numiſmata, quæ ipſe dat, ſibi commodiora erant, ſicut licet rem ex eo, quod vendenti commodior eſt, carius uendere, qu. m abſolute valeat, vnde habens ducatum aureum, ſi à volente commutare paruam monetam, pro illo ſolidum vnum exigat, quia ille ſibi commodior, non peccat, Caiet. *tract. de camb. cap. 6. ſub numer. 4. tom. 6. par. 1. f. l. 406.* et facit, quod de re vendenda ſecutus ſum *§. præced. q. 7. part. 2. ampl. 10. ſub numer. 62.*

Secus ſi hæc commutatio ſit vtilis quidem quærēti commutationem, ſed commutanti ſit indifferens, quia tunc non ex eo, quod quærenti eſt utilis, poteſt commutans minus dare, nam ſicut ementis commoditas non auget pretium, ita neque vtilitas quærentis commutationem habet rationem augendi pretium rei commutandæ, Mich. Sal. *d. q. 3. art. vnico, ſub nu. 11. verſ. ſed hanc occaſionem. fol. 540.* et facit, quod dere vendenda ſcripſi *ead. ampl. 10. ſub num. 60. & 61.* vbi uideas.

Subreſtringe ſecundo, ut non procedat, ſi cum moneta uilis metalli commutaret monetam pretioſi metalli, puta, puriſſimi auri, quod ualet ad multa alia preter legalem ualorem, quia ſi in hac commutatione exigeretur aliquid exiguum ultra ualorem legalem pro illa moneta pretioſa ratione metalli, et prout res eſt, non eſset damnandum etiam in priuato, per ea, quæ ſcripſi *ſupra ſub numer. 94. & infra gloſ. 5. ſub num. 17.*

In ſecundo caſu concludo affirmatiue, quod† Princeps poteſt imponere pretium monetæ enim paſsiuæ, ideſt, in ſecundo uſu, prout eſt merx, et moueor, quia Princeps omnia poteſt, et nemo auderet ei dicere, cur ita facis? ut in alio propoſito dixi *§. præcedenti, quæſt. 7. par. 2. ampl. 19. numer. 39.* et certe poteſt, quando, quod agit, iuſte agit, maxime ſi publicam reſpicit utilitatem, † quia Princeps, aliique Reges dicuntur tutores publici ſtatus, Senec. *de elemen. libr. 1. capitul. 4.* ſed, imponendo pretium iuſtum monete, etiam uti merx eſt, iuſte agit, et reſpicit publicam utilitatem: ergo, immò ex quo moneta eſt merx, et res uenalis, ut ſcribunt Doct. quos citaui *§. præcedenti, quæſt. 4. numer. 29. & 30.* ſentiunt iis, quos citaui hic *ſupra num. 94.* † et Princeps non ſolum poteſt rebus uenalibus imponere pretium, delegādo 102 103 104

hanc

hánc curám alicui;ut *in l. 1. §. vltim. cura. ff. de offic. perfect. vrb.* cum ad Rempublicam eiuſque Gubernatores (penſatis neceſſitate mercis, copia, & inopia, eiuſdem negotiationis labore, cura, induſtria, periculis, uenditorum, atque emptorum frequentia) ſpectet, ſua ſingulis mercibus pretia ſtatuere Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 2. articul. 3. Verſ. ad hanc. colum. 2. fol. 567.* ſed imò, ſi ſit Princeps eccleſiaſticus, qualis eſt Pontifex reſpectu totius orbis, & quilibet Epiſcopus reſpectu ſuæ diœceſis, debet hanc curam habere per eá, quæ notant Canoniſtæ *in capite primo de empt. & vendit.* et ſcripſi *§. præcedenti, quæſt. 7. par. 1. numer. 54.* & quod ad Principem ſpectaret imponere pretium cambiis, ſcripſi *gloſſ. ſeqq. numer. 16.* et nulla in hoc ſu-
105 menda eſt diſputatio: † quare iuxta hanc concluſionem conſtitutio Regis Hiſpaniarum in Regno Caſtellæ, taxando pretia pecuniarum, et præcipiendo, ne illa ullo titulo angeri poſſint, his vtitur verbis *que no paſſen, ni ſe vẽdã, ni cõmuten per mas en manera alguna, ſo las penas, &c.* vt refert Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſput. de camb. quæſt. 3. artic. 1. numer. 13. concl. 5. & Verſ. probatur.* & lex Caroli V. præſcrip. ſit pretium moderátum, quo campſores ſuorum Regnorum cambirent, quamuis vſu recepta non fuerit, Nauar. *in man. conf. ff. cap. 17. num. 290. verſ. & quod attento. in fine.*

106 Infero ex huius ſecundi caſus concluſione, Rempublicam et Principem poſſe interdicere cambia minuta inter perſonas priuatas, prout lege cautum iam dudum eſſe in Hiſpania, hancque legem, ſi recipiatur, obligare in cõſciẽtia ſub reatu peccati mortalis, et eum, qui cambiret vnam monetam pro alia ſupra legalem æſtimationem, fieri reſtitutioni obnoxium, ſcribit Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 9. art. vnico in fine. concl. 3. fol. 608.*

107 Extende primo hanc concluſionem, vt procedat etiam in ſcutis marcharum, qui emuntur, et venduntur in nundinis, ſeu pro nundinis per viam cambiorum, et recambiorum, iuxta ea, quæ ſcripſimus *§. præced. quæſti. 5. ſub nume. 53. & ſeqq.* et ſæpe alijs in locis, quia etſi illi ſcuti ſint ficti, et imaginarii, et conſequenter alicui Principi damnum non inferatur cum eiuſmodi moneta nullius ſit Principis; tamen omnes Principes de iniuſto pretio conqueri poſſunt, quia ex hoc pretio multi et in magna quãtitate poſſunt lædi, imò ſi circa aliarum rerum, et mercium pretium cura Principis eſſet voluntaria, circa pretium iſtorum ſcutorum deberet eſſe neceſſaria. Sed difficilis eſt res, quia in emporijs pretia mercium variantur ex copia, et inopia ipſarum merciũ, quam copiam, et inopiam noſcunt ſolum ii, qui in illis mercibus negotiantur: vnde cum Princeps a peritis informationem ſumere debeat, res redit ad eoſdem.

108 Subextende hánc extenſionem, vt ad Principem eccleſiaſticum, qui eſt ſummus Pontifex, ſpectet nõ ſolum imponere pretium cambij, magis quam pretium aliarum mercium, vt dixi, ſed ad eundem ſpectet decernere de modis, et qualitatibus, quibus contrahi debeat cambium, præſertim nundinarium, tũ quia iſte contractus cambii cæteris omnibus aliis impotentis debitoris ſubſtantiam crudeliter deuorat, conuertendo circulari ſuperſtatione intereſſe in capitale, vt ſcripſi *infra §. 6. gloſ. 1. numer. 17. & §. 7. gloſſ. 2. numer. 39. & 40.* tum quia iſte contractus cambii eſt valde ſuſpectus de mutuo vſurario, vt oſtendi *§. præcedenti, q. 7. part. 1. numer. 21. & ſeqq.* et aliis in locis: et mutui vſurarij prohibitio procedit á lege naturali, et diuina, et præſertim á lege CHRISTI, vt oſtendi *§. præced. quæſt. 1. numer. 401. & ſeqq.* et ad Papam, vti Chriſti Vicarium, ſpectat cognoſcere, an et quando contractus cambii contineat mutuum vſurarium, quia ád ipſum ſpectat interpretatio iuris diuini, vt in alio propoſito ſcribit Albert. *tractat. de cognoſc. eſſ. rt. cathol. queſtion. 21. nu. 37. & ſeqq. tom. 11. par. 2. fol. 72.* et ſcripſi *in meo tractat. de iudic. cauſ. &c. libr. 2. capitul. 9. numer. 382. & ſeqq.* Et licet Pij IV. et V. legem propterea huic contractui præſcripſerint, tamen, ſuccreſcente hominum malitia, hodie plura forſan inſurgunt dubia, quam forſan inſurrexerint tunc temporis, vnde ſi ſummus Pontifex clarius declararet, multum Chriſtianorum conſcientijs, animarumque ſaluti conſuleret, ſic etiam ipſis nego- 109
tiatoribus deſiderantibus.

Extende ſecundo, vt ibi Princeps pretium impo- 1
ſuerit, campſor illud in campſuarũ damnum alterare non poſsit: quia etſi ipſi pecuniam, uti mercem, negotientur, tamen, et uti merx, eſt à Principe æſtimáta: unde ſicut frumentum, lege æſtimatum, pluris uendi, uel permutari non poteſt, ita neque pecunia. et certe de hac extenſione non poteſt dubitari, quia alias uana redderetur concluſio, quam poſui *ſupra num. 102. & ſeqq.*

Reſtringe primo hanc extenſionem, ut quando- 110
que procedere nõ poſsit in pretio, impoſito monetæ aureę, nempe quando magna ſumma monetæ aureæ ſoluendá ſit, et aureæ monetæ ſit inopia, et eorum, quibus ſolui debet, multi intereſſe poſsit, ſi in alia ſolueretur moneta, cum moneta aurea ſit minus grauis, minori includatur ſpatio, facilius transportetur, citius, et ſecurius numeretur, ut ſcripſi etiam *infra gloſſ. 5. ſub num. 117.* ciuſque materia ſit ſemper pretioſa, et ád plurima alia ultra cõmoditatem expendendi ſit utilis, ut dixi *§. præcedenti, quæſt. 4. numer. 28.* et tandem propter eiuſmodi commodiores, et utiliores uſus, ij, qui merces uendunt, ſæpe cariori uendant pretio, ſi eis ſoluatur moneta argentea, aut ærea, quam ſi aurea, ut dixi *infra ſub num. 116.* quia iſto caſu poſſumus, ſoluendo aureæ monetæ ualorem, recedere à pretio, per Principem monetæ aureæ impoſito, per ea, quæ ſcripſi *d. queſt. 4. num. 28.* † 111
Nec in iſto receſſu conſiderandam cenſeo, ut Doct. male uidentur arbitrati, copiam, uel inopiam auri, ſed ſolum intereſſe creditoris, ut dixi, nam copia, et inopia rerum, ſeu mercium æſtimandarum eſt conſideranda, quando illis mercibus pretium imponitur, ſed poſtquam eſt impoſitum, et creditori ex non traditione mercium, ſibi debitarum, intereſſe emergit, non eſt conſideranda copia, uel inopia merciũ, ſed intereſſe, quod uere emergit, et quamuis hoc intereſſe ſit difforme, ita ut pluris interſit unius, quam alterius, nam maius patitur intereſſe, ſeu damnum, qui ſub pœna, quam qui ſine pœna auream monetam ſoluere tenetur, tamen mercatores, et negotiatores monetæ aureæ emendę pretium ad unam uniformitatem reducunt pro omnibus, et illud ſub hoc copiæ, et inopiæ auri prætextu augent, et minuunt ad eorum arbitrium, illud eſſe Plateæ pretium conſtituunt, unde ii, qui plurium, et in magna ſumma monetæ aureæ ſunt creditores, conficta auri penuria,

nuria,maiorē ta:is conſequerentur ſolutionem quā eis ſit debita; quod ſi ita eſſet,occurrendum eſſet huic fraudi.

Infero notabiliter ex hac reſtrictione, dum dixi, In moneta aurea emenda vix aliquando ſtari poſſe pretio,a Principe impoſito,infero inquam,ex hoc, quod ſi obligatus ſoluere in ciuitate Genuæ ſcutos 5000.auri in auro Italiæ,offerat ſoluere illorum ualorem in ſcutis argenteis Genuenſibus, quorum valorem Reſpublica æquauerit valori ſcutorum auri in auro Italiæ,& hos ſcutos argenteos offerat, eo quia ſcutos aureos non habeat, neque qui eos ſibi vendat,inueniat, et ad eos emendũ,vt quis eos ſibi vendat, officium iudicis non competat, & creditor illos accipere recuſet, cùm ſcutus argenteus Genuenſis in valore currenti expendatur minori pretio, quam ſcutus aureus,& conſequenter creditor pateretur damnum,poterit iudex,ſuper hac diſcordia aditus,debitorem alternatiue condemnare ad ſoluendum ſcutos 5000. auri in auro Italiæ iuxta obligationem, vel illorum valorem currentem quamuis ſit maior illo,qui eſt a Republica impoſitus, & ita condemnando, non dicetur contrauenire, ſeu iniuriam feciſſe pretio, impoſito a Republica,& dico amplius, quod quo quo modo aliter ferret ſententiam, ſeu debitorem condemnaret, iniuſtitiam faceret, ut modo,adducendo caſus condemnationis, oſtendam.

112 Aut enim condemnat debitorem ad ſoluendum in alia ſpecie monetæ, puta in ſcutis argenteis, ſeu ſimpliciter ad ſoluendum valorem ſcutorum aureorum, à Principe in eius edicto taxatum, & iſto caſu iudex infert grauamen, facitque iniuſtitiam creditori, quia omnes,attenta etiam conſuetudine, concordant in hoc, quod debitor in certa ſpecie pecuniæ non poſſit ſoluere in alia ſpecie, etiam æquiualenti, inuito creditore, qui in illa alia ſpecie damnũ pateretur. *l.99. Paulus,& ibi Bartol.numero tertio, & alij communiter ff. de ſolut. Abb.in capit.17.quanto.ſub numero 15. ibi, aut fuit ſimpliciter, de iureiur. Papien.in practic.in form.libell.in act.hypothec.in gloſſ.relaxandum, numero ſecundo,verſus finem,fol.mihi 772. Martin.Laud.tract.de monet.ſub numero quinto, & numero 24. Curt.Sen.eodem tract. num.23. Albert.Brun.tract.de monet augm.in 2. præſuppoſ. ſub nu.1.2.3.& ſeqq.& præſertim ſub nu.5.ibi,& prædicta, tom.12.fol.203. & ſeq.Couar.tract.de vet.coll.numiſm.c.7. §.vnico,nu.1. Boſſ.tract.Crim.tit.de monet.nu.2. Neuiz.conſil.40.ex ſententia,nu.14.ibi facit quia.Gabr.in concluſ.libr.3.tit,de ſolut.concl.2. ibi in fin.limit.8. nu.28. Matth.Coler. tract.de proceſſ execut.p.1.c.10.ſub nu.13.* & quod debitor non poſſit ſoluere in alia forma, quam in pecunia mutata,ſi interſit creditoris, ſcribit Thom.Parpal.*in l.cum quid.nu.26.verſ.& in quantum,in fin.ff.ſi cert. pet.inter Repet.tom.2.fol.52.* &, quod debitor debeat ſpeciem pecuniæ, quam debet, emere omni pretio,et creditor poſſit reperire amicum, habentem illam ſpeciem pecuniæ, et dicere debitoris, emas iſtam pecuniam,et ſatisfacias mihi,ſcribit Teſſ. Iun.*tract.de monet augm.ſub numer.80. & 81.par.1.* Imò Rebuff. *ad conſt. ut.Franc.tractat.de litter.obligat.articulo quinto gloſſ.1.ſub numero 5. Verſic.ſi Vero.tomo 1.fol.125.* ſentit ſolutionem eſſe faciendam in moneta promiſſa, non aliter conſiderato, an creditor ſit, vel non ſit damnum paſſurus licet prius *ſub num.3. verſ.quid ſi debitor.* conſideret, an creditor ſit damnum paſſurus, quod æquius videtur,et pro plena huius propoſitionis explicatione adde quę ſcripſi *infra gloſſ. 5. nu. 102.& ſeq.*

Sed creditor,cui ſoluerentur ſcuti argentei,pate- 113
retur damnum, tum quia ſcutus aureus ſecundũ valorem currentem eſt pretioſior,ut dixi *ſupr.ſub n.111. verſ.infero,& infra ſub nu.116. Verſ.quia*, tum quia eius ualor latius ſe extendit,quàm valor ſcuti argentei,ſiquidem ſcutus aureus expenditur in Italia, & extra, non autem ſcutus argenteus:Ergo eiuſmodi ſententia,ſeu condemnatio grauares creditorem, ideoque eſſet iniuſta.

Aut condemnat debitorem ad ſoluendum præ- 114
ciſe ſcutos aureos, quos non ſoluat, mandat eum carcerari, et iſto caſu grauat, facitque iniuſtitiam debitori dupliciter, primo, quia ſi eos non habeat, neque poſſit habere, condemnaret eum ad impoſſibile, ad quod nemo tenetur, *l.145. impoſſibilium ff. de reg.iur.* ideoque ad id condemnari non poſſit, hincque eſt,quod licet obligatus præciſe ad aliquod factum, à qua obligatione propterea ſe per præſtationem intereſſe eximere non poſſit, ut puta, quia ita diponat lex,prout diſponi lege regiâ Hiſpanica,ſcribit Ioann. Guter.*tract.de contract.iurat.capit.39. de obligatis ad factum,numero quinto,verſ.iure tamen.tom. 6. par.2.folio 85.* vel quia ſit obligatus cum iuramento, per ea, quæ ſequitur idem Guter. *eodem c.39.numero ſexto.* cogatur præciſe adimplere,ſi id facere poſſit,ut loquitur idem Guter.*ſub d.numero quinto in pluribus locis.*& præſertim *verſicul.quarto pro hac.& verſ.quamuis* vtrobique in fine,tamen ſecus eſt, ſi non poſsit,quia tunc is,qui iurauit facere,et non facit,non eſt periurus,et excuſatur, *capite decimo querelam, & ibi Gloſſ.in verbo,neceſſitate,& cap.17.breui.et ibi Gl.in Verb.difficultas.de iureiur. Corſet.tractat.de iuram.&c.q.8. priuileg.15. ſub num.43. tom.4.fol.362. & Ioan.de Selu.tract.de iureiur.part.3.quæſt.1.fallen.21.numer.62.eod.fol.353.*& adde quę ſcripſi *infra gloſſ.5. num.130.* Quod autem in caſu noſtro debitor non habeat, eſt ſupponendum in facto,& quod non poſsit habere, patet, quia qui ſibi eos vendat, non inuenitur, nam vel vult eos emere pretio edicti, et tunc venditor non inuenitur propter modicitatem pretij, attento maiori valore currenti;vel uult eos emere pretio currenti, et minus inuenitur propter timorem pęnę, impoſitę ab edicto, et hęc quoad primam iniuſtitiam;

† Secundo grauat,et facit iniuſtitiam, quia omnis 115
iuſtitia,omniſque æquitas poſtulat, ut debitor, qui non poteſt ſoluere in forma præciſa,in qua eſt obligatus,valeat,ſe liberare,ſoluendo in æquiualenti, et ſufficere debet, quod ipſe alleget, ſibi difficile eſſe, adimplere in forma præciſa,et ideo afferat ſatisfacere de eo,quod intereſt ob non adimplementum, et creditor, qui tunc aliud peteret, eſſet in malitia,Io. Guter.*d.cap.39.num.5.verſus finem, verſ.quamuis.fol.85.* ergo iudex, qui condemnaret præciſe, dupliciter grauaret.

Non obſtat,quod hæc ſententia videatur contra 116
Principis legem, quę quantumuis rigoroſa eſt ſeruanda,ut ſecutus ſum *in meo tr.de appell.q.17. limit.48. nu.118.præced.q.1.nu.507.in fin.*

Quia reſpondeo, quod etſi illa Principis lex, ſeu edictum taxet pretium tam monetę empturæ, quam monetę emendæ, & creditor videretur ſcutos aureos,ſibi debitos, quaſi breui manu habuiſſe à debitore,

& poſtea ei eoſdem vendidiſſe, tamen illud edictum non comprehendit caſum firmatæ illationis, quia cum lex debeat interpretari, ne alterum lædat §. *iuris præcepta. Inſtit. de iuſt. & iur.* hoc edictum, mandando, ſeruari pretia, in eo taxata, ſupponit ex neceſſitate, quod nemo ex illo pretio iniuſte lædatur: ſed in caſu firmatæ illationis creditor valde læderetur, quia ſi vellet, vt poteſt, emere, ſeu negotiari extra ſtatum Genuenſem, non expenderet ſcutum argentum pro ſol. 96. vt expenderet ſcutum aureum; imò etiam in dominio Genuenſi non inueniret, qui ei tantam mercem daret pro ſcuto argenteo, quantam daret pro ſcuto aureo: ergo illud edictum non poteſt comprehendere hunc caſum, quia læderet ius, & iuſtitiam creditoris, cogendo eum ad recipiendum ſolutionem in alia ſpecie, in qua damnum pateretur, niſi eam reciperet in valore currenti; quare loquitur, & procedit illud edictum in cæteris caſibus, in quibus non includitur hoc euidens damnum, & iniuſtia; & nos omnem interpretationem adhibere debemus, vt lex iniquitatem, & iniuſtitiam non contineat: hincque dicimus, quod ſummum ius, ſumma iniuria, vt dixi §. *præceden. quæſt 1. num.* 18.

117 Confirmatur hæc reſponſio, dum ad excludendum damnum creditoris dicimus, eum non teneri ad recipiendam monetam in valore, impoſito à Principe, quia in ſimilibus creditor non tenetur recipere à debitore monetam, de proximo reprobandã in aliqua parte, quia, ſi vellet ea moneta aliquid à mercatorem emere, mercator, ſciens imminere illius diminutionem, vel negabit habere merces, quas petit, vel carius vendet, vt ſequitur Neuiz. *conſ.* 49. *ex ducali. ſub num.* 16.

118 Declara primo eandem illationem, dum dixi, quod creditor ſcutorum aureorum non cogitur accipere ſcutos argenteos, vt procedat, etiam ſi debitum eſſet annuum, & debitor pro primo, ſecundo, & tertio anno ſoluiſſet ſcutos argẽteos, quia adhuc creditor in ſequentibus ſolutionibus poſſet debitorem cogere ad ſoluendum in ſcutis aureis per ea, quæ de citato, qui non oppoſuerit de feriis in aliis citationibus, ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. etc. lib. 2. cap. 5. nu.* 163. & de citato, qui ſemel paſſus eſt, ſe per reſcriptum apoſtolicum trahi vltra duas dietas, ſecutus ſum *in meo tract. de appell. q. 17. limit. 6. membr. 7. ſub num. 86. verſ. confirmatur.*

119 Nec obſtat, quod in materia valoris monetæ talis præſumatur facta promiſſio, qualis oſtenditur facta ſolutio, cum nulla poſſit eſſe melior declaratio, quam ea, quæ ſumitur ex his, quæ poſtea re ipſa, & longo vſu ſeruata ſunt, vt ſequitur Rot. *diuerſ. deciſio. 60. ſeu verius 760. cum alias. num. 1. & 2. in Rom. prætenſi cenſu ven. 11. Decembris 1598. corã R. P. D. Orano inter impreſſas Lugduni anno* 1612.

Quia reſpondeo preſumptiones, & declarationes habere locum in re dubia, vt loquitur Rota, at nos ſupponimus caſum clariſſimum, in quo ceſſant preſumptiones, & ita videtur dixiſſe ead. Rot. *diuerſ. deciſ. 688. cum Sixtus. verſus finem, ſub num. 6. ibi, nec huic ſententiæ. in Aretina penſ. ven. 20. februar. 1598. coram R. P. D. Litta inter eaſdem impreſſas Lugduni.*

120 Declara ſecundo (dum dixi, debitorem eſse cogendum ad ſoluendum præciſe in moneta debita, ſi eam poſſit habere, alioqui in æquiualenti) vt ſi ſit debitor ſcutorum auri in auro Italię, & velit ſoluere in duplis auri in auro Italiæ, dicatur ſoluere in ſcutis auri in auro, & creditor illam ſolutionem recuſare non poteſt: & è conuerſo, ſi, deficientibus ſimplicibus ſcutis auri in auro, poſſit habere duplas, debet ſoluere duplas, & non admitti ad ſoluendum in alia ſpecie monetæ æquiualẽtis, quare, ſi quis debeat ſcutos 500. auri in auro, & ſoluat, ſeu ſoluere poſſit duplas 250. dicetur ſolutio in ſpecie præciſa, quia dupla in pondere, valore, bonitate intrinſeca, & extrinſeca ſunt duo ſcuti auri in auro.

Declara tertio (dum dixi, debitorem admitti ad 121
ſoluendum in moneta æquiualenti, quando non poteſt habere monetam, in qua eſt præciſe obligatus) vt dicatur eam non poſſe habere, quando eam habere non poteſt in loco, in quo debet eam ſoluere, quare ſi debeat in Ciuitate Aretij ſoluere duplas Hiſpanicas, & in Ciuitate Aretii non reperiantur, ſed reperiantur Genuæ, uel in Hiſpaniis, dico, quod quoad hunc caſum diceremus, debitorem nõ poſſe eas ſoluere, quia non reperiuntur: paria enim ſunt iſto caſu impoſſibilitas, vel difficultas, hancque declarationem habes etiam de mente Rotę *diuerſ. d. deciſ. 688. cum ſixtus. numer. 5. Verſicul. quouero ad ſecundam partem. iuncto initio deciſionis, in Aret. penſ. ven. 20. Febr. anno 1598. coram R. P. D. Litta in impreſſis Lugduni anno* 1612.

Declara quarto, ut in omnem caſum, in quẽ de- 122
bitor non poſſit ſoluere monetam, quam debet pręciſe, & ideo eſt admittendus ad ſoluendum æquiualentem, vt tunc teneatur ſoluere ęquiualentem, in qua minus diſcedat ab ea, quę eſt in obligatione: vnde ſi debet ſoluere monetam auream vnius formę, & ipſe habeat ſolum in alia forma, debet potius eam ſoluere in alia forma, quam admitti ad ſoluendum in alia ſpecie metalli, quod ſi nullatenus habeat monetam auream, ideoque ſit admittendus ad ſoluẽdum in alia ſpecie metali, debet ſoluère ęquiualentem potius in argentea, quam ęrea, tum quia argentum eſt magis proximum auro, quam ſit aliud metallum, & in habentibus aliquem ſymbolum facilior eſt tranſitus, tum quia contractus eſt lex inter partes, ſed ea, quæ ſunt contra legem interpretamur, quominus à lege recedamus, ergo ſic etiam interpretari debemus ea, quę ſunt contra contractum, et pro hac declaratione facit, quod ex Teſt. Inn. retuli *infra gl. 5. num. 127. ampliat.* 2.

Reſtringe ſecundo eandem ſecundam extenſio- 123
nem poſitam *ſupra numer.* 109. (dum dixi, quod Princeps poteſt imponere pretium monetę etiam paſſiuæ in ſecundo vſu cum prohibitione, ne quis illud pretium alteret) vt illa pretij impoſitio, et prohibitio non habeant locum in campſore cambii minuti, publica auctoritate, et ſine ſalario deputato, quia is poterit aliquod exiguum, & licitum accipere à campſuario, qui cambium quærit, nam cum Princeps hoc officium illi conceſſerit ſine ſalario non eſt veriſimile, quod voluerit prohibitionem ad illum extendere, vt non poſsit monetæ collybum accipere pro ſuæ indemnitatis conſeruatione, alias illud officium eſset illi damnoſum, quod non eſt dicendum, quia eſset lex irrationalis: ſecus ſi habeat à publico ſalarium, quia tunc nihil vltra poſset accipere, etiam ſi pretium eſset impoſitum pecuniæ ſolum in primo vſu, et non in ſecũdo,

teſtibus his, quos ſecutus ſum *ſupra nu. 99. reſtrict. 1.*

123 Declara hanc reſtrictionem, vt, ſuppoſito caſu, in quo campſor poſſit pluris vendere, vt puta, quia pretium ſit impoſitum monetæ in primo vſu tantum, vel quia, ſi ſit impoſitum etiam in ſecundo, campſor ſit à Principe, ſeu Republicá deputatus ſine ſalario, & ſic ſuppoſitis terminis habilibus) illud plus, quod campſor pro commutatione, ſeu cambitione numiſmatum poteſt accipere, non debeat excedere id, quod publica auctoritate, ſeu lege, aut communi hominum æſtimatione eſt taxatum, Ioan. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. li. 10. tit. de camb. capite quarto quæſt. 3.* & debet eſſe tenue, ne fraudibus locus aperiatur, vt dicunt Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 9. artic. vnico, in 2. concluſ. colum. 3. fol. 608. & Couar. tractat. de veter. collat. numiſm. capite ſeptimo, ſub num. 4. verſic. tertia concluſio. in fine, fol. 704. to. 1.* &, quod illud augmētum debeat eſſe exiguum, ſcribit etiam ſub num. 3. verſic. ſecunda concluſio. & de aliquo exiguo loquitur etiam Nauar. *in man. confeſſ. cap. 17. ſub numer. 288. verſ. in 19. & 20.* &, quod nummularius, cum dat monetam áuream, & recipit æream, exigat duos, aut tres nummos æreos, cum vero dat æream pecuniam, & recipit auream, accipiat ſibi unum, aut duos nummos æreos, ſequitur idem Azor. *d. capite quarto quæſt. 8. in fine.*

125 Subdeclara hanc declarationem, ut in taxando lucro campſoris pro cambio minuto debeat haberi non ſolum ratio impenſarum in quærendis, parandis, & aſſeruandis pecunijs, iuxta ea, quæ, generaliter loquendo de campſore, retuli, & ſecutus ſum *ſ. præced. q. 7. par. 1. numer. 42. in fine. 44. & 45.* et in terminis de campſore cambij minuti ſcribit Ioan. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. capite quarto q. 3.* ſed etiam alicuius lucri, quare debet ſe non ſolum conſeruare indemnem ab impenſis, et laboribus, ſed ulterius debet aliquid lucrari, Ioan. Azor. *in loco ſupra proxime citato*, quia quotquot aliquod exercitiū faciunt, intendunt in eo aliquid lucrari; quod lucrum eis debetur, tum vt homines ad exercitia, quæ Reipublicæ utilia ſunt inuitentur, tum ut aliquid pro ſuis futuris neceſſitatibus, pro conſanguineis, et pro amicis acquirant.

126 Extende eandem declarationem, eiuſdemq. ſubdeclarationem, loquentes in campſore cambii minuti, ut habeant locum in cæteris campſoribus, et negotiatoribus cambiorum, quia etiam iſti propter eandem rationem impenſarum, laborum, et periculi poſſunt aliquid plus exigere, quam ualeat pecunia commutata, iuxta ea, quæ ex Archiepiſc. Floren. Io. de Anan. Ioan. Bapt. Lup. Laur. de Rodulph. Ioan. à Capiſtr. et Nauar. ſecutus ſum *ſ. præced. quæſt. 7. par. 1. nu. 42. in fine, 44. 45. & quæſt. 1. numer. 424.* et illud plus non ſolum debet correſpondere, et æquipollere impenſis, et laboribus campſoris, ſed etiam debet in aliquo exiguo excedere ratione lucri, quod etiam huic campſori eſt permittendum, ut dixi *num. præced.* et ita in ſpecie firmat Ioan. Azor. *d. capit. 4. quæſtio. 4. verſ. ſecunda opinio.* et quod iſti campſores poſſint propterea recipere 100. in uno loco, et facere campſuario ſolui in alio loco ſolum 95. ſi ita ſit conſuetudo generalis mercatorum, et non excedat nimis modum, ſcribunt Bal. Io. de Anan. et Petr. de Vbal, quos ſecutus ſum *d. q. 7. par. 1. nu. 43.*

127 QVÆRO decimotertio, ad quid teneatur campſor, ſeu quiſquis ſit, qui fabricauerit, uel expenderit monetam falſam.

Reſpondeo, diſtinguendo aliquot caſus, in quibus me breuiter expediam, quia non eſt materia huius tractatus.

Primus caſus eſt, qua pena puniatur, quia monetam raſerit, tinxerit, finxerit, adulterinam conflauerit falſamue fabricauerit; & iſto caſu, & loquendo de iure communi, dico, penas eſſe uárias, nam *leg. 8. quicumq. & leg. ſeq. ff. ad l. Corn. de falſ.* imponunt penam falſi, &, ſi liber eſt, mandant eum damnari ad beſtias, ſi uero ſeruus, affici ultimo ſupplicio, quod aduertit etiam Ioan. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. libro decimo, titul. de camb. capite quarto quæſt. 10. ſed l. 1. Cod. de ſal. mon.* imponit penam capitis, & l. 2. Cod. eod. declarando, eſſe crimen læſæ maieſtatis, imponit pœnam ignis cum confiſcatione bonorum, aliaſque pœnas, uerum an, hæ ll. C. corrigant citatas ll. ff. & quomodo concordentur, uide Gl. & clarius Salyc. *in d. l. 2. numero ſecundo oppoſ. 2. Cod. de ſalſ. mon.* & quod falſificans Regis, uel Principis monetam, incidat in crimen læſe maieſtatis ſequitur Gig. *tractat. de crim. laſ. maieſt. rubric. qualiter & à quib. crim. laſ. maieſt. committ. quæſtio. 62. numero primo tom. 11. par. 1. fol. 42.* Loquendo autem de iure municipali diuerſarum Ciuitatum, dico, penas eſſe magis diſtinctas, & claras, vt videre eſt in ſtatut. Vrbis *libro ſecundo cap. 44. & 45.* & in ſtatut. crim. Genuæ *libro ſecundo cap. 31.* & in ſtatut. Lucæ *lib. 4. cap. 86. & 87.* quę ſtatuta volui adduxiſſe, quia ſunt quaſi interpretatiua iuris communis, & ideo cum eorum diſpoſitione multum cōcordat conſuetudo, & praxis, quam iudices maleficiorum in hoc crimine ſeruant,

Et aduerte, quod falſam monetam dicitur fabri- 128
care etiam qui fabricat monetam probam, & iuſti ponderis, ſi is cudendi monetam ius non habeat, ideoque per legem punitur, Io. Ferrar. *in vſib. feud. lib. 5. cap. 7. verſ. monetam. tom. 10. par. 2. fol. 116. col. 1. in ultimis verbis. & col. 2.*

Hæc pœna leſæ maieſtatis non habet locum con- 129
tra non ſubditum, Bal. *in dict. leg. 2. in fine, Cod. de falſ. mon.*

Sed tamen à quouis, & vbiuis locorum hoc de- 130
lictum committatur, ſemper eſt grauiſſimum, & acrem de eo Principes ſumunt vltionem, quare qui hoc delictum committit, is in primis non eſt tutus in dominio ſui Principis, ſi ibi illud cōmiſerit, quia incidit in crimen læſæ maieſtatis, vt dixi: ſecundo non eſt tutus, ſi illud in alterius dominio commiſerit, quia delinquens ſortitur forum iudicis, in cuius territorio delinquit, quámuis nullá ratione ſit eius ſubditus, per eá, quæ ſecutus ſum *in meo tractat. de iudic. cauſ. &c. libro primo cap. 40. ſub numero ſexto. & ſeqq.*

† imò quia fabricans monetam falſam, dicitur 131
committere plura furta, dicitur committere furtum non ſolum in loco, ubi monetam illam cudit, ſed etiam in dominio Principis, cuius monetam falſificat, quia facile eſt, vt illam libentius, quám cæteri, accipiāt, qui illius Principis ſunt ſubditi, & ſic illud furtum ſe extendit etiam ad dominium illius Principis, ſiquidem delinquens dicitur delinquere non ſolum in loco, vbi committit delictum, ſed etiam in loco, ad quem extendit effectum delicti, & non ſolum vbi initiat, ſed etiam vbi perficit, ad notata in varijs quæſtionibus per Bart. *in l. 3. libellorum. num. 7.*

ff. de

ff.de accuſ.& copioſe per Abb.*in cap.vltim.num.25.& ſeqq.de for.compet.& Clar.recept.ſentent.§.fin.queſtio.38. verſicul.vidi.& verſicul.ſeqq.*quare Dominos Venetos mulctaſſe,& maximis taleis ſuppoſuiſse eos, qui eorum monetam falſo fabricabant extra eorum dominium,& in eorum dominium introducebant, refert Teſs.lun.*tractat.de augmen.mon.par. 1. ſub num.13.*

132 Secundus caſus eſt:an & qua pena puniantur receptatores, participes, & non prohibentes, ſi prohibere valeant:& in hoc conſtituo regulam,vt puniantur eadem pena, qua auctores ipſi puniuntur, vt in eo, qui potuit prohibere, & non prohibuit, dicit text.*in l.9.lege Cornelia.ff. ad l. Corn. de falſ.*

133 Tertius caſus eſt:an expendens, ſeu retinens monetam falſam,& non incidens eam,ſit puniendus,& qua pœna:& iſto caſu dico,mitiori pena puniri,quã ſi fabricaſset;quare ſtatutum Vrbis *lib.2.c.45.*& ſtat. Genuæ *lib.2.capitul.31.§. adulterina.* conſiderata naria monetæ expenſæ quantitate, varias minores imponunt pœnas, de quibus hic nobis agendum non eſt: Tria tamen circa hæc ſtatuta obiter aduertam; Primum, quod eum hæc ſtatuta non prouideant in caſu, quo expenditur minor ſumma, quam expreſsa in ipſis ſtatutis, caſus iſte remanebit ſub diſpoſitione iuris communis,& conſequenter,ſi conſtabit plene, vel pluſquam ſemiplene, illam ſummam fuiſse ſcienter expenſam,erit adhuc puniẽdus:Secundum,quod licet de iure communi inter multiplices conſiderationes, adhibendas ad coniecturandum dolum, ſeu ſcientiam expendentis, ſic etiam conſideranda quãtitas monetæ expenſę,hæcq. quantitas cuius numeri eſse debeat relinquatur arbitrio iudicis, qui in hoc conſideret qualitatem monetæ, an eius falſitas facile,vel difficile poſset cognoſci, et qualitatem perſonæ, an eſset ſagax,vel groſsolanus,tamen ſtatutum Genuæ, reiectis iſtis conſiderationibus, determinat cuius numeri ſit quantitas,punienda: Tertium,quod etſi ſtatuta prædicta puniant expendentem certas ſummas monetę falſæ, tamen ſi daremus caſum, vt probaretur, vel preſumeretur expendentis ignorantia,non poſset puniri,imò ſtatuta Vrbis loquuntur aperte contra expendentem ſcienter, & ita cenſeo,poſse interpretari ſtatutum Genuę,quamuis dici poſset, quod ſtatutum Genuę vel præſumit præſumptione iuris,et de iure ſcientiam, uel punit negligẽtiam,ſi pena ſit pecuniaria, et tolerabilis.

134 Quartus caſus eſt:an campſor,ſeu alius, qui dederit monetam reprobam,teneatur reſtituere,ſeu ſupplere iuſtum pretium illi,cui dedit; et iſto caſu reſolute,quod ſic, etiã ſi ipſe illam monetam ab alio habuiſset,Nauar.*in man.confeſs.c.17.ſub numer.167.& ſub num.8.Verſ.ſecundo facit*,et,nemine citato,Io. Azor.*de inſt.moral.par.3.lib.10. titul. de camb.cap.4.q. 10. in fine, verſ.quid ſi Titius.*et etiam ſi ignoranter dediſset, tum quia ignorãtia ſua nõ debet nocere alteri,tum quia damnum,cuius cauſa eſt faciẽda reſtitutio,ita eſt dãnum, ſi ſit illatum ſcienter ſicut ſi ſit illatum ignorante:differentia tamen inter dantem ſcienter, et ignoranter remanet in hoc, quod dans ſcienter, quãuis ſit impotens ad reſtituendum,tamen cum dedit, peccauit mortaliter, cuius pœnitentiam agere debet:ſed dans ignoranter,non peccauit, ideoq. ſi non poteſt reſtituere, eſt abſolutus tam à reſtitutione, quam à peccato,et hac abſolutione abſoluimus hãc tertiam gloſsam.

§.2. Gloſſ. 4.

A pagamenti di fiera proſſima de Santi.

SVMMARIA.

Tempus exprimitur tam ex anno,&c.quam ex alijs qualitatibus,ſed debet clare exprimi,num.1.

Solutio nundinaria quid ſit.num.2.

Nundinæ nummorum quid ſignificent, quoties fiant in anno, & vbi,num.3.4.& 7.Quæ fiant auctoritate,numer.5.& 7.Quæ de cauſa fuerint inſtituta,numer.6.Quo ordine, nu. 7.& ſeq.Et de earum Vtilitate, ibidem.

Solutiones,quę fiunt in nundinis,fiunt chirographis, & raro actuali pecunia,num.6.

Genuenſes faciunt nundinas pecuniarum in Ciuitate Placentiæ,num.7.Habentque magiſtratum, qui illic praeſt cambiorum negotiationi, & qui mercatores interueniant, & negotiari poſſint in prædictis nundinis,num. 8. Quanto tẽpore duret iuriſdictio huius magiſtratus, & circa quæ verſetur,num.9. & ſeq.Ab eorum ſententia ad quem appelletur,ſub num.8.

Mercatorum votum in nundinis quo ordine proferatur, ſub numer.8.

Scartafacium eſt liber mercatorum, & quid in eo ſcribatur, num.10.Scripta in eo non inducunt obligationem, imò denotant imperfectionem.num.12.

Acceptationes litterarum cambij in nundinis, quando, & quomodo fiant,num.10.& 11.

Bilancium in foro nundinarum quid ſit,ſeu quomodo fiat, numer.11.

Pretium cambij pro reditu ex nundinis imponunt mercatores,num.13.Quid obſeruent,Vt iuſtum imponant,num.14. & ſeq. Sed eſſet imponendum à Principe, &c. præſertim Eccleſiaſtico,nu.16.

Nundinarum tempore,quæ negotia in eis expediantur, num. 9.& ſeq.& num.17.

QVAERO primo, quid ſignificent illa verba, *à pagamenti di fiera?* 1

Reſpondeo, illa verba exprimunt tempus, poteſt enim tempus exprimi non ſolum per annum, menſem,diem,et horam,iuxta ea,quæ ſcripſi *ſupra gl. 1.n. 2.& ſeq.* ſed etiã per alias qualitates, ut per bellum, per pacem,et ſimilia,ut in proœm.Inſtit.Verum illud etiam tẽpus,per iſtas qualitates expreſsum, ſubiacet expreſſioni per annum,vt dixi *ead.gl.1.ſub n.4.* quare illa uerba,*à pagamenti di fiera*,ſignant tempus ſolutionum: ſed quia tempus ſolutionum, ſic ſimpliciter prolatum, eſset nimis generale, tum quia hoc tempus ſolutionum eſt quadruplex, cum quatuor fiant in anno nundinæ, tum quia eædem nundinæ fiunt quolibet anno, ut dixi *infra nu. 3.* ideo adduntur illa uerba ſequentia *proſſima de Santi:* et prius in eiſdem litteris exprimitur annus,dies,et menſis, ut habes *ſupra in gloſ. 1.* adeo quod deſignatur tempus omnino certum, in quo mandatarius ſoluere debeat.

Quæro ſecundo, quę ſint iſtæ ſolutiones nundinariæ, quibus diximus deſignari tempus certus? Vt 2
huic quęſito ſine confuſione ſatisfaciam, eſt in primis uidendum,quid ſit ſolutio ſimplex, et de hoc remitto me ad ea,quæ late ſcripſi glo.ſeq.17.19.et ſeq. et,illis ſuppoſitis,dico,ſolutionem nundinariã, breuiter agendo,eſse illã,quæ eſt deſtinata in foro num-

dinarum, et ideo fit in illis nundinis, id eſt, vulgariter loquendo, *in fiera*, vigore litterarum cambiorũ, de quibus nundinis *in ſeq. q.* ſum acturus.

Quotuplex ſit ſolutio uide *in gl. ſ. q. nu. 19. & ſeqq.*

3 Quæro tertio ulterius, quid ſit hoc, quod vulgo dicimus, *fiera*?

Reſpondeo, feria ſunt nundinæ, quæ ſignificant locum, ubi fiunt ipſæ nundinæ, et mercimonialis cõuentus publicus ad merces emendas, uel uendendas unde nundinæ nominatæ ſunt, quod mercor mercatis, Calder. *in cap. nauiganti. nu. 3. de vſur.* & hæ feriæ dicuntur cambiorum, quia in eis campſantur nummi, eas in diuerſæ nationes, ſeu mercatores laudabiliter, et non contra bonos mores diuerſis in locis inſtituunt, nempe hodie Placentiæ in Italia, Lugduni in Gallia, Metinę in Hiſpaniis, et Francofurti in Germania, ſed diuerſis temporibus: Placentię enim quater celebrantur in anno, initio fere cuiuslibet trimeſtris: Primum trimeſtre nundinarum conſtituamus illud Apparitionis, quod ita dicitur ab apparitione ſtellæ, quæ apparuit Magis, licet Rot. Genuen. *deciſ. 23.* Antonius Carcaſſola, in tio uocet feriam apparitionis trium Regum, cuius apparitionis feſtum vocamus Epiphaniam, quę eſt die ſexta Ianuarii, ſed tamen hoc trimeſtre, ſeu inquam iſtæ nundinæ nõ incipiunt in dicto feſto apparitionis, ſed incipiũt paulo ante ſacrum diem Purificationis, quæ eſt die ſecũda Februarii, et placuit mercatoribus iſtã feriã uocare feriã apparitionis, quamuis magis diſtet ab apparitione, quam ab alio feſto, uel quia forſan initio hæc feria celebrabatur paulo poſt Epiphaniam, uel quia apparitio eſt magnum feſtum, cum tũc apparuerit Dominus, et cum iſto ordine loquũtur capitula feriarum Placentiæ *n. 1.* condita a Genuenſibus, et impreſſa Genuæ anno 1612. incipit ergo hoc primũ trimeſtre die prima, ſeu initio mẽſis Februarii: Secũdum trimeſtre dicitur Paſchatis, quod eſt poſt dies Paſchatis, et ſic initio, ſeu die prima Maii: Tertium initio Auguſti, Quartum initio Nouẽbris, quod dicimus Sanctorum, quia eſt feſtum Sanctorum, ut habetur *in dictis capitulis numer. 1.* et de eiſdem quatuor nundinis eodem ordine loquuntur Io. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 8. initio*, et habes *infra §. 9. numer. 37.* et de iſtis nundinis loquitur Fabian. *tract. de camb. par. 2. c. 2. ſub nu. 51. tom. 6. par. 1. fol. 416.* et ſingulæ nundinæ durant octo dies, ſed Lugduni primæ nundinæ inchoantur die octaua poſt Pentecoſtes, ſecundæ ſecundo nonas Auguſti, tertiæ tertio nonas Nouembris, quartæ idibus Ianuarii, et ſingulæ durant per quindecim dies utiles, ſi credimus Io. Bapt. Lupo *in c. in nauiganti. §. 2. num. 18 de Vſur. inter tract. diuerſ. to. 7. fol. 138. & Romoal. Col. tract. de camb. cap. 8.* ubi ait, in Italia extra celebrari nundinas quater in anno, et primas celebrari poſt diem octauam Reſurrectionis: ſecundas initio Auguſti: tertias poſt diem octauam omnium Sanctorum: quartas poſt octauam Epiphaniæ. Et quod in Hiſpania ſint inſtitutæ ſimiliter quatuor nundinę in anno, quibus ſub eodem numero aliæ reſpondeant in Flandria, et quibus menſibus celebrentur, et reſpondeant nundinę in Flandria, ſcribit Sot. *de iuſt. & iur. l. 6. q. 12. ar. 2. verſ. peruentum. fol. 616.* de eiſdem nundinis uide Nauar. *in man. conf. c. 17. de Vſuris circa camb. nu. 296.* ubi ſcribit in principalibus emporiis Hiſpanię, Gallię, et Belgii haberi tres, uel quatuor nundinas: uide etiam Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſp. de camb.* in diuerſis locis, et præſertim *q. 4. art. 2. controuer. 6. ſub num. 1. verſ. in Haſpania. & Verſ. ſeqq. tom. 2. fol. 569.* &, quod aliqui graues auctores dicant, in Hiſpania celebrari ter in anno nundinas, ſcribit Romald. Coli *in præcitato cap. 8.* &, quod Francofurti binæ quotannis agantur nũdinæ; alteræ circa Paſcha, & alteræ in menſe Septembris, in quibus fiãt etiam ſolutiones cãbiorum, ſcribit Leonar. Leſſ. *de iuſt. & iur. lib. 2. c. 23. n. 53.* & in vno quoq. iſtorum locorum cambitur, & recãbitur pro alio ipſorum locorum, & fuerunt diſtinctæ inter ſe hoc ſpatio trium menſium, vt detur commodum tẽpus ſolutionibus faciendis, vt ſcribit Sot. *in loco ſupra proxime citato*, quod tempus, ſeu dilationem ipſi mercatores vocant (*recapitar le lettere.*

Olim tamen iſtæ nundinæ originem habuerunt 4
non in ſcutis ſculptis, ſed in marchis ad pondus, et deinde, ſcutis ſculptis, cœperunt fieri in Ciuitate Gebbenenſi, ſeu, vt alij dicunt, in Ciuitate, quæ vulgo dicitur, *Ciambri*, quæ eſt in Sabaudia, inde tranſlatæ fuerunt ad Lugdunum in Gallia, et inde ad Bezenzonum in Burgundia, et hodie, quæ fiebant Bezenzoni, fiunt Placentiæ in Italia, et quę fiebant Lugduni in Gallia, ibidem renouatæ ſunt, vt multa ex his retuli *in gloſ. præced. num. 30. & infra gl. 10. num. 10.* non tamen fiunt amplius Bezenzoni.

Quæro quarto, qua auctoritate, qua de cauſa, quo- 5
ve ordine fiant iſtæ nundinæ?

Reſpondeo, ſatisfaciendo huic multiplici quæſito multiplicibus concluſionibus.

Primo concludo quoad primam quæſiti partem, inſtitutionem nundinarum eſſe de genere permiſſorum, et ideo Pii V. conſtitutio non prohibet earum creationem, ſeruata tamen iuſtitia, vt ex congregationis Sanctiſs. D. N. reſponſo, retuli *infra §. 6. gl. Unica, ſub num. 43. verſ. ſecunda.*

Secundo cõcludo quoad ſecundam partem quę- 6
ſiti, quod nundinarum origo, ſeu cauſa fuit, tum quia proceres mercatores, qui amplo ære negotiantur, maxime poſtquam patefactę ſunt Indię, quę Hiſpaniam inaurarunt, argentoq. obruerunt, vt ſcribit Nauar. *in cap. nauiganti. ſub num. 51. verſ. Vigeſimo dicimus. de vſur.* non poterant pecuniam in arca habere præſentem, et fuiſſet onus, et impedimentum maximum, eam ad tam diuerſa, diſtantiaq. loca euehere, ideoq. omnia chirographis cœperunt tranſigere, et horum chirographorum ſolutiones non poterãt commode alibi fieri, quam in nundinis, vt innuit Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 11. art. 1. verſic. poſtquam. col. 1. in fine. & 2. fol. 612.* tum quia, auctis mirum in modum mercaturis, et negotiis, neceſſitas has docuit nundinas, et experiẽtia earum utilitatem patefecit, per ea, quę ſcripſi *§. præced. q. 6. ſub num. 8. Verſ. prima.*

Comprobatur primo hæc utilitas, quę procedit à nundinis, quia campſores, qui olim erant in aliquibus ciuitatibus, nõ poterant tantæ negotiorum moli ſatisfacere, neque negotiatores, mercatoresue, qui inuicem cambirent, extabant, et quando extitiſſent, unus occaſionem cambiendi, quàm habuiſſe alius, fàcile ignoraſſet, et quando etiam ſciuiſſet, occaſio ſæpe erat inæqualis, quare ſicut ob rerum permutãdarum inæqualitatem, cum non ſemper, nec facile occurreret, ut cum tu haberes, quod ego deſiderarẽ, inuicem haberem, quod tu accipere uelle, introducta eſt moneta, ut dicit Iureſconſ. *in leg. 1. ff. de contrah. empt.*

empt. ità etiam ob eandem inæqualitatem inſtitutæ
vtiliter ſunt nundinæ nummorum.

Comprobatur ſecundo quia niſi extarent nundi-
næ,ex quibus campſores per viam cambiorum, &
recambiorum tranſueherent nummos ad ciuitates,
& loca etiam remotiſſima; vtique cambiorum in-
tereſſe eſſet grauius, quia pro actuali transportatio-
ne grauiores requirerentur impenſæ, & labores, &
maiora occurrerent pericula,vt dixi *§.præcedenti q.1.*
num.423.& q.7.par.1.num.74.

Comprobatur tertio, quia ſicut aliarum rerum,
victui neceſſariarum, inſtitutæ vtiliter ſunt pluribus
in locis nundinæ,ita etiam expediens fuit,vt ordina-
rentur nummorum emptoria,in quibus nummi non
ſecus ac aliæ merces emi, & vendi poſſent per viam
cambij, vt quiſque ſuis poſſet prouidere indigẽtijs,
& ibidem fiunt ſolutiones,& dati, & accepti reddã-
tur rationes.Io.Azor.*de inſtit.moral.par.3.lib.10.tit.de*
camb.cap.8.initio.col.879.

7 Tertio concludo quoad tertiam partem quæſiti
de ordine iſtarum nundinarum, quod fiunt Placẽtiæ
cum conſenſu Sereniſſ.Ducis illius ciuitatis,& fiunt
à natione Genuenſi, quæ habet copiam nummorũ,
& hominũ pro eiuſmodi negotiatione ſatis idoneo-
rum,& poſtquam deſtitutæ fuerunt Bezenzoni, cœ-
perunt fieri Placentiæ, quia eſt locus ſatis cõmodus
negotiatoribus:& quia fiant a natione Genuenſi,id-
circo Reſp. Genuenſis condit leges, & ordines per-
tinentes ad hanc negotiationem,quæ leges, & ordi-
nes ligant omnes, qui in illis negotiantur nundinis,
quã iis alià Reip. Genuenſi nullatenus ſubijciantur.

8 Vnde Reſp. Genuenſis habet magiſtratũ, qui præ-
eſt huic negotiationi,& reſidet in Ciuitate Placẽtiæ
tempore nundinarum,& conſtat hic magiſtratus ex
Conſule,qui eſt tanquã caput,& ex duob. Conſilia-
riis,quorum trium duo faciũt ſententiam, à qua po-
teſt appellari ad Sereniſſ.Senatũ Genuenſem, vt ha-
betur *in capitulis feriarum Genuenſium nu.18.impreſſis Ge-*
nuæ anno 1612. habet etiam iſte magiſtratus ſuũ Can-
cellarium,ſeu notarium:& vlterius in cambiorũ ne-
gotijs,quæ reſpiciunt vniuerſitatem, & publicũ in-
tereſſe cambiorum, interueniunt, & habent votum
omnes mercatores,qui ſunt admiſſi à cõtractatione,
& vbi tractatur de negotio Mediolani, Mediolanen-
ſes habent primum votũ; vbi de negotio Florentiæ,
Florentini,& ſic de aliis.Alex.Raud.*in expoſ.ſub.banc.*
*S.Amb.n.123.*Et iſte mercatorũ numerus non eſt de-
terminatus,& ideo quilibet põt eſſe, dũmodo, præ-
ſtita fideiuſſione,ſit admiſſus,ſed cũ hac diſtinctione:
aut enim vult admitti,ut poſſit interuenire in impo-
nẽdis pretiis cambiorum, & iſte debet præſtare fide-
iuſſionem ſcutorũ 4000. in Camera Illuſtriſſimorũ
Procuratorũ Cameræ Genuẽſis, aut vult admitti ſo-
lũ ad negotiandum in dictis nundinis,dando, vt aiũt
bilanciũ, & iſte debet præſtare fideiuſſionẽ ſcutorũ
2000.vt habetur in dictis capitulis n.6.& q̃ requira-
tur pro hac admiſſione ad negotiandũ vltra dictã fi-
deiuſſionem,habetur *in eiſdẽ capitulis eod.n.6.*& licet
ex diſpoſitione *dictorũ capitulorũ n.18.*Cõſul, & vnus
Conſiliarius deberent eſſe Genuenſes, et alius Con-
ſiliarius eſſet trãſmittendus à cõgregatione merca-
torũ Mediolani,tamen hodie,vt audio,Conſul, & v-
terq.Conſiliarius, & Notarius ſunt Genuẽſes: ceteri
autẽ mercatores poſſunt eſſe cuiuſuis loci, & acce-
dũt volũtarii,nõ inuiti,& hi mercatores admiſſi a cõ-
tractatione,q interueniunt pretij cambiorũ impoſi-
tioni,debẽt habere domũ,q̃d dicitur,*de conto*, quia iſti
imponũt *il conto*,i.pretiũ,vt dixi *ſupra,& infra n.13.*&
ad has nũdinas accedũt multi campſerij pecunioſi,
qui dant cãbio mercatorib.& accedunt etiam multi
Bãcherii depoſitarii,q depoſito habẽt pecunias mer
catorũ,et cãpſeriorũ,vt eaſdẽ de eorumdẽ ordine,et
mãdato ſoluãt,ut retuli *§.præc.quæſt.7.p.2.ampl.3.n.10.*

Iuriſdictio huius magiſtratus durat tẽpore nũdi- 9
narum,ſicut dixi ſupra ſub n.3.eſt octo dierum, & ex
cauſa(urgenti tamen)poteſt illud prorogari, cõcur-
rentib.trib. ex quatuor partib. mercatorum contra-
ctationis, & cũ auctoritate Sereniſſimi Senatus Ge-
nuenſis,ut habetur *in dictis capitulis n.1.*Hoc tempore
corã iſto magiſtratu in prima, & ſecũda die nego-
tiorum expediuntur eã, quæ concernunt uniuerſita-
tem, & publicum intereſſe negotiationis cambiorũ
† nam in prima die corã Conſule fiunt inter omne 10
mercatores acceptationes in ꝓprijs ſcartafacciis, &
ab hora,qua incipiunt fieri,debet quilibet mercator
infra horas 24.currẽtes acceptare, vel nõ acceptare,
ad effectum, vt creditor poſſit,elapſis dictis 24.horis,
exigere,vel facere ꝓteſtum:et iſtæ acceptationes fiũt
in ꝓpriis ſcartafaccijs,tam creditoris,quam debito-
ris,lineante vtroq.ꝑ tranſuerſum partitam, quã cre-
ditor acceptat, vt habetur *in eiſdem capitulis feriarũ nu.*
*4.*vbi qualis liber debeat eſſe iſtud ſcartafacciũ,*& nu.*
*5.*vbi de prædicto tẽpore præfixo acceptationib.† ex 11
his acceptationib.ꝓcedunt hinc inde multæ ſolutio-
nes ſatisfactoriæ, quia ꝑ iſtas mutuas acceptationes
intelligitur facta ſolutio,& cõpenſatio inter eos, vt
habetur *in eiſdẽ capitulis n.36.* Ex eiſdẽ acceptationib.
oritur bilanciũ,vt aiũt,*di fiera*; nam, factis hinc inde
acceptationibus,quilibet mercator ex admiſſis à cõ-
tractatione debet diligenter inſpicere ſuũ ſcartafac-
ciũ, in quo à manu ſiniſtra sũt notata nomina debi-
torũ,et à manu dextra nomina creditorũ, et vbi re-
periat ſe debitorẽ,debet inuenire modum,quo ſatis-
faciat ſuis creditorib.intra octo dies, quia intra eoſ-
dem octo dies debet quilibet mercator dare in ma-
nib. Conſulis bilanciũ adæquatũ: etenim, ſi remane-
ret debitor,et ſic bilanciũ non foret adæquatũ, poſ-
ſet tunc creditor illũ adſtringere ad faciendũ ſibi lit-
teras cãbij, et caſu, quo debitor nõ poſſe ſatisfacere
de litteris cãbij, tunc cõtra eũ ſeruaretur diſpoſitio
dictorũ capitulorũ feriarum *n.13.*vbi videas.† Cæte- 12
rum hic liber,quẽ vocant,ſcartafacciũ,quove oſten-
ditur bilanciũ,continet memorialia negotiorum a-
gendorũ in illis nundinis,vt dicitur *in dictis cap. ſub n.*
*4.*et ideo ſcriptura illius nõ inducit aliquã obligatio
nem,neq.nouationẽ, nec ꝓmiſſionem, cum ea,quæ
in eo ſunt notata,poſſint variari,et cõtraſcribi,et de-
notent rem imperfectã.Rot.Genuen.*dec.1.nu.17.19.*
*& 20.*quã ſequitur Menoch.*conſ.296.cũ interrogatus.*
n.28. † quare in iſtis nundinis fiunt pecuniarum ſolu- 13
tiones,et traditiones,ità vt alij debita ſoluant,alij ve-
ro debita cõtrahant;redeuntur itidẽ dati, et accepti
rationes, et denuò pecuniæ creduntur, et accipiun-
tur, et totũ huiuſmodi negotiũ ſine vllis fere pecu-
nijs conficitur, datis, et acceptis ſolũ chirographis,
aut ſyngraphis,vt ſcribit Io.Azor.*de inſt.mor.p.3.li.*
*10.tit.de camb.c.8.initio.*et ante eũ, ſed breuius Sot.*de*
*iuſt.& iur.lib.6.q.11.art.1.col.2.*et adde quæ ſcripſi *gl.*
*ſeq.ſub nu.55.*ſecunda vero die Conſul,et mercatores
imponunt pretium cambiis, (quod uocant, *il prezzo de*

ritorno di fiera) omnib. ciuitatib. & locis, in quib. ex-
ercetur negotiatio cambiorum nundinariorum, nē-
pe pro Rom. pro Neap. & aliis locis, à me numeratis
ſup. gl. 2. ſub n. 7. & Alex. Rand. in expoſ. ſuper hāc. S. Amb.
nu. 121. & 122. & quod ij ſimet mercatores, & num-
mularij ſuo arbitratu cambiorum pretia conſtituāt,
ſcribit Io. Azo. *d. c. 8. verſ. accedit quod.* hæcq. impoſitio,
& taxatio pretij eſt neceſſaria non ſolum, ne debito-
res cambiorum, pro quib. mercatores ſoluunt ſibi
ipſis, & poſtea trahunt, conquerentur de ipſis mer-
catorib. quod magno pretio traherent, vt dicit Bo-
ninſ. *tract. de camb. c. 7. verſ. che li mercanti*, ſeu ne ex
mercatorum agētibus, qui ſolutiones pro ipſis mer-
catorib. recipiunt, vnus poſtea remitteret pro maior
pretio, & alius pro minori ad eandem ciuitatem, &
proinde mercator, cui remitteretur pro minori pre-
tio, conquereretur de ſuo agente, quod non tracta-
uerit diligēter ſuum negotium, vt aduertit Romoal.
Coli. *tractat. de camb. capitul. 16. verſicul. dalle citta*, Sed
etiam, quia principaliter intereſt Reip. ꝙ pretia ſint
iuſta, & taxata, & præſumitur iuſta pretij impoſitio,
quia etſi pretiū imponatur à mercatoribus, qui ſunt
intereſſati, tamē cum eorum intereſſe ſit inuicē cō-
trarium, concordantur in medio, quod eſt iuſtum, vt
ſecutus ſum *S. præcedenti, q. 7. par. 1. numer. 93.* ſed quā
nominatim die fieri debeant iſtæ acceptationes, &
impoſitio pretij in quolibet foro, habetur *in dictis ca-*
pitulis ſub nu. 1. & quot votis, quave forma intelliga-
tur impoſitum pretium, diſponitur *in eiſdem capitulis*
num. 8. & qua pena, & a quibus condemnari poſſint
ij mercatores, qui calumnioſe votarent, habetur *nu.*
14 23. † Horum mercatorum munus in taxatione, ſeu
impoſitione pretii verſatur principaliter circa duo:
Primum circa copiam, & inopiam pecuniæ, quia, ſi
adeſt copia pecuniæ, & inopia accipientium cābio,
pretium marcharum erit altum, id eſt, magnū; ſecus
ſi adſit inopia pecuniæ, & copia marcharū, iuxta ea,
quæ ſecutus ſum *S. præcedenti. q. 7. p. 1. nu. 48.* & hæc re-
gula ſeruatur in quauis re vēdibili, & emibili, vt ad-
monent Couar. & Nauar. quos ſecutus ſum *S. præced.*
q. 5. ſub n. 65. facit, quod ſcripſi *eod. S. præced. q. 7. par. 2.*
ampl. 6. ſub nu. 8. Ex quibus autem caſibus, & acciden-
tibus poſſit oriri copia, & inopia pecuniæ, vide *d. q. 7.*
15 *p. 1. ſub nu. 76. verſus finem, confir. 2.* † Secundum ver-
ſatur circa diſtantiam, & vicinitatem locorum, pro
quibus fiunt cambia, ſeu permutationes pecuniarū
quia diſtantia auget pretium in pecunia, et vicinitas
minuet, nam quo longius diſtat pecunia, eo minoris
valet propter pericula itineris, et propter impenſas,
et labores, qui in eiuſmodi diſtanti fiunt commutā-
tione, per ea, quæ ſcripſi *S. præced. q. 1. nume. 422. & ſeq.*
et ab his non diſcrepant, quæ latius ſcribit Romoal.
Col. *d. c. 16. verſ. dalle citta.* vbi, loquēdo de pretio, im-
ponēdo ex ciuitatibus pro nundinis, ait, quod mer-
catores bonæ conſcientiæ faciunt cōgregationem,
quam vocant, cōſulatum mercatorum, et in illa cō-
gregatione ex intereſſe, ſeu lucro, quod proceſſit ex
proximis præteritis nundinis (quod lucrum, inquit,
cognoſcunt ex reditu litterarum cambiorum, ex re-
latione amicorum, proxenetarum, et aliorum rede-
untium ex nundinis) et ex pretio pro quo aliqui de-
diſſent cambio pro proximis ſequentibus nundinis,
et ex his et aliis obſeruationibus cognoſcunt copiā,
et inopiam pecuniarum, et, habita ratione copię, et
inopię pecuniarum, imponunt pretium ex ciuitatib.
ad nundinas, et nihilominus, inquit, ſi tractu tempo-
ris creſcat, aut decreſcat copia, ſeu inopia pecunia-
rū, aut numerus accipientiū, ſeu dātium cambio, ne-
gotiatores ipſi augent, et minuunt pretium impoſi-
tum; et, loquendo de pretio imponendo ex nundinis
pro ciuitatibus (quod pretium dicitur, *de ritorno*) in-
quit, quod mercatores, qui accedunt ad nundinas,
perſcrutantur, quænam in illis nūdinis fuerit copia,
vel inopia pecuniarum, et a proxenetis, aliisq. qui ex
locis accedunt ad nundinas, perſcrutantur etiam quę
copia, vel inopia pecuniarum ſit in illis locis, ad quę
pecunię remitti, et trahi ue debent, iisq. diligenter con-
ſideratis, pretium pro qualibet ciuitate imponūt, vt
enarrat Romoal. in loco ſupra proxime citato. † Et 16
licet huius pretii impoſitio ſpectaret ad Principes,
ſiue eius Magiſtratus, qui tamen priuſquam illud im-
ponerent, et taxarent, ſe informarent à peritis, vt di-
cit Romoal. Col. *d. c. 16. initio*, et magis ſpectaret ad
Principem, ſeu iudicem eccleſiaſticum, per ea, quæ
ſcripſi *S. præcedenti, q. 7. p. 1. n. 54. & gl. præcedenti ſub nu.*
104. 107. & 108. tamen cum res rediret ad peritos,
ut dixi *d. n. 107. in fi.* Eccleſiaſticis annuentibus, impo-
nitur, vt dixi, à mercatoribus, † Cæteris diebus, du- 17
rante toto tempore feriarum, poſſunt multa alia in-
ter ipſos mercatores, creditores, et debitores cōfici:
nam, vt dixi *in gl. ſeq. n. 205. illat. 2.* poteſt creditor per
proclama perquirere ſuum debitorem, & quęcunq.
alium, qui pro eo vellet ſoluere, & nemine ſoluente,
poteſt proteſtari litteras ſub forma, de qua *infra S. 7.*
gl. 2. ſub num. 16. & tunc dicentur litteræ redire cum
proteſtatione, quarum ex tunc poterit contra ſuum
debitorem celerem executionem obtinere corā Iu-
dice ordinario, vt ſcripſi *infra S. 7. gl. 2. nu. 3. & ſeq.* Po-
teſt etiam è contra debitor in nundinis perquirere
creditorem, ſeu alium, qui pro eo habeat ſufficiens
mandatum ad recipiendam ſolutionem, & , non re-
perto, poterit proteſtari, &, facta iſta proteſtatione,
nullum aliud poteſt currere intereſſe, neq. tenetur
vlterius accedere ad nundinas, prout declaraui *gloſ.*
ſeq. nu. 204. Item poſſunt fieri aliæ proteſtationes, ne
aliquis ſoluat litteras talis ſupra proteſtum, vt ſcripſi
eadem *gl. ſeq. q. 12. n. 390. declar. 4.* Poſſunt aliquando
reuocari mandata, fiūt cambia, & alia ſimilia: & de-
mum, ne ſuper iuriſdictione iſtius magiſtratus, & eo-
rum, quæ coram eo poſſunt tractari, & fieri, lōgiorē
trahamus moram, uide capitula feriarum Genuen-
ſium, in quibus habes hæc eadem, & alia plura; uide
etiam nonnulla pauca apud Boninſ. *tract. de camb.*
cap. 5. verſ. in Vltimo fol. 13.

S. 2. Gloſſ. 5.

Pagate.

SVMMARIA.

Soluite, *eſt verbum imperatiuum præſentis temporis, & c. n. 1. Declaratur, num. 2. & ſeq.*

Dilatio modica non dicitur dilatio, & quando dicatur modica num. 4. & ſub numer. 5.

Solutio facienda, à lettera viſta, *licet fieri debeat ſtatim, tamē per aliquot dies poteſt differri, nu. 5. & ſeq. Quid ſi ſolutio fieri debeat,* ad viſo, &c. *num. 8.*

Statim, & incontinenti, *dictiones, accipiuntur diuerſimode ſecundum ſubiectam materiam, num. 7.*

Cred. tor

Creditor non debet venire cum ſacco, parato, nu.9.
Dilatio pro cambijs, contractis in nundinis ad Ciuitates, & loca, quæ ſit, numero 12. Quantaue pro cambijs ex locis ad nundinas, numer. 14. Et ex nundinis ad nundinas, numero 15. & 16.

1 VErbum, *ſoluite*, eſt imperatiuum, & temporis præſentis, & operatur duos effectus: Primus eſt, ut litteræ ſint diſpoſitiuę, ideoque reuocari non poſſint, ſecus ſi non eſſent diſpoſitiuæ, ut diceretur, *ſoluere placeat*, quia tunc an poſſint reuocari, vide, quę ſcripſi *infr. n. 450. verſ. limita primo. et gl. 9. nu. 6.* Secũdus effectus eſt, ut tollat omnem moram, & dilationem, vt ſciunt omnes, quare mandatur, ut ſolutio fiat ſine dilatione.

2 Declara primo ad uſum praxis, ut in primis litteræ debeant acceptari, priuſquam tractari poſſit de earũ ſolutione, alias, litteris non acceptatis, non eſt tractandum de ſolutione iuxta ea, quæ ſcripſi *infra §. 7. ſub numero 3. in 2.* inſpectione hæcque acceptatio, uel non acceptatio (ſi ſolutio fieri debeat in nundinis Placentię) debet fieri prima die, ut dixi *in gl. præc. nu. 10.* vbi uideas.

3 Declara ſecundo, ut quamuis litteræ ſint acceptatæ iuxta ea, quæ dixi *in d. gl. præc. n. 10.* & ſolutio mandetur ſine dilatione, & ſic fieri debeat incontinenti, ſeu ſtatim, tamen admittitur aliqua dilatio, quæ non habetur pro dilatione, ſed ut clarius explicemus: adhibe duas inſpectiones.

Prima inſpectio eſt in cambijs non nundinarijs, cuiuſmodi ſunt cambia, quorum ſolutio non deſtinatur ad nundinas, ſeu ex nundinis, & ſic nec finem, nec initium ſumunt in nundinis, ſed deſtinatur ex vno loco ad alium locum ſine nundinis, & in hac inſpectione conſiderandi ſunt quatuor caſus.

Primus caſus eſt, quando dicitur ſimpliciter (*pagate*) & iſto caſu cõcludo, ſolutionem eſſe faciẽdam ſine dilatio, ut dixi.

4 Tempera tamen hanc concluſionem, ut modica, & breuis dilatio, quę non habetur in conſideratione, non dicatur dilatio, ideoque nunquam cenſetur excluſa, conſiderata quantitate pecuniarum ſoluendarum, & adhibita diſcretione, quæ eſt ſal omnium rerum agendarum, per ea, quæ ſcripſi *§. præced. q. 1. num. 371.* quare admittetur ſaltem dilatio, quę admittitur in ſequenti ſecundo caſu, nam & in litteris cambij, quarum ſolutio deſtinatur in ferijs, mandatur quidẽ ſolutio per hoc ſimplex uerbum (*pagate*) & tamen debitori datur dilatio octo dierum a die acceptationis incluſiuæ, ut dixi *infra num. 14. verſ. ſecundus caſus.* ergo cur non idem quando ſolutio eſt deſtinata ad alium locum, & ſic in cambio non nundinario.

5 Secundus caſus eſt, quando dicitur, *pagate a lettera viſta*, quo caſu uidetur celerior, quam in præcedenti iniuncta ſolutio, vel ſaltem celeritas ſtat expreſſa, & concludo ſolutionem eſſe faciendam ſtatim, atque litteræ ſunt oſtenſę, Vinc. de Franc. *deciſ. 303. benedictus initio, Mich. Sal. ad D. Thom. 2. 2. poſt quaſt. 78. in diſput. de camb. q. 4. artic. 2. controu. 18. num. 2. verſ. obſeruemus. ſecundo. tomo 2. fol. 609. Ioann. Bapt. Cauat tract. de camb. in prælud. in ſeptimo. fol. 214. & Romoal. Col tractat. de camb. cap. 9.*

Verum interpretatiuo vſu receptum eſt, ut adhuc ſolutio poſſit, & ſoleat differri in ſequentem, uel alteram diem, & etiam in plures, uſque in ſex, octo, vel decem dies, Mich. Sal. & Romoal. *in locis ſuprã proxime citatis*, & quod iſto caſu ſolutio ſit facienda intra tertium, uel quartum diem, ex quo litteræ ſunt datę illi, qui eſt ſoluturus, & eas ratas, & acceptas habuit, ſcribit Io. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. c. 5. q. 4. in fi.* hæcque enim modica dilatio non dicitur dilatio, ſicut neque leuis febricula dicitur febris, et uulnuſculum non dicitur uulnus, et ſimilia, de quibus ſcripſi *in meo tract. de indic. cauſ. &c. libro 1. cap. 42. ſub nu. 5.*
† pendebit ergo quantitas huius modicæ dilatio- 6
nis ab opibus, diuitiis, ab inopia, et in idoneitate mandatarij, et ab ęſtimatione, et ineſtimatione quã is faciet ſui nominis, et crediti, intereſt enim etiam ſuæ ęſtimationis, ut ſolutionem non differat: et creditor etiam inuitus cogitur quodammodo, ex quo non habet opportunius remedium, acquieſcere huic aliquali mandatarij commoditati, et conuenit diſcretioni.

Confirmatur iſta, quia mandare ſolutionem, viſis litteris, eſt idem, quod mandare ſolutionem ſtatim, et incontinenti, ut patet ex ſe, ſed dictio, *ſtatim*, ſeu *incontinenti*, accipitur diuerſimode ſecundum ſubiectam materiam, ut ſecutus ſum *in meo tract. de indic. cauſ. &c. libr. 2. cap. 7. ſub num. 674. in futura impreſſione*, et ideo ſolutionem dici factam ſtatim, etiam ſi fiat quatuor dies poſt, dixit Rota *diuerſ. deciſ. 285. dixerunt. ſub numero 8. & 9. 29. Martij 1595. in Beneuentana cenſus coram bon. memor. Cardin. Pamphilio in impreſſis Lugduni anno 1612.* 7

Tertius caſus eſt, quando dicitur, *ad vſo*, ſeu, *a vſo tempo*, et iſto caſu, dico, ſolutionem faciendam eſſe infra decem dies, et plures, et pauciores ſecundum uſum, et placitum platearum, in quibus fiunt cambia, Rot. Genuen. *deciſ. 32. cum alias. numero 5. in fine; & Io. Azor. de inſtit. moral. parte 3. libro 10. tit. de camb. cap. 5. quaſt. 4.* ſeu erit facienda infra octo dies, a die acceptationis, Io. Bapt. Cauat. *tract. de camb. in prælud. verſ. 7. folio 214.* et, quod iſti dies computentur a die, quo litterę recipiuntur, et ratę, et acceptę habentur, ſcribit Io. Azor. *in loco ſupra proxime citato*, et iſte caſus uidetur idem cum primo, quare Romoald. Coli *tract. de camb. cap. 9.* hunc caſum non enumerat, dicens tres eſſe modos ſolutionis, primus, inquit, dicitur, *a lettera viſta*, ſecundus, *in fiera*, tertius, *a termine di tanto tempo.* 8

Ratio eſt, quia iſte terminus non eſt incongruus, cum ſit etiam de iure, quod creditor non debeat uenire cum ſacco paratus, Rot. Genuen. *d. deciſ. 32. nu. 6.* et hoc ſatis comprobatur ex his, quę ſcripſi *ſupr. ſub 5. in præced. caſu. & §. præced. q. 1. nu. 371.* 9

Prędicta uerba non bene accommodantur in litteris cambiorum nundinariorum, ideoque in eis non apponuntur, ſi tamen perperam apponerentur, dico, quod ſignificarent uſum, de quo ſcripſi *numero præced.* 10

Quartus caſus eſt, quando in litteris eſt aſſignata aliqua dilatio de conſenſu partium, et iſte caſus eſt clarus, quia erit facienda ſolutio in tempore conuẽto, ut dixi *§. præced. q. 5. ſub nu. 43.* 11

Secunda inſpectio eſt in cambijs nundinariis, & in iſta ſunt conſiderandi tres caſus: Primus caſus eſt quando cambium contrahitur ex nundinis ad locum, quia contrahitur Placentiæ in nundinis pro aliqua Ciuitate, ſeu loco, quæ cambia uocant de reditu feriarum, et iſto caſu dilationes pro ſingulis Ciui- 12

Digitized by Google

Ciuitatibus, & locis, in quibus ſit negotiatio cambiorum, ſunt diſtinctè ordinatę in capitulis feriarum Genuenſium, *numer.* 2. & ſunt iſtæ: pro cambijs ſoluendis Genuę, Mediolani, & Bergami, dies 20. Florentiæ, Romæ, Venetiarum, Lucæ, Bononiæ, dies 25. Neapoli, Valentiæ, Barcinonis, ſiue Barcellonę, Cæſarauſtæ, ſiue Saragoſæ, dies 30. Antuerpiæ, ſiue Anuerſæ, Coloniæ, Lupiarum, ſiue Lecchiæ, Barij, ſiue Bari, dies 35. Panormi, Meſſanę, Arcalę, ſiue Madriti, dies 45. Hiſpali, ſiue Sibilię, Olyſippi, ſiue Lisbonæ aſſignantur menſes duo, & iſti dies, & tempora incipiunt a die contracti cambij incluſiue: quare in litteris cambij, contracti Placentiæ ex nundinis pro Genua, quarum litterarum formulam poſuimus §. *præced. q.* 5. *ſub nu.* 80. *verſ.* 1614. *& nu.* 91. obſeruando iſta tempora, pro cambio, contracto die 5. Nouembris, & pro alio, contracto die 5. Februarij, ſcripſimus in litteris, vt ſolutio fieret in vnis die 24. & in alijs die 26. & ſic in vtraque adeſt dilatio 20. dierum iuxtà diſpoſitionem, dictorum capitulorum

33 † ex quibus collige duo, primum, quod dilationes ponuntur in litteris: ſecundum, quod is cui ſunt ſoluendæ illæ litteræ, & uult earum ſolutionem in die præfixa, debet illas præſentare antea ad effectum vt prius acceptentur: Aduerte etiam, quod iſtę dilationes, aſſignatę in capitulis nundinarum, poſſunt pro trahi, & breuiari de conſenſu partium, & protractę, ſeu breuiatę exprimi in litteris, dummodo ex longiori dilatione non augeatur cambium ratione ſolius temporis.

34 Secundus caſus eſt, quando cambium contrahitur ex aliqua Ciuitate, ſeu loco pro nundinis Placentiæ, ſeu alterius loci nundinarij, & iſto caſu diſtinguo. Aut is qui debet ſoluere, non eſt Bancherius, & tunc debet ſoluere infra octo dies, currentes a die acceptationum incluſiue, Aut debitor eſt Bancherius, & tunc diſtingue latius prout plene ordinant capitula feriarum, condita à Genuenſibus *n.* 13. quæ in caſu occurrenti videas, & ita intelligas litteras feriales dum dicunt, *pagate*.

35 Tertius caſus eſt, quando cambium contrahitur ex nundinis vnius loci, ut ſoluatur in nundinis alterius loci, puta contrahitur Lugduni in feria Sanctorum, vt ſoluatur Placentiæ in feria Apparitionis, & iſto caſu dico idem, quod dixi in præcedenti, quia in effectu eius ſolutio eſt deſtinata ad nundinas, & nihil intereſt, vbi cambium ſit inchoatum.

36 Declarà tamen hunc caſum, vt poſsit procedere, ſuppoſito, quod in iſtis nundinis diuerſorum locorũ pecunia recipiat diuerſam eſtimationem, alias, ſi nõ reciperet diuerſam, poſſet conſiderari ſolum intereſſe, quod dari ſolet inter monetam præſentem, & abſentem, Romoal. Coli *tract. de camb. c.* 27. *verſ. ſe pci, & verſ. la* 2.

His premiſsis, procedam per quæſtiones iuxta noſtrum ordinem.

SVMMARIA.

Soluere dicitur, qui facit quod promiſit, nu. 17.
Solutio, & Liberatio } *idem ſunt, nu.* 17. *Quomodo nu.* 18.
Solutione eius, quod debetur tollitur omnis obligatio, numero 18.

QVæro I. igitur, quid ſit ſoluere, ſeu ſolutio. 17
Reſponde, ſolutio eſt liberatio ab obligatione, *l.* 54. *ſolutionis verbum. ff. de ſolut. l.* 174. *ſolutionis, verbo. ff. de Verb. ſignific.* nam ſoluere dicimus eum, qui facit id, quod facere promiſit, d. l. ſolutionis verbo, ſicq. ſolutionis verbum magis, ad ſubſtantiam obligationis refertur, quam ad nummorum ſolutionem *d. l.* 54. *ſolutionis verbum.* cum verbum, *ſolutio,* iunctum verbo obligationis, vel ſimplex ſine adiuncto, ponatur pro omni liberatione ab obligatione, Paul. de Caſtr. *in l.* 49. *ſolutam. nu.* 2. *ff. de ſolut.* & quod iſtud verbum, *ſolutio,* comprehendat omnem actum, per quem quis liberatur, cum liberatio ſit ſolutio ab obligatione, ſcribit rurſus idem Paul. de Caſt. *in rub. in princ. ff. de ſolut.* & ſic ſolutio, & liberatio ſunt idem, ſeu nomen ſolutionis, & liberationis idem ſignificant, Mandoſ. *trac. de monet. q.* 51. *num.* 2. *tom.* 3. *p.* 2. *fol.* 96. & quod volente creditore, ſolutio, & ſatisfactio à pari procedant, ſcribit Pariſ. *conſ.* 69. *ſi iuris. nu.* 16. *l.* 4. & de definitione ſolutionis potes videre, quę ſcribit Seb. Medic. *tr. de defin. p.* 2. *defin.* 63. *n.* 6. *&* 7. *tomo* 18. *fol.* 308.

Hęc definitio, ſeu deſcriptio, ſumpta ex iuribus 18 ſupra citatis, videtur data ab effectu, quia liberatio eſt effectus ſolutionis, vt aduertit Paul. de Caſt. *in loco ſupr. proxime citato,* & probatur ex eo, quia ſolutione eius, quod debetur tollitur omnis obligatio, *Inſtit. quib. mod. toll. oblig. in princ. Pariſ. conſ.* 121. *primo, num.* 15. *verſ. etſi vera. lib.* 1. *conſ.* 52. *in hac conſultatione, n.* 38. *verſ. tertio tollitur. lib.* 2. *Seb. Med. tract. de compenſ. in præfat. nu.* 1. *tomo* 6. *par.* 2. *fol.* 258. *Rot. Genuen. decif.* 104. *ſolutione, & & Surd. decif.* 266. *quæſt. nu.* 3. *in fine,* 4. *&* 5. & ſolutio eſt quid facti; & de iure corporali, ſed liberatio eſt iuris incorporalis, prout hæc poſt Gloſſ. ad euitandam ſuperfluitatem rubricæ, *ff. de ſolut. & liber.* conſiderat Caſtrenſ. *vbi ſupra.* At ego dicam, quod liberatio in definitione ſolutionis rectè ponitur, quia latius patet liberatio, quàm ſolutio, & ideo non eſt verum: quod ſolutio, & liberatio ſint vnum, & idem, ſiquidem liberatio ità dicitur de ſolutione propria, et uerà, ſicut de eo, quod non eſt proprie ſolutio, ſed habet uim ſolutionis, vt pluribus oſtendi *infra numer.* 41. *& ſeq.*

SVMMARIA.

Solutio duplex, propria, & impropria, quęve dicatur propria nu. 19. *Quotue modis fiat, nu.* 20. *Quæ dicatur impropria, nu.* 41. 50. *& ſeq.*
Solutio tam propria, quam impropria quando pariat omnes effectus ſolutionis, numer. 21. *& ſeqq. numero* 41. 47. *&* 48.
Solutio liberat debitorem, quando is, cui ſoluitur, habet legitimam perſonam ad ſolutionem recipiendam, nu. 23. *Secus non habeat, nu.* 24.
Solutio quando fieri poſſit procuratori. nu. 26. *&* 27.
Solutio rectè fit illi, cum quo celebratus eſt contractus debiti, etiam ſi actio illius contractus ad alium pertineat, numer. 31.
Solutio an rectè fiat illi cuius contractus ſine certa ſolemnitate non tenet, nu. 36. *&* 37. *vbi diſtinguuntur caſus.*
Solutio impropria liberat debitorem, ſi ſit facta vero domino, aut habenti ſpeciale mandatum ad recipiendum illam impropriam, alias non liberat, nu. 47. *& ſeqq. Quando non liberet, nu.* 71.

Solu-

Digitized by Google

Solutio per cedulam bancariam ſine alia numeratione, admittitur etiam in emptione cenſus, nu. 64.

Solutionem impropriam creditor non cogitur recipere, nu. 42. & ſeq. Verſ. infero.

Solutionis vim an habeat promiſſio facta creditori a mercatore ad inſtantiam debitoris, nu. 63.

Soluens penſionem domus bonæ fidei poſſeſſori, recte ſoluit, quamuis bonæ fidei poſſeſſor non ſit dominus, nu. 28. Imò etiam ſi ſit malæ fidei poſſeſſor, nu. 29.

Soluens Abbati intruſo an recte ſoluat, ſub nu. 29.

Soluens creditori ſui creditoris, an recte ſoluat, ſub nu. 38. ſubdeclar. 6.

Soluens delicto an recte ſoluat, remiſſiue, numero 39. ſub numero 47. & numero 49. Quid in negotiatorum geſtore, numer. 40.

Soluere locatori mercedem tenetur conductor, etiam ſi alleget contractum eſſe nullum, nu. 39.

Filiofamilias, Monacho, & Seruo } qui mutauerint, recte ſolui poteſt, ſub num. 31. & 32.

Reſtitutio rei, furto ſubtractæ, fieri debet, non domino rei, ſed illi, qui rei coram, ſeu adminiſtrationem habet, ſub nu. 30. contr. 3.

Depoſitum, & Commodatum } ſi depoſitarius, & commodatarius reſtituant deponenti, & commodanti, liberantur, etiam ſi illi furto ſubtraxiſſent, numer. 33. Quid ve ſi reſtituant monacho, ſeruo, & filiofam. qui depoſuerint, numer. 34. & 35.

Mandatum procuratoris ad exigendum reuocatur a mandata, & quandoque etiam a lege, nu. 27.

Intimatio perſonæ nominatæ in actis eiuſdem notarij, vbi quis emere cenſum per perſona nominanda, & promiſerit nominare non eſt neceſſaria., nu. 25.

Compenſatio cum debito iurato an & quando admittatur, ſub nu. 42. & ſeq. verſ. infero.

Acceptilatio, Ceſſio, & Delegatio } quando obtineant locum veræ; & actualis ſolutionis, num. 48. acceptilatio quando liberet in totum, nu. 51. et 53.

Ceſſio bonorum an, & quomodo liberet debitorem, nu. 52. & ſeq. & nu. 66.

Scriptura in libris apud mercatores habet vim ſolutionis, n. 55. & ſeq. in quibus declaratur.

Auaria quid ſignificet inter mercatores Genuæ, nu. 58.

Debitori, poſito a creditore inter auarias in libro rationum, an & quando dicatur remiſſum debitum, nu. 57. & ſeq. & n. 61.

Præſcriptio habet vim ſolutionis, nu. 65.

Depoſitum an habeat vim ſolutionis, ſub numero 65. exemplific. 7.

Satisfactio an & quando ſtet loco ſolutionis, numero 68. & ſequent.

19 QVæro II. quotuplex ſit ſolutio, ſeu quot modis poſſit debitor ſoluere creditori, & quibus ſoluendo recte ſoluat.

Reſpondeo, ſolutionem eſſe duplicem, Propriam ſcilicet, & impropriam.

Propriá ſolutio dicitur illá, quæ cum fiat in præciſa ſpecie, & forma obligationis, liberat omnino debitorem, quia debitor, ſeu obligatus, faciendo id, quod facere tenetur, dicitur proprie ſoluere, ut ex Paul. de Caſtr. ſecutus ſum *ſup. ſub n. 17.* quare ſi quis eſt obligatus ſoluere pecuniam auream, & eam ſoluit, dicitur proprie ſoluere, ſi eſt obligatus tradere claues domus, & eas tradit, dicitur proprie ſoluere, & ſic de ſingulis, quia ſolutionis verbum mágis ad ſubſtantiam obligationis refertur, quám ad ſolutionem nummorum, ut ſecutus ſum *ſub d. nu. 17.* licet in communi vſu loquendi verbo ſolutionis vtamur in ſolutione tantum pecuniaria.

Declara primo hanc propriam ſolutionem fieri 20
quatuor modis. Primus modus eſt, quando ipſemet debitor ſoluit. Secundus eſt, quándo alius ſoluit de mandato et nomine ipſius debitoris. Tertius, quando alius ſine mandato, aut ordine debitoris libere ſoluit. Quartus (& iſte reſpicit ſolutionem litterarũ càmbii nundinarii) quando alius ſoluit litteras cãbii ſuper protextu honore litterarum, Ioan. Bapt. Cauat. *tract. de camb. in prælud. verſ. octauo loco. f. 214.* quam ſolutionem ſuper protextu honore litterarum late explicaui *infr. nu. 356. et ſeq.* pro qua ſolutione faciunt quæ ſcripſi *infra ſub nu. 74. & ſeq.*

Subdeclara extendendo, ut quámuis ſolutio in 21
primo modo ſit magis propria, tamen etiam ſolutiones in ſecundo, tertio, & quarto modo producũt eundem effectum, Mantic. *tract. de coniect. vlt. volunt.* 22
lib. 11. tit. 17. nu. 34. etiam ſi ſolutio ſit conditio, quæ regulariter debet impleri in propria ſignificatione, Mantic. *d. lib. 11. tit. 16. nu. 8.* † cum conditio importet non ſolum formam, Affl. *deciſ. 355. ſi præſtitutus, nu. 5. cum alijs allegatis per Tiraq. de retr. lig. §. 1. gl. 21. ſub numer. 13. verſ. hincque. folio 590. & de retract. conuent. §. 3. gloſſ. 1. et vnica, num. 3. in fine, fol. 458.* ſed contineat ſemper non leuem ſolemnitátem, vt cumulatis auctoritátibus, ſequitur Tiraquel. *ſupra proxime citatus;* & forma regulariter nõ poteſt ádimpleri per æquipollens, Tiraquel. *d. gl. 21. ſub num. 11. fol. 190.* Iacob. Nouel. *tr. de iur. prothomiſ. §. 3. numer. 21. tom. 17. folio 35.* quare ſolutio conditionalis, appoſita a teſtatore per hęc verbá, *ſi Titius dederit hæredem meo decem*, ita verificatur, ſi Titiusmet decem ſoluerit, ſeu dederit, ſicut ſi alius pro Titio dederit, imò hæc ſolutio conditionalis verificatur etiam in áliis ſpeciebus ſolutionum, quas impropriás eſſe diximus *infra numero 41. & ſeqq. verſ. impropria*, quare idem eſt, quod Titius ſoluat hæredi, vel hæres acceptum ferát, ſeu compenſet, ut ex Mantic. ſecutus ſum *infra ſub numero 48.*

Declara ſecundo, vt ſolutio, ſeu alius actus libera- 23
tionis tunc liberet debitorem, ſoluentem, quando is, qui ſolutionem recipit, ſeu áctum liberationis facit, habet idoneam perſonam ad recipiendum ſolutionem, ſeu ad liberandum, *l. 12. Vero procuratori. ff. de ſolut.* qualis eſt adminiſtrator, ſeu procurator omnium bonorum, tutor, curátor, & verus procurátor, Flam. Cart. *deciſ. 30. in cauſ. nu. 2. & ſeq. & 6.*

Secus ſi non habeat idoneam perſonám, quáre ſi 24
ego debitor ſoluam álteri, quam vero creditori, non liberor, Surd. *deciſ. 229. Verum, numer. 1.* ſeu non liberor ſi ſoluam álteri, quam vero domino, ſeu procurátori, Franc. Becc. *conſil. 19. prima facie. num. 1. & ſeqq.* in quibus loquitur ampliando, et Flam. Cart. *d. deciſ. 30. numer. 7. & ſeqq.* ſicque non liberor, ſi ſoluero falſo procuratori, *l. falſus procurator. C. de furt. Rot. diuerſ. deciſ. 76. Chriſtophorus. ſub numer. 1. coram R. P. D. Orano, in Romana pecuniaria, ven. 25. Octobris 1593. in impreſſis Romæ 1615.*

Subdeclara primo extendendo ſecundam pártem huius declarationis, vt paria ſint, ſoluere illi, cui ſoluens ſcit non recte ſolui, vel ſcire tenetur, quá ratione cum Communitas Rauennæ cenſum ſeno-

rum 400. pretio ſcutorum 5000. vendidiſſet Philippo pro perſona nominanda in actis Cataloni notarij A C. & idem Philippus die 40. poſt celebratum dicti cenſus contractum in eiſdem actis nominaſſet Io.Baptiſtam Fliſcum, & dictum cenſum ad illum pertinere declaraſſet; & idem Fliſcus eodem anno dictum cenſum approbaſſet, & præfata Communitas deinde dictos ſcutos 5000. reſtituiſſet eidem Philippo, & demum poſt aliquod tempus Communitas præfata conueniretur à dicto Fliſco pro ſolutione fructuum, & Communitas oſtenderet extinctionem, & ſolutionem factam d. Philippo, Rota, habita pro nulla illa extinctione, & ſolutione, eam condemnauit ad ſoluendos fructus d. Fliſco, non obſtante; quod illa nominatio facta non fuiſſet intimata, ſeu aliter notificata Communitati Rauennæ, & mora fuit Rota, quia ex quo nominatio fuerat facta in actis notarij, et prout erat conuentum inſtrumento cenſus, non requirebatur alia notificatio, ſed Cõmunitas debebat prius indagare apud illa acta hanc nominationem, *Rot. coram R.P.D. de Caualerijs, in Rauennaten. cenſus, mercur. 13. Iunij, 1607.*

Extende hanc ſubdeclarationem, vt procedat non ſolum, quando nominatio fuiſſet facta in margine, ſiue penes idem inſtrumentum, vt moris eſſe debet, ita ut Communitas Rauennę ex inſpectione inſtrumenti cenſus ſine alia diligentia potuiſſet videre nominationem perſonę, quo caſu Communitas ſoluendo Philippo, videretur fuiſſe in latiſſima negligentia, ſeu culpa; ſed procedat etiam ſi nominatio fuiſſet facta ſeorſum, ſeparatim, quia etſi tunc Communitas ex hac ſola inſpectione non potuiſſet ſcire nominationem perſonę, nec teneretur inquirere omnia inſtrumenta celebrata in illo officio, & illa ita perquirere, ut non poſſet errando, & aliquod omittere, tamen adhuc fuiſſet in negligentia inexcuſabili, quia cum ſciret cenſum ſpectare ad perſonã nominandam, debuiſſet, volens eum extinguere, citare Philippum ad oſtendendam nominationem, &, ea non extenſa, debuiſſet accedente etiam iudicis decreto, deponere pretium cenſus pro perſona nominanda.

26 Subdeclara ſecundo eandem declarationem, vt procurator, cui recte ſoluitur dicatur is, qui habeat mandatum ſpeciale, per ea, quę ſcripſi *infra §.7. gl. 4. num. 5.*

27 Explica vlterius hanc ſubdeclarationem, vt is dicatur habere mandatum ſpeciale, qui habet illud tempore ſolutionis, quia ſi illius mandatum eſſet reuocatum, ei non recte ſolueretur; hæcque mandati reuocatio fit nõ ſolum ab homine, ſed etiam a lege, ut declaraui *inf. nu. 299. limit. 3.* & clarius, & plenius *ſub num 401. & ſeq. Verſ. aut illa.* & hoc dummodo reuocatio mandati fuerit nota ipſi ſoluenti, vt ſecutus ſum *infra num. 406. verſ. confirmatur.* reliqua uide *inf. d. nu. 401. & ſeqq.*

28 Subdeclara tertio, ut ſolutio, per inquilinum facta bonæ fidei poſſeſſori, liberet ipſum inquilinum ſoluentem, quamuis ille poſſeſſor non eſſet dominus, Abb. *in capite 11. grauis, numero 5. de reſtitut. ſpol.*

29 Extende hanc ſubdeclarationem, ut procedat etiam ſi ſolutio ſit facta malæ fidei poſſeſſori, cum quo tamen contraxerit Abb. *in d. cap. grauis, num. 8.* et ideo inquilinus, ſeu colonus, ſoluens penſionem pſę domini a quo conduxit, liberatur, *l. 55. ſi urbana, & ibi Gloſſ. & Bar. de cond. indeb.* & ſoluens Abbati intruſo, a quo conduxerit, liberatur Bar. *in ead. l. 55. ſi vrbana, ſub num. 4. & Alex. conſil. 103. viſis ſcriptis, num. 17. col. 5. libr. 2. & conſ. 120. ponderatis, num. 7. col. 3. libr. 5.* imò liberatur ēt ſi cõduxiſſet a uero Abbate, ſeu alio vero monacho illius monaſterii, dummodo habuerit iuſtam cauſam credendi intruſum, cui ſoluit, eſſe verum Abbatem, Bar. *ſub d. nu. 4. & Abb. d. cap. grauis. nu. 8. in fin. & Alex. in locis ſupra proxime citatis,* adde, quæ copioſius ſcribit Dec. *conſ. 407. viſis, nu. 1.*

Confirmatur primo hęc ſubdeclaratio, eiuſque 30 extenſio, quia conductor tenetur ſoluere mercedem locatori, etiam ſi contractus ſit nullus, quare licet locatarius, id eſt, conductor dicat, contractum eſſe inualidum, tamen non excuſatur, niſi offerat mercedem locatori, & deponat, Caputaq. *deciſ. 118. ſeu 2. indicium nullum, nu. 4. p. 2.* quem ſequitur Caroc. *tract. de loc. & conduct. p. 3. concl. 52. fol. 271.*

Confirmatur ſecundo in caſu magis dubio, quia, ſi res ſubtracta ſit ei, qui illius rei dominus non ſit ſed tamen illius rei adminiſtrationem habeat, utputa, quia ſit tutor, curator, diſpenſator, procurator, theſaurarius, vel alius officialis, cui illa res ſit commiſſa; ideoque illius rationẽ reddere teneatur, illius rei reſtitutio non domino rei, ſed huic, qui rei adminiſtrationem habet, erit faciẽda, in tantum, ut ſi quis eam uero domino reſtitueret, & ex illa reſtitutione ei, qui rei adminiſtrationem habet aliquod euenerit damnum, teneatur ad illud damnum, niſi ipſum excuſaret bona fides, quàm reſtituendo habuiſſet, Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 2. col. 8. verſ. inde ſequitur. fol. 15. Nauar. in man. conf. ſſ. c. 17. ſub num. 28. tit. cui reſtituendum.*

Subdeclara quarto, vt ſolutio recte fiat illi, cum 31 quo eſt celebratus contractus crediti, etiam ſi actio illius crediti ſit alteri quęſita, quare, licet, filio mutuante pecuniam patris, actio quæratur patri, tamen filio, qui mutuauit, recte ſoluitur, *l. 23. filius. & ibi Doct. inter quos Dec. ſub nu. 6. limit. 2. C. de pact.* & alij, quos ſequitur Franc. Bec. *conſ. 19. prima facie. ſub nu. 4. verſ. ſed
premiſſis.* vbi de opin. communi, † licet etiam, mona- 32
cho mutuante, actio quæratur monaſterio, & mutuante ſeruo, quæratur domino, tamen et monacho, & ſeruo recte ſoluitur, Becc. *in loco ſupra proxime citato.* † Et fur, qui rem, quam furto ſubtraxit, depoſuit, 33
vel commodauit, tenetur depoſitarius, ſeu commodatarius reſtituere, et reſtituendo liberatur. Bec. *dicto conſ. 19. nu. 7.* et quod pecuniæ depoſitæ ſint reſtituendę deponenti, vel cui deponens mandauerit, quamuis pecuniæ ipſius deponentis non ſint, ſed alterius, dummodo abſit mala fides, et ſcientia, quod pecunię eſſent alienę, quia generale eſt, vt ei recte fiat ſolutio, cum quo contractum eſt etiam quod ius alteri ſic acquiſitum, ſequitur Rot. *coram R.P.D. meo Caualerio, in Leodien. pecuniaria luna 30. Martij 1615.* et ſcribit Nauar. *in man. confeſſ. c. 17. ſub nu. 28. tit. cui reſtituendum, ſub nu. 28.*

Confirmatur hæc ſubdeclaratio, quia ſi mona- 34
chus, ſeruus, filiusfam. aut alius huiuſmodi aliquid apud alium depoſuerit, debèt, et poteſt ei tuto reddi ſine auctoritate abbatis, prelati, domini, patris, vel alterius adminiſtratoris, et idem ſi aliquis depoſuerit aliquid tanquam tutor, et tamen non ſit tutor. Tiraq. *de retr. conuent. §. 4. gl. 9. in fine, n. 5. Verſ. vnum autem.*

Sed

35 Sed hæc ſubdeclaratio recipit duas reſtrictiones ſecundum eandem Bec. *eod. conſ. 19. ſub num. 5. & in fin. conſilij*, uidelicet, niſi ſubſit iuſta cauſa credendi, eum, ad quem pertinet, non permiſſarum, & quando ſcit, ad alium pertinere, quas ego hic non diſcutio, quia nimis diuerterer à noſtro itinere, tu tamen vide quæ ſcripſi *§. præced. q. 7. par. 2. ampl. 19. nu. 28. & ſeqq. & p. 3. lim. 18. nu. 4.*.

36 Subdeclara quinto, ut ſolutio recte fiat etiam illi, cuius contractus ſine certa ſolemnitate non valet, quia ille, tenetur neceſſario ſolutionem accipere, & facere quitantiam, & quando actus fit ex neceſſitate legis, tunc non ſunt neceſſariæ ſolemnitates, quia lex ipſa, neceſſitans ad actum, auctorizat illum actum, vt ſcribant Doct. quos citaui *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib. 2. c. 2. nu. 533.* & neceſſitas eſt ſupra legem, ſeu ipſamet eſt ſibi lex.

Hanc tamen ſubdeclarationem hic non firmo, & qui tenuerint contra eam, retuli *dict. cap. 2. ſub numero* 538.

37 Retenta ſubdeclaratione, tu pro uberiori intelligentia, & firmiori reſolutione diſtingue adhuc duos caſus.

Primus caſus eſt, quando ſolemnitas reſpicit non ſolum vtilitatem contractus, ſed reſpicit etiam futuram adminiſtrationem rei contractæ adeo quod per illam ſolemnitatem non ſolum conſulitur imbecillitati contrahentis, dum contrahit, ſed etiam poſt contractum: eiuſmodi ſolemnitas eſt auctoritas tutoris, ſeu curatoris, qui non ſolum actorizant contractum, ſed poſteà cuſtodiunt, quod ex contractu acquiritur, & non cuſtodiendo, tenentur, & ideo ſunt obligati ad reddendam rationem: vnde illis, quorum contractus actorizant, dicitur interdicta adminiſtratio, & iſto caſu dico, ſubdeclarationem non eſſe veram, ſed eſſe veram opinionem contrariam, quare ſolutio eſt facienda tutori, ſeu curatori, vel minori cum iſtorum auctoritate, alias ſoluens minori ſine auctoritate curatoris non liberatur. *§. fin. Inſtit. quib. alien. &c.* Gl. & Bar. *in l. ait prætor, §. permittitur. ff. de minor.*

Verum licet non liberet, tamen ſi is, qui ſoluit, probet pupillum factum eſſe locupletem & durare adhuc locupletem ex illa ſolutione, non debet pupillus in eo, quo manet locuples, locupletari cum aliena iactura.

Sed tamen ſi debitor ſit executiue obligatus, hec probatio facienda non retardat executionem, Foll. *tract. de contract. cenſuar. in verbo, vt vides, nu. 69. in fine, tom. 6. p. 2. fol. 161.*

38 Secundus caſus eſt, quando ſolemnitas reſpicit ſolum vtilitatem contractus, eiuſmodi ſolemnitas eſt conſenſus conſanguineorum in contractu mulieris, ſeu minoris, qui conſanguinei non habent adminiſtrationem, & propterea ad reddendam rationem non tenentur, & conſequenter nec mulieri, nec minori per hanc ſolemnitatem conſenſus cenſetur interdicta adminiſtratio, & iſto caſu concludo, ſubedclarationem eſſe veram, quia iſto caſu ſufficit, quod conſtet, pecunias perueniſſe vere, & realiter ſine ſimulatione ad manus mulieris, ſeu minoris & eo ipſo, quod peruenerunt, dicuntur nunc facti locupletiores, & non eſt neceſſarium, quod perſeuerauerint locupletes, & cum hac duorum caſuum diſtinctione bene conciliabis opiniones.

Subdeclara ſexto, ut ſoluens creditori ſui creditoris, dicatur recte ſoluere; etiam ſuo creditore inuito, ſi iſte creditor ſui creditoris ſit creditor ex eadem cauſa, ex qua ſuus creditor eſt creditor ipſius ſoluentis, utputa, ſi ego conduxi domum à Petro, qui eandem conduxerat a Ioanne, vel ego accipio decem mutuo a Petro, qui eadem mutuo acceperat a Ioanne, & ego quod debeo Petro, ſoluo Ioanni, cui debet Petrus, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 3. in 5. cauſ. fol. 30. in fin. et 40.*

Hæc ſubdeclaratio, quam Medina non aliter probat, niſi aliter explicetur, non eſt iuridica.

39 Subdeclara ſeptimo, ut adiecto ſolutioni recte ſoluatur, vt late explicaui *infra gloſſ. 7. quæſt. 2. numero 2. & ſeq. & nu. 36. & ſeqq. verſ. ſecundus articulus.* in quibus quia eſt proprius locus adiecti, totam eius fere materiam proſecuti ſumus.

40 Quid dicendum in negotiatorum geſtore, nunquid ſolutio, ei facta, liberet debitorem, nam text. *in l. 25. ſi ego. ff. neg. geſt.* videtur determinare, quod non: Contrarium tamen, quod liberet, quia in generali mandato ad negotia venit, ut poſſit exigere debita, ſcribit Paul. de Caſtr. *in l. 6. ſi procurator, num. 8. ff. de condict. indebit.* & quod præpoſitus ad contrahendum, videatur præpoſitus ad ſolutionem recipiendam ſequitur Bec. *conſ. 19. prima facie. num. 6. tu cogitabis.*

Eueniet forſan, vt creditor, cui debitor tenetur ſoluere, ſit excommunicatus, nunquid debitor in foro conſcientiæ, adhuc ei teneatur ſoluere, vide Couar. *in cap. peccatum. in fine initij, numer. 8. verſ. illud vero. de reg. iur. in 6. tomo 1. folio* 608. *& Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtitut. quæſt. 3. cauſ. 9. verſic. his non obſtantibus, & ſeqq. folio* 49. vbi loquitur diſtinguendo.

Et hęc ſufficiant de ſolutione propria.

41 Impropria, ſeu ficta ſolutio per oppoſitum dicitur illa, quæ etſi non fiat in præciſa ſpecie, & forma obligationis, tamen per omnia vim, & effectum ſolutionis, Mantic. *tract. de coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. 17. ſub nu. 34. verſ. illud quoque.* & ideo liberat debitorem, et hæc eſt concluſio non ſolum vera, ſed non recipit difficultatem:

42 Declara primo hanc concluſionem, colligendo differentiam inter ſolutionem propriam, & ſolutionem impropriam, ut creditor non cogatur recipere impropriam ſolutionem, prout cogitur recipere propriam.

Infero ex hac declaratione, quod ſi tu, die prima Ianuarij promiſiſti cum iuramento ſoluere mihi ſcutos centum die prima Martij proxime futuri, & quia non ſoluiſti, ago contra te, ut ſoluas, non poteris opponere, faciendam eſſe compenſationem cum tuo credito, orto ante dictam primam diem Ianuarii, ſecundum communem diſtinctionem, de qua Tynd. *tract. de compenſ. art. 7. ſub numer. 14. tom. 6. parte 2. fol. 256. Capic. deciſ. 167. ſub nu. 4. & ſeqq.* & alij, quos citat, et ſequitur Sebaſt. Medic. *trac. de compenſ. part. 1. quæſtione 25. ſub numer. 21. & ſeqq. tom. 6. par. 2. fol. 264.*
43 † quia compenſatio non eſt vera ſolutio, ſed eſt imaginaria, Tynd. *d. tract. de compenſat. articulo 1. numero 1. art. 3. ſub num. 3. & d. art. 7. numero 16. verſus finem, & num. 17. 20. 21. & ſub numero 23. verſic. plus vbi videtur, Capic. d. deciſ. 167. num. 6. Sebaſt. Medic. eodem tract. parte 2.*

q. 1.

Digitized by Google

q.1.nu.2.fol.267 Mantic.trac.de conieƈt.vlt.volunt.lib.11.tit.17.ſub num.34. & communiter omnes in diuerſis locis.

44 Ratio meo iudicio eſt, non propter iuramentum, quod conſideratur Doƈt. ſed quia, ſi ipſi uoluiſſent illud compenſare, alter eorum non ſe conſtituiſſet debitorem, quæ ratio non poteſt conſiderari in credito poſtea acquiſito ab ipſo debitore, & ideo ijdem *Tynd.d.art.7.ſub num.14.Capic.d.deciſ.167.nu.4. & ſeq.* & alij, quos ſequitur Sebaſt.Medic.*d q.25.ſub nu.21. & ſeq.* contrarium firmant in credito, orto poſt debitũ iuratum.

45 Extende hanc illationem, vt procedat non ſolum in caſu, quo debitor opponeret de compenſatione ſui crediti illiquidi, quia tunc compẽſatio, ſiue eſſet de credito antea, ſiue poſtea contracto, reijceretur ex regula generali, quod de liquido ad illiquidum non fiat compenſatio, ſed procedat etiam ſi creditum ſit liquidum, & in his terminis loqui ur illatio, quia alias eſſet ſuperflua cum ſufficeret regula trita prædicta, quod de liquido ad illiquidum nõ fit compenſatio.

46 Reſtringe in Ciuitate Genuæ eandem illationem, vt non procedat in ſtatuto, de cauſis executiuis, *cap. 3.libro 2.§.non poſſit*, quia in eo expreſſe cauetur, vt debitor poſſit opponere exceptionem ſolutionis per viam compenſationis, dummodo tamen eam probet per ſcripturam publicam, ut *in eodem §.& ſit liquida*.

47 Declara ſecundo, vt ſolutio impropria liberet debitorem, quando eſt facta vero domino, ſeu alteri, habenti ab eo mandatum ſpeciale ad recipiendam ſolutionem illam impropriam, quia tunc per omnia habet vim, & effeƈtum ſolutionis, ut ſecutus ſum *ſupra num.41.verſ.impropria. & num.ſeqq.* ſecus ſi ſit facta procuratori, ſeu ei qui habet ſimplicem facultatem exigendi debitum, ſeu recipiendi ſolutionem; quia iſtis non reƈte fieret ſolutio impropria, & facta non liberaret debitorem, quare adieƈtus ſolutioni non poteſt nouare obligationem, nec acceptum ferre, neque ceſſionem recipere, neque alium quemuis aƈtum liberationis facere, ſed poteſt ſolum naturalem ſolutionem recipere, ut latius ſcribit Strac. *traƈt.de adieƈt.p.1.num.49. & ſeqq.tomo 6. p.1.folio 385.* & idem dico de procuratore, conſtituto ad exigendum.

48 Extende primo eandem declarationem, in prima parte, dum dixi, quod ſolutio impropria facta vero domino liberat debitorẽ, ut procedat quoad omnes effeƈtus verȩ & propriæ ſolutionis, quare licet acceptilatio non ſit ſolutio, tamen adeo obtinet uim veræ, & propriæ ſolutionis, vt, ſtante ſtatuto, quod contra guarintigiam non poſſit opponi, niſi exceptio ſolutionis, & falſitatis, poſſet debitor opponere acceptilationem, Guid.de Suz.*traƈt.de inſtrum.guarint. in fine, numer.54. in fine & numer.55. tomo 6.parte 2. fol.339.* & conditio, ſi Titius ſoluerit heredi meo decem, dicetur adimpleta, ſi hæres meus illa decem Titio accepta fecerit, Mantic.*traƈt.de conieƈt.vlt.Volunt. libro 11.tit.17.ſub numer.34.Verſ.illud quoque.* quod dixi etiam *ſupra ſub numero 21.& 22.* & hinc eſt, quod qui ſcribunt, liberatum per acceptilationem non dici liberatum per ſolutionem, non controuertuntur, an dicatur liberatus, ſed hoc ſupponunt, loquendo cum iſta qualitate: ut inter alios loquuntur Paul.de Caſtr.*in l.49. ſolutam.numero 2. in fine.ff.de ſolut.* & Sebaſt.Medic.*traƈt.de acceptil.quæſt.12. numero 32. to n.6. p.2.fol.403.* & denique vbi creditor compenſauerit, vel acceptauerit delegationem debitoris ſui debitoris, & poſtea ageret, poſſet debitor eum repellere, ac ſi uere, & proprie in pecunia numerata ſoluiſſet, ſeu id feciſſet, quod facere erat obligatus, & hoc ſciunt omnes.

Extende ſecundo, quod dixi, ſolutionem impropriam, factam adieƈto, non liberare debitorem, ut procedat etiam in ſolutione propria, quæ ſit facta adieƈto alibi, quam in loco deſtinatæ ſolutionis, quia reſpeƈtu intereſſe illa ſolutio non liberat, *l. 3.in n vtique.§.item Iulianus, vbi Bart.& alij.ff.de eo quod cer.loc.& dixi §.præced.q.7.p.2.ampl.8.nu.307.* 49

Exemplifica primo nũc eandem concluſionem de impropria ſolutione in compenſatione, ut dixi *ſupra ſub nu.42. verſ.infero.* 50

Exemplifica ſecundo in acceptilatione, quam ſimiliter non eſſe propriam ſolutionem, dixi *ſupra nu. 48.verſ.extende.* 51

Declara reſtringendo hanc exemplificationem, vt non procedat in acceptilatione, qua creditor, aliqua debiti parte a debitore decoƈto accepta, reliquũ ei remittit, quia, ſi debitor ad pinguiorem poſtea deuenerit fortunam, tenebitur etiam reſiduum, ſibi remiſſum ſoluere, & creditor poteſt illud condiƈtione ob turpem cauſam petere, ut ſequitur Stracch. *traƈtat.de decoƈtor. parte 6.numero 1. & ſeqq.tomo 6. parte 1. fol.321.* 52

Extende hanc declarationem, vt maxime procedat, quando debitor ſimulauit ſe decoƈtum, ſeu non ſoluendo, quia tunc etſi, iudicis ſententia accedente, minoris ſummæ ſolutioni acquieuerit, tamen debitor tenebitur reliquum ſoluere, cum ſententia per fraudem extorta ſibi non proſit, etiamſi creditor reliquum remiſerit, & ſyngrapham, qua fateatur, ſe gratis, et liberaliter remiſiſſe, dederit, quia adhuc nõ dicetur gratis, et liberaliter remiſiſſe, ſed fraude, et dolo deceptus, et confeſſio prediƈta non iuuaret, quia creditor eam feciſſet ex cauſa, ratus, debitorem non eſſe ſoluendo Io.Azor. *de inſtitut. moral. parte 3. libr.10.tit.de camb.cap.11.quæſt.13.* qui etſi loquatur in debitore, qui ad pinguiorem furtunam peruenerit, tamen videtur inconſiderate, ita loquutus, quia, ſi ſimulat paupertatem, non eſt pauper; ſi non eſt pauper, eſt ſoluendo, non aliter expeƈtata pinguiori fortuna, et quod debitor, qui, fingendo ſe non habere, hac fraude remiſſionem debiti a creditore obtinet, non ſit liber a reſtitutione, ſcribit Cardin. Tolet. *de inſtruc.ſacerd.libro 5.cap.26.numer.2. verſ.tertia.* et facit quod ſcripſi *infra num.56.& ſeqq.& ſub num.60. Verſic. confirmatur,* et quod ſcripſi *§.præced.q.7.p.3. lim.20. nu 5.extenſ.3.* 53

Subdeclará ex his, quȩ ſcripſi *infr.nu.62. verſ.hæc.* et reliqua uide apud Strac.*ibi citatum*.

Exemplifica tertio in ceſſione, et delegatione, quæ non ſunt propriæ ſolutiones, ideoque in eis inſurgunt multȩ controuerſiæ, de quibus ſcripſi *infra nu.249.& ſeq.& n.270. & ſeq.* 54

Exemplifica quarto apud mercatores in ſolutione, quam faciunt per accommodationem ſcripturarum in eorum libris, quia illa ſcriptura obtinet uim ſolutionis, Rot.Genuen.*deciſ.2.erant numer.4.in fine, & numeo 5. & Iuxta. B[illegible].C[illegible] tract. [illegible] camb.in [illegible]* 55

Ind.

Digitized by Google

lud. verſ. octauo loco. verſus finem. fol. 214. &, quod per ſolam ſcripturam in libro rationũ fiat ſolutio ſine pecunia numerata, ſupponit abſque difficultate Mich. Sal. *ad D. Thom.* 2. 2. *poſt quæſt.* 78. *in diſputat. de camb. q.* 4. *art.* 2. *controu.* 12. *ſub numer.* 4. *Verſ. colligunt. tom.* 2. *fol.* 589. & quod vſu diſcamus, apud magni nominis mercatores raro numerari pecunias, ſed adſcribi litteras crediti, vel debiti, ſcribit Nauar. *conſ.* 31. *reuerendiſſ. Verſ. ad primum iam. lib.* 5. *de vſur.* &, quod ſolutio dicatur fieri in loco, vbi accommodantur ſcripturę, ſcribit in eod. conſ. 31. verſ. poſtremo auctoritate in fine, &, quod apud campſorem depoſitarium duobus modis fiat depoſitio pecunię: videlicet per numerationem, & per traditionem chirographorum, acceptorom ab eo pro pecunia numerata, & iiſdem duobus modis fiat ab eo redditio, ſcilicet numerando, & tradendo chirographos, quibus rogat alium campſorum, vt pro eo numeret, ſcribunt Nauar. *in man. confeſſ. cap.* 17. *de vſura circa cambia, ſub numer.* 293. *& in cap. nauiganti. numer.* 37. *verſ. huius tamen. de Vſur. &* Romoald. *Coli tractat. de cambi capit.* 34. quos duos poſtremos ſecutus ſum §. *præcedenti quæſt.* 7. *par.* 2. *ampl.* 3. *numer.* 9. & in nundinis fieri eiuſmodi ſolutiones per acceptationem litterarum retuli, & ſecutus ſum ex Sot. & Io. Azor. *in gloſſ. præceden. ſub num.* 10. *&* 11. & hęc ſpecies ſolutionis non exorbitat à diſpoſitione iuris communis, quia in eiuſmodi accommodatione ſcripturarum ineſt virtualiter ſatisfactio, per ea, quæ ſcribit Rot. Genuen. *deciſ.* 1. *ſub numer.* 8. *verſic. ſecundo quod.* & latius *deciſio.* 4. *dum iudicauit. numer.* 13. quicquid ſcribat in contrarium Ioan. Bapt. Cauat. *d. tract. de camb. titul. de fine cambiorum, verſ. quæro an modus. fol.* 224.

56 Declara hanc exemplificationem, dum dixi, quod accomodatio ſcripturę habet vim veræ ſolutionis, ut procedat, quando ſcriptura eſt ita clara, ut neceſſario denotet ſatisfactionem, uel per uiam remiſſionis, uel donationis debiti, ſecus ſi ſcriptura nõ clarè inferat extinctionem debiti, quia remittere, relaxare, ſeu donare, eſt renunciare, & renunciatio eſt ſtrictiſſimæ naturæ, adeo vt in ea non ueniant, niſi expreſſa, & quæ ſunt dubia interpretantur in eam partem, quę renuncianti magis prodeſſet, & minus noceret, ut late ſecutus ſum *in meo tract. de indic. cauſ. &c. libr.* 2. *capitul.* 5. *ſub num.* 163. *verſ. comprobatur. & Verſic. ſeqq.*

57 Infero ex hac declaratione, quod ſumma, ideſt, partita, ſcripta inter partitas ſolutionum a manu ſiniſtra libri ratiocinorum pro debitore contra partitas, ſcriptas à manu dextra eiuſdem libri pro creditore, ſi ſit ſequentibus uerbis concepta, 1606. *à* 23. *di Decembre. Et per libr.* 4851. 5. 9. *che per eſtintione di queſto conto, per ordine, dato hoggi dal Signor* N. *ſi paſſano alle auarie lib.* —— 4851. 5. 9. non liberat debitorem, quia non habetur loco ſolutionis, ſeu remiſſionis.

58 Ratio huius illationis eſt, quia auaria ſecundum diſpoſitionem ſtatutorum Genuenſium *lib.* 4. *cap.* 17. *de ſecuritatibus. §. aſſecuratores, il* 1. eſt omne damnum, quod caſu fortuito ſequitur, ſeu contingit in nauigio cum inuentario, ſeu rebus aſſecuratis ultra expenſas, quæ contingere poſſunt, etiam ſi non ſequatur taliter, quod poſſit dici, caſum ſiniſtrum ſuper toto ſecutũ eſſe, et hæc pro rata, ſiue iactus, ſiue auariæ, ſpectantis rei aſſecuratæ, *& lib.* 2. *cap.* 4. *de cauſis breuioribus. §. ſed in cauſis. in illis uerbis, vel occaſione emendationis auariæ, uel damni, quæ, &c. & lib.* 1. *c.* 11. *de calculatoribus. in illis Verbis: petierit fieri calculum de iactu, ſeu auaria contra mercatores, &c.* & ſic damnum, quod ſtatuentes in re aſſecurata auariam dicunt, mercatores in dati, & accepti calculo, quaſi deſperatam crediti exactionem inter auarias, ideſt, damna, & iacturas ponũt Auariam etiam uocant lucrum, quod percipiunt ex aliquo negotio ſeparato, de quo nolunt calculum tenere ordinarium.

Solent mercatores in ratiocinorum libris omnia 19
data, & accepta referre, &, cum calculum, ſeu computum adæquatum reperiunt, vocant, *tranquillum*.

Sed pati auariam, non eſt donare, remittere, vel 60
renunciare, ſed eſt coacte damnum pati: ergo creditor, indicando in eius libris auariam, non liberat debitorem: & ita de ſtylo ſeruari ſæpe à mercatoribus audiui.

Confirmatur hæc illatio, quia ſicut remiſſio, quã creditor, aliqua crediti parte habita, facit debitori decocto, non liberat debitorem, ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit. Stracch. & Io. Azor. quos ſecutus ſum *ſupra num.* 52. *&* 53. *verſ. declara*, ita etiam hæc deſcriptio debitoris, in calculo auariarum non liberat debitorem, quia creditor coacte, & inuitus tunc non habet eum pro debitore.

Contra hanc illationem, & ſtylum allegabatur, 19
quod ſicut creditor, tradendo debitori cautionis ſcripturam, videtur ei remittere debitum. *leg.* 2. *ff. de pact.* Neguſ. *tractat. de pign. memb.* 3. 6. *par. princ. num.* 16. *tom.* 6. *par.* 1. *fol.* 247. ita etiam creditor, notando in eius libro extinctionem computi, videtur remittere illud debitum, aut ſaltem illius debiti intereſſe.

In hac difficultate (vt facilis moris eſt apud Genuenſes) dabantur in Rota hinc inde fides, ſubſcriptæ à pluribus mercatoribus Genuenſibus, & quidem primarijs, quarum tenores, & ſubſcriptiones erant, vt infra, cum ſuppoſitione huius caſus:

Pietro nel ſuo libro tiene debitore Giouãni di ſcudi 1000. *gli dà credito all'incontro di ſcudi* 700. *hauuti nel Cartulario di S. Giorgio, & gli reſtanti ſcudi* 300. *gli paſſa all'auarie in tutto come ſotto*, à manu dextra libri.

1603. *à* 4. *di Nouembre*.

Giouanni mi deue ſcudi 1000. *come per vna tale ſcrittura* —— *ſc.* 1000. & à manu ſiniſtra.

1603. *à* 4. *di Nouembre*.

Hauere ſc. 700. *che mi hà pagato nel Cartulario di S. Gorgio.* —— *ſc.* 700.

E più à 7. *di Febraro* 1610. *in ſcudi* 300 *che per eſtintione di queſto conto ſi paſſano all'auarie* —— *ſc.* 300.

Pietro dopò della detta ſcrittura, fatta nel ſuo libro in tutto, come ſopra, vuol riſcuotere da Giouanni li ſcudi 300. *della ſeconda partita à credito, ſi domãda hora, ſe in vſo mercãtile ſi ſia Pietro pregiudicato, per hauer paſſato detti ſcudi* 300. *all'auarie, & ſe per detta ſcrittura, fatta nel modo di ſopra, viene eſtinto il debito di Giouanni, in modo che Venghi liberato dal detto debito di detti ſcudi* 300. *paſſati all'auarie, come ſopra, ò pure ſe non oſtante detta ſcrittura, poſſa detto Pietro riſcuotere da Giouãni li detti ſcudi* 300. *che per altro non gli hà mai pagati.* Tenor fidei.

Io N. *ſono di parere, che Pietro, per hauer paſſato la ſudetta ſcrittura nel ſuo libro à debito dell'auarie, cõ eſtinguere il conto di Giouanni, non ſi ſia pregiudicato di nõ poter ſceder la detta partita, quando gli piace, non prouando la ſudetta ſcrit-*

tura a paga mento, ne eſtintione del debito, ne renunciatione delle ragioni, & attioni del detto Pietro, & non puo in ogni tempo contraſcriuere la detta partita dal conto dell'auarie, et tirarla in debito di Giouanni, che reſta tuttauia vero debitore, & ſarà ſino a tanto realmente paghi il ſuo debito, remettendomi a cui, &c. huicque atteſtationi ſe ſubſcripſerunt alij octo.

Tenor alterius fidei, 1615. a 4. Maggio in Genoua, Noi infraſcritti facciamo fede, che quando nelli libri de mercadanti ſi manda vna partita all'auarie ſenza altra riſalua, della quale era debitore vn debitor bono, & dal quale, ſe ſi voleſſe ſcodere, egli haurebbe larga cõmodità di pagarla, che communemente ſe intende, che il Padrone del libro, cioè il creditore non vuole più tenere debitore quel tale, che la doueua, & per conſequenza glie la rimette, condona, ò rilaſſa.

Io N. ſono di parere, che quelli, che nelli lor libri eſtinguono vn debitore nelle auarie ſenza cauſa alcuna habbino allhora intentione di non volerlo ſcuoder, perche altrimente per ſtile vſato fra ſcritturali non andrebbe vn debitore buono, & che ſe intendeſſe di voler ſcuder, eſtinto in dette auarie, rimettendomi però a chi haueſſe differente, & miglior parere.

Io N. ſono dell'iſteſſo parere del ſudetto Signor N. ſoggiongendo, che quando ſi eſtingue nelle auarie vn debito, che chi lo deue, e buono debitore, ſenza riſerua alcuna di poterlo ſcuodere, non obſtante la eſtintione, che allhora ſe intende eſſe debito eſtinto in modo, che non poſſa più eſſer douuto, & hauere il debitore eſtinto giuſta pretentione di difenderſi di non eſſer più debitore. & huic atteſtationi ſe ſubſcripſerunt alij viginti tres.

62 Hæc poſterior fides videbatur continere diſtinctionem iuris communis in caſu, quo creditor debitori decocto ſeu aliter non ſoluendo, remittit debitum, quia remiſſio non intelligitur facta libere, ideoque creditor, quandocunque debitor ad pinguiorem peruenerit fortunam, poterit ab eo ſolidũ exigere, ut ſcripſi ſupr. num. 52. & 53. ſecus ſi remiſſio fiat ei, quando tam ad pinguiorem perueniſſet fortunam, ſeu eſſet ſoluendo, quia tunc cenſeretur omnino liberatus, ut ex Rom. conſ. 404. ſequitur Stracch. tract. de decoctor, part. 4. num. 9. verſ. conſultus. & clarius, ac correcte part. 6. ſub nu. 1. & ſeq. tom. 6. part. 1. fol. 321. vbi videas.

Rota illa, ſequendo primam fidem, tum quia erat iuri conſona, tum quia erat probata in actis, & non ſecundam, quia licet ea, attenta hac diſtinctione, potuiſſet forſan præualere, tamen qualitas idoneitatis debitoris non erat probata, protulit ſententiam ad fauorem actoris, ſed ex iuſtiſſimis de cauſis, non pro toto prætenſo intereſſe.

63 Exemplifica quinto in promiſſione mercatoris, facta creditori ad inſtantiam debitoris, quia de ſtilo mercatorum illa promiſſio cedit loco ſolutionis pecuniæ, & ideo liberat debitorem; Bart. in l. 15. ſingularia, num. 19. ff. ſi cert. pet. et quod de conſuetudine poſtquam campſor, vel mercator promiſit creditori, et creditor acceptauit, debitor liberetur ipſo iure, ſequitur Affl. deciſ. 353. dubia, numer. 5. Stracch. tractat. de decoctor. par. 5. ſub num. 5. verſ. incurrit. tom 6. par. 1. f. 320. Et quod promiſſio mercatorum habeat uim ſolutionis ex generali, et inueterata conſuetudine totius Italiæ, ſcribit Rot. Genuen. deciſ. 4. dum iudicauit, num. 9. quam ſequuta eſt Rot. diuerſ. deciſ. 285. dixerunt, ſub num. 7. coram bon. mem. Card. Pamphilio, in Beneuen. cenſus, 29 Maij 1595. ſeu 1598. in impreſſis Lugduni 1612. quæ eſt ſuperfluæ rurſus impreſſa Romæ anno 1615. in numero deciſ. 124. et, quod cedula bancaria, ſeu cedula mercatoris dicatur continere veram ſolutionẽ et conſignationem, dixit Put. deciſ. 163. die 2. Iunij lib. 1. & Rot. Roman. in Ianuen. pecuniaria, verſ. vnde ceſſat. die veneris 15. Aprilis, coram Illuſtriſſimo Cardinalis Lancellotto, quę allegat conſimiles, et non eſt inter impreſſas, quas allegaui ſ. præceden. quæſt. 7. part. 2. amp. iat. 8. numero 4. et, quod propterea notarius, atteſtans in inſtrumento de ſolutione, poſſit intelligi de ſolutione per conſignationem cedulæ, ſcribit eadem Rota d. deciſ. coram Illuſtriſſ. Cardin. Lancellotto. Et quod ſit inueterata conſuetudo; quod qualibet promiſſio, facta in banco mercantili cedat loco ſolutionis, ſcribit Alexand. Raudenſ. in expoſition. ſuper hanc. S. Ambr. num. 124. et quod vbi viget hæc conſuetudo, ſit illi adhærendum, ſcribit Ang. in l. 58. qui vſumfructum, nu. 2. ff. de verb. oblig. imo ſi negotiator emat merces, earumue pretium chirographo ſuõ apud campſorem conſignat proximis nundinis ſoluendum, non exiſtimatur credito emere, ſed preſenti pecunia. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 11. art. 1. col. 2. ibi, quamobrem, mercator, fol. 612.

Extende hanc exemplificationem, ut procedat etiam in ſolutione pretij cenſus, quia etſi ex diſpoſitione cõſtitutionis Pij V. ſolutio fieri debeat vere in pecunia numerata coram notario, et teſtibus, et aliter facta, cenſus ſit nullus, ut ſecutus ſum ſ. præcedent. quæſt. 1. num. 232. tamen ſi emptor cenſus coram notario, et teſtibus tradat venditori cedulam bancariam, cuius uigore effectualis ſequatur ſolutio cenſus eſt validus, Rota diuerſ. deciſ. 286. de anno. numero 5. verſ. imo & poſt numer. 6. coram R. P. D. Litta 10. Februarij, 1597. in Engubina cenſus, inter impreſſas Lugduni anno 1612. et ex alia Rotę deciſ. ſcripſi ſupra hac ead. gloſſa num. 7.

Pro abſoluta tamen intelligentia materiæ huius exemplificationis uide omnia ea, quę ſcripſi infr. nu. 244. & ſeqq.

Exemplifica ſexto in pręſcriptione, quę non eſt vera ſolutio, ſed tamen inducit effectum ſolutionis, cum liberet debitorem, de qua præſcriptione, et liberatione pluribus his non ago, vide aliqua, quæ ſcripſi ſ. præced. q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 127. & ſeq. et præſertim nu. 135. il 4. & ſeq.

Exemplifica ſeptimo in depoſito, quod etſi non ſit vera ſolutio, et proinde dicamus, quod qui deponit, non ſoluit. Bar. in l. 6. item liberatur. ſub num. 3. ibi, & eadem ratione. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſol. & Tiraq. de retr. lignag. ſ. 9. gl. 3. ſub num. 3. tamen exemplificatio eſt vera in multis caſibus.

Primus caſus eſt de ſtylo Aud. Cam. quia de eius 64
ſtylo, qui eſt probatus etiam in Rota, depoſitum habetur loco ſolutionis, Mohed. deciſ. 6. alias 285. licet initio de excep. dicens quod etſi exceptio non numeratę pecuniæ non retardet executionem obligationis Cameralis, ideoque debitor debeat ſoluere, et poſtea repetere, tamen inquit, fuiſſe per omnes tentum, quod debitor poterat facere depoſitum, quod habetur loco ſolutionis, et poſtea probare exceptionem non numeratæ pecuniæ, ac ſi vere ſoluiſſet.

Secundus caſus eſt, quando creditor recuſaſſet 65
accipere ſolutionem, quia tunc debitor poſſet facere depoſitum, quod haberet vim ſolutionis, vt late declaraui infr. num. 161. & ſeqq. iunctis præcedentibus eundem numerum.

Ter-

Digitized by Google

Tertius caſus eſt, quando debitum non eſt liquidum, quia tunc debitor excuſatur a mora, & conſequenter ante liquidationem non tenetur ſoluere & ad ſummam poſſet teneri ad faciendum depoſitum.

66 Exemplificá octauo in ceſſione bonorum, quia communis eſt concluſio, quod liberat debitorem ac ſi ſoluiſſet, ut, diſcuriendo multa pertinentia ad materiam huius exemplificationis, ſcripſi *infra §. gl. 5. nu. 122.*

Declara primo hanc concluſionem, ut liberet debitorem, donec manet impotens ad ſatisfaciendum, ſecus eum potuerit ſatisfacere, Medin. *in ſuis trac. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 3. in 3. cauſ. in fin. verſ. facta autem, in fi. fol. 32.*

Extende hanc declarationem, vt procedat etiam ſi creditor reliquum debitori, cedenti, remitteret, per ea, quæ ſcripſi *ſupr. nu. 52. & 53.*

Declara ſecundo, diſtinguendo duplex debitum: Aut enim debitum procedit ex delicto, puta, ex furto, & rapina, ſeu violentia; & tunc tam in foro interiori, quam in foro exteriori tenetur ſoluere, & reſtituire integrum, nihilo ſibi retento, Medin. *d. cauſ. 3. in fine, initij, fol. 31.* imò ad ceſſionem bonorum non admittitur ſed venit puniendus, ut dixi *infra §. 7. gl. 5. nu. 144. in fin.* Aut procedit ex contractu, & tunc rurſus diſtinguo inter forum, & forum: In foro enim exteriori admittitur non ſolum ad ceſſionem bonorum, & cedendo liberatur, ſed poteſt etiam ſibi retinere aliquid, ne indigeat, Medin. *d. quaſt. 3. cauſ. 3. in fine initij, & quaſt. 5. verſ. reſpondetur quod iſta, fol. 70.* In foro autem interiori tenetur ſoluere, & reſtituere integrum, etiam quod remaneat indigens, & inops, nulla in hoc conſtituta differentia, an debitum procedat ex delicto, vel ex contractu, Medin. *d. q. 3. cauſ. 3. verſ. praeueniendo, fol. 31. & d. q. 5. verſ. reſpondetur, quod iſta, fol. 70.*

Confirmatur hoc de foro interiori, tum quia leges humanæ neminem excuſant in conſcientiá contra legem diuinam, & naturalem, at lex diuina, & naturalis eſt, ut quicquid homo alteri debet, reſtituat, Apoſt. *ad Roman. 13. numero 7. reddito ergo omnibus debita, &c. & numero 8. nemini quicquam beatis.* tum quia præceptum eſt, *non facies furtum*, in quo non minus prohibetur rei alienæ detentio, quam acceptio, cum ergo pro ſuſtentanda natura, aut ſtatu non liceat aliena inuito domino, auferre, vbi homo poſſet aliter ſuæ indigentiæ prouidere, ſequitur, quod nec ob eandem cauſam poſſit aliena retinere, Medin. *in loco ſupra proxime citato.*

Reliquá, pertinentia ad hanc ceſſionis bonorum materiam habes *infra §. 7. gl. 5. nu. 122. & ſeq.*

67 Exemplificá nono in quauis aliá ſatisfactione, quia ſtabit loco ſolutionis, *l. 52. ſatisfactio pro ſolutione eſt, ff. de ſolut.*

68 Contrarium iniuit Gloſſ. ibidem, dum ſub ſatisfactione intelligit dationem fideiuſſionis, vel pignoris, & tamen nec fideiuſſio, nec pignus liberat debitorem.

Confirmatur hęc opinio cõtraria, quiá confeſſio in dubio debet intelligi quominus præiudicet confitenti, & potius contra eum, qui eam producit, ut ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib. 2. c. 11. nu. 439. & 440.*

Sed ſatisfactio poteſt intelligi, etiam remanente actione, utputa, quia tu debitor ſatisfacias mihi de idoneo fideiuſſore, ſeu de pignore, vel de inſtrumento, ſeu alia ſcriptura, quæ me nunc cautum reddat, cum antea deficeret mihi probitio, & conſequenter dico tunc, mihi datam eſſe ſatisfactionem, ſeu te mihi ſatisfeciſſe, & ideo militant quæ ſcripſi *ſupr. nu. 56. verſ. declara.*

Ego diſtinguo; Aut creditor exprimit modum, 69
quo ſibi fuit ſatisfactum, & tunc ſumus in re clara, & illa ſatisfactio non extenditur ultra; Aut creditor exprimit modum, ſed uocat ſe ſimpliciter ſatisfactũ: & iſto caſu, quicquid dici poſſit in puncto iuris, intelligitur de plena ſatisfactione, & ſic de totali extinctione debiti, quia oratio indefinita ęquipollet vniuerſali, & illa definita eſt clara, & ſine dubio, & ſic ceſſat difficultas confirmationis, & declarationis, de qua *d. nu. 56.*

Reſtringe, ſeu potius ſubdeclará ſecundam par- 70
tem declarationis, poſitæ *ſupr. nu. 47.* dum dixi, impropriam ſolutionem, factam procuratori ad exigendum, non liberare debitorem, vt non procedat, ſi ille ſit factus procurator in rem propriam, quia iſte poteſt facere ea omnia, quæ poſſet dominus, quare licet ſimplex procurator non poſſit compenſare, tamen poteſt compenſare, ſi ſit procurator in rem propriam, ut ſecutus ſum *in meo tract. de indic. cauſ. libr. 2. c. 3. nu. 736.*

Limitá nunc extenſionem, quam poſui *ſupra nu. 47.* 71
48. & ſeq. & eius exemplificationes (dum dixi, quod ſolutio impropria, facta vero domino, liberat quoad omnes effectus verę, & propriæ ſolutionis) vt non procedat in ſolutione pecuniæ, qua emitur cenſus, quia iſtę improprię ſolutione non habent effectum, conſtituendi cenſum, qui conſtitui poteſt ſolum pecunia præſenti, & verá numerata, vt ſecutus ſum §. *praeced. q. 1. nu. 209. & ſeq.*

Sublimitá hanc limitationem in caſu, de quo *ſup nu. 64. & ſeqq.*

S V M M A R I A.

Soluere quilibet poteſt debitum, nu. 72.

Ampliatur hæc concluſio, vt poſſit ſoluere etiã tertius, ad ſoluendum nullatenus obligatus, nu. 73. Subampliatur primo etiam ſi ſoluat, inuito, & ignorante debitore, num. 74. & 76. Declaratur hæc ſubampliatio, Vt ſoluens, debitore præſente, & contradicente, non poſſit contra eum acquirere actionem negociorum geſtorum, ſecus ſi debitor ſit præſens, & non contradicat, Vel ſit abſens, & ignorans, num. 75. Subampliatur ſecundo, vt poſſit ſoluere, etiam creditori inuito, numer. 77. & ſeqq. Subampliatur tertio, vt poſſit non ſolum ſoluere, & offerre, ſed poſſit etiam facere depoſitum, & iura creditoris conſequi contra debitorem, nu. 81. & ſeqq.

Solutio ſi oblata ſit a tertio creditori, agenti in iudicio contrà debitorem, & creditor eam recuſet debitor poteſt creditorem repellere, num. 78. Declaratur dupliciter, numero 79. & 80.

Poſſidens rem, ſi in ea moleſtatur a creditore hypothecario illius, qui erat, Vel eſt dominus illius rei, poteſt eidem creditori offerre ſolutionẽ, & inde conſequi iura creditoris, nu. 81. & ſub nu. 89. caſ. 2. et memb. 2. Et quid ſi poſſideat iniuſte, an poſſit creditorem cogere ad cedendum iura, n. 82.

Solutionem creditori hypothecario ſi offerat tertius, qui habeat

Digitized by Google

intereſſe liberatione hypothecæ, & multo magis ſi ſoluat, acquirat actiones, & iura contra debitorem, nu. 83. & ſeq. Et quando non poſſit offerre. nu. 86. Oblatio, & ſolutio quomodo ſibi proſit, nu. 87.

Fideiuſſor ſoluens poteſt cogere creditorem ad cedendum iura, nu. 85. & ſub nu. 89. caſu 3. ſine qua ceſſione non haberet hypothecarium, ſub eod. nu. 89. in fin. extenſ. 7. Et quando creditor poſſit eum cogere ſine ceſſione, eod. numer. 89. in fine, verſ. reſtringe.

Soluens creditori hypothecæ, acquirit actionē negotiorum geſtorum, non tamen poteſt cogere creditorem ad cedendum ſibi, num. 88. Etiam ſi iſte ſoluens ſit creditor, ſed chirographarius eiuſdem debitoris, nu. 88. verſ. extende.

Soluenti proprium debitum non debetur ceſſio iurium, numero 89.

Soluenti alienum debitum motu proprio abſque ulla obligatione & nullum habenti intereſſe, creditor non cogitur cedere iura, ſub nu. 89. verſ. ſecunda.

Cedere tenetur creditor actiones, ſub nu. 80. Verſ. membrum ſecundum. Etiam ſi contra ipſum poſſet retorqueri, ſub nu. 89. extenſ. 8. Quod ſi creditor nullas, quas cedat, habeat actiones, excluditur a petitione, ſub eod. nu. 89. extenſ. 6.

Cedere quas actiones tenetur creditor, ſub nu. 89. extenſ. 1. & ſeqq.

Cedendarum actionum exceptio impedit executionem. ſub n. 89. extenſ. 5.

Ceſſio actionum eſt quodammodo venditio nominis debitoris, ſub nu. 89. declar. 2.

Ceſſio actionum, & iurium, fieri poteſt ab omnibus, & quæ perſonæ cedere non poſſint, ſub nu. 89. declar. 3.

Ceſſio iurium quibus fieri non poſſit, remiſſiue, ſub num. 89. declar. 4.

Cedi poteſt regulariter omnis actio præter directam, num. 89. declar. 5.

72 QVæro III. quis poſsit ſoluere debitum creditori & ſoluendo, liberare debitorem.

Reſpondeo, quod poteſt ſoluere ipſemet debitor, & quilibet pro eo, *l. 41. ſoluendo. ff. de neg. geſt.* cum alijs allegatis *infr. nu. 74. ſubampl. 7.* hæcque eſt concluſio, quæ non patitur controuerſiam.

73 Amplia hanc concluſionem, ut poſsit ſoluere etiā tertius, & extraneus, ad ſoluendum nullatenus obligatus, *d. l. ſoluendo cum alijs allegatis nu. ſeq.*

74 Subamplia primo, ut procedat, etiam debitore inuito & ignorante, quia naturalis, & ciuilis ratio ſuadet, alienam conditionem meliorem etiam ignorantis, & inuito nos facere poſſe, *d. l. 41. ſoluendo. ff. de neg. geſt. l. 23. ſolutionem. l. 54. ſoluere. ff. de ſolut.* cum alijs allegatis per Gloſſ. *in d. leg. ſoluendo in verbo eum. Iaſ. in l. 41. tale pactum §. poſt diuiſionem, num. 2. ff. de pact. Neguſ. tract. de pign. in 3. membr. 5. part. princip. nu. 39. verſ. quinto principaliter tomo 6. part. 1. fol. 234. Menoch. conſ. 263. cum interrogatus, nu. 23. verſ. ſecundo obijcitur. Flam. Cart. decis. 61. mulier. ſub n. 3.* & ſcripſi *infr. ſub nu. 365.* & quod creditori volenti poſsit quis pro debitore etiam inuito ſoluere, et eum liberare, et hoc ſit clarū, ſcribit Paul. de Caſtr. *in d. §. poſt diuiſionem. in fin.*

75 Reſtringe hanc ſubampliationem, diſtinguendo duas inſpectiones principales.

Prima inſpectio eſt, quando iſte tertius, ſoluens, inuito, et ignorante debitore, intendit, ſoluendo, acquiere actionem negociorum geſtorum contra debitorem iuxta ea, quę ſecutus ſum *infra num. 364. & 365. verſ. his præmiſſis*, et in hac inſpectione rurſus diſtinguo; Aut debitor eſt præſens, et contradicit, ac prohibet ne pro ipſo ſoluat, & iſto caſu concludo, ſubampliationem non eſſe veram, quia non poteſt quis me inuito, gerere meum negotium, vt contra me acquirat actionem negociorum geſtorum, etiam ſi vtile velit negotium gerere, vt in his terminis ex Menoc. & ſtat. Genuen. ſecutus ſum *infra num. 390. declara. 4.* quia no eſt mera charitas, ſeu merum beneficium ſoluentis, quod initium conferri poſſit: Aut debitor eſt præſens, & ſolutioni non contradicit, ſeu eſt abſens, & ignorans, & iſtis caſibus concludo, veram eſſe ſubampliationem, & hunc ſoluentem negociorum geſtorum actionem ſibi acquirere, etiam ſi debitor nolit poſtea ratam habere ſolutionem, diceretque ſoluentem ſibi rem gratam non feciſſe, quia nihilominus, ipſo debitore inuito; eſſent ſoluenti acquiſita actio negotiorum geſtorū; nam non ex hoc, quod debitor ſolutionem ratam non haberet, poſſet is, qui ſoluit, cogere creditorem ad reſtituendum, & ſic iniquum eſſet, vt is, qui ſoluit priuaretur actione, quam acquiſiuit, & debitor cum iactura ſoluentis locupletaretur, & quia uice verſa poſſet ille tertius, ſoluendo, negocium potius damnoſo, quam vtile geſſiſſe, tenebitur ipſe docere, ſe vtile negotium geſſiſse, quapropter iſta ſolutio pro debitore abſente, & ignorante non ſolet fieri, niſi in caſu quo euidenter vtilitas appareret, & controuerti non poſset, vt quando quis ſoluit litteras cambij pro honore litterarum, ne redeant cum proteſtu: alias, ſi vtilitas non ſit ita euidens fatuus eſset, qui ſolueret: poneret enim quod haberet certum, & ſecurum pro tantundem incerto; quare dato iſto caſu, vt debitor negaret, ſolutionem fuiſse ſibi utilem, cautela fuiſset ſi a creditore actionum, & iurium ceſſionem habuiſset, & tanquam ceſſionarius contra debitorem ageret, ut hinc detegeretur ſolutionis vtilitas.

Secunda inſpectio eſt, quando ſoluens non intendit actionem aliquam acquirere contra debitorem, neque eum habere obligatum, ſed intendit eum ſolum liberare, & in hac inſpectione concludo, ſubampliationem quod tertius poſſit, inuito debitore, ſoluere eſse indiſtincte veram, quia quantumuis debitor non acceptet illam ſolutionem, tamen eſt liberatur a creditore, qui illam recipit, & ideo ab eo moleſtari non poteſt cum ſolutione eius, quod debebatur, ſublata ſit omnis actio, ſi tamen creditor ſolutionem, etiam ab eodem debitore ſponte ſoluente deinde reciperet, teneretur omnino reſtituere illi tertio, quod ab eo accepiſset. 76

Subamplia ſecundo, vt iſte tertius, & extraneus poſſit ſoluere etiam creditori inuito, qui eſt caſus magis dubius, Paul. de Caſtr. *in l. 41. tale pactum. §. poſt diuiſionem, nu. 2. & Iaſ. nu. 3. ff. de pact. Neguſ. tract. de pign. in 3. memb. p. princ. nu. 39. tom. 6. p. 1. fol. 234. & Flam. Cart. decis. 61. mulier. nu. 5.* 77

Extende hanc ſubampliationem, vt in tantum extraneus poſsit ſoluere, ut ſi creditori ſolutionem offerat, & is eam recuſet, dicendo, quod unlt eam a ſuo debitore, contra quem agit, debitor probata ſolutionis oblatæ recuſatione poterit creditorem repellere, quod eſſe perpetuo menti tenendum, ſcribit Paul. de Caſtr. quem ſequuntur Iaſ. Neguſ. & Flam. Cart. *in locis ſupra proxime citatis.* 78

Declara primo hanc extenſionem, ut procedat pro- 79

Digitized by Google

quando oblatio fit a tertio in eodem iudicio, quo creditor agit contra debitorem, quia tunc in illo iudicio poteſt debitor eum repellere, ſecus in alio iudicio quo creditor denuo ageret contra debitorem, quia illa oblatio facta in alio iudicio, & recuſata nõ extinguit obligationem, & ideo creditor poterit iterum petere, cum illa recuſatio ſolutionis oblatę conſtituat ſolum creditorem in mora, Neguſ. *tr. de pign. in 3. memb. 5. p. prin. n. 40. tom. 6. p. 1. fol. 234.*

80 Declara ſecundo, ut illa oblatio ſolutionis recuſatæ conſtituat creditorem in mora, vt dixi, etiam quod non fuerit realis oblatio, iuxta ea, quæ ſecutus ſum *inf. nu. 158. verſ. reſtringe*, & conſequenter illa mora erit apta ad nocendum ipſi creditori in illis caſib. de quibus egi *infr. nu. 160. & infr. nu. 194.*

81 Subamplia tertio, vt tertius poſſit non ſolum ſoluere, & offerre creditori, vt dixi, ſed poſſit facere etiam depoſitum, eoque facto, aut ſolutione a creditore acceptata, poſſit eiuſdem creditoris iura, & actiones conſequi contra debitorem, pro quo ſoluit, & quem liberauit, ſed cum diſtinctione trium principalium caſuum.

Primus caſus eſt, quando tertius poſſidet rem, creditori pignoratam, & quia in ea moleſtatur ab ipſo creditore hypothecario, offert illi ſolutionem, ad effectum eam liberandi ab illa hypotheca, & liberatã retinendi, & iſto caſu concludo, quod poteſt ſolutionem offerre, hancque oblationem poteſt facere, etiã poſtquam eſſet condemnatus in hypothecaria, antequam rem tradat. Paul. de Caſtr. *in l. 60. ſi res obligata, ſub nu. 4. ff de leg. 1.*

82 Extende, declarando hanc concluſionem, vt ad præfatum effectum procedat, etiamſi ſit poſſeſſor iniuſtus, ſecus ad effectum cogendi creditorem ad cedendum iura ſua, tam perſonalia, quam hypothecaria per uiam exceptionis, quia non poſſet hoc facere, niſi eſſet poſſeſſor iuſtus, Paul. de Caſtr. *ſub d. nu. 4. in fine.*

Pro & contra hanc extenſionem dum facit differentiam inter poſſeſſorem iuſtum, & poſſeſſorem iniuſtum quoad impetrandum ceſsionum iurium, multa adducit Neguſ. *tract. de pign. in 3. membr. 5. parte princ. n. 26. & 27. tom. 6. part. 1. fol. 232.* & reſidet in opinione contra Paul. de Caſtr. & ſic contra hanc extenſionem, & firmat, quod tam poſſeſſor iuſtus, quã iniuſtus conſequatur ceſsionem iurium, et ita ex cõmuni opinione contra eundem Paul. de Caſtr. uidetur reſidere Affl. *deciſ. 259.* fuit deciſum in fine; tu poteris melius cogitare, quia in iſto paſſu pro nũc ero merus relator.

83 Secundus caſus eſt, quando iſte tertius rem, creditori hypothecatam, non poſſidet, habet tamen magnum intereſſe in ſolutione, & liberatione debitoris, et iſto etiam caſu concludo, quod poteſt offerre, & offerendo, ſeu ſoluendo, acquirere iura; et actiones contra debitorem, quod oſtendo, conſiderando in hoc ſecundo caſu tria membra.

Primum membrum eſt, quando iſte tertius, offerens ſolutionem, habet ius in ea re, quia eſt dominus illius rei, et tunc poteſt ipſe per modum agendi offerre ſolutionem, et facere ſibi tradi illud pignus et actiones ſibi cedi, Paul. de Caſtr. *in d. l. ſi res obligata, nu. 5. in ſecundo caſu.*

84 Secundum membrum eſt, quando non eſt dominus illius rei pignoratę habet tamen in ea etiam ipſe ius hypothecæ, ſed poſterius, et iſto membro concludo, quod poteſt ſimiliter offerre primo creditori, et liberare rem ab eo, et facere ſibi credi iura, Paul. de Caſtr. *vbi ſupr. Affl. deciſ. 259. fuit deciſum nu. 1. Neguſ. tract. de pign. in 3. membr. 5. p. princ. ſub num. 6. fall. 2. & nu. 10. & ſeq. in quibus* multipliciter ampliat, et Flam. Car. *deciſ. 61. mulier. ſub nu. 11. & 12.*

Tertium eſt, quando nullum ius habet in re, tamen ipſe eſt fideiuſſor debitoris, et concludo ſimiliter, quod ſoluendo poteſt cogere creditorem ad cedendum ſibi iura, ut ſecutus ſum *ſub nu. 89. verſ. tertius caſus*, vbi videas. 85

Reſtringe primo declarando concluſionem huius ſecundi caſus, vt procedat in oblatione, facta loco, et tempore congruis, ſecus in oblatione, quæ fieret incongruis loco, et tempore, et proinde mulieri, quæ, viro uergente ad inopiam, ageret pro collocatione dotis in tuto, non poſset ſecundus creditor mariti quamuis hypothecarius, offerre dotis ſolutionem, Oſaſch. *deciſ. 135. quæſtio difficilis, nu. 9. & ſeqq. verſ. contraria*, ubi, quod hæc uidetur verior, et magis communis opinio.

Confirmatur reſtrictio, quia oblatio debet fieri congruis loco, et tempore, alias non operatur, teſtibus his, quos citaui *infra num. 168. & 169. illat. 2.* quod tamen huic ſecundo poſteriori creditori competat remedium, dixi *infr. §. 7. gl. 5. nu. 91.* 86

Reſtringe ſecundo, ut iſte ſecundus creditor hypothecarius, ſoluendo primo creditori, preferatur alijs creditoribus, quoad creditum primi creditoris et pro illa quantitate, in quam ſuccedit, ſed non quoad creditum ipſius ſecundi, quia pro eo non prefertur alteri, qui ſit prior ſe licet poſterior primo. Neguſ. *tract. de pign. in 3. memb. 5. p. princ. ſub nu. 10. ibi intellige tamen. fol. 231. tom. 6. p. 1.*

Tertius caſus eſt, quando iſte tertius nullum habet intereſſe, ſicque nullum habet ius in re, neque eſt aliquo modo obligatus pro illo debito, et iſto caſu concludo, quod poteſt offerre, et ſoluere, quoad effectum liberandi debitorem, et acquirendi contra eum actionem negociorum geſtorum, ſed non quoad effectum conſequendi ceſſionem iurium, quia iſto caſu creditor non cogitur inuitus actiones cedere, *l. 5. nulla, & ibi Doct. C. de ſolut. & liber. Cyn. in l. unica q. 16. quæ eſt Vltima, num. 18. C. etiam ob chirograph. pecun. &c. titul. 27. libr. 8.* et latius, ac clarius, Pal. de Caſtr. *in d. l. ſi res obligata, nu. 6. Neguſ. tract. de pign. in 3. mem. 5. p. princ. fall. 2. num. 6. fol. 231. & nu. 42. fol. 234. & Flam. Cart. deciſ. 61. mulier. num. 8. & 14.* et concordant, quæ ſcripſi *ſupra ſub num. 75. in prima inſpectione in ſecundo membro diſtinctionis.* 87

Extende hanc concluſionem, ut procedat etiam ſi iſte, qui offert creditori ſolutionem, ſit creditor eiuſdem debitoris, quia ſi ipſe offerens ſit creditor chirographarius ſine hypotheca, ideoque nullum habeat ius pignore, quod habet alius creditor, illa oblatio, ſeu ſolutio liberat quidem tam pignus, quã debitorem, ſed tamen ipſe ſoluens non acquirit iura illius creditoris contra debitorem, neque ius pignoris, neque illum creditorem poteſt cogere ad cedẽdum ſibi iura, & proinde ſecundus creditor hypothecarius erit tunc primus in dicta hypotheca, Neguſ. *tr. de pign. in 3. memb. 5. p. princ. nu. 6. fall. 2.* & clarius *nu. 42. fol. 231. & 134. tom. 6. p. 1. & Flam. Cart. deciſ. 61. mulier. nu. 9. 10. et 14.* 88

Ciuitatibus, & locis, in quibus fit negotiatio cambiorum, ſunt diſtincte ordinatę in capitulis feriarum Genuenſium *numer.* 2. & ſunt iſtæ: pro cambijs ſoluendis Genuę, Mediolani, & Bergami, dies 20. Florentiæ, Romæ, Venetiarum, Lucæ, Bononiæ, dies 25. Neapoli, Valentiæ, Barcinonis, ſiue Barcellonę, Cæſarauſtæ, ſiue Saragoſæ, dies 30. Antuerpiæ, ſiue Anuerſæ, Coloniæ, Lupiarum, ſiue Lecchiæ, Barij, ſiue Bari, dies 35. Panormi, Meſſanę, Arcalę, ſiue Maduti, dies 45. Hiſpali, ſiue Sibilię, Olyſippi, ſiue Lisbonæ aſſignantur menſes duo, & iſti dies, & tempora incipiunt a die contracti cambij incluſiue: quare in litteris cambij, contracti Placentiæ ex nundinis pro Genua, quarum litterarum formulam poſuimus S. *præced. q.* 5. *ſub nu.* 80. *verſ.* 1614. *& nu.* 91. obſeruando iſta tempora, pro cambio, contracto die 5. Nouembris, & pro alio, contracto die 5. Februarij, ſcripſimus in litteris, vt ſolutio fieret in vnis die 24. & in alijs die 26. & ſic in vtraque adeſt dilatio 20. dierum iuxta diſpoſitionem, dictorum capitulorum
13 † ex quibus collige duo, primum, quod dilationes ponuntur in litteris: ſecundum, quod is cui ſunt ſoluendæ illæ litteræ, & uult earum ſolutionem in die præfixa, debet illas præſentare antea ad effectum vt prius acceptentur: Aduerte etiam, quod iſtę dilationes, aſſignatę in capitulis nundinarum, poſſunt protrahi, & breuiari de conſenſu partium, & protractę, ſeu breuiatę exprimi in litteris, dummodo ex longiori dilatione non augeatur cambium ratione ſolius temporis.

14 Secundus caſus eſt, quando cambium contrahitur ex aliqua Ciuitate, ſeu loco pro nundinis Placentiæ, ſeu alterius loci nundinarij, & iſto caſu diſtinguo. Aut is qui debet ſoluere, non eſt Bancherius, & tunc debet ſoluere infra octo dies, currentes a die acceptationum incluſiue, Aut debitor eſt Bancherius, & tunc diſtingue latius prout plene ordinant capitula feriarum, condita a Genuenſibus *n.* 13. quæ in caſu occurrenti videas, & ita intelligas litteras feriales dum dicunt, *pagare*.

15 Tertius caſus eſt, quando cambium contrahitur ex nundinis vnius loci, ut ſoluatur in nundinis alterius loci, puta contrahitur Lugduni in feria Sanctorum, vt ſoluatur Placentiæ in feria Apparitionis, & iſto caſu dico idem, quod dixi in præcedenti, quia in effectu eius ſolutio eſt deſtinata ad nundinas, & nihil intereſt, vbi cambium ſit inchoatum.

16 Declara tamen hunc caſum, vt poſſit procedere, ſuppoſito, quod in iſtis nundinis diuerſorum locorũ pecunia recipiat diuerſam eſtimationem, alias, ſi nõ reciperet diuerſam, poſſet conſiderari ſolum intereſſe, quod dari ſolet inter monetam præſentem. & abſentem, Romoal. Coli *tract. de camb. c.* 27. *verſ. ſe pci, & verſ. la* 2.

His pręmiſſis, procedam per quæſtiones iuxta noſtrum ordinem.

SVMMARIA.

Soluere dicitur, qui facit quod promiſit, nu. 17.
Solutio, & Liberatio } *idem ſunt, nu.* 17. *Quomodo nu.* 18.
Solutione eius, quod debetur tollitur omnis obligatio, numero 18.

QVarto I. igitur, quid ſit ſoluere, ſeu ſolutio. 17
Reſponde, ſolutio eſt liberatio ab obligatione, *l.* 54. *ſolutionis verbum. ff. de ſolut. l.* 174. *ſolutionis, verbo. ff. de Verb. ſignific.* nam ſoluere dicimus eum, qui facit id, quod facere promiſit, d. l. ſolutionis verbo, ſicq. ſolutionis verbum magis, ad ſubſtantiam obligationis refertur, quam ad nummorum ſolutionem *d. l.* 54. *ſolutionis verbum.* cum verbum, *ſolutio*, iunctum verbo obligationis, vel ſimplex ſine adiuncto, ponatur pro omni liberatione ab obligatione, Paul. de Caſtr. *in l.* 49. *ſolutam. nu.* 2. *ff. de ſolut.* & quod iſtud verbum, *ſolutio*, comprehendat omnem actum, per quem quis liberatur, cum liberatio ſit ſolutio ab obligatione, ſcribit rurſus idem Paul. de Caſt. *in rub. in princ. ff. de ſolut.* & ſic ſolutio: & liberatio ſunt idem, ſeu nomen ſolutionis, & liberationis idem ſignificant, Mandoſ. *trac. de monet. q.* 51. *num.* 2. *tom.* 3. *p.* 2. *fol.* 96. & quod volente creditore, ſolutio, & ſatisfactio a pari procedant, ſcribit Patiſ. *conſ.* 69. *ſi iuris. nu.* 16. *l.* 4. & de definitione ſolutionis potes videre, quę ſcribit Seb. Medic. *tr. de defin. p.* 2. *defin.* 63. *n.* 6. *&* 7. *tomo* 18. *fol.* 308.

Hęc definitio, ſeu deſcriptio, ſumpta ex iuribus 18
ſupra citatis, videtur data ab effectu, quia liberatio eſt effectus ſolutionis, vt aduertit Paul. de Caſt. *in loco ſupr. proxime citato*, & probatur ex eo, quia ſolutione eius, quod debetur tollitur omnis obligatio, *Inſtit. quib. mod. toll. oblig. in princ. Pariſ. conſ.* 121. *primo, num.* 15. *verſ. etſi vera. lib.* 1. *conſ.* 52. *in hac conſultatione, n.* 38. *verſ. tertio tollitur. lib.* 2. *Seb. Med. tract. de compenſ. in præfat. nu.* 1. *tomo* 6. *par.* 2. *fol.* 258. *Rot. Genuen. deciſ.* 104. *ſolutione, & & Surd. deciſ.* 266. *quæſt. nu.* 3. *in fine,* 4. *&* 5. & ſolutio eſt quid facti; & de iure corporali, ſed liberatio eſt iuris incorporalis, prout hæc poſt Gloſſ. ad euitandam ſuperfluitatem rubricæ, *ff. de ſolut. & liber.* conſiderat Caſtrenſ. *vbi ſupra*. At ego dicam, quod liberatio in definitione ſolutionis recte ponitur, quia latius patet liberatio, quam ſolutio, & ideo non eſt verum: quod ſolutio, & liberatio ſint vnum, & idem, ſiquidem liberatio ita dicitur de ſolutione propria, et uera, ſicut de eo, quod non eſt proprie ſolutio, ſed habet uim ſolutionis, vt pluribus oſtendi *infra numer.* 41. *& ſeq.*

SVMMARIA.

Solutio duplex, propria, & impropria, quęve dicatur propria nu. 19. *Quotuc modis fiat, nu.* 20. *Qua dicatur impropria, nu.* 41. 50. *& ſeq.*
Solutio tam propria, quam impropria quando pariat omnes effectus ſolutionis, numer. 21. *& ſeqq. numero* 41. 47. *&* 48.
Solutio liberat debitorem, quando is, cui ſoluitur, habet legitimam perſonam ad ſolutionem recipiendam, nu. 23. *Secus non habeat, nu.* 24.
Solutio quando fieri poſſit procuratori. nu. 26. *&* 27.
Solutio recte fit illi, cum quo celebratus eſt contractus debiti, etiam ſi actio illius contractus ad alium pertineat, numer. 31.
Solutio an recte fiat illi cuius contractus ſine certa ſolemnitate non tenet, nu. 36. *&* 37. *vbi diſtinguuntur caſus.*
Solutio impropria liberat debitorem, ſi ſit facta vero domino, aut habenti ſpeciale mandatum ad recipiendum illam impropriam, alias non liberat, nu. 47. *& ſeqq. Quando non liberet, nu.* 71.

Solu-

Solutio per cedulam bancariam ſine alia numeratione, admittitur etiam in emptione cenſus, nu.64.

Solutionem impropriam creditor non cogitur recipere, nu.42.& ſeq. Verſ. infero.

Solutionis vim an habeat promiſſio facta creditori a mercatore ad inſtantiam debitoris, nu.63.

Soluens penſionem domus bonæ fidei poſſeſſori, recte ſoluit, quamuis bonæ fidei poſſeſſor non ſit dominus, nu.28. Imò etiam ſi ſit malæ fidei poſſeſſor, nu.29.

Soluens Abbati intruſo an recte ſoluat, ſub nu.29.

Soluens creditori ſui creditoris, an recte ſoluat, ſub nu.38. ſubdeclar.6.

Soluens electo an recte ſoluat, remiſſiue, numero 39. ſub numero 47.& numero 49. Quid in negotiatorum geſtore, numer. 40.

Soluere locatori mercedem tenetur conductor, etiam ſi alleget contractum eſſe nullum, nu.39.

Filiofamilias, Monacho, & Seruo } qui mutuauerint, recte ſolui poteſt, ſub num.31. & 32.

Reſtitutio rei, furto ſubtractæ, fieri debet, non domino rei, ſed illi, qui rei curam, ſeu adminiſtrationem habet, ſub nu.30. concir.3.

Depoſitum, & Commodatum } ſi depoſitarius, & commodatarius reſtituant deponenti, & commodanti, liberantur, etiam ſi illi furto ſubtraxiſſent, numer.33. Quid ve ſi reſtituant monacho, ſeruo, & filiofam. qui depoſuerint, numer.34. & 35.

Mandatum procuratoris ad exigendum reuocatur a mandata, & quandoque etiam a lege, nu.27.

Intimatio perſonæ nominatæ in actis eiuſdem notarij, Vbi quis emere cenſum per perſona nominanda, & promiſerit nominare non eſt neceſſaria, nu.25.

Compenſatio cum debito iurato an & quando admittatur, ſub nu.42.& ſeq. verſ. infero.

Acceptilatio, Ceſſio, & Delegatio } quando obtineant locum veræ; & actualis ſolutionis, num.48. acceptilatio quando liberet in totum, nu.52. et 53.

Ceſſio bonorum an, & quomodo liberet debitorem, nu.52. & ſeq. & nu.66.

Scriptura in libris apud mercatores habet vim ſolutionis, n.55. & ſeq. in quibus declaratur.

Auaria quid ſignificet inter mercatores Genuæ, nu.58.

Debitori, poſito a creditore inter auarias in libro rationum, an & quando dicatur remiſſum debitum, nu.57. & ſeq. & n.61.

Præſcriptio habet vim ſolutionis, nu.65.

Depoſitum an habeat vim ſolutionis, ſub numero 65. exemplifie.7.

Satisfactio an & quando ſtet loco ſolutionis, numero 68. & ſequent.

19 QVæro II. quotuplex ſit ſolutio, ſeu quot modis poſſit debitor ſoluere creditori, & quibus ſoluendo recte ſoluat.

Reſpondeo, ſolutionem eſſe duplicem, Propriam ſcilicet, & impropriam.

Propria ſolutio dicitur illa, quæ cum fiat in præciſa ſpecie, & forma obligationis, liberat omnino debitorem, quia debitor, ſeu obligatus, faciendo id, quod facere tenetur, dicitur proprie ſoluere, ut ex Paul. de Caſtr. ſecutus ſum *ſup. ſub n.17.* quare ſi quis eſt obligatus ſoluere pecuniam auream, & eam ſoluit, dicitur proprie ſoluere, ſi eſt obligatus tradere claues domus, & eas tradit, dicitur proprie ſoluere, & ſic de ſingulis, quia ſolutionis verbum magis ad ſubſtantiam obligationis refertur, quàm ad ſolutionem nummorum, ut ſecutus ſum *ſub d. nu.17.* licet in communi vſu loquendi verbo ſolutionis vtamur in ſolutione tantum pecuniaria.

Declara primo hanc propriam ſolutionem fieri 20
quatuor modis. Primus modus eſt, quando ipſemet debitor ſoluit. Secundus eſt, quando alius ſoluit de mandato et nomine ipſius debitoris. Tertius, quando alius ſine mandato, aut ordine debitoris libere ſoluit. Quartus (& iſte reſpicit ſolutionem litterarũ cambii nundinarii) quando alius ſoluit litteras cãbii ſuper protextu honore litterarum, Ioan. Bapt. Cauat. *tract. de camb. in prælud. verſ. octauo loco. f.214.* quam ſolutionem ſuper protextu honore litterarum late explicaui *infr. nu.356. et ſeq.* pro qua ſolutione faciunt quæ ſcripſi *infra ſub nu.74. & ſeq.*

Subdeclara extendendo, ut quamuis ſolutio in 21
primo modo ſit magis propria, tamen etiam ſolutiones in ſecundo tertio, & quarto modo producũt eundem effectum, Mantic. *tract. de coniect. vlt. volunt.* 22
lib.11. tit.17. nu.34. etiam ſi ſolutio ſit conditio, quæ regulariter debet impleri in propria ſignificatione, Mantic. *d. lib.11. tit.16. nu.8.* † cum conditio, importet non ſolum formam, Affl. *deciſ.355. ſi præſtiturus, nu.5. cum alijs allegatis per Tiraq. de retr. lig. §.1. gl.21. ſub numer.13. verſ. hincque. folio 590. & de retract. conuent. §.2. gloſſ.1. et vnica, num.3. in fine, fol.458.* ſed contineat ſemper non leuem ſolemnitatem, vt cumulatis auctoritatibus, ſequitur Tiraquel. *ſupra proxime citatus;* & forma regulariter nõ poteſt adimpleri per æquipollens, Tiraquel. *d. gl.21. ſub num.11. fol.190.* Iacob. Nouel. *tr. de iur. prothomiſ. §.3. numer.21. tom.17. folio 35.* quare ſolutio conditionalis, appoſita a teſtatore per hæc verba, *ſi Titius dederit hæredem meo decem,* ita verificatur, ſi Titiusmet decem ſoluerit, ſeu dederit, ſicut ſi alius pro Titio dederit, imò hæc ſolutio conditionalis verificatur etiam in aliis ſpeciebus ſolutionum, quas improprias eſſe diximus *infra numero 41. & ſeqq. verſ. impropria,* quare idem eſt, quod Titius ſoluat hæredi, vel hæres acceptum ferat, ſeu compenſet, ut ex Mantic. ſecutus ſum *infra ſub numero 48.*

Declara ſecundo, vt ſolutio, ſeu alius actus libera- 23
tionis tunc liberet debitorem, ſoluentem, quando is, qui ſolutionem recipit, ſeu actum liberationis facit, habet idoneam perſonam ad recipiendum ſolutionem, ſeu ad liberandum, *l.12. Vero procuratori. ff. de ſolut.* qualis eſt adminiſtrator, ſeu procurator omnium bonorum, tutor, curator, & verus procurator, Flam. Cart. *deciſ.30. in cauſ. nu.2. & ſeq. & 6.*

Secus ſi non habeat idoneam perſonam, quare ſi 24
ego debitor ſoluam alteri, quam vero creditori, non liberor, Surd. *deciſ.229. Verum, numer.1.* ſeu non liberor ſi ſoluam alteri, quam vero domino, ſeu procuratori, Franc. Becc. *conſil.19. prima facie. num.1. & ſeqq.* in quibus loquitur ampliando, et Flam. Cart. *d. deciſ. 30. numer.7. & ſeqq.* ſicque non liberor, ſi ſoluero falſo procuratori, *l. falſus procurator. C. de furt. Rot. diuerſ. deciſ.76. Chriſtophorus. ſub numer.1. coram R. P. D. Orano, in Romana pecuniaria, ven.25. Octobris 1593. in impreſſis Romæ 1615.*

Subdeclara primo extendendo ſecundam partem huius declarationis, vt paria ſint, ſoluere illi, cui ſoluens ſcit non recte ſolui, vel ſcire tenetur, quã ratione cum Communitas Rauennæ cenſum ſcito-

iuin

rum 400. pretio ſcutorum 5000. vendidiſſet Philippo pro perſona nominanda in actis Cataloni notarij A. C. & idem Philippus die 40. poſt celebratum dicti cenſus contractum in eiſdem actis nominaſſet Io.B. prædictum Fliſcum, & dictum cenſum ad illum pertinere declaraſſet; & idem Fliſcus eodem anno dictum cenſum approbaſſet, & præfata Communitas deinde dictos ſcutos 5000. reſtituiſſet eidem Philippo, & demum poſt aliquod tempus Communitas præfata conueniretur a dicto Fliſco pro ſolutione fructuum, & Communitas oſtenderet extinctionem, & ſolutionem factam d. Philippo, Rota, habita pro nulla illa extinctione, & ſolutione, eam condemnauit ad ſoluendos fructus d. Fliſco, non obſtante; quod illa nominatio facta non fuiſſet intimata, ſeu aliter notificata Communitati Rauennæ, & mota fuit Rota, quia ex quo nominatio fuerat facta in actis notarij, et prout erat conuentum inſtrumento cenſus, non requirebatur alia notificatio, ſed Cõmunitas debebat prius indagare apud illa acta hanc nominationem, *Rot. coram R. P. D. de Caualerijs, in Rauennaten. cenſus, mercur. 13. Iunij, 1607.*

Extende hanc ſubdeclarationem, vt procedat non ſolum, quando nominatio fuiſſet facta in margine, ſiue penes idem inſtrumentum, vt moris eſſe debet, ita ut Communitas Rauennæ ex inſpectione inſtrumenti cenſus ſine alia diligentia potuiſſet videre nominationem perſonæ, quo caſu Communitas ſoluendo Philippo, videretur fuiſſe in latiſſima negligentia, ſeu culpa: ſed procedat etiam ſi nominatio fuiſſet facta ſeorſum, ſeparatim, quia etſi tunc Communitas ex hac ſola inſpectione non potuiſſet ſcire nominationem perſonæ, nec teneretur inquirere omnia inſtrumenta celebrata in illo officio, & illa ita perquirere, ut non poſſet, errando, & aliquod omittere, tamen adhuc fuiſſet in negligentia inexcuſabili, quia cum ſciret, cenſum ſpectare ad perſonã nominandam, debuiſſet, volens eum extinguere, citare Philippum ad oſtendendam nominationem, & ea non extenſa, debuiſſet accedente etiam iudicis decreto, deponere pretium cenſus pro perſona nominanda.

26 Subdeclara ſecundo eandem declarationem, vt procurator, cui recte ſoluitur dicatur is, qui habeat mandatum ſpeciale, per ea, quæ ſcripſi *infra §. 7. gl. 4. num. 5.*

27 Explica vlterius hanc ſubdeclarationem, vt is dicatur habere mandatum ſpeciale, qui habet illud tempore ſolutionis, quia ſi illius mandatum eſſet reuocatum, ei non recte ſolueretur; hæcque mandati reuocatio fit nõ ſolum ab homine, ſed etiam a lege, ut declaraui *inf. nu. 299. limit. 3.* & clarius, & plenius *ſub num 401. & ſeq. verſ. aut illa.* & hoc dummodo reuocatio mandati fuerit nota ipſi ſoluenti, vt ſecutus ſum *infra num. 406. verſ. confirmatur.* reliqua uide, *inf. d. nu. 401. & ſeqq.*

28 Subdeclara tertio, ut ſolutio, per inquilinum facta bonæ fidei poſſeſſori, liberet ipſum inquilinum ſoluentem, quamuis ille poſſeſſor non eſſet dominus, Abb. *in capite 11. grauis numero 5. de reſtitut. ſpol.*

29 Extende hanc ſubdeclarationem, ut procedat etiam ſi ſolutio ſit facta malæ fidei poſſeſſori, cum quo tamen contraxerit Abb. *in d. cap. grauis, num. 8.* et ideo inquilinus, ſeu colonus, ſoluens penſionem præ domini a quo conduxit, liberatur, *l. 55. ſi vrbana, & ibi Gloſſ. & Bar. de cond. indeb.* & ſoluens Abbati intruſo, a quo conduxerit, liberatur Bar. *in ead. l. 55. ſi vrbana, ſub num. 4. & Alex. conſil. 103. viſis ſcriptis, num. 17. col. 5. libr. 2. & conſ. 120. ponderatis, num. 7. col. 3. libr. 5.* imò liberatur ẽt ſi cõduxiſſet a uero Abbate, ſeu alio vero monacho illius monaſterii, dummodo habuerit iuſtam cauſam credendi intruſum, cui ſoluit, eſſe verum Abbatem, Bar. *ſub d. nu. 4. & Abb. d. cap. grauis. nu. 8. in fin. & Alex. in locis ſupra proxime citatis,* adde, quæ copioſius ſcribit Dec. *conſ. 407. viſis, nu. 1.*

Confirmatur primo hęc ſubdeclaratio, eiuſque 30
extenſio, quia conductor tenetur ſoluere mercedem locatori, etiam ſi contractus ſit nullus, quare licet locatarius, id eſt, conductor dicat, contractum eſſe inualidum, tamen non excuſatur, niſi offerat mercedem locatori, & deponat, Caputaq. *decis. 118. ſeu 2. iudicium nullum. nu. 4. p. 2.* quem ſequitur Caroc. *tract. de loc. & conduct. p. 3. concl. 52. fol. 271.*

Confirmatur ſecundo in caſu magis dubio, quia, ſi res ſubtracta ſit ei, qui illius rei dominus non ſit ſed tamen illius rei adminiſtrationem habeat, utputa, quia ſit tutor, curator, diſpenſator, procurator, theſaurarius, vel alius officialis, cui illa res ſit commiſſa; ideoque illius rationẽ reddere teneatur, illius rei reſtitutio non domino rei, ſed huic, qui rei adminiſtrationem habet, erit faciẽda, in tantum, ut ſi quis eam uero domino reſtitueret, & ex illa reſtitutione ei, qui rei adminiſtrationem habet aliquod eueniret damnum, teneatur ad illud damnum, niſi ipſum excuſaret bona fides, quàm reſtituendo habuiſſet, Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q. 2. col. 8. verſ. inde ſequitur. fol. 15. Nauar. in man. conf. ſſ. c. 17. ſub num. 28. tit. cui reſtituendum.*

Subdeclara quarto, vt ſolutio recte fiat illi, cum 31
quo eſt celebratus contractus crediti, etiam ſi actio illius crediti ſit alteri quęſita, quare, licet, filio mutuante pecuniam patris, actio quæratur patri, tamen filio, qui mutuauit, recte ſoluitur, *l. 23. filius. & ibi Doct. inter quos Dec. ſub nu. 6. limit. 2. C. de pact.* & alii, quos ſequitur Franc. Bec. *conſ. 19. prima facie. ſub nu. 4. verſ. ſed præmiſſis.* vbi de opin. communi, † licet etiam, mona- 32
cho mutuante, actio quæratur monaſterio, & mutuante ſeruo, quæratur domino, tamen et monacho, & ſeruo recte ſoluitur, Becc. *in loco ſupra proxime citato.* † Et fur, qui rem, quam furto ſubtraxit, depoſuit, 33
vel commodauit, tenetur depoſitarius, ſeu commodatarius reſtituere, et reſtituendo liberatur. Bec. *dicto conſ. 19. nu. 7.* et quod pecuniæ depoſitæ ſint reſtituendę deponenti, vel cui deponens mandauerit, quamuis pecuniæ ipſius deponentis non ſint, ſed alterius, dummodo abſit mala fides, et ſcientia, quod pecunię eſſent alienę, quia generale eſt, vt ei recte fiat ſolutio, cum quo contractum eſt etiam quod ius alteri ſit acquiſitum, ſequitur Rot. *coram R. P. D. meo Caualerio, in Leodien. pecuniaria lunæ 30. Martij* 1615. et ſcribit Nauar. *in man. confeſſ. c. 17. ſub nu. 28. tit. cui reſtituendum, ſub nu. 28.*

Confirmatur hæc ſubdeclaratio, quia ſi mona- 34
chus, ſeruus, filiusfam. aut alius huiuſmodi aliquid apud alium depoſuerit, debèt, et poteſt ei tuto reddi ſine auctoritate abbatis, prelati, domini, patris, vel alterius adminiſtratoris, et idem ſi aliqdis depoſuerit aliquid tanquam tutor, et tamen non ſit tutor. Tiraq. *de retr. conuent. §. 4. gl. 9. in fine, n. 5. verſ. vnum autem.*

Sed

Digitized by Google

35 Sed hæc ſubdeclaratio recipit duas reſtrictiones: ſecundum eundem Bec. *eod. conſ. 19. ſub num. 5. & in fin. conſilij*, uidelicet, niſi ſubſit iuſta cauſa credendi, cum, ad quem pertinet, non permiſſarum, & quando ſcit, ad alium pertinere, quas ego hic non diſcutio, quia nimis diuerterer à noſtro itinere, tu tamen vide quæ ſcripſi *§. præced. q. 7. par. 2. ampl. 19. nu. 28. & ſeqq. & p. 3. lim. 18. nu. 4.*

36 Subdeclara quinto, ut ſolutio recte fiat etiam illi, cuius contractus ſine certa ſolemnitate non valet, quia ille, tenetur neceſſario ſolutionem accipere, & facere quitantiam, & quando actus fit ex neceſſitate legis, tunc non ſunt neceſſariæ ſolemnitates, quia lex ipſa, neceſſitans ad actum, auctorizat illum actum, vt ſcribunt Doct. quos citaui *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib. 2. c. 2. nu. 533.* & neceſſitas eſt ſupra legem, ſeu ipſamet eſt ſibi lex.

Hanc tamen ſubdeclarationem hic non firmo, & qui tenuerint contra eam, retuli *dict. cap. 2. ſub numero 538.*

37 Retenta ſubdeclaratione, tu pro uberiori intelligentia, & firmiori reſolutione diſtingue adhuc duos caſus.

Primus caſus eſt, quando ſolemnitas reſpicit non ſolum vtilitatem contractus, ſed reſpicit etiam futuram adminiſtrationem rei contractæ adeo quod per illam ſolemnitatem non ſolum conſulitur imbecillitati contrahentis, dum contrahit, ſed etiam poſt contractum: eiuſmodi ſolemnitas eſt auctoritas tutoris, ſeu curatoris, qui non ſolum actorizant contractum, ſed poſteà cuſtodiunt, quod ex contractu acquiritur, & non cuſtodiendo, tenentur, & ideo ſunt obligati ad reddendam rationem: vnde illis, quorum contractus actorizant, dicitur interdicta adminiſtratio, & iſto caſu dico, ſubdeclarationem non eſſe veram, ſed eſſe veram opinionem contrariam, quare ſolutio eſt facienda tutori, ſeu curatori, vel minori cum iſtorum auctoritate, alias ſoluens minori ſine auctoritate curatoris non liberatur. *§. fin. Inſtit. quib. alien. &c.* Gl. & Bar. *in l. ait prætor, §. permittitur. ff. de minor.*

Verum licet non liberet, tamen ſi is, qui ſoluit, probet pupillum factum eſſe locupletem & durare adhuc locupletem ex illa ſolutione, non debet pupillus in eo, quo manet locuples, locupletari cum aliena iactura.

Sed tamen ſi debitor ſit executiue obligatus, hec probatio facienda non retardat executionem, Foll. *tract. de contract. cenſuar. in verbo, vt vides, nu. 69. in fine, tom. 6. p. 2. fol. 161.*

38 Secundus caſus eſt, quando ſolemnitas reſpicit ſolum vtilitatem contractus, eiuſmodi ſolemnitas eſt conſenſus conſanguineorum in contractu mulieris, ſeu minoris, qui conſanguinei non habent adminiſtrationem, & propterea ad reddendam rationem non tenentur, & conſequenter nec mulieri, nec minori per hanc ſolemnitatem conſenſus cenſetur interdicta adminiſtratio, & iſto caſu concludo, ſubdeclarationem eſſe veram, quia iſto caſu ſufficit, quod conſtet, pecunias perueniſſe vere, & realiter ſine ſimulatione ad manus mulieris, ſeu minoris & eo ipſo, quod peruenerunt, dicuntur tunc facti locupletiores, & non eſt neceſſarium, quod perſeuerauerint locupletes, & cum hac duorum caſuum diſtinctione bene conciliabis opiniones.

Subdeclara ſexto, ut ſoluens creditori ſui creditoris, dicatur recte ſoluere; etiam ſuo creditore inuito, ſi iſte creditor ſui creditoris ſit creditor ex eadem cauſa, ex qua ſuus creditor eſt creditor ipſius ſoluentis, utputa, ſi ego conduxi domum à Petro, qui eandem conduxerat a Ioanne, vel ego accepio decem mutuo a Petro, qui eadem mutuo acceperat a Ioanne, & ego quod debeo Petro, ſoluo Ioanni, cui debet Petrus, Medin. *in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtit. q. 3. in 5. cauſ. fol. 30. in fin. et 40.*

Hæc ſubdeclaratio, quam Medina non aliter probat, niſi aliter explicetur, non eſt iuridica.

Subdeclara ſeptimo, ut adiecto ſolutioni recte ſol- 39
uatur, vt late explicaui *infra gloſſ. 7. quæſt. 2. numero 2. & ſeq. & nu. 36. & ſeqq. verſ. ſecundus articulus.* in quibus quia eſt proprius locus adiecti, totam eius fere materiam proſecuti ſumus.

Quid dicendum in negotiatorum geſtore: nun- 40
quid ſolutio, ei facta, liberet debitorem, nam text. *in l. 25. ſi ego. ff. neg. geſt.* videtur determinare, quod non: Contrarium tamen, quod liberet, quia in generali mandato ad negotia venit, ut poſſit exigere debita, ſcribit Paul. de Caſtr. *in l. 6. ſi procurator, num. 8. ff. de condict. indebit.* & quod præpoſitus ad contrahendum, videatur præpoſitus ad ſolutionem recipiendam ſequitur Bec. *conſ. 19. prima facie. num. 6. tu cogitabis.*

Eueniet forſan, vt creditor, cui debitor tenetur ſoluere, ſit excommunicatus, nunquid debitor in foro conſcientiæ, adhuc ei teneatur ſoluere, vide Couar. *in cap. peccatum. in fine initij, numer. 8. verſ. illud vero. de reg. iur. in 6. tomo 1. folio 608. & Medin. in ſuis tract. tomo 2. tit. de reb. reſtitut. quæſt. 3. cauſ. 9. verſic. his non obſtantibus, & ſeqq. folio 49.* vbi loquitur diſtinguendo.

Et hęc ſufficiant de ſolutione propria.

Impropria, ſeu ficta ſolutio per oppoſitum dici-
tur illa, quæ etſi non fiat in præciſa ſpecie, & forma 41
obligationis, tamen per omnia vim, & effectum ſolutionis, Mantic. *tract. de coniect. vlt. volunt. lib. 11. tit. 17. ſub nu. 34. verſ. illud quoque.* & ideo liberat debitorem, et hæc eſt concluſio non ſolum vera, ſed non recipit difficultatem.

Declara primo hanc concluſionem, colligendo 42
differentiam inter ſolutionem propriam, & ſolutionem impropriam, ut creditor non cogatur recipere impropriam ſolutionem, prout cogitur recipere propriam.

Infero ex hac declaratione, quod ſi tu, die prima Ianuarij promiſiſti cum iuramento ſoluere mihi ſcutos centum die prima Martij proxime futuri, & quia non ſoluiſti, ago contra te, ut ſoluas, non poteris opponere, faciendam eſſe compenſationem cum tuo credito, orto ante dictam primam diem Ianuarii, ſecundum communem diſtinctionem, de qua Tynd. *tract. de compenſ. art. 7. ſub numer. 14. tom. 6. parte 2. fol. 256. Capic. deciſ. 167. ſub nu. 4. & ſeqq.* & alij, quos citat, et ſequitur Sebaſt. Medic. *trac. de compenſ. part. 1. quæſtione 25. ſub numer. 21. & ſeqq. tom. 6. par. 2. fol. 264.*
† quia compenſatio non eſt vera ſolutio, ſed eſt ima- 43
ginaria, Tynd. *d. tract. de compenſat. articulo 1. numero 1. art. 3. ſub num. 3. & d. art. 7. numero 16. Verſus finem, & num. 17. 20. 21. & ſub numero 23. verſic. plus vbi Videtur, Capic. d. deciſ. 167. num. 6. Sebaſt. Medic. eodem tract. parte 2.*

Digitized by Google

q.1.nu.2.fol.267 Mantic.trac.de coniect.vlt.volunt.lib.11.tit.17.ſub num.34. & communiter omnes in diuerſis locis.

44 Ratio meo iudicio eſt, non propter iuramentum, quod conſideratur Doct. ſed quia, ſi ipſi uoluiſſent illud compenſare, aliter eorum non ſe conſtituiſſet debitorem, quæ ratio non poteſt conſiderari in credito poſtea acquiſito ab ipſo debitore, & ideo iidem *Tynd.d.art.7.ſub num.14.Capic.d.deciſ.167.n.4. & ſeq.* & alij, quos ſequitur Sebaſt.Medic.*d.q.25.ſub nu.21. & ſeq.* contrarium firmant in credito, orto poſt debitū iuratum.

45 Extende hanc illationem, vt procedat non ſolum in caſu, quo debitor opponeret de compenſatione ſui crediti illiquidi, quia tunc compēſatio, ſiue eſſet de credito antea, ſiue poſtea contracto, rejiceretur ex regula generali, quod de liquido ad illiquidum non fiat compenſatio, ſed procedat etiam ſi creditum ſit liquidum, & in his terminis loquitur illatio, quia alias eſſet ſuperflua cum ſufficeret regula trita prædicta, quod de liquido ad illiquidum nō fit compenſatio.

46 Reſtringe in Ciuitate Genuæ eandem illationem, vt non procedat in ſtatuto de cauſis executiuis, *cap.3.libro 2.§.non poſſit*, quia in eo expreſſe cauetur, vt debitor poſſit opponere exceptionem ſolutionis per viam compenſationis, dummodo tamen eam probet per ſcripturam publicam, ut *in eodem §.& ſit liquida*.

47 Declara ſecundo, ut ſolutio impropria liberet debitorem, quando eſt facta vero domino, ſeu alteri, habenti ab eo mandatum ſpeciale ad recipiendam ſolutionem illam impropriam, quia tunc per omnia habet vim & effectum ſolutionis, ut ſecutus ſum *ſupra num.41.verſ.impropria. & num.ſeqq.* ſecus ſi ſit facta procuratori, ſeu ei qui habet ſimplicem facultatem exigendi debitum, ſeu recipiendi ſolutionem; quia iſtis non recte fieret ſolutio impropria, & facta non liberaret debitorem, quare adiectus ſolutioni non poteſt nouare obligationem, nec acceptum ferre, neque ceſſionem recipere, neque alium quemuis actum liberationis facere, ſed poteſt ſolum naturalem ſolutionem recipere, ut latius ſcribit Strac. *tract.de adiect.p.1.num.49. & ſeqq.tomo 6. p.1.folio 385.* & idem dico de procuratore, conſtituto ad exigendum.

48 Extende primo eandem declarationem, in prima parte, dum dixi, quod ſolutio impropria facta vero domino liberat debitorē, ut procedat quoad omnes effectus veræ & propriæ ſolutionis, quare licet acceptilatio non ſit ſolutio, tamen adeo obtinet uim veræ, & propriæ ſolutionis, vt, ſtante ſtatuto, quod contra guarentigiam non poſſit opponi, niſi exceptio ſolutionis, & falſitatis, poſſet debitor opponere acceptilationem, Guid.de Suz.*tract.de inſtrum.guarint. in fine, numer.54. in fine & numer.55. tomo 6.parte 2. fol.339.* & conditio, ſi Titius ſoluerit heredi meo decem, diceretur adimpleta, ſi hæres meus illa decem Titio accepta feceriт, Mantic.*tract.de coniect.vlt.Volunt. libro 11.tit.17.ſub numer.34.Verſ.illud quoque.* quod dixi etiam *ſupra ſub numero 21.& 22.* & hinc eſt, quod qui ſcribunt, liberatum per acceptilationem non dici liberatum per ſolutionem, non controuertuntur, an dicatur liberatus, ſed hoc ſupponunt, loquendo eam iſta qualitate: ut inter alios loquuntur Paul.de Caſtr.*in l.49. ſolutam.numero 2. in fine.ff.de ſolut.* & Sebaſt.Medic.*tract.de acceptil.quæſt.12. numero 32. tom.6. p.2.fol.403.* & denium vbi creditor compenſauerit, vel acceptauerit delegationem debitoris ſui debitoris, & poſtea ageret, poſſet debitor eum repellere, ac ſi uere, & proprie in pecunia numerata ſoluiſſet, ſeu id feciſſet, quod facere erat obligatus, & hoc ſciunt omnes.

49 Extende ſecundo, quod dixi, ſolutionem improptiam, factam adiecto, non liberare debitorem, ut procedat etiam in ſolutione propria, quæ ſit facta adiecto alibi, quam in loco deſtinatæ ſolutionis, quia reſpectu intereſſe illa ſolutio non liberat, *l.3.in n vtique.§.item Iulianus, vbi Bart.& alij.ff.de eo quod cer.loc.& dixi §.præced.q.7.p.2.ampl.8.nu.307.*

50 Exemplifica primo nūc eandem concluſionem de impropria ſolutione in compenſatione, ut dixi *ſupra ſub nu.42. verſ.infero*.

51 Exemplifica ſecundo in acceptilatione, quam ſimiliter non eſſe propriam ſolutionem, dixi *ſupra nu.48.verſ.extende*.

52 Declara reſtringendo hanc exemplificationem, vt non procedat in acceptilatione, qua creditor, aliqua debiti parte a debitore decocto accepta, reliquū ei remittit, quia, ſi debitor ad pinguiorem poſtea deuenerit fortunam, tenebitur etiam reſiduum, ſibi remiſſum ſoluere, & creditor poteſt illud condictione ob turpem cauſam petere, ut ſequitur Stracch. *tractat.de decoctor. parte 6.numero 1. & ſeqq.tomo 6. parte 1. fol.321.*

53 Extende hanc declarationem, vt maxime procedat, quando debitor ſimulauit ſe decoctum, ſeu non ſoluendo, quia tunc etſi, iudicis ſententia accedente, minoris ſummæ ſolutioni acquieuerit, tamen debitor tenebitur reliquum ſoluere, cum ſententia per fraudem extorta ſibi non proſit, etiamſi creditor reliquum remiſerit, & ſyngrapham, qua fateatur, ſe gratis, et liberaliter remiſiſſe, dederit, quia adhuc nō dicetur gratis, et liberaliter remiſiſſe, ſed fraude, et dolo deceptus, et confeſſio prædicta non iuuaret, quia creditor eam feciſſet ex cauſa, ratus, debitorem non eſſe ſoluendo Io. Azor. *de inſtitut. moral. parte 3. libr.10.tit.de camb.cap.11.quæſt.13.* qui etſi loquatur in debitore, qui ad pinguiorem fortunam peruenerit, tamen videtur inconſiderate, ita loquutus, quia ſi ſimulat paupertatem, non eſt pauper; ſi non eſt pauper, eſt ſoluendo, non aliter expectata pinguiori fortuna, et quod debitor, qui, fingendo ſe non habere, hac fraude remiſſionem debiti a creditore obtinet, non ſit liber à reſtitutione, ſcribit Cardin.Tolet. *de inſtruc.ſacerd.libro 5.cap.26.numer.2. verſ.tertia.* et facit quod ſcripſi *infra num.56.& ſeqq.& ſub num.60. Verſic. confirmatur*, et quod ſcripſi *§.præced.q.7.p.3. lim.20. nu 5.extenſ.3.*

Subdeclatá ex his, quę ſcripſi *infr.nu.62. verſ.hæc.* et reliqua uide apud Strac.*ibi citatum*.

54 Exemplifica tertio in ceſſione, et delegatione, quæ non ſunt propriæ ſolutiones, ideoque in eis inſurgunt multę controuerſiæ, de quibus ſcripſi *infra nu.249.& ſeq.& n.270. & ſeq.*

55 Exemplifica quarto apud mercatores in ſolutione, quam faciunt per accommodationem ſcripturarum in eorum libris, quia illa ſcriptura obtinet uim ſolutionis, Rot.Genuen.*deciſ.2.erant numer.4.in fine, & numero 5. & [illegible] tract. de camb. [illegible] tractat.*

Digitized by Google

lud. verſ. octauo loco. verſus finem. fol. 214. &, quod per ſolam ſcripturam in libro rationū fiat ſolutio ſine pecunia numerata, ſupponit abſque difficultate Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt quaeſt. 78. in diſputat. de camb. q. 4. art. 2. controu. 12. ſub numer. 4. Verſ. colligunt. tom. 2. fol.* 589. & quod vſu diſcamus, apud magni nominis mercatores raro numerari pecunias, ſed adſcribi litteras crediti, vel debiti, ſcribit Nauar. *conſ. 31. reuerendiſſ. Verſ. ad primum iam. lib. 5. de vſur.* &, quod ſolutio dicatur fieri in loco, vbi accommodantur ſcripturę, ſcribit in eod. conſ. 31. verſ. poſtremo auctoritate in fine, &, quod apud campſorem depoſitarium duobus modis fiat depoſitio pecunię: videlicet per numerationem, & per traditionem chirographorum, acceptorum ab eo pro pecunia numerata, & iiſdem duobus modis fiat ab eo redditio, ſcilicet numerando, & tradendo chirographos, quibus rogat alium campſorum, vt pro eo numeret, ſcribunt Nauar. *in man. confeſſ. cap. 17. de vſura circa cambia, ſub numer.* 293. *& in cap. nauiganti. numer. 37. verſ. huius tamen. de vſur. & Romoald. Coli tractat. de cambi capit.* 34. quos duos poſtremos ſecutus ſum §. *praecedenti quaeſt. 7. par. 2. ampl. 3. numer.* 9. & in nundinis fieri eiuſmodi ſolutiones per acceptationem litterarum retuli, & ſecutus ſum ex Sot. & Io. Azor. *in gloſſ. praeceden. ſub num. 10. & 11.* & hęc ſpecies ſolutionis non exorbitat à diſpoſitione iuris communis, quia in eiuſmodi accommodatione ſcripturarum ineſt virtualiter ſatisfactio, per ea, quae ſcribit Rot. Genuen. *deciſ. 1. ſub numer. 8. verſic. ſecundo quod.* & latius *deciſio. 4. dum iudicauit. numer.* 13. quicquid ſcribat in contrarium Ioan. Bapt. Cauat. *d. tract. de camb. titul. de fine cambiorum, verſ. quaero an modus. fol.* 224.

56 Declara hanc exemplificationem, dum dixi, quod accomodatio ſcripturę habet vim verae ſolutionis, ut procedat, quando ſcriptura eſt ita clara, ut neceſſario denotet ſatisfactionem, uel per uiam remiſſionis, uel donationis debiti, ſecus ſi ſcriptura nō clarè inferat extinctionem debiti, quia remittere, relaxare, ſeu donare, eſt renunciare, & renunciatio eſt ſtrictiſſimae naturae, adeo vt in ea non ueniant, niſi expreſſa, & quae ſunt dubia interpretantur in eam partem, quę renuncianti magis prodeſſet, & minus noceret, ut late ſecutus ſum *in meo tract. de indic. cauſ. &c. libr. 2. capitul. 5. ſub num. 163. verſ. comprobatur. & Verſic. ſeqq.*

57 Infero ex hac declaratione, quod ſumma, ideſt, partita, ſcripta inter partitas ſolutionum a manu ſiniſtra libri ratiocinorum pro debitore contra partitas, ſcriptas à manu dextra eiuſdem libri pro creditore, ſi ſit ſequentibus uerbis concepta, 1606. *à 23. di Decembre. Et per libr. 4851. 5. 9. che per eſtintione di queſto conto, per ordine, dato hoggi dal Signor* N. *ſi paſſano alle auarie lib.*——————485l. 5. 9. non liberat debitorem, quia non habetur loco ſolutionis, ſeu remiſſionis.

58 Ratio huius illationis eſt, quia auaria ſecundum diſpoſitionem ſtatutorum Genuenſium *lib. 4. cap. 17. de ſecuritatibus. §. aſſecuratores*, il ideſt omne damnum, quod caſu fortuito ſequitur, ſeu contingit in nauigio cum inuentario, ſeu rebus aſſecuratis ultra expenſas, quae contingere poſſunt, etiam ſi non ſequatur taliter, quod poſſit dici, caſum ſiniſtrum ſuper toto ſecutū eſſe, et haec pro ratā, ſiue iactus, ſiue auariae, ſpectantis rei aſſecuratae, *& lib. 2. cap. 4. de cauſis breuioribus. §. ſed in cauſis. in illis uerbis, vel occaſione emendationis auariae, uel damni. qua, &c. & lib. 1. c. 11. de calculatoribus. in illis Verbis; petierit fieri calculum de iactu, ſeu auaria contra mercatores, &c.* & ſic damnum, quod ſtatuentes in re aſſecurata auariam dicunt, mercatores in dati, & accepti calculo, quaſi deſperatam crediti exactionem inter auarias, ideſt, damna, & iacturas ponūt. Auariam etiam uocant lucrum, quod percipiunt ex aliquo negotio ſeparato, de quo nolunt calculum tenere ordinarium.

Solent mercatores in ratiocinorum libris omnia 19
data, & accepta referre, &, cum calculum, ſeu computum adaequatum reperiunt, vocant, *tranquillum*.

Sed pati auariam, non eſt donare, remittere, vel 60
renunciare, ſed eſt coacte damnum pati: ergo creditor, indicando in eius libris auariam, non liberat debitorem: & ita de ſtylo ſeruari ſaepe à mercatoribus audiui.

Confirmatur haec illatio, quia ſicut remiſſio, quā creditor, aliqua crediti parte habita, facit debitori decocto, non liberat debitorem, ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit. Stracch. & Io. Azor. quos ſecutus ſum *ſupra num. 52. & 53. verſ. declara*, ita etiam haec deſcriptio debitoris, in calculo auariarum non liberat debitorem, quia creditor coacte, & inuitus tunc non habet eum pro debitore.

Contra hanc illationem, & ſtylum allegabatur, 19
quod ſicut creditor, tradendo debitori cautionis ſcripturam, videtur ei remittere debitum. *leg. 2. ff. de pact. Negus. tractat. de pign. memb. 3. 6. par. princ. num. 16. tom. 6. par. 1. fol.* 247. ita etiam creditor, notando in eius libro extinctionem computi, videtur remittere illud debitum, aut ſaltem illius debiti intereſſe.

In hac difficultate (vt facilis moris eſt apud Genuenſes) dabantur in Rota hinc inde fides, ſubſcriptae à pluribus mercatoribus Genuenſibus, & quidem primarijs, quarum tenores, & ſubſcriptiones erant, vt infra, cum ſuppoſitione huius caſus:

Pietro nel ſuo libro tiene debitore Giouāni di ſcudi 1000. *gli dà credito all'incontro di ſcudi* 700. *hauuti nel Cartulario di S. Giorgio, & gli reſtanti ſcudi* 300. *gli paſſa all'auarie in tutto come ſotto*, à manu dextra libri.

1603. *à 4. di Nouembre.*

Giouanni mi deue ſcudi 1000. *come per vna tale ſcrittura*.——————*ſc.* 1000. & à manu ſiniſtra.

1603. *à 4. di Nouembre.*

Hauere ſc. 700. *che mi hà pagato nel Cartulario di S. Gorgio.*——————*ſc.* 700.

E più à 7. di Febraro 1610. in ſcudi 300 *che per eſtintione di queſto conto ſi paſſano all'auariè*——————*ſc.* 300.

Pietro dopò della detta ſcrittura, fatta nel ſuo libro in tutto, come ſopra, vuol riſcuotere da Giouanni li ſcudi 300. *della ſeconda partita à credito, ſi domāda hora, ſe in vſo mercātile ſi ſia Pietro pregiudicato, per hauer paſſato detti ſcudi* 300. *all'auarie, & ſe per detta ſcrittura, fatta nel modo di ſopra, viene eſtinto il debito di Giouanni, in modo che Venghi liberato dal detto debito di detti ſcudi* 300. *paſſati all'auarie, come ſopra, ò pure ſe non oſtante detta ſcrittura, poſſa detto Pietro riſcuotere da Giouāni li detti ſcudi* 300. *che per altro non gli hà mai pagati.* Tenor fidei.

Io N. ſono di parere, che Pietro, per hauer paſſato la ſudetta ſcrittura nel ſuo libro à debito dell'auariè, cō eſtingnere il conto di Giouanni, non ſi ſia pregiudicato di nō poter ſceder la detta partita, quando gli piace, non prouando la ſudetta ſcrit-

tura a pagamento, ne eſtintione del debito, ne renuntiatione delle ragioni, & attioni del detto Pietro, & può in ogni tempo contraſcriuere la detta partita dal conto dell'auarie, et tirarla in debito di Giouanni, che reſta tuttauia vero debitore, & sarà ſino a tanto realmente paghi il ſuo debito, rimettendomi a cui, &c. huicque atteſtationi ſe ſubſcripſerunt alij octo.

Tenor alterius fidei, *1615. a 4. Maggio in Genoua, Noi infraſcritti facciamo fede, che quando nelli libri de mercadanti ſi manda vna partita all'auarie ſenza altra riſalua, della quale era debitore vn debitor bono, & dal quale, ſe ſi voleſſe ſcodere, egli haurebbe larga cõmodità di pagarla, che communement ſe intende, che il Padrone del libro, cioè il creditore non vuole più tenere debitore, quel tale, che la doueua, & per conſequenza glie la rimette, condona, ò rilaſſa.*

Io N. ſono di parere, che quelli, che nelli lor libri eſtinguono vn debitore nelle auarie ſenza cauſa alcuna habbino allhora intentione di non volerlo ſcuoder, perche altrimente per ſtile vſato fra ſcritturali non andrebbe vn debitore buono, & che ſe intendeſſe di voler ſcuder, eſtinto in dette auarie, rimettendomi però a chi haueſſe differente, & miglior parere.

Io N. ſono dell'iſteſſo parere del ſudetto Signor N. ſoggiongendo, che quando ſi eſtingue nelle auarie vn debito, che chi lo deue, e buono debitore, ſenza riſerua alcuna di poterlo ſcuodere, non obſtante la eſtintione, che allhora ſe intende eſſe debito eſtinto in modo, che non poſſa più eſſer douuto, & hauere il debitore eſtinto giuſta pretentione di difenderſi di non eſſer più debitore. & huic atteſtationi ſe ſubſcripſerunt alij viginti tres.

62 Hæc poſterior fides videbatur continere diſtinctionem iuris communis in caſu, quo creditor debitori decocto ſeu aliter non ſoluendo, remittit debitum, quia remiſſio non intelligitur facta libere, ideoque creditor, quandocunque debitor ad pinguiorem peruenerit fortunam, poterit ab eo ſolidũ exigere, ut ſcripſi *ſupr. num. 52. & 53.* ſecus ſi remiſſio fiat ei, quando iam ad pinguiorem perueniſſet fortunam, ſeu eſſet ſoluendo, quia tunc cenſeretur omnino liberatus, ut ex Rom. *conſ. 404.* ſequitur Stracch. *tract. de decoctor. part. 4. num. 9. verſ. conſulens.* & clarius, ac correcte *part. 6. ſub nu. 1. & ſeq. tom. 6. part. 1. fol. 321.* vbi videas.

Rota illa, ſequendo primam fidem, tum quia erat iuri conſona, tum quia erat probata in actis, & non ſecundam, quia licet ea attenta hac diſtinctione, potuiſſet forſan prævalere, tamen qualitas idoneitatis debitoris non erat probata, protulit ſententiam ad fauorem actoris, ſed ex iuſtiſſimis de cauſis, non pro toto prætenſo intereſſe.

63 Exemplifica quinto in promiſſione mercatoris, facta creditori ad inſtantiam debitoris, quia de ſtilo mercatorum illa promiſſio cedit loco ſolutionis pecuniæ, & ideo liberat debitorem, Bart. *in l. 15. ſingularia, num. 19. ff. ſi cert. pet.* et quod de conſuetudine poſtquam campſor, vel mercator promiſit creditori, et creditor acceptauit, debitor liberetur ipſo iure, ſequitur Afflict. *deciſ. 353. dubia. numer. 5.* Stracch. *tractat. de decoctor. par. 5. ſub num. 5. verſ. incurrit. tom. 6. par. 1. f. 320.* Et quod promiſſio mercatorum habeat uim ſolutionis ex generali, et inueterata conſuetudine totius Italiæ, ſcribit Rot. Genuen. *deciſ. 4. dum indicauit, num. 9.* quam ſequuta eſt Rot. *diuerſ. deciſ. 285. dixerunt, ſub num. 7. coram bon. mem. Card. Pamphilio in Bononien. cenſus, 29. Maij 1595. ſeu 1598. in impreſſis Lugduni 1612.* quæ eſt ſuperfluæ rurſus impreſſa Romæ anno 1615. *in numero deciſ. 124.* et, quod cedula bancaria, ſeu cedula mercatoris dicatur continere veram ſolutionẽ et conſignationem, dixit Put. *deciſ. 163. die 2. Iunij lib. 1. & Rot. Roman. in Ianuen. pecuniaria, verſ. vnde ceſſat. die veneris 15. Aprilis, coram Illuſtriſſimo Cardinalis Lancellotto,* quę allegat conſimiles, et non eſt inter impreſſis, quas alleg. ui *§. præceden. quæſt. 7. part. 2. amp. iat. 8. numero 4.* et, quod propterea notarius, atteſtans in inſtrumento de ſolutione, poſsit intelligi de ſolutione per conſignationem cedulæ, ſcribit eadem Rota *d. deciſ. coram Illuſtriſſ. Cardin. Lancellotto.* Et quod ſit inueterata conſuetudo, quod qualibet promiſſio, facta in banco mercantili, cedat loco ſolutionis, ſcribit Alexand. Raudenſ. *in expoſition. ſuper banc. S. Ambr. num. 124.* et quod vbi viget hæc conſuetudo, ſit illi adhærendum, ſcribit Ang. *in l. 58. qui vſumfructum, nu. 2. ff. de verb. oblig.* imo ſi negotiator emat merces, earumue pretium chirographo ſuo apud campſorem conſignat proximis nundinis ſoluendum, non exiſtimatur credito emere, ſed preſenti pecunia. Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. q. 11. art. 1. col. 2. ibi, quamobrem, mercator, fol. 612.*

Extende hanc exemplificationem, ut procedat etiam in ſolutione pretij cenſus, quia etſi ex diſpoſitione cõſtitutionis Pij V. ſolutio fieri debeat vere in pecunia numerata coram notario, et teſtibus, et aliter facta, cenſus ſit nullus, ut ſecutus ſum *§. præcedent. quæſt. 1. num. 232.* tamen ſi emptor cenſus coram notario, et teſtibus tradat venditori cedulam bancariam, cuius ulgore effectualis ſequatur ſolutio cenſus eſt validus, Rota *diuerſ. deciſ. 286. de anno. numero 5. verſ. imo & poſt numer. 6. coram R. P. D. Litta 10. Februarij, 1597. in Eugubina cenſus, inter impreſſas Lugduni anno 1612.* et ex alia Rotę deciſ. ſcripſi *ſupra hac ead. gloſſa num. 7.*

Pro abſoluta tamen intelligentia materiæ huius exemplificationis uide omnia ea, quę ſcripſi *infr. nu. 244. & ſeqq.*

Exemplifica ſexto in preſcriptione, quę non eſt vera ſolutio, ſed tamen inducit effectum ſolutionis, cum liberet debitorem, de qua præſcriptione, et liberatione pluribus his non ago, vide aliqua, quæ ſcripſi *§. præced. q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 127. & ſeq.* et præſertim *nu. 135. il 4. & ſeq.*

Exemplifica ſeptimo in depoſito, quod etſi non ſit vera ſolutio, et proinde dicamus, quod qui deponit, non ſoluit. Bar. *in l. 6. item liberatur. ſub num. 3. ibi, & eadem ratione, ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſol. & Tiraq. de retr. lignag. §. 9. gl. 3. ſub num. 3.* tamen exemplificatio eſt vera in multis caſibus.

Primus caſus eſt de ſtylo Aud. Cam. quia de eius 64
ſtylo, qui eſt probatus etiam in Rota, depoſitum habetur loco ſolutionis, Mohed. *deciſ. 6. alias 285. licet initio de except.* dicens quod etſi exceptio non numeratę pecuniæ non retardet executionem obligationis Cameralis, ideoque debitor debeat ſoluere, et poſtea repetere, tamen inquit, fuiſſe per omnes tentum, quod debitor poterat facere depoſitum, quod habetur loco ſolutionis, et poſtea probare exceptionem non numeratæ pecuniæ, ac ſi vere ſoluiſſet.

Secundus caſus eſt, quando creditor recuſaſſet 65
accipere ſolutionem, quia tunc debitor poſſet facere depoſitum, quod haberet vim ſolutionis, vt late declaraui *infr. num. 161. & ſeqq.* iunctis præcedentibus eundem numerum.

Ter-

Digitized by Google

Tertius caſus eſt , quando debitum non eſt liquidum , quia tunc debitor excuſatur a mora, & conſequenter ante liquidationem non tenetur ſoluere & ad ſummam poſſet teneri ad faciendum depoſitum .

66 Exemplificá octauo in ceſſione bonorum , quia communis eſt concluſio, quod liberat debitorem ac ſi ſoluiſſet, ut, diſcurriendo multa pertinentia ad materiam huius exemplificationis, ſcripſi *infra* §. *gl.* 5. *nu.* 122.

Declara primo hanc concluſionem, ut liberet debitorem, donec manet impotens ad ſatisfaciendum, ſecus cum potuerit ſatisfacere, Medin. *in ſuis trac. tom.* 2. *tit. de reb. reſtit. q.* 3. *in* 3. *cauſ. in fin. verſ. facta autem, in fi. fol.* 32.

Extende hanc declarationem, vt procedat etiam ſi creditor reliquum debitori, cedenti, remitteret, per ea, quæ ſcripſi *ſupr. nu.* 52. *&* 53.

Declara ſecundo , diſtinguendo duplex debitum : Aut enim debitum procedit ex delicto, puta, ex furto, & rapina, ſeu violentia; & tunc tam in foro interiori , quam in foro exteriori tenetur ſoluere, & reſtituire integrum, nihilo ſibi retento, Medin. *d. cauſ.* 3. *in fine, initij, f. l.* 31. imò ad ceſſionem bonorum non admittitur ſed venit puniendus , ut dixi *infra* §. 7. *gl.* 5. *nu.* 144. *in fin.* Aut procedit ex contractu, & tunc rurſus diſtinguo inter forum , & forum: In foro enim exteriori admittitur non ſolum ad ceſſionem bonorum, & cedendo liberatur, ſed poteſt etiam ſibi retinere aliquid , ne indigeat , Medin. *d. quaſt.* 3. *cauſ.* 3. *in fine initij, & quaſt.* 5. *verſ. reſpondetur quod iſta, fol.* 70. In foro autem interiori tenetur ſoluere , & reſtituere integrum , etiam quod remaneat indigens , & inops, nulla in hoc conſtituta differentia , an debitum procedat ex delicto, vel ex contractu, Medin. *d. q.* 3. *cauſ.* 3. *verſ. præueniendo, fol.* 31. *& d. q.* 5. *verſ. reſpondetur, quod iſta, fol.* 70.

Confirmatur hoc de foro interiori , tum quia leges humanæ neminem excuſant in conſcientia contra legem diuinam , & naturalem , at lex diuina , & naturalis eſt , ut quicquid homo alteri debet , reſtituat , Apoſt. *ad Roman.* 13. *numero* 7. *reddito ergo omnibus debita* , *&c. & numero* 8. *nemini quicquam beatis* . tum quia præceptum eſt , *non facies furtum*, in quo non minus prohibetur rei alienæ detentio , quam acceptio , cum ergo pro ſuſtentanda natura , aut ſtatu non liceat aliena inuito domino , auferre , vbi homo poſſet aliter ſuæ indigentiæ prouidere , ſequitur , quod nec ob eandem cauſam poſſit aliena retinere , Medin. *in loco ſupra proxime citato* .

Reliqua , pertinentia ad hanc ceſſionis bonorum materiam habes *infra* §. 7. *gl.* 5. *nu.* 122. *& ſeq.*

67 Exemplificá nono in quauis alia ſatisfactione , quia ſtabit loco ſolutionis, *l.* 52. *ſatisfactio pro ſolutione eſt, ff. de ſolut.*

68 Contrarium iniuit Gloſſ. ibidem, dum ſub ſatisfactione intelligit dationem fideiuſſionis , vel pignoris, & tamen nec fideiuſſio, nec pignus liberat debitorem .

Confirmatur hęc opinio cõtraria, quia confeſsio in dubio debet intelligi quominus præiudicet confitenti , & potius contra eum , qui eam producit , ut ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib.* 2. *c.* 11. *nu.* 439. *&* 440.

Sed ſatisfactio poteſt intelligi , etiam remanente actione , utputa , quia tu debitor ſatisfacias mihi de idoneo fideiuſſore, ſeu de pignore, vel de inſtrumento, ſeu alia ſcriptura , quæ me nunc cautum reddat , cum antea deficeret mihi probatio, & conſequenter dico tunc, mihi datam eſſe ſatisfactionem, ſeu te mihi ſatisfeciſſe, & ideo militant quæ ſcripſi *ſupr. nu.* 56. *verſ. declara* .

Ego diſtingno ; Aut creditor exprimit modum , 69
quo ſibi fuit ſatisfactum, & tunc ſumus in re clara, quia illa ſatisfactio non extenditur ultra ; Aut creditor exprimit modum, ſed uocat ſe ſimpliciter ſatisfactũ : & iſto caſu, quicquid dici poſsit in puncto iuris , intelligitur de plena ſatisfactione , & ſic de totali extinctione debiti , quia oratio indefinita ęquipollet vniuerſali , & illa definita eſt clara, & ſine dubio, & ſic ceſſat difficultas confirmationis, & declarationis, de qua *d. nu.* 56.

Reſtringe , ſeu potius ſubdeclara ſecundam par- 70
tem declarationis , poſitæ *ſupr. nu.* 47. dum dixi , impropriam ſolutionem , factam procuratori ad exigendum , non liberare debitorem, vt non procedat, ſi ille ſit factus procurator in rem propriam, quia iſte poteſt facere ea omnia, quæ poſſet dominus , quare licet ſimplex procurator non poſsit compenſare, tamen poteſt compenſare, ſi ſit procurator in rem propriam, ut ſecutus ſum *in meo tract. de indic. cauſ. libr.* 2. *c.* 2. *nu.* 736.

Limitá nunc extenſionem, quam poſui *ſupra num.* 48. *& ſeq.* & eius exemplificationes (dum dixi, quod ſolutio impropria, facta vero domino, liberat quoad omnes effectus verę , & propriæ ſolutionis) vt non procedat in ſolutione pecuniæ, qua emitur cenſus , quia iſtę impropriç ſolutione non habent effectum conſtituendi cenſum , qui conſtitui poteſt ſolum pecunia præſenti, & vera numerata , vt ſecutus ſum §. *præced. q.* 1. *nu.* 209. *& ſeq.*

Sublimitá hanc limitationem in caſu, de quo *ſup nu.* 64. *& ſeqq.*

S V M M A R I A.

Soluere quilibet poteſt debitum, nu. 72.

Ampliatur hac concluſio, vt poſſit ſoluere etiã tertius, ad ſoluendum nullatenus obligatus, nu. 73. *Subampliatur primo etiam ſi ſoluat, inuito , & ignorante debitore, num.* 74. *&* 76. *Declaratur hac ſubampliatio, Ut ſoluens, debitore præſente, & contradicente, non poſsit contra eum acquirere actionem negociorum geſtorum, ſecus ſi debitor ſit præſens, & non contradicat, Vel ſit abſens, & ignorans , num.* 75. *Subampliatur ſecundo, vt poſsit ſoluere , etiam creditori inuito, numer.* 77. *& ſeqq. Subampliatur tertio , vt poſsit non ſolum ſoluere, & offerre, ſed poſsit etiam facere depoſitum, & iura creditoris conſequi contra debitorem, nu.* 81. *& ſeqq.*

Solutio ſi oblata ſit a tertio creditori, agenti in iudicio contra debitorem, & creditor eam recuſet debitor poteſt creditorem repellere. num. 78. *Declaratur dupliciter, numero* 79. *&* 80.

Poſsidens rem, ſi in ea moleſtatur a creditore hypothecario illius, qui erat, Vel eſt dominus illius rei, poteſt eidem creditori offerre ſolutionẽ , & inde conſequi iura creditoris, nu. 81. *& ſub nu.* 89. *caſ.* 2. *et memb.* 2. *Et quid ſi poſsideat in inſte, an poſsit creditorem cõgere ad cedendum iura, n.* 82.

Solutionem creditori hypothecario ſi offerat tertius, quid habeat

quando oblatio fit a tertio in eodem iudicio, quo creditor agit contra debitorem, quia tunc in illo iudicio poteſt debitor eam repellere; ſecus in alio iudicio, quo creditor demum ageret contra debitorem, quia illa oblatio facta in alio iudicio, & recuſata nõ extinguit obligationem, & ideo creditor poterit iterum petere, cum illa recuſatio ſolutionis oblatę conſtituat ſolum creditorem in mora, Neguſ. *tr. de pign. in 3. memb. 5. p. prin. n. 40. tom. 6. p. 1. fol. 234.*

80 Declara ſecundo, ut illa oblatio ſolutionis recuſatæ conſtituat creditorem in mora, vt dixi, etiam quod non fuerit realis oblatio, iuxta ea, quæ ſecutus ſum *inf. nu. 158. verſ. reſtringe*, & conſequenter illá mora erit apta ad nocendum ipſi creditori in illis caſib. de quibus egi *infr. nu. 160. & infr. nu. 194.*

81 Subamplia tertio, vt tertius poſſit non ſolum ſoluere, & offerre creditori, vt dixi, ſed poſſit facere etiam depoſitum, eoque facto, aut ſolutione a creditore acceptata, poſſit eiuſdem creditoris iura, & actiones conſequi contra debitorem, pro quo ſoluit, & quem liberauit, ſed cum diſtinctione trium principalium caſuum.

Primus caſus eſt, quando tertius poſſidet rem, creditori pignoratam, & quia in ea moleſtatur ab ipſo creditore hypothecario, offert illi ſolutionem, ad effectum eam liberandi ab illa hypotheca, & liberatã retinendi, & iſto caſu concludo, quod poteſt ſolutionem offerre, hancque oblationem poteſt facere, etiã poſtquam eſſet condemnatus in hypothecaria, antequam rem tradat. Paul. de Caſtr. *in l. 60. ſi res obligata, ſub nu. 4. ff. de leg. 1.*

82 Extende, declarando hanc concluſionem, vt ad prædictum effectum procedat, etiam ſi ſit poſſeſſor iniuſtus, ſecus ad effectum cogendi creditorem ad cedendum iura ſua, tam perſonalia, quam hypothecaria per uiam exceptionis, quia non poſſet hoc facere, niſi eſſet poſſeſſor iuſtus, Paul. de Caſtr. *ſub d. nu. 4. in fine.*

Pro & contra hanc extenſionem dum facit differentiam inter poſſeſſorem iuſtum, & poſſeſſorem iniuſtum quoad impetrandum ceſsionum iurium, multa adducit Neguſ. *tract. de pign. in 3. membr. 5. parte princ. n. 26. & 27. tom. 6. part. 1. fol. 232.* & reſidet in opinione contra Paul. de Caſtr. & ſic contra hanc extenſionem, & firmat, quod tam poſſeſſor iuſtus, quã iniuſtus conſequatur ceſsionem iurium, et ita ex cõmuni opinione contra eundem Paul. de Caſtr. uidetur reſidere Affl. *deciſ. 259.* fuit deciſum in fine; tu poteris melius cogitare, quia in iſto paſſu pro nũc ero merus relator.

83 Secundus caſus eſt, quando iſte tertius rem, creditori hypothecatam, non poſſidet, habet tamen magnum intereſſe in ſolutione, & liberatione debitoris, et iſto etiam caſu concludo, quod poteſt offerre, & offerendo, ſeu ſoluendo, acquirere iura; et actiones contra debitorem, quod oſtendo, conſiderando in hoc ſecundo caſu tria membra.

Primum membrum eſt, quando iſte tertius, offerens ſolutionem, habet ius in ea re, quia eſt dominus illius rei, et tunc poteſt ipſe per modum agendi offerre ſolutionem, et facere ſibi tradi illud pignus et actiones ſibi cedi, Paul. de Caſtr. *in d. l. ſi res obligata, nu. 5. in ſecundo caſu.*

84 Secundum membrum eſt, quando non eſt dominus illius rei pignoratę habet tamen in ea etiam ipſe ius hypothecæ, ſed poſterius, et iſto membro concludo, quod poteſt ſimiliter offerre primo creditori, et liberare rem ab eo, et facere ſibi cedi iura, Paul. de Caſtr. *vbi ſupr. Affl. deciſ. 259. fuit deciſum nu. 1. Neguſ. tract. de pign. in 3. membr. 5. p. princ. ſub num. 6. fall. 2. & nu. 10. & ſeq. in quibus* multipliciter ampliat, et Flam. Car. *deciſ. 61. mulier. ſub nu. 11. & 12.*

Tertium eſt, quando nullum ius habet in re, tamen ipſe eſt fideiuſſor debitoris, et concludo ſimiliter, quod ſoluendo poteſt cogere creditorem ad cedendum ſibi iura, ut ſecutus ſum *ſub nu. 89. verſ. tertius caſus*, vbi videas. 85

Reſtringe primo declarando concluſionem huius ſecundi caſus, vt procedat in oblatione, facta loco, et tempore congruis, ſecus in oblatione, quæ fieret incongruis loco, et tempore, et proinde mulieri, quæ, viro uergente ad inopiam, ageret pro collocatione dotis in tuto, non poſset ſecundus creditor mariti quamuis hypothecarius, offerre dotis ſolutionem, Oſaſch. *deciſ. 135. quæſtio difficilis, nu. 9. & ſeqq. verſ. contraria*, ubi, quod hæc uidetur verior, et magis communis opinio.

Confirmatur reſtrictio, quia oblatio debet fieri congruis loco, et tempore, alias non operatur, teſtibus his, quos citaui *infra num. 168. & 169. illat. 2.* quod tamen huic ſecundo poſteriori creditori competat remedium, dixi *infr. §. 7. gl. 5. nu. 91.* 86

Reſtringe ſecundo, ut iſte ſecundus creditor hypothecarius, ſoluendo primo creditori, preferatur alijs creditoribus, quoad creditum primi creditoris et pro illa quantitate, in quam ſuccedit, ſed non quoad creditum ipſius ſecundi, quia pro eo non preferetur alteri, qui ſit prior ſe licet poſterior primo. Neguſ. *tract. de pign. in 3. memb. 5. p. princ. ſub nu. 10. ibi intellige tamen. fol. 231. tom. 6. p. 1.*

Tertius caſus eſt, quando iſte tertius nullum habet intereſſe: ſicque nullum habet ius in re, neque eſt aliquo modo obligatus pro illo debito, et iſto caſu concludo, quod poteſt offerre, et ſoluere, quoad effectum liberandi debitorem, et acquirendi contra cum actionem negociorum geſtorum, ſed non quoad effectum conſequendi ceſsionem iurium, quia iſto caſu creditor non cogitur inuitus actiones cedere; *l. 5. nulla, & ibi Doct. C. de ſolut. & liber. Cyn. in l. unica q. 16. quæ eſt Vltima, num. 18. C. etiam ob chirograph. pecun. & c. titul. 27. libr. 8.* et latius, ac clarius, Pal. de Caſtr. *in d. l. ſi res obligata, nu. 6. Neguſ. tract. de pign. in 3. mem. 5. p. princ. fall. 2. num. 6. fol. 231. & nu. 42. fol. 234. & Flam. Cart. deciſ. 61. mulier. num. 8. & 14.* et concordant, quæ ſcripſi *ſupra ſub num. 75. in prima inſpectione in ſecundo membro diſtinctionis.* 87

Extende hanc concluſionem, ut procedat etiam ſi iſte, qui offert creditori ſolutionem, ſit creditor eiuſdem debitoris, quia ſi ipſe offerens ſit creditor, chirographarius ſine hypotheca, idcoque nullum habeat ius pignore, quod habet alius creditor, illa oblatio, ſeu ſolutio liberat quidem tam pignus, quã debitorem, ſed tamen ipſe ſoluens non acquirit iura illius creditoris contra debitorem, neque ius pignoris, neque illum creditorem poteſt cogere ad cedẽdum ſibi iura, & proinde ſecundus creditor hypothecarius erit tunc primus in dicta hypotheca, Neguſ. *tr. de pign. in 3. memb. 5. p. princ. nu. 6. fall. 2.* & clarius *nu. 42. fol. 231. & 134. tom. 6. p. 1. & Flam. Cart. deciſ. 61. mulier. nu. 9. 10. et 14.* 88

Pro maiori huius extenſionis intelligentia vide caſum notabilem, quo reſtringe hæc extenſio *infra numer.416.*

89 Firmata concluſione, quod quilibet poſſit ſoluere pro alio, & , ſoluendo, illum liberare, prout, ampliando, ſubampliando, & diſtinguendo caſus, & membra, ſcripſi *ſupra num. 72. & ſeqq. vſque ad n. præcedentem incluſiue*

Declara primo, an & quando creditor teneatur ſoluenti cedere iura, & actiones, adhibendo duplicem inſpectionem:

Prima inſpectio eſt; quando quis ſoluit debitum proprium nempe, vti debitor principalis: & in hac inſpectione concludo, agendum non eſſe de iurium ceſſione, tum quia, ſoluente principali, habet locum regula (ſolutione eius, quod debetur, tollitur omnis obligatio) ſicque ſublata obligatione, à qua oritur actio, vt effectum oritur à cauſa, neceſſe eſt, vt tollatur etiam actio, tum quia illa ceſſio iurium, & actionum militaret contra ipſummet debitorem, quod eſt abſurdũ, quia nemo poteſt eſſe debitor ſui ipſius, ſicut etiam nulli ſeruit res ſua, *l. 25. in re communi. ff. de ſeruit. Vrban. præd. & l. 5. vti frui. ff. ſi vſuſfruct. pet. &c.* & iuſtit ia debet eſſe ad alterum, vt ſecutus ſum *infra §. 6. gloſſ. 1. nu. 12.* & quod debitori ſoluenti proprium debitum, nulla fiat ceſſio, ſcribit pro regula clara Franch. *deciſ. 55. vers. eſt. n. 7. verſ. ſecundo dicebatur par. 1.*

Secunda inſpectio eſt; quando ſoluens non ſoluit debitum proprium, vti principalis debitor, ſed ſoluit alio nomine debitum principaliter alterius: & in hac inſpectione cõſidero duo mẽbra principalia.

Membrum primum eſt, quando ſoluens ſoluit nõ moleſtatus, ſed ſponte, & in hoc membro conſidero tres caſus.

Primus caſus eſt, quando is, qui ſoluit, non eſt aliquo modo obligatus ad ſoluendum, neque oſtendit ſe habere aliquod ius, ſeu intereſſe in ſolutione, & liberatione debitoris, & ideo, ſoluendo, ſoluit ſponte, & motu proprio nulla neceſſitate futuri dãni vrgente: & iſto caſu concludo, quod creditor non cogitur ſoluẽti cedere iura, & actiones, per ea, quæ ſcripſi ſupra num. 88. ſi tamen ceſſerit, vtilis erit ceſſio.

Secundus caſus eſt, quando licet non ſit obligatus, tamen poſſidet rem, creditori pignoratam, vel aliter habet ius in re, ſeu intereſſe in ſolutione, & liberatione debitoris, & iſto caſu concludo, quod creditor, cui ſoluit, debet cedere iura, & actiones, vt ſecutus ſum *ſupra ſub n. 81. & ſeqq. vſque ad n. 85. excluſiue*, vbi videas, & ex dictis *d. n. 81.* collige ampliationẽ, vt multo magis procedat, ſi moleſtatus ſolueret.

Tertius caſus eſt, quando ſoluens eſt obligatus ſoluere pro principali debitore, vti fideiuſſor: & iſto caſu concludo, creditorem teneri ad cedendum iura, & actiones, *auth. præſente. in fine. C. de fideiuſſ. Paul. de Caſtr. in l. 60. ſi res obligata. nu. 5. in 2. caſ. ff. de leg. 1.* & Genuenſes hanc ceſſionem habent ipſo iure à ſtat. *libr. 6. cap. 9. §. item intelligatur.*

Amplia primo hanc concluſionem, vt creditor teneatur cedere, etiam ſi fideiuſſor in inſtrumento fideiuſſionis renunciaſſet omni iuris, & legum auxilio, quia hæc renunciatio non comprehendit auxilium cedendarum actionum, Dec. *conſi. 99. in cauſ. nu. 3. & Virgin. de Boccat. tract. de ſociet. offic. numer. 49. verſ. nota etiam.*

Secus quando renunciaſſet in ſpecie ceſſioni actionum, vt dixi *infra hoc eod. nu. verſ. reſtringe.*

Amplia ſecundo, vt hæc ceſſio iurium debeatur ei etiam ex interuallo, quia fideiuſſor ſoluendo extinguit propriam obligatione, non autem aliorum, & conſequenter ceſſio iurium etiam ex interuallo eſt vtilis, Gabr. *conſ. 63. Paulus nu. 3. & 10. lib. 2. & Virgin. de Boccat. de ſociet. offic. n. 116. verſ. ceſſio.*

Membrum ſecundum eſt, quando quis non ſponte, ſed coactus, ſeu moleſtatus ſoluit creditori, cogẽti, & moleſtanti: & in iſto membro firmo concluſionẽ generalem, quod, cum iſte ſoluat coactus, creditor, cui ſoluit, tenetur cedere iura, & actiones, nullo adhibito diſcrimine, quo nomine ſoluat, an vti fideiuſſor, ſeu mandatarius, an vti tertius poſſeſſor, vel quouis alio nomine, quod excogitari poſſet, dummodo ſoluat inuitus, & in terminis huius mẽbri intelligo Dec. *in conſ. 104. ſub nu. 2. in 3. & 5. argumento & Bertaz. de clauſ. clauſ. 40. gl. 4. ſub nu. 6. verſ. nũc de ſecundo*, dum dicit, ceſſionis actionum beneficium, per creditorem faciendæ, competere tam fideiuſſoribus, & mandatoribus, quam correis, & tertijs poſſeſſoribus, necnon & negociorum geſtoribus, procuratoribus, & aliis ſoluentibus pro alio.

Extende primo eaſdem concluſiones, in quibus dixi, quod creditor tenetur cedere iura, & actiones, vt teneatur cedere nedum actionem perſonalem, ſibi competentem, ſed etiam hypothecariam, Bert. *d. gloſſ. 4. ſub. n. 7.* nam fideiuſſori ſoluenti competit actio mandati, ſed non competit hypothecaria, niſi ei cedatur, *l. 14. mandati. C. de fideiuſſ.* &, quod fideiuſſori ſoluenti integrum debitum, ſicque etiam pro confideiuſſore, creditor teneatur cedere actionem hypothecariam, quam fideiuſſor non habet contra confideiuſſorem, ſcribit Virg. de Boccat. *tract. de ſociet. offic. nu. 50.*

Extende ſecundo, vt teneatur cedere etiam naturalem obligationem, & officium iudicis cõtra principalem, & contra fideiuſſorem, Bar. *in l. 76. Modeſtinus. nu. 12. q. 5. ff. de ſolut. Bertaz. in loco ſup. proxime cit.*

Extende tertio, vt vltra ceſſionem iurium teneatur fideiuſſori ſoluenti reſtituere pignora, quæ habebet debitoris, *l. 2. C. de fideiuſſ. Bertaz. d. clauſ. 40. gl. 4. numer. 8.*

Tempera hanc extenſionem, vt non procedat quando creditor habet eadem pignora, uel hypothecas pro alio credito, quia non cogitur ea dimittere, quin prius omne debitum ſibi ſoluatur, *d. l. 2. C. de fideiuſſ. Virgin. de Boccat. tract. de ſociet. offic. nu. 51. verſ. quam ceſſionem.*

Extende quarto, vt in ceſſione facienda teneatur etiam exhibere inſtrumentum obligationis principalis, ſecundum vnam opinionem, quam non videtur ſequi Bertaz. *d. gl. 4. ſub nu. 8.*

Extende quinto, vt creditor, agens, teneatur in tantum cedere actiones, & iura; vt, ſi fuerit petitum, impediat executionem inſtrumenti, non obſtante ſtatuto, quod contra executionem inſtrumenti nulla audiatur defenſio, ſeu nulla admittatur exceptio, quia non intelligitur excluſa exceptio cedendarum actionum, Bal. & alii, quos ſecutus ſum *§. præced. q. 7. par. 3. limit. 17. ſub num. 12.* quare creditor non poteſt obtinere executionẽ, quin faciat ceſſionem iurium, etiam ſi iſta exceptio opponeretur poſt ſententiam, Bertaz. *de clauſ. clauſ. 40. gl. 4. ſub nu. 8.*

Extende

Ext ende ſexto, vt ſi creditor nullas, quas cedere poſſit, habeat actiones, excludatur à petitione, Bertaz. *in loco proxime citato.* Sed de hoc vide Bar. *in l. 16. ſi ſtipulatus. §. ſi ex duob. nu. 3. ff. de fideiuſſ.*

Infero, declarando hanc extenſionem, quod ſi tertius creditori, iura ſibi cedenti, ſoluerit debitum, & deinde creditor ex iudicis ſententia pecunias, ſibi ſolutas, eidem tertio, iurium retroceſsione non petita, reſtituerit, & poſtea idem creditor redeat ad agendum cōtra fideiuſſorem ſui debitoris, & fideiuſſor opponat exceptionem cedendarum, vtique creditor hac exceptione ſubmouetur: quia deſunt iura cedenda, nam creditor iam ceſsit illa tertio ſoluēti, ideoque penes ſe non remanſerunt, & tertius, pecunijs reſtitutis, ea amiſit, quia cum ſolutione eius quod debetur, tollatur omnis obligatio, vt dixi *ſupra ſub nu. 18.* illa iura penes eum amplius non remanſerunt, adeo quod hodie, ſi vellet, non poſſet illa retrocedere, hincq. eſt, quod iurium ceſsio debet fieri ſolutionem, vel ſtatim, aut poſt, facta tamen prius conuentione de ceſsione facienda, Iacob. de Aren. *tract. de ceſſ. iur. num. 70. verſus finem,* quare ceſsio, facta poſt ſolutionem contra correum pariter obligatum, non valet, niſi pactum de cedendo præceſſerit, *l. 76. Modeſtinus. & ibi Bart. initio, ff. de fideiuſſ. & Bertaz. de clauſ. clauſ. 40 gloſſ. 4. ſub numer. 8.* & ratio eſt euidens, quia ſi non fieret ante, vel incontinenti fieret in tempore, quo cedens eam non haberet; iuſtitia enim non conſentit, vt ſoluatur nexus, & remaneat nodus, prçterquam in caſu, de quo *ſup. ſub hoc eod. numer. ampl. 2.*

Intellige hanc illationem, vt procedat, quando ſolutio, & ceſsio, facta inter tertium, & creditorem, non fuerint ipſo iure nullæ, ſed imo validæ, quod caſu iura dicuntur extincta, & ideo amplius non reuiuiſcunt ad tradit per Surd. quem ſecutus ſum *infra num. 289.* quia de priuatione ad habitum non datur regreſſus. *l. 98. qui res. §. aream. ff. de ſol.* etiam ſi priuatio non habuerit vltimum plenariū effectum, Staph. *de grat. expect. §. dicendum eſt. num. 16. tom. 15. par. 1. fol. 285. & Gonzal. ad 8. reg. Cancell. gloſ. 15. §. 2. numer. 46. & ſeqq.* ſicut in ſimili dicimus, quod vbi res fuerit creditori addicta vigore rei iudicatç, & res poſtea fuerit euicta, tamen creditor non poteſt amplius agere via executiua, quia iam eſt extincta, Bart. Iaſ. & plenius Alex. *in leg. à diuo Pio. §. ſi poſt addictum. ff. de re iud.*

Secus ſi ſolutio & ceſsio fuerint ipſo iure nullæ, quia tunc iura remanſiſſent adhuc penes creditorē.

Adde pro alia intelligentia quæ ſcripſi *ſup. ſub hoc eod. num. ampl. 2.*

Extende ſeptimo, vt fideiuſſori, ſeu cuiuis ſoluenti, qui obligatus ſoluat pro alio, teneatur creditor cedere actiones etiam ex interuallo, vt ſecutus ſum *ſub. hoc eod. num. ampl. 2.*

Extende octauo, vt creditor teneatur cedere actiones, & iura, etiam ſi contra ipſum poſsint retorqueri, vt late articulo diſcuſſo, conſuluit Dec. *conſil.* 104 *per totum,* præſertim *ſub nu. 4. verſ. quarto quia.*

Declara ſecundo eandem concluſionē, vt hæc iurium, & actionum ceſsio ſit quodammodo vendere nomen debitoris, Bertaz. *d. gl. 4. num. 7. verſus finem.*

Declara tertio, vt hęc actionū, & iurium ceſsio fieri poſsit ab omnibus, qui ea habent, et transferre poſſunt, ſi tamen ſe obligare poſsint, Ioan. de Graſs. *tract. de ceſſ. iur. §. 2. numer. 1. tom. 3. par. 2. fol. 73. & Iac. de Aren. eod. tract. nu. 23. fol. 75.*

Subdeclara, perſonas, quæ cedere ex ſe non poſſunt, eſſe infante, pupillos, et alios, de quibus Io. de Graſſ. *d. §. 2. nu. 1. & ſeqq. per totum, & Iac. de Aren. num. 25. & ſeqq.*

Declara quarto, qui ſint, quibus ceſsio iurium fieri non poteſt; prout declarant Io. de Graſſ. *d. tract. de ceſſ. iur. §. 3. nu. 3. & §. 4. numer. 1. 3. 4. & 5. Bertaz. de clauſ. clauſ. 40. gl. 4. nu. 13.*

Declara quinto, vt ex regula omnia actio cedi poſsit, præter actionem directam, quæ remanet affixa oſsibus, & præter eas, de quibus Io. de Graſſ. *d. tra. de ceſſ. iur. §. 3. 1. & 2. & Iac. de Aren. eod. tract.*

Reſtringe eaſdem concluſiones, in quibus diximus, fideiuſſori, ſeu alteri obligare competere exceptionem cedendarum, ut in prima, et quinta extenſione, vt non procedant, quando renunciaſſent huic exceptioni, ſeu beneficio cedendarum actionum, cum poſsit illi renunciari, Dec. *conſ. 27. n. 7. Virgin. de Boccat. tract. de ſociet. offic. nu. 49. verſ. nota etiam. & Bertaz. de clauſ. clauſ. 40. gl. 4. nu. 8. in ultimis, & num. 9.* & ideo inuentam eſſe cautelam, vt expreſſe fiat hæc renunciatio, ſcribit *in ead. gl. 4. ſub nu. 7.*

De actionum ceſsione, quam venditor tenetur facere emptori contra eum, à quo ipſe venditor emerat, quamuis iſte emptor contra ipſum venditorem nullam habet actionem, vide cauſam *infra. §. 7. gloſſ. 2. n. 79. & 80.*

SVMMARIA.

Solutio facta à debitore, qui ex diuerſis cauſis debeat plures ſummas eiuſdem quantitatis, ſi, ſoluendo, exprimat quam ſummam ſoluat, & creditor eam, tacendo, recipiat, illa & non alia dicitur ſoluta, num. 90. Etiam ſi remaneret alia ſimilis ſumma cum fideiuſſore, num. 91. Et etiam ſi fideiuſſor pactus eſſet cum creditore, ne contra ſe agere poſſet, non excuſſo prius principali debitore, & hoc ſolutio fiat ab ipſo debitore, ſecus ſi à creditore ſibi ipſi, nu. 92.

Solutionem ſi debitor faciat, & non exprimat in qua cauſa poteſt creditor, recipiendo, eligere, dummodo eligat, prout verißimiliter eligeret, ſi ſolueret ipſe, num. 93.

Solutione facta, & diſcordantibus debitore & creditore, in qua cauſa ſit facta, tenetur creditor eam reſtituere, nu. 94.

Solutio quando dicatur facta in duriorem cauſam, num. 95. Declaratur primo quæ cauſa dicantur duriores, numer. 69. 98. & ſeqq. Declaratur ſecundo, ut poſtquā lex præſumpſerit in qua cauſa ſit facta, creditor, & debitor etiam de communi conſenſu in præiudicium tertij variari non poſſint, numer. 97.

Soluti præſumuntur fructus, ſeu vſuræ, & non ſors, num. 99.

Soluens ſibi ex pretio pignoris venditi, poteſt ſoluere debitum, pro quo habebat pignus, & retinere debitum, pro quo habet fideiuſſorem, nu. 100.

QVæro IV. Debitor ex pluribus cauſis, & in di- 90
uerſis ſummis eiuſdem quantitatis, ſi ſoluat creditoris vnicam ſummam, & nō exprimat in qua cauſa ſoluat: nunquid erit poſtea in eius facultate, vel in facultate creditoris declarare in quam cauſam ſit ſolum, ſeu acceptum? uel potius ſtandum erit iuris prçſumptioni?

Reſpondeo, conſtituendo quatuor caſus: Primus caſus eſt, quando debitor, ſoluendo exprimit cauſam, in qua ſoluit, & creditor, tacendo, ſolutionem recipit: et iſto caſu concludo ſimpliciter, et ſine

aliqua

Digitized by Google

al.qua difficultate,ſolutionem dici factam in cauſa, quam debitor expreſſit, ſiue ſit durior, ſiue leuior, *l. 1.& ibi Gl. ff. Bart. ſub num. 1. ibi, nam quando debitor elegit.& n.2.& Paul. de Caſtr. nu. 1. de ſolut.*

91 Extende hanc concluſionem, ut procedat etiam ſi ex eiuſmodi declaratione remaneret debitum cũ fideiuſſione, & remaneret extinctum debitum minus durum ſine fideiuſsione, quia fideiuſſor adhuc non poſſet conqueri de hac declaratione, cum ſicut debitor potuiſſet, tunc iſtas pecunias etiam in mare proijcere, ita etiam tanto magis potuit tunc eas ſoluere in eam cauſam, in qua voluit, & hæc extenſio probatur *ex l. 1. ff. de ſolut.*

92 Subextende hanc extenſionem, vt procedat etiam ſi fideiuſſor pactus eſſet cum creditore, quod contra ſe fideiuſſorem agere non poſſet, niſi excuſſo prius principali debitore, quia iſtud pactum intelligitur, vt creditor, volens conſequi debitum cũ fideiuſsione, excutiat prius principalem debitorem, ſed dico, quod in excuſsione non poteſt venire id, quod debitor iam ſoluit, quia illud ſolutum non eſt amplius in bonis debitoris, neque fideiuſſor poteſt dicere, fuiſſe in ſui fraudem ſolutum, cum ſupponamus, fuiſſe ſolutionem non fictam, ſed ex cauſa vera: & procedit hæc ſubextenſio etiam ſi in bonis debitoris nihil reperiatur.

Secus tamen eſſet, ſi non ipſe debitor ſoluiſſet, ſed ipſimet creditores, agendo contra nomina debitoris; vel, procedendo ad ſubhaſtationem pignorum actione perſonali, ſibi ipſis ſoluiſſent, quia iſto caſu non poſſent ipſi eligere ſolutionem pro ea ſumma, in qua non habent fideiuſſorem, tum quia ipſi debẽt eligere non tanquam creditores, ſed debent eligere pro ut eligerent, ſi ipſi eſſent debitores, & ſic veriſimiliter pro ea ſumma, quæ eſt cum fideiuſsione, ex quo dicitur cauſa durior, vt ſcripſi *infra nu. 95. & 98.* tum quia ipſorummet creditorum facto, & non facto debitoris inops fit excuſsio.

93 Secundus caſus eſt; quando, debitore non eligente, eligit creditor, recipiendo ſolutionem, & debitor tacet: & iſto caſu ſtatus creditoris electioni, dummodo elegerit, prout veriſimiliter elegiſſet, ſi ipſi fuiſſet debitor. *l. 1.& ibi Gloſſ. Bart. & Paul. de Caſtr. ff. de ſolut.* quia quod tibi non vis alteri ne feceris, Paul. Caſtrenſ. *ibidem numer. 3.* & ſic electio creditoris videtur de vento; cum debeat ita fieri, ac ſi fieret à debitore.

94 Tertius caſus eſt, quando alter eligit in continenti, vt in primo, & ſecũdo caſu, ſed alter electioni ſtatim contradicit: & iſto caſu concludo, quod creditor tenetur ſolutum non accipere, & acceptum reſtituere debitori, & non reddendo, videretur eum ſpoliare, *Bart. in d. leg. 1. num. 8. q. 3. & Paul. de Caſtr. ſub numer. 1.& 4. ff. de ſolut.*

95 Quartus caſus eſt, quando neuter eligit, uel vult eligeret ex interuallo, quod non poteſt. & iſto caſu cõcludo, quod ſolutio cedit in duriorem cauſam, & vbi vtraque cauſa eſſet æque durior, cedet in antiquiorem *leg. 1. 2. 3. n. & 5. & 7. ſi quid ff. de ſolut. & Rot. diuerſ. deciſ. 113. licet. ſub numer. 3. par. 1.* &, quod cẽſeatur ſolutum in duriorem cauſam, ſcribunt Corn. *conſil. 91. viſa facti. ſub num. 7. lib. 1. Surd. deciſ. 186. agebatur. nu. 4.* & communiter omnes.

Ratio huius concluſionis eſt, quia cauſa durior cẽſetur magis neceſſaria, & magis vrgere, ſed actus debet interpretari, ut trahatur ad caſum magis neceſſarium, per ea, quę in diuerſis terminis ſequitur Crauet. *conſ. 22. magnificus. nu. 5. conſ. 25. nu. 29. conſ. 158. ſub nu. 13.& conſ. 304. nu. 5.*

Hincque eſt, quod in dubio pręſumitur quis prius ſoluere debitum proprium, quam fideiuſſorum, Maran. *in ſuo ſpec. in proem. nu. 20.*

96 Declara primo hanc concluſionem, vt duriores cauſæ dicantur illæ, de quibus *in leg. & ſeqq. ff. de ſolu. Corn. conſ. 295. prima facie. n. 1.& 2. libr. 3. Maran. in d. ſuo ſpec. in proem. numer. 20.& Surd. d. deciſ. 186. ſub num. 4.& ſeqq.*

97 Declara ſecũdo, vt iſtam grauiorem cauſam, pro qua, lex præſumit factam eſſe ſolutionem, creditor, & debitor etiam de communi conſenſu nõ poſſint uariare, quando uariatio eſſet in præiudicium tertij, ut puta, ego debeo tibi 500. ſine fideiuſsione, & alia 500. cum fideiuſsione Petri, ſeu debeo tibi ex una eademque cauſa 1000. & pro 500. ex his do fideiuſſorem Petrum: ſoluo tibi deinde 500. non expreſſa cauſa, pro qua ſoluo, poſteà, ut tibi forſan rem gratam faciam, declaramus ex interuallo de communi conſenſu, fuiſſe illa 500. ſoluta in cauſa leuiori, id eſt, pro 500. debitis ſine fideiuſſore: certe hæc declaratio in præiudicium Petri non tenet, quia per ſolutionem, & iuris pręſumptionem fuit iam liberatus, ſicque fuit ei ius iam quæſitum.

Secus ſi non oriretur præiudicium tertij, quia tũc nulli dubium, quod de communi conſenſu poſſent declarare.

98 Confirmatur hæc declaratio in prima parte, quia ſolutio in dubio præſumitur facta pro ſumma debita cum fideiuſsione, ex quo eſt durior cauſa, quã ſumma debita ſine fideiuſsione, Hier. Gabr. *conſilio 48. qui eſt debitor. nu. 2. lib. 2. Rot. diuerſ. deciſ. 113. licet. ſub num. 3. par. 1. & coram R. P. D. Caualerio, in Bononien. fideiuſſionis. ven. Maij* 1610. & ideo fideiuſſor remanet liberatus, quia ſolutione eius, quod debetur, tollitur omnis obligatio, etiam acceſſoria, *Rot. d. deciſ. 113. n. 4.& coram R. P. D. Caual. vbi ſupra.* & cõſequenter non extinguitur debitum pro rata, quando eſſet unica ſumma, cuius aliqua pars eſſet cum fideiuſsione, Hier. Gabr. *d. conſ. 48. nu. 2. in fine.*

99 Reſtringe primo eandem concluſionem, ut non procedat in debito, producente vſuras, quia ſi debitor ſoluat ſimpliciter, & nõ declaret pro qua cauſã ſoluit, intelligitur ſoluiſſe vſuras, & non ſortem, *l. 1. C. de ſolut. Bart. in l. 1. numer. 9. verſ. item oppono. & Paul. de Caſtr. ſub n. 6. ff. eod.* ubi reddunt rationem, quare, cum debitum ſortis ſit grauius, quia producit uſuras, & debitum uſurarum ſit leuius, quia uſuræ non producũt uſuras, pręſumatur ſolutum debitum uſurarum, et non debitum ſortis.

Ratio huius reſtrictionis, omiſſis iis quas adducũt Doct. eſt, quia naturaliter colliguntur fructus, et nõ euellitur arbor, et ſubſtantia poteſt ſtare ſine acceſſorio, ſed acceſſorium non ſine ſubſtãtia: at lex imitatur naturam, *§. minorem. Inſtit. de adopt.* igitur conſequens eſt, ut cenſeantur ſolutæ uſuræ, et acceſſiones, quæ ſunt fructus.

Nec obſtat, quod debitum ſortis ſit grauius, quia eſt aduertendum, quod regula, quod præſumatur ſolutum debitũ grauius, et antiquius, procedit quando debitor teneretur ſoluere duplex debitum eiuſdem quantitatis, puta, bis centum, quorum 100. eſſet

Digitized by Google

ſet debitum cum uſuris, & centum ſine vſuris, vtrique hoc caſu, ſoluendo centum præſumitur ſoluere centum, quæ ſunt cum vſuris.

100 Reſtringe ſecundo, ut non procedat quando creditor vnius ſummæ habet pro vna parte illius ſummę, fideiuſſorē, & pro alia parte habet pignus, quia, vendendo pignus, poteſt ex illius pretio ſibi ſoluere eam partem, pro qua habebat pignus, quamuis durior ſit pars, pro qua habet fideiuſſorem, *l. 73. ob triginta, & ibi Paul. de Caſtr. ff. de ſolut. & Hier. Gabr. conſ. 48. qui eſt debitor, ſub nu. 2. & nu. 4. Verſ. finem. libr. 2.* præſertim, quia tunc non ſoluit debitor, ſed ſoluit ſibimetipſi creditor.

101 Inferebam alias ex hac reſtrictione, quod ſi mulier dederit marito libr. 1000. in dotem, pro quibus maritus obligauerit, & hypothecauerit omnia ſua bona in forma, & ulterius dederit fideiuſſorem pro ſumma librarum 400. & deinde, ſoluto matrimonio per mortem mariti, ſibi ex bonis mariti, dotis hypothecæ ſubiectis, ſoluerit lib. 700. fideiuſſor conuentus pro aliis lib. 300. non iure exciperet, in illis lib. 700. quas mulier ſibi ipſi ſoluit, comprehendi lib. 400. pro quibus fideiuſſit.

Reſtringe tertio, ut non procedat, quando extant coniecturæ, & circumſtantiæ facti, ut ſit ſolutio non facta in duriorem cauſam, *Rot. diuerſ. deciſ. 92. tota difficultas, nu. 2. & 3. p. 1.* quia tunc ſtantibus coniecturis, & circumſtantijs, non uidemur eſse in dubio, & vna præſumptio tollit aliam.

SVMMARIA.

Solutio monetæ debet fieri in ſpecie, & forma promiſſa, & non in alia, quando, ſi fieret in alia, creditor damnum ſentiret, ſecus ſi non ſentiret damnum, & moneta eſſet eiuſdem ligę, licet eſſet diuerſę formę, nu. 102. Sed ſi eſſet diuerſæ ligæ, creditor eam recipere non teneretur, etiam ſi non ſentiret damnum, nu. 103.

Ampliatur primo hæc concluſio, dum diximus, creditorem debere recipere ſolutionem etiam in alia moneta, quando non ſentit damnum, Vt de conſuetudine procedat etiam ſi ſolutio fiat moneta diuerſæ ligæ, puta, quia ſoluatur argentea, & debeatur aurea, numero 104. Quamuis aliud ſit de iure, nu. 105. Subampliatur primo, etiam ſi moneta, quæ debetur, reperiretur, numero 106. Subampliatur ſecundo, etiam ſi debitor promiſiſſet ſoluere ſcutos aureos in auro, quia adhuc poterit ſolui moneta argentea, nu. 113. Subampliatur tertio, etiam ſi deberetur moneta aurea, ſeu argentea in magna quantitate, quia debitor poſſet ſoluere in moneta ærea, nu. 114. & 115. Contrarium, nu. 146. & ſeqq. Subampliatur quarto, Vt debitor non teneatur probare hanc conſuetudinem. num. 125. Subampliatur quinto etiamſi debitor, & creditor conueniſſent de ſolutione facienda incerta ſpecie nummorum, nu. 126.

Ampliatur ſecundo, vt procedat etiam de iure, quando moneta promiſſa amplius non reperitur, nu. 127. Subampliatur primo etiam ſi debitor, & creditor expreſſe conueniſſent, quod ſolutio fieri non poſſit in alia moneta, &c. nu. 128. & 129. Subampliatur ſecundo, etiam ſi moneta certæ ſpeciei eſſet promiſſa cum iuramento, nu. 130. & ſeq.

Ampliatur tertio, vt in fiſco procedat etiam de iure, nu. 134.

Ampliatur quarto, etiam ſi debitor, & creditor conueniſſet per pactum expreſſum de ſolutione incerta ſpeciei, n. 135. Subampliatur primo etiam ſi conuentio eſſet iurata, nu. 136. Contrarium, ibidem. Subampliatur ſecundo, etiam ſi qualitatem monetę expreſſiſſent ad ſubſtantiandam obligationem. nu. 137. & 142. Reiecta contraria opinione, de qua, nu. 138. & ſeqq.

Limitatur eadem concluſio, vt non procedat, quando inter debitorem, & creditorem facta eſt litis conteſtatio ſuper qualitate monetæ promiſſæ, numero 143. Declaratur, num. 144.

Solutio promiſſa in moneta imaginaria, quæ non reperitur, & ideo perficitur ſolutione monetarum, quæ reperiuntur, pōt fieri in quauis moneta; dummodo ſit vſualis, & proba, num. 145.

Solutio quando inferat damnum creditori, ſi fiat in alia ſpecie monetæ, quam in ea, quæ eſt promiſſa, nu. 180. et ſub num. 117. et nu. 133.

Monetæ Valor, quem ſeruat vſus, ſi ſit diuerſus a Valore, quē impoſuit Princeps, qui ex his debeat attendi, numero 108. 109.

Penſio debet ſolui, attenta moneta currenti in loco, Vbi penſio imponitur, & non in loco, vbi eſt ſoluenda, num. 110.

Valor beneficij conſideratur non in moneta currenti in loco beneficij, ſed ſecundum curſum monetæ reductæ ad monetam currentem in Curia, vbi impetratur beneficium, num. 111.

Penſio ſolui debet in loco domicilij debitoris. nu. 112.

Solui vnum pro alio in debito quantitatis, an & quando poſſit, ſub nu. 102. & ſeq. nu. 117. & 118.

Solutio poteſt fieri in quauis ſpecie monetæ probæ, & vſualis, quando eſt promiſſa moneta, quæ actu non reperitur, nu. 118. Sed Vbi appareat quæ moneta fuerit exburſata, debet in ea reſtitui, vel in non diſſimili nu. 120.

Mutuans centum libras in tot cauallotis tenetur eas recipere in quauis moneta proba, ſub numero 116. Et quando non teneatur, recipere in moneta proba, ſub numero 119. 122. 123.

Solutio ſi fieri deberet de moneta antiqua, & quia non eſt in Vſu ſtat de moneta noua vſuali cuius Valor ſit auctus ex bonitate extrinſeca, & non ex bonitate intrinſeca, debet tanti æſtimari, quanti valebat antiqua, non habita conſideratione, quod valor ſit auctus, nu. 133.

QVæro V. an debitor poſsit ſoluere, ſeu reſtituere in alia moneta, quam in ea, ad quam ſe obligauit. 102

Reſpondeo, diſtinguendo duos caſus principales quorum ſecundum habes *infr. nu. 145.*

Primus eſt, quando promiſsio, ſeu obligatio ſolutionis eſt de certa ſpecie pecuniæ, quę eſt reperibilis, & vſualis, utputa, de tot ſcutis argenteis Genuenſibus, de tot regalibus Hiſpaniæ, de tot iulijs, paulis, & teſtonibus ſtatus Eccleſiaſtici, ſeu de tot ſcutis aureis quinque ſtamparum, & ſimilibus, & in iſto caſu facio concluſionem negatiuam, conditione tamen vinctam, nempe debitorem non poſse ſoluere aliam monetam, quam eam, ad quam ſe obligauit, quare non poteſt ſe eximere, ſoluendo monetam æquiualenti ſolutione creditor pateretur damnum, *Vt ex l. 99. Paulus. ff. de ſolut. Abb. Papien. Martin. Lauden. Car. Sen. Albcr. Brun. Contr.* & alijs ſecutus ſum *ſupra gl. 3. num. 112.* ſecus ſi non pateretur damnum, quia tunc tenetur recipere vnam monetam pro alia, quæ ſit eiuſdem ligę, et æſtimationis, et ſic ſint æquiualentes, Boſs. *tract. de crim. tit. de monet. nu. 2.* Math. Coler. *tr. de proceſſ. execut. par. 1. cap. 11. n. 4. & ſub nu. 7. verſ. deinde etiam.* quia in debito quantitatis poteſt vnum pro alio ſolui, *Gloſſ. in leg. 2. §. mutui, in verbo, non poteſt, in fin. ff. ſi cert. Albcr. Brun. tract. de monet. in 2. præſuppoſit. ſub nu. 1. verſ.*

Digitized by Google

perſiſte fundaſſet in difficultate reperiendi monetam debitam: nam (ſit eius pace dictum) videretur receſſiſſe à concluſione, in contrarium firmata de generali conſuetudine, de qua teſtatur etiam ipſa Rot. quam citaui *ſupra ſub num. 104.* ſed dicendum eſt, quod Rota bene loquitur, quia conſiderabat in mente, hanc conſuetudinem reddi fere eluſoriam, cum creditor ſemper damnum ſentiat ex ſolutione in alia moneta, quam in moneta debita, vt dixi *num. ſeq. in fine, verſ. infero*. quo damno ſuppoſito, neque de conſuetudine tolerari debet ſolutio in alia moneta, niſi quando moneta debita non reperiretur, hacque adhibita conſideratione, tollitur eadem ſuperfluitas, qua notari potuiſſet Sarnen. *d. q. 8. in fine*, dum diſtinguit, an ſolutio ſit facienda in Curia, vel in partibus.

108 Declara nunc pro intelligentia tam ampliationis, quam ſubampliationis, vt creditor dicatur damnum pati, non ex eo, quia illa moneta ſibi non placet, & ideo in illius ſolutione diſſentit, vt quidam exiſtimabant, ſed ex eo, quod in illa ſolutione patitur diminutionem patrimonij, Bart. *in leg. 99. Paulus. ſub nu. 3. ff. de ſolut.* dicitur ergo in propoſito damnum pati, quando pro moneta breui cogeretur recipere longam, id eſt, ponderoſam, & eſſet iturus in longinquas partes: nam difficilius portatur longa, quam breuis, Martin. Lauden. *tract. de monet. ſub numer. 4. ibi, limita hoc verum eſſe. tom. 12. fol. 203.* vnde ſi quis mutuauit ducatos Venetos, & mutuatarius vult reſtituere teſtonos Mediolanenſes, & mutuator eſt iturus ad partes maritimas, & longinquas, vbi ducatus Venetus magis eſt congruus, mutuator non cogitur illos recipere, Curt. Sen. *eod. tract. ſub num. 3. & ſub num. 24. fol. 205. & 206.* Item ſi creditor ſcutorum ſolis eſt iturus in Galliam, & debitor vult dare ducatos, qui in Gallia expenduntur pro minori valore, & non eſt tantum intereſſe pro delatione ſcutorum ſolis: Idem ſi debitor ducatorum Venetorum, aut Genuenſium creditori, ituro ad partes orientales, vbi tales ducati magis cognoſcuntur, & forte ſunt maioris pretij, vellet dare ſcuta, aut aliud genus ducatorum: Item ſi creditori, obligato ſub pœna ad dandum, & ſoluendum alicui ducatos Venetos, debitor obligatus ſimiliter ad ſoluendos ducatos Venetos, vellet dare aliam monetam, quia iſto caſu creditor non teneretur eam recipere, cum ipſe ſit ſub pœna obligatus ſoluere ducatos Venetos: & demum hoc damnum poteſt conſiderari in delatione, prout hæc omnia conſiderat Alber. Brun. *tractat. de monet. &c. in 2. præſuppoſit. ſub numer. 2. verſicul. poſt 1. & numer. 7. tom. 12. fol. 208.* hæcque eadem damna, & incommoda, excepto damno pœnæ, quod non enumerauit, eluertit Sola *tract. de monet. caſ. 26.* Item diceretur damnũ pati, quando valor monetæ, quam creditor offert, eſſet æquiualens, attento valore, taxato à Principe in publicis edictis, ſeu cridis, ſed eſſet inferior, attento valore currenti, vt puta, ſi debitor eſſet obligatus ſoluere ſcutos auri in auro Italiæ, cuius ſcuti valor in publico edicto eſſet taxatus lib. 4. ſol. 7. d. 6: & in currenti curſu valeret lib 4. ſol. 17. quia iſto caſu debet attendi valor currens ſecundum vſum, & conſuetudinem, & non valor, impoſitus ab edicto, quem, ſciente, & patiente Principe, populus non ſeruat, quia tunc dicitur Princeps illi valori vſuali, ſeu conſuetudinario acquieuiſſe, & conſequenter vſus, & conſuetudo præualet, ut ſcribunt Franc. de Aret. *conſil. 11. procedendum. colum. 3.* Colleg. Papien. *in conſil. vnico, in materia augmenti monetæ, ſub numer. 13. verſicul. nec nos monet. inter tract. diuerſ. de monet.* Rener. Bud. *tractat. de monet. capit. 10. numer. 7. & ſeqq. & num. 10.* Et an hæc inobſeruantia edicti debeat eſſe longa, & præſcripta per decem annos, aut ſufficiat ſimplex inobſeruantia, uide Aret. *vbi ſup.* quem ſequuntur Colleg. Papien. et Rener. Bud. *in locis ſupra proxime citatis*, et ad quem ſe remittit Brun. *tracta. de monet. limit. 3. ſub numer. 2.* et ob eandem rationem diceretur creditor damnum pati in ciuitate Genuæ, ſi debitor eſſet obligatus ſoluere ſcutos argenteos, ſeu monetam de cartulario et uellet ſoluere monetam, in ſoldinis, ſeu in aliis minutioribus nummis æreis, aut in alia moneta, quæ non ſit de cartulario, quia, cum moneta de cartulario ſit magis expendibilis, et recipiatur in S. Georgio Reipub. Genuenſis, et moneta minuta, ſeu alia, quæ non ſit de cartulario, non recipiatur, vtique creditor damnum pateretur, cum ex illa non poſſet facere ſolutionem in S. Georgio: quare creditor ſatis dicitur damnum pati, quando moneta debita melius expenditur, Martin. Lauden. *tractat. de monet. numer. 5. verſus finem fol. 203.* et facit, quod ſcripſi *infra ſub numer.* 117. Et demum difficile eſt reperire caſum, in quo creditor aliquod damnũ non patiatur, alias creditores fruſtra ſibi in contractu prouiderent de qualitate monetarum ſoluendarum, ſi vna ſibi non eſſet vtilior, altera: accedat, quod pecunia habet unum proprium uſum, et multos alios improprios, ſeu ſecundarios, ut ſecutus ſum *§. præcedenti q. 4. numer. 28. & q. 7. par. 1. ſub num. 61.*

Infero ex hac declaratione, conſuetudinem hanc ſoluendi in alia ſpecie monetæ, et illam conſiderationem, cui innititur tam hæc conſuetudo, quam etiam iuris diſpoſitio, uidelicet, ſi creditor ex ſolutione in alia ſpecie damnum non patiatur, reddi inutilem, et inanem, quia non eſt dare caſum, in quo non poſſit conſiderari aliquod creditoris damnum, ut patet ex deductis in hac declaratione: et proinde, ſuppoſito, quod moneta debita poſſit reperiri in loco, ubi fieri debet ſolutio praxis indiſtincte debitorem condemnat ad eam ſoluendam; quod ſi non reperiatur in loco, ſed reperiatur alibi, erit debitor ſaltem condemnandus ad id, quod creditoris intereſt, non ſolui in pecunia debita.

Subdeclara primo hanc declarationem, dum di- 109
xi, attendendum eſſe valorem currentem, & vſualem, ſeu conſuetudinariũ potius, quam valorem impoſitum à Principe in edicto, vt hoc ſit verum, quando Princeps, ſeu Magiſtratus tolerauit illum vſum, & conſuetudinem; quia tunc ille vſus eſt licitus, & in his terminis loquuntur Doct. citati num. præced. ſecus quando Princeps non tolerat illum vſum, ſed punit eos, qui expẽdunt, vel recipiunt monetam pro maiori pretio contra ſuum edictum, quia tunc omnino ſtandum eſt pretio, impoſito à Principe, nec ſufficit allegare, quod aliquæ monetæ communiter inter omnes mercatores, negotiatores, artifices, nobiles, ignobiles, & ipſius iuſtitiæ miniſtros expendantur pro maiori pretio, quia iſtorum omnium vſus habetur pro abuſu, dum concedimus, & ſumus certi, quod Magiſtratus monetarum punit quemcunque, quem deprehenderet in iſta contrauentione, eſt tamen verum, quod iſte communis vſus, ſeu abuſus,

Digitized by Google

abuſus,qui eſſet illicitus,& puniretur ī foro exterio
ri,nō puniretur in foro interiori quoad eos,qui hũc
abuſum non introduxerunt,& illũ ſequuntur ad eui-
tandum damnum, quędam enim ſunt, quæ puniun-
tur in foro fori,& non in foro conſcientię,iuxta ea,
quæ ſcripſi *§.præced.quæſt.7.p.2.ampl.19.nu.2.& latius*
ampl.10.nu.41.& ſeqq.

110 Subdeclara ſecundo occaſione huius primę ', ut,
quando moneta habet diuerſum valorem in loco
quo contrahitur debitum , à loco,in quo creditor
debet recipere ſolutionem,loquendo de reſeruatio-
ne penſionis,vt puta, quia in Curia Sanctiſſi. D. N.
Papæ ſit reſeruata penſio ducatorum mille auri in
auro,& ducatus auri in Hiſpania,vbi fit ſolutio, va-
leat 11. regales, & in Curia valeat 12.tunc vtique
attendatur valor Curiæ,vbi penſio fuit impoſita, vt
ex Abb.ſequitur Rot.*diuerſ.deciſ.686.reſeruata. numer.*
5.verſ.non obſtat quod.in Cæſar auguſtana penſionis. lunæ 11.
Martij 1591.*coram R. P. D. Gypſio*,& clarius *deciſione*
688.*cum ſixtus.in princ.verſ.& DD. & ſub num.6.in Are-*
tina penſionis.Veneris 20.*Februarij* 1598.*coram R. P.D.Lit*
ta, inter impreſſas Lugduni 1612. & facit, quod ſcripſi
infra ſub numer.176.in 6.requiſito,vbi dixi, attendendam
eſſe qualitatem monetæ loci contractus.

111 Confirmatur hæc declaratio ex his , quæ ſcribit
Sarnen.*in reg.cancel.de valor.exprim.&c.quæſt. 8. verſic.*
tandem conſiderandum.dicens , æſtimationem valoris
beneficij in eius impetratione eſſe faciendam, non
ſecundum curſum monetæ in loco beneficij, ſed ſe-
cundum curſum monetæ,reductæ ad monetam,cur-
rentem in Curia, vbi fit impetratio beneficij.

112 Nota obiter, quod in dubio ſolutio penſionis de-
bet fieri in loco domicilii debentis penſionem , &
non in loco domicilii penſionarii propter rationes,
quas adducit Rot.*d.deciſ.688.nu.1.& ſeqq.*

113 Subamplia ſecundo, vt procedat etiam ſi debitor
promiſiſſet ſoluere ſcutos auri,& in auro, quia ad-
huc ſolutio poterit fieri in moneta argētea, & mo-
ueor ex his, quæ ſcripſi *infra nu.* 135.

Quiam Alber.Brun.*tract.de monet.&c.in 2.præſup-*
poſit.nu.8.quem ſequitur ſola *tract.de monet.caſ.37.nu.*
1.contrarium teneant ,& teſtentur de communi, &
loquitur Brun.aperte in conſuetudine.

114 Subamplia tertio, vt procedat etiam ſi obligatio
eſſet de moneta aurea, ſeu argentea, & in notabili
quantitate, & debitor vellet ſoluere in moneta mi-
nuta ænea, ſeu argentea, ære contaminata,quia ad-
huc creditor teneretur eam recipere, ſemoto tamen
ipſius creditoris damno,per ea,quæ ſcribunt omnes,
quos citaui *ſupra ſub num.104.in ampliat.*& præſertim
Alber.Brun.qui loquitur ex communi opinione, &
Rot.diuerſ. quæ loquitur de qualibet moneta, rece-
pta in commertium, licet non loquantur ita expli-
cite in moneta minuta,& ænea.

115 Confirmatur primo hæc ſub ampliatio, quia fa-
cultas,data à conſuetudine debitori, vt poſſit ſolue-
re in alia moneta, non dependet magis ab vna qua-
litate monetæ, quam ab alia, ſed dependet ab hoc,
quod, ſoluendo in alia moneta, creditor adhuc ha-
beat integrum valorem, & ſine aliquo ſuo damno:
ſed iſta integri valoris cōſecutio, & ſine damno po-
teſt ita ſtare in moneta vnius ſpeciei, & materiæ, ſi-
cut in moneta alterius ſpeciei, & materiæ;ergo.

Confirmatur ſecundo, quia ſecundum opinionē,
quam adduxi *infra numer. 119. in fine.verſ. quamuis.* de-
bitor ita poteſt ſoluere in moneta minuta, ſicut in
magna.

Cōtra iſtam ſubampliationem de diametro pu- 116
gnant,quæ firmat Matth. Coler. *tract. de proceſſ.exe-*
cut.par.1.cap.10.num.7.& ſeqq. vſque ad num. 14. exclu-
ſiue,& quæ contra eandem ſentit Gaſp. Teſſ. *tract. de*
augm.monet.part.1.numer.30.& 31.& ſub numer. 33. &
ſub num.41.ibi.& quando ſolutio. quorum dicta *in ſequē-*
ti comprobatione refero.

Comprobatur hæc contraria opinio,quia certa 117
eſt iuris concluſio , quod debitor non poteſt aliud
pro alio,inuito creditore,ſoluere,etiam ſi ſit debitor
quantitatis,quando creditor ex hac diuerſa ſolutio-
ne damnum pateretur, vt ex communi omnium ſen-
tentia ſecutus ſum *ſupra gloſſ.3.numer.112.& ſupra hac*
ead.gl.ſub nu.102.

Sed creditor monetæ groſſæ, id eſt,aureæ, ſeu ar-
genteæ nō contaminatæ,ſi cogeretur accipere mo-
netam minutam æneam,multipliciter pateretur da-
mnum:primo,quia in iſta moneta minuta ænea de-
ficit bonitas intrinſeca,& extrinſeca:ſecundo, quia
in eius minutatim dinumeratione multum conſu-
mitur temporis, & facilius fallitur: tertio, quia eſt
ponderoſior,& plus loci occupat,& difficilius, ma-
iorique cum periculo tranſportatur: quarto , quia
monetæ minutæ valor anguſtioribus finibus termi-
natur,Matth.Coler.*d.cap.10.ſub numer.7.& 8.& Teſſ.*
d.par.1.ſub num.30. accedit etiam, quod pecunia du-
plici ratione habetur in pretio, nempe tāquam res,
& tanquam numiſma ſignatum, quare cum aurum
valeat ad deaurandum,ad ornamentum, & medica-
men conficiendum, & ad alios vſus, ad quos nati-
uum habet iuuamentum, ducatus aureus hac ratio-
ne poteſt in ratione cambii æſtimari aliquid parum
ſupra valorem legalem, id eſt, ſignati numiſmatis,
dummodo illud ſupra non ſit niſi exiguum, vt ex
Couar. Nauar. & Sot. *infra citato* latius ſecutus ſum
*ſupra gloſſ.3.ſub numer.94.*quia Princeps, quādo taxat
valorem monetæ aureæ,non taxat eam quoad om-
nes vtilitates,quæ ex ea ſumi poſſunt,ut contra Me-
din.ſcribit Sot.*de iuſt.& iur.lib.6. quæſt. 9. articul. Vni-*
co,colu.1.verſ.ad intelligentiam. & col.2.fol.607.& mul-
tiplicem pecuniæ vſum in alio propoſito conſide-
raui *§.præced.quæſtio.4.ſub num.28.*hincque eſt,vt mer-
catores, aliique negociatores', & ſimiles, vt bonas
auri,& argenti monetas habeant,illas maiori pretio
comparant, tradendo ærosas pro puris, idem Teſſ.
ſub num.33.

Retenta hac contraria opinione, non quia ſub- 118
ampliatio nō ſit in puncto iuris vera, ſed quia in fa-
cto nunquam ſemouetur damnum creditoris.

Extende notabiliter eam,vt procedat etiamſi mo-
neta,quæ debetur,ſit imaginaria, & reperiatur ſolū
in aliis monetis,ex quibus reſultat illa moneta ima-
ginaria, vt puta ſi debeantur mille libræ, ſeu mille
ſcuti, qui numerantur ſolum in aliis monetis, cum
alias ſint ex ſe imaginarii,vt dixi *ſupra gloſ.3.num.68.*

Quare licet in caſu,quo ego mutuarem tibi cen-
tum libras currentes monetæ Genuenſis, tu eſſes ob-
ligatus in genere ad dictarum cētum librarum va-
lorem reſtituendum in quibuſuis monetis Genuen-
ſibus,etiam ſi dictum eſſet,quod mutuo tibi centum
libras in tot cauallottis, quia videor omnes illos ca-
uallottos eſtimaſſe,& vendidiſſe cētum libris, prout
dicimus in dote data æſtimata, & ideo tu in quauis
moneta

Digitized by Google

moneta Genuenſi ſoluas centum libras, es, liberatus, Bar. *in l.99. Paulus. verſus finem, ſub num. 10. ff. de ſolut. Boſſ. tractat. crimin. tit. de monet. num. 3. Abb. in cap. 18. quanto, ſub num. 15. ibi, dic concludendo. de iureiuran.* quem ſequitur, dicendo, hanc eſſe veritatem, Alber. Brun. *tractat. de monet. &c. in 2. præſuppoſit. ſub num. 8. verſic. aliquando vero. & num. 9. tom. 12. fol. 209. & in 1. part. numer. 6. verſ. item prædicta. fol. 210.* & eſſe veram, & communem ſententiam, ſcribit, & ſequitur poſtea *limitat. 8. numer. 4. verſ. contrarium, fol. 218.* & cum hac ſententia aperte concordat Mertin. Lauden. *tractat. de monet. in fine, num. 33. verſ. ſi promitto, eod. tom. 12. fol. 205. et Rebuff. ad conſtit. Franc. tractat. de litter. obligat. artic. 5. gloſſ. 1. ſub num. 5. tom. 1. fol. 125.* eſt enim in electione debitoris, Brun. *in d. 2. præſuppoſit. ſub nu. 10. verſ. aliquando, & n. 11. fol. 209.*

119 Tamen, ſi ſupponamus mutuum in notabili quantitate, & non appareat factum in moneta minuta ærea, dico, reſtitutionem fieri non hebere in moneta minuta, & moueor triplici ratione: Prima, quia moneta minuta cuditur pro emendis rebus parui valoris, pro cibarijs, minutatim vendendis, & pro ſupplemento groſſioris monetę, & non pro ſolutione debiti numeroſi in magna quantitate, Gaſp. Anton. Teſſ. *tract. de augm. monet. part. 1. numer. 31. & ſub nu. 84. & 85.* Secunda, quia moneta minuta ęrea eſt cæteris deterior, ut patet ex his, quæ dixi *ſupra ſub num. 117. verſ. ſed creditor*. at ex pluribus, non ꝙ deterius eſt, dari deqet, ſed modiocre, *leg. 37. legato, ff. de leg. 1. Paul. de Caſtr. in l. 99. Paulus, ſub numer. 3. q. 2. ff. de ſolut. & Alber. Brun. tractat. de monet. &c. in 2. præſuppoſit. num. 11. verſus finem, & numero 12. folio 209.* media enim via eligi debet Teſſ. *d. part. 1. ſub num. 85. & Sola tract. de monet. caſu 34. nu. 1.* ergo non ſola moneta minuta ætoſa, ſed partim minuta ęroſa, & partim argentea, ſeu aurea ſolui debet, & ita quandoque vidi obſeruatum Romæ, cum adeſſet magna copia quadrantum, & aliqua non modica ſumma eſſet ſoluenda, duæ enim partes de moneta argentea, & vna de ærea ſoluebantur, & in Senatu Pedemontano fuiſſe adhibitum hoc temperamentum, vt vna tertia pars ſolueretur in auro, alia in argento, & alia in moneta minuta, refert Teſſ. *d. part. 1. num. 86. in fin.* Tertio ratio eſt, quia in contractibus ſemper attenditur ueriſimilis mens contrahentium, ſed non eſt veriſimile, quod contrahens, faciendo ſe creditorem de magna ſumma, voluerit pecuniam minutam æroſam, Brun. *d. nu. 12.* Ergo, etc.

Quamuis Rebuff. *in comment. ad conſtit. Franc. tract. de litter. oblig. art. 5. ſub nu. 3. & 4. verſ. quid ſi debitor. tomo 1. folio 125.* loquendo tamen de decem libris, aut alia ſumma, ſcribit, articulo diſputato in Palatio, fuiſſe iudicatum, creditorem teneri recipere etiam in moneta minuta, dicens, quod recuſans monetam minotam puniretur.

Item, ſi ſupponamus ex diuerſis monetarum ſpeciebus vnam eſſe currentem, ſeu magis currentem, & vſitatū, dico intelligi actū, ut ſolutio debeat fieri in moneta currēti, ſeu quę magis vſitata eſt, vt, loquēdo de pretio rei venditæ, ſcripſi *inf. ſub n. 176. in 6. requiſito.*

120 Declara primo hanc extenſionē, ut ſit uera, quando non conſtat quam monetæ ſpeciem creditor exburſauerit, et cum hoc ſalis grano locutus ſum, ſecus ſi conſtaret, quia tunc eſſet facienda in eadem moneta, uel in non diſſimili, Paul. de Caſtr. *in d. l. 99. Paulus, ſub nu. 3. q. 2. de ſolut. & Alber. Brun. d. tr. de monet. augm. in 2. præſuppoſit. ſub nu. 11. fol. 209.* 113

121 Declara ſecundo prout declarant Brun. *in d. 2. præſuppoſ. num. 13. verſ. eſt tamen. fol. 209. & Gaſp. Anton. Teſſ. tract. de augm. mon. p. 1. ſub nu. 85. in fin. in 3. caſ. & num. 86.* in caſu, quo moneta imaginaria debita, ſeu promiſſa confici ſoleret ex nummis minutis æreis, et uide eos, qui loquuntur in puncto iuris, et de conſuetudine, ſed diuerſimode, et ego non aliter refero, quia eorū dicta indigerent altiori explicatione.

122 Subextende primo eandem extenſionem, dum *nu.* 119. diximus, monetam minutam æream non poſſe ſolui in magna quantitate, vt hoc in terris Imperatoris procedat etiā ex conſtitutione Ferdinandi Imperatoris, promulgata Auguſtæ 1559. qua cōſtitutione ſancitum eſt, quod nemo in ſolutionem qualemcunque alicuius notabilis ſummę cogatur recipere de minuta pecunia ultra 25. florenos. reliqua vero ſummæ pars, etiam ſi nihil de monetę qualitate ſpecialiter conuentum ſit, in groſſiori, et uſitata ſolui debeat, Matt, Coler. *tract. de proceſſ. execut. p. 1. c. 10. n. 11.* et Genuæ habent quoddam decretum, quo mandatur, debitorem non eſſe cogendum ad recipiendam monetam minutam ultra ſummam quinque librarum, ſed nō ſit uſu receptum, uidi controuerſum.

123 Intellige hanc extenſionem, ut procedat, retenta prima declaratione, de qua *ſupr. nu. 120.*

Romæ tempore Pontificatus Clement. VIII. fuit huic difficultati reipſa prouiſum, cudendo quadrantes æreos, ponderoſos, ac magnos, et conſequenter in parua quantitate, unde cum quadrinus ex tanta ęris materia conſtet omnes exteræ monetæ æreæ ex ſe ipſis ſine alio edicto exularunt, quare quattrini Romani reperiuntur in tanto paruo numero, ut magis æſtimetur unus ſcutus nummorum æreorum, quam nummorum argentorum, cum antea eſſet totum oppoſitum.

124 Subextende ſecundo hæc omnia, quę dixi *ſupra ſub nu. 118. & 119.* in extenſione, vt procedant tam in mutuo, quam in depoſito, Bar. *in l. 99. Paulus, verſ. finem, ff. de ſolut. Abb. in c. 18. quanto, verſ. finem, ſub n. 15. de iureiur. Alber. Brun. tract. de mon. &c. limit. 9. ſub nu. 4. verſ. contrarium, tomo 12. fol. 218. Sol. eod. tr. caſ. 13.* et hoc uerum; quando depoſitario data eſt facultas utendi depoſito, alias reſtituenda eſt eadem moneta depoſita, ex quo deponens remanſit dominus pecuniæ depoſitæ, ſicque illa pecunia depoſita, et non alia eſt in obligatione, et ſolutione, Alber. Brun. *d. tr. de monet. etc. in 2. præſupp. nu. 1. tom. 12. fol. 208.*

125 Subamplia quarto eandem ampliationem, poſitam *ſupr. nu. 104.* ut procedat abſque neceſſitate probandi dictam conſuetudinem, Sola *tract. de monet. caſ. 24. nu. 21. verſ. quod verum,* quia de ea teſtantur omnes Doct. quos citaui *ſup. ſub nu. 104.*

126 Subamplia quinto, ut procedat ētſi partes expreſſe conueniſſent de ſolutione facienda in certa nummorum ſpecie, ut ſcripſi *infr. num. 135. ampl. 4.* ubi uideas.

127 Amplia ſecundo eandem concluſionem, poſitam *ſupra ſub numer. 102.* ut procedat etiam de iure, quando moneta debita non amplia reperiretur, quia tunc debitor, ſoluendo in moneta uſuali, et æquiualenti illi, quæ eſt debita, liberatur. Bart. *in leg. 99. Paulus. nume. 16. ff. de ſolut. Boſſ. tract. crimin. tit. de monet. ſub n. 2. Albert. Brun. tr. de monet. &c. in 2. partic. numero 3. tomo 12. folio 211. & in 4. partic. numer. 1. fol. 212. Curt. Sen.*

Digitized by Google

*tractat.de monet.num.3.& ſub num.4.verſ.quærit.tom.*12.*fol.*205. dicens, poſſe ſolui de moneta noua, habita ſemper relatione ad æſtimationem pecuniæ, debitæ, ſeu mutuatæ, & Gaſp. Anton. Teſſ. *tractat.de augment. monet.part.*1.*num.*82. dicens, quod ipſe relinqueret in iudicis arbitrio, in qua moneta veniat facienda ſolutio, ita vt ſi partes conuenerant de groſſa, ſoluatur de groſſa currenti, minuta, ſoluatur etiam de minuta currenti, *& nu.*56. iunctis *nu.*61.*& ſeq.* & de hac ampl. non videtur poſſe dubitari, cum neceſſitas ſit ſibimet ipſi lex.

128 Subamplia primo hanc ampliationem, vt procedat, etiam ſi eſſet inter partes, pactum expreſſum, quod ſolutio in nulla alia moneta poſset fieri, quia vbi neceſsitatis lex imperat, pacta, & cæteræ leges ſilēt, & obediunt, ſed hæc eſt lex neceſsitatis, vt impoſſibilium nulla ſit obligatio.

Contra tamen iſtam ſubampliationem ſcribit Matth. Coler. *tractat.de proceſſ.execut.part.*1.*cap.*10.*ſub num.*11. *Verſ.accedit quod in terminis. numero* 12. *&* 13. vbi recenſet, quod quidem magni nominis Princeps eum a quadam Imperii Ciuitate libera vellet reluere præfacturam, quondam pro aliquot millenis florenis, eo pacto oppigneratam, quod reluitio in alia fieri non poſset moneta, quam in groſsis Bohemimicis, & hi groſsi iam ab vſu receſsiſsent, ideoque reperiri non poſsent, fuit coactus præcibus impetrare a Ferdinando Imperatore, vt totam illam florenorū quantitatem cudi faceret in Bohemia in tot groſsis Bohemicis, vt ſatisfacere poſset creditoris voluntati, & tenoris obligationi.

129 Non recedas a ſubampliatione, per ea, quæ dixi *in ſeq. ſecunda ſubampliatione.*

130 Subamplia ſecundo, etiamſi promiſsio de ſoluendo, ſeu reſtituendo eandem ſpeciem monetæ, & non aliam, eſset iurata, quia nihilominus, ſi illa moneta non reperiatur, poterit fieri ſolutio in æquiualenti, & omiſsis multis, quæ confuſe, & cum vacillatione a noſtris Doctoribus traduntur, moueor hac vnica ratione, quia quælibet promiſsio, & contractus intelligitur, rebus ſic ſtantibus, vt in materia indifferenti ſcribit Tiraq. *in l.ſi vnquam.in præfatione.ſub n.*111. *verſ. quarto declara*, & late cumulat *ſub num.*166.*& ſeqq.verſ. præterea, C.de reuoc.don.* & in materia mutationis monetæ Rot. *diuerſ.deciſ.*686.*reſeruata, nu.*4. *in Cęſen auguſt. penſionis, lunæ* 11.*Martij* 1591.*coram R.P.D.Gypſio, inter impreſſas Lugduni anno* 1612. & iuramentum regulatur ſecundum naturam actus, ſuper quo interponitur, vt ſecutus ſum *in meo tract.de iud.cauſ.&c.lib.*2.*c.*2.*n.*141. 423. *&* 424. & regulatur ſecundum naturā primordialem, vt ſecutus ſum *num.*123. & non ſe extendit ad incogitata, per ea, quæ ſecutus ſum *num.*139. *&* 140. quia non ſe extendit, niſi vſque quo eſt conſenſum, vt ſecutus ſum *d.n.*139.*&* 424. & ideo non obligat, ſi iurantis deficiat conſenſus, *eod.nu.*139. adde quæ ſcripſi *ſupr.gl.*3.*nu.*114.

Sed is, qui cum iuramento promittit reddere, ſeu dare nummos certæ ſpeciei, ſupponit, illos reſtituturos, & fore reperibiles, & non cogitat, eos non fore reperibiles, ſed extinctos, & oblitos, ergo.

131 An nihilominus ſit neceſsaria abſolutio a iuramento, hic non tracto, vide quæ ſcripſi *eod.c.*2.*nu.*368. *verſ.aduerte, & nu.*136. adhibita adhuc diſtinctione, an ſit actor, vel reus, iuxta ea, quæ late ſcripſi *eod.c.*2. *nu.*114.*& ſeq.*

Declara, reſtringendo eandem ſecundā amplia- 132
tionem, vt procedat, quādo illa moneta antiqua omnino receſsit ab vſu, & ſic nullatenus reperitur in vſu expendibili, ſecus ſi non omnino receſſerit, ſed ſolum, ex quo non eſt in frequenti vſu, cum difficultate poteſt haberi, quia tunc ſolutio debet fieri in illa moneta antiqua, ſecundum Rota *diuerſ.deciſ.*683. *anno* 1542.*ſub nu.*3.*Verſ.ad tex in Rom.pecuniaria lunæ* 23. *Ianuarij* 1589. *coram R.P.D.Penia inter impreſſas Lugduni anno* 1612.

Subdeclara hanc declarationem, vt ſi monetæ 133
modernæ, & vſualis valor ſit ex bonitate non intrinſeca, ſed extrinſeca auctus, et ideo ſit maior valore monetæ antiquæ, et obligatus ſoluere monetam antiquam, ſoluat modernam, quia antiqua non reperiatur, debeat illam ſoluere non in valore currenti, qui eſt auctus, ſed in valore, quo ualebat antiqua, quare ſi Genuæ idem ſcutus argenteus, modernus eſſet id materia, et pondere cum argenteo antiquo, ſed hodie iſte modernus expenderetur pro ſol.90. et ille antiquus expenderetur pro ſol.80. debitor debet illum ſoluere pro ſol.80. et non pro 90. alias debitor pro ſingulis octo ſcutis argenteis lucreretur vnū ſcutum argenteum, et ſic ſoluendo octo, liberaret ſe a nouem, et ſolueret aliud pro alio, dum euidēti damno creditoris, quod nec iura, nec conſuetudo admittunt, per ea, quæ ſcripſi *ſup.ſub n.*102.*&* 103. dixi damnum eſſe euidens, quia creditor, ſi habebit illam monetam antiquam argenteam, poterit ex ea conficere vel vaſa argentea, vel alios ſcutos argenteos modernos expendibiles.

Secus ſi valor monetæ uſualis eſſet auctus ſolū 134
propter bonitatem intrinſecam, quia tunc debitor poteſt ſoluere monetam modernam uſualem, quamuis antiqua reperiretur in frequenti vſu, et ſoluendo, attendi debet valor monetæ modernę, et non monetæ antiquæ, cum nullum, hoc ualore attento, creditori damnum emergat, et ideo intrant concluſiones firmatæ *ſupr.dictis num.*102. *&* 103. quod una moneta poſsit ſolui pro alia.

Amplia tertio, ut in fiſco creditore procedat etiam de iure, quia is tenetur etiam pro auro accipere argentum, Brun. *tract.de monet.&c.in* 2. *præſuppoſit.num.*4.*in fin.& num.*5. ubi dupliciter declara hanc ampliationē, quarum neutram hic comprobo, *to.*12.*f.*208.

Amplia quarto, ut procedat etiam ſi partes expreſ- 135
ſe conueniſsent de ſolutione facienda incerta nummorum ſpecie, quia nihilominus debitor poſset ſoluere in alia æquiualenti, attenta conſuetudine, Alber. Brun. *tract.de monet.in* 2.*præſuppoſit.numero* 6. *Verſ. circa tertium.tom.*12.*fol.*209.*& Sola tractat.de monet.caſ.*35. et hæc ampliatio uidetur ſuperflua, cū ſatis colligatur ex his, quæ dixi *ſupra num.*102.*&* 104. *& in concluſ.* et prima eius ampliatione, quaſi illa certæ ſpeciei qualitas ſit potius demonſtratiua ualoris, quam præciſæ obligationis, Brun. *d.verſ.circa tertium.in fin.et Sola vbi ſupra.*

Quicquid in contrarium ſentire uideantur Guid. Pap. *deciſ.*493.*ſi fiat.paulò poſt medium, Gaſp. Anton.Teſſ. tract.de augm.monet.p.*1.*nu.*81. quem retuli *ſup.gl.*3.*ſub n.*112. Bar. et ſibi quaſi parum conſtantes, Brun. et Sola, quos citaui *infr.nu.*138.*&* 139.

Operabitur tamen illa promiſsio de certa ſpecie reſpectu lucri, et damni, ut declaraui *inf.nu.*147. *& ſeqq.*

Subamplia primo hanc ampliationem, etiam ſi 136

pro-

Digitized by Google

promiſsio eſſet iurata. Sola *tr. de mon. caſ. 30. nu. 2.*

Contra hanc ſubampliationem tenent Guid. Pap. & Teſſ. *in locis ſupra, proxime citatis*, de mente Alexan. *conſilio 37. Viſo, & opportune, nu. 27. ibi, Vnde ſtatutum. laicorum, libro 2.* dum dicit, quod ſtatutum, habilitás debitorem pecuniæ ad ſoluendum aliam rem mobilem, non intelligitur in caſu, quo quis eſſet cum iuramento obligatus ſoluere in pecunia, et ád Alex. videtur ſe remittere. Boſſ. *tr. crim. tit. de mon. n. 14. verſ. & quando.*

137 Subamplia ſecundo, vt procedat etiam ſi appareret, quod qualitatem monetę expreſsiſſent, non ad demonſtrandum valorem, ſed ad ſubſtentandum obligationem in illa pręciſa ſpecie monetæ, et moueor, quiá non dicetur ſolui aliud pro alio, inuito creditore, ſed idem fictione iuris, ceſſante creditoris intereſſe, vt dixi *ſupr. ſub nu. 102. & 103. & inf. nu. 141.* et illá vis præciſę obligationis erit ſublata a conſuetudine, de qua *ſupr. nu. 104.*

148 Contra iſtam ſubampliátionem adduco in fortioribus terminis. Bar. *in l. 57. ſi quis ſtiplatus. ſub num. 3. ibi, ſed pone quod dixi, ff. de ſolut.* quem ſequuntur Alber. Brun. *tract. de mon. &c. in 2. præſuppoſit. ſub nu. 6. verſ. aliquando, & nu. 7. tom. 12. fol. 209. & Sola tract. de mon. caſ. 36. nu. 2.* dum ſcribit, quod, ſi promitto tibi dáre centum in pecunia minutá, non ádmittor, te inuito, ad ſoluendum in pecuniá groſſá, non obſtánte, quod de conſuetudine liceat vnam pecuniam ſoluere pro alia, quia cum iſtá facultas ſoluendi in pecunia minuta in eſset ſine expreſsione promiſsionis, dicendum eſt, quod illa expreſsio in pecunia minuta, ne ſtet otioſa, operatur, vt ſolutio fieri non poſsit in pecunia groſsa.

139 Confirmatur primo hæc opinio contra ſubampliationem, quia ſi quis promittat ſoluere ſcutos ſolis, vel ducatos largos boni auri, et iuſti ponderis, cogitur ſoluere præciſe in moneta aurea, et non admittitur ad ſoluendum monetam argenteam, quiá conſuetudo, quæ admitteret ſolutionem in moneta argenteá ceſsat propter pactum, reſultans ex illis verbis (boni auri, et iuſti ponderis) nam cũ iſta verba (boni auri, et iuſti ponderis) inſpecto iure communi, quod debitorem iſtum non admittitur ad ſoluendum in alia monetá, quam in moneta aureá, quæ ſit bona, non vitioſá, et ſit iuſti ponderis, ſtent ſuperflue, et otioſa, et, inſpecta conſuetudine, quæ admittit hunc debitorem, vt poſsit ſoluere etiam in moneta árgentea, non ſtent otioſa, et ſuperfluá, quia poſſunt operari exclusionem huius conſuetudinis, debent intelligi; vt non ſtent otioſa, ſed operentur, ita quod virtute illorum verborum teneátur ſoluere in moneta áurea, ne alias, ut dixi illa verba ſint ſuperflua Alber. Brun. *in d. præſuppoſit. ſub nu. 6. verſ. aliquando.* quem ſequitur Sola *d. caſ. 36. nu. 1.* et maxime procedit hæc confirmatio, ſi promiſsio eſset de ſoluendo ſcutos auri in áuro, vt aduertit Bertaz. *tractat. de clauſ. clauſ. 30. gloſſ. 8. ſub num. 1. & 2.* dicens, quod promittens ſoluere tot ſcutos auri, ſatisfacit, ſoluendo eorum valorem, ſecus ſi promiſerit ſoluere tot ſcutos aureos in auro, quia tũc, inquit debet ſoluere ſcutos áureos, et non eorum valorem.

140 Hincque aliquándo obſeruaui, quod campſor cui quis dabat ſcutos quinque ſtamparum, non ſaciebat ei litteras pro ſcutis de quinque ſtámpis, ſed pro ſcutis auri in auro de ſtámpis, quia forſan nolebat mandatarium cogi ad ſoluendum de quinque ſtampis, cum Romæ, et forſan aliquo alio in loco ſcuti ſtamparum intelligantur non ſolum de quinque ſtámpis, de octo, qui ęquali æſtimantur valore, et ideo ſatis erat dicere (de ſtampis) dicendo enim de ſtampis, comprehenduntur octo tantum, et non omnes, quia ſi comprehenderentur omnes, fruſtra diceretur de ſtampis, cum omnes ſcuti habeant ſtampis.

Confirmatur ſecundo (quidem in fortioribus 141 terminis) quia ſi quis ſit obligátus ſoluere ſcutos centum auri in áuro Italiæ, boni, et iuſti ponderis, conſtituentes 500. libras monetæ Genuenſis, iſte obligatus non ſe liberat ſoluendo dictas librás 500. quia moneta aurea eſt in obligatione, et ideo in moneta aurea, et non in ália ſpecie fieri debet ſolutio, cum illa verba (ſcutos auri in áuro boni, et iuſti ponderis) vt aliquid operetur, áuferat facultatem, quæ ex conſuetudine cumpetebat, ſoluendi in moneta alterius materię, et iſta verba conſtituentes lib. 500. ſtant demonſtratiue, et non vt poſitæ in obligatione. Rota *diuerſ. deciſ. 682. fælicis initio, & num. 1. in Cremonen. penſionis, Lunæ 15. Iunij 1598. coram R. P. D. Orano, inter impreſſas Lugduni anno 1612.* et hanc confirmationem in caſu quo ſolutio dotis erat promiſsa in ſcutis 1500. boni auri, recti ponderis, cugni, & legis domini Regis Franciæ, cum tribus floribus lilij, vno quolibet ſcuto auri computato, & exiſtẽte in valore viginti ſeptem ſolidorum, ſex denariorum monetæ currentis late. ſequitur Boer. *deciſ. 327. hac quæſtio. num. 3. Verſ. hoc habito.* & tenet Crauet. *conſ. 47. magnificus, nu. 1. verſ. quibus tamen.*

Contra hanc confirmationem late inſiſtit Bertaz. *tract. de clauſ. clauſ. 30. gl. 9. nu. 6. & ſeq.*

His, & ſimilibus non obſtantibus, & quicquid 142 dixerint Bar. Brun. Rot. Boer. & Crauet. ego non diſcedo a ſubampliatione, & moueor duobus fundamentis, q̃ poterunt etiam ſeruire pro reſponſione ad contraria. Primum fundamentum eſt, quia ratio, in qua fundantur *l. 99. Paulus. ff. de ſolut.* & conſuetudo, de quibus dixi *ſupra ſub num. 101. & 104.* extenditur ad omnes caſus, de quibus in iſtis ampliationibus, & ſubampliationibus. Secundum fundamentum eſt, quia ſicut conſuetudo legem, obligantem debitorem ad ſoluendum monetam in ſpecie promiſſa, ſeu aliter debita, interpretatur, vt habeát locum, quando ex ſolutione in alia ſpecie emergeret, creditoris intereſſe, ſecus quando non emergeret, ita etiam interpretabitur quodcumque pactum appoſitum de ſoluendo incerta ſpecie monetæ, & non in alia, quia tum lex, quam pactum ſine hac interpretatione viderentur iniuſta, & iniqua, ſi enim creditoris non intereſt, quod ſolutio fiat in hac, vel in alia ſpecie monetæ, non debet eius contradictio audiri, tum quia exceptio (tua non intereſt) repellit ágentem, vt ſecutus ſum *in meo tract. de appell. q. 5. ſub nu. 95.* & repellit etiam excipientem, Surd. *deciſ. 149. decedens in fine. nu. 24.* & dicitur exceptio litis finitæ, Surd. *deciſ. 52. fruſtratorios, nu. 2.* tum quia quod tibi non nocet, & mihi prodeſt, debet admitti, alias eſſet perfidia, & inuidia, quare, ſublato damno creditoris, ſolutiones ſunt indiſtincte admittendæ ſine tanta conſiderationum confuſione.

Eſt tamen verum, vt dixi etiám *ſupra ſub num. 109. verſ. infero,* quod ſi agatur de ſolutione magnæ ſum-

Digitized by Google

mæ, difficile eſt dare caſum, vt ſolutio fiat in diuerſa ſpecie ſine intereſſe creditoris, et conſequenter tunc raro in praxi poterunt habere locum conſuetudo, et ſubampliatio, hacque damni ratione creditores ſibi cauere ſolent de ſolutione facienda in certa ſpecie, & qualitate monetæ, & non in alia, quia, remoto dãno, & intereſſe, fruſtratoria eſſet iſta cautio.

143 Limita nunc notabiliter eandem concluſionem, poſitam *ſupra ſub num.* 102. *& ſeqq.* dum diximus, & ampliauimus, vnam monetæ ſpeciem ſolui poſſe pro alia, ut non procedat, quando debitor litem conteſtatus eſt ſuper ſpecie monetæ, quæ eſt in obligatione, quia tunc tenetur præciſe illam ſoluere; & ita limitatur diſpoſitio *d. l. 99. Paulus, & de ſolut.* & moueor ad hanc limitationem ex tex. *in l. 57. ſi quis ſtipulatus, ff. eodem.* vbi ſi ex ſtipulatione ſint decem in obligatione, et in ſolutione ſit mel, vſque ad valorem decem, ſeu quis ſit debitor alternatiue in decem, aut in tanto melle, & debitor conuentus ad ſoluendum decem, litem conteſtetur ſuper decem petitis, non poteſt poſtea ſoluere in melle, licet ante conteſtatã litem potuiſſet ſoluere in melle, quia illa litis conteſtatio tollit debitori facultatem ſoluendi circa rem adiectam ſolutioni, & circa perſonam, vt ſcribunt Bar. et Paul. de Caſtr. *in illa l.* exclamantes eſſe legem ſingularem, quæ non reperitur alibi, tu poteris videre, quæ in ea ſcripſerunt, et ita *illam l.* clare etiam explicat Ant. Burg. *in c. cum dilecti, ſub nu. 33. verſ. aduertatis tamen de empt. & vend.*

144 Declara (et hæc declaratio videtur deſtruere iſtã limitationem) ut procedat, quando facultas ſoluendi in adiecto, competit ex diſpoſitione hominis, vt in caſu *d. l. ſi quis ſtipulatus*, quia tunc ſecuta litis cõteſtatione, non durat illa facultas, ſecus, quando illa facultas procedit ex diſpoſitione legis, vt quod ſeruus poſſit dari pro noxa, quia tunc facultas durat ẽt litem conteſtatam, et ratio eſt, quia mitius agitur dum lege, quam cum homine, Bart. et Paul. de Caſt. *in d. l. ſi quis ſtipulatus*, et durat etiam poſt ſententiam, donec victus fuerit conuentus ſuper actione iudicati Ant. Burg. *in loco ſupra proxime citato.* et dixi, quod hęc declaratio, videtur deſtruere limitationem, quia facultas ſoluendi vnam monetam pro alia, remoto creditoris intereſſe, procedit a lege, et licet multa circa hanc limitationem, et declarationem dicenda ſupereſſe videam, tamen, iis omiſſis, ita a primo caſu poſito *ſupr. ſub nu.* 102. *me expedio.*

145 Secundus caſus eſt, quando obligatio, ſeu promiſſio ſolutionis eſt in moneta imaginaria, quæ exiſtentiam non habet, niſi in aliis monetæ ſpeciebus, & iſto caſu concludo cum minori controuerſia, poſſe debitorem ſoluere in quauis moneta proba, prout dixi *ſupr. nu.* 118. in extenſione, et demum firmo ea omnia, quę, extendendo, declarando, & ſubextendendo ſcripſi *ſub d. numer.* 118. *& ſeqq. vſque ad num.* 124. *incluſiue.*

S V M M A R I A.

Monetæ valor ſi creſcat, vel minuatur, cuius ſit augmentum, & diminutio debitoris ne, an creditoris? nu. 146. *& ſeqq. nu.* 184. *& ſeq.*

Monetæ diminutio cedit damno debitoris moroſi, ſub numero 147. *Sed augmentum cedit lucro creditoris, eodem num. in fin.*

Monetæ diminutio, & augmentum, circumſcripta omni mora, pertinet ad creditorem, num. 248. *Quare ſi contingat, Ut moneta in totum reprobetur, debitor liberatur, præſtando ſolum materiam illius monetæ, numero* 152. *in fine. Verſicul. extende. Et hæc, ſi mutatio procedat a bonitate extrinſeca, n.* 177. *Secus ſi procedat a bonitate extrinſeca, n.* 178. *& ſeq. in quibus declaratur.*

Petere quis non debet id, cuius contrarium poſtulatum non eſſet, nu. 149. *& ſeq. Hoc procedit in omnibus caſibus, qui a futuro pendent euentu, nu.* 151. *in fin.*

Monetæ augmentum, ſi creditor fuerit moroſus in non recipiendo eam pertinet ad debitorem, nu. 153. *Declaratur multipliciter hæc concluſio, nu.* 154. *& ſeq.*

Oblatio pecuniæ debitæ, vt creditor conſtituatur in mora, debet eſſe realis, numer. 154. *iuncto nu.* 153. *Et ideo debet eſſe cum ſacculo, & numeratione, numero* 155. *&* 156. *Sufficit oblatio verbalis, quando debitori, verbaliter offerenti creditor reſponderet, ſe nolle ſolutionem reciperet, numero* 197. *Secus ſi non expreſſe recuſauerit, ſed ſolum tacuerit, numero* 158.

Oblatio verbalis, ſeu realis quid operetur contra moroſum creditore, & quid non operetur, nu. 160. *& ſeq.*

Oblatio facta in loco incongruo non releuat, n. 168. *Qui dicatur locus congruus, n.* 170. *Idem ſi fiat tempore incongruo, num.* 160.

Monetæ interitus vt pertineat ad creditorem moroſum, quæ requirantur, nu. 161.

Depoſitum pecuniæ debitæ quot operetur ad vtilitatem deponentis, nu. 161. *& ſeq.*

Depoſitum, vt iuuet debitorem, et noceat creditori, quale eſſe, & quomodo fieri debeat, nu. 156. *& ſeq.*

Depoſitum quando dicatur continere conditionem extrinſecam, nu. 173.

Depoſitum cuius iudicis mandato fieri debeat, nu. 174. *Et in quo loco, ſub nu.* 176. *in 6. requiſ.*

Depoſitum in qua moneta fieri debeat, ſub numero 176. *in 6. requiſ.*

Solutio in qua moneta fieri debeat, &c. ſub nu. 176. *verſ. declara & Verſ. reſtringe. Et quo in loco, nu.* 175.

Creditores decoctoris, recipiendo ſolutiones, debent præſtare fideiuſſionem de reſtituendo, &c. ſub numer. 173. *Verſ. contrarium.*

Moneta valore mutato ex bonitate extrinſeca, & circumſcripta omni mora, ſoluitur moneta, non ſecundum Valorem, quã habebat tempore contractus, ſed ſecundum valorem, quem habet tempore ſolutionis, nu. 177. *Secus ſi ſit mutatus ex bonitate intrinſeca, nu.* 178. *Ampliatur, & limitatur remiſſiue, nu.* 182.

Bonitas extrinſeca, & bonitas intrinſeca conſiderantur in quauis merce, nu. 181.

Bonitas intrinſeca monetę dupliciter mutatur, nu. 180.

Monetæ debitę, in genere, ideſt imaginaria, valor ſemper eſt idẽ ſi tamen mutetur valor monetarum, in quibus numeratur, & conſtituitur, ad quem ſpectet illa mutatio, nu. 184. *& ſeq.*

Monetæ certa ſpecies quando dicatur in obligatione, & quando in facultate ſoluendi, nu. 18.

Monetæ valor ſi mutetur poſt contractum debitũ illius monetæ, an ſolutio debeat fieri in Valore tempore contractus, Vel ſolutionis, num. 184. *Et in qualibet ſpecie debiti, remiſſiue, numero* 193.

QVero VI. cuius damno, & lucro cedant augmentum, & diminutio monetæ? 146

Reſpondeo, præmittendo tria. Primo, hanc quæſtionem pondere multum á diſtinctione duorum

ca

caſum de quibus *in præcedenti quæſtione nu.* 102.*&* 145. Secundo, quæſtionem iſtam fuiſſe inter alios late examinatam a Brun. *tract.de monet.&c.par.*1. *& ſeqq. tomo* 12.*fo.*210.*& ſeqq.* & à Gaſp.Ant.Teſſ.*tr.de augm. monet.*Tertio,materiam iſtam eſſe à Doctoribus male tractam, & peius intellectam, vt teſtatur Brun.*d. tract.de mon.&c.limit.*8.*nu.*1.*in fine,verſ.& quia.tom.*12. *fol.*117.nam Bart.Abb. & alij non ſine terminorum confuſione videntur diſtinxiſſe, à qua vt nos, quantum poſſumus,caueamus, breuem formo diſtinctio-
147 nem.† His præmiſſis,reaſſumo eandem duorum caſuum diſtinctionem,agendo de primo nunc,& de ſecundo *infra nu.*184.

Primus caſus eſt, quando obligatio, ſeu promiſſio eſt de certa ſpecie pecuniæ veræ,& viſualis,vtputà, debet quis primâ die ſequentis anni 1619. ſoluere creditori Romæ centum ſcutos aureos quinq; ſtamparum, & iſte caſu diſtinguo tripliciter: Aut agimus de mora debitoris, utputa,quia debitor non ſoluit, niſi de menſe Martij, & iſto caſu concludo, quod damnum, ſeu diminutio valoris ſpectat ad debitorem, qui fuit in mora, & ideo ſi ſcutus aureus toto menſe Ianuarij valebat iulios treſdecim,& de menſe Martii Iulios duodecim, debitor tenetur ſoluere creditori dictos ſcutos centum, & vlterius centum iulios, Bart.*in leg.*99. *Paulus num.*8.*Verſus finem,ibi,ſed.ſi tu poneres,& Caſtrenſ.ſub numer.*4. *ibi, nunc ergo ad propoſitum,ff.de ſolut.Alber.Brun.tractat.de monet. &c. limitat.*1.*num.*1.*tomo* 12.*fol.*215. *Boſſ.tractat.crim. tit.de monet.ſub numero* 11. *& ibi Mandoſſ.in addit.littera b.*habenda eſt enim ratio quanti plurimi a tempore, quod debitor cœpit eſſe moroſus, Rener.Bud. *tract.de.monet.c.*26.*num.*5. quare: cum de anno 1591. ſedente Gregorio XIV. baiocchus, qui erat quatrinorum quatuor,fuerit auctus ad quatrinos quinque debitores, qui iam fuerant moroſi ante hanc auctionem,tenebantur ſoluere baiocchum, non in quatrinis quatuor, vt potuiſſent ſoluere ante moram,ſed in quatrinis quinque, et ſic eorum damno cedebat ille quatrinus pro quolibet baioccho. Vincen.Caroc.*tractat.de depoſit.part.*2.*queſt.*131. et, quod regula ſit, quod, ſtante mora debitoris, diminutio monetæ cedat damno, et præiudicio ipſius debitoris, ſcribit Gabr. *in concluſ.libro* 3. *titul.de ſolut. concluſ.*3.*numero* 1. et cum hac concluſione concordat in effectu Hier.Buttigel. *in leg.cum quid nu.*22.*ff.ſi cert.petat.inter Repeten.tomo* 2.*fol.*49. dicens, quod debitor ex cauſa mutui non tenetur ad bonitatem extrinſecam, niſi poſt moram, et cum hac concluſione teſtatur tranſire omnes indifferenter, & eſſe veriſſimam, & quod debitor moroſus teneatur ad intereſſe,vide, quæ loquendo indifferenter, ſcripſi §.*præcedenti quæſt.*7.*part.*2.*ampl.*8.*numero* 100. lucrum vero pertinebit ad creditorem, vtputa, ſi valor interim eſſet auctus,vt ſecutus ſum §.*præced.q.*1.*nu.*409. *& ſeq.& n.*415.*caſu* 1.*&* 2.ne alias debitor ex propria mora lucrum reportaret: Adde limitationes, quia in hoc primo membro ponit Gabr.*in d.concluſ.*3.*nu.* 8.*& ſeq.*

148 Aut agimus de ſolutione ſine alicuius mora, vt puta,quia debitor ſoluit in tempore, et tunc concludo,quod tam lucrum,quàm damnum pertineret ad creditorem, vt ex pluribus quos citat,ſequitur Anton.Sola *tractat.de monet. caſu* 24. *numero* 1. *& ſeqq.* et in his terminis intelligas eandem concluſionem quàm in diminutione monetæ ponit Gabr.*in concluſ. libro* 3. *titulo de ſolution.concluſ.*2. *numero* 1. *& ſeqq.* eandemque concluſionem, quando quis mutuat pecuniam auream, vel argenteam, et alterius generis moneta ſibi redditur,quia valor monetę mutuatæ attenditur non ſecundum tempus mutui, ſed ſecundum tempus reſtitutionis,vti communem ſequitur Ioann. Azor.*de inſtitut.moral.part.*3. *libro* 10. *titulo de camb.capit.*7.*quæſt.*2.*verſ.duæ ſunt.& verſ.hæc quæſtio. col.*875.quare,ſi ſcutus aureus mutuo datus valebat tempore mutui iulios vndecim,et tempore ſolutionis valeat iulios 12.eſſent reſtituendi Iulii 12. Azor. *dict.verſic.hæc quæſtio.in fine.* ſic etiam intelligas Rotà *diuerſ.deciſ.*61.*ſeu verius* 761.*dominus.coram bon.memor. Cardin.Seraphino*, 17.*Aprilis* 1587. *inter impreſſis Lugduni anno* 1612. dum ex communi Doctorum ſententia firmat, dotem, ſolutam in ducatis de camerà tempore antiquo, quando ducatus de càmera valebat decem iulios, eſſe reſtituendam ad rationem valoris hodierni, quia vbi certę monetæ ſpecies eſt promiſſa, eà ſolui debet, quæ tempore ſolutionis facienda extat, ſicque ex mente Rotæ, et per ea, quæ dixi, ſi ducatus de camera valeret tempore ſolutionis iulios nouem, ita ſolui deberet; nam mutatio curſus monetæ in obligato ex contractu, non imputatur debitori,niſi poſt moram, Brun.*d.tractat. de monet.parte* 6.*numer.*4. *tomo* 12.*folio* 213. et hoc eſt, quod implicite, et explicite ſcribit Bar.*in d.l.paulus. ſub nu.*6. *ibi, ſecundo modo*. ſeu dic, quod hoc augmentum,vel diminutio monetę, ſuperueniens poſt contractum, non attenditur, Abb.*in cap.*18.*quantę. ſub numer.*12.*ibi ſecundo caſu.de iureiuran.* ſeu non curamus niſi a tempore moræ,idem Brun. *eodem tract.p.*3.*ſub numer.*11.*& ſeqq.fol.*211.*& Caſtrenſ.in d.leg.Paulus. numer.*4.*quæſt.*3.valor enim monetæ creſcit, et decreſcit mutuanti,vt ſecutus ſum §.*præced.q.*2.*nu.*409. *&* 410.et hoc procedit etiam in alia re mutata, ut dixi *ibid.nu.*415.*caſ.*2.

Ratio eſt,quia nemo debet admitti ad petendum 149
id,cuius contrarium poſtulaturus non eſſet, ideoque meliorationem rei non iuſte petit, qui deteriorationē non eſſet poſtulaturus,*l.*24. *cum pro pecunia,quę eſt penult.C.de ſolut. Stracch.tractat.de aſſecurat. gloſſa* 10.*ſub num.*6.*& ſub numer.*17. *verſicul.vltima.tomo* 6. *parte* 1.*folio* 367. *&* 368. et in noſtris terminis Alber.Brun.*tractat.de monet.&c.particul.*3. *numer.*3. *tomo*
12.*fol.*211.† et proinde ſi Abbàs, et Conuentus 150
S. Dionyſii vendiderunt Archiepiſcopo Eboracen. annuam penſionem, ſeu reditum quadringentarum librarum, percipiendarum annuatim ex dicto monaſterio, quamdiu vixerit, pro pretio duorum millium,et quadringentarum librarum, et iſte Archiepiſcopus ſuperuixerit annis uiginti, et vltra, et ideo perceperit libras quatuor mille: Conuentus non poteſt a modo recuſare annuam ſolutionem, et allegare contractum uſurarium, ſeu illicitum: nam potuiſſet Archiepiſcopus mori cito, et ſic monaſterium fuiſſet lucratum totam quantitatem, ergo licet diutius vixerit, monaſterium de hoc conqueri non debet, quia ſi contigiſſet contrarium non fuiſſet conqueſtum. Oldr.Petr. de Anch.et Ioann.de Anan.quos ſecutus ſum §.*præcedent.queſtion.* 1.*num.*294. hinc enim eſt cenſus uitalitius, de quo ſcripſi *d.num.* 294.*& ſequentib.*quare ſi tu mutuas vnum ſcutum argenteum, valentem, quando mutuas, ſolidos 94.

Digitized by Google

& quando tibi reſtituitur, valeat ſol. 90. tu non potes ultra ſcutum petere illos ſolid. 4. qui tempore reſtitutionis deficiunt in valore ſcuti, quia ſi ille ſcutos tempore reſtitutionis non ualuiſſet ſolidos 94. ſed ualuiſſet ſolidos 98. tu utique uelles ſcutum ſimpliciter, & nolles reſtituere illos ſolidos 4. qui ſuperſũt: ergo tu non potes petere, vt mutuatarius ultra ſcutũ reddat tibi ſolidos 4. ſiquidem tu non poſtulares cõtrarium, nempe, ut mutuatarius ex ſcuto ualente ſolidos 90. retineret ſolidos 4. & hoc eſt, quod ſub aliis uerbis ſcribit Abb. *in d. cap. quanto. ſub numer. 12. ibi, ſecundo caſu. de iureiuran.* ſeu dicas, quod debitor non debet in creditorem uti eo iure, cuius contrarium non eſſet pro ſe ipſo admiſſurus, vt, loquendo in noſtris
151 terminis, ſcribit Anto. Sol. *tractat. de monet. caſ. 24. numer 8.* † & huic doctrinæ bene aſſociari poteſt morale illud, & catholicum pręceptum, quod non debeat quis ab alio requirere, quod ipſe nollet per aliũ à ſe requiri, quia quod tibi non uis fieri, alteri ne feceris, *l. 1. & ibi Paul. de Caſt. num. 3. ff. de ſolut.* ius enim naturale continet duo præcepta, his duobus uerſibus concluſa.

Quod tibi Vis fieri, mihi fac, quod non tibi, nullo
Sic potes in terris uiuere iure poli.

Gl. 1. in Verbo, ordinat. ſſi nam. 3. hæc Sancta Trinitas. cap. 1. de ſum. Trinitat. & habetur *Matth. 7. numer. 12.* & retuli *s. præceden. quæſt. 7. ampliat. 10. ſub numer. 41.* unde ſicut mutuator lucrum, quod procedit ab augmento ſcuti mutuati, nollet ſibi auferri, ita etiam ipſe auferre non debet lucrum, quod propter diminutionem uidetur habuiſſe mutuatarius, quare concludo, quod debitor non debet ſentire commodum lucri, quia nollet ſentire incommodum damni, & è conuerſo creditor non debet fugere damnum, quia nollet perdere lucrum; hoc enim debet procedere in omnibus caſibus, qui pendent à futuro fortunæ euentu, & ſic ad creditorem debet, ut dixi, ſpectare utrumque.

152 Non obſtat huic concluſioni, quod ſcribunt Sot. *de iuſt. & iur. libr. 6. quæſt. 1. articul. 2. colum. 10. ibi, contra hanc autem. fol. 537. & quæſt. 12. articul. 1. concluſ. 2. colum. 2. in fine, fol. 614. & Cardin. Tolet. de inſtruct. ſacerd. libr. 5. capit. 34. de aliis cauſis exigendi, etc. ſub numer. 2. verſ. alterum eſt.* dicens, quod ſi quis mutuaret alicui centum aureos, ualentes tempore mutui ſcutos centum et decem argenteos ad rationem iuliorũ undecim pro ſcutos aureo, et deinde Princeps augeret ualorẽ ſcuti aurei ad 14. Iulios argenteos, mutuatarius teneretur reſtituere non ſcutos 100. aureos, qui tempore reſtitutionis conſtituunt ſcutos 140. argenteos, ſed teneretur ſolum reſtituere tot ſcutos aureos, qui conſtituant ſummam ſcutorum 110. argenteorum, puta ſcut. 79. aureos, et Iulios 6. quia hæc ſit differentia inter pecuniam, et alias res, ut, aucto pretio pecuniæ, dicatur mutata pecunia, ſed, aucto pretio rei, non dicatur mutata res: et hoc (inquit) procedit, quãdo mutuator non petit, ſibi dari in eadem materia, in qua mutuat, ſiue minus, ſiue plus ualeat, quia ſi peteret dari in eadem materia, tunc eſſet danda, ſiue auctus, ſiue minutus eſſet ualor pecuniæ.

Quia quicquid Sot. et Card. Tolet. in hoc confuſe potius, quam accurate ſcripſerint, non conſiderantes mutationem in bonitate extrinſeca, uel in bonitate intrinſeca, neque exprimentes, an illi 100. aurei ſint in obligatione, uel ſit in obligatione eorum ualor, dico, eorum ſententiam non eſſe uerã, niſi in caſu, quo mutuator mutuat ſcutos 110. monetæ in ſcutis aureis; ſecus ſi mutuat ſcutos 100. aureos, per ea, quæ ſcripſi *infra numer. 184. verſ. ſecundus caſus. & numer. 185. verſicul. infero.* ubi uideas, uel niſi eſſet facta mutatio in bonitate intrinſeca, et nominatim contra Sot. *ſupra* citatum, reprobando differentiam, quam aſſignant inter mutuum pecuniæ, et mutuum aliarum rerum, firmat Ioann. Azor. *de inſtitut. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. capit. 7. quæſt. 2. & verſic. hæc quæſtio. col. 875.*

Minus obſtat, quod idem Azor. *d. part. 3. lib. 4. titul. de reſtitut. capitul. 35. quæſtio 3. & verſ. ſeq. col. 328.* dicat, conſtituendo differentiam inter pecuniam depoſitam, tranſlato dominio in depoſitarium, vt tũc augmentum, & diminutio ſpectet ad depoſitarium debitorem, & pecuniam debitam ex alio contractu, vt tunc augmentũ, & diminutio ſpectet ad creditorem.

Quia reſpondeo, quod ſe ipſum conquaſſat cum eiuſmodi depoſitum ſuſcipiat naturam mutui & ipſe in mutuo dicat contrarium, prout eum retuli *ſupra ſub numer. 148.* & hic contra Sotum, & vlterius nullã aſſignet, neq. aſſignare poſſit rationem diuerſitatis inter pecuniam debitam ex depoſito cum tranſlatione dominij, & pecuniam debitam ex contractu mutui, ſeu alio contractu.

Minus ve obſtat, quod ſcribit Thom. Parpal. *in leg. cum quid. ſub num. 27. concl. 4. ff. ſi cert. pet. inter Rept. tom. 2. fol. 52.* dicens ex ſententia Canoniſtarum, quod vbi pecunia minuta eſt mutata in ęſtimatione, puta, quia tempore cõtractus cauallottus valebat tribus groſſis, & hodie tempore ſolutionis valet minus vno quarto, & debitor non eſt in mora, diminutio valoris adhuc cedit damno ipſius debitoris, teſtans etiam ita ſeruari de conſuetudine.

Quia reſpondeo, quod, ſuppoſita mutatione valoris ex bonitate extrinſeca, ipſe decipitur, & male allegat Abbatem, cum teneat contrarium, vt patet ex his, quæ ſecutus ſum *ſupra nu. 148.* iunctis quæ ſcripſi *infra nu. 177.*

Præterea videtur in effectu ſibi parum conſtans, dum poſtea *ſub eod. num. 27. concl. 6.* ſcribit, quod aucto pretio monetæ groſſæ, id eſt, pretioſe, puta, ſcuti aurei abſque vitio pecunię minutę, debitor etiam poſt moram non tenetur ad illud intereſſe.

Extende concluſionem hanc poſitam *ſup. nu. 148.* ut damnum et in tantum pertineat ad creditorem, ut ſi ego debeam tibi decem libras groſſorũ Peruſinorum, & contingat, quod per ſtatutum Peruſinum hęc moneta reprobetur, ita ut expendi non poſſit, ego ero liberatus, quamuis remaneam obligatus ad preſtandum illam pecuniam in materia, Bar. *in l. 5. quod te. num. 6. ibi, ponamus caſum. ff. ſi cer. pet.*

Ratio eſt, quia ego ſum debitor ſpeciei, ſeu generis ſub alternis, & quando perit ſpecies, ſvel perit totum genus ſub alternum ſine mora debitoris, debitor liberatur, Bar. *in d. l. quod te. nu. 8. in fine.*

Intellige, et declara hanc concluſionem, prout declaraui *infra num. 177. & ſeqq.*

Aut agimus de mora creditoris, vt puta, quia creditor requiſitus noluit accipere pecuniã ſibi realiter congruis loco, & tẽpore oblatã: et tunc cõcludo eadem ratione, moram fore nociuã creditori moroſo, quia contra cõtumaces oĩa iura clamãt, et idcirco, ſi ualor, ſeu pretiũ ſcutorũ aureorum quinq. ſtamparum creuerit poſt oblationẽ à debitore factam, illud 153

augmentũ

Digitized by Google

augmentu fuerit debitoris, ita vt ſi illud totũ augmentum aſcenderet ad duos ſcutos aureos ſtãparũ, debitor nõ dabit creditori centũ ſcutos aureos ſtãparũ, prout erat obligatus, quia ſolueret plus debito, & ſic plures ſcutos, quam centum, ſed dabit nonaginta octo, & dicetur dare centum, cum valeant centum, conſiderato ualore temporis, quo erant ſoluendi, & fuerant realiter oblati, Paul. de Caſtr. *in d. l. Paulus. ſub num. 4. ibi, & è conuerſo. ff. de ſolut. Brun. tractat. de monet. limit. 1. numer. 2. in fine, & numer. 3. & Rener. Bud. d. capit. 26. numer. 6. & ſeqq. verſ. & idem.* & communiter omnes; imò ſi creditor oblatam pecuniam noluerit accipere, & poſteà debitorem reperiat, eumque non ualentem tunc ſoluere, interpellet, non eum conſtituit in mora, tanquam, id agendo, in dolo cenſeatur uerſari, Tiraq. *de retr. lign. §. 3. gloſſ. 2. numer. 2. verſ. & aliàs. fol. 201.*

155 Declara primo hanc concluſionem, ut procedat, quando debitor realiter obtulerit ſolutionem, quia verbalis oblatio non releuaret, Anch. *conſ. 86. pro fauiliori. num. 3. Neguſ. tractat. de pign. in 2. par. tertij memb. 5. par. princip. nu. 1. & ſeqq. tom. 6. par. 1. fol. 235. & Gabr. in concluſ. lib. 3. tit. de ſolut. concl. 8. num.* 1. & hæc declaratio tranſit ſine controuerſia.

155 Subdeclara, extendendo, vt oblatio realis debeat eſſe cum ſacculo, & numeratione, vel ſaltem cum ſacculo, alias non diceretur realis, Ioan. Bapt. Lup. *in l. 2. comment. 2. §. 3. numero 3. & ſeqq. C. de pact. int. empt. & vendit. inter. tractat. diuerſ. tom. 7. fol.* 131. & quod pecunia debeat primo numerari coram teſtibus, & offerri creditori, & ſi creditor non vult recipere, tunc debeat in burſa conſignari, & deponi, ſcribit Bart. *in leg. 19. acceptam. numer. 1. verſ. ibi conſignari. C. de vſur.* et quod oblatio realis, facta in marſupio, non ualeat, niſi pecunia extrahatur de marſupio, et numeretur coram teſtibus, et poſtea reponatur in marſupio, et offeratur, quia alias non conſtaret, quid offerretur, cum poſſet dubitari quid eſſet in marſupio ſequitur Rol. a Vall. *conſ. 53. viſo ac diligenter. num. 36. lib. 1.*

156 Aduerte circa iſtam ſubdeclarationem, quod numeratio non eſt neceſſaria ſimpliciter, et de per ſe, ſed ſolum, ut ex ea appareat depoſitum eſſe reale, et integrum, quare, ſi daretur caſus, ut conſtaret de realitate, et ſufficienti numero pecuniarum contentarum in burſa, et oblatarum creditori, oblatio etiam ſine numeratione teneret, Bal. *in d. l. acceptam. q. numer. 21. in fine.*

157 Reſtringe eandem declarationem, ut non procedat, quando creditor, cui ſolo uerbo offertur ſolutio, diceret, ſe nolle recipere ſolutionem, quia tunc ſufficeret illa oblatio uerbalis, *Neguſ. d. 2. par. tertij memb. 3. par. princip. num. 7. fol. 235. & Tiraq. de retract. conuent. §. 4. gloſſ. 6. numer. 21. verſicul. verum.* et eſſe magis communem refert, et ſequitur Gabr. *in loco ſupra proximè citato,* et ab hac communi opinione non eſſe recedendum in iudicando, ſcribit Rol. à Vall. *conſ. 53. viſo ac diligenter. ſub nu. 26. lib. 1.*

158 Subreſtringe primo hanc reſtrictionem, ut procedat ſolum, quando creditor expreſſe dixit, quod nolebat accipere, quia tunc ſatis eſſet illa oblatio uerbalis, ſecus ſi tacuit. Tiraq. *d. gloſſ. 6. numer. 21. verſus finem, & Rol. à Vall. d. conſ. 53. numer. 37. Gabr. d. concluſ. 8. numer. 2. limit. 1.* nam ſicut contumax non dicitur renunciare ferijs, per ea, quæ ſecutus ſum *in meo tractat. de ind. cauſ. lib. 2. capitul. 5. numer. 165. in 2. caſ.* et ſicut contumacia citati, ut hæres, nõ releuat actorẽ a probatione, quod ipſe citatus ſit hæres, per ea, quæ ſcripſi *infra §. 7. gloſ. 5. numer. 28. & 29. in prima, & ſecunda ſubextenſ.* ita etiam contumacia creditoris non liberat debitorem à reali obligatione, quam facere tenetur, imò Tiraq. *d. gloſſ. 6. num. 22. verſ. ego vero.* exiſtimat, pecuniam eſſe omnibus modis non ſolum offerendam in ſacculo, ſeu folle, ſed eſſe numerandam.

Sub reſtringe ſecundo in alijs caſibus, de quibus 159
Rol. à Vall. *d. conſ. 53. num. 38. & ſeqq. & Gabr. dicta concluſ. 8. num. 3. & ſeqq.*

Declara ſecũdo, ut oblatio realis, ſeu verbalis, de 160
quibus ſupra, poſſint nocere creditori, quoad augmentum, et diminutionem ualoris monetæ, ſeu alterius rei debitæ, ut dixi *ſupra in concluſ. num. 153.* & poſſint iuuare debitorem, ne ipſe debitor ſit in mora, ne incurrat pœnam, et ne teneatur ad uſuras, nondum inceptas, et iſtis caſibus ſufficit oblatio uerbalis, ſi eſt, cui offeratur, ſed ſi non extet, cui offeratur, tunc non poteſt fieri oblatio, et debitor eſt ſecurus abſq; oblatione, Alex. *conſ. 92. perſpectis. ſub num. 10. verſ. nec obſtat. lib.* 1. et quid de conſilio facere debeat uide *infra ſub num. 163. & 164.*

Secus quoad interitum pecuniæ, ſeu rei debitæ, 161
quia ad hunc effectum vltra oblationem requiritur depoſitum legitime factum, et tunc debitor erit liberatus etiam ab interitu rei depoſitæ, *l. 19. acceptam. C. de vſur.* et loquendo de depoſito facto ab eo, qui uigore pacti redimit, ſcribit Tiraq. *de retract. conuent. §. 4. gloſſ. 6. numer. 34. verſicul. ſed & hoc.* quem ſequitur Ioann. Bapt. Lup. *in l. 2 commen. 2. §. 3. numer. 1. C. de pact. int. empt. & vendit. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol.* 131. et, quod, perempta ſpecie, ideſt, perempta re, quæ debetur in indiuiduo, debitor, qui non fuerit in mora, ſit liberatus: ſecus ſi fuerit in mora, patet ex *l. 5. quod te. & ibi Bar.* et alij communiter, *ff. ſi cer. pet.*

Secus etiam quoad conſequendam reſtitutio- 162
nem fructuum rei redimendæ, quia is, qui poteſt, rem venditam retrahere vigore pacti, ex ſola oblatione etiam reali conſequi non poteſt reſtitutionem fructuum, poſteà per emptorem perceptorum, niſi fecerit actuale depoſitum, Tiraq. *dict. gloſſ. 6. numer. 4. & 5. & Lup. d. §. 3. ſub numer. 5. in fine, verſ. ſed quantum* ſed quoad facultatem agendi, ſufficit oblatio verbalis, vt virtualiter, conciliando Doctores diſcordes, ſentit Tiraq. *ubi ſup.* & aperte Lup. *ſub d. num. 5. verſ. tu autem.*

Secus etiam ad impediendum curſum vſurarum, 163
iam inceptarum, quia requiritur depoſitio, & conſignatio, *d. leg. acceptam. C. de Vſur.* & ſentit Alexandr. *conſil. 92. perſpectis. numer. 10. verſ. nec obſtat. lib. 1. Vinc. Caroc. tract. de depoſit. par. 2. quæſt. 5. ſub num. 1. verſic. primum. fol. 98.*

Non obſtat, quod contra primam huius declarationis partem *ſupra numer. 160. Bart. in l. 73. ſi reus. in fine, numer. 5. ff. de procur.* dicat, ad euadendam pœnam fieri debere depoſitum, ſi non adeſt, cui offerri poſſit ſolutio.

Quia reſp. quod debemus intelligere Bar. vt loquatur de conſilio, aliàs contradiceret ſibiipſi, per ea, quæ ſcripſi *infra numer. 223.* & contra eundem teneret Alex. quem citaui *num. ſeq. & Put. deciſ. 8. vertebatur. num. 2. lib. 1.*

Extende hanc declarationem, ſeu verius hos tres caſus,

caſus,in quibus dixi, eſſe omnino faciendum depoſitum, vt procedant etiam ſi creditor non reperiretur, quia quando debitor ad impediendum curſum vſurarum teneretur deponere, & conſignare, teneretur omnino deponere,& cõſignare, etiamſi ſi creditor non reperiretur,quia depoſitio,& cõſignatio, ad quas tenetur, poſſunt fieri etiam ſine creditore,& ideo, ſi non reperiat creditorem, cui ſoluere poſſit, debet auctoritate iudicis facere conſignari, & corã iudice offerre, & ad hoc ut ſciatur vtrum ille creditor reperiatur,ut puta, quia forte eſſet forenſis, debet fieri præconium,Alexand.*d.conſ.92.num.* 10.*verſ. nec obſtat.*

165 Subdeclara eandem declarationem in caſibus, in quibus diximus, depoſitum eſſe faciendum, vt illud minime releuet, niſi legitime fiat, quia paria ſunt nõ legitime facere,& nullatenus facere, ut patet ex *infraſcriptis* requiſitis.

Primo ergo requiritur, vt priuſquam deueniatur ad depoſitum, præceſſerit oblatio realis,*Gl.Vlt.in verbo,pecunias,in leg.19 acceptam.C. de Vſur.& Ioann. Bapt. Lup.d.§.3.numer.3.& ſeqq.* nam tunc demum oblatio, & depoſitio fieri debet,quando ille, cui facienda eſt ſolutio,doloſe recuſat accipere,Tiraq.*de retract.lign.* §.9.*gloſſ.*3.*& vlt.numer.* 3.*verſicul. quia cum ſolutio.& numer.*5.*verſ. quid plura*.vel quando is, cui oblatio eſſet facienda,non extaret,d.Gloſ.vlt.& Tiraq.*d. num.* 5.*verſ.quid plura*,& quando recuſat accipere,tunc debitor debet coram teſtibus obteſtari,vt ſcribit *Anch. conſ.*86.*pro faciliori.num.* 3.

166 Reſtringe hoc requiſitum de oblatione facienda ante depoſitum,ut non procedat,quando is, cui fieri deberet oblatio,non adeſſet,Gl.& Tiraq.*in locis ſupra proxime citatis*: & quod ſi quis non eſt obligatus deponere, & conſignare, teneatur facere oblationem debiti,ſi exſtat, cui poſſit facere, ſcribit Alexan. *d.conſ.92.ſub num.*10.*verſ.nec obſtat.lib.* 1. & quod debitor non teneatur ſe conferre ad aliam prouinciã, ad quam creditor ſe contulit,ſcribit Alexand. *d. cõſ. 92.num.9.verſ.nam præſupponitur.*

167 Secundo requiritur,vt antequam deueniat ad prædictam oblationem apud acta, eat ad domum creditoris,& ibi illi offerat, quod debet, quare ſi quis emerit fundum cum pacto retrouendendi infra certum tempus, & uenditor intra illud tempus offerat pretium uenditionis, & illius conſignationem apud acta, uel alibi iuſſu iudicis, eumque citari fecerit, non dicetur ſatisfeciſſe pacto, ſi prius non acceſſerit ad domum emptoris, ibique illi pretium obtulerit,Anch.*conſil.* 86. *pro faciliori. ſub numer.*3. *& Tiraq. de retr.lignag.*§.9.*gloſſ.*3.*& vlt numer.*6. *verſicul.ideoque. fol.*246.

Infero primo, quod debitor tenetur accedere ad domum creditoris, & ibi ſoluere, per ea,quæ late ſcripſi *infra numer.*236.*& ſeqq.numer.*197.*& ſeqq. num.* 225.*& ſeqq.*

168 Infero ſecundo, quod oblatio, facta in loco incongruo,non releuat, Afflict.*deciſ.*150.*rex.numer.*11. *Bal.à Vall.conſ.*53.*viſo,ac diligenter.numero* 39.*&* 40.*lib.* 1.*& Vincen.Caroc.tractat.de depoſ.par.*2. *quæſtion.*5. *num.* 1.*&* 2.

169 Extende hanc illationem, ut idem dicendum ſit, ſi eſſet facta tempore incõgruo, ut per eoſdem Affl. Rol.à Vall.& Caroc.*in locis ſupra proxime citatis*, & ad hanc extenſionem uide etiam quæ ſcripſi *ſupr.nu.* 86.*& in meo tractat.de indic.cauſ.libr.*2.*capitul.*3.*numer.* 322.*& ſeqq.*

Declara eandem illationem, ut congruus locus 170
ſolutionis dicatur ille,de quo *infra ſub nu.*194.*& ſeqq.* & ille,qui eſt locus congruus ſolutionis,eſt cõgruus oblationis.

Tertio requiritur,quod depoſitum fiat integrũ, 171
alias non iuuaret,Io.Bapt.Lup.*in l.*2. *comment.* 2. §.2. *numer.*2.*C de pact.in empt.& vend.inter tract. diuerſ.tom.*7.*fol.*131.*Rot.diuerſ.deciſ.*366.*ſententia num.*2. *in Aprutina cenſus.*4. *Iunij* 1601. *inter impreſſas Lugduni* 1612.*& Tiraq.de retract.conuent.*§.4.*gloſ.*6.*nu.*24. *& ſeqq.*in quibus late declarãt.

Quarto non debet continere conditionem ex- 172
trinſecam, alias, ſi contineat,non dicetur legitime factum,& conſequenter non releuat, Alex. *conſ.*78. *viſo & diligenter.n.*29.*Verſ.quinto quia lib.*5.*Neguſ.tract. de pign.*2.*par.*3.*memb.*5.*par.princip.num.*11.*&* 12.*tom.*6. *par.*1.*fol.*235.*Foller.tract.de cenſib.in verbo, Vt Vides.nu.* 52.*tom.*6.*par.*2.*fol.*152.*Vinc.Caroc. tract. de depoſ.par.*2. *q.*5.*ſub nu.*4.*verſ.& depoſitum.& Rot.diuerſ. deciſ.*71. *dubium.num.*9.*par.*2.*& ead.Rot.diuerſ.deciſ.*913.*plures.quæ eſt penult.nu.*2.*in Romana bonorum de Ceulis,coram R.P.D. Orano*, 11. *Decembris* 1585.*inter impreſſas Lugduni anno* 1612. &, quod ſi uenditor interpellatus ad menſurandum rem, quam uendidit, offerat,ſe menſuraturum,dum tamen,ſi reperiatur plus, emptor pretium ſuppleat,dicatur oblatio ſub conditione, et ideo nõ ſufficiat,quia debet eſſe pura,et emptor tali oblationi conſentire non teneatur, ſcribit Neuiz. *conſ.*38. *prima conſideratione* 14.

Et dicitur continere conditionem extrinſecam, 173
quando habet qualitatem, cum qua is,cuius fauore fit depoſitum,non tenetur illud recipere, Alex. *vbi ſupra,num.*30.clarius Neguſ.*d.nu.*12.*& Foller.d. numer.* 52.generalius dicitur continere conditionem, ſeu qualitatem extrinſecam, quoties illa qualitas nõ eſt de natura depoſiti,Neguſ. *vbi ſupra*.

Contingit in hoc quarto requiſito, dubitari de infraſcripto depoſito. Debitor,ære alieno grauatus, fuit ad aliquorum creditorum inſtantiam carceratus,et,reperto eo non ſoluendo ſolidum,fuit, accedente Viſitæ decreto,inter ipſos debitorẽ,et quãdo plures creditores inita concordia, quod aliqui creditores,prætendentes ſuum creditum anterius, ideoque impedientes bonorum diſtractionem, declararent in quibus bonis ſolutionem conſequi uellent, et quoad reliqua renunciarent; et conſentirent tam ipſi, quàm debitor ſubhaſtationi domus ipſius debitoris, ut ex illius pretio ſoluerentur in primi cenſus impoſiti ſuper dicta domo; et quidam alii ex creditoribus certam partem de debito debitori dimitterent,inita hac concordia,præfata domus fuit in ſubhaſtatione deliberata offerenti maius pretium, cum hac conditione,quod creditores, recepturi illud pretium, promitterent reſtituere anterioribus, et potioribus,etc. factaq. hac deliberatione, emptor pretium depoſuit in ſacro monte pietatis, non ſoluendum,niſi facta prædicta promiſſione; deinde fuit citatus creditor cenſus ad recipiendum partem pretij depoſiti pro extinctione dicti cenſus, facta prius promiſſione de reſtituendo anterioribus,et potioribus;creditor citatus opponit ſe eſſe paratum recipere,et cedere iura, ſed ſine aliqua promiſſione de reſtituendo: quia ipſe non interuenit in præfata concordia,

Digitized by Google

cordia, neque debitorem fecerat carcerari, dubium propterea oritur.

Nunquid illa conditio, quod creditor cenſus teneatur promittere de reſtituendo, &c. ſit conditio extrinſeca, & conſequenter depoſitum, vti non legitime factum, non releuet.

Videtur prima facie dicendum contrà depoſitū, quod ſit conditio extrinſeca ex duobus.

Primo, quia non eſt de natura cenſus, vt in eius retrouenditione is, qui pretium recipit, promittat reſtituere, &c. ſed ſolum de eius natura eſt, vt ſi illud recipiat ab eo, qui cenſum vendidit, ſimpliciter conſentiat reſciſſioni, & retrouendat; ſi vero recipiat ab alio, cedat ſimpliciter iura, & hoc eſt notum omnibus, & quotidie practicatur, imo addo, quod, dato decoctore, cuius debita non cenſeantur contracta ratione negociationis, & mercaturæ, ita vt creditores viderentur magis merci, quam perſonæ credidiſſe, ſed cenſeantur contracta alia ratione, & creditor petat ſibi ſolui, vtiq. ſolutio fieri debet ſine cautione de reſtituendo anterioribus creditoribus. Stracch. *tract. de decoct. par. Vlt. ſub numer. 34. tom. 6. par. 1. fol. 329.*

Secundo, quia non debet eſſe in poteſtate ementis rem cenſu oneratam, facere deteriorem conditionem eius, qui in illá re cenſum habet, debet enim illa res trāſire in emptorem cum onere ſuo, & proinde ſicut vendens illam rem, non poteſt vinculare pretium, quod reſtitueret domino cenſus: ita nec debet poſſe emptor rei, qui dicitur ſucceſſor ſingularis.

Contrarium in ſpecie, de quá agimus, videtur concludendum hac vnica rátione, quia in diſcuſſione bonorum credita ſunt ſoluenda, recepta idonea cautione de reſtituendo habentibus priora, & potiora, & contribuendo habentibus æqualia iura, ut in Pij IV. conſtitutione, edita anno 1562. Kal. Ianuárij ſuper reformatione Sign. iuſtit. verſ. & interim iudices.

Sed in hac facti ſpecie ſupponimus diſcuſſionem bonorum non ſufficientium, ideoque debitorem decoctorem: is enim dicitur decoctor, qui ſubſtantiam conſumit, ſicut ignis, paulatim coquendo, diminuit; & decoquere eſt creditum non reddere, & ære credito fraudare, etiam ſi fortunæ uitio, & non ſuo decoqueret. Stracch. *d. tractat. de decoct. par. 1. & par. 2. vtroque ſub numer. 2. tom. 6. par. 1. fol.* 316. uel dicitur decoctor, qui ob inopiam non ſoluit, & mole creditorum ceſſat, fugit, uel latiat. Stracch. *d. par. 2. nu. 1.* & is dicitur ſoluendo, qui ſolidum ſoluere poteſt, Stracch. *d. par. 2. numer. 4.* Ergo, cum nos ſupponamus debitorem, qui non eſt ſoluendo, & cui propterea creditores partem debiti remiſerint, dicitur decoctor: ſolent enim creditores plerunque decoctoribus pártem debiti remittere, ut reliquum habeant. Stracch. *d. tractat. de decoctor. par. 6. numer. 1. fol. 321.*

Ad adducta in contrarium reſpondeo, quod procedunt circumſcripta decoctione, & circumſcriptá bulla *ſupra* citata.

Nec obſtat, quod capitale cenſus non videatur proprie debitum, cum is, qui cenſum emit, non poſſit capitale ab inuito debitore, qui cenſum uendidit, exigere: & conſtitutio allegata loquatur de debitis, & ſit intelligenda ſtricte, & proprie.

Quia reſpondeo tripliciter: Primo, quod illa conſtitutio uoluit proſpicere indemnitati ſoluentis, ne iterum ſoluere cogatur, & ſimul conſulere uoluit anterioritati, & potioritati creditorum, qui eſſent abſentes, uel ex alio quouis impedimento non comparerent, ne ulá ordinaria cogerentur poſtea repetere a creditoribus poſterioribus: non autem uoluit proſpicere commoditati, & uoluntati creditoris, cui ſoluitur; ſed hæc omnia, quibus mouetur illa conſtitutio, æque militant in ſolutione debitorum, quæ ab inuito debitore exigi poſſunt, ſicut in ſolutione ſortis cenſus.

Secundo reſpondeo, quod creditor cenſus poteſt à debitore inuito exigere fructus cenſus, quorum certiſſima exactio contra eum, qui nō eſt idoneus ad negotiandum pecunias, ſeu alia commercia contrahēdum, grauior eſt, quam vnica totius ſortis ſolutio.

Tertio reſpondeo, quod cenſus ſolet emi cum pacto, quod uenditor in caſu abſentiæ, uel mortis alicuius ex fideiuſſoribus cenſus, teneatur dare nouos fideiuſſores ad ſatisfactionem ipſius emptoris, et ulterius quandocumque appareret, rem, ſuper qua impoſitus eſt cenſus, eſſe alicui fideicommiſſo ſubiectam, uel aliter non liberam, teneretur ſatisfacere emptori: & quando in aliquo ex prædictis caſibus deficeret facere, id ad quod tenetur, tunc emptor loco damnorum et intereſſe poſſet a debitore inuito exigere capitale, et hi caſus denotant conditionē, quia poſſunt euenire, et non euenire, ſicque uenditor remanet debitor capitalis ſub cōditione: ſed debitor ſub conditione comprehenditur in ſtatuto, loquente de debitore ſuſpecto, *l. 41. in omnibus. ff. de iudic.* et ſcribit Caccialup. *trac. de debit. ſuſpec. q. 3. princip. nu. 1. tom. 3. par. 2. fol.* 149. ergo debitor cenſus hac ratione comprehendi poteſt in conſtitutione, quæ loquatur de debitore.

Quinto requiritur, quod debitor, ſi velit deponere mandato iudicis, adeat iudicem ſuum, coram quo ipſe conueniri deberet, ſicque in hoc depoſito faciēdo debet ſequi forum ſuum, & non forum creditoris, quia adit iudicē, non ut agens, ſed, vt reus, Bal. *in l. 19. acceptam. q. 13. nu. 24. C. de vſur.* 174

Ratio etiam eſſe poſſet, quia ſolutio fieri debet in loco, in quo peti poteſt, *l. vlt. ff. de condict. tritic. & leg. 38. quod legatur, ff. de iudic.* quia in dubio videtur actū, vt ſoluatur in loco, vbi de iure peti poteſt, Bar. *in leg. 18. item illa. ſub numer. 17. ff. de conſtitut. pecun. & Alex. in l. vinum. not. 6. num. 7. ff. ſi cert. pet.* & eſſe commune in ſequitur Rot. Genuen. *deciſ. 175. in ſtis. numer. 17. in fine, & 18.* Ergo eodem in loco fieri debet depoſitum, quod ſuccedit in locum ſolutionis. 175

Hoc requiſitum opinor, non eſſe neceſſarium, ideoque ſi depoſitum fieret mandato iudicis creditoris, qui eſſet actor, non ex hoc rueret, quia reus poteſt renunciare exceptioni incompetentię fori, hęcque mea opinio magnæ innititur æquitati, quando de loco ſolutionis poſſet eſſe controuerſia, iuxta ea, quæ late ſcripſi *infra ſub num. 194. & ſeqq.* 176

Sexto requiritur, quod depoſitum fiat monetæ currentis in loco contractus, & quando in loco cōtractus currerent plures monetæ, debet deponi, quæ eſt mágis vſitatá, & moueor, quia contrahentes de certo pretio, cenſentur contraxiſſe de illa moneta, quæ in loco contractus expendi ſolet, & vſitata eſt, & quando diuerſæ monetæ illic expendi ſolent, cenſentur intellexiſſe de ea, quę magis eſt in vſu: & quando pretium in vna monetæ ſpecie eſſet maius, quam

Digitized by Google

quam in alia, tunc recurrendum eſſet ad iuſtitiam contractus, ita vt ualor, ſeu precium ſit iuſtum, & correſpondeant datum & acceptum, ut, loquendo in retractu rei uenditæ centum libris, non expreſſa libratum qualitate, ſequitur Titaq. *de retract. lignag. §. 1. gloſſ. 18. numer. 73. & 74.* & loquendo de pretio rei vēditæ hæc omnia latius deducit Bertaz. *tract. de clau. clauſ. 30. gl. 5. nu. 1. 2. & 3.* & hoc, niſi contrahentes expreſſerint qualitatē monetæ, vel conſtaret de eorum cōſuetudine, quæ eſt anteponēda conſuetudini loci, Bertaz. *d. num. 2.* & quod in ſtipulationibus, & ceteris contractibus ſemper ſequamur id, quod actum eſt, & eo non apparente, quod in regione, in qua id actum eſt, frequentatur, dicit text. *in l. 35. ſemper in ſtipulationibus. ff. de reg. iur.* & quod vbi non appareat de qua moneta contrahentes ſenſerint, & dubitetur an ſenſerint de moneta loci contractus, an vero de moneta loci ſolutionis, præſumantur ſenſiſſe de moneta loci contractus, ſequitur Surd. *deciſ. 227. valorem, nu. 1. & 2.*

Alias ſi deponatur moneta inferior, depoſitum non diceretur integre factum.

Declara dicta in hoc requiſito, vt quando deficerent expreſſio qualitatis monetæ, & deficerent etiā omnes prædictæ coniecturæ, & qualitates, tunc ad id, quod minimum eſt, redigenda ſit ſumma, vt *in d. l. ſemper in ſtipulationibus. ff. de reg. iur. Surd. deciſ. 298. aureorum. num. 1. 2. & 3.*

Reſtringe hanc declarationem, vt non procedat in moneta legata cauſa dotis, quia fauore dotis, non quod minus, ſed quod maius eſt, attenditur, vt in legato aureorum, quorum plures ſunt differentes ſpecies in ualore, articulo diſcuſſo in Senatu Mantuano, fuiſſe deciſum refert, et rationes adducit Surd. *d. deciſ. 298. num. 4. & ſeqq.*

Et hęc ſufficiant circa oblationem, & depoſitum, redeamus nunc ad mutationem monetæ, cuius dāno illa mutatio cedat.

177 Intellige magiſtraliter omnia, quæ de damno, & lucro, cauſato à ſola mutatione ualoris monetę, circumſcripta omni mora, ſcripſi in hoc primo caſu *ſupra numer. 148. & ſeqq.* ut procedant, quando mutatio oritur ex bonitate extrinſeca, quia iſto caſu moneta ſoluitur, non ſecundum ualorem, quem habebat tempore contractus, id eſt, quando ortum eſt debitum, ſed ſecundum ualorem, quem habet tempore ſolutionis, in hac enim mutatione loquitur virtualiter omnes Doct. *ibidem* citati, & aperte Bar. in *d. l. Paulus. numer. 6. ff. de ſolut.* dum conſiderat duplicem mutationem, licet loquatur ſub diuerſis verbis, & de iſta mutatione propter bonitatem extrinſecam loquitur *ſub d. numer. 6. ibi, ſecundo modo.* & in iſtis verbis loquitur Brun. *tract. de monet. &c. partic. 1. nu. 1. & ſeqq. & partic. 6. ſub num. 3. verſ. vbi autem. & num. 4. & ſeqq. tom. 12. fol. 211. Hieron. Gabr. conſ. 164. ciuitas. ſub num. 4. ibi, ſed ſi non ſit bonitas intrinſeca mutato ſed eius Valor. lib. 1.* & ita pluries dixit Rota, ut teſtatur Rot. *diuerſ. deciſ. 686. reſeruata. ſub numer. 2. in Cæſarauguſtana penſionis, lunæ 11. Martij 159. coram R. P. D. Gypſio, inter impreſſas Lugduni anno 1612.* hancque eſſe communem opinionem, ut attendatur æſtimatio tempore ſolutionis faciendę, quando eſt promiſſa certa monetę ſpecies, teſtatur, et ſequitur *ead. Rot. deciſion. 683. anno 1524. ſub numer. 1. verſicul. quatenus. in Rom. pecuniaria coram R. P. D. Penia, lunæ 23. Ianuarij* 1589. quare ſi moneta, quę debetur, non reperiatur, ideoque ſoluenda eſſet in alia moneta, quę reperitur, dandum eſſet tantum de iſta alia moneta, quanti ualeret illa moneta tempore ſolutionis, ſi reperiretur, Hier. Gabr. *d. conſil. 164. ſub numer. 4.* et in terminis huius extrinſecę mutationis intelligo, ut poſſint procedere, quę, conſulendo, attendendum eſſe tempus ſolutionis monetę Turronen. ſcribit Rom. *conſ. 123. circa primum: ſub numer. 1.*

Secus eſſet in mutatione, quę oriretur ex bonita- 178
te intrinſeca, ut puta, quia moneta aurea, ſeu argentea eſſet cōtaminata, uel diminuta in pondere, quia tunc attēderetur ualor, quem habebat tempore cōtractus, ſeu orti debiti, ut per Brun. *ſupra citatum, Rot. d. dec. 686. n. 2. in fine, verſ. qua vero.* et alios in diuerſis locis, quare, ſi reperiretur de illa moneta antiqua, in qua fuit contractum debitum, deberet in ea fieri ſolutio, quod ſi de ea non reperiatur, uel eius curſus ſit totaliter reprobatus, et prohibitus, tunc erit ſoluenda ęſtimatio illius monetę antiquę, Bar. *in d. leg. 199. Paulus. ſub numer. 6. ibi, primo. ff. de ſolut. Abb. in capitul. 18. quanto. ſub num. 12. verſ. vlterius quæro. in primo caſu, de iureiuran.* licet ipſe vtatur diuerſo genere diſtinguendi, ſeu loquendi, ſed clare poſtea, utendo proprijs terminis, in uerſ. uenio ad ſecundum caſum. et quod reprobata pecunia antiqua, uel ſi ea amplius nō reperiatur, debitor debeat ſoluere illius æſtimationem, ſcribit ex omnium ſententia Thom. Parpal. *in l. cum quid. ſub num. 27. concl. 3. & in l. quod te. num. 11. ff. ſi cer. pet. inter Repeten. tom. 2. fol. 52. & 72.* quare ſi moneta antiqua debita non reperitur, et uſualis eſt deterior in pondere, uel materia, ſoluendum eſt id, quod debetur, de moneta currenti, conſiderato ualore antiquę, ita ut tantum monetę currentis detur, ut ualeat, quanti ualeret antiqua, ſi reperiretur, Hier. Gab. *conſ. 164. ciuitas. in fine principij, numer. 1. & lib. 1.* quem ſequitur Flam. Cart *deciſ. vlt. 134. conſideratis. ſub num. 5. & 6.* et hoc ſentit etiam Rot. *diuerſ. deciſ. 59. ſeu Verius 759. anno 1597. num. 2. coram Illuſtriſſ. Card. Lancellotto anno 1597. inter impreſſas Lugduni anno 1612.* firmans ex communi concluſione, ſolutionem faciendam eſſe in moneta currenti tempore contractus, ſi ea tempore ſolutionis reperiatur, nec ea ſit mutata in bonitate intrinſeca, uel ſi ſit mutata, aut non reperiatur; in eius ęſtimatione ſecundum valorem de tempore contractus, et obligationis, quaſi dicat Rota, et bene, ſi moneta, de qua loquitur contractus, reperitur, & non eſt mutata in bonitate intrinſeca, eam ſoluat debitor, ſiue pluris, ſiue minoris ualeat, per ea, quæ dixi *ſupra num. 148.* ſi uero non reperitur, ſeu eſt mutata in bonitate intrinſeca, quod idem eſt, ac ſi non reperiretur, tunc quia non poteſt ſolui in ualore currenti tempore ſolutionis, cum tunc nullum habeat ualorem, quia non entis nullæ ſunt qualitates, debet neceſſario recurri ad ualorem, quem habebat tempore contractus, & de opinione communi Gier. Gabr. *d. conſ. 164. ciuitas. in fine principij, & moner, 1. & 4. libr. 1.* & hoc procedit etiam ſi debitor non ſit moroſus, quia adhuc tenetur ſoluere inxta ualorem temporis contractus, Abb. *ſub d. numer. 12. verſ. uenio ad ſecundum caſum.* &, quod in mutuo intelligatur actum, ut reddatur æque bonum, ſcilicet bonitate intrinſeca, etiam intra tempus moræ, id eſt, ante moram, ſcribit Hier. Buttigel. *in l. cum quid. ſub nu. 22. ff. ſi cert. pet. inter Repet. tom. 2. fol. 49.* &, quod mutata materia pecuniæ, uel mutato illius pōdere, mu-

tatio

Digitized by Google

ratio cedat damno debitoris etiam ante moram, qui propterea tenetur ſoluere in eadem bonitate intrinſeca, ſcribit ibidem Thom. Parpal. *num. 27. concluſ. 2. fol. 52.* & in huius mutationis ſpecie intelligas totã numeroſam Doctorum claſſem, quã citat, & ſequitur Gabr. *in ſuis concl. lib. 3. tit. de ſolut. concl. 1. num. 1. & ſeqq.* & pro hac diſtinctione bene facit, quod ſcripſi *ſupra gl. 3. num. 47. & 48.*

179 Declarã primo notabiliter eandem intelligentiam in hac ſecunda parte, vt non ſolum ſit ſoluenda æſtimatio illius monetæ antiquę, quæ uel non reperitur, vel non eſt in frequenti vſu, ſed ſit etiam ſoluẽda æſtimatio alterius monetę antiquæ, qua illa antiqua æſtimabatur, quare, ſi tu deberes centum ducatos aureos in auro de camerã, & quilibet ducatus æſtimabatur vndecim iulijs, & hodie illi ducati non ſunt in vſu, & ideo non reperiuntur, & ſimiliter illi iulij non reperiuntur in illa bonitate intrinſeca, adeo quod iulius eſt diminutus fere in duobus baiocchis, & conſequenter vndecim iulijs modernis non poſſet emi ille ducatus antiquus, ſed requirerentur ſaltem iulij 12. quia 12. ex modernis ſunt in tãta bonitate, & non vltra, in quanta erant 11. iulij antiqui, utique ducatus deberet ęſtimari non iulij vndecim, ſed duo decim, *Rot. diuerſ. deciſ. 683. anno 1524. ſub num. 2. verſ. ratio. in Rom. pecuniaria, coram R. P. D. Penia, lunæ 23. Ianuarij 1589. inter impreſſas Lugduni anno 1612.*

Confirmatur hęc declaratio ex his, quę ſcripſi *infra ſub num. 190. ampl. 4.*

180 Declarã ſecundo eandem intelligentiam in ſecũda parte, explicando clarius hanc primam declarationem, vt bonitas intrinſeca monetę dicatur mutari dupliciter. Primo, quando mutatur ipſa moneta ſpeciei debitę, ut putã, debetur ſcutus aureus Genuę, & iſte mutatur: & in iſta mutatione iam dixi eſſe attendendum tempus contractus. Secundo: quando non mutatur moneta, quę debetur ſed mutatur moneta inferior, qua emitur moneta debita, vt putã, debeo tibi vnum ſcutum aureum, qui tempore contractus valet ſol. 90. & tempore ſolutionis ualet ſol. 94. non quia ſit actus in bonitate intrinſeca, ſed quia moneta argentea, qua hodie emitur ille ſcutus aureus, non eſt ita bona, prout erat tempore contractus, & quia eſt iniuſtum, quod ego illum ſcutum aureũ emam, ſoluendo tantam quantitatem argenti contaminati, quantam ſoluiſſem argenti puri tempore contractus, ideo debeo, ſoluendo tibi illum ſcutum aureum, dare non eandem quantitatem argenti, quã dediſſem tempore contractus, quia illud erat argentum purius, ſed dabo maiorem quantitatem, quia eſt argentum minoris pretij, & ſic debeo ſoluere vel de pecunia æque bona, vel de noua, ad ęſtimationem antiquę, ut ex communi Doctorum ſententia ſequitur Craner. *conſ. 47. magnificus. num. 6.* & ex eo, & alijs Rot. *diuerſ. deciſ. 687. emerat. verſus finem, verſ. conſiderauit. in Cæſenaten. pecuniaria, coram R. P. D. Penia, veneris 24. Martij 1597. inter impreſſas Lugduni anno 1612.* dicens in caſu ſuo, quod ſolutio ſcuti aurei erat faciẽdã, æſtimando ſcutum ad rationem vndecim iuliorum, cum alterius dimidio, prout ſcutus aureus valebat tempore contractus, cum moneta inferior, de qua ſolutio poterat fieri, eſſet valde diminuta, & ideo iniuſtum eſſet, quod daretur maſſã monetata minor ea, quæ dabatur tempore contractus: quare in iſta ſecunda mutatione procedit etiam caſus, de quo locutus ſum in prima declaratione.

Ratio totius iſtius intelligentiæ, poſitæ *ſupra num.* 181 *177.* eſt euidens, quia in alijs etiam mercibus conſiderantur omnia prædicta, videlicet bonitas extrinſeca, & bonitas intrinſeca, & omnes prædictæ concluſiones, ſi tu enim mihi ex mutuo, vel ex alio contractu deberes certam ſpeciem vini, puta, maluaſiæ, & eam ſoluis tempore debito, non attenditur, an valor ſit auctus, vel diminutus, quia tam augmentum, quam diminutio ſpectat ad me creditorem, per ea, quæ dixi *§. præcedenti q. 1. num. 415. & 416.* & hoc, dempta mora, ſuppoſita autem mora, intrarent eædem concluſiones, quas in moroſo debitore, & creditore monetę firmaui hic ſupra. & hæc, conſiderata bonitate extrinſeca: conſiderata autem bonitate intrinſeca, attendi debet non tempus ſolutionis, ſed tempus contractus, vnde ſi tu mihi deberes dare decem maluaſiæ amphoras in genere, quæ tempore contractus fuiſſet optima, & tempore, quo vis eam mihi dare, eſſet non bona, & amphorę menſura eſſet diminuta, quia eſſet à Principe mutata, tunc eſſet recurrendum ad tempus contractus, & proinde, ſi tanta maluaſię bonę quantitas, & in menſura non diminuta, valebat 25. & iſta, quę non eſt bona, & in menſura diminuta, valet decem, tu debes ſupplere ad rationem illius pretij, & menſurę.

Ampliationes, & limitationes ad hanc ſecundã 182 intelligentię partem, poſitam *ſupra num.* 178. quando mutatio conſiſtit in bonitate intrinſeca, quia eſt deteriorata materia, vel forma, vide Gabr. *in concl. lib. 3. tit. de ſolut. concl. 1. nu. 3. & ſeqq. vſque ad finem*, & inter alias limitationes limitã primo, quando non conſtat de bonitate intrinſeca, & de valore antiquę monetę currentis tẽpore contractus, quia tunc ſolutio debet fieri de moneta currenti tempore ſolutionis ſecundũ valorem eiuſdem temporis ſolutionis, Hie. Gab. *conſ. 164. ciuitas. n. 1. in fine, & 2. lib. 1.* Limitã ſecundo 183 quando creditor fuiſſet cauſa, uel particeps reprobationis, ſeu deteriorationis pecuniæ, quia tunc ipſi ſolui poſſet de illa pecunia reprobata, ſeu deteriorata, Gabr. *d. concl. 1. in fine, nu. 41. limit.* 10. ideoq. Principibus, qui fere ſemper cauſa ſunt mutationis monetæ, poteſt ſolui in illa moneta currenti, quamuis ſit deteriorata, Hier. Gab. *d. conſ. 164. ſub num. 5.*

Et hęc de primo caſu, poſito *ſupra num. 147.*

Secundus caſus eſt, quãdo obligatio, ſeu promiſ- 184 ſio eſt de pecunia imaginaria, quæ functionem recipit in alijs pecuniæ ſpeciebus, vt puta, ſi mutuo dentur mille libræ in tot cauallottis, iuxta ea, quę ſcripſi *ſupra numer.* 118. & iſto caſu priuſquam ad eius explicationem procedam, præmitto breuiter tria. Primo, quod monetæ imaginariæ ſunt plures ſecundũ placitum Regionum, & locorum, & aliquas numeraui *ſupra gloſ. 3. nu. 68.* Secundo præmitto; quod iſto caſu non agam diſtincte de mora debitoris, & creditoris, quia ſufficiunt, quę de ea ſcripſimus in præcedenti caſu, ſi applicẽtur cum habilitate terminorum. Tertio præmitto, quod etſi ualor monetę imaginariæ ſit inuariabilis, ut teſtatur etiam Alber. Brun. *tract. de monet. par. 1. partic. 6. num. 1. tom. 12. fol. 212.* & monetę ipſę imaginarię inuentæ ſint ſolum pro vſu commodioris, breuiorisq. calculi, & non ad alium vſum, tamen in eis conſideranda uenit mutatio, quę fieret in monetis veris propter bonitatem intrinſecam, vt dixi *infra num. 190.*

His

His præmiſſis,et loquendo de ſolutione ſine mora,concludo,quod mutuatarius,ſeu quis alius debitor tenetur reſtituere mille libras in quacunq. moneta,vt dixi *ſub d. num.* 118. et ideo ad mutuatarium debitorem ſpectat omne damnum, et lucrum cauallottorum, in quibus libras mutuo accepit, quia ipſe erit obligatus tradere libras,quaſi videatur pro pretio illorum cauallottorum vendidiſſe illas mille libras,Bar.*in l.99.Paulus.verſus finem,ſub numer.10.verſ. ſed quæro quid ſi ego mutuaui.ff de ſolut.Abb.in c.18.quãto.ſub numer.* 15.*ibi, dic concludendo.de iureiur en. Crauet. conſ.47.magnificus. initio, & numer.* 1. *quod eſt impreſſum etiam inter tractat. diuerſ. de monet..Alber.Brun. & Sola in locis a me citatis ſup. numer.* 124. *in ſecunda ſubextenſione, & Gabr. in concl.lib.* 3. *titul. de ſolut.concl.* 2. *numer.* 13. *verſicul & demum ſi.& num.decimoſexto*,et in his terminis poſſet procedere, quod ſcribunt Sot. & Card. Tolet. quos retuli *ſupra numero* 152. *verſiculo non obſtat.*

185 Infero ex hác concluſione ad maiorem intelligẽtiam terminorum, quibus noſtri Doctores vtuntur, infero inquam,quod cauallotti, in quibus ſunt mutuatę *d.lib.*1000.non ſunt in obligatione, ſed ſunt in facultate ſoluendi, & ſolum libre ſunt in obligatione, ſicque illa verba(in tot cauallottis)nihil penitus operantur,Brun.*tract.de monet.&c.limit.* 8. *ſub numer.* 4. *Verſ. contrarium.tom.*12.*fol.* 218. et pro iſta illatione vide quæ ſcripſi *ſupra num.*143.

186 Extende eandem concluſionem,ut æque procedat, ſi ſit debitor ex alio contractu, puta ex depoſito, Bart.et Abb.*in locis ſupra proxime citatis.Gabr.in concluſ. lib.*3.*tit.de ſolut.concl.*2.*numer.*17. *Ant. Sol. tract.de monet.caſ.*13.*num.*1.*&* 2.

187 Reſtringe primo eandem concluſionem, vt non procedát, quando in mutuo, ſeu depoſito eſſent adiecta verba, quod mutuatarius, ſeu depoſitarius teneatur reſtituere illas mille libras in eadem ſpecie monetæ cauallottorum, et ſub eadem æſtimatione, quia iſto caſu propter pactum expreſſum debeantur mille librę ad rationem ęſtimationis, et ualoris cauallottorum tempore mutui,ſeu depoſiti,Bar.*in d. l.Paulus. in fine*, et clárius Crauet.*conſ.*47. *magnificus. Alber.Brun.d.limit.*8.*ſub nu.*5.*verſ.ſecundo quæritur. tom.* 12.*fol.*218.et ita procedit,quod ſcribit Gabr.*in conclu. lib.*3.*tit.de ſolut.concl* 2.*limit.*1.*num.*8. *& ſeqq.* qui alios citát,et procedit ampliatiue.

188 Sed ſi non ſint addita illa verba, (*& ſub eadem æſtimatione*) tunc reſtitutio dictarum librarum erit facienda in cauallottis, ſecundum valorem, currentem tempore reſtitutionis, Bar. ubi ſupra in vltimis verbis,quem ſequitur,reprehendendo Alex. quod male eum intellexerit, Alber.Brun.*d.limit.*8.*n.*5.*Verſ. & per prædicta.* nam iſto caſu cauallotti ſunt quidem in obligatione,ſed tamen conſideratur ęſtimatio,et ualor eorum, currens tempore ſolutionis, idem Brun.vbi ſup.et ſic periculum, et commodum diminutionis, uel augmenti pertinet ad debitorem,qui eſt mutuatarius,ſeu depoſitarius,Abb.*in cap.*18.*quanto, ſub num.* 15. *ibi,aut fuit dictum mutuo.de iureiur.*

189 Subreſtringe iſtam reſtrictionem in eo, quod dixi,libras eſſe reſtituendas in cauallottis, id eſt,in eadem ſpecie,ſtante pacto, ut non procedat de cõſuetudine, quæ admittit ſolutionem etiam in alia ſpecie, dummodo creditor damnum non patiatur, per ea,quæ dixi *ſupra num.*104.*ampl.*1. erit tamen ſeruandum pactum, et iuris diſpoſitio quo ad æſtimationẽ faciendam.

Reſtringe ſecundo,ut non procedat quando fie- 190
ret reſtitutio in moneta, cuius bonitas intrinſeca eſſet diminuta,eo quod per inferioris metalli mixturã eſſet contaminata, ſeu aliter eſſet diminuta in pondere,quia iſto caſu,quamuis mutuatarius debitor reſtitueret libras mille mutuatas,& in cauallottis, in quibus ſibi mutuatæ eſſent dictę libræ mille, tamen non liberatur, niſi faciat reſtitutionem ad ęſtimationem bonitatis, cuius erant cauallotti tempore mutui, Alber.Brun.*tract.de monet.&c.partic.*6.*nu.*1.*& ſeq. & limit.*8.*ſub num.*5.*verſ.ſunt tamen.*

Amplia primo hanc reſtrictionem,vt procedat etiam ſi debitor ſoluat ſine mora,per ea,quæ dixi *ſupr. ſub num.*178.

Amplia ſecundo, vt procedat etiam ſi valor monetæ non ex hoc ſit diminutus, quia debitor adhuc tenetur reſtituere in eadem bonitate intrinſeca.

Amplia tertio, vt procedat etiam ſi ex hac mutatione bonitatis intrinſecæ non ſit alterius valor monetæ groſſæ, id eſt,monetę pretioſæ, puta,aureæ, vel ualor rerum,& mercium.

Amplia quarto,ut multo magis procedat, quãdo ob uitium monetæ minutæ, cuius bonitas intrinſeca ſit diminuta, eſt auctum pretium pecuniæ groſſę, id eſt, pretioſæ,vt puta, quia tu debebas mihi decem florens,quibus ego potuiſſem emere tres aureos, & hodie non ſufficiunt, quamuis dictorum florenorum ualor ſit idem,& non ſit mutatus;quia tu adhuc iſto caſu non liberaris, ſoluendo illos decem florenos,ſed teneris ſupplere totum illud, quod deeſt ad emendos tres aureos, idq; eſt verum non ſolum ſaltem poſt moram,vt loquitur Thom.Parpal. *in l. cum quid.ſub num.*27.*concl.*5.*ff.ſi cer.pet.inter Repet.tom.*2.ſed etiam indubitanter ante moram per ea, quæ dixi in ſimplicioribus terminis *ſupra in loco, citato hoc eod.nu. in prima ampliatione*, & adde quæ ſcripſi *ſupra nu.* 179. *&* 180.

Reſtringe tertio,ut facultas ſoluendi in alia ſpe- 191
cie,ſeu materia,iuxta *tex. in l.* 57. *ſi quis ſtipulatus.ff.de ſolut.*auferatur per litis cõteſtationem, factam ſuper moneta promiſſa,vt *in d.l.ſi quis ſtipulatus.*& ſcripſi *ſupra num.*143.*in limitatione.*

Reſtringe quarto,ut non procedat,quando debi- 192
tor fuiſſet moroſus, quia tũc tenebitur ad intereſſe, cauſatum creditori propter ipſius debitoris moram, ſed de hac reſtrictione ſatis locutus ſum ſupra in pluribus locis,& in ſimilibus reſtrictionibus, quæ in hac materia poſſent occurrere,pluribus non inſiſto, uolui tamen hæc,& quę ſcripſi *ſupra gl.*3.*nu.*82. *& ſeq.n.* 90.*& ſeq.* de monetis dixiſſe, quia ipſæ præcipuũ habent locum in ſolutionibus, de quibus hic nobis agendum fuit: ſi quæ tamen ultra hæc, quæ diximus, tibi de monetis uidẽda occurrerint, poteris tu uidere,quæ in propriis tract.ſcripſerunt Gabr. Biel.Io.Aquila,Martin.Lauden.Franc.Cur.Io.Regnaud. Alb. Brun.Collegium Pap.Aym.Grau.Incer.Auth. Ren. Bud. Ant. Sol.Gaſp.Bel.Gap. Ant. Teſſ. & Ant. Fab.

Et ubi uelis uidere cuius temporis attendatur ua- 193
lor monetæ in ordinatione, ſeu conſtitutione Pontificis,in ultima uoluntate,in ſtatutis,in ſententia,in gratia Principis,uide Rom.*conſ.*123.*circa primum.ſub num.*1.*Verſ.præmiſſis tamen.& Gabr.in concluſ. ſub* 3. *tit. de ſolut. concluſ.*4.5.6. *&* 7. & loquendo de debito ex

ſtatuto,

Digitized by Google

ſtatuto, vel ex conſuetudine, Hier. Gabr. *conſ. 164. ciuitas, numero 4. verſus finem, ibi ſecundo puto, & numer. 51. libr. 1.*

SVMMARIA.

Loco opoſito ſolutioni, in eo ſolutio fieri debet, numero 194. in fine.

Ampliatur primo hæc concluſio etiam ſi locus ſit tacite appoſitus, nu. 195. Quando dicatur tacite appoſitus, eod. nu. 195. & 196.

Ampliatur ſecundo etiamſi ſpecies, vel quid generis ſubalterni ſolui debeat, numero 197. Subampliatur etiam ſi pro ſolutione fieri debeat tranſportatio ex loco diſtanti, numero 198.

Declaratur primo eandem concluſio, vt ſit vera, ſiue locus ſit appoſitus gratia creditoris, ſiue vtriuſque, ſecus ſi gratia ſolius debitoris, nu. 199.

Declatur ſecundo, vt debitor poſſit ſoluere etiam alibi, &c. num 200.

Declaratur tertio, vt ſi in loco ſolutioni appoſito pro certa die, vterque ſit forenſis, creditor teneatur probare, ſe illa die fuiſſe eo in loco, num. 201. infertur primo quod eſt creditor hoc non probat, requiritur in poſterum interpellatio hominis, nu. 203. Subinfertur ad proteſtationem, quam facit in nundinis debitor cambij, nu. 204. Infertur ſecundo ad diligentiam, & proteſtationes, quas creditores faciunt, num. 205. Extenditur eadem declaratio ad fori competentiam, num. 206. Subextenditur num. 207. & ſeqq. Ampliatur vlima ſubextenſio, num. 215. & ſeqq. Subdeclaratur eadem tertia declaratio, num. 219.

Mutuatarius, & Commodatarius { *tenentur reſtituere in loco mutui, & commodati, nu. 195. & 196. Mutuum et commodatum accipere debent in domo mutuatoris, & commodatoris, nu. 230.*

Solutio fieri debet in loco deſtinatæ ſolutionis, etiamſi requirantur impenſæ, num. 197. & 198. Quia ſpecies ſoluenda, portanda ſit ex loco diſtanti, ibid.

Solutio quando fieri poſſit alibi, quam in loco, apoſito, num. 199. & 200.

Mora debitoris, ſi ſolutio fieri debeat certa die in loco ſolutionis appoſito, vbi creditor eſt forenſis, non dicitur probata, niſi creditor probat, ſe ea die fuiſſe in loco, nu. 201.

Locus deſtinata ſolutionis dicitur forus competens debitoris, nu. 206. Quid ſi debitor eo in loco non ſit repertus, num. 207. & ſeqq.

Locus deſtinata ſolutionis, reſpectu competentiæ fori attenditur magis, quam locus celebrati contractus, num. 210. 213. & ſeqq. Et quid reſpectu ordinis procedendi, & deciſionis cauſæ nu. 211.

Locus celebrati contractus an dicatur ille, ex quo ſcribuntur litteræ, ſeu mittitur nuncius an vero ille, in quo conſenſus cõiungitur, nu. 21?.

Creditor, ſiue Debitor { *poteſt exigere, vel ſoluere alibi etiam, quam in loco deſtinatæ ſolutionis, dummodo ſoluatur intereſſe ratione loci, nu. 217. & ſeq.*

Forus competens debitoris conuenti dicitur tam locus deſtinatæ ſolutionis, quam domicilij, & originis, numer. 213. 215. & 216.

Solutio, loco non appoſito in contractu, quando fieri debeat in domo creditoris, num. 220. & ſeqq. Quando in domo debitoris, numer. 228. & ſeqq. num. 236. & ſeqq. numero 242. & ſeq.

Emphyteota debet ſoluere in domicilio domini directi, num. 222. & ſeq. Et multo magis, ſi, ſoluendo, velit purgare moram, & euitare caducitatem, nu. 226.

Decima ſolui debet in horreo Eccleſię, quia debetur Deo, qui eam ſibi reſeruauit, nu. 224.

Emens ex iure congruis, ſeu retractu a primo emptore, tenetur pretium offerre in domo primi emptoris, nu. 225.

Cedens iura, & ex eis volens acquirere, debet acedere ad domum ceſſionari, nu. 227.

Creditor cum onere, & electione, & multo magis creditor ex debito mere gratioſo debent accedere ad domum debitoris num. 220. 228. & ſeqq. Etiamſi ſint diuerſi fori, nu. 231. Et etiam ſi requirantur impenſæ, nu. 233. Declaratur, nu. 234. & ſeqq.

Penſio ſolui debet in loco beneficij, nu. 229.

Debitor, ſi debitum procedat a cauſa mere hinc inde oneroſa, debet accedere ad domum creditoris, ſi ſint eiuſdem fori, nu. 236. & ſeqq. Quid ſi ſint diuerſi fori, nu. 242. & ſeqq. Quid ſi ſit debitor pro empta, permutata, locata, aut annuo cenſu, ſub num. 243. verſ. declara. Quid ſi ſit debitor ex delicto, ſub eod. num. 243. verſ. quarta inſpectio. Quidve ſi ſit debitor ex eo tantum, quod rem alienam inuenerit, ſub eod. n. 243. verſ. quinta inſpectio.

Tempore ſolutioni non appoſito, quando tunc ſolutio fieri debeat præſertim ſi ſit debitum annuum, ſub num. 243. in fine, Verſ. abſoluta.

QVero VII. quo in loco ſolutio fieri debeat, 194
præſertim quando creditor, & debitor ſunt diuerſi fori.

Vtilitas huius quæſtionis eſt, quia ſi debitor requiſitus, vel non requiſitus voluit ſoluere creditori in loco, in quo ſoluere tenebatur, et creditor noluit eo in loco ſolutionem recipere, debitor erit liber ab intereſſe, ſeu poterit facere depoſitum, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupr. gl. 153. & ſeq.* et è conuerſo ſi debitor non offerat ſoluere in loco, in quo ſoluere tenetur, non poteſt, niſi inutiliter, facere depoſitum, et, vbi ſit in mora poterit teneri ad intereſſe fingamus enim, q creditor interpellet debitorem ad ſoluendum, et debitor dicat: ſum paratus ſoluere, venias ad domũ meam, ſeu ad meum domicilium, quãdo ſunt diuerſi fori, et creditor replicet, venias tu ad domum meam, vel ad domicilium meum, et ibi ſolutionem recipiã, vel finge, quod ſolutioni ſit appoſitus dies, qui interpellat, vt ſecutus ſum *§. præc. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 106.* et debitor, adueniente illo die intimet creditori, vt eat ad recipiẽdam ſolutionem, vel ſi ſint diuerſi fori proteſtetur coram teſtibus ſe ſoluturum, eſſet cupoſſet legitime ſoluere, iuxta praxim, quam ex Bartol. retuli *infra numero 223. Verſic. quicquid. in contrarium*, quis horum iuſtiora inducat arma, eſt videndum.

Reſpondendũ nunc quæſtioni, conſidero duos caſus principales.

Primus caſus eſt, quando ſolutioni faciendæ eſt appoſitus certus locus, et iſto caſu concludo ſolutionem faciendam eſſe in illo loco appoſito, qua recreditor non cogitur recipere aliqui, quam in loco deſtinatæ ſolutionis, *lege 10. is, qui cert. ff. de eo quod cer. loco. & ibi Doctor. communiter. & Ioann. Azor. de inſtitut. moral. par. 3. lib. 4. tit. de reſtitut. cap. 32. verſ. tertia regula. col. 320.*

Amplia primo hanc concluſionem, vt procedat 195
non ſolum, quando locus eſt à partib. verbis expreſſis appoſitus, ut loquuntur Doct. ſed etiam quando intelligitur tacite appoſitus ex natura contractus ſine

Digitized by Google

miniſterio contrahẽtium,ut in mutuo, quare ſi ego
mutuo centum hic Romæ,mutuatarius tenetur mi-
hi hic Romæ reſtituere , & ſoluere duplici ratione:
Prima, quia mutuum debet reddi in eodem genere,
& in eodem loco,vt dixi *§.præc.q.4.nu.14.in 6.differẽ-
tia*. alias ſi ego obligarem mutuatarium ad reſtituẽ-
dum mihi in alio loco,in quo pecunia pluris valeret
eſſet vſura,vt dixi *eod.§.præc.q.7.p.3.lim.4.n.5. Verſ.ſed
mutuum*. ſecus tamen ſi obligarem ad reſtituendũ in
loco,in quo minoris valeret & mutuatario eſſet cõ-
modior,quia mutuator committit vſuram, recipiẽ-
do plus,non autem,recipiendo minus. Secunda ra-
tio eſt,quia non conuenit rationi naturali, vt mutua
tarius , qui naturaliter, & antidoraliter obligatur
mutuatori,vt ſcripſi *§.præc.q.7.par.2.ampl. 10.nu. 94.
Verſ.ſecundus caſus*. velit vti ingratitudine iſta,vt mu-
tuator accedat ad domum mutuatarii; is enim,qui
eſt beneficiatus, debet accedere ad domũ beneficia-
toris,per ea,quæ ſcripſi *inf. ſub n.220.& 228.in 1.& 2.
inſpect.*

196 Subamplia primo hanc ampliationem, vt proce-
dat etiamſi mutuator, & mutuatariusſint diuerſi, &
diſtantis fori,per ea , quæ dixi *infra nu.231.verſ.exten-
de primo vtramque*.

Subamplia ſecundo,vt eadem ratione commoda-
tarius debeat commodatori rem commodatam re-
ſtituere in eodem loco , in quo fuit ſibi commo-
data,quare ſi tibi equum commodaui Romæ, Romæ
debes reſtituere; Io. Azor.*de inſtit.moral.par.3.lib.4.ti.
de reſtit.c.33. verſ.ex quo ſequitur. col.323.*

Declara vberius hanc ampliationem , & ſubam-
pliationes,ſupponendo caſum, vt mercator mutua-
uerit mihi hic Romæ ſcutos mille, & poſtea receſſe-
rit ad Galliam , et dubitatur,an ego tenear illuc
mutuatos ſcutos mille meis expẽſis mittere,an ſuis,
an nec meis,nec ſuis,ſed ipſe mittere debeat huc ali-
quem,cui ego ſoluã,et is afferat: quo caſu in primis
præmittendum eſt, quod mutuator debet conſerua-
ri indemnis:hoc ſuppoſito,et premiſſo,pro dubii re-
ſolutione diſtinguo: Aut mercator erat in Galliam
ſuis expenſis portaturus illos 1000. quos mihi mu-
tuauit; et tunc ego teneor expenſis mutuatoris re-
mittere in Galliam dictos mille: Aut mutuator non
erat illos mille portaturus in Galliam , et tunc certũ
eſt , quod ego non teneor mittere, et ſatisfacio ſol-
uẽdo, vel deponendo hic Romæ,vbi mutuũ accepi,
Medin.*in ſuis tractat. tom. 2.titul. de reb. reſtit.quæſt.2.in
reſponſ. ad 3.quæſtion.ſimilis dubitatio, fol.17.*quem hoc
vltimo membro nulla facta mentione de primo, ſe-
quitur Ioan. Azor.*de inſtitut. moral.part.3. libr.4. titul.
de reſtitut. capitulo 33. verſiculo ex quo ſequitur. in fine.
colum.323.*

197 Amplia ſecundo , vt debitor teneatur ſoluere in
loco deſtinatæ ſolutionis , non ſolum ſi debeat pe-
cuniam,aut aliud ſimile,quod ſine periculo , ſine la-
bore , et ſumptibus poteſt ad illum locum portari,
ſed etiam ſi debeat aliquam ſpeciem , vel aliquid ge-
neris ſubalterni,puta,decem ſalmas vini, vel centum
modios tritici,quæ non ſine periculo,et impenſis ex-
portari poſſunt , quia debitor debet adhuc ſuis ſum-
ptibus portare.

198 Subamplia hanc ampliationem , ut procedat e-
tiam ſi quis promiſiſſet ſoluere Bononiæ cẽtum am-
phoras vini Vicẽtini, quia adhuc deberet ſuis ſump-
tibus Bononiam portare,licet,nõ deſtinato loco ſo-
lutionis,ſatis eſſet dare Vicentiæ,vt dixi *infra nu.235.
declar.2.num.241.& 243.*

Declara primo nunc eandem concluſionem, vt 199
procedat , quando locus eſt appoſitus gratia credi-
toris,quia tunc non cogitur alibi recipere, et idem,
ſi eſt appoſitus gratia vtriuſque,et hoc conſtat:ſecus
ſi eſſet appoſitus gratia debitoris , quia tunc debitor
poſſet,renunciando ſuæ gratiæ,alibi ſoluere, *Gl. vni-
ca , in fine , in l.is qui certo. & ibi Bar.* et clarius *Paul. de
Caſt.ff. de eo quod cer.loc.* et quid, ſi ſint appoſita plura
loca,vide eoſdem,et Paul.de Caſtr.*in l.3. non utique.§.
ſi quis ita.ff.eod.*

Declara ſecundo , ut debitor poſſit adhuc alibi 200
ſoluere,dummodo ultra ſortem ſoluat id, quod cre-
ditoris intereſt, ſibi non ſolui in loco deſtinatæ ſolu-
tionis , quia tunc creditor cogitur alibi recipere,
Bar.et Paul.de Caſtr.*in d.l.is qui certo.ff. de eo quod cer.
loc.idem Paul.de Caſtr.in leg.2. numer. 5. verſicul.in gloſa.
ſeqq.ff.eod.*

Declara tertio , ut ſi in loco deſtinatę ſolutionis 201
nec creditor , nec debitor habeat domicilium, ideo-
que vterque ſit in eo forenſis , et ſolutioni illic faci-
endæ ſit præſtituta certa dies,creditor debeat proba-
re,ſe illa die,fuiſſe in illo loco, recepturum ſolutio-
nem , alias , ſi hoc non probat, non dicitur probata
mora debitoris,Bar.*in leg.18.item illa. numer. 11. ver-
ſicul. quæro pone.ff.de conſtitut.pecun. Alexand.conſil. 172.
viſis,numero,quarto libr.& conſil. 210. ponderatis. ſub num.
2. libr.6. Tiraq.de retr.lign.§.15. gloſ.2.numer. 10. Verſicul.
cui concinit:& Rol.à Vall. conſil.57. viſo proceſſu.ſub num.
35. Verſicul.ſecundo reſpondetur.& numer.36. & ſeq.lib.1.*
† quia data etiam iſto caſu mora debitoris , tamen 202
illa creditori non nocuit , cum etiam ſi debitor ac-
ceſſiſſet,non habuiſſet cui ſoluiſſet, ideoque vna mo-
ra compenſatur cum altera, *Paul.de Caſtr. in leg. 2. ſub
numer.7.ff.de eo quod cert.loc.*

Infero primo ex hac declaratione, quod credi- 203
tor,non probans,ut ſupra, uidetur debitori remiſiſſe
illam diei interpellationem , et inſtantiam, et conſe-
quenter debitum remanet ſine diei interpellatione,
quia illa eſt circunducta , et ideo , ut debitor exinde
cõſtituatur in mora, requiritur noua hominis,id eſt,
creditoris interpellatio, Bar. *vbi ſup.*

Subinfero ex hac illatione , quod licet debitor 204
cambii in nundinis,non reperto creditore , pruden-
ter proteſtetur,quod ipſe eſt paratus ſoluere,ſi habe-
ret cui legitime ſolueret,ut,facta hac proteſtatione,
ulterius non teneatur ad intereſſe , nec redire ad nũ-
dinas,tamen hæc proteſtatio non eſt neceſſaria,quia
intereſſe non currit,quoties non conſtat , illic fuiſſe
creditorem,cũ debitor remaneat ſine mora , hincq.
eſt , quod creditores faciunt apparere contrarium,
ut dixi *num.ſeq.*

Infero ſecundo,quod licet cambiorum negotia 250
tor,cui ſolui debent litteræ cambii in nundinis , de-
beat ſolum probare, ut ſupra,ſe fuiſſe in illis nundi-
nis,et debitor teneatur facere diligentiam,ut illi ſol-
uat, quia cum uterque ſit in nundinis, dicuntur eſſe
in eadem Ciuitate, et eiuſdem fori , quo caſu debi-
tor tenetur ire ad domum creditoris,tamen credito-
res ad maiorem cautelam ſolent facere diligentiam
reperiendi eum , a quo litteræ ſolui debent; imo per
proclama inquirere,an aliquis uelit illas litteras ſol-
uere,quibus non ſolutis , tunc ſolent proteſtari , ſed
hæc proteſtatio meo iudicio,ut dixi,potius ex lauda-
bili

Digitized by Google

bili ſtylo, quàm ex neceſſitate eſt introducta, quod ſcripſi etiam *§.praced.quaſt.7.par.2.ampliat. 8.ſub num. 263.verſ.non obſtat.* quare ſufficeret, quod litteræ redirent inanes cum publica atteſtatione, quod non fuerunt acceptatæ.

206 Extende hanc tertiam declarationem, vt debitor teneatur non ſolum ſoluere in loco deſtinatæ ſolutionis, ſed poſſit etiam ibi conueniri, quamuis eo in loco vterque ſit forenſis, quia etſi ille forus neque ratione originis, neque ratione domicilii ſit forus cõpetens, tamen ratione deſtinatæ ſolutionis ſortiuntur illum forum, quia vbi quis celebrat contractũ, ibi forum ſortitur, & cõtractus fingitur celebratus, vbi collata eſt ſolutio, Paul.de Caſtr. *in l 1.n.3.ff.de eo quod cer.loc.* & ideo dicimus, quod ſolutio fieri debet in loco, in quo de iure peti poteſt, vt ſecutus ſum *ſupra numer.175.Verſ.ratio.* hancque extenſionem nemo controuertit, quare Bar.Paul. de Caſtr. Iaſ. & alii *in d.l.1.ff.de eo quod cert.loc.* nulla in hoc excitata difficultate, tractant ſolum, an poſſit conueniri, ſi ibi non fuerit repetus, per ea, quæ dixi nu. ſeqq. & hunc eſſe caſum, in quo quis poteſt ratione deſtinatæ ſolutionis ſe ſubmittere iuriſdictioni alterius iudicis, ſcripſi *in meo tract.de iud.cauſ.lib.1.cap.*101. *ſub num.* 30. *Verſ. ſi ſecundo.*

207 Subextende primo hanc extenſionem, vt procedat etiam ſi debitor non reperiatur in loco deſtinatę ſolutionis, quia nihilominus illic citari poteſt, cũ etiam in contractibus ſit locus remiſſioni, Bal. *in l.4. cum archimedoram.num.6.verſ.vnde dico.& num. 7. C. vt in poſſ.legat.* quem & alios citat, et ſequitur Rot. Genuen. *deciſ.161.petijt.ſub nu.6.& 7.*

208 Contrariam ſententiam tenuit Bar. *in l.1.in fine, numer.5.verſic.vltimo hic.ff.de ec quod cert.loc.* dicens, nõ eſſe locum remiſſioni, quia, ſi eſſet locus remiſſioni, non eſſet neceſſaria æquitas illius legis, quâ prouiſum eſt, etc. et cum hac contraria ſententia concordat aperte Iaſ. *ibidem num.2. not.4.* dicens, non eſſe locum remiſſioni, ideoq. debitorem non poſſe in loco deſtinatæ ſolutionis conueniri, niſi ibi fuerit repertus, et ita poſt Thom. Triuiſ. ſecutus ſum *in meo tract. de indic.cauſ.lib.1.cap.101.ſub nu.30.verſ.ſi ſecundo.* imò neq. in cauſis criminalibus, attenta conſuetudine, fieri remiſſionem, ſcripſi *eodem lib. 1.cap. 12.ſub num.79. verſ. ſed fruſtra.in futura impreſſione.*

Aliter ab his loquitur Paul.de Caſtr. *in ead. l.1. ſub nu. 3.* vbi ſcribit modum procedendi, quem poteris videre, et poſtea ſubdit, quod intelligit iſtam materiam, in qua diu nutauit, ſecundum illum modum, quem ipſe *ibi* tradit, licet in libro meo corrupte legatur, *muſauit.*

209 Retenta hac contraria ſententia. Iaſ. *vbi ſupra* dat multas limitationes.

210 Subextende ſecundo, ut potius attendatur locus deſtinatæ ſolutionis, quam locus celebrati contractus, quia, ſimul concurrentibus, contractus non vtique eo loco intelligitur, quo negotium geſtum eſt, ſed quo ſoluenda eſt pecunia, *l.3.ff.de bon.auth.iud.poſ. ſid.& l.20.contraxiſſe.ff.de act.& oblig. Abb. in c. vlt.ſub num.30.de for.compet.& Paul.de Caſtr.in l.1.nu.4.verſ.ſed quaro.ff.de eo quod cert.loc.* quare ſi debitor denunciaret creditori, ſe ſoluturum in loco celebrati contractus, creditor nõ tenetur illic recipere *l.122. qui Roma.ff.de verb.l.oblig.* ſed bene tenetur accedere ad locum deſtinatæ ſolutionis, per ea, quæ dixi *ſupra num.* 201. *in hac tertia declar.* & tenetur ad illum accedere etiam poſt diem præſtitutam, ſi debitor volens purgare moram, denunciet illi ſe tali die in loco deſtinatæ ſolutionis ſoluturum, & offerat etiam expenſas itineris, quas creditor neceſſe habet facere, redeundo ad eundem locum, Paul.de Caſtr. *in l.18.item illam numer.3. & 9.in fine, ff.de conſtit.pecun.* & iſto caſu ſi creditor recuſaret redire ad locum, non haberetur ratio eius intereſſe ratione loci, ſi debitor alibi ſolueret, ſed poſſet haberi ratio intereſſe quod ratione tardæ ſolutionis paſſus eſſet.

211 Intellige hanc ſubextenſionem, vt procedat cum hac diſtinctione. Aut loquimus reſpectu competentiæ fori, & tunc dico, forum competentem dici locum deſtinatæ ſolutionis, vt declarat Abb. ſupra citatus, & ita procedit ſubextenſio: Aut loquimur reſpectu ordinis procedendi, & reſpectæ deciſionis cauſæ, & in hoc me remitto ad ea, quæ ſcripſi *in meo tract.de iud.cauſ.lib.1.c.101.ſub nu.30.in futura impreſſione.*

212 Explica, vt locus celebrati contractus nõ dicatur ille, ex quo tranſmittuntur litteræ, ſeu nuncius, ſed dicatur ille in quo conſenſus coniunguntur, & litterę mittuntur executioni, quare licet Ciuis Genuenſis, agendo contra Albinganeuſem, teneatur ſequi forum Albinganenſis in vim conuentionum cum Sereniſſima Republica, tamen, ſi agat ex eo, quod ſoluerit centum Titio, exiſtenti Genuæ, ſeu quid aliud Genuæ egerit vigore litterarum, ſibi ab Albinganenſi ex Albingano tranſmiſſarum, poterit iſto caſu ex Albingano citare Albinganenſem mandatorem coram iudicibus Genuę, quia contractus mandati intelligitur celebratus Genuæ, et conuentiones Albinganenſium cum Sereniſſima Republica excipiunt caſum, quando contractus eſt celeratus Genuę, Rot. Genuen. *deciſ.161.petijt.nu.3.in fine.& n.4.* ex doctrina Baldi *in l.6.multum intereſt.nu.11.in fine, verſ.quid ergo.C. ſi quis alt.vel ſib.*

213 Subextende tertio, vt quãuis creditor poſſit conuenire debitorem in loco deſtinatę ſolutionis, vt dixi *ſup.nu.206.& ſeq.* tamen non propterea denegatur ei, quod poſsit illum conuenire etiam in loco domicilij ipſius debitoris, *l.19.hares abſens.ff.de iud.* &, quod credíror poſsit debitorem conuenire etiam in loco originis, ſi illic illum reperiat, quia, ſi eſt illic, non eſt in loco deſtinatæ ſolutionis, ſcribit Rot.Genuen. *dec. 104 ſolutione.ſub nu.7.verſ.contrarium.*

214 Intellige hanc ſubextenſionem, vt procedat, dummodo creditor non agat ante diem, quia male ageret, & diceretur ageret ante diem: etiam quando ageret poſt diem, non expectato tempore, quo debitor commodo poſſet accedere ad locum, quando ante diem, fuiſset in mora excuſabili, vt in caſu, de quo *infra ſub nu.216.Paul.de Caſtr.in l.1.ſub nu.2.ff.de eo, quod cert.loc.*

215 Amplia primo hanc ſubextenſionem, ſic intellectam, vt procedat etiam ſi crecitor non doceat, quod in loco deſtinatæ ſolutionis ſummam debitum conſequi non potuit, quia adhuc poterit debitorem alibi conuenire, Creſ. *deciſ.2. alias, 34. lib.2.tit. de ſolut.*

216 Amplia ſecundo, ut procedat etiam ſi conſtet, debitorem non fuiſse in mora accedendi ad illum locum, quia adhuc creditor poteſt illum alibi conuenire, Paul.de Caſtr. *in l.1.n.2.ff.de eo. quod cert.loc.* quare licet debitor doceret, ſe ob neceſſariũ impedimen-

Digitized by Google

tum nõpotuiſſe accedere, & offeret ſe acceſſurum, dato ſibi termino congruo ad commode accendẽdum, & ſic ob illud iuſtum impedimentum non diceretur in morá: tamen adhuc poſſet creditor eum alibi conuenire. Paul. de Caſtr. *vbi ſupra*.

217 Tempera has duas ampliationes, vt in prima ampliatione creditor, ex quo non docet de mora debitoris, & illum cogit ad ſoluẽdum alibi, debeat ex tota ſumma ſibi debita, deducere id, quod intereſt debitoris ſoluere alibi, quam in loco deſtinatę ſolutionis, Creſcent. *d. deciſ. 2. ſolutione de ſolut.* & ſimiliter in ſecũda ampliatione, ex quo debitor fuit impeditus; & ideo excuſatur à mora, & offert ſoluere, in loco ſolutionis, nulla habetur ratio intereſſe creditoris, ſed bene habetur ratio intereſſe debitoris, *Paul. de Caſt. d. l. 1. ſub num. 2.*

Ratio eſt, quia ſicut debitor poteſt ſoluere alibi, dummodo vltra ſortem ſoluat id, quod intereſt creditoris, ſibi non ſolui in loco deſtinatæ ſolutionis, ſecutus ſum *ſupra nume. 200. decl. 2.* & facit quod ſcripſi *§. præcedenti, q. 7. par. 2. ampliat. 8. num. 307. verſ. tempera primo*. ita etiam creditor in caſu contrario, cogens debitorem ad ſoluendum alibi, tenetur debitori ad intereſſe.

218 Infero ex hac tertia ſubextenſione, & dictis circa eam, quod licet creditor cãbij fuerit in morá accedendi ad nundinas, ſeu alium locum deſtinatæ ſolutionis: tamen poterit debitorem alibi conuenire, deducto eo, quod debitoris intereſſet ſoluere alibi, quã in nundinis: & è conuerſo debitor moroſus in non accedendo ad ſoluendum in nundinis, poteſt creditorem cogere ad recipiendam ſolutionem alibi, dũmodo ſoluat illi intereſſe tam ratione loci, quam tẽporis: & poſſet ipſum interpellare ad redeundum ad nundinas ſeq. ut illic ſolutionem recipiat, oblata tamen illi ſolutione expenſarum pro itinere, & labore, quo cáſu ſi creditor nollet redire, non teneretur ad intereſſe ratione loci, ſed ſolum ad intereſſe ratione temporis, vt ſcripſi *ſupra numero 210. in fine*.

219 Subdeclara, reſtringendo eandem tertiam declarationem, poſitam *ſupra numer. 201.* ut etiam debitor poſſit cogere creditorem ad recipiendam ſolutionem illi in loco, & tam poſt diem, quam ante diẽ, dummodo ultra ſortem ſoluat, quod intereſt ratione loci, & temporis, vt ſecutus ſum *ſupra numer. 200. declar. 2.* ſi tempus, & locus, ſit adiectus gratia creditoris.

Et hæc ſufficiant quo ad primum caſum, poſitum *ſupra ſub num. 194.*

220 Secundus caſus eſt, quando ſolutioni non deſtinatus locus, & iſto caſu Doct. ſunt ita variè, confuſè, & broccardice, aut ieiune locuti, vt nulla ex eorum dictis certa elici poſſit reſolutio, in tantum, ut Bart. *in leg. 18. item illa. numer. 13. verſicul. quęro quia. ff. de conſtit. pecun.* poſt multa dicat, quod totus iſte tractatus, án, & quando creditor debeat accedere ad ſoluendum ad domum debitoris, vel è conuerſo, pendet ex bono, & æquo: ſed ego, non acquieſcens, quia arbitrio iudicis pauciſſima committenda ſunt, ut ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ lib. 2. capitul. 9. nu. 1153. & cap. 11. numer. 297. 379. & 380.* adhibeo quinque inſpectiones.

Prima inſpectio eſt, quando debitum eſt reciprocum, quaſi compenſatiuum, ſed ſtat in electione vnius ex ipſis an uelit dare, ut accipiat: & in hac inſpectione concludo, quod is, qui eligit ſoluere, ſeu dare unum, ut acquirat aliud, debet accedere ad domum alterius, cui vult dare, & ibi ſoluere, *leg. vlt. cum quidam. C. de condic. inſer.* vbi ſeruus cui relicta eſt libertas, ſi hæredi certum ſolidorum numerum ſoluerit, accedit ad domum hæredis, vt ſoluat, *leg. 20. quod niſi. ff. de oper. libert.* vbi ſeruus, cui datur libertas, vt patrono præſtet operas, debet eas præſtare in domo patroni: & hanc concluſionem tenent Bart. *in l. 18. item illa. ſub numer. 9. ibi, aut reſpicit commodum burſale. & Paul. de Caſtr. nu. 13. in 2. caſu. ff. de conſtit. pecun. & Tiraquel. de retr. lign. §. 9. gloſſ. 3. & vlt. num. 6. verſ. ideoque. fol. 246. moti ex d. l. cum quidam.*

Confirmatur primo hæc concluſio in caſu, quo 221 quis, eligendo, fit debitor rei modicæ, & creditor rei magnæ, quia conuenit rationi naturali, & æquitati, vt hæres, ſeu alius, qui ex modico, quod ſibi datur, magnum retribuit, non grauetur in eo, ut ad illud modicum recipiendum, & magnum retribuendum habeat incommoditatem accedendi.

Confirmatur ſecundo, quia ſi tu, qui es Floren- 222 rinus, debes propter emphyteoſim decem florenos Abbati S. ncti Proculi de Bononia, teneris tu accedere ad Abbatem in ciuitate Bononiæ, & illic ſoluere, & non è contra, quia eſſet Abbati plus incommoditatis, quam utilitatis, idem eſſet, ſi annuatim deberetur alicui vnus nummus, Bal. *in leg. 19. acceptam, numer. 23. verſ. ſed nunquid.* hincque videmus, quod Orator pro Rege Catholico, nomine Regis, ſingulis annis ſolutarem equum Pontifici in eius palatio ad Diuum Petrum præſentari pro recognitione feudi, vt retuli *in meo tract. de appell. q. 8. ſub num. 110.* Præ- 223 terea repugnat prudentiæ, & rationi naturali, vt quis faciat id, in quo plus expenditur, quam de commodo percipiatur, *l. mediterraneæ. Cod. de annon. & tribut. lib. 10.* vbi prohibetur ſub pena vltimi ſupplicij, ne Ciuitates onerentur illatione tributi, in qua plus haberet diſpendij tranſlatio, quam deuotionis illatio, facit, quod ſcripſi in alio propoſito *in meo tractat. de appell. q. 17. limit. 40. num. 2.*

Quicquid in contrarium nõ bene ſcripſerit Bart. *in d. l. 18. item illa. ſub num. 9. ibi, tu diſtingue.* dicens, quod ſi dominus directus, & emphyteota ſunt diuerſi fori, ſufficit, quod emphyteota in die, qua debet ſoluere canonem, dicat in domo ſuá, ego ſum paratus ſoluere canonem, ſi eſſet qui reciperet, & hoc faciat ſcribi, quia creditor debet ire ad eum, non ipſe ad creditorem alterius fori.

Confirmatur tertio, quia omnia bona, quæ ha- 224 bemus, ſunt à Deo nobis data, (& hoc ſciũt omnes) qui in eis ſibi decimam reſeruauit, Rebuff. *tractat. de decim. quæſt. 1. num. 6. & ſeqq.* quare decimæ ſoluuntur Eccleſijs non intuitu perſonarum Eccleſiaſticarum, ſed intuitu Dei, *Rebuff. eod. tract. quæſt. 7. num. 14. & 15.* & ideo decima dicitur pars Dei, *Rebuff. quæſt. 9. nu. 9.* quam Deus voluit ſibi dari, ut ipſius datione, ac alijs chriſtianis operibus mediantibus poſſimus patriam cœleſtem acquirere, ergo decima debet ſolui Eccleſiæ in horreo ipſius Eccleſiæ, Cæpol. *tract. de ſeruit vrban. præd. capit. 72. num. 4. tom. 6. par. 2. fol. 207. &* probatur Exod. 23. *numer. 19. primitias frugum terræ tuæ deferes in domum Domini Dei tui. & Malach. 3. numer. 10. inferte omnem decimam in horreum, & ſit cibus in domo mea.*

Confirmatur quarto, quia volens retrahere fun- 225 dum

Digitized by Google

dum,& ſoluere pretium, debet accedere ad domum emptoris,& illic ſoluere, vt ſecutus ſum *ſupra numer.* 167.

226 Confirmatur quinto,quia ſi quis commiſerit moram,& velit eam,ſoluendo,purgare, debet hic debitor accedere ad domum creditoris, & illic ſoluere, quia, ſoluendo, vult acquirere remiſſionem moræ, puta,caducitatis, Bart. *in d.l. item illa.numer.10. verſ. iuxta prædicta.ibi, ego dico.& Paul. de Caſtr. verſus in finem, ſub num.13.*

227 Confirmatur ſexto, quia ſi quis promittat alicui facere ceſſionem iurium, ut ab ipſo ceſſionario acquirat ſolutionem, uel quid aliud, debet promiſſor accedere ad ceſſionarium,Innoc.*in cap. 7. ſignificante.* quem ibidem ſequuntur Ant.de Butr.*q.3. num. 12.de pign.& Bal.in l.19.acceptam.ſub num.23.verſ.ſed nunquid. C.de vſur.*

228 Secunda inſpectio eſt, quando debitum eſt mere gratioſum ex liberalitate;& in hac inſpectione concludo,quod creditor, id eſt, is,cui debetur,debet accedere ad domum debitoris,*l.38.quod legatur. ff. de iudic.*vbi legatum, conſiſtens in pondere,aut numero, aut menſura,ſoluitur ubi petitur.

Ratio huius concluſionis eſt: quia hæc inſpectio comprehenditur in præcedenti;nam ſi is, qui non habet omnimodam cauſam lucratiuam, tenetur accedere ad domum eius, à quo lucrum vult accipere, multo magis hoc procedet in eo,qui habet cauſam gratioſam,liberalem, & omnimodo lucratiuam.

229 Confirmatur primo hæc concluſio,quia ſi Cardinali,exiſtenti in Curia Romana, ſit reſeruata penſio ſcutorum mille in Epiſcopatu Aretij, Epiſcopus Aretinus non tenetur ſoluere in Vrbe, ſed in Ciuitate Aretij, vt, ſublatis motiuis, quæ adducebantur in contrarium,tenuit Rot.*diuerſ.deciſ.678.cum ſixtus nu. 3.& 4.in Aretina penſionis:Ven.20.Februarij 1598.coram R.P.D.Litta in impreſſis Lugduni 1612.*

230 Confirmatur ſecundo, quia ſi ego promitto mutuare tibi centum,ſeu quid aliud commodare, tu teneris venire ad domum meam, vt tibi ea mutuem, ſeu commodem, & non ego ad domum tuam, vt tu ea recipias.

Confirmatur tertio, quia vbicunq. ex contractu, vel quaſi contractu,qui ſit ſolum in gratiam,& vtilitatem creditoris factus,reſtitutio fieri debeat, faciẽda eſt in loco,ubi reperitur debitor,vel in loco, vbi res accepta fuit, ſed expenſis creditoris,dummodo abſentia debitoris à loco,in quo res accepta fuit,nõ ſit doloſa: & propterea depoſitum eſt reſtituendum in eo loco,vbi eſt depoſitarius, & ſimiliter legatum eſt ſoluendum eo in loco,vb eſt res legata,Io.Azor. *de inſtit.moral.par.3.lib.4.tit.de reſtit.c.33. verſ.tertio dicimus quandocunque.& verſ.ſeq.col.323.*

Confirmatur quarto, non multum diſcedendo à terminis huius tertię præcedentis, quia ſi quis rem alienam inueniat,puta,iumentum, veſtem, crumenam,& ſimilia,hæcque bona fide teneat, vt reperto domino quam primum reſtituat, non debet ea ſuis expenſis ad dominum mittere, ſed debet dominus ad eum accedere,uel mittere ſuis expenſis:& ſimiliter,ſi quis quouis iuſto titulo,& bona fide rem alienam poſſideat, is non debet ſuis ſumptibus eam ad dominum mittere,ſed debet dominus accedere, vel mittere ſuis ſumptibus, ut declarant Medin. *in ſuis tractat.tom.2.tit.de reb.reſtit.q.2.in reſponſ. ad 3. dubium, col.12.verſ.ad id quod,fol.17.& Ioan.Azor.d.cap.33.verſ. tertia opinio.col.323.* & quod ſi dominus, cui reſtitutio fieri debet,ſit in longinquis partibus, ita ut ad eum mitti non poſſit, aut non ſine magno periculo, aut ſcandalo, tunc reſtituendum ſit IESV CHRISTO Domino noſtro tanquam incertorum omniũ hæredi uniuerſali,ſcribit Nauar.*in man.confeſſ.cap.17. ſub num.29. verſ. quarto quando.*

Extende primo utramquem concluſione, tam 231
primæ,quam ſecundæ inſpectionis; ut procedant etiam ſi ſint diuerſi fori,ut patet *ex l.Vlt.cum quidam.C. de condit.inſer.& l.20.ff.de oper.libert.* & patet ex *deciſ. citata ſupra num.29.confirm.1.*

Quicquid ſcripſerit ſimpliciter,ideoque non be- 232
ne Bart.*in l.18.item illa.num.13.verſ.quaro quia.ff.de cõſtit.pecun.*ubi, declarando,quod creditor,& debitor poſſunt dupliciter eſſe diuerſi fori, primo nempè in eadem Ciuitate, in qua uterque habitaret, ſecundo in eadem Prouincia ſub eodem Preſide;ſcribit,quod debitor nõ tenetur ire ad domum creditoris, qui eſt diuerſi fori in Prouincia, ſed ſolum ad creditorem, qui eſt diuerſi in eadem Ciuitate.

Extende ſecundo,ut procedant,etiam ſi labores, 233
& impenſæ requirantur; quare debitor, qui ad lucrum acquirẽdum tenetur aliquid ſoluere, ut in prima inſpectione, poſita *ſupra ſub numer.220.& 221.*& qui,quod ſibi ex mera liberalitate debetur,uult conſequi,ut in ſecunda inſpectione,poſita *ſupra num.228.* tenentur ſuis ſumptibus,& impenſis portare, & cõſequi.

Declara primo eandem concluſionem huius ſe- 234
cundæ inſpectionis, ut procedat, ſi agatur actione perſonali,ſecus ſi agatur actione reali, qua agi poſſit;quia tunc ubi res eſt,ibi peti debet,&, ſi ſit mobilis,agi poterit ad exhibendum,*vt in d.l.38. quod legatur.ff.de iudic.*

Declara ſecundo,ut non procedat in debito,ſeu 235
legato certæ ſpeciei,deſignatę,ut puta, centum modiorum ex illo horreo,aut uini amphoras ex illo dolio,quia tunc ubi ſunt,ibi ſolui debent, *d.l. quod legatur.& ibi Gl.& Alex.in l.Vinum.not.6.nu.7.ff. ſi cert. pet.* dicens, quod ſi promitto dare tibi decem amphoras uini de Vicentia, teneor illud tibi dare Vicentiæ, item ſi Romæ fuerit uenditum uinum de Brunduno, debet dari Brundiſij,quia non in genere ſimpliciter uinum promiſi; & ex Alex. contra Decium ſequitur latius Io.Ant.Rub.*in ead.l.vinum.nu.140.142.& ſeqq.*

Extende hanc declarationem, ut procedat etiam in terminis ſequentis tertiæ inſpectionis, nempe, quando debitum procedit nõ à cauſa gratioſa, & ex liberalitate, ſed à cauſa oneroſa, quare quod dicimus in legatario, habet locum etiam in emptore, Ioan. Anton. Rubr. *ſub dict. numer.142.* ideoque & in ipſa declaratione locuti ſumus promiſcue de debito, & legato.

Tertia inſpectio eſt,quando debitum procedit à 236
cauſa mere oneroſa,hinc inde obligatoria, ſine illa liberalitate: & in hac inſpectione diſtinguo duo membra.

Primum membrum eſt,quando creditor, & debitor ſunt eiuſdem fori: & in iſto membro concludo ex regula, quod debitor debet accedere ad domum creditoris,& illic ſoluere,& ita poſſumus intelligere dictum Innocentii *in cap.7.ſignificantem.*quem ſequũ-

Declara hanc concluſionem. vt quando debetur pretium rei emptę, permutatæ, aut locatę, vel annui cenſus, ſuper re impoſiti, tunc eiuſmodi pretium in dubio ſolui debeat eo in loco, vbi extat res empta, permutata, locata, ſeu cenſitata, Ioann. Azor. *de inſtit. moral. p. 3. libr. 4. tit. de reſtit. cap. 33. verſ. ex quo ſequitur. col. 329.*

Quarta inſpectio eſt, quando debitum, procedit ex delicto, ſeu quaſi delicto illis, qui debet reſtituere, & in hac inſpectione diſtinguo tria membra principalia.

Primum membrum eſt, quando tam is, qui debet reſtituere, quam is, cui debet reſtitui, ſunt in eodem loco, in quo res fuit ablata, ſeu accepta, & in hoc membro concludo, reſtitutionem faciendam eſſe eodem in loco, Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtitut. q. 2. in reſponſ. ad tertium dubiũ. col. 12. verſ. ad id quod fol. 17.*

Extenderem hanc concluſionem, vt procedat etiam ſi locus in quo vterque reperitur, non eſſet locus in quo res eſſet accepta, & ſic vterque abeſſet ab illo loco.

Secundum membrum eſt, quando is, cui tenetur reſtituere, eſt alio in loco, qui diſcedit, & in iſto mẽbro conſidero duos caſus.

Primus caſus eſt, quando debitor eſt bonæ fidei poſſeſſor, putans rem eſſe ſuam, & nemini eam deberi, & iſto caſu concludo, eum ſatisfacere, ſi, cum ſciuerit ſe debere rem illam reſtituere, reſtituat in loco, vbi ipſe debitor eſt, nec tenetur ſuis expenſis ad creditorem mittere, quare ſufficit, vt illi ſignificet, ſe eſſe paratum reſtituere, vel ſeruaturum, vel ſufficit, vt eam in loco tuto deponat, Medin. *in loco ſupra proxime citato.* ſed iſte caſus videtur vagare extra terminos reſpectionis, in qua, cum ſupponamus rem deberi, ex delicto, ſeu quaſi delicto, videtur ſemper abeſſe bona fides.

Secundus caſus eſt, quando debitor eſt in mala fide, vt puta, quia ſit vſurarius, & in hoc caſu, qui eſt proprius caſus inſpectionis, militant opiniones.

Prima opinio ſit, quod debitor tenetur reſtituere eo in loco, vbi eſt is, cui reſtitutio fieri debet, licet res reſtituenda extet alibi, & tenetur reſtitutionem facere ſuis proprijs expenſis, etiamſi æquales, vel maiores ſint debito, & quamuis, cui reſtitutio fieri debet diſceſſerit ex illo loco, vbi res fuit accepta, quia dominus rei non debet pati damnum in recuperanda re ſua, quando damnum prouenit ex culpa debitoris, Io. Azor. *de inſtit. moral. p. 3. lib. 4. tit. de reſtit. cap. 32. Verſ. ſecunda regula. col. 420. & Verſ. opinio tertia, & Verſ. quare tertio, col. 321.*

Confirmatur hæc opinio multipliciter, Primo, quia obligatus aliquid facere, tenetur proprijs ſumtibus facere: Secundo, quia obligatus ſoluere pecuniam ex ſuo delicto, tenetur eam ſuis ſumptibus transmittere: Tertio, quia debitor ex delicto, ſicque in mala fide, ſemper eſt in mora, at debitor moroſus volens purgare moram, tenebitur debitum mittere creditorem, ſiue ſit in eodem territorio, ſiue in diuerſo, vt augumentando contra vſuratum, refert & nõ ſequitur Crot. *in c. 5. cum tu. ſub n. 23. & 24. de vſur. inter Repet. tom. 4. fol. 364.*

Secunda opinio eſt, quod ſi creditor, id eſt, is, cui reſtitutio fieri debet, receſſerit ab eo loco, in quo res debet reſtitui, reſtitutio adhuc fieri debeat eo in loco, vbi eſt creditor, cui debet fieri reſtitutio, ſed expenſis ipſius creditoris, Gloſſ. *in d. cap. cum tu. in verbo, non ſuper ſtitibus. Abb. num. 9. & Io. de Anan. ſub nu. 3. verſicul. in gl. non ſuperſtitibus. de vſur.* qui loquuntur de vſurario, qui debet reſtituere vſuras, hancque opinionem uti communem uidetur ſecutus ſum Crot. *n. 23. & ſeqq.*

Retenta hac opinione, Ioann. de. Anan. vbi ſup. ex Bal. quem citat, limitat, vt non habeat locum, quando vſurarius relinquit aliud certis perſonis pro reſtitutione vſurarum, quia tunc hæres debet mittere ſuis proprijs impenſis ſolutionem legati ad illos legatarios.

Tertia opinio diſtinguit: Aut hic creditor erat rem ablatam, ſeu debitam ſecum portaturus, & tunc rurſus videndum eſt, an eſſet expenſas in illius rei portatione facturus, quia ſi erat facturus, debitor tenetur eam ad creditorem mittere, ſed expenſis ipſius creditoris, ſed cum hoc temperamento, quatenus ipſe debitor ſperet expenſas recuperare ab ipſo creditore, alioqui niſi ſperet eas ab eo recuperare, ſatis eſt ſi in loco, ubi rem iniuſte accepit, eandem reſtituat, creditore de hoc certiore facto. Aut creditor erat rem portaturus ſine expenſis, et alibi diſtracturus, & tunc debitor tenetur rem debitam proprijs expenſis ad creditorem mittere, Med. *d. q. 2. in reſponſione ad tertium argumentum, verſ. ſi autem creditor. & verſ. ſi rem. col. 12. fol. 17.*

Tertium membrum eſt, quando is, qui tenetur, reſtituere, diſceſſit à loco, vbi facienda eſt reſtitutio, & rurſus, diſtinguendo eoſdem duos caſus, dico, quod ſi erat bonæ fidei poſſeſſor, ſatisfacit ſoluendo, ſeu reſtituendo in loco, vbi ipſe debitor reperitur, nec tenetur eam reſtituere ſuis expenſis, Medin. *d. q. 2. Verſ. ad id quod in fin. col. 12. fol. 17.* ſi uero erat malę fidei poſſeſſor, tunc tenetur ſuis proprijs expenſis ſoluere, ſeu remittere ad creditorem, & non expenſis ipſius creditoris, Medin. *dict. q. 2. in reſponſione ad tertium dubium, Verſ. verum aliter col. 12. fol. 17.* & ita loquẽd vſurario, qui tenetur reſtituere uſuras, ſcribunt Abb. *in d. c. 5. cum tu. nu. 9. & Io. de Anan. ſub nu. 3. verſ. in gl. non ſuperſtitibus. de vſur.*

Quinta inſpectio eſt, quando debitum non procedit ex aliquo contractu, ſeu quaſi contractu, neque ex delicto, ſeu quaſi delicto, ſed ſolum ex eo, quod res eſt aliena, & in hac inſpectione, vide, quæ ſcripſi *ſupra num. 230. in 4. confirmat.* & facit quod ſcripſi hic *ſupra verſ. primus caſus, & hic verſ. tertium membrum.*

Reliqua, quę pertinent ad fori competentiam, & ad ſubmiſſionem in foro alieno, vide *in noſtro tract. de indic. cauſ. libr. 1. c. 101. nu. 30. q. 6. & c. 22. nu. 9. & ſeq. & num. 12.*

Abſoluta hac ſeptima quæſtione de loco ſolutionis, congrue quęreretur de tempore ſolutionis, quãdo tempus non eſt appoſitum, & præſertim ſi debitum ſit annuum, nunquid ſolui debeat initio, vel in fine anni, ſed vt feſtinemus ad difficultates ſolutionum cambiorum, hanc pretermittimus, ſoluendam a te ex his, quę ſcribunt Bart. Iaſ. et al. *in leg. 42. qui hoc anno, ff. de Verbor. oblig.* et preſertim *ex leg. 12. nec ſemel. ff. quand. dies leg. ced. & ex §. at ſi ita ſtipuler. & ibi gloſſ. in verbo, annos Inſtitut. de Verb. oblig.* vbi habetur, ſoluendum eſſe initio anni, et gloſſa allegat hos verſus.

An-

Digitized by Google

Annua ſi debes, tunc reſpicies caput.
Anno ſi debes, in fine teneberis ani.

& breuiter hanc difficultatem explicat Nau. *in man. conf. ſſ. cap. 17. ſub num. 198. Verſ. ſeptuageſimo octauo*, vide eum.

S V M M A R I A.

Creditor litterarum cambij, ſi, liberando ſuum debitorem, acceptet alias litteras cambij a debitore ſui debitoris, tunc debitor eſt liberatus, etiam ſi is, cui litteræ ſoluendæ ſunt directæ, eas nolit poſt ea acceptare, quia is, qui eas fecit, interim decoxerit, num. 244. & ſeqq. 248. 284. iunctis 280. & ſeqq. & 315. Reiecta opinione contraria, nu. 246. & 247. Limitatur primo hæc concluſio, vt non ſit vera, quando debitor delegans promittit creditori, quod curabit, vt is, cuius nomen delegatur, ſoluat, numer. 298. Limitatur ſecundo, quando delegans erat conſcius imminentis fugæ debitoris cuius nomen delegauit, nu. 299.

Debitor, cuius nomine mercator promittit creditori ſoluere, eſt liberatus. nu. 245.

Ceſſio nominis debitoris abſentis, facta creditori, non eſt delegatio, ideoque nec nouatio, ſub numero 249. verſ. primus caſus. Nec continet ſolutionem, neque liberationem, ſub numero 250. Vnde remanent obligatio, & actio primæua, numero 291. Habetque tacitam conditionem, vt ſi ceſſionarius ſolutionem a debitore ceſſo conſequi non potuerit, habeat regreſſum contradicentem, cum is teneatur præſtare, debitorem, cuius nomen ceſſit, fuiſſe locupletem, & ſoluendo, nu. 252. & 262. & Ideoque periculum nominis debitoris ceſſi, remanet cedenti, num. 253. Dummodo periculum proceſſerit ſine, culpa, & negligentia ceſſionarij, num. 254. Et proinde ceſſionarius, vt habeat regreſſum contra cedentem, debet docere de diligentia, &c. nu. 255. & ſeqq. in quibus late declaratur, & num. 263.

Ceſsio nominis debitoris poteſt fieri, etiam ipſo debitore præſente, & inuito, & hæc dicitur ceſsio hominis, numero 279.

Cedens nomen ſui debitoris ad quid teneatur, numero 252. & ſeqq.

Ceſsionis periculum, quando ſpectet ad cedentem, & quando ad ceſsionarium, numer. 253. & ſeqq. 263. & 266. in fine.

Ceſſionarius dicitur procurator in rem propriam, n. 256. Et irreuocabilis, nu. 264.

Procurator tenetur conſummare mandatum ſuſceptum, num. 257.

Procurator ad iudicia tenetur etiam de leuiſsima culpa, num. 258.

Excuſsio nominis debitoris, & etiam fideiuſſorum eſt neceſſaria, priuſquam ceſsionarius habeat regreſſum contra cedentem, nu. 259. Hæcque excuſsio extenditur etiam ad perſonam, nu. 260. Et quando non ſit neceſſaria, nu. 268.

Cedens transfert poſſeſsionem nominis debitoris in ceſsionarium num. 263.

Ceſsio actionis incorporalibus habet vim traditionis, quæ fit in corporalibus, num. 263. & ſeq. Transfert dominium, & omnes actiones, nu. 264.

Cedens quando poſt ceſsionem agere non poſsit, & quando poſsit, ſub nu. 364. & 265.

Ceſſus, an & quando poſsit ſoluere cedenti, ſub num. 265. Et remanet cedenti, & ceſsionario obligatus, n. 267.

Ceſsionarius præfertur cedenti in agendo, &c. nu. 267.

Ceſsionarius per modum participationis, ſi cedat alteri ſimpliciter eundem numerum ſibi ceſſum, & iſte ſecundus ceſſionarius, attenta priori ceſsione per modum participationis, non habeat numerum ſibi ceſſum, poteſt agere contra cedētē, n. 269. & ſeq. in quibus virtualiter declaratur.

Venditor non tenetur de euictione, niſi ſit ſecuta, &c. num. 275.

Ceſſio in dubio intelligitur contra ceſſionarium, nu. 276.

Ceſſionarius, & Emptor } in ſubſtantialibus a pari procedunt, numero 277.

Ceſſio nominis debitoris præſentis, qui ſe obliget ceſſionario ſoluere, eſt delegatio, per quam inducitur nouatio, n. 280. Liberatio, & ſolutio, n. 181. 282. 285. & 288. quæ requirantur ad delegationem, nu. 281.

Delegatio nominis debitoris quæ dicatur, & quid operetur, n. 280. & ſeq. 287. et ſeqq. Et poteſt fieri etiam ſine ſtipulatione, nu. 284. in fine.

Delegans tenetur ſolum præſtare, debitorem, cuius nomen delegat, eſſe verum ſuum debitorem, ſed non tenetur præſtare eum eſſe idoneum, nu. 283. & 291.

Delegatio, ſi habeat pactā contraria delegationi, non eſt delegatio, nu. 286.

Delegatio perimit actionem primæuam, vnde licet ſequatur euictio nominis delegati, tamen actio non reuiuiſcit contrà delegantem, et quare, num. 288. & 289. Declaratur diſtinguendo caſus, nu. 290. Et quæ ſit cautela, ne extinguatur actio primæua, ſub nu. 291.

Periculum nominis delegati pertinet ad creditorem, cui eſt delegatum, nu. 282.

Debitor, ad cuius inſtantiam campſor promittit creditori ſe ſoluturum, intelligitur liberatus, licet ille campſor poſtea decoxerit, &c. nu. 293. & 296. Reiectis contraria opinione, nu. 294. Et diſtinctione, nu. 295. Imò intelligitur liberatus etiamſi iſte debitor delegatus promiſerit ſoluere, & ei mādatum eſſet, vt ſolueret, nu. 300.

Debitor, cuius nomen delegatur, cenſetur liberatur a delegante, num. 300. & 302. Reiecta opinione contraria, num. 301.

Debitor ſi creditor promiſerit infra annum ſoluere, & dederit cū pacto, vt, non facta ſolutione infra annum, cenſeantur ei data in ſolutum, an creditor, lapſo anno, poſsit agere contra creditorem, & nolle illa bona inſolutum, nu. 303. & ſeqq.

Debitor cum intereſſe, ſi creditori det pignus cum pacto, vt ſi non ſoluerit infra tale tempus, poſsit vendere pignus, & ſibimet ſoluere, & creditor non vendiderit, an ſit liberatus ab intereſſe, nu. 311. & 312.

Hebræus, ſeu Creditor, } qui a debitor accepit pignus, tenetur etiam de leui culpa, nu. 313. & 314.

Debitor, facienda litteras cambij campſori, ſoluendas ab alio campſore, qui vel antequam eas acceptet, vel poſt acceptationem decoquit, non intelligitur liberatus, quamuis vterque litteras illas acceptauerit, nu. 250. et 315. Et multo minus liberatur ſi illa, cui erant directæ, eas non acceptauit, nu. 347.

QVæro VIII. ego vigore litterarum cambii e- 144
ram tuus debitor de ſcutis 100. ſoluendis in proximo foro Placentiæ, et Ceulus in eodem foro erat debitor meus in totidem alijs, hic Ceulus ad mei instantiam fecit tibi litteras cambii dictorum ſcutorum 100. ſoluendorum Romæ a Banco de Olgiatis, & ideo tu habitis illi litteris, me liberaſti in cautā forma, euenit, quo antequam banchum de Olgiatis acceptet litteras Ceulus decoxit, & ideo banchum de Olgiatis non acceptat litteras, dubitatur, an ego ſim liberatus, ſeu potius tu poſſis habere regreſ-

Digitized by Google

regreſſum contra me, ex quo litteræ Ceuli non habuerunt effectum.

Prima opinio eſt affirmatiua, quod ſim liberatus, & ſolus Ceulus remanſerit debitor, ſine vlla ſpe habendi aduerſus me regreſſum, quia ego, dum tibi dedi litteras Ceuli, dico ſoluiſſe debitum, & maxime, quod tu, illis habitis, me liberaſti in cauta forma, & inueteratam eſſe conſuetudinem, quod quælibet promiſſio, facta in bancho mercantili, cedat loco ſolutionis, ſecutus ſum *ſupra numero 63. & 64.* hancque conſuetudinem Genuenſes ſtatutis *lib. 4. cap. 7. §. penult.* confirmarunt, & quod de ſtylo, ſi is, cui præſentantur litteræ cambii, vt ſoluat præſentanti, ſcribat in ſuo libro ipſum præſentantem, ſic volentem, pro creditore ipſius ſcribentis, illa promiſſio ſtet loco ſolutionis, quoad eum, qui fecit literas cambij, ſecus autem ſi litteræ ſint ſolum acceptæ, & retentæ ab eo, ad quem miſſæ ſunt, quia hęc acceptatio, & retentio habent quidem vim promiſſionis, vt acceptans reputetur ſponſor, ſed non habent vim ſolutionis, ita vt debitor, qui litteras fecit, ſit liberatus, quia ex illa ſola acceptatione, & retentione litterarum non colligitur animus creditoris, quod voluerit illam retentionem habere pro ſolutione, ſcribit Hier. Gabr. *conſ. 155. Iacobus, num. 23. & 24. lib. 1.* &, quod ſi ego contraxi cambium cũ mercatore in Ciuitate Piſarum, hoc modo, quod ipſe faceret mihi litteras cambij ad quemdam alium mercatorem in ciuitate Venetiarum, in quibus continebatur, quod ille deberet mihi ſoluere, & ſuper ſe recipere iſtud cambium, & ille mercator Venetiarum acceptauit litteras, ſibi à me delatas, & antequam mihi ſolueret aufugit, periculum ſit mei creditoris, vel quia breui manu videtur mihi numeraſſe, & ego penes eum demum in depoſitum poſuiſſe, vel quia videtur mihi ſatisfactum, ex quo acceptaui illum mercatorem Venetiarum, & tacite facta nouatio, cum ſit facta permutatio debitoris, referunt, & ſequuntur Petr. de Vbal. *tract. de duob. fratr. part. 8. princip. quæſt. 32. num. 33. tomo 6. part. 1. fol. 159. Alexand. conſil. 94. Viſo puncto numer. 3. ibi contraxi cambium. libr. 3. Marant. in ſuo ſpec. par. 6. act. 6. num. 50. verſ. ſed ecce. fol. 386. Sebaſt. Medic. tract. de fortuit. caſib. quæſt. 10. num. 79. tom. 7. fol. 221. Surd. conſ. 145 ſcipio. ſub num. 9. & 10. libr. 1. & Ioan. Bapt. Canat. tractat. de camb. titulo de dante. verſ. quæro campſor. fol. 234.* et quod, ſi campſor dederit ſuo creditori litteras cambij ad mercatorem aliquem, liberetur, ſi creditore illum mercatorem acceptet pro debitore quia, acceptando nummularium, videtur ſibi ſatisfactum eſſe ſequitur Surd. *d. conſ. 145. numer. 19. verſicul. tertio facit.* (et accedendo propinquius ad terminos noſtrę quæſtionis) quod ſi ego, qui ſum tuus debitor ex cauſa venditionis, facio, quod banchum de Spannocchis faciat tibi litteras cambii, et tu me liberas per publicum inſtrumentum in cauta forma, et deinde antequam debitum dictarum litterarum cambij ſoluatur, banchum de Spannochis decoxit, ego remaneam liberatus, votauit, præſertim attentá conſuetudine, alijs tamen Conſilij ſapientibus aliter ſententibus, Affl. *decis. 353. dubia.* quam retuli *ſupra nu. 63.* & ſequitur Maran. *de act. 6. n. 49. Verſ. ſed perpulchrũ, eod. fol. 386.* et vbi extat talis conſuetudo, illi adhęrẽdũ eſſe ſcribit Ang. quem ſimiliter retuli *ſupr. d. nu. 63.*

245 Confirmatur primo hæc opinio, quia ſi campſor abſque delegatione promittat per hæc verba: *promitto tibi loco Titij*, Titius erit liberatus, quia qui eligit vnum debitorem, pro alio, nouare videtur, Alex. *in l. 58. qui vſumfructum. nu. 6. verſ. idem etiam ſſit. ff. de verb. oblig.* et ex eo, et alijs ſequitur Pariſ. *conſ. 107. quæritur ſub nu. 18. & 19. lib. 3.* et tenent Mantic. *tract. de coniect. vlt. volunt. libr. 11. tit. 17. in fine, ſub num. 35. verſ. ſed hoc.* idem, ſi ego dixero mercatori, quod ſoluat Titio centum, quæ dicto Titio debeo, et mercator promiſit Titio, quia ego tunc ſum liberatus, vt retuli *ſupra numer. 63.* quod eſt vtile ſcire, quia quotidie de facto contingit, ut ſcribit Paul. de Caſtr. *in d. l. 58. qui vſumfructum. numer. 3. quæſt. vlt.* et quod iſta ſit conſuetudo non ſolum in Ciuitate Genuę, ſed in tota Italia, vt promiſſio facta per campſorem, ſeu bãcherium pro alieno debito, habeat vim ſolutionis, maxime quando in libris illius, qui erat creditor, facta eſt mentio de tali promiſſione bancherij; ſcribendo illum in debitorem in loco debitoris, talem promiſſionem ſcribendo loco ſolutionis receptæ a creditore, et factę à debitore, ſcribit Rot. Genu. *dec. 4. dum iudicauit. ſub nu. 9. & 10.* et ideo ſecundum Bal. quem ſequitur Mantic. *d. titul. 17. in fine*, videndus eſt liber rationum, quomodo loquatur, hæcque omnia, quæ dixi in iſta confirmatione, tenet explicite Franc. de Aret. *conſ. 5. in cauſa & puncto ad me tranſmiſſo.* ex eo refert Afflict. *d. deciſ. 353. nu. 3. in fine*, dum ſcribit, dici delegationem etiam ſi delegetur is, qui non eſt debitor delegantis, dummodo is promittat, et creditor acceptet, et bene Stracch. *tractat. de decoctor. part. 5. num. 5. Verſ. incurrit. tomo 6. part. 1. fol. 320.* admonens duo: primum, quod inter mercatores pactum habetur loco ſtipulationis, ſecundum, quod a conſuetudine receptum eſt, vt poſtquam campſor, ſeu mercator promiſit creditori, et creditor approbauit, debitor cenſetur ipſo iure liberatus: ſed extra mercatores, et, dempta conſuetudine, ipſe ex communiori ſententia arbitratur eſſe neceſſariam ſtipulationem, et quod campſor promittẽs ſoluere, ſi debitor debitoris, qui mãdat, ut ſoluat, et ſic ex his omnibus apparet, quod debitor liberatur eo ipſo, quod creditor acceptat literas cambii alicuius mercatoris, etiamſi non ſit debitor debitoris, quia, acceptando, videtur ſibi ſatisfactum, et ex ſatisfactione ſequitur liberatio debitoris, quaſi per nouationem contrahitur creditum cum noua perſona.

Quamuis contra hanc confirmationem tenuerint Ang. Bart. et nonnulli alii, vt retuli *infra numero 294.* quamuis etiam Alex. *ſup. citatus in d. l. qui Vſumfructum num. 7. in fine. ibi, vbi autem mandaſſes*. faciat in effectu differentiam, an ego debitor mandem campſori, ſeu meo debitori, vt tibi promittat, et tu acceptas illius promiſſionem, quia iſto caſu ego ſum liberatus, an vero mandem, ut ſoluat, et ille non ſoluat, ſed promittat, et tu acceptas, quia iſto caſu non ſum liberatus, quamuis etiam Hieron. Gabr. *conſilio 155. Iacobus numer. 20. libro 1.* faciat differentiam, an promittat ſoluere pro debitore, ut iſto caſu debitor non ſit liberatus, quia non eſt facta nouatio, an vero promittat vero debitore, ſuſcipiens in ſe onus illius, ſeu promittat loco debitoris, vel per ſimilia verba, quæ oſtendant voluntatem nouãdi, licet quamuis alios caſus, qui confundunt pon. *in nu. 25. & ſeq.*

Confirmatur ſecundo, quia in cambijs primum extinguitur per ſecundum, et ſecundum per tertium, ſiue ſint inter diuerſas perſonas, ſiue inter eaſdẽ,

ut

ut ſecutus ſum *§.praeced.q.5.nu 93.Verſ.aut Petrus.* ergo ſic etiam dicendum eſt in caſu, quo ex vno debito fiat cambium cum noua perſona, vt per cambium extinguatur prius debitum.

Confirmatur tertio, quia in caſu noſtro debitor meus de mandato meo promiſit ſoluere tibi creditori meo, & ſic ſumus in delegatione, qua debitor penitus liberatur, vt ſcripſi *infra in 2. caſu nu.280.*

246 Secunda opinio contraria precedenti, nempe, ꝙ ego non ſim liberatus, duplici ſuadetur fundamēto.

Primo, quia ſi ego do tibi ſcutos centum cambio & tu facis litteras cambii, ſoluendas mihi a Petro, et Petrus interim fallit, & propterea vana redderetur literarum acceptatio, quam is faceret, ego potero te cogere ad ſoluendum mihi dictos ſcutos centum, dummodo ſtatim tibi ſcripſerim cum proteſtatione, quod non potui illos a Petro exigere, & tamen hic eſt caſus, in quo ego acceptaui tuas litteras, & dictū Petro pro meo debiore, Ioan.Bapt.Lup. *in cap.nauiganti.§.2.ſub num.20. de vſur.inter tract.diuerſ.tom.7.fol.138.* ratio eſt, quia in effectu inter me, et te eſt actum, quod tu teneatis mihi facere litteras mandati, quę cum effectu acceptentur, & earum vigore ſoluatur mihi, vel alteri in litteris nominato, Bal. *conſ.3.19.fricie fuerunt ſub nu.2.ibi or modo.lib.1.* & iſte eſt caſus ſine controuerſiā, pręſertim in ciuitate Genuæ, per ea, quā ſecutus ſum *infra ſub nu.322.* ergo idem videretur dicendum in caſu noſtro, quando creditor acceptat à debitore ſuis debitoris literas cambij, ſoluenda ab alio mercatore, qui ſecutā interim ſcribentis literas decoctione, litteras non acceptat.

247 Secundo (& fortius) quiā ſi debitor accipiat cambio, & faciat litteras directas alicui mercatori in foro, vt eas ſoluat creditori, & ille mercator acceptet litteras, ſed eas non ſoluat, creditor habet regreſſum contra ſuum debitorem, cui dedit cambio, & ſic non eſt liberatus, per ea, quę ſecutus ſum *infra ſub num.322.*

248 Non recedo a prima opinione, quæ eſt vera, communis, & ſeruatur in praxi, & adductis pro hac ſecūda opinione ſatisfeci *infr.nu.315.*

249 Verum, quia doctrinæ, adductę pro prima opinione, quem ſequimur indigent multiplici diſtinctione, & materia eſt frequens, & ideo vtilis, ſtatui ſurapta hac occaſione, eam per quinque caſus explicare, quorum primus erit ſequens, & de ſecundo agemus *infr.num.280.* de tertio *nu.293.* de quarto *num.300.* & de quinto, *nu.303.*

Primus caſus eſt, quando ego debitor tuus, & creditor Ceuli cedo tibi hoc nomen Ceuli mei debitoris abſentis, mandāndo ei in hac ceſsione, quod ſoluat tibi, & iſte caſus ſimplicis ceſsionis, quia debitor, cuius nomen tibi cedo, eſt abſens, & ideo non pōt dici quod conſentiat, Ioan.Andr. *in addit.ad Spec.tit.de ceſſ.act.§.1.in fin.in verb.de ſunt litter.B.lib.2.fol.15.* & clarius Montic. *trac.de inuet.c.9.nu.79.& 80.tom.8.part.2.fol.220.* & quod ceſsio debitoris abſentis, cuius propterea promiſsio non interuenit in ceſsione, non inducat delegationem, & conſequenter deficiat nouatio, ſcribit Surd. *conſ.145. ſcipio, ſub nu.3. verſ.tertium quod verſus fin.lib.1.*

250 Huius ceſsionis plures ſunt effectus.

Effectus primus eſt, quod iſta ceſsio non continet ſolutionem, vel ſatisfactionem, & ideo non liberat debitorem cedentem, Surd. *conſ.145.ſub num.5.Verſ.2.contrā, & ſub num.6.& ſub nu.28. verſ.non etiam.* et ſatis probatur ex infra dicendis.

Effectus ſecundus, illatus ex hoc primo, eſt quod 251
obligatio, & actio primæua remanēt in ſuo robore, Surd. *eod.conſ.145.ſub nu.6.*

Effectus tertius, qui etiam infertur ex his duob. 252
præcedentibus, eſt: quod cedens, qui ceſsit nomen debitoris, tenetur præſtāre debitorem, cuius nomen ceſsit, fuiſſe locupletem, & ſoluendo, quia ceſsio habet hāc tacitā conditionē, vt creditor ceſsionārius, cui fuit facta ceſsio, habeat regreſſum contra cedentem, ſi à debitore ceſſo non potuerit conſequi, Dec. *conſil.99.in cauſa.ſub num.4.Franc.Becc.conſil.105.Ioannes numero 1.& num.34.in fine, verſ.ſupereſt, & num.35.Surd.d.conſ.145.ſcipio.ſub num.6.Verſ.ſecundo.contra, & ſub numero 28.in fine, lib.1.* & quod cedens remaneat adhuc obligatus ceſsionario ſcribit Monticel. *trac.de inuent.cap.9.num.80.in fine.tom.8.part.2. fol.220.* quia, cedens per iſtam ſimplicem ceſsionem non dicitur ſoluere, vel ſatisfacere, Dec. *d.conſ.99.ſub num.4.& Surd.d.conſ.145.ſub nu.5.Verſ.ſecundo contra*, quare tenetur facere debitorem ceſſum non ſolum bonum de iure, ſed etiam de facto, ad differentiam delegantis, ut ſcripſi *infra ſub num.283.*

Effectus quartus, ſimiliter illatiuus, eſt, quod peri- 253
culum nominis debitoris ceſsi remanet cedēti, Dec. *ſub d.nu.4.* quem ſequitur *Bec.d.conſ.105.ſub nu.35.ibi ſecundo, autem caſu.* & non creditori, cui facta fuit, ceſſio, Surd. *d.conſil.145.ſub nu.6.*

Declara iſtum effectum, ut ſit uerus, dummodo 254
periculum, ſeu deterioratio nominis debitoris ceſsi proceſſerit ſiue culpa, ſeu negligentia ceſsionarii, ut puta, quia ceſsionarius ſtatim excuſſerit nomen debitoris ceſsi, & is fuerit repertus non ſoluendo, iſto enim caſu ceſsionarius habet regreſſum, quia periculum debitoris ceſsi ſpectat, vt dixi, ad ipſum cedentem.

Secus ſi periculum, & deteriorātio proceſſerit 255
propter culpam, ſeu negligentiam ceſsionarii, vt puta, quia debitor ceſſus initio erat ſoluendo, ſed propter negligentiam ceſsionarij euaſit poſtea nō ſoluendo, ſeu non idoneus, quia iſto caſu imputaretur ceſsionario, vt ſequitur Franc.Bec. *d.conſ.105.ſub n.25.ibi hoc idem clare.*

Quare ceſsionārius, vt habeat regreſſum contra 256
principalem debitorem tenetur ad duo: primum, vt vtatur ſolicita diligentia in agendo contra debitorem, cuius nomen eſt ſibi ceſſum, per ea, quæ dixi: ſecundum, vt diligentiam perducat ad finem, conſequendo ſolutionem, aut declaratoriam iudicis, debitorem fuiſſe excuſſum: & repertum non ſoluendo quia non ſufficit diligentia vſque ad ſententiam cōdemnatoriam, ſeu mandatum, & licentiam incluſiue, imò neque vſque ad excuſionem incluſiue, niſi feratur interlocutoria ſuper excuſsione, ut in ālijs terminis dixi *in meo tract. de iudic.cauſ.&c.lib.1.capit.76.ſub num.12.* & hoc tum quia ceſsionarius dicitur procurator in rem propriam, Iacob.de Aren. *trac.de ceſſ.act.num.75.tom.3.part.2 fol.77.* (ſi ipſe ſit, qui illū tractatu compoſuit, poſtquam Bart. *in l.22. per diuerſas.ſub nu.12.* negat eſſe Iacobi de Aren. ſed cuiuſdam Lambordi) Ioan.de Graſs. *trac.de ceſſ.iur.§.2.ſub*
nu.11.eod.tom.3.p.2.fol.73. † & procurator debet cō- 257
ſummāre mandatum ſuſceptum, alias non conſummando, & non perficiendo, eſſet in dolo, *l.44.dolus ff.man-*

Digitized by Google

ff.mandat.Rot.Genuen.decif.93.nomine.nu.9.& mandanti
datetur actio mandati contra mandatarium, *l.22.ſi
mandauero.§.vlt.ff.mand.et §.mandatum,Inſtitut.de mand.*
258 † & tenetur procurator ad iudicia etiam de leuiſ-
259 ſima culpa,Aret.*ibidem nu.3.*† tum quia ceſsiona-
rius debet excutere nomen debitoris,vt dixi,& hoc
eſt regulare,quãdo datur regreſsus,ut prius ſit facta
excuſsio, non tantum debitoris principalis, ſed e-
tiã fideiuſsoris dati ab ipſo debirore principali, Bál.
& Salyc.*in auth.ſed hodie.num.1.C.de act.& oblig.Petr.de
Bellap.in auth.hoc ita verſ.ſed ponamus, C.de pign.*& quo
ordine procedendum ſit ad excuſsionem, ſcripſi *in
meo trac.d. indic.cauſ.lib.1.cap.76.ſub nu.12 in futura im-
preſsione.*
260 I mò vltra excuſsionem in bonis requiritur etiam
excuſsio perſonarum,nempe, vt ceſsionarius faciat
carcerari debitorem,cuius nomen eſt ſibi ceſſũ,aut
ſaltem conſtet,ipſum fugam attripuiſſe,ſeu aliter ca-
pi ſeu inueniri non poſse,& hoc per relationem bir-
ruariorum,ſeu nuntiorum.
261 Et vlterius,quia ceſsionarius eſt procurator,vt di
xi *ſupr.n.256.257.& 258.* ideo tenetur etiam defende-
re cedentem ſecundum communem, & veram o-
pinionem, quam poſt Gul.quem citat firmat Bal.*in
l.ſi quis nu.2.verſ.quæro.ff.de procur.*
262 Et demum facta excuſsione, ceſsionarius, ſi nihil
conſequi potuit in bonis debitoris ceſsi, habet pro
toto debito regreſsũ contra cedentem,ſed ſi aliquid
in bonis debitoris ceſsi conſequi potuit,habebit ſo-
lum regreſsum pro ea parte,quam cõſequi non po-
tuit,quia non propterea ceſsio reſoluitur in totum
Rota Genuen.*decif.156.cum Paulus.nu.6.in fine,& n.7.*
263 Ratio autem quare ceſsionarius debeat vti dili-
gentia ſtatim,alias periculũ ſpectet ad eum eſt, quia
cedens tranſtulit poſseſsionẽ nominis debitoris ceſ-
ſi in ipſum ceſsionarium, cum ceſsio actionis in in-
corporalib.habeat vim traditionis, quæ fit in incor-
poralib.*Gl.in l.Vlt.ad eum in Verbo, portionibus ff.de don.
Io.de Graſſ.tract.de ceſſ.iur.nu.8.tom.3.p.2.fol.74.Roland.
Val.tract.de dot.q.11.nu.11.tom.9.fol.355.Oſaſc.decif.51.
Georgius.nu.5.Tiraq.de retr.lignag.§.1.gl.7.num.12.verſ.
hinc quoque,* & Gloſ.prædictam communiter teneri,
ſcribit Bart.*in d.l.ad eum.ſub num.1.*Et quod ceſsio no-
minis debitoris operetur idem,quod traditio incor-
poralibus,ſcribunt Io.D.lect.*tract.de artic.teſtam.tit.6.
cant.27.nu.3.tomo 8.par.2.fol.131.& Surd.conſil.145.ſci-
pio num.37.in fine.& num.38. lib.1.*& quod ceſsio ha-
beatur pro traditione, ſi cedens velit transferre ius
264 totale,ſcribit Bar.*in d.l.ad eum.num.3.*† & quod ceſ-
ſio transferat dominium, & habeat vim traditionis,
ſcribit Cauenſ.ſuper rit.289.nu.7.& vltra iſtam trãſ-
lationem poſseſsionis transfert etiam in ipſum ceſ-
ſionarium omnes actiones,& facit eum procurato-
rem in rem propriam,ſeu irreuocabilem,in tantum
quod ſi ceſsio ſit facta ad commodum ceſsionarii,
& eius periculo,cedens agere nõ poſsit, quia obſtat
ei exceptio ceſsionis,alteri factæ,Oſaſc.*dec.62.mulier.*
265 *numer.1.& Teſſ.F. ſſ in.deciſion.201. donator numer.2.*† ſi
vero ſit facta ad commodum cedentis, ſeu inquãm
cedentis principaliter,& ſecundario ceſsionarij,tũc
licet apud ipſum cedentem remaneat actio directa,
et efficax,ideoque debitor ceſsus poſsit adhuc ei re-
cte ſoluere,tamen ei ſoluere non poteſt, ſi ceſsiona-
rius eo partem debiti receperit,vel ei denunciauerit
ne in poſterum cedenti ſoluat,*l.3.& ibi Doct.C.de nou.*
*Spec.tit.de ceſſ.act.§.conſequenter.5 in fine,num.10.lib.2.ſol.
16.Oſaſch.de deciſ.62.ſub nu.1.verſ.ſi vero,& ſub nu.9.&
Teſſ.d.deciſ.201.ſub num.5.* & quia ceſsionarius præ- 266
fertur cedenti,poteſt,agendo,præuenire cedentem,
cum cedens ei eſſerit ei ius actionum,Fran.Bec.*d.conſ.
105.num.17.* Ergo ſi ceſsionarius negligenter ver
ſatus eſt in re, ſi trad ita, & negligenter vſus eſt,
mandato,quod ſuſcepit,& ex ſua negligentia cauſa-
tum eſt damnum,ipſe ad illud teneri debet.
Ex prædictis vides,quomodo debitor,cuius nomẽ 267
ceditur,remaneat obligatus cedenti,& ceſsionario,
vt ſcribit Montic.*d.trac.de inuent.c.9.ſub n.80.*& quod
cedens nõ liberatur a ceſsionario, ſed remanet eius
liberatio in ſuſpenſo.
Subdeclarã eandem declarationem poſitam *ſupr.* 268
*num.254.& ſeq.*de excutiendis bonis debitoris,cuius
nomen eſt ceſſum,antequam ceſsionario detur re-
greſſus contra cedentem,vt non procedat,cum quã-
do bona debitoris ceſsi ſunt talia,ut commode ven-
di non poſsint, ſeu ſunt valde intricata, vt extricari
non poſsint ſine lõga mora,& ſine impenſa nõ leui,
& ceſsionario debetur pecunia, quia iſto caſu ceſ-
ſionarius poſſet,omiſſa excuſsione, tanquam ſi nulla
bona extarent,habere regreſſum contra cedentem,
cum paria ſint,bona non extare,vel extare inutiliter
propter difficultatem in eorum uenditione, neque
ceſsionarius tenetur capere illa bona in ſolutum,
cum aliud pro alio inuito creditore, ſolui non poſ-
ſit,Rot.Genuen.*deciſ.156.cum Paulus.nu.7.& ſeq.*& in
ſimili creditor poteſt conuenire fideiuſſorem, omiſ-
ſo principali,& etiam pignore, ſi nec pignus, nec
bona debitois principalis commode vendi poſsint,
quia eſt,ac ſi non extarent,Paul.de Caſtr.*in l.52.inter
eos.§.creditor.ff.de fideiuſſ.& mand.*quod dicit,eſſe men-
ti perpetuo tenendum,quia neſcit alibi iſtum dictum
et facit aliqualiter limitatio,quam ſcripſi *meo trac.de
de iud.cauſ.lib.1.c.62.ſub nu.24.limit.4.*
Inſerebam alias ex hac declaratione,et ſubdecla- 269
ratione ad aliquas difficultates ſuper ceſsione iurũ,
facta a Philippo ad fauorem Nicolai, et deinde ab
eodem Nicolao ad fauorem Iulii,ſub diuerſa tamen
forma,nam Philippus ceſſerat Nicolao certum ma-
rauedinorum numerum,riſico,periculo, et commo-
do ipſius Nicolai, hoc eſt,ſiue illi marauedini,quos
cedebant eſſẽ plures, ſiue pauciores, quia tunc non
erant liquidati, ſicque uidebatur ipſum Nicolaum
facere ceſsionarium participẽ pro ratã illius nume-
ri marauedinorum,aut Nicolaus ceſsit deinde Iulio
ſimpliciter eundum certum numerũ marauedinorũ
ſub iſtis verbis.*& mi obligo, che per quãto toca al mio fat-
to & caſo proprio,et del predetto Philippo.li ſaranno certi,&
ſicuri, donde no, li pagaro de miei beni parimenti in reali di
Spagna,*et Iulius eo modo,quo ſibi erant ceſsi a Nico-
lao,ceſsit Ambroſio,qui cum illos non poſſet in to-
tum exigere,quia prout fuerunt poſtea liquidati, et
ſtante partipatione Nicolai, non aſcendebam ad
totum numerum, ſibi ceſſum, agebat contra here-
dem præfati Nicolai,eo,quia ipſe Nicolaus ſe obli-
gauerat pro dato, et facto Philippi, cui facto Am-
broſius dicebat,ſe non poſſe exigere,quia Philippus
ceſſerat numerum incertũ pendentẽ a futura liqui-
datione,et tamen potuiſſet cedere certum, et ſuffi-
cientẽ,ſi non feciſſet participem Nicolaum,nã pro
plena huius ceſsionis cognitione ſciendum eſt,quod
cum Hiſpaniarum Rex anno 1596.eſſet debitor q ta-
iuor

Digitized by Google

tuor,ſeu quinq; Genuenſium in certis computis, ſeu
millionibus ſcutorum,decreuit hæc computa ſolue-
re ex aliquibus annuis teditibus Regiis, quos pro-
prerea eiſdem creditoribus aſſignauit:& vlterius,vt
rei militari,ſtatuit, & exercitibus Flandriæ prouide-
ret, cum eiſdem creditoribus nouum contraxit de-
bitum computorum ſeptem cum dimidio ſcutorũ,
ſoluendorum infra menſes decem & octo,tum ex a-
liis reditibus,quam ex pecuniis,claſſe maritima, ſeu,
vt vocant,flotta, tranſuehendis ex Indiis pro Regnis
270 Hiſpaniarum. † Sed eum reditus, & pecuniæ deſti-
natæ pro ſolutione præfati debiti non omnino ſatis-
feciſſent, & conſequenter Rex remaneret adhuc de-
bitor tam capitalis,quam interuſuriorũ, iidem cre-
ditores qui habebant alios participes, fecerunt inter
ſe calculum,ſeu,vt dicunt Hiſpani,*tantum*, & calcu-
larunt eorum creditum ad 160.computa marauedi-
norum, & iuxta hunc calculum ea ad ratam inter ſe
diuiſerunt; deinde quiſque eorum fecit de ſuo cre-
dito debitas ceſſiones ſuis participibus,& inter alias
fuerunt ceſſa Philippo computa tria marauedino-
rum,224. V.618. ex quibus Philippus prædicto Ni-
colao per modum participationis ceſſit marauedi-
nos 722.V.249. & Nicolaus eoſdem ceſſit ſimplici-
ter Iulio,& Iulius Ambroſio,ut dixi *ſupra numer.* 269.
271 †His calculo,& ceſſionibus inter ſe factis, Regii
miniſtri,quibus poſtea fuit iniunctum onus calculan-
di præfatum debitum,retulerunt,deputatos,vt aiunt,
medii generalis,remanere creditores, non in com-
putis 160.ut ipſi calcularunt, ſed ſolum in computis
106.& ideo tam calculum a deputatis factum,quam
ceſſiones inde ſecutas declararunt nullas; Poſtea alii
computiſtæ Regii retulerunt, in prædicto calculo
fuiſſe adhuc erratum ad præiudicium Regiis, quare
Conſilium Azendæ,ſiue reditum Maieſtatis, Catho-
licę per modum prouiſionis die 4.Maii 1604.decre-
uit, quod ex dictis computis 106. detraherentur cō-
puta 20. & reliqua computa 86. ſoluerentur vſque
272 quo finalis calculus abſolueretur,†Et proinde cum
Philippus ex hoc alio repartimento computorum
86.iuxta prouiſionem Conſilii remanſerit ceſſiona
rius ſolum in computis duobus, & 116. V. 853. &
conſequēter Nicolaus ceſſionarius, ſiue verius Am-
broſius non potuerit conſequi marauedinos 722.V.
249.ſibi ceſſos,ſed ſolum marāued.474. V. 130. quia
ſi Nicolaus rata trium computorum participat 722.
V.marauedinos, non poteſt totidem participare in
273 rata computorum duorum; † diminuto enim nu-
mero quotæ maioris, quæ erat Philippi, neceſſario
minuitur proportionabiliter numerus quotæ mino-
ris,quæ eſt Nicolai;ſicque Ambroſius,cum remane-
ret creditor Nicolai in marauedinis 248.V. 119. vna
cum intereſſe,agebat,vt dixi,contra hæredem, quaſi
ex facto Philippi, pro cuius facto promiſit Nico-
laus, nō potuerit conſequi integrum numerum ma-
rauedinorum ſibi ceſſorum.

Difficultates, quas Ambroſius actor adducebat
contra reum conuentum, erant tres.

274 Prima, quod, cum Philippus, admiſſo etiam cal-
culo 86.computorum, remaneret adhuc creditor in
computis duobus, vtique, niſi per modum partici-
pationis feciſſet ceſſionem Nicolao,ſed feciſſet eam
ſimpliciter,Nicolaus, & conſequenter Iulius, ſiue
Ambroſius conſequi potuiſſent integrum numerū
marauedinorum ſibi ceſſorum,ſed Nicolaus, ceden-
do Iulio,ſiue velimus dicere,Ambroſio, obligauit ſe
pro dato,& facto Philippi, & conſtat, quod ex fa-
cto Philippi non poſſunt ſolutionem conſequi,quia
in ceſſione,quæ ad ipſos peruenit,Philippus addide-
rat qualitatem participationis, quæ ipſam ceſſionē
minuit, ut dixi num. præcedenti, & hoc erat præci-
puum fundamentum.

Secunda,quia quando bona debitoris ceſſi ſunt tā-
lia, ut commode uendi non poſſint, ſeu ſunt ita in-
tricata,ut ſine longa dilatione, & impenſa non leui
extricari non poſſint, & ceſſionario debetur pecu-
nia,tunc ceſſionarius poteſt,omiſſa excuſſione, ha-
bere regreſſum contra cedèntem, tanquam ſi nulla
extarent bona,quia paria ſunt,bona non extāte, uel
extare inutiliter,ut ſecutus ſum *ſupra num.* 268.

Ergo cum ius,ceſſum Ambroſio,ſit ita perplexum,
ut uideatur inextricabile, debet poſſe habere regreſ-
ſum contra cedentem.

Tertia,quia, admiſſo etiam calculo computorum
106. adhuc non remaneret numerus marauedinorũ
ceſſorum; ergo cedens omnino tenetur.

Contra Ambroſium actorem adducebāntur qua-
tuor difficultates:

Prima, quia venditor, promittens de euictione 275
pro dato,& facto ſuo,imo promittēs generaliter iu-
xta formulas,poſitas a Caball.*in tract. de euict. in* §.*fin.*
non tenetur de euictione, niſi ea ſit ſecuta, Caball.
vbi ſup.§.3.*num.*160.& ideo, pendente controuerſia,
non tenetur,Caball..*vbi ſup.*§.5.*num.*86. quamuis im-
mineat periculum euictionis, idem *eod.* §.5.*num.* 48.
quare licet emptori in vno capite intentato deficiat
defenſio propter factum ipſius venditoris, tamen
ſufficit,quod ſuperſit in alio:Ergo, cum ceſſionarius
nō poſsit adhuc dicere, ceſsionem eſſe inutilem,ſed
ſolum eſſe eius ſolutionem redditam dubiam, & di-
latam, non poteſt agere contra cedentem.

Secunda, quia ceſsio in his,quæ diſputationem 276
admittunt,intelligitur contra ceſſionarium, Franc.
Bec.*conſ.*105.*in fine.* Sed hæc ceſsio redditur diſputa-
bilis, & non ſecura, tam ex facto Philippi, qui eam
fecit per modum participationis,quam ex facto eo-
rum,qui differunt ſolidare calculum, ergo debemus
reſpondere contra ceſsionarium.

Tertia,quia ceſsionarius, & emptor videntur in 277
ſubſtantialibus a pari procedere,nam venditor dedit
emptori iura,& facit eum procuratorem in rē pro-
priam,& hoc idem facit cedens, & ideo ſicut em-
ptor tenetur defēdere rem emptam,ita etiam ceſsio-
uārius tenetur defendere rem ceſsam,ut ſecutus ſum
*ſupra nume.*261.& ideo non poteſt habere regreſsum
contra cedentem, niſi ad finem perduxerit manda-
tum ſuſceptum vſque ad ſententiam diffinitiuam, &
excuſsionem,alias, non conſumando, & non perfi-
ciendo onus mandati ſuſcepti,eſſet in dolo, & man-
danti,qui eſt cedens,daretur actio mandati, vt ſecu-
tus ſum *ſupra numer.*255. *& ſeqq.*vel ſaltem ex hoc re-
pelleret ceſsionarius agentem contra ipſum cedētē.

Quarta,quia, ſuppoſito etiam, quod in cōputis 278
106. Ambroſius ceſsionarius non poſsit conſequi
marauedinos 248. V.119. tamen heres Nicolai re-
plicabat, debitum Regis aſcendere vltra ſummam
dictorum computorum 106. cum miniſtri Regii re-
tulerint, illud debitum eſſe vltra alias partitas,quas
de conſenſu notarunt, in illis verbis.*de mas de otras
partidas,que appontaron.*

Volui

Volui in hac materia has difficultates referre,
quamuis Rota illa non determinauerit, quę magis
ſtringerent, & quis eorum iuſtiora induceret arma
redeo ad ceſſionis materia.

279 Amplia omnia, quæ de ceſſione nominis debito-
ris dixi ſupra ſub num. 249. & ſeqq. vt procedant e-
tiam quando ceditur nomen debitoris inuiti, cum
hæc ceſſio poſſit fieri, etiam debitore inuito, Io. And.
in addit. ad Spec. tit. de ceſſ. act. §. 1. in verbo deſunt. in fine,
libro ſecundo, fol. 15. hæcque ceſſio dicitur ceſſio homi
nis ad differentiam ceſſionis, quæ dicitur legis, ut
per Montic. tractat. de inuent. cap. 9. nu. 79. tomo 8. par. 2.
fol. 220.

Et huius ampliationis termini ſunt diuerſi à termi-
nis noſtræ quæſtionis, de qua ſupra nu. 244. quia in il-
la quæſtione debitor, cuius nomen ceditur, non ſolũ
cõſentit, ſed etiam promittit creditoris ceſsionario,
& conſequenter poteſt dici delegatio, vt dixi in caſu
ſeq. at in terminis huius ampliationis debitor, cuius
nomen ceditur non conſentit.

Et hæc de primo caſu, poſito ſupra ſub nu. 249.

280 Secundus caſus eſt, quando ego debitor tuus, &
creditor Ceuli, cedo tibi hoc nomen Ceuli præſen-
tis, & mando ei, ut tibi ſoluát, & ipſe acceptando
mandatum meum, tunc, vel poſtea tibi præſenti
promittit ſoluere, tuq. recipis illam promiſsionem,
& iſte eſt caſus delegationis, quia ſit ceſsio cum con-
ſenſu debitoris, cuius nomen ceditur, Ioann. Andr. in
addit. ad Specul. tit. de ceſſ. action. §. 1. in fine, in verbo de ſunt.
libro ſecundo fol. 15. Paul. de Caſtr. in l. 58. qui vſumfructum
verſus finem, ſub num. 3. ibi aut habebat, ff. de verb. obligat.
dicens, quod ſi campſor, qui iuſſu meo promittit ſol-
uere meo creditori, habebat meam pecuniam, & ſic
erat debitor meus oritur delegatio, per quam tam
olim, quam hodie fit nouatio, & ſtrictius ibidem A-
lexan. ſub num. 5. dicens, quod debitor liberatur per
delegationem, quæ ſit, ſi interueniat ſtipulatio, &
delegatus ſit debitor delegantis, & promittit tan-
quam debitor delegantis, & tanquam eius debitor
delegetur, alias, inquit, non eſt delegatio, † Dec. in l.
281 15. ſingularia. ſub nu. 26. in ſecundo principaliter. & num.
27. ff. ſi cert. petat. cuius doctrinam, eo non citato, ſe-
quitur in effectu Rot. Genuen. deciſ. 19. nos auditores.
numero ſeptimo, & eo citato, deciſ. 2. erant. ſub numer. 22.
23. & 24. & eo, aliiſque citatis, ſequitur Surd. deciſ.
23. creditores. ſub num. 5. & 6. & conſil. 145. ſcipio ſub num.
2. & 3. lib. 1. inquit Dec. quod opinio Bartoli (quam
retuli ſupra numero 63.) procedit ſi commiſsio facta
ſit mercatori per uiã delegationis, quia per delega-
tionem inducitur nouatio, & qui delegat, ſoluit, quia
dat nomen debitoris inſolutum, & delegatio ſecun-
dum communem opinionem fit, inquit, tribus con-
currentibus. Primo, quod delegatus ſit debitur dele-
gãtis, (& ego dico, hoc requiſitum in ceſsione ſem-
per ex ſubſtantia ceſsionis ineſſe, quia non poteſt fie
ri ceſsio, niſi is, cuius nomen ceditur, ſit debitor ce-
dentis,) Secundo, quod delegatus promittat per ſti-
pulationem de mandato ipſius delegantis. Tertio,
quod promittat tanquam debitor, Montic. tractat. de
inuent. capite nono numero 79. tomo 8. par. 1. fol. 220. Rota in
Romana litterarum cambii, ven. 3. et 12. Martij 1595. num.
3. & 4 coram R. P. D. Sacrato, in impreſſi. apud Marcheſ. de
commiſſ. par. 1. §. 2. fol. 873. & quod ad inducendam de-
legationem requiratur, quod mandans ſolutionem,
ſit creditor illius, cui mandat, & mandet illi, ut tan-
quam ſuus debitor ſe obliget ſuo creditori, & quod
iſta obligatio acceptetur a creditore, aut eſt ſoluen-
dum, dixit Rota deciſ. 51. quia dominus: numero 4. in Ro-
man. cambiorum, Lunæ 9. Iunij 1605. coram Illuſtriſſ. Card.
Ludouiſio. in recollectis per Statil. Pacif. Surd. conſilio 145.
ſcipio nu. 4. lib. 1. vbi de communi opinione, & in caſu
huius ceſsionis, quæ eſt proprie delegatio, cedens,
ſeu delegans dicitur ſoluere, quia delegatio ſit per
nouationem, vt dixi: † nouatio æquiparatur ſolu- 282
tioni Gloſſ. in rubr. ff. de ſolut. & e delegans dicitur ſol-
uere, vt ex Dec. dixi hic ſupra, & quod delegatio ſit
ſimilis ſolutioni, & cedat eius loco, dicit Surd. dict.
deciſ. 23. creditores. numer. 1. & ideo delegans amplius
non poſsit moleſtari, etiam ſi contingat, delegatum
deficere facultatibus, quia facta delegatione, fuit
ſtatim liberatus ipſo iure, dicit Surd. d. deciſ. 23. numer.
3. 4. & 8. quare ſi creditor acceptat delegationem,
debitor, qui delegauit, liberatur Rot. Genuen. deciſ.
60. in cauſa Stephani num. 10. in fine, & numer. 11. ac ſi ſol-
uiſſet Montic. d. cap. 9. nu. 79. in fin. & num. 80. & Decian.
conſilio 99. in cauſa. ſub numero quarto. quoniam dicitur
fieri delegationem, quando debitor promittit pro
creditore de voluntate creditoris, & ſic promittit,
tanquam debitor delegantis, Pariſ. conſ. 107. quæritur.
numero 20. & 21. libro 3. † & ideo is, qui, cedendo, 283
delegauit, non tenetur ad aliud, quam ad oſtenden-
dum debitorem delegatum fuiſſe vere, et efficaciter
debitorem delegantis, iuxta ea, quæ ſcribunt Io.
Andr. in addit. ad Specul. titulo de ceſſ. act. §. 1. numer. 22. in
verbo tutores. verſus finem, littera B. et latius Franc. Bec.
conſ. 105. Ioannes. numero 13. 18. 19. & ſub numero 35. libro
primo, dicens, quod vendens, dans ſolutum, ſeu
delegans nomen debitoris, non tenetur pręſtare
debitorem locupletem, ſed ſolum, eum eſſe uerum
debitorem, et efficaciter obligatum, et ſic debere
pręſtare, ſe eſſe creditorem cum effectu, et ſine exce-
ptione, non autem facere eum bonum idest, eſſe ſol-
uendo, quia tenetur facere bonum de iure, idest
obligatum eſſe, non autem de facto, idest, ſoluendo
eſſe Surd. conſ. penult. 42. viſis, numer. 14. in fine, & numero
15. libro tertio. dicens, quod ſi creditor acceptat a ſuo
debitore nomen debitoris in ſolutum, ſibi præiudi-
cat etiam ſi non eſset ſoluendo, quia in ipſum tranſi-
uit omne periculum, et dicitur ipſi ſatisfactum et
ſufficit, quod cedens nomen debitoris, præſtet, illum
eſse verum debitorem, et efficaciter obligatum, non
autem tenetur præſtare, illum eſſe locupletem, & ſol-
uendo, et imputet ſibi, qui acceptauit inſolutum, et ſe
prius non informauit, an eſset ſoluendo.

Et iſte uidetur caſus, de quo in noſtra quęſtione, 284
poſita ſupra numer. 244 quia interuenit conſenſus de-
bitoris ceſsi, ſeu delegati, et conſenſus creditoris, cui
ſit ceſsio, et promiſſio per eundem debitorem dele-
gatum, et ſic omni ex parte eſt abſoluta delegatio,
per quam eſt inducta nouatio, et conſequenter li-
beratio debitoris cedentis, ſeu delegantis, dummo-
do, vt dixi oſtendat, debitorem ceſsum fuiſse vere e-
ius debitorem, et proinde in terminis noſtræ quæ-
ſtionis vera eſt prima opinio affirmatiua, poſita ſup.
ſub eodem numero 244. et quod ſi mercatori debitori
meo mandem, ut ſoluat, quod mihi debet, Lucio,
mercatorque acceptet, vt in libro Luciũ faciat cre-
ditorem, idque ſignificet Lucio, et ille acceptet ſit
facta nouatio, et ego ea promiſsione ſim liberatus,
quamuis non ſit delegatio, quia ſine ſtipulatione

Digitized by Google

non ſit delegatio;ſequitur Hier.Gab.*conſilio 155.Iacobus.numero 18.& 19.libro 1.*

285 Declara,quod et ſi delegatio fiat in illis tribus requiſitis,quæ in iſto ſecundo caſu ex Dec. et aliis ſecutus ſum *ſupra ſub nu.*281.et tunc delegatio liberet ipſo iure delegantem , vt dixi *ſupra numero* 282. etiam ſi debitor doloſe delegaſſet , quia remaneret creditori actio de dolo . Surd.*d.deciſ.23. creditores.numero 4. & 11.*

286 Tamen ſi in delegatione ſint appoſita pacta cõtraria,non dicetur delegatio,utputa, ſi eſſet appoſitum pactum, quod debitor delegans teneatur,bonum facere nomen debitoris delegati , vel, quod debitor delegans non intelligatur,nec ſit liberatus,niſi,facta actuali ſolutione a delegato , vel ſit appoſitum pactum inter partes conuentum , quod ſalua ſint iura hypothecæ contra ipſum debitorem delegantem , quia eiuſmodi pacta inficiunt naturam delegationis Surd.*d.deciſ.23.numer.6.in fine,ſub numero 7.verſ.ſuit.& ſub num.9.ibi vodem quoque.*& ſic non eſt delegatio,ſed potius ceſſio,cui conueniunt eiuſmodi pacta, quibus qualitatem contractus,et non verbis ſignificari, late ſcripſi *in meo tract.de iudic.cauſ.lib.2.cap.9.nu.*1347. 1352.*& ſeq.*

287 Huius ſecundi caſus, nempe delegationis,effectus ſunt numero,et qualitate de diametro oppoſiti effectib.primi caſus præcedentis.

Effectus primus eſt , quod delegatio, per quam nomen debitoris datur in ſolutum,continet ſolutionem , et ideo liberat debitorem delegantem , vt ex Dec.et alij ſecutus ſum *ſupra numero* 280. *& ſequentibus .*

288 Effectus ſecundus eſt , quod obligatio , et actio primæua regulariter per delegationem,ſeu nouationem extinguuntur, et non reuiuiſcuntur, etiam ſi debitoris nomen ſit euictum , Surd.*conſilio* 145. *ſcipio. ſub numero 13.Verſicul.is vero.numero 20.Verſiculo quarto extant . & verſiculo quinto hoc.ſub numero 21.& 23. libro primo .*

289 Ratio huius effectus eſt,quia ſolutione eius , quod debetur , tollitur omnis obligatio , vt ſcripſi ſupra *ſub numero* 18. et nomen debitoris ſolui poteſt pro quantitate,et quando nomen debitoris datur in ſolutum pro aliquo debito , perinde eſt , ac ſi res ipſa debita ſolueretur , ideoque ſicut ſoluendo id, quod debetur,tollitur obligatio , ita etiam quando aliud ſoluitur loco eius,quod debetur,quia aliud pro alio ſolui poteſt pro conſentiente creditore,actio autem ſemel extincta per ſolutionem,vel alio modo , nunquam reuiuiſcit,et quod ſemel legitime factum eſt, retractari non poteſt ex caſu ſuperuenienti, Surd.*d. conſ.144.numero 14.15.16.& 17.& deciſio.266. quæſtio. numero 5.& ſeq.*et ſcripſi *ſupra ſub num.89.verſ.intellige hanc.*

290 Declara hanc rationem, vt procedat indiſtincte et indubitanter , quatenus traditum, ſeu ſolutum pro diſſolutione obligationis manet ſine auocatione,aut euictione;quia eatenus neceſſario ſublata intelligitur omnis obligatio,cum alias implicaret cõtradictionem , quod quid ſolueretur , et ſtaret ligatum ut in alio propoſito ſcripſi *ſupra ſub nu.89.verſ.infero.in fine .*

Secus quando traditum , ſeu ſolutum non permanſit irreuocabiliter , ſed fuit auocatum , ſeu euictum,quia tunc,an iſte effectus,eiuſque ratio ſint veri,magna eſt inter Doct.controuerſia,pro cuius cõpoſitione ego diſtinguendo breuiter aliquot caſus, diuerſos ab iis,quos collegit Surd.*d.conſ.145.num.34.* firmabo in eis,concluſiones,ex quibus, vt arbitror, omiſſo vagæ,& nimis ancipitis diſputationis anfractu, controuerſiam conciliabimus.

Primus caſus eſt,quando auocatio,ſeu, euictio ſecuta deſtruit obligationem,ita ut illi nõ poſsit proprie directe,& in indiuiduo ſatisfieri,& conſequenter ſeu ſuccurrit alio remedio , ut cuique ius ſuum reddatur,& iſto caſu concludo , non dari primæuam actionem, quia eſt extincta ſiue reuiuiſcentia.

Exemplifica , & oſtende veritatem huius concluſionis, quãdo vendens domum, recepto pretio,eam tranſit emptori , ſeu promittit infra certum tempus tradere, & tradit,quæ poſtea ab alio, ſiue ex defectu dominij , ſiue per hypothecariam euincitur , quia tunc is, qui eam emit , poteſt aduerſus venditorem agere de euictione tacita , ſi de ea ſibi expreſse non cauerit in emptione,& de expreſſa,ſi expreſse de ea ſibi cauerit, Caball.*tractat.de euict.§.numer.3.1.& 2. tomo 6.parte 1.folio* 83.hacque actione cogitur venditor ſoluere intereſse,Caball.*§.2.nu.5. eod.fol.*83.dummodo præceſserit denunciatio litis in caſus quo denunciatio ſit neceſsaria , iuxta ea, quę ſcripſi *in meo tr.de iudic.cauſ.&c.lib.1.c.30. ſub num.7. & ſeq.*ſed non poteſt redire ad primęuam actionem,vt domum tradat,quia,ſi ex iuſtitia pertinet ad alium, impoſſibile eſt,vt obligationi tradendi eam poſsit ſatisfieri ; & impoſsibilium nulla remanet obligatio .

Infero primo notabiliter , quod ſi venditor pro ſola obligatione tradendi domum emptori dediſſet fideiuſſores,& obligaſset bona , fideiuſſores, & pignora obligata eſsent omnino exonerata, licet ſi venditori promiſiſſet tradere domum liberam , & huic promiſsioni acceſſiſſent fideiuſſores,& pignora,remanerent adhuc obligati ad intereſse, & ſic de euictione .

Infero ſecundo ; quod ſi domus euicta rediret in poteſtatem , & dominium venditoris, poſset forſan emptor agere ex primæua actione,re tamen integra quia poſset ſatisfieri obligationi in indiuiduo,& eſſe locus primæuæ actioni , ꝙ ego infero præter oẽs .

Secundus caſus eſt , quando eſt initus nouus contractus,cum receſſione a primo,& iſto caſu concludo idem,quod in pręcedenti , nempe non poſse agi ex primæua actione,quæ competebat ex primo contractu,ſed agendum eſse actione ſecundi contractus cum à prima ſit receſsum .

Exemplifica primo , et oſtende veritatem huius concluſionis , quando creditor cum pignore impetrauit à Cæſare,ſeu a Magiſtratu, ſibi pignus adiudicari darique inſolutum , quia tunc credit recedit a contractu pignoris, et celebrat contractum adiudicationis,vnde ſi pignus euincatur,creditor nõ poteſt contra debitorem agere actione pignoratitia , ſed aget actione vtili exemplo de euictione,quia per dationem in ſolutum fuit receſsum à pignore , eiuſque actione *leg.24.eleganter.ff.de pignor.action.* et ita in adiudicatione inſolutum fuiſse iudicatum per Senatum Mantuanum, ſcribit Surd.*deciſ.266. quęſtio. ſub num.3. verſ.credidit.& num.ſeqq. & dixi infra ſua numer.* 291.

Extende hanc exemplificationem,vt procedat,ſiue iſta datio inſolutum fiat auctoritate iudicis per

uiam

Digitized by Google

viam ſubhaſtationis, vt in exemplificatione, ſiue fiat ab ipſo debitore, Bal. *in l. 8. libera. numer. 5. verſ. ſed nunquid. in fine. C. de ſent. & interl. omn. iud.* quia æque dicitur nouus contractus.

Reſtringe primo eandem exemplificationem de datione in ſolutum, vt non procedat in dote, quia fauore dotis durat actio primæua, Bal. *in d. l. libera. ſub num. 4. verſ. ſed contra. & Salyc. ſub num. 2. C. ſent. & interl. omn. iudic.*

Reſtringe ſecundo generaliter, vt non procedat quando creditor, cui debitor dat aliquid in ſolutũ, accipit cum proteſtatione, quod non vult recedere à primæua actione, niſi res data efficiatur ſua irreuocabiliter, vt dixi *ſub num. ſeq.*

Exemplifica ſecundo in delegatione, quia ſemper celebratur nouus contractus, & ideo ex primæua actione agi non poteſt, ſed ex noua, vt in delegatione loquitur Surd. citatus *ſupra num. 288. & 289.*

Tertius caſus eſt oppoſitus primo, quando auocatio, ſeu euictio non deſtruit obligationem, quin poſſit illi adhuc directe, & proprie ſatisfieri, ita ac ſi obligationi nullatenus eſſet ſatisfactum, & iſto caſu concludo poſſe agi ex primæua actione, & conſequenter non eſſe alio remedio ſuccurrendum.

Exemplifica primo, & oſtende veritatem huius concluſionis, quando quis debet pecuniam, & pecuniam ſoluit, quæ poſtea creditori auocatur, ſeu euincitur, quia creditor põt ex primæua actione agere contra debitorem ad ſoluendum *l. 18. deferre. §. fin. cum l. ſeq. ff. de iur. fiſc. Bal. in l. 8. libera. num. 6. verſ. quæro quid ſi pecunia. C. de ſent. & interloc. omn. iud. & Surd. d. conſ. 145. nu. 34. in primo caſu, lib. 1.*

Infero ex hac exemplificatione, quod creditor poterit agere ex primæuá actione contra debitorẽ, fideiuſſores, & pignora, d. §. fin. & Bal. in loco *ſupra proxime citato.*

Ratio huius exemplificationis eſt, quia pecunia recipit ſemper eandem functionem, & nulla conſideratur diuerſitas, ideoque nulla poteſt adeſſe læſio, vel inæqualitas, & proinde reputatur idem, quod non eſt in aliis mercibus, & rebus, inter quas ſicut eſt diuerſitas, ita etiam poteſt eſſe diſparitas, & inæqualitas, ita vt qui daret vnum pro alio, non diceretur dare id, quod tenetur dare, ſecus eſt in pecunia, quia non dicitur vnum pro alio, & conſequenter, ſi aliam faciat ſolutionem, ſatisfacit proprie, & directe primæ obligationi.

Infero ex hac ratione, bonam non eſſe rationem, quam adducit Bal. vbi ſupra, dicens quod ſic ſoluendo non eſt initus nouus contractus, ex quo agi poſſit de euictione. & quam adducit Surd. *d. conſ. 145. ſub. n. 35. verſ. præterea vbi.* dicẽs, quod vbi pecunia ſoluitur pro pecunia, non celebratur aliquis nouus contractus, & conſequenter, niſi remaneret primæua actio, creditor remaneret in damno, cum ei de alio remedio prouiſum non ſit: nam ruit hæc ratio, quia etiã in contractu emptionis & venditionis non celebratur alius nouus contractus, & tamen non remanet primæua actio, per ea, quæ dixi *ſupra in primo caſu.*

Exemplifica ſecundo, quando datur ſpecies pro ſpecie, ſeu genus pro genere, quia, ſpecie, ſeu genere euicto, poteſt agi ex actione primæua, *Gl. vlt. in d. l. libera. & ibi Cyn. num. 1. Bal. num. 2. verſ. ex hoc ſequitur. & Salic. verſ. finem, & Surd. d. conſ. 145. ſub num. 34. in ſecundo caſu.*

Ratio huius exemplificationis eſt eadem, de qua in præcedenti exemplificatione, cum in ſpecie, ſeu genere reperiatur tanta conformitas, vt vnum non dicatur diuerſum ab alio, ſed reputetur idem.

Quicquid ſcripſerint Bal. *in d. l. 1. ſub numer. 1. & 2.* dicens, quod quando datur ſpecies pro ſpecie, vel genus pro genere, puta, pro vino frumentum, tunc iſte, inquit ipſe, eſt contractus ſimilis permutationi, uel contractui innominato, do ut des, cum contractus accipiant naturam a ſuo ſimili, & ex rebus, quæ deducuntur in contractu, oriatur differentia contractum, ſentiens Bal. vbi ſupra, in permutatione agi ex primæua actione, quod mihi videtur negandum, quia permutatio adeo in hoc eſt ſimilis venditioni, vt nulla poſſit dari ratio diuerſitatis: quare ſicut in emptione agitur de euictione, vt dixi *ſupra in primo caſu*, ita etiã de euictione agi debet in permutatione.

Alios duos caſus, quos ponit Surd. *d. conſ. 145. ſub n. 34. in tertio, & quarto caſu*, & colligi poſſunt ex traditis à Cyn. *in leg. 8. liberæ. ſub num 1. Cod. de ſent. & interl. omn. iud.* nempe, quando datur ſpecies pro genere, vel genus pro ſpecie, omitto, quia non ſatisfaciunt.

Subdeclara hanc declarationem in prima parte, dum diximus, agi non poſſe ex primæua actione, quando res manet illius, cui eſt data, ut hoc non ſit verum, quando id, quod datur, ſeu ſoluitur, eſt reprobum, vt puta, quia debitor ſoluit reprobos nummos, quia tunc, re reproba datori reſtituta, poteſt agi ex actione primæua, cum non dicatur ſolutum, *l. 24. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pign. act.*

Et hic erit quartus caſus, in quo poteſt agi ex primæua actione, ſed eſt extra terminos ſecundæ partis declarationis, quia iſto caſu res data, ſeu ſoluta non eſt euicta.

Effectus tertius, qui infertur ex ratione, de qua 291
ſupra numer. 289. eſt, quod debitor, qui delegauit, non tenetur præſtare, debitorem delegatum eſſe locupletem, & ſoluendo, unde licet iſte debitor delegatus ſtatim decoxerit, tamen delegans eſt liberatus, Surd. *d conſ. 145. ſcipio. ſub numer. 21. lib. 1.* nam imputet ſibi creditor, qui loco ſolutionis acceptauit illud nomen in ſolutum, Surd. *vbi ſup. ſub num. 18. verſ. ſecundo quia*, & facit ad hoc, quod de mercatore acceptato pro debitore, & fugiente, ſeu rumpente, ſecutus ſum *ſupra ſub num. 244.* & facit quod ſcripſi in ſeq. quarto effectu, tenetur ergo delegans præſtare ſolum, debitorem delegatum eſſe verum debitorem delegantis, vt ſecutus ſum *ſupra num. 283.* Et quod, ſi debitor cum fideiuſſore det creditori rem aliquam in ſolutum, quę poſtea euincatur, non poſſit creditor, ſecuta euictione, moleſtare fideiuſſorem, quia actio primæua fuit extincta, & propterea quod ſi debitor non eſſet ſoluendo, nullum remedium competeret creditori contra fideiuſſores, et ideo cautela creditoris ſit, vt recipiens aliquid in ſolutum, recipiat cum reſeruatione, et proteſtatione, quod per dationem non intendit recedere à principali obligatione, & hypotheca, ſcribunt Gloſſ. *vltim. in leg. 8. libera. & ibi Cyn. initio, Bartol. ſub numer. ſecundo ibi, primo hic. Salyc. ſub nu. 1. C. de ſent. & interl. &c. & Surd. eod. conſ. 145. ſub numer. 23. verſ. poſtremò.*

Effectus quartum eſt, quod periculum nominis 292
debitoris delegati, id eſt, dati in ſolutum, ſpectat ad creditorem, cui facta eſt delegatio, Franc. Bec. *conſ. 105. Ioannes. ſub num 18. & 19. & ſub nu. 35.* & alii, quos

citat,& ſequitur Sard.*conſilio* 145. *ſcipio.numero* 20. *in Vltimis verbis.& numero* 21.*& ſub numero* 23. *Verſic.non etiam libro* 1. Et hęc de ſecundo caſu poſito *ſupr.num.* 280.

293 Tertius caſus eſt,quando ego debitor tuus de ſcutis 100.mando Ceulo campſori,quod ſoluat tibi,vel promittat pro me, & ipſe promittit, & iſto caſu ſi Ceulus campſor qui promittit, fiat non ſoluendo, fugiat,ſeu foro cedat,dubitatur,an quem ſpectet periculum,& ſic,an debitor ſit liberatus, & duæ circũferuntur opiniones.

Prima opinio eſt, quod damnum ſit tuum, qui periculum ſpectat ad creditorem, cui facta eſt promiſsio,& conſequenter debitor eſt liberatus,ut ſcribunt Bart.& alij,quos citaui *ſupra num.*63.*& ſub num.* 244.& licet illi alij,ibi a me citati, loquantur in diuerſis terminis, tamen in ſubſtantia ſint ijdem, & quod ita ſeruetur in quibuſdam locis, & maxime Florentię, teſtatur, ſed non ſequitur in puncto iuris Ang.citatus *numer.ſeqq.*& quod vbi facta eſt delegatio, ut procedat doctrina Bartoli, ita vt debitor,qui dediſſet litteras cãbij,ſit liberatus, ſenſit aperte Rot. *diuerſ.deciſ.*445. *in cauſa, in fine. verſicul.nec dicatur* 23. *Maij* 1593. *coram R. P. D.Gypſio, inter impreſſas Lugduni* 1612.

294 Contrariam opinionem, non allegando Bartolum, tenet Ang.*in leg.qui Vſumfructum.numero ſecundo. ff.de verb.oblig.*dicens, quod falſum credunt, qui ſe liberatos exiſtimant ad obligationẽ, cum per menſularium, vel bancherium,id eſt, campſorem promitti faciunt illam pecuniam creditori,quia inquit, cum hæc ſecunda promiſsio non contineat plus, quam prima,non intelligitur ab ea receſſum in dubio,hãcque eandem opinionem ſequi uidetur, ſibi parum conſtans *Bart.in conſ.*99. *tertius lib.*2. *dicens, quod ſi tertius* promittit mihi illud,quod Titius dare debebat, ipſe tertius cenſetur fideiuſſor,qui propterea conueniri non poteſt, non prius excuſſo Titio principali quia per hanc tertij promiſsionem non cenſetur ſublata prima actio,niſi expreſſe dicatur, hancque opinionem ſequuntur in effectu Paul.de Caſtr.*in d.l.vſumfructum.ſub num.*3.*q.vlt.*multi alij,quos citat Aff l. *deciſ.*353.*dubia.ſub n.*2.*&* 3. licet ipſe nihil determinet & ab hac opinione in effectu non uidetur diſcedere Mantic.*tract.de coniec.vlt.volunt.lib.*11.*tit.*17. *in fine.ſub nu.*35.dicens,plurimi referre, qualiter verba fuerint concepta, quia, inquit, ſi dicatur, do tibi talem argentarium pro me,et tu acceptas ſum liberatus, ſecus ſi dicatur,do talem argentarium pro tanta quãtitate,vel propter me, & eiuſdem opinionis uidetur fuiſſe Bald.*in conſ.*348.*ſeu* 349. *factæ fuerunt.ſub nu.*13. *ibi,amplius ſciendum eſt,li.*1.dicens,quod ſi datur campſor creditori, ut ſoluat,& non eſt actum,quod debitori intelligatur liberatus,ſed eſt datus ſimpliciter, tunc,eſt actum ſolum de obligatione nouę perſonę & ideo durat creditori actio prima, & iſta pomiſsio campſoris eſt ſicut ſententia liquida, per quam non dicitur ſatisfactum,cum duret actio,& ſubſiſtat debitum, & poſtea ſubdit, quod ſi iſte campſor offerat a principio, vel poſtea, diceretur ex tunc facta nouatio, & ſic primus debitor eſſet liberatus.

295 Quid dicendum, Paul.de Caſtr. vbi ſupra etſi ſequatur hanc contrariam opinionem, vt dixi,tamen diſtinguit,quod vel iſte Ceulus cãpſor, qui promittit tibi pro me,non habebat pecuniam meam,& ſic non erat debitor meus,et tunc non ſit nouatio, et conſequenter ego debitor non ſum liberatus, quia ille campſor eſt ſolum fideiuſſor, contra quẽ poteſt agi, etiam me debitore,principali non excuſſo,propter fidem,quę adhibetur talib. argẽtarijs publicis, hancque excuſsionem principalis debitoris non eſſe neceſſariam,ſequitur *ex gloſſ.penult.in verbo moderno. Authent.de fideiuſſ.in fine,coll.*1. ſed ſi iſte Ceulus, qui promiſit pro me, non eſſet argentarius,tunc aduerſus eum agi non poſſet, niſi prius excuſſus eſſem ego debitor principalis. Vel iſte campſor,qui promiſit pro me, habebat meam pecuniam, & ſic erat meus debitor, & iuſſu meo promiſit, & tunc, inquit, procedat dictum Bartoli, de quo *ſupra num.* 63. & ita etiam procedat confirmatio, de qua *ſupr. num.*345.quia iſta eſt quædam delegatio,vt ex eodem Caſtrenſ. retuli *ſupra in ſecundo caſu numero* 80. *& ita Rota Genuenſ.deciſione* 19. *nos auditores.numero* 6. *in fine, & numero ſeptimo,* declarat doctrinam Bartol. *in l.ſingularia*, quam nos retulimus *ſupra dicto numero* 63. & iuxta primum membrum huius diſtinctionis, quod ſcilicet ceſſat beneficium excuſsionis, quando tractatur cum campſore promittente pro alio, ſequitur Vincen.de Franch.*deciſ.*303.*benedictus,numero* 3.*in fine*.

296 Sed quicquid diſtinguat Paul.de Caſtr. & quicquid non iuxta doctrinam Bartoli, vt aſſerit,ſed cõtra doctrinam Bartoli dicat Rot.Genuen.concludo: quod prima opinio eſt vera indiſtincte,ſiue ille Ceulus,qui promiſit pro me,eſſet meus debitor,quo caſu omnes communiter conſentiunt eſſe delegationem,& cõſequenter me debitorem eſſe liberatum vt latius ſecutus ſum *ſupra in ſecundo caſu nu.*280. ſiue non eſſe meus debitor, quia adhuc eſſe delegationem ſcribunt ij, quos ſecutus ſum *ſupra ſub nu.*244. hæcque concluſio bene confirmatur concluſioni,& ſtylo campſorum,qui ſoluendo tractas ſuper alio,retinent obligatum illum alium, & non ſcribentem, non facta diſtinctione, an ille alius ſit vel non ſit debitor facientis tractam, iuxta ea,quæ ſcripſi *infra ſub nu.*384.iunctis pro intelligentia, quæ ſcripſi *infra nu.* 358.*verſ.tertius caſus*& certe ex parte rei non uidetur poſſe conſiderari hęc differentia,vtrum iſte,qui in ſe ſuſcipit debitum alterius, ſit debitor debitoris, vt tunc dicatur delegatio,et nouatio,an uero non ſit illius debitor, ut tunc non ſit delegatio, ſeu nouatio ſed ſit fideiuſsio, ſatis namque eſſe debet,quod creditor acceptet illum promittentem pro ſuo nouo debitore.

297 Præterea,vt recte locutus eſt Bal.citatus pro contraria opinione ſupra num.294. ſi debitor cenſetur liberatus, quaſi facta nouatione, quando campſor obtulit pecuniam creditori, ergo tunc dico, quod de conſuetudine campſor cenſetur, ſemper habere promptam pecuniam, et oblatam creditori: adeo quod Bero.*conſilio* 294. *in pręſenti cauſa.numero* 1. *& ſeqq.lib.*1. late diſcuſſerit,an caſus ſiniſter,ideſt, interitus pecuniæ, quæ debetur a mercatore diuite,ſpectet ad creditorem, ſi non acceſſerit ad locum deſtinatæ ſolutionis: ergo quoties creditor tacet, et non inſtat apud campſorem, ſibi tradi pecuniam, ſibi uidetur imputandum, et ſatis eſt, quod ex præſumpta oblatione,pecunię cenſeatur tunc facta nouatio.

298 Limita primo iſtam cõcluſionem,et ea,quę ſcri-

psi

pſi *ſuprà ſub nu.244.& 245.*vt non procedant : quando debitor delegans,ſeu debitor delegatus , vt in caſu campſoris, ſcribentis mercatori Venetiarum, de quo *ſup.d.nu.244.*promittit,ſe facturum,& curaturũ, quod is,cuius nomen delegatur ſoluet, quia iſto caſu periculum erit ipſius debitoris delegãtis,ſeu campſoris,qui promittunt,ſeu curaturos pro ſolutione, dummodo creditor reddat litteras cambij illi campſori, Alex.*conſ.94.Viſo puncto.ſub num.3. ibi.poſtea Bald. lib.3.*& quod iſto caſu,debitore delegato non ſoluẽte, non inducatur nouatio, ſeu delegans non liberetur,refert,& ſequitur Surd.*deciſ.23. creditores.ſub n.9. ibi.cum ergo.& nu.10.*

299 Limita ſecundo,ut non procedat,quando primus campſor erat conſcius fugę ſecundi campſoris , id eſt , delegans ſciebat futuram fugam debitoris delegati,quia tunc dicitur fuiſſe in dolo , & ideo non erit liberatus,Alex.*vbi ſup.*Surd.*conſ.145.ſcipio,ſub nu.10.lib.1.*& quod delegãs , qui tempore delegationis erat conſcius futuræ fugę debitoris, quem delegabat,per illam delegationem non liberetur , ſed ſaltẽ doli exceptione teneatur,& conſequenter,qui ſciebat,campſorem,quem delegat,breui ceſſurum foro, non liberetur,ſequitur Surd.*d.deciſ.23.nu.10.in fin.ibi, adducebatur deciſio.& nu.11.*

Et ex quibus coniecturis præſumatur hæc ſcientia in delegante declarat Surd.*eadem deciſ.23. numero 11. in fine , & ſeqq.*Et hæc de tertio caſu, poſito *ſup.num. 293.*

300 Quartus caſus eſt , quando ego debitor tuus pro pretio pannorum,mandaui debitori meo,vt ſolueret tibi , & ipſe non ſoluit, ſed promiſit ſoluere , an iſte meus debitor intelligatur liberatur,& ſolutus a me.

Reſpondeo,præmittendo prius,quod iſte caſus eſt idem cum ſecundo,de quo egi *ſupra nu.290.*ſed quia in eo egimus ſolum an iſte debitor , qui delegando mandauit ſolutionem,ſit liberatus à ſuo debitore,& non egimus,an iſte,cui mandatur , vt ſoluat , liberatus creditore delegante , id eſt , mandante , ideo de hoc ipſo nunc agendum venit,& conſtituo duas opiniones.

Prima opinio erit affirmatiua , quod hic debitor ſit liberatus à me,qui eum delegaui,quia hæc eſt delegationis natura,vt liberet delegantem ab eius creditore , & delegatum a delegante,& remaneat ſola obligatio delegati ergà eũ,cui eſt delegatus,& hanc opinionẽ eſſe de mente Bar.*in l.15.ſingularia.n.19.ff.ſi cert.pet.*& admitteret pro uera , ſi eſſet proprie delegatio ſcribit Paul.de Caſtr.*in l.58. qui vſumfructum . verſ.finem.ſub nu.4.ff.de verb.oblig.* & quod facta delegatione,duplex perimatur obligatio,una , qua delegans tenebatur erga ſuum creditorem,et altera,qua delegatus tenebatur erga delegantem;refert,et non impugnat Surd.*deciſ.23.creditores.nu.1. in Vltimis verbis,& nu.2.et 3.*Sed hæc eſt proprie delegatio,per ea, quę dixi *ſupr.nu.280.*Ergo.

301 Secundam opinionem contrariam tenet Paul.de Caſtr.*vbi ſupr.*quem ſequitur Dec.*in d.l.ſingularia.ſub nu.26.ibi ſecundo ſuſpectu.*diſtinguens, vt ego delegans ſim liberatus a te,cui delegaui,ſed tu , quem delegaui,non ſit liberatus a me delegante;tum quia iſta im propria delegatio,vt dicit Caſtren.*vbi ſupr.*tum quia tu delegatus non impleuiſti,quod tibi commiſi:mãdaui enim,quod ſolueres, et non quod promitteres ſoluere Dec.*vbi ſupra,*ego tamen ſum a te liberatus, quia tibi imputandum eſt , qui loco ſolutionis mandatæ acceptaſti promiſſionem , & ſic iſto caſu à pari procedunt promittere,vel ſoluere,& quoad iſtum effectum, vt debitor mandans ſolutionem , ſeu delegans ſit liberatus , concordant Bart.Dec.*ſupra citati.*& Stracc.*tract.de merc.p.4.tit.mandati,nu.3.tom.6.p.1.fol.300.*dicens,quod ſi mandaui Benedicto,debitori meo , vt centum , quæ mihi debet, Pandulpho , cui tantundem debeo,perſoluat, & Benedictus non ſoluit,ſed promittit Pandulpho centum ſoluere , & quidem per ſtipulationem , Benedictus dicetur non ſeruaſſe mandatum,quia non mandaui,vt promitteret,ſed vt ſolueret, & conſequenter ego poſſum Benedicto inhibere,ne ſoluat, quia mandatum,re integra,reuocare poſſum,& propterea,ſi Benedictus foro cederet,Pandulphus creditor meus , aduerſus me nõ recte ageret,quia eſt facta delegatio, quo ad cõmodũ meum , ex quo ipſe Pandulphus promiſſionẽ loco ſolutionis accepit , & approbauit, & ideo ubi imputet,qui Benedictũ loco mei acceptauit,& uice ſolutionis promiſſione contentus fuit,ſed in mei, inquit,mãdãtis præiudiciũ non intelligitur facta delegatio,vt Benedictus , qui mandatum non impleuit poſsit allegare,ſe me liberatum eſſe,ſed poſtea idem Stracch.*ibid.* ſe corrigit , ſeu Vrbanius loquendo, ſe declarat,vt id,quod dixit , me habere facultatem reuocandi , & inhibendi Benedicto , ne ſoluat, ut non procedat , quando Benedictus Pandulpho creditori meo ſignificauit , qui eum in debitorem recepit , & ratum habuerit,quia tunc,inquit non poſſum reuocare mandatum,ſed pareat mihi,hoc non eſt , ſe declarare,ſed eſt confundere primum dictum.

Non recedo,a prima opinione, tum per ea,quæ 302 dixi *ſupr.in 2.caſu,nu.280.*tum quia ſeruatur in praxi , cum quo ad omnes effectus ſit delegatio , & quod imò debitor , qui promittit pro creditore de uoluntate creditoris,debeat a fortiori liberari a creditore, & obligari ei, cui promiſit, quia eſt propria delegatio,ſcribit Pariſ *conſ.107.queritur.n.20.lib.3.*quicquid dicat Paul.de Caſtr.qui in hoc contra ſuum morem intricate loquitur,quamuis dicat,illa,quæ ibi dicit , eſſe menſi tenenda , quia ſunt quotidiana , & male declarata per Doctores,& hęc de quarto caſu poſito *ſupr.nu.300.*

Quartus caſus eſt,quando ego,tuus debitor,pro- 303 mitto ſoluere tibi debitum infra annum, & , ſi non ſoluero,ex nunc do tibi aliqua bona inſolutum,& tu ita acceptas,elapſo anno,tu creditor,nolens illa bona inſolutum,petis a me debitum ego replico , me non teneri,quia caſu non ſoluero infra annum,conuenimus , quod tu haberes inſolutum illa bona,quæ tibi dedi ſuper iſto caſu dubitatur quis noſtrum potiora habeat iura.

Prima opinio erit affirmatiua pro me debitore , tum quia pacta ſunt ſeruãda,& pactum ſatis fuit inter nos clarum,quod me non ſoluẽte intra annum , tu haberes illa bona inſolutum , tum quia in alternatiuis electio eſt debitoris. *capit.70. in alternatiuis , & ibi Din.de regul.iur.in 6.* & hanc ſequuntur quamplures,quos citat Teſſ.Foſſan.*deciſ.147. datio in ſolutum, numer.2. & ſeqq. Verſ.ſed contrarium,*teſtans , opinionem contrariam Decij , infrà citati,magis communiter reprobari , & Senatum Pedemontanum hanc vti veriorem, & communiorem ſecutum eſſe.

304 Secundam opinionem, contrariam præcedenti,
nempè, quod tu creditor poſſis adhuc agere contra
me debitorem, tenent, (& iſta videtur vera) Paul. de
Caſtr. *in l. 4. ſi ſticum, §. idem, Celſus, ff. de non.* loquens de
creditore, qui cepit tenutam bonorum, dicens, quod
nihilominus poteſt facere capi debitorem, in termi-
nis noſtris late Dec. *conſ. 12. & pro tenui. per tot.*

Ratio huius ſecundæ opinionis eſt, quia illa datio
bonorum inſolutum in caſu non ſoluti debiti, eſt ſo-
lum ad cautelam, & fauorem creditoris, qui poteſt
illam reijcere, Paul. de Caſt. Dec. & alij *ſupra & infra
citati.*

305 Confirmatur primo hoc ſecunda opinio, & ratio
illius, quia licet debitor conueniat cum creditore de
ſoluendo, uel dando pignore, ſeu fideiuſſore intra
tale tempus, tamen non liberatur, offerendo pignus
ſeu fideiuſsorem infra illud tempus, ſed poteris ad-
huc cogi a creditore ad ſoluendum, quia iſto caſu e-
lectio alternatiuæ eſt creditoris, Paul. de Caſtr. vbi
*ſupr. Dec. d. conſ. 12. ſub numer. 2. Damaſ. tractat. de broccard.
num. 6. tomo 68. fol. 506. & Tiraq. tract. de retr. lign. §. 3. gl.
3. num. 16.*

306 Camfirmatur ſecundo, quia ſtatutum mandans,
reo condemnato, non ſoluenti pœnam infra decem
dies amputari manum intelligitur, Reſp. ſeu Fiſco
volente, quia illa tranſfuſio penæ pecuniariæ incor-
poralem per lapſum temporis intelligitur, ſi credi-
tori placuerit, vt, abijciendo, & ſoluendo, declarant
Decian. *d. conſ. 12. in princ. & ſub nu. 2. verſ. quarto hoc i-
dem. & ſub n. 3. veſ. non obſtat quod not.* & alii quos ſequi
tur Proſper. Farin. *in qq. crim. lib. 1. q. 26. nu. 15. Verſ. am-
pliando.* quare licet condemnatus vellet, ſibi manum
abſcindi, & ita iudex teneatur exequi poſt lapſum
terminum, tamen eſt in electione Reip. & Fiſci pete-
re penam pecuniariam, vel corporalem.

307 Confirmatur tertio, quia pactum legis commiſ-
ſoriæ reſolutiuum venditionis, habet locum, vendi-
tore volente, qui rem venditam tradidit, ſecus, eo in
uito, quia intelligitur appoſitum eius fauore, *l. 2. &
3. & de leg. commiſſ.*

308 Ratio ad omnia eſt, quia quod eſt inductum ali-
cuius fauore, non debet retorqueri in eius odium, *l.
6. quod fauore, C. de legib. & conſtit. c. 61. quod ob gratiam.
de reg. iur. in 6.* pro cuius rationis exornatione multa,
quæ poſſunt applicari, ſcripſi *in meo tr. de iud. cauſ. & c.
libr. 1. c. 3. nu. 471. in futura impreſſione, & c. 2. n. 284. & ſeq.*

309 Ad adducta pro prima opinione, reſpondeo, quod
illud pactum cenſetur appoſitum fauore creditoris,
& ideo non debet intelligi in fauorem debitoris, &
310 retorqueri contra creditorem, † Et ad electionem
debitoris in alternatiuis, reſpondeo diſtinguendo,
aut vtraque alternatiua eſt æqualiter in obligatione,
vt puta, cum quis promittit hoc, vel illud, & tunc ele-
ctio eſt debitoris; & ita procedunt iura citata *ſupra
ſub num. 303.* prout declarant Tiraq. *de retr. lignag. §. 3.
gloſſ. 3. nu. 16. in fine, fol. 204. & Matt. Coler. tract. de proceſſ.
execut. p. 1. c. 8. n. 29.* qui ſic declarant Bar. *in d. 6. quam-
uis, nu. 2. & 3. ff. de pign.* & multa ſcribit etiam Stracc.
*tract. de aſſecur. initio ante gloſſ. nu. 63. & ſeq. tom. 6. p. 1. fol.
362.* aut vna res eſt in obligatione, ideſt, debetur
principaliter, & aliæ debentur acceſſorie pro ſecuri-
tate, et cautione illius rei principaliter debitæ, & tūc
electio eſt creditoris. Tiraq. *d. gloſſ. 3. num. 16. verſ. adeo.
fol. 204.* Bar. et Paul. de Caſtro, Dec. et Stracc. *In locis
ſupra proxime citatis.*

Limita hac ſecundam opinionem, vt non proce- 311
dat in caſu, quo ego debitor do tibi creditori pignus
cum pacto, quod nolo teneri ad cambia, et damna
cambiorum, et ſi in fine primi anni, non ſatisfecero
quod tu pro tui libito poſſis vendere pignus, apud te
exiſtēs, et de illius pretio tibi ſatiſfacere, quia elapſo
anno, ego ſum liberatus ab intereſſe cambiorum, et
tibi imputes, ſi pignus non vendidiſti, et maxime ſi
in fine anni ego ſcripſero tibi, quod non poſsum ti-
bi ſatisfacere in pecunia numerata, et quod ideo vē-
das pignus, quia in poſterum nolo teneri ad cambia
ſic ſubſcribendo Florentinorum Iuriſconſultorum
conſilio, ſcribit Cor. Iun. *conſ. 132. habita diligenti, ſub n.
verſ. præmiſſis, & nu. ſeq. iunctis præced.*

Hęc limitatio etſi in caſu, de quo loquitur Curt. 312
Iun. *nu. 11. verſ. ſed præſuppoſ.* videatur ſatis amica iuris
cōis, quia creditor debitori poſt primum annū non
denunciauerat, ſe velle cōtinuare in cābijs, maxime
ꝙ creditor receperat et litteras reſpōſiuas debitoris
in contrariū, ut dixi *ſup.* tamē extra nunc caſum cre-
do, ꝙ de rigore iuris vix ſeruaretur, preſertim inter
mercatores Genuēſes, per ea, q̄ dixi *ſup. n. 304. & ſeq.*

Illud obiter notabo, quod ſicut ceſſionarius te- 313
netur, cum primum poteſt, vti diligentia exigendi
nomen debitoris ceſſi, ne dum procraſtinaretur, in-
terim contingeret, illud deteriorari, et proinde fieri
inexigibile, quia periculum iſto caſu ſpectaret ad ip-
ſum ceſſionarium, vt ſecutus ſum *ſupra n. 254.* ita e-
tiam creditor cui pignora in caſu de quo debitum
non ſolueretur in tempore, data intelligūtur (ſi cre-
ditor uoluerit) inſolutum, debet in illis pignoribus
eſſe diligēs, quia tenetur de leui culpa, Cyn. *in l. ſicut
C. de pign. Salic. in l. 1. ſub num. 3. in quarta differentia. ff. de
pign. act. & Dec. in l. contractus. num. 27. verſ. quarto idem,
ff. de reg. iur.* † vnde hæbrei feneratores tenentur ſolue-
re damnum, & intereſſe, quando reſtituunt veſtes
corroſas a tineis, vel muribus, quia dicerentur fuiſſe
in leui culpa, Neguſ. *tract. de pign. in 1. memb. 5. p. nu. 2.
to. 6. p. 1. fol. 222.* ſicque creditor, cui datum eſt pignus
tenetur ad exactam diligentiam, *§. creditor quoque. In-
ſtit. quib. mod. re contrah. oblig. 30. Copin. tract. de fruct. tit. 4.
c. 1. nu. 1. tom. 17. fol. 252.*

Ex his omnibus prima opinio, poſita *ſup. ſub n. 244.* 314
& ſeq. remanet inconcuſſa, & dilucidata.

Nunc ſoluendo fundamenta ſecundæ opinionis
adducta *ſupr. nu. 246. & 247.* reſpondeo, quod illa ac-
ceptatio litterarum, facta a creditore, nullam habe-
re poteſt uim ſolutionis, quia illa acceptatio littera-
rum eſt veluti ſcriptura debiti contracti, cambij e-
nim debitum contrahitur, & probatur per litteras
cambij, vnde ſi litterę illæ acceptantur, dum accipiūt
ad inducēdam obligationem, & probationem ipſius
obligationis, impoſſibile eſt, quod poſſint inducere
ſolutionem, ſeu liberationem, quia inducta ad u-
num finem, non debent contrarium operari, *vulg.
iur.* & duo contraria in eodem ſubiecto ſtare non
poſſunt, per ea, quę ſcripſi *infra §. 6. gloſſ. 1. numero
24.* nec in eiuſmodi litterarum acceptatione poteſt
conſiderari delegatio, quia in primis ſumus in vnico
& primo contractu; at delegatio continet eſſentiali-
ter nouationem, & ſic per eam fit ſecundus contra-
ctus, deſtructiuus primi, vt in aliis terminis explicaui
*ſupr. ſub nu. 290. verſ. exemplifica ſecundo. iuncto, Verſ. præ-
ced. ſecundus caſus.* & conſequenter deficiunt omnia
naturalia delegationis. Eadem ratione non eſt con-
tra-

Digitized by Google

tractus ceſsionis, de cuius natura etiam eſset, quod ille, cui diriguntur litteræ, eſset debitor ſcribẽtis litteras, & adhuc requiretur expreſsio ceſsionis, quare ille littere, acceptatæ à creditore, ſunt nudum mandatum, iniunctum ei, cui diriguntur, vt ſoluat; & creditor; acceptando illas litteras, facit officium nuncij, & de hoc nunquam fuit dubitatum, & quotidie ſeruatur in facto, ideo non eſt inſiſtendum.

Pariter non obſtat, quod acceptatio litterarum, facta ab eo, cui litteræ diriguntur ſoluẽdæ, non liberet debitorem, qui litteras ſcripſit, quia reſpondeo, quod illa acceptatio non inducit aliquem nouum contractum, & conſequenter ſtat primus, in quo debitor cambij manet obligatus, vt ſcripſi *quæſt. ſeqq.*

S V M M A R I A.

Proteſtatis litteris cambij, poteſt agi contra debitorem, numer. 316.

Proteſtatio litterarum poteſt fieri etiam ab adiecto. num. 317.

Proteſtatione litterarum cambij non ſolutarum omiſſa, is, cui litteræ erant ſoluendæ, tenetur de cambio, & de intereſſibus, nu. 318. & ſeqq.

Proteſtationis ordo qualis, &c. remiſſiue, num. 321.

316 QVAERO IX. acceſſorie ad hæc, quæ dixi in præced. q. quid agendum, ſi ille, cui debitor cambij ſcribit, vt ſoluat, nõ acceptet litteras, neque alius appareat, qui litteras velit ſoluere.

Reſpondeo, creditori conſultum eſse, vt faciat proteſtationem tenoris, quem habes *infra §.7. gloſſ. 2. num.* 16, qua proteſtatio facta, creditor cambij poterit agere contra debitorem, Rot. Genuen. *deciſ. 8. in cauſa Bartholomæi. num.* 19. & agere executiue, vt agitur in Curia Genuenſi, cuius modum, ſeu ſtylum poſuit *infra §.7. gloſ. 2 num. 4. & 5. & gloſ. 3. 4. & ſeqq.* & licet hæc via executiua in Ciuitate Genuæ competat ex diſpoſitione ſtatuti Genuenſis *lib. 2. cap.* 4. cuius copiam in neceſſariis habes *infra* cum gloſſis, §. 7. tamẽ ſeruatur vbique de conſuetudine, vt ſcripſi *infra d. §. 7. gl. 5. num.* 4.

317 Extende primo hanc reſponſionem, vt non ſolũ poſsit proteſtari ipſe creditor, ſeu eius procurator cum ſufficienti mandato, vt in hac reſponſione, ſed poſsit etiam proteſtari adiectus ſolutioni, vt declarando ſcripſi *infra gl. 7. nu.* 50.

318 Extende ſecundo, ut in cambiis factis pro ciuitate Genuæ, & etiam in cambiis factis extra dominium Genuenſe, & in cambiis inter Genuenſes, & extraneos, poſsint non ſolum proteſtari, ſed teneatur proteſtari, & intra 30. dies, à die ſolutionis faciẽdæ, alias, ſi non proteſtatur, remaneat obligatus pro ipſo cãbio, & pro intereſsibus vſq. ad integram ſolutionẽ, etiam ſi ille, qui ſoluere debebat, non teneretur, ut in Genuen. *ſtat. lib. 4. capit.* 15. hancq. extenſionem (quamuis ſit municipalis in Repub. Genuenſi) quia cõcordat cum diſpoſitione iuris communis, per ea, quæ dixi *in ſeq. prima declaratione*, cenſerem eſse ubique recipiendam.

319 Declara primo, explicando hanc extenſionem, ſeu verius, ſtatutum (alias forſan obſcurum) ut ſi cãbium ſpectet ad eundem, cui ſolui debet, tunc ipſe, non proteſtando, & non remittendo litteras proteſtatas infra dictos 30. dies, perdat cambium, id eſt, lucrum cambii, & ad intereſse futurum agere nõ poſſit; ſi uero cambium ſpectet ad alium, licet contractũ ſit ab eo, cui ſolui debet, tunc is, non proteſtando ut ſupra, teneatur ei, ad quem ſpectat cambium, de lucro cãbij, & de omnibus futuris intereſsibus; † & 320 ratio huius ſtatuti eſt, tum quia, ſi proteſtaretur, & certioraret debitorem, utique debitor, ſi tunc non ſolueret, teneretur ad cambium, et ad intereſse, ſed non certioratus, uideretur excuſandus, quia poſset præſumere, litteras fuiſse ſolutas, hæcq. iuſta præſumptio excuſaret à mora, Curt. Iun. *conſ.* 132. *habita. n.* 11. tum quia ſi litteræ cambii ſpectent ad eundem, cui ſoluendæ erãt, poſset is malitioſe omittere proteſtationem, et certiorationem debitoris, quia cum ſciat, debitorem eſse ſecurum, et idoneum, deſiderat illum obligare etiam pro intereſsibus, cui malitiæ ſtatutũ prudenter obuiauit.

Declara ſecundo, ut ordo proteſtandi, de quo *in d. ſtat. lib. 4. cap. 15. §. probibitum.* ſit ſeruandus in proteſtationibus, quæ fiunt Genuæ, et non in proteſtationibus, quę fiunt in nundinis, in quibus ſufficit, lapſis 24. horis ab hora acceptationum, leuare proteſtum, ut *in capitulis Genuenſibus nundinarum, num.* 5. 321

S V M M A R I A.

Acceptatio litterarum cambij non liberat debitorem, n. 322. & ſeq. Etiamſi is, qui eas acceptat, ſit debitor ſcribentis, id eſt, debitoris, num. 324. Si tamen is, cui litteræ cambij ſunt ſoluendæ, faciat acceptanti dilationem, & interim acceptans decoxerit, damnum erit eius, qui dilationem fecit, num. 325. Sed ſi decoxerit, non facta dilatione, ſtatim certiorari debet debitor, qui ſcripſi litteras, num. 326.

QVAERO X. nunquid debitor cambii ſit liberatus eo ipſo, quod ille, cui mittuntur literę ſoluendæ, acceptet illas litteras. 322

Reſpondeo, debitorem, qui litteras fecit, non eſse liberatum, Rot. diuerſ. *deciſio. 445. in cauſa Venetiarum. numer. 1. lunæ 23. Maij 1593. coram R. P. D. Gypſio, & ead. Rot. in Rom. litterarum cambij, ven. 3. & 12. Martij 1595. num. 1. & ſeqq. coram R. P. D. Sacrato, & in alia Rom. litte. cambij, ven. 11. Decembris 1602. numer. 1. coram bon. mem. Card. Arigonio, impreſſis apud Marcheſ. de commiſſ. par. 1. §. 1. num. 49. & ſeqq. fol. 872. & ſeqq. & deciſ. 51. quia dominus, numer. 1. in Rom. cambiorum, lunæ 9. Iunij 1605. coram Illuſtriſſ. Card. Ludouiſio, in recollectis per Stat. u Pacific.* et de conſuetudine mercatorum Genuæ eſt expeditum, quod debitor, qui fecit litteras, nõ ſit liberatus, quia creditor, qui dedit cambio, habet utrumque obligatum, prout de hac notoria, et generali conſuetudine teſtatur Rot. Genuen. *deciſ. 2. erant. ſub numer. 40. & 41.* et qui facit litteras cambij, nunquam remanet liberatus, niſi ipſæ litteræ ſint realiter ſolutæ ſecundum eandem mercatorum Genuenſium conſuetudinem, ut per eand. Rot. Genuen. *deciſ. 1. ſub num. 6. & ſub nu. 12. verſ. tertio in dictis litteris. & deciſ. 8. & in cauſa. Bartholomæi. ſub nu.* 17. & 18. et quod faciens litteras cambii, ſit obligatus reſtituere pecuniam, cum apparuerit, eius litteras uel non eſse acceptatas, uel non eſse completas, id eſt, non eſse completas, quamuis fuerint acceptatæ, ſcribit ead. Rot. Genuenſ. *deciſ. 4. dum indicauit. num. 7. &* 8. et ita intelligo, quod ſcribit ead. Rot. *deciſ. 50. Antonius Mariæ. initio. & num. 1.* dum, nulla facta mentione, an ille, cui litteræ ſoluendæ erant directæ, acceptauerit ea, ſinecne, dicit, quod ex quo

litteræ

Digitized by Google

litteræ cambij fuerunt tranſmiſſæ, ſed non fuerunt ſolutæ, ideoque redierũt cum proteſtatione, ille, qui eas fecit, tenetur ſoluere pecunias, quas accepit; & hoc videtur colligi ex eorundem Genuenſium ſtatut. *lib. 4. cap. 15. de camb.* quo diſponitur, vt ſi cambiũ ſoluendum non acceptetur, vel non ſoluatur, teneatur creditor, ſeu ille, cui cambium ſoluendum eſſet, proteſtari, prout huius ſtatuti diſpoſitionẽ latius retuli *ſupra num. 318.*

323 Ratio meo iudicio, quare debitor cambii, qui ſcripſit litteras, remaneat adhuc obligatus, eſt, quia illa acceptatio non eſt nouus contractus inter ipſum acceptantem, & creditorem, cui facienda eſt ſolutio, ſed eſt pars contractus litterarum cambii; neq. creditor acquieſcit acceptationi, niſi quatenus ſequatur ſolutio *de contanti;* vnde, cum creditor non habeat fidem de pretio litterarum acceptatarum, non liberat ſuum debitorem: ſicut enim is, qui vendit, non habita fide de pretio, retinet dominium rei venditæ penes ſe, *§. vendita. Inſt. de rer. diuiſ. Bal. in l. ſi donationis. C. de contrah. empt.* ita quoque creditor, quia acceptanti litteras, non habet fidem de ſolutione, non liberat ſuum debitorem.

324 Extende hanc reſponſionem, vt ſit vera etiam ſi is, qui acceptat litteras, ſit debitor eius, qui eas ſcripſit, quia licet Rot. *d. deciſ. coram Sacrato, numer. 3. & 4.* videatur iſto caſu titubare, tamen extenſio eſt vera, & clara, cum ad inducendam delegationem, qua debitor ſe liberet, requiratur non ſolum, quod mandatarius ad ſoluendum ſit debitor mandantis, & vti talis promittat ſoluere creditori mandantis, vt conſiderat Rot. vbi ſup. ſed requiritur etiam, quod is, qui eſt creditor ſcribentis litteras, & mandantis ſolutionem, ſit creditor ex priori cauſa, quia tunc poteſt induci nouatio, id eſt, delegatio, iuxta ea, quæ late ſcripſi *ſupra numer. 280. & ſeqq.* non enim dicitur nouari, quod nunquam vetus fuit.

325 Reſtringe eandem reſponſionem, & eius extenſionem, vt non procedant, ſi creditor cambii, acceptatis litteris ab illo, cui directæ ſunt, fecerit illi aliquam dilationem, ſeu negligens fuerit in illis exigẽdis, quia iſto caſu ſi, durante illa dilatione, ſeu negligentia, ille mandatarius decoxerit, damnum erit ipſius, qui dilationem fecit, & is, qui litteras ſcripſi, erit liberatus.

Secus ſi non fuerit decoctus, quia tunc, ſi, finita dilatione, adhuc non ſoluerit, poterit habere regreſſum contra eum, qui litteras ſcripſit per prædicta, ſed nullum poteſt conſequi intereſſe, imò poſſet ipſe teneri ad intereſſe, ex quo non fuit proteſtatus, & non ſtatim renunciauit illi, qui litteras ſcripſit, per ea, quæ ſcripſi *num. 318. extenſ. 2.*

326 Declara eandem reſponſionem, ut creditor cambii debeat ſtatim certiorare eum, qui ſibi fecit litteras, remittendo eas cum proteſtatione, vt ex Io. Bap. Lup. retuli *ſup. num. 246.*

SVMMARIA.

Penitentia ſoluendarum litterarum cambij non habet locum, litteris acceptatis, numer. 327. Etiam ſi litteræ remanſerint penes eum, cui ſunt ſoluendæ, num. 328. Et etiam ſi is, qui litteras ſcripſit, ſtatim decoxiſſet, num. 329. Secus ſi iſta acceptatio eſſet in veritate ceſſio, quia tunc, &c. num. 331.

Acceptatio litterarum cãbij quotupliciter fiat, n. 332. & ſeqq.

Acceptatio litterarum cambij, quæ præſumitur ex earum retentione cum taciturnitate, non habet locum in litteris cambij, quas vocant, d'auiſo, *num. 336. & 337.*

Acceptatio litterarum cambij, ſcriptarum à fallito, an & quando præiudicet creditoribus ipſius falliti, num. 339.

Decoctio an & quando faciat decoctorem haberi pro mortuo, & inhabilem ad commercia, & quid ſi quis ſoluat pro decoctore, numer. 339.

QVAERO XI. an is, qui acceptauit ſoluere litte- 327
ras cambii, poſſit penitere, & recuſare earum ſolutionem, præſertim, ſi poſt tranſmiſſas ad ſe litteras, is, qui litteras fecit, decoxerit?

Reſpondeo, quod, acceptatis litteris, non poteſt illarum ſolutionem recuſare, quamuis debitor decoxerit, Foller. *ad Maran. in ſpec. par. 6. act. 6. numer. 51. fol. 387.* & ita, articulo bene examinato, iudicauit Conſ. Neap. relatum à Vinc. de Franch. *deciſ. 303. benedictus per totam, & verſus finem:* ſed ante acceptationem poteſt recuſare, Foller. vbi ſupra, & hoc nullam habet difficultatem, quia litteræ non acceptatæ non obligant.

Extende primo hanc reſpõſionem in primá par- 328
te, dum dixi, quod, acceptatis litteris, non poteſt illarum ſolutionem recuſare, ut, ſi clare appareat de acceptatione per ſcripturam, uel per teſtes, procedat ſiue litteræ cambii remanſerint apud eum, cui ſunt directæ, & præſentatæ, ſiue ſint retentæ per præſentantem, quia retentio diceretur facta pro maiori ipſius præſentantis cautela, Vinc. de Franch. *d. deciſio. 303. ſub num. 2. & ſub num. 5.*

Extende ſecundo, ut procedat, etiam ſi is, qui lit- 329
teras ſcripſit, decoxerit ſtatim poſt acceptatas litteras, imò etiam ſi fuiſſet iam decoctus ante ſcriptas litteras, quia etſi decoctor propter ruptam fidem videatur mortuus, ut dicebant teſtes, de quibus Rot. Genuen. *deciſ. 1. nu. 40. in vltimis verbis,* ideoque nihil poſt rupturam agere poſſit *ead. Rot. deciſ. 2. num. 30. in fine, & 31.* cum ſit ei prohibitum commercium, ut per diſpoſitionem municipalem Genuæ, *ead. Rot. dec. 83. cum extarent. ſub num. 11.* & ſit infamis, infamiſſimus, Stracch. *tract. de decoctor. par. 3. num. 1. tom. 6. par.*
1. fol. 316. & Rot. Genuen. deciſ. 2. numer. 34. † Tamen de- 330
coctio non inhabilitat eum, quin alius poſſit pro eo ſoluere, & ſic, qui eius litteras acceptauit, non excuſatur, quia aut ſciebat decoctionem, & tunc dicitur uoluiſse; & potuit, quod uoluit: aut ignorabat, & tunc ſibi imputet, qui contraxit cum eo, cuius cõditionem non debebat ignorare, *l. 20. qui cum alio. ff. de reg. iur.* quare, ſoluendo motiua, dico, quod decoctor habetur pro mortuo, & non poteſt agere, quaſi excluſus à commercio, quoad ea, quæ ageret in præiudicium creditorum, ſeu tertii, ut dicebant teſtes Genuenſes, de quibus Rot. Genuen. *d. deciſ. 1. ſub numer. 9.* & ita procedit lex municipalis Genuenſis, *ead. Rot. deciſ. 131. in cauſa. ſub num. 3.*

Reſtringe hanc extenſionem, ut non procedat, 331
quando iſtæ litteræ cambii, quæ acceptantur, eſſent in ueritate ceſsio, ſeu delegatio, ut puta, quia is, cui fecit litteras cambii, erat creditor ipſius decocti, & is, cui eas ſcripſit, erat eius debitor, quia iſto caſu nõ teneret, per ea, quæ ſcripſi *infra ſub num. 445. verſ. exemplifica.*

Declara primo, ut acceptatio litterarũ cambii 335
fiat dupliciter cum diſtinctione duplicis loci, inquo acceptan-

acceptantur: Aut enim acceptatio fit in nundinis, & tunc uel fit per lineam, ut declaraui *gl. præced. ſub nu.* 10. uel fit expreſſis uerbis, ſeu tacite, ut in ſeq. mem-
333 bro diſtinctionem; † Aut fit alio in loco, & tunc dico, fieri tripliciter: Primo per expreſſa uerba, de quibus conſtet per ſcripturam extenſam, nempe, per publicum inſtrumētum, uel per ſcripturam propriæ manus, quando is, cui mittuntur litteræ ſoluendæ, ſe in illis, ſibi præſentatis, ſua manu ſubſcribſit acceptādo, ſub his, vel ſimilibus verbis. *A di predetto Io. N. accetto di pagare li sopradetti ſcudi in Milano à 26. di Genaro proſſimo futuro, ſenza alcuna contraditione*. ut in caſu, de quo loquitur Rot. Genuen. *decíſ. 45. Auguſtinus. in prin.*
334 † Secundo quando fit per expreſſa verba, ſed ſine ſcriptura, & ideo probatur per teſtes, quam probationem, nulla excitata difficultate, admiſit. Conſ. Neapol. ut refert *Tinc. de Franch. decíſ. 303. benedictus.*
335 *Verſus finem, ſub numer.* 5. † Tertio quando fit tacite per receptionem, & retentionem litterarum.

336 Subdeclara hanc declarationem in ſecundo eius membro de tertio modo acceptādi litteras cambii per earum receptionem cum taciturnitate: vt poſſit procedere in litteris proprijs cambii, cum, recipiēs litteras cum taciturnitate, præſumatur confeſſus, ſeu approbaſſe omnia, contenta in eis: vt, loquendo in genere de litteris, ſcribunt Bal. *in rub. nu. 37. verſ. quæro quid de litteris, C. de fid. inſtr. Alex. conſ. 78. in cauſa. ſub num. 1. lib. 1. Iaſ. in l. quæ dotis. in 17. caſ. num. 91. & 92. ff. ſol. matr. Felyn. in cap. 2. nu. 22. ibi, unde acceptans litteras. & Dec. numer. 32. de fid. inſtr. idem Dec. conſ. 206. quæritur. ſub nume. 7. Lanfr. tract. de fid. inſtr. verſ. tertio circa epiſtolam. ſub nu. 58. tom. 4. fol. 33.* & communiter alii, quos citat, & ſequitur Gabr. *in concluſ. lib. 1. tit. de præſumpt. concluſ. 2. num. 1. & ſeqq.* &, loquendo in ſpecie litteris cambii, ſcribunt Pariſ. *conſ. 5. vnio iſtius monaſtery. num. 206. lib. 4. Rot. Genuen. decíſ. 133. agebat. numer. 2. & Fulu. Pacc. tract. de probat. li. 1. cap. 29. n. 29.* quare dato, quod procedat, vt dixi, etiam in litteris cambii, adhibitis limitationibus, de quibus Gabr. *d. concluſ. 2.* præſertim *limit. 4. num. 13.*

337 Secus tamen eſt in litteris, quas vocant, *d'auiſo*, quia licet mercator eas ſine contradictione receperit, tamen non dicitur accepraſſe litteras cambii, ideoque illarum vigore non poteſt cogi ad ſoluendū, Ant. de Gamma *in Luſit. decíſ. 336. aduerſus per totam.*

338 Rurſus omnis acceptatio poteſt fieri, vel libere, vt in præcedentibus, uel ſuper proteſtu, ut declaraui *infra num. 358.*

339 Declara ſecundo, vt ſi bona fide acceptauerit partitam ſoluendam, priuſquam eo in loco, ad quem fuit facta tracta, fuerit habita notitia, ſeu publica vox, & fama de decoctione illius, quia traxit, tunc poſſit ſoluere, nullo ex hac ſolutione ſibi reſultante præiudicio: alias, ſi habita fuiſſet notitia, ſeu publica vox, & fama antequam acceptauerit, non poterit ſoluere, &, ſoluendo, cederet ſolutio damno ipſius ſoluentis, & non in præiudicium alicuius, ſic diſponentibus ſtat. Genuenſ. *lib. 4. cap. 14. §. nemo poſſit.* cuius ſtatuti diſpoſitionem cenſeo conformem iuri communi, quia de iure communi cōtractus, dolo initus, non tenet, præſertim ſi ſit contractus bonæ fidei, vt dixi *§. præced. q. 7. par. 2. ampl. 10. numer. 7. & 8.* & dolus probatur coniecturis, & ideo ſi quis, orta fama de caſu ſiniſtro, ſe aſſecurari fecerit, aſſecuratio non tenet, & ſimiliter, ſi is, qui verſabatur in palatio, & cognouit, legem eſſe factam (etſi adhuc non promulgatam) quod frumentum viliori pretio venderetur, uendiderit ſtatim frumentum ſuum, emptore non certiorato de lege ſancita, & prope diem promulganda, tenebitur iſte uenditor ad intereſſe illi emptori, quem ſcienter fraudauit, ut ſecutus ſum *ead. ampl. 10. num. 19. & 16.* adde quæ ſcripſi *hic ſupra numer. 299. limit. 2.*

Subdeclara hanc declarationem ex his, quæ ſcripſi *infra ſub num. 445. Verſ. exemplifica.*

S V M M A R I A.

Solutio litterarum cambij, facta alteri, quam illi, cui sūt ſoluenda, non liberat ſoluentem, num. 340. & ſeqq. & 346. Reiecta contraria opinione, num. 344. & 345. Etiamſi ſolutio fieret bona fide, quia fieret præſentanti litteras, & aſſerenti ſe eſſe illum, cui litteræ mandant ſolui, & ſoluens illi omnino crederet, eiſdem num. 340. & ſeq.

Solutio, quam debitor facit illi, quem ex iuſta cauſa credit eſſe creditoris procuratorem, liberat debitorem, cedentem tamen creditori actionem contra eum, cui ſoluit, nu. 341. Declaratur quando hoc ſit verum, & quando non, numero 342.

Solutio, facta latori litterarum, ſeu alterius ſigni, liberat ſoluētem, ſi creditor, qui litteras miſit, ſcripſerit, ut ſolueret latori litterarum, vel talis ſigni, nu. 343.

Procurator, Veniens ex longinquis partibus cum mandato admittitur, licet non probet, ſe eſſe illū, de quo in mandato, num. 345. & 347.

QVæro XII. Tullius in ciuitate Genuæ dedit 340
ſcutos 100. Ioanni Franciſco campſori, qui fecit ei litteras ſcutorum 95. tenoris, de quo *in §. præcedenti, q. 5. num. 44.* ſoluendas Marco à Franciſco Romæ, Tullius, iis litteris acceptis, eaſdē de more incluſit cum literis, quas uocant, *d'auiſo*, directas Marco, ut eas exigeret, eaſq. proiecit in locum ſolitū litterarum, deferendarum à publico tabellario Reip. Genuen. iſtæ litteræ fuerunt interceptæ ab incognito, qui, iſtis litteris ſub falſo Marci nomine, & falſificata eius manu, exegit a Franciſco Romæ dictos ſcutos 95. Tullius, ignorans, litteras eſſe ſolutas à Franciſco Romæ, & certioratus poſtea à Marco, ſe cambii litteras non habuiſſe, miſit ei ſecūdas, quas habuerat a Io. Franciſco campſore, Marcus, habitis ſecundis litteris, requiſiuit Franciſcum Romæ pro ſolutione, qui reſpondit, ſe iam ſoluiſſe primas litteras: vnde Tullius Genuæ petiit à Io. Franciſco, ut ſibi uel redderet ſcutos cētum, uel faceret ſolui litteras, ipſe etiam tenuit, ex quo iam fuerunt ſolutæ.

Dubitatur, an Io. Franciſcus Genuæ ſit alternatiue condemnandus ad petita, ut *ſupra*, & quatenus ſit condemnandus, an remaneat debitor Franciſci Romæ pro iſta tracta ſcutorum 95. quam ipſe Franciſcus Romæ ſoluit de ordine ipſius Io. Franciſci, uel non remaneat debitor, ſed ſolum Franciſco ſuperſit actio contra eum, cui ſoluit, uel iuſtius ſit, ut Io. Frāciſcus, & Frāciſcus ſint liberati, & teneatur ſolum idem Franciſcus cedere Tullio condictionem furtiuam contra eum, cui ſoluit, iuxta ſimilem caſum, de quo ſcripſi *infra num. 393.*

Reſpondeo: ego ſum in opinione, quod Io. Franciſcus ſit condemnandus alternatiue iuxta petita, & non remaneat debitor Franciſci, qui propterea

ipſum

Digitized by Google

ipſum Io.Franciſcū non poterit moleſtare, ac ſi nihil penitus eius nomine ſoluiſſet, remanente ipſi Frāciſco Romȩ iure agendi contra eum, qui falſò exegit.

Moueor ad hanc opinionem: Primo quoad Tullium contra Io.Franciſcum Genuæ, quia donec ipſi Tullio non ſoluuntur litteræ cambii, ipſe Io.Franciſcus ſemper eſt eius debitor.

341 Secundo quoad Io.Franciſcum contra Franciſcū Romæ, quia licet iſte Franciſcus nitatur ſe defendere eo, quod debitor, ſoluendo ei, quem habet iuſtam cauſam credendi, eſſe creditoris procuratorem, liberetur, cedendo tamen actionem creditori, Alex. *in l. 14. ſi procuratori. numer. 16. ff. de condict. ob cauſ. dat. cauſ. non ſec. & Rot. diuerſ. deciſ. 76. Chriſtophorus numer. 2. verſ. & quamuis, coram R. P. D. Orano in Rom. pecuniaria, Ven. 23. Octobris 1593. in impreſſis Romæ* 1615. Et ipſe Franciſcus Romæ ſoluerit illi, qui litteras ſibi præſentauit, & qui aſſerebat, ſe eſſe Marcum, de quo in litteris, & ideo ſoluerit bona fide, ex quo ipſe cognouerat, litteras eſſe veras, & nō debuerat ſuſpicari, quod litterȩ potuerint perueniſſe ad alterius manus, præſertim, quia creditor, qui illas miſerat, debebat eſſe cautus, ne poſſent ad manus alterius peruenire.

342 Tamen hæc defenſio, & bona fides non ſufficit, quia iuſta cauſa credendi, eum, cui debitor ſoluit, eſſe creditoris procuratorem excuſat debitorem, ſi eſt debitor certȩ rei, ſeu ſpeciei; ſecus ſi eſt debitor in genere, ſeu quantitate, Paul. de Caſtr. *in d. l. ſi procuratori, not. 3. nu. 8. & Alex. nu. 16. & Rot. d. deciſ. 76. numer. 2. in fine, & num.* 3. nam ſicut debitor certe ſpeciei liberatur interitu rei debitæ, non interueniente dolo, vel culpa, ita etiam liberatur traditione rei, facta bona fide, ſecus eſt, quando ſoluitur certa pecuniarum quantitas, Rot. *d. num.* 3.

343 Neque poteſt Franciſcus excuſari eo, quia ſoluerit litterarum portitori, quia etſi debitor excuſetur, quando creditor ordinauit ei, vt ſolueret illi, qui ei portabit tale ſignum, & ipſe ſoluit illi, qui illud ſignū portauit, vt ſcribunt Alex. *d. l. ſi procuratori. ſub num. 16. & in fine, & Rot. d. deciſ. 76. ſub num.* 3. quia ille videtur tūc ſolutioni adiectus, cui recte ſoluitur, ut late explicaui *inf. gl. 7. n. 55. & ſeqq.* tamen hȩc ordinatio ceſſit in caſu noſtro, quia Io. Franciſcus Genuæ nō iuſſit Franciſco Romæ ut ſolueret litterarum portitori ſed iuſſit ut ſolueret Marco, ideo, ſoluendo alteri, nō liberatur, Rot. *ſub. d. nu.* 3. vnde conſtat, quod Franciſcus Romæ exceſſit fines mandati, ſoluendo non creditori, dum ſoluit alteri, quā Marco, & ideo male ſoluit, per ea, quæ dixi *ſupra numer. 24. verſ. ſecus.* & Io. Franciſci utile negotium non geſſit, nec vſus eſt ea diligentia, qua vſus eſſet in re propria, cū enim mercatores ſint diligentes, & ſciant, vel ſcire debeant, hunc caſum poſſe euenire, ut litteræ perueniant ad alterius manus, debebat, priuſquam ſolueret, habere certam notitiam, an ille, qui præſentabat litteras, eſſet Marcus, vnde fuit in aliqua culpa, quæ debet ſibi ſoli nocere, ut in caſu parum diſtanti ſecutus ſum *infra ſub num. 393. in primo caſ.*

344 Contraria opinio: quod enim Io. Franciſcus non teneatur facere Tullio alias litteras, neque reſtituere ſcutos 100. ſuadetur duplici argumento.

Primo ex eo, quia ante ſecutam litterarum ſolutionem, & ſuppoſita ipſarum litterarum amiſſione, Io. Franciſcus non tenetur reſtituere Tullio pecunias, quin ipſi Io.Franciſco ſit prius conſultum, Bal. Io. de Anan. & alii citati *infra ſub num. 348. Verſ. prima ſit opinio.* in caſu, quo aliquis tertius, repertis litteris, illas pecunias exigeret à Franciſco Romæ, Iaſ. quem citaui *infra nu. 349. verſ. ſecunda opinio.* et ſic tacite ſentiunt, præſertim Iaſ. quod ſi Franciſcus ſoluerit alter quam Marco, recte ſolueret, nam, ſi male ſolueret, ſatis Io.Franciſco conſultum eſſet, quia non teneretur Franciſco reſtituere.

Secundo, quia veniens de longinquo, aſſerensq. 345
ſe procuratorem, et docens de mandato, debet admitti, et recipi tanquam talis, quamuis non doceat, ſe eſſe talem, hoc eſt, quamuis non doceat de identitate ſuæ perſonæ, quod ſit ille met, qui eſt in mandato conſtitutus procurator, Bal. *in l. 22. ſi qua per calūnia. in fine, ſub numer. 5. Verſ. vltimo inducitur. C. de epiſc. & cler. & Abb. in cap. 34. coram num. 11. ibi, & Unum nota. de offic. iud. deleg.* quos citat, et ſequitur Felyn. *in cap. 2. in nomine. ſub n. 27. verſus finem, de teſtib. Boer. dec. 154. aliud ortum. n. 1. 2. & 3. & Stracch. tract. de adiect. par. 4. q. 8. nu. 10. tom. 6. par. 1. fol.* 400. et penes me incognitum eſt, fuiſſe vnquam aliter ſeruatum. Ergo idem dicēdum eſt in caſu noſtro.

Ego non diſcederem à prima opinione. 346

Ad primum argumentum, nempe ad Bal. et Iaſ. dico ex his, quæ ſcripſi *infra ſub nu. 348. verſ. prima. & n. 351. Verſ. tertia.* parere, eorum doctrinam caſui huic non eſſe applicabilem.

Ad ſecundum argumentum adductum *ſub n. 345.* 347
reſpondeo, illud ſimile poſſe applicari debitori, qui bona fide ſolueret certam rem, ſeu ſpeciem, non autem debitori, qui ſolueret in genere, ſeu in quantitate, reſtibus his, quos citaui *ſup. num.* 342. Vltrà quod mandatum ad exigendum pecunias eſt longe maioris præiudicii, & damni minus reparabilis, quam ſit mandatum ad lites, & ideo cautius in illius, quam in huius admiſſione eſſet procedendum.

S V M M A R I A.

Reſcindere non cogitur contractum cambitis, qui, pecunijs acceptis, dedit litteras cambij, ſoluendas ei, qui pecunias dedit, licet is litteras amiſerit, nu. 348. ſub nu. 351. & 352. Reſcinditur tamen, ipſo conſentiente. num. 354. Et quando reſcindatur, etiam ipſo inuito, num. 253.

QVæro XIII. retento eodem cambio, de quo 348
in præcedēti quæſtione inter Tullium, & Io. Franciſcum de ſcut. 100. ex ciuitate Genuæ pro Roma, & datis eidem Tullio litteris, ſoluendis non Marco, vt *præcedenti quæſtione*, ſed ipſimet Tullio; qui, agens iter Romā, litteras cambii in itinere amiſit, & propterea redit ad Io.Franciſcum, vt ſibi reſtituat ſcut. 100. ſi Io. Franciſcus replicet, vt ipſe vice verſa reſtituat litteras cambii, quia etſi eas amiſerit, tamen poſſet aliquis eas inueniſſe, & Romæ a Franciſco eas, tanquam Tullius, exigere: quid iuris?

Reſpondeo, colligendo varias opiniones: Prima ſit opinio, quod Tullius iure petat, ſibi reſtitui ſcutos 100. dummodo ipſe vice verſa liberet Io.Franciſcum per publicum, & ſolemne inſtrumentum ab ipſis litteris, Bal. *in l. inſtrumenta. in vltimis verbis, C. de fideicom.* quem ſequuntur *Ioan. de Anan. in cap. vlt. nauiganti. ſub nu. 46. de Uſur. Iaſ. in l. admonendi. ſub nu. 144. ibi, quid autem ſi depoſui. ff. de iureiur. in 2. repet. Cott. in memor. in Verb. mercator fecit mihi litteras. Marant. in ſuo ſpec. par. 6. act.*

Digitized by Google

6.act.6.nu.48.verſ.vlterius quæro.fol.386. Ant. de Gamma in Luſit.deciſ 336.aduerſ.nu. 1. & Fulu. Paccian. tract.de probat.capit.63.num.139.lib.1.& hoc inquit Bald. eſſe
menti tenendum; ſicque Tullius tenetur facere cau-
tionem per publicum inſtrumentum, quod pecu-
niam ab alio non accepit, Cott. *vbi ſup.* & iuxta hanc
opin. Vinc. de Franch. *deciſ. 498. in hoc regno.* refert,
quod cum ipſe eſſet Commiſſarius generalis ban-
chorum, &c. ſemper prouidit, quod nummularij ſol-
uerent, factis cautelis de recepto, & liberato debito-
re, & aliquando prouidit, quod præſtaretur cautio
bancho, quod pro hac cauſa non moleſtaretur, &
quod in dorſo libri, vbi notātur depoſita, notaretur
decretum prædictum, & ipſius tenor deſcriberetur,
ita quod virtute dicti depoſiti, quando reperiretur
fides originalis, nummularij moleſtari non poſſent.
349 Secunda opinio eſt, quod iſta liberatio non ſuffi-
ciat, quia poſſet aliquis tertius inueniſſe iſtas litteras
cambii, & eas interim exigere aut exegiſſe, vnde vi-
detur, quod mercator, qui fecit litteras, non teneatur
reſtituere depoſitum, niſi ſibi prius caueatus, & con-
ſulatur de indemnitate ſua in caſu, quo alius reperi-
ret litteras cambii, & faceret ſibi pecuniam exburſa-
ri ab eo, cui litteræ erant directæ, & hic caſus eſt di-
uerſus à caſu præcedentis primæ opinionis, in quo
ſolā redditio inſtrumenti reddit ſecurum debitorem
Iaſ. *in l.86. huiuſmodi. §. ſi ita. numer. 12. Verſ. ſecundo per iſtum textum. ff. de leg. 1.* nām in caſu illo ſolutio non
fit ab alio, at in caſu, de quo agimus, pōt fieri ab alio
350 Ratio ergo primæ præcedentis opinionis in caſu,
qui in ea deducitur, eſt aperta, quia ſi meus creditor
legāuit mihi in teſtamento liberationem mei debi-
ti, heres tenetur mihi reddere chirographum debiti,
ſi penes ſe illum habeat, ſin autem non habeat, & ſic
reddere non poſſit, faciet, quod poteſt, id eſt, libera-
bit me per ſolemne inſtrumentum; ſimiliter ſi credi-
tor promiſit, ſoluto ſibi debito, reddere chirogra-
phum, & caſu eum perdiderit, & creditor agat ad
debitum, et debitor fateatur, ſed petat, ſibi reddi chi-
rographum iuxta pactum, & creditor replicet, ſe
amiſiſſe, non per hoc debitor liberabitur, ſed fiet ei
refutatio, & cancellabitur chirographus verbaliter,
Bal. *in d.l. inſtrumenta, in fine, n.9. & in l. 14. pecuniæ. in fine. verſ. per hoc. C. de ſolut.* quem ſequitur *Cott. in memor. in verbo, mercator fecit.* ſubdens Bal. quod ſic obuiatur
malitiis illorum, qui ſunt obligati ad pecunias per
eorum apodiſſas, ſub conditione, ſi apodiſſa reſti-
tuatur, hancque rationem limitat Iaſ. *in d. §. ſi ita. n.13.*
351 Tertia opinio erit noſtra, cum nec Bald. nec Iaſ.
(ſit eorum pace dictum) articulū recte explicarint,
et quæ ipſi ſcribunt, partim non applicantur caſui
noſtro, et partim non ſufficiunt, quare tres caſus exi-
ſtimo diſtinguendos.

Primus caſus eſt, quando campſor, qui facit litte-
ras, non vult reſcindere contractum cambii, et iſto
caſu decepti videntur Bald. et ſequaces, quia camp-
ſor non tenetur reſtituere pecunias, nam, cum con-
tractus cambii fiat ad vtilitatem vtriuſq. partis, non
poteſt reſcindi, altera parte inuita, teſtibus eodem
Bal. Maran. et aliis, quos ſecutus ſum *infra nu. 447.* a-
lias ſequeretur, quod campſarius, qui dat campſori,
vt campſet pro alio loco, poſſet ſemper, ſimulata lit-
terarum amiſſione, reſcindere contractum cambii
contra vulgatam regulam, quod quæ ab initio ſunt
voluntatis, ex poſt facto ſunt neceſſitatis: et abſq. re-
ſciſſione eſt in promptu, et ſufficiens remediū, nem-
pe, vt campſor det ſecundas, et tertias litteras iuxta
ſtylum, pro hoc ipſo accidenti introductum, vt ſcrip-
ſi *gl. ſeq. n. 2. & 3.* et in hac opinione reſident Cott. *in memor. in verbo, cambij litteras. & Benint. deciſ. 58. litteras cambij in fine,* dicens, eſſe in poteſtate illius, qui ſcrip-
ſit litteras, dare alias nouas, et teſtatur, ſe ita uidiſſe
obſeruari Genuæ inter mercatores.

Extende hanc opinionem, ut procedat ſiue ſimu- 352
late aſſerat, ſe amiſiſſe, ut loquuntur Benint. et Cot.
in locis ſupra proxime citatis, ſiue non ſimulate, ſed ve-
re aſſerat, per ea, quæ dixi in hoc primo caſu, etiam
ex clara mente eorundem, tenentium, non eſſe locū
penitentiæ.

Reſtringe hanc eandem opinionem, ut non pro- 353
cedat, quando is, cui litterarum cāmbii ſolutio præ-
cipiebatur, eſſet interim factus non idoneus, ſeu mu-
taſſet domicilium, quia iſto caſu non eſſet in eius
poteſtate dare nouas litteras, Benint. *vbi ſupra.* citās
eandem obſeruantiam mercatorum Genuenſium, quod
idem dicit Cott. *vbi ſupra.*

Secundus caſus eſt, quando campſor conſentit 354
reſciſſioni, quia ſupponunt rē integram, quod mer-
cator litteras cambii nemini ſoluerit: et iſto caſu cō-
cludo, quod ille, qui amiſit litteras, tenetur expecta-
re, donec, et quouſque mercator, cui litteræ ſunt di-
rectæ, certioretur de reſciſſione contractus cambii,
et de amiſſione litterarum cambii, ita vt, ſi ad eum
deferrentur, eas non ſoluat, quo certiorato, habita-
que reſpōſione, campſor poteſt reſtituere pecunias,
facta ſibi liberatione in authentica forma, iuxta ea,
quæ ſcripſi *ſupra ſub nu. 348. verſ. prima opinio,* et ulte-
rius præſtita eidem cāpſori ideonea cautione, quod
pro dictis litteris non moleſtabitur, per ea, quæ ſcri-
bit Vinc. de Franch. quem retuli *ſupra ſub d. nu. 348.* ne
contingeret, quod alius præſentaret litteras amiſſas
mercatori, cui erāt directæ, et eo, iam certiorato de
reſciſſione cambii, ideoque nolente eas acceptare,
proteſtatis litteris, haberet regreſſum contra cam-
pſorem, diceretque, ipſum campſorem reſtituiſſe pe-
cunias creditori non uero, doceretque ſe iiſdem no-
mine et cognomine uocari, quibus uocatur ille, qui
eſt ſcriptus creditor litteris cambii, huiuſque cautio-
nis cautela tunc omittenda non eſſet, quando cāp-
ſor non cognoſcit eum, cum quo contraxit, et hæc
eſt cautela, de qua *ſupra d. nu. 348.* et qua utuntur He-
brei, quando quis, amiſſa ſyngrapha pignoris, uult
pignus luere, quod ſi perſona eſſet plene cognita,
hæc cautio non foret neceſſaria.

Cæterum pro indemnitate mercatoris, cui litte-
ræ erant directæ, nullum conſilium, uel remedium
requiritur, quia is non acceptauit litteras, ideoque
illarum ſolutioni non eſt obligatus: et, acceptando,
eſſet uel in dolo, uel in latiſſima culpa, quia aut ei
præſentantur litteræ de recenti, et tunc habet recen-
tem memoriam reſciſſionis: aut præſentantur poſt
plures dies, ſeu menſes, et tunc ex ſua tarditate, debet
de illis ſuſpicari.

Tertius caſus eſt, quando res non eſt amplius in- 355
tegra, eo quod tertius litteras iām inueniſſet, et exe-
giſſet; et iſto caſu non eſt locus reſciſſioni, aut præ-
fatæ cautelæ liberandi campſorem per inſtrumentu-
à litteris cambii, ſed erit locus, ut campſor, uel reſti-
tuat ſcutos 100. uel faciat alias litteras ſolubiles, ut
dixi *ſup. ſub nu. 340. & ſeqq.*

SVMMA-

SVMMARIA.

Solutio litteram cambij poteſt fieri tripliciter, numer. 356. & ſeqq.

Proteſtatio, quod quis ſoluit honore litterarum producit actionem negotiorum geſtorum contra illum, cuius litteras ſoluit, num. 356. & ſeqq. num. 364. & ſeqq. Et quæ ſint neceſſaria in hac proteſtatione, nu. 284. & ſeqq. Eamque actionem poteſt etiam alteri cedere, num. 383. Non tamen producit actionem mandati, num. 374. & 375. Neque actionem aliquam contra eum, cui ſoluit, num. 392.

Soluens tractam ſuper proteſtu honore litterarum, non acceptat mandatum, &c. nu. 358.

Mandatum vt quis ſoluat debitum mandatis de pecuniis mandatarij, & ponat debitorem alium, explicatur, num. 359. & ſeqq. 376. & ſeqq.

Soluens pro debitore: an, & quando contra eum acquirat actionem negociorum geſtorum, ſub nu. 365.

Mandatum quis non cogitur inuitus ſuſcipere, ſub nu. 366.

Mandati fines ſunt diligenter ſeruandi, num. 367. & ſub n. 373.

Mandatum non poteſt à mandatario pro parte acceptari, & pro parte non acceptari, num. 368. & ſeqq. 376. & ſeqq.

Mandatarius, qui non poteſt in præciſa forma exequi mandatum, & ideo exequitur in æquipollenti, ſeu facit proxima mandato, an dicatur ſine culpa, & excuſetur, ſub numer. 369. & ſeqq.

Mandatarius, ſeu Procurator { *debet eſſe adeo fidelis domino, vt non poſſit aduerſus eum facere, quod poteſt facere alius, non admiſſa in hoc repræſentatione diuerſarum perſonarum, nu. 378.*

Fideiuſſor non poteſt emere pignora, num. 379.

Procurator ad emendum, ſi emat nomine proprio, tenetur de fide rupta, numer. 380. Et emendo ſeruum nomine proprio, efficitur dominus ſerui, ſed tenetur crimine ſtellionatus, &c. numer. 318.

Soluere ſuper proteſtu quis poſsit, num. 382. Et quando quis ſoluere non poſſit, nu. 390. & 391.

Solutio, & acceptatio litterarum cambij quando dicatur facta libere, ita vt is, qui eas ſcripſit, non remaneat obligatus, ſed remaneat obligatus tertius &c. nu. 384.

Soluens ſuper proteſtu honore litterarum, debet ſolito tempore trahere eandem ſummam, &c. vel ſaltem notificare illi, pro quo ſoluit, &c. nu. 388.

Solutio ſuper proteſtu quo ordine ſit facienda, nu. 389.

356 QVero XIV. an ſoluens litteras cābii ſuper proteſtu honore litterarum, habeat contra eum, qui ſcripſit litteras, actionem negotiorum geſtorū.

Reſpondeo, quod caſus ſolutionis litterarum cābij eſt triplex.

Primus caſus eſt, quando is, cui litteræ cambij ſūt directæ, eas ſoluit ſimpliciter, & hic eſt caſus ſolutionis ſimplicis, & ideo ſine proteſtu, cum ſeruetur ordo ſimpliciter: & de hoc caſu ſæpe locuti ſumus, & hic de eo non agimus.

357 Secundus caſus ſolutionis litterarum eſt, cum recuſante eo, cui directæ ſunt litteræ cambii, complere ipſas litteras, id eſt, eo recuſante, eas ſoluere, tertius in honorem litterarum ſoluit nomine illius, qui eas ſcripſit, quia ſolutio tenet, & actio acquiritur ipſi ſoluenti contra debitorem ſcribentem, quia dicitur vtiliter gerere negocium debitoris, qui ſcripſi, dum ſoluendo liberauit eum à ſuo creditore, Rot. Gen. *6. decis. Ioannes Baptiſta n. 7. verſ. octauo præſupponebat. & decis. 32. cum alias. numer. 1. & 2. Menoch. conſil. 296. cum interrogatus, num. 24. & Io. Bapt. Cauat. tract. de camb. tit. de ſoluente in loco ad quem, verſ. quæro an quilibet. fol. 236.* & hunc eſſe ſtylum, & conſuetudinem mercatoriā, ſcribit Rot. Genuen. *d. decis. 32. in fine principij: &* iſto caſu, qui eſt clarus, litteræ non proprie ſoluuntur ſuper proteſtu, ſed ſoluuntur ſolum pro honore litterarum.

Tertius caſus eſt, cum is, cui litteræ cambii dire- 358
ctę ſunt, non recuſat eas, ſed tamen illas acceptat ſuper proteſtu, quod eſt dicere, nolo acceptare mandatum, ſed volo tanquam tertius ſoluere eas pro earum honore, & habere obligatum ſcribentem, & nō eum, quem ſcribens mihi vult delegare, ut puta, Titius ſcribit mercatori in foro Placentiæ, quod ſoluat tibi ſcutos 1000. & ponat debitorem Andream, & iſte mercator acceptat litteras cum proteſtatione, ſicque ſoluit tibi litteras Titii ſuper proteſtu pro honore litterarum; crediti, & reputationis Titii, & dum, ſoluendo, liberat Titium à te eius creditore, dicitur vtiliter gerere negocium Titii, ideoque eundem retinet obligatum, quamuis non acceptauerit mandatum ponendi debitorem Andream, Rot. Genuen. *d. decis. 6. ſub num. 2. & ſub nu. 7. & 8. & d. decis. 32. in fine principii, & n. 1. & ſeqq.* & clarius *decis. 19. nos auditores, initio, & nu. 1. & ſeqq.* & fuſius, & apertius colligitur *ex decis. 23. Antonius Carcaſſola, initio*, vbi ponitur factum, *& numer. 4. & 16. in fine*, & 17. et quod per hanc ſolutionem ſuper proteſtu retineatur obligatus is, qui ſcribit litteras, eſt depoſitum per ſtatut. Gen. *libr. 4. capitul. 14. §. qui voluerit.* et diſpoſitiue *in §. quando aliquis.* et de hoc tertio caſu agimus in hac quæſtione.

Sed quia iſte caſus apud eos, qui ignorant mo- 359
dum negotiandi inter mercatores, videtur quaſi deuius ab omni iuſtitia, cum debitor mandet alteri, vt ſoluat debitum ipſius debitoris, et ex iſta ſolutione obliget ſibi alium debitorem, liberato debitore, pro quo ſoluit, ideo aduertendum eſt, quod, dum iſte Titius debitor mandat mercatori, ut ſoluat tibi ſcutos 1000. et ponat ad debitum Andreæ, ſupponere debemus, quod Titius ſit creditor in totidem eiuſdem Andreæ, ut in caſu Rotę Genuen. *decis. 6. Ioannes, initio, & ſub num. 6. in 4. & ſeqq. præſuppoſitis,* vbi Io. Antonius Pinellus ſcripſerat litteras cambii Octauiano Lomellino, quod ſolueret ſcutos 1000. N. et poneret pro Ioffreddo de Marinis, et Octauius ſoluit, ſed
noluit ponere pro Ioffredo. † ſuppoſito ergo, quod 360
Andreas ſit debitor debitoris, mandantis ſolutionem fieri, eſt diſtinguendum. Aut iſte Andreas non conſentit huic ordini, ideoque ipſe non dat eandem ordinem, ut in caſu *d. decis. 6. ſub nu. 6. in 4. præſuppoſito,* vbi non conſtabat, quod Ioffredus ordinaſſet Octauiano, ut pro eo ſolueret, et tunc ordo, datus à debitore, reſoluitur in vim ceſſionis, quam is, cui debitor ſcribit, poteſt acceptare, et non acceptare: ſi acceptat, debet ponere debitorem ipſum Andream, cuius nomen eſt ceſſum, eique intimare, et continuare intereſſe ſuper eo: ſi non acceptat, non poteſt ponere eum debitorem, unde remanet locus ſolutioni tantum ſuper proteſtu, ut in caſu *d. decis. 6. ſub num. 5.* in quinto prę ſuppoſito, vbi etiamſi Octauianus habuiſſet ordinē à Ioffredo, non tamen tenebatur eum ſequi, uel adimplere, ſed poterat illum non accepta-
re. † Aut iſte Andreas ceſſus conſentit, ideoque ipſe 361
dat eundem ordinem, vt ſoluat ſupra ſe, et tunc ſi is, cui-

Digitized by Google

cui ſcriptum eſt, acceptát hunc ordinem, fit delegatio, & is, qui ſcripſit, eſt liberatus, & conſequenter
362 intereſſe continuaretur ſuper ipſum Andream, † ſi vero non vult acceptare, tunc poteſt ſoluere, vt dixi, ſuper proteſtu, quia non vult acceptare debitorem delegatum, & in iſtis terminis cum Antonius Carcaſſola feciſſet tractam Hieronymo Ceuli Piſano, Romæ commoranti, de marchis 500. ſoluendis Paridi Pinello ſuper Camillum Piperatum de Venetijs, & Hieronymus Ceuli ſoluerit dicto Paridi dicti marchas ſuper proteſtu, & honore litterarum ipſius Carcaſſolæ, non autem præciſe, iuxta ordinem illius, & idem Hieronymus Ceulus deinde ad tres menſes de hac ſolutione ſuper proteſtu certioraſſet Carcaſſolam, & interim Camillus Piperatus decoxiſſet, ac proinde Carcaſſola prætenderet, intereſſe illius debitoris decocti ſpectare ad Hieronymũ Ceulum, quia contra bonam fidem mercatorum non ſtatim, ac potuit certiorauit Carcaſſolam, Rot. Genuenſ. *deciſ. 23. Antonius, num. 4. & num. 16. in fine, & ſeqq.* multum dubitauit, ſed pro tunc ſtetit pro Hieronymo Ceuli contra Carcaſſolam, eo, quod Hieronymus non teneretur acceptare mandatum, & potuerit ſoluere ſuper proteſtu honore litterarum, & ideo, non acceptato mandato, non teneretur ſtatim certiorare mandan-
363 tem; † ſed hodie aliter decidenda eſſet illa cauſa ex diſpoſitione ſtatutorum, & capitulorum nundinarum Genuenſium, cum Hieronymus Ceulus teneretur vti maiori diligentia in certiorando Carcaſſolam de ſolutione ſuper proteſtu, vt retuli *infra num. 388 declar. 2.*

364 His pro intelligentia terminorum præmiſſis concludo, (ſatisfaciendo quæſtioni) mercatori, non habenti ordinem ab Andrea, uel nolenti illum ordinem acceptare, & ſoluenti ſuper proteſtu honore litterarum, competere actionem negotiorum geſtorum aduerſus Titium, qui ſcripſit litteras, vt concludit Rot. Genuen. *d. deciſ. 19. ſub n. 4. ibi: ex quibus remanet, & d. deciſ. 6. nu. 7. & 8.* & ſic ſoluere tractam ſuper proteſtu, & honore litterarum, eſt, velle habere obligatum illum, qui fecit litteras, Rot. Genuen. *deciſ. 30. alias, in princ. & d. deciſ. 23. ſub num. 17.* & quod ſoluens pro honore litterarum ſuper proteſtu tractam aliquam, quæ ipſi directa non ſit, habeat obligatum illum, qui litteras, ſeu tractam fecit, diſponunt ſtat. Genuen. *lib. 4. cap. 14. §. quando aliquis.*

365 Ratio huius concluſionis eſt, quia mercator, ſoluendo debitum Titij, liberat eum à te creditore, & ab intereſſe, & præſeruat ipſius Titij honorē, & creditum, ſiquidem, ſi non ſolueret, litteræ Titij redirent proteſtatæ cum eius verecundia, & damno, vt conſiderat Rot. Genuen. *d. deciſ. 19. ſub n. 4. & d. deciſ. 6. ſub n. 7.* & conſequenter ſoluendo de mandatario efficitur negotiorum geſtor, Rot. Genuen. *dec. 3. Antonius Carcaſſola, ſub n. 17.* quia gerit vtile negotium Titij, & gerendo, acquirit contra eum actionem negotiorum geſtorum, Rot. Genuen. *d. deciſ. 32. in fine principij,* & cum gerat, & acquirat actionem, poteſt ab eo repetere, quod ſoluit, *l. 45. cum pecuniam, ff. de negot. geſt.* nam potuit ſoluere, etiam eo ignorante, & inuito, *l. 41. ſoluendo, ff. eod.* Menoch. & alij, quos citaui *ſupr. nu. 74. & ſeqq.* vbi hoc late explicaui.

366 Remanet ſolum, vt pro concluſionis confirmatione reſpondeam nonnullis, quæ in contrarium adduci poſſent.

Non obſtat, quod mercator, ſoluendo ſuper proteſtu, & non ponendo Andream pro debitore, non obſeruet mandatum Titij.

Quia reſpondeo, quod mercator non cogebatur inuitus mandatum ſuſcipere, *l. 22. ſi mandauero, §. vlt. ff. mand.* & potuit ſoluere, non vigore mandati, ſed ſine mandato, gerendo vtile negotium, tanquam ei non demandatum, quod potuit facere, vt dixi *num. præcedenti.* † Et conſequenter nō dicatur, quod fines 367
mandati ſunt diligenter cuſtodiendi, *l. 5. diligenter, ff. mand.* Rot. Genuen. *deciſ. 172. participes, num. 2. in fine, verſ. tertio qui ſuſcipit.* quod exornat Menoch. *conſ. 296. cum interrogatus, n. 2.* quia reſpondeo, hoc eſſe verum, quando onus mandati eſt ſuſceptum, quod non eſt in caſu noſtro.

Minus obſtat, ſi replicetur, quod immo in caſu iſto 368
mercator dicitur acceptaſſe mandatum, ſed cum diuiſione, quam facere non poterat.

Nam reſpondeo dupliciter.

Primo, hoc eſſe verum in mandato vnico, & indiuiſibili; ſecus quando mandatum non eſt eiuſmodi, ſed vel ſunt plura mandata, uel eſt diuiſibile, vt in caſu noſtro, quia tunc poteſt vnum acceptari, & aliud non acceptari. Rot. Genuen. *d. deciſ. 19. ſub n. 4.* & mouetur Rot. ex his, quæ ſcribit Dec. *conſ. 430. qu. d ſupra,* & Pariſ. *conſ. 47. intentio, n. 70. lib. 1.*

Hæc reſponſio Rotæ (ſit eius pace dictum) non 369
placet ex tribus. Primo, quia non videtur fideliter referre conſultationem Decij, refert enim Decium dicere, quod illi de Gualterottis mandatarij, tanquam habentes duo mandata (primum de faciendo aſſecurati merces, quibus nauis erat oneranda, ſecundum de apponendo clauſulam in aſſecuratione, quod merces non trabalzarentur de naui onerata in aliā nauim) potuerint acceptare primum, & non ſecundum mandatum, & tamen Dec. non conſiderat hæc, vti duo mandata, neque dicit, quod mandatarij potuerint facere aſſecurati merces ſine illa clauſula, ſed dicit, quod illi mandatarij, quamuis fecerint fieri aſſecurationem ſine prædicta clauſula, tamen erant abſoluendi, quia illi de Carauagio aduerſarij, qui erant mandatores, non probabant, potuiſſe reperire aſſecuratores, qui aſſecuraſſent cum prædicta clauſula, & conſequenter mandatarij erant vacui ab omni culpa, etiam leui, prout dicit etiam *in conſil. 632. nu. 1.* quod eſt errore geminatum, vt aduertit Stracch. *infra* citatus, & ſequitur ead. Rot. Gen. *deciſ. 8. in cauſa Bartholomæi, ſub num. 8. verſ. & ad adducta,* † & ſic man- 370
datarius excuſatur, quando non poterat mandatum aliter exequi, ſeu non conſtat, quod potuerit exequi, quo caſu ſufficit, quod illud adimpleat per æquipollens, ſeu faciat vicina mandato, *l. fin. §. vlt. ff. mand.* & ſcribit Rot. Genuen. *d. deciſ. 8. num. 8. & deciſ. 174. mercatores, num. 3. & ſeqq. & num. 11.* quæ doctrina, ſeu auctoritas Decij bene retorquetur contra ipſam Rotam, quia in caſu, de quo Rota, & nos loquimur, mercator, qui erat mandatarius, poterat adimplere mandatum cum illa clauſula, ponendi debitorem Andream, cum hoc penderet à ſola eius voluntate. Ergo non eſt vlla excuſatione dignus. † Secundo 371
non placet, quia ipſa conſultatio Decij adhuc non eſt tuta, & nominatim contra eum ex diametro ſcribit Stracch. *tractat. de mercat. par. 4. tit. de mand. num. 39. & ſeqq. tom. 6. par. 1. fol. 302.* & pro hac opinione contra Decium faciant, quæ ſcribunt Pariſ. *d. conſil. 47. num. 38.*

Digitized by Google

num. 38. in fine, & num. 41. conſulendo contra eum, qui tranſmiſerat merces in alia naue, quam in expreſſa in mandato, & Bott. *conſil*. 105. *dominus, ſub nu*. 13. *verſ. verum, & num. ſeqq*. vbi conſuluit, conductorem mercium tranſuehendarum teneri ex contractu inito, ſi promiſſa non ſeruauerit, & *num*. 15. vbi, quod tenetur eo ipſo, quod merces tranſuehendas alii dederit, quia hoc ipſo dicitur in culpa, ita vt teneatur de caſu fortuito, & teneatur etiam de leuiſſima culpa, *ſub num*. 20. & propter hæc, & alia fuerunt in ciuitate Genuæ, re plene diſcuſſa, condemnati quidam de Iughis, eo, quia capſam vellutorum tranſmiſerant non ſub conductura Bernardi de Ferrariis, prout fuerat

372 conuentum, ſed ſub conductura alterius. † Tertio non placet, quia Pariſ. *d. conſil*. 47. *num*. 70. in quo ſe fundat Rota, videtur ſentire, quod minus malum ſit tranſgredi fines mandati in aliqua parte, quam tranſgredi in omnibus partibus, quia alias Pariſ. ſibimet *in eodem conſil*. eſſet parum conſtans, cum in aliis numer. hic ſupra citatis, in eodem caſu conſulat contra illos mandatarios, quod non cuſtodierint diligen-

373 ter fines mandati: † vnde, omiſſa hac reſponſione, adduco aliam, quæ eſt etiam de mente eiuſdem Rotæ.

Secundo reſpondeo, diſtinguendo: Aut mandatarius acceptat mandatum, & tunc procedunt concluſiones, quod fines mandati non ſint excedendi, ſed ſint diligenter ad vnguem, ſaltem quoad poſſibilitatem, ſeruandi: Aut mandatarius non acceptat, ſed immo proteſtatur, ſe nolle acceptare, & faciat nihilominus vtile negotium mandantis, quod poteſt facere etiam ſine mandato, & tunc ſumus extra terminos acceptati mandati, & conſequenter ceſſant omnes concluſiones de mandato.

374 Firmata concluſione, de qua *ſup. nu*. 364. quod ſoluenti ſupra proteſtum, competat actio negotiorum geſtorum.

Amplia primo eam, vt ſoluens pro honore litterarum ſupra proteſtu, habeat contra ſcribentem litteras non ſolum actionem negotiorum geſtorum ad repetendas pecunias ſolutas, vt dixi *ſupra d. n*. 364. *&* 365. ſed habeat etiam actionem mandati, Rot. Gen. *d. deciſ*. 19. *ſub n*. 4. *ibi, ex quibus remanet*.

375 Hæc ampliatio, quicquid dicat Rota, non eſt vera, tum quia ſoluens, proteſtatus eſt, ſe nolle ſoluere vigore mandati, tum quia non eſt uerum, quod ſint duo mãdata, ſed eſt vnum, ſeu habetur pro vno, quia in mandatis, factis eodem tempore, & cum connexitate, ita vt unum ſit connexum alteri, habetur pro uno, ſalrem quoad hoc, ut mãdatarius teneatur omnia contenta in mandato adimplere, & ita ſeruatur, & qui aliter ſeruaret, negotiandi fidem lethaliter uulneraret, & ipſamet Rot. quam ſecutus ſum *ſup. n*. 365. *verſ. ratio*, dicit, quod ſoluens ſupra proteſtum, de mãdatario efficitur negotiorum geſtorum.

376 Amplia ſecundo, dum *ſup. n*. 364. dixi, quod ſoluens ſuper proteſtu, poteſt retinere obligatum eum, qui ſcripſit litteras, ut procedat non ſolum, ſpreto ordine illius, qui in litteris mandabat, tertium poni pro debitore, ſed procedat etiam, ſpreto ordine litterarũ *d'auiſo*, illius tertij remittentis etiam pecunias ad eũdem, qui ſoluit, quare licet ille tertius, quem ſcribens litteras, mandat, poni debitorem, ordinet etiam ipſe, ſe poni debitorem, dicendo, *vi a piacerà contraporli al mio credito*, cum iſte tertius remittat alias pecunias eidem mercatori ſoluenti, de quibus pecuniis propterea ſit creditor, nihilominus, ſi mercator ſolutu rus ſuper proteſtu, ſit creditor eiuſdem tertij, ſeu prætendat, ſe creditorem, poterit ſeruare eius ordinem in recipiendo pecunias, & in reliquis non ſeruare eius ordinem, & maxime quando probabiliter timeret de ruptura dicti tertij remittentis, ut, ita atteſtantibus ſe ſeruaturos quibuſdam teſtibus mercatoribus, ſcribit Rot. Gen. *deciſ*. 19. *nos auditores, n*. 5. *verſus finem, & n*. 6.

Huic ampliationi, quicquid dixerint illi mercato- 377 res Genuenſes, quorum dictum ſequitur Rot. Genu. *ſupra citata*, dum dicunt, quod ipſi acciperent pecunias eius, qui eas remitteret pro ſuo credito, & in reliquis non ſeruarent mandatum remittentis, ego non acquieſco, præſertim quando non immineret certus timor futuræ rupturæ remittentis, & moueor ex pluribus. Primo, quia illorum teſtium dicto uidetur obſtare Genuæ ſtatutum *lib*. 4. *c*. 14. *§. etſi quis faceret*, quo cauetur, ut is, qui acceptat litteras, ſeu trãctam ſuper proteſtu, & trahentis habet pecunias, & ordinem, quod illæ pecuniæ debeant ſeruire pro illa tracta, tenetur ſeruare ordinem datum; ergo cur in caſu, de quo agimus, poteſt quis ſeruare ordinem in recipiendo pecunias remittentis, & in reliquis eundem ordinem ſpernere? Secundo, quia is, qui pecuniam remiſit, uideretur aliter ſpoliari. † Tertio, 378 quia cum illæ pecuniæ remittuntur ad ipſum mercatorem, tanquam ad mãdatarium, & procuratorem, & is, recipiendo eas, facto acceptat mandatum, debet, uti procurator, eſſe magis fidelis domino, quam alius extraneus, & ideo non poteſt ipſe facere cõtra dominum, quod poſſet extraneus, ad not. per Cyn. Bal. Salyc. & alios *in l*. 1. *C. de dol. mal*. quia uinculum fidei ſuſceptæ efficit, ut quod non poſſum, ut ego, minus poſſim, ut alius, Bal. *in ſummario, d. l*. 1. & ſic ceſſabunt illæ fictiones mercatoriæ, quibus mercator uult repræſentare in eodem negotio plures perſonas, ut in alio propoſito ſcripſi *infra §. 6. gl*. 1. *num*. 25. Denium hæc ampliatio uiris ſpectatæ fidei, mirum in modum diſpliceret, & ubi ſeruaretur, mercatoria fides proſterneretur.

Hincque (confirmando hæc, quæ contra amplia- 379 tionem dixi, præſertim in hoc tertio argumento) ſuſcipiens mandatum de fideiubendo, non poteſt emere pignora debitoris à creditore, licet ea potuiſſet emere, ſi non ſuſcepiſſet mandatum de fideiubendo, Bal. & Salyc. *vbi ſupra*, & emendo, debet ea reſtituere, alias tenetur de fide rupta, Salycet. *vbi ſupra*,

† Hinc etiam eſt, quod procurator ad emendum, ſi 380 emat nomine proprio, cum teneretur emere nomine alieno, tenetur de fide rupta, Nic. Moron. *tract. de fid. treg. & pac. q*. 17. *num*. 3. *tom*. 11. *par*. 1. *fol*. 420. † Et 381 mandatarius, emendo ſeruum nomine proprio, efficitur quidem dominus ſerui, ſed tenetur crimine ſtellionatus, quia efficitur infamis, Bald. *in l. fœliciſſima. in princ. C. de his qui à non dom. manum*.

Amplia tertio, ut non ſolum is, cui litteræ cambij 382 ſunt directæ, poſſit eas ſoluere ſuper proteſtum, ut huc uſque locutus ſum, ſed, eo non ſoluente, poſſit tertius eas ſoluere ſuper proteſtum, & honore litterarum, ut bene colligitur ex diſpoſitione capitulorum nundinarum Genuenſium, *n*. 35 *in illis verbis, che ſia lecito à cui ſi voglia pagar ſopra proteſto*, & ratio eſt euidens, quia militat eadem ratio, ne litteræ redeant

cum

Google

cum proteſtu, in damnum ſcribentis, & hoc congruere cum diſpoſitione iuris, ſcribit Rot.Genuenſ. *deciſ.32.cum alias,in fine initij,& n.1.& 2.*

383 Amplia quarto, vt ſoluens ſuper proteſtum, ideoque acquirens actionem vtilem negotiorum geſtorum contra ſcribentem litteras, vt dixi *ſup. n.364. & 365.* poſſit eandem actionem acquiſitam alijs refleƈtere,& cedere, Rot.Genuen.*d.deciſ.32. cum alias, ſub n.2.& 3.*

384 Declarà primo eandem concluſionem, firmatàm *ſupra n.364.& 374.* vt litterarum acceptatio, & ſolutio dicatur facta libere,& non ſuper proteſtū, quando in ipſarum litterarum dorſo,ſeu alia parte is, qui eas ſic acceptat, ſua manu ſcripſit, *acceptata ſuper proteſtum*, & poſtea in ſolutione earundem litterarum proteſtationem non repetit, quia tunc, ſoluēdo ſimpliciter, videtur per actum contrarium receſſiſſe à proteſtatione, & ſoluiſſe iuxta formam litterarum cambij, non retinendo obligatum ſcribentem, ſed eum, quem ſcribens delegauit in litteris cambij, ideoque ſi ille delegatus decoxerit, vel aliter ſit effectus non ſoluendo, regreſſum non hàbet contra ſcribentem, Rot.Genuen.*deciſ.6. Ioannes, verſus finem, ſub n.*

385 20.ibi,& ſic communi voto Rotæ, & quia iſte caſus fuit multum controuerſus, cum hic inde eſſent ſuper conſuetudine examinati teſtes, quorum producti àb eo, qui ſoluerat, dicebànt, ſufficere vnicam proteſtationem,& qui erànt producti ab eo, qui ſcripſerat litteràs cambij, vt ſolueret, dicebant, requiri duplicem proteſtationem, vt recenſet *ead.Rot.d.deciſ.6. ſub n.13.* & cum ſupereſſet illa difficultas in iure, an, non repetita proteſtatione, neque in proteſtàtione dicto, *proteſtor, quod ſi ſoluero, ſoluam ſuper proteſtum*, cenſeatur àb ea receſſum, vt tenuit Rot.*d.deciſ.6.n.1.in fine, 2.& 3.* an vero ſolutio, ſimpliciter facta, ſit interpretanda ſecundum ſenſum proteſtantis, vt motiuabatur in *ead.deciſ.6.num.10.11.& 12.* idcirco ſtatutum Genuen. *lib.4. cap 14. §.qui Voluerit*, ſecutum dictàm deciſionem,& obuiando dolo,& fraudi, vberius prouidit, quod acceptans litteràs ſuper proteſtum, teneatur intra horas 24.in actis notàrij coràm teſtibus acceptare ſuprà proteſtum, cui proteſtui debet interuenire ille, qui litteras præſentàuit, & vltra prædicta tenetur etiàm in ſolutione denuò proteſtàri, alias, iſtis non ſeruatis, acceptatio intelligitur facta libere.

386 Subdeclara hanc declarationem, vt hæc forma, trádita à ſtát. Gen. in àcceptatione litterarum ſupra proteſtum, ſit ſeruanda in acceptatione litteràtum, facienda in ciuitate Genuæ

Secus in acceptatione litterarum, facienda in nundinis, quia in nundinis ſufficit ſeruare ſimpliciorem formam, nempe, quod acceptàns faciat, durante illà feria, notari in libro Cancellàrij dictam proteſtarionem, & idem Cancellàrius poſteà de hoc verbum habeat ab eo, cui factà eſt ſolutio, ſic diſponentibus capitulis nundinarum Genuenſium, *num.34.* quæ in hoc derogant expreſſe formæ tráditæ à relato ſtatuto.

387 Secus etiàm in acceptàtionibus, fàctis in àlijs locis, in quibus ſeruàndum eſſet ius commune, quia in illis ſufficeret acceptatio authentica, & publicà, cui eſſet ita credendum, vt omnis fraus veniret remota, & àn ſufficiat vnica proteſtatio, pro nunc non diſcutio, ſed tutior eſt opinio, quod requirát etiàm in ſolutione.

Declara ſecundo, vt ſoluēs ſuprà proteſtum, ideoque volens retinere obligatum eum, qui ſcripſit litteras, debeat, vltra prædicta in præcedenti prima declaratione, mittere debitam, idest, facere ſolito tempore tractam eiuſdem ſummæ, quam ipſe ſoluit, ad eundem locum, in eundem, qui ſibi traxit, ſicque pro tracta, quam ſoluit, debet ſibi prouidere pro eodem loco, vnde tracta proceſſit, ſaluo impedimento, & ſaluo càſu, quo ordo eſſet aliter datus,& ſaluo etiam caſu, quo in eo loco, vnde tracta proceſſit, non eſſet ſolitum cambiri, vel tunc non reperiretur, qui vellet cambio dare, & nihilominus iſto càſu tenetur notitiam dare illi, qui ſibi tractam fecit, alias, ijs non ſeruàtis, àcceptatio, & ſolutio litteràrum intelligitur fàcta libere, vt latius diſponitur in eiſdem ſtatutis *lib.4. c.14.§.præterea Volens, & §.ſi q. ſed ſi tale*,& àb hac ſtatuti diſpoſitione non diſcrepant capitula nundinarum Genuenſium *num.35.* ſed copioſius diſponunt, & hæ leges peculiares ſuper cambijs ſunt fundatæ in diſpoſitione iuris communis, nam ſoluens litteras ſuper proteſtum, ſupponit, ſe gerere vtile negotium illius, qui ſcripſit litteras, vt dixi *ſupra num.364. & 365.* ſed hoc ſuppoſitum eſt falſum, quando ex iſta ſolutione, in tempore non notificata, ſaltem per viam reflexæ tractæ, poteſt ei imminere periculum, vt interim eius debitor, quem uoluit delegàre, & ignorat, nō eſſe àcceptatum, decoquat, ut in caſu, de quo Rot.Genuen.*deciſ.6. Ioannes, & deciſ.23. Antonius Carcaſſola*, uel quando fàcit tractam in alium locum, in quo debitori grauior eſt ſolutio, quià his caſibus nō gerit utiliter negocium,& ſicut is, qui ſuſcipit onus mandati, tenetur illud omni diligentià poſſibili àdimplere, ut ſecutus ſum *ſupra num.257. & 371.* ità etiam qui ſuſcipit onus gerendi aliquod negotium alterius, debet ita illud gerere, ut non uideatur ei dānum inferre. 388

Declara tertio, ut facultàs ſoluendi litteràs ſuprà proteſtum competat gradatim hoc ordine, primo competit illi qui uult ſoluere libere, quiſquis ille ſit, hic enim præfertur omnibus uolentibus ſoluere ſupra proteſtum, ſecūdo competit illi, qui debet cambium recipere, tertio uero loco competit illi, cui facta eſt tracta, ſed ſi is, in quem eſt facta tracta, àcceptàſſet litteras cum proteſtu, & is, qui debet recipere càmbium, conſenſiſſet illi acceptationi ſuper proteſtu, tunc is, qui debet cambium recipere, non præferretur, qui ſi noluerit conſentire, habeatur, ac ſi ipſemet, debens cambium recipere, acceptaſſet ſuper proteſtu, ut diſponitur in eiſdem ſtát.Genuen.*lib.4.c.14.§.ſi tracta.* 389

Declarà quàrto, ut nemo poſſit fàcere ſolutionē 390
ſuper proteſtu honore litterarum, quando àliquis mercator, habens ad hoc ſpeciale mandatum, intimaſſet, & proteſtatus eſſet, ne quis litteràs tàlis tractæ ſolueret ſuper proteſtu, *Vt in eod.c.14.§.quando aliquis*, nàm tertius tunc poteſt ſoluere, ignorante, & inuito debitore, quàndo debitor non eſt præſens, & non prohibet, ſed ſi adſit, & prohibeat, male is tertius ſoluit, & ob id nulla ei acquiritur actio contrà ipſum debitorem, Menoch.*conſ.296. cum interrogatus, n.25. ver.reſpondetur tertio*, beneficium enim non confertur in inuitum.

Declara quinto, ut poſt hábitam notitiàm, ſeu 391
publicam uocem, & famam de decoctione trahentis debitum, nemo poſſit illàm tractàm acceptare,

Digitized by Google

nec libere, nec ſuper proteſtu, niſi acceptaſſet prius, *vt in eod.c.14.§.nemo p:ſſi:*,& dixi *ſup.n.339.*vbi videas; ſed ſi ante habitam certam notitiam quis vellet libere, vel ſupra proteſtu ſoluere tractam, tunc teneatur prius ſoluere tractas, ſibi directas pro cōcurrenti quātitate crediti exiſtentis penes ipſum, vt latius videbis *d.c.14.§.ſi antequam.*

392 Declara quinto, vt ſoluens ſuper proteſtu, & retinens obligatum illum, qui fecit litteras, vt dixi, non debeat retinere obligatum etiam illum, cui ſoluit, quia ille, cui ſoluit, non accipit, vt debitor, ſed vt creditor, neque poteſt retinere obligatum alium, ſupra quem non acceptat litteras.

Secus eſt in eo, qui mutuat mandato alterius, quia iſte mutuans obligat ſibi mutuatarium, recipiētem, vti principalem, & mandantem, vti acceſſorium actione mandati, *l.7.ſi litteras, C.mand.*

S V M M A R I A.

Falſificatis litteris cambij ab eo, cui litteræ illæ ſolui debent, & proinde, ſoluta maiori ſumma, cuius ſit damnū, n.393.& ſeq.

Falſificationis vitium aliquando eſt patens, ſub n.393. verſ.primus, & n.394. Et quandoque latens, n.395.

Bancherij debēt eſſe cauti in ſolutionibus cedularum, &c. n.397.

Falſificatio litterarum cambij raro poſſet hodie contingere, numero 399.

393 QVæro XV. Tu in ciuitate Genuæ das Viuiano ſcutos 100. vt eorum valorē faciat ſolui Petro Romæ: Viuianus, vt moris eſt, facit, & dat tibi litteras apertas, ſoluendas Petro Romæ à Bergonzo, tu litteris acceptis, mittis eas Romam ad Petrū, qui eas Romæ falſificat in numero, &, illis falſificatis, exigit à Bergonzo maiorem pecuniarum ſummam, puta ſcutos 200. faciendo litteram 2. ex littera 1. vel aliter ex littera C. litteram O.

Dubitatur, an hoc damnum pati debeat Bergonzus, quia male ſoluerit, vel Viuianus, quia non cautelate ſcripſerit characteres, vel tu, quia elegeris malum virum ad exigendum, & ſic ad quem ex his ſpectet hoc periculum?

Pro reſolutione diſtinguo in primis duos caſus falſificationis, ſeu uitiationis litterarum.

Primus caſus eſt, quando falſificatio, ſeu uitium litterarum eſt ita patens, & euidens, ut à quolibet cāpſore, qui accurata, & debita uteretur diligentia, cognoſceretur, & iſto caſu concludo, quod periculum pertinet ad Bergonzum, qui male ſoluit, & ratio eſt, quia ipſe, ſoluendo illas litteras falſas, fuit in culpa, cum teneretur inquirere ueritatem, & ſuā culpa ſibi, & non alijs debet nocere, Ang.*conſ.370.creditor, ſub n.1. verſ.pro hoc adduco, ibi, ſed ſi falſificatio, & in fine conſilij*, quem ſequitur Foller. ad Maran. *in ſpec. par.6. act.6. n.54. verſ.ſed nunquid campſor. fol.387.*

394 Exemplifica iſtum caſum, quando ex comparatione litterarum, adhibito petitorum iudicio, cognoſci potuiſſet falſificatio, *Ang. vbi ſupra*, uel quando appareret aliqua raſura, ſeu aliud uitium uiſibile, & demū eſſet in culpa, quoties in litteris eſſet tale quid, quod ipſas redderet ſuſpectas de falſo, quia paria ſunt, ciuiliter loquendo, litteras eſſe falſas, uel eſſe ſuſpectas de falſo, ut ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib.2. c.11. n.165.* præſertim in futura impreſſione.

395 Secundus caſus eſt, quando falſificatio erat ita latens, ut etiam à perito, & diligenti campſore cognoſci non potuiſſet, quia nullam præſeferebat ſuſpicionem, & iſto caſu concludo contrarium, nempe, periculum non pertinere ad Bergonzum, quia, ſoluendo, non fuit in aliqua culpa, & conſequenter, recte ſoluendo, eſt liberatus, tam à Viuiano, qui ſcripſit, quam à te, qui es creditor, Ang. *d.conſ.370. ſub n.1. ibi, ſed ſi culpa campſori nulla, &c. & ſub num.2. in fine conſilij, verſ.concludo igitur, & Foller. vbi ſupra.*

Declara, huius ſecundi caſus concluſionem eſſe 396
ueram, quando mercator ſcripſit litteras, & ſic, ſuppoſita ſubſtantia negotij; ſecus quando mercator nullas ſcripſiſſet litteras, quia tunc licet aliquis ita mercatoris manum contrafeciſſet, i.e. imitatus eſſet, ut nullus peritus potuiſſet cognoſcere diuerſitatem manus, i.e. litterarum, & conſequenter nulla poſſet attribui culpa, deſidia, negligentia, ſeu inexperientia ipſi campſori, quia quilibet fuiſſet deceptus, tamen adhuc damnum erit ipſius ſolius, & ratio eſt, quia ſi mercator ſecum in hoc non contraxit, periculum remanet ipſi ſoli campſori.

Infero ex hac declaratione, quod Bancherij, ſeu 397
nummularij debent eſſe cauti in ſcripturis, & ſubſcriptionibus cedularum, & illarum recognitionibus, quia ſi ſoluerint pecuniam cum cedulis, ſeu apochis falſis, quæ eis præſentantur, & quas ipſi ueras præſupponunt, quando ſoluunt, coguntur iterum ſoluere ueris dominis pecuniarum, quia male ſoluerūt, Vinc. de Franchi *deciſ.304. ſæpe ſæpius*, dicens, ſæpe ſæpius id euenire in ciuitate Neapolis.

Suppoſito nunc iſto ſecundo caſu, quod Bergon- 398
zus recte ſoluerit, ſupereſt, ut, abſoluendo propoſitam quæſtionem, uideamus, an Viuianus, qui ſcripſit litteras, teneatur facere nouas litteras ſoluendas, uel tu, qui fuiſti in mala electione mandatarij, habeas ſolum regreſſum contra Petrum, ceſſā tibi condictione furtiua à Bergonzo?

Et, agendo breuiter, concludo, Viuianum eſſe liberatum, & ideo non teneri ad alias litteras, & tibi cedendam eſſe cōdictionem furtiuam, quia omnis culpa, quę poſſet adſcribi Viuiano, quod ſcripſerit litteras, ſeu characteres culpoſos, tollitur ex quo tu habuiſti illas litteras apertas, & acquieuiſti, cum deberes potius, non acquieſcendo, facere ſcribi litteras characteribus bene compoſitis, ut uariari non poſſent, ut concludit Ang. *d.conſ.470. ſub n.1. verſ.ſecunda culpa, & ſub n.2.*

Sed caſus huius queſtionis hodie raro poteſt cō- 399
tingere, tum quia campſores non ſolent cambire, niſi per illas partes, in quibus adſunt publici tabellarij, & ideo ultra litteras cambij mittunt litteras, *d'auiſo*, quas habes *ſup.q.5. n.78.* & mercatores, niſi habeant litteras *d'auiſo*, non ſoluunt, & in illis litteris *d'auiſo*, ſtat ueritas incorrupta, tum quia campſores ſagaces hodie ſubſtantialia litterarum ſcribunt ita per extenſum, ut falſificari non poſſint, ſine euidenti, & notoria falſificatione.

S V M M A R I A.

Decoctio debitoris, cui mandatarius dederit cambio pecunias mandatoris, cuius damno cedat, num.400. & ſeqq. 405. & ſeqq.

Soluens tutori, quem ſcit eſſe poſtulatum ſuſpectum, non recte ſoluit, num.401.

Soluens procuratori, qui eſt effectus malæ conditionis, male ſoluit, nu.401.

Soluens

Soluens Rectori Ciuitatis, quem ſcire debebat de proximo eſſe remouendum à regimine, propter rumorem, & tumultum populi, recte ſoluit, & quare, num. 404.

Soluens procuratori reuocato, ignorata reuocatione, recte ſoluit, numer. 406.

Procurator, mutando mores in deterius, cenſetur reuocatus ab ipſa lege, num. 402. & 403. Huiuſque reuocationis intimatio non requiritur, eod. num. 403.

Reuocatio procuratoris ad exigendum debet intimari debitori, &c. num. 407.

400 QVAERO XVI. Franciſcus remittit Seio ſcutos 100. ſoluendos in nundinis Placentiæ per litteras Petri, eidemque ordinat vt dictos ſcut. 100. remittat ad ciuitatem Genuæ ipſi Franciſco, iuxta tenorem litterarum, quas ſcripſi *ſup. quæſt. 5. nu. 77. verſ. magnifico.* Seius remittit iuxta ordinem, ſibi datum à Franciſco, dando illos ſcutos Antonio ad cambium, vt in litteris, de quibus *eadem q. 5. ſub nu. 80. & ſub num. 81. verſ. à 24. & verſ. magnifico.* euenit, quod interim Antonius ſit decoctor.

Dubitatur, cuius damno cedat iſta decocto, an Franciſci, cuius ſunt illi ſcuti 100. an vero Seii, qui illos remiſit?

Reſpondeo, diſtinguendo duos caſus principales.

Primus caſus eſt, quando Franciſcus mandauit Seio, quod remitteret per ſuas litteras ſupra ſe, ideſt periculo ipſius Seii, vt in litteris, de quibus *d. quæſtio. 5. numer. 77.* & iſto caſu concludo, decoctionis periculum ſpectare ad Seium propter expreſſam conuentionem, in litteris mandatorijs contentam, & ita ſeruatur.

401 Secundus caſus eſt, quando mandauit ſimpliciter, quod remitteret per viam cambii: & iſto caſu ſubdiſtinguo.

Aut decoctio Antonij, cui dedit cambio, erat adeo veriſimiliter futura (quia de ea erat magnus rumor, & ſuſpicio) vt nemo ſani iudicij, & inculpatæ diligentiæ, ei dediſſet cambio; & tunc concludo, periculum ſpectare ad Seium, quia verſatus eſt in magna culpa: nam ſicut debitor pupilli, ſoluendo tutori, quem ſciret eſſe poſtulatum ſuſpectum, non liberaretur, *leg. 14. quod ſi forte. §. ſunt quidam. ff. de ſolut.* & ſicut debitor, ſoluendo procuratori, qui deteriorat ſtatum, & efficitur malæ conditionis, non liberatur, quamuis procurator ille mandatum iam habuerit ſpeciale ad exigendum, Paul. de Caſtr. *in l. 38. cum quis. num. 3. & 4. & leg. 82. ſi cum Cornelius. in fine. ff.*

402 *de ſolut.* † quia eo ipſo, quod procurator mutat mores in deterius, cenſetur eius mandatum reuocatum: ſuperueniente enim cauſa reuocandi mandatum, habetur pro tacite reuocato, Bal. *in l. mandatum. n. 14. verſ. modo venio ad quæſtiones. C. mand.* & quod eo ipſo, quod procurator efficitur deterioris conditionis, cenſeatur mandatũ reuocatum, ſequitur *Mantic. trat. de tacit. & ambig. conuen. lib. 7. tit. 22. nu. 46. & ſeqq. tom. 1.*

403 † ſeu eo ipſo, quod deteriorat ſtatum, & efficitur malæ conditionis, omne eius mandatum reuocetur ab ipſa lege, & quia leges ſunt notæ, & ab omnibus ſciri debent, idcirco iſta reuocatio mandati, procedẽs à lege, habeat effectum ſine alia intimatione reuocationis, loquendo in fallitis, & decoctis, ſcribunt Stracch. *tract. de decoct. par. 3. nu. 50. & ſeqq. tom. 6. par. 1. fol. 318. & Rot. Genuen. deciſ. 2. erant. nu. 30. in fine, & num. 31. & 32.* & quod ſi mercatores, qui ſunt procuratores ſuæ ſocietatis, fiãt ceſſantes, & fugitiui, eo ipſo tunc expiret eorum mandatum, ita quod in preiudicium ſocietatis a modo nihil poſſint, ſcribit Bal. *in l. 11. rogaſti. §. ſi fugitiuus. in fine, ff. ſi cer. pet.* quare ſi procurator ſocietatis Florentinorum fugiát, vel ponatur in banno, mandatum intelligitur reuocatũ ipſo facto, nec oportet certificare contrahentes, quia nõ habet originem ex facto reuocantis, ſed reuocati, & quis tenetur ſcire, & notificare factum proprium, non autem alienum, quod poteſt probabiliter ignorare, ſimiliter monachus, vel œconomus monaſterii, ſi fiat apoſtata, ſtatim perdit officium, Bal. *in d. §. ſi fugitiuus. initio*; ſic etiam tanto magis Seius, dando pecunias decocto, ſeu proximo decoctioni, male dedit, quia etiam ſi ille decoctus habuiſſet facultatem à Franciſco domino pecuniarum petendi, ſibi dari illas pecunias ad cambium, tamen, ſi poſt prædictam facultatem, ſibi datam, detecta eſſet decoctio, ſeu imminens periculum decoctionis, cenſeretur reuocata illa facultas, ita, vt qui ei daret, ſuo periculo daret, & adde quæ ſcripſi *ſup. num. 299. limit. 2.*

Nec obſtat, quod ſoluens domino, ſeu rectori, 404 quem propter populi rumorem, tumultum, & bellũ iam cœptum, ſciebat eſſe de proximo à dominio, & regimine repellendum, dicatur adhuc recte ſoluiſſe, ideoque ab obligatione ſoluendi ſit liberatus, Anch. *conſil. 258. tria principalia. ſub numer. 3. verſ. Venio ad ſecundum.* quem ſequitur Crauet. *conſ. 6. plura videnda. num. 94. verſ. pro hoc facit.* & vtrumq. Flám. Cart. *d. deciſ. 30. in cauſ. nu. 13.*

Quia reſpondeo, quod dicitur recte ſoluiſſe, tum quia ille dominus, ſeu rector adhuc erát in poſſeſſione dominij, & regiminis, & donec eſt in tali poſſeſſione, eſt illi obtemperandum, tum quia expulſio ad rumorem populi non eſt iuridica, ideoque non attendenda, tum quia expulſio agebatur bello, cuius euentus eſt dubius, & demum quia iuſte timebat coactionem, quæ omnia diligentius conſiderat Anch. *vbi ſupra,* & hæc oſtendunt bonam fidem ſoluentis, & illum excuſant.

At ĩ caſu decoctionis, de qua loquimur, ceſſãt iſta.

Aut illa futura decoctio erát ita latens, vt facile 405 quiſque potuiſſet remanere deceptus, & ſic in effectu caret culpa, & tunc concludo, quod damnum erit ipſius Franciſci, qui ordinem ſimplicem dedit, cum Seius fecerit id, quod & ipſemet Frãciſcus probabiliter facere debuiſſet.

Confirmatur concluſio huius ſecundi membri, 406 quia ſi ego bona fide ſoluo procuratori, ignorãs, illum eſſe reuocatum, ego ſum liberatus, *l. 41. eius qui. & ibi Gloſ. in verbo, ignoraſſent. Bartol. & alij. ff. ſi cert. pet.* † & ideo creditor, reuocans procuratorem, de- 407 bet reuocationem intimare debitori, alias ſibi imputet, *l. vnica, C. de ſatiſdan.* hincque acta, facta cum procuratore reuocato, non intimata parti aduerſæ reuocatione, ſunt valida, vt ſecutus ſum *in meo tractat. de indic. cauſ. &c. lib. 1. capitul. 45. numer. 3. in fine, verſ. quinto quia. & capitul. 101. ſub numer. 42. verſ. declara. in futura impreſſione.*

S V M M A R I A.

Tertius, qui eſt creditor hypothecarius, impediendo executionem creditoris poſterioris, quid obtineat, nu. 408. in fine.

Digitized by Google

Cambium primum extinguitur per ſecundum, numer. 407. & ſeqq.

Hypotheca quando dicatur extincta, n. 410. & ſeqq.

Appellatio denegatur ſuccumbentis in cauſa hypotheca, de qua ſit cognitum incidenter in executione, num. 414. Sed datur ei ius agendi via ordinaria, nu. 415.

Mutuans, ſeu Creditor { *quando ſuccedat in locum, & hypothecam creditoris mutuatarij, hincq. excludat alios creditores, &c. num. 416.*

Creditor poſterior præfertur anterioribus quoad hypothecam, quam habet in ſuo proprio nomine, numer. 417. & ſub num. 437. Et quoad pignus, ſibi datum, &c. numer. 438. Et quoad pecuniam, ſibi ſolutam, nu. 442. Et quid quoad ceſſionem, & dationem nominis debitoris in ſolutum, num. 443. ac q. prælatio habet locum, dummodo ſolutio, ceſſio, & datio in ſolutũ ſint factę bona fide, num. 445.

Nomen debitoris venit in obligatione bonorum, iurium, &c. ſub numer. 417. Verſ. primo præmitto. Vnde creditor anterior poteſt poſteriorem, agentem ad adiudicationem nominis debitoris, impedire, nu. 418.

Actio Vtilis tranſit in creditorem hypothecarium, & ceſſionarium contra nomen debitoris, & directa remanet penes debitorem obligantem, & cedentem, ſub nu. 418.

Executio contra debitorem debitoris quomodo intentetur, numero 419.

Obligatus poteſt quis eſſe ſibi, num. 422. Ex hacque obligatione competit ſibi retentio aduerſus alios creditores, numer. 423.

Creditor poſterior, & ſine hypotheca, compenſando, præfertur, numer. 424.

Compenſatio fit ipſo iure, ſub numer. 424. verſ. ratio, & numer. ſeqq. & num. 433. Fit ipſo iure in omnibus caſibus, in quibus ſi non fieret, debitor damnum pateretur, numer. 431. Qui ſint hi caſus, numer. 425. & ſeqq. & ſub numer. 437. Imo fit ipſo iure indiſtincte in omnibus caſibus, ſub num. 432. Et proinde fit ſine miniſterio hominis, numer. 424. 433. & 435. vbi declaratur.

Compenſatio fit in præiudicium creditorum anteriorum, numer. 417. Verſ. limita, num. 423. & ſeqq. & ſub num. 437. verſ. extende.

Soluta pecunia creditori poſteriori, an & quando poſſit auocari ab anteriori, num. 442. & 445.

Decoctor non poteſt in præiudicium creditorum anteriorum ſoluere poſterioribus, ſub num. 445. verſ. exemplifica.

Sententia lata ipſo iure, operatur ſtatim ſuum effectum, non expectato lapſu decem dierum, ſub nu. 434.

Ipſo iure factum, quid operetur, ſub nu. 434.

Decoctus, cedere bonis, & eſſe non ſoluendo, differunt, num. 446.

408 QVAERO XVII. Tu de anno 1612. die prima Octobris dediſti Titio cambio ſcutos 1000. pro ſcut. 1012. marcharum, pro quibus ſcutis 1012. Titius per publicum inſtrumentũ obligauit tibi omnia ſua bona in forma, & promiſit facere tibi litteras cambii pro proximo foro Placentiæ, quas deinde fecit, cum recurſa ad te ipſum, iuxta tenorem litterarum, quas ſcripſi *ſupra q. 5. num. 88. Verſ. à pagamenti*. Tu eos de Titij ordine ſoluiſti tibi ipſi de tuis pecunijs in foro Placentiæ, & eoſdem, iuxta earundem litterarum ordinem traxiſti, in eũdem Titium, vt eos ſolueret in ciuitate Genuæ, & ſic fuit extinctũ primum cambium cum hypotheca, & initum ſecũdum ex nundinis ad ciuitatem Genuæ, & deinde ex eadem partita per viam cambiorum, & recambiorũ tu ſemper remãſiſti creditor Titii de maiori ſumma: denum cum de anno 1614. die 28. Nouẽbris aſcendiſſet ad ſcut. 1130. tu eám petiiſti amicabiliter à Titio, & cum is tibi non ſatisfaceret, egiſti in iudicio, eoque condemnato, volens tu facere executionem, ſeu, vt dicunt Genuenſes, æſtimum conſequi in quadam eius villa, Petrus, vti creditor hypothecarius, docendo de ſuo credito, & hypotheca per publicum inſtrumentum, confectum de anno 1613. petit, retardari executionem, & audiri; Tu vero producis inſtrumẽtum cum hypotheca anteriori de anno 1612. Petrus replicat, hypothecam tuam fuiſſe ſolutione primi cambii extinctam, & alia cambia, poſtea ſecuta, fuiſſe contracta per ſimplicem litteras abſque vlla bonorum obligatione.

Dubitatur, cuius veſtrum meliora ſint iura?

Reſpondeo, adhibendo tres inſpectiones.

Prima inſpectio eſt, an Petrus ſit admittendus: & in iſta concludo, eſſe admittendum ad retardandã executionem, quia in primis docet in continenti de ſuo intereſſe per inſtrumentum publicũ ſui creditori, & hypothecæ iuxta ea, quæ ſecutus ſum *in meo tractat. de appell. quæſt. 17. limit. 6. memb. 4. numer. 51. & 85.* & executionem impediet, nulla contra ſum debitorem facta excuſſione, imo nulla prorſus contra eum obtenta ſententia, & quamuis debitor eſſe ſoluendo.

Impedita autem executione, non poteſt iſte Petrus aliud in hoc iudicio obtinere, quam ſibi illam adiudicari loco pignoris, ſeu illam executionem eſſe nulliter tentatam, iuxta ea, quæ ſcripſi *infra §. 7. gl. 5. num. 89.* vbi videas.

Secunda inſpectio eſt, quo iure Petrus te exclu- 409
dat; & in hac concludo, quod excludit te: quia tu non poſſes agere ex primo cambii contractu, ſed ſolum ex ſecundo, per ea, quæ ſcripſi *§. præceden. quæſt. 1. numer. 218. & 219. verſ. contra. & hac ead. gloſſ. ſup. ſub numer. 290. verſ. ſecundus. & ſeqq.* & ſic hypotheca tua, quæ erat anterior, & excludebat poſteriorem Petri,
fuit ſolutione debiti extincta, † nam ſicut ſi Titius 410
debitor, inito cũ alia tertia perſona nouo cambio, ex quo debitum cambii te cum contracti ſoluiſſet de tuo ordine tuo correſpondenti, vtique Titius fuiſſet prorſus, et in tantum liberatus, quod ſi deinde tuus correſpondens fugiſſet, ſeu aliter decoxiſſet, tu nihil amplius cum Titio haberes agere, ex quo ille cõtractus cambii, inter te, et Titium initus, fuiſset omnino extinctus, vt notat etiam Bonini. *tract. de camb. cap. 4. verſ. coſi anco. circa medium, ibi, la ragione è perche, fol. 8.* ita prorſus etiam dicendum eſt, ſi ſecundum cambium pro extinctione primi fuerit tecum contractum, quia ſicut mercatores in eiuſmodi cambio, quod vocant, cum recurſa, uolunt, ut is, qui dat cambio, poſſit fungi ad ſui utilitatem proprio munere creditoris, in recipiendo ſolutionem, et ficte munere tertii, qui daret debitori ad cambium, et deinde ficte etiam munere debitoris, in ſoluendo, ut explicaui *infra §. 6. gloſ. 1. nu. 25.* ita quoque in eiuſdem præiudicium debet ſtare eadem functio diuerſarum perſonarum, quia quod quiſque iuris in aliũ ſtatuerit, eodem ipſo iure utatur, cum iuſtitiæ nihil magis conueniat, quam æqualitas, ideoque AEgyptii, uolentes ſignificare iuſtitiam, Struthiocameli pennas, qui eas habet undiq. equales, pingebant.

Et licet regula eſſet, quod, extincta actione perſo- 411
nali, adhuc poſſet durare actio hypothecaria, ut, firmando hanc regulam, ſcribit Negu. *tractat. de pignor. memb.*

Digitized by Google

memb.2.6.part.princip.ſub nu.5.verſic.regula ergo eſt.tom
412 *6.p.1.folio 245.* † tamen fallit iſta regula, quando
actio, perſonalis eſt extincta per integram ſolutio-
nem, quia tunc ceſſat omnis hypotheca, *leg.16.item*
liberatur, §.qui paratus.ff.quib.mod.pignor.vel hypoth.ſol-
uat. & ſcribit idem Neguſ.*d.memb.2.6.part.princ.fall.*
*4.num.*12.nam ſolutione eius, quod debetur, tollitur
413 omnis obligatio, ut dixi *ſupra num.*18. † ſi tollitur
omnis obligatio, ergo tollitur etiam ea, quæ eſt re
contracta, vt notat *Gl.in verbo.omnis obligatio. Inſtitut.*
quibus mod.toll.oblig. quia ceſſante cauſa pignoris, ceſ-
ſat pignus, *leg.2.& ibi Salyc.in ſumm.C.de pact.pignor.*
Tiraq.in tract.ceſſ.cauſ.p.1.num.205.fol.21. & quod per
ſolutionem tollatur non ſolum actio perſonalis, ſed
etiam hypothecaria, ex veriori opinione tenuit Se-
natus Mantuanus, vt ſcribit Surd.*deciſ.266.q.ſub n.6.*
iuncto.nu.3.in fin.verſ.credidit.
414 Tertia inſpectio eſt, an tibi, qui ſuccubuiſti in hoc
iudicio executionis, competat remedium appella-
tionis, vel potius remedium agendi uia ordinaria,
tam contra Titium debitorem principalem, quam
contra Pettum, qui in iudicio ſummario, & executi-
uo obtinuit, villam ſibi aſſignari loco pignoris, ſeu,
executionem, a te in ea tentatam, eſſe nullam, & in
hac inſpectione ego concluderem duo: Primo, tibi
non competere ius appellandi, quia illa aſſignatio
loco pignoris, facta aduerſario, & ſi ſit facta ex cau-
ſa hypothecæ, in qua dari appellationẽ late ſecutus
ſum *in meo tractat.de appell.quæſt.17.limitat.6.membr.9.*
n.86.& ſeq. tamen illud eſt verum in cauſa ordinaria
hypothecæ, vt *ibi* locutus ſum, ſecus in cauſa ſumma-
ria, & executiua hypothecæ, vt loquimur hic, quia
415 militant diuerſæ rationes, & minora præiudicia. †
Secundo concludo, ſupereſſe tibi uiam ordinariam
agendi contra principalem debitorem, etiam ex pri-
mæua actione, quia nullus inter vos eſt initus nouus
contractus, (& hoc caret difficultate) & etiam cõ-
tra tertium, quia in executione obtinuit, haſque duas
concluſiones ſeruant Genuenſes ex diſpoſitione ſta-
tutorum.*lib.4.c.3.in fine.*
416 Contra concluſionem ſecundæ inſpectionis, dum
diximus, hypothecam primi cambij eſſe ſolutione
extinctam, uidetur, poſſe adaptari caſus, quem po-
nunt *Gl.in l.3.ariſto.in verbo pignus, & Sal.numero 2.verſ.*
nunc quæro in tertio caſu.ff.qua res pign.oblig.poſſ. idem Sa
lic.*in l.1.ſub num.2.in 3.caſu C.de his qui in prior.cred.loc.*
ſucced. Neguſ.tractat.de pignor.membr.3.5.part.princ.nu.
45.tomo 6.p.1.fol.234.& Rot.diuerſ.deciſ.293.in hac cau-
ſa.numero 3.& ſeqq.verſiculo tertius caſus.in Neapol.cen-
ſus, lunæ 31. Ianuarij 1594. coram R.P.D.Penia, in im-
preſſis Lugduni 1612. dum ſcribunt quod ſi extraneus,
mutuando pecuniam debitori, vt eam ſoluat credi-
tori, faciat pactum cum eodem debitore, quod
ipſe mutuans ſuccedat in locum, & hypothecam il-
lius creditoris, & debitor illam pecuniam ſibi mu-
tuo datam, ſoluit creditori, iſte, qui mutuat,
ſuccedit in hypothecam illius creditoris, quia licet
ille creditor non interueniat in iſto pacto, tamen
lex fingit, eum interuenire, & cõſentire in actu, quo
ſibi ſoluitur. Sed Salic.*in d.leg.ariſto.ſub num.3.ubi,ſed*
gl.reſpondet.& Rot.d.deciſ.293.numer.5.& 7. requirunt
ſcientiam huius pacti in ipſo creditore, cui ſoluitur,
quia non ſuppoſita ſcientia, iſte fictus conſenſus non
poſsit dari.

Modo in noſtro propoſito, cum is, qui dedit cam-
bio dederit, vt ſoluatur ſibi primum cambium, & ſic
deinceps, non eſt dubitandum, quod vterque conſẽ-
tit, vt ſecundum cambium ſuccedat in locum primi,
& ſic deinceps.

Retenta concluſione (a qua non diſcedo) quod 417
creditor hypothecarius anterior præferatur poſte-
riori etiam hypothecario, & in caſu, quo ſecun-
dum cambium ſit contractum pro extinctione pri-
mi.

Limita primo eam, ut non procedat quo ad no-
men ipſius creditoris, qui ex aliqua alia partita eſſet
debitor ſui debitoris, quia in ſuo nomine præfertur
per uiam compenſationis cuicunque alteri credito-
ri, etiam hypothecario, et anteriori, vt firmo *infra nu.*
424.

Sed pro huius limitatinis intelligentia tam in fa-
cto, quam in iure, præmitto duo, quæ in praxi frequẽ-
ter eueniunt.

Primo præmitto, quod ſi tu ex aliquo contractu
ſis meus creditor ſcutorum 1000. cum obligatione
omnium meorum bonorum, iurium, &c. in forma,
& tam tempore contractus, quam poſtea ego habe-
rem, & habeam nonnullos debitores, puta A. & B.
dico, tibi obligaſſe etiam nomine dictornm A. & B.
meorum debitorum.*l.4.nomen C.quæ res pignor.obligat.*
poſſ.Neguſ.tract.de pign.in 3.memb.2.part.num.21.tom.6.
par.1.fol.199. & ante eum latius Corn.*conſ.61.viſa co-*
pia.nu.26.verſ.tertio adducitur.

Et conſequenter, ſi ego poſtea ex aliquo alio 418
contractu obligem omnia mea bona, iura, &c. Sem-
pronio, vel eidem Sempronio cedam nomina, ſeu
nomen dictorum A. & B. meorum debiterum, &
Sempronius in uim dictæ obligationis, ſeu ceſsionis
agat contra dictos A. & B. & ſententiam obtineat,
& illam exequi velit contra præfatos A. et B. tu, vti
creditor meus anterior, poteris executionem impe-
dire, quia, cum tu ex illa mea generali obliga-
tione acquiſieris utilem actionem contra A. & B. &
penes me remanſerit actio directa, non potui tran-
ſferre illam utilem in Sempronium, ſed ſolum potui
cedendo illi meum creditum contra A. & B. trans-
ferre exercitium directæ actionis in eum, tanquam
ſimplicem procuratorem in rem propriam, quare,
cum poſtea vos concurritis, tu, qui habes actio-
nem vtilem, es præferendus, vt ſecutus ſum *in meo*
tractat.de appellation.quæſtione 17.limitat.6.membr.4.ſub
num.85.

Practica agendi ad executionem, & adiudicatio- 419
nem nominis debitoris iuxta theoricam huius pri-
mi præmiſsi eſt, vt, ſi tu ſis creditor, agas aduerſus
tuum debitorem, & cum obtinueris mandatum,
ſeu licentiam cõtra eum cites debitores eiuſdem tui
debitoris ad videndum tibi adiudicari eorum nomẽ;
et ita practicant quotidie Genuenſes ex forma eo-
rum ſtatut.*libr.3.c.6.§.poſſit etiam creditor.* et eſt mate-
ria legis, *a diuo Pio §.in vendit.& de re iudic.* de cuius
materia reſeruo agere *in meo tract.de iudic.cauſ.lib.3.* ſi
Dei benignitas largietur.

Quod ſi in caſu prædicto debitores tui debitoris ſol
uiſſent poſteriori creditori, vel ceſsionario, priuſ-
quam tu eis denunciaſſes, ne ſoluerent, acta res eſſet,
per ea, quę ſcripſi *infra nu.442.limit.2.*

Amplia hanc praxim procedẽdi ad adiudicatio- 420
nem nominis debitoris poſt cõdemnationem ipſius
debitoris, ut in caſu, quo ipſum debitori nomen ſit

exp.ci-

expreſſe obligatum, procedat, etiam ipſo debitore
non aliter excuſſo, vnde neque creditor poſterior,
neque debitor, cui nomen eſt obligatum; pote-
runt aduerſus creditorem excipere, quod debeat
prius principalem debitorem excutere, quia quan-
do agitur contra nomen debitoris, excuſſio debito-
ris principalis non eſt neceſſaria, cum illud nomen
adhuc dicatur eſſe penes ipſum debitorem principa-
lem Bart. *in leg. nomen num. 8. Bal. ſub nu. 1. Alber. de Roſ.*
ſub nu. 3. C. quæ res pign. oblig. poſſ. Bar. in l. ſi conuenerit. la 2.
nu. 4. ff. de pign. act. Papien. in pract. in form. reſponſ. libell. in
act. hypothec. in gl. exceptionem excuſſi mis num. 8. fol. 782.
& Maſ. ibid. in prima add. ad eum, fol. 786. col. 2. Alex. conſ.
15. Viſo & conſiderato ſub num. 6. ibi pro hoc. facit libr. 6. &
de communi opinione, & tenenda teſtatur, & ſequi-
tur Neguſ. *trac. de pign. in 1. membr. 8. p. nu. 19. in 6. fallen.*
tom. 8. p. 1. fol. 253.
421 Sed in caſu, quo non eſſet expreſſe obligatum, &
debitor illud nomen ceſsiſſet alteri, iſta practica ſine
excuſſione poſſet pati difficultatem, quia debitor
cedendo, transtuliſſet in ceſsionarium poſſeſsionem
nominis debitoris, vt ſecutus ſum *ſupra nu. 263. verſic.*
ratio, & conſequenter ceſsat fundamentum, quo in
præcedenti caſu ſimplicis obligationis dicebamus,
excuſsionem non eſse neceſſariam, eo quia nomen
erat adhuc penes debitorem principalem, imò vbi
ceſsio haberetur pro ſolutione in pecunia numera-
ta, actio contra ceſsionarium euaneſceret in totum,
per ea, quæ ſcripſi *infr. nu. 443. & 442.*
422 Secundo præmitto, quod ſicut ego, contrahen-
do tecum debitum, & pro illius ſolutione, obligan-
do tibi generaliter omnia bona, & iura, etc. dicor
obligaſſe tibi nomen mei debitoris, vt dixi *ſup. ſub n.*
417. verſ. primo præmitto, ita etiam ſi tu poſtea ex alio
contractu promittas mihi aliquid, cum obligatio-
ne omnium tuorum bonorum, iurium, etc. dicereris
obligaſse mihi nomen meum proprium, quia poſ-
ſum ego habere hypothecam in meo proprio no-
mine, et proinde ſi ego eram antea tuus debitor in
ſcutis 100. vtique pro meo credito ſimilium ſcuto-
rum 100. erit mihi obligatum meum proprium no-
men Corn. *d. conſ. 61. ſub num. 26. ibi tamen ſalua melio-*
ri ſententia. Soc. conſilio 143. duo præfecto. ſub numero 14.
libr. 1. & conſ. 180. diligenter. ſub num. 2. verſ. ſed adhuc re-
ſtat Vnus ſcrupulus. lib. 2. & Neguſ. d. p. 2. memb. 3. nu. 22.
fol. 199.
423 Et debitor, qui habet hypothecam in ſuo proprio
nomine habet retentionem, Neguſ. *vbi ſup. ſub nu. 23.*
et adde quæ ſcripſi *infr. nu. 438.*
424 His præmiſsis, et redeundo ad veritatem limita-
tionis, poſitæ *ſup. nu. 417.* dico, quod ſi ego ſum cre-
ditor tui ex cauſa cambij in ſcutis 500. ſine hypo-
theca, et tu ex alia cauſa es creditor mei in ſcutis 500.
et Petrus eſt ſimiliter creditor tui in ſcut. 500. cum
hypotheca, & obligatione omnium tuorum bono-
rum, iurium, etc. ego præferor Petro et in iſtis ſcu-
tis 500. quamuis Petrus ſit creditor anterior, & hy-
pothecarius.
Ratio, quæ pateſit veritas huius limitationis, eſt,
quia, contractu hincinde debito inter me, et te, fit
inter nos compenſatio ipſo iure, ſine miniſterio ho-
minis, *l. 4. verum, l. 10. ſi ambo, ff. de compenſ. l. 4. ſi conſtat,*
l. fin. C. eod. & §. in bonæ fidei. Inſtitut. de act. Tynd. tractat. de
compenſ. par. 1. art. 6. nu. 47. & 51. & ſeqq. tom. 6. par. 2. fol.
253. & n. 75. f. 254. & art. 7. ſub n. 27. verſ. quid ergo. f. 256.

Hęcque ratio probatur in multis caſibus. Primus 425
caſus, qui tranſit ſine controuerſia, eſt, quando alias,
remota compenſatione, debitor incurriſſet vſuras,
intereſſe, ſeu aliam pęnam, *Tynd. d. artic. 6. numer. 48. in*
fine, & numer. 49. Curt. Iun. conſ. 132. habita diligenti, ſub
numer. 4. Verſ. præmiſſis tamen, Tiraq. tractat. de retr. lignag.
§. 3. gloſſ. 3. ſub numer. 8. fol. 203. Sebaſt. Medic. tractat. de
compenſ. par. 1. quæſt. 22. ſub numer. 3. tom. 6. par. 2. fol.
263. & quæſt. 50. ſub numer. 4. fol. 267. † Secundus ca- 426
ſus, in quo compenſatio fit ipſo iure, eſt, quando cre-
ditor poſſet diſtrahere pignus, Tynd. *ſub d. numer. 49.*
† Tertius, quando alias orta eſſet præſcriptio, quare 427
licet debitor tanto tempore præſcribat debitum, ta-
men ſi ipſe etiam ſit creditor, & petat creditum, eiq.
opponatur compenſatio, ipſe non poteſt replicare,
debitum, cuius compenſatio opponitur, eſſe præ-
ſcriptum, & ratio eſt, quia compenſatio fit ipſo iure,
ideoque impedit initium, & curſum præſcriptionis:
nam ſicut impedito non currit præſcriptio, ita nec
creditori, qui, ſi ageret, repelleretur exceptione con-
penſationis, vnde, ſi tu debes mihi decem, & po-
ſtea ego efficior debitor tuus in totidem, certe ſi nõ
peto decem, quæ mihi debes, non præſcribes contra
me, quia non fui negligens, ex quo deſino agere,
ſciens, me poſſe repelli exceptione compenſationis,
& iſte eſt vnus caſus, in quo compenſatio fit ipſo iu-
re ſine facto hominis, ad euitandam pęnam præ-
ſcriptionis, *Anchar. conſ. 5. pro parte nobis. ſub numer. 5.*
Felyn. in capit. 10. ex tranſmiſſa. num. 8. in fine, verſ. & no-
ta. & numer. 9. de præſcript. Mohed. deciſ. 3. alias 200. Ful-
ginatenſis. de præſcript. & conciſe *Balb. tract. de præſcript.*
in 6. & vltim. par. numero 20. ampliat. 2. tom. 17. fol. 102.
† Quartus, quando creditor pateretur præſcriptio- 428
nem actionis hypothecariæ, et poſſidet pignus, Ne-
guſ. *tractat. de pignor. in 1. par. nu. 5. tom. 6. par. 1. fol.* 194.
† Quintus eſt, quando emphyteota ob non ſolutum 429
canonem amiſiſſet emphyteoſim, *Tiraq. dict. gloſſ. 3.*
numer. 4. & 9. & Sebaſt. Medic. d. quæſtio. 22. ſub numer. 3. &
50. ſub numer. 5. † Sextus, quando conſanguineo cu- 430
curriſſet tempus ad redimendum, quia ſi is ſit credi-
tor emptoris in eadem ſumma, quaſi facta inter eos
compenſatione, non remanet excluſus à iure retra-
hendi propter lapſum tempus, *Tiraq. dict. gloſ. 3. num.*
8. † Septimus, et generalis caſus, in quo compenſa- 431
tio fit ipſo iure, eſt, quando, ſi non intelligeretur fa-
cta, debitor pateretur aliquod damnum, ſeu præiudi-
cium, *Tiraq. d. gloſ. 3. ſub nu. 8.*
Ergo in caſu, de quo *ſupra num. 424.* Petrus, quam-
uis ſit creditor anterior, et hypothecarius, eique eſ-
ſet obligatum nomen meum, non poterit illud à me
exigere, quia, attenta compenſatione, quæ fit ipſo
iure, ego dicor ſoluiſſe mihi ipſi.
Nec dicatur, quod compenſatio fit ipſo iure ſo- 432
lum in illis caſib. in quibus, ſi non fieret, debitor pa-
teretur damnum, ut dixi: & quod, etiam ſi fieret ipſo
iure, tamen requireretur adhuc factum honoris, ex-
ceptis quibuſdam caſibus.
Quia reſpondeo dupliciter.
Primo, veram opinionem eſſe, quod fiat ipſo iure
in omnibus caſibus, in quibus expedit compenſanti,
vt ſit facta ipſo iure; & de contraria compenſantis
voluntate non conſtat, nam iura citata *ſupra ſub num.*
424. dum dicunt, compenſationem fieri ipſo iure,
loquuntur ſimpliciter, licet Doct. varijs agitētur 433
erroribus, quorum unus producit alium. Primus
error

errot eſt, dum contendunt, án compenſatio fiat ipſo iure, & in hoc errore verſati ſunt Martin. gloſſator antiquus, Accur. Cyn. Bartol. Bal. & Salyc. *in leg. 4. ſi conſtat. C. de compenſ.* & álii in diuerſis locis, quia ſi in hoc habemus leges claras, debet ceſſáre contentio. Secundus error (& grauior) eſt, dum communiter concludunt, compenſationem non fieri ipſo iure, & in hoc errore verſati ſunt *Gl. in Verbo, ipſo iure. §. in bonæ fidei. Inſtitut. de action. & in eod. Verbo. in leg. 4. ſi conſtat. C. de compenſ. Surd. deciſ. 117. petebantur. num. 3. in fine, & num. 4. & ſeqq. & deciſ. 191. quamuis. numer. 13. 14. & 15.* &, omiſſis ali js, de communi opinione teſtatur, & ſequitur Iaſ. *in d. §. in bonæ fidei. numer. 77. & 78.* Tertius error eſt, dum ab hac communi concluſione quoſdam excipiunt caſus, nulla tamen ratione adducta, quare excipiant, & in hoc errore verſati ſunt *Gloſſ. in d. l. ſi conſtat. & Sebaſt. Medic. tract. de compenſ. q. 21. n. 4. & ſeqq. tom. 6. par. 2. fol.* 270. Quártus error eſt, dum eandem concluſionem limitánt, vt non procedat in caſibus, in quibus, ſi non fieret, debitor pateretur damnum vſurarum, pænæ, & ſimilium, nam & hi errarunt, quia illi caſus non ſunt limites compenſationis, quæ fit ipſo iure, itá ut extra illos caſus non fiat, ſed ſunt aliqua exemplá effectuum, emanantium á compenſatione, quæ fit ipſo iure, & conſequenter in quolibet alio caſu, in quo compenſati reſultet vtilitas ex compenſatione, dicemus, compenſationem fieri ipſo iure, prout hanc doctrinam bene firmauit Tynd. *in d. art. 6. num. 51. & ſeqq.* & præſertim, *ſub num. 60. verſ. primo. to. 6. par. 2. fol. 254.* & in hoc errore verſati ſunt ij, quos in illis caſibus citaui *ſupra nu. 425. & ſeqq.* Quintus error eſt, dum iiſdem caſibus ſe ipſos implicantes, aiunt, adhuc requiri factum hominis, & conſequenter inferunt, etiám in illis non fieri ipſo iure, ſicque quod aiunt, negant: & eorum error eſt
434 manifeſtus, † quia quicquid fit ipſo iure, ſtatim ſuos operatur effectus, vnde ſententia, lata ipſo iure, ſtatim operatur effectum ſuum, non expectatis decem diebus, intra quos poſſet appellari, Tiraq. *in l. ſi vnquam. in Verbo, reuertatur. numer. 426. C. de reuoc. don.* quia quod fit ipſo iure, trahit ſecum executionem, vt eſt in pæna, impoſita ipſo iure, idem Tiraq. in eodem verbo, reuertatur. *numer.* 387. & ideo infamis ipſo iure, ſtatim intelligitur priuatus iure teſtandi, non expectata alia declaratione, Tiraq. *in eod. verbo, reuertatur. ſub num. 384.* & faciunt, quæ ſcripſi *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib. 1. capit. 98. ſub numer. 12. ibi ſi prouenit.* Quare firmanda eſt opinio affirmatiua, quod compenſatio fiat ipſo iure ſine facto hominis, vt dixi *num. præceden.*

435 Declará iſtám opinionem áffirmatiuam, vt ſit uerá, conſiderata executione iuris velata, quia in ea nō requiritur áliquod factum hominis, ſeu declarátio iudicis, ſecus, conſiderata executione iuris, aperienda, quia in eius aperitione requiritur fáctum hominis, & iudicis, hæc autem executio iuris uelata, donec aperiátur, habet etiam ſuos effectus latentes, qui propterea ſunt, ac ſi non eſſent, quia paria ſunt, eſſe & non apparere, & non eſſe, vt hanc eandem declarationem ſentit in effectu, & oſtendit, ſed per diuerſa verba, *Tynd. tractat. de compenſ. articul. 6. ſub nu. 62. & ſeqq. verſ. quinto illud. tom. 6. par. 2. fol.* 254. & hæc de reſponſione adducta *ſupra ſub nu.* 432.

436 Secundo reſpondeo, quod admiſſa illá opinione, quod compenſatio fiat ipſo iure ſolum in caſibus, in quibus compenſans pateretur damnū, ſi non fieret ipſo iure, caſus de quo agimus eſt ex illis, quia ſi tu non haberes unde mihi ſatis faceres, ego perperem ſcut. 500.

Firmata limitátione, de qua *ſupra. nu.* 417. quod 437
compenſatio antecellat quámlibet hypothecam quantumuis anteriorem,

Extende eam in Repub. Genuæ, vt ſi alter ipſorum, hincinde re creditorum, et debitorum ex cauſa cambiorum, vel ex aliis quibuſuis diuerſis cauſis remanſerit creditor, vel debitor, ſiue pure, ſiue in diem, ſiue pro ſe ipſo, ſiue pro alio, ſeu computo aliorum, et efficiatur non ſoluendo, is, qui remanet creditor, præferatur omnibus in compenſatione pro concurrenti quantitate, ut diſponitur in Genuenſium *ſtat. libr. 4. capit. 14. de compenſat in princ.* quam legem municipálem cēſeo eſſe conformem iuri communi, per ea: quæ ſecutus ſum *ſupra ſub numer. 424. Verſicul. ratio.* et eſſe æquitati ámicam, et ideo vbique ſeruandám, tū quia alias valde fraudaretur fides mercatoriá, ſiquidem mercator, qui debet tibi 1000. facile tibi ex alio contractu credet 1100. rátus, quod pro ſcutis 1000. eſt cautus, tum quia nimis durum eſſet, ſoluere alteri, quod ſibi debetur, ad quam duritiem euitandam admittitur compenſatio ipſo iure, ut dixi *ſupra num.* 431. et, facta compenſatione, dicitur facta ſolutio, per ea, quæ ſcripſi *ſupra ſub num.* 48. et, facta ſolutione, remánet extincta hypotheca, ut dixi *ſupra ſub nu. 410. & 412.*

Confirmatur hæc extēſio, et conſequenter limi- 438
tátio extenſa, quia ſecundum opinionē mercatorū, creditor conſequitur ſolutionem, non ſolum per uiam compenſationis, quamuis ſit creditor poſterior, ſeu ſecundus, ut dixi *ſupra numer. 417. 424. & 437.* ſed conſequitur etiam per uiam retentionis pignoris, ſiquidem ſecundus creditor præfertur primo in pignore, quod ſibi datum eſt à debitore, quia ſecundus creditor non aliter crediſiſſet, et æquitas mercaturæ non videtur tolerare, quod remaneat deceptus, Stracch. *tract. de decoct. titul. qui pot. in bon. decoct. habeant. num. 11. to. 6. par. 1. fol.* 328. et Hebrai non aliter eſſent tuti in pignore, niſi præferrentur anterioribus creditoribus.

Declara primo hanc extenſionem, ut totum id, 439
quod creditor retineret, ſeu compenſaret pro computo alterius, ſeu aliorum, teneatur diſtribuere ad ratam, ut in Genuen. ſtatut. *lib. 4. cap. 14. in fine mitij.*

Exemplifica eandem extenſionem, et declárationem. Tu dediſti mihi ſcutos 100. ad cambium, ſed in iſto cambio habes nudum nomen tantum, cum uere ſpectet ad Petrum, et, quando dediſti mihi ad cambium, ego feci litteras cambi, quibus mandaui Titio, ut dictos ſcutos 100. ſic te iubente, ſolueret Franciſco, unde nec tu, qui dediſti ad cambium, nec Franciſcus, cui litteræ ſoluendę ſunt, habetis aliud, quam nudum miniſterium, ſeu nomen. Euenit poſtea, quod antequam Titius meus mandatarius acceptauerit meas litteras, ſeu antequam Franciſco ſoluerit, Petrus, ad quem, ut dixi, ſpectant dicti ſcuti 100. et eorum cambium, et utilitas, ſit effectus non ſoluendo, et conſequenter Franciſcus non poſſit a Titio exigire, ſic diſponente ſtatuto, infra citato, ſed poſſit ſolum, et teneatur proteſtari litteras contra me, qui eás ſcripſi, ſed tu, qui mihi dediſti cambio, bene poteris exigere à Titio meo mandatario, ſi ve-

lit

Digitized by Google

lit eos ſoluere, uel exiges à me ipſo, et quando tu remaneas creditor Petri, ad quem ſpectant dicti ſcuti 100. poteris retinere, & compenſare pro concurrenti quantitate, ſiue ſis creditor pro te ex aliquo cõtractu, tecum geſto, ſiue pro computo aliorum, vt quia Petrus ſit debitor tui debitoris: Quod ſi tu non remaneas creditor dicti Petri, vel ſuperſit aliquid, facta compenſatione, tunc exactio totius, ſeu reſidui ſpectabit ad alios creditores Petri: Sed eſt aduertendum, quod ſi in litteris cambii, quas tibi feci, fuit expreſſum, quod dicti ſcuti 100. ſeu, inquam, illorum remiſſa ſpectat ad Petrum, & ego, qui illos cambio accepi, ſum etiam creditor dicti Petri, tunc non tu, qui dediſti cambio, ſed ego, qui accepi, potero ante omnes retinere, & compenſare pro concurrenti quantitate, in qua pro me, vel pro computo aliorũ ſum creditor, ita tamen quod teneat repartiri, & diſtribuere ad ratam, ſed ſi ego non ſum creditor, tunc exactio, & compenſatio ſpectat in totum ad te, qui dediſti cambio, & totum hoc exemplum habent Genuenſes *in ſtatut. libr. 4. cap. 14. §. ſi quis. lib.* 1. cuius ſtatuti diſpoſitionem, tanquam iuris communis interpretatiuam, & mercaturæ amicam, vbique amplectẽdam cenſerem.

440 Infero ex iſta exemplificatione, quod ſtatut. *in d. §. ſi quis. il* 1. non procedit, diſponendo, ſed exemplificando, ſeu exponendo initium *d. cap.* 14.

441 Declara ſecundo, ut ſi ex prædictis litteris cambii, de quibus locutus ſum *ſupra in exemplificationem num.* 439. ſeu ex alia ſcriptura appareat ſaltem per dies quindecim ante decoctionem debitoris, ad quem ſpectent pecuniæ, datæ ad cambium, ſeu aliæ merces, & ita etiam reperiretur annotatum in libro illius, qui aſſignationem de prædictis feciſſet, tunc ius exigendi, compenſandi, & retinendi competat primum illi, ad quem ex dicta annotatione conſtaret, dictas pecunias pertinere, vt in eodem ſtatut. *lib. 4. cap. 14. §. verum. il* 1.

Et hæc de prima limitatione, poſita *ſupra num.* 417.

442 Limita ſecundo, vt non procedat, quando debitor ſoluiſſet creditori poſteriori, etiam non hypothecario, quia tunc creditor anterior, quamuis etiam hypothecarius, & alias potior, non poſſet à poſteriori auocare pecuniam, bona fide ſolutam, & conſumptam, quia, ſi aliter ſeruaretur, totus mundus eſſet in litibus, & mercatores à contrahendo deterrerentur, ut fuiſſe reſolutum in conſ. Neapol. re plene diſcuſſa, refert Affl. *deciſ.* 190. *pulchrum. numer. 6. & 7.* hæcque reſolutio placuit deinceps Conſilio, & ſecuti ſunt, & ſequuntur alij, quos citat Flam. Cart. *deciſ. 19. pulchrum. ſub numer.* 6. & Genuenſes eam amplexi ſunt in ſtat. *libr. 4. capit. 7. §. penult.* & amplexi erant antea in ſtat. antiquo, quod citat Pariſ. *conſ. 69. ſi iuris. num. 4. libr. 4.*

Quamuis contra Conſilii Neapolitani deciſionẽ, multis adductis rationibus, teneat Stracch. *tract. de decoctor. par. vlt. ſub numer. 30. & ſeqq. verſ. ſed licet. iunctis numer. præced. 26. & ſeqq. tom. 6. par. 1. fol.* 329. quem ſequitur Vrſill. *in annot. ad Affl. dicta deciſ.* 190. *ſub num. 5. verſ. & licet. & numer. ſeqq.* & forſan de rigore iuris hæc contraria ſententia eſt verior, per ea, quæ allegant ipſimet Affl. *d. deciſ. 190. numer. 2. & ſeqq. & Pariſ. d. conſ. 69. numer.* 1.

443 Extende hanc limitationem, ut in Rep. Genuæ procedat non ſolum in ſolutione pecuniæ, ut locutus ſum in hac limitatione, ſed procedat etiam in ceſſione, & datione in ſolutum nominis debitoris, ſeu delegatione, poſteriori creditori bona fide factis, quia tunc creditor anterior, qui habebat hypothecam anteriorem, & potiora iura in illo eodem nomine, non poterit ab illo poſteriori creditore auocare illud nomen, ſic diſponente *d. ſtatut. capit. 7. §. penult. libr.* 4. & ſcribunt ſuper eo Pariſ. *d. conſ. 69. num. 2. & ſeqq. verſ. tamen conſiderata*, additis ijs, quæ dicit poſteà *num. 7. & ſeqq. verſ. quo ſtante. lib.* 4. à quo Flam. Cart. *d. deciſ. 19. per totam*, mutuo integram illam deciſionem in ſubſtantia accepit, quibuſdam paucis mutatis, & additis, firmando hanc eandem extenſionem.

Ratio huius extenſionis eſt, quia, quicquid ſit in 444 puncto iuris, de quo vide Pariſ. *conſil. 69. numer. 1. & Cartar. d. deciſ. 19. numer. 3. verſ. ſed omiſſa.* ſtatutum æquiparat ſolutionem, & dationem in ſolutum nominis debitoris, et non ſine ratione, cum ceſſio, et datio in ſolutum habeat naturam ſolutionis in pecunia numerata, vt ſequuntur Pariſ. *d. conſ. 69. nu. 7. et ſeqq. & Flam. Cart. d. deciſ. 19. num.* 7. et inter mercatores admittitur eiuſmodi ſolutio, vt late ſcripſi *ſupra ſub num. 244. &* 245.

Sublimita eandem limitationem, et extenſio- 445 nem, ut non procedant in ſolutione, et datione in ſolutum, factis non bona fide, quia eiuſmodi ſolutio, et datio in ſolutum non tenent, et Doctores, et ſtatutum allegati, *ſupra numer. 442. & ſeqq.* loquuntur de ſolutione, et datione in ſolutum, factis bona fide.

Exemplifica hanc ſub limitationem in ſolutione, ſeu datione in ſolutum, factis à decocto poſt decoctionem, vel paulò ante; nam conſueuerunt mercatores, cum iam conturbandi conſilium inierunt, ſe aliquibus creditoribus gratioſos reddere, quibus et ſi in diem debeant, præſenti ſoluunt, vel quamuis alios habeant creditores priuilegiatos: que ſolutiones, vt in fraudem aliorum creditorum factæ, reuocantur, Stracch. *tractat. de decoct. par. 3. numer. 28. tom. 6. par. 1. fol.* 317. et ideo ſtatutis Genuen. *lib. 4. capitul. 7. de decoct. §. ſecuta declaratione. & §. ceſſiones.* vberius prouidetur, quod ceſſiones, dationes in ſolutum, et aliæ diſpoſitiones bonorum, factæ per debitorem, ad fauorem alicuius, ſeu aliquorum ex ſuis creditoribus intra quindecim dies, immediate antecedẽtes diem rupturæ, habeantur pro non factis; ſtatuta vero Vrbis *libr. 1. capit.* 114. licet non ita copioſe prouideant, diſponunt tamen quod alienatio cuiuſuis generis, ſiue poſt decoctionem, ſiue ante decoctionem, facta ab eo, qui erat decoctus, vel communiter habebatur pro decocto, licet adhuc non latitaret, præſumatur ſimulata, et ideo reuocetur: ad probandum autem, quod communiter haberetur pro decocto tempore alienationis, mandant ſufficere publicam famam, et communem opinionem; et quod diſponunt in alienatione, facta ab ipſo decocto, et fallito, extendunt ad alienationes, factas ab habentibus cauſam ab eo.

Amplia, declarando hanc exemplificationem, vt 346 paria ſint, eſſe ruptum, vel abſentem, ſeu latitantem, ut *in dictis* §§. ſed non ſunt paria, eſſe decoctus, et cedere bonis, cum quis poſſit eſſe decoctus, et tamen non cedere bonis, Vinc. de Franch. *deciſ. 55. vera eſt. numer. 4. par.* 1. item paria non ſunt, eſſe decoctus, et eſſe nõ ſoluendo, cum decoctus dicatur is, cui bonorum ad-

Digitized by Google

miniſtrátio eſt interdictá, at ei, qui non eſt ſoluendo, non eſt interdicta adminiſtratio, Franch. *d. deciſ. 55. num. 2. & 3.*

S V M M A R I A.

Pœnitentia locum non habet in litteris cambij, altero ex contrahentibus inuito, nu. 447.

Ampliatur primo etiam ſi ageretur de reſciſſione partis cõtractus, num. 448.

Ampliatur ſecundo, præſertim poſt acceptatas litteras, nu. 449.

Limitatur primo, Ut non procedat in litteris cambij, non diſpoſitiuis, num. 450. Declaratur, ibidem.

Limitatur ſecundo quoad reuocationem adiecti, &c. num. 451.

447 QVæro XVIII. an in cõtractu cámbii poſt datas litteras ſit licita pœnitentia, altero cõtrahente inuito?

Reſpondeo, quod non, quia contractus cambii fit ad vtriuſque contrahentis vtilitatem, & ideo niſi vtriuſque concurrat voluntas, non poteſt reſcindi, Bal. *conſ. 348. ſeu 349. factæ fuerunt. numer. 2. in fine, & nu. 3. libr. 1. Ioann. Bapt. Cauat. tractat. de camb. tit. de ſolutione in loco ad quem. fol.* 230. & ita, loquendo in litteris diſpoſitiuis, ſcribit Bal. *in rubr. verſ. quæro circa hoc C. de conſtitut. pecun.* quem ſequuntur Socc. *conſ. 68. in cauſa quæ vertitur. in princ. verſ. quæ etiam. libr. 3. Foller. ad Maran. in ſpec. par. 6. act. 6. nmer. 47. Verſ. etſi diſpoſitiuas. fol. 386. Curt. Iun. conſil. 132. habita diligenti. numer. 2. verſicul. indagandum. & Ioann. Bapt. Cauat. d. tractat. de camb. tit. de litteris. verſ. quæro an litteræ cambij reuocari. fol. 224.* hæc eſt concluſio communis; & quod cõtractus cambij fiat nõ gratia vnius, ſed gratia vtriuſque, ſcribit Rot. Genuen. *deciſ. 32. cum alias. ſub numer. 4.* quám ſequitur idem Cauat. *d. tractat. de camb. tit. de cambio ſicco. in fine, fol. 223.*

448 Amplia primo hanc concluſionem, ut procedat etiam ſi ageretur de reſciſſione, non omnimoda, ſed in parte, puta, quoad locum deſtinatæ ſolutionis: quàre ſi fecerim depoſitum in banco Venetiarum, & fecerim, fieri mihi litteras cambii, ut mihi depoſitum reddatur Paduæ, et, priuſquam deferam litteras, pœnitentia ductus, redeam ad banchum, ut faciat mihi alias litteras, non ad Paduam, ſed ad aliam Ciuitatem, alias inſtem, reddi mihi depoſitum, ego non ſum audiendus, quia banchum Venetiarum non cogitur mutare litterás, ſi ueriſimiliter illæ effectum habituræ ſint: ſecus ſi effectum habituræ non eſſent, Foller. *ad Maran. d. act. 6. nu. 52. fol. 387.* quem ſequitur Io. Bap. Cauat. *dict. rub. de litteris. Verſ. quæro an mercator. fol. 224. in fine*, nam mercatorum, et campſorum ſcriptura habetur pro ſententia, et ſua ſide trãſit in rem iudicatam, ideſt, in ſoliditatem firmitatis, et irreuocábilitátis, Bal. *conſ. 348. ſeu 349. facta fuerunt. num. 4. lib. 1.* et ideo mercatorum ſcripturæ conuenit illud, *quod ſcripſi. Bal. d. conſil. 348. num. 3. in vltimis verbis.*

449 Amplia ſecundo, ut multo magis procedat, quando litteræ cambii eſſent iam acceptatæ, quia tunc non poſſe reuocari, ſcribit Put. *deciſ. 126. die 4. iunij. numer. 2. 3. & 4.* tum quia eo ipſo, quod is, cui mandátur vt ſoluat, acceptat litteras, ſeque creditori debitorem conſtituit, is, qui ſcripſit litteras, videtur ſoluiſſe, et per conſequens liberatus, tum quia alias videretur remanere illaqueatus duplici obligatione: primá ad fauorem eius, cuius eſſet debitor: ſecunda ad fauorem eius, qui litteras acceptauit.

Limita primo, declarando eandem concluſio- 450
nem, vt procedat in litteris diſpoſitiuis, in quibus loquitur: ſecus ſi litteræ non ſint diſpoſitiuæ, ſed ſint mandatoriæ, quæ propterea reuocari poſſunt, Bal. *in rubr. numero 12. in fine, verſ. ſecundo circa hoc. C. de conſtitut. pecun. & Curt. Iun. d. conſ. 132. ſub numer. 2.* et latius *ſub numer. 6. Verſ. nec obſtat.* quare, ſi ego conuenirem tecum faciendi tibi litteras cámbii, dirigendás Petro, & ab eodem, vti meo inſtitori, ſoluendas, et Petrus geſtorio nomine ſe obligat ſoluere litteras ei mittendas, ego poſſum et meam, et Petri obligationem reuocare, quia procuratorem poſſum ad mei libitum reuocare: ſed ſi conueniſſem de litteris dirigendis, et ſoluendis á Petro proprio nomine et is ita ſe obligaſſet, ego non poſſum reuocare, Socc. *conſil. 68. in cauſa. in princ. verſ. quæ etiam. & num. 1. lib. 3.* Item, ſi ego in litteris, quas ſcriberem, non me obligarem, neque diſpoſitiue ſcriberem, ſed ſolum dicerem, *ſoluere placeat*, poſſem iſtas litteras reuocare, Rot. Genuen. *d. ciſ. 10. Hieronymus. numer. 14. & 15.* adde alium caſum, de quo loquitur Curt. Iun. *d. conſ. 132 ſub nu. 6.*

Hæc limitatio, cum pace Doctorum, à quibus initium ſumpſit, obſcurat, non dilucidat, quia videtur partim falſa, et partim inepta: falſa, quia etiam in litteris diſpoſitiuis poteſt ſcribens dare ordinem ſuo procuratori ut ſoluat litteras, et ordinem deinde reuocare, ſi ſit datus gratia ſcribèntis, ut dixi *in ſeq. decl.* videtur etiam ineptá, quia vbi volumus dicere, procuratorem poſſe reuocari, inepte videmur dicere, litteras eſſe mandatorias, ſeu non diſpoſitiuas; cum habeamus terminos magis proprios, et faciliores: vnde hæc limitatio videtur inanis.

Retenta tamen ea, qualis qualis ſit.

Declara eandem, ut procedát quod mandatariũ, quem mandans poteſt á litteris cambii remouere, ſi in litteris ſit appoſitus, uti mandatarius, et procurator gratia mandantis: ſecus, ſi ſit appoſitus gratia creditoris, qui dedit cambio, per ea, quæ dixi *in ſeq. limit.* ſecus etiam, quoad contractum cambii, initum inter eum, qui dedit, et qui accepit cãbio, quia quoád contractum indiſtincte procedit concluſio, firmata *ſupra num. 447.*

Limita ſecundo quoad reuocadum eum, qui eſt 451
adiectus litteris cambii gratia creditoris tantum, vel gratia debitoris tantum, quia, cuius gratia eſt adiectus, is poteſt, re integra, reuocare, ut ſecutus ſum *infra gloſ. 7. num. 80.*

Diutius in huius gl. quam in aliarum materia volui inſiſtere, et quaſi lento, et non currenti procedere gradu, memor vulgaris dicti, cuius meminit etiã Rot. Genuen. *deciſ. 1. ſub num. 37. al pagar non eſſer currente;* cuius tamen dicti obſeruantia, ſicut eſt laudabilis, quando debitum uel non eſt clarum, uel habilitas perſonæ, cui ſolueretur, eſſet dubia, ita ex oppoſito, quando debitum eſt clarum, et is, cui ſoluitur, recte ſoluitur, eſt apud ſpectatæ fidei viros uituperabilis, inter Chriſtianos ſinceræ religionis peccaminoſa, et ápud omnes condemnabilis, ſi ex inexcuſabili mora procedat, creditorique ſit nociua, quia tunc tarde ſoluens, minus debito ſolueret.

Digitized by Google

§.2. Gloſſ.6.

Per queſta Prima.

S V M M A R I A.

Mercatorum ſtylus in litterarum cambij ſcriptura eſt conciſus numer. 1.

Littera cambij quot pro vnico cambio ſcribantur, numer. 2. Et quare plures ſcribantur, nu. 3.

1 QVAERO I. quid ſignificet iſta uerba, *per queſta prima*, præſertim, cum ſubſtantiuo careant? Reſpondeo, quod ſignificant pluralitatem litterarum datarum, aut forſan dandarum, et inter eas, has eſſe in ordine primas, nam illud ſubſtantiuum, *lettera*, de conciſo mercatorum ſtylo, breuitati ſtudentiū uti ſubintellectum, ideoque non neceſsarium, omittitur, maxime cum ſequatur illa qualitas, *de cambio*, ſunt tamen aliqui mercatores qui, omiſsa hac forma ſcribendi, *per queſta prima, ſecunda*, et faciendo etiam plures litteras, dicunt, *pagate vna ſol volta.*

2 Quæro ſecundo, quot creditori, cui ſolutio faciēda erit, dari debeant litteræ cambii?

Reſpondeo, de iſtis litteris faciendis non eſſe determinatum certum numerum, quia earum pluralitas debitori, eas facienti, non nocet, & creditorem, cui facienda eſt ſolutio, releuaret ab onere probādi cambium, ſi primæ, aut ſecundæ perderentur litteræ: dixi, quod facienti non nocet, quia, vnicis litteris præſentatis, reliquæ nullam habent vim.

Vſus tamen inualuit, ut ſoleant fieri tres litteræ, Bal. *conſ. 348. facta fuerunt ſub numer. 3. verſus finem, ibi, præterea dicit, lib. 1.* et ſolent etiam fieri quatuor, vel quinque, & omnes fiunt ſub vnica verborum formalitate, vt dixi §. *præced. q. 5. ſub numer. 44. verſ. aduerte ſecundo. & numer. 73. & 74.* vbi videas; & ita intelligas, quod ſcribit Ioann. Azot. *de inſtitut. moral. par. 3. libr. 10. titul. de camb. quæſt. 4.* dicens, quod ſolent binæ litteræ mitti, ut ſi forte primæ perierint, ſecundæ perueniant: nam, vt dixi, poſſunt fieri plures, & non omnes mittuntur eodem tempore, ſed dantur ei, qui eſt creditor litterarum, vt ſi primæ, quas miſerit, perirent, mittat poſtea ſecundas.

Quæro tertio, ad quid fiant tot litteræ cambii de eodem contractu cambii.

Reſpondeo, fieri principaliter, ne fides cambii contracti pereat, et ſecundario, ne creditor, amiſſis, ſeu interceptis primis, vel ſecundis litteris, cogatur redire ad debitorem, qui alias faciat, ut innui etiam num. præced. ſicut enim notarius ex inſtrumento originali, penes ſe exiſtente poteſt, & debet partibus petentibus dare plures copias, ut ſecutus ſum *in meo tractat. de iudic. cauſ. &c. libr. 2. capit. 11. numer. 527. & 538.* ita etiam qui accipit cambio, poteſt, & debet petenti dare plures litteras, quia omnes ſunt veluti copiæ authenticæ primarum litterarum, & qui plures petit, conſulto agit, quia aut de contractu cambii conſtat per publicum inſtrumentum, & tunc quamuis creditor, etiam litteras cambii amiſſis, ſit cautus de cambio, nihilominus, ad euitandos labores faciēdi fieri alias litteras, cautē alias ab initio eodem tempore facit fieri; aut conſtat ex libri met ipſius debitoris, & tunc ſimiliter cautius aget, habendo plures litteras; aut conſtat ſolum per ipſas litteras, & tunc cautiſſime facit, imò iſto caſu, & omni alio, quo de cambio non extaret publicum documentum, debet ſemper penes ſe habere plures litteras, vt unicis perditis litteris, aliæ non deficiant.

De litteris cambiis, an indiſtincte obligent, ſcripſi *in gloſſ. præceden. num. 450. & infra gloſſ. 9. numer. 6. & 7.* Litteris cambii amiſſis, quid agendum, dixi *gloſſ. præden. num. 348. & ſeqq.* De aliis quæſtionibus, ad litteras cambii pertinentibus, ſcripſi *ead. gloſ. præced.* ideo hic non repeto.

---

§.2. Gloſſ.7.

à Franceſco.

S V M M A R I A.

Litteræ cambij cui ſint ſoluendæ, num. 1.

Adiecto ſolutioni litterarum cambij recte ſoluitur, nu. 2. Iſq. actione mandati tenetur reſtituere, quod ſibi fuit ſolutum, numer. 38.

Soluens adiecto de mandato debitoris, habet actionem mandati contra debitorem, ſub nu. 3. Soluendo liberat debitorē nu. 4. & 36. Liberatque ipſo iure, eod. nu. 36.

Adiectus ſolutioni litterarum cambij, an poſſit proteſtari litteras, & c. nu. 6. ſub 7. 50. & ſeqq.

Adiectus ſolutioni non poteſt in iudicio cogere debitorem ad ſoluendum, nu. 39. & 40. Ampliatur primo, etiamſi adiectus haberet penes ſe ſcripturam debiti, nu. 41. Et iamſi ſtipulatoris inter ſit, vt ſoluatur adiecto, num. 42. Et etiam ſi adiectus ageret procuratorio nomine, numer. 43. Et quid ſi probaret, ſcripturam in qua eſt adiectus, fuiſſe ſibi à ſtipulatore traditam, num. 44. & ſeqq. Ampliatur ſecundo, Vt neque poſſit proteſtari litteras proprio nomine, n. 47. Secus ſi proteſtetur nomine ſtipulatoris, nu. 48. Limitatur primo, quando adiectus eſſet etiam procurator ſtipulatoris, quia tunc poſſet debitorem cogere ad ſoluendum, nu. 53. Idem, ſi ei eſſent ceſſæ actiones, ſiue eſſet factus procurator in rem propriam, num. 54. Limitatur ſecundo, quando debitor in apodiſſa obligauit, ſe ſoluturum cuicunque illam exhibuerit, num. 55. & ſeqq. & nu. 60. Reiecta opinione contraria, num. 59. Extenditurq. hæc limitatio, etiamſi adiectus non probet, apodiſſam fuiſſe ſibi traditam à creditore, num. 50. 61. & 65. Reiecta opinione contraria, numer. 62. & ſeqq. Et etiam ſi non ſit nominatus in ſcriptura, ſub num. 65. Sed an adhuc debeat is agere nomine procuratorio, nu. 66. Limitatur tertio in adiecto ſolutioni litterarum cambij, quia is poteſt proteſtari, & agere in iudicio, &c. numer. 67. & ſeqq.

Contrarium, quod non poſſit agere, numer. 73. & 74. Reſtringitur hoc contrarium in duobus caſibus, in quibus poterit agere, num. 75. & 76.

Adiecto ſolutioni nulla acquiritur obligatio, & qui dicatur adiectus, ſub num. 8.

Adiecti vſus eſt valde vtilis mercaturæ, ſub num. 33.

Adiectus fit per alternatiuam, & non per copulam, ſub numero 35.

Adiectus ſolutioni ne fruſtra ſit adiectus, debet poſſe ſolutionem recipere, nu. 32. & 33.

Reuocare ſolutioni adiectum, ſiu procuratorem, an, & quando liceat, num. 77. & ſeqq.

Adiectus

Adiectus ſolutioni, cuius gratiâ cenſeatur in dubio adiectus, nu. 79. & 80.

Stipulari alteri nemo poteſt ex regula, ſub numer. 8. et ſeqq. Reſtringitur hæc regula, ſub numer. 11. et ſeqq. ſub numero 17. 20. et ſeqq. Declaraturque reſtrictio, numer. 18. & ſeqq.

Notarius poteſt ſtipulari pro alio, ſub num. 11. verſ. reſtringe. Poteſtque ſtipulari pro alio, etiam ſi iſte alius ſit inhabilis ad ſtipulandum, ideoque poteſt ſtipulari pro pupillo, nu. 12. Pro infante, num. 13. Pro non nato, num. 14. Pro abſente, nu. 15. Et pro quouis alio, num. 16.

Declaratur quando notarij ſtipulatio ſufficiat ad validitatem ſtipulationis, & quando, nu. 18. & 19.

Et ex notarij ſtipulatione acquiritur actio ſine ceſsione, numero 31.

Notarius in actu ſtipulationis pro alio reputatur ſeruus illius, pro quo ſtipulatur, cum ſit perſona publica, nu. 17. in fine.

Stipulari quiſque poteſt pro alio, ideſt, nomine alterius, numero 20.

Declaratur primo, vt ſtipulans pro alio, acquirat obligationem naturalem num. 21. & ſeqq.

Declaratur ſecundo, vt acquirat ſibi, & non illi, pro quo ſtipulatur, nu. 25.

Declaratur tertio, vt poſſit ſtipulari pro alio, concipiendo verba obligatoria in perſonam ipſius ſtipulantis, ſecus ſi conciperet in perſonam illius, pro quo ſtipulatur, num. 26.

Declaratur quarto, ut quamuis obligatio naturalis acquiratur ſtipulanti, tamen effectus pertinent ad eum, pro quo eſt facta ſtipulatio, num. 27.

Ideoque ſtipulator poteſt illi naturalem obligationem cedere, num. 30.

Imo tenetur cedere, num. 28.

Qui ſint effectus huius naturalis obligationis, nu. 29. & 30.

Stipulatio eſt inuenta, ut ſtipulans acquirat, quod ſua intereſt, vnde inutilis eſt ſtipulatio, ſi ſtipulantis non interſit, ſub numero 9.

Stipulari poteſt pro nobis, qui noſtro iuri ſubiectus eſt, ſub numer. 17.

Stipulatio copulatiua pro ſe, & adiecto, licet ſit nulla quoad adiectum, tamen remanet valida quoad ſtipulatorem, num. 34. & 35.

Ius accreſcendi non habet locum in contractibus, ſed habet locum ius non decreſcendi, nu. 35.

Vtile per inutile non Vitiatur, num. 35.

Procurator ad recipiendam ſolutionem quid poſſit facere, num. 49. Et quid procurator ad exigendum, nu. 58.

Obligatio non poteſt nobis acquiri, niſi per perſonam, quæ noſtro iuri ſubiecta ſit, num. 10.

Quare ab his, qui ſub noſtra poteſtate non ſunt, nobis acquiri nō poteſt, num. 17.

Soluere proprio creditori, vel ſoluere alteri de creditoris Voluntate, paria ſunt, nu. 37.

Mandatarius debitoris non cogitur acceptare litteras mandatoris, num. 5.

1 QVæro I. an litteræ cambii ſint neceſſario ſoluendæ ipſimet creditori, qui dedit cambio, prout ſoluēdas eſſe coniecturare quis poſſet ex formula iſtarum litterarum, dum mandant, ſolui Franciſco, quem creditorem eſse litterarum cambii patet per illa verba ſequentia, *per la valuta di contanti da lui*, quarum litterarum formulam habes integrā *ſupra hoc eodem §. gl. 1. initio*.

Reſpondeo, quod non, ſed erunt ſoluendæ, uel ipſi, uel ei, cui creditor, et debitor in litteris concordauerint, quare ſi litteræ ſoluendæ ſint ſibi ipſi, ipſius nomen erit ponendum in litteris, ſin minus, ponendum erit nomen illius, cui ſolui debent, vt latius aduerti *§. præced. q. 5. nu. 75. & 76.*

Quæro ſecundo, an debitor litterarum cambii, ſeu eius procurator debeat ſoluere adiecto ſolutioni litterarum abſque eo, quod adiectus doceat de mandato ſpeciali ad exigendum? 2

Reſpondeo, quod poteſt ei ſoluere, et ſoluendo, recte ſoluit, ut dixi *infra num. 36. verſ. ſecundus.* ſed iudicialiter, et inuitus ab adiecto ſine ſufficienti, et ſpeciali mandato ad lites, cogi non poteſt, per ea, quæ dixi *infra nu. 39. verſ. tertius*.

Pro abſoluta tamen huius reſponſionis intelligētia, et pro multarum difficultatum, quæ circa hanc reſponſionem poſſent oriri, reſolutione, diſtinguo in primis duas litterarum formulas. 3

Prima formula eſt, quando ſcribens litteras cambii, non comittit ſibi ipſi, vt eas ſoluat, ſed committit alteri, ut in tenore litterarum, quas gloſſamus *in hoc ſecundo §.* et ſolutio eſt facienda non Franciſco, qui dedit cambio pecunias, ſed eſt facienda Seio, qui dicitur adiectus, et veluti mandatarius ipſius Francilci, ut dixi *§. præceden. quæſtione 5. numero 75.* hæcque formula proprie conuenit cambio, et eſt in frequenti uſu: et in hac formula adhibeo quatuor inſpectiones. Prima inſpectio eſt, an procurator, ſeu mandatarius debitoris, ſoluendo Seio adiecto, recte ſoluat quoad obligandum debitorem mandantem, et in hac inſpectione nulla cadit dubitatio, quod recte ſoluat, quia ſeruat mandatum, et conſequenter mandans obligatur ei actione mandati, ſiue hic adiectus, cui ſoluit, habeat mandatum ad exigēdum, ſiue non. † Secunda inſpectio eſt, an recte ſol- 4
uat, quo ad liberandum ipſum debitorem mandantem ab obligatione, et debito, quo tenebatur creditori, et ſimiliter dico, quod recte ſoluit, ex quo adiecto recte ſoluitur, ut ſecutus ſum *infra numero 36.*
† Tertia inſpectio eſt, nunquid Franciſcus, qui eſt 5
creditor, ſeu eius mandatarius, qui eſt Seius, et qui dicitur adiectus ſolutioni, poſſit agere contra mandatarium debitoris, vt acceptet, et ſoluat litteras, et concludo ſine vllo initio dubitandi, quod non, quia mandatarius debitoris non eſt aliquo modo obligatus, et ideo, an uelit, uel nolit ſoluere, pendet à mera eius voluntate. † Quarta inſpectio eſt, an adie- 6
ctus ſolutioni, mandatario debitoris ei non ſoluente, poſſit proteſtari litteras contra debitorem, quāuis non habeat mandatum ſpeciale ad exigendum cum clauſula ad lites, et in hac inſpectione concludo, quod adiectus poteſt proteſtari, ut explicaui *infra num. 48. & 52.*

Sed vbi litteræ redierint proteſtatæ ad Ciuitatem, in qua fuit contractum cambium, nunquid adiectus ſolutioni poſſit ibi conuenire debitorem ad ſoluēdum, vide *infra num. 67. & ſeqq. num. 74. & ſeqq.*

Secunda formula litterarum eſt, quando debitor cambii ſcribit litteras ſibimet, et eas ſoluat, cum velit ipſe accedere ad nundinas, ut dixi *§. præced. q. 5. ſub num. 75. et infra §. 6. gl. 1. ſub nu. 2.* 7

Et licet iſta formula uideatur exorbitans à natura omnium litterarum, et ideo etiam à natura litterarum cambii, ſiquidem litteræ ſunt ſcribendæ alteri perſonæ, quam ſibi ipſi, quia ſcribere ad ſe ipſum videtur quid ſiultum, per ea, quæ dixid.

Digitized by Google

gloſſ. 1. *ſub numer.* 2. tamen demus hanc formula,
quia in effectu eá vtuntur negotiatores cambioſi,
ſed, ut euitent exorbitantiam, fingunt duas perſo-
nas eiuſdem nominis, vt dixi *d.* §. 9. *gloſſ.* 1. *numer.* 89.
& 90. quare demus, quod illæ litteræ ad ſe ipſum re-
ſoluantur effectiue in apodiſſa, cum obligatione
ſoluendi tertio, adiecto in ſolutione: & in iſta for-
mula non habent locum prima, & tertia inſpectio,
de quibus in præcedenti formula, *ſub numer.* 3. *&* 5.
ſed habet locum quarta inſpectio, de qua *numero* 6.
nunquid ſcilicet adiectus, debitore non ſoluente,
poſſit proteſtari litteras, ſeu contra ipſum agere ad
ſolutionem, & concludo idem, quod concluſi in 4.
inſpectione ſupra num. 6.
8 Verum pro intelligentia materiæ adiecti, & pro
firmiori eiuſdem concluſionis doctrina, & reſolu-
tione, altius exordiendo, diſtinguo tres articulos.
Primus articulus, quem pro maiori totius mate-
riæ intelligentia præmitto, eſt, qui nam dicatur ad-
iectus, & quare quis dicatur adiectus ſolutioni, &
non obligationi?
In hoc articulo, omiſſis deſcriptionibus, ſeu defi-
nitionibus, quas tradunt Iaſ. & Straech. qui eum ci-
tat *tract. de adiect. par.* 1. *nu.* 29. *& ſub num.* 31. *tom.* 6. *par.*
1. *fol.* 384. facio duas concluſiones, de prima nunc, &
de ſecunda *infra num.* 32.
Primo concludo, adiectum ſolutioni dici eum,
cui ex contractu, ſeu ſtipulatione, in qua eſt adie-
ctus, nulla acquiritur obligatio, quia nemo poteſt
alteri ſtipulari, *l.* 38. *ſtipulatio iſta.* § *alteri ff. de verbor.*
oblig. & §. *alteri. Inſtitut. de inut. ſtipulat.* & hanc eſſe
regulam receptiſſimam, & omnibus notiſſimam,
ſcribit Tiraq. *tractat. de iur. conſtitut. poſſeſſ. limit.* 30.
ſub numer. 15. *verſ. in hac tam magna. fol.* 192. quem ſe-
quitur Straech. *d. par.* 1. *ſub numer.* 16. & eſſe regulam
volgarem, ſcribit, & ampliationibus exornat Man-
tic. *tractat. de tacit. & ambig. conuent. libr.* 14. *titul.* 27. *nu-*
mero 1. & ante eum copioſe Gabr. *in concluſ. libr.* 3. *tit.*
9 *de verb. oblig. concl.* 1. *num.* 1. *& ſeqq.* † ſtipulatio enim,
& obligatio ſunt inuentæ, vt vnus quiſque acqui-
rat ſibi, quod ſua intereſt, alias, ſi ſua non intereſt,
inutilis debet eſſe ſtipulatio, *dictis* §§. *alteri. ſupra cita-*
tis, *Couar. in capitul. quamuis. part.* 2. §. 4. *ſub numer.* 2 *de*
pact. in 6. *& Mantic. d. libr.* 14. *titul.* 28. *ſub numer.* 47. *Verſ.*
10 *tertio accedit.* † vnde ſuccedit alia iuris regula, quod
per liberam perſonam, quæ iuri noſtro ſubiecta non
ſit, nulla poteſt nobis acquiri obligatio, nam cum
acquiſitio, quæ fit per ſtipulationem, ſit artificialis,
non debet ei ſuperaddi hoc aliud artificium, ut fa-
ctum vnius reputetur factum alterius, quia eſſet
multiplicare fictiones, ut ſequitur Straech. *d. par.* 1. *nu.*
16. *&* 17. *fol.* 383. *&* 384.
11 Hæc concluſio plures admittit reſtrictiones, de
quibus Bar. Paul. de Caſtr. Alexand. Iaſ. & alii, *in dict.*
leg. 38. *ſtipulatio iſta.* §. *alteri. ff. de verb. oblig. & Mantic. d.*
leg. 14. *tit.* 28. *num.* 1. *& ſeqq.* ubi eas cumulat vſque ad
quatuordecim; ego vnam, quæ eſt in frequenti uſu,
ideoq. inſignior, perſequar.
Reſtringe igitur hanc concluſionem, ut non pro-
cedat in notario, quia ipſe poteſt valide ſtipulari
pro alio Bar. *in d. l.* 38. *ſtipulatio iſta.* §. *ſi ſtipuler alicui,*
ſub numer. 3. *verſicul. & dicit. fallen.* 3. *& Paul. de Caſtr. in*
d. §. *alteri. ſub numer.* 6. *fall.* 1. *Gabr. d. concluſ.* 1. *limit.* 17.
12 *numer.* 95. † etiam pro inhabili ad contrahendum,
et ſic pro pupillo, Tiraq. *tractat. de iure conſtitut. poſ-*
ſeſſ. limit. 30. *numer.* 16. *Verſ. ſunt tamen. numer.* 23. 27. 29.
& 30. *in quibus duobus numer. vlt.* loquitur in pupillo,
& probatur, *ex l.* 2. 3. *&* 4. *ff. rem pupill. ſalu. for.* nam
in illis iuribus diſponitur, quod ſi pupillus ſit ab-
ſens, uel fari non poſſit, ſeruus eius ſtipulabitur, &c.
† poteſt etiam ſtipulari pro infante, Tiraq. *d. numer.* 13
29. & 30. *pro impubere, Tiraq. ibidem numer.* 31. † & pro 14
nondum natis, ſed naſcituris Mantic. *d. lib.* 14. *titul.*
26. *numer.* 9. *in* 3. *extenſ.* licet Bar. & Iaſ. quos allegar,
loquantur in patre, ſeu auo, & non in notario, † & 15
poteſt notarius ſtipulari pro abſente indiſtincte, vt
indiſtincte loquitur Tiraq. *d. numer.* 23. † & demum 16
poteſt ſtipulari pro quibuſuis, nullo ætatis diſcrimi-
ne conſiderato, & ita ſeruari de conſuetudine per
totam Italiam, refert, & ſequitur *d. limit.* 30. *num.* 45.
& 46. & quod hæc ſit recepta ſententia, & crebrior,
& a conſuetudine in tantum approbata, vt recte de
ea dubitari non poſſit, ſcribit Straech. *tractat. de adie.*
par. 4. *q.* 11. *nu.* 1. *tom.* 6. *par.* 1. *fol.* 402.
Ratio huius reſtrictionis eſt, quia ſicut per eos, qui 17
ſunt ſub noſtra poteſtate, acquirimus, *Inſtit. per quas*
perſ. nob. acquir. ita etiam ij, qui ſub noſtra patria, vel
dominica poteſtate ſunt, nobis ſtipulari poſſunt,
d. l. 38. *ſtipulatio iſta.* §. *alteri. & ibi Paul. de Caſtr. numer.* 6.
verſ. & ita collige iſtam. ff. de verb. oblig. ſed notarius in
hoc, vti publica perſona, reputatur ſeruus illius, pro
quo ſtipulatur. Ergo.
Declara hanc reſtrictionem, ut os notarii repute- 18
tur pro ore illorum, qui per ſe ſtipulari non poſſunt,
vt puta, quia nondum ſunt nati, uel quia ſunt infan-
tes, qui fari non poſſunt, uel quia ſunt abſentes qui
ſtipulari non poſſunt, uel quia ſunt pupilli, aut mi-
nores, qui ſtipulari neſciunt, ſicq. notarius repræſen-
tat ſolum loquelam, & os iſtorum, qui carēt loque-
la, & conſequenter notarii ſtipulatio operatur ſolũ
effectum, quem operaretur propria ſtipulatio iſto-
rum inhabilium, ſuppoſito pro poſſibili, quod non
natus, & infans poſſet fari, & quod abſens eſſet præ-
ſens, ſed alium effectum non poteſt operari, † quare 19
ſi iſti infantes poſſent fari, abſenteſque eſſent præ-
ſentes, & ſtipularentur rem, noſtro commercio non
ſubiectam, & ideo ſtipulatio eſset inutilis, vtiq, æque
eſſet inutilis, ſi pro eis ſtipularetur notarius, et proin-
de ſi daremus legem, quæ aliquo caſu in ſtipulatio-
ne minoris requireret certam ſolemnitatem, etiam
pro re, quæ minori eſset utilis utiq. ſtipulatio notarii
ſine illa certe ſolemnitate eſset inutilis, quia, ut dixi,
notarius non facit aliud, quam repræſentare perſo-
nam, et loquelam illius perſonæ, et ſicut agens non
agit, niſi in ſubiecto bene diſpoſito, ut ex Philoſ. 2. *de*
anim. ſequitur Bal. *in cap. fin. de vit. & honeſt. cleric.* & ex
eo Trov. Malu. *tractat. de canoniz. ſanct. dub.* 3. *num.* 72.
to. 14. *fol.* 102. et probatur, *ex l.* 2. *in fine, ff. de ſtatu homin.*
et ſubiectum non poteſt dici bene diſpoſitum, quan-
do lex illi reſiſtit, ita etiam notarius, qui eſt quodam
agens, non poteſt ſtipulari in caſu, quo lex reſiſtit ſti-
pulationi.
Extende eandem reſtrictonem, ſic declaratam, vt 20
non ſolum notarius poſſit ſtipulari pro alio, ſed etiā
quilibet alius, ſed cum minori effectu, per ea, quæ
ſcribit Surd. *deciſ.* 229. *Verum eſt. ſub nu.* 12. *verſ. nec ob-*
ſtat. & numer. 13. et nos explicamus *in ſeqq. declar.*
Declara primo hanc extenſionem, ut procedat, 21
quo ad obligationem naturalem, quia alter alteri
ſtipulando, acquirit ſibi naturalem obligationem
tantum,

tantum, *Gl.in l.38.ſtipulatio iſtà.§.alteri. in verbo, nihil*
*intereſt.*quàm *ibi* ſequuntur Bàr.*numer.8. verſ.quaro an*
ex tali.Alex.ſub nu.7.ibi,ego teneo opinionem gloſſ. & Iaſ.
num.20.verſ.in gl.in verbo,intereſt.ff.de verb.oblig. Couar.
in cap.quamuis.par.2.§.4.ſub num.2.de pact.in 6.volum.1.
fol.347.& Mantic.tract.de tacit.& ambig.conuent. lib.14.
tit.28.num.47.verſ.vndecimo.& ſeqq.& hanc eſſe com-
munem opinionem teſtantur,& ſequuntur Alex.Iaſ.
Couar.& Mantic. quàm à contrariis defendunt A-
lex.& latius Iaſ.*in locis ſupra proxime citatis*.

22 Ratio hujus declarationis poteſt aſſignari duplex;
Primà, quia ius ciuile, dum ſtatuit, neminem poſſe
àlteri ſtipulári, fundàtur in eo, quod ſtipulatio ad
hoc ſit inuentà, vt vnus quiſq; acquirat,quod ſua in-
tereſt,vt ſcripſi *ſupra ſub numer. 8. verſ. primo concludo.*
& num.9. Sed iſtud fundamentum deficit in iure na-
turali,quia ius naturale in pactis,& conuentionibus
non reſpicit àliud,niſi,ut fides data ſeruetur,Couár.
d.§.4.ſub num.2.& Mantic.d.titul.28.ſub numer.47.verſ.
*tertio accedit.*Ergo.

23 Secunda quià,cum lex non àſſiſtat, neque reſiſtat
ſtipulationi,quam vnus facit alteri,Alex.& Iaſ.*in lo-*
cis ſupra proxime citatis, remanet ex illa ſtipulatione
conſenſus duorum, ex quo conſenſu oritur obliga-
tio naturalis,*l.5.in his.§.imperator.& l.95.ſtichum.§.na-*
24 *turalis. ff. de ſolut. Alex. & Iaſ. ſupra citati.* † Quod
autem lex non reſiſtat, probatur ex eo, quod ſtipu-
látio alteri per alterum facta eſt valida,appoſità pe-
na, & tàmen ſi ſtipulatio prędicta eſſet contra legē,
minime valeret adiectio pœnæ, quia, vbi principa-
lis contractus eſt nullus, & legi contrarius, etiam
pœnæ àppoſitione non tenet,Couár.*d.§. 4. numer.3.*
& 4. & quod iure non tenet, nequit pœnæ vinculo
àlligàri, reſtibus iis, quos ſecutus ſum *in meo tractat.*
*de indic.cauſ.lib.1.cap.57.nu.6.*et quod lex non aſſiſtat,
patet,quia non aſſiſtit ràtio,quam ſectatur lex, vide-
licet,quod ſtipulatio ſit inuenta, vt quiſque àcqui-
rat,quod ſua intereſt,Bàr.*in d.§.alteri.ſub numer. 4.ibi*
ſed legis ratio non aſſiſtit. & hæc non aſſiſtentia ratio-
nis patet ex prima ratione, poſita *ſupra num. praced.*

25 Declára ſecundo,ut obligatio naturalis,quam *ſu-*
pra numer. 21. diximus acquiri ex alterius ſtipulatio-
ne,àcquiratur non illi tertio, pro quo ſtipulans ſti-
pulatur,ſed ipſi ſtipulatori, Alex.*in d.l. 38. ſtipulatio*
*iſta.§.alteri.ſub numer.7.*dicens(aut quæritur, an nàtu-
rális obligatio acquiràtur ſtipulanti,& dico, quod
ſic,aut quæritur,an acquiratur ei, cui ſtipulatus ſum,
& dico,quod non)& Iaſ.*ſub nu.20.ff.de verb.oblig.* di-
cens, communem eſſe ſententiam, quod ex ſtipulà-
tione, facta alteri oritur nàturalis obligatio ipſi ſti-
pulanti,& ſentit Mántic.quem retuli *num.ſeq.*

26 Declára tertio,ut extenſio procedat,quando ver-
bà obligatoria ſtipulationis concipiuntur in perſo-
nam ſtipulantis, quia tunc oritur obligatio naturá-
lis,de qua locutus ſum *ſupra num.21. & ſeqq.* vt puta,
cum ſtipulationem ſic concipio; *promittis mihi, quod*
dabis Titio centum, ſecus quando verba obligatoria
ſtipulationis concipiuntur in perſonam tertii, ut
putà,*promittis Titio,quod dabis ei centum*, quia iſta ſti-
pulatio eſt prorſus inutilis,Alexand.*d.§.alteri. num.7.*
verſus finem,& Iaſ.ſub numer.20.Bar. in d.l. 38. ſtipulatio
iſta.§.ſi ſtipuler alteri.initio,& numer. 1. dicens, ſtipula-
tionem eſſe validam ſi verba promiſſionis conferā-
tur in perſonam ſtipulatoris, & verba executiua in
perſonàm àlterius, etiam quod ipſius ſtipulatoris
non interſit, ſecus ſi verbà promiſſionis, & execu-
tionis, uel promiſſionis tantum dirigantur in abſē-
tem,quia tunc,inquit, ſtipulàtio eſt nulla. Gabr. *in*
concluſ.lib.4.tit.de uerb.oblig.concl.1.ampl. 12. num. 19.
& 65. dicens, etiam naturalem obligationem non
oriri, quando uerba obligatiua,et executiua confe-
runtur in tertium.Couar.*in capit.quamuis.par. 2.§.4.*
ſub num.9.verſ.nono præmittendum. de pact. in 6. dicens,
quod ſi uerba ipſius promiſsionis non dirigantur in
præſentem, ſtipulatio eſſet reprobanda, ſubdens,
quod Iuriſconſultorum auctoritates ſunt intellectę,
ut loquantur, quando verba promiſsionis dirigun-
tur præſentem,executionis autem in abſentem, Mā-
tic.*tract.de tacit.& ambig.conuent.libr. 14. titul. 28. nu-*
*mer.50.dicens,*quod in primo caſu conſtat, me ſtipu-
lante in uoluiſſe mihi obligare promiſſore,Sur. *dec.*
229. verum eſt.numer.13.in fine, & numer. 14. dicens,
quod etſi alteri ſtipulari regulàriter nemo poſsit,ta-
men,inquit, hoc fallit, quando non ſolum obliga-
tiua,et promiſsiua, ſed etiam executiua uerba diri-
guntur in perſonam ſtipulanti,quia tunc, inquit, a-
ctio et obligatio ſtipulanti acquiritur, et loquitur
Surd.non de obligatione naturali,ſed de obligatio-
ne ſimpliciter.

Declára quarto,ut quámuis obligàtio naturalis 27
acquiratur ſtipulatori,ut dixi, tamen effectus huius
naturalis obligationis pertinet ad tertium, ad cuius
utilitatem uidetur facta ſtipulatio,Bart.*in d.l. 38.ſti-*
pulatio iſta.§.alteri.ſub numer.8.ff.de verb. oblig. dum ait,
non eſt obligatus mihi naturaliter ad decem, ſed eſt
obligatus dare illi tertio, et ſic pecunia non eſt mi-
hi debita, et Couar. cuius uerba in ſubſtantialibus
retuli num.præcedenti,et ſentiunt Iaſ.et Surd. citati
numer. ſeqq. † Qua propter ſtipulator poſse illi tertio 28
cedere hanc naturalem obligationem,Iaſ.*in d.§.alte-*
ri,ſub num.20.verſus finem.

Imò ſecundum ea, quæ ſcribit Surd. *d. deciſ. 229.* 29
*ſub num.14.*iſta utilitas contractus,et ſtipulationis in
tantum pertinet ad tertium, et non ad ſtipulantem,
ut ſtipulans teneatur actionem illam cedere illi ter-
rio,pro quo ſtipulatus eſt, et ad cedendum cogatur
actione mandati,ſi ſit procurator illius tertij, uel a-
ctione negotiorum geſtorum,ſi non ſit illius procu-
rator.

Infero primo ex his declarationibus, quod ſtipu- 30
lans, ſi ad eius manus perueniret res, per ſtipulatio-
nem promiſsa, poſset,attenta naturali obligatione,
illám retinere,ut daret eam tertio, ad cuius utilita-
tem ſtipulatus eſt.*Iaſ.in d.§.alteri.ſub num.20. ibi, hunc*
*fundamento reſpondeo.*et promiſsor, qui eſt dominus il-
lius rei,ſi per errorem iuris illam ſtipulanti dediſset,
non poſset, ſtante naturali obligatione, eam, quaſi
indebitam,repetere,Mantic.*tractat.de tacit.& ambig.*
conuention.lib.14.tit.28.num 49.

Infero ſecundo, quod cum ſtipulátor poſſit, ſeu 30
teneatur illi tertio cedere hanc naturalem obliga-
tionem,ut dixi *ſupra num.28.& 29.*ille tertius, ſtante
ceſsione,poſset compenſare,et retinere contra pro-
miſſorem, qui propterea ab eo uti indebitum repe-
tere non poſset,ſtante naturali obligatione.

Subdeclara, quod *ſupra numer.27.in 4. declaratione,* 31
et in hac ſecunda illatione dixi de ceſsione, facien-
da illi tertio, pro quo eſt facta ſtipulatio, ut non
procedat in ſtipulatione notarii,quia ex illa ſtipula-
tione quæritur actio ſine alia ceſsione illi, pro quo

Digitized by Google

notatius eſt ſtipulatus, Surd. *d. deciſ. 229. numer. 16. in fine, & num. 17.*
Reliquas reſtrictiones, procedentes ex iure cano-
nico, & ex iuramento, ne nimis peregre proficiſcat,
omitto, tu eas poteris videre apud præfatos Docto
res. Et hæc de prima concluſione, poſita *ſupra ſub
nu. 8.*
32 Secundo concludo, (& eſt potius ratio primæ.
præcedentis concluſionis, de qua *ſup. d. num. 8.*) ideo
eum, cui non eſt acquiſita obligatio ex ſtipulatione,
in qua fuit incluſus, cēſeri adiectum ſolutioni: quia
actus, qui poteſt ſtare fruſtratorius, & non fruſtra-
torius, debet in æqua lance ſemper ſumi, ne ſtet fru-
ſtratorius, vnde dicimus, verba eſſe intelligenda in
ſenſu, in quo operantur, & non in ſenſu, in quo ſunt
ſuperflua, per ea, quæ in aliis terminis ſecutus ſum
infra §. 7. gloſ. 3. num. 19. & 20. ſed illa adiectio; quoad
acquirendam obligationem, eſt fruſtratoria, & inu-
tilis, quia adiectus nullam ex illa ſtipulatione poteſt
acquirere obligationem, per ea, quæ dixi *ſupra ſub n.
8. Verſ. primo concludo. & num. 9.* & magis in terminis
33 *infra ſub numer. 39.* † & quoad rectam ſolutionem, vt
ei poſſit ſolutio recte fieri, eſt nō fruſtratoria, ſed v-
tilis, cum gratia promiſſoris, & creditoris commo-
do poſſit quis ſolutioni adiici, vel gratia vnius ei i-
pſis, vt conſiderat Stracch. *d. par. 1. ſup numer. 30. tom. 6.
par. 1. fol. 384.* imò fieri hanc adiectionem, magno
negotiatorum commodo ſtatutum eſt, ſiquidem
mercatura vix exerceri poſſet, ſi adiecti conſtitui
non poſſent, Stracch. *ead. par. 1. numer. 26. in fine, & nu-
mer. 27. eod. fol. 384.* ergo illa adiectio debet remane-
re in hoc ſenſu, vt adiecto recte ſolui poſsit, prout,
ita argumentando, ſcribit Stracch. *d. par. 1. num. 22. &
ſub numer. 26.*
34 Infero hinc, quod ſi ſtipulatio ſit vtilis quoad ſti-
pulatorem pro ſe ipſo, non debet vitiari propter in-
vtilem ſtipulationē, conceptā in perſonam alterius;
quare ſi ſtipulatus ſim mihi, & Titio decem, mihi de-
bentur quinque, ſed Titio nihil, *§. quod ſi quis. Inſtit.*
35 *de inutil. ſtipul.* † quia ſtipulatio in perſona Titii nihil
ualet, & illa quinque, quæ Titius habere non poteſt,
ego, quamuis ſimus re, & verbis coniuncti, iure ac-
creſcendi non acquiro, cum ius accreſcendi non ha-
beat locum in contractibus Stracch. *d. par. 1 ſub num.
19. & 20.* & quod ius accreſcendi regulariter non
habeat locum in contractibus, ſcribit, & declarat
Socc. *conſil. 34. viſa renunciatione. numer. 6. lib. 4.* et quod
idcirco non habeat locum in feudo nouo diuiſibili,
ſcribunt Zaſ. *tract. de feud. par. 3. num. 8. fol. 305. & par. 8.
num. 43. fol. 313. Curt. Iun. eod. tract. in 3. par. 2. par. princip.
numer. 70. & ſeqq. fol. 61. & 62. & Clar. in §. feudum. q. 77.
initio, & Verſ. ſecundo principaliter.* & ita intelligas Abb.
*in cap. vlt. n. 8. de feud. & Io. Azor. de inſtit. moral. par. 3. li.
10. in fine. cap. vlt. q. 3.* Sed ſuper hoc puncto, an ius ac-
creſcendi habeat locum in contractibus, vide quæ
citat Salyc. *in l. vnica, q. 10. ſub num. 18. C. quando non pe-
tent.* Item ſi ſtipulatus ſim diſtinctim mihi decem, et
Titio decem, ego habebo decem, et Titius nihil, et
illa decem habebo non per ius accreſcendi, quia nō
habet locum in contractibus, ut dixi, ſed habebo per
ius non decreſcendi, quod habet locum in contra-
ctibus, Stracch. *d. num. 20.* ſed ego huius illationis ra-
tionem facilius dicerem, eſſe, quia in diuiduis utile
per inutile non vitiatur, per ea, quæ ſcripſi *§. præced. q.
7. par. 2. ampl. 8. nu. 59. & ampl. 20. num. 6 & ſeqq.* ſed, ut,

ceſſent iſtæ difficultates, debet adiectus fieri per al-
ternatiuam, non per copulam, Surd. *deciſ. 229. verum.
num. 29.* ut puta, quia ego ſtipuler mihi, aut Titio de-
cem, quo caſu ſtipulatio remanet ualida quo ad me,
et Titius remanet adiectus ſolutioni, quia quando
alternatiua, ut in caſu iſto, ponitur inter perſonas,
inter quas actus valere non poteſt, prout geritur, re-
manet ualidus, prout ualere poteſt, Stracch. *d. par. 1.
numer. 22. & 24.* et facit quod ſcripſi *§. præcedenti, q. 7.
par. 3. limit. 7. nu. 11.*
Et hæc de primo articulo, poſito *ſupra numer. 8.*
Secundus articulus eſt, an debitor, ſoluendo ſua 36
ſponte ei, qui eſt adiectus in litteris cambii, liberetur
à debito, eo quod recte ſoluat: et concludo affirma-
tiue, quia recte ſoluit, *l. 7. ſed etſi filiofam. §. ſi mihi. ff. de
conſtitut. pecun. leg. 56. cum qui ita. §. qui ſibi. & leg. final. §.
pupillus. in fine, ff. de verb. oblig. leg. 12. Vero procuratori. ff.
de ſolut. & liber. Stracch. tractat. de adiect. par. 1. numero
43. & ſeqq. tom. 6. par. 1. fol. 385.* et late *par. 3. titul. quan-
do adiecto ſolui poſſit. numer. 2. verſicul. regulariter. & num.
9. & ſeq. verſicul. prædicta locum. fol. 389.* et liberatur ip-
ſo iure, Surd. *deciſ. 229. verum. ſub numero 8.* hancque
regulam Stracch. *vbi ſupra* viginti octo ampliationi-
bus exornat, et in propria facti ſpecie *par. 4. in fine,
poſt quæſt. 15. verſicul. apud. numer. 1. fol. 403.* ubi, ſequens
Baldum, in tantum exiſtimat, adiecto in litteris cā-
bii recte ſolui, ut ſolum dubitet, et firmet, in dubio
præſumi negotium pertinere principaliter ad eum,
qui numerat pecuniam, et poſtea ad eandem regu-
lam *ead. par. 3. numer. 88. & ſeqq. fol. 393.* ponit decem
et nouem limitationes, quas omnes ampliationes
et limitationes prætereo, quia noſtro non inſeruiūt
inſtituto, et concluſio eſt ſatis clara, et in praxi dubi-
tationem non recipit, ſiue ille adiectus habeat man-
datum ſpeciale ad exigendum, ſiue non habeat.
Ratio huius concluſionis eſt, quia paria ſunt, ſol- 37
uere proprio creditori, uel alteri de eius uoluntate,
*l. 11. ſolutum. § ſolutum. ff. de pign. action. leg. 23. ſi cum do-
tem. §. trangrediamur. ff. ſolut. matrim. & leg. 4. nihil inte-
reſt. C. de ſolut. Stracch. d. tractat. de adiect. par 1. ſub numer.
27. fol. 384. & Matth. Coler. tract. de proceſſ. execut. parte
2. capitul. 2. numer. 66.* ſed adiecto ſoluitur de uolunta-
te creditoris, quia ipſe ſolutioni eum adiecit: ergo
dum ſoluitur adiecto, dicitur ſolui creditori, Matth.
Coler. *d. capit. 2. numer. 77.* † et reputatur procurator 38
creditoris, ideo q. tenetur ei reſtituere actione man-
dati, quod ſolutum eſt, *Paul. de Caſtr. in l. 3. non vtique.
§. item Iulianus. ibi, ſed ſi ſoluitur adiecto. ff. de eo quod cer.
loc.* et quod ſit ueluti quidam procurator, ſecutus ſū
ex Iaſ. *infr. ſub n. 77.*
Tertius articulus eſt, an debitor non ſolum recte 39
ſoluat adiecto, ut in præced. articulo, ſed poſſit etiā
conueni ipſo iudicio inuitus ab eo cogi ad ſoluedū:
et concludo negatiue, quod adiectus non poteſt a-
gere, quia adiecto nulla eſt acquiſita obligatio, *l. fin.
§. pupillus. in fine. ff. de verb. oblig.* quare adiectus nō po-
teſt agere, *l. 7. ſed etſi filiofam. §. ſi mihi, ff. de conſtit. pecun.
Gloſ. in §. plane. in Verbo, ſeio. Inſtitut. de inutil. ſtipul. Rot.
Genuen. deciſ. 54. vertente. num. 4. verſ. ſecundo dicitur. Fla.
Cartar. deciſ. 126. heredes. num. 1. & 6.* et ſatis probatur
ex his, qui ſcripſi *ſub nu. 8. in 1. concl.* et late proſequi-
tur Stracch. *tract. de adiect. part. 1. nu. 46. & ſeqq.* iunctus
num. 43. et ſeqq. tom. 6. par. 1. fol. 385. et cum de hoc ſit
caſus legis, nō eſſe ulterius inſiſtendum, ſcribit Rot.
Genuen. *vbi ſup.* † et leges in materia adiecti, ſeu de 40
adiecto

Digitized by Google

adiecto loquentes, remanere incorrectas, ſcribit Imol. quē ſequitur Stracch. *d. par. 1. ſub nu. 22. fol. 384.*

Ratio huius concluſionis eſt, quia, ſi adiecto nulla eſt acquiſita obligatio, impoſſibile eſt, vt habeat actionem, quia generatum ſine generante non datur.

41 Amplia primo hanc concluſionem, vt procedat, etiam ſi adiectus haberet penes ſe ſcripturam, in qua ſtat adiectus, illamque in iudicio produceret, quia illa habitio, & productio non ſunt apta ad acquirēdum obligationem, & conſequenter remaneret adiectus, qui nomine proprio non poteſt agere, per ea, quæ iā firmaui *ſup. n. 39.* & in terminis huius ampliationis intelligo Cyn. *in l. 21. ad probationem. ſub num. 3. ibi, iuxta l. iſtam. C. de probat.* dum dicit, quod licet quia conuenerit mecum, librum, quem penes eum depoſui, reſtituere cuicumque meas litteras deferenti, tamen deferens meas litteras, non poteſt librum exigere, licet tradens liberetur: intelligo tamen, quod non poteſt proprio nomine, ſecus autem nomine procuratorio, per ea, quæ ſcripſi *infra nu. 55.*

42 Subamplia primo hanc ampliationem, vt procedat etiam ſi interſit eius, cui promiſſa eſt reſtitutio, quia nihilominus portans litteras, non poteſt proprio nomine exigere. Cyn. *vbi ſupra.*

43 Subamplia ſecundo, vt quis non poſſit agere, tanquā procurator nomen ſtipulatoris: quamuis produceret inſtrumentum illius ſtipulationis, quia ſola exiſtentia ſcripturarum penes aliquem non probat, illum eſſe procuratorem, per ea, quæ dixi remiſſiue *infra ſub n. 63.* niſi debitor in ipſa ſcriptura ſe obligaſſet ſoluere cuique ſcripturam præſentaturo, per ea, quæ dixi *infra num. 55. & ſeqq. & ſub numer. 65. extenſ. 2.*

44 Subamplia tertio, ut quamuis adiectus produceret ſcripturam, probaretque ſcripturam illam fuiſſe ſibi à ſtipulatore, id eſt, creditore traditam, tamen adhuc non poſſet agere, etiam ſi vellet agere, tanquam procurator ſtipulatoris, & moueor, quia licet quis præſumeretur habere ſufficiens mandatum ad agendum, eo ipſo, quod penes ſe haberet ſcripturas, pertinētes ad cauſam, pro quā vult agere, & probaret, illas ſibi traditas eſſe à principali, vt dixi remiſſiue *infra numer. 63.* tamen hoc eſt verum, quando illa traditio ſcripturæ fit perſonæ, quæ in ipſa ſcriptura non habeat aliquod nomen, cui illa traditio poſſit applicari, quia tunc præſumitur ei tradita, ut ſit procurator, ſecus quando traditio ſcripturæ fit perſonę, habenti in ea nomen adiecti, ut in caſu noſtro, quia tunc illa traditio poteſt applicari, & correſpondere nomini, quod in ea habet, ſicque ut poſſit à debitore, ſponte ſoluente, exigere, & debitor poſſit ei tuto ſoluere.

45 Contraria opinio videtur communis, & ſeruanda, quia illa traditio habet vim conſtituendi illum procuratorem, per ea, quæ ſcripſi *infra nu. 55. & ſeqq.*

46 Et maxime procedit hæc opinio contraria, quando appareret quo animo ſtipulator tradidiſſet, quia tunc adiectus poſſet vti illa facultate, quam ſtipulator uoluit ei dare, ut ſecutus ſum *infra nu. 53. & ſeqq. limit. 1.*

47 Amplia ſecundo, vt ſicut adiectus non poteſt proprio nomine agere ad conſequendam ſolutionem, ita etiam non poſſit proprio nomine proteſtari cōtra debitorem, quamuis habeat penes ſe ſcripturas, quia fruſtratoria eſt proteſtatio, quæ proteſtantis actioni non innititur, & uoces, quorum non intereſt, exaudiri non debent, & proteſtatio admittitur vt proteſtantis ius conſeruetur, ſed adiectus non habet ius, quia ſiue ſoluatur, ſiue non ſoluatur, ipſius, vt ipſius, nihil intereſt, item, prohibito vno, cenſentur prohibita omnia, quæ ordinantur ad illud, *l. 16. oratio. ff. de ſponſ.* ſed proteſtatio ordinatur ad inſtituendam actionem, qua caret adiectus vt, dixi: ergo:

Declara, reſtringendo iſtam ampliationem, ut ſecus ſit, ſi adiectus proteſtaretur nō nomine proprio, 48
ſed nomine ſtipulatoris, quia iſto nomine poſſet proteſtari, cum adiectus cēſeatur procurator ad recipiendam ſolutionem, per ea, quæ ſcripſi *ſupra n. 38.*

Sed procurator, conſtitutus ad recipiendam ſo- 49
lutionem, poteſt, & debet ſe præſentare conſpectui debitoris, recepturus ſolutionem, & pro ea debet ipſum extraiudicialiter requirere faciendo ei fidem, quod habet penes ſe ſcripturam, in qua eſt adiectus, & vbi, his peractis, recuſet ſoluere, debet poſſe facere ea, per quæ conſtet, ſe ſatisfeciſſe ſuo mandato, quia paria eſſent, non feciſſe, uel feciſse, & non poſſe apparere, ſe feciſse, ergo debet poſse coram teſtibus, uel per acta publica facere, ut conſtet, quod nō per ſe, ſed per debitorem ſtetit, quominus ſolutionē receperit; ſed in hoc uirtualiter includitur effectus proteſtationis: ergo, ſicut poteſt proteſtari procurator, ita poteſt adiectus.

Confirmatur hæc declaratio, quia, loquendo in 50
litteris cambii, adiectus, præſentando litteras cambii illi, in quem eſt facta tructa, dicitur interpellare, & ideo exinde debitor, uti conſtitutus in mora, tenetur ad intereſſe, Rot. Genuen. *deciſ. 30. alias. ſub num. 3. verſ. ſecundo dicebant.* Si poteſt interpellare, & conſtituere in mora, ergo poteſt interpellando, proteſtari, cum proteſtatio ſit de natura, et tanquam acceſſorium interpellationis; et ita ſine ulla dubitatione ſeruant paſsim mercatores Genuēſes, ut adiectus litterarum ſolutioni, ſeu correſpondens creditoris, nominatus in litteris cambii, poſſit in foro Placentiæ proteſtari litteras cambii, imò tenetur proteſtari ex diſpoſitione ſtatutorum Genuenſium, ut latius ſcripſi *ſupra gloſſ. 5. nu. 318. & 321.* ubi uideas.

Extende primo hanc declarationem, loquendo 51
in litteris cambii, ut procedat etiam ſi adiectus non doceret de litteris, quas uocant *d'auiſo*, quia nihilominus poſſet proteſtari litteras nomine ſtipulatoris.

Extende ſecundo, ut procedat, ſiue ſit adiectus ſo- 52
lutioni litterarum ſoluendum ab ipſomet debitore, qui fecit litteras, ſiue ſit adiectus ſolutioni litterarū, ſoluendarum à mandatario ipſius debitoris, prout locutus ſum *num. præced. & ſupra nu. 6.* quia utroque caſu poterit abſque ulla differentia ualide proteſtari, & de contrario recte dubitari nón poteſt.

Limita primo nunc eandem concluſionem, poſi- 53
tam *ſupra num. 39.* vt non procedat, quando adiectus eſſet etiam procurator ſtipulatoris, quia tunc poſſet nomine procuratorio petere, & agere contra debitorem iuxta facultatem, ſibi in mandato conceſſam, quod pro bona cautela notat Stracch. *tract. de adiect. p. 1. nu. 48. tom. 6. p. 1. fol. 385.*

Seu quando eſſent rei ceſſæ actiones, Pariſ. *conſil.* 54
107. quæritur. ſub nu. 5. lib. 3. vel eſſet factus procurator in rem propriam, ſicque eſſet adiectus ſuo commodo, ita quod pecunia, ſeu alia res ſoluenda eſſet apud eum remanſura, quo caſu vtiles actiones in eum dicuntur tranſlatæ, Pariſ. *d. conſ. 107. numer. 30. & ſeqq. &*

Digitized by Google

Flam.Cart.decif.126.num.5. & verſ.& præterea. & multo magis quando eſſet ei facta delegatio, Flam.Car. *d.decif.126.ſub num.3. verſ.his non obſtantibus. & nu.ſeqq.* nam his caſibus non ſumus in adiectione, ſed in ceſſione, & delegatione, & ideo diligenter eſt conſiderandum forma adiectionis, ne ſit ceſſio, aut delegatio, uel alius contractus.

55 Limitã ſecundo illatiue ex præcedenti, ut nõ procedat, quando debitor in inſtrumento, ſeu apodiſſa ſe obligauit ſoluere creditori, & cuique alii, qui apodiſſam præſentabit, & adiectus ſcripturam habeat penes ſe, eamq; exhibeat in iudicio, quia iſto caſu poteſt debitorem conuenire nomine procuratorio creditoris, & non tanquam adiectus, Rebuff. *tract.de litter.obligat.art.1.gl.9.nu.33.Verſ.poterit. tom.1.fol.73.* Stracch.*d.tract.de adiect.par.4.q.8.nu.8.& ſeqq.verſ.tertia facti species.fol.400.* & quando is, qui præſentat, eſſet nominatus ſcriptura, prout nos ſupponimus eſſe nominatum adiectum, videtur admittere etiam Matth.Coler.*tract.de proceſſ.execut.par.2.c.2.nu.64.& ſeqq.Verſ.vſitatum eſt.*& in terminis *ſub num.66.* quem latius retuli *infr.nu.57.* ſecus ſi non ſit nominatus, ſed ſolum habeat ſcripturam, eamque exhibeat, quia tũc (ſed non bene) tenet, eum neque procuratorio nomine eſſe audiendum, vt notaui *inf.n.59.& 62.* & pro hac eadem limitatione poteſt allegari Boer.*dec.154. aliud ornum.in fine, n.9.*dicens, in caſu huius limitationis non requiri aliud ad probandum, portiorem inſtrumenti eſſe procuratorem, iuncto eo, quod dicit *nu.8.* & ego hanc limitationem vidi uſu receptam, & ſeruari, in Curia Anchonitana teſtatur Stracch. *d.q.8.ſub nu.10.fol.400.*

56 Hujus limitationis caſum eſſe frequentem, & Pariſijs ita communiter fieri inſtrumenta, teſtantur Boer, *d.nu.9.& Rebuff.d.nu.33.*& nos paſſim videmus in Italia, & formula ſolet ſub iſtis, vel ſimilibus verbis concipi. *Io.N. in vivtu della preſente mi obligo pagare à Titio ſcudi mille per tante merci compre, & haunte da lui ouero à chi preſenterà la preſente poliza, & obligo me, &c.*Stracch.*d.q.8.num.1.fol.400.*

57 Rationem huius limitationis duplicem conſiderat Matth.Coler.*d.cap.2.nu.66.Verſus finem:* Primam quia creditor tam ſibi, quam cuilibet poſſeſſori litterarum obligatiuarum ſolui ſtipulatur. Secundam, quia ſatis dicitur nomen proprium expreſſum in inſtrumento, ſub nomine portitoris, ſeu poſſeſſoris illius inſtrumenti; ſed vtraque ratio eſt infirma, quia eſto, quod creditor ſit ſtipulatus portitori, & poſſeſſori, tamen ex iſta ſtipulatione nulla eſt illi acquiſita obligatio, vt poſſit agere, per ea, quæ dixi *ſupra n.39. verſ.tertius* ſed ſolum eſt adiectus ſolutioni, vt debitor poſſit illi recte ſoluere, vt firmaui *ſupra nu.36. & ſeq.in 2.articulo.*& ideo eſto etiam, quod eius nomen intelligatur expreſſum in inſtrumento, tamen eſt adiectus, vt dixi, & iura, & Doctores, quos citaui *ſupra d.n.39.verſ.tertius.* dum ſcribunt, adiectum non poſſe agere, loquuntur de adiecto, cum omnimoda nominis expreſſione.

Ratio ergo ualida erit, quia illa ſubſequens ſcripturæ productio, quam faceret adiectus, iuncta præcedenti promiſſioni de ſoluendo præſentãti, faceret præſumi, ſcripturam eſſe illi traditam à creditore, ut dixi *infra num.61.* quæ traditio haberet uim conſtituendi illum in procuratorem, ſicque de adiecto efficitur procurator.

Cõfirmatur hęc ſecunda limitatio, quia procurator ad exigendum, poteſt exigere ab inuito, & ſic agere in iudicio contra debitorem. Bar.*in l.86.hoc iure, ſub nu.1.& 2.& Paul.de Caſtr.num.2. ff. de ſolut.* & de communi teſtatur Franch.de Pont. *conſil.91.numer.1.* & poteſt agere etiã in iudicio executiuo, *Flam.Card. decif.92.opponebatur. n.3.* & etiam in iudicio breuiori ſecundum *ſtat.Gen.lib.2.cap.4.* de cauſis breuioribus, in illis uerbis, *vel habentis auctoritatem exigendi.* 58

Sed adiectus, maxime ſi habeat penes ſe ſcripturã, uidetur conſtitutus ad exigendum Ergo.

Contrariam opinionem, nempe, quod exhibens inſtrumentum, chirographum, ſeu apodiſſam, conceptam ut ſupra, non cenſeatur conſtitutus procurator, et conſequenter non poſſit agere, tenet Matth.Coler. quem retuli *infra n.62.* dum tenet, quod debeat probare, apodiſſam fuiſſe ſibi traditam, et pro hac contraria opinione faciunt illa eadem duo argumenta, quæ deduxi *infra nu.63.& 64.* 59

Retenta limitatione. 60

Extende primo eam, vt procedat, quamuis exhibens chirographum, non probet, illud fuiſſe ſibi traditum a creditore, quia adhuc poterit, uti procurator, agere, Rebuff.*d.gloſſ.9.nu.34.Verſ.nec requiritur. & Strach.d.q.8.nu.8.in vltimis verbis, ibi, Verum in propoſita. & nu.9.fol.400.*

Ratio huius extenſionis eſt, quia, cum apodiſsa contineat obligationem ſoluendi cuicunque, qui eam præſentabit, uetiſsime eſt, quod creditor eam caute cuſtodiat, ne aliquis eam ipſi ſubtrahat, et exigat à debitore, unde, cum quis eam præſentat, præſumitur, quod ſibi tradita fuerit à creditore, et non quod eam ſubtraxerit: et ideo ſit etiam cautus notarius, qui haberet penes ſe eiuſmodi inſtrumentum, ne illius publicam copiam alteri tradat, quam creditori, ſeu de eius ſpeciali mandato, quia tradendo alteri, teneretur creditori ad damnum, et ſic ad debitum, quod alteri fuiſset ſolutum, ſecus eſt in aliis ſcripturis, et apodiſſis, quæ non continent eiuſmodi obligationem, quia, cum in illis non requiratur hęc diligens, et cauta cuſtodia, ceſsat præſumptio traditionis, et intrat ſuſpicio ſubtractionis. 61

Contrariam opinionem, nempe, quod præſentator apodiſsæ non poſſit agere, niſi probet, fuiſse ſibi à creditore traditam, ſentit Matth.Coler.*d. c.2. ſub n.68.* dicens, iſtam eſse ueriorem, et magis iuridicam opinionem, et ita in ſpecie contra Rebuff.*ſupra* citatum, firmat *ſup.nu.74.* 62

Confirmatur hæc contraria opinio duplici argumento. 63

Primo, quia iſte adiectus, uel vult agere, uti adiectus, et certum eſt, quod non poteſt, per ea, quæ dixi *ſupra num.39.in 3.art.* et quod cenſeatur adiectus, motiuat etiam Stracch.*d.q.8.num.1.* uel vult agere, uti procurator, et ſimiliter non poteſt, quia ſola ſcripturam exiſtentia penes aliquem tertium, non probata illarum traditione, non probat illum tertium eſse procuratorem in illa cauſa, ſed debet probare, fuiſse ſibi traditas à domino, ut ſecutus ſum *in meo tract.de iudic.cauſ.&c.lib.1.cap.101.num.35.* aliàs, non probatá traditione, non diceretur plene probatum mandatum, ideoque non admitteretur ad agendũ, niſi ſaltem cum cautione, ut ſecutus ſum *ſub eodem nu.35.verſ.ſed quid dicendum.*

Secundo, quia iſte eſt adiectus, cui traditio ſcriptu- 64

ræ in

ræ in omnem caſum preſumitur facta citra nomen
procuratoris ad lites, vt dixi ſup. n. 44. ergo nihil re-
leuat, quod probaret etiam, ſibi fuiſſe traditam.

66 Quicquid poſsit dici in puncto iuris, non eſt rece-
dendum ab extenſione, quia ſeruatur in praxi, ut di-
xi *ſupra num. 55. in ſecunda limitatione*.

Extende ſecundo, ut procedat, etiam ſi iſte adie-
ctus, ideſt, qui producit ſcripturam, nō ſit aliter no-
minatus in ipſa ſcriptura, at quia ſit cōcepta ſub for
ma, de qua *ſupr. ſub nu. 56.* quia in eo formula, ſicque
in hac ipſa extenſione loquuntur Rebuff. Strac. et
Boer. quos ſecutus ſum *ſupr. n. 55.*

Quicquid in contrarium tenuerit Matt. Coler. à
me citatus *ſupr. ſub nu. 55. & 62.*

66 Infero ex dictis in hac ſecunda limitatione, eiuſ-
que extenſionibus, quod præſentans inſtrumentum,
ſeu aliam ſcripturā obligatoriam ad fauorem alte-
rius, quam preſentanti, nō poteſt agere proprio no-
mine, ſed debet agere nomine procuratorio, quam-
uis debitor in ſcriptura ſe obligauerit ſoluturum
cuicunque præſentaturo, Robuff. *tr. de litt. obl. art. 1.
gl. 9. nu. 33. & 34. tom. 1. fol. 73.*

Quicquid aliter ſentiat Matt. Coler. *trac. de proceſ.
execut. p. 2. cap. 2. ſub nu. 74.* dum ſentit, eum, qui habet
ſcripturam penes ſe agere nomine proprio.

67 Limita tertio, veniendo ad caſum materiæ noſtræ,
vt non procedat in adiecto ſolutioni litterarum
cambii: quia ſi debitor mandat alicui abſolute, vt
ſoluat nominato expreſſim in litteris cambii, & non
ſoluat, poteſt nominatus in litteris, non ſolum prote-
ſtari litteras, ut dixi *ſupra numero 50. Verſ. confirmatur.*
ſed tenetur eas proteſtari intra 30. dies, vt dixi *ſupra
gl. 5. nu. 318. in extenſ. 2.* imò, proteſtatis litteris, poterit
deinde, abſolutis nundinis, conuenire debitorem
in foro debitori, & ab eo inuito exigere, quia non
habetur pro adiecto, ſed pro principali creditore
aut ſaltem pro legitimo procuratore ad exigen-
dum, hancque limitationem multis probamus argu-
mentis.

68 Primo, quia etſi ex formula litterarum cambij nul
la appareat promiſſio, ſeu obligatio, de ſoluendo il-
li, qui eſt appoſitus ſolutioni, tamen ſubintelligitur,
quod hæc promiſsio fuerit facta numeranti pecu-
nia, Bal. *d. conſ. 349. ſub num. 6. ibi, & nota quod in hac.*
quia in dubio negotium præſumitur pertinere prin-
cipaliter ad eum, qui numerat pecuniam, quia præ-
ſumitur pecunia ſua, & appoſitus ſolutioni, videtur
adiectus, tanquam ſimplex procurator, Bald. *ſub eod.
num. 6. ibi, in dubio autem. Rot. Genuenſ. deciſ. 10. Hierony-
mus. ſub nu. 6. in vltimis Verbis, Verſ. ſecundo dicebat, et nu.
7.* & quiſque in dubio præſumitur contrahere no-
mine proprio, *l. 4. & magis, ff. de ſol* nam ſi ex iſtis lit-
teris non reſultaret contractus cum promiſſione; et
obligatione, accipiens cambio non poſſet adſtringi
ad ſolutionem.

69 Secundo, quia ſi quis de ulterius mādato promit-
tat ſoluere Titio, & Titius acceptet promiſsionem,
is, qui promiſsit ſoluere, remanet obligatus Titio,
& ſic inter accipientem cambio, qui eſt debitor, &
dantem, qui eſt creditor, eo ipſo, quod illa tertia per
ſona acceptat promiſsionem ſolutionis, dicitur fa-
cta nouatio, & illi tertiæ perſonæ, acquiſita actio, ut
in aliis terminis conſulut Pariſ. *conſ. 107. quæritur. nu.
20. et ſeq. vſque ad nu. 28. incluſiue. lib. 3.* quem retuli *ſup.
gl. 5. nu. 245. confir. 1. & nu. 282. in fin.*

Tertio, quia in cambii, quæ vocant ex redita nū- 70
dinarum, ut plurimum ii, quibus nominatim in litte-
ris cambii fieri debet ſolutio, ſunt veri domini pe-
cuniarū & cambij, quare dans tunc cambio, eſt ſim-
plex miniſter, & adiectus ſolutioni eſt dominus, &
proinde non mirum, ſi appoſitus poſsit agere, ſine
alia ceſsione, & ſine alio mandato ad exigēdum, ita
vt qui dat cambio, poſsit ſtipulari tanquam procu-
rator pro domino abſente, vel ſaltem ſubſecuta lit-
terarum tranſmiſsione præſumatur facta ceſsio, cū
inter mercatores procedāt ex bono, & æquo, inſpe-
cta ſola æquitate naturali.

Quarto, quia adiectus ſolutioni litterarum cam- 71
bii eo animo, ut illi iure dominii ſit donatum, ſeu
ceſſum, vel alio nomine, & titulo in eo translatum
ius, & actio cābii, poteſt agere eo iure, & quo iura
cambij ſunt in eo translata: Stracc. *tr. de adiect. p. 4. q.
8. num. 2. 5. et ſeq. tom. 6. part. 1.*

Ergo cum ex litteris cambii naſcatur obligatio, 72
tanquam ex promiſsione, *vt dixi in primo argumento,*
& iſte contractus cambii habeat naturam nouatio-
nis, vt dixi *in ſecundo,* & aliquando negotium ſpectet
ad eum, qui eſt appoſitus ſolutioni, vt dixi in tertio,
ſufficiat animus gerentis negotium cambii ad trāſ-
ferendum iura cambij in eum, qui eſt appoſitus in
litteris cābii, vt dixi in quarto, iuridica videtur hæc
tertia limitatio, ut appoſitus ſolutioni litterarum.

Contrariam opinionem, (nempe, quod appoſi- 73
tus in ſolutione litterarum cambii nō poſsit agere)
tenet Rot. Genuen. *deciſ. 10. Hieronymus ſub num. 7.* vbi
relato caſu, quod Hieronymus (vti ceſsionarius O-
ctauiani, cui per litteras cambii erat ſoluenda remiſ
ſa pecuniarum, quas Nicolaus dederat cambio Frā-
ciſco) agebat executiue contra dictum Franciſcū,
tenuit, denegandam eſſe ei executionem, tum quia
non conſtabat de ceſsione ſaltem valida, cuius vi-
gore Hieronymus agebat, tū quia ſicut Octauianus
ipſe non potuiſſet agere, ex quo erat ſimpliciter ad-
iectus ſolutioni, cum pecunia datæ cambio, ipſique
ſoluendæ, ſpectarent ad Nicolaum, ita multo minus
poteſt agere Hieronymus eius ceſsionarius, quia ne
mo poteſt in alium transferre plus iuris, quam ipſe
habeat.

Comprobatur hæc contraria opinio, quia in effe-
ctu contractus cambij eſt initus cum eo, qui nume-
rauit pecuniam, & is, cui facienda eſt ſolutio, rema-
net, uti ſimplex adiectus, qui non poteſt agere, per
ea, quę late ſcripſi *ſupr. nu. 39. in 3. art.*

Quid dicendum in hac cōtrouerſia, cum articu- 74
lus ſit difficilis, & obſcurus, tum quia hæc limitatio
aperte pugnat cum concluſione, firmata d. nu. 38. tū
quia Bal. *d. conſ. 348 ſiue 349. ſub nu. 6. Verſ. amplius lit-
tera,* tractans obſcure de hoc articulo, *in fine dicti n. 4.*
concludit in his verbis, *Volue & reuolue prædicta in ce-
rebro tuo* et Stracch. *tract. de adiect. p. 4. poſt q. 15. verſic.
apud tom. 6. p. 1. folio 403.* tranſit cum ſimplici forma-
li relatione huius conſilij Baldi, aſſerendo, quod hęc
materia ageret diſputatione, ſed propter occupatio
nes ſe excuſat, quædam citat loca, aliquo modo ad
rem facientia, quæ meo iudicio non ſunt hoc in
puncto allegabilia.

Ego non recederem ab hac contraria opinione. 75

Reſtringe primo hanc contrariā opinionem, ut
non procedat quando adiectus ſolutioni faceret
conſtare, quod cambium ſpectat ad ipſum; quare ſi

ego

ego ex ciuitate Genuæ per litteras Petri remitterem tibi in foro Placentiæ ſcutos 100. cum ordine, quod tu eoſdem remitteres mihi Genuam per litteras eius, cui dedetis, vt in exemplo litterarum, quas habes §. *præced. q. 5. n. 77. verſ. magnifico*, & tu remittis, ego poſſum non ſolum à campſario, cui dediſti cambio, recipere ſolutionem, ſed poſſum etiam agere contra eum executiue, cum fecerim conſtare, quod cambiũ ſpectat ad me.

76 Reſtringe ſecundo, vt non procedat, quando is, cui eſt mandatum, vt ſoluat litteras, acceptauit litteras, & promiſit eas ſoluere illi, qui eſt appoſitus ſolutioni, quiue eas præſentauit, quia tunc is poterit agere contra eum, qui acceptauit, immo iſto caſu is, qui acceptauit, in tantum tenetur ſoluere illi adiecto, qui eas præſentauit, ut domino litterarum recte ſoluere non poſſit, cum actio pro illo cambio ſit quæſita illi, qui litteras præſentauit, & mandatum reuocari non poſſit, Rot. Gen. *deciſ. 93. nomine, nu. 7. in fine, verſ. ſexto dum negatur, & num. 9.* pro hac reſtrictione facit, quod ſcripſi *ſupra n. 69. in ſecundo præmiſſ.*, & ſic poteſt agere nomine proprio, & ita practicatur.

77 Quæro tertio, an mandatum in perſona eius, cui litteræ ſoluendæ ſunt, poſſit creditor, inuito debitore, reuocare, & ſic, an poſſit amouere adiectum ſolutioni litterarum.

Reſpondeo, quod non poteſt, ſi eſt adiectus gratia vtriuſque, videlicet tam creditoris, quam debitoris, Bald. *conſ. 349. facta fuerunt, ſub num. 2. ibi, immo plus quia ſi iſti eſſent adiecti lib. 1. & Stracch. infra citatus*, vel gratia debitoris tantum, Stracch. *tract. de adiect. par. 1. ſub num. 29. & 30. tom. 6. par. 1. fol. 384.* &, quod mandatum de ſoluendo certæ perſonæ gratia debitoris, non poſſit à creditore reuocari, ſcribit Paul. de Caſtr. *in l. 82. ſi cum Cornelius, ſub n. 1. ff. de ſolut.* &, quod adiectus ſit, veluti quidam procurator ex conuentione partium ordinatus, qui non poſſit reuocari, ſcribit Iaſ. *in l. 3. non vtique, §. item Iulianus, ante n. 1. ff. de eo quod cer. loc.* & ita procedant, quæ generaliter (& ideo comprehẽdere poſſunt hunc caſum) ſcripſi *ſup. gl. 5. n. 447.*

78 Secus ſi adiectus eſſet poſitus gratia creditoris tãtum, quia tunc is, re integra, poſſet illum reuocare, Stracch. *d. par. 1. ſub n. 30. ibi, at vbi creditoris.*

79 Declara, vt in dubio adiectus cenſeatur poſitus gratia debitoris, & ideo creditor, inuito debitore, eum reuocare non poteſt, Stracch. *d. par. 1. ſub eodem n. 30. ibi, nam adiectus.*

80 Infero ex hac declaratione, quod debitor poteſt, re integra, reuocare mandatum, datum alicui in litteris cambij, vt ſoluat, & ſic poteſt, re integra, reuocare, & amouere ſuum mandatarium, qui fuit poſitus in litteris cambij, gratia ipſius debitoris, nam ſi hoc poteſt creditor, vt dixi *ſup. n. 78. verſ. ſecus*, ergo à fortiori debet poſſe debitor, quando litterarum ſolutioni eſt adiectus ipſemet creditor, vt in cambio, quod vocant, cum recurſa, cuius litterarum formulã habes §. *præcedenti, q. 5. n. 88.* tunc debitor poteſt, re integra, reuocare mandatum, & ſic, reſcindendo ordinem ſoluendi ſibimet ipſi creditori, poteſt ipſemet realiter ſoluere, ut ſcripſi *infra §. 6. gloſſ. 1. num. 70.*

§. 2. Gloſſ. 8.

Per la valuta de contanti da lui.

S V M M A R I A.

Pecuniæ non numeratæ exceptio habet ex regula locum etiã contra litteras cambij, n. 1. & 2.

Ampliatur primo hæc regula, etiamſi campſarius, ſeu debitor renũciaſſet huic exceptioni, n. 3. Reſtringitur hæc ampliatio, vt non procedat, ſi renunciatio fiat ex interuallo, ſub eodem n. 3. verſ. reſtringe.

Ampliatur ſecundo, etiam ſi campſarius, ſeu debitor ſit obligatus per guarentigiam, n. 4.

Limitatur primo eadem regula, vt non procedat quando campſarius eſſet in litteris cambij confeſſus numerationem, & quibus verbis dicatur confeſſus, & quibus non ſecundum conſuetudinem, &c. n. 5. & ſeqq.

Limitatur ſecundo in Ciuitate Genuæ, vt hæc exceptio non numeratæ pecuniæ non habeat locum in inſtrumentis publicis, & ſcripturis, &c. n. 9.

Limitatur tertio in extractis cartularij S. Georgij, n. 10.

Limitatur 4. in obligatione in forma Cam. n. 11.

Limitatur quinto in eo, qui acceptauit ſoluere litteras cambij, num. 12.

Limitatur ſexto in confeſſione, facta à moribundo, n. 13.

Declaratur remiſſiue, nu. 14.

Confeſſio pecuniæ numeratæ tali die dicitur vera, ideoque remanet ſolida, quamuis appareat, pecuniam non illa die, ſed die tertia, vel quarta poſtea fuiſſe numeratam, n. 15.

Verba, de contanti, *ſignificant pecuniam numeratam, &c. num. 16.*

Verba, contimi da lui, *& verbum*, contimi, *quam vim habeant, num. 17.*

Verba (ſolutis ſibi ipſi) (cambiati in ſe ſteſſo) (contiſi a ſe) *ſub nu. 17.*

Monetæ datæ cambio, cuius ſit qualitatis expreſſio non eſt neceſſaria, num. 18.

Cambium an ſit licitum, ſi campſario dentur merces loco pecuniæ, num. 19.

Pecuniæ non numeratæ exceptio, oppoſita ante lapſum biennium, transfert onus probandi numerationem in actorem, ſub n. 1. Oppoſita vero poſt biennium eſt probanda ab excipiente, n. 2. Hæcque exceptio an habeat locum ſolum in cõtractu mutui, vel etiam in quouis contractu rei mutuabilis, ſub n. 2. verſ. ſed exceptio, & verſ. ſeqq.

Qværo I. an exceptio nõ numeratę pecunię poſſit opponi contra litteras cambij? 1

Reſpondeo affirmatiue, quod poteſt opponi, Bald. *conſ. 190. Sempronius, ſub n. 2. ibi, item iſta priuata epiſtola, lib. 2. Affl. in conſtit. Neap. lib. 1. rubr. 40. vt magiſter iuſtitiarius &c. in conſtitut. cauſa, ſub nu. 10. Foller. ad Maran. in ſpec. par. 6. act. 6. princ. nu. 53. verſ. ſed finge campſorem, Io. Bapt. Cauat. tract. de camb. tit. de litter. verſ. quæro an litteræ, fol. 224. & Rot. diuerſ. deciſ. 53. deciſum fuit, verſ. cæterum, in fine, in Rom. executionis litterarum cambij, Lunæ 3. Iulij, 1589. coram bon. mem. Card. Mantic. inter impreſſas apud Marcheſ. de commiſſ. par. 1. §. 2. n. 53. f. 876.* quia in litteris cambij continetur confeſſio receptę pecunię, ſicque litterę probant, campſarium confeſſum eſſe, ſe habuiſſe, Bald. *vbi ſupra:* ſed iſta confeſſio nõ probat nume-

Digitized by Google

numerationem,hoc eſt,non probat contractum na-
turalem,ſed probat contractum ciuilem,vt in termi-
nis mutui ſcribit Alex.*conſ.170. viſa ſcripta ſub num.2.*
*lib.2.*vnde reus poterit opponere exceptionem non
numeratæ pecuniæ,qua oppoſita, actor numeratio-
nem probare compellitur, alias,ſi eam non probet,
ſequitur abſolutio rei,*l.3.ſi ex cautione,C.de non numer.*
*pecun.*negatiuam ergo exceptionem, nempe pecu-
niam non fuiſſe numeratam,non probare,non tene-
tur, ſed ſufficit ei exceptionem proponere, & in a-
ctorem transfertur onus probandi contrarium,*l.10.*
2 *aſſeueratio,C.eod.* † & hoc dummodo reus exceptionē,
ſeu quærelam iſtam proponat ante biennium a die
obligationis,alias, elapſo biennio,poteſt quidem eā
opponere,ſed tunc tenetur ipſe eam probare,*l.14. in*
*contractibus.C.eod.*nunc in noſtro propoſito;ſi ego fe-
cerim tibi litteras cambij ſcutorum 100.ſoluendorū
a Titio in ciuitate Venetiarum, & tu illas defers,&
requiris Titium, vt ſoluat, & Titius illas non acce-
ptas,& tu redis ad me,vt reſtituam tibi ſcut.100. vi-
detur dicendum,attenta regula,quod ego paſſim op-
ponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, Bald.
Afflict.Foller.& Cardin.Mantic.*in locis ſupra proxi-*
me citatis.

Contra hanc communem regulam oppono, quia
cambium eſt contractus emptionis, & venditionis,
vel ſaltem non eſt contractus mutui,per ea, quæ ſe-
cutus ſum ſupra *q.4.n.21.& n.5.& ſeq.*

Sed exceptio non numeratæ pecuniæ habet locū
ſolum in contractu mutui *Gloſſ in leg.13.generaliter, in*
verbo,eamque,& Gloſſ 1.in leg.ſeq.C non numerat. pecuniæ,
Paul.de Caſtr.in d.l.generaliter.num.1.Molin.de iuſt.tom.2.
de contract. diſp. 302. verſ. dixi ſupra col.222. & videtur
communis.

Ergo exceptio non numeratæ pecuniæ non habet
locum in contractu cambii.

Reſpondeo huic oppoſitioni dupliciter. Primo,
quod contractus cambii habet admixtum mutuum,
vt retuli *§.præced.q.5.ſub nu.1.*ergo ceſſat argumentū.
Secundo reſpondeo, quod exceptio non numeratæ
pecuniæ non datur contractui,ſed datur rei, quæ ſit
mutuabilis,& ſic,ſiue ſit cōtractus mutui,ſiue ſit alius
contractus, dummodo agatur de re mutuabili, da-
tur exceptio non numeratæ pecuniæ, aliquando ta-
men datur ſpecialiter contractui mutui,& dotis, pro
ut totam hanc reſponſionem latius explicatam ha-
bes per Salyc. *in l.in contractibus,nu.2.C.de non num. pec.*
& ita video ſeruari in praxi.

Retenta communi regula.

3 Amplia primo eadem regulam,vt procedat etiam
ſi reus in ipſo contractu,quo confeſſus eſt, ſe rece-
piſſe pecuniam, renunciaſſet exceptioni non nume-
ratæ pecuniæ,quia iſta renunciatio non tenet, cum
reus eadem facilitate,qua ſub ſpe futuræ numeratio
nis præſumitur inductus ad confitendum, ſe habuiſ-
ſe,præſumatur inductus etiam ad renunciandū huic
exceptioni, Cyn.*in l.3.ſi ex cautione,q.2 ſub num.5.C.de*
non num.pec.& eſſe communem opinionem, ſequitur
Alex.*d.conſ.179.verſ.& licet.lib.2.*& eſſe magis com-
munem teſtatur,& ſequitur Couar.*var. reſolut. lib.2.*
cap.4. ſub n.3. licet contrarium per legem Regiam,
quam citat,ſit ſtatutum,& ibi ſeruetur.

Reſtringe hanc ampliationem,vt non procedat in
renunciatione,facta ex interuallo,qui ea communi
omnium conſenſum valida cenſetur,tunc enim non
adeſt illa eadem facilitas renunciantis ſtatim in cau-
tione,ſiquidem maturè id deliberare potuerit,quod
non itidem contingit,vbi eadem facilitate,qua con-
fitetur,pecuniam tibi numeratam fuiſſe, exceptioni
non numeratæ pecuniæ renunciat,Couar.*d.cap.4.ſub*
n.3.verſ.rurſus, & hæc, ſed ego clarius dicerem, quia
contingere ſolet, vt is, à quo mutuum petimus,tunc
præſentem non habeat pecuniam, & conuenit inter
bonos viros,vt illi,promittenti cito numerationem,
credamus, ideoque non omittamus tunc facere ei
promptam cautionem, etiam numeratę pecuniæ,ſic
habita fide,alias ſi renuamus fateri,& renunciare,vi-
deremur ei non credere, ſicque ei quaſi iniuriam fa-
cere, indeque iuſte timere poſſemus, ne indignatus
diſcederet a propoſito mutuandi, quæ omnia ceſſāt,
in renunciatione ex interuallo, quia nec quiſquam
eſt adeo impudens, vt habuerit confeſſionem mutui,
& non mutuauerit, & vlterius quærat ex interuallo,
renunciationem exceptionis non numeratæ pecu-
niæ.nec aliquis eſt ita ſtolidus, vt, expertus fidem il-
lius,hanc faceret renunciationem,ſi pecunia vere ſi-
bi numerata non fuiſſet,& cum hac ampliatione, &
reſtrictione concordant quæ ſcribit Mol. *de iuſt. tom.*
2.de contract.diſput.302.verſ.Vtrum,colum 222.

Amplia ſecundo, vt habeat locum, etiam ſi reus ſe 4
obligauerit per inſtrumentū in forma guarantigiæ,
quia nihilominus poterit opponere exceptionem
non numeratę pecunię, Mohed.*decif.3, alias 80.Ioan-*
nes,ſub n.1.& 2.de except.& Molin.d diſput.302.verſ.du-
bium eſt,col.224.

Limita primo eandem regulam,vt non procedat, 5
quando campſarius, ideſt, debitor, confeſſus eſſet in
litteris cambij numerationem pecunię, uel ſaltem
non diffiteatur, quia tunc non poſſet opponere ex-
ceptionem non numeratę pecunię, Bald.*conſ.190.*
Sempronius,ſub n.2.lib.2.& Foller.ad Maran.in ſpec.par.6.
act.6.princ.n.53.in fine,verſ.ſed finge campſarium,f.387.

Declara,explicando vberius hanc limitationem, 6
ut in ciuitate Genuę ex communi mercatorum ob-
ſeruantia campſarius dicatur confeſſus numeratio-
nem pecuniæ in litteris cambii, quando in litteris
ſunt appoſita illa verba, *per la valuta,hauuta de contan-*
ti,ut in formula litterarum, quas poſuimus initio *hu-*
ius §.2. quia tunc dicitur probata ſolutio, & idem ſi
diceretur, *de numerato*, Rot.Genuen.*decif.44.in fine*, &
idem ex diſpoſitione capitulorum nundinarum Ge-
nuenſium *num.14.* quando in cedulis, quibus dantur
pecuniæ ad cambium, & fiunt ſolutiones in dictis
nundinis,dicatur,*per la Valuta hauuta,* quia eiuſmodi
cedulę habent eandem uim, & uigorem, ac ſi reali-
ter,& in pecunia numerata facta eſſet ſolutio, ideo-
que nec in iudicio,nec extra poterit opponi,ſolutio
nem non fuiſſe realem, quare cum, ſtantibus prędi-
ctis uerbis, *per la valuta, hauuta de contanti*, non ſit lo-
cus exceptioni non numeratæ pecunię,mercatores,
qui dant cambio,ſemper accipiunt litteras cum prę-
dictis uerbis.

Secus,ſi in litteris diceretur, *pro totidem cambiatis*, 7
quia iſta uerba ex communi mercatorum Genuen-
ſium obſeruantia non probent ſolutionem, quare ſi
ego fecerim tibi litteras cābij, pro ciuitate Barchi-
nonię, ſoluendas Antonio nomine tuo, & dictæ pe-
cuniæ ſoluantur Antonio *vt ſupra*, & in litteris ſint
appoſita dicta uerba,*pro totidem cambiatis*, & ego po-
ſtea petam à te dictas pecunias, ſolutas Antonio ui-
gore

Digitized by Google

gore mearum litterarum, & tu recuſes ſoluere, eo quod aſſeras, fuiſſe à te mihi ſolutas in confectione litterarum, quia mercatores non faciunt literas cābij, niſi pecunias recipiant, ego poſſum replicare, quod feci literas, ſpe futuræ numerationis, eaque ſpe feci tanquam tuus debitor ſolui, Rot. Genuenſ. *d. decis. 44.*

8 Secus etiam ſi in litteris diceretur, *conti à noi*, quia iſta uerba, ſecundum morem mercatorum idem importarent, quod uerba pręd ictā; *cambiati in noi*, & ideo non ſignificant numerationem, Rot. Genuenſ. *deciſ. 104. ſolutione, ſub num. 5.* ego nihil dico, remitto me ad eorum peculiarem grammaticam.

9 Limita ſecundo, ut non habeat locum in ciuitate Genuæ, quando agitur executiue uigore inſtrumenti publici, quia contra inſtrumentum publicum in iudicio executiuo reus non poteſt facere aliquam exceptionem, niſi ſolutionem, uel ſatisfactionem, etiam per uiam compenſationis, uel quitationem aut remiſſionem per inſtrumentum publicum, uel aliam ſcripturam publicam, uel per extractum cartulariorum S. Georgij, uel aliarum computularum Reipub. uel per ſcripturas priuatas creditoris, uel apodiſsam, ſcriptam, aut ſubſcriptam per creditorem, ſic diſponentibus ſtatut. Genuenſ. *lib. 2. cap. 3. §. non poſſit*, & ſic non poteſt opponere exceptionem non numeratę pecuniæ.

10 Limita tertio, ut non habeat locum in extractis cartulariorum S. Georgij, quam limitationem habes *infra §. 7. gl. 3. n. 33.*

11 Limita quarto, ut non habeat locum in obligatione formæ Camerę iurata, & attentis facultatib. Auditoris Cameræ, quia is, non obſtante abſolutione, & relaxatione à iuramento, procedit ad executionem, non admiſsa exceptione non numeratæ pecuniæ, Galleſ. *ad form. camer. oblig. ad 4. partic. poſt 3. partic. n. 2. tom. 6. par. 2. fol. 356. Mohed. decis. 1. alias 31.* & clarius *deciſ. 3. alias 80. ſub nu. 2. & deciſ. 6. alias 285. licet de except.* & ita paſſim, nulla in hoc admiſsa difficultate, ſeruatur in Curia.

12 Limita quinto, ut non habeat locum in eo, qui acceptauit litteras cambij, ſibi ſcriptas, ut eas ſolueret, quia mercatori, qui acceſſit, & promiſit ſimpliciter, acceptando litteras, non competit exceptio non numeratæ pecuniæ, Rot. *diuerſ. deciſ. 54. fuit reſolutum, n. 2. verſ. ad tradita, in fine, in Rom. litter. cambij, Ven. 11. Decembris 1602. coram bon. mem. Card. Arigonio, inter impreſſas apud Marcheſ. de commiſſ. par. 1. §. 2. fol. 877. in vltima impreſſione.*

13 Limita ſexto, ut non habeat locum in confeſſione, facta à moribundo, quia in eo ceſſat ſpes futurę numerationis, Bal. *ſuper feud. tit. de pac. conſt. in. verſ. vaſſalli noſtri, il 1. ſub num. 6. Felyn. in cap. 14. ſi cautio, nu. 54. fallen. 2. de fid. inſtr. Marſ. in rubr. num. 45. ff. de fideiuſſ. inter Repeten. tom. 6. fol. 507. Vrſil. in annotat. ad Affl. deciſ. 110. Vincentius, num. 5. Maſcard. tract. de probat. concluſ. 359. limit. 7. num. 20. & concluſ. 361. num. 34.* & alij, quos ſequitur Mancin. *tract. de confeſſ. cap. 2. limit. 7. num. 167. & cap. 8. nu. 41.* adde quæ ſcribunt Cyn. *in l. 14. in contractibus, quæſt. 5. num. 8.* & Paul. de Caſtr. *num. 5. C. de non num. pecun.*

14 Declara iſtam limitationem, prout declarat Felyn. *vbi ſupra*, quem ſequitur Maſcard. *d. concl. 359. ſub nu. 20. uerſ. intelligas, & concluſ. 361. nu. 35. & Mancin. d. cap. 8. num. 42.*

Reliquas ampliationes, & limitationes huius regulę omitto, cum noſtro inſtituto ſufficiant illę.

Quæro ſecundo. Ego facio tibi litteras cambii 15
hac die prima Octobris 1618. in quibus confiteor, me habuiſſe à te pecunias huius cambij in cartulario S. Georgij, & tamen in cartulario S. Georgij nō apparet, ſolutionem fuiſſe mihi factam die 1. Octobris, ſed die 4. Octobris, ſicque poſt litteras; nunquid ego potero excipere de non numerata pecunia, & de erroneis litteris, cum probetur ſolutionem non fuiſſe factam ante diem contractus cambij, vel ſaltem in die contractus, vt dicitur in litteris, ſed poſtea, & cōſequenter illæ litteræ ſint inutiles, quoad cambium?

Reſpondeo, quod litteræ ſunt bonæ, habebunt executionem paratam, & ego non potero opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, quia verum eſt, quod pecunia fuit mihi numerata, & licet fuerit numerata quarto die poſt contractum, tamen eſt, ac ſi fuiſſet numerata in ipſo contractu, vt in fortioribus terminis contractus cenſus ſecutus ſum *ſupra gl. 5. n. 7. 63. & 64.* & ſolet fieri contractus etiam cambij, ac ſi numeratæ forent pecuniæ, licet numeratio ſequatur aliquot dies poſt, vt patet ex cambio, de quo in *deciſ. 60. in diſput. n. 2. & deciſ. 61. domini. impreſſus apud Marcheſ. de commiſſ. par. 1. §. 2. fol. 883. & 884.* & ex cambio, de quo *infra §. 7. gl. 3. ſub n. 16. & nu. 28.* nam quid intereſt, quod pecunia ſit ſoluta illo die, vel poſt paucos dies, dummodo appareat de ſolutione? ſi enim ego feci litteras quibus ſpe futuræ numerationis cōfeſſus ſum, me habuiſſe pecunias, adimpleta eſt ſpes, & ideo non poteſt opponi defectus ſpei.

Quæro tertio, quid aliud vltra excluſionem exce- 16
ptionis non numeratæ pecuniæ, importent hæc verba, *de contanti?*

Reſpondeo, quod important ſolutionem in pecunia numerata, & non in alia ſpecie rerum, nam appellatione pecuniæ veniunt omnia, vt dixi *§. praeced. q. 7. par. 1. n. 14.* ſed quando dictioni, *pecuniæ*, additur, *numeratæ*, tunc veniunt ſoli nummi, Fab. de Mont. *tract. de empt. & vend. q. 5. princip. ſub num. 20. tom. 6. par. 1. fol. 52.* & ideo, appoſita hac dictione, campſor dicitur probaſſe, ſe dediſſe nummos ad tollendum difficultatem, de qua *infra n. 19.*

Quæro quarto, quare in hac formula litterarum 17
dicatur, *contami da lui*, & in formula litterarum recābij, de quibus *§. pręced. q. 5. nu. 91.* ponatur ſimpliciter verbum, *contami.*

Reſpondeo, quia in cambio cum recurſa, in quo creditor ſoluit ſibimetipſi tractam, in ſe factam à ſuo debitore, iuxta formulam litterarum, de quibus *ſupra d. q. 5. n. 88. verſ. à pagamenti, & nu. 89. verſ. magnifico, hon. come*, accipit cambio à ſeipſo, nomine ſui debitoris, & ſic dat cambio ſibi ipſi, repræſentanti ſuum debitorem, qui accipiat, quare gerit ſuam propriam perſonam, & repręſentat etiam perſonam ſui debitoris, vnde, cum ſoluat ipſe ſibi ipſi, dicit, *valuta contami*, id eſt, pro valore pecuniæ, quam mihi ipſe ſoluo, hæc enim verba, *ſolutis ſibi ipſi*, contenta in litteris cambij, nihil aliud important, quam, *cambiati in ſe ſteſſo*, quaſi dixerit, *contati a ſe*, Rot. Genuen. *deciſ. 32. cum alias, ſub n. 3.* & quomodo, & quo iure poſſit repræſentare duplicem perſonam, vide quæ ſcripſi *infra §. 6. gl. 1. nu. 25. in tertia fictione.*

Nota obiter ex eiſdem verbis, *per la valuta*, & c. nō 18
eſſe neceſſarium, quod in litteris cambij fiat mentio ſpe-

Digitized by Google

ſpecifica de qualitate monetæ, quæ datur accipienti ad cambium, quia poteſt dari aurea, vel argentea, vnius, vel alterius loci, ſeu Regni, ſecundum ſatisfactionem campſoris, & campſuarij.

19 Quæro quinto, an campſor poſſit campſuario loco pecuniæ dare merces?

Reſpondeo, quod non, quia non eſſet cambium, per ea, quę ſcripſi §. *præcedenti q. 7. par. 3. limit. 19. vbi videas.*

---

§.2. Gloſſ. 9.

Ponete à noſtro conto.

S V M M A R I A.

Soluens debitum alienum ex mandato debitoris cum ordine, vt ſolutionem ponat ad computum debitoris, quid facere debeat, nu. 1. Et ſoluenti de ſimplici mandato debitoris ſine ordine ponendi ad computum debitoris, & ſoluenti cum præfato ordine, qualis acquiratur actio, n. 2. 3. & 4.

Mandatarius, cui mandatur, vt ſoluat ad computum mandantis, uel mandatur ſimpliciter, ut ſoluat, non ſoluit ſuper proteſtum, num. 5.

Litteræ cambij an obligent, n. 6. & 7.

1 QVęro primo quid ſignificent hęc verba, *ponete à noſtro conto?*

Reſpondeo, quod debitor, mandando alicui, vt ſoluat ad computum ipſius mandantis, ex tunc, ſecuta ſolutione mandata, conſtituit ſe debitorem illius mandatarij, verum mandatarius, dum ſoluit, duo debet obſeruare: primum debet à creditore, cui ſoluit, habere liberationem debitoris mandantis: ſecundū, volēs ex hac ſolutione liberatoria ſibi acquirere obligationem contra mandantem, debet iuxta mandātis ordinem eum pro debitore ponere in ſuo libro.

2 Quæro ſecundo, an mandatario, ſoluenti de ordine mandantis, remaneat mandans obligatus, etiamſi mandauerit ſine prædictis verbis, *ponete à noſtro conto,* & proinde hęc verba ſint potius ad abundātem cautelam, quam vt aliquem operentur effectum.

Reſpondeo diſtinguendo: Aut quęrimus, an remaneat obligatus actione mandati, & dico, quod ſic, & quoad eiuſmodi obligationem hæc verba ſunt omnino ſuperflua, ex quo mandatarius habet actionem mandati contrariam aduerſus mandantem, eo ipſo, quod ſoluit de mandato ipſius mandantis, *l. 16. ſi quis*
3 *mihi, & l. 45. ſi mandauero, ff. mand.* † Aut quærimus, an remaneat obligatus ex expreſſa, & liquidata obligatione, & dico, quod non, niſi in mandato adſint iſta verba, *ponete à noſtro conto,* & ideo non ſtant otioſa, ſed eum miniſterio, ut mandatarius habeat expreſſam obligationem, quæ eſt efficacior ea, quæ reſultat ex lege.

4 Infero ex hoc, quod, ſtante ſtatuto, quod obligatus per ſcripturam, manu propria confectam, poſſit cōueniri executiue, iſte poterit conueniri executiue, quod non eſſet, deletis iſtis uerbis.

5 Quæro tertio, an iſte mandatarius poſſit in caſu iſtarum litterarum ſoluere ſuper proteſtu honore litterarum?

Reſpondeo, quod non, quia illa acceptatio, & ſolutio ſuper proteſtu litterarum poteſt applicari ſolum caſui, in quo ſcribens litteras, mandat alicui, ut ſoluat, & ponat ad computum alterius, utputa, quia dicat, *ponete ſopra Pietro,* ideſt, retineatis pro iſta ſolutione obligatum Petrum, quia iſto caſu mādatarius, ſi nolit contrahere obligationem aduerſus Petrum, ſed uelit præter ordinem ſcribentis retinere obligatum ipſum ſcribentem, debet acceptare, & ſoluere ſuper proteſtu, ut latius ſcripſi *ſupra gl. 5. num. 358.* nō autem poteſt applicari caſui, quo ſcribens mandat, ut ſoluat, & ponat ad computum ipſius ſcribentis, ſeu ſimpliciter mandat, ut ſoluat, quia iſto caſu ſine dubio abſque alio proteſtu retinet obligatum ſcribentem.

Quęro quarto, an litteræ cambij indiſtincte obli- 6
gent?

Reſpondeo, diſtinguendo duas inſpectiones.

Prima inſpectio eſt, an obligent facientem litteras, & in hac inſpectione ſubdiſtinguo duos caſus. Primus caſus eſt, quando litteræ cambij loquuntur diſpoſitiue, & iſto caſu, dico, quod obligant, ſi ſubiecta materia patitur, Bal. *in rubr. num. 12. uerſ. modo quæro, C. de conſtit. pecun. & Foller. ad Maran. in ſpec. par. 6. act. 6. princ. nu. 46. uerſ. hoc in loco, f. 385.* exemplificans litteras diſpoſitiuas, *pagarete al portator di queſta ducati cento per altritanti ricenuti.* Secundus caſus eſt, quando loquuntur enunciatiue; & hoc caſu dico, quod non obligant, ſeu non diſponunt, ſed ſolum probant, Bal. & Foller. *in loc. ſup. prox. cit.* hacque eadem diſtinctione in alio propoſito uſus ſum *ſup. gl. 5. n. 450. lim. 1.* ubi uideas pro maiori intelligentia.

Secunda inſpectio eſt, an obligent mercatorem, 7
cui litteræ ſunt directæ, & diſtinguo ſimiliter duos caſus. Primus eſt, quando iſte mercator acceptat litteras, & nulli dubium, quod, facta acceptatione, remanet obligatus, Foller. *ubi ſup.* & in fortioribus terminis ſcripſi *ſup. gl. 7. n. 76. reſtrict. 2.* Secundus eſt, quādo non acceptat, & ſimiliter nulli dubium eſt, quod tunc non obligant, Foller. *ibid.* nam neminem cogi inuitum ſuſcipere mandatum, dixi *ſup. gl. 5. ſub n. 366. uerſ.* quia reſpondeo, mandato autem non ſuſcepto, non poteſt agi de aliqua obligatione.

---

§.2. Gloſſ. 10.

Pietro à Titio. Piacenza.

S V M M A R I A.

Scribere, & ſubſcribere litteras cambij, uel ſul ſcribere ſolum, idem eſt, num. 1.

Nomen mandatarij, à campſario debitore appoſitum in ſubſcriptione, campſor creditor delere, & aliud apponere non poteſt, & hæc eſt regula, num. 3. Ampliatur primo, ut delendo poſſet teneri de falſo, nu. 4. Ampliatur ſecundo, ut delendo, ſeu mutando non poſſit aliud conſequi, quam capitale, num. 5. Ampliatur tertio, ut amouens teneatur etiam ad intereſſe, quod ex illa amotione debitor paſſus eſſet, n. 6. Declaratur primo eadem regula, ut non procedat, ſi nomen illius mandatarij fuiſſet appoſitum gratia ſolius creditoris, n. 7. Declaratur ſecundo, ut, ſi campſarius debitor litteras dede-

dederit ſine ſupraſcriptione, poſſit campſor creditor illud inſcribere, &c. num. 8. Subdeclaratur, n. 9.

Placentia eſt ciuitas, in qua Genuenſes exercent nundinas cambiorum, num. 10.

1 QVæro primo quis ex contrahentibus ſit iſte Petrus, qui ſubſcribit litteras cambij.

Reſpondeo, Petrus eſt ille, qui accipit cambio à Franciſco in Ciuitate Genuæ, & ideo ipſe ſubſcribit litteras, quibus valide remanet obligatus, & tantum eſt, quod ſcribat, & ſubſcribat, quantum, quod ſubſcribat ſolum, per ea, quæ late ſcripſi *in meo tractat. de iud. cauſ. &c. lib. 2. cap.* 11. *nu.* 546. 547. 568. *&* 821. & in proprijs terminis diſponant ſtatut. Genuenſ. de quib. §. 7. *gl.* 2.

2 Quæro ſecundo, quis ex contrahentibus ſit iſte Titius?

Reſpondeo, Titius non eſt ex contrahentibus, ſed eſt mandatarius ipſius Petri, qui mandat ei, vt ſoluat Franciſco, & ideo ei ſcribit, & ad eum dirigit litteras, ponendo dicti Titij nomen in ſupraſcriptione litterarum, more ſolito.

3 Quæro tertio, an creditor ex cambio, datis ſibi a debitore litteris cambij, ſoluendis ſibi ipſi creditori, poſſit litterarum ſupraſcriptione amouere nomen eius, cui debitor mandat vt ſoluat ipſi creditori, & vlterius, an poſſit alium mandatarium in eis apponere?

Reſpondeo constituendo regulam negatiuam: quod non poteſt. & moueor ex duobus: Primo, quia in contractu cambij non eſt licita pęnitentia, per ea quæ in caſu minus dubio ſcripſi *ſupra gl. 7. num.* 77. & maxime in caſu iſto, in quo ex illa mutatione poſſet oriri non leue præiudicium debitoris, tum quia alius, quem creditor apponeret, forſan eas non ſolueret, & ſic litteræ redirent cum proteſtatione, tum quia ille cui debitor ſcriberet, poſſet forſan eſſe ſuus debitor, & hac via conſequeretur ab eo ſolutionem, ſicque multipliciter illa mutatio poteſt ei eſſe dãnoſa: Secundo moueor, quia, data hac facultate mutãdi mandatarium debitoris, inſcio debitore, detegitur, intentionem eorum fuiſſe contrahendi cambiũ ſed mutuum. & ſic eſſet cambium ſiccum, quia contraheretur ea intentione, vt non ſolueretur in loco, pro quo ſimulatè fit cambium, per ea, quæ in alijs terminis ſecutus ſum §. *praecedent. ampliation.* 17. *nu.* 10. 11. *&* 12.

4 Amplia primo hanc regulam, vt in tantum ſit vera, quod creditor, mutando hoc nomen, poſſet teneri de falſo.

5 Amplia ſecundo vt, ſi mutauerit, conſequi nõ poſſit intereſſe cambij, ſeu non factæ ſolutionis.

6 Amplia tertio, vt in tantum abſtinere debeat ab iſta mutatione, vt ſi mutauerit, & ex illa mutatione debitori ortum ſit aliquod intereſſe, vt puta, quia ille mandatarius eſſet debitor ipſius debitoris, & poſt ea ſit effectus non ſoluendo, vel quid ſimile, creditor teneatur de toto illo intereſſe.

7 Declara primo, reſtringendo eandem regulam, ut non procedat, quando debitor, gratia creditoris, poſuiſſet in ſpecie illum mandatarium, & alium, quem volebat ponere, omiſiſſet, quia iſto caſu creditor poſſet forſan illum amouere, & omiſſum ponere.

8 Declara ſecundo, vt ſi debitor fecerit litteras cambijs, eaſque tradiderit creditori ſine aliqua ſupraſcriptione, poſſit creditor ex ſe ſupraſcribere nomẽ alicuius ex negotiatoribus cãbiorum in ferijs, quia debitor videtur facto declarare, quod caret procuratore in nundinis, & quod propterea recurrit ad ipſum creditorem, vt faciat ſibimet ſolui litteras, quod cambij genus dicitur cum recurſa, vt ſæpe *ſupra*, & *infra* diximus *in diuerſis locis*, hancque declarationem vidi plurium mercatorum teſtimonio cõfirmatam, vt patet ex tenore ſequentis fidei.

Noi infraſcritti, trattanti in negotij de cambij nelle fiere di Piacenza, facciamo fede, come ſi ſuole far molte lettere di cambio dalli debitori de cambij, ſottoſcritte da eſſi, con laſciare il ſopraſcritto, & la perſona, alla quale ſono dirette, in bianco, ad elettione del creditore, & tali lettere, aggiuntoui dal creditore qual ſi vogli nome di trattante in fera per la direttione ad eſſi nel ſopraſcritto, hanno la ſua reale, & intiera eſſecutione, ne più, ne meno, come ſe l'iſteſſo debitore vi haueſſe egli fatto lo ſopraſcritto, con indrizzarle al ſuo procuratore, ò à qual ſi Vogli à ſua elettione.

Di più facciamo ſimilmente fede, come mentre ſi trouano lettere di cambio, fatte, e ſottoſcritte dal debitore, e date al creditore, che ſiano ſtate dirette al procuratore dell'iſteſſo debitore, e che nel ſopraſcritto ſi troui cancellatto eſſo nome di Procuratore, & variata la direttione ad altro, che la paghi, tale variatione non impediſce, che le dette lettere non habbino la loro eſſecutione, come legitimamente fatte, attendendoſi la ſottoſcrittione del debitore, & per eſſer così lo ſtile, & oſſeruanza in teſtimonio della verità habbiamo firmato, e ſottoſcritto la preſente di noſtra propria mano. In Genoua à 27. di Maggio 1614.

Io N. affermo quanto ſopra è dichiarato di propria mano, rimettendomi, &c.

Io N. dico hauer più volte viſto, che quì in Genoua ſi dan lettere di cambio per Piacenza, con il ſopraſcritto in bianco, & in eſpeditione di fiera, ò in eſſa fiera ſi fan dirette, ò al Procuratore, ò ad altri, & hanno l'iſteſſo Vigore, come ſe il ſopraſcritto ſe gli fuſſe fatto ſubito, non eſſendo anche dubio, che la forza delle Cedule de cambij conſiſte nella firma, e non nel ſopraſcritto ſtante, ſeu del ſudetto parere di man propria.

Io N. ſono del ſudetto parere del Sig. N. ſopraſcritto in tutto come ſopra.

Io N. al preſente Conſole delle fiere di Piacenza dito il medeſimo in tutto come ſopra.

Io N. faccio l'iſteſſa fede delli retroſcritti Sig. N N. & in particolare quella del Sig. N. di mia propria mano, dico del Sig. N. perche hauẽdo dato ſimili lettere di cambio, & riceutone, con quali hò ſodisfatto il pagamento, & ſimilmente riceutolo, ſenza contradittione alcuna.

Io N. faccio l'iſteſſa fede delli nominati, & in particolare quella del Sig. N. di man propr.

Io N. ſon dell'iſteſſo parere, perche non è dura coſa, che ſia variato à chi è diretta la lettera, che la ſottoſcrittione è quella, che obliga, & à me è occorſo dar à cambio, & hauer riceuuto le lettere col ſopraſcritto in bianco, & hauerlo variato da chi prima era ſtata diretta.

Io N. ſon dell'iſteſſo parere di man propria.

Io N. ſon dell'iſteſſo parere.

Subdeclara hanc declarationem, quod etſi in rigore iuris videatur abſolute vera, prout in ea continetur cambium cum recurſa, quod eſſe licitum firmaui *inf. §. 6. gl. 1. n. 21. & ſeqq. & n.* 88. tamen in iudicio contentioſo, cum debitor recognouiſſet manum ſuam, & debitum non negaſſet, ſed allegaſſet ſolum, nomen in litterarum ſupraſcriptione fuiſſe appoſitũ à creditore, ipſo debitore inſcio, vidi in facto ſeruatum, 9

rum, etiam de conſenſu creditoris, quod debitor cōdemnaretur ſolum ad capitale ſine intereſſe cambij, & ita fuit tunc intellecta relata mercatorum fides.

Ratio huius ſubdeclarationis eſt, quia cum cambium cum recurſa propter affinitatem, quam habet cum mutuo, ſit inter cætera cambia ualde ſuſpectum de uſura, debet ſeruari ſolum in terminis, in quibus toleratur, ſed toleratur ſolum, quando procurator, ſeu mandatarius apponitur de expreſſa debitoris uoluntate, quia, non expreſſa uoluntate debitoris, ut iq. cambium uidetur ſiccum, ſiquidem apparet euidentius, quod debitor non haber unde ſoluat, nec intendit ſoluere in nundinis, quo caſu cambium eſt ſiccū, per ea, quæ dixi *§. præced. q. 7. part. 2. ampliat. 17. numer. 10. 11. & 12.*

10 Quæro quarto, quis locus ſit Placentia, ad quam diriguntur iſtæ litteræ cambij?

Reſpondeo, Placentia eſt Ciuitas in Lombardia, ob eius excellentiam ſatis nota, in qua mercatores Genuenſes hodie faciunt nundinas nummarias cambiorum, & ad illas deſtinantur ſolutiones per diuerſas Orbis terrarum partes, & ideo deſtinata eſt etiā ſolutio litterarum cambij, de quo agimus, ut latius explicaui *ſup. gl. 4. n. 7.* & non repeto.

---

§.3. Gloſſ. 1.

1614. à 27. Ottobre, In Genoua. Magnifico hon. In coteſta fiera de Santi vi rimetto, etc.

S V M M A R I A.

Verbum, rimettere, *in negotio cambiorum quid ſignificet.*

HAE ſunt litteræ, quas uocant, *d'auiſo*, ſcriptæ à creditore, qui dedit cambio, eamque formulam habes per extenſum *ſupra §. 1. numero 77. verſicul. magnifico.*

1 † Et hæc uerba, *vi rimetto*, conueniunt creditori, qui remittit, ſeu tranſmittit pecunias ad alium locum, & proinde ſecundum communem mercatorum loquendi uſum, dans pecunias cambio, ut earum ualor ſibi alio ſoluatur in loco, dicitur tūc ſemper remittere, hunceque terminum pro intelligentia caſus, de quo eſt acturus, ſupponit N. ua. *conſ. 31. reuerendiſſ. uerſ. Antonio da. lib. 5. de uſur.* & ſcribunt Alex. Rauden. *in opuſc. ſuper banob. S. Ambroſ. numer. 37. & Io. Bapt. Cauat. tract. de cāb. in prælud. quæſt. 2. fol. 212.* eſtque apud cambij negotiatores, alioſque uiros, huius negotiationis cognitionem habentes, adeo notus, ut Rot. Genuen. paſſim *in diuerſ. deciſ.* quas in hoc citare, eſt ſuper fluum, & Boninſ. *tract. de camb. cap. 4. in pluribus locis*, iſto loquendi genere utantur, & nunquam hoc loquendi genus (tanquam ſatis notum) declarent, & ex oppoſito, qui illam remiſſam eſt alio in loco ſoluturus, dicitur trahere, ut habes *§. ſeq. gl. unica*, ſicque habes intellectum illorum uerborum ſequentium in eiſdem litteris, *facendone rimeſſa*, &c. ab hoc enim uerbo, *remittere*, dicimus, *remiſſam*, ſicut à uerbo, *trahere*, de quo *§. ſeq. gl. unica*, dicimus, *tractam*, hæcque uerba ſunt ueluti elementaria negotiationis cambiorum, quia mercatores ſine iſtis uerbis non uiderentur poſſe hoc negotium explicare.

---

§.3. Gloſſ. 2.

Per voſtra lettera, ò d'altri ſopra di Voi.

S V M M A R I A.

Verba, ſopra di uoi, *ſignificant, ut periculum ſit ueſtrum, num. 1.*

HAc uerba, *per uoſtra lettera, o d'altri ſopra di uoi*, important, ut periculum decoctionis, ſeu inidoneitatis illius, cui mandatarius dabit cambio ex reditu nundinarum, uel ex alio loco, ſpectet ad ipſum mandatarium, quia ipſe remanet in hoc negotio, ueluti fideiuſſor illius, cui dat cambio, ut explicaui in *gl. ſeq. ſub num. 6. & ſeqq.* quod ſi creditor cambii ordinaret ſimpliciter remiſſam, periculum eſſet ipſius creditoris, & non mandatarij remittentis, dum modo mandatarius remiſſionis negotium, diligenter, & ſine aliqua culpa, uti proprium negotium gereret, quia alias, ſi negligenter, aut culpoſe geſſiſſet, periculum ſpectaret ad ipſum, per ea, quæ, latius declarando hunc articulum ſcripſi, *§. præced. gl. 5. ſub nu. 400. & ſeq. uerſ. primus, ubi uideas.* 1

---

§. 3. Gloſſ. 3.

Leuandone la voſtra prouiſione d'vn terzo.

S V M M A R I A.

Prouiſio, Stipendium, & Merces } *quid ſint, quaue ratione debeantur, n. 1. Nō debentur, niſi ex expreſſa, uel tacita conuentione, num. 2.*

Prouiſio in cambijs poteſt accipi tuta conſcientia, nu. 3. & 4. Quanta ſit, n. 11. & 29. An ſit eadem in utroque foro, ſub n. 12. uerſ. extende ſecundo. Pro labore, & periculo debetur maior quam pro ſolo labore, n. 6. 10. & 31.

Prouiſio an multiplex, an uero una ſola poſſit accipi pro uno cambio, n. 14. & ſeq. Quot accipi poſſint pro cambio recurſa, pluries reiterato, n. 15. Diſtinctio duob. caſib. difficultatibusq. excitatis, explicatur, n. 20. Retentaq. regula, quod unica poſſit accipi prouiſio, reſtringitur, ut aliquib. caſibus plures accipi poſſint, n. 21. & ſeq.

Aſſecurationis pretium debetur aſſecuratori, quamuis periculum probabiliter non adeſſet, &c. ſub n. 12. uerſ. confirmatur. Pretium debet eſſe iuſtum, &c. n. 49.

Fideiuſſori debetur pretium periculi, cui ſe exponit, fideiubendo, num. 7. Debetur etiam ſi ſit fideiuſſor cum pignore, ſeu alium habeat fideiuſſorem releuantem, ſub num. 12. uerſic. extende tertio. Infertur, an fideiuſſor poſſit tuta conſcientia accipere idem pretium pro fideiuſſione minus periculoſa, quod acciperet pro magis periculoſa, ſub eod. num. 12. uerſ. infra. Quis ei ſoluat pretium, num. 8. Creditor po-

teſt, liberando fideiuſſorem, pretium liberationis accipere, n. 8.

Periculum, & Labor { *in nummulario quot modis conſiderentur, num. 5.*

Periculi pretium in pecunijs quanti vendi poſſit, num. 29. & ſequent.

Pecuniæ, datæ in ſocietate, periculum ſpectat ad ſocium, qui pecuniam confert, num. 33. Declaratur primo, vt non procedat, quando eo pacto confertur, vt periculum ſit commune, nu. 35. Declaratur ſecundo, Vt conferens pecuniam, poſſit per viam contractus aſſecurationis euitare periculum, nu. 36. & ſeqq. Declaratur tertio, Vt aſſecurationis pretium debeat conſtare ex qualitate, ſeu quantitate periculi, cui aſſecurator ſe exponit, ideoque vocatur conſtcum, num. 49. Declaratur quarto, vt ſeruari debeat æqualitas, nu. 50. Declaratur quinto, vnde cognoſcatur iuſtitia, & iniuſtitia pretij, &c. n. 51.

Pecunia poteſt dari mercatori pro honeſto lucro, aſſecurato capitale, n. 41. & 42.

Vſura nec pro captiuorum redemptione admittitur, ſub numero 43.

Iudæis, non obſtante conſuetudine in contrarium, non licet exercere vſuras, n. 44. & ſeqq. Licet tamen eis fœnerari alienigenis, & quare, & an in foro interiori, n. 46. & 47. Papa quare toleret, Vt eas exerceant, n. 44. & 45.

Iudæi dediti auaritiæ, num. 48.

Medicina ſtulte datur mortuis, ſub num. 45.

Curam de his, qui foris ſunt, non habemus, ſub num. 45.

Societas debet eſſe cum æqualitate, alias eſſet leonina, quæ eſt reprobata, ſub n. 50. Quare vnus non debet habere caput ſaluũ, & alius fructum, ſub n. 35.

Societas in qua capitale vnius ſit ſaluum, quomodo poſſit contrahi, n. 36. & ſeqq.

Aſſecuratio capitalis, poſiti in ſocietate, an poſſit fieri à ſocio, ſub num. 37.

1 QVæro primo, quid ſit iſta prouiſio, & qua ratione debeatur?

Reſpondeo, prouiſionem eſſe ſtipendium, ſeu mercedem, eamque dari quandoque ratione ſolius laboris, quandoque ratione ſolius periculi, & quandoque ratione vtriuſque, nempe laboris, & periculi, vt colligitur ex his, quæ ſcribunt Rot. Genuenſ. *deciſ. 16. Ioannes num. 10. in fine, deciſ. 30. alias num. 2. & deciſ. 32. cum alias, num. 3. verſus finem, Io. Bapt. Lup. in cap. nauiganti, §. 2. ſub num. 20. & 21. de Vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 138. Boninſ. tract. de camb. cap. 7. verſ. della prouiſione, in reſponſ. ad nonam difficultatem, quam prius proponit cap. 5. verſ. altro però difficultà, Alexand. Rauden. in opuſculo ſuper banch. S. Ambroſij ſub num. 56. verſ. practicam, & num. 40. Romoald. Coli tract. de camb. cap. 19. intorno. cap. 31. verſ. il dire, &* latius *cap. 21. verſ. ſogliono, &* alij *in diuerſis locis,* quos *infra* opportune citabimus, & ex dicendis *infra hac eadem gloſſ.*

2 Quæro ſecundo, ad quid apponantur præfata verba?

Reſpondeo, quia non tenetur quis ſoluere ſalariũ, ſeu mercedem, niſi ad eam ſoluend. ſe expreſſe, vel tacite ſe obligauerit, dicitur autem tacite ſe obligare, ſi hæc duo concurrant, primum ſi petens ſalarium probet, ſe in ſimili negotiorum geſtione locare operas ſuas, ſecundum, ſi reus conuentus ſit ſolitus conducere, alias ſalarium, ſi non eſt expreſſe conuentum, vel hæc duo non probantur, non debetur, per ea, quæ explicando hanc ſalarij materiam, late ſcripſi *in meo tract. de iud. cauſ. &c. lib. 2. c. 5. ſub n. 64. verſ. quia ſalarij, in futura impreſſione.*

Et licet hæc prouiſio de ſtylo fori, & conſuetudine negotiatorum deberetur, etiam non conuenta, & etiam præedictis non probatis, tamen præfata verba, ad tollendam omnem difficultatem, quæ in hoc poſſet oriri, vtiliter apponerentur.

Quæro tertio, an iſta prouiſio poſſit tuta conſcientia accipi. 3

Reſpondeo, quod ſic, quia datur pro mercede laboris, & dignus eſt operarius mercede ſua, vt ſecutus ſum *ſup. §. 1. q. 1. ſub n. 71. & 73.* & ideo poſſe licite, & ſine peccato accipi, ſcribit Romoald. Coli *tractat. de camb. c. 21. verſ. ſogliono,* Imo Boninſ. *tract. de camb. cap. 7. verſ. della prouiſione, in reſponſ. ad nonam difficultatem,* ſcribit, ſe non inueniſſe quempiam, qui hoc reuocet in dubium, & Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt q. 78. in diſp. de camb. q. 4. art. 2. contro. 10. in vltimis verbis, f. 583.* proponit difficultatem de hoc ſtipendio, *& contro. 12. ſub nu. 4. verſ. vltimo committitur, fol. 588.* proponit argumentum contra hoc ſtipẽdium, & poſtea *contro. 12. ſub n. 8. verſ. vltimum argumentum, f. 592.* ſcribit, illud ſtipendium, ſi ſit in vſu, ſi ſit moderatiſſimum, & vnicum, nempe, quia non ſoluatur campſori, eo, quia exhibet factorẽ, & ipſi factori, eo quia ipſe exhibet officium, ſed campſori tantum, non eſſe damnandum, quod idem dixerat *contro. 11. ſub n. 2. verſ. ad ultimum, f. 584.* & faciũt, quæ ſcripſi *ſup. §. 1. q. 7. p. 1. ſub n. 44. & 45.*

Quicquid ſcribat Mercat. *tract. de contract. lib. 4. c. 7.* dicens, iſtam prouiſionem non eſſe licitam.

Confirmatur hæc reſponſio, ſeu reſolutio, quia, circumſcripto etiam cambio, & ſuppoſito ſimplici nũmulario, quia pecunias tantum numeraret, dubitant Theologi, an nummulario propter illum numerandi laborem, & moleſtiam, quam ſuſtinet, debeatur aliquid pro mercede, vt patet ex his, quæ retuli *ſup. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 3. ſub n. 5. uerſ. prima, & n. 7. et §. praeced. gl. 3. n. 100. uerſ. reſtringe ſecundo.* 4

Quæro quarto formaliter, qualis ſit iſte labor, ſeu periculum, pro quo debetur prouiſio, vti laboris merces, ſeu periculi pretium. 5

Reſpondeo, laborem hunc, & periculum poſſe cõſiderari in quatuor caſibus.

Primus caſus eſt, cum campſarius, qui accipit cambio, facit litteras cambij campſori, qui dat cambio, ſoluendas in nundinis procuratori ipſius campſoris, qui eidẽ ſuo procuratori ſcribit propterea litteras, quas vocant *d'auiſo*, in quibus mandat ei, ut exigat cambium, illudque exactum remittat ſupra ipſo procuratore, & ſimul ad eum mittit prædictas litteras cambij, procurator exigit, & remittit, iſto caſu campſor illi propter laborem, & periculum in remittẽdo debet prouiſionem, ut loquuntur Rot. Genuen. Io. Bapt. Lup. Boninſ. & Alex. Raud. quos citaui *ſupra nu. 1.* unde in formula litterarum, de quibus agimus, & in formula, quam ponit Boninſ. *d. tract. de camb. cap. 4. uerſ. pagate in fiera, in fine,* expreſſe mandatur correſpõdenti, ut ſuam detrahat prouiſionem.

Extende hanc reſponſionem, ut præcipue procedat in terminis, in quibus loquimur, nempe, quando is, qui pecuniam remittit ex nundinis, ſeu alio loco ad dominum cambij, remittit periculo ipſius remittentis, & ſic, ut mercatores loquuntur, *ſta del credere,* quia iſto caſu concurrit duplex iuſtitia mercedis, prima, propter laborem, & ſecunda, propter periculum, quod in ſe ſuſcipit, induendo etiam perſonam fideiuſſoris. 6

Sed

7 Sed fideiuſſor poteſt ratione periculi, quod, fideiubendo, ſubit, paciſci, & ſtipulari aliquam mercedem pro ipſa fideiuſſione, cum poſſit contingere, quod pro ipſo debitore integram quãtitatem ex proprio patrimonio ſit ſoluturus, & vtinam non contingeret, reperiri etiam debitores, qui, neglectâ fide, & proſtratâ conſcientia, ſoluere non curant, poterit igitur fideiuſſor abſque alia damni, aut lucri ceſſãtis ratione accipere à debitore aliquod iuſtum periculi pretium arbitrio boni viri, *l. 19. hoc iure, §. labeo, et ibi Bar. ff. de donat. Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 4. coroll. 3. verſ. ſequitur amplius, fol. 340. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2. verſ. reſtat ergo, col. 11. in fine, fol. 538. & q. 7. art. vnico, in tertia ratione, col. 2. in fine, folio 601. Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. de Vſura circa cambia, ſub num. 285. Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 5. titul. de vſur. cap. 2. in fine, verſ. ſequitur ex dictis, & cap. 6. q. 1. Verſ. altera opinio*, quem retuli *ſupra §. 1. q. 1. num. 493. in 7. caſ.* & latius Couar. *Variar. reſolut. lib. 3. cap. 7. numero 6. Verſ. quarto hinc, Stracch. tract. de aſſecur. in præfat. num. 45. ibi, alteram in eo, tom. 6. par. 1. fol. 360. & Io. Bapt. Lup. in c. nauiganti, §. 1. ideſt poſt præfationem, num. 7. verſ. ſed iuxta, de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 135.* & eſſe communem opinionem teſtantur, & ſequuntur Couar. *loco citato*, & Molin. *de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 319. verſ. communis, col. 285.* & ſcripſi *ſup. §. 1. q. 7. par. 3. limit. 6. n. 4. verſ. confirmatur.*

8 Hocque fideiuſſionis pretium, ſeu merces aliquãdo ſoluitur à debitore, qui alias ſine fideiuſſione non inuenit, qui ei pecuniam credât, vt in his terminis loquuntur *text. in d. §. Labeo*, & Bar. Couar. alijque *ſupra citati*, aliquando vero ſoluitur a creditore, qui pro pecunia iam credita vult ſe aſſecurare.

9 Et in tantum poteſt fideiuſſor periculi in ſe ſuſcepti iuſtum pretium accipere, vt dixi, vt etiam creditor, liberando fideiuſſorem, poſſit ab ipſo fideiuſſore pro liberatione, quam ei facit, aliquod iuſtum pretium accipere, Couar. *vbi ſup.*

10 Infero ex dictis in hac extenſione, eum, qui non ſe exponit periculo, ſed ſolum labori negotij, non poſſe licite capere integram tertiam vnius ſcuti, de qua locutus ſum *in qq. ſeqq.* ſed debere accipere minorem, quia ſi tertia debetur ei, qui ſe exponit periculo, & labori, ergo minor debetur ei, qui ſe exponit ſolum labori.

Secundus, Tertius, & Quartus caſus, in quibus cõſiderãtur ſimiliter labor, & periculum, ſunt illi, quos poſui *inf. n. 29. in fine, 30. & 32.* vbi videas.

11 Quæro quinto, quanta ſit iſta prouiſio?

Reſpondeo, eſſe tantam, quantam laudabilis mercatorum vſus approbauit, Boninſ. *tract. de camb. cap. 7. Verſ. della prouiſione, in reſponſione ad nonam difficultatem, & in cap. 5. verſ. altri poi deſiderano*, ſeu quantam approbabit ſanum peritorum iudiciũ. Romoal. Coli *tract. de camb. c. 21. in fine.*

12 Vſus mercatorum, qui ſeruatur in Italia, & ſeruari debet apud omnes, qui contrahunt in nundinis, quas Genuenſes celebrant in ciuitate Placentiæ, eſt, vt detur vna tertia pars vnius ſcuti marcharum pro ſingulis centenis ſcutis, Rot. Genuen. *deciſ. 30. alias n. 2. Alex. Rauden. in opuſc. ſuper banch. S. Ambr. ſub n. 56. & 40. & Romoald. Coli tract. de camb. cap. 21. Verſ. ſogliono, et c. 19.* & ideo in formula harum litterarum iſta quantitas eſt expreſſa.

Si tamen alijs in locis, ſeu apud alios mercatores daretur maior, vel minor, erit ſeruanda conſuetudo eorum.

Verum mihi durum ~~viſum eſt~~, quod Ioan. Bapt. Lup. *in cap. nauiganti, §. 2. numer. 21. in fine, de vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol. 138.* computatis Conſulatus, et alijs nonnullis expenſis, dixerit, pro iſtis expenſis ſoluendos eſſe ſcutos tres pro quolibet cẽtenario, nam ſi hoc eſſet verum, quolibet anno ſoluerentur ſcuti duodecim pro centenario vltra intereſſe cambij, cum nundinæ ſoleant celebrari quatuor in anno, vt dixi *§. præcedenti, gl. 4. num. 3.* & ſic maior eſſet impenſa, quam intereſſe, aut, ſi intereſſe æquaretur impenſis, uno quoque anno ſoluerentur 24. pro quolibet centenario, quod in Republica bene ordinata non eſſet tolerandum.

Extende primo hunc uſum ſoluendi tertiam partẽ unius ſcuti, ut in foro exteriori ſit uera indiſtincte, ſiue cambij debitor ſit minus idoneus, ſiue magis idoneus, ideſt, ſiue cambium ſit periculoſum, ſiue non, et ita ſeruatur in praxi ſine difficultate, quia eſſet impoſſibile ponderare minutatim per uncias quantitatem idoneitatum debitorum, per ea, quæ ſcripſi etiã *ſup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub n. 5. verſ. primus, & ſeqq.* & conſequenter inextricabiles propagarentur lites, ad quas euitandas forum exterius tolerat etiam pretia iniuſta, ut declaraui *d. ampl. 10. n. 1. & ſeqq. & nu. 45. & ſeq. & infra Verſ. intellige primo.*

Extende ſecundo, ut procedat etiam in foro interiori, ideſt, conſcientiæ, quia, etſi pretij iniuſtitia, quæ toleratur in foro exteriori, non toleretur in foro interiori, teſtibus his, quos ſecutus ſum *d. ampl. 10. n. 41. & 45.* & uideatur impoſſibile, quod res ſint bonitate inæquales, ſeu pericula ſint inæqualia, & pretia ſint æqualia ſine iniuſtitia, his tamen non obſtantibus, concluderem, extenſionem eſſe ueram, prout concluſi etiam *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub num. 5. verſ. intellige.* ratio, qua moueor, eſt, quia etiam lex conſcientiæ debet eſſe de re poſſibili, ſed eſt impoſſibile cognoſcere minutatim qualitates, & quantitates periculi, tum quia periculum eſt incertus euentus rei, in quo dominatur ſors, & fortuna, ut ſecutus sũ *ſupra §. 1. q. 1. num. 134. & 135.* & ideo poteſt contingere, ut ubi maius appareat, euaneſcat, & ubi minus, ibi ſuccedat, tum quia circa rerum euentus uarias habent homines opiniones, & inæquali tenentur timore, quare ſi lex poſitiua unũ æquale ſtatuerit pretium, illud erit tutum etiam in foro interiori, alias magna conſcientiarum confuſio, & perplexitas poſſet oriri.

Confirmatur primo hæc extenſio, quia ſi ordinarie multum detur pro aſſecuratione (puta 3. in 100.) ob magna pericula, quæ plerumque uel a tempeſtate, uel a piratis imminent, & ego ex aſtrologia, uel aliunde preſciam, non fore tempeſtatem, uel ex litteris amici non fore piratas, aut fore ſecurum comitatum, poſſum nihilominus pretium ordinarium aſſecurationis accipere, quia illa obligatio communiter tanti ualet, ſicut & is, qui, tanquam unus, magnam haberet quarundam mercium copiam, quarum ualor propter earum in uniuerſum inopiam eſſet magnus, poſſet eas uendere quanti communiter uenduntur ab his, qui eas habent in parua quantitate, Leonar. Leſſ. *de iuſt. & iur. lib. 2. c. 28. ſub n. 27.*

Confirmatur ſecundo, quia etſi ſenex, ualetudinarius, & debilis uideatur morti proximior, quam iu-

Digitized by Google

Flam.Cart.deciſ.126.num.5. & verſ.& præterea. & multo magis quando eſſet ei facta delegatio, Flam.Car. *d.deciſ.126.ſub num.3. verſ.his non obſtantibus. & nu.ſeqq.* nam his caſibus non ſumus in adiectione, ſed in ceſſione, & delegatione, & ideo diligenter eſt conſideranda forma adiectionis, ne ſit ceſſio, aut delegatio, uel alius contractus.

55 Limita ſecundo illatiue ex præcedenti, ut nõ procedat, quando debitor in instrumento, ſeu apodiſſa ſe obligauit ſoluere creditori, & cuique alii, qui apodiſſam præſentabit, & adiectus ſcripturam habeat penes ſe, eamq; exhibeat in iudicio, quia iſto caſu poteſt debitorem conuenire nomine procuratorio creditoris, & non tanquam adiectus, Rebuff. *tract.de litter.obligat.art.1.gl.9.nu.33.Verſ.poterit. tom.1.fol.73.* Stracch.*d.tract.de adiect.par.4.q.8.nu.8.& ſeqq.verſ.tertia facti ſpeciei.fol.400.* & quando is, qui præſentat, eſſet nominatus ſcriptura, prout nos ſupponimus eſſe nominatum adiectum, videtur admittere etiam Matth.Coler.*tract.de proceſſ.execut.par.2.c.2.nu.64. & ſeqq.Verſ.vſitatum eſt.* & in terminis *ſub num.66.* quem latius retuli *infr.nu.57.* ſecus ſi non ſit nominatus, ſed ſolum habeat ſcripturam, eamque exhibeat, quia tũc (ſed non bene) tenet, eum neque procuratorio nomine eſſe audiendum, vt notaui *inf.n.59.& 62.* & pro hac eadem limitatione poteſt allegari Boer.*dec.154. alind ortum.in fine.n.9.* dicens, in caſu huius limitationis non requiri aliud ad probandum, portiorem inſtrumenti eſſe procuratorem, iuncto eo, quod dicit *nu.8.* & ego hanc limitationem vidi uſu receptam, & ſeruari, in Curia Anchonitana teſtatur Stracch. *d.q.8.ſub nu.10.fol.400.*

56 Huius limitationis caſum eſſe frequentem, & Pariſiis ita communiter fieri inſtrumenta, teſtantur Boer, *d.nu.9.& Rebuff.d.nu.33.* & nos paſſim videmus in Italia, & formula ſolet ſub iſtis, vel ſimilibus verbis concipi. *Io.N. in virtu della preſente mi obligo pagare à Titio ſcudi mille per tante merci compre, & hauute da lui ouero à chi preſenterà la preſente poliza, & obligo me, &c.* Stracch.*d.q.8.num.1.fol.400.*

57 Rationem huius limitationis duplicem conſiderat Matth.Coler.*d.cap.2.nu.66.Verſus finem:* Primam quia creditor tam ſibi, quam cuilibet poſſeſſori litterarum obligatiuarum ſolui ſtipulatur: Secundam, quia ſatis dicitur nomen proprium expreſſum in inſtrumento, ſub nomine portitoris, ſeu poſſeſſoris illius inſtrumenti; ſed vtraque ratio eſt infirma, quia eſto, quod creditor ſit ſtipulatus portitori, & poſſeſſori, tamen ex iſta ſtipulatione nulla eſt illi acquiſita obligatio, vt poſſit agere, per ea, quæ dixi *ſupra n.39. verſ.tertius* ſed ſolum eſt adiectus ſolutioni, vt debitor poſſit illi recte ſoluere, vt firmaui *ſupra nu.36.& ſeq.in 2.articulo.* & ideo eſto etiam, quod eius nomen intelligatur expreſſum in inſtrumento, tamen eſt adiectus, vt dixi, & iura, & Doctores, quos citaui *ſupra d.n.39.verſ.tertius.* dum ſcribunt, adiectum non poſſe agere, loquuntur de adiecto, cum omnimoda nominis expreſſione.

Ratio ergo ualida erit, quia illa ſubſequens ſcripturæ productio, quam faceret adiectus, iuncta præcedenti promiſſioni de ſoluendo præſentãti, faceret præſumi, ſcripturam eſſe illi traditam à creditore, ut dixi *infra num.61.* quæ traditio haberet uim conſtituendi illum in procuratorem, ſicque de adiecto eſſicitur procurator.

Cõfirmatur hęc ſecunda limitatio, quia procurator ad exigendum, poteſt exigere ab inuito, & ſic agere in iudicio contra debitorem, Bar.*in l.86.hoc iure.ſub nu.1.& 2.& Paul.de Caſtr.num.2.ff.de ſolut.* & de communi teſtatur Franch.de Pont. *conſil.91.numer.1.* & poteſt agere etiã in iudicio executiuo, *Flam.Card. deciſ.92.opponebatur. n.3.* & etiam in iudicio breuiori ſecundum *ſtat.Gen.lib.2.cap.4.* de cauſis breuioribus, in illis uerbis, *vel habentis auctoritatem exigendi.* 58

Sed adiectus, maxime ſi habeat penes ſe ſcripturã, uidetur conſtitutus ad exigendum Ergo.

Contrariam opinionem, nempe, quod exhibens inſtrumentum, chirographum, ſeu apodiſſam, conceptam ut ſupra, non cenſeatur conſtitutus procurator, et conſequenter non poſſit agere, tenet Matth.Coler. quem retuli *infra n.62.* dum tenet, quod debeat probare, apodiſſam fuiſſe ſibi traditam, et pro hac contraria opinione faciunt illa eadem duo argumenta, quæ deduxi *infra nu.63.& 64.* 59

Retenta limitatione. 60

Extende primo eam, vt procedat, quamuis exhibens chirographum, non probet, illud fuiſſe ſibi traditum a creditore, quia adhuc poterit, uti procurator, agere, Rebuff.*d.gloſſ.9.nu.34.Verſ.nec requiritur. & Strach.d.q.8.nu.8.in vltimis verbis, ibi, Verum in propoſita. & nu.9.fol.400.*

Ratio huius extenſionis eſt, quia, cum apodiſſa contineat obligationem ſoluendi cuicunque, qui eam præſentabit, uerisſime eſt, quod creditor eam caute cuſtodiat, ne aliquis eam ipſi ſubtrahat, et exigat à debitore, unde, cum quis eam præſentat, præſumitur, quod ſibi tradita fuerit à creditore, et non quod eam ſubtraxerit: et ideo ſit etiam cautus notarius, qui haberet penes ſe eiuſmodi inſtrumentum, ne illius publicam copiam alteri tradat, quam creditori, ſeu de eius ſpeciali mandato, quia tradendo alteri, teneretur creditori ad damnum, et ſic ad debitum, quod alteri fuiſſet ſolutum, ſecus eſt in aliis ſcripturis, et apodiſſis, quæ non continent eiuſmodi obligationem, quia, cum in illis non requiratur hęc diligens, et cauta cuſtodia, ceſſat præſumptio traditionis, et intrat ſuſpicio ſubtractionis. 61

Contrariam opinionem, nempe, quod præſentator apodiſſæ non poſſit agere, niſi probet, fuiſſe ſibi à creditore traditam, ſentit Matth.Coler.*d.c.2.ſub n.68.* dicens, iſtam eſſe ueriorem, et magis iuridicam opinionem, et ita in ſpecie contra Rebuff.*ſupra* citatum, firmat *ſup.nu.74.* 62

Confirmatur hæc contraria opinio duplici argumento. 63

Primo, quia iſte adiectus, uel vult agere, uti adiectus, et certum eſt, quod non poteſt, per ea, quæ dixi *ſupra num.39.in 3.art.* et quod cenſeatur adiectus, motiuat etiam Stracch.*d.q.8.num.1.* uel vult agere, uti procurator, et ſimiliter non poteſt, quia ſola ſcripturam exiſtentia penes aliquem tertium, non probata illarum traditione, non probat illum tertium eſſe procuratorem in illa cauſa, ſed debet probare, fuiſſe ſibi traditas à domino, ut ſecutus ſum *in meo tract.de iudic.cauſ.&c.lib.1.cap.101.num.35.* alias, non probata traditione, non diceretur plene probatum mandatum, ideoque non admitteretur ad agendũ, niſi ſaltem cum cautione, ut ſecutus ſum *ſub eodem nu.35.verſ.ſed quid dicendum.*

Secundo, quia iſte eſt adiectus, cui traditio ſcripturæ in 64

ræ in omnem caſum preſumitur facta citrá nomen procuratoris ad lites, vt dixi ſup. n. 44. ergo nihil releuat, quod probaret etiam, ſibi fuiſſe traditam.

66 Quicquid poſsit dici in puncto iuris, non eſt recedendum ab extenſione, quia ſeruatur in praxi, vt dixi *ſupra num. 55. in ſecunda limitatione*.

Extende ſecundo, ut procedat, etiam ſi iſte adiectus, ideſt, qui producit ſcripturam, nõ ſit aliter nominatus in ipſa ſcriptura, at quia ſit cõcepta ſub forma, de qua *ſupr. ſub nu. 56.* quia in eo formula, ſicque in hac ipſa extenſione loquuntur Rebuff. Strac. et Boer. quos ſecutus ſum *ſupr. n. 55.*

Quicquid in contrarium tenuerit Matt. Coler. á me citatus *ſupr. ſub nu. 55. & 62.*

66 Infero ex dictis in hac ſecundá limitatione, eiuſque extenſionibus, quod præſentans inſtrumentum, ſeu aliam ſcripturã obligatoriam ad fauorem alterius, quam preſentanti, nõ poteſt agere proprio nomine, ſed debet agere nomine procuratorio, quamuis debitor in ſcriptura ſe obligauerit ſoluturum cuicunque præſentaturo, Robuff. *tr. de litt. obl. art. 1. gl. 9. nu. 33. & 34. tom. 1. fol. 73.*

Quicquid aliter ſentiat Matt. Coler. *trac. de proceſ. execut. p. 2. cap. 2. ſub nu. 74.* dum ſentit, eum, qui habet ſcripturam penes ſe agere nomine proprio.

67 Limitá tertio, veniendo ad caſum materiæ noſtræ, vt non procedat in adiecto ſolutioni litterarum cambii: quia ſi debitor mandat alicui abſolute, vt ſoluat nominato expreſſim in litteris cambii, & non ſoluat, poteſt nominatus in litteris, non ſolum proteſtari litteras, ut dixi *ſupra numero 50. Verſ. confirmatur.* ſed tenetur eas proteſtari intra 30. dies, vt dixi *ſupra gl. 5. nu. 318. in extenſ. 2.* imò, proteſtatis litteris, poterit deinde, abſolutis nundinis, conuenire debitorem in foro debitori, & ab eo inuito exigere, quia non habetur pro adiecto, ſed pro principali creditore aut ſaltem pro legitimo procuratore ad exigendum, hancque limitationem multis probamus argumentis.

68 Primo, quia etſi ex formulá litterarum cambij nulla appareat promiſſio, ſeu obligatio, de ſoluendo illi, qui eſt appoſitus ſolutioni, tamen ſubintelligitur, quod hæc promiſsio fuerit facta numeranti pecunia, Bal. *d. conſ. 349. ſub num. 6. ibi, & nota quod in hac.* quia in dubio negotium præſumitur pertinere principaliter ad eum, qui numerat pecuniam, quia præſumitur pecunia ſua, & appoſitus ſolutioni, videtur adiectus, tanquam ſimplex procurator, Bald. *ſub eod. num. 6. ibi, in dubio autem. Rot. Genuenſ. decis. 10. Hieronymus. ſub nu. 6. in vltimis Verbis, Verſ. ſecundo dicebat, et nu. 7.* & quiſque in dubio præſumitur contrahere nomine proprio, *l. 4. & magis, ff. de ſol.* nam ſi ex iſtis litteris non reſultaret contractus cum promiſſione, et obligatione, accipiens cambio non poſſet adſtringi ad ſolutionem.

69 Secundo, quia ſi quis de ulterius mãdato promittát ſoluere Titio, & Titius acceptet promiſsionem, is, qui promiſsit ſoluere, remanet obligatus Titio, & ſic inter accipientem cambio, qui eſt debitor, & dantem, qui eſt creditor, eo ipſo, quod illa tertia perſona acceptat promiſsionem ſolutionis, dicitur facta nouatio, & illi tertiæ perſonæ, acquiſita actio, ut in aliis terminis conſuluit Pariſ. *conſ. 107. quæritur. nu. 20. et ſeq. vſque ad nu. 28. incluſiue. lib. 3.* quem retuli *ſup. gl. 5. nu. 245. confir. 1. & nu. 282. in fin.*

Tertio, quia in cámbii, quæ vocant ex redita nũ- 70
dinarum, ut plurimum ii, quibus nomatim in litteris cambii fieri debet ſolutio, ſunt veri domini pecuniarũ & cambij, quare dans tunc cambio, eſt ſimplex miniſter, & adiectus ſolutioni eſt dominus, & proinde non mirum, ſi appoſitus poſsit agere, ſine alia ceſsione, & ſine alio mandato ad exigẽdum, ita vt qui dat cambio, poſsit ſtipulari tanquam procurator pro domino abſente, vel ſaltem ſubſecuta litterárum tranſmiſsione præſumatur facta ceſsio, cũ inter mercatores procedãt ex bono, & æquo, inſpecta ſola æquitate naturali.

Quarto, quia adiectus ſolutioni litterarum cám- 71
bii eo animo, ut illi iure dominii ſit donatum, ſeu ceſſum, vel alio nomine, & titulo in eo tranſlatum ius, & actio cãbii, poteſt agere eo iure, & quo iurá cambij ſunt in eo tranſlata: Stracc. *tr. de adiect. p. 4. q. 8. num. 2. 5. et ſeq. tom. 6. part. 1.*

Ergo cum ex litteris cambii náſcatur obligatio, 72
tanquam ex promiſsione, *vt dixi in primo argumento,* & iſte contractus cambii habeat naturam nouationis, vt dixi *in ſecundo,* & aliquando negotium ſpectet ad eum, qui eſt appoſitus ſolutioni, vt dixi in tertio, ſufficiat animus gerentis negotium cambii ad trãsferendum iura cambij in eum, qui eſt appoſitus in litteris cãbii, vt dixi in quarto, iuridica videtur hæc tertia limitatio, ut appoſitus ſolutioni litterarum.

Contrariam opinionem, (nempe, quod appoſi- 73
tus in ſolutione litterarum cambii nõ poſsit agere) tenet Rot. Genuen. *deciſ. 10. Hieronymus ſub num. 7.* vbi relato caſu, quod Hieronymus (vti ceſsionarius Octauiani, cui per litteras cambii erat ſoluenda ſumma pecuniarum, quas Nicolaus dederat cambio Frãciſco) agebat executiue contra dictum Franciſcũ, tenuit, denegandam eſſe ei executionem, tum quia non conſtabat de ceſsione ſaltem valida, cuius vigore Hieronymus agebat, tũ quia ſicut Octauianus ipſe non potuiſſet agere, ex quo erát ſimpliciter adiectus ſolutioni, cum pecunia datæ cambio, ipſique ſoluendæ, ſpectarent ad Nicolaum, ita multo minus poteſt agere Hieronymus eius ceſsionarius, quia nemo poteſt in alium transferre plus iuris, quam ipſe habeat.

Comprobatur hæc contraria opinio, quia in effectu contractus cambij eſt initus cum eo, qui numerauit pecuniam, & is, cui facienda eſt ſolutio, remanet, uti ſimplex adiectus, qui non poteſt agere, per ea, quę late ſcripſi *ſupr. nu. 39. in 3. art.*

Quid dicendum in hac cõtrouerſia, cum árticu- 74
lus ſit difficilis, & obſcurus, tum quia hæc limitatio aperte pugnat cum concluſione, firmata d. nu. 70. tũ quia Bal. *d. conſ. 348. ſiue 349. ſub nu. 6. Verſ. amplius littera,* tractans obſcure de hoc articulo, *in fine dicti n. 4.* concludit in his verbis, *Volue & reuolue prædicta in cerebro tuo* et Stracch. *tract. de adiect. p. 4. poſt q. 15. verſic. apud tom. 6. p. 1. folio 403.* tranſit cum ſimplici formali relatione huius conſilij Baldi, aſſerendo, quod hęc materia ageret diſputatione, ſed propter occupationes ſe excuſat, quædam citat loca, aliquo modo ad rem facientia, quæ meo iudicio non ſunt hoc in puncto allegabilia.

Ego non recederem ab hac contrária opinione. 75

Reſtringe primo hanc contrariã opinionem, ut non procedat quando adiectus ſolutioni faceret conſtare, quod cambium ſpectat ad ipſum; quare ſi

ego

ego ex ciuitate Genuæ per litteras Petri remitterem tibi in foro Placentiæ ſcutos 100. cum ordine, quod tu eoſdem remitteres mihi Genuam per litteras eius, cui dederis, vt in exemplo litterarum, quas habes §. *praeced. q. 5. n. 77. verſ. magnifico*, & tu remittis, ego poſſum non ſolum à campſario, cui dediſti cambio, recipere ſolutionem, ſed poſſum etiam agere contra cum executiue, cum fecerim conſtare, quod cambiū ſpectat ad me.

76 Reſtringe ſecundo, vt non procedat, quando is, cui eſt mandatum, vt ſoluat litteras, acceptauit litteras, & promiſit eas ſoluere illi, qui eſt appoſitus ſolutioni, quiue eas præſentauit, quia tunc is poterit agere contra eum, qui acceptauit, immo iſto caſu is, qui acceptauit, in tantum tenetur ſoluere illi adiecto, qui eas præſentauit, ut domino litterarum recte ſoluere non poſſit, cum actio pro illo cambio ſit quaeſita illi, qui litteras præſentauit, & mandatum reuocari non poſſit, Rot. Gen. *decis. 93. nomine, nu. 7. in fine, verſ. ſexto dum negatur, & num. 9.* pro hac reſtrictione facit, quod ſcripſi *ſupra n. 69. in ſecundo præmiſſ.*, & ſic poteſt agere nomine proprio, & ita practicatur.

77 Quæro tertio, an mandatum in perſona eius, cui litteræ ſoluendæ ſunt, poſſit creditor, inuito debitore, reuocare, & ſic, an poſſit amouere adiectum ſolutioni litterarum.

Reſpondeo, quod non poteſt, ſi eſt adiectus gratia vtriuſque, videlicet tam creditoris, quam debitoris, Bald. *conſ. 349. facta fuerunt, ſub num. 2. ibi, immo plus quia ſi iſti eſſent adiecti. lib. 1. & Stracch. infra citatus*, vel gratia debitoris tantum, Stracch. *tract. de adiect. par. 1. ſub num. 29. & 30. tom. 6. par. 1. fol. 384.* &, quod mandatum de ſoluendo certæ perſonæ gratia debitoris, non poſſit à creditore reuocari, ſcribit Paul. de Caſtr. *in l. 82. ſi cum Cornelius, ſub n. 1. ff. de ſolut.* &, quod adiectus ſit, veluti quidam procurator ex conuentione partium ordinatus, qui non poſſit reuocari, ſcribit Iaſ. *in l. 3. non vtique, §. item Iulianus, ante n. 1. ff. de eo quod cer. loc.* & ita procedant, quæ generaliter (& ideo comprehēdere poſſunt hunc caſum) ſcripſi *ſup. gl. 5. n. 447.*

78 Secus ſi adiectus eſſet poſitus gratia creditoris tātum, quia tunc is, re integra, poſſet illum reuocare, Stracch. *d. par. 1. ſub n. 30. ibi, ut vbi creditoris.*

79 Declara, vt in dubio adiectus cenſeatur poſitus gratia debitoris, & ideo creditor, inuito debitore, eum reuocare non poteſt, Stracch. *d. par. 1. ſub eodem n. 30. ibi, nam adiectus.*

80 Infero ex hac declaratione, quod debitor poteſt, re integra, reuocare mandatum, datum alicui in litteris cambij, vt ſoluat, & ſic poteſt, re integra, reuocare, & amouere ſuum mandatarium, qui fuit poſitus in litteris cambij, gratia ipſius debitoris, nam ſi hoc poteſt creditor, vt dixi *ſup. n. 78. verſ. ſecus*, ergo a fortiori debet poſſe debitor, quando litterarum ſolutioni eſt adiectus ipſemet creditor, vt in cambio, quod vocant, cum recurſa, cuius litterarum formulā habes §. *præcedenti, q. 5. n. 88.* tunc debitor poteſt, re integra, reuocare mandatum, & ſic, reſcindendo ordinem ſoluendi ſibimet ipſi creditori, poteſt ipſemet realiter ſoluere, ut ſcripſi *infra §. 6. gloſſ. 1. num. 70.*

§. 2. Gloſſ. 8.

Per la valuta de contanti da lui.

S V M M A R I A.

Pecuniæ non numeratæ exceptio habet ex regula locum etiā contra litteras cambij, n. 1. & 2.

Ampliatur primo hæc regula, etiamſi campſarius, ſeu debitor renūciaſſet huic exceptioni, n. 3. Reſtringitur hæc ampliatio, vt non procedat, ſi renunciatio fiat ex interuallo, ſub eodem n. 3. verſ. reſtringe.

Ampliatur ſecundo, etiam ſi campſarius, ſeu debitor ſit obligatus per guarintigiam, n. 4.

Limitatur primo eadem regula, vt non procedat quando campſarius eſſet in litteris cambij confeſſus numerationem, & quibus Verbis dicatur confeſſus, & quibus non ſecundum conſuetudinem, &c. n. 5. & ſeqq.

Limitatur ſecundo in Ciuitate Genuæ, vt hæc exceptio non numeratæ pecuniæ non habeat locum in inſtrumentis publicis, & ſcripturis, &c. n. 9.

Limitatur tertio in extractis cartularij S. Georgij, n. 10.

Limitatur 4. in obligatione in forma Cam. n. 11.

Limitatur quinto in eo, qui acceptauit ſoluere litteras cambij, num. 12.

Limitatur ſexto in confeſſione, facta à moribundo, n. 13.

Declaratur remiſſiue, nu. 14.

Confeſſio pecuniæ numeratæ tali die dicitur vera, ideoque remanet ſolida, quamuis appareat, pecuniam non illa die, ſed die tertia, Vel quarta poſtea fuiſſe numeratam, n. 15.

Verba, de contanti, *ſignificant pecuniam numeratam, &c. num. 16.*

Verba, contimi da lui, *& verbum*, contimi, *quam vim habeant, num. 17.*

Verba (ſolutis ſibi ipſi) (cambiati in ſe ſteſſo) (contiſi a ſe) *ſub nu. 17.*

Monetæ datæ cambio, cuius ſit qualitatis expreſſio non eſt neceſſaria, num. 18.

Cambium an ſit licitum, ſi campſario dentur merces loco pecuniæ, num. 19.

Pecuniæ non numeratæ exceptio, oppoſita ante lapſum biennium, transfert onus probandi numerationem in actorem, ſub n. 1. Oppoſita Vero poſt biennium eſt probanda ab excipiente, n. 2. Hęcque exceptio an habeat locum ſolum in cōtractu mutui, Vel etiam in quouis contractu res mutuabilis, ſub n. 2. verſ. ſed exceptio, & verſ. ſeqq.

QVero I. an exceptio nō numeratę pecunię poſſit opponi contra litteras cambij? 1

Reſpondeo affirmatiue, quod poteſt opponi, Bald. *conſ. 190. Sempronius, ſub n. 2. ibi, item iſta priuata epiſtola, lib. 2. Affl. in conſtit. Neap. lib. 1. rubr. 40. vt magiſter iuſtitiarius &c. in conſtitut. cauſa, ſub nu. 10. Foller. ad Maran. in ſpec. par. 6. act. 6. princ. nu. 53. verſ. ſed finge campſorem, Io. Bapt. Caual. tract. de camb. tit. de litter. verſ. quæro an litteræ, fol. 224. & Rot. diuerſ. decis. 53. deciſum fuit, verſ. cæterum, in fine, in Rom. executionis litterarum cambij, Lunæ 3. Iulij, 1589. coram bon. mem. Card. Mantic. inter impreſſas apud Marcheſ. de commiſſ. par. 1. §. 2. n. 53. f. 876.* quia in litteris cambij continetur confeſſio receptę pecunię, ſicque litterę probant, campſarium confeſſum eſſe, ſe habuiſſe, Bald. *vbi ſupra:* ſed iſta confeſſio nō probat nume-

numerationem,hoc eſt,non probat contractum naturalem,ſed probat contractum ciuilem,vt in terminis mutui ſcribit Alex.*conſ.*170. *viſa ſcripta ſub num.*2. *lib.*2.vnde reus poterit opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ,qua oppoſita, actor numerationem probare compellitur,aliás,ſi eam non probet, ſequitur abſolutio rei,*l.*3.*ſi ex cautione,C.de non numer. pecun.*negatiuam ergo exceptionem, nempe pecuniam non fuiſſe numeratam,non probare,non tenetur, ſed ſufficit ei exceptionem proponere, & in actorem transfertur onus probandi contrarium,*l.*10.
2 *aſſeueratio,C.eod.* † & hoc dummodo reus exceptionē, ſeu quærelam iſtam proponat ante biennium a die obligationis,alias, elapſo biennio,poteſt quidem eā opponere,ſed tunc tenetur ipſe eam probare,*l.*14. *in contractibus.C.eod.*nunc in noſtro propoſito;ſi ego fecerim tibi litteras cambij ſcutorum 100.ſoluendorū a Titio in ciuitate Venetiarum, & tu illas defers,& requiris Titium, vt ſoluat, & Titius illas non acceptas,& tu redis ad me,vt reſtituam tibi ſcut.100. videtur dicendum,attenta regula,quod ego paſſim opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, Bald. Afflict.Foller.& Cardin.Mantic.*in locis ſupra proxime citatis*.

Contra hanc communem regulam oppono, quia cambium eſt contractus emptionis, & venditionis, vel ſaltem non eſt contractus mutui,per ea, quæ ſecutus ſum ſupra *q.*4.*n.*21.*& n.*5.*& ſeq.*

Sed exceptio non numeratæ pecuniæ habet locū ſolum in contractu mutui *Gloſſ in leg.*13.*generaliter, in verbo,eamque,& Gloſſ*1.*in leg.ſeq.C non numerat. pecuniæ, Paul.de Caſtr.in d.l.generaliter.num.*1.*Molin.de iuſt.tom.*2. *de contract. diſp.* 302. *verſ. dixi ſupra col.*222. & videtur communis.

Ergo exceptio non numeratæ pecuniæ non habet locum in contractu cambii.

Reſpondeo huic oppoſitioni dupliciter. Primo, quod contractus cambii habet admixtum mutuum, vt retuli §.*præced.q.*5.*ſub nu.*1.ergo ceſſat argumentū. Secundo reſpondeo, quod exceptio non numeratæ pecuniæ non datur contractui,ſed datur rei, quæ ſit mutuabilis,& ſic,ſiue ſit cōtractus mutui,ſiue ſit alius contractus, dummodo agatur de re mutuabili, datur exceptio non numeratæ pecuniæ, aliquando tamen datur ſpecialiter contractui mutui,& dotis, prout totam hanc reſponſionem latius explicatam habes per Salyc. *in l.in contractibus,nu.*2.*C.de non num. pec.* & ita video ſeruari in praxi.

Retenta communi regula.

3 Amplia primo eadem regulam,vt procedat etiam ſi reus in ipſo contractu,quo confeſſus, eſt, ſe recepiſſe pecuniam, renunciaſſet exceptioni non numeratæ pecuniæ,quia iſta renunciatio non tenet, cum reus eadem facilitate,qua ſub ſpe futuræ numerationis præſumitur inductus ad confitendum, ſe habuiſſe,præſumatur inductus etiam ad renunciandū huic exceptioni, Cyn.*in l.*3.*ſi ex cautione,q.*2 *ſub num.*5.*C.de non num.pec.*& eſſe communem opinionem, ſequitur Alex.*d.conſ.*179.*Verſ.& licet.lib.*2.& eſſe magis communem teſtatur,& ſequitur Couar.*var. reſ.lut. lib.*2. *cap.*4. *ſub n.*3. licet contrarium per legem Regiam, quam citat,ſit ſtatutum,& ibi ſeruetur.

Reſtringe hanc ampliationem,vt non procedat in renunciatione,facta ex interuallo,qui eā communi omnium conſenſum valida cenſetur,tunc enim non adeſt illa eadem facilitas renunciantis ſtatim in cautione,ſiquidem mature id deliberare potuerit,quod non itidem contingit,vbi eadem facilitate,quā confitetur,pecuniam ſibi numeratam fuiſſe, exceptioni non numeratæ pecuniæ renunciat,Couar.*d.cap.*4.*ſub n.*3.*Verſ. rurſus, & hæc*, ſed ego clarius dicerem, quia contingere ſolet, vt is, à quo mutuum petimus,tunc præſentem non habeat pecuniam, & conuenit inter bonos viros,vt illi,promittenti cito numerationem, credamus, ideoque non omittamus tunc facere ei promptam cautionem, etiam numeratę pecuniæ,ſic habita fide,alias ſi renuamus fateri,& renunciare,videremur ei non credere, ſicque ei quaſi iniuriam facere, indeque iuſte timere poſſemus, ne indignatus diſcederet a propoſito mutuandi, quæ omnia ceſſāt in renunciatione ex interuallo, quia nec quiſquam eſt adeo impudens, vt habuerit confeſſionem mutui, & non mutuauerit, & vlterius quærat ex interuallo, renunciationem exceptionis non numeratæ pecuniæ,nec aliquis eſt ita ſtolidus, vt, expertus fidem illius,hanc faceret renunciationem,ſi pecunia vere ſibi numerata non fuiſſet,& cum hac ampliatione,& reſtrictione concordant quæ ſcribit Mol. *de iuſt. tom.* 2.*de contract.diſput.*302.*Verſ.Vtrum,colum* 222.

Amplia ſecundo, vt habeat locum, etiam ſi reus ſe obligauerit per inſtrumentū in forma guarantigiæ, quia nihilominus poterit opponere exceptionem non numeratę pecunię, Mohed.*deciſ.*3. *alias* 80.*Ioannes,ſub n.*1.*&* 2.*de except.& Molin.d diſput.*302.*verſ.dubium eſt,col.*224. 4

Limita primo eandem regulam,ut non procedat, quando campſarius, ideſt, debitor, confeſſus eſſet in litteris cambij numerationem pecunię, uel ſaltem non diffiteatur, quia tunc non poſſet opponere exceptionem non numeratę pecunię, Bald.*conſ.*190. *Sempronius,ſub n.*2.*lib.*2.*& Foller.ad Maran.in ſpec.par.*6. *act.*6.*princ.n.*53.*in fine,verſ.ſed finge campſorem,f.*387. 5

Declara,explicando vberius hanc limitationem, ut in ciuitate Genuę ex communi mercatorum obſeruantia campſarius dicatur confeſſus numerationem pecuniæ in litteris cambii, quando in litteris ſunt appoſita illa verba, *per la valuta,hauuta de contanti*,ut in formula litterarum, quas poſuimus initio *huius* §.2. quia tunc dicitur probata ſolutio, & idem ſi diceretur, *de numerato*, Rot.Genuen.*deciſ.*44.*in fine*, & idem ex diſpoſitione capitulorum nundinarum Genuenſium *num.*14. quando in cedulis, quibus dantur pecuniæ ad cambium, & fiunt ſolutiones in dictis nundinis,dicatur,*per la valuta hauuta*, quia eiuſmodi cedulę habent eandem uim, & uigorem, ac ſi realiter,& in pecunia numerata facta eſſet ſolutio, ideoque nec in iudicio,nec extra poterit opponi,ſolutionem non fuiſſe realem, quare cum, ſtantibus prędictis uerbis, *per la valuta, hauuta de contanti*, non ſit locus exceptioni non numeratæ pecunię,mercatores, qui dant cambio,ſemper accipiunt litteras cum prędictis uerbis. 6

Secus,ſi in litteris diceretur, *pro totidem cambiatis*, quia iſta uerba ex communi mercatorum Genuenſium obſeruantia non probent ſolutionem, quare ſi ego fecerim tibi litteras cābij, pro ciuitate Barchinonię, ſoluendas Antonio nomine tuo, & dictæ pecuniæ ſoluantur Antonio *Vt ſupra*, & in litteris ſint appoſita dicta uerba,*pro totidem cambiatis*, & ego poſtea petam à te dictas pecunias, ſolutas Antonio ui- 7

gore

Digitized by Google

gote mearum litterarum, & tu recuſes ſoluere, eo quod aſſeras, fuiſſe à re mihi ſolutas in confectione litterarum, quia mercatores non faciunt litteras cãbij, niſi pecunias recipiant, ego poſſum replicare, quod feci litteras, ſpe futuræ numerationis, eaque ſpe feci tanquam tuus debitor ſolui, Rot. Genuenſ. *d. deciſ. 44.*

8 Secus etiam ſi in litteris diceretur, *conti à noi*, quia iſta uerba, ſecundum morem mercatorum idem importarent, quod uerba prædicta, *cambiati in noi*, & ideo non ſignificant numerationem, Rot. Genuenſ. *deciſ. 104. ſolutione, ſub num. 5.* ego nihil dico, remitto me ad eorum peculiarem grammaticam.

9 Limita ſecundo, ut non habeat locum in ciuitate Genuæ, quando agitur executiue uigore inſtrumenti publici, quia contra inſtrumentum publicum in iudicio executiuo reus non poteſt facere aliquam exceptionem, niſi ſolutionem, uel ſatisfactionem, etiam per uiam compenſationis, uel quitationem aut remiſſionem per inſtrumentum publicum, uel aliam ſcripturam publicam, uel per extractum cartulariorum S. Georgij, uel aliarum comperularum Reipub. uel per ſcripturas priuatas creditoris, uel apodiſsam, ſcriptam, aut ſubſcriptam per creditorem, ſic diſponentibus ſtatut. Genuenſ. *l. b. 2. cap. 3. §. non poſſit*, & ſic non poteſt opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ.

10 Limita tertio, ut non habeat locum in extractis cartulariorum S. Georgij, quam limitationem habes *infra §. 7. gl. 3. n. 33.*

11 Limita quarto, ut non habeat locum in obligatione formæ Cameræ iurata, & attentis facultatib. Auditoris Cameræ, quia is, non obſtante abſolutione, & relaxatione à iuramento, procedit ad executionem, non admiſsa exceptione non numeratæ pecuniæ, Galleſ. *ad form. camer. oblig. ad 4. partic. poſt 3. partic. n. 2. tom. 6. par. 2. fol. 356. Mohed. deciſ. 1. alias 31.* & clarius *deciſ. 3. alias 80. ſub nu. 2. & deciſ. 6. alias 285. licet de except.* & ita paſſim, nulla in hoc admiſsa difficultate, ſeruatur in Curia.

12 Limita quinto, ut non habeat locum in eo, qui acceptauit litteras cambij, ſibi ſcriptas, ut eas ſolueret, quia mercatori, qui acceſſit, & promiſit ſimpliciter, acceptando litteras, non competit exceptio non numeratæ pecuniæ, Rot. *diuerſ. deciſ. 54. fuit reſolutum, n. 2. verſ. ad tradita, in fine, in Rom. litter. cambij, Ven. 11. Decembris 1602. coram bon. mem. Card. Arigonio, inter impreſſas apud Marcheſ. de commiſſ. par. 1. §. 2. fol. 877. in vltima impreſſione.*

13 Limita ſexto, ut non habeat locum in confeſſione, facta à moribundo, quia in eo ceſſet ſpes futuræ numerationis, Bal. *ſuper feud. tit. de pac. conſt. n. verſ. vaſſalli noſtri, il 1. ſub num. 6. Felyn. in cap. 13. ſi cautio nu. 54. fallen. 2. de fid. inſtr. Marſ. in rubr. num. 45. ff. de fideiuſſ. inter Repeten. tom. 6. fol. 507. Vrſil. in annotat. ad Afflict. deciſ. 110. Vincentius num. 5. Maſcard. tract. de probat. concluſ. 359. limit. 7. num. 20. & concluſ. 361. num. 34.* & alij, quos ſequitur Mancin. *tract. de confeſſ. cap. 2. limit. 7. num. 167. & cap. 8. nu. 41.* adde quæ ſcribunt Cyn. *in l. 14. in contractibus, quæſt. 5. num. 8.* & Paul. de Caſtr. *num. 5. C. de non num. pecun.*

14 Declara iſtam limitationem, prout declarat Felyn. *vbi ſupra*, quem ſequitur Maſcard. *d. concl. 359. ſub nu. 20. verſ. intelligas, & concluſ. 361. nu. 35. & Mancin. d. cap. 8. num. 42.*

Reliquas ampliationes, & limitationes huius regulæ omitto, cum noſtro inſtituto ſufficiant iſtę.

Quæro ſecundo. Ego facio tibi litteras cambij 15
hac die prima Octobris 1618. in quibus contiteor, me habuiſſe à te pecunias huius cambij in cartulario S. Georgij, & tamen in cartulario S. Georgij nõ apparet, ſolutionem fuiſſe mihi factam die 1. Octobris, ſed die 4. Octobris, ſicque poſt litteras; nunquid ego potero excipere de non numerata pecunia, & de erroneis litteris, cum probetur ſolutionem non fuiſſe factam ante diem contractus cambij, vel ſaltem in die contractus, vt dicitur in litteris, ſed poſtea, & cõſequenter illæ litteræ ſint inutiles, quoad cambium?

Reſpondeo, quod litteræ ſunt bonæ, habebunt executionem paratam, & ego non potero opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, quia verum eſt, quod pecunia fuit mihi numerata, & licet fuerit numerata quarto die poſt contractum, tamen eſt, ac ſi fuiſſet numerata in ipſo contractu, vt in fortioribus terminis contractus cenſus ſecutus ſum *ſupra gl. 5. n. 7. 63. & 64.* & ſolet fieri contractus etiam cambij, ac ſi numeratæ forent pecuniæ, licet numeratio ſequatur aliquot dies poſt, vt patet ex cambio, de quo in *deciſ. 60. in diſput. n. 2. & deciſ. 61. domini, impreſſis apud Marcheſ. de commiſſ. par. 1. §. 2. fol. 883. & 884.* & ex cambio, de quo *infra §. 7. gl. 3. ſub n. 16. & nu. 28.* nam quid intereſt, quod pecunia ſit ſoluta illo die, vel poſt paucos dies, dummodo appareat de ſolutione? ſi enim ego feci litteras quibus ſpe futuræ numerationis cõfeſſus ſum, me habuiſſe pecunias, adimpleta eſt ſpes, & ideo non poteſt opponi defectus ſpei.

Quæro tertio, quid aliud vltra excluſionem exce- 16
ptionis non numeratæ pecuniæ, importent hæc verba, *de contanti?*

Reſpondeo, quod importãt ſolutionem in pecunia numerata, & non in alia ſpecie rerum, nam appellatione pecuniæ veniunt omnia, vt dixi *§. præced. q. 7. par. 1. n. 14.* ſed quando dictioni, *pecuniæ*, additur, *numeratæ*, tunc veniunt ſoli nummi, Fab. de Mont. *tract. de empt. & vend. q. 5. princip. ſub num. 20. tom. 6. par. 1. fol. 52.* & ideo, appoſita hac dictione, campſor dicitur probaſſe, ſe dediſſe nummos ad tollendum difficultatem, de qua *infra n. 19.*

Quæro quarto, quare in hac formula litterarum 17
dicatur, *contanti da lui*, & in formula litterarum recambij, de quibus *§. præced. q. 5. nu. 91.* ponatur ſimpliciter verbum, *contanti.*

Reſpondeo, quia in cambio cum recurſu, in quo creditor ſoluit ſibimetipſi tractam, in ſe factam à ſuo debitore, iuxta formulam litterarum, de quibus *ſupra d. q. 5. n. 88. verſ. à pagamenti, & nu. 89. verſ. magnifico, hon. come,* accipit cambio à ſeipſo, nomine ſui debitoris, & ſic dat cambio ſibi ipſi, repræſentanti ſuum debitorem, qui accipiat, quare gerit ſuam propriam perſonam, & repræſentat etiam perſonam ſui debitoris, vnde, cum ſoluat ipſe ſibi ipſi, dicit, *valuta contanti*, id eſt, pro valore pecuniæ, quam mihi ipſe ſoluo, hæc enim verba, *ſolutis ſibi ipſi*, contenta in litteris cambij, nihil aliud important, quàm, *cambiati in ſe ſteſſo*, quaſi dixerit, *contati a ſe*, Rot. Genuen. *deciſ. 32. cum alias, ſub n. 3.* & quomodo, & quo iure poſſit repræſentare duplicem perſonam, vide quæ ſcripſi *infra §. 6. gl. 1. nu. 25. in tertia fictione.*

Nota obiter ex eiſdem verbis, *per la valuta*, &c. nõ 18
eſſe neceſſarium, quod in litteris cambij fiat mentio

ſpe-

Digitized by Google

ſpecifica de qualitate monetæ, quæ datur accipienti ad cambium, quia poteſt dari aurea, vel argentea, vnius, vel alterius loci, ſeu Regni, ſecundum ſatisfactionem campſoris, & campſuarij.

19 Quæro quinto, an campſor poſſit campſuario loco pecuniæ dare merces?

Reſpondeo, quod non, quia non eſſet cambium, per ea, quę ſcripſi §. *præcedenti, q. 7. par. 3. limit. 19. vbi videas.*

§.2. Gloſſ. 9.

Ponete à noſtro conto.

S V M M A R I A.

Soluens debitum alienum ex mandato debitoris cum ordine, vt ſolutionem ponat ad computum debitoris, quid facere debeat, nu. 1. Et ſoluenti de ſimplici mandato debitoris ſine ordine ponendi ad computum debitoris, & ſoluenti cum præfato ordine, qualis acquiratur actio, n. 2. 3. & 4.

Mandatarius, cui mandatur, vt ſoluat ad computum mandantis, uel mandatur ſimpliciter, ut ſoluat, non ſoluit ſuper proteſtum, num. 5.

Litteræ cambij an obligent, n. 6. & 7.

1 QVęro primo quid ſignificent hęc verba, *ponete à noſtro conto?*

Reſpondeo, quod debitor, mandando alicui, vt ſoluat ad computum ipſius mandantis, ex tunc, ſecuta ſolutione mandata, conſtituit ſe debitorem illius mandatarij, verum mandatarius, dum ſoluit, duo debet obſeruare: primum debet à creditore, cui ſoluit, habere liberationem debitoris mandantis: ſecundū, volēs ex hac ſolutione liberatoria ſibi acquirere obligationem contra mandantem, debet iuxta mandātis ordinem eum pro debitore ponere in ſuo libro.

2 Quæro ſecundo, an mandatario, ſoluenti de ordine mandantis, remaneat mandans obligatus, etiamſi mandauerit ſine prædictis verbis, *ponete à noſtro conto,* & proinde hęc verba ſint potius ad abundātem cautelam, quam vt aliquem operentur effectum.

Reſpondeo diſtinguendo: Aut quęrimus, an remaneat obligatus actione mandati, & dico, quod ſic, & quoad eiuſmodi obligationem hæc verba ſunt omnino ſuperflua, ex quo mandatarius habet actionem mandati contrariam aduerſus mandantem, eo ipſo, quod ſoluit de mandato ipſius mandantis, *l. 16. ſi quis*

3 *mihi, & l. 45. ſi mandauero, ff. mand.* † Aut quærimus, an remaneat obligatus ex expreſſa, & liquidata obligatione, & dico, quod non, niſi in mandato adſint iſta verba, *ponete à noſtro conto,* & ideo non ſtant otioſa, ſed cum miniſterio, ut mandatarius habeat expreſſam obligationem, quæ eſt efficacior ea, quæ reſultat ex lege.

4 Infero ex hoc, quod, ſtante ſtatuto, quod obligatus per ſcripturam, manu propria confectam, poſſit cōueniri executiue, iſte poterit conueniri executiue, quod non eſſet, deletis iſtis uerbis.

5 Quæro tertio, an iſte mandatarius poſſit in caſu iſtarum litterarum ſoluere ſuper proteſtu honore litterarum?

Reſpondeo, quod non, quia illa acceptatio, & ſolutio ſuper proteſtu litterarum poteſt applicari ſolum caſui, in quo ſcribens litteras, mandat alicui, ut ſoluat, & ponat ad computum alterius, utputa, quia dicat, *ponete ſopra Pietro,* ideſt, retineatis pro iſta ſolutione obligatum Petrum, quia iſto caſu mādatarius, ſi nolit contrahere obligationem aduerſus Petrum, ſed uelit præter ordinem ſcribentis retinere obligatum ipſum ſcribentem, debet acceptare, & ſoluere ſuper proteſtu, ut latius ſcripſi *ſupra gl. 5. num. 358.* nō autem poteſt applicari caſui, quo ſcribens mandat, ut ſoluat, & ponat ad computum ipſius ſcribentis, ſeu ſimpliciter mandat, ut ſoluat, quia iſto caſu ſine dublo abſque alio proteſtu retinet obligatum ſcribentem.

Quęro quarto, an litteræ cambij indiſtincte obligent? 6

Reſpondeo, diſtinguendo duas inſpectiones.

Prima inſpectio eſt, an obligent facientem litteras, & in hac inſpectione ſubdiſtinguo duos caſus. Primus caſus eſt, quando litteræ cambij loquuntur diſpoſitiue, & iſto caſu, dico, quod obligant, ſi ſubiecta materia patitur, Bal. *in rubr. num. 12. uerſ. modo quæro, C. de conſtit. pecun. & Foller. ad Maran. in ſpec. par. 6. act. 6. princ. nu. 46. uerſ. hoc in loco, f. 385.* exemplificans litteras diſpoſitiuas, *pagarete al portator di queſta ducati cento per altritanti ricenuti.* Secundus caſus eſt, quando loquuntur enunciatiue, & hoc caſu dico, quod non obligant, ſeu non diſponunt, ſed ſolum probant, Bal. & Foller. *in loc. ſup. prox. cit.* hacque eadem diſtinctione in alio propoſito uſus ſum *ſup. gl. 5. n. 450. lim. 1.* ubi uideas pro maiori intelligentia.

Secunda inſpectio eſt, an obligent mercatorem, cui litteræ ſunt directæ, & diſtinguo ſimiliter duos caſus. Primus eſt, quando iſte mercator acceptat litteras, & nulli dubium, quod, facta acceptatione, remanet obligatus, Foller. *ubi ſup.* & in fortioribus terminis ſcripſi *ſup. gl. 7. n. 76. reſtrict. 2.* Secundus eſt, quādo non acceptat, & ſimiliter nulli dubium eſt, quod tunc non obligant, Foller. *ibid.* nam neminem cogi inuitum ſuſcipere mandatum, dixi *ſup. gl. 5. ſub n. 366. uerſ.* quia reſpondeo, mandato autem non ſuſcepto, non poteſt agi de aliqua obligatione. 7

§.2. Gloſſ. 10.

Pietro à Titio. Piacenza.

S V M M A R I A.

Scribere, & ſubſcribere litteras cambij, uel ſubſcribere ſolum, idem eſt, num. 1.

Nomen mandatarij, à campſario debitore appoſitum in ſubſcriptione, campſor creditor delere, & aliud apponere non poteſt, & hac eſt regula, num. 3. Ampliatur primo, ut delendo poſſet teneri de falſo, nu. 4. Ampliatur ſecundo, ut delendo, ſeu mutando, non poſſit aliud conſequi, quam capitale, num. 5. Ampliatur tertio, ut amouens teneatur etiam ad intereſſe, quod ex illa amotione debitor paſſus eſſet, n. 6. Declaratur primo eadem regula, ut non procedat, ſi nomen illius mandatarij fuiſſet appoſitum gratia ſolius creditoris, n. 7. Declaratur ſecundo, ut, ſi campſarius debitor litteras dede-

dederit ſine ſupraſcriptione, poſſit campſor creditor illud inſcriber. &c. num. 8. Subdeclaratur, n. 9.

Placentia eſt ciuitas, in qua Genuenſes exercent nundinas cambiorum, num. 10.

1 QVæro primo quis ex contrahentibus ſit iſte Petrus, qui ſubſcribit litteras cambij.

Reſpondeo, Petrus eſt ille, qui accipit cambio à Franciſco in Ciuitate Genuæ, & ideo ipſe ſubſcribit litteras, quibus valide remanet obligatus, & tantum eſt, quod ſcribat, & ſubſcribat, quantum, quod ſubſcribat ſolum, per ea, quæ late ſcripſi *in meo tractat. de iud. cauſ. &c. lib. 2. cap. 11. nu. 546. 547. 568. & 821.* & in proprijs terminis diſponunt ſtatut. Genuenſ. de quib. *§. 7. gl. 2.*

2 Quæro ſecundo, quis ex contrahentibus ſit iſte Titius?

Reſpondeo, Titius non eſt ex contrahentibus, ſed eſt mandatarius ipſius Petri, qui mandat ei, vt ſoluat Franciſco, & ideo ei ſcribit, & ad eum dirigit litteras, ponendo dicti Titij nomen in ſupraſcriptione litterarum, more ſolito.

3 Quæro tertio, an creditor ex cambio, dàtis ſibi a debitore litteris cambij, ſoluendis ſibi ipſi creditori, poſſit litterarum ſupraſcriptione amouere nomen eius, cui debitor mandat vt ſoluat ipſi creditori, & vlterius, an poſſit alium mandatarium in eis apponere?

Reſpondeo, conſtituendo regulam negatiuam: quod non poteſt. & moueor ex duobus: Primo, quia in contractu cambij non eſt licita pęnitentia, per ea quæ in caſu minus dubio ſcripſi *ſupra gl. 7. num. 77.* & maxime in caſu iſto, in quo ex illa mutatione poſſet oriri non leue præiudicium debitoris, tum quia alius, quem creditor apponeret, forſan eas non ſolueret, & ſic litteræ redirent cum proteſtatione, tum quia ille cui debitor ſcriberet, poſſet forſan eſſe ſuus debitor, & hac via conſequeretur ab eo ſolutionem, ſicque multipliciter illa mutatio poteſt ei eſſe dānoſa: Secundo moueor, quia, data hac facultate mutādi mandatarium debitoris, inſcio debitore, detegitur, intentionem eorum fuiſſe contrahendi cambiū ſed mutuum. & ſic eſſet cambium ſiccum, quia contraheretur ea intentione, vt non ſolueretur in loco, pro quo ſimulatè fit cambium, per ea, quæ in alijs terminis ſecutus ſum *§. præcedent. ampliation. 17. nu. 10. 11. & 12.*

4 Amplia primo hanc regulam, vt in tantum ſit vera, quod creditor, mutando hoc nomen, poſſet teneri de falſo.

5 Amplia ſecundo vt, ſi mutauerit, conſequi nō poſſit intereſſe cambij, ſeu non factæ ſolutionis.

6 Amplia tertio, vt in tantum abſtinere debeat ab iſta mutatione, vt ſi mutauerit, & ex illa mutatione debitori ortum ſit aliquod intereſſe, vt puta, quia ille mandatarius eſſet debitor ipſius debitoris, & poſt ea ſit effectus non ſoluendo, vel quid ſimile, creditor teneatur de toto illo intereſſe.

7 Declara primo, reſtringendo eandem regulam, ut non procedat, quando debitor, gratia creditoris, poſuiſſet in ſpecie illum mandatarium, & alium, quem volebat ponere, omiſiſſet, quia iſto caſu creditor poſſet forſan illum amouere, & omiſſum ponere.

8 Declara ſecundo, vt ſi debitor fecerit litteras cambij, eaſque tradiderit creditori ſine aliqua ſupraſcriptione, poſſit creditor ex ſe ſupraſcribere nomē alicuius ex negotiatoribus cābiorum in ferijs, quia debitor videtur facto declarare, quod caret procuratore in nundinis, & quod propterea recurrit ad ipſum creditorem, vt faciat ſibimet ſolui litteras, quod cambij genus dicitur cum recurſa, vt ſæpe *ſupra*, & *infra* diximus *in diuerſis locis*, hancque declarationem vidi plurium mercatorum teſtimonio cōfirmatam, vt patet ex tenore ſequentis fidei.

Noi infraſcritti, trattanti in negotij de cambij nelle fiere di Piacenza, facciamo fede, come ſi ſuole far molte lettere di cambio dalli debitori de cambij, ſottoſcritte da eſſi, con laſciare il ſopraſcritto, & la perſona, alla quale ſono dirette, in bianco, ad elettione del creditore, & tali lettere, aggiuntoui dal creditore qual ſi vogli nome di trattante in fera per la direttione ad eſſi nel ſopraſcritto, hanno la ſua reale, & intiera eſſecutione, ne più ne meno, come ſe l'iſteſſo debitore vi haueſſe egli fatto lo ſopraſcritto, con indrizzarle al ſuo procuratore, ò à qual ſi Vogli à ſua elettione.

Di più facciamo ſimilmente fede, come mentre ſi trouano lettere di cambio, fatte, e ſottoſcritte dal debitore, e date al creditore, che ſiano ſtate dirette al procuratore dell'iſteſſo debitore, e che nel ſopraſcritto ſi troui cancellatto eſſo nome di Procuratore, & variata la direttione ad altro, che la paghi, tale variatione non impediſce, che le dette lettere non habbino la loro eſſecutione, come legitimamente fatte, attendendoſi la ſottoſcrittione del debitore, & per eſſer così lo ſtile, & oſſeruanza in teſtimonio della verità habbiamo firmato, e ſottoſcritto la preſente di noſtra propria mano. In Genoua à 27. di Maggio 1614.

Io N. affermo quanto ſopra è dichiarato di propria mano, rimettendomi, &c.

Io N. dico hauer più volte viſto, che quì in Genoua ſi dan lettere di cambio per Piacenza, con il ſopraſcritto in bianco, & in eſpeditione di fiera, ò in eſſa fiera ſi fan dirette, ò al Procuratore, ò ad altri, & hanno l'iſteſſo Vigore, come ſe il ſopraſcritto ſe gli fuſſe fatto ſubito, non eſſendo anche dubio, che la forza delle Cedule de cambij conſiſte nella firma, e non nel ſopraſcritto ſtante, ſon del ſudetto parere di man propria.

Io N. ſono del ſudetto parere del Sig. N. ſopraſcritto in tutto come ſopra.

Io N. al preſente Conſole delle fiere di Piacenza dico il medeſimo in tutto come ſopra.

Io N. faccio l'iſteſſa fede delli retroſcritti Sig. NN. & in particolare quella del Sig. N. di mia propria mano, dico del Sig. N. perche hauēdo dato ſimili lettere di cambio, & riceuutone, con quali hò ſodisfatto il pagamento, & ſimilmente riceuutolo, ſenza contradittione alcuna.

Io N. faccio l'iſteſſa fede delli nominati, & in particolare quella del Sig. N. di man propr.

Io N. ſon dell'iſteſſo parere, perche non è dura coſa, che ſia variato à chi è diretta la lettera, che la ſottoſcrittione è quella, che obliga, & à me è occorſo dar à cambio, & hauer riceuuto le lettere col ſopraſcritto in bianco, & hauerlo variato da chi prima era ſtata diretta.

Io N. ſon dell'iſteſſo parere di man propria.

Io N. ſon dell'iſteſſo parere.

Subdeclara hanc declarationem, quod etſi in ri- 9
gore iuris videatur abſolute vera, prout in ea continetur cambium cum recurſa, quod eſſe licitum firmaui *inf. §. 6. gl. 1. n. 21. & ſeqq. & n. 88.* tamen in iudicio contentioſo, cum debitor recognouiſſet manum ſuam, & debitum non negaſſet, ſed allegaſſet ſolum, nomen in litterarum ſupraſcriptione fuiſſe appoſitū à creditore, ipſo debitore inſcio, vidi in facto ſeruatum,

Digitized by Google

rum, etiam de conſenſu creditoris, quod debitor cōdemnaretur ſolum ad capitale ſine intereſſe cambij, & ita fuit tunc intellecta relata mercatorum fides.

Ratio huius ſubdeclarationis eſt, quia cum cambium cum recurſa propter affinitatem, quam habet cum mutuo, ſit inter cætera cambia ualde ſuſpectum de uſura, debet ſeruari ſolum in terminis, in quibus toleratur, ſed toleratur ſolum, quando procurator, ſeu mandatarius apponitur de expreſſa debitoris uoluntate, quia, non expreſſa uoluntate debitoris, ut iq. cambium uidetur ſiccum, ſiquidem apparet euidentius, quod debitor non haber unde ſoluat, nec intendit ſoluere in nundinis, quo caſu cambium eſt ſiccū, per ea, quæ dixi *§.præced.q.7. part.2.ampliat.17. numer. 10.11.& 12.*

10 Quæro quarto, quis locus ſit Placentia, ad quam diriguntur iſtæ litteræ cambij?

Reſpondeo, Placentia eſt Ciuitas in Lombardia, ob eius excellentiam ſatis nota, in qua mercatores Genuenſes hodie faciunt nundinas nummarias cambiorum, & ad illas deſtinantur ſolutiones per diuerſas Orbis terrarum partes, & ideo deſtinata eſt etiā ſolutio litterarum cambij, de quo agimus, ut latius explicaui *ſup.gl.4.n.7.*& non repeto.

§.3. Gloſſ. 1.

1614. à 27. Ottobre, In Genoua. Magnifico hon. In coteſta fiera de Santi vi rimetto, etc.

S V M M A R I A.

Verbum, rimettere, *in negotio cambiorum quid ſignificet.*

HAE ſunt litteræ, quas uocant, *d'auiſo*, ſcriptæ à creditore, qui dedit cambio, eamque formulam habes per extenſum *ſupra §. 1. numero 77. verſicul. magnifico.*
1 † Et hæc uerba, *vi rimetto*, conueniunt creditori, qui remittit, ſeu tranſmittit pecunias ad alium locum, & proinde ſecundum communem mercatorum loquendi uſum, dans pecunias cambio, ut earum ualor ſibi alio ſoluatur in loco, dicitur tūc ſemper remittere, huncque terminum pro intelligentia caſus, de quo eſt acturus, ſupponit Nauá. *conſ. 31. reuerendiſſ. uerſ. Antonio da. lib. 5. de uſur.*& ſcribunt Alex. Rauden. *in opuſc. ſuper banch. S. Ambroſ. numer. 37. & Io. Bapt. Cauat. tract. de cāb. in prælud. quæſt. 2. fol. 212.* eſtque apud cambij negotiatores, alioſque uiros, huius negotiationis cognitionem habentes, adeo notus, ut Rot. Genuen. paſſim *in diuerſ. deciſ.* quas in hoc citare, eſt ſuperfluum, & Boninſ. *tract. de camb. cap. 4. in pluribus locis,* iſto loquendi genere utantur, & nunquam hoc loquendi genus (tanquam ſatis notum) declarent, & ex oppoſito, qui illam remiſſam eſt alio in loco ſoluturus, dicitur trahere, ut habes *§. ſeq. gl. unica,* ſicque habes intellectum illorum uerborum, ſequentium in eiſdem litteris, *facendone rimeſſa,* &c. ab hoc enim uerbo, *remittere,* dicimus, *remiſſam,* ſicut à uerbo, *trahere,* de quo *§. ſeq. gl. unica,* dicimus, *tractam,* hæcque uerba ſunt ueluti elementaria negotiationis cambiorum, quia mercatores ſine iſtis uerbis non uiderentur poſſe hoc negotium explicare.

§.3. Gloſſ. 2.

Per voſtra lettera, ò d'altri ſopra di Voi.

S V M M A R I A.

Verba, ſopra di uoi, *ſignificant, ut periculum ſit ueſtrum; num. 1.*

HAe uerba, *per noſtra lettera, o d'altri ſopra di uoi,* 1
important, ut periculum decoctionis, ſeu inidoneitatis illius, cui mandatarius dabit cambio ex reditu nundinarum, uel ex alio loco, ſpectet ad ipſum mandatarium, quia ipſe remanet in hoc negotio, ueluti fideiuſſor illius, cui dat cambio, ut explicaui in *gl. ſeq. ſub num. 6. & ſeqq.* quod ſi creditor cambii ordinaret ſimpliciter remiſſam, periculum eſſet ipſius creditoris, & non mandatarij remittentis, dummodo mandatarius remiſſionis negotium, diligenter, & ſine aliqua culpa, uti proprium negotium gereret, quia alias, ſi negligenter, aut culpoſe geſſiſſet, periculum ſpectaret ad ipſum, per ea, quæ, latius declarando hunc articulum ſcripſi, *§. præced. gl. 5. ſub nu. 400. & ſeq. uerſ. primus, ubi uideas.*

§. 3. Gloſſ. 3.

Leuandone la voſtra prouiſione d' vn terzo.

S V M M A R I A.

Prouiſio, Stipendium, & Merces — *quid ſint, quaue ratione debeantur, n. 1. Nō debentur, niſi ex expreſſa, uel tacita conuentione, num. 2.*

Prouiſio in cambijs poteſt accipi tuta conſcientia, nu. 3. & 4. Quanta ſit, n. 11. & 29. An ſit eadem in utroque foro, ſub n. 12. uerſ. extende ſecundo. Pro labore, & periculo debetur maior quam pro ſolo labore, n. 6. 10. & 31.

Prouiſio an multiplex, an uero una ſola poſſit accipi pro uno cambio, n. 14. & ſeq. Quot accipi poſſint pro cambio recurſa, pluries reiterato, n. 15. Diſtinctio duob. caſib. difficultatibusq. excitatis, explicatur, n. 20. Retentaq. regula, quod unica poſſit accipi prouiſio, reſtringitur, ut aliquib. caſibus plures accipi poſſint, n. 21. & ſeq.

Aſſecurationis pretium debetur aſſecuratori, quamuis periculum probabiliter non adeſſet, &c. ſub n. 12. uerſ. confirmatur. Pretium debet eſſe iuſtum, &c. n. 49.

Fideiuſſori debetur pretium periculi, cui ſe exponit, fideiubendo, num. 7. Debetur etiam ſi ſit fideiuſſor cum pignore, ſeu alium habeat fideiuſſorem releuantem, ſub num. 12. uerſic. extende tertio. Infertur, an fideiuſſor poſſit tuta conſcientia accipere idem pretium pro fideiuſſione minus periculoſa, quod acciperet pro magis periculoſa, ſub eod. num. 12. uerſ. infero. Quis ei ſoluat pretium, num. 8. Creditor po-

Digitized by Google

7 Sed fideiuſſor poteſt ratione periculi,quod,fideiubendo, ſubit,paciſci,& ſtipulari aliquam mercedem pro ipſa fideiuſſione, cum poſſit contingere, quod pro ipſo debitore integram quãtitatem ex proprio patrimonio ſit ſoluturus, & vtinam non contingeret, reperiri etiam debitores, qui, neglecta fide, & proſtrata conſcientia, ſoluere non curant, poterit igitur fideiuſſor abſque alia damni, aut lucri ceſſantis ratione accipere à debitore aliquod iuſtum periculi pretium arbitrio boni viri, *l. 19. hoc iure, §. labeo, et ibi Bar. ff. de donat. Medin. in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q. 4. coroll. 3. verſ. ſequitur amplius, fol. 340. Sot. de iuſt. & iur. lib. 6. q. 1. art. 2. verſ. reſtat ergo, col. 11. in fine, fol. 538. & q. 7. art. vnico, in tertia ratione, col. 2. in fine, folio 601. Nauar. in man. confeſſ. cap. 17. de Vſura circa cambia, ſub num. 285. Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 5. titul. de vſur. cap. 2. in fine, verſ. ſequitur ex dictis, & cap. 6. q. 1. Verſ. altera opinio*, quem retuli *ſupra §. 1. q. 1. num. 493. in 7. caſ.* & latius Couar. *Variar. reſolut. lib. 3. cap. 4. numero 6. Verſ. quarto hinc, Stracch. tract. de aſſecur. in præfat. num. 45. ibi, alteram in eo, tom. 6. par. 1. fol. 360. & Io. Bapt. Lup. in c. nauiganti, §. 1. ideſt poſt præfationem, num. 7. verſ. ſed iuxta, de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 135.* & eſſe communem opinionem teſtantur, & ſequuntur Couar. *loco citato*, & Molin. *de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 319. verſ. communis, col. 285.* & ſcripſi *ſup. §. 1. q. 7. par. 3. limit. 6. n. 4. verſ. confirmatur.*

8 Hocque fideiuſſionis pretium, ſeu merces aliquãdo ſoluitur à debitore, qui alias ſine fideiuſſione non inuenit, qui ei pecuniam credat, vt in his terminis loquuntur *text. in d. §. Labeo*, & Bar. Couar. alijque *ſupra citati*, aliquando vero ſoluitur à creditore, qui pro pecunia iam credita vult ſe aſſecurare.

9 Et in tantum poteſt fideiuſſor periculi in ſe ſuſcepti iuſtum pretium accipere, vt dixi, vt etiam creditor, liberando fideiuſſorem, poſſit ab ipſo fideiuſſore pro liberatione, quam ei facit, aliquod iuſtum pretium accipere, Couar. *vbi ſup.*

10 Infero ex dictis in hac extenſione, eum, qui non ſe exponit periculo, ſed ſolum labori negotij, non poſſe licite capere integram tertiam vnius ſcuti, de qua locutus ſum *in qq. ſeqq.* ſed debere accipere minorem, quia ſi tertia debetur ei, qui ſe exponit periculo, & labori, ergo minor debetur ei, qui ſe exponit ſolum labori.

Secundus, Tertius, & Quartus caſus, in quibus cõſideratur ſimiliter labor, & periculum, ſunt illi, quos poſui *inf. n. 29. in fine, 30. & 32.* vbi videas.

11 Quæro quinto, quanta ſit iſta prouiſio?

Reſpondeo, eſſe tantam, quantam laudabilis mercatorum vſus approbauit, Boninſ. *tract. de camb. cap. 7. Verſ. della prouiſione, in reſponſione ad nonam difficultatem, & in cap. 5. verſ. altri poi deſiderano*, ſeu quantam approbabit ſanum peritorum iudiciũ, Romoal. Coli *tract. de camb. c. 31. in fine.*

12 Vſus mercatorum, qui ſeruatur in Italia, & ſeruari debet apud omnes, qui contrahunt in nundinis, quas Genuenſes celebrant in ciuitate Placentiæ, eſt, vt detur vna tertia pars vnius ſcuti marcharum pro ſingulis centenis ſcutis, Rot. Genuen. *decis. 30. alias. n. 2. Alex. Rauden. in opuſc. ſuper banch. S. Ambr. ſub n. 56. & 40. & Romoald. Coli tract. de camb. cap. 21. Verſ. ſoglione, et c. 19.* & ideo in formula harum litterarum iſta quantitas eſt expreſſa.

Si tamen alijs in locis, ſeu apud alios mercatores daretur maior, vel minor, erit ſeruanda conſuetudo eorum.

Verum mihi durum ~~viſum eſt~~, quod Ioan. Bapt. Lup. *in cap. nauiganti, §. 2. numer. 21. in fine, de vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol. 138.* computatis Conſulatus, et alijs nonnullis expenſis, dixerit, pro iſtis expenſis ſoluendos eſſe ſcutos tres pro quolibet cẽtenario, nam ſi hoc eſſet verum, quolibet anno ſoluerentur ſcuti duodecim pro centenario vltra intereſſe cambij, cum nundinæ ſoleant celebrari quatuor in anno, vt dixi *§. præcedenti, gl. 4. num. 3.* & ſic maior eſſet impenſa, quam intereſſe, aut, ſi intereſſe æquaretur impenſis, uno quoque anno ſoluerentur 24. pro quolibet centenario, quod in Republica bene ordinata non eſſet tolerandum.

Extende primo hunc uſum ſoluendi tertiam partẽ unius ſcuti, ut in foro exteriori ſit uera indiſtincte, ſiue cambij debitor ſit minus idoneus, ſiue magis idoneus, ideſt, ſiue cambium ſit periculoſum, ſiue non, et ita ſeruatur in praxi ſine difficultate, quia eſſet impoſſibile ponderare minutatim per uncias quantitatem idoneitatum debitorum, per ea, quæ ſcripſi etiã *ſup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub n. 5. verſ. primus, & ſeqq.* & conſequenter inextricabiles propagarentur lites, ad quas euitandas forum exterius tolerat etiam pretia iniuſta, ut declaraui *d. ampl. 10. n. 1. & ſeqq. & nu. 45. & ſeq. & infra Verſ. intellige primo.*

Extende ſecundo, ut procedat etiam in foro interiori, ideſt, conſcientiæ, quia, etſi pretij iniuſtitia, quæ toleratur in foro exteriori, non toleretur in foro interiori, teſtibus his, quos ſecutus ſum *d. ampl. 10. n. 41. & 45.* & uideatur impoſſibile, quod res ſint bonitate inæquales, ſeu pericula ſint inæqualia, & pretia ſint æqualia ſine iniuſtitia, his tamen non obſtantibus, concluderem, extenſionem eſſe ueram, prout concluſi etiam *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub num. 5. verſ. intellige.* ratio, qua moueor, eſt, quia etiam lex conſcientiæ debet eſſe de re poſſibili, ſed eſt impoſſibile cognoſcere minutatim qualitates, & quantitates periculi, tum quia periculum eſt incertus euentus rei, in quo dominatur ſors, & fortuna, ut ſecutus ſũ *ſupra §. 1. q. 1. num. 134. & 135.* & ideo poteſt contingere, ut ubi maius appareat, euaneſcat, & ubi minus, ibi ſuccedat, tum quia circa rerum euentus uarias habent homines opiniones, & inæquali tenentur timore, quare ſi lex poſitiua unũ æquale ſtatuerit pretium, illud erit tutum etiam in foro interiori, alias magna conſcientiarum confuſio, & perplexitas poſſet oriri.

Confirmatur primo hæc extenſio, quia ſi ordinarie multum detur pro aſſecuratione (puta 3. in 100.) ob magna pericula, quæ plerumque uel a tempeſtate, uel a piratis imminent, & ego ex aſtrologia, uel aliunde preſciam, non fore tempeſtatem, uel ex litteris amici non fore piratas, aut fore ſecurum comitatum, poſſum nihilominus pretium ordinarium aſſecurationis accipere, quia illa obligatio communiter tanti ualet, ſicut & is, qui, tanquam unus, magnam haberet quarundam mercium copiam, quarum ualor propter earum in uniuerſum inopiam eſſet magnus, poſſet eas uendere quanti communiter uenduntur ab his, qui eas habent in parua quantitate, Leonar. Leſs. *de iuſt. & iur. lib. 2. c. 28. ſub n. 27.*

Confirmatur ſecundo, quia etſi ſenex, ualetudinarius, & debilis uideatur morti proximior, quam iu-

Digitized by Google

uenis, ſanus, & robuſtus, tamen ſocietates officij, quę contrahuntur ſuper periculo vitæ, contrahuntur pro eodem pretio, ſeu pro iiſdem fructibus, nullo maioris, vel minoris periculi vitæ habito diſcrimine, & confeſſarij de hoc non faciunt ſcrupulum.

Extende tertio, vt pretium periculi poſſit iuſte accipere, non ſolum is, qui ſuo periculo remittit, vt locutus ſum *ſupra num.* 5. & qui ſoluit pro alio, vt locutus ſum *infra num.* 30. *&* 32. ſed etiam quilibet fideiuſſor cambij, & quilibet, qui ſubſcriberet litteras cambij, etiam ſi iſte fideiuſſor, ſeu ſubſcribens acciperet pro fideiuſſione, ſeu ſubſcriptione pignus, aut fideiuſſorem, qui promitteret indemnitatem, quia adhuc poſſet pretium periculi accipere, Romoald. Col. *tract. de camb. cap.* 19. *intorno, in fine*, nam hoc non eſt pretium periculi certi, ſeu manifeſti, nemo enim eſt adeo ſtultus, vt pro lucro vnius tertiæ partis vnius ſcuti vellet certo perdere ſcutos centum, ſed eſt pretium periculi per poſſibile, imo periculi, quod illi ſe exponens ſperat non euenturum, & vt ita ſperet, idoneum ſtudet habere debitorem, aut ſaltem cum pignore, vel fideiuſſione, at huiuſmodi periculum per poſſibile durat, etiam accepto pignore, & accepta fideiuſſione, quid enim, ſi pignus eſſet ruinoſum, vel anterioribus creditoribus obligatum, & quid ſi fideiuſſor eſſet tanto ære alieno grauatus, vt in eius bonis nihil remaneret, & ſic quis erit fideiuſſor fideiuſſoris releuantis? demum eſto, quod pignus ſit idoneum, & fideiuſſor diues, tamen non deficiunt alij caſus, quid enim ſi pro pignore, & contra fideiuſſorem foret litigandum? nonne poſſet contingere, quod iudex eſſet iniquus, & tandem illa incommoda litis, & expenſarum nonne ſunt digna præfata mercede?

Infero ex hac extenſione, dubitandum eſſe ſaltem in foro fori de reſtrictione, quam ad ea, quæ ſcripſi *ſupra num.* 7. *verſ. ſed fideiuſſor.* facit Molin. *de iuſt. tom.* 2. *de contract. diſput.* 319. *Verſ. couar. conſ.* 286. dicens, quod fideiuſſor poteſt parum exigere à debitore, pro quo fideiubet, quando nullum ſubeſt periculum, & infero, multo magis dubitandum eſſe de declaratione, quam ex Couar. Stracch. & Io. Bapt. Lup. rotuli *ſupr.* §. 1. *q.* 1. *num.* 48. dum ſcribunt, quod fideiuſſor non poteſt exigere pretium periculi, quando debitor, pro quo fideiubet, eſt eius qualitatis, & conditionis, vt nullum ſibi immineat periculum, & ad has illationes moueor, quia debitor ſit quantumuis idoneus, tamen fideiuſſor ſemper poteſt eſſe in aliquo periculo, ſaltem ſubeundi lites, & incommoda, ideoque Prouerb. *cap.* 17. *num.* 18. habetur, *ſtultus homo plaudet manibus, cum ſpoponderit pro amico ſuo*, & cap. 22. nu. 26. *noli eſſe cum his, qui defigunt manus ſuas, & qui vades ſe offerunt pro debitis.*

Intellige primo nunc præfatas extenſiones, & illationem, vt quamuis pretium periculi, taxatum à lege, vel conſuetudine, poſſit æque accipi pro debitore magis periculoſo, ſicut pro minus periculoſo, vt dixi, tamen illud ob nullam periculi maioritatem augeri poteſt, ſed ſolum poteſt minui, quaſi pretij latitudo remaneat infra pretium taxatum, & nunquam ſupra, per ea, quæ, loquendo de pretio cenſus, ſeu alio ſimili, taxato à lege, ſcripſi *ſupr.* §. 1. *quæſtion.* 7. *par.* 2. *ampliat.* 10. *num.* 69. & vbi lex, vel conſuetudo taxare debeat pretium, non conſiderabit magnitudinem, ſeu paruitatem periculi in vno caſu, ſed in vniuerſum, tanquam ſi conſtitueret pretium pro quouis periculo in genere, quia cui non placet pretium, abſtineat à venditione illius, & hoc idem obſeruandum forſan eſſet, ſi deficiente legis, & conſuetudinis taxatione, eſſet in caſu occurrenti taxandum arbitrio boni viri.

Intellige ſecundo, ut id, quod conſtat longe diſtare a periculo, non dicatur expoſitum periculo, & cõſequenter nullum ſit illius periculi pretium, per ea, quæ in alijs terminis dixi §. 1. *q.* 7. *par.* 2. *ampl.* 10. *ſub n.* 5. *verſ. ſubintellige*, tunc enim contractus videretur potius dolo initus, vt, loquendo de contractu aſſecurationis, non exiſtente periculo, ſcripſi *eadem ampl.* 10. *num.* 21. *verſus finem.*

Intellige tertio, quod diximus *ſup. extenſione* 1. *&* 2. poſſe pro eodem pretio a lege taxato, vendi, & emi maius, & minus periculum, ut procedat, quando exceſſus periculi non eſt notorius, vtputa, non eſt vltra dimidium, ſecus ſi ſit ultra dimidium, quia tunc poſſet dubitari, quod ſicut emptio, & uenditio periculi, dolo inita, non teneret, per ea, quæ dixi *d. ampl.* 10. *nu.* 7. 19. *& ſeqq.* ita etiam, ſi ſit inita cum exceſſiua læſione, quia tunc debet reſcindi, uel ſuppleri iuſtum pretium, cum dicatur dolus, commiſſus re ipſa, & præſertim ſi pretium non eſſet à lege taxatum, & loquaremur in foro interiori, quia eſſet tutior uia, ſed quia his repugnant quæ dixi *ſupr. dictis extenſ.* 1. *&* 2. ideo cogitabis, & interim diſcas hinc, abſtinendum eſſe quantum poſſumus a negotiatione, ut, citatis ſacrę Scripturæ locis, monui *ſup.* §. 1. *q.* 1. *n.* 77.

Declara latius, quanta eſſe debeat prouiſio ex his, 13
quæ ſcripſi *infra num.* 29.

Quęro ſexto, an pro unico cambio poſſit quis ac- 14
cipere plures prouiſiones, uel unicam tantum?

Reſpondeo, conſtituendo regulam negatiuam, quod non poteſt accipere, niſi unam tantum, & ratio eſt euidens, quia ſi ſemel laborat, ſemel debet accipere prouiſionem, & ita practicatur, &, ſi aliter fieret, eſſet illicitum, &, qui acciperet, teneretur ad reſtitutionem, etiam ſi accepiſſet ex conuentione.

Infero ex iſta regula, quod pro cambio recurſæ, 15
continuato per plures annos, campſarius debitor non tenetur, niſi ad unicam prouiſionem in ſingulis nundinis, ad hanc autem tenetur in ſingulis nundinis, quia is, qui in ſingulis nundinis ſoluit pro eo, uel mandat ſolui pro eo, gerit ipſius debitoris negotium cum ſuo periculo, quod eſt mercede dignum, ſolet namque creditor, qui dedit cambio intercedere, uti fideiuſſor ſui debitoris, ad fauorẽ agentis ipſius creditoris, dum ipſe agens de ordine creditoris ſoluit debitum, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſup.* §. 1. *quęſt.* 5. *numer.* 86. *verſ. prima, & infra* §. 6. *gloſ.* 1. *num.* 60. et fideiuſſori debetur pretium periculi, ut ſecutus ſum *ſupra numer.* 7. ſecus eſt in reditu ex nundinis ad ciuitatem Genuæ, quia licet ibi ſoluatur tracta, ſicque extinguatur ſecundum cambium, quod dicitur de reditu nundinarum, et pro illius ſolutione, et extinctione contrahatur nouum, et ſic tertium cambium pro ſequentibus immediatis nũdinis, et pro iſto tertio cambio uideatur adhibitus nouus labor, mercede etiã dignus, tamen non eſt ita, quia in confectione huius tertij cambij non eſt opus fideiuſſione, ſeu alterius labore, quia ipſemet debitor per ſe ipſum illud contrahit, et ſicut in contractu primi cambij in ciuitate Genuæ, nulla poteſt conſiderari prouiſio, ſed ſolum in

ſolu-

Digitized by Google

ſolutione ipſius cambij, facienda in nundinis, vt dixi *ſup.* ita etiam eſt dicendum de iſto tertio cābio, quod Genuæ renouatur pro nundinis, immediate ſequentibus, quia prouiſio debebitur quando in nundinis fiet ſolutio cambij, & illius prouiſionis ſolutio, vna cum ſolutione totius cambij deſtinatur ſemper ex nundinis ad ciuitatem Genuæ, & cum hac illatione, quod debeatur vna tantum prouiſio, & non duæ, intelligo vt concordet Romoal. Coli *tract. de camb. c. 21. Verſ. ma qui biſogna*, dicens, quod Ioannes, accipiens cambio à Petro, non debet grauari duplici prouiſione, ita vt eam prius ſoluat Petro, qui committit ſuo agenti, vt ſoluat, & deinde ipſi agenti; bene verum eſt, inquit, quod Petrus, & eius agens poſſent inter ſe diuidere illam prouiſionem.

16 Subinfero, reſtringendo iſtam illationem, quod ſi debitor nec in nundinis Placentiæ, nec in ciuitate Genuæ in reditu ex nundinis ageret per ſe ipſum, ſed vtrobiq. per aliam perſonam, & ſic exigeretur miniſterium duorum mandatariorum, quaſi etiam fideiuſſorum, quorum alter ageret in nundinis Placentiæ, & alter in ciuitate Genuæ, vtrique ſoluenda eſſet prouiſio, minor tamen ei, qui ageret in ciuitate Genuæ in propria domo, & huic ſubillationi poſſet accommodari, quod ſcripſit Bonin. *tract. de camb. c. 5. verſ. altri poi, in nona difficultate*, dum ait, prouiſionem quandoq. duplicem ſolui ab eo, qui accipit cambio, prima, inquit, ſoluitur in loco, vbi contrahitur cambium, ſecunda vero in loco, ad quem trahitur debitum, nam ego, declarando eum, dico, quod illa prima prouiſio in loco, vbi contrahitur cambium, non ſoluitur, ſi accipiens cambio ipſemet contrahat, & accipiat, quia tunc nemo ſe obligat, nemoque negotium gerit pro ipſo, ſecus eſt, ſi mādaret alicui, ut pecuniam cābio acciperet pro ipſo mandante, & mādatarius acciperet, quia iſto caſu mandans teneretur mandatario ad prouiſionē, etiam in loco, ubi initiaretur cambium, & ita procedat, quod ſcribit Bonin. teneretur etiam ad ulteriores prouiſiones utroq. in loco, donec fierent pro ea cambia, & recambia.

17 Hinc in ciuitate Genuæ orta ſuper facto, quod poſui *ſup. §. 1. q. 5. num. 16. & 98. controuerſia*, an deberetur una tantum prouiſio, uel duæ, dabantur extraiudicialiter infraſcriptæ inuicem contrariæ ſubſcriptiones ſuper ſtylo huius prouiſionis.

Antonio richiede à Pietro in Genoua, che li facci piacere di accommodarli ſcudi mille, con farne tratta per ſuo conto in Piacenza fiera d'Agoſto, doue ſe non ſaranno da eſſo compiti, ſi contenta debba trattenerli ſopra cambij di Piacenza à Genoua, & di Genoua à Piacenza, come ſi dichiara per vna ſua poliza, per quale promette di pagarli la detta partita, inſieme con ſpeſe, danni, & intereſſe, ſino all'intero pagamento.

Pietro, per accommodare Antonio di detta partita, la piglia à cambio da Giacomo per fiera d'Agoſto, al quale ne fà tratta per conto di eſſo Pietro, e gl'ordina, che, non eſſendo da lui ſodisfatta, gli ne debba dar debito ſopra di lui, con riualerſene inſieme con le ſpeſe da eſſo Pietro, & così eſſequiſce, non eſſendo da Antonio data li ſodisfattione.

Paga poi Pietro à Genoua la detta partita, con darne debito ad Antonio, & inſieme con la ſua prouigione per il pagamento, & continuatione della ſcrittura, fatta in Genoua, ne fa di nuouo tratta al detto Giacomo per conto del detto Antonio col medeſimo ordine, & non eſſendo ſodisfatta da eſſo, ſe ne riuale di Genoua da Pietro con la ſua prouigione, dal quale in Genoua è pagata la tratta, e con la ſua prouigione, ſe ne torna à riualere à Piacenza dal detto Giacomo per conto di detto Antonio, & coſi ſi continua per alcune fiere.

Si domanda, ſe Pietro in Genoua, ſtante il detto di ſopra, hà giuſtamente contato, & dato debito della ſua prouigione à vn terzo per cento al detto Antonio per il pagamento, & cōtinuatione della ſcrittura, da eſſo fatta, hauendola maſſime in fiera preſa perſona terza, & ſe coſi è ſtile mercantile, che ſia douuta la prouiſione in fiera, & in Genoua in caſo ſomigliāte.

Io N. dico, che ſono di parere, che Pietro habbia ragione in contar le prouigioni della partita continouata ſopra cambij qui in Genoua, rimettendomi però à cui meglio l'intendeſſe: di mia propria mano.

Huicque fidei ſe ſubſcripſerunt octo mercatores, ſeu negotiatores ex prima claſſe.

Tenor alterius ſubſcriptionis.

Pietro richiede ad Antonio in Genoua, che pigli à cambio 18
per lui ſcudi mille, e che li trattenga ſopra cambij di Genoua à Piacenza, & di Piacenza à Genoua, per alcune fiere, & promette per ſua poliza di pagarglieli ad ogni ſua ſemplice richieſta inſieme con li intereſſi de cambij, e recambij, e ſpeſe decorſe, e che decorrerranno ſino all'intero pagamento, de quali intereſſi, e ſpeſe ſi contenta ſtarne al ſemplice giuramento di detto Antonio, ſenza altra proua, al quale non hauendo il detto Pietro doppo alcune fiere data la douuta ſodisfattione, fu condennato il detto Pietro per ſentēza à douer pagare à detto Antonio li ſudetti ſcudi mille con l'intereſſe del cambio, e recambio al conto, e con le ſpeſe di gabella, e prouigioni per tre fiere. Si domanda, ſe, ſtante la ſudetta ſentenza, hà potuto il detto Antonio giuſtamente, e conforme lo ſtile mercantile dar debito qui in Genoua nelli ritorni de ſudette tre fiere al detto Pietro della ſua prouigione, come douutali per la continuatione della ſcrittura, & per il ſuo trauaglio di prendere li denari à cambio, e correrne il riſico, non hauendo maſſime in fiera preſo lui prouigione alcuna ſopra il detto debito, ma la perſona, al quale fa tratto, & lo pagò in fiera di ordine del detto Antonio, e lo reſtetto quà à Genoua, come coſta per le ſue lettere.

Io N. ſono di parere, che ad Antonio, che hà preſo li ſcudi mille à cābio per conto di Pietro li ſij douuto l'intereſſi, e prouigioni qui di Genoua, oltre quella è ſtata preſa in fiera dalla perſona, che in eſſe fiere hà pagato li detti ſcudi mille d'ordine di Antonio, & coſi ſimilmente mentre è ſtata continouata tal partita ſopra cambij in le fiere, & queſto per eſſer coſi il ſtile de' negotianti, & hauerlo anche ottenuto in giuditio inanti la Rota, rimettendomi ſempre à migliore parere.

Et huic fidei ſe ſubſcripſerunt vigintiduo, quorum aliqui ſunt ijdem, qui ſubſcripſerunt præcedentem fidem.

Tenor alterius fidei.

Si fà fede da noi infraſcritti negotianti qualmente la veri- 19
tà, & corſo commune, & coſi è il ſolito, & vſo mercantile qui in Genoua, che chi accommoda denari ad altri ad intereſſe, per trattener il debito ſopra cambij trà qui, e Piacenza, quādo il creditore vuole ſi uoder il ſuo credito con l'intereſſe, non li deue qui in Genoua contar prouigione alcuna, ma ſolamente contarla in fiera di Piacenza, quando ſi mandano al tempo delle fiere le lettere di cambio in eſſe fiere, in modo tale, che detto debito non habbi carico ſolo d'vna prouigione in Piacenza per ogni fiera.

Io N. faccio fede, eſſer vero, che communemente ſi ſtila in queſta Città di Genoua trattener li debiti alla forma, che di ſopra vien dichiarato.

Cui ſubſcriptioni ſe ſubſcripſerūt alij quindecim, inter quos vnus erat Conſul nundinarum.

Digitized by Google

20 Pro abſoluta intelligentia huius prouiſionis, quã deberi in cambio cum recurſa, ſcripſi *ſup. n. 14. & ſeq.* diſtingue duos caſus.

Primus caſus eſt, quãdo illemet, qui dedit cambio, ſoluit ſibimet de ſuis proprijs pecunijs, & iſto caſu licet is, ſoluendo, gerat etiam negotium debitoris tanquam illius procurator, ſicque repræſentet duplicem perſonam, vt dixi *inf. §. 6. gl. 1. n. 25.* tamen de prouiſione tripliciter dubitari contingit.

Prima dubitatio eſt, an prouiſio ſibi debeatur à pluribus, ita vt ſit duplex prouiſio, & concludo negatiue ſine controuerſia, quia laboranti pro vno, ab illo vno debetur merces, ſed ſoluens ſibi pro ſuo debitore, ſoluit pro vno, ergo ab illo vno ſibi debetur prouiſio.

Secunda dubitatio, an ſibi debeatur ſaltem prædicta vnica prouiſio, nempe a debitore, & in hac dubitatione poteſt eſſe locus opinionibus.

Opinio negatiua, quod non debeatur, ſuadetur ea ratione, quia in hac ſolutione, facienda ſibi ipſi, ficte contrahitur nouum cambium inter eoſdem, ſiquidem fingitur, quod creditor totidem, quot ſibi debẽtur, det cambio eidem debitori ex nundinis pro Genua, & quod debitor ex pecunijs huius ſecundi cambij ſoluat primum cambium, quod cum eodem creditore contraxerat Genuæ pro nundinis: ſed pro hoc ſecundo cambio, & extinctione primi, ſi vere hæc agerentur cum diuerſa perſona, nulla deberetur prouiſio; ergo multo minus debetur, ſi ficte, quia minori cum labore geruntur.

Nec dicatur, quod, ſoluendo ſibi ipſi, remanet in periculo, ne debitor, cum quo renouat cambium, efficiatur inops, & non ſoluendo, ut in fortioribus terminis conſiderabamus *ſup. §. 1. q. 1. n. 493. & ſeq.* quod periculum ceſſaret, ſi de contanti ſibi numeraretur.

Quia reſpondeo, quod huic riſico iam illud creditum expoſuit, quando ei dedit cambio in ciuitate Genuæ pro nundinis, & tamen nullam ex illo riſico poterat habere prouiſionem.

Opinio affirmatiua, quod prouiſio ſibi debeatur, ſuadetur ex eo, quod creditor, ſoluendo ſibi ipſi de mandato ſui debitoris, contrahit non ſolum pro ſe proprio nomine, ſed contrahit etiam procuratorio nomine pro ſuo debitore: nam debitor dum mandat ei, vt ſoluat ſibi ipſi, neceſſario mandat etiam, ut nomine ipſius debitoris accipiat cambio à ſe ipſo, ut inde ſibi ſoluat: ſed ſi debitor mandaret alicui tertio, quod acciperet cambio pro ipſo debitore, & ſolueret creditori, deberetur huic tertio prouiſio, tũ quia, exequendo mandatum, ſibi iniunctum, laboraret, tũ quia, accipiendo cambio, remaneret obligatus dãti, ergo eadem prouiſio debetur creditori, qui accipit cambio à ſeipſo, ut ſoluat ſibi ipſi, ſicque confutatur ratio *praecd. opin.* negatiuæ in poſtrema parte.

Non obſtat, ſi diceres, quod ſicut contractus aſſecurationis, ſeu fideiuſſionis eſt prohibitus inter mutuatorem, & mutuatarium, & ſic inter creditorem, & debitorem, & ſimiliter pactum legis commiſſoriç, quamuis ſit permiſſus, & permiſſum inter debitorem & tertium, ut retuli *ſup. §. 1. q. 1. nu. 503.* ita etiam prohibitus eſſe debet contractus iſte procuratorius, ſeu fideiuſſorius inter creditorem & debitorem cãbij, quamuis ſit permiſſus inter debitorem, & tertiũ.

Nam, quicquid ſit de ueritate huius obiectionis, in qua me remitto ad ea, quæ ſcripſi *d. q. 1. n. 503. & ſeqq.* reſpondeo, quod ſumus extra illos terminos, quia cambium non eſt mutuum, ſed eſt emptio, & uenditio, ut latè oſtendi *ſup. §. 1. q. 4. n. 21.* neque eſt pactum legis commiſſoriæ.

Vlterius, campſores, dantes cambio, ut huic obiectioni occurrant, remque à diſputatione eximant, & prouiſionem certo conſequantur, cambium cum recurſa concipiunt, non in perſonam ipſius creditoris, ſed in perſonam agentis, ſeu correſpondentis ipſius creditoris, qui eidem agenti mandet, ut ſoluat ſibi ipſi pro debitore, ut dixi *inf. §. 6. gl. 1. num. 60. & 90.* & ſic ceſſat iſta difficultas.

Verum ſi tu inſtares, prouiſionem adhuc non deberi, ſiue creditor ſoluat ſibi ipſi, ſiue ſoluat ei tertius, quia ſicut creditor, ſoluendo ſibi ipſi, contrahit cum debitore nouum cambiũ, ex quo lucratur pretium cambij, & illa omnia officia, quæ facit pro debitore, ſunt conſecutiua ad negotium cambij, quod gerit pro ſe ipſo, ideoque de illis non eſſet habenda ratio, ita etiam tertius, ſoluendo pecunias proprias creditori, contrahit ex illis cum debitore cambium, ex quo lucratur, & illa officia ſunt ſimiliter conſecutiua ad cambiũ, quid enim intereſt ſoluentis, quod ſoluat ipſi debitori, uel ipſius creditori de mandato debitoris?

Ego reſpondeo, quod cum iſte tertius det ad cambium debitori de ordine creditoris, utique creditor remanet eiuſdem tertij fideiuſſor, ut ſcripſi *inf. §. 6. gl. 1. ſub n. 57. 59. & 61.* & ſimiliter cum laborem illum ſoluendi creditori, & extinguendi debitum ſuſcipiat etiam de ordine ipſius creditoris; utique debitor debet creditori prouiſionem, tum ratione fideiuſſionis, tum ratione laboris de eius ordine ſuſcepti à tertio, qui ſoluit, & proinde prouiſio debetur non tertio ſoluenti, ſed creditori, cuius ordine, & credito fit ſolutio.

Tertia dubitatio, retenta hac cambij recurſæ conceptione, qua campſores utuntur ad conſequendam prouiſionem, & qua tuti hodie uidentur in foro fori, nunquid erunt tuti etiam in foro conſcientiæ?

Prima facie uidetur dicendum, quod non, quia in foro conſcientiæ coram Deo attenditur ueritas, ut ſcripſi *ſup. §. 1. q. 1. n. 529.* cum enim ipſe ſit ueritas, & lux, omnia coram eo ſunt nuda, & clara, ergo, cum in rei ueritate ſolutio fiat ab ipſomet creditore de ſuiſmet pecunijs, & principaliter cauſâ proprii lucri, nulla eſt habenda ratio de illa ſolutione palliata, facta ab agente, ueluti de proprijs pecunijs, neque de illo labore, & periculo uirtualis fideiuſſionis, quia illa ſunt ordinata ad lucrum proprium, quod faciç ex illo nouo cambio, quinimo hæc ipſa ſimulatio arguit, ſimulantem ſcienter, & uolentem peccare contra propriam conſcientiam, quia qui male agit, odit lucem.

Contraria opinio uidetur tenenda ex ijs, quę dixi ſupra uerſ. opinio affirmatiua.

Non obſtat, quod ſoluat ſimulate ex ſuis pecunijs, quia reſpondeo, quod non ſimulat, quia ſciat, illum actum eſſe illicitum, ſeu prohibitum, ſed quia dubitat, ne actus, quem in conſcientia exiſtimat licitum, ſumeretur in foro fori uti illicitus.

Minus obſtat, quod labor, & periculum ſint ordinata principaliter ad proprium lucrum, & non ad ſeruitium campſarij, debitoris, quia reſpondeo, licere mercedem ſumere etiam ex labore, a quo alteri

per

Digitized by Google

per acqidens reſultat vtilitas,ſicque in commutatiua iuſtitia attenditur,quod venit conſecutiue,& non id, quod principaliter agitur, licet regula ſit in contrarium, quare, ſi quis, vrgente neceſſitate, cogeretur craſtina die litteras mittere ex Vrbe ad Tuſculanũ, & in Vrbe inueniret Tuſculanum, rediturum craſtina die ad Tuſcutum,vel inueniret alium,qui illuc accedere deberet pro alio negotio, poſſet is pro portãdis illis litteris petere,& accipere eandem mercedẽ, quam acciperet alius,qui non ob aliud negotium illuc accederet, quam vt portaret illas litteras, illamque mercedem non teneretur reſtituere, etiam ſi nõ fuerit ſibi ſponte ſoluta, ſed quia aliter nolebat illas litteras deferre.

Confirmatur hæc reſponſio, quia ob hanc conſecutiuam vtilitatem commutatiua iuſtitia admittit, vt poſſimus mercedem recipere ab eo, cui nos eam dare deberemus, ſi non,quod conſecutiue,ſed, quod principaliter agitur, attenderemus, vt late patet ex his,quę ſcripſi *ſup.§.1.q.7.p.2.ampl.6.n.1.& ſeq.* & prę ſertim *n.10.& ſeqq.*

Admitto tamen, quod is,qui, portando litteras ſine impenſa,& labore, & exigeret eandem mercedẽ, quam exigeret,qui impenderet, & laboraret, eſſet aſper, & inhumanus, ideoque indignus videretur ſocietate humana, tamen non teneretur ad reſtitutionem,quia non faceret cõtra iuſtitiam, ſatis enim eſt, quod propter receptam mercedem teneretur de negligentia,& culpa.

Concludo in hac dubitatione, campſorem potius agere contra charitatem, quam teneatur ad reſtitutionem,vnde monerem campſores,qui introducunt hanc prouiſionem,vt conſulerent ſuis conſcientijs.

Secundus caſus eſt,quando tertius vere accipit cãbio ab alio, & ſoluit creditori, & iſte caſus eſt extra cambium recurſæ,& non habet difficultatem, quod iſte tertius, cum exponat ſe labori, & periculo ſoluendi cambium, eſt dignus prouiſione, tam in foro fori,quam in foro conſcientiæ,imo etiam ſi iſte tertius eſſet agens ipſius creditoris,ſed acciperet cãbio ab alio,vt ſolueret,cambium eſſet verum, & reale,& ſine difficultate deberetur ei prouiſio,Romoal.Col. *tract.de camb.c.21.in fin.*

21 Reſtringe nunc eandem regulam, poſitam *ſup.nu.14.* vt non procedat reſpectu diuerſarum perſonarũ, ſed procedat ſolum reſpectu vnius perſonæ; quare licet campſor in nundinis Placentię non poſſit ab eodem campſario debitore exigere duplicem prouiſionem,alteram pro exactione pecuniarum,& alteram pro earundem remiſſa ad ciuitatem Genuæ, cum renouatione cambij in ciuitate Genuæ, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſup.n.15.Verſ.infero.*

Tamen reſpectu plurium perſonarum dantur caſus,in quibus poteſt,exequendo idem negotium,exigere duplicem prouiſionem.

22 Primus caſus eſt, quando tu,negotiãdo riſico tuo in cambijs ſcutos mille Titij, das illos ad cambium Seio pro foro Sanctorum Placentiæ, & poſtea in illo foro eoſdem à Seio exigis,& ſoluis Meuio per litteram Sempronij, qui tot in te traxit, certe iſto caſu tu ex illo cambio lucraris prouiſionem à Titio, cuius gratia dediſti cambio tuo riſico, & aliam prouiſionem lucraris à Sempronio, cuius gratia eoſdem ſoluiſti Meuio, & ſic tu ex alienis pecunijs, nempe Titij,lucraris prouiſionem ab vtroque,Bonins. *tract. de camb.c.4.Verſ coſi anco, verſus finem, ibi, & perche,* & hoc eſt,quod dicunt, *ſi ſuona à doppio,* vt ſcribit Bonin. *d.tract.de camb.c.5.verſ.altri poi deſiderano,* & pro iſta prouiſione adde quæ ſcripſi *ſup.§.1.q.7.p.2.ampl.9.nu.6.* hincque vides quot artes ſint ſubtiliter, & enixe excogitatæ ad lucrandum.

Secundus caſus eſt, quando agens Placentiæ, ſol- 23
uit ſibimet ipſi tractam in ſe factam, eandemque ſolutam per litteram propriam, ideſt, periculo ſuo remittit illi,qui ſibi remiſerat,trahendo in eundem,qui traxit in ſe, quia iſto caſu vna prouiſio ſibi debetur ab illo,qui ſibi remiſit,& cui remittitur,& alia debetur ab eo,qui in ſe traxit,& in quem trahitur.

Exemplifica hunc caſum:Octauius ex ciuitate Genuæ remittit Iacobo Placentiæ ſcutos 1000. ſoluendos ſibi à ſemetipſo littera Petri cum ordine, vt illos ſibi Octauio remittat ad ciuitatem Genuæ litterã ipſius Iacobi,& eodem tempore Marcus trahit in eundem Iacobum alios ſcutos 1000.ſoluendos Luco in Placentia,quia iſto caſu Iacobus,exequendo vtrumq; ordinem, & trahendo poſtea eoſdem ad ciuitatem Genuæ in eundem Marcum, vt eos ſoluat Octauio prædicto, lucratur prouiſionem ab vtroque, & hic eſt aduertendum, quod Iacobus, dum trahit in Marcum ad ciuitatem Genuæ dicitur, loquendo more mercantili,reflectere illam partitam,vt in Rot.Gen. *deciſ.143. Bernardus initio,* & dicitur ſe de illa prouidere, ſeu præualere iuxta ordinem, ſibi datum ab eodẽ Marco,ſed quo iſte caſus duplicis prouiſionis clarior appareat, pono hic litteras,quas ſuper hoc ipſo caſu habui à negotiatore multorum cambiorum.

Lettera, ſcritta in Genoua da Ottauio a Piacenza a Gia- 24
como, perche ſcoda ſcudi 1.V. che li rimette per lettera di Pietro, con ordine, che poi gli ne facci rimeſſa in Genoua.

1615. *à dì 10. Aprile in Genoua per Giacomo di Piacenza fiera di Paſqua.*

Magnifico honor. In coteſta fiera di Paſqua vi rimetto ſcudi 1.V. da voi ſteſſo per lettera di Pietro, me ne darete credito, è dedutto la prouigione, me ne farete qui rimeſſa per Voſtra lettera, auiſando, a Dio.

Ottauio.

Lettera, ſcritta da Marco a Giacomo di Piacenza, perche 25
paghi ſcudi 1.V. che li hà tratto in Luco, e che ſe ne proueda da lui.

1615. à dì 16. Aprile in Genoua per Giacomo di Piacenza fiera di Paſqua.

Magnifico hon. In conteſta fiera di Paſqua Vi hò tratto ſcudi 1.V. in Luco, conti con il ſuo de quì, li accetterete, e pagherete, con darmene debito, & prouederuene con più Voſtra prouigione de quì da me, che li pagherò, auiſando; à Dio.

Marco.

Giacomo di Piacenza fà creditore Ottauio de ſcudi 1.V. 26
che li hà rimeſſo per lettera di Pietro, & li dà debito poi de ſcudi 3.6.8. di prouigione, e de ſcudi 996.13.4. che li rimette da Marco per ſua lettera, e li ſcriue, come in appreſſo.

1615. à dì 15. Maggio à Piacenza per Ottauio di Genoua.

Magnifico hon. Per riſpoſta del voſtro ſpacchio, hauuto in queſta fiera di Paſqua, dirò, che Vi hò dato credito di ſcudi 1.V. che mi hauete rimeſſo da me ſteſſo per lettera di Pietro, hauutone ſodisfattione, & all'incontro vi hò dato debito di ſcudi 996.13.4. che à ſol.71.4. vi rimetto da Marco per mia lettera alligãda, ve li farete pagare, e con ſcudi 3.6.8. di mia prouigione ne ſalderete il conto. à Dio.

Giacomo.

Giacomo.

27 *Segue la lettera di cambio.*

1615 à 10. di Maggio in Piacenza ſcudi 996. 13. 4. ſol. 71. 4.

A 28. di queſto pagate per prima di cambio ad Ottauio ſcudi 996. 13. 4. à ſol. 71. 4. in ſcudi d'argento, conforme al decreto, conti à me, e ponete à conto voſtro.

Giacomo.

28 *Giacomo di Piacenza ſa poi debitore il Marco di ſcudi 1. V. che li hà tratto, e più ſcudi 3. 6. 8. di prouigione, e per imborſarſene li ordina, che paghi ſcudi 996. 13. 4. ad Ottauio, e ſcudi. 6. 13. 4. al ſuo Giacomo, il quale in queſto caſo viene ad hauer guadagnato le due prouigioni, & la forma del ſpacchio, ſcritto da Giacomo à Marco, ſegue come in appreſſo.*

1615. à 15 di Maggio in Piacenza per Marco di Genoua.

Magnifico hon. Per riſpoſta de voſtro Spacchio, hauuto in queſta fiera di Paſqua dirò, che vi hò dato debito delli ſcudi 1. V. che mi hauete tratto in Luco, conti con lui pagati, e più ſcudi 3. 6 8. di mia prouigione, e per imborſarmi vi hò tratto ſcudi 996. 13. 4. à ſol. 71. 4. In Ottauio conti à me, & ſcudi 6. 13. 4. in lo mio Giacomo per li 28. di queſto, li accetterete, è pagherete ſaldandone il conto con detta prouigione. à Dio.

Giacomo

29 QVAERO ſeptimo, quanti vendatur periculum pecuniæ, ſeu alterius mercis, hoc eſt, quid aſſecuranti alienas pecunias, ſeu merces, ſolui debeat, nam reminiſci oportet, eiuſmodi periculum poſſe emi, & vendi, ut dixi *ſupra* §. 1. *q.* 1. *num.* 128. *& ſeqq.* qui enim aſſecurat, ſtat veluti fideiuſſor mercium, & pecuniarum aduerſus quemcunque caſum ſiniſtrum, et quia pro illo periculo accipit pretium, dicitur vẽdere illud periculum, & dominus pecuniæ, alterius mercis aſſecuratæ, quia ſoluit pretiũ periculi, dicitur emere illud periculum, vt dixi *ſup.* §. *q.* 7. *par.* 2. *limit.* 6. *num.* 5. & ei, qui, fideiubendo, ſe periculo exponit, deberi periculi pretium, diximus *eadem limit.* 6. *ſub num.* 5. & apertius *hac ead. gloſ. num.* 6. *verſ. extende. & nu.* 7. & hæc quæſtio venit conſecutiue ad precedentem, quia cum in ea fuerit dictum ſolum, quod debetur vna prouiſio, ideſt, vnum pretium pro periculo in contractu cambii, nunc reſtat videndum, quanta ſit hæc prouiſo, ideſt pretium: hac reminiſcentia præmiſſa.

Reſpondeo, colligendo quatuor ſpecies contractus, in quibus contingit, aſſecurationem periculi ſcrupuloſiorem eſſe, quam in aliis contractibus.

Prima ſpecies contractus eſt cambium, & in iſto contractu conſidero quatuor modos, quibus ſoluitur pretium periculi.

Primus modus eſt, quando tertius de campſoris mandatis exigit à campſario debitum cambii, et exactum remittit campſori periculo ipſius remittentis, iuxta ordinem, ſibi datum, & dico, quod cãpſor tertia parte vnius ſcuti emet periculum centũ ſcutorum, vt ſcripſi *ſupra numer.* 11. *&* 12. & patet ex formula litterarum, ſcriptarum *ſupra* §. 1. *q.* 5. *numer.* 77. *&* 81.

Secundus modus eſt è conuerſo, quando tertius de ordine campſarii ſoluit tractam campſori, ſeu illius procuratori, & dico pretium, ſeu prouiſionem eſſe eandem cum præcedenti, videlicet, tertiam partem ſcuti pro ſingulis cẽtenis ſcutis, ut patet ex formulis litterarum, de quibus *d. q.* 5. quia iſte ſiue ſoluat de propriis pecuniis, ſiue de alienis, cõtrahit ex iis cambium pro campſario, & vtroque modo ſe campſarii gratia exponit labori, et periculo.

30 Tertius modus eſt, quando non tertius, ut in præcedenti, ſed ipſemet campſor per viam noui cambii exigit à ſe ipſo, ſoluitque ſibi ipſi de mandato campſarii, cuius denuò remanet creditor, et conſequenter repræſentat perſonam tertii, qui det cambio eidem campſario, et repræſentat perſonam fideiubentis ipſo campſario, et ex hac repræſentatione vendit periculum, ſicut faceret tertius, qui fideiuberet, in hoc enim cambio aliam multiplicem repræſentationem dari oſtendimus *infra* §. 6 *gl.* 1. *num.* 25. *& ſeq.* & huius periculi pretium (quando poſſit à campſore licite accipi) dico eſſe ſimiliter tertiam partem vnius ſcuti pro centenario, ut dixi *in præceden.* 1. *&* 2. *modis.*

Declara hos tres modos, ut in hac vnica prouiſio- 31
ne, ſeu pretio, quod eſt tertia pars vnius ſcuti pro centenario, includantur pretium laboris, et pretium periculi, non enim debentur duæ prouiſiones, una ſcilicet pro laboribus, et alia pro periculo, ut arbitratur Nauar. *conſ.* 31. *reuerend ſſ. verſ. ad ſextum. lib.* 5. *de vſur.* contra quem propterea ſcripſimus etiam *ſupra* §. 1. *q.* 5. *ſub num.* 83. *verſ. ſed tota.*

Verum tamen eſt, quod ſi remittens creditori faciat laborem ſolum in exigendo, et remittendo, et nullum in ſe ſuſcipiat periculum pecuniarum, quas remittit, pretium debetur ei ſolum pro labore, et proinde erit minus tertia parte vnius ſcuti pro centenario.

Quartus modus eſt, quando aliquis formaliter fi- 32
deiubet pro campſario, et huius periculi fideiuſſorii pretium dico debere eſſe idem cum eo, de quo in præced. primo, ſecundo, et tertio, per ea, quæ dixi *ſupra* §. 1. *q.* 7. *par.* 3. *limit.* 6. *nu.* 4. *& ſupra hac ead. gl. ſub nu.* 12. *verſicul. extende tertio.* quia nulla viget diſparitatis ratio.

Secundas ſpecies contractus eſt ſocietas pecunia- 33
rum, ſiue fiat in cambiis, ſiue in alia negotiatione, et in hoc contractu pro vberiori dicendorum intelligentia duo breuiter præmittam.

Primo præmitto, differentiam eſſe inter pecuniam, datam mutuo, et pecuniam, datam in ſocietatem, quia periculum pecuniæ mutuatæ ſpectat ad mutuatarium, cui datur pecunia, cum in eam tranſeat dominium rei mutuatæ, ut ſecutus ſum *ſupra* §. 1. *q.* 7. *par.* 1. *num.* 21. *verſ. ſeptimo.* Sed periculum pecuniæ datæ in ſocietatem non ſpectat ad ſocium, cui datur, ſed ſpectat ad ſocium, qui pecuniam confert, D. Thom. 2. 2. *q.* 78. *art.* 2. *verſ. ad quintum. & Nauar. in man. confeſſ. capit.* 17. *de vſura in ſocietate, numer.* 251. *verſ. centeſimo vndecimo peccat. numer.* 252. *verſ. ad hoc. & verſ. at ſi vnus. & nu.* 253. vel ſpectat communiter ad vtrũque, vt dixi *ſupra* §. 1. *quæſtion.* 7. *par.* 2. *ampl.* 9. *numer.* 4. *contra.*

Infero primo obiter ex hac differentia, quod li- 34
cet ſimulatio de contractu licito ad licitum ſit permiſſa, ut ſecutus ſum §. 1. *q.* 7. *par.* 2. *ampl.* 10. *ſub nu.* 29. *verſ. prima.*

Tamen conferens pecuniam in ſocietatem, non debet de ea ſimulare mutuum, et ſic facere, ut ſcriptura publica cantet de mutuo, quia ex hoc poneret ſocium in magno periculo, quare ſi lucrum noluerit participare, debet illam ſcripturam reſcindere, ut latius declarat Nauar. *d. cap.* 17. *num.* 259. *verſ. centeſimo decimotertio.*

Infero ſecundo, quod cum periculum pecuniæ, datæ in ſocietatem, ſpectet ad eum, qui pecuniam

confert,

Digitized by Google

confert,is debet emere periculum, & ſoluere pretium, ideſt,is debet ſoluere pretium, quo aſſecuretur illa pecunia.

35 Secundo præmitto, quod licet Laur. de Ropulph. *in cap. 10. conſuluit. in 2. partic. q. 19. num. 61. & ſeqq. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 21. et B. Io. à Capiſtr. tract. de vſur. par. 2. 2. part. num. 84. tom. 7. fol. 108.* & alii diſputent, & referant opiniones, an dans pecuniam mercatori ad mercandum cum pacto, quod capitale ſit ſaluum, & partem lucri habeat, ſit vſurarius, & eſſe pactum contra naturam ſocietatis, quod vnus habeat caput ſanum, & alius habeat caput fractum, ſcribit Io. à Capiſtr. *d. 2. par. 2. part. ſub num. 89. fol. 109.* & in ſocietate non valere pactum, quod vnus ex ſociis ſit parciceps lucri, & damnum non cogatur agnoſcere, ſcribit Surd. *conſ. 150. verba contractus. num. 39. in fine, lib. 1.* & ita pro regulà videntur magis communiter dixiſſe Doctores: & eiuſmodi ſocietates dānat Sixtus V. *in conſtit. deteſtabilis, quæ in ordine ſuarum conſtitutionem eſt 46. edita anno 1586. 12. Kal. Nouembris.*

Tamen tam dicta in primo præmiſſo, quam in ſecundo, ſunt cum declarationibus reſtringenda.

Declara primo, reſtringendo primum præmiſſū, de quo *ſupra numer. 33.* vt non procedat, quando pecunia conferretur in ſocietatem cum pacto, quod eſſet comunis, & ideo inter ipſos veniret communiter diuidēda tam ipſa pecunia, quam lucrum, quia lucrum, quia tunc omnibus communiter periret ſecundum omnes, Nauar. *d. cap. 17. num. 235. in fine.*

36 Declara ſecundo, reſtringendo ſecundum præmiſſum (& incipio attingere punctum noſtrum) vt ponens pecuniam in ſocietate, poſſit pecuniæ periculū euitare, & ſe tutum reddere, faciendo; quod ſocius ſuſcipiat in ſe periculum pecuniæ, in ſocietatem collatæ, ſoluto tamen eidem ſuſcepti periculi pretio, uel loco pretii, inito pacto de tanta minori participatione lucri: nam qua ratione tertius poſſet eum aſſecurare, eadem poterit ſocius, celebrando inter ſe virtualiter tres contractus; primus quorum eſt ſocietatis, in quam vnus conferat pecuniam, & alius operam, & induſtriam: ſecundus, quo is, qui confert operam, aſſecuret pecuniā alterius, iuſto pretio accepto, aut altero tanto ex lucro remiſſio; tertius, ut, ad tollendas ſuſcipiones, et moleſtias rationum, & computorum, qui operam præſtat, lucrum incertū lucro aliquo certo redimat, quia omnes conueniūt, quod is, qui confert pecuniam in ſocietatem, poſſit aſſecurari de ſorte, & de aliqua certa parte lucri, ineundo duos contractus, aſſecurationis ſcilicet, et lucri, cum tertio, et qua ratione poteſt inire cum tertio, eadem poteſt, ut dixi, cum ſocio, ceſſante omni fraude, et ſimulatione, Couar. *Var. reſolut. lib. 3. capit. 2. num. 4. verſ. tertia concluſio.* Nauar. *d. cap. 17. numer. 254. verſ. notandum. & ſub num. 257. verſ. ad quæſita.* quæ omnia rurſus tradit *in cap. ſi feneraueris. 14. num. 32. & ſeq. 14. q. 3. & conſ. 31. reuerendis. verſ. non obſtat ſecundum.* quem in effectu ſequuntur Ioan. Bapt. Lup. *in cap. nauiganti. §. 1. ideſt, poſt præfationem, ſub numer. 12. verſ. ſed hoſtienſis. in fine, de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 136. & Boninſ. tractat. de montib. cap. 8. ſub num. 2. & ſeqq.* quem citaui etiam *ſupra §. 1. quæſt. 1. num. 450.* hancque declarationem, citatis auctoribus, qui eam tenent, late probat Leonar. Leſſ. *de iuſt. & iur. libro ſecundo cap. 25. nu. 23. & ſeqq.* cum hac eadem declarationem præmiſſis quatuor modis dandi pecuniam ad aliquam vtilem negotiationem, cum pacto, ut capitale ſit ſēper ſaluum, et quod propterea de lucro ſocietatis detrahatur tantum, quod licite dans pecuniam, alio qui accipere potuiſſet, & illud detur accipienti pecuniam pro capitalis aſſecuratione, conſenſit in effectu Lud. Molin. *de iuſt. tom. 2. de contract. diſput. 417. verſicul. ut quid de hac. & verſicul. ſeqq. iuncto initio dictæ diſput.* et hanc declarationem nuper à doctiſſimis viris abſque ulla difficultate fuiſſe Romæ approbatā, et paſſim per Italiam eſſe in uſu, et ex formulis mercatorū conſtare, et denique à plurimis ſacræ Theologiæ profeſſoribus celeberrimis eandem hoc tempore per Italiam, Hiſpaniam, Germaniam, et Galliam abſque ulla dubitatione tradi, teſtatur idē Leſſ. *d. nu. 23. in fine*, et eam ſeruant ſæpe Genuenſes in negotiatione pecuniarum ſuper cambiis, ut patet ex formula ſyngraphæ, quam retuli *ſup. quæſt. 5. num. 15.* imo eiuſmodi contractum ad rationem quinque, uel ſex pro centenario, vt in dictā ſyngrapha, ieruāt ex conſilio Ieſuitarum illius Ciuitatis, et ibi ſuper tali contractu nec iudices, nec alii ſcrupulum faciūt.

Nec huic ſecundæ declarationi obſtat Sixti V. 37 *conſtitutio, incip. in deteſtabilis.* citata *ſup. ſub num. 35.* quæ damnat ſocietatem, eo pacto initam, ut capitale, et certa pars lucri ex capitali ſint ſemper ſalua, prout eandem conſtitutionem citat Ioan. Azor. *de inſtitut. moral. par. 3. libr. 10. titul. de cenſib. capitul. 22. verſ. ſecundo quæritur. il 2.* quæ fuit allegata, et admiſſa in Rota, quando locarentur animalia, cum pacto, quod eſſēt ſemper ſalua, Rot. *diuerſ. decis. 227. fuit extra. ſub numer. 8. 9. & 10. in Rom. vſurariæ prauitatis, ven. 4. Iulij 2597. coram R. P. D. Peregrinis in impreſſis Lugdini 1612.*

Quia etſi Io. Azor. vbi ſupra uideatur admittere illius conſtitutionis obiectionem, & Leonar. Leſſ. *d. capit. 25. ſub num. 33. verſ. nec obſtat quod Sixtus: & verſic. ſeq.* ad eam poſtremò confugiat ſolutionem, quod illa conſtitutio non ſit vſu recepta, præſertim in Belgio, quod etiam in uerſicul. ſimilimodo. et uerſ. idē alia. ſcribit de conſtitutionibus Pii V. ſuper cenſibus, et cambiis, ego tamen, obiectionem euitando, et conſtitutionis uſum admittendo, reſpondeo dupliciter.

Primo reſpondeo, quod illa conſtitutio non tollit hanc declarationem, quia illa conſtitutio eſt ſimilis, *cap. nauiganti. de vſur.* et ideo ſimilem debet recipere interpretationem, nempe, ut ſicut mutuator non poteſt in contractu mutui obligare mutuatarium ad faciendum ſe aſſecurari ab ipſo mutuatore, quia illa obligatio eſt pretio æſtimabilis, ideoque augeretur ſors mutuata, ita etiam ponēs pecuniam in ſocietate, non poſſit obligare ſocium, qui eam accipit, ad aſſecurandum capitale quia illa obligatio eſt pretio æſtimabilis, et conſequenter ex ea obligatione reſultat iniuſtitia ſocietatis: et ab hac reſponſione non diſcedit Leſſ. *ſub eod. nu. 33. verſ. primo* quia, ſecus quando illa aſſecuratio nō fit ex aliqua obligatione precedenti, ſed ſponte, quia tunc ceſſat illa conſtitutio.

Secundo reſpondeo, quod Sixti V. conſtitutio damnauit ſocietates, in quibus vnus ſocius aſſecurat capitale alterius, nō ſoluto ſibi pretio iuſto aſſecurationis, quia tunc ſocietas eſt manifeſtè iniuſta, et iniqua.

Nec huic ſecundæ reſponſioni obſtat, ſi dicatur, illam conſtitutionem hoc modo intellectam eſſe ſuperfluam, ſeu interpretatricem caſus minus dubii:

quia

quia huic obiectioni reſpondeo tripliciter. Primo reſpondeo, quod, cum hominum auaritia eo vſque ſerpſiſſet, vt, iuſtitia quaſi proſtrata, & legibus abuſu fere abolitis, ſocietates in graue pauperum ſociorũ damnum coirent nimis inæquales, conſtitutio non ſuperflue, ſed neceſſario eas, renouatis quaſi legibus, firmius, & apertius damnauit, non tamen prohibuit, capitale aſſecurationis contractu ſaluari, quia aſſecurationis cõtractus eſt vtilis, licitus, & iuſtus, nullaque lege eſt prohibitus, vt patet ex his, quæ ſcripſi *ſup. q. 1. num. 129.* & licet ſit prohibitus in contractu mutui, ut ſcripſi *ead. q. 1. num. 502.* tamen nos ſumus in ſocietate, non in mutuo, & vlterius in mutuo eſt prohibitus, ſi fiat ex obligatione præcedenti, non autem ſi fiat ſine obligatione, ſecundum communem intellectum, de quo *ead. quæſt. 1. numer. 498.* Secundo reſpondeo, non eſſe ſuperfluum quia, aliter contrahentes declarat vſurarios publicos, ita ut contra eos poſſit procedi criminaliter ex officio. Tertio reſpondeo, hodie has ſuperfluitates non cõſiderari, quia omnia fiunt diſputabilia, & ſtatutum, quod tollit diſputandi materiam, non eſt ſuperfluũ, per ea, quæ ſcripſi *in meo tract at. de indic. cauſ. lib. 1. cap. 97. ſub num. 54. verſus finem, & num. 121. verſ. quicquid.*

38 Minus obſtat, quod Sot. *de iuſt. & iur. lib. 6. quæſt. 6. articul. 2. colum. 3. in fin. & colum. 4. ibi, at vero ex parro. fol. 599. & 600.* damnet hunc contractum ſimpliciter, reprobata etiam doctrina Caietani, diſtinguentis, an iſti tres contractus fiant eodem tempore, vt tunc nõ valeant, an vero ex interuallo, ut tũc valeãt.

Quia reſpondeo, communem opin. in hoc eſſe contra Sotum, contra quem late inſiſtit Nauar. *in d. c. ſi fæneraueris. ſub num. 53. & ſeqq.*

39 Non obſtat etiam, quod Rota *coram illuſtriſſ. Card. Millino in Ferrarien. ſocietatis, Lunæ 20. Decembris 1599. & ven. 17. Martij 1600. inter impreſſas poſt con. Farinaccij lib. 1. deciſio. 130. domini ſteterunt. numero quinto. & ſeqq.* ſequatur in effectu dictam Caietani diſtinctionem, quaſi, ſi aſſecurationis contractus fiat in eodem cõtractu ſocietatis, videatur coacte factus, quia ſine aſſecurationis contractu non fieret ſocietas, ſecus ſi aſſecurationis cõtractus fiat ſeparatim, & non correſpectiue ad contractum ſocietatis, quaſi iſto caſu aſſecurationis contractus ſit voluntarius, & non coactus; quam diſtinctionem Rot. confirmat, eo, quod Abb. *conſ. 69. videtur. ſub numero primo. ibi, tertio me monet. libro ſecundo. & Caputaq. deciſio. 163. ſimulatio. in fine, p. 3.* eandem faciunt diſtinctionem in pacto de retrouendendo, & cum hac diſtinctione videtur Rot. *vbi ſup. num. 8.* interpretari præfatam Sixti V. conſtitutionem, ut prohibeat pacta, appoſita in ipſo contractu ſocietatis, non autem appoſita ex interuallo in alio contractu.

Prout neque obſtat, quod Mantic. *de tacit. & ambig. conuent. libro ſexto. titul. 6. numer. 12. tom. 1.* videatur concordare cum eadem diſtinctione, dicens, quod hi duo contractus, ſocietatis, & ſuſcipiendi periculi, ſeparatim ſunt permiſſi, quia, ſi fiant ex interuallo, ceſſat præſumptio fenoris, cum ſocietas, ſimpliciter contracta, longe diſtet à mutuo, at ſocietas, inquit, ſi fiat cum pacto, incontinenti appoſito, quod ſaluum ſit capitale, non diſtinguitur à mutuo.

Quia reſpondeo, & quidem ad Rot. videtur tripliciter poſſe reſponderi.

Primo, quod etſi in contractu mutui poſſit conſiderari iſta fraus coactionis, ad ineundum contractum aſſecurationis cum mutuatore, *Vt in cap. nauiganti,* de quo ſcripſi *ſup. §. 1. quæſt. 1. numer. 498. & 499.* dum mutuator obligat mutuatarium ad ineundum contractum aſſecurationis cum ipſo mutuatore, tamen hoc procedit in mutuo, & in caſu, quo mutuatarii obligatio de ineundo contractu aſſecurationis appareret, et non, quando non appareret, licet in eodem contractu mutui fieret contractus aſſecurationis, et dato, quod procederet, etiam ſi non appareret obligatio mutuatarii, ſed ex eo ſolo, quod eſſet factus eodem tempore cum contractu mutui, tamen tunc procederet ex præſumptione iuris *in d. capit. nauiganti.* et non ex præſumptione hominis; at caſus noſter non eſt caſus mutui, quod eſt apta materia formalis uſuræ, ſed eſt caſus ſocietatis, et nullã præceſſit obligatio, &, non præcedente obligatione, inſurgeret præſumptio non iuris, ſed hominis, quæ non ſufficit Caputaq. *ead. deciſio. 163. numero ſeptimo.* fateor ergo, quod non licet contrahere ſocietatem eo pacto, ut alter teneatur aſſecurare aliquod lucrũ, et capitale, ſed nego, quod, contracta prius tempore, uel natura ſocietate, non poſſint de vtriuſque libera uoluntate aſſecurationes illæ fieri, Nauar. *in d. cap. ſi fæneraueris. ſub numer. 34. Verſicul. ad tertium.* admitto etiam, quod etſi in foro exteriori peius præſumatur, quando fiunt eodem tempore, quam, quãdo fiunt diuerſis temporis, licet ſecus quoad Deum, et in foro conſcientiæ, ut admittit etiam Nauar. *eod. cap. ſi fæneraueris. ſub nu. 35. verſicul. ad ſextum.* tamen in foro exteriori ſufficit, quod ſocietas natura præcedat, vt dixi.

Secundo reſpondeo, diſtinguendo. Aut iſte contractus aſſecurationis capitalis poteſt pro eodem pretio iniri cum alio tertio, et tunc ceſſat præſumptio coactionis, quia ad quid cogere ſocium ad id, quod ſine coactione poteſt haberi ab alio æque bene, uſurarum enim fraus non committitur ſine aliqua utilitate, ideoque quod vſuram redolet, debet eſſe pecunia æſtimabile, ut dixi *ſupra §. 1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 10. ſub numer. 82. & ſeqq. verſicul. primus.* Aut nõ reperitur, qui aſſecuret, ſaltem pro eodem pretio, ſed ſolum pro maiori, et tunc ſentio cum Rota, hæcque diſtinctio non ita facile applicatur mutuo, tum quia in contractu mutui quælibet acceſſio ad ſortẽ regulariter eſt prohibita, uti uſuraria, tum quia mutuatarius facilius præſumitur coactus, quam ſocius, aut alius contrahens.

Tertio reſpondeo, quod opinio contra Caietan. et contra Sot. quos citaui, eſt multo probabilior, et uerior, nimirum, hæc pacta in ſocietatis contractu eſſe licita, ſiue ſimul fiant cum ſociis, ſiue ſucceſſiue, modo prudentis arbitrio ſeruetur æqualitas, ut, citatis viris, doctiſſimis, et religioſiſſimis etiam eorum formalibus uerbis relatis, late probat Leonar. Leſs. *d. cap. 25. num. 23. & ſeqq.*

Ad Mantic. ultra reſponſiones allatas, formaliter reſpondeo, quod ipſe *eod. titul. 6. numero tertio & ſeqq. verſicul. ſed aduertendum. & ſeqq.* probat, hos duos contractus eſſe licitos, etiam ſi fiant coniunctim, dummodo ei, qui confert capitale, aſſecuratum à ſocio, minor pars lucri, ſub nomine quotæ concedatur, ut explicat *numero vndecimo*, et poſtea, quando *numer. 12. & ſeqq.* motiuat, et ſoluit, non aliter probat præfatã diſtinctionem.

Sub declara,

Digitized by Google

40 Subdeclara, extendendo hanc ſecundam declarationem, vt negotiator poſſit publice notificare, ſe paratum ad accipiendam pecuniam à quocunque uolente, ſibi eam conferre in ſocietatem, cum pacto de aſſecurando ſortem, ad rationem quatuor pro centenario, & lucri certi quatuor pro duodecim incerti lucri, ita quod ex lucro incerto veriſimili 12. ex centum accipiat quatuor pro aſſecuratione ſortis, & quatuor pro certificando lucro duodecim, & conſequenter non teneatur reddere, niſi quatuor pro centenario: & in vim huius publicæ notificationis poteſt, qui vult, ad iſtum negotiatorem accedere, & conferre ei centum, dicendo: ego confero tibi centum in ſocietatem negotiationis cum ſecuritate ſortis, & redemptione lucri incerti, iuxta tuam notificationem, Nauar. *d. cap. decimoſeptimo nume. 255. verſic. addo quod. & d. c. ſi feneraueris. not. 14. ſub numer. 32. verſ. poſt. hæc ſcripta. 14. quæſt. 3.*

41 Confirmantur primo hæc declaratio, & ſubdeclaratio, quia mulier poteſt pecunias dotales, marito vergente ad inopiam, deponere apud aliquem mercatorem, ut ex honeſto earum lucro onera matrimonii ſuſtentet, ſalua ſemper ſorte dictarum pecuniarum, & conſtituto certo honeſto lucro, *capite ſeptimo per veſtras. de donat. inter virum & Uxor.* quæ duo fieri non poterant, niſi per viam aſſecurationis & redemptionis lucri incerti pro certo, ut dixi *num. præced. Nauar. d. capite decimoſeptimo. num. 256. & d. cap. ſi feneraueris d. verſicul. poſt hæc ſcripta. & ſub nu. 34. verſ. quæ plane. 14. quæſt. 3.*

Conſolidatur hæc confirmatio, quia etiam ex Pii V. conceſſione poſſunt dari pecuniæ mercatori, qui eas negotietur in cambiis, & ſtet, vt aiunt, *del credere*, ut retuli *infra §. 6. gl. 1. ſub num. 43.*

42 Confirmatur ſecundo, quia teſtator poteſt certã pecuniam legare parocho, & beneficiario alicuius Eccleſiæ, ut perpetuo ſingulis menſibus tot miſſæ pro anima legãtis dicantur, quot ex lucro illius pecuniæ legatæ ad rationem quinque pro centenario ſingulis annis dici poſſunt; & ratio eſt, quia poteſt legari vſusfructus pecuniæ, *l. 1. & 3. ff. de vſufruct. ear. rer. quæ vſu conſum.* & iſto caſu parochus poteſt illam pecuniam dare diuiti, & ſecuro mercatori ad rationem certi lucri pro quolibet centenario, & remanente ſemper ſalua ſorte, per ea, quæ dixi *ſupra num. 37. & 40. in declaratione, & ſubdeclaratione, & Nauar. d. capit. 17. ſub num. 237. verſicul. ad quæſita.*

43 Nec dicatur, caſus iſtarum duarum confirmationum defendi fauore dotis, & animæ, ſecus in aliis caſibus, in quibus non militant iſti fauores.

Quia reſpondeo diſtinguendo, Aut iſti caſus non continent vſuram, & tunc dico, quod omnes caſus poſſunt defendi, vnde eandem concluſionem generaliter, non reſtrictam ad caſus iſtarum duarum confirmationem, ſecutus ſum *ſupra §. 1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 9. num. 1. 3. & 5.* Aut continent vſuram, & tunc videtur dicendum, quouis fauore militante, non poſſe defendi, quia etiam pro redemptione fidelium captiuorum vſura admitti non poteſt, *capitul. ſuper eo. de vſur. Nauar. d. cap. 17. ſub num. 257. & d. cap. ſi feneraueris ſub num. 14. verſiculo. quæ plane. & Ioann. Bapt. Cauar. tract. de camb. titul. de cambio ſicco, verſic. quaro an cambia ſicca, fol. 227.* & quod ſuper prohibitione diuina uſurarum diſpenſari non poſſit, ſcribit Nauar. *in d. cap. ſi feneraueris. not. 15. ſub nu. 44. verſic. tertia quod 14. quæſt.* & quod diſpenſari non poſsit, quod quis poſsit ſine peccato fœnerari, ſcribit Laur. de Rodulph. *in capit. conſuluit. in princip. num. 22. de vſur. inter tractat. diuerſo. 7. fol. 16.* et, quod neque ab hoſte ſit exigenda uſura, et nunquam in hoc diſpenſatio legatur facta, et fieri non poſsit Cardin. de Turrecrem. *in cap. ab illo. ſub numero primo. verſic. aliorum opinio. 14. quæſt. 4.* et adde quæ *ſupra §. 1. quæſt. 1. num. 311. & ſeqq.* imò diſpenſatio uidetur impoſsibilis indiſtincte, quia vſura eſt, quod nummus ex ſe ipſo pariat nummum, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra. d. q. 1. ſub nu. 404. et hac ead. quæſt. par. præced. nu. 68.* ſed poteſtas humana non poteſt hoc facere: ergo.

Nec replicetur, quod ſicut etiam Iudæis eſt prohi- 44
bitum exercere uſuras, in tantum ut conſuetudo in
contrarium non ualeat ſecundum communes opi-
niones, quas late refert, & ſequitur Clar. *recept. ſent.
libro quinto. §. vſura. verſicul. hæc autem concluſio* et tamen
Papa poteſt diſpenſare cum eis, ut poſsint eas exer-
cere, *Iaſ. in l. 1. in 1. lect. num. 56. verſicul. contrarium. & in
2. lect. ſub num. 35. & ſeqq. C. de ſum. Trin. & fid. cath.* ita
etiam poſſit diſpẽſare cum Chriſtianis ex aliqua ur-
genti cauſa, ſeu in aliquibus caſibus.

Quia reſpondeo dupliciter. Primo, æquiparatio- 45
nem non procedere, tum quia Iudæi habentur pro
mortuis, ſeu perditis, et ſicut mortuis ſtulte daretur
medicina, ita fruſtratorium uideretur, conſulere ſa-
luti Iudæorum, coercendo eos à peccato, poſtquam
ſunt perditi, *Iaſ. in d. 1. lect. num. 56.* tum quia de his, qui
foris ſũt, nihil ad nos; *quid enim mihi de iis, qui foris ſunt,
iudicare;* Apoſt. *1. ad Corinth. 5. in fine. num. duodecimo. cap.
octauo. gaudemus. de diuort. Boſſ. tractat. crim. titul. de for.
compot. num. 14. & Thom. Tramiſ. decif. 67. Iudæus. ſub num.
20. verſic. nec obſtat libro,* ſecus eſt in Chriſtianis. † Se- 46
cundo reſpondeo, quod Iudæi nulla particulari di-
ſpenſatione indigerent ad fœnerandum Chriſtianis,
quia eo ipſo, quod eccleſia tolerat eos, in conſequẽ-
tiam tolerat eorum ritus, ut dixi *ſupra §. 1. quæſt. 7. par.
3. limit. 20. num. 4. Verſic. ſubextende.* et, tolerando eorũ
ritus, in neceſſariam conſequentiam iam tolerat, ut
poſsint fœnerari Chriſtianis, † quia Iudæi ex lege 47
ueteri poſſunt alienigenis fœnerari: *non fœnerabiris
fratri tuo ad vſuram, neque fruges, neque quamlibet aliam
rem, ſed alieno. Deut. 23. num. 19.* et quare Iudæis lege fa-
cultas fœnerandi alienigenis ſit permiſſa, uariæ ſunt
ſcribentium opiniones: Prima enim opinio ſit, quod
hæc facultas eſt eis permiſſa, non ut culpa vacent a-
pud Deum, ſed ſolum, ut eis impune liceat fœnerari
quo ad forum humanum, ut ex D. Thom. ſequitur
*Sot. de iuſt. & iur. libro ſexto. quæſt. 1. articul. 1. verſicul. in
ſecundo argumento. colum. 11. initio. fol. 529.* hancque opi-
nionem ſequitur Boninſ. *tractat. de vendit. ad temp. cap.
3. num. 26.* et hoc ad euitandum maius malum, erant 48
enim auaritiæ deditiſsimi, ideoque ne peiora com-
mitterent, ſcilicet, latrocinia, permittebatur, ut poſ-
ſent fœnerari, ſicut et meretrices tolerantur, et ſic
fornicatio ad euitandã adulteria, *Sot. eod. articulo pri-
mo. in poſtrema ratione, colum. 14. fol. 530.* Secunda opi-
nio eſt, quod fuit eis permiſſum, ut poſſent à genti-
libus uſuras accipere, ne propter auaritiam, cui dedi-
ti erant, eas caperent à Iudæis, Deum colentibus, ſi-
cut dicitur de libello repudii, qui fuit eis permiſſus,
ne occiderent uxores, Ioan. de Anan. *in capite primo.
numero ſexto in vltimis Verbis, de vſur.* Tertia opinio
eſt, quod fuit eis permiſſum non ad euitanda præli-

huius pretio uide, quæ ſcripſi *ſupra* §.1.*quæſt.* 7. *par.*2. *ampl.*3.*num.*5.*& ſeqq.* ubi late explicaui.

Quarta ſpecies eſt mutuum, & de huius aſſecuratione uide, quæ late ſcripſi *ſup.* 1.*quæſt.*1.*n.*493.*et ſeqq.*

Dixi de pretio, ſeu prouiſionibus, quæ debentur ratione cambiorum in uarijs ſpeciebus.

53 QVAERO octauo, an aliquid debeatur ratione
cambij minuti?

Reſpondeo, quod huic quæſito ſatisfeci §. *præcedẽti gloſſ.*3.*num.*97.*& ſeqq. verſ. infero.*

---

§.3. Gloſſ.4.

Et vndecena di Gabella.

SVMMARIA.

Gabella, Vectigal, Dacium, Pedagium, Guidacium, Portorium, Telonia, Tributum, & Cenſus, quid ſint, & quando ſint ſoluenda remiſsiue, *numer.* 1. *Quædam ex his vnde dicantur, & vnde ſoluãtur, in quo differant, & ad quid ſoluantur, num.*2.

Publicani qui ſint, vnde dicantur; ſub numer. 2. *Præſumuntur mali, ſub eodem numer.* 2. *Dicuntur habere nomen publicorũ latronum, ſuntque temerarij, & audaces, num.*3.

Vndecena, *ſignificat decimam partem, num.*4.

*Gabella ſolui debet ab emptore, ideoque ab eo, qui dat cambio, num.*5. *Quid ſeruetur Genuæ, num.*7.

DE gabellis in uniuerſũ, peculiaribus editis tra-
ctatibus, late ſcripſerint Bertacch. & Iul. Fer-
ret. & proprias gabellæ cambiorum regulas habent
1 Genuẽſes, unde paucis agemus: † quia quid ſit gabel-
la, vectigal, dacium, pedagium, guidacium, porto-
rium, & telonia, & an & quando ſint ſoluenda, &
cætera neceſſaria reperies apud eoſdem Bertac. &
2 Ferret. † duo ſolum hic non omnino omittam: Pri-
mũ quorum eſt, quod uectigal fine, & materia dif-
fert à tributo, & cẽſu, nam uectigal ſoluitur de mer-
cimonijs, quæ uehũtur negotiationis gratia, & ſol-
uitur ad murorum, pontium, aliorumque id genus
publicorum operum refectionẽ, & dicitur uectigal
à uehendo, itemque portorium à portu, quia ſolui-
tur portitori, Sot. *de iuſt. & iur. lib.*3.*q.*6.*articul.*7. *col.*3.
*fol.*281. at cenſus, & tributum unde dicantur, & ex
quibus ſoluantur, dixi *ſupra* §.1.*quæſt.*1.*nu.*195. Secũ-
dum, quod non omitto, eſt, quod miniſtri, qui hæc
uectigalia, ſeu publica exigunt, uocantur publicani,
ff. de public. & Vectigal. de quibus *in Matth.*9. *numer.* 10.
*& Vndecimo Marc.*2.*numer.*15.*&* 16.*& Luc.*5.*num.*27.&
dicuntur publicani à nomine, *publico*, quod uectigal
ſignificat, *l.*1.§.1.*ff. de publ. & Vectig. & l.* 34. *miles. ff. ex
quib. cauſ. maior.* & ſequitur Bertaz. *de clauſ. clauſ.* 30.
*gloſſ.*11.*numer.* 2.*in fine*, et à nomine, *canes*, ſunt enim tã-
quam publici canes, ſtantes in portis ciuitatum cõ-
tra tranſeuntes, quare eo ipſo, quod quis eſt publica-
nus, non præſumitur bonus vir, Franc. Luc. *tract. de
fiſc. & eius priuileg. par.*4.*numero primo, & tertio. tom.* 12.
fol. 15. et connumeratur inter peccatores: unde ſcri-
bæ, et phariſæi interrogabant diſcipulos Ieſus: *quare
cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit magi-
ſter veſter? hoc audito, Ieſus ait illis: non eſt opus valentibus
medicus, ſed male habentibus.* et Matth. Marc. *in locis ſupra
proxime citatis.* † imo habent notorium, et famoſum 3
nomen latronum publicorum, Ferret. *tractat. de ga-
bell. num.* 216.*eod. tom.* 12. cum enim immenſa ſit eorũ
temeritas, et audacia, *l.* 12.*quantæ audaciæ. ff. de public.*
ſunt ualde prompti ad latrocinia, hincque alias cõ-
ſultus ſuper proceſſu fabricato de extorſione con-
tra quoſdam publicanos, reſpondidi, eiuſmodi præ-
ſumptionem contra eos poſſe ſufficere ad inquiren-
dum, et facilius procedendum, non tamen ad con-
demnandum.

QVAERO, quid ſibi uelint illa uerba, *& vndecima* 4
di gabella?

Reſpondeo, regulis, ſeu modis gabellarum Genuenſium, *numero ſecundo*, ſtatutum eſſe, vt dans cambio, ſoluat gabellam, quæ ſunt duo ſolidi aurei pro quolibet centenario, & quia duo ſolidi ſunt vna decima pars vnius ſcuti aurei, cum ſcutus aureus diuidatur in 20. ſolidis aureis, vt dixi §. *præced. gl.* 3. *ſub nu.* 16. et duo ſolidi ſint decima pars ex viginti, Genuenſes, qui in proprio idiomate ſunt conciſi, et in cambiorum negotiis nimia vtuntur breuitate, quod nos dicimus, unam decimam partem, ipſi breuioris ſermonis gratia dicunt, *vndecima*, unde hoc numero 20. ſolidorum conſiderato in ſcuto aureo, quinque ſolidi ſunt quarta pars unius ſcuti, *vt in eiſdem regulis gabellæ. nu.*1.

Hic loquendi modus, quo utuntur Genuenſes, nõ diſtat à modo loquendi, quo Luſitani in Luſitania, uſuram decimam, appellant, *onzena*, ideſt, unum pro decem, ut admonet Molin. *de iuſt. tom.*2. *de contractat. diſputat.* 305. *verſicul. vſura ſetus. colum.* 226.

Verum, etſi dans cambio, deberet ſoluere gabel- 5
lam, tum per prædictas regulas gabellæ, tum quia,
ſtante ſtatuto, quod de rebus emptis, uel uenditis ſol-
uatur gabella, emptor, qui ex contractu acquirit,
tenetur eam ſoluere, Bertach. *trat. de gabell. par.*7.*princ.
num.* 1.*tom.* 12.*fol.*63. *& Bertaz. de clauſ. clauſ.* 30. *gloſſ.*
12.*ſub numero primo.* ſimiliter, ſtante ſtatuto, quod de
contractu debiti ſoluatur gabella, creditor tenetur
eam ſoluere, ſi contractus ſit talis, ex quo creditor
commodum percipiat, Bertacch. *eadem par.*7. *num.* 1.
& Bertaz. d. gloſſ. 12. *ſub num.* 1.

Sed in contractu cambii, qui dat cambio, eſt em- 6
ptor, ut ſecutus ſum *ſupra* §.1.*quæſt.*4.*num.* 21. is enim
prius numerat pretium, et de natura emptionis, et
uenditionis eſt, ut emptor prius numeret pretium,
et poſtea uenditor tradat rem, ut dixi *eod.* §.1.*quæſt.*5.
numer. 20. item ſi eſſet contractus debiti, qui dat cam-
bio, percipit commodum: ergo undique ipſe debe-
ret ſoluere gabellam.

Tamen, quod ut plurimum gabella ſoluatur ab 7
iis, qui accipiunt cambio, deponunt teſtes Genuen-
ſes, de quibus Rot. *diuerſ. deciſ.* 63. *propoſito. verſic. non
obſtant teſtes. in Ianuen. pecuniaria, lunæ* 16. *ſiue* 2. *Maij.
1611. coram Illuſtriſſ. Card. Lancellotto, impreſſa apud Mar-
cheſ. de commiſſ. par.* 1.§.2.*fol.* 886. Et quia hoc conſiſtit
in facto, ſuper quo Iure conſulti non reſpondent,
pluribus non inſiſtam, et collige, ſi potes, ex formu-
lis literarum, de quibus *ſupra* §.1.*q.*5.*numer.* 77. *&* 79.

Digitized by Google

cuius commoditatis pro paräda literarum ſolutione, ſeu, vt loquuntur campſores, *per ricapitar le lettere*, hunc cenſuerunt eſſe terminum cõgruum pro portandis literis, & pro paranda ſolutione, non enim debet creditor ſtatim, atque literæ peruenerunt, eſſe cum ſacco paratus, ſed debet indulgere aliquam dilationem ad parandas pecunias, per ea, que dixi *ſupra §.1.q.1.nu.371.& §.2.gl.5.num.3. & ſeqq.* & de his terminis datis pro cambii ex nundinis ad loca, vide *ſupra d.gl.5.ſub num. 12.*

2 Verum aduerte, quod contrahentes hoc cambium ex nundinis ad loca, poſſent inter ſe conuenire de longiori, & breuiori dilatione, dummodo ratione ſolius dilationis nulla fiat cãbii alteratio, ne tẽpus ex ſe ipſo videretur parere maiorẽ numerum pecuniæ.

§.5. Gloſſ. 2.

A ſoldi 69. per ſcudo.

SVMMARIA.

Solidus quilibet conſtat ex duodecim denarijs, ſed tamen eſt in multiplici differentia, num. 1.

Numiſmatum fictio videtur quandoque inuenta ad palliãda lucra, num. 2.

DE ſolidis, etſi pro materiæ occaſione diuerſis in locis locuti ſimus, & præſertim *ſupra §.2.gl.3.n. 12.13.16.& ſeqq.* & etiam *§.1.q.5.nu.55. & ſeqq.* hic tamen ob gloſſæ peculiaritatem de iiſdem venit agendum, verum, ſuperfluitatem fugientes, alibi à nobis dicta, hic indicanda, non repetenda ſunt.

1 Hæc verba, *d.ſol.69.per ſcudo*, denotant, quod ſcutus, qui erit ſoluendus Genuæ, valebit vnum ſolidum ultra valorem ſcuti aurei; quia, ut dicebamus *ſupra d.q.5.nu.53.& d.gl.3.num.17.* ſcutus aureus in ciuitate Genuæ in ratione contrahendi cãbiũ æſtimatur ſemper ſol.68. vnde cum ex nundinis remittuntur ſcuti ſolidorum 69. pro quolibet ſcuto, ſunt ſcuti maioris valoris: ſed pro abſoluta intelligẽtia tria notãda sũt.

Primo eſt notandum, quod ſolidi habent hanc vnam identitatẽ, quod omnis ſolidus conſtat ex duodecim denariis, ſed in reliquis habent differentias, ex quibus colligimus quatuor ſolidos differentes: Primus ſit ſolidus æneus, quo multæ gentes vtuntur, emendo, & vendendo, hicque conſtat ex duodecim denariis æneis, vt dixi *gl.3.ſub num.18.* Secundus dicitur ſolidus aureus, quo etiã vtimur, emendo, & vendendo, & hic eſt idem cum nummo, ſeu ſcuto aureo, vt dixi *d.gl.3.ſub nu.13.& ſeqq.* & hic etiam conſtat ex duodecim denariis, vel paulò minus, vt dixi *d.gl.3.nu. 73.& 74.* ſed quilibet denarius eſt argenteus, qui valet vnum Iulium, ſeu vnum regalem, vt dixi *d. gloſ.3. num.20. & ſeqq.* Tertius dicitur ſolidus aureus fictus, quo negotiatores vtuntur in calculis, & ratiociniis, & iſte eſt vigeſima pars vnius ſcuti marcharum, & dicitur etiam vigeſima pars libræ aureæ, quia negotiatores ſcutum marcharum, & libram auream in ratiociniis ſumunt pro eodem, vt dixi *d. gloſſ. 3. num. 16.* Quartus dicitur etiam ſolidus fictus, quo utuntur Genuenſes, dum faciunt cambia, & recambia in ciuitate Genuæ, fingentes ſcutum ſolidorum 68. pro ſcuto marcharum, & ex iſto fingunt tres libras, & ſol. 8. aureos, ut dixi *d.q.5.num.55.& d.gl.3.nu.17. et 19.*

Secundo eſt notandum, quod Genuenſes ſicut in ciuitate Genuæ ualorem ſcuti aurei, ſeu marcharum in negotio cambiorum pro nundinis fictè conſtituunt in ſol.68. ſeu libris tribus, & ſol.8. conſtante qualibet libra ex ſolidis 20. ita etiam in cambiis, & recambiis ex reditu nundinarum, quod lucrantur, illud augent in numero ſolidorum, ita ut ſi in centum ſcutis lucrentur centũ ſolidos conſtituant ſcutũ ſolidorũ 69. & ſic habes explicationẽ uerborũ, *d. ſol.66.*

Tertio eſt notandum, quod Genuenſes, cum in calculis remaneat fere ſemper numerus ſolidorum, non aſcendens ad ſolidos 68. ex quibus cõficeretur ſcutus, illos ſolidos reſtantes reducunt ad breuiorẽ numerum, rationantes tunc in illis ſolidis reſtantibus ſcutum non in ſolidis 68. prout rationati ſunt, quando ex eis conſtituerunt ſcutum, ſed in ſolidis 20. & proinde, ſi remanerent ſolidi 33. illos reducerent ad ſol.9.den.9.ut dixi ſupra quæſt.5.nu.57. hocque utuntur ratiocinio: illos ſolidos reſtantes diuidunt in partes ſolidorum 68. & quota eſt illa pars in ſol.68. pro tanta etiam ſumunt in ſol. 20. & proinde ſi ſolidi reſtantes eſſent 17. ipſi numerarent illos pro ſolidis quinque, quia ſol. 17. in ſol. 68. eſt quarta pars, & quarta pars ſolidorum 20. ſunt ſolidi quinque, unde ſolidi reſtante, etſi eſſent 67. nunquam poſſunt tunc aſcendere ad ſol. 20.

Hæc numiſmatum, & ratiociniorum ficta diuerſitas, ſicut habet difficiles æquiuocationes, ita latentem habet inuentionem ad palliandum lucra, quæ poſſent uideri illicita. 2

§. 5. Gloſſ. 3.

In ſcudi di argento conforme al decreto del Sereniſsimo Senato.

SVMMARIA.

Scuti argenti Genuæ poſſunt ibi ſolui pro ſcutis aureis in negotiatione cambiorum, numer. 1.

Scutus argenteus Genuenſis æquiualet ſcuto aureo quinque ſtamparum, num. 1. & 2.

IN tam magno numero pecuniarum, quas Genuenſes negotiantur Genuæ in cambiis, difficile eſt ſoluere ſingulas partitas in ſcutis aureis, & propterea Senatus illius Reipublicæ decreuit, ut ſolutio fieri poſſit in ſcutis argenteis eiuſdem Reipubl. cum illorum ſcutorum argenteorum ualorem æquent ualori ſcutorum quinque ſtamparum, nam ſcutus argenteus illius Reipublicæ eſt ponderis unius unciæ, denariorum decem, granorũ uiginti, & quinque partium ex ſex alterius grani, ideoque eum æſtimant li. 24. & ſol.10. † & totidem æſtimant ſcutum aureum eiuſdem Reipub. item aureum Hiſpanum, Neapolitanum, Venetum, & Florentinum, cum quilibet ſcutus iſtarum quinque ſtamparum ſit bonitas 21. caractorum, et ſeptem partium ex octo alterius caracti, et ſit ponderis trium denariorum, unius grani, et ter- 1

tiæ partis alterius grauì, vt habetur in edicto, ſeu crida Genuenſi monetarum, & huic decreto correſpondet inſtitutio cartularij ſcutorum cambiorum, de qua inſtitutione mentionem feci inf. §. 7. gl. 3. ſub num. 3. verſ. quartum. & in qua moneta ſolui poſſit debitum cambiorum in ciuitate Bononiæ eſt diſpoſitum in capit. dictæ ciuitatis capit. che per li pagamenti.

---

§. 6. Gloſſ. 1.

1613. à 20. Nouembre, In Genoua ſcudi 101. 9 et 9. de marche.

A pagamenti di fiera proſſima di apparitione pagate per queſta prima di cambio à voi ſteſſo, etc. ponete a mio conto, à Dio.

A voi ſteſſo.

S V M M A R I A.

A voi iſteſſo, *ſunt verba directa eidem, cui directæ ſunt literæ cambij, num. 1.*

Recurſæ cambium an ſit fictum, & illicitum, numer. 2. & ſeqq. 21. & ſeqq. 57. & ſeqq. 60. & ſeqq. & num. 63.

Recurſæ cambium admittit, vt vnus contrahens repræſentet alterum, num. 7. 25. & 97.

Recurſæ cambium quot implicet contractus, ſub num 60.

Recurſæ cambium videtur habere ſolutionem fictam, num. 10. Et videtur iniquius quam ſiccum, num. 8. Sed imo eſt contractus iuſtus, num. 73.

Recurſæ cambium in effectu videtur pro eodem loco, num. 18. Contrarium num. 83.

Recurſæ cambium non grauat campſorum debitorem, num. 40. & ſeqq. Quare ratione ſit expediens, ſub numer. 69. & ſeqq.

Recurſæ cambij inter ſſ. non deberet procedere in infinitum, &c. ſub num. 83.

Cambium quando videatur mutuũ, n. 9. Et quod non ſit, nu. 74.

Cambium eſt emptio, & venditio, ſub num. 21.

Cambia fiunt etiam inter viros bonæ conſcientiæ, num. 55.

Literarum vſus eſt ad abſentes, & non ad ſe ipſum ſcribentem; ſub nu. 2. & nu. 63. vbi declaratur.

Literæ cambij recurſæ videntur fictæ, ſub num. 11. Ideo non admittendæ ſub nu. 15. Imo non ſunt fictæ, &c. num. 76. & 81.

Literas cambij recurſæ creditor præſentat ſibi ipſi, requiritque à ſe ipſo, vt ſoluat, & ipſe, nolens eas acceptare, reſpondet ſibi ipſi, & proteſtatur, num. 97. Et qua forma, num. 98.

Locatio bonum ficte emptorum, &c. eſt illicita num. 3. & 65.

Emptio rei propriæ non tenet, nu. 4. Et quomodo teneat, numer. 64. Et quid ſi vendatur res aliena, nu. 5.

Mentem legis offendens offendit legem, &c. ſub. 11.

Actio, & paſſio ſtant in cambio recurſæ, numer. 32. & 24. Et tamen in eodem ſubiecto ſtare non poſſunt, d. num. 24. Et quando poſſint ſtare, num. 77.

Contraria non poſſunt ſtare in eodem ſubiecto, numer. 24. Et quando poſſint, num. 77.

Debitor ſibi ipſi quis eſſe non poteſt, num. 12.

Iuſtitia eſt ad alterum, num. 12.

Fictio de re impoſſibili non tenet, num. 27.

Fictiones plures in cambio recurſæ, & quare, num. 13. 65. & 79. Quæ, & quæ fictiones tolerentur in cambio, nu. 23. & & ſeqq num. 33. & 34.

Fictiones plures non tolerantur, num. 31.

Romanorũ fides nõ patitur ſimulationes ad fraudandũ n. 16.

Lucrũ quo maiori innititur periculo, eo magis eſt licitũ n. 14.

Exigere quis poteſt à ſe ipſo, nu. 25. in fine.

Negotiorum geſtor poteſt exigere à ſe ipſo, num. 25. in fine.

Repræſentare poteſt quis duplicem perſonam, nu. 25. in fine, 35. & ſeqq.

Ratificatio contractus in tempore inhabili an conualidet contractum, num. 28. & 30.

Cõfirmatio cõceſſionis, facta à Sede Apoſtolica poſt mortẽ Archiepiſcopi, qui cõceſſerat, non cõualidat cõceſſionẽ, n. 29.

Legatus, Orator ſeu Ambaſciator } *poſſunt repræſentare perſonã publicam, & priuatam, ideoque munera, eis data intuitu perſonæ publicæ, nõ ſibi acquirũt, ſecus ſi ſint data intuitu perſonæ priuatæ, num. 35.*

Heres vẽditoris põt ex ſua perſona, non vti heres, retrahere, ſtãte ſtatuto, vt proximior vẽditoris poſsit retrahere, n. 37.

Emptionis, & venditionis cõtractus in dubio præſumitur licitus, num. 38.

Dubia ſi ſit res, mitior pars eligenda, num. 44.

Vſurarius non eſt, qui facit contractum vſurariũ, ſi contractus ille communiter habeatur pro licito, nu. 45.

Actus illicitus, ſed cõmuniter reputatus pro licito, an ſaluetur à pœna, & nullitate, an vero à pœna ſola, n. 46. & ſeqq.

Actus in dubio æſtimatur licitus, ſi à viris timoratæ cõſcientiæ fieri ſoleat, num. 54.

Conſuetudo an contractum illicitum poſſit facere licitum, nu. 48. & ſeqq. Et an excuſet à pœna, nu. 51. & ſeqq.

Dote ab heredibus viri non reſtituta, & ſtante conſuetudine, quod tunc vidua poſsit loco alimentorum exigere fructus, ſi aliunde non habeat viuere, poteſt illos tuta conſcientia exigere, ſub nu. 49.

Venditio rei nondum natæ tenet, num. 66.

Campſarius poteſt reuocare mandatum campſoris de ſoluendo ſibi ipſi, num. 70.

Campſor non poteſt reuocare mandatum campſarij de ſoluẽdo ſibi ipſi, numer. 71. & 72.

Intereſſ. cãbiorum qua ratione conuertatur in capitale, ſub num. 82.

Bonus quilibet præſumitur, num. 87.

Campſor Genuæ, & eius ſocius in nũdinis effectiue ſunt vnus, & idem, nu. 89. Et quando reputentur pro diuerſis, nu. 92.

Creditores vnius ſocietatis ſeparantur à creditoribus alterius ſocietatis, &c. ſub num. 93. & ſeqq. in quibus extenditur, & ſubdeclaratur.

Proteſtationis formula, non acceptatis litteris de ſoluendo ſibi ipſi, n. 98. Et quod ius ex proteſtatione oriatur, nu. 99.

ANtequam deueniamus ad huius gloſſæ materiam, reminiſci debemus, quod hac literarum formula vtimur pro cambio, quod vocant, *con il ricapitar le lettere ſopra il datore*, id eſt pro cambio, quod communiter dicitur, *con la ricorſa*, & formulam ipſam, & quidem duplicem per extenſum poſuimus *ſupra §. 1. q. 5. num. 88. & 94. verſ. primo. & verſ. ſecunda*, hoc præmiſſo, procedo ad vlteriora.

QVAERO primo, ad quem dirigantur iſta verba ſolutionis, *à voi ſteſſo*? 1

Reſpondeo, quod diriguntur illi met, cui directæ ſunt literæ, quare ſi in literarum ſupraſcriptione ſit poſitum nomen campſoris, qui eſt creditor cambii,

Digitized by Google

cambii, illa verba ſolutionis faciendæ diriguntur
ipſimet creditori, ita vt ipſe tanquam mandatarius
debitoris debeat ſoluere ſibi ipſi nomine ſui debito-
ris: ſi vero debitor in ſupraſcriptione litterarum
ponat nomen ſuum proprium, tunc illa verba ſolu-
tionis faciendæ diriguntur ſibi ipſi debitori, qui ſcri-
bit, & cum hac reſponſione concordant quæ ſcripſi
ſup. d. quæſtio. 5. numer. 88. & 94. verſicul. primæ. & verſi.
ſecundæ. & quæſt. 7. par. 2. ampl. 16. num. 1.

2 QVAERO ſecundo, an hoc cambium recurſæ,
in quo campſor literas ſoluendas, ſcriptas à camp-
ſorio, defert ſibi ipſi campſori, vel defert ad ipſum
campſorium, qui eas ſcripſit, & proinde ipſe camp-
ſor, qui dat cambio eſt portitor, & nuntius litterarũ
ad ſe ipſum, uel ad ipſum campſorium, qui eas fecit,
ſit cambium fictum, & illicitum?

Prima opinio erit affirmatiua, quod ſit cambium
fictum, et ideo illicitum, hæcque opinio decem ful-
citur argumentis.

Primo, quia litterarum vſus fuit inuentus ex ne-
ceſſitate alloquendi abſentes, quos ſcribens non a-
liter poteſt alloqui, at in hoc cambio recurſæ per-
uertitur iſte vſus, cum campſorius ſcribens ſcribat,
uel campſori præſenti, cui met dat illas litteras, vel
ſibi ipſi ſcribenti, vt dixi hic *& ſupra* §. *2. quæſt. 5. num.*
84. 87. & 94. vnde hic ſtylus ſcribendi literas præſen-
tibus, et ſibi ipſi ſcribenti, præſefert ſuſpicionem illi-
citæ negotiationis, quia ambulans per loca inuia, et
inſolita, aut male egit, aut vult male agere, uidetur
enim odire lucem, quam is odit, qui male agit.

Secundo, quia in hoc cambio recurſæ campſor,
qui dat cambio, emit ſcienter ſcutos marcharum
à campſorio, qui eos non habet, neque eſt habi-
turus, et campſoris ſcientia ſatis patet ex eo, quod
campſorius ſcribit, et dat ipſi campſori literas aper-
tas, vt ſibimet ſoluat, et ideo eſſe cambium illici-
tum, ſcribunt Sot. Hier. de Luc. Fabian. Genuen.
Nauar. et alii, quos citaui *ſupra* §. *1. quæſtion. 7. part. 2.*
ampl. 17. numer. 7. verſicul. contra. et eſſe cambium ſiccũ,
et Pii V. conſtitutione damnatum, motiuat Nauar.
ſiue uerus alius innominatus, quiſquis ille ſit apud
eum. *conſil. 31. reuerendiſſ. verſicul. tertio eſto. de vſur. libro*
quinto. quod *conſ. in impreſſ. Rom. eſt conſ. 1. d. libro quinto.*
titul. de Vſur. ſed non eſt ita copioſum, eiuſmodi enim
cambium reſoluitur in emptionem, et uenditio-
3 nem fictam, quæ non tenet, † nam, ſicut ſi quis à
ruſtico ficte emeret boues, quos ruſticus non habe-
ret, et poſtea eoſdem eidem ruſtico locaret, ut is eos
ſaluos ſuſtentaret, et operarum mercedem ſolueret,
eſſet cõtractus iniuſtus, et uſurarius, ut poſt Syluestr.
quem citant. ſcribunt Sot. *de iuſt. & iur. libro ſexto q.*
13. articulo primo. concluſ. 3. colum. 3. fol. 62. Nauar. *dict.*
conſ. 31. reuerendiſſ. verſic. quarto hic. & in manual. cap. 17.
num. 229. ſiu 230. in 99. pecc. & in cap. ſi fæneraueris. ſub
num. 79. verſic. octaua ſcilicet. verſus finem. 14. quæſt. 3. Bo-
ninſ. tract. de camb. capit. 7. verſ. ſono alcuni. fol. 19. & Ioan.
Azor. de inſtitut. moral. par. 3. lib. 10. titul. de camb. cap. 11.
quæſtio. 6. ita etiam uidetur dicendum de eiuſmodi
cambio; Item ſicut fructus ſocietatis, et montis illici-
te percipiuntur, quando ſocietas, et mons non eſt
capax illorum fructuum, ut ſecutus ſum *ſupra* §. *1. q.*
7. par. 1. num. 35. ita multo magis illicite uidentur per
cipi lucra cambii ex pecunia, data cambio, quæ non
poteſt inſeruire cambio, imò campſor, id eſt, emptor
uidetur emere ſcienter rem ſuam propriam, dum de
mandato campſorii uenditoris ſoluit ſibimet ipſi de
propriis pecuniis ſcutos marcharum, ſibi uenditos,
ut patet ex formula litterarum cambii, quas ſcripſi
ſupra §. *1. q. 5. num. 86. & 88.* † et conſequenter, uti em-
ptio rei propriæ, non tenet, *l. 4. cum res. C. de contrah.*
empt. & l. 16. ſuæ rei. ff. eod. Fabian. de Mont. tract. de empt.
& vendit. q. 4. princip. numer. 49. q. 19. tom. 6. par. 1. fol. 48.
et hoc motiuo uſus eſt etiam Nauar. *d. conſ. 31. reuerẽ-*
diſs. verſ. iniuſtitia huius. lib. 5. de vſur. ſi non tenet em-
ptio, ergo nec cambium, quia cambium eſt emptio,
et uenditio ut dixi *ſupra* §. *1. q. 4. numer. 21.* † uel ſaltem 5
uenditor uidetur uendere ſcienter rem alienam, quę
uenditio non tenet, ſaltem in præiudicium domini,
licet teneret quoad præiudicium uendentis, ut ſit ob-
ligatus exempto, et de euictione, ut explicaui *ſupra*
§. *1. q. 1. ſub num. 556. exemplifi. 6.* ubi uideas. † neq. po- 6
teſt ualere, uti commutatio pecuniarum, Nauar. *vbi*
ſupra. quia de natura commutationis eſt, ut unus ac-
cipiat ab altero, et alter ab uno. † at hic campſorius 7
ſolus accipit, imò ex iſto contractu hæc alia deducũ-
tur inconuenientia, nempe, quod ſicut emptor, et
uenditor, ſunt unus, et idem, ita in conſequentiam i-
dem ſit procurator actoris, et rei, cum ille, cui debi-
tor ſcribit, vt ſoluat ſibimetipſi, ille, ſi velit litteras
acceptare, et acceptatas ſoluat, repræſentabit cãpſo-
rem, et campſorium, ſi uero nolit eas acceptare, tũc
requiret à ſe ipſo, ut ſoluat, et ipſemet reſpondebit
ſibi ipſi, quod non uult ſoluere, et ideo faciet prote-
ſtationem contra debitorem, ut in forma proteſta-
tionis, quam poſui *infra num. 98.*

Confirmatur primo hoc ſecundum argumentũ, 8
quia ſi tu de menſe Ianuarii, anticipata ſolutione, e-
meres decem rubra frumenti pro futuris meſſibus
ab aliquo paupere ruſtico, quem tu certo ſcires non
habiturum frumentum tempore meſſium, cum non
ſeminauerit, et deinde tempore ſolutionis faciendæ,
cum is frumentum uenditum tradere non poſſet, tu
illud ipſi uenderes, aucto pretio, eſſet emptio, et uẽ-
ditio iniquior ſtocco, et baroccollo, in quibus mer-
cator pauperi, indigenti pecunia, uendit mercem
cariori pretio, et ſtatim ab eo reemit minori pretio,
ut explicaui *ſup.* §. *1. q. 1. nu. 566.* ſed iſti ſtocchi ſunt il-
lici, et ideo prohibiti, ut ſcripſi *d. numer. 566. & ſeqq.*
quia in eis adeſt quædam mala ars, et ſimulatio in
damnum proximi; ergo multo magis eſt illicitus cõ-
tractus eiuſmodi cambii, in quo peior uiget ars, et e-
uidentior ſimulatio.

Confirmatur ſecundo, quia ſi Petrus dat tibi de- 9
cem rubra frumenti in ciuitate Lucę ut tu reſtitua
eſ permutata Placentiæ in nundinis, ſi tu in nundinis
non poteris reſtituere, et ideo te Placentiæ denuò
conſtitutis debitorem eorumdem rubrorum frumẽ-
ti, quæ reſtitutis poſtea ei in ciuitate Lucę, certe non
dicemus, quod frumentum fuerit cambitum inter
te, et Petrum, ſed erit potius mutuum: ergo idem di-
cendum eſt in cambio pecuniæ, Romoal. Coli. *tract.*
de camb. cap. 22. num. 4. verſ. dimmi.

Cõfirmatur tertio, quia ſi in nundinis adeſt agẽs, 10
ſeu correſpondens campſoris, repræſentatq. ipſum
campſorem, et facit totum id, quod faceret ipſe cãp-
ſor, ſequitur, quod ſicut, ſi campſor, et campſorius eſ-
ſent uere in nũdinis, campſor non poſſet ſibi ipſi ſol-
uere, quia eſſet ſolutio non uera, ſed ficta, ita etiam
dictus agens campſoris non poterit ſibi ipſi, repræ-
ſentanti campſorem, ſoluere de pecuniis ipſius cãp-

Digitized by Google

ſoris, Romoald. *cap. 22. num. 6. verſ. andreas.*

Nec aduerſus iſtud ſecundum argumentum, eiuſq. confirmationes releuat, quod pro iſto cambio recurſæ mittantur realiter litteræ ad nundinas, & uere extinguatur debitum cambij per ſolutionem, & ſic uideatur ſatisfactum Pij V. conſtitutionis.

Quia replicatur, quod ſicut eſt fictum cambium, ita etiam ficte mittuntur literæ in fraudem legis, & conſtitutionis Pij V. quæ fraus non eſt toleranda, quia tenemur non tantum uerbis, quantum menti legis ſatisfacere, & proinde ita in legem committit, & in eius pœnas incidit, qui facit contra uerba, & mentem legis, ſicut is, qui facit contra mentem ſolam, ut ex Bal. & Iaſ. ſecutus ſum *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 36 uerſ. ſecundus.* & alias lex ſæpe uideretur impoſita uerbis, & non rebus.

12 Tertio, quia in iſto cambio fingitur actio, & paſſio in eodem ſubiecto, ut dixi *infra ſub num. 23. ibi, ſecunda fictio.* & ſic idem fingitur emptor, & venditor, dator & acceptor, creditor, & debitor; campſor, & campſoris, contra ea, quæ ſcripſi *ſupra §. 1. q. 7. par. 1. nu. 15.* & nemo poteſt ſibi ipſi eſſe debitor, quia iuſtitia eſt ad alterum, vt ex D. Thom. ſequitur Nauar. *conſ. 31. reuerendiſs. verſ. ſecũdo quia lib. 5. de vſur.* & ideo nemo poteſt exigere a ſe ipſo, Oſaſch. *deciſ. 95. anno. n. 2.* quia debitum proprie eſt ad alterum, & non ad ſe ipſum, teſtibus Ariſt. & D. Thom. quos ſequitur cũ declaratione Lud. Lopez. *de contract. lib. 2. c. 16. verſ. igitur ad argumentum. prope finem.*

13 Quarto, quia in hoc cambio concurrunt plures fictiones, ut dixi *infra nu. 23. & ſeqq. verſ. quartum,* quæ tolerandæ non ſunt, tum quia plures fictiones non tolerantur, teſtibus his, quos citaui *infra num. 31.* tum quia non aliorſum tendunt, quam ad occultandam cambii ſiccitatem, ſiquidem detectis his fictionib. hoc cambium in effectu, & ſubſtantia eſt illud idem prorſus, quod eſſe ſiccum & illicitum, ſcripſimus *ſupra §. 1. q. 7. par. 3. limit. 4.*

14 Quinto, quia in hoc cambio recurſæ campſor lucratur cum minori periculo, quia periculum eſt cum vnica tantum perſona, videlicet cum campſorio, qui accepit cambio; at in cambiis ſine recurſa lucrum ſit cum maiori periculo, quia agitur cũ pluribus perſonis, de quarum decoctione timendum, eſt, vt oſtendit Ioan. Bapt. Lup. *in cap. nauiganti. §. 2. ſub nu. 20. de Vſur. inter tract. diuerſ. to. 7. fol.* 138. & ſcribit Boninſ. *in loco proxime infra citato:* & certum eſt, quod lucrum, quo maiori ſubiacet periculo, eo magis eſt licitum, prout aduerſus cambium ſiccum ſine litteris conſiderat Boninſ. *tractat. de camb. cap. 7. Verſ. ma quãto. in reſponſione ad ſecundam difficultatem:* & alios eſſe contractus, quorum iuſtitia reſpectu pretii, ſeu lucri tota poſita eſt in periculo, ſcripſi in diuerſis locis, quorum plurima collegi *ſupra §. 1. q. 1. numer.* 501. hinc enim eſt, quod fructus 12. pro centenario, anticipata ſolutione, in ſocietatibus officii non tolerarentur, niſi extaret periculum vitæ, hinc etiam eſt, quod in Vrbe loca mõtium vacabilium maiorem reddunt fructum, quam loca montium non vacabilium: hinc quoque eſt, quod Genuæ longe maius conſtituitur lucrum pro ſponſione ſuper extractione primi Senatoris, quia lõge maiori ſe exponit incertitudini, quã conſtituatur pro ſponſione ſuper ſimplici Senatoris extractione, quãuis illæ ſcõmiſſæ, ſeu vadimonia ſint prohibita etiam ſub pœna per ſtatut. *lib. 4. ca. 17. §. non poſſunt fieri ſuper futura.* & denũ hinc extat vulgare, & in ore omniũ prouerbiũ; *chi non arriſica, non guadagna.*

Sexto, quia ex euidenti litterarum fictione ſequitur neceſſario ſiccitas, quæ inficit cambium, tum ex Pii V. conſtitutione, quam habes *ſuſ. . . 9. numer.* 52. tum ex diſpoſitione iuris ante Pii V. conſtitutionẽ, Io. de Anan. *in c. vlt. nauiganti. ſub nu. 46. de vſur.* et alii communiter, qui, dum admittunt cambium, annectunt hanc limitationem, niſi literæ cambii eſſent fictitiæ, et in fraudem factæ, quia vere eſſent literæ mutui, et iſtud, inquit Io. de Anan. *vbi ſupra,* eſt multũ ponderandum, quia quotidie practicatur Bononiæ. 15

Et certe cambium iſtud, in quo omnia finguntur, Romanorum ſpectata fides, quæ ſinceritatis eſt cultrix, non facile admitteret: nam cum poſt Cannenſem pugnam Hannibal ex captiuis Romanis, quos detinebat, decem iuratos ad Romanum Senatum miſiſſet, in caſtra redituros niſi de redimendis captiuis impetraſſent, cumque egreſſi caſtris eſſent, et vnus ex iis minime Romani (vt dicit Liuius) ingenii, velut aliquid in caſtris eſſet oblitus, in caſtra rediiſſet, iuriſiurandi ſoluendi cauſa, et confeſtim comites ſecutus eſſet, et a Senatu re non impetrata, cæteri in caſtra Hannibalis rediiſſent, iſque domum abiiſſet, tanquam fallaci in caſtra reditu ſe iureiurando exoluiſſet, nec iterum redire teneretur, Senatus, cum id reſciuit, cenſuit, eum comprehendum, et cuſtodibus publice datis, ad Hannibalem deducendum, vt hoc, & aliud ſimile fictum, et fallax recenſui *in meo tractat. de iudic. cauſ. libr. 2. cap. 9. ſub numer.* 845. *in futura impreſſione.* 16

Septimo, quia in iſto cambio conuertitur intereſſe in capitale, et ſic ex illo intereſſe procedit aliud intereſſe per modum ſuperfœtationis, et anatociſmi, qui eſt reprobatus à iure, ut dixi §. *ſeq. gloſ. 2. n. 39. & 40. Verſ. contra.* 17

Octauo, quia cambium reale debet fieri pro vno loco ad alium, alias ſi fiat pro eodem loco, eſt ſiccũ et damnatum in Pii V. conſtitutione. 18

Sed in recurſæ cambio contrahentes ab initio cõueniunt, quod debitum ſoluatur per acceptilationẽ in nundinis, et realiter redeat ad ciuitatem Genuæ, vbi eſt factus contractus cambii.

Nono, quia de hoc cambio valde dubitant etiam ii, qui ex profeſſo pugnant, cambia eſſe licita. 19

Decimo, quia eſſe cambium illicitum ſcribant Io. Bapt. Lup. *in cap. vlt. nauiganti. §. 2. ſub numer. 29. verſ. ſequitur. de vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7.* 139. *Io. Bapt. Cauat. tract. de camb. tit. de Vſura. verſ. quæro campſores. & ſeqq. fol.* 242. et generatim cambium circulatum, et reiteratum per plures nundinas, campſando, et recampſando, puta, ex Genua ad Placentiam, ex Placentia ad Genuam, et rurſus ex Genua ad Placentiam, et ſic deinceps, eſſe cambium reprehenſibile, et euitandum, quia non habet ſuum finem, et in eo quæritur proprium lucrum, et pecunia non inſeruit arti œconomicæ, et politicæ pro mercibus, ſcribit Fabian. Genuen. *tract. de camb. initio, ſub num. 9. & ſeqq. verſ. quarum tom. 6. par. 1. fol.* 411. et quod mercatores, et campſores nullo prorſus fuco incruſtare poſſint cambia iſta, quin ſint manifeſte uſuraria, quã lo ſcilicet nobilis aliquis in Hiſpania, pecunia egens, conuenit mercatorem, qui ſibi, mutuato auro, ſuccurrat, renuit mercator, offert tũc nobilis in Hiſpania, quod ipſi mercatori rependetur pecunia in Flandris, con- 20

ſendit

ſentit tunc mercator, quia arbitratur, ſibi lucrum ex
hoc licite deberi, quaſi illiuc pecuniam in Hiſpaniã
reducere debeat, cum tamen re vera nobilis ille nul-
lam habeat in Flandria pecuniam, neque mercator
ſomniet ex Flandria in Hiſpaniam traducere, & ini-
quiorem eſſe clypeum, quo vt campſor ſe protegat,
petit deinde à nobili litteras in Flandriam, eaſque
nobilis exhibet, & dirigit ad miniſtros eiuſdem cam-
pſoris, ac ſi illi pecuniam ipſius nobilis haberent, qui
quidem miniſtri tanquam campſoris factores po-
ſtea Metinam ſub nouo fœnore remittunt, cum ta-
men re vera eiuſmodi confictæ miſſiones, ac remiſ-
ſiones, nonniſi expectando tempori inſeruiant, ac
proinde exaugendo fœnori ad exuggendam debito-
rum ſubſtantiam, ſcribit Sot. *de iuſti. & iur. lib. 6. q. 10.*
art. 1. col. penult. & vlt. fol. 610. & quod eiuſmodi cam-
bium ſit illicitum, quando ſcilicet Titius nummula-
rius dat ad cambium pecunias Caio Genuæ, eas cum
lucro recepturus Lugduni, & ideo Caius ſcribit lit-
teras, mittendas Lugdunum ad eum, quem offert Ti-
tius nummularius eidem Caio, ſoluturum Lugduni
pro ipſo Caio, haſque litteras, ſub quarum fide eſſent
pecuniæ ſoluendæ eidem Titio, ſeu eius procuratori
in ciuitate Lugduni, ipſe Titius recipit à Caio, eaſq;
retinet apud ſe, & elapſo ſpatio ſex menſium, in qui-
bus litteræ Caij finxiſſent Lugdunum peruenturæ, &
aliæ ex Lugdunenſi Vrbe ad Genuam rediture, fingit
Titius nummularius, ſe recepiſſe litteras à ſuo procu
ratore Lugduni commorantis, in quibus ipſe procu-
rator reſcripſerit, ſe prædictas pecunias non habuiſſe,
quas pro Caio ſolueret, ideoque eas aliunde acce-
piſſe ad cambium, vt eas ipſe Caius Genuæ Titio ſol-
ueret, ac proinde Caius cogitur ſoluere cum lucro
Lugduni pecunias, primum Genuę acceptas, & ite-
rum cogitur Genuæ ſoluere etiam cum alio lucro
pecunias, quæ finguntur pro eo Lugduni in cambiũ
acceptæ, ſcribit Io. Azor. *de inſtit. moral. par. 3. lib. 10. tit.*
de camb. cap. 8. verſ. hæc conditio, addens, hoc cambium
eſſe mutuum cum lucro, non autem permutationem
pecuniæ, quia nullæ ſunt Lugdunum miſſæ litteræ,
aut, ſi ſunt miſſæ, ea arte ſunt miſſæ, vt inde redeant i-
nanes, vt latius ipſe explicat.

21 Secunda opinio negatiua, contraria præcedenti,
quod hoc cambium non ſit illicitum, ſed ſit reale, &
licitum, ſuadetur octo argumentis, ſuppoſitis tamen
prius nonnullis pro faciliori intelligentia.

Primo ſuppono, quod cambium eſt emptio, &
venditio, vt firmaui *ſup. §. 1. q. 4. n. 21. in 4. opinione.*

Secundo ſuppono illatiue ex præcedenti, quod e-
tiam cambium per litteras nundinarias, eſt emptio,
& venditio, vt ſcripſi *ſup. §. 1. q. 5. ſub nu. 45. verſ. ſecundo*
quia, eſt enim emptio, & venditio, cum temporis di-
latione, quę datur venditori ad tradendam rem ven-
ditam, vt ſcripſi *eod. §. 1. q. 4. n. 21. verſ. quarta opinio.*

22 Tertio ſuppono, quod ea omnia, quæ ſunt licita in
contractu emptionis, & venditionis cum dilatione,
erunt licita in cambio recurſæ, ſed forſan non è cõ-
tra, quare ab eo, quod eſt licitum in contractu em-
ptionis aliarum mercium, licebit argumentari affir-
matiue, vt ſit licitum etiam in cambio, ſed an liceat
negatiue non firmo, per ea, quæ notaui num. ſeq. &
præſertim *inf. n. 26. & ſeq.*

23 Quarto ſuppono, quod in cambijs tolerãtur mul-
tæ improprietates, & fictiones, ex quibus cambiorũ
negotiatio videtur chimærica, ſic negotiationis pe-
cuniarum neceſſitate exigente, vt dixi *infra numer. 79.*
quas fictiones in alijs venditionis in contractibus v-
ſus non ita facile admittit. Prima enim fictio, ſeu chi-
mæra eſt, quod ſcutus marcharum, qui, emendo, &
vendendo, contractatur, caret materia, & forma, &
ideo eſt ſcutus fictus, vt dixi etiam *ſup. §. 1. q. 7. p. 1. ſub*
n. 23. & §. 2. gl. 3. ſub n. 67. item hunc ſcutum marcharũ
contrahentes aliter æſtimant in contractu cambij, a-
liter in ſolutione, vt dixi *ead. gl. 3. ſub n. 69. & 70.* imò
in ciuitate Genuæ eſt imaginatius etiam ſcutus ſoli-
dorum 68. quo enim ſcutum marcharum, & ſunt
etiam imaginatię libre, & ſolidi aurei, hic enim ſcu-
tus ſol. 68. & libra ſol. 20. & ſolidus de auro non repe-
riuntur in rerum natura, & ſunt inuariabiles, & ſer-
uiunt in ratiocinatione, & calculo cambiorum, ut
ſcutus diuidatur in ſol. 68. ſeu lib. 3. & ſol. 8. inſtar
partitionis nauis, quę diuiditur in caracta 24. & in-
ſtar hæreditatis, quam noſtri Iureconſulti aſſumunt
tanquam libram, & diuidant in vnc. 12. vt habes *infra*
§. 9. ſub n. 35. † Secũda fictio, & improprietas eſt, quod 24
nummus, qui eſt pretium, & menſura rei emendæ, vt
dixi *ſup. §. 1. q. 7. p. 1. n. 14.* fingitur eſſe etiam res ipſa e-
menda, & ſic eſt menſura, & menſuratum, ſtantque
propterea in eo actio, & paſſio, vt dixi *d. q. 7. p. 1. d. nu.*
14. & 15. quæ tamen in eodem ſubiecto ſtare nõ poſ-
ſunt, Oſaſch. *dec. 95. anno n. 2.* quia ſunt duo contraria,
quæ non poſſunt ſtare in eodem ſubiecto, Bal. *in l. ſi v-*
xor. num. & not. 2. C. de bon. auct. iud. poſſi. Doct. in l. 7. debi-
tori, C. de pact. Rol. à Val. tract. de inuent. verſ. pone n. 4. tom.
8. par. 2. f. 94. & Card. Iacob tr. tract. de concil. lib. 3. art. 1. n.
57. tom. 13. par. 1 fol. 227. † Tertia fictio eſt, quod in cã- 25
bio vnus ex contrahentibus ficte repræſentat etiam
alium, ſecum contrahentem, ſicque creditor poteſt
repræſentare etiam ſuum debitorem, quando ſoluit
ſibi metipſi, ut in praxi admonui *ſup. §. 2. gl. 8. ſub n. 17.*
& è conuerſo debitor poteſt repræſentare ſuum cre-
ditorem, quando ſoluit ſibimetipſi debitoris vt in lit-
terarum formula, quam habes *ſup. §. 1. q. 5. nu. 87. & 94.*
verſ. à pagamenti, de qua repræſentatione duplicis per-
ſonæ in ſolutione, & negotiatione cambiorum lo-
quitur Rot. Genuen. *deciſ. 1. omnis. n. 27. deciſ. 2. erant, ſub*
n. 35. & 36. & deciſ. 32. cum alias, ſub n. 3. verſ. at pro maio-
ri, & n. 4. & Menoch. conſ. 296. cum interrogatus, n. 5. & i-
deo Nauar. *conſ. 31. reuerend ſſ. verſ. & poſtremo illud, de u-*
ſur. lib. 5. loquendo de illo, qui ſoluit ſibi ipſi, moni-
nat, eſſe merum figmentum, vt vnus, vti alter Euri-
pus, varias facies, nunc creditoris, nunc debitoris re-
præſentet, hancque duplicis perſonæ repræſentatio-
nem, quando quis, vti procurator, ſeu mandatarius
ſoluit ſibi ipſi, oſtendit etiam Io. Azor. *de inſt. moral. p.*
3. lib. 10. tit. de camb. c. 9. q. 2. verſ. in hac re, & quod ſol-
uens ſibi ipſi, repræſentet perſonam duorum, ſcribit
Put. *dec. 277. de 6. n. 6. & 7. lib. 1.* & quod quis poſſit à
ſeipſo exigere, ſicut poteſt in negotiorum geſtore, qui de-
bet a ſeipſo exigere, *l. 31. ſi negotia, & ibi Gl. ult. ff. mand.*
† quare ſicut in nummo datur per fictionem actio, 26
& paſſio, vt dixi hic ſupra, ita etiam datur in contra-
hentibus, & ideo ſicut huius chimerici contractus ſũ-
damenta, ſeu baſes ſunt ficta, ita neceſſarium eſt, vt
omnia, quę ſuperædificantur, ſint etiam ficta, cum ſu-
per fictis ponderoſa ſtare nequirent.

Sed fictiones, & improprietates in alijs, ut dixi,
contractibus venditionis non ita facile admittuntur,
quod ſic diſcurrendo, oſtendo. † Lex ſecundum natu- 27
ram non ſolet fingere id, quod ſecundum naturam

non

Digitized by Google

non poteſt dare, *l. adoptio. ff. de adopt. §. minorem, Inſtitut. eod. Ant. de Roſell. tract. de legitimat. tit. de cauſa materiali legitim ſub n. 46. tom. 8. par. 2. ſol. 78. Peckius tract. de teſt. coniug. lib. 3. cap. 8. ſub num. 3. verſ. Vt hic, tom. 8. par. 1. fol.*
28 *162.* † & ex hac regula orta eſt controuerſia, ſtante
ſtatuto, quod filius familias poſſit facere teſtamentum, volente patre, vel ratum habente, nunquid pater poſſit illud ratificare poſt mortem filijfamilias: Pro parte negatiua facit, quod ratihabitio ita demũ ſortitur effectum, ſi tempore, quo actus ratificatur, poſſet actus celebrari, per ea, quæ argumentando, late deducit Mar. Soc. *conſ. 22. quoniam, nu. 1. & ſeq. vſque ad num. 13. incluſiue, lib. 5.* & quæ in alio habentur conſilio, Petri de Bexutio ſubſcriptione cõfirmato apud eundem Socc. *conſ. 104. in facto, nu. 3. verſ. ſecundo principaliter, eod. lib. 5.* maxime, ſi ratificatio tendat ad cõmodum ratificantis, *vt in eod. conſ. ſub nu. 13.* Pro parte vero affirmatiua, quod ratificatio conualidet teſtamentum, concluditur *in d. conſ. 104. poſt ſextum argumentum, nu. 5. & ſeq.* & pro hac parte affirmatiua fuiſſe in ciuitate Genuæ ſemper iudicatum, & præcipue de conſilio Leonardi de Cartan. & Barnabæ de Goano, habetur *in eod. conſ. 104. ſub n. 16.* huicque conſilio late, & enixe in cauſa propria ſubſcripſit Damianus Pallauicinus *ſub eod. num. 16. & ſeqq.* & hodie, ſublata controuerſia, hanc partem affirmatiuãm ſecuta ſunt moderna Genuæ ſtatut. *c. 12. §. filij & filiæ, lib. 5.* hincque ex eadem regula hæ duæ oriuntur concluſiones: Prima, ſi maritus poſt mortem vxoris ratificet contractum, quem vxor viuens fecit ſine conſenſu mariti, requiſito ad validitatem illius contractus, talis ratificatio non conualidat illum contractum, Peck. *ſupra & infra* citatus, & Tiraq. *tractat. de legib. connub. in l. 16. in verbo, conſentement. gl. ff. 6. num. 18. verſ. quid autem,*
29 *fol. 309.* † Secunda concluſio eſt, quod confirmatio
Sedis Apoſtolicæ non conualidat conceſſionem, factam ab Archiepiſcopo, ſi Archiepiſcopus ſit mortuus, quando Sedes Apoſtolica confirmat, Ioan.
30 Franc. à Pont. *conſ. 93. nu. 7.* † & ratio vtriuſque con-
cluſionis eſt, quia actus confirmatus ſumit validitatẽ à tempore confirmationis, & non à tempore, quo actus fuit factus, *Bal. in auth. ſi qua mulier, nu. 8. verſ. quæro de vna q. & Salyc. in l. ſi mulier, num. 3. verſ. quæro an. C. ad Senatuſcon. Vell. & Tiraq. d. gloſ. 6. num. 11. fol. 308.* & ideo ille contractus, factus ab vxore ſine conſenſu viri, & conceſſio, facta ab Archiepiſcopo, finguntur facti tempore confirmationis, & ad eam ficte referuntur, vt per Peck. *d. c. 8. n. 3. in fine, & n. 4. & Tiraq. d. n. 18.* ſed iſta fictio non poteſt ſtare, quia non adſunt extrema habilia, cum tempore confirmationis ſint mortui, ſicque ſecundum naturam illi actus confirmandi fieri naturaliter non poſſent, ergo neque per fictionẽ, Peck. Tiraq. & Io. Franc. à Pont. *in loc. ſup. prox. citatis,* nam fictio imitatur naturam, *d. l. adoptio. & d. §. minorẽ, & Sebaſt. Medic. tract. de defin. p. 2. defin. 8. num. 1. tom. 18. f. 294.* ſed eſt aduertendum, quod hæ duæ concluſiones tunc procedunt, quando agitur de præiudicio tertij, cui medio tempore fuit ius quæſitum, quia tunc ratificatio non retrotrahitur, vt in alio caſu ſequitur Surd. *dec. 189. licentia, nu. 17. in fine, & 18.* ſecus quando ageretur de ſolo præiudicio ipſius ratificantis, vt habetur apud Socc. *de conſ. 104. ſub num. 13. & Surd. deciſ.*
31 *245. contractus, num. 8.* † Similiter videmus, quod duæ
fictiones non poſſunt concurrere circa idem, *Anton. de Roſel. tractat. de legit. titul. de cauſ. mater. legit. num. 23. tom. 8. par. 2. fol. 77. & Euer. in loc. argum. in loco à vi fictionis, num. 1.*

Et tamen eiuſmodi rationes, & argumenta, de nõ 32
admittenda fictione ſuper re impoſſibili, & de non tolerandis pluribus fictionibus, in relatis controuerſia, & concluſionibus, valide ſumpta, in hoc recurſę cambio videntur contemnenda, per ea, quę dixi *ſup. n. 23. in fine, & n. 24. & ſeq.*

Quinto ſuppono, quod iſtę fictiones, & impro- 33
prietates tolerantur in cambio, quia non ſolum nõ cauſant dolum, ſed nec alteri preiudicium inferunt, per ea, quę ſcripſi *infr. num. 41. verſ. ſed in cambio,* alias ſi cauſarent dolum, vel damnum, vtique non tolerarentur.

Sexto ſuppono, quod fictio, ſeu repręſentatio plu- 34
rium perſonarum, ut deueniamus ad actum, ad quem ex neceſſitate rei requireretur uera pluralitas perſonarum, eſt licita & tolerabilis, quando in fictione, ſeu repręſentatione non ſolum non ineſt repugnantia, aut dolus, uel fraus, ſed ineſt aliquã utilitas, ut ineſt in caſu noſtro, quia maior impenſa, & moleſtior incommoditas occurrerent, ſi plures realiter adhiberentur perſonæ.

Immo huiuſmodi repræſentatio non ſolum eſt tolerabilis, ſed eſt laudabilis, & ãmica prudentiæ, & legibus, quia fruſtrã fit per plura, quod ęque bene poteſt fieri per pauciorã, & lex naturę ſectatrix nihil fruſtrã operatur.

Quod autem una perſona poſſit repræſẽtare plu- 35
res, patet multipliciter. Primo in Legato, ſeu Ambaſſiatore, qui poteſt in legatione fungi munere perſonę proprię priuatę, & munere perſonę publicę, uidelicet, Legati, & ideo munera, data Legatis, acquiruntur ipſis, & non ei, qui eos miſerit, quia illa recipiunt non tanquam Legati, ex quo ad id non ſe extendit mandatum legationis, niſi qualitas muneris, & intentio donantis aliud ſuadeant, quia tunc ea recepiſſent, tanquam Legati ad tradita per Doct. quos citat Euer. *in loc. argum. à loco, de tanquam, n. 6.* † Secun- 36
do patet in Rege, à quo, ſi iudicat tanquam Comes, appellatur ad ſuperiorem illius Comitatus, quia nõ iudicauit, tãquam Rex, teſtibus his, quos ſecutus ſum *in meo tract. de appell. q. 16. limit. 5. n. 9.* Et ab Epiſcopo in feudalibus appellari ad dominum ſecularem, & non ad Archiepiſcopum, ſcripſi *eod. tract. de appell. q. 8. n. 92.*
† Tertio patet in uenditoris hærede, qui poteſt retra- 37
here, ſtante ſtatuto, admittente proximos uenditoris ad retractum, quia licet hęres non poſſit uenire contra factum defuncti, tamen poteſt retrahere, quia retrahit, non uti hæres, ſed uti proximior de genere, ſecundum eam opinionem (ſi eſt uera) quam refert Euer. *vbi ſup. n. 29. verſ. 33.* & ſunt infiniti caſus, in quibus una perſona poteſt fungi duplici munere perſonarum, quorum caſuum multos congeſſit Euer. *in d. loco, de tanquam,* & demum non eſſe abſurdum in iure, quod unus repręſentet plures, ſcripſi *ſup. ſub n. 25.*

His ſuppoſitis, accedo ad argumenta, quibus in- 38
nititur hęc contraria opinio, quod hoc cambium ſit licitum.

Primo, quia omnis contractus emptionis, & uenditionis in dubio præſumitur licitus, Io. Bapt. Lup. *in l. 2. §. 1. nu. 1. C. de pact. int. empt. & vend. inter tract. diuerſ. tom. 7. f. 127.* ſed cambium eſt contractus emptionis, ut dixi *ſup. ſub n. 21. in 1. ſuppoſito.* Ergo.

Secundo, quia ſi uenditor, accepto iuſto pretio, 39

rem

Digitized by Google

rem venditam non conſignet emptori poſt finitam dilationem ſibi datam ad eam conſignandam, ideoque ſit in mora, retinendo rem, & pretium, tenetur emptori ad intereſſe, quia intereſſe, loquendo in genere, ſiue cauſetur ex vno cõtractu, ſiue ex alio, ſemper, & omni iure debetur, vt ſecutus ſum *ſupr.§.1.q.7.p.2.ampl.8.n.96.* ſed qui accipit cambio, vendit ſcutos marcharum, vt dixi *ſup.ſub n.21.in 2.ſuppoſito,* ergo, ſi eos non conſignat, tenetur ad intereſſe, quod liquidabitur, & ſoluetur, contrahendo nouum cambium, vt patet ex ſequenti argumento.

40 Tertio, quia campſorius in cambio recurſæ non patitur maius incommodum, ſeu grauius intereſſe, quam pateretur in cambijs ſine recurſa, quę ex communi ſententia ſunt cambia vera, libera, realia, & licita, quinimo in cambio recurſæ patitur forſan minus incommodum, & campſor nõ ſentit maius lucrum, idque oſtendo, nam ſi tu acciperes cambio libero, & reali a me ſcutos 100. pro proximo futuro foro Placentiæ, & foro adueniente, tu, non habens vnde mihi ſolueres dictos ſcutos 100. acciperes cambio reali alios ſcutos 100. a Titio, quibus ſolueres debitum cambij, quod haberes mecum ſcutorum 100. omnes admittunt, quod iſta duo cambia, facta pro pretio honeſto, ſine pactis illicitis, & cum ſolitis litteris, veris, & realibus ad formam Pij V. conſtitutionis, eſſent libera, realia, & licita, prout admittit etiam Romoal. Coli *tract. de camb. c.22. verſ. la prima concluſione, & c.21. initio.* Similiter etiam ſi tu, dum accepiſti cambio a me dictos ſcutos 100. feciſſes mecum pactum, vt, te eos non ſoluente in proximo futuro foro, ego poſſem pro te nomine tuo, & tuis expenſis accipere cambio ab alio illos ſcutos 100. teque non ſoluente, ego eos vere accepiſſem cambio a Titio, vtrique eſſet cambium reale, & licitum, & tu tenereris ad illud, quia ego feciſſem id, quod tu de iure facere cogebaris, & hoc pro primo recambio, & concurrente bona fide, admittit etiam Romoal. Coli *d. tract. de camb. c.14. verſ. la quarta, ibi, ben vero è.*

41 Sed in cambio cum recurſa nihil amplius, uel minus continetur, quam in præcedentibus duobus cãbijs, nihil maioris lucri reſpectu campſoris dantis cambio, nihilve maioris intereſſe, reſpectu campſarij accipientis, ſolum uariatur perſona campſoris, quia in primo, quod uocas liberum, & reale, ſcutos marcharum uenderes Titio, in iſto ſecundo, quod uocas cum recurſa, uenderes mihi, ſed uendere uni, uel alij pro eodem pretio, & ijſdem pactis eſt accidens remotiſſimum, quod nihil commune habet cum iuſtitia, uel iniuſtitia contractus, quid enim intereſt legis, rationis, bonorum morum, Reip. & iuſtitiæ contractus, quod tu accipias cambio a Titio, uel a me, qui, niſi dem cambio tibi, dabo alij? quidue intereſt iuſtitiæ contractus, quod tu mandes per tuas litteras Titio, ut ſoluat *de contanti* tuum debitum, uel quod mãdes mihi, ut ſoluam, cum æque fias debitor uel Titio, uel mihi in æquali ſumma, & utroque modo remaneat dati & accepti æqualitas, quæ eſt de iuſtitia, & natura contractus emptionis, & uenditionis, Medin. *in ſuis tract. tom. 2. tit. de reb. reſtit. q.22. verſ. è contra, f.197.* quæue in emptione, & negotiatione eſt ſedes, ſeu fũdamentum iuſtitiæ commutatiuæ ſeruandæ, Medin. *d. tit. de reb. reſtit. q.31. initio, fol.230.* & ſeruandam eſſe hanc æqualitatem, ut contractus pecuniarius ſit iuſtus, ſiue ſit permutatio, ſiue cambium, ſiue mutuum, excepto niſi aliqua iuſta cauſa, quę inęqualitatem excuſet, interueniat, & per hoc facillimum ſit de omnibus cambijs iudicare, an ſint licita, an uſuraria, an iniuſta, ſcribit idem Medin. *eod. tom. 2. tit. de reb. per vſur. acquiſ. q.7. in fine, f.369.* hincque quando in aliquo contractu permutationis, uel emptionis dubitaretur de eius iuſtitia, & nulla extaret lex, quæ modum preſcriberet, recurrendum eſſe ad hanc dati, & accepti æqualitatem, quia niſi æqua eſſet compenſatio, mox iniuſtitiæ ſuſpicio occurreret, ſcribit Nauar. *conſ. 31. reuerendiſſ. verſ. tertium notabile, lib. 5. de vſur.* & quod in emptione iuſta tanti debeat ualere merx, quanti pretium pro ea datum, & tanti uſus rei locatæ, quanti penſio, pro ea ſoluenda, & tanti equus, dandus pro mula, quanti mula danda pro equo, & conſequenter in cambio pecuniæ, tanti ualere debeat pecunia danda, quanti accipienda, ſcribit Nauar. *in man. conſ. c.17. de Vſuris circa cambia, ſub num. 28.* et quod, ſeruata iuſtitiæ commutatiuæ æqualitate, cambium ſit licitum, ſcribunt Nauar. Fabian. et Boninſ. quos ſecutus ſum *ſup. §.1. q.7. p.1. n.90. verſ. dimum.*

Ergo, ſi in ſubſtantia, et reipſa, et quoad iuſtitiam commutatiuam cambium recurſæ conuenit omnino cum cambio ſine recurſa, fruſtra dubitamus, an cambium recurſæ ſit licitum, ſiquidem lex imponitur rebus, et non uerbis, *l. 2. C. comm. de leg. c. 35. commiſſa. de elect. in 6.* et dixi *in meo tract. de appellat. q.17. limit. 10. num. 14.* 42

Quarto, quia in hoc ipſo cambio recurſæ, articulo diſputato, hanc eandem opinionem, quod ſit licitum, tenuit, et ſequitur Boninſ. *tract. de camb. cap. 5. verſ. coſi anco, verſus finem, ibi, & perche nel preſſuppo, & verſ. ſeq. pag. 9. fol. 9. vſque ad finem capitis,* ubi ponit caſum cambij cum recurſa, et poſtea *cap. 5. f. 10. & ſeqq.* adducit difficultates, et cap. 6. uerſ. queſta reſolutione, firmat ex communi opinione, cambium eſſe licitum, hancque eandem opinionem firmat Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt q.78. in diſput. de camb. q.4. art. 2. controu. 11. ſub n. 1. verſ. alij, & nu. 2. iunctis, quæ ante dictam controu. 11. ſcribit verſ. humana, f.583. & 584. tom. 2.* et licet loquatur in caſu, quo factor ipſius campſoris ſoluit de mandato eiuſdem campſoris, qui dat cambio, tamen eſt idem caſus cum iſto, unde ſequendo opinionem Boninſegnæ, ſupra citati, et aliorum recentiorum, ſic in terminis noſtris concludit *ead. q.4. artic. 2. controu. 12. ſub n. 4. verſ. alij vero, & n. 5. verſ. ego certe, & verſ. mihi ergo, & num. 6. fol. 588. 590. & 591.* et litterarũ formulam, quam ponit in iſto cambio, retuli ex eo, *ſup. q.5. ſub n.88. verſ. & ab iſto, & ſeqq.* hanc eandem opinionem in terminis, quando idem campſor gerit etiam perſonam campſorij, et ideo ſoluit ſibi ipſi de proprijs pecunijs, dubio plene diſcuſſo, ſequitur Nauar. *conſ. 31. reuerendiſſ. verſ. quartum notabile, in fine, & verſ. ſeq. lib. 5. de Vſur.* et licet Nauar. *eo conſ. ſub initio, verſ. at vt magis,* dicat ea, quæ doctiſſime ſcripta ſunt in eo conſ. fuiſſe ſibi tradita a uiro graui, tamen ipſe ea laudat, et ſequitur, licet etiam illud conſil. reperiatur ſolum in poſterioribus editionibus, mortuo iam Nauarro, et non in prioribus, dum uiueret, tamen nõ eſt credendum, quod illud non fuerit repertum inter ſcripta Nauarri eo modo, et forma, quibus eſt impreſſum, et quicquid in hoc dici poſſet, non propter hoc deficiunt auctoritates, et rationes, quæ *in eo conſ.* ualde urgent, imò hanc eandem opinionem, quando ceſſat ſuſpicio fraudis, tenet Fabian. *d. tract. de cãb.* 43

initio,

Digitized by Google

initio,n.12.in fine,& n.13. quem pro contraria opinione citauimus ſupra ſub nu.20.& ab hac opinione,vti non improbabili, immo vti veriori in ſpeculatiua diſputatione, & in foro interiori, non autem exteriori,non diſcedit Leonar.Leſſ.*de iuſt.lib.2.c.23.num.71.& 72.*

Demum hæc opinio confirmatur tum quia inter cambiorum capitula,quæ ſanctiſſimæ mem.Pius V. anno Domini 1569.25.Nouembris anno 4. ſui Pontificatus, confirmauit ad Bononienſium inſtantiam, *in c.2.*continetur hoc cambium recurſæ ſub iſtis verbis:*appreſſo che ſia,&c.& poſſa ogni perſona ancora dar denari à cambio, & far che ſieno recapitate le lettere ſopra eſſi datori,& così tenerli sù li cambij, ſin che ſaranno rimborſati da chi hauerà preſo il denaro*, de quo breui, & capitulo pro hac ipſa confirmatione meminit Nauar. *d.conſil.31.Verſ.primum pro ſolutione, & Verſ.primo auctoritate, lib.5.de Vſur.*tum quia deinde Congregatio Illuſtriſſimorum Cardinalium, Epiſcopo Panormitano de anno 1574. conſulenti Gregorium XIII. de duobus: primo,an per Pij V.conſtitutionem de cambijs hoc genus cambij prohiberetur:ſecundo,an eadem conſtitutione tolleretur facultas inſtituendi noua loca, vel tempora nundinarum, ſeu terminorum,in quib. cambiorum ſolutiones fiant,conſultatione diligenter examinata,& re collata cum Gregorio XIII. cōſultationi in hæc verba reſpondit.

Congregatio auctoritate S. D. N. cenſuit, huiuſmodi cambium litteris Pij V.fœl.recordat.minime comprehendi.

Secundæ vero conſultationi in hæc.

Congregatio eadem etiam auctoritate S. D. N. reſpondit, præfatas Pij V. litteras non prohibere feriarum creationem, ijs tamen ſeruatis,quæ alias ad earum iuſtitiam neceſſaria sūt, minuſque ea cambia,Vulgo ad vſum nuncupata, vbi ſunt feriæ,vt denuo introducantur,cenſeri ſublata.

Vlterius ijdem Illuſtriſſimi Cardinales hoc congregationis reſcriptum cum infraſcriptis litteris reſponſiuis ad Archiepiſcopum tranſmiſerunt.

Reuerendiſs.Domine.

Iis,quæ Sereniſſimi Philippi Regis Catholici, ac totius Regni Siciliæ vltra Pharum nomine nobis ex auctoritate S. D. N.relata, quid ex eiuſdem decreto,& auctoritate reſpondendum cenſuimus, ex annotatis poſt ſingulas propoſitiones, quæ cum his litteris ad te mittuntur,amplitudo tua cognoſcet,cui bonam Valetudinem, & omnia proſpera optamus. Romæ 27. Aprilis Anno 1574.

Tuæ amplitudinis,vti fratres.

Marcus Antonius Card.Bolba.

Marcus Antonius Card.Maffaus.

Fr.Vincentius Card.Iuſtinianus.

hancque conſultationem, & ad illam reſponſa recēſent Mich.Sal.*d.q.4.art.2.controu.12.ſub n.6.verſ.huc accedit, & verſ.ſeq.& nu.7. tom.2.fol.591. & 592.*& breuius Io.Azor.*de inſtit.moral.p.3.lib.10. tit.de camb.c.9. q.1. Verſ.cæterum,& q.2. verſ.hoc cambium*, & de eodē congregationis reſcripto vidi etiam alterius eruditi viri atteſtationem.

44 Quinto,quia in re dubia,& loquendo in foro exteriori,eam capere debemus interpretationem, qua ſuſtineamus contractum, & excludamus delictum,*l.129.capienda,ff.de reg.iur.*& in foro interiori caute procedendum,ne temere multos damnaremus Chriſtianos,vt in alio dubio cambij caſu,de quo *ſup.§.1. q.5. n.51.& infra §.9.n.1.& ſeq.* ſcribit Nauar.quem retuli *infra ſub n.55.*

Sexto, quia,ſi quis fecerit aliquem actum,qui cō- 45
muniter æſtimetur licitus,& tamen in veritate ſapiat
vſurariam prauitatem,non ex hoc dicetur vſurarius,
Bar.*in l.17.quis ſit fugitiuus, §.apud Labeonem ff.de ædil.ædict.* quem formaliter ſequuntur Salyc.*ibidem*, vbi in
libro meo videtur addere, quod faciens actum,qui
prima facie, & communi opinione æſtimatus eſt licitus,licet
vere ſit illicitus, nō propterea iudicamus,
illicitum commiſiſſe, quamuis ipſe arbitratus ſit, ſe
illicite feciſſe, Dec.*conſ.170.ſub n.2.col.4.initio.ibi.& iſte contractus communiter, &c.Roch.de Curt.in c.fin.ſect.1.
ſub nu.2.limit.3.de conſuet.inter tract.diuerſ.tom.2.f.350.
Capol.tract.de ſimul.contract.n. 6.& 210.tom.7.fol.3.&
12.Tiraq.tract.de pœn.temper.cauſ.42.num.8.verſ.facit &
ad prædicta,& Rot.diuerſ.deciſ.316.fuit concluſum,num.7.
verſ.certum eſt, in Forolinien. cenſus, luna 13. Nouembris*
1589. *coram R. P. D. Orano, inter impreſſas Lugduni, anno*
1612.† & licet Bar.& alij,*in loc.ſup.prox.cit.*non ape- 46
riant, an eiuſmodi actus propter hanc communem
æſtimationem ſaluetur ſolum a pœna, vel ſaluetur e-
tiam ab inualiditate, & ſaluari a pœna ſimpliciter
videantur ſentire Dec. *vbi ſupr.*& apertius Natt.*conſ.
498.deductum fuit,num.25.Rot.diuerſ.deciſ.193.concluſum,
nu.2.par.1.*& alij communiter in diuerſis locis ſic in-
telligant Bar. *ſupra* citatum, † & an ſaluetur a pœna 47
tam temporali, quam gehennali, & diuina, tractent
Tiraq.*in d.cauſ.42.n.5.verſ.quin conſuetudo, & num.ſeqq.
Roch.de Curt.in d.c.fin.poſt præfat.nu.33.& ſeqq.f.350. &
Alph.Hoied.tract.de benefic.incompatibil.p.1.c.19.in fine,
tom.15.par.1.fol.138.* † Tamen ego diſtinctione cen- 48
ſeo,rem eſſe ſic definiendam: Aut eſt probabilis du-
bitatio, vtrum contractus, ſeu actus,qui celebratur,
ſit licitus,vel potius vſurarius,& tamen talis contra-
ctus ſolitus eſt celebrari per graues, & bonos viros,
& fideles mercatores, & tunc dico,eum, qui actum
geſſit,excuſari non ſolum ab omni pœna,vt ſentiunt
pleríque, ſed etiam actum ipſum remanere omnino
validum,vt ſentiunt Natt.*d.conſ.498.n.26.& Caſtrac.tr.
de ſociet.offic.c.4. n.24. verſ.ſed vbi*, & moueor triplici
ratione. Prima,quia ubi in iure diuino,ſeu ſacra ſcri-
ptura adeſt aliquod dubium, conſuetudo poteſt il-
lud interpretari, cum conſuetudo ſit optima legum
interpres,& conſequenter conſuetudo iſto caſu non
eſt contraria iuri diuino, ſed eſt interpretatiua iuris
diuini,Petr.de Rauen.*tract. de ſtatut.ſect.2.n.41.tom.2.
f.383.Roch.de Curt.d.c.fin.ſect.2. n.7. fol.353.* & faciunt
quæ ſcribit *in eod.c.fin.ſect.1.n.2.3.& 4.* & quod,dato
caſu dubio, ſcilicet utrum ſapiat uſuram,uel non, ſe-
quenda ſit conſuetudo, quæ eſt optima legum inter-
pres, ſcribit,diſputando caſum impreſtantiarum Ve-
netorum,& referendo dicta Petri de Anch.Io.de A-
nan.*in c.6.in ciuitate,ſub n.17.in 6.argumento, de vſur.* &
quod conſuetudo,& uſus poſſit facere,quod contra-
ctus ſit licitus,quando dubitatur, an ſit illicitus, ſcri-
bit Caſtrac.*tract.de ſociet.offic.c.4.n.20.& ſeq.*† Secun- 49
da, quia licet conſuetudo non poſſit in totum dero-
gare iuri diuino,tamen ex cauſa rationabili (lo quē-
do noſtrorum Doctorum more, quem nos impro-
bauimus *ſup.§.1.q.1.n.314.& q.7.p.2.ampl.19.ſub n.45.)*
poteſt derogare in aliquo caſu, ſeu in aliqua ſpecie,
ut ſecutus ſum *in meo tract.de iudic.cauſ.&c.lib.2. c.2.n.*
134.& ideo licet conſuetudo de præſtandis uſuris nō
ualeat,Iaſ.*in l.de quibus,num.70. verſ.eod.modo,ff.de legibus*,tamen ſi conſuetudo,ſeu ſtatutum diſponat,quod
in cauſa dotis,donec dos reſtituatur mulieri per he-

redes

Digitized by Google

edes mariti mortui, ſoluatur interim ad rationem
decem, ſeu quinque pro ſingulis centenis ſcutis, lo-
co alimentorum talis conſuetudo ualet, & mulier
poteſt in foro conſcientiæ licite accipere, ſi non ha-
bet aliunde, unde uiuat, ſecus ſi habet, Iaſ. qui alios ci-
tat, ubi *ſupr. nu. 71. verſ. ſed pulchrum*, & declarat etiam
Archiepiſc. Floren. *tract. de vſur. c. 2. §. 29. ſub num. 46.
ibi, idem videtur dicendum, & §. 31. nu. 48. tom. 7. f. 84.* imò
ualeret etiam eiuſmodi pactum, Archiep. Florent. *ubi
ſup. §. 30. n. 47.* & de prædicto ſtatuto an ualeat, uide a-
liquid *ſup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. ſub n. 176. verſ. extende pri-*
50 *mo, & ſeq.* † & quod conſuetudo reddat contractum
alienum ab omni ſuſpicione illiciti, ſcribit Oldrad.
conſ. 207. uniuerſis, in fine, n. 7. uerſ. corroborat. & quod, ubi
tractatur, an aliquis contractus ſit fœneratitius, in-
ſpici debeat conſuetudo regionis, ſcribit Abb. *conſil.
15. quæritur an. n. 1. in fine, ibi, quid ultra, lib. 1.* & quod cō-
tractus debeat iudicari licitus propter conſuetudinē,
51 ſcribit Rot. *d. deciſ. 316. n. 7.* † Tertia, quia ad euitandã
pœnam ſufficit conſuetudo, etiam iniqua & impro-
ba, Iaſ. *in d. l. de quibus, ſub n. 8. uerſ. plures alios. Natt. dicto
conſ. 498. n. 25. in fine. Dec. ubi ſupra*, et communiter om-
nes, pro quibus ſufficiat allegare Tiraq. *d. cauſ. 42. uni-*
52 *tio.* † Aut non eſt probabilis dubitatio, ſed imò caſus
eſt clarus, utputa, quia ex forma contractus appareat
de uſura, ut loquitur Natt. *infra citatus*, uel quia actus
ſit de ijs, quæ ſunt de ſe mala, ut loquitur Tiraq. *infra
citatus*, et tunc conſuetudo minus excuſat à pœna,
Natt. *conſ. 586. ex inſtrumentis, in fine, ſub n. 10. & Tiraq. d.
cauſ. 42. n. 12. uerſ. illud tamen*, et quod conſuetudo non
excuſet, ſcribunt Roch. de Curt. *d. c. fin. ſect. 1. ſub n. 3. f.
350. & Caſtrac. d. c. 4. ſub n. 23. uerſ. hæc tamen.*
53 Redeo ad propoſitum, cum in caſu noſtro poſſit
eſſe probabilis dubitatio, an illud cambium ſit lici-
tum, uel uſurarium, et mercatores fideles illud exer-
ceant, et ſic à conſuetudine proborum mercatorum
illud dubium tollatur, ſequitur ut hoc cambium nō
ſit illicitum, quia cū in hoc articulo habeamus hinc
inde opiniones, quibus redditur dubius, et conſuetu-
do, quæ dubiorum eſt grauis interpres, ſequatur hãc
negatiuam, quod non ſit illicitum, cogimur fateri,
dubium eſſe ſublatum, et conſequenter contrariam
opinionem eſſe ſine ſcrupulo reijciendam, non ſolū
in foro exteriori, cum in eo iſte campſandi uſus ſit
adeo inueteratus, ut cum maxima difficultate ab eo
daretur receſſus, quo caſu conſuetudini, ſi fieri po-
teſt, indulgendum eſt, ne forte peiora committantur,
ſi conſuetudo prohibeatur, ut in alio propoſito di-
cit tex. *in c. 6. denique. diſt. 4.* cuius formalia uerba retu-
li *in meo tract. de iudic. cauſ. & c. lib. 2. cap. 9. ſub n. 417.* ſed
etiam in foro interiori, tum quia, ſuppoſita conſue-
tudine interpretatiuà ſuper dubio, an aliquod cam-
bium ſit licitum, faciens illud cambium iuxta con-
ſuetudinem, excuſatur à peccato, ſecundum Alexan.
Rauden. *ſuper banch. S. Ambr. n. 89. & 90.* quem ſequi-
tur Ioan. Bapt. Cauat. *trac. de camb. tit. de camb. ſict. uerſ.
quæro an conſuetudo. f. 223.* tum, ne hæc contraria opi-
nio ſcrupulum conſcientiæ inijciat, et quaſi per le-
gem prohibentem magis peccetur, iuxta illud, *ſi lex
non fuiſſet, homo non peccaſſet*, ut retuli *ſup. §. 1. q. 7. part. 2.
ampl. 19. ſub num. 49.* et ne alias quis, campſando etiam
licite, adhuc peccet, ſuppoſito, quod dubitaret, quia
quicquid eſt contra conſcientiam, etiam erroneam,
ligat, Boninſ. *tractat. de camb. cap. 5. uerſus finem prin-
cipij*, et dixi latius *ſupra §. 1. quæſt. 7. par. 2. ampliat. 19.
numero* 59. ubi colliges abſolutam intelligentiam.

Septimo, quia nos facile, et uehementer moue- 54
mur ad æſtimandum, licitas, et honeſtas eſſe actiones
illas, quas publice fieri uidemus à Chriſtianis, qui
ſint bonæ, et timoratę conſcientię, prout ad proban-
dum, licita eſſe impreſtita Venetiarum, argumentū
ſumit Petr. de Anch. quem refert Io. de Anan. *in c. 6.
in ciuitate, ſub nu. 16. & 17. de uſur.* dicens, quod Vene-
tijs erant ciues iuſti, et catholici, et deteſtantes uſuras
pluſquam in aliqua Ciuitate, in qua ipſe moram tra-
xerit, et quod idcirco, cū illa impreſtita fuerint crea-
ta Venetijs à tempore, cuius initij memoria non e-
xiſtit, credere debent homines moderni temporis, eo-
rum antiquos, qui fuerunt homines catholici, et de-
uoti, ut atteſtantur corpora Sāctorum, quę ibi ſunt,
et multitudo eccleſiarum, et monaſteriorum, et eo-
rum magnifica ornamenta, impreſtita non inſtituiſ-
ſe ſine magna prouidentia (faxit Deus, quod tales
ſint Veneti moderni, ut idem, quod ſumpſit præfatus
Doctor argumētum, ſumi poſſit etiam in poſterum.)

Sed nos uidemus, quod multi Chriſtiani, qui ſunt 55
bonæ conſcientiæ in diuerſis locis exercent huiuſ-
modi cambium, ut teſtatur Mich. Sal. *inf. cit.* ergo etc.
et ab hoc argumenti genere non uidetur diſcedere
Nauar. *in man. confeſſ. c. 17. ſub n. 296. uerſus finem, uerſ. pro
affirmatiua*, ubi, loquendo de caſu cambij, de quo nos
ſup. §. 1. q. 5. n. 51. & inf. §. 9. n. 1. & ſeq. ait, quod infinitus
eſt numerus Chriſtianorum honeſtorum, qui illo ge-
nere cambij uiuunt, inter quos ait reperiri etiam ec-
cleſiaſticos, qui omnes, inquit, confitentur, abſoluū-
tur, et communicant quotannis, et temerarium ui-
detur eos omnes, et eorum confeſſarios damnare.

Immo ità publice exercent, ut ueriſimile ſit, huius
cambij uſitati notitiam perueniſſe ad Summum Pō-
tificem, et locorum antiſtites, qui, ſi exiſtimarent, eſſe
illicitum, illud non tolerarent, Mich. Sal. *ad D. Thom.
2. 2. poſt q. 78. in diſp. de camb. q. 4. art. 2. contr. 12. ſub nu. 6.
uerſ. me in hanc, tom. 2. f. 591.* nam Romani Pontifices,
iuſti, et ſancti uiri, qui conſuetudines prauas locorū
reprobauerunt per ſuas conſtitutiones, iſtam con-
ſuetudinem cambiorum nunquam reprobauerunt,
nec poteſt dici, quod illam ignorent, cum omnibus
fere chriſtianis principibus notà ſit, et multi etiam
religioſi uiri huiuſmodi cambij contractum, accipi-
endo ſaltem, ineunt, prout ſimili argumento in im-
preſtitis Venetiarum utitur idem Petr. de Ancharan.
quem refert Io. de Anan. *d. cap. in ciuitate, ſub num. 17.
uerſ. quinto probatur.*

Octauo, quia neque Genuæ, neque alibi, (quod 56
ad mei notitiam peruenerit) Curia eccleſiaſtica mo-
leſtat contrahentes cambium cum recurſa, et tamen
cambium iſtud eſt ubique in frequentiſſimo uſu, ut
retuli *ſup. §. 1. q. 5. n. 83. uerſ. primus modus.*

Tertia opinio ſit eorum, qui hanc controuerſiam 57
uario diſtinctionis fœdere conciliare uidentur.

Diſtinctio prima eſt, ut opinio, affirmans, hoc cā-
bium eſſe illicitum, ſit uera, ſi mens, ſeu intentio con-
trahentium ſit corrupta, altera uero opinio, negans,
eſſe illicitum, procedat, ſi intentio, ſeu mens non ſit
corrupta, Nauar. *conſ. 31. reuerendiſs. uerſ. quartum nota-
bile, in fine, & uerſ. reſpondetur, & uerſ. his tamen non ob-
ſtantibus, & ſeq. per totum illud conſilium. lib. 5. de uſur.* ubi
re plene intellecta in praxi ad uſum mercatorum, et
diligenter ad utramque partem diſcuſſa, firmat, hoc
cambium eſſe licitum, quamuis campſor mandet ſuo

agenti,

Digitized by Google

agenti, ſeu correſpondenti, ut ſoluat illas litteras, quaſi ipſemet campſor, qui dedit cambio, ſit etiam fideiuſſor eiuſdem, cui dedit.

58 Diſtinctio ſecunda eſt, ut prima opinio affirmans, cambium eſſe illicitum, procedat, ſi ſolutio fiat de propriis pecuniis campſoris, qui dedit cambio, Romoal. Coli *tract. de camb. capitul.* 22. altera uero opinio, negans, eſſe illicitum, ſit uera, ſi ſolutio fiat de pecuniis illius, qui eſt correſpondens, ſeu agens campſoris, qui dedit cambio, Romald. *tractat. de camb. c.* 20. *& 21. & Ioann. Azor.* citatus *infra ſub nu.* 60. *verſ. primus*.

59 Et cum hac eadem diſtinctione uidentur concordare capitula Bononienſium, confirmata à Pio V. et reſponſum Illuſtriſs. Cardinalium, quę adduximus *ſupra ſub numer.* 43. ut cambium recurſæ ſit licitum, ſi ſolutio fiat de pecuniis illius, qui eſt correſpondens, ſeu agens campſoris, qui dedit cambio: ſecus ſi fiat de pecuniis propriis campſoris, qui dedit cambio, quia illa uerba capitulorum Bononienſium, *& far che ſiano recapitate le lettere ſopra eſſi datori*. oſtendunt, campſorem, qui dedit cambio, poſſe eſſe fideiuſſorem, ſeu promiſſorem datoris, et ita Illuſtriſſimorũ Cardinalium reſponſum interpretatur Io. Azor. citatus *inf. ſub nu.* 60.

Diſtinctio tertia eſt, ut opinio, affirmans, cambiũ eſſe illicitum, quando campſorius non poteſt habere alium, qui ipſius nomine ſatisfaciat in loco condicto, quam ipſum campſorem, uel ſocium eius, cui pecunia in illo loco eſt numeranda, ſit opinio probabilis, quia eſt probabile, quod campſor iſto caſu det ad cambium contra iuſtitiam; opinio uero, negans, cambium eſſe illicitum, ſit opinio non improbabilis, et ſit ſpeculatiue uerior, quia habet urgentes rationes, ſed tamen omnino diſſuadenda, nec facile permittenda, Leonar. Leſs. *de iuſt. lib.* 2. *c.* 23. *nu.* 71. et concordant alii communiter, ut dixi *ſub nu. ſeq. verſ. primus. & infra ſub num.* 88. *verſ. tempera ſecundo*.

Diſtinctio quarta eſt, ut opinio affirmans, cambiũ eſſe illicitum, et uſurarium præſumptione iuris, et de iure ex Pii V. conſtitutione procedat in foro exteriori, opinio uero negans, eſſe illicitum, procedat in foro interiori, Leonar. Leſs. *d. cap.* 23. *nu.* 72.

60 In tanta opinionum uarietate, et formidine, cum qua Theologi loquuntur, ego pro clariori reſolutione præmitto, cambium cum recurſa dici, quando campſorius in ciuitate Genuæ accipit cambio ſcutos 1000. pro primis nundinis Lugdunenſibus, et cum non habeat Lugduni, quem cognoſcat, et cui poſſit committere, ut ſoluat dictos ſcutos 1000. cãpſor, qui dat ei cambio, offert eidem ſuum procuratorem, ſeu miniſtrum, qui ſoluet ſibimetipſi, tanquã miniſtro ipſius cãpſoris; unde campſorius, acceptata oblatione, ſcribit dicto miniſtro, ut ſoluat ſibimetipſi, idque etiam eidem per litteras, quas uocant, *d'auiſo*, ſcribit campſor, et conſequenter miniſter, receptis utriuſque litteris, ſoluit ſibimetipſi, uel de pecuniis propriis, uel de pecuniis ipſius campſoris, et poſtea ſcribit campſorio, ut ſoluat campſori dictos ſcutos 1000. et aliquid amplius pro cambio, ut latius caſum per extenſum ponit Azor. citatus infra, et loquendo de miniſtro, qui ſoluit de pecuniis ipſius campſoris, ponit Romoal. Coli *tractat. de camb. capit.* 22. et ſcripſi *ſupra* §. 1. *quæſt.* 5. *numer.* 86. et ego huius cambii, et recambii litteras poſui *ſupra d. quæſt.* 5. *nu.* 88. *& ſeqq.* ſicque iſte campſorius duplicatam ſoluit prouiſionem, primam Lugduni, ubi extinguitur primum cambium, ſoluendo campſoris miniſtro: et in hoc lucro primæ prouiſionis concordant omnes, per ea, quæ dixi *ſupra* §. 3. *gl.* 3. *nu.* 15. et latius *ſub n.* 20. *verſ. ſecunda dubitatio. & ſeqq.* et ſecundam in loco, ubi fit ſecunda ſolutio, et contrahitur nouum cambium, ſed hanc ſecundam pleriq. negant deberi, per ea, quę ſcripſi *ſupra d. gl.* 3. *nu.* 15. *verſus finem, et ſeqq.*

Hoc præmiſſo, diſtinguo tres caſus.

Primus caſus eſt, quando campſor, requiſitus à campſorio, uel ſponte, ſuo proprio motu, offert cãpſorio aliquẽ, qui ſoluat litteras de pecuniis ipſiuſmet ſoluturi, et iſto caſu concludo, cambium eſſe licitum, etiam ſi is, qui ſoluet, ſit correſpondens, ſocius procurator, uel miniſter ipſius campſoris, ita ut repræſentet duplicem perſonam, uidelicet, perſonam campſorii debitoris in ſoluẽdo, et perſonam campſoris creditoris in recipiendo ſolutionem, ut dixi *ſupra num.* 25. *in* 3. *fictione*, et ita etiam concludit Ioann. Azor. *de inſtitut. moral. par.* 3. *lib.* 10. *titul. de camb. cap.* 9. *quæſt.* 2. *verſ. in hac re.* et poſſe eiuſmodi cambium fieri ſine peccato, firmat Romoald. Coli *tract. de camb. cap.* 21. et in hac concluſione uidentur communiter omnes concordare, et ſatis uidetur probari ex Pii V. confirmationẽ, et Illuſtriſs. Cardinalium reſponſo, à nobis relatis *ſupra ſub numero* 43. et plures ex hac diuerſarum perſonarum repræſentatione uideo oriri contractus, ſeu obligationes. Prima obligatio oritur ad fauorem ipſius miniſtri ſoluentis, contra cãpſorium, qui mandauit ei, ut ſolueret ſibi ipſi, quia, ſecuta ſolutione, campſorius, qui mandauit, tenetur ei actione mandati reſtituere pecunias ſolutas, hæc que reſtitutio fit, mediante ſolutione tractæ, quam is miniſter poſtea reflectat in eundem campſorium, ſtatim enim atque campſorius ſoluet tractam, dicitur reſtituiſſe, et ſatisfeciſſe ſuæ obligationi erga miniſtrum campſoris. Secunda obligatio oritur ad fauorem campſoris contra miniſtrum, qui, recipiendo ſolutionem nomine ipſius campſoris, tenetur actione mandati eidem campſori ad reddendam rationẽ adminiſtratæ pecunię, ſibi ſolutæ, et hęc redditio fit, dum miniſter per uiam tractæ, ſeu recambii remitti illas pecunias ad ipſum campſorem. Tertia obligatio oritur contra campſorem, quia in caſu, quo campſorius non reſtituat eidem miniſtro pecunias ipſe campſor tenetur contraria actione mandati tanquam fideiuſſor eidem miniſtro, et conſequenter, ſi campſorius, in quem miniſter traxerit, nõ ſolueret campſori, miniſter adhuc per uiam exceptionis eſſet liberatus, quia ſicut quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, ita etiam ſi campſorius non ſoluat campſori, non põt campſor agere contra miniſtrum, quia ipſe miniſter agere poſſet contra eundem campſorem, uti fideiuſſorem eiuſdem campſorii, non ſoluentis: unde obligatio miniſtri ad fauorem campſoris, ſemper euaneſcit eo ipſo, quod ipſe ſcribit campſorio, ut ſoluat campori, quia uel ſoluit, et liberatur per ſolutionẽ: uel non ſoluit, et liberatur, ex quo ipſe campſor fideiuſſit, et è conuerſo, obligatio campſoris ad fauorem miniſtri in caſu, quo campſorius non reſtituat, euaneſcit eo ipſo, quod miniſter tenetur eaſdem pecunias dare ipſi campſori, quia ipſe miniſter eas, uti pecunias campſoris miniſtratorio nomine

Digitized by Google

mine exegit, vnde in effectu creditum, & debitum remanet ſemper inter eundem cāpſorē, & cāpſoriū.

61 Secundus caſus eſt, quando campſor, qui dat cambio pecunias, non ſolum ſponte, ſeu rogatus, ut in præcedenti caſu, offert campſorio ſuum miniſtrum, ſed dat cum pacto, quod litteræ cambij ſolui debeant ab eius miniſtro, uel alio ad uoluntatem ipſius campſoris, & iſto caſu dico, cambium cum recurſa eſſe illicitum, per ea, quæ ſcripſi *ſup.* §. *1. q. 7. par. 3. limit. 15. n. 1. & ſeq.* ubi uideas.

Tertius caſus eſt, quando campſoris miniſter, ſeu procurator ſoluit de pecunijs ipſius campſoris, & hoc caſu ſiue campſor miniſtrum hunc ſponte campſario obtulerit, ſiue requiſitus ab ipſo campſario, dummodo ſoluat, ut dixi, de pecunijs campſoris, uidetur dicendum, quod cambium non ſit licitum, aut ſit ualde ſuſpectum de uſura, ut ex communi opinione ſcribit, & ſequitur Ioann. Azor. *d. quæſt. 2. Verſ. verum dubia, & verſ. quod ſi dicas*, quia, inquit, perinde eſt, ac ſi ipſe mutuo daret, & ideo concludit, non eſſe in Rep. permittendum, & poſteà *in verſ. cæterum*, in re ſic perplexa perplexus concludit, quod quamuis conſilium non daret de eiuſmodi cambio exercendo, non tamen condemnaret poſt factum, a qua perplexitate, & formidine non diſtant quæ ſcribit Leonard. Leſſ. relatus *ſupra ſub num. 59. in 3. & 4. diſtinctione*, quod idem in effectu ſcribit Fabian. Genuen. quem citaui *ſupra ſub num. 43.* hocque cambium citato Soto, cuius ſententiam retuli formaliter *ſup. ſub num. 20.* & citatis alijs, damnat Romoal. Coli *trac. de camb. c. 22. Verſ. la ſeconda concluſione*.

62 Contra concluſionem huius tertij caſus tenent Boninſeg. Nauarr. & Mich. Sal. quos citaui *ſupra numer. 43.* illi enim omnes loquuntur in effectu in cambio huius tertii caſus, immo iidem Fabianus, & Azorius citati ex aduerſo pro concluſione *numero præceden.* ſe ipſos uidentur ſtatim corrigere, concludendo hoc cambium eſſe ſuſpectum, ſed factum non damnandum.

63 Retenta ergo ſecunda opinione, poſitá *ſup. num. 21.* ſupereſt, ut reſpondeamus ad argumenta primæ opinionis.

Ad primum, poſitum ſupra ſub num. 2. de uniuerſo litterarum uſu inter præſentes, & ad ſe ipſum, qui ſcribit, reſpondeo, quod iſte litterarum uſus, etiam inter præſentes, nihil detrahit iuſtitiæ contractus, & in claris ceſſant coniecturæ, et ſuſpiciones, et eſt uſus laudabilis, nam cum cambium fieret, prout fit, ex uno ad alium locum, congrue cœpit, et continuauit, fieri per litteras, tum propter locorum diſtantiam, quę ſecum trahit perſonarum abſentiam, tum propter maiorem contrahendi facilitatem, ac celeritatem, quę in cambiis deſideratur, et cum iſte litterarum uſus poſſit ſeruari etiam inter pręſentes, tum quia tunc litterę, directę ad pręſentem, uel ad ſe ipſum ſcribentem, aſſumunt naturam apodiſſę, propria manu ſcriptę, et datę creditori, qui ea poſſit debitorem conuenire, tum quia illius apodiſſę ſolutio eſt deſtinata alibi, et ideo retinet in hoc naturam litterarum, quarum uſus, ut dixi, eſt ex uno ad alium locum, merito iſte uſus non eſt uariandus, quia quę diu obſeruata fuere, minime mutanda ſunt.

64 Ad ſecundum, poſitum ſuprà ſub numero 2. de campſore emente ſcutos marcharum à campſorio, quem nouit non habere illos ſcutos, immo uidetur emere rem propriam, reſpondeo, quod licet campſor eo ipſo, quod campſorius facit litteras, directas ipſimet campſori, ut ſoluat ſibimetipſi, uideatur ſcire, campſorium non habere pecunias, effectum, ſeu creditum in loco deſtinatę ſolutionis, tamen hoc non concludit, quod campſor ſciat, ſeu credat, campſorium non habiturum pecunias, ſeu modum ſoluendi, immo retorquetur, quod ex hoc ipſo, quod campſor dat cambio, opinatur, campſorium poſſe habere pecunias, uel creditum, ſiquidem, ſi hoc non opinaretur, abhorreret ab omni uerisſimilitudine, quod uellet contrahere cum eo, a quo ſe deceptum iri opinaretur, et ex deceptione amiſſurum, ſicut ergo opinatur, et credit ipſe, ità poteſt credere alius, et ad iuſtificandam emptionem, commutationem, ſeu cambium, ſufficit, quod campſorius, qui, accipiendo ad cambium, uendit ſcutos marcharum, habeat illos uirtualiter, et dicitur habere uirtualiter, ſi eos habeat in credito, Nauarr. *in manual. confeſſ. cap. 17. de Vſura circa cambia, numer. 298. & 299.* uel habere poſſit, accipiendo eos mutuo ab alio, aut alio modo, ut dicit *in capite naviganti, verſ. duodecimo, ſub numer. 14. Verſ. tertio quia, de vſur.* et Nauarrum ſecutus uidetur Ioann. Azor. *de inſtitution. moral. part. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 9. quæſtion. 2. verſ. hoc cambium, & verſ. in hac re*, quem ego retuli *ſupra num. 58. & ſupr.* §. *1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 17. ſub numero 7.* et quis eſt ille, qui poſſit diuinare, quod nemo alius crediturus ſit illi, cui ipſe credit, demum, quicquid ſuper hoc enixius argumentando diceretur, ſolutio patet ex his, quę ſcripſi *ſup.* §. *1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 17. numero 1. & ſeqq. & numer. 22.* † Neque illud ſimile de bobus em- 65
ptis, et locatis ruſtico, applicatur, imò longe differt, quia ille ruſticus nec habet, nec habiturus eſt boues, at campſorius eſt habiturus pecunias, quas uendit, ut oſtendit Siluestr. *in ſum. in verbo, vſura, 4. quæſt. 9. verſic. 6.* quem ſequuntur idem Boninſ. *eod. cap. 7. verſic. ſono alcuni, & Nauarr. conſil. 31. reuerendiſſ. verſ. ad quartum miror, in fine, lib. 5. de vſur.* † quare non obſtat, quod 66
uendens ſcutos marcharum tunc illos non habeat, quia etiam res nondum nata uendi poteſt, Nauar. *in manual. confeſſ. cap. 17. de vſura circa cambia, numer. 287. in fine, & in dict. capit. naviganti, ſub num. 14. verſ. duodecimo, per totum, & num. 75. Verſ. ſexto quod hanc, de Vſur.* et latius *dict. conſil. 31. verſ. obyciet aliquis.* † Non obſtat pà- 67
riter, quod fructus ſocietatis, et montis illicite percipiantur, quando ſocietas, et mons non ſunt capaces illorum fructuum. Quia reſpondeo dupliciter. Primo dico, illam opinionem, ſuppoſita ignorantia, et bona fide dantis pecunias, ſeu ementis, non eſſe ueram in caſu, de quo ſcripſi *ſupra* §. *1. quæſtion. 1. numero 329.* quia tunc ſocietas tenet, et fructus licite percipiuntur, et, ſi diceremus aliter, poſſet aperiri uia fraudibus, quia multi ſub hac probabili ſpe, quod non tenebuntur ad fructus, ſocietates contraherent, hincque multi remanerent ſub bona fide decepti, et conſequenter diſſiparetur hoc commercium, quia iniungeretur onus, ut dans pecunias ad ſocietatem officii, uel emens loca montis, teneretur diuinare, uel reperire quot alias ſocietates ille officialis contraxiſſet, et quot loca illius montis eſſent uendita, et quos fructus ille mons re uera redderet, ut, loquendo de ſocietate officii, làtius explicaui *d. q. 1. numer. 274. 275. & 380.* Secundo reſpondeo, quod

Digitized by Google

caſus eſt diuerſus, quia ſocietàs, & loca montium
poſſent contrahi & emi, etiã pro fructibus vere per-
cipiendis, non aliter inter contrahentes taxatis: ſed
contractus cambij non poteſt ità iniri, vt pendeat à
futuro euentu, ſi campſarius habuerit modum ſol-
uendi in nundinis, & campſor non tenetur id diui-
68 nare. † Minus obſtat, quod campſor videatur emere
rem propriam. Quia reſpõdeo, hoc poſſe videri, ſed
non eſſe, quia emit ſcutos ipſius campſarij, cum illi
ſcuti, etſi ſoluantur ex proprijs ſcutis campſoris, ta-
men ordine intellectus prius efficiuntur campſarij,
vt latius explicaui *infra ſub num. 74.* & prout ſunt effe-
cti campſarij, intelliguntur empti, vt ſub alijs verbis
69 ſentit Nauar. *d. conſ. 31. verſ. ad ſecundum negatur,* † &
pro clariori intelligentia huius reſponſionis ſuppo-
no, idem iudicium fieri de pecunia, facta venali per
viam cambij, quod fit de alijs mercibus uenalibus,
ſed in alijs mercibus non repugnat, quod quis no-
mine alterius emat proprias merces a ſeipſo, & con-
ſequenter, dum nomine alterius emit, uendat nomi-
ne proprio, utputa, Antonius mercator Genuẽſis ac-
cipit litteras a Petro Lucenſi, ut eius nomine emat
decem ballas ſerici Neapolitani, tunc Antonius, qui
apud ſe habet huiuſmodi merces, emit illas à ſe ipſo
nomine Petri, ſicque vnus eſt venditor, & emptor;
ergo idem in cambio, Nauar. *d. conſ. 31. verſ. ſexto idẽ,*
hecque praxis, ſiue cambium cum recurſu habet in
ſe laudabilem prudentiam, quia occurrit contingi-
bili campſarij neceſſitati, & conſulit utriuſque in-
demnitati: occurrit campſarij neceſſitati, quia, cum
poſſit dari càſus, ut campſarius eo tempore, quo ſcu-
tos marchàrum campſori ſoluere tenetur, eos non
habeat, neque inueniat, qui ei eos credito pretio vẽ-
dat, & inde oriatur obligatio ad intereſſe, prudens
eſt iſta praxis, quæ admittit, ut ab initio conueniant,
quod idem campſor eoſdem ſcutos marchàrum poſ-
ſit nomine campſarij emere a ſe ipſo, & ità emptos
ſibi ipſi nomine campſarij ſoluere, ſicq. extinguatur
prius debitum, & contrahatur nouum, neque ipſius
campſarij quicquam intereſt, quod eos emat ab ipſo
met campſore, vel ab alio: conſulit etiam iſta praxis
vtriuſque Indemnitati, quia eos ad præfatæ conuen-
tionis obſeruantiam non arctat, ſed vtrique liberam
relinquit facultàtem recedendi ab ea, cum in effectu
illa conuentio non ſit aliud, quam quoddam manda
tum, quod campſarius poteſt reuocare, & campſor
illud non acceptare, unde licet campſarius ſcripſerit
ipſimet campſori, ut ſolueret ſibi ipſi ſecundum pri-
mam litterarum formulam, poſitam *ſupra* §. 1. *quæſt.*
5. *num.* 88. & ipſe campſor literas àcceperit etiam à-
pertas, in quibus campſarius, ut dixi, mandet ei, ut
ſoluàt ſibimetipſi, & ideo uideatur tunc acceptaſſe
mandatum, cum non contradixerit, tamen non eſt
ità, quia litteræ finguntur ei redditæ in nundinis, in
quibus poteſt illas àcceptare, uel non acceptare, &
illa ſuſceptio litterarum non habetur in conſidera-
70 tione. † ſimiliter campſarius, qui accepit cambio,
poteſt prædictum mandatum, ut campſor ſoluat ſibi
ipſi, reuocare, per ea, quæ ſcribunt Paul. de Caſtr. *in l.*
82. ſi cum Cornelius, num. 1. ff. de ſolut. & Sebaſt. Medic. tra-
ctat. de nouation. in verbo, mandatum, tom. 6. par. 2. fol. 398.
quia campſarius, dando illud mandatum, non per
hoc abſtulit à ſe facultatem ſoluendi aliter, àlias, ſi
campſarius hoc non poſſet, cambium eſſet illicitum,
per ea, quæ ſcripſi *ſupra* §. 1. *quæſt. 7. par. 3. limitat. 2. nu-*
mero 2. eſt igitur in facultate vtriuſque diſſoluere con
uentum recambium: † ſecus eſt, ſi litteræ campſarij 71
mandent ſibi ipſi campſario, ut ſoluat ſibi ipſi, ut in
ſecunda litterarum formulà, quam poſui *ſupra* §. 1.
quæſtione 5. numero 94. quia licet tunc campſarius de-
bitor poſſit, inuito campſore, ſoluere effectuàliter ip-
ſi campſori, & ſic extinguere cambium, tamen cam-
pſor non poteſt mutare ordinem, contentum in lit-
teris, quia campſarius eſt appoſitus ſolutioni, gratia
ipſius campſarij, qui eſt debitor cambij, quo caſu
creditor non poteſt adiectum remouere, per ea, quæ
dixi *ſupra* §. 2. *gloſſ. 7. ſub num. 77.* & ſic, ut dixi, eſt in e-
lectione debitoris diſſoluere conuentum recambiũ,
vel non diſſoluere, ſed ſoluere ſibi ipſi debitori, tan-
quam mandatario creditoris, hæcque inæqualitas, ut
campſarius poſſit reuocare mandatum, datum cam-
pſori ſoluendi ſibi ipſi, & campſor non poſſit reuo-
care mandatum, datum a campſario ſibi ipſi de ſol-
uendo ſibi ipſi, non deprauat cambium, quia ea, quæ
campſoris augent utilitatem, ſunt uitia cambij, non
ea, quæ eam minuunt, per ea, quæ ſcripſi *ſup.* §. 1. *q. 7.*
par. 2. ampl. 10. ſub num. 68. 69. & ſub n. 70. verſ. ratio eſt,
vbi rationem reddidi: † Verum campſori, uolenti 72
diſſoluere iſtud recambium, eſt conſultum duplici
via: Prima, quia quando de pecunijs, cambio datis,
appareret publica ſcriptura, poſſet, ſuppreſſis litteris
cambij, quas habet apud ſe, agere uigore illius publi-
cæ ſcripturę, ut dixi §. *ſeq. gl. 3. num.* 12. Secunda, ut in
recambio, quando debitor remittit eidem creditori
partitam, ut in formula litterarum, quas poſui *ſup.* §.
1. q. 5. nu. 96. & 97. campſor poterit petere ſolutionem
realem illius partitæ, quà ſibi non ſoluta, poteſt age-
re executiue contra debitorem.

Ad primam confirmationem, poſitam *ſup. num.* 8.
de emente frumentum à paupere ruſtico, qui non ſit
habiturus, ſatis patet reſponſio ex his, quæ dixi *ſupra*
num. 64.

Nec obſtat, quod in eadem confirmatione dixi de 73
iniquitate ſtocchi, quia reſpondeo, quod in ſtoccho
ſemper adeſt enormis læſio, ſicque iniuſtitia pretij, et
ultra primi pretij iniuſtitiam dantur pro pecunia
merces, quæ cum alià pretij iniuſtitia reemuntur,
hacque ratione damnantur, at in contractu cambij,
ut ſupponimus, adeſt pretij iuſtitia, & ceſſant prædi-
cta, ergo ab uno ad alium, non eadem, ſed contraria
ualet conſequentia.

Ad ſecundam confirmationem, poſitam *ſupra nu-* 74
mero 9. de eo, qui permutat frumentum Lucæ, pro
frumento, ſibi conſignando Placentiæ, & poſtea
non Placentiæ, ſed Lucæ reſtituitur, reſpondeo, quod
adhuc remanet contractus permutationis, quia
quod poſtea fiat reſtitutió frumenti in eadem ciuità-
te Lucæ, hoc uenit per accidens, quod non conſide-
ratur per ea, quæ in alio propoſito ſcripſi *ſupra* §. 1. *q.*
1. ſub num. 428. & ſub num. 521. q. 4. ſub numer. 13. & q. 7.
par. 2. ampl. 6. ſub num. 1. & ſub num. 5. in fine, quare cum
creditor potuiſſet cogere debitorem ad conſignan-
dum frumentum in ciuitate Placentiæ, & rogatus a
debitore, non cogat, ſed recipiat in ciuitate Lucæ,
non ex hoc inficitur permutationis contractus, ap-
plicando nunc caſui noſtro, dico, quod ſi remanet
permutationis contractus in relato caſu frumenti, a
fortiori remanet permutatio, & cambium pecunia-
rum, quamuis campſor ſoluat ſibi ipſi, tum quia hoc
uenit per accidens, ex quo campſarius non poteſt
ſolue-

Digitized by Google

ſoluere, tùm quià càmpſor virtualiter ſoluit Placentiæ, & de pecunijs càmpſarij, quia breui manu, & ordine intellectus dicitur idem campſarius accepiſſe prius cambio ab eodem campſore, & poſtea ſoluiſſe, quod enim neceſſàrium eſt ad aliquem actum perficiendum, illud ordine intellectus præſumitur præceſſiſſe, vt in alijs terminis, loquendo de præambula acquiſitione, in renunciatione iuris delati, ſcripſi *in meo tract. de iud. cauſ. &c. lib. 2. c. 2. nu. 296.* & clarius *nu. 298.*

75 Ad tertiam confirmationem, poſitam *ſup. nu. 10.* de repræſentatione perſonarum, & ficta ſolutione, & àd replicationem de fictis litteris in frandem conſtitutionis, quamuis litteræ vere tranſmittantur.

Reſpondeo, in cambiorum negotiatione fàcile admitti iſtàs vàrias repræſentationes, & fictiones, quia negotiàtionis cambiorum fundamentum exorditur à fictione ſcutorum marchàrum, qui emuntur, & venduntur, vt làtius explicaui *ſup. n. 23. Verſ. quarto,* ſicque venditor vendit emptori, vtroque ſciente, mercem imaginàriam, & fictam, & quod vnus diuerſis reſpectibus poſſit habere qualitates pugnantes, ſcripſi *ſup. n. 35. Verſ. quod autem, & infra nu. 77. verſ. ad tertium*, & non eſſe abſurdum in iure, quod vnus repræſentet perſonàm duorum, ſecutus ſum *ſup. n. 25.* & quod de ſtylo mercàtorum delira ſit dubitatio, an vnus poſſit repræſentare perſonam creditoris, & debitoris, retuli *infra nu. 78.* & quod vnus poſſit ſoluere ſibi ipſi, ſcripſi *ſup. §. 1. q. 5. ſub n. 83. verſ. primus,* & late *ſup. hac ead. gl. nu. 25.* Ergo ceſſat ille diſcurſus, ſeu argumentum confirmationis, quià non fictio inficit contractum, ſed iniuſtitia, quæ fictione palliatur, ideoque licità eſt ſimulatio de contractu licito ad contractum licitum, quando ex illà ſimulatione non reſultat iniquitas, ſeu iniuſtitia, vt ſecutus ſum *in meo tractat. de iudic. cauſ. &c. lib. 2. cap. 8. numer. 529. & 531. & ſupra §. 1. quæſtione 7. par. 2. ampl. 10. ſub num. 29. Verſ. prima, & §. 3. gloſſ. 3. num. 34.* & proinde in tanta articulorum omnium controuerſia, & temporum anguſtia longe errare mihi videntur, qui ex his, quæ ad iuſtitiam non pertinent, tot ſubtilitates, & argumenta enixe deſumunt, cum ad ſolam contractus æqualitàtem, & proportionatam commutationem, tanquàm ad ſydus, reſpicere debeamus, dum per hoc contractuum, & ſpeciatim cambiorum, nauigàmus mare, reliqua omnia àrgumenta ſunt, veluti puerilia ſophiſmata, qua Senec. *in epiſtol. 49. lib. 6.* (& à me referuntur *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. cap. 1. ſub num. 2. in futura impreſſione*) his irridet verbis: *O pueriles ineptias, in hoc ſupercilia ſubduximus, in hoc barbam demiſimus.*

76 Quod attinet àd replicàtionem, in qua dicitur, litteras fieri fictàs in fraudem legis, quia eo ipſo, quod cambientes ſciunt, litteras eſſe reuerſuras inanes, habent mentem corruptam, quæ facit cambium illicitum, reſpondeo dupliciter. Primo nego omnia, nam illæ litteræ poſſunt habere verum & realem effectum in nundinis, ſicut litteræ, de quarum ſinceritate nulla viget etiam leuiſſima ſuſpicio, per ea, quæ dixi *ſupra num. 69. Verſus finem,* immo nec litteræ, neque ſcriptura ſunt de ſubſtantia cambij, etiam ex loco àd locum, ſed de ſubſtantià eſt iuſtitia, àd quam per litteras ſolet deueniri, cæterum ſi ad eam ſine litteris æque deueniri poſſet, conſtitutio tunc litteras contemneret, quia lex datur rebus & non verbis, faciunt quæ ſcripſi *ſupra §. 1. quæſt. 5. num. 10. & 13.* Secundo eſto, quod contràhentes haberent corruptàm mentem ex eo, quod ſcirent, litteràs eſſe reuerſuràs inanes, tamen hæc malà mens eſt punienda a Deo, & non in foro exteriori in quo ſitus eſt, quod ex geſtis non reſultet iniuſtitia inter contrahentes, quia iuſtum, & iniuſtum, non in bonitate, aut prauitate mentium, ſed in rerum, & operum externorum æqualitate, & inæqualitate conſiſtit, vt, loquendo in mutuatore, ſecutus ſum *ſupra §. 1. quæſt. 7. part. 2. ampliat. 8. numer. 80. in fine.*

Ad tertium, poſitum ſup. nu. 12. quod non poſſint 77 àctio, & paſſio ſtàre in eodem ſubiecto, reſpondeo, hoc eſſe uerum, ſi inuicem ſe collidant, quia ſtent vel vno, eodemque reſpectu, uel uno, eodemque tempore, ſecus ſi ſe inuicem non collidant, quia ſtent diuerſis reſpectibus, & conſiderentur in diuerſo tempore, quare poteſt unus eſſe fortior, et debilior altero, fortior ſcilicet in paleſtra, et debilior in curſu, et unus eſſe maior altero, uno reſpectu, et minor àlio reſpectu, ut in iudice appellationis ſcripſi *in meo tract. de appell. q. 2. n. 27.* iunctis, quæ dixi *ibid. n. 22. & ſeqq.* et ità etiam procedunt quæ adduxi *ſup. nu. 35.* unde non mirum, ſi creditor in actu ſolutionis poſſit repræſentare debitorem, cum ſit eius mandatarius, et in receptione pecuniæ fungatur propria perſona creditoris, 78 Immo Nauar. *conſ. 31. reuerendiſſ. verſ. ad octauum, lib. 5. de vſur.* ſcribit, iſtud argumentum irrideri apud mercatores, et fore, ut qui hoc dicerent, æſtimarentur deliri, tanquam non intelligentes, quid loquantur, neque de quo loquantur.

Ad quartum, poſitum *ſupr. n. 13.* de pluràlitate fi- 79 ctionum, reſpondeo, in contractu cambij admitti iſtàm pluralitatem fictionum, ſic natura negotij exigente, ut dixi etiam *ſup. n. 23.* quia iſte contractus præ cæteris omnibus requirit celeritatem, quæ celeritas àdhiberi nõ poteſt, niſi mediantibus iſtis fictionibus, ita ut, euitato circuitu perſonarum, fiat totum illud, quod licite fieret, circuitu non euitato, hæc eſt lex, cui mercatores inhærent tanquàm firmo carocio, et non eſt damnanda, dummodo abſit fraus, et contineat in effectu iuſtitiam contràctus, per ea, quæ dixi *ſup. ſub n. 75.*

Ad quintum, poſitum *ſup. n. 14.* de minori periculo, 80 reſpondeo dupliciter.

Primo, nego maius periculum uerſari in àlijs cãbijs, quam in cambio recurſæ, quià licet quot mutãtur campſarij, tot ſuperueniant periculà in debito cambij, tamen quot etiam ſunt nundinarum, et annorum curſus, tot etiam in uno, eodemque campſario conſiderantur pericula, præſertim, ſi negotietur, et non eſt bonum ſignum in debitore, qui diu grauatur ære alieno cum intereſſe, quàre et ſi campſarius cum recurſa primo anno facultàtibus ſit idoneus, tamen ſequentibus poteſt facultatibus labi, immo poteſt etiam àb initio uſque àd finem fuiſſe ſemper latenter inidoneus.

Secundo reſpondeo, quod dàto etiam, quod propter plurium campſariorum mutationem poſſet in cambijs conſiderari maius periculum, tamen maius, et minus periculum non abſolute ſubſtantiant iuſtitiam cambij, prout ſubſtantiant iuſtitiàm contràctuum, qui exponuntur fortunæ, et periculo, de quibus dixi *ſup. §. 1. q. 1. n. 84. & ſeq. & par. 2. ampl. 10. ſub n. 5. Verſ. infero ſecundo, & ſeq. & verſ. intellige,* et ſcripſi *ſup. §. 3. gl. 3. ſub n. 12. extenſ. 1.*

Digitized by Google

81 Ad ſextum poſitum *ſup.n.15.* de euidenti litterarum fictione, reſpondeo, negando, litteras eſſe fictas, quinimo ſunt reales, & vere tranſmittuntur debitum, & litteræ, & fiunt acceptationes, & ſolutiones, vel alias litteræ redeunt cum proteſtatione, per ea, quæ dixi *ſup. ſub n.69. & inf.n.97.*

82 Ad ſeptimum, poſitum *ſupra n.17.* de intereſſe conuerſo in capitale, reſpondeo, quod iſtam conuerſionem mercatores faciunt in quouis cambio, quamuis libero, quando debitor eſt moroſus.

Ratio, quare in cambijs ſpeciatim admittamus, vt intereſſe conuertatur in capitale, eſt, quia ad hoc, vt intereſſe conuertatur in capitale, requiruntur tria: Primo requiritur, quod creditor certitudinaliter, & non per poſſibiliter paſſus ſit intereſſe: Secundo, quod quantitas intereſſe paſſi ſit certa, & liquida: Tertio, quod commercium, ex quo procedit hoc intereſſe, ſit eius qualitatis, vt ſemper, quando diſſolueretur, haberet promptam occaſionem renouandi, his concurrentibus, non diceretur ſolui intereſſe alterius intereſſe, ſed diceretur ſemper ſolui capitale, ſicque longe abeſt omnis anatocismus, ſed hæc omnia concurrunt in commercio cambij, nam qui negotiatur in cambijs, certitudinaliter patitur hoc intereſſe, vel ſaltem dicamus, quod hoc eſt in primis ſupponendum, quia alias fruſtra tractaretur de conuertendo intereſſe in capitale, ſi non extat intereſſe: item intereſſe eſt certum, & liquidum, quia in quolibet foro imponitur pretium pro cambijs, vt ſæpe diximus, & cambium de ſui natura, miſſis litteris cum ſolita dilatione nundinarum, & locorum, extinguitur; & poteſt renouari, non ſic eſt in alijs commercijs, quia in alijs vel non apparet certa, & liquida quantitas intereſſe paſſi, vel commercium, a quo procedit intereſſe, non renouatur, & conſequenter non poteſt fieri hæc conuerſio, qua non facta, ſolueretur intereſſe alterius intereſſe, quæ ſolutio poſſet videri ſuperfetatio, & anatocismus, qui eſt à iure reprobatus, vt ſecutus ſum §. *ſequent. gloſſ. 2. numero 39.* quæ reprobatio huic etiam niti poteſt rationi, quod accidens in accidenti ſine ſubſtantia conſiſtere non poſſit, cæterum, ſi quę alia commercia renouarentur, & intereſſe, ab eis procedens, eſſet liquidum, & certum, vtique etiam in ipſis intereſſe poſset conuerti in capitale, iuxta ea, quæ ſecutus ſum *§. ſeq. gloſſ. 2. ſub num.* 50. quare, decurſis multorum annorum fructibus certis, & liquidis, & non ſolutis, nulla ratio prohibet, quin ex eis poſſit conſtitui aliquod capitale fructiferum, vt ſcripſi, ponendo caſus *§. ſeqq. gl. 2. nu. 54.* & ita videmus practicari.

83 Ad octauum, poſitum *ſup. n. 18.* de ſolutione in eodem loco, reſpondeo, quod ſolutio virtualiter fit etiam in nundinis, & cum utilitate debitoris, ut oſtendi *ſup. n. 40. & 41. verſ. tertio quia.*

84 Ad nonum, poſitum *ſupra numero 19.* de diſputatione ſuper hoc cambio, etiam apud eos, qui in genere admittunt, cambia eſſe licita, reſpondeo, diſputationem terminari ex his, quæ dicimus *in hac quæſtione.*

85 Ad decimum, poſitum *ſupra numero* 20. de auctoritate eorum, qui tenent, hoc cambium eſſe illicitum, ea moti ratione, quod cambium debeat ſeruire ſolum pro mercibus, & ideo fieri debeat ſolum inter mercatores, & non inter nobiles, quos veriſimile eſt, non habere pecunias, aut effectus in locis, pro quibus decipi in cambio, patet ſolutio ex his, quæ contra hanc rationem late ſcripſimus *ſupra §. 1. quæſtione 7. par. 2. ampliat. 11. num. 1. & ſequent. & ampliat. 17. num. 1. & ſequent. & numero 22.* & hic addimus, quod Pius V. Pontifex Sanctiſſimus, anno 1569. Nouembris confirmauit capitula cambiorum ciuitatis Bononiæ, in quibus *in cap. 2.* ita diſponitur, *appreſſo che ſia in poteſtà di ciaſcuna perſona, etiamdio che non ſia mercante, il dare ſuoi denari in mano de' mercanti, acciochè li diano à cambio reale, con farſi ſtare del credere, &c. & poſſi ogni perſona dar denari à cambio, & far che ſieno ricapitate le lettere ſopra eſſi datori &c.* ex quibus verbis conſtat, quod etiam auctoritate Pontificia poteſt fieri cambium, quod non ſeruiat pro mercibus, & fiat inter non mercatores, & etiam quod campſarius non ſit ſoluturus litteras, alter quam ſuper tale, & credito eiuſdem campſoris, qui ei dedit ad cambium.

86 Ad tertiam opinionem, poſitam *ſupra numer. 57.* in qua adduximus quatuor diſtinctiones, dum diſtinguit inter deprauatam, & non deprauatam contrahentium mentem dico, quod in foro exteriori eſt diſtinctio inutilis, quia forum externum non iudicat de mente, cum ſit occulta, & occultorum cognitio ſit reſeruata ſoli Deo, vt dixi *ſupra §. 1. quæſt. 1. numer. 529. & quæſt. 7. par. 2. ampliat. 30. num. 13. 36. & 37.* & in foro interiori non magis applicatur contractui cambij, quam alijs contractibus: Ad cæteras diſtinctiones, vt breuius agam, dum diſtinguunt, an campſor, qui dedit cambio, mandet, ſolutionem fieri de proprijs pecunijs, uel de pecunijs alterius, quem ipſe campſor ſecurum reddat, dico, quod eſt diſtinctio inanis, & ideo uerbalis tantum, quia qui per alium facit, per ſe ipſum facere uidetur, unde paria ſunt, quod ipſemet tradat, uel ſua fideiuſſione faciat tradi, & plus, & minus non differunt ſpecie, ſicque tradere abſolute, uel tradere, mediante fideiuſſione, nō conſtituunt diuerſitatem ſpecierum, & fruſtra fit per plura, quod æque bene poteſt fieri per pauciora, & maius facit ſeruitium, dando, quam fideiubendo, & nihil commune habet cum iuſtitia, ſeu iniuſtitia cambij, de quo agimus, quod idem campſor faciat, campſorio dari pecunias ab alio, uel det de ſuis pecunijs: immo laborioſius eſt campſorio recambium cum pecunijs alterius.

Nec dicatur, diſtinctionem eſſe realem, quia cum eodem campſore eſt manifeſta ſuſpicio mutui palliati, & cambij ficti, quæ ſuſpicio ceſſat cum tertio, ſicut in ſimili, qui mutuat pecuniam nauticam, ſi illam, recepto pretio aſſecurationis, aſſecurauerit, eſt cenſendus uſurarius, et tamen non eſt cenſendus uſurarius tertius, qui aſſecuraret, ex quo in tertio ceſſat ſuſpicio, ut ſecutus ſum ſup. §. 1. q. 1. num. 503. ſimiliter non decet in contractu ſocietatis negotiatoriæ inire contractum aſſecurationis cum ſocio, ſed bene cum alio, per ea, quæ motiuando, adduxi ſup. §. 3. gl. 3. n. 38. et 39.

Quia reſpondeo diſtinguendo: Aut loquimur in 87 caſu, quo ius ex iſta ſuſpicione præſumit fraudem, ut in caſu mutui aſſecurati à mutuatore, et tunc admitto, quod ſuſpicio urget, quia ius ex ea præſumit fraudem: Aut loquimur in caſu, quo ius ex iſta ſuſpicione nondum præſumpſit fraudem; ſed homo uult eam præſumere, ut in caſu, de quo agimus, et dico, hanc ſuſpicionem non eſſe attendendam, quia de iure non præſumitur delictum; et quilibet præſumitur

tur

Digitized by Google

tur bonus, vt dixi *in meo tractat. de iudic. cauſ. &c. lib. 1. cap. 12. ſub num. 6.* & in noſtris terminis reſpondet Nauar. *conſil. 31. reuerendiſs. uerſ. ſed contra, libro 5. de uſur.* & conſequenter vna præſumptio eliditur alia. Et ad illud de ſuſpicione vſuræ in contractu aſſecurationis cum mutuante pecuniam nauticam, reſpondeo, illud eſſe, quia ita eſt expreſſum in iure in illo caſu, & ideo non debet trahi ad alios, in quibus non eſt expreſſum, quia licet vſurarum fraus, & ſuſpicio probati poſſit coniecturis, id tamen non eſt verum in coniecturis hominis, ſed ſolum in coniecturis legis, ideſt, approbatis à iure, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 2. c. 9. num. 319. 322. 324. & 326.* & quando procederet etiam in coniecturis hominis, deberent eſſe adeo conſpicuæ, & æquiualentes coniecturis legis, vt fraus omnino includeretur: Et ad illud de ſocio aſſecurante, reſpondeo, contrarium eſſe verum, nempe, licere etiam cum ſocio facere contractum aſſecurationis, vt ſecutus ſum *ſup. §. 3. gl. 3. n. 36. & ſeq.* vbi videas.

88 Firmatâ ex his ſecundâ opinione, de qua *ſupra numero 21.*

Tempera primo eam, vt quamuis hoc cambium recurſæ poſſit cum eodem debitore per noua recambia procedere in infinitũ, & excedere capitale, per ea, quæ dixi *§. ſeq. gl. 2. num. 33. & 101.* tamen quia valde Reip. intereſt, ne ſubditorum ſubſtantiæ à ſuperfœtante fœnore crudeliter deuorentur, & creditores, ad abſumendas debitorum opes impie anhelantes, debitum ſtudioſa negligentia quandoque repetere negligant, & debitores vel impotentia, uel iudicij imbecillitate, à fœnore ſe diſſoluere non ualentes, bonis tandem omnibus ſpoliati ad extrêmam redigantur inopiam, hincque magna, & pernicioſa inter ciues oriatur diſparitas, ſanctam exiſtimarem legem, quæ, ut huic contagioni occurreret, recambia uſque ad certum numerum toleraret, & abinde ſalubri temporis præſcriptione perimeret, & ab hoc temperamento non diſcrepant quæ ſcribit Cagn. quem citaui *§. ſeq. gl. 2. num. 59.*

Tempera ſecundo, ut quamuis hoc cambium ex magis probabili, & ueriori ſententia ſit licitum, tamen illud exerceri uiri docti communiter diſſuadēt, inter quos ſunt Leonard. Leſſ. *de iuſtit. libro ſecundo, capite 23. numero 71. Ioann. Azor. de inſtitut. moral. par. 3. lib. 10. tit. de camb. cap. 9. quæſt. 2.* & late Mich. Sal. *ad D. Thom. 2. 2. poſt quæſt. 78. in diſputat. de camb. quęſt. 4. artic. 2. contr. 12. num. 5. uerſ. ego certe, & ſeqq. tom. 2. folio 590. & 591.* hæcque diſſuaſio illi præcipuo nititur fundamento, quod mutuum facile palliari poteſt cambio, ideoque cambium ualde ſuſpectum eſſe de uſura ſcribunt ij, quos citaui *ſup. §. 1. q. 2. n. 26.* & præſertim hoc cambium recurſæ, cum in eo maior inſit ratio ſuſpicionis, ideo campſores, qui hoc cambium uolunt exercere, ſtudeant ut illud exerceant cum iuſtitia, & ſine fraude.

89 Quæro tertio, an Franciſcus, qui Petro dedit ad cambium in ciuitate Genuæ, receptis ab eodem Petro litteris ſolitis cambij, ſit illemet Franciſcus, qui poſtea in nundinis in ciuitate Placentię ſoluit ſibi ipſi ex ordine litterarum Petri?

Reſpondeo, quod eſt idem uel eſſentialiter, uel repræſentatiue, erit eſſentialiter, ſi ipſemet acceſſerit ad nundinas, quod poteſt facere, ut ſcripſi *ſup. §. 1. q. 5. ſub n. 75. uerſ. aduerte tertio,* erit repræſentatiue, ſi non accedat, ſed mittat, ſeu ordinet alteri cum ſufficienti mandato.

90 Declara primo hanc reſponſionem, ut, cum ex hac ſolutione facienda ſibi ipſi campſori, aliquod ob conceptam mutui palliati ſuſpicionem oriatur ſcãdalum, campſores, ad ſcandalum tollendum, ſoleant concipere litteras, ut is, qui ſoluere debet ſibi ipſi, non ſit idem campſor, ſed ſit alius eiuſdem nominis, & cognominis, qui reperiatur in nundinis, cum enim inſtat tempus nundinarum, ſolent campſores, qui in nundinis habent domum, ut dixi *ſupra §. 2. gloſſ. 4. ſub numero 8.* mittere ad eas aliquem ſuum iuuenem cum ampla facultate expendendi, & ſubſcribendi nomen ipſorum campſorum, ✝ quare Lan- 91
francus, qui Genuæ accepit cambio à Franciſco Numio, ſcribit Franciſco Placentiæ, ut ſoluat ſibi ipſi, dicens, *per la valuta hauuta de contanti dal voſtro Franceſco,* & extra in ſupraſcriptione ſcribit. *A Franceſco Numio, Piacenza,* & cum Franciſcus Numius ex Genuâ ſcribit Franciſco Numio ad Placentiam, & rurſus Franciſcus Numius ex Placentia ſcribit Franciſco Numio ad Genuam, formant ſupraſcriptiones litterarum. *Al noſtro Franceſco Numio, Piacenza. Al noſtro Franceſco Numio, Genoua,* ita ut alius uideatur Franciſcus Numius, exiſtens Genuæ, & alius Franciſcus Numius, exiſtens Placentiæ, & conſequenter hac perſonarum uariatione ſine iniuſtitia, & ſine fraude ſatisfit formæ conſtitutionis Pij V. & euitatur amaritudo primi argumenti, de quo *ſupra ſub num. 2.* & tandem in effectu eſt cambium reale.

92 Neque dicatur, iſtam perſonarum fictionem fieri non ad obſequium legis, ſed pro malitia, & in fraudem legis, iuxta Italum prouerbium, *fatta la legge, penſata la malitia,* contra *leg. non dubium, C. de legib.* de quo prouerbio in alio propoſito meminit Nauarr. *in cap. nauiganti, num. 29. in Vltimis verbis, Verſ. Vtile tamen de vſur.*

Quia reſpondeo, tolerari iſtas fictiones in cambijs, quando nituntur ęquitati, & iuſtitię contractus, ut late oſtendi in alijs fictionibus *ſupra numer. 23. & ſeqq. & num. 33.*

93 Declara ſecundo, ut quamuis idem ſit Franciſcus, qui eſt Genuę, & Franciſcus, qui eſt Placentiæ, ut dixi, tamen ſunt diuerſi quoad bona, & quoad creditores, & proinde ſi iſte Franciſcus haberet utroque loco banchum, ſeu negotiationem, traſſicum, tabernam, uoltam, ſiue apothecam, & in utroque negotio, traſſico, ſeu bancho haberet creditores, & decoqueret, ſeu fieret non ſoluendo, utique fieret ſeparatio rerum & mercium unius negotij a rebus & mercibus alterius negotij, & ſimiliter fieret ſeparatio creditorum, quia creditores unius negotij remanerent creditores in illo negotio cum prælatione alijs creditoribus alterius negotij etiam anterioribus, *l. 5. procuratoris, §. ſi plures, ff. de tribut. act. Paul. de Caſtr. in conſ. 285. Viſis & ponderatis, ſub num. 2. Verſ. breuiter his, & ſub num. 3. verſ. nec obſtat, lib. 1.* late Magon. *in Lucen. deciſ. 1. num. 5. Verſ. his tamen non obſtantibus, & num. ſeqq. & Stracch. tract. de decoctor. par. Vlt. num. 20. & ſeqq. tom. 6. par. 1. fol. 328.* dicens, quod ſi idem mercator habeat tabernas, ſeu apothecas, & traſſicum Anconæ, Romæ, & Florentiæ, & labefactata fide decoxerit creditores, qui Romæ contraxerunt, non ſunt audiēdi in bonis, exiſtentibus Florentiæ, quoad integre non fuerit ſatisfactum creditoribus, qui Florentiæ

Digitized by Google

contraxerunt, ſolum enim audiendi ſunt in bonis, quæ Romæ ſunt, ſi tamen, ſolutis creditoribus, qui Florentiæ contraxere, aliquid ex bonis, quæ Florentiæ ſunt, ſupererit, id, quod ſupereſt, creditoribus Romæ tribuendum eſt, quia nō dicitur habita fides perſonæ, ſed merci.

94 Extende primo hanc declarationem, vt Rep. Genuenſi procedat etiam ex diſpoſitione ſtatutorum *lib. 4. cap. 12. §. creditores*, quo diſponitur, vt creditores ſocietatum, ſiue rationum, ſiue ſint ſub nomine vnius tantum, ſiue plurium, ſiue in dominio, ſiue extra, in rebus & bonis ſocietatum, ſeu rationum preferantur quibuſcunque alijs creditoribus ſociorum ſingulorum, vel proprio, vel quouis alio nomine, & in dictis rebus, & bonis dicti creditores intelligantur, & ſint potiores, & anteriores tempore, hypotheca, & priuilegio, dictæque res, & bona intelligantur dictis creditoribus hypothecata ſpeciali pignore cum priuilegio, ita vt præferantur dotibus, & alijs quibuſcunque, excepto eo, qui rem ſuam, vel quondam ſuam prætenderet.

95 Extende ſecundo, vt ſi vnus particularis ſit creditor vnius ex ſocijs alicuius ſocietatis, & ſit etiam debitor ſocietatis, non poſſit hoc debitum, quod habet cum ſocietate, compenſare cum credito, quod habet contra dictum ſocium, etiam ſi illud habeat occaſione alterius ſocietatis, niſi fuerit prius ſatisfactum creditoribus ſocietatis, vt ſecutus ſum *ſupra q. 1. num. 450.*

96 Subdeclara, reſtringendo eandem declarationem, vt procedat quando debitor duas exercebat negotiationes, vt loquitur *text. in d. l. procuratoris, §. ſi plures, ff. de tribut. act.* & locutus ſum in declaratione, ſecus, ſi vnam tantum exercebat negotiationem, quare ſi nummularius, ſeu bancherius exerceat ſolum menſam nummulariam, ſed tamen duos rationum libros conſcribat, alterum, in quo creditores banchi, & illius negotiationis deſcribat, alterum vero, in quo generaliter omnes ſuos creditores adnotet, etiam extra negotiationem banchi, tunc creditores, ſolutionem conſequi volentes, admittentur omnes in tributum, nec creditores banchi ſunt præferendi, quamuis libris menſæ nummulariæ maior præſtetur fides, quia publice tenerentur, hic enim nummularius vnam exercebat negotiationem, ideoque creditores ſeparationem facere non poſſunt late Paul. de Caſtr. *d. conſ. 285. lib. 1.* & ex eo Stracch. *tract. de decoct. par. vlt. n. 25. & 26. tom. 6. par. 1. fol. 328.*

97 Quæro quarto, in cambio recurſæ, quis præſentet litteras campſori, ſeu eius agenti, eumque requirat vt ſoluat ſibi ipſi, eoque nolente eas acceptare, quis faciet proteſtationem?

Reſpondeo, quod ipſemet campſor, ſeu eius agens præſentabit litteras ſibimetipſi, & requiret à ſe ipſo an velit illas acceptare & vbi nolit eas acceptare, reſpondebit ſibimetipſi, quod non vult eas acceptare, & ſucceſſiue faciet ſolitam proteſtationem, tanquā ſi litteræ eſſent præſentatæ alicui alteri, qui eas non

98 acceptaſſet, Rot. Genuen. *deciſ. 2. crant, ſub num. 36.* † & forma huius requiſitionis, reſponſionis, & proteſtationis eſt ſequens.

Al nome di Dio ſia; l'anno mille ſeicento quattordeci, correndo l'indittione duodecima, à dì quindeci di Nouembre, conſtituto alla preſenza di me Gio. Maria Tinceto Notaro, & Cancelliero infraſcritto, & di teſtimonij ſotto nominati, il Mag. Franceſco Numio dimanda à ſe ſteſſo pagamento di ſcudi mille d'oro di marche per lettera di Roma di Lanfranco del Forno, reſponde non volerli pagare, la qual riſpoſta fatta, detto Mag. Franceſco Numio per ogni meglior modo, ragione, via, & forma, per li quali meglio hà potuto, & può ſolennemente, & deliramente hà proteſtato, & proteſta contro detto Lanfranco del Forno, & qual ſi vogli ſuoi beni, & contro tutti coloro, quali per detto cambio foſſero obligati, & altri, à quali aſpetta, & appartiene queſto cambio, & che poteſſe ſpettare, & appartenere così al preſente, come in l'auenire di tutti li danni, & intereſſi, miſſioni, cambij, recambij, ſpeſe fatte, & da farſi in l'auenire per detto Mag. Franceſco Numio, per non eſſerli ſtata pagata detta partita, pendente la fiera de Santi, fatta nella preſente Città di Piacenza, & pigliare detta partita à ſpeſe, danni, intereſſi di detto Lanfranco del Forno, & altri, à quali detto cambio apparteneſſe, ò poteſſe appartenere in qual ſi voglia modo in l'auenire, à cambio, e recambio, ò per Genoua, ò qual ſi voglia, parte del mondo, delle quali coſe detto Mag. Franceſco Numio hà richieſto me già detto Notaro, & Cancelliero, che le ne faccı publico inſtromento, ilquale li hò dato ſotto queſta forma, fatto in la detta Città di Piacenza l'anno, inditione meſe, & giorno predetti, preſenti Scipione Panatero, & Aleſſandro Capmico, teſtimonij chiamati, ſegue la lettera.

Al Magnifico Franceſco Numio, Piacenza fiera de Santi 1614. à 10. Ottobre in Genoua ſcudi 1000. marche.

A pagamenti di fiera proſſima de Santi pagate per queſta prima di cambio à voi ſteſſo ſcudi mille di marche, per la valuta hauuta nel cartulario della gabella de cambij dal voſtro Franceſco Numio di quì, & ponete à conto mio. a Dio.

Lanfranco del Forno.

Adì detto li N. Tomaſo Pinceto, & Giou. mettino Bozzo publici mediatori di cambij hanno riferto per loro giuramento, eſſerſi cambiato, pendente detta fiera, per Genoua a ſol. ſettanta Uno per ſcudo.

Gio. Maria Pinceto Notaro, & di dette fiere cancelliero.

Quæro quinto, quodnam ius acquiratur campſori creditori ex litterarum proteſtatione, de quā dixi *n. præced. & §. ſeq. gl. 2 ſub n. 16.* 99

Reſpondeo, acquiri duplex ius. Primum, vt facta proteſtatione, poſſit agere iuxta ea, quæ ſcripſi *§. ſeq. gl. 2. ſub n. 3.* Secundum, vt, ſtante proteſtatione, poſſit facilius conſequi intereſſe, vel accipere cambio, & recambio expenſis debitoris, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. n. 249.*

---

§. 6. Gloſſ. 2.

Ponete à mio conto.

S V M M A R I A.

Debitorem ponere quid ſit, n. 1.

Obligatio contra mandantem niſi oriretur, ſocietas humana non conſiſteret, n. 2.

Verborum, ponete à mio conto, *uſus unde procedat, n. 3.*

Ponere aliquem debitorem nihil aliud eſt, quam habere illum obligatum pro ſuo vero debitore, vt ſatis explicaui *ſup. §. 2. gl. 9. num. 1. & ſeq.* & ideo hic pluribus non inſiſto. 1

Nota primo, quod etſi hæc verba videantur ſuper-

perflua; cum obligatio contra mandantem ſatis oriatur ex natura mandati in vim naturalis rationis, per ea, quæ ſcripſi *ſupra* §.2.*gl.*5.*ſub num.*358. quia niſi hæc obligatio orietur, non reperirentur mandatarii, ſicque ceſſarent hæc mutua officia, ſine quibus humana ſocietas minime conſiſteret, tamen non ſunt ſuperflua, quia operantur id, quod ſcripſi *d.gloſ.* 9.*num.*3.

3 Nota ſecundo, quod iſtorum verborum vſus procedit etiam ex eo, quia mercatores, mandantes ſolutionem, quandoque ordinant mandatario, vt ſoluat non ad computum mandantis, ſed ſuper alio, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra* §.2.*gloſ.*5.*ſub numero.*358.& quandoq. ordinant, vt ponat debitorem alium, ſed tamen ſoluat ſuper ipſo mandante, iuxta formulam litterarum, de quibus *ſupra* §.1.*q.*5.*ſub num.* 98.*Verſ.magnifici.* vnde, ut clare appareat quis ſit debitor, & quis remanere debeat obligatus pro ſolutione, exprimi ſolet in litteris, huncque ordinem, vt mandatarius ſoluat ſuper alio, & ponat debitorem alium, dant mercatores, quando debitum, quod ſoluitur, ſpectat ad alium, quam ad ipſum mandantem, vt in caſu dictarum litterarum, de quibus *d.q.*5.*ſub nu.*98. & in caſu, de quo Io.Bapt.Lup.*in cap.nauiganti.*§.2.*n.*29. *de Vſur. inter tract.diuerſ.tom.*7.*fol.*139.

De illis verbis, *valuta contanti*, quæ continentur in hac eadem formula litterarum, vide quæ ſcripſi *ſupra* §.2.*gl.*8.*nu.*17.

---

§.7. Gloſſ. 1.

S V M M A R I A.

*Statuta nituntur naturali rationi, quæ parit ius commune, n.*1.
*Breuiores cauſæ quæ dicantur, num.*2.
Executio parata datur cauſis cambiorum, ſub nu. 2.
*Cauſa quando dicatur, nu.*3.*& 4.*

EGIMVS hucuſque de his, quæ pertinent ad iuſtitiam, & iuſtitiam negotiationis cambiorũ, & de iis, quæ ad eiuſdem negotiationis intelligentiam ſunt neceſſaria, operæpretium eſt, vt nunc abſoluamus ea, quæ ſpectant ad ordinem, & modum procedendi iudicialiter ſuper controuerſis, quæ ſuper hac negotiatione oriuntur, & quia hæc cambiorum negotiatio de ſui natura celeritatem requirit, per ea, quæ ſcripſi §.*ſeq.gl.*1.*num.*1.*& ſeqq.*& ſuper ea non eſt in iure prouiſum, neque à Doctoribus eſt
1 quicquam ſpeciatim traditum, † ideo hunc ordinem pro introductione, & inſtructione generica ſumemus ex ſtatutis localibus, quę naturali nituntur rationi quæ parit ius commune, & quia pinguius cæteris diſpoſuiſſe videntur ſtatuta Genuenſia, idcirco ea ſpeciatim conſiderabimus, ſtatuta Genuenſia *lib.*2.*c.*4. habent rubricam *de cauſis breuioribus*. & in nigro hanc diſpoſitionem.

In cauſis cambiorum, & recambiorum, de quibus conſtet per litteras cambij, ſcriptas, vel ſubſcriptas, & acceptatas, vel quæ redierint cum proteſtatione, vel de quibus cambijs, et recambijs conſtet per partitam, ſcriptam in cartularys S.Georgij, uel in cartulario cambiorum, aut per apodiſſam priuatam, vel per inſtrumentum publicum, in quibus expreſſe fiat mentio, aliquas pecunias fuiſſe datas cambio, vel fuiſſe ſolutas alicui, vel de ordine alicuius, qui promiſiſſet, de ipſis pecunijs facere literas cambij, teneatur Magiſtratus, poſtquam ceſſerit, & venerit dies obligationis, & faciendæ ſolutoinis dicti cambij ad inſtantiam creditoris, vel habentis auctoritatem exigendi cambium, ſeu recambium, facere præceptum debitori, quod ſoluat intra horas vigintiquatuor, quibus tranſactis, teneatur licentiam expeditam concedere: Si vero cambium, vel recambium peteretur contra curatorem hæreditatis iacentis, vel peteretur, elapſis menſibus ſex, poſtquam ceſſiſſet, & veniſſet dies ipſius, non cõcedatur licentia, quin prius petens promittat, & idoneam fideiuſſionem præſtet de reſtituendo, quicquid indebite exegerit vna cum damnis, intereſſe, & impenſis, ac pœna triginta trium pro centenario.

Declarato, quod ſupradicta executio poſſit fieri intra annos quatuor à die termini ſolutionis tranſacti, & non poſtea.

Simili modo procedi poſſit pro conſignatione apodiſſarum cambij, quæ fieri promiſſæ fuiſſent.

A prædictis non poſſit appellari, nec reclamari, ſed ſint ſalua iura in ordinario talia qualia competunt.

Quæro primo, quare hæ cauſæ, quæ in hoc continentur ſtatuto cap.4.lib.2. vocatæ ſint breuiores? 2

Reſpondeo. Licet noſtri Doctores eas cauſas breuiores appellent, quæ ſunt minimæ, parui momenti, viliſque æſtimationis, vt patet ex his, quæ ſcripſi *in meo tract.de appell.q.*17.*nu.*14.& latius *limit.*40.*num.*1. *& ſeqq.*

Tamen placuit ſtatuentibus eas vocare breuiores, quæ breui, & celeri manu expediri debent, ſicque breuitatem ſumpſerunt, nõ à ſumma, ſed à modo agendi, vnde, ſatisfaciendo quęſito, cum ſtatuta in his cauſis exigant breuiorem executionem, quam in cauſis executiuis, vocarunt cauſas breuiores ad differentiam cauſarum executiuarum.

Hanc eandem celerem executionem contra litteras cambii, quæ proteſtatæ redeunt ad ciuitatem Bononiæ, concedunt illius ciuitatis capitula in cap. *quanto alle liti*. ordinando iudicibus, aut conſulibus, uel notariis, ut in continenti abſque citatione, & intimatione executionem relaxent, &c.

Quæro ſecundo, quæ dicatur cauſa?

Reſpondeo, cauſam dici tam poſt litem conteſtatam, quam ante, ſecũdum communem opinionem, quam ſecutus ſum *in meo tract.de indic.cauſ.&c.libr.*2.*c.*2.*ſub nu.*46. & in hoc non inſiſto, quicquid dixerit Curt.quem citaui *ibidem.num.*47.dicens, cauſam dici poſt præſtitam ſatisdationem, & quicquid ſcripſerint alii, quos citaui *d.num.*56.*& cap.*1.*num.* 5. volentes, quod cauſa, proprie loquendo, dicatur poſt litis conteſtationem, nam indubitata eſt ſententia, quod uerba famulantur menti, & non mens verbis, ideoque in primis ex mente interpretamur uerba, imò hac eadem ratione interpretamur ea ſecundum ſubiectam materiam, recurrimus autem ad uerborum proprietatem, & diſputationem, quando nobis & mens loquentis, & ratio ſubiectæ materiæ deficit, &
ita in mille, & eo amplius locis videmus: † Cũ autem in iſto ſtatuto conſtet ex ſubiecta materia, & ex 4.
neceſſaria ſtatuentium mẽte, quod cauſa dicitur ante litem conteſtatam, & ante ſatiſdationem, cum neque litis conteſtatio, neque ſatiſdatio adhibeantur, vana redditur hic Doctorum contentio de proprietate nominis cauſæ: ſumitur enim cauſa in iſto ſtatuto pro quacunque controuerſia, & petitione iudiciali, de cuius cõtrouerſię nomine uide, quę ſcripſi

eod.

Digitized by Google

eod.cap.2. nu.50. & quod ſtatuta Genuenſia ità ſumāt nomen cauſæ, tu id obſeruare poteris in pluribus ſtatutis, loquentibus de cauſa.

5 Quæro tertio, quid ſit cambium, & recambium? Reſpondeo, quod huic quæſito ſatisfeci *ſupra* §.1. *q.4. nu.1. & ſeqq. & nu.38. & ſeqq.*

§ 7 Gloſſa 2.

De quibus conſtet per litteras cambij, ſcriptas, vel ſubſcriptas, & acceptatas, vel quæ redierunt cum proteſtatione.

SVMMARIA.

Littera cambij vnde dicantur, remiſſiue, nu.1.

Subſcribere eſt idem, ſcribere, remiſſiue, nu.2.

Littera cambij non acceptatæ, uel non reuerſę cum proteſtatione, non habent executionem, nu.3.

Executio litterarum cambij quo ordine petatur, &c. num.4.5. & 13.

Adiectus ſolutioni literarum, an poſſit agere remiſſiue, numer.6.

Acceptatio literarum cambij quotuplex ſit, remiſſiue, num.7.

Debitor literarum cambij acceptatione litterarum non liberatur, niſi ſequatur ſolutio, nu.8. & ſeqq.

Litteræ cambij quando dicantur redire cum proteſtatione, num.12. An poſſint redire cum proteſtatione, ſi alius velit ſine ordine illas ſoluere, nu.14.

Campſor, ſi litteras vel non miſit, vel non ſit proteſtatus, quid à campſorio conſequi poſsit, remiſsiue, nu.13.

Proteſtatione non facta, quod mandatario oriatur præiudicium, remiſsiue. nu.15.

Proteſtatio litterarum cambij qualis ſit, nu.16. & 17.

Intereſſe lucri ceſſantis an debeatur primum ſolum, vel debeatur ſecundum, & vlterius, nu.18. Quod debeatur primum ſolum, eod. nu.18. in fine, 19. & 20. Contrarium eſt verum, nu.21. & 23.

Intereſſe quot modis ſumatur, num.24. Quid e ſit. nu.25. In quot diuidatur ſpecies, nu.26. De ſingulis eius ſpeciebus, eod. num.26. & ſeqq. remiſsiue.

Intereſſe alterius intereſſe an debeatur, nu.33. & ſeqq. num.39. & ſeqq. Reſoluitur cum diſtinctione, ſub nu.41. verſ. reſolutiue, & nu.49. & ſeqq.

Infinitas eſt euitanda, nu.20.

Fructus fructuum debentur. nu.34.

Ratio naturalis præfertur legi poſitiuæ, ſub nu.35.

Senſus certior eſt ratione, nu.35.

Pœnæ ſunt temperandæ, non extendendæ, num.43.

Intereſſe eius, quod debetur pro pęna, non debetur, ſub num.41. verſ. primo, & nu. ſeqq. Extenditur primo, etiam ſi pęna ſit conuentionalis, aut legalis, nu.44. Extenditur ſecundo, etiam ſi pœna ſit adiecta ſpeciei, vel facto, nu.45. Extenditur tertio, etiam ſi ſit adiecta quantitati, numer.46. Extenditur quarto, etiamſi is, cui debetur intereſſe, ſi ſit mercator, & ſolitus negotiari, nu.47.

Intereſſe pœnale conuentum quando debeatur, remiſſiue, nu.48.

Intereſſe alterius intereſſe in cambijs debetur, & quare, nu.50. & ſeqq.

Intereſſe alterius intereſſe lucri ceſſantis debetur pro quouis debito capitalis conſiſtentis in quantitate, nu.56. Secus ſi conſiſtat in aliqua ſpecie, puta, frumento, et ſimilibus, nu.57. Hoc idem dicimus de intereſſe damni emergentis, num.60. et ſeqq.

Intereſſe cambiorum ſemper tranſit in capitale, ſub num.50. verſ. ratio. et nu.51.

Intereſſe alterius intereſſe in infinitum qua ratione ſit abhorrendum, nu.59.

Intereſse an poſsit excedere ſummam capitalis. n.63. et ſeqq.

Conciliantur opiniones, conſtituendo tamen concluſionem, vt intereſse non poſsint excedere capitale, num.69. et ſeqq. Et quando poſsit adæquari capitali, nu.83. Et quando poſsit illud excedere, num.94. & ſeqq.

Intereſse ſecundum aliquos, non poteſt excedere capitale, quando creditor poteſt ad ſui libitū repetere capitale, ſecus ſi non poſsit illud repetere, quia tunc poteſt excedere capitale, nu.65.

Diſtinguendo, ad veritatem propinquius accedimus, num.66.

L. vnica, C. de ſent. quæ pro eo, &c. eſt omnium difficillima, n.67. et ſub n.70.

Alexander Magnus inexplicabilem nodum gladio abſcidit, num.68.

Intereſse non poteſt excedere ſortem in caſibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam, ſub numer. 69. verſ. ſit ergo. Qui ſint hi caſus. declaratur, n.72. & ſeq. Secus in caſibus, qui ſunt incerti, quia tunc poteſt excedere capitale, nu.94. & ſeqq.

Intereſse non probatum non debetur, quamuis probata ſit mora, ſub nu.73. verſ. in prima.

Intereſse licet non debeatur quando abeſt dolus, mala fides, et mora, tamen datur actio quanti minoris, nu.74.

Vendens rem vitioſam, ſed bona fide, tenetur emptori ſolum quanti minoris, nu.74. et ſeqq. Et quando iſto caſu teneatur eidem cedere actionem, etc. num.79. Et quando teneatur ad intereſse, quod aſcendit ad capitale, numer.83. et ſeqq. Et quando teneatur etiam vltra duplum, nu.94. et ſeqq.

Verba perfuſorie, et temere prolata, non obligant, nu.81.

Intereſse, quod proceſsit à dolo, culpa, vel mora contrahentis, et habet certum ſpecificum obiectum ad rem deductam in in contractu, poteſt adæquari ſorti, et non vltra, num.83. et ſeqq.

Fur ad quod intereſse teneatur, ſub nu.94. verſ. infero.

Intereſse ſemper eſt extrinſecum, quia intrinſecum non dicitur intereſse, num.91.

Iudices et Cauſidici } *imperiti tenentur ad damna propter magnam imperitiam, ſub nu.97. verſ. infero.*

QVæro I. vnde dicantur litteræ cambii, et quæ ſit earum natura, et forma? 1

Reſpondeo. Primæ parti huius quæſiti ſatisfeci *ſup* §.1. *q.3. num.13. verſ. littera.* et ſecundę parti ſatisfeci *q.5. nu.40. et ſeqq.*

Quæro ſecundo, quáre ſtatutum æquiparet litteras ſcriptas; et litteras ſubſcriptas? 2

Reſpondeo, quia paria ſunt ſcribere, uel ſubſcribere ſolum, ut ſcripſi *ſupra* §.2. *gloſ.10. num.1.* dummodo ſubſcriptio correſpectiuetur ſcripturæ antecedenti, quia eo modo, quo correſpectiuatur, eo modo habet vim totius ſcripturę.

Quęro tertio, quare ſtatutū non loquatur ſimpliciter de litteris cambii, ſcriptis, vel ſubſcriptis, ſed loquatur de litteris ſcriptis, uel ſubſcriptis, et acceptatis, uel quę redierint cum proteſtatione?

Reſpondeo, quia ſtatutum, hoc loquitur de concedenda executione pro litteris cambii, et litterę cambii eam non poſſunt habere, niſi fuerint acceptatę, aut redierint cum proteſtatione, ut in diuerſis locis hucuſque diximus, merito ſtatutum loquitur de litteris

teris acceptatis, vel quæ redierint cum proteſtatione; quare pro abſoluta huius reſponſionis intelligētia conſidero litteras cambii in duplici fine. Primus finis litterarum cambii eſt, ut probent creditū, & debitum cambii: & in iſto fine concludo, quod litteræ ſcriptæ, vel ſubſcriptæ de per ſe ſolæ, & ſine alia acceptatione, vel reditu cum proteſtatione plene probāt, dummodo tamen ſint recognitæ, & hoc non habet difficultatem, & ſtatutum non loquitur de litteris ad hunc finem. Secundus finis litterarum cambii eſt, vt habeant executionem paratam, & in iſto fine, in quo ſtatutum eas conſiderauit, concludo, quod litteræ non poſſunt habere executionem, niſi fuerint acceptatæ, vel redierint cum proteſtatione, quia debitor, accipiendo ad cambium, facit litteras, & virtualiter promittit creditori, quod mandarius, ſeu correſpondens ipſius debitoris ſoluet eas in tali loco, & tali tempore, ut ſatis colligitur ex ipſis litteris cambii, datis ipſi creditoris, & iſte eſt cōtractus cambii, in quo non eſt locus pœnitentię, per ea, quæ ſcripſi *ſup. §. 2. gl. 5. nu. 447. & ſeqq.* unde priuſquā campſor poſſint agere contra campſarium ad litterarum ſolutionem, debet apparere, an illæ litteræ fuerint acceptatę & ſolutę, prout inter eos fuit actū, & quando non fuerint ſolutæ, debet apparere, quod campſor, ſeu alius nomine ipſius proteſtatus fuerit, per ea, quæ dixi *d. gl. 5. ſub nu. 316. 318. & 321.*

4 Acceptatis litteris, & non ſolutis, vel non acceptatis, & ideo redeuntibus cum proteſtatione, ordo procedendi ad executionem litterarum contra cāpſarium, qui fecit litteras cambii, & contra fideiuſſores, ſi dati ſint, eſt, vt, facta recognitione litterarū, ſeu in contumaciam non recognoſcentis pronunciatis pro recognitis, expediatur executio proceſſu, ſecundum ſtylum Curiæ Genuæ ſic in ſubſtantia formato. *Præcipitur de Mandato MM. DD. Auditorum Rotæ executiuæ Genuæ Petro, vt intra horas 24. ſecuturas à præſenti præcepto, & limitato à ſtatuto Genuæ de cauſis breuioribus, debeat ſoluiſſe Franciſco ſcutos 101.9.9. marcharum, de quibus in letteris cambii, factis ſub die 21. Octobris 1614. directis Placentiam Titio, & ſubſcriptis per ipſum Petrum. quæ litteræ exhibentur, & hoc quia redierunt cum proteſtatione, vt ex ipſa proteſtatione, facta die 9. Nouembris eiuſdē anni, ſubſcripta per D. Io. Mariam Pincetum Notarium, quæ etiā exhibentur, & interim compareat ad recognoſcendū cū iuramento, an dictæ litteræ ſint ſcriptæ, vel ſubſcriptæ eius manu, opponendum, &c. alias, &c. Item quod debeat conſtituere procuratorem*: hoc fit quando citatus eſt de dominio extra ciuitatem Genuæ, ſed ſi ſit de ciuitate Genuæ dicitur: *& interim non recedat in forma, &c. alias citabitur in hoſtio Palatij, & hoc ad inſtantiam dicti Franciſci*: Sed ſi hoc præceptum fieret ad inſtantiam procuratoris Franciſci, loco Franciſci diceretur, *procuratoris dicti Franciſci, vt conſtat ex mandato procuræ ſub die vltima Nouembris eiſdem anni ſubſcripto per N. notarium, quod exhibet.*

5 Notificato per nuntium hoc præcepto, fit diſtributio cauſæ, & citatus poteſt, ſi vult, allegare notarium ſuſpectum, & nuntius poteſt quandocunque facere relationem in calce præcepti, intimaſſe hoc præceptum, qua relatione facta, hoc præceptum inſilatur in actis notarii, & deinde quandocunque ad inſtantiam eiuſdem creditoris fit aliud præceptum ſequentis tenoris. *Præcipitur de mandato M. D. Commiſſarij Petro, quatenus die prima iuridica in veſperis compareat corā dicto D. commiſſario, & tota Rotā, ad Videndum pronuntiari, litteras pro recognitis, & ſucceſſiue Videndum concedi licentiam.* Interim reus vel recognoſcit litteras, vel nō regnoſcit, vel negat, eſſe manu ſuā ſcriptas: Si recognoſcit, et non decet de ſolutione incontinenti, Rota concedit licētiam; Si non recognoſcit, Rota pronuntiat, haberi pro recognitis, & ſucceſſiue licentiam concedit: Si negat, eſſe ſua manu ſcriptas, actor facit articulum ad probandam litteraturam, & ſuper eo examinat teſtes, citato reo cum termino ad dandum interrogatoria. Completo examine, ſi conſtat de litteratura, fit nouum præceptum ad inſtantiā actoris, quod compareat prima die iuridica ad vidēdum concedi licentiam: & in termino præcepti Rota concedit licentiam.

Et breuiorem ordinem arbitror ſeruari in ciuitate Bononiæ ex capitulis, quę citaui *in gl. præced. nu. 2. in fine.*

At hic in Vrbe non vidi, inſtrumentis, & litteris cambii dari executionem aliter, quam detur alijs obligationibus formæ cameræ.

Quęro quarto, an adiectus ſolutioni litterarum poſſit agere contra debitorem? 6

Reſpondeo, quod huic quæſito ſatisfeci *ſupra §. gl. 7. num. 2. & ſeqq.* vbi late materiam examinaui.

Quæro quinto, quid, et quotuplex ſit hęc acceptatio literarum, ſeu quot modis fiat? 7

Reſpondeo, quod huic quæſito ſatisfeci *ſupra §. 2. gl. 5. num. 332. & ſeqq. verſ. declara primo. & num. 358. & ſeqq.* ideo non repeto.

Quęro ſexto, an debitor, qui fecit litteras cambij, ſit liberatus, ſecuta acceptatione litterarum. 8

Reſpondeo, quod non, per ea, quæ ſcripſi *ſupra §. 2. gl. 5. ſub num. 322.* et ita expreſſe eſt declaratum in ciuitate Bononię per cambiorum capitula, *in capit. & quando le dette lettere ſaranno ſtate accettate, &c.*

Extende hanc reſponſionem, vt multo magis procedat, conſiderata ſola litterarum acceptatione, quā facit campſor ipſe, dum litteras, in quibus mādatur alicui, vt ſoluat, accipit, & recipit apertas de manu ſui debitoris, quaſi videatur vna cum litteris acceptare pro ſuo debitore illum mandatarium campſarii, quia adhuc campſarius remanet efficaciſſime obligatus pro illo cambio, ſeu litteris, vt ſecutus ſū *ſupra §. 2. gloſſ. 5. num. 246. & ſeqq. verſ. ſecunda, & numero 315.* 9

Infertur hinc, quod ſi mandatarius campſarii interim, antequam ei præſententur litteræ, efficiatur decoctus, ſeu ruptus, campſor poterit agere contra campſarium, qui fecit litteras, vt ſcripſi *d. §. 2. gl. 5. nu. 246. verſ. ſecunda.* iunctis *nu. 244. & 315.* 10

Declara eandem reſponſionem, vt ſit vera, quando acceptatio litterarum non includit nouationem, quia tunc procedit reſponſio, vt acceptatio litterarum nunquam liberet debitorem, per ea, quæ dixi *d. §. 2. gl. 5. ſub nu. 315. & ſub nu. 322.* 11

Secus quando acceptatio aliquarum litterarum induceret nouationem, ſeu delegationem, quia tunc ex illa nouatione cāpſarius debitor eſſet liberatus, vt in caſibus, de quibus copioſe ſcripſi *ſupra ead. gloſſ. 5. ſub nu. 244. & ſeqq.* quod nota pro declaratione capitulorum Bononiæ, quæ citaui *ſupra ſub nu. 8.*

Quæro ſeptimo, quid ſit redire litteras cum proteſtatione? 12

Reſpondeo. Redire litteras cum proteſtatione dici-

dicimus, quando mandatarius debitoris litterarum cambii non acceptat, ſeu non ſoluit litteras, & mandatarius creditoris idcirco proteſtatur contra debitorem de intereſſe, damnis, & impenſis; & deinde remittit eaſdem litteras cum proteſtatione ad creditorem, qui tunc poterit agere contra debitorem, vt dixi *ſupra ſub num.* 3. alias ſi ille mandatarius, ſeu procurator creditoris non faceret proteſtationem, litteræ peculiari loquendi modo dicerentur redire inanes; eſſent enim inanes in ſolutione, & in proteſtatione.

13 Quæro octauo, an creditor, qui dedit cambio, & non miſit litteras, vel ſi miſit; redierint inanes ſine proteſtatione, poſſit nihilominus agere contra debitorem vigore inſtrumenti, ſeu apodiſſæ, ſeu extractus cartularii S. Georgii, cum de cambii contractu his omnibus modis apparere poſſe, dixerim *ſupra* §. 1. *q.* 5. *num.* 10. *& ſeqq. & nu.* 15. *verſ. ſecundus, & num.* 17. *verſ. tertium.*

Huic quæſito ſatisfeci *in gl. ſeq. num.* 8. *& ſeqq.* ideo non repeto, vide *ibi.*

14 Quæro nono, an litteræ poſſint redire cum proteſtatione, ſi alius ſine ordine velit eas libere, vel ſupra proteſtu ſoluere?

Reſpondeo, quod non, quia creditor non poteſt proteſtari litteras cõtra debitorem, niſi in caſu, quo litteræ ſibi non ſoluantur: vnde ſi ſupponamus, eas ſolui, euaneſcit difficultas.

15 Quæro decimo, ſi procurator, ſeu mandatarius, cui ſoluendæ ſunt litteræ, & non ſoluuntur, nõ proteſtetur, præiudicium cui cauſabitur?

Huic quæſito ſatisfeci *ſupra* §. 2. *gloſſ.* 5. *nu.* 318. *verſ. extende ſecundo.* ideo hic non repeto.

16 Quæro vndecimo, quæ ſit forma proteſtationis, quando litterę non acceptantur, ſeu non ſoluuntur?

Reſpondeo, diſtinguendo duos caſus.

Primus caſus eſt, quando proteſtatio fit in nundinis: & iſto caſu, formula, quam ſæpius vidi, eſt illa prorſus, quam poſui §. *præcedenti gloſſ.* 1. *numer.* 98. mutatis mutandis, vt in ſequenti formula extenſa.

Al nome di Dio ſia; l'anno mille ſeicento quattordeci, correndo l'indittione duodecima, à dì quindeci Nouembre, cõſtituto alla preſenza di me Gio. Maria Pinceto notaro, & cancelliero infraſcritto, & de teſtimonij ſotto nominati, il Mag. Franceſco Numio dimanda al Mag. Antonio Bezado pagamento di ſcudi mille d'oro di marche, per lettera di Roma di Pietro Paolo Lupo, riſponde non volerli pagare, laqual riſpoſta fatta, detto Mag. Franceſco Numio per ogni meglior modo, ragione, via, & forma, per li quali meglio hà potuto, e può, ſolennemente, & debitamente hà proteſtato, & proteſta contra detto Pietro Paolo Lupo, & qual ſi vogli ſuoi beni, & contra tutti coloro, quali per detto cambio, & debito foſſero obligati, & altri, à quali aſpetta, & appartiene queſto cambio, e debito, e che poteſſe ſpettare, & appartenere, così al preſente, come in l'auenire de tutti li danni, & intereſſi, miſſimi, cambij, recambij, ſpeſe fatte, & da farſi in l'auenire per detto Mag. Franceſco Numio, per non eſſerſi ſtata pagata detta partita, pendente la fiera de Santi, fatta nella preſẽte Città di Piacenza, e pigliare detta partita à ſpeſe, danni, & intereſſi di detto Pietro Paolo Lupo, ò altri, à quali detto cambio, e debito apparteneſſe, ò poteſſe appartenere in qual ſi voglia modo in l'auenire, à cambio, e recambio, ò per Roma, ò qual ſi voglia parte del mondo, delle quali coſe detto Mag. Franceſco Numio hà richieſto me già detto notaro, & cancelliero, che le ne facci publico inſtrumento, il quale li hò dato ſotto queſta forma, fatto in la detta Città di Piacenza l'anno, indittione, meſe, & giorno predetti, preſenti Scipiono Panatero, & Aleſſandro Caponico, teſtimonij chiamati: ſegue il tenor della lettera.

Al magnif. Sign. Antonio Bezado, Piacenza fiera de Santi.
1614. à dì 5. Ottobre in Roma, ſcudi 1000. di marche.
A pagamenti di fiera proſſima de Santi pagate per queſta di cambio ſcudi mille di marche al Mag. Franceſco Numio, cambiati con il Sig. Gio. Rotoli, & ponete come ſi auiſa.
Pietro Paolo Lupo.

Adì detto li N. Tomaſſo Pinceto, & Giouanettino Bozzo publici mediatori di cambij hanno riferto per loro giuramento, eſſerſi cambiato, pendente detta fiera, per Roma a ducati cento due per ſcudi cento di marche.

Gio. Maria Pinceto notaro, & di dette fiere cancelliero.

Secundus caſus eſt, quando hæc proteſtatio fit in 17 aliis locis, puta, in ciuitate Genuæ, & tunc ſeruatur eadem forma, mutatis mutandis, ſed hanc proteſtationem in ciuitate Genuę debet pręcedere pręceptum, de quo in eius ſtatutis *lib.* 4. *cap.* 15. §. *prohibitum.*

Quęro duodecimo, an cambiorum lucrum, ſeu 18 intereſſe, de quo in proteſtatione, poſita *ſupra ſub nu.* 16. debeatur primum tantum, uel etiam ſecundum, & deinceps.

Antequam ad huius queſtionis reſolutionem deueniam, pręmitto, quod hęc queſtio, et quę ei connexa ſunt, pendent à *l. Unica. C. de ſentent. quę pro eo, &c.* quę eſt vna de difficilioribus totius C. & habet materiam profundiſſimam, et lõgiſſimam, et eſt ita obſcura, ſicut alia, quę ſit in corpore iuris, & amplectitur mare ampliſſimum, in quo pauci ſine periculo nauigarunt, et propter eius ſubiectam materiam turbatur totus mundus, vt ex Bár. Bald. & aliis ſequitur Rebuff. *in eiuſdem l. præfatione, nu.* 1. et quare turbetur, rationem reddo, quia illa duo pronomina, *meum, & tuum,* quę turbarunt otium humanum, vt dixi *ſupra* §. 1. *q.* 1. *num.* 41. proceſſerunt ab intereſſe, quod eſt materię dictę *l. vnica*, eiuſdemque legis difficultatem, & obſcuritatem extollit etiam Cagn. *in ea, nu.* 1. & non eſſe in mundo ſtatutum ita obſcurum, ſicut eſt iſta lex, refert Cyn. quem citaui *infra nu.* 67. imò aliquos propter magnam difficultatem, et legi et legiſlatori obſtrepere, retuli ibidem, et male feciſſe Imperatorẽ, qui non expreſſit caſus huius legis, ſcribit idem Cyn. quem retuli *infra nu.* 70.

Verum alius in *ead. l. n.* 6. hac tantá difficultatis, atque formidinis exclamatione, quá ipſi cęteros terrere videntur, paruifacta, difficultatem non ex lege, ſed ex ipſorum imperitia proceſſiſſe audacter affirmat, dicens, quod hęc l. nullam obſcuritatem, aut difficultatem in ſe continet, nec vllam omnino diſſonantiam cum reliquis iuribus, innumeras autem, inquit, ambiguitates, et contrarietates, quas hucuſque Gloſſ. et Doct. inuenerunt, non in legibus ipſis inuenerunt, ſed ex ſe ſe inuexerunt, et poſtea, inquit, ex hoc nouo, breuique veritatis ſermone patere, hydrã illam hactenus inuictam, quę omnium Doctorum ingenia tot ſeculis torſit, ut uno capite ſublato, plurima renaſcerentur, prorſus enecatam, et abolitam, multaque alia ſimilia tangit *ſub nu.* 1. 7. *ſub nu.* 13. 17. 18. 21. *& ſeqq.* 37. *in fine.* 38. *& ſub n.* 40. quę, cum ad ſui ingenii, et doctrinę oſtentationem, aliorumque vilipendium tendant, omitto.

Huius Doctoris verba diſplicuerunt Rebuffo, qui propterea *in præfatione eiuſdem l. ſub num.* 2. alibi *initio,*

de

de eo intelligens, vt arbitror, multa contra eum cõrumelioſa protulit verba, ex quibus etiam verbis conijcere licet, qui ſit ille Doctor. Sed Rebuff. ſit eius pace dictum, debuiſſet diluere ea, quæ hic Doct. adducit contra ſententias aliorum, alioqui videntur confirmata, cum ei videatur defeciſſe reſponſio, & defeciſſe coniecturare licet, quia etſi Doctor iſte nimis audacter, pertinax, ac refractarie videatur locutus, & modeſtius loqui debuiſſet, tamen, ſi veritatem amamus, eruditiſſimos in ea l. commentarios edidit, & in hoc emendandus non erit, quod Imperatoris legem à tot Doctorum querelis valide nititur vindicare, & ſtudioſis animum facit; reliquis autem horum commentariorum auctoritas nec à me citabitur, nec ab alio citanda eſt, donec ſuperiorum iudicio ad publicam emendentur vtilitatem, vbi emendatione opus fuerit.

Hoc præmiſſo, reſpondeo ad quæſitum, diſtinguẽdo duos articulos.

Primus articulus eſt, de intereſſe lucri ceſſantis.

Secundus eſt, de intereſſe damni emergentis.

Venio ad primum articulum, de intereſſe lucri ceſſantis, & quo ſolidiorem habeamus reſolutionẽ, formo duas opiniones.

Prima opinio eſt negatiua, quod cambiorum lucrum, ſeu intereſſe debeatur primum tantum, ſicque pro primo anno, ſeu pro prima negotiatione, & nõ pro annis ſucceſſiuis, hancque opinionem in puncto iuris videtur ſecutus Curt. Iun. *in d. l. unica, col. 19. & ſeqq. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* licet relinquat maturius cogitandum.

19 Confirmatur primo hæc opinio, quia aliàs daretur proceſſus in infinitum, & infinitas eſt euitanda, *l. vnica, C. de ſent. quæ pro eo, &c.* nam ſi debetur aliud, quam primum, ſequitur, quod eadem ratione debeatur aliud, quam ſecundum, & ſic deinceps ſine fine, quia in infinitate nõ reperitur profundum, Rebuff. *in d. l. vnica, not. 1. initio, verſ. adeo in eis.* quam confirmationem pluribus ampliationibus, & limitationibus exornat *ibidem nu. 3. & ſeqq.* hacque ratione euitandę infinitatis vtuntur Bald. *conſ. 303. ad euidentiam. ſub nu. 3. verſ. quæro vtrum. lib. 1. in impreſſis Lugduni ad ſignum Leonis anno* 1559. & alij, dum tenent, pacto retrouendendi quandocunque, & in infinitum, præſcribi adhuc ſpatio triginta annorum, vt ſecutus ſum *infra gl. 7. ſub nu. 3. illat. 1.*

20 Confirmatur ſecundo, quia licet in ſolito negotiari conſideretur intereſſe etiam lucri ceſſantis, tamen conſiderandum eſt primum lucrum, quod immediate conſiderari poteſt ex mora, non autem debet attendi; quod ſi rem debitam habuiſſe, illam vendere potuiſſet, & rurſus ex illis pecunijs lucrari, talis enim diſcurſus fieri non debet circa intereſſe, quia res procederet in infinitum, hæc ſunt, quæ obſcure, non clare ſe explicando, ſcripſi Dec. *in c. 7. cum venerabilis. num. 61. verſ. ſed retenta communi. de except.* quem ſequuntur Gabr. *in concl. lib. 3. titul. de ſolut. concl. 10. nu. 5. limit. 2.* dicens, poſſe peti lucrum, quod quis principaliter feciſset, non autem, quod ſecũdario, Stracch. *tract. de mercat. par. 4. tit. de contract. mercat. num. 4. tom. 6. par. 1. fol. 298.* & Rot. Genuen. *dec. 87. Ioannes Stephanus. nu. 8. in fine.*

Conſolari videtur hæc confirmatio, quia hac ipſa ratione, ne reiteretur intereſse, Theologi, ut plurimum, dãnabat recãbia, vt ſcripſi *ſup. §. 1. q. 7. p. 1. n. 98.*

Secunda opinio contraria præcedenti eſt, quod 21 intereſse debeatur non ſolum pro primo anno, ſed etiam pro ſequentibus; & hanc opinionem, teſtando eam practicari, ſequitur Cagn. *in d. l. Unica. nu. 45. in 2. dubitatione.* quem videntur ſecuti Gabr. *d. concl. 10. in fine. limit. 3. ſub nu. 6. & Ioann. Bapt. Lup. in l. curabit. §. 6. ſub nu. 19. verſ. ſed contrarium. & nu. 20. verſ. ſed aduertendum. C. de act. empt. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol.* 121. dum recitat in effectu tres conculcatas Cagnoli cõcluſiones. Primam, quod intereſse debeatur non ſolum pro primo anno, ſed etiam pro omni tempore, quo durabit mora. Secundam, quod iſtud intereſse debeantur ad rationẽ decẽ pro centenario. Tertiam, quod debeatur etiam intereſse alterius intereſse, & poſtea impugnat has duas poſtremas tantũ, & ſic admittit primam, hæcque opinio in cambiorum intereſse, de quo loquimur, videtur approbata in Vrbe, dum, ſedentibus Pijs IV. & V. fuit ordinatum, vt mercatores non poſsent partitas cambire, & augere, ſed eorum intereſse liquidaretur ad certam ſummam pro primo anno, & ad aliam minorem pro ſequẽtibus annis, vt retuli *ſupra §. 1. q. 7. par. 1. num. 55. verſ. imò.*

Comprobatur primo hæc opinio ex ſententia eorum, qui tenent, deberi intereſse alterius intereſse, ita ut primo anno, ſeu alio primo termino debeatur capitale cum intereſse, & ſecundo termino debeatur tam intereſse illius capitalis, quam intereſse illius intereſse decurſi pro primo termino, et ſic deinceps, conuertendo ſemper intereſse, & intereſse alterius intereſse in capitale, ut retuli *infra nu. 33.*

Comprobatur ſecundo, quia ſi intereſse debetur 22 propter moram qualificatam, & iſta mora qualificata ità ſtat in primo anno, ſicut in ſequẽtibus, ergo ità debetur pro primo anno, ſicut pro ſequentibus.

Retenta hac ſecunda opinione, quam in intereſse 23 cambiorum ſeruant ubique campſores, & præcipue Genuenſes, nulla admiſsa vnquam controuerſia.

Reſpondeo ad Dec. quem pro contraria opinione citauimus *ſupra num.* 20. in ſecunda confirmatione, quod etſi obſcure locutus ſit, tamen voluit dicere, quod non debetur intereſse alterius intereſse, alias certe videretur incpte locutus, & ita eum citauimus *infra nu. 39.* nec voluit dicere, prout eum intellexit Cagn. *in d. l. vnica, ſub nu. 46. verſ. tertio quia. verſus finem, C. de ſent. quæ pro eo, &c.* videlicet, quod bis peti non poteſt intereſse einſdem rei; quia non debeat quis velle duas molituras (vt vulgo dicitur) ex eodem ſacco frumenti, de hoc enim nulla poterat eſse dubitatio.

Aduerte primo, quod etſi Doctores loquantur de intereſse, ſeu lucris annalibus, id eſt in primo, & ſucceſſiuis annis, tamen idem eſt in lucris non annalibus, ſed breuioribus, ut in lucro cambiorum, iuxta numerum nundinarum, de quib. ſcripſi *ſup. §. 2. gl. 4. nu. 3.*

Aduerte ſecundo, quod intereſse ſumitur multis 24 modis, quos enumerat Rebuff. *in l. Unica, in præfatione. numer. 69. & ſeqq. in 2. quæſtione, vſque ad 78. incluſiue. C. de ſentent. quæ pro eo, &c.*

Aduerte tertio, quod intereſse à nobis ſumi debet 25 pro quadam damni emergentis, aut lucri ceſsantis æſtimatione; quæ fit pecunia, qua res regulariter æſtimantur, Rebuff. *d. nu. 78.* nam intereſse refertur ad damnum, & ad lucrum, *l. 13. ſi commiſſi. ff. de rem rat. hab. quantum mihi abeſt, quantumque lucrari potui*, & vlterius non inſiſto, quia varias intereſse definitiones, deque

Digitized by Google

deque eis controuerſias recenſere, eſſet magis laborioſum, quam vtile; refero ſolum, quod contra Glo. definientem, intereſſe eſſe damnum emergens, inſurgit Iacob. de Rauen. dicens, hoc non eſſe verum, imò falſiſſimum; nam, inquit, petens intereſſe, peteret damnum, vt refert Cyn. *in d. l. Unica, ſub nu.* 12. &, defendendo Gloſſam, & reprehendendo Iacob. de Rauen. quod phantaſtice, & irrationabiliter locutus ſit, & ſit truffa, dum dicit contra Gloſſ. petis intereſſe, petis damnum, damnum petis, damnum habes, ſcribit Bald. *in d. l. Unica, ſub numer. 9. col. 2. Verſ. venio ad gl.* ſi tamen multas definitiones libeat videre, eas inuenies apud Rebuffum *in d. l. Unica, in gloſ. prout. num. 7. Verſ. in tertia parte. ſub nu. 11. verſ. quinto inæſtimabile nu. 21. 22. & 23.* vbi plures plurium definitiones, impugnationes, & concordiam ponit.

26 Aduerte quarto, quod hoc intereſſe diuiditur cõmuniter in tres ſpecies. Prima dicitur intereſſe conuentum, ſeu conuentionale: Secunda dicitur intereſſe commune: Tertia dicitur intereſſe ſingulare; *Gloſſ. 1. & in verbo, duplici. & ibi Doct. in d. leg. vnica, C. de ſent. quæ pro eo, &c.* & in hac triplici ſpecie, re ſubtiliter, & plene diſcuſſa, reſidet Dyn. *in breui tractatulo de intereſſe, num. 11. Verſ. nunc reſpondeo. & nu. 12. & 13. tom. 5. fol. 7.* hancque diuiſionem eſſe communiter receptam, & ab ea Dynum non diſceſſiſse, ſcribit etiam Alc. *in d. l. vnica, ſub nu. 27. & 28. inter tract. diuerſ. tom. 5. fol. 10.* alii tamen ſunt, qui hanc diuiſionem reprehendunt, eo quod in noſtra ſubiecta materia, de qua agimus, intereſſe ſemper ſit caſuale, & ſingulare ipſi damnificato, & ab eo ſpecialiter, & particulariter ex cauſis ſuisq. & circumſtantijs particularibus, quæ ſemper ſingulares ſunt, ſit probãdum, quare, diuiſionem totius intereſſe reducunt ad hos terminos, à iure introductos, videlicet, res principalis, ſeu eius æſtimatio, item cauſa rei, quæ eſt acceſſio naturalis, vel quaſi vtilitas circa rem, quæ eſt æſtimatio quãti plurimi à tempore moræ, & intereſſe, ſpecialiter ſumptum, quod eſt damnum extrinſecus incurſum, vel lucrũ amiſſum: ſed, quicquid iſti ſcripſerint, & quicquid contra eandem diuiſionem, firmando, intereſſe vnum tantum, ſcribat Ant. Fum. *tract. de eo quod intereſt. num. 13. & ſeqq.* præſertim *nu. 15. & ſub num. 20. t. 5. fol. 15.* ego, quia tota hæc diſceptatio videtur inutilis, non diſcedam à præfatá tripartita diuiſione communi, quamuis tertiæ ſpeciei, nempe intereſſe ſingulari repugnare videatur, quod ſcripſi *inf. ſub n. 89. in 1. motiuo.*

27 Intereſſe conuentum, omiſſa diſputatione, & euitatá obſcuritate, eſt pecunia, conuentione partium promiſſa in defectum primæ conuentionis non cõpletæ, & pecuniæ appellatione intelligo omnem rem; quare, ſi domum tibi vendo centum, &, ſi non tradidero, promitto quinquaginta pro eo, quod intereſt, & non tradam, tu poteris agere ad quinquaginta promiſſa, Rebuff. *in d. l. Unica, in gl. 1. n. 57. & ſeq.* iunctis, quæ ſcribit *nu. 55. & 56. fol. 392.*

28 Intereſſe commune eſt æſtimatio damni emergẽtis, aut lucri ceſſantis, communiter facienda ab omnibus, rei notitiam habentibus propter factum iniũſtum, uel ceſſationem iniuſtã, quare ſi mutuauerim tibi vinum, quod debebas reddere Kalendis Iulii, nõ reddis, poſtea vinum valuit decem aureis: Iudex condemnabit te ad reddendum vinum, quod ſi tempore ſentẽtiæ valeat ſolum quatuor, compellet te ad reddendum ſex aureos vltrá vinum, Rebuff. *in d. gl. 1. nu. 82 & ſeqq.* adde quæ ſcripſi *inf. num.* 104. alias tamen poſuit deſcriptiones *nu. 81.* quas impugnat.

29 Intereſſe ſingulare eſt æſtimatio vtilitatis ſingularis, ob factum alterius iniuſtum, vel ceſſationem proueniens; quare, ſi commodauerim tibi librum meum, plenum apoſtillis, & remiſſionibus: non reddis; debes condemnari non tantum ad pretium cõmune libri, ſed ad vtilitatem ſingularem meam, vt latius explicat Rebuff. *in d. gl. 1. num. 87. & 88.* plures tamen alias deſcriptiones, quas poteris videre, ponit *ibidem nu. 85. & 86.*

30 Reliquas intereſſe ſpecies, quas Cyn. Bart. et alii poſuerunt *in d. l. vnica.* & præſertim Iacob. Renál. qui cumulauit viginti, & octo, videlicet octo ſecundum ſubſtantiam, & reliquas ſecundum accidens, videntur inutiles, vt cenſuerunt alii *in d. l. vnica, nu. 7. in fine. & nu. 12. & 13.* ideo eas prætereo.

Indicabo tamen, vbi tu, ſi velis, poſſis eas videre.

De intereſſe affectionis uide eundẽ Rebuff. *d. gl. 1. nu. 89. & ſeqq.*

31 De intereſſe, proueniente ex delicto, ex quaſi delicto, ex contractu, ex quaſi contractu, vide eundem Rebuff. *in d. gl. 1. n. 128. & ſeq. in l. 1. C. de sẽt. quæ pro eo, &c.*

32 De intereſſe publico & priuato. De intereſſe vltionis. De intereſſe pudoris; vide Rebuff. *in d. l. vnica, in gl. 1. num. 132. & ſeqq. nu. 141. & 143.* De intereſſe circa rem, quod vocant intra rem & intrinſecum, & extra rem, quod vocant extrinſecum, ſeu remotum, uide eundem *nu. 149. & ſeqq.* & de aliis ſpeciebus, ne prolixior ſim, vide eundem *nu. 144. & ſeqq.* & demũ omnes ſpecies, & quotquot ſunt, reſolui in illas tres, de quibus *ſupra num. 26.* ſcribit Alc. *in d. l. vnica, nu. 27.*

33 Extende nunc eandem ſecundam opinionem, quã tenuimus *ſupra num. 21.* vt non ſolum debeatur primum, ſecundum, & vlterius intereſſe, vt dixi, ſed debeatur etiam intereſſe primi intereſſe, & ſic deinceps, ita ut debeatur intereſſe alterius intereſſe, tam prima, & ſecunda uice, quam aliis futuris uicibus, Ruin. *conſilio 103. quamuis, numer. 4. verſ. ſed tamen præpremiſſis* præſertim *in verſ. non obſtat. lib. 1. & conſ. 55. de obligatione. verſus finem, ſub num. 20. verſ. ſecundo etiam. li. 3. Cagn. in l. vnica, num. 45. & 46. verſ. nunquid. Cod. de ſent. quæ pro eo, &c. & in l. curabit. num. 69. C. de act. empt. Rot. Genuen. in hoc ſibi parum conſtans deciſ. 134. in Dei nomine. numer. 3. in vltimis verbis, & numer. 4.* & quod iſta ſit veritas, ſæpe conſuluerit, obtinuerit, & uiderit iudicatum, ſcribit Cagn. *in d. l. curabit. ſub num. 69.* & quod ita ſæpe fuerit obtentum, & per Senatum Sereniſſ. Ducis Subaudiæ iudicatum, præſertim in cauſa Ghinorum de Cherio, & Scarallæ ciuis, & mercatoris Sauonæ contra Garexium, in qua cauſa, 1200. aureos, lapſu annorum vigintiquinque ad rationem decem pro centenario, computato etiam intereſſe, alterius intereſſe, aſcendiſſe ad ſummam aureorum 24. millium cum expenſis, refert idem Cagn. *in d. l. vnica, ſub numer. 46. Verſ. ultimo non obſtat.* hanc ſententiam, aliis citatis, ſequitur, & defendit Menoch. *tract. de arbitr. iud. caſ. 119. reuocauit. num. 31. & ſeqq. verſ. dubitatio. cent. 6.* & quod hodie adeo apud homines graſſetur auaritia, & lucri cupiditas, vt vſurarum vſuræ ſemper in infinitum augeantur, quouſque reddatur ſors principalis, & qui hoc reprehendit, quaſi ridiculus exſibiletur, atque explodatur, teſtatur Bonin. *tract. de vendit. ad temp. capit. 3. n. 16. in fine, & n. 17.*

&

Digitized by Google

& ita paſſim in intereſſe cambiorum, ſeu ad eorum rationem ſeruant, ſine vllo dubitandi motu, Genuenſes; quinimo ipſi de hoc quandoque conueniunt per pactum expreſſum, his verbis in eorum idiomate cōceptum, *che poſſi chiuuire, & rechiuure*, vt habes in inſtrumenti formula, quam poſui *ſupra* §.1. *quæſt.* 5. *ſub num.* 14. & ab hac extenſione, & praxi non videtur multum diſtare multiplicatio, quam ſeruant hic in Vrbe, vt dixi *infra nu.* 54.

34 Confirmatur primo hæc extenſio, quia vbi ſunt reſtituendi fructus, veniunt etiam fructus fructum, *Gl.* 1. *in l.* 12. *ſed & partus. ff. quod met. cauſ.* & quod petens aliquid cum omni cauſa, dicatur petere etiam partus partuum, & fructus fructuum, qui non venirent ſub ſimplici appellatione fructuum ſine illis verbis: *cum omni cauſa*, ſcribit Alexand. *in l. cum fundus. initio, & nu.* 1. *ff. ſi cert. pet.* & quod ex fructibus poſſint procedere fructus, ſicque ex intereſſe aliud intereſſe, oſtendi *inf. nu.* 54. *&* 55. & quod in actione pro ſocio, lucro, quod eſt acceſſio, detur alia acceſſio, quia hæc acceſſio non præſtatur, vt uſura, ſed, ut intereſſe, ſcribit Gloſſ. *in l.* 61. *ſocium qui in eo. in verbo, Labeo ait. ff. pro ſoc.* & ad quod ſcripſi *ſupra* §.1. *q.* 7. *par.* 2. *ampl.* 8. *numer.* 137. *reſtrict.* 4.

35 Confirmatur ſecundo, quia vbi dubitatur de intellectu legis, recurrendum eſt ad rationem naturalem, vt ſequitur Rebuff. *in d. l. vnica, not.* 11. *nu.* 6. *verſ. & quando. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* imo ſicut quærere rationem, vbi habemus ſenſum, eſt infirmitas intellectus, vt ex Auerroe ſequitur Bal. *conſ.* 360. *quia quæſtio iſta. nu.* 3. *l.* 3. & ex eo Rebuff. *d. not.* 11. *nu.* 4. *verſ. & quærere.* ita etiam vbi habemus rationem naturalem, ſuperfluum videtur quærere legem poſitiuam, quia lex poſitiua debet muniri ratione naturali, Rebuff. *dict. not.* 11. *n.* 1. & bene ad hoc text. *in c.* 5. *conſuetudo. diſt.* 1.

36 Sed intereſſe debetur de iure naturali, vt ſecutus ſum *ſupra* §.1. *q.* 7. *par.* 2. *ampliat.* 8. *numer.* 96. & debetur propter culpam, & moram debitoris, & iſta mora, & culpa debitoris non magis poteſt conſiderari in primo intereſſe capitalis, quam in intereſſe alterius intereſſe, vt, poſito exemplo, declarat Cagn. *in d. leg. vnica, ſub n.* 46. *Verſ. tertio quia.* ergo, ſi non haberemus legem poſitiuā, quæ clare hunc decideret articulū, debemus recurrere ad iſtam rationem naturalem.

37 Confirmatur tertio, quia ita debetur intereſſe lucri ceſſantis, ſicut damni emergenti, vt ſcripſi *ſupra* §.1. *q.* 7. *par.* 2. *ampliat.* 8. *numer.* 269. ſed intereſse damni emergentis debetur omni ex parte, vt dixi *infra num.* 61. *&* 62. ergo & intereſse lucri ceſsantis.

38 Confirmatur quarto, loquendo de intereſse cambiorum, quia contractus cambii eſt contractus emptionis, & venditionis, ut dixi *ſupra* §.1. *q.* 4. *nu.* 21. vel ſaltem ab eo ſumit regulam.

Sed in contractu emptionis, & venditionis mercium venditor poteſt vendere Titio mercem in ſummo pretio, & poſtea poteſt ab eodem reemere in infimo pretio, vt ſecutus ſum *ſupra* §.1. *q.* 1. *ſub num.* 572. & demum, ſi idem Titius ex interuallo denuo indugeret eadem merce, & eam vellet emere, & ſimiliter adeſsent tria pretia, poſſet idem uenditor eidē vēdere in ſummo pretio, quamuis excederet primum, quo vendidit in prima uenditione, quod ſi idem Titius poſtea uellet reuendere, poſset idem uenditor reemere etiam infimo pretio, quamuis eſset magis infimum, quam fuerit primum, quo reuendidit in prima reuenditione, et ſic deinceps, dummodo illa pretia ſummum, & infimum ſint ex illis tribus pretiis iuſtis, de quibus dixi *d. numer.* 572. *& ſupra* §.1. *quæſt.* 7. *part.* 2. *ampl.* 10. *numer.* 101. & dummodo omnia fiant bona fide.

Ergo in contractu cambij per eiuſmodi emptiones, & reuenditiones poteſt ſemper augeri ſors, ſeruata iuſtitia pretij.

Contra hanc extenſionem, quod enim intereſse 39
alterius intereſse non debeatur, tenent Rebuff. *in leg. vnica, in gloſſ. in verbo, dupli, ſub nu.* 2. *verſ. præterea intereſſe. & Bologn. numer.* 20. *&* 21. *Cod. de ſent. quæ pro eo, &c. Io. Bapt. Lup. in l. curabit.* §.6. *ſub numer.* 20. *Verſ. ſed aduertendum. ibi, ſimiliter dum. C. de act. empt. inter tract. diuerſ. tom.* 7. *fol.* 121. Rot. Genuen. ſibi in hoc parum conſtans, *deciſ.* 87. *Ioannes Stephanus. numer.* 8. *in fine, & num.* 9. *Rot. diuerſ. deciſ.* 315. *diu fuit. numer.* 8. *par.* 2. & hoc ſentit in effectu Dec. quem citaui *ſupra numer.* 20. *& & 23.* et quod ſi fructus petantur, ut intereſse, non veniat in hoc intereſse, ſi quid creditor, forte mercator, ex negotiatione fructuum, uel pretij potuiſset ſuperlucrari, ſed tantum æſtimatio fructuum, quia non datur acceſſio acceſſionis, cæterum, ſi non de ſimplici ceſsatione, ſed de mora doloſa conſtaret, tunc fieret æſtimatio fructuum, non communis, ſed quanti plurimi ſuo quoque anno dumtaxat ualuerunt, ſcribunt alii in *d. l. vnica, nu.* 216. et quod mutuatarius, qui teneatur ad intereſse mutui, teneatur ſolum ad intereſse propinquum, et non ad intereſse remotum, ideoque ſi mutuator erat empturus gallinam, à cuius emptione ceſsauit, ut mutuaret, et ex gallina erat ſuſcepturus oua, et ouis ſperabat pullos, et pullas, ex quibus ſperabat alia oua, et ſic deinceps, mutuatarius teneatur ſolum ad primū intereſſe, quod eſt proximum, et non ad ſecundum, quod eſt remotum, quod procederet in infinitum, et ita etiam dicendū ſit in intereſse damni emergētis, ſcribit Medin. *in ſuis tract. tom.* 2. *tit. de reb. acq. per vſur. q.* 3. *in ſecunda cauſa, in fine, Verſ. circa iſſ, fol.* 330. *in fin. &* 331. hæcque contraria opinio bene uidetur probari *ex l.* 22. *ſi ſterilis* §. *cum per Venditorem. ff. de act. empt.* ubi ait Iurecōſul. *cum per venditorem ſteterit, quominus rem tradat, omnis vtilitas emptoris in æſtimationem venit, quæ modo circa rem conſiſtit: neque enim ſi potuit ex vino, puta negotiari, & lucrum facere, id æſtimandum eſt, non magis, quam ſi triticum emerit, & ob eam rem, quod non ſit traditum, familia eius fame laborauerit: nam pretium tritici, non ſeruorum, fame necatorum, conſequitur: nec enim maior ſit obligatio, quod tardius agitur, quamuis æſtimatio creſcat, ſi vinum hodie pluris ſit, merito, quia ſiue datum eſſet, hoc haberet emptor, ſiue non, quoniam ſaltem hodie dandum eſt, quod iam olim dari oportuit*, et quod antea ex vſuris vſuræ, non caperentur, at tunc cambiorum cambia corradantur ſcribit, eas tacite improbando, Nauarr. *in man. confeſs. cap.* 17. *de Vſura circa mutua. numer.* 280. *in fine.* et quod ſi intereſſe conuerteretur in capitale, de quo ſolueretur illud intereſſe, ſit anatociſmus, ſuperfœtatio, et fœnoris renouatio, quæ eſt prohibita de iure ciuili, ſcribit Rot. *diuerſ. d. nu.* 8. et quot ſit forma anatociſmi, ab omnibus execrata, ſcribit Ioan. Bapt. Lup. ſub d. nu. 10. et quod vſura vſuræ à Cic. in pluribus locis uocetur anatociſmus, oſtendunt locis citatis, Hier. Groſſot. *in l. lecta. num.* 6. *ff. ſi cert. pet inter Repeten. tomo* 2. *fol.* 118. *Couar. var. reſolut. lib.* 3. *cap.* 1. *ſub nu.* 5. *verſ. ſupereſt. Io. Bapt. Lup. in d. l. curabit,* §.3. *nu.* 2. *fol.* 115.

& Bonin ſeg. tractat. de vendit. ad temp. capitul. 3. numer. 16. quod quamuis de iure ciuili permittantur uſuræ, tamen uſuræ uſurarum ſint prohibitæ, ſcribunt Boninſeg. *d. capit. 3. numer. 15. in fine, & 16. & Ioan. Azor. de inſtit. moral. par. 3. lib. 5. tit. de Vſur. c. 2. q. 3. Verſ. ſed re vera. & Verſ. at uero vſura.* & quod uſuræ uſuratum dotis, etiam promiſſæ, non debeantur, nec de iure ciuili nec de iure canonico, uti omnino prohibitæ, licet nonnulli ex ſtirpe Iudæorum contrarium auſi fuerint affirmare in ſolito negotiati, ſcribit Borgn. *dec. 26. venerandus, ſub numer. 25. part. 3.* & quod Pius V. in contractu cenſus prohibuerit, cenſum contrahi ex fructibus eiuſdem cēſus decurſis & non ſolutis, quia vſuræ non debent facere nouam uſuram, ſcribit Virgin. de Boccat. *tractat. de cenſib. par. 2. numer. 61. & par. 3. numer. 36.* hancque contrariam opinionem virtualiter amplexa videtur reformatio, ſeu taxatio pro intereſſibus cambiorum Vrbis, dum, nulla facta mentione de intereſſe a terius intereſſe, ſeu de intereſſe, conuertendo in capitale, taxauit ſolum intereſſe primi, & ſequentium annorum, vt retuli *ſupra §. 1. q. 7. p. 1. nu. 55.*

40 Comprobatur hæc contraria opinio, quia habemus textum apertum *in fin. C. de vſur.* qui prohibet expreſſe vſuram vſuræ, & ad litteram, ne vſura conuertatur in capitale, quod idem prohibet tex. *in leg. 29. placuit. ff. eod.* ergo, cum habeamus caſum legis, facimus iniuriam legi, diſputando.

41 Quid dicendum? Reſolutio huius controuerſiæ eſt difficilis, quia Cagn. qui in *d. l. vnica, nu. 45. & 40.* defendit extenſionem, nititur reſpondere argumētis huius contrariæ opinionis, & Io. Bapt. Lup. qui in *d. §. 6. ſub num. 20.* tenet hanc contrariam, nititur reſpondere eiuſdem Cagnoli argumentis, & Ruin. *in illo conſ. 55.* non bene ſe explicat, vnde licet nos eum citauerimus pro extenſione, tamen ab ijſdem Cagn. & Io. Bapt. Lup. citatur pro hac opinione cōtraria, libentiſſime legiſſem, quid de hoc expreſſe ſentiret Rot. *diuerſ. deciſ. 331. ſententiam verſ. non obſtat taxatio. iuna 6. Iunij 1661. in Ianuen. pecuniaria, coram Illuſtriſſimo Cardin. Lancellotto, in impreſſis Romæ 1615.* quia etſi informātes pro parte Iacobi, vt in eorum informationibus vidi, impugnarent illud mutuum ex eo, quod intereſſe conuertebatur in capitale, ſicq. mutuatarius ſoluebat intereſſe alterius intereſſe, tamen in ea deciſione non legitur, quod Rot. ſuper hoc aliquod dederit reſponſum; verum cum adhuc iudicauerit contra Iacobum, illud mutuum non fuiſſe iniuſtum, ex hoc iudicio videtur tacite admiſiſſe, quod intereſſe poſſet conuerti in capitale, & proinde ſolui intereſſe alterius intereſſe, nam pro facti intelligentia eſt ſecundum, quod mutuatarius pro intereſſe lucri, à quo mutuator ceſſabat propter illud mutuum, ſoluebat mutuatori ſcutos ſex quolibet anno pro centenario, vt retuli *ſup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. ſub nu. 24.* qui ſex, quando non ſoluebantur, conuertebātur in capitale mutui, & anno ſequenti de illis etiam ſex ſoluebat intereſſe ad eandem rationem ſex pro centenario.

Reſolutiue agendo, &, omiſſa ulteriori diſputatione, conſidero duos caſus principales.

Primus caſus eſt, quando intereſſe habet naturam pœnæ, ut puta, ſi tu ex cauſa tranſactionis debeas equum, vel aliam ſpeciem, &, ſi non tradideris certo tempore, promittis decem, quod quidem intereſſe conuentum, ſeu pœna, ſpeciei adiectā, debetur, *leg. 37. promiſſis. & ibi Doct. C. de tranſact. Abb. in capit. 4. dilecti. ſub num. 13. & ſeqq. in 5. pæna de arbitr. & Rebuff. in l. vnica, in gloſſ. 1. numer. 59. verſ. notandæ ſunt. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* & iſto caſu concludo, quod uſura huius pœnæ non debetur, *l. 1. & ibi Gloſſ. C. de fiſc. vſur. lib. 10. & gloſſ. in l. vlt. in Verbo, ſortis tantummodo. C. de vſur. rei iud.* & pœnarum vſuras peti non poſſe conſtitutum eſſe dicit text. *in leg. fin. ff. de magiſtr. conuen.* & in hoc, quod vſura uſuræ non debeatur, conueniunt Ruin. *d. conſil. 55. ſub num. 16. & 17. libr. 2. & conſil. 103. ſub num. 4. verſ. non obſtat igitur. lib. 1. & Cagn. in l. vnica, ſub num. 46. verſ. tertio quia. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* & quod vſura pœnæ commiſſæ non debeatur, ſcribit etiam Ruin. *d. conſil. 56. numer. 17.* nam ſi non debetur uſura uſuræ, iuribus, & auctoritatibus ſupra citatis, ergo neque debetur uſura pœnæ, quia uſura, & pœna pro eodem uſurpantur in hoc propoſito, argument. text. *in l. 40. qui ſine vſuris, verſus finem, ff. de negoc. geſt.* et decit Gloſs. *in dict. l. fin. in Verbo, pænarum. in fine, ff. de magiſtr. conuen.*

Confirmatur primo hæc concluſio, quia intereſſe, quod poteſt parere aliud intereſſe, debet ſemper eſſe proportionatum quantitati ſortis, qualitati creditoris, quia mercatori, ſeu negotiatori debetur intereſſe, alias debet eſſe etiam proportionatū occaſioni, quam creditor habuiſſet præ manibus, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra §. 1. q. 7. parit. 2. ampl. 8. numer. 234.* Sed hoc intereſſe pęnale nulli ex his qualitati debet correſpectiuari, non enim datur proportionabiliter ſorti, ſeu alteri obligationi, neque conſideratur qualitas creditoris, an ſit mercator, necne, neque conſideratur, an is, cui debetur, habuerit occaſionem prę manibus, ſed ponitur ad libitum, maius, & minus, vt obligatus maiori, uel minori pęnæ timore obſeruet promiſſa: Ergo ab intereſſe non pœnali non recte argumentamur ad pœnale. 42

Confirmatur ſecundo, quia pęnę ſunt odioſæ, & ideo temperandæ, non extendendæ, *capit. 15. odia. de reg. iur. in 6. l. 129. capienda. ff. eod. leg. 32. ſi præſes. ff. de pæn.* cum ſimilibus, & hac ratione non deberi vſurā uſuræ, ſcribunt Cagn. & Menoch. quos retuli *infra numer. 47.* vnde & pœna, appoſita in primo compromiſſo, non trahitur ad ſecundum, & ſtipulatio pœnalis, adhibita in primo contractu locationis, non uidetur repetita in ſequenti locatione, Tiraq. *in l. boues. §. hoc ſermone. num. 96. verſ. quinquageſimoquarto. ff. de verb. ſignif.* & maxime in reconductione tacita, imò neque cenſetur repetita alia obligatio, quæ non ſit de propria natura illius contractus, quare ſi conductor in inſtrumento locationis, & conductionis, factæ ad certum tempus, obligauit ſe in forma Cameræ, & deinde, tempore finito, perſeuerer per modum tacite conductionis, non poteſt contra eum pro pēſionibus huius tacitæ conductionis procedi executiue, Galleſ. *ad form. oblig. cam. tit. de vi inſtrument. oblig. num. 18. tom. 6. par. 2. fol. 360.* quod idem in inſtrumento publico, habente executionem paratam, ſcripſit Ant. de Canar. *tract. de execut. inſtr. q. 44. numer. 82. tom. 5. fol. 44.* imò tacite reconducens, non intelligitur reconducere pro toto tempore, ſed ſolum pro illo tēpore, quo inhabitat, per ea, quæ ſecutus ſum *in meo tractat. de appell. q. 12. nu. 82.* 43

Extende primo hanc conclusionem, ut habeat locum tam in pœna conuentionali, quam in pœna legali, 44

legali. *Gloſſ. 1. in l. 1. C. de fiſc. Uſur. lib. 10. Ruin. d. conſ. 55. de obligatione ſub nu. 17. lib. 2.*

45 Extende ſecundo, ut procedat ſiue iſta pœna, ſeu intereſſe pœnale ſit adiectum ſpeciei, ut in caſu huius concluſionis, poſitæ *ſupra ſub n. 41. verſ. primus.* ſiue ſit adiectum facto, ut puta, ſi non feceris domus, promittis centum, quia iſto caſu, non facta domo, debētur centum, Rebuff. *in l. vnica, in gloſ. 1. num. 60. verſ. ſecunda concluſio. Cod. de ſent. quæ pro eo, &c.* ſed non debebitur intereſſe pęnæ, per ea, quæ dixi *ſupra.*

46 Extende tertio, ut procedat quando intereſſe pœnale eſt adiectum quantitati, ut puta, ſi non dederis centum, quæ mutuaui, promittis decem in ſingulos annos, quia iſto caſu non ſolum non debetur intereſſe primi intereſſe, per ea, quæ dixi *ſupra numer. 41. & ſeqq.* ſed neque debetur primum intereſſe, quia illa pęna præſumitur adiecta in fraudem uſurarum, ut teſtando de communi opinione, ſcribit Rebuff. *in d. gloſſ. 1. num. 64. verſ. tertia concluſio.* faciunt quæ ſcripſi *ſupra §. 1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 8. numer. 27. verſ. contra. & num. 185.*

Declara reſtringendo hanc extenſionem in ultima parte, et quæ ſcripſi *d. ampliat. 8. numer. 27. & 185.* dum dixi, non deberi pęnam, ſeu intereſſe, etiam quod non conuertatur in capitale, ut non procedat, quando pecunia, id eſt, quantitas debetur, uti ſpecies, quia tunc pecunia reputatur illa ſpecies, per ea quæ dixi *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. numer. 3.* et in indiuiduo. *Rot. in Rom. ſal. interd. mercur. 20. Nouembris 1491. inter recollectas à Stat. Pacif. deciſ. 159. illuſtris. ſub numer. 2. verſ. quando enim.* et, pœna, ſeu intereſſe, adiectum ſpeciei, ſeu facto debito, debetur, ut ſecutus ſum *ſupra ſub num. 41. verſ. primus. & nu. 45.* imo illo caſu pōt deberi non ſolum primum intereſſe, ſed etiam ſecūdum, et deinceps, quare, ſi teſtator legauerit Titio ſcutos uigintimille, inueſtiendos ſtatim per hæredē in emptionem tot locorum montium, et cenſuum, ſeu officiorum partim uacabilium, et partim non uacabilium, ad beneficium dicti Titij, eo caſu, quo hæres non inueſtiret, ſeu tardaret inueſtire, iuſſerit, ut eidem Titio ſolueret fructus ad rationem ſex pro centenario, et hæres non inueſtierit, fuit reſolutum in Rota, quod hæres teneatur eos ſoluere, ut teſtatur R. P. D. Oranus in allegata deciſione, recollecta per Statil. Pacif.

47 Extende quarto, ut habeat locum, etiam ſi is, cui debetur illud intereſſe pęnale, ſit mercator, et ſolitus negotiari; militat enim etiam in mercatore, et ſolito negotiari illa ratio, quod odia, et pœnæ ſunt reſtringendæ, et quando concurrunt duæ cauſæ, una permiſſiua, et altera prohibitiua, ut in huius extenſionis caſu, in quo qualitas mercaturæ, et negotiationis uidetur permittere intereſſe, et qualitas pęnā prohibet, attendi debet prohibitiua, ut in alio propoſito ſcripſi *ſup. §. 1. quæſtion. 1. numer. 46.* et quod in uſuris non attendatur, an quis ſit ſolitus, uel non ſolitus negotiari, ſcribunt Cagn. *in leg. vnica, numer. 46. verſ. tertio quia. Cod. de ſententia quæ pro eo, &c. & Menoch. tractat. de arbitr. iud. caſ. 119. reuocauit. ſub numer. 38. verſicul. cæterum.*

48 Declara adhuc eandem communem concluſionem, eiuſque extenſiones, in quibus pro firmo poſuimus, deberi intereſſe pęnale conuentū, ut procedant cum illa doctrina, quam ſecutus ſum *in meo tra. de indic. cauſ. &c. lib. 2. c. 2. n. 376. & ſeqq. & cap. 8. nu. 526.*

Secundus caſus eſt, quando intereſſe non habet naturam pęnæ, ſed habet naturam damni, ratione lucri ceſſantis, proportionatum ſorti, qualitati creditoris, aut occaſionis, quam creditor habuiſſet præ manibus, & in his terminis late locutus ſum *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 221. & ſeqq.* & iſto caſu vrget contrarietas opinionum, quas adduxi *ſupra num. 35. verſ. extende nunc. & ſeqq. & num. 39. verſ. contra.* & quo facilius omnia explicem, adhæreo opinioni extenſionis, firmando concluſionem affirmatiuam, quod debeatur intereſſe alterius intereſſe, per ea, quæ adduxi *in d. extenſione.* 49

Retenta hac concluſione.

Ad adducta in contrarium *ſupra num. 39. & 40.* reſpondeo, quod anatociſmus, & ſuperfœtatio prohibetur, quia eſt vſura vſuræ, ſed intereſſe alterius intereſſe, probatis requiſitis, de quibus *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 99. & ſeqq. & §. præced. gloſſ. 1. ſub numer. 82. verſ. ratio.* non ſolum non eſt vſura vſuræ, ſed neque eſt vſura, cum uſura ſit omni iure prohibitā, ut dixi *ſupra §. 1. quæſt. 1. nu. 401.* & intereſſe ſit omni iure debitum, ut dixi *d. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 96.* quia uſura debetur etiam ſine mora, non autem intereſſe. Cagnol. *in d. l. vnica, ſub num. 46. verſ. tertio quia.*

Extende primo hanc concluſionem, vt præcipue procedat in intereſſe cambiorum, tum quia negotiantes in cambijs degunt in ciuitatibus, in quibus ſemper eſt parata occaſio cambiendi, præſertim in ciuitate Genuæ, ut ſæpius dixi, tum quia intereſſe cābiorum eſt ſemper certum, & ideo non pendet à probationibus incertis, & coniecturalibus, prout pendere ſolet intereſſe mercaturæ, et ſimilium, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. numer. 240. & ſeqq. verſ. declara.* et ſicut iudex, data probatione incerta, debet abſoluere, *§. curare. Inſtit. de act.* ita, ſublata incertitudine, condemnat. 50

Ratio huius extenſionis eſt, quia intereſſe cambiorum ſemper conuertitur in capitale, vnde nunquam remanet intereſſe alterius intereſſe, ſed ſemper erit intereſſe capitalis, ut conſiderant Ruin. *in conſil. 103. quamuis. ſub numer. 4. verſ. ſed tamen præmiſſis. lib. 1. & conſil. 55. de obligatione. in fine, ſub numer. 20. libr. 2. Cagn. in d. l. vnica, ſub numer. 46. verſ. tertio quia in vltimis verbis, Cod. de ſent. quæ pro eo, &c. Menoch. tractat. de arbitr. iud. caſ. 119. reuocauit. numer. 31. in fine, ibi, nam ſtatim. & num. 32. cent. 6. & Borgon. deciſ. 21. in cauſa executionis. ſub num. 30. lib. 1.* dicens, intereſſe alterius intereſſe non deberi, niſi intereſſe tam eſſet calculatum, et poſitum in creditum, et ut ſors deberetur.

Nec dicatur, quod, admiſſa hac ratione, ſemper deberentur vſuræ vſurarum, ſeu intereſſe alterius intereſſe, quia quilibet creditor poneret intereſſe in ſorte, ſeu illud calcularet vti ſortem.

Quia reſpondeo, hanc calculationem, et conuerſionem interuſurij in capitale fieri non poſſe, niſi concurrentibus ijs, quæ ſcripſi *§. præced. gl. 1. ſub num. 82. verſ. ratio.*

Non obſtat huic extenſioni, quod taxatio, de qua mentionem feci *ſupra ſub nu. 39. verſ. contra.* aliter videatur determinaſſe.

Quia reſpondeo, quod quatenus ita determinauerit (non enim uidi illam taxationem) ij, qui taxationi fuerunt præpoſiti, non fuerunt forſan conſulti ſuper intereſſe alterius intereſſe, uel placuit illis ſequi eam opinionem, ut intereſſe alterius intereſſe

non debeatur; quæ tamen opinio in puncto iuris, & loquendo in cambijs vix ſuſtineri poſſet, ideoque in praxi vbique cambiorum intereſſe conuertitur in capitale.

51 Declara primo hanc extenſionem, vt in cambijs, quæ ſoluuntur ſine mora, impropriè illud lucrum vocemus intereſſe, cum intereſſe nunquam debeatur ſine aliqua mora, vt declaraui *ſupra* §. 1. *q.* 7. *par.* 2. *ampliat.* 8. *numer.* 100. *&* 148. quare proprie vocatur lucrum cambii, procedens ratione valoris, & pretii ſcutorum marcharum emptorum, qui ex iuſtis cauſis, de quibus late ſcripſi *d. q.* 7. *par.* 1. *num.* 74. *& ſeqq. & ſub nu.* 77. *& ſeqq.* pluris æſtimantur, quam ſit pretiũ pro illis datum, vnde illud lucrum efficitur pars integralis mercis emptæ.

52 Declara ſecundo illatiue, vt, remota mora, ſecundum etiam intereſſe, tertium, & vlterius vſque in infinitum, renouato ſemper cõtractu cambii cum debitore, eo modo, quo dixi *ſupra* §. 1. *q.* 5. *nu.* 83. *verſ. cãbium. & ſeqq.* non ſit vnquam intereſſe, ſed ſit ſemper capitale, ſeu lucrum, quia ſemper eſt emptio, & vẽditio, vt dixi.

Secus ſi campſarius eſſet moroſus in ſoluendo, ideoque campſor pateretur intereſſe lucri ceſſantis, ſeu damni emergentis, quia tunc poſſet vocari intereſſe.

53 Contra hanc declarationem oppono, quia cambium non minori laborat ſuſpicione vſuraria, quã laborent cenſus, & ſocietas officij, ex quo in eis pecunia pecuniam parere videbatur, vt ſcripſi *ſupra* §. 1. *quaſt.* 1. *n.* 171. *&* 172. ideoque magna extitit controuerſia, an tales contractus eſſent liciti, vt, loquendo de cenſu, retuli *d. quaſt.* 1. *numer.* 175. & conſequenter, ſi cum difficultate fit, in his contractibus ita ſuſpectis permiſſum lucrum, procedẽs à capitali, erit abſolute denegandum lucrum procedens à lucro, etiam ſi cõtrahentes illud lucrum aſſumerent pro capitali, vt in cenſu aperte ſanxit Pius V. præcipiendo, ut pro cenſus fructibus decurſis, & non ſolutis, non poſſit creari nouus cenſus.

Huic oppoſitioni reſpondeo, quod in cenſu ſic Pontifex iuſſit, & ideo non eſt vlterius quærendum:

54 † Sed adhuc non poteſt negari, quod fructus vere ſoluti, poſſint conuerti in capitale, ex quo ſoluantur alij fructus: finge enim, quod debitor vere ſoluat illos fructus ex pecuniis, ſibi ab amico mutuatis, casvè vt reſtituat, ſtatim nouũ censũ vendat eidem emptori pretium ſoluat ex illis fructibus ſibi ſolutis: certe illi fructus, tunc conuerſi in capitale, parient

55 alios fructus, ſeu alia lucra, & intereſſe; † & locorũ montium multiplicationes paſſim fiunt, emendo ex fructibus alia loca montium, & ſic deinceps, conuertendo in infinitum fructus in capitale, & hæres ſeu alius, qui hanc conuerſionem, & inueſtituram teneretur facere, & non faceret, teneretur ad intereſſe, Rot. *diuerſ. deciſ. antepenult. placuit.* & fuſius *deciſ. vlt.* 914. *fuit pro maiori. coram R. P. D. Orano* 1585. *Vener.* 29. *Nouembris, &* 20. *Decembris inter impreſſas Lugduni* 1612. Et in ſocietate officij, quicquid dici poſſet diſputando, paſſim ſocietas renouatur pro maiori quãtitate, comprehenſis in ea fructibus decurſis, & non ſolutis: At in cambio cum quolibet foro admittatur ſolutio, etiam per ſcripturæ accommodationem, ut ſecutus ſum *ſupra* §. 2. *gloſſ.* 5. *numer.* 55. *& ſeqq.* ſic negotiationis neceſſitate exigente, & renouetur contractus, ceſſat difficultas, quia ſi vere dicitur facta ſolutio, iam totum eſt capitale: ceſſat etiam difficultas in cambio ex alio capite, quia ſi eſt licitum cambium cum recurſa, vt dixi §. *præced. gloſſ.* 1. *n.* 21. *& ſeqq. & num.* 88. clarum eſt, quod intereſſe conuertitur in capitale.

Extende ſecundo, vt procedat generatim in intereſſe cuiuſuis alterius contractus, ſeu mercaturę, dũmodo capitale, quod debetur, conſiſtat in pecunia numerata, quia iſto caſu militat eadem ratio, & in hac generalitate loquuntur Ruin. Cagn. Rot. Genu. & Menoch. quos citaui *ſupra num.* 33. *verſ. extende nũc.* & ſecutus ſum *ſupra nu.* 49. 56

Secus ſi intereſſe procedat à debito alicuius ſpeciei, ut puta, frumenti, vini, olei, et ſimilium, neque enim, ſi creditor potuiſſet ex vino negotiari, et lucrum facere, id æſtimandum eſt, quia tale intereſſe uenit à cauſa extrinſeca, *l.* 22. *ſi ſterilis.* §. *cum per venditorem. ff. de act. empt.* cuius uerba formalia retuli *ſupra ſub num.* 39. *Cagn. in l. Vnica, numer.* 60. *in fine. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* et Menoch. *tractat. de arbitr. iud. caſ.* 119. *ſub num.* 42. *Verſ. quarto afferri. & num.* 43. *cent.* 6. quia totũ intereſſe ſpeciei debiti conſiſtit in æſtimatione quanti plurimi, *Cagn. d. nu.* 60. 57

Reſtringe primo, declarando eandem concluſionem cum illis duabus extenſionibus, vt procedant, ſuppoſitis terminis habilibus, nempe, exiſtentibus requiſitis illis, de quibus ſcripſi *ſupra* §. 1. *quaſt.* 7. *par.* 2. *ampl.* 8. *numer.* 99. *& ſeqq. numer.* 221. *& ſeqq. &* 238. *& ſeqq.* 58

Reſtringe ſecundo, ut procedant, inſpecto rigore iuris, ſed, inſpecta æquitate, quæ ſeruari deberet, eſſent temperandæ, vt iſtud intereſſe venerit moderandum, regulato, et honeſto iudicis arbitrio, ut in caſu, de quo loquitur Cagn. *in l. vnica, ſub nu.* 46. *Verſ. vlt. non obſtat. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* quem retuli *ſupra ſub num.* 33. dicens, quod cum illa taxatio præferret rigorem, uix potuit unquam executio iudicatorum haberi, et quod tandem ipſi, et alteri condelegato uidebatur, prædictum intereſſe reducendum eſſe ad honeſtam ſummam: adde quæ pro hac reſtrictione ſcripſi §. *præced. gl.* 1. *nu.* 88. 59

Hæc reſtrictio non multum quadrat mercatoribus, et præſertim forſan Genuenſibus, quia ipſi in hoc ſummum ſequuntur rigorem, ut ſcripſi *ſup. n.* 33. *verſus fine*, & in alio articulo *ſupra* §. 1. *q.* 7. *par.* 2. *ampl.* 9. *ſub nu.* 231. *verſ. ad comprobationem.*

Et hæc de primo articulo, nempe lucri ceſſantis, poſito *ſupra ſub nu.* 18. *& ſeqq.*

Venio ad ſecundum articulum, poſitum *ſupra d. numer.* 18. de damno emergenti, et diſtinguo, ut *ſupra num.* 57. *verſ. ſecus.* Aut intereſſe procedit à debito alicuius ſpeciei, ut puta, frumenti, uini, et ſimilium, et iſto caſu dico adhuc deberi ſolum intereſſe intrinſecum circa rem, ſi ita uocari poſſet; repugnantibus iis, quæ ſcripſi *ſupra num.* 91. *non autem intereſſe extrinſecum, l.* 22. *ſi ſterilis.* §. *cum per venditorem. ff. de act. empt.* cuius textus uerba retuli *ſupr. ſub num.* 39. † Aut procedit à debito pecuniarum, et iſto caſu concludo, illud indiſtinctè deberi, quomodocunque ſit actum ſeu multiplicatum, et calculatum, Rot. Genuenſ. *deciſ.* 87. *Ioannes Stephanus in fine, ſub numer.* 9. et quando is, qui debit cambio, accepiſſet deinde cambio ab alio eandem ſummam, ſibi à ſuo debitore non ſolutam, & ſic deinceps accepiſſet ab aliis, quod iſto 60 61

caſu,

caſu,docto,quod propter moram ſui debitoris, accepit cambio ab alijs, poſſit iuſte conſequi intereſſe alterius intereſſe,ſiue iſta intereſſe,& damna ſint expreſſe à debitore promiſſa, ſiue non, quia creditor agit de damno euitando, ſcribit, fuiſſe reſolutum in Rota,& ſequitur, licet non alleget deciſ. Virgin. de Boccat. *tract.de interd.vti poſſid.cap.18.nu.65.Verſ.ſimon. tom.3.par.2.fol.313.*

62 Comprobatur hæc concluſio, quia ſi iſta concluſio procedit in intereſſe lucri ceſſantis, vt ſecutus ſũ *ſupra n.49.verſ.ſecundus.* multo magis procedet in intereſſe damni emergentis, per ea,quæ dixi *ſupra* §.1. *quæſt.7.par.2.ampl.8.numer.181.187.& numer.269.& ſeqq.*

63 QVAERO decimotertio ſucceſſiue, an intereſſe (cuiuſuis qualitatis ſit,ſiue ſit pro primo, & ſequentibus annis,de prima & vnica ſorte, ſiue ſit intereſſe etiam alterius intereſse, ſiue ſit lucri ceſsantis, ſiue damni emergentis) poſſit excedere ſortem, & ſummam totius capitalis?

Reſpondeo, extare opiniones.

Prima ſit opinio negatiua, quod non poſſit multiplicari vltra capitale; quare ſtatim, atque æquauerit capitale, vlterius non curret, & creditor ſibi imputet, qui tam diu ceſſat, vt intereſse ſortem excedat, cum eiuſmodi acceſſionibus finis aliquis ſit imponendus, & ratione vſurarum, & intereſſe nihil amplius, quam duplum exigi poſſit, Io.Bapt. Lup. *in l.curabit.§.0.num.20.verſus finem.& §.3.numer.34.C. de act.empt.inter tract.diuerſ.tom.7.fol.117.* Virgin. de Boccat. *tractat.de interd.vti poſſid.cap.18.num.74.verſ. intereſſe in ſolut.tom.3.part.2.fol.314.* & hanc opinionem eſse magis amicam litteræ *l.vnica,Cod.de ſent.quę pro eo,&c.* ſcribit Curt.Iun. *in illa l.ſub numer.55.* licet, titubando, dicat, quando caſus occurret, eſse melius cogitandum: & quod intereſse non poſſit excedere ſortem, ſed ei poſſit ſolum adæquari, ſcribunt Dec. *in d.l.Vnica,in 2.lect.not.& num.4.* & alij, quos ſequitur Surd. *conſil.389.conuenit.numer.14.lib.3.* & hanc opinionem diſputando ſequitur Ant.de Gamb. *dec.110.in lite mota.numer.30.& ſ.qq.* & veram concluſionem eſſe dicit *ſub numer.31.verſic.ad probationem.& deciſ.218.in cauſa.num.7.verſ.primo quia.* & quod vſuræ etiam in nautica pecunia ſupra duplum exigi non poſſint, ſed ſimul,ac ſortem æquauerint, ceſsent, ne omnes hominum facultates vſuræ depaſcerentur, ſcribit idem Lup. *d.§.3.nume.31.fol.116.* & ſatis videtur probari ex *l.4.nihil intereſt.ff.de naut.fœn.in illis verbis, quod in ſingulos dies in ſtipulatum deductum eſt, ad finē centeſimę non Vltra duplum debetur.*

64 Secundam opinionem affirmatiuam, contrariam præcedenti, tenet Cagn. *in d.l.vnica, ſub numer.58.59.60.& 61.*

Confirmatur primo hæc opinio, quia ſicut cenſuarius, & conductor ſoluunt cenſus, & penſiones, quæ ex annorum multitudine poſsunt longe excedere valorem ſortis cenſus, & rei locatæ, ita etiam intereſse, quod procedit à longa plurimum annorũ mora, poteſt excedere capitale.

Confirmatur ſecundo ex his, quæ ſcripſi *inf.nu.94.& ſeqq.* & præſertim *nu.104.*

65 Aliqui in hac controuerſia dicebant, quod vſuræ legales, de quibus loquitur *l.26.eos,§.ſuper Vſurarum.C.de Vſur.* non poterant duplum excedere, ſed vſuræ noſtræ hodie poſsunt excedere, & in infinitum protendi, & ratio differentiæ ſecundum eo eſt, quia in illis legalibus creditor poterat cogere debitorem reſtitutionem ſortis; vnde ſi non cogit, & excedant ſortem, ſibi imputet, qui non cogit, at è conuerſo, quia in noſtris vſuris non eſt in poteſtate creditoris cogere debitorem ad reſtitutionem ſortis, ſed ſtat in poteſtate debitoris, quando vult reſtituere, ideo cōuenit rationi, ut poſſint vſuræ in infinitum protendi, ut refert, nihil in hoc determinando, Boninſ. *tractat. de vend.ad temp.c.3.nu.21.*

Pro huius quæſtionis determinatione præmitto 66
aliqua.

Primo præmitto, quod Doct. qui tractant hanc quæſtionem ſimpliciter ſine diſtinctione, poſſent videri quaſi inuij errare, qui uero cum diſtinctione, uidentur ad ueritatem propinquis accedere, cum *d.l. vnica,* edita ad determinandum hunc articulum, determinet cum diſtinctione.

Secundo præmitto, quod in mundo non eſt ſta- 67
tutum ita obſcurum, ſicut eſt *d.l.vnica,Cod.de ſent.quæ pro eo,&c.* dum ſtatuit uſque ad quam quantitatem petatur intereſse, & obſcuritas *dict.l.* non procedit, eo quia latinitas eius ſit obſcura, imò plana, ſed ſententia eius obſcura nimis, ut ex Iac. de Rauen. ſequitur Cyn. *in d.l.vnica, nu.18.q.3.* & ubi ſpecialibus cōſiſtat hæc difficultas, dixi *infra ſub nu.70.& 71.* & adeo noſtris Doct. viſa eſt difficilis iſta lex, & adeo in ſolutione plurium difficultatũ ſe torſerunt, ut Cyn. *in ead.l.ſub num.6.in 4.oppoſit.* ex Petr. de Bellap. referat, quod Imperator quicquid dixerit in *illa l.* ſumpſit eā *ex l Titius.ff.de act.empt.* & aliqui, vt Steph. Forcat. *in necyoma.dial.41.* deſperatione irritati, audeant & l.huic, & legiſlatori obſtrepere, & Cyn. quem retuli *inf.ſub nu.70.Verſ.prima.* dixerit, quod legiſlator male fecit.

Ratio huius difficultatis eſt, quia, cum apud antiquos ortæ eſsent pro intereſſe plures dubitationes, adeo ut uiderentur infinitæ, Imperator, expedire exiſtimans, in anguſtum cas ſub breui diſtinctione coarctauit, ut patet ex *d.l.vnica,* et notans Cyn. in ea *initio*: ſed Imperatori uidetur eueniſse illud Horatianum, *obſcurus fio, dum breuis is eſſe laboro;* et proinde parum profeciſse uidetur, dum, ut nos é perplexitate abduceret, ad obſcuritatem deduxit, quare et Alc. *in ead.l.initio,inter tract.diuerſ.tom.5.fol.8.* loquendo de intereſse extrinſeco, et de Imperatore, qui uoluit ea lege ueterum altercationes tollere, inquit, rem hanc tam dubiam adhuc eſse, quantum nunquam.

Contra hoc ſecundum præmiſsum, eiuſque rationem, quod enim obſcuritas non ſtet in ſtatuto, ſeu lege, et quod Imperator ſatis clare locutus ſit, ſed obſcuritas, et inextricabilis perplexitas cōſiſtat in phantaſticis Doctorum commentarijs, uide *ſupra ſub num.18.*

Tertio demum præmitto, quod Doct. ſuper illa 68
l.tot, & adeo uarios, & obſcuros ediderunt commentarios, ut ignota per ignotiora uideantur docuiſſe, & eis eueniſſe, quod imperitis accidit textoribus, qui principio, ſeu capite fili amiſſo, quo magis penſum uoluunt, aut reuoluunt, eo magis intricant; & ijs, qui dum plagas aliquot uelut nimium patulas conſuere nituntur, plures & grauiores infligunt; quare, cum rem indiſſolubiliorem uideātur feciſſe, ſatius exiſtimo, ſi Alexandri Magni exemplum imitati, dum inexplicabilem Gordium nodum gladio

eod.cap.2. nu.50. & quod ſtatuta Genuenſia ita ſumāt nomen cauſæ,tu id obſeruare poteris in pluribus ſtatutis,loquentibus de cauſa.

5 Quæro tertio,quid ſit cambium, & recambium? Reſpondeo, quod huic quæſito ſatisfeci *ſupra* §.1. *q.4.nu.1.& ſeqq.& nu.38.& ſeqq.*

§7 Gloſſa 2.

De quibus conſtet per litteras cambij,ſcriptas,vel ſubſcriptas, & acceptatas,vel quæ redierunt cum proteſtatione.

S V M M A R I A.

Littera cambij vnde dicantur,remiſſiue,nu.1.
Subſcribere eſt idem,ſcribere,remiſſiue,nu.2.
Littera cambij non acceptatæ, uel non reuerſę cum proteſtatione,non habent executionem,nu.3.
Executio literarum cambij quo ordine petatur, &c. num.4.5. & 13.
Adiectui ſolutioni literarum,an poſſit agere remiſſiue,numer.6.
Acceptatio literarum cambij quotuplex ſit, remiſſiue, num.7.
Debitor literarum cambij acceptatione litterarum non liberatur,niſi ſequatur ſolutio,nu.8. & ſeqq.
Littera cambij quando dicantur redire cum proteſtatione, num.12. An poſſint redire cum proteſtatione, ſi alius velit ſine ordine illas ſoluere,nu.14.
Campſor, ſi litteras vel non miſit, vel non ſit proteſtatus,quid à campſorio conſequi poſſit,remiſsiue,nu.13.
Proteſtatione non facta, quod mandatario oriatur præiudicium, remiſsiue.nu.15.
Proteſtatio litterarum cambij qualis ſit, nu.16. & 17.
Intereſſe lucri ceſſantis an debeatur primum ſolum, vel debeātur ſecundum,& vlterius,nu.18. Quod debeatur primum ſolum,eod.nu.18.in fine,19.& 20.Contrarium eſt verum, nu.21.& 23.
Intereſſe quot modis ſumatur,num.24.Quid ſit.nu.25. In quot diuidatur ſpecies,nu.26.De ſingulis eius ſpeciebus,eod. num.26.& ſeqq.remiſsiue.
Intereſſe alterius intereſſe an debeatur,nu.33.& ſeqq. num.39. & ſeqq.Reſoluitur cum diſtinctione,ſub nu.41. verſ. reſolutiue,& nu.49.& ſeqq.
Infinitas eſt euitanda,nu.20.
Fructus fructuum debentur.nu.34.
Ratio naturalis præfertur legi poſitiuæ, ſub nu.35.
Senſus certior eſt ratione,nu.35.
Pœnæ ſunt temperandæ,non extendendæ,num.43.
Intereſſe eius,quod debetur pro pęna,non debetur, ſub num.41. verſ.primum.& nu.ſeqq. Extenditur primo; etiam ſi pęna ſit conuentionalis,aut legalis,nu.44.Extenditur ſecundo, etiam ſi pœna ſit adiecta ſpeciei,vel facto,nu.45. Extenditur tertio, etiam ſi ſit adiecta quantitati,numer.46. Extenditur quarto, etiamſi is,cui debetur intereſſe,ſi ſit mercator, & ſolitus negotiari, nu.47.
Intereſſe pœnale conuentum quando debeatur,remiſſiue, nu.48.
Intereſſe alterius intereſſe in cambijs debetur, & quare,nu.50. & ſeqq.
Intereſſe alterius intereſſe lucri ceſſantis debetur pro quouis debito capitalis conſiſtentis in quantitate,nu.56. Secus ſi conſiſtat in aliqua ſpecie,puta,frumento,et ſimilibus,nu.57. Hoc idem dicimus de intereſſe damni emergentis, num.60.et ſeqq.
Intereſſe cambiorum ſemper tranſit in capitale, ſub num.50. verſ.ratio. et nu.51.
Intereſſe alterius intereſſe in infinitum qua ratione ſit abhorrendum, nu.59.
Intereſse an poſsit excedere ſummam capitalis.n.63.et ſeqq.
Conciliantur opiniones, conſtituendo tamen concluſionem, vt intereſse non poſsint excedere capitale,num.69. et ſeqq.Et quando poſsit adæquari capitali, nu.83. Et quando poſsit illud excedere, num.94. & ſeqq.
Intereſse ſecundum aliquos, non poteſt excedere capitale, quando creditor poteſt ad ſui libitū repetere capitale,ſecus ſi non poſsit illud repetere,quia tunc poteſt excedere capitale,nu.65.
Diſtinguendo, ad veritatem propinquius accedimus,num.66.
L.vnica,C.de ſent.quæ pro eo,&c. eſt omnium difficillima, n.67.et ſub n.70.
Alexander Magnus inexplicabilem nodum gladio abſcidit, num.68.
Intereſse non poteſt excedere ſortem in caſibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam,ſub numer. 69. verſ.ſit ergo.Qui ſint hi caſus.declaratur,n.72.& ſeq.Secus in caſibus,qui ſunt incerti, quia tunc poteſt excedere capitale, nu.94.& ſeqq.
Intereſse non probatum non debetur, quamuis probata ſit mora,ſub nu.73.verſ.in prima.
Intereſse licet non debeatur quando abeſt dolus, mala fides, et mora,tamen datur actio quanti minoris, nu.74.
Vendens rem vitioſam, ſed bona fide, tenetur emptori ſolum quanti minoris,nu.74.et ſeqq.Et quando iſto caſu teneatur eidem cedere actionem,etc.num.79.Et quando teneatur ad intereſse,quod aſcendit ad capitale,numer. 83. et ſeqq.Et quando teneatur etiam vltra duplum,nu.94.et ſeqq.
Verba perfuſorie,et temere prolata,non obligant,nu.81.
Intereſse,quod proceſsit à dolo,culpa, vel mora contrahentis, et habet certum ſpecificum obiectum ad rem deductam in in contractu,poteſt adæquari ſorti,et non vltra, num.83.et ſeqq.
Fur ad quod intereſse teneatur,ſub nu. 94. verſ.infero,
Intereſse ſemper eſt extrinſecum, quia intrinſecum non dicitur intereſse,num.91.
Iudices et Cauſidici } imperiti tenentur ad damna propter magnam imperitiam,ſub nu.97.verſ.infero.

QVæro I. vnde dicantur litteræ cambii, et quæ ſit earum natura, et forma? 1

Reſpondeo. Primæ parti huius quæſiti ſatisfeci *ſup* §.1.*q.3.num.13.verſ.littera.*et ſecundę parti ſatisfeci *q.5.nu.40.et ſeqq.*

Quæro ſecundo, quare ſtatutum æquiparet litteras ſcriptas; et litteras ſubſcriptas? 2

Reſpondeo,quia paria ſunt ſcribere,uel ſubſcribere ſolum,ut ſcripſi *ſupra* §.2.*gloſ.10.num.1.* dummodo ſubſcriptio correſpectiuetur ſcripturæ antecedenti, quia eo modo, quo correſpectiuatur, eo modo hābet vim totius ſcripturę.

Quęro tertio, quare ſtatutū non loquatur ſimpliciter de litteris cambii,ſcriptis,vel ſubſcriptis,ſed loquatur de litteris ſcriptis,uel ſubſcriptis, et acceptatis, nel quę redierint cum proteſtatione?

Reſpondeo,quia ſtatutum,hoc loquitur de concedenda executione pro litteris cambii,et litterę cambii eam non poſſunt habere, niſi fuerint acceptatę, aut redierint cum proteſtatione, ut in diuerſis locis hucuſque diximus, merito ſtatutum loquitur de litteris

teris acceptatis, vel quæ redierint cum proteſtatione; quare pro abſoluta huius reſponſionis intelligētia conſidero litteras cambii in duplici fine. Primus finis litterarum cambii eſt, ut probent creditū, & debitum cambii: & in iſto fine concludo, quod litteræ ſcriptæ, vel ſubſcriptæ de per ſe ſolæ, & ſine alia acceptatione, vel reditu cum proteſtatione plene probāt, dummodo tamen ſint recognitæ, & hoc non habet difficultatem, & ſtatutum non loquitur de litteris ad hunc finem. Secundus finis litterarum cambii eſt, vt habeant executionem paratam, & in iſto fine, in quo ſtatutum eas conſiderauit, concludo, quod litteræ non poſſunt habere executionem, niſi fuerint acceptatæ, vel redierint cum proteſtatione, quia debitor, accipiendo ad cambium, facit litteras, & virtualiter promittit creditori, quod mandatarius, ſeu correſpondens ipſius debitoris ſoluet eas in tali loco, & tali tempore, ut ſatis colligitur ex ipſis litteris cambii, datis ipſi creditoris, & iſte eſt cōtractus cambii, in quo non eſt locus pœnitentię, per ea, quæ ſcripſi *ſup. §. 2. gl. 5. nu. 447. & ſeqq.* unde priuſquā campſor poſſint agere contra campſarium ad litterarum ſolutionem, debet apparere, an illæ litteræ fuerint acceptatę & ſolutę, prout inter eos fuit actū, & quando non fuerint ſolutæ, debet apparere, quod campſor, ſeu alius nomine ipſius proteſtatus fuerit, per ea, quæ dixi *d. gl. 5. ſub nu. 316. 318. & 321.*

4 Acceptatis litteris, & non ſolutis, vel non acceptatis, & ideo redeuntibus cum proteſtatione, ordo procedendi ad executionem litterarum contra cāpſarium, qui fecit litteras cambii, & contra fideiuſſores, ſi dati ſint, eſt, vt, facta recognitione litterarū, ſeu in contumaciam non recognoſcentis pronunciatis pro recognitis, expediatur executio proceſſu, ſecundum ſtylum Curiæ Genuæ ſic in ſubſtantia formato. *Præcipitur de Mandato MM. DD. Auditorum Rotæ executiuæ Genuæ Petro, vt intra horas 24. ſecuturas à præſenti præcepto, & limitato à ſtatuto Genuæ de cauſis breuioribus, debeat ſoluiſſe Franciſco ſcutos 101. 9. 9. marcharum, de quibus in letteris camby, factis ſub die 21. Octobris 1614. directis Placentiam Titio, & ſubſcriptis per ipſum Petrum. quæ littera exhibentur, & hoc quia redierunt cum proteſtatione, vt ex ipſa proteſtatione, facta die 9. Nouembris eiuſdē anni, ſubſcripta per D. Io. Mariam Pintetum Notarium, quæ etiā exhibentur, & interim compareat ad recognoſcendū cū iuramento, an dictæ litteræ ſint ſcriptæ, vel ſubſcriptæ eius manu, opponendum, &c. alias, &c. Item quod debeat conſtituere procuratorem*: hoc fit quando citatus eſt de dominio extra ciuitatem Genuæ, ſed ſi ſit de ciuitate Genuæ, dicitur: *& interim non recedat in forma, &c. alias citabitur in hoſtio Palatij, & hoc ad inſtantiam dicti Franciſci*: Sed ſi hoc præceptum fieret ad inſtantiam procuratoris Franciſci, loco Franciſci diceretur, *procuratoris is dicti Franciſci, vt conſtat ex mandato procuræ ſub die vltima Nouembris eiſdem anni ſubſcripto per N. notarium, quod exhibet.*

5 Notificato per nuntium hoc præcepto, fit diſtributio cauſæ, & citatus poteſt, ſi vult, allegare notarium ſuſpectum, & nuntius poteſt quandocunque facere relationem in calce præcepti, intimaſſe hoc præceptum, qua relatione facta, hoc præceptum inſilatur in actis notarii, & deinde quandocunque ad inſtantiam eiuſdem creditoris fit aliud præceptum ſequentis tenoris. *Præcipitur de mandato M. D. Commiſſarij Petro, quatenus die prima iuridica in veſperis compareat corā dicto D. commiſſario, & tota Rota, ad videndum pronuntiari, litteras pro recognitis, & ſucceſſiue videndum concedi licentiam.* Interim reus vel recognoſcit litteras, vel nō regnoſcit, vel negat, eſſe manu ſuā ſcriptas: Si recognoſcit, et non decet de ſolutione incontinenti, Rota concedit licētiam; Si non recognoſcit, Rota pronuntiat, haberi pro recognitis, & ſucceſſiue licentiam concedit: Si negat, eſſe ſua manu ſcriptas, actor facit articulum ad probandam litteraturam, & ſuper eo examinat teſtes, citato reo cum termino ad dandum interrogatoria. Completo examine, ſi conſtat de litteratura, fit nouum præceptum ad inſtantiā actoris, quod compareat primā die iuridica ad vidēdum concedi licentiam: & in termino præcepti Rota concedit licentiam.

Et breuiorem ordinem arbitror ſeruari inciuitate Bononiæ ex capitulis, quę citaui *in gl. præced. nu. 2. in fine.*

At hic in Vrbe non vidi, inſtrumentis, & litteris cambii dari executionem aliter, quam detur alijs obligationibus formæ cameræ.

Quęro quarto, an adiectus ſolutioni litterarum 6
poſſit agere contra debitorem?

Reſpondeo, quod huic quæſito ſatisfeci *ſupra §. gl. 7. num. 2. & ſeqq.* vbi late materiam examinaui.

Quæro quinto, quid, et quotuplex ſit hęc accepta- 7
tio literarum, ſeu quot modis fiat?

Reſpondeo, quod huic quæſito ſatisfeci *ſupra §. 2. gl. 5. num. 332. & ſeqq. verſ. declara primo. & num. 358. & ſeqq.* ideo non repeto.

Quęro ſexto, an debitor, qui fecit litteras cambij, 8
ſit liberatus, ſecuta acceptatione litterarum.

Reſpondeo, quod non, per ea, quæ ſcripſi *ſupra §. 2. gl. 5. ſub num. 322.* et ita expreſſe eſt declaratum in ciuitate Bononię per cambiorum capitula, *in capit. & quando le dette lettere ſaranno ſtate accettate, &c.*

Extende hanc reſponſionem, vt multo magis pro- 9
cedat, conſiderata ſola litterarum acceptatione, quā facit campſor ipſe, dum litteras, in quibus mādatur alicui, vt ſoluat, accipit, & recipit apertas de manu ſui debitoris, quaſi videatur vna cum litteris acceptare pro ſuo debitore illum mandatarium campſarii, quia adhuc campſarius remanet efficaciſſime obligatus pro illo cambio, ſeu litteris, vt ſecutus ſū *ſupra §. 2. gloſſ. 5. num. 246. & ſeqq. verſ. ſecunda, & numero 315.*

Infertur hinc, quod ſi mandatarius campſarii in- 10
Interim, antequam ei præſententur litteræ, efficiatur decoctus, ſeu ruptus, campſor poterit agere contra campſarium, qui fecit litteras, vt ſcripſi *d. §. 2. gl. 5. nu. 246. verſ. ſecunda.* iunctis *nu. 244. & 315.*

Declara eandem reſponſionem, vt ſit vera, quan- 11
do acceptatio litterarum non includit nouationem, quia tunc procedit reſponſio, vt acceptatio litterarum nunquam liberet debitorem, per ea, quæ dixi *d. §. 2. gl. 5. ſub nu. 315. & ſub nu. 322.*

Secus quando acceptatio aliquarum litterarum induceret nouationem, ſeu delegationem, quia tunc ex illa nouatione cāpſarius debitor eſſet liberatus, vt in caſibus, de quibus copioſe ſcripſi *ſupra ead. gloſſ. 5. ſub nu. 244. & ſeqq.* quod nota pro declaratione capitulorum Bononiæ, quæ citaui *ſupra ſub nu. 8.*

Quæro ſeptimo, quid ſit redire litteras cum pro- 12
teſtatione;

Reſpondeo. Redire litteras cum proteſtatione dici-

Digitized by Google

dicimus, quando mandatarius debitoris litterarum cambii non acceptat, ſeu non ſoluit litteras, & mandatarius creditoris idcirco proteſtatur contra debitorem de intereſſe, damnis, & impenſis; & deinde remittit eaſdem litteras cum proteſtatione ad creditorem, qui tunc poterit agere contra debitorem, vt dixi *ſupra ſub num.* 3. alias ſi ille mandatarius, ſeu procurator creditoris non faceret proteſtationem, litteræ peculiari loquendi modo dicerentur redire inanes; eſſent enim inanes in ſolutione, & in proteſtatione.

13 Quæro octauo, an creditor, qui dedit cambio, & non miſit litteras, vel ſi miſit; redierint inanes ſine proteſtatione, poſſit nihilominus agere contra debitorem vigore inſtrumenti, ſeu apodiſſæ, ſeu extractus cartularii S. Georgii, cum de cambii contractu his omnibus modis apparere poſſe, dixerim *ſupra* §. 1. *q.* 5. *num.* 10. *& ſeqq. & nu.* 15. *verſ. ſecundus. & num.* 17. *verſ. tertium.*

Huic quæſito ſatisfeci *in gl. ſeq. num.* 8. *& ſeqq.* ideo non repeto, vide *ibi.*

14 Quæro nono, an litteræ poſſint redire cum proteſtatione, ſi alius ſine ordine velit eas libere, vel ſupra proteſtu ſoluere?

Reſpondeo, quod non, quia creditor non poteſt proteſtari litteras cōtra debitorem, niſi in caſu, quo litteræ ſibi non ſoluantur: vnde ſi ſupponamus, eas ſolui, euaneſcit difficultas.

15 Quæro decimo, ſi procurator, ſeu mandatarius, cui ſoluendæ ſunt litteræ, & non ſoluuntur, nō proteſtetur, præiudicium cui cauſabitur?

Huic quæſito ſatisfeci *ſupra* §. 2. *gl. ſſ.* 5. *nu.* 318. *verſ. extende ſecundo.* ideo hic non repeto.

16 Quæro vndecimo, quæ ſit forma proteſtationis, quando litteræ non acceptantur, ſeu non ſoluuntur?

Reſpondeo, diſtinguendo duos caſus.

Primus caſus eſt, quando proteſtatio fit in nundinis: & iſto caſu, formula, quam ſæpius vidi, eſt illa prorſus, quam poſui §. *præcedenti gl. ſſ.* 1. *numer.* 98. mutatis mutandis, vt in ſequenti formula extenſa.

Al nome di Dio ſia; l'anno mille ſeicento quattordeci, correndo l'indittione duodecima, à dì quindeci Nouembre, cōſtituto alla preſenza di me Gio. Maria Pinceto notaro, & cancelliero infraſcritto, & de teſtimonij ſotto nominati, il Mag. Franceſco Numio dimanda al Mag. Antonio Bezado pagamento di ſcudi mille d'oro di marche, per lettera di Roma di Pietro Paolo Lupo, riſponde non volerli pagare, la qual riſpoſta fatta, detto Mag. Franceſco Numio per ogni meglior modo, ragione, via, & forma, per li quali meglio hà potuto, e può, ſolennemente, & debitamente hà proteſtato, & proteſta contra detto Pietro Paolo Lupo, & qual ſi vogli ſuoi beni, & contra tutti coloro, quali per detto cambio, & debito foſſero obligati, & altri, a' quali aſpetta, & appartiene queſto cambio, e debito, e che poteſſe ſpettare, & appartenere, così al preſente, come in l'auenire de tutti li danni, & intereſſi, miſſioni, cambi, recambij, ſpeſe fatte, & da farſi in l'auenire per detto Mag. Franceſco Numio, per non eſſerſi ſtata pagata detta partita, pendente la fiera de Santi, fatta nella preſēte Città di Piacenza, e pigliare detta partita à ſpeſe, damni, & intereſſi di detto Pietro Paolo Lupo, ò altri, à quali detto cambio, e debito appartenſſe, ò poteſſe appartenere in qual ſi voglia modo in l'auenire, à cambio, e recambio, ò per Roma, ò qual ſi voglia parte del mondo, delle quali coſe detto Mag. Franceſco Numio hà richieſto me già detto notaro, & cancelliero, che le ne facci publico inſtrumento, il quale li hò dato ſotto queſta forma, fatto in la detta Città di Piacenza l'anno, indittione, meſe, & giorno predetti, preſenti Scipione Panatero, & Aleſſandro Caponico teſtimonij chiamati: ſegue il tenor della lettera.

Al magnif. Sign. Antonio Bezado, Piacenza fiera de Santi.

1614. à dì 5. Ottobre in Roma, ſcudi 1000. *di marche.*

A pagamenti di fiera proſſima de Santi pagate per queſta di cambio ſcudi mille di marche al Mag. Franceſco Numio, cambiati con il Sig. Gio. Rotoli, & ponete come ſi auiſa.

Pietro Paolo Lupo.

Adì detto li N. Tomaſſo Pinceto, & Giouanettino Bozzo publici mediatori di cambij hanno riferto per loro giuramento, eſſerſi cambiato, pendente detta fiera, per Roma a ducati cento due per ſcudi cento di marche.

Gio. Maria Pinceto notaro, & di dette fiere cancelliero.

Secundus caſus eſt, quando hæc proteſtatio fit in 17
aliis locis, puta, in ciuitate Genuæ, & tunc ſeruatur eadem forma, mutatis mutandis, ſed hanc proteſtationem in ciuitate Genuę debet precedere preceptum, de quo in eius ſtatutis *lib.* 4. *cap.* 15. §. *prohibitum.*

Quęro duodecimo, an cambiorum lucrum, ſeu 18
intereſſe, de quo in proteſtatione, poſita *ſupra ſub nu.* 16. debeatur primum tantum, uel etiam ſecundum, & deinceps.

Antequam ad huius queſtionis reſolutionem deueniam, premitto, quod hęc queſtio, et quę ei connexa ſunt, pendent à *l. vnica. C. de ſentent. quę pro eo, &c.* quę eſt vna de difficilioribus totius C. & habet materiam profundiſſimam, et lōgiſſimam, et eſt ita obſcura, ſicut alia, quę ſit in corpore iuris, & amplectitur mare ampliſſimum, in quo pauci ſine periculo nauigarunt, et propter eius ſubiectam materiam turbatur totus mundus, vt ex Bar. Bald. & aliis ſequitur Rebuff. *in eiuſdem l. præfatione, nu.* 1. et quare turbetur, rationem reddo, quia illa duo pronomina, *meum, & tuum,* quę turbarunt otium humanum, vt dixi *ſupra* §. 1. *q.* 1. *num.* 41. proceſſerunt ab intereſſe, quod eſt materię dictę *l. vnica,* eiuſdemque legis difficultatem, & obſcuritatem extollit etiam Cagn. *in ea, nu.* 1. & non eſſe in mundo ſtatutum ita obſcurum, ſicut eſt iſta lex, refert Cyn. quem citaui *infra nu.* 67. imò aliquos propter magnam difficultatem, et legi et legiſlatori obſtrepere, retuli ibidem, et male feciſſe Imperatorē, qui non expreſſit caſus huius legis, ſcribit idem Cyn. quem retuli *infra nu.* 70.

Verum alius in *ead. l. n.* 6. hac tantà difficultatis, atque formidinis exclamatione, quà ipſi cęteros terrere videntur, paruifacta, difficultatem non ex lege, ſed ex ipſorum imperitia proceſſiſſe audacter affirmat, dicens, quod hęc l. nullam obſcuritatem, aut difficultatem in ſe continet, nec vllam omnino diſſonantiam cum reliquis iuribus, innumeras autem, inquit, ambiguitates, et contrarietates, quas hucuſque Gloſſ. et Doct. inuenerunt, non in legibus ipſis inuenerunt, ſed ex ſe ſe inuexerunt, et poſtea, inquit, ex hoc nouo, breuique veritatis ſermone patere, hydrā illam hactenus inuictam, quę omnium Doctorum ingenia tot ſeculis torſit, ut, uno capite ſublato, plurima renaſcerentur, prorſus enecātam, et abolitam, multaque alia ſimilia tangit *ſub nu.* 1. 7. *ſub nu.* 13. 17. 18. 21. *& ſeqq.* 37. *in fine.* 38. *& ſub n.* 40. quę, cum ad ſui ingenii, et doctrinę oſtentationem, aliorumque vilipendium tendant, omitto.

Huius Doctoris verba diſplicuerunt Rebuffo, qui propterea *in præfatione eiuſdem l. ſub num.* 2. alibi *initio,*

de

Digitized by Google

de eo intelligens,vt arbitror, multa contra eum cõtumelioſa protulit verba, ex quibus etiam verbis coniicere licet, qui ſit ille Doctor. Sed Rebuff.ſit eius pace dictum,debuiſſet diluere ea,quæ hic Doct. adducit contra ſententias aliorum, alioqui videntur confirmata, cum ei videatur defeciſſe reſponſio, & defeciſſe coniecturare licet, quia etſi Doctor iſte nimis audacter,peruicax,ac refractarie videatur locutus,& modeſtius loqui debuiſſet,tamen, ſi veritatem amamus,eruditiſſimos in ea l.commentarios edidit, & in hoc emendandus non erit, quod Imperatoris legem à tot Doctorum querelis valide nititur vindicare, & ſtudioſis animum facit; reliquis autem horum commentariorum auctoritas nec à me citabitur,nec ab alio citanda eſt,donec ſuperiorum iudicio ad publicam emendentur vtilitatem, vbi emendatione opus fuerit.

Hoc præmiſſo,reſpondeo ad quæſitum, diſtinguẽdo duos articulos.

Primus articulus eſt, de intereſſe lucri ceſſantis.

Secundus eſt, de intereſſe damni emergentis.

Venio ad primum articulum, de intereſſe lucri ceſſantis, & quo ſolidiorem habeamus reſolutionẽ, formo duas opiniones.

Prima opinio eſt negatiua, quod cambiorum lucrum,ſeu intereſſe debeatur primum tantum,ſicque pro primo anno,ſeu pro prima negotiatione, & nõ pro annis ſucceſſiuis, hancque opinionem in puncto iuris videtur ſecutus Curt.Iun. *in d.l.unica,col.19.& ſeqq.C de ſent.quæ pro eo,&c.* licet relinquat maturius cogitandum.

19 Confirmatur primo hæc opinio, quia aliàs daretur proceſſus in infinitum, & infinitas eſt euitanda, *l.vnica,C.de ſent.quæ pro eo, &c.* nam ſi debetur aliud, quam primum,ſequitur,quod eadem ratione debeatur aliud, quam ſecundum, & ſic deinceps ſine fine, quia in infinitate nõ reperitur profundum, Rebuff. *in d.l.vnica,not.1.initio,verſ.adeo in eis.* quam confirmationem pluribus ampliationibus, & limitationibus exornat *ibidem nu.3.& ſeqq.* hacque ratione euitandæ infinitatis vtuntur Bald. *conſ.303. ad euidentiam.ſub nu.3.verſ.quæro vtrum. lib. 1. in impreſſis Lugduni ad ſignum Leonis anno* 1559.& alij,dum tenent, pacto retrouendendi quandocunque, & in infinitum, præſcribi adhuc ſpatio triginta annorum, vt ſecutus ſum *infra gl.7.ſub nu.3.illat.1.*

20 Confirmatur ſecundo, quia licet in ſolito negotiari conſideretur intereſſe etiam lucri ceſſantis, tamen conſiderandum eſt primum lucrum, quod immediate conſiderari poteſt ex mora, non autem debet attendi,quod ſi rem debitam habuiſſe,illam vendere potuiſſet,& rurſus ex illis pecunijs lucrari:talis enim diſcurſus fieri non debet circa intereſſe, quia res procederet in infinitum,hæc ſunt, quæ obſcure, non clare ſe explicando,ſcripſi Dec. *in c. 7. cum venerabilis.num.61.verſ ſed retenta commum.de except.* quem ſequuntur Gabr. *in concl.lib.3.titul.de ſolut. concl.10.nu.5.limit.2.* dicens,poſſe peti lucrum, quod quis principaliter feciſſet,non autem,quod ſecũdario, Stracch. *tract.de mercat.par.4.tit.de contract.mercat.num.4.tom.6.par.1.fol.*298.& Rot.Genuen. *dec.87.Ioannes Stephanus.nu.8.in fine.*

Conſolari videtur hæc confirmatio, quia hac ipſa ratione,ne reiteretur intereſſe, Theologi,ut plurimum, dãnabat recãbia, vt ſcripſi *ſup.§.1.q.7.p.1.n.98.*

Secundà opinio contraria præcedenti eſt, quod 21
intereſſe debeatur non ſolum pro primo anno, ſed etiam pro ſequentibus;& hanc opinionem, teſtando eam practicari,ſequitur Cagn. *in d. l. Vnica. nu.45. in 2. dubitatione.* quem videntur ſecuti Gabr. *d. concl.10.in fine.limit.3.ſub nu.6.& Ioann.Bapt.Lup.in l.curabit.§.6.ſub nu.19. verſ.ſed contrarium.& nu.20. verſ. ſed aduertendum.C.de act.empt.inter tract. diuerſ. tom.7. fol. 121.* dum recitat in effectu tres conculcatas Cagnoli cõcluſiones. Primam,quod intereſſe debeatur non ſolum pro primo anno, ſed etiam pro omni tempore, quo durabit mora. Secundam, quod iſtud intereſſe debeantur ad rationẽ decẽ pro centenario.Tertiam, quod debeatur etiam intereſſe alterius intereſſe, & poſtea impugnat has duas poſtremas tantũ,& ſic admittit primam, hæcque opinio in cambiorum intereſſe,de quo loquimur, videtur approbata in Vrbe, dum,ſedentibus Pijs IV.& V.fuit ordinatum,vt mercatores non poſſent partitas cambire,& augere,ſed eorum intereſſe liquidaretur ad certam ſummam pro primo anno, & ad aliam minorem pro ſequẽtibus annis,vt retuli *ſupra §.1.q.7.par.1.num.55.verſ.imò.*

Comprobatur primo hæc opinio ex ſententia eorum,qui tenent, deberi intereſſe alterius intereſſe, ita ut primo anno, ſeu alio primo termino debeatur capitale cum intereſſe, & ſecundo termino debeatur tam intereſſe illius capitalis, quàm intereſſe illius intereſſe decurſi pro primo termino, et ſic deinceps,conuertendo ſemper intereſſe, & intereſſe alterius intereſſe in capitale, ut retuli *infra nu.33.*

Comprobatur ſecundo, quia ſi intereſſe debetur 22
propter moram qualificatam, & iſta mora qualificata ità ſtat in primo anno,ſicut in ſequẽtibus, ergo ità debetur pro primo anno, ſicut pro ſequentibus.

Retenta hac ſecunda opinione,quam in intereſſe 23
cambiorum ſeruant ubique campſores, & præcipue Genuenſes, nulla admiſſa vnquam controuerſia.

Reſpondeo ad Dec. quem pro contrarià opinione citàuimus *ſupra num.* 20. in ſecunda confirmatione,quod etſi obſcure locutus ſit, tamen voluit dicere, quod non debetur intereſſe alterius intereſſe, aliàs certe videretur inepte locutus,& ita eum citàuimus *infra nu.39.* nec voluit dicere, prout eum intellexit Cagn. *in d. l.vnica.ſub nu.46. verſ. tertio quia. Verſus finem, C.de ſent. quæ pro eo,&c.* videlicet,quod bis peti non poteſt intereſſe eiuſdem rei; quia non debeat quis velle duas molituras (vt vulgo dicitur) ex eodem ſacco frumenti, de hoc enim nulla poterat eſſe dubitatio.

Aduerte primo, quod etſi Doctores loquantur de intereſſe,ſeu lucris annalibus,id eſt in primo, & ſucceſſiuis annis, tamen idem eſt in lucris non annalibus,ſed breuioribus,ut in lucro cambiorum,iuxta numerum nundinarum,de quib.ſcripſi *ſup.§. 2.gl.4.nu.3.*

Aduerte ſecundo, quod intereſſe ſumitur multis 24
modis,quos enumerat Rebuff. *in l.Vnica, in præfatione.numer.69.& ſeqq.in 2.quæſtiones vſque ad 78.incluſiue.C.de ſentent.quæ pro eo,&c.*

Aduerte tertio,quod intereſſe à nobis ſumi debet 25
pro quadam damni emergentis, aut lucri ceſſantis æſtimatione, quæ fit pecunia, qua res regulariter æſtimantur, Rebuff. *d.nu.78.* nam intereſſe refertur ad damnum, & ad lucrum, *l.13.ſi commiſſi. ff. de rem rat.hab.quantum mihi abeſt, quantumque lucrari potui*, & vlterius non inſiſto,quia varias intereſſe definitiones,

deque

Digitized by Google

deque eis controuerſias recenſere, eſſet magis laborioſum, quam vtile; refero ſolum, quod contra Glo. definientem, intereſſe eſſe damnum emergens, inſurgit Iacob. de Rauen. dicens, hoc non eſſe verum, imò falſiſſimum; nam, inquit, petens intereſſe, peteret damnum, vt refert Cyn. *in d. l. Vnica, ſub nu. 12.* &, defendendo Gloſſam, & reprehendendo Iacob. de Rauen. quod phantaſtice, & irrationabiliter locutus ſit, & ſit truffa, dum dicit contra Gloſ. petis intereſſe, petis damnum, damnum petis, damnum habes, ſcribit Bald. *in d. l. Vnica, ſub numer. 9. col. 2. Verſ. nemo ad gl.* ſi tamen multas definitiones libeat videre, eas inuenies apud Rebuffum *in d. l. Vnica, in gloſ. prout. num. 7. Verſ. in tertia parte. ſub nu. 13. verſ. quinto inaſtimabile nu. 21. 22. & 23.* vbi plures plurium definitiones, impugnationes, & concordiam ponit.

26 Aduerte quarto, quod hoc intereſse diuiditur cõmuniter in tres ſpecies. Prima dicitur intereſse conuentum, ſeu conuentionale: Secunda dicitur intereſse commune: Tertia dicitur intereſse ſingulare; *Gloſſ. 1. & in verbo, duplici. & ibi Doct. in d. leg. vnica, C. de ſent. quæ pro eo, &c.* & in hac triplici ſpecie, re ſubtiliter, & plene diſcuſſa, reſidet Dyn. *in breui tractatulo de intereſſe, num. 11. Verſ. nunc reſpondeo. & nu. 12. & 13. tom. 5. fol. 7.* hancque diuiſionem eſse communiter receptam, & ab ea Dynum non diſceſſiſse, ſcribit etiam Alc. *in d. l. vnica, ſub nu. 27. & 28. inter tract. diuerſ. tom. 5. fol. 10.* alii tamen ſunt, qui hanc diuiſionem reprehendunt, eo quod in noſtra ſubiecta materia, de qua agimus, intereſse ſemper ſit caſuale, & ſingulare ipſi damnificato, & ab eo ſpecialiter, & particulariter ex cauſis ſuisq. & circumſtantijs particularibus, quæ ſemper ſingulares ſunt, ſit probãdum, quare, diuiſionem totius intereſse reducunt ad hos terminos à iure introductos, videlicet, res principalis, ſeu eius æſtimatio, item cauſa rei, quæ eſt acceſſio naturalis, vel quaſi vtilitas circa rem, quæ eſt æſtimatio quãti plurimi à tempore moræ, & intereſſe, ſpecialiter ſumptum, quod eſt damnum extrinſecus incurſum, vel lucrũ amiſſum: ſed, quicquid iſti ſcripſerint, & quicquid contra eandem diuiſionem, firmando, intereſſe vnum tantum, ſcribat Ant. Fum. *tract. de eo quod intereſt. num. 13. & ſeqq.* præſertim *nu. 15. & ſub num. 20. t. 5. fol. 15.* ego, quia tota hæc diſceptatio videtur inutilis, non diſcedam à præfata tripartita diuiſione communi, quamuis tertiæ ſpeciei, nempe intereſse ſingulari repugnare videatur, quod ſcripſi *inf. ſub n. 89. in r. motiuo.*

27 Intereſse conuentum, omiſſa diſputatione, & euitata obſcuritate, eſt pecunia, conuentione partium promiſsa in defectum primæ conuentionis non cõpletæ, & pecuniæ appellatione intelligo omnem rem; quare, ſi domum tibi vendo centum, &, ſi non tradidero, promitto quinquaginta pro eo, quod intereſt, & non tradam, tu poteris agere ad quinquaginta promiſsa, Rebuff. *in d. l. vnica, in gl. 1. n. 57. & ſeq.* iunctis, quæ ſcribit *nu. 55. & 56. fol. 392.*

28 Intereſse commune eſt æſtimatio damni emergẽtis, aut lucri ceſsantis, communiter facienda ab omnibus, rei notitiam habentibus propter factum iniuſtum, uel ceſsationem iniuſtã, quare ſi mutuauerim tibi vinum, quod debebas reddere Kalendis Iulii, nõ reddis, poſtea vinum valuit decem aureis: Iudex condemnabit te ad reddendum vinum, quod ſi tempore ſentẽtiæ valeat ſolum quatuor, compellet te ad reddendum ſex aureos vltrà vinum, Rebuff. *in d. gl. 1. nu. 82 & ſeqq.* adde quæ ſcripſi *inf. num. 104.* alias tamen poſuit deſcriptiones *nu. 81.* quas impugnat.

29 Intereſse ſingulare eſt æſtimatio vtilitatis ſingularis, ob factum alterius iniuſtum, vel ceſsationem proueniens; quare, ſi commodauerim tibi librum meum, plenum apoſtillis, & remiſſionibus: non reddis; debes condemnari non tantum ad pretium cõmune libri, ſed ad vtilitatem ſingularem meam, vt latius explicat Rebuff. *in d. gl. 1. num. 87. & 88.* plures tamen alias deſcriptiones, quas poteris videre, ponit *ibidem nu. 85. & 86.*

30 Reliquas intereſse ſpecies, quas Cyn. Bart. et alii poſuerunt in *d. l. vnica.* & præſertim Iacob. Renal. qui cumulauit viginti, & octo, videlicet octo ſecundum ſubſtantiam, & reliquas ſecundum accidens, videntur inutiles, vt cenſuerunt alii *in d. l. vnica, nu. 7. in fine. & nu. 12. & 13.* ideo eas prætereo.

Indicabo tamen, vbi tu, ſi velis, poſſis eas videre.

De intereſse affectionis uide eundẽ Rebuff. *d. gl. 1. nu. 89. & ſeqq.*

31 De intereſse, proueniente ex delicto, ex quaſi delicto, ex contractu, ex quaſi contractu, vide eundem Rebuff. *in d. gl. 1. n. 128. & ſeq. in l. 1. C. de ſẽt. quæ pro eo, &c.*

32 De intereſse publico & priuato. De intereſse vltionis. De intereſse pudoris; vide Rebuff. *in d. l. vnica, in gl. 1. num. 132. & ſeqq. nu. 141. & 143.* De intereſse circa rem, quod vocant intra rem & intrinſecum, & extra rem, quod vocant extrinſecum, ſeu remotum, uide eundem *nu. 149. & ſeqq.* & de aliis ſpeciebus, ne prolixior ſim, vide eundem *nu. 144. & ſeqq.* & demũ omnes ſpecies, & quotquot ſunt, reſolui in illas tres, de quibus *ſupra num. 26.* ſcribit Alc. *in d. l. vnica, nu. 27.*

33 Extende nunc eandem ſecundam opinionem, quã tenuimus *ſupra num. 21.* vt non ſolum debeatur primum, ſecundum, & vlterius intereſse, vt dixi, ſed debeatur etiam intereſse primi intereſse, & ſic deinceps, ita ut debeatur intereſse alterius intereſse, tam primà, & ſecunda uice, quam aliis futuris uicibus, Ruin. *conſilio 103. quamuis, numer. 4. verſ. ſed tamen præpremiſſis* præſertim *in verſ. non obſtat. lib. 1. & conſ. 55. de obligatione. verſus finem, ſub num. 20. verſ. ſecundo etiam. li. 3.* Cagn. *in l. vnica, num. 45. & 46. verſ. nunquid. Cod. de ſent. quæ pro eo, &c. & in l. curabit. num. 69. C. de act. empt. Rot. Genuen. in hoc ſibi parum conſtans deciſ. 134. in Dei nomine. numer. 3. in vltimis verbis, & numer. 4.* & quod iſta ſit veritas, ſæpe conſuluerit, obtinuerit, & uiderit iudicatum, ſcribit Cagn. *in d. l. curabit. ſub num. 69.* & quod ita ſæpe fuerit obtentum, & per Senatum Sereniſſ. Ducis Subaudiæ iudicatum, præſertim in cauſa Ghinorum de Cherio, & Scarallæ ciuis, & mercatoris Sauonæ contra Garexium, in qua cauſa, 1200. aureos, lapſu annorum vigintiquinque ad rationem decem pro centenario, computato etiam intereſſe, alterius intereſſe, aſcendiſſe ad ſummam aureorum 24. millium cum expenſis, refert idem Cagn. *in d. l. vnica, ſub numer. 46. Verſ. ultimo non obſtat.* hanc ſententiam, aliis citatis, ſequitur, & defendit Menoch. *tract. de arbitr. iud. caſ. 119. reuocauit. num. 31. & ſeqq. verſ. dubitatio. cent. 6.* & quod hodie adeo apud homines graſſetur auaritia, & lucri cupiditas, vt vſurarum vſuræ ſemper in infinitum augeantur, quouſque reddatur ſors principalis, & qui hoc reprehendit, quaſi ridiculus exſibiletur, atque explodatur, teſtatur Boninſ. *tract. de vendit. ad temp. capit. 3. n. 16. in fine, & n. 17.*

&

Digitized by Google

& ita paſſim in intereſſe cambiorum, ſeu ad eorum rationem ſeruant, ſine vllo dubitandi motu, Genuenſes; quinimo ipſi de hoc quandoque conueniunt per pactum expreſſum, his verbis in eorum idiomate cōceptum, *che poſſi chiuuire, & rechiuure*, vt habes in inſtrumenti formula, quam poſui *ſupra §.1. quæſt. 5. ſub num.14.* & ab hac extenſione, & praxi non videtur multum diſtare multiplicatio, quam ſeruant hic in Vrbe, vt dixi *infra nu. 54.*

34 Confirmatur primo hæc extenſio, quia vbi ſunt reſtituendi fructus, veniunt etiam fructus fructum, *Gl.1. in l.12. ſed & partus. ff. quod met. cauſ.* & quod petens aliquid cum omni cauſa, dicatur petere etiam partus partuum, & fructus fructuum, qui non venirent ſub ſimplici appellatione fructuum ſine illis verbis: *cum omni cauſa*, ſcribit Alexand. *in l. eum fundus. initio, & nu.1. ff. ſi cert. pet.* & quod ex fructibus poſſint procedere fructus, ſicque ex intereſſe aliud intereſſe, oſtendi *inf. nu.54. & 55.* & quod in actione pro ſocio, lucro, quod eſt acceſſio, detur alia acceſſio, quia hæc acceſſio non præſtatur, vt uſura, ſed ut intereſſe, ſcribit Gloſſ. *in l.61. ſocium qui in eo. in verbo, Labeo ait. ff. pro ſoc.* & ad quod ſcripſi *ſupra §.1. q.7. par.2. ampl.8. numer. 137. reſtrict.4.*

35 Confirmatur ſecundo, quia vbi dubitatur de intellectu legis, recurrendum eſt ad rationem naturalem, vt ſequitur Rebuff. *in d. l. vnica, not. 11. nu.6. verſ. & quando. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* imo ſicut quærere rationem, vbi habemus ſenſum, eſt infirmitas intellectus, vt ex Auerroe ſequitur Bal. *conſ.360. quia quæſtio iſta. nu.3. l.3.* & ex eo Rebuff. *d. not. 11. nu.4. verſ. & quærere.* ita etiam vbi habemus rationem naturalem, ſuperfluum videtur quærere legem poſitiuam, quia lex poſitiua debet muniri ratione naturali, Rebuff. *dict. not.11. n.1.* & bene ad hoc text. *in c.5. conſuetudo. diſt.1.*

36 Sed intereſſe debetur de iure naturali, vt ſecutus ſum *ſupra §.1. q.7. par.2. ampliat.8. numer.96.* & debetur propter culpam, & moram debitoris, & iſta mora, & culpa debitoris non magis poteſt conſiderari in primo intereſſe capitalis, quam in intereſſe alterius intereſſe, vt, poſito exemplo, declarat Cagn. *in d. leg. vnica, ſub n.46. verſ. tertio quia.* ergo, ſi non haberemus legem poſitiuā, quæ clare hunc decideret articulū, debemus recurrere ad iſtam rationem naturalem.

37 Confirmatur tertio, quia ita debetur intereſſe lucri ceſſantis, ſicut damni emergenti, vt ſcripſi *ſupra §.1. q.7. par.2. ampliat.8. numer.269.* ſed intereſſe damni emergentis debetur omni ex parte, vt dixi *infra num. 61. & 62.* ergo & intereſſe lucri ceſſantis.

38 Confirmatur quarto, loquendo de intereſſe cambiorum, quia contractus cambii eſt contractus emptionis, & venditionis, ut dixi *ſupra §.1. q.4. nu.21.* vel ſaltem ab eo ſumit regulam.

Sed in contractu emptionis, & venditionis mercium venditor poteſt vendere Titio mercem in ſummo pretio, & poſtea poteſt ab eodem reemere in infimo pretio, vt ſecutus ſum *ſupra §.1. q.1. ſub num.572.* & demum, ſi idem Titius ex interuallo denuo indigeret eadem merce, & eam vellet emere, & ſimiliter adeſſent tria pretia, poſſet idem uenditor eidē vēdere in ſummo pretio, quamuis excederet primum, quo vendidit in prima uenditione, quod ſi idem Titius poſtea uellet reuendere, poſſet idem uenditor reemere etiam infimo pretio, quamuis eſſet magis infimum, quam fuerit primum, quo reuendidit in prima reuenditione, et ſic deinceps, dummodo illa pretia ſummum, & infimum ſint ex illis tribus pretiis iuſtis, de quibus dixi *d. numer. 572. & ſupra §.1. quæſt.7. part.2. ampl.10. numer. 101.* & dummodo omnia fiant bona fide.

Ergo in contractu cambij per eiuſmodi emptiones, & reuenditiones poteſt ſemper augeri ſors, ſeruata iuſtitia pretij.

Contra hanc extenſionem, quod enim intereſſe 39
alterius intereſſe non debeatur, tenent Rebuff. *in leg. vnica. in gloſſ. in verbo, dupli, ſub nu.2. verſ. præterea intereſſe. & Bologn. numer.20. & 21. Cod. de ſent. quæ pro eo, &c. Io. Bapt. Lup. in l. curabit. §.6. ſub numer. 20. verſ. ſed aduertendum. ibi, ſimiliter dum. C. de act. empt. inter tract. diuerſ. tom.7. fol.121.* Rot. Genuen. ſibi in hoc parum conſtans, *deciſ.87. Ioannes Stephanus. numer.8. in fine, & num. 9. Rot. diuerſ. deciſ.315. diu fuit. numer.8. par.2.* & hoc ſentit in effectu Dec. quem citaui *ſupra numer. 20. & 23.* et quod ſi fructus petantur, ut intereſſe, non veniat in hoc intereſſe, ſi quid creditor, forte mercator, ex negotiatione fructuum, uel pretij potuiſſet ſuperlucrari, ſed tantum æſtimatio fructuum, quia non datur acceſſio acceſſionis, cæterum, ſi non de ſimplici ceſſatione, ſed de mora doloſa conſtaret, tunc fieret æſtimatio fructuum, non communis, ſed quanti plurimi ſuo quoque anno dumtaxat ualuerunt, ſcribunt alii in *d. l. vnica, nu.216.* et quod mutuatarius, qui teneatur ad intereſſe mutui, teneatur ſolum ad intereſſe propinquum, et non ad intereſſe remotum, ideoque ſi mutuator erat empturus gallinam, à cuius emptione ceſſauit, ut mutuaret, et ex gallina erat ſuſcepturus oua, et ouis ſperabat pullos, et pullas, ex quibus ſperabat alia oua, et ſic deinceps, mutuatarius teneatur ſolum ad primū intereſſe, quod eſt proximum, et non ad ſecundum, quod eſt remotum, quod procederet in infinitum, et ita etiam dicendū ſit in intereſſe damni emergētis, ſcribit Molin. *in ſuis tract. tom.2. tit. de reb. acq. per vſur. q.3. in ſecunda cauſa; in fine, verſ. circa eſſe, fol.330. in fin. & 331.* hæcque contraria opinio bene uidetur probari *ex l. 22. ſi ſterilis §. cum per venditorem. ff. de act. empt.* ubi ait Iurecōſul. *cum per venditorem ſteterit, quominus rem tradat, omnis vtilitas emptoris in æſtimationem venit, quæ modo circa rem conſiſtit: neque enim ſi potuit ex vino, puta negotiari, & lucrum facere, id æſtimandum eſt, non magis, quam ſi triticum emerit, & ob eam rem, quod non ſit traditum, familia eius fame laborauerit: nam pretium tritici, non ſeruorum, fame necatorum, conſequitur: nec enim maior fit obligatio, quod tardius agitur, quamuis æſtimatio creſcat, ſi vinum hodie pluris ſit, merito, quia ſiue datum eſſet, hoc haberet emptor, ſiue non, quoniam ſaltem hodie dandum eſt, quod iam olim dari oportuit*, et quod antea ex vſuris vſuræ, non caperentur, at tunc cambiorum cambia corradantur ſcribit, eas tacite improbando, Nauarr. *in man. confeſſ. cap.17. de vſura circa mutua. numer.280. in fine.* et quod ſi intereſſe conuerteretur in capitale, de quo ſolueretur illud intereſſe, ſit anatociſmus, ſuperfœtatio, et fœnoris renouatio, quæ eſt prohibita de iure ciuili, ſcribit Rot. *diuerſ. d. nu.8.* et quot ſit forma anatociſmi, ab omnibus execrata, ſcribit Ioan. Bapt. Lup. ſub d. nu.20. et quod vſura vſuræ à Cic. in pluribus locis uocetur anatociſmus, oſtendunt locis citatis, Hier. Groſſot. *in l. lecta. num.6. ff. ſi cert. pet. inter Repetit. tomo 2. fol.118. Couar. var. reſolut. lib.3. cap.1. ſub nu.5. verſ. ſupereſt. Io. Bapt. Lup. in d. l. curabit, §.3. nu.2. fol.115.*

Digitized by Google

& B.ni inſeq.tractat.de vendit.ad temp.capitul.3.numer.1.6. quod quamuis de iure ciuili permittantur uſuræ, tamen uſuræ uſurarum ſint prohibitæ, ſcribunt Boninſeg.*d.capit.3.numer.15.in fine,& 16.& Ioan.Azor.de inſtit.moral.par.3.lib.5.tit.de Vſur.c.2.q.3.Verſ.ſed re vera.* & *Verſ.at uero vſura.* & quod uſuræ uſurarum dotis, etiam promiſſæ, non debeantur, nec de iure ciuili nec de iure canonico, uti omnino prohibitæ, licet nonnulli ex ſtirpe Iudæorum contrarium auſi fuerint affirmare in ſolito negotiari, ſcribit Borgn.*dec. 26.venerandus,ſub numer.25.part.3.* & quod Pius V. in contractu cenſus prohibuerit, cenſum contrahi ex fructibus eiuſdem cẽſus decurſis & non ſolutis, quia vſuræ non debent facere nouam uſuram, ſcribit Virgin.de Boccat.*tractat.de cenſib.par.2.numer. 61. & par. 3. numer. 36.* hancque contrariam opinionem virtualiter amplexa videtur reformatio, ſeu taxatio pro intereſſibus cambiorum Vrbis, dum, nulla facta mentione de intereſſe a tertius intereſſe, ſeu de intereſſe, conuertendo in capitale, taxauit ſolum intereſſe primi, & ſequentium annorum, vt retuli *ſupra* §. 1. *q.7.p.1.nu.55.*

40 Comprobatur hæc contraria opinio, quia habemus textum apertum *in fin.C.de vſur.*qui prohibet expreſſe vſuram vſuræ, & ad litteram, ne vſura conuertatur in capitale, quod idem prohibet tex.*in leg.29. placuit.ff.eod.*ergo, cum habeamus caſum legis, facimus iniuriam legi, diſputando.

41 Quid dicendum? Reſolutio huius controuerſiæ eſt difficilis, quia Cagn.qui in *d.l.vnica,nu.45. & 40.* defendit extenſionem, nititur reſpondere argumẽtis huius contrariæ opinionis, & Io.Bapt.Lup.qui in *d.§.6.ſub num.20.* tenet hanc contrariam, nititur reſpondere eiuſdem Cagnoli argumentis, & Ruin. *in illo conſ.55.*non bene ſe explicat, vnde licet nos eum citauerimus pro extenſione, tamen ab ijſdem Cagn. & Io.Bapt.Lup. citatur pro hac opinione cõtraria, libentiſſime legiſſem, quid de hoc expreſſe ſentiret Rot.*diuerſ.deciſ.331.ſententiam verſ.non obſtat taxatio. iuna 6.Iunij 1661.in Ianuen. pecuniaria, coram Illuſtriſſimo Cardin. Lancellotto, in impreſſis Romæ 1615.* quia etſi informãtes pro parte Iacobi, vt in eorum informationibus vidi, impugnarent illud mutuum ex eo, quod intereſſe conuertebatur in capitale, ſicq.mutuatarius ſoluebat intereſſe alterius intereſſe, tamen in ea deciſione non legitur, quod Rot.ſuper hoc aliquod dederit reſponſum; verum cum adhuc iudicauerit contra Iacobum, illud mutuum non fuiſſe iniuſtum, ex hoc iudicio videtur tacite admiſiſſe, quod intereſſe poſſet conuerti in capitale, & proinde ſolui intereſſe alterius intereſſe, nam pro facti intelligentia eſt ſecundum, quod mutuatarius pro intereſſe lucri, à quo mutuator ceſſabat propter illud mutuum, ſoluebat mutuatori ſcutos ſex quolibet anno pro centenario, vt retuli *ſup.§.1.q.7.par. 2. ampl.8.ſub nu.24.*qui ſex, quando non ſoluebantur, conuertebantur in capitale mutui, & anno ſequenti de illis etiam ſex ſoluebat intereſſe ad eandem rationem ſex pro centenario.

Reſolutiue agendo, &, omiſſa ulteriori diſputatione, conſidero duos caſus principales.

Primus caſus eſt, quando intereſſe habet naturam pœnæ, vt puta, ſi tu ex cauſa tranſactionis debeas equum, vel aliam ſpeciem, &, ſi non tradideris certo tempore, promittis decem, quod quidem intereſſe conuentum, ſeu pœna ſpeciei adiecta, debetur, *leg. 37.promiſſis.& ibi Doct.C.de tranſact.Abb.in capit.4. dilecti,ſub num.13.& ſeqq.in 5.pæna de arbitr.& Rebuff.in l. vnica,in gloſſ.1.numer.59. verſ.notandæ ſunt.C.de ſent.quæ pro eo,&c.* & iſto caſu concludo, quod uſura huius pœnæ non debetur, *l.1.& ibi Gloſſ.C.de fiſc.vſur.lib.10. & gloſſ.in l.vlt.in Verbo,ſortis tantummodo. C. de vſur. rei iud.* & penam in vſuras peti non poſſe conſtitutum eſſe dicit text.*in leg.fin. ff.de magiſtr.conuen.* & in hoc, quod vſura uſuræ non debeatur, conueniunt Ruin. *d.conſil.55.ſub num.16.& 17.libr.2.& conſil.103.ſub num. 4.verſ.non obſtat igitur.lib.1.& Cagn.in l.vnica, ſub num. 46.verſ.tertio quia.C.de ſent.quæ pro eo,&c.* & quod vſura pœnæ commiſſæ non debeatur, ſcribit etiam Ruin.*d.conſil.56.numer.17.* nam ſi non debetur uſura uſuræ, iuribus, & auctoritatibus ſupra citatis, ergo neque debetur uſura pœnæ, quia uſura, & pœna pro eodem uſurpantur in hoc propoſito, argument.text. *in l.40.qui ſine vſuris,verſus finem,ff.de negoc.geſt.*et decit Gloſs.*in dict.l.fin.in Verbo,pænarum.in fine,ff.de magiſtr. conuen.*

Confirmatur primo hęc concluſio, quia intereſſe, quod poteſt parere aliud intereſſe, debet ſemper eſſe proportionatum quantitati ſortis, qualitati creditoris, quia mercatori, ſeu negotiatori debetur intereſſe, alias debet eſſe etiam proportionatũ occaſioni, quam creditor habuiſſet præ manibus, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſupra §.1.q.7.parit.2.ampl.8. numer. 234.* Sed hoc intereſſe pœnale nulli ex his qualitati debet correſpondere, non enim datur proportionabiliter ſorti, ſeu alteri obligationi, neque conſideratur qualitas creditoris, an ſit mercator, necne, neque conſideratur, an is, cui debetur, habuerit occaſionem pręmanibus, ſed ponitur ad libitum, maius, & minus, vt obligatus maiori, uel minori pœnæ timore obſeruet promiſſa: Ergo ab intereſſe non pœnali non recte argumentamur ad pœnale. 42

Confirmatur ſecundo, quia pęnæ ſunt odioſæ, & ideo temperandæ, non extendendæ, *capit.15.odia. de reg. iur.in 6.l.129.capienda.ff.eod. leg.32.ſi præſes.ff.de pæn.* cum ſimilibus, & hac ratione non deberi vſurã uſuræ, ſcribunt Cagn. & Menoch. quos retuli *infra numer.47.* vnde & pœna, appoſita in primo compromiſſo, non trahitur ad ſecundum, & ſtipulatio pœnalis, adhibita in primo contractu locationis, non uidetur repetita in ſequenti locatione, Tiraq. *in l. boues.§.hoc ſermone.num.96.verſ. quinquageſimoquarto. ff. de verb.ſignif.* & maxime in reconductione tacita, imò neque cenſetur repetita alia obligatio, quæ non ſit de propria natura illius contractus, quare ſi conductor in inſtrumento locationis, & conductionis, facta ad certum tempus, obligauit ſe in forma Cameræ, & deinde, tempore finito, perſeuerer per modum tacite conductionis, non poteſt contra eum pro pẽſionibus huius tacitæ conductionis procedi executiue, Galleſ.*ad form.oblig.cam.tit. de vi inſtrument. oblig. num.18.tom.6.par.2.fol. 360.* quod idem in inſtrumento publico, habente executionem paratam, ſcripſit Ant.de Canat.*tract.de execut.inſtr.q.44.numer.82.tom. 5.fol.44.*imò tacite reconducens, non intelligitur reconducere pro toto tempore, ſed ſolum pro illo tẽpore, quo inhabitat, per ea, quæ ſecutus ſum *in meo tractat.de appell.q.12.nu.82.* 43

Extende primo hanc concluſionem, ut habeat locum tam in pœna conuentionali, quam in pœna legali, 44

legali. *Gloſſ. 1. in l. 1. C. de fiſc. Vſur. lib. 10. Ruin. d. conſ. 55. de obligatione ſub nu. 17. lib. 2.*

45 Extende ſecundo, ut procedat ſiue iſta pœna, ſeu intereſſe pœnale ſit adiectum ſpeciei, ut in caſu huius concluſionis, poſitæ *ſupra ſub n. 41. verſ. primus.* ſiue ſit adiectum facto, ut puta, ſi non feceris domus, promittis centum, quia iſto caſu, non facta domo, debẽtur centum, Rebuff. *in l. vnica in gloſ. 1. num. 60. verſ. ſecunda concluſio. Cod. de ſent. quæ pro eo, &c.* ſed non deo ebitur intereſse pœnæ, per ea, quæ dixi *ſupra.*

46 Extende tertio, ut procedat quando intereſse pœnale eſt adiectum quantitati, ut puta, ſi non dederis centum, quæ mutuaui, promittis decem in ſingulos annos, quia iſto caſu non ſolum non debetur intereſse primi intereſse, per ea, quæ dixi *ſupra numer. 41. & ſeqq.* ſed neque debetur primum intereſse, quia illa pœna præſumitur adiecta in fraudem uſurarum, ut teſtando de communi opinione, ſcribit Rebuff. *in d. gloſſ. 1. num. 64. verſ. tertia concluſio.* faciunt quæ ſcripſi *ſupra §. 1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 8. numer. 27. verſ. contra. & num. 185.*

Declara reſtringendo hanc extenſionem in ultima parte, et quæ ſcripſi *d. ampliat. 8. numer. 27. & 185.* dum dixi, non deberi pœnam, ſeu intereſse, etiam quod non conuertatur in capitale, ut non procedat, quando pecunia, id eſt, quantitas debetur, uti ſpecies, quia tunc pecunia reputatur illa ſpecies, per ea quæ dixi *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. numer. 3.* et in indiuiduo. *Rot. in Rom. ſal. interd. mercur. 20. Nouembris 1491. inter recollectas à Stat. Pacif. deciſ. 159. illuſtris. ſub numer. 2. verſ. quando enim.* et, pœna, ſeu intereſse, adiectum ſpeciei, ſeu facto debito, debetur, ut ſecutus ſum *ſupra ſub num. 41. verſ. primus. & nu. 45.* imo iſto caſu põt deberi non ſolum primum intereſse, ſed etiam ſecũdum, et deinceps, quare, ſi teſtator legauerit Titio ſcutos uigintimille, inueſtiendos ſtatim per hæredẽ in emptionem tot locorum montium, et cenſuum, ſeu officiorum partim uacabilium, et partim non uacabilium, ad beneficium dicti Titij, et caſu, quo hæres non inueſtiret, ſeu tardaret inueſtire, iuſserit, ut eidem Titio ſolueret fructus ad rationem ſex pro centenario, et hæres non inueſtierit, fuit reſolutum in Rota, quod hæres teneatur eos ſoluere, ut teſtatur R. P. D. Oranus in allegata deciſione, recollecta per Statil. Pacif.

47 Extende quarto, ut habeat locum, etiam ſi is, cui debetur illud intereſse pœnale, ſit mercator, et ſolitus negotiari, militat enim etiam in mercatore, et ſolito negotiari illa ratio, quod odia, et pœnæ ſunt reſtringendæ, et quando concurrunt duæ cauſæ, una permiſsiua, et altera prohibitiua, ut in huius extenſionis caſu, in quo qualitas mercaturæ, et negotiationis uidetur permittere intereſse, et qualitas pœna prohibet, attendi debet prohibitiua, ut in alio propoſito ſcripſi *ſup. §. 1. quæſtion. 1. numer. 46.* et quod in uſuris non attendatur, an quis ſit ſolitus, uel non ſolitus negotiari, ſcribunt Cagn. *in leg. vnica numer. 46. verſ. tertio quia. Cod. de ſentent. quæ pro eo, &c. & Menoch. tractat. de arbitr. iud. caſ. 119. renouauit. ſub numer. 38. verſicul. cæterum.*

48 Declara adhuc eandem communem concluſionem, eiuſque extenſiones, in quibus pro firmo poſuimus deberi intereſſe pœnale conuentũ, ut procedant cum illa doctrina, quam ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib. 2. c. 2. n. 376. & ſeqq. & cap. 8. nu. 326.*

Secundus caſus eſt, quando intereſse non habet naturam pœnæ, ſed habet naturam damni, ratione lucri ceſſantis, proportionatum ſorti, qualitati creditoris, aut occaſionis, quam creditor habuiſſet præ manibus, & in his terminis late locutus ſum *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 221. & ſeqq.* & iſto caſu vrget contrarietas opinionum, quas adduxi *ſupra num. 33. verſ. extende nunc. & ſeqq. & num. 39. verſ. contra.* & quo facilius omnia explicem, adhæreo opinioni extenſionis, firmando concluſionem affirmatiuam, quod debeatur intereſſe alterius intereſſe, per ea, quæ adduxi *in d. extenſione.* 49

Retenta hac concluſione.

Ad adducta in contrarium *ſupra num. 39. & 40.* reſpondeo, quod anatociſmus, & ſuper fœtatio prohibetur, quia eſt vſura vſuræ, ſed intereſse alterius intereſse, probatis requiſitis, de quibus *ſupra §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 99. & ſeqq. & §. præced. gl. ſſ. 1. ſub numer. 82. verſ. ratio.* non ſolum non eſt vſura vſuræ, ſed neque eſt vſura, cum uſura ſit omni iure prohibita, ut dixi *ſupra §. 1. quæſt. 1. nu. 401.* & intereſſe ſit omni iure debitum, ut dixi *d. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 90.* quia uſura debetur etiam ſine mora, non autem intereſse, Cagnol. *in d. l. vnica ſub num. 46. verſ. tertio quia.*

Extende primo hanc concluſionem, vt præcipue procedat in intereſse cambiorum, tum quia negotiantes in cambijs degunt in ciuitatibus, in quibus ſemper eſt parata occaſio cambiendi, præſertim in ciuitate Genuæ, ut ſæpius dixi, tum quia intereſse cãbiorum eſt ſemper certum, & ideo non pendet à probationibus incertis, & coniecturalibus, prout pendere ſolet intereſse mercaturæ, et ſimilium, iuxta ea, quæ ſcripſi *ſup. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. numer. 240. & ſeqq. verſ. declara.* et ſicut iudex, data probatione incerta, debet abſoluere, *§. curare. Inſtit. de act.* ita, ſublata incertitudine, condemnat. 50

Ratio huius extenſionis eſt, quia intereſse cambiorum ſemper conuertitur in capitale, vnde nunquam remanet intereſse alterius intereſse, ſed ſemper erit intereſse capitalis, ut conſiderant Ruin. *in conſil. 103. quamuis. ſub numer. 4. verſ. ſed tamen præmiſſis. lib. 1. & conſil. 55. de obligatione. in fine, ſub numer. 20. libr. 2. Cagn. in d. l. vnica. ſub numer. 46. verſ. tertio quia in vltimis verbis, Cod. de ſent. quæ pro eo, &c. Menoch. tractat. de arbitr. iud. caſ. 119. renouauit. numer. 31. in fine, ibi, non ſtatim. & num. 32. cent. 6. & Borgon. deciſ. 21. in cauſa extentionis. ſub num. 30. lib. 1.* dicens, intereſſe alterius intereſse non deberi, niſi intereſse iam eſſet calculatum, et poſitum in creditum, et ut ſors deberetur.

Nec dicatur, quod, admiſſa hac ratione, ſemper deberentur vſuræ vſurarum, ſeu intereſse alterius intereſse, quia quilibet creditor poneret intereſse in ſorte, ſeu illud calcularet vti ſortem.

Quia reſpondeo, hanc calculationem, et conuerſionem interuſurij in capitale fieri non poſse, niſi concurrentibus ijs, quæ ſcripſi *§. præced. gl. 1. ſub num. 82. verſ. ratio.*

Non obſtat huic extenſioni, quod taxatio, de qua mentionem feci *ſupra ſub nu. 39. verſ. contra.* aliter videatur determinaſſe.

Quia reſpondeo, quod quatenus ita determinauerit (non enim uidi illam taxationem) ij, qui taxationi fuerunt præpoſiti, non fuerunt forſan conſulti ſuper intereſse alterius intereſse, uel placuit illis ſequi eam opinionem, ut intereſse alterius intereſse

Digitized by Google

caſu docto, quod propter moram ſui debitoris, accepit cambio ab alijs, poſſit iuſte conſequi intereſſe alterius intereſſe, ſiue iſtá intereſſe, & damna ſint expreſſe à debitore promiſſa, ſiue non, quia creditor agit de damno euitando, ſcribit, fuiſſe reſolutum in Rota, & ſequitur, licet non alleget deciſ. Virgin. de Boccat *tract. de interd. vti poſſid. cap. 18. nu. 65. verſ. ſimon. tom. 3. par. 2. fol. 313.*

62 Comprobatur hæc concluſio, quia ſi iſtá concluſio procedit in intereſſe lucri ceſſantis, vt ſecutus ſũ *ſupra n. 49. verſ. ſecundus.* multo magis procedet in intereſſe damni emergentis, per ea, quæ dixi *ſupra §. 1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 8. numer. 181. 187. & numer. 269. & ſeqq.*

63 QVAERO decimotertio ſucceſſiue, an intereſſe (cuiuſuis qualitatis ſit, ſiue ſit pro primo, & ſequentibus annis, de prima & vnica forte, ſiue ſit intereſſe etiam alterius intereſse, ſiue ſit lucri ceſsantis, ſiue damni emergentis) poſſit excedere ſortem, & ſummam totius capitalis?

Reſpondeo, extare opiniones.

Prima ſit opinio negatiua, quod non poſſit multiplicari vltra capitale; quare ſtatim, atque æquauerit capitale, vlterius non curret, & creditor ſibi imputet, qui tam diu ceſſat, vt intereſse ſortem excedat, cum eiuſmodi acceſſionibus finis aliquis ſit imponendus, & ratione vſurarum, & intereſſe nihil amplius, quam duplum exigi poſſit, Io. Bapt. Lup. *in l. curabit. §. 0. num. 20. verſus finem. & §. 3. numer. 54. C. de act. empt. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 117.* Virgin. de Boccat. *tractat. de interd. vti poſſid. cap. 18. num. 74. verſ. intereſſe in ſolut. tom. 3. part. 2. fol. 314.* & hanc opinionem eſse magis amicam litteræ *l. vnica, Cod. de ſent. quę pro eo, &c.* ſcribit Curt. Iun. *in illa l. ſub numer. 55.* licet, titubando, dicat, quando caſus occurret, eſse melius cogitandum: & quod intereſse non poſſit excedere ſortem, ſed ei poſſit ſolum adæquari, ſcribunt Dec. *in d. l. vnica, in 2. lect. not. & num. 4.* & alij, quos ſequitur Surd. *conſil. 389. conuenit. numer. 14. lib. 3.* & hanc opinionem diſputando ſequitur Ant. de Gamb. *dec. 110. in lite mota. numer. 30. & ſ. qq.* & veram concluſionem eſſe dicit *ſub numer. 31. verſic. ad probationem. & deciſ. 218. in cauſa. num. 7. verſ. primo quia.* & quod vſuræ etiam in nautica pecunia ſupra duplum exigi non poſſint, ſed ſimul, ac ſortem æquauerint, ceſsent, ne omnes hominum facultates vſuræ depaſcerentur, ſcribit idem Lup. *d. §. 3. nume. 31. fol. 116.* & ſatis videtur probari ex *l. 4. nihil intereſt. ff. de naut. fœn. in illis verbis, quod in ſingulos dies in ſtipulatum deductum eſt, ad finē centeſimę non vltra duplum debetur.*

64 Secundam opinionem affirmatiuam, contrariam præcedenti, tenet Cagn. *in d. l. vnica, ſub numer. 58. 59. 60. & 61.*

Confirmatur primo hæc opinio, quia ſicut cenſuarius, & conductor ſoluunt cenſus, & penſiones, quæ ex annorum multitudine poſsunt longe excedere valorem ſortis cenſus, & rei locatæ, ita etiam intereſse, quod procedit à longa plurimum annorũ mora, poteſt excedere capitale.

Confirmatur ſecundo ex his, quæ ſcripſi *inf. nu. 94. & ſeqq.* & præſertim *nu.* 104.

65 Aliqui in hac controuerſia dicebant, quod vſuræ legales, de quibus loquitur *l. 26. eos, §. ſuper vſurarum. C. de vſur.* non poterant duplum excedere, ſed vſuræ noſtræ hodie poſsunt excedere, & in infinitum protendi, & ratio differentiæ ſecundum eo eſt, quia in illis legalibus creditor poterat cogere debitorem reſtitutionem ſortis; vnde ſi non cogit, & excedant ſortem, ſibi imputet, qui non cogit, at è conuerſo, quia in noſtris vſuris non eſt in poteſtate creditoris cogere debitorem ad reſtitutionem ſortis, ſed ſtat in poteſtate debitoris, quando vult reſtituere, ideo cõuenit rationi, ut poſſint vſuræ in infinitum protendi, ut refert, nihil in hoc determinando, Boninſ. *tractat. de vend. ad temp. c. 3. nu. 21.*

Pro huius quæſtionis determinatione præmitto 66
aliqua.

Primo præmitto, quod Doct. qui tractant hanc quæſtionem ſimpliciter ſine diſtinctione, poſſent videri quaſi inuij errare, qui uero cum diſtinctione, uidentur ad ueritatem propinquis accedere, cum *d. l. vnica*, edita ad determinandum hunc articulum, determinet cum diſtinctione.

Secundo præmitto, quod in mundo non eſt ſta- 67
tutum ita obſcurum, ſicut eſt *d. l. vnica, Cod. de ſent. quæ pro eo, &c.* dum ſtatuit uſque ad quam quantitatem petatur intereſse, & obſcuritas *dict. l.* non procedit, eo quia latinitas eius ſit obſcura, imò plana, ſed ſententia eius obſcura nimis, ut ex Iac. de Rauen. ſequitur Cyn. *in d. l. vnica, nu. 18. q. 3.* & ubi ſpecialibus cõſiſtat hæc difficultas, dixi *infra ſub nn. 70. & 71.* & adeo noſtris Doct. viſá eſt difficilis iſta lex, & adeo in ſolutione plurium difficultatũ ſe torſerunt, ut Cyn. *in ead. l. ſub num. 6. in 4. oppoſit.* ex Petr. de Bellap. referat, quod Imperator quicquid dixerit in *illa l.* ſumpſit eã *ex l. Titius. ff. de act. empt.* & aliqui, vt Steph. Forcat. *in necyoma dial. 41.* deſperatione irritati, audeant & l. huic, & legislatori obſtrepere, & Cyn. quem retuli *inf. ſub nu. 70. verſ. prima.* dixerit, quod legislator male fecit.

Ratio huius difficultatis eſt, quia, cum apud antiquos ortæ eſsent pro intereſse plures dubitationes, adeo ut uiderentur infinitæ, Imperator, expedire exiſtimans, in anguſtum eas ſub breui diſtinctione coarctauit, ut patet ex *d. l. vnica*, et notans Cyn. in ea *initio*: ſed Imperatori uidetur eueniſse illud Horatianum, *obſcurus fio, dum breuis is eſſe laboro*; et proinde parum profeciſse uidetur, dum, ut nos è perplexitate abduceret, ad obſcuritatem deduxit, quare et Alc. *in ead. l. initio, inter tract. diuerſ. tom. 5. fol. 8.* loquendo de intereſse extrinſeco, et de Imperatore, qui uoluit ea lege ueterum altercationes tollere, inquit, rem hanc tam dubiam adhuc eſse, quantum nunquam.

Contra hoc ſecundum præmiſsum, eiuſque rationem, quod enim obſcuritas non ſtet in ſtatuto, ſeu lege, et quod Imperator ſatis clare locutus ſit, ſed obſcuritas, et inextricabilis perplexitas cõſiſtat in phantaſticis Doctorum commentarijs, uide *ſupra ſub num. 18.*

Tertio demum præmitto, quod Doct. ſuper illa 68
l. tot, & adeo uarios, & obſcuros ediderunt commentarios, ut ignota per ignotiora uideantur docuiſſe, & eis eueniſſe, quod imperitis accidit textoribus, qui principio, ſeu capite fili amiſſo, quo magis penſum uoluunt, aut reuoluunt, eo magis intricant; & ijs, qui dum plagas aliquot uelut nimium patulas conſuere nituntur, plures & grauiores infligunt; quare, cum rem indiſſolubiliorem uideãtur feciſſe, ſatius exiſtimo, ſi Alexandri Magni exemplum imitati, dum inexplicabilem Gordium nodum gladio

Digitized by Google

abſcidit,has confuſas,et inexplicabiles perplexitates ſilentio laceremus potius, quam ſi longo nimis, et inutili ſermone ſoluere nitamur.

69 His præmiſſis, concludo,utramque opinionem in ſuis caſibus eſſe uerám, ſed ut faciliori ordine, quo poſſumus, huius concluſionis ueritatem perſequamur, & á textu non diſcedamus; ſequemur in primis diſtinctionem Imperatores *in d.l. vnica*, & ex primo diſtinctionis membro conſtituemus regulã, primæ opinioni conſonam, & ex ſecundo membro conſtituemus limitationem regulæ, & omnia éxẽplis illuſtrábimus.

Sit ergo regula iuxta primam opinionem, vt in omnibus caſibus, qui certam habent quantitatem, vel naturam, intereſſe non poſſit excedere duplnm.

70 Hæc regula duabus potiſſimis cõcuti videtur difficultatibus.

Prima, quiá qui ſint iſti caſus,de quibus loquitur, nos latet,& male fecit legislator, quia eos non expreſſit,ſecundum Cyn. *in d.l. vnica, ſub numer.* 18. *quæſt.* 3. ibi,hic reſtat quærere. & Imperaror videtur de induſtria obſcure locutus, ideoque certánt ſcribentes dè intellectu huius regulæ,ſeu leg. 5. et nemo veritatem aperuit, ait Cagn. *ibidem num.* 5. et eſt intricátio controuerſiſſima, et demum quæſtio huius regulæ eſt per obſcura, de qua tam variæ ſunt doctiſſimorũ hominum,tamque diſcrepantes ſententiæ, vt ſuam quilibet inueniat opinionem,et in ea valde ſudarint noſtri ſcriptores, et fere ſinguli diuerſas habuerint ſententias, adeo quod circumferuntur duodecim opiniones, opus eſſet declaratione Imperatoris, quia de quibuſdam impoſſibile eſt exponere *d.l. vnicam*, quæ ponit hanc regulam, Rebuff. *in d. l. vnica, in gloſſ. in verbo quantitatem numero 5. verſ. quæro ergo.* quas ſingulas opiniones fuiſſe ab aliquibus impugnatas non me latuit; & adeo eſt obſcura hæc regula, vt quamuis noſtri Doctores multa ſcripſerint pro eius declaratione, tamen ex illis non clareſcit, imo accreſcit magis obſcuritas, ut dicit Cyn. *ibidem numer.* 20 *verſus finem, ibi, quid dicemus*, et ideo Rebuff. *vbi ſupra num. 30. verſ. quid ergo.* poſt relatas multas opiniones, dicit, melius fore, quod ſileret, nihilominus et ipſe ſuam affert opinionem; et licet alii moderniores poſt Rebuſſum nouás opiniones conentur adducere,tamen omnes in aliquam ex prædictis priorum opinionibus relabuntur. ego, ne oneroſa opinionũ relatione, et inutili diſputatione membranas occupem, reſolutiue ſequar concluſiones, & opiniones, quas vſus,et praxis admittit; quod ſi opinionum cõflictum, et varietatem tu deſideres videre, legas in *d.l. vnica, Gl. in verbo, contractibus, & in verbo, in aliis, Cyn. num. 20. verſ. quæramus ergo. Bar. nu. 3. verſ. venio ad contraria. & num. 4. Bal. nu. 16. verſ. modo ego.* vbi declarat, quid ſit quantitas diſcretá, et quid quántitas continua, Alc. *num. 2. & ſeqq.* et præſertim *ſub num.* 6. ubi ſequitur opinionem Iacobi de Vren. Bar. et Ant. Fum. *tract. de eo quod intereſt. ſub nu. 42. cap. 4. & nu. 43. & ſeqq. tom. 5. fol.* 16. et ſingulas opiniones referunt Rebuff. *in d. gl. quantitatem. nu. 6. & ſeqq. vſque ad num. 30. & alii.*

71 Secunda difficultas eſt, quia Cyn. Bar. et alii *in d.l. vnica*, multas aduerſus hanc regulam adducunt oppoſitiones,ad oſtendendum, quod intereſſe etiam in terminis huius regulis regulæ poteſt excedere duplum; in quarum oppoſitionum ſolutione multum ſe torquẽt,et implicant,ut dixi *infra n. 90. verſ. infero 2.* His,ut attentior ſis, prælibatis.

Declara hanc regulam, ut ad hoc, ut intereſſe in caſu,habente certam quantitatem, ſeu naturam non poſſit excedere duplum, requirantur tria. Primo requiritur, quod adſit debitum principale, certum, et communiter æſtimabile. Secundo, quod accidat caſus intereſſe extrinſeci. Tertio, quod caſus huius intereſſe extrinſeci, ideſt, contingentia ipſa, et qua oritur obligatio ad intereſſe, reſpiciat illud principale debitum,et communiter æſtimabile, et non habeat aliud ſpecificum obiectum.

Subdeclara ad uſum praxis, diſtinguẽdo tres pre- 73
cipuas inſpectiones.

Prima inſpectio eſt, quando nullum probatur intereſſe.

Secundà, quando probatur quidem intereſſe, ſed non probatur dolus, culpa, ſeu mora eius, qui dicitur fuiſſe in cauſa remota illius intereſſe.

Tertia, quãdo probatur quidem intereſse, et probatur etiam,dolo, culpa, ſeu mora debitoris, uel cõtrahentis proceſſiſse dictum intereſse, ſed tamen ille dolus, culpa, ſeu mora, et ipſum factum, ſeu contractus, in quo adeſt culpa, uel mora, habet certum ſpecificum obiectum ad rem, deductam in contractu, et in qua adeſt culpa, uitium, ſeu mora, et aliud obiectum non habet.

In prima inſpectione uana redditur controuerſia uſque ad quam quantitatem taxandum ſit intereſſe, quia non entis non indagantur qualitates: quare, accendendo ad materiam text. *in l. 14. Iulianus. in prin. ff. de act. emp.* finge, quod tu uendideris mihi certa tigna; et non fingamus, aliud; tunc nihil ad hanc regulam, de qua *ſup. ſub nu. 69. verſ. ſit ergo*. quia, cum nondum extrinſecus mea interſit, nulla eſt mihi nata actio ad intereſſe: uel finge, te, pretio dictorum tignorum accepto, fuiſſe moroſum in traditione tignorũ, ſed tamẽ, me ex tua mora nihil amiſiſse, fruſtra agerem de intereſse, per ea, quæ ſecutus *ſupra* §. *1. q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 77. & nu. 293. reſtr. 1.* hincq. conſtituta eſt regula, quod exceptio, tua non intereſt, repellit agẽtem, vt dixi *ſupra* .. *2. gloſ. 5. ſub nu.* 142.

In ſecunda inſpectione concludo etiam, non poſ- 74
ſe agi ad intereſſe, ſed poſſe ſolum agi actione quãto minoris, et proclara intelligentia, inhærendo materiæ eiuſdem l. Iulianus, pono plures caſus.

Primus caſus. Tu bona fide uendidiſti, et tradidiſti mihi tigna, quæ cum eſſent uitioſa, domus mea, quam illis fulcini, ſeu contignaui, corruit, certe hoc caſu multi mea interfuit, illa tigna fuiſse uitioſa, nihilominus non eſt locus prędictę regulæ, ſeu d.l. unicæ, quia cum tu non aſſeueraueris, eſſe idonea ad domum fulciendam, nec tanquam talia ad occurrẽdum imminenti domus periculo, ſed ſimpliciter, et bona fide uendidiſti, tu uacas omni culpa, et mora, et ideo nõ teneris ad aliquod intereſse; uerum quia re ipſa deceptus fui, emendo tigna uitioſa, ſupereſt mihi actio quanto minoris emiſſem, ſi ſciuiſſem tigna eſſe uitioſa, *d.l. Iulianus. ff. de act. empt.* quæ ſola actio practicabitur, quia tigna rupta, aut deteriorata redhiberi non poſſunt, alioquin tu, conuentus hac actione quanti minoris, poſſes petere redhiberi, et ita declaranda eſt *d.l. Iulianus*.

Secundus caſus, Tu uendis mihi uas árgenteum, 75
ſeu dolium diſſoluta, non tanquam vaſa, ſed tanquã materiam, ego, utendo eis, paſſus ſum damnum, quiá

erant

Digitized by Google

erant uitioſa,tu non teneris, niſi quanto minoris ratione malæ materiæ, ſi eam ſciuiſſem, quia non es verſatus in dolo, quo caſu tenereris ad intereſſe extrinſecum,vt in *ead.l.Iulianus,initio.*

76 Tertius caſus. Paterfamilias non tanquam ſuæ profeſſionis, ſed tanquam hæres, vel alio caſu dominus mobilium, exiſtentium in certa domo, vaſa,quæ inter dicta mobilia extabant,vendidit tanquam de vniuerſitate illorum bonorum,hæc vaſa, vendita, ſunt reperta vitioſa, ſeu non idonea, certe iſte venditor, cum nullam profiteatur horum vaſorum induſtriã, ſed incidenter, vt res indifferentes, vendiderit, non tenetur de idoneitate, niſi quanti minoris, non autẽ ad id,quod extrinſecus intereſt, niſi ſcienter reticuerit,& ſic fuerit in dolo,vel niſi expreſſe affirmauerit, *d.l.Iulianus,initio.*

77 Quartus caſus. Tempore vindemiarum mea dolia ſunt vino plena,habeo aliud vinum, & deficiunt mihi dolia, rogo te, vt de dolijs tuis, quæ uſus tui cauſa adduxiſti,tot,quot indigerem,eodem,quo emiſti pretio, uecturis etiam pro rata refuſis, mihi des, tu annuis,& das,ſed doliorum uitio uinum infuſum amitto,certe iſto caſu ego non poſſum petere a te, quod mea intereſt, dolia fuiſſe vitioſa, ſed ſolum quanti minoris emiſſem, ſi doliorum uitium nouiſſem, per ea,quę habentur *in ead.l.Iulianus.*

78 Extende primo iſtum quartum caſum, ut procedat non ſolum,quando ego ex tuis dolijs elegiſſem, ſed etiam quando tu elegiſſes illa, quæ mihi dediſti, dummodo bona fide feceris.

79 Reſtringe, declarando hunc caſum, ut tu tenearis mihi cedere actiones tuas contra fabrum doliarem, qui tibi uendidit, ſi quas habeas,& quales habes,niſi malis tu contra ipſum agere, & mihi, quod mea extrinſecus intereſt,curare præſtari, *d.l.14.Iulianus,§.penult.ff.de act.empt.l.52.quod debetur,ff.de pecul.*ubi,quod dominus liberatur, cedendo actionem illi, qui contra eum agit de peculio, cum ſeruo quid ab extraneis debetur, *& l.62.cum in plures,§.meſſ.m, ff.loc.*ubi, quod cum colonus non habeat condictionem furtiuam contra eum, qui frumentum, nondum a colono perceptum, ſuſtulerit, ſed eam habeat dominus fũdi,colonus poteſt cogere dominum,ut ipſe agat.

Neque enim debet faber culpabilis releuari ex eo,quod non emptor ſuus, neque eius hæres,ſed tertius,cauſam habens,etiam ſi eſſet donatarius, damnificatus fuit.

80 Subreſtringe hanc reſtrictionem (hæcque ſubreſtrictio infertur ex neceſſitate) ut in caſu, quo tu actiones non habes,non poſſis illas cedere, utputa, tu emeras illa dolia non principaliter, ſed cum uniuerſitate bonorum, uel ea habueras ex ſucceſſione, uel ea non de nouo emeras,ſed erant ex dolijs tuis antiquis, quæ pro uſu tuo religaueras, certe iſtis caſibus non teneris tu in id,quod intereſt, neque teneris cedere actiones,quas non habes.

81 Extende ſecundo,ut procedat etiam ſi tu, tradendo dicta dolia in caſibus huius ſubreſtrictionis, perfuſorie proba affirmaueris,quia ſunt uerba temere,bonaque, & ſimplici mente dicta,non animo ſuſcipiendi in te periculum, nec me circumueniendi, aut prouocandi ad ea emenda,ſed potius animo mihi bona fide commendandi, unde lubricum linguæ temere emiſſum,non facile ad obligationem,& conſequentiam inopinatam trahendum eſt, ſufficit ergo, quod pro communi natura actionis reddas mihi pretium, dolijs redhibitis, uel, ſi redhiberi nequeant, quanto minoris emiſſem, quaſi uendiderit,ignorans doliorũ defectum, quo caſu tenetur actione empti quanto minoris emptor emiſſet, ſi defectum ſciuiſſet, ut in pecore morboſo, & tigno uitioſo loquitur text.*in d.l.Iulianus*, hæcque extenſio uidetur poſſe probari ex *l.7.famoſi,ff.ad l.Iul.maieſt.*ubi læſæ maieſtatis crimen, ſi per linguæ lubricum ſit commiſſum, ſola temeritatis pœna uidetur puniendum, & quod non omnia, quæ proferuntur uerba, proferantur, ut obligent, clare patet in uerbis liberalibus, quibus pro bono more utimur, dum dicimus, *ſeruitor di V.S.* & ſimilia, de quibus bene aiunt Hiſpani,*palabras de buen amor non obligan.*

Neque huic caſui obſtat textus *in l.21.ſed addes §.1.ff.loc.* ubi ſi quis dolia uitioſa locauerit, & uinum effluxerit,tenebitur in id,quod intereſt,nec ignorantia eius erit excuſata.

Quia reſpondeo,quod in uaſis,& dolijs frequentius accidit imminere ſpecificum periculum extrinſecum aliarum rerum, & lex ad ea, quæ frequentius accidunt,adaptatur,ſed quando quis uendit bona fide dolia ex antiquis,quæ habebat pro uſu ſuo, ceſſat ſpecificum periculum.

Quintus caſus, & eſt ſimilis præcedentibus,Faber materiarius uendit mihi tigna, non tanquam deſtinata, & idonea ad domos fulciendas, ſed tanquam nudam materiam,uel ad aliud, ego ea conuerto tanquam idonea ad fulciendas domos, domus corruit, certe faber,qui uendidit,non tenetur ad intereſſe. 82

In tertia inſpectione,de qua *ſup.ſub nu.73.* concludo, poſſe agi ad intereſſe uſque ad duplum, & ſic eſt locus regulæ, ſed, ut ſolidior appareat ueritas huius concluſionis,procedamus exemplis. 83

Exemplifica primo igitur hanc concluſionem, quando tu, pretio a me accepto, uendidiſti mihi tigna,& promiſiſti ea tradere tali die,in quo fuiſti moroſus, & non tradidiſti, & ego ex tua mora, & non traditione paſſus ſum damnum, uel aliquid amiſi, & ſic mea extrinſecus intereſuit, certe meum intereſſe uerſatur in caſu, habente certam quantitatem, ſeu naturam, & ideo tu teneris ad illud, ſed non poteſt excedere duplum pretij tignorum uenditorum, nam cum cauſa proxima,ſeu,inquam, immediata,ex qua orta eſt obligatio ad intereſſe,non haberet aliud ſpecificum obiectum, quam dicta tigna, eorumue traditionem,quæ habent certam,et limitatam naturam, ſumus in terminis regulæ,de qua *ſupra ſub nu.69.Verſ. ſit ergo,*et eſt locus taxationi dictæ l.unicæ, ut intereſſe non poſſit excedere duplum pretij tignorum,quãuis ob non traditionem ipſorum domus mea corruerit, ſicque mea longe pluris intereſſit ultra duplũ æſtimationis tignorum.

Secus tamen eſt, ſi dolo malo, hoc eſt, machinatione ſtudioſa ad mihi nocendum in hac periſtaſi ceſſaueris tradere, cum ſcires domus meæ periculum imminere, quia iſto caſu tenereris ad totum intereſſe, quamuis excedat duplum, cum tu habueris ſpecificũ obiectum,ut domus mea rueret.

Exemplifica ſecundo, quando tu mihi bona fide uendidiſti tigna,quæ mox euicta ſunt, ex qua euictione ego extrinſecus damnificatus ſum, nam iſto caſu ex euictione nata eſt mihi actio ad id, quod mea intereſt, ſed quia hoc intereſſe uerſatur circa rem uen- 84

ditam,

ditam, vel euictam, nec habet aliud ſpecificum, & præciſum obiectum, quam dicta tigna, quæ certam habent naturam, ideo hoc intereſſe non poteſt ad ſummum excedere duplum, licet minus taxari poſſit, ſi minus interſit, & moueor ex l. quam citaui *inf. n.86. in fine.*

85 Et quod dico in tignis vitioſis in his duobus exemplis, idem dico de pecoribus morboſis, quia in vtroque genere rerum æqualiter loquitur *l. Iulianus, ff. de act. empt.*

86 Exemplifica tertio in caſu, quo ego emerim á te ſeruum ſcutis 50. qui ſeruus, á me emptus, meis impenſis factus agitator, ſeu pantomimus, ideſt, imitator omnium rerum, valet ſcutis 500. & tu, qui vendidiſti, es mediocrum facultatum, ita vt veriſimiliter non cogitaueris in venditione de hoc maiori pretio propter eruditionem, poſtea hic ſeruus mihi euincitur, ego ago de euictione contra te ad id, quod mea intereſt, certe iſto caſu non poſſum agere, niſi ad duplum pretij, quo ſeruum emi, & ſic ad ſcutos 100. *l. 44. Titius, §. vlt. cum l. ſeq. ff. de act. empt.*

87 Exemplifica quarto in caſu, quo ego á te ſcutis centum emiſſem ſeruum, qui ab aliquo erat inſtitutus hæres, & poſtea mihi eſt euictus, & ſic perdo illam hæreditatem, vt in caſu *l. 8. venditor hominis, ff. de euict.* vnde ego aduerſus te actione ex empto de euictione ad id, quod meá intereſt, certe iſto etiam caſu ego non poſſum pro meo intereſſe conſequi vltra duplum, & ſic poſſum conſequi ſolum ſcutos 200. quamuis hæreditas, quam perdo, valeret ſcutis 1000. nam áut conſideramus, quod ſeruus tempore emptionis erat inſtitutus hæres, & tunc tãto pluris fuit æſtimatus, & appretiatus, & ſic illa inſtitutio ſerui in hæreditáte fuit facta de pretio ipſius ſerui, ideſt, de ſimplo, ergo de illa hæreditate non poteſt haberi ália ratio, niſi vt ſerui pretium, in quo ádeſt hęredis inſtitutio, duplicetur, áut conſideramus, quod ille ſeruus, poſtquam ádiuit hæreditatem, eſt effectus pretioſior, quia illá hæreditás quæſita ádiecit maius emolumẽtum, quod non fuit de ſimplo, ideſt, de pretio ſerui, & tunc dico, illud augmentum non eſſe habendum in conſideratione, cum qualitas rei venditę conſideretur tempore contractus, ſicque quouis modo conſideremus, venit ſolum duplum pretij, quo ego emi, & conſequenter in iſto intereſſe non venit æſtimátio totius hęreditatis ſine vlla limitatione dupli, & in hoc videtur communiter Doct. erraſſe, dum arbitrati ſunt, totius hæreditatis æſtimationem integre venire; actio enim ex empto de euictione habet hæc duo capita: primum (& hoc eſt perpetuum, & certum) pertinet ad pretium, & non ad rem: ſecundũ (& hoc eſt caſuale) pertinet ád id, quod intereſt præter pretium: quantum ád primum caput, quo ſcilicet actio ex empto competit ad pretium, vel pro ratá pretij, ſemper habetur relatio ad bonitatẽ, quæ erat tempore contractus tántum, & ſecundum eam æſtimatur: quantum ad ſecundum caput, quo ſcilicet agitur ad intereſse, recipit augmentum, & diminutionem, ſiquidem quándoque intereſt pluris, quandoque minoris, & quandoque nihil præter pretium, ideoque totum hoc intereſse pendet a probationibus faciendis, ſed ad ſummum, vt dixi, non poteſt excedere duplum, & quod dico de ſeruo, inſtituto hærede, dico etiam de ancilla prægnante, cum & de vtroque loquatur *d. l. venditor hominis, ff. de euict.*

Confirmatur hæc exemplificatio, quiá ſi in caſu præcedentis exemplificationis, vbi augmentum in ſeruo erat ſecutum ſumptu, & induſtria emptoris, & támen uenditor tenetur ſolum ad duplum, cui ineſt ſimplum, ne uenditor ſubeat periculum ultra duplũ, *l. Titius, §. Vlt. cum l. ſeq. ff. de act. empt.* multo magis idẽ dicendum uidetur de augmento, & pretioſitate caſuali, quæ uenit ſine ullo incommodo, aut ſumptu emptoris, ut fœcunditas, & partus ancillæ emptæ, & hæreditás ſeruo empto relicta.

Neque aduerſus hunc caſum obſtat, quod *text. in d. l. venditor.* dicat, uenditorem debere praſtare quanti intereſt, quia dico, quod ille tex. cum non determinet quántitatem intereſse, intelligit de iuſta quantitáte, quæ eſt declarata per ália iura, ut non excedát duplum, ut in caſu præcedenti, ad quod ſi Cyn. *in d. l. vnica, n. 8. in 7. oppoſit.* Bar. & alij *in diuerſis locis* aduertiſsent, non adeo ſe in eo textu torſiſsent.

Infero ex dictis in hac exemplificatione, ſic eſse intelligendos Paul. de Caſtr. *in l. 3. §. nunc de officio, ſub num. 4. & Iaſ. ſub num. 8. ff. de eo quod cer. loc.* dum, loquẽdo de lucro intra rem, ſcribunt, quod ſi ſeruus meus fuit inſtitutus hæres, & quia tu fuiſti in mora reſtituendi eum mihi, ego non potui iubere, ut ádiret hęreditatem, et ſic eam perdidi, talis lucri habenda eſt conſideratio.

88 Exemplifica quinto in cáſu, quo ego teneor tibi ſoluere ſcutos 100. et quia ſum moroſus, tu non potes reparare domum tuam; quæ minatur ruinam, uel non potes ſoluere pœnam pecuniáriam intra certum tempus, quo elapſo, remánes ex diſpoſitione legis condemnatus ad graue exilium, tu proteſtaris aduerſus me de iſtis damnis, et intereſse, tuit domus, uel remánes condemnatus, tamen ego non teneor ultrá duplum, et ſic ultra ſcutos 200. quamuis ruiná domus, et damnum exilij excedant pretium ſcutorum 500.

Ratio in iſtis omnibus exemplis eſt, quiá morá, ſeu culpa non hábuit tempore contractus aliud certum ſpecificum obiectum, quam rem ipſam, ſeu quantitatem certam, ideoque intereſse remanet taxatum infra duplum, et non ultra.

Secus, ſi in caſu huius quinti exempli mora habuiſset pro ſpecifico obiecto lucrum ceſsans, ut in caſu, de quo *inf. n.* 101. et innui etiam *n.* 93.

89 Extende primo eandem regulam, poſitam *ſup. ſub n. 69. verſ. ſit ergo,* et ſic exemplificatam, ſeu illud primum reſponſum dictę *l. vnica, C. de ſenten. quæ pro eo, &c.* quo diſponitur ut intereſse non poſſit excedere duplum, extende, inquam, ut habeat locum non ſolũ in intereſse ſingulare, ut priores omnes, uſque ád Rebuff. incluſiue reſtringere conati ſunt, ſed etiam in intereſse commune extrinſeco, ut omnes moderniores poſt Rebuff. teſtati ſunt, et ád hanc extenſionem contra eos, qui primum dictę l. reſponſum reſtringunt ad intereſse ſingulare moueor ex pluribus. Primo, quia reſtringunt non ſolum ſine lege (cum in toto iure ciuili fiat mentio nominatim de eo, quod ſingulariter intereſt) ſed etiam contra uerba, mentem, et totám ſeriem dictę *l. vnica*, quę ſimpliciter, et abſolute uetat id, quod intereſt, duplum excedere, quę ſimplex uetatio, cum ſit indefinitá, ęquipollet uniuerſali, et conſequenter comprehendit tam quod ſingulariter intereſt, quam quod ultrá ſimplum quoquo modo intereſt. Secũdo moueor ex dictione uniuer-

ſali negatiuã, *minime*, quã illa lex vſa eſt. Tertio, quia ex procemio eiuſdem legis, vnde colligitur finalis intentio, *l. fin. ff. de hæred. inſtit.* illa lex non ad paucas, ſed ad infinitas dubitationes reſcindendas fuit prolata: ergo non patitur reſtrictionem ad paucum, & quod raro accidit, contra ſui procemium, & contra *l. 4. ex his, & l. 5. nam ad ea, ff. de legib.* Quarto quia omnes fatentur, totum reliquum cõtextum loqui de toto eo, quod intereſt, ergo cur in illo ſolo verſiculo tam varie? Quinto, quia Doct. ea ratione reſtrinxerunt ad intereſſe ſingulare, vt euitarent obiectum multarum legum, quibus probatur, deberi totum intereſſe, etiã ſi excedat duplum; ſed hæc contrarietas tollitur ſine hac reſtrictione, quia illæ ll. optime conueniunt cum *d. l. vnica*, vt patet ex his, quæ diximus *ſup. n. 73. & ſeq. et inf. n. 94. & ſeq.* omnes enim illæ ll. reducuntur ad vnã conſonantiam cum dicta *l. vnica*, adhibita diſtinctione, de quã *ſup. ſub n. 69. verſ. ſit ergo, & inf. n. 94.*

Infero primo ex hac extenſione, diſcedendum nobis eſſe a Gl. *in d. l. vnica, in verbo, dupli. Bar. ſub num. 27. Bal. in. 23. verſ. quarto quod intereſſe, & ſub n. 26. verſ. quid ſi promitto tibi, & Cagn. n. 58. & 62.* ibi, prædicta opinio dum, reſtringentes regulam, ſeu primum dictæ *l. vnicæ* reſponſum, ſcribunt ea l. comprehendi ſolum intereſſe ſingulare, nam etſi hæc ſit communis opinio, ſeu reſtrictio, vt teſtatur Cagn. *d. num. 58.* & de communi, & veriori contra Dec. *ſub n. 76. verſ. ſupereſt*, tamen confutatur ex his, quæ adduxi *hic ſupra*.

90 Infero ſecundo; quod ſicut vana eſt reſtrictio ad intereſſe ſingulare, vt dixi hic ſupra, ita etiam reijcienda eſt illa diſtinctio, quam, ſe mitum in modum torquentes circa intellectum ſæpe citatæ *l. 14. Iulianus, ff. de act. empt.* faciunt inter intereſſe intrinſecum, & extrinſecum, ſeu intra rem, & extra rem, Cyn. *in d. l. vnica, ſub n. 5. in 3. oppoſit.* dicens, quod illæ oppoſitiones, inter quas eſt oppoſitio de *d. l. Iulianus*, ſunt multum corruptæ, & difficillimum eſſe as ſoluere, & *n. 15.* vbi dubitans, quod intereſſe appelletur extrinſecum, & quod intrinſecum, inquit, eundem eſſe in profundum pelagus. Bar. *ſub nu. 7. verſ. oppono tertio, & Rebuff. in gl. in verbo, dupli. n. 21. verſ. quoddam eſt intereſſe extrinſecum*, dicens, hinc pendere leges, & Prophetas, & alij communiter, dum, vt ſoluant obiectum, quod ex *d. l. Iulianus*, ſumunt aduerſus hanc regulam, confugiunt ad hanc diſtinctionem de intereſſe extrinſeco, & intrinſeco, de communi, de conuento, et de ſingulari, quæ ſane diſtinctio, de intereſſe intrinſeco, eſt inutilis, & falſa, & à Gloſ. & Doct. ſine lege cõficta; in qua late & turbulenter Doct. gladiantur nõ ſolum ſuper definitione horum membrorum, ſed etiam ſuper effectibus, & exemplis eorum, & idcirco eſt ipſa diſtinctio, ſeu diuiſio cum omnibus ſuis ambagibus, & intricationibus reijcienda.

91 Confirmatur primo hæc illatio, dum dixi, hanc diſtinctionem eſſe vanam, & falſam, quia etſi in iure reperiatur verbum, *intereſſe*, ſubſtantiuum, & verbum, *extrinſecus*, ſitque ſubiectum diſpoſitioni multarum legum, loquentium de intereſſe, & ideo non abhorreat vtrunque verbum coniungere, tamen hæc coniunctio fieri non poteſt in intrinſeco, cum de eo nullibi reperiatur in iure, neque poteſt elici ex eius antitheto, *extrinſecus*, quia intereſſe eſt quid diuerſum a re principali, & ideo ſemper eſt extra rem, eique non ineſt, ſed eam ſequitur, tanquam acceſſio, quare qui remittit damna, et intereſſe, non cenſetur remittere rem principalem, Alex. *conſ. 168. requiſitus, initio n. 1. & ſeq. lib. 2.* quod non eſt in intereſſe intrinſeco, quia eſt intra rem, ideoque uti pars ipſius rei, ſeu ſaltem tanquam naturalis ſequela uenit appellatione ipſius rei, unde hoc membrum eſt reijciendum, et pro hac confirmatione faciunt declarationes, quas poſui *ſupr. nu. 51. & 52.*

92 Confirmatur ſecundo, quia Doctores nixi ſunt confingere iſtas uerbales diſtinctiones, ut ſe liberarent à contrarietate, quam ipſi arbitrabantur extare inter l. unicam, C. de ſenten. quæ pro eo, etc. quæ non admittit intereſſe ultra duplum, et inter *l. 14. Iulianus, ff. de act. empt. & l. 8. venditor hominis, ff. de euict.* quæ ſecũdum eos admittunt intereſſe ultra duplum; ſed iſta contrarietas ceſſat, cum illæ leges concordent cum *d. l. unica, C. de ſenten. quæ pro eo, &c.* ergo ceſſare debent iſtæ cõfictæ diſtinctiones, et quod ceſſet, patet ex his, quæ remiſſiue dixi *ſup. ſub n. 89.*

Extende ſecundo, ut quamuis intereſſe, de quo *ſup. n. 88.* poſſet conuerti in capitale, per ea, quæ dixi *ſup. n. 83. & ſub n. 49.* et ideo poſſit excedere duplum, ſi ex qualitate contractus, et qualitate creditoris illud intereſſe ſit ſpecificum obiectum, ut dixi *inf. nu. 101.* tamen in eodem caſu, ſi deficiat hoc obiectum ſpecificum, non poteſt excedere duplum.

93 Limita nunc eandem regulam, poſitam *ſup. ſub nu. 69. verſ. ſit ergo regula*, (et hæc limitatio erit ſecundum membrum diſtinctionis, qua utitur Imper. *in l. unica, C. de ſenten. quæ pro eo &c.* et in terminis huius limitationis procedet ſecunda opinio, de qua *ſup. nu. 64.*) ut non procedat in caſibus, qui incerti eſſe uidentur, quia in iſtis iudices, qui cauſas dirimendas ſuſcepere, debent attendere, ut hoc, quod re uera inducitur dãnum, reddatur, ut in *d. l. unica, ibi, in alijs autem caſibus*.

Ratio huius limitationis eſt euidens, quia tantum operatur propoſitum in propoſito, quantum oppoſitum in oppoſito, ſed quando caſus habent certam quantitatem, uel naturam, tunc intereſſe remanet taxatum infra duplum, per ea, quæ late ſcripſi *ſupr. ſub n. 69. verſ. ſit ergo regula, & ſeq.* ergo in oppoſito, quando non habent, non remanet taxatum, militante tunc ratione, de qua *inf. n. 97. verſ. ratio.*

Exemplifica primo hanc limitationem in caſu, quo tu, recepto à me pretio, uendis tigna ad fulciendam domum meam, cuius imminens periculum tibi eſt notum in contractu venditionis tignorum, tu poſtea, dolo, et machinatione ſtudioſa adhibita, ad mihi nocendum, et damnificandum, ceſſas tradere dicta tigna, unde domus mea ruit, iſte eſt caſus intereſſe debiti, ſed incertus tum ratione doli, tum quia dolus ille, ſiue cauſa, ex qua oritur hæc obligatio ad intereſſe, non reſpicit tigna, ſed reſpicit, et pro obiectu habet ſpecificum iſtud detrimentum domus meæ, rerumque mearum, et ſic caſus eſt incertus, cum eius obiectum non uerſetur in re, habente certam quantitatem, uel naturam limitatam, ſed circa aliarum rerum detrimenta, quarum nulla præexiſtit certa quãtitas, uel natura, ſed ex euentu, et diligenti inquiſitione apparebit, et ideo intereſſe poteſt excedere duplum pretij tignorum, cum debeatur pretium æſtimationis totius damni, nempe, ruinę domus, *l. 14. Iulianus, initio, ibi, ſi uero ſciens reticuit, & emptorem decepit. ff. de act. empt.*

Infero, confirmando hoc exemplum, quod ſi Titius ſutori furaretur ſubulam, ſeu acum, qua utebatur

tioſum, ſeu pecus morboſum, tanquam idoneum ad certum vſum, quia ſi non ſit idoneum, & inde ſequatur damnum, uenditor tenetur ad id, quod emptoris intereſt, etiam ſi excederet duplum.

Neque obſtat tex. *in l. 14. Iulianus, ff. de act. empt.* ubi quod uendens, ignorans tignum uitioſum, ſeu pecus morboſum, tenetur ſolum actione empti, quanto minoris emptor emiſſet, ſi ſciuiſset.

Quia reſpondeo, quod illud debet intelligi, quando uendit indifferenter non magis ad unum uſum, quam ad alium, ſecus, ut in caſu huius exemplificationis, quando uendit ex ſpeciali profeſſione artis, uel negotiationis, implicantis aſsertionem idoneitatis certi uſus.

100 Exemplifica quinto in cenſus debitore, qui annuos cenſus non ſoluit, (ſi iſtos annuos cenſus intereſſe extrinſecum poſsemus uocare) quia iſti annui cenſus poſsunt proculdubio excedere duplum pretij cenſus, dummodo aliqua præſcriptio non obſtet.

101 Exemplifica ſexto, (& attingo caſum noſtrum) in moroſo debitore cambiorum, qui contraxit debitū cambiorum cum mercatore, ſeu ſolito negotiari in cambijs, & recambijs, & maxime in loco, ubi eſt paratus ſemper forus ad cambiendum, ut in ciuitate Genuæ, & ſic concurrunt requiſita, de quibus late egi *ſup. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. n. 99. & ſeq.* quia tunc iſtud intereſse cambiorum, & recambiorum poteſt excedere duplum totius pecuniæ datæ cambio, ut in caſu, de quo *ſupra ſub n. 33. verſ. extende nunc*, & ratio eſt, quia ab initio contractus ex qualitate tum contractus, tum creditoris caſus habet ſpecificum obiectū lucri ceſsantis, & damni emergentis, quæ ſunt incerta, et pendent a futuro euentu, quare iſte caſus non habet ſpecificum obiectum ipſam pecuniam, datam cambio, ſed habet pro ſpecifico obiecto lucrum ceſſans, et damnum emergens, de quibus contrahentes ſenſerunt in contractu, et ideo intereſse poteſt excedere duplum, iuxta ea, quæ in alijs terminis ſcripſi *ſup. ſub n. 94. & 95. in 1. & 2. exemplo*, et ita paſſim ſine difficultate ſeruant mercatores. Et quod intereſse lucri ceſsantis poſſit duplum ueræ ſortis excedere, et hoc ſit illud intereſse, quod prouenit ex re, et plus ex induſtria hominis, ut mercatoris, et alterius ſoliti negotiari, ſcribit Bero. *conſ. 193. ex facti ſerie, n. 21. ibi, quod intereſſe, lib. 1.* et quod hoc intereſse dicatur extrinſecum, et duplum excedere poſſit, eatenus, quatenus poſſit dici intereſse, et hoc quando ſumus inter ſolitos mercari, et negotiari, ſcribit *ibidem num. 31. ibi, ex quibus.*

102 Declara primo iſtud exemplum, ut procedat, docto de intereſse, et de eius quantitate, quia pro ea quantitate debetur, pro qua fuerit probatum, et non ultra, alias, non liquidata quantitate, ceſsat obligatio, et multo magis ceſsit, non probato intereſse.

103 Declara ſecundo, ut procedat cum temperamento, de quo §. *præcedenti gl. 1. nu. 88.*

104 Declara tertio extendendo, ut præcipue procedat in intereſse quant plurimi, quod Doct. communiter uocant, intrinſecum, (quamuis non recte, per ea, quæ dixi *ſup. n. 91.*) quia illud poteſt excedere duplū, Cagn. *in l. Unica, n. 5. C. de ſenten. quæ pro eo, &c.* quare ſi poſt moram creuit æſtimatio rei debitæ, et poſtea decreuit, habenda eſt conſideratio huius lucri contra moroſum, quod lucrum dicitur ipſius rei, Paul. de Caſtr. *in l. 3. §. nunc de officio, in fine, n. 6. & Iaſ. ſub nu. 8. ff. de eo quod cer. loc.* et ideo ſi tu fueris moroſus in reddendo uino tibi mutuato, quod poſtea ualuit decem aureis, et tempore ſententiæ ualeat ſolum quatuor, iudex debet te condemnare ad reſtituendum totum uinum mutuatum, et ulterius ad ſex aureos, ut ex Rebuff. ſecutus ſum *ſup. n. 28.*

Declara quarto, ut non procedat in intereſse cōuento, quia illud recipit quantitatem a conuentione, unde ſi in conuentione eſt taxatum infra duplū, non poteſt excedere duplum, quamuis uere eſset maius duplo, ſecus ſi ſit taxatum ultra duplum. 105

Pro ſubdeclaratione huius declarationis uide quę late ſcripſi *ſup. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. n. 25. & ſeq.*

---

§.7. Gloſſ. 3.

Vel de quibus cambijs, et recambijs conſtet per partitam, ſcriptam in cartularijs S. Georgii, vel in cartulario cambiorum, aut per apodiſſam priuatam, vel per inſtrumentum publicum, &c.

SVMMARIA.

Cartularium quid ſit, n. 1. Quot ſint cartularia, nu. 3. & ſeqq. Quod ſit cartularium cambiorum, nu. 30. Quare dicantur cartularia S. Georgij, n. 7. Qui dicantur cartularij, ſub nu. 1. Verſ. infero.

Cartularij ſcriptura qualis ſit, n. 6. & 31.

Cambij contractus in cartulario, n. 2.

Agere poteſt campſor pro cambio, etiam litteris cambij non confectis, n. 8. Declaratur, n. 9. & ſeq.

Campſarius ſi promiſit facere litteras cambij, & non fecit, debet conueniri ad faciendas litteras, priuſquam poſſit conueniri ad ſoluendum cambium, n. 9. Quod ſi ex campſoris negligentia, uel campſarij mora non fuerint factæ, n. 10.

Executio ſi fuerit petita ex uno inſtrumento, non poteſt obtineri ex alio, in quo petitio non eſt fundata in illa inſtantia, & præſertim ſi à ſtatuto ſit traditus diuerſus ordo petendi executionem inter hæc duo inſtrumenta, n. 12. Extenditur primo, ut hoc procedat, etiamſi aliud ſtatutum diſponeret, quod in cauſis ciuilibus poſſit procedi ſine ordine, &c. n. 13. & ſeq. Extenditur ſecundo, ut procedat etiam ſi à ſtatuto non ſit traditus diuerſus ordo, ſed ſolum ſint inſtrumenta de diuerſis rebus, ſeu negotiis, n. 15. Reſtringitur, ut non procedat quando inſtrumenta non ſunt ſeparata, ſed ſunt correſpectiua, ita ut unum ſtet ad corroborationem alterius, quia tunc non diceretur petita executio unius magis, quam alterius, n. 16. Et quando dicantur ita correſpectiua, nu. 28.

Procurator cum facultate ut poſſit accipere cambio tam ſuo nomine ſolo, quam una cum aliis, poteſt accipere cambio nomine ſociali, & obligare ſocios in ſolidum, n. 17.

Verba, una cum alijs, *important ſocietatem, n. 17.*

Dictio, quam, *poſita poſt dictionem*, tam, *includit caſum magis dubium, n. 18.*

Verba inſtrumenti non debent ſtare ſuperflue, n. 19. & ſeq.

Correctio legum eſt euitanda, ſub nu. 14. Eſt tamen ea potius, quam ſuperfluitas toleranda, n. 21.

Digitized by Google

Superfluitas eſt toleranda, quãdo Verba nihil poſſit operari, n. 22.

Exceptio proueniens ex vno capite ſtatutorum, non intelligitur ſublata ab alio ſtatutorum capite quo auferatur omnis exceptio ſub nu. 14.

Mandatarium procuratorium factum filij a patre, quando includat facultatem, vt poſſit comparere in iudicio pro ſeipſo, num. 20.

Mandatum cum libera dicitur quando eſt data facultas, vt procurator poſſit facere quicquid poſſet facere dominus, qui procuratorem conſtituit, ſiu eſt ei data facultas ad votum, &c. nu. 23.

Mandatum cum libera operatur idem, quod mandatum ſpeciale, nu. 23.

Procurator cum libera poteſt fideiubere ex iuſta cauſa, nu. 24. Et quæ dicatur iuſta cauſa, ibid. & ſub nu. 27.

Donatio remuneratoria non dicitur donatio, ſed permutatio, ideoque probibita donatione, non dicitur probibita donatio remuneratoria, nu. 25.

Donans ei, cui eſt obligatus antidoraliter, non dicitur donare, ſed reſoluere debitum natura, ſub nu. 25.

Donans magiſtro, non dicitur proprie donare, ſub nu. 25.

Inſinuatio non eſt neceſſaria in donatione remuneratoria, nu. 26.

Alienatio rei eccleſiaſtica ſi ſit prohibita, non dicitur prohibita, ſi fiat propter remunerationem, nu. 27.

Referens dicitur eſſe in relato cum omnibus ſuis qualitatibus, ſub nu. 28.

Correſpectiuitas cauſat indiuiduitatem, &c. nu. 29.

Factum incontinenti dicitur ineſſe, ſub nu. 29.

Declarans non dicitur facere de nouo, ſub nu. 29.

Exceptio non numeratæ pecuniæ, an habeat locum contra extractum cartulariorum ſancti Georgij, nu. 33. & 34.

1 QVero primo, quid ſit cartularium.

Reſpondeo, cartularium, de quo loquitur hoc ſtatutum Genuæ, eſt liber in quo Banchum ſancti Georgij ſcribit data, & accepta inter creditores, & debitores, qui inter ſe contrahunt in illo Banco, & hic liber publica, et authentica pollet fide, tum quia cuſtoditur in publica æde, tum quia ſcribitur manu publici notarii, ut dixi etiam *ſupra* §. 1. *q.* 5. *num.* 17. & creditores, in eo libro deſcripti, dicuntur creditores cartularij, & a Bancho aliud prætendere non poſſunt, quàm ſolutionem capitalis, in eo poſiti, & de ſimili cartulario, imò forſan de hoc ipſo loquitur Paul. de Caſtr. *conſ.* 285. *viſis, & poderatis. ſub nu.* 1. *Verſ. prima quia cartularum, lib.* 1. dicens, quod illud cartularium erat ſcriptum manu publici notàrii.

Infero ex his, hoc cartularii nomen nihil commune habere cum nomine chartulariorum, quia chartularii dicebantur illi, qui tractàbant quaternos, ſeu libros, in quibus cõtinebantur largitionales, & proprie vocabantur tabularii ſuſceptorum, *vt in l.* 3 *præcepit, & ibi Luc. de Penn. initio, & n.* 3. *C. de canon. largit. lib.* 10. alii ſunt cartularii ſacri cubiculi, quorum officiũ tam maius, namque dicebantur magnificentiſſimi, Luc. de Pen. *d. nu.* 3. chartularios etiam habent defenſores ciuitatum, & notari etiam uocantur chartularii Luc. de Pen. *ſub eod. nu.* 3.

2 Quæro ſecundo, quomodo ex partita, ſcripta in cartulario S. Georgii poſſit conſtare de cambio.

Reſpondeo, quando partes cõtrahunt cambium, ſeu recambium in aliquo ex cartulariis S. Georgii, cuius cõtractus exemplaria poſui *ſup.* §. 1. *q.* 5. *ſub n.* 17.

3 Quæro tertio, quot cartularia ſint in Bancho S. Georgii.

Reſpondeo, præmittendo, quod omnia, quȩ conſiſtent in facto huius reſpoſionis, referam de auditu, & non de viſu, ideoque de eorum veritate non aliter atteſtor, hoc premiſſo dico, quod cartularia ſunt quatuor. Primum dicitur cartularium primum de numerato. Secundum dicitur, cartularium ſecundũ de numerato. Tertium dicitur, cártularium monetæ aureȩ. Quartum dicitur, cartularium ſcutorum cambiorum, quod fuit inſtitutum de anno 1606. die 29. Decembris, durátutum per annos tres, & poſtea de anno 1609. die 29. Decembris fuit prorogatam ad beneplacitum, cum lege, quod ſcribatur vnà cum manuali a duobus notarijs de collegio, in quo mánuale, & cartulario annotetur quæuis quantitas ſcutorum, & mediorum ſcutorum argenteorum monetæ Genuenſes, & ſcutorum aureorum quinque ſtamparum, cum declaratione, quod hoc cartulariũ, ſit æque priuilegiatum, ſicut ſunt alia cartularia, cauſa quare hoc cartularium ſit inſtitutum, eſt illá, quam ſcripſi *ſupr.* §. 5. *gl.* 3. *nu.* 1.

In primo, & ſecundo cartulário de numerato, vt audiui creditum, & debitum non creatur, niſi *de contanti*, & in moneta cauallotrorum, & non in alia inferioris valoris, et proinde creditori in vno ex his cartulariis debetur moneta cauallottorum, etiam ſi pro ipſo creditore fuiſſent illic depoſiti ſcuti áurei, ſeu argentei, et licet iſtá moneta cauallotorum, illic debita, deſcribatur per libras, puta, quia creetur creditor de libris 200. tamen eſſet creditor de cauallottis 1000. quia cauallotti calculántur in libris, ád effectum, vt diminutio ualoris cauallottorum non cedat dãno creditoris, quaſi promiſſa intelligatur ſolutio in cauállottis ad æſtimationem, qua valent tempore creáti crediti, iuxtá ea, quæ ſcripſi *ſupra* §. 2. *gl.* 5. *ſub n.* 184. *Verſ. his præmiſſis, & num.* 177. et eſt aduertendum, quod etſi iſtá ſint duo cartularia ſeparáta, tamen eſt vnicum in effectu, quiá ſunt omnimodȩ eiuſdem qualitatis, ſed ſunt duo pro maiori commoditate, et propter negotiorum multitudinem.

In cartulário monetȩ aureæ creátur etiam partita, *de contanti*, et in ſcutis aureis ád rationem ſolidorum 68. pro quolibet ſcuto, et illi ſcuti aurei intelliguntur illi, de quinque ſtámpis, de quibus ſcripſi *ſup.* §. 2. *gl.* 3. *nu.* 75. quare creditori in iſto cartulario debẽtur ſcuti áurei in áuro quinq. ſtamparum, et non cogitur áccipere ſolutionem in alia monetá. 4

In carttulário de numerato ſcutorum cambiorum creantur etiam pártitæ *de contanti* in ſcutis árgenteis, vnde creditori in hoc cartulário ſolutio fieri debet in ſcutis argenteis, et non aliá monetá. 5

De cartulario gabellæ cambiorum, *dixi infr. nu.* 30. quia hoc cartularium non eſt de cartuláriis S. Georgij, de quibus ágimus *in hac q.* 3.

Quæro quarto, quæ ſit formulá iſtorum cartulá- 6
riorum.

Reſpondeo, eſſe breuem ad modum libri rationũ, & ídeo ſine teſtibus, vide *ſupr.* §. 1. *q.* 5. *ſub nu.* 17.

Quæro quinto, quáre iſta cartulária dicantur S. 7
Georgii.

Reſpondeo, quiá iſti libri, quos vocant cartulária, conficiuntur, et cuſtodiuntur Genuȩ in domo S. Georgii, quȩ eſt prope pláteam Bánchorum ad litus maris in ponte mercaturæ, et in hoc domo ſunt quatuor centum uigintimille loca comperarum ſancti Georgii, quȩ ad rationem ſcutorum 25. pro quolibet loco

loco conſtituunt decies decem centena millia aureo
rum nummum, & quinque centum mille ſcutos, ſi
credimus Alexandro Raud. *in opuſculo ſuper banc. ſancti Ambroſ. n.18.* & vnus locus reddit tres, vel tres cum
dimidio pro quolibet centenario in fine cuiuslibet
anni, & ſors nunquam repeti poteſt, Alexand. Raud.
vbi ſup. n.17. & de iſtis locis comperarum locutus ſũ
etiam *ſup. §.1. q.1. n.452. & ſeq.* & hæc ſufficiant circa
hás quinque qq. quia pleráque ex dictis in eis conſi-
ſtunt in facto, de cuius veritate remitto me ad eos,
qui magis, quàm ego ſunt informati.

8 Qæro ſexto, an campſor creditor cambij, de quo
conſtet ſolum in aliquo ex cartularijs, litteris cambij
non confectis, poſſit agere vigore extractus cartula-
rij contra campſarium debitorem.

Reſpondeo, quod poteſt, quia extracta cartulario-
rum S. Georgij habent executionem paratam tan-
quam inſtrumenta publica, ut diſponitur in ſtatutis,
relatis *initio huius gl.* iuncto eo, quod ſequitur, & a no-
bis eſt relatum *in gl. ſeq.* & hoc non habet difficulta-
tem, quia cambium poteſt contrahi per inſtrumen-
tum, & extractum ſine litteris, vt ſcripſi *ſupr. §.1. q.5.
ſub n.10. & ſeq. & n.17.*

9 Declara primo hanc reſponſionem, vt ſi quis in
cartulario, ſeu alio inſtrumento acceperit cambio,
pro quo promiſerit, ſeque obligauerit conficere lit-
teras cambij, teneatur tunc non ad ſolutionem pe-
cuniarum, datarum cambio, ſed ſolum ad facien-
dum litteras cambij, & ita intelligemus ſtat. *in d. cap.
4. initio, lib. 2.* quia contractus cambij non dicitur per-
fectus, non confectis litteris, quas campſarius pro-
miſit facere, & ideo campſor debebit prius agere ad
perfectionem contractus, priuſquam poſſit agere ad
effectum contractus.

10 Subdeclara hanc declarationem, vt ſi litteræ cam-
bij factæ non fuerint intra congruum tempus nun-
dinarum, inſpici oporteat, ob cuius negligẽtiam fa-
ctæ non fuerint, nam ſi ob campſoris negligentiam,
qui eas non petierit, iſto caſu campſor poſſet agere
ſolum ad repetendam ſortem datam, & non ad ſor-
tem cum lucro cambij, puta ſi dederit ſcutos 1000.
pro ſcut. 1025. marcharum, poterit repetere ſolum
ſcutos 1000. quia cambium non habuit effectum, &
è conuerſo campſarius tenetur reſtituere illos ſcut.
1000. etiam ſi daremus caſum, quod campſores in
illo foro perdidiſſent de capitali, iuxta ea, quæ ſcripſi
ſup. §.1. q.7. par.1. ſub num.94. & 95. quia reſolutio cam-
bij non debet claudicare: minus etiam poſſet camp-
ſor cogere campſarium ad perficiendum cambium
11 pro nundinis futuris: † ſed ſi factæ non fuerint ob
moram campſarij, iſto caſu campſor poſſet agere ad
ſortem, & lucrum cambij pro intereſſe lucri ceſſan-
tis, ſicq; ad ſcutos 1025.

12 Declara ſecundo, vt ſi campſor haberet tam vigo-
re inſtrumenti, ſeu extracti ſancti Georgij, quam vi-
gore litterarum cambij obligatum campſarium pro
litteris cambij, & ex ſtatuti diſpoſitione alius eſſet
datus ordo agendi pro extractu, & alius agendi pro
litteris, & campſor egiſſet pro litteris, & agendo, o-
miſiſſet aliquid, quod fuiſſet de ordine, & non fuiſſet
de ordine, ideoque potuiſſet omitti, ſi egiſset pro ex-
tractu, debeat ſuccumbere in illo iudicio, per ea,
quæ ſcribit Bal. *in l. antepenult. Bebius Marcellus, verſ. no-
ta argumentum, ff. de pact. dotal.* dicens, quod ſi habens
duo inſtrumenta, petat executionem vnius, non po-
teſt obtinere ex alio, in quo nõ ſe fundauit, ſed opus
eſt alia noua inſtantia, & per ea, quæ copioſe ſcripſi
in meo tract. de appell. q.17. limit.9. num.44. & ſeqq. & ita
ſeruaretur.

Extende primo hanc declarationem, vt procedat 13
etiam, ſtante alio ſtatuto, quod in cauſis procedatur
ſummarie, ſimpliciter, de plano, ſub vinculo iura-
menti, habito ſemper intuitu ad Deum, & ad verita-
tem negotij, &c. prout mandant ſtatuta Genuæ *lib.2.
cap.2. de cauſ. ordin.* & moueor ex duobus. Primo, quia
eiuſmodi verba non faciunt cauſam ſummariam, ſed
mandant procedi breuioribus dilationibus, rema-
nentibus ſubſtantialibus iudicij ordinarij, vt dixi *in
meo tract. de iudic. cauſ. &c. lib.1. cap.53. ſub num.14.* & i-
deo idem ſtatutum habet rubricam de cauſis ordina-
rijs. Secundo, quia etiam ſi ſtatutum mandaret, pro- 14
cedi ſine ordine iudicij, ſeu, ſola facti veritate inſpe-
cta, tamen non excluderet ordinem, quem antea, vel
poſtea dedriſsent in aliqua ſpecie cauſarum, & ratio
eſt, tum quia eſt euitanda correctio ſtatutorum, ut di-
xi *d. lib.1. cap.66. num.10.* & ideo licet ſtatutum tollat
omnem exceptionem, tamen poterit opponi excep-
tio, proueniens ex alio capite ſtatutorum, quia non
eſt veriſimile, quod ſe ipſum voluerit corrigere per
illa uerba generalia, Bar. *in l.1. §. & parui, ſub num.5. ff.
quod vi aut clam.* tum quia lex ſimplex, & generalis
numquam refertur ad caſum, in quo eſt prouiſum
nominatim, & in ſpecie, & lex noua corrigens vete-
rem, non intelligitur eam corrigere in caſu, in quo
illa lex vetus ſpecialiter prouidit, niſi eam in eo ſpe-
cialiter corrigat, quia de eo, quod eſt notatu dignũ,
debet fieri mentio ſpecialis, vt hæc omnia ſecutus ſũ
in d. meo tractat. de iud. cauſ. lib.2. cap.9. num.1734. & ſeqq.
tum demum quia generi per ſpeciem derogatur, ſiue
ſpecies ſequatur, ſiue præcedat, ſiue ſimus in legibus,
ſiue in ſtatutis, vt ſecutus ſum *in meo tract. de appell. q.
17. limit.6. membr.4. ſub n.24. 25. & ſeq.*

Extende ſecundo, vt procedat etiam ſi ſtatutum 15
non diſponat, aliter procedendum eſſe ſuper uno,
quam ſuper alio, quia nihilominus ſi quis egerit ad
executionem unius inſtrumenti, non poteſt eam ob-
tinere ex alio, utputa, quia in uno inſtrumento con-
tineatur obligatio ſimplex, & in alio obligatio cum
dilatione temporis ad ſoluendum, uel in uno inſtru-
mento contineatur obligatio plurium ſimpliciter, &
in alio obligatio inſolidum, quia etiam iſto caſu a-
gens ex uno inſtrumento, non poteſt obtinere ex a-
lio, ex quo nõ egit, quia uia, quam elegit, ſibi pateat,
ut in alijs terminis ſcripſi *in meo tract. de appell. q.17. li-
mit.9. ſub n.45. Verſ. ratio.*

Reſtringe, ſeu potius declara hanc extenſionem, 16
ut procedat, quando ſcripturæ, ſeu obligationes
ſunt inter ſe ita ſeparatæ, ut una non ſtet declaratiue,
& relatiue ad aliam, ſecus quando una ſcriptura
ſtat auxiliatiue, correſpectiue, & relatiue ad aliam,
& ſimul producerentur, quia iſto caſu licet pete-
retur executio unius ex illis ſcripturis productis,
tamen, ut arbitror, poterit obtineri etiam ex alia,
& alias habui in facto caſum, in quo campſarius
pro ſe, & socijs in uim mandati, quod ab eis habebat
accipiendi pecunias cambio, tam ſolus, quam una
cum alijs, acceperat cambio nomine ſociali, et in ſo-
lidum ſcutos quinque mille in cartulario S. Geor-
gij, ſed poſtea ſubſcripſerat litteras cambij non ſo-
ciali nomine, ſed ſimpliciter, et cum campſor, qui ei

Digitized by Google

dederat cambio ageret contra omnes ſocios, & pro
duxiſset extractum cartularij, mandatum procuræ,
datum campſario a ſocijs, & litteras ſubſcriptas, &
proteſtatas, & peteret earum executionem contra
omnes, vnus ex eis excipiebat duo: primum, litteras
cambij non fuiſse ſubſcriptas nomine ſociali, neque
in eis factam eſse mentionem, quod pecuniæ fuerint
datæ cambio in ſolidum: ſecundum, fuiſse petitam
executionem litterarum, & non extracti, & vlterius
mandati vires non ſe extendiſse ad accipiendum in
ſolidum, ſuper quo facto, re diſcuſsa, ego, paruam in
hoc ſentiens difficultatem, exiſtimaui, campſarium
eſse in primis condemnandum in ſolidum, prout fue
rat petitum, & non pro uirili, & eſse condemnandũ
ex ſcripturis, quæ fuerant productæ, & duobus mo-
uebar fundamentis.

Primo quia, quoad condemnationem in ſoli-
dum, campſarius, dum in cartulario S. Georgij acce-
pit illos ſcutos 5000. ad cambium nomine ſociali, &
in ſolidum, obligauit ſocios in ſolidum, & eos po-
tuit ſic obligare, quia habebat mandatum, quod ex
17 multis clauſulis erat ſufficiens. † Prima namque
clauſula erat, quia ſocij dederant ei facultatem, vt
poſſet accipere cambio (tam ſub ſuo nomine ſolo,
quam vna cum alijs) quæ verba important, vt poſ-
ſet accipere cambio ſub nomine ſuo ſolo, & etiam
nomine communi una cum alijs, ſed poſſe, aliquid
fieri nomine communi importat ſocietatem, etiam
quod de ſocietate nihil ſit dictum, unde, ſi in litteris
dicatur, quod aliquid fiat nomine communi, dicitur
ſocietas, Tiber. Decian. *conſ. 97. quæritur, ſub numero 34.*
18 *& 39. verſus finem, lib. 2.* † & conſiderabam naturam
dictionis, *quam*, poſitæ poſt dictionem, *tam*, quæ eſt, ut
includat caſum magis dubium, ſicut oſtendit Rain.
Corſ. *tractat. de indag. iur. libro 2. capit. 11. numero 3. tomo
1. fol. 284.* & bene ad hoc facit, quod de dictione, *e-
tiam*, ſcribit Alexan. *conſ. 116. animaduerſis, numero 14.
lib. 2. Dec. conſ. 466. num. 17.* & alij communiter in di-
uerſis locis: ergo in mandato eſt incluſus hic alius
caſus, ut poſset accipere cambio etiam nomine ſo-
19 ciali, quia erat caſus magis dubius, † conſiderabam
ulterius, quod, ſi diceremus aliter, illa uerba (*quam v-
na cum alijs*) eſsent appoſita ſine uirtute aliquid ope-
randi, quod non eſt dicendum, etiam ſi materia eſset
ſtricta, odioſa, pœnalis, & quæuis diſpoſitio, Franc.
Bec. *conſ. 21. dubitatum, ſub num. 25.* ſemper enim inter-
pretatio ita ſumi debet, ut diſpoſitio non reddatur e-
luſoria, idem Bec. *conſ. 41. Viſis, num. 20.* & is ſumi non
debet intellectus, per quem incidamus in ſuperflui-
tatem, quando alius dari poteſt, Surd. *deciſ. 276. bis
20 qui, numer. 4.* & ideo Rot. Genuen. *deciſ. 195. agente, ſub
numer. 12.* orto dubio, de quo ſub numer. 9. & ſeqq. te-
nuit, quod mandatum procuratorium, factum filio
à patre, cum haberet uerba generalia, & nihil ope-
raretur quoad facultatem comparendi pro patre, &
pro alijs, debebat intelligi in caſu, in quo operaba-
tur, & uerba non erant ſuperflua, & ſic in caſu, ut
poſset comparere pro ſe ipſo, quia in iſto ſenſu uer-
21 ba operabantur; † hocque fundamentum in tantum
eſt uerum, ut ſit potius toleranda correctio iuris,
quam ſuperfluitas uerborum, *Rot. diuerſ. deciſ. 121. li-
cet num. 25. par. 1.* & liceat ad tollendam ſuperfluita-
tem elicere intellectum à contrario ſenſu, correcto-
rium iuris communis, ut ſecutus ſum *in meo tractat. de
iudic. cauſ. &c. lib. 1. cap. 97. ſub numer. 121. verſ. quicquid.*

† Sed in obligatione ſociali poteſt agi in ſolidum, 22
Rot. Genuen. *deciſ. 162. in cauſa fratrum, num. 1.* Nec di-
catur, quod in contractibus ponuntur multa uerba
ad maiorem expreſſionem, & tamen non dicuntur
ſuperflua, uel ſaltem talis ſuperfluitas eſt tolerabilis,
ut ſi in inſtrumento uenditionis dicatur, uendidit,
ceſſit, & titulo uenditionis dedit, & ſimilia. Quia re-
ſpondeo, ſuperfluitatem tolerari, quando uerba non
poſsunt aliquid operari, ſecus quando poſsunt ope-
rari, quia tunc debent operari. † Secunda clauſula e- 23
rat, quia ſocij dederant ei facultatem faciendi quic-
quid potuiſsent facere ipſi conſtituentes, quod dici-
tur mandatum cum libera adminiſtratione, ut de o-
pinione communi teſtatur, & ſequitur *Iaſon l. 1. ſub
numer. 22. ff. de offic. proc. Caeſar.* imo dederant ei faculta-
tem ad uotum, id eſt, pro ſuo libito, & uoluntate, &
ſic habuit mandatum, ut poſset facere ea omnia, quæ
requirunt mandatum ſpeciale, tanquam is, qui ha-
bet mandatum cum libera, Ruin. *conſ. 27. Viſis bis, ſub
numer. 1. & 2. lib. 1.* & quibus uerbis intelligatur da-
tum mandatum cum libera, ſcribit Paul. de Caſtr. *in
l. 10. ſi procurator, numer. 4. C. de procur.* † ſed procurator 24
cum libera poteſt fideiubere ex iuſta cauſa, quia li-
cet procurator cum libera adminiſtratione, & cum
quauis ampliori facultate excogitabili non ſit un-
quam procurator ad dilapidandum, &, fideiubendo,
dicatur dilapidare, tamen, fideiubendo ex iuſta cau-
ſa, non dicitur dilapidare, Paul. de Caſtr. *in l. in perſo-
nam, §. qui pecuniam, ſub numer. 1. & Iaſ. ſub numer. 2. ff. de
pact. Franch. in cap. qui ad agendum, §. procurator, ſub nume-
ro 4. caſ. 27. de procur. in 6.* & dicitur fideiubere ex iu-
ſta cauſa, quando fideiubet pro alio, & pro tanta
quantitate, pro quanta ille alius fideiubet pro ipſo
fideiuſsore in ſeruitium ſui principalis, quare prohi-
bitio, ne poſſit procurator fideiubere, non ſe exten-
dit ad fideiuſſionem reciprocam in caſu, quo procu
rator ſit conſtitutus cum libera adminiſtratione ad
faciendum aliquem contractum, & nõ inueniat qui
uelit ſecum illum contractum inire ſine fideiuſſio-
ne, † ſicut enim prohibitio donationis non ſe exten- 25
dit ad donationem remuneratoriam, quia, ſi præce-
dit obligatio naturalis, donatio non eſt donatio, ſed
eſt permutatio, Ant. Corſet. *in cap. grandi, numero 11. de
ſuppl. negl. prælat. in 6. inter Repeten. tom. 5. fol. 91.* quia qui
eſt obligatus ad antidora, non donat, ſed ſoluit de-
bitum naturæ, unde ſi quis donet magiſtro ſuo, non
dicitur proprie donare, Corſet. *poſt d. cap. grandi, num.
12. & ſeqq.* donans enim, ſi conſequitur tantundem
commodum, non dicitur donare, *Iaſ. in l. 29. contra
iuris, §. ſi filius, ſub num. 8. not. 2. ff. de pact.* ſed dicitur po-
tius quædam compenſatio ſeruitiorum, *Corſet. d. num.
11.* † hincque eſt, quod in eiuſmodi donatione non 26
requiritur inſinuatio, Corſet. *ubi ſupra numer. 26. Bal.
Peruſ. tract. de ſtatut. in Verbo, dolus, num. 4. tom. 2. fol. 108.
Tiraq. in l. ſi Vnquam, in verbo, donatione largitus, numero
143. 189.* & latius *numer. 127. C. de reuocan. donat.* quo-
niam hæc mutua donatio, quarum una eſt cauſa al-
terius, non eſt donatio, Ant. de Can. *tract. de inſinuat.
q. 19. ſub num. 24. tom. 6. par. 2. fol. 278.* † & res Eccleſiæ, 27
prohibita alienari, poteſt alienari propter remune-
rationem, Corſet. *ſub d. nu. 12.* ita etiam prohibitio fi-
deiuſſionis non ſe extendit ad fideiuſsionem remu-
neratoriam.

Secundo, quoad concedendam executionem pe- 28
titam, mouebar, quia litteræ cãbij, & extractus car-
tula-

tularij non continebant diuerſas obligationes, ſed vna ſcriptura corroborabat,& famulabantur alteri, ſiquidem procurator heri fecit litteras cambii ſimpliciter cum iſtis verbis, *per altrettanti hauuti da lui nel cartulario di S.Georgio*, & quatuor dies poſt vere eos habuit in dicto cartulario,& quando habuit, accepit eos nomine ſociali, obligauitque omnes in ſolidum vnde prefatæ litteræ cambiis, antea factæ, ſine vllo dubio recipiunt declarationem ab ipſo cartulario, quia ſtant relatiue,& correſpectiue ad illud,& quicquid eſt in relato, eſt in referente, Rot.Genuen.*deciſ. 193.Ioannes Baptiſta.numero 4. & deciſ.* 210. *Chriſtophorus* & cum omnibus ſuis qualitatibus. Dec.*conſ.*539.*inclita,num.*9. & late Tiraq. *tract.de legib.connub.in Verbo, expres, gloſſ.7.nu.183.cum ſeq.& fol.*335.& dicitur eſſe in referente vere, & proprie, Gabr.*conſil.99.quoad primam,numer.34.libr.2.*&, loquendo de obligatione
29 Bal.*in l.ſi prior.ff.ſolut.mat.fol.*11.à & correſpectiuitas
cauſat indiuiduitatem, vt ſecutus ſum *in meo tr.de iud. cauſ.libro 2.cap.11.numero* 1120.& in moralibus quando vnum eſt propter aliud, ibi eſt tantum vnum, Lud. Lopez.*tract de contr.libr.2. cap.5. Verſ.ſecunda conditio*, & ſicut iura iuribus ſunt concordanda, ita etiam ſcriptura, & cætera omnia quoád fieri poteſt, ſunt ad concordiam reducenda, vt ſecutus ſum *d.lib.2.cap.9. ſub num.1815. in futura impreſſione*, & quæ incontinenti, fiunt, ineſſe dicuntur, *l.40. lecta.& ibi Doctor.ff.ſi cert. pet.*& quid declarat, non dicitur de nouo facere, *l.7. adeo, §. videtur.ff.de acquir.rer.dom.qui excuſſit ſpicas, nouam ſpeciem facit, ſed eam, quæ eſt, detegit, & l.21. hæredes palam,§.1.ff.de teſtam.et qui teſt.etc.nihil enim tunc dat, ſed datum ſignificat.*Franc.Cur.*in auth.hoc ſacramentum, nu.5.C.de iureiur.prop.calum.inter tr.diuerſ.tom.3.p.2.fol.131. Hier.Alban.de poteſt.pap.p.2.nu.250.tom.13.p.1.fol.81.*& dixi *in meo tract.de iud.cauſ.libr.2.c.9.ſub nu.282. verſ.ſed eiuſmodi.in futura impreſſ.*& ſic litteræ informantur ab ipſo extractu.

30 Quero ſeptimo, quid ſit cartularium cambiorum, & nunquid ſit vnum ex illis quatuor, de quibus ſcripſi *ſupr.num.3.*

Reſpondeo, hoc eſſe cartularium gabellæ cambiorum, in quo ſolent contrahi cambia, ad obuiandum in primis, ne cambientes poſſit Remp. hac gabella fraudare, & ſecundario ad cautelam campſoris, vt de cambio conſtet ex publico documento, & executionem in ſuo caſu habeat paratam, & differt ab illis quatuor cartularijs, de quibus *ſupr.d.nu.3.*tum quia hoc cartularium non cuſtoditur ex ſuo inſtituto, et natura in domo S.Georgii, niſi tranſacto, quinquennio, quo tempore ſolent vendi gabellæ, & tunc priores libri quinquennii lapſi ponuntur in ædibus S.Georgij, tum quia, ſi verum eſt; quod mihi dictum fuit in iſto cartulario de ſui natura, & inſtituto, non ſoluitur *de contanti*, licet omnes contractus, qui geruntur in quouis cartulario præſumptione iuris, & de iure, quæ probationem non admittit in contrarium, per ea, quæ dixi *ſup.§.1.q.1.ſub nu.524.& nu.527. in fin.& in meo tr.de iud.cauſ.lib.1.c.7.nu.209.&* 210.habeant numerationem *de contanti*, ita vt exceptio non numeratæ pecuniæ ſit penitus excluſa, tum quia in cartulario cambiorũ nõ deſcribuntur aliæ rationes, quam cambiorum; in ceteris uero cartulariis deſcribuntur variæ rationes cuiuſuis negotij.

31 Quęro octauo, quæ ſit forma ſcripturæ cartularii gabellæ cambiorum.

Reſpondeo, quod eſt illa, quam per extenſum poſui *ſupr.§.1.q.5.ſub nu.*17.vbi videas.

Aduerte primo nunc pro intelligentia illius ſcripturæ, quod ſcriptura primæ partitæ *Tiberius pro Ioanne lib.*1000.ſignificat, Tiberium ſoluiſſe libras 1000. Ioanni,& ſequens ſcriptura, *Ioannes pro Tiberio pro numerato pro libras* 1000. ſignificat Ioannem eas à Tiberio habuiſſe, remanente propterea Tiberio creditore dicti Ioannis.

Aduerte ſecundo, quod creditor, volens producere ſcripturę alicuius cartularii, debet procedere illius ſcripturæ copiam, quam ſtat.Genuen.*libr.2.cap.3.§.in cauſis*, vocant extractum cartularii, quæ copia extrahitur de verbo ad verbum, & producitur in eá forma, quam poſui ſupr.§.1.q.5.ſub nu.17. ſed initio primi exemplaris, vbi eſt poſita littera A, adduntur iſta verba, *Reperitur in manuale cartularij gabellæ cambiorum anni 1671.car.286.inter cætera, vt infra.*& in fine, vbi poſui litteram B, adduntur iſta, *M. DC. XIII. die decima Septembris extractum in omnibus Ut ſupra, licet, &c.ſalua, &c.Nicolaus Paſſanus Notarius*,& initio ſecũdi exemplaris vbi poſui litteram C, adduntur, *In manuale originali cartularij gabella cambiorum Perilluſtris officij ſancti Georgii anni M.DC.II.ſub die xxiij.Octobris in cætera, vt infr.*& in fine vbi poſui litteram D, adduntur iſta, *Extractæ ſunt in omnibus, Ut ſupra, ſalua, &c.Ioannes Maria Pincetus, & dicti cartularij ſcriba.*

Quæro nono ex que *ſupra ſub numer.3.4.& 30.*dixi 32
in cartulariis contrahi ſemper de numerato, nunquid producto extracto ex aliquo cártulario, ad probandum cambium, ſiue ad probandum alium contractum pecuniarum, reus poſſit excipere de nõ numerata pecunia, & aſſumere in ſe onus probandi, pecuniam non fuiſſe numeratam.

Reſpondens videtur dicendum, quod non poſſit, 33
quia natura illorum cartulariorum eſt, ut contractus, qui in eis geruntur, fiant ſemper pecunia præſenti, & numerata, adeo quod articulus, quem reus daret ad probandum, non interueniſſe pecuniam, eſſet vti impertinens reiiciendus, quis ſicut Bancum ipſum non poteſt accipere de non numerata pecunia aduerſus eum, cui ſe conſtitueret debitorem ita neque alii, in eo contrahentes, & ratio eſt, quia ſicut contrarium eius, quod de ſtilo habetur pro vero, non poteſt probari, per ea, quæ ſecutus ſum *in meo tract.de indic.cauſ.&c.lib.2.c.8.nu.5. & ſeq.* ita probari non poteſt cõtrarium eius, quod & de ſtylo, et de natura negotii habetur pro veritate.

Cõtraria opinio, quod enim reus audiatur in exceptione non numeratæ pecunię, ſi in ſe aſſumat onus eam probandi, ſuadetur ex his, quę ſcribit Rota Genuen.*deciſ.26.in cauſa, numer.27.in fine, & numer.*19. dicens fuiſſet probatum in illa cauſa per teſtes, quod quandoque dicitur, *pro numerato*, tum támen nulla interuenerit numeratio, ſed ſit inquit, ex alia cauſa vel ex mutuo, dicitur, *pro numerato*, ad euitandas gabellas, quare interim ſtatur cartulario, quod interuenerit numeratio, donec non conſtet, ex alia cauſa illud factum fuiſſe, vt inquit Rota *ſupra citata*, veritas enim quandocunque vireſcit.

Declara vt quãuis exceptio non numeratæ pecu- 34
nię, non releuet, tamen, ſi lucidiſſimis documentis probaretur releuaret, quia veritas nunquam eſt reiicienda, et facilius excipiens admitteretur ad probãdum, partes ſimulate numeraſſe, quam ád proban-

Digitized by Google

dum, falſo in cartulario ſcriptum eſſe de numerato.

35 Quæro decimo, quomodo de contractu cambij poſſit apparere per apodiſſam priuatam, vel per inſtrumentum publicum?

Reſpondeo, poſſe ſicut de alijs contractibus, & quia de hoc poſui aliqua exemplaria *ſupra §.1.q.5.nu.12.14.15.16.& ſub n.17.verſ.Tiberius*, pluribꝰ nõ inſiſto.

§.7. Gloſſ.4.

In quibus expreſſe fiat mentio, aliquas pecunias fuiſſe datas cambio, vel fuiſſe ſolutas alicui, vel de ordine alicuius, qui promiſiſſet de ipſis pecunijs facere litteras cambii, teneatur magiſtratus, poſtquam ceſſerit, & venerit dies obligationis, & faciendæ ſolutionis dicti cambii ad inſtantiam creditoris, vel habentis auctoritatem exigendi dictum cambium, ſeu recambium, &c.

S V M M A R I A.

Cambij ſcriptura an & quando habeat executionem, n.1.& ſeq.
Executio litterarum cambij non datur contra tertium, n.4.
Cambiorum exactio cui competat, n.5.

1 QVæro primo, an ſingulis ſcripturis, contentis in ſtatuto, de quo *in præcedenti gl.* debeat dari executio, ſi in eis facta ſit mentio (vt dicit hoc ſtatutum) pecunias eſſe datas cambio, vel eſſe ſolutas alicui, ſeu de ordine alicuius, qui promiſerit de dictis pecunijs facere litteras cambij?

Reſpondeo diſtinguendo.

Aut ſunt factæ litteræ cambij, & tunc dico, illis litteris acceptatis, vel redeuntibus, cum proteſtatione, dari executionem paratam, vt dixi *ſupra gloſ.2.num.3.* quamuis in eis nulla legatur promiſſio, ſeu obligatio, ſed ſolum mandatum, vt ſoluantur ex cauſa, in eis expreſſa.

2 Aut non ſunt factæ litteræ, & tunc dico, non dari executionem paratam, niſi eatenus, quatenus in ſcriptura adeſt obligatio, & non vltra, quare ſi in ſcriptura is, qui accepit pecunias, promiſerit facere litteras cambij, dabitur executio parata pro faciendis litteris promiſſis tantum, ut dixi etiam *in gl. præcedenti n.9.* ſi vero in ſcriptura cambij quis promiſerit ſoluere, ſeu conſignare Petro Francofurti ſcutos mille vltima die Martij anni ſequentis 1599. illa ſcriptura habebit executionem paratam inſtar litterarum cãbij; vnde ſicut litteræ ipſæ debent acceptari, vel proteſtari, ita etiam eadem ſcriptura erit inſtar litterarũ ſoluenda, vel proteſtanda Francofurti.

3 Infero ex hoc ſecundo reſponſionis mẽbro, quod non omnis ſcriptura, in qua fiat mentio de cambio, eſt exequibilis, etiam ſi ſit ex illis, de quibus loquitur ſtatutum, quia debet eſſe ſcriptura promiſſoria, ſeu obligatoria, prout innuit idem ſtatutum in illis ſequentibus verbis, *& Venerit dies obligationis, &c.* quare litteræ ipſæ cambij obligant, & conſequenter proteſtari poſſent, ſi loquantur diſpoſitiue, & ſubiecta materia patiatur, ſecus ſi loquantur enunciatiue, per ea, quæ ſecutus ſum *ſup.§.2.gl.9.n.6.*

Declara eandem reſponſionem, vt procedat contra eum, qui contraxit cambium, ſecus contra tertium, qui non contraxit, quia cõtra eum non poteſt procedi via executiua, licet is habeat intereſſe in illo cambio, vt ſecutus ſum *in meo tract. de appell. q.17. limit.9. ſub n.16.* 4

Quæro ſecundo, quis habeat auctoritatem exigẽdi cambium, ſeu recambium? 5

Reſpondeo, creditor, qui contraxit, ſucceſſor ipſius, ſiue ſit vniuerſalis, ſiue particularis, & hoc non recipit dubitationem, item procurator cum mandato ſpeciali ad exigendum, alias ſine mandato ſpeciali non haberet auctoritatem, *l.86. hoc iure, & ibi Doct. ff. de ſolut. Rebuff.* quem ſequitur *Caball. ad conſtit. March. lib.6.c.11. in verbo, procuratorum, ſub nu.4. caſ.12.& 13.* & dixi *in meo tract. de iud. cauſ. &c. lib.1.c.101.n.36.* item adiectus ſolutioni litterarum, poſtquam litteræ per ipſum adiectum præſentatæ ſunt acceptatæ, per ea, quæ dixi *ſup.§.2.gl.7.n.76.*

§.7. Gloſſ.5.

Facere præceptum debitori, quod ſoluat intra horas vigintiquatuor, quibus tranſactis, teneatur licentiam expeditam concedere.

S V M M A R I A.

Inſtrumentum cambij de iure communi an habeat executionẽ paratam, n.1.& 2. Habet eam de iure municipali locorũ, n.3. Et de iure conſuetudinario, n.4. Declaratur, nu.5.& 6. Ampliatur nu.7. Reſtringitur, & ſubreſtringitur, num.8.& 10.
Scriptura cambij, vt habeat executionem paratam, qualis eſſe debeat, n.5.& 6.
Ratio naturalis habet Vim iuris communis, n.1. in fine.
Executio parata datur etiam pro intereſſibus cambij, n.7.
Litteræ fictæ cambij non habent executionem paratam, n.8. Habent tamen pro ea parte, in qua non eſſent fictæ, nu.10.

QVæro primo, an inſtrumentum, ſeu litterę cambiorum poſſint habere executionem paratam? 1

Reſpõdeo, diſtinguendo tria iura. Primum eſt ius commune. Secundum eſt ius municipale locorum. Tertium eſt ius conſuetudinarium non ſcriptum.

Loquendo de iure communi, & ſuppoſito, quod de cambio conſtet per publicum documentum, ſeu inſtrumentum, quæſtio videtur diſputabilis.

Affirmatiua enim, quod poſſit habere executionem paratam, videtur probari, tum quia inſtrumentum depoſiti habet de iure communi executionem paratam, vt ſecutus ſum *in meo tractat. de iudic. cauſ.*

Digitized by Google

cauſ.&c.lib.1.cap.62.ſub nu.11.Verſ.contrariam,& cambium habet naturam depoſiti, quia dans cambio, deponit, vt alibi reddatur, ſeruara iuſtitia contractus,tum quia rationes,ob quas *infra ſub numero* 4.diximus,de conſuetudine pari executionem paratam, habent vim iuris communis,cum totum ius commune conſiſtat in ratione naturali,vt dixi *ſupr.§.1.q.7.p.2.ampl.19.nu.16.& hoc eod.§.gl.1.ſub nu.35.*

2 Negatiua probatur,quia quicquid ut in depoſito, de quo hic non tracto,cambium non eſt depoſitum, ſed eſt emptio,& venditio,vt late oſtendi *ſupra §.1.q.4.numero 21.in 5.opinione*, ſed in iure communi non reperitur, quod in emptione, & venditione pecuniarum procedatur executiue, imò neque in quouis contractu,etiam ſi de eo extet publicum inſtrumentum,per ea,quæ dixi *in meo tract.de iudic.cauſ.libr.1.c.62.nu.1.*

Ad id,quod ipſa ratio ſit ius commune,reſpondeo eſſe verum,ſed dico,adhuc veram etiam eſſe opinionem hanc negatiuam, cum hac diſtinctione; Aut conſideramus ius commune,editum *in ff.C.Auth.& Inſtit.*& hoc iure attento, dico, de iure communi nõ dari executionem paratam,quia cum tunc non extaret hæc cambii negotiatio, ſed cæperit poſtea,ut dixi *ſupr.§.1.q.6.nu.8.*rationes etiam iſtæ erant latentes,& ideo vndique ceſſauit ius; Aut cõſideramus ius commune,nõ editum,ſed edendum,quia ſicut natura quotidie nouas deproperat edere formas ita etiã quotidie noua promulganda ſunt iura, & iſto iure attento, dico veram eſſe opinionem affirmatiuam, quod hæc executio parata deſcendat a ratione naturali,quæ eſt ius commune.

3 Loquendo de iure municipali locorum,concludo, quod inſtrumẽta, apodiſſæ,& litteræ cambij habent ex expreſſa diſpoſitione executionem paratam,vt ex ſtatutis Genuæ,& capitulis Bononiæ retuli *ſupr.gl.1.nu.2.*& quotquot extant ſtatuta de cambiis,tribuunt executionem paratam.

4 Loquendo de conſuetudine etiam generali, concludo idem, quo habent executionem paratam; & maxime pro cambiis nundinariis.

Confirmatur primo hæc conſuetudo, quia cambientes videntur expreſſe conuenire, quod detur executio parata,dum in litteris dicunt, *pagate*,per ea, quæ ſcripſi *ſupra §.2.gloſſ.5.nu.1.3.& ſeq.*& præcipue, ſi, vt dixi, cambium ſit nundinarium, quia nundinæ paucis abſoluuntur diebus, vt dixi *eod.§.2.gl.4.ſub nu.3.& 9.*& cum ſolutio fieri debeat in nũdinis, ſequitur vt promptè fieri debeat.

Confirmatur ſecundo, quia cambii negotium, cõſiderato ſui initio, videtur introductum pro mercatoribus,vt dicebamus *ſupra §.1.q.6.ſub numero 7.*ſed mercatoribus multa euenirent damna, & intereſſe, ſi cambia non haberent executionem paratam, & mercatura eſt vtilis, & neceſſaria Reipub. vt dixi *ſupra §.1.q.1.numer.73.& 74.* ergo ſequitur, vt lex, obiando his damnis, debeat paratam dare executionem.

Demum ex hac generali conſuetudine inoleuit, vt cum volumus dicere,aliquid eſſe omnino expeditum, methaphorice dicamus,expeditum eſſe per litters cambii,& quia hæc conſuetudo ſeruatur inuiolabiliter,pluribus non inſiſto,ne inſtendo, videamur in dubio reuocare principia.

5 Declara hanc concluſionem, vt ſit vera, quando de cambio conſtat per ſcripturam publicam, quæ a ſtatutis, vel conſuetudine habeatur pro authentica ſeu publica, & in his terminis loquitur ſtatutum Genuæ,de quo loquimur, ſecus ſi de cambio non conſtaret per eiuſmodi ſcripturam, ſed cõſtaret per ſcripturam vitiatam,ſeu ſuſpectam, quia tunc non haberet executionem paratam,per ea,quę ſcripſi *in meo tract.de appell.q.17.limit.9.numer.74.*Idem ſi de cambio conſtaret ſolum per teſtes, per ea, quæ dixi in meo *tract.de iud.cauſ.&c.libr.1.c.62.nu.11.in fine, verſ.ſecundo quando,& d.limit.9.nu.63.*

6 Subdeclara, extendendo hanc declarationem, cum loquitur de ſcriptura authentica, ſeu publica, vt ſcriptura priuata mercatorũ inter ipſos mercatores reputetur pro publica,& authentica,quia de cõſuetudine ſcriptura mercatoris habetur pro ſententia, &c. & habet vim inſtrumenti publici,vt ſcripſi *in meo tr.de appell.q.17.limit.9.nu.3.in futura impreſſione.*

7 Amplia concluſionem,de qua *ſupr.nu.3.& 4.*vt poſſit procedi executiue,etiam pro intereſſe,Fulu.Pacc.*tr.de prob.lib.1.c.26.nu.65.cum ſeq.*

8 Reſtringe eandem concluſionem,vt non procedat quando litteræ cambii ſunt fictæ, quia tunc non habent executionem paratam, *Io.de Anan.in c.Ult.de nauiganti.ſub nu.46.Nauar.num.37.Verſ.notandum tamen.et Io.Bapt.Lup.in §.2.nu.24.de vſur.inter tract.diuerſ.tom.7.fol.139* & hoc idem in ſocietatibus officii ficte contractis,ſcribit Virg.de Bocc.*tr.de ſoc.offic.nu.106.*

9 Nec obſtat,quod in depoſito ſimulato ex Abb. refert Caroc.*tract.de depoſ.p.2.queſt.62.fol.116.*quia illa ſimulatio depoſiti non continet iniuſtitiam, & ideo eſt licita.

10 Subreſtringe hanc reſtrictionem, vt non procedat,quando litteræ eſſent partim veræ, & partim ficte,quia pro illa parte,pro qua eſſent veræ,haberent executionem paratam, Nauar.*vbi ſupr.*adde pro hac ſubreſtrictione,quod ſcripſi *ſupra §.1.q.7.p.2.ampl.20.nu.18.19.& 20.*

S V M M A R I V M.

Variatio an ſit licita in cauſis executiuis,nu.1.& ſeq.Et quid ſi cœptum ſit iudicium ordinarium, an poſsit inſtitui executiuum,nu.14.

11 QVæro ſecundo, an actori, habenti plures vias executiuas, liceat variare,ita vt, vna electa,poſſit illã omittere,& tranſire ad aliam, & proinde Genuenſis,intentato remedio ſtatuti,de cauſis executiuis,*lib.2.c.3.*poſſit tranſire ad remedium ſtatuti, de cauſis breuioribus:

Reſpondeo. Videtur dicendum, quod poſſit,per ea,quæ ſecutus ſum *in meo tract.de appell.q.17.lim.9.ſub nu.45.verſ.comprobatur.*

12 Contrarium ſuaderi videtur ex eo, quod in præfato ſtaturo *lib.2.c.3.*adeſt inſtantia,ſicut in cauſis ordinariis,& ideo non videtur poſſe variari, nam in executiuo dicimus,poſſe variari, quia ſecundum meam opinionem de qua *in d.meo tract.de appel.q.15.ſub num.248.verſ.contrarium.*in eo non datur inſtantia.

13 Verum non diſcederem a prima opinione, quia in executiuis non extenditur litis pendentia, per ea, quæ dixi *d.limit.9. ſub num.45.Verſ.comprobatur.*tu cogitabis.

14 Et quid ſi actor cœpiſſet agere,via ordinaria, num

Digitized by Google

poſſit tranſire ad executiuam, vide quæ ſcripſi *eadem limit. 9. n. 44. & ſeqq.*

S V M M A R I A.

Executio in cauſis cambiorum an concedi debeat, lapſis horis vigintiquatuor, n. 1.

15 QVæro tertio, an, facto iſto præcepto, & tranſactis vigintiquatuor horis, iudex teneatur concedere licentiam expeditam?

Reſpondeo, quod non, ſed eſt neceſſarium aliud præceptum ad videndum declarari litteras pro recognitis, & ſucceſſiue expediri licentiam, & vbi negauerit, litteras eſſe ſcriptas ſua manu, debet actor dare articulum ad probandum litteraturam, & recipi interrogatoria, &, recognita manu, tunc debet dari executiuo, vt totum hunc ordinem latius ſcripſi *ſupra gl. 2. n. 4. & 5.*

S V M M A R I A.

Exceptiones, reſpicientes figuram iudicij, non admittuntur in iudicio executiuo, nu. 16.

Inhabilitatis, ſeu Illegitimationis { *perſonæ exceptio admittitur in quolibet iudicio, num. 17. Extenditur primo in iudicio ſummario, numero 18. Extenditur ſecundo in executiuo, numero 19. Extenditur tertio, vt, ea oppoſita, is, contra quem eſt oppoſita, teneatur plene probare habilitatem, numero 21. & ſeqq. Extenditur quarto, vt actor in primis debeat legitimare ſuam perſonam, quando venit ex perſona alterius, numero 24. Subextenditur, præſertim ſi reus oppoſuerit, numer. 25. Et etiam ſi non oppoſuerit, numero 26. Extenditur quinto, vt debeat legitimare etiam perſonam rei, ſi illum conueniat ex perſona alterius, numero 27. Subextenditur primo, etiam ſi reus ſit contumax, numero 28. Subextenditur ſecundo, etiam ſi ſit contumax in non reſpondendo interrogatorijs præparatorijs ſuper habilitate perſonæ, numero 29. Subextenditur tertio, vt quamuis reus citatus, comparendo, acceptaret, ſe eſſe talem, qualis citatur, tamen adhuc iudex poſſit ex officio requirere, vt doceat ſe eſſe talem, numero 32. & ſeqq. & num. 37. Subextenditur quarto, vt quamuis actor, citando aliquem pro tali, approbet illum pro tali, tamen iudex poſſit ex officio requirere, vt doceat ſe talem, n. 38.*

Inhabilitas perſonæ qualis, & in quo iudicio non attendatur, numero 44.

Inhabilitas ex propria perſona eſt triplex. Prima, quæ procedit à defectu ætatis, cum ſit minor, num. 39. Secunda, quæ procedit à pœna, vtputa, excommunicatio, bannum, & periurium, numero 40. Tertia, quæ procedit à ſubiectione, vtputa, quia ſit filiusfamilias, vel miles, qui non poteſt eſſe procurator alterius, ſub numero 44. An & quando hæ tres inhabilitates reddant iudicium nullum, in eiſdem numer. 39. 40. & ſequent. & 41.

Excommunicatus, & Bannitus { *an, & quando poſſint ſtare in iudicio, n. 40. & ſeqq.*

Minor, Filiusfamilias, & Miles { *an, & quando poſſint ſtare in iudicio, num. 39. & 44.*

Hæres, volens admitti ad hæreditatem, quid debeat probare, numero 34.

Iudicium nullum, ſeu ſententia nulla non poteſt partium conſenſu conualidari, n. 35.

Dilatoriæ exceptiones, concernentes perſonam iudicis, poſſunt opponi etiam in iudicio executiuo, n. 45.

Peremptoriæ exceptiones opponi poſſunt etiam in iudicio executiuo, & quæ ſint hæ exceptiones, n. 46. Sed ſunt à reo probandæ per ſcripturam, n. 47. Etiamſi veniret probanda in ſecunda inſtantia, nu. 48. Si tamen appellatio potuiſſet eſſe ſuſpenſiua, ſecus ſi deuolutiua tantum, n. 49. Et quando fiat probatio per teſtes, n. 50. & 51.

Peremptoria exceptio, ſi ſit reiecta à ſtatuto, non admittitur in executiuo, num. 55. & ſeq.

Reus in iudicio executiuo, quomodo in iudicio ordinario, dum repetit ſolutum, induat etiam perſonam rei in probationibus, num. 52.

Probationes, factæ in iudicio ſummario, & executiuo, an, & quando ſufficiant in iudicio ordinario, ſub nu. 52. & 53.

Vſurarum exceptio an admittatur in iudicio executiuo, late diſcutitur per plures caſus, n. 56. & ſeq. Et quid inter mercatores, n. 74. & 77. Et quid ſi ſit notoria, n. 78.

Vſurarum cauſa licet introducta ſit ad inſtantiam debitoris coram Eccleſiaſtico, tamen procedi poteſt ad executionem inſtrumenti, num. 60. & ſeq. Reiecta opinione contraria, de qua num. 58. & ſeqq. Et à fortiori poteſt procedi, ſi antequam agatur coram Eccleſiaſtico, petita ſit executio coram ſæculari, nu. 64. Quid ſi exceptio vſurarum opponatur coram iudice exequente, num. 66. Quid ſi Eccleſiaſticus, qui cognoſcit de vſura, inhibeat ſæculari, num. 67. & ſeqq. 75. & ſeqq. Et quid, quando Eccleſiaſticus reuocat inhibitionem, num. 79.

Inhibitio an concedatur, creditore non citato, nu. 80. Eccleſiaſticus, cognoſcens de vſura, poteſt inhibere ſæculari, ne procedat ad executionem inſtrumenti, n. 75.

Vſurarum cognitio pertinet ad Eccleſiaſticum, n. 81. Et an ſit mixti fori, n. 82.

Vſuræ poſſunt repeti etiam coram ſæculari, quādo ad eas fuit reus condemnatus ab Eccleſiaſtico, ſub n. 82. declar. 2.

Litis pendentiæ exceptio non habet locum in iudicio executiuo, n. 13. 61. & 83.

Contumax in non reſpondēdo interrogatorijs, vt habeatur pro confeſſo, quæ requirantur, n. 30.

Præiudicialis cauſa an prius terminanda ſit, ne ſequatur intricatio proceſſuum, ſub n. 58. verſ. prima, & n. 59. & ſub n. 63. verſ. ad primam.

Cauſa ciuilis ſi ſit præiudicialis criminali, ſuperſedendum eſt in cauſa criminali, n. 59.

Nullitas, deducta per viam actionis, an impediat executionē, n. 60. & 62.

QVæro quarto, quas exceptiones poſſit opponere reus in iſto iudicio ita executiuo? 16

Reſpondeo, quod poteſt opponere omnes exceptiones, præter eas, quæ reſpiciunt ordinem, & figuram iudicij, quas opponere non poteſt, quia proceditur ſine figura iudicij.

Infero primo (declarando hanc reſponſionem) quod poteſt opponere de inhabilitate, ſeu illegitimatione perſonæ, legitimatio enim perſonæ eſt neceſſaria in quolibet iudicio, & præſertim in ordinario, *l. non ignorat, Cod. qui accuſ. non poſſ.* quia in primis quærendum eſt de perſonis, *l. ſi quæramus, ff. de teſtam.* ne alias totum iudicium reddatur eluſorium, & nullum, cum defectus inhabilitatis reddat actum retro nullum, Vant. *tract. de nullit. rubr. quis poſſ. dic. de nullit. num. 44. tom. 4. fol. 377.* & habilitas ſuperueniens, an conualidet, ſcripſi aliqua *in meo tract. de appell. q. 5. ſub nu. 27. verſ. ſecunda.* 17

Extende primo hanc illationem, dum dixi, legitimationem perſonæ eſſe neceſſariam, vt procedat 18

etiam

Digitized by Google

etiam in iudicio ſummario *Bart.in l.2.nu.3.C.de adiect. diu Adrian.toll.V aut.de nullit.rubr. qui poſſ.dic.de null.ſub nu.44.rub.de nullit.ex def.inhabil.ſeu mand.ſub nu.3.tom.4. fol.399.*& alij,quos ſequitur Neuiz.*conſ.16.n.1.et conſil.18.num.4.*& ſecutus ſum *in meo tract.de iud.cauſ.&c. libr.1.c.62.q.11.ſub nu.24.*

19 Extende ſecundo,ut procedat, vt dixi etiam in iudicio executiuo,Neuiz.*d.conſ.18.nu.3.ſub numero 4.& Flam.Car.deciſ.32.quidam petijt.numero 1. & ſeqq.* &, loquendo in obligatione formę, Galleſ.*ad form.cam. oblig.quaeſtiones ad 4.parte q.1.ſub num.1.& 3.tomo 6.par. 2.fol.394.*nam licet extet ſtatutum, quod contra inſtrumentum publicum nulla admittatur exceptio, tamen admitti debet exceptio contra perſonam; puta, non poteſt eſſe in iudicio, quia eſt minor, qui eſt excommunicatus,bannitus, & ſimilia, & ratio eſt,quia ſtatutum prohibet,opponi exceptionem contra inſtrumentum,ſed iſtæ exceptiones ſunt contra perſonam,Bar.*in l.1.§.& parui.nu.6.ibi,tamen circa, ff.quod vi,aut clam.*

20 Comprobatur hæc extenſio, quia exceptio (tu non adimpleuiſti ex parte tua) poteſt opponi etiam in iudicio executiuo,et ſecutus ſupra §.1.*q.1.nu.353.& ſeqq.*ſed acto,non legitimans perſonans in iudicio non adimplet ſubſtantialia illius iudicii, ergo poteſt opponi.

21 Extende tertio,ut illegitimationis perſonæ exceptione oppoſito,aduerſarius tam in cauſis ordinariis quam in ſummarijs, & executiuis teneatur habilitatem, & legitimationem perſonæ plene probare, vt quando in cauſa ſummaria,ſcribunt Bart.*in l.2.in fin. C.de edic.diu.Adr.toll.V aut.de null.rubr.de null.ex.defect. inhabil.&c.ſub nu.3.& Neuiz.d.conſ.18.ſub nu.4.& conſ. 16.ſub nu.1.*

22 Confirmatur hæc extenſio,quia agens ex aliquo contractu in quo ſit obligatus aliquid facere, non auditur, niſi prius doceat, ſe adimpleuiſſe ex parte ſua per ea,quæ ſecutus ſum *ſupra §.1.quaeſt.1.num.350. & ſeqq.* & debet plene probare, ſe adimpleuiſſe, ſiue agat via ordinaria, ſiue executiua, ſiue ſummaria, & ita practicatur vbique, ſed actor vt poſſit agere, debet docere ſe adimpleuiſſe iudicii ſubſtantialia, quorum primum eſt legitimatio perſonarum: ergo debet ſemper plene oſtendere perſonarum legitimationem.

23 Quicquid in contrarium dixerint aliqui quoad cauſas ſummarias, & a fortiori intellexerint in executiuis,& quicquid conciliando ſcripſerit Petr.Gerar.ſing.23.notant dicens,in cauſis ſummarijs grauis præiudicij requiri plenam legitimationem, in ſummarij vero leuis præiudicij ſufficere ſummariam cognitionem.

24 Extende quarto, vt actor in primis debeat legitimare ſuam perſonam, quando comparet nomine alieno,ideſt,quando venit ex iure alterius perſonæ,vt puta,nomine hæreditario,tanquam heres,quia debet docere,ſe eſſe hæredem, Bal.*conſ.374.quaeritur vtrum, n.3.verſ.ſuper ſecundo,li.4.*& alii, quos ſequuntur Bec.*conſ.75.remedium, ſub nu.6.libr.1.& Flam.Cart.deciſ.33. domina Domenichina,nu.1.& ſ.q.*

25 Subextende primo hanc extenſionem, vt maxime procedat, quando reus opponit, actorem non eſſe audiendum,ſeu non eſſe procedendum ad ulteriora,niſi legitimata eius perſona, quia tunc proceſſus,aliter factus, eſſet nullus,ſecundum omnes, vt teſtatur Dec.*conſ.275.in cauſa,quae Lucae,ſub nu.2.col.4.& hoc ſciunt omnes.*

Subextende ſecundo,vt procedat, etiam ſi non ſit 26
oppoſitum Zabar.*conſ.72.ſingul.trum,in 5.dubio,ſub nu.10.& 11.Dec.conſ.61.ſub nu.1.Flam.Cart.d.deciſ.33.n.8.& Bec.Vbi ſupr.*quare, ſiue reus citatus ſit contumax,& ideo non opponat,ſiue compareat, & de inhabilitate, ſeu illegitimatione perſonæ non opponat, actor debet probare, ſe eſſe talem, qualis comparet,alias non poteſt obtinere, quia,actore non probante,reus abſoluitur, & in hoc ſupplet iudex ex officio,vt ſcripſi *infra nu.31.*

Confirmatur hæc ſubextenſio, quia exceptio (tu 27
non impleuiſti pro parte tua) poteſt,etiam parte ea non opponente,ſuppleri a iudice ex officio,vt ſecutus ſum ſupr.§.1.q.1.n.356.Sed actor non legitimam perſonas,non adimplet ſubſtantialia iudicii, ergo licet pars non opponat, poteſt opponere iudex, imo tenetur,ne fiat iudicium nulliter.

Extende quinto,vt debeat legimare etiam perſo- 28
ſonam rei conuenti,quando illum conuenit alieno nomine,ut ſupra,puta, vt i hæredem Bal.d.conſ.374. n.2.verſ.& illud præmittitur.militat enim eadem ratio,quę militat in præced.extenſione.

Subextende primo eandem concluſionem,vt pro 29
cedat etiamſi reus conuēctus, vt i hæres,ſit contumax, quia adhuc niſi actor doceat,illum eſſe hæredem,nō poteſt condemnari,Flam.Car.*deciſ.72.quidam petiit, nu.1.& ſ.q.*

Subextende ſecundo,vt procedat etiam ſi iſte reus 30
ſit contumax in non reſpondendo interrogatoriis præparatoriis, quibus interrogandus erat, an ſit hæres, quia adhuc non habetur pro confeſſo, & ſic non eſt legimata eius perſona, Alexand.*conſ.188.Viſo proceſſu,ſub num.1.& 2.lib.2.* nam etſi contumax, non reſpondendo interrogatoriis,habeatur pro negante vel pro confeſſo,prout ei deterius erit; vt ſecutus ſū *in meo tract.de ind.cauſ.&c.libro 2.cap.7.num.504.& ſeq.* & eiuſmodi interrogationes poſſint fieri ante litis conteſtationem, quia ſiunt ad præparandum iudicium,vt ſecutus ſum *eod.cap.7.n.69.*& in ſpecie,quod poſſit quis interrogari,an ſit hæres, et an ſit poſſeſſor ſecutus ſum *ibidem num.293.& ſub nu.506.*et Genuenſes habent de hoc ſtatutum *lib.2.cap.14.*et ſic interrogationibus iſtis legimentur perſonæ,et præparentur iudicia, vt ſecutus ſum *in eod.tract.de indic.cauſ.libr.2. c.29.*

Tamen eſt aduertendum,quod duo requiruntur, ad hoc,ut non reſpondens interrogatoriis habeatur pro confeſſo: primum, quod ſit ſeruata forma,*c.2.de confeſſ.in 6.Bart.& Cur.*quos ſecutus ſum *d.libro 2. capite 7.numer.507.& Alexand.d.conſ.187.num.2.& 3.* ſecundum quod hec confeſſio poſſit præiudicare ſibi ſoli, et alteri, et nulla ex tali confeſſione ſibi acquiratur vtilitas, ita vt poſſit dubitari de colluſione inter actorem,et reum,vt declaraui *infra nu.33.confirmat.2.*

Subextende tertio in fortioribus terminis, vt 31
quamuis citatus alieno nomine compareat, acceptando nomen, quo citatur, et ideo eius perſona ſit legimata,tam,quoad actorem,quam quoad reum, ita vt neutrer eorum poſſit eam impugnare, tamen adhuc eius perſona non eſt ita legitimata quoad iudicem,vt in ipſius iudicis facultatem nō ſit perquirere a reo,vel ab actore,ut doceat de illo nomine,quia iudex

Digitized by Google

iu lex,ne fruſtra procedat, poteſt ex officio compel-
lere eũ, qui comparet procuratorio nomine, ad fa-
ciendum fidem de ſuo mandato, *Bal. in l. licet. ſub num.*
9. C. de procur. intereſt enim iudicis, ne acta coram eo
fiant nulla, Neuiz. *conſ. 17. lepide numer. 11.* & ideo po-
teſt alieno comparentem nomine cogere ex officio
ad exhibendum poteſtatem, & ex eodem officio in-
habiles comparentes repellere, Vãt. *de nullit. rub. quis*
poſſ. dic. de nullit. numer. 45. & 46. tom. 4. fol. 377. & alij,
quos ſequitur Neuiz. *d. conſ. 17. num. 10. & 11.* & hanc
eſſe magis communiter approbatam opinionem
contra ea, quæ cumulat Felyn. ſequitur Dec. *in cap. 9.*
cauſam quæ, ſub num. 12. & 13. de iudic. & hanc opinio-
nem contra Felyn. vti veriorem, et magis commu-
nem ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 1. c. 101.*
numer. 33.

32 Confirmatur primo hæc ſubextenſio, quia etſi iu-
dicium remanere poſſit validum contra eum, qui
comparet nomine, quod non habet, ut puta, contra
procuratorem, qui non ſit procurator, et ſic non
reddatur eluſorium; tamen hoc modo non imponi-
tur finis litibus, ſed potius datur occaſio litiganti:
Præterea non eſt omnino certum, quando litigatur,
quod executio habitura ſit effectum contra procu-
ratorem, quia poterit habere iuſtam cauſam, vt non
teneatur, & quia forte non condemnabitur procu-
rator, ſed dominus, vnde iudicium poterit reddi elu-
ſorium, Dec. *ſub d. num. 13.* et idem dico de eo, qui cõ-
paret nomine hæreditario.

33 Confirmatur ſecundo, quia alias aperiretur via
colluſionibus; ſi quidem hac uia poſſet aliquis affe-
ctare, ſe condemnari vti hæredem alicuius, vt, quá-
ſi per ſententiam iudicis canonizatus hæres illius,
magis intricet litem, ad eius, uel alterius inſtantiam
motam, uel mouendam ſuper illa hæreditate, prout
has ſententias uoluntarias ad colludendum ſæpe ſu-
ſcipere ſolent mercatores: et conſequenter fatere-
tur, ſe hæredem ad ſuam utilitatem, in præiudicium
forſan ueri hæredis, cui confeſſioni iudex ſtare non
debet, per ea, quæ dicam *in ſeq. confirmatione.*

34 Confirmatur tertio, quia quod quis ſit hæres ali-
cuius, (ſiue ſit quid facti, ſiue quid iuris) debet legiti-
me, et plene probari; nempe in primis, mortuum
eſſe eum, cuius vult eſſe hęres, et ſecundario debet
docere de ſolemni teſtamento, ſi vult hæres ex teſta-
mento, vel per duos ſaltem idoneos teſtes, conclu-
dentes, ipſum eſſe proximiorem, ſi agatur de hærede
ab inteſtato, et non ſtatur aſſertioni ipſius, dicentis,
ſe eſſe hæredem, uel proximiorem; quare qui vult,
uti hæres, adire hæreditatem, uel mitti in poſſeſſio-
nem bonorum, debet legitime probare, *vt ſupra:*
ergo non ſufficit, vt aduerſarius, qui eſſet unicus te-
ſtis, et ipſemet, qui vult eſſe hæres, dicant, ipſum eſſe
hæredem.

35 Confirmatur quarto, quia nec cõſenſu utriuſque
partis poteſt conualidari iudicium nullum, uel ſen-
tentia nulla, ut ualeat uti ſententia, cum conſenſus
meus in his, quæ non dependent ex mea uoluntate,
non operetur ad ualidandum actum, ſeu ſentẽtiam;
ideoque licet ego ſciam, procuratorem, agentem
contra me, non habere mandatum, et non opponã,
tamẽ poſſum opponere poſtea, Bal. *in l. licet in 2. lect.*
Cod. de procur. et ſic conſenſus, et approbatio partis ni-
hil operatur, Neuiz. *conſ. 17. num. 10.*

36 Non obſtant, quæ ex alijs refert, et ſequitur Flam.
Cartar. *deciſ. 32. quidam petijt. numer. 2. & ſeqq.* dicens,
quod ſi citatus, uti hæres, comparet, et offert ſolue-
re de bonis hæreditarijs, actor releuatur ab onere
probandi, illum eſſe hæredem, cum iſte actus obla-
tionis non poſſit fieri citra ius, et nomen hæredis, et
cum ſolutio debiti hæreditarij aditionem inducat.

Quia reſpondeo, ex his probari, hæreditatem eſſe
aditam, ſed hoc procedit, quatenus is ſit hæres, ſup-
poni enim debent termini habiles: quare non ſuf-
ficit probare hos actus ad probandum aliquem eſſe
hæredem, ſed bene ſufficit ad probandum, hæredita-
tem eſſe aditam, dummodo is, qui fecit hos actus,
ſit heres, et hoc debet probari aliunde: ſicut uerum
eſt, quod filius, agendo pro re hæreditaria, dicitur
adire hæreditatem, ſed hoc procedit ſuppoſito, quod
ille ſit filius, quia ille actus, factus, non probaret, illũ
eſſe filium, quando filiatio eſt aliter probanda.

Declara hanc ſubextenſionem, ut iudices hanc, 37
quam habent facultatem perquirendi nomina, et le-
gitimationes perſonarum, etiam ſi litigantes inter
ſe de iis conuenirent, ut plurimum, negligant, ne for-
ſan alteri litigantium ſe ſuſpectos reddant, et quan-
doque forſan ob imperitiam, aut negligentiam.

Subextende quarto, ut quamuis actor, citando a- 38
liquem alieno nomine, uideatur approbaſſe illius
perſonam, et ideo uideatur, quod non poſſit contra-
dicere, et ulterius impugnare, ſecundum ea, quæ ſcri-
bunt Cæpoll. *caut. 78. & 203. Iaſ. in l. de pupillo. §. ſeruo.*
numer. 4. concl. 3. ff. de non. oper. nunc. et Neuiz. *conſ. 17. le-*
pide. ſub nu. 8. et ideo citationem concipiendam eſſe,
aſſerto nomine, ideſt, aſſertus hæres, aſſertus procu-
rator, et ſimiles, ſcribit idem Neuiz. *ibidem. n. 4. in fine.*

Tamen poteſt iudex ex officio perquirere, et in-
habilem repellere, ut ſcripſi *ſub num. 31.*

Et hęc de illegitimatione, ſeu inhabilitate, pro-
cedente, ex defectu alieni nominis, quo quis com-
paret.

Declarat primo nunc eandem illationem, ut in- 39
habilitas, procedens ex nomine proprio, ideſt, ex ſua
propria perſona, ſit triplex.

Prima eſt illa; quę eſt inducta fauore ipſius inha-
bilitati, ut puta, minoris ætatis: et loquendo de iſta;
concludo, quod hęc inhabilitas, tam agendo, quam
excipiendo, ſi non ſit oppoſita; et iudex procedat,
pendebit poſtea à futuro euentu: nam, ſi res proſpe-
re ſuccedat pro minori, iudicium erit ualidum, ſecus
ſi non proſpere, quod ſi fuerit oppoſita, et proteſta-
tum, non procedi, niſi, legitimata perſona, tunc iu-
dicium erit nullum, prout hęc omnia latius explica-
ui *in meo tract. de indic. cauſ. lib. 2. cap. 2. num. 382. & ſeqq.*
& num. 405. & 406.

Secunda eſt illa, quę eſt inducta odio ipſius inha- 40
bilitati, ut puta, excommunicationis, banni, periu-
rij, et ſimilium, & loquendo de iſta, concludo, quod
eiuſmodi inhabilitas repellit actorem a limine iudi-
cij, ut, loquendo de exceptione periurij, late ſecutus
ſum *in meo tract. de ind. cauſ. lib. 2. cap. 2. num. 114.* et, lo-
quendo de bannito, ſapienter diſponunt ſtat. Lucen-
ſia *libr. 4. capitul. 23.* et repellit etiam reum uoluntari-
um, ut ſecutus ſum *eodem capit. 4. numer. 174. verſ. pri-*
mo quia.

Extende hanc concluſionem, ut procedat, etiam 41
ſi reus non exciperet de excommunicatione, de ban-
no, et ſimilibus, quæ actorem reddunt inhabilem, ac
repellũt à limine iudicii, quia adhuc iudicium eſſet
ipſo

Digitized by Google

ipſo iure nullum, & iudex poſſet ex officio eum repellere, & reus nõ poſſet eius perſonam approbare, quare quandocunque appareret etiam poſt latam ſententiam, ipſum fuiſſe excommunicatum, ſeu bannitum, illud iudicium, & ſententia eſſent nulla: hæcque extenſio eſt notanda ad dictum ſtatutum Lucēſe *cap. 23. lib. 4.*

42 Reſtringe eandem concluſionem, vt non procedat in reo neceſſario, quia quauis inhabilitas ipſum non repelleret, teſtibus ijs, quod ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 2. cap. 2. num. 163. & ſeqq. & cap. 9. nu. 1024.* & ita iu bannito ſapienter diſponunt ſtatutā Lucenſia *d. cap. 23. lib. 4.*

Ratio huius reſtrictionis ſecūdum Innocen. Bar. & Paul. de Caſt. quos retuli *d. c. 2. n. 178.* eſt, quia perſona eius, qui citatur in iudicio, dicitur approbata.

Hæc ratio (ſalua ſemper tantorum patrum auctoritate) non eſt bona, quia approbatio perſonæ facta ab aduerſario non ſufficit, per ea, quæ dixi *ſupra num. 35. & 38.* & in ſpecie, licet reus nullius approbaret perſonam actoris excommunicati, tamen iudicium eſſet nullum, quia illa inhabilitas, procedens ab excommunicatione, non eſt inducta fauore, & contēplatione aduerſarij, ſed fauore publico, & in odium excommunicati, & ideo non poteſt remoueri per conſenſum aduerſarii.

43 Ratio ergo vera eſt, quia reus neceſſarius, quantumuis ſit inhabilis, & illegitimus, debet cum inhabilitate audiri, tum quia neceſſitas non habet legem, tum quia alias implicaretur contradictio, quod vocaretur ad ſe defendendum, &, denegata ei defenſione, poſſet condemnari, uel, ut dicit ſtatutum Lucenſe *d. capit. 23.* quia nemini auferri debet defenſio, quæ eſt de iure naturali.

Hinc alias ego, dum eſſem Prætor ciuitatis Lucenſis, & quidam egregius Iureconſultus apud me vehementer inſtaret, ut facerem, decapitari quendā exulem, eo quia iſte exul, inquiſitus de inobſeruantia banni, & citatus ad inſtantiam Procuratoris Fiſcalis ad ſe defendendum, compareret ſine ſaluo conducto Excellentiſſimi Conſilii, cuius decreto erat exul: ego replicabam, quod ſaluus conductus dabatur citatis pro tuitione ab offenſis priuatis, cui tuitioni poterant renunciare, fed is, meæ replicationi non acquieſcens, reclamauit ad idem Excellentiſſimum Cōſilium, et quia eram in fine præturę, neſcio quid fuerit ordinatum.

44 Tertia inhabilitas eſt illa, quæ videtur anomala, et de hac dico *in ſeq. declarat.*

Declara ſecundo, reſtringēdo eadem illationem, poſitam *ſupra num. 17.* ut non poſſint opponi inhabilitates, quæ procedunt à iure poſitiuo, vt puta, quod eſt filiusfamilias, qui non poteſt ſtare in iudicio ſine conſenſu patris, item, quod procurator eſt miles, uel alias de iure ciuili inhabilis, quia einſmodi defectus, ſeu inhabilitas non attenditur, quando proceditur ſine figura iudicii, Rebuff. *tract. de ſent. execut. art. 9. gl. 2. num. 32. tom. 1. fol. 393. & Meniz. conſ. 18. in cauſa nobilis ſub nu. 21. verſ. non obſtat.* vbi ipſe ponit alia exempla, et hæc de prima illatione, polita *ſupra num. 17.*

45 Infero ſecundo, quod poteſt opponere alias exceptiones dilatorias, concernentes perſonam, qualis eſt exceptio incompetentiæ iudicis, de qua exceptione ſcripſi *in meo tract. de iud. cauſ. & c. lib. 1. cap. 101. numer. 6. & ſeqq.* ubi uideas, et quod executio obligationis cameralis peti debeat coram iudice competenti, ſcribit Galleſ. *ad form. cam. oblig. quæſt. ad 4. partic. q. 1. ſub num. 1. tom. 6. p. tr. 2. fol. 354.* et de Auditoris Cameræ iuriſdictione plura ſcripſimus nos *d. lib. 1. cap. 22. num. 6. 9. & 18.*

Infero tertio, quod poteſt opponere quamcunque exceptionem peremptoriam, cōcernentē merita cauſæ, ſeu ius, et iuſtitiam, quare poterit opponere ſolutionem, pactum de non petendo, et quamcunque aliam ſatisfactionem, item exceptionem falſitatis, et ſimiliter exceptionem non numeratæ pecuniæ, quam exceptionem poſſe opponi etiam à Iueſtis guarantigiam, dixi *ſupra §. 2. gloſ. 8. numer. 4.* quia à ſtatuto de cauſis breuioribus, de quo agimus, non ſunt prohibitæ, et quod non eſt mutatum, cur ſtare prohibetur? 46

Nec obſtat, quod ſtatutum de cauſis executiuis *in §. non poſſit.* reiiciat omnes exceptiones, præter aliquas, ibi enumeratas, quando petitur executio alicuius ſcipturæ publicæ ex ibi numeratis, et, intentato remedio ſtatuti de cauſis breuioribus, dicatur precipue petita executio.

Quia reſpondeo, diſpoſitionem unius ſtatuti eſſe diuerſam à diſpoſitione alterius, ut ſe tenti conſtat, ideoque dico non eſſe faciēdam illationem ab uno ſtatuto ad aliud, etiam ſi conueniant in aliquo uno, præſertim in ſtatutis Genuenſibus, quæ tantum diſponunt, quantum litera literaliter ſonat, *vt bi ſtat lib. 1. cap. 16.*

Declara primo hanc illationem, ut reus, volens probare aliquam exceptionem, debeat illam probare per ſcripturam publicam, et non per teſtes, quia probatio per teſtes requirit cunctationem, & proceſſus executiuus excludit cunctationem, ut ſecutus ſum *in meo tract at. de appellat. quæſt. 17. limit. 9. num. 52.* 47

Extende hanc declarationem, ut procedat non ſolum in prima inſtantia, ſed etiam in ſecunda, nempe in cauſa appellationis, et ratio eſt, quia cauſa appellationis ſequitur naturam cauſæ principalis, imò dicitur eadem cum prima, quare ſi cauſa prima ſit ſummaria, cauſa appellationis etiam erit ſummaria, ut ſecutus ſum *in meo tract at. de appel. q. 11. ſub nu. 17. verſ. confirmatur. & q. 17. limit. 47. memb. 1. num. 113.* 48

Intellige primo eandem extenſionem, vt ſit uera quando daretur caſus, in quo admitteretur appellatio ſuſpenſiua, quia in iſto caſu cenſeo, extenſionem eſſe veram, ſed ſi eſſemus in caſu, in quo admitteretur ſolum deuolutiua, cenſeo, quod hæc extenſio nō ſit vera, quia ceſſat fauor, et calor iudicii executiui, propter quod reiiciebatur probatio p teſtes: Quod ſi eſſemus in caſu, in quo appellatio ad neutrum effectum daretur, et ſic denegaretur tam ſuſpēſiua, quam deuolutiua, et eſſent ſalua iura in iudicio ordinario, prout eſſe ſalua in foro Genuenſi, dixi *§. 6. q. gl. vnica, num. 1. in fine. & numer. 3.* tunc iſta extenſio eſt 49

Subdeclara primo, reſtringendo eandem declarationem, ut nō procedat, quando exceptio eſt probata per ſcripturam publicam, ſed indiget liquidatione, quia tunc illa liquidatio poteſt fieri per teſtes, ut ſecutus ſum *d. limit. 9. ſub num. 55. verſ. aducete in alia impreſſione.* (ſi Deo placuerit) facienda. 50

Subdeclara ſecūdo, ut probatio exceptionis per teſtes, intelligatur ei reſeruata in iudicio ordinario, quia in iudicio ordinario admittitur cunctatio proceſſus, & conſequenter probatio per teſtes, & hoc, 51

quia

Digitized by Google

quia non habet difficultatem, ſeruatur inuiolabiliter.

25 Explica vlterius hanc ſubdeclarationem, vt in caſu, quo ſtatuta darent actori executionem paratam etiam eius intentione minus plene, & non rite probata, vt dant ſtatut. Genuæ *lib. 2. cap. 4. §. in exactionibus*, aſſecurato, agenti ad exigendum pretium rerum aſſecuratarum, nunc aſſecutator, qui in iudicio executiuo fuit reus, & condemnatus ſoluit, & modo in iudicio ordinario, repetendo ſolutum, eſt actor, induat adhuc perſonam rei in probationibus, ideoque tenetur ſolum docere, ſe ſoluiſſe, ſed non tenetur aliam defenſionem facere, niſi aſſecuratus, qui in executiuo fuit actor, & modo in ordinario eſt reus, probauerit denuò tanquam actor plene & rite caſum ſiniſtrum, quem non rite probauerat in executiuo, quia probationes, factę in iudicio ſummario, non probant in plenario, teſtibus his, quos ſecutus ſum *in meo tractat. de appellat. quæſt. 17. limit. 6. memb. 9. num. 110. in fine*, & ideo licet aſſecutatus in figura iudicij ſit reus, tamen in obligatione probationis faciendæ eſt actor, vt ſecutus ſum *eod. tractat. de appell. q. 16. limit. 1. num. 49. in fine, vtrobique in 2. impreſſione*, & factis probationibus aſſecurati, tunc aſſecurator exceptiones, ad quarum probationem non potuit admitti in iudicio executiuo, poterit in hoc ordinario probare tàm per teſtes, quàm per ſcripturas.

53 Aduerte, quod ſi reus, agēdo in iudicio executiuo, plene probaſſet ſuam intentionem, illa probatio erit ſufficiens, etiam in ordinario, & ideo ſufficeret illius reproductio, per ea, quæ dixi *d. limit. 1. numer. 49.* & hæc eſt bona practica, pro qua facit, quod ſcripſi *infra gl. 7. nu. 1.*

54 Declara ſecundo eandem tertiam illationem, poſitam ſupra num. 46. dum dixi, quod reus poteſt opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ, vt non procedat in caſibus, de quibus *ſupra §. 2. gloſſ. 3. nu. 5. & ſeqq.* vbi poſui limitationes, & *ſupra hoc eodem §. gl. 3. num. 33. & 34.*

55 Declara tertio, reſtringendo, vt ſi actor intētaſſet beneficium ſtatuti de cauſis executiuis, & ex parte ſua adimpleuiſſet requiſita illius ſtatuti, & ſcriptura cambij eſſet ex illis, quibus illud ſtatutum dat executionem, iſto caſu reus non poſſet opponere alias exceptiones peremptorias, quam ſibi permiſſas ab illo ſtatuto.

56 Extende hanc declarationem, vt propterea non poſſit excipere, quod illud cambium eſt vſurarium.

57 Subextende hanc extenſionem, ut procedat etiam in terminis ſtatuti de cauſis breuioribus, quia propter exceptionem vſurarum, non debet impediri executio, ordinata à ſtatuto in fauorem inſtrumenti publici, Surd. *conſ. 327. Rotæ Lucenſis. ſub num. 16. verſic. & propter. & numer. 17. libro tertio.* & adde, quæ ſcripſi *in meo tractat. de appell. quæſt. 19. rem. 1. concl. 4. ſub. n. 22.*

58 Pro huius extenſionis, & ſubextenſionis intelligētia diſtinguo ſex caſus.

Primus caſus eſt, quando antequàm creditor agat coram iudice ſeculari ad executionem inſtrumenti, debitor coram iudice Eccleſiaſtico incepit agere de vſura illius inſtrumenti: & iſto caſu formo opiniones.

Prima ſit opinio, quod iudex ſecularis ſine alia inhibitione ſtatim atque ſcit, litem pendere ſuper quæſtione præiudiciali, debeat ſuperſedere, & ceſſare à proceſſu, quia, ſimul procederent ſuper queſtione principali, & ſuper præiudiciali, intricaretur negotium diuerſis proceſſibus, & iuris ordo perturbaretur, quod vitandum eſt, vt in his terminis, citatis iuribus, ſcribit Feder. de Sen. *conſ. 126. in quæſtione domini. num. 1. & 2. Alexand. in l. 4. §. condemnatum. ſub num. 17. & 18. ff. de re iudic. Ambr. de Vign. in cap. ſalubriter. ſub numer. 131. verſicul. quinto mouetur. de vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol. 59.* & ab hac Federici opinione nō diſcedit Aſti. *decis. 30. fuit dubitatum. numer. 4.* nam aliud eſt, quando petitur executio ſententiæ, ante cuius prolationem pręceſſit iudicialis diſcuſſio, in qua potuit opponi exceptio peremptoria, aliud vero quando petitur executio inſtrumēti ex forma ſtatuti, quia tunc exceptio nullitatis videtur impedire executionem, cum tunc non præceſſerit iudicium, in quo potuerit; & ideo non cenſetur reiecta exceptio perēptoria ad impediendam executionem. Raph. Cum. *in d. §. condemnatum.* quem referunt, & ſequuntur Alexand. *ſupra* citatus, & Socc. *conſ. 78. licet. ſub numer. 5. verſ. ex quibus. lib. 3.*

59 Confirmatur primo hæc opinio, quia proceſſus vſuræ eſt præiudicialis executioni inſtrumenti: ergo proceſſus iudicis ſecularis eſt ipſo iure nullus, uel ſaltem poſt oppoſitam exceptionem, Amb. de Vig. *vbi ſupra*, articulus enim vſuræ, vti præiudicialis, prius terminari debet, ne ſequatur intricatio proceſſū, vt in alio propoſito tenuit Rota *diuerſ. deciſion. 217. fuit per dominos. coram Illuſtriſſ. Card. Millino. in Romana pecuniaria. Lunæ 28. Iunij 1604. in impreſſis Romæ anno 1615.* vbi, quod ſuperſedendum eſt in cauſa criminali, donec ciuiliter cognoſcebatur in Rota, an inſtrumentum eſſet vſurarium, quia cauſa criminalis ſuper vſura inſtrumenti pendebat à reſolutione cauſæ ciuilis ſuper petita executione inſtrumenti, quia ſi Rota reſoluit, inſtrumentum eſſe exequendum, erit ſublata omnis prætenſio vſuræ, & ſententia, lata in cauſa ciuili, pariet exceptionem rei iudicatæ in cauſa criminali.

60 Confirmatur ſecundo, quia Iudex Eccleſiaſticus præuenit ſeculare, quæ præuentio in cauſa nullitatis impedit executionem ſententiæ, Paul. de Caſtr. & alij, quos citaui *in meo tract. de appell. q. 19. rem. 1. cōcl. 4. numer. 2.*

61 Contrariam tamen opinionem, nempe, quod Iudex ſecularis poſſit procedere ad executionem, non obſtante litis pendentia ſuper vſura coram iudice Eccleſiaſtico, tenent Angel. *in d. §. condemnatum. in fine, numer. ſexto. Rebuff. ad regias conſtit. Gall. titul. de litter. obligat. articul. 2. gloſſ. 1. numero 22. tom. 1. fol. 85. Surd. cōſ. 327. rotæ Lucen. ſub num. 16. verſic. & propter. & num. 17. lib. 3. Flam. Cart. deciſ. 2. num. 9.* & ex Card. Alexand. ſecutus ſum *in meo tractat. de appellat. quæſt. 19. remed. 1. concl. 4. ſub num. 22. verſ. ſecundo quia.* nam *l. vbi cęptum.* ſicque exceptio litis pendentiæ non habet locum in executiuis, Surd. & Cart. *vbi ſupra*, & loquendo indiſtincte, litis pendentiam in executiuis opponi non poſſe, ſecutus ſum *in meo tract. de appellat. q. 17. limit. 9. ſub num. 45. in fine, verſ. comprobatur.*

62 Comprobatur primo hæc contraria opinio, quia nullitas, deducta per viam actionis, non impedit executionem, teſtibus Rota, & aliis, quos ſecutus ſum *d. concl. 4. num. 1.* vbi de ueriori, & communi opinione, & *num. 7.* vbi locutus ſum de nullitate aduerſus inſtrumentum.

Compro-

Digitized by Google

Comprobatur ſecundo ex his, quæ dixi in fortioribus terminis *infr. caſ. 4. in ſecunda opinione.*

63 Ad adducta in contrarium reſpondetur, quod vel in caſu, in quo conſuluit Feder. de Sen. inſtrumenta non habebant executionem paratam, vel conſuluit contra communem, & in praxi receptam opinionem.

Ad primam confirmationem reſpondeo, quod præiudicialitas cauſæ ad effectũ ſuſpendendi iudiciũ executiuum non attenditur, quando in cognitione illius præiudicialitatis requiritur altior indago, per ea, quæ loquendo de exceptione, nullitatis, ſecus ſum *in meo tract. de appell. quæſt. 19. remed. 1. concluſ. 5. nu. 4. & in pluribus locis*, & executio eſt retractabilis, per ea, quæ, limitando, ſcripſi de nullitatis exceptione *d. remed. 1. concl. 4. ſub num. 74. & ſeqq.* quæ concurrunt in caſu noſtro, ſupponimus enim requri altiorem indaginem, de qua re, vide, quæ ſcripſi *d. concl. 5. num. 4. & ſeqq.* & executio eſt retractabilis, huiuſque reſponſionis veritas eluceſcit ex praxi; nam exceptio non numeratę pecuniæ eſt præiudicialis executioni inſtrumenti, quia probata hac exceptione, ruit omnis executionis prætenſio, & tamen, hac exceptione non obſtante, iudex procedit ad executionem obligationis cameralis, quia ſunt ſalua iura in iudicio ordinario repetitionis.

Ad ſecundum confirmationem, reſpondeo, quod nos *d. concl. 4. numero 1. & ſub num. 2. verſ. retenta*, ſecuti ſumus opinionem contrariam, quæ eſt magis communis.

64 Secundus caſus eſt per oppoſitum, quando antequam debitor agat de vſura inſtrumenti coram Eccleſiaſtico, creditor incœpit agere coram ſeculari, et iſto caſu à fortiori procedit concluſio præcedentis caſus, quia illa præuentio, quæ niſi eſſemus in executiuis, militaret in pręcedenti caſu ad fauorem debitoris, per ea, quæ, loquendo generaliter de præuentione, ſcripſi *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 1. c. 12. nu. 57. & ſeq. & num. 66. & ſeqq.* in iſto militat ad fauorem creditoris, qui iudicium incohauit prius coram iudice ſeculari, & certum eſt, quod lis debet fieri, & terminari coram eo, coram quo cœpta eſt: vt in iſto caſu firmando hanc concluſionem, ſcribit Calderin. *inter conſ. Anch. conſ. 236. inhærendo, num. 1.* nam litis pendentiæ exceptio, quæ in executiuis non competit debitori, competit creditori, & ita procedit, quod ſcribit Anc. *ſupr. citatus.*

65 Comprobatur hæc concluſio, quia nullitas, non euidens, ita eſt inefficax ad impediendam executionem per uiam exceptionis, ſicut per viam actionis, vt ſecutus ſum *in meo tract. de appell. q. 19. remed. 1. concl. 5. nu. 1. et ſeq.*

66 Tertius caſus eſt, quando debitor, conuentus coram iudice ſeculari, excipit de vſura, & petit, ſe remitti ad Eccleſiaſticum, & iſto caſu, licet Cardin. Alex. quem citaui *in meo tract. de appell. q. 19. rem. 1. concl. 4. ſub num. 22. verſ. ſecundo quia.* dicat executionem impediri licet etiam Bened. de Barz. *tract. de guarint. par. 3. q. 7. tom. 6. part. 2. fol. 347.* quem ſequuntur Dec. *in c. 13. ex parte nu. 87. fall. 28. de offic. & pot. iud. deleg.* & Galleſ. *ad form. camer. oblig. tit. de Vi inſtrum. oblig. camer. nu. 1. eod. tom. fol. 359.* dicat, quod inſtrumentum, oppoſita exceptione uſuratum, non habet executionem, quia, vt dicit Dec. ſtatutum, tribuens executionem paratam, non poteſt diſponere de vſura, quæ eſt de foro Eccleſiæ.

Tamen opinio, quæ ſeruatur in praxi, eſt in contrarium, per ea, quæ in fortioribus terminis ſcripſi *infra nu. 69. in ſecunda opinione ſeq.*

Quartus caſus eſt, quando in quouis præcedentium caſum iudex Eccleſiaſticus non ſolum procedit ſuper vſuraria prauitate, ſed vlterius inhiber iudici ſeculari, & iſto caſu eſt contrarietas opinionum.

Prima opinio eſt, quod iudex ſecularis non poteſt 67 vlterius procedere, Feder. Sen. *conſ. 126. in quæſtione domini, ſub nu. 2. verſ. in propoſito. Ant. de Butr. in c. 3. tuam, not. 7. nu. 9. de ordin. cognit. Card. Alex. cap. 63. dilecto, ſub nu. 72. verſ. ſecundum membrum, de appel.* & videntur ſentire Alex. Rip. & Vital. quos citaui *in meo tr. de appell. q. 19. remed. 1. concl. 4. nu. 88.*

Confirmatur, quia ſi iudex, cui commiſſa eſt cau- 68 ſa nullitatis ſententiæ principaliter intentatæ, inhibeat iudici ſententia executioni mandari non poteſt teſtibus his, quos ſecutus ſum *d. concl. 4. ſub nu. 12. extenſ. 7. verſ. contrarium.*

Secunda opinio, pręcedenti contraria, eſt, quod 69 iudex ſecularis poſſit, inhibitione non obſtante, procedere ad executionem, quia iudex Eccleſiaſticus de iure non debet iſto caſu inhibere iudici ſeculari, &, inhibendo, iniuſte facit, quia vna iuriſdictio non debet aliam impedire, confunditur enim ordo, ſi ſua vnicuique iuriſdictio nõ ſeruetur, & Eccleſiaſticus ſecularem perturbare non debet, quare nec ſuperior poteſt inhibere inferiori, ne vtatur ſua iuriſdictione, Calder. *inter conſ. Anch. conſ. 236. inhærendo, num. 1. & 5.* hancque ſecundam opinionem videtur tenere Ang. *in l. 4. §. condemnatum. in fin. nu. 6. ff. de re iud.* dicens, quod cum inſtrumentum guarintigiæ habeat executionẽ paratam, ſecundum ſtatuta Italiæ, eo quia in eo continetur pręceptum notari, factum debitori, expreſſe illuc ſuſcipienti, retractio dicti inſtrumenti, quæ peteretur, non impediret executionem dicti præcepti, ideoque inquit, ſi aditur Epiſcopus, & petatur inſtrumentum declarari vſurarium, illa petitio non retardabit executionem inſtrumenti guarantigiæ, & ſubdit, quod propterea inoleuit mos, quod Epiſcopi inhibent iudicibus ſecularibus, et ſub excommunicationis pœna, vt ſuper executione ſuperſedeant, ſed inquit, an dictum præceptum ſit iuſtũ, patet ex prædictis, & ex Ang. refert, et ſequitur *ibid. Imol. n. 9. verſ. finem*, & ita ſeruari in praxi, videtur teſtari Rebuff. *tr. de litter. oblig. art. 2. gloſſ. 1. ſub numer. 22. verſ. octauo etiam tom. 1. fol. 85.*

Confirmatur hæc opinio, quia commiſſa cauſa 70 nullitatis obligationis cameralis, commiſſarius non poteſt inhibere iudici executori, ne exequatur obligationem teſtibus, his, quos ſecutus ſum *in meo tr. de appell. q. 19. rem. 1. concl. 4. nu. 7.*

In hac controuerſia poſſunt excogitari diuerſæ 71 conciliationes.

Prima conciliatio eſt, vt niſi iudex eccleſiaſticus 72 prouenerit, vt in primo caſu, tunc non rectè faciet, ſi inhibeat, *Rip. in l. 4. §. condemnatum, num. 29. in fine, ff. de re iudicat.*

Secunda conciliatio eſt, ut iudex eccleſiaſticus poſſit inhibere, et iudex ſecularis, cui inhibetur, debeat parere, ſed tamen iudex eccleſiaſticus iniuſte faciat, et ita videntur ſentire Anch. Ang. & Imol. quos citaui *ſup. num. 69.* pro ſecunda opin. non enim dicũt,

quod

quod iudex ſecularis poſſit, non obſtante inhibitione, procedere, ſed ſolum, quod iniuſte inhibet.

73 Tertia conciliato, quam in Regno Hiſpaniarum ex l. regia colligit Roder. Soarez. quem ſequitur Couar. *de matr. par. 2. cap. 8. §. 12. ſub nu. 5. tom. 1. fol.* 180. eſt, ut iudex ſecularis poſſit, & debeat proſequi executionem, non obſtante iudicis eccleſiaſtici inhibitione, ſi intra decem dies debitor non docuerit, contractum eſſe vſurarium.

74 Quarta conciliatio eſt, ut inter mercatores non fiat inhibitio ex diſpoſitione Bullæ Pii IV. *bull. 74. reformatio tribunalis A. C. verſ. nec inhibeat fol.* 755.

75 Quid dicendum? concludo, quod iudex eccleſiaſticus non debet inhibere, per ea, quæ dixi *ſupra nu.* 69. vbi tamen inhibuerit, dico, quod iudex debet ſuperſedere, donec eccleſiaſticus reuocet inhibitionē, quam debet reuocare, & ita vidi ſeruari.

76 Extende hanc concluſionem, dum dixi, quod iudex eccleſiaſticus non debeat inhibere & inhibitionem conceſſam debeat reuocare, ut maxime procedat quoad capitale, quia vſura non eſt in capitale, mutuo dato, ideoque illius exactio non debet impediri, Laut. de Rodulphi. *in cap. conſuluit. par. 2. q. 135. ſub numer. 29. de vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol.* 35. & ita vidi aliquando practicatum, & faciunt quę ſecutus ſum *ſupra §. 1. quæſt. 7. ampl. 20. num. 7.*

77 Excipio primo ab eadem concluſione diſpoſitionem dictæ bullæ Pii IV.

78 Excipio ſecundo caſum, in quo vſura eſſet manifeſta, & notoria, quæ non requireret altiorem indaginem, & maxime, ſi opponeretur, excipiendo coram iudice ſeculari, qui propterea debet remittere creditorem ſuper hoc ad eccleſiaſticū, qui tunc debet ſuperſedere etiam ſine alia inhibitione, per ea, quæ, loquendo de notoria nullitate ſententiæ, ſecutus ſum *in meo tract. de appell. quæſt. 19. rem. 1. concl. 5. nu. 23. & ſeqq.*

79 Quintus caſus eſt; quādo iudex eccleſiaſticus poſt ſententiam diffinitiuam abſolutoria, latam in fauorem creditoris, vel etiam ante reuocat inhibitionē, & ab hac reuocatione appellat debitor, quo caſu dubium oritur, an, hac appellatione pendente, poſſit ſecularis procedere ad executionem & ne nimis ab itinere diſcedamus, vide quæ ſcribunt Feder. de Sen. *conſ. 98. Micolutius Petri. Ambr. de Vign. in cap. ſalubriter. ſub numer. 136. verſicul. modo quæritur. & nu. 127. & ſeqq. de Vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol.* 49.

80 Sextus caſus eſt; an inhibitio poſſit decerni, creditore non citato; vide Feder. de Sen. *conſ. 300. factum tale eſt. Laur. de Rodulph. in cap. conſuluit. queſt. 131. num. 19. de vſur. inter tract. diuerſ. tom. 7. fol. 34. Alexand. in l. 4. §. condemnatum. nu. 19. ff. de re iudic. & Ambr. de Vign. in cap. ſalubriter. num. 132. verſ. & ex prædictis. de vſur. inter tractat. diuerſ. tom. 7. fol.* 59. & quæ ſcripſi *in meo tractat. de appell. q. 19. rem. 1. concl. 4. ſub nu. 88. verſ. an epiſcopus.*

81 Conclude obiter ex horum omnium caſuum diſtinctione, et reſolutione, quod cognitio, an contractus ſit vſurarius, pertinet ad iudicem Eccleſiaſticum, & non ad iudicem ſecularem quia hoc crimen vſurarum ſpectat ad Eccleſiam, Card. de Turrecrem. *in capit. quid dicam. ſub numer. 5. verſicul. ad tertium. 14. quæſt. 4.*

82 Declara primo tamen hanc concluſionem, an, & quādo cognitio vſurarum pertineat ad iudicem eccleſiaſticum, et quando de ea poſſit cognoſcere etiā iudex ſecularis, et an vſurarum crimen ſit mixti fori, prout declarant Clar. *recept. ſent. libro quinto. §. fin. l. quæſt. 37. verſ. quæro igitur. per totum, & Burſat. conſ. 397. breuiter dicam. numero primo. & ſeqq. libro quarto.* non enim licet nobis, aliud agentibus, ſuper his, quæ vix poſſumus obiter aduertere, diu inſiſtere.

Declara ſecundo, quod etſi cognitio ſpectet ad eccleſiaſticum, ut eſt dictum, tamen vbi uſurarius condemnatus ſit ad reſtitutionem uſurarum, poſſūt reperi etiam coram ſeculari, laici enim poſſunt cōueniri coram ſeculari, et clerici debent conueniri coram Eccleſiaſtico, & ita intelligo quę ſcribit Turrecrem. *ſub d. num.* 5.

Infero quarto, quod debitor conuentus non po- 83
teſt opponere exceptionem litis pendentis, per ea, quæ dixi *ſupra num. 61. verſicul. contrariam.* neque aliam quamuis exceptionem, quæ pertineat ad figuram iudicii, cum procedatur ſine figura iudicii.

S V M M A R I A.

Executio poteſt impedire à tertio, qui ſit creditor cum hypotheca anteriori, ex communi concluſione, num. 84.

Ampliatur hæc cōcluſio, etiam ſi iſta tertia perſona ſit vxor debitoris, quia ipſa poteſt, marito vergente ad inopiā, opponere contra creditores poſteriores de ſua hypotheca. nu. 85.

Sub ampliatur primo, præſertim ſi vir iudicis ſententia eſſet antea declaratus inops, num. 86.

Subampliatur ſecundo, etiamſi Uxor prius non egiſſet contra virum, quia poterit adhuc excipiendo, allegare, & probare inopiam viri, ſub num. 88.

Subampliatur tertio, Ut probata per viam exceptionis inopiā Uiri, poſſit in eodem iudicio obtinere, ſibi aſſignari bona viri loco pignoris, marito etiam non aliter citato, num. 89. Et præſertim ſi vxor habeat clauſulam conſtituti pro ſuis iuribus dotalibus, & etiam contra fiſcum, num. 90.

Inopiam viri poteſt vxor leuioribus documentis probare, agendo contra maritum, quam agendo contra tertium, numer. 87.

Sententia, lata pro vxore contra maritum ſuper vergentia ad inopiam, non nocet tertio creditori non citato, num. 88. Et an iudex, qui ex probationibus factis inter vxorem, & virum, condemnaret tertium, diceretur eum ſpoliare, ibidem, ſubill. 1.

Sententia quando ob omiſſas probationes dicatur notorie iniuſta, & ideo ſpoliatiua, ſub num. 88. verſ. contrariam.

Vxore mortua, pendente inter eam, & maritum lite, ſuper aſſecuratione dotis, an hæredes poſſint proſequi eandem litē, ſub num. 88. ſubill. 2.

Excuſſio bonorum mariti, ſeu alterius debitoris non eſt neceſſaria, quando vxor, ſeu alius creditor, excipiendo de ſua anteriori hypotheca vult impedire creditores poſteriores, ſub nu. 88. ſubampliat. ſecunda, verſus finem.

Executionem ſuper nomine debitoris poteſt creditor anterior non ſolum impedire, ſed poteſt etiam in eodem iudicio obtinere, illud ſibi dari loco pignoris, num. 89. in fine.

Vidua, ſeu Vxore { *excipiente de ſua anteriori hypotheca contrahæredes, ſeu creditores mariti, poſſunt hæredes, & creditores petere ab ea manifeſtationem bonorum mariti, nu. 91. & ſeqq. Et quid in Ciuitate Genuæ, nu. 93. & ſeqq. nu. 100. & 101. Et quomodo tunc conſultum ſit creditoribus poſterioribus, nu. 95. 99. & 100.*

Vxore, ſeu Vidua { *nolente manifeſtare bona, proceditur ad executionem ad inſtantiam creditorum, reſeruatis iuribus in ordinario iudicio vxori, & viduæ. nu. 92.*

Digitized by Google

Contumaci denegatur audientia, ſub nu.92. verſ.ratio. Et quomodo hoc procedat, ſub num.97. & 98.

Canella eleuatio in ciuitate Genuæ eſt exceptio tertij creditoris, impedientis executionem, num.95.

Exceptio facilius permittitur, quam actio, ſub num.98. Quare excipienti fauendum magis, quam agenti, ſub num.97.

Manifeſtatio bonorum eſt duplex, ſub num.101. & 102.

Manifeſtatio bonorum fieri debet cum iuramento numer.103. Verbis apertis, quæ tollant omnem fraudem, numer.104. Debet in ea exprimi quantitas, & qualitas rerum, numer.105. Si obſcure fiat, eſt denuo facienda, numer.118. Vbi in prima ſit aliquid doloſe omiſſum, debet manifeſtans puniri, numer.119. & 121. Et facta manifeſtatione, debet aduerſario dari terminus ad probandum contra manifeſtationem de maiori quantitate, &c. num.120.

Manifeſtatio obſcura quibus caſibus ſit toleranda, numer.106. & ſeqq.

Manifeſtare non tenetur vidua legatum, ſibi à marito relictum, num.110.

Cedens bonis, debet omnia bona manifeſtare ad inſtantiam creditorum, ſub num.102.

Inuentarium debet continere deſcriptionem omnium bonorum per pondus, numerum, & menſuram, ſub numero 101. declar.2.

Actus ſi non ſit neceſſarius, nihil refert an rite, vel non rite ſit factus, num.109. iunctis præcedentibus.

Accuſator non cogitur exprimere diem delicti, ſi de eo die veriſimiliter non recordetur, num.113.

Memoria deficit in ſenibus, ſub num.114.

Veritas in iudicio contentioſo poteſt occultari, ſi ex ea oriretur damnum, & iniuſtitia in foro interiori, num.116.

Certum, ſeu Manifeſtum } *ſatis dicitur, quod habet relationem ad id, quod eſt certum, nu.117.*

84 QVæro quinto, an tertia perſona, docendo de ſuo credito anteriori cum hypotheca, poſſit impedire executionem realem, quam creditor poſterior ex cauſa cambij in iudicio executiuo tentaret ſuper bonis ſui debitoris?

Reſpondeo, quod ſic, vt ſecutus ſum *ſup.§.2. gloſ.5. n.408. verſ.prima.* & hæc eſt communis concluſio, & ſeruatur in praxi, quia cauſa cambii in hoc nullum habet priuilegium contra hypothecas anteriores.

58 Amplia hanc concluſionem, vt procedat etiam ſi iſta tertia perſona ſit debitoris vxor, quia etſi vulgata ſit regula, quod, ſtante matrimonio, dos repeti nõ poteſt, Bal.Nouel.*tractat.de dote, par.7.priuil.24. nu.1. tom.9.fol.226.* tamen, ſi maritus vergat ad inopiam, poteſt dotem repetere, etiam conſtante matrimonio, *l.25.ſi conſtante.ff.ſol.matr.* & multo magis, ſoluto matrimonio, poteſt vidua, quia, marito mortuo, dos eſt reſtituenda, *l.2. ff.ſol.matrim.* & ideo vtroque caſu poterit contra creditores ſui mariti ſe opponere, & impedire executionem, docendo de ſua hypotheca anteriori, vt retuli & ſecutus ſum *inf.ſub numer.88. ſub ampl.2.* & ſolent mulieres, tam, viuente viro in caſu vergentiæ ad inopiam, quam mortuo, ſe munire inhibitionibus, quibus executores in actu executionis impediant, & in ciuitate Genuæ poſſunt impedire ex ſtat.*cap.4.§.1.in fine, lib.5.*

86 Subamplia primo hanc ampliationem de vxore, quæ impedit executionẽ propter mariti vergentiã ad inopiam, vt maxime procedat, ſi vxor iã in iudicio, moto contra maritum, obtinuiſſet ſententiam, qua maritus eſset condemnatus ad reſtituendam dotem, quia tunc inopia viri eſt probata, & per ſententiam facta eſt notoria.

87 Explica hanc ſubampliationem, vt ſi vxor agat ad dotis repetitionem contra virum, vergentem ad inopiam, ſufficiat leuior probatio inopiæ, quam ſi agat contra tertium poſseſſorem ad auocandum pignus, quia contra tertium requiritur probatio plena eo modo, quo poteſt, vt moueatur arbitrium iudicis, ex quo, agendo contra maritum, tractatur de leui præiudicio, ſed, agendo contra tertium, tractatur de præiudicio magno, Bar.*in l.25.ſi conſtante, nu.15.verſ. ex prædictis ergo.ff.ſol.matr.Bal.Nouel.tract. de dot.par.7. priuil.24.ſub num.2.tom.9.fol.226.Conſtan.Roger. eod.trat q.14.ſub numer.19.& 20.fol.345. Benint.deciſ.68.nobilis ſub num.1.& 2.* & communiter omnes.

88 Infero ex hac explicatione, quod etſi ſententia ſuper vergentia ad inopiam, lata cõtra maritum ad fauorem vxoris, ſufficiat ad im ediẽdam executionem contra tertium, vt dixi *ſupra nu.86.* tamen non ſufficit contra eundem tertium, nõ citatum, ad auocandam ab eo poſseſſionem pignoris, quia ſententia, contra vnum lata, non nocet tertio non citato, Surd.*deciſ.256.nu.3.in fine, verſ.in contrarium. & num.4. & 5.* & faciunt, quæ de ſententia lata ſuper admiſſione *ad capit.Odoardus.ſcripſi infra nu.137.& ſeqq.*

Subinfero primo, quod ſi iudex, probationibus factis inter vxorem, & uirum ſuper inopiam uiri, ſẽtentiam tulerit pro uxore contra uirum, & poſteà in alio iudicio ad inſtãtiam eiuſdem mulieris: reproducentis eaſdem ſolas probationes, & ſententiam contra tertium poſseſsorem bonorum uiri, citato ſemper ipſo tertio poſseſsore, & ſeruato ordine iudiciario, pronunciaret etiam contra eundem tertiũ poſseſſorem, non aliter, quam *ſupra* probata inopia uiri, uideretur eum ſpoliare, quia ſententia non iuſtificaretur ex actis, & conſequenter eſset notorie iniuſta, quæ reputaretur nulla, per ea, quæ ſecutus sũ *in meo tract.de iudic.cauſ.lib.2.capit.3.nu.292.& ſeqq.* & iudex nulliter procedens dicitur ſpoliare, ut declaraui *in meo tract.de appell.q.17.limit.6.memb.6.nu.14. 69 & 70.* præſertim *in fine.*

Cõtrariam opinionem crederem iure defendi quia ſententia non dicitur notorie iniuſta, & conſequenter ceſsat ſubillatio, quod autem non dicatur notorie iniuſta, probatur, quia ſententia tunc dicitur notorie iniuſta, ideoque æquiparatur ſententiæ, nullæ, quando probationes ſunt omnino omiſsæ, tunc enim, cum ſententia non poſsit iuſtificari ex actis ideoque ſit notorie iniuſta, diceretur ſpoliatiua: ſecus, ſi probationes non ſint omiſsæ, ſed imo ſint factæ, quia tunc licet nõ facerent plenam fidem, tamẽ ſententia ualet, & licet eſset iniuſta, tamen nõ eſset notorie iniuſta, Bal. in margar.ſeu repert. ad Innocent. in uerbo, notorium ueritatis, quod ſentit idem Innocen.*in c.tua nos.n.9. in fine de cohabit. cleric.* loquitur enim, quando nullæ probationes recipiuntur.

Sed hic eſt ſubillationis caſus, quia ſopponimus, contra hũc tertium poſseſsorem probatam eſse inopiam uiri per teſtes, et ſententiam latam in cauſa contra uirum, et has probationes, et ſententiam eſse reproductas, et repetitas contra hunc tertiũ; et licet res, inter alios acta, aliis non præiudicet, tamen facit aliquã fidem, ſeu præſumptionem, Crauet. *conſ.258. num.16.in fine,* et alii, quos ſequitur Tiraquel. citatus

infra in 1. confirmatione; quod ſi faciunt aliquam fidem, ſententia poteſt dici ſolum iniuſta, ſed non iniuſta notoriè, quia notorium dicitur illud, quod adeo omnibus liquet, quod quaſi inficiari non poteſt, Bal. *in d. margar. ad Innocen. in verbo, notorium eſt.* quo caſu non mirum ſi ſententia dicatur ſpoliatiua, quia iudex diceretur in dolo, cum, procedendo ſine aliqua probatione, non procederet uti iudex, ſed vti priuatus, ſecus quando proceſſit, adhibita probatione, de cuius ſufficientia dubitetur, & aliter definire notorium, eſt valde difficile, vnde bene *Gloſſ. Vnica in in capitul. manifeſta. 2. quaeſt. 1.* quam ſequuntur communiter Doct. dixi, quod quotidie loquimur de notorio, & quid ſit ignoramus, et multa dicuntur notoria, quę non ſunt, teſtibus his, quos ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 2. capit. 8. num. 330. & 344.* nos tamen de eo late ſcripſimus *d. tract. de iud. lib. 1. cap. 76. & lib. 2. c. ap. 9. num. 14. & ſeqq. 53. 567. 570. & ſeqq. & in tract. de appell. q. 17. limit. 4.*

Confirmatur primo hæc contraria opinio, quia probationes ſunt arbitrariæ, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 9. num. 530. & 531.* & ſentit Tiraq. citatus *infra in confirm. 3.*

Confirmatur ſecundo, quia eſt diſputabile, an ſententia, lata ſuper inopia viri inter mulierem, et virum, vti lata ſuper ſtatu perſonæ, quia tractat de conditione perſonæ, faciat ius etiam contra alios tertios, vt, loquendo de ſententia lata, an quis ſit ciuis, nobilis, excommunicatus, et ſimilis, ſcribunt Alexand. *in l. ſæpe. numer. 62. ff. de re iudic. & Tiraq. tract. res inter alio acta, &c. limit. 18.* hæcque diſputatio nobis argumento eſſe poteſt de non notoria iniuſtitia, etiam ſi verior eſſet opinio, quod iſta ſententia non faceret ius quoad omnes, per ea, quæ late ſcripſi *infra num. 140. & ſeqq.*

Confirmatur tertio, quia licet res inter alios acta faciat ſolum aliquam fidem, tamē facit tantum prę iudicium, ut poſſit ab illa appellari, cum relinquatur arbitrio iudicis quaram faciat probationem, Tiraq. *d. tract. res inter alios, & c. limit. 19.*

Confirmatur quarto, quia ſi diceremus, quod ſententia eſſet notorie iniuſta, quando probationes nō faciunt plenam probationem, daretur facilis aditus ad intro ducen dum iudicium ſpolij aduerſus omnes ſententias, et illa communis doctrina, quod probationes ſint arbitrariæ ſubuerteretur, et magna induceretur perplexitas.

Subinfero ſecundo pro maiori intelligentia, quod etſi uxor poſſit etiam contra tertium poſſeſſorem bonorū viri agere ſaluiano interdicto pro aſſecuratione dotis, præſertim, declarato prius marito inope, vt dixi *ſupra nu. 86.* tamen, ſi, pendente iudicio inter mulierem, & tertium, mulier moriatur, filij mulieris non poſſunt illud iudicium proſequi, quia ob vxoris mortem ceſſauit cauſa aſſecurationis, ideoque filij non poſſent agere contra patrem vergentem ad inopiam, Bar. *in l. 25. ſi conſtante. nu. 62. quaeſt. 9. Iaſ. n. 195. & Rip. n. 99. ff. ſol. matr.* & in terminis iſtis Anch. *quaeſt. 22. defunct a. nu. 4. & ſeqq.* quia inſtantia per mortem mulieris dicitur finita, & conſequenter ſententia, quæ ferretur, diceretur lata ſine actione, & ſine inſtantia, & iudex, qui filijs daret poſſeſſionē, diceretur ſpoliare tertiū, et ſi filij egiſſet cū cōſenſu patris.

Contraria opinio mihi videtur verior ſa tem in hoc, quod ſententia non ſit ſpoliatiua, & moueor quia adducta pro illatione tolluntur ſequētibus reſponſionibus.

Non obſtant Bar. Iaſ. & Rip. quia reſpondeo multipliciter.

Primo, quod ipſi fundant ſuum dictum in ea ratione, quod lis non poſſit eſſe inter patrem, & filium, qui eſt ſub eius poteſtate, *leg. 4. lis nulla, ff. de iudic.* Sed hæc ratio ceſſat in caſu ſubiſlationis, quia ſupponimus patris cōſenſum, & ideo tenet iudicium, Rip. *vbi ſupra,* quem videtur ſecutus Anch. *d. q. 22. numer. 9. in fine,* & tanto magis, quod non agunt contra patrē, ſed contra tertium.

Secundo reſpondeo, quod Bart. Iaſo. & Rip. loquuntur quando filij agerent ad aſſecurationem dotis poſt mortem mulieris, at in caſu, de quo loquimur, ſupponimus, quod ipſamet mulier viuens egerit, & terminauerit iudicium aſſecurationis contra maritum, & poſtea egerit contra tertium poſſeſſorem, quo caſu, licet moriatur mulier, pendende iudicio contra tertium, tamen, cum iudicium aſſecurandæ dotis ſit conſummatum ante mortem mulieris, non viti. tur, quamuis deueniat ad caſum, à quo incipere non poſſet, per ea, quæ, diſputando ſimilem articulum, an reſtitutio dotis, facta à marito ob ſuā vergentiam ad inopiam, ſit reuocanda, ſi maritus poſtea efficiatur diues, adducit hinc inde Crot. *in d. l. ſi conſtante num. 158. & 159.*

Tertio reſpondeo (& confirmo præcedentem ſecundam reſponſionem) quod dato etiam, quod remedium ad aſſecurandam dotem non competat, ſoluto matrimonio, hincque filij, mortua matre, non poſſint eo agere; tamen, ſi remedium fuerit intentatum, conſtante matrimonio, proſecutio competit etiam eo ſoluto, quia ipſemet Bar. *in l. poſt finitam. nu. 1. ff. de excuſ. tut.* tenet quod, ſi, pēdente lite inter vxorem, & maritum pro aſſecuranda dote ob vergentiam ad inopiam, moriatur maritus, poteſt nihilominus vxor proſequi litem in eadem inſtantia contra hæredes mariti.

Et licet Anch. *d. q. 22. numer. 8. & 9.* nitatur dare differentiam, vt in caſu mortis mariti non varietur actio de dote intentata, ſed varietur qualitas, ſecus in caſu mortis mulieris, tamē iſta eſt differentia verbalis, quia in ſubſtantia, & re ipſa, quam attendere debemus nulla remanet differentia, cum vtroque caſu ceſſaret remedium aſſecurationis, quod eſt ſubſidiarium, & competeret plena recuperatio dotis, quæ eſt remedium ordinarium, quare ſicut, mortuo marito, poteſt vxor contra hæredes mariti proſequi aſſecurationem dotis, quia, cum tunc poſſet conſequi plenariam recuperationem dotis, tanto magis poterit conſequi aſſecurationem, quæ eſt minus, ita etiam, mortua vxore, ſi filij poſſent conſequi plenariam reſtitutionem dotis, cur non poſſunt tanto magis conſequi aſſecurationem?

Confirmatur hæc tertia reſponſio, quia remedium ordinarium non facit ceſſare extraordinarium, quando extraordinarium plenius prouidet, ſeu minus grauat, per ea, quæ ſcripſi *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 1. cap. 97. num. 133.* Sed remedium aſſecurationis, quando eſt iam cœptum, citius, & paucioribus terminatur ſumptibus, & hoc reſpectu magis vtiliter prouidere. Ergo.

Nec eſt verum, quod inſtantia finiat, mortua vxore, quia imò nec per mortē, nec per ſuperuenientem

quæ

qualitatem perſonarum hæredum mutatur, per ea, quæ dixi *in meo tr. de appel. q. 7. nu. 133.*

Quare ego non recederem ab hac contraria opinione, quia tollitur inutilis circuitus, & preſertim non recederem quoad hoc, quod nō ſit commiſſum ſpolium.

Subamplia ſecundo, ut procedat etiam ſi vxor prius non egerit contra maritum, ideoque pronuntiari non fecerit, eum vergere ad inopiam, & conſequenter factum eſſe locum reſtitutionis dotis, quia adhuc poteſt, excipiendo, impedire executionem, allegando, & probando vergentiam mariti ad inopiā, Papienſ. *in pract. in form. libell. quo agit vx. ad dot. & vſuf. in gl. vxor, quondam, n. 28. verſ. inde quæritur. fol. 519. & ibi Maſuar. in add. Bal. Nouel. tractat. de dot. in 7. parc. princip. priuileg. 24. num. 2. tomo 9. fol. 226.* quem ſequitur Natt. *conſ. 300. cum procederetur ſub numero* 2. quare nulla requiritur bonorum viri excuſſio, Nouell. & Natt. *vbi ſupra*, ſed requiritur ſolum, quod mulier, adhibita plena diſcuſſione ſuper inopia, faciat pronuntiari ſuper dicta inopia, Nouell. vbi ſupra, & quod quilibet creditor, comparens non per uiam agendi, ſed per viam excipiendi ad impediēdum alium creditorem, poſſit hoc facere iure ſuæ prioris hypothecæ, etiam ſi non obtinuiſſet ſententiam contra ſuum principalem debitorem, etiam exiſtentem ſoluendo, & ſic, non facta excuſſione in bonis debitoris, dummodo doceat de ſuo credito, & ſua priori hypotheca, ſcribunt Natt. *vbi ſupr.* & Flam. Cart. *dec. 19. pulchrum, nu. 4.*

90 Subamplia tertio, vt mulier, excipiendo, & docēdo de ſua anteriori hypotheca, & de vergentia mariti ad inopiam, poſſit nō ſolum impedire executionem, ut dixi *in præcedenti ſubampliatione*, ſed poſſit ēt in eadem iudicio per viam exceptionis conſequi aſſignationem bonorum viri loco pignoris, non aliter citato marito, reſeruatis iuribus in iudicio ordinario, quia iudicium ſummarium, quale eſt illud executiuum, non parat præiudicium iudicio ordinario, & plenario, vnde creditor, habens hypothecam anteriorē, non ſolum impedit executionem in nomine debitoris ſui debitoris, ſed obtinet in eodem iudicio illud nomen ſibi dari loco pignoris, non aliter citato primo debitore, Nat. *conſ. 300. cum procederetur, nu. 1. & ſeq.*

Extende hanc ſubampliationem, vt præcipue procedat, quando in vxorem pro ſuis iuribus dotalibus eſſet tranſlatum dominium, & poſſeſſio bonorū mariti vigore conſtituti, appoſiti in inſtrumento dotali, quia tunc poſſet vxor, eueniente caſu reſtitutionis dotis, inſiſtere poſſeſſioni prædictorum bonorum, donec fuerit ei ſatisfactum de ſuis iuribus dotalibus, etiam contra fiſcum, & publicatis bonis mariti, Rol. a Val. *conſ. 31. viſo proceſſu. nu. 37. Verſ. imò plur. 38. & 39. lib. 1.*

91 Declara primo eandem communem concluſionem, vt in caſu, quo mulier excipiendo de ſua hypotheca anteriori, vult excludere creditorem a poſtulata executione, creditor poſsit opponere cōtra vxorem, vt, antequam audiatur, manifeſtet bona ſui viri, quia ſicut vxor tenetur, iurata fide, ea manifeſtare hæredibus viri defuncti, *gl. in l. 2. in verbo, iurata fide. C. quando, & quib. quar. par. deb. lib. 16. Bal. in l. ordo. num. 14. verſ. quæro vtrum Uxor. Cod. de execut. rei iud. Crauet. tract. de antiq. temp. titul. de teſtes deponentes de credulitate in antiquis. in Verbo, viſo de fama ſub numero 17. tom. 17. fol. 142. Silu. Nupt. libr. 2. numero 49. in fine, Matth. Brun. tract. de ceſſion. bonor. quæſt. princip. num. 6. column. 1. tom. 3. parte 2 fol. 194. Caſſan. in conſuetud. Burgun. rubr. 4. §. 21. num. 9. & Borgn. decif. 3. in cauſa mota. initio, verſicul. & primis part. 1.* ita etiam tenetur ea manifeſtare creditoribus, quos ipſa vult excludere ab eorum credito: ea enim ratio, quæ militat in hærede, ad quem ſpectant bona manifeſtanda, militat in creditoribus, ad quos magis, quam ad hæredem ſpectant, cum hæres ſit hæres bonorum, quę ſuperſunt, ſoluto ęre alieno, hęcque declaratio, quia viſa fuit iuridica Reipublicæ Genuenſi, propterea eius ſtatutis lib. 5. cap. 6. diſpoſuit, vt mulieres manifeſtare debeant bona mariti ad inſtantiam hæredis mariti, ſeu perſonę, habentis intereſſe, quandocunque fuerint requiſitæ, & certe eſt ſalubris declaratio, ne mulieres, quarum genus eſt etiam auariſsimum, ſub ſpecie conſequendi ſuū, occupent etiam alienum.

Amplia hanc declarationem, vt mulier in tantum teneatur manifeſtare, vt, ſi non manifeſtet, non ſit audienda, ſed iudex procedere debeat ad vlteriorem executionem, reſeruatis iuribus vxori talibus, qualia competunt in alio iudicio, mulier enim non ex hoc, quod non manifeſtet, debet perdere iura ſua, ſed ſolum debet tanquā contumax non audiri, donec purgauerit contumaciam, & donec nō manifeſtauerit, ſemper remanebit excluſa, hanc que ampliationem ead. Reſp. uti iuridicam expreſsit in eiſdem ſtat. *d. c. 6. §. etſi non manifeſtauerint.*

Ratio, quare mulier, non manifeſtans, non audiatur in repetitione dotis, eſt, quia eſt contumax, & cōtumaci denegatur audientia, *leg. 26. ſed etſi prætorem. §. ait prætor ſiue. in fine, Verſic. ſed & ſi dum decreto, & ibi Gl. ff. ex quib. cauſ. maior Gl. in l. 53. contumacia in verbo, litis damno, ff. de re iud. Par. de Put. tract. de ſyndic. in verbo dicit conſtitutio numero tercio, & in verbo, inobedientiæ. numero primo. inter tract. diuerſ. tomo 7. fol. 274. Carauit. ſuper rit. 220. numero* 2. & quod actori, nolenti reſpondere ſuper reconuentione, iudex poſsit denegare audientiam, & mandare alijs iudicibus, quod illum non audiant ſequitur Barbat. *in addit. ad Bart. in d. §. ait prætor, in verbo, caſu littera b*, & hac ratione leges municipales fere totius Orbis mandant, ut contumaci tam in cauſis ciuilibus, quam in criminatibus denegetur non ſolum audientia, ſed habeatur etiam pro confeſſo, per ea, quæ late ſcripſi *in meo tr. de indic. cauſ. libr. 1. capitulo 96. & 97.* & quod ei propterea denegetur appellatio, ſcripſi, & declaraui *in meo tractat. de appell. quæſt. 17. limit. 3. num. 1. & ſeq.* hacque audientiæ denegatio ſatis comprehenſa videtur ſub generali omnium iurium indignatione, dum dicimus, quod cōtra contumaces omnia iura clamant, vt ſcripſi *d. libr. 1. c. 93. in fine initij.*

Subdeclara, reſtringendo eandem declarationem, 92
vt in ciuitate Genuæ procedat ſolum, quādo mulier venit agendo ad conſequendum ſuæ dotis ſolutionem, ſecus quando venit excipiendo per uiam eleuationis canellæ, ut loquuntur illa ſtatuta, quia tunc mulier, eleuando canellam, non tenetur manifeſtare bona viri, hæcque ſubdeclaratio, quamuis Genuæ ſit multum controuerſia, & forſan varie practicata, tamen videtur uera duplici ratione.

Prima, quia ſtatutum Genuæ *d. cap. 6. initio.* obli- 9
gans mulierem ad manifeſtanda bona ſui mariti, lo-

Digitized by Google

quitur in muliere, conſequi volente ſolutionem pro dotibus, ſeu iuribus ſuis, quod verbum, *conſequi*, repetit deinde in §. ſeq. & ſi non manifeſtauerint. & in §. bona vero.

94 Sed mulier, quæ eleuat canellam, ideſt, quæ excipiendo, ſe opponit executioni, non vult, nec intendit in eo iudicio conſequi ſolutionem pro ſuis dotibus, ſed ſolum excipiendo, conſeruare iura ſua, & ideo impedire, ne alius eam cõſequatur, vnde vbi mulier eleuauerit canellam, & in illo iudicio eleuationis canellæ potiora iura habuerit, obtinebit ſolum, declarari æſtimum nullum, & non ſibi dari illa bona, vt in ſtat. *de eleuat. canellæ. capite tertio. §. ſi vero lib. quar-*

95 *to.* † & ideo ad inſtantiam creditoris cedẽtis mulieri, quæ canellam eleuauit, tenetur iudex, etiam non expectata ſententia ſuper porioritate iurium, aſſignare terminum mulieri ad eligendum bona, & in illis æſtimum conſequendum, vt *in eodem ſtat. capite tertio. §. poſſit etiam.* & ſic apparet, quod in iudicio eleuationis non conſequitur ſolutionem; hancque exceptionem, quæ impedit executionem, Genuenſes, & illorum ſtatuta vocant eleuationem canellæ, quia creditor, obtento mandato executionis, ideoque volens conſequi æſtimum in bonis debitoris, ducit ſecum æſtimatores, qui canella menſurant rẽ, ſuper qua uult æſtimum conſequi, et dum menſurant, tertius, qui prætendit intereſſe, eleuat, ideſt, impedit canellam, ne menſurent.

96 Confirmatur primo ratio, et conſequenter ſubdeclaratio, quia ſtatuta Genuenſia quoties utuntur hoc uerbo, *conſequi ſolutionem*, loquuntur in eo, qui conſequitur ueram ſolutionem, qua tollitur obligatio, et debitum, ut *in libro ſecundo. capite tertio. initio, & §. quando. & §. in cauſis.* dum petentem executionem obligant ad fideiubendum, de reſtituendo, quicquid indebite fuiſſet conſecutus, iuſtus *libro quarto. capite ſecundo. §. præſentato.* ubi diſponunt, quid facere debeãt æſtimatores, præſentato ſibi mandato pro conſequẽda ſolutione alicuius ſummæ. *& capit. 11. initio*, ubi de pena illius, qui petit debitum, cuius ſolutionem conſecutus erat.

At mulier, eleuando canellam, non conſequitur ſolutionem, ſed ſolum conſeruat ius ſuum, ne lædatur, ut oſtendi *num. præcedenti*. Ergo.

97 Confirmatur ſecundo, quia eadem ſtatuta apertam conſtituunt differentiam inter petitionem dotis, et exceptionem, ſeu eleuationem canellæ ex cauſa dotis, ſiquidem in petitione maiorem requirunt. ſolemnitatem, quam in eleuatione canellæ, *vt in libr. 5. cap. 4. initio*, quæ differentia coadiuuatur ex diſpoſitione iuris communis, nam maior fauor militat in creditore, qui per uiam excipiendi proſequitur ius ſuæ hypothecæ, quam in eo, qui per uiam agendi, Bal. Nouel. *tractat. de doct. part. 7. priuileg. 24. ſub numero ſecundo. tom. 9. fol. 226. & Natt. conſil. 300. cum procederetur numer. 2. verſus finem*, quare etiam de iure communi facilius denegatur audiẽtia actori, quam reo, ideoque bannitus, et excommunicatus repelluntur ab actione, ſed non à defenſione, per ea, quæ ſcripſi *in meo tractat. de iudic. cauſ. lib. 2. cap. 2. ſub numer.*

98 174. 179. et clarius *cap. 9. ſub numer.* 1024. † et bannitus non poteſt agere, poteſt tamen petere, tenutam, ſibi acceptam, reſtitui, Iacob. de Aren. *in leg. de pupillo. §. qui remiſſionem. num. 1. ff. de oper. nou. nunt.* et idem in excommunicato ſentit Anguiſ. *conſ.* 141. *nu.* 8. 16. *in fine*, *&* 17. *libr.* 1. (accedendo propinquius ad terminos noſtros) contumaci denegatur audientia, quando venit tanquam actor; ſecus quando venit tanquam reus neceſſarius, quia contumax æquiparatur excommunicato & bannito, Carauit. *ſuper rit. 190. ſub numer. 7. &* 8. & dixi *ſupra num. 40. &* 42. & omiſſis multis, certum eſt, quod facilius datur exceptio, quam actio, vt dixi *d. capitul. 2. numero* 121. & ſublata ſimpliciter audientia, non dicitur ſublata appellatio, quæ habet naturam defenſionis, niſi ſit denegata etiam excipiendo, vt ſcripſi *in meo tractat. de appell. quæſtione 16. limit. 1. numer. 30. & 31.* et excluſus à facultate agendi de nullitate, non dicitur excluſus à facultate excipiendi de nullitate, per ea, quæ ſcripſi *eod. tractat. de appell. quæſt. 19. remed. 1. concl. 4. numer. 45.* et his ruit ratio, de qua *ſupra ſub numer.* 92. dum diximus, mulieri contumaci in non manifeſtando denegandam eſſe audientiam; nam illa ratio procedit, ſi veniat agendo, ſecus ſi veniat excipiendo.

Secunda ratio eſt, quia auxilium manifeſtatio- 99
nis, quod in canellæ eleuatione à ſtatutis videtur creditori denegatum, in alio iudicio eſt ei reſeruatum, nempe, quando creditor, renuntiando æſtimo, faciet, mulieri terminum præfigi ad conſequendũ eſtimum, in quibus voluerit bonis, iuxta diſpoſitionem *ſtatut. libr. quarto capitul. tertio §. poſſit etiam.* quia tunc mulier, volens conſequi ſolutionem per uiam æſtimi, tenebitur ad inſtantiam eiuſdem creditoris facere manifeſtationem ex diſpoſitione eiuſdem ſtatuti *capite ſexto. libro quinto.* ut retuli *ſupra ſub num. 93. verſic. prima quia.* et ſic quod differtur, non aufertur.

Contraria opinio, nempe, quod mulier, etiam e- 100
leuando canellam, teneatur manifeſtare, ſaltem quãdo eam eleuat propter uiri uergentiam ad inopiam, ſuadetur, tum quia creditoris damnum, à rerum occultatione, et fraude mulieris procedens, cui damno lex per manifeſtationem faciendam obuiare intẽdit, ita inſtat, quando mulier agit ad conſequendam dotis ſolutionem, ſicut quando excipit ad impediendam aliorum executionem, tum quia quando, marito uergente ad inopiam excipit, nõ eſt uerum, quod manifeſtationis auxilium ſit ei in alio iudicio reſeruatum, et ſic ruit hæc ſecunda ratio, quia, marito uergente ad inopiam, poteſt mulieri dari terminus non ad conſequendam dotis ſolutionem, ſed ad cõſequendam dotis aſſecurationem in bonis mariti, ut ſecutus ſum *ſupra §. 2. gloſſ. 5. numer. 86. verſic. reſtringe.* et ſic iſto caſu ſemper ceſſarent verba ſtatuti loquentis de conſecutione ſolutionis; et, quicquid ſit ex diſpoſitione illorum ſtatutorum, hæc opinio contraria videtur ſatis probabilis propter prædicta.

Retenta harum cõtrariarum opinionum ea, cui 101
tua conſcientia libentius acquieſcet.

Declara ſecundo, ut manifeſtatio bonorum ſit duplex. Prima non eſt ſimplex manifeſtatio, ſed eſt etiam conſeruatio bonorum manifeſtatorum, quæ tendit ad obuiandum fraudibus, quæ committi poſſent in bonis manifeſtatis, & hæc manifeſtatio habet locum in inuentario conficiendo ab hærede, is enim, ſi nolit teneri ultra uires hæreditarias, debet manifeſtare bona hæreditaria, conficiendo ſolemne inuentarium, eadem conſeruare, & rationem de eis reddere habentibus, et habituris intereſſe, & in

hac

hãc manifeſtatione,quæ propriæ dicitur inuentarium,debet fieri diligens,& certa deſcriptio omnium per pondus, numerum, & menſuram , ut ſcribunt Natt.*conſ.575.ſubtiliter.numer.6.& 7.& Rol.a Val.tract. de inuent.in 3.par.in Verbo,pariter bona,numer.1.& in Verbo,item requiritur, numer.1. & 2. tom.8.parte 2.fol.*177.

102 † Secunda eſt manifeſtatio exhibitoria tantum, ſine conſeruatione bonorum manifeſtatorum , quæ reſpicit ſolum tempus præſens , & in qua non veniunt conſiderandæ fraudes futuræ, & hæc manifeſtatio habent locum in cedente bonis, & in muliere , mortuo viro : qui enim vult admitti ad ceſſionem bonorum debet manifeſtare, ideſt, indicare, & propalare bona creditoribus, alias priuatur beneficio ceſſionis.*Bal.in l.1.num.3.& 4.Cod.qui bon.ced.poſſ.* late Brun.*tract.de ceſſ.bon.quæſt.5.princip.num.1.& ſeqq.tomo 3.part.2.fol.*193.& mulier, quæ uult conſequi ſuam dotem tenetur manifeſtare,& indicare,vt dixi, & in hac manifeſtatione nõ eſt neceſſaria ſolennitas inuentarij,neque alia diligens deſcriptio per pondus, numerum, & menſuram, cum is, qui manifeſtat , non ſit retenturus eas penes ſe,ſed debeat ex eis fieri tunc ſolutio,vel reſtitutio,hinc ſtatutum Ariminenſe non contentum de ſola manifeſtatione, mandat mulieri confectionem inuentarii,ut ſcribunt Matth. Brun.*dicta quæſt.5.princip.ſub numero ſexto,*ſit enim hæc manifeſtatio,ſeu iudicatio, vt creditor poſſit apprehendere , ſiunt explorator indicat furem , ſeu locum, in quo adeſt delinquens, vt ſatellites apprehendant.

103 Declara tertio,ut manifeſtatio debeat fieri cum iuramento; vt ſentit Gl. *in l.2. in Verbo,iurata fide, Cod. quando, & quib.quar.p.lib.*10. & alij quos ſecutus ſum *ſupr.nu.91.decl.1.*

Sed an in hac manifeſtatione requirantur ſolemnitates , quæ ex forma ſtatutorum requiruntur in contractibus, alijſque præiudicialibus mulierum, non diſcutio.

104 Declara quarto , vt ad obuiandum incruſtatis mulierum periurijs, quæ,errando,credunt,iuramentum conſiſtere ex parte verborum magis, quam ex parte rerum (& hoc proprias animas decipiunt) debeant manifeſtare omnia, & ſingula bona mariti quę habuerunt,vel habent per ſe, vel alias perſonas, vel ſi alii pro eis, & de eorum voluntate, uel ad earum diſpoſitionem habuerunt, aut habent quare, ſi manifeſtent aliquid, debent illo manifeſtaro, addere,quod aliud non habuerunt, &c. ſi vero nihil penitus manifeſtent , debent ſeruare ſimplicem formam negatiuam,quod nihil habuerunt, nec habent, etc.vt in prędicta formula,hæcque formula traditur a ſtat.Gen.*lib.5.c.6.*& quia eſt conſona rationi, cenſeo poſſe vbique.

105 Declara quinto,vt debeant non obſcure,ſed clare manifeſtare,preſertim res conſumptas, & nõ extantes exprimendo quantitatem, & qualitatem rerum,quia paria ſunt, non manifeſtare, vel non clare manifeſtare,ſicut paria ſunt, non reſpondere,vel obſcure reſpondere,vt late ſecutus ſum *in meo tr.de iudic. cauſ.lib.2.c.7.nu.*526.

106 Reſtringe hanc declarationem, vt non procedat in multis caſibus.

Primus caſus eſt , quando mulier non teneretur manifeſtare, quia tunc manifeſtatio , quantumuis obſcura,non reiicitur ex pluribus. Primo, quia qui non tenetur dare libellum, dando obſcurum, ſeu ineptum,non reijcitur, Abb.Bal.Maran.Gail.& Rota diuerſ.quos ſecutus ſum *ſupra §.2.gloſſa 1.numer.*13.† 107 Secundo, quia, vbi non requiritur ſolemnitas, nihil refert,ſi non legitime interuenerit,Rom.& Nicel.quos ſecutus ſum *d.gloſſa 1.nu.*14.† Tertio, quia 108 vbi non requiritur concluſio petitionis,nihil refert, an male, vel bene facta ſit, Bart.,quem ſecutus ſum *eadem gloſſ.1.n.* 15.† Quarto,omiſſis alijs,quia eſt re- 109 gula generalis, quod vbi actus non eſt neceſſarius , nihil referat,an male,vel bene ſit factus,vt ſcripſi *ead. gl.1.ſub nu.*12.

Exemplifica hunc caſum in legato,relicto vxori, 110 quia non tenetur manifeſtare id, quod eius vir ſibi legauit. Primo, quia manifeſtare omnia, & ſingula bona mariti,in effectu non eſt aliud, quam nihil occultare de bonis mariti,ſed qui retinet rem,ſibi legatam,non occultat aliquid de bonis mariti. Secundo, quia in re,vxori legata,hæres neq;reſtitutionem, neque ſolutionem poteſt pretendere,ergo fruſtratoria eſt illius rei manifeſtatio.

Secundus caſus eſt cum diſtinctione. Aut iſta ob- 111 ſcuritas eſt tanta , vt aduerſario tollet defenſionem, & tunc hæc obſcuritas non toleratur . Aut obſcuritas non eſt tanta, quæ tollat defenſionem , ideſt, ius conuincendi eam de occultatione,& fraude,& tunc iſta obſcuritas eſt tolerabilis,per ea, quæ de obſcura petitione ſcripſi *in meo tract.de iud.cauſ.libr.1.capit.50. ſub nu.17.verſ.hoc dictum.* Aut iſta obſcuritas redundat, non in damnum hæredis , ſed in damnum mulieris manifeſtantis,vtputa, quia res, quas manifeſtat, iam conſumpſit,quo caſu poſſet eſſe locus iuramento aduerſari eum taxatione iudicis, & tunc quia hæredis non intereſt, non poteſt is eam impugnare , quia in iudicio non admittitur,niſi is,cuius intereſt;exceptio enim tua non intereſt,repellit agentem,vt ſcripſi *ſup. §.2.gl.5.ſub nu.142.verſ.his.*

Tertius caſus eſt , quando propter obliuionem 112 clariori fieri non poſſet,quia tunc reijci non debet, & hoc deducitur dupliciter. Primo, quia impoſſibilium nulla eſt obligatio, *l.impoſſibilium, ff.de regul.iur.* † Secundo, quia nos videmus, quod etſi accuſator 113 teneatur exprimere diem delicti , ad hęc ut reus poſſit ſe defendere, tamen, ſi accuſator veriſimiliter non recordetur, non cogitur exprimere, Boſſ.*tract. crim.tit.de inquiſ.ſub nu.*92. & eſſe communem practicam,teſtatur *Clar.lib.5.recept.ſentent.§.fin.q.12.Verſ.dixi etiam in fin.*& ſequitur,dummodo accuſator obliuionem cum iuramento affirmet, & ego ſecutus ſum *d. lib.1.c.51.nu.36.*

Exemplifica hunc caſum, quando manifeſtatio 114 peteretur diu poſt mortem viri : quo caſu veriſimile eſt,quod non recordetur de particularibus rebus, vſo conſumptis, quia in muliere facilius præſumitur obliuio,vt ex Menoch.ſequitur Ioſeph.Maſcar.*tract. de probat.concluſ.*1076.*num.*48. præſertim ſi ſit in ſenectute,quia,vt ex Plin.*lib.7.cap.24.*ſequitur Natt.*conſil. 537.oritur num.12. Verſus finem,*ſenectus primum vulnus infligit memoriæ,& demum ſi interceſſiſſet longum temporis ſpatium,poſſet iudicis arbitrio præſumi obliuio.

Quartus caſus eſt,quando ex clara manifeſtatio- 115 ne damnum iniuſte peteretur, quia tunc admittitur in utroque foro ad obſcure manifeſtandum, quod probatur tripliciter.Primo,quia licet actor teneatur

in petitione exprimere certam quantitatem, quam petit, vt reus poſſit deliberare, an velit cedere, vel contendere tamen ſi in illa certa quantitate, quam petit, ſit aliqua ſumma dubia, an ſibi debeatur, necne, poteſt adere clauſulam, offerens deducere, &c. ſeu, ſaluo iure, &c. prout quotidie practicare, & ſic poteſt illam petitam quantitatem reddere incertam, & obſcuram, quia lex abhorret, vt in re dubia, quæ pendere debet ex futuro litis euentu partes aliquid facere cogantur, ex quo damnum
116 poſtea iniuſte paterentur. † Secundo, (et confirmo idem) quia principalis non tenetur manifeſtare veritatem, quando ex illa manifeſtatione damnum iniuſte pateretur, quo caſu dicere mendacium, non eſt mendacium teſtibus Couar. M. Ant. Cucch. et Bal. quos ſecutus ſum *in meo trac. de iud. cauſ. lib. 2. c. 9. num. 836. & ſeqq. & 846.* quare litteræ monitoriales prædicto caſu non obligant ad manifeſtandum, per ea, quæ ſecutus ſum *eod. c. 9. nu. 487.* et tam principali, quam aduocato, habentibus iuſtam cauſam, licet vti fraudibus, et cauillationibus ad excludendas fraudes et cauillationes aduerſarij, iniuſte litigantis, Gloſſa Bal. Alciat. et M. Ant. Cucch. quos ſecutus ſum *d. c. 9. n. 848.* quare ſi iſto caſu licitum eſt non dicere, et non manifeſtare ueritatem, a fortiori licitum erit obſcure eam manifeſtare. Tertio (et tendit ad idem) quia licet reus teneatur reſpondere poſitioni actoris, tamen ſi poſitio ſit captioſa, non tenetur, et dicitur captioſa, quando reſponſurus incidit in laqueum, ſiue reſpondeat affirmatiue, ſiue negatiue, ut late declaraui *d. lib. 2. c. 7. nu. 281. & ſeqq.*

117 Quintus caſus eſt, quando expreſſio eſt facta per relationem, quia ſatis dicitur manifeſtum, et certum illud, quod habet relationem ad id, quod eſt certum, et manifeſtum. Abb. Dec. Vant. & Oſaſc. quos ſecutus ſum *in meo tr. de iud. cauſ. lib. 1. cap. 48. ſub nu. 7. verſ. contrarium.*

118 Subdeclara primo eandem declarationem, vt in caſu, quo mulier obſcure manifeſtauerit, teneatur iterum clare manifeſtare propter rationem adductã *ſupra num. 105. in hac 5. declar.* et non manifeſtando, iudex procedere debeat ad vlteriora, ac ſi mulier fuiſſet contumax in non manifeſtando, vt dixi *ſupr. nu. 97. verſ. amplia hanc.*

119 Subdeclara ſecundo, vt ſi mulier, faciendo ſecundam manifeſtationem, aliquid in quantitate, numero, vel ſpecie addiderit, tunc vidẽdum erit, an in prima per obliuionem, ſeu per errorem, vel doloſe: et cum fraude omiſerit, et ubi doloſe, et per fraudem, tunc erit punienda de periurio; et de occultatione, vt dixi *infr. nu. 121.*

120 Declara ſexto, vt, abſoluta manifeſtatione, debeat creditori, ſeu hæredi dari terminus ad probandum de maiori quantitate, et de pluribus rebus, et de bonis exiſtentibus penes ipſam, vel alios pro ea, et non manifeſtatis, et hic non diſcutio, an hęc probatio poſſit fieri etiam per teſtes, vel ſolum per ſcripturas publicas.

121 Declara ſeptimo, vt vbi creditor, ſeu heres probauerit, mulierem non omnia manifeſtaſſe, et ſic eſſe conuictam de periurio, ſit punienda, ſed qua pœna, hic non diſcutio. Genuenſes habent pœnam dupli, ex eorum ſtat. *lib. 5. c. 6. §. vlt.* ſed ego nunquam vidi illam pęnam fuiſſe alicubi practicatam.

S V M M A R I A.

Ceſſio Bonorum, & Cap. Odoardus. { impediũt executionem litterarum cambij aliarum obligationum, quia ceſſio habet vim ſolutionis, & hæc eſt regula, nu. 122.

Reſtringitur primo hæc regula, vt non procedat, ſi ceſſio fiat poſt latas tres ſententias condemnatorias conformes, n. 123. Contrarium, dummodo fateantur debitum, nu. 124.

Reſtringitur ſecundo, quando clericus tenetur ex obligatione iurata, num. 125. Contrarium, ibidem, & num. 126. Declaratur hoc contrarium, Vt non ſit verum, quando clericus eo, quia non ſatisfeciſſet obligationi iuratæ in termino, incurriſſet periurium, ſub num. 126. Subdeclaratur hæc declaratio, vt non procedat, quando debitum peteretur ciuiliter, ſed procedat ſolum, quando ageretur criminaliter, ſub eod. nu. 126. Contrarium, etiam ſi agatur criminaliter, nu. 127. & 128.

Reſtringitur tertio in clerico, qui, perſonaliter conſentiendo penſionis impoſitioni, cum iuramento, & in forma Cameræ promiſerit penſionem ſoluere, n. 129. Contrarium cum declaratione, nu. 130.

Reſtringitur quarto in obligato in forma cameræ, quia A. C. non obſtante cap. Odoardus, procederet ad executionem, nu. 131. Declaratur, vt ſit verum, pendente lite ſuper dicto c. Odoardus, ſecus poſt terminatam litem in fauorem clerici, nu. 132. & ſeq.

Reſtringitur quinto, vt impediant executionem creditoris citati, contra quem clericus, vel laicus admiſſus eſt ad ceſſionem, non autem impediunt executionem creditorum, non citatorum, nu. 137. & ſeq. Extenditur hæc reſtrictio, etiam ſi ceſſio bonorum dicatur ſententia ſuper ſtatu perſonæ, nu. 140. Explicatur hæc extenſio, nu. 141. 142. & 144. Reiectis his, quæ contra reſtrictionem obyciuntur, n. 143. Quibus reſpondetur cum diſtinctione duorum caſuum, ſub nu. 144. & 146.

Reſtringitur ſexto, vt ceſſio bonorũ, facta a debitore, nõ proſit fideiuſſoribus, ſub nu. 147.

Reſtringitur ſeptimo, vt non procedat in ceſsione doloſa, quando ſcilicet debitor, ſciens, ſe non eſſe ſoluendo, contraxit, nu. 148.

Reſtringitur octauo in debitore obligato in ſpecie ad rem, nu. 149. in fin.

Reſtringitur nono, vt non procedat in clerico, qui contraxerit nomine, & habitu laicali, nu. 150. & ſeqq. Extenditur hæc reſtrictio. nu. 160. & ſeq.

Ceſſio bonorum non impugnat obligationem executiuam, ſed mutat, ſeu reſtringit executionem, nu. 133.

Ceſsio bonorum in multis caſibus non liberat cedentem a carcere, ſub nu. 144. verſ. primus, & nu. 148. Non ſolum poſt latam ſententiam, ſed etiam ante latam ſentẽtiam, & ante introductam cauſam, ſub nu. 146. extenſ. 1.

Ceſtionis beneficium tolli poteſt per ſtatutum. nu. 136.

Ceſsio bonorum præiudicat etiam alijs creditoribus non citatis, nu. 143. Et quomodo procedat, nu. 146.

Auditoris Cameræ facultates fauore obligationis Cameralis aduerſus c. Odoardus, quomodo intelligantur, nu. 134.

Exceptio non numeratæ pecuniæ, dum probatur, non retardat obligationem cameralem, ſecus poſtquam eſt probata, & pronunciata, nu. 132. & ſub nu. 137.

Sententia lata contra vnum, an & quando præiudicet alijs, n. 158. & ſeq. Et quid, ſi ſit lata ſuper ſtatu perſonæ. nu. 140. & ſeq.

Ius publicum, & Ius conſecutiuum } quæ dicantur, numero 140. & 141.

Ius

Digitized by Google

Ius æque principale qui dicantur habere, nu. 142.
Inuentarium confectum afficit etiam creditores, ex poſt facto ſuperuenientes, ſub num. 143. & 145.
Cap. Odoardus, & Ceſſio bonorum } *quomodo differant, num. 147.*
Socius poteſt propter iuramentum, appoſitum in ſocietate, conueniri Vltra quam facere poſſit, num. 125.
Dolus priuat ſemper beneficijs, quæ, dolo non commiſſo, erant conceſſa, num. 148. 152. & ſeq.
Clericus quando perdat beneficium cap. Odoardus num. 123. & ſeq. 150. & ſeqq.
Peccans in legem, indignus eſt auxilio legis, num. 151.
Habitus quandoque facit perſonam, num. 159.
Habitus & Tonſura { *ſi deferantur ſolum quando petitur beneficium c. Odoardus. & non ſint delati tempore contractus, non iuuant, numer. 160. Et quando ſint deferendi de mandato Epiſcopi, &c. num. 162.*
Habitus clericalis debet eſſe decens, & qualis. num. 161.
Carcer quandoque eſt bonum remedium contra debitores decoctos, & latitantes, num. 163.

122 QVAERO ſexto, an capitulum, Odoardus, ſeu ceſſio bonorum impediat executionem litterarum cambij, aliarumque obligationum, pro quibus datur executio parata, & præſertim ſi ſit obligatio in forma Cameræ?

Reſpondeo, conſtituendo regulam affirmatiuam, quod ſic, *cap. 3. Odoardus. & ibi Canoniſtæ, de ſolut. Couar. var. reſol. lib. 2. cap. 1. nu. 9. Verſ. cæterum. Foller. de contract. cenſuar. in verbo, cenſus enim nu. 19. verſ. imo. tom. 6. par. 2. fol. 142.* & communiter omnes *in diuerſis locis*.

Ratio eſt, quia ceſſio bonorum habet vim ſolutionis, ita vt debitor, facta ceſſione, non poſſit amplius carcerari, & expiret actio creditoris contra eum, & ſatis patet ex his, quæ ſcripſi *infra num. 143.*

Et licet hæc regula aliarum inſtar plures patiatur concuſſiones, ex quibus multi ex noſtris Iureconſultis eam in diuerſis caſibus per viam fallentiarum, ſeu reſtrictionum coarctare nixi ſunt, tamẽ in multis eorum veniret amplianda, vt nunc de earum veritate diſcutiendo videbimus.

123 Reſtringe primo igitur eandem regulam, ut non procedat in clerico, condemnato per tres ſententias conformes, quia ſicut ceſſionis beneficium denegatur ei, qui non confitetur debitũ, ſed conuictus condẽnatur, Bal. *in l. 1. n. 1. et 2. C. qui bon. ced. poſſ. Iaſ. in §. vlt. ſub nu. 11. fall. 1. nu. 16. fall. 7. Inſtit. de action.* ita eadem ratione cap. Odoardus. refugiũ denegari clerico, condemnato per tres ſententias, ſcripſi Gomeſ. *in cõpẽd. Vtriuſque ſignat. in fine, verſ. tamen eſt aduertendum.* & ex eo ſequitur Moder. quem citaui *in meo tract. de indic. cauſ. lib. 1. cap. 46. ſub num. 18. verſ. contrariam.*

124 Contrariam opinionem, nempe, quod condemnato, qui perſeuerauerit in mendacio vſque ad ſententiam incluſiue, non denegetur beneficium ceſſionis, dummodo clare, & aperte fateatur debitum, qua confeſſione facta, & nõ prius admittitur ad beneficium ceſſionis, ſiue habuerit iuſtam cauſam litigandi, & negandi, ſiue non habuerit, ſcribit Salyc. *in d. l. 1. ſub n. 3. verſ. iuxta hoc moueo aliqua dubia.* & ab eo non videtur diſcedere *Iaſ. in d. §. vlt. num. 16. in fine*, & quod clerico, condemnato etiam per tres ſeñtẽtias conformes, non denegetur beneficium cap. Odoardus. contra Gomeſ. tenent Couar. *var. reſolut. lib. 2. ca. 1. ſub num. 9. verſ. quoties. & Gaſp. Baet. tract. de inop. debit. capit. 17. ſub num. 6. tom. 3. part. 2. fol. 239.* & quod laico competat beneficium ceſſionis, & clerico refugiũ dicti cap. Odoardus. ſiue fuerint cõdemnati per tres ſententias, ſiue vnicam, quæ fecerit tranſitum in rẽ iudicatam, dummodo confiteantur debitum, tenet, ſequendo hanc Salyceti opinionem, vti veriorem, & magis communem, & in iudicando ſequendam. Brun. *tract. de ceſs. bonor. q. 2. princip. ſub num. 6. & ſub nu. 10. & ſeqq. tom. 3. par. 2. fol. 179. & 180.*

Reſtringe ſecundo, vt non procedat in clerico, 125
qui iuramento ſe obligauit, quia iuramẽtum debet adimpleri in forma ſpecifica. Gomeſ. *in compẽd. Vtriuſque ſignat. in fine, verſ. tamen eſt aduertendum.* & quod ſocius, qui gaudet beneficio, ne conueniatur vltra quam facere poteſt, hoc beneficium amittat, ſi in ſocietatis inſtrumento iurauerit, ſequitur Brun. *tractat. de ceſs. bonor. q. 24. q. 4. princip. num. 2. tom. 3. par. 2. fol. 191.*

Contra eandem reſtrictionem tenent Couar. *vbi ſupra. & Gaſp. Baet. d. cap. 17. num. 8. fol. 239.*

Retenta hac cõtraria opinione, quæ ſeruatur in 126
praxi.

Declara, limitando eam, vt non procedat quando clericus iam eſſet periurus, eo quia non ſoluerit in termino iurato, ſeu aliud, promiſſum in termino iurato, non adimpleuerit, quia tunc non habet beneficium ceſſionis, Brun. *d. tract. de ceſs. bonor. q. 3. princip. ſub n. 17. ibi, & niſi debitum eſſet iuratum. fol. 181. t. 3. par. 2.*

Subdeclara declarationem, vt non procedat, quãdo ciuiliter peteretur debitum, quia tunc licet eſſet lapſus terminus, in quo clericus iurauerit ſoluere, tamen, non obſtante periurio, non poſſet carcerari, ſecus, quãdo clericus accuſaretur criminaliter de periurio, quia tunc poſſe carcerari, & ita ſeruari in Regno Neap. vt, accuſato inſtrumento ſecundum formam ritus magnæ Curiæ, et accuſata etiam contra eum pœna, carceretur, ſequitur Io. Ant. de Nigr. *in extrau. Vnicam. numer. 338. 345. & 353. limit. 1. de vit. & honeſt. cleric. inter Repet. tom. 6. par. 2. fol. 15.*

Contra hanc ſubdeclarationem ſeruat apud nos 127
conſuetudo, nunquam enim vidi, fuiſſe hic in Curia practicatum, vt clericus accuſetur de eiuſmodi periurio ab non ſolutum debitum, et inde ſit proceſſũ
ad carcerationem criminaliter, † hæcque conſue- 128
tudo eſt etiam iuridica, ideoque ſeruanda etiam in magna Curia Vicariæ Neapol. quando clericus nõ ſoluit in tempore propter neceſſitatem, et paupertatem, is enim dicitur periurus, qui voluntarie non ſoluit, Io. Ant. de Nigr. *vbi ſupra nu. 346. & 347.* quare cum ex admiſſione ad cap. Odoardus. probetur paupertas, et neceſſitas, non erit locus periurio.

Reſtringe tertio in clerico, qui, perſonaliter cõ- 129
ſentiendo penſionis impoſitioni, cum iuramento, et in forma Cameræ promiſit eam ſoluere, quia iſto caſu debet uel eam ſoluere, uel beneficium, penſione grauatum, dimittere, Gomeſ. *in compend. vtriuſque ſignat. in fine, verſ. tamen eſt aduertendum.* quem ſequuntur Bened. Bon. *tract. de cenſib. ſub nu. 44. fol. 167. & Foller. eod. tract. in Verbo, cenſus enim. ſub numer. 20. fol. 142. tom. 6. par. 2.*

Ratio huius reſtrictionis non eſt vis iuramenti, aut obligationis cameralis, vt prædicti ſentire vidẽtur, ſed eſt, quia non conuenit, ut velit retinere beneficium, et non ſoluere penſionem, cum qua illud obtinuit.

Contra hanc reſtrictionem, quod enim, clerico 130
recurrente

recurrente ad Signaturam iuſtitiæ, pro cõmiſsione cauſæ nullitatis,ſeu reſciſſionis penſionis, vti iniuſtæ, & exceſſiuæ,Signatura ſoleat committere cum clauſula (non retardata ſolutione penſionis) & huius clauſulæ vigore procedi poſſit ad executionem, ſed tamen clericus inops poſſit adhuc recurrere ad beneficium *dicti cap.Odoardus*, ſcribit Couar. *Var.reſolut. lib.2.cap.1.num.9.verſ.quoties*, quare licet beneficium dicti cap. Odoardus, non impediat executionem ſolutionis penſionis, tamen poſtquam, intentato iudicio ſuper *d.cap.Odoardus*, clericus fuerit admiſſus, illius priuilegio potitur, & ita dicimus in obligato in forma Cameræ,non enim retardatur executio obligationis cameralis, lite pendente ſuper cap.Odoardus,ſed lite finita in fauorem clerici,qui ſit admiſſus *ad dictum cap.* vtique retardatur quo ad perſonam,vt explicaui *infra num.132.*

131 Reſtringe quarto,vt ex facultatibus, A. C. conceſſis *in verſ.quodque conſtitutiones,num.20.* clerico obligato in forma Camerę denegetur refugium ad cap.Odoardus.

132 Declara hanc reſtrictionem cum diſtinctione,vt ſi clericus, conuentus ad ſoluendum, quod in forma Cameræ promiſit, opponat, ſe velle admitti ad c.Odoardus, debeat nihilominus procedi ad executionem,imo non ſolum ſi oppoſuerit,ſed etiam ſi cauſa admiſſionis *ad d. cap.* ſit introducta, & pendeat, quia nihilominus, ſi nondum obtinuerit per ſententiam iudicis, ſe admitti ad beneficium dicti c.Odoardus, exceptio dicti c.& cauſę introductio non impedient executionem obligationis cameralis, & ita procedunt facultates, A.C.conceſſæ:ſecus autem ſi de eo c. excipiat,poſtquam ad illud fuerit per ſententiam iudicis via ordinaria admiſſus, quia tunc executionem impedit perſonalem, hæcque declaratio, ſeu diſtinctio probatur,quia dicimus in ſimili,quod licet exceptio non numeratæ pecuniæ obligationem cameralem non retardet,tamen poſtquam fuerit per ſententiam iudicis via ordinaria ſuper ea ad fauorem obligati pronunciatum,impediret,& vulneraret obligationem.

133 Confirmatur primo hæc declaratio, quia ceſſio bonorum impedit executionem obligationis cameralis,non autem impugnat inſtrumentum, aut obligationem, in eo contentam, ſed ſolum inducit mutationem, ſeu reſtrictionem executionis, Galleſ. *ad form.camer.oblig.ad 4.p.q.3.ſub n.1.tom.6.p.2.f.355.* & quod exceptio ceſſionis bonorum reſpiciat executionis actum,& non obligationis ſubſtantiam, ideoque conſideratio habenda non ſit, an debitor ſit vnica,vel tribus conformibus ſententijs condemnatus, cum iſta exceptio ſit ſolum inducta ad euitandam carcerationem debitoris in executione rei iudicatæ, ſcribit Brun. *tract.de ceſſ.bon.q.2.princip.n.10. in vltimis verbis,& n.11.tom.3.p.2.f.180.*

Cõfirmatur ſecũdo ex varijs diſtinctionibus,quas, loquendo de ceſſione bonorum, refert Brun. *tract.de ceſſ.bonor.q.13.princ.tom.3.par.2.f.197.*

134 Nec aduerſus hanc declarationem dicatur, quod facultates A.C.denegant clerico hoc refugium,etiã ſi iudicis decreto fuerit illi conceſſum,in illis verbis, *pro tempore decreta.*

Quia reſpondeo, quod,ne extendantur ad maiorẽ iuris communis correctionem,debent intelligi vt loquantur, quando illud beneficium eſt cõceſſum per decretum ſine cauſæ cognitione, vt ſolent Camerarius, & alij quandoque concedere ijs, qui in ſalinis inſeruiunt; ſecus quando eſt conceſſum cum cauſæ cognitione,& ſeruatis ſeruandis.

135 Minus obſtat,ſi diceres,quod, admiſſa præfata diſtinctione, ſequeretur,quod, lata ſententia admiſſionis *ad d.cap.Odoardus*, impediretur non ſolum executio perſonalis,ſed etiam realis contra bona,quia vnica determinatio,reſpiciens plura determinabilia,debet pariformiter determinare, vulg. iur.ſed illæ facultates loquuntur æqualiter de vtraque executione:ergo in vtraque executione haberent locum cum prædicta diſtinctione,quod eſt abſurdum.

Quia reſpondeo,non æqualiter determinare,quãdo determinabilia habent diuerſam rationem,prout habent executio perſonalis,& executio realis.

136 Contra hanc declarationem, interpretantem facultates A.C.vt habeant locum,quando clericus exciperet de refugio cap.Odoardi, quod nondum per ſententiam obtinuiſſet,ſecus quando illud per ſentẽtiam obtinuiſſet,oppono, quia ceſsionis beneficium poteſt per ſtatutum tolli, Bal. *in l.1.ſub n.7.verſ.quæro ſi ſtatutum,C.qui bon.ced.poſſ.* ſed ſtatuto,hoc ceſsionis beneficium auferenti, non datur hæc diſtinctio, ſeu interpretatio,quia non tolleret, ſed differret: ergo idẽ dicendum eſt in caſu noſtro, quia Papa non ſolum tollit hoc beneficium, ſed diſponit, vt hoc beneficiũ nullatenus debitori proſit, & tamen,admiſſa hac diſtinctione,prodeſſet.

Hoc non obſtante,ſeruatur declaratio.

137 Reſtringe quinto,vt ſententia,lata ſuper admiſsione ad c.Odoardus,in fauorem clerici inter clericum & vnum ex eius creditoribus,& ſimiliter ceſsio bonorum, facta cum vno creditore, non præiudicet alijs creditoribus non citatis,niſi cum diſtinctione,de qua *n.ſeq.139.& 141.* quare,ſi tu,conuentus a me pro obligatione camerali, fueris ita diligens, & ego ita negligens, vt priuſquam ego fecerim, procedi ad executionem meæ obligationis cameralis, tu via ordinaria,me tacite conſentiente, proceſſeris ſuper refugio dicti cap.Odoardus, & dictum refugium per ſententiam obtinueris, ſententiaque tranſitum fecerit in iudicatum, obligatio quidem mea quoad executionem perſonalem vulneratur exceptione dictæ ſententiæ, ſed ſi Titius deinde ſimiliter agat contra te ad executionem ſuę obligationis cameralis,tuque ſimiliter excipias de dicto beneficio *cap.Odoardus*, Titius bene replicabit,exceptionem non eſſe admittendam ad retardandam executionem ſuæ obligationis cameralis,ideoque iudex,illa exceptione non obſtante,procedet ad executionem,cum obligatio Titij nõdum ſit vulnerata, hæcque ſubdeclaratio probatur eodem ſimili, quo probauimus declarationem,nempe, quod ſi tu via ordinaria obtinueris,pronunciari, meę obligationi obſtare exceptionem non numeratæ pecuniæ,hæc pronunciatio non te iuuabit aduerſus obligationem cameralem aliorum tuorum creditorum, etiam ſi iſti alij creditores ſint ex eadem cauſa creditores,ex qua eram ego.

138 Ratio huius reſtrictionis eſt, quia licet ſententia, lata cum legitimo contradictore,ideſt,cum eo,cuius principaliter intereſt,& à quo alij conſecutiuum ius habent,faciat ius quoad omnes,tamen ſecus eſt,quãdo ſunt duo,aut plures,quibus ex eadem radice competit æque principaliter aliquod ius, quia tunc ſen-

tentia,

tentia, obtenta contra vnum, non præiudicat alijs, qui æquale habent ius, quare ſi mulier poſt diuortiū infra 30. dies denunciauerit marito, ſe ex eo eſſe prægnantem, & maritus id negauerit, & iudex, cauſa plene cognita, & diſcuſſa, pronunciauerit eſſe filium mariti, illa ſententia faciet ius, non ſolum quoad maritū, ſed etiam quoad omnes, & ſic ille erit cōſanguineus fratribus quoad ius filiationis, & erit legitimus quoad omnes, quia cauſa eſt acta cum legitimo contradictore, id eſt, cum eo, cuius principaliter intereſt, & a quo alij conſecutiuum ius habent, *l. 1. §. fin. & l. 2. & 3. ff. de liber. agnoſc. Couar. pract. qq. c. 13. ſub n. 5. verſ. ſecundo prænotandum*. Sed ſi cauſa filiationis non fuerit acta cum patre, quem iſta cauſa præcipue, & primo loco tangit, ſed fuerit acta cum aliquo ex tranſuerſa linea, ſententia non præiudicat alijs agnatis, quos æque principaliter negotium tangit, Couar. *d. verſ. ſecundo*
139 *prænotandum*. † Similiter licet ſententia in cauſa ingenuitatis, lata cum vero contradictore, id eſt, cum eo, qui ſe facit verum dominum ſerui, & cum eo, qui ſe facit verum patronum liberti, alio æque legitimo contradictore non exiſtente, faciat ius quoad omnes alios, cum ex iure illius domini, ſeu patroni pendeat, & deducatur ius omnium, vt ex *l. 25. ingenuum, ff. de ſtat. hom. & l. 27. diui fratres, §. 1.* deducit *ibi Gl. in verbo, neque hæc res, ff. de liber. cauſ.* Tamen ſecutus eſt, quādo extat alius æqualis contradictor, qui illum prætēdat eſſe ſuum ſeruum, ſeu libertinum, quia tunc ſententia, lata contra vnum legitimum cōtradictorem, non præiudicat alteri æque legitimo contradictori, *l. 27. diui fratres, §. ea perſona, ff. de liber. cauſ. & l. 1. ff. ſi lib. ingen. eſſe dic. Alex. in l. 64. ſæpe, ſub n. 57. verſ. Vnde iſto caſu, ff. de re iud.* cum ſententia illa manifeſtet, illum non fuiſſe iuſtum contradictorem, alio iuſto apparente, et conſequenter tanquam ſententia, lata cum non iuſto contradictore, non præiudicat vero domino, ſeu patrono, ſed eſt inefficax, atque ſi nulla res iudicata interueniſſet, *l. 3. cum non iuſto, ff. de colluſ. deteg. Couar. d. c. 13. ſub num. 5. verſ. ſecundo apparet*. Sic igitur in propoſito, quando ius obligationis cameralis contra clericum ita æque competit creditori, contra quem lata eſt ſententia, ſicut competit illi, contra quem lata nō eſt illa ſententia nocet ſolum illi, contra quem lata fuit, & non aliis, & ex his potuit moueri Rot. *in Mediolanen. fructuum, ven. 20. Iunij 1597. coram bon. mem. Car. Pamphilio*, dum nulla adducta auctoritate, dixit *non obſtat quod Speraſigius fuerit admiſſus ad c. Odoardus, quia iſta admiſſio non afficit Cribellium, quia non conſtat fuiſſe citatum ſaltem legitime*, imo cum Rota ita ſimpliciter trāſeat cum hac reſolutione, forſan exiſtimauit, eiuſmodi ſententiam non dici ſuper ſtatu perſonæ.

140 Extende hanc reſtrictionem, ſeu verius illius rationem, vt procedat etiam ſi ſententia, lata in ceſſione bonorum, ſeu admiſſione *ad c. Odoardus*, diceretur lata ſuper ſtatu perſonæ, ſeu ratione ſtatus perſonæ, quia adhuc præiudicabit omnibus, ſeu faciet ius quoad omnes, qui habent ius conſecutiuum ab illo, contra quem ſententia eſt lata, ſecus quoad eos, qui non habent ius conſecutiuum ab eo, ſed habent ex ſe, & æquale, & principaliter, in his enim cauſis ſtatus, nempe, legitimitatis, ingenuitatis, & libertinitatis, loquuntur iura, exempla, & doctrinæ, citatæ *ſupr. n. 138. & 139.*

141 Explica primo huius extenſionis primam partem, & quæ in prima parte rationis eiuſdem reſtrictionis dixi *ſup. n. 138.* vt ius conſecutiuum dicantur habere omnes, qui non habent ius priuatum, & intereſſe particulare, ſed habent ſolum ius publicum, quia illud ius publicum dicitur conſecutiuum, ideoque ſētentia, lata cum eo, qui habet ius priuatum, facit ius quoad omnes, reſpectu iuris publici, id eſt, illa ſententia facit, vt apud omnes conſequatur iura publica, competentia ex illo ſtatu: quare ſententia, qua is, qui petitus eſt ab aliquo, vti ſeruus, declaratur ingenuus, facit ius quoad omnes, qui ſuper ipſum, qui eſt declaratus ingenuus, non habent ius particulare, & proprium, & ſic iſte, declaratus cum vno ingenuus, conſequitur apud omnes illud publicum, & commune ius, quod cuilibet ingenuo eſt publicum, & commune, nempe vt ſit capax graduum, honorum, dignitatum, & prærogatiuarum, quorum communiter capaces ſunt alij ingenui: Similiter ſententia, lata ſuper legitimitate alicuius filij in lite, & cauſa, acta cum patre, facit ius quoad omnes, qui non prætendunt habere ius particulare, nempe paternitatis, eo quia alius non prætēdat eſſe pater illius, & ſic quoad alios omnes conſequitur ex illa ſententia iura publica, cōpetentia communiter omnibus legitimis: Idem dicimus de ſententiā, qua quis eſt declaratus clericus, quia omnes, qui in illa ſententia non habent proprium, & particulare intereſſe, dicuntur habere ius conſecutiuum, ſicque quoad illos omnes facit ius reſpectu iuris publici, vt conſequatur omnia iura publica, communiter competentia clericis, nempe, vt poſſit deferre tonſuram, & habitum clericalem, & ſit habilis ad ſuſcipiendos maiores ordines, & ſimilia, prout vniuerſa hæc explicatio probatur ex his, quæ ſcripſi *ſup. nu. 138. & 139.*

Explica ſecundo eiuſdem extenſionis ſecundam 142
partem, & quæ dixi *ſup. n. 138. & 139. in ſecunda parte rationis reſtrictionis*, vt ius non cōſecutiuum, ſed æquale, & principaliter dicantur habere illi, de quorum intereſſe burſale, & pecuniario, ſeu aliter pecunia æſtimabile agitur, & ab alterius iure non dependet, quo caſu ſententia, lata cum alio, habente ſimile intereſſe, præiudicat illi ſoli, & non alijs, habentibus intereſſe de per ſe ſine dependentia, quare ſi Titius contraxerit plura debita cum diuerſis creditoribus, quorum vnus deinde pro ſuo credito eum conuenerit, & ipſe Titius conuentus exceperit, ſe fuiſſe, & eſſe ſeruum, ideoque nulliter contraxiſſe, & non potuiſſe ſe alteri obligare, & ita iudex ſententiauerit, vtique hæc ſententia nō præiudicabit alijs creditoribus, qui eundem Titium conueniant, ſicque Titius, pronunciatus ſeruus cum vno creditore, non eſt ſeruus quoad alios creditores: Similiter, ſi mutuatarius aduerſus creditorem, mutuum repetentem, obtineat ſententiam, qua mutuatori denegetur actio, eo quia mutuatarius eſſet filiusfamilias, ad tex. *in l. 1. ff. ad ſenatuſconſ. Macedon.* hæc ſententia non faciet ius quoad alium mutuatorem, qui etiam mutuauerit die ante eidem mutuatario, ſed erit opus nouo proceſſu, & noua ſententia: Item ſententia, lata contra creditorem ad fauorem clerici, qui eſt debitor, quod non teneatur niſi in quantum facere poteſt, ad tex. in c. Odoardus, de ſolut. non faciet ius quoad alios creditores, prout tota hæc explicatio ſatis probatur ex his, quæ dixi *ſupr. n. 138. & 139.* quare ſi clericus contra aliquos creditores obtinuerit, ſeruatis ſeruandis, non ſolum ſententiam, qua fuerit admiſſus ad dictum c. Odoardus, ſed obi-

Digitized by Google

obtinuerit etiam, eoſdem condemnari in expenſis, pro illa cauſa factis, & illis non appellantibus, ſententia fecerit tranſitum in rem iudicatam, non poterit illas expenſas ad ratam conſequi ab alijs creditoribus, qui in ea ſententia non interuenerunt.

143 Contra hanc quintam reſtrictionem, ſic explicatam, dum diximus, quod ſententia, lata cum vno, non facit ius quoad alium, habentem æquale ius, & intereſſe priuatum, & non conſecutiuum, obijcitur, quia ſententia, lata ſuper miſerabili refugio ceſsionis bonorum, facit ius etiam quoad alios creditores, non citatos, vt ſentiunt Saluc. *in l. 1. numer. 4. verſ. ſecundum dubium, C. qui bon. ced. poſſ. & Brun. tract. de ceſſ. bonor. q. 2. princip. num. 7. fol. 179. & q. 10. princip. nu. 4. & ſeqq. tom. 3. par. 2. f. 196.* dum ſcribunt, quod ſicut vna inuentarij confectio ſufficit pro omnibus creditoribus, etiam ex poſt facto ſuperuenientibus, ita etiam ceſsio bonorum, facta contra aliquos creditores, porrigat effectum contra alios non citatos, hocque obiectum confirmatur ex *l. 4. is qui bonis. ff. de ceſſ. bon.* vbi, quod Sabinus, & Caſsius putabant, eum, qui bonis ceſsit, nec quidem ab alijs, quibus debet, poſſe inquietari, & ex *l. 19. item ſi vnus, ff. de recept. arbitr.* vbi, quod ſi vnus ex litigatoribus bonis ſuis cedat, non cogitur arbiter ſententiam dicere, cum is, qui ceſsit, neque agere, neque conueniri poſsit.

144 Hoc obiecto (etſi prima facie ſatis authentico) non obſtante, non recedo à reſtrictione.

Ad obiectum reſpondeo, diſtinguendo duas ſpecies.

Prima ſpecies eſt, quando creditor non citatus prætendit, creditum ſuum eſſe in caſu, quo debitor ſit excluſus a ceſsione bonorum, & à beneficio *cap. Odoardus*, & in iſta ſpecie procedit reſtrictio, nam multi ſunt caſus, in quibus ceſsio bonorum non admittitur, quorum caſuum multos ponunt Doct. *in l. 1. C. qui bon. ced. poſſ. Iaſ. in §. vltim. ſub num. 11. & ſeqq. Inſtitut. de action.* ſummatim Petr. Pech. Ziric. *tractat. de irr. ſiſten. cap. 4. num. 2. tom. 3. par. 2. fol. 158.* & pinguius *cap. 5. ſub num. 16. fol. 162.* & late Socc. *in fallen. reg. 46.* vbi enumerat 18. caſus, & alij in diuerſis locis, & nos aliquos in ſeqq. reſtrictionibus, & cum poſsit eſſe, quod vnus creditor ſit in aliquo ex illis caſibus, & alius non, ſequitur, quod ceſsio bonorum, facta contra creditum vnius, non debeat facere ius contra creditum alterius, & proinde, ſi debitor contraxerit debitum cum Petro, & Paulo bona fide, cum eſſet ſoluendo, ſed poſtea fortunæ iniuria factus eſt non ſoluendo, & deinde ſciens, ſe velle bonis cedere, doloſe contraxerit debitum cum Ioanne, à quo, acceptis pecunijs, aufugerit, poterit forſan admitti ad ceſsionem bonorum contra Petrum, & Paulum, ſed illa ceſsio non debet nocere Ioanni, per ea, quæ ſecutus ſum *infr. nu. 148. & ſeqq.* Item poteſt clericus contra Petrum & Paulum creditores obtinere refugium cap. Odoardus, eo quia iſti nihil probant, ſed non debet illud obtinere contra Ioannem, ſi is probet, quod debitum contraxit vti laicus, & ſine habitu clericali, & tonſura, per ea, quæ dixi *infra numero 150. reſtriction. 9.* Item poteſt obtinere beneficium ceſsionis bonorum quoad creditores, quorum creditum clare fatetur, ſed non quoad eos, quorum creditum clare negat, vt non negant Saluc. *in l. 1. ſub numero 4. verſ. ſecundum dubium, C. qui bon. ced. poſſ.* & Brun. *tractat. de ceſſ. bonor. quæſt. 10. princip. num. 5. tom. 3. par. 2. fol. 196.* & clarius *q. 2. per totam*, & præſertim *n. 6. verſ. ſ finem, ibi, pro huius opinionis confirmatione f. 179.* Poteſt etiam obtinere beneficium ceſsionis bonorum quoad creditores ex contractu, ſecus quoad creditores ex delicto, puta, furto, rapina, ſeu violentia, quia debitor ex delicto non debet iuris beneficio gaudere, ſed potius vel officio Iudicis, vel ad inſtantiam partis venit corporaliter, aut alias ſecundum iura puniendus, Medin. *in ſuis tract. to. 2. tit. de reſt. q. 3. in 3. caſ. fol. 31. col. 2.*

Ratio huius ſpeciei eſt, quia etſi ceſsio bonorum habeatur indiſtincte loco ſolutionis, ideoque debitor ad hunc effectum, vt ſoluat, non poſsit carcerari, tamen poteſt carcerari ad effectum, vt carcer ſit pro pœna doli commiſsi, & ex iſto carcere aliquãdo procedit ſalus animæ debitoris, quia metu carceris occulte creditori ſoluit, ſicq. reſtituit, quod furari volebat, vt in caſu, de quo *infr. n. 163.*

Quare ad l. 4. citatam *ſup. ſub nu. 143.* facilis eſt reſponſio, quod non procedit, quando allegatur caſus, in quo ceſsio bonorum non admittitur.

Non obſtat exemplum de confectione inuentarij, tum quia confectio inuentarii habet eandem naturam quoad omnes creditores, tum quia in confectione inuẽtarij citantur nominatim creditores certi, & per proclamã hi, qui ſunt incerti, ſicque exemplum retorquetur.

Secunda ſpecies eſt, quando non prætendit, ſe eſſe 145 in aliquo ex prædictis caſibus, in quibus denegatur ceſsio bonorum, & beneficium dicti c. Odoardus, ſed tamen prætendit, illam ceſsionem ſibi non citato nõ nocere, & in iſta ſpecie dico, verum eſſe obiectum, quia illa ceſsio, & admiſsio ad c. Odoardus, nocet æqualiter omnibus, & ſic etiam non citatis, quia cum omnes ſint in caſu, quo ceſsio debeat admitti, debitor non poteſt carcerari ad effectum, vt ſoluat, quia cum is ceſſerit bonis, eaque propterea ſint effecta creditorum, & proinde ceſsio illa ſit loco ſolutionis, nõ poteſt carcerari pro ſolutione facienda.

Retentis hac quinta reſtrictione, de qua *ſup. n. 137.* & ſpecie prima, de qua *ſup. ſub nu. 144.* vt in ea ſpecie ceſsio bonorum cum vno creditore non præiudicet alijs, non citatis, prætendentibus debitorem quoad creditum ſuum eſſe indignum ceſsione bonorum.

Extende primo eam, vt ſi iſte creditor, non citatus, habeat mandatum reale, & perſonale contra hunc debitorem, & talem ſui crediti deducat qualitatem, quæ, ſi probaretur, debitorem redderet indignum ceſsione quoad ipſum creditorem, tunc illius qualitatis cognitio ſumi debeat, debitore in carceribus conſtituto, & moueor, quia cum debitor ex quo ceſſit bonis, ſit ſuſpectus de fuga, debet carcerari, ne interim fugiat, quod creditori afferret non modicum præiudicium, Petr. Pech. Ziric. *de irreſiſten. c. 5. ſub n. 16. in fine*, nec eum poteſt tueri ceſsio bonorum, facta cũ alio creditore, quia illa ceſsio non porrigit ſuum effectum ad eum, qui eſt ſuſpectus de fuga, & in caſu, quo, ſi fugeret, iudicium redderetur ſine executione, vnde videmus, quod etſi appellatio tueatur appellantem, tamen, ſi ſit ſuſpectus de fuga, eum non tuetur, Doct. communiter, quos ſecutus ſum *in meo tract. de appell. q. 3. n. 27.* & quod in cauſa mere ciuili, ſi tamen ſit talis, in qua non admittatur ceſsio bonorum, tali caſu non ſit locus iuratoriæ cautioni, attento, quod in cauſa condemnationis debitor veniret detinendus in carceribus, quos euadere non poſſet per ceſſionẽ bono-

Digitized by Google

bonorum,quam facere, vellet,ſcribit Boer.*deciſ.*349. & primo quoad multam. *ſub num.*8. *ibi, ex quo inferri poteſt*,quare,ſi cauſæ ſint diuerſę, ita vt in vna debeat admitti ceſſio bonorum,& in alia non ceſſio, facta in vna,non prodeſt in alia.

Confirmatur hęc extenſio, quia licet debitor ex contractu,cedendo bonis,euadat carcerationem,tamen non euadit,ſi accuſetur, & conueniatur ab alio ſuper debito ex maleficio,puta ex furto,vel rapina, erit nimis carcerandus, non obſtante ceſſione facta cum alio creditore, & etiam non expectata ſententia.

147 Extende ſecundo,vt præcipue procedat in priuilegio,ne debitor conueniatur vltra quàm facere poteſt,& in refugio *ad cap. Odoardus.* quia ſententia, lata ſuper hoc priuilegio,& refugio, non facit ius reſpectu eius,quod debitori dimittitur, ne egeat,quia cedenti bonis nihil ſupereſt, niſi, vt poſſit carcerari in caſu, quo ei bonorum ceſsio non competeret, at in eo,qui habet priuilegium,ne conueniatur ultra quã facere poteſt,ſuperſunt bona ad victum,& veſtitum, quæ ei dimittenda non ſunt, ſed creditori dari debēr in caſu,quo debitor,ſeu clericus eiuſmodi priuilegio ſit indignus,& poteſt eſſe indignus quoad vnum creditorē,licet eſſet indignus quoad alium, vt puta, erit indignus quoad eum, cuius creditum negat,vt dixi *ſup.ſub nu.*144.& quoad eum,quem contrahendo decepit, vt dixi *nu.ſeq.* & erit dignus quoad eum, cuius debitum fatetur, & quem non decepit, vnde aduerte,quod aliud eſt beneficium ceſsionis, aliud vero beneficium cap.Odoardus,ſeu priuilegium, ne debitor conueniatur vltra quam facere poteſt: durior enim ceſsio,ad quam propterea clerici, qui non tenentur,niſi in quantum facere poſſunt, non tenentur,Cou.*var.reſol.lib.*2 *c.*1.*ſub nu* 9. *verſ.cæterum*,quare non mirum ſi nos in hac ſecunda extenſione difformiter reſpondemus *in cap.Odoardus.* a ceſsione bonorum.

Reſtringe ſexto,vt ceſsio bonorum, facta à principali,non iuuet fideiuſſorem,vide quæ ſcripſi *in meo tr.de ind.cauſ.&c.lib.*2.*c.*7.*nu.*382.

148 Reſtringe ſeptimo,vt non habeat locum in debitore,ſiue is ſit laicus,ſiue clericus) qui ſciens,ſe non eſſe ſoluendo, debitum contraxit, quia diceretur doloſe contraxiſſe,ideoque ei tam ceſsionis bonorum, quam *cap.Odoardus.* (ſi ſit clericus) beneficium eſſet denegandum,*l.penult.& ibi gl.in Verbo, ex cauſa, & in Verbo,inſidiaretur,ff.de regul.iur.dot.*vbi ſocero, qui ſpe futurę dotis generum induxit, & cum ſciret, ſe præſtare dotem non poſſe,id egerit,ut genero inſidiaretur, priuilegium ne teneatur,niſi in quantum facere poteſt, denegatur,Iaſ.*in* §.*vlt fallen.*10.*num.*19. *Inſtitut. de act.on.Boer.deciſ.*349.*& in primo quoad ſub num.*10.vbi loquitur de quodam nomine Ogier. qui contraxerit tempore,quo ſciebat, ſe non eſſe ſoluendo, Foll. *tract.de contract.cenſ.in verbo,cenſus enim,num.*20.*in fine, tomo* 6.*p.*2.*fol.*142.Stracch.*tractat.de decoctor.par.*3. *nu.*10.*tom.*6.*par.*1.*fol.*317.Couar.*var.reſolut.lib.*2. *cap.*19. *ſub num.*9. *Verſ.ſecundo illud adnotandum. Brun.tractat.de ceſſ.bonor.q.*31.4.*q.princip.num.*1.*& ſeqq.tom.*3.*par.*2.*fol.*192.*& latius q.*22. *eiuſdem* 4.*q. princip.numer.*3.*&* 4.*fol.*191.*&c.* quod, interueniente dolo, vel culpa,ſocius perdat hoc beneficium, ne conueniatur vltra quam facere poteſt,ſcribit idem Brun.*eodem tract.q.*24.*q.*4. *princip.ſub num.*2.*fol.*191. Et maxime procedit hæc reſtrictio,ſi vltra dolum interceſſerit renunciatio beneficio ceſsionis,quo caſu renuntiationem valere ſcribit Bar.*in l.*15.*alias.*§.*eleganter.in fin.ff.ſol.matr.*& quod improbus,& doloſus litigator beneficio dicti capit. Odoardus. iuuari non poſsit aduerſus creditorem,dixit Rot.*in Mediolanen.fructuum,Ven.*29.*Iunij* 2597.*coram bon.mem.Card.Pamphilio.*

149 Ratio huius reſtrictionis eſt,quia lex,quæ virtuoſe operari debet ad obuiandum fraudibus, dolis circumuentionibus,& ſimilibus,quæ iuſtitiam necant, his omnibus auxilium,& documentum vitioſe miniſtraret,quo nihil abſurdius dici poteſt.

Declara hanc reſtrictionem, vt debitor dicatur dolo contraxiſſe debita, ideoque bonorum ceſſione ſit indignus, quando fortunæ iniuria, ſed ſuo uitio factus eſt non ſoluendo, triplex enim eſt debitoris decoctio, prima,quæ procedit ob fortunæ iniuriam & hæc decoctio eſt miſeratione digna, ſecunda, ob uitium debitoris, tertia partim ob vitium debitoris, & partim ob iniuriam fortunæ, & hæ ſecunda, & tertia ſunt miſeratione indignæ, Stracch.*tract.de decoctor.part.*2.*ſub num.*1.*&* 2.*tomo* 6.*par.*1.*fol.*316.*& par.*7.*& vlt.initio,fol.*323.Vnde Pius V.Sanctiſsimus Pontifex,& iuſtitia religioſiſsimus anno 1570.die 3.Nouembris. inhærēs iuris communis diſpoſitioni fraudulentos,& doloſos decoctores,qui,propriis eorum bonis non aduerſa fortuna, aut fortuitis caſibus,ſiue hoſtium incurſu,vel ventorum, mariſque violentia, atque iniuria,ſed ſua ipſorummet iniuria, negligentia, prodigalitate, atque luxu in explendis propriis voluptatibus, penitus dilapidatis, proximos ad varia eorum bona ſibi mutuanda ſua ſpe reſtitutionis cōpellunt,& illis ſimiliter profuſis,creditores ſuos ceſſione bonorum deludunt,etiam in animę ſuę periculum non modicum, ſalubri conſtitutione furibus, & latronibus ita equiparauit, et in nihilo ab illis differāt, niſi,vt quod eis niſi cum vitæ ſuę periculo agitur,hoc decoctoribus impune liceat, & ſucceſsiue, reualidans omnes leges,& conſtitutiones, tam Imperiales, quam Apoſtolicas, mandat, eos puniri etiam pœna vltimi ſupplicii, prout punirentur fures.

Subdeclará hanc declarationem,vt debitori, qui vult admitti ad ceſsionem bonorum, incumbat onus probandi fortunæ iniuriam alias non ſit admittendus, tum quia quiſque tenetur probare fundamentum ſuæ intentionis, tum quia negatiua eſt improbabilis.

Reſtringe octauo, vt beneficium ceſſionis bonorum non habeat locum in debitore,qui ſit obligatus in ſpecie ad rem,Brun.*de ceſſ.bon.q.*12.4.*q.princip.nu.*1. *tom.*3.*p.*2.*fol.*187.

Declara hanc reſtrictionem, vt non procedat, ſi obligatus non poſsit rem pręſtare,neque ſatisfacere de intereſſe,Brun.*eod.tractat.q.*4. 4.*quæſt.princip.ſub nu.*1.*fol.*183.

Reſtringe nono, ut non habeat locũ in clerico, 150
qui contrahit habitu, & nomine laicali, & ſine tonſura,& ſuppreſſo nomine clericali,ita vt qui ei pecunias credit,remaneat deceptus in ſtatu perſonę,quia huic clerico in pœnam doli,& deceptionis debet dicti cap.Odoardus.beneficium omnino denegari ex decreto Congregationis ſacri Conc. Tridentini die 18. Septembris 1595. *deciſ.*147. *fol.*17. cuius uerba hæc ſunt.*Congregatio Concilij cenſuit clericum prima tonſura*

Digitized by Google

ſura inſignitum habitum clericalem,& tonſuram deferentem,
nec alicuius Eccleſiæ ſeruitio de mandato Epiſcopi deſcriptũ.
licet fori priuilegio non gaudeat, gaudere tamen beneficio, c.
Odoardus.ex quo decreto,vt vides,clericus,qui defert,
habitum clericalem,& tonſuram, habet beneficium
dicti capit.Odoardus.hæcque reſtrictio confirmatur
multiplici ratione.

151 Confirmatur primo,quia is,qui ſub clypeo legis,
male agit,facit legi iniuriã, cuius natura eſt bene o-
perari,& qui legi iniuriam facit, dicitur peccare in
legem,& conſequenter legis auxilio eſt indignus, *l.*
vlt.§.ſin vero poſtquam. in fine, C.de liber.cap.15. quia fru-
ſtra.de vſur.& dixi in meo trac.de iudic.cauſ.libr.1.cap.59.
ſub num.18.verſ.tertio quia.& in tract.de appell.q.5.n.76.
77.& 78.& eſt propoſitio ſatis nota, & quod pro-
pterea contrahens debita ſub ſpe futuræ ceſſionis,nõ
ſit admittẽdus ad ceſſionem bonorum, ſcribit Brun.
tract.de ceſſ.bonor.q.30.4.q.princip.nu.1.& ſeq.tom.3.p.2.
fol.192.

152 At clericus,qui mendaci habitu contrahit,& con-
trahendo decipit, &,deceptionem vt tueatur, recur-
rit ad legem *in c.Odoardus*, dicitur peccaret in legem:
ergo indignus eſt,vt ad illam legẽ poſſit recurrere;
quod multis etiam exemplis oſtenditur, nam licet
quando præfectus de Vrbe coronat Imperatorem,
tunc Imperator de conſuetudine ſatisfaciat omni-
bus creditoribus illius Præfecti, eumque a debitis li-
beret,tamen,ſi Præfectus,ſentiens aduentum Princi-
pis audacior fiat, ideoque multa debita contrahat
propter ſpem dictæ liberationis faciendæ a principe
non debet liberari. *Bal.in l.1.§. hæc autem actio.num.1.*
ff.ſi quis teſt.lib.eſſ.iuſ.fuer.ideoq.licet Rex tu accipien-
do coronam ſoleat liberare debitores, tamen,ſi quis
hac ſpe coronæ de proximo a Rege capiendæ,multa
contrahat debita,non liberatur, Vrſil.ad Afflict.*decif.*
153 *84.fuit dubitatum,ſub numer.2.* † Similiter licet filius
familias, quando emancipatur a patre efficiatur
noua perſona, & ideo de rigore iuris haberetur ab
omnibus obligationibus,& debitis,per eum contra-
ctis tamen,ſi debita contraxerit eo animo,vt,mediã-
tẽ emancipatione, liberaretur, non conſequitur li-
berationem, *Iaſ.in l.26.qui iuraſſe,§.ſi pater,num.2.ff.de*
154 *iureiur.* † Item licet militi eunti ad bellum, compe-
tat exceptio hoſtica, de qua in conſtitut. Regni
Neap.tamen ſi miles,poſtquam fuit monitus, ut iret
ad bellum ſpolium committit, et in eo conuentus
excipiat de priuilegio hoſticæ,denegatur ei illa exce
ptio, ſeu priuilegium, quia illud ſpolium uidetur
commiſiſſe ſpe dictæ hoſticæ exceptionis, Affl.*d.decif.*
84.ſub numero 1.& in conſtitut.hoſtici numer.10.libr.2.fol.
155 *42.* † Item licet mulier,intercedens pro alio, iuue-
tur Senatuſconſulto Velleiano; tamen,ſi decipiendi
animo,vel cum ſciret,ſe non teneri interceſſerit,Se-
natuſconſultum eam non iuuabit.*l.30.ſi decipiendi ani-*
156 *mo.ff.ad Senatuſconſ.Vell.* † Similiter quamuis homi-
cida bannitus occidens maiorem, aut ſaltem æqua-
lem bannitus debeat gratis, & etiam in carceribus
non conſtitutus remitti, et liberari, tamen, ſi quis
hac ſpe homicidium committat, non eſt dignus eiuſ-
modi liberatione,per ea,quæ ſcripſi in meo tractat.
157 *de iud.cauſ.libr.1.capit.97. ſub num.149.* † Licet etiam
bannitus poſſit,ſtatuto permittente,impune occidi,
tamen, ſi maritus procurauerit, uxorem abſentem
accuſari de furto,et condemnari, et banniri eam-
que poſtea, uti bannitum, occiderit,non iuuabitur
prædicto ſtatuto,quia in premiis ſtatutorum,& legũ
non veniunt odioſi, Anch.*conſ.408.probata,ſub num.1.*
& 2. † Licet pariter lex cõcedat cuilibet,vt frumen- 158
tum pro curenti pretio poſſit vendere, & cuilibet,vt
pro caſu ſiniſtro poſsit ſoluto conſteo, facere ſe aſ-
ſecurari, tamen ſi doloſe id faciant, lex conceſsionẽ
denegauit,vt ſecutus ſum *ſupr.§.1.q.7. par.2. ampl.10.*
num.16. & ſeqq. Ex quibus omnibus, & aliis infinitis
ſimilibus,quæ adduxi poſſent euidentiſsime conſtat,
quod iura deceptis,& non decipientibus ſubueniũt.
Si ergo hi,quia verſantur in dolo,non tamen ſub fal-
ſo ſtatu perſonæ,ſunt legis auxilio indigni:tanto ma-
gis eius auxilio indigni ſunt qui mẽdaci perſonę ſta-
tu debitum contrahunt, quod ſe ſoluere non poſſe,
non ignorabant.

Confirmatur ſecundo, quia qualitas,ſuperueniẽs 159
enti,reponit illud ens in diuerſa ſpecie, vt ex Marſil.
ſecutus ſum *in meo tr.de iud.cauſ.libr.2.c.9. nu.1462.* &
talis quis prẹſumitur, in quali habitu reperitur, &
ideo ſi quis virginem, veſte meretricia fœminæ,non
matrisfam.veſtitam,de pudicitia tentauerit,iniuria-
rum non tenetur.*l.15.item apud Labeonem, §.ſi quis vir-*
gines,ff.de iniur.& c.25.in audientia.de ſent.excom.item ſi
quis percuſſerit clericum, veſte laicali indutum,nõ
incidit in excommunicationem,in quam incidit,qui
percutit clericum,*d.c.in audientia, Marſ.conſ.97. in præ-*
*ſenti.n.9.*Similiter (accedẽdo propinquius ad caſum
noſtrum) ſi mulier veſte virili induta pro alio inter-
ceſſerit Senatuſc.Velleiano non iuuatur,*d.l.30.ſi deci-*
piendi,iuncta,gl.1.ff.ad Senatuſ.Vell.

Declara eandem reſtrictionem, vt tunc quis dica-
tur contraxiſſe nomine laicali, quando in ſcriptura
contractus fuit nominatus ſimplici nomine, prout
nominari ſoleant laici, maxime quia in dubio quis
cenſetur laicus,& nõ clericus,cũ qualitas clericatus
non ſit a natura,Dec.*conſ.125. in cauſa ſtipulationis.n.6.*

Extende primo hanc reſtrictionẽ, vt clerico non 160
ſatis ſit ad conſeqnendum beneficium c.Odoardus.
detuliſſet habitum laicalem, & tonſuram coram iu-
dice,dum pro admiſſione,ad d.c.Odoardus inſterit,
quia ſi creditor doceat,antea, & præſertim tempore
contracti debiti inceſſiſſe habitu laicali,et ſine tonſu-
ra priuabitur beneficio dicti c.Odoardus. cum tem-
pus contracti debiti inſpici debeat,quia illo tempore
decipiebat eum,a quo pecuniam accepit.

Extende ſecundo, vt quamuis laicus, ſuſcipiendo
clericatum ſine fraude,admittatur ad c.Odoardus,ẽt
pro debitis contractis ante ſuſceptum clericatum,ta-
men ſi erat iam clericus,& contraxit, vti laicus non
admittitur,per ea,quæ dixi *ſupr.nu.150.& ſeq.*

Tempera primam partẽ huius extenſionis,vt non
procedat,ſi clericatum in fraude ſuſciperet, quia eſ-
ſet indignus beneficio,dicti c.Odoardus.et diceretur
in fraudem ſuſcepiſſe,quando ſciebat,ſe non eſſe ſol-
uendo quando contrahebat.

Extende tertio, ut non ſatis ſit deferre habitum 161
clericale,& tonſuram,niſi habitus ſit decens, nempe
hodie uſque ad talos,ut ex decreto Congregationis
Sacri Conc.Trid.de quo *fol.58.col.2.verſ.habitum.*

Extẽde quarto,ut non ſatis ſit, deferre tonſuram, 162
et habitum clericalem decentem, ſed requiratur,ut
de mandato Epiſcopi ſit alicuius Eccleſiæ ſeruitio
deſcriptis,uel ſit in ſacris, Couar.*Var.reſol.lib.2. cap.*
1.ſub num.9. verſ.ſed & quo Gaſp.Bart.trac. de inop.deb.
17.num.20.verſ.ſi tamen tom.3.par.2.fol.240.& Marcheſ.

inſua

Digitized by Google

in ſuá práx. de commiſſ. par. 3. de commiſſ. admiſſ. ad c. Odoardus, n. 98. f. 321. in vlt. ſeu 3. impreſſ.

Contrarium, nempe, quod ſufficiat delátio hábitus clericális & tonſuræ quoad beneficium c. Odoárdus, & ſolum quoad priuilegium fori requirárur illæ aliæ quálitátes, ſeu eárum áliqua, de quibus in Concilio Trid. *c. 6. ſeſſ. 23. de reform.* & quas nos ex eo retulimus *in noſtro tract. de iud. cauſ. lib. 1. c. 11. ſub nu. 82.* cenſuit Congregátio *dicti Conc. Trid. 11. Iunij 1595. decíſ. 144.* & cum hác expreſsá differentia, 18. eiuſdem menſis, & anni, *decíſ. 147. f. 16. & 17.*

Reliquás reſtrictiones, & aliá pertinentiá ad hánc ſextam quæſtionem videbis ápud Iaſ. *in d. §. vlt. Inſt. de act. & Brun. d. tract. de ceſſ. bon.* & alios citatos.

263 Infero ex his reſtrictionibus, mihi láudandos non videri eos iudices, qui ſub quadam pietatis ſpecie, his reſtrictionibus neglectis, ſe in iuſtitia debitoribus ita debitores eſse exiſtimant, vt iniuſtitiam creditoribus facere non erubeſcant, ad hancque illationem triplici moueor ratione. Prima, quia mágis pij, & miſericordes forent, ſi reſtrictiones iſtas ſeruárēt, per ea, quæ ſcribunt D. Auguſtinus, relatus *in cap. 1. 14. q. 6. in illis Verbis: illud vero fidentiſſime dixerim, eum, qui pro homine ad hoc interuenit, ne male ablata reſtituat, & qui ad ſe confugientem (quantum honeſte poteſt) ad reſtitutionem non compellit, ſocium eſſ. fraudis, & criminis: nam miſericordius opem noſtram talibus ſubtrahimus, quam impendimus*, & Pius V. in conſtitutione, quam citáui *ſupra ſub num. 149. in illis verbis: ac animæ ſuæ periculum non modicum*, quia etſi inops debitoris carceratio non debiti ſolutionem pariat, ſed pęnæ crudelitatem, creditori inutilem, exerceat, tamen hoc eſt verum in debitore vere inope, non autem in debitore ſimuláre inope, quę ſimulatio ſępe cárcere, alioque metu detecta eſt, vt namque memorię proditum eſt, Chryſogonus cum Genuenſis in magna ſumma eſſet creditor, iſque pluries requiſitus ſatisfacere recuſaſſet, falſoque ſe non ſoluendo aſſereret, & proinde foro ceſſiſſet, Chryſogonus, inquam, eum blandis verbis in ſeceſſum deduxit, diſpoſitis prius clanculum ármatis hominibus, eumque ſic in ſeceſſum adductum, in collum inuaſit, collareque ex nucleo ferri, ſeu cálybe, quibuſdám aculeis mira Germanorum arte elaboratum, atque confectum, immiſit, communefactumq; nulla vi, ſeu árte áperiri per alium, infringique poſſe, & ei exitium imminere, ſi in illo loco pecuniam debitám non tranſmitteret, eum dereliquit, oſtenſá prius claue, miro artificio confecta, at miſer Ligur, ſentiens, ſe aculeis pungi, & ſtare cum ſemper cogeretur, nec remedium vitę vllum háberet, debitam pecuniám Chryſogono tranſmiſit, petens clauem, & orans áperiendi collare arcánū detegi, quod Chryſogonus, acceptá pecunia effecit, ſi credimus Stracchę *tract. de decoct. p. 2. ſub n. 3. tom. 6. par. 1. f. 316.* & ante eum, ſed breuius Boſſio *tract. crim. tit. de plurib. violent. ſub num. 77.* quare non dicamus, quod clericus fruſtra cárceratur, ex quo cárcer non ſoluit, ſed burſa, quia reſpondetur, quod, cum eſt cárceratus, habet maiorē curam ſoluendi, quám quando ſtat in libertáte, Ioá. Ant. de Nigr. *in extrauag. Unicam, n. 348. de Vit. & honeſt. cler. inter Repeten. tom. 6. par. 2. fol. 15.* Secunda ratio, qua moueor, eſt, quia Iudex non debet eſse clementior lege. Tertia ratio, quia ſicut Reip. expedit, ut puniātur fures, ita expedit, vt debitores, miſeratione indigni, detineantur cárcerati, cęterum, ſi ob fortunę iniuriam, vel alium inopinábilem cáſum áduerſum vere in paupertatem collapſi ſint, cum miſeratione eis debitum remittendum ſuaderem.

S V M M A R I A.

Executio litterarum cambij licet admittat multas oppoſitiones, tamen ſtatutum, mandans, eam concedi, tranſactis vigintiquatuor horis à die reproducti præcepti, non eſt irrationabile, num. 1.

Q Vero ſeptimo, án ſtatutum, mándans iudici, vt tránſactis horis 24. á die reproducti pręcepti, debeát licentiám expeditam concedere, ſit de re impoſſibili, ideoque indiſcretum, et irrationabile? 1

Reſpondeo. Videtur dicendum, quod ſic, cum aduerſus litteras cambij multę poſſint opponi exceptiones, concernentes perſonas, et merita, vt patet ex his, quę ſcripſi *ſupra num. 16. & ſeqq.* et poſſit etiam negari litteratura manus, et ſucceſſiue requiratur exámen teſtium, qui eam recognoſcant, vt dixi *ſupr. gl. 2. num. 4. & 5.* & hác ead. gloſſ. num. 15. quæ ſingula impoſſibile eſt, vt intra tam anguſtam dilationem poſſint expediri.

Contrarium eſt verum, quia imò eiuſmodi ſtátutū eſt de re poſſibili, eſt diſcretum, & rationabile, cum enim ſtatuta ita interpretari debeamus, vt a ſapientibus reprehendi non poſſint, per ea, quę dixi *in meo tr. de appell. q. 2. ſub nu. 28.* debemus intelligere ſtatutum, ut loquatur de litteris confeſſatis, & aliqua releuanti exceptione non concuſſis, ſiquidem in diſpoſitione, quam lex facit, ſupponi debent termini habiles illius diſpoſitionis, & hac terminorum habilitate ſuppoſita, ceſſat omnis impoſſibilitas.

Confirmatur hoc contrarium, quia quod debitor ſit cauillosus, & non veridicus, ſonat in delictum, uel ſaltem in triſtem euentum, ſed lex, quę non fertur in caſu, in quo obuiare debeat pręſumptę fraudi, non præſumit delictum, *l. merito. ff. pro ſoc.* neque expectat triſtem euentum, l. 83. inter ſtipulantem, *§. ſacram, ff. de verb. oblig. homo liber certa ſpecie continetur, & caſum, aduerſamque fortunam expectari hominis liberi, neque ciuile, neque naturale eſt, nam, &c.*

---

§.7. Gloſſ. 6.

Si vero cambium, etc. peteretur contra curatorem hereditatis iacentis, vel &c. elapſis menſibus ſex, etc. non concedatur licentia, quin prius petens, etc. idoneam fideiuſſionem præſtet de reſtituendo quicquid indebite exegerit, vna cum damnis, intereſſe, & impenſis, ac pœna triginta trium pro centenario.

S V M M A R I A.

Fideiuſſio de reſtituendo quæ ex cauſa præſtari aliquando debeat à creditore, agente executiue, num. 1.

Fideiuſſio eſt medicina legalis, ſub num. 1.

Curator hæreditati iacenti quando ad inſtantiam creditoris debeat dari, & quando non, n. 2. Et quomodo detur, nu. 2. & late nu. 5. & ſeqq.

Curator quando detur non hæreditati, ſed bonis, ſeu liti mouendæ, ſub num. 6.

Hæredes, qui poſſunt eſſe ab inteſtato, debent requiſiti adire, vel repudiare hæreditatem infra centum dies, ſub n. 3.

Hæredem non extare ad effectum vt dari poſſit curator ad inſtantiam creditoris, quando dicatur, n. 4.

Curator hæreditati iacenti quot, & quibus modis detur, nu. 5. & ſeqq.

Curatore dato hæreditati iacenti, & cum eo facto proceſſu, ſi poſtea appareat, extitiſſe hæredem, an proceſſus ſit nullus, numero 9.

Creditor hæreditatis iacentis quomodo agere debeat ad conſequendam ſolutionem, n. 8.

Curatoris datio eſt ſententia interlocutoria, ſub n. 9.

Interlocutoria, lata ex falſa cauſa, eſt nulla, ſub n. 9.

Hæreditas adita non dicitur amplius hæreditas, ſub n. 9.

Paria ſunt, non eſſe, vel eſſe, & factis debitis diligentijs, non apparere, ſub n. 10.

Scientia, quod hæres extabat quando præſumatur in eo, qui fecit deputari curatorem hæreditati, num. 11. & 12. Et quando præſumatur ignorantia, n. 13.

Curator datus hæreditati, ceſſat, ſuperueniente hærede, nu. 14.

Hæres ab inteſtato, vel ex teſtamẽto, qui eſt etiam creditor, quot vijs poſſit conſequi ſolutionem ex hæreditate, quam adiuit cũ beneficio legis, & inuentarij, n. 15. & ſeq.

Separationem hæreditatis poteſt hæres impetrare ad conſequendam ſolutionem, ſub n. 15.

Hæres cum beneficio legis, & inuentarij, non cenſetur hæres in his, quæ ſibi ſunt damnoſa, ſub n. 16. verſ. prima.

Executione prohibita contra curatorem hæreditatis iacentis, niſi ab agente ſit præſtita fideiuſſio, an cenſeatur prohibita etiã contra hæredem cum beneficio legis, & inuentarij, n. 19.

Forma, data à ſtatuto in fid. iubendo, an dicatur adimpleta, ſi in fideiuſſione non ſint expreſſa verba ſtatuti, ſed ſit addita clauſula (ad formam ſtatuti) n. 20. & ſeq. Et quid in forma, data in iuramento calumniæ, n. 20.

1 QVæro primo, quia ex cauſa hoc ſtatutum, modificando præcedentem diſpoſitionem, eum, qui ex cauſa cambij peteret executionem contra curatorem, vel peteret, lapſis ſex menſibus, arctet ad præſtandum fideiuſſionem de reſtituendo, &c.

Reſpondeo, quia vbi maius eſt periculum, ibi cautius eſt agendum, vt ſcripſi *ſup. §. 1. q. 1. nu. 1.* & maior calumniæ ſuſpicio vrget in his duobus caſibus; in primo, quia facile eſt inſurgere contra mortuum: in ſecundo, quia non eſt veriſimile, quod tenens ſuas pecunias in cambijs, ſit negligens per ſex menſes ad eas petendas: merito vtroque caſu nouum fideiuſſionis remedium à ſtatuto eſt adhibitum, ſolet enim fideiuſſio, veluti optima legalis medicina, calumniæ morbo ſæpe obuiare.

2 Quæro ſecundo (ad intelligentiam, & praxim huius ſtatuti) quando ad inſtãtiam creditoris deueniatur ad dationem curatoris hæreditati iacenti.

Reſpondeo. Quando conſtat de morte illius cuius hæreditati petitur dari curatorem, & non conſtat, quod habeat de præſenti ſucceſſorem, ſed ſperatur de proximo, quia tunc Prætor ad inſtantiam creditorũ mittit edictum, tempuſque præfinit, intra quod hæreditas adeatur, *l. 23. ſi quis inſtituatur, ff. de hæred. inſtit. Ang. conſ. 103. mortuo, ſub num. 3. vbi, reſtat igitur videre, & Stracch. tract. de decoctor. p. 7. nu. 36. tom. 6. p. 1. fol. 324.* & vbi intra illud tempus hæreditas non adeatur, tunc dari debet curator.

Secus, ſi defunctus nullum habeat ſucceſſorem, neque ſperetur, quia tunc eius bona ſunt vacantia, quibus non datur curator, cum non dicatur hereditas iacens, ſed illorum bonorum adminiſtratio pertinebit ad procuratorem fiſci, Ang. & Stracch. *vbi ſup.*

3 Dicitur autem, non ſperari ſucceſſorem, ideoque bona eſſe vacantia, quando ſunt nominatim requiſiti hi, quibus proxima cauſa ſucceſſionis contingit, & eis ſtatutus eſt terminus non minor centum dierum ad adeundam, vel repudiandam hæreditatem, & nullus comparet, Bal. *in l. 5. ſi bona, nu. 2. C. de bon. auth. iudic. poſſid.*

Aduerte, quod, quicquid dici poſſit de iure, in praxi ſine præfata termini præfixione, ſeruato ſolo ordine, de quo infr. nu. 6. & ſeq. datur indiſtincte curator ad inſtantiam creditoris, docentis, vel iurantis de ſuo intereſſe, & fingentis, ſe ignorare, quod extet hæres, & raro fiſcus ſe intromittit, poſſet tamen, quando defunctus non haberet ſucceſſorem, ſe intromittere, vt dixi.

Nec obſtat, quod *tex. in leg. 2. ff. de cur. bon. dand. Spec. tit. de curat. num. 14. in fine, verſ. apponitur autem, lib. 1. folio 99. Odofred. tractat. de curat. numer. 6. tom. 8. par. 2. fol. 406. Stracch. vbi ſupra, & Capit. deciſ. 87. num. 1.* dicant, curatorem eſſe dandum ad inſtantiam maioris partis creditorum.

Quia reſpondeo, id eſſe verum, quando concurrũt plures creditores, ſed quando apparet vnus ſolus, tũc neceſſarium eſt, vt ad ipſius inſtantiam detur.

Quæro tertio, quomodo ad hunc effectum, vt poſſit dari curator hæreditati iacẽti, conſtabit, quod defunctus non habeant de præſenti hæredem? 4

Reſpondeo. Conſtabit, quando ex decreto iudicis erit facta iuridica diligentia, an adſit hæres, & nullus apparebit hæres.

Quæro quarto, qualis debeat eſſe diligentia? 5

Reſpondeo, diligentiam hanc poſſe pluribus modis expleri.

Primus modus eſt, vt creditor faciat, citari nominatim hæredes ſcriptos in teſtamento, ſi defunctus deceſſerit teſtatus, ſeu proximiores defuncti ſi deceſſerit inteſtatus, ad declarandum, an ſint, vel eſſe velint hæredes, & ex quanta parte, quia actor, vt bene agat, poteſt facere præparatoria ad legitimandas in primis perſonas, quarum legitimationem eſſe neceſſariam ſecutus ſum *gl. præced. n. 16. & ſeq.* & ſpeciatim *n. 24. 27. & ſeq.*

Sed re vera hic modus non ſufficit, vt detur curator, quia ſunt conſiderãdi quatuor caſus, primus eſt, quando citatus venit, & reſpondet, ſe eſſe hæredem, & hoc oſtẽdit, & declarat velle eſſe hæres, & iſto caſu ceſſat cura: ſecundus caſus eſt, quando reſpondet, ſe nõ eſſe, nec velle eſſe hæredem, & hoc caſu ex hac ſola reſponſione non deuenirem ad curam, ſed adhiberem maiorem diligentiam, de qua *num. ſeqq. in 2. & 3. modo*, qui poſſet apparere alius hæres, tertius caſus eſt, quando nemo comparet, & iſto caſu tãto minus deuenirem ad dandum curatorem, quia ſimiliter adhiberem diligentiam, de qua infra, primus tamen caſus eſt vtilis ad fundandum iudicium, quatenus citatus doceat, ſe eſſe hæredem, cæterum ad effe-

ctum

Digitized by Google

ctum dandi curatorem hic modus à practica non eſt receptus, imò cautus creditor, etiam ſi ſciat, aliquem eſſe hæredem, & id probare poſſit, tamen ad euitandū hoc onus probationis, ſolet, ſimulata ignorantia, inſtare, pro deputatione curatoris, vt in ſequenti ſecūdo modo.

Eſt etiam vtilis iſte modus in primo caſu, quando ſcilicet citatus doceret, ſe eſſe hæredem ex teſtamento, vel ab inteſtato, ſed tamen diceret, ſe nondum deliberaſſe, &, quatenus deliberaſſet, diceret, ſe nondū adiuiſſe hæreditatem, quia iudex tunc poſſet illi præfigere terminum competentem ad deliberandum, & ad edeundum, poſſet etiam ex tunc declarare, ſe nolle eſſe heredem, & vndique reſultarent vtiles effectus, de quibus non eſt hic locus vt agamus.

6 Secundus modus (& hic practicatur hic in Vrbe) eſt, vt creditor faciat ad ſui inſtātiam citari heredes, ſi qui ſint, vel eſſe velint q. N. hoc modo. *Citentur hæredes, ſi qui ſint, vel eſſe velint q. N. ad comparendum legitime, & acceptandum, vel refutandum hæreditatem præfati N. alias videndum, deputari curatorem illius hæreditati iacenti primo pro prima dilatione ad primam diem, Inſtante, &c.* hæcque citatio datur curſori, qui, facta diligentia de reperiendo hæredes domi, in qua dictus q. N. mortuus fuit, & in vicinia, alijſque locis publicis, faciet relationem iudici de dicta diligentia, & nullum hæredem inueniſſe, & tunc iudex eandem diligentiam faciendam committit duobus alijs curſoribus cum eadem citatione, qui eandem diligentiam facient, & referent iudici, & tunc iudex decernet proceſſum per affixionem ad valuas curiæ, & domicilij defuncti, ſi illud habet, alias loco illius in acie campi Floræ, & in executione huius decreti fiet alia citatio huius tenoris. *Citentur per affixionem ad valuas curiæ, & aciei Campi Floræ, ſeu domus ſolitæ habitationis ſ. q. N. hæredes ſi qui ſint, vel eſſe velint, ad comparendum legitime, & acceptandum, vel refutandum hæreditatem præfati q. N. alias videndum deputari curatorem illius hæreditati iacenti primo pro prima dilatione ad primam diem, Inſtante, &c.* In termino huius citationis iudex mandat citari ad idem pro ſecunda, tertia, & quarta ex ſuperabundanti dilationibus, & ſic erunt tres aliæ citationes eiuſdem tenoris vna die pro alia, & in termino vltimæ citationis comparet creditor, & conducit fideiuſſorem, & impetrat, deputari curatorem, & deinde cum eo fit legitimus proceſſus.

Hic idem modus ſeruatur, quando debitor instituit hæredem abſentem, præmiſſis enim præfatis diligentijs, deputatur curator, non tamen hæreditati iacenti, ſed hæreditati, & bonis.

7 Tertius modus, quem ſeruat Curia Genuenſis ex diſpoſitione ſtatutorum *lib. 3. cap. 11. §. quotieſcunque*, eſt, vt non fiat citatio generalis contra incertos hæredes, vt ſeruatur Romæ, ſed fiat ex decreto iudicis denunciatio in domo, in qua ſolitus erat morari defunctus, & fiat etiam tribus ex eius proximioribus propinquis, ſi repetiri poſſent in loco, & in defectu propinquorum tribus ex proximioribus vicinis, & fiat etiam præconizatio in platea banchorum, & in contrada, in qua ille mortuus habitare ſolitus erat, et iſta denunciatio erit incitatoria, quod ſi quis eſt, qui velit eſſe curator bonorum dicti defuncti, ſeu velit bona prædicta defendere, compareat coram Iudice intra tempus in denūciationibus, & proclamate aſſignatum, & deinde proceditur ad dationem curatoris, vt *in d. §. quotieſcunque*, & iſte idem modus ſeruatur, ſi daretur curator bonis debitoris abſentis, ſeu latitantis.

Hæc diligentia poteſt ſufficere, quia quando creditor vult conſequi ſolutionem in bonis defuncti, debet citare eos, quorum prima eſt cauſa ſucceſſionis, argum. textus *in l. 1. §. denunciari, ff. de ventr. inſpic. &c. Bar. in l. 8. ſi diu. ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. & in l. 1. nu. 3. ff. de cur. bon. dand. Alex. conſ. 107. perſpectis, num. 1. lib. 5. & Capic. deciſ. 87. ſub num. 1. in 2. requiſ.* ſed is, qui vult deputari curatorem, vult conſequi ſolutionem, ergo, & quod in datione curatoris debeat ſpeciatim euocari is, ad quem hæreditas ſpectat, quando non ignoratur, ſcribit Fulgoſ. *conſ. 190. viſo toto, numer. 2. & col. 4. verſus finem*, & iſti citati cum ſint proximiores, ſeu vicini, dicent, an aliquis eorum ſit, vel eſſe velit hæres, vel an adſit alius hæres, & qui, & vbi doceant de hærede, non erit locus dationi curatoris, ſed agetur contra hæredem, ſi vero non doceant de hærede, præſumitur, non extare hæredem, & datur curator vnus ex generalibus curatoribus dictæ ciuitatis Genuæ, nam qui eſt creditor, facta debita diligentia de reperiendo hæredem, eoque non reperto, non debet propterea excludi a conſecutione ſui crediti, quare, vt illud poſſit conſequi, debet poſſe habere reum, qui eſt curator. 8

9 Quæro quinto, ſi ad inſtantiam creditoris datus eſt curator tanquam hæreditati iacenti, & hæreditas iam eſſet adita per hæredem, nunquid proceſſus, factus cum curatore, erit nullus?

Reſpondeo. Prima facie videtur dicendum, quod ſit nullus, quia datio curatoris fuit facta ex falſa cauſa, cum hæreditas adita non dicatur amplius hæreditas, vel ſaltem non ſit iacens, & quia datio curatoris eſt decretum, ſeu ſententia interlocutoria, quæ, ſi ſit interpoſita ex falſa cauſa, eſt nulla, Fulgoſ. *conſ. 190. viſo toto, num. 2. col. 4. verſ. ſed ex alio capite* & ipſo iure nulla, *l. ſi tutor, C. in quib. cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ. Ant. de Butr. conſ. 18. in quæſtione, ſub num. 1. & 2.* & quod hæreditas adita non dicatur amplius hæreditas, ſcribit Iaſ. *in l. eius qui in prouincia, §. quod ſi ſtipulatus, ſub nu. 11. ff. ſi cert. pet.* ideo, ſublata datione curatoris, ruit totus proceſſus, quia in iudicio requiruntur pro ſubſtantia tres perſonæ, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 1. c. 2. n. 5. & ſeqq. & nu. 12. & ſeq.* & hic deficeret perſona rei.

Contrarium ſuadetur ex eo, quia paria ſunt eſſe, et non apparere, et non eſſe, ſed tempore datæ curæ non apparebat hæres: ergo. 10

Diſtingue: Aut creditor ſciebat, extare hæredem, et tunc datio curatoris non tenet, et conſequenter proceſſus eſt nullus: Aut ignorabat, et tunc rurſus diſtinguo. Vel vſus eſt debita diligentia ad ſciendum, et iſto caſu proceſſus tenet, quia eſt ignorantia excuſabilis, et quia paria ſunt, non eſſe, et eſſe, et non apparere, quando eſt facta debita diligentia, per ea, quæ ſcribit Fulgoſ. *dicto conſil. 190. colum. 3.* et ita diſponunt ſtatuta Genuenſia, *d. cap. 11. §. acta & geſta.* Vel non eſt vſus debita diligentia, et tunc error, quia eſt craſſus, et ſupinus, vitiat dationem curiæ, et proceſſum, et iſto caſu, et cum iſta diſtinctione eſt intelligendum, quod ſcribunt Bal. *conſ. 308. vtrum poſſit, ſub num. 1. lib. 1.* Paul. de Caſtr. *conſ. 392. Vt attingamus, paulò poſt principium. lib. 1.* dum dicunt, quod error in facta cauſa vitiat decretum.

11 Declara primo, vt hæc ſciẽtia præſumatur ex plu-
ribus. Primo, quando creditor eſſet conſanguineus
defuncti, quia coniunctus præſumitur ſcire factum
coniuncti, *l. penult. octaui. ff. vnd. cogn. l. 7. de tutela. C. de
in integ. reſtit. minor. Fulgoſ. conſ. 89. in quæſtione numer. 3.
verſ. nec obſtat quod mater ignorabat.* & maxime proce-
dit hæc præſumptio in factis publicis, qualia ſunt iu-
ra ſanguinis, ætates, mortes matrimonia, ſuper exi-
ſtẽtia filiorũ, & ſimilia, quiæ reſpiciũt proceſſum na-
turæ, vel factum publicum conſanguineis, vt conſi-
derant Socc. *conſ. 97. in præſenti conſultatione, nu. 3. libr.
4. Alex. conſ. 71. num. 6. lib. 1. Rol. à Val. conſ. 3. num.* 100.
12 *lib. 1. & Surd. conſ. 7. magnificus. numer. 52. & 53.* Secun-
do, quando hæres, qui adiuit hæreditatem, feciſſet
in confectione inuentarij fieri publicum, & genera-
le proclama in locis publicis, ſolitis, & conſuetis,
quia ex his publicis proclamatibus, inducitur præ-
ſumptiue ſcientia. Fulgoſ. *d. conſ. 190. nu. 2. col. 4. verſ.
ſed ex alio capite.* & hæc præſumpta ſcientia transfert
in aduerſarium onus probandi ignorantiam, Rol. à
Vall. *conſ. 19. nu. 39 lib. 1.*

13 Subdeclara, reſtringendo hanc declarationem, vt
non procedat in caſu, quo creditor feciſſet fieri de-
nuntiationes, & proclama, de quibus *ſupra numer. 7.*
quia tunc fortior eſt præſumptio ignorantiæ, quam
ſciẽtiæ; & vna præſumptio tollit aliam; & ſicut pro-
clama inuentarij eſt aptum ad inducendam ſcientiã
præſumptiuam, quod extat hæres, & conſequenter
curatoris dationem reddit doloſam, ſeu culpoſam: i-
tà è conuerſo proclama curæ dandæ induceit præſũ-
ptiuam ſcientiam in hæredem, quod dabatur cura-
tor, & conſequenter culpoſe, ſeu doloſe hæres non
manifeſtaſſet, ſe eſſe hæredem, quia vltima mora no-
cet, *l. 17. illud. & ibi Gl. Vlt. & Bar. in ſummario, ff. de peric.
& comm. rei vend. & l. 91. ſi ſeruum. §. ſequitur. & ibi Doct.
ff. de verb. oblig.* ſeu vna mora compenſatur cum alia,
vt ſecutus ſum *ſupra §. 2. gl. 5. nu. 202.*

14 Declara ſecundo, vt, ſuperueniẽte hærede in pro-
ceſſu, ceſſet curator, per ea, quæ ſcribit Odofr. *tract.
de curat. bon. d. nu. 46. 62. & 101. & ſeq to. 8. p. 2. f. 407.*

15 Quæro ſexto, quot viæ competant filio hæ-
redi, ſeu cuius alteri ex teſtamento, vel ab inteſtato,
cum beneficio legis, & inuentarij, volenti ſeparare
ab hæreditate creditum, quod habet contra hæredi-
tatem, & quę via ſit ei vtilior.

Reſpondeo. Competunt tres viæ. Prima via eſt, vt
agat contra curatorem, ad ſui inſtantiam deputan-
dum per iudicem. Secunda via eſt, ut propria aucto-
ritate ſibi ſoluat, & retineat, quando creditum eſt
clarum. Tertia uia eſt, vt, implorato iudicis officio,
citet creditores, & legatarios, iisq. citatis, impetret
à iudice ſeparationem.

Prima via probatur, tum quia heres nõ poteſt eſ-
ſe actor, & reus, ſicq. agere contra ſe ipſum, quia a-
ctio, & paſſio in eodem ſubiecto ſtare non poſſunt,
teſtibus his, quos citaui §. *præcedenti gl. 1. num. 24.* tum
quia heres cum beneficio legis, & inuentarij, in his,
quę ſibi damnoſa ſunt, non cenſetur heres, Montic.
tract. de inuent. ſub num. 130. tom. 8. par. 2. fol. 243. hancq.
viam ſcribit Illuſtriſſ. Card. Tuſc. *in ſuis concluſ. in ver-
bo, hæreditas. concl. 23. num. 3.* & eſt uia tutior, quia, cum
formato iudicio, heredes per ſententiam diffiniti-
uam conſequuntur creditum, acquirunt fortius ius,
& iuſtiorem poſſeſſionem.

16 Neque obſtat, quod curator non detur hęreditati
aditæ, ſed ſolum hęreditati iacenti.

Quod reſpondeo, quod, adita hęreditate, curator
datur bonis, ſeu verius liti mouendæ, ſicut enim,
quando lis eſt inter pupillum, & tutorem, datur cu-
rator liti, Socc. Iun. *conſ. 46. nu. 5. libr. 1. & Piag. tract. de
curat. q. 2. numer. 63. tom. 8. par. 2. fol. 326.* quia, cum pu-
pillus ſit hęres, non poteſt dari curator hæreditati,
neq. poteſt dari pupillo, quia habet tutorem, neque
pupillus debet in lite remanere ſine defenſore; ſic e-
tiã iſto caſu datur curator bonis, ne alias hęreditas
remaneret indefenſa, cum hęres agat contra hęredi-
tatem, & interſit creditorum, qui poſſunt apparere,
vel aliorum prętendentium in hęreditate, quod hę-
reditas defendatur.

Minus obſtat, quod ij, qui ſcripſerunt de curatore,
nempe Odof. *tract. de curat. nu. 46. & ſeqq. vſque ad num.
63. incluſiue tom. 8. par. 2. fol. 407. Ant. Piag. eod. tractat.
q. 2. num. 27. & ſeqq. fol. 326.* enumerantes cauſas dandi
curatorem, iſtam non enumerent, & Bal. & Montic.
citati *num. ſeqq.* alias & non hanc doceant vias, quia
reſpondeo, hoc non eſſe argumentum neceſſarium.

Pariter non obſtat, quod Rol. à Vall. *tractat. de con-
fect. inuent. in to. Vtil. ſub numer. 7. tom. 8. par. 2. fol. 185.*
quem citat Illuſtriſſimus Card. Tuſcus: loquatur in
hęreditate iacente, prout loquitur etiam Bal. *in l. fin.
§. in computatione. num. 4. Verſ. ex hoc ſequitur. C. de iur. de-
lib.* Quia reſpondeo, nihilominus concluſionem
iſtam eſſe veram, per ea, quę dixi.

Secunda uia, de qua Bal. *in d. §. in computatione. nu. 4.* 17
& Montic. *d. tract. de inuent. ſub num. 130. tom. 8. par. 2. fol.
243.* eſt, ut dixi, quod heres ſibi ipſi propria aucto-
tate ſoluat, ſi habeat inſtrumentum, & liquidum.

Tertia uia, quam docent Bal. *in l. debitori. nu. 3. verſ.* 18
hic quæro. C. de pact. & alij, quos citat, & ſequitur Surd.
conſ. 7. numer. 32. & conſ. 128. numer. 25. lib. 1. eſt, ut dixi,
quod hęres, citatis creditoribus, imploret officium
iudicis ſuper ſeparatione bonorum, iuxta ea, quę
ſcribit *Gl. in l. 1. ff. de ſeparat.*

Quęro ſeptimo, an hoc ſtatutum, quod agentem 19
executiue contra curatorem hęreditatis iacẽtis ob-
ligat ad præſtandum fideiuſſionem, ut dixi *ſupr. nu. 1.*
obliget etiam hęredem cum beneficio legis & in-
uentarii, agentem contra curatorem, datum liti.

Prima facie uidetur reſpodendum negatiue ad
fauorem hęredis, quia ſtatutum loquitur in eo, qui
petit executionem contra curatorem hęreditatis ia-
centis, ſed cum hęreditas, adita cum beneficio legis,
& inuentarii, non dicatur iacens, hęres cum benefi-
cio legis, & inuentarij non petit contra curatorem
hęreditatis, iacentis, ſed contra curatorem bonorũ,
ſeu litis mouendæ.

Contraria opinio uidetur uerior, tũ quia militat
eadem ſuſpicio calumnię, cum facile ſit inſurgere
contra bona, et intereſt creditorum hęreditariorũ
prędictam fideiuſſionem, tum quia hęreditas eſt, ac
ſi iaceret ad effectum, de quo agimus.

Hęc contraria opinio, etſi uideatur amica rationi,
& conſequenter uera, quia totum ius cõſiſtit in ra-
tione, ut dixi *gloſ. præced. num. 1. in fine, & gloſ. 2. num. 75.*
quare ubi militat eadem ratio, ibi idẽ ſtatuitur ius,
tamen credo, quod hęc opinio in ciuitate Genuæ,
ut extat hoc ius municipale, non ſeruaretur, quia ex
diſpoſitione illorum ſtatutorum opinio, quę ſit a-
mica litterę ſtatuti, prefertur opinioni, quę ſit ami-
ca rationi ſtatuti.

Digitized by Google

20 Quæro octauo, an petens executionem pro debito cambii, & præſtando fideiuſſionem de reſtituendo ad formam ſtatuti, non expreſſis alijs verbis, de quibus in ſtatuto, dicatur ſeruaſſe formam ſtatuti circa fideiuſſionem præſtandam.

Reſpondeo. Hanc quæſtionem ſepe vidi agitatam, & fuit iudicatum pro validitate fideiuſſionis ex duobus. Primo, qui Rot. Genuen. deciſ. 210. Chriſtophorus dicit, quod licet regulæ Rotæ requirant pro forma, vt, intentans executionem, caueat (vt in hoc ſtatuto) tamen, inquit, ſatis eſt, quod promiſerit, ac fideiuſſerit in omnibus, iuxta formam regularum Rotæ, licet non expreſſerit verba formalia, quæ re-
21 gulæ Rotę requirunt in fideiuſſione. † Secundo, quia ſimilem difficultatem pluries vidi de eo, qui, petendo executionem, iurabat ſimpliciter, prout in ſtatuto de cauſis executiuis, quod tamen ſtatutum *libr. 2. capit. 3.* mandat, ut iuret de callumnia, & ideo reus contra huiuſmodi iuramentum opponebat, non fuiſſe ſeruatam diſpoſitionem ſtatuti, ex quo in iuramento requiruntur verba ſpecifica iuramenti, & non per relationem, Marſ. *ſingul. 415. iuramentum*, *Tiraq. tractat. de legib. connub. in verbo, expres. gloſſ. 7. num. 189. verſ. nam cum iuramentum. & num. 199. verſ. intelliges tertio. iuncto numero 121. limit. 16. fol. 336. & 337. & Carpan. ad ſtatut. Mediol. cap. 324. nu. 187. & ſeqq.* & ideo requiritur, iuramentum ſub verbis expreſſis, & formalibus, ita vt nullum uerbum deficiat, & non ſatis eſſet iurare ſub aliquibus verbis ſtatuti, addita etiam poſtea clauſula, *quod iurat in omnibus, & per omnia, & de verbo ad verbum formaliter, prout requirit ſtatutum*, Plot. *in l. ſi quando. ſub num. 372. verſ. decretum Mediolani, et nu. 865. limit. 59. C. vnd. vi.* vbi teſtatur de opinione communi Actor vero, tuendo formam ſui iuramēti, allegabat duo. Primo, quod ſtylus Curiæ erat in contrarium: nempe, vt ſufficeret iuramentum in prędicta forma relatiua. Secundo loco, allegabat, quod paria ſunt, aliquid eſſe certum ex ſe, vel per relationem ad aliud, cum relatum ſit in referente vere, & proprie vt ſecutus ſum *ſupr. gloſſ. 3. ſub numero 28. verſicul. ſecundum fundamentum.* & ideo licet expreſsio requireretur pro forma tamen ſufficit expreſsio per relationem ad quia certum, vt ſecutus ſum *in meo tract. de appell. cap. 2. q. 4. numer. 32.* & ita paſsim ſeruatum uidi ſuper iſtis ſtatutis.

22 Quæro nono, vſque ad quam quantitatem poſsit aſcendere intereſſe, de quo in preſenti ſtatuto.

Huic quæſito ſatisfeci *ſup. gl. 2. n. 63. & ſeq.* ideò hic non repetam.

---

§.7. Gloſſ.7.

Declarato. quod ſupradicta executio poſsit fieri inter annos quatuor a die termini ſolutionis tranſacti, et non poſtea.

S V M M A R I A.

Præſcripta via executiua, remanet via ordinaria, nu. 1. Et præſcripta vna via executiua, non intelligitur præſcripta alia executiua. nu. 4. & ſeq.

Executiuo modo agendi ex ſententia, vel ex inſtrumento præſcribitur 30. annis, ſed tamen remanet modus agendi via ordinaria, nu. 2.

Præſcriptio etiam cum mala fide tollit modum agendi executiue, & currit etiam contra minores, n. 3. Perimit totale ius nondum acquiſitum, ſed acquirendum, ſub eod. nu. 3. extenſ. 1. Perimit etiam ius, competens non de iure gentium, ſed de iure ſpeciali, ibid. extenſ. 2.

Redimendi quandocunque præſcribitur ſpatio 30. annorum, præſuppoſita etiam mala fide præſcribentis, ſub nu. 3. illat. 1. Non tamen præſcribitur ius redimendi cenſum, ſub eod. nu. 3. verſ. comprobatur.

Iuri quærendo præſcribitur etiam cum mala fide, ſub nu. 3. illat. 2.

Legato, & Legitimæ ſupplemento } *præſcribitur etiam cum mala fide ſub nu. 3. illat. 2.*

Confirmatio dominij præſcribitur etiam cum mala fide, licet non præſcribatur dominium, ſub nu. 3. verſ. corroboratur.

Reſtitutioni in integrum præſcribitur etiam cum mala fide ſub nu. 2. extenſ. 2.

QVæro primo, an creditor, qui cambij executionem intra annos quatuor non petierit, amiſerit ius, & capitale cambij; ita vt illi ſit præſcriptum.

Reſpondeo, quod non, quia licet ſit præſcriptum vię executiuæ, tamen remanet illi uia ordinaria, in qua eadem inſtrumenta, ſeu ſcripturæ, quibus ſtatutum dabat executionem paratam, probabunt intentionem creditoris, vt ſcribit Ant. de Can. *tr. de execut. inſtr. q. 56. nu. 95. tom. 5. fol. 45.* & ita ſeruatur paſsim.

Cōfirmatur primo hæc reſponſio ex his, quæ ſcripſi in meo trac. *de iud. cauſ. & c. lib. 2. c. 5. ſub n. 163. verſ. corroboratur ſecundo. & c. 11. nu. 1093.* 2

Confirmatur ſecundo, & propinquius, quia licet viæ, & modo agendi executiuę præſcribatur de iure communi ſpatio triginta annorum, tam ſi agatur ex ſententia, Balb. *tr. de præſcript. in 4. p. 4. p. princ. q. 31. num. 1. & 2. tomo 17. fol. 84. Natt. conſilio 222. & Matth. Coler. infra citatus*, & in iſtis terminis intelligas Rotam Genuen. de qua Flam. Cart. *deciſ. 120. concerſſ. num. 2. & 3.* quam ſi agatur ex inſtrumento, habente executionem paratam, Coler. *tractat. de proceſſ. execut. part. 4. c. 1. ſub nu. 74.*

Tamen remanebit via agendi in iudicio ordinario, quia præſcribitur vię executiuæ, & nō iuri, & credito, per ea, quæ dixi *num. ſeq.*

Nec aduerſus hanc confirmationem obiicias, ſpatio triginta annorum præſcribionnem actionem, et conſequenter etiam ius agendi via ordinaria, quia, præſcripto iure ſuper re, ſeu præſcripta ipſa re, nō remanet ius agendi via ordinaria ad illam rem, cum, ſublata ſubſtantia, non remaneat accidens.

Quia reſpondeo, obiectum non eſſe verum in caſu, quo præſcriptio ſit cum mala fide, quia tunc mala fides impedit, ne poſsidens præſcribat rem, & ſic, retorto obiecto, ſi non præſcribitur res, ergo neque ius agendi via ordinaria, ſed mala fides non impedit, nec præſcribat, ut non poſsit conueniri via executiuá, per ea, quę dixi *n. ſeq.* & in hoc caſu procedit confirmatio.

Quæro ſecundo, an hæc preſcriptio quatuor, ſeu triginta annorum, de qua ſecutus ſum *in præced. quæſt.* habeat locum etiam in præſcribente cum mala fide,

& nunquid currat etiam cōtra minorem, & ſimiles perſonas?

Reſpondeo, quod ſic, quia cum in iſta præſcriptione non agatur de præſcribendo credito, ſed de præſcribenda via executiua, remanente iure agendi via ordinaria, vt dixi num. præced. non conſideratur, an præſcriptio habeat bonam, vel malam fidem, Franc. *in c. 1. ſub n. 10. ibi, ſed bene Videtur, de reg. iur. in 6. Balb. tr. de præſcript. in 2. p. 3. p. princ. q. 14. nu. 8. limit. 3. tom. 17. fol. 69. & Couar. ſuper decretal. lib. 6. de præſcript. p. 2. S. 11. n. 4. in fine, verſ. ſexto leges, f. mihi* 527. neque conſideratur ætas eius, contra quem præſcribitur, an ſit maior, vel minor, quia iſtæ præſcriptiones iudiciariæ, in quibus non agitur de perimendo iure, ſed de perimēda via, & proceſſu ad illud ius, currunt etiam contra minores, & ita tu intelligas quæ ſcribit Odd. *tract. de reſt. in integr. q. 28. ſub n. 13. & 14.*

Extende primo obiter hanc reſponſionem, dum dicimus, poſſe etiam cum mala fide præſcribi viæ executiuæ, remanente tamen iure, & via ordinaria, vt cū mala fide poſſit etiam præſcribi totum, & omnimodum ius, ſi is, contra quem præſcribitur, illud ius nondum acquiſiuerit, neque agnouerit, & ſic declarātur *c. vlt. de præſcript. & c. 2. de reg. iur. in 6.* hancque extenſionem ſequentibus probo illationibus.

Infero primo, quod pacto, & facultati redimendi quandocunque ſine temporis præfixione vſque in infinitum, præſcribitur ſpatio triginta annorum, præſuppoſita etiam in præſcribente mala fide, eo, quod ſciat, ſe obligatum eſſe ad retrouendendum quandocunque, & ſemper, vt ex Bal. *conſ. 303. ad euidentiam, nu. 3. Verſ. quæro vtrum, & n. 4. lib. 1. in impreſſis Lugduni ad ſignum leonis anno* 1559. ſequitur Balb. *tract. de præſcript. in 3. p. 5. p. princ. q. 3. n. 1. & ſeq. tom. 17. f. 96.* nam venditori poteſt competere ius redimendi, ſed non competit, donec non agat ad redimendum.

Confirmatur primo hæc illatio, quia imo videtur ceſſare mala fides, tum quia, poſtquam non apparet, venditorem velle redimere, emptor non dicitur præſcribere cum mala fide, tum quia in promiſſione retrouendendi quandocunque ineſt tacita conditio, ſi retrouenditio petita fuerit infra 30. annos, & ideo excluditur mala fides.

Confirmatur ſecundo *ex ſeq. illatione.*

Contra hanc primam illationem, & Baldi conſilium firmant Fab. de Mont. *tract. de empt. & vend. q. 7. princ. n. 4. & ſeq. vſque ad n. 7. incluſiue q. 3. tom. 6. p. 1. f. 63.* & late Franc. Zoan. *tract. de empt. & Vend. ſub pact. retr. ſub n. 28. Verſ. quæ communis, et n. ſeq. tom. 6. p. 1. f. 69. et 70.* in quibus acerrime nititur defendere hanc opinionē contra communem, & *ſub n. 36. Verſ. aut etiam dices, in fine*, vbi admonet, hanc partem contra communem eſſe tenendam conſulendo, & iudicando, hancq. opinionem conſulendo dicit, ſe ſecutum eſſe Crot. *in l. nemo poteſt, n. 81. in fine, ff. de leg. 1.* hancque contrariam opin. tenet Lud. Mol. *de iuſt. tom. 2. de contract. diſp. 374. Verſ. quando in contractu.*

Comprobatur hæc opinio contraria, quia licet præſcriptio ſit vtilis Reip. ad minuendas lites, vt dixi *ſup. S. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. num. 129. in fine, verſ. ratio,* tamen poteſt excludi, vt non habeat locum in pacto retrouendendi, quare facultati redimendi cenſum non præſcribitur ſpatio etiam cētum annorum, & vltra, ſic diſponente Pij V. conſtitutione, quod notat etiā Nauar. *in c. ſi fœneraueris, n. 96. gl. 14. q. 3.*

Non diſcedo ab illatione, quia eſt verior, communior, & tenenda in praxi, Rebuff. *in l. Vnica, not. 1. ſub n. 53. Verſ. ſed contrarium, & n. 54. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* et quod videatur verior, & communior, & tenenda in iudicando, & conſulendo, ſcribit Balb. *d. q. 3. num. 5.* & quod ſit communis, admittit idem Franc. Zoan. ex aduerſo allegatus *in loc. ſup. prox. cit.*

Infero ſecundo, quod iuri quætendo præſcribitur etiam ſine bona fide, Bald. *conſ. 386. quidam M. dec. ſſit, ſub n. 7. lib. 5.* & ideo iuri petendi ſupplementum legitimæ præſcribitur ſpatio triginta annorum etiam de iure canonico, bona fide aliter non conſiderata, Put. *deciſ. 127. & 128. fuit reſolutum, lib. 2. & Mohed. deciſ. 2. alias 151. n. 2. de præſcript.* & ſimiliter iuri petendi legatum præſcribitur etiam cum mala fide dicto ſpatio triginta annorum, vt ex Anchar. & alijs ſequuntur Balb. *d. q. 3. ſub n. 2. ibi, confirmatur, & Ioan. Bapt. Bon. trac. de ſtat. vrb. præſcript. gl. 19. n. 70. & ſeq. tom. 17. f. 185.* & eſſe veriſſimam, & communem opinionem ſequuntur Rebuff. *d. not. 1. n. 54. & Franc. Becc. conſ. 48. præſuppoſita, ſub n. 4. lib. 1.* & ego, ita conſulendo, obtinui in Curia Romana.

Corroboratur hæc illatio, quia licet poſſeſſor malę fidei non poſſit præſcribere dominium, tamen poteſt præſcribere confirmationem dominij, Bald. *dd. conſ. 303. num. 4. lib. 1. & conſ. 386. ſub num. 7. libr. 5.* quem ſequitur Balb. *d. q. 3. n. 4.*

Extende ſecundo, vt contra ius, quod alicui competit de iure ſpeciali, & non de iure gentium, poſſit præſcribi, etiam cum mala fide, vt patet in reſtitutione in integrum, cui præſcribitur quadriennio, Bald. *d. conſ. 303. num. 4. lib. 1. Balb. d. q. 3. ſub nu. 4.* & non videtur diſcedere Fab. de Mont. *d. q. 7. n. 5.*

Quæro tertio, an, elapſis quatuor annis, poſſit creditor antequam labantur alii ſex anni, petere executionem ad formam præcedentis ſtatuti de cauſis executiuis, vel debeat agere via ordinaria?

Reſpondeo, quod ſic, quia ſicut per præſcriptionem impedita via executiua, remaneat via ordinaria vt dixi ſupra *num. 1. 2. & 3.* ita etiam impedita vna via executiua, remanet alia, & ideo ſupra *gl. 5. nu. 11. 12. & 13.* dicebam, quod actor poterat, vna via executiua electa, tranſire ad aliam.

Declara primo hanc reſponſionem, cum hoc, quod creditor, agendo altera via executiua, ſeruet requiſita illius alterius viæ executiuæ, & ſic iuret de calumnia, fideiubeat, &c. vt in ſtatut. *de cauſ. executiuis initio.*

Declara ſecundo, dummodo documentum, ſeu ſcriptura, cuius vult petere executionem, ſit ex illis, quibus dictum ſtatut. de cauſis executiuis, dat executionem. Secus ergo forſan, ſi ageret uigore litterarū cambii, quæ rediiſſent cum proteſtatione, quia ſtatutum de cauſis executiuis, nō loquitur de illis, & quia in illis non legitur aliqua obligatio, ſed continetur ſolum mandatum, & ideo habent executionem paratam, nō ex ſtatuto de cauſis executiuis, ſed ex ſtatuto de cauſis breuioribus, & ex conſuetudine, vt dixi *ſupr. gl. 5. nu. 3. & ſeq.*

§.8. Gloſſ. vnica.

A prædictis non poſſit appellari, nec reclamari, ſed ſint ſalua iura in ordinario vtrique parti talia, qualia competunt.

SVMMARIA.

Appellatio tam ſuſpenſiua, quam deuolutiua, eſt per ſtat. Genuæ ſublata in cauſis cambiorum. numer. 1. Et quid in ciuitate Bononiæ, ibid. verſic. extende. Et quid de conſuetudine, numer. 4.

Appellatio denegata à ſtat. Genuæ, intelligitur denegata etiam actori. num. 3.

Reclamatio quid ſit, num. 2.

1 QVÆRO primo, an ex hoc ſtatuto ſit ſublata appellatio, tàm ſuſpenſiua quam deuolutiua?

Reſpondeo, quod ſic, quia, prohibita appellatione ſimpliciter, cenſetur prohibita tam ſuſpenſiua, quam deuolutiua, vt ſcripſi *in meo tract. de appell. q. 17. limit. 6. membro 4. ſub num. 37. verſ. contra iſtam. & memb. 7. ſub num. 74. Verſ. amplia.* & certe, quantum ad ſuſpenſiuā, modica eſt difficultas, quia eo ipſo, quod in cambijs requiritur celeris executio, per ea, quæ dixi. *§. præcedenti, gloſſ. 5. num. 3. & 4.* tollitur appellatio, quæ celeritatem impediret, & ſuſpenderet, per ea quæ generatim dixi *d. tract. de appell. q. 16. 1. numer. 59.* & quantum ad deuolutiuam (& ſi in ea poſſet magis dubitari) adhuc eſt idem dicendum, quia, cum ſtatutum prohibeat non ſolum appellationem, ſed etiam reclamationem, & reſeruet ſolum iura in iudicio ordinario, ſatis patet de enixa ſtatuti voluntate, quod omnem viam appellandi voluerit adimere; addo, quod ſtatuta Genuenſia ſunt intelligenda ad litteram ſine reſtrictione & ſine diſtinctione, vt in *ſtat. lib. 1. c. 16.* ſed verbum (appellare) æq. comprehendit appellationem ſuſpenſiuam, atque deuolutiuam: ergo.

Extende hanc reſponſionem quoad appellationē ſuſpenſiuam vt procedat etiam in ciuitate Bononię, ſi agatur de literis cambij inter mercatores, ſic intelligo Socc. Iun. *conſ. 138. nu. 8. lib. 3.* quem citat etiā Ruginel. *tract. de appell. §. 2. c. 3. num. 93.*

Secus quoad deuolutiuam, quia in Ciuitate Bononiæ eſſet admittenda, per ea, quæ ordinant capitula cambiorum dictæ ciuitatis *c. 4. che di tutte.* quicquid ſimpliciter dixerit Socc. *ſupra* citatus.

2 QVAERO ſecūdo, quid ſit reclamatio, quam ſtatutum prohibet?

Reſpondeo, reclamationem eſſe idem, quod ſupplicatio, querelà, recurſus, reuiſio, imò, & dictio de nullitate, ut patet ex his, quæ ſcripſi *in meo tractat. de appellat. q. 19. rem. 3. num. 30. & ſeqq.* Et an reclamatio ſuſpendat executionem, vide *in eod. rem. 3. numer. 27. Et* quomodo in ea procedatur, *num. 24.*

3 Quæro tertio, an actori ſit negata appellatio?

Reſpondeo. Primæ facie videtur dicendum, quod non, per eà, quæ ſcripſi *in meo tract. de appellat. quæſt. 17. limit. 7. num. 19. & ſeqq. & limit. 9 num. 50.*

Contrarium crederem uerum in caſu noſtro, tum qui ſtatum, ut dixi ſupra, reſeruat utrique parti iura in iudicio ordinario, & conſequenter utrique denegat appellationem, tum quia ſtatutum Genuæ reijcit diſtinctiones, & interpretationes, ut dixi *ſub numer. 1.*

Quæro quarto, an de conſuetudine ſit denegatá appellatio in cauſis cambijs. 4

Reſpondeo, eſſe denegatam, per eà, quæ ſcripſi *§. præced. gl. 5. num. 4.* & ita ſeruatur.

§.9.

NE (quantum in nobis eſt) quidquàm in hac cambij materia deſiderādum ſuperſit, ſtatui duos *hoc nouo §.* addere diſcurſus, mihi non ab eorum auctoribus, ſed aliunde traditos. Primo quorum pie diſcutitur caſus, de quo nos obiter ſcripſimus *ſupra §. 1. q. 5. nu. 51. & q. 7. par. 1. num. 1. & §. 6. gl. 1. numer. 55.* Secundo vero erudite, & breuiter explicantur termini huius negotiationis cambiorum: primus eſt viri religioſiſsimi, & æque docti: ſecundus vero eſt iureconſulti, qui, ut diſcurſus nobis eſt argumento, huius negotiationis abſolutam habuit cognitionem: mox addam præcipuas Pontificias conſtitutiones, quæ ſuper commercijs, uel pluribus eorum, de quibus ſcripſimus, ſunt editæ.

PRIMVS DISCVRSVS.

VN Gentilhuomo hà in Genoua, ò in Fiorenza ſcudi 1000. quali non uuole impiegare ne in ſtabili, ne in tendite, ne in merci, ne meno li uuole tenere infruttuoſi, però li dà à cambio per Piacēza, e da Piacenza ordina, che li ſieno rimeſſi à Genoua, ò à Fiorenza, ò altroue, con quell'intereſſe, che darà il cambio: ſe domanda, ſe lo può fare lecitamente. Inanzi che uenire alla riſpoſta, ſuppongo prima alcuni fondamenti.

Sia il primo fondamento, che là moneta in fierá, della quale ſi tratta, è lo ſcudo di marche, quale formalmente in rerum natura non ſi troua, ſe bene ſi troua il prezzo ſuo, e ſi computa ſempre nella fiera ſoldi 68. di moneta d'oro, & à chi lo uuole retirare, à Piacēza ſoldi 67.4. ſi che ſemper reſta inuariabile: in detto luoco ſi pagano ſcudi 101. di marche con ſcudi 100. d'oro in oro, ch'è l'iſteſſo. 1

E però uero, che, ſe ſi compra, ò uende, hà ſempre il prezzo uariabile, come à dire in Genoua uale ſoldi 66. ò 66.4. più, ò meno, ſecōdo l'occurrenze, & in Fiorenza per ſcudo 109. ò 110. ſi comprano ſcudi 100. di marche in Piacenza, à quali poi in detto loco, ſe ſi recambiano, ſe li pone il prezzo ordinariamente più alto, come à dire per Genoua 68.4. in circa, per Fiorenza 111. e mezo, poco più, ò meno, e per ordinario ſi guadagna nel cambio, e nel ricambio, e chi sà diſtinguere, troua maggiore eſſere il guadagno nel cambio, che nel recambio. 2

Et, leuati certi accidenti ſtraordinarij, nel romperſi della fierá, ſi pone il prezzo più baſſo, quale nell'accorſtarſi ad eſſa ſuol creſcere, e per conſeguēza, quando ſi è più lontano dalla fiera, dando à cambio 3

bio ui è più guadagno, ſebene alcuna uolta (raro però) ſegue il contrario.

4 Sia il ſecondo fondamento, che il cambio propriamente è permutatione di pecunia aſſente con la preſente, come dice il Gaetano *negli opuſcul. de cambijs cap. 4.* doue cita S.Thom. 2. 2. q. 77. e queſto lo dicono altri è uero, che alcuni lo riducono a compra di pecunia aſſente, & perche queſto per adeſſo non fa al punto noſtro, come beniſsimo nota il Nauarra *nel ſuo manuale latino cap. 17. n. 294.* ſia permutatione, ò ſia uendita poco m'importa.

5 Sia il terzo fondamento, che il cambio non è mutuo, propriamente parlando, mà permutatione, ò compra, e però uero, che dandoſi pecunia preſente per quella, ch'è aſſente di luogo, e di tempo, il qual tempo ſarà bene più ſpeſso più longo, che richiede la diſtanza del luogo, come a dire, cambiandoſi in Fiorenza per Piacenza nel rompere della fiera, ui ſono tre meſi, e per conſeguenza, cambiandoſi all'hora ui entra il mutuo interpretatiuo, ſi caua dalla bolla di Pio V. quale uuole, che il tempo ſia proportionato alla diſtanza del luogo, & aſſegna la cauſa, *ne fænerandi detur occaſio*, & queſto non può eſsere ſenza il mutuo, ſaltem implicito, lo dice apertamente il Gaetano, il quale *nel c. 7. del ſuo trattato de Cambij*, prouando che, ſe ui ſarà intereſse per ragione di tempo, ſarà uſura, aſsegna la cauſa, *ratione impliciti mutui, ſicut in venditione plus iuſto pretio ad tempus*. Dunque ſe bene il cambio non è contratto di mutuo, ad ogni modo correndoci bene ſpeſso più tempo di quello che richiede la diſtāza del luogo per doue ſi fà il cambio, ui entra il mutuo interpretatiuo, ò ſia implicito, e queſto non ſi può negare, e per conſeguenza che ui poſsa eſsere uſura, come più chiaro ſi uedrà più a baſso.

His motiuis ſatisfecimus *ſupr. S. 1. quæſt. 7. p. 1. nu. 75. & ſeqq.*

6 Sia il quarto fondamento, che il cambio di natura ſua non è illecito, & ſpecialmente parlando del cambio per lettere, anzi, ſe ſarà fatto con le debite circonſtanze, e licito, & utile molto alla Republica Chriſtiana, & al commercio Chriſtiano, dico, humano, lo dice il Nauar. *cap. 17. num. 289.* ſi caua ancora dalla Bolla di Pio V. quale da il modo di farlo lecitamente, e lo dicono li altri Dottori, ſi che, dire il contrario, ſaria errore.

7 Sia il quinto fondamento, che eſsendo queſto contratto di cambio, nel quale corre il tempo, deue hauere tre conditioni, la prima, che ſia contratto giuſto, la ſeconda, che ſia cambio reale, la terza, che non ui ſia utile alcuno per ragion di tempo, perche ſaria uſura.

8 Suppoſti queſti fondamenti dico, che nel cambio deue eſſere giuſtitia, ideſt æqualitas inter datum, & acceptum; qual ſi ricerca in tutti i contratti, come nota il Nauar. *c. 17. n. 187. ſi caua da S.Thom. 2. 2. q. 77. da Scoto lib. 4. ſent. diſt. 15. q. 2.* & però nel dare a cambio ſi doueno pagare li ſcudi di marche il giuſto prezzo, che ſarà quello, che corre nella piazza ben reglotta, cioè, dalla diſtanza del luogo, peſata la ſtrettezza, & larghezza della moneta.

9 Dalla piazza non alterata, dico, de Monopolij, quali quando ſiano, e chiaro, ne meno da fraude, & ſaria all'hora, quando ch'uno, uolendo dare 10. ò 12. mila ſcudi a cambio, prima ne piglia un migliaro con diſauantaggio per alterare il prezzo, & hauere più uantaggio nel dare.

Se vi ſarà ancora ingiuſtitia, quando ſopra il prez 10
zo giuſto ſi pone una conditione aggrauante per il pigliatore, come à dire: ti darò al prezzo corrente sì, ma uoglio la ricorſa a me, ò al mio agente, ò pur uoglio che ti obblighi a recambiare per la tal piazza, quali conditioni obligatorie, per eſſer ſopra il giuſto prezzo, & pecunia eſtimabili, fanno il contratto (quale di natura ſua ſaria buono) ò ingiuſto, ò uſurario.

Concludo dunque, ſe nel cambio non ſi eccede il 11
giuſto prezzo, come penſo, che facciano molti, non ſarà illecito, ma per queſta parte buono, e giuſto.

Dico ſecondo, per eſſere queſto contratto, cam- 12
bio, deue eſſere reale, ideſt, che realmente ſi cambi da una piazza all'altra, nella quale poi ſi deue fare il pagamento, & ſi deue finire il contratto, lo dice Pio V. nella bolla con queſte parole: *primo igitur damnamus ea omnia cambia, quæ ſicca nominantur, & ita confinguntur, vt contrahentes ad certas nundinas, ſeu ad alia loca cambia celebrare ſimulent, ad quæ loca ij, qui pecuniam recipiūt, litteras quidem ſuas cambij tradunt, ſed non mittuntur, vel ita mittuntur, vt tranſacto tempore, vnde proceſſerant, inanes referantur, aut etiam, nullis huiuſmodi litteris traditis, pecunia ibi denique cum intereſſe repoſcitur, vbi contractus fuerat celebratus, nam inter dantes, & recipientes vſque a principio ita conuenerat, vel certe talis intentio erat, nec quiſquam eſt, qui in nundinis, aut locis ſupradictis, huiuſmodi litteris receptis, ſolutionem faciat.*

Tre ſorti de cambij danna in queſte parole. Pri- 13
mo è quello, qual tiene il nome, mà non è ueramente cambio, quando non ſi fanno lettere, ma ſolo ſi dice, ti dò alla fiera, & uuol tutto l'intereſſe, ò poco manco, ſenza che ſi uada in fiera, & queſto di natura ſua è uſura. Secondo, quando ſi danno le lettere, ma non ſi mandano, perche uuol recambiare con l'iſteſſo, & però ſi accommodano, ò in Genoua, ò in Fiorēza le partite, e ſe ne piglia l'intereſſe, & queſto non è lecito. Terzo, quando ſi mandano per una certa ceri monia le lettere, ma non hanno l'effetto ſuo, eſſendo che ne anco li ſono i debitori nella fiera, *nec eſt in nundinis, qui, huiuſmodi litteris receptis, ſolutionem faciat*, queſto pure è dannato da Pio V. Concludo dunque, che ſe in queſto cambio ſi fanno le lettere, & fatte ſi mādano, & mandate ſi pagano realmente, & ſi finiſce il primo contratto nella fiera, come pure ſi fà da molti il contratto, per queſto ſarà lecito, ſicome ſarà illecito, quando tutto queſto non ſegua.

Terzo dico, che nel cambio non deue eſſere uſu- 14
ra, quale ſaria ſempre che ui entraſſe intereſſe per ragione del tempo, & perche, ut plurimum, ui corre più tempo di quello, che richiede la diſtanza del luogo, ſi ha da temere molto, ne deue eſſere facile il Teologo a giudicare, che non ci ſia, ma conſiderarlo bene, prima peggio ſaria il dire, che non ui può eſſere, poiche tutti i Dottori dubitano di queſto, & tengono, che ci poſſa eſſere: Pio V. nella ſua bolla moſtra di temere molto queſto inconueniente, & però ordina, che non ſi dia, ſe non per la prima fiera, &, paſſando più oltre, dichiara, che il guadagno non deue entrare per ragione di tempo, perche ſaria uſura, ecco le ſue parole: *cauendum autem erit in terminis, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus ſolutio deſtinatur, ne dum longiores præfiguntur, quam loca de-*

ſtina-

Digitized by Google

ſtinatæ ſolutionis deſiderant, fœnerandi detur occaſio. Il Nauarra lo replica molte uolte *cap. 17. num. 287.* dice, *qui dat pecuniam nunc, vt poſt duos, vel tres menſes maiorem recipiat, iniuſtitiam facit, vel Vſuram committit, & num. 289. propter anticipationem, vel dilationem ſolutionis iuſtum rei pretium nec augetur, nec minuitur, & nu. 297.* trattando de cambij, che ſi fanno à Genoua per Piacenze, dice, che ratione temporis no ſi può augumentare, ò ſminuire il prezzo, ſaluo per ragione di lucro ceſſante, quando vi entra.

Il Gaetano *opuſculo de camb. c. 7.* apertamente dice, che ſi deue regolare l'intereſſe ſecundo l'eſtimatione commune d'huomini periti, & poi aggionge: *nec temporis prolixitas, aut breuitas penſabitur, ſed ſemper in veri æſtimatione pretij habitur, ſiue cito, ſiue tarde pecunia aſſignanda ſit, ſi enim hoc defuerit, vſura eſt ratione impliciti mutui ſicut in venditione plus iuſto pretio ad tempus*.

Et Leonardo Leſſio Gieſuita *de iuſt. & iure lib. 2. cap. 23. dub. 6.* afferma l'iſteſſo, che per ragione di tempo non ci po entrare guadagno alcuno, dunque è vero, & non ſi deue, ne ſi può negare, che per ragione di tempo ci può entrare qualche guadagno, & che ſe ci entrá, è uſura.

15 Di più biſogna auertire, che quelle conditioni, quale ſeguono neceſſariamente il dare a tempo, ò võdere a tempo, ne anche ſi poſſono aſſegnare, per ragioni d'intereſſe: mi dichiaro. Dice colui: Io mi priuò del mio denaro, quale è inſtrumento per guadagnare, & ſe ne ſerue, e profita colui, al quale lo dò, & corro riſico, che colui falliſca, ò muoia, ò non mi poſſa pagare, & per queſto li pare di poter pigliare qualche intereſſe; è vero, però dico, che per queſto non può guadagnare coſ'alcuna.

Et lo prouo, perche ſe per queſto ſi poteſſe quadagnare, ceſſaria l'vſura, & ſaria lecito vendere più del giuſto prezzo a tempo, perche vi entrano queſte circonſtanze, & queſta è dottrina del Gaetanno *cap. 6.* quale egli caua da S. Tomaſo & queſte ſono le ſue parole: *ex hoc vero, quod pecuniæ diutius occupatæ ſunt tenendæ in hac commutatione, res commutanda nec pretioſior, nec vilior communi pretio redditur, vt S. Thomas expreſſe dicit 2. 2. q. 78. art. 2. aſſerens, quod mercator, vendens rem aliquam ad tempus, non poteſt vendere plus communi pretio ex hoc quod pecunias ſuas mortuas tanto tempore tenebit, et ſi hoc licitum diceretur, iam vſura non eſſet damnata in venditione ad tempus*, queſte ragioni vorrei io, che foſſero conſiderate da quelli che concedono, non vi può eſſere guadagno per ragione di tempo, ma vogliono che vi poſſa entrare per certe ragioni, che ſeguitano neceſſariamente il mutuo ancora, e coſi virtualiter, ò negano l'vſura, ò l'ammettono.

16 Che poi per ragione del periculo perſonale, cioè che colui, ò non voglia, ò non poſſa pagare, ò ſe ne muoia, ne anche ſi poſſa pigliare intereſſe, lo dice il medeſimo Gaetano nell'iſteſſo luogo: *niſi quis dicat, quod ſubiacet periculo perditionis, quia poteſt mori debitor, aut interim pauper effici, ſed hæc pericula pro nihilo in commutationibus reputari patet, tum ex eo, quod aut tam raro ſint, quod conſilio non ſubſint, aut talia ſint, quod etiam ſi occiderent, adhuc tuti eſſent creditores, vt de morte, & huiuſmodi patet, tum quia ex mutuis, & alijs commutationib. experientia teſte, patet huiuſmodi pericula non conſideranda eſſe non enim qui mutat, aut qui vendit, licite aliquid plus exigit propter huiuſmodi pericula, quæ in temporis dilatione poſſunt accidere, vendendo ad tempus, aut mutuando*. Et S. Tomaſſo *2. 2. q. 78. art. 2. ad 5.* dice apertamente, che per ragione del pericolo perſonale, non ſi può pigliare alcuno intereſſe con queſte parole, *qui mutuat pecuniam, transfert dominium in eum, cui mutuat, vnde ille, cui pecunia mutuatur, ſub ſuo periculo tenet eam, & tenetur eam reſtituere integre, Unde non debet amplius exigere ille, qui mutuauit*.

His omnibus difficultatibus, a nobis quoque excitatis, ſatisfeciſſe arbitramur *ſup. 5. 1. q. 1. nu. 493. & ſeq. & q. 7. 5. 1. num. 78.*

Reſta dunque, che nel cambio non ſi può pigliare l'intereſſe ne per il tempo, ne per quelle conditioni, che ſeguitano neceſſariamente il dare a tempo, come il priuarſi del denaro, il pericolo, &c. & ſe ſi piglia, ſarà vſura, nõ negando perciò il lucro ceſſante, per il quale quando vi entra, più toſto licet ſe ſeruare in lemnem, quam lucrari.

Hora, ſuppoſto queſto biſogna uedere ſe in effetto, vi entra guadagno alcuno per ragion di tempo, ò nò, Io per me ne dubito molto, (Dubitare eſt più, abſtinere eſt tutius, damnare non eſt laudabile,) & non me baſta l'animo di ſaluarlo, prima perche ſi vede, che nell'aprirſi della fiera, eſſendoui più tempo, vi è più guadagno, e nell'auuicinarſi, mancando il tempo, ancora manca l'intereſſe, reſtando ſempre l'iſteſſa diſtanza de luogo, † Riſpondono molti, che non ſempre ſegue queſto, anzi che alle volte ſi vede il contrario, lo concedo, ma ſono ſtrauaganti caſi, a me baſta, che ordinariamente conſi ſegue. † Secondo ſi vede, ch'eſſendo l'iſteſſa diſtanza da Genoua a Piacenza, che da Piacenza a Genoua, ordinaria mẽte il guadagno a maggiore nel cambio, che nel ricambio, non ſi può dire altro, ſaluo che la diſtanza del tempo è maggiore, & ſe ſi darà altra cauſa, ſarà accidentale, qual non può fare, che queſto ſia coſi ordinariamente, & però non quadra del tutto, † sò che ſi può ricorrere alla larghezza, e ſtrettezza di moneta, ma, come ragione accidentale, non cuopre del tutto, tanto più che ſe ſi darà pari ſtrettezza in fiera, & in Genoua, nell'aprirſi della fiera ſaria maggiore l'intereſſe del cambio, che del recambio. † Terzo, *cauſa eſt, qua poſita, ponitur, qua remota, remonetur*, ſia l'iſteſſa diſtanza di luogo, & ſi augmenti il tẽpo, ſi vedrà creſcere l'intereſſe, ſi ſminuiſcia il tempo, ſi vedrà ſminuire regolamente parlando, Io credo che me lo concederano i mercanti, † Quarto, ſi vede ordinariamente, che fra il chiudere d'vna fiera, et aprirſi per l'altra, corre poco ſpacio di tẽpo, & pure ſe ſi cambia per la fiera preſente, nel fine quaſi ſi fà del pari, e ſubito poi nell'aprirſi l'altra ſi cambia con intereſſe maggiore, et pure è l'iſteſſo contratto, ne ſi aſſegna altra ragione fondamentale, ſe non la diſtãza del tempo.

17 18 19 20 21 22

Onde, vedendo ſenſibilmente, che l'vtile ſegue il tempo per l'ordinario, mi fà dubitare molto il dire, come dicono alcuni, che il tempo vi entra per accidens nel cambio, ſe ben ſi concede, non ſcioglie però la difficoltà, perche, entrando per accidens nel cambio, può eſſere ratio lucrandi come nella compra vi entra il tempo per accidens; & pure alle volte è cauſa dell'intereſſe, perche ſi vende più del giuſto prezzo per il tempo, e pure ſarà vſura, coſi al propoſito noſtro.

23 Si aggionge a tutto queſto, che il Gaetano *opuſ. de camb. cap. 2.* dice, che i mercanti del ſuo tempo cõfeſſa-

feſſauano, che ſtimauano meno la pecunia per ragione della diſtanza del tempo, ecco le ſue parole, *fatentur campſores, quod quanto tempus reſtitutionis eſt diſtãtius, tanto minus pretiatur moneta.*

Et il Leſſio *de iuſt. & iure lib. 2. c. p. 23. dub. 4.* apertamente dice l'iſteſſo de mercanti del ſuo tempo, quali confeſſauano liberamente, che nel cambio ſi guarda più per conto dell'intereſſe la diſtanza del tempo, che la diſtanza del luogo, ecco le ſue parole: *vnde in omnibus cãbijs, quo longius eſt tempus, in quo pecuniam concedunt, eo plus exigunt lucri, & quo breuius, eo minus, atque hic eſt potiſſimus titulus, quem mercatores in cambijs hoc tempore ſpectant, vt ipſimet diſerte fatentur, addentes omnia cambia huius temporis iniqua eſſe, ſi hic titulus non ſit iuſtus, parui autem æſtimant traiectionem, quantumuis locus diſtet, qua in re non videntur prudenter facere.*

Satis faciunt autem quæ ſcripſi *ſup. §. 1. quæſt. 7. par. 1. ſub num. 28. & 77.*

Et adeſſo vediamo, che i mercanti ò confeſſano la verità, ò reſtano intrigati nelle difficoltà, & molti confeſſano implicitamente nel loro diſcorſo quello, che apertamente negano, & ſentendo, che ſe il guadagno entra tutto, ò parte per ragion di tempo, è vſura, reſtano con gran rimorſo di conſcienza, & mi pare, che, eſſendo queſto vltimo punto de facto, doueriano i Teologi più toſto intendere da loro la verità, che inſegnarli quello, che han da dire.

Concludo dunque, ſe vi è guadagno alcuno per ragion di tempo, dato che il cambio ſia reale, ad ogni modo per queſto reſta vſurario, & io ſe hò da dire il mio parere ne dubito molto, & non sò capire, come non vi entri, & perche la difficoltà è nel fatto, vorrei trouare chi me faceſſe conſtare, che io m'inganno, vedo che il Caetano *cap. 6. numer. 7.* doppo di hauer moſtrato quello, che ſi richiede nel cambio, per eſſer giuſto, & come l'intereſſe deue eſſere moderato, non ingiuſto, ne per ragion di tempo, aggiunge, *vtrũ autem de facto moderatum ſit lucrum, quod ex huiuſmodi cambio reportatur, ſcientifica non ſubeſt deciſioni, quæ ad ſingularia non deſcendit.* conſiderino queſte parole quelli, che apertamente l'approuano, & ſi fondano nel Caetano.

24 Per tutto queſto, che hò detto, mi pare che la difficoltà ſia molto grande, & che i mercanti, che non ſi riſoluono, ò non poſſono ritirarſi, deuono cercare riſolutione dà chi hà più autorità, & non può errare, & hà capitale di aſſicurare queſto negotio, & le conſcienze loro.

Omnia mea ſcripta, & verba, & meipſum ſubijcio pedibus Sanctæ Eccleſiæ Romanæ.

SECVNDVS DISCVRSVS
per modum Concluſionum.

25 PRima. Le monete, che, come materia del cõtratto del cambio, in eſſo intrauengono, ſono di due qualità: l'vna è moneta vera, & reale, della quale, ſe bene nel cambio non ſi fà mentione ſpecifica, è però quella, che effettiuamente ſi sborſa, & paga frà eſſi contrahenti, come per eſſempio, ſcudi d'oro, reali di Spagna, ò altra moneta corrente nel luogo, doue ſi fà il cambio: l'altra qualità è moneta finita, & che non ſi troua in rerũ natura, onde ſi può chiamare imaginaria; la quale ſi eſprime nel cambio, come che ſia fatto ſopra eſſa moneta, & queſto è il ſcudo di marche, ò la moneta d'oro, cioè le lire, e ſoldi d'oro, de' quali à ſoldi 68. ſono la valuta d'vno ſcudo d'oro in oro.

Seconda. La valutatione del ſcudo d'oro in oro à 26
ſoldi 68. di moneta d'oro nella Città di Genoua, doue ſi via queſta ualutatione frà negotianti in materia di cambio, è ſempre l'iſteſſa, ne ſoggiace à variatione alcuna, quantunque il prezzo commune dello ſcudo d'oro per altro variaſſe, poiche detta valutatione di ſoldi 68. ſerue come per vn calculo, ò ſia repartimento di eſſo ſcudo, per farne ragionamẽto con la valuta dello ſcudo di marche, à ſimilitudine delle naui, che ſi ripartono in caratti 24. & de le heredità, che ſi ſogliono repartire in oncie, e libra, ſecondo i Iureconſulti.

Terza. Il ſcudo di marche in fiera di Piacenza ſi 27
valuta à ſoldi 67. 4. di detta moneta d'oro, della quale ſoldi 68. importano vno ſcudo d'oro, ò vero ſi ragiona, che per ſcudi 101. di marche ſi paghino ſcudi 100. d'oro in oro, che rieſce in medeſmo, la quale ualutatione in eſſo luogo di fiera è ſempre immutabile, così nel pagare il cambio, venuto di fuori, come in fare detto cambio in detta fiera per altri luoghi, all'incontro negli altri luoghi fuori di fiera, come Genoua, Milano, Fiorenza, il prezzo, ò ualuta dello ſcudo di marche è ſempre variabile, valutandoſi hora più, & hora meno, ſecondo le circonſtanze, che poſſono operare tale augumento, ò diminutione.

Quarta. Nel contratto del cambio per la ſua in- 28
tiera perfettione, vi ſi ricerca il miniſterio di quattro perſone; due nel luogo, doue ſi fà il cambio, che ſono quello, che dà i denari à cambio, et quello, che li prende; due altre nel luogo, per doue ſi fà detto cambio, l'vno, cioè, al quale il debitore del cambio ordina per la lettera di cambio, che paghi il debito, et queſto ſi dice quello, à chi vien fatta la tratta: l'altro è quello, che nell'iſteſſo luogo hà auttorità, et ordine dal creditore, di riceuere detto pagamento, et è quello, à chi ſi fà la rimeſſa, le quali quattro perſone non ſempre v'intrauengono veramente, ma molte uolte parte di eſſe uengono rappreſentate uà vna, ò due ſole di loro, come in appreſſo ſi dirà.

Quinta. La ſoſtanza del detto contratto conſiſte 29
in queſto, che Pietro, uerbi gratia, dà in Genoua à Franceſco ſcudi 1000. d'oro in oro, per prezzo, ò ſia ualuta di ſcudi 1020. di marche, da pagarſi in fiera proſſima al Procuratore di detto Pietro, per la ualuta da lui hauuta: et perciò Franceſco le ne fà la lettera di cambio del tenore ſeguente.

Al procuratore di Franceſco in Piacenza, fiera di Santi. 30

A pagamenti promiſſi di fiera de Santi pagate per queſta prima di cambio à Pietro, ò à ſuo Procuratore ſcudi 1020. di marche, per la valuta, hauuta nel cartulario della gabella de cambij da eſſo Pietro, & ponete à conto mio.

A Dio.

Voſtro Franceſco.

Di più Franceſco ſcriue per la ſua lettera d'auiſo 31
al ſuo Procuratore, ò uero à chi altri haueſſe indrizzato la lettera di cambio, et fatto la tratta, et gli ordina, che paghi la detta lettera. Pietro ſimilmente ſcriue al ſuo Procuratore, ò à chi altri haueſſi fatto la rimeſſa, et li mãda la lettera di cambio di Frãceſco, ordinandoli, che ne procuri il pagamento da

quello

Digitized by Google

quello, à chi eſſe lettera è diretta.

32 Seſta. Intorno à queſto contratto vi ponno eſſere diuerſe conſiderationi: l'vna ſecundo il nome, l'altra ſecundo l'apparenza, & terza ſecondo la ſua eſſiſtenza, quanto al nome, egli è detto cambio, ch' importa permutatione di vna qualità di moneta in vn'altra. quanto alla ſua apparenza, ſi può reputare, che ſia vendita di tanti ſcudi di marche, da pagarſi con dilatione di tempo in fiera, ò altro luogo diſtante, per doue fuſſe fatto il cambio per lo prezzo, ò ſia valuta ſtabilita, & pagata anticipatamente nel tempo, che ſi celebra il contratto, percioche douunque in vn contratto ſi fa mentione di prezzo, ò valuta, & che non ui è conditione, che oſti à la ſuſtanza della uendita, ſempre ſarà reputato contratto di uendita, del quale ſolo è proprio l'interuento del prezzo, ne è mancato chi hà hauuto opinione, che il cambio ſia contratto innominato, do, vt facias, cioè Pietro dà à Franceſco in Genoua ſcudi 1000. d'oro in oro, perche eſſo facci pagare a chi egli ordinerà in fiera di Piacenza, che ſi farà in capo a tre meſi in circa, ſcudi 1020. di marche, la quale diuerſità di opinione poco importa circa la giuſtitia, ò ingiuſtitia di eſſo contratto: ma ſe ſi conſidererà detto contratto, ſecondo la vera eſſiſtenza, ogni volta, che in eſſo vi ſia conoſciuta conditione, ò qualità, che lo facci vſurario, ſi chiamerà contrat-
33 to di mutuo, poiche ſecondo li Canoniſti, l'vſura non ſi commette, ſaluo nel mutuo implicito, ò eſplicito.

34 Settima. Il modo ò ſia pratica di fare il cambio, è come in appreſſo: ſe Pietro eſſendo a Genoua hauerà ſcudi 1000. d'oro in oro, i quali voglia dare à cambio per fiera proſſima di Piacenza, ricercarà per mezzo di ſenſale, ò in altra maniera perſona, di cui egli ſi fidi, che pigli detta partita a cambio: &, come che conuenghi fare eſſo cambio in ſcudi di marche, come ſi è detto, la prima coſa, che ſi tratta fra li detti contrahenti, è di ſtabilire il prezzo, ò ſia valuta del detto ſcudo di marche, la quale ſi ſuole regolare dal corſo della piazza al tempo di detto cambio; & più, & meno, vno, ò dui denari per ſcudo, ſecundo che il prenditore, a cui ſi fida, è di maggiore, ò minor credito, & hauendo lo ſcudo d'oro (quanto a queſto effetto da ragionarlo in ſcudo di marche) ſempre vn certo, & determinato prezzo di ſoldi 68. di moneta d'oro, ſe ſi ſarà ſtabilita la valuta dello ſcudo di marche, verbi gratia, de ſoldi 66.8. ſi trouera, che in detti ſcudi 1000. d'oro in oro ragionato a ſoldi 68. moneta d'oro, entrano ſcudi 1020. di marche, ragionati a ſoldi 66.8. di detta moneta, di maniera, che Pietro, che a ſcudi 1000. d'oro in oro, dandoli a cambio per fiera proſſima a Franceſco, comprarà da detto Franceſco ſcudi 1020. di marche pagabili in detta fiera proſſima a chi Pietro ordinerà, & per queſto effetto il Franceſco ſe ne fa le lettere di cambio, dirette al ſuo Procuratore, ò ad altro ſuo corriſpondente, per le quali li ordina, che in detta fiera paghi al Procuratore di Pietro li detti ſcudi 1020. di marche, le quali lettere eſſo Franceſco le conſegna al detto Pietro, il quale al tempo della fiera le manda a Piacenza al ſuo Procuratore, & le fà preſentare da eſſo al Procuratore di Franceſco, ò qualunque altro, a chi fuſſero dirette, il quale pagamento di detti ſcudi 1020. de marche, poiche di queſta moneta non ſe ne troua in rerum natura, li pagarà la loro valuta a ragione di ſoldi 67.4. di detta moneta d'oro, che tanto vagliano ſempre i detti ſcudi di marche in detta fiera, & detto pagamento lo farà de ſcudi d'oro in oro, nò potendoſi detto pagamento rifiutare, li quali ſi valuteranno ſempre a ſoldi 68. ſimilmente di detta moneta, a tale che ſaranno ſcudi 1009.18. d'oro in oro: & il Pietro in queſto cambio, fatto di ſcudi 1000. d'oro da Genoua a Piacenza in lo ſpatio di meſi tre in circa hauorà guadagnato ſcudi 9.18. d'oro, qual guadagno, come ſi ſi vede, riſulta dall'hauere egli compro in Genoua li detti ſcudi di marche a 66. 8. li quali in fiera li ſono ſtati pagati a 67.4. onde li uiene ad hauer compri per denari 8. per ſcudo meno di quello, ch'è il ſolito, & inuariabile loro prezzo in fiera di Piacenza.

Ottauo. Eſſendoſi trattato ſin quì del cambio, che 35
ſi fa da Genoua, in fiera reſta vedere del cambio, che ſi fà di fiera per Genoua, il quale è in queſta maniera, che in eſſa fiera, ſe il procuratore di Pietro, che ha riſcoſſo quelli ſcudi 1020. di marche, ò ſia valuta, vorrà darli a cambio per Genoua, darà l'iſteſſa partita di detti ſcudi 1020. ſenza alcuna varietà di quantità; poiche, ſi è detto, la valuta dello ſcudo in fiera è ſempre il medeſimo per lettere in Genoua, a tanti ſcudi 1020. la ualuta de quali li ſarà pagata in pagamenti, che ſi faranno doppo giorni 20. in circa al prezzo, che nell'iſteſſa fiera viene ſtabilito per autorità publica delli bancheri di detta fiera approuati, il qual prezzo ſuole ordinariamente eſſere più di ſoldi 67.4. che vale lo ſcudo di marche in fiera.

Nona. Si ha da preſupponere, che quando ſi fà il 36
cambio con dilatione di tempo ordinariamente lo ſcudo di marche ſi ragiona a māco prezzo di quello, che valerà al tempo, che douerà eſſere pagato nel luogo, per doue ſi fà detto cambio, di maniera, che ſe il cambio ſi fà in Genoua per fiera, lo ſcudo ſi valuterà meno de ſoldi 67.4. ch'è la ſua valuta in fiera: & ſe il cambio ſi farà in fiera per Genoua: la valuta ſtabilita per Genoua ſarà più delli detti ſoldi 67.4. che vale lo detto ſcudo in fiera: onde colui, che dà a cambio, viene a guadagnare coſi andata in fiera, come di ritorno, ſi eſclude peroche quando nel ſerrare della fiera ſi fanno cambii in Genoua per Piacenza, il più delle uolte ſi dà vn ſcudo d'oro in oro, per hauere vn ſcudo di marche in dette fiere, li quali cambii ſogliono eſſer forzoſi.

Decima. La fiera ſi fa quattro volte l'anno, con 37
diſtanza di meſi tre dall'vn'all'altra, & ſono, Apparitione; Paſqua, Agoſto, & Santi.

Vndecima. Finita ogn'vna delle ſudette fiere, li 38
cambii, che ſono fatti in eſſe per Genoua, ſi pagano fra giorni 20. & ſimile dilatione ſi dà per altre parti del mondo alla rata della diſtanza, che è da piacenza, doue ſi è fatta la detta fiera.

Duodecima. Ordinariamente ſecondo il corſo na- 39
turale del cambio, quando ſi fà il cambio in Genoua per fiera, quanto è maggiore la dilatione del tempo, che reſta à farſi la detta fiera, le valuta dello ſcudo di marche ſi ragiona manco prezzo, & ſecondo che ſi uà appropinquando il tempo di detta fiera nelli cambii, che ſi vāno facendo, va ſempre accreſcendo il prezzo di detto ſcudo, ſaluo però ſe ſopraueniſſe qualche eſtrinſeco accidente, che apportaſſe

taſſe

Fideiuſſio eſt medicina legalis, ſub num. 1.

Curator hæreditati iacenti quando ad inſtantiam creditoris debeat dari, & quando non, n. 2. Et quomodo detur, nu. 2. & late nu. 5. & ſeqq.

Curator quando detur non hæreditati, ſed bonis, ſeu liti mouendæ, ſub num. 6.

Hæredes, qui poſſunt eſſe ab inteſtato, debent requiſiti adire, vel repudiare hæreditatem infra centum dies, ſub n. 3.

Hæredem non extare ad effectum vt dari poſſit curator ad inſtantiam creditoris, quando dicatur, n. 4.

Curator hæreditati iacenti quot, & quibus modis detur, nu. 5. & ſeqq.

Curatore dato hæreditati iacenti, & cum eo facto proceſſu, ſi poſtea appareat, extitiſſe hæredem, an proceſſus ſit nullus, numero 9.

Creditor hæreditatis iacentis quomodo agere debeat ad conſequendam ſolutionem, n. 8.

Curatoris datio eſt ſententia interlocutoria, ſub n. 9.

Interlocutoria, lata ex falſa cauſa, eſt nulla, ſub n. 9.

Hæreditas adita non dicitur amplius hæreditas, ſub n. 9.

Paria ſunt, non eſſe, vel eſſe, & factis debitis diligentijs, non apparere, ſub n. 10.

Scientia, quod hæres extabat quando præſumatur in eo, qui fecit deputari curatorem hæreditati, num. 11. & 12. Et quando præſumatur ignorantia, n. 13.

Curator datus hæreditati, ceſſat, ſuperueniente hærede, nu. 14.

Hæres ab inteſtato, vel ex teſtamēto, qui eſt etiam creditor, quot vijs poſſit conſequi ſolutionem ex hæreditate, quam adiuit cū beneficio legis, & inuentarij, n. 15. & ſeq.

Separationem hæreditatis poteſt hæres impetrare ad conſequendam ſolutionem, ſub n. 15.

Hæres cum beneficio legis, & inuentarij, non cenſetur hæres in his, quæ ſibi ſunt damnoſa, ſub n. 16. verſ. prima.

Executione prohibita contra curatorem hæreditatis iacentis, niſi ab agente ſit præſtita fideiuſſio, an cenſeatur prohibita etiā contra hæredem cum beneficio legis, & inuentarij, n. 19.

Forma, data à ſtatuto in hīd iubendo, an dicatur adimpleta, ſi in fideiuſſione non ſint expreſſa verba ſtatuti, ſed ſit addita clauſula (ad formam ſtatuti) n. 20. & ſeq. Et quid in forma, data in iuramento calumniæ, n. 20.

1 QVæro primo, quia ex cauſa hoc ſtatutum, modificando præcedentem diſpoſitionem, cum, qui ex cauſa cambij peteret executionem contra curatorem, vel peteret, lapſis ſex menſibus, arcter ad præſtandum fideiuſſionem de reſtituendo, &c.

Reſpondeo, quia vbi maius eſt periculum, ibi cautius eſt agendum, vt ſcripſi *ſup. §. 1. q. 1. nu. 1.* & maior calumniæ ſuſpicio vrget in his duobus caſibus; in primo, quia facile eſt inſurgere contra mortuum: in ſecundo, quia non eſt veriſimile, quod tenens ſuas pecunias in cambijs, ſit negligens per ſex menſes ad eas petendas: merito vtroque caſu nouum fideiuſſionis remedium à ſtatuto eſt adhibitum, ſolet enim fideiuſſio, veluti optima legalis medicina, calumniæ morbo ſæpe obuiare.

2 Quæro ſecundo (ad intelligentiam, & praxim huius ſtatuti) quando ad inſtātiam creditoris deueniatur ad dationem curatoris hæreditati iacenti.

Reſpondeo. Quando conſtat de morte illius cuius hæreditati petitur dari curatorem, & non conſtat, quod habeat de præſenti ſucceſſorem, ſed ſperatur de proximo, quia tunc Prætor ad inſtantiam creditorū mittit edictum, tempuſque præfinit, intra quod hæreditas adeatur, *l. 23. ſi quis inſtituatur, ff. de hæred. inſtit. Ang. conſ. 163. mortuo, ſub num. 3. ibi, reſtat igitur videre, & Stracch. tract. de decoctor. p. 7. nu. 16. tom. 6. p. 1. fol. 324.* & vbi intra illud tempus hæreditas non adeatur, tunc dari debet curator.

Secus, ſi defunctus nullum habeat ſucceſſorem, neque ſperetur, quia tunc eius bona ſunt vacantia, quibus non datur curator, cum non dicatur hęreditas iacens, ſed illorum bonorum adminiſtratio pertinebit ad procuratorem fiſci, Ang. & Stracch. *vbi ſup.*

Dicitur autem, non ſperari ſucceſſorem, ideoque bona eſſe vacantia, quando ſunt nominatim requiſiti hi, quibus proxima cauſa ſucceſſionis contingit, & eis ſtatutus eſt terminus non minor centum dierum ad adeundam, vel repudiandam hæreditatem, & nullus comparet, Bar. *in l. 5. ſi bona, nu. 2. C. de bon. auth. iudic. poſſid.* 3

Adueite, quod, quicquid dici poſſit de iure, in praxi ſine præfata termini præfixione, ſeruato ſolo ordine, de quo infr. nu. 6. & ſeq. datur indiſtincte curator ad inſtantiam creditoris, docentis, vel iurantis de ſuo intereſſe, & fingentis, ſe ignorare, quod extet hæres, & raro ſiccus ſe intromittit, poſſet tamen, quando defunctus non haberet ſucceſſorem, ſe intromittere, vt dixi.

Nec obſtat, quod *tex. in leg. 2. ff. de cur. bon. dand. Spec. tit. de curat. num. 14. in fine, verſ. opponitur autem, lib. 1. folio 99. Odofred. tractat. de curat. numer. 6. tom. 8. par. 2. fol. 406. Stracch. vbi ſupra, & Capic. deciſ. 87. num. 1.* dicant, curatorem eſſe dandum ad inſtantiam maioris partis creditorum.

Quia reſpondeo, id eſſe verum, quando concurrūt plures creditores, ſed quando apparet vnus ſolus, tūc neceſſarium eſt, vt ad ipſius inſtantiam detur.

Quæro tertio, quomodo ad hunc effectum, vt poſſit dari curator hæreditati iacēti, conſtabit, quod defunctus non habeant de præſenti hæredem? 4

Reſpondeo. Conſtabit, quando ex decreto iudicis erit facta iuridica diligentia, an adſit hæres, & nullus apparebit hæres.

Quæro quarto, qualis debeat eſſe diligentia? 5

Reſpondeo, diligentiam hanc poſſe pluribus modis expleri.

Primus modus eſt, vt creditor faciat, citari nominatim hæredes ſcriptos in teſtamento, ſi defunctus deceſſerit teſtatus, ſeu proximiores defuncti ſi deceſſerit inteſtatus, ad declarandum, an ſint, vel eſſe velint hæredes, & ex quanta parte, quia actor, vt bene agat, poteſt facere præparatoria ad legitimandas in primis perſonas, quarum legitimationem eſſe neceſſariam ſecutus ſum *gl. praeced. n. 16. & ſeq.* & ſpeciatim *n. 24. 27. & ſeq.*

Sed re vera hic modus non ſufficit, vt detur curator, quia ſunt conſiderādi quatuor caſus, primus eſt, quando citatus venit, & reſpondet, ſe eſſe hæredem, & hoc oſtēdit, & declarat velle eſſe hæres, & iſto caſu ceſſat cura: ſecundus caſus eſt, quando reſpondet, ſe nō eſſe, nec velle eſſe hæredem, & hoc caſu ex hac ſola reſponſione non deuenirem ad curam, ſed adhiberem maiorem diligentiam, de qua *num. ſeqq. in 2. & 3. modo*, qui poſſet apparere alius hæres, tertius caſus eſt, quando nemo comparet, & iſto caſu tāto minus deuenirem ad dandum curatorem, quia ſimiliter adhiberem diligentiam, de qua infra, primus tamen caſus eſt vtilis ad fundandum iudicium, quatenus citatus doceat, ſe eſſe hæredem, cæterum ad effe-

ctum

ctum dandi curatorem hic modus à practica non eſt receptus, imò cautus creditor, etiam ſi ſciat, aliquem eſſe hæredem, & id probare poſſit, tamen ad euitandũ hoc onus probationis, ſolet, ſimulata ignorantia, inſtare, pro deputatione curatoris, vt in ſequenti ſecũdo modo.

Eſt etiam vtilis iſte modus in primo caſu, quando ſcilicet citatus doceret, ſe eſſe hæredem ex teſtamento, vel ab inteſtato, ſed tamen diceret, ſe nondum deliberaſſe, &, quatenus deliberaſſet, diceret, ſe nondũ adiuiſſe hæreditatem, quia iudex tunc poſſet illi præfigere terminum competentem ad deliberandum, & ad edeundum, poſſet etiam ex tunc declarare, ſe nolle eſſe heredem, & vndique reſultarent vtiles effectus, de quibus non eſt hic locus vt agamus.

6 Secundus modus (& hic practicatur hic in Vrbe) eſt, vt creditor faciat ad ſui inſtãtiam citari heredes, ſi qui ſint, vel eſſe velint q. N. hoc modo. *Citentur hæredes, ſi qui ſint, vel eſſe velint q. N. ad comparendum legitime, & acceptandum, vel refutandum hæreditatem præfati N. alias Videndum, deputari curatorem illius hæreditati iacenti primo pro prima dilatione ad primam diem, Inſtante, &c.* hæcque citatio datur curſori, qui, facta diligentia de reperiendo hæredes domi, in qua dictus q. N. mortuus fuit, & in vicinia, alijſque locis publicis, faciet relationem iudici de dicta diligentia, & nullum hæredem inueniſſe, & tunc iudex eandem diligentiam faciendam committit duobus alijs curſoribus cum eadem citatione, qui eandem diligentiam facient, & referent iudici, & tunc iudex decernet proceſſum per affixionem ad valuas curiæ, & domicilij defuncti, ſi illud habet, alias loco illius in acie campi Floræ, & in executione huius decreti fiet alia citatio huius tenoris. *Citentur per affixionem ad valuas curiæ, & aciei Campi Floræ, ſeu domus ſolitæ habitationiſq. q. N. hæredes ſi qui ſint, Vel eſſe Velint, ad comparendum legitime, & acceptandum, vel refutandum hæreditatem præfati q. N. alias Videndum deputari curatorem illius hæreditati iacenti primo pro prima dilatione ad primam diem, Inſtante, &c.* In termino huius citationis iudex mandat citari ad idem pro ſecunda, tertia, & quarta ex ſuperabundanti dilationibus, & ſic erunt tres aliæ citationes eiuſdem tenoris vna die pro alia, & in termino vltimæ citationis comparet creditor, & conducit fideiuſſorem, & impetrat, deputari curatorem, & deinde cum eo fit legitimus proceſſus.

Hic idem modus ſeruatur, quando debitor inſtituit hæredem abſentem, præmiſſis enim præfatis diligentijs, deputatur curator, non tamen hæreditati iacenti, ſed hæreditati, & bonis.

7 Tertius modus, quem ſeruat Curia Genuenſis ex diſpoſitione ſtatutorum *lib. 3. cap. 11. §. quotieſcunque*, eſt, vt non fiat citatio generalis contra incertos hæredes, vt ſeruatur Romæ, ſed fiat ex decreto iudicis denunciatio in domo, in qua ſolitus erat morari defunctus, & fiat etiam tribus ex eius proximioribus propinquis, ſi reperiri poſſent in loco, & in defectu propinquorum tribus ex proximioribus vicinis, & fiat etiam præconizatio in platea banchorum, & in contrada, in qua ille mortuus habitare ſolitus erat, et iſta denunciatio erit incitatoria, quod ſi quis eſt, qui velit eſſe curator bonorum dicti defuncti, ſeu velit bona prædicta defendere, compareat coram Iudice intra tempus in denũciationibus, & proclamate aſſignatum, & deinde proceditur ad dationem curatoris, vt *in d. §. quotieſcunque*, & iſte idem modus ſeruatur, ſi daretur curator bonis debitoris abſentis, ſeu latitantis.

Hæc diligentia poteſt ſufficere, quia quando cre- 8
ditor vult conſequi ſolutionem in bonis defuncti, debet citare eos, quorum prima eſt cauſa ſucceſſionis, argum. textus *in l. 1. §. denunciari ff. de Ventr. inſpic. &c. Bar. in l. 8. ſi diu. ff. quib. ex cauſ. in poſſ. eat. & in l. 1. nu. 3. ff. de cur. bon. dand. Alex. conſ. 107. per ſpectis, num. 1. lib. 5. & Capic. deciſ. 87. ſub num. 1. in 2. requiſ.* ſed is, qui vult deputari curatorem, vult conſequi ſolutionem, ergo, & quod in datione curatoris debeat ſpeciatim euocari is, ad quem hæreditas ſpectat, quando non ignoratur, ſcribit Fulgoſ. *conſ. 190. Viſo toto, numer. 2. & col. 4. Verſus finem*, & iſti citati cum ſint proximiores, ſeu vicini, dicent, an aliquis eorum ſit, vel eſſe velit hæres, vel an adſit alius hæres, & qui, & vbi doceant de hærede, non erit locus dationi curatoris, ſed agetur contra hæredem, ſi vero non doceant de hærede, præſumitur non extare hæredem, & datur curator vnus ex generalibus curatoribus dictæ ciuitatis Genuæ, nam qui eſt creditor, facta debita diligentia de reperiendo hærede, eoque non reperto, non debet propterea excludi à conſecutione ſui crediti, quare, vt illud poſſit conſequi, debet poſſe habere reum, qui eſt curator.

Quæro quinto, ſi ad inſtantiam creditoris datus 9
eſt curator tanquam hæreditati iacenti, & hæreditas iam eſſet adita per hæredem, nunquid proceſſus, factus cum curatore, erit nullus?

Reſpondeo. Prima facie videtur dicendum, quod ſit nullus, quia datio curatoris fuit facta ex falſa cauſa, cum hæreditas adita non dicatur amplius hæreditas, vel ſaltem non ſit iacens, & quia datio curatoris eſt decretum, ſeu ſententia interlocutoria, quæ, ſi ſit interpoſita ex falſa cauſa, eſt nulla, Fulgoſ. *conſ. 190. Viſo toto, num. 2. col. 4. Verſ. ſed ex alio capite* & ipſo iure nulla, *l. ſi tutor, C. in quib. cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ. Ant. de Butr. conſ. 18. in quæſtione, ſub num. 1. & 2.* &, quod hæreditas adita non dicatur amplius hæreditas, ſcribit Iaſ. *in l. cius qui in prouincia, §. quod ſi ſtipulatus, ſub nu. 11. ff. ſi cert. pet.* ideo, ſublata datione curatoris, ruit totus proceſſus, quia in iudicio requiruntur pro ſubſtantia tres perſonæ, vt ſecutus ſum *in meo tract. de iud. cauſ. lib. 1. c. 2. n. 5. & ſeqq. & nu. 12. & ſeq.* & hic deficeret perſona rei.

Contrarium ſuadetur ex eo, quia paria ſunt eſſe, 10
et non apparere, et non eſſe, ſed tempore datæ curæ non apparebat hæres: ergo.

Diſtingue: Aut creditor ſciebat, extare hæredem, et tunc datio curatoris non tenet, et conſequenter proceſſus eſt nullus: Aut ignorabat, et tunc rurſus diſtinguo. Vel vſus eſt debita diligentia ad ſciendum, et iſto caſu proceſſus tenet, quia eſt ignorantia excuſabilis, et quia paria ſunt, non eſſe, et eſſe, et non apparere, quando eſt facta debita diligentia, per ea, quæ ſcribit Fulgoſ. *dicto conſil. 190. colum. 3.* et ita diſponunt ſtatuta Genuenſia, *d. cap. 11. §. acta & geſta.* Vel non eſt vſus debita diligentia, et tunc error, quia eſt craſſus, et ſupinus, vitiat dationem curiæ, et proceſſum, et iſto caſu, et cum iſta diſtinctione eſt intelligendum, quod ſcribunt Bal. *conſ. 308. vtrum poſſit. ſub num. 1. lib. 1.* Paul. de Caſtr. *conſ. 392. Vt attingamus, paulò poſt principium. lib. 1.* dum dicunt, quod error in facti cauſa vitiat decretum.

20 Quæro octauo, an petens executionem pro debito cambii, & præſtando fideiuſſionem de reſtituendo ad formam ſtatuti, non expreſſis alijs verbis, de quibus in ſtatuto, dicatur ſeruaſſe formam ſtatuti circa fideiuſſionem præſtandam.

Reſpondeo. Hanc quæſtionem ſepe vidi agitatam, & fuit iudicatum pro validitate fideiuſſionis ex duobus. Primo, qui Rot. Genuen. deciſ. 210. Chriſtophorus dicit, quod licet regulæ Rotæ requirant pro forma, vt, intentans executionem, caueat (vt in hoc ſtatuto) tamen, inquit, ſatis eſt, quod promiſerit, ac fideiuſſerit in omnibus, iuxta formam regularum Rotæ, licet non expreſſerit verba formalia, quæ re-
21 gulæ Rotę requirunt in fideiuſſione. † Secundo, quia ſimilem difficultatem pluries vidi de eo, qui, petendo executionem, iurabat ſimpliciter, prout in ſtatuto de cauſis executiuis, quod tamen ſtatutum *libr. 2. capit. 3.* mandat, ut iuret de callumnia, & ideo reus contra huiuſmodi iuramentum opponebat, non fuiſſe ſeruatam diſpoſitionem ſtatuti, ex quo in iuramento requiruntur verba ſpecifica iuramenti, & non per relationem, Marſ. *ſingul. 415. iuramentum*, *Tiraq. tractat. de legib. connub. in verbo, expres. gloſſ. 7. num. 189. verſ. nam cum iuramentum. & num. 199. verſ. intelliges tertio. iuncto numero 121. limit. 16. fol. 336. & 337. & Carpan. ad ſtatut. Mediol. cap. 324. nu. 187. & ſeqq.* & ideo requiritur, iuramentum ſub verbis expreſſis, & formalibus, ita vt nullum uerbum deficiat, & non ſatis eſſet iurare ſub aliquibus verbis ſtatuti, addita etiam poſtea clauſula, *quod iurat in omnibus, & per omnia, & de verbo ad verbum formaliter, prout requirit ſtatutum*, Plot. *in l. ſi quando. ſub num. 372. verſ. decretum Mediolani, et nu. 865. limit. 59. C. vnd. vi.* vbi teſtatur de opinione communi Actor vero, tuendo formam ſui iuramẽti, allegabat duo. Primo, quod ſtylus Curiæ erat in contrarium: nempe, vt ſufficeret iuramentum in prędicta forma relatiua. Secundo loco, allegabat, quod paria ſunt, aliquid eſſe certum ex ſe, vel per relationem ad aliud, cum relatum ſit in referente vere, & proprie vt ſecutus ſum *ſupr. gloſſ. 3. ſub numero 28. verſicul. ſecundum fundamentum.* & ideo licet expreſſio requireretur pro forma tamen ſufficit expreſſio per relationem ad quia certum, vt ſecutus ſum *in meo tract. de appell. cap. 2. q. 4. numer. 32.* & ita paſſim ſeruatum uidi ſuper iſtis ſtatutis.

22 Quæro nono, vſque ad quam quantitatem poſſit aſcendere intereſſe, de quo in preſenti ſtatuto.

Huic quæſito ſatisfeci *ſup. gl. 2. n. 63. & ſeq.* ideò hic non reperam.

---

§.7. Gloſſ. 7.

Declarato. quod ſupradicta executio poſſit fieri inter annos quatuor a die termini ſolutionis tranſacti, et non poſtea.

SVMMARIA.

Præſcripta via executiua, remanet via ordinaria, nu. 1. Et præſcripta vna via executiua, non intelligitur præſcripta alia executiua, nu. 4. & ſeq.

Executiuo modo agendi ex ſententia, vel ex inſtrumento præſcribitur 30. annis, ſed tamen remanet modus agendi via ordinaria, nu. 2.

Præſcriptio etiam cum mala fide tollit modum agendi executiue, & currit etiam contra minores, n. 3. Perimit totale ius nondum acquiſitum, ſed acquirendum, ſub eod. nu. 3. extenſ. 1. Perimit etiam ius, competens non de iure gentium, ſed de iure ſpeciali, ibid. extenſ. 2.

Redimendi quandocunque præſcribitur ſpatio 30. annorum, præſuppoſita etiam mala fide præſcribentis, ſub nu. 3. illat. 1. Non tamen præſcribitur ius redimendi cenſum, ſub eod. nu. 3. verſ. comprobatur.

Iuri quærendo præſcribitur etiam cum mala fide, ſub nu. 3. illat. 2.

Legato, & Legitimæ ſupplemento } præſcribitur etiam cum mala fide ſub nu. 3. illat. 2.

Confirmatio dominij præſcribitur etiam cum mala fide, licet non præſcribatur dominium, ſub nu. 3. verſ. corroboratur.

Reſtitutioni in integrum præſcribitur etiam cum mala fide ſub nu. 2. extenſ. 2.

QVæro primo, an creditor, qui cambij executionem intra annos quatuor non petierit, amiſerit ius, & capitale cambij, ita vt illi ſit præſcriptum.

Reſpondeo, quod non, quia licet ſit præſcriptum vię executiuæ, tamen remanet illi uia ordinaria, in qua eadem inſtrumenta, ſeu ſcripturæ, quibus ſtatutum dabit executionem paratam, probabunt intentionem creditoris, vt ſcribit Ant. de Can. *tr. de execut. inſtr. q. 56. nu. 95. tom. 5. fol. 45.* & ita ſeruatur paſſim.

Cõfirmatur primo hæc reſponſio ex his, quæ ſcri- 2
pſi in meo trac. *de iud. cauſ. & c. lib. 2. c. 5. ſub n. 163. verſ. corroboratur ſecundo. & c. 11. nu. 1093.*

Confirmatur ſecundo, & propinquius, quia licet viæ, & modo agendi executiuę præſcribatur de iure communi ſpatio triginta annorum, tam ſi agatur ex ſententia, Balb. *tr. de præſcript. in 4. p. 4. p. princ. q. 31. num. 1. & 2. tomo 17. fol. 84. Natt. conſilio 222. & Matth. Coler. infra citatus*, & in iſtis terminis intelligas Rotam Genuen. de qua Flam. Cart. *deciſ. 120. concerſſ. num. 2. & 3.* quam ſi agatur ex inſtrumento, habente executionem paratam, Coler. *tractat. de proceſſ. execut. part. 4. c. 1. ſub nu. 74.*

Tamen remanebit via agendi in iudicio ordinario, quia præſcribitur vię executiuæ, & nõ iuri, & credito, per ea, quæ dixi *num. ſeq.*

Nec aduerſus hanc confirmationem obiicias, ſpatio triginta annorum præſcribi omnem actionem, et conſequenter etiam ius agendi via ordinaria, quia, præſcripto iure ſuper re, ſeu præſcripta ipſa re, nõ remanet ius agendi via ordinaria ad illam rem, cum, ſublata ſubſtantia, non remaneat accidens.

Quia reſpondeo, obiectum non eſſe verum in caſu, quo præſcriptio ſit cum mala fide, quia tunc mala fides impedit, ne poſſidens præſcribat rem, & ſic, retorto obiecto, ſi non præſcribitur res, ergo neque ius agendi via ordinaria, ſed mala fides non impedit, nec præſcribat, ut non poſſit conueniri via executiua, per ea, quę dixi *n. ſeq.* & in hoc caſu procedit confirmatio.

Quæro ſecundo, an hæc preſcriptio quatuor, ſeu triginta annorum, de qua ſecutus ſum *in præced. quæſt.* habeat locum etiam in præſcribente cum mala fide,

& nunquid currat etiam cōtra minorem, & ſimiles perſonas?

Reſpondeo, quod ſic, quia cum in iſta præſcriptione non agatur de præſcribendo credito, ſed de præſcribenda via executiua, remanente iure agendi via ordinaria, vt dixi num. præced. non conſideratur, an præſcriptio habeat bonam, vel malam fidem, Franc. *in c.1. ſub n.10 ibi, ſed bene videtur, de reg. iur. in 6. Balb. tr. de præſcript. in 2. p. 3. p. princ. q. 14. nu. 8. limit. 3. tom. 17. fol. 69. & Couar. ſuper decretal. lib. 6. de præſcript. p. 2. §. 11. n. 4. in fine, verſ. ſexto leges, f. mihi* 527. neque conſideratur ætas eius, contra quem præſcribitur, an ſit maior, vel minor, quia iſtæ præſcriptiones iudiciariæ, in quibus non agitur de perimendo iure, ſed de perimēda via, & proceſſu ad illud ius, currunt etiam contra minores, & ita tu intelligas quæ ſcribit Odd. *tract. de reſt. in integr. q. 28. ſub n. 13. & 14.*

Extende primo obiter hanc reſponſionem, dum dicimus, poſſe etiam cum mala fide præſcribi viæ executiuæ, remanente tamen iure, & via ordinaria, vt cū mala fide poſſit etiam præſcribi totum, & omnimodum ius, ſi is, contra quem præſcribitur, illud ius nondum acquiſiuerit, neque agnouerit, & ſic declarātur *c. vlt. de præſcript. & c. 2. de reg. iur. in* 6. hancque extenſionem ſequentibus probo illationibus.

Infero primo, quod pacto, & facultati redimendi quandocunque ſine temporis præfixione vſque in infinitum, præſcribitur ſpatio triginta annorum, præſuppoſita etiam in præſcribente mala fide, eo, quod ſciat, ſe obligatum eſſe ad retrouendendum quandocunque, & ſemper, vt ex Bal. *conſ. 303. ad euidentiam, nu. 3. verſ. quæro vtrum, & n. 4. lib. 1. in impreſſis Lugduni ad ſignum leonis anno* 1559. ſequitur Balb. *tract. de præſcript. in 3. p. 5. p. princ. q. 3. n. 1. & ſeq. tom. 17. f. 96.* nam venditori poteſt competere ius redimendi, ſed non competit, donec non agat ad redimendum.

Confirmatur primo hæc illatio, quia imo videtur ceſſare mala fides, tum quia, poſtquam non apparet, venditorem velle redimere, emptor non dicitur præſcribere cum mala fide, tum quia in promiſſione retrouendendi quandocunque ineſt tacita conditio, ſi retrouenditio petita fuerit infra 30. annos, & ideo excluditur mala fides.

Confirmatur ſecundo *ex ſeq. illatione.*

Contra hanc primam illationem, & Baldi conſilium firmant Fab. de Mont. *tract. de empt. & vend. q. 7. princ. n. 4. & ſeq. vſque ad n. 7. incluſiue q. 3. tom. 6. p. 1. f. 03.* & late Franc. Zoan. *tract. de empt. & vend. ſub pact. retr. ſub n. 28. verſ. quæ communis, et n. ſeq. tom. 6. p. 1. f. 69. et 70.* in quibus acerrime nititur defendere hanc opinionē contra communem, & *ſub n. 36. verſ. aut etiam dices, in fine*, vbi admonet, hanc partem contra communem eſſe tenendam conſulendo, & iudicando, hancq. opinionem conſulendo dicit, ſe ſecutum eſſe Crot. *in l. nemo poteſt, n. 81. in fine, ff. de leg. 1.* hancque contrariam opin. tenet Lud. Mol. *de iuſt. tom. 2. de contract. diſp. 374. verſ. quando in contractu.*

Comprobatur hæc opinio contraria, quia licet præſcriptio ſit vtilis Reip. ad minuendas lites, vt dixi *ſup. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. num. 129. in fine, verſ. ratio*, tamen poteſt excludi, vt non habeat locum in pacto retrouendendi, quare facultati redimendi cenſum non præſcribitur ſpatio etiam cētum annorum, & vltra, ſic diſponente Pij V. conſtitutione, quod notat etiā Nauar. *in c. ſi fœneraueris, n. 96. gl. 14. q. 3.*

Non diſcedo ab illatione, quia eſt verior, communior, & tenenda in praxi, Rebuff. *in l. vnica, not. 1. ſub n. 53. verſ. ſed contrarium, & n. 54. C. de ſent. quæ pro eo, &c.* et quod videatur verior, & communior, & tenenda in iudicando, & conſulendo, ſcribit Balb. *d. q. 3. num. 5.* & quod ſit communis, admittit idem Franc. Zoan. ex aduerſo allegatus *in loc. ſup. prox. cit.*

Infero ſecundo, quod iuri quærendo præſcribitur etiam ſine bona fide, Bald. *conſ. 386. quidam M. deceſſit, ſub n. 7. lib. 5.* & ideo iuri petendi ſupplementum legitimæ præſcribitur ſpatio triginta annorum etiam de iure canonico, bona fide aliter non conſiderata, Put. *deciſ. 127. & 128. fuit reſolutum, lib. 2. & Mohed. deciſ. 2. alias 151. n. 2. de præſcript.* & ſimiliter iuri petendi legatum præſcribitur etiam cum mala fide dicto ſpatio triginta annorum, vt ex Anchar. & alijs ſequuntur Balb. *d. q. 3. ſub n. 2. ibi, confirmatur, & Ioan. Bapt. Bou. trac. de ſtat. vrb. præſcript. gl. 19. n. 70. & ſeq. tom. 17. f. 185.* & eſſe veriſſimam, & communem opinionem ſequuntur Rebuff. *d. not. 1. n. 54. & Franc. Becc. conſ. 48. præſuppoſito, ſub n. 4. lib. 1.* & ego, ita conſulendo, obtinui in Curia Romana.

Corroboratur hæc illatio, quia licet poſſeſſor malę fidei non poſſit pręſcribere dominium, tamen poteſt præſcribere confirmationem dominij, Bald. *d. conſ. 303. num. 4. lib. 1. & conſ. 386. ſub num. 7. libr. 5.* quem ſequitur Balb. *d. q. 3. n. 4.*

Extende ſecundo, vt contra ius, quod alicui competit de iure ſpeciali, & non de iure gentium, poſſit præſcribi, etiam cum mala fide, vt patet in reſtitutione in integrum, cui præſcribitur quadriennio, Bald. *d. conſ. 303. num. 4. lib. 1. Balb. d. q. 3. ſub nu. 4.* & non videtur diſcedere Fab. de Mont. *d. q. 7. n. 5.*

Quæro tertio, an, elapſis quatuor annis, poſſit creditor antequam labantur alij ſex anni, petere executionem ad formam præcedentis ſtatuti de cauſis executiuis, vel debeat agere via ordinaria?

Reſpondeo, quod ſic, quia ſicut per præſcriptionem impedita via executiua, remaneat via ordinaria vt dixi ſupra *num. 1. 2. & 3.* ita etiam impedita vna via executiua, remanet aliā, & ideo ſupra *gl. 5. nu. 11. 12. & 13.* dicebam, quod actor poterat, vna via executiua electa, tranſire ad aliam.

Declara primo hanc reſponſionem, cum hoc, quod creditor, agendo altera via executiua, ſeruet requiſita illius alterius viæ executiuæ, & ſic iuret de calumnia, fideiubeat, &c. vt in ſtatut. *de cauſ. executiuis initio.*

Declara ſecundo, dummodo documentum, ſeu ſcriptura, cuius vult petere executionem, ſit ex illis, quibus dictum ſtatut. de cauſis executiuis, dat executionem. Secus ergo forſan, ſi ageret uigore litterarū cambii, quæ rediiſſent cum proteſtatione, quia ſtatutum de cauſis executiuis, nō loquitur de illis, & quia in illis non legitur aliqua obligatio, ſed continetur ſolum mandatum, & ideo habent executionem paratam, nō ex ſtatuto de cauſis executiuis, ſed ex ſtatuto de cauſis breuioribus, & ex conſuetudine, vt dixi *ſupr. gl. 5. nu. 3. & ſeq.*

Digitized by Google

§.8. Gloſſ. vnica.

A prædictis non poſsit appellari, nec reclamari, ſed ſint ſalua iura in ordinario vtrique parti talia, qualia competunt.

S V M M A R I A.

Appellatio tam ſuſpenſiua, quam deuolutiua, eſt per ſtat. Genuæ ſublata in cauſis cambiorum. numer. 1. Et quid in ciuitate Bononiæ, ibid. verſic. extende. Et quid de conſuetudine, numer. 4.

Appellatio denegata à ſtat. Genuæ, intelligitur denegata etiam actori. num. 3.

Reclamatio quid ſit, num. 2.

1 QVÆRO primo, àn ex hoc ſtatuto ſit ſublata appellatio, tam ſuſpenſiua quam deuolutiua?

Reſpondeo, quod ſic, quia, prohibita appellatione ſimpliciter, cenſetur prohibita tam ſuſpenſiua, quam deuolutiua, vt ſcripſi *in meo tract. de appell. q. 17. limit. 6. membro 4. ſub num. 37. verſ. contra iſtam. & memb. 7. ſub num. 74. verſ. amplia.* & certe, quantum ad ſuſpenſiuã, modica eſt difficultas, quia eo ipſo, quod in cambijs requiritur celeris executio, per ea, quæ dixi. *§. præcedenti, gloſſ. 5. num. 3. & 4.* tollitur appellatio, quæ celeritatem impediret, & ſuſpenderet, per ea quæ generãtim dixi *d. tract. de appell. q. 16. 1. numer. 59.* & quantum ad deuolutiuam (& ſi in ea poſſet magis dubitari) adhuc eſt idem dicendum, quia, cum ſtatutum prohibeat non ſolum appellationem, ſed etiam reclamationem, & reſeruet ſolum iura in iudicio ordinario, ſatis patet de enixa ſtatuti voluntate, quod omnem viam appellandi voluerit adimere; addo, quod ſtatuta Genuenſia ſunt intelligenda ad litteram ſine reſtrictione, & ſine diſtinctione, vt in *ſtat. lib. 1. c. 16.* ſed verbum (appellare) æq. comprehendit appellationem ſuſpenſiuam, atque deuolutiuam: ergo.

Extende hanc reſponſionem quoad appellationẽ ſuſpenſiuam, vt procedat etiam in ciuitate Bononiæ, ſi agatur de literis cambij inter mercatores, ſic intelligo Socc. Iun. *conſ. 138. nu. 8. lib. 3.* quem citat etiã Ruginel. *tract. de appell. §. 2. c. 3. num. 93.*

Secus quoad deuolutiuam, quia in Ciuitate Bononiæ eſſet àdmittenda, per ea, quæ ordinant capitula cambiorum dictæ ciuitatis *c. 4. che di tutte.* quicquid ſimpliciter dixerit Socc. *ſupra* citatus.

2 QVÆRO ſecũdo, quid ſit reclamatio, quam ſtatutum prohibet?

Reſpondeo, reclamationem eſſe idem, quod ſupplicatio, querela, recurſus, reu ſio, imò, & dictio de nullitate, ut patet ex his, quæ ſcripſi *in meo tractat. de appellat. q. 19. rem. 3. num. 30. & ſeqq.* Et an reclamatio ſuſpendat executionem, vide *in eod. rem. 3. numer. 27.* Et quomodo in ea procedatur, *num. 24.*

3 Quæro tertio, an actori ſit negata appellatio?

Reſpondeo. Prima facie videtur dicendum, quod non, per eà, quæ ſcripſi *in meo tract. de appellat. quæſt. 17. limit. 7. num. 19. & ſeqq. & limit. 9 num. 50.*

Contrarium crederem uerum in caſu noſtro, tum qui ſtatum, ut dixi ſupra, reſeruat utrique parti iura in iudicio ordinario, & conſequenter utrique denegat appellationem, tum quia ſtatutum Genuæ reijcit diſtinctiones, & interpretationes, ut dixi *ſub numer. 1.*

Quæro quarto, àn de conſuetudine ſit denegatá 4
appellatio in cauſis cambijs.

Reſpondeo, eſſe denegatam, per eà, quæ ſcripſi *§. praced. gl. 5. num. 4.* & ita ſeruàtur.

§.9.

NE (quantum in nobis eſt) quidquàm in hac cambij materia deſiderãdum ſuperſit, ſtatui duos *hoc nouo* §. addere diſcurſus, mihi non ab eorum auctoribus, ſed aliunde traditos. Primo quorum pie diſcutitur caſus, de quo nos obiter ſcripſimus *ſupra §. 1. q. 5. nu. 51. & q. 7. par. 1. num. 1. & §. 5. gl. 1. numer. 55.* Secundo vero erudite, & breuiter explicantur termini huius negotiationis cambiorum: primus eſt viri religioſiſsimi, & æque docti: ſecundus vero eſt iureconſulti, qui, ut diſcurſus nobis eſt argumento, huius negotiationis abſolutam habuit cognitionem: mox addam præcipuas Pontificias conſtitutiones, quæ ſuper commercijs, uel pluribus eorum, de quibus ſcripſimus, ſunt editæ.

PRIMVS DISCVRSVS.

VN Gentilhuomo hà in Genoua, ò in Fiorenza ſcudi 1000. quali non uuole impiegare ne in ſtabili, ne in rendite, ne in merci, ne meno li uuole tenere infruttuoſi, però li dà à cambio per Piacẽza, e da Piacenza ordina, che li ſieno rimeſſi à Genoua, ò à Fiorenza, ò altroue, con quell'intereſſe, che darà il cambio: ſe domanda, ſe lo può fare lecitamente. Inanzi che uenire alla riſpoſta, ſuppongo prima alcuni fondamenti.

Sia il primo fondamento, che là moneta in fiera, 1
della quale ſi tratta, è lo ſcudo di marche, quale formalmente in rerum natura non ſi troua, ſe bene ſi troua il prezzo ſuo, e ſi computa ſempre nella fiera ſoldi 68. di moneta d'oro, & à chi lo uuole retirare, à Piacẽza ſoldi 67. 4. ſi che ſemper reſta inuariabile: in detto luoco ſi pagano ſcudi 101. di marche con ſcudi 100. d'oro in oro, ch'è l'iſteſſo.

E però uero, che, ſe ſi compra, ò uende, hà ſempre 2
il prezzo uariabile, come à dire in Genoua uale ſoldi 66. ò 66. 4. più, ò meno, ſecõdo l'occurrenze, & in Fiorenza per ſcudo 109. ò 110. ſi comprano ſcudi 100. di marche in Piacenza, à quali poi in detto loco, ſe ſi recambiano, ſe li pone il prezzo ordinariamente più alto, come à dire per Genoua 68. 4. in circa, per Fiorenza 111. e mezo, poco più, ò meno, e per ordinario ſi guadagna nel cambio, e nel ricambio, e chi sà diſtinguere, troua maggiore eſſere il guadagno nel cambio, che nel recambio.

Et, leuati certi accidenti ſtraordinarij, nel rom- 3
perſi della fiera, ſi pone il prezzo più baſſo, quale nell'accoſtarſi ad eſſa ſuol creſcere, e per conſeguẽza, quando ſi è più lontano dalla fiera, dando à cambio

bio ui è più guadagno, ſebene alcuna uolta (raro però) ſegue il contrario.

4 Sia il ſecondo fondamento, che il cambio propriamente è permutatione di pecunia aſſente con la preſente, come dice il Gaetano *negli opuſcul. de cambijs cap. 4.* doue cita S. Thom. 2. 2. *q.* 77. e queſto lo dicono altri è uero, che alcuni lo riducono a compra di pecunia aſſente, & perche queſto per adeſſo non fa al punto noſtro, come beniſſimo nota il Nauarra *nel ſuo manuale latino cap. 17. n. 294.* ſia permutatione, ò ſia uendita poco m'importa.

5 Sia il terzo fondamento, che il cambio non è mutuo, propriamente parlando, ma permutatione, ò compra, e però uero, che dandoſi pecunia preſente per quella, ch'è aſſente di luogo, e di tempo, il qual tempo ſarà bene più ſpeſſo più longo, che richiede la diſtanza del luogo, come a dire, cambiandoſi in Fiorenza per Piacenza nel rompere della fiera, ui ſono tre meſi, e per conſeguenza, cambiandoſi, all'hora ui entra il mutuo interpretatiuo, ſi cana dalla bolla di Pio V. quale uuole, che il tempo ſia proportionato alla diſtanza del luogo, & aſſegna la cauſa, *ne fænerandi detur occaſio*, & queſto non può eſſete ſenza il mutuo, ſaltem implicito, lo dice apertamente il Gaetano, il quale *nel c. 7. del ſuo trattato de Cambij*, prouando che, ſe ui ſarà intereſſe per ragione di tempo, ſarà uſura, aſſegna la cauſa, *ratione impliciti mutui, ſicut in venditione plus iuſto pretio ad tempus*. Dunque ſe bene il cambio non è contratto di mutuo, ad ogni modo correndoci bene ſpeſſo più tempo di quello che richiede la diſtāza del luogo per doue ſi fà il cambio, ui entra il mutuo interpretatiuo, ò ſia implicito, e queſto non ſi può negare, e per conſeguenza che ui poſſa eſſere uſura, come più chiaro ſi uedrà più a baſſo.

His motiuis ſatisfecimus *ſupr. §. 1. quæſt. 7. p. 1. nu. 75. & ſeqq.*

6 Sia il quarto fondamento, che il cambio di natura ſua non è illecito, & ſpecialmente parlando del cambio per lettere, anzi, ſe ſarà fatto con le debite circonſtanze, è licito, & utile molto alla Republica Chriſtiana, & al commercio Chriſtiano, dico, humano, lo dice il Nauar. *cap. 17. num. 289.* ſi caua ancora dalla Bolla di Pio V. quale dà il modo di farlo licitamente, e lo dicono li altri Dottori, ſi che, dire il contrario, ſaria errore.

7 Sia il quinto fondamento, che eſſendo queſto contratto di cambio, nel quale corre il tempo, deue hauere tre conditioni, la prima, che ſia contratto giuſto, la ſeconda, che ſia cambio reale, la terza, che non ui ſia utile alcuno per ragion di tempo, perche ſaria uſura.

8 Suppoſti queſti fondamenti dico, che nel cambio deue eſſere giuſtitia, ideſt æqualitas inter datum, & acceptum, qual ſi ricerca in tutti i contratti, come nota il Nauar. *c. 17. n. 187. ſi caua da S. Thom. 2. 2. q. 77. da Scoto lib. 4. ſent. diſt. 15. q. 2.* & però nel dare a cambio ſi doueno pagare li ſcudi di marche il giuſto prezzo, che ſarà quello, che corre nella piazza ben reglotta, cioè, dalla diſtanza del luogo, peſata la ſtrettezza, & larghezza della moneta.

9 Dalla piazza non alterata, dico, de Monopolij, quali quando ſiano, e chiaro, ne meno da fraude, & ſaria all'hora, quando ch'uno, uolendo dare 10. ò 12. mila ſcudi a cambio, prima ne piglia un migliaro con diſauantaggio per alterare il prezzo, & hauere più uantaggio nel dare.

10 Se vi ſarà ancora ingiuſtitia, quando ſopra il prezzo giuſto ſi pone una conditione aggrauante per il pigliatore, come à dire: ti darò al prezzo corrente sì, ma uoglio la ricorſa a me, ò al mio agente, ò pur uoglio che ti obblighi a recambiare per la tal piazza, quali conditioni obligatorie, per eſſer ſopra il giuſto prezzo, & pecunia eſtimabili, fanno il contratto (quale di natura ſua ſaria buono) ò ingiuſto, ò vſurario.

11 Concludo dunque: ſe nel cambio non ſi eccede il giuſto prezzo, come penſo, che facciano molti, non ſarà illecito, ma per queſta parte buono, e giuſto.

12 Dico ſecondo, per eſſere queſto contratto, cambio, deue eſſere reale, ideſt, che realmente ſi cambi da una piazza all'altra, nella quale poi ſi deue fare il pagamento, & ſi deue finire il contratto, lo dice Pio V. nella bolla con queſte parole: *primo igitur damnamus ea omnia cambia, quæ ſicca nominantur, & ita confinguntur, vt contrahentes ad certas nundinas, ſeu ad alia loca cambia celebrare ſimulent, ad quæ loca ij, qui pecuniam recipiũt, litteras quidem ſuas cambij tradunt, ſed non mittuntur, vel ita mittuntur, vt tranſacto tempore, Unde proceſſerant, inanes referantur, aut etiam, nullis huiuſmodi litteris traditis, pecunia ibi denique cum intereſſe repoſcitur, vbi contractus fuerat celebratus, nam inter dantes, & recipientes Uſque a principio ita conuenerat, vel certe talis intentio erat, nec quiſquam eſt, qui in nundinis, aut locis ſupradictis, huiuſmodi litteris receptis, ſolutionem faciat.*

13 Tre ſorti de cambij danna in queſte parole. Primo è quello, qual tiene il nome, ma non è ueramente cambio, quando non ſi fanno lettere, ma ſolo ſi dice, ti dò alla fiera, & uuol tutto l'intereſſe, ò poco manco, ſenza che ſi uada in fiera, & queſto di natura ſua è uſura. Secondo, quando ſi danno le lettere, ma non ſi mandano, perche uuol recambiare con l'iſteſſo, & però ſi accommodano, ò in Genoua, ò in Fiorēza le partite, e ſe ne piglia l'intereſſe, & queſto non è lecito. Terzo, quando ſi mandano per una certa cerimonia le lettere, ma non hanno l'effetto ſuo, eſſendo che ne anco li ſono i debitori nella fiera, *nec eſt in nundinis, qui, huiuſmodi litteris receptis, ſolutionem faciat*, queſto pure è dannato da Pio V. Concludo dunque, che ſe in queſto cambio ſi fanno le lettere, & fatte ſi mādano, & mandate ſi pagano realmente, & ſi finiſce il primo contratto nella fiera, come pure ſi fà da molti il contratto, per queſto ſarà lecito, ſicome ſarà illecito, quando tutto queſto non ſegua.

14 Terzo dico, che nel cambio non deue eſſere uſura, quale ſaria ſempre che ui entraſſe intereſſe per ragione del tempo, & perche, ut plurimum, ui corre più tempo di quello, che richiede la diſtanza del luogo, ſi ha da temere molto, ne deue eſſere facile il Teologo a giudicare, che non ci ſia, ma conſiderarlo bene, prima peggio ſaria il dire, che non ui può eſſere, poiche tutti i Dottori dubitano di queſto, & tengono, che ci poſſa eſſere: Pio V. nella ſua bolla moſtra di temere molto queſto inconueniente, & però ordina, che non ſi dia, ſe non per la prima fiera, &, paſſando più oltre, dichiara, che il guadagno non deue entrare per ragione di tempo, perche ſaria uſura, ecco le ſue parole: *cauendum autem erit in terminis, vt ratio habeatur longinquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus ſolutio deſtinatur, ne dum longiores præfigantur, quam loca de-*

ſtina-

ſtinata ſolutionis deſiderant, fœnerandi detur occaſio. Il Nauarra lo replica molte uolte *cap. 17. num. 287.* dice, *qui dat pecuniam nunc, vt poſt duos, vel tres menſes maiorem recipiat, iniuſtitiam facit, vel vſuram committit, & num. 289. propter anticipationem, vel dilationem ſolutionis iuſtum rei pretium nec augetur, nec minuitur, & nu. 297.* trattando de cambij, che ſi fanno à Genoua per Piacenze, dice, che ratione temporis no ſi può augumentare, ò ſminuire il prezzo, ſaluo per ragione di lucro ceſſante, quando vi entra.

Il Gaetano *opuſculo de camb. c. 7.* apertamente dice, che ſi deue regolare l'intereſſe ſecundo l'eſtimatione commune d'huomini periti, & poi aggionge: *nec temporis prolixitas, aut breuitas penſabitur, ſed ſemper in veri æſtimatione pretij ſtabitur, ſiue cito, ſiue tarde pecunia aſſignanda ſit, ſi enim hoc defuerit, vſura eſt ratione impliciti mutui ſicut in venditione plus iuſto pretio ad tempus.*

Et Leonardo Leſſio Gieſuita *de iuſt. & iure lib. 2. cap. 23. dub. 6.* afferma l'isteſſo, che per ragione di tempo non ci po entrare guadagno alcuno, dunque è vero, & non ſi deue, ne ſi può negare, che per ragione di tempo ci può entrare qualche guadagno, & che ſe ci entrà, è uſura.

15 Di più biſogna auertire, che quelle conditioni, quale ſeguono neceſſariamente il dare a tempo, ò vẽdere a tempo, ne anche ſi poſſono aſſegnare, per ragioni d'intereſſe; mi dichiaro. Dice colui: Io mi priuò del mio denaro, quale è inſtrumento per guadagnare, & ſe ne ſerue, e profitta colui, al quale lo dò, & corro riſico, che colui falliſca, ò muoia, ò non mi poſſa pagare, & per queſto li pare di poter pigliare qualche intereſſe; è vero, però dico, che per queſto non può guadagnare cos'alcuna.

Et lo prouo, perche ſe per queſto ſi poteſſe guadagnare, ceſſaria l'vſura, & ſaria lecito vendere più del giuſto prezzo à tempo, perche vi entrano queſte circonſtanze, & queſta è dottrina del Gaetanno *cap. 6.* quale egli caua da S. Tomaſo & queſte ſono le ſue parole: *ex hoc vero, quod pecuniæ diutius occupatæ ſunt tenendæ in hac commutatione, res commutanda nec pretioſior, nec vilior communi pretio redditur, vt S. Thomas expreſſe dicit 2. 2. q. 78. art. 2. aſſerens, quod mercator, vendens rem aliquam ad tempus, non poteſt vendere plus communi pretio ex hoc, quod pecunias ſuas mortuas tanto tempore tenebit, et ſi hoc licitum diceretur, iam vſura non eſſet damnata in vẽditione ad tempus*, queſte ragioni vorrei io, che foſſero conſiderate da quelli che concedono, non vi può eſſere guadagno per ragione di tempo, ma vogliono che vi poſſa entrare per certe ragioni, che ſeguitano neceſſariamente il mutuo ancora, e coſi virtualiter, ò negano l'vſura, ò l'ammettono.

16 Che poi per ragione del periculo perſonale, cioè che colui, ò non voglia, ò non poſſa pagare, ò ſe ne muoia, ne anche ſi poſſa pigliare intereſſe, lo dice il medeſimo Gaetano nell'isteſſo luogo: *niſi quis dicat, quod ſubiacet periculo perditionis, quia poteſt mori debitor, aut interim pauper effici, ſed hæc pericula pro nihilo in commutationibus reputari patet, tum ex eo, quod aut tam raro ſunt, quod conſilio non ſubſunt, aut talia ſunt, quod etiam ſi occiderent, adhuc tuti eſſent creditores, vt de morte, & huiuſmodi patet, tum quia ex mutuis, & alijs commutationib. experientia teſte, patet huiuſmodi pericula non conſideranda eſſe non enim qui mutat, aut qui vendit, licite aliquid plus exigit propter huiuſmodi pericula, quæ in temporis dilatione poſſunt accidere, vendendo ad tempus, aut mutuando.* Et S. Tomaſſo *2. 2. q. 78. art. 2. ad 5.* dice apertamente, che per ragione del pericolo perſonale, non ſi può pigliare alcuno intereſſe con queſte parole, *qui mutuat pecuniam, transfert dominium in eum, cui mutuat, vnde ille, cui pecunia mutuatur, ſub ſuo periculo tenet eam, & tenetur eam reſtituere integre, vnde non debet amplius exigere ille, qui mutuauit.*

His omnibus difficultatibus, a nobis quoque excitans, ſatisfeciſſe arbitramur *ſup. 5. 1. q. 1. nu. 493. & ſeq. & q. 7. p. 1. num. 78.*

Reſta dunque, che nel cambio non ſi può pigliare l'intereſſe ne per il tempo, ne per quelle conditioni, che ſeguitano neceſſariamente il dare a tempo, come il priuarſi del denaro, il pericolo, &c. & ſe ſi piglia, ſarà vſura, nõ negando perciò il lucro ceſſante, per il quale quando vi entra, più toſto licet ſe ſeruare in ſemnem, quam lucrari.

Hora, ſuppoſto queſto biſogna uedere ſe in effet- 17
to, vi entra guadagno alcuno per ragion di tempo,
ò nò, Io per me ne dubito molto, (Dubitare eſt più;
abſtinere eſt tutius, damnare non eſt laudabile,) &
non me baſta l'animo di ſaluarlo, prima perche ſi
vede, che nell'aprirſi della fiera, eſſendoui più tempo,
vi è più guadagno, e nell'auuicinarſi, mancando
il tempo, ancora manca l'intereſſe, reſtando ſempre
l'isteſſa diſtanza de luogo, † Riſpondono molti, che 18
non ſempre ſegue queſto, anzi che alle volte ſi vede
il contrario, lo concedo, ma ſono ſtrauaganti caſi, a
me baſta, che ordinariamente conſì ſegue. † Secon- 19
do ſi vede, ch'eſſendo l'isteſſa diſtanza da Genoua a
Piacenza, che da Piacenza a Genoua, ordinaria mẽ-
te il guadagno a maggiore nel cambio, che nel ri-
cambio, non ſi può dire altro, ſaluo che la diſtanza
del tempo è maggiore, & ſe ſi darà altra cauſa, ſarà
accidentale, qual non può fare, che queſto ſia coſi
ordinariamente, & però non quadra del tutto, † ſò 20
che ſi può ricorrere alla larghezza, e ſtrettezza di
moneta, ma, come ragione accidentale, non cuopre
del tutto, tanto più che ſe ſi darà pari ſtrettezza in
fiera, & in Genoua, nell'aprirſi della fiera ſaria mag-
giore l'intereſſe del cambio, che del recambio, † Ter- 21
zo, *cauſa eſt, qua poſita, ponitur, qua remota, remouetur*, ſia
l'isteſſa diſtanza di luogo, & ſi augmenti il tẽpo, ſi
vedrà creſcere l'intereſſe, ſi ſminuiſcia il tempo, ſi ve-
drà ſminuire regolarmente parlando, Io credo che
me lo concederano i mercanti, † Quarto, ſi vede 22
ordinariamente, che fra il chiudere d'vna fiera, et aprirſi per l'altra, corre poco ſpacio di tẽpo, & pure ſe ſi cambia per la fiera preſente, nel fine quaſi ſi fà del pari, e ſubito poi nell'aprirſi l'altra ſi cambia con intereſſe maggiore, et pure è l'isteſſo contratto, ne ſi aſſegna altra ragione fondamentale, ſe non la diſtãza del tempo.

Onde, vedendo ſenſibilmente, che l'vtile ſegue il tempo per l'ordinario, mi fà dubitare molto il dire, come dicono alcuni, che il tempo vi entra per accidens nel cambio, ſe ben ſi concede, non ſcioglie però la difficoltà, perche, entrando per accidens nel cambio, può eſſere ratio lucrandi come nella compra vi entra il tempo per accidens; & pure alle volte è cauſa dell'intereſſe, perche ſi vende più del giuſto prezzo per il tempo, e pure ſarà vſura, coſi al propoſito noſtro.

Si aggionge a tutto queſto, che il Gaetano *opuſ.* 23
de camb. cap. 1. dice, che i mercanti del ſuo tempo cõ-

feſſa-

Digitized by Google

feſſauano, che ſtimauano meno la pecunia per ragione della diſtanza del tempo, ecco le ſue parole, *fatentur campſores, quod quanto tempus reſtitutionis eſt diſtãtius, tanto minus pretiatur moneta*.

Et il Leſſio *de iuſt. & iure lib. 2. c. p. 23. dub. 4.* apertamente dice l'iſteſſo de mercanti del ſuo tempo, quali confeſſauano liberamente, che nel cambio ſi guarda più per conto dell'intereſſe la diſtanza del tempo, che la diſtanza del luogo, ecco le ſue parole: *vnde in omnibus cãbijs, quo longius eſt tempus, in quo pecuniam concedunt, eo plus exigunt lucri, & quo breuius, eo minus, atque hic eſt potiſſimus titulus, quem mercatores in cambijs hoc tempore ſpectant, vt ipſimet diſerte fatentur, addentes omnia cambia huius temporis iniqua eſſe, ſi hic titulus non ſit iuſtus, parui autem æſtimant traiectionem, quantumuis locus diſtet, qua in re non videntur prudenter facere*.

Satis faciunt autem quæ ſcripſi *ſup. §. 1. quæſt. 7. par. 1. ſub num. 28. & 77.*

Et adeſſo vediamo, che i mercanti ò confeſſano la verità, ò reſtano intrigati nelle difficoltà, & molti confeſſano implicitamente nel loro diſcorſo quello, che apertamente negano, & ſentendo, che ſe il guadagno entra tutto, ò parte per ragion di tempo, è vſura, reſtano con gran rimorſo di conſcienza, & mi pare, che, eſſendo queſto vltimo punto de facto, doueriano i Teologi più toſto intendere da loro la verità, che inſegnarli quello, che han da dire.

Concludo dunque, ſe vi è guadagno alcuno per ragion di tempo, dato che il cambio ſia reale, ad ogni modo per queſto reſta vſurario, & io ſe hò da dire il mio parere ne dubito molto, & non sò capire, come non vi entri, & perche la difficoltà è nel fatto, vorrei trouare chi me faceſſe conſtare, che io m'inganno, vedo che il Caetano *cap. 6. numer. 7.* doppo di hauer moſtrato quello, che ſi richiede nel cambio, per eſſer giuſto, & come l'intereſſe deue eſſere moderato, non ingiuſto, ne per ragion di tempo, aggiunge, *vtrũ autem de facto moderatum ſit lucrum, quod ex huiuſmodi cambio reportatur, ſcientifica non ſubeſt deciſioni, quæ ad ſingularia non deſcendit*. conſiderino queſte parole quelli, che apertamente l'approuano, & ſi fondano nel Caetano.

24 Per tutto queſto, che hò detto, mi pare che la difficoltà ſia molto grande, & che i mercanti, che non ſi riſoluono, ò non poſſono ritirarſi, deuono cercare riſolutione da chi hà più autorità, & non può errare, & hà capitale di aſſicurare queſto negotio, & le conſcienze loro.

Omnia mea ſcripta, & verba, & meipſum ſubijcio pedibus Sanctæ Eccleſiæ Romanæ.

SECVNDVS DISCVRSVS
per modum Concluſionum.

25 PRima. Le monete, che, come materia del cõtratto del cambio, in eſſo intrauengono, ſono di due qualità: l'vna è moneta vera, & reale, della quale, ſe bene nel cambio non ſi fà mentione ſpecifica, è però quella, che effettiuamente ſi sborſa, & paga frà eſſi contrahenti, come per eſſempio, ſcudi d'oro, reali di Spagna, ò altra moneta corrente nel luogo, doue ſi fà il cambio: l'altra qualità è moneta finita, & che non ſi troua in rerũ natura, onde ſi può chiamare imaginaria; la quale ſi eſprime nel cambio, come che ſia fatto ſopra eſſa moneta, & queſto è il ſcudo di marche, ò la moneta d'oro, cioe le lire, e ſoldi d'oro, de' quali à ſoldi 68. ſono la valuta d'vno ſcudo d'oro in oro.

26 Seconda. La valutatione del ſcudo d'oro in oro à ſoldi 68. di moneta d'oro nella Città di Genoua, doue ſi vſa queſta ualuratione frà negotianti in materia di cambio, è ſempre l'iſteſſa, ne ſoggiace à variatione alcuna, quantunque il prezzo commune dello ſcudo d'oro per altro variaſſe, poiche detta valutatione di ſoldi 68. ſerue come per vn calculo, ò ſia repartimento di eſſo ſcudo, per farne ragionamẽto con la valuta dello ſcudo di marche, à ſimilitudine delle naui, che ſi ripartono in caratti 24. & de le heredità, che ſi ſogliono repartire in oncie, e libra, ſecondo i Iureconſulti.

27 Terza. Il ſcudo di marche in fiera di Piacenza ſi valuta à ſoldi 67. 4. di detta moneta d'oro, della quale ſoldi 68. importano vno ſcudo d'oro, ò vero ſi ragiona, che per ſcudi 101. di marche ſi paghino ſcudi 100. d'oro in oro, che rieſce in medeſimo, la quale ualutatione in eſſo luogo di fiera è ſempre immutabile, coſi nel pagare il cambio, venuto di fuori, come in fare detto cambio in detta fiera per altri luoghi, all'incontro negli altri luoghi fuori di fiera, come Genoua, Milano, Fiorenza, il prezzo, ò ualuta dello ſcudo di marche è ſempre variabile, valurandoſi hora più, & hora meno, ſecondo le circonſtanze, che poſſono operare tale augumento, ò diminutione.

28 Quarta. Nel contratto del cambio per la ſua intiera perfettione, vi ſi ricerca il miniſterio di quattro perſone; due nel luogo, doue ſi fà il cambio, che ſono quello, che dà i denari à cambio, et quello, che li prende; due altre nel luogo, per doue ſi fà detto cambio, l'vno, cioè, al quale il debitore del cambio ordina per la lettera di cambio, che paghi il debito, et queſto ſi dice quello, à chi vien fatta la tratta: l'altro è quello, che nell'iſteſſo luogo hà auttorità, et ordine dal creditore, di riceuere detto pagamento, et è quello, à chi ſi fà la rimeſſa, le quali quattro perſone non ſempre v'intrauengono veramente, ma molte uolte parte di eſſe uengono rappreſentate ua vna, ò due ſole di loro, come in appreſſo ſi dirà.

29 Quinta. La ſoſtanza del detto contratto conſiſte in queſto, che Pietro, uerbi gratia, dà in Genoua à Franceſco ſcudi 1000. d'oro in oro, per prezzo, ò ſia ualuta di ſcudi 1020. di marche, da pagarſi in fiera proſſima al Procuratore di detto Pietro, per la ualuta da lui hauuta: et perciò Franceſco le ne fà la lettera di cambio del tenore ſeguente.

30 *Al procuratore di Franceſco in Piacenza, fiera di Santi.*

A pagamenti promiſſi di fiera de Santi pagate per queſta prima di cambio à Pietro, ò à ſuo Procuratore ſcudi 1020. *di marche, per la valuta, hauuta nel cartulario della gabella de cambij da eſſo Pietro, & ponete à conto mio.*

A Dio.

Voſtro Franceſco.

31 Di più Franceſco ſcriue per la ſua lettera d'auiſo al ſuo Procuratore, ò uero à chi altri haueſſe indrizzato la lettera di cambio, et fatto la tratta, et gli ordinà, che paghi la detta lettera. Pietro ſimilmente ſcriue al ſuo Procuratore, ò à chi altri haueſſi fatto la rimeſſa, et li mãda la lettera di cambio di Frãceſco, ordinandoli, che ne procuri il pagamento da

quello

Digitized by Google

quello, à chi eſſe lettera è diretta.

32 Seſta. Intorno à queſto contratto vi ponno eſſere diuerſe conſiderationi: l'vna ſecundo il nome, l'altra ſecundo l'apparenza, & terza ſecondo la ſua eſſiſtenza, quanto al nome, egli è detto cambio, ch'importa permutatione di vna qualità di moneta in vn'altra. quanto alla ſua apparenza, ſi può reputare, che ſia vendita di tanti ſcudi di marche, da pagarſi con dilatione di tempo in fiera, ò altro luogo diſtante, per doue fuſſe fatto il cambio per lo prezzo, ò ſia valuta ſtabilita, & pagata anticipatamente nel tempo, che ſi celebra il contratto, percioche douunque in vn contratto ſi fa mentione di prezzo, ò valuta, & che non ui è conditione, che oſti à la ſuſtanza della uendita, ſempre ſarà reputato contratto di uendita, del quale ſolo è proprio l'interuento del prezzo, ne è mancato chi hà hauuto opinione, che il cambio ſia contratto innominato, do, vt facias, cioè Pietro dà à Franceſco in Genoua ſcudi 1000. d'oro in oro, perche eſſo facci pagare a chi egli ordinerà in fiera di Piacenza, che ſi farà in capo a tre meſi in circa, ſcudi 1020. di marche, la quale diuerſità di opinione poco importa circa la giuſtitia, ò ingiuſtitia di eſſo contratto: ma ſe ſi conſidererà detto contratto, ſecondo la vera eſſiſtenza, ogni volta, che in eſso vi ſia conoſciuta conditione, ò qualità, che lo facci vſurario, ſi chiamerà contrat-
33 to di mutuo, poiche ſecondo li Canoniſti, l'vſura non ſi commette, ſaluo nel mutuo implicito, ò eſplicito.

34 Settima. Il modo ò ſia pratica di fare il cambio, è come in appreſſo: ſe Pietro eſſendo a Genoua hauerà ſcudi 1000. d'oro in oro, i quali voglia dare à cambio per fiera proſſima di Piacenza, ricercarà per mezzo di ſenſale, ò in altra maniera perſona, di cui egli fidi, che pigli detta partita a cambio: &, come che conuenghi fare eſſo cambio in ſcudi di marche, come ſi è detto, la prima coſa, che ſi tratta fra li detti contrahenti, e di ſtabilire il prezzo, ò ſia valuta del detto ſcudo di marche, la quale ſi ſuole regolare dal corſo della piazza al tempo di detto cambio; & più, & meno, vno, ò dui denari per ſcudo, ſecundo che il prenditore, a cui ſi fida, è di maggiore, ò minor credito, & hauendo lo ſcudo d'oro (quanto a queſto effetto da ragionarlo in ſcudo di marche) ſempre vn certo, & determinato prezzo di ſoldi 68. di moneta d'oro, ſe ſi farà ſtabilita la valuta dello ſcudo di marche, verbi gratia, de ſoldi 66.8. ſi trouera, che in detti ſcudi 1000. d'oro in oro ragionato a ſoldi 68. moneta d'oro, entrano ſcudi 1020. di marche, ragionati a ſoldi 66.8. di detta moneta, di maniera, che Pietro, che a ſcudi 1000. d'oro in oro, dandoli a cambio per fiera proſſima a Franceſco, comprarà da detto Franceſco ſcudi 1020. di marche pagabili in detta fiera proſſima a chi Pietro ordinerà, & per queſto effetto il Franceſco le ne fa le lettere di cambio, dirette al ſuo Procuratore, ò ad altro ſuo corriſpondente, per le quali li ordina, che in detta fiera paghi al Procuratore di Pietro li detti ſcudi 1020. di marche, le quali lettere eſso Franceſco le conſegna al detto Pietro, il quale al tempo della fiera le manda a Piacenza al ſuo Procuratore, & le fà preſentare da eſso al Procuratore di Franceſco, ò qualunque altro, à chi fuſsero dirette, il quale pagamento di detti ſcudi 1020. de marche, poiche di queſta moneta non ſe ne troua in rerum natura, li pagarà la loro valuta a ragione di ſoldi 67.4. di detta moneta d'oro, che tanto vagliano ſempre i detti ſcudi di marche in detta fiera, & detto pagamento lo farà de ſcudi d'oro in oro, nò potendoſi detto pagamento riſiutare, li quali ſi valuteranno ſempre a ſoldi 68. ſimilmente di detta moneta, a tale che ſaranno ſcudi 1009.18. d'oro in oro: & il Pietro in queſto cambio, fatto di ſcudi 1000. d'oro da Genoua a Piacenza in lo ſpatio di meſi tre in circa hauerà guadagnato ſcudi 9.18. d'oro, qual guadagno, come ſi vede, riſulta dall'hauere egli compro in Genoua li detti ſcudi di marche a 66.8. li quali in fiera li ſono ſtati pagati a 67.4. onde li viene ad hauer compri per denari 8. per ſcudo meno di quello, ch'è il ſolito, & inuariabile loro prezzo in fiera di Piacenza.

Ottauo. Eſsendoſi trattato ſin qui del cambio, che 35
ſi fa da Genoua, in fiera reſta vedere del cambio, che ſi fà di fiera per Genoua, il quale è in queſta maniera, che in eſsa fiera, ſe il procuratore di Pietro, che ha riſcoſso quelli ſcudi 1020. di marche, ò ſia valuta, vorrà darli a cambio per Genoua, darà l'iſteſſa partita di detti ſcudi 1020. ſenza alcuna varietà di quantità; poiche, ſi è detto, la valuta dello ſcudo in fiera è ſempre il medeſimo per lettere in Genoua, a tanti ſcudi 1020. la ualuta de quali li ſarà pagata in pagamenti, che ſi faranno doppo giorni 20. in circa al prezzo, che nell'iſteſsa fiera viene ſtabilito per auttorità publica delli bancheri di detta fiera approuati, il qual prezzo ſuole ordinariamente eſsere più di ſoldi 67.4. che vale lo ſcudo di marche in fiera.

Nona. Si hà da preſupponere, che quando ſi fà il 36
cambio con dilatione di tempo ordinariamente lo ſcudo di marche ſi ragiona a māco prezzo di quello, che valerà al tempo, che douerà eſsere pagato nel luogo, per doue ſi fà detto cambio, di maniera, che ſe il cambio ſi fà in Genoua per fiera, lo ſcudo ſi valuterà meno de ſoldi 97.4. ch'è la ſua valuta in fiera: & ſe il cambio ſi farà in fiera per Genoua, la valuta ſtabilita per Genoua ſarà più delli detti ſoldi 67.4. che vale lo detto ſcudo in fiera: onde colui, che dà a cambio, viene a guadagnare coſi andata in fiera, come di ritorno, ſi eſclude peroche quando nel ſerrare della fiera ſi fanno cambii in Genoua per Piacenza, il più delle uolte ſi dà vn ſcudo d'oro in oro, per hauere vn ſcudo di marche in dette fiere, li quali cambii ſogliono eſſer forzoſi.

Decima. La fiera ſi fa quattro volte l'anno, con 37
diſtanza di meſi tre dall'vna all'altra, & ſono, Apparitione, Paſqua, Agoſto, & Santi.

Vndecima. Finita ogn'vna delle ſudette fiere, li 38
cambii, che ſono fatti in eſſe per Genoua, ſi pagano fra giorni 20. & ſimile dilatione ſi dà per altre parti del mondo alla rata della diſtanza, che è da piacenza, doue ſi è fatta la detta fiera.

Duodecima. Ordinariamente ſecondo il corſo na- 39
turale del cambio, quando ſi fà il cambio in Genoua per fiera, quanto è maggiore la dilatione del tempo, che reſta à farſi la detta fiera, le valuta dello ſcudo di marche ſi ragiona manco prezzo, & ſecondo che ſi ue appropinquando il tempo di detta fiera nelli cambii, che ſi vāno facendo, va ſempre accreſcendo il prezzo di detto ſcudo, ſaluo però ſe ſopraueniſſe qualche eſtrinſeco accidente, che apporraſſe

Digitized by Google

raſſe eſtraordinaria occaſione di magior ſtrettezza, ò larghezza di moneta, di maniera che attẽto il ſuietto natural corſo del cambio, quanto ſi è più diſtante dalla fiera, quando ſi fà il cambio, ſi riceue da eſſo magior vtile di quello, che ſegue, quando il tẽpo è più propinquo.

40 Decimaterza. Li negotianti, che hanno buon credito, ſono ſoliti á pigliare à cambio con ragionare lo ſcudo di marche à piu, vno, ò dui denari di quello, ch'è il commune corſo del cambio.

41 Decimaquarta. Quelli, che pagano, ò riſcuotano per altri le tratte, & rimeſſe in fiera, pigliano la loro prouigione, che è mercede dell'opra, & fatica loro à ragione di vn terzo per cento ſopra la ſomma pagata, & riſcoſſa.

42 Decimaquinta. Ordinariamẽte li cambij per fiera non ſi fanno ad effetto d'impiegare in la Città di Piacenza li denari, che ſi rimettono in detta fiera, ma, ò per rimetterli di detta fiera in altre parti del mondo, ò vero per farſeli rimettere di nuouo in Genoua, ò doue hà hauuto origine il cambio, la quale rimeſsa ſi fà per via di nuouo cambio, & il più delle volte, con l'iſteſſa perſona, che haueua dà fare il pagamẽto in fiera, la quale ſenza far altro sborſo reale, ricambia in ſe ſteſſo la partita, rimettendola per ſua letterá in Genoua al creditore.

43 Decimaſeſta. Molte volte ſi fanno cambij di queſtá maniera, che Pietro, il quale da li ſcudi mille d'oro à cambio per fiera à Franceſco, ſi cõcerta cõ detto Franceſco, che facci ſe lettere di cambio dirette in fiera al Procuratore dell'iſteſso Pietro, con ordine, che paghi à ſe ſteſso li ſcudi 1020. di marche, & che le ne dia debito, & che le faccia tratta dell'iſteſſa partita quì à Genoua ad eſso Franceſco, pagabile à chi il detto Pietro, ò il detto Procuratore ſuo ordinerà, il quale in pàgamẽti de' ritorni di fiera riſcuore da Franceſco li ſudetti ſcudi 1000. che li haueua dato à cambio, inſieme cõ l'augumento del beneficio del cambio, & di più guadagna la prouigione di vn terzo per cento ſopra la detta partitá, che il Franceſco fà buona al Procuratore di detto Pietro, per hauere pagato di ſuo ordine lá tratta, che li fece in fiera, & queſta forma di cambio ſi chiama con la ricorſa, nel quale ſi conſidera queſta differenza dall'altra qualità di cambio di ſopra eſpreſsa, che il Frãceſco prenditore à cambio, non hauendo per auentura credito, ò ſia perſona in fiera, che paghi il ſuo debito al Procuratore di Pietro, ordina all'iſteſso Procuratore di Pietro, che paghi à ſe ſteſso, onde ſi vede, che vna perſona fà l'vfficio di due, cioè di pagatore per Franceſco, & di riceuitore per Pietro, di quì ſi concerta ſin da principio, che il debito realmente non ſi eſtingua in fiera, ma ritorni quì à Genoua, di doue è vſcito, ne il denaro, contante dato à cambio, effettiuamente paſsà per altre mani, fuori che quando da principio il Pietro sborſa à Franceſco li ſcudi 1000. d'oro. Et più il Franceſco li reſtituiſse al detto Pietro, ò à chi hà fatta la tratta quì in Genoua con il beneficio del cambio, & la prouigione.

Hæc tacitá cambientium intentio, quia eſt facultatiua, non inficit cambium, per ea, quæ ſcripſi *ſup. §. 6. gl. 1. ſub num. 69. & ſeqq.*

CONSTITVTIONES PONTIFICIÆ.

Tenor Conſtitutionis Nicolai V. ſuper Cenſibus.

Nicolaus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad 44
perpetuã rei memoriam. Sollicitudo paſtoralis officij fores noſtræ prouidentiæ pulſare non deſinit, ut indemnari, ac ſtatui proſpero fidelis populi curæ noſtræ cœlitus commiſſi, iuris moderando rigorem, peroptimæ prouiſionis remedia, quantum ex alto nobis permittitur, ſalubriter conſulamus.

Sane, ſicut fide dignorum relatione didicimus in Regno Siciliæ, ac certis alijs dominijs, & terris chariſſimi filij noſtri Alphonſi Aragonum, & utriuſque Siciliæ Regis illuſtris, auaritiæ cæcitas quorumdam oculos adeo excœcauit, uſurariaque prauitas illis in partibus tantum excreuit; quod incolæ, & habitantes partium illarum pecunijs indigentes, eas uix aliter, quam fœneratorum operá, quaſi inauditum fœnus exercentium conſequi poſsent, et cum eas acceperint, ſi in tempore præcepto non reſtituant, breui eorum bona inſatiabili uſurarum uoragine miſerabiliter conſumantur.

Et quod in Dominijs, et terris ipſius Regis ultra Montes conſtitutis, uidelicet in Regnis Aragonum, Valentiæ, et Maioricarum, ac Principatuum Cataloniæ, et Comitatibus Ronſilionis, et Ceritaniæ, vniuerſitates, et ſingulares, tám eccleſiaſticæ, quam ſeculares huiuſmodi pecunijs indigentes, cum minori incommodo eas habere poſsint pro uẽditione annualium cenſualium, quæ mortua nuncupantur, ſuper domibus, poſseſsionibus, et proprietatibus ſpecialiter, uel etiam generaliter ſuper omnibus bonis, reditibus, emolumentis, iuribus, et rebus eorum, mediante tamen inſtrumento gratiæ redimenti onera eorum, ſibi ut plurimum proſpicere, et conſulere conſueuerunt, quod in præſentibus eiuſdem Regni partibus, et Regnis vltra Montes conſtitutis, non ſolum in longam conſuetudinem, in cuius contrarium memoria hominum non extitit more vtentium comprobatum, ſed etiam per municipalia huiuſmodi Regnorum, et partium iura per Regem ipſum, ſeu eius prædeceſsorem, cum conſenſu trium brachiorum, uidelicet eccleſiaſtici, militaris, et regalis, promulgata ſpecialiter confirmatur.

Cum itaque multis incolis, et habitatoribus partium et dominiorum eiuſdem Regis, citra Montem conſtitutorum, indigentibus per huiuſmodi cenſualium uenditiones ſubueniri, ipſique fœneratorum vſuris eximi poſsint, et qui in hoc pecunijs abũdantes dubitant, vſurariam prauitatem committere, et eiſdem indigentibus more præmiſso ſuccurrere formidant, in indigentium detrimentum, et fœneratorum eorumdem euidens incrementum pro parte eiuſdem Regis fuit humiliter ſupplicatum, ut eis paterno compatientes affectu, in præmiſsis de opportunæ prouiſionis opere ſuccurrere, præfataſque cenſualium uenditiones, cum clauſulis, et cautionibus ad earum ualiditatem inter uenditores, et emptores, mutuo conſenſu abſque læſione conſcientiȩ in Regnis Siciliæ citra, et ultra Pharum fieri poſse debere decernere, et declarare de benignitate Apoſtolica dignaremur.

Nos

Digitized by Google

Nos igitur pro debito paſtoralis miniſterij, nobis diuinitus iniuncti, ſuper his ſalubriter prouideri, ac ſtatui, & indemnitatibus incolarum, & habitatorũ terrarum dicti Regis citra Montes conſtitutorum præſentium, & futurorum, quantum cum Deo poſſumus ſubuenire cupientes, attendentes, quod clero terrarum, & dominiorum ipſius Regis citra Montes conſtiturorum, in ſuis olim indigentibus per venditiones predictorum cenſualium, Auctoritate Apoſtolica pluries conſultum, & prouiſum fuit præfati Regis in hac parte ſupplicationibus inclinati, tam eiuſdem Regis, quam huiuſmodi Regnorum Siciliç citra, & vltra Pharum omnibus, & ſingulis incolis, & habitatoribus, ac locorum, ciuitatum, & terrarum vniuerſitatibus preſentibus, & futuris, huiuſmodi cenſualia ſuper rebus, et proprietatibus ſuis, ac facultatibus, & emolumentis eorumdem inſtrumento gratiæ pro conſimili pretio illa redimendi mediante dummodo annualis cenſus huiuſmodi cenſualium decimam partem principalis recepti, ſeu pretiĩ eorumdem non excedat, inter ſe contrahendi, & vendendi, & emendi cum opportuna contrahentium ſecuritate cautione, & indemnitate, ac cum poteſtate vendentes, perſonas, eorumque proprietates, reditus, iura iuriſdictionis, cenſus, ac omnia, & ſingula immobilia bona obligandi, & obligari faciendi, ac etiam quaſcunque alias obligationes, & ſubmiſſiones cuiuſcunque foro, necnon renunciationes, promiſſiones, ſtipulationes, pœnis, iuramentis, & aliis cautionibus vallatus, & alia quæcunque, de quibus inter ementes, & vendentes huiuſmodi cenſualia cõuentum, & in pactum deductum fuerit, plenam licentiam, & liberam auctoritate Apoſtolica tenore præſentium concedimus facultatem.

Decernentes, & declarant, eoſdem incolas, & habitatores, ac ciuitatum, & terrarum vniuerſitates cenſualia præfata modo præmiſſo in Regnis ipſis Siciliç citra, & vltra Pharum libere, & licite contrahere, ac emere, & vendere poſſe, neque propterea vſurariam prauitatem committere.

Dummodo alias, quam, vt præmittitur, quodlibet annuum ceuſuale decimam partem recepti, ſeu pretii vẽditionis ipſius non excedat, & penſionibus, ſeu annualibus illorum in ſortem non computatis, pro totali redemptione propter principalem ſummam nihil vltra percipiatur ab emptore, vel exhibeatur a venditore.

Non obſtantibus conſtitutionis, & ordinationibus, ac priuilegijs Apoſtolicis, necnon & ſtatutis municipalibus, vel regalibus, & conſuetudinibus ciuitatum, et terratum Regnorum prædictorum Siciliæ citra, et ultra Pharum, etiam iuramento, confirmationem Apoſtolica, vel quacunque firmitate alia roboratis, etiam ſi de eis facienda eſſet ſpecialis mẽtio, quæ hic haberi volumus, et habemus pro ſufficiẽter expreſſis, cæteriſque contrariis quibuſcunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtræ conceſſionis conſtitutionis infringere, vel ei auſu temerario contraire: ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit, indagnationẽ omnipotentis Dei, et beatorum Petri, et Pauli Apoſtolorum ſe nouerit incurſurum datum Romæ apud S. Petrum, anno Incarnationis Domini M. CCCC. LII. prid. Kalend. Octobris, Pontificatus noſtri Anno VI.

Tenor Conſtitutionis Pij V. ſuper forma creandi Cenſus.

Pius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpe- 49
tuam rei memoriam.

Cum onus Apoſtolicæ ſeruitutis obeuntes cognouerimus, innumeros celebratos fuiſſe, & in dies celebrari cenſuum contractus, qui nedum non continetur intra limites à noſtris anteceſſoribus eiſdem contractibus ſtatutos, verum etiam, quod deterius eſt, contrarijs omnino pactionibus propter ardentem auaritiæ ſtimulum, legum etiam diuinarũ manifeſtum contemptum præſeferunt non potuimus animarum, prout tenemur, ſaluti cõſulentes, ac piarum menitum petitionibus, etiam ſatisfacientes, tã graui morbo, letiferoque ueneno ſalutari antidoto non mederi.

Hac igitur noſtra conſtitutione, ſtatuimus, cenſũ, ſeu annuum reditum creari, conſtituive nullo modo poſſe, niſi in re immobili; aut quæ pro immobili habeatur, de ſui natura fructifera, et quæ nominatim certis finibus deſignata ſit.

Rurſum niſi vere in pecunia numerata, præſentibus teſtibus, ac notario, et in actu celebrationis inſtrumenti, non autem prius recepto integro, iuſtoque pretio.

Solutiones, quas vulgo anticipatas appellant, fieri, aut in pactum deduci prohibemus.

Conuentiones directè, aut indirectè obligantes ad caſus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non teneatur, nullo modo valere volumus.

Quemadmodum nec pactum auferens, aut reſtringens facultatem alienandi rem cenſui ſuppoſitam, quia volumus rem ipſam ſemper, et libere, ac ſine ſolutione laudemij, ſeu quinquageſimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter viuos, quam in vltima uoluntate alienari.

Vbi autem uendenda ſit, uolumus dominum cenſus alijs omnibus præferri, eique denuntiari conditiones quibus vendenda ſit, & per mẽſem expectari.

Pacta, continentia moroſum cenſus debitorem teneri ad intereſſe lucri ceſſantis, uel ad cambiũ, ſeu certas expẽſas, aut certa ſalaria, aut ad ſalaria, ſeu expenſas medio iuramento creditoris, liquidandas, aut rem cenſui ſubiectam, ſiue aliqua eius partem amittere, aut aliud ius ex eodem contractu, ſiue aliunde acquiſitum perdere, aut in aliquam pęnam cadere, ex toto irrita ſint, et nulla.

Imò et cenſum augeri, & nouum creari ſuper eadem, vel alia re in fauorem eiuſdem, aut perſonæ per eum ſuppoſitæ pro cenſibus temporis uel præteriti, uel futuri omnino prohibemus.

Sicuti etiam annullamus pacta, continentia ſolutiones onerum ad eum ſpectare, ad quem alias de iure, et natura contractus non ſpectarent.

Poſtremò cenſus omnes in futurum creandos, nõ ſolũ re in totum, uel pro parte perempta, aut infructuoſa in totũ, uel pro parte effecta, volumus ad ratam perire, ſed etiam poſſe pro eodem pretio extingui, non obſtante longiſſimi etiam temporis, ac immemorabili, imò centum, et plurium annorum preſcriptione, non obſtantibus aliquibus pactis directè, aut indirectè talem facultatem auferentibus, quibuſcunque verbis, aut clauſulis concepta ſint.

Cum uero traditione pretij reditus extinguendus

V u erit,

Digitized by Google

erit, volumus per bimeſtre ante id denuntiari ei, cui pretium dandum erit, & poſt denuntiam, intra annum tamen, etiam ab inuito pretium repeti poſſe, & vbi pretium nec volens intra bimeſtre ſoluat, nec ab inuito intra annum exigatur: volumus nihilominus quandocunque reditum extingui poſſe, præuia tamen ſemper denuntia, de qua ſupra: & non obſtantibus his, de quibus ſupra, idq. obſeruari mandamus, etiam, quod pluries, ac pluries denunciatum fuiſſet, nec vnquam effectus ſecutus fuiſſet.

Pacta etiam, continentiam pretium cenſus extra caſum prædictum ab inuito, aut ob pęnam, aut ob aliam cauſam repeti poſſe, omnino prohibemus.

Contractusque ſub alia forma poſthac celebrandos fœneraritios iudicamus.

Et ita illis propterea non obſtantibus, quicquid vel expreſſe, uel tacite contra hæc noſtra mandata dari, remitti, aut dimitti contingat, à Fiſco volumus poſſe vendicari. Hanc autem ſalutiferam ſanctionē nedum in cenſu nouiter creando verum etiam in creato quocunq. tempore alienando, modo poſt publicationem conſtitutionis creatus ſit, perpetuo, & in omnibus ſeruari volumus.

Declarantes pretium ſemel cenſui conſtitutum nunquam poſſe ob temporum, aut contrahentium qualitatem, ſeu aliud accidens, nec quo ad ultimo contrahentes minui, uel augeri.

Et licet legem ipſam ad contractus iam celebratos non extendamus, illos tamē omnes, in quos ſub alia forma peruenerunt cenſus, hortamur in Domino, ut ſingulos cōtractus cenſurę bonorum religioſorum ſubijciant, & animarum ſaluti conſulant.

Non obſtantibus quibuſuis conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis, & conſuetudinibus, necnō priuilegijs, & litteris etiam per quoſcunque Romanos Pontifices prædeceſſores noſtros, ac etiam nos ſub quibuſcunq. tenoribus, & formis, ac cum quibuſuis clauſulis etiam derogatoriarum derogatorijs, necnō irritantibus decretis, ex quauis cauſa etiam per modum legis uniuerſalis, aut alias quomodolibet editis, ſiue in fauorem uniuerſitatū, communitatum, collegiorum, congregationum ciuitatum, & locorum conceſſis, approbatis, & innouatis, quibus omnibus, & ſingulis, illorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes, quatenus directè, vel indirectè præſenti noſtræ conſtitutioni in toto, vel in parte contrarientur, ſpecialiter, & expreſſe derogamus, cæteriſque contrarijs quibuſcunque.

Volumus autem, quod præſentes in Cancellaria, & acie Campi Florę publicentur, & inter conſtitutiones extrauagantes perpetuo valituras conſcribantur.

Et quia difficile foret præſentes ad ſingula quęq. loca deferri. volumus, & etiam declaramus, quod earum tranſumptis etiam impreſſis, manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, ac ſigillo alicuius Prælati munitis, eadem prorſus fides vbiq. adhibeatur, quę præſentibus adhiberetur ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtrę prohibitionis, annullationis, ſtatuti, mādati, iudicij, hortationis, derogationis, declarationis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ apud ſanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, milleſimo quingenteſimo ſexageſimo octauo, quartodecimo kalendas Februarij, Pontificatus noſtri Anno Quarto.

Damnatio, & reprobatio pactionum in ſocietatibus apponendarum, capitalis ſecuritatem, aut lucri nomine, certam reſponſionem, aut vſurariam prauitatem quouis modo continentium.

SIxtus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Deteſtabilis auaritiæ ingluuies, & inſatiabilis lucrandi cupiditas, malorū omnium radix, vſque adeo excæcat mortalium mentes, vt multi, nimis auidè lucro inhiātes, in laqueos, & inſidias diaboli miſere incidant; irrepit n. verſute, & callide antiquus humani generis hoſtis per varios dolos & fallacias, & incautos homines quęſtus dulcedine captos, ac delinitos opprimit, atque eo perducit, vt ſeipſos in uſurarum voraginem, Deo, hominibuſque odioſam, ſacris canonibus damnatam, & Chriſtianę charitati cōtrariam fęde immergant: et dum vanas, et terrenas diuitias quærunt, veras, ac cęleſtes amittant. Sicuti nuper cum magno dolore audiuimus, hoc malum in quaſdam Prouincias perſuaſiſſe. 46

Nam multi, ſpecioſum, et honeſtum ſocietatis nomen, ſuis fęneratitijs contractibus prætēxendo, hoc quaſi colore, et fuco, mercatoribus, opificibus, negotiatoribus, et aliis perſonis, ſuper eorū mercibus, officinis, tabernis, pannarijs, alijſque rebus, ac bonis pecunias ſuas, aut alias res, ſocietatis nomine conferūt, uel greges, armēta, aut certa animalia agricolis, ſeu terrarum cultoribus, paſtoribus, alijſque ruſticis ſeu quibuſuis perſonis dāt in ſocietatem, ſiue ad ſoccidam (vt vocant) ea conditione, ut ſors ipſa, ſeu caput, quod vulgo dicitur capitale, tam pecuniarum, quam animalium, et rerum, ſaluum ſemper et integrum exiſtat pro eo, qui non induſtriam, aut operas, ſed pecunias, animalia, aut res huiuſmodi in ſocietatem confert, utque omne periculum, et damnum ab altero ſocio recipiente ſuſtineatur, cōtra æquitatē, et ſocietatis iuſtitiam diuerſimode paciſcantur; eoſdemque ſocios, cum quibus contrahunt, plerumque pauperes, et egenos, ſuoq. labore et induſtria victitantes, ad ſortem, ſeu capitale reſtituendum, quicunque tandem caſus, et rerum euentus conſequatur, pacto, et obligatione obſtringunt: ſimulque etiam certam lucri quātitatem, et ſummam, veluti tot pro quolibet centenario, in ſingulos annos, aut menſes per alterum ſocium, durante ſocietatem ſoluendam, præfiniunt, ac preſcribunt, eamq. ſummam, et quantitatem, nō ſubductis rationibus accepti, et expenſi, quod in codices, ſeu tabulas ſocietatis referri ſolet, neq. facto calculo, uel computo, pro ipſius lucri, vel damni modo variabilē, ſed laborem et curam computādi, et calculandi ſe inuicē remittere, et renūtiare aſſerentes, quouis tempore certam conſtituunt.

Proinde nos, qui hoc potiſſimum munus, noſtræque paſtoralis ſollicitudinis maxime propriū arbitramur, ut gregem Dominicum fidei noſtrę creditū ab omni offenſione, et æternæ uitæ diſcrimine tutū, in viā ſalutis, cœleſti gratia adiutrice, dirigere nitamur, huiuſmodi morbi contagionem, antequam in communem fidelium perniciem latius ſerpat, quantum,

Digitized by Google

tum, Deo fauente, poſſumus, tollere cupientes, de attributæ nobis Apoſtolicę poteſtatis plenitudine, hac noſtra perpetuo valitura conſtitutione damnamus, et reprobamus omnes, et quoſcunq. contractus, cõuentiones, et pactiones, poſthac ineundos, ſeu ineundas, per quos, ſeu quas cauebitur perſonis, pecunias, animalia, aut quaslibet alias res ſocietatis nomine tradentibus, vt etiam ſi fortuito caſu quamlibet iacturam, damnum, aut amiſſionem ſequi contingat, ſors ipſa, ſeu capitale ſemper ſaluum ſit, et integrum à ſocio recipiente reſtituatur, ſiue vt de certa quantitate, uel ſumma in ſingulos annos, aut menſes, durante ſocietate reſpondeatur.

Statuimuſque huiuſmodi contractus, conuentiones, et pactiones vſurarias, et illicitas poſthac cenſeri debere; atque in poſterum nõ licere iis qui pecunias, vel animalia, aut alias res in ſocietatem tradẽt, de certo lucro, ut præfertur, percipiẽdo inter ſe paciſci, et concordare; neq. etiam, ſiue ad certum, ſiue ad incertum lucrũ conuenerint ſocios, qui ea recipient, ad ſortem, ſeu capitale ſaluum, & integrum, vbi illud caſu fortuito perierit, vel amiſſum erit, reddendum quouis pacto, aut promiſſione ſibi obligare; Ac ne de cętero ſocietates ineantur ſub huiuſmodi pactis, & conditionibus, quæ vſurariam prauitatẽ ſapiunt, diſtricte interdicimus, & prohibemus.

Sed potius cuncti nouerint ſocietates huiuſmodi, cum in poſterum vnus pecuniam, animalia, aut alias res, & bona; alter vero operam, vel induſtriam confert, pure, ſincere, & bona fide ſicur decet, iuſtis, & æquis conditionibus, & pactis, ſecundum iuris diſpoſitionem, ac ſine vlla prorſus fraude, palliatione, aut vſurariæ prauitatis labe, aut ſuſpicione ineũdas, ſeu contrahendas eſſe, ita vt nõ ad certam ſummã, aut quãtitatem, ab omni periculo, & damno, vt præfertur, immunem, lucri nomine perſoluendam, neq. ad capitale, ſi caſu fortuito perit, reſtituendum, ſocius accipiens teneatur.

Si vero finita ſocietate ipſum capitale extat, ei qui illud in ſocietatem contulerit, reſtituatur, niſi ſocio recipienti fuerit communicatũ, aut aliter inter ipſos contrahentes ſuper eo legitime conuentum ſit. Ac præterea iidem contrahentes, fructus, expenſas, & damna in communem conferant, & prout æquum, & iuſtum fuerit, ſibi communicent, atque diuidant.

Decernentes, ſi qui contractus, conuentiones, & pactiones in futurum contra noſtram huiuſmodi prohibitionem de facto initi fuerint, nullam ex eis, tanquam per hanc eandem conſtitutionem noſtram damnatis, et reprobatis, etiam ſi iuramento, aut in forma Cameræ Apoſtolicæ, uel alias quomodolibet proborati fuerint, obligationẽ ciuilem aut, naturalem oriri, nullamque actionem realem, aut perſonalem, nec iudicis officium, neque aliud quodcunque ius cuiquam competere, neque quoad ſortem, ſeu capitale integrum recuperandum, quod caſu fortuito perierit, aut amiſſum erit, neque quoad certas ſummas, et quantitates in ſingulos annos, aut menſes lucri ſocialis nomine promiſſas.

Si qui vero in poſterum ſub prædictis conditionibus, et pactis contrahere temere præſumpſerint, aut prætextu ſimilium contractuum, conuentionum, et pactionum ſocietatis nomine initorum, qui huculque durant, ad exactionem dictæ ſortis, ſeu capitalis, ſiue illius pretij, et valoris, poſtquam illud in toto, vel in parte caſu fortuito perierit, aut amiſſum ſit, aut certæ ſummæ, uel quantitatis annuæ, aut menſuræ ſibi promiſſæ in futurum; procedere auſi fuerint, eos vniuerſos et ſingulos in pœnas contra manifeſtos vſurarios, et fœneratores à ſacris Canonibus, et Conciliis generalibus latas, et promulgatas, eo ipſo incurrere, et contra illos, vti manifeſtos vſurarios, et fœneratores, uia iuris, aliiſque opportunis remediis procedi poſſe, et debere; ſicque ab omnibus cenſeri, et ita quoad premiſſa vniuerſa, et ſingula per quoſcunque Iudices, et Commiſſarios, qualis auctoritate fungentes, etiam cauſarum Palatii Apoſtolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales (ſublata eis, et eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, et interpretandi facultate, et auctoritate) vbique iudicari, declarari, et diffiniri deberè, necnõ irritum, et inane; ſi ſecus ſuper his per quoſcunque quauis auctoritate, ſcienter, uel ignoranter contigerit attentari.

Mandamus vero vniuerſis, et ſingulis locorum ordinariis per quaſcunque Prouincias, et Regna Chriſtiani Orbis conſtitutis, et quibuſuis noſtris, et Sedis Apoſtolicæ, etiam de latere Legatis, ac Vicelegatis, cæteriſque officialibus, præſertim Prouinciarum, et locorum ſtatus noſtri Eccleſiaſtici, ut in ſuis quiſque Ciuitatibus, diœceſibus, Prouinciis, et locis præſentem noſtram conſtitutionem publicari, et inuiolate obſeruari curent: et contra perſonas, quæ in futurum, præter, et contra prohibitionem, hanc noſtram paciſci, aut exigere auſæ fuerint, tanquam publicos vſurarios, et fœneratores per viam accuſationis, uel denunciationis, aut inquiſitionis, et ex mero officio, prout eis videbitur, procedant, reoſque culpabiles repertos, condignis pœnis, ut ſupra diſpoſitum eſt, afficiant, inuocato etiam, ſi opus fuerit, auxilio brachii ſecularis.

Non obſtantibus quarumcunq. Ciuitatum, Prouinciarum, et locorum iuramento, confirmatione Apoſtolica, uel quauis alia firmitate roboratis ſtatutis, et conſuetudinibus, Priuilegiis quoque, indultis, et litteris Apoſtolicis, quorumcũque tenorem exiſtant, ſiue per modum conſtitutionis, et legis perpetuæ quomodolibet conceſſis, etiam ſæpius approbatis, et innouatis; quæ omnia nolumus cuiquam de cętero ſuffragari.

Vt autem preſentes litteræ ad omnium notitiam deducantur, neve aliquis earum ignorantiam prætendere valeat, volumus vt illæ in ualuis Baſilicarum Principis Apoſtolorum de Vrbe, et Sancti Ioannis Lateranenſis, et Cancellariæ Apoſtolicæ, atque in acie Cambi Floræ per aliquem ex noſtris Curſoribus de more publicẽtur, dimiſſis, et affixis earum exemplis in acie, et valuis prædictis, earumque tranſumptis etiã impreſſis, Notarii publici manu ſubſcriptis, et ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadẽ prorſus fides in iudicio, et extra illud, ubiq. gẽtium et locorum habeatur, quæ eiſdem originalibus haberetur, ſi eſſent exhibitæ, uel oſtẽſę.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginã noſtrę damnationis, reprobationis, ſtatuti, interdicti, prohibitionis, decreti, mandati, et uoluntatis infringere, uel ei auſu temerario contraire.

Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri et Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ, apud Sanctum Marcum, Anno Incar-

nationis Dominicæ, Milleſimo quingenteſimo octuageſimo ſexto, duodecimo Kalend. Nouembris Pontificatus Noſtri Anno Secundo.

Leo X. de Societatibus Officiorum Romanæ Curiæ.

47 LEo Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuã rei memoriam. Romanum Pontificem, in quo fidei orthodoxæ fundamenta a Deo ſunt conſtituta, & qui Chriſtianæ veritatis aſſertor exiſtit, in primis ſumma ope niti decet, ne contrahentium in hac alma Vrbe, in qua Rom. Pontifice regimini vniuerſalis Eccleſiæ præſidente, aliquo modo animæ ſaluti præiudicium afferri contingat, ſed quæ huiuſmodi commercijs procedunt ſine aliqua labe, ac in ſinceritate fidei inuiolata permanere debeant, ne vnde ius oritur exinde naſcatur iniuria, et qui documenta ſalutis ceteris præſtare conſtituit, exempla tribuat delinquendi. Ea igitur cura moti, libenter ad ea intendimus, per quæ non ſolum Curiales, quantum Domino poſſumus, ſine aliqua labe in bono conſeruentur ſtatu, & ex eorum laboribus, ac laudabili exercitio commode, honeſteque ſe ſuſtentare valeant. Sed omnis prorſus illiciti lucri via eis præcludatur, & eorũ diſpendijs obietur.

Cum itaq. fidedignorum teſtimonio acceperimus, quod officiales Romanæ Curiæ pecunijs indigentes partem aliquam officiorum, quæ obtinent, alijs pro certa pecuniarum ſumma communicant, & ad reſpondendum de emolumentis pro dicta rata cũ aliquibus pactis minus licitis ſe obligãt. Aliqui vero officia ipſa de pecunijs aliorum ementes, & illa in propria perſona exercentes, etiam cum ad illa exercenda plurimum apti exiſtant, in eorum ingenio, & induſtria confidentes, aliquas ſuper illis ineunt conuentiones. §. Nos ſuper his opportunum remedium adhibere volentes, per quod huiuſmodi contrahentium animarum ſaluti, ac conſcientiæ puritati, & indemnitati conſulatur, per præſentes, motu proprio, & ex certa noſtra ſcientia de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine perpetuo duraturas ſancimus, & ordinamus, ut quicũque officialis tam in Romana Curia quam extra eam, officia ad Romani Pontificis ſedẽ, ſeu ad uitam illa ementium vendi ſolita, cuiuſcumq. ſtatus, & conditionis, aut dignitatis, vel honoris exiſtat, partem aliquam magnam, ſeu minimam dictorũ officiorum, quæ obtinet, ſeu illorum fructus vendere, donare, ſeu quouis titulo in alium extra Romanam Curiam abſentem, qui conuentionem partis officij, & illius emolumentorum facere, & finire per procuratorem in Romanam Curiam conſtituẽdũ, poſſit, & valeat transferre, vendere, donare, aut alias alienare voluerit, tam ei, quam ipſis emptoribus, donatarijs, ſeu quouis alio titulo partem ipſam recipientibus pro quauis ſumma, ſeu pretio inter eos conueniendo vẽdere, donare, et (vt præfertur) transferre, ipſiq. emptores, donatarij, & alij quouis titulo, ad certum tempus, ſeu ad eorum vitam, prout partes ipſe conuenerint, libere, & licite accipere, & retinere, illorumque fructus emolumenta, etiam propria auctoritate de manibus ipſorum officialium fructus iuxta eorum conuentionem per ſupplicationem manu noſtra propria ſignatam approbandam recipere, & exigere, nec non in alios alienare, & diſponere, prout titulum habentes libere, & licite valeant.

Et cum mulieribus propter rerum inexperientiã de eorum dotibus, et pecunijs, quibus ſe ſuſtentare debent commercia facere non conueniat, ac propterea quandoque occurrat, eas perſonas, quibus pecunias pro aliqua vtilitate habenda concedunt defraudari, et decipi, & aliquando non ſolum fructibus, ſed capitali priuari, quandoq. vero etiam in animarum ſuarum periculum minus honeſta lucra per eas recipi contingat, ſexui earum imbecillitati, ac etiã neceſſitati, vt (ſine conſcientiæ ſcrupulo, et animarum ſuarum, ac perditionis, & amiſſionis bonorum ſuorum periculo fructus ex earum ſuſtentatione conſequi valeant prouidere volentes ordinationem, et facultatem huiuſmodi, quoad omnia Præſidentium, & portionum Annonæ Ripæ duntaxat, etiam ad ipſas mulieres extendimus, ita quod ipſis mulieribus, tam puellis, quam maritatis, et uiduis, tam in Romana Curia quam extra eam exiſtẽtibus, liceat partem officiorum præſidentium, et portionum huiuſmodi; dummodo in perſonis eorum rationes, et officia ipſa non ſint, quouis titulo ad tempus, vel ad vitam habere ab omnibus in quorum perſona portiones, et officia ipſa fuerint ſtatuentes, et ordinantes, quod habentes titulum officij ſaltem tertiam partem valoris officij, ſeu portionis huiuſmodi habere debeat. Et ſi contingat eum decedere, per talis decedentis obitum pars, quæ ad ipſum decedentem nunc ſpectabat, & non aliæ, quæ ad alium, vel alios in dicto officio partem habentes ſpectabant, vacare cenſeantur, ac de titulo, & parte vacantib. duntaxar, ſimili modo ſi alium, ſeu alios, etiam, fœminam, partem, ſeu partes in huiuſmodi officijs habentes decedere contigerit partes ſic decedentium uacare cenſeantur, & de illis per Rom. Pontificem, aut Sedem, ſeu Cameram Apoſtolicam libere diſponi poſſit.

Et ſi titulum, vel partem habens delinqueret, & propterea priuari contigerit, pœna priuationis ſuum teneat actorem, & alteri partem habenti, vel è conuerſo minime noceat.

Et ad obuiandum fraudibus, quæ in præmiſſis fieri poſſent, volumus, decernimus, & mãdamus, quod ſuper huiuſmodi rata parte, ſeu portione ſic quouis modo communicanda, ſupplicatio manu noſtra, ſeu Rom. Pont. pro tempore exiſtentis haberi debeat; cuius ſupplicationis ſolam ſignaturam ſufficere, & per Datarium, & Regiſtrum ſupplicationum, more ſolito, mitti, & pro ſignatura, & gratia communicationis officiorum, huiuſmodi ad vitam, vel aliud tempus ultra annum cum dimidio, quinque pro anno uero cum dimidio, aut minori tempore communicationis officiorum huiuſmodi quouis modo faciẽdorum, duo ducati auri de Camera pro quolibet cẽtenario ad dictã rationem reſpectiue, pro qua præfata rata, ſeu portio communicata fuerit, recipi, & conſenſus communicationis, ſe ad partem admiſſionis uigore ſupplicationis deſuper ſignatæ huiuſmodi coram uno ex Cameræ Apoſtolicæ Notariis duntaxat præſtari, & per eum in uno dicta Camera, & alijs libris penes ipſum Datarium pro tempore exiſtentem conſtruendis regiſtrari debeat, & pro tali regiſtratura, & labore cuiuſque portionis cuiuſcunque ſummæ uigore unius ſupplicationis alteri communicatæ ultra unum groſſum, leonem nuncupatũ, an altera partium recipi non poſſit.

Decernentes quaſcumque ſocietates, communicatio-

cationes, & contractus de cętero faciendos ſine expreſſa noſtra, ac Rom. Pontificis pro tempore exiſtētis, & canonice intrantis approbatione, & ſignatura, irritas, & inanes, ac portionē alteri quouis modo pro tempore ſine approbatione, & ſignatura noſtris aſſignatam, ſeu communicatam, dictæ Cameræ Apoſtolicæ applicatam, & applicatas, ac quæcunq. pacta, & conuentiones ſuper dictis officijs ſine noſtra, aut dictæ ſedis licentia pro tempore inita, tamquam ſuſpecta, & illicita, nulla declaramus.

Adijcientes, quod ſi aliquam partem pecuniarum ſuper officijs huiuſmodi ad tempus non ſum effluxum habentes, ac beneficio huius conſtitutionis, ad ſaluandum pecunias officialibus, ſuper corū officijs mutuatas in euentum obitus eorumdem officialium, vti volentes modo præmiſſo ſoluentes, & ſupplicationes deſuper ſignatas obtinentes, pecunias officialibus huiuſmodi mutuatas in euentum eorum obitus de pretiis officiorum vendendorum recuperare debeant, præmiſſaque omnia in aliis officijs dictæ Curiæ ad Camerarium, Vicecancellarium, Pænitentiarium maiorem, & ſacri Palatii Apoſtolici Auditores ſpectantia, dummodo ad hoc ipſorum, quorum intereſt, expreſſus acceſſerit aſſenſus, locum ſibi vendicare volumus, atque decernimus.

Ac pro ipſorum officialium, & cōtrahentium indemnitate, motu, ſcientia, & poteſtate ſimilibus etiam decernimus, quod in euentum in quem contigerit hanc noſtram conſtitutionem aliqua ratione, uel cauſa in toto, uel in parte extingui, ſeu reuocari, aut ipſos officiales, uel contrahentes, declaramus, quominus emolumenta, iuxta conuentionem inter eos factam, ſeu faciendam, percipere libere poſſent, quomodolibet impediri, aut moleſtari, nos, & ſucceſſores, noſtros, & Cameram Apoſtolicā præfatā, & eius bona in uim ualidi, et efficacis cōtractus ipſis officialibus, uel cōtrahentibus pro tempore exiſtentibus, obligamus. Si uerò fuerit facta aliqua diminutio emolumentorum huiuſmodi ad ſoluendum, & ſatisfaciendum ipſis de ſumma, quā eoſdē cōtrahentes pro huiuſmodi minutione amiſiſſe conſtabit.

Si autem præſentes litteras reuocari contigerit, ad reſtituēdum, ſeu reſtitui faciendum eiſdem cōtrahentibus, tunc pro tempore exiſtentibus, totam illam ſummam, quam pro eiſdem ſocietatibus ſoluiſſe conſtabit, in quibus nullo modo, nullave ratione, uel cauſa computari debeant, ſeu poſſint in toto, vel in parte emolumenta, per eos interim percepta, ſed eos, & eorum quemlibet, iuſto, & legitimo titulo emolumenta percepta ſibi acquirere, & ut ſua retinere poſſe, & debere.

Mādamus præterea prædicto Camerario, & Cameræ Apoſtolicæ Clericis præſidētibus, quos ſuper præfatis ſocietatibus cōſeruatores proprios ſpeciales, et ordinarios iudices deputamus, vt in huiuſmodi concernētibus negocijs efficacis defenſionibus præſidio aſſiſtāt. Decernentes, quod in præmiſſis Camerarij, vel Clericorum prædictorū determinationi omnino ſtetur, nec cuiquam ab eorum decreto appellare, aut ipſos contrahentes ad alıud tribunal etiam vigore reſcriptorū Apoſtolicorum trahere liceat, neq. Clerici ipſi ſuſpectibus alligati, etiam prętextu portionum, & officiorum per aliquem ex eis obtentarum, & obtentorum poſſint, cum veriſimile non ſit, iudicia tot prętātiſſimorū virorum, in quorum fidei, ac prudentię præfatæ Eccleſię patrimoniū creditur, aliqua ratione à rectitudine declinatura, quatenus ipſi ad infraſcriptarum, & ſupradictarū ſententiarum, & pœnarum declarationē, & executionem, ſummarie, ſimpliciter, & de plano omni iudiciaria tela poſtpoſita iuxta ſtylum, & morem Cameræ, ſola facti veritate comperta, procedente, cum effectu, quoties requiſiti fuerint, & id nouerint expedire, predicta omnia, & ſingula obſeruent, & ab alijs faciāt, ſub pœnis eorum arbitrio imponendis, inuiolabiliter obſeruari, ſcripturaſq. neceſſarias, & opportunas obligationes deſuper faciāt, obligationem per nos ſic factam recognoſcentes, & ſequentes, eiſq. officialibus, vel cōtrahētibus ſuper pręmiſſis, & corū plena, & inuiolabili obſeruatione, quodcumque publicum inſtrumentum obligationis bonorum S.R.E. & Cameræ earumdē ad ipſorum contrahentium requiſitionem, & in euentum prædictū abſq. alterius declarationis, ſeu mandati expectatione, de præmiſsis debitam, & integram ſatisfactionē faciant. Decernentes quicquid per Cameram ipsā ſuper hoc ſit actum, geſtum, determinatumq. fuerit, ac ſententiam, & iudicatum, perpetuo ratum, firmū, & inuiolabile eſſe debere, ac irritum, & inane, ſi ſecus ſuper his à quoquam quauis auctoritate ſcienter, uel ignoranter contigerit attentari.

Non obſtantibus conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis contrarijs quibuſcumq. aut ſi aliquibus cōmuniter, vel diuiſum ab eadem ſit ſede indultum, quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari, ſeu ad prædictæ Curiæ iudicium trahi nō poſsint litteras Apoſtolicas nō facientes plenam, & expreſſam, ac de verbo ad verbum, de indulto hujuſmodi mentionem, & quibuslibet alijs priuilegiis, indulgentiis, & litteris Apoſtolicis, generalibus, vel ſpecialibus, quorumcūq. tenorum exiſtant, per quæ pręſentibus non expreſſa, uel totaliter non inſerta, effectus earum impediri valeat quomodolibet, vel differri, & de quibus, quorumque totis tenoribus habenda foret in noſtris mentio ſpecialis, quæ quoad eis nullatenus volumus ſuffragari.

Vt autem præſentes litteræ ad omnium notitiam deducātur, ac per omnes inuiolabiliter debeant obſeruari, volumus illas in valuis Cancellariæ Apoſtolicę, & audientiæ litterarum cōtradictarum noſtrarum, & in Camera Apoſtolica aſſigi, legi, et publicari, vt hi, quos litteræ ipſæ concernunt, ſeu cōcernere poſſunt quomodolibet in futurum, quoad illorū notitiam non peruenerint, uel illas ignorauerint, quominus eos arctent perinde, acſi eis perſonaliter intimatæ forent, nullā poſsint excuſationem pretendere, uel ignorantiam allegare. Volumus etiam, & dicta auctoritate decernimus, quod illarum tranſumptis vnius Notarii manu ſcriptis, et alicuius Pręlati, vel perſonæ in dignitate cōſtitutæ ſigillo munitis, ea prorſus fides indubia adhibeatur, quæ præſentibus noſtris litteris adhiberetur, ſi eſſent exhibitæ, vel oſtenſę. Nulli ergo omnino hominum liceat hāc paginā noſtræ ſanctionis, ordinationis, extenſionis, ſtatuti, decreti, mandati, declarationis, adiectionis, obligationis, et uoluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire, ſi quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorū Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſum. Datum Romæ apud Sanctū Petrum. Anno

Digitized by Google

Incarnationis Dominicæ M. D. XIV. Pridie Idus Ianuarij. Pontificatus noſtri anno ſecundo.

Paulus IV. ſuper Societatibus officiorum Romanæ Curiæ.

48 PAulus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpetuam rei memoriã, inter cęteras curas, quibus ex miniſterio Apoſtolatus nobis diuinæ gratiæ munere commiſſi, aſſidue premimur, illa nos maxime vrget, vt prauę conſuetudines, & abuſus, quos in hanc Almam Vrbem noſtram malitijs hominum irrepſiſſe cernimus, noſtra diligentia tollantur. Cum itaq. (ſicut fide dignorum relatione nobis innotuit) diuerſæ vtriuſque ſexus perſonæ, tam ipſius Vrbis ciues, ſeu originarij, quam Romanam Curiam ſequẽtes ſub prætextu, quod in dicta Curia ſuper illius officiis ſocietates ad rationem duodecim, & quãdoq. plurium pro cẽtenario paſſim fiant, & ſocietates huiuſmodi licitæ reputentur, propterea, quod officia ipſa fructus ſuos veriſimiliter ad eandem rationem reddãt, & pecunias ipſas in ſocietatem recipientes, ſi illas dantes, aut ſinguli alii tunc ab eis nominati moriãtur, ſortem principalem pecuniarum per eos in ſocietatem receptarum lucrentur, & è cõtra, ſi recipiẽtes pecunias in ſocietatem, moriãtur, eo quod officia, ſuper quibus ſocietates huiuſmodi cõtractæ fuerint, ipſis morientibus deficiant, eorum hæredes, aut fideiuſſores ſortẽ receptam reſtituere cogatur, pecunias ſuas ſub nomine ſocietatis, non tamen ſuper aliquo eiuſdem Curiæ officio mutuent, & duodecim, & quandoque plura pro centenario, nomine quidem fructuum ipſius ſocietatis, ſed re vera pro vſuris pecuniarum per eos mutuatarum, exigant, vſurariam prauitatem committẽdo, & diuerſis præfatę Curię officiales ſuper officiis per eos pro tempore obtentis diuerſas ſocietates cum diuerſis perſonis, etiam vltra valorem ipſorum officiorum, & cũ pactis aliquando minus licitis ſæpius ineant, & ſingulis perſonis, pecunias ſuas eiſdem officialibus intra valorem eorundem officiorum, abſque eo, quod vna aliam ſciat, credentibus tam pro ſorte principali, quam pro fructibus dictarum ſocietatum fideiuſſionem præſtent aliorum officialium, qui officia ſua aliis pro maiori pecuniarum ſumma, quam illa valeant, obnoxia, & hypothecata habẽt, et exinde fiant, vt officia ipſa quandoque vltra decuplum eius, quo vendi poſſent, obligata reperiantur, & tam illi principales debitores, quam fideiuſſores non ſolum fidem fallant, & creditores ſuos pecuniis, quas illi eiſdem officialibus eorum, & fideiuſſorem ſuorum fidem ſequentes credũt, priuent, et fruſtrentur, etiam iuramẽtis per eos in ſocietatibus huiuſmodi præſtitis temere contraueniendo, verum etiam facilitate ſocietates huiuſmodi clam ineundi, ſeipſos, et ſuam familiam depauperent, ſuamque, et illorum ſubſtantiam diſſipẽt, & annihilent, in animarum periculũ, & eiuſdem Curiæ ignominiam, ac complurium, qui in præmiſſis non delinquunt detrimentum.

Nos cupientes, quantum cum Deo poſſumus, animarum periculis obuiare, & aliis inconuenientibus prædictis occurrere, motu proprio, non ad alicuius nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtantiam, ſed ex certa ſcientia, & mera deliberatione noſtris per præſentes decernimus, & declaramus omnes, & ſingulas ſocietates ad rationem certæ, & determinatæ pecuniarũ ſummæ, quolibet menſe, uel anno, aut alio ſtatuto tempore ſoluendæ, etiam ſub periculo mortis alicuius, alias quam ſuper officijs præfatæ Curiæ de cætero faciendas illicitas, & iniuſtas fore, et vſurariam prauitatem continere, et eis alicui ius, aut actionem acquiri non poſſe.

Et inſuper hac noſtra perpetuo valitura conſtitutione ſancimus atq. ſtatuimus, et ordinamus, quod de cætero perpetuis futuris temporib. nullus tam in dicta Curia, quam in tota ditione Eccleſiaſtica officialis, cuiuſcunq. ſtatus, gradus, ordinis, dignitatis, conditionis, et præeminentię exiſtat, aliquam ſocietatem ſuper officio, vel officijs ad noſtri, ſeu ſedis, vel Cameræ Apoſtolicæ, uel Camerarij, Vicecancellarij, Pœnitentiarij maioris, et cauſarum Palatij Apoſtolici, Auditorum diſpoſitionem quomodolibet pertinente, ſeu pertinentibus, quæ vendi conſueuerint, per eum pro tempore obtẽtis cum aliqua, ſeu aliquibus, perſona, ſeu perſonis, communi, collegio, vel uniuerſitate, ultra dimidium ualoris officij, ſeu officiorum huiuſmodi, et niſi præcedente ſignatura à nobis, aut Romano Pontifice pro tempore exiſtẽte obtenta, in qua ſubſtantia rei ad hoc, vt diſcerni poſſit, an licita ſit, uel illicita, facere præſumat: ex quod ſocietates ſuper officijs huiuſmodi aliter factę, non valeãt, nec viribus ſubſiſtant, earumque prætextu nullatenus agi poſſit.

Nos enim ſignaturas huiuſmodi (quas abſq. aliarum litterarum expeditione, regula contraria non obſtante, ſufficere volumus) per noſtrum Datarium ad inſtar reſignationẽ officiorũ huiuſmodi expediri, & pacta in his ſocietatibus pro tẽpore appoſita, ad hoc, vt licita tantum ſtatuantur, examinari, ac ſocietates ipſas, vt omnibus innoteſcere poſſint, nec vltra dimidium pretij ipſorum officiorum fiant, in aliquo particulari libro ad ipſum Datarium adnotari, et pro expeditione ſignaturæ, et adnotatione huiuſmodi, dimidium vnius pro quolibet centenario per partes ipſas præfato Datario ſolui; et ut fraudes, ac pacta illicita, non præmiſsis hactenus facta detegantur, ac illis in tempore occurri poſsit, ſocietates, hactenus factas, et adhuc vigentes eidem Datario, ſeu ab eo pro tempore deputatis cum opportuna ſpecificatione eorum, qui illas tam actiue, quam paſsiue fecerunt, et officiorum, ſuper quibus, ac pecuniarum, pro quibus, et temporis, de quo; & ad quo factæ fuerint infra tres menſes à die publicationis pręſentium, modo infraſcripto faciendæ computandos, notificari volumus, et mandamus, ac niſi, ut pręfertur, notificatæ fuerint, eas iiſdem tribus menſibus elapſis penitus, et omnino extinctas eſſe, nec ius, aut actionem aliquam tribuere poſſe, ſicque, et non alias in præmiſsis omnibus, et ſingulis per quoſcunque etiam Auditores præfatos, ac Camerę huiuſmodi Clericos, in quauis cauſa, et inſtãtia, ſublata eius, et eorum cuilibet, quauis aliter iudicandi, et interpretandi auctoritate, et facultate iudicari, et definiri debere, et ſi ſecus ſuper his a quoquam quauis aucto ritate ſcienter, uel ignorãtes contigerit attentari irritum, et inane decernimus. Non obſtantibus conſtitutionibus, et ordinationibus Apoſtolis, cæteriſque contrariis quibuſcunque. Vt autem præſentes litteræ ad omnium, quorum intereſt, aut intereſſe poterit, quomodolibet in futurũ notitiam deducantur, nec vllus ſe aduerſus eas excuſare, aut ignorantiam

rantiam

rantiam prætendere poſſit. Volumus eaſdem litteras in valuis Cancellariæ Apoſtolicę, & acie Campi Floræ per aliquos ex Curſoribus noſtris legi, & publicari, ac affigi, affixaſque inibi aliquo temporis ſpatio dimitti, & poſtmodum tolli earum exemplo cum originali collationato loco illarū affixo, & dimiſſo. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam noſtri decreti declarationis, ſanctionis, ſtatuti, ordinationis, mandati, & voluntatis infringere, vel ei auſo temerario cõtraire. Si quis autem hoc attentare preſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſum. Datum Romæ apud Sanctum Marcum, Anno Incarnationis Dominicę M. D. LV. Non. Octobris. Pontificatus noſtri Anno primo.

PIVS PAPA IV.

49 MOtu proprio, &c. Cum ſicut accepimus fœl. rec. Paulus Papa IV. Predeceſſor noſter certis tunc expreſſis cauſis motus, quod nullus tam in Curia, quam in tota ditione Eccleſiaſtica officialis cuiuſcumque ſtatus gradus, ordinis, dignitatis, conditionis, & preminentię exiſteret, tunc, & pro tempore aliquam ſocietatem ſuper aliquo, ſeu aliquibus officijs ad tunc ſuam, ſeu Sedis, aut Cameræ Apoſtolicæ, ſeu Camorarij, Vice camerarii, Pœnitentiarii maioris, & cauſarum Palatii Apoſtolici Auditoris diſpoſitionem quomodolibet pertinentibus, quę vēdi conſueuerunt per eum, obtinendo pro tempore cum aliqua alia perſona, ſeu perſonis communi Collegio, ſeu vniuerſitate, niſi præcedente ſignatura ab eo, ſeu Romano Pontifice pro tempore exiſtente obten. in qua pacta, & conuentiones partium exprimi deberēt, pro cuius expeditione, & certa ad notatione medium pro centenario quolibet ſcutorum, ſeu ducatorum cogeretur ſoluere, inire præſumeret, & ſocietates aliter quam ſic initæ non valerēt, & earum prætextu agi non poſſe, & forſan alia tunc expreſſa ſua conſtitutione, motu proprio ſub datum Romæ apud Sanctum Marcum anno Incarnationis Dominicæ milleſimo quingenteſimo quinquageſimo quinto nonis Octobris, Pontificatus ſui anno primo, ſtatuerit, & ordinauerit, prout in ea latius cõtinetur, & habetur.

Nos conſiderantes, ſicut fideli relatione percepimus, quod ex huiuſmodi conſtitutione multæ, ac diuerſæ tam noſtræ Vrbis, quam ditionis Eccleſiaſticę, & extra eam perſonę, quę earum pecunias in ſocietatibus officiorum huiuſmodi contractare ſolitæ erant, ea prohibitione, vti re noua territæ earum ſocietas, quæ in notabili numero, et ingenti pecuniarum ſumma exiſtebant, ſtatim diſdixerunt, et reuocarunt, ad extractionemq. pecuniarum ſic in ſocietatibus datarum agere, et officiales, eorumque fideiuſſores cogere cœperunt, et enixe inſtiterunt. Quo factum eſt, vt officiales ipſi, et eorum fideiuſſores, tum etiam ob mala tempora, quæ interuenerunt promptam non abherent, quam reſtituerent pecuniam, nec ab aliis propter huiuſmodi conſtitutionis difficultatem pecunias in ſocietatem reperirent, eorum officia, ſeu bona alia viliori etiam pretio vendere, et alienare, vel pecunias alias ſub grauioribus etiam illicitis vſuris capere; vel potius, quod pluribus contingit, decoquere, et ab Vrbe aufugere, et ſic creditores defraudare omnino cogerentur, ob quod grauia damna, et incommoda tam Vrbi, quam ipſis particularibus, officialibus et perſonis illata fuerint, quę etiam hodie ſuſtinent.

Cupientes, quantum cum Deo poſſumus, his malis obuiare pro tempore futuro, ac officiales ipſos, et alios intereſſe putantes ab huiuſmodi grauibus, et damnatis vſuris condebitis exactionibus liberare, ſupplicationibus dilectorum filiorum noſtrorum, Populi Romani, et Conſeruatorum Almæ Vrbis noſtræ ſuper hoc nobis porrectis, inclinati, eiſque inſtantibus, et cum eis more pii patris benigne agere volentes. Motu ſimili ex certa noſtra ſcientia, ac de Apoſtolicę auctoritatis plenitudinem dictam conſtitutionem per dictum Paulum IV. vt premittitur, factam cum omnibus in ea appoſitis clauſulis, cuius tenorem, ac ſi de verbo ad verbum inſereretur, pro expreſſis haberi volumus, caſſamus, irritamus, et annullamus: ac pro ceſſatis, irritis, et annullatis haberi uolumus, illamq. viribus tempore futuro penitus euacuamus, volentes, et auctoritate noſtra decernentes, quod de cætero ipſis officialis, ſuper tamen eorum officiis ſocietas, quaſcumque, cum pactis tamen licitis, et honeſtis; prout, et quemadmodum ante conſtitutionem pręfatam ſolitum erat, etiam nulla a nobis Roman. Pontifice pro tempore exiſtente, deſuper expedita ſupplicatione, ſeu ſignatura, non tamen vltra valorem, officiorum, ſuper quibus illas fieri contingit, ita quod ad requiſitionem ſecum ſocietates contrahentium teneantur in ipſo contractu ſpecialiter exprimere alias ſocietates ſuper eodem officio contractas, ſi quę ſint, et ſi eas falſo negauerint, vel expreſſerint in toto, vel in parte pœnam priuationis officiorum ipſorum, ſuper quibus ſocietates huiuſmodi contractę fuerint, ſine tamen preiudicio creditorum, quatenus aliunde illis ſatisfieri non poſſit: ipſo iure incurrant, et nihilominus tam ipſi, quam fideiuſſores, deſuper præſtiti ad ſatisfactionem ſocietatum, et debitorum, deſuper contractorum teneantur, et obligati exiſtant, facere, et inire, ac pecunias recipere, et contractus deſuper celebrare (qui alias tamen legitime initi, validi, et efficaces exiſtant,) et executioni demandari debeant, et libere, et licite poſſint, et valeant, licentiam, et facultatem concedimus per preſentes. Dicta cõſtitutione, cęteriſque in contrarium quomodolibet facientibus, non obſtantibus, quibuſcumque, premiſſorum omnium, et aliorum, ſic forſan neceſſario exprimendorum, tenores pro plene, et ſufficienter expreſſis habentes.

Montis Pacis non vacabilis erectio, cum emolumentis ſcutorum quinque, & vno quarto pro quolibet centenario, & priuilegiorum conceſſio.

SIxtus Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei: Ad perpetuam rei memoriam. Multa, & grauia, quæ in Rempublicam Chriſtianam ante hac excreuerunt incommoda, nos cum primum ad ſummi Apoſtolatus apicem diuina clementia aſſumpti ſumus, creditoque nobis fideli populo inuigilare cœpimus, vſquequaque circumſteterunt, & nunc magis magiſq. ſollicitant, atque animum noſtrum ob imminentia pericula anxium dies, noctesque vehementer per- 50

Digitized by Google

turbant: Nec ſolum Prouinciarum, & Regnorum longo à nobis interuallo diſiunctorum plagas, partim ab execrabili, & peſtifera hereſi, partim à ſeditioſis armis inflictas audimus: ſed & in Romana Eccleſiæ, tẽporaliſque eius ditionis ſinu inexpletã ſceleratorum hominum, ac ſicariorum rabiem, immanemque in bonos, & pacis cultores violentiam, cędibus; latrocinijs, ſtupris, atque incendijs ſæuientem, noſtris pene oculis conſpicimus, quæque propriora ſunt, mentem noſtram grauius excruciant, atque eã à maioribus curis, ad quas ſaluti commiſſi gregis, intendens pietatis zelo aſſidue fertur, ſæpè diſtrahunt. Cumque eo confirmata proceſſerit audaciã, vt non ſine maximo totius ſtatus temporalis eccleſiaſtici detrimento iam negligi poſſit, ſubit item & alia curã; quod ab ærario propter ingentes, ſumptus pene exhauſto, aut ab ordinarijs noſtris redditibus additionem noſtram tutandam, prouinciaſque ſceleſtis, & impuris hominibus purgandas, aliaſque neceſſitates ſubleuãdas, & ut ad futura quoque, ac repẽtina pericula propulſanda parati ſimus, auxilia nobis minimè ſuppeditantur: Ipſique, qui ſubditis noſtris, quantum poſſumus in Domino parcere, & à nouis oneribus eis, qui filij noſtri ſpirituales ſunt imponendis, quod in huiuſmodi anguſtijs plerique alij Romani Pontifices fecerunt, refugimus, difficiliorem nobis adminiſtrationis, & ſeruitutis rationem efficimus. Talibus igitur curis circũuenti, diu multumque nobiſcum meditantes, qua ratione ex huiuſmodi difficultatibus ſine cuiuſquam incommodo euadere poſſemus, tandem decreuimus aliquam vectigalium noſtrorum partem in vnum vno tempore congerere, ut pręſentes calamitates, diuina nobis gratia aſſiſtentes, aliquo pacto deuitari poſsint, ac ſimul noſtrorum ſubditorum ſaluti, & tranquillitati promptius conſulatur.

Habita itaq. cum fratribus noſtris in conſiſtorio noſtro ſecreto deliberatione matura, ac de illorum conſilio, & aſſenſu, deque tradite nobis Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine vnum Montem. Pacis nuncupandum trecentorum millium ſcutorum monetę, decem iulijs pro ſcuto computatis, ſuper fructibus, iuribus Dohanarum Vrbis, ad rationem huius ſummæ, ac cuius portiones & loca non vacent, & quarum quæque non minor centum ſcutis ſimilibus ſit, & alias, prout Montis Fidei Alumeriarum, & Religionis, cæteraque eiuſdem Vrbis Montium non uacabilium portiones, & loca, quæ inter ſtabilia reputantur, perpetuo erigimus, & inſtituimus, illique ſic erecto, & inſtituto pro illius dote, ac eorum, qui noſtram, & Romani Pontificis fidem ſecuti pecunias in dicto Monte cõtulerint, annua reſpõſione, & honeſto fructu cuiuſcumque illi ſint qualitatis, & conditionis, etiã ſi laica utriuſque ſexus, ac presbyteri, & alij clerici, Eccleſiarum Prælati, etiam S.R.E. Cardinales, ac cæteri cuiuſcunque dignitatis, ſtatus, & conditionis ſeculares; & quorumcunque ordinum, etiam in communi mendicantium, ac militarium uel hoſpitalium regulares; & aliæ quæcunque perſonæ, cuiuſuis ætatis, etiam illegitimi, incapaces, & inhabiles, necnon eccleſiæ, capitula, congregationes, conuentus, ſocietates, hoſpitalia, capellæ, & loca religioſa, & propharia, ſummam quindecim millium, & ſeptingentorum quinquaginta ſcutorum ſimilium, ex quadragintaquinque millibus ſcutis, qui ex redditibus, & iuribus dictarum Dohanarum, qui nulli hucuſque obligati ſunt; qua ſpe nuper concluxit initio locationis huiuſmodi in proximis Kalendis Septembris preſcripto Dilectus filius Tiberius Ceulus mercator, Romanam Curiam ſequens, ita quod ijdem omnes, qui pecuniam in dicto Monte collocauerint, pro rata centum ſcutorum ſingulis annis ſummam quinque ſcutorum, cum quarta parte alterius ſimilis ſcuti annis ſingulis, ac vnoquoque bimeſtri ratam eiuſdem portionis partem, abſque vlla prorſus diminutione percipiant. Etiam perpetuo applicamus, & appropriamus: eandemque ſummam quindecim millium & ſeptingẽtorum quinquaginta ſcutorum titulo venditionis, et alienationis eidem Montium, illiuſque Collegio, ac ſingulis, et vniuerſis perpetuò aſsignamus, ac in illos omne ius, et poteſtatem, atque auctoritatem, qua nos ipſi, et Camera Apoſtolica fungimur, transferimus, ipſoſque in noſtrum, et Cameræ prædictę locum, ius, et actionem, quoad dictam ſummam, illiuſque extractionem, et perceptionẽ ponimus, et ſubrogamus, prædictamque ſummam, ut præfertur, aſsignatam ab oneribus, tributis, collationibus, ex quacunque urgẽti, et publica; ac etiam fidei cauſa impoſitis, ac omnibus, et quibuſcunque grauaminibus ordinarijs, et extraordinarijs, præſentibus, et futuris eximimus, et liberamus. Dictamque ſummam quinque ſcutorum cum vno quarto per quemcunque libere, & licite exigi, ac in ſortem minime computari poſſe intendimus. Necnõ contrahentium nobiſcum, & Camera prædicta ſecuritati conſulere volentes, quod idem Tiberius, durante tempore conductionis Dohanarum prædictarum, & eius in dicta conductione, qui pro tempore fuerint ſucceſſores, ſeipſos, illorumque hæredes, & bona prædicta ſumma quindecim millium, & ſeptingentorum quinquaginta ſcutorum ſingulis eiſdem Montis deſcriptis creditoribus, & eorum nomine, infra deſignato depoſitario annuatim integre, & ſingulis duobus menſibus pro rata abſque vlla prorſus retentione, ſiue diminutione perſoluenda in forma dictæ Cameræ, ac aliis arctis obligationum uinculis ſe obligare teneãtur, ſtatuimus, illiſq. id expreſſe iniungimus. Necnon eam ſummam, quę dictis quadragintaquinque millibus nulli adhuc obligatis, pręter quantitatem quindecim millium ſeptingentorum, et quinquaginta huic Monti aſſignatam, nemini adhuc, ut pręfertur, conſtitutam, neque diſtrictam ſpecialiter pręcęteris, necnon omnia, & ſingula eiuſdem Cameræ mobilia, & immobilia, & ſe mouentia bona, iuraq; res, & actiones præſentia, & futura vbique locorum, & gentium exiſtentia, prædicto Monti; illiuſq. perſonis pro premiſſorum omnium obſeruatione inſolidum, ac generaliter obligamus, atque hypothecamus. Ac ad conſeruandum eoſdem indemnes ſemper teneri, ac eiuſdem Camerę miniſtros, atque agẽtes, ad eximendum in prędictis, perſonas prędictas ab omni moleſtia obligatos eſſe volumus.

Et inſuper concedimus, vt quicunque prædictorum, ſiue ex prędictis, ſiue aliis, & quibuſcunq. fructibus, ac pęcuniis cõfecta loca dicti Montis habuerint, atque acquiſiuerint; illa tãquam bona patrimonialia, & prophana obtineant, & in eis, eorumque fructibus, et emolumentis ipſorum filii, et heredes vtriuſque ſexus quicunque fuerit, etiam illegitimi,

&

Digitized by Google

& aliàs quomodocunque inhabiles, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato ſuccedere, ſeque eis ſimul vel ſucceſſiuè, ac quotieſcunque, ſiue donationis inter viuos, vel cauſa mortis, ſiue legati ceſſionis, venditionis, ſiue alio quocunque titulo, iure, & modo, ac etiam ſimplici ſcriptura, manu ſua ſcripta, vel ſubſcripta, nulliſque adhibitis teſtibus, etiam in fauorem ſuorum, vel aliorum illegitimorum prohibitorum, & incapacium, etiam ſi illa in plures illegitimos incapaces, & prohibitos, ordine ſucceſſiuo tranſierit, ac alias vti cuique libuerit diſponere.

Quin etiam loca prædicta quocunque modo obtinentes, ſi illa in alios cedere, aut transferre, ac etiam qui loca huiuſmodi alijs acquirere voluerint, tales in huiuſmodi ceſſionibus, translationibus, vel acquiſitionibus ſibi ipſis, vel alijs etiam quoad vixerint omnimodam dictorum locorum ſic ceſſorum, vel acquiſitorum adminiſtrationem, eorumque fructus, & emolumentorum perceptionem, necnon plenam, liberam, & abſolutam poteſtatem illa quãdocunque voluerint, nulla etiam ſubſiſtente cauſa ad ſe recipiendi, & reuocandi, ſeu alij, vel alijs vendendi, alienandi, donandi, relinquendi obligandi, & pignorãdi ſuper eis paciſcendi, contrahẽdi, & prorſus omnem aliam ipſorum diſpoſitionem, ius, & facultatem, nullo obtinentium conſenſu deſuper requiſito, aut alia ſolemnitate ſeruata, ac etiam cum prohibitione huiuſmodi adminiſtrationis fructuum perceptionis, ceſſionis, venditionis, obligationis, fideiuſſionis, aut alterius cuiuſcunque diſpoſitionis per ipſos obtinentes faciendæ, nec non decreto irritanti adiecto, his quæ ſecus facta fuerint, ac eiſdem reſeruare, & obtinere libere, et licite valeant, nulla alia licentia a nobis, vel Romano Põtifice, pro tempore exiſtente impertita: ſeu confirmatione, aliaue ſolemnitate deſuper requiſita: Ita tamen quòd illegitimi in eis locis nullo modo ſuccedant, quæ de fructibus ſeu penſionibus, alijsue rebus eccleſiaſticis fuerint comparata.

Cæterum expreſſe prohibemus nulla omnino loca prædicta, nulliue eorum fructus, & emolumenta, etiam cauſa rebellionis, proditionis, aſſaſſinij, ſacrilegij, læſæ maieſtatis, aut aliorum criminium, quantumcunq. grauium, & enormium per loca ipſa obtinẽtes, non tamen in perſonam Romani Pontificis, aut S.R.E. Cardinalis commiſſorum, etiam confeſſatorum, & probatorum publicari, nec alias Fiſco applicari, aut publicatã, vel fiſco applicatã, declarari ſeu deliberari, nec ſub aliquibus, ſiue generalibus, ſiue ſpecialibus omnium bonorum, rerum, & iurium confiſcationis, proſcriptionibus, aut aliis adiudicationibus proptcrea factis, & decretis, ſeu alijs etiam ipſo iure, vel ipſo facto inductis deuolutionibus, etiam ſi ſententia capitalis, & mors ſecuta eſſet, comprehendantur; ſed ſemper ab illis excepta ſint, & eſſe cenſeantur, eiſque non obſtantibus delinquẽtium filij, & heredes in huiuſmodi locis, & fructibus, vt præfertur ſuccedere, & illa ad eos deuenire omnino debeant, ſeu ipſemet delinquentes de iiſdem omnino diſponere poſſint, ac ſi delictã huiuſmodi nequaquã commiſiſſent.

Necnon ſtatuimus dictum Montem, & illius ſingulares perſonas, omnibus & ſingulis priuilegiis exemptionibus, gratiis, facultatibus, fauoribus, & indultis, quibus Fidei, Alumeriarum, & Religionis Montes in Vrbe præſenti inſtituti, quibuſcunque illã ſint concepta formulis, aut confirmationibus, & innouationibus vallata, ac quæ ſi de verbo ad verbum inſererentur, his litteris habere volumus pro expreſſis.

Quibus eorundem Montium deſcripti creditores vtuntur, potiuntur, & gaudent, ac quomodocunque in futurum vtentur, & gaudebunt, etiamſi notam magis ſpecialem requirerent, quam præſentibus ſit expreſſa, vti potiri, & gaudere poſſe. Ac Montem prædictum, illiuſque loca, & portiones, reſpectu ſummæ illi aſsignatæ nullis omnino reductionibus, diminutionibus, aut alijs contrarijs diſpoſitionibus, etiam prętextu enormiſsimæ læſionis, vrgentis neceſſitatis, ſeu etiam euidentis vtilitatis, aut alia quacunqne cauſa ſiue in genere, ſiue in ſpecie faciendis obnoxia eſſe; ſed firma perpetuo, & inuiolata perſiſtere, nec quemquam ex ipſius Montis deſcriptis creditoribus, aut ab eis cauſam, et ius habentibus integris fructibus, et emolumentis prædictis, quocunque modo turbari, vel impediri, neq. eoſdem Montis creditores ad probandum, vel docendum in iudicio, vel extra pecunias in ipſo monte erogatas, aut illarum partem in dictæ Sedis, vel Cameræ prædictæ neceſsitatem, vel vtilitatem conuerſa fuerint, nullo vnquam tempore teneri.

Atque has noſtras litteras vim validi, et efficacis contractus inter nos, ſucceſſoreſque noſtros, et eos, qui creditores dicti Montis deſcripti fuerint illorumque heredes, aut ſucceſſores, iusque, et cauſam ab illis habentes, ſolemniter initi, et ſtipulati obtinere: eumdemq. ab omnibus obſeruari debere, atque ab illo ſub quocunque quęſito, colore, vel ingenio reſiliri poſſe, aut in ius, vel controuerſiam deduci. Necnon quibuſcunque oppoſitionibus non obſtantibus, dictum Tiberium, ac quoſcunque in dicta conductione Dohanarum ſucceſſores, ad præſtandum ſummam prædictam, vt pręfertur Monti aſsignatam ſtatutis temporibus libere, et expedite teneri, et obligatum eſſe, et ad id iuris, et facti remediis opportunis cogi, et compelli poſſe, facultate tamen redimendi dictum Montem pro eodẽ pretio vobis, et ſucceſſorib. veſtris reſeruata, ſicq. in omnibus, et ſingulis prædictis p quoſcunq. iudices ordinarios, delegatos, etiam S.R.E. Cardinales in quauis cauſa, et inſtantia, ſublatã eis, et eorum cuicunque, quauis aliter iudicandi, et interpretandi facultatem, iudicari, et definiri debere. Necnon irritum, et inane, quicquid ſecus ſuper his à quoquam, quauis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari, decernimus. Demum, vt illa, quæ in prædicto Monte pręcipuè gerenda, et exercenda erunt, per probos, et peritos viros omni fide, ſtudio, et diligentia exerceantur, ii demque Mons felices habeat ſucceſſus: Dilectum filium Magiſtrum Benedictum Iuſtinianum Notarium, ac Theſaurarium noſtrum generalem, eiuſq. in dicto officio pro tempore exiſtẽte ſucceſſorem dicti Montis Protectorem, ac adminiſtrationem, cum libera, et abſoluta poteſtate eã omnia peragendi, quę ad dicti Montis vtilitatem pertinere cognouerit, ac dilectum filium Ioſephum, quondam Benedicti Iuſtiniani, Depoſitarium dicti montis, quoad vixerit: Necnon Ludouicum, natum Vincentij Rentij, noſtri, & Cameręe Apoſtolicę Ratiocinatoris, & Compati.

putiſtæ in Secretarium eiuſdem Montis, necnon Fanrinum, alterum eiuſdem Vincentij filium, in Computorem, quoad quilibet ipſorum etiam uixerint, in recognitionem immenſorum laborum, quos Vincentius illorum genitor ſuperioribus temporibus in Camera Apoſtolica, maximo cum eiuſdem Cameræ cõmodo, ac utilitate ſuſtinuit, & in dies perferre cogitur, ac in illorum ueram, & actualem remunerationem, & compenſationem, etiam ex cauſa quæ uere oneroſa eſt, cum emolumento trium Iuliorum pro quolibet loco, tam Secretario, quam Computori æqualiter inter ipſos diuidendos. Verum donec Vincentius pater uixerit, per eumdem Vincentium exigendos conſtituimus, & deputamus. In quibus muneribus, & curis illis demandatis ita ſe gerant, quemadmodum in Monte Prouinciæ conſueuit, & in eo obſeruatur. Non obſtantibus præmiſſis, necnon fel. rec. Symmachi, Alexandri VI. Pauli II. Pauli III. Pauli IV. & Pij V. de rebus Eccleſiæ non alienandis, aut alienatis recuperandis, ac etiam contra illegitimos, aliorumque Romanorum Pontificum prædeceſſorum noſtrorum, conſtitutionibus, & ordinationibus Apoſtolicis, & in Concilijs generalibus editis, prædicta fieri ſpecialiter, & expreſſe prohibentibus, & facta irrita eſſe decernentibus, dictæque Cameræ Apoſtolicæ iuramento, confirmatione Apoſtolica, uel quauis firmitate alia roboratis, ſtatutis, conſuetudinibus, ſtabilimentis, uſibus, & naturis priuilegijs quoque, indultis, & litteris Apoſtolicis, eidem Cameræ, illiuſque Agentibus, & perſonis ſub quibuſcunque tenoribus, & formis, ac cum quibuſuis derogatoriarum derogatorijs, alijſque efficacioribus, & inſolitis clauſulis, irritantibuſque & alijs decretis, etiam motu proprio, & ex certa ſcientia, deque conſilio, aſſenſu, et poteſtatis plenitudine ſimilibus, ac pro conſeruatione ſtatus, dignitatis, et extimationis S.R.E. conceſſis, confirmatis, et iteratis uicibus, et innouatis, extenſis, et moderatis. Quibus omnibus, etiam ſi de illis, eorumque tenoribus ſpecialis, ſpecifica, atque integra, et indiuidua mentio habenda eſſet, illorum tenores, ac ſi de uerbis ad uerbum inſererentur, pręſentibus pro ſufficienter expreſſis, ac de uerbo ad uerbũ inſertis habentes, illis alias in ſuo robore permanſuris, hac uice dumtaxar ſpecialiter, et expreſſe derogamus, illaque quatenus pręmiſſis obſtent, tollimus, abrogamus, ac etiam abolemus.

Vt autem præſentium literarum exempla ad manus eorum, qui eas inſpicere, aut illis vti voluerint, de facili peruenire valeant, volumus illarum exemplis manu Secretarij dicti Montis, aut alterius Notarij publici ſubſcriptis, ac ſigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ obſignatis, eadem prorſus fides in iudicijs, vel extra adhibeatur, quæ his noſtris litteris haberetur, ſi oſtenderentur, vel producerẽtur.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginã noſtræ erectionis, inſtitutionis, applicationis, appropriationis, aſſignationis, translationis, poſitionis, ſubrogationis, exemptionis, liberationis, iniunctionis, obligationis, hypothecæ, cõceſſionis, prohibitionis, ſtatutorum, decreti, conſtitutionis, deputationis, derogationis, ſublationis, abrogationis, abolitionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerarie cõtraire.

Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, ac beatorũ Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datũ Romæ, apud Sanctum Marcum, Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo quingenteſimo octuageſimoquinto, quarto Kalendas Auguſti, Pontificatus Noſtri Anno primo.

Tenor Conſtitutionis Pij IV. ſuper cambijs.

Pius Papa IV. Motu proprio, &c. Cum ſicut acce- 51
pimus non ſine maxima animi noſtri diſplicentia, etiam poſt publicationem cuiuſdam proclamatis, ſiue b. nni, de expreſſo mandato noſtro facti, & commiſſione venerabilis Fratris noſtri Hieronymi Epiſcopi Martoranenſis, tunc Almę Vrbis noſtrę Gubernatoris, ſub die 27. menſis Maij MDLX. in locis conſuetis publicati, auaritiam omnium malorum peſſimum genus, inter dilectos filios Almæ Vrbis noſtræ prædictæ mercatores adeo ſerpuiſſe, atque in dies ſerpere, vt iam illorum vnicuique breui, & modico tempore, proximi iactura diteſcere in pecunijs Curialibus eiuſdem Vrbis, & præcipue Ciſalpinis, ad Cambium, & recambium, vt vulgo dicunt, mutandis facillimus pateat aditus, ita vt, & Dei timore poſtpoſito, animarumque ſuarum ſalutis, ac Chriſtianæ caritatis, & Euangelicæ eruditionis, qua bona nobis à Deo collata indulgentibus, nihil lucri in ſe ſperãtes, charitatiue mutuare monemur, penitus immemores, non ſolum ad pretium eiſdem mercatoribus a Summis Pontificibus noſtris Prædeceſſoribus retroactis temporibus toleratum, ſuas pecunias ad cambium, & recambium huiuſmodi Curialibus prædictis dederint. Verum etiam in præſentiarum illas ad longe maiorem, & nimis exceſſiuam, penituſque vſurariã, ac Chriſtianam profitentibus Religionem, ſacris Canonibus interdictam, atque damnatam ſummam dare conantur, vnde euenit, vt plurimi dictæ Vrbis Curiales, ac neceſſitate coacti, eaſdem pecunias ſub tam graui fœnore accipientes, & pro illorum amicis mercatoribus præfatis fideiubentes, ac ſe in ampliori forma Cameræ Apoſtolicæ obligantes, tum ob varia itinerum pericula, tum etiam aeris diuerſis in locis intemperiem, pecunias, (vt præmittitur) acceptas, iiſdem mercatoribus tempore conuento reddere nequeuntes, maxima cum illorum iactura ad eorumdem mercatorum importunitatem pluries, vt aiunt, recambiare coacti, & nonnulli etiam carceribus inhumaniter cum illorum ingenti, tum corporis, & bonorum, tum etiam honoris, & famæ detrimento, diuturno tempore detenti fuerint.

Nos igitur cupientes pro noſtri paſtoralis officij debito, præmiſſis quantum cum Deo poſſumus, via celeri remedium aliquod adhibere, eorumdemque mercatorum inſatiabilis vſuræ prauitati, eorumque animarum ſaluti, & mercantilis exercitij fidelitati, curialiumque prædictorum, tam enormibus læſionibus, atque incommoditatibus paterno affectu opportune conſulere. Motu ſimili, &c. Dilecto filio dictæ Vrbis noſtræ moderno Gubernatori, vt ad Cameræ Apoſtolicæ Commiſſarij generalis, necnon partis læſæ querelam, ſeu inſtantiam omnibus, & ſingulis mercatoribus Romanę Curiæ, ſeque ne in poſterum a die datæ præſentium, ſub maioris excommunicationis latæ ſententiæ, ac duorum millium ducatorum auri in auro eidem Cameræ irremiſſibiliter applicãdorum ipſo facto incurrendis pœnis, a dictæ Vrbis Curialibus quibuſcumque ratione quarumcumque

obli-

Digitized by Google

obligationum, etiam in ampliori forma Cameræ tã principali, quam acceſſorio, & fideiuſſorio reſpectiue nominibus factarum, deinceps quomodolibet fiendarum, pro pecunijs ad cambium, recambium, & huiuſmodi ſic vſurarie, & malo modo acceptis, et accipiendis, ac in partibus non ſolutis, aut non ſoluendis vltra ſummam conuenientem, quæ mercatoribus realibus, qui uera cambia realia, & non ſicca faciunt, de iure, & ſtylo mercantili vere deberetur, hic in Curia petere, exigere, aut eoſdem curiales via iuris obligationum etiam in forma dictæ Cameræ celebratorum, & celebrandarum vigore, ſeu prætextu cogere, ſeu cogi aut excommunicari, &c. vel alias quomodolibet in eorum perſonis, & bonis moleſtari, ſeu inquietari facere audeant, vel præſumant, diſtrictius ſub pœna, quæ in conſtitutionibus Marchiæ cõtra vſurarios ſtatuitur, & alijs ſuo arbitrio moderandis pœnis inhibeat, necnon quaſcunque obligationes etiam in præfata forma Cameræ, occaſione quarumcunque partitarum pecuniarum ad cambium, et recambium huiuſmodi prædictis mercatoribus cum eiſdem Curialibus quomodolibet factas, & quas mercatores ipſi a prædictis Curialibus, tãquam principalibus, ſeu fideiuſſoribus hic in Vrbe poſt dictum bannum dumtaxat repetierunt, & exegerunt, & recuperarunt, ac pro non ſolutis exigere, & recuperare intendunt, cum cambia huiuſmodi ſicca, vel non realia a ſacris canonibus prohibita ſint, vſurarias, prauas, iniquas, deteſtabiles, interdictas, & damnatas, ac quaſcunque obligationes, etiam in forma pręfata Cameræ Apoſtolicæ, poſt dictum bannum dumtaxat deſuper illarum occaſione factas, nullas, & inualidas exiſtere auctoritate noſtra decernat, et declaret, totamque ſummam principalem per eoſdem mercatores exactam, et recuperatam iuxta formam eorum bannimentorum ex nunc ipſo facto eidem Cameræ Apoſtolicæ, parti uero læſe id, quod ultra prædictam ſummam principalem in cambijs, et recambijs, etc. a dictis mercatoribus irremiſſib. lucr. exigendam, recuperandam, et reſtituendam applicet, et eoſdem mercatores iuxta conſtitutiones prędictas Marchiæ condemnet. Cum poteſtate eoſdem mercatores, et eorum quemlibet, omneſque alios, et ſingulos ſua communiter, vel diuiſim quomodolibet intereſſe putantes in dicta Curia, et extra eam citandi, ac quibus, et quoties inhibendum erit, etiam ſub excommunicationis, ſuſpenſionis, et interdicti, alijſque eccleſiaſticis ſententijs, cenſuris, et poenis etiam pecuniarijs eiuſdem Gubernatoris arbitrio moderandis, et applicandis inhibendi, inobedienteſque, et rebellos quoſcunque ſententias, cenſuras, et pœnas huiuſmodi incidiſſe, et incurriſſe declarandi, et aggrauandi, reaggrauandi, et interdicẽdi, inuocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, brachij ſecularis auxilio, necnon ſuper præmiſſis omnibus ſummarie ſimpliciter, et de plano, ſine ſtrepitu, et figura iudicij, ſeu tela iudiciaria, ſingulis diebus, et horis, pręterquam in honorẽ Dei feriatis procedendi, dictoſque mercatores, et eorum quemlibet ad exhibendum quoſcumque libros etiã rationum via iuris, et ſub eiſdem cenſuris, et poenis compellendi, cęteraque alia faciendi, dicendi, gerendi, exercendi, et exequendi, quę in præmiſſis omnibus, et circa ea neceſſaria fuerint, ſeu quomodolibet opportuna committimus, et mandamus præmiſſis, ac quibuſuis alijs conſtitutionibus, ordinationibus Apoſtolicis, ſtatutis, conſuetudinibus, capitulationibus, & pactis, necnon obligationibus, etiam in dicta forma Cameræ etiam iuramento, &c. vallatis, ac palatij, & Curiæ mercatorum huiuſmodi ſtylo, necnon partitis, libris, & rationibus, ac cõputis deſuper quomodolibet factis, & quibuſuis licentijs forſan dictis mercatoribus per quoſcunque etiam noſtros maiores officiales, etiam Vrbis Gubernatores conceſſas, quas contra expreſſam mentem noſtram factas eſſe declaramus, cæteriſque in contrarium quomodolibet faciendis non obſtantibus quibuſcumque Mercatorum, & Curialium huiuſmodi nomina, cognomina, & qualitates, ac pecuniarum, & creditorum quantitates, aliorumque hic forſan de neceſſitate exprimi neceſſariorum tenores, continentias, formas, & compendia pro plene, & ſufficienter expreſſis habendis, præſentiſque noſtri motus proprij ſolam ſignaturam etiam abſque illius regiſtratura ſufficere, & vbique fidem facere tam in iudicio, quam extra, attento quod in Vrbe hac iuxta illius formam, & tenorem per quoſcunque iudices, &c. ſublata, &c. iudicari, &c. debere, nec de ſubreptionis, vel obreptionis vitio, ſeu intentionis noſtrę defectu vllo vnquam tẽpore notari, aut impugnari poſſe, illiuſque copiæ per vnum ex noſtris Curſoribus cum originali auſcultatæ, & mercatoribus, alijſque perſonis, & iudicibus præſentatæ vim validæ, & efficacis inhibitionis habeant, ac ſi originale hoc præſentatum foret, quacũque regula, ſiue conſtitutione in contrarium forſan edita nequaquam obſtante.

Tenor Conſtitutionis Pij V. ſuper cambiis.

PIus Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei. Ad perpe- 52
tuam rei memoriam. In eam pro noſtro paſtorali officio curam diligenter incumbimus, vt D. N. ouibus opportuna pro animarum ſalute remedia adhibere minime differamus.

Cum itaque ad aures noſtras peruenerit, legitimũ cambiorum vſum, quem neceſſitas, publicaque vtilitas induxit, ſæpenumero ob illiciti quæſtus cupiditatem ſic deprauari, vt ſub illius prætextu vſuraria prauitas a nonnullis exerceatur, nos petitionibus, quę ſuper his nuper factæ ſunt, hac perpetuo valitura decretali reſpondendum eſſe duximus, ut neque doloſis ſua fraus ſuffragetur, neque ignaros perdat inſcitia, ſic enim Paſtoris officium exequimur, dum gregem nobis commiſſum ab ęternę damnationis periculo eripere modis omnibus ſtudemus.

Primum igitur damnamus ea omnia cambia, quę ſicca nominantur, & ita confinguntur, vt contrahentes ad certas nundinas, ſeu ad alia loca cambia cele- 2
brare ſimulent, ad quæ loca ij, qui pecuniam recipiũt litteras quidem ſuas cambij tradunt, ſed non mittuntur, vel ita mittuntur, vt tranſacto tempore, vnde proceſſerant, inanes referãtur, aut etiam nullis huiuſmodi litteris traditis pecunia ibi denique cum intereſſe repoſcitur, vbi contractus fuerat celebratus, nam inter dantes, & recipientes vſque a principio ita conuenerat, uel certe talis intentio erat, neque quiſquã eſt, qui in nundinis, aut locis ſupradictis huiuſmodi litteris receptis ſolutionem faciat, cui malo ſimile etiam illud eſt, cum pecuniæ ſiue depoſiti, ſiue alio nomine ficti cambij traduntur, vt poſtea eodem in loco, vel alibi cum lucro reſtituantur. Sed & in ipſis cam-

Digitized by Google

cambijs, quæ realia appellantur, interdum, vt ad nos præfertur, campſores præſtitutum ſolutionis terminum lucro ex tacita, vel expreſſa conuentione recepto, ſeu etiam tantummodo promiſſo differunt. Quę omnia nos vſuraria eſſe declaramus, & ne fiant, diſtrictius prohibemus.

Porro ad tollendas quoque in cambijs, quantum cnm Deo poſſumus, occaſiones peccandi, fraudeſq. fœneratorum, ſtatuimus, ne deinceps quiſquam audeat, ſiue a principio, ſiue alias certum, & determinatum intereſſe, etiam in caſum non ſolutionis paciſci, neq. realia cambia aliter, quam pro primis nundinis, vbi illæ celebrantur, vbi vero non celebrantur, pro primis terminis, iuxta receptũ locorum vſum exercere abuſu illo prorſus reiecto, cambia pro ſecũdis, & deinceps nundinis, ſiue terminis exercendi, curandum autem erit in terminis, vt ratio habeatur lõginquitatis, & vicinitatis locorum, in quibus ſolutio deſtinatur, nedum longiores pręfigũntur, quã loca deſtinatæ ſolutionis deſiderãt, fœnerãdi detur occaſio.

Quicunque contra hanc noſtram conſtitutionem commiſerit, pœnis a ſacris canonibus contra vſurarios inflictis ſe nouerit ſubiacere. Eas vero, qui conſpirationes fecerint, vel congeſtam vndique pecuniã ita ad ſe redegerint, vt quaſi Monopolium pecuniæ facere videantur, penis, quę à iure contra exercentes Monopolia conſtitutæ ſunt, teneri ſancimus.

Volumus autem, quod præſentes litteræ in Camera Apoſtolica, & ad valuas Baſilicæ Principis Apoſtolorum de Vrbe, & Cancellarię etiam Apoſtolicę publicentur, & in ipſa Camera deſcribãtur, & quia difficile foret eas ad ſingula quæque loca deferri, quod earum tranſumptis etiam impreſſis, manu alicuius eiuſdem Cameræ, vel alterius Notarij ſubſcriptis, & ſigillo dictæ Cameræ, vel Prælati Eccleſiaſtici munitis, eadem prorſus fides adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, ſi fuerint exhibitæ, vel oſtenſæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginã noſtræ damnationis, declarationis, prohibitionis, ſtatuti, ſanctionis, & voluntatis infringere, vel ei auſu temerario contraire.

Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Romæ, apud Sanctum Petrum, Anno Incarnationis Dominicæ, Milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo, quinto Kal. Februarij. Pontificatus noſtri anno vj.

Pius Papa V. Ad perpetuam rei memoriam.

53 EX debito paſtoralis officij nobis, licet immeritis, Diuina diſpoſitione, commiſſi, ergã Chriſti fidelium vniuerſorum ſtatum proſpera, fęliciterque dirigendum omnem mentis noſtræ aciem aſſidue intendentes, illos præcipua cura, ſtudioque maiori proſequimur, quos tamquam peculiares etiam temporali noſtro, & S. Romanæ Eccleſiæ regimini cõmiſit Altiſſimus, & ea, quæ pro publica, priuataque illorum vtilitate, & commoditate prouida conſideratione ordinata eſſe reperimus, quo firmiore gradu nitantur, approbationis noſtræ beneficio libenter ſtabilimus. Nuper ſiquidem, ſicut accepimus, dilecti filij mercatores Ciuitatis Bononiæ publico, & priuato bono, ac commodo, ipſiuſque ciuitatis decori conſulere volentes, nonnulla Capitula emporij, ſeu cambij realis in dicta Ciuitate, vti Romæ, & in pleriſque alijs præcipuis tam Italiæ, quam extra Italiam fieri ſolet introductionem, & ipſorum mercatorum, aliarumque perſonarum ſecuritatem concernentia, ſub Noſtro, & Sedis Apoſtolicæ beneplacito condiderunt, quorum tenor ſequitur, & eſt talis.

Volendoſi dar principio al fare in queſta magnifica Città di Bologna publica piazza de cambi reali per diuerſi luochi, come ſi coſtuma nelle principali Città de Italia, & ſpecialmente in Roma, non ſolo per commodo, & vtile de particolari, ma ancora per honore di eſſa Cittade, come ſi preſuppone, che eſſer debba, & intendendoſi far ciò con buona gratia, & ſatisfattione de Superiori, & non altrimente, ſi dice, & domandaſi per parte de Mercanti, che per conſeguire queſta coſa ſia loro conceſſo da Superiori, & confirmata da N. Sig. quanto quì nell' infraſcritti capitoli ſi contiene.

In prima che la Piazza ſia libera per ogni ſorte di perſone, così terriere, come foreſtiere, & tanto non Mercanti, quanto Mercãti, di modo che ad ogni ſorte di perſone di qual ſi voglia grado, ò cõditione ſia lecito il dare, & il pigliare denari a cambio, purche il cambio ſia reale. Intendendo eſſer cambio reale, quando con effetto ſi dà il denaro in vn luogo, acciò che ſia pagato in Un'altro, ſecondo che cantano le lettere del cambio, et così le lettere vadino cõ effetto al luogo, & alla perſona, a che ſono indrizzate, & che iui ſiano pagate, ò recuſate.

Appreſſo, che ſia in poteſtà di ciaſcuna perſona, etiãdio che non ſia Mercante, il dare ſuoi denari in mano di Mercanti, acciò che li diano a cambio reale, cõ farſi ſtare del credere, come ſi vſa nell'altre Piazze d'Italia, & fuore d'Italia, & poſſi ogni perſona ancora dare denari a cambio, & far che ſiano recapitate le lettere ſopra di eſſi datori, et così tenerli sù li cambij, fino che ſaranno rimborſati da chi hauerà preſo il denaro.

Terzo. Che ſi da foraſtieri ſaranno mandati denari contanti in queſta Cittade, perche ſi diano a cambio in detta Piazza, cotali denari s'intendano eſſere, & ſiano liberi, & franchi a fauore del foreſtiero, che li hauerà mãdati, etiamdio che egli per qual ſi voglia cauſa foſſe bandito, ò condennato dello ſtato di S. Chieſa: eccetto per cauſa d'Hereſia, ò Læſæ Maieſtatis, ouero per qual ſi voglia cagione foſſi debitore alla Camera, ò al Fiſco, & non ſi poſſa, ne ſi debba fare alcuna repreſaglia di tali denari, ma come è detto, ſiano ſempre liberi, & franchi alla volontà di detto foreſtiere. Et queſto medeſimo ſia detto, & s'intenda pariamente delle rimeſſe de' denari, che per lettere di cãbio di fuori foſſero da tali perſone rimeſſe in queſta Cittade.

Quarto. Che di tutte le queſtioni, & liti, che occorreranno per cauſa di detti cambij in queſta Cittade, tra quali ſi voglia ſorte, & gradi di perſone, ſolamente il Giudice, ò Conſoli, ò Sopra Conſoli del foro de Mercanti, ſiano, & s'intendano eſſer Giudici competenti, & che niuno altro Giudice, ò Tribunale, ne qual ſi voglia altro Superiore ſe ne debba, ò poſſa intromettere, ne per conoſcere, & giudicare, ne per ſuſpendere, ò impedire, ò inhibire al detto Foro, ò in qual ſi voglia altro modo impacciarſene, ma che ſemplicemente, & ſenza oſtaculo alcuno la cognitione, & deciſione, & eſecutione di dette liti, & queſtioni, o cauſe ſpetti, & appartenga ſolamente al detto foro, non ſolo nella prima inſtanza, ma ancora nelle Appellationi fino all'vltimo fine della cauſa, ſecondo la diſpoſitione, & forma delli ſtatuti di detto foro. Et ſe alcuno ſi appellaſſe a N. Sig. cotale appellatione s'intenda deuoluere, & ſia deuoluta ipſo iure al Giudice dell'appellationi, & alli Sopraconſoli, come ſpecialmente delegati da S. Santità in tal caſo, dinanzi à loro l'appellante debba proſeguire la cauſa dell'appellatione nel debito tempo dato dallo ſtatuto di detto foro, altrimente l'appellatione ſia nulla, & di niuno valore, & la ſentenza data

ſi debba

Digitized by Google

ſi debba ſeguire per il Giudice, & Conſoli, come ſi non ſi foſſe appellato.

Il luogo della Piazza, oue s'habbino da ragunare i Mercanti ſia la loggia del foro ſopradetto, ouero altro luogo, che foſſe iudicato megliore.

Et in tal luogo ſi debbono ridurre i Mercanti di vn' hora inanzi deſinare, & così di vn'hora inanzi la ſera per tre giorni della ſettimana, cioè il Lune, il Mercore, & il Venere ſe ſaranno giorni di lauoro: altrimente ſi ſtecia il giorno auanti, ſe non sarà di feſta, & non mai in dì di feſta per negotiare.

Li Cambij ſi debbano fare à ſcudi d'oro in oro di Zeccha per tutte le Piazze, & i conti, & ſcritture s'habbino da tenere a ſcudi d'oro in oro di Zeccha, così con li Terrieri, come Foreſtieri.

L'vſo del tempo a pagar le lettere del Cambio, che ſaranno drizzate a Bologna, & diranno ad vſo, ſia, & s'intenda eſſere, come qui appreſſo.

Da Roma, & Genoua dieci giorni viſta.

Da Milano, Venetia, Fiorenza, Piſa.

Lucca, & altri luoghi di Toſcana otto giorni viſta.

D'Ancona la marca, la Romagna, & altre Terre di Lombardia, otto giorni viſta.

Da Napoli giorni quindici viſta.

Da Palermo, Meſſina, Bari, & altre Terre del Regno, meſe vno viſta.

Da Lione, Biſanzone, & Spagna, ſecondo le Fiere.

Da Anuerſa, Parigi, et tutte le Terre della Fiandra, et della Francia, due meſi fatta.

Da Londra, & di Leuante, meſi tre fatta.

Il pagamento de' Senſali, che ſaranno mezzani a detti Cābi reali, habbi da eſſer vn ſoldo d'oro per ogni cento ſcudi da ciaſcuna delle parti, & che detti Senſali debbano eſſere approuati, & licentiati nel foro di Mercanti, & oſſeruare, & fare tutte quelle coſe, che da loro ſi ricercano, ſecondo la diſpoſitione de ſtatuti del detto foro, & in ſpecie debbano tener conto in vn libro regolato a guiſa di giornale, di ſua mano di giorno in giorno tutti i Cambij, de quali ſaranno ſtati mezzani, nominando chiaramente ciaſcuna partita il datore, & il prenditore, la quantità, & à che prezzo, & il luogo, per il quale ſi ſerà cambiato, & mancādo eſſi di fare queſto in tutto, o parte debbano eſſere caſſi, et priuati dell'officio, et le ſia leuato ogni prouiſione, che perciò haueſſero.

Quanto alle liti, & queſtioni, che per conto di detti cambij potrebbono accadere, ſe alcuna lettera di Cābio fatta in Bologna, ritornerà di qual ſi voglia luoco ricuſata, o non pagata con il proteſto; Il creditore, in mano del quale ritornerà detta lettera debba preſentarſi dinanzi al Giudice, & Conſole del foro della mercantia, ſe all' hora ve ſe ritrouaranno altramente dinanzi ad vno de Notarij di detto foro, & demandare la eſecutione di tale lettera contra quelli che l'haueranno fatta. I quali Giudici, o Conſoli, ouero il detto Notaro, ſenza altra intimatione, o citatione, in continenti debbano darli la detta eſecutione, et poſſa il creditore cō vn de meſſi della Corte andare di ſubbito alla caſa del debitore, & fare l'eſecutione nei ſui beni, per aſſecuratione di eſſo creditore, per quella ſomma che canterà la lettera del Cambio, & per le ſpeſe, danni, et intereſſi, al arbitrio del Giudice, & Conſole.

Et caſo alla detta eſecutione oſtaſſe qualche impedimento di ſe ſa, debba il meſſo ſubbito farne la relatione al Notario, il quale ſia tenuto dare in continenti il precetto perſonale al detto creditore contra il debitore. Et, fatta tale eſecutione nelli beni poſſa poi il debitore comparire inanzi alli detti Giudici, & conſoli à domandare ragione, ſe ſi ſentirà grauato, ò ſe vorrà allegare alcuna delle eccettioni, che ſi poſſono oppor re alle lettere di cambio: come di ſotto ſi dirà ma non ſia aditor in modo alcuno, ſe prima non haucrà aſſecurato il creditore ancora che non foſſe il tempo del pagamento della lettera del Cambio.

Ma in caſo, che ritornaſſe alcuna lettera di Cambio con proteſto, & che ſe ritrouaſſe eſſer morto colui che fece detta lettera ſi poſſa, & debba procedere per la eſecutione ne beni della heredità del morto, non altrimenti, che ſe egli foſſe viuo, non oſtante che ſe diceſſe, detta heredità eſſer giacente, & pendere il tempo dato dalla legge, ad adire, o repudiare la heredità o à far l'inuentario, ò eſſerui pupilli, a quali non ſi foſſe ſtato prouiſto di tuttore, & non oſtante qualunque altra coſa, o ragione, che ſi allegaſe in contrario.

Et in euento che l'Heredi del morto haueſſero tolta l'heredità con il beneficio di Legge, & inuentario, & fatto l'inuentario legitimamente inanzi che il creditore ſia comparſo à dimandare la detta eſecutione, & voleſſero detti heredi ſeruirſe di detto beneficio per impedire l'eſecutione di detta lettera, poſſa il creditore, & le ſia lecito pigliare la ſomma de' denari di quella lettera a Cambio, & recambio, à tutte ſpeſe, è danni della detta heredità inſino à tanto, che egli non ſerà ſodisfato intieramente.

Dechiarandoſe, che ogni ſorte di perſone di qual ſi voglia grado, ancor che foſſero di Magiſtrato, contra di quali retornaſſe lettera di Cambio non accettata, o non pagata con il protaſto, poſſano, & debbano ad inſtanza del creditore eſſere eſatti nelli ſuoi beni per il pagamēto, o per l'aſſecuratione del pagamento di tal lettera in continenti che ne ſarà fatta l'inſtanza per il creditore dinanzi al Giudice, & Conſole, ò al Notario, come di ſopra è detto. Non oſtante leggi, ſtatuti, conſuetudini, priuilegij, o qualunque altra coſa in contrario.

Et perche occorre alle volte, che alcuno, che dà denari a Cambio, lo fà con hauer ſecurtà, la quale ſottoſcriue la ſeconda ò la terza di Cambio, come ſi conſtuma in tutte le Piazze, però ſi dichiara, che quando la prima lettera ritornaſſe recuſata, ò non pagata con il proteſto, il creditore poſſa così agere contro colui, che haucrà ſottoſcrita la ſeconda, ò terza di Cābio, come contra il principale, che l'hauerà fatta, come a lui più piacerà, & ſenza ſuo pregiuditio contra l'altra parte, & tutto quello, che ſi è detto del fare l'eſecutione contra il principale, s'intende parimente detto del ſottoſcriuente, non oſtante coſa alcuna in contrario.

Alle dette lettere di cambio reale non corra mai preſcrittione di tempo, et a quelle che ritornaſſero in dietro recuſate con il proteſto non ſe le poſſa opporre eccettione alcuna, ſaluo o che la lettera non ſia ſcritta, o ſottoſcritta di mano di chi vi è nominato per ſcribente, o ſottoſcibente, o di ſuo inſtitore, o che ella ſia ſtata pagata, Et ſopra queſte due eccettioni ſi proceda, conoſcā, & determini ſummariamente di piano, ſenza ſtrepito o figura, di giuditio, & a modo di buono Mercante, & reietta ogni cauillatione, & ſolamente conſiderata la pura verità del fatto. Et ſi dechiara, che in tutti i luoghi di queſti capitoli, doue ſi nomina colui, che habbia fatta la lettera di cambio, s'intende per fattore, ò ſcribente della lettera colui, ò coloro, che ſono nominati nella ſottoſcrittione, in nome de quali è fatta la lettera, ſe bene non foſſe fatta, ò ſottoſcritta di lor mano, purche ſia ſottoſcritta di mano di perſona, che habbia il compimento della ragione, ancorche egli non foſſe compagno, ò altrimente intereſſato in eſſa ragione.

Quanto poi alle lettere di cambio fatte in qual ſi voglia luogo per Bologna, ſe alcuna lettera non ſarà accettata ſecōdo il tenor ſuo, potrà il preſentante proteſtare d'ogni ſpeſa, dāno, & intereſſe contra colui, che haurà fatta la lettera, et cōtra ciaſcuno, che vi fuſſe obligato. Et caſo che foſſe aſſente da Bologna colui, a cui ſarà diretta la lettera, ne ci foſſe che per

lui

lui hau.ſſe facoltà, ò compimento d'accetarla, poſſa il preſentāte andare alla caſa del detto aſſente inſieme con vno de Notarij del foro de Mercanti, & quiui fare il ſuo proteſto ſopra l'accettatione, ſe per all'hora no ſerà il tempo del pagamento, & Venuto il tempo del pagamento, ne eſſendo pagata, potrà rifare il ſuo proteſto ſopra del pagamento.

L'accettatione delle dette lettere di Cambio, che ſeranno drizzate a pagarſi in Bologna, ſi debba fare ſolamente per mano di chi hauerà il compimento della ragione, alla quale ſerāno ſtati tratti denari, o ſia patrone, ò inſtitore, cho habbi tal compimento. Altramente cotale accettatione ſia di neſſun valore, ſe bene foſſe fatta per mano d'alcuno compagno, agente, ò garzone della ragione. Et ciaſcbedun Mercante ſia tenuto dar notitia al conſeruatore del detto foro della perſona, ò perſone, che hanno, ò che pro tempore hauranno il compimento della ſua ragione. Il qual conſeruatore ne debbia far rogito nel libro accio deputato, & parimente ſi faccia rogito quando ſe reuocaſſe tal compimento.

Et quando le dette lettere ſeranno ſtate accettate da chi deue, & può accetarle come ſi è detto, ſia obligato la ragione farne il pagamento a ſuo debito tempo, ne per tale accettatione s'intenda eſſer pregiudicato al preſentante, che non poſſa agere contra qualunq. perſona, che al cambio di quella lettera in qualunque modo foſſe obligata, con tutto che di vna parte foſſe ſeguito il pagamento, ma reſti ſempre ſalda la ſua ragione contra ciaſcuno intereſſatto in detta lettera ſino all'intiera ſatisfattione di quello, tanto della vera ſorte, quanto delle ſpeſe, danni, & intereſſi.

Et ſe aueniſſe, che doppo l'accettatione della lettera di Cambio ſeguitaſſe rottura, o fallimento della ragione, che la douea pagare, & coſi eſſa lettera non haueſſe il ſuo debito compimento, al tempo, in tal caſo il Preſentante potrà fare il ſuo proteſto, & chi hauerà fatta la lettera, ſerà tenuto al creditore di eſſa ſatisfarre della vera ſorte, & ogni ſpeſa, danno, & intereſſe.

Et in ciaſcun caſo di lite, queſtione, ò controuerſia, che ſia per occorrere per conto di dette lettere di cambio, nō poſſano mai comparire, ne ſi debbano ammettere in alcun modo Procuratori, eccetto che nelli caſi, ne i quali è permeſſo per li detti ſtatuti del foro di Mercanti nel trattato delle lettere di cābio & con quelli modi, et con quelle conditioni, che in detto trattato, ſi contengano quanto ad eſſi Procuratori, & non altrimente, ne in altri caſi.

Et ſe per conto di detti cambii reali occorreſſero liti, ò queſtioni in alcun caſo, del quale non ſia prouiſto per li preſenti Capitoli: in tal caſo ſi ſtia all'arbitrio del Giudice, & Conſoli di detto foro, ò della maggior parte di loro. Ma in tutti li ſopraſcritti i caſi ſi debba procedere fare oſſeruare, giudicare, & eſeguire ſecondo la diſpoſitione de preſenti Capitoli, & non ſecondo il ſtatuto di detto foro, & la mercātia, doue ſi tratta delle lettere di cambio, in quanto che ſiano diuerſi, ò contrarii ad eſſi Capitoli, ma nel reſto rimanghino detti ſtatuti nel ſuo priſtino Vigore, & oſſeruanza, coſi circa le dette lettere di Cambio, & circa li ſcritti priuati, come ancora in tutte le altre parti, & maſſimamente in tutti i luoghi, doue ſi parla della Iuriſdittione, & Podeſtà, ò del Giudice, ò dei Conſoli, ò i Sopra Conſoli, ò di Statutieri in qualunqee modo, ò cauſa, non oſtante qual ſi Voglia coſa in contrario.

Quę quidem ſtatuta dilecti filii Ioannes Battiſta Doria Camerę Apoſtolicæ Pręſidens Clericus, & modernus ipſius Ciuitatis Gubernator, ac Quadraginta Reformatores ſtatus libertatis dictę Ciuitatis rata, & grata habuerunt.

Cum autem iidem mercatores cupiant præmiſſa ſtatuta pro illorum ſubſiſtentia firmiori Apoſtolicæ confirmationis munimine roborari.

Nos igitur, qui quarumlibet Ciuitatum, præſertim Nobis, & Apoſtolicę Sedi temporali dominio immediate ſubiectarum, ornamentum, & decus, ac vtilitatem, quantum cum Deo poſſumus, libenter procurāmus, pręfatos Mercatores, eorumque ſingulos, a quibuſuis excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, aliiſque Eccleſiaſticis ſententiis, cenſuris, et pęnis a iure, vel ab homine, quauis occaſione, vel cauſa litis, ſi quibus quomodolibet innodati exiſtunt ad effectum præſentium dumtaxat conſequendum harum ſerie abſoluentes, et abſolutos fore cenſentes; Motu proprio, non ad ipſorum Mercatorum, uel cuiuslibet ipſorum Nobis ſuper hoc oblatæ petitionis inſtātiā, ſed de mera liberatione, & ex certa ſcientia noſtris præinſerta Capitula, ac prout illa concernunt omnia, et ſingula in inſtrumento, ſeu inſtrumentis, aut documentis, ſeu ſcripturis publicis, aut priuatis deſuper confectis, contenta, et inde ſecuta quæcunque, licita tamen, et honeſta, Apoſtolica auctoritate tenore pręſentium perpetuo approbamus, et confirmamus, ac illis perpetuę, et violabilis firmitatis robur adijcimus, omneſque et ſingulos Iuris, et Facti, ac ſolemnitatum defectus, ſi qui forſan interuenerint in eiſdem ſupplemus.

Necnon illa omnia, et ſingula Capitula, ac in eis contenta, et confirmationem, approbationem, adiectionem, ſuppletionem huiuſmodi, præſenteſque literas, nullo vnquam tempore, quouis quæſito colore, vel ingenio de ſubreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis, aliove vitio, ſeu intentionis noſtrę, aut copiam alio defectu notari, uel impugnari poſſe. Neq. ſub quibuſuis alternationibus, limitationibus, reuocationibus, derogationibus, vel ſuſpenſionibus, etiam a Nobis, et Sede præfata nunc, et pro tempore emanatis comprehendi, ſed ſemper ab illis (excepta, et quoties illæ emanabunt, toties in priſtinum ſtatum, et denuo etiam ſub poſteriore datū per Mercatores præfatos eligenda, conceſſa, et firma perpetuo ualida, et efficacia eſſe, ac cenſeri, et fore, ſuoſque plenarios, et integros effectus ſortiri, ac ab omnibus et ſingulis, quos præmiſſa quomodolibet concernunt, et pro tēpore concernent inuiolabiliter, et ad unguem perpetuo obſeruari debere. Necnō præfatos Mercatores, et eorum ſingulos cuiuſuis ſtatus, gradus, conditionis, et præeminētiæ exiſtens ad omnimodam illorū Capitulorum obſeruationē teneri, et efficaciter obligatos fore, ac ad id ſententijs, cenſuris, et pœnis Eccleſiaſticis, ac alijs quibuſuis opportunis iuris, et facti remediis compelli. Et ſic per quoſcunque Iudices etiam ipſius Ciuitatis Gubernatores pro tempore exiſtentes, ac etiam cauſarum Palatii Apoſtolici Auditores, et S.R.E. Cardinales, necnon dictæ Sedis, etiā de latere Legatos ſublata eis, et eorum cuilibet quauis aliter iudicandi, et interpretandi facultate, et auctoritate iudicari, et definiri debere. Ac ſi ſecus ſuper his a quoquam quauis auctoritate ſcienter, uel ignoranter attentari contigerit, irritum, et inane decernimus.

Quocirca dilectis filiis cauſarum Curiæ Cameræ Apoſtolicæ Generali Auditori, et dictæ Ciuitatis Bononienſis Gubernatori, ac uenerabilis fratris Epiſcopi Bononienſis Vicario in ſpiritualibus Generali. Motu ſimili mandamus, quatenus ipſi, uel duo, aut

unus

vnus eorum per ſe, vel alium, ſeu álios præſentes litteras, & in eis contenta quæcunque vbi, & quando opus fuerit, ac quoties pro parte dictorum Mercatorum, vel alicuius eorum fuerint requiſiti ſolemniter publicantes, illiſque in premiſſis, efficacis defenſionis præſidio aſſiſtentes faciant, auctoritate noſtra Mercatores, illorumque ſingulos confirmatione, approbatione, adiectione, ſuppletione, & decreto, aliiſque præmiſſis, iuxta præſentium continentiam & tenorẽ pacifice frui, & gaudere: Non permittentes illos deſuper per quoſcunque quomodolibet indebite moleſtari, perturbari, & inquietari. Contradictores quoslibet, & rebelles, ac præmiſſis non parentes per cenſuras, & penás Eccleſiaſticas, aliaq. opportuna iuris remedia, appellatione poſtpoſita compeſcendum: necnon legitimis ſuper his habendis ſeruatis proceſſibus, illos cenſuras, & penas ipſas incurriſſe declarãdum, eaſque etiam iteratis vicibus aggrauandum. Inuocato etiam ad hoc, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſeculári. Non obſtantibus præmiſſis, ac fel. rec. Bonifacij Pape VIII. prædeceſſoris noſtri de vna, & Concilij generalis de duabus dietis, dũmodo, quis vigore præſentium vltra tres dietas ad iudicium non trahatur, ac alijs fori Mercatorum dictæ Ciuitatis iuramentis, confirmatione Apoſtolica, vel quauis firmitate alia, roboratis ſtatutis, & conſuetudinibus, priuilegijs quoque indultis, & litteris Apoſtolicis, ipſi foro, & illius ac quibuſuis alijs perſonis, ſub quibuſcũque tenorib. & formis, ác cum quibuſuis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliiſque efficaciorib. & in ſolitis clauſulis irritantibusque, & decretis in genere, vel in ſpecie, ac alias quomodolibet etiam pluries conceſſis, innouatis, & confirmatis.

Quibus omnibus, etiam ſi pro illorum ſufficientĩ derogatione de illis, eorumque totis tenoribus ſpecialis ſpecifica, expreſſá, & indiuidua, non autem per clauſulas generales idem importantes, mentio, ſeu quęuis áli a expreſſio habenda, aut alia aliqua exquiſita formá ad hoc ſeruanda foret; illorum tenores, formas et datas, ác ſi de verbo ad verbum inſererentur præſentibus pro expreſſis, & inſertis habentes (illis in ſuis priſtino labore, & efficacia non tantum circa literas, verum etiam circumſcripta priuata, & denique circá iuriſdictionem, & poteſtatem Iudicis, et Conſulum, ác reliquás alias omnes, et ſingulas ſtatuti, et priuilegiorum, ac indultorum predictorum ipſius fori tangentes partes permanſuris, et valituris, illa ſi opus eſt rurſus, et denuò hárum ſerie etiã perpetuo approbantes, confirmantes, et concedentes, ac etiam ab omnibus, et in quibſcunque, etiam, natiuis dignitate, iuriſdictione, et auctoritate fulgentibus, et fungentibus, etiam ſi ſint Legati, Vicelegati, aut Gubernatores, ſublatá etiam illis, et eorum cuilibet quauis aliter faciendum, iudicandum, et definiẽdum, decernendum reſcribendùm, et ſtatuendum facultate, poteſtáte, et auctoritate inuiolabiliter obſeruari mandantes) ac ex nunc, prout ex tunc, et è contrá, quidquid ſecus, vel in contrarium, per eos, aut quemcunque, uel quoſcunque alios quauis auctoritate ſcienter, et ignoranter, quomodocunque et qualitercunque fieri, aut áttentari contigerit, irritum, et inane decernentes, ac vice dumtaxat ſpecialiter, et expreſſe motu, ſcientia pariter derogamus contrariis quibuſcunque, aut ſi aliquibus communiter, vel diuiſim ab eadem ſit Sede indultum, quod interdici, ſuſpendi, vel excommunicari non poſſint per litteras Apoſtolicas non facientes plenam, et expreſſám, ac de verbo ad verbum de indulto huiuſmodi mentionem. Datum Romæ ápud S. Petrum, ſub Anulo Piſcatoris die xxv. Nouembris M. D. LXIX. Pontificatus noſtri Anno IV.

Decreto legitimamente fatto ſoprá il modo del fáre i pagamenti de' cambij in Bologná.

Che per li pagamenti delli cambij reali, che qui ſi cambierãno ſotto nome di ſcudi d'oro in oro di zecca, & parimente per li pagamenti di Cambio, li quali ſaranno ſtati fatti altroue per Bologna, che cantaranno de ſcudi d'oro in oro di zeccha pagare la Valuta a ragione di lire quatro, & ſoldi cinque di quatrini per ſcudo, dando, ò ſcudi d'oro correnti per il prezzo, che correranno, ouero tanta moneta d'argento. Con queſto, che le monete d'argento baſſo, come moraiole, bolognini, ſeſini, quattrini, non s'intendano ſotto nome di moneta d'argento, ma ſiano eſcluſi da queſti pagamenti.

Luogo della Piazza del Cámbio.

Si è poi determinato, che il luogo della Piazza del cámbio ſia non la loggia del foro della Mercantia, mà il Portico inanzi l'Hoſpitale della Morte, che da qui inanzi ſi chiamarà la loggia del cambio.

F I N I S.

Laus Deo, Beatæque Virgini Mariæ.

INDEX

Digitized by Google

Digitized by Google

INDEX OMNIVM.

QVAE IN HOC TRACTATV CONTINENTVR.

Verba,quibus contigit alphabetico ordine materias, ad ipſa pertinentes, habere diſpoſitas, in eiſque propterea multa inueniri,quæ etiam ſub aliis verbis aut ſunt collocata, aut collocari potuiſſent, ſunt iſta, Aſſecuratio, Cambium, Cenſus, Contractus, Intereſſe, Lex, Ludus, Moneta, Mora, Mutuum, Pecunia, Præſcriptio, Pretium, Reſtitutio, officij, Solutio, Sponſio, Vſura.

Ablatiuus,Abſoluere,Abſolutus.

ABLATIVI abſoluti reſoluuntur in dictionem (ſi, Vel poſtquam *) vnde important conditionem,§.1.q.1.n.383.*

Abſolutus in foro exteriori ex inopia probationis, vel ex erronea præſumptione, aut ex falſa probatione,remanet condemnatus in foro conſcientiæ,§.1.q.1.num.530.& q.7.p.2.ampl.19.numero 48.verſus fin.& ſub num.85.87.& ſeqq.

In dubio melius eſt abſoluere,quam condemnare,§.1.q.1.ſub nu.500.

Acceptationes litterarum.

Acceptationes litterarum quando, & quomodo fiant & non fiant in nundinis,§.2.gl.4.nu.10.

Acceptationes habent vim ſolutionum,ſatisfactionum, & compenſationum,ead.gl.4.nu.11.

Acceptatio litterarum ſi ipſum acceptantem conſtituat nouum debitorem, creditore ſic volente liberat primum debitorē,ſecus ſi conſtituat ſponſorem tantum,& quomodo cognoſcatur, §.2.gl.5.nu.244.& ſeq.& ſub n.315.Vnde infra in verbo,Solutio,verſ.acceptatio,& verſ.acceptatis.

Reliqua acceptatione litterarum vide infra in verbo. Cambium verſ.acceptatio,& verſ.reſcindi,& in verbo Solutio. verſ.acceptatio.

Acceptilatio.

Acceptilatio an habeat uim propriæ ſolutionis,vide infra in verbo Solutio,verſ.acceptilatio.

Acceptum ferre,&c.vide infra in verbo,Solutio,verſ.acceptum, & verſ.conditio.

Accidens,Accingendus.

Accidentia,quibus minuuntur labores,& impenſæ,non minuunt mercedem laboris,§.1.q.1.ſub nu.521.q.7 p.2.ampl.6 nu.3.et nu.11.& §.2.gl.3.ſub numer.20.verſicul.minus obſtat.& ſeq. Etiam in foro interiori,dict.ampliat.6.nu n.13.Ideoque,&c. nu.14.

Lex non conſiderat accidentia, &c.§.1.quæſtio.1.ſub numero 521.

Accidens non mutat naturam contractus,§.6.gloſſa 1. num.74.

Accingendus de proximo habetur pro accincto,§.1. q.7. part.2. ampl.8.nu.3.in fin.

Accuſator, Achillis

Accuſator licet teneatur exprimere diem delicti,tamen ſi veriſimiliter de eo non recordetur,non tenetur,§.7.gl.5.nu.113.

Achillis haſta vulnerabat,& ſanabat,§.1.q.1.ſub nu.57.

Acquiſita,Acquiſitum,Acta.

Acquiritur occupanti, quę nullius bonis ſunt,§.1.q.7.p.2. ampl.19.ſub nu.82.reſtr.6.caſ.1.

Incapaces an poſſint acquirere,§.1. q.7.p.1. ampl.19.num.93.& ſeqq.

Acquiri nobis non poteſt perſonam liberam, quæ noſtro iuri ſubiecta non ſit,§.2.gloſſa 7. nu.10. Sed per perſonam, quæ ſub poteſtate noſtra ſit,nu.17.

Acquiſitio per ſtipulationem eſt artificialis,ead.gloſſ.7.ſub n.10.

Acquiſita,an et quando ſint reſtituenda,vide infra in uerbo,Reſtitutio.

Acta *inter alios an quando præiudicent alii,§.7.gl.5.ſub nu.88. verſ.ſed hic.et confirm.3.*

Index in foro exteriori non iudicat,ſecundum veritatem, ſibi priuatim notam,ſed ſecundum acta,et probata,§.1.q.7.par.2. ampl.19.ſub nu.12.Secus in foro interiori,ſub nu.13.

Actio.

Apoſtolorum actiones nobis debent eſſe documenta,§.1. q.7.p.1. nu.8.

Chriſti actio,noſtra eſt inſtitutio,§.1.q.1 nu 42.et q.7.p.1.num.8. Declaratur,ead.q 1.nu.60.et 65.

Chriſti actio quandoque nobis eſt conſilium,et non præceptum.§.1.q.1.nu.60.et q.7.p.1.nu.85.

Actio aliqua n udum dubitamus, an ſit honeſta, vel inhoneſta ex qualitate eorum,qui illam faciunt,iudicamus,§.6.gl.1.n.54

Pretium actionis quomodo ſit conſiderandum,§.1.q.1.ſub num.430.

Minus valet actio,quam res,ad quam datur actio, ead.q.1.nu.433.& ſeq.ibidem & §.1. q.7. parte 1.ſub numere 80.comp.4.

Realis actio ſequitur rem penes quemcunque poſſeſſorem,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.82.reſtr.5. caſ.1.

Digitized by Google

I N D E X.

Actio quanti minori quando detur emptori contra venditorem, §.7.g.2 nu.74.& ſeq.

Actio preſcriptis verbis, quando detur, §.2.q.7.p.1 limit.7.nu.26. in fin.

Actio negotiorum geſtorum acquiſita poteſt alteri cedi, & reflecti, §.2.gl.5 nu.383.

Actio hypothecaria tollitur, ſublata perſonali per integram ſolutionem, §.2 gl.5.nu.409 in fine, & nu.412.

Actio, & paſſio, quia ſunt contraria non poſſunt ſtare in eodem ſubiecto, §.1.q.7 parte 2.num.15.& §.6. gloſſ 1.ſub numer.24. & §.7.gloſſa 6.ſub numero 15. verſiculo prima. Declaratur quando non ſit verum, dict.§.6.gloſſa 1.numero 77. Et attenta hac declaratione, apud Mercatores irridetur hoc dictum, nu.78.

Actio mandati contraria, etc. vide infra in verbo, Mandatarius adimplendo.

Negotiorum geſtorum actio an & quando acquiratur ex ſolutione alterius debiti, vide infr. in verb. Solutio, verſ. tertius etiam.

Solutione eius, quod debetur, tollitur omnis actio, vide infra in verbo, Solutio, verſ. obligatio.

Actor, Actus, Acus.

Actor, Accuſator, Diffamatio } *ſunt neceſſarij in foro exteriori, non autem in interiori, §.1.q. 7.p.2.ampl.19 n.12.& 13 Et quid ita, ſub nu.33.& ſeq.*

Quis non poteſt agere contra ſeipſum, & eſſe actor, & reus, § 7 gl. 6 ſub nu.15.verſ. prima.

Actor licet teneatur in petitione exprimere quantitatem, quam petit, tamen ſi illa quantitas ſit dubia, poteſt addere clauſulam offerens deducere, &c. *§.7.gl.5. ſub nu.115.*

Actus perficitur ex voluntate, & poteſtate, §.1. q.1.nu.539.& nu. 545. Et his inuicem contrariantibus, non poteſt perfici, q 7.p.3. lim.7 ſub nu.10.

Actus, & Preparatio } *ad actum differunt, §.1.quaſt.7.parte 2. ampliat.8. nu.24.*

Actus non ſi ſit neceſſarius, nihil refert an bene, vel male ſit geſtus, §.2.gl.1.ſub nu.12.& ſeq.

Actus geſtus ſi non tenet eo modo, quo eſt geſtus, an teneat eo, quo geri potuiſſet, §.1q.7.p.3.limit.7.ſub num.5.& ſeqq.num.11.& ſeqq.

Actum interpretari debemus, vt cenſeatur geſtus pro caſu magis neceſſario, §.2.gl.5 ſub nu.95.verſ. ratio.

Actus in dubio ſuſtinendus, vide infra in verbo contractus. verſ. dubium ſi ſit.

Actus confirmatus. vide infra in verbo, Confirmatio.

Actus honeſtatem, & inhoneſtatem, &c. vide ſupra in verbo, Actio aliqua.

Acus, *porta in Hieruſalem, §.1.q.1.ſub nu.82.*

Camelum tranſire per foramen acus, &c. §.1.nu.78. & ſub num. 82.

Adiectus.

Adiectus ſolutioni qui dicatur, §.2.gl.7 ſub nu.8.

Adiectus ſolutioni niſi poſſet exigere, & ei tute ſolui, ſuperflua, & inutilis omnino eſſet ſtipulatio vnius pro alio, vnde ad tollendam iſtam ſuperfluitatem remanet vtilitas adiectionis, ead.gl. 7.ſub nu.32.& 33.

Vſus adiectus ſolutionibus magnum affert commodum negotiatoribus, ead.gl 7.ſub nu.33.

Adiicitur quis ſolutioni aliquando gratia debitoris, aliquando creditoris, & aliquando vtriuſque, ead.gl.7. nu.33.

Adiectus ſolutioni reputatur procurator creditoris, ideoque actione mandati tenetur ei reſtituere, quod ſibi ſolutum eſt ead.gl.7. nu.38.

Adiecto ſolutioni nulla acquiritur obligatio, ead.gl.7 ſub nu.8. concl.1.& 39

Adiectus ſolutioni non poteſt iudicialiter agere ad exigendam ſolutionem, ead.gl.7.n.39 Ampliatur etiam ſi penes ſe haberet ſcripturam, in qua eſt adiectus, quia adhuc proprio nomine agere non poſſet, numero 41. Secus ſi vellet agere procuratorio nomine, nu.45.55 651.& 66. Et non poſſet agere proprio nomine etiamſi haberet intereſſe, nu.42.

Adiectus ſolutione litterarum cambij an poſſit agere iudicialiter, late diſcutitur ead gl.7.n.67.& ſeq. Reſolutio eſt negatiua nu.73.& 74.in fin. Hecque reſolutio reſtringitur dupliciter.n. 75.& 76.

Adiectus ſi penes ſe habeat ſcripturam, probetque ſibi datam eſſe creditore ſtipulatore, dicitur procurator, ideoque procuratorio nomine agere poſſet, ead.gl.7.num. 35. 55 et ſeq. Et diceretur procurator etiam ſi non probet, fuiſſe ſibi traditam, nu 60.61. & 65 Et etiam ſi eius nomen non ſit expreſſum, ſub ead .n.65. ex verſ.2.

Adiectus ſolutioni poteſt agere iudicialiter procuratorio nomine. quando in eadem ſcriptura, vel in alia eſſet conſtitutus etiam procurator, ead.gl.7.nu.53. Idem ſi ei eſſent ceſſe actiones, vel eſſet factus procurator in rem propriam, nu.54.

Adiectus ſolutioni an et quando poſſit reuocari. §.2.gl.5.nu.451. & gl 7.nu.77.& ſeqq.

Adiectionis formula, ead.gl.7.ſub nu.56.

Adiectus licet non poſſit proteſtari proprio nomine, etiam ſi penes ſe habeat ſcripturam, ead.gloſſ 7.ſub numero 6 & numero 47. Tamen poteſt proteſtari nomine ſtipulatoris, numero 48.& ſeqq Imo in litteris cambij tenetur proteſtari, nu.50. & ſeq.& nu 67.

Adiecto ſolutioni recte ſoluitur, vide infr. in verbo, Solutio. verſ. adiecto ſolutioni.

Reliqua vide infra in verbo, Solutio, verſ. adiectus.

Adimplere, Adiudicatio, Adulterium.

Exceptio (tu non impleuiſti pro parte tua) ſemper poteſt opponi. §.1.q.1.nu.354 Etiam in iudicio executiuo, num.353.& §.7. gl.5.nu.20. Etiam ſtatuto reijciente exceptiones, ead.q.1. n.354. & 356.

Poteſt opponi ex officio a Iudice, parte eam non opponente, n.356. & §.7.gl.5.ſub nu.26 verſ. confirmatur.

Adimplere, &c. vide infra in verbo, Agere, & in verbo diſtractus, verſ. agere, & in verbo. Societas officij, verſ. adimplens, & verſ. fideiuſſorem.

Quomodo procedatur ad adiudicationem nominis debitoris. §.2. gl.5.nu.419.& ſeqq.

Adulterium cum caupone miniſtra in foro fori eſt impunitum, §.1.q.6 p.1.ampl.10.nu.46.

Aduocatus, Æqualitas, Æſtimabile.

Aduocatus non contrahit cum cliente, §.1.q.1.ſub n.557.exemp. 5.& q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.124.

Aduocatus in cauſa propria querat aduocatum, ead.ampl.19 .n. 124. verſ finem.

Aduocatus, &c. vide infr. in verbo, Artifex ſi ob imperitiam, & in verbo, Reſtitutio, verſ. aduocatus.

Æqualitas *requiritur in omnibus contractibus, §.3.gl.3.num.50. & 51.& §.6. gloſſ.1. ſub numero 41.& numero 75. verſus finem.*

Æſtimabile *pecunia, &c. vide in verbo. Venditio. verſ. æſtimari, & in verbo: Vſura, verſ. obligatio que ſit, & verſ. pecunia*

Æſtimatio, Ætas, Affirmatiua.

AEſtimatio pretii facta a peritis eiuſdem artificij, eſt ſuſpecta de monopolio, §.1 q.7.p.3 lim.10.ſub nu.12.verſ. infero.

AEtas omnis ab adoleſcentia ad malum prona, §.1.q.1.n.51.

Affirmatiua minus affirmat quã negatiua neget, §.1.q.ſub n.47. Nam affirmatiua verificatur in primo actu, negatiua vero intelligitur in infinitum,

Affirmatiua precepta, vide in verbo, Negatiua precepta.

Agens, Agere, Albinganenſis.

Agens non agit niſi in ſubiecto bene diſpoſito, §.2.gl.7. ſub nu.19.

Agens ex vno inſtrumento non põt obtinere ex alio, quo non egit, §.7.

Digitized by Google

I N D E X.

§.7.
Agen gl.3.num.15.Declaratur,nu.16.ibidem.
tes,et conſentientes pari pœna puniendi,§.1.q.1.ſub n.407.
caſ 2.

Agere non poteſt quis ex contractu,quem partes conuerterint in alium contractum,§.1.q.1.1.num.219.in fine,et §.2.gl.5.ſub n. 299.verſ.ſecundus caſus,et n.409.

Agere quis non poteſt ex contractu,quem non probat adimpleuiſſe ex parte ſua,§.1.q.1.n.350.et ſeq.et q 7 par.2.ampl.8.ſub n. 141. verſ.ratio ibi,quarta quia, Et debet plene probare ſe adimpleuiſſe,ſiue agat via ordinaria ſiue via executiua, §.7. gl.5.nu.22.

Agere ex diſtractu,etc.vide in verb.Diſtractus,verſ.agere.

Albinganenſis habet priuilegium, ne poſſit conuenire a Ciue Genuenſi in Ciuitate Genuæ,niſi pro contractu celebrato in Ciuitate Genua,§.2.gl.5.ſub n.212.

Alchimia,Alchimiſtæ Alea.

Alchimia vera qua ſit,§.1.q.2.nu.25.

Alchimia an ſit ſcientia vera, permiſsa,vel ſit potius inutilis, et eluſoria,ideoq Reip.inutilis.§.2.gl 3.n.65.et 66.

Si in alchimia conficeretur verum aurum, et verum argentum, poſſet ex illo auro et argento confici moneta valoris veri auri, et veri argenti,ead.gl.3.nu.66.

Alchimiæ magnum experimentum,ſed tamen,etc.

Alchimia ſumitur etiam pro metallo falſo,ead.gloſsa 3.ſub numer.83.

Alchimiſtæ ſunt pauperes,et ſuſpecti de hæreſi,§.1.q.2.n.22.et ſeq. et §.2.gl.3.ſub n.66.

Campſores,alioq.cambiorum negotiatores ſunt noui alchimiſtæ, qui ex ficto marcharum ſcutis ſcutos faciunt aureos,et veros, §.1.q.2.nu.22.

Alearum ludus eſt prohibitus uti crimen, §.1.quæſtion.1.ſub numer.85.

Reliqua de ludo,vide infra in verbo,ludus.

Alexander, Aliena, Alienatio.

Alexander magnus nodum gordianum gladio abſcidit, §.7.gl. 2.num.68.in fine.

Aliena res an et quando vendi poſſit,vide infra in verbo, Videre vrſ.venditio rei alienæ.

Cenſus imponens,dicitur alienare,§.1.q.1. numer.187. in fine, et 188.

Cenſus imponi non poteſt ſuper re prohibita alienari,ead. q.1. nu. 186.in fine.

Eccleſiaſticæ rei alienatio,non ſeruatis ſolemnibus eſt punibilis in foro fori,etiam ſi ſit alienatio vtilis Eccleſiæ,ſecus in foro conſcientiæ,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub n.4.confir.3.

Prohibita alienatione bonorum,non eſt prohibita repudiatio, §.1. q.7.p.2.ampl 8.ſub n.272.

Quæ alienabilia non ſint,§.1.q.1.ſub n.556.et ſeq.

Statutum loquens de alienatione,non habet locum in alienatione neceſsaria.§.1.q.1.ſub n.245.verſ.quia reſp.quod quicquid, et verſic.nec obſtat.

Qui patitur vſucapi,videtur alienare, §.1.q.7. parte 2. ampl.19. ſub nu.129.

Prohibito alienationis rei Eccleſiaſticæ,non extenditur ad alienationem remuneratoriam.§.7.gl.3.n.27.

Alimenta,Ambaſiator,Amicitia.

Alendi obligatio toto tempore vitæ,pro aliquo certo,ab initio accepto,eſt valida,etc.§.1.q.1.n.296.et ſeq.

Ambaſciator, Legatus,ſeu Orator } poteſt in legatione fungi munere perſonæ publicæ, et perſonæ priuatæ,adeoque munera ſibi data acquirunt ſibi,etc.niſi qualitas muneris,et intentio dantis aliud ſuadeant,§.6.gl.1.n.35.

Amicitia non eſt pecunia æſtimabilis,§.1.q.7.par.2.ampliation. 10.nu.85.

Leuis eſt amicitia,ſi res parui valoris ematur et vendatur inter amicos,§.1.q.1.nu.41.verſ.finem.

Beneficii ſuſcepti recompenſatio ſecundum vtilitatem conueniẽ inter amicos,§.1.q 7.p.2.ampl.10.nu.61.

Anatociſmus,Anima, Annus.

Anatociſmus & ſit illicitus & a iure reprobatus,§.6.gl.1.ſub nu. 82.& §.7.gl.2.ſub nu.39.Tamen in cambiis non eſt anatociſmus,d. gl.1.ſub nu 82.

Anatociſmus eſt prohibitus etiam de iure ciuili, & ab omnibus execratus,quia eſt vſura,vſuræ.§.7.gl.2.ſub nu.39. & ſub nu. 49 verſ.ad adducta.

Anatociſmus differt ab intereſſe,§.7.gloſ.2.ſub num.49 verſ.ad adducta.

Anima ſaluti tutius tenendum,§.2.q.1.ſub n.17.

Theologorum munus eſt cognoſcere de his,quæ animæ ſalutem reſpiciunt,ead.q.1.ſub n.21.et 27.

Anima corpore pretioſior,§.1.q.7.par.2.ampl.19.ſub n.67.verſ. ergo.fol.264.

Annus currens Domini noſtri an ſit neceſſario apponendus ad validitatem inſtrumenti publici,§.2.gl.1.num.3.Quid in ſcriptura priuata,nu.4.

Annus Domini noſtri vnde initium ſumat,ead.gl.1.nu.5.

Annus ex quot menſibus, diebus,et horis conſtet,ead.gl.1. n.6.

Annus eſt multiplex naturalis,vſualis,etc.ead.gl.1.n.7.

Annus ex quot menſibus olim apud diuerſos conſtitueretur, et a quo fuerit diuiſus in duodecim menſes,ead.gl.1. n.30.

Apoſtata;Apoſtoli.

Oeconomus monaſterii,ſi fiat apoſtata,ſtatim perdit officium, §. 2.gl.5.ſub n.403.

Apoſtolorum actio,etc.vide ſup.in verb.Actio.

Appellatio,Appetitus.

Appellationis omiſſio non operatur condemnati conſenſum in ſententia,ſed operatur præſumptionem iuſtitiæ in ſententia, §.1. q.7.par.2.ampl.19.n.131.

Licet appellatio detur in cauſa hypothecaria, tamen, ſi executio ſit impedita a tertio creditore,eidemque vti anteriori aſſignata loco pignoris,et hypotheca poſterior, qui executionem obtinuerat,non poteſt ab hac aſſignatione loco pignoris appellare, §.2.gl.5.ſub n.414.

Appellatio a Rege iudicante tanquam Comite deuoluitur ad ſuperiorem illius Comitatus,etc.§.6.gl.1.n.36.

Appellatio ab Epiſcopo in feudalib.deuoluitur ad ſecularem dominum directum feudi,et non ad Archiepiſcopum ibid.

Appellatio licet tueatur condemnatum, tamen non tuetur a ſuſpicione fugæ,§.7.gl.5.ſub n.146.ext.1.

Appellatione ſimpliciter prohibita,an cenſeatur prohibita etiam deuolutiua,§.8.gl.vnica.ſub n.1.

Appellatio tam ſuſpenſiuam,quam deuolutiua denegatur in cauſis cambiorum ex ſtatutis Genuæ, §.8. gl.vnica ſub n.1. Secus in Ciuitate Bononiæ,quia admittitur deuolutiua,ſub eod. n.1. in fin.Et quid de conſuetudine,n.4.Et hæc quoad appellationẽ rei cõdemnati,ſed quid in appellatione actoris, reo abſoluto an admittatur appellatio,et quid in Ciuitate Genuæ,ead. gl.vnic num.3.

Appellationis cauſa ſequitur naturam cauſæ principalis, etc. §. 7 gl.3.ſub n.48.

Appellatio,etc.vide infra in verbo,Audientia.

Appetitus in ſtatu Innocentiæ erat ſubiectus rationi,etc.§.1.q.1. ſub n.48.

Apueſtas,quod dicunt Hiſpani,Latini,Sponſiones,Itali,Scommeſſe,§.1 q.1.ſub n.88.

Arabi,Arbitrium, Arbori.

Arabi vnam ducunt vxorem omnib.conſanguineis communem, §.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub n.8.

Arbitrio Iudicis pauciſſima committenda,§.1. q.7. par.2. ampl. 19 ſub n. 59.verſ.contra.

Arbor mala non poteſt bonos fructus facere,§.1. q.7. par.2. ampl. 19.nu.104.verſus finem.

I N D E X.

Argentarii, Argentum, Arma.

Argentarij, Trapezitę, Nummularii, & Menſularii } *idem ſunt, & in quo differant a campſoribus, §.1.q.3.nu.9.& 10. Et quomodo eligerentur, &c.nu.12.*

Argentarię taberna &c.vide in verbo tabernę argentarię.

Argenti ad aurum quæ ſit proportio, §.2.gloſſ.3.numer.31.& 52. 319.

Argenti bonitas, quantitas, & mixtura numeratur per denarios &, cum ex puriſſimum, ſine vlla mixtura, dicitur, denariorum duodecim, & quando dicatur vndecim, & pauciorum denariorum, ead.gl.3.nu.61.& 62. Vel (quod idem eſt.) numeratur per duodecim ligas, nu.63. Et vulgus dicit argentum de copella, *nu.64.*

Armorum delatione prohibita, intelligitur prohibita etiam ſi ex illorum delatione nullum ſecutum ſit malum, ceſſet tamen prohibitio in puero, & aunorum venditore, §.1.q.1.ſub numer. 521.

Ars, Artifex, Articuli, As, Aſſarius.

Ars, quæ ſe æqualiter habet ad bonum, & ad malum, eſſet prohibenda, §.1.q.1.ſub nu.559. verſ.finem, verſ.res ſua & q.7.p.1. nu.17.

Ars campſoria, &c.vide infra in verbo, Cambium, verſicul. ars campſuria.

Artifex *& artificium qui dicantur, §.1.q.1.num.13.& q 7.p.2. a pl.11.ſub nu.7. verſ.tamen.*

Deo non diſplicent, ead.q.1.nu.1?.

Artifex an & quando rem, quam vendidit, artificio æſtimato, poſſit ab eodem reemere artificio non computato in valore, §.1. q.1.nu 575.& 576.

Artifex ſi ob imperitiam, aut aliam culpam opus perperam, aut vitioſe fecerit, aut vendiderit, tenetur conductori, ſeu emptori ad totum damnum, quod conductor, ſeu emptor ex vitio operis paſſus eſt, §.2.gl.1.numer.95.96.& 97. Quod idem dicendum eſſet in aduocato, procuratore cauſidico, & iudice imperito, nu.98.

Artifex &c.vide in verbo. Reſtitutio, verſ.artifex.

Articuli, vide in verbo. Fides articuli.

As numiſma valens quadrantes quatuor, §.2.gloſſa 3.numero 21.

Aſſarius moneta, remiſſiue, §.2.gl.3.nu.27.

Aſſecuratio, Aſſecurare, Aſſecurator.

Aſſecuratio eſt contractus licitus, §.1.q.1.n.129.& q.7.p.2.ampl. 8.nu.52.

Quid contineat, ead.q.1.nu.128.129.& 131.

An ſit contractus emptionis, & venditionis, vel quis alius, ead. q.1.num.129.& q.7.p.3.lim.6.nu.5.

Aſſecurans dicitur vendere periculum, & aſſecuratus dicitur illud emere, ead.limit.6.numero 5.& §.3.gloſſa 3.ſub numero 29.

Caſus ſiniſter ſi ſecutus ſit culpa aſſecurati, vel nauarchi, ſeu nautarum an aſſecurator teneatur, § 1.quæſt.1.numero 154. & 155.

Caſus ſiniſter ſi ante aſſecurationem erat ſecutus, ſed ignorabatur aſſecuratio nihilominus tenet, ſecus ſi aſſecuratus illum prænouiſſet, §.1.q.7.p.2.ampl.10.nu.19.20.21.et 22.et §.2.gl. 5.ſub nu 339.

Doloſe inita aſſecuratio non tenet, vide hic verſ.præced.& infra verſ.reſcinditur.

Fideiuſſor, aſſecurans mutuatorem, poteſt accipere pretium aſſecurationis, §.1.quæſtione 1.numero 133.et numero 494.& nu. 546.

Formula aſſecurationis nauis, ead.q.1.nu.141.

Formula aſſecurationis vitę, ead.q.1.nu.142.

Fortunę, et periculis ſubiacet contractus aſſecurationis, eadem quæſtione 1.numero 128.et 129.et 131. et quæſt.7.part.2.ſub numero 79. ... primi.

Læſo aſſecuratione quando et quomodo dicatur quando aſſecurationis pretium eſt a lege taxatum, 2 q 7. p.2. ampl.10. ſub nu.5. verſ.præmiſſ. et ſeq.

Merces aſſecuratæ ſi capiantur ab hoſtib. et aſſecuratus eaſdem ab hoſtibus, aliquo dato, recuperauerit priuſquam in eorum dominium tranſiuerint aſſecurator tenetur ſolum reſtituere datum pro recuperatione, §.1.q.1.ſub nu.145.

Mercium non extantium aſſecuratio, an et quomodo teneat, §.1. q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.22.reſp.2.

Mutuator an poſſit aſſecurare mutuatarium, et aſſecurationis pretium accipere, §.1.q.1 num.133.et late numer.498 et ſeq. Et quod non poſſit et quare, numero 502. numero 505.et ſeqq. et q.7.p.1.ampl.10. numer.45. et ſeqq. Et quid ſi fuiſſet mutuatarius etiam ſine aſſecuratione, eadem q.1.numero 507. et ſequent. ſub numero 521. et ſequent. in quibus habetur reſolutio.

Mutuator an poſſit mutuare cum pacto, quod mutuatarius debeat eum aſſecurare, §.1.q.1.nu.546.et ſeq. Et quid ſi mutuator, nullo præcedente pacto, fecerit ſe ab aliquo aſſecurari, nunquid poterit pretium aſſecurationis ſolutum recuperare, a mutuatario, nu.549.550.

Omnia poſſunt aſſecurari, § 1.q.1.ſub nu.131.decl.4.

Pretium non debetur aſſecuratori, ſi ſciebat, rem aſſecuratam eſſe in tuto, ſeu in portu, §.1.q.2.p.2.ampl.10.ſub num.21.verſic. confirmatur.

Pretium aſſecurationis, quod aſſecuratus ſoluit aſſecuranti, mercibus aſſecuratis deinde ſaluis, ſicque periculo euaneſcente repetere non poteſt, §.1.q.1.nu.131.et q.7.p.1.ſub num.78.verſ.extende.

Pretium ſoluendum, ſecuto caſu ſiniſtro in re aſſecurata, vnde ſumi debeat, §.1.q 1.ſub nu.169. diffic. 11.

Pretium aſſecurationis poteſt æqualiter accipi pro maiori, et minori periculo, §.3.gl.3.ſub num.12.ex cenſ. 1.et 2.et confirm.1. et 2. Sed vbi ſit a lege, vel conſuetudine taxatum, an excedere liceat ob quamuis maioritatem periculi, et an minui, et quid ſi exceſſus periculi ſit notorius, ſic.ſub eod.nu.1.2.et 3.intellig. et ſub nu.51.

Reſcinditur aſſecuratio propter læſionem, et propter dolum, §.1.q. 1.numero 132.et q.7.p.2.ampl 10 ſub nu.5.illat.2.

Riſico non extante in re aſſecurata, an teneat aſſecuratio, §.1.q. 7.p.2.ampl.10.num.21.et ſub nu.22.verſ.primo aliud, et verſ. ſeqq.

Sponſio an differat ab aſſecuratione, §.1.quæſtione 1.ſub numer. 131.

Vita hominis a qua pendeat iactura pecuniarum exigendarum, deducitur in contractu aſſecurationis, ead.q.1.nu.292. et §.3.gl. 3.ſub nu.51.& 52.

Vtilis eſt Reip. aſſecurationis contractus, ead.q.1.nu.130.et 131. in fine, et q.7.p.2 ampl.8.ſub num.52. et p.3.limit.6. ſub num. 5.

Reliqua de aſſecurationis materia, vide in uerbo Caſus.

Auaria, Auaritia, Auarus.

Auaria ſecundum ſtatuta Genuæ, et apud mercatores quid ſignificet, §.2.gl.5.nu.57.58 60.et ſub nu.61. et 62.

Debitor poſitus in loco ſolutionum inter auarios, an intelligatur liberatus, eadem gloſſa quinto numero 57. 60. 61. & 62.

Auaritia *eſt peccatum mortale, et radix omnium malorum, §.1.queſtione 1.ſub numero 82.et queſtione 7.parte 1.ſub num. 40.*

Pecunia irritat, non ſatiat auaritiam, ſub eod.nu.40.

Auarus *ex potu ſitim haurit, §.1.quæſtione 7.parte 1.ſub numer. 40.*

Auaro nihil ſceleſtius, ſub eod.nu.40.

Auarus, etc.vide infra in verbo, Mutuum verſ.tempore.

Audientia, Auditor, Aurum.

Audienti denegatur bannito, excommunicato, periuro, et contumaci

maci ſi veniant, agendo, §.7. gloſſ. 5. num. 40. & ſeqq. 465. & ſub nu. 98. fol. 473. ſecus ſi veniant excipiendo, nu. 42. 43. 47. & ſub d. nu. 47.

Audientia ſublata, an & quando intelligatur ſublata appellatio, 7. gl. 5. ſub nu. 98.

Auditoris Cameræ facultates contra Clericos obligatus in forma Cameræ, qui confugere volunt ad c. Odoardus, late explicans, §. 7. gl. 4. nu. 131. & ſeq.

Auditoris Cameræ ſtylus, quod debitor ſocietatis efficii condemnatur ad intereſſe impugnatur, & defenditur, vide in verbo, Societas, verſ. creditur.

Auri valor non tam cognoſcitur ex pondere, quam ex caractis, & quilatibus, hacque caracta, & quilates cognoſcuntur ex lidii lapidis vſu, §. 2. gl. 3. ſub nu. 57. 58. & 60.

Aurum 24. caractorum, quod eſt puriſſimum, vocatur obryzum, eadem gl. 3. ſub n. 58. Et quando dicatur 23. & pauciorum caractorum, nu. 59.

Auri ad argentum quæ ſit proportio, vide in locis citatis ſup. in verbo, argentum.

Aurifex.

Aurifex an et quando rem quam vendidit æſtimata etiam manufactura poſſit ab eodem, non æſtimata, recmere, §. 1. q. 1. nu. 575. & 576.

Bancherii, Banchum.

Bancherii, & Bancherotti differunt, §. 1. q. 5. numero 14. folio 115.

Bancherii ſolent eſſe depoſitarii, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 3 numero 5. fol. 160.

Bancherii, ſeu Nummularii } debent eſſe cauti in ſcripturis, & ſubſcriptionib. cedularum, & illarum recognitionibus quia ſi ſoluerint pecunias cum cedulis falſis coguntur iterum ſoluere, §. 2. gl. 5. nu. 397. fol. 390.

Bancherotti in Vrbe non poſſunt eſſe, niſi ii, qui ab habente auctoritatem, admittuntur &c. §. 2. gl. 3. ſub nu. 101 verſ, extende folio 416.

Bancherii &c. vide in verbo, Depoſitarii, verſ. bancherii.

Banchum ſeu Campſor ſi de pecuniis ſibi datis pro cambio, ſeu penes depoſitis fecerit deponenti litteras cambii, ſeu cautionem de depoſito, iſque deinde, amiſſis litteris, ſeu cautione, redierit ad banchum pro depoſito, non tenetur banchum pecunias illi reſtituere, ſi is per publicum, & ſolemne inſtrumentum non liberet banchum a litteris cum cautione, quod pecuniam ab alio non accepit, & quod pro tali cauſa ab alio nunquam moleſtabitur, &c. §. 2. gl. 5. ſub nu. 348. verſ. prima fol. 385. Si tamen pecunia non ſint depoſitæ, ſed ſint data pro cambio, poſſet campſor nolle reſtituere pecunias, ſed dare alias litteras, ſub nu. 351. caſ. 1. fol. 385. Quia in contractu cambii non eſt licita pœnitentia, num. 447. & ſeq. fol. 397.

Bannitus, Excommunicatus, Periurus.

Bannitus, Excommunicatus, & Periurus } an et quando poſſint ſtare in iudicio, §. 7. gl. 5. nu. 40. & ſeqq. fol. 465. Vbi ſub eod. num. 40. 42. & 43. de ſtatuto Lucenſe, & ſub nu. 97. & 98. fol. 473.

Bannitus licet non poſſit agere, tamen poteſt petere tenutam ſibi acceptam reſtitui, §. 7. gl. 5. nu. 97 fol 473.

Statutum præmians occidentem bannitum quando non habeat locum, §. 7. gl 5. nu. 157. fol. 48.

Bannitus homicida licet occidens, maiorem, aut æqualem bannitũ ſit remittendus, tamen ſi hac ſpe prius commiſerit homicidiũ, propter quod fuit bannitus, non remitti, §. 8. gl. 5. num. 156. fol. 48.

Baroccoli, Bellum, Bes, Bellancium.

Barocchi, &c. vide infra in verbo, Stocchi.

Bellum, aliaque mala orta ſunt ex natura lapſu, §. 1. q. 1. ſub num. 68. fol. 11.

Capta ab hoſtibus in bello non ſtatim tranſeunt in hoſtium dominium, ſed requiritur, etc. ead. q. 1. num. 144. & 145. fol. 26.

Capta in bello an, et cui acquirantur, et an debeant reſtitui, & an cum pretio, vel ſine, remiſſive, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub num. 82. reſtr. 1. fol. 269.

Captus in bello remanet ſemper ciuis, donec non dicitur intra præſidia, etc. §. 1. q. 1. num. 145. fol. 27.

Dux belli non ſeruans præcepta, capite punitur, etiam ſi res fœliciter ſucceſſerit, §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 19 ſub nu. 67. confirm. 2. folio 265.

Mors potius obeunda eſt, quam non ſeruare mandata legis, et ducis belli, ibid.

Res capta ab hoſtibus etc. vide infra in verbo, Dominium, verſ. res capta.

Bes eſt pars aſſis, ideſt libra, et dicitur quaſi bis triens aſſis, ſignificatque propterea octo vncias §. 2. gl. 3. ſub nu. 29. fol. 317. et ſub nu. 33. fol. 318.

Bilancium, etc. vide infra in verbo, Cambium, verſ. ſcartafaccium.

Bis, Bona vacantia, Bononenus.

Bis dat, qui cito dat. §. 1. q. 7. p. 1. ſub nu. 76 fol. 149.

Bona vacantia quando dicantur, §. 7 gloſſ. 6. ſub numer. 2. et 3. folio 483.

Bonis vacantibus non datur curator, ſed illorum adminiſtratio pertinet ad procuratorem fiſci, ead. gl. 6. num. 2. in fin. et num. 3. fol. 483.

Bononenus Ferrariæ valet ſex quatrenos, §. 2. gl. 3. ſub nu. 18. folio 316.

Bonitas, Bonum, Bos.

Bonitas extrinſeca, & intrinſeca conſideratur in omnibus mercibus, §. 2. gl. 5. nu. 181. fol. 362. Et in moneta vide infra in verbo, Moneta, verſ. bonitas.

Bona quæ ſunt de ſui natura, ex malis circumſtantiis fieri poſſunt mala, §. 1. q. 7. part. 1. ſub num. 17. folio 135. et ſub num. 64. folio 145.

Bonum eſt, cuius finis eſt bonus, §. 1. q. 1. ſub numer. 61. fol. 10. et ſub nu. 71. fol. 12.

Bonus quilibet præſumitur, §. 1. q. 1. ſub nu. 157. fol. 28. et num. 500. fol. 83

Bonum etc. vide infra in verbo: Malum, verſ. prohibenda, et verſ. quæ ad malum.

Bona ideſt opes, etc. vide infra in verbo, Robba,

Boni trituranti os allegari non debet, §. 1. quæſtione 1. ſub nu. 73. fol. 12.

Caducitas, Cæcus, Cælibatus.

Caducitati renunciare, etc. vide in verbo, Emphyteuſis. verſ. dominus directus.

Cæcus cæcum ducens ambo cadunt in foueam, §. 1. q. 1. ſub nu. 2. fol. 1.

Cælibatus non eſt de præcepto, ſed de conſilio, §. 1. q. 1. ſub num 10. fol 15. Et toti generi humano non expediret, ſed paucis optimis, ſub nu. 65. fol 11.

Cambium, Ars campſoria.

Acceptationes, et non acceptationes litterarum cambi in nundinis quando, & quomodo fiant, §. 2. gl. 4. n. 10 fol. 333.

Acceptatæ niſi ſint litteræ, aut non redierint cum proteſtatione non agitur de earum executione, § 7. gloſſ. 2. ſub numero 3. folio 442.

Acceptatio litterarum cambij quot in locis, & quot modis fiat, §. 2. gl. 5 nu. 332. & ſeq. nu. 358. fol. 385. 386.

Acceptis litteris cambij, non poteſt contractus cãbij, altero cõtrahẽte inuito, reuocari, ead. gl. 5. n. 447. Et multo minus litteris acceptatis, n. 449. fol. 397. Et quando poſſint reuocari ſaltem in parte, nu. 450 & 451 fol. 397.

Acceptans ſoluere litteras cambij remanet obligatus ad eas ſol-

Digitized by Google

undas, § 2. gloſ.9. ſub numer.7 fol.409. & gloſſ.7. numero 76. fol.405.

Acceptatio litterarum cambij, &c. vide infra in verbo, Solutio, verſ. acceptatio, & verſ. acceptatis.

Adiecto *ſolutioni litterarum cambij an recte ſoluatur, & quæ ei facultas competat, §.2 gl.7 nu.1. & ſeq. fol.399. & §.7. gl.4. nu. 5. fol.461.*

Adiectus ſolutioni litterarum cambii an & quando poſſit reuocari §.2. gloſſ.7. numer.77. & ſeqq. fol.506. & §.6. gloſſ.1. numer.70. fol 435.

Reliqua de adiecto vide ſupra in verbo, Adiectus, & infra in verbo, Solutio, verſ. adiectus.

Aequalitas *cambii inter datum, & acceptum. §.1. q.5. num.99. & 100. fol.126. Et quæ ſint conſideranda pro iſta æqualitate, d nu. 100.*

Aequiualentia *ſeu inæquiualentia numiſmatum an attendenda ſit in cambiis, §.1. quæſt.7. part.2. ampliat.10. num.107. & ſeqq. fol.245.*

Apodiſſæ *priuata formula in contractu cambii, §.1. q.5. num.15. & 16. fol.113.*

Appellatio *an detur in cambiis, vide ſupra in verbo, Appellatio.*

Arbitrarium *cambium id eſt, per arbitrium, eſt licitum, & quod ſit, §.1. q.7 p.2. 2. ampl.2. n.2. fol.159.*

Ars *campſoria, quomodo cœperit, §.1. q.6. nu.12. fol.129.*

Ars campſoria an ſit licita, §.1. q 7. p.1. nu.7. verſ. finem, & nu.8. et ſeq. & nu.16. fol.133. & 134.

Ars campſoria an ſit vituperabilis, ead. q.7. p.1. ſub nu.15. & 18. fol.134. & 135.

Eſt vtilis, & neceſſaria Reip. §.1. q.6. nu.14. fol.129. & q.7. p.1. ſub nu.96. fol.157.

Non habet finem, quia &c. eadem q.7. par.1. num.16. fol.134. Et præſertim in cambio nundinario, nu.39. 40. & 63. fol.139. 140. & 145.

Artis campſoriæ lucrum quibus ex cauſis iuſtificetur, §.1. q.7. p.1. nu.52. 44. & ſeq. n.2. fol.140. & 143. & p.2. ampliat.10. nu.197. fol.242.

Auctores, *qui ſcripſerunt de cambio, §.1. q.2. num.2. in fin. nu.3. & ſeq. fol.99.*

Bezenzonenſe, *ſeu Beſuntium cambium, etc §.1. quæſt.5. num.5. fol.112. & q.7 par.1. ſub num.22. & ſub numer.50. folio 136. & 142.*

Bezenzonenſe cambium, quod ſit ſui ipſius gratia, &c. §.1. q.2. ſub nu.2. fol.99.

Bilancium, *quod vocant,* di fiera *vide infra verſ. ſeu l. ſcartafaccium.*

Campſor *&c. vide infra in verbo, Campſor, Campſarius, & infra hoc eod. verb. verſ. intereſſe ibi, lucrum, & verſ. lucrum. ibi, cambii, & ibi, campſor.*

Cartularii, *ſeu* } *formula in contractu cambii. §.1. quæſt.5. num.*
Libri S. Georgii } *17 fol.114. & §.7. gloſſ.3. nu.2. & 30 fol.457. & 460.*

Celeritas *requiritur in cambijs, §.6. gloſſa 1. ſub numero 79. folio 437.*

Chi ſi cambia non è il medeſimo etc. *§.1. quæſt.6. numer.15.*

Chriſtianorum *infinitus eſt numerus, qui exercent cambia, §.6 gl. 1. nu 55. fol.433.*

Clericis *an liceat exercere cambium, §.1. q.7. p.2. ampl.11. num.1. & ſeq. fol.248.*

Coactum, *quod dicimus cambium, an ſit licitum, §.1. q.7. p.2. ampliat.2. num.1. fol.159.*

Collybus *ſolutio pro cambio minuto, §.1. quæſt.5. ſub numero 19. fol.115.*

Commercium *cambii difficile, et periculoſum, §.1. q.1. nu.1.*

Commoditatis *cambium, ſeu, vt vocant, Commodum, ſeu (dell'agio) eſt illicitum, §.1. q.7. p.3. lim.8. ſub nu.3. fol 399. & lim.12. nu.1. & 2. fol.310. 311.*

Confeſſarii *in contractu cambii ſunt perplexi &c. §.1. q.2. ſub nu 18 fol.105.*

Conſtitutiones *ſuper cambiis. §.9. num.51. 52. & 53. fol.509. & ſeq.*

Contractus *cambii ad quam ſpeciem contractus reducatur. §.1. q. 4. nu.4. & ſeq. fol.108. & vide infra verſ. definitio.*

Damnum *& lucrum &c. vide infra verſ. lucrum, ibi, damnum.*

Decipere, *ſeu lædere ſe inuicem circa pretium cambii, an liceat cambientibus, §.1. q.7. par.2. ampl.10. num.168. & ſeqq. fol.219. & 238. & ampl.15. num.1. fol.245. & quid in cambio minuto, ead. ampl.10. num.77. fol.240. Et quomodo conſideretur læſio circa medietatem iuſti pretii in cambiis, nu.67. & 79. fol.236. & 241.*

Declaratio *difficilior declarato in contractu cambii, q. 2. ſub num. 20. fol.105.*

Definitio *cambii, nempe, Quid ſit cambium, generice ſumptum §. 1. q.4. nu.1. fol.108.*

An ſit mutuum, ead q.4. nu.4. & ſeq. ibidem & q.7. part.1. num.41. fol.140. An ſit contractus innominatus, d. q.4. nu.17. An ſit permutatio, nu.18. & ſeq. fol.106. & §.9. num.4. fol.488. An ſit emptio & venditio, d. q.4. nu.21. & ſeqq. num.34. & ſeq. & ſub num. 37. fol.107. & 109. Et quomodo (quiſquis ex his contractibus ſit cambium) lucrum in eo ſit iuſtum, q.7. part.3. limit.2. ſub num. 4. verſ. dubitatio, fol.292. Et quomodo ſuperflua ſit hæc diſputatio dummodo in cambio maneat iuſtitia, ead. q.4. nu.36. fol.109. Et quomodo multi referat ad cognoſcendum, an in eo maneat iuſtitia, d. q.4. nu.37. fol.109.

Deponere *poteſt quis pecunias penes campſorem, vt eas negotietur in cambiis, & depoſitorem faciat lucri participem, §.1. q.7. par.2. ampl.9. num.1. & ſeqq. fol.213. Imo poteſt deponere etiam cum aſſecuratione capitalis, & certi lucri, ſeruatis aliquibus conditionibus, nu.3. 5. & ſeq. fol.214. Et quando non poſſit, num. 9 215.*

Cambium cum depoſito quod ſit. §.1. q.7. p.2. ampl 3. nu.1. fol.159.

Augetur lucrũ cambii cum depoſito, ibidem, & quomodo cambium poſſit habere cõnexitatẽ cum depoſito, ſub nu.2. verſ. reſpondeo fol.160.

Dies *licet non ſit appoſitus in litteris cambii, tamen litteræ ſunt ſoluendæ, §.2. gl.1. nu.10. & 11. fol.310.*

Dies. *in litteris cambii finis in media nocte, &c. ead. gl.1. ſub nu. 23. fol.311.*

Difficultas *in contractu cambii vnde oriatur, §.1. q.2. nu.11. & ſeq. fol.100.*

Dilatione *ad ſoluendum litteras cambii non poſſit augeri lucrum, ſeu intereſſe cambii, §.1. q.7. p.3. limit.1. num.1. & ſeqq. fol.290. vide etiam infra verſ. tempore.*

Dilatio ad ſoluendum marchas cambiorum quomodo cauſet copiam, & inopiam pecuniæ, et marcharum, §.1. q 7. p.1. ſub nu.76. confir.2. fol.150.

Delatio ad ſoluendum litteras cambii eſt per accidens, &c. §.1. quæſt.4. ſub numer.6. & ſub numer.13. verſ. hac differentia, folio 105.

Dilationes ad ſoluendum litteras cambii ex nundinis Placentiæ ad diuerſa loca (quod vocant cambium de reditu) quæ ſint. §.2. gl.5 ſub nu 62. fol.335. Et incipiunt hæ dilationes a die initi cambii, ibidem. Et ponuntur in ipſis litteris cambii, num.13. Et dantur pro portandis litteris, & pro paranda ſolutione, §.5. gl.1. ſub nu.1. fol.424.

Dilationes, datæ a ſtatuto ad ſoluendum litteras cambii, poſſunt a partibus protrahi, & breuiari, §.2. gl.5. ſub nu.13. fol.335. & 5. gl.1. nu.2. fol.424.

Dilatio ad ſoluendum cambium in nundinis ſecundum capitula feriarum Genuenſium, quæ ſit, ead. gl.5. nu.14. fol 335.

Dilatio modica ſemper intelligitur data ei, qui debet ſoluere litteras cambii, vide infra verſ. ſolutio litterarum.

Diuiſio *cambiorum traditur multiplex, et ſingulis agitur, §.1. q.5. nu.1 & ſeq. fol.111.*

Eccleſia *approbata cambia, et ſuſtinet campſores, § 1. q.7. par.1. numero 53. et 54. fol.143. et §.6. gloſſ.1. ſub nu 55. verſic. imo. folio. 433.*

Cambia fieri non debent in Eccleſia, ead. q.7. p.1. ſub num.60. fol. 144. et p.3. lim.20. nu.1. fol.308.

Exceptio *non numeratæ pecuniæ habet locum etiam in contractu cambii, §.2 gl.8. nu.1. et ſeqq. fol.406. Et quando non habeat, nu. 5. et ſeq. fo.409.*

Exceptiones, quæ poſſunt et non poſſunt opponi in cauſis cambiorum §.7. gl.5. num.16. & ſeq. fo l.463. et ſeq.

Exe-

Digitized by Google

I N D E X.

Executio *parata quomodo detur in cauſis cambiorum, vide infra in verbo, Executio, verſ. creditoribus.*

Expenſæ *in contractu cambii, vide infra in verbo, Expenſę.*

Feriato *tempore in honorem Dei cambia non debent exerceri*, §. 1. quæſt. 1. limitat. 3. num. 58. fol. 97. & limit. 20. num. 1. folio 308.

Fictiones *quibus mercatores in contractu cambii videntur vti ad palliandum mutuum*, §. 1 q. 7. part. 1. numer. 23. fol. 136. & §. 6. gloſſ. 1. num. 23. fol. 428. 429. *Defenduntur*, num. 75. & 76. folio 436.

Litterę cambii, ſi ſint partim veræ, & partim ficte, habent executionem pro parte vera, eadem quæſt. 7. p. 2. ampl. 20. num. 20. fol. 289. & §. 7. gl. 5. nu. 10. fol. 462. *Quia litterę ficta non habent executionem*, part. 3 limit. 7. num. 28. fol. 298. & d. gl. 5. num. 8. fol. 462.

Fictiones tolerantur in cambiis, vide infra in verbo Fictiones.

Fideiuſſionem *quando ex forma ſtatutorum Genua præſtare debeat agens executiue pro credito cambii*, § 7. gl. 6. nu. 1. & 19. fol. 482. & 485.

Fideiuſſio non repugnat iuſtitia cambii, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 12. nu. 1. & ſeqq. fol. 245.

Fideiuſſor *cambij tenetur non ſolum pro capitali; ſed etiam pro intereſſe*, § 1. q. 7 p. 2. ampl 8. nu. 287. fol. 209.

Fideiuſſor cambii in Ciuitate Genua manet obligatus etiā ſi principalis, vti inhabilis non potuerit ſe obligare, &c. §. 1. q. 7. p. 3. lim. 17. nu. 8. fol. 305.

Fideiuſſor &c. vide infra verſ. littera, ibi, ſubſcribens.

Gabella *ſoluenda pro cambio, vide infra in verbo, Gabella.*

Genera *cambiorum, vide infra in verſ. ſpecies.*

Genuę *ſemper eſt paratus forus cambiorum, &c.* §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 226. fol. 199.

Genuæ facilis eſt liquidatio cambiorum, ead. ampl. 8. num. 243. fol. 201.

Genuæ tam nobiles, quam plebei, tam priuati, quam magiſtratus, & etiam mulieres exercent cambia, §. 1. q. 7. part. 1. num. 65. fol. 145.

Genuenſes *omnia damna, & intereſſe facile reducunt ad lucrum ceſſans cambiorum, et quomodo*, ead. ampl. 8. num. 245. fol. 202.

Genuenſes faciunt nundinas cambiorum in Ciuitate Placentia, §. 2. gl. 4. nu. 7. fol. 333. & gl. 10. nu. 10. fol. 401.

Genuenſia cambia an ſint licita, ead. q. 7. par. 1. nu. 28. verſ. finem, fol. 138.

Illicitum *cambium &c. vide infra verſ. licitum quando non ſit, et verſ. iniuſtum, ſeu illicitum.*

Inæqualitas *inter datum, & acceptum in contractu cambii eſt equalitas ratione intereſſe &c.* §. 1. q. 1. nu. 422. & ſeq. nu. 429. & ſeq. fol. 73. & q. 7. p. 1. nu. 48. fol. 142.

Inæqualitas, quæ non ſit toleranda in cambio, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 9. n. 1. fol. 299.

Initium *cambii pecunię cum re, ſeu è conuerſo proceſſit a neceſſitate ſocietatis*, §. 1. q. 6. num. 6. fol. 123. *Et vnde proceſſerit initium pecunia cum pecunia*, nu. 7.

Iniuſtum *cambium quod dicatur*, §. 1. q. 5. nu. 9. & nu. 101. fol. 112. & 126. & q. 7 p. 3. limit. 1. ſub nu. 4. verſ. dubitatio, fol. 292. *Vide infra verſ. vſurarium.*

Iniuſtum ſeu illicitum cambium an reduci poſſit ad mutuum, pro quo ſoluendum ſit intereſſe, §. 1. quæſt. 7. part. 2. ampliat. 20. num. 1. 3. & ſeqq. numero 22. & ſeqq. num. 26. & ſeqq. folio 289. & ſeqq.

Inſtrumenti *formula in contractu cambii*, §. 3. q. 5. num. 12. & 14. fol. 113.

Intereſſe *cambii ut creditor conſequatur, quot, & qua debeat probare*, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 247. & ſeq. fol. 202. & ampl. 20. nu. 35 fol. 290.

Lucrum, ſeu intereſſe cambii vt campſor conſequatur, quando ei a campſario data eſt facultas, ut in caſu ſolutionis poſſit accipere cambio, et recambio, et ipſe accepit, an debeat docere ſe accepiſſe cambia ob iſtam cauſam, quia campſuarius non ſoluit, §. 1. q. 7. par. 2. ampliat. 8. numer. 247. et numer 261. fol. 202. et 205. *Et priuſquam accipiat an teneatur denunciare campſario, et proteſtari ſe accepturum*, numer. 249. fol. 203. *Et acceptis pecuniis ad cambium, an debeat etiam notificari hęc acceptio*, nu. 250. ibid.

Intereſſe ad rationem cambiorum non poteſt partibus taxari, d. q. 7. part 2. ampliat. 8. num. 30 et 296. fol. 172. et 212. et p. 3. limit. 1. ſub num. 5. illat. 1. fol. 292. et limit. 8. nu. 2. fol. 299. et limitat. 13 nu. 2. et ſeq. fol. 303 *poteſt tamen inter eos conueniri de intereſſe liquidando per iuratem*, d. ampl. 8. n. 58. fol. 174. et d. n. 266. fol. 297.

Intereſſe vere probatum, & concurrentibus requiſitis, debetur etiā ex cambio nulliter conſtitutio, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 17. ſub num. 5. fol. 249. et ampl. 20. ſub num. 3. fol. 286. et part. 3. limit. 7. num. 3. fol. 297.

Campſuarius ſi campſori dederit pignus cum pacto, quod ſi in fine primi anni non ſoluerit, poſſit ad ſui libitum vendere pignus, et de pretio ſibi ſatisfacere, et in fine primi anni ſcripſerit etiam eidem campſori, quod venderet pignus, quia non poterat eiſoluere in pecunia numerata, an ſit liberatus ad intereſſe cambiorum, §. 2. gl. 5. nu. 311. et 312. fol. 380.

Intereſſe cambiorum conuertitur in capitale, §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 18 numer. 1. et 2. fol. 252. et §. 7. gloſſ. 2 ſub numer. 50. et ſeqq. fol. 448.

Lucrum, et ⎫ *cambii multum differunt, quia lucrum procedit*
Intereſſe ⎬ *ſine mora, non autem intereſſe*, §. 7. gloſſ. 2. numer.
51. et 52. ⎭ fol 449.

Intereſſe cambiorum poteſt liquidari ex vera, et certa probatione, §. 2 q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub nu. 240. fol. 201.

Intereſſe lucri ceſſantis, vide infra verſ. mutuator.

Introductum *cambium quo iure fuerit*, §. 1. q. 6. num. 1. et ſeqq. fol. 127.

Inuentum *fuit cambium caſu et accidentaliter*, ead. q. 6. nu. 11. fol. 129.

Iuſtitia *commutatiua requiritur etiam in contractu cambii, vt ſit licitum*, §. 1. q5. nu 99. fol. 126.

Iuſtum *cambium quod dicatur*, §. 1. q. 5. nu. 9. 99. et 100 fol. 112. et 126.

Læſio *in cambiis toleratur*, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 1. fol 216. *Et licet facilius toleretur contra campſorem, tamen toleratur etiam contra campſarium*, numer. 68. 72. 73. & 74. fol. 239. et ſeqq.

Campſor læſus in cambio vltra dimidium poſſet agere ad reſciſſionem, d. ampl. 10. ſub nu. 79 verſ. ſecus fol. 235.

Læſio in cambii toleratur vſque ad dimidium, non vltra, et quod ſit hoc dimidium, ead. ampl. 10. nu. 67. et ſeqq. nu. 79. fol. 232. et 235.

Non toleratur in cambio minuto, eadem ampliat. 10. num. 77. fol. 235.

Liberum *cambium, quod dicatur*, §. 1. q. 5. nu. 8. et 71. fol. 112. et 121.

Licitum *ſit, an non cambii commercium*, §. 1. q. 7. part. 1. numero 1. et ſeqq. numero 41. et ſeqq. et numero 50. et ſeqq. folio 136. et 145.

Licitum quando ſit cambium, viginti agitur ampliationibus, §. 1. q. 7. p. 2 ampl. 1. et ſeq. fol. 228. et ſeq.

Licitum quando ſit cambium viginti agitur limitationibus, ead. q. 7. p. 5. lim. 1. et ſeq. fol. 290. et ſeq.

Litteræ *cambii vnde dicantur*, §. 1. q. 3. n. 1. fol. 102.

Lettera buona *mercatores vocant debitorem ſecurum*, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. ſub n. 68. verſ. capio. fol. 233. et ampl. 14. nu 1. in fin. fol. 247. et p. 3. limit. 6. nu. 1. fol. 296.

Litterę cambii videntur meliores littera, eadem quæſt. 3. num. 14. fol. 130.

Littera non ſunt de ſubſtantia iuſtitię cambii etc. §. 1. q 5 ſub nu. 10. 11. et 13. fol. 112. et 113. et §. 6. gloſſ. 1. ſub numero 76 fol. 436. *Ideoque poteſt agi in cauſis cambiorum, etiam litteris non confectis*, §. 7. gloſſ. 3. num. 8. fol. 457. *Sed ſi is, qui accepit cambio, ſe obligauerit in publico inſtrumento facere litteras cambii, non poterit conueniri ad ſolutionem, quin prius conuentus fuerit ad faciendas litteras*, num. 9. *Ad quas faciendas poterit executiue conueniri, quia ex ſcriptura cambii eatenus agi poteſt, quatenus obligatio in ea contenta ſe extendit*, eod. §. 7. gl. 4. num. 2. fol. 461. *Et quid ſi lapſum ſit tempus ad conficiendas litteras*, d. gloſſ. 3. numer. 10. et 11. fol. 458. *Vbi autem falſę eſſent etiam litterę*,

&

Digitized by Google

I N D E X.

& nihilominus creditor vellet agere ex inſtrumento, quod haberet, quia ſibi ſic expediret vtique poſſet, §. 6. gloſſ. 1. nu. 72. Frequent tamen & communis vſus eſt, vt cambium contrahatur per litteras, d. q. 5. n. 18. Et quomodo ſint neceſſaria, q. 7. p. 3 lim. 5. num. 6.

Cambium per litteras fit de pecunia preſenti cum pecunia abſenti, §. 1. q. 5. num. 3. & ſub num. 10. Eſt licitum, q. 6. p. 2. ampliat. 7. num. 1.

Quot perſonę interueniant in cambio per litteras, §. 1. quaſt. 5. num. 75.

Cambium per litteras nundinarias an ſit licitum, ead. q. 7. p. 1. nu. 20. & ſequent. & numer. 66. Et an dicatur ſiccum, in eiſdem locis.

Litterarum cambij pluralitas ad quid §. 1. q. 5. ſub numer. 44. verſ. aduerte ſecundo, nu. 73. & 74. & §. 2 gl. 6. nu. 3. Et quot fieri ſoleant, ead. gl, 6. nu. 2. Et ſiunt numeratim, prima ſcilicet, ſecunda, & tertia, nu. 1. Et hęc pluralitas debitori facienti non nocet, ſub nu. 2.

Littera cambij dantur creditori cambij, §. 1. q. 5 ſub num. 44. verſ. has litteras, & nu. 74.

Littera cambij ſi fuerint acceptata, vel redierint cum proteſtatione, habent executionem paratam, quamuis in eis nulla legatur debitoris obligatio, §. 7. gl. 4. ſub nu. 1.

Litterę cambii quando dicantur diſpoſitiua, & quando mandatoria, & conſequenter quando ſint reuocabiles, §. 2 gl. 5. num. 1. & 450. Et quando obligent, & quando non, gl. 9. nu. 6. & 7.

Litterarum cambii non nundinarii formula, §. 1. q. 5. n. 40. & ſeq. vſque ad nu. 45.

Litterarum cambii non nundinarii liberi formula, ead. q. 5. n. 72. & ſeq.

Litterarum cambii liberi ex nundinis formula, eadem quęſt. 5. num. 80.

Litterarum d'auiſo in cambio nundinario libero ſcripturarum a creditore cambii, ead. q. 5, nu. 76. in fin. & 77. Et ſcripturarum, a debitore cambii, nu. 78.

Litterarum cambii reſponſiuarum formula, quando reſpondet mandatarius debitoris, ead. q. 5. num. 79. Et quando reſpondet mandatarius creditoris, ſub nu. 81. ibid.

Recurſa cambii litterarum formula ſoluendarum ab eodem campſore ſibi ipſi, ead. q. 5. nu 86. & 88. Et formula ſoluendarum ab ipſomet campſario ſibiipſi, num. 94. Et licet iſtę littera directo ſibiipſi ſcribenti videantur repugnare natura litterarum, cum nemo ſcribat ſibiipſi, tamen reſoluuntur in apodiſsiam obligatariam, §. 2 gloſ. 7. ſub numer. 7. & §. 6. gloſ. 1. ſub numero 2. & num. 63.

Litterarum d'auiſo formula in contractu cambii recurſa, ead. q. 5. nu. 89. Et de aliis formulis, nu. 90. & ſeq. vſque ad num. 99. excluſiue.

Littera cambii nundinarii an ſint ficta, §. 1. q. 7. par. 1. ſub num. 35. et 87.

Litterę cambii cum recurſa, et ſi videantur fictę, §. 6. gl. 1. ſub nu. 2. in 2. argum. et nu. 3. & ſeq. et ſub nu. 11 tamen ſunt verę et reales quoad effectum, qui debet inſpici, ſub num. 75. 76. et 81.

Litterarum miſſio ad nundinas quomodo videatur damnoſa campſariis, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 5. nu. 3. et 4.

Litterę cambii ſi ſint talis perſonę, vt veriſimiliter debeant redire inanes, an cambium ſit vſurarium, §. 1. q. 7. p. 3. limit. 5. num. 2. et §. 6. gloſ. 1. ſub numero 2. in 2. argument. et numero 3 et nu. 64.

Litterę ſi non mittantur ad nundinas, quia non in nundinis, ſed in eodem loco ſequi debeat ſolutio, cambium eſt ſiccum, et vſurarium, §. 1. q. 7. part 3. limit. 5. nu. 1. 5 et 6.

Error in tempore non vitiat neque impedit executionem litterarum cambii, §. 2 gl. 1. nu. 33 et ſeq. et nu. 38.

Subſcribens litteras cambii pro aliquo, dicitur fideiuſſor illius, ideoque poteſt accipere pretium periculi, cui ſe exponit, §. 1. q. 7. p. 3. limit. 6. ſub nu. 4.

Loci omiſſio, vel error in litteris cambii, quia ſcribuntur a debitore, non vitiat, neque impedit executionem litterarum, §. 2. gl 2. num. 5.

Pagate (a lettera viſta.) vide infra in verſ. poliza.

Litterę fictę etc. vide ſupra verſ. fictiones.

Solutio litterarum cambii etc. vide infr. verſ. ſolutio.

Litterę, vide ſupr verſ. dies:

Litteris cambii acceptatis, quando debitor, qui eas fecit fieri ſuo creditori, dicatur liberatus, vide infra in verbo, Solutio. verſ. acceptatio, et verſ acceptatis.

Proteſtatio litterarum cambii, etcęter. vide infra verſicul. proteſtatio.

Recipiens litteras cambii, ſeu d'auiſo, cum taciturnitate, an cenſeatur approbare etc. vide infra in verbo. Litterę, verſicul. recipiens.

Litteris cambii amiſſis etc. vide infra in verbo litterę verſic. litteris, et ſupra in verb. Banchum.

Loca, in quibus exercetur negotiatio cambiorum, §. 2. gl. 2. nu. 7. et gl. 5. ſub nu. 12.

Loci ratione cambium multipliciter eſt illicitum, §. 1. queſt. 7. p. 3 limit. 4. num. 1. et ſeq. Et in primis ſi ſolutio ſit facienda eodem in loco, ubi initiatur cambium, numero 3. et limit. 7. num. 1. et limit. 11. num. 1. et 3. Hoc tamen non procedit, ſi ſolutio in eodem loco fieret per viam recambii realis ut in caſu, de quo ead. limit. 11. nu. 13.

Debet cambium per litteras fieri inter diuerſa loca, §. 1. q. 4. nu. 14.

Et quid ſi fieret inter diuerſa loca, ſed intra idem Regnum, et per loca eiuſdem Prouincię, et an requiratur ut fiat inter loca diuerſorum Regnorum, Prouinciarum, q. 7. part. 3. limit. 11. num. 6. et ſeqq.

Illicitum et vſurarium eſt cambium, quod fit pro aliquo loco vicino ſub ficto nomine loci, vbi cambium fieret reale, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 7. num. 1.

Loci diſtantia debet conſiderari pro iuſti pretii cãbii, §. 1. q. 7. p. 3. limit. 11. nu. 12.

Longinquitas, et Vicinitas { locorum attendi debent in cambiis etc. §. 1. q. 1. n. 427. et q. 7. p. 1. ſub nu. 28. et p. 3. limitat. 11. ſub num. 12.

Lucrum cambii ad rationem tot pro centenario, et pro quolibet menſe eſt illicitum, §. 1. q. 7. part. 3. limitat. 3. num. 1. et limit. 8. num. 1.

Lucrum ſi prohibeatur accipi ex cambio intra idem Regnum, prohibitio non haberet locum in cambio, in quo campſor prius accipit. §. 1. q. 7. p. 3. lim. 11. nu. 1.

Lucrum cambii, ſoluendum non prout ſoluitur in loco, vbi deſtinatur ſolutio litterarum cambii, ſed prout ſoluitur in loco, vbi ſoluitur maius, eſt illicitum, §. 1. queſtione 7. part. 3. lim 4. n. 1.

Cambii lucrum debetur etiam ſi ſit cambium, vt aiunt (alla pari, &c.) §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 6. numer. 1. & ſeq. & n. 7. Reiecta opinione contraria. nu. 6. Et debitur, etiam ſi campſor requireret campſarium, nu. 9. Et quis in hoc propoſito dicatur campſor, ſub eod. nu. 9. Et poteſt illud accipi tuta conſcientia, n. 13. & ſeqq. Et quando non debeatur, nu. 16.

Cambii lucrum licet debeatur campſori ratione laborum periculi, & impenſarum, quas facit §. 1. q. 1. num. 426. & ſeqq. & q. 7. p. 1. nu. 44. & ſeqq. & nu. 52. ſub nu. 62. Tamen debetur eidem etiam pro cambio, pro quo nullas faciat impenſas, &c. d. q. 1. nu. 428. & ſub nu. 521. et q. 7. p. 2. ampl 6. num 11. & ſeqq. Imo ei debetur lucrum etiam pro cambio, pro quo non ſolum non faciat impenſas ſed ſine quo ipſo alteri fuiſſet impenſa, tanquam campſarius. ead. ampl. 6. n. 1. & ſeq. Et poteſt illud lucrum accipere tuta conſcientia, nu. 13. & ſeq

Ratio periculi laborum, & impenſarum, qua dicimus iuſtificari lucrum cambij, §. 1 q. 1. nu. 426. et ſeqq. et vt in verſ. preced. an procedat etiam in cambio nundinario, §. 1. q. 7. p. 1. nu. 36. 90. et ſub nu. 94.

Campſor, licet ſemper lucretur, ideoque cambium videatur non ęquilibre ad lucrum, et damnum. et conſequenter videatur illicitum, §. 1. q. 7. p. 1. ſub n. 38. Tamen non ex hoc redditur illicitum nu 94. et p. 2. ampl. 14. n. 3.

Cambii lucrum moderatum, quod non excedat modum debetur campſori, §. 1. q. 7. p. 1. nu. 43. et p. 2. ampl. 10. nu. 73. in fin. Et quare, d. p. 1. nu. 42 in fin. et nu. 44. et ſeq. 140.

Cambium ad rationem lucri, quod campſor feciſſet in mercatura ſi eam prius proprio motu reliquit, et non eſt paratus reaſſumere eſt illicitum. etc. §. 1. q. 7. p. 3. lim. 16. nu. 1.

Lucrum ceſſans ratione cambii an poſſit conſiderari in campſore,

Digitized by Google

INDEX.

§.1.q.1 p.1.nu.437.& ſeq.

Damnum, & lucrum ad cambij iuſtitiam debeat æqualiter poſſe contingere in cambio, §. 1.quæſt.6.parte 1.ſub num.38 et parte 2.ampliat.14.numero 3. & parte 3.limitatione 4. numero 2. & 4.

Lucrum cambij ceſſat omnino ſi cambium ſit illicitum, & vſurarium, nullaque habenda eſt ratio impenſarum, & ſumptum, §.1.q.7 p.3.limit.20.nu 2.

Campſores quomodo aliquando non lucrentur in cambijs, ſed perdant, §.1.q.7.p.1.ſub nu.94.verſ.at demus, & nu 95. & §.9.n. 18 & 20.

Intereſſe, & Lucrum } cambij multum differunt, §.7.gloſſa 2.numero 51. & 52.

Lucrum cambii ſi ſolueretur ad rationem temporis, an cambiũ ſit illicitum, vide infr.verſ.tempore.

Cambii lucrum quomodo campſori tam danti, quam accipienti debeatur, & quando prius accipit, lucrum caret ſuſpicione vſuræ, vide infr.in verbo Campſor ſeu nummularius.

Lugdunenſe cambium, §.2.q.5.nu.5. & q.7. par.1.ſub nu.22.& 50.

Magiſtratus negotiationis cambiorum eſt in duplici loco, §.1. q.5.ſub n.53.& 56.Et appretiat ſcutum marcharum, d.n.56.et ſeq.& nu.70.

Magiſtratus, qui præeſt negotiationi cambiorum Genuenſium, creatur a Genuenſibus, & reſidet in Ciuitate Placentiæ, vbi celebrantur Nundinæ cambiorum, quo ordine conſtet, quæve ſint illius iuriſdictionis, §.2.gloſſa 4.numero 8. & ſequens.

Mandatarius ad recipiendam ſolutionem litterarum cambii an & quando reuocari poſſit, §.2.gl.5.ſub nu.450.verſicul.declara

Marcarum, & Pecuniarum } copia & inopia in cambiis qua ratione poſſit iuſte procedere a longitudine, & breuitate temporis ad ſoluendum, §.1. quæſt.7.part.1.ſub numero 76 confir 2.

Materia cambiorum difficilis abſtruſiſſima, & intricatiſſima, §.1.q.2.num.11.& ſeq & præſertim.nu.19.Et eſt periculoſa. etc.nu.26.

Mercatoribus magis, quam aliis videtur permiſſa negotiatio cambiorum, & quare, §.1.q.7.part.2.ampliat.11.numero 1.& ſeqq.

Mercatores ſeu Negotiatores } quotidie videntur intricare contractum cambii, §.1.q. 2.nu.13.Ad palliandas vſuras, ſub num.18.Et magis ſuis, quam Theologorum opinionibus deferunt, nu 20.in fin.

Marx dari non poteſt &c.vide infra verſ.pecuniæ.

Minor an & quando poſſit contrahere cambium, §.1.q.7.p.3.lim. 17.nu.4.& ſeq.in quibus declaratur.

Minutum cambium vnde dicatur, §.1.q.5.ſub nu.23.& 24 Qui ſcripſerint de eo, nu.21.

Minutum cambium eſt licitum, §.1.q.7 p.1.nu.4.& p.2.ampl.4. nu.1.2.& q.5.ſub nu.33.

Non habet annexum mutuum, & conſequenter in eo non cadit vſura, §.1.q.5.ſub num33.& quæſt.7.p.2.ampliat.10.num. 77.

Quot perſonæ in eo interueniant, ead.q.5.nu.25.

Dicitur etiam manuale, & fit pecunia præſenti cum præſenti, §. 1.q.2.ſub nu.2.Et ideo eodem in loco q.7.par.3.limit.11.nu.8. Et aliquando etiam cum pecunia abſenti, d.q.5.n.23. Et quomodo conueniat cum aliis cambiis, nu.39. & ſeqq.Et quomodo differat, nu.33.& ſeq Quomodo fiat, nu.19.Et eius exempla, n. 25.& ſeq.

Hoc ſolum fuit in vſu apud antiquos, ead.q.5.n.22.eſt verum cãbium, ſub eod.nu.22.verſ.hoc cambium.

Dicitur reale, & ſine litteris, ead.q.5.nu.23.

Eſt Reipub.valde vtile, eadem quæſt.5.num.32.& quæſt.6.ſub n. 14.

Quis prius debeat numerare, §.1.q.5.nu.20.

Pro cambio minuto an & quando poſſit campſor lucrum facere, vide infra in verbo Campſor, verſ.campſor ſiue ſit.

Moneta, ſeu pecunia, quæ in cambiis emitur ſcutus marcharum eſt illa, quæ currit in loco, vbi fit contractus cambii, §.1.q.7. p.1.ſub nu.91.& §.2.gloſſ.3.ſub nu.26.& nu.79. Nam Genuæ emitur ſcutis ſolidorum 68.licet ſi moneta, §.1.q.5.nu.55.Romæ ſcutis aureis, nu.61.Neapoli ducatis de carolenis, nu.62. Venetiarum ducatis emuntur ſcuti ſolis Lugdunenſe, nu 63. & 64.Quare non exprimitur qualitas monetæ ſolutæ, §.2.gl. 8.nu.18.

Monetæ, quæ campſantur in cambio debent eſſe diuerſe ſpeciei, §.1.q.4.ſub num.7.& 8.& q.7.p.1.num.91.Et debent eſſe inter diuerſa loca, d.q.4.nu.14.& d.q.7 p.1.nu.37.& d.n.91.Hæc tamen monetarum diuerſitas non eſt de intrinſeca natura cambii, nu.92.

Monopolium, colluſio, & fraus inficiunt iuſtitiam cambii, §.1. quæſt.7.part.3.limitat.10.numero 1.& ſequent. Quam pluribus contingat monopolium committi in cambiis, num.5.& ſeq.

Monopolii vitium inficit non ſolum cambia eorum, qui monopolium inſtituunt, ſed etiam cambia eorum, qui ſub inſtructo monopolio ſcienter contrahunt, ead limit.10.nu.10.

Monopolii pœna eſt duplex. Prima, quia annullatur cambium. Secunda quia puniuntur qui illud committunt, ead.limit.10. nu.11.

Mulieres poſſunt negotiari pecunias in cambiis, §.1.q.7.p.2.ampl.9.nu.1 & ampl.11.nu.9.

Mutuare, et dare cambio an ſit idem, §.1.q.7. p.1.nu.22.& ſeq. et ſub nu.28.et nu.67.et ſeqq.

Mutuator poteſt paciſci cum mutuatario de intereſſe lucri ceſſantis, ſi vt mutuet, vere deſiſtit a cambio parato, §.1.q.7.p.2. ampl.8.nu.1.et n.18.et 19.Reiectis contrariis, num.8.et ſeqq.& idem ampl.20.ſub numer.3.et part.3.limitat.7.numero 3.& ſeq.

Mutuum quomodo inſit cambio, §.1.q.5.ſub nu.1.& ſub num.5. verſic.vtrumque, et late quæſt.7.par.1. numero 22.et ſub num. 68.

Mutuum in quot et quibus differat a cambio, §.1. quæſt.4. nu.5. et ſeqq.

Mutui et cambii verbo Doct.ſæpe promiſcue vtuntur, §.1.q.1. nu.422.et q.7.part.1.ſub num.22. et part. 3.limitat.7.ſub nu. 14.

Mutuum an poſſit vallari cum pacto, quod habeat executionem paratam tanquam cambium, §.1.q.7.part.3.limitat.7.nu.18. in fin.

Cambium, ficto loco, pro quo non mittuntur literæ, et miſſæ non præſentantur, etc.dicitur mutuum cum lucro, ideoque vſurarium, §.1.q.7.p.3.lim.8.nu.1.et 2.

Negotiatio cambiorum an ſit licita, §.1. quæſt 7. parte 1. nu.1. et 7.verſus finem, et numer.8.et ſeq.numero 41.et ſeqq.nu.50. et ſeqq.

Eſt chimercia, plena fictionibus, §.7.gl.1.nu.23.

Eſt neceſſaria pro mercatura, etc.§.1.q.6.ſub nu.7. et ſub num.8. verſ.prima quia, et num.14 præſertim in fine.Et licet primum fuerit inuenta gratia mercaturæ, et peregrinationis, tamen poſtea fuit in Reipublic. vtilitatem conuerſa in negotiationem gratia ſui ipſius, dict.num.8.et ſeq.et q.7.parte 2.ampliat.nu.1. in fine.

Negotiatio cambiorum etſi videatur ars vſuraria, ſeu vſuræ lucratoria, §.1.q.7.p.1.nu.30.Tamen non eſt, ſub nu.35.verſ. ad octauum.

Nomen cambii an ſit latinum, §.1. quæſtione 3.numero 1. et ſeq.

Nomen cambii generice ſumpti ſignificat triplicem ſpeciem permutationis, ſumptum autem in ſpecie ſignificat pecuniæ cum pecunia commutationem, §.1.q.4.nu.2.

Nomen mandatarii a campſario poſitum in ſuprafcriptione litterarum cambii, campſor creditor delere, et aliud apponere non poteſt, et hæc regula, §.2 gl.10.num.3. Ampliatur primo, vt delendo poſſit teneri de falſo, nu.4. Ampliatur ſecundo, vt delendo, ſeu mutando non poſſit conſequi aliud, quam capitale, n. 5. Ampliatur tertio, vt amouens teneatur ad intereſſe, quod debitor ex illa amotione pateretur, num.6. declaratur primo eadem regula, vt non procedat, ſi nomen illius mandatarii fuiſſet appoſitum gratia ſolius creditoris, numer.7 Declaratur ſecundo, vt ſi debitor dederit litteras ſine ſuprafcriptione,

ſſit

Digitized by Google

peſſit creditor inſcribere,&c.num.8.Subdeclaratur,numer.9.

Nundinarium cambium quod ſit,§.1.q.5.n.5. Quot modis contingat fieri reſpectu locorum,num 6 ibidem Eſt reale,& permiſſum,num 45.Eſt licitum,q.7.p.1.ſub num 6.& ſeqq.Debet habere iuſtitiam pretij,d.q.5.ſub num.45.verſ.tertio quia. In quo differt a cambio ſine nundinis, num.46.Eius exempla, ſeu caſus,ſub num.47.& ſeqq.& §.9.initio,verſ.vn gentilhuomo. Et eſt vtile Reipublic.dict. q.5. num.47.& ſeqq. & q.6. ſub nu 14.

Pro pluribus nundinis ſimul eſt prohibitum,§.1.q.7.par.3.lim.2. num.1.

Creditore cambij in nundinis cambiorum non reperto,debitor nō tenetur vlterius ad intereſſe,neque tenetur redire ad alias nundinas,§.2.glo.5. 2 num.204.

Creditor cambij ſiue acceſſerit, ſiue non acceſſerit ad nundinas poteſt conuenire debitorem ad ſoluendum alibi,quam in nūdinis,deducto ex ſumma ſibi debita toto eo,quod intereſt debitoris ſoluere alibi,§.2.gl.5.n.218.

Debitor,qui debet ſoluere recambium in nundinis,poteſt tam ante diem,quam,poſt,cogere creditorem ad recipiēdam ſolutionem alibi,dummodo ſoluat etiam quod intereſt creditoris ratione loci,& temporis,ead.gl 5.nu.219.

Cambium ſine nundinis,quod ſit,§.1.q.5.ſub nu.4. Eiuſq. exempla.n.36.& ſeqq.Eſt cambium,reale,verum,& iuſtum,ſub nu. 30.& §.1.q.7.par.1 ſub nu.3.ſol.Eſt Reip.neceſſarium, & vtile,d.q.5 num.31.Et in eo interueniunt perſonæ vere, & realiter.nu.32.

Cambium pro nundinis intercalaribus eſt vſurarium,et quod ſit §.1. q.7 part.limit.14.num.1.& ſeqq. Declaratur,numero 3. & 4.

Nundinę cambiorum cęperunt fieri in marchis auri non monetati,& poſtea in ſcutis ſculptis,& vbi primum, & vbi deinde, & hodie & §.2.gl.3.ſub nu.30.& gl.4.nu.4.

Nundinæ cambiorum ſunt de genere permiſſorum,§.2 gloſſ.4.numer.5.

Nundinæ cambiorum quando fuerint inſtituta, eadem gloſs. 4. num.6.

Nundinarum cambiorum vtilitates ead.gl.4.ſub num.6. per totum.

Nundinę Cambiorum Genuenſium celebrantur hodie Placentiæ,& quo ordine,§.2.gl.4.nu.7 & ſeq.

Quę negotia tractentur,& perficiantur in nundinis cambiorum, eadem gloſ.4.numero 9.& ſeqq.vſque ad fin.et ſeq.

Obligatio vltra precium cambii,facit cambium illicitum, vt ſi campſor obliget campſarium ad trahendum debitum in miniſtrum campſoris &c.§.1.q.7.p.3.lim.15.n.1.et ſeq. & §.6.gl. 1.nu.6.

Opiniones Doctorum circa iuſtitiam, & iniuſtitiam cambij obſcuræ,& variæ,§.1.q.2.ſub n.18

Papæ munus eſt decernere de modo,& forma contractus cambii, & quare,§.2.gl.3.n.108.

Pecunia loco non poteſt in cambijs dari merx, ſed requiritur pecunia numerata,& quare §.1 q.7.par.3.lim.19.numero primo, Et ideo cautelate in litteris cambii,dicitur(de contanti)§.2.gl. 8.ſub nu. 16.

Pecunia,&c.vide ſup.verſ.moneta.

Pecunia non numeratę exceptio,vide ſupr.verſ.exceptio.

Permutatio, et cambium in quo differant,§.1.quęſtion.4.numer.1.

Perſonæ quibus licet, et non licet exercere cambia, quę ſint,§.1. q.7.par.2.ampl.11.num.1.& ſeqq.ampl.17.num.1. et ſeqq. nu. 22.et ſeqq.et 250 et par.3.limit.5.nu.2.et limit.11.nu.5.et §.6. gl.1.nu.85.

Inhabiles ad contrahendum,ſunt eodem modo inhabiles ad contractum cambii,§.1.q.7.par.3.limit.17.n.1.& ſeq. et num.23. et ſeqq.

Pignus non repugnat iuſtitię cambii,§.1.q.7.par.2.ampl.12.nu. 1.et ſeq.Declaratur,nu 4.

Pignore dato cum pacto etc.vide ſupra verſ.intereſſe,ibi,campſarius.

Pij V.conſtitutio de cambiis explicatur,§.1. quęſt.7.part.2. ampl. 17.numero 16.iuncto numero ſeptimo. Eaque habetur,§.9. numero quinquageſimoſecundo, et quinquageſimo tertio.

Plancetinum cambium,§.1.q.5.num.5.et q.7.par.1.ſub numero 22.et 50.

Pænitentia an,et quando habeat locum in contractu cambij,§. 2. gl.5.num.447.et ſeqq.et ſub num.351.verſ.primus, et numero 327.

Poliza,ſeu lettera viſta (et ad vſo)in litteris cambii quid ſignificent,§.2.gloſ.5.num.5.et ſub n.8.Et debent habere idem pretium,§.1.q.7.par.1.nu.28.verſ.finem, et part.3. limitat.1.ſub nu.1.

Præſcriptio aduerſus viam executiuam etc.vide infra in verbo. Præſcriptio verſ. executioni.

Pretium cambii eſt duplex,quorum vnum dicitur al conto,et alterum (al prezzo corrente)§. 1. q.5. num.7. num.53. et ſeqq. et num.70.

Poteſt eſſe triplex etc.§.1.q.7.par.2.ampl.10. num.102. et ampl. 15.num.1.

An ſumatur a quantitate dilationis ad ſoluendum,§.1. quæſt.7. part.1.ſub num.28.et ſub numero 75.verſicul. primo nego, et num.76.

In cambio non nundinario, et per litteras pretium ſumi debet ex diſtantia locorum,§.1.quæſtio.7.part.3.limitat.11.ſub numer.12.

Pretium cambii non debet augeri propter vrgentem neceſſitatē campſarii,§.1.quæſt.7.part.3.lim 6.nu.2.Poſſet tamen augeri propter modicum eius creditum,ſeu quia aliter periculo exponuntur pecunia campſoris, ſub eodem numero 2. verſicul. ſecus.

Pretium cambii in quo licita eſſet læſio infra dimidium, non cōſideratur in toto valore ſcuti marcharum, qui venditur, emitur,ſed conſideratur in eo ſolo, quod agetur, vel minuitur ex ſcuto ſecundum communem æſtimationem,§.1. q.7.p.2. ampl. 10.num.67.

Pretium cambii in nundinis imponitur a Conſule, et mercatoribus, et dicitur (il prezzo di ritorno)et quare ſit neceſſariū, et quo ordine imponatur,§.2.gl.4.ſub num.13. Et quot, et quæ conſiderari debeant,vt imponatur iuſtum, num. 14. et 15. Et licet hoc pretium videatur iniuſtum,quia imponitur a mercatoribus,qui dant,et accipiunt cambio,§.1.q.7.par.1.numer.38. Tamen non eſt iniuſtum,et quare,numer. 93. Quod ſi propter intereſſe imponerent iniuſtum, cambia eſſent iniuſta,et ipſi punirentur,eadem q.7.par.3.limit.10.n.8.et d.gl.4.numer.13. in fine.

Precio tam certo,quam incerto poteſt contrahi cambium.§.1.q.5. num.65.et ſeqq.& quæſtion.7.part.2.ampliation.14.nu.1.

Precium cambij poteſt augeri quando campſor daret cambio ex obligatione,§.1.q.7.p.2.ampl.1.n.5.

Scutus marcharum diuitis maiori æſtimatur pretio,quam ſcutus marcharum pauperis,§.1.q.7.part.2.ampl.10.ſub num.68.ampl.13.et ampl.14.nu.1.in fin.

Pretii iniuſtitia an,et quando faciat cambium illicitum,§.1.q.7. par.2.ampl.10.n.1.et ſeq.et n.72.verſ.capio ſecundam,et par. 3.lim.6.n.1.et ſeq.

Principis munus eſt imponere pretia cambij,etc.§.2.gl.3. num. 104.in fine,Et præſertim ſummi Pontificis, num.107. et gl.4. nu.16.

Proceſſus in cauſis cambiorum quomodo Genuæ expediatur, §.7. gl.1.ſub num.1.& §.7.gl.2.num.4.et 5.et gl.5.n.15.et ſeqq.et vide infra in verbo Executio,verſ.creditorib.

Proclama,quod facere ſolet creditor contra debitorem an aliquis velit ſoluere litteras cambii,§.2.gl.5.nu.205.

Procurator conſtitutus ad accipiendum mutuo,poteſt accipere cābio,§.1.q.7.p.1.ſub.nu.22.

Prodigo,vſuro pecuniis in enormibus,qui ſcienter daret cambio, male ageret,§.1.q.7 p.3.lim.18.nu.3.

Proteſtationes,quæ fieri poſſunt in nundinis cambiorum,§.2.gl.4. ſub.n.10.& 17.

Nemine acceptante litteras cambij,creditor, ſeu eius procurator proteſtatur,et exinde agere executiue contra debitorem,§.2.gl. 5.ſub n.316.et §.7.gl.2.n.3.verſ.finem.

Adiectus etiam poteſt proteſtari litteras cambij,ead.gl.5.n.317. et gl.7.n.50.et ſeq.

Prote-

Digitized by Google

I N D E X.

Proteſtatio litterarum cambij non acceptarum eſt non ſolum neceſſaria, ſed debet infra 30. dies remitti, alias oriuntur præiudicia &c. ead. gl. 5. n. 318. & ſeq. & 326.

Proteſtationis ordo qualis, &c. remiſſiue ead. gl. 5. nu. 321.

Proteſtatio, quam facere ſolet debitor in nundinis cambiorum cõtra creditorem non repertum in nundinis, §. 2. gl. 5. n. 204.

Proteſtatio, quam ſolet facere credito, quando nemo extas in nundinis, qui ſibi ſoluat litteras cambij, eadem gloſſ. 5. ſub numer. 205.

Soluere litteras cambij ſeu tractam ſuper proteſta quid ſit, & quid operetur, eadem gloſſ. 5. num. 358. & ſeqq. & 374. & ſequent.

Proteſtatio creditoris cambii, quod intendit accipere cambio, etc. vide ſupra verſ. intereſſe ibi, lucrum.

Proteſtatio in cambio recurſæ contra debitorem non ſoluentem, à quo, & quomodo fiat, vide infra in verbo, Proteſtatio verſic. campſor.

Reliqua de proteſtatione, vide infra in verbo. Proteſtatio.

Prouiſio, quæ ſoluitur pro remiſſa, & tracta cambij, &c. vide infr. in verbo, Prouiſio.

Recambium quid ſit, §. 1. queſtion. 4. numer. 38. & 42. & queſtion. 7. parte prima, numero 99. Et quot modis fiat, eadem queſtion. 4 num. 38. & 39. & ſequent. & queſt. 5. ſub nu 81. verſic. Franciſcus.

Recambium an ſit illicitum, §. 1. q. 7. par. 1. nu. 98. & ſeq. & part. 2. ampl. 16. num. 2. Et qua ratione damnaretur, §. 7. gl. 2. num. 20. in fin.

Recambia quæ fiunt in nundinis, minuunt intereſſe, &c. §. 1. q. 6. ſub num. 8. verſ. ſecundo quia.

Recambia eſſent toleranda vſque ad certum numerum, & non in infinitum. §. 6. gl. 1. ſub n. 88.

Recurſæ cambium fuit veteribus incognitum, §. 1. q. 2. ſub numer. 2. Et eſt illud, quod mercatores dicunt etiam (con il ricapitare le lettere ſopra il d.ttore) *§. 6. gl. 1. initio.*

Quid ſit, §. 1 q 4. ſub num. 40. & q. 5 ſub num. 8. & nu. 83. & §. 6. gloſſ 1. n. 60.

Vnde nomen proceſſerint, §. 1. q. 5. n. 85.

Fit duplici modo, eadem quæſt. 5 ſub numero 83. verſic. primus, & num. 84.

Eſt in frequentiſſimo vſu, eadem quæſt. 5. ſub numero 83. verſic. primus.

Recurſæ cambium decem impugnatur argumentis, §. 6. gl. 1. ſub num. 2. & ſeq. Sed octo alijs defenditur, num. 21. & ſeqq. Et præſertim in 4. argumento, ſub num. 43. vbi deducuntur confirmatio Pij V. pro Bononienſibus, & Reſponſum Congregationis Cardinalium Archiepiſcopo Panormitano, Quatuor referuntur diſtinctiones, n 57. & ſeq. Reſoluitur cum diſtinctione trium caſuum, num. 60. & ſeqq. Firmatur eſſe licitum, & argumenta impugnatiua ſoluuntur, nu. 63. & ſeqq. Eiuſque inſtitia oſtenditur, ſub n. 40. 41 69 70. & 71. Ideoque eſſe licitum habetur, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 16. nu. 1. & late, articulo diſcuſſo, d. §. 6. gloſ. 1. nu. 21. & ſeqq. & d. nu. 63. Quamuis ſcriptoribus viſum ſit ſuſpectum de vſura, & quare, §. 2. gl. 10. ſub nu 9. verſ ratio, & late d. §. 6 gl prima ſub numer. 2. & ſeqq. & præſertim ſub numero 61. caſu 3. & ſub numero 88. verſicul tempera ſecundo.

Recurſa cambium et ſi ex probabiliori opinione ſit ſatis licitum, damnarique non poſſit, & ſit in frequentiſſimo vſu §. 9. gloſ. 1. n. 88. Tamen viri docti illud, vt plurimum, diſſuadent, ſub eodem numer. 88. verſ. tempera ſecundo. Et in infinitum ſi non procedere, expediret Reipubl. ſub eodem num. 88. verſ. tempera primo.

Cambire in ſe ipſo, (cioè contar ſe ſteſſo) eſt cambium recurſæ, §. 1. q. 5 ſub n. 83. verſ hic modus, & §. 2. gloſ 8. ſub numer. 17.

Recurſæ cambii litteris ſolutis a ſocio, ſeu alio de mandato eius, qui dedit cambio, quot contractus & obligationes hinc inde inuicem oriantur, §. 6 gl. 1. ſub n 60. caſ. 1.

Campſor qui dedit cambio recurſæ in Ciuitate Genuæ pro nundinis Placentiæ, eſt ille idem, cui ſoluitur in nundinis Placentiæ, licet ſimuletur alius eiuſdem nominis, §. 2. gloſ. 6 ſub num. 89. & 91. Et quare fiat hæc ſimulatio, n. 90.

Recurſæ cambium & ſi videatur fictum, & quare, §. 6. gl 1. ſub num. 2. 10. 11. 15. 25. & 26. Tamen eſt cambium verum, & reale, ſub numer. 75. 76. & ſub numero 92.

Campſor, qui in cambio recurſæ non vult ſibi ipſi ſoluere, quomodo proteſtetur vide infra in verbo, Proteſtatio, verſ. campſor.

Remittens pecunias per viam cambii ad mandatorem, cuius periculo res ſtat, §. 2. gloſ 5. numer. 400. et ſeqq. & §. 3. gloſ. 2. num. 1.

Remittere pecunias dicitur is, qui dat pecunias cambio, §. 3 gl. 1. num. 1.

Reſcindi, ſeu Reuocari } *non poteſt contractus cambii altero contrahente initio, etc. §. 2. gloſ. 5. num. 447 Neque poteſt reſcindi in parte, puta quoad locum deſtinatæ ſolutionis, niſi locus eſſet talis in quo ſolutio ſequi non poſſet, num. 448. Et præſertim reuocari non poteſt, quando litteræ cambii ſunt iã acceptatæ, n. 449. Quando tamen poſſit reuocari, nu 397.*

Rex ſi accipiat cambio, et faciat litteras cambij ad miniſtros, & pro locis, in quibus campſores dantes cambio ſciant, Regem nõ habere. neque habiturum ſummam pecuniarum datarum cãbio, & habere intentionem reſtituendi eodem in loco, cambiũ eſt illicitum, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 17. nu. 13. Et maxime ſi Rex ſi obligat ad recambia, n. 14.

Romæ non deeſt occaſio negotiandi in cambiis, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8 nu. 229.

Ruſtico, Pauperi & Similibus } *quos veriſimile eſt, non poſſe ſatisfacere in nundinis an poſſit licite dari cambio, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 17. nu. 1. et ſeq. n. 22. et ſeqq. & §. 6 gl. 1 ſub n. 2. argum. et num. 64.*

Ruſticus, qui non eſſet habilis per ſe ad ineundum cambium, poſſet illud inire, ſuppoſito mercatore habili, eumque releuare indemnem, d. ampl. 17. nu 6.

Dans ad cambium ruſtico enixe roganti cum eſſet paratus dare alteri ad cambium verum, et reale, poteſt a ruſtico exigere lucrum cambij veri, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. nu. 274. Secus ſi fuiſſet paratus dare ad cambium perſonæ, cum qua nõ poterat iniri cambium, num 285.

Scartafaccium eſt liber in quo continentur memorialia negotiorũ agendorum in nundinis, et ideo notata in eo non inducunt obligationem, neque nouationem, neque promiſſionem, imo poſſunt illa variari, et contra ſcribi, et denotant rem imperfectã, §. 2 gl. 4. nu. 12. Et in eo fiunt acceptationes, num. 10. Et quomodo fiant. ſub num. 11. Et ex his acceptationibus, et ſcartafaccis datur bilantium ſub eod. nu 11. et 12. Et qualis debeat eſſe iſte liber, nu. 10. in fine, remiſſiue.

Scriptura cambii non magis vno modo, quam alio ſufficit, §. 7. gl. 3. nu. 35.

Scriptura an ſit de ſubſtantia in contracto cambij, §. 1. queſtion. 5. ſub num. 10. et 11. et § 6. gl. 1. ſub n. 76.

Scriptura, ſeu Libri } *formula in ratiocinis cambiorum, §. 1. queſtion. 5 num. 82.*

Scuti marcharum in contractu cambii emuntur, et venduntur ſemper ſolutione anticipata, §. 1. q. 5. nu. 69. Ideoque minori pretio, q. 7. p. 5 ſub n. 22. Et æquiualatio non eſt ſemper vera, ſub n. 74. verſ. primo ergo.

Scutus marcharum in negotio cambiorum emitur, et venditur pretio determinato, et pretio imponendo etc. §. 1. q. 5. n. 65. et ſeq. et q 7. p. 2. ampl. 14. ſub n. 1.

Scuti valor in cambiis, et cæter. vide infra in verbo, Scutus auri.

Scutus marcharum vide ſupra verſ. pretium, ibi ſcutat, et infra in verbo Scutus marcharum.

Secundum cambium cum eodem perſona extinguit primum, §. 2. gl. 5. ſub n. 408. et ſeq.

Siccum cambium eſt illicitum §. 1. q. 7. par. 1 n. 19. et ſeq. et part. 3. limit. 1 ſub n. 1. Quæ dicantur cambia ſicca ead. par. 1. nu. 20. et ſub n. 28. et part. 2. ampl. 17. num. 10. et ſeq. et num. 19. et ſeq. et d. lim. 1. ſub n. 1 et lim. 4 ſub n. 1. et lim. 5. ſub n. 1. & lim. 11. n. 4. et §. 2. gl. 10. n. 3. verſus finem.

Solutio anticipata, qua in contractu cambii emitur ſcutus marcharum minori pretio, an faciat cambium eſſe vſurarium, §. 1. q. 7 p. 1. ſub n. 28.

Solutiones, quæ fiunt in nundinis cambiorum, vt plurimũ fiunt pecunia, acceptis ſolum chirographis, §. 2 gl. 4. ſub nu. 3.

Tertius

Digitized by Google

I N D E X.

Tertius ſoluent litteras cambii ſine mandato, vel non ſeruato ordine mandati, conſequitur actionem negotiorum geſtorum, &c. §.2.gl.5.nu.357.& ſeqq. Non autē actionem mandati, nu. 375. iuncto n.374.

Solui cui debeant littera cambii, §.2.gl.7.n.1.& ſeq.

Solutio litterarum cambii licet præcipiatur ſimpliciter, ideoque fieri debeat ſtatim, tamen modica, et brevis dilatio datur, etc. §.2.gl.5.nu.3. in fine, & num.4. Quid ſi ſolutio mandetur (a lettera viſta) an.5.& ſeqq. Quid ſi mandetur ſtatim, & incontinenti, nu.7. Et quid ſi mandetur (ad vſo) ſeu, a ſuo tempo, nu. 8.& 9.

Solutio litterarum cambii eſt triplex. Quadam eſt ſimplex, ſeu libera, quę fit a mandatario ſimpliciter, §.2.gl.5.nu.356. Quadam fit in honorem litterarum, & quid operetur, n 357. Quadā fit ſuper proteſtu honore litterarum, & quid operetur, num.358. & ſeqq. & vide infra in verbo Solutio, verſ. tertius. Et quando ſolutio dicatur libera, & quando ſuper proteſtu, num.384.& ſequen Et quando ſit vſus huius ſolutionis ſupra proteſtum, §.2. gl.9.n.5.

Soluens litteras ſuper proteſtu honore litterarum tenetur de ſolutione certiorare eum, qui tractam fecit, quia, &c. ead.gl.5. ſub num.362.& 363.& faciendo ipſe tractam eiuſdem ſumma, ſicque certiorando, debet eam facere pro eodem loco, & quando poſſit facere pro alio, n.38.

Soluendi facultas litteras ſuper proteſtu competit gradatim, & quo ordine, ead.gl.5.nu.389. Et ſoluens, retinendo obligatum eū pro quo ſoluit, non poteſt retinere obligatum eum, cui ſoluit, nu. 392. Et quando habens ſpeciale mandatum proteſtaretur, quod nemo ea ſolueret ſupra proteſtum, nemo poteſt ſoluere, nu.390. Similiter quis debet prius tractas ſibi directas ſoluere pro concurrent quantitate crediti penes ſe exiſtentis, numero 391. in fine.

Solutionem recuſare, & ſe pœnitere non poteſt, qui acceptauit litteras cambii, §.2.gl.5.nu.327. Siue littera remanſerint penes acceptantem, ſiue penes creditorem, num.328. Etiam ſi debitor, qui ſcripſit litteras, ſtatim decoqueret, immo etiam ſi fuiſſet decoctus quando ſcripſit, numero 329.& ſequentib. Pro maiori intelligentia vide infra in verbo, Decoctor. verſ. decoctus nec poſt.

Solutis litteris cambii falſo exactori, cuius ſit damnum, vide infra in verbo, Solutio, verſ. falſo nomine.

Solutio, &c. vide ſupra verſ. dilatio.

Species, ſeu genera cambii quot, & quæ ſint, §.1.q.5. numero 1.& ſeqq.

Species, ſeu verius nomina quadam cambiorum illicitorum, §.1. q.7.p.3.limit.8.n.3.

Taxare non poſſunt cambientes ex ſe futura lucra cambii, neque intereſſe in caſu non ſolutionis, §.1.q.7.par.lim.8. n.2. et limit. 13.n.1.& ſeq.

Tempore an menſuretur lucrum cambii, §.1.q.7.par.1. ſub num. 28.& ſub num.75.verſ.primo nego, & num.76. Et quando mēſuraretur, an eſſet cambium illicitum, ead.q.7.par.3. limit.1. nu.1.& ſeqq.lim 2.& 3.vtrobique nu.1.& §.9 num.5. 14. ſub num.16.verſ.reſta, & numer.17.& ſeqq. Vide ſupra verſ. dilatione.

Tempore feriato vide ſupra verſ. feria.

Termini, quibus negotiatores cambiorum vtuntur, ſunt conciſi, & incogniti, & quid ſta, §.1.q.2.num.16.

Theologi antiqui quod cambium non agnouerint, §.1.queſtion.2. num.2.

Tranſportiatio realis pecuniarum, quę poſtea campſantur, facit cambium licitum, & reale, §.1.q.7 p.2.ampl.5.n.1.

Venetiarum cambium, ideſt, vt aiunt, cambium per Venetias, eſt illicitum, §.1.q.7.p.3.lim.4.nu.1.

Verba quadam vulgaria, quę apponi ſolent in litteris cambij require infra in verbo, verba.

Vſura facile committi poteſt in negotio cambij, §.1.queſtion.2. ſub num.26.

Ad vſura tractatum pertinet cambiorum diſputatio, ead.q.2. ſub num.26.

Vſurarium cambium uniformiter committitur tam cum paupere, quam cum diuite, & Rege, §.1.q.7.part.3. limit.20. num.3.

Eſtque propterea prohibitum, etiam ſi daretur ad cambium Iudais, nu.4. Et dicitur vſurarium, etiamſi Rex diceret, quod illa lucra dat ſponte, & mera liberalitate, n.5.

Vſurarium cambium eſt, quando exceſſus in pretio cambii eſt ratione mutui, ſecus ſi non ſit ratione mutui, §.1.q.7.par.2.ampl. 10.num.74.verſ.ad ſecundam Tunc enim poteſt eſſe iniuſtum ſeu, nullum, ſed non vſurarium, ead.q.7.p.3. limit.15. nu.7. Eſt etiam vſurarium, quando lucrum procedit ſolum ratione temporis, quia tunc cambium non fit de loco ad locum, d.par.3.lim. 11.ſub nu.3.verſ.infero.

Vſura ſuſpicione caret cambium, in quo campſor prius accipit, & poſtea alibi reſtituit, &c. §.1.q.7.part.3.limit.11.ſub numer. 9.& 10.

Vtilitas, & Neceſſitas } *cambiorum in Rep. §.1.q.7.par.1.ſub n.62.q.5.nu. 31.47.et ſeq.et q.6.num.14.& §.2. gloſſ.4.ſub numer.6.et 7.*

Campſor Campſarij.

Campſores qui dicantur §.1.queſtio.3. numer.5. Vnde dicantur, num.6.

Campſor an dicatur mercator, vel negotiator, §.1. queſtion.5. num.52.

Campſor quandoque prius dat pecuniam, et quandoque prius accipit, §.1.q 5.ſub num.1.et num.5.verſ.vtrumque, et q.7.par.1. num.1.

Campſor, ſeu Numularius } *ſiue prius accipiat pecunias, ſiue prius ſoluat, idem lucrum iuſte accipit, §.1.q.1.nu.425.et ſeq. et q.7 par.1.num.90.et par.2. ampl.10 ſub nu.107. Et quando prius accipit, cambium, ſeu lucrum illud caret ſuſpicione vſuræ, quia ex parte lucrantis non conſideratur mutuum, cum ſoluens lucrum, det prius cum dilatione ead.q.7.par.3.limit.11.n. 9.et 10.*

Campſor induit quaſi veſtem mutatoris, §.1.q 7.p.2.ampl.10.ſub n.68.verſ.ratio.

Campſor, ſiue ſit publicus, ſiue priuatus, cambiendo minutatim pecuniam præſentem cum pecunia præſenti, poteſt ſuam pluris æſtimare, ſeu aliquid accipere pro labore, etc. §.2.gl.3.num.97.

Et quando officium campſoris habeat à Principe, et ſine ſalario, poteſt illud accipere, etiam monetis vt merci eſſet a Principe impoſitum pretium, nu.124. Et quantum plus poſſit accipere, nu.214.et ſeq. Non tamen poteſt quicquam accipere, ſi ſit ſalariatus, a Rep num.99. Et quid ſi non ſit campſor cum taberna, ſed faciat aliud exercitium, nu.100.et 101.et §.3.gl.3.nu.4. Et Princeps poteſt interdicere cambia minuta inter perſonas priuatas, d.§.2.gl.3.n.106.

Campſores qui dicuntur. Bancherotti, et exercent cambium minutum, non poſſunt eſſe in Vrbe, niſi qui ſunt admiſſi ab habente auctoritatem, ead.gl.3.ſub n.101.verſ.extende.

Campſor præſumitur de conſuetudine habere ſemper promptam, et oblatam creditori pecuniam, quam debet, et ideo controuerſia eſt, an interitus pecunię, quę debetur a mercatore di vite ſpectet ad creditorem, §.2.gl.5.ſub n.297.

Diuitiæ campſorum, iniquis cambijs acquiſitæ, facile dilabuntur, §1.q.6.n.16. Et quare caduciores ſint diuitiis aliorum, num.17.

Pecunia campſoris ſemper reputatur præſens, pecunia campſarij abſens, §.1.q.7.part.1.ſub num.49.et parte 2.ampliation. 6. num.4.

Campſor etc. vide ſupra in verbo, Cambium, verſicul.laſio, et verſ.intereſſe ibi, lucrum, et verſicul.lucrum, ibi cambij, et ibi campſor.

Campſarii, qui dicantur, §.1.q.3.n.7.

Campſarius ſoluit lucrum campſori, etiam ſi ſit requiſitus ab ipſo campſore, §.primo, queſt.7.par.2. ampliat.6.numero 9. Et quis eorum in hoc propoſito dicatur campſarius, et quis campſor.

Campſarij tendunt ad inopiam, §.1.q.6.n.15.

Campſarius, qui obligatur ſoluere lucrum campſori poteſt addere onus campſori, ſed non e contra, §.1 queſt.7.par.3. limit.15. num.6.

Digitized by Google

I N D E X.

Canoniſta, Cap. Capitale.

Canoniſta interpretatur ius diuinum in his, quæ pertinent ad philoſophiam moralem, §.1.q.1.num.28.

Canoniſtis magis, quam Theologis ſtandum in materia vſurarũ. ead.q.1.num.19.& 20.ibid.

Canoniſta, &c. vide infra in verbo, Iuriſperitus.

Cap. nauiganti, intellectus, §.1. q.7.par.2. ampl.8.num.45.& ſequent.

Cap. ſalubriter, intellectus, & ratio ead.ampl.8.num.174.& ſeq. verſ.ratio.

Cap. Odoardus, beneficium licet intentatum non retardet executionem ſolutionis penſionis, §.7.gl.5.numer.130. Neque executionem obligationis cameralis, num.131.& 132. Tamen poſtquam illud beneficium eſt per ſententiam obtentum retardat, d.n.130.132.

Cap. Odoardus, an & quando competat clerico, vide infra in verbo, Clericus, verſ.cap.Odoardus.

Sententia lata ſuper cap. Odoardus, vide infra in verbo, Sententia.

Capitale, ſeu ſors, vide infra in verbo intereſſe, verſ. actionis iure, & verſ.efficio, & in verbo, Solutio, verſ.incerta.

Cappucinus, Carcerari, Coro.

Capuccino promiſſum an ſolui debeat, &c. §.1.queſt.7.par.2.ampliat.19 n.96.

Minor pro debito ciuili non poteſt detineri carceratus, §.1.q.7.p.3.limit.17.ſub n.5.

Cartularium, Cartularii.

Cartularium quid ſit, §.7.gl.3.numer.1. Quot cartularia ſint in Bancho S.Georgii in Ciuitate Genuæ, num.3.& 4. Quare dicantur cartularia S.Georgii, nu.7.

Cartularij ſcriptura qualis ſit, ead.gl.3.n.6.& 31.

Cambij contractus in cartulario, ead.gl.3.n.2.

Cartularium cambiorum quod ſit, ead gl.3.n.30.

Cartularii copiam ſtatuta Genuæ vocant extractum, & quomodo producatur, ead.gl.3.num.32.

Cartularium extracta habent executionem paratam, ead.gl.3.nu.9.& ſeq.

Cartularij qui dicantur, §.7.gl.3.ſub nu.1.verſ.infero.

Caſus.

Caſus in omnibus, §.1.q.1.n.43.verſus finem.

Aſſecurator an teneatur de caſu ſiniſtro, ſecuto culpa aſſecurati, vel naturam, §.1.q.1.n.154.& 155.

Caſus ſiniſtri euentus in re aſſecurata an ſufficiat ad exigendum rei aſſecuratæ valorem, licet caſus non duret, ead.q.1.nu.143, et 145.

Naue aſſecurata, quando in ea dicatur eueniſſe caſus ſiniſter, ead.q.1.num.140.et 143.et ſeqq.ſub num.147.et ſeq.

Nemo tenetur de caſu fortuito, cui prouidentia humana reparari non poteſt, niſi in ſe caſum ſuſceperit, §.1.queſt.1.numer.139.in fine.

Notitia caſus ſiniſtri, ſecuti ante aſſecurationem, an poſſit probari per teſtes iudicio executiuo, ead.q.1.num.156.

Notitia caſus ſiniſtri poteſt probari per coniecturas, veriſimilitudines, et indicia, et in ciuitate Genuæ ſufficit fama ead.q.1.n.158.et 169. Et quibus coniecturis probentur ignorantia, et notitia, ſub nu.160.et ſeq. Relinquitur arbitrio iudicis, quæ ſufficiant, numer.159. Et quid Genuæ, quid vero Florentiæ, numero 168.

Notitia caſus ſiniſtri, ſecuti in mare lõginquo, quomodo ſecundũ ſtatuta Genuæ probetur per famam, §.1.q.1.ſub nu.162, et ſeqq. Et qualis debeat eſſe hæc notitia, n.164.

Caſus deciſus a lege poſitiua, ſi ceſſat ratio legis, remanet vti omiſſus, ſub mera diſpoſitione iuris naturalis, gentium, §.1.q.1.ſub nu.531.

Omiſſus in ſtatuto, remaneat ſub diſpoſitione iuris communis.

Probandi onus, aſſecuratum habuiſſe notitiam caſus ſiniſtri ante aſſecurationem, vel ignoraſſe, cui incumbat orta lite validitate aſſecurationis, §.1.q.1.n.157.

Siniſter, Aduerſus, Obnoxius, et Fortuitus } *caſus qui dicantur, ead.q.1.n.134.*

Siniſtri caſus, quibus humana prouidentia reparari non poteſt, qui ſint, §.1.q.1.num.135.et 140. Et quando ſecundum ſtatuta Genuæ dicatur, non poſſe reparari, nu.147.

Valor mercium aſſecuratarum, ſecuto caſu ſiniſtro qualis attẽdatur, ead.q.1.ſub n.169.difficult.11.

Cauſa, Cauſidico, Caute.

Cauſa quæ dicatur, §.7 gl.1.num.3. Et quæ ſecundum ſtatuta Genuæ num.4.

Breuiores cauſæ dicuntur illæ, quæ ſunt parui momenti, etc. ſed a ſtatutis Genuæ vocantur illæ, quæ breuiter expediuntur, quamuis maximi eſſent momenti, §.7.gl.1.ſub n.2.

Cauſa non dicitur ſummaria, eo quia in ea poſſit procedi ſummarie, ſimpliciter, de plano, ſub vinculo iuramenti habito ſemper intuitu ad Deum, et ad veritatem negotii, §.7.gl.3.n.13.

Cauſa finalis, et Cauſa impulſiua } *quomodo cognoſcantur, §.1.q.1. ſub numer. 516.517.et ſub n.523.*

Cauſa finalis in contractum obtinet præcipuum locum, §.1.queſt.1.num.358.

Cauſa finalis legis colligi poteſt ex proœmio eiuſdem legis, §.7.gl.2.ſub num.89.

Ceſſante cauſa, ſeu ratione legis, an ceſſet lex, §.1.q.1.ſub n.507. et ſeqq. Quid ſi non ceſſet in communi, ſed ſolum in aliquo caſu particulari, ſub num.510.et ſeqq.et num.540.et q.7.part.2.ampl.6.num.13.verſ.finem. Et quid ſi ratio non ſit, vel ſit generaliter lege, ead.q.1.n.516.et 517. Reſolutio, d.q.1.ſub n.521.et verſ.ex hac diſtinctione, et ſub numero 545.verſic.ad ſextum.

Ceſſante cauſa, ſeu fine legis, ceſſat lex, et ceſſat pœna legis, quoties remanet illæſus finis legis, quamuis ſeruata non ſit lex, §.1.q.1.ſub n.550.corrob.2.

Ceſſante cauſa legis in ſententia, vtique ſententia etſi in foro exteriori eſſet iuſta, tamen in foro interiori eſſet iniuſta, ſiue cauſa ſit expreſſa in lege, §.1.q.7.par.2.ampl.19.num.89. Siue non ſit expreſſa, ſed vnica tantum reddi poſſet, ſecus ſi plures, numer.90.

Cauſidici imperiti, an et quando eſſent condemnandi ad intereſſe, §.7.gl.2.n.98.

Cautius agendum vbi maius eſt periculum, §.1.q.1.ſub n.1.

Cedere, Ceſſio bonorum.

Cedere foro vnde dicatur, §.1.q.3.nu.11.

Cedens bonis tenetur eam manifeſtare, §.7.gl.5.ſub n.102.

Ceſſio bonorum eſt ſolutio impropria, liberat tamen debitorem, ac ſi ſoluiſſet, §.2.gl.5.n.66.et §.7 gl.5.ſub n.122.et ſub n.144. verſ.ratio huius. Sed liberat donec manet impotens, ſecus poſtea etiam ſi creditor reliquum remiſiſſet, ſub eodem numer.66. declar.1.

Ceſſio bonorum facta a principali, non iuuat fideiuſſorem, §.7.gl.5.n.147.in fine.

Debitor ex delicto non admittitur ad ceſſionem bonorum, ideoq. tam in foro interiori, quam exteriori tenetur integrum ſoluere, et reſtituere, nihilo ſibi retento, §.2.gl.5.ſub n.66.declar.2. et §.7.gl.5 nu.147.

Debitor ex contractu cedendo bonis, liberatur, et poteſt in foro exteriori ſibi retinere aliquid, ne indigeat, ſed in foro interiori tenetur ſoluere, et reſtituere integrem etiam quod remaneat inops, ead gl.5.ſub n.66.decl.2.

Debitor ex delicto non admittitur ad ceſſionem bonorum, §.7.gl.5.ſub n.144.et 146.in fin.

Debitor doloſus non admittitur ad bonorum ceſſionem, §.1.q.p.2.ampl.8.n.123.in fi.et §.7.gl.5.nu.148.et ſeq.

I N D E X.

Decoctus,& Cedens } bonis differũt,quia poteſt quis eſſe decoctus,& non cedere bonis,§.. gl.5.n.446.

Neganti debitum,denegatur beneficium ceſſionis,§.7.gloſ.5.ſub nu.123.& 124. Clare autem confitenti datur etiam ſi iniuſte prius litig.eſſet.& fuiſſet per rem iudicatam condemnatus, ſub eodem nu.470.

Contrahens debita ſuper ſpe futuræ ceſſionis, eſt indignus beneficio ceſſionis,ead.gl.5 ſub n.151.

Debitori indigno ceſſione bonorum nihil eſt relinquendum, ſecus ſi non ſit indignus,§.7.gl.5.n.147.& 148.& §.2.gl.5.ſub nu. 66.declar.2.

Ceſſio bonorum impedit,ſeu reſtringit executionem obligationis cameralis,non autem impugnat inſtrumentum,§.7.gl.5. num. 133.

Renunciare poteſt quis beneficio ceſſionis bonorum,§.7.gloſ.5. ſub num.148.

Statuto tolli poteſt beneficium ceſſionis, §.7 gl.5.ſub n.136.

Ceſſio bonorum, facta cum vno creditore, licet præiudicet aliis creditoribus non citatis.§.7.gl.5 ſub n.143.& 146. Tamen nõ præiudicat,quando non citati ſunt creditores ex cauſa,ſeu cum tali qualitate,vt ceſſio bonorum non admittatur, ſub nu. 144. verſ.prima.

Debitor quib.caſib.non admittatur ad ceſſionem bonorum, eadẽ gl.5.n.124 ſub n.134.& 148.& ſub n.149.verſ.declara,& ſub nu.151.

Debitor qui ceſſit bonis,non poteſt carcerari,vt ſoluat,ead.gloſ.5 ſub n.156.Etiam in caſu quo non admittatur ad ceſſionem,ſed poteſt carcerari loco pœnæ,ſub n.144.verſ.ratio.

Debitor,qui ceſſit bonis,poteſt adhuc carcerari ad inſtantiam creditoris,non citati in ceſſione bonorum, ſi debitum in caſu ſuo allegat eſſe ceſſione indignum,§.7.gl.5.ſub num.146. extenſion.1.

Debitor,qui ceſſit bonis,eſt ſuſpectus,de fuga.

Sententia lata ſuper ceſſione bonorum, vide infra in verbo,Sententia.

Ceſſio iurium,nominis debitoris,Cedens, Ceſſionarius.

Ceſſio quando transferat etiam actiones directas,& quando non §.2.gl.6.n.264.in fin.& 265.

Ceſſio actionis præſumitur ſimulata, ſi fiat pro modico pretio, §. q.1.ſub n.430.

Ceſſio actionis in incorporalibus habet vim traditionis in corporalibus,ſi cedẽs velit totale ius transferre,§.2.gl.5.n.263.Quare transfert dominium,& omnes actiones,num.264. Et poſſeſſionem,d.nu.263.

Ceſſio iurium fieri poteſt ab omnibus,qui ea habent,& transferre poſſunt,ſi tamen ſe obligare poſſint,§.2. gl.5.ſub numer.89. declar.3.

Quibus iura cedi non poſſint,ead.gl.5.ſub n.89.declar.4.

Cedere non poteſt iura,quæ quis non habet,§.7 gl.2. num.80. iuncto nu.79.

Ceſſio iurium debet fieri ante ſolutionem,vel ſtatim,aut,&c. alias eſt inutilis,& quare,§.2.gl.5.ſub n.89.verſ.infero.

Ceſſio nominis debitoris,ſeu iurium,eſt quodammodo emptio, & venditio,ead.gl.5.ſub n.89.declar.2.& n.277.

Omnis actio regulariter cedi poteſt,præter directam,quæ remanet affixa oſſibus,& præter eas,&c. ead.gl.5.ſub num. 79. declarat.

Fideiuſſori,ſoluenti prodeſunt a creditore cedenda iura, §.2. gl. 5.num.85.& ſub num.89.verſ. tertius caſus. Etiam ſi fideiuſſor renunciaſſet omni iuri,& legum auxilio,ſub eod. num.89. ampl.1.Et ſunt cedenda etiam ex interuallo,ſub eodem n. 89. ampl.2. Non tamen ſunt cedenda,ſi renuntiaſſet beneficio cedendarum,verſ.reſtringe.

Fideiuſſor conuentus vigore publici inſtrumenti poteſt petere ceſſionem iurium,etiam ſi ſtatutum mandaret,vt contra inſtrumentum nulla admitteretur defenſio,§.1.q.7.p.3.lim.17.n.22. in fin.& §.2.gl.5.ſub n.89.extenſ.5.

Tertius ſoluens debitum alterius,poteſt a creditore,cui ſoluit, cõſequi iura,& actionum ceſſionem cum diſtinctione trium caſuum Primus eſt,quando tertius poſſidet rem creditori obligatam,quia tunc poteſt ſoluere,& eam liberare ab hypotheca, §. 2.gl.5.n.81.Et quid ſi ſit poſſeſſor iniuſtus,n.82. Secundus eſt quando non poſſidet, ſed tamen ea in re habet magnum intereſſe,quia etiam iſto caſu poteſt ſoluere,liberare,& acquirere iura & actiones,n.83.& ſeqq.Tertius caſus eſt, quando non poſſidet,neque vllum habet intereſſe, & iſto caſu poteſt quidem ſoluere,& liberare debitorem,& contra eum acquirere actionẽ negotiorum geſtorum,ſed creditor nõ cogitur inuitus cedere actiones,n.88.& ſub n.89.verſ.primus caſus.

Tertius qua via poſſit conſequi hypothecam creditoris anterioris abſque ceſſione,vide infra in verbo, Hypotheca verſicul.mutuans.

Tertius,ſi ſit dominus rei,quam creditor alterius habet obligatã poteſt illi creditori ſoluere,& ſoluendo recuperare rem,& facere ſibi cedi iura,ead.gl.5 ſub n.83.memb.2.

Creditor poſterior cum hypotheca poteſt ſoluere creditori anteriori etiam hypothecario,& facere ſibi cedi iura,ead.gl.5.num.84. Et quid ſi ſit creditor ſine hypotheca,ſub n.88.verſ.extende,& nu.416.

Debitori ſoluenti proprium debitum non adaptatur ceſſio iuriũ, ead.gl.5.ſub n.86.inſpec.1.

Creditor,moleſtans, ſeu cogens aliquem ad ſoluendum debitum alterius, debet ſemper illi petenti cedere iura, nullo adhibito diſcrimine,an is ſoluat tanquam fideiuſſor an vti tertius poſſeſſor,ſeu quouis alio nomine,§.2 gl.5.ſub num.89. verſ.membrũ ſecundum. Et eam petitam in tantum tenetur facere, vt donec eam non faciat,impediatur executio,etiam ſtante ſtatuto, quod contra inſtrumentum nulla admittatur exceptio,ſub eod. num.89.extenſ.5.Et quando non haberet aliqua iura, quæ poſſet cedere, excluderetur a petitione,quare ſi tertio ſoluenti ceſſerit iura,& poſtea iudicis ſententia ſolutum eidẽ reſtituat, retroceſſione iurium non petita,& agat contra fideiuſſorem ſui debitoris,& is petat ſibi cedi iura,& is ea cedere non poſſit, ſed audiendus,ſub eodem num 89.extenſ 6.& verſ.infero.Niſi ſolutio,& ceſſio fuiſſent ipſo iure nulla,ita,quod iura remanſiſſent apud eundem creditorem,ſub eodem num.89.verſic.ſecus,verſ.finem.

Creditore quando tenetur cedere iura, tenetur cedere tam perſonalia,quam hypothecaria,naturalem obligationem,et officium iudicis,& an & quando teneatur reddere etiam pignora,&c. ead.gl.5.ſub num,89.extenſ.1.& ſeqq. Et tenetur ea cedere nõ ſolum contra principalem debitorem, ſed etiam contra fideiuſſorem,ſub d.numero 89.extenſ.2.Et an teneatur exhibere etiam inſtrumentum obligationis principalis,ſub eodem num. 89. extenſion.4. Et tenetur cedere iura etiam ſi contra ipſum cedentem poſſint retorqueri,ſub eodem numero 89.extenſion.8.

Creditor non tenetur cedere iura fideiuſſori,ſeu alteri tertio ſoluenti,ſi is renuntiaſſet beneficio cedendarum, ſeu exceptioni ceſſionis,eadem gl.5 ſub numer.89.verſus finem verſic.reſtringe.

Cedi poteſt nomen debitoris inuiti,& dicitur ſimplex ceſſio, & non differt a ceſſione nominis debitoris abſentis.§.2.gloſſa 5. num.279.

Ceſſio nominis debitoris abſenti,facta creditori,dicitur ſimplex ceſſio,quia ſi debitor ceſſus eſt abſens,non poteſt dici,quod conſentia,& conſequenter non poteſt dici delegatio,ſeu nouatio, §. 2.gl.5.ſub n.249.cas.1.

Ceſſio nomine debitoris abſentis, debitor cedens non dicitur liberatus,ead.gl.5.nu.250.& ſub n.252.Et conſequenter obligatio & actio primæua remanent in ſuo robore contra cedentem n.251.Quia ceſſionarius ſi non potuerit conſequi ſolutionem a debitore ceſſo habet regreſſum contra debitorem cedentem, nu. 232.& 262.

Debitor qui creditori ceſſit nomen ſui debitoris abſentis, tenetur præſtare debitorem,cuius nomen ceſſit,fuiſſe locupletem,& ſoluendo,&c.ead.gl.5.n.252.

Periculum,ſeu deterioratio nominis debitoris ceſſi pertinet ad debitorem cedentem,ead.gl.5.nu.253.Dummodo deterioratio proceſſerit ſine culpa ceſſionarii,alias pertinet ad ipſum ceſſionarium.

Ceſſio-

Digitized by Google

Ceſſionarius, vt habeat regreſſum contra cedentem, debet vti diligentia exigendi debitum a debitore ceſſo, & diligentiam perducere ad finem, & in quibus conſiſtet hęc diligentia, ead. gl. 5. nu. 255. & ſeq.

Ceſſio in his, quę dubia ſunt, intelligitur contra ceſſionarium, ead. gl. 5. nu. 276.

Actio directa quando remaneat penes cedentem, ead. gloſſ. 5. nu. 265. Poteſt tamen transferis eius exercitium, ſub numero 418.

Cedens ad commodum, & periculum ceſſionarij non poteſt deinde agere contra debitorem ceſſum, etc. ead. gl. 5. ſub n. 264. Secus ſi cedat principaliter ad commodum ſuum, & ſecundario ad commodum ceſſionari, n. 265.

Ceſſionarius dicitur procurator in rem propriam §. 2. gl. 5. n. 256. Et dicitur irreuocabilis, ſub num. 264. Ideoque tenetur etiam defendere cedentem, numero 263. Et rem ceſſam, ſub numero 277.

Debitor ceſſus ad commodum cedentis, licet poſſit recte ſoluere ipſi cedenti, tamen ei non poteſt ſoluere, ſi ceſſionarius cum ceſſo litem conteſtatus fuerit, vel ab eo partem debiti receperit, vel ei denuntiauerit, ne in poſterum cedenti ſoluat, ead gloſ. 5. nu. 265. Quia ceſſionarius prefertur cedenti, &c. num. 266. Sicque debitor ceſſus remanet quodammodo obligatus cedenti, et ceſſionario, n. 207.

Ceſſionarius pro certa quantitate, et in ea per modum participationi, ſi alii eandem quantitatem ceſſerit certam, et ſecuram ſine participatione, et promiſerit pro dato, et facto primi cedẽtis, et deinde in ceſſione per modum participationis non reperiatur tota ſumma ceſſa, ſed bene reperiatur, ſi a primo cadẽte fuiſſet ceſſa ſine qualitate participationis, vtique tenetur ad totum id, quod deeſt, quia deeſt facto primi cedentis, qui in negotio habebat totam illam ſummam, quam ceſſit, ſed addendo qualitatem participationis, ceſſit minorem, cum fuerit diminuta quantitas totius negotii, §. 2. gl. 5. num. 269. et ſeqq. et praeſertim nu. 274.

Qui ſtipulatus eſt pro alio, et ex ſtipulatione acquiſiuit naturalem obligationem contra promiſſorem, tenetur illam cedere illi, pro quo ſtipulatus eſt, §. 2. gl. 7. nu. 29.

Vendens bona fide rem vitioſam, non vti ſuę profeſſionis, ſed vti eam emit ab artifice, ſi ex vitio rei emptori ortum ſit damnũ, venditor tenetur emptori ſolum actione quanti minoris, vel ad electionem emptoris cedere ei actiones contra artificem a quo ipſe vendens emerat, niſi ipſe vendes malit agere contra illũ curari preſtari emptor quod ſua intereſt, §. 7. gl. 2. nu. 79. iuncto num. 77.

Cenſus conſignatiuus.

Alienare fundum dicitur, qui ſuper eo imponit cenſum ideoq. ſuper reprohibita alienari, non poteſt imponi, vide ſupr. in verb. Alexander verſ. cenſum, et verſ. cenſus.

Cedula bancheria, etc. vide infra verſ. pecunia.

Cenſuarius, qui vendit cenſum poteſt obligari, vt certo tempore teneatur reuocare cedulam bancariam, ſeu dare nouos fideiuſſores, et poteſt ad alia, quę ſint iuſta, obligari, qua, niſi obſeruauerit, cenſuator poterit loco damnorum, et intereſſe repetere ſortem principalem, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. n. 295.

Compenſatione emi cenſus non poteſt, §. 1. q. 1. ſub n. 209. verſicul. immo, et latius nu. 216. et ſeq et q. 7. p. 1. ſub n. 80. comprobat. 3. verſus finem.

Conſignatiuus, ſeu Pecuniarius } *cenſus quid ſit, §. 1. q. 1. ſub num. 174. num. 198. et num. 209. Eſt duplex, ſub num. 200. verſicul. & hic. Et de iſto loquitur Pij V. conſtitutio, eodem numer. 200.*

Conſignatiuus eſt contractus emptionis, et venditionis, eadem q. 1. n. 209.

Conſignatiuus eſt contractus licitus ead. q. 1. n. 175. in fine, Siue fuerit creatus ante emptionem, ſiue creatur quando emitur, nu. 201. Et eſt licitus etiam de iure communi, ſub eod. nu. 175. Licet olim magna fuerit controuerſia an hic cenſus eſſet licitus, d. num. 175.

Vt ſit licitus quot et quae requirantur, ead. q. 1. n. 202. et ſeq.

Quot contractibus fiat contractus cenſus conſignatiui, ſeu pecuniarii, ead. q. 1. n. 174.

Cenſu conſignatiuo vere non emuntur fructus, ſed emitur ius percipiendi fructus, ead. q. 1. ſub n. 174. Nec emuntur penſiones, ſed emitur ius ad penſiones, etc.

Conſtitutiones Pontificię, quibus approbatur cenſus conſignatiuus §. 1. q. 1. num. 175. in fine, et § 9. nu. 44 et 45. et habentur, §. 9. numero 44. et 45. et vide infra verſicul. Pij Quinti conſtitutio.

Dari in ſolutum non poteſt cenſus nondum creatus, §. 1. q. 1. ſub n. 209. verſ. immo.

Debitum ex aliqua cauſa non poſſunt partes conuertere in debitum ex cauſa cenſus vide infra in verbo, Debitum ex vna cauſa.

Denuntiatio venditionis facienda eſt neceſſaria, ſi vendendo ſit res, ſuper qua ſit impoſitus cenſus, §. 1. q. 1. n. 245.

Depoſitum faciendum iuxta conſtitutionem Pij V. pro redemptione cenſus, debet eſſe ſimplex, et quando poſſit fieri conditione, quod cenſualiſta, cui reſtituitur pretium debeat cauere de reſtituendo anterioribus, etc. §. 2. gl. 5. ſub nu. 173. verſ. contingit, et ſeq.

Emphyteoſis quomodo differat a cenſu conſignatiuo, §. 1. q. 1. ſub num. 248. verſ. reſeruatiuus, et verſic. conſignatiuus.

Forma cenſus non ſunt ea omnia, quae traduntur in Pii V. conſtitutione, §. 1. q. 1. ſub nu. 245. confirm. 2. et q. 7. par. 2. ampl. 20. num. 17.

Fructus percepti ex cenſu impoſito ſuper fundo incapaci, ſeu ſuper fundo alieno, vel proprio, ſed alteri hypothecato, ignorante emptore, an poſſint retineri ſaltem in foro conſcientia, et quid, emptore non ignorante, § 1. q. 1. nu. 178. verſic. intellige, et nu. 180. et latius, q. 7. p. 2. ampl. 17. num. 24. et 25. Et quid, ſi emptor ſimularet ignorantiam, ead. ampl. 17. num. 8. Et quid agere debeat emptor, cum primum reſciuerit, cenſum eſſe impoſitum ſuper re aliena, nu. 27.

Fructus fundi licet ſint minores cenſu, vt puta, quia ſint ad rationem quinque pro centenario, et cenſus ſit ad rationem octo, tamen cenſus tenet, dummodo ex illo fundo colligantur tot fructus, qui ſufficiant pro cenſibus, § 1. q. 1. numero 192. Et quare toleretur iſte exceſſus, late q. 7. par. 2. ampl. 8. numero 36. et ſequent. Et praeſertim hoc procedit, ſi cenſus ſit vitalitius, d. quaeſ. 1. num. 193. Et è conuerſo, fructus fundi poſſunt eſſe maiores cenſus, n. 194.

Fructus percepti ex cenſu empto ſine pecunia numerata, ſunt reſtituendi, §. 1. q. 1. ſub n. 209. verſ. infero.

Fructus percepti ab emptore ex cenſu erato contra formam conſtitutionis Pij V. numquam manſerunt in dominium ipſius emptoris, quamuis dicerentur percepti bona fide, §. 1. q. 7. par. 2. ampliat. 19. ſub n. 67.

Ex fructibus cenſus decurſis, et non ſolutis non poteſt creari nouus cenſus, §. 1. q. 1. n. 210. Sed ex ſolutis poteſt ſine controuerſia creari, §. 7. gl. 2. n. 54.

Fundus, ſuper quo imponitur cenſus, debet eſſe certis finibus deſignatus, alias cenſus non tenet, §. 1. q. 1. ſub numero 177. et latius numero 205. Sed ante Pij V. conſtitutionem poterat imponi ſuper omnibus bonis venditoris, numer. 206. Et quid tunc vna res venditoris periſſet, ſub eodem numero 206. verſic. infero.

Fundo in totum, vel pro parte perempto, ſeu aliter effecto infructuoſo, extinguitur etiam cenſus in totum, vel pro parte proportionabiliter, §. 1. quaeſt. 1. num. 176. et 177. Et pactum in contrarium non valet, ſub eodem numer. 176. Et quid ſi pereat culpa cenſuarii, n. 578. ibid. Et quid in cenſu vitalitio, ſub eod. n. 178. verſ. explica.

Fundus cenſus debet eſſe de ſui natura fructiferus proportionabiliter cenſui, §. 1. q. 1. num. 177. Poteſt tamen cenſus non eſſe proportionabilis, fructibus, dummodo valor totius cenſus ſit in fructib. fundi, n. 192. et late n. 242. et ſeq. et ita etiam in cenſu vitalitio, n. 299.

Fundus cenſus quando dicatur fructiferus, ead. q. 1. n. 208.

Impoſitus ſi ſit cenſus ſuper fundo, ſuper quo antea ſit impoſitus alius cenſus, et ſecundi ſit incapax, eſt nullus, et ſimiliter ſi alteri hypothecatus, §. 1 quaeſt. 1. ſub numer. 178. illation. 1.

Digitized by Google

Secus ſi fundus ſit capax ſecundi cenſus, etiam ſi cenſuarius aſſeruerit, fundum eſſe liberum ab omni alio cenſu, & cæt. numer. 183.

Impoſitus ſuper fundo alieno ſine conſenſu Domini, non tenet, ead. q. 1. num. 179. Secus ſi conſenſerit dominus, num. 181. Si tamen fundus ſit alienus quoad Dominium directum, ſed non non quoad vtile, cenſus tenet in præiudicium imponentis, ſed non in præiudicium ementis, n. 185. & 190.

Ignorantia cuius ſit fundus, ſuper quo imponitur cenſus, non eſt tolerabilis. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 17. num. 17.

Impoſitio cenſus conſignatiui debet fieri ſuper re ſtabili, ſeu quæ habeatur, pro ſtabili, §. 1. q. 1. ſub num. 202. Etiam ſi cenſus ſit vitalitius, ibidem, verſ. extende Secus ſi ſit cenſus perſonalis, verſ. ſecus.

Imponi an poſſit ſuper annuo reditu, ead. q. 1. ſub num. 204. verſ. declara.

Intereſſe ob non ſolutos cenſus an, & quando poſſit deberi, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 58. in fine, num. 294. & 296. n. fine. Et quomodo fructus poſſint conuerti in capitale, §. 7. gloſ. 2. numer. 54.

Læſio in contractu cenſus quomodo toleretur in damnum ementis, & non in damnũ volentis, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 69. Et quomodo in effectu ſit totum oppoſitum, nu. 71.

Emens cenſus ſi ſit læſus, vltra dimidium iuſti pretij, poſſet agere ad reſciſſionem, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub num. 79. verſ. confirmatur. Sed hoc in praxi non videtur receptum, ſub numero 81. in fine, verſ. ſecundum quod. Et quando dicatur læſus vltra dimidium, ſub eodem numero 81. verſicul. & ita.

Læſio in cenſu vitalitio, vide infra verſ. vitalitius, ibi læſio.

Pacta illicita, & iniuſta, appoſita in cenſu, quæ vitiantur, & non vitiant cenſum, quæ ſint, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 20. n. 9. & ſeq. Et quæ vitient et non vitientur, n. 15.

Pactum, quod vendens cenſum teneatur, redimendo cenſum, reſtituere aliquid amplius eſt nullum, remanente cenſu valido, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 20. nu. 9.

Pactum, quod venditor redimere non poſſit cenſum, non tenet, §. 1. q. 1. n. 237.

Pactum, quod venditor cenſus teneatur ad cẽſus etiam perempto fundo eſt nullum, vide ſupr. verſ. fundo in totum.

Pecunia numerata requiritur pro ſubſtantia contractus cenſus. §. 1. q. 1. num. 209. 228. & 578. Et debet pecunia eſſe præſens, & numerata in ipſo contractu coram Notario, & teſtibus, num. 232. Sufficeret tamen cedula bancaria, nu. 233. & §. 2. gloſſ. 5. numer. 64. Et ſoluta debet remanere penes venditorem, quia ficte ſoluta non ſufficit, ead. quæſt. 1. num. 251. Et ideo ſi venditor ſit debitor eiuſdem ementis cenſum, & eam eidem emptori reſtituat, cenſus non tenet, numer. 212. Etiam ſi ſit debitor ex contractu fructuoſo, numer. 215. Et quamuis venditor motu ſuo cum pretio cenſus compenſet, numer. 216. Teneret tamen in foro interiori, numer. 213. & 214. & ſub nu. 529. corrobor. 1. Et quid ante Pij V. conſtitutionem, numero 216. & 234. Sed poteſt hæc nullitas ſanari a Papa, vel dari licentia, vt ita creetur, numero 225. & ſub n. 213. confir. 2.

Pecunia numerata adeo requiritur in cenſu, vt alias res, ſeu merx ſolui non poſſit, §. 1. q. 1. n. 227. & ſeq.

Pecunia reddita emptori a venditore cenſus dicitur non ſoluta, etiam ſi non appareat, præceſſiſſe pactum de reddendo, §. 1. q. 1. n. 222. & ſeq Et quamuis non appareat, fuiſſe redditam, dummodo appareat emptorem cenſus eo die liberaſſe venditorem, a ſumma tantidem debiti, n. 224.

Periculum rei, ſuper qua imponitur cenſus, pertinet ad emptorem cenſus, §. 1. q. 1. ſub n. 205. verſ. ratio.

Perpetuus cenſus dicitur etiam ſi ſit redimibilis, §. 1. q. 1. ſub numer 188.

Cenſus perpetuus, ſi non ſit redimibilis ad beneplacitum cenſuarij, an ſit licitus, ead. q. 1. num. 237. & ſeqq. ſub numer 239. reſtr. 1. & 2.

Pij V. conſtitutio, declarans cenſus aliter contractus, eſſe fœneratitios, explicatur, §. 1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 20. num. 17. Eiuſque tenor ponitur, §. 9. numero 45. Loquitur de cenſu conſignatiuo, §. 1. q. 1. nu. 200.

Prælatio in emptione, ſi vendenda, ſeu danda in ſolutum ſit res ſuper qua impoſitus ſit cenſus, an & cui competat, §. 1. q. 1. numer. 245.

Prælationi an poſſit cenſuator renunciare, ead. q. 1. ſub n. 245. verſic. tertia difficultas.

Præſcribi non poteſt cenſus, nec ius redimendi cenſum, vide infr. in verbo Præſcriptio, verſ. cenſus.

Pretii iuſtitia eſt neceſſaria in contractu cenſus, §. 1. quæſt. 1. numer. 240.

Pretij exceſſus in contractu cenſus toleratur ſolum contemplatione venditoris, ead. q. 1. nu. 241. & q. 7 part. 2. ampliation. decima, numer. 69. Quaſi eius contemplatione ſit introducta latitudo pretij.

Pretium iuſtum cenſus quod ſit, §. 1. q. 1. n. 244. & ſub numer. 247. & quæſt. 7. part. 2. ampliat. 8. num. 38. & 39. ampliat. 10. num. 69. 80. & ſeqq Et quantum, & quare maius ſit pretium cenſus perpetui, quam cenſus redimibilis. Et de iuſtitia pretij cenſus vitalitij, dicta quæſt. prima, numero 294. & ſequentib. & numer. 298.

Redimendi facultas minuit pretium cenſus, §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 8. num. 37. 38.

Proteſtatio contrahentium cenſum, quod inſtrumentum cenſeatur factum in omnibus, & per omnia iuxta formam conſtitutionis Pij V. eſt vtilis, §. 1. quæſt. 7. part. 2. ampliat. 20. ſub numer. 12.

Redimi cenſus an poſſit membratim, §. 5. q. 1. ſub numer. 239. extenſ. 2.

Redimibilis ſi non ſit cenſus, an ſit illicitus §. 1. quæſt. 1. num. 236. & 238.

Repetere poteſt cenſuator capitale cenſus, quando cenſus, ipſo ignorante, fuit impoſitus ſuper re aliena, vel &c. §. 1. q. 1. nu. 182. Vide etiam ſupra verſ. cenſuarius.

Repetere poteſt cenſuator capitale cenſus, quando cenſuarius nõ adimplet, quæ promiſit, ſeu ea, ad quæ tenetur, §. 1. q. 1. ſub num. 182. & ſub n. 190 verſ. ſecus.

Repeti vt poſſit ſors cenſus, quam cautelam, ſeu quod pactum, quaſi in conſtitutionis fraudem, poſſit cenſuator apponere, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub n. 295.

Reſciſſio cenſus fieri debet actu retroſimili, qui eſt pretij reſtitutio, alias cenſus ex ſola venditoris voluntate non poteſt diſſolui §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 142. & vide infr. in verbo, Reſciſſio. verſ. volens.

Solutio pretij cenſus debet fieri in pecunia, &c. vide ſupra verſic. pecunia,

Taxare ſalaria impenſas, & intereſſe non poſſunt partes, dum cõtrahunt cenſum, neque poſtea, ſed ſolum poſſunt conuenire, vt ad ea teneatur cenſuarius moroſus, §. primo, quæſtion ſeptima, parte 2. ampliat. 8. numer. 293. Et condemnatio, & taxatio erit facienda a Iudice ex diſpoſitione iuris, numero 294.

Valere poteſt cenſus in parte, & in parte non, §. 1. q. 7. part. 2. amp. 20. nu. 90. & ſeq.

Vendenti cenſum magis, quam emẽti videtur proſpectum, et quare, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 70.

Vſuræ ſuſpitio in contractu cenſus ſtat a parte emptoris, §. 1. q. 1. ſub n. 295. verſ. ſed ſi conſtitutio.

Vtile per inutile non vitiatur in contractu cenſus, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 20. n. 9. & ſeq.

Cenſus Perſonalis.

Perſonalis cenſus qui dicatur, §. 1. q. 1. n. 169. Eſt illicitus, ſub nu. 202. & 203. Et quid circumſcripta Pij V. conſtitutione, ſub nu. 204. verſ. contrariam.

Cenſus reſeruatiuus.

Reſeruatiuus cenſus qui dicatur, §. 1. q. 1. n. 197. Et in quot, et quibus differat ab emphyteoſi, ſub n. 248. verſ. reſeruatiuus. Et in quib. a conſignatiuo, ſub eod. n. 248. verſ. conſignatiuus.

Cen-

Digitized by Google

I N D E X.

Cenſus Vitalitius.

Vitalitius cenſus eſt magis licitus,quam alius cenſus,§.1.q.1.ſub num.295.
Debet imponi ſuper re ſtabili,&c.ead.q.1.ſub num.202.verſ.extende.
Quomodo differat a ſocietate officij,ead.q.1.ſub n.281.
Frutus cenſus vitalitij poſſunt propter periculum excedere fructus fundi,§.1.q.1.n.294.& ſeq.
Læſio in cenſu vitalitio an,& quomodo poſſit conſiderari, ead. q. 1.n.296.& ſeq.& §.2.gl.5.n.150.
Contractus cenſus vitalitij ſunt Romę in frequenti vſu, ead. q. 1. ſub n.126.declar.2.

Cenſibus communia.

Alienare dicitur,qui imponit cenſum, §.1.q.1.num.187.in fine, & 188.
Prohibita alienatione rei,non poteſt ſuper illa re imponi cenſus, ead.q.1.nu.186.
Cenſus vnde ab initio ſolueretur,& vnde hodie, ead. q.1.ſub numer.195.
Ephyteota imponens annum cenſum ſine conſenſu domini directi,incidit in commiſſum,etiam ſi ſit ruſticus,aut mulier, §.1.q.1. num.186. Declaratur dupliciter,num.189.& ſeqq. Et imponendo cum conſenſu domini directi,debet ſoluere laudemium,d.num.186.
Emphyteota & Feudarius } *an,& quo reſpectu poſſint imponere cēſum, etc. §.1.q.1.n.184.185.189.& 190.*
Fideicommiſſo ſit locus,ſi imponatur cenſus ſuper re,fideicommiſſo ſubiecta,§.1.q.1.n.186.in fin.
Nomen cenſus vnde oriatur,§.1.q.1.ſub nu.195.
Soluere licet quis omittat cenſus, tamen non perdit fundum cenſus,ſed ſolum poteſt cogi ad ſoluendum,ſecus eſt ſi quis omittat ſoluere canonem emphyteoſis,§.1.q.1 ſub n.248.
Species cenſus quot & quæ,§.1.q.1.n.196.& ſeq.

Certum.

Certum tenendum,& dimittendum incertam, §.1. queſt.1. ſub num.17.
Certum ſatis dicitur illud,quod eſt certum per relationem ad certum §.7.gl.5.n.117.& gl.6.ſub n.21.

Ceſſio Bonorum,& Ceſſio iurium.

Ceſſione bonorum,& ceſſiones iurium,vide ſupra in verbo, Cedere.

Charitas,Chriſtianus,Chriſtus.

Charitas ordinata incipit a ſeipſo,§.1.q.7.p.1. n.73. p. 2. ampl.8. num.2.& ampl.16.ſub nu.82.reſtr.3.verſ.confirmatur, & numer.137.
Hominis voluntas præſumitur fuiſſe conformis charitati ordinatę,§.1.q.7.p.2.ampl.19.nu.137.
Chriſtianis prohibitum eſt,ne vendant,aut aliter tradant merces hoſtib.Populi Rom.§.1.q.1.ſub n.557.exempl.1.& q.7.p.3.lim.17.nu.24.
Chriſti actio,&c.vide ſup.in verb Actio,verſ.Chriſti.
Chriſtus eſt veluti heres omnium rerum amiſſarum,quarum dominus ignoratur,§.2.gl.5.ſub n.230.confir.4.in fin.

Ciauanze,Circumuenire.

Cionanze,vide infra in verbo,Stecchi.
Circumuenire fratrum eſt prohibitum de iure diuino,§.1.q.7.p.2.ampl.10.ſub n.41.

Citatio,Clauſula,Clericus.

Citatio ſolemnis ſi non requiritur,nihil refert,ſi non legitime interuenerit,§.2.gl.1.n.14.
Clauſula acceſſoria,vide inf.in verb Verba poſita.
Clericus abſtinere debet non ſolum ab eo,quod eſt malum ſecundum ſe,ſed etiam ab eo, quod habet ſpeciem mali,§.1.q.7.par.2.ampl.11.ſub n.7.
Debet contemnere lucrum terrenum,ead.ampliatio. 11.ſub numer.7.
Debet eſſe alienus a curijs ſecularib.ead.ampl.11.ſub n.7.
Clericis prohibita eſt mercatura,& negotiatio,ead.ampl.11.n.7. Et quare ſit eis prohibita,q.7.par.3.limit.17.ſub num.20.verſ. ratio. Et quæ ſit eis conceſſa,ead.ampl.11.n.7.verſ.tamen, & remiſſiue,n.8.
Mercatura,negotiatio,& commercia an æque ſint prohibita,cuique clericorum ſpeciei,remiſſiuè,§. 1.q.7.part.2.ampliat.11.ſub num.8.
Clerici,qui exercent negotiationem,ſeu mercaturam prohibitam qua pęna puniantur,remiſſiue,ead.ampl.11.ſub num.8.Et peccant mortaliter.
Clerici an ligentur lege Principis ſecularis,§.1.q.7.p.2.ampl.19. ſub n.50.verſ.infero.
clericus victum,& veſtimentum ſibi artificioſo,vel agricultura, abſque officii ſui detrimento debet prępararare, quamuis ſit verbo Dei eruditus,§.1.q.7.par.2.ampl.11.ſub num.7.verſ.tamen.
Clericus poteſt habere tabernam ad res vendendas propter honeſtam,& neceſſaria negotiationem, ead.ampl.11.ſub n.7.verſic. tamen.
Cap.Odoardus,an competat clerico condemnato per tres ſententias conformes,ſi poſtea clare fateatur debitum, §.7.gloſ. 5. nu.123.& 124.Et an clerico, qui cum iuramento ſe obligant ad ſoluendum,nu.125.& ſeqq.Et an clerico, qui perſonaliter conſentiendo penſionis impoſitioni,cum iuramento, & in forma Cameræ promiſit eam ſoluere, num.129.& 130.Et quid ſi ſit periurus,&c.num.126.Et quales ſint A.C. facultates cōtra clericum obligatu in forma Cameræ num.131.& ſeqq. Et an competat clerico, qui dum contrahit debitum, ſcit ſe non eſſe ſoluendo, num.148.& 149 Et an clerico,qui ſuppreſſo nomine clericali,contrahit ſine habitu & tonſura,num.150. & ſeqq.
clericus accuſato de periurio,quia non ſoluit in tempore promiſſo, an poſſit carcerari,§.7.gl.5.n.126.& ſeq.
clerico debitori,cui non competat beneficium capite Odoardus, non debet relinqui vnde viuere poſſit,§.7.gl.5. nu.147.& ſub n.148.& §.2.gl.5.ſub n.66.decl.2.
Clericus,vt gaudere poſſit beneficio c.Odoardus, quę requirantur §.7.gl.5.n.150.& ſub n.162.
clericus licet,petendo ſe admitti ad cap.Odoardus gerat habitū, & tonſuram clericalem,tamen ſi tempore debiti contracti inceſſerit habitu ſæculari,non debet admitti,& admiſſio facta eum non iuuat,§.7.gl.5.n.160.
clericus quando non gaudeat priuilegio fori,ead.gl.5.n.150.& n. 162.
Laicus in dubio quis præſumitur & non clericus,ead.gl.5.n.159. in fine.
Laicus licet,ſuſcipiendo clericatum ſine fraude,admittatur ad cap. Odoardus etiam pro debitis antea contractis, tamen ſi erat clericus,& cōtraxit vti laicus,ſeu ſine habitu & tonſura, non debet admitti,ead.gl.5.ſub n.160.extenſ.2.
Habitus clerici debet eſſe decens,nempe vſque ad talos,ead.gl.5. num.161.
clericus veſtitus habitu ſeculari,&c. vide infra in verbo, Habitus.
clericus,&c.vide infra in verbo, Sacerdos.

Coactus,Collybiſtæ,Collybus.

Coactus,& cæter. vide infra in verbo mutuator,verſicul. inuitus.
collybiſta qui ſint, & vnde dicantur, §.primo,quæſt.3.num.8.

Digitized by Google

I N D E X.

Collibus quid ſit.
Collybuſ,vide ſupra in verbo cambium,verſ.collybus.

Commercium.

Commercium,nomen generale,§.1.q.1.n.3.
Quid ſit.ead.q.1.n.4.Vnde dicatur,n.5.
Comprehendit omnem contractum,ead.q.2.ſub n.3.
Commercia ſunt neceſſaria ad conſeruandam ſocietatem humanam,§.1.q.1.num.47.in fine,verſ.ſed commercia,& ſub num.52.& 68.
Commerciorum varia genera reperiri expedit Republicę,ead.q.1.num.70.& 173.
Commercium aliud terreſtre,aliud nauale,ead.q.1.n.3.
Commercia non ſunt damnanda,nec omnia concedenda, ead. q.1.n.17.& 18.
Comercia an ſint prohibita,§.1.q.1.numer.39.& ſequentib.Concluditur eſſe permiſſa, numero 45.& ſeqq.& numero 66. Et eſſe permiſſa de iure gentium,ciuili,& canonico,numer.67.Et quare prohiberi non poſſint,ſub numer.47.verſicul.immo,& ſeqq.
Commercia in dies dilatantur,§,1.q.1.ſub n.316.
Quę commercia ſint prohibita,§.5.q.1.n.556.& ſeq.
Qua in noſtro commercio eſſe non poſſint,eadem.q.1.numer. 556.& ſeqq.

Commodatum,Commodum.

Commodati contractus,interueniente mercede, mutatur in contractum locati,§.1.q.7.parte prima,num.70.et p.2.ampl.8.ſub num.20.
Commodare nemo cogitur, ſed vbi commodauerit, nullum lucrũ poteſt recipere,§.1.q.7.p.1.ſub n.70.
Commodatarius tenetur reſtituere commodatum eodem in loco, vbi accipit,§.2.gl.5.ſub n.196.ſub ampl.2.
Obligatus commodare,non tenetur accedere ad domum commodatarij,ſed commodatarius tenetur accedere ad domum cõmodatoris,ead.gl.5.n.230.
Commodum qui vult conſequi ex contractu,debet in primis docere, ſe pro parte ſua adimpleuiſſe contractum,§.1.q.1.ſub num.350.& ſeq.Alias ſi non adimpleuit, non poteſt ex illo lucrum conſequi etiam ſi mora ei adſcribi non poſſet,n.372.& q.7.p.2.ampl.8.n.158.Secus ſi ageretur,de pęna,quia excuſaretur, ſi mora ei adſcribi non poſſet,dict.quęſt.1.num.373.& vide infra in verbo,Moroſus,verſicul.lucrum, & ſupra in verbo, Agere.

Communia,Communiter,Communio.

Communia ſunt omnia de iure naturali,§.1.q.1.n.40. Et quomodo hoc intelligatur,n.48.53.& ſeq.& n.66.& q.7.p.2.ampliat.39 ſub n.23.
Communia in ſtatu innocentię,quę non erant,§.1.q.1.ſub nu.55.verſ.illud.
Qui aſſereret,debere hodie omnia communia, laboretur in hereſim,ead.q.1.ſub n.66.
Communio parit diſcordiam,ead.q.1 ſub n.51.& 52.
Quę poſſidentur communiter negliguntur,ead.q.1.n.52.

Commutatio,Compenſatio.

Commutatio,&c.vide infra in verbo,Permutatio.
Compenſatio non poteſt ſtare loco ſolutionis pretij cenſus, §.1.q.1.ſub n.209 verſ.imò n.216.& ſeq.
An poſſit ſtare loco ſolutionis ad ineundam ſocietatem officij, ea.q.1.n.217.& ſeq.n.229.& ſeq.
Compenſatio crediti anterioris non admittitur contra debitum poſterius iuratum,ſecus ſi ſit compenſatio crediti poſterioris,§.2.gl.5 ſub n.42.verſ.infero.Ratio redditur,n.44.Et quid in ciuitate Genua,n.46.
Compenſatio non fit de credito liquido ad illiquidum. § 2.gloſſ.5.num.45.
Compenſatio inter hinc inde debitorem,& creditorem fit ipſo iure ſine miniſterio hominis §.2.gl.5. ſub num.424. verſ. ratio.
Et hoc eſt verum non ſolum quoties cunq.debitor pateretur damnum,ſi compenſatio non intelligeretur facta ipſo iure,nu 431.& 432. Et multi numerantur caſus, in quib.debitor pateretur damnum,num.425.& ſeqq.vſque ad num.431.Sed eſt verum etiam quoties compenſatio expedit debitori, & de contraria eius voluntate non conſtat,ſub n.432.verſ.primo verum,& ſub n.433.ibi,quartus error,Et caſus,in quibus Doctores aiunt. compenſationem fieri ipſo iure, non ſunt limites compenſationis,quę fit ipſo iure,ſed ſunt exempla effectum compenſationis factę ipſo iure,ſub eod.n.433.ibi,quartus error.
Compenſationem fieri ipſo iure ſine miniſterio hominis quomodo intelligatur,ead.gl.5.n.434.& expreſſius n.435.
Compenſatio inficit ius anterioritatis aliorum quorumcunque creditorũ,ead.gl.5.ſub n.417.lim.1.n.424.& ſub n.437.verſ.extende.

Conceſſio, Concluſio.

Conceſſo actu,&c.vide infra in verbo,Promiſſo actu.
Concluſio petitionis vbi non requiritur,nihil refert,an male, vel bene ſit facta,§.2.gl.1.nu.15.

Condemnatus,Condictio,Conductor.

Condemnato ad mortem non licet ſe per vim defendere,& quid ſi ſit iniuſte condemnatus, §.1.q.7.part.2.ampliation,19.ſub num.25.
Condemnatus ex falſa probatione, ſeu erroneâ preſumptione in foro exteriori,eſt abſolutus in foro interiori, §.1.q.1.ſub num.530.& q.7.par.2.ampl.19 ſub numer. 83. illat.1. numero 84. 86.& 87.
Statuto mandante,quod reo condemnato,non ſoluenti pęnam infra decem dies,amputetur manus intelligitur, Rep.ſeu Fiſco volente,quare licet non ſoluat infra decem dies,& velit ſibi manum amputari,tamen eſt in Fiſci electione; cuius pęnę ſolutionem velit,§.2.gl.5.nu.306.
Conditione eueniente,ſolui debet promiſſum ſub conditione, §.1.q.1.nu.90.
Conditionem ſufficit ſemel extitiſſe, licet non durauerit,§.1.q.1.num.143.
Conditionis euentus habetur pro cauſa in ſtipulationibus,§.1.q.1.num.89.
Conditio impoſſibilis habetur,pro non adiecta.&c.§.1.q.7.par.2.ampl.20.n.13.declaratur,n.16.
Turpis conditio habetur pro non adiecta,eadem ampliat.20. ſub num.13.
Conditio importat non ſolum formam, ſed continet ſemper non leuem ſolemnitatem,§.2.gl.5.n.22.
Conditio extrinſeca,quę vitiaret depoſitum,dicitur illa, cũ qua creditor non tenetur recipere ſolutionem,ſeu illa,quę non eſt, de natura depoſiti aut omnis conditio,quando ſolutio debet eſſe pura,§.2.gl.5.ſub n.172.& 173.
Conditionis euentus,&c.vide infra in verbo Mora, verſ.conditionis euentus.
Conditio,ſi ſoluerit,vide infr.in verb.ſolutio,verſ.conditio.
Conductor pro certo tempore,ſi eo finito,perſeueret in eadem conductione,non cenſetur reconducere pro eodem tempore, ſed ſolum pro tempore,quo inhabitat,§.7.gl.2.n.43.in fi.
Conductor non ſoluens penſionem per biennium, vel male vtẽdo re cõducta,poteſt expelli,nõ obſtãte,quod locator promiſerit,ſub pœna eum nõ expellere,§.1.q.1.n.359.
Cõductor dicẽs cõtractum locationis eſſe nullum,debet ſoluere,vel deponere penſionem locationis,§.2.gl.5.n.30.
Cõductor mercium trãſuehẽdarum,ſi promiſſa nõ ſeruauerit, vt puta, quia merces alijs trãſuehẽdas dederit, vel ſub conducta alterius,quam eius in quo fuit contentum tenetur de caſu fortuitu,& de culpa leuiſſima,&c.§.2.gl.5.ſub n.372.

Con-

Digitized by Google

I N D E X.

Confeſſarius, Confeſſio, Confeſſus.

Confeſſarius iudicans in foro animæ de caſu, in quo lex humana diſponit, debet eam ſcire, et ſeruare, etc. § 1. q. 1. num. 27. et ſequent. in quibus explicatur.

Confeſſio mutuatarij, ſeu alterius debitoris de intereſſe, et eius quantitate non valet, §. 1. q. 7. par. 2. amp. 8. ſub nu. 27. Etiam ſi ſit iurata, et ſi tam creditoris, quam debitoris, n. 56. Sed debet aliter probari, n. 57.

Confeſſio, quæ coram Notario, ſeu Iudice incompetenti non valet, vt iudicialis, valebit vt extraiudicialis, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 7. ſub num. 13.

Confeſſus metu, et vi tormentorum dicitur confeſſus voluntarie, ſed non ſponte, vnde Notarius non debet ſcribere, ſponte confeſſum, ſed voluntarie confeſſum, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub nu. 67. verſ. prima quia.

Confirmatio, Coniectura.

Confirmatio Sedis Apoſtolicæ non conualidat conceſſionem factã ab Archiepiſcopo, ſi Archiepiſcopus ſit mortuus, quando Sede Apoſtolica confir. §. 6. gl. 1. n. 29.

Actus confirmatus ſumit validitatem a tempore confirmationis, et non a tempore quo actus fuit factus, eadem gloſ. prima, numer. 30.

Coniecturis probatur notitia, ignorantia, et dolus, §. 1. quæſt. 1. numer. 158. Et quibus coniecturis, numer. 160 et ſequent. 169. et ſeqq.

Coniectura legis requiruntur ad probandam fraudem, dolum, etc. et coniectura hominis non ſufficiunt, niſi, etc. §. 6. gloſ. 2. ſub num. 87.

Coniecturis probatur vſura, vide infra in Verbo, Vſura, verſicul. coniecturę.

Coniunctos, Conſanguineus.

Coniunctus præſumitur ſcire facta coniuncti, et quæ facta, §. 7. gl. 6 num. 11.

Conſcientia.

Conſcientia etiam erronea ligat, §. 1. q. 7. part. 2. ampliation. 19. ſub numer 59. verſic. corroboratur. Et non ſemper excuſat a malo, quod quis conſcientia impulſus committeret, cum teneatur conſcientiam erroneam deponere, ſub eodem num. 59. confirm. 2.

Conſcientia perplexus debet illam purgare alias, faciendo contra legem, etiam conſcientia ſuadente, dicitur peccare contra legẽ et non faciendo, peccaret contra conſcientiam, etc. §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 19. ſub n. 59. confir. 1. et 2.

Deponenda eſt conſcientia, quæ dictat fieri, id quod eſt peccatum: d. ampl. 19. ſub num. 59. confir 1.

Quicquid eſt contra conſcientiam, eſt peccatum, §. primo, quæſtio. 7. par. 2. ampliat. 19. numero 59. et ſub numero 82. verſicul. intellige.

Conſcientiæ craſſitudo fugienda eſt, §. 1. q. 7 ſub num. 18 verſicul, nos.

Conſcientię remorſus debet purgari, §. 1. quæſt 7. par. 2. ampl. 19. ſub nu. 59. confir. 1.

Conſcientię propriẽ non abſolute dubitatio committi debet, eadẽ ampl. 19. ſub nu. 59. verſ. contra.

Repugnans naturę an repugnet conſcientiæ, §. 1. q. 1. ſub num. 540. argum. 7.

Conſcientię forum, etc. vide infra in verbo. Forum.

Conſenſus, Conſentire.

Conſenſus transferuntur dominia, et res, §. 1. quæſt. 7. par. 2. ampl. 19. ſub nu. 92.

Obligationes conſenſu contrahuntur, ſub eodem n. 92.

Metus excludit conſenſum, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub num. 67. ſubillat. 2.

Conſenſus ſpontaneus, quo legitimus fit contractus, conſideratur in ipſo contractu, non autem in executione contractus, ead. ampliat. 19. ſub n. 138. exempl 1.

Conſentit occulte, qui manifeſto facinori deſinit obuiare, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19 ſub n. 128.

Conſentire videtur, qui tacet, ead. ampl. 19 n 129.

Leges iuſtę a Principe condita cenſetur conſentire vniuerſus populus, et quilibet de populo, etc. ad. ampl. 19. n. 138.

Conſenſus, etc. vide infra in verbo, Contractus, verſicul. conſenſus.

Conſilium, Conſteum.

Conſilii quæ ſint, quare præcepti in lege Dei, §. 1. quæſtion. 1. ſub num. 63.

Conſiliaque ſunt, toto generi humano non expediunt, erga tamen paucos optima ſunt, §. 1. q. 1. nu 65.

Conſteum idem eſt, quod pretium ſecuritatis, §. 3. gloſ. 3. numer. 49.

Conſuetudo.

Conſuetudo eſt optima legum interpres, § . 6. gl. 1. ſub nu. 48.

Conſuetudo non poteſt tollere ius naturę, §. 1. queſtion. prima, ſub num 312.

Conſuetudo poteſt interpretari ius diuinum, et ſacram ſcripturã, §. 6. gl 1. ſub nu 48.

Conſuetudo non poteſt in totum derogare iuri diuino, et an ex cauſa poſſit in parte, ead. gl. 1. n. 49

Conſuetudo regionis inſpici debet quando dubitatur, an contractus ſit fœneratitius, §. 6 gl 1. ſub n. 50.

Interpretatiua, et / Toleratiua } quę ſint, et an ſint admittendę in vſuris, §. 1. q. 1. nu. 307. et ſeq. et §. 6. gl. 1. ſub num. 48. et num. 52.

Declarare quę ſit conſuetudo interpretatiua, et quæ toleratiua pertinet ad Iudices, ead. q. 1. n. 309.

Vſu, et / Conſuetudo } poteſt facere, quod contractus ſit licitus, quando dubitatur, an ſit illicitus, §. 6. gl. 1. num. 48. in fine. Immo reddit contractum alienum ab omni ſuſpicione illicit. num. 50.

Conſuetudini quandoque indulgẽdum, ne peiora committantur, eadem queſt. 1. numer. 317. in fine, et §. 6. gl. 1. ſub nu. 53.

Recedendum non eſt a mercatorum conſuetudine, etc. §. 1. q. 1. nu. 316 in fine.

Conſuetudo etiam iniqua an excuſet contractum vſurarium a pœna §. 6. gl. 1. ſub n. 45. et ſeq. nu. 52. et 53.

Conſuetudo in vſuris, etc. vide infra in verbo, Vſura. verſic. ad conſuetudo.

Cpntractus, Contrahentes.

Accidentalia, naturalia, et ſubſtantialia contractus ſunt partes, ex quibus conſtat contractus. §. 1. q. 1 ſub num. 16. verſicul. contractus.

Adhærere contractui non poteſt, qui contractum non implet, §. 1. queſt. 7. part. 2. ampl. 8. ſub numer. 141. verſ. ratio. ibi, quarta quia.

Aduocatus debet abſtinere a contractu, etc. vide ſupra in verbo, Aduocatus.

Agere non poteſt ex contractu, etc. vide ſupra in verbo Agere.

Bonæ fidei an ſint omnes contractus, § 1. q. 7. parte 2. ampliat. 10. num. 9.

Conſenſu ſolo perficiuntur aliqui contractus, aliquo vero certa verborum formula §. 1. queſtion. prima, ſub numer. 16. verſ. contractum.

Conſenſum deficiente, non tenet contractus, et Eccleſia non poteſt facere, vt valeat, etc. §. 1. q. 7 par. 2. ampl. 19 ſub numer. 67. illat. 2. Immo, deficiente conſenſu, contractus eſt ipſo iure nullus, n. 68.

Comulationes contractuum quando tolerentur, §. 1. queſt. 7. par. 2. num 88.

Decipere ſe inuicem licitum eſt contrahentib. vide infra in verbo, Decipere.

Defini-

Digitized by Google

I N D E X.

Definitio contractus eſt, quod ſit vltro citroque obligatio, §.1.q.1. num.15.

Dolus ſi inſit contractui, &c. vide infra in verb. Dolus verſ. contractus.

Dubium ſi ſit, an faciendo aliquem contractum, offendatur ſtatus animæ, abſtinendum eſt ab illo contractu, §.1.queſt.1.ſub nu.17.

Dubium ſi ſit, an contractus ſit validus, debet contractus in dubio ſuſtineri, ead.q.1.num.316.& ſeqq. *Et excludi delictum,* § 6.gl.1.nu.44.

Eccleſiæ contractus ſine ſuperioris aſſenſu non tenet, §.1.q.7.p.2.ampl.19 nu.81.

Fortunæ, & Sorti { *quamuis exponantur contractus, tamen ſunt liciti,* §.1.q.1.nu.84.& 87.

Furioſi contractus non tenet, §.1.q.7.parte 2.ampliat.19.numer.76.

Godere a godere *contractus, &c. vide infra in verbo, Godere.*

Illicitus, & Vſurarius { *contractus differunt,* §.1.q.7.part.2.ampl.10.num.37.

Inhabiles ad contrahendum qui ſint & quomodo, §.1.q.7.p.3.limit.17.nu.1.& ſeq.

Inhabilis ex imbecillitate iudicij ad contrahendum, poteſt in ſui vtilitatem contrahere, §.1.q.7.parte 2.ampl.19.nu.97.& par.3.lim.17 n.9. *Et quid in ciuitate Genuæ, vbi ſtatutum ſeruatur ad litteram, & inhabilitat ſimpliciter ad contrahendum,* &c.n.11.& ſeq.& n.25 & 26. *vbi declaratur. Secus ſi ſit inhabilis, quia ſit incapax, quia tunc neque ad ſui vtilitatem poſſet contrahere,* ſub nu.15.

Iniqui, & iniuſti contractus ſunt in quadruplici differentia, §.1.q.7.p.2.ampl.20.nu.29.& ſeq.

Iniuſtitia, & Iuſtitia } *contractus a Iureconſulto diſcernitur,* §.1.q.1.nu.26.

Inualidus, &c. vide infr. verſ. validus.

Iudex, Rector, & Officialis } *temporaneus in patria aliena non poteſt contractum facere, niſi de eo, quod eſt neceſſarium ad victum & veſtitum pro tempore iuriſdictionis,* &c. §.1.q7.part.3.limit.17.ſub num 16.verſ. imò *Secus in patria propria,* numero 17. *Et quando tam in patria propria, quam in aliena, etiam ſi eſſet contractus de eo, quod eſſet neceſſarium ad victum quotidianum,* ſub eodem, nu.17.verſ. ſubdeclara.

Iure gentium introducti ſunt omnes pene contractus, §.1.q.1.ſub nu.68.

Iuſtus licet ſit contractus, tamen lex poſitiua poteſt illum prohibere ad obuiandum fraudibus, §.1.q.7.p.1 ſub num.84.verſic. prima.

Legem accipiunt contractus ex conuentione partium, §.1.q.1.nu.301.

Licitus ſi ſit contractus, &c. vide infra in verbo, Vſura. verſic. licitus.

Locus celebrati contractus non dicitur vbi fit contractus, ſed vbi deſtinatur ſolutio, §.2.gloſſ.5 ſub numer.206. *Et hoc quoad competentiam fori, ſed quoad modum procedendi. E quoad deciſionem cauſæ an attendatur locus, vbi fit contractus,* nu.211.

Locus celebrati contractus dicitur ille, in quo conſenſus coniunguntur, vnde non dicitur ille, ex quo tranſmittuntur litteræ, ſeu nuncius, ſed ille, in quo littera mittuntur executioni, ead. gl.5.nu.212.

Medicus debet abſtinere a contractu, &c. vide infra in verbo, Medicus.

Mens contrahentium, &c. vide infra in verbo, Mens contrahentium.

Minoris contractus eſt nullus, volente minore, etiam ſi contractus non eſſet minori damnoſus, §.1.queſtione 1.ſub num.508.& nu.520.in fine, & ſub nu.521.& q.7 p.2.ampliat.19.num.72.

Minoris contractus, vide ſupr. verſ. inhabilis.

Moroſus eſt contrahens, qui in contractu vltro citroque obligatorio non adimplet pro parte ſua, &c. vide infra in verbo, Mora verſ. in contractibus.

Mulier contrahens curatorio nomine, &c. remiſſiue, §.1.q.7.p 3.limit.17.nu.10.

Mulieris contractus ſine ſolemnitate, ſed abſque fraude initus, tenet in foro conſcientiæ, §.1.q.7.parte 2.ampliat.19.ſub num.69.

Mulieris contractus. vide ſupr. verſ. inhabilis.

Naturalia contractus, vide ſupr. ver. accidentalia.

Nomine proprio quiſque præſumitur contrahere, §.2.gloſſ.7.n.68. in fine.

Nullus ſi ſit contractus, remanet actio ad repetendum, &c. §.1.q.7.p.3.lim.17.nu.25.& 26.

Nullus ſi ſit contractus, res, ex eo acquiſita, an poſſit tuta conſciẽtia retineri, §.1.q.1.ſub nu.533.confirm.6.& 538.& q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.58.& 68.

Nullus ſi ſit contractus ipſo iure, ex eo die ſine alia requiſitione reſtitui debent fructus, §.1.q.7.p.2.ampl.8.n.303.& ſeq.& ſub nu.213.& 214.

Annullans contractum. &c. vide infr. in verbo. Reſciſſio.

Partes contractus quot ſint, §.1.q.1.ſub numer.16.verſic. contractus.

Permiſſi cenſentur omnes contractus, qui non reperiuntur expreſſe prohibitus, §.1.q.1.ſub nu.47.verſ. ergo.

Potentiorum contractus cum inferioribus non facile ineundi, etc. § 1.queſtion.7 parte 2.ampliat.10.ſub numero 75.verſic. nomen.

Primus contractus tollitur a ſecundo, vide ſupra in verbo, Agere non poteſt.

Prohibiti contractus ratione rerum, aut perſonarum, aut temporis, vel loci, ſeu alia rem circumſtantiarum, qui ſunt, §.1.q.1.nu.556.& ſeqq.

Prohibitorum quorumdam contractuum nomina, §.1.q.7.p.3.lim.8.nu.3.

Pupilli contractus ſine tutore an, & quando ſit ipſo iure nullus, §.1.queſtione 7.parte 2.ampliatione 19.numero 68.71.& ſeqq.

Pupilli contractus licet non teneat, tamen ſi ex eo factus ſit locuples tenetur reſtituere, &c. vide infra in verbo, Solutio. verſ. pupillo.

Religioſi, qui vitam communem, & paupertatem profitentur, non contrahunt, §.1.q.7.p.3.lim.17.n.23.

Remiſſio non habet locum in contractibus, §.2.gl.5.num.207.& ſeqq.

Repræſentari vnus contrahens poteſt ab altero, etc. §.6.gl.1.num.25.

Reſcindere, ſeu annullare volens contractum, &c. vide infra in verbo Reſciſſio, verſ. volens.

Solemnitates contractus, quando non ſint neceſſaria. §.2.gloſſ.5.nu.36.

Solitus ſit publice celebrari contractus, præſumitur licitus, §.1.q.7.p.1.nu.57.

Species contractus, remiſſiue, §.1.q.1.nu.16.

Sponſionis ſpecies eſt contractus quando quis alteri dat rem pro pretio longe maiori, quam valeat res, non tamen ſoluendo, niſi cum is, cui datur ſuſcipiet filium maſculum, vel ducet vxorem §.1.q.1.nu.97.

Statutum, annullans contractum minoris, ſeu mulieris, quomodo ſit intelligendum, etiam ſi diſponeret, vt intelligatur ad litteram, §.1.quæſtione ſeptima parte 3.limitatione 17.numero 11.

Subſtantia in contractus, uide ſupr. in verſ. accidentalia.

Validus ſi non ſit contractus eo modo, quo eſt geſtus, ſuſtinetur eo modo, quo poteſt eſſe validus, §.1.q.1.nu.284.et 287.& *late diſcutitur,* q.7.part.3 limitat.7.ſub num.5.& ſeqq.& nu.11.& ſeqq.

Verbum (contrahere) ſignificat ſimul ſeu in vnum trahere, §.1 q.1 nu.15.in fin.

Vſurario contractu an acquiratur dominium, §.1.q.1.nu.537.et 547.& q.7.p.2.ampl.19.nu.67.

Vſurarius contractus, &c. vide infra in verbo, Vſura, verſ. contractus.

Digitized by Google

I N D E X.

Contrarium, Contrarietas.

Contrarium nihil in iure,§.1, q.1. nu.521.

Contrarium eius , quod quis poſtulaturus non fuiſſet , non debet poſſe petere,§.2.gl.5.num.149. vide infra in verbo , Melio-rato.

Duo contraria in eodem ſubiecto ſtare non poſſunt,§.6. gl.1. nu. 24.

Contrarieta ,&c.vide infra in verbo , Opinio .

Contumax, Copia, Inopia.

Contumaci denegetur audientia , & appellatio , & habetur pro confeſſo, & contra eum omnia iura clamant,§.7.gloſſ.5. ſub nu.92. verſ.ratio.Sed hec hoc, quod contumaci denegatur audientia,eſt verum quando venit tanquam actor,ſecus quādo venit tanquam reus neceſſarius,ſub nu.98.

Contumax æquiparatur excommunicato & bannito ,ead.gl.5. ſub nu.98.

Contumax,&c.vide infra in verbo,Legitimatio.verſ.egens.

Copia,& inopia adequantur inequalia in commutationibus , §. 1.q.1.nu.429.& q.8.p.1.nu.48.ſub 39.Declaratur,ſub nu.75. verſ.nec hinc.

Copia,& inopia pecunia adequantur maior,& minor ſumma,d. q.7 p.1.nu.48.& ſub nu.49.

Copia mercis minuit mercis valorem,§.1.q.5.nu.65.& q.7.p.2. ampl.6.ſub nu.8.Explicatur,ead.q.7.p.1.ſub nu.75.verſic.nec hinc.

Copia , et inopia mercis dicitur, quando extant venditores,ſeu emptores.& c.§.1.q.5.ſub nu.65.

Copia inſtrumenti,&c.vide infra in verbo , Tempus , verſ.poſitioni.

Coronatus, Correctio, Correſpectiua.

Coronatus eſt moneta valens decem denarios,qui faciunt vnum ſcutum monetæ,§ 2 gl.3.ſub nu.21 & 23.

Correctio fraterna non eſt neceſſaria,ſi non adſit ſpes vt ſit profutura,§.1.q.1.ſub nu 512.513.& ſub nu.521.

Correctio.vide infra in verb.Superfluitas,verſ.correctio.

Correſpectiua ſunt indiuidua,§.7.gl.3. nu.29.

Corrumpere, Crates.

Corrumpere iudicem dicitur,qui ei dat,vt fauorabilem ferat ſententiam,ideoque litem perdere debet,§.1.q.7.p.2. ampl.19.nu. 100.& ſub nu.107.

Crates,iturus ad philoſophandum , cur auri pondus abiecerit,§.1. q.1.nu.44.verſ.finem.

Creditum, Creditor.

Creditum, ſeu mutuis , debitum ex contractu nullo an reſoluatur in mutuum,§.1.q.7.p.2.ampl 8.num.207.& ſeqq.num.217.& ſeqq.

Creditum in diem an præſenti pecunia poſſit emi pro minori pretio.§.1.q.1.ſub nu.430.& ſeqq.

Creditum ſoluendum cum dilatione minus valet , quam creditum ſine dilatione,§.1.quæſt.7.parte 1.ſub numer.80.comprobat.3.

Creditum ad tempus,quod tertius poteſt emere minori pretio,an poſſit emere etiam ipſemet debitor,§.1. q.7.p.2. ampl.3.num. 13.

Crediti verbum comprehendit æqualiter cambium,& mutuum, §.1.q.7.p.3.lim.7.ſub nu.14.

Creditoris mora nocet creditori,§.2.gl.5.nu.153.

Creditor non debet venire cum ſacco paratus , §.2. gloſſ.5. numero 9.

Creditor licet ceperit tenutam bonorum,tamen poteſt facere capi debitorem,ead.gl.5.ſub nu.304.

Creditor poſterior hypothecarius,ſi ſoluat creditori anteriori hypothecario,poteſt facere,ſibi cedi iura,ead.gl.5 num.84. Et quid ſi iſte poſterior ſit chirographarius ſine hypotheca,ſub nu.88 verſ. extende.

Creditor debet recipere ſolutionem in loco deſtinata ſolutionis, ead.gloſſ.5.ſub num.194.caſ.1.ſub numer 201. & ſub numero 210. Poteſt tamen conuenire debitorem ad ſoluendum etiam alibi deducta , &c. vide infra in Verbo. Debitor.verſic. creditor.

Executio ab vno creditore contra debitorem inſtituta , poteſt ab alio,docente incontinenti per publicum inſtrumentum de ſuo credito anteriori,ſeu potiori,retardari, & impediri,nulla facta contra ſuum debitorem excuſſione,nullaque contra eum obtenta ſententia,& quamuis debitor eſſet ſoluendo,§.2.gl.5. nu.408.præſertim verſ.prima inſpectio, & §.1.gl 5. num.88. in fine,ſub ampl.2. Etiam ſi executio eſſet facta ſuper nominibus debitorum.d.§.2.gloſſ.5.n.418.iuncto verſ.præcedenti. Et etiam ſi creditor poſterior eſſet creditor ex cauſa cambij , § .7. gl.5.nu.84.

Impedita excipiendo executione a tertio creditore anteriori, poteſt iſte tertius anterior contra eundem poſteriorem creditorem conſequi aſſignari ſibi illam executionem loco pignoris , non alter citato debitore,&c.§.2.gloſſ.5.num.408.in fine,& §. 7.gl.5.nu.89.Et in ciuitate Genuæ, ſi vxor mariti vergentis ad inopiam,eleuauerit cancellum,& in illo iudicio eleuationis cancellæ obtinuerit,declarabitur geſtimum nullum, &c.ſub nu.94.& 95.

Creditor,ſi executionem obtinuerit,& a creditore anteriore excludatur in iudicio ſummario,et executiuo,poteſt agere denuò ex primaua actione contra ſuum debitore , & via ordinaria, ſi voluerit,contra hunc creditorem,qui obtinuit in iudicio executiuo,§.1.gl.5.nu.415.

Credi poſterior in ſuo nomine proprio præfertur cuicunque creditori,quantumuis anteriori, & hypothecario , hæcque prælatio procedit per viam compenſationis,ead.gl.5.ſub num.417.lim. 1.Ponitur caſus,nu.424.

Creditor & debitor eius,qui efficitur non ſoluendo,præfertur omnibus in compenſatione pro concurrenti quantitate , ead gl.5. ſub nu.437.verſ.extende, & nu.439.& ſeqq.in quibus explicatur.

Creditor poſterior an in pignore , ſibi dato , præferatur creditori anteriori,ead.gl.5.ſub nu.438.

Creditor hypothecarius, & anterior non poteſt a poſteriori auocare pecuniam,eidem bona fide ſolutam,ead.gl.5.nu.442. Secus ſi ſit mala fide ſoluta, nu.445. Et an poſſit auocare ceſſionem , ſeu dationem nominis debitoris in ſolutum, & delegationum,bona fide factas , & quid in ciuitate Genuæ , nu.443. & 444.

Creditores vnius,eiuſdemque debitoris , qui ſit decoctus, ſeu non ſit ſoluendo, & duobus , ſeu pluribus in locis exercet bancum trafficum,ſeu negotiationem,ſeparantur,& hi, qui ſunt creditores in negotiationis in vno loco , præferuntur creditoribus negotiationis alterius loci,quantumuis anterioribus , qui non admittuntur in bonis,& creditis alterius negotij,niſi ſtis alterius negotij ſit prius ſatisfactum,§ 6.gl.1. num.93. Et hoc ampliatur procedat ex diſpoſitione ſtatutorum in Reipub.Genuæ,numer.94. Sed ſi non exerceat niſi vnam negotiationem in vno loco,tunc omnes creditores admittuntur in tributam, quamuis debitor duos rationes conſcripſerit libros,numero 96

Creditor vnius ex ſocij ſocietatis non poteſt compenſare cum eo, quod debet ſocietati,ead.gl.1.nu.95.

Crimen, Crux, Curator.

Crimina Eccleſiaſtica ſunt punienda ſecundum canones , & ſecularia ſecundum leges,§.1.q.1. nu.24.

Crucis ſanctæ ſignum præponitur in ſcriptura priuata loco inuocationis Domini,§ 1.nu.1. Tamen non de ſubſtantia , &c. nu.2.

Curator non datur hæreditati aditæ,ſed hæreditati iacenti , §.7. gl 6.nu 16.

Curator bonis,ſeu liti datur quando hæreditas eſt adita , ead. gl.6.

Digitized by Google

gl.6.ſub nu.16.

Curator datur liti, quando lis eſt inter pupillum, & tutorem, ead. gl.6.ſub nu.16.

Curator hereditati iacenti quando, & quomodo detur ad inſtantiam creditoribus, §.7. gl.6.nu.2.& ſeqq. Et quomodo in Vrbe, numero 6 Et quomodo Genua, numero 7.& ſub numero 8.

Qui citari debeant in datione curatoris hęreditati iacenti, ead. gl.6.nu 8.

Hęres nolens teneri vltra vires hereditarias, & volens conſequi ſuum creditum, poteſt facere deputari curatorem bonis, ſeu liti, ead.gl.6.ſub nu.15.

Curator hereditati iacenti dari non poteſt, quando apparet de certo hęrede, §.7 gl.6.nu.8.in fin.& nu.9.

Datio curatoris hereditati iacenti, eſt ſententia interlocutoria, ead.gl.6.ſub nu.6.

Proceſſus factus, cum curatore, dato hereditati, an poſſit eſſe validus, ſi tunc extabat hęres, eadem gloſſa 6. ſub numero 9. & ſeqq. Sed, ſuperueniente herede in proceſſus ceſſat curator, nu.14.

Dacium, Damnum.

DAcium, vide infra in verbo, Gabella.

Damni qui cauſam dat damnum dediſſe videtur, §.1.q.7 p.1.ampl.8.ſub nu.96 verſ.ratio quare.

Damnum datum a iumento in vinea, vel agro, emendari debet etiam de iure diuino.

Damnum euitandi magis fauendum, quam lucrum quarenti, §.1.q.1.ſub nu.374.

Damni emergentis emendatio eſt magis debita, quam lucri ceſſantis reſtauratio, §.1.q.7. p 2. ampl.8.nu.181.& ſeqq.& numer.270.

Damni, & Lucri, { diſpar eſt ratio, ead.ampl.8.numer.271.& 283. Non tamen differunt, quando lucrum eſt radicatum, num. 274.

Damnum emergens venit appellatione intereſſe, ead.ampl.8.nu. 270.

Damni emergentis intereſſe poteſt peti ſemper in actione bonę fidei, ead.ampl.8.nu 273.

Pactum de emendando damno eſt licitum, non ſolum ſi damnum ſit pręſens, ſed etiam &c.eadem ampl.8.num.188. & 189.

De damno, quod probabiliter non timetur, quomodo liceat paciſci, &c ead.ampl.8 nu.191.

Damnum eſt diminutio patrimonii, & iactura rerum acquiſitarum, ead.ampl.8 nu 272.& 390.

Non tenetur quis cum ſuo damno alteri ſubuenire, ead.ampl.8. nu. 282 in fin.

Dānificans non ex propoſito, neque ex lata culpa licet poſſit in foro fori condemnari, tamen in foro conſcientia eſt abſoluendus, §.1.q.7 p.2.ampl.19.ſub nu.2.

Datio in ſolutum.

Datio nominis debitoris in ſolutum an habeat naturam ſolutionis, & quidem in pecunia numerata, & quid in Ciuitate Genue, §.1.gl 5.nu.443.& 444

Datio in ſolutum & Venditio { quomodo differant, §.1.q.1.ſub nu.209. verſic. imo.

Dari inſolutum nomen debitoris dicitur, quando delegatur, §.2.gl.5.ſub nu.281.& ſub nu.287.

Creditor, ſi a debitore acceperit bona cum pacto, quod ſi debitor non ſoluerit infra annum, tunc creditor habeat illa bona inſolutum, &c.an debitore non ſoluente, poſſit, elapſo anno, agere contra debitorem, & recuſare illam dationem, factam inſolutum, ead gl.5.nu.303.& ſeq.

Debitor, Debitum.

Debitor nemo poteſt eſſe ſui ipſius, §.2.gl.5.ſub nu.89. inſpect.1. Quia debitum proprie eſt ad alterum, §.6.gl.1.num.12.in fin. Sed poteſt quis obligare tibi nomen tuum proprium, ſicque potes tu habere hypothecam in tuo proprio nomine, d.gloſſ.5. ſub nu. 422.

Debitores, quia vel non ſoluunt, vel ſunt moroſi cum damno creditorum, ideo ementibus mercem, pecunia credita, cariori pretio, venditur, §.1.q.7.p.1.nu.78.

Debitor ſpeciei, id eſt, rei, quę in indiuiduo debetur, ſeu generis ſubalterni, perempta re, ſeu genere ſubalterno, liberatur, §.2. gl.5.num.152.in fin. Dummodo non fuerit in mora, ſub numero 161. Et an aliquando liberetur etiam ſi ſit debitor quantitatis, vide ſupra in verbo, Campſor. verſicul. campſor pręſumitur.

In alternatiuis an & quando electio ſit debitoris, §.2.gl.5.ſub n. 303.verſ.primam, nu.305.& nu.310.

Debitor licet conueniat cum creditore de dando ei infra tale tempus fideiuſſorem, vel pignus, & infra illud tempus offerat dare, tamen poteſt creditor illa oblatione recuſata, cogere eū ad ſoluendum, ead.gl.5.nu.305.

Soluere debet debitor in loco, appoſito ſolutioni, §.2. gloſſ.5.ſub n. 194.caſu 1. Etiam ſi quod ſolui debet requirere impenſas, & haberet periculum in tranſportatione, num.197. Vnde ſi quis promitteret ſoluere Bononiæ centum amphoras vini Vicentini deberet ſuis ſumptibus portare, num.198.& num.233. Et hoc quando locus eſt appoſitus gratia creditoris, vel vtriuſque, ſecus ſi gratia ſolius debitoris, numer.199. Poſſet autem debitor alibi ſoluere, quando ſolueret etiam id, quod creditoris intereſſet, ſolutionem alibi recipere, num.200.& ſub num.218. & 219. Et quando in loco, vbi eſt deſtinata ſolutio, vterque eſſet forenſis, & eſſet pręfixa dies ſolutionis, debet creditor probare, ſe illa die fuiſſe eo in loco, alias debitor non diceretur in mora num.201. Et probata mora debitoris, quia creditor probet, ſe fuiſſe illa die in loco, adhuc debitor pōt offerre ſolutionē in eodem loco, ſalutis tamen impenſis creditori pro itinere ad redeundum, ſub nu.210.

Creditor poteſt conuenire debitorem etiam alibi, quam in loco deſtinatę ſolutionis, ead.gl.5.n 213.et ſeq.in quibus ampliatur Dummodo ex tota ſumma, ſibi debita, deducat quod intereſt debitoris, ſoluere alibi, nu.217.

Debitoris nomen poteſt emi minori pretio, &c.1.q.1.num.430. & ſeq.& q.7.p.1.ſub num.77. verſ.prima in fine.& ſub num.80. comprobat.1.& parte 2.ampliat.10. ſub numer.75.verſiculo in foro, Maxime ſi ſit nomen debitoris, valde potentis, d.q.1. num.74.

Debitor ſub conditione, comprehenditur in ſtatuto, loquente de debitore ſuſpecto, §.2 gl.5.nu. 173.verſ.finem.

Idoneus, & Inidoneus { debitor quidicatur, §.1.q.7.p.2.ampl.10. ſub n.75. verſ.nomen.

Debitoris nomen venit in obligatione omnium bonorum, & iurium, §.2.gloſſa 5.ſub num.417.verſiculo primo pramitto, & 422.

Poteſt quis proprium nomen habere obligatum, & in eo habere hypothecam, ead.gl.5.ſub nu.422.

Quomodo procedatur, ad adiudicationem nominis debitoris, ead. gl.5.nu.419.& ſeq.

Debitor ſi adopiſſa ſuamet manu ſcripta ſe obligauerit reſtituturū ſeu ſoluturum creditori, dummodo ipſi debitori reſtituat apodiſſam, & apodiſſa ſit perdita, tenetur adhuc reddere, facta ſibi cautione, &c.§.2 gl.5.ſub nu.350.

Debitoribus non ita debitores ſumus in iuſtitia, vt creditoribus faciamus iniuſtitiam.§.7.gl.5.nu.163.

Debitori habenti priuilegium, teneatur vltra quam facere poſſit ſunt dimittenda bona, quibus viuere poſſit.§.7 gl.5.ſub numer. 147.

Debitores, qui certis caſibus ſunt liberandi a debitis, hęc liberatione ſunt indigni, ſi hac ſpe futura liberationis contrahant debita, §.7 gl.5.ſub nu.151.& 152.

Debitor volens ſoluere, non tenetur accedere ad domum creditoris, vide infra in verbo, Domus.

Debitor moroſus tenetur ad intereſſe, &c.vide infra in verbo Mora, verſicul.intereſſe, & in verbo, Moneta.verſicul.valor certa.

Fur

INDEX.

Fur eſt debitor, qui debitum non ſoluit, vide infra in verbo Solutio, verſ. fur.

Debitum ſi quod eſt de iure naturæ, & non de iure ciuili, ſolui debet in foro conſcientiæ, §.1.q.1.nu.533. Et cum fuerit ſolutum, etiam ſi per errorem, neque in foro exteriori poteſt repeti, §.2. gl.7. ſub nu.30.

Debitum ex alio contractu, quam ex contractu mutui, ſi ille contractus ſit nullus ſeu reſcindatur, an reſoluatur in debitũ mutui, §.1.q.7.p.2.ampl.8. num.207. & ſeqq. & num.217. & ſeqq.

Debitum ex vna cauſa, poteſt de communi conſenſu conuerti in debitum ex alia, §.1.q.1. ſub nu.216.219. & 220. Secus in cẽſu poſt Pij V conſtitutionem, nu.234.

Debitum quod dicatur durius, ſeu grauius. Quod præſumatur ſolutum. Et an debitor, vel creditor poſſit eligere, & declarare, quod ſit ſolutum, quando plura ſunt debita, & vnum eſt ſolutum, vide infra in verbo, Solutio, verſ. incerta.

Debitum, vide ſupr. in verbo, Creditum.

Deceptio, Decipere.

Deceptio, proueniens ex induſtria deceptiua, eſt prohibita, ſed procedens ex induſtria negotiatiua toleratur, §.1.q.7.p.2.ampl.10. ſub nu.7. & ſub nu.12. & 14.

Decipere ſe inuicem licet contrahentibus ſi inſpiciamus leges ciuiles, §.1.q.7.p.1.ampl.10.num.1. Et quare, q.1.nu.317. Vſque ad medietatem iuſti pretii, dict. ampl.10.num.2. Secus vltra, nu.3.

Deceptio, ſeu Læſio, quæ toleratur inter contrahentes in foro fori, non toleratur in foro conſcientiæ, §.1.q.7.p.2.ampl.10.nu. 41.44. & 51. Reiectis contrariis, nu.42. & 43.

Deceptio contrahentibus eſt abſolute prohibita de iure diuino, §.1.q.7.p.2.ampl.10. ſub nu.41.

Deceptio etſi contrahentibus permittatur de iure poſitiuo, tamen non conuenit viro bono, §.1.q.7.part.2.ampl.10. ſub num. 41.

Deceptio etſi toleretur a iure ciuili, tamen ab eodem iure damnatur, ead. ampl.10. ſub nu.44.

Deceptionem eſſe naturaliter licitam contrahentibus quomodo intelligatur, ead. ampl.10. ſub nu.43. verſ. ſed hæc. ſub nu.44. verſ. ad comprobationem.

Deceptis non decipientibus iura ſubueniunt, §.1.q.7.p.2. ampl.8. ſub nu.123. & §.7.gl.5. ſub nu.58.

Deceptio, vide infra in verba, Læſio.

Deceptio &c. vide infra in verbo, Dolus.

Decima, Declaratio.

Decimam ſibi reſeruauit Deus in omnibus bonis, quæ nobis concedit, §.2.gl.5.nu.224. Et ideo ſoluitur Eccleſiæ, non intuitu perſonarum eccleſiaſticarum, ſed intuitu Dei.

Decima quare ſit ſoluenda, ead. gl.5.nu.224.

Decima eſt ſoluenda Eccleſiæ in horrea ipſius Eccleſiæ, ead. gl.5. ſub nu.224.

Declarans non dicitur de nouo facere, §.7. gloſſ.3. ſub numero 29.

Decoctio, Decoctor.

Decoctio eſt triplex, quarum vna eſt digna miſeratione, & duæ indignæ, §.7.gl.5. ſub nu.149. verſ. declara.

Simulata decoctio mercatoris, quæ iudicialiter non fuiſſet detecta, quomodo ſit extraiudicialiter patefacta, indeque creditori incontinenti ſatisfactum, §.7.gl.5. ſub nu.163.

Decoctor qui dicatur, §.2. gloſſa 5. ſub numer.173. verſic. ſed in hac.

Decoctus differt a cedente bonis, & ab eo, qui non eſt ſoluendo, ead. gl.5.nu.446.

Decoctor, ſeu decoctus, quamuis ſoluerit aliquam partem debiti, & creditor totum acceptum tulerit, ſeu reliquum remiſerit, tenebitur, ſi ad pinguiorem fortunam deuenerit reſiduum ſoluere, &c. §.2.gl.5. nu.52. & ſub nu.60. verſ. confirmatur. Et præſertim ſi ſimulaſſet ſe decoctum, quia tenetur ſoluere reſiduum, non alter pinguiori fortuna expectata, n.53. Sed quid ſi creditor remiſerit, quando deuenerit iam ad pinguiorem fortunam, ſub nu.62.

Decoctus etſi propter ruptam fidem videatur mortuus, ideoque ei ſit prohibitum commercium, tamen hoc procedit quoad ea, quæ ageret in præiudicium creditorum, ſeu tertii, ſecus quoad ſolutionum, quam quis vellet facere pro ea, ead. gl.5.num.329. & 330.

Decoctus nec poſt decoctionem, nec paulo ante poteſt ſoluere, aut aliud agere in præiudicium creditorum, ſeu tertii, & quod ſoluerit, aut geſſerit, reuocabitur, tanquam factum in fraudem creditorum, §.2.gl.5. ſub num.445. verſ. exemplifica. Quare ſi ſuo creditori fecerit litteras cambii, ſoluẽdas a debitore ipſius decocti, quia hæc in veritate eſſet ceſſio in præiudicium aliorum creditorum non teneret, num.331. Secus ſi id, quod agit, non tendit in præiudicium creditorum, & ideo ſi fecerit litteras cambii, ſoluendas a Petro, & Petrus acceptauit litteras, tenetur eas ſoluere, ſiue ſciuiſſet ſcribentis decoctionem, ſiue ignoraſſet, num.329. & ſeq. Hæc tamen remanet differentia inter ſcientiam, & ignorantiam, quod ſi bona fide, & ignoranter ceptauit partitam, ſeu tractam ſoluendam, priuſquam eo in loco haberet notitia, ſeu publica vox, & fama de decoctione, nullum ex hac acceptatione, ſeu ſolutione ſibi reſultat præiudicium, ſecus ſi aderat publica vox, & fama, quia ſolutio cederet damno ſoluentis, &c. numero 332. & 391.

Decocto eſt ipſo iure interdicta adminiſtratio bonorum, ead. gl. 5. ſub nu.446.

Pij V conſtitutio contra decoctores, §.7.gl.5. ſub num.149. verſic. declara.

Fallitis, decoctis, fugientibus, & ceſſantibus, qui antea erant procuratores alicuius ſocietatis, vel alterius particularis ad exigendum, quia ſunt reuocati ab ipſa lege, & ſine alia intimatione, ſolui non poteſt, ead. gl.5. ſub nu.403.

Decoctus dicitur infamis infamiſſimus, eadem gl.5.num.329. in fine.

Decoctus æquiparatur latroni & furi, §.7.gl.5. ſub nu.149. verſ. declara. in fi.

Creditores decocti poſſunt in bonis decocti conſequi ſolutionem ſine cautione de reſtituendo anterioribus, &c. quando magis perſonæ, quam merci, ſeu negotiationi crediđiſſent, §.2. gl.5. ſub nu. 173. verſ. primo quia.

Creditores decoctoris, ſeu non diſcuſſione bonorum conſequentes ſolutionem, tenentur ex Pii IV conſtitutione cauere de reſtituendo habentibus priora iura, &c. ead. gl.5. ſub nu.73. verſic. contrarium.

Pii IV conſtitutio mandans, in diſcuſſione bonorum ſolui cum cautione de reſtituendo anterioribus, proſpexit creditoribus nondum apparentibus, &c.

Decretaliſtæ, Delectatio.

Decreta interpretantur ius diuinum in his, quæ pertinent ad philoſophiam moralem, §.1.q.1.nu.20.

Delectatio, &c. vide infra in verbo, Iocus.

Delegatio, Delegans.

Delegatio eſt ceſſio nominis debitoris præſentis & promittentis ſoluere creditori cedentis, & acceptanti promiſſionem, quæ delegatio, inducendo nouationem, liberat debitorem delegantem §.2.gl.5.nu.280. & ſeq. & nu.287. in fin.

Delegatio vt ſit delegatio, & liberet debitorem delegantem, quot & quæ requirantur, & an in ea requiratur ſtipulatio, ead. gl.5. nu.281. & 284. in fin.

Delegatio ſtatim & ipſo iure liberat debitorem delegãtem, ead. gl.5. ſub nu.282.

Delegans non poteſt amplius moleſtari, etiam ſi contingat, debitorem delegatum facultatibus deficere, §.2. gloſſa 5. nu.282. Quia delegans non tenetur ad aliud, quam ad eſſe, dendum debitorem delegatum fuiſſe vere, & efficaciter debitorem delegan-

Digitized by Google

legantis,& non teneiur praſtare eum locupletem,& facere bonum de facto,ſed ſolum bonum de iure, & ſibi imputet creditor,qui acceptat debitorem delegatum, ſi non ſe informauit an eſſet ſoluendo,n.283.et 291. Et quando apponerentur pacta his contraria, vtputa, quod debitor ſit obligatus preſtaret debitorem delegatum foreſoluendo, & ſimilia,non eſſet delegatio,nu.286.

Delegatio tollit,& extingnit primeuam actionem, & obligationẽ,etiamſi debitoris nomen delegatum ſit euictum, ead gl.5.n. 288.& 189. Sed hoc late declaratur diſtinctione plurium caſuum,ſub nu 290.per tot.

Pacta contraria ſubſtantiali natura delegationis inficiunt delegationem,& faciunt,illam tranſire in ſimplicem ceſſionem, vel &c.ead gl.5.nu.289.

Periculum nominis debitoris delegati pertinet ad delegatum,ead. gl.5.nu.292.

Delegatio licet liberet debitorem delegantem, §.2.gl.5. nu.244. & ſeq.280.& 287.in fine Et ideo omne periculum tranſeat in eum,cui facta eſt delegatio,nu. 192. Tamen non liberat,quando delegans promiſit,ſe curaturum ſolutionem, &c.quia iſto caſu periculum ſpectaret ad delegantem, &c.num.298. Et in ceteris caſibus, in quibus pacta eſſent contra ſubſtantiam delegationis,num 286. Et quid, ſi delegatio eſſet doloſa,puta quia delegans eſſet conſcius futura fuge debitoris delegati, nu. 285.& 299

Delegatio etſi propria videatur illa in qua interueniant requiſita, de quibus,ead.gloſſa 5.nu.280.281.& 284. in fin. Tamen etiam quod non interueniant omnia requiſita, controuerſia eſt an ſit delegatio, ſeu (quicquid ſit) an habeat eundem effectum,vt in caſu, quo debitor mandat alicui campſori etiam non debitori mandantis, quod ſoluat, vel promittat pro ipſo debitore,& ipſe promittit, & poſtea fugit,vel fit non ſoluendo, nu 133.& ſeqq Similiter in caſu, quo debitor dat creditori bona in ſolutum cum pacto, quod ſi infra annum non ſoluerit, tunc habeat illa bona in ſolutum, numero 303. & ſeqq.

Debitor delegatus ad ſoluendum, ſi non ſoluit, ſed promiſit ſoluere, an cenſeatur liberatus a delegante, ſicut delegans intelligitur liberatus ab eo,cui ſit delegatio,ead gl.5.nu.300. & ſeqq.

Delegatio an omnino aquiparetur ſolutioni in pecunia numerata, & quid in ciuitate Genua, eadem gloſſ.5.numero 443. & 444.

Delegatio eſt datio nominis debitoris in ſolutum, vide ſupra in verbo, Datio inſolutum.verſ.dari.

Delictum.

Delictum ſtat quandoque ſine pena,ſed pena nunquam ſine delicto,§ 1.q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.48.

Delictum nobilis, ſeu grauis viri grauis reputatur,§.1.q.7.p.2. ampl.19.ſub nu.67.verſ.ſecundum.

Delictum minus confunditur cum maiori, §.1. q.7. p.2. ampl.10. ſub num.84.verſ.ratio.

Delictum dicitur committi non ſolum, vbi initiatur,ſed etiam vbi perficitur,§.2.gl.3.ſub nu.131.

Delictum quando non praſumatur,§.7.gl.5.ſub num.164.in fine, verſ.confirmatur.

Denarius.

Denarius vnde ſit dictus,§.2.gl.3.n.5.& 20.

Denarii duodecim in ratiocinijs faciunt vnum ſolidum ead.gl. 3.nu.18.in fine,& nu.25.

Denarius apud Romanos valebat decem aſſes, eratque ſemper argenteus,ead gl.3.ſub n.20.Et eſt idẽ,quod Iulius Roma,et regalis in Hiſpania,valens decem aſſes,ſeu baioccos,nu.21.Denarius vero hodiernus eſt areus minutus,quo inferior non reperitur,nu.24.

Denarius argenteus,qui valet decem aſſes, eſt octaua pars vncię argentea,ead.gl.3.ſub nu.51.

Denunciatio.

Denuntiatio rei vendende facienda eſt vicinis,& cenſuatori 1.q.5.nu.245. & verſ.quia repondeo diſtinguendo.

Depoſitarius,Depoſitio, Depoſitum.

Depoſitarii eliguntur a publico,vel a priuatis,§.1.q.7.p.2. ampl. 3.nu.4.& 5.

Bancherii depoſitarii non poſſunt accipere mercedem ab eo, c ſoluunt de mandato depoſitoris,§.1.q.7. p.2. ampl. 3.nu 9 1 & 14.verſ.finem.Et quando poſſint accipere. ſub numer. 10. (ſeqq.

Bancherii depoſitarii non poſſunt accipere mercedem a depoſitore, eadem ampl.3 num.19.& ſeqq.Roma non accipiunt,num 22.

Depoſitarii merces quanta ſit,committitur arbitrio boni viri ead.ampl.3.nu.3.

Depoſitarius cum mercede, tenetur ex conducto de culpa etiam leui,§.1.q.7.p.2.ampl.3.ſub num.21.Sed ſine mercede,tenetur ſolum de dolo,nu.26.

Depoſitarius,conſtitutus a publico,eſt mercede ratione cuſtodia, ead.ampl.3.ſub nu.1.Et quid,ſi conſtitutus ſit a priuato,ſub n. 5.& ſeq.& nu.19.et ſeq.

Depoſitarius cum mercede,eſt locator operarum,&c.§.1.q.7.p.2. ampl.3.ſub nu.21.

Depoſitarii officium eſt vtile Reipubl.ead.ampl.3.nu.1.

Depoſiti contractus an ſit gratuitus,vel cum mercede,& quatenus cum mercede,an ſit contractus locationis,& conductionis, ead.ampl.3.nu.2.& ſeq.& nu.24.

Depoſiti contractus,ex mercede mutatur in contractum locati,§. 1.q.7 p.1.ſub nu.70.& p.2.ampl.3.ſub nu.1.& ſub n 21.Quare ſi ſit cum mercede,eſt locatio & conductio,& propriè dicitur depoſitum,nu.25.

Depoſitio,& } idem ſunt,§.1.queſtione 1.numero 127. verſiculo
Sponſio } nota.

Depoſitum eſt duplex,irregulare,& regulare,§.1.q.7. p.2. ampl. 3.ſub nu.20.

Depoſitum reddere eſt de iure naturali.§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.24.Sed predoni,apparente vero domino non reſtituitur, & quibus aliis caſibus reſtitui non debeat,nu.28.& 29.& q.7.p. 3.lim.18.nu.4.

Furenti reſtitui non debet enſis depoſitus, eadem limitat.18.numer.4.

Depoſitum,& } quomodo conueniant,& quomodo differant,§.1.
Mutuum } q.7.p.2.ampl.3.ſub nu.20.21 et 23.

Deponere non eſt ſoluere,§.2.gl.5.ſub num.65.exempl.6.Tamen de ſtilo A.C.eſt ſoluere quoad &c. Similiter eſt ſoluere,quando creditor recuſaret accipere ſolutionem. Item quando creditum non eſt liquidum,ſub eod.nu.65. in primo,ſecundo, et tertio caſu.

Depoſitum poteſt fieri non ſolum a debitore, ſed etiam a tertio extraneo, qui pro debito nullatenus ſit obligatus,§.2.gl.5.numer.81.

Depoſitum legitime factum quot & quos effectus vtiles deponenti pariat,ead.gl.5.nu.161.et ſeq.

Depoſitum vt legitime fiat requiruntur ſex.Primo vt ipſum precedat obligatio realis,ſi adeſt,cui poſſit fieri,ead gl.5.ſub num. 165.et 166.Secundo vt ante oblationem debitor acceſſerit ad domum creditoris in tempore congruo,num.167.et ſeq.Tertio, quod depoſitum ſit integrum, nu.171.Quarto non debet continere conditionem extrinſecam,num.172.Quinto,quod volens deponere mandato iudicis,adeat iudicem ſuum,ect.num.174. et ſeqq.Sexto qued poſitum fiat in moneta currenti.etc ſub nu. 176.

Depoſitum cui,et pro in loco ſit reſtituendum, vide infr.in verbo.Reſtitutio.verſ.depoſitarius,et verſ.depoſitum.

Conditio extrinſeca in depoſito,vide ſup.in verbo,Conditio.verſ. conditio extrinſeca.

Depoſitum pro redimendo cenſu,vide ſupr.in verbo,Cenſus conſignatiuus,verſ.depoſitum.

D.us,

Digitized by Google

I N D E X.

Deus, Dictio, Dies.

Deus reſpicit animum,§.1.quæſt.7.parte 2.ampliat.19.ſub num. 59.verſicul.corroboratur & late explicatur ſub num.63. verſic.non obſtat,& ſeqq. Et dicitur reſpicere plus ad effectum, quam ad actum, & interrogare cor. non manum, ſub num. 85.

Deus non diſpenſat contra naturam, ſeu contra præceptum naturale.§.1.q.1.num.320.Ideoque neque contra vſuram, numer. 319.

Dictio (etiam) includit caſum magis dubium,§.7.gloſſ.3.num. 18.

Quam poſita poſt dictionem (tam) includit caſum magis dubium ead.gl.3.nu.18.

Dictio (incontinenti) ſumitur ſecundum ſubiectam materiam, §.2.gl.5.nu.7.

Dies incerta habetur pro conditione,§.1.q.1.nu.382.

Dies incertæ euentus non conſtituit in mora ſine interpellatione eadem q.1.nu.384.

Dies an ſit neceſſaria ad validitatem ſcripturæ, diſtinguitur an ſit facta manu obligati, & agatur de probando contra ipſum, vel pro ipſo contra alium, & an ſit facta manu alicuius tertii §.2 gl.1.nu.8.& ſeq.nu.19.& ſeq.

Dies, quotuplex ſit ead.gl.1.nu.23.Et quomodo ſit ſumendus,nu. 24.

Dies naturalis quot habeat partes,ead.gl.1.nu.25.

Dies cœptus an habeatur pro completo, ead.gl.1.nu.26.

Diebus feriatis &c.vide infra in verbo, Feriæ, verſ.diebus feriatis.

Dilatio, Diſcordia, Diſpenſatio.

Dilatio ad ſoluendum minuit valorem crediti, §.1.quæſtione 7. parte 1.ſub numer.80.comprobat.3. & 4.& part.3.limitat.1. num.2.

Dilatio eſt pars pretii,d.q.7.p.1.ſub nu.80.comprob.4.

Modica dilatio non dicitur dilatio,§.2.gl.5.ſub nu.3.& ſub nu. 5.verſ.verum.

Dilatio &c.vide infra in verbo,Intereſſe,verſ.vendens.

De dilationibus ad ſoluendum cambia,& litteras cambiorum, vide ſupra in verbo,Cambium, verſ.dilatio, & verſ.ſolutio litterarum.

Diſcordiam communio parit,§.1.q.1.ſub nu.51.

Diſpenſatio contra ius naturale, contra ius diuinum, & contra vſuram,&c.vide infra in verbo, Vſura, verſic.diſabilis non eſt.

Diſpenſatio matrimonii in gradu prohibito, &c. vide infra in verbo,Matrimonium contrahi.

Diſſentire, Diſtractus, Diuiſio.

Diſſentiunt facile homines,§.1.q.1.ſub nu.51.

Agere,ſeu Inhærere } diſtractui non poteſt, qui non adimplet promiſſa in caſu diſtractus,§.1.q.7.p.2.ampl.8.ſub n.141. verſ. ratio ibi quarta quia.

Qui remanet debitor ex diſtractu a ſe cauſato,debet ſine alia interpellatione reſtituere acceptum,§.1. q.7.p.2. ampl.8. n.193. & ſeq.

Diuiſio rerum quãdoque fortuna,& ſortis iudicio fieri debet,§ 1.q. 1.ſub nu 170.

Diuiſio rerum cœpit poſt lapſam naturam,ead.q 1.ſub nu.49.& q.7.p.2.ampl.19.nu.23 Et quare fuerit neceſſaria,ſub ead.nu. 49.52.& 57.

Diuiſionem rerum, qui hodie in fidelibus damnat rei hæreticaliter erraret,§.1.q.1.ſub nu.66.

Diues, Diuitiæ, Dodrans.

Diues,qui vult fieri incidit in tentationem Diaboli,§.1.q.1.nu. 78.

Diues aut eſt iniquus,aut hæres iniqui,§.1.q.1.nu.79.

Diues eſt in triplici differentia,quidam enim eſt diues, & auarus,quidam inordinate deſiderat, & quidam eſt diues cum liberalitate.§.1.q.1.ſub nu.82.

Diuitis anima eſt in periculo.§.1.quæſt.1.nu.78.in tantum,quod eius anima difficilius intrat in Regnum cælorum,quam camelum per foramen acus,ead.nu.78. Sed quomodo hoc intelligatur,nu.82.

Diuites ſunt mali,non diuitiæ.§.1.q.1.nu.75.

Etiam ex ſanctiſſimis viris aliqui fuerunt diuites,§.1.q.1.num. 64.

Diuitiæ quam fragiles ſint.§.1.q.6.num.15.Et præſertim diuitiæ campſorum,ſub nu.17.& ſeq.

Diuitiæ male partæ,male dilabuntur,§.1.q.6.nu.19.

Diuitiæ quomodo ſint malæ,& quomodo bonæ,§.1.q.1.nu.61.& ſeq.

Diuitiæ nobis dantur,tanquam diſpenſatoribus, non tanquam dominis,ead.q.1.nu.61.in fin.

Diuitiæ,& virtus non ſimul conueniunt,§.1. q.1. numero 44.in fine.

Diuitiæ nec ſunt Doctorum,ead.q 1.nu.43.verſ.finem.

Dodrans ſunt nouem unciæ ex 12.§.2.gl.3.ſub nu.33.

Dolus, Dominium, Dominus.

Dolus non præſumitur,§ 1.q.1.ſub nu. 157.

Dolus excludit conſenſum decepti,§.1.quæſt.7.p.2. ampl.10.ſub nu.8.

Dolus, Fraus,& Deceptio } inficiunt contractum emptionis, & venditionis ,§.1 q.1.nu.562.

Dolus incidens,& Dolus dans cauſam } contractui an æque contractum inficiant vel vnus magis quam alter,§.1.q.7.p.2. ampl.10.ſub nu.9.verſ.ſupereſt,& verſ.ego.

Dolus reſcindit,ſiue annullat contractum,volente decepto non autem volente decipiente,ead.ampl.10.nu.10.

Contractus etiam iuratus,cui inſit dolus,an teneat,vel ipſo iure nullus,ead.ampl.10.nu.8.

Dolus,ſeu Deceptio } qua contractus poteſt reſcindi, debet in foro exteriori eſſe talis, vt ea caperetur etiam prudentiſſimus vir: ſecus in foro interiori,ead.ampl.10.nu.11. Debetque eſſe talis, vt repugnet naturæ & moribus contractus, ſecus ſi non repugnet,nu.12.

Dolus tam ex parte venditoris, quam ex parte emptoris qualis eſſe debeat,vt reſcindatur contractus,ead.ampl.10.num.15.& 16.

Proprium dolum allegare non licet,eadem ampl.10.ſub numer 10.

Proxenetæ dolus &c.§.1.q.7.p.1.ampl.10.nu.13.

Dolus &c.vide infra in verbo. Fides.verſ.bona fides.

Dominium rerum an ex contractu ſit, vel non ſit tranſlatum, Iuriſconſultus cognoſci,§.1.q.1.nu.26.

Dominia & res conſẽſu dominorũ trãſferuntur,§.1.q.7.p. 2.ampl.19.ſub nu.92.

Dominium rei captæ ab hoſte,non ſtatim atque res capta eſt,acquiritur &c.§.1.q 1.nu.144.et 145.& vbi ſemel acquiſitum fuerit,res illa non amplius reputatur,ead.nu.146.

Re ab hoſtibus capta, et priuſquam in eorum dominium transferri ab aliquo redempta,etc.dominus rei poteſt,reſtituto pretio ei qui redemit,recuperare,d.q.1.ſub nu.145.

Dominium rei vendita,ſi a venditore, cui ſolutum non eſt pretium,retineatur,quid operetur,§.1.q.7.p.2.ampl.8.ſub nu.164. 165.

Intereſt Reip ne dominia maneant incerta, §.1. q.7.p.2. ampl. 19.nu.129.in fin.et 132.

Dominium inter ſuperiorem, et inferiorem quomodo daretur, etiam in ſtatu Innocentiæ,§.1.q.1.ſub nu.55. verſ.illud,et nu. 69.

Dominium rerum, quas vſurarius extorquet, &c.vide infra in verbo,Vſura.verſ.dominium.

Dominus directus etc.vide infra in verbo,emphytheoſis,verſ.dominus directus.

I N D E X.

Domus, Donatio, Dos.

Debitor debet accedere ad ſoluendum ad domum creditoris, §. 2. gloſ. 5. num. 167. in fine, Quando ſunt in eadem Ciuitate, & eiuſdem fori, ſub num. 205. & late ſub nu. 236. & ſeq. Imò etiam ſi ſint diuerſi fori, n. 231. et 243. Quicquid intricate dixerit Bart. dicens, quod pendet multum ex æquo, & bono, ſub nu. 220. & 232.

Debitor liceat debent accedere ad domum creditoris, & illic ſoluere, & facere ſumptus, & expenſas pro tranſportatione rei ſoluendæ, quando locus eſt appoſitus ſolutioni, vt dictum eſt ſupr. in verbo, Debitor, verſ. ſoluere. Tamen illud eſt quando non eſt appoſitus, quia tunc creditor debet ire, & facere impenſas cum diſtinctione, de qua §. 2. gl. 5. num. 241. per totum, & 243.

Qui habet electionem ſoluendi aliquid, vt acquirat aliud, volens acquirere, debet ire ad domum eius, cui vult ſoluere, ead. gl. §. ſub nu. 220. verſ. prima. & nu. ſeq.

Vendens cum pacto retrouendendi, & volens redimere debet accedere ad domum eius, cui vendidit, ead. gloſ. 5. ſub num. 167. & 225.

Volens, ſoluendo, purgare moram, debet accedere ad domum creditoris, ead. gl. 5. nu. 226.

Creditor an & quando debet accedere ad domum debitoris, vt recipiat ſolutionem, eadem gloſſ. 5. num. 228. & ſeqq. 242. & 243.

Promittens alicui facere ceſſionem iurium, vt ab eo ſolutionem conſequatur, debet accedere ad domum eius, cui vult cedere, ead. gl. 5. nu. 228.

Donatio non inſinuata, remanet valida pro ſumma, in qua non requiritur inſinuatio, §. 2. q. 7. parte 2. ampl. 20. numero 19.

Donatio non inſinuata, quæ olim remanebat valida vſque ad ſolidos 500. hodie remanet valida vſque ad ſcutos aureos 667. §. 2. gl. 3. num. 47. Et iſti ſolidi 500 erant aurei, & non ex illis vſualibus, qui faciunt libras 25. ſub nu. 18.

Prohibitio donationis non ſe extendit ad donationem remuneratoriam, § 7. gl. 3. ſub nu. 25.

Donatio ex obligatione naturali, ſeu ad antidora, non dicitur donatio, ſed permutatio, ſeu ſolutio debiti naturæ, ead. gl. 3. ſub nu. 25.

Inſinuatio non eſt neceſſaria in donatone remuneratoria, § 7. gl. 3. nu. 26.

Donans magiſtro ſuo non dicitur proprie donare, ead. gloſſ. 3. ſub nu. 25.

Dos ſi ſoluta ſit in certa ſpecie moneta, puta in tot ducatis de Camera, & tunc ducatus valeret decem Iulios, & tempore reſtituendæ dotis valeat Iulios nouem, reſtituenda eſſet in tot ducatis ad rationem nouem Iuliorum pro ducato, qui attenditur tempus reſtitutionis, §. 2. gl. 5. ſub nu. 148.

Dotis fructus, ſoluto matrimonio per mortem viri, an debeantur, §. 1 q. 1. ſub nu. 315.

Fructus dotis non ſolutæ, & conſiſtentis in pecunia numerata an & quando debeantur de iure communi, & ex diſpoſitione ſtatutorum Vrbis, §. 1. quæſt. 7. p. 2. ampl. 8. ſub n. 176. verſ. & quatenus. Et quæ ſit praxis & cautela in Curia Granatenſi, verſ. infero ex dictis.

Genero pendente dilatione ad ſoluendam dotem, an debeantur fructus dotis conuenti, §. 1. q. 7 p. 2. ampl 8. ſub nu. 149. & 174. et ſeq.

Gener, recipiendo fundum pro pignore, dotis, ſibi permiſſæ, non computat fructus in ſortem eadem ampliat. 8. ſub num. 173. confirmatione prima. Et etiam ſi non ſit gener dotantis, quia dos ſit promiſſa ab alio, quam a ſocero, etiam ſi eſſet extraneus, ſub numero 176. verſiculo extende hanc, & 2.

Vidua, an a patre, qui dotem nunquam ſoluerit, vel a mariti hæredibus, ſi dotem ſolutam non reſtituant, poſſit fructus accipere pro ſe alenda, eadem ampliat. 8. ſub num. 74. confirmat. 2.

Mortuo altero coniuge, & ſuperſtitibus communibus filiis, an coniugi ſuperſtiti debeantur fructus dotis non ſolutæ, eod. am. 8 ſub nu. 176. extenſ. 2. vſque ad nu. 177.

Statutum, quod ſoluantur fructus dotis, an et quando valeat, ea ampl. 8. ſub nu. 176. verſ. extende 1. & ſeq.

Pactum, quod hæredes mariti donec non reſtituent dotem, ſoluant ad rationem tot pro centenario, an ſit validum, §. 6. gl. 1. num 49. in fine.

Conſuetudo, ſeu Statutum, } quod in cauſa dotis donec dos reſtituatur marito, ſeu per hæredes mariti, ſoluatur interim ad rationem decem, ſeu quinque loco alimentorum, valet, ſi mulier non habet vnde viuat aliunde, §. 6. gloſſa 1. ſub num 49.

Fructus, ſeu intereſſe } dotis non ſolutæ ex diuturnitate temporis non præſumuntur ſoluti donati, ſeu remiſſi, §. 1. q. 7. p. 2 ampl. 19. ſub nu. 135. verſ. extende. Maxime, ſi conſtante matrimonio, fuerint petiti.

Fructus, & Vſuræ } dotis ſunt diuerſa, ead. ampl. 19. ſub nu. 135. verſ. quia reſpondetur.

Maritus, recipiendo ſortem dotis ſine intereſſe, non poteſt amplius illud petere, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 299. in fine.

Vſuræ dotis an diæ conſummati matrimonii deberentur de iure ciuili, & quia de iure canonico, ead. ampl. 8. ſub nu. 176. verſ. non obſtat. & ſeq.

Vſuræ vſuræ dotis ſunt prohibitæ etiam de iure ciuili, §. 7. gl. 2. ſub nu. 39.

Dos, conſtante matrimonio, non poteſt repeti, §. 7. gloſ. 5. num. 85.

Marito vergente ad inopiam, vxor poteſt dotem repetere, & docendo de iuribus dotalibus, impedire poſteriores creditores, agentes contra bona mariti, ead. gloſſa 5. ſub num. 85. Et maxime ſi vxor in iudicio inopiæ contra maritum ſententiam obtinuiſſet, nu. 86. Et poteſt impedire non ſolum ſi prius ipſa egiſſet contra maritum, & inhibitione ſe muniuiſſet, num. 85. in fin. & ſub num. 88. ſubampl. 2 Sed etiam ſi excipiat contra creditores agentes. Et poteſt non ſolum impedire, ſed poteſt etiam conſequi, vt bona mariti, capta in executione a poſteriori creditore, aſſignentur ipſi vxori, loco pignoris, non aliter ad hoc citato marito, & remanent creditori ſalua iura in iudicio ordinario, num. 89. Et præſertim ſi vxor haberet clauſulam conſtituti, quia poſſet obtinere etiam contra Fiſcum, nu. 90.

Filii matris an poſſint, mortua matre agere pro aſſecuratione dotis, §. 7. gl. 5. ſub nu. 88. in 2. reſp. Et quid, ſi mater viua cœpiſſet agere, in 3. reſp.

Reſtituta dote a marito propter vergentiam ad inopiam, ſi maritus efficiatur diues, an eam recuperet, §. 7. gl. 5. ſub nu. 8. in 2. reſp.

Vxor, ſeu vidua, agens ad repetitionem dotis, tenetur ad inſtantiam creditoris, vel alterius habentis intereſſe manifeſtare bona mariti, vide infra in verbo, Vxor agens.

Iudicio ſuper repetitione dotis ſuper vergenti am mariti ad inopiam introducto, & mortuo marito, vel mortua vxore, an hæredes poſſint illud proſequi in eadem inſtantia, vide infra in verbo Inſtantia.

Pignoris dotalis fructus &c. vide infra in verbo, Pignus.

Drachma, Dubium, Ducatus.

Drachma diuiditur in 72. grana, §. 2. gl. 3 n. 35. Et conficitur ex tribus ſcrupulis, & ſcrupulos ex ſex ſiliquis, & ſiliqua ex quatuor granis, &c. nu. 26.

In dubiis in eam vergere debemus partem, in qua ſi fuerit erratum, minus peccetur, §. 1. q. 1. num. 500. Seu non peccetur, q. 7. p. 2 ampl. 19 ſub nu. 82. verſ. intellige.

Dubitans & Sciens } quando æquiparentur, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub num. 82 verſ. intellige.

Abſoluere in dubio, &c. vide ſupra in verbo. Abſolutio verſ. in dubio.

Ducatus vnde ſit dictus §. 2. gl. 3. nu. 6.

Duca-

Digitized by Google

Ducati nomine hodie intelligitur aureus,ſeu ſolidus,etc.ead.gl.3. num.19.

Dulpe,Delpondius.

Dulparum diuerſæ ſpecies,§.2.gl.3 n.78.
Dupondis eſt moneta,remiſſiue,§.2.gl.3.n.27.

Ecclesia Electio.

Ecclesia poteſt recipere ab aliquo fundum valentem mille,vel mille in pecunia numerata,cum onere alendi illum toto tẽpore vitæ,§.1.q.1.n.296.& ſeq.
Ecclesia ligat quandoque eum,qui apud Deum eſt ſolutus,& è cõuerſo,ead q.1.n.529.
Ecclesia dum ſequitur opinionem,etc.quandoque fallitur,ead.q.1. ſub n 529.
Ecclesia dicitur cultrix iuſtitiæ,§.1.quæſt.7 par.2.ampliat.10.ſub num.41.
Ecclesia,vendendo rem,& reperiendo maius pretium, quam cõmuniter valeat,non debet illud accipere, & quare,ead.ampl. 10.ſub n.41.
Ecclesia in ſuis contractibus ſeruat ius poli,non ius fori,ead.amp. 10.ſub n.41.
Ecclesia decus hodie creuit,ideo,&c.§.5.q.1.n.62.
Negotiatio eſt prohibita in Ecclesia,§.1.q 1.n.559.& q.7.par.1. num.60.
Pretium venalibus,& commerciis imponere ſpectat ad Ecclesiã §.1.quæſtio 7.part.prima,numero 54.& §.2.gloſſ.3 numero 104.
Electus,licet eius electio poſſit annullari,tamen poteſt interim ſine peccato beneficium retinere.§.1.q.7 par.2.ampl.19. numero 121.

Eleemoſyna,Emancipatus.

Elemoſynam facere eſt de per ſe bonum,ſed ex malis circumſtantijs poteſt eſſe malum §.1.q.7 par.1.ſub numero 17. & ſub numer 64.
Eleemoſynam facere an & quando ſit de precepto,&c.ead.q.7.p. 1.ſub n.72 verſ. alterum.
Reſtituere tenetur eleemoſynam,qui eam quæſiuit vti pauper, ſi non erat pauper,§.1.q.7 p.2.ampl.19 ſub n.79.
Emancipatus licet vti noua perſona liberetur de rigore iuris ab omnibus debitis antea contractis, tamen non liberatur, ſi ea ſpe futuræ liberationis contraxerit §.7. gloſſa quinta, numero 153.

Emphyteota,Emphyteoſis.

Emphytheota non poteſt hypothecare,rem emphyteoticam, tradẽdo poſſeſſione ſine conſenſu domini directi,§.1.quæſt.1.numero 187.
Emphyteota an præferri debeat domino directo, ſi vendenda ſit res vicinaris emphyteoticæ,§.1.q.1.ſub n.245.in ſecunda difficultate,verſ.concludo.
Cenſus reſeruatiuus differt ab emphyteoſi,§.1.q.1.ſub num.248. verſ.reſeruatiuus.
Cenſus conſignatiuus differt ab emphyteuſi,ſub eod.nu.248.verſ. conſignatiuus.
Emphyteoſim emphyteota,ſi non ſoluat penſionem ſeu canonem, &c.ſub eod n.248.verſ.reſeruatiuus.
Dominus directus, recipiendo canonem emphyteoſis dicitur remittere caducitatem,&c.§.1.q.1.n.348.
Alienatio rei emphyteoticæ eſt prohibita,§.1.q.1.ſub n.556.exẽpla.verſ.extende.
Emphyteota debet ire ad domicilium domini directi ad ſoluẽdũ canonem,quamuis domicilium lõge diſtet,§.2.gl.5.n.222.
Emphyteota imponens cenſum,&c.vide ſupra in verbo,Cenſibus communia verſ.emphyteota.

Emptio,Emptor.

Emptio,& venditio eſt de iure gentium,§.1.q.6.n.3.
Emptio,& venditio non facile contrahitur ſine peccato,§.1 q.1. ſub n.77.& q.7.p.2.ampl.10.ſub n.44 verſicul. ad comprobationem,& verſ.& quia.
Emptio,& venditio rerum leuium inter amicos præſefert leuem inimicitiam,§.1.q.1.n.41.verſ.fin.
Emptio quando præſumatur feneratitia,§.1.q.1.n.476.& q.7.p. 2.ampl.10.n.23.
Emptio rei propriæ,& nomine proprio eſt nulla,§.6 gl.1.num.3.in fi.& numero 4.Secus ſi fiat nomine alieno, quia poteſt quis alieno nomine emere a ſeipſo rem propriam, numero 69.
Omnis contractus emptionis,& venditionis præſumitur in dubio licitus,§.6.gl.1.ſub n.38.
Emptio &c.vide infra in verbo,venditio.
Emptor non ſoluendum pretium rei, ſibi venditæ,& traditæ,poteſt obligari ad fructus recompenſatiuos,§.1.quæſt.7.parte 2. ampl.8.numero 33.Immo,non data ei dilatione ad ſoluendum pretium, tenetur eos ſoluere abſque alia mora,numer.155.& ſeqq.Et an teneatur ad eos,ſi res ſit ſterilis,&c. num.169.& 170.Et generaliter an & quando teneatur ad fructus recompẽſatiuos,nu.152.& ſeqq.& num.163.& ſequentib. Et quando teneatur etiam quod non fuerit in mora, numero 160.
Venditor non tradendo rem,cuius pretium eſt ſibi ſolutum,tenetur emptori ad fructus recompenſatiuos,ead.ampl.8.n.171.& §.6.gl.1.ſub n.39.
Emptor agens debet offere pretium venditori &c.§.2. q.1.n.352. & 353.in fi.
Emptor poteſt rem emptam retinere titulo locationis,§.1.q.7 par. 2.ampl.8.n.166.
Emens vilius propter neceſſitatem venditoris, eſt obligatus reſtituere,§.1.q.7.p 3.lim.6.n.3.
Emens a piratis,& latronibus rem,ignorans dominum rei,vel ſi non ignorat &c.non tenetur eã reſtituere ſine pretio §.1.q.7.p. 2.ampl.19.ſub n.82.reſtr.2.
Emens rem mobilem alienam,an incidat in crimen furti,& an emptio teneat,§.1.q.1.ſub nu.556.exempl.6. Quando teneatur eam reſtituere,ſi extat,& ſin minus,pretium illius. Et quanti plurimi,§.1.q.7 par.2.ampl.19.ſub num.82. extenſ.prima, An poſſit,re euicta,repetere pretium,§.1.q.1.ſub numer.556. exempl.6.
Emens ſcienter rem immobilem alienam,eaque euicta an poſſit agere de euictione,ſeu repetere pretium a venditore, ead. q.1. ſub n.556.exempl.6.verſ ſecundus caſus.
Emens rem iuſto pretio tempore copiæ cum obligatione, quod vẽditor eam tradat tempore, quo eius rei ſolet eſſe inopia, & ideo ſolet pluris valere,committit vſuram,§.1.q.7.p.1.n.31 & ſeq. Sed non ſic eſt in emptione ſcutorum marcharum,n.86.
Emens ignoranter rem a fure, ſi poſtea ſciueris,emiſſe a fure, an poſſit furi eam reddere,vt ab eo recuperet pretium,an vero teneatur reſtituere vero domino,etiamſi perditurus ſit pretium, § 1.q.7.p.2.ampl.19 ſub n.82 reſtr.3.
Emens bona fide rem a fure,credens, eum eſſe dominum,non poteſt teneri ad eam reſtituendam,quamdiu eſt in bona fide, & poteſt eam interim alienare,& deſtruere.ſed cum reſciueris, emiſſe a fure, tenebitur in foro conſcientiæ ad id, in quo factus fuerit locupletior,§ 1.q.7.par.2.ampl.19 ſub n.82.reſtr.4 & 5. caſ.1.Secus in foro exteriori,quia in eo,re conſumpta,ſeu diſtracta, nulla poteſt actione conueniri. Sed ſi diſtraheret, ſeu deſtrueret poſt notitiam,ad quid teneretur,et quomodo probaretur dolus.
Officialis.Iuſdicens, Gubernator,moderatorque Prouinciæ temporaneus,non poteſt in loco,vbi ius dicit,emere aliud,quam id quod eſt neceſſarium pro victu,& veſtitu tempore quo durat iuriſdictio,§.1.q.1.ſub n.557.exempl.4.& q.7 p.3.limit.17.ſub n. 16.verſ.immo.
Emptio &c.vide infra in verbo,Permutatio.

Digitized by Google

I N D E X.

Emungens, Epiſcopus.

Emungens nimis elicit ſanguinem, §.1.q.1.ſub nu.18.

Epiſcop. gloria eſt pauperum inopiæ prouidere, §.1.q.7.p.1.ampl. 11 ſub nu 8.verſ.illud.

Epiſcopus quomodo poſſit ab ordinato munus accipere, §.1.q.1 p. 2.ampl 10 nu 94.in fin.

Pretium venab lis, & commerciis imponere ſpectat ad Epiſcopum, §.1.q.7.parte 1.numero 54 & §.2 gloſſa 3. ſub num. 104.

Expedit Epiſcopis, ſubiectos habere diuites, quia &c.§.1.q.1.nu. 62.

Epiſcopus.vide infra in verbo, Paulus.

Error, Eſſe, Euictio.

Error excludit conſenſum. §.1.q 7.p.2 ampl. 19.nu.77.

Error probatur per euidentiam rei, &c.§.2.gl.1.nu.36.

Error in facti cauſa vitiat decretum, §.7.gloſſ.6. numero 10. in fin.

Error non poteſt vitiare veritatem.

Eſſe non dicitur, quod, facta debita diligentia, non apparet, §.7. gl.6.ſub nu.10.

Euicta licet ſit res, quæ creditori antea fuerit addicta vigore rei iudicatæ, creditor tamen non poteſt amplius agere ex prima actione, ſeu via executiua, §.2.gl 5.ſub nu 89.verſ.intellige. Declaratur, ſub nu.290.

Euictio nomine debitoris delegato, ſeu dato inſolutum obligatio & actio primæua, quæ per delegationem, ſeu nouationem fuerunt extincta, an reuiuiſcant, ead.gl.5.nu.288. & 289. & ſub num.290.

Euicta re, quam debitor dedit creditori in ſolutum, creditor non poteſt agere amplius contra fideiuſſores, & hypothecas quas habebat contra debitorem ante dationem in ſolutum, etiamſi ille debitor non ſit ſoluendo, quia fideiuſſores, & hypotheca tunc fuerunt liberati, & iura ſemel extincta, amplius non reuiuiſcunt, ideoque cautela eſt, vt creditor, recipiens dationem inſolutum, proteſtetur, quod non intendit recedere a priori obligatione, & hypotheca, ead gl.5. num.291. verſus finem.

Venditor, promittens de euictione in forma, non tenetur de ea, dum imminet, & pendet controuerſia, etiam quod emptor ſuccubuerit in vno capite defenſionis ex facto ipſius venditoris, ſed tunc tenetur, quando eſt ſecuta. §.2 gl. 5.nu.275.

Euicta re vendita, ad quid teneatur venditor, vide infra in verbo Vendens ſecuta euictione. Et quid repetere poſſit emptor, qui emerit rem alienam, vide ſupra in verbo, Emens rem mobilem, & in verbo, Emens ſcienter. Et an dominus, vendicando rem ſuam, teneatur ad aliquid, vide infra in verbo, Rei vendicatio.

Exceptio.

Exceptio (tua non intereſt) repellit agentem, §.2.gl.5.ſub n.142. & §.7 gl.1.nu.73.in fi. Ideoque alius pro alio ſtipulari non poteſt. ſecund.eſſe optima numero 2. Imo non repellit excipientem, ead gl 5 ſub nu.354.

Exceptio non numeratæ pecuniæ poteſt opponi etiam contra literas cambii. §. 2.gl.8.nu. 1.& ſeq. Et quando non poſſit opponi, nu.5 6.7.& 8.

Exceptio non numeratæ pecuniæ habet locum in contractu mutui ead.gl 8. ſub nu.2.verſ.ſed exceptio. Et in quouis alio contractu, in quo contrahatur de mutuabili, ſub eodem numer.2. verſ.re pondeo. Et habet locum etiam ſi quis renunciaſſet huic exceptioni, dummodo non renunciauerit ex interuallo, num.3. Habetque locum etiam in inſtrumento guarentigia.nu.4. Non habet locum, quando debitor confeſſus eſt numerationem pecuniæ, nu.5. Et quibus verbis ſoleat inter mercatores fieri hæc confeſſio, numero 6 Et quibus verbis non ſoleat fieri, num.7.& 8 Item non habet locum in ciuitate Genuæ quando &c.num. 9. Neque in cartulariis S. Georgii, numero 10. Minus vero in obligatione formæ Camerg. nu.11. Neque in campſore, qui acceptauit ſoluere litteras cambii, numero 12. Neque in confeſſione facta a moribundo, num.13. Declaratur remiſſiue, num. 17.

Exceptio non numeratæ pecuniæ an habeat locum in cartulariis Sancti Georgii, §.7 gl.3.ſub nu.30. 33.& 34.

Opponens exceptionem non numeratæ pecuniæ infra biennium, non tenetur eam probare, ſed tenetur aduerſarius probare numerationem, elapſo autem biennio, qui eam apponit tenetur eam probare.§ 2.gl 8.nu.1.in fin.& nu.2.

Reliqua aliqua vide infra in verbo pecuniæ, verſicul.numeratæ.

Excipientis magis, quam agentis faueamus, §.7.gl.5.ſub nu.97. et ſub nu.98.

Vſuræ exceptio. vide infra in verbo Vſura, verſ.exceptio.

Excommunicationis, Banni, & Periurii exceptio, vide ſupra in verbo, Bannitus.

Exceptiones, quæ poſſunt opponi, & non opponi in iudicio executiuo, vide infra in verbo, Executio, verſ.exceptiones.

Exceptio litis pendentis. vide infra in verbo, Litis pendentia.

Exceptio (tu non adimpleuiſti) vide ſupra in verbo, Adimplere, & in verbo Agens.

Exceptio legitimationis perſonæ, vide infra in verbo, Legitimatio.

Exceptio Macedoniana, &c vide infra in verbo, Macedoniana.

Exceptio incompetentiæ, Vide infra in verbo, Incompetentia.

Excommunicatus, Exulenta.

Excommunicatus, vide ſupra in verbo, Bannitus.

Exculenta, &c. vide infra in verbo, Munera.

Excuſſio nominis debitoris.

Excuſſum fuiſſe nomen debitoris ceſſum, & pronunciatum fuiſſe ſe legitime excuſſum, requiritur antequam poſſit creditor agere contra principalem debitorem, §. 2. gloſſa 5. ſub num.255. Nec ſufficit excuſſio in bonis, ſed requiritur etiam contra perſonam, numero 260. Et requiritur etiam contra fideiuſſorem, ſub nu.259.

Excuſſio bonorum debitoris ceſſi nõ eſt neceſſaria ad habendum regreſſum contra debitorem cedentem, quando bona ſunt talia, vt commode vendi non poſſint, ſeu ſunt ita intricata, vt ſine longa mora, & expenſa extricari non poſſint, &c. ead gl. 5.nu.268.& nu.274.verſ.ſecunda.

Creditor poteſt, non excuſſo debitore, & non excuſſo pignore ſibi dato, agere contra fideiuſſorem, ſi nec bona debitoris, nec pignus commode vendi poſſint, eadem gl 5.nu.268 in fin. Similiter poteſt agere contra fideiuſſorem non excuſſo principali, ſi fideiuſſor ſit campſor, ſeu argentarius publicus, quia &c. ſub num.295. Poteſt etiam agere contra nomen debitoris ſibi expreſſe obligati non aliter debitor excuſſo, num.420. Et quid, ſi debitor illud nomen alteri ceſſiſſet, & priori creditori non expreſſe obligaſſet.

Executio, Executiuum iudicium.

Executionem ſi quis petierit vigore vnius inſtrumenti, non ſeruato ordine dato pro executione illius inſtrumenti, debet ſuccumbere in illa inſtantia, quamuis eam eo ordine petere potuiſſet vigore alterius inſtrumenti, quod etiam habebat, §.7. gl.3.nu.12. Etiamſi ſtatutum mandaret procedi ſummarie, &c.n.12. Et etiam ſi a ſtatuto non daretur diuerſus ordo, eod. nu.11.& nu.15. Secus tamen eſſet, ſi hæc duo inſtrumenta ſtarent correſpectiue inter ſe, nu.16.

Quomodo procedendum ſit ad executionem contra nomen debitoris, §.2 gl.5 nu.419.& ſeq

Creditoribus ex cauſa cambii licet detur executio parata tã ex ratione, quam ex legibus municipalib. et de conſuetudine generali, §.7.gl.5.num.1.& ſeqq. Et præſertim in Repub.Genuæ. eod.

Digitized by Google

eod.§ 7.gl. 1.ſub numero 1.& gl. 1 num. 4.& 5.& gloſſa 5.numero 15. & ſequentibus. Tamen datur ſimpliciter, ſit litteræ ſint acceptatæ, vel redierint cum proteſtatione, eodem §. 7. gloſſa 4 ſub numero 1. Alias pro aliis ſcripturis eatenus datur executio quatenus adeſt in eis obligatio, numero 2. & vide ſupra in verbo, Cambium, verſ. litteræ non ſint de ſubſtantia. Et in omni caſu, quando agitur de executione litterarum, vel alterius ſcripturæ cambii, debent eſſe tales, vt ſint exequibiles, alias deneganda eſſet executio, d. gloſſ. 4 nu. 3. & gloſſ. 5. nu. 5. & 8. Quare non habent executionem paratam contra eum, qui non eſt in ſcriptura comprehenſus, dict. gl. ſſ. 4. numero quarto.

Executio parata non datur contra tertium non nominatum in ſcriptura, § 7. gl 4. nu. 4.

Exceptiones omnes poſſunt opponi in iudicio executiuo, præter eas, quæ reſpiciunt ordinem & figuram iudicii, § 7. gl. 5. n. 16. Et præter exceptiones inhabilitatis citra maculam delicti, procedentes a iure ciuili, nu. 44. Cætera omnes poſſunt opponi exceptiones, nempe inhabilitatis perſonæ, n. 17. & ſeq. vide infra in verbo. Legitimatio, Et declaratur, nu. 39. & ſeq. Exceptiones dilatoriæ, nu. 45. Et exceptiones peremptoriæ, nu. 46. & ſeq. in quibus late declaratur.

Exceptio quomodo probanda ſit in iudicio executiuo an et quando poſſit probari etiam per teſtes, ead. gl. 5. nu. 47. & ſeq. in quibus late declaratur.

Exceptio, quæ in iudicio executiuo non poteſt probari per teſtes, an poſſit probari in cauſa appellationis, ead. gl. 5. num. 48. & 49.

Reus conuentus in iudicio ordinario, qui in executiuo fuit actor, & obtinuit ſolutionem, non plene probata ſua intentione, ſic diſponente ſtatuto, ſuſcipere debet denuo onus actoris, quoad probandam intentionem, quam in iudicio ordinario repetitionis ſolutum debet plene probare, alias condemnaretur ad reſtituendum. ead. gl. 5. nu 52.

Probationes factæ in iudicio ſummario non probant in plenario, ead. gl. 4. ſub nu. 52. Niſi in ſummario fuiſſent factæ plene, & rite, nu. 53.

Iudicium ſummarium, ſeu executiuum non parat præiudicium iudicio ordinario, & plenario, ſed remanent ſemper ſalua iura in iudicio ordinario, §. 7 gl. 5 ſub nu. 89.

Executio obligationis cameralis an, & quando retardetur exceptione non numeratæ pecuniæ, & c. Odoardus, §. 7 gl. 5. ſub n. 132. & 130.

Executio pro Penſione non retardatur, &c. vide infra in verbo, Penſio.

Executio inchoata ab vno creditore poteſt ab alio creditore impediri &c. vide ſupra in verbo creditor. verſ. executio, & verſ. executione.

Expenſæ.

Expenſæ actus ab eo ſolui debent, ad cuius inſtantiam fit actus, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 6 ſub nu. 7. ſub ampl. 1.

Expenſæ quæ interuenire poſſunt in contractu cambii, §. 4. gl. vnica, nu. 2.

Imprudentis eſt facere actum in quo diſpendium ſit maius, quam commodum, §. 2 gl. 5. nu. 223.

Expreſſum.

Exprimendum an dicatur expreſſum per relationem, §. 7. gl. 6. ſub nu. 20. & 21.

Extinctum.

Iura ſemel extincta, non reuiuiſcunt, vide infra in verbo, Priuatio.

Extorſio.

Extorſio &c. vide infra in verbo, Reſtitutio. verſ. extorſio.

Facere, Factum, Facultates.

FAcere non debet quis alteri, quod ſibi fieri nollet, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub numero 41. & ampliatione 10. num. 61. & §. 2. gl 5. nu. 151.

Facientis culpam habet, qui quod poteſt corrigere, negligit emendare, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19 ſub numer. 128. & §. 2. gloſſa 3. nu. 132.

Obligatus præciſe ad aliquod factum, licet non poſſet ab ea obligatione ſe eximere, ſoluendo intereſſe, tamen liberatur ſi promiſſioni facti non poſſit ſatisfacere, §. 2. gl. 3. ſub nu. 114. Et creditur ſibi aſſerenti non poſſe, ideoque offerenti ſoluere intereſſe, nu. 115.

Facultates hominum &c. vide infra in verbo, Homines ſæpe.

Falcidia, Falſum, Fama, Fauor.

Falcidia non detracta &c. vide infra in verbo, Legatarius ſoluto.

Falſificatio, ſeu falſitas, quando eſt cognoſcibilis, in ea deceptus non excuſatur in præiudicium tertii, §. 2. gl. 2. ſub n. 393. caſ. 1. Secus ſi erat occulta &c. num. 395. Et quando ſit inexcuſabilis quoad præiudicium tertii, etiam ſi ſit omnino occulta, et incognoſcibilis, nu. 396. & 390.

Falſitas litterarum cognoſci poteſt ex comparitione, & adhibito peritorum iudicio, & ſufficit eſſe ſuſpectas de falſo, ead. gl. 5. nu. 394.

Soluens falſo procuratori, falſo adiecto, ſeu præſentatori, cuius damno cedat ſolutio, vide infra in verb. Solutio. verſ. procuratori falſo, & verſ. falſo.

Soluens litteras falſas, cuius damno cedat ſolutio, vide infra in verbo, Solutio, verſ. falſificata.

Fama, Nouum, & Rumor. } differunt, § 1 q. 1 ſub num. 164. verſ. contraria, nu. 165. & 166.

Fama caſus ſiniſtri ſecuti &c. vide ſupra in verbo, Caſus. verſ. notitia.

Fauore alicuius, quod eſt inductum, non debet in odium retorqueri, §. 1. gl. 5. nu. 308.

Feriæ, Fermentum, Fictio.

Diebus feriatis in honorem Dei, abſtinendum eſt a contractib. § 1. q. 1. nu. 558.

Diebus feſtiuis abſtinendum eſt ex præcepto iuris naturalis ab operibus, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub nu. 24. In caſu tamen neceſſitatis ceſſat præceptum, nu. 31.

Fermentum modicum totam maſſam corrumpit, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub nu. 40.

Fictiones contractuum quando toleretur, §. 1. q. 7. parte 1. numer. 88.

Fictio, & Mendacium } fraternizant &c. §. 1. q. 7 p. 1. numero 23. verſus finem.

Fictiones plures non tolerantur, §. 6. gloſ. 1. numero 13. Et duæ fictiones non poſſunt concurrere circa idem, numer. 31. Fallit in cambiis, numero 32. & 33. & ſub numero 75. Et quare, num. 79.

Fictio imitatur naturam, § 6 gl. 1. ſub nu. 30.

Fictio, non inficit contractum, ſed iniuſtitia, quæ fictione palliatur, ead. gl. 1. ſub nu. 75.

Fideicommiſſarius.

Fideicommiſſarius non poteſt imponere cenſum, vide ſuprà in verbo, Cenſibus communia, verſ. fideicommiſſo.

Fideiuſſio, Fideiuſſor.

Fideiuſſio, ſi ex forma ſtatuti præſtanda ſit ſub obligatione de reſtituendo, quicquid indebite fuerit exactum vna cū pœna 33. pro centenario, et præſtetur ſimpliciter, non expreſſis verbis ſtatuti, ſed relatiue ad formam ſtatuti, an ſufficiat, §. 7. gl. 6. ſub nu. 20. et 21.

Fideiuſſor ſui ipſius an quis eſſe poſſit, §. 1 q. 1. ſub nu. 540. argum. 7. et ſub nu. 545. verſ. ad ſeptimum.

I N D E X.

Stultus videtur qui fideiubet pro alio,& manibus plaudet,§.3.gl.3.ſub nu.12.verſ.infero ex hac in fine.

Fideiubens ſine iuſta cauſa,dicitur dilapidare,§.7.gl 3.ſub numer.24.

Fideiuſſor,qui fideiubendo exponit ſe periculo ſoluẽdi de proprio, poteſt illius periculi pretium accipere,§.1.q.1.ſub num.494.& q.7.part.3.limit.6.ſub nu.4.& §.3.gl.3.nu.7.Et poteſt accipere etiam ſi pro fideiuſſione eſſet ei datum pignus, aut alius fideiuſſor, qui eum releuaret, ſub numer.12.extenſ.3.Et quid, ſi non videatur imminere periculum,d.q.1.nu.548.& d.gloſ.3.ſub nu.12 verſ.infero ex hac.

Fideiuſſor, ſi coactus ſoluere creditori, accepit pecunias ſub vſuris, poteſt illas vna cum ſorte repetere a debitore, §.1 q.7.p.2. ampl 8 nu.277.

Fideiuſſor,an teneatur etiam pro intereſſe, ſicut tenetur debitor principalis,ead.ampl.8.nu.287.& ſeq.

Officialis,ſeu alius,qui acceperit pecunias in ſocietate officii, ſi promiſſerit dare fideiuſſorem,&c.& non dederit,& an quando ſuccedente periculo mortis,poſſit adhuc lucrari ſortem,ſibi datam in ſocietate,§.1.q.1.nu.343.& ſeq.num.363.& ſeq.vſque ad nu.391.

Fideiuſſor in Ciuitate Genuę non poteſt ſe defendere ex inhabilitate debitoris,quia.&c.§,1.q.7.parte 3. limitat.17. numero 8.

Fideiuſſor in ciuitate Genuę cenſetur obligatus vti principalis,et in ſolidum.

Fideiuſſori ſoluenti cedi debent iura, vide ſupra in verbo,Ceſſio iurium verſ. Fideiuſſori.

Fideiuſſor &c.vide infra in verbo, Intereſſe.verſiculo fideiuſſor.

Fideiuſſor quando poſſit conueniri,non excuſſo principali,&c.vide ſupra in verbo,Excuſſio.verſ.creditor.

Fideiuſſor non poteſt emere pignora,&c.vide infr.in verbo, Pignus,verſ.ſuſcipient.

Fides.

Fidem frangenti quando fides ſeruari non debeat,§.1.q.1.ſub nu.373.

Fidem ſeruare eſt de iure naturali,§.2 q.7.p.2.ampl.19.num.24. Sed & de eodem iure,male merenti de Repub.non ſeruatur, num.27.& 94. Idem ſi quid flagitioſum ſit promiſſum,num.29.

Bona fides eſt contraria dolo,§.1.quaeſtion.7 parte 2 ampliat.10. nu.8.

Fidei confeſſio coacta non facit catholicum ore autem fit confeſſio ad ſalutem,§.1.q.7.part.2.ampliat.19. ſub nu.67. verſicul. ratio.

Fidei articuli vbi,difficultas emergeret,a Theologis cognoſcitur § 1.q.1.nu.20.Sed ad Papam & Concilium pertinet determinare,ſub nu.21.

Mala fides quid cauſet in poſſeſſore.§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.135.verſ.quoniam.

Retinens mala fide rẽ alienam,tenetur eam reſtituere,ſi poteſt,ſin minus, ad quid teneatur,§.1.q.7 parte 2.ampliat.8. ſub num.117.

Reſoluto contractu,qui retinet pecunias, ſibi datas vigore illius contractus, mala fide retinet, eadem ampliat.8. ſub num.194.

Bona fides &c.vide infr.in verbo,Praſcriptio.verſ fides.

Fidem abnegasb.&c.vide infra in verbo,Metus.verſ.fidem.

Poſſeſſor bonę,& malę fidei &c.vide infra in verbo, Poſſeſſor.

Fides mala,vide infra in verbo,Preſcriptio.verſ.fides.

Filiusfamilias,Miles.

Filiusfam.& Miles { an & quando poſſint ſtare in iudicio, etiam aliquo nomine,§.7.gl.5.nu.44.

Filiusfamilias mutuatarius &c vide infra in verbo, Macedoniaaa.

Filiofamilias mutuare,&c.vide infra in verbo, Mutuum.verſ. filiofam.

Finis.

Fine legis ceſſante,an ceſſet lex,§.1. q.1. nu 507. & ſeq. & vide vide ſupra in verbo,Cauſa.verſ.ceſſante.

Finis ſi ſit bonus,bonum eſt id,cuius eſt finis,§.1.q.1.ſub numero 61.

Florenos.

Florenus quare ſic vocatus,§.2.gl.3.nu.6.

Florenus aureus,ducatus aureus,& ſolidus,pro eodem ſumuntur &c.ead.gl.3.ſub nu.10.

Flumen.

Fluminis vis dicitur caſus ſiniſter,cui prouidentia humana reparari non poteſt,§.1.q.1.ſub nu.135.

Fœnus,Fœnerari.

Fenus nauticum, &c.vide infra in verbo,Vſura.verſ.nautica.

Noli fœnerari homini fortiori te, §.1.q.7.p.2. ampl.10.ſub nu.75.verſ.nomen.

Fęudatarius,Fœudum.

Fœudalis res alienari non poteſt,§.1.q.1.ſub numero 556. exemplific.1.

Feudatarius an poſſit imponere cenſum,&c.vide ſupra in verbo, cenſibus communia,verſ.emphytheuta.

Fœudum an conſtitui poſſit ſuper annuis reditibus.§.1.q.1.ſub n.204.verſ.declara.

Foris,Forma.

Foris,quę ſunt,nihil ad nos,§.3 gl.3.ſub nu.45.

Forma ſubſtantiali omiſſa,actus eſt nullus,§.1. q.1.ſub nu.148. Etiamſi agens dixiſſet,quod vult,vt valeat prout melius valere poteſt,q.7.p 3.lim.7.nu.9.

Forma importat conditionem,quando &c.ead.q.1.num.149.Et ſolemnitatem non leuem.nu.150.

Forma an & quando poſſit adimpleri per aequipollens, eadem q.1.nu.151.et ſeq.Sed regulariter non poteſt,§.2. gloſſ 5.ſub nu.22.

Forma cenſus.vide ſupra in verbo,Cenſus conſignatiuus,et praeſertim,verſ.forma.

Fornicatio.

Fornicatio eſt contra legem natura,et contra legem diuinam, ideoque eſt peccatum mortale,et qui contrarium aſſereret eſset hareticus,§.1q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.98.Toleratur tamen ad euitanda adulteria,§.3.gl.3.nu.48.

Foroliuienſes.

Foroliuienſes ſoliti ſunt ſtare parati cum capello,ocreis,calcaribus,et mantello,etc.§.1.q.7.p.2.ampl.8.nu.10.

Fortuna.

Fortunę nomen dupliciter ſumitur,§. 1.q.1.ſub num.84.verſ.aduerte.

Fortunę ſe exponere,neceſſitate non cogente,eſt ſtultum,§.1. q.1. nu.86.

Fortunae,ſeu Sorti { iudicium quandoque eſt neceſsarium,§.1. q.1.nu.170.

Sors, et Fortuna { attribuitur Deo, et diuino numini,§.1.q.1. numero 106.

Forum

I N D E X.

Forum.

Forum eſt duplex, exterius, & interius, & quomodo differant, §. 1. q. 1. numer. 534. & late q. 7. par. 2. ampliation. 19. numer. ... & ſeqq.

Fori exterioris quę ſunt, ad Iureconſultos pertinent, §. 1. quęſt. 1. num. 21.

Forum exterius dum punit, ſatisfacit Reip. & parti, ſed forum interius ſatisfacit Deo, §. 1. q. 1. ſub nu. 31.

Præſumptio euidens, etiam quod poſſit eſſe erronea, prçualet veritati occultę in foro exteriori, §. 1. quæſt. 1. numer. 543. verſus finem.

Fori interioris iuriſdictio Theologis demandatur, §. 1. quęſt. 1. num. 27.

In foro interiori attenditur ius naturale, & non poſitiuum, §. 1. q. 1. ſub n. 213. confir. 1. Et attenditur veritas, & non præſumptio, num. 529. & q. 7 par. 2. ampl. 19. n. 2. & part. 3. limitation. 7. ſub num. 16.

In foro ſeu Tribunali Dei nõ attẽditur forma, neq. alius ordo, aut nullitas, ſed attenditur ſola veritas, § 1. q. 7. par. 3. limit. 7. ſub num. 16.

Forum politicum, & Forum Chriſtianum } videntur poſſe aliquando differre, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. n. 8.

Debito poteſt conueniri in loco deſtinata ſolutionis, quamuis in eo vterque ſit forenſis, & quid ſi debitor in eo loco non ſit repertus, §. 2 gl. 5. nu. 206. & ſeq.

Si debitor, & creditor ſint diuerſi fori, & ſolutioni non ſit deſtinatus locus, & debitum procedat ex cauſa mere onéroſa, hinc inde obligatoria, vbi tunc ſolutio fieri debeat, §. 2. gl. 5. nu. 236. & ſeq.

Fraus.

Fraudem qui facit legi indignus eſt auxilio illius legis, §. 7. gl. 5. n. 151. 152. & ſeq.

Fraudem facit legi, qui obſeruat legis verba, & offendit mentem, §. 1 quæſt. 1 num. 577. & ſeqq. & quæſt. 7. par. 2. ampliat. 10. ſub num. 35.

Condita lege, ſtatim excogitantur fraus, & malitia §. 6. gloſſ. 1. num. 92.

Fraus & c. vide ſupra in verbo, Dolus, & infra in verbo, Intereſſe, verſ. fraus.

Fructus.

Fructus cenſus, & ſimiles, qui ſunt annui, ſeu ſemeſtrales, aut aliter temporanei, & debentur ex capitale, cuius reſtitutio eſt in facultate ſoluentis fructus, debentur in infinitum, & poſſunt millies excedere capitale, §. 7. gl. 2. n. 65.

Fructus, medio tempore percepti ex re, habita titulo oneroſo, reſciſſo titulo, non reſtituuntur, &c. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub nu. 39. verſ. ratio.

Fructus percepti ex re, alienata contra præcepta legis, veniunt reſtituendi vna cum re, §. 1. quæſt. 7. part. 2. ampliat. 8. ſub numer. 205.

Læſus vltra dimidium iuſti pretii, & agens ad ſupplementum iuſti pretii, vel ad reſciſſionem, an poſſit petere etiam fructus, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. nu. 28. & 39.

Poſſeſſor bonæ fidei quot fructus teneatur reſtituere, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub n. 135. verſ. quoniam.

Data pro iure nullitate contractus, ſtatim ex eo die, non expectata petitione, fructus debent reſtitui, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 203. & ſeq. & ſub n. 213. & 214.

Reſciſſa venditione, an & quando fructus ſint reſtituendi venditori, §. 1. q. 1. ſub numero 482. & ſeqq. & quæſt. 7. part. 2. ampliat. 8. ſub num. 205. & ampliat. 10. ſub numer. 38. verſicul. confirmatur.

Reſtituendi ſi ſint fructus, veniunt etiam fructus fructuum, §. 7. gl. 2. num 34.

Petens aliquid cum omni cauſa, dicitur petere etiam fructus fructuum, &c.

Fructus debentur a die litis conteſtatę, §. 1. q. 7. p 2. ampl. 19. ſub nu 135 verſ. quoniam.

Fructus recompenſatiui an debeantur ab emptore, cui venditor fecerit dilationem ad ſoluendum, §. 8. q. 7. par. 2. ampl 1. n. 152. & ſeq. 163. & ſeq. Et quando debeantur etiam quod emptor nõ fuerit in mora, num. 160. Et an debeantur ex re ſterili &c. nu. 169. & 170.

Fructus recompenſatiui debentur etiam a venditore emptori, ſi ſoluerit pretium, & res empta ei non ſit tradita, ead. ampliat. 8. num. 171.

Fructus recompenſatiui debentur in quouis contractu, & ex quauis re fructifera &c. ead. ampl. 8. nu. 173.

Argumentum a legis diſpoſitione ad pactum ſumi poteſt ad effectum, vt emptor teneatur ad fructus recompenſatiuos, ead. ampl. 8 ſub nu. 161. verſ. ratio.

Fructuum liquidatio, & taxatio quomodo fieri debeat, ead. ampl. 8. ſub n. 241.

Fructus rerum ſtabilium regulariter taxantur ad rationem quinque pro centenario ead. ampl. 8. n. 36.

Recompenſatiui fructus, qui correſpectiuantur rei, poſſunt taxari inter venditorem, & emptorem, eadem ampl. 8 numero 33. Non tamen poſſunt taxari exceſſiue, numero 35. & 172. in fine.

Fructus quando poſſint taxari exceſſiue eadem ampl. 8. num. 36. & ſeqq.

Pignoris fructus, &c. vide infra in verbo, Pignus.

Dotis fructus, &c. vide ſupra in verbo, Dos.

Societatis officii fructus, &c. vide infra in verbo, Societas officii, verſ fructus.

Fructus recompenſatiui, &cet. vide infra in verbo, Venditio rei.

Cenſus fructus, &c. vide ſupra in verbo, Cenſus.

Bonę, et malę fidei poſſeſſores ad quos fructus teneantur, vide infr. in verb. Poſſeſſor.

Frumentum.

Frumentum publici canonis ementes aut vendentes, grauiter puniuntur etc. §. 1 q. 1. ſub n. 556. exempl. 5.

Puniuntur etiam grauiter, ſi ſit frumentum quod exercitui mittetur, ſub eodem n. 556. verſ. extende.

Fur, Furtum.

Fur eſt, qui ſcienter rem retinet alienam, § 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub n. 82. ſubextenſ. 1.

Fur eſt non ſolum, qui alienum accipit, ſed etiam, qui detinet, nõ ſoluendo debitum, ſeu non reſtituendo, § 2 gl. 5 ſub n. 66. verſ. confirmatur.

Fur qua pena puniatur, §. 1. quęſt. 7. par. 2. ampl 8 n. 117. et ampl. 9 ſub num. 82. ſubext. 3. Et quando in foro conſcientiæ non teneatur ad penam, ead ſubext. 3.

Fur dicitur, qui a debitore non ſuo exigit, creditore inuito, etc. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8 n. 117.

Accipiens ſcienter rem alienam, committit furtum, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub n. 82. verſ. extende.

Vendens, ſcienter rem alienam mobilem, furatur, § 1 q. 1. ſub nu. 556. exempl. 6.

Furtum non committitur in re immobili, §. 1. q. 1. ſub n. 556. exempl. 6. verſ. ſecundus caſus.

Duo requiruntur de ratione furti, et quomodo furtum differat a rapina, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19 ſub n. 64.

Creditor ſi debitori ſuo furetur tantundem, quantum debet habere, in foro conſcientię eſt tutus, ſed non omnino in foro fori, niſi, etc. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19 ſub n. 2.

Fur tenetur in foro animæ reſtituere etc. ead. ampl. 19 nu. 63 Et quando non teneatur etiam ſi ſit condemnatus ad reſtituendũ, ſub n 91. verſ. infero.

Fur, ſi rem ſubtraxerit illi, qui illius rei curam, ſeu adminiſtrationem habebat, ideoque de ea rationem reddere tenetur, debet illi, et non vero Domino reſtituere, etc. §. 2. gl. 5. ſub numero 30.

Digitized by Google

Furans ſutori ſubulam,ad quid ſuturi teneatur,§.7.gl.2.ſub nu. 94.verſ.infero,& ſeq.
Fur ſemper eſt moroſus,vide infr.in verb.Mora,verſ.fur.
Fur,&c.vide infra in verbe.intereſſe,verſ.fur.

Gabella Genet.

Gabella,non licite impoſita, puta,a non habente poteſtatem an poſſit fraudari,q.7.p.2.ampl.19.ſub num.51.
Gabella,
Vectigal,
Dacium,
Pedagium,
Guidacium,
Portorium,
Telenia,
Tributum,&
Cenſus
} quid ſint,an & quando ſint ſoluenda remiſſiuè, §.3.gl.4.num.1.Quędam ex his vnde dicantur, & vnde ſoluantur, in quo differant, & ad quid ſoluantur,n.2.
Gabella,ſoluenda in ciuitate Genuę pro contractu cambii pro quolibet centenario,quanta ſit ead.gl.4.n.4.
Gabella de rebus emptis,& de cambio a quo ſolui debeat,ead. gl. 4.nu.5.6.& 7.
Genere an debeantur fructus dotis &c.vide ſup.in verbo Dos,verſic.genere.

Genua,Genuenſes.

Genua caput Liguriæ,& Ciuitas inſignis,&c §.2.gloſ.2.nu.6.
Genua,abundat pecuniis,&c.
Genuę vigoroſe agitur ad intereſſe,§.1.q.7.par.2.ampl.8.ſub numer.231.
Loca comperarum Sancti Georgij Ciuitatis Genuæ quid ſint, & an ſint licita, §.1.quaeſt.1.num.452.et ſeqq.et numero 460. et ſeqq.
Genuenſes habent forum cambiorum, ſemper paratum, §.1. q.7. part.2.ampliatien.8. numero 226. Et in eis negotiantur, numer.235.
Genuenſis ergo mercator,eadem ampl.8.n.236.
Genuenſis Curiæ ſtylus circa requiſita ad obtinendum intereſſe, §.1.q.7.par.2.ampl.8.n.244.
Pagas acerbas Genua,&c.vide infra in verbo,Pagas.

Genus,Godere,Graculi.

Genus,et Species } hanc habent differentiam, vt multa in genere ſint æqua,quæ in ſpecie ſunt iniqua,§.1.q.7.parte prima, ſub num.62.
Generi per ſpeciem derogatur, ſiue ſpecies ſequatur, ſiue precedat,et in quauis diſpoſitione,§.ſeptimo,gloſſ. 3. numero 14. in fine.
Godere a godere eſt contractus vſitatus in Italia, quid ſit, an et quando ſit licitus,§.1 quaeſt. 1. num.470. et ſequent. et numero 479.et ſequent.et ſub numer.490.verſ.reſtringe, num. 491. et ſeqq.
Periculum rei traditæ in hoc contractu ad quem pertineat, ead. quaeſt. 1.ſub num.473.et ſeqq.et ſub numer. 490. verſicul.reſtringe.
Graculorum vit dicitur caſus ſiniſter etc. §.1. q.1.numero 135. in fine.

Granum,Gratis.

Grana 72.faciunt vnam drachmam, §.ſecundo, gloſſ.3. numero 35.
Grani vſus non eſt tutum pondus,quia alia ſunt robuſtiora, alia vero inania,ideoque Hiſpani vtuntur orichalco, ead. gl.3. ſub num.36.
Gratis,quod quis tenetur agere,non tenetur ſemper ſuis ſumptib. agere,§.1.q.7.p.1.ſub.n.74.

Groſſus.

Groſſus valet Romæ quinque aſſibus,et tot idem valebat quinarius qui et victoriatus dictus eſt,§.2.gl.3.ſub n.27.

Guidacium.

Guidacium vide ſupr.in verb.Gabella.

Habitus.

Habitus non facit monachum,§.1.q.7.p.1.n.27.
Habitus,ſeu veſtis qualis eſt,talis præſumitur perſona, §.7. gl.5.ſub nu.159.
Clericum laicali veſte indutum percutiens,non incidit in excõmunicationem,ead.gl.5.ſub n.159.
Virginem,veſte meretricia veſtitam,tentans de pudicitia, non tenetur iniuriarum.
Mulier veſte virili induta, ſi pro alio intercesserit,non iuuatur Senatuſc.vell.
Habitus &c.vide ſupra in verbo,Clericus.

Hæreditas, Hæres.

Hæreditas ab inteſtato ex tacita voluntate defuncti defertur proximioribus,§.1.quaeſ.7.parte 2.ampliat.19 numero 136.et 137.
Hæreditas adita non dicitur amplius hæreditas, §.7. gloſſ.6.ſub num.9.
Aliquem eſſe hæredem, quomodo probandum ſit, §.7. gloſſa 5. num.34.
Hęres ex minus ſolemni teſtamento, ideoque volens ſuccedere ab inteſtato,an teneatur ſoluere legata, §.1. quaeſtion.7. part. 2. ampl.19.ſub num.114.verſic.infero, et numero 116.et ſeq.
Hęres ex teſtamento minus ſolemni an teneatur reſtituere hęreditatem venienti ab inteſtato,vel potius ex oppoſito veniens ab inteſtato debeat reſtituere hæredi ſcripto in teſtamento minus ſolemni,eadem ampl.19.ſub n.115.et ſeq.
Hæres,adiens hæreditatem cum beneficio legis et inuentarii,ſi ſit creditor,poteſt ſoluere ſibi ipſi propria auctoritate, ſi debitum ſit clarum,§.7.gl.6.ſub num.15.et 17.Vel poteſt facere deputari curatorem bonis,ſeu litis,ſub n.15.Vel poteſt implorare officium iudicis,et impetrare ſeparationem bonorum,ſub eod. n. 15.verſ.reſpondeo,et nu.18.
Hæres cum beneficio legis,et inuentarij non cenſetur hęres in his quę ſibi ſunt damnoſa, eadem gloſſ.6.ſub numer.15. verſicul. prima.
Hęres, non confecto inuentario, an in foro conſcientia teneatur vltra vires hæreditarias,§.1.q.1.ſub n.529.et q.7.part.2.ampl. 19.ſub n.88.
Hæredes matris an poſſint proſequi iudicium ſaluiani interdicti, inchoatum a matre contra tertium poſſeſſorem propter vergentiam mariti ad inopiam,§.7.gl.5.ſub num.88.ſubillat.2. vſq. ad num.89.
Hæredem defuncti de præſenti nõ extare ad effectum,vt poſſit dari curator hæreditati iacenti, quando dicatur conſtare,§.7. gl. 6.num.4.et ſeq.
Hæredem extare præſumuntur ſcire creditores defuncti quando hęres in confectione inuentarij feciſſet fieri publicum, et generale proclama in locis publicis,§.7.gl.6.ſub n.12. Et quid ſi creditores in deputatione curatoris feciſſent fieri denunciationes, et proclama,nu.13.
Hęredi poteſt iudex præfigere terminum ad deliberandum,et adeundum hęreditatem,§.7.gl.6.ſub n.5.verſ.eſt etiam.
Agens vti hæres,vel contra reum vti hęredem,debet legitimare perſonas,vide infra in verbo,legitimatio.

Hæreſis, Hereticus.

Hęreſis conſiſtit in intellectu,et voluntate et non in factis,et dictis,§.1.q.7.p.2.ampl.19 ſub n.67.verſ.ratio.

Digitized by Google

I N D E X.

Hereſis &c. vide ſupra in verbo, Communia qui hodie, in verbo, Diuiſionem rerum, & in verbo, Fornicatio, & infra in verbo, Vſura, verſ. hereſis, & verſic. hereticale.

Hareticus cenſendus ne ſit, & an & quomodo puniendus, qui mortis metu Mahometum adorauerit, ſeu ad Iudeorum ritū tranſierit, vel aliter fidem abnegauerit, §. 1. q. 7 p. 2. ampl. 19. ſub n. 67. verſ. tertium notandum, & ſeq.

Homicidium, Homo.

Homicidium eſt prohibitum de iure naturali, §. 1. q. 7. par. 2. ampliat. 19. num. 24. in fine. Iudex tamen, ſeu miniſter occidendo nocentem non peccant, ſed immo merentur, ſi iuſtitie zelo occidant, ſub num. 29. Et trucidare hoſtes, & patria proditores eſt glorioſum, n. 30. & ſub n. 40.

Homo naſcitur ad laborem &c. §. 1. q. 2. ſub n. 172.

Homo liber an vendi poſſit, §. 1. q. 1. ſub n. 556. exempl. 2. & verſ. ſeq. Et an, & quando poſſit pati, ſe venundari ad pretium participandum, & poſſit ſe vendere pro remigando, ſub ead. n. 556. exempl. 2. reſtrict. 1.

Indi, & Barbari } *capiunt homines, vt eos impinguent, et comedant, ead. q. 1. ſub n. 556 exempl. 2. reſtrict. 3.*

Homines ſunt proni ad malum, ead. q. 1. ſub nu. 17. Et ad diſſentiendum, ſub n. 51.

Homines ſepe de ſuis facultatibus amplius, quam in eis ſit, ſperant, §. 1. q. 7 p. 2. ampl. 8. n. 133.

Honor, Hora, Horologium.

Honor ceteris rebus eſt preferendus, & etiam vite, §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 19. ſub nu. 67. confir. 3.

Hora videtur ponenda in inſtrumento, quia ratione ſolius hora poteſt naſci dubitatio, §. 2. gl 1. n. 21. in fin.

Horologiorum varietas, & diſcordantia in dinumerandis horarum ſpatijs poteſt quandoque incertam reddere praſumptionem ignorantia, & notitia caſus ſiniſtri, §. primo, quaſt. 1. ſub num. 167.

Hoſtis, Hypochrita.

Hoſtibus Populi Rom. prohibemur vendere, aut aliter tradere merces, §. 1. q. 1 ſub num. 557. exempl. 1. & q. 7. par. 3. limit. 17. num. 24.

Hoſtis Reip. promiſſum, non eſt ſoluendum, §. 1. q. 7. par. 2. ampliat. 19. nu. 94. 27. & 29.

Hoſtis, & Fidei inimicus } *an poſſint acquirere de conſenſu domini rei ei tradite, ead. ampl. 49. n. 93.*

Hypocrite, qui multa acquiſiuit ſub nomine boni Chriſtiani, tenetur in foro conſcientie illa reſtituere, cui, & quare, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 79. & 80.

Hypotheca, Hypothecarie actio.

Hypotheca tollitur ſolutione debiti, §. 2. gl. 5. num. 400. in fine, & ſub n. 412.

Actio hypothecaria licet poſſit durare, etiam perſonali actione extincta, ead. gl. 5. num. 321. Tamen non poteſt durare, ſi actio ſit extincta per integram ſolutionem, num. 412. Mutuans pecuniam debitori, vt debitor eam ſoluat creditori, ſi mutando fecerit pactum cum mutuatario debitore quod ipſe mutuans ſuccedat in locum, & hypothecam creditoris, & mutuatarius mutuatam pecuniam creditori ſoluat, vtique ſuccedit, ſuppoſita huius pacti ſcientia in creditorem, eadem gloſſ. 5. ſub num. 416.

Hypothecam poteſt quis habere in ſuo proprio nomine, §. 2. gloſ. 5. ſub n. 422.

Habens hypothecam in ſuo proprio nomine, habet retentionem, ead gl. 5 nu. 422.

Hypotheca regulariter non habet locum in pecunia, quia alias totus mundus, inuolueretur in litib. & ideo ſi debitor ſoluerit creditori poſteriori chirographario, creditor anterior et hypothecarius nō poſſet ab eo ſolutam pecuniā auocare, §. 2. gl. 5. n. 442.

Hypotheca an habeat locum contra ceſsionem, dationem, ſeu delegationem nominis debitoris in ſolutum, & quid in ciuitate Genua, ead. gl. 5. nu. 443. & 444.

Ieiunium.

IEiunare tenetur etiam is, in quo ceſſaret tentatio carnis, §. 1. q. 1. ſub n. 508. 509.

Ignorans, Ignorantia, Ignotum.

Ignorans ignorabitur, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub num. 67. verſic. quia reſpondeo in fine.

Ignorans, & Dubitans } *an aquiparentur, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 17. num. 22. & ampliatio. 19. ſub numero 82. verſicul. neque obſtat.*

Ignorantia excludit conſenſum, §. 1. q. 7. par. 2. ampl 10. num. 53. in fine.

Ignorantia inuincibilis excuſat etiam a peccato, §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 19. ſub nu. 82. reſtr. 4.

Ignorantia iuris naturalis neminem excuſat, etiamſi ſit ruſticus ſilueſter, paganus, mulier, & ſimilis, & quare, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub n. 9.

Ignorantia facti, & Ignorantia iuris } *differunt, quia prima excuſat, ſecunda non, §. 1 q. 7. par. 2. ampl. 17. ſub n. 25. verſic. hac reſolutione.*

Ignorantia caſus ſiniſtri, &c. vide ſupra in verbo, Caſus, verſicul. notitia.

Ignota per Ignota non docentur, §. 1. q. 1. n. 2.

Illegitimas, illicitum.

Illegitimatis, ſeu Inhabilitatis } *perſona exceptio an & quando poſſit opponi, vide infra in verbo, Legitimatio.*

Illicitum non vitiat licitum, ſed vitiatur, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 8. num. 60.

Impeditus impedimentum.

Impeditus excuſatur a mora, ſed ex impedimento non acquirit actionem, §. 1. q. 1. num. 374.

Implere, Impoſſibile.

Implere, &c. vide ſupra in verbo, Adimplere.

Impoſſibilium nulla eſt obligatio, §. 2. gl. 3. n. 114. & §. 7. gl. 5. ſub num. 112.

Ab impoſſibili validum eſt argumentum, §. 1. queſt. 1. ſub numero 160.

Impreſtita Venetiarum, Impubes.

Impreſtita Venetiarum quomodo ſuſtineri poſſint, §. 1. q. 1. nu. 510. An ſint mutuum &c. & an ſint licita, numer. 452. & ſequent. 460. & ſeq.

Impuberis etas, quod videt, ignorat, §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 19. ſub num. 70.

Incapax, Incendium, Incertum.

Incapaces an poſſint acquirere de conſenſu domini, &c. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. n. 93 & ſeq.

Incendium dicitur caſus ſiniſter, cui &c. §. 1. q. 1 ſub n. 135.

Incertum dimittendum, & tenendum certum, ead. q. 1. ſub n. 17.

Incompetentia, Incontinenti.

Incompetentie exceptio poteſt opponi etiam in iudicio executiuo, §. 7. gl. 5. num. 45.

Incontinenti que fiunt, ineſſe dicuntur, § 7. gloſſ. 3 ſub nu. 29.

Incontinenti, vide ſupra in verbo, Dictio incontinenti.

Inde-

Digitized by Google

I N D E X.

Indebitum Indemnis,Indiæ.

Indebitum de iure ciuili &c. vide ſupra in verbo Debitum ſi quod eſt.

Indemnem ſe ſeruare licet mutuatori campſori,et cuilibet,§. 1.q. 7.par,1.ſub num.74.verſ.nec aduerſus,et ſeqq.Et quid ſit, indemnem ſe ſeruare,ead.verſ.nec aduerſus,et ſub nu.76.verſic. quia reſpondeo.

Indię inaurarunt Hiſpaniam,argentoque obruerunt, §.2.gloſ.4. ſub nu.6.

Inditio,infemis,Infinitas.

Indicio vnde dicatur,§.2.gl.1.n.18.

Indictio an ſit neceſſaria in Inſtrumento,et quid,ſi in ea ſit error §.2.gl.1.ſub nu.16.

Notarius an poſſit errigere errorem indictionis, eadem gloſſ. 1. num.17.

Infamis ipſo iure intelligitur priuatus iure teſtandi ſine alia declaratione,§.2.gl 5.ſub nu.434.

Infinitas eſt euitanda,§.7.gl.2.nu.19.Præſertim in intereſſe,ſub nu.39.et nu.59.

Infirmus,Inhabilitas,Inhibitio.

Infirmus licet poſſit edere carnes etiam tempore,quo Eccleſia prohibet,ne edantur,tamen non debet edere ſine Eccleſia diſpenſatione,§.1.q.1.n,520.

Inhabilitatis exceptio,vide infr.in verb.Legitimatio.

Inhibitio iudicis Eccleſiaſtici,aditi,ſuper uſura inſtrumenti, an et quando impediat iudicem ſæcularem, ne procedat ad illius executionem,§.7.gl.5.num.67.et ſeqq.Et an poſſint inhibere, parte non citata,num 80.Et an late ſententia,et renceata inhibitione, et ab ea interpoſita appellatione poſſit ſæcularis procedere, pendente appellatione a ſententia diffinitiua.nu.469.

Eccleſiaſticus, neque alius ſuperior non debet inferiori inhibere, ne ſua vtatur iuriſdictione,et inhibendo,iniuſte facit,ead.gl.5. num.69.

Reliqua vide infra in verbo,Iudex,verſ.Iudex ſæcularis.

Iniuria,Iniuſtitia,inobedientia.

Iuri executio non habet iniuriam,§.1.q.7.par.2.ampl.19.num.25. in fine.

Iniuria,etc.vide infra in verbo,Legitlator.

Iniuſtitia et caſus fortuitus æquiparantur,§.1.q.1.n.138.

Iniuſtitia,etc.vide infra in verbo,Iuſtitia,et iniuſtitia.

Inobedienti a,etc.vide infra in verbo,Obedientia.

Inopia,Inquiſitor,Inſinuatio.

Inopia mercis auget mercis valorem,et dicitur inopia, quando maior eſt copia emptorum, quam mercis,§.1.q.5.ſub n.65. Et declaratur,q.7.p.1.ſub n.75.verſ.nec huic.

Inopia mariti,vxore agente ad repetitionem dotis,plene eſt probanda,ſi agatur contra tertium ad auocandum pignus, ſed ſi agatur contra ipſum virum,leuior ſufficit probatio,§. 7.gl.5. num.87.

Inopia pecunię etc. vide ſupra in verbo Copia, et inopia pecuniæ.

Inquiſitor quando Iuriſconſultus, et quando Theologus eſſe debeat,§. 1.q.1.nu.25.

Inſinuatio etc.vide ſupra in verbo,Donatio.

Inſtantia cauſæ,Inſtitor,Inſtrumentum.

Inſtantia non mutatur per mortem litigantium,nec per qualitatem ſuperuenientem in perſona heredum,§.7.gl.5.ſub num.88. verſ nec eſt verum.

Mortuo merito,pendente lite inter ipſum,et vxorem ſuper repetitione dotis propter mariti vergentiam ad inopiam, poteſt vxor litem proſequi contra heredes mariti in eadem inſtantia, ead.gl.5.ſub n.88.in 3.reſp.Et quid in caſu conuerſo, mortua uxore,an eius heredes poſſint proſequi contra maritum ſub eod. n.88.uerſ.ſub inſero ſecundo,et uerſ.et licet.

Inſtitor ſi inualerit pecunias domini etc.uide infra in uerb.Mora uerſ.inſtito.

Opponere ex inſtrumento non eſt opponere contra inſtrumentum, §.1.q.1.n.354.

Intereſſe,& Damna.

Actionis iure ſi debeatur intereſſe,illud peti poteſt etiam poſt latam ſententia ſuper capitali,omiſſo intereſſe etiam petito, §.... q.7.p.2 ampl.8.ſub n.298.

Adiecto recipiente ſolutionem alibi,quam in loco deſtinatę ſolutionis, debitor non liberatur ab intereſſe, uide infra uerſicul. efficio.

Affectionis intereſſe,remiſſiue, §.7.gloſs.2.n.30.in fin.

Agens ad intereſſe,et non probans,ſe paſſum intereſſe,fruſtra agit, etiamſi probaret millies,debitorem fuiſſe moroſum, §.7. gl.2.ſub n.73.uerſ.in prima et uide infra in uerbo Mora,uerſic.intereſſe ſine mora.

Cambii intereſſe an,& quando debeatur,vide ſupra in verb.Cãbium,verſ.intereſſe.

Capitale,etc.uide infra uerſ.conuerſio,et uerſ.ſorte.

Cenſus intereſſe an,et quando poſſit deberi,etc uide ſupra in uerbo cenſus,uerſ.intereſſe.

Certius quo magis eſt intereſſe,eo iuſtius debetur,§.1. q.7. par. 2. ampl.8.nu.23.et ſeq.et n.54.

Commune intereſſe quod ſit,§.7.gl.2.n.28.

Conuenire poſſunt creditor,et debitor de ſoluendo intereſſe, §. 1. q.7.par.2.ampl.8.ſub num.150.et 151. Etiam inter mutuatorem,et mutuatarium,nu.1.et ſeqq Et de intereſſe non ſolum præſenti,ſeu proximo,ſed etiam de remoto,num.62.63.et 177. et ſeqq.

Conuentum intereſſe quod dicatur, §.ſeptimo,gloſſa 2.nu.27.

Conuentum ſi non ſit intereſſe,quot et quæ requirantur,§.1.q 7.p. 2.ampl.8.num.99.et ſeqq.num.221.et ſeqq.num. 238. et ſeqq. et nu.244.ubi de ſtylo Curię Genuenſis,et numero 246. et ſequent.

Conuentum intereſſe debetur tam in foro interiori,quam in exteriori,ead.ampl 8.numero 71.72.et n. 97.

Conuerſio intereſſe in capitale quando et quomodo ſit licita, §.6. gl.1.ſub num.82.uerſ.ratio, et §.7.gloſs.2.ſub numero 50. et ſeqq.

Conuerſio intereſſe in capitale,debetur intereſſe illius intereſſe conuerſi,vt ſic deincept in infinitum,donec ſoluatur integrum capitale ex intereſſibus etiam multiplicatum, quod poteſt augeri in maximam ſummam ultra primum capitale,§.7.gl.2. num,33.Declaratur,ut hoc non ſit uerum, quando intereſſe habet naturam pœnę,quia illud non conuertitur in capitale, ſeu intereſſe illius intereſſe non debetur,uide infra in uerbo, Pœna,verſ.intereſſe.Sed ſit verum,quando habet naturam dãni ratione lucri ceſſantis,quia tunc poteſt deberi intereſſe,num. 49.& ſeqq.in quibus tolluntur contraria, & afferuntur declarationes.

Conuerti poteſt intereſſe lucri ceſſantis in capitale,quando capitale,cuius intereſſe debetur,conſiſtit in pecunia numerata,§.7.gl. 2.nu.16.Secus ſi intereſſe procedat a debito alicuius ſpeciei, n. 57.quia tunc venit ſolum ęſtimatio quanti plurimi, num.39. Hacque diſtintio habet locum etiam in intereſſe damni emergentis,num.60.62.

Conuerſio intereſſe in capitale in infinitum non eſſet toleranda, ead.gl.2.nu.59.& §.6.gl.1.ſub n.88.

Damni emergentis intereſſe iuſtius debetur,quam lucri ceſſantis, §.1.q.7.par.2.ampl.8.ſub nu.24.verſ.comprobatur,& nu.116. & 270.Vtrumque tamen debetur, numer.269. & §.7.gloſ.2. num.37.

Damnum,& Intereſſo { *idem ſunt,§.1.q.7.p.2.ampl.8.ſub nu.96.verſ.ratio quare.*

Definitiones intereſſe variæ,& multę, §.7.gloſſ. 2.numero 24. & 25.

Dilatio-

Digitized by Google

I N D E X.

Dilatione pendente, an debeatur intereſſe, §.1.q.7.part.2.ampl.8. numer.152. et ſequent. Et quid in mutuo, numero 177. & ſequent.

Dilatio ad ſoluendum non dicitur data, quando quis vendit cum pacto, quod emptor ſingulis annis, donec non ſoluerit pretium, teneatur ſoluere intereſſe, &c. ead. ampl. 8. nu. 197

Diuiditur intereſſe communiter in tres ſpecies, & quæ ſint, §.7 gl. 1. n. 26. Ab aliis autem in multa alias, n. 30.

Dolo, & aſtutia ſi quis induxerit aliquem ad ſibi credendas pecunias, tenetur illi ex hoc ipſo ad intereſſe, §.1.q.7.par.2.ampl. 8.nu.218.& ſeq.

Dotis intereſſe, recepta ſorte a marito, peti non poteſt, §.1.q.7.par. 2.ampl.8.nu.299. in fine.

Duplum quando poſſit, & quomodo non poſſit excedere, vide infra verſicul. ſortis, et in Verbo, Vendens rem bona fide, et ſequent.

Euictionis intereſſe non poteſt excedere duplum, vide infr. in uerbo, Vendens ſecuta euictione.

Extrinſecum, ſeu Remotum } *intereſſe, ſeu extra rem, quod ſit remiſſiue, §. 7. gl. 2. ſub n. 32. & n. 90. & 91. et vide infra verſ. remotum.*

Facti precisa obligatio, ſi non adimpleatur, ſoluitur intereſſe vide ſupra in verbo, Factum, verſ. obligatus.

Fideiuſſor an teneatur etiam ad intereſſe, prout tenetur debitor principalis, ead. ampl. 8. n. 287. et ſeq.

Fideiuſſor ſocietatis officii ſi accipiat totidem pecunias in ſocietate officij, & declaret quod eas accipit ad commodum, et incommodum debitoris, quia cogitur ſoluere debitum fideiuſſorium, debitor principalis, pro quo ſoluit, tenetur ad illud debitum, et intereſſe, licet fideiuſſor illi debitori non intimauerit etc. eadem ampl. 8. ſub num. 266. verſ. contra quartum, et ſub num. 267.

Fraudis ſuſpitionibus ne indebite petatur intereſſe, non poteſt in totum obuiari, quia etc. eadem ampliat. 10.8. numero 258. et 267.

Fraus quomodo committi poſſit ab eo, qui prætendit intereſſe, ead. ampl. 8. ſub numer. 246. verſ. primum, et ſub num. 248. et ſub num. 256.

Furans futuri ſubulam, ad quod intereſſe teneatur, §.7. gl. 2. ſub n. 94. verſ. infero, et ſeq.

Fur tenetur ad intereſſe, non aliter probatis requiſitis, etc. eadem ampl. 8. ſub n. 117.

Imperitię intereſſe, vide ſupra in verbo, Artifex ſi ob imperitiam.

In prent, etc. vide infra verſ. pauper.

Infamatorium, ſeu Scandaloſum } *intereſſe an poſſit exigi, §.1.q.7.p.2.ampl.8. num. 82.*

Inſtitor tenetur, etc. vide infra in verbo, mora, verſicul. inſtitor.

Intrinſecum intereſſe, remiſſiue, §.7. gl. 2. ſub n. 32.

Intereſſe intrinſecum, ſeu intra rem, in quo Doct. multum ſe torſerunt, eſt peſpera dictum, et de eo nullibi legitur in iure, ead. gl. 2. n. 90. 91. et 104.

Inuaſor tenetur, etc. vide infra in verbo, Mora, verſicul. inuaſor.

Iure naturali, diuino, et humano debetur intereſſe, & quare, §.1. q.7.p.2.ampl 8. nu 96.

Liquidatum ſi non ſit intereſſe, ſed ſit probatum in genere. vide infra verſ. probato.

Loci, et Temporis } *ratione debetur intereſſe, §.1.q.7.p.1. ſub n. 76. verſ. ſed in mercatoribus.*

Loci ratione intereſſe debetur maius vno in loco, quam in aliis, prout difficilius vno in loco, quam in aliis reperiuntur pecuniæ, §.1.q.7.p.2.ampl 8 ſub n. 231.

Lucri ceſſantis intereſſe debetur ex conuentione etiā mutuatori, §.1.q.7.par.2.ampl 8. nu. 1. Etiam ſi ſit mutuator voluntarius numer. 66. et 192. Sed præſertim ſi ſit coactus, numero 60. et 115.

Lucri ceſſantis intereſſe an ſit multiplicabile, ita vt debeatur non ſolum ipſum lucrum ceſſans primum, et immediatum, ſed etiam lucrum ipſius lucri, ſicque intereſſe alterius intereſſe, §.7. gloſ. 2. num. 20. ſub num. 23. 33. et ſeq. et numero 39. et ſeq. numero 41. et ſequentib.

Mercatoribus debetur intereſſe etiam ratione temporis, etc. §.1.q. 7.p.1. ſub n. 76. verſ. ſed in mercatorib.

Mercatori et negotiatori non magis, quam aliis debetur intereſſe, ſi vere probetur, §.1.q.7.par.2.ampl.8.nu.70. et 268. et amp. 11. ſub n. 2. confir. 4.

Mora, an, & quando ſit neceſſaria, & quæ alia vltra eam requirantur, vt creditori debeatur intereſſe, vide infra in verb. Mora, verſ. intereſſe.

Moroſus debitor ſi debitum non habeat aliud ſpecificum obiectum, non tenetur ad intereſſe vltra duplum, niſi dolo malo fuerit moroſus, §.7. gl. 2. ſub num. 83. exempl 1. num. 87. in fine, & num. 78. Et quando teneatur etiam vltra duplum, nu. 104. Secus ſi debitum habeat lucrum ceſſans pro ſpecifico obiecto, quia tunc poteſt teneri vltra duplum, numero 101. & ſequent.

Mutuatori debetur intereſſe ex conuentione, §.1.q.7.p.2. ampl.8. nu. 1. & ſeqq. Etiam mutuatori voluntario, numero 66. & nu. 192. Et præſertim mutuatori coacto, numero 68. & 115. Et debetur intereſſe cuiuſuis licitę negotiationis, numero 22.

Mutuans pecuniam, quæ non erat expoſita negotiationi, an poſſit paciſci de intereſſe, ead. ampl. 8. num. 89.

Mutui intereſſe, vt debeatur debet emergere ob illud mutuum, ead. ampl. 8. num. 78.

An debeatur, ſi mutuator potuiſſet alia pecunia euitare illud intereſſe ead. ampl. 8. ſub n. 78.

An poſſit exigere ille, qui vſuris eſt aſſuetus, eadem ampliat. 8. num. 84.

Ad hoc vt debeatur in foro conſcientiæ, an mutuator debeat deſideraſſe potius non mutuare quam mutuare, ſub conuento intereſſe, ead. ampl. 8. nu. 80.

Vt debeatur an debeat mutuator mutuaſſe principaliter, vt ſubueniret et neceſſitati mutuatarij, ead. ampl. 8. n. 85.

Vt debeatur an debeat eſſe mutuum rogatum, ſeu coactum pecunia expoſita negotiationis, ſecus ſi ſit mutuum vltroneum, &c. ead. ampl. 8. nu. 88. & 93.

Mutui intereſſe conuentum vt debeatur, de quanto intereſſe debeat eſſe conuentio, ead. ampl. 8. nu. 86.

Mutui intereſſe debetur etiam ſine pacto ſi interueniant mora, &c. ead. ampl. 8. nu 98. & 99.

Mutuatarius ſi ſit in tanta neceſſitate, vt mutuator ex charitate teneatur illi mutuare, an tunc mutuator poſſit ab eo exigere intereſſe, ead. ampl. 8. nu. 81.

Mutuatarius, non ſoluens mutuum in tempore ſtatuto, tenetur in foro conſcientiæ ad intereſſe, nulla expectata ſententia, ead. ampl. 8. ſub nu 97. verſ. immo.

Nomen intereſſe comprehendit etiam lucrum ceſſans, ead. amp. 8. ſub n. 262. et magis comprehendit damnum emergens ſub n. 179. 270

Nullus ſi ſit contractus, is, qui remanet debito ex illo contractu, tenetur probatis requiſitis, ad intereſſe, §.1.q.7.par.2.ampl.17. num. 5.

Officio iudicis mercenario ſi debeatur intereſſe, & non ex ſtipulatione, tunc recepta a creditore ſorte, intereſſe amplius peti nō poteſt, §.1.q.7.par.2.ampl.8.num.299. etiamſi creditor, recipiēdo ſortem, proteſtaretur, quod reſeruat ſibi ius petendi intereſſe num. 300. & 306. et quid ſi debitor huic proteſtationi non contradiceret, ſed acquieſceret, ſub num 301. et quando debitor dicatur conſentire proteſtationi, num. 304. & 305. et quid ſi ſors ſoluta ſit non creditori, ſed adiecto, & alibi quam in loco, in quo erat ſoluenda, nu. 307. & §.2. gl 5. ſub nu. 49. et quid, ſi ſolum lata ſit ſententia ſuper ſorte, ſed non ſit recepta ſort, ead. ampl. 8. nu. 309.

Ortum ſi nondum ſit intereſſe, exigi non poteſt, eadem ampl. 8. n. 83. & 87.

Paſſus nondum intereſſe, &c vide verſ. præc. ortum.

Pauper ſeu aliter impotens an & quando teneatur ad intereſſe, vide infra in verb. Mora. verſ. pauperi.

Pęna, ſeu intereſſe pęnale, ſi non ſoluatur an, & quando debeatur intereſſe illius intereſſe, vide infra, in verbo, Pœna verſ. intereſſe.

Pręſene

Digitized by Google

Præſens intereſſe,&c.vide infra verſ.remotum.

Præſumitur ſolutum potius intereſſe, quam capitale; vide infra in verb.Solutio,verſ.incerta.

Primum ſolum,an etiam ſecundum,& vlterius intereſſe poſſit deberi,§.7.gl.2.ſub n.18.21.& 23.

Priuatum intereſſe,vide infra verſ.publicum.

Probari quomodo debeat, & poſſit quantitas intereſſe etiam per coniecturas,§.1.q.7.part.2.ampliation.8.numer.61. 225. 238. & 241.

Probatio a ſolitis an, & quando admittatur in intereſſe,eiuſque quantitate,ead.ampl.8.nu.238.& 241.

Probatio intereſſe,ſed non probata, ſeu non liquidata eius quantitate,debet nihilominus Iudex condemnare ad intereſſe liquidatione poſtea facienda in ſententiæ executione,& poſſet etiam tunc Iudex ipſe taxare,& arbitrari,& quandoque ſtatur iuramento eius,qui illud paſſus eſt,§.1.q.7.p.2 ampl.8.n.242.

Proximum intereſſe,&c.vide infr.verſ.remotum.

Publicum,& } intereſſe quę dicantur,remiſſiue, §.7.gloſſ.2.numer.32.
Priuatum }

Remotum intereſſe non adeo debetur,vt debetur proximum, & proximum non adeo,ut præſens,§.1.q.7.par.2. ampl.8.ſub nu.24.& ſub num.25.verſic.infero, & §.7.gl.2.ſub n.39.

Secundum & vlterius intereſſe an debeatur,uel primum tantum, §.7.gl.2.ſub n.18. 21.& 23.

Singulare intereſſe quod dicatur,§.7.gl.2.nu.29

Societatis officij intereſſe, &c.vide infra in verbo, Societas officij,verſ.intereſſe,& in verbo,Mora,verſ.officialis.

Socius tenetur, &cęter.vide infra in verbo, Mora, verſicul.ſocius.

Sorte,ſeu } ſoluto,an intereſſe debeatur,vide ſup.uerſ.actionis,&
Capitali } verſ.officio.

Sorte ſoluta,& non ſoluto intereſſe,tamquam acceſſori,ideoq.ſublata facultate illud petendi, quęc autela detur, ut poſſit iterũ peti,§.1.q.7.par.2.ampl.8.n.308.309.

Sorti an & quando adæquari poſſit intereſſe, & illam etiam excedere,§.7.gl.2.n.63.& ſeq.450.& ſeq.

Sortem,ſeu principalem rem debitam excedere non poteſt intereſſe,quando debita,ſeu tradita,non habuit aliud ſpecificum obiectum, & obligatus non fuit in mora,negligentia,culpa,ſeu dolo,ſed intereſſe erit quanto minoris,§.7.gl.2.ſub n.73. in ſecunda inſpectione,& ſub n.74.& ſeqq.& uide infra in verbo, Vendens rem bona fide.

Sortem poteſt excedere intereſſe,quando res tradita,ſeu debita habuit aliud ſpecificum obiectum, & obligatus fuit in mora ſoluendi, vel in culpa ſuę profeſſionis,ead gl.2.ſub num.94.exemplific.1.& num.95.& ſeqq.& vide infra in vendens ſeu locãs, & in verbo, Vendens tigna. Item poteſt eam excedere intereſſe quanti plurimi,quod vocant intrinſecum,n.104.

Sortem adæquare poteſt intereſſe in caſibus,de quibus eadem gl.2.numer.84.& ſeqq.& vide infra in uerbo Vendens ſecuta euictione.

Species intereſſe quot,& quæ ſint,§.7.gl.2.num.26.& ſeq. 30.& ſeq.

Taxari a partibus non debet intereſſe,§.1.q.7 par.2.nu.85.Et an & quando poſſit ab initio taxari intereſſe tam lucri ceſſantis, quam damni emergentis,tam inter mutuatorem,& mutuatarium,quam inter alios,ead.q.7.par.2.ampl.8.num.25.& ſeqq. Reſtringitur cum diſtinctione,num.32. & ſeq. num.55.& ſeqq. ſub n.61.73.& 74.

Taxatum intereſſe a partibus licet non debeatur in eo quantitate, in qua eſt taxatum tamen, habita illa taxatione pro non facta,debetur in ea quantitate quę aliter probatur,ead.amp.8. n.57.& 60.

Intereſſe mutui,taxatum inter mutuatorem,& mutuatarium,exigi non poteſt,niſi vere contigerit, alias ſi fingeretur,eſſet vſura,eadem ampl 8.n.77.Si tamen non uere contigiſſet, ſed potuiſſet contingere,an debeatur in foro conſcientię,numer.79. 90.& ſub n.95.verſ.infero.

Taxatio intereſſe mutui facta ab initio a mutuatore,& mutuatario in damnum ipſius mutuatoris, tenet, ſed non in damnum mutuatarii, eadem ampliation.8.ſub numero 73. & 74.

Taxatio intereſſe mutui,facta ab initio in mutuatorem, & mutuatarium,quæ æqualiter ſe habere poſſit ad lucrum, & damnum mutuatoris,tenet in foro interiori ſeruatis aliquib.conditionibus,ſeu requiſitis,ead.ampl.8.n.75.& ſeq.uſque ad nu.95. in fine,& præſertim ſub n.79.91.et ſub n 95.

Tempus eſt menſura intereſſe,vere extantis,§.1.q.7.p.3.limit.1. ſub n.2.et ſub n.3.uerſ.nec obſtat.

Varium ſolet eſſe intereſſe,et non vniforme,§.1.q.7.p.2.ampl.8. nu.31.

Vſura,et } differunt.ſed tamen, etc. vide infra in verbo, Vſura,
Intereſſe } verſ.intereſſe.

Interlocutoria.

Sententia interlocutoria, lata ex falſe cauſa,eſt nulla,§.7.gl.6.ſub nn.9.uerſ.reſpondeo.

Interpellatus,Interpellatio.

Interpellatio tam iudicialis quam extraiudicialis conſtituit in mora,§.1.q.7.par.2. ampl.8.n.106.in fin.

Interpellatio tam hominis,quam diei conſtituit in mora, eadem ampl.8 nu.106.Et quibus caſibus non conſtituat in mora, remiſſiue,nu.110.in fin.Et uide in verbo, Oblatio, verſ. oblata ſi ſit,et ſeqq.

Interpellatio que in loco fieri debeat,etc.eadem ampliat.8. num. 111.

Interpellatione etiam non adhibita, datur mora aliquibus caſibus,ead.ampl.8.num.112.

In contractibus vltro citroq obligatoriis mora contrahitur ſine interpellatione per implementum vnius,§.1.q.1.ſub nu.388. et q. 7.p.2 ampl.8.n.157.et ſub nu.176.verſ.non obſtat,et verſicul. et quatenus.

Interpellatio contra eum,qui promiſit dare fideiuſſorem, et non dat,an,et quando ſit neceſſaria,§.1.q.1.n.380.et ſeq.Et quandoque non ſufficit, ſed requiritur etiam notificatio per inſtrumentum,etc.nu.385.388.et ſeq.

Debitor ex diſtractu,quem ipſe procurauit, tenetur,quod habuerat ex contractu, reſtituere ſine ulla interpellatione, §.1. q.7.p. 2.ampl.8.num.193.194.et ſeq.

Dies interpellat pro homine ead.ampl.8.ſub n 106.

Interpellendi unm habet proceſſus, nulliter factus,§.1.q.7. par.3. lim.7.nu.13.

Delinquens,qui ex delicto eſt debitor, ſemper dicitur interpellatus,§.1.q.7. par.2. ampl 8.ſub n.114.verſicul.ratio, et ſub numer.117.

Interpellatus ſatis dicitur debitor, cui creditor verb.reuerentialib.ſignificat ſuam indigentiã,non audens ob verecundiam debitum aliter petere ead.ampl.8.num 130 et 131.

Inuitus,ſeu } ſemper interpellat,ead.ampl 8. ſub n.114.verſ.ratio,
Coactus }

Interpellatio,etc.vide infra in verb.mora,verſicul.conditionis, et verſ.diei.

Interpretatio,Interrogationes.

Interpretatio facienda eſt in meliorem partem, §.1. q.1. numero 500.

Omnis interpretatio facienda eſt ad tollendam iniuſtitiam,et ne alter lædatur,§.2.gl.3.ſub n.116.

Interpretatio iuris diuini ad quem ſpectet,§.1.q.1.numer. 20.21. et 22.

Interpretatio ſtatuti,etc.vide infra in verbo,Statutum, verſ. interpretari.

Interrogationes,quę poſſunt fieri ante litis conteſtationem ad præparandum iudicium,§.7.gl.5.ſub n.29.

Inuaſor,Inueniens,Inuentarium.

Inuaſor ſemper tenetur,etc.vide infra in verbo,Mora,verſic.inuaſor.

Inueniens aliquid,et non reſtituens,dicitur radere, ſeu furari, §.1.

I N D E X.

§.1.q.7.par.2. ampl.8.num.200. Declaratur latius, ampl.19. ſub num.82.reſtrict.6.caſ.3.verſ.aut res,& ſub numer.130. Et cui debeat reſtituere,quando ignoratur dominus, vel, an tunc poſſit ſibi ipſi retinere,d.ampl.19.num.82.verſ.aut res. Et quo in loco debeat reſtituere,§.2.gl.5.ſub n.230.confir.4.
Inueniens aliquid,an & quando poſſit illud acquirere, vel teneatur reſtituere, dict.ampl.19.ſub num.82.reſtr.6 caſu 1.& ſequent.
Inuentarium à quo confici debeat, aliquid,& quomodo,§.7.gl.5. ſub num.101.
Vnica inuentarij confectio ſufficit pro omnib.creditorib.etiam ex poſt facto ſuperuenientib.ead.gl.5.ſub n.143.& 145.

Inuocatio,Inutiles,Iocus.

Inuocatio nominis Domini noſtri an ſit neceſſaria ad validitatẽ inſtrumenti,§.2.gl.1 n.1.& 2.
Inutile,&c.vide infra in verbo,Vtile.
Iocus,& delectatio fugiendi ſunt,§.1.q.1.ſub num.86.verſ.tertia ratio.

Ipſo Iure,Itinerans.

Ipſo iure factum,ſtatim operatur effectus ſuos,§.2.gl.5.num.434. Et quomodo nu.435.
Itinerantibus tam terra, quam mari quot milliaria adſcribantur pro ſingulis horis,dum ex diſtantia loci eſt probanda ſciẽtia,vel ignorantia caſus ſiniſtri,§.1.q.1.nu.161.& ſeq.

Iudeus,Hæbreus,Iudas.

Iudęi, crucifigendo Chriſtum,non fuerunt excuſati a peccato, quamuis conſcientia eis ex lege dictaret,eſſe crucifigendum,& quare.§.1.q.7.par.2.ampl.19.ſub n.59.confir.1.& 2.
Iudęi eorumq.ritus tolerantur ab Eccleſia,et in eorum celebritatib.& feſtiuitatibus perturbari non debent,§.1.q.7.par.3.limit.20.ſub n.4.& §.3.gl.3 ſub n.46.
Iudęi non reputantur hoſtes Imperij Rom.ideoq.contra eos arma iuſte moueri non poſſunt,§.1.q.7.part.2. limitation 20 ſub numer.4.
Hebręi fœnerantes tenentur ſoluere damnum,& intereſſe, quando reſtituunt veſtes corroſas a tineis,vel muribus,quia dicuntur fuiſſe in culpa,§.2 gl.5.n.314.
Iudęi habentur pro mortuis,ideoq.fruſtratorium videtur conſulere eorum ſaluti,§.3.gl.3.n.45.
Iudęi auaritię deditiſſimi.ead.gl.3 num.48.
Iudęis permiſſum fuerat dare repudij libellum,ne vxores occiderent,ead.gl.3 ſub n.48.
Deus conceſſerat Iudęis terram gentilium,tanquam hoſtium,ead. gl.3.ſub nu.48.
Iudęi an,& quomodo ſit prohibita paſſiue,& actiue vſura, vide infra in verb.Vſura,verſ.Iudęus.
Iudas,&c.vide infra in verbo,Reſtitutio,verſ.Iudas.

Iudex Eccleſiaſticus,& ſecularis.

Iudex iudiciali ordine procedens,an iudicet auctoritate diuina, ideoq.iuſte iudicet,§.1.q.1.n.536.& 542.
Iudex ſęcularis ſtatim atque ſcit,vſurę proceſſum,ſeu aliam quæſtionem prędicialem pendere coram Eccleſiaſtico an ſine alia inhibitione debeat ſuperſedere,§.7.gl.5.ſub numer.58.& ſeqq.& num.61.& ſeqq.Et quid,ſi pręuenerit Eccleſiaſticum n.64.& 65.Et quid ſi reus petat,ſe remitti ad Eccleſiaſticum, num.66.Et quid ſi Eccleſiaſticas inhibuerit,num.67 & ſeqq. Et præſertim ſi pręuenerit,num.71.Et an iudex ſecularis debeat parere inhibitioni,num.72.& 75.Et quid ſeruetur in Regno Hiſpanię,num.73.Et quid ſi,expedita cauſa ad fauorem creditoris reuocet inhibitionem,& debitor appellaret, an ſecularis,non obſtante appellatione,poſſit procedere num.79.Et an Eccleſiaſticus poſſit inhibere,parte citata,n.80.
Iudicis ordinarij factum numeratur inter caſus fortuitos,&c.§.1, q.1.nu.137.
Iudex Eccleſiaſticus an,& quomodo poſſit impedire,& inhibere iudici eccleſiaſtico, ne procedat ad executionem inſtrumenti,quando de eo vertitur quęſtio vſura,vide ſupra verſic.iudex ſecularis.
Iudex,&c.vidi ſupr.in verbo,Corrumpere,& infra in verbo,reſtitutio,verſ.iudex.
Iudex,&c.vide ſupra in verbo, Contractus,verſ.Iudex,& infr. in verbo,Mercatura,verſ.mercatura eſt prohibita.

Iudicio,Iuramentum,Iurans.

Iudicium naturale multum valet in Iuriſprudentia,§.1.q.7.par. 2.ampl.19.nu.46.
Iudicio ordinario non pręiudicat iudicium ſummarium, & executiuum,&c.vide ſupra in verbo, Executiuo, verſicul. iudicium.
Iudicio executiuo abſoluto ei,qui in eo ſuccubuit ſupereſt iudiciũ ordinarium, vide ſupra in verbo, Creditor,verſ.creditor ſi executionem.
Iuramentum quando habeat vim interpellandi ideoq. conſtituẽdi in mora,& §.1.q.1.nn.387.
Iuramentum perpetuat actionem ad 40.annos,§.1.q.7.p.2.ampl. 19.ſub n.135.not 4 verſ.ratio.
Iuramentum habet vim litis conteſtationis ead.ampl.19.ſub eod. num.135.& not.4.verſ.ratio,& vide infra in verbo, Mora, verſ.iuramentum.
Iuramentum quomodo ſequatur naturam actus, ſuper quo interponitur,ead.ampl.19.ſub n.135.verſ.non obſtat ergo, & §.2. gl.5.ſub n.130.
Iuramentum non ſe extendit ad incogitata,§.2.gloſſ.5. ſub num. 130.
Non ſe extendit niſi quouſq.eſt conſenſum,ſub eod.n.130.
Iuramentum calumnia pręſtandum ex forma ſtatuti ſub certa verborum formula,an ſufficiat ſi ſimpliciter dicatur (iurauit ad calumnia in omnibus ad formam ſtatuti)§.7.gloſ.6.numero 21.
Inſiurandum ſeruare obligamur de iure naturali,ead.ampl.19. ſub n 24.Et quando non obligemur,ſub n.29.
Iuramento damnum poſſit ſtatur aliquando circa quantitatem, quando conſtat de damno,§.1.q.7.p.2.amp.8.ſub nu.242.verſ. confirmatur.
Prohibitus iurare ſine cauſa, intelligitur prohibitus, etiamſi iurando diceret ueritatem,§.1. q. 1. num.508. 518.ſub numero 521.
Iurans licitum,quod credit illicitum,& iurans uerum, quod credit falſum,et credens uenire contra iuramentum,& non uenit, eſt adhuc periurus quoad Deum,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub n.59. uerſ.corroboratur.
Actus iuratus non comprehenditur in diſpoſitione, quæ ſimpliciter loquitur de actu,eadem ampl.19.ſub num.135. not.4. uerſ. ratio.

Iuriſconſultus,Iuriſperitus.

Iuriſconſultus cognoſcit de hit,quæ fori ſunt exteriori,§.1.q.1.ſub num.21.
Cognoſcit de contractu,quem lex ex præſumptionibus iudicat uſurarium,ead.q.1.ſub n.32.
Cognoſcit de fœneratorum pœnis,ead.q.1.ſub nu.21.

Iuriſdictio,ius accreſcendi,ius.

Iuriſdictio cuiq.ſua ſeruanda eſt,& una aliam impedire non debet,quia confunderetur ordo,§.7.gl.5.ſub n.69.
Ius accreſcendi non habet locum fœudo nouo diuiſibili, neq. in aliis contractib.§.2.gl.7.ſub n.35.
Iuris prima,& fundamentalia præcepta ſunt tria,§.1.q.7.par.2. ampl.8.nu.96.in fin.
Summum ius,ſumma iniuria,§.1.q.1.ſub n.18.

I N D E X.

Ius ciuile.

Ius ciuile, & / Ius canonicum — diuerſo modo dirigunt ſocietatem humanam, &c. §. 1. q. 7. par. 1. ampl. 10. ſub nu. 43. et 44. verſ. ad illud.

Ius congruum, Ius conſecutiuum.

Ius congruum an habeat locum in re, quę coacto debitore, datur creditori in ſolutum, vel alteri plus offerenti, §. primo, quęſt. 1. ſub numer. 245. verſ. at prefata & ſeqq. & verſ. ſecunda opinio.

Vicinus in re vendenda excludit cenſualiſtam, ead. q. 1. ſub num. 245. verſ. ſecunda difficultas.

Chi ha mal vicino, hà mal mattino, *ead. q. 1. ſub n. 245. verſ. cõcludo preferendum.*

Volens retrahere, tenetur offerre emptori non ſolum pretium ſolutum, ſed etiam, quod emptor promiſit ſoluere cum venerit dies, §. 1. q. 7. p. 1. ſub n. 80. comprob. 3.

Hęres venditoris an poſſit retrahere rem venditam, ſtante ſtatuto, quod proximior de genere poſſit retrahere, §. 6. gl. prima, numer. 37.

Ius conſecutiuum, & ius ęque principale, quod dicatur, §. 7. gl. 5. n. 138. 139. 141. & 142.

Ius diuinum, Ius gentium.

Ius diuinum quomodo ſit immutabile, §. 1. q. 1. num. 53. in fin.

Papa non reſcribit contra ius diuinum, ead. q. 1. ſub nu. 311. Declaratur, n. 313.

Iuris diuini interpretatio, &c. vide ſupra in verbo, Conſuetudo, in verbo, Interpretatio iuris diuini, & infra in verbo Papa, munus.

Ius gentium quod dicatur, §. 1. q. 6. nu. 4.

Ius humanum, Poſitiuum.

Ius humanum, & ius poſitiuum, &c. vide infr. in verbo ius naturale, & in verbo, lex verſ. naturalis, & poſitiua.

Ius naturale.

Iuri naturali nullum humanum contrauenire poteſt, §. 1. q. 1. nu. 312.

Ius naturę fecit omnia communia, ead. q. 7. num. 40. Et quomodo hoc intelligatur, num. 48. 53. & ſeq.

Ius naturale indiſpenſabile, & inabrogabile, ead. q. 1. ſub num. 39.

Ius naturę perpendere munus eſt Theologi, ead. q. 1. ſub n. 21.

Ius naturale, & diuinum eſt in cuiuslibet corde ſcriptum, eadem q. 1. ſub nu. 36. verſ intellige.

Ius naturale, & / Ius humanum — non differunt, ead. q. 1. nu. 104.

Ius naturale duplex, poſitiuum ſcilicet, quod pręcipit, & negotiuũ id eſt facultatiuum, ead. q. 1. num. 55. Et primarium, & ſecundarium, nu. 56.

Iuſtitia, Iuſtus.

Iuſtitia non eſt aliud, quam rectitudo, §. 1. q. 7. part. 2. ampliat. 19. num. 17.

Iuſtitia commutatiua requiritur in omnibus commerciis, & contractibus, §. 1. q. 5. num. 99.

Iuſtitia, & / Iniuſtitia — non conſiſtunt in prauita, aut bonitate animorum contrahentium, ſed in operum, & rerum exteriorũ qualitate, §. 1. q. 7. par. 3. limitat. 5. num. 7. & §. 6. gloſſ. 1. numer. 76. in fine.

Iuſtitia, et / Iniuſtitia — contractus diſcernitur a Iureconſulto, §. 1. q. 1. nu. 26.

Iuſtitia debet eſſe ad alterum, § 2. gl. 5. ſub n. 89. inſpect. 1. & §. 6. gl. 1. n. 11.

Aegyptij iuſtitiam Struthio cameli pennis, ſignificabant, §. 2. gloſſ. 5. numero 450. in fine.

Non eſt homo iuſtus in terra, &c. §. 1. q. 1. num. 51.

Nolí eſſe multum iuſtus, eadem q. 1. ſub numero 18. Declaratur q. 7. parte 2. ampliation. 19. ſub num. 59. confirmat. 2. verſus finem.

Iuſto, & c. vide infra in verb. lex verſ. iuſto.

Læſa, maieſtas.

LAeſę maieſtatis crimen non committit, qui non eſt ſubditus, §. 2. gl. 1. nu. 229.

Lęſę maieſtatis crimen per lubricum linguę commiſſum, ſola temeritatis pęna puniendum, §. 7. gl. 2. ſub nu. 81.

Lęſio Læſus.

Lęſio in contractibus circa pretium toleratur ſecundum leges humanas communes vſque ad dimidium iuſti pretij, §. 1. quęſt. 7. par. 2. ampl. 10. num. 15. & 26. Quare toleratur etiam de iure canonico in foro contentioſo, ſub num. 6. extenſ. 3. et nu. 53. Et quare, ſub numero 41 & 78. Sed non vltra dimidium, numer. 3. & ſub numero 35. in primo caſu & quare, ſub num. 78. Etiam ſi eſſet in vno ſolo nummo vltra dimidium, num. 6. Et etiam ſi læſus renunciaſſet generaliter omnibus legibus, &c. ſub eodem, nu. 6. extenſ. 4. Sed an toleretur etiam vltra dimidium quando illa læſio erat læſo cognita, ſub eodem nu. 6. reſtr. 1. & numer. 54. Et quid ſi in ſpecie renunciaſſet remedium legis 2. ſub eod. n. 6. reſtr. 2.

Lęſio intra latitudinem iuſti pretij non dicitur læſio ead. ampl. 10. num. 4.

Lęſio lędenti incognita non eſt peccaminoſa, & durante ignorantia læſionis, non tractatur de reſtitutione, & quid in foro conſcientiæ, ſuperueniente ſcientia, eadem ampl. 10. num. 24. 52. & 53.

Lęſio in iure, ſeu negotio, cuius pretium ſit lege taxatum, an & quando toleretur, ſeu ſit licita, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. ſub num. 5. verſ. primus, & ſeq.

læſio, ſeu / Deceptio — re ipſa, & ex propoſito, ſine tamen dolo, & non excedens dimidium, toleratur in foro fori, non autem in foro poli, ead. ampl. 10. num. 51. Sed vltra dimidium datur remedium reſciſſorium, &c. num. 3. læſio vero reipſa, ceſſante nõ ſolum dolo, ſed etiam propoſito, & ſcientia, toleratur etiam in foro conſcientię, num. 52. Et an toleretur etiam poſt ſcientiam, ſub num. 53. verſ. extende, & ſequen. Et quando contrahentibus læſio eſt nota, tunc ceſſat etiam peccatum, numero 54. Sed quando interuenit dolus; tunc etiam per læſione citra dimidium datur remedium etiam in foro contentioſo. numero 55.

læſio in cenſu vitalitio an & quomodo conſiderari poſſit, §. 1. q. 1. n. 296. & ſeq. & §. 2. gl 5. n. 150.

læſio in emptione, & venditione pecunia preſenti ſine dilatione ſolutionis non eſt ſuſpecta, & eſt tolerabilis de iure ciuili, ſed pecunia credita cum dilatione ad ſoluendum, eſt ſuſpecta, ſicque maior læſio videtur tolerabilior minori, §. 1. quæſt. 7. par. 1. num. 29.

læſio circa pretium, in qua ſit mixtus dolus ex propoſito, non toleratur, quantumuis ſit minima, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 7. 15. & ſeq. Secus ſi in læſione ſit ſimplex deceptio, procedens ex induſtria negotiatiua, &c. n. 24. & 51.

Ad cognoſcendam lęſionem pretij, debent attendi etiam pacta, & conditiones contractuum, ead. ampl. 10. ſub num. 40. verſic. ſubdeclara.

Ad cognoſcendam læſionem, quod pretium attendi debeat, data pretij latitudine, ead. ampl. 10. n. 40.

lęſio in pretio non conſideratur vniformiter in venditore, & emptore, ead. ampl. 10. ſub n. 6. reſtr. 2.

Reſciſſio ex l. 2. C. de reſcind. vend. quę datur emptori, & venditori, ead. ampl. 10. ſub num 6. extenſ. 6. Hoc non videtur verũ in emptione annua reſpenſionis pecuniarię taxato a lege pretio, quia magis dari videtur vendenti, quam ementi ſub eod n. 6. reſtr. 1. eod. Et generaliter non videtur verum, ſub eod nu. 6. reſtr. 2.

Reſci-

Digitized by Google

INDEX.

Reſciſſio ex l.2. C.de reſcind. datur non ſolum in contractu emptionis, & venditionis, ſed in quouis contractu, ead. ampl. 10.n. 5. et illat.1. & ſeq.

Læſio, ſeu Deceptio } *eſt triplex, prima conſiſtit in pretio rei, ſecunda in vitio rei, tertia in ſimulatione contractus, et quid iuris in ſingulis, ead. ampl. 10.n.25. et ſeq.*

Statutum minuens quantitatem læſionis iuris communis admittit interpretationes, que dantur in læſione iuris communis, ead. ampl. 10. ſub nu. 3 verſ. aduerte.

Læſio, ſeu Deceptio } *procedens ex facto tertij licet ſit infra dimidium, tamen ſufficit ad reſcindendum contractum, §.1. q.7. p.2. ampl. 10.n.104.*

Læſio, procedens ex laudo, ſeu arbitramento, quanta ſufficiat ad reſciſſionem laudi, remiſſiue, ead. ampl. 10. ſub nu. 104. verſic. quare.

Læſio in venditione, facta per procuratorem, quanta ſufficiat remiſſiue, ead. ampl. 10. ſub nu. 105.

Læſio in datione in ſolutum, facta per iudicem, quanta ſufficiat ad reſciſſionem, remiſſiue, ead. amp. 10. nu. 106.

Læſio in datione nominis debitoris in ſolutum, etc.

Libellus in reſciſſione contractus ex capite læſionis quomodo ſit concipiendus, §.1. q. par.2. ampl. 10. ſub n.3. verſ. verum.

Fructus an læſo reſtitui debeant, ead. ampl. 10.n.38. et 39.

Læſus, ſeu deceptus in quãtitate, ſeu menſura, in qualitate, et vitio rei empta, ſeu alio titulo lucratiuo acquiſita, poteſt agere de nullitate, etiamſi deceptio non aſcendat ad notabilem partem, eadem ampliat. 10. ſub num. 25. et 28. et latius nu. 110.

Paſſus, ſeu deceptus in ſimulatione contractus, poteſt agere de nullitate contractus, etc. eadem ampl. 10. nu. 30. et ſeq.

Læſio in contractibus, in quibus lucrum, et damnum pendet ab euentu fortune, non conſideratur poſt euentum, §. 2. gl. 5. num. 150. Sed conſideratur ante euentum ex maiori veriſimilitudine futuri damni, quam lucri, §. 1.q.7. par.2. ampl. 10. ſub num. 5. illat. 3.

Læſio in ludo, vide infra in verbo, ludus, verſ. læſio.

Læſio in ſponſione, vide infra in verbo, Sponſio, verſ. læſio.

Lana, Latro, Laudemium.

Lanæ poſſunt emi, etc. vide infra in verbo, Solutio, verſ. anticipata, ibi, lana.

Latronum, Hoſtiumve } *incurſus dicitur caſus ſiniſter, etc. §. 1. q. 1. ſub nu. 135.*

Laudemium ſoluere tenetur emphyteota, imponens cenſum ſuper re emphyteotica, §.1.q. 1. ſub n.186. et 187.

Legatarius, Legatum.

Legatarius ex teſtamento minus ſolemni, ſeu imperfecto, an poſſit legatum conſequi in Curia Epiſcopali, §.1.q.7. par.2. ampl. 19. num.115. et ſeq. Et an, ſi illud authoritate propria acceperit, ſeu aliter conſecutus ſit, poſſit in foro conſcientiæ retinere, vel debeat reſtituere, §. 1.q.1. ſub n. 533. confirm. 6. numero 538. et dic. ampliat. 19. ſub numer. 114. verſ. infero, numero 115. et ſequent.

Legatarius, ſoluto ſibi per errorem integro legato, non detracta falcidia, an teneatur reſtituere, §.1.q.7. par 2. ampl. 19. num. 82. 112. et 113.

Legatum ibi ſolui debet, vbi extat res legata, §.2. gloſſ.5. ſub num. 230. confir. 3.

Legata debitori liberatione, heres tenetur debitori reddere chirographum debiti, ſi penes ſe habeat, ſin minus liberabit eum per ſolemne inſtrumentum, §.2. gloſ.5. ſub num. 350.

Legator, legislatus.

Legatus etc. vide ſupra in verb. Ambaſſiator.

Legislatori ſit iniuria, ſit diſputetur, vbi eſt caſus legis, §.1.q.1. nu. 406.

Legislator non iudicat de occultis, etc. vide infra in verbo, Papa, Princeps.

Legitimatio, Habilitas, & Inhabilitas, Perſonarum.

Legitimationis perſonæ, ſeu inhabilitatis exceptio poteſt opponi in quolibet iudicio, quia legitimatio perſonæ eſt neceſſaria in quolibet iudicio, et præſertim in ordinario, que ſi deficiat, reddit iudicium retro nullum, §.7. gl.5. nu. 17. Ideoque eſt neceſſaria etiam in iudicio ſummario, num. 18. In iudicio executiuo, numero 19. et 20. Et debet in quouis iudicio plene probari, numer. 21.

Actor comparẽs alieno nomine debet in primis legitimare ſuam perſonam, ead. gl. 5. num. 24. Maxime, reo opponente, non audiri, etc. num. 25. Et etiam eo non opponente, num. 26. Et debet etiam legitimare perſonam rei conuenti, ſi illum conuenit et alieno nomine num. 27. Etiam ſi reus alieno nomine conuentus eſſet et contumax, numero 28. et 29. Immo etiam ſi reus acceptaret nomen, quo citatur, adhuc iudex poſſet ex officio requirere probationem illius nominis, num. 41. et ſequent. et numero 38.

Hæres agens, vti hæres, debet in primis probare, ſe eſſe hæredem, ead. gl.5. nu. 24. et ſeq. in quibus ampliatur.

Agens contra aliquem, vti hæredem, debet probare, illum eſſe hæredem, ead. gl.5. num. 27. Etiam ſi reus conuentus eſſet contumax, num. 28. Et etiam ſi eſſet contumax in non reſpondendo interrogatorijs præparatorijs, an eſſet hæres, quia etſi contumax in non reſpondendo habeatur pro confeſſo, ſeruata certa forma, tamen hæc confeſſio etiam propria poſſet præiudicare ſibi ſoli, et non alteri ead. gl. 5. num. 29. et 30. Et non impediret iudicem, quin adhuc poſſet requirere vt aliter probaretur, numer. 31.

Iudex poteſt ex efficio compellere eum, qui comparet procuratorio nomine, ad faciendum fidem de ſuo mandato, et repellere inhabiles comparentes, eadem, gl.5. ſub numero 31. Quia poſſet iudicium reddi eluſorium, num. 32. in fine. Et intereſt iudicis, ne acta coram eo fiant nulla, ſub eodem nu. 31. Et licet iudex non requirat, et pars etiam ſciens eum non eſſe procuratorem, opponat, tamen poteſt opponere poſtea quandocunque, ſub numer. 35.

Licet actor, qui approbaſſet perſonam rei, non poſſet illam impugnare, tamen poſſet iudex ex officio, etc. ead gl. 5.n. 38.

Legitimatio perſonarũ eſt neceſſaria in iudicijs tum ad euitandas nullitates, ead. gl.5. nu. 17. & 31. Tum ne aperiatur via colluſionibus, nu. 33.

Inhabilitas perſonæ in iudicio eſt triplex, et quæ ſint, et quæ earum magis reddat iudicium nullum, §.7. gl.5. nu. 39. et ſeq.

Reus neceſſarius, non obſtante quauis inhabilitate ſemper debet audiri, §.7. gl.5. nu. 42. et 43.

Lex conſcientiæ Diuina, &c.

Conſcientiæ, et Dei } *lex datur virtuoſis, ideoque reſpicit etiam occulta, §.1.q.7. par.2. ampl. 10. ſub num. 44. verſ. ratio.*

Conſcientiæ, et Dei } *lex dicitur priuata, quæ eſt dignior publica, §. 1. q. 1. ſub num. 534. et queſt.7. par.2. ampl. 19. ſu. num. 7.*

Conſcientiæ lex debet eſſe de re poſſibili, §.3. gl.3. ſub num. 12. extenſ. 2.

Conſultoria lex, quamuis diuina ſit, non obligat etiam ad veniale, §.2.q.7. p.2. ampl. 19. ſub n. 54.

Diuina innititur ſemper veritati, §. 1.q.1. ſub n. 529.

Diuina lex nullũ malũ dimittit impunitũ, et nullũ bonũ irremuneratum, §.1.q.7. par.2. ampl. 19. ſub n. 13. et ſub nu. 37.

Diuina, et Naturalis } *lex conſideratur prout eſt explicita ex ſe, et prout eſt implicita, etc. eadem ampl. 19. ſub n. 38.*

Diuina, et Naturalis } *lex ſeruari debet in foro conſcientiæ, §. 1.q.7. p.2. ampliat. 10. ſub nu. 41. Obligat namque in conſcientia, ampl. 19. nu. 61.*

Diuina, et Naturalis } *lex eſt eadem, §.1.q.7. par.2. ampl. 19. ſub n. 14.*

Iuſto non eſt poſita lex, §. 1. q. 1. n. 534. verſus fin.

Peccatum non fuiſſet,ſi non fuiſſet lex explicatur,§.q.7.p.2.ampl. 19.ſub n.49.& §.6.gl.1.ſub n.53.

Lex Eccleſiaſtica.

Eccleſiaſtica lex poteſt obligare expreſſe ſub reatu peccati mortalis,ſecus ſi ſit ſecularis,§.1.q.7.par.2.ampl.19.ſub nu.51. ibi ſecundum quod.

Reliqua vide infra verſ.lex poſitiua,& præſertim verſ.obligat.

Lex naturalis.

Naturalis lex vnde proficiſcatur,§.1.q.7.part.2.ampliation.19. num.7.

Naturę lex eſt eadem apud omnes,eadem ampl.19.n.9. Eſtque in cuiuslibet corda ſcripta. Dicitur immutabilis, num.11. Et quando videatur mutabilis,numer.21.& ſeqq. numero 24. & ſeqq.

Naturalis,& Poſitiua } *lex non differunt,quia vtraque conſiſtit in rectitudine,&c.ead.ampl.19 ſub num.17.Et licet videantur habere plures differenteas,ſub num.6.verſ.prima, & num.7.& ſeqq & num.33. Tamen non differunt, numero 14. & d.numero 33 & ſeqq ſub num.40.& ſeq & §.1.quæſt.1. numero 104.Niſi prout differt pars a toto,&c.ead ampl.19.ſub num.14.Et proinde non videntur recte locuti,qui dixerunt,legem poſitiuam eſſe quandoq.contra legem naturalem,d.ampl. 19.n.40.& 45.*

Reliqua require in ſequenti verſ.lex poſitiua,& verſ.præcedenti, lex conſcientię.

Lex poſitiua,ſeu humana.

Auxilio legis eſt indignus,qui peccat in legem, §.7.gl.5. numer. 151.

Commiſſorię legis pactum in pignoribus inter debitorem, & creditorem,cui datur pignus eſt illicitum,§.1.q.1.ſub numer.503. et q.7.part 2.ampl.12.num.4.in fine,caſ.2.Secus inter debitorē & fideiuſſorem,d.q.1.ſub num.503.Et quomodo poſſit fieri licitum etiam inter debitorem,& creditorem, dict. q 7. parte 2. ampl.10.ſub num 89. verſ.confirmatur,& latius verſicul.tamen vt.

Pactum legis commiſſaria quod ſit,§.1.q.7.part.2.ampliat.10.ſub numero 89.verſic.tamen, & ampliat.12.ſub numero quarte, caſu 1.

Pactum legis commiſſoria eſt licitum & iuſtum,ead.ampliat.12. ſub num. 4.caſu 1.& ampliatio.10. ſub num.89. verſicul.tamen.

Pactum legis commiſſoria poteſt concipi verbis directis, et verbis obliquis etc.§.§.1 q 1.n.483.

Pactum legis commiſſoria inter emptorem, et venditorem,intelligitur appoſitum fauore venditoris,qui rem tradiderit. §.1.q.7. part.2 ampliat.12. ſub numer. 4. caſu 1. et §.2. gloſſ.5. numero 307.

Conſenſus,et vſus populi quantum ſit neceſſarius in lege poſitiua, §.1.q1 num.318.

Contractus inter Principem,et ſubditos dicitur lex Prnicipis,§.1. q.7.par.2.amp.19.nu.138.

Contraria ſi videretur legi naturali, ſeruanda eſset naturalis in foro conſcientia,§.1.q.1.ſub num.533.et ſub n.534.et q.7.p.2. ampl 19.ſub n.57.

Contra ius natura ſi ex iuſta cauſa ſit facta lex,ſeu conſtitutio, debet reſtringi ad illum caſum,in quo eſt iuſta,§.1.q.1. numero 532 Contrarium,nempe eſse ſeruanda generaliter etiam in caſu,in quo ceſſaret illa iuſta cauſa,n.540. Declaratur, ſub nu. 545.verſ.ad ſextum.

Corrigens veterem legem non intelligitur eam corrigere in caſu, in quo lex vetus ſpecialiter prouidit,niſi corrigat nominatim in ea,§.7.gl.3.ſub n.14.

Definitio,quid ſit lex humana, ſeu poſitiua,§.1.q.7.p.2. ampl.19. ſub n.6.verſ.prima,et ſub n.18.

Derogare non poteſt legi diuinæ,ſeu naturali,ead.ampl.19. n.45. et ſeq.nu.48.

Diuerſę an ſint leges,vel ſint eadem apud omnes,ead.ampl.19. n. 8.et 19.

Diuina legi cedit humana,etc.§ 1.q.1.ſub n.529.

Paciens contra legem,dicitur contrauenire proprio contractui, §. 1.q.7.p.2.ampl.19.ſub n.238.exemp.1.

Fingere non ſolet,quod non poteſt ſtare ſecundum naturam, §.6. gloſſ.1.numero 27.et ſub numero 30.vide infra verſicul.naturam.

Fori interioris legi conuenire debet lex humana,§.1. quæſt.1.ſub num.27.

In foro interiori ,ſi agatur an reſtitutio fieri debeat, quando attēdi debeat lex poſitiua,§. 1.q.7.par.2.ampl.19.ſub nu.57.verſic. prima.

Fraudem facit legi,etc.vide ſupr.in verbo,Fraus,et infr.in verb. Mens.

Frequenter,quę eueniunt,ad ea ſe lex accommodat,§.1.q.7. par. 1.num.31 & §.7.gl.2.n.81.in fin.

Imperatoris leges dicuntur diuinæ,& quare,§.1.q.7. par.2. ampl. 19.ſub nu.50.

Intentio legis cognoſcitur ex proemio eiuſdem legis,§.7.gl.2. ſub num.90.

Iuſta rationabilis,& honeſta debet eſſe lex,&c.§.1.q.7 p.2.amp. 19.num.15.16.ſub n.13 & num.51 Alias ſi non ſit iuſta, nū eſt lex,eod. num.51. Sed quis cognoſcat de hac iuſtitia legis, num.39.

L.curabit intellectus,§.1.q.7.p.2 ampl.8.n.155.& ſeq.

L.curabit habet locum in quouis contractu rei fructiferę,ead.ampliat.8.num.173.

L.vnica.C.de ſent.quæ pro eo, &c. quantum Doctoribus viſa ſit difficilis,§.7.gl 2.num.18.67.68.& 70.

Mala multa dimittit impunitę, & quandoque non malum punit,§.1.q.7.p.2.ampl.19 ſub n.12.& 37.Et quare dimittat impunita,ampl.10.n.45.& ſeq.ſub n.49.Sed a Deo vindicātur.

Malum quę coactu tolerat, non ſeruatur in foro animę, §.1. q. 1.nu.34.& 35.

Mentem legis poſitiuę,non diſpoſitionem attendere debent Theologus,& confeſſarius,ead.q.1.n.28.& ſeq.

Mens legis,vide ſupr.verſ.intentio,& in uerbo,Fraus,& infr.in verbo,Mens.

Mutabilis,ſeu Variabilis } *an ſit lex,§.1 q.7 p.2.ampl.19.nu.10. 19. 21. et ſeq.Declaratur,n.39.*

Naturam imitatur,§.2.gl.5.ſub n.99.verſ.ratio, vide ſup.verſ. fingere.

Obligat in conſcientia,§.1.q.1.ſub num.213.comprob.1. Quando non obliget,ſub eodem num.213.verſ.ſed lex & ſub num.214. Obligat,ſi ſit iuſta,ſub num.535.verſ.primo quia, & nu. 541. verſ.ad primum, & late q.7.par.2.ampl.19.num.47.& ſeq.Et qui contrarium aſſereret,præſertim de lege Eccleſiaſtica, erraret in fide,num.48.Et quare lex Principis ſæcularis obliget in conſcientia, nu.50. Et quando lex non vult obligare ſub reatu peccati,debet illud exprimere,et an adhuc obliget, numero 53.& 54.

Obligat ad culpam ,quantumuis ſit pęnalis,§.1.q.7.p.2 ampl.19. 19.ſub n.53.Non tamen obligat ad ſoluendam pænam,niſi pręceſſeit ſententia iudicis,n.54.in fin.

Peccant in legem,etc.vide ſupra.verſ.auxilio,et infra verſ.tranſgreſſio.

Peccati nutritiua eſſe non debet lex,§.1.q.1.ſub num.27.verſ.cul. ratio,et quęſt.7 part.2. ampliat. 19.ſub numer. 535.verſicul. ratio. Alias diceretur iniuſta, ideoque, non ſeruanda, ſub num.141.

Pœnam temporalem poteſt tranſgreſſoribus legis Diuina coacta indulgere,ſed nunquam poteſt indulgere pænam in foro Dei,§.1. q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.41.verſ.confirmatur,et ſub n.45. verſ. primo ergo.

Populo datur lex humana, in quo ſunt multi, qui deficiunt à virtute ideoque,etc.eadem ampliatio.10.ſub nu.44. verſicul. ratio.

Præſumptione lex non mouetur,niſi ex iuſta cauſa,§.1.q.7.par.2. ampl.19.n.135.verſ.ratio,Tamen iſta lex non ſeruatur in foro animę,ſi veritas ſit contraria pręſumptioni,ſub nu.88. et q.1. nu.32.33.

Pro-

Digitized by Google

I N D E X.

Proſluit a iure natura, & diuino, §.1.q.7.par.2. ampl.19.nu.14. & 38.
Prohibens derogat concedenti, §.1.q.1.nu.46.
Rectitudinem ſæpe explicat, quam non explicauit lex natura, §.1.q.7.p.2.ampl.19.n.44.
Reſiſtat, an non reſiſtat lex, quomodo ignoſcatur, §.2.gloſſ.7.numer.24.
Seruari debet lex, quamuis dura, §.1.q.1.num.507.in fine, & q.7.p.2.ampl.19.ſub n.39.
Tempus, quo lex fuit condita, attenditur, & non tempus, quo veniunt caſus illius legis, §.2.gloſſ.3.numer.47.in fi. vide infra in verbo, Moneta valor.
Tranſgreſſio legis, quando inducat peccatum mortale, & quando veniale, §.1.q.7.p.2.ampl.19.n.52.

Legibus communia.

Mutata cauſa legis, mutatur lex, ſiue ſit lex ciuilis, ſiue naturalis, ſiue diuina, §.1.q.7.p.2.ampl.19.nu.21.& ſeq.24.& ſeq. Declaratur, num.39.
Mutatis occaſionibus, mutantur leges, §.1.q.6.n.9.
Rebus, & non verbis imponitur lex, §.6.gl.1.nu.42.
Ceſſante cauſa, ſeu ratione legis, an & quando ceſſet lex, vide ſupra in verbo, Cauſa verſic. ceſſante, & hoc eodem verbo, verſ. mutata.

Libella, Libellus, Liber.

Libella moneta, remiſſiue, §.2.gl.3.ſub num.27.
libellus famoſus ſtatim laberandus eſt, §.1.q.1.ſub numer.556.exempl.4.
Libellus reſciſſorius propter enormem læſionem quomodo formari debeat, §.1.q.7.par.2.ampl.10 ſub n.3.verſ.verum.
Libellus obſcurus, ſeu ineptus non reijcitur quando non eſt neceſſarius, §.2.gl.1.num.13.
Liber Hebreorum, ſi non habeat formam, datam in deſcribendis pignoribus, non probat, §.1.q.1.n.153.& ſub n.510.verſicul. prima.
Librorum hereticalium prohibitio ſe extendit etiam ad detentionem ſine lectione, &c. ead.q.1.ſub n.521.
Librorum impreſſoribus priuilegium concedi debet, ne alii infra certum tempus poſſint facere illos imprimi, &c. §.1.q.7.par.3.limit.10.n.16.

Libertus, libra.

Filius redemptus, qui fuerit venditus a patre, non efficitur libertus, ſed liber, ut antea, §.1.q.1.ſub numer.556.exempl.2.reſtriction.1.
Libera Romana conſtat 12.vnciis, §.2.gl.3.ſub nu.32.verſic. reſpondeo.
Libra, quæ conſtat ex duodecim vncijs, faciebat nummos, ſcutos, ſeu ſolidos aureos 72.§.2.gloſ.3.numero 25.& ſub numero 38. Sed hodie quot conficiat, numero 39.52.42.43.44.& 46.
Libra argenti monetata facit 96.nummos argenteos, &c. ead.gl.3.num.52.
Libra aris conſtat etiam ipſa ex duodecim vnciis, & hæc longe inferioris valoris eſt, & ceter. eadem gloſſa 3.n.53.
Libra, qua aliqua Ciuitates, & Prouinciæ vtuntur emendo, et vendendo, pro moneta, conſtat ex 20.ſcudis, &c. eadem gl.3.ſub n.18. Seu quod idem eſt, ex 240.denarijs, eſtq. moneta imaginaria non excuſſa, &c. n.54.
Libra Turonenſis, &c. ead.gl.3.n.55.
Libra conſtat ex triplici triente, eadem gloſſa tertia, ſub numero 39.

Licitum Liquidatio.

Licita ſunt aliqua, quæ tamen bono viro non conueniunt, §.1.q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.42.
Licita quædam ſunt, quæ tamen non expediunt, ideoque fieri non deberent, §.1.q.7.p.2.ampl.19.n.5.in fi.

Liquidatio quantitatis damni & intereſſe, probato prius intereſſe, ſeu damno, quomodo fiat, §.1.q.7.par.2.ampl.8.num.240.& ſeqq.

Lites, Litis conteſtatio, Litis pendentia.

Lites impediunt bonum publicum, §.1.q.7.p.2.ampl.19.n.43.verſus finem, & ſub n.135.verſ. ratio, Et Reipubl. intereſt, lites minui, n.129.in fin.
lis non poteſt eſſe inter patrem, & filium, qui eſt ſub eius poteſtate, &c. §.7.gl.5.ſub n.88.verſ. primo quod.
litis conteſtatio, &c. vide infra in verbo, Mora, verſ. litis conteſtatio, & in verbo, Poſſeſſor, verſ. litis conteſtatio, & ſupra in verb. Fructus.
Litis pendentia exceptio non attenditur in executiuis, §.7.gloſ.5.nu.13.61.& 83.

Litteratus, Litteræ.

litteratus non eſt aptus ad ratiocinia, §.1.q.1.numero 21.in fine.
litteris cambii creditori datis, & ſoluendi a campſore Romæ, ſi creditor redeat ad eum, cui dedit pecunias, & dicat ſe litteras in itinere amiſiſſe, ideoque repetat pecunias datas, qui fecit litteras, non tenetur reſtituere, quin prius ſibi conſultum ſit in caſu, quo tertius reperiret illas litteras, & exigeret Romæ a campſore, §.2.gl.5.ſub n.344.348.& ſeqq. vide ſupra in verb. Bancum.
littera diſpoſitiuæ, & littera enunciatiua quæ ſint, & quæ obligent, 2.gl.9.num.6.
Littera diſpoſitiuæ reuocari non poſſunt, ſecus, ſi non ſint diſpoſitiuæ, ſed mandatoriæ, & quæ dicantur §.2.gl.5.numero 1.& 450.
Recipiens litteras, etiam cambij, eius taciturnitate præſumitur confeſſus, ſeu approbaſſe omnia contenta in eis, ead.gl.5.ſub nu.336. Fallit tamen in litteris d'auiſo, n.337.
littera cambii, vide ſupra in verb. Cambium, verſ. littera.

Loca, Locus.

Argumentum a loco ad tempus valet in intereſſe, §.1.q.7.part.1.ſub n.76.verſ. ſed in mercatoribus, Et a tempore ad locum valet in ſcriptura, & teſtib. §.2.gl.2.n.2.
locus an, & quando ſit neceſſarius in ſcriptura, vt probet, et quid de loco loci, late §.2.gl.2.num.1.& ſeq.& nu.5.
Teſtis ſicut tenetur deponere de tempore, ita etiam tenetur deponere de loco, & loco loci, d.gl.2.n.2. Et relinquitur arbitrio iudicis, qualis quantaque ſufficiat expreſſio loci, n.5.& vide infr. in verbo, Memoria.
locus, in quo debitor debet ſoluere, quando locus eſt appoſitus ſolutioni, & quando non eſt appoſitus, qualis ſit, et vbi mutuatarius commodatarius, emphyteota, heres, & alii reſtituere, & ſoluere debeant, §.2.gl.5.nu.194.& ſeq.
loca montium, etc. vide infra in verb. Mons.
loca S.Georgii vide ſupra in verbo, Genua, verſ. loca.

Locatio, Locator, Locatarius.

locatio, nulliter contracta, non reſoluitur in commodatum, ſi locatarius ex locatione vtilitatem acceperit, §.1.q.7.par.2.ampl.8.n.209.
locatio, & emptio ſunt iniuſtæ, quando quis emit a ruſtico boues a quo ſciret ruſticum non habere, & poſtea illos ei locaret, §.1.q.7.part.2.ampl.17.ſub num.12.confirm.6.& §.6.gl.1.numero 3.& 65.
locatarius, agens ad nullitatem locationis, tenetur in primis offerre mercedem locatori, & deponere, §.1.queſt.7.part.2.ampl.8.numero 216.& vide ſupra in verbo, Conductor, verſ. conductor dicens.
locanti equum debetur merces, etiamſi locans debuiſſet conducere aliquem, & ei ſoluere ipſe mercedem, vt equum duceret

Digitized by Google

ad locum,pro quo locauit,§.1. q.7 part.2. ampl.6.ſub numer. 9. comprob.1. et numer.10. Et quando ei non debeatur, numero 16.

Locant ſaltum paſcuum,in quo herba mala naſcebatur, ideoque pecora mortua ſunt locator,ſi ſciuit,preſtabit,quod interfuit,ſi ignorauit, penſionem non petet,§.7.gl.2.ſub num.97.verſ.non obſtat.

Locator poteſt expellere conductorem, etc. uide ſupra in verbo, Conductor.

Locari,etc.vide infra in verbo,Venditio,verſ.locari.

Locatio,etc.uide infra in verbo,Mutuum,verſ.locatio.

Loth,Lotto,Lucrum.

Loth ad euitandam ſodomiam,proprias filias fornicationi obtulit,§.1.q.7.p.2.ampl.10.ſub n.46.

lotto Hiſpanice,laſtoyas eſt ludus licitus, et qualis ſit,§.1.q.1.numer.110.

lucrum,et lucrum ceſſans quid ſit.§.1.q.7.par.2. ampl.8.ſub nu. 272.et latius 289.

lucrum in contractibus eſt licitum,quando equalis eſt conditio, §. 1.q.7.par.2.ampl.6.ſub nu.4.confir.3.

lucrum licite accipi poteſt propter periculum, §.1.q. 1. numero 294.et ſeqq.et numero 501. Et ideo eo magis eſt licitum, quanto maiori ſubiacet periculo,§.6.gloſs.prima, ſub num.14

lucrari ex contractu non poteſt,qui pro parte ſua non adimplet, etiam ſi impeditur,vel alias ſine mora,non adimpleat, §.1.q. 1.num.372.et q.7.p.2.ampl.8.n.158.

lucro inhianti non fauemus,ſicut anhelanti ad euitandum damnum,§.1.q.1.nu.374 in fine.

lucrum in actu,lucrum in potentia proxima,& lucrum in potentia remota differunt,§.1.q.7.par.2. ampl.8.ſub num.23. et ſub num.223.

lucrum ceſſans dicitur de re nondum quaſita,ead.ampl.8.ſub numer.272.

lucrum ceſſans eſt non ens,ead.ampl.8.n.239.

lucri ceſſantis probatio eſt difficilis.

lucri ceſſantis quantitas probanda,et quomodo ead.ampl.8.num. 238.et ſeq.

lucrum ceſſans ut debeatur,que ſint neceſſaria,§.1.q.7.p,2.amp. 8.n.99.et ſeqq.221.et ſeq 238.et ſeq.

lucri ceſſatio quibus probationibus,coniecturis,ueriſimilitudinib. probari debeat,ead.ampl.8 n.222.

lucrum non dicitur in mercatura, et negotiatione, antequam ſit reductum ad domum,§.1.q.5 n.67.

lucrum mercatoribus regulariter uidetur aſtimandum ad rationem decem pro centenario,§.1.q.9 p.1.n.82.

lucrum an et quando differat a damno vide ſupr.in uerbo,Damnum,uerſ. damni,et lucri.

lucrum ceſſans,uide ſupra in uerbo,Intereſſe.

Pactum lucratorium,etc.uide infra in uerbo,Pactum.

Lucretia.

lucretia Romana quanti caſtitatem eſtimauerit,§.1.q.7.part.2. ampl.19.ſub n.67.confir.3.in fin.

Ludus.

Actio denegatur uincenti in ludo probibito,§.1 q.1.num.111.Et quid de conſuetudine ſit licitus,n.115.

Actionem denegari uictori,& repetitionem dare uicto eſt remedium,ne ludatur,ead.q.1.n.111.in fin.

Claudicatio in ludo non toleratur, etiam ſi tendat ad fauorem mineris,mulieris,et ſimilium,ſi qui ſunt,et quare,§.1.q.7.par. 2.ampl.10.ſub num.5.uerſ.nec obſtat, et ſeqq. Et quid ſi claudicatio ſit colluſori nota,ſub eodem num.5.uerſ. intellige primo.

Conſuetudo,ſeu Statutum } poteſt ludum,qui de iure eſt illicitus facere licitum, et ideo impunitur, §.1.q.1. numer. 113. et 114.

Dolus permiſſus in ludo qualis ſit,§.1.q.1.ſub n.123.verſ.tempera primo et q.7.p.2.ampl.10.n.12.

Dolus etc.uide infra uerſ.uincens.

Fugiendum eſt ludus,etiamſi conſiſtat in ſolo ioco,et riſu ſine ſe lucri,§.1.q.1.ſub num.86.uerſ.tertia ratio, Contrarium, numer.121.

Furari,ſeu Retinere } tantundem ex bonis eius qui lucratus eſt in ludo prohibito non licet ei,qui perdidit quamuis detur ei repetitio,§.1 q.1.nu. 120.

Inaqualitas inter colluſores an,et quando ſit iniuſtitia ludi, ideo, que inficiat ludum, §.1.q.7.par.2.ampl 10. ſub num. 5. uerſic. ſubinfero ſecundo, & ſeq. Et conſequenter an ludus, pecunia preſenti cum pecunia abſenti teneat,ſub eod.n 5.verſ.ſecus. Et ludent cum eo,qui habet minorem ſummam,an & quando poſſit perdere,ſub eod.n.5.verſ.ſecus.

Laſio conſideratur etiam in ludo,§.1.q.7.p.2.ampl.10.ſub nu. 5. illat.3.Et quomodo,ſubillat.1.

Liciti,ſeu Permiſſi } ludi ſunt ij,in quibus valent ars, & vires,§.1. q. 1. ſub num.105.& 107. Excipiuntur ludus cruentus, numer.122.Ludus vltra valorem vnius ſolidi,n.123.Ludus cũ dolo,ſub eodem numer.123. verſ.excipe tertio, Et ludus cum magna inequalitate,ſub eodem nu.123. verſ. excipe quarto. Item permittitur ludus conuiuandi,ſeu recreandi gratia, numer.109.

Licitus eſt ludus inſpecto iure nature,ead.q.1.n.102.

lotto,ludi genus vide ſupra in verbo lotto.

Mala que producuntur a ludo§.1.q 1.numer.85.& ſub numero 521.

Pœna ludi probibiti,§.1.q.1.ſub num.105.verſ ſub qua,& ſub n. 521.

Prohibitio ludi quid operetur,§.1.q.1.n.111.

Ludus eſt generaliter prohibitus non per ſe, ſed propter mala, que ex eo precedunt, §.1.q.1.nu.86.Immo eſt adeo prohibitus vt ſit inter crimina,ead.n.85.

Prohibiti ludi ſunt ij, in quibus dominatur,fortuna, & ij, in quibus mixtim dominantur ars,& fortuna,ead.q.1. numer. 105. & 106.

Prohibitus ſi ſit ludus ex obiecto lucri indeterminati, remanet prohibitus etiam ceſſante cauſa prohibitionis,eadem, quaſt.1. ſub nu.108.Et cenſetur prohibitus etiam in modica ſumma, ead.num 104.in fine.Secus ſi ſit ludus ex obiecto,virtuoſo, & ſtrictus ad certam modicam quantitatem,n.109.

cauſa prohibitionis ludi ceſſante, an ceſſet prohibitio,ead.q.1.ſub nu.521.

Repetitio datur perdenti in ludo,§.1.q.1.num.111. Et quando non detur,n.112.

Reſtituere,an teneatur,quod quis lucratur in ludo prohibito,§.1. q.1.ſub n,111.& ſeq.n.117.& ſeq.

Vincens cum dolo,tenetur victo reſtituere,quod vicit,etiamſi victus tantundẽ prius lucratus eſſet ſine dolo, quod vincens poſſet adhuc repetere,ead.q.1.ſub num.120.verſ.infero. Et teneatur reſtituere non ſolum lucrum,quod fecit, ſed etiam lucrum, quod feciſſet victus,& tenetur reſtituere etiam id, quod ſine dolo videtur lucratus in eodem ludo,ſub n 123. ampl.1.& 2.Quod ſi dolus commiſſus eſt ab eo,qui perdidit,non tenetur reſtituere, ſub n.123.verſ.tempera ſecundo.

Licet qui lucratur in ludo prohibito, teneatur victo repetenti reſtituere, tamen non tenetur etiam in foro conſcientie reſtituere,antequam ſit per ſententiam iudicis condemnatus ad reſtituendum,ead.q.1.num.116.& 120.& q.7.par.2.ampl.19.n. 111.Et quid ſi lex annullaret ludum,ead.q.1.ſub numer.120. verſ.tempera.

Reſtituere quando uincens teneatur, etiam ſi ludendo certus erat de lucro,&c.§.1.q.7.par.2.amp.10 num.12.

Species ſeu Genus } ludi triplex,ſeu duplex,§.1. quaſt.1. numer,105.& 107.

Sponſio,& ludus videntur,idem in effectu,ead.q.1.nu.91. Et quomodo differant,n.95.& ſub n.100.

A ſponſione ad ludum valet argumentum, eadem quaſtion.1. num.91.

Mace-

Digitized by Google

I N D E X.

Macedoniana, Magiſtratus, Malum.

Macedoniana exceptio quando non habeat locum contra mutuatorem, §.1.q.1 nu.532.& latius q.7 p.2.ampl. 19 ſub nu. 89.verſ.exempl.& ſeq.

Magiſtratibus parere præcipitur de iure naturali, §.1.q.7.p.2. ampl.19.nu.24.ceſſat præceptum,ſi iuberent legi diuinam,aut humanam maieſtatem,nu.25.

Magiſtratus negotiationi cambiorum, & vide ſupra in verbo Cambium,verſ.magiſtratus.

Malum minus tolerari debet,nec committatur maius, §.1.q.7.p. 2.ampl.10.ſub nu.45.& 46. Et quando ita ſit, vt minus eligi poſſit,ampl.19.ſub nu.59.confir.2.

Mala ex natura lapſu proceſſerunt,§.1.queſtione 1. ſub numer. 68.

Homines ſunt proni ad malum,ead.q.1.ſub nu.17.Et ad adoleſcentia,nu.51.

Prohibenda eſſet negotiatio, quæ æqualiter ſe haberet ad malum, & ad bonum,ead.q.1.ſub n.556.verſ.finem, verſ.res ſua,& q. 7.p.1.nu.17.& ſub nu.64.

Quæ ad malum inclinant ex bonis circumſtantiis poſſunt fieri bona,§.1.q.7.p.1.ſub nu.63.& 64.

Mala fides,vide ſupra in verbo,Fides.

Mandatarius, Mandatum.

Mandatarius,adimplendo mandatum,habet actionem mandati contrariam, contra mandatorem, §.2.gloſſ.9.numer.2.in fine.

Mandatarius,qui ſit creditor mandantis, non poteſt pecunias, quas mandans ei remittit cum aliquo ordine, accipere pro ſuo credito contra ordinem mandantis, & in reliquis ſeruare ordinem,§.2. gloſſa 5.numero 377.& ſeqq. iuncto numero 376.

Mandatarius, emendo ſeruum nomine proprio,efficitur quidem dominus ſerui,ſed tenetur crimine ſtellionatus,ead.gloſſ.1. nu. 381.

Mandatarius,qui de ordine mandantis dat cambio,ſeu remittit pecunias,is,cui dat,fiat non ſoluendo, ſeu decoctus, an & quando teneatur mandanti,§.2.gloſſ.5.numero 400.& ſeqq. & §.3.gl.2 nu 1.

Mandatarius,ſi verſatus eſt in culpa,tenetur mandati de damno,ead.gl.5.ſub nu.401.& ſeq.Secus ſi non eſt verſatus in culpa.nu.405.

Mandatarius ſi non poteſt exequi mandatum, prout eſt iniunctum,poteſt exequi per æquipollens,vel facere vicina mandato,ead.gl.5.nu.370.

Mandatarius ad faciendum aſſecurari merces nauis, & de non trabalxando eas de naui onerata in aliam nauem, an ſit in culpa,ſi fecerit eas aſſecurari ſimpliciter ſine aſſecuratione de non trabalzando,ead.gl.5.nu.369.& 372.

Mandatarius,tranſmittendo merces in alia naue, quam in expreſſa in mandato,dicitur in culpa,eadem gloſſ.5.ſub numero 372.

Mandatum in perſona eius,cui ſolutio fieri debet,an & quando poſſit a creditore reuocari,§.2.gl.7.nu.77.& ſeq.

Mandatum cum libera adminiſtratione dicitur quando procuratori datur facultas faciendi, quicquid poſſet facere ipſe conſtituens,§.7.gl.3.ſub nu.23.

Mandatum a duobus,quam tribuat facultatem,ead.gloſſ.3.ſub nu.23.

Mandatum procuratorium factum filio a patre, an importet facultatem, vt poſſit comparere pro ſeipſo, §.7.gloſſ.3.numero 20.

Mandatorum ſociorum,alteri non ſocio, vt poſſit accipere cambio tam nomine ſuo ſolo,quam vna cum aliis,importat vt poſſit expreſſim accipere nomine ſociali, §.7.gloſſa 3.numero 17.

Mandans alicui, vt ſoluat,poteſt mandatum reuocare,§.6.gl.1. nu 70.

Mandatum ſi reuocetur ab homine,debet reuocatio notificari, &c.§.2.gl.5.nu.406.& 407. Alias reuocatio non habetur in conſideratione,ſub nu.27.

Mandatum reuocatur ab homine,& a lege,§.2 gl.5.ſub nu.27. Et quando dicatur reuocatum a lege, vide infra in verbo, Procurator,verſ.procuratoris mandatum,& ſupra in verbo,Decoctor.verſ.fallitus.

Mandatum ſuſcipere quis inuitus non cogitur,§.2.gl.5.ſub num. 366.verſ.quia.& gloſſ.9.in fine,ſub num.7.& §.6.gloſſ.1.num. 69.

Mandati fines ſunt diligenter cuſtodiendi, §.2.gloſſa 5.num. 367.

Mandatum vnius negotij an poſſit pro parte acceptari, & pro parte non acceptari,§.2.gloſſa 5.ſub numero 368. verſ.primo hoc num.ſeqq. Et licet in eo videantur contineri plura mandata, tamen dicitur vnicum mandatum, quia &c.ſub nu. 375.

Mandatum,quod quis ſoluat litteras cambij,ſeu aliter debitum ipſius mandantis,& ponat debitorem alium ſupponit, mandantem eſſe creditorem eius, quem mandat poni debitorem, ideoque eiuſmodi mandatum reſoluitur in ceſſionem, ſeu delegationem,ſi mandatarius acceptat mandatum.§.2.gl.5. numer.159.& ſeqq. iuncto numer.358.& vide §.6.gloſſa 2. num.3.

Mandare alicui, vt ſoluat, & ponat ad mandantis computum, importat etiam liquidationem,& obligationem efficaciorem, ita vt poſſit conueniri executiue,§.2.gl.9.nu.3.& 4.& vide §. 6 gl.2.nu.3.

Mandatum poteſt quis non acceptare, & tamen in parte adimplere contenta in mandato gerendo vtile negotium, eius cuius mandatum,noluit ſuſcipere,§.2.gl.5.ſub nu.373.

Mandatum facienti,datum alicui non intelligitur datum, vt faciat contra mandantem, §.1. queſt.7.parte 2.ampliat.19. ſub numer.45.& ſub numero 48.& §.2.gloſſa 5. ſub numero 378.

Actus geſtus ex mandato inſufficienti, et potuiſſet geri ex mandato ſufficienti,non tenet,vide infr.in verbo Procurator. verſ. procurator ſi habeat.

Procurator habens mandatum cum libera,ſeu ad votum, quid poſſit facere,vide infra in verbo,Procurator.

Conductor excedens mandatum, vide ſupra in verb.Conductor mercium.

Manifeſtatio, bonorum.

Manifeſtatio bonorum eſt duplex,et quæ, §.7.gl.5.ſub nu. 101. et 102.

Vidua non tenetur manifeſtare legatum,ſibi a marito relictum §.7.gl.5.nu.110.

Manifeſtatio debet fieri cum iuramento,§.7.gl 5.n.103.Et qualis,quibusve verbis,fieri debeat,nu.104 et ſeq.Et quid ſi manifeſtans ſit periurus,nu.121.

Obſcura manifeſtatio,non dicitur manifeſtatio,ead.gl.5.nu.5.Et quando tolerari poſſit.nu.6.et ſeq.

Manifeſtare bona tenentur vxor agens ad repetitionem dotis, etc.vide ienfra in vrbo Vxor agens,et cedens bonis,vide ſupr. in verbo,Cedere.

Manumiſſio, Marauedini.

Manumiſſio ſeruorum prohibita ad obuiandum, dicitur prohibita,etiamſi videatur ceſſare fraus,§.1.q.1.ſub num.507.et ſub nu.509.

Marauedinorum moneta Hiſpana valor,§.1.gl.2.ſub num.22. & ſub num.79.

Marcha, Mare.

Marcha nomen an ſit latinum,et qui eo vſi ſint, §.2.gl.3.nu.3. 47.

Marcha eſt pars aſſis pars,quæ conſtat octo vnciis aureis.§. 2.gl. 3 nu.29.

Marcharum,vſus vnde,et quomodo introductus,ead.gl.3.nu.30.

Mar-

I N D E X.

Marche valor Lugduni,§.1.q.5.nu.60.

Chi ſi marcha reſta ſegnato,&c.§.1.q.6.nu.15.

Marchum vnum quot ſcuti,ſeu aurei conficiant,§.2.gl.3.ſub numer.8.

Marchum vnius Prouinciæ,ſeu Regni differt a marcho alterius Prouinciæ,&c.ead.gl.3.nu.45.

Marcha argenti,&c.ead.gl.3.nu.31.

Marcharum ſcutus, &c. vide infra in verbo, Scutus marcharum.

Maris vis dicitur caſus ſiniſter, &c.§.1.queſtion.1.ſub numero 135.

Mare,quam periculoſum ſit,§.1.q.6.ſub nu.18.

Lapilli, gemmæ, & alia, quæ in mari inueniuntur, occupanti conceduntur,§.1.q.7.p.2.ampliat.19.ſub numero 82.reſtrict.6. caſu 1.

Maritus,Mathematicus.

Maritus ſi egerit tanquam procurator vxoris, & non ſit procurator,proceſſus eſt nullus,etiam,quod potuiſſet agere tanquam maritus,& quod potuiſſet conſtituere procuratorem,§.1.q.7. p.3.limit.7.nu.7.

Maritus ſi poſt mortem vxoris ratificet contractum, geſtum ab vxore ſine ſuo conſenſu, talis ratificatio non conualidat contractum,§.6.gl.1.ſub nu.28.

Mathematicus,&c.vide infra in verbo Reſtituere. verſ.mathematicus.

Matrimonium,Matthæus,Matthias.

Matrimonium fraternum etſi ex lege diuina videatur nedum permiſſum,ſed iniunctum,tamen eſt ab ea prohibitum,& quare,§.1.q.7.p.1. ampl.19.nu.41.

Matrimonium contrahi non poteſt in gradu prohibito ſine diſpenſatione,etiam ſi iuſta cauſa videretur adeſſe,vt prohibitio ceſſaret,§.1.q.1.ſub nu.508.& 519.in fin.

Matrimonii prohibendi,& permittendi leges non apud omnes eadem,ſed diuerſa,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.8.

Medi,Parthi,& Perſæ matrimonium contrahunt cum ſorore, aliiſque conſanguineis,ead.ampl.19.nu.8.

Matrimonii contractus celebratus verbis ſolemnibus de præſenti licet non valeat ob defectum ætatis, tamen valet vt contractus ſponſalium,qui inter eos fieri potuiſſet,§.1. q.7 p.3. limit.7.ſub nu.11.

Matrimonii,&c.vide ſupra in verbo.Arabi.

Matthæus conuerſus non redit ad teloneum,& quare.§.1.q.7.p. 1.num.9.& ſub nu.58.

Matthias Apoſtolatus ad apoſtolatus munus ſorte aſſumptus, §. 2.q.1.ſub nu.70.

Medicina,Medicus.

Medicina ſtulte datur mortuo,§.1.q.7.p.2.ampl.19 ſub nu.93 et §.3.gl.3.nu.45.

Medicinæ regula non mutatur, &c. eadem ampliat.19. num. 20.

Medicus debet abſtinere a contractu cum infirmo, §.1. q.1.ſub numer.557.exempl.5.& q.7.parte 2. ampliat.19.ſub numero 124.

Medicus,ſi ab infirmo emeret minori pretio, cogitur reſtituere, ead.ampl.19.ſub nu 124.

Medicus infirmus debet ab alio curari,et quare.§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.124.

Medicus bene valentibus non eſt opus, ſed male habentibus, §. 1.q.1.ſub nu.331.verſ.ſecundus caſus in fin.

Medium,Mediocre,Melioratio.

Media via eligenda eſt,§.1.q.1.ſub nu.18.verſ.nos iſtorum,& § 1.gl.5.ſub nu 119.Quare ſi quid dari debeat, non quod eſt deterius,ſed mediocre debetur,ſub eod.nu.119.

Meliorationem non iuſte petit, qui deteriorationem non eſſet poſtulaturus,§.2.gl.5.nu.149.

Membrum,Memoria,Mendacium.

Membrum abſcindendum, ne totum pereat corpus,§.1.q.7.p.2. ampl.19.ſub nu.40.

Memoria temporis facilius perditur, quam loci, & ſubſtantia negotii,§.2.gl.1.ſub nu.21.

Obliuio facilius præſumitur in mulieribus, quam in viris,§.7.gl. 6.ſub nu.114.

Senectus primum vulnus infligit memoriæ.

Mendacium quando non ſit mendacium, §.7. gloſſa 5. numero 116.

Mens,Menſis.

Mens contrahentium debet principaliter attendi, & quomodo cognoſcatur,§.1.q.1.nu.358.

Mens corrupta contrahentis ſine operis externi iniuſtitia punitur coram Deo,ſed in foro hominum non conſideratur.§.6.gl. 1.ſub nu.76.& 86.

Mens legis magis quam diſpoſitio debet attendi in foro animæ §.1.q.1.nu.28. & ſeq. & nu.32.

Legis mentem qui offendit,& ſeruat verba, facit fraudem legi, ead.q.1.nu.577.& ſeq.

Factum in fraude legis,eſt nullum,§.1.q.7.part.2.ampl.19.ſ nu. 35.

Ita puniri debet,qui facit contra mentem legis,ſicut qui fecit contra verba,& mentem,ead.ampl.10.ſub nu.36. & §.6.gl.1.ſub nu.11.verſ.quia.

Mentis ſinceritas,& non verborum fallacia eſt ſpectanda.§.6. gl.1.nu.36.

Menſis apponi debeat in ſcriptura,§ 2.gl.1 nu.27.

Menſis ex quot diebus,& horis conſtet,ead.gl.1.nu.29.

Menſis emergens qui dicatur,ead.gl.1.nu 31.

Menſis,qui in ordine aliorum eſt decimus, quare vocetur October ead.gl 1.nu.32.

Menſis Martius,Ianuarius,Februarius, & Auguſtus,&c. ead. gl.1.ſub nu.31.verſ.reſpondeo.

Menſularij,Menſura.

Menſularii,&c.vide ſupra in verbo,Argentarii.

Menſura læſus,ſine tamē dolo,agit ad ſupplmentum,vel reſciſſionem,§.1 q.7 p.2.ampl.10.nu.110.

Menſura milliariorum ex vna ad aliam Ciuitatem vbi initietur,quando agitur,&c.§.1.quæſtione 1.nu.163.& 167.verſus finem.

Mercari,Mercator,Mercatura.

Mercari eſt emere.§.1.q.1.nu.10.in fin.

Mercator dicitur a merce,ead.q.1.nu.11.

Mercator non dicitur, qui emit ſeruos, vel quid aliud, quod non comprehenditur appellatione mercis, eadem q.1.num. 11.

Mercator,ſeu Negotiator } *quid dicatur,ead.q.1.nu.12.13.in fin.& 14.& q. 7.p.3.lim.17.nu.19.*

Mercatoris appellatione non venit vſurarius, ead.q.1. numero 14.

Campſor an dicatur mercator,§.1.q.5.nu.52.

Mercatores conſueuerunt futura prognoſticari,§.1.q.1.nu.89.in fine.

Mercatores,præſertim maritimi,facile fiunt pauperes, et quare §.1.q.6.ſub nu.17.& ſeq.

Mercatores,et Negotiatores } *male audiunt apud Populum, et non placent Deo,et quare, §.1.queſt.7.parte 1.ſub numero. 11.& ſub num.59.Et ſe futura periculis exponunt,q.6.nu.17. & 18.*

mercatorum ſcriptura habetur pro ſententia, et re indicata,etc. §.2.gl.5.ſub nu.448.Et pro inſtrumento publico, etc §.7.gl.5 num.6.

Mercatores ex conſtitutione Pii IV.habent priuilegium, ne eorum

Digitized by Google

rum executiones retardentur exceptiones vſurę,§.7.gl.5.num. 74.& 77.
Mercator,&c.vide infra in verbo,Negotiator.
Mercatura eſt prohibita ſacerdoti,& perſonę religioſę,§.1.q.1. ſub num.557.exempl.3.& q.7.p.3.limit.17. num.22.& vide ſupra in verbo, Clericus. Eſt etiam prohibita nobili d.q.1.ſub nu.557. exemplific.3. & d.limitat.17. numero 20.& ſequentibus, vbi declaratur. Eſt etiam prohibita Iuſ.dicentibus, & officialibus temporalibus iuſtitia, eadem limit.17.num.16. & ſeq. Etiam ſi eſſent officiales in patria propria,n.18. Et quid operetur hac prohibitio officialibus,ſub nu.18.& 19 Et quid in nobilibus,nu.21.
Mercatura exercere non poſſunt,qui rerum ſuarum adminiſtrationem non habent,§.1.q.7.p.3.limit.17.nu.2. Quales ſunt minor,qui habet curatorem,num.4. Etiam minor,qui non habet, quando &c.n.5.& preſertim ſi ſit minor 14.annis,nu.6. Mulier,nu.7.
Mercatura,& negotiatio ſunt de iure gentium,§.1.queſt.6.numer.5.
Etiam nobiles aliquibus in Ciuitatibus exercent mercaturam,§. 1.q.1.nu.76.& q.7.p.3.lim.17.nu.22.
mercatura,&c.vide infra in verbo,Negotiatio.

Merces,Merx.

Merces debetur operario,§.1.q.1.ſub num.73. Et cui operari non debeatur,q.7.p.3 limit.20.ſub nu.2.
Pretio parum laboranti,debetur eadem merces,quę debetur imperito, multum laboranti,§.1.q.7.part.2.ampliat.6. numero 14.
merces non conuenta an & quando debeatur, §.3. gloſſa 3. numer.2.
merces commenſurator labori,& induſtrię,qui communiter adhibentur in aliquo opere ſeu negotio, & non labori, & induſtria,qui adhibeantur in aliquo particulari,&c.vide ſupra in verbo,Accidens.
Merces alienas poſſumus proiicere in mare,vt ſaluemus noſtras, §.1.q.7.p.1.ſub nu.73.
Merx non poteſt dari pro pecunia numerata in contractu cenſus, neque in contractu ſocietatis officij, neque in mutuo, vide ſupra in verbo,Cenſus.verſic.pecunia numerata, & infra in verbo,Societas officii,verſ.merx.& in verbo, Mutuum.verſ. mercem.
Mercis appellatione,vide infra in verbo, Pecunia.verſic.mercis.
Mercis pretium &c.vide infra in verbo, Pretium.verſ.mercis pretium.
merces aſſecurata &c.vide ſupra in verbo, Aſſecuratio.

Meretrix.

Meretrices,& Proſtibula tolerantur a iure ciuili. quamuis de iure diuino prohibeantur,&c.§.1.q.7.p.2. ampl.10. nu. 46. Et tolerantur ad euitanda adulteria, & peiora,§.3.gl.3. nu.48.
Meretrix meretricando peccat, ideoque pœnitentiam agere debet.§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.98.
Meretrix poteſt agere mercedem fornicationis, ſiue fuerit ei promiſſa,ſiue non,ead.ampl.19.nu.98. in fin.
Locans domum meretrici,an peccet §.1.q.7.p.2. ampl.10. nu.46. verſ.infero.
maretrix &c.vide infra in verbo,Reſtitutio.verſ.meretrix.

Metus.

Metus,vt ſufficiat ad reſcindendum contractum,debet eſſe talis, vt cadere in conſtantem virum, §.1.q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.11. ampl.19.ſub nu.67 ſubſtat.
Qui dicatur metus,cadens inconſtantem virum, remittitur arbitrio iudicis,ead.ampl.19.ſub nu.67.expl.2.
Metus, in muliere, in homine meticuloſo, & ſimili ſufficit minor,quam in viro etc.eadem ampliat.19 ſub numero 67. verſ. prima ſpecies.
Metus reuerentiales ſufficit in foro interiori,&c.§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.67.explic.1.
Metus aliter conſideratur iure non turpi, & aliter in re turpi, eadem ampliat.19.ſub numero 67. verſiculo pro vlteriori, & ſeqq.
Metus in re turpi nunquam excuſat, ſiue metus ſit paruus, ſiue ſit magnus ſiue metuens ſit mulier, ſiue homo meticuloſus, ſiue quiuis &c.ead.ampliat.19.ſub numero 67.verſic.ſecunda ſpecies.
Peccans metu mortis,non excuſatur a peccato, quia &c.eadem ampl.19.ſub nu.67.verſ.ſecunda ſpecies, Temperatur tamen pena tam in hoc ſęculo,quam in alio,ſub eodem num.67.verſic.primum.
Fidem abnegans metu mortis,peccat mortaliter, ead.ampl.19. ſub num.67.verſ.ſecunda ſpecies,& verſ.ſecunda ratio. Non tamen punitur in foro exteriori,eod.nu.67.in fine,verſic.tempera. Neque hereticus cenſeri debet, &c.verſ.tertium, & verſ.ſeqq.
Metus,quo quis ducitur ad delinquendum, & ideo excuſatur a quantitate pena,aliter conſideratur in viro conſtanti, aliter in timido,aliter in muliere,aliter in Epiſcopo,aliter in ſacerdote aliter in nobili,aliter in humili, §.1. q.7. parte 2. ampl. 19.ſub num.67.verſ.ſecundum notandum,& verſicul.prima ſpecies.

Meum,& Tuum.

Meum,& Tuum procedunt ab iniquitate,ideoque turbarunt quietem humanam,§.1.q.1.n.41.& §.7.gl.2.ſub nu.18. Et quomodo illam reſtituant,d.q.1.num.57. Turbant,dum in eſſe producuntur,ſed producta confirmant,nu.58.

Miles.

Militi,eunti ad bellum,licet competat exceptio hoſtica,tamen ſi huius exceptionis ſpe committat ſpolium,non competit,§.7.gl. 5.nu.154.
Miles,vide ſupra in verbo Filiusfamilias.

Minor.

Minor quatuordecim annis equiparatur furioſo,&c.§.1. quaſt. 7.parte 2.ampliat.19. numero 70.& parte 3. limitat.17. numer.6.
Minor an & quando poſſit ſtare in iudicio,§.7. gloſſa 5. numero 36.
Minoris contractus, &c.vide ſupra in verbo contractus.verſic. inhabilis, & verſic.minoris, & in verbo,Cambium, verſic. minor.
Minor in cauſa ciuili non poteſt carcerari, vide ſupra in verbo, Capuccinus,verſ.minor.

Monachus.

Monachorum vita habet bona in communi,§.1. queſt.1.ſub nu. 40.
Monachus, & Oeconomus monaſterii,ſi fiat apoſtata,ſtatim perdit officium,§. 2.gl.5.ſub nu.403.

Moneta.

Aenea,ſeu Aeroſa moneta quare cudatur, §.2. gloſſa 5. ſub numero 119. Quare ſit vilior, ſub num.117. verſic.ſed creditor.
Aurea quare ſit aliis pretioſior,vide infra in verbo,Pecunia.verſic.aurea.
Bonitas intrinſeca monetę,quando dicatur mutata,§.2.gl.5.nu. 178.et 180.

Boni-

I N D E X.

Bonitas extrinſeca,et bonitas intrinſeca monetæ habent diuerſos effectus, de quibus infra verſ.valor vſualis.

Cudere monetam &c.vide infra verſ.inceps.

Damnum,quando creditor dicatur pati, ſi ſibi ſoluatur in alia ſpecie moneta,quam in ſpecie monetę debitę,§.2.gl.5.numero 108.& ſub nu.117.verſ.creditor.Et eſt difficile dare caſum,in quo creditor non patiatur damnum,ſub d.n.108.verſ.infero.et ſub nu.142.verſ.eſt tamen.

Debitor monetę in certa ſpecie,an et quando poſſit ſoluere in alia ſpecie,vide infra verſ.ſoluere.

Depoſitarius quam monetam teneatur reſtituere,§.2. gl.5.num. 124.

Etymologia monetę,§.2.gl.3.nu.7.

Expendens,ſeu retinens falſam monetam, & non incidens eam, quę pęna ſit puniendus,ead.gl.3.nu.133.

Fabricans falſam monetam,&c.vide infra verſ.falſam.

Falſam monetam ſi quis fabricauerit,ſi quis eam tinxerit, raſerit, finxerit,aut adulterinam conflauerit, quę pęna puniatur de iure communi,& quę ſecundum aliquas leges municipales §.2.gloſſ 3.num.127.129.130.& ſeq. Et quę eam expendens, num.133.

Falſam monetam fabricare dicitur etiam, qui eam iuſti ponderis, & boni fabricat,metali, ſi cudendi monetam ius non habeat,ead.gl.3.nu.128.

Falſam monetam qui fabricat, committit plura furta, ead.gl.3. nu.131.

Fictę, ſeu }
Imaginarię } *monetæ ſunt multæ,quæ ſeruiunt pro abbreuiandis ratiociniis,& calculorum numeris,ead.gl.3 n.68. & gl.5.ſub nu.184.*

Fiſcus ſi ſit creditor, tenetur etiam de iure pro moneta aurea recipere in ſolutionem monetam argenteam,§.2.gloſſ.5. num. 134.

Forma monetę dicuntur effigies Principis, ſeu eius inſignia impreſſa,&c.§.2.gl.3.nu.89.

Imaginarię monetæ valor an, & in damnum cuius poſſit decreſcere, §.2.gloſſa 5.ſub numero 174.& ſeqq.& numer.190. & ſeqq.

Imaginaria moneta, quæ debetur,dicitur in obligatione,& moneta vera.quæ ſolui poteſt dicitur in facultate ſoluendi ead.gl. 5.num.85.

Introducta ob quam cauſam fuerit moneta,§.2.gl.4 ſub num.6. comprob.1.in fin.

Materia monetæ an debeat eſſe perfecta, vide infra verſic.princeps cudendi.

Nomina,ſiue ſpecies omnium fere monetarum remiſſiue, §.2. gl.3.nu.80.

ndus monetæ,vt ſit iuſtum.an debeat eſſe tantum in moneta, Po quam in maſſa,vel tanto minus in moneta, quantum important impenſæ ad monetandam maſſam, ead.gloſſ.3.num.86 & 87.

Pretium imponere monetę ſpectat ad Principem, vide infra verſ.Principis.

Princeps cudens monetam,tenetur in foro conſcientiæ cudere de materia perfecta,& in pondere iuſto,ead.gl.3.nu.82.& 84.Et quę dicatur materia perfecta, numer.83.Et tenetur etiam in foro politico, & quare num.88. Poteſt tamen cudere etiam de materia imperfecta, dummodo illi imponat valorem, conuenientem illi materiæ,ſub numer.84.Et ex iuſta cauſa poſſet illi imponeret valorem longe maiorem, & quę ſit iuſta cauſa, nu.85.

Principis munus eſt imponere pretium monetæ empturę, ead.gl. 3.num.90.Quę obſeruanda ſint in pretii impoſitione, nu.91. Hæc impoſitio ligat ſubditos imponentis,nume.92. Et tamen populus ſubditus aliquando ex vſu mutat pretium impoſitum &c.num.93 Sed monetę emendę, prout eſt merx,quę alia emitur moneta,Princeps non ſolet Pretium imponere,nu.94.et. ſeqq.Quare imponendo pretium ſimpliciter non cenſetur monetæ emendę imponere,nu.95.Etiam ſi clauſulæ executiuæ ,& pænales impoſitionis tam etiam comprehenderent,nu.96.Cæterum poteſt Princeps,ſi velit,ei etiam Pretium imponere, nu. 102.& ſeq.iuncto nu.95. Et impoſuit in Regno Caſtellę, num. 105.

Qualitate monetæ non expreſſa, in qua ſit facienda ſolutio,vide infra verſ.ſoluenda ſi ſit.

Deceptans fabricatorem falſæ monetę, & non prohibens,cum poſſet prohibere,punitur eadem pena, §.2.gloſſa 3. numero 132.

Reperibilis,& }
Irreperibilis } *monetę dicitur,ſi reperiri poſſit,vel non poſſit in loco, vbi ſolui debet, quia non eſt quærenda in locis remotis,et diſtantibus,§.2.gl.3. nu.121.*

Reprobam monetam ſoluens,tenetur,&c.vide infra in verb.Reſtitutio,verſ.monetam.

Reprobam ſi ſit aliqua moneta de proximo,creditor eam accipere non cogitur,§.2.gl.3.ſub nu.117.

Reproba ſi ſit moneta,quam debitor debet in ſpecie,liberatur præſtando illam in materia, §.2.gloſſa 5.ſub num.152.verſic.extende.

Soluere vnam monetam pro alia debitor non poteſt, ſi creditor eam recipere recuſet propter damnum,quod pateretur,§.2.gl. 3.nu.112.& 118.& gl.5.ſub nu.102.verſ.primus, & nu.117. Et quando poſſet ſoluere,deberet ſoluere eam,quę minus diſtaret a ſpecie monetę debita, dicta gloſſa 3.ſub numere 120.& 122.

Soluere poteſt debitor in alia ſpecie monetæ, quam in ſpecie monetæ debitę,creditore etiam inuito, dummodo ſoluat æquiualentem eiuſdem ligæ, & materiæ, & creditor damnum non patiatur,§.2 gloſſa 5.ſub numero 102.Secus ſi ſit diuerſę ligæ, & materiæ,quia tunc,etiam ſi creditor damnum non pateretur non poteſt eam inuito ipſo creditore, ſoluere, numer.103. De conſuetudine tamen ceſſante damno creditoris, poteſt ſoluere, numer.104. 113. & ſequentib. Etiam ſi moneta debita reperiretur,num.106.& 107. Et etiam ſi promiſiſſet expreſſe ſoluere in certa ſpecie.nu.126. & 135.Et quid ſi promiſiſſet cum iuramento,num.136.Et quid ſi appareret, quod expreſſiſſent qualitatem monetæ,non ad demonſtrandam valorem, ſed ad ſubſtantiandam obligationem in illa præciſa ſpecie monetæ,num.137.& ſeq. Et an & quando etiam de iure poſſit ſolui vna moneta pro alia, late nu.127.& ſeqq.& nu. 106.Hæcque facultas ſoluendi in alia ſpecie monetę procedit quando dominium monetæ debitę non remanſerit apud creditorem, ſecus ſi remanſerit,puta, quia eſſet moneta depoſita ſine translatione dominii, nu 124. Et quando lis nondum eſt conteſtata ſuper ſpecie monetæ,quę eſt in obligatione,ſed quãdo eſt lis conteſtata,tunc eſt difficultas,an poſſit ſoluere in alia ſpecie,nu.143.144.& 191.

Solui non poteſt moneta minuta ęrea,ſeu argentea ære contaminata, ſi debeatur moneta aurea, vel argentea in magna ſumma, §.2.gloſſa 5. numero 114. & ſequentibus & numero 118.

Ceſſat hæc difficultas in Vrbe,ſub num.123. Secus ſi debeatur in medica ſumma,ſub nu.119.verſ.quamuis

Solui poteſt qualibet moneta, ſi debita ſit moneta imaginaria, puta,quia debeantur mille libræ,etiam ſi expreſſe eſſet moneta vera,a qua procederet illa imaginaria, §.2. gloſſ 5.ſub num. 118. verſ.extende,& num.145. Quia eſſet expreſſio inutilis, num.185.Si tamen imaginaria deberetur in magna ſumma, non poſſet ſolui in moneta æroſa, niſi appareret,illam imaginariam proceſſiſſe ab æroſa, nu 119. & 120. Et in terris Imperatoris, & Republica Genuenſi adeſt conſtitutio particularis,num.122.Et ſimiliter,ſi eſſet appoſitum pactum,quod moneta imaginaria reſtitueretur in eadem ſpecie monetę vere, in qua eſt ſoluta, quia tunc ſeruandum eſſet pactum, numero 187. Sed de conſuetudine adhuc eſſet contrarium, numero 189.

Solutio fieri poteſt in alia ſpecie monetæ, etiam de iure, quando ſpecies monetæ debitæ amplius non reperitur,dummodo ſoluatur æquiualens,eadem gl.5 ſub nu.106. & 127.Et dummodo ſoluatur in ea ſpecie, quæ eſt magis ſimilis, etc.ſub dicto num.127.Etiam ſi partes conueniſſent,quod nullo modo poſſet ſolui in alia ſpecie, nu.128.et 129. Sed quid fuerit factum apud Imperatorem in caſu contingenti,ſub eodem numer.128.

Etiam ſi debitor promiſiſſet cum iuramento,numer.130.Sed ſi non eſſet extincta, ſed reperiretur cum difficultate deberet in ea,et non in alia fieri ſolutio,numero 132. De conſuetudine ta-

tamen poteſt ſolui in alia ſpecie, etiamſi debita reperiretur, ſub d. nu. 106.

Soluenda ſi ſit magna quantitas monetæ, ſeu pecuniæ, & non ſit expreſſa ſpecies monetę ſoluendę, poſſet ſolui partim in vna ſpecie, & partim in alia, §. 2. gloſſa 5. ſub nu. 119. Et vbi vna ſpecies monetę ſit magis currens, & magis vſitata, in ea eſſet ſoluenda, ſub eodem nu. 119. verſ. item, & ſub nu. 176. in ſexto requiſito. Sed ſi diuerſitas ſit inter conſuetudinem loci, & conſuetudinem contrahentium, conſuetudo contrahentium præfertur. Quod ſi moneta annuatim debeatur, & non conſtet in qua ſpecie ſit debita, debetur talis, qualis eſt antea ſoluta, ſecus ſi conſtaret, §. 2. gloſſa 3. nu. 119. Et in emptione, & venditione, ſi pretium in vna moneta eſſet maius, quam in alia, recurrendum eſſet ad iuſtitiam contractus, &c. ſub d. num. ... §. 2. gloſſa 5. nu. 176. in ſexto requiſito 360. Et quando deficerent omnes prædictæ coniecturæ, tunc id, quod minimum eſt, debet attendi, ſub eod. num. 176. verſic. declara. Preterquam in moneta legata cauſa dotis. verſ. reſtringo.

Soluere ſi quis promiſerit centum in pecunia minuta, an poſſit, creditore inuito, ſoluere in pecunia groſſa, non obſtante, quod de conſuetudine liceat vnam monetam ſoluere pro alia, §. 2. gloſſa 5. n. 138. & 142. Et ſi quis promiſerit ſoluere ſcutos Solis, vel ducatos largos boni auri, & iuſti ponderis, an cogetur ſoluere præciſe in moneta aurea, &c. numero 139. & dict. numero 142. Et obligatus ſoluere ſcutos centum auri in auro Italiæ, &c. an liberetur, ſoluendo eorum valorem, &c. nu. 141. & 142.

Species, ſeu nomina monetæ, vide ſupra verſ. nomina.

Valor, & materia monetę eſt de iure poſitiuo, licet vſus monetæ ſit de iure gentium, §. 2. gl. 3. ſub nu. 88.

Valor eiuſdem monetæ, ſi in loco, vbi contrahitur debitum, ſit vnus, & in loco, vbi debet ſolui, ſit diuerſus ab illo, attenditur valor loci, vbi eſt contractum debitum, §. 2. gl. 5. n. 110. & 111. & ſub nu. 176. ſexto in requiſ. in fin.

Valor monetę, impoſitus a Principe, ſeu legę, ſi ſit alteratus ab vſu populi, & orta ſit differentia de valore, qualis valor erit attendendus, §. 2. gl. 3. ſub nu. 48. nu. 93. 110. & 111. verſ. ii ſebo, & gl. 5. ſub nu. 108. & 109.

Valor monetę attenditur ille, qui erat tempore legis, loquentis de illa moneta, et ille, qui poſtea eſt in vſu, ſuppoſita mutatione bonitatis intrinſecæ, §. 2. gl. 3. nu. 84.

Valore monetæ modernæ aucto ex bonitate extrinſeca, et monetæ antiquæ illius ſpeciei extincta, et amplius non reperibili, obligatus ſoluere de moneta illa antiqua, debet ſoluere de moneta moderna in valore, quo valebat antiqua, §. 2. gl. 5. n. 133. Secus ſi valor monetæ modernæ eſſet auctus ex bonitate intrinſeca, quia tunc &c. ſub eod. nu. 133. verſ. ſecus.

Valor certæ, & vſualis monetæ ſi ex bonitate extrinſeca ſit diminutus, debitor fuerit in mora, illa diminutio cedet damno debitoris, §. 2. gl. 5. numer. 148. verſ. aut agimus. Quod ſi ſit auctus, illud augmentum erit creditoris, ſub eodem num. 147 verſus fin. Si vero debitor non ſit in mora, tunc tam damnum, quam lucrum pertinet ad creditorem, num. 148. & ſub num. 150. & ſub num. 137. Et in mutuo pecuniæ, aliarumque rerum, vide infra in verbo, Valor, & in reſtitutione dotis, vide ſupra in verbo, Dos. Si autem fuerit moroſus creditor, eadem ratione lucrum pertinet ad debitorem, & damnum ad creditorem, nu. 153.

Valor vſualis, & certæ monetę ſi tractu temporis ſit ex bonitate extrinſeca mutatus, & debitor ſoluat ſine mora, ſolutio fit non ſecundum valorem tempore contractus, ſed ſecundum valorem tempore ſolutionis, quia lucrum, & damnum ſpectat ad creditorem, remota mora debitoris, ead. gl. 5. nu. 177. Secus valor ſit mutatus in bonitate intriſeca, quia tunc debitor, etiam non moroſus, tenetur ſoluere ſecundum æſtimationem tempore contractus, num. 178. & ſeqq. in quibus declaratur, & numero 193. vbi remiſſiue cuius temporis attendatur valor monetæ in conſtitutione Pontificis, in vltima voluntate, in ſtatutis, in ſententia, & in gratia Principis.

Valor monetę dicitur mutari non ſolum quando mutatur in ipſa moneta, quę eſſet ſoluenda, ſed etiam quando mutatus valor monetę inferioris, qua æſtimatur ſuperior, ead. gloſſ. 5. num. 179. & 180.

Valor Imaginarię monetę licet ſit inuariabilis, tamen, & in ea conſideraretur mutatio, quæ fieret in monetis veris propter bonitatem intrinſecam, §. 2. gl. 5. ſub num. 184. Quare vel moneta vera, qua ſoluitur imaginaria, eſt mutata in bonitate extrinſeca, & tunc tam lucrum, quam damnum pertinet ad debitorem, ſub eod. n. 184. verſ. his præmiſſis. Aut eſt mutata in bonitate intrinſeca, & tanto magis pertinet ad debitorem, nu. 190.

Valor diuerſarum monetarum, §. 2. gl. 3. nu. 79.

Vſus monetę quando cœperit, quis fuerit, primus, &c. ead. gloſſ. 3. nu. 81.

Monetę reliqua, vide infra in verbo. Pecunia, & in peculiarib. verbis monetarum, vt in verbo Aureus, Scutus, Solidus, & ſimilia.

Monopolium.

Monopolium eſt prohibitum, §. 1. q. 1. numer. 561. Et eſt prohibitum in quolibet exercitio, quæſt. 7. parte 3. limitat. 10. numer. 12.

Monopolium quid ſit, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 10. n. 3. vnde dicatur. Te quo modis committatur, nu. 4. & ſeq.

Monopolium eſt, cum quis emit a Principe priuilegium, vt ſolus ipſe, vel duo, ſeu tres vendant, vel cum iurata fide conueniunt, vt nullus vendat, niſi tanto pretio, ead. limit. 10. ſub nu. 12. Idem etiam ſi alii conueniant de non emendo, niſi pro tanto pretio, nu. 13.

Pœna impoſita contra committentes monopolium, ead. limit. 10. nu. 14.

Monopolium eſt quibuſdam caſibus licitum. Primo, quando fieret ad repellendum monopolium, quaſi ſit vim vi repellere, &c. ead. lim. 10. nu. 13. in fin. Secundo, ſi fiat auctoritate Principis, quia, &c. n. 15 & ſeq. Tertio, ſi fiat etiam auctoritate priuata, quando magna eſt copia fructuum recollectorum, &c. num. 18.

Mons, Loca montium.

Florentię mons an ſit mutuum, et an ſit licitus, §. 1. q. 1. nu. 452. & ſeq. nu. 460. & ſeq.

Montium loca vſitata in Italia, §. 1. quæſtion. 1. numero 250. & 465.

Qua ratione, & quomodo inſtituantur, ead. q. 1. nu. 251. & ſeqq. & nu. 465. et §. 9. nu. 50.

Iuſtitia locorum montium in quo conſiſtat, ead. q. 1. num. 251. & ſeqq.

Montium loca adæquantur cenſibus, eadem q. 2. numer. 254. & 255.

Redimi poſſunt quandocunque, ſicut cenſus, eadem q. 1. numero 253.

Qui emit loca montium an poſſit illa vendere alteri, et an Principi teneatur reſtituere illum idem pretium, &c. ead. q. 1. nu. 466. Et poteſt vendere, ſub nu. 469.

Fructus loci montis ſunt reſtituendi, quando mons non erat capax illorum fructuum, §. 1. q. 7. p. 1. nu. 35. & §. 6. gloſſ. 1. ſub numer. 3.

Mons vnde dicatur, ead. q. 1. nu. 440.

Multiplicatio fructuum locorum montium, conuertendo fructus in capitale aliorum locorum in infinitum, eſt licita, in tantum vt qui ex teſtatoris, ſeu alia legitima diſpoſitione teneretur emere loca montium, et facere iſtam multiplicationem, et non faceret, teneretur ad intereſſe, §. 7. gl. 2. nu. 55.

Montis pacis conſtitutio Sixti V. §. 9. nu. 50.

Mons pietatis, Mons.

Mons pietatis quibus conditionibus mutuet, §. 1. q. 1. nu. 441. & ſeq.

Iuſtitia montis pietatis non debet reuocare in dubium, ead. q. 1. n. 444. et ſeq.

Mons

Digitized by Google

Mons pietatis ratione expenſarum pro miniſtris poteſt licite aliquod modicum accipere a mutuatariis vltra ſortem, ead q. 1. ſub nu. 443. Et qua alia ratione poſſit accipi vltra ſortem, q. 7. p. 2. ampl. 1. & ſeq.

Pecunia montis pietatis quamuis ſit pauperum, tamẽ eſt, vniuerſitatis pauperum, & non ſingulorum pauperum, alias non poſſes ipſis ea mutuari, &c. eadem queſtion. 1. numer. 449. & ſeqq.

Mons pietatis quomodo aliquo in loco alternauerit naturam, eadem q. 1. ſub nu. 451. verſ. hic mons.

Societas pecuniarum cum monte pietatis alicuius loci quomodo conſiderari poſſit, &c. eadem quaeſt. 1. ſub num. 451. verſ. ego.

Montes ad mutuandum indiſtincte, vbique, cuique, & pro quauis ſumma, &c. non poſſunt erigi, §. 1. q. 7. p. 2. ampliat. 1. ſub nu. 3.

Mora, Moroſus.

Adimplens pro parte ſua contractum vltro citroque obligatoriũ eo ipſo quod adimplet, conſtituit in mora non adimplentem §. 1. q. 7. p 2. ampl. 8. nu. 157. & ſub n. 176. verſ. non obſtat. & verſ. & quatenus.

Aeſtimatio contra moroſum fit quanti plurimi, §. 7. gloſſ. 2. num. 39.

Cambii debitor moroſus an poſſit condemnari ad intereſſe. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 296.

Cenſus debitor moroſus an poſſit condemnari ad intereſſe ead. ampl. 8. nu. 293. & ſeq.

Circumducta mora dici, requiritur noua hominis interpellatio, §. 2. gl. 5. nu. 203.

Cogens ad ſibi mutuandum, vel aliter cedendum, ſemper dicitur debitor moroſus, §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 8. nu. 114. ſub nu. 68. & 69.

Commodum ex contractu, &c. vide infra verſ. lucrum.

Compenſatur vna mora cum alia, §. 2. gl. 5. nu. 202. & §. 7. gl. 6. nu. 13. in fin.

Conditionis euentus non conſtituit in mora ſine interpellatione, §. 1. queſt. 1. numer. 384. & q. 7. parte 2. ampliat. 8. ſub numero 197.

Conſecutiua mora poteſt non haberi in conſideratione, &c. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 159. 188. & q. 1. nu. 372.

Conſenſus, & Mora } quomodo idem operentur, ead ampliat. 8. num. 151.

Creditoris mora nocet ipſi creditori, §. 2. gl. 5. nu. 153.

Damnum non debet emendari, ſi emerſerit ſine mora, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. num. 100. Sed data mora, debet emendari, nu. 269.

Nulla etiam interueniente proteſtatione, ſub num. 263. Et magis eſt debita emendatio damni, quam reſtauratio lucri, nu. 270.

Debitoris mora nocet debitori ſemper eſt in mora, §. 1. q 7. part. 2. ampl. 8. ſub nu. 114 verſ. ratio, & num. 117. & ſeqq & vide infra verſ. fur.

Diei incerta euentus non conſtituit in mora ſine interpellatione, §. 1. q. 1. nu. 384. & q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 110.

Dilatione pendente ad ſoluendum, debitor non dicitur in mora ead. ampl. 8. ſub nu 153. Sed an teneatur ad intereſſe, quando creditor fecit dilationem cum pacto, quod interim teneatur ad intereſſe. num. 150. & ſeqq. numer. 163 & ſeqq. Et quid, ſi ſit debitor ex mutuo, num. 177. & ſeqq. & ſub numer. 183. concluſ. 2.

Diminutio valoris rei debitę cadit damno debitoris moroſi, & augmentum lucro creditoris, vide infra in verbo, Moneta, verſ. valor certa.

Excuſabilis mora, quę habetur pro non mora, qua ſit, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub nu. 100. verſ. amplia.

Fide mala, qui pecuniam, ſeu rem alienam habuit, detinet, ſeu retinet, aut poſſidet, ſemper dicitur moroſus debitor illius rei, ſeu pecunię, ead. ampl. 8. ſub nu. 117. 199. & 206. & ampl. 19. ſub nu. 82. verſ. extende.

Fructus recompenſatiuit debentur ex quadam aequitate, etiam ſi non interuenerit mora, ead. ampl. 8. nu. 160.

Fur, & Moroſus } æquiparatur, ead. ampl 8 num. 100. verſ ratio. & nu. 117.

Fur ſemper dicitur moroſus, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub num. 82. ſub extenſ. 1.

Furtum, & Mora } æquiparantur, §. 1. q. 7 p. 2. ampl. 8. ſub nu. 100. verſ. ratio.

Inſtitor, qui pecunias domini inuaſerit, dicitur ſemper moroſus, &c. ead. ampl. 8. nu. 139. Et poteſt conueniri in quadruplum, n. 117. in fine.

Intereſſe ſine mora non debetur, §. 1. q. 7. p. 1. ampl. 8. num. 16. 100. & ſub num. 117. verſ. prima. Et in tantum requiritur mora, vt pactum in contrarium non valeat, nu. 103. & ſeqq. ſub num. 105. verſ. intellige, vbi declaratur. Et quia ſola mora non ſufficit, §. 7. gloſſa 2. ſub nu. 73. verſ. in prima. Quę alia requirantur vltra moram, d. ampl. 8. numer. 99. & ſeqq. Et requiritur mora inexcuſabilis, ſub eod. nu. 100. ampl. 1. Et debet concludenter probari, n. 102. Sed quando videatur etiam ſine mora deberi intereſſe, nu. 114 118. & ſeq. 130. 132. 137. 148. 150. 161. & 193.

Interpellatio tam hominis, quam diei conſtituit debitorem in mora, ead. ampl. 8. nu. 106. Et quibus caſibus non conſtituat in mora, remiſſiue, nu. 110. in fin.

Interpellatio tacita, reſultans ex indigentię patefactione, omiſſa expreſſa ob verecundiam, ſeu reuerentiam, conſtituit in mora in foro interiori, ead. ampl. 8. num. 131. iuncto numero 130.

Inuaſor ſine alia mora tenetur ſemper ad intereſſe, ead. ampl. 8. nu. 140.

Irregularis morã, vide infr. verſ. regularis.

Iuramentum quando habeat vim conſtituendi in mora, §. 1. q. 1. nu. 287.

Legalis mora inducitur a lege contra debitorem ex delicto, &c. ead. ampl. 7. nu. 140.

Litis conteſtatio an ſit neceſſaria ad cauſandam moram, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 170. & ſeq.

Loco deſtinato ſolutioni pro certa die, ſi ſit extra domicilium creditori debet creditor probare, ſe illa die fuiſſe in illo loco, alias debitor non dicitur in mora, ead. ampl. 8. nu. 263. verſ. non obſtat.

Lucrum, ſeu commodum } quis conſequi non poteſt ex contractu, quem non adimpleuit etiam ſi in eo non poſſet conſiderari mora, §. 1. q 1. num. 372. & 373. Et multo magis ſi in eo conſiderari poſſit, quia moroſus non debet ex propria mora, & culpa reportare commodum in praiudicium non moroſi, num. 343 349. et 350. et quaeſtione 7. parte 2. ampliation. 8 ſub num. 126.

Lucrum ceſſans ſine mora non debetur, ead. ampl. 8. nu. 100. et 177. verſ. prima.

Mutuatarius, ſi mutuator ante diem promiſſę reſtitutionis mutui ſit factus impotens, ideoque vili pretio coactus diſtraxerit ſua bona, an teneatur ad illa damna, quamuis non fuerit in mora, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 132. et ſeq.

Mutuatarius, ſi in contractu mutui ſe obligauerit ad intereſſe, nõ eſt neceſſaria alia mora, ead. ampl. 8. nu. 62. verſ. finem, n. 148. 178. et ſub n. 183. concl. 2. Reiecta contraria opinione, nu. 149. et 177.

Negotiorum geſtor, ſi domini pecunias in ſuos vſus conuertat, tenetur ſine alia mora ad intereſſe, eadem ampl. 8. num. 138.

Nullus ſi ſit contractus etc. vide infr. verſ. reſciſſo.

Obligatio, & Mora } an contrahi poſſint eodem tempore, §. 1. queſt. 1. nu. 386. et 388. et queſtion. 7. par. 2. ampliat 8. numero 104.

Officialis, finita ſocietate officii, niſi reſtituat pecunias, quas habuit a ſocio, tenetur abſque alia mora ad intereſſe, ead. ampl. 8. nu. 141. et 147. Sed quid ſi finita ſit per mortem ſocii, et quid ſi per mortem officialis, etc. nu. 196.

Pauper, ſeu Impotens } qui non valet ſoluere, ſeu aliter ſatisfacere, excuſatur a mora, et conſequenter non tenetur ad intereſſe lucri ceſſantis. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub num. 100. verſ. amplia. Et multo minus tenetur ad pœnam, ſub eodem num. 100. verſ. intellige primo, et verſ. ſecus etiam. Et licet fiat poſtea

diues

Digitized by Google

diuet, ſeu potens tamen remanet adhuc ſolutus ab intereſſe. ſub eodem numero 100. verſic. intellige ſecundo. Hac tamen excuſatio a mora non prodeſt ei ad conſequendum lucrum, & cæter. ſub eodem numero 100. verſiculo ſecus quoad, Neque prodeſt ad euadendum, teneatur ad intereſſe damni emergentis, ſub eodem numero 190. verſic. ſecus etiam, & nu. 280.

Periculum rei emptæ quomodo ſpectet ad moroſum. §.1. q.1. ſub num. 478. verſ. imo. & q.7. p.1. ampl. 19. ſub nu. 82. verſ. extende in fine.

Pupillaris pecuniæ debitor ſemper eſt in mora re ipſa, §.1. q.7. p.2. ampl. 8. nu. 195.

Regularis, & Irregularis mora, qua dicatur, eadem ampliat. 8. numero 113.

Reſciſſo, ſeu Annullato contractu, is qui ex contractu pecunias habuerat, tenetur eas reſtituere ſine alia mora, ead. ampl. 8. nu. 194. & ſeqq. Et non reſtituenda, ſemper eſt in mora, ſub nu. 200. Et vbi contractus ſit nullus ipſo iure, dicitur in mora ab initio, nu. 204.

Sciens, vel ſcire debens ſe debere, ſtatim eo ipſo incipit eſſe in mora, ead. ampl. 8. nu. 194. & ſub nu. 214.

Socius inuadens communem pecuniam, vel &c. tenetur ad intereſſe ſine alia mora, ead. ampl. 8. nu. 137.

Solutione facienda certa die in loco, vbi creditor & debitor eſt forenſi, debet creditor probare, ſe illic fuiſſe illa die, alias, hoc non probato, debitor non diceretur in mora, etiam ſi ad illum locum illa die non acceſſiſſet, §.2. gloſſ. 5. numero 201. & ſeqq.

Solutionis mora, &c. vide infra in verbo, Solutio. verſic. mora.

Valor rei debitæ ſi ſit auctus, vel diminutus ante moram, vel poſt moram, cum lucro, & damno cedat, vide infra in verbo, Valor pecuniæ.

Vltima mora nocet, §.7. gl. 6. ſub nu. 13.

Moralitas, Mors.

Moralitas, dum agitur de puniendis criminib. abſolute ſpectat ad forum exterius, §.1. q.1. nu. 24.

Mors potius obeunda eſt, quam peccare, vel turpiter facere, §.1. q.7. p.2. ampl. 19. ſub num. 67. verſ. ſecunda ſpecies, & ſeqq. Et quando obeunda non ſit, ſub eod. n. 67. verſ. non obſtat. & verſ. voluntarium vero.

Exempla illuſtria eorum, qui mortem elegerunt, potius, quàm turpiter agere, ead. ampl. 19. ſub n. 67. confir. 2. in fi. & verſic. voluntarium vero.

Mors naturalis, ſeu violenta &c. vide infra in verbo, Societas officij, verſ. mors.

Mulier, Multiloquium, Munera.

Mulier potius famis neceſſitates pati debet, quam turpem vitam ducere, §.1. q.7. part. 2. ampliat. 19. ſub numero 67. confirmat. 3.

Mulier fideiubens pro alio, licet iuuetur ſenatuſconſ. vell. tamen ſi hoc ſciens vt deciperet, fideiuſſit, non iuuabitur, §.7. gl. 5. nu. 155.

Mulieris contractus. vide ſupra in verbo, Contractus, verſ. inhabilis, & verſ. mulier.

Mulier poteſt, &c. vide infra in verbo, Societas, verſic. mulier.

Mulier veſtita, &c. vide ſupra in verbo. Habitus.

Multiloquium parit obſcuritatem, §.1. q.2. nu. 20.

Munera accipere officialis non debet præter eſculenta, & poculenta, et hæc ſi acciperet in magna quantitate, non faceret quidem contra verba legis, ſed faceret contra mentem, §.1. q.7. p. 2. ampl. 10. nu. 36.

Mutuatarius, Mutuator, Mutuum.

Aſſecurare pecuniam mutuatam, obligato ad hoc mutuatario, Sigiſm. Scacc. tract. de Cambijs. eſt mutuatori prohibitum, & quid ſi ad hoc mutuatarius non obligetur, §.1. q.1. num. 398. 502. 505. & ſeqq. & q.7. p.2. ampl. 19. num. 3. Et quid ſuiſſet mutuatarius etiam ſine aſſecuratione, dict. q.1. num. 507. & ſub num. 521. & ſeqq. vbi habetur reſolutio.

Mutuator an ſit peioris conditionis, quam tertius in contractu aſſecurationis, §.1. q.1. ſub numer. 498. 503. 528. verſiculo ratio.

Aſſecurare mutuatorem, &c. vide ſupra in verbo, Aſſecuratio. verſ. mutuator.

Augmentum, & non diminutio poteſt facere, vt mutuum ſit vſurarium, §.1. quæſt. 1. ſub num. 245. verſicul. ſed ſi conſtitutio.

Coactus mutuator, vide infra verſ. mutuitur.

Commodatum, & Mutuum multum inter ſe conueniunt, §.1. quæſt. 7. p.1. numer. 70. & parte 2. ampliat. 8. ſub numer. 20.

Conſilium eſt, & non præceptum, vt mutuemus, vide infr. verſic. præceptum.

Conſuetudo accipiendi pro mutuo ſcutos quinque pro quolibet centenario, an poſſit aliqua ratione defendi, §.1. quæſt. 1. nu. 551.

Creditum pecunia ex quouis alio contractu, quam mutui, reſciſſo ſeu annullato, aut reſoluto illo contractu, an reſoluatur in mutuum, §.1. q.6. p.1. ampliat. 8. & numer. 207. & ſeqq. & 217. & ſeqq.

Dilatio ad reſtituendum mutuum eſt de intrinſeca natura mutui, §.1. q.4. ſub nu. 6. & ſub nu. 13. verſ. hæc differentia. & q.7. p.2. ampl. 8. nu. 212.

Diuiditur mutuum in verum, & palliatum, §.1. q.7. p.1. num. 52. & 26.

Diuiduum eſt mutuum, ita vt poſſit in parte non valere, & in parte valere, §.1. quæſt. 7. parte 2. ampliat. 20. numero 6. 28. et ſeqq.

Doctor, mutuans ſcholari, vt intret ſecum ſcholas, an committat vſuram, §.1. q.7. p.2. ampl. 10. nu. 91. et 92.

Dominium rei mutuatæ transfertur ſimpliciter in mutuatarium, §.1. quæſt. 4. numero 16 et quæſtio. 7. parte 1. ſub numero 21.

Donatio promiſſa mutuatori a mutuatario, eſt vſuraria, §.1. q.7. p.2. ampl. 19. nu. 65.

Etymologia mutui eſt, vt mutuum dicatur, quia de meo quod ſit tuum, §.1. q.1. ſub nu. 403.

Filiofamilias mutuare eſt prohibitum, §.1. quæſt. 1 num. 532. Et mutuans ei alias res, quam pecunias, dicitur mutuare in fraudem legis, numero 579. et quæſt. 7. part. 2. ampl. 10. ſub nu. 35.

Filiusfamilias mutuatarius an et quando poſſit ſe tueri ſenatuſc. macedo. §.1. q.1. nu. 532. et latius q.7. p.2. ampl. 19. ſub nu. 89. verſ. exemplifica, & ſeq.

Furni, ſeu Molendini dominus mutuans, vt mutuatarii eant ad furnum, et molendinum, an committat vſuram, §.1. q.7. p.2. ampl. 10. nu. 91. et 92.

Furtum, quod vltra ſortem accipitur ex mutuo, §.1. quæſt. 1. nu. 564.

Hypothecam anterioris creditoris quomodo mutuator poſſeſſor ſit conſequi abſque ceſſione, vide ſupra in verbo, Hypotheca verſ. mutuant.

Intentio committendi vſuram, facit vſurarium mentalem; qui tamen non tenetur ad reſtitutionem, ſi vſuram non habuit, ſed tamen peccat, §.1. quæſt. 7. p.2. ampliat. 10. ſub num. 87.

Intereſſe lucri ceſſantis, et damni emergentis poteſt deberi mutuatori ex pacto, §.1. quæſt. 7. par. 2. ampliat. 8. numero 1. et ſeqq. 18. et 19. Reiectis contrariis, numero 8. et ſeqq. Subampliatur hoc ſeptem modis, numero 22. 23. 25. 62. 96. 97. et 98 Et poteſt deberi etiam mutuatario voluntarius, num. 192. Sed præſertim poteſt deberi mutuatori coacto, nu. 115. et q.1. n. 456. Siue ſit iuſte, ſiue iniuſte coactus, d. ampliat. 8. numero 128. Et præſertim intereſſe damni emergentis, ead. ampl. 8. nu. 116. 181 & ſeqq.

Digitized by Google

Intereſſe ſi ſoluendum ſit ex conuentione pro mutuo,mutatur mutuum in alium contractum,& quidem etiam licitum.§.1.q.7.p.1.ſub n.70.vide infra verſ.pacta.

Inuitus,ſeu Coactus mutuator dicitur, qui mutuat, interitu, vel alio graui malo ſibi comminato,licet morte minori,vel quia alias probabiliter timet Principis indignationem,§.1.q.7.p.2.ampl.8.nu.114.

Inuitus,& coactus a Ciuitate,ſeu Rege ad mutuandum,an, & quando poſſit quid annuum certum licite accipere,§.1.q.1.nu.452.& ſeq.460.& ſeq.

Locatio cum pacto,quod conductor mutuet locatori, an,& quando ſit vſuraria,§.1.q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.89.verſ.aut loquimur de primo. Et quid ſi addatur pactum, quod locator,non reſtituendo mutuum,teneatur relocare,ſub eod.nu.89.verſ.aut loquimur de ſecundo,& ſeq.

Loci ratione debetur mutuatori intereſſe,quando mutuator,gratia mutuatarii,eſt alio in loco cum ſuo damno recepturus mutuum,§.1.q.1.nu.422.& ſeq.& q.7.p.3.limit.4.ſub nu.8. Cum mutuatarius teneatur reſtituere eod.in loco,vbi ſibi eſt datum,q.4.ſub nu.14.

Loci ratione mutuum eſt vſurarium, quando mutuator obligat mutuatarium ad reſtituendum alio in loco, in quo illud mutuum veriſimiliter plus ſit valiturum,§.1.q.7.part.3.limitat.4.numero 5.Idque eſt verum,etiam ſi obliget ad reſtituendum vbicunque a mutuatore fuerit repertus, &c.numer.ſeptimo & 8.

Lucrum &c.vide infra verſ.queſtus.

Medico mutuans vt curet ęgrotos, an committat vſuram.§.1.q.7.p.2.ampl.10 ſub nu.92.

Mercem dari loco pecunia, mutuatario,quęrenti mutuum pecunia, & obligare eum ad reſtituendam pecuniam, eſt mutuum iniquum,§.1.q.1.nu.230.

Obligatio mutuatarij ad aliquid aliud pecunia ęſtimabile vltra ſortem mutuatam,facit mutuum illicitum, & vſurarium,& quando non faciat,vide infra in verbo,Vſura.verſ.obligatio. & hoc,eod.verbo.verſ.queſtus.

Obligatus mutuare non intelligitur obligatus ſine fideiuſſore,vel pignore,§.1.q.7.p.2.ampl.1.nu.6.

Obligatus mutuare,non tenetur accedere ad domum mutuatarij, ſed mutuatarius debet accedere ad domum mutuatoris,§.2.gl.5.nu.230.

Pacta, appoſita in mutuo, poſſunt eſſe talia,vt faciant, mutuum tranſire in alium contractum quęſtuoſum,& licitum,§.1.q.7.p.2.ampl 20.nu 4

Pactum vſurarium,adiectum mutuo,vitiatur,& non vitiat,ead.ampl.20.nu.7.

Palliatum mutuum quod ſit,§.1.q.7.p.1.nu.24.

Pecuniam mutuare quid ſit,§.1.q.7.p.1.nu.21.

Periculum rei mutuatę ſpectat ad mutuatarium,§.1.queſtione 4.num.12.& q.7.part.1.ſub num.21.& §.3.gloſſa 3.ſub numero 33.

Periculi ratione poteſt mutuator in foro conſcientia accipere a mutuatario vltra ſortem,ſiue periculum procedat ex caſu, & fortuna,ſiue ex facto mutuatarii,&c.§.1.q.1.nu.493.& ſeq.n.504.& ſeqq.Et poteſt accipere,etiam ſi periculum euaneſcat, ſub d.nu.504. verſ.primus.Et quid in foro exteriori, eod.verſ.primus in fin.

Pignus non vitiat mutuum,§.1.q.7.p.2.amp.12.n.2.Declaratur nu.4.

Preceptum in mutuo eſt,nihil ex eo ſperare,& explicantur verba Euangelii (mutuum date, nihil inde ſperantes) §.1.q.1.ſub num 401. & expreſſius ſub num.402. verſic.minus obſtat,ſub num.405.in 2 reſponſ.& 407.& q.7 p.1.nu.72 & par.2. ampliat.8.nu.17 20.21 & 210.& ampl.10 numer.95. Sed prior pars eorundem verborum (mutuum date) eſt de conſilio, & non de precepto, vt in eiſdem locis. Et quando hoc conſilium poſſit tranſire in preceptum,d.q.7. p.1. ſub num.72. verſic.cęterum.

Queſtus,ſeu lucrum,etſi prohibitum ſit in contractu mutui, §.1.q.1.ſub n.408.& q.7.p.1.ſub num.25.& ſeqq.Tamen multis caſibus eſt licitum,& ideo non vſurarium,Primus eſt, quando id, quod plus accipitur,non eſt vltra ſortem,at hic eſt multiplex,§.1.q.1 numero 409.415.et ſeq.Quare poteſt licite accipi, id quod venit ratione impenſarum,laborum, et periculi eodem §.1.queſt.7 parte 1.numero 72.et p.2. ampliat.1.num.1.et ſeqq.et ampliat.8.ſub numer.275.et ſeqq.Item illud,quod daretur ratione ſuſcepta obligationis ad mutuandum,d.ampl.1.num.1.Item poteſt licite accipi id, quod ſine mutuo deberetur,vt ſi mutuator mutuet cum pacto, vt mutuatarius etiam rem mutuatoris,quam iniuſte tenet,ead.q.7. parte 2.ampliat.6.ſub num.275.& ampl.10.nu.90.vbi declaratur. Similiter, ſi mutuet cum pacto,quod mutuatarius teneatur confeſſionem de alijs mutuatis in ſecreto,eadem ampl.8.nu.176.Et poteſt in mutuo adiicere obligationem, qua ſolum faciliter exactionem mutui,d.ampl.10.ſub num.89. verſ.corroboratur primo,et verſ.loquimur.el 2.Secundus caſus eſt, quando lucrum non prouenit a mutuatario, ſed ab alio, qui obligat ad mutuandum,eadem ampliat.10.nu.98.Tertius caſus eſt,quando queſtus procedit a mera liberalitate mutuatarij donantis,nulla precedente obligatione ipſius mutuatarii, neque intentione mutuatoris, eadem ampl.10. nu.94. Quartus eſt,quando illud lucrum,ſeu queſtus non eſt pecunia ęſtimabilis,ead ampl.10.ſub numer.82.verſicul.primus caſus, et ſeqq. vbi ponuntur multa exempla.

Reſtitui debet mutuum in eadem quantitate,et qualitate, §.1.q.1.num.418. et q 3.ſub nu.7.et ſeq.Et in eodem loco, vide infra verſ.ſolutio.

Ruſtico debet mutuans,vt mutuatoris metat ſegetes, et mercedē compenſet,et ſoluat mutuum,an committat vſuram,§.1.q.7.p.1.ampl.10.ſub nu.91.

Solutio, ſeu reſtitutio mutui debet fieri in loco, vbi mutuum eſt acceptum,§.1.queſt.4.num.14.Et Obligatio in contrarium eſſet vſuraria,etc.§.2.gloſſa 5.nu.195.et §.1.q.7.p.3.limit.4. nu.5.7.et 8. Et quid ſi mutuator diſceſſerit,etc.eadem gl.5.ſub n.196.verſ.declara.Et quando ſunt in eodem loco,mutuatarius tenetur accedere ad domum mutuatoris,et illic reſtituere,ſub d.nu.195.in fin.

Sponſionis contractus eſt licitus,etiam inter mutuatorem, et mutuatarium,§.1.q.1.nu.497.

Sponſionis licitę eſt ſpecies,ſi mutuator eo pacto mutuet, vt, moriente ipſo mutuatore infra certum tempus, mutuatarius lucretur mutuum, ſed ſuperueniente, teneatur mutuatarius reſtituere mutuum,& tot pro centenario,§.1.q.2.ſub n.97. verſ.primus contractus,& nu.98.& 99.

Temporis ratione mutuum erit vſurarium, ſi mutuator addat pactum,quod mutuatarius non poſſit mutuum reſtituere, niſi in tempore quo mutuator voluerit,§.2.q.1.ſub nu.416 Vel non poſſit reſtituere ante tale tempus,ſub nu.419. Et an & quando ſit vſurarium,ſi additum ſit pactum,quod reſtituatur certo tēpore,quo veriſimiliter,& a ſolitis pluris valet,§.1.q.7.p.1.nu.32.& p.3.limit.4.nu.5.

Tempore non prefixo ad reſtituendum, ſi mutuator tardet repetere, expectans tempus,quo res mutuata pluris valeat, dicitur auarus,& peccat contra charitatem, ſed non eſt vſurarius, neque facit contra iuſtitiam,§.1.nu.421.

Valor mutuata,&c.vide infr.in verb.Valor.

Venditio non mutuum, eſt, quando mutuator dat certam ſpeciē, & quantitatem rei mutuabilis,pro certo tunc pretio, cum pacto,quod tempore ſolutionis tradat in ſolutum tantum de ead. ſpecie mutata,quantum capiet pretium debitum, §.1.q.1.ſub nu.417.& q.7.p.1.ſub nu.56.

Vſu,quę conſumuntur, & conſiſtunt in numero, pondere,et menſura, ea omnia ſunt regulariter mutabilia,§.1.queſt.4.numer.15.

Vſura non committitur,niſi in mutuo, vide infra in verbo Vſura,verſ.mutuum eſt ſedes.

Vſura centeſima,quę ſoluebantur mutuatori, quę ſit, & qua ratione ſolueretur, vide infra in verbo, Vſura verſ.centeſima.

Vſurarium pactum,&c.vide ſupr.verſ.pactum.

Digitized by Google

I N D E X.

Natura, Naufragium, Nauis.

Natura prona eſt ad diſſentiendum, §. 1. q. 1. ſub nu. 50.

Natura corrupta, homines proni ad malum, ead. q. 1. ſub n. 17. & 49.

Naturę humanę ſtatus eſt duplex, Innocentia ſcilicet, & lapſus, ead. q. 1. nu. 48. & 49.

Natura corrupta, orta ſunt bella, ſecutę captiuitatis, & omnes pene contractus introducti, ead. q. 1. ſub nu. 68.

Natura omnium fecit communia, ead. q. 1. n. 40. Et quomodo hoc intelligatur, nu. 48. 53. & ſeq.

Natura quotidie gignit nouas formas, §. 1. q. 6. nu. 9.

Naturę ius perpendere, munus eſt Theologorum, §. 1. q. 1. numero 21.

Naufragium dicitur caſus ſiniſter, &c. §. 1. quęſt. 1. ſub numero 135.

Nauis aſſecurata quando dicatur paſſa caſum ſiniſtrum, &c. §. 1. q. 1. nu. 140. 143. & ſeq.

Neceſſarium, Neceſſitas.

Neceſſarium, & vtile, ſi quid eſt Reip. illud indiſtincte damnari non poteſt, §. 1. q. 1. nu. 73. & q. 7. p. 2. ampl. 10. ſub num. 44. verſ. verum.

Faciens actum, qui poteſt trahi ad diuerſos caſus, trahi debet ad magis neceſſarium, §. 2. gl. 5. ſub nu. 95. verſ. ratio.

Neceſſitate extrema ſuppoſita, quod eſt pro victu, eſt commune, §. 1. q. 1. nu. 54.

Negatio, Negatiua, Negligentia.

Negatio derogat affirmationi, non è contra, §. 1. quęſt. 1. numer. 46.

Negatiua magis negat, quam affirmatiua affirmet, ead. q. 1. ſub num. 47.

Negatiua eſt improbabilis, ead. q. 1. nu. 157. in fin.

Negatiua, quod creditor coactus ceſſauerit a lucro negotij parati, quia debitor ei non ſoluit debitum, an poſſit, & debeat probari, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub nu. 246. verſ. primus, & numerô 255. & ſeqq.

Precepta negatiua obligant ſemper, & pro ſemper, non ſic affirmatiua, §. 1. q. 1. nu. 47.

Negligentia ex qua deducitur conſenſus eius, qui patitur preſcribi, qualis eſſe debeat, & quomodo ex maiori negligentia certior eligatur conſenſus, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. num. 133. & ſeqq.

Preſentis negligentia maior eſt, quam abſentis, eadem ampl. 19. num. 134.

Negligentia æquiparatur voluntati, ead. ampl. 19. nu. 128.

Negligitur quod poſſidetur communiter, §. 1. q. 1. nu. 52.

Negotiatio, Negotiator, Negotium.

Negotiatio eſt triplex, œconomica, politica, & lucratiua, §. 1. q. 7. p. ampl. 11. ſub nu. 7. verſ. tamen.

Negotiatio dicitur vbi quis aliquid dat, vt maiora lucretur, §. 1. q. 1. nu. 8.

Negotiatio eſt de iure gentium, §. 1. q. 6. nu. 5.

Negotiationis nomen deriuatur a negotio, §. 1. q. 1. n. 8. Et extenditur latius, quam nomen mercaturæ, nu. 10.

Negotiatio, & Mercatura { *an ſit licite, ead. q. 1. nu. 71. & ſeq. Sunt licita, n. 81. Et quando diſplicebant Deo, ſub nu. 12. 77. & 81. Sunt Reip. vtiles, & neceſſariæ, ſub nu. 77. & 74. Et quando fiant ſine peccato, ſub nu 81.*

Negotiatio, & Mercatura { *videntur idem, eadem queſt. 1. numero 9. Et quibus perſonis ſint prohibita, numero 557. exempl. 3.*

Negotiatio ſecularibus eſt licita, eadem queſtione 1. ſub num. 71.

Negotiatio de ſui natura non eſt bona, neque mala, ſed eſt indifferens, eadem q. 1. numero 72. Neque ipſa mentitur, ſed negotiator eſt malus, & mentitur, ſub numer. 71. & ſub num. 72.

Negotio eſt prohibita in Eccleſia, ead. q. 1. nu. 559. Et in tempore feriato in honorem Dei, nu. 558.

Inſaiceatibus, & Officialibus temporalibus iuſtitiæ prohibetur negotiatio, &c. §. 1. q. 7. p. 3. limit. 17. nu. 16.

Negotiatio quælibet, tendens in communitatis detrimentum, eſt illicita, §. 1. q. 7. p. 3. limit. 10 nu. 2.

Cambiorum negotiatio, &c. vide ſupra in verbo, Cambium, verſ. negotiatio.

Negotiatio, &c. vide ſupra in verbo, Mercatura.

Negotiator eſt negligens ſuæ ſalutis, §. 1. queſt. 1. ſub numero 77.

Negotiator blaſphemus, & periurus, ead. q. 1. nu. 71.

Negotiator, & Mercator { *ſunt idem, ead. q. 1. num. 9. Qui dicantur, num. 12. Qui ex cauſa iuſte lucrentur, ſub num. 73.*

Negotiatoris, & Mercatoris { *qualitatem Genuenſes, etiam agentes ad intereſſe lucri ceſſantis ſolent probare, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 226. in fin. & ſub nu. 236.*

Negotiator, &c. vide ſupr. in verbo, Mercator.

Negotij nomen ſignificat multa, §. 1. q. 1. num. 6. Significat actum, eodem nu. 6. Actionem, cauſa, nu. 7. Et quod ſit cauſa lucri, eod. num. 7.

Negotium eſt ſine otio, ead. q. 1. nu. 6.

Negotium ſeculare dicitur mercantia, ead. q. 1. ſub nu. 7.

Negotium, a quo creditor ceſſat, quia debitor ei non ſoluit, & propterea vult intereſſe lucri ceſſantis, debet fuiſſe paratum, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 221. & ſeqq. Et quando dicatur paratum, & quando non, nu. 222. et ſeq.

Negotiari non ſolito, an et quando debeatur intereſſe lucri ceſſantis, §. 1. q. 7. p. 2. ampliat. 8. numer. 222. & ſeqq. Et quid in ſolito negotiari, nu. 224. et ſeqq. Sed intereſſe damni emergentis debetur indiſtincte tam ſolito, quam non ſolito negotiari, num. 283.

Negotia ſunt plura, quam vocabula, §. 1. q. 1. nu. 8. in fin.

Negotiorum geſtor, etc. vide ſupra in verbo, Mera, verſ. negotiorum geſtor.

Negotiorum geſtorum actio, etc. vide infra in verbo. Solutio, verſ. tertius.

Niſi, Nobilis, Nocere, Nomen.

Dictio (niſi) importat conditionem affirmatiuam in caſu contrario, quando, etc. §. 1. q. 1. nu. 149.

Nobiles, et viri graues, qui delinquunt, et a virtute deficiunt, grauius peccant, ideoque grauius eſſent puniendi, §. 1. q. 7. p. 2. amp. 19. ſub nu. 67. verſ. ſecundum.

Noceat vnum, et proſit aliud attenditur, quod nocet, §. 1. q. 1. ſub nu. 47.

Nomen bonum multi æſtimandum eſt, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. ſub nu. 74. verſ. nomen.

Nomen verbales, deſinens in (or) requirit pluralitatem, et frequentiam actuum, ſeu, etc. §. 1. q. 3. numer. 7. verſ. hæc nominum.

Nomina debent, quantum fieri poteſt, conuenire rebus, §. 2. gloſſ. 3. nu. 4.

Nomen debitoris, vide ſupra in verbo, Debitoris nomen.

Notarius, Notitia, Notorium.

Notarius vti publica perſona, reputatur in ſtipulationibus ſeruus, §. 2. gl. 7. nu. 17. in fin.

Notarius poteſt valde ſtipulari pro alio, §. 2. gloſſa 7. ſub num. 11. verſ. reſtringe. Etiam pro habili ad contrahendum, et ſic pro pupillo, numero 12. Pro infante, numero 13. Pro nondum natis, numero 14. Pro abſente, numero 15. Et pro quouis

Digitized by Google

nullo ætatis diſcrimine conſiderato, nu.16. Non tamen poteſt notarius ſtipulanda ſupplere ſolemnitates, quę in contractu requiruntur, etiam quando ipſamet perſona organo vocis proprię ſtipularetur, nu.18.& 19.

Notario ſtipulante pro alio non eſt neceſſaria ceſſio, quia ex ſtipulatione ipſa ſine alia ceſſione requiritur, eadem gloſſ.7.nu.31.

Notitia caſus ſiniſtri,&c.vide ſupra in verbo, Caſus.verſic.notitia.

Notoria etſi non indigeant probatione, tamen ad cautelam quandoque probantur,§.1.q.7.parte 2.ampliat.8. ſub numero 226.

Notorium quod dicatur,§.7.gl.5.ſub nu.88.verſ.ſed hic.

Nouatio,Nouum.

Nouatio dicitur, cum creditor acceptat alium debitorem loco ſui debitoris,eligendo vnum debitorem pro alio, §.ſecundo gl.7.num.69.et gl.5.n.245.Et quando iſte debitor,quem acceptat loco ſui debitoris.eſſet debitor ipſius debitoris,& iſta mutatio fieret precedente mandato debitoris,diceretur delegatio, d.gl.5.n.245 Et an hæc differentia inter delegationem,& nouationem ſit ſublata de conſuetudine, prǽſertim apud mercatores.

Nouatio optime cognoſcitur ex eo,quod creditor in ſuis libris ratiociniorum ſcripſerit alium debitorem loco ſui primi debitoris,ead.gl.5.ſub nu 245.

Nouatione liberatur primus debitor. Quia nouatio æquiparatur ſolutioni,ead.gl.5.nu.282.

Nouum,&c.vide ſupra in verbo,Fama.

Nullitas.

Nullitatis cauſa an & quando impediat executionem, §.7.gl.5.nu.60.62.& 63.in fine, & 65. Et quid ſi iudex nullitatis inhibeat,num.68.& 70.Et quid ſi nullitas ſit notoria, numero 78.

Nummularii,Nummus.

Numularii an propter ſolum actum numerandi debeatur aliqua merces,§.3.gl.3.nu.4

Nummulariorum menſa a Chriſto euerſa,§.1.q.7.p.1.num.12.Et quare,nu.60.

Mummularii,vide ſupr.in verbo,Argentarii.

Nummus eſt fideiuſſor futurę neceſſitatis, &c.§.2.gloſſa 3. ſub nu.2.

Nummus aureus,& ſolidus aureus idem ſunt,§.2.gloſſ.3.ſub nu.13 Et ſimiliter ſcutus aureus idem eſt, quod ſcutus,ſub num.15.

Nummus eſt menſura,etc.vide infra in verbo, Pecunia.verſic. menſura.

Nummus non parit nummum,vide inf.in verbo, Pecunia verſ. parere.

Nundinę.

Nundina marcharum vbi cœperint,& illis deſtitutis, quibus in locis celebrarentur.§.2.gl.3.ſub numero 30.& gloſſa 4. numero 4.

Nundinæ ſignificant locum, vbi fit mercimonialis conuentus, etc.§.2.gl.4 nu.3.

Nundinę ſolutionum pro cambiis fiunt quater in anno, quando initientur quibus menſibus fiant,quibus in locis,quanto tempore durent,et quomodo vocentur,ead.gl.4.nu.3.

Nundino, nundinas idem eſt,quod mercor, mercaris.§.2.gloſ.4. nu.3.

Nundinę cambiorum,etc.vide ſupra in verbo, Cambium, verſ. nundinæ.

Obedientia,Inobedientia.

Obedientia debetur legi,etiam ſi quando iuberet, prætermitti aliquod bonum,§.1 q.7.p.2. ampliat.19. numer.49.Non tamen per obedientiam eſt vnquam faciendum malum, eod. nu.49 in fine.

Obedientis virtus obedientia creſcit,ead.ampl.19 nu.49.

Legi iuſtæ non obedire eſt peccatum,§.1.quæſtione 1.ſub numero 541.verſ.ad primum. & quæſt.7.p.2.ampliat.19.ſub numer. 48.

Inobedientia oritur peccatum, §.1 q.7.p.2 ampl. 19.ſub numero 49.

Oblatio ſolutionis.

Oblatio ſolutionis poteſt fieri creditori,etiam a tertio, & extraneo,qui pro ſolutione nullatenus ſit obligatus, & facta quid operetur,§.2.gl.5.nu.78.& ſeq.

Oblata ſi ſit a debitore ſolutio creditori,iſque eam recuſet, ſi poſtea debitorem,non valentem ſoluere,interpellet,non conſtituit eum in mora ead.gl.5.nu.153 in fin.

Oblatio ſolutionis congruo loco & tempore facta, & a creditore recuſata,conſtituit eum in mora,inferique illi præiudicialia, ead.gl.5.nu 89. & 153.

Oblata ſolutio vt poſſit creditorem conſtituere in mora, ſufficit oblatio verbalis,quando creditor ſolutionem oblatam recuſaret, eadem gloſſa 5.num.157. iuncto num.154. Secus ſi creditor non recuſaret,ſed taceret,eod.num.157 & 158. & in aliis certis caſibus,num.159 Quia tunc requiritur oblatio realis,num. 154.Et cum ſacculo parato, & numeratione pecunię,nu.155. 156. & 158. Quæ oblationes ita factæ nocent creditori quoad augmentum,& diminutionem rei debitæ, ſi mutata ſit bonitas extrinſeca,& ideo liberat debitorem a pena,& ab vſuris non inceptis,Suntque hę oblationes neceſſarię,ſi adſit creditor,cui poſſint fieri; alias non ſunt neceſſariæ,num.160.& 166.Secus quoad interitum rei debitæ, nu.161.Secus etiam quoad conſequendam fructuum reſtitutionem, & ad impediendum curſum vſurarium inceptarum,nu.162.& 163.Quia ad hos effectus,vltra oblationem realem,debet fieri legitimo depoſitum, ſub nu.155.& dd.n.161.162.& 163.Etiamſi creditor non adeſſet,nu.164 Et quæ ſint neceſſaria,vt depoſitum dicatur legitime factum,nu.165.& ſeq.& vide verſ.ſeqq.& ſupra in verbo Depoſitum.

Oblatio ſiue verbalis, ſiue realis, vt ſit legitima, & operetur ſuos effectus, requirit tria. Primum, vt antequam fiat debitor accedat ad domum creditoris tempore congruo, vt ſoluat. Secundum, vt creditore reperto,vel eo ſolutionem recuſante, offerat apud acta §.2.gl.5. nu.167.& ſeqq.Tertium, vt, oblatione recuſata,fiat depoſitum in ſuis caſibus, num.161.& ſeqq.

Obligatio,Obligatus.

Obligatio ad aliquid faciendum,intelligitur ſemper cum aliqua honeſta dilatione,§.1.q.1.num.371.& §.2.gloſſ.5.ſub nu.3.4.& ſeq.

Obligatio re ipſa non poteſt contrahi in plus,quam ſit datum,§.1.q.7 p.2.ampl.8.nu.74.& 292.ampl.10.ſub nu.70.& q.1.ſub nu.245.verſ.ſed ſi conſtituto.

Oblatio nulla nec ciuilis,nec naturalis oritur ex actu, cui lex reſiſtit,§.1.q.7.p.3.limit.7.nu.10.

Obligatio in forma Cameræ, appoſita in contractu locationis non habet vim aliquam in tacita reconductione, §.7.gl.2.ſub nu.43.

Obligatio naturalis oritur ex conſenſu duorum, §.2.gl.7 ſub nu. 23.

Obligatio in forma Cameræ.&c.vide ſupr.in Verbo, Executio. verſ.executio obligationis.

Obligatio.vide ſupra in verbo,Conſenſus. verſ.obligationes.

Obligatus præciſe ad factum,vel cum iuramento, vide ſupr in verbo,Factum.verſ.obligatus,& infra in verbo,Periurium.

Obli-

Digitized by Google

I N D E X.

Obliuio,Obolus.

Obliuio,&c.vide ſupr.in verbo,Memoria.
Obolus,moneta,remiſſiue,§.2 gl.3.ſub nu.27.
Obolus eſt genus pondus,& ex quot ſiliquis conſtet, &c,ead.gl.3. nu.37.

Obruſſa,Obryzum.

Obruſſam Latine dicunt ſummam auri puritatem, eadem gl.3. ſub numero 62. Græci vocant, obryzum, ſub numero 50. & 58.

Obſcurum.

Obſcurior fit explicatio multiplicitate verborum, §.1.q.2.num. 20.

Obſeruantia.

Obſeruantia,& vſus ſubſecutus declarat dubia,§.2.gl.3.ſub nu. 119.

Occidere.

Occidere,&c.vide ſupra in verbo,Homicidium.

Officium,Officialis.

Officium iudicis quando naſcatur ex conditione legis.§.1.q.7.p. 2.ampl.8 in fin.verſ.locutus.
Officium iudicis quando poſſit implerari.
Officium eſt de Regalibus,§.1.q.1.ſub num.278.verſ.non obſtat Quomodo tamen poſſit eſſe in communi commercio, ſub eod.n. 278.verſ.reſpondeo.
Mercenarium,& Nobile } *Officium iudicis quomodo differant, remiſſiue,§.2.quæſt.7.part.2.ampl.8. in fi.verſicul. locutus.*
Mercenarium officium iudicis,ſublata actione principali, ſtare non poteſt,ead.ampl.8.ſub nu 300.
Romanæ Curiæ officia ſunt multa,quorum aliqua venduntur ad vitam emptoris,§.1.q.1.nu 261. & 262. Et quare ad vitam, nu.264.
Romanæ Curiæ officiorum vacabilium pretium quod regulariter ſoleat eſſe,ead.q.1 nu.265.& 266.Qui ſint eorum fructus, num 265.
Romanæ Curiæ officiorum reſignatio fit cum conſenſu Papæ, &c. ead.q.1.nu 266.
Societatis officij officium,&c.vide infr.in verbo,Societas officii, verſ.officium.
Officialis,&c.vide ſupra in verbo.Munera.
Officialis in ſocietate officij,&c.vide infra in verbo, Societas officii.verſ.officialis.

Operarius,Opinio.

Operarius dignus eſt mercede,vide ſupra in verbo,Merces.
Opinio quando allegari non poſſit ad deciſionem, cauſæ,§.1.q.1. num 544.
Opinionum varietas deſtruit opiniones,vt nulla ſit opinio, §.1.q. 7.p.2.ampl.8.nu.18.
Opinionum contrarietas inter Doctores, & inter iudices vnde procedat,§.1.q.1 nu.44.
Opinionum probabilitate data,an quis poſſit ſequi eam, quæ ſibi videtur tutior in conſcientia,§.1.q.7.p.2. ampliat.19.numero 59.

Ordinarium.

Ordinarium remedium quando faciat ceſſare extraordinarium §.gl.7.ſub nu.88.verſ.confirmatur hæc.

Pactum.

Pacta aliqua dicuntur accidentalia, ſeu circa naturalia, & aliqua circa formam,ſeu ſubſtantialia contractus,§.1.q.7.p.2. ampl.20.nu.14.& ſeq.
Pactum an et quando habeatur pro non appoſito,ideoque vitietur & non vitiet,& quando è contra,vitiet,& non vitietur, ead. ampl.20.nu.14.& ſeq.
Pactum contra naturam actus habetur pro non appoſito, eadem ampl 20.nu.13.
Lucratiuum pactum totius capitalis ſocietatis officij,non facit,ut ſocietas teneat ſine officio,§.1.q.1.nu.280.& ſeq.
Legis commiſſoria pactum,&c.vide ſupra in verbo, Lex.verſic. commiſſoria.
Redimendi pactum,&c.vide infra in verbo, Redimere.verſ.redimendi pactum.
Reſolutiuum pactum, &c.vide infra in verbo reſciſſio, verſ.pactum reſolutiuum.
Retrouendendi pactum &c.vide infra in verbo,Retrouendendi,
Vſuraria pacta quæ ſint,vide ſupra in verbo, Mutuum, & infra in verbo,Vſura,& vtrobique in diuerſis articulis.

Paghe acerbe,Papa.

Paghe acerbe banchi Sancti Georgii Ciuitatis Genuæ poſſunt emi minori pretio,§.1.q.7.p.1.ſub num.80.comprobat.3.& verſic. his etiam & ſeq.
Papa, Princeps,ſeu Legiſlator } *non noſcit ſecreta cordium, ideoque iudicando de occultis,poteſt falli,§.1 q.1.nu.525.*
Papa (ut rectius loquamur) non derogat, ſed interpretatur ius diuinum,& naturale,ead.q 1.nu.114.& 315.
Papæ munus eſt interpretari ius diuinum, §.2.gloſſa 3.ſub num. 108.

Parentes,Pater Patria.

Parentibus obtemperare eſt præceptum iuris naturalis, §.1 quæſtione 7.parte 2.ampliat.19.numero 24.Sed ceſſat præceptum, ſi obtemperando læderetur diuina, aut humana maieſtas, nu.26.
Pater an poſſit vendere,ſeu aliter alienare filium,§.1. q.1.ſub n. 556.exempl.2.reſtr.1.
Patriæ parere eſt de iure naturali,§.1.q.7.p.2.ampliat.19. num. 24.

Paulus,Paupertas,Pauper.

Paulus Apoſtolus,cum eſſet Epiſcopus,exercuit artificium artis ſcanofactoriæ,&c.§.1.q.7.p 2.ampliat.11.ſub num.7.verſic.tamen,
Paupertas procedit a iure diuino,§.1.q.1.ſub nu.43.
Paupertas in Dei lege eſt de conſilio, & non de præcepto,eadem q.1.ſub num.60.& 65.& quæſtione 7. parte prima ſub numer. 58.
Paupertas non omnibus expedit,§.1.q.1.ſub nu.65.
Paupertatem Chriſtus dilexit,ead.q.1.nu.43.
Pauperis ſententia paruì æſtimatur §.1. q.7.p.2. ampl.8. nu.219. in fine.

Peccatum.

Peccatum non eſt id,quod eſt licitum ſecundum naturam, §.1.q. 7.p.2.ampl.10.ſub nu.43.verſ.comprobatur.
Peccat qui agit contra conſcientiam,§.1.q 7.p.2.ampl.19.nu.58. & §.6.gl.1.nu.53.verſ.finem.
Faciens illud,quando quis dubitat eſſe peccatum mortale peccat mortaliter,§.1.q.7.p 2.ampl.19. ſub num.59. verſic. corroboratur.
Peccatum,niſi ſit voluntarium,non eſt peccatum, ead.ampl.19. ſub nu.67.verſ.non obſtat,& ſeq.

Peccans voluntarie, ſed coacte, an, & quando ſit excuſatus, ead. ampl. 19. ſub num. 67. verſic. non obſtat, & verſ. voluntarium, vero.

Non eſt homo iuſtus in terra, qui faciat bonum, & non peccet, §. 1. q. 1. ſub nu. 51.

Opus peccaminoſum an ſit vendibile, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. num. 105. & 110.

Originali peccato commiſſo homines facti ſunt proni ad malum, §. 1. q. 1. ſub nu. 17. Et multa peccata, & vitia, orta ſunt, num. 50.

Ante peccatum quomodo ſtaret homo, & quomodo poſt peccatum §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 22.

Peccatum Deus non ſtatim punit, §. 1. q. 7. part. 2. ampl. 10. num. 50.

Quicquid mali eſt in moribus, eſt peccatum, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub nu. 50.

Iudex munus accipiens, vt ferat ſententiam, peccat, ead. ampl. 19. ſub nu. 101.

Peccata quędam ſunt, quia ſunt prohibita, quędam vero prohibita, quia peccata, ead. ampl. 19. ſub nu. 49.

Lex ſi non fuiſſet, homo non peccaſſet.

Penitentiam facere de peccato furti, rapinę, & ſimilis iniuſtę acceptationis, aut detentionis non ſufficit, &c. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. nu. 63.

Peccatum non remittitur, niſi reſtituatur ablatum, quando &c.

Peccatum, &c. vide ſupra in verbo, Metus. verſ. peccans, & verſ. fidem.

Pecunia, moneta.

Abſens pecunia non tanti valet quanti pręſens, §. 1. q. 1. ſub num. 212. confirmat. 2. num. 424. & 432. & q. 7. parte 1. ſub numero 50. verſiculo quia. ſub numero 76. verſicul. ſed in mercatoribus. verſu finem. Sive ſit abſens quoad locum, ſiue ſit abſens quoad tempus, ſub ead. nu. 76. verſ. ſed in mercatoribus, in fine, & verſicul. ſequen. & ſub numero 80. Et quare pecunia pręſens tempore pluris ęſtimetur, ſub nu. 77. verſ. prima. & ſub n. 79. co. ſi. n. 2.

Abſens aliter expoſita periculo, §. 1. q. 1. ſub nu. 432. & q. 7. p. 1. ſub n. 50. verſ. quia. Et cuius periculo ſit expoſita pecunia abſens, tempore, ſub 78. et 79.

Abſens pecunia vide infr. verſ. Campſoris.

Aeſtimatur vna pecunia alia pecunia, §. 1. quęſtione 4. numero 32.

Aurea quare pluris ęſtimetur, §. 1. q. 4. num. 28. et §. 2. gl. 3. ſub nu. 110. et gl. 5. ſub nu. 117. verſ. ſed creditor. Euiuſque valor ob copiam, et inopiam in dies variatur, d. q. 4. num. 28. verſus fin. Sed deberet conſiderari ſolum intereſſe creditoris, d. gl. 3. nu. 111.

Bonitas intrinſeca, et extrinſeca reperitur etiam in moneta, et pecunia. §. 1. q. 4. nu. 33.

Campſoris pecunia ſem per in cambiis habetur pro pręſenti, et pecunia campſari pro abſenti, etiam ſi campſor prius recipiat, vt alibi ſoluat. §. 1. q. 7. p. 1. ſub nu. 49.

Coniectura mentis contrahentium, ſeu qualitatis contractus ſumi poteſt etiam ex quantitate pecunię, §. 1. quęſt. 7. par. 1. n. 14. in fine.

Curſum moneta in vno loco magis, quam in alio facit, vt magis valeat in vno, quam in alio loco, §. 1. q. 4. num. 26. & q. 7. p. 1. nu. 42.

Deſtinata ſi ſit pecunia ad aliquid, habetur pro illo, ad quod eſt deſtinata. § 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 3.

Emitur, & venditur etiam ipſa pecunia, ſeu emit & emitur, §. q. 7. p. 1. nu. 15. & diſcutitur, q. 4. num. 22. & ſeqq. numer. 34. & 35.

Exceptio non numeratę pecunię, &c. vide ſupra in verbo, Exceptio non numeratę pecunię.

Inregentium pecunia fuit inuenta, §. 1. q. 6. nu. 3.

Legari poteſt pecunia parocho, vt perpetuo ſingulis menſibus tot miſſę celebrentur, &c. §. 3. gl. 3. nu. 42.

Locari an poſſit pecunia, §. 1. q. 3. nu. 22. & 23.

Loca aliqua magis, quam alia abundant pecuniis, §. 1. q. 7. par. 1. nu. 48.

Menſura omnium rerum, &c. eſt nummus, & pecunia, §. 1. q. 7. p. 1. nu. 13. et 14. Et eſt etiam menſuratum, num. 15. et §. 6. gl. 5. nu. 24.

Mercatoris pecunia pluris valit, quam pecunia non mercatoris, 3. q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub nu. 225.

Mercatori dari poteſt pecunia pro certa parte lucri, vide infr. in verbo, Societas. verſ. mulier.

Mercis appellatione continentur etiam pecunia, §. 1. quęſt. 4. nu. 29.

Neceſſaria fuit pecunia pro vita humana, §. 1. q. 7. p. 1. ſub num. 14.

Nomen pecunię quid ſignificet, §. 1. q. 7. p. 1. num. 14. et §. 2. gl. 8. ſub nu. 16.

Numeratę pecunię nomine veniunt ſolum nummi, §. 2. gl. 8. ſub num. 16.

Numeratio pecunię et ſi facta non ſit ante diem contractus, neque in contractu, et is, cui numeranda erat, fateatur in contractu pecuniam habuiſſe, et appareat, quod eam habuit tres, vel quatuor dies poſtea, non poteſt is opponere exceptionem non numeratę pecunię, aut dicere, contractum eſſe falſum, ſeu erroneum, quia eſt, ac ſi eas habuiſſet in contractu, §. 2. gloſſ. 8. num. 15.

Numerata pecunia eſt neceſſaria in contractu cenſus, et ſocietatis officii, vide ſupra in verbo, Cenſus, verſ. pecunia, et infra verbo, Societas officii. verſ. mer. et verſ. pecunia.

Obediunt omnia pecunię, §. 1. q. 7. p. 1. ſub nu. 14. et p. 2. ampl. 11. ſub nu. 4.

Otioſa non dicitur pecunia, quę clauſa manet in arca ad neceſſitates domeſticas contingibiles, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub nu. 78. et nu. 259.

Parere non poteſt nummus, ſeu pecunia pecuniam, §. 1. q. 7. part. 2. amp. 8. n. 21. in fi. Et quomodo hoc procedat, ead. q. 7. p. 1. ſub n. 68. verſ. prima, & nu. ſeq.

Pręſens pecunia pluris valet, quam abſens, vide ſupr. verſ. abſens. Et campſoris pecunia reputatur ſemper pręſens, vide ſup. verſ. Campſoris.

Pręfer. pecunia ſicut ſapientia, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 11. ſub numero 4.

Societas pecunia poteſt contrahi, &c. vide infra in verbo, Societas.

Soluere, an & quando poſſit debitor vnam pecuniam pro alia, vide ſupra in verbo, Moneta, verſiculo, ſoluere, ſolutio ſoluenda.

Traiecticia pecunia quę dicatur, §. 1. q. 1. ſub n. 288. & 289. & §. 4. gl. vnica. ſub nu. 1.

Valor, ſeu { pecunię creſcit, & decreſcit, §. 1. q. 4. nu. 25. & 27.
Aeſtimatio { Sed, conſiderato valore legali, ſemper eſt eadem, nu. 28.

Valor legalis monetarum, & pecuniarum licet ſit adaquatus, tamen vna moneta ex aliis diuerſis cauſis poteſt pluris ęſtimari, ead. q. 4. nu. 28.

Vſusfructus pecunia poteſt legari, §. 3. gl. 3. nu. 42.

Vſus pecunię fuit etiam in maſſa, antequam ſignaretur, §. 1. q. 7. p. 1. nu. 14. verſ. finem.

Vſus pecunię duplex, primarius ſcilicet, & ſecundarius, §. 1. q. 7. p. 1. num. 61. Et de multiplici vſu ſecundario q. 4. num. 28. Et de duplici pecunia vſu, §. 2. gloſſa 3. num. 95. & ſeq. & nu. 102. & ſeq.

Pecunia reliqua vide ſupra in verbo, Cambium. verſ. pecunia. in verbo Monetę, & peculiaribus verbis pecuniarum, vt in verbo, Aureus, Solidus, libra, & ſimilia.

Pedagium, Penſium.

Pedagium, vide ſupra in verbo, gabella.

Penſio ſolui debet in loco, vbi eſt beneficium, & non in loco, vbi manet penſionarius, cui ſolui debet Penſio, §. 2 gloſſa 5. numer. 229.

Executio pro penſione, quam beneficiarius promiſit ſoluere non retardatur, quamuis a Signatura iuſtitię impetrauerit com-

Digitized by Google

commiſſionem, cauſa nullitatis, & reſciſſionis penſionis, vti exceſſiue, §.7.gl.5.nu.130.

Periculum.

Periculum eſt fugiendum, &c. §.1.q.7.p.1.ſub n.17. & p.2. ampl. 19. ſub n.82. verſ. intelli ge.

Qui amat periculum, peribit in illo, in locis, citatis hic ſupr.

Periculum vbi maius, ibi cautius agendum, §. primo, quæſtion. 1. num. 1.

Peccandi periculo ſe exponens an, et quando eo ipſo dicatur peccare, §.1. quæſt. 7. part. 1. ſub numer. 65. verſ. ſecundo, et verſic. tertio.

Obruens, et non obruens periculum quod ſit, d.q.7. par.1. ſub n.65. verſ. tertio.

Periculum emptum, et venditum licet ceſſet, tamen non ceſſat emptio facta, ead.q.7.p.1. ſub n.78. verſ. extende.

Periculum rei ſpectat ad eum, qui eam retinet mala fide, §.1. q.7. p.2. ampl.8. ſub num.117. et ampl.19. ſub num.82. verſ. extende, et ſeq.

Res empta periculum an, et quando ſpectet ad emptorem, §.1. q.1. num.473. et ſeq. et 478. et vide infra in uerb. Redimere, et verſic. redimendi pactum.

Lucrum poteſt licite proficiſci a periculo, eadem q.1. num.294. et ſeqq. Et quo maius eſt periculum, eo maius poteſt parare lucrū, § 6 gl.1. ſub num.14. Declaratur ſub num.80. in 2. reſponſion. Et poteſt periculum facere lucrum licitum, quod abſque periculo eſſet vſurarium, d.q... numer.493. et ſequentib. et numero 501.

Emi, et vendi poteſt periculum, §.1. q.1. numero 128. et ſequentib. et quæſt.7. part.3. limitat.6. numero 5. et §.3. gloſſa 3. numero 29.

Periculi ratione poteſt res emi minori pretio, §.1 q.1. ſub numero 411. Etiam ſi periculum procederet a malis moribus, eu infortunio eius, qui remanet debitor, eodem §.1. q.7. par.1. nu 78. 79. et confirm.2. et par.2. ampl 10. nu.73. et ſub num.75. verſic. primus.

Maius eſt periculum ſocij efficialis in ſocietate officij, quam officialis, §.1. q.1. nu.285.

Liberans aliquem a periculo, illud que in ſe ſuſcipienti debetur pretium illius periculi, et proinde fideiubenti debetur pretium, quod aliquando ſoluit debitor, qui non inuenit creditorem ſine fideiuſſore, aliquando creditor, quia vult ſe aſſecurare, §... gloſ.3. num.7. et 8. Et quandoque debetur creditori, qui liberat fideiuſſorem iam ſuſceptum, num.9. Et quantum ſit hoc pretium, nu. 11. et 12.

Pretium periculi quantum ſit uide ſupra in verbo, Aſſecuratio, uerſ. pretium, et infra in uerbo, Pretium, uerſ. legale, et uerſic. periculi.

Periurium, periurus.

Periurus non dicitur, qui non poteſt facere, quod promiſit cum iuramento, et ſufficit, quod ſatisfaciat de intereſſe, §.2. gl.3. ſub n. 114. et periurus non dicitur clericus, qui promiſit ſoluere tali tempore, et non ſoluit propter impotentiam, §.7 gl.5. ſub numer. 128.

Periurus an et quando poſſit ſtare in iudicio, §.7 gl.5. numero 40. et ſeqq.

Periurus, uide ſupra in uerb. Iuramentum, uerſ. iurans.

Permiſſum, permutatio.

Permiſſo actu, cenſetur permiſſa alia, quibus deuenitur ad illum actum, §.1. quæſt.7. par.2. ampliation. 19. numero 108. uerſus finem.

Permiſſa præſumuntur omnia, quæ non reperiuntur prohibita, §.1. q.1 ſub n.45.

Permiſſio, etc. uide ſupr. in uerb. Prohibitio.

Permutatio eſt triplex. Prima eſt unius rei cum alia re differenti, et hæc proprie dicitur permutatio, ſeu baratto. Secunda eſt pecunie cum re, et dicitur emptio, et uenditio. Tertia eſt pecuniæ cum pecunia, et dicitur cambium, §.1.q.4.num.2.

In permutatione uerum an debeat haberi ratio ualoris ratione loci, §.1.q.7.p.2.ampl.10.n.107. et ſeq.

Permutatio inæqualis dicitur æqualis ratione copiæ, et inopiæ, §.1. q.1.nu.429.

Permutatio proprie eſt ſpeciei ad ſpeciem, at cambium, uti nomē generalius eſt etiam ſpeciei ad genus, § 1.q.4.num.1.

Permutatio eſt antiquior emptione, et fuit omnino naturalis, et ſimpliciter neceſſaria, ead.q.4. ſub numero ſecundo. Et fuit de iure gentium, et omnium primus contractus, §.1. quæſtion.6. num.2.

Petitio, Petrus, Pignus.

Petitio incertæ ſummæ an, et quomodo poſſit admitti, §.7 gloſſa 5. num.115.

Petrus cur merito rediit ad piſcationem, §.1.q.7.p.1.n.9.

Pignoris fructus generaliter computantur in ſortem, alias contractus eſſet illicitus, uel uſurarius §.1.quæſt.7.par.2.ampl.12. ſub num 4. Et hoc procedit, etiam ſi dominus pignoris illos ſibi non collegiſſet, ſub eodem n.4. et n.2. Quid ſi pignus ... reſoluatur in uenditionem, ex tunc fructus efficiuntur creditoris, ſub eod. nu.4. reſp.1.

Pignoris fructus multis caſibus non computantur in ſortem remiſſiue, ead.ampl.12.n.5.

Pignoris fructus non computantur in ſortem, etiam ſi datum ſit pro miſſa ab extraneo, §.1.q.7 par.2.amp.8. ſub nu.75. uerſic. extende hanc il 1.

Vidua an teneretur fructus pignoris, etc. §.1.q.1. ſub numer 315. Et ubi eius dos ab hæredibus mariti non ... retineatur, etc. poteſt fructus pignoris licite percipere, §.1.q.7.p.2.ampl.8. nu.114. in fine.

Ceſſante cauſa pignoris, ceſſat pignus, § 2.gl.5. ſub nu 315.

Creditor poſterior an in pignore libe... præferatur creditori anteriori, §.2.gl.5. ſub n.348.

Creditor, cui datum eſt pignus, tenetur ad exactam diligentiam, quia eſt obligatus etiam de leui culpa, §.2.gl.5 ſub num.313 et 314. uide ſupr. in uerb. Iudex ... uerſ. ...

Creditor habens facultatem uendend. pignus, non poteſt uendere ſibi ipſi, §.1 q.7 p.1 ſub n.15.

Suſcipiens mutuum datum de fideiubendo, non poteſt a creditore emere pignora debitoris, et emendo, tenetur ea reſtituere, ita ut reneretur, de ſue ruptaſed ſi non ſuſcepiſſet mandatum, utique potuiſſet emere, §.2.gl.5.nu.379.

Piſcatio, Placentia, Pluralitas.

Piſcatio poteſt exerceri ſine peccato, § primo, quæſtion.7 parte 1. num.9.

Placentia eſt ciuitas, ubi Genuenſes exercent nundinas cambiorū §.2.gl.4.n.7. et gl.10.n.10.

Pluralitas actuum an, et quando præſumatur, §.2.gloſ.2. ſub numer.3.

Plus valere, Proculenta.

Plus ualere, quod uere agitur, quam quod ſimulate concipitur, §. 8.q.7.p.3.lim.7.nu.4 et 5.

Poculenta, etc. uide ſupr. in uerb. Munera.

Pœna, Pœnitentia.

Pena conuentionalis an, et quando exigi poſſit, §. 1. q.7. part. 2. ampl.8. numer.184 et ſequent. et §.7 gl.2. ſub numer.41. caſ.1. et num.48.

Pena adiecta quantitati, etc. non tenet, §.1.q.7.par.2.ampl 8. nu. 29. et 185. Et quando teneat in foro interiori, etiam ſi ſit adiecta in contractu mutui, num.184. et 186. Et quando teneat etiam in foro exteriori, § 7. gloſ.2. ſub num.46. uerſicul. declara.

Intereſſe penalis conuenti, ſeu pene conuentæ, et non ſoluta, non debetur intereſſe, §.7 gl.ſ 2. ſub num.41. caſu 1. Idem ſi ſit pena

Digitized by Google

pœna legalis,num.44.Et ſine ſit adiecta ſpeciei, ſiue ſit adiecta facto,nu.45.Et ſiue is,cui debetur,ſit mercator, ſiue non, n.47. Et quid, ſi pęna ſit adiecta quantitati,cum regulariter, nec pœna,debeatur,nu.46.

Soluta,ſorte,an remaneat ius petendi pœnam,remiſſiue,§.1.q.7.p.2.ampl.8 nu.312.

Delicti pęnam delinquens non tenetur etiam in foro conſcientię ſoluere,antequam ad eam ſit a iudice condemnatus,§.1.q.7.p.2.ampl.19 num.139. Etiam ſi pœna ipſo facto a lege imponeretur,ſub eod.num.139.reſtrict.1.Secus autem poſtquam iudex ad eam condemnauerit,ſub eodem nu.139.reſtr.2 Secus etiam ſi pęna procederet ex partium conuentione,ſub eodem numer. 139 reſtr.3.Secus etiam ſi pœna ueniret,applicanda parti, &c. reſtr.4 & 5.

Pœna fori exterioris non tollit pęnam fori interioris,§.1. quęſt.1. num.31.

Pęna legis in foro interiori ceſſat quando ceſſat finis legis, ead.q.1.ſub nu.530.corrob.2.

Pœna tanto minor imponitur, quanto minor fuit voluntas peccãdi,§.1.quęſt.7 part.2.ampl.19.ſub numero 67.verſic primum. & ſeqq.

Quod de iure non tenet,nequit pęna vinculo alligari,§.1. quęſt.7. part.3.limitat.17.num.13.in fine,& §.2.gloſſ.7.ſub nu.24.

Pęnę ſunt odioſę,ideoq.temperandę,& non extendendę,§.7.gl.2. num 43.

Pœna appoſita in primo compromiſſo, non trahitur ,ad ſecundum.

Stipulatio pęnalis adhibita in primo contractu locationis,non videtur repetita in ſecunda locatione.

Pœnam nunquam datur ſine delicto,&c.vide ſupra in verb. Delictum.

Pęnitentia de peccato non ſufficit,&c.vide ſupra in verb. peccatum,verſ.pęnitentia.

pęnitentia in litteris cambij,vide ſupr.in verb.cambium, verſic. pœnitentia.

Populus,Portorium.

Populi conſenſus,& vſus quanti faciendus in lege poſitiua,§.1. q.1 nu.318.

Portorium,vide ſupra in verbo,Gabella.

Poſitio,poſſeſſio,poſſeſſor.

Poſitioni quando reus non teneatur reſpondere,§.7.gl.5.num.116 in fine.

Poſitioni de mutuo, &c. vide infra in verbo, Tempus,verſ.poſitions.

poſſeſſio communis negligitur, & fit contentioſa,§ 1.queſtion. 1. num 52.

Res ante corruptam naturam poſſidebantur communiter,§.1.q.7.p.2.ampl.19.nu.23.

Bonafidei poſſeſſor quos fructus teneatur reſtituere, eadem ampl. 19.ſub n.135.verſ.quoniam.

Bonę fidei poſſeſſor quandiu eſt in bona fide, non tenetur, ad aliquam reſtitutionem, etiam ſi rem interim alienauerit,ideoq. & periculum interim ſpectat ad dominum rei, & non eſt in peccato,etiamſi rem a fure habuiſſet,&c.ead.ampl.19.ſub nu.82.reſtr.4.

Malę fidei poſſeſſor tenetur reſtituere fructus perceptos,& qui percipi potuerunt,§.1.q.7.p.2.ampl.8.n.201.& ſeq.

Malę fidei poſſeſſor dicitur,non ſolum,qui nullo titulo poſſidet,ſed etiam,qui titulo malę fide acquiſito poſſidet,non ſeruatis contractus ſolemnibus,ead.ampl.8.num.202.Et dicitur etiam fieri poſſeſſor malę fidei,cum primum ſcit,rem eſſe alienam,& eã non reſtituit,§.1.q.7.par.2.ampl.19.ſub nu.82.verſ.extende. Et qui dicatur mala fidei poſſeſſor,ſub n.130.

Litis conteſtatio facit poſſeſſorem malę fidei,§.1.q.7. par.2. ampl. 19 ſub nu.135.verſ.non obſtat ſecundum.

Poſſeſſor malę fidei an poſſit pręſcribere,ead.ampl.19.ſub n.135. verſ.non obſtat ſecundum.

In pari cauſa turpitudinis melior eſt conditio poſſidentis, eadem ampl.19.ſub n.98.& ſub n.101.102.

Poſterius,Poteſtas.

Poſteriora derogant priorib.§ 1.q.1.ſub n.45.in fin.

Poteſtas, & voluntas, &cæt. vide ſupra in verbo, Actus perficitur.

Præceptum,Perfectus Vrbis.

Quę ſunt de pręcepto legis diuinę,omnibus expediunt,§.1.q.1.numer.65.

Affirmatiua,& negatiua pręcepta,&c.vide ſupr.in verb.Negatiua pręcepta.

Pręfecti Vrbis debita licet ſoluere Imperator in die,quo a pręfecto coronabatur,tamen,ſi illa contraxiſſet,ſub iſta ſpe, non erant ſoluenda,§.7.gl.5.n.152.

Præiudicialis quęſtio,Prælatio.

Pręiudicialis quęſtio an debeat prius terminari, ne ſequatur intricatio proceſſuum,§.7 gl.5.ſub num.58.& ſeqq.& num.61.& ſeqq.

Pręiudicialis quando ſit cauſa ciuilis cauſę criminali, ead. gl.5. ſub nu.59.

Pręlatio in re vendenda,in qua ſit impoſitus cenſus,& quę ſit vicina rei emphyteoticę,cui competat,vide ſupra in verb.Cenſus, verſ.pręlatio,& in verb.Emphyteota.

Pręparatio,Pręſcriptio.

Pręparatio,&c.vide ſupr.in verb.Actus,& pręparatio.

Cenſus capitale non poteſt pręſcribi ,& quare,§.1.q.7.par.2.amp.19.ſub num.1.5.not.2.

Cenſum redimendi facultas non pręſcribitur,§.1.q.1.n.236.& 237.& §.7.gl.7.ſub n.3.verſ.comprobatur.

Confirmatio dominij poteſt pręſcribi etiam cum mala fide,licet, non potuiſſet pręſcribi dominium,§.7 gl.7. ſub num.3. verſic. corroboratur.

Conſenſus tacitus ineſt pręſcriptioni, quia negligens rem ſuam, videtur conſentire,vt alter eam acquirat,§.1.q 7.par.2.ampl.19.ſub num.129.& ſeqq.Vnde pręſcriptio oritur potius ex iſto tacito conſenſu,quam inducatur in odium,& pęnam negligentię,ſub num.132.Et fundata pręſcriptione in iſto tacito conſẽſu,conciliantur ius ciuile,& ius canonicum,et tollitur diſceptatio de iuſto titulo,bona fide,& de ſuperuenientia ſcientia rei alienę,numero 135.Et qualis debeat eſſe negligentia, vt ex ea eliciatur tacitus conſenſus patientis pręſcribi,numero 133. & ſeqq.

Emente aliquo ignoranter rem alienam transfertur in eum pręſcribendi conditio, §.1.q.1. ſub numer.556. verſic. ſecundus caſus.

Executioni inſtrumenti,ſeu litterarum cambij licet ex forma ſtatutorum pręſcribatur ſpatio quatuor annorum, tamen remanent ius agendi via ordinaria, quia pręſcribitur ſolum vię executiuę,& modo agendi executiuę,§.7.gl.7.nu.1.& 2.Ideoque inſtrumenta ,& ſcripturę, quę habebant executionem paratam,plene probabunt intentionem creditoris in iudicio ordinario,ſub eod.n.1.

Fides bona requiritur omni tempore in pręſcribente,§.1.q.7.p.2. ampl.19.ſub n.130.

Fides mala inficit pręſcriptionem,§.1.q.7.par.2.ampl.19.ſub nu. 135.illat.4.& verſ.extende nunc.Et quib. caſib. non inficiat, neq.ſit peccatum,§ 7.gl.7.nu 3.

Fide mala pręſcribere eſt peccatum,quod tamen toleratur a iure ciuili,§.1.q.7.p.2.ampl.10.n.47.

Iuratus contractus an admittat pręſcriptionem,§.1.q.7.p.2. ampl.19 ſub n.135.not.4.

Iuri naturali non repugnat pręſcriptio, eadem ampliation. 19. num.43.

Iuri nondum quęſito pręſcribitur etiam cum mala fide,§.7.gl.7. ſub n.3 ext.1.& latius illat.2.

Iuri,quod alicui competit de iure ſpeciali,poteſt pręſcribi etiam

cum

Digitized by Google

cum mala fide, vide infr. verſ. reſtitutioni.

Legatum petendi ius pręſcribitur etiam cum mala fide, §. 7. gl. 7. ſub n. 3. illat. 2.

Legitima ſupplementum poteſt pręſcribi ſpatio triginta annorum, bona fide non aliter conſiderata, eadem gl. 7. ſub num. 3. illat. 2.

Minor ætas non eximitur a curſu pręſcriptionis, quę pręſcribitur vię executiuę, & non iuri, & vię ordinarię, §. 7. gl. 7. ſub n. 3. verſ. reſpondeo.

Obligatus ex propria obligatione an, & quando poſſit pręſcribere, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub numer. 135. illat. 4. & verſ. extende nunc.

pacto, & facultati datę venditori redimendi quandocunque, an ſpatio 30. annorum pręſcribatur etiam cum mala fide, §. 7. gl. 7. ſub nu. 3. illat. 1.

poſſeſſor malę fidei an pręſcribat, &c. vide ſupra in verbo, poſſeſſor malę fidei.

pręſumptio, & pręſcriptio } *quomodo differunt, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub nu. 135. not. 3.*

Redimendi facultati, vide ſupr. verſ. pacto.

Reſtituere rem alienam non tenetur, qui eam auctoritate iuris pręſcripſit, §. 3. q. 7. p. 1. ampl. 19. ſub nu. 82. reſtr. 1.

Reſtitutioni in integrum, vti iuri competenti de iure ſpeciali, & non de iure gentium, poteſt præſcribi etiam cum mala fide, §. 7. gl. 7. num. 3. in fin. extenſ. 2.

Scientia rei alienę ſi ſuperueniat poſt legitime completam pręſcriptionem, eam non inficit, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub num. 53. verſ. ratio il 1. ampl. 17. num. 26. & ampl. 19. numero 42. in fine.

Statuta de præſcribendo debito, ſapienter inducunt non pręſcriptionem, ſed pręſumptionem ſolutionis, aut ſimulationem contractus, ead. ampl. 19. ſub n. 135. illat. 4.

Statutaria pręſcriptio quibus caſibus non habeat locum, eadem ampl. 19. ſub n. 135. not. 2.

Vię vni executiuę ſi ſit pręſcriptum, remanet alia via executiua, §. 7. gl. 7. nu. 4. & ſeq.

Viæ executiuæ licet de iure communi præſcribitur ſpatio triginta annorum, tamen remanet via agendi in iudicio ordinario, & quomodo, cum ſpatio triginta annorum pręſcribatur omnis actio, & ius ipſum, §. 7. gl. 7. num. 2. & vide ſupra verſicul executioni.

Præſumptio.

Pręſumptio cedit veritati, §. 1. q. 1. num. 529. Et ceſſat in claris, §. 2. gl. 3. ſub n. 119. verſ. quia.

Præſumptio iuris recipit probationem in contrarium, ead. q. 1. n. 527.

Præuentio, pretium.

Præuentio iudicis Eccleſiaſtici in cauſa vſurę an impediat executionem petitam coram iudice ſeculari, §. 7. gl. 5. num. 58. & ſeqq. & num. 60. & 63. in fine, Et an tunc iuſte poſſit inhibere, num. 71. Et quid ſi præuenerit ſęcularis in cauſa executionis, nu. 64. & 65.

Anticipata ſolutio an & quando poſſit minuere iuſtum pretium, &c. vide infra in verbo, Solutio, verſ. anticipata.

Appretiare, ſeu Imponere } *pretium rebus, ad quem ſpectet, vide infra in verbo, Princeps, & ſupra in Eccleſia, & verbo, Epiſcopus, vbiq. in verſ. pretium.*

Aſſecuratis mercibus, & ſecuto caſu ſiniſtro in mercibus, quod nam erit pretium mercium, §. 1. quęſt. 1. ſub numer. 169. diffi-cult. 11.

Aſſecurationis pretium, &c. vide ſupr. in verbo, Aſſecuratio, verſic. pretium.

Argumentum, & Diminutio } *pretij pecunię mutatę an, & quando ſit mutuatoris, §. 1. quęſtion. prima, numero 409. & ſequentib.*

Augere, vel Minuere } *pretium propter vrgentem neceſſitatem venditoris, aut emptoris, eſt iniuſtum cum obligatione ad reſtituendum, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 6. nu. 3.*

Cenſus pretium, & cæt. vide ſupra in verbo, Cenſus, verſ. pretium.

Dilatio data emptori ad ſoluendum, cenſetur pars diminutiua pretij, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub n. 154.

Dominus rei vendicat rem, nullo reſtituto pretio, § 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub n. 82. verſ. extende.

Emptio, & Venditio } *requirit pro ſubſtantia pretium, ſine quo emptio non conſiſtit, §. 1. q. 1. ſub n. 209.*

Iniuſtitia pretij de per ſe non facit contractum illicitum, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. ſub nu. 26.

Iniuſtitia, & Iuſtitia } *pretij quomodo cognoſcatur, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. num. 56. Et multum relinquitur conſcientię contrahentium, nu. 58.*

Iuſtitia, & Aequalitas } *pretij ſi exacta, & mathematica exigeretur, impedirentur commercia, ead. amp. 10. ſub n. 41.*

Iuſtitia pretij conſideratur ex bonitate intrinſeca, & copia rei, quę æſtimatur, §. 1. q. 1. num. 436. & q. 7. par. 2. ampl. 10. numer. 60. Conſideratur etiam ex qualitate rei, quæ venditur, & non ex qualitate emptoris, aut venditoris, ampl. 6. numer. 5. & ſub numero 54. & dict. ampliat. 10. ſub numero 60. & ſub numero 62. Et quomodo ob qualitatem emptoris poſſit aliquid accipi, num. 61.

Iuſtitię æqualitas non pretii modica additione, vel minutione tollitur. §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10. n. 56. in fin.

Iuſtitia pretij pendet a communi hominum æſtimatione, & quare, §. 1. quęſt. 7. parte 1. numero 81. & §. 3. gloſſa 3. ſub numero 51.

Iuſtum pretium eſt triplex, ſummum, medium, infimum, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. numero 59. & 101. Sed hæc triplicitas non conſideratur, quando pretium eſt taxatum a lege numero 65. in fine.

Iuſtum pretium mercis excedere, & pluris vendere, eo quia venditor in illius mercis negotio damnum eſt paſſus, an liceat eadem ampl. 10. num. 63. Et quid ſi quis plus iuſto pretio venderet rem, quam non erat venditurus, & in qua emptor habet affectione, ſeu reſultat aliquod damnum venditori, an venditor peccet, nu. 62.

Iuſtum pretium rei mobilis, & rei immobilis non taxatum a lege quod dicatur ead. ampl. 16. ſub nu. 56.

Latitudo pretii, quando detur, ead. ampl. 10. nu. 102.

Legale pretium, id eſt a lege taxatum, dicitur, ita iuſtum, vt nec modicum vltra illud accipere liceat, & qui acciperet, peccaret &c. ead. ampl. 10. nu. 56. & ſub n. 58. verſ. explica. & num. 65. Declaratur ſub num. 75. verſ. primus caſus, & ſeq. et nu. 77. Et redditur ratio ſub n. 78.

Legale pretium id eſt a Principe impoſitum, cum declaratione, quod ſi emptor emerit minori pretio, emptio ſit illicita et nulla minimi, non poteſt, ead. amp. 10. n. 64. intelligitur tamen venditore volente, nu 66.

Luci ratione etiam poteſt augeri pretium §. 1. quęſtion. 7. part. 1. numer 51.

Mercis pretium, ſeu valor vileſcit pro tertia parte, ſi merx emptorem quęrat, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 6. n. 8.

Modicitas pretii toleratur ſine pacto retrouendendi, et cum pacto retrouendendi præſefert aliquam ſuſpitionem. §. 1. q. 7. p. 1. ſub n. 29. et p. 2. ampl. 10. n. 23. Sed hæc ſuſpitio ceſſat in claris, ſub nu. 6. extenſ. 1.

Monetis pretium imponere, etc. vide ſupr. in verb. Moneta, verſ. principis.

Mora ſolutionis minuit pretium, vide infra in verb. ſolutio, verſ. mora.

Mutuatę pecunię augmentum, et diminutio, etc. vide ſupr. verſic. augmentum.

Onus appoſitum rei, minuit valorem rei, et dicitur pars pretii, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 154.

Periculi pretium quantum ſit, §. 3. gloſſ. 3. numero 11. et 12. et ſub numero 51. et vide ſupr. in verb. Aſſecuratio, verſ. pretium.

Periculi pretium ſemper debetur ei, qui illud in ſe ſuſcipit pro alio, vide ſupra in verbo, Periculum, verſ. emi, et verſicul. liberanti.

Probetur, quomodo pretium ſeu valori rei remiſſum, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. n. 57.

Quali-

Digitized by Google

I N D E X.

Qualitas, et } rei emendæ, et non qualitas emptoris, aut vendito-
Quantitas } ris eſt conſideranda in pretio decernendo, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 6 ſub num. 14. et ampliat. 10 ſub numero 60. et 62. Poteſt tamen aliquo caſu conſiderari etiam perſona emptoris, num. 61.

Redimendi facultas, data venditori, dicitur pars pretii, §. 1. q. 1. num. 299. et q. 7. part. 2. ampl. 8. num. 37. et 38. Et quantum ob hanc redimendi facultatem minuatur de pretio, ead. nu. 38. Et augeretur pretium, ſi facultatem hanc cogendi venditorem ad redimendum reſeruaret ſibi emptor, nu. 40.

Rei locum quando pretium obtineat, ſeu, inquam, quando pretium ſuccedat in locum rei, etc. §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 19. ſub num. 82. reſtr. 5. caſ. 1.

Retrouendendi pactum ad libitum venditoris minuit pretium rei, uide in uerſ. præcedenti redimendi.

Subhaſtatione uileſcit pretium, uide infra in uerbo, Subhaſtatio.

Summum pretium id eſt, quanti plurimi, attenditur contra debitorem doloſe moroſum, §. 7. gl. 2. ſub nu. 39.

Variaſunt pretia rerum, præſertim ad uictum neceſſariarum, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 10 ſub nu. 56.

Venditio non tenet, ſi pretium rei emptæ ita datur venditori, ut reſtituatur emptori, § 1. q. 1. ſub nu. 211. confir. 1.

Princeps.

Princeps habet poteſtatem a Deo, §. 1. q. 7. part. 2. ampliatien. 19. num. 50.

Principi contradicere nemo audet, etc. eadem ampliation. 19. ſub num. 39.

Principis factum connumeratur inter caſus fortuitos, etc. §. 1. q. 1. num. 136.

Principum animæ, ſi ſuo munere iuſte functi, ſint, maiorem in cœlo conſequuntur gloriam, §. 1. q. 1. num. 82. in fin.

Pretium imponere reb. uenalib. ſpectat ad Principem, etc. §. 2. gl. 3. num. 104. Et maxime ad principem Eccleſiaſticum, et ad Epiſcopos.

Priuatio, Probationes.

De priuatione ad habitum non datur regreſſus, etiam ſi priuatio non habuerit ultimum plenarium effectum. §. 2. gloſſ. 5. ſub nu. 89. uerſ. intellige Declaratur late diſtinctis pluribus caſibus, ſub n. 290. per totum, et n. 291. in fi.

Iura ſemel extincta, amplius non reuiuiſcunt, eadem gl. 5. ſub numer. 89. uerſ. intellige. Declaratur, numero 290. et 291. in fine.

Probationes, facta in iudicio ſummario, ſex executiuo, non probant in plenario, §. 7. gl. 5. ſub num. 52. Niſi fuerint tunc factæ plenariæ, etc. num. 53.

Probationes an, et quomodo ſint neceſſariæ ad ualiditatem ſententiæ, §. 7. gloſſ. 5 ſub num. 88. uerſ. contrariam.

Probationes ſunt arbitrariæ, eadem gloſſ. 5. ſub num. 88. confirm. 2. et 3.

Probationes, facta inter alios, an præiudicent aliis, §. 7. gl. 5. ſub n. 88, uerſ. ſed hic.

Procaccius, Procurator.

Procaccius non tenetur de caſu fortuito, §. 1. q. 1. ſub n. 139. uerſic. de his.

Procurator ad uendendum, non poteſt uendere ſibi ipſi, §. 1. q. 7. p. 1. ſub nu. 15.

iudicio contentioſe, §. 2. gl. 7. n. 58.

Procurator ad exigendum, poteſt exigere ab inuito, & agere in

Procurator ſi habeat duplex mandatum, unum ſufficiens, et alterum non ſufficiens, et gerat actum ex mandato inſufficienti, actus non tenet, §. 1. q. 1. p. 3. lim. 7. nu. 6.

Procuratoris mandatum dicitur reuocatum ab ipſa lege, eo ipſo, quod procurator mutat mores in deterius, ſeu efficitur malæ conditionis, et mutat ſtatum, §. 2. gloſ. 5. num 402. 403. Hæcque reuocatio habet effectum ſine alia reuocationis intimatione, eadem num. 403. Ideoq. ei ſo lui non poteſt, ſub n. 401.

Procuratorio nomine geſta a non habente mandatum, non ualent etiam ſi ille potuiſſet ea agere, tanquam perſona coniuncta, §. 1. q. 7. part. 3. limit. 7. ſub nu. 6. uide etiam ſupra in uerbo, Maritus.

Procurator debet conſummare mandatum ſuſceptum, alias eſſet in dolo, et dominus, qui ei mandauit, haberet contra eum actionem, §. 2. gl. 5. nu. 257.

Procurator ad iudicia, tenetur etiam de leuiſſima culpa, ead. gl. 5. num. 258.

Acta geſta cum procuratore reuocato, non intimata parti reuocatione, ſunt ualida, ead. gl. 5. n. 407.

Procurator an præſumatur eo ipſo, quod habet penes ſe ſcripturas, §. 2. gl. 7. ſub n. 44. 59 et ſeq. et ſub n. 63.

Procurator ueniens de longinquo, et docens de mandato per publicum inſtrumentum, an debeat admitti tanquam talis, quamuis non doceat de identitate ſuæ perſonæ, §. 2. gloſ. 5. num. 345. et 347.

Procurator, ſeu mandatarius debet eſſe domino ſuo magis fidelis quam alius extraneus, unde non poteſt contra dominum facere quod poſſet extraneus, ead. gl. 5. ſub n. 378.

Procurator ad emendum, ſi emat nomine proprio, tenetur de fide rupta, ead. gl. 5. nu. 380.

Procurator cum libera, et ad uotum, poteſt facere ea omnia, in quibus requiritur mandatum ſpeciale, § 7. gl. 3. ſub n. 23.

procurator cum libera an et quando poſſit fideiubere, eadem gl. 3. num. 24. et ſeqq.

procuratori cum libera non intelligitur data facultas ad dilapidandum, ead. gl. 3. ſub nu. 24.

Procurator pro ſolutione an, et quando poſſit reuocari §. 2. gloſſ. 5. ſub numero 450. uerſ. declara, et gloſ. 7. numero 77. et ſeq.

procurator ad accipiendum mutuo, etc. uide ſup. in uerb. Cambiũ, uerſ. procurator.

procurator debet docere de ſuo mandato, etc. uide ſupr. in uerb. legitimatio, uerſ. iudex.

procuratori an, et quando recte ſolui poſſit, uide infra in uerb. Solutio, uerſ. procurator.

Reliqua require ſupra in uerb. Mandatarius, mandatum.

Prohibitio, Promiſſio.

prohibitio derogat promiſſioni, et non è contra, §. 1. quæſt. 1. ſub num. 46.

prohibitiua, et permiſſiua cauſæ ſi ſimul concertent, prohibitiua uincit, ead. q. 1. nu. 46. et ſub num. 556. exemplific. 7. uerſicul. res ſua.

prohibitum una uia, non debet alia in fraudem legis permitti, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 11. nu. 2.

prohibita ſunt a iure naturæ omnia, quæ ex ſe mala ſunt, et quia ſunt peccatu, ideo prohibentur, et quæ ſint iſta, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. ſub nu. 49.

promiſſio intelligitur ſemper rebus ſic ſtantibus, §. 2. gloſ. 5. ſub num. 130.

Pronomina, Procemium.

pronomina (meum) et (tuum) uide ſup. in uerb. Meum.

procemium indicat intentionem, et cauſam finalem diſpoſitionis, §. 7. gl. 2. ſub n. 89.

Propoſitum, Proprium.

propoſitum in propoſito operatur quantum oppoſitum in oppoſito, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. nu. 154. in fin.

proprium quicquam in mundo non habemus, §. 1. q. 1. ſub numer. 43. et 44.

Proſtibulum, proteſtatio.

proſtibulum, etc. uide ſupra in uerbo, Meretrix.

proteſtatio de damnis, et intereſſe contra debitorem moroſum an ſit neceſſaria, et ad quid ſeruiat, §. primo, quæſt. 7. part. 2. ampl.

Digitized by Google

I N D E X.

amplıat.8.ſub numero 263.265.& 266.
Proteſtatio contra illud,quod lex ex neceſſitate inducit,nihil operatur,ead.ampl.8.ſub nu.300.
Proteſtatio in his,quę a proteſtantis poteſtate non dependent,non prodeſt.
Campſor,qui dedit cambio,recurſę,& ſolutio eſt eidem a debitore mandata pręſentabit ſibi ipſi litteras cambii,et ſibi ipſi reſpondebit,& nolens eas acceptare proteſtabitur litteras,§.6.gl.1.nu.97.Et forma proteſtationis,n.98.Qua proteſtatione facta,duplex ius acquirit,n.99.
Redire litteras cambii cum proteſtatione,& redire inanes,quid ſint,§.7.gl.2.nu.12.
Littera non poſſunt redire cum proteſtatione,quando adeſt qui eas vult ſoluere libere,aut cum proteſtu,§.7.gl.2.nu.14.
Forma proteſtationis litterarum,quando non ſoluuntur,§.7.gl.2.nu.16.& 17.
Proteſtu,ſeu } qua quis ſoluit litteras cambii,quid ſit,& quid ope
Proteſtatio } retur,vide ſupr. in verb.Cambium,verſ. proteſtatio,ibi,ſoluere,& verſ.ſoluens,& infra in verb. Solutio,verſ. tertius etiam,& verſ.factam.

Prouincia,Prouiſio.

Prouincia quęlibet abundant in ſuo ſenſu,§.1.q.7.par.2. ampl.8. ſub nu.231.
Prouiſio,quę datur mandatario, ſoluenti litteras cambii mandatoris,vel exequenti aliud negotium eſt merces,quę datur ei ratione laboris,& aliquando ratione laboris,& periculi,§.3. gl.3.num.1.
Prouiſio de ſtylo negotiatorum debetur etiam non conuenta,ſeu non promiſſa,ſed tamen ad maiorem cautelam aſſignatur,§.5. gl.3.ſub n.2.
Prouiſia poteſt tuta conſcientia accipi,ead.gl.3.ſub nu.3.& 4.
Labor,& } propter quod debetur prouiſio,conſiderantur in qua-
Periculum } tuor caſibus,§.3.gl.3.ſub num.5.29.verſ.primus,nu.30.& 32.
Prouiſio quanta ſit,ead.gl.3.num.11.& 12.Et an eadem ſit pro maiori,& pro minori periculo,ſub eod.n.12.ext.1.& 2.
Prouiſio an debeatur duplex,vel unica pro vno cambio,ead.gl.3. nu.14.& ſeq.Quotuplex accipi poſſit pro cambio recurſę pluries reiterato,nu.15.& ſeq.Explicatur diſtinctione duorum caſuũ, num.20.Et quando pro cambio poſſint accipi plures prouiſiones num.21.& ſeq.
Prouiſio maior debetur pro periculo,& labore,quam pro ſolo labore ſine periculo,ead.gl.3.num.10.& 31.

Proximus,Publicum,Publicanus.

Proximum diligere debemus,ſicut nos ipſos,§.1.q.7.par.2.ſub n. 72.verſ.ceterum.
Publica res,&c.vide infr.in verb Religioſus.
Publicanus qui,& vnde dicatur,§.3.gl.4.ſub n.2.
Publicanus non præſumitur bonus vir, & connumeratur inter peccatores.
Publicani habent notorium, & famoſum nomen latronum,&c. §.3.gl.4.nu.3.

Punitus,Pupillus.

Punitus ſufficienter in foro exteriori, adhuc puniri debet in foro interiori,§.1.q.1.nu.31.
pupillus caret conſenſu,§.2.quęſt.7.par.2. ampliat. 19.ſub numero 70.
Pupillus obligatur naturaliter,ead.ampl.19.nu.73. Declaratur, num.75.

Quadrans,Qualitas.

QVadrans eſt quarta pars aſſis,§.2.gl.3.ſub num.21.Sicq; ſunt tres vncia ex duodecim,ſub n.33.
Quadrantes in Vrbe cuduntur ponderoſi,& quare,§.2.gl.5.ſub num.123.verſ.Romę.
Qualitas ſuperueniens enti,reponit ens in diuerſa ſpecie,§.7.gl.5. num.159.

Quies,Quinarius.

Quietem humanam quod habet vim turbandi,prohibendum eſt. §.1 q.1.ſub nu.41.verſ.at quod.
Quinarius,vide ſupr.in verb.Groſſus.

Quicunx,Quod potui.

Quincunx ſunt quinque vncię ex duodecim,§. 2.gloſſ 3.ſub numer.33.
(Quod potui,nolui,quod volui,adimplere nequiui) declaratur hęc regula,§.1.q.7.p.3.lim.7.ſub n.10.

Rapere,Rapina,Ratio.

RApiens tenetur reſtituere,&c.§.1.q.7.par.4. ampliation.19. num.63.
Tria ſunt de rapinę,& quomodo rapine differat a furto,ead.ampl.19.ſub num.64.
Rapere,&c.vide ſupr.in verb.Inueniens.
Ratio legis ſi non ſit expreſſa,an ſit attendenda, vel ſit inhęrendum verbis legis,& quid ſi vnica tantum ratio reddi poſſit, §. 1.q.1.nu.514.& 515.
Ad rationem naturalem recurrendum eſt, vbi dubitetur de intellectu alicuius legis poſitiuæ,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.15. confir.2.& §.7.gl.2.nu.35.
Rationem quęrere vbi habemus ſenſum,eſt imbecillitas intellectus,§.7.gl.2.ſub nu.35.
Ceſſante ratione legis,an ceſſet lex,vide ſupra in verbo, Cauſa, verſ.ceſſante.

Ratificatio,Ratihabitio.

Ratificatio ſortitur effectum,ſi fiat tempore,quo ratificatum poſſet fieri,§.6.gl.1.ſub num.28.Vide ſupr.in verb maritus ſi poſt mortem,& in verb.Confirmatio.Et hoc eſt verum, quando agitur de pręiudicio tertii,ſecus ſi ageretur ſolum de præiudicio ipſius ratificationis,nu.30.in fin.

Ratiocinia,recambium.

Ratiocinia cum litteris non multum conueniunt,§.1.q.2. nu.21. in fine.
Recambium,&c.vide ſupra in verbo,Cambium, verſic. recambium.

Reclamatio,Recreatio,Rectitudo.

Reclamatio quid ſit,§.8 gl.unica,n.2.
Recreatio eſt licita,vide ſupra in verbo.Ludus, verſicul fugiendus.
Rectitudo in propenſis quomodo inſtituatur, §.1.q.1.ſub num.17.
Rectitudo,&c.vide ſupr.in verbo Iuſtitia,& in verbo.Lex naturalis,verſ.naturalis,& poſitiua.

Redimere,Referens,Relatum.

Redimendi pactum ad libitum emptoris an faciat emptionem illicitam,§.1.q.1.ſub num.475.& ſeqq.Si res empta interim pereat,antequam emptor declaret velle,vt venditor redimat perit emptori,nu.478.
Redimendi cenſum facultati non pręſcribitur,vide ſupra in verbo,Præſcriptio,verſ.cenſum.
Redimendi facultas minuit,& auget pretium,vide ſup.in verbo, Pretium,verſ.redimendi.
Quicquid eſt in relato,eſt in referente cum omnibus ſuis qualitatib.& vere,& proprie §.7.gl.3.ſub nu.28.

Digitized by Google

I N D E X.

Regula.

Regulę aliquarum Religionum, vt tranſgreſſores non obligent ad culpam, & peccatum, exprimunt initio, quod nolunt obligare, § 1.q.7.par 2.ampl.19 ſub n.53.Sed an adhuc obligent, & inutilis ſit expreſſio, nu.54.

Reiuendicatio.

Reiuendicatio datur domino rei, nullo etiam reſtituto pretio, §.1. q.7.p.2.ampl.19.ſub n.82.verſ.extende.

Religioſus.

Religioſa, Sacra, & Puplica } *res an, & quando a noſtro commercio ſint exemptę, §.1.q.1.ſub n 556.exempl.3.*

Vendens rem religioſam, committit crimen læſæ religionis, ead.q. 1.ſub n.556.exemp.3.extenſ.2.

Religioſus, &c.vide ſupra in verbo, Clericus, & infra in verbo, Sacerdos.

Remittere.

(Non remittitur peccatum, niſi reſtituatur ablatum) quomodo procedat, §.1.q.7 p.2.ampl.19.num.63.

Remiſſio an habeat locum in contractibus, & in delictis, §.2.gl.5. num.207.

Remittens damna, & intereſſe, non cenſetur remittere principale §.7.gl.2 ſub nu.91.

Remittere, &c.vide infr.in verbo, Renunciatio.

Remittere pecunias, eſt verbum, quo vtuntur mercatores, & is dicitur remittere, qui eſt creditor, §.3 gl.1 nu.1.

Remittere debitum dicitur creditor, ſi debitori reſtituat cautionis ſcripturarum, §.2.gl.5.nu.61.

Renunciatio.

Renuntiatio, ſeu remiſſio eſt ſtrictiſſimę naturę, ideoq. in ea non ueniunt, niſi expreſſa, dubia autem interpretantur in fauorem renunciantis, §.2.gl.5.nu.56.

Renuntiare, ſeu remittere an dicatur dominus directus, etc. & ſocius in ſocietate officii, &c. vide ſupr.in verb.Emphyteota, verſic.dominus directus, & infr.in verb.Societas officij. ver, fideiuſſor quem, & verſ.fructuum ſolutio.

Renunciatio, ſeu remiſſio facta decocto a creditore, vide ſupra in verb.Decoctor.

Repręſentare, Repudiatio.

Repręſentare poteſt vnus perſona duorum, §.6.gl.1. nu 25.verſus finem nu.34.& ſub numer.75. Ideoque creditor ſoluendo ſibi ipſi, repræſentat debitorem, & è conuerſo, debitor, ſoluendo ſibi ipſi, repræſentat creditorem, eodem numer. 25. Explicatur, num.34.

Repudiare, & alienare, non eſt idem, vide ſupr. in uerb. Alienatio, verſ.prohibita.

Repudij libellum dare permittebatur Iudæis, &c.vide ſup.in verbo, Iudęus.

Res inter alios acta.

Res inter alios acta, alijs an & quando pręiudicet, §.7.gl.5.ſub n. 88.verſ.ſed hic, & confirm.3.

Reſciſſio.

Reſciſſio venditionis quotupliciter contingere poſſit, § 1.q.1.num. 482.& ſeq.

Pactum reſciſſiuum, ſeu reſolutiuum, cenſetur ſemper appoſitũ fauore adimplẽtis tãtũ, ead.q.1.n.344.Explicatur, n.360. et 362.

Volens reſcindere contractum, debet prius reſtituere, quod habuit ex illo contractu, §.1.q.7.par.2.ampl.8.ſub nu.141.verſ.ratio, & num.194.Et an illud teneatur offerre non ſolum verbaliter ſed etiam realiter, nu.143.Et an teneatur offerre ex ſe, etiam parte non opponente, num.144.Vtilis eſt praxis, vt opponat, nu. 145.Et vbi iudex, oppoſitione non obſtante, procederet, &c. eſſet appellandum, nu.146.

Reſolutiuum.

Reſolutiuum, &c.vide ſupra in verb.Reſciſſio.

Reſtitutio.

Reſtitutio rei an, & quando fieri debeat, §.1.q.7.p.2.ampl.19. n. 56.& ſeq.& p.4.lim.18.nu.4.

Actum peccaminoſum faciens, indeq. quæſtum ſumens, an & quando teneatur quæſtum reſtituere, §.1.q.1.ſub nu.111.& ſeq. n.117.& ſeq.ſub n.541.verſ.ad primum.& q.7.par.2.ampl.19. ſub nu.59 verſ.declara, & latius num.99.& ſeq.n.105. et omnino nu.108.

Adminiſtratori rei, puta, tutori, depoſitario, & ſimilibus, reſtitui debet res, furto illis ſubtracta, vide ſupra in verbo, Fur, verſ. fur ſi rem.

Aduocatus debet reſtituere, quod a cliente, lite pendente, emit. §.1. q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.124.

Aduocatus quod habuit, vt iniuſtum præſtaret patrocinium, debet reſtituere, ead.ampl.19.n.103.

Aduocatus, Artifex, Curſor, Iudex, Medicus, Negotiator, et Similes } *an, et quando teneantur reſtituere, quod in eorum exercitio, ſeu officio extorſerunt, ead.ampliat.19. num.124.& ſeq.*

Alienum quod eſt, debet reſtitui, §.primo, quęſtion.ſeptima, parte 2 ampliat.19.ſub num.60.& ſub nu.82.illat.6 Siue quando alienum, accepit, ſciret, eſſe alienum, ſiue ſciuerit poſtea, ſub eod. num.82.verſ.extende.Et tenetur reſtituere, ſi extat, ſin minus debet ſoluere valorem, & quanti plurimi, ſub eodem, num.82. ſubextenſ.1.Debetque ſoluere, etiam ſi nullam inde perceperit vtilitatem, ſub eodem num.82.extenſ.2.Immo ſi accepiſſet iniurioſe, teneretur in vtroque foro non ſolum reſtituere ſub eod. num.82.reſtr.5.caſ.2.Sed teneretur etiam ad duplum, ſeu quadruplum, ſub eod.n.82.ſubext.3.

Aſtrologus, vide infr. uerſ.mathematicus.

Bello capta an reſtitui debeant, &c.remiſſiue, §.1 q.7.p.2.amplia. 19.ſub nu.82.reſtr.1.

Capuccinus, quod habuit a vero domino, ſed contra regulę prohibitionem, an, & cui teneatur reſtituere, §.1.q.7.p.2.ampl.19. n. 96.in fine.

Commodatarius an debeat reſtituere commodatori, etiam ſi eſſet fur, &c.§.2 gl 5.nu.33.& 35.

Depoſitum, factum a monacho, ſeruo, filiofamilias, & ſimili, an poſſit eis tuto reſtitui, ſine auctoritate Abbatis. Pręlati, domini patris, &c.ead.gl.5.nu.34.& 35.

Depoſitarius an teneatur reſtituere depoſitori, etiamſi depoſitor eſſet fur, &c.§.2.gl 5.n.33.et 35.

Depoſitarius non tenetur reſtituere in loco, ubi manet depoſitor, ſed in loco, vbi manet ipſi depoſitarius, §.2.gl.5 ſub n.230.confirm 3.

Depoſitarius monetę ſine tranſlatione dominij, tenetur reſtituere monetam in eadem ſpecie, et non liberatur, ſoluendo aliam, §. 2.gl.5.ſub nu.124.

Eccleſia ſi quid ſine ſolemnitatibus dederit, debet ei reſtitui, §. 1.q.7.p.2.ampl.19.nu.81.

Eleemoſynas acceptas quando quis reſtituere debeat, uide ſupra in uerb.Eleemoſyna, verſ.reſtituere.

Emens rem alienam, an et quando reſtituere teneatur, et quid de pretio, uide ſupra in uerb.emptio, uerſ emens.

Errore ſi quid fuerit datum, debet reſtitui, §.1.q.7.p.2. ampl. 19. nu.77.et 80.

Exor-

Digitized by Google

I N D E X

Extortum , a iudice,ſeu quouis ratione iuriſdictionis,ſemper eſt reſtituendum,ead.ampl.19.n.125.

Finem malum habenti non eſt reſtituendum,ſi re reſtituta turpiter vſurus eſſet.§.1.q.7.p.3.lim.18.nu.4.

Fur eſt,qui non reſtituit,quod debet,§.2.gl.5.ſub num.66.verſ.confirmatur.

Furi etiam an reſtitui debeat,§.2.gl.5.n.33.& 35.

Fur tenetur reſtituere,vide ſup in verb Fur,verſ.fur tenetur.

Furioſus ſi quid dederit,eſt ei reſtituendum,§.1.q.7.p.2.ampl.19.num.76.

Hæres an,& quando teneatur reſtituere hereditatem,&c.require ſupra in verbo,Hæres.

Hypocrita tenetur reſtituere , & cet.vide ſupra in verbo, Hypocrita.

Incapax an,quod ſibi a vero domino datum eſt,teneatur reſtituere,&c.§.1.q.7.p.2.ampl.19.n.93.& ſeq.

Inhabiles ad contrahendum,non tenetur reſtituere,quod ſibi datum eſt,ead.ampl.19.n.97.

Iniuſte acceptum,debet reſtitui,&c.eadem ampl.19.ſub num.58.verſ.tertia.

Inuenta res an,& quando debeat reſtitui,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub nu.82.reſtr.6.caſ.1.et ſeq.

Iudas pretium,quod habuit ex proditione,reſtituit,ead. ampl.19.nu.104.in fin.

Iudex,quod habuit,vt ferret ſententiam, an, et quando teneatur illud reſtituere,eadem ampliat.19.numer.100.& ſequentib.et num.107.

Iuriſdictionis auctoritate extortum , debet reſtitui , vide ſupra verſ.extortum.

Læſione alterius acquiſitum , quamuis modica ſit læſio,debet reſtitui in foro conſcientiæ,eadem ampl.19.n.123. Et quid, ſi læſus ſit,vel non ſit ſagax,et prudens,n.78.

Legatarius ſi ex imperfecto teſtamento habuit legatum , uel habuit integrum,non detracta falcidia,an teneatur reſtituere , uide ſupr.in uerb.Legatarius.

Lex ſi prohibeat aliquid fieri,et quis faciat,et ex illo facto lucretur,an teneatur reſtituere,§.1.q.7.p.2.ampl.19.n.55.et ſub nu.105.confir.3.

locus,in quo res domino reſtitui debet,an ſit ille,ubi manet dominus,uel ille,ubi manet debitor,uel ille,in quo res fuit accepta , ſeu in quo reperitur,§.2.gl.5.ſub n.230.confirm.3.et 4.et ſub n.243.in pec.4.per totam.

ludo acquiſitum an,et quando ſit reſtituendum,uide ſupr.in uerb.ludus,uerſ.reſtituere.

Malitia acquiſitum,debet tanquam extortum reſtitui , etiam ſi contractus non ſit reſciſſus,§.1.q.7 p.2.ampl.19.n.122.

Malum ſi quis ſit paratus committere,et ne committat ſibi aliquid detur,an debeat illud reſtituere,eadem ampl.19.nu.104.105.et 109.

Mathematicus,ſeu Aſtrologus } *an,et quando teneatur reſtituere,etc. ead. ampl.19.ſub n.98.n.106.et ſeq. et ſub numer.111.*

Meretrix an teneatur reſtituere quod ex meretricio lucrata eſt , eadem ampliat.19.numer.98.et ſeqq 106.et ſequent.et numero 111.

Metum datum,debet reſtitui,eadem ampl.19.ſub num.67.ſubillat 2.

Monetam reprobam ſi quis ſolueris creditori , tenetur reſtituere id,quod deſuit,ſeu bonam dare,etiam ſi illam reprobam alius ſibi ſoluiſſet , et ipſe ignoranter ſoluiſſes , §.2. gloſſ. 3. numero 134.

Nullus ſi ſit contractus,an quod ex eo acceptum eſt ſit reſtituendum,§.1.q.7.p.2.amp.19.n.68.et ſeq.et ſub num.110.uerſic.ad quartam.

Pœnitentia de peccato non ſufficit in eo,qui tenetur reſtituere,ead. ampl 19.ſub nu.63. Declaratur,eſſe uerum,quando poteſt reſtituere,ſecus ſi non poteſt,ſub eod.n.63.uerſ.declara.

Poſſeſſor an,et quando teneatur reſtituere,uide ſupra in uerb. Poſſeſſor.

Præſcribens an,et quando teneatur reſtituere, §.1.q.7.p.2. ampl. 19.ſub nu.82.reſtrict.1.et nu.127.et ſeq.

Pupillus ſi quid contrahendo dederit,debet ei reſtitui etiam in foro anima eadem ampl.19 ſub nu.58.68.71.et ſeq.

Reſciſſibilis ſi ſit contractus,quod ex eo eſt datum, quamdiu contractus non reſcinditur, non reſtituitur, eadem ampl.19. num. 120.et 121.

Sententia lata ex falſis probationibus,uel præſumptionib.ſi quid propter eam ſoluatur eſt reſtituendum,ead.ampl.19 ſub nu.83.illat.1 et nu.84.

Solemnitatibus actus,ſeu contractus omiſſis,quod ex illo actu , ſeu contractu eſt datum , uidetur,quod poſſit retineri in foro conſcientiæ,eadem ampl.19.ſub num.56 69.et 114.et quod etiam is,cui reſtitueretur poſſit retinere tuta conſcientia,ſub eod.num.58.Impugnatur,uerſ.contra ſecundum.

ſolutum ex obligatione naturali,reſtitui non debet,quamuis de iure ciuili eſſet indebitum,uide ſupra in uerb.Debitor. uerſ.debitum ſi quod eſt,et in uerb.legatarius.

ſponſione acquiſitum an,et quando ſit reſtituendum, uide infr. in uerb.ſponſio,uerſ.reſtituere.

Teſtis,quod habuit,ut ferret teſtimonium,an debeat reſtituere , §.1.q.7.p.2.ampl.19.n.100.et ſeq.et n.107.

Vſurarium credens facere contractum,et faciens licitum , non tenetur reſtituere quod ex illo contractu acquiſiuit, licet,faciendo talem contractum contra conſcientiam,peccauerit,ead.ampl.19.ſub nu.59.uerſ.declara in fin.

Vſurarius tenetur reſtituere,ead.ampl.19.n.64.

Vſurarum reſtitutio in certis caſibus cui fieri debeat,§.1.q.7. par. 2.ampl.10.nu.93.

Retrangoli,Retrouendere.

Retrangoli,uide infra in uerb.ſtocchi.

Retrouendendi pactum , ex diuerſis coniecturis præſumitur uſurarium,§.1.q.7.part.2.ampliat.10.ſub numer. 31. uerſiculo aduerte.

Retrouendendi pactum,etc.uide ſupra in uerbo.Pretium uerſ. retrouendendi.

Res,Rigidum.

Rex licet in accipiendo coronam ſoleat liberare debitores,tamen non liberat eos,qui hac ſpe debita contraxerunt,§ 7.gl.5. num. 152.in fin.

Rigide nimis agi non debet,§.1.q.1.ſub n.18.

Riſus,Robba.

Riſum ſequitur fletus,§.1.q.1.ſub n.86 uerſ.tertia ratio

Robba,et bona,ſeu opes,idem ſunt,ſed diuerſis reſpectib.uidentur contraria,§.1.q.1.ſub n.59.uerſ.infero.

Roma,Romani.

Romæ non deficiunt occaſiones negotiandi pecunias in variis cõmerciis,§.1.q.7.p.2.ampl.8.num.229.

Romæ iuſtitia,et boni mores magis , quam alibi debent ſplendeſcere,§.1.q 1. n.125. decl.2. Ideoque commercia , quæ ſuſpecta ſunt , non admittuntur,etc.ſub n.305.Et contra debitores,conuentos pro intereſſe proceditur,q.7 par.2.ampliat.8. num. 231. in fin.

Romani ſpectata fides ſimulatam in Hannibalis caſtra reditum non probarunt,§.6 gl.1.nu.16.

Rompicolli,Rota,Rumor.

Rompicolli,uide infr.in uerb.ſtocchi.

Rotæ auctoritas magna,non tamen habet uim legis,§.1.q.7 par.2. ampl.8.n.219.et 220.

Rotæ prudentia,et religio laudatur,quamuis nimis ardue uidetur agere contra creditores,prætendentes intereſſe,ead.amp.8.ſub n. 253.et 254.

Rumor,uide ſupr.in uerb.Fama.

Sacerdos,Sacerdotium.

SAcerdoti,ſeruienti Eccleſię,celebrando miſſam debetur merces condigna,&c.§.1.q.7.p.1.ſub n.74.

Sacerdotis ignominia eſt propriis ſtudere diuitijs,§.1.q.7.p.2.ampl.11 ſub n.8 verſ.illud.

Sacerdotium eſt inuendibile,§.1.q.1.ſub num.556.exemplifi-ficat.7.

Sacramentum.

Sacramentum eſt inuendibile,§.1.q.1.ſub n.556.exemp.7.

Sacramentorum cognitio pertinet ad Theologos,ead.q.1.nu.20.

Sacra res,uide ſupra in uerbo,Religioſa.

Salarium.

Salarium,ſiue merces non conuenta an,& quando debeatur,§.3.gl.3.nu.2.

Sanguis.

Sanguinem elicit,qui nimis emungit,§.1.q.1.ſub n.18.

Sapere,Sapientis.

Sapere noli plus,quam neceſſe eſt,§.1.q.ſub n.18.

Sapientum non eſt panis,ead.q.1.n.33 uerſus fin.

Scartafaccium.

Scartafaccium eſt liber,&c.uide ſupra in uerbo,Cambium,uerſ.ſcartafaccium.

Sciens.

Sciens,& dubitans quando ęquiparentur,§.1.q.7 par.2.ampl.19.ſub n.82.uerſ.intellige.

Scientia.

Scientia caſus ſiniſtri,&c.uide ſupra in uerbo,Caſus,uerſic.notitia.

Scire.

Scire heredem extare an,& quando prę ſumuntur creditores,qui faciunt,deputari curatorem hereditatis iacenti.§.7.gl.6.num.12.& 13.

Scorpius,Scriptura.

Scorpius lędit,& ſanat,§.1.q.1.ſub n.57.

Scriptura ſine tempore an,& quando probet,late reſoluitur cum diſtinctione,§.2 gl.1.n.8.& ſeq.n.19.& ſeq.Et cum eadem diſtinctione,quando adeſſet error in tempore,n.22.& ſeq.

Licet errore temporis uitietur ſcriptura,tamen,conſtito de errore,remanet actus validus,ead.gl.1.ſub n.35.

Solemnitates ſcripturæ quæ ſint,ead gl.1.ſub n.37.

Solemnitates ſcripturæ requiruntur,non ut actus rite,& recte geratur,ſed ut probetur ueritas actus ideoq.ſi error uerſetur in ſolēnib ſcripturę,et non in ſolēnitate actus,non uitiatur,actus.

ſcriptura ſine loco an,& quando probet,et an continere debeat etiam locum loci,&c.§.2.gl.2.n.1.& ſeq.& n.5.

Scrupuloſitas,Scrupulos.

ſcrupuloſitas nimia reprehenditur,§.1.q.1.num.17.in fine,et ſub num.18.

Scrupulus conficitur ac ſex ſiliquis,ſeu,quod idem eſt,ex 24.granis,§.2.gl.3.n.36.

Scutus.

Scutus quare pyramidato dieroglyphyco inuerſo ſignificetur,§.2.gl.3.nu.1.

ſcutus unde dicatur,ead.gl.3.n.2.et 3.in fin.

ſcutus eſt ſexageſima quinta pars unius marchæ,ead.gl.3.num.8.et 11.

ſcutus latine dicitur nummus aureus,ead gl.3.nu.8.

ſcutus,et nummus,ſeu ſolidus aureus idem eſt,ead.gl.3.ſub numer.15.

ſcutus aureus apud Genuenſes,prout eſt imaginarius,ſumitur ęquiuoce,nam in ratiocinio negotiãtis contracti valet ſemper ſol.20.ſeu unam libram auri,§ 2.gl.3 ſub num.16. Et in negotio (preſertim cambij) contrahendo ualet immobiliter libris tribus,et ſolidis octo,ſeu (quod idem eſt) ſol.68.§.1.q.5.num.55.et latius,§.5.gloſſ.2.ſub numero 1.in tertio,et quarto ſolido,et in 3.notan.Et eſt ſcutus fictus,d.q.5.num.55.in fine,et §.6.gl.1.ſub nu.23.Quo emunt,et uendunt ſcutum marcharum ſimiliter fictum,cuius pretium uariatur ſingulis nundinis ſemper eſt inferius ſolidis 68.d.gl.3.n.17.et 69.

Scuti iam varia acceptio videtur ad palliandalucra,quæ non ſatis forſan viderentur licita in cambiis,§.5.gl.2.n.2.

Scutus aureus ſemper valet vltra decem Iulios Romanos,ſeu decem regales Hiſpanos,&c.§.2.gl.3.ſub n.23.uerſ.uidimus.

Scutus,ſeu ducatus hodie eſt drachmalis,hoc eſt,pendes vnam drachmam,ead.gl.3 n.41.

Scutus aureus ex quot denariis areis conſtet,ead.gl.3.ſub n.24.& ex quot quadrantibus,nu.77.

Scutus aureus intelligitur de auri viginti quatuor caractorũ,ead.gl.3.num.50.

ſcuti quinque ſtamparum,qui ſint,§.2.gl.3.nu.71.& §.5.gloſſ.3.num.2.

ſcuti aurei pretium ſępe uariatur,& qua cauſa,§.2.gloſſ.3.numero 72.

Scutus aureus quanti valeat in Hiſpania,ead.gl.3.nu.73.& 76.Romę n.74.& 77.& Genuę,n.75.

ſcutorum aureorum plures ſpecies ead gl.3.n.78.

ſcutus argenteus Genuenſis ęquiualet ſcuto aureo quinque ſtamparum,§.5 gl.3.nu.1.& 2.

Marcharum ſcuti pretium,§.1.q.5.nu.56.& ſeqq.In Gallia,nu.59.Lugduni,num.60.& 68.Pretium ſcuti marcharum late,& diſtincte declaratur,§.2.gl.3.nu.69.& ſequen.& §.9.numero 2.

Marcharum ſcuti emuntur ſolutione anticipata,§ 1.q.5.nu.69.Et emuntur uariis monetis,vide ſupra in uerbo,Cambium,verſ.moneta.

Marcharum ſcutus eſt aureus,& quælibet pars ipſius,§.2.gl.3.ſub num 12.

ſcutus marcharum eſt fictus,&c.ead.gl.3.ſub numero 17.& 67.& §.ſexto,gloſſ prima,ſub numero 23.& §.9.numero primo,& 25.

ſcutorum marcha valor ſolui debet in ſcutis quinque ſtamparum,ead gl.3.nu.71.

Semis,Semiuncia.

ſemis,moneta,remiſſiue,§.2.gl.3.ſub n.27.

ſemis ſunt ſex uncia ex 12 ead.gl.3.ſub n.33.

ſemiuncia,moneta,remiſſiue,§.2.gl.3 ſub n.27.

Senectus,Senſus.

ſenectus,vide ſupr.in verb.Memoria,verſ.ſenectus.

ſenſum ubi habemus,&c.uide ſupr.in uerb.Rationem quęrere.

Sententia.

ſententia iniuſta connumeratur inter caſus fortuitos,&c.§.1.q.1.ſub n.137.

Sententię,& Iudicia } uẽdi nõ poſſunt,ead.q.1.ſub n.556.exemp.7.uerſ.res ſua,& q.7.p.2.ampl.19.ſub n.101.

ſententia,lata ex falſa,& erronea præſumptione,ſiue ſit prę ſumptio

Digitized by Google

ptio iuris,ſiue iuris,& de iure ſit iuſta,& tueatur ex foro exteriori,tamen eſt iniuſta,& non tuetur in fore interiori,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub n.83.illat.1.& n.84.& ſeq.

Sen tentia,lata ipſo iure,ſtatim operatur effectum ſuum, non expectatis decem diebus,&c.§.2.gl.5.nu.434.

Sententia pro uxore,repente dotem,lata contra maritum vrgentem ad inopiam,impedit creditores poſteriores,agentes contra bona mariti,§.7.gl.5.nu.86.Sed non auocat poſſeſſionem pignoris a tertio creditore,nu.88.

Spoliare nō dicitur iudex,qui ex ſententia lata pro uxore contra maritum vrgentem ad inopiam,& reproducta,& ſeruatis terminis,non aliter probata inopia viri,condemnat tertium poſſeſſorem,§.7.gl.5.ſub num 88.verſ.infero,& ſeq.

Sententia,lata contra vnum,non nocet tertio non citato,§.7.gl.5.ſub n.88.

Sententia,lata ſuper admiſſione ad c. Odoardus,ad fauorem clerici, vel ſuper admiſſione ad ceſſionem bonorum ad fauorem laici contra vnum creditorem, an, & quando præiudicet aliis creditoribus,non citatis,§.7.gl.5. nu.137.& ſeq.& præſertim n.139.in fin.

Sententia, lata cum legitimo contradictore, id eſt cum eo, cuius principaliter intereſt,& a quo alij habent ius conſecutiuum,facit ius quoad omnes,ſecus ſi alii habeant aquale ius, & non cōſecutiuum,§.7.gl.5.n.138.& 139.

Sententia,qua non iuſtificatur ex actis,dicitur notorie iniuſta, ideoque aquiparatur ſententia nulla,et dicitur ſpoliatiua,§.7.gl.5.ſub n.88.verſ.ſubinfero,et ſeq.

Sententia quando dicatur lata ſuper ſtatu perſona,ead.gl.5.ſub n.88.confir.2.et n.139.in fin.

Sententia, lata ſuper ſtatu perſona, an præiudicet omnibus, ead.gl.5.nu.141.et ſeq.

Sententia interlocutoria,vide ſupr.in verb.Interlocutoria.

Seruus,Seruitus,

Serui fiunt qui capiuntur in bello,ſed cum diſtinctione,§.1.q.1.n.69.verſus fin.Sed non fiunt,niſi poſtquam ſunt ducti intra præſidia hoſtium,ſub n.145.

Promiſſum ſeruo an ei ſolui debeat,ead.q.1.ſub nu.533.et q.7.p.2.ampl.19,nu.95.

Res ſua ſibi non ſeruit,§.2.gl.5.ſub n.89.inſpect.1.

Seruitus ſeu Captiuitas } eſt duplex, etc. §. primo, quaſtion.prima, numero 69.

Saxtans,Sextertius. Sextula.

Sextans ſunt due uncia,ex duodecim,§.2.gl.3 ſub n.33.

Sextertius,monetas remiſſiue,§.2.gl.3.ſub n.27.

Sextula,moneta,remiſſiue,§.2.gl.3.ſub n.27.

Siclus,Siliqua,Simonia.

Siclus,moneta antiqua,valebat viginti obolos,§.2.gl.3.ſub nu.19.et ſub n.37.

Siliqua conſtat ex quatuor granis,§.1.gl.3.n.36.

Simonia eſt grauius delictum,quam uſura,§.1.q.7.par.2.ampl.10.nu.84.

Simulatio,Societas,Socius.

Simulatio de contractu licito ad contractum licitum, non eſt prohibita,§.1.q.7.par.2.ampl.10.ſub num.19.et par.3.limit.7.n.4.Cauendum tamen eſt, ne ex ſcriptura ſimulata poſſit alteri ex contrahentibus damnum oriri,§.3.gl.3.ſub n.34.verſ.tamē. Sed de contractu illicito ad licitum,eſt prohibita, dicta ampl.10.nu.30.et ſeq.

Simulatio ſine iniuſtitia,eſt licita indiſtincte.§.6.gl.1.ſub numero 75.

Simulatio in fraudem vſurarum quando dicatur,§.1.q.7.par.2.ampl.10.n.30.et ſeq.

Simulatio,niſi habeat in ſe mutuum implicitum, non poteſt dici vſuraria,eadem ampl.10.num.30.et ſeqq.et præſertim num.ſeqq.

Simulatio,quando eſt a parte emptoris,& venditoris, an contractus tunc ſit ualidus, eadem ampl.10.nu.30.& 31.Et quid in utroque foro,quando eſt a parte venditoris tantum,qui non habet animum vendendi, & emptori eſt notus, aut ignotus animus venditoris,ſub n.33.Et quid in vtroque foro,quando eſt à parte emptoris,qui habet animum accipiendi pro pignore,nu.34.& ampl.17.nu.15.

Simulatio ad fraudandum diſplicuit Romanis,§.6.gl.1.n.16.

Societas inter potentem,& debilem,quia poteſt pati inæqualitatem,non facile ineunda.§.1.q.7.p.2.ampl.10.ſub n.75.verſic.nomen.

Societas dicitur,ſi quid communi nomine fiat,§.7.gloſſ.3.ſub numer.17.

Societas,in qua vnus conferat plus operæ, & induſtriæ, & alius plus pecuniæ,&c.non eſt illicita,§.1.q.7.parte 2.ampliation.9.num.2.

Societas an poſſit contrahi cum pacto, quod capitale ſit ſemper ſaluum,ead.ampl.9.num.3.& ſeq.Sed eſt regulariter vſuraria quia in ſocietate non debet vnus habere caput ſanum, & alius fructum,§.3.gl.3.n.35.Declaratur,n.36.

Periculum pecunia data in ſocietatem,ſpectat,ad dantem,§.3.gl.3.ſub n.33.& 34.in fin.Poteſt tamen dari cum pacto, quod periculum ſit commune,faciendo communem pecuniam, nu.35.in fin.Imo poteſt per uiam alterius contractus dari, vt totū periculum ſpectet ad eum,cui datur pecunia,n.36.

Societas poteſt cum triplici contractu ita iniri,vt vnus ſocius habeat capitale ſemper ſaluum,et certam partem lucri,§.3.gl.3.n.36.et ſeq.in quibus tolluntur obiectiones, et declaratur Sixti V.conſtitutio de ſocietatibus. Et poteſt iniri,etiam ſi iſti tres contractus non fiant ex interuallo,ſed vno,eodemq.tempore, n.38.et 39.

Negotiator poteſt publice notificare ſe accepturum pecunias in ſocietatem,cum pacto de aſſecurando capitale ad rationē quatuor pro centenario,et lucri certi quatuor pro duodecim, etcæt.ead.gl.3.nu.40.

Societas ſimulata,quæ in veritate ſit mutuum eſt illicita, et quæ hæc ſit,§.1.q.7.par.2.ampl.17.num.9.et 18.Et quando in rei veritate ſit ſocietas,et ita ſocii intelligant,tamen ſi inſtrumētum cantaret de mutuo,debet illud inſtrumentum deleri,§.3.gl.3.ſub n.34.verſ.tamen.

Sixti V.conſtitutio prohibet ſocietate,in quibus capitale debeat eſſe ſaluum ead.gl.3.ſub n.35.Declaratur,n.37.Et habetur,§.9.num.46.

Socius non poteſt eo pacto inire ſocietatem,vt alter ſocius ſit, iuſto aſſecurationis precio recepto obligatus aſſecurare capitale,ead.gl.3.ſub n.37.reſp.prima.

Vniuerſitas ſocietas differt a ſingulis ſociis,præſertim,quando nō repræſentat nomen ſociale,§.1.q.1.n.450.

Compenſatio inter vnum,et alium ſocium non poteſt fieri de eo, quod debetur omnib.ſociis,ſeu uniuerſitati ſocietatis, ead.q.1.n.450.et §.6.gl.1.nu.95.

Mulier poteſt pecunias deponere apud mercatorem,per viam ſocietatis cum aſſecuratione capitalis,et certi lucri,§.3.gl.3.n.41.

Aequalitas in omnib.contractib.requiritur,ſed præcipue in ſocietate,ead.gl.3.nu.50.

Leonina ſocietas qua dicatur,et quare.

Sociali nomine obligati poſſunt conueniri in ſolidum,§.7.gloſſ.3.nu.21.

Socius licet non teneatur vltra quam facere poteſt, quid tamen ſi in ſocietatis inſtrumento iurauerit,§.7.gl.5.ſub n.125.

Socius,inuadens pecunia ſocietatis,etc.vide ſupr.in verb.Mora, verſ.ſocius.

Societas humana.

Societas humana poſt lapſam naturam non ſtaret ſine rerum diuiſione,§.1.q.1.ſub n.49.

Societati humanæ neceſſaria,prohiberi non poſſunt,ead.q.1.ſub n.47.verſ.quod eſt,et n.73.et q.7.p.2.ampl.10.ſub n 44.verſ.uerum quia.

Quod habet vim ſocietatem humanam turbandi, illud prohibendum eſt, §.1.q.1.ſub n.41.verſ.at quod.

Societas officij, Rom. Curiæ Socius.

Adimplens pro parte ſua contractum ſocietatis officii, poteſt agere ex illo contractu, ſed non adimplens non poteſt agere, vide infra verſ. fideiuſſorem.

Aſſecurationi qua ratione videatur ſimilis ſocietas officii, §.1.q.1.num.293.

Cenſus vitalitius, & Societas officii } *quomodo differant, §.primo; q.1.ſub num.281.*

Compenſatio an admittatur ad incundam ſocietatem officii, §.1.q.1.n.217.& ſeq.229.& ſeq.

Conſtitutiones Pontificum ſuper ſocietatibus officii, §.9. n.47.48.& 49.

Contractus ſocietatis officii hodierne quomodo in ſubſtantia concipiatur, §.1.q.7.p.1.ſub n.88.

Damni, & intereſſe ratione poteſt ſocius, probatis requiſitis, retinere fructus, quos ex ſocietate officii nulliter contracta, percepiſſet, §.1.q.7.p.2.ampl.20.n.27.

Damni emergentis, ſeu Lucri ceſſantis. { *intereſſe ſi creditor ſocietatis officii velit euitare, & illud a debitore conſequi, & propterea accipiat ipſe pecunias ab alio in ſocietate officii, debet probare moram ſui debitoris, & quod, niſi accepiſſet alio pecunias in ſocietate, paſſus eſſet tale damnum emergens, vel ceſſaſſet a tali lucro, & ulterius debet accipiendo pecunias declarare, & notificare, quod eas accipit ad commodum, & incommodum debitoris, §.1.q.7.p.2.ampl.8 ſub num.249.251.& 252. Hanc declarationem debet facere in ipſo inſtrumento ſocietatis, & certiorare ipſum debitorem, d.n.252.*

Diſdicere ſocietatem officii, vide infr. verſ. ſoluere.

Dolo ductus ad dandum pecunias in ſocietate officii, cum officialis aſſereret ſe habere officium, ſed velle emere officium, & non habebat, neq. emit, poteſt contra eundem agere ad intereſſe, &c. ad intereſſe, &c. & ad quantum, §.2.q.7.p.2.ampl.8.nu.121.& 122.& vide infr. verſ. officium licet.

Dolus cum dolo compenſatur in ſocietate officii, §.1.q.1.n.336.& q.7.p.2.ampl.8.num.124.

Fictio quomodo toleretur in ſocietate officii, §.1.q.7.par.1.ſub nu.88 & 89.in fin.

Fideiuſſor, ſi cogatur ſoluere ſocietatem officii, poteſt aliam ſimilem ſocietatem inire cum declaratione, quod eam contrahit ad commodum, et incommodum debitoris, cuius eſt fideiuſſor, et pro quo ſoluit, nullo alio requiſito, §.1.q.7.p.2.ampl.8.ſub n.267.

Fideiuſſorem licet officialis in contractu ſocietatis promiſerit dare ſocio, et non dederit, tamen ſocietas, nolente ſocio, qui dedit pecunias, et adimplevit pro parte ſua, tenet, et debentur ſibi fructus, quia capitale ſocii remanet expoſitum periculo mortis, §.1.q.1 n.343.et q.7.par.2.ampl.8 ſub num.216. Etiam ſi promiſiſſet illum dare certa die, et cum pacto reſciſſiuo, d.q.1.nu.244. Et etiam ſi ex duobus fideiuſſoribus equos dare promiſiſſet, dediſſet unum ſolum, ita, ut illi dato non poſſit cedere iura pro rata etc. num.345. et pinguius explicantur, nu.360. et 362. Secus autem, ſi ſocius noluerit, ideoq. fructus non recipiat, quia tunc donec officialis non præſtiterit fideiuſſorē, ſeu non adimpleuerit pro parte ſua ſocietas non dicitur contracta, et conſequenter officialis non poteſt lucrari capitale ſocii, eueniente morte ſocii, d.q.1.n.350.

Fideiuſſor, quem officialis in contractu ſocietatis promiſit præſtare, debet præſtari, etiamſi ſocius exegerit fructus ſocietatis, quia fructuum ſolutio non liberat officialem ab obligatione dandi fideiuſſorem promiſſum, §.1.q.1.n.346.

Fructus ſocietatis officii ad rationem duodecim pro centenario, videntur ſumpti a pretio periculi ſuſcepti pro pecunia traiiciēda, &c. §.1.q.1.nu.288.290.& 291. Sed differunt, &c. q.7.par.2.ampl.8.nu.42.

Fructus ſi ſocius recipiat antequam officialis adimpleat pro parte ſua, videtur declarare, quod vult, ſocietatem tenet, etiā quod officialis non adimpleuerit, §.1.q.1.nu.363.& ſeqq. vſque ad num.379.

Fructus, percepti ex ſocietate officij, in qua officium deficiat in totum, vel in parte, ita vt nulli, vel non tot ex officio percipiantur fructus, ſunt computandi in ſortem, vel ſunt reſtituendi tanquam vſurarij, d.q.1.nu.277.& 278.& §.6.gl.1.ſub num.3. Et quando in foro conſcientiæ non ſint reſtituendi, §.1.q.7.p.2.ampl.8.nu.220. Et quando neque in foro fori, ead.q.1.nu.329.& d.gloſ.1.num.67.

Fructus, bona fide percepti ex ſocietate officij, in quo tot aliæ erant priores ſocietates, vt fructus percepti non remanerent, non ſunt reſtituendi, §.1.q.1.n.329.& 330.& q.7.p.2.ampl.17.ſub nu.24.verſ. conſolidatur.

Fructus ſocietatis officii licet ſint incerti, tamen ſocii poſſunt ab initio eos taxare ad rationem 12. pro centenario, §.1.q.7.part.2 ampl.8.n.26. Sicque poſſunt taxare vberiores, quam ſint in officio, num.41. Et taxantur ad rationem duodecim pro centenario, tam ſi ſocietas ſit inita ſuper periculo vitæ ſenis, aut aliter debilis, quam ſi ſit inita ſuper periculo vitę iuuenis, & robuſti, §.3 gl.3.ſub n.12.confir.2.

Fructus ſocietatis fictæ non debentur, §.1.q.7.p.1.n.35.

Fructuum ſolutio, ſeu exactio operatur, vt ſocio, qui eos recipit, pro toto illo tempore, pro quo recepit, dicatur renunciaſſe iuri, quod habebat, dicendi de nullitate ſocietatis, ſi officialis pro parte ſua non adimpleuiſſet, §.1.q.1.nu.347. Et ideo interim officialis etiam poſſet lucrari capitale ſocii in caſu mortis, prout late explicatur, nu.363.& ſeqq. vſque ad num.380. Non tamen per hoc dicitur renuntiare obligationi, qua officialis tenetur præſtare fideiuſſorem, d.n.346.& 347.

Fructus quare, & quot poſſint ſocio ab officiali deberi, data etiam nullitate ſocietatis ſeu alias reſoluta, §.1.q.7.p.2.ampl.8.num.122.213.214.verſ. nec dicatur, & verſ. ſeq.

Fructus ſocietatis officii debiti, & non ſoluti poſſunt conuerti in capitale, ſicque ex illis fieri alia ſocietas officii, §.7.gloſ.1.2.ſub num.55.

Ignorantia probabilis ſuſtinet ſocietatem officii, &c. §.2.q.2.ſub num.329.& 330. Secus ſi ignorantia ſit improbabilis, &c. nu.331.& verſ. ſecundus, & verſ. tertius, & ſub n.332.& 333.

Ignorantia, an is, cui dantur pecunia in ſocietate officii habeat officium, eſt inexcuſabilis, §.1 q.7.p.2.ampl.17.n.17.

Intereſſe abſque alia mora tenetur ſoluere officialis, ſeu alius, qui bonam fidem recognouit, ſi ſoluta ſocietate, pecunias ſociales ſocio non reſtituerit, §.1 q.7.p.2.ampl.8.nu.125.141.& ſeqq.& 147. Declaratur, vt hoc poſſit procedere, ſi ſoluta ſit per mortē officialis, quia eius hæredes abſque alia mora tenentur ad intereſſe, donec non reſtituant pecunias, n.196. Idem ſi ſit ſoluta per diſdictam, aut per venditionem officii quinimo ſi diſdicta ſit facta a debitore, & ſocius creditor contradiceret, deberentur fructus, quia non diceretur ſoluta, n.125.& 141. Secus ſi ſit ſoluta per mortem ſocii, quia tunc officialis non tenetur ad intereſſe, niſi conſtituatur in mora, d.n.196.

Intereſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis, &c. vide ſup. verſ. damni emergentis, & infr. verſ. lucri ceſſantis.

Læſio, ſeu Deceptio } *in pretio ſocietatis officii quomodo toleretur in damnum ſocii, ſeu dantis pecunias, ſed non in damnum officialis, ſeu accipientis pecunias, §.1.q.7.p.2.ampl.10.ſub nu.69.& 72.*

Lucrari non poteſt officialis pecunias, ſi non adimpleta eſt pro parte ſua ſocietas, &c. vide ſupr. verſ. fideiuſſorem. in fin.

Lucrum ſocietatis officii ceſſat quandiu ceſſat periculum, §.1.q.1.ſub num.362.& 372.

Lucri ceſſantis intereſſe vt creditor ſocietatis officij conſequatur contra moroſum debitorem, non reſtituentem pecunias poſt ſolutam ſocietatem, debet ſecundum ſtylum A.C. oſtendere maximam debitoris moram, ſeu verius, ſe enixas feciſſe diligentias vſque ad mandatum executiuum, & diligentiam incluſiue illud exequendi, §.1.q.7.p.2.ampl.8.ſub n.246.verſ. ſecundū eſt. Contra hunc ſtylum, ſub n.260.verſ. contra. Et qua ratione defendatur ſtylus condemnandi ad hoc lucrum, verſ. cæterum.

Merx in ſocietate officii dari non poteſt loco capitalis pecuniæ, §.1.q.1.n.229.& ſeq.& n.392.

Mors per manus iuſtitię non dicitur violenta, ſed naturalis, ſtāte pacto ſolito in ſocietate officii quod moriente, &c. §.1.q.1.nu.397.

Mutui

INDEX.

Mutui ſimplicis an remaneat contractus ſocietatis officij,ſi ſocietas declaretur nulla,vel aliter diſſoluatur.§.1.q.1.num.338.& q.7.par.1. ampl.8. num.207.& ſeqq. numer.217.& ſequent. Et quod ſequeretur,ſi lex eas conuerteret in mutuum, numero 210.

Mutuare non intendit,qui dat pecunias ad ſocietatem officij,§.1. q.7.p.2.ampl.8.nu.208

Natura ſocietatis officij.§.1.q.1.n.260.& 263.& queſt.7.par.1. ſub num.88.

Nullitas ſocietatis officii an aque officialis,& ſocii fauorem reſpiciat,§.1.q.1.nu.337.

Officialis,interrogatus,dum vult contrahere ſocietatem officii,tenetur dicere,ſi quas alias in ſuo officio prius contraxerit ſocietates,ſed hac interrogatio omittitur,& quare,§.1.q 1.nu.274. & 275.

Officium requiritur neceſſario in ſocietate officii,§ 1.q.1.nu.267. & q.7.par.1.nu.35.

Officium ſocietatis officii an debeat eſſe Romana Curie,§.1.q 1. nu.267.& 271.

Officium,niſi ſit capax ſocietatis,an ſocietas ſit nulla,ead.q.1.n. 276.& 279.& late cum diſtinctione caſuum,n.321.& ſeq.vſq. ad n.331.339.& 340.Et cum alia diſtinctione,n.304.& 305. Et cum declaratione,nu.339.

Officium in ſocietate officij ponitur ad colorandum,& quomodo hoc intelligatur,ead.q.1.ſub n.322.verſ.optima.

Officium,ſiue ſit proprium eius,cui dantur pecuniæ,ſiue ſit ei cõmodatum,ſufficit ad validitatem ſocietatis,§.1.q.1. n.341.& q.7.p.1.ſub n.88.Imo ſufficit,quod is,qui commodat,ſit reſignatarius,nu.89.

Officium licet deſit in ſocietate officij, tamen ſocius dolo officialis dederit pecunias,poterit fructus in foro interiori capere,§.1. queſt.1.nu.342.& q.7.p.2. ampl.8.numer.120.Et in foro exteriori poterit agere ad intereſſe,dicta ampliat.8. numer.121.et 122.

Origo ſocietatis officij,§.1.q.1.numer 260 261. 262.& 269 Et quomodo ab vſu fuerit ampliata q.6.ſub numer. 8. verſ.tertia quia.

Pacta inter ſocium,& officiale m poſſunt eſſe diuerſa a pactis inter Papam,& officialem,§.1.q.1.n. 286.Et poſſunt addi pacta licita,& honeſta,ſub n.301.

Pars ſocij in ſocietate officii quanta eſſe poſſit,§.1.q.1.n.272.& ſeqq.

Pecunia numerata eſt neceſſaria ad ineundam ſocietatem officii ead.q.1.n.229.& ſeq.& n.391.

Periculum perdendi capitale ſocietatis officii poteſt aſſecurari, ead.q.1 ſub n.133.verſ.nota.

Periculum perdendi capitale ſocietatis in caſu mortis,non operatur,vt ſocietas officii teneat ſine officio,ead.q.1.n.280.& q.7. p.2.ampl.20.n.17.in fin.

Periculum perdendi capitale in ſocietate officii,non conſideratur quod ſit maius,vel minus,§.3 gl.3.ſub n.12.confir.2.

Perſona,ſuper cuius vita periculo contrahitur ſocietas, debet eſſe certa,& nominatim expreſſa,§.1.q.1.n.393.Et quid, ſi non ſit expreſſa,&c.verſ.primus,& num ſeq.

Requiſita ſocietatis officii,ead.q.1.n.267.& ſeq.

Scientia euidens incapacitatis officii inficit ſocietatem, ead. q. 1. num.325.

Soluere,ſeu diſcedere ſocietatem officii non eſt in facultate officialis,ſeu alteris,qui habuit pecunias,niſi,diſdicendo,reſtituat quia illius diſdicta poteſt ſe opponere ſocius, cui ſunt reſtituendę pecuniæ,&c.§.1.q.7.p.2.ampl.8.n.125.& 141.Et vbi iudex non obſtante oppoſitione,pronuntiare pro diſdicta,poſſet ſocius appellare,nu.146.

Sponſionis naturam an habeat ſocietas officii,§.1.q.1.ſub nu.97. verſ.anſero n.282.& ſeq.304.& 305.

Supplicatio ſignanda a Pontifice an ſit neceſſaria in ſocietate officii,ead.q.1.n.273.

Valere an poſſit ſocietas pro parte,et pro parte non,§.1.q.1.n.326. & ſeq.& q.7 p.2.ampl.20.n.18.

Sodomia,Solemnitas.

Sodomiæ vitium longe grauius eſt delictum, quam fornicatio, §.1.q.7.par.2.ampl.10.ſub n.46.

Solemnitatib.actus non ſeruatis,actus non valet,vt eſt geſtus,neq. alio modo,&c.§.1.q.7.p.3.lim.7.nu.8.

Solidus.

Solidus vnde dictus,§.2.gl.3 nu.3.

Solidorum moneta fuit antiqua,&c.ead.gl.3.n.19.

Solidi nomine lex intelligit aureum,ead gl.3.num.9.& 10.

Nummus,& Solidus } *aureus non differunt,ead.gl.3.ſub n.13.*

Solidus aureus eſt ſexta pars vncia,ead.gl.3.n.14.

Solidi 72,aurei conſtituunt vnam libram auri,ead.gl.3.n.15.

Solidus ſemper conſtat ex 12.denariis,§.5.gl.2.ſub numer.1.in 1. not.

Solidus aureus,quo negotiatores vtuntur pro ratiocinio,& diuiſione ſcuti marcharum,non eſt idem;quod nummus aureus,imo hic ſolidus eſt imaginarius, qui non reperitur, & ſumitur pro vigeſima parte vnius ſcuti aurei,ſeu vnius ſcuti marcharum, ſeu pro vigeſima parte vnius libra auri, & proinde ſolidi viginti auri,vna libra auri,& vnus ſcutus marcharũ idem ſunt §.2.gl.3.numer.16.& §.5.gl.2.ſub num.1.in 1.notation.verſus finem.

Genuenſes quomodo conſtituant ſcutum ex diuerſo numero ſolidorum,§.5.gl.2.ſub n.1.Et æquiuoce ſumant ſolidum,vide inf.in verb.Scutus,verſ.ſcutus aureus.

Solidus non aureus,quo dietim,& minuatim emendo,& vendendo,vtuntur Genuenſes,& nonnulli alii,cuius valoris ſit,§.2. gl. 3.nu.18.

Solidi ſunt in quadruplici differentia,§.5.gl.2.ſub nu.1.

Solidorum tam varia acceptio videtur inducta ad palliando lucra cambiorum,&c.§.5.gl.2.nu.2.

Solutio.

Abbatis intruſo quando recte ſoluatur,§.2.gl.5.ſub n.29.

Acceptationes litterarum habent vim ſolutionum, &c. §.2.gl.4. num.11.

Acceptatio litterarum cambii eſt triplex. Prima eſt illa,quando campſor acceptat litteras campſarii,ſcriptas Petro, vt ſoluat, & iſta nullatenus liberat campſarium debitorem, & dicitur potius acceptio litterarum,quam acceptatio,§ 2.gl.5.ſub num. 246.& ſeq.& num.315.& §.7.gloſ.2.numero 9.Secunda eſt, quando Petrus acceptat litteras,& iſta etiam non liberat campſarium, §.2.gl.5.n.315.per totum,& late numero 322.& ſequent.Etiam ſi Petrus eſſet debitor campſarii ſcribẽtis, numero 324. Si tamen campſor faceret dilationem Petro, qui interim decoqueret, campſarius eſſet liberatus,numero 325.Et de hac non liberatione,per acceptationem litterarum diſponunt capitula Bononię,§ 7.gloſſ.2.numer 8.Tertia acceptatio eſt, quãdo debitor ſui debitoris de mãdato creditoris facit creditoris litteras,& ipſe eas acceptat,& iſta liberat debitorem, vide in ſeq.verſic.

Acceptatis a creditore litteris cambii,ſibi a debitore ſui debitoris factis,primus debitor eſt omnino liberatus,quia dicitur ſolviſſe,etiamſi ſecundus debitor,qui litteras fuit ſtatim decoqueret,& maxime ſi creditor primum debitorem in cauta forma liberaſſet,§.2.gl.5.n.244.& ſeq.& nu.315.& §.7.gloſſ.2.ſub n. 11.verſic ſecus. Secus tamen ſi litterę eſſent ſcripta, & datæ ab ipſo debitore cambii,& eas etiam acceptaſſet is,cui ſcribebantur,quia licet is,cui ſcribebantur,decoqueret ante,vel etiã poſt acceptionem,tamen debitor remanet adhuc obligatus,d.§. 2. gloſſ. 5. numero 246.& 247.& dict.§.7.gloſs.2. numero 10.

Acceptilatio licet ſit impropria ſolutio tamen habetur pro vera, & propria ſolutione,& ideo poteſt opponi contra guarentigiam ſtante etiam ſtatuto,quod nõ poſſit cõtra eam opponi alia exceptio,quam ſolutionis,§.2.gl.5.n.48.

Digitized by Google

INDEX.

Acceptum ferre, & recipere ſolutionem, eſt idem, §.2. gl. 5. nu.22. in fine.

Adiectus ſolutioni, non poteſt nouare obligationem, neque acceptum ferre, neque ceſſionem recipere, neque alium quemuis liberationis actum facere, ſed poteſt ſolum naturalem ſolutionẽ recipere, ead gl.5 ſub n.47.

Adiecto ſolutioni recte ſoluitur, non aliter docto de mandato ad exigendum, §.2.gl.5.n.39.& gl.7.num.2.& ſeqq. & nu.36. Et ſolutio ei facta liberat ipſo iure debitorem, ſub eodem num.36. ſub nu.37.& 38.

Adiectus ſolutioni non dicitur is, qui pecuniam ſoluit, ſed dicitur principalis, & ad eum ſpectare negotium, §.2.gl 7.n 68.

Adiectus ſolutioni, &c. vide ſup. in verb. Intereſſe, verſ. officio.

Adminiſtratori omnium bonorum recte ſoluitur, §.2 gl.5. ſub n. 23. Et quando ipſi, & non domino ſit ſoluendum, & reſtituendum, ſub nu.30.confir.2.

Anticipata ſolutio eſt ſolutio exuberans, §.1. queſt.7. part.1. ſub num 80.

Anticipata ſi fiat ſolutio, an ex hoc poſſit minui pretium, §.1.q. 1. ſub nu.431.& 432.

Lanæ an anticipata ſolutione poſſint emi minori pretio, §.1 q.7. p. 1. ſub n.80.& verſ. minus obſtat.

Anticipata, vel Poſticipata } ſolutio rei venditæ an includat tacitum mutuum, & inde vſuram, ſi propterea augeatur, vel minuatur pretium, §.1.q.7.p.1.n.24.

Anticipata ſolutio in cambijs, &c. vide ſupra in verbo, Cambium, verſ. ſcuti marcharum.

Auaria an ſit ſolutio, vide ſupr. in verb. Auaria, verſ. debitor.

Cambij litterarum ſolutio, etc. vide ſupra in verb. Cambium, verſic. ſolutio.

Cauſam eligere, in qua ſit ſolutio, &c. cui competat, vide infra, verſ. incerta.

Cenſuum ſolutiones, require ſupra in verb. Cenſus.

Ceſſio eſt impropria ſolutio, §.2.gl.5 nu.54.

Ceſſio nominis debitoris an omnino æquiparetur ſolutioni in pecunia numerata, & quid in Ciuitate Genua, eadem gl.5. num. 443.444.

Ceſſio bonorum eſt impropria ſolutio, vide ſupra in verbo, Cedere, verſ. ceſſio bonorum eſt.

Ceſſio iurium an, & quando debeatur ſoluenti debitum alienum vide ſupra in verb. Ceſſio iurium.

Colonus ſoluens penſionem prędoni, a quo conduxit, liberatur, §.2. gl.5 nu.29.

Compenſatio non eſt vera ſolutio, ſed imaginaria, eadem gloſſ.5. numer.43.& 50. Et ideo, &c. num.42. verſ. infero, num.44. & ſeqq.

Conditio (ſi Titius ſoluerit, do ei centum) dicitur eueniſſe, etiam quod alius ſoluerit pro Titio, §.2.gl.5.nu.21.& 22. Imo dicitur euenìſſe etiam ſi nemo ſoluerit, ſed is, cui ſolui debebat, acceptũ ferat, ſeu compenſet, eodem numero 22. in fine, & ſub numero 48.

Conductor cui dicatur penſionem, ſeu mercedem recte ſoluere, eadem gl.5.num 28.& ſeq.

Conductor, non ſoluens penſionem, &c. vide ſupra in verb. Conductor.

Conſuetudo ſoluendi vnam monetam pro alia, non indiget probatione, §.2.gl.5.nu.125.

Contrahenti an recte ſoluatur, etiam ſi ex illo contractu alteri quęratur actio, ead.gl.5.n.31.& ſeq.& n.35.

Contrahenti ſine certa ſole... itate, ideoque nulliter, an & quando recte ſoluatur ead gl.5.n.36.& ſeq.

Creditori ſoluendum eſt, alias ſolutio non liberat debitorem. §.2. gl.5.nu.24 Vel habenti ab eo ſufficientem facultatem recipiendi ſolutionem, num.23. Seu cuicunque de voluntate creditoris, quia paria ſunt ſoluere proprio creditori, vel alteri de eius voluntate gl.7.n.37.

Creditori creditoris an recte ſoluatur, &c.§.2.gl.5.ſub num.38. ſubdecl.6.

Creditor dicitur in malitia, ſi debitor, non valens ſoluere in forma præciſa obligationis, afferat ſatisfacere de intereſſe, & ipſe recuſat, §.2.gl.3.ſub numero 115.

Creditor poſterior hypothecarius poteſt ſoluere anteriori hypothecario, &c vide ſup in verb Creditor.

Curatori recte ſoluitur, §.2.gl.5 ſub n.23.

Datio in ſolutum an omnino æquiparetur ſolutioni in pecunia numerato, & quid in Ciuitate Genua, ead.gloſ.5.num.443.& 444.

Debitor ſolutione debiti liberatur, ſiue ſoluat ipſe, ſiue alius pro eo vide infra verſ. tertius etiam.

Debitum proprium præſumitur ſolutum potius, quam fideiuſſoriũ, §.2.gl.5.nu.95.in fin.

Debitum de iure naturæ, &c. vide infra verſ. indebitum.

Decoctus, &c. vide ſupra in verbo, Decoctor.

Definitio ſolutionis, quid ſit ſoluere, §.2.gl 5.n.17.

Delegatio eſt ſolutio impropria, §.2. gl 5. num.54. ſeu eſt ſimilis ſolutioni, & cedit eius loco, numer.282. Reliqua vide ſupra in verb. Delegatio.

Depoſitum licet non ſit ſolutio tamen quibuſdam caſibus operatur idem, quod ſolutio, vide ſupra in verbo, Depoſitum verſic. deponere.

Dilatione nulla data ad ſoluendum, adhuc modica cenſetur conceſſa, §.2 gl.5 nu.3. in fine, & ſeqq.& vide ſupra in verb. Cambium, verſ. ſolutio.

Diuiditur ſolutio in propriam, & impropriam, ead.gl.5.nu.19.

Domino, qui &c. an recte ſoluatur vide infr. verſ. rectori.

Domum creditoris quando creditor accedere debeat ad ſoluendum, &c. vide ſupr. in verb. Domus.

Ducati auri in auro de camera, debiti ex contractu poſſunt ſolui in alia moneta, § 2.gl.5.nu.104. ver fin.

Eligere cauſam, in quam ſit facta ſolutio, quando debitor ex diuerſis ſummis ſoluit vnam, non expreſſa quam ſoluat, cui competat, &c. vide infra verſ incerta.

Emens pro perſona nominanda cum pacto retrouendendi, an facta nominatione, & non intimata recte ſoluatur, id eſt, redimatur ab eodem emptore, §.2 gl.5.nu.25.

Excommunicato an debitor teneatur in foro conſcientię ſoluere, ead.gl.5.ſub n.40.verſ. eueniet.

Extraneus poteſt ſoluere, & c. vide infr. verſ tertius.

Faciens quod facere tenetur, dicitur ſoluere, & ſatisfacere, §.2.gl. 5.num.17.et ſub nu.19.

Falſo nomine exactis pecunijs litterarum cambij, ſeu alterius negotij, an qui fecit litteras ſoluendas, vel qui eas falſo præſentatori litterarum ſoluit, teneatur iterũ ſoluere vero creditori, ſeu vero adiecto, an potius creditor, ſeu adiectus, facta ſibi ceſſione, debeat ſolutas pecunias recuperare, ſi poteſt a falſo exactore, ſin minus, illas perdere? Concluditur pro vero creditore cõtra eum, qui ſoluit, §.2.gl.5 ſub n.340.et ſeq.& 346.

Falſificatæ ſi ſint litterę alicuius, vel ſub alicuius nomine falſæ ſint confectę, et Banchum, ſeu alius illarum vigore, falſitate nõ cognita, ſoluerit, cuius dãno cedat ſolutio, ead.gl.5.num.393.et ſeq.

Ficta ſolutio, vide infra verſ. impropria.

Filiofam. mutuanti pecuniam patris, an recte ſoluatur, quamuis actio ſit queſita patri, §.2.gl.5.n.31.& 35.

Fur eſt debitor, qui non ſoluit debitum, ead.gl.5.ſub nu.66. verſ. confirmatur.

Impropria ſolutio, inuito creditore, non eſt ſolutio, ead.gl.5. n.42.

Impropria, Ficta, ſeu Imaginaria } ſolutio poteſt liberare debitorem, & quę ſit, ead. gl.5.nu.41.et 43. Et quomodo differat a ſolutione propria, nu.42.

Impropria ſolutio liberat debitorem, ſi ſit facta vero domino, ſeu habenti ab eo ſpeciale mandatum ad illam impropriam recipiendam, ſecus ſi ſit facta alteri, etiam habenti facultatem exigendi ead.gl.5.n 47.et 48.

Incerta, ſeu Dubia } ſi ſit cauſa, in quam debitor ex diuerſis cauſis ſoluit, ſolutio ex regula præſumitur facta in cauſã duriorẽ, et vbi vtraq. cauſa eſſet ęque durior, pręſumeretur in antiquiorẽ, ead.gl.5.n.95. Quare cũ debitũ cum fideiuſſione ſit grauius, quam debitum ſine fideiuſſione pręſumeretur ſolutũ id quod eſt cũ fideiuſſione n.98. Et vbi orta ſit eiuſmodi præſũptio, partes eam variare non poſſunt in præiudicium tertij, num. 97. Et quæ dicantur cauſę duriores, n 96. Non tamen procedit hęc regula in debito cũ vſuris, quia præſumũtur ſolutæ vſuræ, et nõ capitale, quod producit uſuras, n 99. minus procedit, quando

credi-

Digitized by Google

creditor habet pignus,& fideiuſſorē,& vēdit pignus,&c.n.100. & 101.Neque procedit, quando extant coniecturę in contrarium,ſub eod.n.101.reſtr.3.Quod ſi debitor,ſoluendo,expreſſerit cauſam,in quam ſoluit,& creditor,tacendo,receperit,dicetur facta in expreſſam,ſiue eſſet durior,ſiue non,ſub numer.90. verſ.primus.Etiam ſi remaneret debitum cum fideiuſſione,n. 61.Et quid,ſi fideiuſſor conueniſſet cum creditore,quod contra ipſum agere non poſſet,niſi excuſſo principali debitore,nu.92. Quid ſi debitor,ſoluendo,non expreſſerit,ſed creditor,recipiendo,eligeret,tacente creditore,n.93.Quid,quando alteri eligenti alter contradicit,nu.94.

Indebitum de iure ciuili,ſed debitum ex obligatione naturali, ſi fuerit ſolutum,non poteſt repeti,§.2.gl.7.ſub n.30.& vide ſupr. in verb.Legatarius.

Inquilinus recte ſoluit bonæ fidei poſſeſſori quamuis ille poſſeſſor non ſit dominus,§.2.gl.5. num.28. Imo recte ſoluit etiam malæ fidei poſſeſſori,ſi ab eo bona fide conduxerit. numero 29.& ſeqq.

Iuris diuini precepto tenetur debitor ſoluere debitum,ead.gloſ.5. ſub nu.66.confirmatur.

Liberatio, Satisfactio,& Solutio } idem ſunt,ead.gl.5.ſub n.17.& 18.Contrarium quia liberatio eſt potius effectus ſolutionis, & ſolutio eſt quid facti,& liberatio quid iuris incorporalis,liberatio latius patet,quam ſolutio cum ſit veluti genus ſolutionis,ſub eod.n.18.

Litterarum cambii ſolutio, &c. vide ſupr.in verbo,Cambium, verſ.ſolutio litterarum.

locus in quo fieri debet ſolutio,eſt ille,in quo debitum poteſt peti,§. 2.gl.5.nu.175.

locus in quo fieri debent ſolutio tam quando locus eſt appoſitus ſolutioni,quam quando non eſt appoſitus,quis ſit,ead.gl.5.num. 194.& ſeqq.n.220.& ſeq.& ſub n.243.verſ.declara, & habes ſup.in verb.Debitor,verſ.ſoluere.

locus deſtinatę ſolutionis, dicitur locus celebrati contractus,ead. gl.5.ſub n.206.& 210.

Male ſoluit tam qui ſcienter ſoluit male,quam qui ignoranter, & ſcire tenebatur,ead.gl.5.n.25.

Mandatarius dum ſoluit,debet a creditore accipere ſcripturam liberationis,alias,&c.§.2.gl.9.ſub nu.1.

Mercatores quomodo ſibi inuicem, & pro aliis ſoluant,vt plurimum ſine pecunię numeratione,§.2.gl.5.n.55.

Minori,vel Mulieri } ſoluens ſine auctoritate tutoris, curatoris,aut conſenſu conſanguineorum,an,& quando recte ſoluat ead.gl.5.n.37.& 38.

Monacho mutuanti an recte ſoluatur,cum actio mutui acquiratur monaſterio,ead.gl.5.nu.32.& 35.

Monetam vnam pro alia,an,& quando debitor inuito creditore, poſſit ſoluere,vide late ſup.in verb.Moneta,verſ.ſoluere.ſolutio,ſoluenda.

Mora ſolutionis minuit pretium,§.1.q.7.par.1.ſub num.80. comprob.4.

Negotiorum geſtori an recte ſoluatur,§.2.gl.5.nu.40.

Nouatio habet vim ſolutionis,ſeu æquiparatur ſolutioni, ideoque liberat debitorem,ead.gl.5.num.245.& 282.Reliqua vide ſupra in verb.Nouatio.

Nundinaria ſolutio dicitur,quæ fit in nundinis,§.2.gl 4.nu.2.

Oblatio ſolutionis,vide infra verſ.tertius,& ſupra in verbo,Oblatio.

Obligatio,& conſequenter omnis actio tollitur ſolutione eius,quod debetur,§.2.gl.5.ſub nu.18.ſub n 89.inſpect.1.nu.289.& ſub n. 412.& 413.

Penſio ſolui debet in loco domicilii debentis penſionem,& non in loco domicilii penſionarii,ead gl.5.n.112.

Placeat ſoluere,& Soluite } differunt,&c.§.2.gl.5.nu.1.

Poſſeſſori bonæ,vel malæ fidei an recte ſolui poſſit,§.2.gl.5.nu.29. & ſeq.

Prædoni qui locauit, conductor poteſt ſoluere,§.2.gl.5.ſub numero 29.

Pręſcriptio non eſt ſolutio vera ſed tamen liberat debitorem,§.2. gl.5.nu.65.

Pręſumatur ne ſolutum,quod iam diu erat debitum,& nunquam fuit petitum,§.1.q.7.par.2.ampl.19.ſub numer.135.illat.4.& not.vlt.

Præſumitur ſolutum debitum,&c.vide ſupra verſ.debitum,verſ. incerta,& infra verſ.ſortem.

Pretii ſolutio debet pręcedere traditionem rei emptę,§.1. q.5.ſub num.26.

Procuratori omnium bonorum,& procuratori vero, recte ſoluitur §.2.gl.5.ſub n.23.& 24.

Procuratori falſo ſolui non poteſt,ead.gl.5.nu.24.

Procurator,cui recte ſolui poteſt,dicitur is,qui habet mandatum ſpeciale,ead.gl.5. num.26. Alias ſine ſpeciali mandato ad exigendum non recte ſolueretur,§.7 gl.4.in fine,num.5. Et dūmodo non ſit reuocatum,& reuocatio nota, d.gloſſ.5.num.27. Hacque reuocatio poteſt fieri etiam a lege,ſub numero 401.& ſeq.

Procuratori habenti ſimplicem facultatem ad exigendum,ſi fiat ſolutio impropria,debitor non liberatur,§.2.gl.5.nu.47.

Procuratori in rem propriam ſolutio etiam impropria facta liberat debitorem,quia,&c.ead.gl.5.ſub num.70.verſ.reſtringe.

Procurator pro ſolutione,an et quando poſſit reuocari,§.2.gl.5.ſub nu.450.verſ.declara.

Procuratori falſo ſi quis ſoluerit,habens iuſtam cauſam credendi,eum eſſe creditoris procuratorem,an liberetur cedendo creditori actionem,§.2.gl.5.n.341.et 342.

ſoluens bona fide procuratori ignorans eum eſſe a domino reuocatum,recte ſoluit,et ideo dicitur liberatus,ead.gl.5.n.406. Quia tenetur dominus intimare reuocationem,nu.407.

ſoluens procuratori,qui deteriorat ſtatum,et efficitur malæ conditionis,non liberatur,quamuis procurator ille habuiſſet ſpeciale mandatum,§.2.gl.5.ſub nu.401.et ſeqq.vide ſupra in verbo, Decoctus verſ.fallitis,et in verb.Procurator,verſ.procuratoris mandatum.

Promiſſio facta creditori a mercatore in ſuis libris, ſeu in banco mercantili ad inſtantiā debitoris, eſt ſolutio impropria, ſed liberat debitorem,§.2.gl.5. nu.63. Vide etiam infra verſ.ſcriptura,et vide late ead.gl.5.nu.244. et ſeq.et præſertim nu.293. et ſeqq.

Propria ſolutio quæ dicatur ead.gl.5.ſub num.19. Fit quatuor modis,numero 20.Et quomodo differat ab impropria, n.42.et ſeqq.

Proteſtatio,ſeu proteſtum,quo tertius ſoluit litteras cambii, quid ſit,et quid operetur, vide ſup.in verb.Cambium, verſ.proteſtatio,ibi,ſoluere,et verſ.ſolutio tertius etiam,et verſ.tractam.

Pupillo ſoluens ſine auctoritate tutoris,non liberatur,§.2. gl.5. n. 37.Verum licet non liberetur,tamen ſi probet, pupillum ex ea ſolutione factum eſſe locupletem,debet ſibi reſtitui, ſed interim,non retardata executione, iterum ſoluet,donec probet,ſub eodem nu.37.verſ.verum,et verſ.licet.

Rectori,ſeu domino an recte ſoluatur,ſi ſoluens ſciat,quod propter populi rumorem, tumultum,et bellum, iam cęptum,de proximo ſit a domino,et regimine amouendus,§.2.gl.5.n.404.

Repręſentat perſonam duorum,qui ſoluit ſibi ipſi,§.6.gl.1. num. 25.in fin.

Reſtituendum quod eſt ſtatim,non dicitur ſolutum,§.1.q.1.ſub numer.211.

Satisfactio ſi eſſet ſolutio eſſet impropria ſolutio,§.2.gl.5.nu.67. Sed an habeatur pro ſolutione,ſub eod.n.67.68.et ſeq.

Scripturę accommodatio in libris mercatorum eſt ſolutio impropria, ſed obtinet vim propriæ ſolutionis abſque interuentu pecunię,§.2.gl.5.n 55.vide etiam ſup.verſ.promiſſio.

Scuti auri in auro reſeruati ſuper aliquo Epiſcopatu,ſoluend. alieni pro penſione poſſunt ſolui in moneta argentea illic currente, §.2.gl.5 num.104.verſ.finem.Et ſoluendi ex contractu,et promiſſione poſſunt ſolui in moneta argentea,n.113.

Scutos auros Italię ſi quis ſit pręciſe obligatus ſoluere,dicitur ſatisfacere obligationi,ſi ſoluat duplas auri Italię,§.2.gl.3.num. 120.

ſeruo mutuanti,an recte ſoluatur,licet actio ſit quæſita domino,§. 2.gl.5.nu.32.et 35.

ſignum portanti ſi quis ſoluerit,habens ordinem ſoluendi illi,qui tale ſignū portabit,ſeu dabit,recte ſoluit,et excuſatur,quamuis ille ſignum furte ſubtraxerit,et falſe exegerit,§.2.gl.5.n.343.

Digitized by Google

Societatis officij ſolutiones, vide ſupra in verbo, ſocietas officij.

Solemnitas, quę requiritur in aliquo contractu, an, & quando requiri tur in ſolutione illius contractus, §.2.gloſſ.5.n.37.et 38.

Sorte, ſeu Capitali } *ſoluto, an peti poſſit intereſſe, etc. vide ſupra in verbo, intereſſe, verſ. actionis iure, et verſ. officio.*

Sortem, uneſt capitale, et uſuras, ſeu intereſſe illius ſi quis debeat et ſoluat unam partem debiti prçſumitur ſoluta ea, quę eſt de uſuris, et quare §.2.gl.5.n.99.

Statim dicitur facta ſolutio, etiam ſi fiat quattuor diet poſt §.2.gl.5.ſub num.7.

Tardere ſoluens, non uidetur integre ſoluere, §.1.q.7.par.1.ſub n.80. Et quando iure tarde ſoluere poſſit, §.2 gl.5. in fi. ſub n.451. uerſ. diutius.

Tempore faciendę ſolutionis non expreſſo et prçſertim ſolutionis annua quando tunc fieri debeat ſolutio, §.2.gl.5. in fine, ſub n.243.uerſ. abſoluta.

Tertius etiam, ſeu extraneus quilibet poteſt ſoluere pro debitore, et ſoluendo, eum liberare, §.2.gloſſ.5.num.72. Etiam ſi iſte extraneus nullatenus ſit obligatus ad ſoluendum, num.73. Et poteſt ſoluere, etiam debitore inuito, et ignorante, n.74. Maxime ſi non intendat contra eum acquirere actionem negotiorū geſtorum, nu.76 Si tamen ſoluat, eo inuito, et contradicente, liberat quidē eū, ſed non acquirit contra eū actionem negotiorūgeſtorum, ſed ſi conſentit, ſeu non contradicit, uel eſt abſens, non ſolū liberat, ſed acquirit etiam actionem negotiorum geſtorum, etiam ſi debitor ſolutionem ratam nolit habere, ſed tenetur is, qui ſoluit, docere, ſe uolo negotium debitoris geſſiſſe, num.75. Et ita poteſt litteras cambij ſoluere ſuper proteſtu, non ſolum is, cui litterę ſunt directa, ſed quilibet alius tertius, num.382. Et qui ita ſoluit honore littorarum ſine mandato, ſed ſuper proteſtu non ſeruato ordine mandati, retinet obligatum eum, qui fecit litteras, ſeu tractam, et contra eum habet actionem negotiorum geſtorum, n.357. 358. ſub n.364.et 365. Non tamen habet actionem mandati, num.375 iuncto num.374. Immo poteſt ſoluere etiam creditori inuito, num.77. Quo ſolutionem recuſante, quia eam uelit a ſuo debitore, poterit debitor conuentus eum repellere in eodem iudicio, num.78. Secus in alio iudicio, nu.79. Et qualis debeat eſſe oblatio ſolutionis, etc. vide ſupr. in verb. Oblatio.

Tertius, ſoluens pro debitore, quid poſſit conſequi ex illa ſolutione, §.2 gl.5.nu.81.

Trattam ſoluens ſuper proteſtu honore literarum, retinet obligatum illum, qui litteras ſcripſit, ſeu tractaus fecit, et non eum, quē ſcribens mandat retineri, §.2.gloſs.5. num.364. iuncto numero 358.

Tutori recte ſoluitur, §.2.gl.5.ſub num.23.et ſub num.37. Fallit quando ſoluens ſciret, tutorem eſſe poſtulatum ſuſpectum, ſub num.401.

Vnum pro alio in debito quantitatis, an et quando ſolui poſſit, §.2.gl.5.ſub n.102.uerſ. primus, et n.117.

Vſura potius, quam capitale prçſumuntur ſoluta, uide ſupra uerſ. incerta.

Sors, ſeu Capitale Species.

Sort attribuitur diuino numini, §.1.q.1.ſub n.106.

Sortium plures ſpecies, et quę licita, quaue illicita ſint, ead.q.1.ſub num.170.uerſ. pro huius, et ſeq.

Sors, vide ſupra in verbo, Fortuna.

Sors, id eſt capitale, etc. vide ſupra in verbo, intereſſe, verſ. actionis iure, et verſ. officio, et in uerb. Solutio, uerſ. incerta.

Species etſi comprehendatur ſub genere, quando tamen adhuc exprimatur, § 1.q.1.ſub nu.1.

ſpecies, etc. vide ſup. in verb. Genus.

Spiritualia, Spolium, Sponſalia.

Spiritualia non ſunt uenalia, quia omne excedunt pretium, §.1.q.7.p.2.ampl.19.n.105.et 110.

Spoliare dicitur iudex, cuius ſententia non iuſtificatur ex actis ut, quia procedit, nullis factis probationibus, ſeu aliter nulliter, §.7 gloſſ.5 ſub numero 88. uerſ. ſubinfero in fine, et uerſ ſed hic.

Spoliare, uide ſupr. in uerb. ſententia, uerſ. ſpoliare.

Sponſalia tenent inter eos, qui ex defectu ętatis non poſſunt contrahere matrimonium, etc. §.1. q.7. part.3. limitat.7. ſub numer.11.

Sponſio.

Angeli, et Germani } *ineunt quandam contractuum ſpeciem, quę eſt veluti ſponſio, §.1 q.1. ſub numer.98.et 99. uerſ. ſecundus, et uerſ. tertius.*

Contractus aliqui, qui non poſſunt reduci ad aliam ſpeciem contractus, quam ad contractum ſponſionis, quamuis non concipiātur ſub ullo ſponſionis nomine, eadem q.1.n.94.et ſeq.

Depoſitio, et Sponſio } *idem ſunt, §.1.q.1.n.127.uerſ. nota.*

Fortunę exponitur contractus ſponſionis, ead.q.1.n.88.

Honeſtę ſponſiones quę ſint, §.1.q 1 n.124.

Inaqualitas inter datum prçſens, et lucrum, quod caſu, et fortuna ſperatur futurum facit, ut contractus, qui alio caret nomine, habeat naturam ſponſionis, §.1.q.1.nu.17.et ſeq.

Incerta, et Dubia } *ſiue ſint de re futura ſiue de re prçterita, poſſunt deduci in contractum ſponſionis, ead.q.1.ſub nu.100. extenſ.2.et q.7.p.2.ampl.10 ſub n.5.uerſ. confirmatur hoc, & latius, ſub n.22.*

Læſio non toleratur in ſponſione, et quando dicatur læſa, ead.q.1. ſub num.124. reſtrict.2. et q.7. part.2.ampl.10. ſub numero 5, illat.3.

Licita an ſit ſponſio ſuper futura morte alicuius domini, ead.q.1. ſub nu.88. Et quid ſupra morte prçterita, ſub num.97.extenſ.1. uerſic. concludo.

Licitus eſt contractus ſponſionis dummodo fiat ex cauſa honeſta, §.1.q.1.n.88.94.et ſeq.et n.124.

Ludus, et Sponſio } *in effectu ſunt idem, ead.q.1. numero 91.et 93. Et ideo a ſponſione ad ludum ualet argumentum, dict. numero 91. Sed quomodo differant, numero 95.et 100.*

Mutuator, et mutuatarius poſſunt ſuper mutuo licite ſponſionem inire, §.1.q.1.n.497.

Peccaminoſa an ſit ſponſio, §.1.q.1.nu.92.in fine, et numer.94. in fine.

Reſtituere quis non debet quod acquiſiuit ex ſponſione licita, quamuis ipſę æſtimaret, eſſe illicitam, §.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub num.59.verſ. declara.

Romæ non admittuntur aliquæ ſponſiones, etſi ex ſua natura alias illicita non ſint, §.1.q.1.num.125.declar.2. Admittuntur tamen illę, quæ tranſeunt in certam ſpeciem contractus, approbati in Curia Rom.n.126.declar.2.

Societas officij an poſſit reduci ad contractum ſponſionis, vide ſupra in verb. Societas officij, verſ. ſponſionis.

Vadiatio, & Sponſio } *idem ſunt, §.1.q.1.ſub n.88.& 92.*

Vendi poteſt ius, ſponſione acquiſitum, cum ſit pecunia æſtimabile, ead.q.1.ſub nu.100.verſ. extende.

Statutum.

Statuta naturali nituntur rationi, qua paris ius commune, §.7 gl.1.nu.1.

Statutum, tollens omnem exceptionem, non tollit eam, quę prouenit ex alio capite Statutorum, §.7.gl.3.ſub n.14.

Statutum licet mandet procedi ſine ordine iudicij, tamen non excludit ordinem, quem dediſſet antea, ead.gl.3.ſub n.14.

Statutum, declarans contractum, initum a minore, ſeu muliere, eſſe nullum, intelligitur de contractu damnoſo, & non de utili, etiamſi ſtatutum alibi diſponeret, quod intelligatur ad litterā &c. §.1.q.7.p.3.lim.17.n.11. Et quando indiſtincte annullaret, quid agendum pro datis, &c.n.26.

Statutum excludat quantumuis interpretationem, nunquā intelligitur excludere eam, ſine qua ſtatutum induceret abſurdū, §.2.q.7.p.3.lim.17.n.11.

Statutum diſponēs, quod quicūq. extraxerit ſanguinem in palatio puniatur capite non comprehendit barberium, qui medicinę cauſa phlebotomauit officialem, quantumuis ſtatutum eſſet intelligendum, ad litteram, ead.lim.17.n.12.

Inter-

I N D E X.

Interpretari ita debemus ſtatutum, ne a ſapientibus mereatur reprehenſionem,§.7.gl.5.ſub n.164.uerſ.contrarium.

Statutum iniquum non dicitur ſtatutum,& tanto minus eſſet ſtatutum illud,quod prohibere dici de iniquitate ſtatuti ead.lim.17.ſub n.13.uerſ.ratio.

Stante ſtatuto,quod filius familias poſſit facere teſtamentum patre ratum habente,nunquid pater poſſit illud ratum habere poſt mortem,ſilyſam.§.6.gl.1.nu.28.

Statuti Genuę lib.2.cap.4.§.7.gl.1.ſub nu.1.& gloſ.6. numero 1. & 19.

Statuti Lucenſis lib.4.cap.3.diſpoſitio,§.7.gloſ.5.numero 40.& ſeqq.

Statutum,tollens defenſionem,&c.uide ſupra,in uerbo,Ceſſio iurium,verſ.fideiuſſor.

Sterlinghi,Stipendium.

Sterlinghorum monetę nomen,et origo, remiſſiue, §.2.gloſſa 3a num.80.

Militis Rom.ſtipendium erant decem aſſes diurni, ideſt, vnus Iulius quilibet die,§.2 gl.3.num.23.

Stipulati,Stipulatio,Stipulator.

Nemo poteſt ex regula ſtipulari alteri,§.2,gloſſ.7.ſub nu.8.concl.1.Et quare,num.9.et 10.Hac regula omiſſis aliis reſtrictionibus,de quibus Doct.citati num.11.reſtringitur, vt non habeat locum in notario,quia is poteſt ſtipulari pro altero, ſub eodem numer.11.uerſ.reſtringe,et nu.ſeqq.in quibus reſtricta ampliatur.

Qui ſub noſtra poteſtate ſunt nobis,ſtipulari poſſunt, eodem gl. 7. ſub n.17.

Quilibet poteſt ſtipulari pro alio, ead.gl.7.num.20.Sed poteſt ſtipulari quoad acquirendam obligationem naturalem tantum,nu.21.et ſeqq.Hęcque naturalis obligatio acquiritur non illi tertio,ſed ipſi ſtipulanti,num.25.Et hoc,dummodo ſtipulatio cōcipiatur in perſonam ſtipulantis, ſecus ſi in perſonam tertij, quia eſſet undique inutilis,n.26.Verum effectus huius obligationis naturalis pertinet ad tertium,n.27.Vnde infertur ad multa,n.28.et ſeq.

Stipulandi vnius pro alio lex non aſſiſtit,neq.reſiſtit,et ideo ſtipulatio vnius pro alio,licet non teneat,tamen tenet,ſi appoſita ſit pęna,ead.gl.7.n.23.24.

Stipulatio,et Obligatio } ſunt inuentę vt vnuſquiſque acquirat ſibi, quod ſua intereſt,alias inutilis eſt ſtipulatio,ead.gl.7.n.9.et 24.in fin.Et hoc procedit de iure ciuili,et non de iure naturali,ſub nu.22.

Stipulatio inducit acquiſitionem artificialem,ead.gl.7.ſub n.10.

Stipulatio vtilis quod ſtipulatorem pro ſe ipſo non vitiatur ex inutili ſtipulatione pro alio,§.2.gl.7.num.34.et 35.Et pręſertim ſi ſit concepta alternatiua,quia tunc alius remanet adiectus, ſub eod.n.35.verſ.finem.

Stipulator pro alio,ideoque acquirens ſibi ſolum naturalem obligationem,poteſt cedere illam illi,pro quo eſt ſtipulatus ead.glo.7.n.28.Imo tenetur eam illi cedere,n.29.Et vbi res,quam ſtipulatus eſt,ad ſuas perueniret manus poſſet illam retinere, ut daret illi alij,n.30.

Stocchi,Stuprum,Sturnus.

Stocchi,Baroccoli,Ciauanze,Rompicolli,et Retrangoli idem sūt, ſuntque contractus illiciti,et quam habeant iniuſtitiam, et inhumanitatem,et quot habebant circulos,§.1.q.1.nu.566.567.569.et 570.et §.6.gl.1 ſub n.8.et num.73.

Actiue inuentores eiuſmodi contractus,ſunt in Vrbe ex proclamatib.puniendi,§.1.q.1.nu.568.

Stupri metus,maior quam mortis,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub n.97.verſic.3.

Sturnorum vis dicitur caſus fortuitus, etc.§.1. q.1.numero 135.in fine.

Subhaſtatio,Subſcribere.

Subhaſtatione viloſcit pretium rei,§.1.q.7.part.2.ampliat.6.ſub num.8.

Subſcribere quomodo operetur idem,quod ſcribere,§.2.gl.10.n.1.et §.7.gl.2.nu.2.

Superfluitas,Superius.

Superfluitas uitiatur, et non vitiat,§.1 q.7.part.2.ampliation.8.num.60.

Superfluitas potius toleranda,quā diſpoſitio in ſuppoſito,etc.§.2.gloſ.3.ſub n.96.

Superfluitas euitanda eſt,§.2.gl.7.ſub nu.32.

Interpretatio ſemper ſumi debet,ut diſpoſitio non reddatur eluſoria,et ſuperflua,etiam ſi materia ſit ſtricta,odioſa, et pęnalis,§.7.gl.3.nu.19.et 20.

Correctio potius, quam ſuperfluitas toleranda, eadem gloſſ.3.numer.21.

Superfluitas toleratur,quando verba nihil poſſunt operari,ead.gl.3.ſub num.22.

Superioribus regi inferiores,eſt de iure naturę,§.1.q.7.p.2.ampl.19.ſub n.50.

Superioris iuſſus dicitur caſus fortuitus,etcęt.§.1.quęſtion.1.numer.139.

Supernaturalia,Suſanna.

Supernaturalia,quę fidem reſpiciunt,pertinent ad cognitionem Theologorum,§.1.q.1.nu.20.

Suſanna, falſis teſtibus deprehenſis, liberatur, §. 2. gloſſa 2. numer 3.

Taberna,Tacens,Tacitum.

TAbernę argentarię quę dicerentur,a quo conſtructę,et vbi,§.1.q.3.num.10.et 11.

Tacens prǽſumitur conſentire,§.1.q.7.par.2.ampliation.19.numer.129.

Taciti,et expreſſi non eſt idem tempus,§.7.gloſſ.2.numero 43, in fine.

Talentum,Taxatio,Taxilli.

Talentum moneta,remiſſiue,§.2.gloſſ.3.ſub n.27.

Taxatio illicita ſuper intereſſe non reddit contractum illicitum, ſed facit exactionem illicitam,§.1.q.7.par.2.ampliat.8.ſub num.60.

Taxatio fructuum,et intereſſe, uide ſupr. in verb. Fructus,et in uerb.Intereſſe.

Taxillorum ludus prohibetur tanquam delictum,§.1.q.1.ſub numer.85.

Telonia,Tempeſta,Tempus.

Telonia,uide ſupra in uerb.Gabella.

Tempeſtas dicitur caſus ſiniſter,etc.§.1.q.1.ſub n.135.

Temporis ad locum ratione intereſſe valet argumentum,§.1.q.7.par.1.ſub num.76.uerſ.ſed in mercatorib.& par.3.limit 4.nu.6.Et ualet etiam in teſte, & ſcriptura, §.2.gloſſa prima, ſub num.27.

Tempus an,& quando ſit neceſſarium in ſcriptura,ut probet late reſoluitur cum diſtinctione,§.2.gl.1.num.8.et ſeq.numero 19.et ſeq.

Tempus poteſt exprimi non ſolum per annum,diem,et menſes, ſed etiam alias qualitates,& quomodo,§.2.gl.4 n.1.

Error in tempore an,& quando uitiet ſcripturam.§.2.gl.1.n.12.et ſeq.et ſub n.34.

Maius uitium uidetur omittere tempus,quam errare in tempore ead.gl.1.n.16.

Teſti debet deponere de tempore,pręſertim ſi ſit interrogatus, et

quare

Digitized by Google

quære,§.2.gl.1.ſub num.19. Et quid,ſi non ſit interrogatus,nu. 22. Et quid ſi interrogatus dicat,ſe non recordari, Et qualis, quant aue requiratur expreſſio temporis in teſte,relinquitur arbitrio iudicis, numero 28.& vide ſupra in verbo, Memoria

Poſitioni de mutuo ſine tempore quis, tamquam impertinenti, reſpondere non cogitur,ead.gl. 1.nu. 19.in fin.

Temporis probatio eſt omnino neceſſaria,quando in eo fundatur intentio,ead.gl.1.n.22.

Copia inſtrumenti edenda eſt cum tempore,ſi pars dicat, velle inſtrumentum redarguere de falſo,eadem gloſſ.1, nu.19. verſ. finem.

Teſtes,niſi concordent in tempore,remanent ſingulares, & ideo non probant,§.2.gl.1.ſub n.19.

Accuſator an teneatur exprimere diem,vide ſupr.in verbo,Accuſator.

Terræmotus,Tertius.

Terremotus dicitur caſus finiſter,&c.§.2.quæſtion.1.ſub numero 135.

Tertius poteſt impedire executionem,&c.uide ſupr.in verb.Creditor.verſ.executiuo.

Tertius poteſt ſoluere pro alio,&c.uide ſupra in verbo, Solutio, verſ.tertius.

Teſtamentum.

Teſtamentum minus ſolemne an ſeruari debeat in foro conſcientia,§.1.q.7.p.2.ampl.19 ſub n.115.

Teſtatoris voluntas quando dicatur nota hæredi,&c.§.1.q.7.p.2. ampl.19.n.117.& 118.

Teſtimonium.

Teſtimonium vendi non poteſt,§.1.q.1.ſub n.556.exemp.7. verſ. res ſua,& q.7.p.2.amp.19.nu.101.

Teſtimonium tenetur teſtis gratis ferre,ſed impenſas, & ſumptus ad illud ferendum neceſſarias,non tenetur facere de ſuo, §.1.q.7.p.1.ſub n.74.

Teſtis.

Teſtes duo,quod ſufficiant,& non ſufficiant,eſt de iure diuino,§. 1.q.7.p.2.ampl.19.n.42.

Teſtis ad ſcripturam vale argumentum,§.2.gl.1.n.19.

Teſtes contra Suſannam fuerunt Danielis iudicio deprehenſi in falſitate,&c.§.2.gl.2.nu.3.

Teſtes deprehenduntur falſi ex diuerſitate temporis,& loci,ſuppoſito vnico actu,§.2.gl.1.ſub nu.19.& 20.& clarius gloſ.2.ſub nu.2.& 3.

Teſtis &c.vide ſupr.in verb.Reſtitutio,verſ.teſtis.

Teſtes ſingulares, vide ſupra in verbo,Tempus,verſicul. teſtes niſi.

Teſtis interrogatus de tempore,&c.vide ſupra in verbo,tempus, verſ.teſtis.

Teſtis interrogatus de loco,&c.vide ſupra in verb.Locus,verſic. teſtis.

Theologus.

Theologorum conſilium adhibendum,quando condenda eſt lex, in qua interpretatio iuris diuini ſit neceſſaria,ſed lege condita, ſi ſuper ea oriatur dubium,Canoniſtæ conſuluntur,§.1. quæſt.1. num.23.

Theologorum opinio in materia vſurarum,& commerciorum illicitorum inferior eſt opinione Canoniſtarum,§.1.q.1.nu.19.& ſeq. Laudabile tamen eſt,ſi Theologorum adhibeatur iudicium num.38.

Theologi munus eſt interpretari ius diuinum in his,quæ ſpiritualitatem,& fidei cognitionem concernunt, & ſupernaturalia ſunt,ead.q.1.num.20.& ſeq.

Theologus debet habere peritiam iuris diuini, & naturalis, & qualem,ead.q.1.nu.36.

Theologus in foro animæ ſequi debet legem poſitiuam,ead.q.1.nu. 27. Explicatur,n.28.& ſeq.

Theſaurus.

Theſaurus inuentus cuius ſit,§.1. q.7.par.2.ampl.19.ſub nu.82. reſtrict.6.caſ.2.

Tolerare.

tolerare, & Approbare } differunt,§.1.q.7.par.2.ampl.10.ſub num.44.

Totum.

totius ad partem valet argumentum,§.1.q.1.n.511.

Trahere.

trahere eſt verbum mercatorium,quod dicunt de eo,qui eſt remiſſam alterius ſoluturus alio in loco,§.3.gl.1.ſub nu.1.& §.4. gl. vnica,num.1.

Tracta.

tractam vocant mercatores ſolutiones remiſſæ,§.3. gl.1.ſub num. 1.& §.4.gl.vnica,ſub n.1.

Traiectitia.

traiectitia pecunia, vide ſupra in verbo, Pecunia,verſicul.traiectitia.

Trapezitæ,Tributum.

trapezitæ,vide ſupra in verb.Argentarij.

tributum,vide ſupra in verb.Gabella.

Triens.

Triens,moneta remiſſiue,§.2.gl.3.ſub n.27.

triens ſunt quatuor unciæ ex duodecim,eadem gloſſ.3.ſub numero 33.

Tutor,Tuum.

tutor, ſi pecunias pupillares non ponat ad honeſtum lucrum condemnatur,§.1.q.7.p.2.ampl.8.num.227.

Princeps,aliique Reges dicuntur tutores publici ſtatus, §.2. gl. 3. num.103.

tuum,vide ſupra in verbo,Meum.

Vadiatio,Valere.

Vadiatio,vide ſupra in Verbo,Sponſio.

Si quod ago, vt ago,non valet,an valet,vt valere poteſt. §. quæſt.7.part.3.limitat.7.ſub numer.5.& ſeqq.& numero 11.& ſeqq.

Plus valere,&c.vide ſupra in verbo,Plus ualere.

Valor.

Valor pecuniæ mutuatæ conſiderata bonitate extrinſeca, & dempta mora mutuatarij,aut alterius debitoris,creſcit,& decreſcit mutuatori,§.1.q.1.num.410.& §.2.gl.5.num.148.ſub numero 150.& 181. Et idem eſt in valore aliarum rerum mutuatarū, d.q.1.numer.411.& 415.& ſeqq Secus quando mutuator mutuaſſet cum pacto,vt ſibi reſtituatur pecunia ſecundum æſtimationem, quam habet tempore mutui, numer. 412. Et quid ſi mutuans probabiliter credebat,valorem eſſe minuendum, & num.413.

numer. 413. & 414. Secus etiam in mutuo pecunia imaginariæ, puta mille librarum, quia licet eſſent mutuatæ in tot canallottis, tamen ſi mutuum eſt conceptum in libris ad mutuatarium ſpectat omne dammum. et lucrum, contingens in canallotcis, ſeu alia moneta, & non ad mutuatorem, d. §. 2. glo. 5. ſub num. 184. verſ. his præmiſſis. Et quid conſiderata mutatione intrinſeca, num. 178. & ſub num. 181. Etiam in moneta imaginaria, num. 190. Sed quid ſi non conſtaret de bonitate intrinſeca, & de valore rei antiquæ, ſub num. 182. Vel ſi creditor fuiſſet cauſa, vel particeps mutationis, numer. 183. Et quid ſuppoſita mora debitoris, n. 147. verſ. & ſub n. 181. Et quid ſuppoſita mora creditoris, nu. 153.

Valor cuiuſq. mercis creſcit, & decreſcit ex copia, & inopia, §. 1. q. 5. ſub nu. 65.

Valor rei venditæ ſine certo pretio æſtimatur ille, quo res valebat tempore venditionis, §. 1. q. 1. ſub n. 417.

Valor beneficij exprimendus in eius impetratione, debet exprimi, attento curſu illius monetæ, in Curia, §. 2. gloſſ. 5. numero 211.

Valor monetæ, vide ſupra in verbo, Moneta, verſ. pretium, et verſic. valor.

Valor vide ſupr. in verb. Pretium.

Variatio.

Variatio an ſit licita de vna executiua ad aliam viam executiuam, & præſertim in Ciuitate Genuæ nunquid liceat, intentato remedio ſtatuti de cauſis executiuis tranſire ad remedium ſtatuti de cauſis breuioribus, §. 7. gloſſ. 5. numero 11. & ſequent.

Actor ſi cæperit via ordinaria, nunquid poſſit tranſire ad executiuam, §. 7. gl. 5. nu. 14.

Vectigal.

Vectigal, vide ſup. in verb. Gabella.

Vellus.

Vellus muricis a priuato vendi non poteſt, §. 1. q. 1. ſub num. 557. exempl. 2.

Venalitiarius.

Venalitiarius differt a mercatore, §. 1. q. 1. ſub n. 11.

Vendere, Venditio, Venditor.

Vendere ſibi ipſi quis non poteſt, §. 1. q. 7. p. 1. n. 15. Poteſt ſi emat alieno nomine, &c. §. 6. gl. 1. nu. 69.

Vendere mercem maiori pretio, quam valeat in loco, vbi venditur, eo, quia venditor erat paratus illam portare ad locum, vbi maiori pretio venderetur, ſed rogatus vendit, et non accedit, eſt licitum, dummodo fiat præſenti pecunia, §. 1. q. 7. p. 2. amp. 8. nu. 6. & 14. Et dummodo ceſſet fraus, num. 15. Quamuis alij affirment indiſtincte, eſſe illicitum, n. 13.

Vendere cariori pretio ad tempus, quam præſenti pecunia ex quibus cauſis liceat, §. 1. q. 7. par. 1. ſub num. 75. & ſeqq. 84. & ſeqq. Et poteſt tuta conſcientia vendere cariori pretio, qui nere vallet minori vendere pecunia præſenti n. 77. in fin.

Vendere carius rem fructiferam cum dilatione ad ſoluendum, eſt licitum, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. n. 162.

Vendere carius ratione [illegible] eſt peccatum. §. 1. q. 7. part. 1. numer. 51.

Vendere carius propter urgentem neceſſitatem emptoris, vel, &c. eſt iniuſtum cum obligatione reſtituendi, §. 1. q. 7. p. 3. limit. 6. num. 3.

Vendere rem alienam, an & quando ſit furtum, et quando venditio, §. 1. q. 1. ſub n. 556. exempl. 6.

Vendere granum pro certo pretio, quod in inſtanti currit, ſed cũ pacto, quod pretium poſſit augeri, ſed non minui, eſt uſura, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 9. n. 2.

Aeſtimari quod poteſt pecunia, poteſt etiam vendi, §. 1. queſt. 4. num. 32.

Commutari quod poteſt, poteſt etiam vendi, ead. q. 4. n. 31.

Locari quod poteſt, eſt uendibile, ead. q. 4. nu. 23. Sed non e contra, num. 24.

Res etiam nondum nota vendi poteſt, §. 6. gl. 1. n. 66.

Vendi, quæ non poſſint, §. 1. q. 1. ſub n. 556.

Sarracenis, et hoſtibus Populi Romani vendi non poteſt, §. 1. q. 1. ſub numero 557. exemplific. 1. et queſt. 7. part. 3. limitation. 17. num 24.

Venditio rerum, quarum pretium ſingulis menſibus certiſq. terminis variari ſolet, ideoq. eſt incertum ſit, vel pro certo pretio conuento, vel pro pretio imponendo, §. 1. q. 5. nu. 65. et 66. et q. 7. p. 2. ampl. 14. ſub nu. 1. verſ. confirmatur.

Venditio quando præſumatur feneratitia, §. 1. q. 1. num. 476. Sed ceſſat præſumptio in certis, et ideo licet venditio fieret cum læſione vltra dimidium, cum pacto retrouendendi, et ſolito fenerari, tamen ſi conſtaret de certa intentione vendendi, emendi emptio poſſet ſolum eſſe iniuſta, ſed non illicita, aut vſuraria, q. 7. par. 2. ampl. 10. ſub num. 6. extenſ. 5. et numer. 27. verſicul. tempera.

Venditio quando ex modicitate pretij, alijſq. coniecturis præſumatur ſimulata, et in fraudem, vſurarum, §. 1. q. 7. par. 2. ampl. 10. num. 23. 24. 27. et 31.

Venditio, etſi facta ſit pro iuſto pretio, tamen poteſt eſſe ſimulata, et vſuraria, ead. amp. 10. n. 32.

Venditio pro minori pretio propter anticipatam ſolutionem, vel è conuerſo, pro maiori propter dilatam ſolutionem habet in ſe mutuum palliatum, §. 1. q. 7. p. 1. ſub nu. 24. et 25. Ideoq. videtur vſuraria, et peccaminoſa, ſub n. 27. 28. et 84. Explicatur, ſub n. 77. et ſeq.

Datio in ſolutum, et Venditio { quomodo differant, §. 1. q. 1. ſub nu. 209. verſ. imo.

Venditio, et emptio rerum leuium inter amicos præſefert modicã amicitiam, §. 1. q. 1. ſub n. 41. verſ. finem.

Vendita re, pretium debet ab emptore prius numerari, et ſolui venditori, et poſtea, a venditore tradi res, §. 1. quæſt. 5. ſub numer. 20.

Venditio rei alienæ, an et quomodo teneat, etc. §. 1. q. 1. ſub numer. 556. exemplific. 6. et §. 6. gloſſ. 1. numero 4. in fine, et ſub numero 64.

Venditio rei non exiſtentis in rerum natura, non tenet, §. 1. q. 7. p. 2. ampliat. 10. numero 21. Immo rei imaginaria, et non exiſtens in rerum natura, emitur, et venditur, §. 6. gloſſ. 1. ſub numer. 75.

Emptio, et Venditio { ſine pretio eſt nulla, §. 1. q. 1. ſub n. 209.

Emptio, et Venditio { poteſt prohiberi ratione rei perſonarum, temporis loci, et qualitatum, §. 1. queſt. 1. numero 556. et ſequent.

Venditor videtur locare, quando, non ſoluto ſibi pretio, tradit rem cum retentione dominij donec non ſoluatur pretium, ideoque poteſt paciſci de certa mercede, et affictu, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 8. ſub nu. 164.

Retentio dominij penes venditorem, quando ſibi non eſt ſolutum pretium, operatur, vt venditor in re vendita præferatur quibuſuis creditoribus, quamtumuis anterioribus et priuilegiatis, ead ampl. 8. n. 165.

Venditor, quamuis expreſſe ſibi non reſeruet dominium rei, traditæ emptori, tamen poteſt cum eo paciſci, vt donec non ſoluerit pretium, retineat eam titulo locationis eadem ampl. 8. nu. 166.

Venditor non tradendo rem, et accipiendo pretium, tenetur emptori ad fructus recompenſatiuos, ead. ampl. 8. num. 171. Et an teneatur ad vſuras, ſub quibus emptor accepiſſet pecunias pretij, n. 172.

Venditor, an et quando poſſit minori pretio reemere ab emptore, §. 1. q. 1. n. 566. et ſeq. n. 572. et ſeq. et §. 7. gl. 2. ſub n. 38. verſ. ſed in contractu.

Venditoris dolus, qui emptio poteſt reſcindi exemplificatur, §. 1. queſt. 7. par. 2. ampl. 10 numero 16. et §. 2. gloſſ. 5. num. 339. in fine.

Vendi-

INDEX.

Venditori, agenti ad pretium, ſi rem non tradiderit, obſtat exceptio rei non tradite, etc. § 1. q. 1. n. 353.

Vendens carius propter neceſſitatem emptoris, eſt obligatus reſtituere, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 6. nu. 3.

Vendens arma ei, quam ſcit emere ad iniuſte nocendum, peccat mortaliter, §. 1. q. 7. p. 3. lim. 18. ſub n. 2. confirm. 1.

Vendens rem bona fide, et pro indeterminato uſu, ut puta, tigna, dolium diſſolutum, tanquam materiam, et alia uaſa reperta in uniuerſitate bonorum, et non tanquam ſuę profeſſionis, ſi fuerint uitioſa, et inde emptori damnum ortum ſit, ut quia emptor tignis fulciuit domum, quę cum tigna eſſent uitioſa, corruit, et dolium, et uaſa uino impleuerit, et cum eſſent corrupta, uinum infuſum amiſit non tenetur emptori ad intereſſe damnorum, neque ad duplum rei uenditę ſed tenetur, uel actione quanti minoris emiſſet, ſi uendita non extent integra, §. 7. gloſſ. 2. ſub n. 74. et ſeqq. et num. 82. et ſub num. 99. uerſ. neque. Et hoc habet locum, etiam ſi uendens rem eſſe bonam perfunctorie affirmauerit, non tamen animo ſuſcipiendi in ſe periculum, neq. circumueniendi emptorem, n. 81.

Vendens, ſeu locans rem, tanquam ſuę profeſſionis ad certum uſum, ſiue finem, ſi res illa fuerit uitioſa, indeque damnum ortum ſit emptori, puta quia uenditum, ſeu locatum ſit uas, uel dolium deſtinatum ad ſeruandum unguentum, uel uinum, quod uaſis uitio effluxerit, tenetur ad totum damnum, etiamſi duplum excedat, et quamuis bona fide ignorans uitium, et ſine dolo uendiderit, locaueritque, §. 7. gl. 2. num. 95. ſeq. uſq. ad num. 100. excluſiue.

Vendens tigna ad fulciendam domum, cuius imminens periculum eſt ſibi notum, ſi is, recepto tignorum pretio, dolo, et machinatione ad damnificandum ceſſauerit tradere tigna, et propterea domus corruerit, tenebitur ad ęſtimationem totius damni inde ſecuti, §. 7 gl. 2. ſub n. 94. exempl. 1. Secus ſi indeterminatum uſum uendiderit, promiſeritque certa die tradere, et non tradiderit, et emptor ex iſta mora damnum paſſus eſt, quia tenebitur ad illud damnum, donec non excedat duplum pretij tignorum, niſi uerſatus eſſet in dolo, ut ex non traditione emptor ruinam domus, uel aliud graue damnum pateretur, ſub nu. 83. exempl. 1.

Vendens, ſecuta euictione rei uenditę, tenetur in primis reſtituere pretium rei, et ſecundario ad intereſſe extrinſecum, quod nõ poteſt excedere quantitatem pretij, ſicq. ad ſummum poteſt teneri uſque ad duplum, in quo continetur ſimplum, §. 7. gl. 2. nu. 84. et ſeq. uſq. ad ad num. 88. Excluſiue. Et hoc procedit iam in intereſſe ſingulare, quam in intereſſe communi extrinſeco, numer. 89.

Vendens, ſeu locans ſaltuum paſcuum, ubi eſt mala herba, uide ſupra in uerbo locans.

Vendere, uenditio, et uenditor, uide ſup. in Verb. Emptio.

Venetię.

Venetijs ſunt multa corpora Sanctorum, monaſteria, Eccleſię, et ornamenta earum, §. 6 gl. 1. ſub num 54.

Venetiarum impreſtita, uide ſupr. in uerb. Impreſtita.

Venenum.

Venenum malum an, et quando uendi poſſit, §. 1. q. 1. ſub nu. 556. exempl. 4.

Ventum.

Ventorum uis dicitur caſus ſiniſter, etc. §. 1. queſtion. 1. ſub numero 135.

Verba.

Verba poſita pro executione diſpoſitionis, quamtumuis generalia ſint, non ampliant, neque alterant diſpoſitionem, cum ſint clauſulę acceſſorię, §. 2. gl. 3. ſub n. 96.

Verba (Ponete a noſtro conto) (Ponete ſopra Pietro) (per altri tanti riceuuti) *quid importent, §. 2. gloſ. 9. numero 1. et ſeqq. et uide ſupr. in uerbo, Mandatum quod quis, et in uerb. Mandare.*

Verba ciuilia perfunctorie prolata, non animo circumueniendi non obligant, §. 7. gl. 2. ſub n. 81.

Verba (per lettera voſtra, o d'altri ſopra di voi,) *quid importēt, § 3. gl. 2 n. 1.*

Verba (rimettare, et rimeſſa) *apud mercatores quid ſignificent, §. 3 gl. 1. nu. 1.*

Verba (per la valuta hauuta de contanti) per la valuta (de cõtanti) (contimi da lu) (contati a ſe) (cambiati, a ſe ſteſſo) *et ſimilia, quibus utuntur negotiatores, prafertim in contractu cambij, quid importent, §. 2. gl. 8. nu. 6. et ſeq. et numer. 16. et ſeqq.*

Verba (valetuene, qua da me) *quid importent, §. 4 gloſſ. unica, num. 3.*

Verbum, trahere, et uerbum (tracta) *eſt oppoſitum uerbo remittere, (et rimeſſa) et quid ſignificent, ead. gl. 1. num. 1. et §. 4. gl. unica nu. 1.*

Veritas, Veſtis.

Veritas non debet geſtorum erroribus uitiari, §. 2 gloſſ. 1. numero 37.

Veritas quandocunq. appareat, ſemper uireſcit.

Veritatem non dicere cui, et quando liceat, etc. §. 7 gloſſ. 3. numero 116.

Veſtis uide ſupr. in uerb. Habitus.

Via, Vicinus, Victoriator.

Via tutior eligi debet, §. 1. q 1. ſub n. 17. et 18. uerſ. nos. Non tamē eſt neceſſario eligenda, dummodo alia ſit tuta.

Via media eſt eligenda, uide ſupr. in uerb. Medium.

Via una executiua intentata, ſeu uia ordinaria, an poſſit uariari, uide ſup. in uerb. uariatio.

Vicinus, uide ſupr. in uerb. Ius congruum.

Victoriatus, uide ſupr. in uerb. Groſſus.

Vidua.

Vidua an debeantur fructus dotis, etc. §. 1. q. 1. n. 315.

Viduę, ſi eras parata emere prętium ex pecunia dotali, et propter moram haredis mariti non reſtituentis dotem, non emit, debebatur intereſſe, §. 1. queſt. 7. par. 2. ampliation. 8. ſub num 268.

Vidua an lucretur fructus pignoris, uide ſupra in uerb. Pignus, uerſ. uidua.

Vis, Vinces.

Vim ui repellere eſt de iure natura, §. 1. q. 7. p. 2. ampl. 19. n. 24. Et quando non liceat repellere, nu. 25.

Vincens uincentem te a fortiori uincet te, §. 1. q. 1. ſub n. 245. uerſ. ſecundo moueor in fin.

Vincens in ludo, uide ſupr. in verb. Ludus.

Virginitas, Virgo.

Virginitas non eſt de pręcepto, ſed de conſilio, uide ſupra in uerbo, Cęlibatus.

Virgo ueſtita, etc uide ſupr. in uerb. Habitus.

Virtus, Vita.

Virtutis, et diuitiarum amor uidetur repugnare, §. 1. q. 1. n. 44. in fine.

Vita hominis in cenſu uitilatio eſt pretio aſtimabilis, §. 1. q. 1. ſub num. 298.

Vita hominis apud mercatores quomodo aſſecuretur a periculis, prafertim mortis, ead. q. 1. n. 192.

INDEX.

Vncia, Vnum.

Vncia continebat ſex ſolidos aureos, §.2.gl.3.ſub n.19.& 38.verſus finem. Sed hodie continet octo, n.40. Et quid in Regno Siciliæ, num.49.
Vncia dicitur ab vno eadem gl.3. nu.33. Et conſtat ex octo drachmis, nu.34.
Duo reputantur vnum in moralibus, quando vnum eſt propter aliud, §.7.gl.3.nu.29.

Voluntas.

Voluntas eſt primum inſtrumentum ad omnes actus, §.1.q.7.p.2 ampl.8.ſub num.68.
Voluntas coacta quomodo dicatur voluntas, §.1.q.7.par.2. ampl.19.ſub nu.67.verſ.prima quia.
Poteſtate, & voluntate contrariantibus, actus non perficitur, §.1.q.7.p.3.lim.7.ſub n.10.
Voluntas, &c. vide ſupr. in verb. Negligentia, & in verb. Charitas, verſ. hominis.

Voluntarium.

Voluntarium, & Inuoluntarium } eſt duplex, §.1.q.7.par.1.ampl.19.ſub nu.67. verſ. quia reſpondeo, & verſ. ſeq.
Inuoluntarium purum in quo nullum conſideratur delictum, aut peccatum, ſeu turpitudo, dicitur per vim præciſam, & abſolutam, &c. dict. ampliat.19. ſub numer.67. verſicul. quia reſpondeo.
Inuoluntarie agens dicitur potius pati, quam agere.
Voluntarium purum, ſeu liberum dicitur, quod nullam habet coactionem, & qui voluntarie agit turpiter, nulla eſt excuſatione dignus, ead. ampliat.19.ſub numer.67. verſ. voluntarium etiam.
Voluntarium coactum dicitur quando quis facit contra voluntatem, ſed tamen eligit facere, ead. ampl.19.n.67. verſ. voluntarium vero, & verſ. prima quia.
Actus mixti ex voluntario, & inuoluntario ſunt magis ſimiles voluntariis, ead. ampl.19.ſub n.67.verſ.prima quia.

Votum.

Votum captandæ mortis in ſponſione, aliiſque quibuſdam contractibus, & diſpoſitionib. non habetur in conſideratione, §.1. q.1. ſub nu.97.verſ. confirmatur.

Vox.

Voci mortuę non magis, quam viuæ credendum, §.2. gloſſa 1. numer.19.

Vſucapio.

Vſucapiendi conditio non transfertur in ementem ſcienter rem alienam, §.1.q.1.ſub n.556.exempl.
Alienationis appellatione venit verbum vſucapionis, §.1.q.7.p.2. ampl.19.ſub num.129.

Vſura, Vſurarius.

Acceſſione, & non diminutione mutui oritur vſura, §.1.q.1.ſub n.245.verſ. ſed ſi conſtitutio. & q.7.par.2.ampl.10. ſub num.70. verſ. ratio eſt.
Canoniſtarum munus magis, quam Theologorum eſt, cognoſcere de vſuris, §.1.q.5.num.19. & ſeqq. & vide infra verſic. iuriſconſulti.
Capitale, vide infr. verſ. ſors.
Caroli Molinei diſtinctio circa vſuram habetur pro hæreticali, §.1.q.1.n.402.
Centeſima vſura quę, & vnde diceretur, §.1.q.1.n.288. & 289. Et maior centeſima in iure non reperitur, q.7 p.2.amp.8. et n.53.
Cognitio vſurarum ad quem ſpectet, vide infra verſicul. delictum.
Coniecturę, &c. vide infr. verſ. probatur.
Conſuetudo non operatur in vſuris, §.1.q.1.ſub n.306. Et quomodo hoc procedat, nu.307.& ſeq. & late §.6.gl.1.nu.48.& ſub nu 49.& nu.52.
Conſuetudo de præſtandis vſuris, non valet, §.6.gloſſ.1. ſub numero 49.
Conſuetudo, &c. vide ſupr. in verbo, Dos. verſ. conſuetudo, & in verb. Mutuum, verſ. conſuetudo.
Contractus an ſit vſurarius necne, quomodo cognoſcatur, §.1.q.7. p.2 ampl.20.nu.2.
Crimen vſuræ, vide infr. verſ. delictum.
Debitor, qui ad certam diem tenetur ſoluere, & quia non ſoluit, creditor ipſius in neceſſariam cauſam, debitore prius commonefacto, accipit ab alio ſub vſuris, tenetur, nunquam debitor ſoluere vſuras, quas creditor ſuus ſoluit, §.1.q.7.part.2.ampliat.8. nu.282.
Delictum, & Peccatum } vſurę committit, qui eam accipit, non qui ſoluit, §.1 q.1 ſub n.407.verſ. vna, & ſeq. Et quando peccet etiam qui ſoluit, ſub eodem n.407.caſ.2. Et quomodo in actu acceptionis peccet ſolum qui accipit, q.7 par.2.ampl.19.ſub nu.67.verſ. ampl.
Delictum vſuræ eſt puníbile etiam in foro exteriori, §.1.q.1.ſub num 405.& q.7.par.2.ampl.10.ſub num.45.verſ. ſed quid, in fine. Et an, quando, & quomodo puniatur, ampl.20.num.28. & ſeqq. Et eius cognitio, & punitio ſpectat ad iudicem Eccleſiaſticum, §.7.gl.5.numero 81. Et quomodo hoc ſit verum, & ſit crimen mixti fori remiſſiue, num.82. Et condemnatus ad reſtitutionem vſurarum, poteſt conueniri etiam coram ſæculari, decl.2.
Diffinitio vſuræ quid ſit, remiſſiue, §.1.q.1.n.400.
Diſpenſabilis non eſt vſura, & quare, eadem q.1. numer.319. & 320.& §.3.gl.3.ſub num.13.verſ. quia, & ſub numer.48, verſus finem.
Diuiſiones vſuræ remiſſiue, §.1.q.1.ſub numer.400. verſic. quintum.
Dominium an acquiri poſſit ex contractu vſurario, §.1. quæſt.1. numer.537.& 543. & quæſtion.7. parte 2. ampliation.19.numer.67.
Dotis vſura etſi permiſſa eſſet de iure ciuili tamen vſura vſura eſt prohibita, §.7.gl.2.ſub n.39.
Eccleſia iudicando ex præſumptionibus, poteſt iudicare, aliquem eſſe vſurarium, qui non ſit, & e conuerſo, §.1. q.1. num.525.
Eccleſiaſticus iudex cognoſcit de vſura, vide ſupr. verſicul. delictum.
Emptio, vide infr. verſ. venditio.
Etymologia vſuræ, §.1.q.1.n.399.
Exceptio vſuræ non retardat executionem, quæ datur a ſtatuto inſtrumentis publicis, §.7.gl.5.num.57. Sed hoc late explicatur diſtinctione ſex caſuum, num.58.& ſeq. Et non procedit, quando vſura eſſet notoria, nu.78. Et vide ſupra in verbo, Mercatores ex conſtitutione.
Fraudibus vſurarum via aperiri non debet, §.1.q.7.p.2. ampl.8. num.10.
Furtum, vide infr. verſ. rapina.
Hæreſis eſt aſſerere vſuram non eſſe peccatum mortale, §.1. q.1. num.405.
Hæreticale videtur, aſſerere vſuras eſſe permiſſas a iure ciuili tanquam licitas, ead q.1.nu.401.verſus fin.
Homicidium vide infr. verſ. rapinæ.
Hoſtibus fœnerari, & dare ad vſuram, quomodo non videatur prohibitum, §.1.q.7.p.3.limit.20.ſub nu.4.& §.3.gl.3.ſub numer.48.
Illicita eſt vſura, quia habet inæqualitatem, iniuſtitiam, malitiam conuolutam, & contrariatur virtuti, §.1. quæſt.1.numero 404.
Illicitum, & Vſurarium } ſeparatur a licito, & non vſurario, §.1.q.7.par.2. ampl.20.n.6.& ſeq.
Intereſſe, & vſura } quamuis multum inter ſe differant, quandoque tamen vſura, pallio intereſſe contecta, ab intereſſe

Digitized by Google

reſſe non diſcernitur,§.1.q.7.par.2.ampl.8. ſub nu.253. ibi,ſecunda ratio.

Intereſſe,et Vſura } qua ratione differant,§.7.gl.2. ſub nu.49. verſ.ad adducta.

Iudaus licet ſit debitor,tamen ab eo vſura exigi non poteſt,§.1.q.7.p.3.lim.20.num.4.

Iudęis etiam eſt progibita vſura,§.3.gl.3. numero 44. Et quare ſit eis permiſſum vt poſſint alienigenis,et Chriſtianis fenerari, numero 47.et 48.Et an fęnerando,adhuc peccent, dicto numero 47.

Reliqua de indęis require ſup.in verb.Iudeus.

Iuriſconſultorum eſt ſtatuere de pęnis vſurarum,§.primo, quęſt. 1.ſub numero 21. Et de uſuris cognoſcere, poſtquam lex ex prgſumptionibus indicauit quis contractus ſit vſurarius, num. 37.

Lex ciuilis permittebat vſuras,non quia eas exiſtimaret eſſe ſecundum iuſtitiam,ſed ne impedirentur multorum vtilitates,§. 1.q.7.p.2.ampl.10.ſub n.45.Et an eas deinde probibuerit, ſub eod.nu.45 verſ.aduerte primo.

Licitus ſi communiter aſtimatur contractus,ſed tamen in rei veritate ſapiat vſurariam prauitatem,non reputatur vſurarius, §.6.gl.1.nu.45.Ideoque ſaluatur a pęna, nu.46. Et an a pena tam temporali,quam ęterna,n.47.Et an etiam quoad validitatem,ſub n.48.et ſeq.

Licitus ſi ſit contractus, quem tamen contrahens credat eſſe vſurarium, vide ſupra in verbo. Reſtitutio, verſicul. vſurarium.

Maledictus quare ſit vſurarius,etc.§.primo.quęſtion.7.par.1.ſub nu.71.

Mercatoris appellatione non continetur vſurarius,§.1.quęſt.1.numer.14.

Minores vſurę tolerabantur pro aliis commerciis, quam pro aſſecuratione pecunia nautica, et quales eſſent hę minores vſurę,§.1.quęſt.7.par.2.ampliat.8.ſub numero 53. verſicul. hac nautica.

Mutuator,ſi mutuauit cum pacto,vt mutuatarius reſtitueret ſortem,et ſolueret uſuras creditori mutuatoris,non eſt vſurarius, §.1.q.7.p.2.amp.8.n.281.

Mutuator poteſt abſque vſura multis caſibus accipere plus quam dederit,§.1.quęſt.prima,ſub numero 308.et ſequent. et quęſt.7. part.2.ampl.10.ſub numero 82.verſic.primus, et numero ſequent.

Mutuum eſt ſedes vſurę,etc.§.1.q.7. part.1. numero 25. et parte 2.ampliat.10.numero 35.et ampliat.20.ſub numer.2.verſicul. primum.

Nautica vſura ſunt 12. pro centenario, et maior in iure non reperitur,§.1.q.7.par.2.ampl.8.n.53.

Nauticę vſurę an ſint correcta,et prohibitę a iure canonico,ead. ampl.8.n.43.et ſeq.

Nomina vſurarum,vide infr.verſ.ſpecies.

Obligatio, qua ſit pecunia ęſtimabilis, adiecta mutuo vltra reſtitutionem ſortis,parit vſuram,§.1.q.1.ſub nu.498.et ſub numer°. 541.et quęſt.7.par.2.ampl.10 num.89.92.et ſub num.93. et p. 3.lim. 15. numero 2. Et vbi obligatio ſit,vel non ſit executioni mandata,ad quid mutuator teneatur, d.quęſt. 1. numero 505. in fine,verſic.ſubdeclara, et dict.ampl.10.numero 87. verſus finem,et 93.Et quando obligatio non pariat vſuram, queſtion. 7.parte 2.ampl.8.ſub num.275.et ſequentib. et dicta ampliat. 10.numero 86.ſub numero 89.verſic.corroboratur primo, et numero 98.et ampliation.19.ſub numero 119.verſicul.ſubinfero.

Obligatio,adiecta mutuo in damnum mutuatores,et vtilitatem mutuatary,non eſt vſuraria,§.1.q.7.p.3.lim.15.ſub n.6.verſic. ſed quicquid.

Obligatio antidoralis in mutuo non perit vſuram,niſi reducatur in obligationem ciuilem,§.primo, q.7.parte 2.ampliat.10.numer.96.

Pacta vſuraria,adiecta contractui,vitiantur,et non vitiant,§.1. q.7.p 2.ampl.20.nu.7.

Pactum,etc.vide ſupr.in verb.Dos verſ.pactum.

Palliata,et Vera } vſura,que dicantur,§.1.q.7.p.1.n.15.

Papa non reſcribit pro vſura,§.1.q.1.ſub n.311.Declaratur, nu. 313.

Peccatum vſurę,vide ſupr.verſ.delictum.

Pecunia quicquid eſt inęſtimabile,illud non eſt capax uſura,§.1. q.7.par.2.ampl.10.ſub numer.82. verſ. primus, et numero ſequen.

Pęna uſurę in foro exteriori eſt arbitraria,§.1.q.7.par.2. ampl. 20.ſub n.30.

Pęna,et uſura uſurpantur pro eodem §.7.gloſſ.2.ſub numero 41. caſ 1.

Prçiudicialis an ſit proceſſus uſura executioni inſtrumenti,§.7.gl. 5.n.58.59 61.et ſeq.

Probatur uſura in foro exteriori per coniecturas, ueriſimilitudines,prçſumptiones,et inditia,§.1.q.prima,numero 526.et 527. Sed hę coniecturę debent eſſe legis,et non hominis, et, quando ſufficerent coniecturę hominis, deberent eſſe adeo conſpicuę, ut uſura omnino includeretur,§.6.gl.1.ſub numer.87. Et quando a iure habetur pro probata ex prçſumptione iuris, et de iure non admittitur probatio in contrarium,dict.quęſt. prima, num.524.

Prohibita eſt uſura,etiam ſi finis,ob quem committeretur eſſet opus piſſimum,ut puta pro redemptione captiuorum,§.3.gl.3 ſub num.43.

Prohibita eſt uſura omni iure,et de hoc diſputare eſſet temerarium,§.1.q.1.numer.401.Iuris naturalis prohibitio, nu. 404. & qua ratione proficiſcatur hac prohibitio,ſub numer. 403. & ſeqq.

Rapina, & furti naturam habet uſura,immo eſt veluti homicidium,§.1.q.1.ſub num.407.& 537.& quaſt.ſeptima, parte 2. ampl.19 ſub numero 64. & §.3.gloſſ.3.numero 48. verſus finem.

Remiſſio vſurarum an,& quando teneat,§.1.q.7.par.2.ampl.19. num.66.

Requiſita vſurę ſunt duo.Primū eſt mutuum explicitum,vel implicitum,vide ſupra verſ.mutuum, Secundum eſt,vt id, quod accipitur vltra ſortem mutuatam,ſit pecunia ęſtimabile,vide ſupr.verſ.pecunia.

Reſtituere vſuras tenetur vſurarius,& cui,vide ſupra in verbo, Reſtitutio,verſ.vſurarius,& verſ.vſurarum.

Rex,ſoluens vſuras,dicitur ſoluere coacte,etiam ſi ſoluendo diceret,quod ſolnit ex mera liberalitate,§.1. q.7. par.2. ampl.19. ſub n.65.& ſub n.67.verſ.ex hac,vide etiam par.3.lim.8.n. 4.& lim.20.n.5.

Solutio vſurarum ſemper dicitur coacta, & extorta, vide praced. uerſ.rex.

Sors,ſeu Capitale } mutui uſurarij an,& quando in pęnam vſurę amittatur,§ 1.quaſt.7.par.2.ampliat.20.numero 28.& ſequentib.

Sors eſt reſtituenda, etiam ſi tractetur de vſura,§.7 gloſſ.5.numer.76.

Species,& nomina vſurarum,quę ſint,§.primo, quaſtion. ſeptima,parte 2.ampliat.8.numero 286.& ſub num.53. verſic. hęc nautica.

Tempus non poteſt ex ſe parere pecuniam,quia eſſet uſura,§.1. q. 7.part.1.ſub numero 28.& parte 3. limit.1. ſub numer.3.verſic. nec obſtat. Et diceretur emptum tempus, limitation. 2. num.1.

Terra quod accepit,numquam reddit ſine vſura,§.1.q.7. p.1. nu. 69.verſus fin.

Venditio,& Emptio } quando prçſumantur in fraudem uſurarum, & fęneratitię,uide ſupra in uerb.Emptio, & in uerbo Venditio.

Vis,& Coactio } non faciunt,quo uſura ſit licita,§.1.q.7 p.2.ampl.8.n. 69.Quare licet quis mutuet coactus,tamen nō poteſt accipere uſuram,q.1.n.468.

Vſurarum uſurę ſunt prohibitę,etiam de iure ciuili, quamuis uſura ceſſet permiſſa,§.7.gl.2.ſub num.39.& 40.& ſub num.41. caſ.1.

Vſus-

Digitized by Google

INDEX.

Vſusfructus, Vſus, Vtile.

Vſusfructus pecuniæ, vide ſupra in uerbo, Pecunia, uerſicul. uſusfructus.

Vſus rerum eſt duplex, §.1.q.7.p.1.nu.61.

Vſus per inutile in dimiduis an uiti etur, §.1.queſt.1.numero 326. & ſequent. & q.7.part.2.ampl.8.numero 59. & multa ampliation.20. numero 6. & ſequentib. & §.2. gloſſ.7. numero 34.35. Et an in indiuiduis, eadem ampliation.20. ſub num.23.28. et ſequent.

Vxor.

Vxor agens ad repetitionem dotis, ſiue propter inopiam mariti, ſiue mortuo marito, tenetur ad inſtantiam creditorum, ſeu heredũ mariti manifeſtare omnia bona mariti, quę ad eius manum peruenerunt, §.7. gl 5.numero 91. Et donec ceſſat manifeſtare, non debet audiri, numero 92. Et quid in Ciuitate Genuę, quando uxor non agit, ſed uenit excipiendo, numer.93. & ſeqq.

Vxor quod Arabos uide ſupra in uerb. Arabi.

Vxor agens ad repetitionem dotis propter inopiam uiri, quomodo debeat probare inopiam, uide ſupra in uerbo, Inopia.

Vxor ſententiam, quam obtinuit pro repetitione dotis contra maritus, urgentem ad inopiam, non poteſt exequi contra tertium poſſeſſorem, uide ſupra in uerbo, ſententia pro uxore.

FINIS.

S. g. 33.

MIT 1319143

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

D 56.

by Google